Inv. 63
Nr. 78

CATHENA HOMERI

MOSES

SOLON NOMOS ΘΕΟΔΩΡΟΣ

DRACO ΔΙΜΑΤΟΝΟΜΟΣ

CERES ΘΕΣΜΟΦΟΡΑ

AVTHENTICA

D. IVSTINIANI IMP. AVG.

NOVELLARVM VOLVMEN

eruditis animaduersionibus, adscriptionibusque prętextũ: a falsis, ad veras allegationes reductum. non prętermissa lectionum legi dignarum varietate. Denique graphica argumenti effigie in singulis librorũ prototitlis, per imaginis emblema, oculis subiecta fidelibus.

Adiectus est nunc primum libellus NOVELLARVM D. IVST. *è græca epitome, in latinũ compẽdium uersus. Et partim ex Iámolim excuso, sed imperfecto atq; informi: partim ex manu scripto exquisito, eleganti, & copioso exemplari concinnatus.*

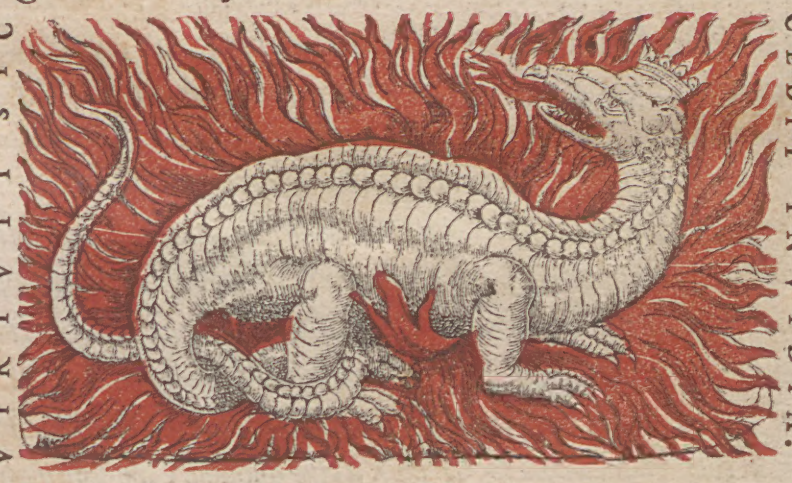

LVGDVNI,

Ad Salamandræ, Apud Sennetonios Fratres.

M. D. L.

Priuilegio Regis.

QVAESITOR MINOS VRNAM MOVET.

Extraict du priuilege du Roy.

IL à pleu au Roy nostre sire de dõner priuilege,& pmission à Iaques, Iean,& Claude Sennetõs freres,citoyens de la ville de Lyon,d'imprimer,ou faire imprimer tous les Cours des droictz Ciuil, & Canon auec plusieurs correctiõs,annotatiõs,additions,emẽdations,& varieté de lecture,selon les vrays & anciens exẽplaires sur lesquelz il les ont faict conferer par gens doctes,expers & scauans esdictz droictz, & iceulz enrichi de plusieurs figures,accommodées,& appropriées à tous les commencemens des liures du Droict,selon lintelligence des tiltres,& loix. Ce que par cy deuant ne à esté faict. Pareillement hõt faict adiouster vn petit liuret des Nouelles cõstitutions de Iustinian Empereur cõme pour acõplissemẽt de Loeuure total. Lesquelles vng Citoyen de Cõstance,bien sauãt certes mais dissimulant son nom iadis translata de oraison Grecque en parolle Latine. Mais toutesfois tellemẽt trenchees & Imparfaictes que dicelles la plus grand part par les anciens docteurs alleguee estoit defaillante. Aussi Corpus Legum,qui anciẽnement à esté extraict du ꝓpre texte des Loix & Pandectes,qui ne fut oncques imprimé. lesquelz ilz ont recouuré,faict veoir,cõferer,corriger,emẽder,additionner,& annoter,auecques grands labeurs & despens. Parquoy sont faictes defenses de par ledict Seigneur à tous Libraires, Imprimeurs, & autres,que ilz ne ayent a imprimer,ne faire imprimer,vendre,ne distribuer en quelque façõ & maniere que ce soit deãs son Royaume,terres,& segneuries,lesdictz Cours Ciuil & Canon,auec lesdictes correctiõs,annotations, emendations,additiõs,varieté de lectures,figures,Nouelles constitutiõs,& Corpus legum susdict,sans le cõsentemẽt desdictz Sennetons. Et ce iusque au tẽps & terme de dix ans prochainemẽt venãs,à cõpter du iour & date que la premiere impression desdictz liures,& chascun diceulx sera parfaicte d'imprimer,& ce sur certaines & grãdes peines. Cõme plus à plain est cõtenu esdictes lettres sur ce expediées à Lyon,le douziesme iour de Septẽbre,Mil cinq cens quarãtehuict. Et de nostre regne le deuxiesme.

Signé par le Roy,(Iean Iaques,Maistre des Requestes present) Cœffier, & seellees de cire iaune à simple queue.

IN AVTHENTICA, ET NOVELLAS PROPARALEXIS.

AVTHENTICAS CONSTITVTIONES, *Quæ ab Augustiß. ipsius Imperatoris principali autoritate denominationẽ sumpserunt: ut quas ipse sola tituli inscriptione per indubitatã assertionẽ, maximè ratas esse uoluit: ex suisq; uelut effatis, nullius aliunde cõfirmationis indigas esse sanxit;* ὡσ γὰρ αὐτὸς ἔφα, *Eas nos modo* ἀυθεντικότερας καὶ τῶ τῆς σαλαμάνδρας ἡμῶν σοφῷ, καὶ φάσι καθημένας *in clariorẽ solis, hominũ, oculorũ, animorũ, ac iudiciorũ lucẽ emittimus. Tum etiã illis tanquã eodẽ argumẽto cõformes* NOVELLAS *D. Iust. Imp. Cõstitutiones, pro corollario curauim⁹ adijciendas. quas ex Græca oratione, in latinũ sermonẽ Iámolim uerterat Constantiensis quidam haud ineruditus, sed nominis sui dißimulans, interpres. Verũ adeo truncas, & imperfectas, ut earũ bona pars multis locis à ueteribus allegata Doctoribus desideraretur. Nos igitur nõ lacerũ & mancum, sed integrũ, membrisq; oĩbus absolutũ iuris corpus proferre conati: diligẽtißima undecũque inuestigatione tandẽ perfecimus, ut Nouellarũ uetustißimũ exẽplar in ꝑgamena membranarũ charta manu cõscriptũ inuenerimus; inuentũ cõtulerimus cũ uulgato, & excuso: sed longe ĩperfectißimo libello. Atq; ita unius lacunas, ex alterius plenitudine expleuimus: & in altero lutulentã, nec satis propriã dictionis formã, pura ex altero elegantia eluimus: adeoq; perfectũ opus cõcinnasse uidemur: & supremo iuridici corporis uertici, pèrinde ac columnæ firmiter constitutæ epistyliũ, nõ temere, nec sine ratione superimposuisse. Præsertim cùm Imperator ipse Iustinianus in præfatione tituli tertij. C. libro primo ad Senatum urbis Constantinopolitanæ, conqueratur, & nõ ferat Nouellas constitutiones à corpore sui Codicis auulsas diuagari. Quanquam (ni nos iudicium fallit) uidetur libellus hic, nihil aliud esse quam Epitome Authenticorum, à Græcis primum in compendium coacta, & mox à ciue quodam Constantiensi latinè transcripta. Adeo plærique loci, tituli, argumenta, ordo, & collationum numerus pariter conueniũt, paucis mutatis, superfluis resectis, nonnullis etiam fortasse omißis, quæ ut aliquando inuentum iri nõ desperamus, ita in illis conquirendis quod nostra, nostrorumq; diligentia perficere potuit, certè præstitimus. Porro nè quis paruam esse Nouellarũ autoritatem putet: is intelligat ex iurisperitißimo Haloandro eas ab ipso Imperatore confirmatas fuisse in futurũ. in tertia constitutione, quæ præfationis loco, repetitæ Codicis prælectioni præscripta est. Item Azonem testimonia producere ex Nouellis in collationes collectis. ipsasq; Nouellas in usu habitas fuisse ante annos plus tercentum, ut si non omnes: attamen plærasq;. Item Accursium Collationes illas Authenticorũ multis in locis perobscuras, ex Nouellarũ contextu illustrare solitum, easq; passim à Doctoribus adduci in testimonium. Ex quarum inopia nonnulli fœde sunt lapsi. Vt qui in. l. non plures, & .l. qui sub prætextu. C. de sacrosanctis ecclesijs. interpretantur Decanos pro Clericis. Ex quibus (inquit ille) tametsi plæræque generales non sunt: tamen eas propter cognitionem rerum, & exemplum, omissas non oportuit. Quibus nos adducti rationibus eas toti iuris corpori, tanquam coronæ apicem superimponendas censuimus. Nostris autem laboribus publica fruatur utilitas.*

Tabula titulorum voluminis.

Sequũtur tituli voluminis huius alphabetica serie dispositi, quo facilius in hac arte tyrunculi eos inuenire possint: & primò rubricę authenticorum seu collationum.

Dministratorib⁹. columna. 318.
Administrantibus officia in sacris appellationibus. col.126.
Alienatione & emphyteusi. col.384.
Apud quos oporteat causas dicere. 261.
Appellatio & intra quæ tẽpora debeat appellari. columna.166.
Appellationibus. 336.
Armis. col. 282.
COllatoribus & alijs capitulis. col.421.
Consanguineis & vtermis fratri. 280.
Constitutio quæ de dignitatibus. 268.
Constitutio quę ex adscriptitio &c. 204.
Consulibus. 170.
DEfensoribus ciuitatum. columna.96.
Depositо & denũ.inquilinorum. 286.
Duobus reis promittendi. 328.
ECclesiasticis titulis. colum.397.
Ecclesiasticarum rerum alienatione. col.185.
Aequalitate do.& propter nup.dona. 321.
Executoribus, & de ijs qui conueniuntur & reconueniuntur. 320.
Exhibendis & introducendis reis. 195.
FIdeiussoribus & mandatoribus&c. col.29.
Filijs ante dotalia instrumenta natis. 125.
HAec constitutio interpretatur priorem constitutionem. col.255.
Hæc constitutio innouat constitutionem. 344.
Hæredibus ab intestato venientibus. 375.
Hæredibus & Falcidia,& si hæres legata soluere noluerit. columna.1.
His qui ingrediuntur ad appellationem. 209.
IMmensis donationibus. col.312.
In medio litis non fieri sac.for. col.353.
Incestis & nefarijs nuptijs. 89.
Instrumentorum cautela & fide. 247.
Interdictis collegijs hæreticorum. 420.
Iudicibus, & vt nullatenus cũ iureiurando eligatur &c. 270.
Iusiurandum quod præstatur ab his &c. 84.
Iureiurando à moriente prestito. 188.
LAEnonibus. 93.
Litigiosis,& decima parte litis. 346.
MAndatis principum. colũ.103.
Mensura ordinandorum clericorum. 102.
Monachis. 34.
NAuticis vsuris. col.344.
Neq; virum quod ex dote est &c. 333.
Noui operis nunciatione maritimi aspectus. 220.
Non alienandis aut permutandis rebus eccle. 51.
Non eligendo secundò nubẽtes mulieres &c. 17.
Nullum credentem agricolæ &c. 175.
Nuptijs 129.
PRiuilegijs dotis hæreticis mulieribus nõ prestandis. collum.342.
QVæstore columna.263.
Quibus mo.na.effi.legi. 234.
Quibus mo.na.effi.sui. 286.
Quomodo oportet episcopos & cæteros clericos ad ordinationes perduci. 40.
RAptis mulie.quę rap.nubent. col.420.
Referendarijs sacri palatij. 87.
Restitutione fideicommissi. 405.
Restitutionibus. 340.
Resti.& ea quę parit in.xj.mense &c. 176.
SAnctissimis episcopis & Deo amabilibus & reuerendissimis clericis & monachis. 426.
Scenicas non solum si fideiuſ.prestet &c. 192.
TAbellionibus. col.181.
Tempore nõ solutę pecu.super dote. 330.
Testibus. 300.
Testamentis imperfectis. 338.
Triente & semisse. 113.
VT ab illiustri. & qui super eam digni. sunt, omnimodo super pecuniarijs &c. 225.
Vt clerici apud proprios episcopos &c. 279.
Vt cum de appella.cognositur. 355.
Vt clerici qui recędunt, alijs pro eis subrogatis &c. columna.208.
Vt defuncti seu funera eorũm &c. 314.
Vt determinatus sit numerus clericorũ. 25.
Vt decætero commutationes ecclesiasticarum rerum non fortuitè fiant. 206.
Vt diuinę iussiones subscri.habeant. 352.
Vt differentes iudices &c. 416.
Vt ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione. 86.
Vt ea que vocantur insinuatiua &c. 207.
Vt exactione instante dotis primę &c. 315.
Vt facte nouę constitutiones &c. 221.
Vt fratrum filij succedant &c. 403.
Vt ij qui obligatas se habere perhibent &c. 242
Vt iudices non expectent sacras iuſ. 394.
Vt iudices sine quo.suffragio fiant. 68.
Vt in priuatis domibus sacra misteria non fiant columna. 203.
Vt immobilia antenuptialis donationis. 218.
Vt liberti decętero aureo non indige.annulo.259.
Vt litigantes iurant in exordio litis. 394.
Vt liceat matri & auiæ. 365.
Vt neq; fœderatus &c. 351.
Vt non fiant pignorationes pro alijs personis.193
Vt non luxurientur contra naturam. 257.
Vt nullus mutu.agri.teneat eius terram. 174.
Vt nullus fabricet oratorij domos. 223.
Vt nulli iudi.liceat habere loci seruatorem. 408.
Vt omnes obediant iudicib.prouinciarum. 227.
Vt ordinariæ prefecturæ &c. 226.
Vt præponatur nomen imperatoris documentis. columna. 189.
Vt sine prohibitione matres &c. 313.
Vt sponsalitia largitas specialis sit contractus. collumna. 380.
Vsuris nauticis. 418.

¶ Sequuntur rubricę trium librorum Codicis.

ADministratione rerum pu.121.
Agrico.& censitis & colo. 134
Agrico.& mancipijs dominicis. 172.
Agentibus in rebus. 208.
Alexandriæ primatibus. 120.
Annonis & tributis. 22.
Annonis ciuilibus. 118.
Apochis publicis. 30.
Apparitoribus præfecti annonæ. 265.
Apparitoribus magistrorum militum. 260.
Apparitoribus præfecti vrbis. 260.
Apparitoribus comitis Orientis. 261.
Apparitoribus proconsulis & legati. 261.
Apparitoribus præfectorum prætorio. 259.
Aquæductu. 129.
Argenti pretio quod thesauris infertur. 96.
Athletis. 82.
Auri publici persecutoribus. 95.
Auro coronario. 96.
BOnis vacantibus. 14.
CAnone frumen.vrbis Romæ. 116.
Canone largitionalium titulorum. 32.
Capiendis & distrahendis pignoribus. 29.
Capitatione ciuium censibus eximenda. 150.
Castrensianis & ministerianis. 220.
Castrensi peculio militum. 235.
Castrensi omnium palatinorum peculio, 225.
Censibus & censitoribus. 154.
Clasicis. 112.
Colonis palestinis. 151.
Collatione æris. 87.
Collatione donatorum. 86.
Collatione fundorum patri.& emphy. 169.
Collatione fundorum fiscalium. 178.
Collegiatis & nummularijs. 11..
Colonis illyricanis. 152.
Colonis thracensibus. 151.
Commeatu. 247.
Comitibus qui prouincias regunt. 195.
Comitibus & archiatris sacri palatij. 194.
Comitibus & tribunis scholarum. 194.
Comitibus consistorianis. 193.
Comitibus rei militaris. 194.
Conditis in publicis horreis. 35.
Conueniendis fisci debitoribus. 6.
Conductoribus & procuratoribus prędiorum.177.
Consulibus, & non spargen.ab his pec. 155.
Cohortalibus principibus cornicularijs ac primipilarijs. 261.
Cupressis ex lucro daphnes &c. 180.
Cursu publico,& angarijs & perangarijs. 254.
Curiosis & stationarijs. 214.
Curialibus vrbis Romę. 112.
DEbitoribus ciuitatum. colum.122.
Decanis. 221.
Decurionibus & filijs eorum. 38.
Decretis decurionum. 72.
Delatoribus. 16.
Desertoribus & occultatoribus. 248.
Dignitatibus. 181.
Discussoribus. 37.
Diuersis prædijs vrbanis & rusticis. 173.
Diuersis officijs & apparit.iudicum &c. 265.
Domesticis & protectoribus. 198.
EQuestri dignitate. 226.
Erogatione militaris annonę. 236.
Exactoribus tributorum. 26.
Excoctione & transla.militarium anno. 242.
Excusationibus munerum. 72.
Excusationibus artificum. 88.
Executoribus & exactoribus. 268.
Expensis ludorum. 129.
FAbricensibus. colum. 108.
Fide instrumen.& iure hastę fiscalis. 8.
Fiscalibus vsuris. 13.
Filijs officialium militarium &c. 251.
Filijsfami. & quemadmo. pater pro his tenea-tur. 85.
Fugitiuis colonis patri.&c. 168.
Fundis rei priuatæ & salti. 170.
Fundis & saltibus rei dominicæ. 171.
Fundis limitrophis & terris &c. 161.
Fundis patrimonialibus & censualibus. 163.
Frumento vrbis Constantinopolitanæ. 117.
Frumento Alexandrino. 119.
GLadiatoribus. col.133.
Grege dominico. 179.
HIs qui numero liberorum &c. col. 78.
His qui se deferunt. 19.
His quæ ex publica collatione &c. 96.
His qui ex publicis rationibus &c. 12.
His qui non impletis stipendijs &c. 82.
His qui sponte publi.munera subeunt. 69.
His qui à principe vaca.acceperunt. eodẽ.
His qui in exilium dati,vel ab or.moti sunt. 84.
His qui ex officio quod administrant conueniuntur. 127.
Honoratorum vehiculis. 116.
IMmunitate nemini concedenda. col.34.
Imponenda lucratiua descriptione. 60.
Incolis,& vbi quis domicilium &c. 63.
Indictionibus. 24.
Infamibus. 84.
In quibus causis coloni dominos accusare possunt. 150.
Irenarchis. 96.
Iure fisci. 1.
Iure reipublicę. 120.
LEgationibus. colum.86.
Locatione prędiorum ciuilium. 175.
Libertinis. 83.
Litorum & itinerum custodia. 248.

Tabula titulorum voluminis.

Lucris aduocatorum, & concussione officiorum columna 270.
Magistrorum sacrorum scriniorum, 193.
Mancipijs & colonis patri. & sal. 167.
Maiuma. 134.
Mensoribus. 222.
Mendicantibus validis. 118.
Metropoli beryto. 116.
Metallarijs & metallis. 102.
Metatis & epidemeticis. 243.
Militari veste. 343.
Mulieribus, & in quo loco munera &c. 86.
Muneribus patrimoniorum. 67.
Muneribus & honoribus nō cōtinuandis. 65.
Municipibus & originarijs. 62.
Murilegulis & gyneciarijs. 104.

Nauibus non excusandis. 99.
Nauicularijs seu nau. &c. 97.
Nautis tyberinis. 119.
Naufragijs. 100.
Negotiatores ne militent. 228.
Ne fiscus rem quam vendidit, euincat. 11.
Ne operę à coliatoribus exigantur. 34.
Ne quis liber inuitus actum &c. 126.
Ne quid oneri publico imponatur. 100.
Ne rusticani ad vllum officium deuocentur. 153.
Non licere habitatoribus metroco. &c. 154.
Nulli licere in frenis & æquestribus. 111.
Numerarijs & actuarijs &c. 251.

Oblatione votorum. 251.
Omni agro deserto. 157.

Palatinis sacrarum lagitionum. columna. 216.
Palatijs & domibus dominicis. 180.
Pascuis publicis & priuatis. 162.
Pœnis fiscalibus debitores præferri. 12.
Perfectissimatus dignitate. 226.
Periculo nominatorum. 124.
Periculo successorum parentis. 86.
Periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt. columna. 124.
Petitionibus bonorum sublatis. 18.
Pistoribus. columna. 113.
Ponderatoribus & auri illatione. 95.
Potioribus ad munera nominandis. 89.
Prębendo salario. 62.
Prædijs tamiacis. 173.
Prædijs & omnibus rebus nauien. 98.
Prædijs decurionum sine decreto non alienandis. columna. 55.
Præfectis prætorio, siue vrbi, & magistris militū. columna. 187.
Præpositis sacri cubiculi. 188.
Præpositis laborum. 199.
Præpositis agentiū in rebus. 210.
Prætoribus & honore prætur æ. 185.
Primicerio & secundicerio. 190.
Primipilo. columna. 287.
Principibus agentium in rebus. 211.
Priuilegijs domus Augustę. 178.
Priuilegijs vrbis Constantinopoli. 116.
Priuilegijs corpora. vrbis Romę. 113.
Priuilegijs eorum qui in sacro palatio mili. 222.
Priuilegijs scholarum. 223.
Professoribus & medicis. 79.
Professoribus qui in vrbe Constantinopoli. 195.
Proximis sacrorum scriniorum. 199.
Publice lætitię. 388.

Quando & quibus quarta pars debetur. columna. 56.
Questoribus & magistris officiorum. 190.
Quemadmodum ciuilia munera indicuntur. columna. 68.
Qui ętate vel professione se excusant. 77.
Qui morbo se excusant. 78.
Qui militare possunt vel non. 226.
Quo quisq; ordine conueniatur. 125.
Quibus muneribus vel prestationibus nemini liceat se excusare. 76.
Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet. 177.
Quibus muneribus excusantur ij qui post implętam militiam. &c. 83.

Remilitari, colum. 229.
Reis postulatis. 84.
Salgamo hospitibus non prestando. 247.
Sententijs aduersus fiscum latis. 195.
Si curialis relicta ciuitate. 62.
Silentiarijs & decurionibus eorum. 195.
Si post creationem quis decesserit. 90.
Si propter inimicitias creatio facta sit. 89.
Si liberalitatis imperialis socius sine hęrede decesserit. 20.
Si seruus aut libertus ad decurionatum aspirauerit. 54.
Solutionibus & liberationibus debitorum ciuitatis. 127.
Suarijs & susceptoribus vini. 113.
Sumptus iniuncti muneris &c. 126.
Sumptuum recuperatione. 90.
Superindicto. 25.
Superexactoribus. 29.
Susceptoribus & arcarijs. 92.
Spectaculis & scęnicis & lenonibus. 127.
Stratoribus. 219.
Studijs liberalibus vrbis Romæ. 114.
Tabularijs, scribis &c. colum. 90.
Thesauris. 20.
Tyronibus. 248.
Tractatorijs & statiuis. 258.
Vacatione publici muneris. colum. 72.
Venatione ferarum. 134.
Venditione rerum fiscalium. 11.
Vendendis rebus ciuitatis. 121.
Veteranis. 249.
Vestibus holoberis & auratis. 107.
Vęteris numismatis potestate. 111.
Vt armorum vsus inscio prine. interdi. sit. 134.
Vt dignitatum ordo seruetur. 192.
Vt nemo ad suum patrocinium suscipiat rusticanos. 153.
Vt nemini liceat in emptione specierum &c. 36.
Vt nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. 154.

¶Sequuntur tituli feudorum.

Alienatione feudi. colum. 14.
Alienatione paterni feudi. 72.
Allodijs. 95.
Apud quem controuersia feudi definiatur. 18.
An agnatus vel filius defuncti possit reti. feud. 78.
An apnd iudicem vel curiam domini quæstio &c. columna. 79.
An ille qui interfecit fratrem domini sui, feudum amittat. 71.
An marituș succedat vxori in beneficio. 17.
An mutus vel aliâs imperfectus feu. retineat. 70.
An remoueri debeant testes qui pares esse desierunt. 42.
Beneficio fratris: & qualiter frater in benefi. columna. 19.
Capitulis corradi. colum. 74.
Capitaneo qui curiam vendidit. 82.
Consuetudine recti feudi. 66.
Constitutiones feudales domini lotharij. 18.
Contentione inter dominum & fidelem. 13.
Contentione inter me & dominum de portione feudi. 14.
Contentione inter dominum & vasal. de inuestitura feudi. 21.
Controuersia feu. apud pares termi. 40.
Controuersia inter vasal. & alium de benefi. 77.
Controuersia inter episcopum & vasallum. 43.
Controuersia inter dominum & emptorem feudi. 76.
Controuersia inter masculum & fœminam de beneficio. 75.
Clerico qui inuestituram facit. 70.
Dvobus fratribus à capitaneis inuestitis. columna. 42.

Eo qui fecit finem agnato de feudo patrimoniali. columna. 80.
Eo qui sibi vel hæredib. suis masculis. 41.
Episcopum vel abbatem vel abbatissam &c. 9.
Feudi cognitione. colum. 27.
Feudo sine culpa non amittendo. 19.
Feudo non habente propriam feudi, naturam columna. 80.
Feudo marchię vel ducatus. 15.
Feudo fœminę. 64.
Fudo dato in vicem legis commissoriæ. 25.
Feudo guardię & castaldię. 3.
Feudis datis minimis valuasoribus. 17.
Filijs natis ex matrimonio ad morganaticam contracto. 63.
Forma fidelitatis. 33.
Fratribus de nouo beneficio inuestitis. 38.
His qui feudum dare possunt. colum. 1.
Hic finitur lex, deinde consuetudines regni incipiunt. 62.
Nuestitura de re aliena facta. colum. 34.
Inuestitura in maritum facta. 40.
Inuestitura quam Titius accepit à Sempronio. columna. 39.
In quibus causis, feudum amittatur. columna. 45.
Legelcorradi. 68.
Milite vasallo qui contumax est. columna. 44.
Natura feudi. colum. 10.
Natura successionis feudi. 80.
Notis feudorum. 101.
Noua forma fidelitatis. 33.
Pace tenenda & eius violatoribus. col. 57.
Pace iuramento firmanda. 86.
Pace Constantię. 139.
Per quos fiat inuestitura. 30.
Pignori dato feudo. 13.
Prohibita feudi alienatione per lotha. 84.
Prohibita feudi alienatione per friderì. 95.
Qualiter olim poterat feudū alię. colū. 36.
Qualiter iurare debeat domino vasallus fidelitatem. 32.
Qualiter dominus proprieta. feu. priuetur. 79.
Quæ fuit prima causa beneficij amittendi. 47.
Quæ sint regaliæ. 100.
Quemadmodum feud. ad filiam pertineat. 22.
Quis dicatur dux, comes, marchio &c. 37.
Qui successores feudum dare teneantur. 4.
Qui testes sunt necessarij ad nouam inuestituram probandam. 65.
Qui successores teneantur. 12.
Qui sint rebelles. 127.
Quid iuris si post alienationem &c. 77.
Quid sit inuestitura. 28.
Quid præcedere debeat, an inuestitura vel fidelitas. 32.
Quibus modis feud. constitui potest. 22.
Quibus modis feudum amittatur. 7.
Quibus modis feudum amittatur. 17.
Quo tempore miles inuestiturā petere debeat. columna. 20.
Quot testes sunt necessarij ad probandam feudi ingratitudinem. 101.
Quomodo in læse maie. crimi. proced. 106.
Si de inuestitura inter dominum & vasallum lis oriatur. 22.
Si de inuestitura feud. controuersia fuerit. 5.
Si de feudo vasallus ab aliquo interpellatus &c. columna. 51.
Si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli. 52.
Si vasallus feud. priuetur, cui deferatur. 65.
Successione feudi. 10.
Successione fratrum, vel gradibus succedentium in feudo. 38.
Statutis & consuetudinibus contra libertates ecclesiæ: & immunitate locorum religiosorum &c. columna. 102.
Vasallo decrepitæ ætatis. colum. 39.
Vasallo milite qui arma bellica deposuit. columna. 44.
Vasallo qui contra constitutionem lotharij beneficium alienauit. 72.
Vsu mediolanensium. 26.

FINIS.

Abbas.

Tabula legum trium librorum Codicis.

¶ Tabula legum trium librorum Codicis alphabetico ordine hic incipit.

AB his.de nauicu. columna.97.
Ab illustribus.de excusa.mu.columna. 79.
Ab officijs.de pala.sa.largi. 217.
Ab oneribus.de mu.& ho. 66.
Absit.de priuile.do.augu. 179.
Actores.de exacto.tribu. 27.
Actuarij.de eroga.mili.anno. 237.
Actuarios.de numera. 252.
Ad collationem.de auro corona. 96.
Ad inferiorum.de apo.pub. 30.
Ad reparationem. de aquęductu. 131.
Ad similitudinem.de pala.sa.largi. 218.
Ad splendidioris.de diuer.offi. 260.
Ad subeunda.de decur. 47.
Ad tempus.de his qui in exi. 84.
Agentes.j.de curio.& sta. 215.
Agentes.ij.de curio.& sta. 216.
Agentes.de prępo.agen.in re. 210.
Agentes.de prin.agen.in re. 211.
Agentium.de diuer.offi. 268.
Agros.de fun.limi. 161.
Alexandrinis.de decu. 49.
A muneribus.de decu. 40.
Animalia.de cur.pub. 257
Annonas.de eroga.mili.ann. 230.
Annonas.de anno.ciui. 118.
An respublica.de iure reipub. 120.
Ante.de cas.& mini. 220.
Antiquitus.de consulibus. 185.
A palatinis.de priui. eorum qui in sacro pala.militant. 222.
Apparitioni.de appa.procon.& lega. 261.
Apparitores.de exacto.tribu. 27.
Apparitores.de appa.præfect.anno. 265.
Apud eum.de censibus. 156.
Apud eos.de debito.ciuita. 122.
Aquarum.de aquæductu. 129.
Archiatri.de professo.& me. 81.
Archiatros.de comi.& archia. 195.
Archiatros.de meta.& epide. 245.
Artifices.de excu.artifi. 88.
Athletis.de athle. colũ.82.
Auratas.de vesti.olobe. 107.
Aurum quod.de ponderatoribus. 57.
Aurum.de suscep. col.95.
Auri.de fru.vrb.Constan. 117.
Auri.de auri pub.persecu. 96.
BAphij.de murilegu. 104.
Boethos.detabula. 92.

CAsus.qui morbo. columna.78.
Causas in quibus.de sen.aduer.fis.la. 14.
Causaria.de re mili. 230.
Cautiones.de solu.& libe.debi.ciui. 127.
Cenaticorum.de eroga.mi.anno. 23.
Centum.de anno.ciui. 118.
Certa forma.de iur.fis. colum.3.
Certe.de proxi.sa.scrinio. 207.
Certis dignitatibus.de excu.mu. 72.
Circensium.de decu. 42.
Ciues quidem.de inco. 65.
Ciuilia munera.de mune.pa. 67.
Clarissimis.de dignita. 183.
Classem.de classicis. 112.
Clementiæ.de maiuma. 134.
Codicillis.de perfectissima.digni. 226.
Cognouimus.de man.& colo. columna.168.
Coloni.in quibus cau,colo.do.ac.pos. 150.
Colonos.j.de agri. 142.
Colonos.ij.de agrico. 143.
Colonos.de agri.& man. 172.
Colonos.de colo.illyri. 152.
Commoda.de primipilo. 271.
Comparationi.de qui.mu,vel præsta,se excu. 76.
Comperimus.de cur.pub. 257.
Comperimus.de nauicu. 97.
Comperimus.de proxi.sacro,scri. 200.
Conditio,de libertinis. 83.
Conductores,de conducto,&c. 177.
Congruit.de loca.prædi.ciui.vel fis. 176.
Consecratas.de pala.& do.do. 180.
Contra.de excu.& exact. 269.
Contra.de admi.re.pub. 121.
Contra.de re mi. 232.
Cornicularij.de appari.præfect.præto. 259.
Corporatos.de Alexan.prima. 120.
Cruenta.de gladia. 133.
Cubicularios.de præpo.sa.cubicu. 189.
Cuiuscunq;.de fugi.co. 168.
Cum ad felicissimam.de qui.mu.vel præsta.ne.licese excu. columna. 76.
Cum adoptiuum.de decu. 39.
Cum ad munus.sumptus iniuncti mune. 126.
Cum ad quamlibet.de condit.in pub.hor. 35.
Cum allegas.de castren.pecu. 236.
Cum allegatis.de re mi. 230.
Cum antea.de agri. 140.
Cum appellasset.de filijsfa. 85.
Cum auriculari.qui morbo. 78.
Cum decurionatus.de decu. 39.
Cum diuus.de omni agro defer. 157.
Cum ex sola.de primipilo. 271.
Cum facultates.de his qui nume.lib. 79.
Cum filios.qui æta. 77.
Cum introissent.de vetera. 250.
Cum nauarcorum.de naui. 97.
Cum neq;.de inco. 64.
Cum nulla.de pas.publ. 162.
Cum ob prouectę.de ijs qui non imple.sti. 83.
Cum per alias.de colo.palest. 151.
Cum presidem.de expen.ludo. 129.
Cum procuratores.de metalla. 103.
Cum satis.de agrico. 147
Cum scimus.de agrico. 145.
Cum sæpe.de eroga.mili.anno. 242.
Cum supra.de re mi. 231.
Cum te byblium.de munici.& ori. 62.
Cum te curatorem.quemad.ciui.mu.indi. 68.
Cum te &.quo quisq; ordi.conuenia. 126.
Cum te medicum.de professo.& me. 79.
Cum te omnibus.quemad.ciui.mu.indi. 69.
Cum vos.de lega. columna. 87.
Cum vos.qui ætate. 77.
Cuncti.de metalla. 103.
Cunctis.de mandican.va. 118.
Cunctos.de meta.& epide. 244.
Cura.qui milita.pos.vel non. colum.226.
Curiales.si curi.relict.ciui.rus habi.ma.colum.62.
Curiales omnium.de decu. 46.
Curiales qui.de decu. 43.
Curiales.de decu. 42.
Curiales qui.de decu. columna.47.
Curiales vendere.de prædijs decu. 56.
Curialibus.de decu. 53.
Curialibus.de lucris aduoca. 271.
Curiosi.de curi.& sta. 215.
Cursum.de cur.pub. 258.

DEcem.de mata.& epideme. 247.
Decernimus.de aquæductu. columna.132.
De cubiculis. de priuile. eorum qui in sacr.palamili. columna.222.
Decurio.de decu. 46.
Decuriones.de silentia. 196.
Decurionibus. ibidem.
Defensionibus.de iure fis. col.4.
Defunctorum.de re mi. 230.
De personalibus.de his qui nu.libe. 79.
Descriptionis.de impo.luc.descri. 60.
De submersis.de naufra. 102.
Deuotissimos.de meta.& epide. 245.
Deuotum.de mata.& epi. 245.
Definimus.de agrico. columna.141.
Diligenter.de aquæduct. 132.
Dispositionem.de colla.dona. 36.
Diuæ memoriæ. de decu. 52.
Diui patris.de loca.prædio.ciui.vel fisc. 175.
Diu.de suscep. columna. 93.
Diuinam.de aquæductu. 133.
Diurnos.de fru.vr, Alexan. 120.
Doctitij.de decu. 51.
Domestici,de domest.& protecto. 198.
Domini.de agrico. 136.
Dominicos.de agri.& man. 172.
Domum.de prędijs & omnibus rebus nauicu. columna. 98.
Ducennarij.de exactio.tri. 26.
Duos.de suscep. columna.94.
Duplex ratio.de fi.instru. 9.
Duumvirum.de decu. 49.

EAm legem.de excu.mu. 75.
Eam quæ.de mulie.in quo lo.&c. 86.
Edicimus.de murileg. columna. 105.
Eius summæ.de fis.vsur. 13.
Emphyteuticarij.de colla.fun.patri. 169.
Emphyteuticarios.de mancipijs & colo. 167.
Eorum patrimonia.de iure fis. 5.
Eos indulserunt.de decu. 42.
Eos qui.de comi.rei mili. 194.
Eos qui.negotiato.ne mili. 229.
Eos qui.de apparito.magis.mili. 261.
Eos qui.de comi.qui prouin.reg. col. 195.
Eos qui.de prin.agen.in re. 213.
Eos qui.de ijs qui spon.mu.sub. 70.
Eos qui.de ijs qui nume.lib. 79.
Eos qui.de fabricen. columna.110.
Eos qui.de diuer.prædijs vrba.& rus. 174.
Eos qui.de specta. 128.
Eos qui.de aquæduct. 130.
Eos qui.de comi.consis. 193.
Eos qui.de excu.mu. 74.
Equites.de equestri dig. 226.
Equos.de crusu pub. columna.254.
Aeris pretia.de colla.æris. 37.
Errat.de cast.pe. columna.236.
Aes quidem alienum.de anno.& tri. 22.
Est verum.de inco. 64.
Aeternam.de murilegul. 105.
Etiam hi.de excusa.mu. 72.
Etiam minores.de mune.pat. 68.
Et si duobus.quo quisq; ordi.conue. 125.
Et si instrumenta.de fi.instru. 9.
Euictiones.de cursu pub. 255.
Euectionum.de cur.publi. 255.
Euidenter. de excu.mu. 75.
Eum qui.de fun.rei priua. 171.
Eum qui.de decu. 50.
Exactores.de suscep. columna. 93.
Ex aula.de pri.co.qui in sa.pala.mi. 223.
Ex agentibus.de prin.agen.in re. 212.
Excellentia.de eroga.mi.anno. 238.
Excepto.de priuile.do.aug. 179.
Exceptis.de decre.decu. 72.
Exceptores.de numera. 252.
Exemplo.de decu. columna.45.
Ex eo.de agen.in rebus. 209.
Ex ingenuo.de agr.& man. 172.
Ex omnibus.de decu. 44.
Expertes.de decu. 39.
Ex varia.de dela. colum. 17.

FAbricenses.de decu. columna.44.
Fabricensium.de meta.& epide. col.244.
Fœnoris. de ijs qui ex offi. quod admi.conue. columna. 127.
Fideiusso. de peri.eorũ. qui pro magist.&c.columna. 124.
Filiusfa.de cast.pe. 236.
Filium ab.de ijs qui nume.libe. 78.
Filios in potestate.de decu. 39.
Filios.de muni.& origi. 63.
Fiscum etiam.de fis.vsur. 13.
Fisco quidem.de conue.fis.debi. 6.
Forma.de vendi.re.fis. col.11.
Fortissimis.de mili.ves. 243.
Fortissimi.de eroga.mi.anno. 237.
Frumenta.de suscep. 93.
Frustra.de re mili. 230.
Fundum.de admi.rerum publi. 121.
Fundi.de loca.prædio.ciui.vel fisca. 175.
Fundi.de fun.patri. columna.163.
Fundos.de fun.patri. 165.

GEnerali lege.de decu. columna.49.
Generali.de tabula. 91.
Glebam.de præto.& hono.prętu. 185.
Grammaticos.de profes.& me. 80.
Grammaticos.de profes.& medi. 82.
Grammaticos.de profes.qui in vrbe Constantino. columna. 195.

Tabula legum trium librorum Codicis.

Graue eſt.vt nullus ex vica.pro alie. 154.
Grauiſsimę.de cur.pub. 256.
Grauiſsimum.ne fiſ.rem quam ven.emi. 11.
Hac definitione.de omni agro deſer. 160.
Hac imperpetuum.de diuer.præd.vrb.& ru. columna. 175.
Hac lege.de priuile.ſcho. 224.
Hac lege.de aquæductu. 132.
Hac lege.de meta.& epide. 246.
Hac lege.de proxi.ſa.ſcri. 207.
Hac noſtræ.de præpo.ſa.cubicu. 188.
Hac parte.de proxi.ſa ſcri. 203.
Hac prouidentiſsima. de qui. mu. vel præſta. ne. lic.ſe.excu. 77.
Hac ſaluberrima.de præpo.agen.in rebus. 211.
Hac ſanctione.de diuer.offi. 267.
Hæredes.de omni agro deſer. 157.
Hi penes.de agrico. 136.
Hi qui à.de pericu.nomina. 124.
Hi qui ex.de murilegu. 106.
Hi qui.de prædijs nauicula. 99.
Hi qui.de fil.officia. 251.
Hi qui.de caſ.& miniſt. 220.
Hi qui.de conue.fiſ.debi. 7.
Hi quibus.de fun.patri. 164.
His noſtræ.de immu.ne conce. 34.
His quidem.qui mili.poſ.vel non. 227.
His quos.de fun.rei priua. 170.
His ſcholaribus. de erogatione militaris annonæ, columna. 239.
His tantummodo.de cur.pub. 257.
Hoc proſpectum.de meta.& epi. 245
Humilioribus.de ſuſcep. 95.
Hydraulæ.de excu.mu. 72.

ID ab vnaquaq;.de anno.& tri. columna.24.
Ignominiæ.de his qui non imple.ſtip. col. 82.
Illud conuenit.de excu.mu. 73.
Immunitates.de agrico. 140.
In albo.de decu. 40.
Indictiones.de ano.& tri. 22.
Inductis.de excu.mu. 72.
In æſtimatione.de fru.vr.Alexan. 119.
In excoctione.de excoct. 242.
Infamia.de decu. 40.
Infames.de libert. columna.84.
In filijs.de decu. 45.
In fiſcalibus.de exact.tribu. 27.
In fraudem.de anno.& tribu. 23.
Ingenuæ.de murilegu. 104.
In his.de prædijs nauicu. 98.
In his.de diuer.offi. 266.
In illis.non lice.habita.metro.&c. 154.
In officio.de caſtren.& miniſt. 220.
In officio.de appa.co.orien. 261.
In omnibus.de cur.pub. 256.
In prouincijs.de numera. 252.
In proconſulari.de appa.procon.& lega. 261.
In qualibet.de meta.& epi. 244.
In ſacris.j.de proxi.ſac.ſcri. 200.
In ſacris.ij.de proxi.ſac.ſcri. 202.
In ſacris.iij.de proxi.ſacro.ſcrinio. 204.
In ſcrinijs.de proxi. ſac. ſcri. 200.
In ſignis.de paſcuis pub. 162.
Inſtar.de iur.fiſ. columna.2.
In ſucceſsione. de decu. 47.
Intelligis.de caſtren.pecu. 236.
Inter chartulas.de con.fiſ.debi. 8.
Inter alias.de pala.ſa.largi. 219.
Interualla.de mune.& hono. 66.
Irenarchæ.de irenarchis. 96.
Is cuius.de his qui ſe de. 20.
Iubemus.ſi libe.imperia.ſo.ſine hęre.deceſ. 20.
Iubemus.de naui.non excuſan. 100.
Iubemus.de argen.pretio. 96.
Iubemus.de omni agro deſer. 161.
Iubemus.de fun.patri. 166.
Iubemus.de dignita. 184.
Iubemus.j.de præpo.ſa.cu. 189.
Iubemus.ij.de præpo.ſa.cu. 190.
Iubemus.de ſilentia. 197.
Iubemus.de proxi.ſacro.ſcrinio. 200.
Iubemus.de pala.ſa.largi. 219.
Iubemus.j.de eroga.mi.anno. columna.238.
Iubemus.ij.de eroga.mi.anno. 239.
Iubemus.de cur.pub. coulmna.258.
Iudices.de anno.& tri. columna.24.
Iudices qui.de nauicu. colum.98.
Iudices.de dignita. 183.
Iudicibus.de cur.pub. columna. 256.
Iure prouiſum.de fabricen. 109.
Ius caſtrenſis.de caſtren.pecu. 236.
Ius ſenatorum.de dignita. 182.
Ius.de fun.patri. colũ.165.
Iuſtas etiam.de iure fiſ. 4.
Iuxta.de ſuſcepto. 92.

LEge.de dome.& protecto. columna. 199.
Lege.de eroga.mili.anno. 238.
Leges.de curia.vrb.Romæ. 113.
Lenones.de ſpecta. columna.128.
Libertates.de man.& colo. 167.
Libertorum.de dignitatibus. 182.
Licet indiuiſa.de decu. 40.
Litibus.de agricolis. columna.143.
Loca omnia.de locatione prędiorum ciuilium vel fiſcalium. 176.
Locorum.de omni agro deſerto. 159.
Lotas.de murilegu. 105.

MAgiſtros.de profeſſo.& me. 80.
Maioribus honoribus.quemadmo. ciui.mu-ne.indi. columna.69.
Manifeſti iuris.qui ætate. 77.
Matriculam.de agen.in rebus. 209.
Maximarum.de excu.mu. 74.
Medicos.de profeſſo.& medi. 80.
Mediterraneæ.de anno.& tri. 23.
Meminimus.quando & qui.quar.pars. 57.
Meminimus.de prædijs tamia. 173.
Metallarij.de metalla. colum.104.
Methameos.de excuſa.arti. 89.
Militares.de mi.ve. columna.233.
Militaris.de re milita. 232.
Militaribus.de decuri. 46.
Milites.de re militari. 229.
Milites.de rę milita. 232.
Miſsi opinatores.de exact.tribu. 28.
Modios.de ſuſceptoribus. 94.
Monente.de delationibus. 17.
Monetarios.de murilegulis. 104
Mulier.de agricolis. 142.
Mulieres honore.de inco. colũ.65.
Mulieres.de dignitatibus. 183.
Multi.de naui.non excuſan. 99.
Multis.de prin.agen.in rebus. 213.
Muneris publici.de vaca.pub.mu. 71.
Munera quæ.de mune.pa. 67.
Muneribus.de ſump.recupe. 90.
Murileguli.de murilegulis. 106.

NAti ex.de decu. columna.43.
Nautici.de cano.frumen.vrb.Romæ. 116.
Ne ad diuerſa.de ſilentia. 197.
Ne caſu.de diſcuſſo. 38.
Nec infames.de decu. colũ. 40.
Nec intra.de profeſſo.& me. 80.
Nec ipſi.de inco columna.64.
Nec protoſtaſiæ. de mune.pa. 68.
Nec venditio.de prædijs decurio. 55.
Ne cui.de commeatu. 247.
Ne diutius.de agrico. colum.145.
Ne diutius.de numera. 252.
Negotiantes.de excu.mu. 73.
Nemo carcerem.de exact.tribu. 26.
Nemo ex.de præto.& hono.prętu. 185.
Nemo iudex.de decu. 40.
Nemo poſſeſſorum.de anno.& tri. 23.
Nemo vir.de veſti.olobe. 107.
Nemo.j.de cur.pub. 257.
Nemo.ij.de cur.pub. 258.
Nemo.de re mi. columna.231.
Nemo.de dignitatibus. 182.
Nemo.de ſpectationibus. 128.
Nemo.de theſau. 21.
Nemo.de fun.rei priua. 171.
Nemini.de conſulibus. colũ.186.
Nemini.de numera. 253.
Neminem ex his.de decurionibus. 51.
Neminem.de re mi. 232.
Neminem.de co.fru.vr.Romæ. 117.
Neminem.de ſuſcepto. 93.
Ne per diuerſas.de execu.& exact. 268.
Nepotes.de ijs qui nume.libe. 78.
Neq; dorotheum.de decu. 50.
Neq; famoſis.de dignita. 181.
Neq; ſecrarum.de cano.lar.titu. 32.
Neq; tempore.de mune.pa. 67.
Ne quis ex.de dignitatibus. 182.
Ne quis.de decu. colum. 45.
Ne quis ex.ne ru.ad vllum obſe.deuo. 154.
Ne quis.de ſalga.hoſ.non præ. 247.
Nihil ſuperindictorum.de ſuperindicto. 25.
Nihil.de pala.ſa.larg. 216.
Nominationum.de decu. 47.
Non aliter.de pala.ſa.larg. 218.
Nõ alios.quibus muneribus excu. 83.
Non inuidemus.de ſpecta. 127.
Non iniuſta.de con.fiſ.debi. columna.6.
Non patimur.de cur.pub. 256.
Non prius.de debito.ciui. 122.
Noſtræ.de decanis. columna.222.
Non tantum.qui milita.poſſunt vel non. 226.
Non tibi.de inco. columna.63.
Non videtur.de mune.pat. 67.
Nullus.j.de ijs qui ex publi.colla. 96.
Nullus.ij.de ijs qui ex publi.col. 96.
Nullus.de cohortalibus. 262.
Nullus.de fabricen. columna.110.
Nullus.j.de diuer.offi. 266.
Nullus.ij. ibidem.
Nullus qui.de decu. colum.50.
Nullus vacationem.de ijs qui à prin.vaca.accep. columna. 71.
Nullius ſolius.de decu. 47.
Nullus.de decu. colum.43.
Nullus.de vetera. 250.
Nulli omnino.de tabula. 91.
Nullus.de cur.pub. 258.
Nullus.quibus ad conduct.prædi.fiſca.&c. 177.
Nullus.de cur.pub. 256.
Nullus.de pala.ſa.largi. 216.
Nullus.de agri.& manci. 172
Nullus.de tyro. 248.
Nullus.de agen.in rebus. 208.
Nulli poſt hac.de condi.in pub.hor. 35.
Nulli.nulli lice.in fre.&c. 111.
Nulli ſit.de priuile.corpo. 113.
Nulli.de numera. columna.253.
Nulli.de frumen.vrb.Conſtantinopolita. 117.
Nulli iam.de fun.patri. 166.
Nulli ſalarium.de præben.ſala. 62.
Nulli.de agen.in re. columna 209.
Nulli.vt armo.vſus &c. 134.
Nulli.de eroga.mi.anno. 237.
Nullum.de cohor. 264.
Nulla macula.de delationibus. 17.
Nullam.de execu.& exact. 269.
Nullam.de nauicu. 97.
Numerarios.de appa.magiſt.mili. 260.
Numerarios.de numera. 252.
Numerus.de ijs qui nume.lib. 78.
Nunq̃.de agricolis. colũ.134.

OB metallicum.de metal. 103.
Obſeruare.de decu. 39.
Obſiſtere.de anno.& tri. 24
Obtentu.de primipilo. 271.
Occidendorum.de vena.fera. 134.
Officio.de numera. 254.
Officio.de appa.procon.& lega. 261
Officia.de cohortalibus. 262.
Omnis.de aquæductu. columna.131.
Omnem.de mili.veſte. 243.
Omnem ſummam. de canone largitionalium titulorum. columna.32.
Omnes enim.de pe.bo.ſub. 18.
Omnes iudices.de dela. 17.
Omnes iudices.de decu. 44.
Omnes omnino.de indict. 25.
Omnes omnino.de decu. 47.
Omnes omnino.de anno.& tri. 22.
Omnes.qui militari poſſunt vel non. 226.
Omnes qui.de decu. 47.
Omnes qui. de collatione fundi patrimonialis. columna. 169.
Omnes.j.de agricolis. colum.137.
Omnes.ij.de agricolis. 139.

Tabula legum trium librorum Codicis.

Omnes.de meta.& epide. 246.
Omnes.de cohortalibus. col.262.
Omnes de cas.omnium pala.pe. 225.
Omnes de feudis patrimo. 164.
Omnes.de honora.vehi. 116.
Omnes.vt digni.ordo ſerue. 192.
Omnes.de anno.& tri. columna.22.
Omnes.de cupreſsis. 180.
Omnes, de priuilegijs eorum qui in ſacro palatio militant. columna. 223.
Omne.de cenſibus. 155.
Omnia quæ.de condi.in pub.hor. 35.
Omnia.de prin.agentium in rebus, 212.
Omnia.de colla.fund.fiſca. 178.
Omnium prædiorum. de omni agro deſerto. columna 50.
Omnibus.de fabricen. 109.
Oneri.ne quid one.pub.impo. 100.
Operarum.ne operę à col.exi. 34.
Opinatores.de exco.& tranſ.mi.anno. 242.
Opinatoribus.de eroga.mi.anno. 238.
Oratione.de profeſſo.& me. 80.
Ordinis.de decre.decu. 72.
Ordinem.de conſulibus, 186
Ordinariorum.de cohor. 263.
Ordinariorum.de col.fun.fiſca, 178.
Origine.de munici.& origina. 63.
Originarios.de agricolis. 140.

PAlatini.de pala.ſacra.lar. columna.216.
Palatinos.de colla.fun.fiſca. colũ. 178.
Palatinos.de pala.ſacrarum largi. 218.
Pamphiliæ.de diuer.prædijs vrba.& ruſti. 174.
Parippum. de cur.pub. 255.
Particulari.de indictionibus. colum.25.
Pater trium.de lega. 86.
Patrem emancipato.de filijsfami. 85.
Patrimonialis.de fundo patrimoniali. 163.
Patrimoniales.de col.fun.patri. 169.
Patrimoniorum.de mune.pa. 68.
Peculiari.de proxi.ſacro ſcrinio. 201.
Per annos.de metalla. 103.
Per bithyniam.de immu.ne.conce. 34.
Per colonum.de agricolis. col.143.
Peræquatores.de cenſibus. 156.
Per hanc.de numera. 254.
Per id tempus.de curio.& ſta. 215.
Per illyricum.de cohor. 263.
Per omnes.de ſtrato. colũ.220.
Per omnes.de colla.fun.pa. 170.
Perpenſa.de metalla. 102.
Per ſingulas.de diſcuſ. colũ.78.
Per vniuerſam.de colo.trhacen. 152.
Placet nullum.de excu.mu. 73.
Placuit.de pala.ſac.largi. 218.
Placuit.de colla.fun.patrimo. 169.
Plebs.de capitatione ciuium. 150.
Podagræ.qui mor. colũ.78.
Poetæ.de profeſſo.& me. 80.
Porcinarij.de ſuarijs. 113.
Poſſeſſores.de fundis patrimoniali. 165.
Prata.de paſcuis publicis. 162.
Præcepit.de cano.lar.titu. 33.
Præcipimus.de dignita. 183.
Præcipimus.de cano largi.titu. 34.
Precipua.de primicerio. 190.
Præclaram.de primicerio, 191.
Prædia. de loca.prædio.ciui.vel fiſ. 176.
Præfecturæ.de apparito.præfect.præto. 259.
Præfectus.de appa.prefe.anno. 265.
Præfectum.de præfect.præto. 188.
Præfectiarios.de appa.præfe.præto. 259.
Præpoſitos.de comi.tribu. 194.
Præſes prouinciæ.ſi ſer.aut liber. ad decu.aſpi.columna. 54.
Præſidibus.de cur.pub. 254.
Præter.de appa.præfect.vrb. 260.
Præter.de lucris.aduoca. 270.
Primicerius.de domeſt.& protect. 198.
Primicerius de menſo. colum.222.
Primicerium.de fabricen 109.
Principes.de prin. agenti.in re. 213.
Priſco.de pala.ſac.largi. 216.
Priuatę rei.de excu.munerum 73.
Priuatæ.de murilegulis. 107.
Priuatas.de priuile.do.augu. 178

Priuilegio.de decu. columna.43.
Priuilegio.de inco. 64.
Probari.de appari.magiſtro.mili. 260.
Probatorias.de diuer.offi. 267.
Pro biennio.de proxi.ſacro.ſcrinio. 201.
Proconſularis.de prin.agen.in re. 212.
Procuratores.de decu. 44.
Procuratores.de excuſa.mune. 73.
Pro ædibus. de diuerſis prędijs vrba. 174.
Profeſsio.de mune.pa. 67.
Prohibitum.de iure fiſci. columna.3.
Pro his.de naufra. 101.
Pro immunitione.de ve.num.po. 111.
Pro locis,de anno.& tri. 23.
Propoſitis.de grege domi. 179.
Propter.de metro.beryto. 116.
Pro tyronibus.de priui.do.Augu. 179.
Prouidendum.de veteranis. 250.
Prouidendumeſt.de decu. 42.
Prouincialium.de eroga.mili.an. 238.
Prouinciæ.de mili.veſ. 243.
Proximos,j.de proxi.ſacro.ſcri. 199.
Proximos.ij.de proxi.ſac.ſcri. 202.
Publici.de cur.pub. 257.
Purpuræ.de veſti,olobe. 108.

QVando votis,de obla.voto. columna.251.
Quantum ad.de mune.pa. 68.
Quanuis.de ven.rebus ciui. 121.
Quanuis prouiſum.de decu. 48.
Quatuor.de decanis. 222.
Quęcunq;.de fi.inſtrumen. 10.
Quemadmodum.de agricolis. 138.
Qui agros.de omni agro deſer. 159.
Qui aliquem,de murilegulis, 105.
Qui autem.de murilegulis. 107.
Quibus poſt hac.de ijs qui in exi. 84.
Qui conditioni,de ijs qui ſpon.mu.ſub. 69.
Qui contemplatione,de co.rei mili. 194.
Quicquid vltra.de ſuperexact. 29.
Quicquid.pub.lætitiæ. 272.
Quicunq;.j.de omni agro deſer. 157.
Quicunq;.ij.de omni agro deſerto. 158.
Quicunq;.j.de fun.patri. columna.163.
Quicunq;.ij.de fun.patri. 164.
Quicunq;.j.de cohorta. 262.
Quicunq;.ij.de cohorta. 264.
Quicunq;.de re mi. 230.
Quicunq;.de fun.limi. colum.161.
Quicunq;.de piſtoribus. 113.
Quicunq;.de commeatu. 247.
Quicunq;.de apo.pub. 31.
Quicunq;.de prin.agen.in rebus. 213.
Quicunq;.de tabu. colũ. 91.
Quicunq;.de fugi.colo. 168.
Quicunq;.de diuer.offi. 266.
Quicunq;.de fun.rei priua. 170.
Quicunq;.de ſuarijs. colum.113.
Quicunq;.de execu.& exacto. 269.
Quicunq;. de appa.præfe.vr. 260.
Quidem ignauiæ.de decu. 43.
Quidam.de pala.ſa.largi. 217.
Qui derelicta.de decu. 41.
Qui ex.de queſtoribus. 190.
Qui fiſcales.de nauicu. 98.
Qui fundos.de omni agro deſerto. 159.
Qui grauatos.de cenſibus. 155.
Quilibet.de decu. 46.
Qui immunitatem.de mu.pa. 67.
Qui in contractibus.de iure fiſci. 5.
Qui in officio.de appa.magiſt.mili. 260.
Qui nauem.de nautis tybe. 119.
Quinq; ſummates.de decu. 49.
Qui numerarij.de numerarijs. 251.
Qui per potentiam.de omni agro deſerto. 159.
Qui publici.de ijs qui ſpon.mu. 69.
Qui relictis.de deſer. 249.
Qui ſeſc.de appa,magiſt.mili. 260.
Quiſquis.de cohor. 265.
Quiſquis.de præfect.præto. 188.
Quiſquis in crimine. de petione bonorum ſublatorum. 18.
Quiſquis,de ſpecta. columna. 128.
Quiſquis.de fugi.colo. 168.
Quiſquis.de omni agro deſer. 158.
Quiſquis.de agricolis. 135.

Quiſquis.de cenſibus. 155
Quiſquis,de tyro. 248.
Quiſquis.in quibus cauſis colo.do. accuſare poſſunt. columna.150.
Quis tam.de decu. 48.
Qui textrini.de murilegulis. 105.
Qui ſub.de collegia.& char. 114.
Qui vel.de diuer.offi. 266.
Qui vtilia.de omni agro deſer. 158.
Quod ad.de murilegu. colum.105.
Quod in libellum.de fide inſtrumentorum. 8.
Quoniam augerio.de conue.fiſ.de. 7.
Quoniam veredorum.de cur.pub. 256.
Quoniam.de dignita. 182.
Quoniam.de cenſi. 155.
Quoſdam.de metallis. 103.
Quoties ab.de legatis. columna 88.
Quoties,de pondera. 95.
Quoties quis.de exact.trib. 27.
Quoties.quo quiſq; ordi.conue. 125.
Quoties.de priuile.ſcholaſticorum. 234.
Quoties.de diſcuſſo. 37.
Quoties.de naufragijs. 101.
Quoties.de agri.& man. 173.
Quoties. vt nemini liceat in ſpe. ſe excuſare. columna. 36.
Quoties.de dignitatibus. 184.
Quoties.de lucris aduo. 270.
Quotieſcunq;.de decu. 45.
Quotieſcunq;.de ſuſceptoribus. 93.

REddatur.de profeſ.& me. columna.81.
Rempublicam.de iure reipu. 120.
Rem ſuam.penis fiſca.credi.prefer. 13.
Rem priuatam.de pri.do.aug. 179.
Reos.de reis poſtula. 84.
Repetita.de eroga.mi.anno. 236.
Res eorum.de capiẽ.& diſtra.pigno. 30.
Reſtaurationi. de diuer. prædijs vrb.& ruſti. columna. 174.
Retractare,ne fiſcrem quam ven.euin. 12.
Rura,de omni agro deſer. 160.

SAcri.de præpo.ſac.cubi.&c. columna.188.
Saluberrima.de lit.& iti.cuſ. 248.
Sancimus.de conſuetudinibus. 187.
Sancimus.de execu.& exact. 270.
Satis ſit.de capi.& diſtra.pig. 30.
Sciunt omnes.de his qui ex pub.ra.&c. 12.
Sciant iudices.de ijs qui ex pub.col. 96.
Scire debet.de bo.vac. 14.
Scrinijs.de pala.ſa.larg. 217.
Scriniarios.de numera. 253.
Securitates.de ſuſceptoribus. 94.
Securitatibus.de apo.pub. 32.
Semel ſecuritatem.de apo.pub. 31.
Semel.de re mili. colum.230.
Senatores.de incolumis. 65.
Senatorum.de dignitatibus. 181.
Septem.de eroga.mili.anno. 238.
Serui atq;.de agri.& man. 172.
Seruum domini.de delatoribus. 18.
Seruos.de agricolis. 140.
Seueram.de dignitatibus. 182.
Si ad magiſtratum.de decu. 41.
Si aliquid.de ſuſceptoribus. 94.
Si ante.ſi poſt creationem quis deceſſerit. 90.
Si apparitor.de cohortalibus. 263.
Si cohortalis.de cohor. 264
Si coloni.de agricolis. 142.
Si cuiuslibet.vt ne,ad ſuum pa.ſuſci. 153.
Si cum ingenuus. ne quis lib. inuitus ac. &c. columna 126.
Si cum te.de decu. 38.
Sicut honores,de muneribus & honoribus. 66.
Sicut fieri.de eroga.mi.anno. 237.
Si decurionum.quando & qui.quarta pars. 56.
Si de proprio.de pericu.ſucceſ. 86.
Si deſertores.de deſerto. 249.
Si diuina.de exact.tribu. 29.
Si ea cæcitate.qui mor. 78.
Si ei qui.de delatoribus. 16.
Si grauius.de dignitatibus. 184.
Si quæ hæreditatis.de vendendis rebus ciuilibus. columna. 121.
Si hi.de filijsfamilias. columna. 85.

Tabula materiarum voluminis.

Si ille qui.de decurionibus. 51.
Si in patria.de incolumis. 64.
Si in poteſtate.de caſtrenſi peculio. 235.
Si ipſe.de potioribus ad mune.no. 89.
Si ita.quo quiſq; ordi.conue. 125.
Si liber.de prędijs tamia. 173.
Si libertus.ſi ſer.aut liber.ad decu.aſpi, 54.
Si militiæ.qui militare poſſunt vel non, 226.
Si minori.de iure fiſci. columna.2.
Sine periculo.de filijsfamilias. 85.
Si peræquatore.de cenſibus. 155.
Si priuſq̃.de iure fiſci. columna.2.
Si propter.ſi propter inimi.crea.fac. 89.
Si qua loca.de fun.& ſal. 172.
Si qua.de ſpectatoribus. 128.
Si quando præfectus.de diuerſis officijs. 265.
Si quando.j.de bo.vac. 14.
Si quando.ij.de bo.vac. 15.
Si quando.de naufragijs. 100.
Si quid.de iure reipublicæ. 120.
Si quid.de cano.frumen.vrb.Romæ. 117.
Si quod extraordinarium.de lega. 87.
Si qui adſcriptitiæ.de agricolis. 149.
Si qui eorum.ne ruſticus ad vllum obſequium deuocetur, columna 154.
Si quis authoritate.de omni agro deſerto, 160
Si quis à.de lucris aduo. 270.
Si quis ab.de ijs qui ex pub.ra. 12.
Si quis conſortium.de fabricen. 109.
Si quis curialibus.quando & quibus quarta pars, columna 59.
Si quis daphnes.de cupreſsis. 180.
Si quis decurio.de decurionibus. 49.
Si quis deſerta.de omni agro deſerto. 160.
Si quis decurio,de decurionibus. 43.
Si quis decurio.de decu. 41.
Si quis decurionum.de præ.decu. 55.
Si quis ex.de cohortalibus. 264.
Si quis ex. de diuerſis prædijs vrbanis, & ruſticis. columna 174
Si quis ex.de murilegulis. 106.
Siquis fortè.de deſer. 249.
Si quis fundos.de fundo patrimoniali. 163.
Si quis in archiatri.de profeſſoribus. 81.
Si quis indebitum.vt digni.or.ſer. 192.
Si quis naticulam.de murilegulis. 105.
Si quis ouium.de fun.& ſal. 171.
Si quis per.de curſu publico. 255.
Si quis per.de aquæductu. 130.
Si quis poſt. vt nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiatur. columna 153.
Si quis prędium.de agricolis. 135.
Si quis procurationem.de decurionibus. 44.
Si quis pro.de fide inſtrumentorum. 11.
Si quis ſeruum.qui mi.poſſunt vel non, 228.
Si quis vel.de curſu publico. 257.
Si quis vel.de muni.& ori. 63.
Si quis.de omni agro deſerto, 157.
Si quis de re militari. 230.
Si quis in ſacris.de proxi.ſac.ſcri. 203.
Si quis.de domeſticis & protectoribus. 198.
Si quis,de cura.vrbis Romæ. 112.
Si quis.de meta.& epi. 243.
Si quis.de caſ.& miniſt. 220.
Si quis.de naufragijs. 101.
Si quis.de aquæductu. 130.
Si quis.de commeatu. 248.
Si qui à.de fundo patrimoniali. 164.
Si quod extraordinarium.de legatio. 87.
Si quos.de decu. columna 50.
Si ſecundùm legem,de iure reipub. 121.
Si ſine de venden.rebus ciuita. 121.
Si ſub pignore.de fiſ.vſur. 13.
Si ſucceſſorum.de peri.nomina. 124.
Si tempora.de fide inſtrumentorum. 10.
Si vacantia.de bo.vacan. 16.
Siue ex.de execu.& exacto. 269.
Si vltra,de decu, columna.40.
Si vt proponis.de muni.& origi. 62.
Si vt proponis.ne quis liber inuitus. 126.
Si vt.de dignitatibus. 181.
Solidos.de ve.numiſmatis po. 111.
Solita.de cohortalibus. 262.
Sordidorum munerum.de excuſatione munerum. columna. 75.
Speciebus.de cohor. 262
Stigmata.de fabricen. 109.
Stipendia.de re militari. 229.
Super creandis.de iure fiſci. 5.
Super.qui militari poſſunt vel non, 228.
Super.de naufragijs, 102.
Super.de man.& colo. 178.
Suſceptores.j.de ſuſceptoribus. 92.
Suſceptores.ij.de ſuſcepto. 93.
Suſceptores.iij.de ſuſcepto. 94.
TAm collatores.de re militari, 233.
Temperent.de veſti.olobe. 108
Tyberianus.de fun.limitro. 161.
Tyrones.de tyronibus. 248.
Tractatores.de tractato.& ſta. 259.
Tranſmarina.de legationibus, 87.
Tribuni.de re militari. 231.
Tutelę ſolicitudo.de excuſatione munerum, 72.
VAcantia.de bo.vacan. columna.15.
Vacuatis.de decu, 42.
Vellera.de veſti.olobe, 108.
Venatoribus.de excu.mu, 73.
Veteranis, de ijs qui non impleuerunt ſtipendia. columna 83.
Veterani.de ijs qui ſpon.mu, 69.
Veterani.de veteranis. 250.
Viceſimo.de eroga.mi.anno, 236.
Viginti.de re militari. 229.
Viris.de priuilegijs ſcholaſticorum, 223.
Viris.de magiſt.fac.ſcri. 193.
Viros.de comi.conſiſt. 193.
Viros.de diuer.officijs. 267.
Viros.de pala.ſacra.largi. 219.
Vltra modum.quemad.ciui.mu.indi, 65.
Vnicuiq;.de proxi.ſac.ſcrin. 201.
Vniuerſi.j.de fundis rei priua. 170.
Vniuerſi,ij.de fundis rei priua, ibidem.
Vniuerſi.de fun.patri. 165.
Vniuerſi.de legatis. columna 87.
Vniuerſos.de ve.num.po. 111.
Vniuerſos.de ſtud.lib.vr.Romæ. 116.
Vniuerſos.de decu. 41.
Vnuſquiſq;.de ſilentia. 196.
Vorax.de numera. colũ.251.
Vrbs.de priuilegijs vrbis Conſtantinopo. 116.
Vſus aquæ.de fun.rei priua. 171.
Vſum aquæ.de aquæductu. 130.
Vt agendi.de cur.pu. 256.
Vtilitas.de primipilo. 271.
Vxorem.de decu. 40.

¶ Finis tabulæ legum trium librorum Codicis.

Tabula materiarum voluminis ordine alphabetico diſpoſita: & primo de authen.

ABigeus quid ſit. colum.137.li.17
Abſentibus an per pręſentes pręiudicetur. 382.25.
Abſolui poteſt quis epiſcopo irrequiſito. 280.72.
Accuſare eſt laudabile. 67.50.
Aduerſario pręſente teſtes debẽt produci.310.85.
Adnumerator quis ſit, 252.60.
Agricolæ priuilegia, 176.18.
Alius non poteſt mihi dare qđ ex me non poſſum. columna 205.linea 72.
Alienatio minori.xxv.annis conceditur. 359.44.
Alienationis prohibitio vltra filium non extendi tur. columna.407.linea.2.
Alimenta hincinde in neceſsitatibus filijs præſtantur. col.368.li.66.
Amor,furor vehemens dicitur. 239.27.
Anni dominicę incarnationis an ponendi ſunt in-inſtrumentis. col.191. li.12.
Antiquo iuri relinquit quod nõ mutatur. 58.20.
Angaria quid ſit. 110.45.
Apocha quid ſit. 243.34.
Apoſtata officio curiæ traditur, 433.47.
Appellare â multis iudicibus nõ licet. 167.83.
Appellare an & quãdo & apud quẽ licet.409.78.
Appellare cuilibet licet, 273.68.
Appellare licet bis. 437.24.
Appellari poteſt bis. 382.2.
Appellatur à ſententia epiſcopi, 436.40.
Appellationis tres caſus. 169.35.
Arbiter eſt inſtar iudicis. col.277.5.
Arbiter & arbitrator differunt. 417.22.
Archiuum quid ſit. 97.31.
Armorum appellatione quid veniat. 285.18.
Artem non exerceat qui illam ignorat. 130.10.
Adſcriptitius non eſt ſeruus. 139.15.
Adſcriptitius.quis dicatur. 139.4.
Aſceterium quid ſit. 52. 56.
Aſciſteriæ quę ſunt. 262.7.
Atteſtationes in ſcriptis fieri debent. 358.86.
Aurum eſt pretioſius metallum. 389.23.
Aurum metallorum eſt nobilius 171.80.
Auxilio egent quę de nouo accidunt. 14.86.

BEllum duo mala infert. 283.41.
Benefacientibus benefacere tenemur. 17.85.
Brephotrophium quid ſit. 52.38.

CAlumniatur qui non probat. 395.52.
Canones pro legibus obſeruari debent. columna. 397.linea.36.
Captiuitas aliquando habet fauorem. 341.77.
Caput eſt rei principium. 16.4.
Caſtitas fundamentum eſt in ordinandis, 47.62.
Cauſa minima quę ſit. 169.6.
Cenſuales qui dicantur. 109.45.
Centeſima vſura quid ſit. 23.35.
Ceſsio in potentiorem facta non tenet. 245.44.
Ceſsio quando ſit fideiuſſori facienda. 31.14.
Chartularij & tabelliones qui dicantur. 284.7.
Chriſtus propter tria fuit baptizatus, 83.46.
Clericus non debet de vna eccleſia ad aliam tranſire. columna.27,linea.33.
Clericus quando debet gaudere priuilegio clericali. col.430.8.
Cognatus large quid contineat, 375.47.
Collatores qui ſint. 68.51.
Colonus inter immobilia computatur, 384.72.
Communis vtilitas priuatę præponitur. 66.5.
Compenſatio inter ſpecies fieri non poteſt. 62.17.
Concubinas plures habere non licet. 298.17.
Conceſſo aliquo conceditur & illud &c. 259.77.
Conſecrare nõ poteſt qui nõ eſt ſacerdos. 77.77.
Conſilium in alterius damnum mutari non debet. columna 241. linea.58.
Conſilium ab vxore nonnumq̃ ſumi debet. 71.11.
Conſiſtorium quid ſit. 168.58.
Conſpiratio quãdoq; in bonã partẽ ſonat.359.82.
Conſuetudo generalis vincit legem. 185.18.
Conſuetudine fit licitum aliâs illicitum. 191.22.
Conſul quis dicitur, 170.48.
Conſultatio quid ſit, 373.7.
Contractus ſuper libero homine nõ valet.412.42
Contrarium per aliud tollitur. 108.30.
Contrariorum eadem eſt diſciplina. 194.83.
Conuenitur quis etiã inuitus vbi deliquit.411.33.
Corrigere ſe,eſt honeſti q̃ ab alio corripi.403.46
Corrigere ſeipſum licet. 334.26.
Corrigit qui apte aliquid diſponit. 312.1.
Corrigi lex in dubio non debet. 293.50.
Cruces vbi reponi debeant. 441.25.
Culpa alterius non proficit ei qui cauſam præſtitit. columna 369. linea 68.

DAt qui datum confirmat. columna 238.li.51.
Defenſor ciuitatis an poſsit in integrum reſtituere. col.99.li.75.
Delictũ eſt maius delinquere in ſe q̃ in aliũ.74.73
Delicta puniri,reipub.intereſt. 106. 86.
Denunciare quis cogitur, 369.77.
Dictans illicitè,puniri debet, 65.64.
Differentia non eſt generis apud Deum. 35.1.
Dignitas dat fauorem perſonæ. 40.32.
Dignitas.filij,gloria & laus patris. 269.64.
Dignitas releuat in multis, 302.5.
Dignitatis fauor extendi debet. 269.36.
Dilatio à lege data,breuiari poteſt. 198.77.
Dies ſemel,ſemper talis præſumitur. 327.8.
Diuinare nemo cogitur. 130.68.

Diuiti

Tabula materiarum voluminis.

Diuiti plus quam pauperi creditur. 302.35.
Dns vsq; ad quod tẽpus auditur contra missum in possessionem causa rei seruandę. 202.47.
Donatio quingentos aureos excedens debet insinuari. columna.380.5.
Dos & donatio propter nup. secundùm personarũ merita constituitur. colum.179.6.
Dos non est in bonis patris. 326.64.
Duobus fides est adhibenda. 300.12.

Ecclesia in quinque casibus alienare non potest. columna.390.28.
Ecclesia mater imperij dicitur. 41.14.
Ecclesia nulli gremium claudit. 257.13.
Ecclesia proprius locus orandi dicitur. 373.70.
Ecclesia quę & quando possit alienare. 56.6.
Ecclesiæ res pauperum sunt. 64.59.
Oeconomus quid sit. colum.224.34.
Effectus debet cessare cessante causa. 151.80.
Electus prelatus,à superiore suo confirmatur. columna 96.25.
Emolumentum esse debet vbi est onus. 101.69.
Enigma quid sit. colum.323.7.
Episcopus abbatem eligit. 40.3.
Episcopus leges scire debet. 437.81.
Episcopus.xiiij. cõditiones habere debet. 42.9.
Eremodicium quid sit. 232.67.
Euangelistæ quibus figuris depingantur. 83.64.
Exceptiones in subiectorum libertates inductæ sunt. columna.331.48.
Exemplo credendum est. col.403.53.
Exempla mala à bonis rebus orta,sunt. 197.35.
Expensis multatur iniustè mouens litem. 348.1.
Expensis quando ratione psonę parcitur. 280.4.
Expensæ tribus de causis fiunt. 274.33.
Expressum plus tacito operatur. 330.14.

Factum pro infecto haberi non potest. columna 54.73.
Falcidia in multis locum non habet. 383.74.
Falsitas,veritatis est immutatio. 248.13.
Fama confirmat rem de qua agitur. 303.72.
Felicitas vnius alteri prodest. 25.5.
Fœmineo amore nil est fortius. 48.3.
Fœnea possessio quæ est. 67.12.
Fictio tantum valet quamtum veritas. 445.57.
Fideiussor pro euictione tenetur. 32.77.
Filius an possit aliquo casu fraudari legitima. columna 116.80.
Filius an ex delicto patris puniatur. 228.25.
Filius debet ali secundũ patris facultates. 335.84.
Filius præteritus rumpit testamentum. 443.55.
Filius fa.habet heredem. 147.58.
Filij legitimi alios excludunt. 125.7.
Filio quasi spectare videntur bona paterna. columna 89.20.
Filiorum quinque sunt genera. 289.20.
Filijs dantur quę non dantur extraneis. columna 58.87.
Finis inspicitur. 151.39.
Forte,dubitandi est particula. 49.4.
Forum ex rei persona metimur. 417.52.
Fructus aridi qui sint. 175.55.
Futura,lex aliquando respicit. 166.1.

Generaliter prolatum,generalem capit interpretationem. colum.123.46.
Generis appellatione quælibet eius species continentur.in feudis colum.30.81.
Gerontocomium quid sit. col.52.41.
Græca lingua an sit elegans. 57.7.

Haeres & testator fingũtur eadem persona.columna 188.15.
Hæreticus quis sit. colum.343.9.
Honores ianuarijs calendis dabantur. 171.25.
Honores superioribus deferuntur. 171.62.

Ignorantia iuris neminem excusat. 167.17.
Ignoto non est credendum. 30.71.
Immoderationi est contrariandum. 141.76.
Imperium de cœlo prouenit. 248.3.
Impensarum ratione permittitur quod alias non. columna.
Imperator,pater est legis. 342.4.
92 67.
Imputatur ei qui se angustat. col.246.33.
Inferior,superioris legem tollere non potest. columna 397.60.
Ingrediens religionem,se & sua deo dedicat. columna 443.80.
Ingressus monasterium, pro mortuo habetur. columna 445.25.
Inimicus capitalis duplex. colum.310.12.
Inimicitia à testimonio repellit. 309.84.
Instrumenti factio delegari non potest. 152.60.
Inuidia maximè inter fratres oritur. 152.52.
Italia,prouinciarum domina dicitur. 219.81.
Italia tributa non soluit. colum.111.87.
Iudex non est qui literas nescit. 253.59.
Iudex quibus casibus non cognoscit de causa appellationis. colum. 280.22.
Iudex iudicando sedere debet. 225.52.
Iudicare an debeat iudex secundùm suam conscię tiam. colum.105.16.
Iudicari non debet de nocte. colum.272.72.
Iura duo fortiora sunt vno. 377.48.
Iuratur de calumnia in causa appellationis. columna 393.80.
Iurans malignè,peierat. colum.83.84.
Iure est potior,tempore prior. 234.61.
Iureiurando quis obligatur colum.252.13.
Iuri qualiter potest renunciari. col.314.84.
Ius est quadruplex. colum.157.44
Iusiurandum an & quando seruandum sit. columna 162.66.
Iustus septies in die peccat. 57.60.

Legatum testamento,potest per codicillos adimi. colum.405.53.
Leges ad preterita aliquando trahunt. 353.67.
Leges non determinant de raro accidentibus. columna 183.87.
Leges propter malos factæ sunt. 298.46.
Leges sunt scientia moralis. 129.5.
Leges veteres nouas determinant. 303.38.
Legum correctiones vitandæ sunt. 230.24.
Lex ad futura trahitur. 256.74.
Lex debet esse clara. colum.338.15.
Lex est mitior homine. 143.14.
Lex est iudice mitior. 276.83.
Lex futurum tempus respicit. colum.335.59.
Lex non debet derideri. 322.84.
Lex noua veteremterpretatur. 421.10.
Libellus etiam in personali actione in rem certam continere debet. colum.348.38.
Libellus tria continere debet. col.197.76.
Libertus quas operas patrono præstet. 260,10.
Liberi omnes erant à principio. 237.50.
Libra auri ex.lxxij.aureis fit. 100.22.
Licet quod expressè non prohibetur. 299.37.
Lite pendente supplicare non licet. 353.20.
Literatus debet esse iudex,aduocatus,& medicus columna. 271.5.
Lucrari non debet quis cum alienà iactura.columna 441.75.
Ludus schacorum non est clericis prohibitus. columna 432.20.

Magistratus durante officio conueniri non potest. 417.82.
Magistratuum habentium ordinariam iurisdictionem quinque genera. 225.82.
Maior numerus transcẽdit minorem. 393.44.
Maior pars quando dicatur. 388.37.
Mala fides fides venditoris nocet emptori. 383.5.
Malũ omne facile malitiosus excogitat. 243.47.
Mancipium inter & colonum est differentia.52.67.
Mandatum principis quid sit. 103.19.
Manus appellatione cætera membra veniunt. columna 109.24.
Maritima consuetudo nostris non repugnans legibus seruatur, col.419.2.
Matrimonium vno tantum superstitæ pendet. columna 335.13.
Matrimoniũ fuit à deo institutum. 129.61.
Matrimonium sine dote & scriptura valet. columna 367.22.
Matrimonium potest esse sine dote, sed non econtra. col.139.86.
Matrimonium soluitur frequentius morte.columna 152.77.
Mechanica ars quæ dicatur. 61.14.
Medium eligendum est. col.124.78.
Medium tenuere beati. 171.5.
Mendacium nonnunquam punitur. 123.81.
Merum & mistum imperium magnis tantum magistratibus committitur. col.99.38.
Militare pecunia tunc quis dicitur. 325.82.
Militis creatio quomodo fit. 113.14.
Minor plura specialia habet. col.333.2.
Minores magistratus conueniuntur durante officio. columna73.42.
Minores magis puniuntur quam maiores. 74.20.
Monachatione non tenente an res apud monasterium maneant. colum. 37.75.
Monachatus liberat à potestate diaboli. 269.4.
Monachus an de veritate dicenda iurare debeat. columna 262.56.
Monachus potest testificari. colum.442.4.
Monachus potest conueniri. 262.21.
Monachi quidam sunt clerici, & quidam non. columna 43.20.
Monachum non facit habitus. col.413.57.
Monasterium an debeat domino reddere pretium serui monasterium ingredientis. 35.68.
Morbus medicina tollitur. colum.345.13.
Mors ciuilis non impedit matrimonium. 132.87.
Mors omnia iura resoluit. col.24.34.
Mors,vltimum supplicium dicitur. 259.6.
Mortuum esse,& natum non esse,paria sunt.columna 148.63.
Mulier auara dicitur. col.148.26.
Mulier per decem menses & duos dies potest filiũ portare. colum.180.2.
Mulier quare non nubit ante annum. 138.50.
Mulieres fauorabiles. colum.413.18.
Multitudo confusionem parit. 88.65.
Mutuans ecclesiæ,in eius vtilitatem versum probare debet. col.389.44.

Natura nouitati studet. colum.17.40.
Negligentia cuncta ledit. 267.36.
Nobilitatur pater per filium &c. 269.45.
Nobiliores præeligi debent. colum.98.2.
Nomen facto deficienteparum prodest. 343.17.
Nomen consequens est rei. colum.130.10
Nomine carens,caret & nominis effectu. 301.56.
Nosocomium quid sit. columna.52.32.
Nouissima pœna est vltimum supplicium. 192.13.
Nubere est consultius quam vri. col.22.79.
Nuncius cõmunis multa habet nomina. 274.70.
Nuncios legales iudex habere debet. 274.81.
Nuptiæ incestæ & nefarię differunt. 89.50.

Oblatio ad multa valet. colum.318.8.
Onus vbi est,& emolumentum. 72.23.
Ordinarius an possit recusari. colum.100.37.
Ordinatus in sacris non debet habere vxorem. columna 440.45.
Ordo scripturæ quandoque non seruatur.columna 388.5.
Orphanotrophium quid sit. colum.52.53.

Papa iurisdictionem temporalem imperij non habet. columna.41.46.
Papa temporalibus immiscere se nõ debet. 41.42.
Pater potest legitimè cogi pro filio. col.232.25.
Patientia consensui comparatur. 435.16.
Patronus in alienatione ecclesiasticarum rerum debet consentire. colum.384.36.
Paupertas aliquandoprodest. colum.399.84.
Peierans,mortem ęternam expectat. col.1573.
Pœna est delicti merces. 434.4.
Pœna vnius,multorum est terror. col.107.27.
Pœnam similẽ par delictum exigit. 405.34.
Pœnæ sunt minuendæ in dubijs. col.65.33.
Pendere quædam dicuntur. colum.149.2.
Periurus,a testimonio repellitur. 193.7.
Personæ factum,in damnum ecclesiæ non redundat. columna.389.73.
Potestates terrarum debent expellere hæreticos. columna 84.57.
Pignus plus debito valeredebet. 201.81.
Pignori obligatum alienari no potest. 176.74.
Pragmatica forma quid est. 65.10.
Præfecti prætorio priuilegia. col.167.76.
Præiudicium non fit agere non valenti. 363.36.
Præscriptio est odiosa. colum.87.20.

Tabula materiarum voluminis.

Præscriptio contra impuberes non currit, columna 147.4.
Præscriptio temporalis quandoque contra minorem currit. colum.15.82.
Præsens aliquãdo suspensum esse dicitur. 20.76.
Præsumitur semel bonus semper esse bonus: & e contra 36.40.
Præsumptio ex retroactis capitur, col.39.42.
Præsumptionem facit vnus testis. 309.71.
Præsumptione damnatur quis aliquãdo, 373.44.
Præteritus pro exheredato habetur. 21.51.
Præterita non respicit lex. colum.119.5.
Princeps est lex animata in terris, 173.32.
Princeps omnium pater est. colum.336.8.
Princeps quandoq; directo adiri debet, 73.31.
Principis sententia est lex. 182.13.
Principis sententia debet esse scripta, 353.46.
Priuato datur resistendi facultas. 396.20.
Priuilegium hæredibus datur quod defuncto nõ competebat. colum.398.14.
Priuilegium perdit qui eo abutitur. 80.8.
Priuilegium perdit qui eo abutitur. 11.10.
Priuilegium primum præfertur secundo, 317.39.
Priuilegia antiqua renouari debent. 3.57.
Probandi modi sunt quatuor. 301.9.
Procuratorem constituere quis non cogitur. columna 226.24.
Promittere & dare in delictis æquiualent. columna 429.1.
Prosequi cogitur qui semel voluit, col.349.3.
Protocolum quid sit. col.184.87.
Proximus quis dicatur, colum.377.20.
Ptochotrophium quid sit. 52.47.
Publico iudicio dãnatus infamis est. 252.85.
Punitur quis vbi deliquit. col.75.37.

Quarta an statim post ingressum potest peti. columna. 38.40.
Quartam substantiæ viri quandoque habet vxor, columna 241.30.

Rationes duę vincunt vnam. 282.78.&.138.68.
Reditus inter immobilia numerantur. columna 246.61.
Relicti verbum ad institutionem adaptatur, 7.58.
Renunciare possunt miles & clericus eorum priuilegijs. col.199.21.
Renuncians iuri suo debet illud scire. 43.38.
Reparari debent antiqua rescripta. 263.60.
Res exigua vsque ad libram auri dicitur. columna 255.20.
Res tribus modis peti potest. colum.197.79.
Rescripti forma à iudicibus non debet transcendi. columna. 273.39.
Responsio lege non probata non valet. 117.75.
Restitutio natalium plenam dat ingenuitatem. columna 236.85.
Reus actore quandoque fauorabilior est. 159.87.
Roma quot nominibus appellatur. 85.87.

Sacerdotium est dignitas. col.70.38.
Sacra ministeria in ecclesijs fieri debent. columna 399.47.
Sacramentum honestiori defertur. 160.7.
Sapiens mutat consilium in melius, 130.19.
Sapienti pauca dicenda sunt. colum.281.62.
Satisdat iterum appellans, 299.44.
Scena quid sit. colum.192.14.
Sonectus veneranda, col.168. in text.
Sententia diffinitiua aliquando ante litis contestata fertur. colum.350.47.
Sententia quandoque lite non contestata fertur. columna 230.75.
Sententia sine scriptis quibus casibus valet. columna 76.31.
Sententiæ cum sapientum consilio dẽtur. 168.66.
Seruus an testificetur. col.309.83.
Scriptura pro parte potest col.361.78
Scriptura in multis necessaria est, 240.35.
Scripturę aliquando plus quam testi creditur. columna 326.34.
Scholares iurisdictioni potestatis subsunt. 437.80.
Scholares in delictis priuilegio non vtunt. 106.83.
Siliqua quid sit. colum.175.83.
Simonia manu, lingua, & obsequio committitur. columna 42.80.
Solui aliud pro alio inuito potest, 33.1.
Solutione quandoque non tollitur obligatio. columna. 244.83.
Subditos suos locupletes esse vult imperator. columna 69.70.
Substitutum qui possunt habere. 319.53.
Successio sequitur votum naturę, 375.84.
Successio fit quandoque vsque ad tertium gradum, colum.144.60.
Suffragium quid sit, colum.68.11.
Susceptum quid sit, colum.108.79.

Tabellio an sit de numero testium, 254.69.
Tabellio debet esse rogatus vt instrumentum recipiat. colum.182.69.
Tabellio delinquens in officio, repelli debet. columna 285.42.
Tabellionis delinquentis pœna, 53.85.
Tacens consentit. col.135.57.
Tacita quædam licent quæ non expressa. 315.47.
Tempus donationis inspicitur. col.151.5.
Tempore prior, potior est iure, 316.69.
Temporum tria sunt genera. col.167.67.
Tessera quid sit, colum.286.46.
Testatur quis aliquando de alieno, 145.85.
Testamentum vt rumpatur, duo requiruntur. columna 339.60.
Testamento infirmato, legata tamen valent. columna 359.13.
Testamento necessaria, col.15.62.
Testis causam sui dicti dicere debet, 303.70.
Testis cogitur reddere rationem sui dicti. columna 371.82.
Testis de credentia deponere non debet. 431.62.
Testis est deus quando iuratur. 241.7.
Testis qualis esse debeat. 12.54
Testes an debeant esse rogati, 251.30.
Testes debent contrahentes noscere. 248.83.
Testes non potest quis producere post didicita testium aduersarij. col.308.67.
Testium debet refrenari copia. col.306.1.
Testium productio regulariter fit post litem contestatam, colum.311.42.
Titulus varia significata habet. 397.23.
Titulum allegare sufficit. 22.27.
Transigi potest super adulterio, 374.22.
Tribunal & consistorium differunt. 168.87.
Turpitudo actionem tollit. colum.399.17.
Tutor obligatur ad ratiocinia. 244.9.

Variatio testium est cõsideranda, 305.1.
Velocitas propter imminens periculum excigitur. colum.96.5.
Vendere cogitur quis suam rem. 33.25.
Venditio rei ciuitatis fit in omnium præsentia. columna 386.52.
Venditionis nomen aliàs alienationis species non complectitur. col.62.65.
Verbum generale omnia complectitur. 234.61.
Verbum semel positum, ad diuersa referri potest. columna 223.80.
Veritatem debet iudex inquirere, col.12.65.
Veritatem super omnia debet quærere iudex. columna col.181.78.
Veste alterius in eius contemptum vtens punitur. colum.447.25.
Vicem duorum vnus gerere non potest, 27.23.
Victor victo in expensis quandoque condemnatur. colum.100.52.
Vigilare non debemus nocte in magnis festis. columna 68.28.
Vilis plusquam nobilis punitur. col.90.77.
Villæ & castra sub ciuitate collectam faciunt. columna 291.14.
Vir quis dicatur. col.133.14.
Viros fortes esse oportet. colum.116.58.
Virtus in necessitate comprobatur. 45.27.
Voci viuæ an plus quam mortuæ credendum sit. columna 250.2.
Voluntates vltimę quinq; modis sunt. 16.68.
Vsumfructum habet pater in aduentitijs filij. columna 377.39.
Vtilitatis gratia quædam licent quæ aliàs non. columna 387.31.
Vxor an est domina dotis, 141.86.
Vxor quamdiu maritum militem debeat expectare. colum.136.59.
Vxoris castigatio viro permittitur. 373.23.
Vxorem non ducunt in sacris positi, 159.42.
Xenodochium quid sit. col.52.38.

¶ Tabula materiarũ in glo. contẽtaru super tribus vltimis libris Codicis incipit.

Absens causa studij commeatum habere debet. 207.43
Aduocatus cum vincit in causa, palmam habet. 21.57.
Aduocatus, tabellionis non debet exercere officium. col.41.25.
Alimentorum causa priuilegiata est, 230.19.
Ambasiatam illicitam per se aut per alium imponens, punitur. colum.270.9.
Angariarum munus est personale, 126.64.
Animalia bruta inter mobilia numerantur. columna 60.58.
Anni domini in principio cuiuslibet contractus debent poni. colum.91.67.
Annorum domini computatio, col.25.20.
Appellatur à discussoris sententia. 37.72.
Argumentum à contrario sensu valet, 37.81.
Arma facere, vendere, nec emere priuato licet, columna 109.1.
Ascendere, non descendere licitum est. 266.15.
Adscriptitius & seruus in multis differunt. columna 145.51.
Aureus & solidus idem sunt, 97.6.
Aurei.lxxij. faciunt libram auri, 93.63.
Aurum coronarium quid sit, 96.38.

Bastagarij qui dicuntur, colum.262.18.
Bellum animæ, corporis perditionem inducit. colum.272.20.
Bonum fuisse, hactenus prodest. colum.210.37.

Carcer ad hominum custodiam, non ad pœnam est inductus. colum.26.60.
Castrum cuilibet habere non permittitur, columna 161.71.
Censuales qui dicuntur, col.91.17.
Circitores qui sint, colum.209.37.
Citari non debet quis sine scriptis. 225.23.
Ciuilis actio criminalem non tollit. 29.79.
Collectę à diuitibus & pauperibus secundum facultates eorum sunt exigendę. col.31.43.
Colonus & inquilinus quomodo differũt. 141.48.
Coloni sunt multiplices, columna. 134.42.
Conceptionis tẽpus in partu cõsideratur. 148.71.
Concessum videtur qđ non prohibetur. 3.38.
Consentit qui non appellat. colum.39.35.
Consiliarij ciuitatis, decuriones dicuntur 38.37.
Conspiratio & dolus quandoque in bonam partẽ sumuntur. colum. 81.21.
Cõsuetudo affectum parẽtelę auget. 235.59.
Consuetudo dat iurisdictionem. col.267.11.
Consuetudo in delinquendo aggrauat pœnam. columna 247.84.
Consuetudo loci attenditur. col.28.44.&.93.40.
Consuetudo non excusat. columna.45.68.
Consuetudo regionis in vectigalibus attenda est. columna.34.4.
Cõsuetudo regionum attenditur. 241.46.

Datum non videtur nec factum quod non tenet. columna.80.32.
Decuriones torqueri non debent. col.113.18.
Deferre & non probare, crimen est. colum.17.72.
Deferre multis modis dicitur, colum.16.42.
Deferri multi prohibentur, colum.16.60.
Degradat quis dum dignitate spoliatur. 223.55.
Delatoris iniqui pœna quæ est. col.18.2.
Delictum patris an noceat ad feudum filio iam nato. colum.53.59.
Delictum qñq; pecuniariter punitur. col.50.5.
Depositio est coram iudice professio. 146.50.
Discussor multis modis dicitur. colum.27.31.
Docendo quis edocetur. columna.88.80.
Doceri debet publicè tantum in regalibus vrbibus. columna.195.42.
Doctor aut lector non potest legere per substitutum. columna.167.87.
Doctum ndn non facit indoctus. col.27.31.
Dolus cũ principe cõmitti non potest. 267.56.
Domicilium consequitur quis ratione dignitatis. columna 60.89.
Domicilium non facit sola habitatio.
Dos nõ annumeratur inter bona viri.

Tabula materiarum voluminis.

Duella prohibentur. 133.41.
ELoquij tuba Tullius. col.115.li.44.
Epidemetici qui dicuntur. 143.63.
Episcopo nihil derogatur altero in eius episcopatu electo. col.116.39.
Aequalitas in iudicijs esse debet. 233.30.
Equus male pabulatus male vadit. 257.42.
Eratum & aderatum quid sit. 36.85.
Aeris appellatiõe omnis pecunia continet. 252.2.
Aetati est deferendum. 77.30.
Exactoris officiũ erat annuum. 27.86.
Exceptio non numeratę pecunię non semper opponitur. colum.32.11.
Fxẽplum non probat,sed authenticum sic.267.43.
Exilium triplex. col.84.35.
Extraneus quis dicitur. col.61.1.

FActo proprio quis contrauenire non debet. columna 12.8.
Ficta religio non excusat. 43.56.
Filius proximus est patris agnatus. 48.8.
Filijs aliquid non tanquam hæredibus, sed vt filijs competit. colum.203.80.
Fiscus habet ius commune. 4.li.7.
Fructus ex beneficio percepti ad hæredes transeunt. colum.118.42.
Frugum appellatione vindemia continetur. columna. 134.80.
Furti actio cum sententia infamat infamia iuris. colum.181.44.

GEnerale vel indefinitum verbum omnia comprehendit. colum.15.7.
Geminatio criminis pœnam multiplicat. 191.53.
Gynecium quid sit. 104.56.
Grauatus in vno,in alio releuari debet. 160.58.

HAeres quandoque plus priuilegiatur defuncto.columna. 199.20.
Hypothecaria sex mensibus tollitur. col.156.79.
Honestè quædam accipiuntur quæ inhonestè petuntur. 18.76.
Honor nolenti confertur. 237.45.
Honorem vitans stultior est onus vitante. 106.31.

IGnorantia probatur, eo quod contra non probatur. colum.227.83.
Imperator a muneribus quandoque non excusatur. 72.65.
Imperator quædam alienari non potest. 164.86.
Imperium est ęternum. 111.71.
Indigentibus dandum est. 272.54.
Infamia facti,à dignitate repellit. 181.51.
Infamis est q sponsioni suę contrauenit 184.48
Infamis factus dignitates perdit. 230.40.
Infami non potest dari priuilegium. 40.80.
In oneribus ordo seruandus est. 90.21.
Iudæi ex consuetudine aurum coronarium præstant. colum.96.42.
Iudicis defectu licet alicui se facere iudicem. columna. 49.25.
Iuramento vxoris creditur de bonis viri defuncti. colum.58.20.
Ius petendi tripartitum est. 57.3.
Ius publicum per constitutos in dignitate expediri debet. colum.181.2.

LAudibus non debet extolli malitia. columna. 119.37.
Legatus quis dicatur. 86.75.
Legati apostolici non debent in episcoporum domibus hospitari. 244.41.
Legem facere potest præfectus. 161.27.
Licentians & licentiatus æque puniũtur. 247.63.
Logographi qui dicuntur. 91.7.

MAiorum delicta cælari debent. col.266.20.
Maiorum pœna,minorum est terror. 19.24.
Marmor,saxi appellatione venit. 103.81.
Medici salaria ex publico habere debent. 81.72.
Metati qui dicuntur. 243.56.
Metrocomia quid sit, 28.11.
Metroici qui sunt. colum.3.li.7.
Militia simplex non est dignitas. 226.3.
Militantium diuersi sunt gradus. 202.15.
Missionum quatuor sunt genera, 82.68.
Mora tempore purgatur. 23.86.
Mores boni omnes diuitias excedunt. 81.10.
Munera sunt in multiplici differentia. 67.17.
Munera sordida quæ sint. 74.85.
Nunus patrimonij duplex. 22.49.
Mutatio nominis est permissa. 251.45.

NAufragium vnde dicitur. col.100.63.
Nauta quando de naufragio tenet. 102.26.
Negligentia iudicis est punienda. 24.30.
Negotiatores militare non debent. 210.28.
Numerarij qui dicuntur. 91.14.

OBligationis origo potius quam titulus inspici debet. colum.61.84.
Officium aut dignitatem male seruans,eis non iuuatur. colum.215.76.
Officia non debet quis habere. 203.11.
Officia duo regulariter quis habere non potest. columna. 207.16.
Officialis delictum dominum punit. 35.70.
Officiali modum excedenti resisti potest. 260.61.
Officiali non probanti non creditur. 215.21.
Officiales maiora mala quam alij cõmittũt. 4.86.
Optio quid sit. colum.5.78.
Ordo conueniendi fisci debitores. 7.68.
Origo non dicitur patris domicilium. 63.47.

PActum facit quod consuetudo facere potest. columna. 137.li.3.
Papa in pede osculari debet. 198.20.
Parauereda quid sit colum.254.9.
Partus aliquando ventrem non sequitur. 141.80.
Partus sequitur ventrem. 47.16.
Partem retinens,totũ retinere videtur. 147.22.
Patricius nemo fit nisi alia dignitate præcedente. columna 53.li.7.
Patriam suam relinquere est impium. 62.42.
Pœna falsi est pœna capitis. 268.8.
Pœna grauis pro delicto peruo imponit. 190.64.
Pœnæ legum differri non debent. 249.35.
Pœnitentia post factum non habet locum. 178.4.
Pensio est in fine anni soluenda. 271.31.
Possessorium ante petitorium iterari debet. columna. 142.li.57
Pragmatica sanctio fit cum procerum consilio.columna. 217.li.52.
Præbendas duas habere non licet. 227.64.
Prætium in venditione,non in alijs contractibus interuenit. colum.56.li.47.
Prælatus malus bonum subditum timet. 216.73.
Præmium non debet quis pro pœna reportare. columna 46.16.
Primicerius & secundicerius qui sint. 190.31.
Primicerius quatuor priuilegijs donatur. 191.19.
Princeps est in terris lex animata. 3.li.73.
Princeps adorari dicitur,alij salutari. 196.28.
Principis sunt omnia. colum.219.191.
Principis officialibus resistere licet. 3.56.
Principis voluntas lex est. 50.85.
Priuilegium amittit qui eo abutitur. 128.78.
Priuilegium durat etiã finita dignitate. 193.29.
Priuilegium in quibusdam ad filios trãsit. 197.66.
Priuilegium officialium dignitate finita non perditur. colum.188.36.
Priuilegium patris filio prodest. 201.82.
Priuilegium personale anad successorem transeat. colum.75.46.
Priuilegium primum per superueniens non tollitur. col.211.25.
Priuilegia personales sanctiones dicũtur. 176.6.
Priuilegia veteranorum renouari debẽt. 175.10.
Priuilegiatior est fiscus quam ciuitas. 123.79.
Procuratoris officium est vile. col.45.2.
Prohibitum in vno,in alio conceditur. 137.55.
Pronunciari de futuro potest. 150.68.
Protostasiæ munus quid sit. 68.41.
Prouincia pro ducatu capitur. 257.64.
Pudori parcendum est. colum.148.87.
Pugnantes virtutis gratia,athletæ dicuntur. columna. 82.17.
Punitur quandoque filius ex patris delicto. columna. 145.33.
Punitur plus ignobilis quam nobilis pro eodem facto. colum.153.25.
Pupillus,ecclesia,respublica.quandoque æquiparantur. colum.14.25
REnunciat qui se periculo supponit. 213.43.
Res quandoq; pretij loco succedit. 235.26.
Reuerentiam debet minor maiori impendere, & econtra. colum.216.86.
Reus quandoque forũ actoris sequitur. 114.7.
SAltus gomatici qui dicuntur. col.173.57.
Salutare principem cuique non licet. columna. 249.50.
Scire debent omnes, quod suum non est, alienum est. colum.139.81.
Scriniorum tria sunt genera. 199.83.
Sententia aduocato fisci absente contra eum lata non valet. colum.13.81.
Sententia in scriptis est ferenda. 184.82.
Seruire per substitutum nemo potest. 50.65.
Serui vnde dicuntur. colum.91.62.
Specialia quinque in debitore ciuitatis notantur. colum.123.86.
Studuisse diu non sufficit,sed bene. 201.68.
Superior,inferioris factũ confirmat. 50.46.
Superiorem debet accusare inferior. 252.13.
Superindictum quid sit. colum.25.8
TAbelliones & tabellarij an leges scire debeant. colum.91.74.
Temporis diuturnitate ius alicui queritur. 166.31.
Territorium ciuitatis appellatione venit. 63.37.
Testes aliquando ad probandum non sufficiunt. columna. 30.80.
Torneamenta prohibentur. colum.128.5.
Trabea quid sit. col.185.57.
Tributa exigere ad quos pertinet. 22.18.
Tributa soluere omnes coguntur. 30.42.
Tributa soluit minor. colum.164.4.
Tutori sine scriptura solui potest. 127.44.
Tuus sum,dominium non importat. 151.20.
VAgabundus priuilegium perdit. 198.70.
Vagus scholaris non debet magister fieri.columna. 248.18.
Vendere suam rem quis cogitur. 138.51.
Ventrem sequitur proles. col.150.8.
Verbum pro ratione quandoque ponitur. 14.85.
Vestium diuersa genera. col.112.21.
Vicarius comiti & duci æquiparatur. 195.65.
Vsura non accedit pœnę. 13.35.
Vsurpare in bonam & malam capitur partem. columna. 138.87.
Vxor inter domesticos & familiares numeratur. columna.230.83.
Vxoris bona inter res viri annumerantur. columna. 177.56.

¶Tabula materiarum in gloss. contentarũ super Libr. Feudorũ.

ABsoluimus potius quam condemnamus. colu.63.li.4.
Accusatore desistente vel defuncto potest iudex procedere. columna. 125.22.
Actio omnis.xxx. annorum spatio tollitur. colum.53.61.
Aduocatus contra dominum causas agens,an feudo priuetur. 49.84.
Alienationis appellatiõe pignus cõtinetur. 14.86.
Alienationis verbo omnis actus per quem transfertur dominium,continetur. col.73.30.
Alterius culpa quandoque nocet. 95.69.
Arma portare, & pecuniam optare, non audent rustici. colum.61.50.
Auditur quis cõtra propriam scripturam. 52.32.
PAnnitus non habet sub se vasallos, sicut nec excommunicatus. colum.62.2.
CAusam finalem denotat gerundium positum cum accusatiuo. col.107.17.
Citari qui possint,& quando. 44.71.
Citatio debet habere causam quare reus citetur. columna. 121.43.
Ciuitas sine episcopo esse potest. 129.30.
Ciuitates in multiplici sunt differentia. 129.49.
Confessionem non inducit de iure communi sola contumacia. colum.126.20.
Cõsilij verbũ quãdo pro necessitate ponit. 18.54.
Consuetudo in feudis leges vincit. 27.4.
Consuetudo longa vim constitutionis habet. columna. 132.30.

Tabula materiarum voluminis.

Consuetudines malę tractu temporis non confirmantur. colum.16.num.36.
Culpa vasalli suis heredibus nocet. col.11.nu.54.
Curia vendita,& beneficium ad curiam spectans vendi videtur. colum.82.num.61.
DEbitorum nomina inter immobilia numerantur. colum.27.nu.60.
Decceptio de iure gentiũ pmittitur. col.120.nu.15.
Decretis leges obuiare non possunt. col.27.n.43.
Deterior est quandoque conditio filiorum quam agnatorum. colum.78. numer.77.
Dilatio datur parti ad quærendum aduocatos. colum.116.numer. 69.
Dominium non transfert qui in feudum concedit. colum.30.nume.72.
Duellum quandoq; permittitur. col.57.nu.82.
ECclesia quandoque damnum patitur propter prælati culpam. colum.75.nu.57.
Edicta sunt multiplicia, col, 45.nu.9.
Aequitas iuris prefertur rigori. colũ. 17.nu.8.
Esse non videtur quod parum durat. col.9.nu.85.
Excommunicati vasallus à fidelitatis sacramento est absolutus. colum.21.nume.40.
Expresse licent quę tacitè non. col.12.nu, 58.
FCœmina quare feudum retinere non potest. colum.71.numer. 22.
Fœminę ad feudũ aspirare nõ possunt.col.12.n.54
Feriato die an iudex ꝓcedere debet. col.117.n.73.
Feudum cum vniuersitate transit, col.69.nu.16.
Feudum emi potest. col.10.nume.83.
Fidelitas est triplex. colum.105.nume.62.
Fidelitas cum fama extinguitur & restituitur. colum.32.numer.66.
Fieri non dicitur quod cõmodè nõ fit.col.74.n.55.
Filius non amittit feudum ab auo acquisitum propter patris delictum. colum.56.nume,48.
Filiorũ appellatione nepos cõtinet. col.81.n. 80.
Filiorũ appellatiõe nepotes venjũt. col.15.nu.86.
Fiscus est successor malę acqsitorũ. col.97.nu.76.
Forma fidelitatis quæ sit. colum.32.nume.20.
Frater fratri filijs non extantibus succedit in feudo. colum.2.numer.20.
Furum pœna: & qui sunt fures, & quotuplices. colum.89.numero.20.
GEneralis locutio personam loquentis non cõprehendit. colum.100.nu.84.
Generis appellatione quelibet eius species continetur. colum,30.nume. 81.
HAeres mouere non debet quod defunctus tacuit. colum.99.nume.51.
Heredis appellatione continetur tantum filius masculus. colum.15.numer.68.
Hæredi non licet quod defuncto non licuit. colum.12.numer.81.
Homicida capite punitur. colũ.90.nu.36.
INdiuidua hæredibus insolidum debentur, colum.54.numer.55.
Infamis procurator esse potest, non autem testis. colum.121.numer. 77.
Infames & serui quandoque ad accusandum admittuntur. colum.108.numer.57.
Infinitas licitũ aut illicitũ nõ vitiat. col.69.n.64.
Ingratitudine amittit quis feudum,& redit in seruitutem. colum.50.numer.59.
Ingressus monasterium,rerum suarum dominus esse non desinit. colum.43.nu.77.
Iniuriam augent locus & persona. colũ.88.nu.63.
Inopia pœnã nõ aufert,sed auget. col.91.num.39.
Inualidum ab initio, ex postfacto non conualescit, colum.54.nume.74.
Inualidum,temporis diuturnitate non conualescit. colum.97.numer.66.
Italię appellatione omnis lingua latina continetur. colum,129.nume. 81.
Iudex per inquisitionem procedens est loco accusatoris. colum.109.num.38.
Iudicis assertioni non creditur. 118.nume.64.
Iurare quando quis dicatur. colum.92.nume.1.
Iuris non transfert quis plus in alium, quam habeat. colum.70.num. 30.
Iurium multiplicitas. 133.74.
Iusiurandũ loco ꝓbationis succedit. col.27.n. 81.
Iosiurandum quasi probatio dicitur. col.24.n.70.
Ius naturale vel gentium non nisi per sententiam amittitur. 133.76.
LEgis forma quę sit. colum.89.nu. 77.
Leges Romanorum consuetudinem non vincunt. colum.3.numer.70.
Legitimum factum per superueniens turbatur. colum,10.nume.27.
Licet antea quod postea non licet. col.10.nu. 74.
Licet insolidum quod pro parte non licet. columna 69.numero.23.
Licet per aliũ quod per se nonlicet. col.31.nu.77.
Licitum facit ex illicito personarum qualitas & differentia. colum.23.numer.87.
Lite non contestata quandoque definitiuè pronunciatur. colum.45.numer.83.
Locus illicitum facit licitum. col.8.num.46.
MAsculi melior est conditio quàm fœminę.columna. 11,numero.2.
Mutari non debent quę interpretationem certam habent. colum.73,num. 64.
NVncium quem esse an credatur sine literis. columna 122.numero,19.
PActum de futura successione feudi an valeat. columna 53.numero,9.
Pactum licitum facit quod alias non liceret. columna 39.numero,62.
Partis appellatione dimidia continetur. columna 14.numero.40.
Patientia pro consensu habetur. colum,25.nu.39.
Patientia pro consensu habetur. col.85.num. 75
Pœnę legum sunt molliendę. colum.17.num.56.
Periuriũ anceps subire quis non debet.col.68.n.4.
Possessionem transferendi quinq; sunt casus. columna 66.numero.77.
Præconi creditur dicenti aliquid se præconizasse. columna 124.numero.48.
Præsumptionem inducit vnius depositio. columna 67.numero.53.
Priuilegia in corpore iuris inserta non reuocantur nisi specialiter fiat de his mẽtio. col.128.n.12.
Probationum inopia testes admittuntur. columna 96.numero.58.
Prouincię appellatione quid veniat.columna.128. numero 73.&.129.col.59.
Proximus est quem nemo sequitur. col.11 nu.86.
Publicatio testium an requiratur. col. 118.nu.30.
Puniri quis non debet vltra quam deliquit. columna 71.79.
REbellem an occultę occidere liceat. columna 134.34.
Receptatores qui sint,& eorũ pœna.col.91.nu.54.
Regum & principum est de causis arduis summariè cognoscere. colum.115.numer. 86.
Regum & iurisdictionis origo est de iure gentium. colum.133.45.
Rem suam quis nisi à fure condicere non potest. columna 76.numero.46.
Rusticus deterioris est conditionis quam miles.columna. 60.numero.78.
SEruire vasallus feudo per substitutum, potest. colum.98.numer.74.
Summaria examinatio plenariam non impedit.columna 114.60.
TEmp° post scientiã currit.col.20.n.71.&.37.48.
Temporis tractu inualida quædam validantur. colum.42.nume.74.
Testium numero non adiecto, duo sufficiunt. columna 83.nume.43.
VAsallus contra omnes auxilium domino prę stat. colum.33.numer. 62.
Vasallus contra se dominum iuuare non tenetur. columna 64.numero.10.
Verba liberam voluntatem importantia. columna 119,numero.70.
Veritatem celans nocere desiderat. col.23.nu.38.
Violentia præsumptio an probationem recipiat. columna 29.numero,84.
Vniuersitas in capitalibus per syndicum respondet. colum.125.numer, 68.
Voluntas coacta,voluntas est. col.119.nu.59.
Voluntas in maleficijs,non exitus inspicitur. columna 83.numero,10.

¶ Finis tabulę voluminis.

Andreæ Alciati de Iustiniani No-

VELLIS, ET CVR AVTHENTICA hodie vocentur ex Parerg. Libr. II. Cap. XLVI. Ratio.

QVum interrogatus quando q; essem, unde fieret, ut Constitutionum Iustiniani Volumen Authentici nomine citaremus, cùm tamen nusquam appareat hunc ei titulum ab ipso legislatore præfixum esse: sic respondendum duxi, editum esse eum librum à Græco sermone, & Constitutiones eas Græcè νεαρας appellatas fuisse, Verùm cùm Asiatica quadam luxuria diffusus, prolixitateq; nimia scriptus liber esset, translatum Latinè a Iuliano Patritio & exconsule fuisse. sed compendiosius, & stylo, ut tum tempora ferebant non inelegante, qui liber adhuc extat: & Nouellæ titulo circunfertur dubio procul legitimus Iustiniani ipsius partus, quem tamen doctores nostri ut spurium reiecerũt, maluitq; Accursius barbaram & Bulgari tempore factam translationem interpretari, quod uberior ei uidere tur, ideoq; authenticam appellauit, quoniam ex ipso Græco originali ad literã traducta esset. Sane authenticon pro re certæ fidei poni constat, non solùm apud Iulianum Paulumq; Iurisconsedetiam apud Cicero. epistola. ad Atticum libro. ix. & .x. Tametsi Gaza libello de mensibus banc uocem apud ueteres hoc sensu non reperiri scribat: sed eos, qui citra mille annos scripsere, hac dictione αὐθέντης uti cœpisse, ut eum exprimeret, quem Latini auctorem dicunt: olim enim idem significat, quod αὐτόχειρ id est, propria manu aliquid patrans.

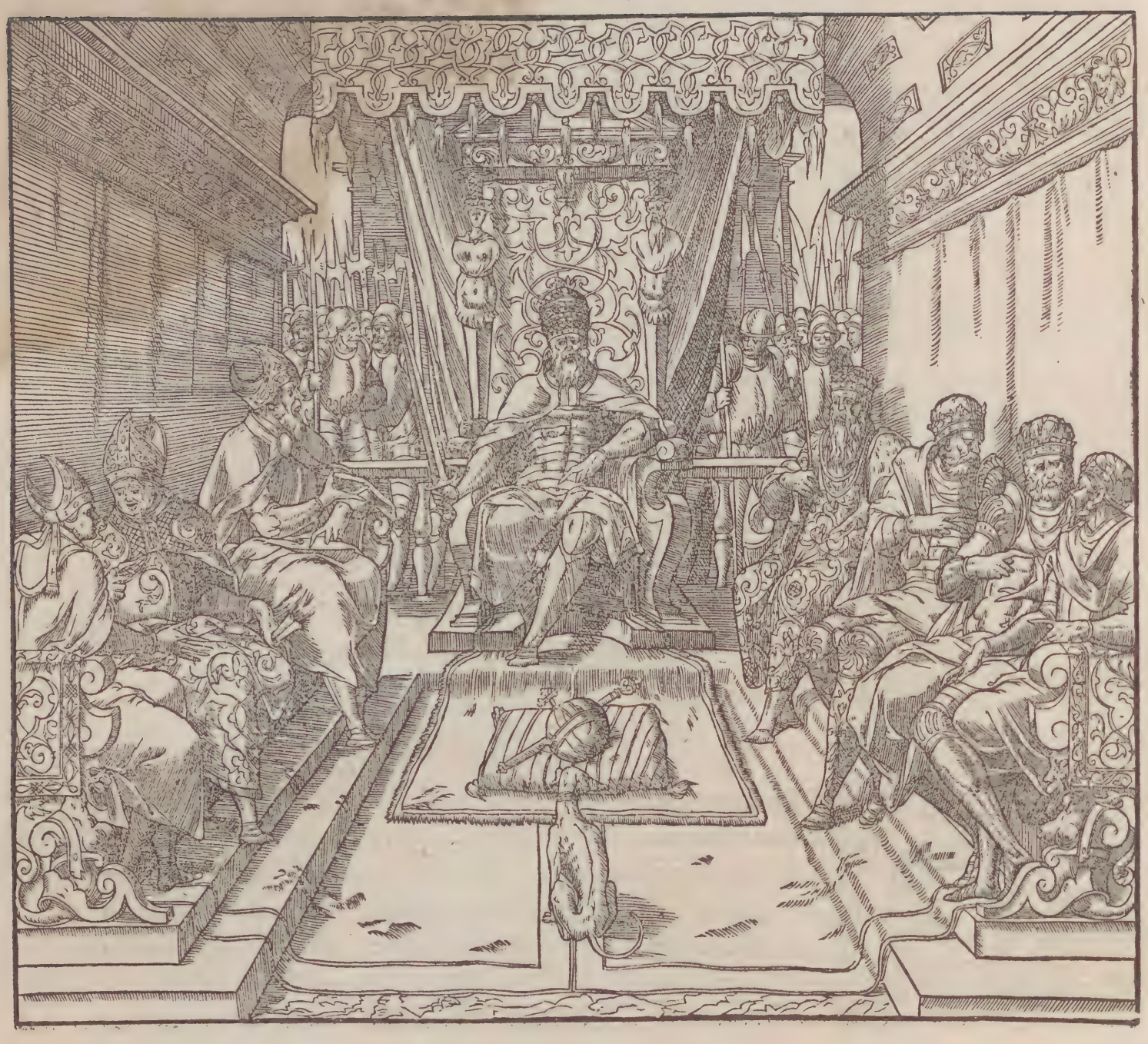

¶ Dictionis Authenticorum ethimologia seu interpretatio.

AVthenticon grecè, latine authoratum possis interpretari, hoc est, id cui vel ipsi fides habeatur, quasi accersitis aliunde probationibus haudquaquam indigeat: vel quod à seipso, non ab alio dependeat, quasi dicas originale: quemadmodum & authoris dicitur, qui ipse facit, nonab alio accipit, & in quo ius est, potestas ac dignitas, nec ab alio pendet: vt hinc scilicet Iustinianum intelligas constitutiones has postremas (nempe totius iuris ciuilis velut colophonem, aut, si mauis corollarium) Authenticas ob id dixisse, q̄ ius earum ratum esse cuperet, nec ambiguum, nihilq; iā exoticum ad suam firmitatem desiderans, vtpote à se authore quoddam velut Appollinis oraculum profectum. Distinctę sunt autem hæ constitutiones in nouem collationes, hoc est, nouem velut libellos, aut (quod pene idem est) capita: quas ideo collationes existimo nuncupatas, q̄ ad vetustissimum ius Romanorum, ac illud iam nuper à se in Pandectis digestum, & ad æquitatem collatæ sint: vt in bono & æquo cuncta consisterent, nec quid iniuriæ, summi iuris rigor afferret: aut (quod magis forte placeat) q̄ symbolas multi cōtulerint, vt centones intelligas. Tu interim arbitrare, ac nos redama. Vale,

In nomine[a] domini

nostri Iesu[b] Christi[c], liber Constitutionum nouellarum Authẽticorum.

TITVLVS PRIMVS.

De hęredibus[d] & falcidia[e] & si hęres legata soluere noluerit.

Constitutio prima.

¶ *Communis reipublicæ cura principẽ occupat ad cogitandum pro republica, & subiectorum utilitas, & eorum interpellatio, legis condendæ occasionem præbent. Liberis & parentibus, interdum etiam fratribus ex necessitate debita portio debetur: alijs ex uoluntate. Bartol.*

Imperator Iustinianus.a. Ioanni glorios.sa

a IN nomine domini nostri Iesu Christi.] Iustinianus opus suum laudabile Deo attribuit vt & aliâs. C. de offi. prefec. præto. af. l. in nomine domini. &. j. de quæstor. in prin. col. vj. & de armis. in prin. col. vj. Ex quo[a] sequitur bonum principiũ, melius mediũ, & finis Deo acceptabilis: vt. j. quomodo opor. epis. in princ. col. j. nõ ergo tanquã ipse, sed tanquã Deus facere videtur[b] vt. ff. de acqui. poss. l. qđ meo. & non sua vice, sed delegantis, scilicet Dei fungitur: vt. ff. de offic. eius cui man. est iurisdi. l. j. in fin. &. j. de instru. cau. §. quia igitur imperium. col. vj.

b ¶ Iesu.] Hebraicè, Latinè saluator[c], vt patet in passione, & ex suprascriptiõe in cruce facta.

c ¶ Christi.] Grecè, Latinè vncti.

d ¶ DE HAEREDIBVS ET FAL. &c. ¶ *Non dicas instituendis, sed ab hæreditate repellẽdis: nisi uotum impleant testatoris: ut. j. eodem. §. si quis autem non implens.* & *hæc pars rubricæ expeditur. j. eodem usq; ad illum. §. hinc nobis.*

e ¶ Et Falcidia.][d] i. hæredi seruanda si fiat inuentariũ nõ aliâs. & hęc pars expeditur. j. eodẽ. §. hinc nobis. vlq; in fi. ti.

f OCcupatis.] põt legi datiuè cum illo verbo incurrunt, qđ est. j. idem est de illa dictiõe eligẽtibus. Item potest in viablatiui absoluti poni. sic insti. de iure natu. in princ. vbi dictio vna, poni potest nominatiuè & ablatiuè.

g ¶ Nobis.] No. similia de occupatione j. de ap. §. j. col. iiij. &. j. de iudi. §. j. col. vj. & de quadrien. prescrip. l. fi. in fin.

h ¶ Reipublicæ.] id est totius[e] imperij sic in pœmio. ff. in prin. Et not. quòd tribus modis respublica dicitur. Primò Romanorũ: vt hîc. Item pro ciuitate Romana tantũ, & tunc propriè vt. ff. de verb. sig. l. eum qui. Item pro qualibet ciuitate, & tunc impropriè: vt. C. de offi. eius qui vicem ali. iud. ob. l. j. Ponitur & quartò pro quolibet municipio. vt. ff. de pub. & vec. l. sed & hi. §. pe.

i ¶ Curas.] & dicitur cura quasi cor vrens.

k ¶ Parum nihil.] id est modicũ[f] eligimus cogitare de singulorũ vtilitatibus. hæc enim dictio parũs, aliquid ponit licet illa dictio nihil, totum videatur negare. sed quæ sunt vtilia in vniuerso, eligimus curare, vt sequitur. j. arg. j. de nõ alie. §. quia vero verisimile. ibi, ôportet em &c. col. ij. Vel dic parũ nihil[g], id est parum vel nihil hoc tempore possumus cogitare de singulorum vtilitatibus. Vel dic parum nihil, id est nihil qđ sit parum. nam curamus alta. vnde appellatio ad eum. i. principẽ nõ venit nisi sit causa. xx. lib. auri, vt. C. de appel. l. in offerendis. Vel dic parum i eligimus hoc scilicet nihil cogitare, sed semper volumus cogitare vt. j. vt diui. iuf. subscrip. hab. in prin. col. ij. & vt iudi. sine quoquo iuffra. fi. col. ij. in prin. et. C. de quadrien. præscrip. l. fi. §. pe. Vel dic parum id est non sic. C. de transact. l. fratris.

l ¶ Sed quatenus.] repete eligentibus nobis. & lege duobus modis, vel vt respiciat causam præteritã; vel præsentem, sic. f. eaten[h] cogitamus ad hunc casum quatenus. i. ppter quã cogitationẽ, vt ponatur quatenus pro ꝙ & sic causam in præteritũ vel præsens notet, nõ futurum, secundùm Azo. Vel melius[i] dic propriè poni vt futurã causam notet et conquiescũt, ponitur pro cõquiescant, scilicet gentes Romani imperij, vt sequitur et semper ponitur quatenus pro ꝙ. *ADDITIO* Qualiter ista dictio quatenus, sumaẽ, vide Barto. in. l. j. in. ix col. in ver. quęro de aduerbijs. ff. de condi. & demon. & Bald. in. l. antiquitas. in primo nota. C. de vsufru.

m ¶ Vandali.] hostes fuerunt populi Romani, vt. C. de offi. præfec. præto. Afri. l. quas laudes. in princi.

n ¶ Vero.] vel suppletiuè legas vt ibi. ff. de iusti. & iure. l. ius ciuile. §. hocigitur. vel legas aduersatiuè. q. d. alię gentes nostris cogitationibus per se quiescunt: vt. s. sed Vandali nõ per se, sed facto nostro: qa subiugauimus eos: vt. C. de offic. prefe. præto. Afri. l. quas laudes. vel dic ꝙ Persæ fuit nomen gentis. vnde dicitur rex Persarum: & verò ponitur p certè.

o ¶ Et Carchedonij.] gentes sunt, & repete eligentibus cogitare qua tenus Carchedonij. &c.

p ¶ Antiquam.] Dic quòd primò fuerunt de Romano imperio, sed post facti fuerũt serui hostium: vt de Africa dicitur: vt. C. de eff. prefec. præto. Afri. l. quas laudes. Vel dic[m] quòd unnquam fuerunt sub Roma no imperio, nisi nũc primum vt sequitur. vnde vocat antiquam libertatem à iure naturali inuctã, vt. ff. de nat. re l. ij. qđ est vetustius, vt insti. de re. diui. §. singulorum. Sed quomodo per captiuitatem eam recipiunt: imo perdunt: vt insti. de iure perso. §. pe. Rñ. amittũt[n] sed ex quo desinũt esse rebelles, recipiunt primam libertatem id est quã de iure naturali habent: vt dictum est vel quam primò habebãt ante captiuitatem.

q ¶ Quam nisi nũc.] in quibusdam est, quam nunc primum & cętera. & non est ibi nisi: & subaudi per. q. d. per hanc libertatẽ habent quod Deus nobis hactenus vt eis nõ concesit nũc primum sub Ro. &c. nisi sic exponas inuuitur quòd omnes hostes antequam capiantur, sunt serui qđ rũt à Iustiniano ipe ratore, le. &c. & hęc plana. & expone quasi ꝓ sicut. q. d. ita recuperent libertatẽ sicut nouiter nobis ad hærentes[o] hostes spontè retinent quam habent. Item aliâs est quam nisi nũc, & hanc ego habeo & est bona hoc modo quam scilicet libertatẽ habent. id omnia sunt liberi nisi nũc &c. q. d. nisi in hoc quia erũt inter subiectos. Et secundũ hunc tertium & primum intellectum inferiora verba qđ nondum &c. sic expone ꝙ scilicet, subiugarentur, & sub republica Ro. ponerentur, tãtùm nobis concesit Deus, sed secundùm medium dic quòd nondũ &c. scilicet quòd recuperarentur.

r ¶ Incurrunt &c.] q. d. non solùm nostrę sed etiam propriæ scilicet singulorum speciales: vt. j. eod. §. si verò aut non. Vel dic quod suas proprias appellat priuatorum solicitudines, vt. C. de cadu. tol. §. final.

s ¶ Competentem.] sic competenter petatur. quod dic. vt. j. de mand. prin. § si verò. col. iij.

t ¶ Formam.] quandoq; generalem, quandoq; specialem: vt inst. de iure nat. §. planè ex his.

v ¶ Quęcũq; verò.] hîc ponitur verò, pro sed. q. d., verè singulis damus competentem formam: sed ne nimium grauentur, hoc oportere putamus, & lege sancire & tradere subiectis ꝓ se iuuantia, non semper &c.

x ¶ Frequenti.] sic. ff. de legi. & senatusco. l. nam ad ea.

y ¶ Potiuntur.] id est indigent vel fruuntur. Accursius.

z ¶ Per partes.] i. per singulos homines vel causas à quibus cõsulimur.

a ¶ Auxilio.] scilicet nostro quod damus per rescripta.

b ¶ Possibilia tamen sunt.] scilicet euenire & frequẽter, vt dixerat. nam de his quæ raro accidũt &c. vt. j. vt sine prohi. ma. debi. & credit. §. quia verò frequenter. col. vij. & subaudi vt, & dic vt scripta. l. &c. Vel dic, quæcunq; verò frequenti potiuntur per partes auxilio scilicet plerunq;, propter sui frequentiam nostris indigẽt rescriptis: ea tamen scripta id est possibilia sunt: & subaudi, vt communem præstent vtilitatem omnibus scilicet casibus in quibus habent opus: hæc oportere &c. Vel dic tertiò op. pu. le. saẽ. & tra. sub. &c. i. scripta omnia quęcunq; præstent cõmunem omnibus vtilitatem lege i. per aliquam virtutem legis quæ quatuor sunt. vt. ff. de legib. & senatusconsultis. l. legis virtus. repete, & hæc oportere quęcunq; frequenti potiuntur. &c. Vel dic, quidem hæc pu. & le. &c. quæcunq; frequenti quidẽ potiuntur auxilio: possibilia tamen sunt repete & pu. & hæc scilicet lex scripta quęcunq; præstent cõmunem vtilitatem omnibus.

b ¶ Possibilia.] scilicet euenire secundùm primam & tertiam & quartam expositionem.

c ¶ Sunt scripta lege.] subaudi secundùm primam expositionem & secundam.

d ¶ Iuuantia.] i. ea quæ ꝓ se iuuant, vt nõ sit opus noua interpretatiõe.

---

a Vide gl. similem in proœ. insti.

b Hoc verũ quò ad temporalia non quò ad spiritualia. Ange.

c Idem Ioann. de pla. & Porcus in proœmi. institu.

d Quę lata est à falcidio tribunoplebis. c. quędã. ij. d. & Alexan. in. l. j. ff. ad legẽ falcid.

e Sequunt Bartol. & Angel.

f Displicet Angel.

g Notabilis gloss. ad hoc ꝙ qñ aliquis dicit parum, vt duo dicere: videlicet ꝙ habet, & ꝙ modicũ habet. Angel.

h Ista & sequentes expositiones. placẽt Ange. Bart. tñ oẽs approbat & etiã primam.

i Ista & præcedens habent eundẽ effectum secundũ Bar.

k V traq; placet Bar. & Angel.

l V tranq; approbãt Bar. & Angel.

m Vide scribentes in. l. iam ad ea. ff. de legat.

n Idẽ Ange. & ẽ no. gl. ꝓ bãnitis. q si rebãniunt ꝓ restitutionẽ integrum recuperãt bona si aliena ta nõ sunt: fructꝰ, et. ã extãtes recuperabũr. aliâs non secundũ Angel.

o Istã & sequentẽ expositionem sequit Angel. in Istã tenet Angel.

a De natura istius dictionis & similium vide Fel. in p ce. Decreta. in vers. rex pacificus.
b Et ita habes ex glo. q̄ legata p̄icularia ita debentur si aditur hereditas ab intestato, si erit ex testamento, secūdūm Ange. & de hac materia vide ī l. eam quā. C. de fidei.
c In hoc tī est conformis: quia sicut in legato dīi dies cedo transfertur: ita in donatione causa mortis expressa. Angel.

a ¶ Semp igitur.]qa singulorū causę quotidie nobis nūciant: igit &c.
b ¶ Importuni]i. valde instantes. sic. C. qui po. in pig. habe. l. alliduis.
c ¶ Prębitis.]id est datis.
d ¶ Adeuntes.]scilicet nos.
e ¶ Pro libertatibus.]ſ. relictis per fideicommissum, non prębitis.
f ¶ Ob aliud quiddā.] vt p̄ fideicommissa, quę nō iunt legata secundū quosdā, cū legata ex testamēto tm̄ p̄tent. fidei commissa vo etiā ab intestato: vt insti. de fidei. here. §. pterea. sed hoc reprobo: qa scdm hęc iura scdm q̄ loqmur nulla ē differētia: vt. C, cōia de le l. ij. & etiā iure veteri; licet nō vetustiori: vt. ff. de lega. j. l. j. Dic ergo propter donationē cā mortis quę differt à legato vt dixim⁹ insti. de dona, §. mortis cā. Itē ppter p̄ceptū qđ facit testator ī terdū vt fiat monumentum ab vno de heredib⁹ p̄ quo agit familię ercis cundę: vt. ff. fa. er. l. hiscō sequēter. §. iij. Itē ppter fideicōmissum vniuersale qđ differt à legatis: vt no. ff de leg. j. l. j.
g ¶ Trāsmittentes.]i. morientes. quia sua bona ad heredes trāsmittunt.
h ¶ Dari]quādo in dādo consistunt
i ¶ Fieri.] quando in faciendo consistunt: vt ī ost. de leg. §. sed tale.
k ¶ Constituerunt.] scilicet ab heredibus.
l ¶ Indeuoti.] id est non seruata deuotione naturalis iuris quod dicit: vbi est emolumētū, ibi sit onus &c. C. de [f]ur. l. fi. §. pe. & ff. de re. iu. l secundū naturam.
m ¶ Adeunt.]scilicet heredes.
n ¶ A veteribus.]sic. ī. de nup. §. disponat. col. iiij. & ff. ad legem fal. l. j. respon. j. &. §. j.
o ¶ Competētes.]alias cōpetere: & tūc expone. i. competens esse. & est omnis voluntas cōpetens, nisi sit cōtra leges vel bonos mores, siue turpis: vt. ff. de leg. j. l. si quis in quilinos. §. pe. & fi. &. l. se. §. fi. &. ff. de cōdi. in st. l. quidam. in princip.
p ¶ Neglectas.]i. per desuetudinem: vt. ī. de iudi. j, rū. colla. vj. et in p̄ œmio insti. §. igitur & de iure natu. § sed naturalia.
q ¶ Reparare.]Ar, p̄ priuilegijs antiqs et neglectis. vt possint et debeant renouari. Itē ar, p̄ instrumētis antiquis et ferē cōsumptis vt possint et debeāt renouari. fic. ī. vt spon. lar. §. insup. colla. ix. et. ī. de q̄sto. ī prin. colla. vj. et. ff. ad l. iul. mae. l. non contrahit.
r ¶ Viuētibus.]quibus est aliquid à testantibus relictum,
s ¶ Morientibus.]i. testantibus: vt eorum seruetur voluntas. hęc em̄ lex ne q; in paupertate &c. vt. ī. cod. §. fin. in fin.
t ¶ Primum itaq;]quia oportet leges antiquas reparare: itaq; &c.
v ¶ Alijs.] hoc respicit. ī. alijs aūt &c similis remot⁹ respectus est. insti. de act. §. j. in illo verbo, aut cum. et dic alijs i. aliquibus.
x ¶ Quale est filijs.]f his enim descendentibus natura debet heredi tas: vt. ff de bo. dā. l. fin. in prin. et. ff. vñ lib. l. scripto. in fi. et fuit hæc ps iure isto quarta ei⁹ qđ ab intestato debet: vt. C. de inoffi. testa. l. cùm quę rit. &. ī. eo. §. figs aūt. Sed hodie tertia vel semis scdm numerū liberorum: vt. ī. de trie. & semiſ §. j. nisi in casu vbi est dodrās; vt in naturali curię dato: vt ī. de trie. & se. §. excipit, col. iij. &. ī. vt cū de ap. cog §. fi qs aūt. col. viij. nisi fortè in filio arrogato, cui quarta debet omniū bonorū secundū quosdā: licet plures exiliat filij ex cōstitutione diui Pij: vt insti. de ado. §. cùm autem. &. ff. de adop l. si arrogator pater. Alij quartā eius qđ habiturus erat ab intestato. & hæc est verior.
y ¶ Patribus.]nā & si &c. vt. ff. de inoffi. test. l. nā & si. Itē nūquid hæc quarta quę patri debet, est aucta i? dic vt. ī. de trien. & semiſ. §. ij. col. iij.
z ¶ Fratribus.]vt si frater meus instituit turpem & notatā personā hęredem, nō a⁹s. vt. C. de inoffi. test. l. fratres. sed & tunc ita demū si non sum ingratus: non aliās: vt. ī. de nup §. ingratitudinem. col. iiij.
a ¶ Sí quam.]supple & alijs quidē personis si quam &c. vel dic si pro quia: & quam. i. aliquam huius.
b ¶ Ex nobis sunt.]vt descendentes.
c ¶ Sumus.]vt ascendentes.
d ¶ Leges.]nam dicūt. ll. oībus inferiorib⁹ & supioribus aliqd deberi: vt hîc, &. ff. de ino. test. l. j. iterdū etiā extraneo quò ad sanguinē: vt patrono cui debeť tertia: vt insti. de suc. liber. §. sed nostra. &. j. eo. §. nō autem.
e ¶ Necessitas.]etiā inter viuos pacto se adstrinxerint; vt. C. de pac. l. fi.
f ¶ Eis.]scilicet testatoribus.
g ¶ Largitur.]i. relinquitur suo arbitrio cui aliquid dimittat.
h ¶ Proferēda.]vt ad extraneū vel cōiunctū: vt. C. de hęre. insti. l extraneū. dūmodo possit illi capere. qđ dic vt dixim⁹ institu. de lega. §. legari.
i ¶ His igitur.]Similis continuatio, est instit. de iusti. & iur. §. is ergo.
k ¶ Scripti sunt.]qd si nūcupatiuè aliquis est ī stitutus? Respon. idē: vt j. eo. §. penul.
l ¶ Per vniuersitatē. vt in quota pte heredi tatis cōsistente. cùm autem dicitur in specie, est in re certa: vt in seruo, vel domo: vt insti. de fideicom. her. §. nihil aūt.
m ¶ Legatum.]Sed nū quid legatum est aliud à fideicommisso speciali iure isto? Respō. non. & quod dicit legatū, dic. i. eo modo quo consueuit relinqui legatum: vt. C. communia de leg. l. ij.
n ¶ Et honorans]pone &, pro id est: vt hęcdi ctio testator, & hęc honorans, ad idē ponātur. nisi em̄ testator honoret cōmodo pecuniario, nō potest onerare: vt. ff. dele ga. j. l. planè. ij. §. fin. Vel pone &, pro aut: vt si in codicillis aliquē honorauerit. vt. ff. đ ỹb. fi. l sępe.
o ¶ Dispoſuerit.]scilicet honorando.
p ¶ Cōplere.] aliter tm̄ & aliter. nā hęres ipse detracta Falcidia si fecerit inuctariū: vt. j. e. §. hinc nobis. reliq honorati debēt cōplere: vt insti. de fin. re. p̄ fidei. reli. §. j. sed nihilo detracto: vt. ff. de leg. ij. l. imperator. & de vulg. substi l. coheredi. §. cū filię. licet qdā dicāt cōtra. argu. illius. l. ff. ad. l. fal. l. pœnales. §. fin. l Sed q̄ est ratio scdm nos q̄ hęres detrahit, reliqui nō? Rn. qa hęrede nō adeūte, qđ faceret si nihil haberet, nullum esset testamentū: aļs nō valeret testm̄: vt. C. de fideicō. l. eā quā. sed nō ita reliqs nō accipiētibus: vt insti. ad. l. fal. in prin. & insti. de fideicom. hęr. §. restituta. &. ī. eod. §. hinc nobis. Accursius.
q ¶ Síid qđ pręcipit.]q. d. semp est cōplenda: nisi in trib⁹ casibus. Prim⁹ qñ qđ p̄cipitur nō est legitimū. sed legitimū intelligo siue lex expressa sit, siue nulla inueniat cōtra: vt. ff. ex qb. cau. ma. l. necnō. §. qđ eis: &. ī. eo. §. semp. &. ī. de nup §. disponat. col. iiij. Secūdus est q̄ punitur nisi impleat, dūmō aliqua lex illud nō demōstret factū ppter culpā eius ocui debet: puta si reperijt, nō debet ppterea hęreditatē hęres pdere, cū nō sit in mora. nā ei⁹ perijt piculo cui debet: vt. ff. de sol. l. q̄ decem. & đ excep. do. l. fi oṗa. Tertiū est necessariū vt hîc puniat si lex nō demōstret factū qđ erat faciēdum p̄ hoīem: vt in fideicōmissaria libertate relicta q̄ repręsentat p̄ senatusc̄ōsultū rubrianū & damasianū & artificulianū & vincianū: vt. ff. de fideicō. li. l. cùm verò. §. subuentū. &. ll. sequētibus. & l. nō tātū. §. sed & artificuliano. &. ff. de man. l. cām. §. puellā. &. C. si mā. ita fue. alie. l. fi. & sic secundùm hoc verbum illud demonstrat, in fi. positum referturad vtrunq; vltimū dictum. Vel dic secundò quòd tantùm sunt duo casus: sed primus diuiditur quando lex expreisè confirmat.
o Item quando nō prohibet. & habeas prohibeat, vel subaudias. Tertiū autem nō mutatur: sed secudùm hoc deest hîc ille casus quando per moram accipientis: nisi dicas sub tertio comprehendi.
r ¶ Demonstrat.]i. aliqua. & alias est demonstret.
s ¶ Competat ei.] id est iam cessit dies eius relicti vt possit peti: quia purum est; secus si esset in diem vel conditionale, & nondum dies vel conditio extitisset: vt. C. de cadu. tollen. §. in nouissimo. &. §. finautem. & ff. de ver. signi. l. cedere.
t ¶ Decreto.]ſ. admonitorio, quod est quasi interlocutoria quædam. vt. ff. de arbit. l. qualem. in fin.
ov ¶ Admonitus.]scilicet semel & secundò secundùm quosdā: vt ar. ī vt li. ma. & auię. §. si quis in sua. col. viij. & de eccle, ti. §. si aūt qui hoc. col. ix. & de san. epi. §. preſbyteris autē & diaconibus. col. eadē. Sed ego contra⁰. nam dico vnā admonitionem sufficere: vt hîc: & q̄ dictis. ll. bina exigitur: est ideo quia maior pœna imponitur cū incontinenti relictis priuet: hîc post annum: vt. C. de pœ. l. si vindicari. neq; enim iudicis authoritas debet esse ludibrio: vt. ff. de iudi. l. si prętor.
x ¶ Annum totum.]scilicet cōtinuum.

gula indultum. de re. iu. iij. vj. & hoc tenuit Bar. hîc.

† Arg. est hîc q̄ qñ alicui cōmittit aliquid, debet illud legitimè facere. & concor. c. eauiam q̄ cum glos. super verbo, si tñ idonea. extra de ele. vbi monialis cōtulerant potestatem eligendi abbatissam suam in episcopum tenet electio facta per episcopum, si tñ idoneā elegerit.
h Totum istam glos. sequit Au. & oēs scribētes ī aut. nouissima. C. de inoff. testamen.
i Dic quod sic secundū Ang. hîc & secundùm Bar. b. Pau. Salv. & la. ī aut. nouissima. C. de inoff. testa.
k Etiam si non fecerit inuentariū heres detrahit falcidiā de iure canō. secundùm Pano. & Barbat. ī c. j. de testa.
l Ibi detrahit propter præsumptā intentem testatoris, secundū Bar.
m Istā gl. sequit Bar. & Angel.
n Sequitur eam Ange. hoc tñ fallit in legato ā nuo alimentorum, secū dū eundem Ange.
o Et bene Ang. & Io. de Imol. in c. fi here. & scribētes in c. nos quidē de testa.

d Vide ea. cum dilect⁰ de confir. vti. vel inu.
Priuilegia ātiqua renouari debent.
e Quando literapotest legi: secūdū Bar. & notarius diligens faciat de hoc mētionē. Ang.
f Nam bona illatio ē: filius: ergo hęres. text. est in auth. vt hi q ob. §. vt autem non demus. & ibi glos. in verbo parētes. & insti. de hęred. q̄ ab intestat. §. sui. vide pleni⁹ Alb. de rosat. in l. j. C. si minor ab hære. se absti.
g Imo iure ciuili qđ fundatū est super instinctu naturalis secundùm Dyn. in re-

a ¶ Necessariò.] i.quibus ex necessitate relinquit, vt.ſ.eo.§.primum.
b ¶ Vult.]ſcilicet necessariò.
c ¶ Secūdū quartā.]i.quartā illi⁹ partis quā ab inteſtato haberet, vt C.de inoff.teſt.l.parentibus.&.l.cū quēriť.Sed hodie eſt ſemisvel tri ēs ſecundum numerū liber orum, vt.j.de trien.& ſemiſ.§.j. col iij.Accur.
d ¶ Concedit.]i. p̄cipit vel cōcedit ad minus.
e ¶ Auferri.]vt ipſo iure[a] eſſe hęres deſignat, & ali⁹ ipſo iure eſſe incipiat, vt.j.eod.§.in oīb⁹. Sed quare hoc debitū nō p̄dit cū defuncto nō obedit.nā ſi legi nō obedit in faciēdo inuētariū perdit iure inſtitutionis debitū, vt.j.eo.§.ſi verò nō fecerit.cū mitius cōſueuerit agi cū lege quā ocum homīe, vt.ff.de ar. l.cellus.Rñ.quia hoc natura debeť, vnde immutabile eſt, vt inſt.de iure natu.§.pen.Itē hoc erat debitū[b] etiā priuſquam moreretur teſtator, illud nō, vt.ſ.e.§.j.nō eſt ergo eadē ratio, vt.C.de codi. l.fi.ſed iure inſtitutionis debitū perdit ſi defuncto nō paret, vt.j.eod.§. & hoc.Itē nūquid[c] filiꝰ poſſet habere duas quartas aliquo caſu.Rñ. vt in ſum.huiꝰ ti.§.hîc aūt quēriť.vt ſi filiꝰ fuerit inſtitutꝰ, & in totū reſtituere grauatꝰ, an quartā trebel.& quartā iure natuę habeat, vel ſi fuerit legatis oneratꝰ an iure inſtitutiōis & iure naturę quartā habeat vel eſt filius arrogatus, an quartā ex cōſtitutiōe dui Pij, & iure naturę debitā poſſit habere, & idē in ſimilibus quēri pōt. Et puto in his oīb⁹ caſibusvnā quartā ſufficere vt j.eod.§.ſi qs aūt.&.ff. de ino.teſt.l.papinianꝰ. §.pe.niſi in caſu, vt cùm rogatur de hęreditate reſtituēda filius inſtitutus ſub cōditiōe vel in diem[d].nā ſtatim pōt retinere debitū bonorum ſubſidiū.ſ.trientem vel oſemiſſem, vt.j.de triē.& ſemiſ.§.j &.ij.col.iij.ſed aduenīēte die pōt habere Trebellianicā quartā, vt.C.ad treb.l iubemꝰ.
f ¶ Accreſcere.]ſ.ſi nullus[c] eſt ſubſtitutus.aliâs cōtra, vt.j.e.§.ſi verò inſtitutio.Sed nūquid primò cōiuncti quā diſiuncti veniūt.Rñ.ſicť argu.C.de cad.tol.§.ſi ẏo quidā.Sed nūquid ēt inuitis.Videť q̄ ſic, vt.C. de cad.tol.§.his ita.Sed cōtra dico[d] vt.j.eo.§.ſi vero nullus &.ff.de acq. hęre.l.ſi minor.Accur.
g ¶ Inſtitutionis.]vt quē plus amauerit teſtator[h] inſtituēdo, hūc pl⁹ hęc lex diligit adiūgēdo, vt hîc,&.ff.ad treb.l.quoties.& inſti.de hęre. 7oinſt.§.ſi plures.& devul.ſubſt.§.& ſi ex diſparibus.
h ¶ Alijs rebus.]i.habētibus alias res,& ponit cōtētū p̄ cōtinēte.Acc.
i ¶ Fideicōmiſſarijs.] ſecūdū ordinē poſitū.j.eo.§.etem in legatarijs. qui eſt contra.
k ¶ Cautiōe.]hęc ēt cautio iure veteri p̄ſtabať, vt.ff.de leg.iij.l.ſi tibi.
l ¶ Perſonarū.]Vt ſi ſit impoſſibile vel difficile ſatiſdare ꝓpter paupertatē, remittať ei fideiuſsio ,vt.ff.ſi cui pl⁹ quā p̄ legē falc.l.cū nō facile.
m ¶ Vel rerū.]ſi magnū ſit relictū ſatiſdeť ab eo q̄ pōt, aliás caueatur. Sed cui p̄ſtabit Rñ.ijs quōrū intereſt vel ſeruo publico: vt inſtitu.de inuti.ſtipu.§.alteri.&.ff.rem pupil.ſal.fore.l.iij.&.iiij.in princ.
8on ¶ Quia res.]hęc eſt forma cautionis huius.
o ¶ Agunt.]i.agent & complebunt in eis bonis.
p ¶ Quiæ recte.]id eſt legitimè,nō aliás, vt.ſ.e.§.his igitur.
q ¶ Vocat.]excepto filio exhęredato.q̄ dic vt.j.e.§.exhęredatos.Acc.
r ¶ Poſt eū.]hęc poſteritas notatur in eo q̄ poſt eū cui ſunt ablata bona, deferť ad eos &c.Vel dic q̄ ꝓximior erat inſtitutus: vnde qui erat poſt eum in gradu admittitur.prima verior eſt.
s ¶ Legitima.]imo ex teſtamento habebat: ſed extūc ex lege habere di

a Imo opus eſt ſnīa declaratiua. Angelus et Pau.in aut. hoc amplꝰ C.de fideicō.

b Quò ad hoc vt pater teneatur ei relīquere tpe mortis. alias ſecus ſecundū bar. & Angelū.

c De hac q̄ſtione vide melius.in.c. raīurius.cū gl.ſup verbo legitimam.extra de teſt. vbi tene contra hāc gl.ſ.p duas q̄rtas filius poteſt detrahere.

d Iſta verba referenda ſunt ad reſtōnē:nō aūt ad inſtitutionē ſecūdū Bart. & iſtā glo. tenet totus mundus:vt refert Ia.in l.filiū quē habētē. C. fa. erciſc. & idē in.c. rainutius. extra de teſta.

e Concor text.ī.c.cū dilecta. cū gl.ſup ẏ. iuris ordine & gloſ. ſequ.extra de reſcrip.

e Iſtā gl.approbat Angel.

f Sequiť eā Ang.& eſt de mente Bart.

g Et bene An.et ē de mente Bar.

h Iſta gl.ad hoc allegať q̄ illū quē teſtator pl⁹ diligit etiā lex ſecūdū Barto.

i Idē Ang. in.§.ij.inſt. qui.ma. nō licet.et vide ibi eundem & Por.

citurvt hîc,& argu.ff.de verb.ſig.l.lege.Acc.
t ¶ Per hāc.]i.p hāc cōſtitutionē.& habes hoc.j.eo.§.ſi verò nulli.
v ¶ Cōplēt.]i.cōplebūt.ſic tempus pro tempore ponitur, vt.C.de legi. & conſtu.l.j.
x ¶ Cōtinētur.]Quis poſt iſtos admittitur. Reſpō.extranei,& poſtea fiſcus, vt.j.eo.§.proxi.&.§. ſi verò.Accur.
y ¶ Inordinatūverò.] hoc no.de ordīe, vt.j.e.§.
10 ſi ẏò nullꝰ legatar.Acc.
z ¶ Cōfuſum.]Nā omne inordinatū eſt cōfuſum.ſed nō conuertitur.
a ¶ Necin his.]hoc abūdat[k] vt.ff.de dā.infec. l.fluminū.§.j.Vel meliꝰ dic inordinatū nihil in alijs.ſ.nominatis in teſta mēto.de qb⁹ dicit.j.ſtatī
20§.etem.Nec ī his.ſ.qui veniūt ab inteſtato.
b ¶ Sed primus.]ſ.in ordine cognationis.
c ¶ Prior.]cū effectu: vt illa dictio primus, ordinē cognationis denotet: hęc dictio prior, vocatio nis prioritatē ſignificet. Vel ſecūdū vocat priorē
30al's primū,& vnū.ſ.poſt primū eadē ratione tertius eſt prior vel primus poſt ſcām.& ita de ſingulis.
d ¶ Relictus.]q̄ hęreditatē non voluit ſub dicta adire cautione.
e ¶ Exterius.]i.q̄ neq; ſunt noīati in teſtamēto
40neq; ab inteſtato vocāt ſed priſus ſunt extranei vt.j.eo.§.ſi verò.Sed q̄re hi vocātur Rñ.fortē libertatū ſeruādarū cauſa vt inſt.de eo cui lib.cau. bo.addi.§.j.&.C.de teſt. ma.l.vlti.Sed quare ante fiſcum admittitur extraneus.Rñ.fiſcꝰ[m] nōvo ſolebat vel ignorabat, aſas ſic admittitur vt extraneus, vt.ff.de fideicō.lib. l.iiij.§.eadē conſtitutio. & inſti.de eo cui lib.cau. bo.addi.§.& ne huiꝰ.Accur.
¶ Etenim.]dixerat ordinē ītер eos q̄ ab inteſta
60mīatos in teſtamēto,& cōtinuatur[n] cum illa litera.ſ.proxi.§.inordinatū verò nihil.
g ¶ Exiſtentibus.]generalibus fideicommiſſarijs.Accur.
h ¶ Habēti.]ſic.ff.de pac.l.maiorē.&.C.qui bo.ce.poſ.l.fi.Sed nūquid idem in coheredibus. Reſpon.non, vt.ſ.eo.§ & ſiquidem.
i ¶ Et inſimilitudinē.]i.loco hęredū habentur, vt inſt.de fideic.hęre. §.reſtituta.&,§.quia hęredes.
k ¶ Maxime.]nā & idē apud alios, vt.ff.de bo.liber.l.ſi necem.§.fi.& ff.quod cum eo.l.ſi filius.§.j.
70 l ¶ Qui.]ſcilicet imperator Iuſtinianus.
m ¶ Dogmatī.]id eſt ſoli doctrinę.
n ¶ Circuitiones⁹.]q̄ dic vt inſti.de fideic hęre.§.ſed quia.cū p̄ęce.
o ¶ Quod iuſſum eſt.]ſ.á lege iſta.ſ.quia nō vult bona ſub dicta cautione. Alij autem exponunt à teſtatore, quod verius eſt.
p ¶ Legatis.]ſpecialibus.
q ¶ Fiduciā.]ſubaudi volumus.
r ¶ Sic quoque.]i.reiectis legatarijs: quia nolūt implere vel bōa accipere ſub dicta cautiōe.& q̄ dicit dari tēp⁹.ſ.hęreditatē adeūdi quę eſt
80ablata ei q̄ nō vult implere volūtatē teſtatoris:& nil ſubaudias,& accipe adire quod eſt.j.
s ¶ Et liberis.]i iam factis ſeruis quondam.
t ¶ Cautum eſſe.]per hanc.l.ſ.vt poſſint adire vt ſequitur.
v ¶ Dudum.]vt.ſ.eo.§.ſiquis autē.in fi.
x ¶ Oēs æqualē.]nā legatarij & fideiſpāles ītер ſe pares ſunt.Itē gña les ītер ſe pares ſunt.ſed illi prius vt ſubijcit, vel tm̄ habebāt in legato ſpāli quātū erat in fideicōmiſſo vniuerſali.vt.j.ſtatī ibi,reliquos aūt &c.
y ¶ Iamdudū rationē.]vt.ſ.eo.§.etenim.vbi dicit,& in ſimilitudinē

1 Extranei dicunť illi,q̄bus nihil teſtō relictū eſt ſiue ſint de venientibus ab inteſtato ſiue nōn gl.fin. in aūt. hoc amplius. C. de fideic.q̄ ibi approbaſ p Sali. & Corneū. m Imo fiſcꝰ poſtponiť extraneis. Bar.& An.

nEt hoc nota q̄ vnꝰ.§. cōtinuaſ ad alium: ſed hoc eſt de bene eē nō de neceſſitate.Iaſ.in ru. de ac.& Ange.in prin. inſtitu.

o Quę euitari debent p.l.cū fundus.§. ſernū.ff.ſi certum peta.& ibi Bart. B. Pe.Alex.& Iaſ.

p De iſta materia ſi-

cor.ſiſtit &c.& hoc ſi volunt.aliâs obtinet quod ſequitur.

a ¶ Legatarios.]& fideicommiſſarios ſpeciales.

b ¶ Oēs ſi.]bene dicit oēs ſi volūt:quia ſi prīò noīat⁹ velit,alijs preferri pōt:vt.ſ.ecūdū Azo.ar.p eo.ff.de hęr.inſtit.l.qui ſoluēdo.&.ſi.qui & à qui.l.ſi qs habēs.Sed nos contra[a]:vt hīc innuit.nec em̄ inter hęredes eu ro qs primò noīat⁹ ſit:vt ſ.e.§.ſi qs aūt. qđ aūt in cōtrarijs.ll.dicitur,locū habet ratione neceſſita- 10 tis in ſeruis vt non fraudentur creditores.

c ¶ Legatarius.]ſpūlis.

d ¶ Ordinē denomina tiōis.] vt primò noīat⁹ accipiat hęreditatē cęte ris liberis exiſtētibus.ſecūdū R.Et ſic no.ordinē ſcripturę ſeruādā.C.de no.cod.faci.in fi.&.ff.de 20vſuf.l.quoties.ar.cōtra. inſt.de lega.§.ante.&.ff. de ſol.l.nec em̄[b].Sed qđ ſi ordo nō appareat?Rn̄. pōt dici vt ſorte dirima tur:vt.ff.de iud.l.in trib⁹ &.l.ſeq.&.C.cōia de leg. l.ſi duobus.§.ſancimus. Vel dic ſecūdum merita cuiuſque eū precedere, 30vt.ff.de fideic.lib.l.gn̄a liter.§.quis ergo.vel me lius dic[c] oēs vocādos,vt in legatarijs & alijs,vt ſ.dictū ē.cū nō appareat quis debeat admitti vel preferri ppter equalita tē partū,vt.ſ.pxi.dictū eſt.

e ¶ Denominauerit.] 40 ſcilicet dominus.

f ¶ Et hæc oīa.]que di xim⁹ ab illo.§.ſi.ſ aūt.vſ que huc.i.vt totū qđ eſt vltra debitū naturale[d], auferatur.

g ¶ Neceſſaria.]vt eſt inter aſcēdētes & deſcē dētes.vt.ſ.eod.§.j.& inter fratres quādo turpis ps̄ona inſtituit,vt inſti.de inofficio.teſta.§.j.&.C.de inoffic.teſta.l.fratres.&.ſ.eo.§.j.& inter patro 50 num & libertū,vt.j.eo.§.nō autem.& inſt.de ſucceſſ.liber.§.ſed noſtra.

h ¶ Inſtitutionibus.]vt quia extraneus.

i ¶ Dudū tēpus.]ſ.annū,vt.ſ.e.§.ſi qs aūt.Sed videt̄ q nō vltra ſex mē ſes expectetur,vt.j.de eccle.ti.§.ſinautē legatū.colla.ix.Rn̄.diſtingue,lo co religioſo leget̄ vel nō.Primo caſu eſt ſauor,vnde incontinēti[e] ad du plū tenet̄,& elapſis ſex menſibus perdit totū ,vt inſt.de act.§.itē miſta. &.j.de eccl.tit.§.ſinautē legatū.Sēdo caſu obtinet qđ hīc dicit.ſic & alʒ eſt ſauor,vt inſti.de obli.que ex quaſi contra.§.fi.

k ¶ Relictis.]No.verbū relicti adaptat̄ ad inſtitutionē.ſic.C.de ſec.nu ptijs l.hac edictali.circa prin.Et eſt notādū ,ppter hodiernā cōſuetudinē 60ſecūdū quā nō fit qñq; inſtitutio,ſed teſtator dicit:illi oīa bona mea re linquo.videt̄ em̄ q nō valeat teſtm̄ in quo nō eſt inſtitutio,vt inſt.de leg. §.ante.& de teſt.mil.§.planè.Sed qđ dicit ibi de teſtamēto militis q nō valet teſtm̄,nō eſt ideo quia verbū relinquo,nō ſit aptū vel ſufficiens ad inſtitutionem.ſed quia teſtes non fuerunt ibi vocati.Item repete ſancim⁹.Sed quid eſt relictū hęredi niſi hęreditas?Rn̄.ſit ita: & priuabit illa:& ſic hęreditas relictū dicit.Vnde & hoc eſt teſtamentum,illi bōa mea relinquo,vt.ff.de mili.teſta.l.diuus.& de tab.exhi.l.j.in fi.Itē nūqd fructus quos medio tempore vlque ad annum habuit,amittantur?Rn̄. ſic,vt.ff.de ijs qui.vt indig.l hęredē.&.l.eum qui.

70 l ¶ Falcidiæ.]quā habent.aliâs,vt inſti.ad leg.fal.in prin.

m ¶ Aliam cauſam.]puta per prelegationem.

n ¶ Autem.]pro ſed.Accurſ.

o ¶ Talia obtinere.]ſ.ſancimus,qualia in eo caſu dixim⁹ qñ perſo na fuit inſtituta cui fuit neceſſe relinqui,hęc ſcilicet que ſequuntur. Accurſius.

p ¶ Seruos.]libertate donatos.

q ¶ Prius.]vt.ſ.eo.§.ſiquis autem.&.§.ſi verò nullus.

r ¶ Venire.]repete ſancimus.

s ¶ Cohærente.]ſcilicet cautionis.

80 t ¶ Dixímus.]vt.ſ.e.§.his igitur.&.§.ſi quis autē.in fi.Accur.

v ¶ Si verò.]ite.§.cum tribus leq.reſpicit tam legitimos hęredes & le gatarios quàm extraneos hęredes.

x ¶ Ad ſubſtitutum.]Sed nūquid hęc ſubſtitutio vulgaris adita hę reditate expirauit,vt.C.de impu.& ali.ſubſti.l.poſt aditā.que eſt cōtra? Reſpon.quidam dicunt illam corrigi.Alij dicunt hoc ſpeciale vt non expiret.Vel dic ſecundum Io.§quod nō ex vi ſubſtitutionis admittitur, ſed huius legis beneficio.Accur.

y ¶ Nolente.]ſcilicet ſubſtituto.Accur.

z ¶ Ad cohæredes.]uno videt̄ primò & immediatē trāſire ad cohęre des,vt.ſ.eo.§.proxi.&.§.ſiquis aūt.Sed dic[h] q nō erat ſubſtitutus aliqs, vnde tranſit ad cohęredes immediatē.hic autē erat,vt patet ex illa dictione verò:& illa etiā que ſunt in primo caſu huius.§.

a ¶ Datam.] vt.ſ.eo.§. 10 etenim.Accur.

b ¶ Venient.]ſed nūqd liberat̄ ille à quo res auferuntur?Videtur q ſic inteructu noue perſonę obligatę,vt inſt.qb.mo. tol.obli.§.preterea.Item ideo tenebat̄,quia erat hęres:ſed deſijt eſſe,cū a lius ſit factus hęres inſo 20lidū:vt.j.eo.§.in oībus. ergo deſijt teneri ceſſan te cauſa[i].Sed cōtra vide tur ſecūdū Azo.vt.ff.ſo. ma.l.ſi ab hoſtibus.§.ſi vir.& de neg.geſt.l.ſiue hęreditaria.&.C.de de cu.l.ne quis.li.x.in fine. Prima tamē verior[k] vi detur.Itē quid ſi nullus 20vult habere illā hęredi tatē á primo vlq; ad vl timū:nūquid cōpellim⁹ hęredē vel aliū qui non cōpleuit volūtatē defun cti,eā aſſumere,& dare relicta?Rn̄ ſic.vt em̄ hęc regula,qđ fauore &c.vt C.de legi.& cōſtit.l.qđ fauore.vera eſt:ita & ei⁹ 40cōtraria.l.ſi aliquid in odium alicuius eſt indu ctū,nō debeat in ei⁹ vti litatē redire:vt.ff.de in terdi.& releg.l relegato rū.§.fi.& de leg.j.l.ſi ſer uus pluriū.§.ij.

c ¶ Sine aditiōe.] No. intereſt enim &c.vt.ff.de interro.acti.l.& quia.& inſti.de bo.poſ.§.quos autem.Accur.

50d ¶ Exhæredatos.]ſ.cā adiecta aliâs exhęredatio fortè non noceret ſecundum Al.arg.ff.de bo.liber.l.ſi patronus.§.ſiquis.imo ſine fortè:vt j.vt cūm de appel.cog.§.aliud.col.viij.

e ¶ Iuſte.]hīc exigo iuſtitiā legis,& hoīs.legis,vt rectè exhęredetur[l].ſ. noīatim hoc modo:filius meus Sēpronius ſit exhęres.vt inſtitu.de exhę re.libe.§.j.&.ff.de lib.& poſthu.l.j.ij.& iij.Itē ab oīb⁹ hęredibus eiuſdē gradus:vt.ff.de libe.& poſthu.l.iij.§.filius.&.C.de libe.preteri.l.j.aliâs reſtitui debet ei hęreditas:vt.ff.de bo.lib.ſi patronus.§.ſi quis hominis. vt quia ſit ingrat⁹ & cauſa ingratitudinis exprimat̄ à teſtatore:& ab hę rede ꝓbetur:vt j.vt cū de appel.cog.§.aliud.&.§.ſiue igitur.col.viij.& 60C.de inof.teſt.l.oī modo.vel dic iuſtè.i.rectè.qđ qualiter fiat vel nō,dic vt.ff.de lib.& poſthu.l.ſi poſthumus.&.ll.ſeq.vſque ad.l.gallus.

f ¶ Nihil ex patris.]quid ſi aliqd habuit iure prelegati fortè qđ eſſe pōt.vt.ff.de inoff.teſt.l.ſi.Rn̄.tūc ſicut qlibet legatarius vel fideicōmiſſa rius tantę quātitatis admittit̄:vt.ſ.eo.§.etenim.&.§.ſi verò aut nō fue rit.& §.ſi verò nullus.Accur.

g ¶ Reſpicimus.]quia pro mortuo habetur:vt.ff.de coniun.cū emā. lib.l.j §.ſi pater[m].Accur.

h ¶ Decies millies.]ſic.j.vt omnes oīe.iu.pro.in prin.col.v.&.j.de le no.in prin.col.iij.&.de nup.§.ſed hęc.col.iij.

70n ¶ Legis.]ſ.huiꝰ:vt.ſ.eo.§.ſemper.&.§.his igitur.ſed alię multę hoc volunt & intendūt,vt.j.de nup.§.diſponat.&.ff.ad leg.fal.l.j.in princi. vnde poteſt dici legis in genere.prima verior eſt.

k ¶ Expreſſim.]i.noīatim.& hoc exigitur ſiue ſit maſcul⁹ ſiue fœmi na iure iſto,vt.C.de li.p̄.l.fi.§.j.oli cōtra ī fœminis.vt inſt.de exh.li.§.j.

l ¶ Noluit.]q.d.nullo mō.Sed nūquid que dicta ſunt in exhęredato, locum habent in preterito?Rn̄.[n] ſi à patre in cuius eſt poteſtate,eſt p̄te ritus::ipſo iure nō valet teſtm̄:ſiue cauſam preteritiōis expreſſit,ſiue nō:vt.C.de lib.prete.l.fi.§.pe.& inſt.de exhę.li.j.rn̄.Si aūt ab aliquo de linea materna:ſiue cū cauſa expreſſa ſiue nō:valet teſtm̄:vt inſt.de exh. 80 li.§.pe.&.ff.& cōtrat.l.illud.§.at teſtā.Sed hodie cauſa preteritionis[o] debet inferi à teſtāte,& ꝓbari ab hęrede:vt.j.vt cū de ap.cog.§.aliđ.&.§. ſiue igit̄.col.viij.Idē de emācipato filio.ſ.q debeat inferi cauſa preteri tionis:vt.j.vt cūm de app.§.ſiue igit̄.&.§.aliud.vnde apparet q in duo bus vltimis caſibus,qñ preteritus à linea materna,vel a patre emanci patus olim etiā ſine cauſa,hodie ꝙ cū cauſa,locū habet qđ in hoc.§.di cit.Itē quare nō vocat̄ exhęredat⁹ inter eos q noīati fuerūt in teſtō,cū ipſe fuerit

---

m Idē Bart.

o Iſta glo eſt ſing.ſe cundū Iac. in authenti. ex cauſa.C. de lib.pret.

---

m Vide pul chre Alber. de roſin.d. §.ſi pater. & ſeq.Bar. in.l. quidā cū filiū. de verbo.obli ga.ff.

---

l Singu.eſt ſecundū Ia. in.l. iuſté. de acquirē. poſſ.& iſtā primāexpo ſitionē ſe quit Ange.

---

i Scilicet finali: vt.c. cū ceſſante de appel.& Ang.in.§. j.inſt.de mi li.teſt.

k Et bene. Barto.

Bar.b.p.ſa ly.Alex.& Ia.in.l.poſt aditā.in gl. alleg.& ſcrī bētes in au thē.hoc am plius.C. de fideicomm. hīdē Ange. in cōtrario & hīc Bart. & idē Ang.

---

m Inſtitudinis vide latiſſi mè in.c.trāſ lato. de con ſti.per Fel. a Et bñ An gel.& eſt de mēte Barto.

---

b Adde tex. in.l.necnon. & ibi doct. ff.de ſolu.c. cū dilecta. extra de re ſcript.c.cām q̄.xl. diſtin.

---

c Approba tur per Bar. & Ange.

---

d Iſta eſt de mente Bar. & Ange.

---

e Scilicet ſi perſeueraue rit in contu macia vſq; ad ſniam.& vi de latiꝰ de hoc pꝰ Nec.Ange. & Ia.inſtit. de ac.§.ex maleficijs,

---

f Quid ſit falcidia, & quid appel latione eius veniat,vide bo.gl.in au thē.vnde ſi parēs.& ibi Bar.C.dein offi.teſt.eū dē in.l.j.ff. ad.l.falci.de hac fal.& a lijs quartis vide bo.gl. iuris cano.J c.rainutius. ſuper verb. tr.ebellianū. extra de te ſta.

---

g Iſtāſequū tur Bart.& Ang.hīc &

a ſta eſt de mente Bar. & Ange.

ipſe fuerit noīatus? Rñ. [a] fuit noīatus ad dānū, non ad lucrū: & hoc mō intellige hūc.§. Itē nūquid finitis pſonis noīatis in teſtō vocabīt inter eos qui ab inteſtato veniūt: cū & ipſe de illis ſit, & qdē primus: vt.ff. de ſuis & legi. hęre. l. filius. Rñ. nō niſi p querelā: vt. C. de inoff. teſta. l. ſi hęredū quintiniani. & l. filiā. & ratio eſt: quia videt adhuc teſtm valere cū lex faciat ēt alios ab inteſtato veniētes hęredes loco repulſi. vt. j. eo. §. in oībus. & hęres hę-
10 redis teſtatoris eſt hęres vt. C. de hęre. inſti. l. fin. & qđ dicitur filiū agnatū pximū, & iō admittēdū: verū eſt non facto teſtamēto: vel eo facto nō tamen adita hęreditate: vt. ff. de contratabul. l. filiū. §. ſed cū exhęredatio. Itē nūquid inter extra-
20 neos prorſus admittīt vel cum fiſco vel etiam poſt? Rñ. quidā [b] nō fortè propter prędictas rationes in proximo. §. ſed poteſt contradici vt nō tanquā ipſe, ſed tāquā quilibet extraneus admittat: vt. C. de adop. l. ſi pater. §. qui duos. Item quid ſi
30 teſtator vnū nummū mihi legauit, & hęres inſtitut [c] nō cōpleuit ſuā voluntatē: nūquid occaſione huius nūmi totā habeo hęreditatē, & priuabo agnatos q quaſi ex debito ſperabāt: vt. ff. p ſo. l. & quia? Reſpōdeo ſic: nā plus me dilexit teſta-
40 tor, cū eis nihil, mihi aliquid legauerit: vt inſt. de hęre. inſt. §. ſi plures. & ſ. eo. §. ſiquis aūt. &. §. ſi verò aut non.

b Idē tenēt Bar. b. & Sali. in authē. hoc ampli. C. de ſideic. quāuis Bar. dicat q relinquīt arbitrio iudicis.

a ¶ Si verò.]verò accipitur pro enim, vel pro certè. Accurſius.

b ¶ Deduximus.] vt ſ. eo. §. ſi verò inſtitutio.

50 c ¶ Vocāt.]aſâs. ſ. nā hîc velut ex teſtō admittīt huiꝰ. l. authoritate.

d ¶ Et ad extraneos.] qui admittūtur cā libertatū ſeruandarum. Sed quid ſi nulla libertas eſt relicta? Rñ. adhuc admittitur extraneus vt cętera relicta ſoluat. & ſic in
60 tellige qđ hîc & alibi dicīt de extraneo per hāc cōſtitutionē. Sed quid ſi nulla ſunt relicta: ſed fortè ꝓpter timorē creditorū tātū ꝓcedētes extranei noluerūt adire? Rñ. adhuc videt idē vt habeat locū hęc cōſtitutio. arg. inſti. qui ma. non poſ. §. j. Sed contra credo cùm propter vltimā voluntatē ſeruandā hęc cōſtitutio facta fuerit: vt. ſ. §. pxi. ibi, vna eſt eīm &c. Accipiēt ergo eam creditores, & diſtribuent ꝓut volunt: vt inſti. de hęre. qualit. & diffe. §. j. fiſcus aūt nō per hanc. l. ſed ſuo iure tanquam vacantem poteſt accipere ſi vult. vt. ff. de iure fiſci. l. j. vt tñ reſpondeat creditoribus: vt. ff. de iure fiſ. l. non poſſunt [c]. Accurſius.

c ¶ Nec quaſi aliquē lateat.]i. nullus ignoret: quia ita decreuit fie
70 ri hęc conſtitutio. & eſt hîc verſus interpoſitio.

f ¶ Secūdum legem.] ſ. factum eſt hoc. Accur.

g ¶ Abrenūtiātibus ſ. expreſsè. Sed qđ ſi nec repudiat neq; accipit? Rñ. inſtātibus ijs q cōſequēter debēt admitti: cōpellētur intra tres mēſes eā renūtiare: vt. C. de iure delib. l. vlt. §. ſimiliq; modo. Azo.

d Sequitur eam Barto.

e Dic q differentia agnatiōis & cognatiōis emāncipationis & ſuratis ab inteſtato ē ſublata ſecūdū Ang. & vide omnes ſcribētes in l. gallus. ff. de liber. & poſthu. §. quid ſi tñ.

h ¶ In omnibus.]ſcilicet caſibus.

i ¶ Fieri hæredes.]ergo & ille q erat, deſinit: cū duo inſolidū non poſſit eſſe hęredes: vt. ff. de hęre. inſti. l. item quod Sabinus. Accur.

k ¶ Hæc enim.]interpoſitio eſt, & demōſtrāt hęc vba, adire & p hęrede gerere quę exponuntur: vt inſti. de hęre. quali. & diff. §. fi.

80 l ¶ Antiqſsimæ.]vt illū q petit ſibi bona dari cā libertatū ſeruādarū vt. ff. de fideic. liber. l. iiij. §. j. vſq; in fi. l. & inſt. de eo cui li. cau. bo. addi. p totū. Itē cognati licet neq; à lege. xij. tab. neq; ex teſtō vocētur: tñ admittunt iure ꝓtorio qđ antiqſsimū eſt, vt inſti. de ſuc. cog. & ff. vnde cog. p totū. Itē emācipati: [e] vt inſti. de hęre. quę ab inteſt. §. emācipati. Sed hęc nō videt bona exēpla de cognatis & filijs emancipatis, cū nō ſint hęredes: vt inſti. de bo. poſ. §. quos aūt. Sed dic q quō ad effectū hęres eſt: vt ff. de bo. poſ. hęre. pe. l. j. & de fideic. hęre. pe. l. ij. ſed & nouę leges hoc faciunt: vt. C. de epiſc. & cle. l. ſi quis ad declinandam. Accurſius.

verò [2] ablatā partē à non cōplēte moriētis volūtatē prius deduximꝰ [b] ad ſubſtitutos, deinde ad cohęredes, & poſt illos ad legatarios & fideicommiſſarios, necnon & ad ſeruos, & ita ad eos q ab inteſtato vocāt [c], & ad extraneos [d] atq; ad fiſcū venimus. nō abſurdē hoc factum eſt nec inaniter, nec quaſi aliquē lateat [e] qđ decet: ſed ex ꝓpria dētia, & ſecūdū legem [f]: vt finitis primùm omnibus ſecundùm teſtamenta perſonis, deinde abrenūciantibus [g], ita ad eam quę eſt ab inteſtato vocationem & alios veniremus. ¶ In oībus [h] aūt caſibus in quibus ſcriptis nō cōplentibus vocamus aut ex teſtamento pſonas, aut ab inteſtato, & cęteros extraneos, & fiſcū: dam [9] oīb [9] talibus perſonis fieri hęredes [i], & additionis aut ꝓ hęrede geſtionis habereius, (hęc eīm [k] legis verba ſunt) & tāquā hęredes omnia gerere & cōuentos & conueniētes.

¶ Hæres extraneus & quilibet honoratus inobediens, omni commodo hæreditario priuatur ſuo ordine applicādo pſonis enumeratis, exhæredatis penitus excluſis, uocatis à iure hæredibus effectis. h. d.

¶ Hęc quidē etiā antiquiſsimę [l] leges ex ꝓpria authoritate pręſtabāt: & hęredes faciebāt eos q neq; ſcripti hęredes, neq; ab inteſtato ad hęreditatē vocabantur [m]. ¶ His oībus [n] obtinētibus licet nō ab hęrede, ſed à legatario aut fideicōmiſſario, aut mortis cauſa percipiēte, dari aliqđ aut fieri teſtator voluerit [o]: eodem ordine in occaſione ablatarum rerum ſeruando: & in choante quidem à ſubſtitutis [P] legatarijs [q] terminante [r] verò in fiſco [s]. ¶ Et nullus [t] hāc legem duram habeat tanquam relictis priuatus [v], ſed cōſiderans [x] quia omnibus †hominibus terminus [y]: vitę eſt mors [z]. & non ſolùm ab alijs ipſe ſe percipere contemplatur, ſed cogitet [a] quia & ipſe alijs moriens imperabit: & ſi non huius legis mereatur auxilium, nihil horum quę cum omni ſtudio diſpoſuerat, ad effectum perducet [b]. Non enim [c] ijs qui ſub nobis, neq; qui nūc ſolùm ſunt hominibus ſed omni etiā poſt hoc currēti tēpori [d] legem ponimus.

¶ Hæres falcidiam detrahit de legatis, ſi nihil malignitatis in hæreditate commiſit, & inuentarium ſolicitè fecerit tempore & modo ſtatutis: aliàs ſecus. Ange.

¶ Hinc nobis [e] ingreſſa eſt cura [f] & quędam conſideratio Falcidię [g] legis: quętiā inuitis [h] teſtatoribus, ſi expendātur [i] res per legata, prębet [k] etiam retinere hęredes quantum eis impleat [l] quartam ſubſtantię. Et hic enim repugnare quidam videntur [m] voluntati [n] deficientis [o], & incumbere legi [p] talia permittenti. ¶ Sancimus igitur (quoniam tuenda nobis [q] vbiq; eſt deficientium voluntas) hęredes ſi voluerint hac vtilitatē [q] poturi, puram ſeruare legis poteſtatem [r]: & nō per ea quę forte [s] ſurripiunt aut malignantur [s],

m ¶ Vocābātur.]innuit q iſtis duobus modis tantùm fiant hęredes. quod verum eſt: vt hîc, & inſt. de bo. poſ. §. quos autem.

n ¶ His omnibus.]ſ. vt à non complente auferatur commodum: & q deſ alijs ſecūdū ordinē: vt. ſ. §. ſiquis aūt. &. §. inordinatū. &. §. ſequē.

o ¶ Voluerit.]nā oēs iſtos potuit onerare: vt hîc, & inſti. de ſin. reb. per fideicommiſ. re. in prin.

P ¶ A ſubſtitutis.]ablatiui caſus eſt.

q ¶ Legatarijs.]datiui.

10 r ¶ Terminātę.]id ē finiente.

s ¶ Fiſco.]ſ. ponēdo. Sed quis admittīt poſt ſubſtitutū legatario? Rñ. hęredes vel alij qui magis fuerūt à teſtatore honorati: vt. ſ. e. §. eteꝝ. & in ſequē. §. Sed qđ ſi habuerit collegatarios & con-
20 iūctos & re & ꝙbo? Rñ. ſ idē qđ. ſ. ſ. vt hęredi deī nec alteri accreſcit: quia iā erat ſciſſum iuris ꝓſumptione: vt inſt. de lega. §. ſi eadem.

t ¶ Nullus.] ſ. hęres vel alius oneratus. tacitē eīm reſpondet obiectiōi.

v ¶ Priuatus.]per hāc
30 l. Accurſius.

x ¶ Sed conſiderās.] ſic quia &c.

y ¶ Terminus.] licet incertus: vt. ff. de cōd. & demōſtra. l. j. Accurſius.

z ¶ Mors]. ſ. naturalis & vt hîc, &. j. de nu. §. deinceps. coll. iiij. nō ciuilis.

a ¶ Cogitet.]ſic. j. vtcū
40 de appel. cog. §. hęc aūt diſpoſuimus. colla. viij.

b ¶ Perducet.] ſ. qñ teſtabitur ipſe. Vel ſi habes perducent, dic. ſ. hę redes eius.

c ¶ Nō enim [h].]Reſpō. tacitę obiectiōi. Accur.

d ¶ Tēpori.]non aūt ad
50 ꝓterita tpa trahitur: vt C. de leg. & cōſt. l. leges.

e ¶ Hic nobis.]q. d. ex quo de incōmodo hęredis vidimus, & de cōmodo videamus. ſ. l. Falcidię. Accurſius.

f ¶ Cura.] aliâs hora. i. caſus vel euētus. vnde illud: Grata ſuperueniet quę nō ſperabīt hora. vl
60 dic hora. i. pars tpis vel tēpus. nam dicīt hora pars tpis ex momētis plurimis cōſtituta, & per tales particulas diuidīt dies & nox: vt. ff. de ver. ſig. l. ij. &. C. de trāſa. nō minorē. ſecūdū. P. nā. xxiiij. horę diē naturalē facīūt. xij. faciūt artificialē: vt. ff. de ver. ſig. l. ij. §. fi. & de adul. l. capite [i] Ac.

g ¶ Falcidiæ.]dicīt aūt Falc. âfalce: quia ſicut falx reſecat: ſic & hęc lex vel à Falcidio authore: vt publiciana â Publicio prętore: vt inſt. de act. §. alię. Et not. q ſup hac materia prīò lex. xij. tab. inuēta eſt q plenū ius tribuit teſtatoribꝰ: vt. ff. ad le. fal. l. j. dic vt ibi. Scdò lex furia & vocōia. Tertiò lex Falcidia: quia dictę duę leges nō erāt ſufficiētes: vt inſt. ad le. fal. j. rñ. quia Falcidia fuit modificata ꝓ Iuſtinianū, vt demū facto inuētario
70 haberet locū: vt. C. de iure deli. l. fi. & iterū plus per eundē fuit modificata vt ei tm̄ competat qui nō ſurripuerit: & qui ſolennitatem in inuētario adhibuerit: vt ſtatim ſequitur. Accur.

h ¶ Inuitis.]hoc eſt verū per. l. iſtā Falcidiā. & de iure veteri. vt hîc, & inſti. ad. l. fal. §. j. &. ff. ad leg. fal. qđ de bonis. §. j. &. §. fi. hodie ꝙ ô cōtra: vt. j. eo. §. ſi verò expreſſim. Sed qūo etiā iure veteri fiebat cōtra volūtatē teſtatoris, vt. ſ. e. §. ſemp? Rñ. hoc fit lege ꝓmittēte. ſ. Falci. vthîc dicīt.

i ¶ Expendātur.]ſcilicet in totū, vel ita q nō remaneat hęredi quarta illius partis ex qua fuit inſtitutus: vt inſtit. eod. §. j. Accur.

80 k ¶ Præbet.]i. concedit hęredibus vt retineāt. Accur.

l ¶ Impleat.]ſiue aliquid deerat, ſiue nō: vt. j. eo. §. hoc autem.

m ¶ Videntur.]ſ. hęredes. ſecundùm Azo. ſed non repugnāt pręſumptione huius legis. j. eo. §. proximo. &. §. ſi verò abſunt. in fi. Acc.

n ¶ Voluntati.]tacitę. in expreſſa ſecus: vt. j. §. ſi verò expreſſim.

o ¶ Deficientis]i. morientis teſtatoris.

p ¶ Legi.]ſcilicet Falcidię.

q ¶ Vtilitate.]ſcilicet legis Falcidię.

r ¶ Poteſtatem]aliàs voluntatem.

s ¶ Malignātur.]ſ. deſtruendo. Accur.

f Idē Bart.

g Iſta gl. al legaſ q̄ appellatione mortis in dubio veniūt naturalis & ciuilis. an hęcſit verū q̄ mors naturalis quiparetur ciuili vide ſcribentes. l. gallus. ff. de lib. & poſt.

† Cōcor. text. in §. deīceps, j. de nu. & d pœn. di. ij. & ꝓ Arch. in. c. placuit. de cō ſe. di. iiij.

† Concor. c. nos qđē. ibi, cuncta lecūdū voluntatē de functi conſtruere. & c. tua nobis. cū glo. ſuper ꝙbo, voluntatē. extra, de teſtament.

h Facit arg. cōtra. xxx. v. q. j. cōfidimus. &. c. iō &. C. de legib. l. digna vox. cū ibi not.

i Vide gloſ. in §. rurſus. inſti. de act. & ibi ſcrib.

a ¶ Nõ fortè.]cũ nõ sic lege,si nõ surripuisset,cessaret: quia sufficiẽter erat ibi pro quarta.& potest poni exemplũ vt si erat patrimonium centũ aureorũ.lxxv.legauit.hęres subtraxit.xxv.& ꝙ dicit non fortè.i. non haberet locũ,cùm nõ esset necessaria.vel si non habes nõ:dic ꝙ erat patrimoniũ.c.legata erãt.c.vel nonaginta:subtraxit aliquid,puta.v.nũc non poterit vti fal.& si hoc nõ fecisset,potuisset.

Priuilegiũ perdit, qui eo abutit,

Nam priuilegium meretur amittere,qui concessa sibi abutitur potestate:vt hic,&.C.de iudęis.l.iudęos,in fi.& in decretis,xj.q.iij.priuilegiũ.& ꝙ dicit fortè, sit superfluũ. Vnde hoc casu punitur plus quisper legem istã,quàm per.l.C,de iure delib.l.fi.§,illo.sed ius vetustius hoc velle videt:vt.ff.ad leg. fal.l.beneficio. &.l.hęreditatũ.§.ñ.Accur,

a Eiusdẽ omissio non vitiat inuentariũ. Bart. hoc& Alex. in rubrica de ope.nounciati,ff,

b ¶ Tẽpora.] per quę dudũ vt signo crucis ꝓpositõ incipiat fieri intra.xxx.dies ab apertura testamẽti,& compleatur intra duosmenesalios, rebus & personis in prę sentia positis.aſas intra annum:vt.C,de iure delib.l.fi.§.finautẽ dubius vsq; ad.§.& si prefatam. Accursius.

c ¶ Quando.]subaudi eo tẽpore quãdo.&c.

d ¶ Excepimus.]i.deliberauimus.

e ¶ Adiecto.]solo.scilicet illi cõstitutioni.C. de iure deliberan.l.fi.ꝙ hanc constitutionem.

f ¶ Nõ damnificari.] repete metuit dico.&c.

b Dicit Bar. ꝙ ad primũ decretũ sufficit citatio procuratoris:ad secũdum requiritur citatio domini & vltra dicit ꝙ inuentariũ debet fieri coram iudice.

g ¶ Conuocare.]oportet dico.&c.Azo.

c Idem dicas de clericis quibus cũq; qui largè dicũtur habere dignitatẽ gl. & ibi doct. in.c.vnico. de vi.et honeſteri.in vj.

h ¶ Fideicommissarios.] Nunqd etiã creditores? Respon.ꝙ sic:quia & eorũ interest:vt.j.vt spon.larg.§.ad hęc.coll.ix.plus etiam quia damnum euitant:vt.C.de iure deliberan.l.fi.§.licẽtia.

i ¶ Agẽtes.] ꝓcuratores.sed qualiter hoc fiet? Respond.mittetur ad domum vt aut veniat vocatus:aũt aliũm pro se mittat vt.ff.qui.ex cau. ma.l.itẽ aitprętor.§.pe.&.§.fi.&.C.de auth.prę.l.j.in fi.Accur.

k ¶ Natura.]vt quia mulier,quę non debuit in iudicio cõparere:vt C.de procu.l.maritus.imo punitur vocãs:vt.C.de offi.diuer iu.l.j.

l ¶ Dignitas.]vt sacerdotij:vt.C.de episc.& cle.l.omnes.in prin.&.ff. de in ius vocan.l.ij.

m ¶ Qualitas.]vt quia valętudine est impeditus:vt.ff.de iureiu.l.ad ꝓsonas.

n ¶ Aetas.]vt pupilli & adulti curatores habẽtes:quia per omnes se rẽpsentãt:vt.C.de in inte.rest.mi.l.iij.&.C.si aduer.rẽ iu.l.& cũ minores.

o ¶ Necessitas.]vt quia captus sit vel vinculis vel latumijs vel nuditate vt sine sui dedecore in publico apparere nõ possit:vt.ff.ex quibus caus. maior.l.suęcurritur.&.l.in eadẽ.

p ¶ Si verò absunt.]sed de qua absentia hîc dicit,cùm multa sint genera absentiarũ:vt diximus.j.de fideiuſ.§.j,Rñ.si extra ciuitatẽ,dicitur absens:vt.j.proxi.innuitur.

d Idẽ Bart. & Angel. hic.

q ¶ Aliqui.]ſ.ex legatarijsvel creditoribus.Accur.

r ¶ Testes.]oportet repetere.

s ¶ Substantiam.]aliàs facultatẽ.i.substantiam:vt insti.quib.manu nõ ꝓpoſ.§.pręualuisse.Vel dic facultatem i.possibilitatẽ dãdi aliquid:vt.ff. de ver.obli.l.continuus.§.illud.sed possidens sacculum habet facultatẽ: sed intelligęd idoneã pro motu iudicis,vt.ff.de iure delibe.l.j.§.fi.&.C. de episco.audi.l.de creationibus.nam facit facultas vt sibi magis credatur:vt.j.de testi.§.sancimus.col.vij.Sed quale erit iudicis arbitrium vt ęstimet idoneum? Respon.vt habeat tantùm quantùm id super quo potest esse quęstio,vel si sit par iuncto oneri,vt inst.de excu.tu.§.vel cuitẽ propter paupertatem.

e Vide de hoc scrib.in §.j.insti.de iur. perſo.

t ¶ Opinionis]quę formatur ex bonis moribus:vt.ff.de tuto.& cur. da.ab his.l.scire oportet.§.fi.Accur.

f Vide de hoc scrib.in §.j.insti.de iur. perſo.

v ¶ Tres.]i.tribus qui hęrędem cognoscant:vt.C.de iure delibe.l.sci mus.§.finautem dubius.& dic vt ibi plenè nota.Accur.

g Sequuntur Bart.& Ang.& est sing.secundũ Ia.in.l. fideiuſſor. ff.qui satisd. cogã.& idẽ Bal.ĩ auth. sed cũ testator.C.ad.l. fal.

x ¶ Tabularijs.]interpositio est hîc versus.& ponitur hîc plurale pro singulari.sic.C.de episco.& cle.l.orphanotrophos,&.C.de ijs qui in eccle.ma.l.j.ff.de neg.ge.l.ait prętor.Sed quid si sint tabelliones tres in cõfectione inuentarij? Rñ.valet.nam non ideo minus ꝙ sint tabelliones tres,creditur eis:imo plus:cũ sint publicę personę.vt.j.de testi.§.sancim°, coll.vij.& propterea resoluitur plurale in singulare.

y ¶ Quantùm ad hoc.]ergo á cõtrario sensu.aliàs soli tabellioni credimus etiã sine testibus confecto instrumẽto.& est pro hoc.C.de dona.l. in donationibus.Sed certè nõ creditur ei soli nisi testes adhibuerit ipse tabellio instrumẽto:vt.j.de fide instru.§.sed & si instrumenta.col.vj.& qđ in.d.l.in donationibus continetur:verũ est,vt nõ sint necessarij cũ subscriptionibus propria manu scriptis.tabellio tamen scribere debet eorũ nomina,vt dictum est.Et qđ hîc dicit quantũ ad hoc:ideo est quia aſs tabellio& duo testes:quorũ nomina nõ sunt scripta,sufficerẽt:hîc autem exigũtur tres.sed videntur hęc omnia esse correcta:& ꝙ semper soli tabelliõi credatur per ius nouissimũ·vt.j.de fide instr.si verò neq; annumerator. Rñ.distinguendo tẽpus quo cõficit instrumẽtũ:vt tunc testes sint necessarij à tẽpore quo vult aliquid probari ex instrumẽto:vt tũc soli instrumẽto si nõ negetur publicũ:aſs si negetur publicũ,credat ei cũ iuramẽto tabellionis & per cõparationẽ:vt.j. de instru.caute.& fide.§. sed & si instru.&.§.sive rò moriatur.&.§.si verò neq; tres.idest trib°.

z ¶ Inuentarium .]i. sola scriptura in qua res inuentę in hęreditate,cõscribũtur:vt.ff.de admini.tuto.l.tutor qui repertoriũ.j.respõſo.Sed nũquid vno cõtextu fieri debet? videtur ꝙ sic, ad instar testamẽti:vt.C. de testa.l.cũ antiquitas. Sed contra dico : vt.C. de iure deli.l.fi.§.finautem dubius.ltẽ nũquid idẽ tabellio vsq; ad finem debet adhiberi? Et idẽ in testibus quęro? Respon.sic.

a ¶ Superuenientibus.]i.redeuntibus.

b ¶ Querentibus.]pro conquerentibus.

c ¶ Examinationem.]quę fiet ꝓ tormenta:vt.C.de iure deli.l.fi.§. licentia.

d ¶ A nobis.]vt.C.de iure del.l.fi.§.licẽtia.Vl dic vt.C.deq̃sti.l.j.& fi.

e ¶ Hæredis.]qui iurabit nihil malitiosè feciſſe,vt sequitur.

f ¶ Et vidisse.]No.testimoniũ de auditu nõ recipi secũdũ nostra iura: vt hîc,&.C.de testi.l.testiũ,nisi in casu,vt in actiõe aquę pluuię arcẽdę. &.ff.de ꝓb.si arbiter. Itẽ no.testẽ debere videre.vnde cęcus nõ admittitur hoc casu. Nũquid aliâs? dic ꝙ admittitur cùm non inuenitur ꝓhibitus.vt.ff.de test.l.j. Itẽ no eũ debere dicere sic esse vel nõ esse.nõ aũt de credulitate:vt hîc.&.C.de test.l.testũ.ũ.aliter in sacramẽto calumnię.

o Trufa est secundũ Angel.

g ¶ Veritatem.]Nota ꝙ iudex debet omnino inquirere veritatẽ:vt.C. de edẽ.l.is apud quem.

Veritatẽ debet iudex inquirere.

h ¶ Nisi forte.]hoc nisi refertur.ſ.cũ dicit cõuocare omnes qui sunt in ciuitate &c.

p Nota ꝙ vbi post plures quęstiones formatas vna conclusio sequitur illa conclusio decidit quęstiones precedẽtes vniformiter:nisi sit ratio quare de ciſio sit diuersa.Ang.

i ¶ Testium]ſ.trium:vt.ſ.dixerat.nam videtur repetitum:vt.ff.de verbo.obli.l.titia.§.idem respondit.Vel dic duorum,in odium non veniẽtium,cùm minus non dicitur:vt.ff.de test.l.vbi numerus.argu.C.de catollen.l.vnica.§.penul.

k ¶ Descriptionem]id est inuentarium.

l ¶ Repositio.]i.remoto.q.d.nõ iurabit hęres neq; torquetur seruus in odiũ nõ venientiũ secundũ quoſdã.vel melius dic repoſito.i.reſeruato:vt nihilominus dicta auxilia ei reseruentur.Accur.

m ¶ His omnibus.]ſ.quę dixim°.ſ. §.hinc nobis.vsq; huc.Acc.

n ¶ Præſidiũ.]contra legatarios.& fideicõmiſſarios. Nũquid cõtra creditores? Videt ꝙ sic:quia supra dixerat eũ timere legatarios & creditores:& coniũctim de his locutus est:& sic concludit hîc°. Itẽ est ar.inſtit. de hęre.quali.& diffe.§.j. Itẽ expreſſim.j.§.si verò non fecerit.in fi.§.& hęc videtur per hãc const.sed per.l.C.solùm habeat hoc vt vltra vires nõ teneatur creditorib°:vt.C.de iure delib.l.fi.§.sed & si prefatã.& potest esse ratio: quia hîc maior solennitas exquiritur in inuentario.vnde maior sit vtilitas:vt.ff.de reg.iur.l.secundùm naturam & inſt.de legi.patro.tu.§.fi.Sed cõtraria sententia vera est: & qđ dicit.j.eo.§.si verò.in fi. expone vt ibi diximus. Itẽ nũquid aduersus libertates vtetur Falcidia? Rñ.non:vt inſt.ad leg.fal.§.cùm ratio.& arg.ff.de inoffi.testa.l.papinianus.§.

q Imo etiã de iure.C. falcidiã detrahet.Bar.

r Et benè Bart.& est de mente Ange.

h Idẽ Bart. i Sequitur eã Ange.& eã singu.secundũ ludi roma.sing. xxxv.

† Facit ad hunc tex. glo.j.in.c. postcessio nem.circa mediũ gl. ibi, nec scriptura tabelliõis extra de probatio.

† Hęc ꝟba ponuntur in gl. in.c.bonę memoriæ. j.super ꝟbo,singulares . in princi.extra de ele.

k Ista est de mente Bar.& An.

l Nisi ipedimẽtũ superueniat. Bar.& Au. & canoniste in.c.qm̃ cõtra falsam. de probati. extra.

m Hocverũ super actu qui alio sensu q̃ visu pcipitur secũdũ Angel.

n Hoc verũ in his quę in vera certitudine testis cadere possunt:aliâs secus. Angel.

o Trufa est secundũ Angel.

nus §.sed an libertates.Accursius.

a ¶Minuere.] imo augere.s.vt conuocentur testes: vt.ĩ.dictum est.sed & istud est restringere illam legem.

b ¶Consolationem.]sic.ff.de interrog.act.l.& quia.

c ¶Ostendit.]nam plus sperant.arg.ff.qui & à qui.l.in fraudẽ.& insti.qui manu.non pos.§. in fraudẽ.Accur.

1od ¶Nõ fecerit.]sicvt ĩ.eo.§.fiat igitur.Accur.

e ¶Legatorũ.]olim cõtra etiã quãdo nõ habebat locũ Falcidia cõtra legatarios:vt.ff.ad treb. l.j.§.si isqui.&.§.deniq; sed in creditoribus idẽ s.q̃ insolidũ tenebantur etiã vltra vires hereditatis:vt.C.de iure deliberan.l.fi §.cũ igitur.Accur.

f ¶Minuentes.] imo augentes eam firmamus statuendo maiorem pœnam:nam per eã solũ derogabatur Falcidia contra legatarios:hîc autẽ plus dicit vt insolidum teneãtur heredes.s.vltra vires:vthîc,&.C.deiure del.l.fi.§.si verò postq̃.

g ¶Dãnificentur.]sicilicet facto inuentario.

h ¶Creditoribus.]ablatiuè accipe,& largè etiã pro legatarijs:vt & alĩs.ff.de act.& obl.l.hereditariarũ.& de verbo. signif.l.creditores.&.l.fi cui.

i ¶Lucrari.]hoc facit p eo quod diximꝰ vt ẽt contra creditores possit vti lege Falcidia:vel vt referat[a] tãtùm ad legatarios id qđ de lucro dicitur.nã qui de dãno certãt,p̃ferẽdi sunt,sed de suo heredes non soluũt: sovt ar.C.de iure del.l.fi. §.licentia.Itẽ nunquid priuabit debito iure natureꝫ si nõ facit inuentariũ ille cui ex necessitate relinquit vt est filius &similes:vt.ĩ.e.§.primũ Rñ.[b]nõ.Si eñ non obedit testatori legãti & legi prẽcipiẽti:vt.ĩ.§.his igit.& iudici decernẽti: vt.ĩ.eo.§.siquis aũt.non punitur,multominꝰ hic qñ soli legi nõ obedit.

a Approbatur p Bart.

b Idẽ Bart. & Ange.

60 prẽualere eñ debẽt iura potiora,& plura:vt.C.de edic.diui adr.tol.l.fi. &.j.de cõsang.& vter.l.fratri.§.fi.coll.vj.qđ cũ nõ est:ergo & hocnõ debet p̃dere.Itẽ qđ.ĩ.dictũ est,nõ perdat,hîc intellige repetitũ: vt arg.in sti.ad.l.aquil.§.cęterũ.licet qnidã dicãt cõtra q̃ in.§.loquit indistincte. &.C.de iure delib.l.fi.vbi ẽt plerũq; fit mẽtio huiꝰ ỹbi miscuerit,qđ ad filios pertinet:vt insti.de hęre.quali.& diffe.§.testamenti.Itẽ quęro 70 quid addit hęc cõstitutio illi.l.scimus.nam & ibi sic puniebãtur nõ facto inuẽtario?Rñ.[c]hîc tenetur legatarijs vltra vires hèreditarias:qđ nõ erat ibi,vt hîc,& in.d.l.fi verò postquã·Itẽ per istà vocãtur legatarij:q̃ illã nõ:vt.ĩ.§.fiverò absunt.Itẽ heredes surripientes carẽt toto:ibi puniebãtur in duplũ:vt.ĩ.e.§.sancimꝰ.&.C.d.l.fi.§.illo.Itẽ & qdã casus põnũtur.j.de hac materia qui nõ ponũt ibi:vt.j.§.fi verò.&.§.nõ aũt.&.§ illud.& qđ hicdicit nõ minuẽtes &c.Rñ.est verũ in inuẽtarij cõfectione.

d Approbatur per Bar. &est de mẽte Ange.

k ¶Hæc autem dicimus.]ſ.vt facto inuẽtario habeat locum.l.falcidia:vt.ĩ.eo.§.si verò absunt.in fi.ibi,& his omnibus &c.Accur.

l ¶Hocegit.]i.tãtũ reliquit vt nihil apud heredẽ remaneat.Accursiꝰ.

8om ¶Dispositum.]nã reliqt,sed minꝰ falcidia.sed.ĩ.nil dimiserat.Acc.

n ¶Errãtis.]sępe eñ &c.vt inst.qui manum.nõ pos.§.in fraudẽ.Accur.

o ¶Si verò hæredem.] cui certam portionem non cogebatur relinquere per legem hanc.

p ¶Hæredẽ.]penitus extraneum.Sed quid in suo vel quasi:vt, in ascẽdentibus & patronis & fratribus?Rñ.[d] in ea grauari nõ põt filius à patre,vel econtra:vt.j.vt cũ de appel.cog.§.aliud.&.§.hoc quidẽ.col.viij. &.j.de trien.& semiss.§.prohibemus.col.iij.nec patronns à liberto,vt

† Vñ apostolus.j.ad Corin.ix. Cũ essem liber exoĩbus:omnium meserũ feci vt plures lucrifacerẽ.

c Istã glo. vsq; ad fin. sequuntur Bar.& An.

ĩ.eo.§.nõ aũt.& insti.de suc.liber.§.sed nostra.nec frater fratrẽ turpi pona instituta:vt.ĩ.eo.§.primũ.&.C.de inoffi.testa.l.fratres.& idẽ in omni persona cui necessariò debẽt: vt in cõiuge superstite apud morientẽ diuitem:vt.j.vt lic.ma.& auię.§.quia verò legẽ &c.col.ix.Accur.

q ¶Sed solummodo.]olim contra:vt.ff.ad legem fal.l.quod de bonis. §.j.&.§.fi.Accur.

r ¶Pię.]sed hîc hodie non est necessaria expressio:vt.j.de eccles.titu.§. finautem.colla.ix.

s ¶Habentẽ.]ex quo etiam lucro locuples habetur:vt.ff.de verb.obl. l.si quis.in fi.

t ¶Lucro.]sic.ff.de re. iur.l.fi in duabus.

v ¶Prædiximus.]vt ĩ.eo.§.si verò.

x ¶Substitutis.]ſ.hi & cohęredes iure cõmuni. alij aũt authoritate huius legis spãliter vocãt. Nũquid idẽ in Trebellianica qđ in ista,quę iure institutiõis debet? Rñ. sicᵉ: quia similis est effectus quodãmõ:vt insti.. de fideic. hę.§. sed quia &.C.ad.l.fal.l.fi vt alle gas.arg.cõtra. C.de ap. l.prẽcipimus.in fi.&.C. de testa.l.sancimus.

e Idẽ Bart. & Ang.hîc & scribẽtes in.l.marcel lꝰ .ff.ad treb.

y ¶Non aũt.]licet hęredi inuẽtariũ faciẽti demus falcidię cõmodum: hîc autẽ non damus.

z ¶Subtiliter.]nõ errãdo in facto:vt.C.eo.error.

40 a ¶Quibusdã.]fortẽ amicis heredis.

b ¶Quod etiã.]interpositio est.

c ¶Prædecessorũ.] i. imperatorũ qui fuerũt ante nos.pone exẽplũ:vt C.ad.l.fal.l.j.&.l.error. vł dicĩ q̃ eas nõ habemꝰ quęhũccasum sic expressoſe ponãt:vel si habes in litera prędecẽtes,dic vt C.eo.l.fi.

f Sequitur eã Bart. & est de mente Angeli.

d ¶Retinere.]de non solutis.Accursius.

e ¶Velle.]imo videtur cõcedi:vt.ff.eod.l.qđ de bonis.§.nõ idcirco.cõtra sed dic eã corrigi p istã l.Vel distingue an voluit in totũ soluere,& hoc constituit in aĩo,vt hîc,aut nõ vt ibi.Vł melius[g]& veriꝰ hîc subtili

g Approbatur p Bart. & Angelũ.

ter agnouit & totũ soluere incepit vnde prędiudicium in reliquis sibi parauit:vt arg.ff.ad macedon.sed Iulianus.§.fi.&. C.de fideicõ.l.j.& ij.sed in contrario nõ subtiliter agnouit.Itẽ videtur cõtra.ff.eo.l.si ex plurib⁹.Sed hîc[h] dicas nõ esse cõtra:nam nullũ solidũ legatũ fuit ibi solutũ vt ex illa litera patet:quia omnes res erant vnius legatarij.

h Sequũtur Bar.& An.

f ¶Sententiam.]scilicet in solutis. g ¶Eam.]ſ.in non solutis.

70 h ¶Agnoscentem.]scilicet substantiam.

i ¶Sententiam.]i.voluntatem in nõ solutis.

k ¶Testatoris.]qui solida voluit pręstari:vt.ff.de donat.inter vi.& vxor.l.fi sponsus.§.siquis rogatus.

l ¶Sequi]subaudi volumus. m ¶Hoc.]scilicet pœnitere.

n ¶Sequentis hæredis.]sequentis voluntatem testatoris,

o ¶Scientibus.]ſ.quantitatem patrimonij.

p ¶Percipientibus.]scilicet legatarijs qui percipiunt legata.

q ¶Inferre.]scilicet velle.

r ¶Exoluisse.]redarguitur eñ varietas siue particularis approbatio.

80 sic.ff.de admi.tuto.l.cùm quęritur.& de bo.lib.l.nam absurdum.& de lega.iij.l.neminem.& ad exhi.l.celsus.§.item celsus.

s ¶Exactionem.]quam legatarius ad hęredem facit.

t ¶Agere.]i.Falcidiam retinere.

v ¶Recte.]de soluendo toto ac incipiendo.

x ¶Inopinabili.]vt quia graue ęs alienũ sit qđ latuerat priꝰ:vt insti. de hęre.quali. & diffe.§. sciendũ est.quę eñ de nouo emergunt,auxilio nouo indigẽt:vt.ff.de interr.actì.l.de ętate.§ ex causa.&.ff.vt in pos.

Hæres substãtiã defuncti subtiliter agnoscẽs uni integraliter psoluẽs,oĩbus alijs insolidũ solꝫuere cõpellitur,pœnitentia & incõstãtia repulsa:nisi inopinabile emergat damnũ tẽpore instantiæ causæ solutioni statuto,his obtinentibus in omni ultima uolũtate:& personis omnibus minoribus dũtaxat exceptis.Bar.

¶Nõ aũt[y] dabimus licentiam hęredi mẽsurã substantię subtiliter[z] agnoscẽti,soluere quidẽ mox ab initio qbusdã[a] integra legata, & y ad plenũ sentẽtiã testatoris seruare(quod etiã[b] prędecẽtium[c] nos dicunt cõstitutiones)ab aliquibꝰ autẽ retinere[d] velle[e]:neq; ex parte quidẽ cõplere testatoris sentẽtiã[f]: ex parte verò eã[g] minuere:sed oĩno nõ errãtẽ circa substãtię quantitatem,sed agnoscentẽ[h],& mox sequẽtẽ sentẽtiã[i] testatoris[k],per omnia eã sequi[l],& nõ ad peiora pœnitere.neq; enim hoc[m] erit curęsequẽtis[n] hęredis.¶Sed neq; cõcedimꝰ eis ab initio sciẽtibꝰ[o] quidẽ & ĩcautè soluẽtibꝰ,postea lites percipiẽtibꝰ[p] inferre[q], & recipere velle ab eis quodcũq; cõtigerit exoluisse[r] eos.Oportet eñ ante exactionẽ[s] cogitare, & agere[t],& nõ cogitãtẽ rectè[v],deide trãsferri ad indeuotionẽ:nisi fortè iusta quędã cã hoc introduxerit inopinabili[x]

leg.l.planè.&.j.de equali.do.§.quia verò.collat.vij.

a ¶ Receptioni.] aliâs retētioni.nã cui damus &c.vt.ff.de ſuper fi.l.j.§. qđ aũt.ſed ſecũdũ ea quę hîc dicũt:factũ cũ vno,inter alios faciet præiudiciũ:qđ eſſe nõ debet:vt.ff.de iureiu.l.quia.& de re iud.l.ſepe.j.rñ. ſed dic[a] hoc ideo euenire:quia quaſi ex vno fonte & quaſi vnũ factũ videt: vt.C.de duo.re.l.fin.Sed qđ ſi partẽ legati legatario ſoluit: nũquid in reſiduo multo magis ſibi

10 ꝑiudicat? Rñ.non:quia qñ ſolidũ ſoluit vni:vnã volũtatẽ cõpleuit inſolidũ.at hîc nõ ſic.præterea ſi debeãtur.xx.nomine legati.xv.ſunt debita & alia.v.indebita iure Falcidię.vñ ſoluta parte in duriore videtur accepiſſe:vt.ff.de ſolu.l.j:

20 reſidui ergo nulla eſt petitio.at cũm ſolidũ vni ſoluo,ceſſat hęc ratio electionis.Item not.[b] quatuor caſus in quibus ceſſat Falcidia hoc iure.Vnus eſt.ſ.§.proxi.alius eſt in hoc.§.alius.j.de eccle.ti, §.ſi autẽ.collat.ix.alius ꝯ.vt ſponſ, larg.§.penul.

30 collat.ix. eſt & alius.ſ. eo.§.hinc nobis.eſt& lex tus.ſ.eo.§.ſi verò non fecerit.

b ¶ Queſtionibus.] puta agitur pro legato vel fideicõmiſſo generali vel ſpeciali ex tempore litis cõteſtatę:vſq; ad annũ debet finiri hęc cã.

40 qđ intelligas cõtinuũ, & ita eſt hoc ſpeciale vt lis duret annó licet alꝰ ciuilis triennio:vt.C.de iudic.l.properandũ.j.rñ. criminales biennio durent:vt.C.vt intra cert. tẽp.cri.quę.ter.l.fi.ſic eſt etiã aliâs ſpeciale vt minus triennio duret.j.vt ſocle.apud propri.epi.§.j. col.vj.&.C.vt omnes iudi.tam ciui.q̃ cri.l.j. in fi.&.ff.de excuſ.tu.l.quĩ quaginta.&.C. de naufra.l.penul.& de decur. l.generaliter.& de aſſer. tollen.l.j.& de ędi.pri. l.fi.Accurſiuș.

c ¶ Neceſſitatẽ.] i.adi-

60 tionẽ & admonitionẽ:vt ſequitur ibi,initiũ aũt.& ſ.eo.l.ſi quis autem.

d ¶ Solui.] hîc annus cõputat huic facto.i.ſolutioni.ſed.ſ.pxi.rñ.iuri,i.ĩſtantię finiẽdę. Sed quid ſi in.xj.menſe poſt aditionem & admonitionẽ fuit cauſa pro legato inchoata? Rñ.ſi vult legatarius hoc dicere eũ cecidiſſe à ſuo iure,nõ agit cauſa cõtra eũ plus:aliâs põt cauſa durare vſq; ad annũ:ne qđ in odiũ eius eſt inductũ,in eius vertatur vtilitatẽ:vt.ff.de inter.& relega.l,relegatorũ.in fi.

e ¶ Anno.] ſ.vtili, qui datur ſolutioni legati.Accur.

f ¶ Diximus.] vt.ſ.eo.§.ſi quis autẽ non implẽs.Accur.

g ¶ Decreto.] per quandã interlocutoriã:qđ præcipiat ei vt ſoluat vel

70 per ſe iudicẽ,vel per nuntium:vt.ff.de arbi.l.qualem.in fi.ar.j.de ſanct. epi.§.pen.col.ij,&.j,de eccle.tit.§.ſi quis autem.coll.ix.licet dicat in nouellis contineri ꝙ debeat in definitiua dari.

h ¶ Relictis.] ſcilicet hereditate.Accur.

i ¶ Et minoribus ętate.] ſcilicet adultis curatores habẽtib[9]:vt.C.de in integrum reſtituti.mi.l.ſi curatorẽ.aliàs non habet niſi viã reſtitutionis.

k ¶ Nihil.] ſ.quò ad effectũ:præiudicat tñ ipſo iure alꝰ nõ eſſet neceſſaria in integrũ reſtitutio de qua ſequitur:vt.ff.de min.l.in cauſę Et ita erit hoc ſpeciale vt tẽporalis præſcriptio currat cõtra minorẽ.regulariter cõtra.vt.C.in quib.cau.in inte.reſt,non eſt neceſſ.l.ĩ,ſic eſt ſpeciale & cir

80 ca iudicia in ſpatio.x.dierũ qui dãturappellãti:vt.j.de appel.& int.quę temp.§.j.col.iiij.Itẽ in inſtantia cauſę.vt.C.de iud.l.properãdũ.in fine. Item in præſcriptione quę obeſt minori volẽti accuſare:vt.ff.de minori. l.auxilium.Itẽ in præſcriptiõe quinquẽnij quę obijcit minori ad tuẽdũ ſtatũ defuncti:vt.C.ne de ſta.defunc.l.ſi mater.Itẽ in præſcriptiõe dotis non numeratę,quę objcitur minori ſuccedẽti alij,vt etiam non reſtituatur vltra tpa:vt.j.de tẽp.nõ ſolu.pe.ſup do.§.ſinautẽ minor.col.vij.

Præſcriptio tẽporalis qñq; contra minorem curit.

i ¶ Præiudicat.] .ſ.in ſpatio illius anni qui daꝛ ſolutioni.nam per hoc minor & hæres nõ perdit hæreditatẽ quò ad effectum. Idem dico,in illo anno qui daꝛ pro inſtantia cauſæ.nam & ſi ſua interſit fortè litibus non vexari,quia oportet à capite ĩcipere:reſtituet ĩtra illũ,annũ vt nõ videaꝛ cucurriſſe:vt.ff.de mino.l.in minorib[9].& ecõtra ſi agat idẽ minor,& petat leg atũ; cũ ali[9] ſit hęres:nã reſtituit: vt.C.de iud.l. properãdum.in fi.

Caput eſt rei principium.

m ¶ Per reſtitutiões.] 10 ergo cucurrit.Sed nũqd eligit quã viã prius velit? Videt ꝙ ſic:vt.C. ſi tu.vel cu.per totũ.qđ verũ credo quò ad annum ꝙ datur ſolutiõi.quò ad aliud nõ:imo primò contra tutorẽ vel curatorẽ agit:poſtea reſtituit in ſubſidiũ.& eſtratio:quia

20 opditũ nõ eſt ius defendẽdi vel agendi:licet inſtãtia perierit:vt.C.de iud. l,pperãdũ.in fi.

n ¶ A lege.] iſta.i. de pœna noſtrę legis.

o ¶ Patronatus.] i. ſi patron[9] inſtituatur â liberto.

p ¶ Definiuim[9].] ſ.ho-

30 die tertiam ſi moriatur ſine filijs cõdito teſtamẽto:ſed ab inteſtato totũ: ſed iure veteri erat aliter.quod dic vt inſti.de ſucceſſio.liber.à princ.tu.vſq; ad.§.multis autẽ. Accur.

q ¶ Petiti fuerit.] i.liberti petierunt ꝙ patrõi

40 aliqd dẽt vł faciãt.Acc.

r ¶ Diximus.] vt.ſ.eod. §.ſi quis autẽ.

s ¶ Legalis.] id eſt lege debita.

t ¶ Cura talibus.] ſ. pœnis:licet de ea nolit ꝑſtare: vt.ſ.e.§.ſiqs aũt.

v ¶ Conſtitutiõe.] ſ.

50 Greca ꝗmulta cõtinebat cũ multoties ei[9] memoriãhabeam[9]:vt ĩſt.de ſuc. hb.§.ſed noſtra.& de ſeruili cogna.in prin.& de leg.agna.ſuc.§.pe.

x ¶ Et libertinitates.] i.ęquauimus ſucceſſiões Ingenuorũ & libertorũ ferẽ.& hoc iõ dicit quia patrõi vſq; ad.v.gradũ:

60 cũ agnativſq;ad.x.cognati vſq; ad.vj.ſuccedãt.vt inſt.đ ſuc.li §.multis. &de ſuc.cog.§.ſi.& aliàs adijcias differẽtias:vt in ꝑd.§.multis.dixim[9].

y ¶ Quía delatus.] In cui[9] cõpoſitiõe q̃tuor ſunt neceſſaria.ſ.nũer[9] ſeptẽ teſtiũ,ꝙ qlibet ſubſcribat,& ꝙ ſint ibi ſigilla ſeptẽ teſtiũ.vt inſt.de teſta.§.j.&.ff.e.l.ad teſtiũ.§.ſi qs ex teſtib[9].& ꝙ teſtator ꝓpria voce & manu nomẽ heredis ſcripſerit:vt.C.de teſt.l.iubem[9].qđ vltimũ hodie tollitur:vt.j.vt ſpõ.lar.§.quia ꝙ ò.col.ix.

Teſtamẽto neceſſaria.

z ¶ Diſpoſitionem.] ſ.ſolennem.

a ¶ Nõ ſcriptã.] in q̃ ſufficit cõuocatio ſeptẽ teſtiũ:vt inſt.de teſta.§ fi.

b ¶ Vltíma.] Fiũt emꝫ qnq; modis vltimę volũtates,ꝙ teſtãm ſcriptũ.Itẽ

70 nõ ſcriptũ:vt hic.Itẽ codicillis in quib[9] qnq; teſtes ſufficiunt.vt inſti.de fideicõ.hęre.§.fi.Itẽ illa q̃ fit à patre inter filios:vt.C.de teſta.l.hac cõſultiſſima.§.ex inperfecto.Itẽ volũtas militis q̃ fit etiã corã duob[9] teſtibus. vt.ff.de.mi.teſt.l.diu[9].Itẽ donatio cã mortis,vt.ff.de dona.cau.mor.l.j.

Voluntates vltimæ quinque modis fiunt.

c ¶ Mílitari.] vt miles hęres inſtitut[9] poſſit repelli ſi nõ obediat defuncto.Itẽ teneaꝛ inſolidũ ſi nõ fecerit inuẽtarium.vnde corrigit.C. de iure deli.l.fi.§.fi. Nã hũc.§.gñaꝛ intelligo referri ad vtranq; partẽ huius cõſt.vt ſequit.cõem nãq; &c.Itẽ ſi miles inſtituat heredẽ,heres poſſit retinere Falcidiã ſi fecerit inuẽtariũ,vnde corrigit.C.de teſt.mi.l.in teſta. &.C.ad.l.fal.l.in teſtõ.Sed quidã dicũt vt lot.& bã.ꝙ hęc litera ſit in-

80 telligenda tñ in militè inſtituto,nõ aũt teſtante.primũ verius eſt.

d ¶ Imperiali.] ſiue inſtitutus ſiue inſtituẽs fuerit princeps:vt in milite diximus:ſed hoc ex volũtate,non neceſſariò:vt.C.de legi.& conſti. l,digna.& inſti.quib.mo.teſta.in fin §.fi.

e ¶ Metropolitani.] i.archiepiſcopi.

f ¶ Paupertate.] nam concędit retinere Falci.

g ¶ Permittit.] nam præcipit ſeruari voluntatem morientis:vt.ſ.eod. §.ſi quis autem.&.§.his igitur.

De non

TITVLVS II.

De non eligendo[a] secũdò nubẽtes mulieres: & de alie natione[b] †& lucro antenuptialis donationis: & de successionibus[c] earũ filiis suis.

¶ *Mater filio nõ succedit in lucro antenuptialis donationis filio superstite liberorũ electione matri iure prohibita in dicto lucro. Bart.*

Imperator Iustinianꝰ. a. Hermogeni glorio. magi. sacrorũ officiorũ excõsule & patritio.

ET ante[d] nos legislatorib[e] Romanis cõtinuam legislationis occasionẽ emergentium causarũ dabat varietas: & nos omnẽ partẽ[f] legislationis[g] ordinantes[h], reipublicæ cunctã penè[i] correctionẽ[k] aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquãdo verò in iudicialibus quæstionibus celebrauimꝰ: & multas leges hinc subiectis nostris conscripsimus[l]: quale[m] est quod etiam nũc emergẽs[n] ad hanc nos vocauit legẽ[o]. Gregoria[p] emꝫ supplicauit dicens habuisse se dudum virum[q], & duos fecisse filios masculũ & fœminã, & extulisse[r] quidẽ maritũ. plurimũq; à filio[s] experta fauorem, existimauit oportere[t], ne relinqueret eũ sine remuneratione: nec extra competentem honorem dimitteret. Igitur antenuptialem donationem, licet non veniens ad secunda vota, tamen restituit[v] & dedit filio: qui tamen non viuens ei[x] permansit, sed abijt ex hominibus[y] antequã ad secundas venire vellet nuptias mater, & lextã antiqua[z] quã nostra[a] vocauit ambas, & filiã & matrem ad minoris successionem. Et siquidẽ in prioribus maternuptijs pmansisset[b], nulla quęstio[c] fuerat sed illa quidem ad virũ descendit secundum, vsumfructum qui fuerat omnẽ habẽs antenuptialis donationis. sic enim eã etiam omnẽ donauit[d], vt vsus quidẽ apud eam remaneret, proprietas autem fieret[e] apud filium. omnem[f] verò pprietatem[g] filia percipere minabatur, nõ scdm quãtum hęres erat fratris, sed scdm quantũ[h] pater dederat matri, dicens nullã fiduciã habere[i] matrem ad secũda vota migrantem: proprietatem habere donationis quacũq; ratione. verum[k] mater nequaquã hoc antenuptialem esse donationẽ omnino affirmabat, sed permistã iam rebꝰ filij, & tanquã hęreditatis[m], nõ adhuc tanquã donationis existẽtis, cõpetere ei[n], sex vnciarũ[o] & proprietatẽ[p] & vsum[q] habere. Et non solũ[r] hoc dubitabat, sed etiã de ipsa hæreditate fratris cõtra eã filia reluctabatur[s], matre quidem petẽte eius hęreditatẽ pro media parte secundũ quã eã nos ad hæreditatem filij vocauimus[t] vna[v] existẽte sorore, moriẽte verò filio, cũ ea[x] vocata[y]: filia[z] verò obtinere hęreditatẽ fratris valde fortiter ex prioribus sanctionib[a] insistẽte, & dicente qa mater siqdẽ ad scdas nuptias nõ venisset, rectè vẽdicaret[b] hæreditatẽ[c] filij: veniẽtẽ[d] verò ad virũ alterũ[e], oĩno priuari ijs q̃ ex paterna substãtia filius acqsiuit[f]:

a ¶ DE NON ELIGENDO &c. ¶ *Tribus modis hoc intellige. Primò qꝫ illæ duæ dictiones. s. nu. nu. sint nominatiui casus: & hæc dictio eligendo conuertatur in uerbum. subaudi eo qꝫ. q. d. de eo quod secundò nu. mu. nõ eligant in lucris primi matrimonij unũ de filijs primi matrimonij: ut. j. eo. §. prospeximus. similis est hæc oratio in Psal. In cõuertendo dominus cap. sion. Secundò dic qꝫ illæ duæ dictiones. s. nu. mu. sint accusatiui casus, & conuertantur in nominatiuum, & uerbũ eligẽdo cõuertatur in uerbũ. similis est locutio: In cõueniendo populos in unũ. i. dum conueniret populus in unum. Vel melius & planius dic qꝫ hæ dictiões nu. mu. sint nominatiui casus: & uerbũ eligẽdo sit gerũdiuũ, sicut est. & subaudi, habeat potestatem. q. d. mu. secũdò nu. de eligendo non habeant potestatem. & qd dicit mu. idem dicas in uiris secundas accipientibus uxores: ut. j. eo. §. quia uerò cõtra binubos. & prima pars rubricæ expeditur. j. e. usq; ad. §. hoc aũt.*

b ¶ *Alienatione. hæc expeditur. j. eo. §. hoc autem. usq; ad. §. cùm igitur.*

c ¶ *Et de successionibus. actiuè legitur. q. d. qualiter mulieres succedant filijs. quod dic ut. j. e. §. cùm igitur. usq; ad. §. aliud uerò. Accursius.*

d ET ante nos. non solùm nobis. Nam quotidie natura đproperat nouas inuenire formas: vt. C. de vete. iur. enucle. l. ij. §. sed quia.

e ¶ *Legislatoribus.*] i. ijs qui faciebant leges vel erãt imperatores. nã alius non poterat postq̃ populus trãstulit imperiũ in principẽ: vt inst. & iure natu. §. sed quod principi. &. C. de legib. & consti. l. vlti. Accursi.

f ¶ *Omnem partẽ.*] q. d. si in aliqua parte leges latè desiderarent ordinationem modũ vel correctionem aliquam etiam nos fecimus. Vel melius dic qꝫ ipse ordinauit reipub. leges latas antiquas in septẽ partes Digestorũ: vt. C. đ vete. iure. enu. l. ij. §. igit. & seq. §. & hoc facièdo corrigebat corrigenda. qđ fecit p. C. quandoq; per interpellationem: vt. C. qui po. in pig. ha. l. assiduis. quadoq; iudicando: vt. C. de le. & constit. l. fi.

g ¶ *Legislationis.*] id est compositionis. Accur.

h ¶ *Ordinantes.*] i. sub certis titulis & coniunctis: vt. ff. de sta. ho. l. j. & ij. Accur. [¶ *Pene.*] & hoc ideo qa & multæ remanserũt corrigẽdę in volumĩe digestorũ quas p. hũc librũ corriget. Vel dic scdm quosdã qꝫ ideo dicit penè: qa qñq; corrigit spõtaneo motu: vt. C. de le. & cõ. l. leges. Alij dicũt qꝫ ideo: qa & alij impatores aliqua correxerũt. prĩa ꝟior est.

k ¶ *Correctionem.*] per Codicem.

l ¶ *Conscripsimus.*] quæ sunt in. C. Accur.

m ¶ *Quale.*] i. negotiũ istud quale respicit qđ est. s. aliquando quidem pro egentium &c.

n ¶ *Emergens.*] scilicet negotiũ. o ¶ *Legem.*] scilicet condendam.

p ¶ *Gregoria.*] ppriũ nomen est mulieris. Ac. [q ¶ *Virũ.*] primũ.

r ¶ *Extulisse.*] i. extra ciuitatem ad sepeliendũ portasse. sic. j. vt exac. in stan. do. §. j. col. vij. nam in ciuitatibus nõ erat ius sepeliendi olim: vt. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. &. C. de relig. l. mortuorũ. Alij dicunt extulisse. i. suscepisse virũ. f. scdm: qđ nihil est, vt sequitur ibi: licet nõ veniens &c. arg. pro eis. ff. de coniun. cum eman. lib. l. qui duos. circa prin.

s ¶ *A filio experta.*] quia filius magis sibi seruierat quàm filia. Acc.

t ¶ *Oportere.*] Nota nos adstringi iure naturali benefacere ijs qui benefaciunt nobis. sic. ff. de peti. hęre. sed & si. §. consulult. &. ff. de fur. si pignore. §. j. Accursius.

v ¶ *Restituit.*] eo, quod à patre habuit: & superfluit alterum. & dic qꝫ dedit retento vsufructu: vt. j. sic enim &c. Accur.

x ¶ *Ei.*] s. matri. q. d. nõ tantùm in vita seruiuit matri, sed etiam in morte seruiuit matri omnia bona sua dimittendo ei ab intestato: qđ est pro expresso: vt. ff. de iure cod. l. cõficiunt. j. reipõ. &. ff. de bo. lib. l. j. in fi. Azo.

y ¶ *Ex hominibus.*] als ex omnibus. q. d separauit se ab hominibꝰ relinquẽdo eos: vt. ff. de rabu. exhi. l. j. §. fi.

z ¶ *Antiqua.*] vt instit. ad tertul. §. iterũ. Accur.

a ¶ *Nostra.*] vt. C. ad tertul. l. fi. Sed quidã dicunt qꝫ illã veterem non habemꝰ, sed in. d. l. C. dicit, p veterũ legũ &c.

b ¶ *Permansisset.*] i. nõ peruenisset ad secundas nuptias. Accur.

c ¶ *Nulla quęstio.*] quin debebat succedere qa est casus legis: vt. C. ad tertul. l. antepenul.

d ¶ *Donauit.*] s. filio.

e ¶ *Fieret.*] i. remaneret. sic. ff. de serui rusti. pdio. l. ff vnus. §. fi. & de iudi. l. iulianus. a. vel melius proprièponitur.

f ¶ *Omnem.*] hic est allegatio filiæ.

g ¶ *Proprietatem.*] s. antenuptia. donationis quam mater donauerit filio quò ad proprietatem. Accursius.

h ¶ *Qantum.*] i. nõ solùm p ea parte qua successit fratri, sed insolidum. Accursius.

i ¶ *Habere.*] s. fratrem morientem. q. d. nõ credidit matrem suam nupturam. nam dimisisset tunc donationem ppter nup. sorori. vl dicas maritũ huius mulieris. nã si sciuisset. s. hãc nupturam: non dimisisset hãc donationem ei. Vel dic habere. s. matrem. q. d. nullam habeat mater spem ex donatione ex quo nubit.

k ¶ *Verum.*] pro sed.

l ¶ *Mater.*] respondet matris.

m ¶ *Hæreditatis.*] q. d. nõ amplius diceturdonatio antenup. sed filij hęreditas dicẽda est. sic. C. de inoffi. test. l. fi. in fi.

n ¶ *Si.*] id est sibi matri.

o ¶ *Vnciarum.*] tanquam hęredes. sic. C. de inofficio. testamẽ. l. fi. in fi.

p ¶ *Proprietatem.*] pro medietate.

q ¶ *Et vsum.* [b]] i. vsumfructum. s. in totũ propter pactũ quod posuerat in donatione: vt. s. ibi, sic em &c. sed hęc allegatio. i. qꝫ videat facta hæreditati, reprobat. j. eo. §. antenuptiali. vbi videtur qꝫ totum vsumfructum perdat mater dictę donationis secundò nubens.

r ¶ *Et nõ solum.*] hoc. s. quod dictum est de donatione ista.

s ¶ *Reluctabatur.*] sed hęc secunda quęstio soluitur. j. eo. §. cũ igit.

t ¶ *Vocauimus.*] vt instit. ad tertul. §. ita tamen. &. C. ad tertul. l. fin.

v ¶ *Vna.*] maximè. nã idem si essent plures sorores, vt. C. ad tertul. l. fi.

x ¶ *Cum ea.*] sorore.

y ¶ *Vocata.*] scilicet matre.

z ¶ *Filia verò.*] nunc incipit allegatio filiæ.

a ¶ *Sanctionibus.*] s. duabus: quarũ vna est in. C. de secũ. nup. l. fœmine. §. fi. alia est in. C. ad tertul. l. mater quę sunt priores ad prędic. l. vlt. eiusdem titu. quæ Iustiniani est: & de his dicitur in seq. litera.

b ¶ *Vendicaret.*] pro medietate. Accursius.

c ¶ *Hæreditatem filij.*] vt instit. ad tertu. §. sed nos. &. C. ad tertu. l. mater. j. responso.

d ¶ *Venientem.*] repete & dicente filia matrem venientem &c.

e ¶ *Alterum.*] post mortem filij: vt fuit in casu nostro.

f ¶ *Acquisiuit.*] sed per se & filium quarta veniet ad ambos.

† als, alienatione lucri ante nuptialis &c.

† Concor. cum hoc princi. in proœ. lib. vj. decret. ibi: et quas hũana natura &c.

Natura nouitati studet.

Bñfacientibus bene facere tenemur.

a Adde tex. in. l. interdum. ff. de naut fœno. & l. iube. mꝰ. §. fi. C. de sac. san.

b Text. est in. §. si verò cum nõ ascendentibus. j. de hæred. quæ ab intest. defer. & in. §. cauſas. j. vt liceat mat. & auiæ. differũt tñ vſus & vſufr. vt ff. de vſu. & habi. l. j. cũ ibi not.

a ¶Vndecunq;.]à patre,vel aliunde.Accur.
b ¶Ipſa.]ſcilicet filia.
c ¶Domina.]hoc in plena pprietate,licet filijs primũ ſeruare deberet.
d ¶Decernunt.] quarũ vna loquitur ſi mater primò nubat,& poſt moriatur filius:vt.C.de ſecun.nup.l.fœminæ.in fi.alia qñ poſt mortem filij nubit:vt C, ad ter. tul.l.mater.in fi.&.j.eo. §.ſi autem non.
e ¶Mater.] allegatio matris:& habet tres rationes, & ex ſeq. litera patet.
f ¶Clemẽtia.]ſ.vt corrigat.& hac ratione prima obtinet hoc mater: vt.j.eo.§.ſi autem.ibi,ne quaquam igitur.
g ¶Verũtamẽ.]q.d.licet videat ſufficere dicta prima ratio,tñ & ſecũdam dicit.&.l.alle.vt.C. ad tertul.l.fi.j.rñ.&.§.j. quã dicit nõ corrigi per eas quas allegauit filia: cùm priores ad poſteriores trahantur:nõ ecõtra vt.ff.de leg. & ſenatuſc. l.non eſt nouum.
h ¶Subdi.] i.corrigi, alʒ ſubdiuidi,&tũc dic i.determinari.hoc tñ eſt qñq; falſum: vt.ff.de le. & ſenatuſcõ.l.ſed & poſteriores: vt colligimus in.ff.qui ſatiſ.cog.l.ſciẽdũ.&.j.d exhi. & intro. re.§. ſancimus.col.v.
i ¶Prioribus.]cõcludit ex prædictis duabus rationibus.
k ¶Vocari.] nõ obſtãte.l.C.ad tertu.l.mater.
l ¶Copulantur.]inuita filia.
m ¶Nequaquã.]vtdicebat filia p.l.fœminę. §.fi.C.de ſec.nu.cui legi Gregoria nõ reſiſtit:qa nõ loquitur de caſuſuo,
n ¶Hic aũt.] i.hoc caſu & hîc eſt tertia ratio matris.
o ¶Peregrinũ.]i.extraneũ.q.d.quędã rõ ſingularis eſt ĩ iſto caſu p quã ceſſant quę dicit filia contra matrem.
p ¶Se enim.] ſic cõtinuabis.bñ dico hîc aliqd extraneũ.eĩ p qa: qa affirmabat mater.ſ.ſe cõferẽtẽ largitatẽ in filiũ videri potiº rurſº donatiõ occaſione electiõis recepiſſe,q̃ ſic ſimpliciter habere lucrũ irrationabile.
q ¶Conferentem.]matrem.& repete dicit.
r ¶Electionis.] nã eligit filiũ mater : & donationẽ ppter nup.largita fuit ei:vt.ſ.§.gregoria.
s ¶Donatione.]ante nuptias.Accurſius.
t ¶Videri.]preſumptione nature:vt.ff.de peti.hęredi.l.ſed & ſi lege. §.cõſuluit.&.ff.de don.hoc iure.§.penul.& preſumptione iuris: vt. ff. mã.l.ſi verò.§.inde papinianus.
v ¶Electionũ.]Hoc ad primam quęſtionem refertur:vt.ſ.eod.§. gregoria. quam ſoluet ſtatim.
x ¶Hæreditatũ.]hoc ad ſecũdã:vt.ſ.eod.§. & non ſolùm. quam ſoluet.j.eod.§.cùm igitur.
y ¶Præſens.]duplex.
z ¶Vſum.] i.vſumfructũ:vt.j.de nu.§.ſi verò expectet.col.iiij.ſic &.j. eod.§.aliud.ibi:ſed diligentiam &c.
a ¶Donationis.]qđ hodie eſt generale in quolibet lucro quòd habet ſuperſtes coniunx ſiue titulo dona.ſiue legati:ſiue fideicõmiſ. ſiue alio: vt.j.de nup.§.ſi verò expectet.&.§.ſi verò ſit ſoboles.
b ¶Et nullã eſſe licentiã.]ex hoc.§.&.§.veniẽt.j.de nu.ſamiſ aut. lucrum. quę eſt.C.de ſecun.nup.poſita ſuper.l.fœminę. Accur.
c ¶Eligere.]C.de ſecũ.nu.l.in qbus.cõtra.ſed illa corrigit̃ p hãc.Azo.
ADDITIO. Die q̃ lex cõtraria loquit̃ qñ pprietas donatiõis refert̃ p trãſitum.ad ſecũda vota:an poſsit eligere vnum ex filijs: & ibi puidere de dicta donatione:& ibi tex.dicit q̃ ſic.nec hoc reperit̃ correctũ:licet glo.ibi dubitãter. hîc verò loquit̃ an mater q̃ facit iniuriã filijs primi matrimonij p tranſitum ad ſecunda vota:vt hîc dicitur poſſit puidere vni ex filijs quibus fecit iniuriam magis quàm prouideat alijs? Et dicitur quòd non.& iſta eſt vera ſolutio ſecundùm Barto.
d ¶Iniuriam.]ſic.ſ.de ſecun.nupt.§.venient.
e ¶In præſenti.]i.iu quęſtione Gregorię.
f ¶Vſu.]i.vſufructu. Accurſius.
g ¶Conſtitutionem.]vt.C.de vſufru.l.corruptionem.
h ¶Competit.] quia vſusfructus extinguitur morte vſufructuarij.
i ¶Filia.] ſ.moriatur. [k ¶Ex pacto.]

quapropter & ĩ preſenti cpprietas antenuptialis donationis tota ad filiã veniet:vſu fapud matrem do nec viuet ſeruãdo:& ſcđm noſtrã cõſtitutionẽ g,ſiqdẽ materpremoriatur,filię tota antenuptialis donatio cõpetit h.ſi verò filia i, manet qdẽ apđ matrẽ lucrũ ex pacto k nõ exiſtentiũ filiorũ, reliquũ verò erit filię:& moriẽs hoc trãſmittet ad ſuos hæredes q exlege lvocanť.

¶Si lucra antenuptialia tranſiens ad ſecũda uota extraneo donauerit:manet alienatio in ſuſpẽſo:quia præmoriente matre filijs ſuperſtitibus alienatio uiribus uacuatur.Angel.

¶Hoc aũt qđ fit quidem ſemper, expreſsim verò nõdum lege determinatũ eſt:hoc ad melius incremẽtum,& interpoſitionẽ damus huic legi.nã ſi non filio forte,ſed alicui extraneo mater adhuc ſecũdas nõ experta nuptias,partẽ quãdã ante nuptialis donationis,aut aliquam rẽ ex ea vel totã donet,aut p aliũ m forte alienet modũ,deinde ad maritũ veniat ſcđm:palã eſt qa ſupuenientibus ſcđis nuptijs, alienatio euacuatur: n nec hoc oĩbº modis o, ſed in ſuſpenſo p& alienatio & euacuatio manet.nã ſi mãſerint ſuperſtites ¶filij:euacuabitur oĩno qđ factũ eſt:lege pprietatẽ ãtenuptialis donatiõis ad filios deducẽte,& nõ reſpiciẽte r mulierẽ ſi qd egerit s in leſionẽ filiorũ.Si verò prę mori ant oẽs t matris filij,erit cõtractus

a Facit pro hoc quod not. ſpecul. eo.tit. verſ. porro.& ſequenti. benep vnam colũnã. & Bar.in.l. cũ à te.ff.de vi & vi arma.

1o do:& tũc dos mulieri& donatio marito , vel eorum parẽtibº reſtituẽda eſt matrimonio ſoluto: vt.j de ęqua.dot.§.j.col. vij.aut apponiť: & tunc aut eſtęquũ:aut iniquũ ſi iniquũ,maiº trahitur ad minus.vt.C. de pact. cõ.l.lege.nullũ tñ trahit 2oad aliqđ:vt ſi in dotefit pactio,in donatione vero nulla:vt.C.de do.ante nu.l.fi.§.finautẽ.licet qđ nihil eſt , poſſit dici minº:vt.ff.de tri.l.illud. Si ęquũ,aut ſimpliciter aut nõ.ſi ſimpliciter:puta gſquis morieť,alterlucreť,valet:vt.j. de ęqua. 3odo.§.j.hoc tñ lucrũ pdit ficut & alia ſi ad ſecũda cõuolet vota:vt.j.de nu. §.ſi verò expectet.col.ii ij.&.§.ſi ỽò ſit.& in hoc §.ſi ỽò nõ ſimplr.aut in caſu filiorũ exiſtẽtium, aut nõ exiſtẽtiũ:aut vtriuſq;:qa ſi in caſu filiorũ puta ſi ſint filij,pcipian 4otur lucra:nõ alʒ,valet. Idẽ in ſcđoqñ nõ exiſtũt hoc tñ intereſt,quia primo caſu põt pdere q lucrať ppter ſcđa vota: in ſcđo nõ:vt.j. de nup.§.ſi verò expectet .Si autem vtrũq; apponiturpactũ: puta ſi erũt filij ex hoc matrimonio,ſupſtes lu- 5o creť totã donationẽ vel dotẽ.Si aũt nõ erũt: tũc tertiã fortè lucreť vl dimidiã tunc qdẽ extãtibº filijs valet primũ pactũ: nõ aũt ſcđm.Si aũt non

Præſens aliquãdó ſuſpẽſum eſſe dicit.

extant,valet ſecundùm & non primum:& tunc quando extant:ſi cõuolet ad ſecunda vota perdit lucra ratione primi pacti:vt in hoc.§. ſed ſi moriantur omnes,poteſt reuiuiſcere lucrum ratione ſecundi pacti : vt hîc, &.j.proxi.§.&.j.eod.§.aliud.ibi,aut ſi oẽs &c.& ſic tertiam lucrať, 6o vel dimidiã donat vt dotẽ;put ſcđo pacto inſertũ fuit.Sed ſi vnº moriať ex pluribº, puta ex quatuor,vnº tertiam quartę lucreť:ſi vnº ex tribº tertiã tertię nõ p hanc aut.ſed p illã.j.de nup.§.qm̃ infirmas. & ſemper intelligas q̃ moriť ſine filijs.Si aũt nõ conuolet,lucreť ſcđm vires pacti nec pdit nec ſeruat filijs hoc iure:vt.ſ.eo.§.gregoria.&.j.de nu.§.ſi ỽò. &.§.hinc nos.ſed hodie,& tũc ſeruat filijs totã pprietatẽ:vt.j.neq; virũ qđ ex do.eſt.colſ.viij.§.j.ſed & illa corrigit̃ p parte.nã pro virili pte admittit̃ mater ad pprietatẽ cum filijs:vt amplius ſit ei aliquid quę non nubit,quàm ei quæ nubit:vt.j.vt fratrum filij.§.fi.colla.ix.Accur.

l ¶Exlege.] i.ad ipſam matrẽ ſi nemo eſt de inferioribº:vt.j.de hære. 7o ab int.§.j.colſ.ix.& nõ ex iſta vt fratres vel ſorores:vt.j.eo.§.antenuptia. aliõs autẽ excludit ĩ hęreditate:ergo & ĩ donatiõe iſta:vt.j pxi.§.fi.Ac.
m ¶Per aliũ.]cùm multi ſint modi alienãdi:vt.ff. de publi.l.ij.&.iij.
n ¶Euacuatur.] nam ex quo proprietas redit ad filios,patet matrẽ rẽ alienã alienare nõ poſſe:vt.ſ.p.§.&.j.de nu.§.ſi ỽò expectet.col.iiij.Ac.
o ¶Modis.]euacuatur repete ratione furti.
p ¶Suſpẽſo.]No.qđ eſſe in pendenti qđ etiam præſens eſt.ſic inſt.qb. mo.ius pa.po.ſol.§.ſi ab hoſtibus.&.ff.de vſufr.l.ſed & ſi qs ſtipuletur. §.j.arg.cõtra.ff. ſi cer.pet.ita q;.&.l.cũ ad pſens.&.l.reſpiciendũ. & inſtitu.de verbo.oblig.§.conditionales.& faciunt hæc ad id qđ diximus 8o inſti. quib.mo.ius pa.pot.ſolu.§.ſi ab hoſtibus.Accur.
q ¶Superſtites.] ſ.poſt mortem matris:qa tũc vſusfructus reddit ad proprietatem:vt.ſ.proxi.§. Idem ſi aliâs ſit finitus:vt inſtitu.de vſufru. §.finitur. & hoc eſt verum per hanc conſtitutionem, etiam ſi vnus tantùm filius ſuperſit: quia in totum vacuatur alienatio: aliud per aliam aut.vt.j. de nup.§. quoniam infirmas.
r ¶Reſpiciente.] ſ.lege. [s ¶Si quid egerit.] i.alienauerit.
t ¶Omnes.]hodie etiam ſi vnus:vt.j.de nup.§. quoniam infirmas.

Non exiſtentium.

firmus nõ in totũ sed secũdũ pactũ nõ existentiũ[a] filiorum qđ nos introduximus[b] primi, & statuimus nup de hoc scribentes legẽ[c]. Et secundùm quandã qdem partẽ erit cõtractus firmus, scđm quandã verò infirm[d] apparebit: hoc est scđm hoc qdem qđ pmanet apud matrẽ occasiõe pacti filiorũ nõ existentiũ valebit: secũdùm hoc verò qđ trãsmittitur ad filij successores, infirmus erit: vt si mater sola filio succedens inueniat, oĩs cõtractus rursus firmus erit. ¶ Quia verò cõtra binubos pœnæ cõmunes[d] & viri sunt & mulieris: ille[e] quidẽ in dote[f] ad secũdas veniens nuptias periculũ sustinebit: hęc aũt[g] in antenuptali seu propter nuptias donatione[h]. Et hæc lex in vtraq; sit posita psona, hæc & de electiõe & de alienatione & de lucro sanciẽs.

¶ *Mater filio in bonis omnibus excepta antenuptiali donatione succedit: nubat secũdò uel nõ antiquis cõstitutionibus non obstantibus, & rationibus pluribus comprobantibus. Bar.*

¶ Cùm igitur[i] reliquum sit cogitare de hæreditatibus filiorum, p quo etiam præsens est dubitatio[k] oportere credimus generali lege & præsentẽ quæstionem dirimere & determinare, & in futuro mouendis omnibus[l] decisionem dare. Et sancimus alias res post antenuptialem[m] donationem ad filios venientes, siquidem filius masculus aut fœmina fortè testetur secũdùm legem venire ad scriptos hæredes: hic matre nõ prohibita scribi à filio hærede, sed etiã contra testamentũ ei datis allegationibus[n] si fortè filius etiã prætermiserit[o], aut irrationabiliter exheredatam fecerit. Si verò intestatus[p] decesserit, reseruãs illius partem, siqdem habuerit filios[q] pprios ad filios venire. sin autem non habuerit quidem filios proprios, fit fratrum[r] vocatio & matris vnà cum fratribus (secundũ qđ à nobis sancitũ[s] est) ad hæreditatem venientis, & eam firmè habentis, siue ad secundas vellet venire nuptias, siue non. Nec enim maiores[t] pœnas aduersus mulieres quæ ad secundas veniunt nuptias, facimus[v]: neq; ex hoc eas ad necessitatem deducimꝰ amaram, & nostrorum temporũ indignam, vt metu castarum nuptiarum (licet secũdæ sint) ab his quidem abstineant, & descendant ad quasdam interdictas permissiones, & forsan etiam ad seruorũ[x] corruptiones: & quoniam non[y] licet legaliter castè viuere[z], contra leges luxurientur[a]. Nequaquã igitur hoc valere volumus, neq; in quinto libro Codicis agnouimus nostræ pietatis positam cõstitutionem[b] decernentem de hæreditatibus filiorũ quos matres ad secundas nuptias venientes[c] viderunt præobeuntes[d]: neq; in sexto libro eiusdem conscriptionis[e] sub titulo[f] Tertulliani[g]: qui[h] de mulieribus disputat secundis quidem nuptijs iunctis, ante secundam tamen copulationem filios amittentibus: sed vocetur ad filij hæreditatem modis omnibus mater cum fratribus, & hanc habeat firmè[i], nihil ex secundis lædenda nuptijs. qđ & in subiecta quæstione[k], quę legem hanc mouit obtineat: & mater[l] vnà cum filia succedat hæreditati, aut etiã succedens[m] hanc irrefragabiliter habeat: nihil ex spe secundarum lędẽda nuptiarum, sed domina eiusdem hæreditatis cum filia absolutè[n] consistens. ¶ Optimum[o] itaq; est atq; laudabile, & dignum oratione, vt mulieres ita se honestè tractent, quatenus quæ semel ad virum[p] venerũt, seruent inuiolatum morientium torum. & huiusmodi †mulierem & miramur pariter & laudamus, & non procul à virginitate[q] ponimus.

¶ Sin autem non valuerit[r] (cùm forsitan & iuuenis[s]) hoc nõ patiatur[t], nec possit contra seruorem[v] naturę resistere[x]) non est torquenda propter hoc: nec interdicendæ sunt ei communes leges: sed ad viri alterius veniat nuptias honestè, & omni luxuria abstineat: & fruatur successione filiorum. Sic enim eos[y] adhuc amplius diliget, & non quasi quosdam odibiles respiciet, pœnis subdita amaris. Sicut enim patres si ad secundas venient nuptias, non fraudamus filiorum suorum successione, nec quę libet est lex aliquid tale dicens: sic neq; matres priuabimus filiorum successione, si matres ad virum veniant secũdum, licet ante nuptias secundas, aut post secundas filij moriantur. Alioqui ex absurditate legis, licet præmoriantur filij omnes non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus suppliciũ[z] manet & non succedit eis mater, nec si sine filijs moriantur: sed inhumanè ab eorum expellitur successione, frustra quidem pariens, frustra simul & nutriens, propter legales nuptias[a] subiecta pœnis: & succedent quidem illis aliqui ex longa cognatione: mater autẽ

---

a ¶ Nõ existentiũ.] Vt si fiat pactũ liberis extantibus de tota donatiõe lucrãda. Item eis nõ extantibus de tertia, & extant: tũc totũ habet si nubit ideò, & totũ perdit ratione pprietatis: si moriãtur oẽs filij lucratur tertiam scđm vires pacti qđ est factũ filijs nõ extantibus: vt dixi. ſ. proxi. §. in fi.

b ¶ Introduximus.] i. nullus ali⁹ Imperator.

c ¶ Legem.] vt. ĩ. §. prospeximus. in fi.

d ¶ Quia verò.] cõmunes. sic. ĵ. de nup. §. si verò expectet.

e ¶ Ille.] scilicet vir.

f ¶ Dote.] i. lucrodotis qđ habebat ex pacto.

g ¶ Hæc autem.] scilicet fœmina.

h ¶ Donatione.] subaudi piculũ sustinebit.

i ¶ Cùm igitur.] qa vidimus de prima parte & secunda rubricę: igitur de tertia videamus.

k ¶ Dubitatio.] vt ĩ. e. pxi. ſ. & non solùm. Acc.

l ¶ Omnibus.] ſ. similibus q̃stionibus. sic. ĩ. tit. j. §. j. Nã de ea dicit specialiter. ĵ. eo.

m ¶ Antenuptialẽ.] i. pter antenup. dona. nã de ea dicitur specialiter. ĵ. eo. §. antenuptiali.

n ¶ Allegatiõibus.] in quarta iure isto: vt. ĩ. tit. j. §. si quis aũt. hodie tertiã: vt. ĵ. de trien. & semis §. j. col. ix. sed qdam intelligunt augmentũ in filijs tantùm esse, & nõ in ascendentibus.

o ¶ Prætermiserit.] qđ pexheredatione habetur: vt institut. de exhære. lib. § pe.

p ¶ Intestatus.] qđ fit sex modis. qđ dic vt ĩsti. de hęre. q̃ ab intest. j. rñ.

q ¶ Filios.] hac appellatione oẽs descendẽtes cõtinentur: vt. ff. de v̄b. si. liberorũ[a]. licet vulgariter tm̃ prio gradu cõstituti cõtineant: vt inst. q da. tu. pos. § fi. sic accipit: vt hîc, &. ĵ. vt exact. instã. do. in prin. col. vij.

r ¶ Fratrũ.] appellatiõe fratris & soror cõtinet: vt. ĩ. e. §. j. & est hoc verũ nisi sint ingrati qđ ẽ tribus ex cãis: vt. ĩ. de nupt. §. ingratitudinẽ.

s ¶ Sancitũ est.] ſ. vt cũ fratribus veniat in virilẽ cũ sororib⁹ in vnã dimidiã: in altera verò dimidia oĩs sorores: vt. C. ad tertul. l. fina. & instit. ad tertullia. § pe. sed hodie innouat. nam cũ oĩbus vocat in virilẽ: vt ĵ. de nup. §. qm̃. &. ĵ. de hære. ab intesta. §. si verò cum aliẽ dentib⁹. col⁹. ix. Ac.

t ¶ Maiores.] alîs ad maiores.

v ¶ Facimus.] i. ponimus. ſ. quasi nõ veniret.

x ¶ Seruorum.] corruptiones. quod valde est illicitum: & ideo acrius puniendũ: vt. C. de mulie. quæ ſer. l. j. Accurſi.

y ¶ Licet.] i. nõ possũt castè viuere si legaliter viuãt. i. si secũdò nubãt & ideo luxuriant: vel dic secũdò nõ nubẽdo.

z ¶ Viuere.] ſ. secũdò non nubendo.

a ¶ Luxurientur.] cũ seruis, vt dixerat: vl⁹ etiã mulier cũ alia fœmĩa vt C. đad. l. fœdissimã. sic. ĵ. vt nõ lux. cõtra na. co. vj.

b ¶ Cõstitutionẽ.] vt C. đ se. nu. l. fœmię. §. fi.

c ¶ Veniẽtes.] iam eĩ venerãt ad scđm virum.

d ¶ Præobeũtes.] i. ante se morientes. Accurſi.

e ¶ Conscriptionis.] scilicet Codicis.

f ¶ Titulo.] no. sufficit allegare titulũ. & facit ff. de polli. l. j. §. si quis.

g ¶ Tertulliani.] vt. C. ad tertul. l. mater. Accu.

h ¶ Quí.] ſ. titulus Ac.

i ¶ Firmè.] supfluũerit dicere illas duas leges hîc corrigiq̃ tam exp̃sè hîc corrigunt. sed videt q illa. l. fœminę. non sit correcta. Nã & illa permittit matri succedere. Sed dic q pillam nõ habebat firmè: sed cogebat filio supstiti dimittere. sed p hãc cõstitutionem firmè habet tam in pprietate quã in vsufructu: & tam in paternis q̃ in alijs: vt. ĵ. de nupti. §. hinc nos. sed hodie pro parte corrigunt: vt. ĵ. de nup. §. hinc. &. §. seq. Ac.

k ¶ Quæstione.] vt. ĩ. eo. §. nõ autem. Ac.

l ¶ Mater.] Gregoria.

m ¶ Succedẽs.] ſ. sola si nõ supsit filiaⁿ nolit.

n ¶ Absolute.] id est indubitanter.

o ¶ Optimum.] sic. ĵ. de nuptijs. §. soluto.

p ¶ Virumvenerũt.] i. semel habuerũt virũ.

q ¶ Virginitate.] differũt em̃ incęlesti ordine.

r ¶ Non valuerit] ſ. morientium seruare torum inuiolatum.

s ¶ Iuuenis.] sic. ff. mã. ſ. siverò nõ remunerãdi. §. si adolescens. sic. C. de bo. quæ lib. l. fi. Accurſi.

t ¶ Nõ patiatur.] aĩs est sine nõ: & vtrũq; legi potest. ſ. nõ patiatur & patiatur.

v ¶ Cõtra feruorẽ.] qđ esset philosophię: vt ĵ. quib. mo. natu. effi. legi. §. illud. colla. vj.

x ¶ Resistere.] Melius est enim nubere quàm vri: vt dicit Paulus.

y ¶ Eos.] ſ. filios quos habuerit ex primo matrimonio.

z ¶ Supplíciũ. i. pœna.

a ¶ Nuptias.] qđ non debet esse: vt. C. de adu. l. gracchus. Accur.

† Vnde Paulus. j. ad corint. c. v. Viduas honora q̃ verè viduæ sunt. Iuuenes feruori natura resistere non possunt.

Nubere est consultius quàm vri.

Titulum allegare sufficit.

Præteritus p exhæredato habetur.

a Adde tex. in. l. qui filiabus. &. l. qui quartã. §. fi. &. l. liberorũ. ff. de lega. j. & Albe. de rosa. in. l. quisquis. versic. item quęritur. C. ad. l. iu. maiesta.

a ¶ Colligentes.] nunc quicquid dixit à.§. cùm igitur .vſq; huc, breuiter comprehendit. Accurſi.

b ¶ Dixímus.] vt.ẽ.eo. quia verò. [c ¶ In dote.] vt qlibet admittat ſcdò nubens ſiue vir, ſiue vxor. [d ¶ Quæſtiões.] vt ſi q̃ratur an mater ſuccedat filijs? Rñ. ſic: & ſi quæratur an pater? Rñ. etiam ſic.

c ¶ Fruatur.] ſ. pprietate: ſed viſfr. ſic: qđ dic vt.ẽ.eo.§. proſpeximus.

f ¶ Sed hoc filiorũ.] 10 quos habuit ex primo matrimonio.

g ¶ Pars.] nũc cautè reſpondet cuidam allegationi quam poſuit.ẽ.eo. §. verumtamen.

h ¶ Quæ.] ſ. oĩa p̃dicta.

i ¶ Híc.] i. qđ cautum eſt hac. l. Accurſi.

k ¶ Alíud.] hîc eſt expe 20 dita rubrica: ſed adhuc ponit duos caſus pr̃eter eam: vt in hoc.§. & pxi. § illud.

l ¶ Cõſtitutionibus] vt. C. de ſecun. nupt. hac edictali.§. his illud.

m ¶ Quæ.] ſ. cõſtitutio prima.

n ¶ Vota.] &ppter hoc 30 amiſit pprietatem lucri donationis.

o ¶ Soluerent.] filij.

p ¶ Ei.] mulieri.

q ¶ Cẽteſímæ.] eſt aũt centeſima q̃ ſorti in anno equiparat, triceſima quæ in tribus annis: vt C. de vſur. l. eos.

Centeſima quid ſit.

r ¶ Mínores.] ſiue ſi- 40 lios mariti ſiue nõ: qui ſuccedebant marito.

s ¶ Veníẽte.] i. redeũte vt. C. de ſecũ. nup. l. hac edictali.§. oĩb⁹. q.d. hoc eſſet iniquũ q̃ modo filij oĩa vẽderẽt p ea. ſ. pecunia q̃ etiã ad eos redire debet mortua matre.

t ¶ Sí quis.] ſ. maritus.

50 v ¶ Res.] ſ. in vxorẽ: & factũ fecerũt de lucrãda donatiõe ſi ipſe p̃moriatur: aĺs hæc donatio patri mariti reſtituenda eſt vt.ĩ.de æqual.do.§.j. col. vij. Accur.

x ¶ Colligat.] quò ad immobilia nihil innouatur: cũ idẽ eſſet olim 60 quod hîc dicit: vt. C. de ſecũ. nup. l. hac edictali. §. his illud. Accur.

y ¶ Eorũ.] aĺs earũ. ſ. rerũ, aĺs eorũ ſ. prędiorũ.

z ¶ Iubet.] hîc eſt ſenſus. hęc mater talẽ p̃ſtet diligentiã qualẽ p̃cepit lex dñis exiſtentibus.

a ¶ Vſu.] i. vſufru. q.d. 70 fructuarius vtatur fruatur arbitrio boni viri vt ff. vſuf. quẽadmo. ca. l. j. & inſti. de vſufr §. finiẽ. Vel dic ſcđm Al. qualẽ lex iubet: vt & modò dixit: vſu. ſ. exiſtente apud matrem exiſtentib⁹ dñis ſ. filijs in pprietate. ſed prima magis placet.

80 b ¶ Antíquas.] quò ad hãc: vt. C. đ ſec. nu. l. hac edictali. §. his. & § ſe.

c ¶ Omnes.] aĺs non p hãc cõſtitutionẽ: vt.ẽ.e. §. hoc aũt. ſed corrigiẽ. ĩ. de nup §. qm̃ infirmas.

d ¶ Legẽ.] ſ. hanc. vt.ẽ. eo.§. proſpeximus.

e ¶ Cõſeruãdũ.] tale quale accepit: vt.ĩ.đ nu. §. & quia parũ. in fi. Ac.

f ¶ Omnis.] ex hoc.§. colligiť aut. ſed ſi aurũ quam habes. C. de ſecũ. nup. l. hac edictali. Acc.

g ¶ Idonea.] ſic. ĩ. defi 10 deiuſſ. §. qđ aũt. colĺ. j. Accurſius.

h ¶ Cõſcriptũ.] noĩe donationis antenu. Acc.

i ¶ Leges.] vt. C. de ſe. nup. l. hac edictali. §. his Accurſius.

k ¶ Noſtram.] ſ. hanc præſentem. Accurſi.

l ¶ Sancitum.] qđ ſan 20 citum non habemus.

m ¶ Documẽtís.] i. inſtrumẽtis. ſic dicta: quia veritatem docent. ſic accipiť. ĩ. de fide inſtr. §. in pleriſq; locis colĺ. vj. nã hinc inde facta erat promiſſio, ſed nõ donatio.

n ¶ Onera.] vt alere eã & ſeruiẽtes ei: vt. ff. ſolu. 30 mat. l. ſi cũ. §. ſi aũt. qđ eſt iniquũ: vt. ff. de cõdi. cau. da. l. ſi donatari⁹. §. j.

o ¶ Morte.] q̃ omnia etiam ſoluit. ĩ. de nup. §. deinceps. Mors omnia iura reſoluit.

p ¶ Quam.] aĺs quandoq; aĺs quã. & tũc dic quam. ſ. æqualitatem.

q ¶ Alíjs.] ſ. cõtractib⁹ 40 & iudicijs: vt. ff. de re. iur. l. nõ debet. Arg. contra. ff. de ferijs. l. ſi.

r ¶ Conſortíjs.] i. matrimonijs de qbus agiť: & hoc debuit præmittere. Accur.

s ¶ Dat.] nomine dotis vel aliud pro ea.

t ¶ Percípiat.] hoc ſic 50 intelligo. ſ. noĩe lucri donationis ppter nup. & hæc eſt mens huius literę. Sed cõtra. ĩ. vt exac. in ſtan. §. fi. col. vij. Rñ. ibi fuit parata dare ſed maritus noluit accipe: qua re videť cõditionem impleſſe, vt ibi diciť, &. ff. de cõdi. cau. da. l. iij §. fi. 60 &. ff. de cõdi. & demon. l. iure ciuili. Alij dicunt nil recipiat, neq; donationis noĩe, neq; etiã dotem quã nõ dedit, neq; aliquod oĩno lucrũ. Sed cõtra eos eſt. C. de dote cau. l. fi. nam dos nõ data recipiť: & reſpondet eã correctã p̃ hanc. Item 70 c cõtra. ĩ. de tẽpo. nõ ſol.

irrationabiliter expellitur. Quapropter & ipſa ſuccedat filijs: & ſit hæc lex clemens & mitis matres filijs concilians. ¶ Colligentes [a] igitur huius legis partes, ſancimus quoniã matrem (ſecundùm quod iamdudum diximus [b]) aſſimilam⁹ patri in antenuptiali donatione: & ipſam ſuſtinere quidem pœnas ſicut ſuſtinet pater in dote [c]: in hę reditate autem filiorum ſine tergiuerſatione veniant & pater & mater ſecundùm ſubiectas vtriq; caſui quæſtiones [d]. Proinde quod patres habent, ſiue ad ſecundas venientes nuptias, ſiue non: hoc etiã matres habeant: voceturq; mater ad filij hĩrditatẽ, ſiue iam ad ſcdas venit nuptias, ſiue poſtea veniat.

¶ Mater filio non ſuccedit in lucro antenuptialis donationis ſuperſtite filio, immiſtionis ratione ſublata: his obtinentibus in præteritis caſibus & pendentibus. Bartol.

¶ Antenuptiali verò donatione, ad ſecundum veniens conſortium neq; ſecundum quantum hæres exiſtet filij, fruatur [e]: ſed hoc filiorum [f] ſit ſolùm lucrum, eis à lege datum, & non videatur eſſe pars [g] hæreditatis filij, ſed adhuc antenuptialis donationis nõ abijciens naturã. Quę [h] cõpetit tenere etiãcirca eas quæ nũc iã ſunt viduatę mulieres, & pprijs ſucceſſerunt filijs: & quę nõdũ ad ſcdas veniũt nuptias, licet poſtea veniant. Qđ igiť hic [i] habet: ſic omni tẽporẽ ſanciatur.

¶ Mulier ſecundò nubens, donationis proprietatem amittit: & ſi in immobilibus rebus conſtituit, recipiet eas. ſi verò in mobilibus, recipiet cautionem niſi uir ſubſtantias habeat: hîs obtinentibus & in permiſtis rebus. Bart.

¶ Aliud verò [k] quidam occaſione ſecundò nubentium mulierum & antenuptialis donationis, adijcere prioribus, bene ſe habere credidimus. Priſcis nanq; conſtitutionibus [l] præbentibus electionem mulieri quæ [m] ad ſecunda vota [n] deſcendit, ſi vellet accipere antenuptias donationem, ſecũdùm qđ ei permittũt pacta, & exponere filijs cautionem quia moriens hæc reſtituerẽt: ſiue cùm nõ valet dare cautionem, aut nollet fortè, manerẽt quidem res apud filios antenuptialis donationis: ſoluerent [o] autẽ ei [p] etiam tertiam partem centeſimę [q] vſuræ: nos ex quęſtionum emergẽtiũ varietate moti, qm̃ inuenimus minores [r] in hoc periculũ patiẽtes antenuptiali donatiõe in pecunijs exiſtẽte: & alios aurũ q̃dem nõ habẽtes, coactos aũt omnia paterna vendere quaten⁹ exolueret antenuptialis donationis debitum, ad eos vtiq; ſcđm legẽ antenuptiali donatiõe veniẽte ſ. ppterea iudicauim⁹ oportere hũc dari ordinẽ cauſę vt ſi qs [t] contulerit res [v] ſcđm antenuptialẽ donationẽ: ſiqdem oẽs immobiles ſint: maneat harũ vſus apud matrẽ: & ipſa eũ colligat [x], & nõ reſpuat: neq; exigat filios p̃ harũ ę̃ſtimatione vſuraſ; ſed & diligentiã earum [y] habeat, ſicut lex iubet [z] vſu [a] q̃dẽ exiſtentib⁹ dñis: & cuſtodiat eas ſcđm leges ãtiquas [b] filijs ſupſtitib⁹: aut ſi oẽs [c] moriãt ſcđm nr̃am legẽ [d] veterẽ in caſum qđẽ nõ exiſtẽtiũ filiorũ, matri: reliquũ v̄ vò filiorũ hĩrdib⁹ cõſeruãdũ [e].

¶ Si aũt oĩs [f] fortè conſiſtat in pecunijs aut alijs mobilib⁹ reb⁹ ante nuptialis donatio: tertiã vſurarũ partẽ pcipientẽ matrẽ cũ cautiõe iam definita, nõ exigere à filijs aurũ: niſi forte idonea [g] ſit viri ſubſtãtia, & habeat aurũ & argentum & veſtẽ, & quicq̃d cõſcriptũ [h] fuerit matri. tũc em̃ electionẽ matri dabimus ſiue voluerit res pcipere & p̃bere cautionẽ: ſiue iſtã quã diximus vſuram accipere & ſcđm priores leges [i], & ſcđm nr̃am [k]. Si verò p̃miſtę ſint res & donatio ante nuptias aliud quidem in pecunijs, aliud verò in ĩmobilib⁹ habeat reb⁹: ĩmobilia q̃dem modis oĩb⁹ manere apđ matrẽ, vt alimẽtũ habeat inde: porro de mobilib⁹ hęc valere quæ ſancimus prius ſi eſſent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis conſiſtentia.

¶ Pactis inter uirũ & uxorem de lucrãdo appoſitis, mulier quæ nihil omnino de dote dedit, nihil de donatione lucrabitur. quæ uerò partem dedit, partem lucrabitur donationis. Barto.

¶ Illud quoq; dudũ acerbè q̃dem ſancitum eſt [l], raro aũt in iudicio examinatũ, exiſtimamus oportere clara lege cõplecti, & tradere vſui & deducere ad iudicia, p cõi poſitũ adiutorio. Si em̃ cõiũgant aliq̃ alterutris cũ dotis & antenuptialis donatiõis documentis [m]: deinde vir q̃dẽ antenuptialẽ p̃beat donationem, mulier aũt ſcribat dotem aut ipſa præbente eam, aut dante patre, aut quolibet extraneo: poſtea appareat matrimonij tempore dos nõ data marito, ſed ſuſtineat onera [n] matrimonij, & matrimoniũ morte [o] viri ſoluatur: nõ eſt iuſtũ omnino mulierem dotem nõ dãtem marito, anteſuptialẽ accipere donationẽ. Sin aũt nõ totã dedit dotem: & ipſa p̃ tãto exigat donationẽ inquantũ dederit dotẽ. Aequalitatis † em̃ & iuſtitię ſum⁹ amatores: quã [p] in oĩb⁹ alijs, & [q] in cõſortijs [r] volum⁹ obtinere. Quapropter quæ mulier nil oĩno dat [s], nil oĩno pcipiat [t]. quæ verò minus quã profeſſa

† Cõcor. c. ſi cliẽtu l⁹. de alie. feu. col. x.

pe.§.generaliter.Rñ.hanc correctã ꝑ illam.vel dicunt hoc verũ nisi præscriptio tpis interueniat vt in dictis duabus.ll.contrarijs dicit.Item cõtra.j.de nup.§.si quis.Rñ.illud ꝓpter delictũ mariti.Item cõtra j.de exhibẽ.& intro.reis.§.qm̃.colr.v.sed illud pietatis causa dicũt.Nam vni' felicitas alteri ꝓdest:vt.C.de nup.l.fi.sed vtrũq; horum duorũ cõtrariorum recipit modificationem hodie: vt.j. vt liceat matri & auiæ .§. qa verò legem dudum. 10 col.viij. Itẽ contra.j.de exhi.§.fi.sedibi expressè voluit relinquere.Itẽ cõtra.C. vnde vir & vxor. l.j.vbi etiam in totum vxor succedit viro: sed ibi nõ est q objiciat hoc mulieri:cũ nullus sit legitimus successor. sic.ff. de inof.test.l.posthum'. 20 §. si qs ex his.Sed quid erit econtra muliere dãte dotem, maritus non dat donationẽ. Rñ. idẽ nam ęquitatis&c.vt hîc dicit:nõ tñ dico q̃ teneatur maritus vxori sic dare donationẽ vt fruatur mulier ea: qa cũ tñ sit in donatione quantũ in 30 dote,tã nõ seruiret dos onerib' matrimonij: vt j.de ęqua.do.§.j.co.vij. Quid ergo pderit mulieri. Rñ. deficientibus alijs bonis mariti hasres mulier poterit vẽdicare:& licet alia sint obligata, facilè illi iuri hypothecarũ poterit renũciare: 40 vt.C.ad velle.etiã.&.l. iubem'.qđ hîc nõ fit:vt j.vt imo. ante nupt.do. in prin.col.v.Accur.

† Cõcor. cũ hac rubri.& aut. ca.qm̃. vt ait . extra de vit. & ho.cle. & c. cõstitutus . cum gl.j.extra de rescri.

a ¶ Professa.] i. quam dare promisit.

b ¶ Obtulit.] i. dedit.

c ¶ Etiam hoc.] q.d. nõ solùm superior.§.sed etiam iste fuit bonum 50 augmẽtũ huic.l.prẽter rubricam.nam in ea tantùm tria continebantur quæ iam erant expedita ante hunc.§.& superiorem.

d ¶ In cãu.]sc.Gregorię.

e ¶ Prograꝫmata.]progrãma est scriptura publica consilio sapientis 60 facta,vt patet ferè ĩ fi. cuiuslibet cõstitutionis huius libri.&dicitur. C. de diuer.re.l.vniuersa.

f ¶ Ditio.] i.iurisdict. sic instit. in pœmio.§.j.

¶ VT DETERMINATVS SIT NVME.&c.

† Cõcor. s. cùm in multis.de rescrip.li. vj.in prĩ. cap.

g ¶ Ecclesiæ . Cõstãtinopolitanæ ciuitatis. Accursi.

70 h ¶ Ecclesiarũ.sub dicto patriarchatu cõstitutarũ. Et ita est hæc lex localis. sic aliàs j.de eccle.re.imo. ali.§.fi.coll.iiij.& j.de tabel.§.fi.col.iiij. & econtra quædã valent aliàs sed non ibi.vt.C. de ijs qui ad eccle. confu.l.fi.j.respon.

i Vdũ. Tuã.loquit epiphanio patriarchæ al- 80 mæ vrbis constãtinopolitanæ.

k ¶ Patríarchas.] antecessores tuos.

l ¶ Mensura.] s.nõgẽti qnquaginta: vt.C. de sac.san.eccle.l.non plures.

m ¶ Dispositimus.]in quadã lege græca:& pars sententiæ illius est in d.l.C.de sac.san.eccle.l. nõ plures.nam & alia multa in illa continebantur:vt patet in hac litera.illud fatuũ est dicere quòd loquatur hîc de illa.l.non plures.cùm illa non sit Iustiniani.

professa[a] est, dedit:tantũ recipiat solũ,quãtùm obtulit[b]:sitq; etiam hoc[c] optimũ ĩ præsenti lege incremẽtũ, pluria decernãte quæ semp in dubitatione sunt, vix aũt modò ad legislationẽ deducta. ¶ Hãc au tẽ valere volum' legẽ & in casu d dante ei principiũ,& in pendentibus litib',& in oĩbus de cætero ꝓueniẽtibus. ¶ Quæ igit placuerũt nobis, tua sublimitas operi effectuiq; tradere festinet,& manifesta vniuersis ꝓ ꝓgrãmata[e] ꝓpria faciat,quatenus in oĩbus ciuitatibus quas nostra ditio[f] continet hæc valeant,& certa oĩbus fiant, sc̃tm qđ à nobis dispositum est. Datum.xij.Calen.april.Lut. Vice consul.

TITVLVS III.

Vt determinatus † sit numerus clericorum sanctissimę maioris eccleſię[g] & cęterarum eccleſiarum[h].

¶ In ecclesia maiori & alijs sibi adiacentibus & subiectis clericorũ numerus secundùm facultates debet esse statutus,& debet obseruari:ne ad inopiam ecclesiæ deducantur.Barto.

Impera. Iustinianus Augu.Epiphanio regię huius vrbis archiepiscopo,& vniuersi eius tractus patriarchæ.

Dvdũ quidẽ cõmuni & generali lege & adtuã[i] beatitudinẽ & ꝺreliquos sanctissimos ꝓriarchas[k] scripta,de ordinatione venerabilium episcoporũ,& reuerẽdissimorum clericorũ,necnõ mulierũ diaconissarum,& vt nõ ampli' sint ab antiqua mẽsura[l] qui ordinãtur,dispo suimus[m] qđ nobis videbatur bene se & cõpetẽter habere,& regularũ sacrarũ dignè:præsentẽ verò legẽ specialẽ ad tuã beatitudinẽ scribimus: de numero reuerẽdissimorũ clericorũ q in hac vrbe sunt disponentes. Quia eñ † penè nihil immensum bonum[n] est: cõpetens est neq; ordinationes quę super reuerendissimis clericis fiũt, aut super reuerendissimis diaconissis[o], fieri tãtas vt illorũ expẽsis sanctissima ecclesia incidat in caussam mutuorũ maximorũ,& paulatim ad nouissimã inopiã deponat. Nouim' eñ propter hmõi occasionẽ huius regię ciuitatis sanctissimã maiorẽ ecclesiã nostri imperij matrẽ[p], debitis inquietari maioribus,& non aliter valentẽ facere singulas erogationes reuerendissimis clericis, anteq̃ aurũ nõ parũ mutuũ sumat faciẽs tam hypothecas q̃ pignorũ dationes in optimis suis prędijs rusticis & suburbanis. Propter hoc igit perspeximus nosmetipsos deponere ad hmõi causæ inquisitionẽ[q], & agnoscere quẽamodũ pri' se habuerit: quidq; lõgitudo temporis adinuenerit. Inuestigantes igitur illud vndiq;,inuenimus qm̃ singuli horum qui sanctissimas ecclesias ædificauerũt in hac felicissima ciuitate:nõ pro ædificio solũmodo cogitauerunt, sed etiam vt expẽsas sufficientes darent à se factis venerabilibus[r]: & determinarẽt quãtos[s] quidem cõpetẽs esset presbyteros ꝓ vnãquãq; ecclesiã, quantos diaconos masculos atq; fœminas & quãtos subdiaconos, & rursus cantores atq; lectores & ostiarios cõstitui: & super hęc etiã oratorij expensas definierũt: & reditus proprios dederunt sufficientes ijs[t] quæ à se constituta[v] sunt. ¶ Si qs aũt adiecerit multitudinẽ nequaq̃ penitus extẽdenti sufficiẽtem, permanserunt vsq; ad multũ tps talia conseruata:& donec hoc fuit donauerunt sctissimarũ ecclesiarũ domib' quę sufficerẽt. ¶ Cũ verò Deo amabiles epi ad aliquorum preces semp[x] respicientes ꝓtracti sunt ad ordinationũ multitudinẽ:aucta quidẽ est expensarũ quãtitas ad immẽsitatem multã: creditores aũt iam vndiq;[y],& vsurę[z],& nouissima inopia[a] est:neq; creditores inueniũtur ꝓpter incredulitatẽ[b] iam causę: sed alienationes cũ necessitate[c],& cõtra[d] leges & causę indecẽtes[e],& neq; ꝓpria dignitate temperatę: vt ex hac nimietate neq; prędia[f] neq; suburbana sufficerẽt hypothecis & pignoribus: neq; creditores propter hoc inuenirẽtur,sed ad inopiã descẽderent nouissimã: & nec ipsis ministris emolumẽtũ dare sufficerẽt[g]: sed ad viam omniũ infelicissimã causa descẽderet,quatenus rerum omniũ creditorib' cederet: qđ dicere etiã piget nos: & quemadmodũ non fiat prouidemus. Nam si non aliquis ferret libenter eũ qui vltra substãtiã suã expẽdit[h],quomodo nõ & de his nobis est cogitandũ[i]? Nõ eñ oportet ad mẽsurã expensarum quęrere etiam possessiones

n ¶ Bonũ.] nam omne qđ est nimiũ, vertit in vitiũ:vt hîc,&.j.de refe. sacri pa.§.fi. colla.iij.& 10 j.de men.or.cle.coll.iij. in prin. nisi in casu isto: & ideo dicit penè vt imperatorem donare ecclesiæ:vt.j.de non alie.§.sanimus.colla.ij.

o ¶ Diaconíssis.]ordò est mulierũ quę nõ possunt dicere euãgelium. Sed nũqd in illa maiori 20 ecclesia stabãt mulieres cũ maribus. Rñ.non:vt j.de mona.§.cogitandũ. col.j.federãt monasteria fœminarũ q̃ recipiebãt sustẽtationem à maiori ecclesia:vt.j.e.§.in alijs.

p ¶ Matrem.]sic.C.de sac.san.ec.l. iubemus.§. j.in fi.

30 q ¶ Inquísitionẽ.] vt non oporteat nos oĩ die de hoc cogitare:vt.s. de hære.& fal.§.j.

r ¶ Venerabilibus.] s.domibus.Accursius.

s ¶ Quantos.]i.quot. & sic dicas inferius.

t ¶ Iís.] locis venerabilibus.

40 v ¶ Cõstituta.]hoc cõtinuat.j.& pmãserint &c.& qđ est hîc in medio,cãcellãdũ est.vl' dic si quisaũt.s.ecclesię ędificator.& qđ dicit extẽdenti nõ sufficiẽtẽ.q.d. plures etiam posset patiq̃ habeat.Vel dicsi quis autẽ.s.episcop'. & de eo 50 dic vt modo dixim':qa non adiecit vltra modũ & interim ędificator largiebatur necessaria.

x ¶ Sẽper.]i.multoties.

y ¶ Vndiq̃.]scilicet facti sunt.

z ¶ Vsuræ.].s.auctæ.

a ¶ Nouíssima.] s.ino 60 pia.&subaudi superuenięs emersa ẽ tãta vt&c.

b ¶ Incredulitatẽ.] s. eãdẽ.s.inueniri possunt.

c ¶ Necessítate.]sc.fiũt cũ nõ possint mutuãtes creditores inueniri. Ac.

d ¶ Cõtra leges.]Leonis & aliorũ impatorũ q̃ fuerunt postea: vt.C. de sac.san.ecc.l.iubem'. 70 &.l.sancimus.Accursi.

e ¶ Indecentes.]s.fiũt cùm nõ possint creditores inueniri.Accur.

f ¶ Prædia.]rustica.

g ¶ Sufficerẽt.]s.eccle.

h ¶ Expendít.]vt qa ꝓdigus est:& ita bonis ei interdicit:vt.ff.de curat. fu.l.j.Vel dic vt insti.de 80 ijs q̃ sunt sui vel alieiur.§.fi.Pria placet Ac.

i ¶ Cogitandum.]nobis.si eñ ꝓ causis corporalibus cogitamus &c.vt j.vt cùm de ap. cog.§.si verò liberi.in fin. colla. viij.Accur.

a ¶ Sed ex ijs.] s. possessionibus. Et no. q hoc seruaret paup non esset.

b ¶ Reliquis.] als reliquas oēs & tūc rēpete in alijs p reliquas oēs venerabiles domos. Accur.

c ¶ Schemate.] .i. ordine siue dignitate. Acc.

d ¶ Sācimus.] quę in hac consti. diximus.

e ¶ Tēpore.] s. futuro.

f ¶ Numerus.] nongēti quinquaginta vt. s. in prin. dixit Accur.

g ¶ Ecclesia.] .s. pri' sanctæ Sophiæ q̄ est maior ecclesia.

h ¶ Verina.] proprium nomen. Accu.

i ¶ Ecclesijs.] .s. tribus.

k ¶ Consistentes.] hic no. q vnus vicē duorum gerere nō possit. sic. ff. de pac. l. si plures. Itē no. q quidā libri non habent plus in hac cōstitutione. & quidam habent tres colum. sed non legitur.

Vicem duorūvn⁹ gerere nō potest.

30 l ¶ Quoniā.] respondet tacitæ quæstioni.

m ¶ Illud quoq;.] No. q nō debet clericus transire de vna ecclesia ad aliam. qđ non seruatur.

De vna ecclesia ad aliam clericus trāsire nō debet.

n ¶ Contradicere.] Not. arg. p episcopo vel p̄lato q̄ liceat ei reclamare à literis dñi papæ vt. C. si cōtra ius vel vtili. public. l. & si legibus. sed pōt dici q̄ hīc non à principe, sed ab alio nomine principis erāt missę. si autem cōstat literas esse principis, recipiēdæ sunt, sed secunda iussio debet expectari vt. C. de man. prin. l. j. & .j. de māda. prin. §. deinde competens. col. iij.

(hocenim simul ad auaritiam impietatēq; p̄ducit) sed ex ijs[a] quæ sunt, expēsas metiri. Quapropter cōpetenter etiā de his sancim⁹, & immēsitatē excludim⁹, certæ medicinę cām tradentes. ¶ Sancim⁹ igit eos q̄dem q̄ hactenus sunt in eadē sanctissima maiore ecclesia & reliq⁹[b] oībus venerabilib⁹ domibus reuerēdissimos clericos, & mulieres diaconissas, & hostiarios manere in quo sunt schemate[c] nō enim qđ est minuentes, hæc sancimus[d]. reliquo verò tpe[e] nulla fiat ordinatio, donec ad antiquum numerū institutū ab ijs qui sanctissimas ecclesias ædificauerūt, reuerē dissimorū clericorū quātitas redigatur. ¶ Sed qm̄ pridē etiā reuerē dissimorū clericorum sanctissimę maioris ecclesiæ regiæ nostræ ciuitatis determinat⁹ est numerus[f], & valde breuis erat: vtpote vna existente sctissima ecclesia[g]: post ea verò & venerabilis domus sanctæ glorioseq; virginis & Deigenitricis Mariæ iuxta sanctissimæ maioris ecclesiæ vicinitatem posita ædificata est à piæ memorię Verina[h]: & veneranda dom⁹ sancti martyris Theodori à Sporcatio† glorioſæ memoriæ dedicata est: erat aūt etiā venerabilis dom⁹ sanctę Helenę†: quę sanctissimę maiori ecclesiæ copulata est: p̄pterea redigere numerū ad antiquā figurā impossibile est. Non enim suffi cient tantis ecclesijs[i] pauci consistentes[k]: qm̄[l] qn̄ nō p̄prios clericos, neq; matres habent basilicas, sed communes sunt & sanctissimæ maioris ecclesiæ, & earū oēs circūeuntes, secundū quendā ordinem & circum, ministeria in eis celebrāt: deinde etiā plurima multitudine, & exantiquis hæreticis ad sanctissimā maiorem ecclesiam deducta, gratia quidē magni dei & saluatoris nostri Iesu Christi, laborib⁹ aut immutationib⁹ nostris oporteat plures quā à principio ad præsens officij ministerium definiri: quapropter sancimus nō vltra sexagīta quidē presbyteros in sanctissima maiore ecclesia esse, diaconos aūt masculos centū & quadraginta fœminas: subdiaconos verò nonaginta, lectores aūt centū & decem cantores vigintiquinq;: ita vt sit omnis numerus reuerendissimorū clericorū sanctissimæ maioris ecclesiæ in quadringentis vigintiquinq;: & supra centū existentib⁹ ijs qui vocātur ostiarij. In sanctissima siq̄dem maiori ecclesia huius felicissimæ nostræ ciuitatis tres venerabiles domos vnitas ei, tanta clericorū sit multitudo: nullo q̄dem horū qui nunc sunt excludendo: licet multò pluriū sit numerus ab ijs qui à nobis nūc determinati sunt: nullo autem de cętero adijciendo in vnoquoq; ordine in ijs qui nūc sunt: donec ad hunc numerum mensura redigatur. ¶ Illud quoq;[m] adijciendum est vt quod hactenus nō decenter fiebat, nequaquam in republica geratur, id est multos reuerēdissimorum clericorum dedignari q̄dē in ijs q̄b⁹ ordinati sunt sanctissimis ecclesijs aut hic aut ī p̄uincijs deseruire: ad sanctissimā verò maiorem ecclesiā & venerabilē clerū eius p patrociniū quodlibet accedere: qđ de cætero fieri p̄hibemus. Nam si sup venerabilib⁹ monasterijs prohibemus ex alio monasterio ad aliud transmigrare: multò magis neq; reuerendissimis clericis hoc permittamus lucri & negociationis habere huiusmodi horū desiderium iudicantes. Si verò & aliquādo talē quandā migrationem tua beatitudo aut per tempora imperium fieri perspexerit: non aliter hoc agi, anteq̄ ad prædictū à nobis numerum caussa redigatur, vt migratio in officium deficientis fiat: & non supra numerum aliquid omnino excedatur. hoc enim nulla machinatione, neque ex aliquo modo fieri sinimus. Et hæc quidem de sanctissima maiore ecclesia. ¶ In alijs aūt oībus ecclesijs quarum expensas sanctissima maior ecclesia facit sancimus nūc quidem existentes manere similiter eos etiam sub schemate: de cætero verò nullū ordinari antequā ad eū q̄ vocatur statutus vniuscuiusq; ecclesiæ (qđ antiquitus ordinatum est) ab ædificatorib⁹ ecclesiarū, presbyterorū, diaconorū masculorū atq; fœminarū, et subdiaconorū atq; lectorū, necnō cantorū & ostiariorū numerus, redigatur, & nullus in medio penitus adijciatur. Nosq; ipsi cauemus tale aliquid agere & ordinandos abbreuiam⁹: nulluscq; nostrorū iudicū tale aliq̄d agat nr̄am formidās legē: & licētia sit beatissimo archiepo & patriarchæ huius regiæ ciuitatis ordinationi cōtradicere[n], licet iussio de palatio veniat. Nā & q̄ præcipit, & cui præcepit, sub ecclesiastica mulcta erūt, si tale aliquid egerint. ¶ Sed neq; in alijs ecclesijs quæcūq; emolumentū & expēsas habent à sanctissima maiore ecclesia incompetēs est multitudinē inire ordinādorū eius: neq; transcendere de cætero constitutam à principio etiā super illis mensurā: ne forsan oēs etiā qui eas cōsequunt, in multitudinē incidētes immēsam, & accedētes sibimet piè agentib⁹ quæst⁹ diuidentes, & exinde vsq; ad mensurā eorum nō sufficiētes, in maximā angustiam incidant. ¶ Si verò vltra mēsurā definitā sanctissimę maioris ecclesiæ siue aliarū ecclesiarum ordinet: qui p̄ tpa fuerit sanctissimæ maioris ecclesię sanctissimus ep̄s, & venerabilis eiusdem ecclesiæ œconomi erogationem ecclesiasticis præbuerint quęstibus: ipsi quoq; de sua & p̄pria facultate prębeāt expēsam, & qui hęc expēdere eos p̄miserit beatissimus patriarcha. Sciātem quia si quid tale egerint, licentiam dam⁹ & sanctissimis patriarchis qui post tale aliquid agētes fuerint, & posteriorib⁹ œconomis, & omnib⁹ reliquis reuerendissimis clericis talia perscrutari, & facta prohibere, & indicare imperio: vt illud cognoscens pręcipiat ex subst̄ātia hęc agētiū œconomorū aut etiā permittentis archiepi hoc sarciri sanctissimę ecclesiæ. ¶ Quapropter ne rursus forte fiat talis aliqua rei cōfusio atq; tumultus: cā ad mensurā à principio cōstitutā redacta, tunc ordinare liceat intantū vt non transcendatur definita mēsura, neq; numerus transeat, aut fiat quædā circa hoc calliditas. Non enim† illud patimur omnino fieri, vt dicat: q̄a licentia erit ordinare quidē nō tn̄ emolumenta præbere. hoc enim est rursus ad cōfusionem efficientiū, & immensam adiectionē secūda collegia cōstituentiū. deinde etiā plurimas habebit causas circūuentionis, vt alias sibimet vias auaritię inueniāt & pro alimentorū expensis. Et hoc igit agi penitus etiam sub mulcta quæ vocatur ecclesiastica, p̄hibemus: maximā vtilitatem hāc esse putantes, vt sanctissima maior ecclesia neq; debitis subijciatur, neq; angustietur

† Concor cū hoc tex. glo. quarta in. c. cū. M. extra de constit.

† Alīās, Sphracio.

† aliās, Irenes.

¶ DE FIDEIVSSORIBVS ET MANDATORI.&c.

a LEgem antiquã.]quẽ habem⁹.C.de fideiuſſ.l.non rectè.quę hîc corrigitur:& noua ei adijcit:& pro parte ſeruatur,vt qui dã dicũt:quod nihil eſt:ſed dic ꝙ erat quędã lex quæ duo dicebat.Primũ vt præſente vtroq; reus primò ſit cõueniẽdus:& in hoc benè: vt.j.eo.§. antiquaſi quidẽ.Sedm qđ abienti reo non dabat ſpatium ſi deiuſſo.i ad pducẽdũ
x errũ:& in hoc malè dicebat:vt.j.eo.§.ſiverò ſi deiuſſor.ibi,nõ em̃ &c. & fuit hęc lex antiquior q̃ illa.C.eo.nõ rectè. vel q̃ aliæ quæ tractãt de eadẽ materia:vt pater.j.proxi.

b ¶ Olim.]ſ ſancimus⁹. & accipitur ex ſequenti
20verb.neſcimus.ſic.ff.de tute.& ra.dif.l.j.§.nunc tractemus.

c ¶ Nõ approbatã.] i.reprobatã per cõſuetudinem ei cõtrariã:vt.ff. de leg.& ſenatuſcõ.l.de quibus.§.fi.&.j.de quę ſto.§.ſi verò.col.vj.

d ¶ Exquiſitas.]i.ple-
30rũq; in iudicijs neceſſariò examinatas.nam & hodie plerę q; cauſæ ſunt de ſimili materia.

e ¶ Apparentem.]ſ. fore vtilẽ.vel dic apparet.i.ad memoriã reducit̃,& deplorat̃:vt facit vxor de marito bono mortuo cũ minus bono
40ſit coniuncta.

f ¶ Erat enim.]interpoſitio eſt,.

g ¶ Eius.]ſcilicet antiquæ legis.

h ¶ Non diſcreta.] vt ſ.eo.in prin. diximus.

i ¶ Augmento.] nã cũm duo tantũ capitula in ea continebantur:
50in hac conſtitutione in finita iunt:vt.j.eod. per totum.

k ¶ Sí quis igitur.]ꝙa legem antiquã volum⁹ reformare:igitur &c.

l ¶ Crediderit.]ſ.mutuando aurũ,vt ſequit̃. Sed quid ſi in alio con ſtat mutuum quàm qđ
60pondere,numero,menſura conſtitat ? vt .ff.ſi cer.pet.l.ij. Vel quid ſi alius contractus ſit vbi poſſit fideiuſſor accedere:vt.ff.e.l.j?Reſpõ.ſem per locum habet quod hîc dicit̃:vt.j.eo.§.nõſolũ.&.§.absolutè. &.§.ſi muliter.&.ff.ſicer.pe.l.j.

† aliás revocare.

70m ¶ Fideiuſſorẽ.]No.differẽtiã inter iſtos.nã fideiuſſor & ante obligationẽ &poſt accipi põt:vt inſt.e.§.ij. Mãdator tãtũ ante:niſi in caſu:vt ff.mãda.l.ſi verò nõ re.§.ſi poſt.&.§.planè.&.§.cũ ꝙs.Spõſor q ſpõtè ſine rogamine p alio intercedit:qa & iple habet actionẽ mãdati:vt.ff.mã.l.ſi pro te.aſs eſt.l.q patit̃.licet M.dicat ſpõſorẽ pro cõſtituẽte ſe debere poſitũ eſſe:& in his trib⁹ locũ habet hæc cõſtitutio.Idẽ dico de cõſtituẽte q tm̃ poſt obligationẽ accipit̃:vt.ff.de cõſti.pe.l.j.ad inſtar fideiuſſoris: vt C.de cõſti.pe.l.fi.Quid in expromiſſore q.ſ.pmittit alio nõ obligato p quo obligat:vel ẽt nũc liberate eũ:vt.ff.de'do.l.& elegãter.§ ſeru⁹ pactionis?Rñ.nõ habet locũ hæc cõſtõ:cũ nõ poſſit dici cõtra eũ cõtra quẽ age
80re nõ põt eſſe negligẽs:vt.C.de an.exce.l.j.§.fi.Itẽ qđ ſi pricipaliter ſe cõſtituit debitorẽ:vt fit tota die?Rñ.refert an nouẽ alteri⁹ obligatio, qđ fieret ſcdm vetera iura,iemp mutata ꝓiona:vt ff.de ac.& ob.l.obligationũ ferè.§.fi.& iſtu.q.mo.tol.ob.§. ꝓterea hodie hoc exꝑſſo,nõ aliâs:vt C.de no.l.fi.& tũc nõ habet locũ hęc cõſtõ rõne dicta i iupiori. q.anverõ nõ fiat,& tũc locũ habet:cũ eadã ſit rõ hui⁹ & fideiuſſoris:vt.ff.de ver. ob.l.à titio.ĩ fi.&.ff.ad.l.aql.l.illud. Itẽ ętatis ſum⁹ amatores:vt.ſ.tu.ij. §.fi.&.C.de cõſti.pe.l.fi.hæc gl.locũ habet quãdo vn⁹ poſt aliũ obligat.

n ¶ Accedat.]hîc corrigit̃ qđ eſt in.C.e.l.nõ rectè.&.l.mater.&.l.ſi alie

na.q̃ oẽs leges dicunt idem. Vltimò quære hîc qđ dixi.j.de duo.re.col. vij.§.j.Item nunquid huius legis beneficio renunciari poteſt?Reſpon. ſic:vt.C.de pac.l.ſi quis in contribendo.arg contra.j.de duo.re.§.j.

o ¶ Moleſtus ſit.]petendo ab eis vt ſoluatur.Accur.

p ¶ Veniat.]ſcilicet creditor. q ¶ Receperit.]quod ſibi debetur.

r ¶ Quid enim ei.]ſcilicet creditori.

s ¶ Extraneis.]id eſt fideiuſſoribus.

10t ¶ Cõpleto.]i.ſatisfacto .q.d.nihil. Accur.

v ¶ Valuerit.]ſ. creditor.

x ¶ Sumat.] Quid ſi pignus habebat à debitore?Videtur ꝙ primò debeat illud vendere: vt hîc colligit̃.ſed quia graue eſt etiã pign⁹ ven
20di ꝓpter ſubhaſtatiões quæ fiunt:vt.C.de iur. do.impe.l.fi.dico contra:vt.ff.eo.l.inter eos. §.creditor.Nec dico eã correctã,licet dicãt qdã. ſ.per iſtã:cũ leges veteres in quantum poſſumus,tolerare debeam⁹: vt.j.qui.mo.na.effic.iui. §.trib⁹.col.vij.

30y ¶ Præſẽtes.]ꝑſens reſpectu abſentis multis modis dicit̃.Primò qñ le adinuicẽ audire poſſunt⁹:vt in ſtipulationibus accipit̃:vt.ff.de ver. obli.l.j.j.rñ.& inſtit.de inuti.ſtipul.§.item verborũ.Secdò quãdo quis
40eſt in eadẽ prouicia:vt cũm de preſcrip.inter ꝑ ſentes agit̃:vt.C.de preſcri.lõ.tem.l.fi. Tertiò cũm eſt in iudicio:vt in productione teſtiũ quæ debet fieri preſente altera parte:vt.C.de teſti.l. ſi quando.&.j.de teſti. §.pen.col.vij.Quartò ſi
50eſt domi cuius nomine volo nunciare opus nouum:vt.ff.de dã.infect. l.iuj.§. abeſſe. &.ff. qđ vi aut clã.l.aut qui aliter.§.j.Quintò vt ſi eſt in ortis etiã cũ tractam⁹ de ꝓcuratore cõſtituẽdo vt ſ.de pcu.l.ꝑſens.&.l. & q.Sexto mõ accipio
60hîcſi eſt etiã i eodẽ territorio vt facilẽ poſſit citari:vt ar.ff.de iuriſd. om.iud.l.vlti.licet quidam dicant eum ĩ iudicio debere eſſe ꝑſentẽ: vt.j.de teſti.§.pe.

z ¶ Ei.]ſcilicet,creditori.Acc.

a ¶ Seruetur.]vt pri⁹ conueniatur principalis quàm acceſſorius,

70b ¶ Abeſſe]qđ dic vt modò diximus,

c ¶ Acerbum.]durum & crudele.Al.

d ¶ Alicubi.]extra territorium ius dicẽtis:vel fortè etiam intra,dũmodo extra iudicium. quod dic vt.ſ.§.j. diximus.

e ¶ Hîc.]in iſto caſu.

f ¶ Antiquæ legi.]i.ab antiqua lege cuius mentionem habuimus.ſ. eo.in prin.

g ¶ Introduxit.]in ſimili caſu vt dilatione reo data abſenti & fideiuſſori licet præſenti dari debeat.vt.ff.eod.l ſi teſtamento.§.fi.

h ¶ Probet igitur.]vulgariter dicit.q.d.experiatur an poſſit repræſen
80tare reum vel non.

i ¶ Det tempus.]ſ.ſex mẽſium ſecundùm quoſdam:vt.C.eo.l.ſancim⁹. vel melius pro arbitrio iudicis:vt.ff.de iu.deli.l.j.in fi.qđ erit in.xx.miliaribus diurnis:vt.ff.ſi quis cau.l.j.vel erit arbitriũ ſecundũ cõtinentiam prouinciarum:vt.j.vt omnes obedien.iudi.§.ſi verò alter.collat. v.& C.de dila.l j.

k ¶ Prius.]hoc dicit Azo verum, quãdonegat ſe fideiuſſiſſe:quod nihil eſt:imo etiã cũm confitet:vt hîc,&.j.de duo.re.in prin.col.vij.

TITVLVS IIII.

De fideiuſſoribus,& mandatoribus, & ſponſoribus, & ſolutionibus.

¶ *Reo abſente primò fideiuſſor eſt conueniendus:dilatione ſibi ſtatuta ad reum repræſentandum,lege antiqua non obſtante.Bar.*

Impe.Iuſti.a.Ioanni gloriſ.ſacrorũ ꝓto.ꝑfect.

IEgẽ antiquã[a] poſitã q dẽ oli,[b] vſuverò (neſcim⁹ quẽadmodũ)nõ approbatã[c],pcãs aũtſem p exqſitas[d] atq; neceſſarias apparẽtem[e],rurſus aduocaret†,& ad ſtietur perpetuo ędificio,ſed ſemper abundet. Sicut enim de his expenſam determinauimus:ita congruet pro tempore ſanctiſſimũ patriarcham & reuerendiſſimos œconomos cõſiderare vt aliæ expenſę quæ fiunt ex eccleſiaſticis q̃ ſtibus,circa pios erogentur actus & Deo placentes,& illis hæc miniſtrentur qui pro veritate egẽt, et nõ habẽt aliũde alimẽtorũ occaſionẽ.Hoc enim dominũ deũ placat:& nõ in patrocinijs & ſtudijs hominũ eccleſiaſticas expẽſas hominibus locupletibus diſtribuãt: & ideo inopes neceſſaria non meãtur.Sciant autẽ Deo amabiles œconomi,& qui nũc,& p tẽpora futuri ſunt:qa ſi qd præter hęc egerint,& diuinis ſupplicijs ſuiacebunt,& ex ſua ſubſtãtia indẽ nitatem ſanctiſſimæ procurabũt eccleſiæ.¶ Beatitudinem igitur tuam quę ab initio & ex infantili penè ætate in ſacro omni ordine & ſchemate ſanctiſſimam ordinauit eccleſiam,ex ſacrato vtique genere deſcendentis,hæc cuſtodire cõtinuè ſancimus: ſcientẽ quia nõ minor nobis cura eſt horũ quæ ſanctiſſimis eccleſijs proſunt,quàm ipſius animæ.

Deo abſente primò fideiuſſor eſt conueniendus:dilatione ſibi ſtatuta ad reum repræſentandum,lege antiqua non obſtante.Bar.

Impe.Iuſti.a.Ioanni gloriſ.ſacrorũ ꝓto.ꝑfect.

IEgẽ antiquã[a] poſitã q dẽ oli,[b] vſuverò (neſcim⁹ quẽadmodũ)nõ approbatã[c],pcãs aũtſem p exqſitas[d] atq; neceſſarias apparẽtem[e],rurſus aduocaret†,& ad

† Iſte.§.ponitur pro aut.ſup.l. non rectè. C.de fideiuſ.& mã. & incipit, ꝑſente tũ vtroq; & concor.cũ hoc.§.j.in gl.j. extra eo titu.

† Aliâs,& principalis &fideiuſſor:hoc omni &c. Qui dicatur præſens.

a Concor. clemen. dudum.in gl. ſup verbo preſentari. vbi etiam per dom. Cardi.de ſepulturis.

a ¶ Hoc.]i.in dilatione quã eis dat ad repreſentandum reum.
b ¶ Talibus.]ſ.mãdatoribus & ſponſoribus & ſimilibus:vt.ſ.eo.§.j.
c ¶ Vt illo.]ſ.principali. d ¶ Deducto.]ſcilicet ad iudicium.
e ¶ Liberentur.]fideiuſſores. f ¶ Conuenit.]interpoſitio eſt.
g ¶ Cõtra eũ.]ſ.reũ prĩcipalẽ ꝑ quo &c.& hoc dico actionibus ceſsis.

nã fideiuſſores ipſi exigẽt,dũmodo & ipſi prius ſoluãt:vt.ff.de ſolu.l.ſtichũ.§.pe.vel cõtra eũ
20 fideiuſſorẽ.ſ.debitũ dico ab eo pro quo &c.& hoc dico actionib⁹ ceſsis. & ſic ſunt ablatiui abſoluti.Et eſt facienda ceſſio anteſolutionẽ:vl tuncvel parũ poſtea:vel multum poſtea:hoc tamẽ acto tunc in ſolutio nevt poſtea fiat:vt.ff.de
20 ſolu.l.modeſtinus.

Ceſſio qñ fit fideiuſſori facienda.

h ¶ Debitorũ. i.ad res quæ fuerũt quõdã debitoris:nũc autem alienatæ ſunt .vnde tranſit dominium licet cũ ſua cã:vt.ff.de acq.re.do.l. traditio.&.ff.de contrahẽ.emp.l.alienatio.Sed quid ſi depoſuit vel cõ
30 modauit? Rñ.apud eun dẽ videnẽ eſſe:vt.ff.cõmo.l.rei.&.ff.depoſi.licet.& dever.ſig.l.penes.

i ¶ Veniat prius.]ſi licet creditor ꝑ hypothecariam actionem.
k ¶ Perſonalibus.]ſ. actionib⁹.Sed contra.j. de lit.§.ad hoc.B.& Al.
40 dicũt hoc corrigi.Ir. dicit q̃ ibi debitor idẽq; vẽditor tenebat adhuc. Alij dicũt q̃ ibi habebat cãm à debitore contra quẽ dicunt agi poſſe etiã prius.ſed Io.contra:q̃a dol⁹ actoris non nocet emptori:vt ff. de do.exce.l.apud celſum.
50 §.ſi cũ legitima.Alij dicunt q̃ illud locũ habet excuſſis prius bonis debitoris:vt hîc.Vel melius illud in exp̃ſo: hoc ĩ tacito pignore:vt hîc, cũm hoc etiã iure veteri erat:vt.ff.de iure fiſ. l.moſchis.Vel dic aliter ſcdm Azo.& Ioan.vt in
60 ſumma de pi.§.damus.

l ¶ Sí ve.] ſunt duæ partes:ve pro &.q d.& ſi pro quãuis &c.ſic.j. de duo.reis.§.j.col.vij.

m ¶ Res.] ab eis vel ab alio poſſeſſas.

n ¶ Idem eſt.]quod in interceſſoribus eſt dictũ.

o ¶ Habuerit.]creditor
70 p ¶ Hoies.] ſimiles ſupradictis:vt cõſtituto.

q ¶ Ipſi.]ſ. creditores.

r ¶ Obligatos.]ex conſtituta pecunia.

s ¶ Hypothecarijs.]quid ſi reali puta hypotheca teneẽ fideiuſſor, cũ ꝑſonali ſit ꝑſcriptũ? Rñ.idẽ qđ hic dicit.vnde diſtĩgue:q̃a ꝑlatio fit ꝑſonaliũ actionum ad ꝑſonales.Itẽ perſonaliũ ad reales.Itẽ realiũ ad reales. De primo dic qualiter reus prius, quã fideiuſſor cõueniat,vt.§.j.ſ.eo.In ſecundo dic q̃ ꝑſonales realib⁹ præferunt:vt hic,niſi in caſu quãdo idẽ debitor tenet res:vt.j.proxi.nõ ita in fideiuſſore cõuento ꝑſonali.nam
80 licet teneat res,nõ põt creditor eligere:cũ pri⁹ oporteat eum redire ad res debitorum, quas ipſi tenẽt vel alienauerũt:vt hic.In tertio dic q̃ primõ ad res debitorũ agitur:vt hic:licet olim ſemp eſſet in electiõe creditoris tã in primo:vt.C.eo l.nõ rectè q̃ in ſcdo vel tertio caſu:vt.C.de pignо.l.perſecutione.Azo.

t ¶ Data eſt.]vt C.de actio.& obli.l.fi.quæ.l hic corrigitur:niſi in hoc caſu:vt.ſ.diſtinximus modo.

v ¶ Creditoribus.] ſtrictè pro mutuatoribus.ſic.C.de proba.l.j.alias vt.ff.ſi certum peta.l.j.

x ¶ Cõfirmatorem.]Not.eũdẽ dici fideiuſſorẽ cũ cuilibet cõtractui accedere poſſit,vt.ff.eo.l.j.idẽ & cõfirmator:q̃avẽditionẽ ſiue cõtractũ cõfirmat:vt inſti. eo.in prin.& de repli.§.fi.idẽ actor ſeru⁹ dicit:vt.ff.de eui.l.illd.y ¶ Cõuẽtio.]i.agat ex aliquo pacto ĩ vẽditiõe appoſito ĩ ꝑ

iudicium vẽditoris q̃d venditor nõ ſeruat.

z ¶ Tenẽtem.] repete aduerſus.Azo.

firmatorẽ, & tertio loco cõtra detentorẽ:eadẽ etiã[a] hic exiſtẽte diuiſione ſup̃ præſentibus & abſentibus,quã[b] dudũ in fideiuſſoribus & mãdatoribus & ſpõſoribus ac creditorib⁹ cã debitorum ſanciui m⁹:[c] ſimiliter obtinẽte ẽtiã in alijs[d] cõtractibus[e] in q̃bus fideiuſſores alĩq; aut mãdatores aut ſponſores accipiũtur: & in ipſis principalibus ex vtroq;[f], & in hæredibus eorũ & ſucceſſoribus,antiqua ſiq̃dẽ lex hẽc valeat rurſus[g],& cũ huiuſmodi iuſtitia atq; diuiſione noſtros ſubiectos foueat.

¶ *Creditor qui á debitore debitũ recipere nõ ualet,cõpellitur in ſolutũ res eius immobiles meliores recipe,ſubtili earũ æſtimatione facta,ſufficiẽti ꝑ euictione præſtita cautela quã debitori poſſ.bile eſt præſtare emptore nullo apparẽte:argẽtariorũ ſpõſiõibus ĩ ſuo ſtatu inanẽtibus.Bar.*

¶ Qđ aũt[h] decẽtero humanis auxiliatur curis[i]:licet q̃buſdã creditorib⁹ nõ ſorte ſit gratũ,à nobis tñ ꝓpter clemẽtiã ſancit.Si q̃s emmutuaueritaurũ,đbitoris ſubſtãtiẽ credes:at ille adreſtitutionẽ auri ñ ſit idone⁹,ſubſtãtiã aũt immobilẽ habeat:verũ creditor ardeat[k] aurũ oĩmodo queręs:illi verò nõ ſit facile neq; vlla mobilis[l] ſubſtãtia[m]:dam⁹[n] creditori licetiã volẽti ĩmobiles res accipe pro auro. Sed[o] ſi nec q̃ſpiã ẽptor ĩmobiliũ ei⁹ rerũ adſit,creditore frequẽter rẽt diuulgãte q̃m ſubiacent[p] debitoris res, & ob hoc terrẽte adire volentes emptionem:tũc in hac qui dẽ feliciſsima ciuitate glorioſiſsimę noſtræ reipublicę iudices ſcdm vnicuiq; cõceſſam à lege & à nobis iuriſdictionẽ:ĩ prouĩcijs aũt gẽtiũ ꝑſides pręparẽt ſubtili æſtimatiõe facta rerũ debitoris dari[q] ſcdm quãtitatẽ debiti poſſeſſionẽ ĩmobilẽ creditorib⁹ cũ tali cautela,[r] cũ qua debitor dare poſsit.[s] Rerũ verò datio ſit hmõi:q̃cũq; qdẽ meliora ſunt, dentur[t] creditori:q̃ verò deterio-

a ¶ Cõcor.c. p veſtras. extra de do inter vi.& vxorem.

ti.vel ſi hoc nõ põt,fideiuſſor dabit:licet aliâs ꝑ euictiõe nõ deb[a]:niſi imm̃ineat euictio in limine cõtract⁹:vt.C. de euic.l.ſi poſt.&.ff.de euic. illud.vel ſi hoc nõ põt,iuratoriã faciat cautionẽ:vt inſti.de ſatiſd.§.ſed hodie.&.j.de nu.§.qđ verò ſequit.Sed nunquid hodie ſemp dabitur fideiuſſor ꝛ quolibet venditore pro euictiõe ſi dari põt?qđa dicũt q̃ ſic ꝑ l.iſtã.& qđ dicit.ff.de eui.l.illud.dicũt eſſe correctũ.Sed dic q̃ hic caſus eſt ſpãlis:& in alijs erit hæc ſpecialitas.ſic & aliâs cũ imm̃inet euic.in li
80 mine cõtract⁹:ſicut nũc dixim⁹:vt.ff de peri.& cõmo.rei vẽ.l.pe.§.fi.& C.de eui.ſi poſt.Itẽ aſs vbi eſt excõſuetudine:vt.ff.de eui.l.ſi fund⁹.Acc.

t ¶ Dẽtur creditori.]j.de alĩ.& emphy.§.qđ aũt prębeat.col.ix.cõtra. ſed illud fauore loci venerabilis:vel q̃a hoc erat ꝓtioſius metallũ:vt.j. de cõſul.§.itaq;.ibi,argẽtũ verò &c.col.iiij.Iõ melior res debitoris red daſ.arg ff.mã.l.ſi verò nõ remunerandi.§.idẽ papinian⁹.ſed prima verior eſt.nam idẽ credo ſi in quacũq; pecunia cõſiſtat mutuũ,cùm poſsibile ſit ex oĩ pecunia fieri.i.cõparari aurũ:vt C.de conſti.pe.l.ij.Azo.

Coactum.

Solui aliud pro alio inuito potest.

a ¶ Coactũ.] No. q aliud p alio ſoluit inuito. ſic. C. de do. l. ſi qs argẽtũ. ī prin. & ff. de le. j. l. ſi dom°. §. q confitet. & ff. de re iudi. l. miles. & j. de ali. & emphy. §. ſi verò ſcdm p dictũ. & ff. de rei vẽd. l. q reſtituere. Regulariter aũt cõtra. ff. ſi cer. pe. l. ij. §. mutui datio. & inſti. q. mo. tol. ob. §. j. Azo.

b ¶ Immobilem.] ſcilicet inſolutum.

c ¶ Vel.] p etiam. Acc.

d ¶ Perduceret.] ſ. eos.

e ¶ Cedere.] nec enim in carcere detruderetẽ ex quo cedit bonis ſuis vt C. qui bo. ce. poſ. l. j. niſi dolo ſcè diſsipauit. vt. ff. quę in frau. cre. l. ſi. §. ſi.

f ¶ Acerbo. i. cũ ceſſione bonorũ terribili. Ac.

g ¶ Auxiliamur.] dũ aliud pro alio patimur ſolui. Accurſius.

h ¶ Aduenirẽt.] ſcilicet creditores: quia bonis ſuis cederẽt debitores. Accur.

Vendere cogit quis rem ſuam.

i ¶ Hoc agere.] hoc eſt vẽdere & ſic no. quẽ inuitum rem ſuam vendere. ſic inſti. de ijs q ſunt ſui vel alie. iur. §. fina. & C. de ſer. commu. ma. l. j. & ff. de relig. & ſum. fu. ſol ſi quis. & ff. cõmu. diu. l. cõmuni diuidũdo. §. ſi. & ff. de iure do l. cùm in fundo. §. pe. & C. de fi deicõ. lib. l. ſi rem donatam. ſcdm Al. regulariter contra, vt. C. de iure delibe. l. nec emere.

k ¶ Iudicantis.] q dic vt. ī. §. quod aũt dixim°.

l ¶ Et abſolutè.] hic. §. cõis eſt ad totũ hũc titulum. ſic & aliâs, vt inſtitu. de iure natu. §. fi. & inſtitu. de ſeruili cog. §. penul. & §. fina.

m ¶ Sequẽtes.] nos ſcilicet. Accur.

n ¶ Leges.] vt. ff. ſi cert. pet. l. j. & de ver. ſig. l. creditores. & l. ſi cui. Acc.

o ¶ Argẽtariorũ.] argentari°, eſt q p ponebaẽ authoritate publica pro argẽto dando & recipiẽdo: ad cuius fidem velut ad fidẽ tabelliõis recurritur. idẽ in nũmularijs, qui alienã pecuniam ſic tenebãt publica authoritate: vt. ff. d edẽ. l. quędam §. nũmularios. Ac.

p ¶ Moderno.] ſ. huj° cõſtitutionis ſecundùm quoſdam, vt idem ſit in eis ſicut in alijs acceſſorijs, vt poſt principalem conueniant acceſſorij argentarij: ſed malè. Dic ergo ſi argẽtari° habẽs meũ argẽtũ, & idẽ in nũmulario dico, ſi det mihi aliũ argẽtariũ ſpõſorem: potero conuenire pri° quẽ volã. & ſic bene ponit durãtibus in ordie moderno. ſ. codicis: vt C. eo. l. non rectè. nõ veteri ante codicẽ p. l. antiquã, vt. ī. eo. in prin. ſi em eſſet idem ius q in alijs. ſ. acceſſorijs ſupradictis, malè diceret durãtibus. ltẽ ſi diceret de iure veteri primò. ſ. legis antiquę ante codicẽ, malè diceret moderno. Vel pone caſum vt qa căptor me° alijs ſpopõdit p me poterit ẽt prius cõueniri iure medio. ſ. codicis vt dictũ eſt: & hoc ppter vtilitatẽ &c. ſ. vt facile q libet apud eos deponat. nã eorũ officiũ habet publicam authoritatem vel curam vt. ff. de eden. l. argentarius. §. j. Azo.

Officiũ camplorũ eſt publicum.

q ¶ Tua eminentia.] ô Ioannes præfecte prætorio.

¶ DE MONACHIS.

r Conuerſationis monachalis.] Horũ triplex eſt conditio. vt. j. eo. §. cogitandum.

s ¶ Venientem.] ad conuerſationem monachalem.

t ¶ Maculã detergat.] i. purget. ſ. à peccato. vt. j. e. §. ſi verò ītra. in fi. ra, apud debitorẽ poſt debiti ſolutionẽ manere ſinãtur. etẽ nõ erit iuſtũ dãtem q dẽ aurũ: recipere aũt aurũ nõ volẽtẽ, ſed coactũ[a] ſuſcipe poſſeſſionẽ immobilẽ[b], vel [c]non meliora rerũ debitoris p cipere: & p hoc habere cõſolationẽ: qa ſi aurũ nõ recipit, aut aliq d rerũ q portari poſſunt, tñ licet ei poſſeſsionẽ nõ inutilẽ habere. ſed hoc q dẽ fit clemẽtia quadã clara legis. ¶ Agnoſcãt aũt creditores qa & ſi hãc nõ ſcripſiſſem legẽ, neceſsitatis tñ rõ ad hãc cãm p duceret[d]. Si em nõ ſit idone° pecuniarũ debitor, nec vll° emptor ſit: nihil aliud factur° erat q̃ p prijs bonis cedere[e], & rurſus res ad creditorẽ meritò venirent aurũ p ciperẽ nõ valentẽ, quãobrẽ q dcũ iniuria & effectu acerbo[f] p duceret creditorẽ & debitorẽ: hoc nos clemẽter ſi. nul & legaliter decidẽtes, & infelicib° debitorib° auxiliamur[g], & acerbi creditorib° nõ apparebimus dari cãm eis deputãtes, ad quã ſi p manerẽt inobedientes: tñ modis oĩb° aduenirẽt[h]. Si itaq; creditor parat° eſt p parare quendã emptorẽ, neceſsitatẽ habere debitorẽ hoc agere[i]: p bentẽ hmõi cautionẽ arbitrio iudicãtis[k], qualẽ oĩ modo eſt dare poſsibile. vndiq; em ita creditorib° p uidẽdũ eſt, vt nõ debitores grauent. Et abſolutè[l] creditorẽ ponim°, antiquas ſequẽtes[m] leges[n], oẽm q actionẽ habere cõtra aliquẽ põt, licet nõ ſit mutuũ geſtũ, ſed alter q dã cõtractus cõſiſtit: argẽtariorũ[o] q ppe ſpõſionib° p pter vtilitatẽ cõtrahentiũ in ordine moderno[p] durãtib°. ¶ Quæ igit à nobis p cautela ſubiectorũ ſancita ſunt, cognoſcẽs tua eminẽtia[q], ſolennib° p grãmatib° & hic & in oĩ ditiõe fieri manifeſta p curet: vt ẽt inter gẽtes agnoſcãt ſubiecti quãta fuerit nobis p illorũ vtilitate p uidẽtia. Da. xij. cal. Iul. Conſtãtinop. Beliſario vicecõſul. cclj.

non ergo ingratitudinẽ filij deleret, licet ſit macula: vt. C. de inof. te. l. fratres. de iure canonũ, ſecus. xix. q. vl. c. nõ liceat. nec infamiã facti vel iuris: licet etiã ſit illa macula: vt. C. de infa. l. añp. Sed ecõtra ſi eſt grat° nõ ideo efficit ingrat° qa monaſteriũ ītrat: vt. j. de ſan. epiſ. §. nulli. & §. interdicim°. colla. ix. & C. de epi. & cle. deo nobis. §. hoc etiam. Azo.

TITVLVS V.

De monachis.

¶ Volens monaſteriũ cõſtruere non põt priuſ quã ab epiſcopo loci licẽtiã obtineat: qua petita epiſcopus extẽſis in cælũ manibus locũ debet cõſecrare, & tũc fundamentum iaci debet. Ange.

Imper. Iuſtinia. a. Epiphanio ſanctiſ. & beatiſ. huius regię vrbis archiepiſcopo, huiusq; vniuerſi tractus patriarchæ.

Onuerſationis[r] monachalis vita ſic eſt honeſta, ſic cõmẽdare nouit Deo ad hoc venientẽ[s] hominẽ, vt oẽm q dẽ hũanã ei° maculã[t] detergat†, purũ[v] aũt declaret[x], ac ratiõabili natura decẽtẽ[y], & plurima ſcdm mentẽ[z] operãtẽ & hũanis cogitationibus celſiorẽ[a]. ¶ Si q s igit futurus eſt monachus p fect°, indiget & diuinorũ eloq orũ eruditione[b], & cõuerſatiõis integritate, vt tãta dignus factus ſit mutatiõe[c]. Credim° igit & nos[d] explanare q dã agendũ eſt ab eis: & decertatores[e] eos veros ad ſacrã viã cõſtituere & ita nobis intentio p ſentis eſt legis, vt poſt illa[f] q̃ de ſcẽtiſſimis epiſcan ciuim°, & q̃ de reuerẽdiſſimis clericis diſpoſuim°[g]: neq; q dã monaſticũ eſt, extra q d cõpetit[h] reliquam°. ¶ Illud igit añ alia dicendũ eſt, vt oĩ tpe & ĩ oĩ terra ſi qs ędificare venerabile monaſteriũ voluerit: nõ pri° licẽtiã eſſe hoc agẽdi[i], q̃ Deo amabilẽ locorum ep̃m aduocet. at ille[k] man° extẽdat ad cęlũ, & p orationẽ locũ cõſecret Deo, figẽs ĩ eo ſalutis nr̃ę ſignũ (dicim° autẽ adorãdã & honorãdã verè crucẽ) ſicq; inchoet ædificiũ: bonũ vtiq; q dã hoc & decens fundamẽtũ ponẽs[l]. Hoc itaq; principiũ piæ venerabiliũ monaſteriorũ fabricę fiat. Hinc aũt nobis ẽt de ſingulis monachis cogitãdũ eſt quo cõueniat fieri modo[m], & vtrũ liberos ſolũ, anẽt forte ſeruos; eò q oẽs ſimiliter[n] diuina ſuſceperit gr̃a, p dicãs palã qa quã tũ ad Dei cultum, nõ eſt maſcul° o,

v ¶ Purum.] à peccato.

x ¶ Declaret.] hoc verbũ regit omnes ſequentes acculatiuos.

y ¶ Decentẽ.] ergo q nõ facit decẽtia rationabili naturæ. i. homini qui eſt animal rationale mortale: non decet vt dicaẽ homo, ſed beſtia.

z ¶ Secundũ mentẽ.] id eſt animã, quę à mente diuina deicẽdit. Vel dic ſcdm rationẽ inſitã menti à Deo.

a ¶ Celſiorẽ.] nam erit in vita cõtẽplatiua, quę eſt celſior ſiue altior quã actiua. Accurſius.

b ¶ Eruditione.] nõ tamẽ exigit q ſit ſummus theologus, ſed q in fide nõ erret, & literas ſciat vt ſit monachus clerice°: aliâs põt eſſe monach° ſed nõ clericus: vt. C. de epiſ. & cle. l. generaliter.

c ¶ Mutatione.] quæ fit cũ labore: vt. j. eo. §. ſanctim°. nũq d ergo erit capite minut°? Rñ. ſic: vt inſti. de cap. di. in prĩ. Item nũquid actiones primò in eũ & ſibi cõpetẽtes extĩgũtur: & nũquid poſtea reſtituunt ex illo edicto de cap. di. vt. ff. de cap. di. l. ij? Rñ. quidam dicunt vtrũq; verum: vt. ff. de capi. di. l. tutelas. §. iniuriarum. Sed põt dici eas non extingui, cũ poſſit adhuc cõueniri, & p abbatem vel p aliũ rel põſſalẽ reſpõdebit: vt. j. apud quos opor. cau. dila. col. vj. & ibi plenius dicemus.

d ¶ Et nos.] Sed quid ad principem de ſpiritualib° tractare? Rñ. vt dicetur. j. titu. j. in prin.

e ¶ Decertatores.] ſcilicet ieiunijs & orationibus cõtra diabolũ & expone decertatores, id eſt bellatores.

f ¶ Vt poſt illa.] hîc collige cõtinuationem huius cõſtitutionis.

g ¶ Diſpoſuim°.] q̃s cõſtitutiões nõ habem°. nã de ea q̃ eſt j. de ſanct. epiſ. nõ dicit cũ illã poſtuim° poſt iſtã: vt. C. d no. co. fa. l. j. nec de illa q̃ eſt ī. eo. vt deter. ſit. qa ibi nõ dicit de epiſc. ltẽ nec de illa q̃ eſt j. titu. j. quia eſt & illa poſt iſtam. Vel dic q p dicit de illa ī. vt deter. &c. quia de clericis & epis fit mentio ibi in fi. primę col.

† Cõcor. glo. vnica ante fi. ver ſi. & ingreſſus. i. c. vit. extra de fi li. preſby. videtũ gl. in. c. cũ de putati. ſuſancim°. nũq d ergo erit capite minut°? Rñ. ſic: vt inſti. de cap. di. in prĩ. Item nũquid actiones primò in eũ & ſibi cõpetẽtes extĩgũtur: & nũquid poſtea reſtituunt ex illo edicto de cap. di. vt. ff. de cap. di. l. ij? Rñ. quidam dicunt vtrũq; verum: vt. ff. de capi. di. l. tutelas. §. iniuriarum. Sed põt dici eas non extingui, cũ poſſit adhuc cõueniri, & p abbatem vel p aliũ rel põſſalẽ reſpõdebit: vt. j. apud quos opor. cau. dila. col. vj. & ibi plenius dicemus. notiõis. de iud. vbi vide ſi. & ingreſſus. i. c. vit. extra de fi li. preſby. videtũ gl. in. c. cũ de putati. ſuſancim°. nũq d ergo erit capite minut°? Rñ. ſic: vt inſti. de cap. di. in prĩ. Item nũquid actiones primò in eũ & ſibi cõpetẽtes extĩgũtur: & nũquid poſtea reſtituunt ex illo edicto de cap. di. vt. ff. de cap. di. l. ij? Rñ. quidam dicunt vtrũq; verum: vt. ff. de capi. di. l. tutelas. §. iniuriarum. Sed põt dici eas non extingui, cũ poſſit adhuc cõueniri, & p abbatem vel p aliũ rel põſſalẽ reſpõdebit: vt. j. apud quos opor. cau. dila. col. vj. & ibi plenius dicemus. diuersitatis: vel differentiæ. Sed ſi eſt grat° nõ ideo efficit ingrat° qa monaſteriũ ītrat: vt. j. de ſan. epiſ. §. nulli. & §. interdicim°. colla. ix. & C. de epi. & cle. deo nobis. §. hoc etiam. Azo. gularitas: & quę tolitur p ingreſſum religiõis. Dicit hoc verũ de irregularitate qui cõtrahitur defectu natalium. Si aũt eſſet irregularitas cõtracta p pter bigamiam vel homicidium: talis irregularitas nõ tollitur per ingreſſũ religionis vt ibidem dicit.

h ¶ Competit.] id eſt extra monaſticam vitam.

i ¶ Agendi.] id eſt monaſterium ędificandi.

k ¶ Ille.] ſcilicet epiſcopus.

l ¶ Ponens.] ſicut etiam in conſtitutione eiuſlibet eccleſię: aliter ſacta nõ eſt eccleſia, ſed ſpelunca illicita dicitur: vt. j. de eccle. ti. §. ſi quis autem. & j. vt nul. fabr. ora. do. j. rñ. colla. v.

m ¶ Fieri modo.] ſcilicet monachos.

n ¶ Similiter.] id eſt æqualiter.

o ¶ Non eſt maſculus.] hoc intelligunt quidam ſic vt monachus nõ ſit liber vel ſeruus, vel maſculus vel fœmina: cũ mortuus ſit: vt. j. eo. §. ſi autem vxorem. ſed illud quò ad dotem vel donationem verum eſt vt ibidem dicitur: vt. j. de nupti. §. per occaſionem. collatu. ibi. Dic ergo

nō est liber &c. i. nō est differentia hominū inter ista gña quò ad gratiā Dei suscipiēdam, sed quò ad alia differētia est iter mares & fœmias: vt ff. de stat. ho. l. in multis. & inter liberos & seruos[a] cū sint ipēs oppositæ: vt inst. de libe. §. j. Itē seruus fact⁹ monachus recedens reddit dño cū rebus: vt. j. eo. §. si vò seruitij. sed liber recedēs res monasterio dimittit: vt j. e. §. si qs autem semel. Itē in ordinatione clerici est differentia: qđ dic vt. j. de san. epi. §. adscriptitios. &. §. si seruus. col. ix.

a Sic etiam dicit b. Ambrosi. in vita beatorū martyrum Vitalis & Agricolæ, ¶ Oēs.] Sic etiā i alioēs pares sunt: vt. ff. de acc. l. hos accusare. in fi.

b Regulas.] sic j. tit. j. §. j.

c Singularē.] monasticā. nam etiā monach⁹ â monos qđ est vn⁹ dicit quasi solus & achos qđ est tristis[b]: vt. C. de epis. & cle. l. decernimus.

b Vñ chrysostom⁹ super epistolam ad hebræos: Qui monachum ꝓfiteris qui crucifix⁹ es: qui debes lugere, rides.

d ¶ Prōptē.] hoc si dubia est eius cōditio: aliās si certa, statim pōt fieri monach⁹ & īponi cucullam: vt. j. đ san. epis. §. si qs aūt. sed & si est dubia: in laico ignoto triennium: ignoto biēniū: in clerico ignoto bienniū: i noto aūt annus expectat de iure canonum[c].

c De hoc vide in ca. ad apostolicā. cum gl. suis extra de regula, & trās eun. ad religionē. vbi text. & glo. & multę cō cor. adhoc.

e ¶ Tōsura.] ſ rotunda siue corona: qa illa confert ordinē scđm quosdam: quod non credo.

f ¶ Vocantur.] ſ. vulgariter, vt in ecclesijs.

g ¶ Eos.] repete & sētissimos reuerendissimos abbates requirere &c.

h ¶ Docentē adhuc.] qui nouitij appellātur.

i ¶ Experimento.] sic instit. in proœ. §. cunq;.

k ¶ Nō enim.] interpositio est, vt in infinitis locis; i hoc volumine: vt. j. &. §. si qs aūt monasticā.

l ¶ Cum animę.] i. animati corporis. nā anima gaudet & nō patitur laborem in hoc. sic. C. de sac. san. ec. l. sancim⁹. i fi.

m ¶ Vestem.] ſ. cucullam & scapularium.

n ¶ Tonsuram.] scilicet cum corona.

o ¶ Migrātes.] ieruidico migrates. i. accedētes.

p ¶ Ex lege.] vt. C. cō. de ma. l. fi. &. C. pq. cau. fer. acci. li. p totū titu. & C. de lati. lib. tol. p totū &. C. q mili. pos. vel nō l. sup seruis. Sed nunqd monasteriū pretiū talis serui reddet dño? Videt 70 q sic: vt. C. pro quibus cau ser. l. fi. sed cōtra dico: qa imputo dño quare tantùm tardauerit.

An monasterium debeat reddere dño pretiū serui monasteriū ingredientis,

q ¶ Quō.] sic inst. qb. mo. iuspa. po. sol. §. fili⁹. sic. j. cōit. q đ dig. i prin.

r ¶ Nuper.] hęc est interpositio vsq; illuc, si quis igitur.

s ¶ Ex Lycia.] nomen propriū puincię.

t ¶ Famosissimus.] abbas fuit sanctissimus: vt dicitur in decretis.

neq; fœmina, neq; liber, neq; seruus: omnes[a] enim in Christo vnā mercedem ꝓcipere. ¶ Sancimus ergo sacras sequentes regulas[b], eos q singularem[c] cōuersationem ꝓfitentur, nō prompte[d] mox à reuerendissimis præsulibus venerabilium monasteriorū habitum percipere monachalem: sed per triennium totum (siue liberi forte sint siue serui) tolerare nōdum monasticum habitū promerentes: sed tō sura[e] & veste eorum q huiusmodi vocātur[f], vti, & manere diuina addiscentes eloquia & reuerendissimos eorū abbates requirere eos siue liberi sint, siue serui, & vnde eis desiderium vitæ singularis accesserit: & discentes ab eis: quia nulla malignā occasio ad hoc eos induxit: & habere eos[g] inter eos q adhuc docentur[h] atq; monent: & experimēto[i] percipere eorum tolerantiā & honestatem: (nō enim[k] facilis est vitæ hoīm mutatio, sed cum animæ[l] fit labore) & dum triēnio toto ita ꝓmanserint, optimos semet ipsos & tolerabiles alijs monachis & præsuli demōstrantes: hos monasticā ꝓmereri vestem[m] atq; tonsurā[n], & siue liberi sint, sine calūnia permanere: siue serui, penit⁹ nō ingetari migrantes[o] ad cōem oīm dicimus autem cælestem dñm, & arripiant in libertatem. Nam si in multis casibus etiam ex lege[p] hoc fit, & talis quędā libertas dat: quomodo[q] nō prævalebit diuina gratia talibus eos absoluere vinculis? Si verò intra triēnium venerit qspiā, & aliquē horum qui cōuersationem ꝓfessi sunt, trahere tanq; seruum voluerit (hoc qđ nobis nuper[r] ex Lycia[s] nunciauit Zosym⁹ Deo amabilis, vir famosissimus[t] in conuersatione, & propè vicesimum & centesimum ætatis agens annum: pollens autem & animi virtutibus, & corporis operationibus, tāta quædam in eo gra Dei floret). Si quis igitur (sicut ꝓdiximus) intra trienniū veniat, aliquē in seruitutē trahens volentiū & p durantiū[v] vt fierent monachi, & dicat qm abripuit quasdā res, & ꝓpterea recurrit ad monasteriū: sancimus eū non prōptè agere, sed prius nunquid dolo malo est in possessione? ergo est pro eo ac si in possessione seruitutis esset: vt. C. de proba. l. vis eius. &. ff. de lib. cau. l. qđ autem. quare dic q hīc est fauor religionis vt ipse nō probet licet dolo malo sit in possessione libertatis: aliās vt dictum est, esset contra.

u ¶ Et perdurantium.] scilicet in probatione. Accur.

x ¶ Probare.] Not. quia dominus probat: ergo seruus est in possessione libertatis: vt. C. vbi causa sta. aga. l. j. &. ff. de libe. cau. l. liberis. §. fina. Sed mò ꝓbare[x] ꝓ veritate quia seruus est, & pro furto forsan aut vita maligna, aut vitijs[y] pessimis fugerit qdem ꝓpter[z] suum vitium, ad monasterium aūt venerit. & si quidem verax ostendatur, & apparuerit[a] ꝓpter eiusmodi causam monasticā simulās[b] cōuersationē, aut ꝓpter turpitudinē vitę forte diffugiens[c], & nō ꝓ veritate sanctimoniæ habitum cōcupiscēs, huncredidi dño cū quib⁹[d] forsan abripuit, si tamē hæres etiā in monasterio fuerit: eum verò qui dñs approbatur, dare ei[e] iusiurandum qa nihil mali ei faciet, & suscipere atq; eum reducere domum. ¶ Si vero is quidem qui dicit se esse dominū nihil tale probauerit, & appareat is qui in talibus accusatur, ex ipsa conuersatione honestus ac mitis & forsan testimoniū[f] habeat aliorum q etiam apud dominum cōsistens disciplinatus fuerit, & honestatis amator[g]: & si nondum forte cōpletum est triennij tempus, attamen etiam sic maneat in venerabili monasterio, trahentium asperitate liberatus. Triennij vero semel expleto tempore iudicatus quia monastica dignus est honestate: maneat i monasterio. Nequaquam enim damus licentiam vlli penitus perscrutari quæ eius[h] sunt: sed siue liber, siue seruus sit, manere eū in conuersatione volum⁹. nam etsi[i] vitium in priori ab eo forte gestū est vita[k] (humana[l] enim natura quodāmodo labitur ad delicta) attamen sufficit ad mediocrem[m] purgationem peccatorum & ad virtutis augmentum, triennalis temporis testimonium. ea verò q rapta sunt etiā si apud quoscunq; inueniant modis oībus reddant prisco[n] domino. ¶ Si verò seruitij necessitatem effugiēs[o] tentauerit[p] monasterium quidem derelinquere: aliam autem vitæ sectari figuram[q]: licentiam dam⁹ domino & trahere eum: & probāti fortunā[r] inter seruos habere[s]: non enim iniuriam patietur tantā ad verum seruitium tractus[t], quā tùm ipse iniuriatus[v] est Dei culturam refugiens. Et hæc quidem de fortuna[x] horum qui inter mona-

y ¶ Vitijs.] Vt quia ad vxorem alterius accesit: vel simile. Accurs.

z ¶ Propter.] ſ. statim à dño vt nō verberaret & postea ad monasteriū otiosè iuit: vt sequit: aps si statim ad monasterium iret: redderet dño vt. C. de ijs qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. fi.

a ¶ Apparuerit.] propter ꝓbationem illius.

b ¶ Simulans.] tanquā liber, cùm sit seruus: vel melius simulat se velle fieri monachum, cùm so lùm voluerit euitare pœnam.

c ¶ Diffugiens.] ſ. ad monasterium vt euitet pœnam illius delicti. nā aliās interficit se qs quā doq; propter conscientiam delicti: vt ff. de bo. eo. qui sibi mor. l. fi.

d ¶ Cum quibus.] ſ. rebus.

e ¶ Dare ei.] scilicet abbati. vel dic seruo: vel impersonaliter, nō curo vt. j. de man. princ. §. sed neq; collatione. ix.

f ¶ Testimonium.] ſ. bonū: vt vulgariter dicitur. j. eo. §. cogitandum.

g ¶ Amator.] nam si prius tunc bonus fuit, & nūc bonus ꝓsumitur: sic & econtra: vt. ff. de remili. l. nō omnes. §. à barbaris. &. ff. de accusa. l. si cui. §. eisdem.

Præsumitur semel bon⁹ semper esse bonus, & ecōtra.

h ¶ Eius.] ſ. serui an sit liber necne. Accursius.

i ¶ Et si vitiū.] i. peccatum vt furtū vel simile: vt. j. eo. §. j. Accur.

k ¶ Vita.] i. antequam esset monachus. Accur.

l ¶ Humana.] interpositio est Accur.

m ¶ Mediocrē.] aliās meliorem. Accursius.

n ¶ Prisco.] i. antiquo. Accursius.

o ¶ Effugiens.] prius tñ. iuit ad monasteriū.

p ¶ Tentauerit.] scilicet postea.

q ¶ Figuram.] quancunq; vitam faciat.

r ¶ Fortunam.] i. seruitutem.

s ¶ Habere.] Sed nōne iam erat liber ꝓpter monachationem? Rñ sic[d], sed tanq; ꝓ ingratitudinē in seruitutē reducit: vt. C. de lib. & eo. libe. l. iij. Qualiter ergo probabit eū seruū cùm cōstet eū liberū? Rñ. ꝓbabit eū prius fuisse seruum suū vt tūc sibi cōpetat occasiōe ingratitudinis actio. Si aūt curialis fuisset, suæ curiæ reddit: vt. j. eo. §. si verò relinquens. Si aūt est prorsus liber, res ꝓdit suas, & primo monasterio applicantur & ipse in aliud monasteriū detrudit: vt dicem⁹ j. eo. § fiverò relinquens. vt & ibi dices.

d Secus tñ est si seruus promoueat ad sacros ordines cōtra volūtatem dñi sui vt. j. c. j. &. ij. extra de fer. non ordi.

t ¶ Tractus.] i. ad veram seruitutem primi dñi.

v ¶ Iniuriatus.] scilicet Deo.

x ¶ Fortuna.] id est conditione.

Certatores

chos profiteri volunt, ſancimus. ¶Cogitãdũ verò eſt quõ ipſos habitantes & degentes, monaſticæ philoſophiæ certatores [a] dignos eſſe oſtẽdamus. Volumus em̃ nullum monaſterium ſub ditione nr̃a conſtitutũ, ſiue plurimorũ hoĩm eſt, ſiue paucorum: monachos qui ibi ſunt diuiſos ab alterutris eſſe, & ꝑprijs habitationibus vti: ſed cõiter qdẽ eos comedere ſancimus: dormire verò oẽs in cõi, vnoquoq; quidem in propria quadam ſtratura [b] iacente, in domo verò vna collocatos: aut ſi fortè non ſufficit ad multitudinem monachorũ dom⁹ vna, in duas forſan aut plures, non tñ ſeorſum & apud ſemetipſos, ſed in cõi, teſtes [c] alterutris ſint honeſtatis & caſtitatis: & neq; ipſum ſomnũ deſidioſum habeant [d], ſed meditantes bonum ornatum, propter increpationẽ reſpiciẽtiũ: niſi [e] tñ quidam eorũ in cõtemplatione & perfectione degentes, vitam remotam habeãt in hoſpitio: (quos vocare anachoretas [f], id eſt diſcedẽtes: & heſychaſtas [g], id eſt quieſcentes conſueuerũt tanq̃ à cõmunione ad meliora exceptos) alioq; alios quibuſcũq; inter multitudinem cõuerſatio eſt, in ijs q̃ vocantur cœnobia, id eſt in communi vita eſſe volumus. ſic enim zelus [h] eis ad virtutem creſcit, & maximè iuuenibus ſi cum ſenioribus conſtituantur. fiet enim ſeniorũ cõuerſatio iuuẽtutis educatio perfecta [i] & ſic ſint ĩ cœnobijs ſuo ꝑprio abbati [k] obediẽtes, & traditã ſibi cõuerſationẽ [l] ĩculpabiliter obſeruãtes.

¶ *Conſtitutus in minoribus ordinibus ſi uxorẽ acceperit, de clero eſt expellendus. Angel.*

¶Si quis aũt fortè ſemel dedicatus ſchematiq; [m] potitus: deinde à monaſterio diſcedere voluerit, & priuatam fortaſsis eligere vitam: ipſe quidem ſciat quam pro hoc dabit Deo ſatiſfactionẽ: res autẽ quaſcũq; habuerit dum in monaſteriũ intrabat, eas domini eſſe monaſterij: & nihil [n] penitus eijciat. ¶Illud [o] quoq; decernimus: qui in monaſteriũ introire voluerit, anteq̃ monaſterium ingrediatur, licentiam habere ſuis vti quo voluerit modo [o]. Ingredientẽ nãq; ſimul ſequũtur oĩno res: licet nõ expreſsi q̃ introduxerit eas, dixerit: & non erit dñs [p] earũ vlteri⁹ [q] vllo modo. Si verò filios habuerit: ſi quidẽ cõtigerit iam eũ res aliquas donaſſe eis, aut ꝑ antenuptialẽ [r] donationem, aut per dotis occaſionẽ cõtuliſſe, & faciũt hęc quartam abinteſtato eius ſubſtantię: nullũ in reliquis rebus habeant participiũ filij. ſi nautem nihil eis donauerit, aut min⁹ quarta [s]: poſtq̃ abrenũciãs [t] conuerſatus fuerit iter monachos nihil hominus quarta debeatur filiis [v]: aut ſupplementum, ſi cõtigit eos iam aliquid accepiſſe: aut etiã quatenus totum [x] eis detur [y]. Si autem vxorem habens deinde eam relinquens [z], in monaſterium ingrediatur: & dos mulieri ſeruetur & ex morte [a] pactũ: (qđ in alia nr̃a ſanciuimus cõſtitutiõe [b]) oĩb⁹ [c] q̃ ſup monachis de his dicta ſunt, & in mulierib⁹ in monaſteriũ ingrediẽtib⁹ valituris. ¶Si verò relinquens monaſterium, ad quandam veniat militiam, aut ad aliam vitæ figuram: ſubſtantia eius etiam ſic in monaſterio (ſecundùm qđ à nobis prius dictum eſt [d]) remanente, ipſe inter officiales [e] clariſsimi prouinciæ iudicis ſtatuetur [f]: & hunc habebit mutationis

a ¶Certatores.] ſic. ſ. eo. j. reſpon.

b ¶Stratura.] locus quida vilis ad iacendũ diſpoſit⁹: vt. ff. de ver. ſign. l. in ſtratum. [c ¶Teſtes.] nudo verbo nõ dico coram Deo: licet qui dã contradicãt: qa ſibi nullũ latet ſecretũ. Sed nunquid aliãs in iudicio põt eſſe teſtis? Rñ. ſic [a] cùm nõ ſit ꝓhibitus: vt. ff. de teſtũ. l. j. nec obſtat q̃ dicit mortuꝰ, quia quò ad matrimoniũ verũ eſt vt. j. eo. §. ſi aũt vxorem. imo ideo magis ei creditur, & magis punire ſi fallũm inueniret dixiſſe. arg. C. de epiſ. & cle. l. preſbyte. Item nunquid ꝓ monaſterio vl̃ cõtra poteſt ferre teſtimoniũ? Videtur q̃ nõ: vt. ff. de in ius voc. l. ſed ſi. §. q̃ manumittit. & ff. de re. diui. l. intantũ. §. vniuerſitatis. & ff. qđ cuiuſ. vniuer. l. ſicut. Sed credo cõtra, cùm nõ ſit prohibitus: vt. ff. de teſtib. l. j. Itẽ nunqd in cauſa alterius monachi? Rñ. q̃ ſic eadẽ ratione: quia [a] cauſam poteſt habere: vt. j. apud quos opor. in patre licet tanq̃ amico aliquantulũ minor fides habeatur: vt. C. de teſt. l. eos. & ff. de teſtũ. l. iij. Idẽ de conuerſo. idẽ de monacho: vt. j. eo. §. pe. & j. tit. j. §. quanta igitur.

Secus tñ Videt iure canonũ: vt extra ne cleri. vel mon. per totum.

d ¶Habeant.] aliãs habeatur.

e ¶Niſi tamẽ.] benedixi eos ſimul eſſe niſi &c.

f ¶Anachoretas.] Hebraicè, latinè eremita ſiue extraneus vel ab alijs diſcedẽs, vt ſequit.

g ¶Heſychaſtas.] gręce: aliãs vt in nouellis.

h ¶Zelus.] i. amor erga Deũ: alꝰ ꝓ inuidia dicitur. vñ illud: Zelus domus tuæ comedit me, & alꝰ zelo zelatꝰ ſum &c.

i ¶Perfectã.] Vnde illud: mores á coniuncto formãtur, vt. ff. de ædil. edi. l. ędiles.

k ¶Abbati.] vl̃ priori.

l ¶Conuerſationẽ.] id eſt regulam.

m ¶Schemateq̃.] i. ordine vl̃ habitu monachali: & ita poſt triennium.

n ¶Et nihil.] idem in alijs clericis qui bona inferunt in eccleſia: vt C. eo. ſ. de epiſ. & cleri. l. deo nobis. §. huiꝰ. Quid ſi non tenuit monachatio, nunquid res in monaſterio remaneãt? Rñ. diſtingue: aut & monachatio & rerum oblatio ex preſsè vtrũq; factũ fuit quo caſu cũ vnũ ex altero nõ pẽdeat: licet vnũ nõ valeat, alterũ valet: vt. ff. de eo qđ cer. lo. l. centũ. Si aũt monachatio tñ facta fuit: & ſic ꝓ cõſequens rerũ oblatio: vt. j. proxi. §. ſublato principali nõ remanet acceſſoriũ: vt. ff. ſi qs cau. l. ij. j. rñ. arg. ff. de ſer. ruſt. ꝓdi. l. iij. & C. ſi pẽ. app. mors interue. l. iij. & C. ſi reus vel accu. l. j. Item nunquid earũ rerũ nomine monaſteriũ cõuenit? Videt q̃ nõ tanq̃ ſucceſſor: vt. ff. de iu. do. l. mulier bona. & inſti. de acqſi. ꝓ arro. §. fi. ſed rõne poſſeſſionis rei vẽditæ vel hypothecę ſic: vel alijs q̃ rõne poſſeſsionis dantur ꝓſonalibus aũt idẽ monachus conuenit: vt. j. apud quos opor. mo. cãm. colla. vj. vel dic vt not. in aut. ingreſsi. C. de epiſ. & cle.

Mõachatione non tenente an res apud mõaſteriũ maneant.

o ¶Voluerit modo.] poterit ergo ſibi vel vſufructꝰ noĩe vel ꝓprietatis aliqd ſeruare: vt hîc. ſed cõtradico: nam nihil retinere põt vt ſeqtur & qđ hoc dicit verũ eſt in alios & nõ in ſe. Sed nunqd intrando rũpit teſtamentũ? Rñ. ſic duabꝰ rõnibꝰ & qa capite minutꝰ eſt vt inſti. q. mo. teſt. infir. §. non tñ. &. ſ. eo. §. j. & qa quaſi filius ſibi agnaſcit. ſ. monaſterium vt. j. de ſan. epiſ. §. ſed hoc ꝓſenti. Quare dic q̃ alia volũtas hæc fuerit & nõ teſtamentũ: vel aliqd monaſterio relinquat vt nõ videat ꝑiturus poſthumus: vt inſt. de exhęre. li. §. ij. [p ¶Non erit dominus.] ſed videt q̃ ſit nam adhuc poſtea diſponit ſi prius non diſpoſuerat: vt. j. de ſan. epi. §. ſi qua mulier. col. ix. Sed dic q̃ nõ ideo eſt dñs. nam & de alienis aliqs qñq; teſtat: vt inſti. de pupil. ſubſti. §. j. &. C. de ſec. nup. fœmine. §. fi. Vel dic vt ibi dicemus. Itẽ qđ ſi cauſa orationis vel probationis? Rñ. nõ habet locũ qđ hîc dicit: ſed ita demũ ſi ſeculo renunciauerit: vt j. eo. §. ſi verò relinquẽs. Item quid ſi eccleſiam ſecularem vel capellam vel plebẽ vel ſimilẽ intret? Rñ. tenet propria & acquirit & teſtatur in his: vt. j. de ſan. epi. §. preſbyteros autem. Idem đ epõ: vt. j. de ec. ti. §. inter dicimus. colſ. ix. Accur.

q ¶Vlteríus.] i. à tpe introitus: vel dic ex tempore huiꝰ legis: vt. j. hęc con. interpre. conſtit. de his &c. colla. vj.

¶ Cõcor. c. in ꝓſentia. extra đ proba.

r ¶Antenuptialẽ.] quas filijs dederat vt do narent vxori: & idem de dote quam dat filiæ vt det marito: vel etiã ipſe pater dat. Acc.

s ¶Minus quarta.] quod hic de quarta dicitur, hodie correctũ eſt vt. j. de trien. & ſemiſ. §. j. colla. iij.

t ¶Abrenũciãs.] ſecuſo & proprijs,

v ¶Filijs.] hîc ſubdiuidit aut &c.

x ¶Totum.] quando nihil dederat eis.

y ¶Detur.] Sed an qđ debeat. ſ. quarta ſtatim poſt ingreſſum peti poteſt? videt q̃ nõ: vt. C. de dona. inter vir. & vxo. l. res. in fi. ſed contradicas qa filij fame perirẽt: qđ pręcauendũ eſt: vt. C. de alen. lib. ꝓ totũ. & qa ꝓ mortuo eſt iam: vt. j. ꝓxi. §. &. j. de nup. §. ſcđm occaſionem. colla. iiij. &. j. vt lice. ma. & auię. §. quia verò ex cõſenſu. colla. viij. & ſunt hęc vera quando volens quis monachus efficit: aꝰ ſi inuitus efficit monachꝰ alię duę partes deſcẽdẽtibꝰ tertia mõaſterio: vl̃ ſi nõ habet deſcendẽtes tertia aſcẽdentibꝰ: duæ monaſterio danť: vt. j. vt nulli iud. §. adulterã. &. §. qa verò. &. §. adulteria. collatio. ix. &. j. vt lice. mat. & auiæ. §. quia verò ex conſenſu.

Quarta an ſtatim poſt ingreſſum poteſt peti.

z ¶Eam relinquẽs.] ꝓ certo ponit quòd poteſt dimittere eam: qđ eſt verum ſecundùm leges. ſed ſecundùm canones nõ poteſt ſi cognouit illam carnaliter: niſi & illa vouerit caſtitatem. ſi autem nõ cognouerit poteſt: vt extra de conuer. con. c. ex publico. Accurſius.

a ¶Ex morte pactũ.] vt ſi fecerat pactũ mulier de donatione lucranda tota: vel pro aliqua parte ſi prę moriatur maritus: vt. ſ. de non alie. §. hoc autem. nunc lucratur: quia pro mortuo habetur: vt. j. de nup. §. ſecũ dùm occaſionem. Accurſius.

b ¶Conſtitutione.] vt. C. de epiſc. & cleri. l. Deo nobis. §. ſponſa. & §. hoc etiam.

c ¶Omnibus.] facit. j. titu. j. §. quarta. ſic &. j. eo. §. penul.

d ¶Dictum eſt.] vt. ſ. eo. §. ſi quis autem ſemel.

e ¶Officiales.] erat autem officium multiplex miniſtrans præſidi & onoroſum. vnde etiam ſine remiſsione naturalitatis fiebat: ſi quis filius naturalis curię accederet, & pręſidi ſeruiret: vt inſt. de nup. §. fi. & j. quibus mo. nat. effi. ſui. §. ſi quis igitur fuerit. coll. vij. ex lꝰ officialibꝰ interdum accõmodabat defenſori ꝑ les: vt. j. de defen. ci. §. nulla. colla. iij.

f ¶Statuetur.] hoc ſi prius fuerat officialis: aliãs ſi ſeruus domino: vt ſ. eod. §. ſi verò ſeruit. j. liber in aliud monaſterium cum rebus poſt exitũ quæſitis mittitur: vt. j. de ſanc. epiſ. §. ſi monachus. colla. ix.

a ¶ Fructum.] id est damnum: & sic ironicè loquitur.
b ¶ A priori.] hoc est verũ de acquisitis ante exitum: aliâs contra: vt ſ. §. proxi. diximus.
c ¶ Non susciperẽ eum.] nisi volũtate abbatis prioris monasterij & epi. nã eps mittit eum in aliud monasteriũ: vt j. de ian. epi. §. si monach⁹,
d ¶ Circumlatę.] i. iudicium vagum.
e ¶ Alia.] quã quæ habebat in primo monasterio.
f ¶ Requirentis.] scilicet animæ.
g ¶ Archimandritæ.[a] archos princeps: mandrita magister: inde archimãdrita. i. princeps magistrorum: hoc est abbates vel priores monachorum.
h ¶ Regulas.] sic j. titu. j. §. j.
i ¶ Profitentium.] id est eligentium.
k ¶ Conuersationẽ.] aliàs conuersionem.
l ¶ Clerici.] in minoribus ordinibus.
m ¶ Etiam sic.] q. d. ac si iam esset in gradu altiori clericatus puectus.
n ¶ Abutãtur.] ex eo q̃ erat clericus in minoribus ordinibus cõstitutus, erat fiducia. i. ipes ascendẽdi ad maiores: qa sæpe abutitur accipiendo vxorẽ; & ideo ad maiores non ascendet.
o ¶ Fiducia.] ex his em quæ geritur minori ordine præsumimus q̃ malus erit clericus in maiori: sic & ẽcontra est bona spes quãdoq; : vt insti. in prœmio. in fi.
p ¶ Quippe.] interpositio est vsq; ibi, excludatur &c.
q ¶ Permittat.] ſ. aliâs si non esset monachus vt in quatuor minorib⁹ ordinibus cõstitutus: vt j. tit. j. §. neq; autem. qui statim sequitur.
r ¶ Lectorum.] qui sunt in minoribus ordinibus constituti.
s ¶ Alijs.] in maioribus ordinibus constitutis.
t ¶ Omnibus.] etiã si non sint monachi.
v ¶ Concubinas.] sic j. de san. epis. §. presbyteris. col. ix.
x ¶ Confundens.] cõfundere enim bonam & malam vitam vult.
y ¶ Dudum.] in Græca constitutione quam non habemus.
z ¶ Deo.] sic ſ. eod. §. si quis autem fortè semel. Accursius.
a ¶ Monasterium.] iubaudi fieri volumus: & repete fieri volumus Abbatẽ non per ordinẽ.
b ¶ Per ordinẽ.] aliud in defensore ciuitatis: vt j. de defen. ciui. §. interim. colla. iij. Accursius.
c ¶ Nec oĩno.] Arg. cõtra. ſ. de hæred. & fal. §. inordinatum. Accursi.
d ¶ Lex nostra.] Græca, quam non habemus nec enim de illa quę est j. de sanct. episco. §. iubemus. dicit quæ est post illam: cùm postea inueniamus eam: vt. C. de no. co. fa. §. fi.
e ¶ Episcopum.] Not. q̃ per hanc constitutionem episcopus eligit abbatem: sed hoc corrigit: qa monachi eligunt & eps ordinat: vt j. de sanc. episco. §. iubemus. Episcop⁹ abbatẽ eligit.

fructum[a], vt qui sacrum ministerium dei pexerit, tribunalis terreni obseruet seruitium. Si verò relinquens monasteriũ in quo cõuersationem habuerit, ad aliud transeat monasterium: etiam sic quidem eius substantia maneat & vendicetur à priori[b] monasterio vbi abrenuncians hanc reliquit. Cõpetens aũt est reuerẽdissimos abbates nõ suscipere eũ[c] q̃ hoc egit. Erronea nanq; talis est vita monastica, nullatenus tolerantiæ p̃xima, neq; cõstantis & persistentis aiæ, sed indicium habetis circũlatæ[d], & aliunde alia[e] requirentis[f]. Ea propter etiã hoc p̃hibeant Deo amabiles epi & archimãdritæ[g] nuncupati, monasticã honestatẽ sc̃dm regulas[h] sacras cõseruantes. ¶ Si q̃s aũt monasticam p̃fitentiũ[i] conuersationem[k] meruit clerici[l] ordinationem: maneat etiã sic[m] purã seruãs cõuersationẽ. q̃ si facti clerici abutantur[n] fiducia[o], & ad nuptias venire p̃sumãt: quippe[p] in tali gradu cõstitutus inter clericos, q̃ ei vxorẽ ducere p̃mittat[q]? (dicimus aũt gradum cantorũ, aut lectorũ[r]: aliis[s] em̃ oĩbus[t] nuptias sc̃dm sacras regulas penitus interdicimus, aut cõcubinas[v] habere, aut luxurijs tradere vitam) excludatur modis oĩbus à clero, tanq̃ priorem conuersationem & solitariã cõfundens[x] vitã: & priuat⁹ sit decætero: ad militiã quidem, aut ad aliud officiũ venire nõ præsumens, nisi voluerit dudum[y] à nobis interminatis subiacere pœnis: ipse autem apud semet ipsum degens, & agnoscens qualẽ p̃ hoc daturus sit magno Deo[z] satisfactionem.

¶ *Abbas eligẽdus & ordinãdus est optimus meritis & uirtute, & non ex ordine uel tempore, his obtinentibus generaliter in omnibus. Barto.*

¶ Ordinatione verò abbatũ si quã do contigerit egere monasteriũ[a]: abbatem nõ per ordinem[b] reuerẽdissimorũ fieri monachorũ, nec[c] omnino eum qui post primũ est, mox abbatem fieri: nec qui post illum secũdus est, neq; tertium aut reliquos; hoc q̃d etiam alia lex[d] nostra dicit, sed Deo amabilem locorum ep̃m[e] percurrere quidem cõsequenter per oẽs (nõ enim[f] exhonorandũ[g] est omnino tps[h], & ex eo ordo) & eum q̃ apparuerit pri⁹ optimus[†] inter monachos constitutus, & dignus præsulatu[i] eorũ, hũc eligere: eò quòd humana natura talis[k] est q̃d neq; oẽs per ordinẽ inter summos[l], neq; rursus omnes inter nouissimos constituti quidẽ sint: sed procedat quidem sc̃dm[m] gradũ præcedentis[n] inspectio: qui verò prior mox inter enumeratos optimus apparuerit, is abbas sit, & ordinem simul & virtutem suffragantem[o] habens. Oportet em̃ eos qui discernunt quod melius[p] est, à peiore: aliud quidem ad regẽdum dimittere[q]? aliud verò inclinari[r] iubere, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. ¶ Q̃cunq; [s] tamen à nobis in omnibus q̃ prius[t] & quę nũc prolatæ sunt sacris nostris cõstitutionibus sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasterijs: hęc communia ponimus & in masculis & in fœminis[v], & monasterijs & asceterijs[x]: nõ discernentes quantum ad istos masculũ aut fœminam: eò q̃ sicut prædiximus[y], vnum omnia in Christo cõsistãt.

¶ Hæc igitur omnia sanctissimi patriarchæ subsè constitutis Deo amabilibus metropolitis[z] manifesta faciant: at illi subiectis sibi Dei amabilibus episcopis declarent: & illi monasterijs Dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant: quatenus per omnia domini cultura maneat vndiq; incorrupta. Imminebunt enim maximę pœnæ ista transgredientibus: dicimus autem de cęlo: quas necesse est rectorum[a] dogmatũ contemptoribus imminere. Et nostræ siquidem reipublicæ iudices si hæc eis nunciẽtur: omnibus studeãt modis ea q̃ sacris regulis continẽtur, quas nostra sequitur[b] lex, ad effectum perduci procurare. Nam nec illos deserit pœna hęc negligentes: qua propter sequentem[c] hæc tuam[d] sanctitatem decet omnibus sub se positis sanctissimis metropolitanis hæc facere manifesta. Datũ xiiij. calend. Aprilis Cõstantinop. Belisario V. C. Con.

f ¶ Nõ enim.] interpositio ẽ vsq; ibi, & eũ &c.
g ¶ Exhonorandũ.] id est honorandum.
h ¶ Tẽpus.] Not. arg. p nõuis doctoribus. sic. C. de off. rec. puin. l. potioris. arg. contra. ff. de mu. & ho. l. semper. &. C. de postu. l. puidẽdũ. &. ff. de fi. instru. l. fi. &. ſ. eo. §. cogitandũ. &. ff. si cer. pet. l. cùm quid. in fi.
i ¶ Præsulatu.] id est dign⁹ quòd sit abbas.
k ¶ Talis est.] vt oẽs homines sint æquales, vt subijcit. Accursius.
l ¶ Summos.] vt. C. de vete. iur. enu. l. j. Accur.
m ¶ Secũdũ gradũ.] ſ. bonorũ non temporis: vt ſ. proxi. dixit.
n ¶ Precedẽtis.] ſ. epi scopi. Accursi.
o ¶ Suffragantem.] i. adiuuantem. Et sic no. q̃ dat fauorem personę authoritas dignitatis. sic ff. de sena. l. fina. Dignitas dat fauorẽ p̃sonæ.
p ¶ Quod melius.] sic j. quibus mo. na. effi. sui. §. j. colla. vij.
q ¶ Dimittere.] sic. ff. loca. in naue. ĩ fi. sic. ff. dmu. & hon. l. rescripto.
r ¶ Inclinare.] id est omittere.
s ¶ Quęcunq;.] nunc dicit, q̃ dixi. ſ. in monachis habeãt locũ i monachab⁹: & vltimò dicit q̃ archiepiscopi debẽt hęc omnia manifesta facere epis sub se positis. Ac.
t ¶ Prius.] vt. C. de epi. & cleri. l. fi.
v ¶ In fœminis.] ſ. eo. §. omnibus.
x ¶ Assisterijs.] ab assistendo dicitur, q̃ multũ stat ibi ad orãdũ: vt i loco vbi sit corp⁹ sanctum.
y ¶ Prędiximus.] vt. ſ. eo. §. hinc autem.
z ¶ Metropolitis.] i. archiepiscopis: aĩs metropolitanis.
a ¶ Rectorum.] neutri generis.
b ¶ Sequitur lex.] sic j. vt cleri. apud propri. epi. §. fi. col. v). & j. de ec cle. titu §. j. j. rñ. colla ix.
c ¶ Sequẽtẽ.] i. nos.
d ¶ Tuam.] ó Epihani vt. ſ. eo. in princ.

a de hoeuerbo vide. j. q. vij. c. dispensatores.

Præsumptio ex retroactis capitur.

† Cõcor. e. ij. cũ gl. sup v̄bo, sanctiores. extra de of fic, custo.

TITVLVS VI.

Quomodo oporteat epos[e] & cęteros clericos[f] ad ordinationes perduci: & de expẽsis[g] ecclesiarum.

e ¶ QVOMODO OPORTEAT EPISCOPOS &c.
¶ *De Monachis dictum est ex qbus fiunt episcopi quare uideamus de episcopis: ut j. eo. §. igitur ordinandus. & de hoc dicitur j. e. usq; ad. §. & illud etiã.*
f ¶ Clericos. hoc expeditur. j. eo. §. hoc autẽ de eo. & §. sed neq; & §. quãta.
g ¶ De expensis. hoc dicitur. j. eo. §. sed neq; effusas.

Maxima

¶ Administrationes & iurisdictiones papæ & principis distinctæ sunt. Episcopus ordinandus est honestus, & gloria fruens, benè eruditus uerbo & opere, & corporis sapientia, contradicto re nullo apparente, uel repulso. Barto.

Impe. Iustinianus. a. Epiphanio archiepiscopo & patriarchę Constantinopolitano.

Maxima[a] quidem in omnibus sunt dona Dei †, à superna collata clementia sacerdotium & impiũ[b]: illud [c]quidem diuinis ministrans: hoc autem [d]humanis præsidẽs ac diligentiã exhibẽs. ex vno eodẽq; pricipio †vtraq; [e]pcedetia humana exornant [f]vitã. Ideoq; nihil sic [g]erit studiosum imperatoribus sicut sacerdotũ honestas: cũ vtiq; & p illis [h]ipsi [i]semper Deo supplicent. nã si hoc [k]quidẽ inculpabile sit vndiq;, & apud Deum fiducia plenũ: imperium [l]autem rectè & cõpetẽter exornet[m] traditam sibi rempublicã: erit cõsonãtia quędã bona, omne qcqd vtile est humano cõferens[n] generi. ¶ Nos igitur maximã habemus solicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem: quam [o] illis [p]obtinentibus credimus: qa p eã maxima nobis dona dabuntur à Deo, & ea q̃ sunt, firma habebim[o]: & q̃ nondũ hactẽn[o] venerũt, acqrem[o]. Bñ aũt [q]vniuersa gerantur † & cõpetenter, si rei principiũ fiat decens & amabile Deo [r]. Hoc aũt futurũ esse credimus, si sacrarũ regularũ obseruatio custodiat quã iusti & laudãdi & adorãdi inspectores & ministri Dei verbi tradiderũt apostoli, & sancti [s]pres custodierũt & explanauerũt. ¶ Sanci mus [t]igit sacras p omnia sequẽtes regulas [v], dum quispiam sequenti omni tpe ad ordinationẽ episcopat[o] adducit[x], cõsiderari pri[o] eius vitã, secundũ sanctũ apostolũ[y], si honesta & inculpabilis & vndiq; irreprehẽsibilis sit, & in bonis [z]testimoniũ [a]habeat: & sacerdotẽ decens[b], & neq; ex officiali [c]aut ex curiali veniat fortuna: nisi tñ exnouella ætate (sẽm qđ iam dispositum [d]est) in monasterio cõstitut[o] fortuna liberetur: quartã [e]tñ prius substãtię reddẽs curię. ¶ Neq; eñ idiota [f], neq; ex ijs q̃ vocant̃ laici [g] existens, ita mox ad episcopatum ascẽdat: nec imaginariã [h]suscipiat ordinationem: tanq̃ modò quidẽ idiota, mox autem clericus, deinde paruũ aliquod tẽpus prętereiens [i], episcop[o] appareat. ¶ Et neq; vxori aliæ [k]copulatus, sed aut in virginitate deges [l]à principio, aut vxorẽ quidẽ habẽs ex virginitate, aut ad eũvenientẽ[m], & nõ viduã, neq; seiunctã [n]viro, neq; concubinam, neq; filios aut nepotes [o]habens, neque cognitos [p]legi, neq; illi [q]odibiles [r]. alioqui q̃ prẽter hoc aliqd agit: & ipse cadet sacerdotio: & q̃ eum ordinat, foris episcopatũ sectabitur, hãc legem offendens. Sed neq; pecunijs [s]oportere emere sacerdotiũ ei permittimus: sõlũverò eũ respicere domini Dei culturã volumus: & nõ plurimis humanis cogitationibus distrahi. ¶ Sed ne-q̃ que †ineruditus existens sacrorũ [t] dogmatũ, ad episcopatũ accedat, prius aũt aut monasticam vitam p̃fessus, aut in clero cõstitutus nõ minus mensibus sex, vxori [v]tamen non cohęrens, aut filios aut nepotes habens. Hoc enim omnimodo super Deo amabilib[o] episcopis quærimus: sicut etiam prius duab[o]

Ecclesia mater imperij dicitur.

†in qbusdam scriptis exem. nõ est vox Dei.

†Facit. c. nouit. cum gl. sup verbo, nostra. in prin. ibi imperium enim. extra de iudic.

Papa iurisdictionem temporalẽ imperij non habet.

†Concor. cap. in nomie. xxiij. distin.

Eps. xiiij. conditiones habere debet.

† Cõcor. c. tãta est. &. c. j. extra de simoni.

Simonia manu, lingua, & obsequio cõmittitur.

a ¶ Maxima.] verè est maxima: qa ex his duobus totus regit̃ mundus. vnde illud: ecce gladij duo hîc secũdùm vnum intellectũ. Alij dicunt quòd duo testamenta significant.

b ¶ Imperiũ.] imo à populo Romano videt esse imperium: vt insti. de iu. nat. §. sed qđ principi. Rñ. & illud dei dispositiõe factũ fuit, sine quo factũ est nihil: vt dicit̃ in euãge. &. j. de fi. instr. §. qa igit̃. in prin. col. vj.

c ¶ Illud.] sacerdotium.

10 d ¶ Hoc autẽ.] scilicet imperium.

e ¶ Vtraq;.] sc. dona & sacerdotiũ & imperiũ. Cur ergo mater imperij dicit̃ ecclesia: vt. §. vt deter. sit nu. cle. §. j. cũ magis soror sit vt hîc? Rñ. illud dicit̃ rationedignitatis. s. q̃ res diuinæ dignores sunt: vt. C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sed qa idem tamen principiũ habent vt hîc: & ideo parum differunt vt. j. ti. j. §. finimus.

f ¶ Exornant.] id est cum honore gubernãt. Accur.

g ¶ Sic erit.] i. esse debebit.

30 h ¶ Pro illis.] scilicet imperatoribus.

i ¶ Ipsi.] scilicet sacerdotes.

k ¶ Si hoc.] sc. sacerdotiũ.

l ¶ Imperium.] i. Imperator.

m ¶ Exornet.] i. cũ honore gubernet.

40 n ¶ Cõferẽs gen.] ergo apparet q̃ nec papa in tpalibus, nec imperator in spiritualibus se debeãt immiscere. Non qđ habet ergo papa tpalem iurisdictionẽ in ijs q̃ sunt imperij, qđ Constantin[o] impator donauit btõ Siluestro papæ?

50 Videt̃ q̃ sic: licet immẽsa fuerit donatio. j. tit. j. §. finim[o]. ꝓterea qđ vult princeps, hoc est lex: vt ff. de cõsti. prin. l. j. Item sicut patrimonialia, ita imperialia donare põt, cũ nulla sit differẽtia: vt C. de quadri. plcr. l. fi: in prĩ. ecõtra videt̃ q̃ nõ: qa

60 tũc nõ esset August[o] dictus: vt ĩ rubrica pœmij insti. Itẽ impare non potuit pari. i. impatori venienti posit se: vt. ff. de arbi. l. nam magistratus. &. ff. ad treb. ille à quo. § tempestiuũ. Itẽ ne turbet opus Dei si clerici intromittãt se in tpalib[o] vt. C. de epis. & cle. l. placet. Itẽ ne vnus duorũ officiũ habeat: vt. ff. de pac. l. si plures. sed licet so-

70 lutio facti ad nos nõ pertineat, sõluimus q̃ de iure nõ valuit talis collatio siue donatio: vt. j. eo tit. §. igitur. &. C. de leg. & consti. l. digna. in fin. & insti. qb. mo. testa. infir. §. fi. nec ob. j. tit. j. in prin. quia auxit honorem ecclesiæ quantũ in eo fuit Constantinus vel in alijs: non autem in iurisdictione: quia sic posset totum imperium perire, vt dictum est.

o ¶ Quam.] scilicet honestatem.

p ¶ Illis.] scilicet sacerdotibus.

q ¶ Bene autem.] sic. ff. de origi. iur. l. j.

r ¶ Deo.] sic. j. de armis. in princi.

s ¶ Et sancti.] sequentes apostolos.

80 t ¶ Sancimus.] ad qđ pro deo intromittit se imperator de spirituali bus vel ecclesiasticis, cùm sciat ad se non pertinere: vt. §. j. respon. dic q̃ non inuentendo de nouo vel constituendo ponit: sed recitando sacras regulas contra quas si quis fecerit, imponit pœnas: vt. j. eod. §. fi. vel dic q̃ authoritate papæ facit. Vel dic hoc faciendo statũ reipu. tuet, cũ interssit reipub. esse sacerdotes honestos, á qb[o] pœnitentiã peccatorũ petamus: vt C. de ĩum. tri. l. fi. & ecclesias de quarũ cõsti. §. tit. j. §. illud igit. dixit. nã in eis veniã petim[o] peccatorũ: vt. j. vt lice. ma. & auiç. §. qa verò. coll. viij.

v ¶ Regulas.] sic. §. tit. j. §. si verò relinquens. &. §. fi.

x ¶ Adducitur.] nota quasi per vim: nam inuitatus fugit: vt. C. de epi. & cle. l. si quenq̃. velle tamen debet: vt j. eo. §. sed etiam sic. licet coactus: vt. ff. quod met. causa. l. si mulier. §. pe. vnde quidam dixerat: nolens volo: volens nolo.

y ¶ Apostolum.] qui dixit episcopum esse debere bonę vitę & opinionis. qui dixit. xiiij. capta circa episcopum consideranda. primũ oportet eum esse sine crimine, vnius vxoris virum, non vinolẽtum, prudentem, modestum, ornatum, hospitalem, pudicum, doctorem, non percussorẽ, nõ litigiosum, non cupidum, domui suæ benè præpositum, non neophitum.

z ¶ Bonis.] scilicet factis.

a ¶ Testimonium.] i. famam bonam: quæ valet multum: vt. §. de mona. §. cogitandum. &. ff. de quæsti. l. de minore. §. penul. &. j. de armis. §. hanc igitur. col. vj.

b ¶ Decens.] scilicet testimoniũ & bona fama.

c ¶ Ex officiali.] Multa sunt huiusmodi officia: vt dixi. §. tit. j. §. si verò relinquens.

d ¶ Dispositum.] scilicet in Græca constitutione. credimus tamen eam idem dixisse quod dicitur. j. de sanc. episc. col. ix. §. curialem. scilicet q̃ xv. annis. steterit in monasterio à iuuentute: vt hîc, & infra de sanctiss. epis. §. sed neque curialem.

e ¶ Quartã.] hodie tamen sibi quartam tenet sotres verò partes curię dimittit: vt. j. de san. episc. §. curialem.

f ¶ Idiota.] qui nescit literas.

g ¶ Laici.] sed hodie cõtra si necesse sit laicum ordinari: vt. j. de sancti. episco. §. damus. qđ iure canonum correctum est vt ibi not.

h ¶ Nec imaginariã.] i. non sufficit simulatũ honorem clericatus habuisse secundùm Azon. vel imaginariam. i. momentariã. nam reijcit̃ cũ laicus inuenitur statim. sic. ff. de manumis. l. iiij. §. ij.

i ¶ Prętereiens.] scilicet tempus.

k ¶ Alię.] aliàs alienę.

l ¶ Degens.] eligendus episcopus est.

m ¶ Venientem.] scilicet vxorem.

n ¶ Seiunctam.] id est separatam à viro primo per diuortium.

o ¶ Nepotes habẽs.] j. e. §. sed neq; inerudit[o]. in fi. §. cõtra. Sol. vt ibi.

p ¶ Cognitos.] sc. quia ex vxore sunt, sed tamen fuerat vidua vel nõ virgo. vnde præstat impedimentum promotioni.

q ¶ Illi.] scilicet legi.

r ¶ Odibiles.] quia incestuosi: vt. j. quib. mo. nat. effi. sui. §. fi. col. vij.

s ¶ Pecunijs.] idem si precib[o], idem si obsequio alio. nam manu, lingua obsequio committitur simonia: vt in decre. j. q. j. c. sunt nonnulli.

t ¶ Sacrorũ dogmatũ.] quia nõ solũ literas scire debet: vt. §. e. §. neq; ex idiota. sed etiam decreta & theologiam scire debet: vt hîc dicitur.

v ¶ Vxori tamen non cohęrens.] donec conuersatur in monasterio & cùm ordinatur: vt. j. eo §. prius autem nõ nocet habuisse. vt. §. §. & neq; vxori. Vel dic vxor præsens nõ nocet, vt ibi, nisi vidua vel alio viro coniuncta olim: vt hîc, &. j. statim. & hoc valet secundùm canones: vt hîc, & j. de sanc. epi. in prin. col. ix.

a ¶ Cõstitutionib⁹,] Græcis.
b ¶ Cohærentes.] vt ante.l,istã.nã ad præterita nõ trahitur:vt.C.d legi.& cõsti.l.leges. &.j. de nup.§,j. in fi.col.iiij.
c ¶ Legis.]l.huius.Ac.
d ¶ Habẽti.]ẽ.§.ij. con xotra.Solu.vt.ẽ.eo.§.qm̃.
e ¶ Legem.] i.qđ dixerat modo.ẽ. eo.§. q̃ non debeant vxorem habere; renouat in hoc scilicet confirmando &c.
f ¶ Igit̃.] qa multa honesta in eꝑo reꝙrunt:ergo ex monachis &c. breuiter repetit supradicta.
Mõachi quidã sunt clerici, & qdam nõ.
g ¶ Aut ex clericis.] 20 sc.alijs.nã etiã monachi qñq; sunt clerici;&illos oportet l̃ fascire:vt.ẽ.ti, j in prin.alij nõ sunt:& isti.et illiterati esse possunt monachi: vt.C, de epis.& cle.l.gñaliter.sed ex literatis est episopus eligẽdus:vt.ẽ.eo.§. neq;
30 ex idiota.
h ¶ Constitutũ.] i.habilem per iam dicta.
i ¶ Ecclesia.] Fortè psalmũ illũ qcũq; vult &c,
k ¶ Ex frequẽti.] sic C.deemẽ,iu.co.l.j.in fi.
Renuncians iuri suo debet illud scire.
l ¶ Interroget.] Not. hîc q ille q iuo iuri renũciat debet illud scire
40 alꝫ nõ videt renũciare. sic.ff.de trãsac.l.q cũ tutor.j.rñ.&.§.fin.&.ff.de inoffi.testa.l.mater.& p deest mulieribꝰ Velleiano renũciantibus:qđ fieri põt à scientẽ vt dictũ est:vt.ff.advelleia.l.fi.in fi.&.C.de pac.l.pe.
m ¶ Sancierunt.]iunt
50 em̃.xij.p̃cepta apostoli cę regulę:vt in decretis.
n ¶ Cõplebit.]& hoc post multas coactiones: vt.C.de epis.& cler.l,si quenquam.
o ¶ Imperatoribus.] vt.C.de episc.& cle,l.cũ clericis.§.penul.
p ¶ Et à nobis.] sic.ẽ,
60 tit.j.§.fi.&.ẽ.eo.§.j.
q ¶ Vnumquenq;,] scilicet ordinandum.
r ¶ Ille.] qui ordinauit per pecuniam.
¶ Cõcor. c.vlt.in fi. cum gl. fi. extra de sẽ cũ.nup. & c.j. de no. oper.nun,
s ¶ Retributionem.] ironicè loquit̃. sic.ff.de dã.intec.l.ex dãni.§.quoties.&.C.de inoffi.testa. l.fratres.
70 t ¶ Eccleſie.]cui iniuriabat̃ emendo eãvt se quit̃.sed qua actiõe? Respõ.cõdictione ex hac lege:vt.ff.de condi.ex lege.l.j,
v ¶ Maxime.]qa cùm eis plurimũ honoris datur,magis puniunt si tales inueniunt̃ in crimine:
80 vt.C.de epũc,& cler,l. prelbyteri. ldẽ ergo& si nõ sit in dignitate; licet decre.videatur dicere q tunc tm̃ sit simonia qñ ipsis electoribus dat̃: vt extra de elec,c.cũ nobis.
x ¶ Pœnam.] scilicet

nostris sacris cõstitutionib⁹ [a] hoc sancitũ est:per quas dudum cohærentes [b] vxoribus,non pscrutamur omnę præteritũ relinquẽtes,decẽtero aũt nulli pmittetes à positione legis [c] vxorem habenti [d], talem imponi ordinationem.quã legẽ [e] etiam nunc renouamus:ne forte si præter hoc aliquid fiat: & ipse cadat sacerdotio,& ordinantẽ simili ter excludi pcuret. ¶Igitur [f] ordinandus ep̃s,aut ex monachis, aut ex clericis [g],sit etiam in huiusmodi vita testimonij boni,vita bonꝰ & honestus,& gloria fruẽs bona: & hoc fundamentũ pontificatꝰ ponens suæ animæ.

¶ *Episcopus ordinandus nõ est priusquam coram eo sacræ legantur regulæ: & respõderit se uelle eas seruare.Bart.*

¶Sed etiam sic eum constitutũ [h], & ad episcopatũ præparatũ,cõpetẽs est venerabiles & vndiq; pbatas legere regulas ante ordinationẽ,quas recta & inuiolata nostra suscipit fides,& catholica Dei apostolica q; disposuit & tradidit ecclesia [i]: & dum ex frequenti [k] earũ lectione trãsierit qui ad ordinationẽ deducitur:tunc is qui ordinationẽ imposituꝰ est,interroget [l] eũ si sufficiens est custodire & agere q̃ sacræ regulæ sancierũt [m].Et si q dem ille declarauerit & dixerit p̃cepta sacrarum regularũ nõ se valere seruare:nullo modo ei ordinationem imponi.si verò susceperit & dixerit: qa quantũ nomini est possibile,cõplebit [n] hęc quę his cõtinẽtur:tũc monere eum & dicere qa nisi hęc obseruauerit, & à Deo alienꝰ erit,& cadet à iam dato honore: & neq; ciuiles leges delictũ inultum relinquent:eo q à præcedẽtibus nos imperatoribus [o],& à nobis [p] ipsis rectè dictum est oportere sacras regulas pro legibus valere [†].& si etiam sic permanserit causam amplectens:tunc super his pfessionibꝰ vnũquenq; [q] sacrã susciperee episcopatus ordinationem.

¶ *Episcopus per pecuniam ordinatus, dignitatem amittit ambitã & habitã & etiã ordinator, & qlibet alius suffragator: & dignitatem suam amittit, & pecuniam reddit in duplum.*

¶Et hanc nõ pecunijs emere, neq; per rerũ aliquarũ dationẽ susciperee, sed purã percipere, & sine mercede, & tanq̃ à Deo datam.nam si etiam alia omnia habeat vtilia q̃ prius à nobis dicta sunt, pecunijs autem vel rebus videat̃ episcopatum emisse,sciat se & ab episcopatu casurũ , & hoc munus retributurum ordinanti: vt & ille [r] episcopatũ amittat, & à clero cadat: & vtriq; causa talem præstet retribu-
tione [s],vt& hic quidẽ nõ adipiscatur q̃ sperabat,ille aũt etiã quę habebat,amittat:verum tamen pecunijs ac rebus datis occasione ordinationis,sanctissimæ assignandis ecclesiæ [t],sive episcopus sit accipiens,& ꝓpterea a sacerdotio cadẽs sive etiam quilibet alius in clero cõstitutorũ. Nam & illis quã imponimus pœnam: vt ab ordine quẽ inter sacerdotes habuerit,cadat, & reddat aurum aut res quæ ordinationis occasione datæ sunt, iniuriã passæ quantum ad ipsum ecclesiæ.
¶Si quis aũt extraneorũ sit,& nõ in clero cõstitutus,q aurũ aut rem aliquã ꝓpter patrocinium ordinationis accepit: & maxime [v] si administrationẽ aliquã gerat: habebit quidem ipse à Deo pœnã [x], & succedet ei de cælo supplicia.verũtamen etiam illud quod datũ est, totum ablatum ab eo sanctissimæ ecclesiæ oĩbus reddatur [y] modis in duplũ [z].Insuper [a] etiã si quã administrationẽ [b] habet,ea cadat, & ꝑpetuo exilio condemnetur. ¶Illud quoq; sciat aperte q pecunijs, aut rebus alijs emerit præsulatũ: qa si prius diaconus,aut presbyter sit deinde p suffragiũ [c], ad sacerdotiũ [d] veniat:non solũ cadat episcopatu sed nec prior ei relinquet̃ ordo presbyterij forsitan, aut diaconatus. Amittit etem̃ etiam illud,vtpote decentiã indignè [e] cõcupiscens: & omni sacerdotali excludit̃ ordine.

¶Oportet autem in ipso ordinationis tempore eum q imponit eam [f],illi corã omni fideli populo sanctissimæ ecclesiæ hæc omnia prædicere, vt agnoscens [g] eũ omnia quæ prius dicta sunt à nobis, habere,ad sacram eum [h] deducat ordinationem [i]: vt etiam ille corã omnibus hæc audiẽs,nõ solũ habeat Dei timorem, sed etiã coram oĩbus denunciationem & ꝓfessionẽ erubescat.

¶ *Episcopus ordinandus est contradictore nullo apparẽte uel repulso:aliis ordinatio facta non ualet.Barto.*

¶Si quis autem talis quidem esse putet̃,& ad epatus ordinationem [k] transeat [l],cõtradicat autem aliquis,atq; dicat conscium se esse alicuius illicitorum [m] eius non prius mereatur episcopatus ordinationem, quàm examinatio querimoniarum fiat [n],& appareat vndiq; innoxius.Quia si etiã [o] post huiusmodi cõtradictionem non passus is qui ordinationem facit, legitimam examinationem imponi causę curat ad oridnationẽ:sciat quod ab eo fit [p],pro nihilo esse:sed& is qui cõtra legẽ facit,cadat sacerdotio:& q sine ꝓbatione imponit ordinationẽ,& ipse qdem similiter cadet sede sacerdotali [q]:reus autẽ erit Deo,qui præcipue omnium [r] quærit suorũ sacerdotũ puritatem.Si tamẽ is qui ordinationi contradicit,aut examinatione facta ꝓbet̃ calũniator [s] aut in ipso principio:neq; in examinatione persistere cõfidat:segregetet istum in perpetuum à sacra cõmunioneis

a Concor. c. vt priuilegia.post prĩci.extra de priuile.

s ¶ Pœnam.] scilicet expectet à Deo.
y ¶ Reddat̃.] i. detur.
z ¶ Duplum.]sc.conditionẽ ex lege.
a ¶ Insup.]sic,j. de san. epis.§.prę oĩbus.coll.ix.
b ¶ Administrationẽ. i.secularem dignitatem.
c ¶ Per suffragium.] 10 i.pecunijs quæ præstãt suffragium.
d ¶ Sacerdotium.] id est dignitatem.
e ¶ Indigne.] priuilegiũ em̃ meret amittere q concessa sibi abutitur
ptãte [a].sic.C.de iudę.iudæos.&.ff.de iu. immu. l.j.&.ff.de vulg.substi.l.
20 ex facto.in fi.
f ¶ Eam.] scilicet ordinationem.
g ¶ Agnoscens.] scilicet ordinator.
h ¶ Eum.] ordinandũ.
i ¶ Ordinationẽ.] sic j.eod.§ hæc aũt de deo.
k ¶ Episcopatus ordinationem.]aliãs ordines.
30
l ¶ Transeat.]non tamen adhuc transiuit.
m ¶ Illicitorũ,]quæ numerata sunt.s. de simonia & de alijs.
n ¶ Fiat.]l.citra tres mẽses. qđ die vt.j. de sanct. epis.§.si quis autẽ ante.
o ¶ Quia si etiã.]argu.
40 C.de app.l.nominationes.sic.ff. de rebus eo,q sub tut.l.magis.§.si ęs alienum.&.j.eo.§.hæc autem de deo.
P ¶ Fit.]episcopus.
q ¶ Sacerdotali.] id est episopali.
r ¶ Omnium.] i. inter oẽs hoĩes. nihil em̃ &c.
50 vt.j.e.ti.§. neq; aũt.
s ¶ Calumniator.]sed

nonne eoipsò q̄ nō probat, calūniator videt? Rñ. quidam q̄ nō: vt. ff. ad turp. l. j. §. j. sed Io. contra. ex eo enim est calūniator q̄ nō probat: vt. C. de aduo. di. iudi. l. j. & q̄d in. d. l. ad turpi. dicitur loquitur si suas suorumq; iniurias exequatur: vt. C. de calum. l. mater.

a ¶ Impunita.] nec etiā aliud maleficiū: vt. ff. ad. l. aq. l. ita vulneratus. in fin.

b ¶ Sicut.] vt. C. de calum. l. fi.

c ¶ Aut totam.] i. ex toto, alīs in totū: & tūc habet locū hæc glo. i. ex toto, vel in totum nō faciat examinationem deinde &c.

d ¶ Et nō incurrit.] i. nō præcurrit, vl nimiū citò nō currit, vt hæc ꝓpositio in, augeat. sic. ff. de libe. & posthu. l. gallus. §. ille.

e ¶ Impunitam.] i. nō punitā. ꝑ puniendā: sic C. de ijs q̄ notā. infa. l. si posidoniū. q. d. nō puniendam: q̄a bonam vitam faciēt. & not. hic q̄ virtus in necessitatibus comprobatur.

Virt' in necessitate comprobatur.

f ¶ Foras.] sic. j. vt nul. fabr. ora. do. §. illd. col. v. sic. j. de sanc. epis. §. interdicimus. col. ix.

g ¶ Tūc enim solū.] item & q̄n causa sit necessaria: tūc cum literis sui superioris: vt. j. eo. §. nō aliter. & j. de san. epi. §. interdicimus. col. ix.

† Arg. est hīc q̄ si q̄s est in legatiōe regia: non tenet comparere coram lega. apostolico. de hoc videī c. cùm parati. cum glo. ij. extra de appel.

h ¶ Patriarchas.] repete definimus.

i ¶ Diœceseos.] id est patriarchatus.

k ¶ Compellentes.] id est vt compellant.

l ¶ Et ipsum.] scilicet annum.

m ¶ Misericordiā.] vt non cōpellatur semper. q. d. stare domi.

n ¶ Legitimis.] forte spatio. xxx. dierū inter vnāquanq; denunciationem: vt. j. de litigio. §. omnem. & §. interdicim°. col. ix. & j. de san. epis. colla. ix.

o ¶ Obseruationē.] vt non turpiter citetur vel capiatur.

p ¶ Introducat.] scilicet patriarcha.

q ¶ Hæc oīa.] scilicet quę dixi de patriarcha circa opponendam pœnam.

r ¶ Litium causa.] hoc est propter q̄d &c. vel si habes causas litiū &c. dic propter causas: aliās causa: & semper regit dictionem litium.

s ¶ Respicientium.] scilicet eorum &c. Accursi.

t ¶ Constituti.] i. in hac vrbe Cōstantinopolitana vbi habitabāt imperatores tpe Cōstātini q̄ illā ciuitatē cōstituit.

v ¶ Ministeria.] i. ministeriales vl seruientes epi iacētes tanq̄ bestiæ vel dic ministeria diuina quę i ecclesia esse debent: nūc peregrinātur: q̄d esse nō debet: vt hīc &. j. vt cle. apud propri. epis. §. j. colla. vj.

x ¶ Lustrent.] intra neis qui ordinationem facere vult vt non ipsa falsitas impunita a sit. Sicut b enim bonam gloriā in eo qui ordinandus est quærimus: ita etiam calūniam in eo qui frustra accusauit, punimus. ¶ Si verò nemo accusauerit omnino, aut in totum c denūcians examinationem nō faciat, aut facta examinatione demōstrare (sicut prædiximus) nō valuerit accusationem veram: tūc oportet eum qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad vēturam ordinationē. Qui eñ ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præceptorum, & nō incurrit d ad vitam impunitam e huiusmodi eruditus animo, verbo, & opere corporis, & sapientia. ¶ Et illud etiā definimus vt nemo Deo amabilium episcoporum foras f à sua ecclesia plus quàm per totū annum deesse audeat: nisi hoc per imperialē fiat † iussionē: (tūc g eñ solū erit īculpabile) sacratissimos patriarchas h vniuscuiusq; diœceseos i cōpellētes k deo amabiles episcopos suis inhærere sanctissimis ecclesijs: & nō lōgo itinere separari, neq; in pegrinis demorari vel le, neq; sanctissimas ecclesias negligere, neq; annū excedere, quam & ipsum l propter misericordiam m constituimus. ¶ Si verò vltra annum errauerit & dereliquerit: & nō ad episcopatum remeauerit ꝑprium: neq; imperialis aliqua eum (sicut prędiximus) detineat iussio tunc si quidem sit metropolita, circa ecclesiasticam dispositionem segregatum, regionis illius patriarcha reuocet quidem eum legitimis n inclamationibus, seruans vbique sacrarum regularum obseruationem o. Si verò maneat per omnia inobediens, expellatur à sacro episcoporū choro: & aliū ītroducat p huiusmodi & reuerentia & verecūdia & honestate dignū. Si verò nō metropolita, sed aliorū episcoporū aliquis sit qui errauerit: hæc oīa q à metropolita fiant. Nemo enim eorū talem susci piat occasionem, si dixerint propterea proprias derelinquere ecclesias, ꝓpterea q̄ litiū r causas, aut aliarum rerū propriarū, aut ad sacras ecclesias respicientiū s circunlustrāt, & hic cōstituti t adhærent, aut in alijs veniant locis. Hoc enim nō habet cubile ferè, quinquēnia lustra fuēre. [y

¶ Apocrisarios.] ab apos q̄d est supra: & crisis iudiciū, quasi cōtutus sup iudicio agēdo. vel dic chrysos aurū. inde Ioānes chysostomus. inde apochrysari°. i. thesaurari°.

z ¶ Oeconomos.] œconomus est cui res ecclīastica gubernanda man dat ab epō: vt. C. de fac. san. eccle. l. iubemus. circa prin. & de epi. & cle. l. omnes qui. §. hoc proculdubio.

a Facit .c. imperatorū extra de iura. calū. vbi ponit diffinitionem œconomi.

decentem rationem, vt cū multitudine quam necesse est epm habere ministeria v lustrent x peregrē: & expendāt, & neq; vllū sanctissimis ecclesijs lucrū, neq; vllū præbere iuuamen, neq; secūdū q̄d decet sacerdotem, propriū habere habitū. Præsertim si quædā sint lites forte sanctissimis ecclesijs ꝓpter quas has occasiones afferūt: hoc ꝓ eos q̄ sub ipso sunt religiosos clericos, aut apocrisarios y, aut œconomos z mouere a, & petitiones b nō ad imperiū dirigere c: impetrare d autē sperata: propterea e sancim° si quando propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas f, hanc g aut per eos qui res agunt sacrarum ecclesiarum (quos apocrisiarios vocant) aut per aliquos clericos huc destinatos, aut œconomos suos notam imperio h facere, aut nostris administratoribus, vt impetrent quod competens est: & non hoc Deo amabilibus episcopis erroris & absentiæ, & sanctissimis ecclesijs læsionis occasionem i fieri tam in prouincia ecclesiasticarum rerum per absentiam eorum neglectarum, quàm etiam hic expensis multis ab ipsis factis: necnon in peregrè habitationenō habili constituta, & vndiq; k causam l nullum iuuamen, magis autem lęsionem m ecclesijs sanctissimis inferentem. ¶ Non autem aliter Deo aliquem amabiliū episcoporum præsumere dirigere n se ad hanc felicissimam ciuitatem prius quàm (siquidem quis eps sit) literas acceperit ꝓprij metropolitæ ad imperiū: & quæ secundùm diuinas regulas ꝓbabilia vocantur, testimoniū perhibentia necessitatis eius o præsentiæ. Si verò metropolita sit q̄ ꝓficisci vult, literas sumat eiusdē diœceseos patriarchę, eius præsentiam necessariā esse dicentes: & sic oportere imperatorem iubere hūc præsentari, & nō temere & sine cōscientia metropolitarum aut patriarcharū proficisci, ꝓ eo q̄ hoc diuinis interdictū est regulis: vt huc aduenientes nō præsumant per semetipsos se prius ꝓnūciare ad imperiū: sed primitus aut à Deo amabilem patriarcham p proficisci, aut ad vniuscuiusq; diœceseos q, ex qua r sunt apocrisarios s: & cum ipsis conferant causas

b An ciuitas & diœceses sint idē vide ī. c. rodulphus. in glos. vnica. in prin. extra de refer.

a ¶ Mouere.] scilicet apud iudices ordinarios & communes id est iudices q̄ sunt boni & optimi. Accursi.

b ¶ Et petitiones.] id est libellos petitorios in quibus petitur. Accursi.

c ¶ Dirigere.] f. directo: vt. j. de manda. prin. §. deinde. colla. iij. &. ff. de appel. l. imperator.

d ¶ Impetrare.] f. à dictis ordinarijs iudicibus.

e ¶ Propterea.] ex quo ad eos hæc negotia remittimus.

f ¶ Necessitas.] ꝓpter quam oporteat huc venire: puta ꝓpter confirmationem alicuius priuilegij vel impetrationem. q̄d necesse est per principem fieri non per alium: vl ꝓpter aliq̄od aliud propter q̄d oportet principem adiri.

g ¶ Hanc.] scilicet necessitatem.

h ¶ Imperio.] id est imperatori.

i ¶ Occasionem.] Not. duplicē læsionē: vt subijcit tam in prouincia &c.

k ¶ Et vndiq;.] subaudi fieri. Accur.

l ¶ Causam.] id est absentiam.

m ¶ Læsionem.] propter expensas.

n ¶ Dirigere.] f. semetipm vt sequit: vt differat à superiori pximè dicto vbi cōcessit mitti. Accursi.

o ¶ Eius.] f. archiepi: vt hīc, &. j. de san. epi. §. interdicimus. col. ix.

p ¶ Patriarcham.] f. Constantinopolitanum.

q ¶ Diœceseos.] Q̄d nos territoriū dicimus b. f. vbi habet iurisdictio ī tpali b°: vt. ff. de iuris. om. iud. l. fi. & de ꝓb. sig. l. pupillus. §. territorium. Hinc dicit diœcesis in gñe fœmineo vbi est iurisdictio in spiritualibus: vt hīc innuitur.

70 r ¶ Ex qua sunt.] nā si est eps & mittit ad ciuitatē Cōstātinopolitanā: & ibi sit apochrisari° sui metropolitę ob cām istā fortè vel aliā: vl metropolita sit: & sit ibi apocrisari° sui patriarchę ob hāc vel aliā cām: vel sibi vel patriarchæ illi° ciuitatis prius se debet ꝓsentare, & cās conferre vt hīc. Sed hodie ad solum patriarchā videt q̄ debeat ire: vt. j. de sanct. epi. §. interdicim°. col. ix.

s ¶ Apocrisarios.] f. eos secum duxerunt.

a Qui ſint referendarij vide in ſpe. de ſupplica. §.j. poſt prī cipi.

a ¶ Referendarij.] q ſtant in curia vt pſtēt aduocationē venientib⁹ vt dicta eorū referāt: vt j. de referen. p totū titu.

b ¶ Suggerere.] i. negotia ſua dicere.

c ¶ Hæc autem de Deo.] q̄ dicta ſunt. ſ.

10 d ¶ Cōſtituentes.] ſcilicet nos.

¶ Clericos.] ſ. cæteros. nā epi clerici ſunt: vt. ſ. eo. §. igitur. Et no. q̄ ferè eadem hîc exiguntꝝ in ordinatione epi: vt hîc, &. ſ. eod. §. j. vſq; ad §. illud.

f ¶ Conſtitutos.] de

20 theologia. Accur.

g ¶ Neq; vnū.] ſ. nolum⁹ illiteratos eſſe, ne dū plures hoc tñ fallit ſi de literatis habere non poteſt.

h ¶ Docētiū.] i. docere debentiū. q. d. cū hęc de beāt facere nō debēt eē illiterati ī aliquo ordie.

30 i ¶ Suſcipientes.] ſ. nos ordinationem &c.

k ¶ Prídē.] i. pri⁹. vt. ſ. e. §. & neq; ex officiali. Ac.

l ¶ Sanciuimus.] vt ſ. e. §. illud. in fi.

m ¶ Neq;.] ſic. j. de ſanc. epiſ. §. clericos. col. ix.

n ¶ Diaconum.] idē in ſubdiacono: vt. j. hoc. §.

40 o ¶ Seiūctę.] ſ. qñq; i. viduę. qd ſi virgini fuit cōiunct⁹? Rñ. poteſt eſſe clericus dūmodo vouerat caſtitatē: nō aliàs: vt j. de ſan. epiſ. §. clericos. & ī authē. vt lice. ma. & auiæ. §. quia verò. colla. viij. & j. ſtatim. §. pe.

p ¶ Derelinquēti.]

50 morte viri vl repudio: multò min⁹ ſi adhuc iū ētam alij habeat. Accur.

q ¶ Caſtitate.] p̄terita vt modò dixit: & p̄ſenti quam vouere debet: vt modò dixim⁹. ſic. j. de le no. §. pe. colla. iij.

r ¶ Ipſam.] ſ. mulierē.

s ¶ Caſtitatē.] ſic. j. de

60 lenonibus. §. pen. Acc.

Caſtitas fundamentū eſt in ordinandis.

t ¶ Conſtitutā.] ſ. caſtitatē. nā eſt fundamētū aliarū virtutū quę in ordinando requiruntur q̄ multæ ſunt: vt. ſ. pxi. §. & hoc. §.

v ¶ Cadat.] No. q̄ cauſa prīcipiū īpediēs & poſt ſupueniēs deſtruit. arg.

70 contra. inſti. de leg. §. ſi quis debitori.

x ¶ Idiota.] id eſt eo loco quo ſunt idiotæ.

† Concor. c. cām matrimonij. ī glo. vlti. in princi. ibi, Eſt illa. extra de pba. Et habetur eccleſiaſtici. c. xxvj. vbi dr oīs p̄deratio non condigna contiīetisaię.

y ¶ Lector.] q. d. careat beneficio clericali: vt hoc. §.

z ¶ Quædam.] ſ. quę iuuitāt hominē ad matrimoniū & quaſi neceſ-

80 otatē imponūt vt ſequitur: vt dilectio filiorum procreandorū: qđ vtile eſt: vt. ff. de bo dā. l. fi. §. fi. Vel quia iuuenis eſt: vnde feruori naturæ reſiſtere nō p̄ōt vt. j. proxi. §. & ſ. de non eligē. §. cū propter quas venerunt, & ingredi ad imperiū eius, & deinceps imperiali pfrui aſpectu. mox quā imperāti aſtiterint, liceat qdem petē tibus ep̄is aut p eos q̄ vocant̄ referendarij[a] ſanctiſsimæ maioris eccleſię, aut per religioſos apocriſarios cuiuſq; diœceſeos ſanctiſsimorū patriarcharū ſuggerere[b] ſe ipio, & pmeteri rñſum celeriter, ita vt ſi aut iuſta ab imperio petierint, hæc accipiāt, aut ſi nō iuſta quærunt velociter reuertantur vn de profecti ſunt.

¶ *Clericus ordinādus eſt boni teſtimonij uir, literas omnino ſciens: cōcurrētibus quibuſdam q̄ in epiſcopi ordinatione ſtatuta ſunt. Bart.*

¶ Hęc aūt[c] de Deo amabilib⁹ epis ſcđm diuinas cōſtituentes[d] regulas, & religioſos clericos[e] cū multa fieri inquiſitione ſcđm diuinas regulas, & boni teſtimonij viros ordinari ſancimus, literas omnino ſcientes, & eruditos conſtitutos[f]. Literas enim ignorantes omnino nolumus neq; vnū[g] ordinē ſuſcipere, clericorū videlicet, preſbyterorū & diaconorū, tam ſacras orationes docentium[h]: quā eccleſiarū & canonū legentiū libros, ordinationem ſine querela & inculpabilē & ſine aliqua cōtradictione & datione pecuniarū aut rerū ſuſcipiētes[i]. ¶ Neq; autem eos volumus omnino officiales aut curiales conſtitutos ſuſcipere ordinationē, niſi ſecundū leges quas ſuper his poſuimus pridem[k]: quas & hic nunc cōfirmamus: ipſos aūt ordinatos, ſacra præcepta in cōſpectu totius populi ſuſcipere, ppter has ipſas cauſas ppter quas hoc ipſum agi etiam ſuper Deo amabilibus epiſcopis ſanciuimus[l]. Neq;[m] autē ſecundas habentem aut eum qui habuerit nuptias, ordinari in diaconum[n] aut preſbyterum, neq; ſi mulieri coniungatur ſeiunctę[o] & proprium virum derelinquenti[p]: ſed neq; ſi cōcubinam habeat, ſed ipſam vxorem, ſi cū caſtitate[q] & ex virginitate ſit. Nihil enim ſicin ſacris ordinationibus diligimus, quā cū caſtitate viuentes, aut cum vxoribus non cohabitantes, aut vnius vxoris virum qui vel fuerit vel ſit, & ipſam[r] caſtitatem[s] eligē tem, primum principium † & fundamentum manifeſtū ſcđm diuinas regulas & reſiduę virtutis cōſtitutam[t]. ¶ Si autem aliquis preſbyter aut diaconus aut ſubdiaconus poſtea ducat vxorem aut concubinam, aut palam, aut occultē: ſacro ſtatim cadat[v] ordie, & deinceps idiota[x] ſit. Quia ſi & lector[y] ſecundā ducat vxorem ꝓpter quædam[z], & hoc forſan irrecuſabili neceſsitate: nullatenus ad altiorē accedat gradum, neq; perfruatur gradu maiori in ſacerdotio: maneat autem in eodē gradu perpetuò: ſed non ad tertias veniat nuptias. ſatis eſt enim ſi ad ſecundas. Si verò aliquid tale egerit, & ad ſecundas veniens nuptias, ad maiorem gradū venire feſtinauerit: exinde idiota erit & laicus, omnino ſacro miniſterio cadens[a]. Pudicè etenim nobis per omnia pertinet viuere. Si enim tales conſtituti ij qui in clero adducuntur, ordinētur: facilis eis ad epiſcopatū aſcenſus erit: & ex multis[b] bonis viris facilius inuenientur qui adducantur ad primum[c] gradum ſacerdotij digni.

¶ *Diaconiſſa ordinari debet ætatis quinquaginta annorum, & non minoris: niſi ex neceſſitate imminente pudicitiam & caſtitatem ſeruare compellatur. Bar.*

¶ Quanta[d] igit̄ ſurper venerabiles clericos à nobis dicta[e] ſunt, hæc etiam ſuper Deo amabilibus diaconiſsis[f] agi volumus: vt neq; ipſe citra obſeruātiā[g] fiant: ſed primū quide eis ætatē neq; nouellam eſſe neq; creſcentem, neq; ex hac[h] ad delinquendū ſalientem: ſed ſuper mediā cōſtitutas ętatem, & circa quinquaginta[i] annos ſecudùm diuinas regulas agentes: ſicq; ſacrā promereri ordinationē: & aut virgines conſtitutas, aut vnius viri quæ fuerant vxores. non enim permittimus neq; ſecūdas contrahentibus nuptias, neq; vitam non habentibus (vt diximus) irreprehenſibilem[k], ſed nec ſuſpectam omni no adſacrum venire miniſteriū, & adorandis miniſtrare baptiſmatibus, & alijs adeſſe ſecretis quæ in venerabilibus miniſterijs per eas[l] ritè aguntur. ¶ Si verò quædam neceſsitas[m] fiat, & minorem[n] hac ætate quam dicimus, ordinari diaconiſſam contigerit: liceat[o] eam in aliquo venerabilium aſceteriorum ordinari, & in illo habitare. nequaquam viris admiſta conſtituta ſit, neque ſuo arbitrio habitans: ſed vitæ ſeparatæ[p] & mediocris, & à conueniente multitudine[q] bonum teſtimonium[r] habens. ¶ Volumus autem & ipſas quę ad ordinationem perducuntur diaconiſſas, ſiue ex viduitate, ſiue ex virginitate, non cum aliquo cohærentes aut cognatorum, aut eorū quos appellāt dilectos (talib⁹ enim nominib⁹ vtentes, maligna ſuſpicione ſuam replent vitam) ſed aut ſolæ habitent, aut cum parentibus ſolis & filijs, aut verè fratribus: aut ijs cohærere de quibus ſi quis ſuſpicari[s] aliquid præſumpſerit malignum, ipſe inſipiens ſimul & impius forſan putabitur. Et ſi dicatur

a ſ. ver. ſinautē. Vel qa amore pulchrę fœminę detinet, quo nil eſt vehementius: vt. j. qui. mod. na. effi. legi. §. illud. coll. vj. vel qa amore eius eſt inebriatus p̄ artē fortè magicā: vt qs vino bacchat: vt inſti. de ſuc. ſub.

10 quę ſi. per bonorū venditionem. §. fi.

a ¶ Cadēs.] & nihilomin⁹ curię ciuitatis dabit cū ſua ſubſtātia tota vt. j. c. §. ſemel. &. j. đ ſan. epiſ. §. ſed neq; curialē.

b ¶ Ex multis.] ſubaudi aūt, ſi nō eſt in textu.

c ¶ Ad primū.] i. ſum

20 mū ſcilicet epiſcopatū.

d ¶ Quanta.] i. quot vel quæ iura. Accurſi⁹.

e ¶ Dicta.] vt. ſ. eo. per totum.

f ¶ Diaconiſsis.] ordo erat monacharum quæ habebant quandā prærogatiuā: non tñ cantabant euangeliū, ſed aſs

30 ſacerdoti miniſtrabāt: vt inter mares ſunt primicerij & cantores, & alij ordines.

g ¶ Obſeruantiam.] ſcilicet ſupradictam.

h ¶ Ex hac.] ſcilicet ętate.

i ¶ Quinquaginta.] ſic. C. de epiſco. & cle. l.

40 nullam.

k ¶ Irreprehēſibilē.] i. valde reprehēſibilem ſic. ſ. eo. §. ſi verò nemo. in fine. §. & ſubaudi hîc tantùm. Accur.

l ¶ Per eas.] ſcilicet diaconiſſas.

m ¶ Neceſsitas.] ſic. C. qui & aduer. quos. l. j.

50 ſic. ff. de decu. l. generaliter. §. ſpurios. ad idem. ff. de mu. & hon. l. ad rem.

n ¶ Et minorem.] ſcilicet quinquaginta an. qđ hodie indiſtinctè fieri poteſt, dummodo. xl. an. habeat: vt. j. de ſanct. epiſ. §. diaconiſſam.

o ¶ Liceat.] id eſt licitū

60 ſit epiſcopo.

p ¶ Separate.] à viris.

q ¶ Multitudine.] ſ. monacharum.

r ¶ Teſtimonium.] ſ. famam. quod dic vt. ſ. e. titu. §. j.

s ¶ Suſpicari.] ſic. C. đ

tale aliquid

epi.& cleri.l.eum qui.&.j.de sanc.epi.§.presbyteris.&.§.si qs.col.ix.Acc.

a ¶Diaconię.]id est diaconisse.

b ¶Schemate.]id est ordine vel figura.

c ¶Et reliquis.]s.legibus vel pœnis:vt.C.de raptu virgi.l.vnica.&.C.de epis.&cle.l.si quis non dicam.&.l.pe.& insti.de pu.iu.§.item lex.

d ¶Audire.]s.diacõissas.

e ¶Corã reliquis.] vt fit in ordinatione clericorum:vt.ī.eod.§.hęc autem de deo.

f ¶Reliquis.]s.legib⁹

g ¶Aut erubescentes.] quia verecũdabantur portare velum.

h ¶Aut derelinquẽtes.]ob aliã cãm quamlibet:vel sine causa,vt legẽt.

i ¶Morti.]s.animę.nam sciat qualem deo &c.vt 20ī.tit.i.§.fiquis aũt semel. aliàs si verò relinquens. &.§.fiquis autẽ monachi cam.Alij dicunt eam vltimo supplicio damnandam:vt hîc:licet monachus sic recedens nõ puniat in persona,sed mittitur in aliud monasterium:vt.j. de san.epis.co. 30 §.si monachus.

k ¶Vocabãtur.]erant enim quędam mulieres diaconissę vel virgines nominatę,quasi Dianę socię:vt in fabulis legit.

l ¶Maxime.] i.valde. sic.j.vt ma.&.ī.in princ.

m ¶Cõpetẽs.]id est qđ competit.

40n ¶Sacerdotio.]id est honestas.

o ¶Semel autẽ.]redit ad masculos.

p ¶Forte.]sub dubio forte respondent sępe periti.& supfluit:vt hîc &.j.titu.j.§.quia vero verisimile est.

Fortè dubitãdi est particula.

q ¶Lector.] sed nun 50qđ idẽ inalijs in minoribus ordinib⁹ positis qđ in lectore? Rñ.sic : cùm eadẽ sit ratio:vt.ff.ad legem aquil.l.illud.

r ¶Sancitum est.]in Greco.Accur.

s ¶Sub inopia.]i.quia non habent substantiã.

† Habẽt ecclesiastici.xxvj.c. t ¶Sinimus.] sic.ī.eod. 60§.sed neq; imeruditus.

v ¶Non propter hoc.s.qđretro sit factũ.

x ¶Lege.]vt.ī.vt deter. sit nume.cleri.

y ¶Foris.]id est extra hanc vrbem.

z ¶Redigatur.]nam plures nunc fortè reperiuntur.

70a ¶Nõ fecerit.]neq; expensas constituit:neq; numerum clericorũ constituit.

b ¶Ecclesia.]s.maior.

c ¶Emolumenta.]licet licet necessaria.

d ¶Nõ promptum.] id est non promptè.

e ¶Compassiones.]pu 80ta clerico pauperi,cui est compatiendum.

f ¶Hęc pia.]hîc sume prouerbium:nõ est elemosina vnum altare tegere,& alterũ detegere.

g ¶Scim⁹ enim quã tę.]id est quot.

tale aliquid de aliqua earũ quę in diaconissarũ ordinationẽ ingredi vult,ꝙ alicui cohęserit sub imagie quidem bonę appellationis, mali gnaverò suspicione:nõ oportet huiusmodi mulierẽ pduci oĩno ad ordinationẽ diaconię[a].Nã si ordinetur, &tale aliquid egerit,& cohęserit alicui cum prędicto noie aut schemate[b]: cadet quidẽ à diaconia: & ipsa & ille subiecti erunt huic legi & reliquis [c]quæ corruptores puniũt.Oportet enim oẽs ꝙ ordinãtur venerabiles diaconissas,tẽpore ordinationis & moneri, & sacrorũ audire [d]mãdatorum prędecta corã [e]reliquis [f]quę dudũ sunt venerabiles diaconissæ: vt & ipse Dei timorẽ habeãt, & adhærentẽ sacris mãdatis fiduciã:timere autẽ & cõfundi sacro cadere ordine: sciturꝰ ꝙ si presumpserint aut erubescẽtes [g]ordinationẽ,aut derelinquẽtes [h]sacrũ ministeriũ ad nuptias venerint, aut aliã oĩno elegerit vitã,ipsęqdẽ obligatę effi ciunt morti [i]:& substãtia earum applicabit sctissimis ecclesijs aut monasterijs in quibus sunt.Qui verò eas aut vxores accipere aut corrũpere presumpserint: obnoxij qdem & ipsi gladio erũt: substãtia autẽ eorum applicabitur fisco.Si enim in antiquis legibus virginibus illis quę in eorum errorẽ vocabantur [k],mortis incumbebat dãnũ corruptis:qũo non magis nos in his quę à Deo glorificãtur,definimus pudicitiã [l](quę quã maximè [l]mulieres exornat)conseruari volentes:competens [m]venerabilibus diaconissis,vt qđ decet naturę custodiant: & quod debetur sacerdotio [n],conseruent?

¶Clericus ordinẽ susceptum relinquere non debet.Barto.

¶Semel aũt [o]secundũ hoc factos diaconos aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium. quod non solùm in presbytero & diacono sancimus,sed etiã si subdiaconus aut fortè [p]lector [q]fiat alicui quis,hîc relinquere pristinũ schema, & ad alterã migrare vitã:sciẽtem quia si tale aliquid egerit (secũdũ qđ à nobis iã sancitũ [r]est) aut in curiã cum substãtia,aut sub inopia [s]degẽs ad officialẽ deponi tur fortunam.

¶Ecclesiarum omnium antiquus numerus sequa ridebet: & ultra munerum constitutum permanere non debẽt:& in eorum locum alij creandi non sunt, donec ad antiquam perueniatur mensuram. Ange.

¶Sed neq; effusas competit fieri decętero reuerendissimorũ clericorum ordinationes.qđenim hactenus gestum est, licet corrigi oportet: attamen propter tempus sinimus [t],decætero autẽ non propter hoc [v]fieri,neq;ad damnũ sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus.Quæcunque igitur oportebat de tali modo in sanctissima maiore ecclesia huius nostræ regiæ ciuitatis,& sub ea constitutis sanctissimis ecclesijs, & alijs quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege [x]complexi sumus.in omnibus autem quæ foris [y]sunt locis sancim⁹, si quis cũ cõstituerit ab initio & ędificauerit ecclesiã definiuit ordinationũ mẽsurã,tãquã secũdũ eã expensas cõstituẽs, nõ pri⁹ ordinari quẽquã in eadẽ ecclesia,nisi ad numerũ à pncipio definitũ ei⁹ mẽsura redigat [z].Si verè hoc nõ [a]fecerit,ipsa verò ciuitatis ecclesia [b]ministrat emolumẽta [c]& sibi & alijs ecclesijs:tũc nõ prõptũ sit [d]augereilli clericos,neq;ppter aliquas forte cõpassiões [e]aut beneficia ex hoc eã sumptib⁹ ꝑgrauare(nõ sunt emẽ hęc [f]pia,neq;sacerdotib⁹ digna)sed ex qb⁹ dñs dederit De⁹,exijs quę possibilia sunt ministrare,aut antiquam cõseruare cõsuetudinẽ nihil penit⁹ innouatẽ.Vñ cõpetit Deo amabiles patriarchas & metropolitas hui⁹ habere ꝓuidetiã: & eos qdẽ qui hactenꝰ sunt,sinere i sche mate in quo sunt clericos. metiri verò vniuscuiusq; ecclesię virtutẽ:& ita ipsos quoq; sctissimos patriarchas sub se cõstitutas ecclesias ordinare, & metropolitas hoc ipsum à sctissimis patriarchis cõmõitos facere,illos aũt alios oẽs sub sepositos episcopos ad mẽsurã hãc deducere: & studere nõ vltra expẽsas facere clericorũ ordinatiões.scim⁹ enim quãtæ [g]sctissimæ ecclesiæ ꝓpter hãc ordinationẽ & alterius expẽsæ effusionẽ inopes [h]factæ sunt.Et qa aliquas earũ vix qdẽ,tñ liberauim⁹:qdã verò adhuc oneratę iacẽt,ex tali releuari angustia nõ valẽtes: iõ hoc ꝓuideãt sctissimi patriarchæ & metropolitę,& reliq Deo amabiles epi:vt & nos q ab eis agũtur discedentes approbem⁹ eos qui nostrã legẽ in literis positã apud se metipsos ostenderũt operib⁹ adimpleri. ¶Quæ igitꝰ [i]à nobis sancita sunt, & sacrũ ordinẽ statũq; custodiũt se cũdũ sacrarũ regularũ obseruationẽ & virtutẽ decætero cõseruẽt perpetuè integra & sanctissimi patriarchæ vniuscuiusq; diœcesis & deo amabiles metropolitæ & reliqui reuerẽdissimi episcopi atq; clerici vbiq; Dei culturã & sacrã disciplinã custodiẽtes inuiolatã,pœna imminẽte hæc ꝓuaricãti quó penit⁹ alien⁹ sit à Deo: & imposito sibi sacerdotio ordine [k]nã velut indign⁹ hoc excludit. ¶Licẽtiã verò vniuersis [l]dam⁹ cuiuscũq; sint officij vel cõuersationis respiciẽtibus aliquid horũ prę uaricari,nunciare nobis, & adimperiũ quod semper [m]est:vt nos qui hæc secũdùm sacrarũ regularum explanationem apostolicamq; traditionem constituimus:decentem etiam indignationem præuaricantibus inferamus etiam his videlicet quę sancita [n]sunt à nobis de hereditatibus Deo amabilium episcoporum custodiendis. Sanctissimi siquidem patriarchæ vniuscuiusque diœcesis hæc proponant in ecclesijs sub se con

h ¶Inopes.]sic.ī.vt deter.sit nume.cleri.

i ¶Quę igitur.]p vt.

k ¶Ordine.]repete sit alienus.

l ¶Vniuersis.] fortè etiã seruis hoc calu.sic alias.C.de preci.imp.of. l.j.& fortè sine iscriptione & solẽnitate actiõis cùm suã iniuriã quilibet prosequatur. nã qđ in diuinã religionẽ &c.vt C.de hęre.& mani.l.iiij.

m ¶Semper est.] sic.j. vt prępo.no.impera.do. col.v.

n ¶Sancita sunt.]scilicet in Greca constit.nec 20eñ dicit de illa quę est j.de eccle.titu.§.sinautem.col.ix quia illa post istam est:sed fortè idem dicebat Greca qđ dicit illa Latina.

a ¶ Illorum.]scilicet episcoporum.
b ¶ Tua.]Epiphani.
c ¶ Contrahenda.]id est tenenda.
d ¶ Scripta.]hęc cõstitutio istis psonis fuit missa.
e ¶ Adiectum est.]plꝰ quàm alijs quibus fuit omissa. & hęc est adiectio vsq; in fin.
f ¶ Adiectione dominica.]id est, cum annis domini: tamen non habemus eos, Accur.

DE NON ALIENANDIS AVT PERMV. RE. ECCLE. &c.

g ¶ *Vt in specie repete: & de nõ &c. et expeditur hæc pars. j. eod. §. si uerò creditor, & §. si enim.*

Nam intentionem proponimus, sicꝫ. de non elig end. in princip. sic. j. ti. j. in prin.

h ¶ Super sacris.]i. quasi sacris.
i ¶ Lege.]scilicet ista. Accur.
k ¶ Renouet.]vt in lege Leonis quę confirmatur: vt. j. e. §. vult enim.
l ¶ Emendet.]vt. j. eodem. §. anastasius. & §. sinimus. in fin.
m ¶ Adiiciat.]vt. j. eod. §. ab anastasio. & §. qa verò leonis.
n ¶ Abscindat.]sunt autem alię: scilicet Leonis & Anastasij superfluè ex quo ista scilicet Iustiniani generaliter omnia comprehendit.
o ¶ Auxit.]Hic nota arg. ad quęstio. quã dixi. mus. ſ. titu. j. in princ.
p ¶ Lex.]vt. C. de sacrosanct. eccles. l. iubemus. licet quidam dicant q̃ eam non habemus.
q ¶ In omnibus.]scilicet terris: quia localis est: vnde fit generalis vt. j. eodẽ. §. nos igitur. Itẽ in contractibus: quia non in pignore nec in contractu emphyteusis loquitur, sed per hanc suppletur: vt. j. e §. quia verò Leonis.
r ¶ Correctione.]no. corrigi ex eo quod suppletur. sic. ff. ad leg. rho. de iactu. l. final. §. j. &. §. fina.
s ¶ De talib⁹.]ſ. reb⁹ ecclesiasticis immobilibus non alienandis.
t ¶ Lex est.]apud Grę cos.
v ¶ Priori.]ſ. legi Leonis. nã generalior est quã illa: vt j. sequitur.
x ¶ Minus.]in perfectione plus tamen quã g̃ole x Leonis.
y ¶ Foris.]ſ. extra Constantinopolitanã ciuitatem: qđ non erat in lege Leonis: vt. C. de sarcosanct. eccles. l. iubemus, primo respon.

stitutis: & manifesta faciant Deo amabilib⁹ metropolitis quæ à nobis cõstituta sunt. Illi quoque rursus etiã ipsi ꝓponãt ea in metropolitana sanctissima ecclesia, & cõstitutis sub se episcopis hæc manifesta faciant. illorũ[a] verò singuli in propria ecclesia hæc ꝓponãt: vt nullus nostræ reipublicæ ignoret quę à nobis ad honorem & ad augmẽtũ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi disposita sunt. ¶ Insuper sequens hæc tua[b] sanctitas omnib⁹ qui sub ea sunt metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta: vniuerso tẽpore cõtrahenda[c]: scripta[d] exemplaria Epiphanio sanctissimo archiepo Theopolitano: scripta exemplaria sanctissimo epo Hyerosolimorũ: scripta exẽplaria Ioãni viro gloriosissimo præfecto sacrorũ prætoriorũ secũdo excõsuli, & patricio: cui etiã hoc adiectũ est[e]: & tua quoq; celsitudo hęc sciens vnà cũ semp susceptur is sedem tuã hęc seruare festinet: & si denunciatum fuerit aliquod tale delictum, prohibeat, & maximè quęcunq; in ordinationibus curialium vel officialiũ interdicta sunt. Nunciet autem etiã nobis, vt decens super eis imponatur correctio. Vtatur quoq; pręceptis ad clarissimos prouinciarum iudices: vt & ipsi quę fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quòd à nobis constitutũ est, fieri. imminebit enim eis pœna quinq; librarum auri: siquidẽ & ipsi prẽuaricari videntes nõ denunciauerint aut sedi tuę autimperio: vt vndiq; decens ornat⁹ ordinationis gradui cõseruetur. Scripta cum adiectione dominica[f].

TITVLVS PRIMVS.

De nõ alienãdis aut permutãdis rebus ecclesiasticis immobilib⁹, aut in specialẽ hypothecã dãdis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas.

¶ *Res immobiles ecclesiæ maioris urbis Constãtinopolitanæ & ecclesiarũ suæ diœcesis alienari generaliter prohibentur: omni fraude & circũuentione remota. Barto.*

Imperator Iustinianus Augu. Epiphanio archiepiscopo & patriarchę Constãtinopolitano.

Collatio Secunda.

Nam intentionem hanc semper proponimus g, omne quicquid priꝰ imperfectũ aut confusum videbatur, hoc & expurgare, & ꝑfectũ ex impfecto declarare. qđ ẽt i oĩ legislatiõe faciẽtes, credim⁹ oportere & in alienationib⁹ quæ fiunt super sacris[h] rebus, vna cõplecti lege[i], quæ priores oẽs & renouet[k] & emẽdet[l]: & qđ deest adijciat[m]: & qđ supfluũ est, abscindat[n]. A Leone siquidem bonę memoriæ (qui post Constantinum piæ memoriæ Christianæ fideiinteriperatores prĩcipatũ auxit[o], & cõstituit sacrarũ ecclesiarũ honorẽ & disciplinã) scripta lex[p] est de alienatiõib⁹ ecclesiasticis, cõclusa ĩsola hui⁹ felicissimæ ciuitatis sctissimæ maiore ecclesia. Et laudam⁹ plurima huius legis, cũ oĩ vehemẽtia & Dei cultura posita: sed eò ꝓ non generaliter posita sit in omnibus[q], egere etiam eam quadam correctione[r] credimus. ¶ Ab Anastasio quoque piæ memoriæ scripta quædam de talibus[s] lex est[t]: neque similis priori[v], & omnino minus[x] habens. Effusa nãq; & per loca foris[y] posita, nihilominus mansit imperfecta, eò ꝓ ad solũ sacerdotiũ & diœcesim respiciat cõstitutã sub beatissimo patriarcha hui⁹ regię & felicissimæ ciuitatis[z]: aliâs aũt nõ perscrutata[a] sedes[b]: cùm vtiq; dignã correctiõe esse eã arbitrabatur[c]: ꝓpter quã occasionẽ alia qdẽ corrigebat alia verò incõposita relinquebat. Quãobrẽ eã quoq; vacare[d] decæterosancim⁹, vt pote impfectã & loco circũclusam & nõ gñalẽ inter leges existentẽ, neq; aliquid studiosum introducentẽ. ¶ Hæc ergo nos oĩa emendãtes, vnã existimamus oportere legislationẽ imponere oĩb⁹[e] sanctissimarũ ecclesiarũ, xenodochiorũ[f] & nosocomiorũ[g] & monasteriorũ[h] & brephotrophiorũ[i] & gerõtocomiorũ[k] et totiꝰ sacrati[l] collegij rcb⁹, et hãc legẽ Leõis piæ memoriæ cõstitutiõi adijcere: priꝰ breuiter eiꝰ legislationẽ exponẽtes sicq; oẽ qđ reliquũ est, intexẽtes. ¶ Vult[m] enim illa neque Deo amabilem archiepiscopum & patriarcham huius felicissimę ciuitatis seu sanctissimæ maioris ecclesiæ, neq; œconomum vendere aut donare aut aliter alienare rem immobilem, domum forsan, aut agrum, aut colonum[n], aut

mancipia

z ¶ Ciuitatis.]Constãtinopolis.
a ¶ Perscrutata.]ſ. lege Anastasiana.
b ¶ Sedes.]i. alia loca ꝑter quã in vrbe Constantino. & eius diœcesi.
c ¶ Arbitritatur.]in hoc credidit Anastasius Leonem cnrrigere dicẽdo generalius, & non fecit, vt sequitur. sed Iustinianus hoc fecit per hãc constitutionem: vt. j. eo. §. nos igitur. &. j. e. §. pe.
d ¶ Vacare.]id est necessaria non esse hęc omnia scilicet à Leone & ab Anastasio dicta quod facimus addẽdo: vt. j. eodem. §. in fin. sic & aliàs corrigit lex distinguendo: vt. ff ad leg. rhod. de iact. l. final. j. respons. & §. j. &. §. fi.
e ¶ Omnibus.]accipe reb⁹ quod est. j. Accur.
f ¶ Xenodochiorũ.]locus est vbi peregrini suscipiuntur: vt hospitale sancti Ioannis.
g ¶ Nosocomiorũ.]locus vbi ęgroti curant.
h ¶ Monasteriorũ.]locꝰ vbi monachi simul conuersantur: vt. ſ. de mona. §. hinc nos.
i ¶ Brephotrophiorũ.]locus vbi infantes aluntur.
k ¶ Gerontocomiorum.]locus vbi pauperes & propter senectutẽ infirmi curantur.
l ¶ Et totius sacrati.]i. rebus cuiuslibet alterius loci sacri: vt ptochotrophium de quo habetur mentio. j. cod. §. nos igitur. & est locꝰ in quo pauperes & infirmi homines pascuntur. Item orphanotrophium, id est locus, in quo orphani vtroq; parente carentes pascuntur. Item ascetoriũ locꝰ in quo fœminę debiliũ substẽtatrices habitãt: & ꝑbãtur hę expositiones in nouellis. e. ti. idẽ dicas in qualibet ecclesia seculari: vt. j. eo. §. nos igitur. &. §. penulti.
m ¶ Vult enim illa.]ſ. lex Leonis.
n ¶ Colonũ.]sed q̃ est differẽtia inter hũc. ſ. colonũ & mãcipium? Rñ.

Xenodochium. Nosocomium. Monasterium. Brephotrophiũ. Gerõtocomium. Ptochotrophium. Orphanotrophi. Ascetoriu m. Differeo tia inter mancipiũ & colonũ.

hîc loquit̃ de adſcriptitijs vel originarijs: vel ſimilib⁹ & qui à ſolo non poſſunt ſeparari, nec ſine eo alienari: vt. C. de agri. & cenſi. l. ij. & l. quẽad modũ. & ff. de le. j. l. ſi quis inquilinos. j. rñ. at mãcipiũ dicit̃ ſeru⁹ ab hoſtibus captus: vt inſti. de iure perſo. §. ſerui. qui etiam ſup poſſeſſionib⁹ ponit̃ & inſcribitur, & ab eis nõ poterit ſeparari, cũ immobilis cẽſeatur vt. ff. de diuer. & tẽpo. prẽſcrip. l. iij. vel de adſcriptitio ibi dicit. & hęc eſt verior.

2oa ¶ Ciuiles annõas.] ſ. reditus à fiſco percipiẽdos ſingulis ãnis. vt. C. d ſa. ſan. ec. l. priuilegia. vel ab alia eccleſia: vt. ſ. vt deter. ſit nu. cle. vel à priuato: vt. ſ. tit. j. §. ſed neq; effuſas.

b ¶ Nã.] interpoſitio ſic. j. eo. §. nos igitur.

2oc ¶ Hęc.] ſ. hęc tria, colonus & mãcipium, & ciuilis annona.

d ¶ Numeranda.] licet nõ ſint immobilia. Sed qd in actiõe cõpetẽti eccleſię ꝓqualibet re: nũquid poterit cedi vl alienari? Rñ. nõ: vt. ff. de iur. deli. l. ait prętor. §. quid

3o ſit. licet poſſit diſtingui vtrũ pro mobili vel ĩmobili re cõpeteret: vtpũ caſu valeat: ſcđo non.

e ¶ Interminatur.] id eſt interdicẽdo minatur.

f ¶ Oeconomo.] Sed nũqd idẽ admittit̃ adv̄ dicãdũ qui alienauerit? Videt̃ qđ nõ: cũ nõ de-

4o beat cõtra ſuũ factũ venire: vt. ff. de adop. l. poſt mortẽ. & ff. de ſer. ruſt. ꝓdi. l. ꝓ fundũ. Ecõtra ꝙ ſic: cũ hoc factũ nullũ ſit vt hîc. & C. de agri. & cẽſi. l. quẽadmodũ. & C. de li. cau. l. j. qđ vltimũ credo veri⁹. nã & marit⁹ renocat qđ donauit vxori

5o vt. ff. de do. ĩtervi. & vxo. l. ſi ſpõſus. §. fi. Sed nunquid œconom⁹ ipſo iure erat priuatus ab adminiſtratiõe? quõ ergo vẽdicat vt. C. e. l. iubem⁹. §. œconom⁹? Rñ. dic ꝙ nõ ipſo iure, ſed ꝓ ſniam priuãdũ, & ante ſniam reuocat: cũ ſtatũ nõ mutaue-

6o rit: ſic. ff. de leg. iij. l. j. §. hi. Alij dicũt ꝙ ipſo iure: & tũc dicas eũ admitti ad vendicãdum poſt reſtitutionẽ in prẽlatura, non prius: vt arg. inſt. de ſuſpe. tu. §. ſi quis.

mãcipia ruſtica aut ciuiles [a]annonas (nam [b]& hęc [c]inter immobilia ſunt numerãda [d]) quę cõpetũt Cõſtantinopolitanę ſanctiſſimæ maiori eccleſiæ: ſed neq; ꝓ vlla cõpenſatione aut alia qualibet circũuentione tale aliquid agi: & interminatur [e]emptori quide rei reſtitutionem, vt reddat per tẽpora œconomo [f]rerũ ſanctiſſimæ eccleſiæ rem quã ipſe perceperit, cũ omni medij temporis [g]fructu, & alijs lucris caſu imminente ꝑtiorũ [h]ei qui tale aliquid accipere aut cõparare præſumpſerit: cũ etiã hoc qđẽ qđ cõtra leges actũ eſt, ita ponat [i] ac ſi neq; à prĩcipio geſtũ ſit: Oeconomũ verò hęc [k]præuaricãtem [l], dare quidẽ de ſuo ſanctiſſimæ eccleſiæ iubet oẽ quicquid ex ea cauſa lucratus [m]eſt: aut ſanctiſſimã eccleſiã dãnificauit. Super hoc autẽ etiã excludit [n]eum officio œconomi: & dat [o]actionẽ ſanctiſſimę eccleſię nõ cõtra ſolos Deo amabiles œconomos, ſed etiã cõtra ſucceſſores eorũ: ſiue ipſi [p]hoc alienauerint: ſiue pro tẽpore Deo amabilis epiſcop⁹ [q]aut aliquis aliorũ clericorũ [r]videtes [s]alienantẽ [t], taciturnitate degeneri [v] & ſine libertate [x]paſſi ſunt: & multò poti⁹ ſi conſentientes [y] & videntes tale aliquid permiſerunt, & nõ cauſam prohibuerũt. ¶ Ad hoc autẽ & tabellionẽ qui talia confecit inſtruta, perpetuo tradet [z] exilio: nullã ei clemẽtiã neq; reuerſionẽ [a] participãs [b]: ipſos [c] quoq; maximos iudices qđ hęc accedũt & miniſtrãt [d] talib⁹ cauſis [e] aut cõfici apd ſemetipſos monumẽta [f] ꝓ confirmatiõe taliũ dõationũ aut aliorũ actuũ patiunt̃: & cingulo & dignitate & ſubſtãtia interminatur [g] excludere. Hoc igit̃ [h] increpãs vehemẽter, ꝓmittit [i] rei eccleſiaſticę vſum aut qui vocãt vſufruct⁹: ſub certo quodã tpe, aut ẽt vſq; ad vitã pcipiẽtis dare ſctiſſimã maiorẽ eccleſiã, ſub hac tñ definitione, vt is qui hãc accepit munificentiã eiuſdẽ quãtitatis recõpẽſet rẽ ſctiſſimæ maiori eccleſiæ ſub ꝓprietatis rõne ex qua poſsit eũdẽ reditũ ſctiſſima eccleſia habere quãtũ ille ex vſu accepit: poſt pcipientis vtique mortẽ, aut definitũ tps, vſu [k] videlicet & vſufuctu dato [l] eccleſiaſticę rei: ad ſctiſſimã maiorẽ eccleſiã redeũte & vſu donatæ rei [m] cũ ꝓprietate [n] ſctiſſimæ eccleſiæ [o] faciẽdo. talẽ nãq; cõtractũ ſine periculo [p] eſſe ponit lex [q]. ¶ Si verò min⁹ fuerit̃ qđ dat̃ à ſctiſſima eccleſia, illud qđ cõpẽſat̃ ei: cui⁹ mox q dẽ pcipiet [r] ꝓprietatẽ, ſperat aũt & vſum accipe: infirmũ cõtractũ & ꝓ nõ facto [s] ponit: datq; licẽtiã vẽdicatiõis [t] vtpote circũuẽtione cõtra ius ſanctiſſimę eccleſię facta. ¶ Lex [v] itaq; talia ſub breuitate [x] decernit, & mulctã ĩponit: & vſq; ad res ſanctiſſimę eccleſię [y] ſtat ſolũmodo: & oẽm quidẽ ꝓmit circũuẽtionẽ quã ꝓdixim⁹: nõ tñ retinere calliditatẽ poſtea ĩſurgentiũ [z] valuit [a]. Quidã [b] enim dudũ hoc tibus imperatoribus prę iudicare: vt. C. de legi. & conſtitut. l. digna. & ff. de nata. re. l. quęris. dummo

10 do dixerit non obſtante lege Leonis: vt. ff. de legat. iij. ſi quis in principio.

c ¶ Ipſos quoque.] q. d non ſolùm minores & ordinarij: ſed etiã maiores, cùm ſint quatuor ordines vt diximus. j. vt ab illuſtr. & qui ſuper eam

20 ſunt. §. j. apud quos poſſunt fieri omnes donatiões & omnia quę ſunt de iuriſdictione voluntaria etiam ſi merũ imperium non habeant: vt j. de defen. ci. §. nulla. Sed nonne tantùm magiſtro cenſus hęc authoritas datur: vt. C. de teſtib.

30 l. conſulta? Reſpon. illud in teſtamentis tantùm dicit. Item in regia vrbe tantùm & in alijs locis obtinet quod dictum eſt.

d ¶ Miniſtrant.] ſcilicet auctoritatem ſuam quantum eſt ad donationem quę inſinuationem

40 deſiderat: ſi maior eſt quingentorum ſolidorum: vt inſtitu. de dona. §. alię. quantùm verò ad alios contractus miniſtrant id eſt miniſterium prębent ſcilicet docendo fieri contractum: vt j. eodem. §. hęc igitur omnia.

50 e ¶ Cauſis.] i. cõtractibus.

f ¶ Monumenta.] id eſt inſtrumenta.

g ¶ Interminatur.] ſcilicet lex Leonis.

h ¶ Hoc igitur.] ſcilicet alienationes eccleſiaſticarum immobilium rerum: vt ſ. eodem. §.

60 vult.

3 ¶ Tẽporis.] à tempore venditionis donec redeat ad eccleſiam.

h ¶ Pretiorũ.] ſ. quantũ eſt contra eccleſiam: ſed cõtra œconomũ habet: vt j. eo. §. ſi quis igitur. quid miri? hoc iure cõmuni eſt: vt. C. de fur. l. in ciuilem rem. & C. de rei vend. l. iij. & l. mancipium.

i ¶ Ponat.] ſ. lex leonis: vt. C. de ſacroſ. eccle. l. iubemus. ſic. C. de le. & cõſtitu. l. non dubium.

k ¶ Hęc.] ſcilicet ſtatuta á Leone.

7oa ¶ Pręuaricantẽ.] id eſt alienantem. & ſic facit contra hanc legẽ.

m ¶ Lucratus.] vt pretium rei.

n ¶ Excludit.] ſ. per ſententiã nõ ipſo iure: vt. ſ. proxi. diximus.

o ¶ Dat.] ſ. lex Leonis. Accur.

p ¶ Siue ipſi.] ſ. œconomi.

7oq ¶ Epiſcopus.] ſcilicet alienauerit.

r ¶ Clericorum.] ſ. alienauerit: repete aut videntem &c.

s ¶ Videntes.] ſcilicet œconomi: & iubandi aut &c.

t ¶ Alienãtem.] ſcilicet epiſcopum vel alium clericum.

v ¶ Degeneri.] ſ. dederũt. nã genus clericorũ audax debet eſſe: cũ defen

8o datur lege Dei [a] quę dicit: nolite tangere chriſtos meos. i. ſacerdotes. vn de ſecuri ſunt ex hoc. ſic inſti. de re. di. §. ſanctę. Accur.

x ¶ Libertate] id eſt timidi erant vt ſerui: non audaces vt liberi.

y ¶ Conſentientes.] ſcilicet expreſsè: vt differat à ſuperiori reſponſo.

z ¶ Tradet.] ſcilicet lex Leonis.

a ¶ Reuerſionem.] ſic & alibi tabellio qui in ſuo officio deliquit, perpetuò illud prohibetur exercere: vt. C. de ſuſcep. & arca. l. ſi aliquid. lib. x interdũ ad tempus: vt. C. de nu. & act. l. iij. in fin. li. xij. ſic & in prẽlato: vt. ſ. eo. §. proximo. ſic & in tutore: vt inſtitut. de ſuſpectis. tutorib. per totum.

b ¶ Participans.] ſed nunquid Imperator poſſet ſi meruerit in integrum hodie reſtituere? Videtur ꝙ non: vt. j. eo. §. quia vero veriſimile. ibi oportebit enim &c. ſed tamen dico contra: cùm Leo non potuerit ſequẽ

a Concor. xij. q. j. & in c. ſolitę. extra de mai. & obedięt. Tabellionis delinquẽtis pœna.

Factum ꝓ infecto haberi nõ poteſt.

b Concor. ẽ. vt noſtrũ cũ gl. fin. extra de appe.

i ¶ Permittit.] ſcilicet. d. l. Leonis. vt. C. de ſacroſan. eccle. l. iubem⁹. §. fin.

k ¶ In vſu.] id eſt in conceſſione vſus ſeu vſusfructus.

l ¶ Dato.] ſcilicet illi cum quo ſic permittit eccleſia: vt. j. eo. ſi quis autẽ voluerit.

m ¶ Donatę rei.] id eſt repenſatę ipſi eccleſię.

n ¶ Cum ꝓprietate.] quam á principio debet habere eccleſia: vt in fin. huius. §.

o ¶ Eccleſię.] ſcilicet remanente.

p ¶ Periculo.] ſcilicet pœnarũ prędictarum.

7oq ¶ Lex.] ſcilicet Leonis.

r ¶ Perpiciet.] ſcilicet eccleſia.

s ¶ Pro non facto.] quãtum eſt de iure: vt. C. de leg. & conſt. l. non dubium: ſed factum ipſum pro infecto haberi non poteſt [b]: vt. j. de ęqua. do. §. quę igitur. col. vij. & ff. de cap. l. in bello. §. factę. & ff. de acqrẽ. poſ. l. j. §. adipiſcimur.

t ¶ Vendicationis.] ſ. œconomo pro tempore: vt. ſ. eo. §. vult.

v ¶ Lex.] ſcilicet Leonis.

x ¶ Breuitate.] non ꝙ ipſa breuiter dicat, ſed quia nos breuiter eam refulimus.

8o y ¶ Eccleſię.] ſ. Conſtantinopolitanę: vt in princ. ſui patet.

z ¶ Inſurgentium.] ſ. hominũ contra eam vel in fraudem eius.

a ¶ Valuit.] cùm diuinare non potuit: vt. ff. man. l. ſi fideiuſſor. in prin. & ideo non peccãuit lex Leonis vt. C. de teſta. l. iubemus. in fin.

b ¶ Quidã] ſic cõſtrue: quidã. ſ. hoĩes dudum hoc qđ vocatur colonarium ius adnuentes: colonarium ius dico neq; noſtris legibus, neq; &c. & procedit vſq; ad verſ. illũ qđ nos. &c. & poſtea accipe colonariũ ius eſt &c. quia interpoſitio eſt.

† Parœchꝰ quis dicatur: vide Alc.li. prę term.j. in hac ipsa dictione.

a De propria.]scilicet domo,
b Iste.] scilicet qui sic accipit.
c Parœchus.]i.pensionator,à pariare qđ est soluere:vt.ff.de statu.libe. l.antepe.§. pen.&.§.fi.vel dicitur á pari: quia domino p oĩa fere par est,
d Alię.]scilicet legi.
e Omniũ.] vel imperatorũ vel iurisconsultorũ.
f Pene.]hoc ideo quia pensionẽ aliquã percipit.
g Quod nos.]i.huiusmodi contractum.
h Cõscripsimus.] sed per consuetudinẽ derogatur huic.§.& fit emphyteusis per hunc.§.
i Legem.]s.istam.
k Dudũ.]& hic & superior articulꝰ in.l.adijcitur leonis: quia ibi non eo sunt.
l Respexerũt.]s.œconomi, cũm hoĩes ad malitiã dediti nihil est qđ nõ inueniant: vt.j.vt ij qui ob.ha.perhi.res mi, j.respon.col.v.
m Imminuerũt.]s.pstationes œconomi,vt sequitur Azo.
n Prestãtes.]i. dãtes œconomi in emphyteusim.
o Constitutionũ.] quas non habemus.
p Casus.] qui imminẽt ẽphyteutę, nisi sit totius rei interitꝰ: vt in fi.lo.§ adeo.qđ nõ est in simplici colono:vt.ff.lo-
40 ca.l.si fundum.
q Verò.]pro certè.
r Anastasius.] s.loquẽs in eodẽ casu in quo superior.§.s. in emphyteusi.
s Gesta]i.vt ea quę geruntur ex hoc contractu emphyteutico,in monumẽtis fiãt.i.iscripturis.sic
50 accipit.ff.de proba.l.celsus.
t Constituens.]s.in legẽ quã habuimꝰ in memoria.s.eo.§.ab anastasio.& in fi.huius.§.
v Huius.]s.ecclesię.
x Rei.]s.ecclesiasticę.
y Fieret.] emphyteuticus cõtractus. Accursi.
60 z Extẽdẽs.]s.Anastasius.
a Neque vtilẽ.]& iõ corrigitur.j.e.§.finimꝰ. in fi.§.
b Prędiximus.]s.eod. §.j.
c Nos igitur.]quia legẽ leõis iã breuiter retulimꝰ & duos casus su-
70 pueniẽtes determinauimus:vt.s.eo.§.vult.&.§. lex.&.§.dudũ.igit ad legẽ veniamꝰ quã facere p posuimus.vt.s. eod.j fi.
d Iã enim.]interpositio est hic ver.sic.j.e.§. vt aũt.ibi,qđ em &c.Accursius.
e Sancimus.]ex hoc.§.&.§.seq.&.§.sinimus.ibi,quod actio &c.&.j. de aliena.& emphy.§.& hoc.& super ipsis collige qđ est.C.de sacrosan:
80 ecclę aut.hoc ius.in prin.Accursius.
f Felicissimę.]s. Cõstantinopolitanę,vbi hęc lex fiebat,sed qualiter ibi fiebat,cùm in veteri Roma habeant fieri:vt.j.vt ecc.roma.coll.ij.in princ? Rñ.illud fuitante tempora Cõstantini:vt diximus.s.quõ oport. epis.in princ.&.§.si verò metropolita.
g Ecclesiam.]iubaudi habere licentiam:vt in fi.huius.§.& sic ad inferiora semper repete illud.Azo.
h Prerogationem.]id est dispendia.
i Interpretatus.]vt.s.eo.§.j.

qđ vocatur colonarium ius (colonarium ius est veluti si domũ valentem centum solidos,& prętantem pensionem solidos decẽ accipiat quis ab ecclesia,& det pro ea solidos cẽtum,seu amplius,aut certè minus: & quasi iam de ppria[a] aggrauet se dare singulis annis quasi pẽsionis noĩe solidos tres. istꝰ aũt appellatꝰ parœchus[c] .sed ipsam domũ sub tam parua pensione in perpetuũ & ipse & hęredes eius possidebãt) adinuenientes,neq; nostris legibus,neq; aliq[d] euiusdã oĩm[e] notũ,circũuentionẽ nõ paruã meditati sunt contra legẽ perpetuas penè[f] cogitantes alienationes,qđ nos[g] decętero agi phibemus,& p eoipsocõscripsimꝰ[h] legẽ[i] ,Dudũ[k] autẽ & ad emphyteusim respexerũt[l] ,& iminuerũt[m] plurimã quãtitatẽ veri reditus illi qui emphyteusim accipiũt,prestãtes[n] ijs qui rebus prędẽ sanctissimę maioris ecclesię presidebãt.ideo qđ nos in quadã cõstitutionũ[o] nostrarũ definiuimꝰ quidẽ vsq; ad psonas tres ẽphyteusim fieri accipiẽtis,et duorũ successorũ aliorẽ: hocetiã sup rebus sanctissimę maioris ecclesię fieri permittimꝰ:nõ autẽ vltra sextã partẽ releuari emphyteusim percipiẽtibus ppter fortuitos casus[p] sanciẽtes.Quia verò[q] didicimꝰ sic effusè & impiè ab aliquibꝰ fieri do cumẽta,vt neq; sextã relinquat sanctissimę ecclesię pars reliquis,oĩbus emphyteusim accipiẽtibꝰ donatis: Anastasius[r] aũt pię memorię gesta.[s] monumẽtorũ constituens[t] fieri super alienationibꝰ sicut etiã hꝰ[v] rei[x] fieret[y],tempus & emphyteusim statuens,sine gestis quidem vsq; ad solã vitã accipientis emphyteusim:cum gestis autẽ in perpetuũ eã extendẽs[z],neq; perfectã fecit,neq; [a]vtilẽ legẽ,& vndiq; imperfectã,vsq; ad solã diœcesim patriarchicę sedis huius felicissimę ciuitatis(sicut p̃dixim[b]ꝰ

k Existentes.]vt sanctę Marię & sanctę Theodorę, & aliarum: vt.s. vt deter.sit nume.in medio titu.
l Metropolitas.]id est archiepiscopos.
m Ipse.]scilicet,patriarcha.
n Complexiue.]id est generaliter sancimus.

legislationem statuens.

¶ *Nulla ecclesia ubicũque sita uel aliquod monasterium uel asceteriũ uel quiuis alius pius locus rem immobilẽ alienare poterit: nec specialiter pignori obligare.Angelus.*

¶ Nos[c] † igitur (iã em[d] adlegẽ veniendũ est) sancimus[e] neq; sanctissimã huius felicissimę[f] ciuitatis maiorem ecclesiã[g] ,neq; sub ea cõstitutas ecclesias quarum ipsa prærogationem[h] suscepit (sicut eam Anastasius piæ memoriæ interpretatus[i] est) neq; alias omnes ecclesias in hac felicissima existentes[k] ciuitate,aut circa eius confinia,neq; sub patriarchica sede huius felicissimæ ciuitatis constitutas,quarum metropolitas[l] ipse[m] ordinat, neq; alium vllũ vndique patriarcham neque episcopum (dicimus autem & eos qui in oriẽte,& qui in Illyrico,insuper & in Aegypto, & in Lycaonia atque in Licia,& eos qui in Aphricana prouincia sunt complexiue[n] dicendum per omnes quæcunque nostræ sunt terræ, necnõ in occidẽte sunt deo amabiles episcopos ab ipsa seniori Roma vsque ad oceanum consistentiũ sanctissimarum orthodoxarum ecclesiarũ) neque aliquem xenodochum[o] aut prochotrophum, aut nosocomũ, aut orphanotrophum,aut brephotrophum,aut gerontocomũ,aut monasterij virorum vel mulierũ abbatẽ vel abbatissam,aut quẽlibet omnino præsidentẽ venerabilibꝰ collegijs licentiã habere alienare rem immobilẽ,aut in domibꝰ,aut in agris,aut in hortis,aut oĩno in hmõi,[p] neque rusticũ mancipiũ, neque ciuilem annonam,nec per specialis[q] pignoris occasionẽ tradere[r] creditoribus. ¶ Alienationis[s] † autem nomen generalius ideo posuimus, vt prohibeamus & venditionem & donationem & cõmutationẽ & in ppetuũ[t] extẽsam ẽphyteusim q̃ nõ ꝓcul[v] ab alienatione cõsistit.Sed oes vbiq;

o Xenodochũ.] hęc verba expone vt.s.§.hęc igitur.
p Hmõi]s.immobile: nisi in casibus.vj.vt ppter debitũ qđ aĩs solui non valet:vt.j.de ali.& emphy.§.&hoc ẽt insup. Itẽ in emphyteusi,vt.j. e.§.emphyteusis.&.§.se. &.j.de ali.&emph.§.licẽtiã.Itẽ ꝓmutat cum alia ecclesia:vt.j.de cõst.q̃ ex addi.rip.§.fi.Itẽ cũ princi
20 pe:vt j.e.§.sinimus.Itẽ ppter onꝰ fiscale:vt.j.de ec.re.ĩmo.ali.§. sancimꝰ igitur.Itẽ in redẽptione captiuorum:vt.j.de ali. & emphy.§.sanctissima verò.Sed ecõtra ecclesia in quinq; casibus oĩno prohibeiˢetiã in his casibus vt notauimus.j.de
30 alie.& emp.§.ea.col.ix. Sed quid de mobilibꝰ? Rñ.possunt alienari,cũ nõ inueniatur phibitũ: vt.ff.ex q.cau. ma.l. necnõ.§.qđ eis.nisi sint sacra circa altare necessaria, q̃ alienari non pñt. vt institu.de re.di.§. nulliꝰ &.C.đ sa.san.ec.l.sancimꝰ.nisi ꝓptercaptiuorũ redemptionẽ:vt.j.de
40 ali.& emp.§.de sacris.& §.si verò ꝓpter.Itẽ quę sunt superflua:& tũc ẽt propter debitũ nõ solũ ꝓpter redẽptionẽ captiuorũ:vt.j.de ali.& emp. §.si verò sunt plura.
q Specialis.]hîc no.q
50 vbicũq; dicit in hac cõstitutiõe de phibitiõe spãlis pignoris,illud sit correctũ per.l.j.de ali.& emphyt.§.hoc etiã.Vel dic illud speciale causa necessitatis propter quã cessat,omnis lex:vt.ff. de offic:procõ.l.j.generalisautẽ obligatio permittit:
60 vt.j.e.§.si enim.
r Tradere credi.]sed nñq̃d sine traditiõe speciale pignus facere poterit.ff.de pig.ac.l.j? Videtur q̃ sic:vt hic,&.j.e.§. si aũt creditor.nã ibi dicit accipere.&.§.si emꝫ.i fi.&.§. sinimꝰ. ibi, sed neq; dationẽ &c.sed his
70 legibꝰ largè ponit q̃ bũ dare.sic.ff.de pig.ac.l.si cõuenerit.§.fiqs.Quare dicas q̃ nec sic fieri põt obl.per istã cõstit. vt.s.j. rñ. sed gñalis obligatio fieri põt.l. sine traditione cùm dicat in rub.hypotheca: vt.ff.de pig.ac.l.si rẽ.§.proprie. sed quę est ratio? Rñ.quia plus iuris constituitur creditori per ipãle pignus quã per generale:cũ mãcipia generaliter obligata manumittamus,nõ si specialiter:vt.ff.de manumiss.l.iij.&.C.de ier. pi.da. ma.l.iij.
80
s Alienationis.]vt. C.de re.ali.non ali.l.fi sic.ff.de sta.liber.l.statu liber.§.fina.
t Et in perpetuũ.]Hîc no.q̃ vbicũq; in hac cõstitutione fit mẽtio de perpetua emphyteusi phibẽda,illud corrigitur:vt.j.de alie.& emp. §.licẽtiã.Vel dic ibi cõceditur in perpetuũ.i. quãdiu reditus prestetur. & ita hîc,& insti.loca.§.adeo.Vel dic fieri in perpetuũ.i.in tertiã generationem:vt.j.eo.§.emphyteusim.prima verior est.
v Non procul.]id est non multum.

† Facit ad hũc.§.glo. in.c. auditis.sup verbo, minoris.positpri ci.extra de resti.in inte.& est situatus iste §.super. l. vlti.C. de sacrosanc. eccl.&.xij. q.ij.§.hoc ius porrectum.
Ecclesia q̃ & qñ possit alienare.
a Cõcor.extra dere.ecle. non ali. &.xj. q.iij. per totum.

† Concor. c. nulli liceat nomẽ alienationis largissimè ponitur extra de re.eccl. ali.vel nõ. cum gloss. super ver. alienationis.

a ¶Constitutio.]vt.ſ.eod.§.vult enim.
b ¶Illam.]ſcilicet legem Leonis.Accur.
c ¶Propterea.]ſ.vt prohiberemus omnes ſacerdotes vt dixerat,non vt confirmaret.ſ.legem Leonis: quia & ſine hac erat confirmata.ſ.eo.& ſic nõ refertur ad proximum dictum.

Græca lĩ gua an ſit elegans.

d ¶Voce.]ſ.latina:ſed in græca q̃ eſt magis cõis vt hîc dicitur.nã græcã ſciũt græci.Itẽ latinos oportet ſcire ꝓpter interpretationẽ &trãſlationẽ vt patet ꝑ multas leges trãſlatas:vt ff.de exc.tu.l.j.& de iudi.l.pars.& finiũ reg.l.fi.& aliꝫ ĩfinitꝫ.Sed ecõtra liguã noſtrã Græci vilipẽdũt,nec eã ſcire volũt:vñ tantũ nobis eſt cõis.ꝓterea(vt legit in diuinis) qñ Hebraica lĩgua trãſferebat in Latinã:pri⁹ in Græcã trãſferebat,vt facili⁹ ex ea ſumeret in Latinã:ſicut & de obligatiõe iuriſgentiũ quę tollit per acceptilationẽ ꝑ quoddã mediũ:vt inſti.quib.mo.tol.obl.§.ij.Et not. q̃ hęc lex ſic loquit hîc acſi adhuc non eſſet trãſlata in Latinũ:& facit Imperator mẽtionẽ trãſlatiõis.vel ideo eſt cõis: quia fiebat Conſtantin.

e ¶Itaque.]inceptiuę non illatiuè ponitur.

f ¶Documenta.]i.inſtrumẽta facta de alienatiõibus rerũ eccleſiaſticarum.

g ¶Tergiuerſatiõis.] ſic.C.de teſt.l.iubemus.§.pe.ſic.j.e.§.fi.&.C.de ca.tol.§.fi.ſic.j.de refer.§.fi.col.iij.ſic.C.de leg.& conſtu.l.leges.

h ¶Schema.]id eſt ordinẽ vl figurã ſcdm Ac.

i ¶Prędictas.]ſ.§.vl.Azo.

k ¶Vt aũt lex ad.]i.contra.

l ¶Quod.]i. varietas.

m ¶Quid enim.]iſti tres verſus ſunt interpoſitio vſq; illuc, neceſſarium &c.

Iuſtus ſe ptiesĩ die peccat.

n ¶Inter homines.] vnde dicitur: Iuſtus ſepties in die cadit.ſic.C.de vete.iu.enu.l.ij.§.ſed quia.ſic.j.de cõſan.& vte.fratr.in princ.col.vj.aliud eſt in diuina natura:vt inſti.de iuſti.& iure.j.reſponſ.& de iure nat.§.ſed naturalia.

o ¶In auxilio.]imo videtur ad deſtructionẽ. nam falſa efficitur lex: vt.ff.de reg.cato.l.j. ita & vitioſa:vt.ff.de regu.iur.l.j.in fin.contra:ſed illud eſt quòd ad exceptionem quę remota eſt à regula:ſed ipſa lex vel regula firmatur quę remanet:vt hîc dicitur.

p ¶Moueatur.]ſic.j.e.§.quia verò veriſimile:ibi, oportebit &c.Ac.

q ¶Sinimus igitur.]i.permittim⁹:qa exceptiones facim⁹ à lege quę vetat alienationẽ rerũ eccleſiaſticarũ,ergo hęc eſt prima ꝑ legem iſtam.

r ¶Reipublicę.]quia publica vtilitas eſt prędferenda priuatę:vt hîc &.ff.pro ſocio.l.actione.§.labeo.&.C.de cadu.tollen.§.pen.&.j.vt omnes obe.iu.prouin.§.arripiat.col.v.

t ¶Indemnitate ſeruata.]ſic.j.conſtitutio quę ex adſcri,& li.§.fin.

v ¶Ab eo.]Imperatore.

x ¶Quid.]q.d.bene debet dare etiam maiorem rem.

y ¶Immenſitas.]ſ.vt deter.ſit nu.cleri.§.j.contra.Sol.vt ibi.

z ¶Pragmatica.]ſcriptura facta cum conſilio procerum.

a ¶Forma]ſ.pragmatica. b ¶Præcipiens.]ſ.eccleſię.

c ¶Imperio.]id eſt imperatori.

d ¶Firma.]nũquid ergo ſimiliter à priuato in eccl'ia fieri põt immẽſa donatio ſine inſinuatione? Quidã dicunt q̃ ſic: vt hîc,&.C.de ſa.ian.ec. illud.nos cõtra. cùm em̃ nõ ĩueniam⁹ expreſſum hîc vel alibi,ſtabit ĩ ſuo ſtatu,vt vltra q̃ngẽtos ſolidos fiat inſinuatio:vt inſt.de don.§.& cũ retro &.C.de dona.l.pe.in fi. qđ em̃ nõ mutat,veteri iuri relinq̃t:vt.C.de ap.l.præcipim⁹.§.fi.in fi.& C. de teſt.l.ſancimus.& qđ hîc dicit,eſt ſpãle in principe:vt ar.ſ.e.j.rñ.& ſ.quo.opor.epi.j.reſpõ. vel dici põt hîc nõ dici q̃ imperator donet ſine inſinuatione: imo fieri videtur,ex quo fit pragmatica forma q̃dã ſcriptura publica: vt.j.e.§. quia ẋ̃ veriſimile. & ſic de iure cõi videt fieri hec donatio.

Antiquo iuri relinquitur,qđ non mutatur.

†Concor. c.ſolitę.extra de maio.& obe.

e ¶Præſidẽt.]vt ꝑlati.

f ¶Literis.]vt tabelliones & iudices:vt.ſ.eo.§. ad hęc.&.§.aliquid.

g ¶Firmatę]vt.ſ.e.alienationis.ibi,illa &c.

h ¶Nec multũ.]differũt em̃ in vſucap.triẽnj quia res fiſcales nõ vſucapiũt, vt inſt.de vſuca.§.res fiſcales.ſed res eccleſię,ſic:vt.j.hęc conſtititer &c.col.vj.icdm Ala. ſednõ valet:qa hęc cõſtitutio non cogitauit de illa inferiori:ſed differũt qa vnũ ſacris,alterũ hũanis ꝑſidet:vt.ſ. quo.opor.epiſ.j.reſpõ. ſimilitudinẽ aũt habent.nã vtriuſq; res iure iſto adhuc cẽtũ annis ꝑſcribũtur:vt hîc &.C.de ſac.ian.eccl.l.fi. licet poſt hãc legẽ ſit correctũ quò ad eccl'iã: vt.j.de ec.ti.§.ꝓ tẽporalib⁹.

i ¶Quãdo.]pro quia.

k ¶Compenſentes.] ſ.eccleſia & imperator.

l ¶Alia verò.]quã ſupradictã permutationẽ in qua tria fuerũt neceſſaria:& q̃ ſeruaret illęſa eccl'ia:& q̃ eſſet publica vtilitas:& fieret pragmatica forma:vt.ſ.proxim ¶Perpetuam.]j.de ali.& emphy.§.licentiã contra.Sol.vt dixi.ſ.eo. §.alienationis.

n ¶Cuiuſdam pignoris.]j.de ali.& ẽphy.§. hoc etiã inſuper.in prin. col.ix.contra.Solu.vt dixim⁹.e.§.nos igit.ĩ fi.Ac.

o ¶Actio pia.]id eſt intentio. vel dic.i.actus pius.

p ¶Horum.]ſ.emptorum ab eccleſia,vel donatorum & ſimilium.

q ¶Ab eis.]ſcilicet locis.

r ¶Cõſtitutiõe.]cui⁹ memoriã fecit.ſ.e.§.ab anaſtaſio.&.§.anaſtaſius.

s ¶Principia.]ſic.ff.de aqua plu.arc.l.ſed interdum.ſic.ff. quod vi aut clam.l.nam origo.

t ¶Duobus.]imo in perpetuum:ſed dic vt.ſ.eo.§.alienatiõis.

v ¶Filijs.]Nota filijs dari quędam quę non dantur extraneis heredi-

¶Principi permutare licet cum eccleſia pro re meliori uel æquali,utilitate reipublicæ exigẽte,& pragmatica forma præcedẽte:omni alia alienatione prohibita.Barto.

¶Eccleſiarum & locorum uenerabilium res in emphyteuſim dari poſſunt in perſonam accipientis & duorum ſucceſſorum:uidelicet filiorum & nepotum, & uiri & uxoris ,ſi de eis ſpecialiter dictum fuerit,aliter nõ.Bar.

¶Exceptio cõfirmat regulã in nõ exceptis.Bar.

¶Vt autẽ lex ad [k] humanæ naturę varietatẽ,& quod [l] ſæpe venit, moderata,per omnia immota ꝑmaneat(quid [m] enim erit ſtabile inter homines [n] ?,& ita immobile vt nullã patiatur mutationẽ:cùm omnis noſter ſtatus ſub perpetuo motu cõſiſtat? ,neceſſariũ exiſtimauimus quaſdã exceptiones da re legi cum multis vigilijs & ſubtilitate adinuẽtas:vt eas habens in auxilio [o] lex nequaquã moueat [p].

¶Sinimus igitur [q] imperio,ſi qua cõis cõmoditas eſt,& ad vtilitatẽ reipublicę [r] reſpiciẽs,& poſſeſsionem exigens talis [s] alicuius imobilis rei qualẽ propoſuimus:hoc ei à ſanctiſsimis eccleſijs & reliquis venerabilibus domibus & collegijs percipere licere, vndiq; ſacris domibus indemnitate [t] ſeruata: & recompenſam dari eis ab eo [v] qui percepit,ęqua aut etiam maiore quã data eſt.Quid [x] enim cauſetur Imperator ne meliora det,cui plurima dedit De⁹ nãbere, & multorũ dominũ eſſe,& facile dare,& maximẽ ĩ ſanctiſsimis eccleſijs,in quib⁹ optima mẽſura eſt donatarũ eis rerũ immẽſitas [y] ?Vñ ſi quid tale fiat,& pragmatica [z] ꝑceſſerit forma [a] præcipies [b] imperio [c] darealiquid taliũ rerũ,& recõpẽſauerit moxrẽ meliorẽ & vberiorẽ &vtiliorẽ:ſit ea ꝓmutatio firma [d] &ij qui præſidet [e] domib⁹ quarũ eſt qđ alienat̃,& qui talib⁹ adminiſtrãt literis [f], ſine querela vndiq; ſint,nullã metuẽtes pœnarũ quę à Leõe piæ memoriæ interminãt̃, & à nobis firmatæ [g] ſunt:vtiq; cũ nec [†] multũ [h] differãt ab alterutro ſacerdotiũ & imperiũ,& reſ ſacræ à cõib⁹ & publicis:qñ [i] oĩs ſanctiſſimis eccleſijs abũdãtia & ſtat⁹ ex imperialib⁹ munificẽtijs ꝓpetuò præbeat̃. Alterutris itaq; cõpẽſantes [k] q̃ decet,nõ ab aliq̃b⁹ iure culpabũtur. Aliã verò [l] oẽm ſiue ad imperiũ ipſum:ſiue ad aliã quãcũ q; ꝑſonã factã ſiue vẽditione,ſiue donatione,ſiue ꝓmutationẽ, ſiue emphyteuſim perpetuã [m] oĩno perimimus.ſed neq; dationẽ cuiuſdã pignoris [n] in re immobili factã occaſione mutuorũ fieri ſinimus.Et hæc valere volumus in oĩ eccleſia oĩq; monaſterio & noſocomio & xenodocnio & brephotrophio & aſceterio & gerõtocomio,& omni abſolutè collegio qđ actio pia [o] cõſtituit:nullo penitus horũ [p] aliquid accipere ab eis [q] valẽte. Vnde neq; cõſtitutione [r] Anaſtaſij diuę memoriæ vlterius opus erit:neq; ſcdm illam faciẽdi decreti memoratæ obſeruationis.ipſa em rei prĩcipia [s] perimetes & prohibẽtes qđ fit:nequaquã perſcrutatiõe de inceps indigebimus.

¶Emphyteuſim autẽ ſiue in ſanctiſsima maiore eccleſia, ſiue in oĩbus reliquis adorandis domibus fieri ſinimus:& in accipiẽtis perſona & in duob⁹ [t] eiuſdẽ ꝑſonę hæredib⁹ deinceps,filijs [v] tãtùm ſolis

bus.Sic in priuilegio hypothecarum quando succedũt matri:vt.C,qui pot.in pig l.fi.sic in priuilegijs ne damnetur vir insolidum:vt.ff.solut. mat.l,maritum,&.l,etiam,sic.ff.ad trebel.l.ex facto.§.fin.sic.C.de inoffi. testa.l.scimus,in fi.l.

a ¶Aliter.]quám nunc diximus.

b ¶Sub nulla.]nõ sub ylla:quia nihil dixit de hoc.vel dic ꝙ eoipsò ꝙ generaliter alienare phibuit,ꝙ & hãc phibuit.s. emphyteusim.

c ¶Constitutione.]de qũa memoriam habuimus.s.eo.§.dudum.

d ¶Rei.]i.mercedis.s. quę potest haberi ex re si locaretur annuatim.

e ¶Tãta.]fortè qñ res venit ad ecclesiã,reddebat singulis annis.x.& nũc tantundem reddit.

f ¶Diximus.]s.eo.§.dudum.&.§.proxi.

g ¶Sextam.]ad plus.

h ¶Partẽ.]accipe verbũ j.cõcedim°,i.remittim°.

i ¶Imputãdam.]i.compensandã cũ scrupulositate:nã quia interdũ emphyteuta dãnũ sentit:vl ꝑpter tẽpestatẽ:vt.ff.loca.ex cõducto.§.j.vel ꝑpter rei interitũ particularẽ:vt.C.de iu.ẽph.l.j. dicit fieri quędã cõpensatio:vt hîc.&.s.eo.§.dudum.

k ¶Cladẽ.]quia fund° ꝑ parte chasmate perijt: vt.ff,de mino.l.verũ.§. pe.vel quia arbores sunt vẽto diruty,vel domus exusta:vt inst.de cõtrah. emp.§.cùm autem.

l ¶Aut.]hoc est de responsione.

m ¶Accipiat.]vt si nomine pẽsionis reddat̃.v. & nũc.v.reddat &nõ monus:imo potiusdimittat vt sequitur.Et vt hec plenè intelligãtur,distingue:aut res quę dat̃ in emphy.est tãtę pẽsionis quatę erat tunc cùm ad ecclesiam puenit:autmaioris,aut minoris,aut ferè nullius,aut prorsus nulli°.primo casu fit diminutio in.vj.partẽ.s.e. §.dudum.&.s.pxi.§.&.j. de alie,& emphy.§.j.in prin.&.§.q̃cũq;.co.ix.In ĩcdo fit diminutio sic: vt puta in.vj.par.ẽ:sed habetur respectus qñ ad ecclesiã peruenit:ne qđ fauore eius inductũ est cõtra eã interpretemur: vt.ff.de le.&lenatusc.l. nulla.&.C.de leg.& cõst. l.qđ fauore.In tertio qñ est minoris:nũ quia qñ puenit ad ecclesiã:puta in dimidiã vel circa idẽ tũcaccipiat ꝑ ea pensioneque nũc est,aut dimittat,vt hîc:vbi aũt parũ min° vl ẽt esset parũ pl°:tũc credo idẽ qđ ĩ prio casu.nã ꝑpter minimã rẽ à iure nõ recedovt.ff.de in inte.resti.l.scio.In quarto.s.qñ ferè nulli° est,vt quia ruinosa esset,tũc aut soluere vult statim:& tũc fit diminutio in tertiã partẽ ab ea pẽsione quę poterat colligi adhuc re existẽte in suo statu.aut vult soluere demũ re refecta,& tũc nulla fit diminutio prẽsentis mercedis:imo medietatẽ eiuspẽsionisq̃ adijcier̃ ex rei ędificatiõe,debet adijcere:vt.j.de ali.& em.§.si verò quędã.Sed quidã dixerũt nõ esse faciẽdã differẽtiã inter dicta duo mõ capitula:cũ in eo dẽ casu intelligerẽt qđ hîc dicit.vt.j.de ali.& emphy.§.si verò quędã.& illũ.§.hũc supplere dixerũt:qđ nõ credo.in quinto casu dico ꝙ put põt qualicũq; pẽsione debet locare.s.in emphy.œconomus:vt.j.de alien.& emphy.§.j,in fi.Addo etiã iextũ mẽbrũ qñ tantę est nunc quãtę prius:sed parũ est respectu ęstimationis rei vt turris:& tunc dic vt.j.eodem.§.fina.&hęc oĩa ęstimantur per architectos:vt.j.eo.§.quodautem.Accur.

n ¶Cũm liceat.]i.magis licitũ est sic locare ad annos,quã pẽsiõem diminuere:licet sit securius:licet econtra qñq; fit:quia melius est &c.vt.j. de ta.& vt protho.di.§.nos autẽ.in fi.

masculis,aut fœminis,aut nepotibus vtriusq; naturę,aut vxore,aut viro:si hoc videlicet de vxore,aut viro expressim nominet̃:alioqui nõ transire ad aliquẽ alterum hęredẽ:sed vsq; ad solã vitam percipiẽtium stãdũ,nisi filios aut nepotes habuerint. Aliter[a] autẽ penit° emphyteusim agi ecclesiasticę cuiusdã aut ptochij rei ĩmobilis,aut mãcipij rustici & ciuilis annõ ęnullo permittimus modo:neq; qđ fit habere aliqđ penit° robur finim°.

¶ *Ecclesiarum res pẽsionẽ eãdem reddentes in emphyteusim dari possunt pro eadem pensiõe quanta ab initio fuit statuta,diminuta ad plus in sextã partẽ:pensione ucrò ob cladem minuta pro extante pensione in emphyteusim dari debẽt:& si res sit preciosa paruã aut nullã reddẽs pensionẽ,re subtiliter æstimata pẽsio cõstitui debet,quæ in.xx.annis faciat æstimationẽ.Bar.*

¶Quia verò Leonis quidem pię memorię cõstitutio sub nulla[b] penitus diminutiõe dari rẽ ecclesiasticam sanciuit:nos autem in alia cõstitutione[c] à nobis scripta sextã excipi solùm super emphyteusim sanciuimus:huiusmodi quẽdã diminutionis rei[d] damus ordinem, vt queratur cum omniveritate & subtilitate pensio eorum quę dantur,tãta[e] quãta ab initio fuit quãdo ad sanctissimam venit ecclesiã & detur emphyteusis talibus personis quales dudũ diximus[f].tunc enim sextam[g] ei partem[h] cũ scrupulositate imputandã[i] cõcedim°. Si verò minui contigerit per quãdã cladẽ[k] pensionẽ,aut[l] in toto: tunc cõstantẽ pensionẽ accipiat[m] qui emphyteusim subire vult:aut nec accipiat penitus,cũ liceat[n] cõducere[o] potius quã tales diminutiones in emphyteusim celebrare.

¶Si verò alicuius ecclesiasticiprędij suburbani emphyteusis detur: qualia plurima maximè in hac nouimus felicissima cõsistere ciuitate,multo quidem digna pretio[p], paruas verò reddẽtia pensiones[q] aut nihil pensionum omnino:nõ ex redditibus[r] metir i emphyteusim,sed ęstimari suburbanum subtiliter[s],& reputari ex pretio collecto reditus possibiles in viginti annis† computari[t]:& in reditibus ex hoc computatis agi emphyteusim,non perpetuò,sed in eum qui percipit,& duas ex eo successiones,& viro & vxori sicut prędiximus[v] faciendam[x].

¶ *Emphyteuta si canonẽ non soluerit per biẽnniũ,cadit à iure suo,& reddere rẽ cõpellitur, & pẽsionem pro tempore præterito soluere, & damnum emendare,nulla pro melioratione retentione competente.Bart.*

¶Scire autem emphyteutas cõuenit,quia si biẽnio cõtinuo nõ exoluerint emphyteuticum candẽ[y] (hoc enim[z] tempus pro triennio aliorum hominũ[a] sufficere ad casum[b] ecclesiasticarũ aut ptochicarũ emphyteusium ꝑ nõ soluto canone ponimus)fient oĩno extranei emphyteumatis:& volentib° prępositis sacrarum domuũ licebit prædia aut domos defendere[c] nullã metuẽtibus melioratiõnũ[d] redditionem.sed si quidẽ deterius fecerit[e] prædiũ[f] suburbanũ aut domũ,qui emphyteusim ꝓcepit: cogi eũ de suo diligẽtiã acrestitutionem[g] prisci status facere,& obligatũ esse ad hoc ipsum & hæredes eius & successores,eiusq; res, insuper & debitos omnes redit°[h] sine dilatione exigi.

¶ *Res immobiles ecclesiarum alienari prohibentur in quancunq; personam,siue sint integræ,siue ruinosæ,nisi in emphyteusim à iure pmissam rerũ æstimatiõe subtiliter facta p architectos,reuolutiõe siue machinatiõe remota .B.*

¶Quod aũt dictũ est[i] à nobis vt nullius immobilis rei ecclesiasticę aut ptochicæ alienatio sit pmissa: adnullã nostræ reipublicæ ꝑsonã sancim° valere[k],nõ solũ sup cõstãtib° domib° & suburbanis & oroptu

o ¶Conducere.]id est locare.

p ¶Digna pretio.]scilicet prędia.

q ¶Pẽsiones.]vt sunt turres.

r ¶Non ex redditibus.]licet hoc fiat aliàs:vt.s.eodem.§.proximo.

s ¶Subtiliter.]per architectos:vt.j.eo.§.quod autem.

t ¶Computari.]quasi dicat talis detur pensio quę collecta vsque ad.xx. annos contineat pensionem vel ęstimationem rei.sic & econtra in venditione rei,ecclesiastì cę quandoque sumitur pretium ex pensione:vt j.de aliena.& emphyt.§. ex hoc autem concedimus.Accur.

† Concor. gl.ij.in ca. cũ causam. post medi. ibi,qñque cõsiderat̃. extra de testibus

v ¶Prędiximus.]vt s. eodem.§.emphyteusim.

x ¶Faciẽdam.]imo ꝑpetuò:sed dic vt.s.eod. §.alienationis.

y ¶Canonem.]id est cõstitam mercedem.

z ¶Hoc enim.]interpositio est vsque illuc fieri.

a ¶Hominum.]nam in priuata ẽphyteusi per triennium expectatur: vt.C.de iure emphyteutico.l.ij.§.final.sed in ecclesiastica biennium:vt hîc,&.j.de alien.& em. §.si verò quis.Sed in simplici colono indistinctè biennium expectatur:vt ff.loca.& conduct.l.quęro.§.inter locatorem.& l.cùm dominus horreorum.

b ¶Ad casum.]id est ad remissionem.

c ¶Defendere.]scilicet vendicando vel condicendo ex.l.ista.

d ¶Melioratiõnũ.]quę Grecę emponemata dicuntur : vt.C. de iure emphyteutico.l.ij.& in de dicitur emphyteusis id est contractus melioratiõnis.

e ¶Fecerit.]scilicet dolo vel culpa lata vel levi quę veniunt in omnibus contractibus quę gratia vtriusque partis fiunt:vt.ff.de regul.iur.l.contractus.&.ff.commoda.l.si vt certo.§.nunc. ad instar enim;fructuarij bona, fide vtetur:vt.ff.vsufruct.quemadmod. ca.l.j.

f ¶Prædium.]scilicet rusticũ.

g ¶Ad restitutionem.]i.diligentem restitutionem.

h ¶Omnes reditus.]ratione pręteriti tpis tm̃ :vt.j.de ali.& emphy.§. si verò quis.Sed cõtra.j.e,§.si verò etiã perpetua emphy.Rñ.ibi cõtractus ab initio nõ tenuit:sed vbi tenuit obtinet.quod hîc dicitur:vt.j.de al.& emphy.§.si verò pręter.

i ¶Quod autẽ dictum est.].vt.s.eod.§.nos igitur.

k ¶Valere].s.alienationem. contra enim videbatur ex eo quod imperatori est licitum:vt.s.e.§.sinimus.& suę familię licitum videtur:vt inst. de vsu & habi.§.ij,cùm & aliàs dicat quod sit pars sui corporis:vt.C. ad l.iul.maie.l. quisquis.in princ.

a ¶Qualibet cã.]vt vetuſtate vl̃ chaſmate vt.ff.de mino.l.verũ.§.pen.
b ¶Sed etiã.]q d.non ſolùm ſuper ruinis,ſed etiam &c.
c ¶Iacent.]quia totũ eſt deſtructum,ſed non eſt exportata ruina:ſed in ſequenti caſu eſt exportata.arg.ff.de dã.infec.l.prętor.§. fin.&.l. ſequẽt.
d ¶Temporali.]imo perpetua hodie:ſed dic vt.ſ.eo.§. alienationis.
e ¶Prædiximus].vt.ſ. e.emphyteuſim.
f ¶Vt neq;.]hîc põt eẽ §.&dic neq;p & nõ:ac ſi 10dicat,& vt nõ &c.Accurſius.
g ¶Mechanicis.]ſ.iter uenientibus.qđ verbũ eſt infra.Et nota q̃ hoc nomen mechanicus,generalius nomẽ eſt quã architectus. nam mechanica eſt ſcientia adulterina ſiue non liberalis:vt pelli 20pariorũ,fabrorum,& ſimiliũ.Inde mechanici.i. magiſtri harũ artiũ:ſed architectus magiſter tectorũ vel domuũ tm̃ dicit̃,& maior,ab archos qđ eſt princeps& tectũ: quaſi dicat prĩceps magiſtrorũ/tectorũ vel domuũ per quos iſtę ruinę 30eſtimantur vt non decipiatur eccleſia.
h ¶Siue.]hoc ſiue,reſpicit infra aliud ſiue &c. qđ eſt remotũ:ſicut.ff.de in rem verſo.l.iij.§. ſiue.
i ¶Inſignibus.]ſ.maximis.
k ¶Euãgelijs.]ſ.corã 40põſide.ſecũdũ.R. qđ nihil eſt:imocorã his nõ tamen tãgent.ſic.C.de iudi.l.rem nõ nouã.&.j.de ſan.epi.§.nulli verò.
l ¶Modũ ẽphyteuſis.]ſ.deſignatum.ſ. eodẽ.§.quia verò.&.§.ſi verò.
m ¶In his.]ſ. domibus.
50n ¶Emphiteuticã.] cõſcriptionẽ.ſ.ſcripturã q̃ tabellionẽ factã.vij.teſtibus adhibitis: vt mõ numerauit.ſic& aliâs eſt neceſſaria ſcriptura : vt j.de ali.& emp.§.& hoc etiã regulariter contra: vt.C.de pact.l.pactum.
o ¶Dictã.]vt.ſ.eod.§. 60quia verò leonis.&.§.ſi verò.
p ¶Illum.]ſ.emphyteutam.
q ¶Duas.]imo imperpetuũ.vt.j.de ali.& em. §.licentiã.ſed dic vt.ſ.e. §.alienationis.
r ¶Dictũ eſt.]vt.ſ.e.§. emphyteuſim.
70s ¶Cõtractus.]aĺs cõtra tales leges habebãtur contractus &c.
t ¶Agebatur.]ſ.q̃ pactum.
v ¶Licentia.]i.neceſſitas ĩponat̃.ſ.prĕlatis: & ita hęc dictio importat neceſſitatẽ:vt in ſequẽti litera patet.ſic.ff.demi. 80etiam ei.§.imperator. &.ff.de ſo.l.ſi q̃s ſeruo. in verbo,ſufficit.
x ¶Illũ.]id eſt in ijs qui ſunt vltra tertiam generationem.
y ¶Alijs.]ſ.extraneis.ſic & aliâs.C.de contrahẽ.empt.l.dudum.
z ¶In hoc.]ſ.pacto vel tali facto promiſſo.
a ¶Emphyteuſeis.]accuſatiuus eſt pluralis numeri.
b ¶Tale.]ſ.pactum,vt eis & non alijs detur.

tis & agris,ſed etiã ſuper ruinis,ſi ueex igne,ſiue exterrę motu,ſiue ex alia qualibet[a] cã ruina ſit:ſed etiã[b],iijs quę oĩno deſtructa ſunt & in pauimẽto iacẽt[c],ſiue etiã in puris ruinis nullũ ędificiũ habẽti b⁹,neq;materiã iacentẽ.nõ em̃ in illis alienationẽ fieri pmittim⁹ niſi in ſola emphyteuſi tẽporali[d],ſecundũ qđ dudũ à nobis dictũ eſt, & in trib⁹ pſonis talib⁹ quales p̃diximus[e]:vt neq;[f] vlla circũſcriptio in rẽ eccleſiaſticã ĩ talib⁹ fiat:duob⁹ pertpa primatib⁹ mechanicis[g] aut architectis,ſiue[h] in hac regia & maxima ciuitate vnà cũ Deo amabilib⁹ œconomis, & quĩq; reuerẽdiſſimis preſbyteris,& duobus diaconib⁹,preſente quoq;Deo amabili epiſcopo:ſiue etiã in prouincia duobus inſignibus[i] mechanicis aut architectis,aut etiã vno, ſi vnum ſolùm ciuitas habeat,interuenientib⁹ in illis locis ſacroſanctis euãgelijs[k] poſitis definiat̃ ab architectis quantùm cõpetat p̃ hoc ſolui ſanctiſsimę eccleſię ſecundũ modum emphyteuſis[l]:& in his[m] emphyteuticã[n] cõſcriptio nẽ in eo celebrari ſcđm figurã pri⁹ dictã[o].Illum[p] verò & ædificare, & vti materieb⁹ ſi materias habeat,& trãſmittere emphyteuſim vſq; ad duas[q] ſucceſsiões (ſicut dictum eſt[r])& ſic reuerti poſt triũ perſonarũ mortẽ ad ſanctiſsimã eccleſiã aut venerabilẽ domum ex qua facta eſt emphyteuſis, & etiã valere talẽ cõtractum,vtpote præſenti nõ repugnãtẽ legi:neq; illud quod hactẽn⁹ cõtra tales cõtract⁹[s] agebat̃[t],valere permittendum eſt de adiectione,vt ſi vel duorũ hærẽdum cõpleat̃ tẽpus,licentia[v] ſit eis qui poſt illum[x] ſunt,ĩ emphyteuſim dare id vnde agitur,& ſemper eos pręponi alijs[y].In hoc[z] em̃ nihil aliud eſt quã per reuolutionem & machinationem perpetuas eis emphyteuſeis[a],magis autẽ priuationes eccleſiaſticarum agi rerum. Sed & ſi qđ factũ eſt tale[b]:nullã neceſsitatẽ eẽ reuerẽdiſsimis œconomis duob⁹ hęredibus ceſſantibus,

c ¶Tradere.]cùm enim ſit cõtra legem iſtam,non valet:vt.C.de pact. l.pacta.ſed cùm hodie fiat perpetua,& hoc pactum credo valere:vt.j.de aliena.& emphyteutic.§.licentiam.niſi in maiori eccleſia Conſtantinopolita.ciuitatis & qbuſdã eccleſijs ſub ea poſitis:vt.j.de alienatio.& emphyteu.§.j.

cętteris tradere[c].

¶ *Res eccleſiæcõcedi põt ad tps accipere uolẽti ad uſumfructũ,re alia ciuſdẽ reditus in eius cõpenſationem eccleſiæ donata:ut tempore finito utraq; res pleno iure ad eccleſiam redeat. Bartolus.*

¶Siquis aũt voluerit accipere ſecũ dũ rõnẽ vſus,aut q̃ vocat̃ vſumfruct⁹,rẽ eccleſiaſticã aut ſanctiſsimę maioris eccleſię aut alteri⁹ cuiuſlibet[d] quę in oĩ noſtra ditiõe ſunt poſitę,aut ptochicorum,oĩno pciat hoc,& ſecundũ p̃dictã obſeruationẽ, & ſecũdũ formã cõſtitutiõis Leõis[e] pię memorię:vt iſte locuples exiſtẽs,& ſubſtãtiæ immobilis dñs,aliã mox rẽ ſecũdùm p̃prietatis ius[f] cõpẽſet[g] ſctiſsimę eccleſię,aut venerabili domui,ex qua hic pcepit tantos & tales frequẽtes redit⁹,quantos aut quales habet.qđ dat̃[h] ita vt poſt ei⁹ obitũ eccleſiaſtica aut ptochica res reuertat̃ ad venerabilẽ domum cum vſu qui dat⁹ eſt,nõ trãſcẽdẽte tps vitæ pcipiẽtis.Accipiat[i] autẽ ſimiliter ẽt rei ĩ cõpẽſatiõem datę[k] & [l]vſum: q̃ten⁹[m] ſit poſt pcipiẽtis obitũ,aut tps in quo dõatio vſus cõuenit,nõ trãſcẽdẽs videlicet pcipientis vitã:vtrũq; [n]ex toto & ſecũdũ p̃prietatẽ & ſecũdũ vſum apud ſanctiſsimam eccleſiã[o] remãſurum.

¶ *Oeconomi res eccleſiarũ in caſibus p̃hibitis alienãtes,pœna legis leonis afficiũtur,& ẽptor pretiũ amittit,& rẽ cũ fructibus reddit.Itẽ dõatarius rem donatam cum fructibus reddere compellitur. Bartol.*

¶Quia verò Leõis pię memoriæ cõſtitutio pœnas pene[p] ſolùmmõ in venditione[q] decreuit:nos autẽ interdicimus[r] non venditiones ſolùm, ſed etiam donationes[s] & permutationes & perpetuas emphyteuſeis & pignorum datiões in rebus immobilibus[t]:videmus autem quoſdam ſic amatores periculi cõſtitutos,vt præſumant ad ea quæ interdicta ſunt,accedere: & circũuentionem facere legibus ex volũtate & præſumptiõe quã habẽt: & quæ oĩb⁹ modis interdicta ſunt, & forſitã deducũt homines ad mortẽ[v] qui hoc agunt: ꝓpterea

d ¶Cuiuſlibet.] domus venerabilis.Accur.
e ¶Leonis.]vt.C.de ſacroſanct.eccle.l.iubem⁹. 10 §.fin.
f ¶Ius.]ſcilicet vſufructu remanente apud eũ.
g ¶Compenſet.] impropriè ponitur ſecundùm Alberic.quia inter ſpecies fieri non poteſt compenſatio:vt inſtitut. de actionib.§.in bonę fidei.nec obſt.C.de com- 20penſat.l.fin.in princip. quia actiones reales tũc compenſantur cum rebus peremptis vt veniatur ad ęſtimationem qđ fit quandoq;:vt.ff.de rei vendi.l.qui reſtituere.

Compẽſatio ĩter ſpecies fieri non poteſt.

h ¶Quod datur.]ſcilicet ab eccleſia modo. & impropriè ponitur ꝓ 30obum dare,cũ dñium nõ trãſeat:vt hîc,&.ſ.eo.§. hoc igit̃.&.j.de ali.& emphy.§.ſi ꝓò q̃s.aĺs ꝓpriè accipit̃ cũ dñium trãſit: vt inſtitu.de act.§.ſic ita q̃.Vl̃ dic propriè q̃ vſusfructus trãſit,& eius poſſeſſio:vt.ff.de acquiren. poſ.l.naturaliter.& pro- 40out de facto res trãſit vel de iure quò ad vſumfr. eatenus poſtea ad eccleſiam redit,vt ſequitur.
i ¶Accipiat.] ſcilicet venerabilis domus.
k ¶Datæ.]ſcilicet à fructuario eccleſię abinitio cuius etiam medio tempore habet vſumfruc- 50tum.
l ¶Et.]pro etiam.
m ¶Quatenus.]i.in quãtum.
n ¶Vtrunq;.] ſcilicet quod datũ fuit fructuario:& quod ipſe dedit eccleſię.
o ¶Eccleſiam remanſurum.] defectiua eſt: 60&ideo ſubaudi decurrẽte.
p ¶Penẽ.]i.ferè. Accurſius.
q ¶In venditione.] quod nomẽ nõ ad omnẽ alienationem pertinet: vt.ff.de ſtat.liber.l.ſtatu liberi.in fi.vnde non cõtinet emphyteuſim,nec 70etiã pignoris datiõnẽ, ſed hęc conſtitutio ſic: quia non procul ab alienatione conſiſtit:vt.ſ.e. §.alienationis. propter hoc dixit hîc penè.

Venditionis nomen alias alienationis ſpecies non cõplectitur.

r ¶Interdicimus.]vt.ſ. eo.§.nos igitur.
s ¶Donationes.]de his primis dixit etiam 80Leo:ſed de duob⁹ ſequẽtibus non.
t ¶Immobilibus.]ſcilicet prohiberi.
v ¶Ad mortem.]ſcilicet ciuilem,ad quam deducuntur tabelliões, qui deportãtur:quę eſt mors ciuilis:vt.ſ.eodem.§.ad hoc.&.ff.de contrabul.l.j.§.filium.Item œconomi & magiſtri & magni iudices pœnã patiuntur,licet non mortem:vt.ſ.eo.§.œconomũ.&.§.ipſos.nam & hîc dicit forſan.

a ¶ Dispositum est.]vt.ſ.eod.§.vult.Accur.
b ¶ Mox.]id est statim.
c ¶ Oeconomos.]ſic.ff.ſi cer.peta.l.ciuitas.
d ¶ Eorum.]ſcilicet œconomorum.
e ¶ Cõtractu.]ſed qualiter ex inutili cõtractu agitur:vt. C.de leg.& cõſti.l.non dubiũ? Reſp. inutilis eſt in fauorẽ eccleſię vt poſſit vẽdicare. ſed in odium œconomi 10 valet vt teneaẽ. Vel dic ex inutili contractu agi: vtaẽs.ff.de acti.emp.l.ex empto.§.ijsq.& de cõtra hen.emp.l.ſed celſus. & de pi.actio.l.ſolutũ.§.j. Itẽ nõne œconom⁹ potе rit agẽtem exceptiõe excludere:vt.C.delib.cau. l.ſi is.&.ff.ſol.mat.l. vi- 20 ro.&.l.cũ mulier.& qa potior eſt cõditio poſsidẽ tis ĩ talib⁹: vt.ff.de cõ.ob tur.l.ij.&.l.ſi ob turpẽ? Rñ. dic emptorem bona fide emiſſe:nec ſibi nocet iuris ignorãtia in dã no vitando:vt.ff.de iur. & fac.ignorã.l.error. in fine. Vel dic ꝙ œcono- 30 mus tanquã ſuam vendebat vt inueniret emptorẽ:vt. C. de bo.mat. l.j.

† Gl.ſi.in c.ad audiẽ tiã.extra de re.ecc.alie. ĩtelligit ꝙ iſti empto res rerum eccleſię habeant actionẽ contra œconomũ ad pretiũ repetẽ dũ ſi ſint bonę fidei emptores aliàs nõ: vt xvj.qõ.iij. §.pẽt.&ſi. vniuerſis.

f ¶ Sí.] id eſt quanuis.
g ¶ Repẽſet.]vt.C.de do.l.nec ignorãs. contra ff.de regu.iur.l. donari. Sed hoc eſt ſpãle ꝓpter 40 delictũ ſuũ: vel aẽs in odium malę fidei poſſeſ ſoris:vt.ff.ad.l aquil.l.ſi ſeruus ſer.§. ſi oliuã. & inſti.de rer.diuiſio.§.ex diuerſo.
h ¶ Prędiximus.]vt.ſ. eod.§. ſinimus.
i ¶ Amittat.] impropriè tamen:cùm nõ trãſ 50 ierit dominium: vt.ff. de reg.iu.l.non videt rẽ amittere.ſecundùm Alberi.
k ¶ Subſtãtia eorũ.]ſ. œconomorũ &ſimiliũ. arg.ſ.pxi.&.§.ſiquis igitur.& hoc erat dictum in l.leonis.de permutatione.
l 60 ¶ Corporali.]i.ſpeciali.
m ¶ Suburbanis.] i. ortis iuxta vrbanum.
n ¶ Aurũ.]vel etiam aliud:vt.ſ.de fideiuſſori. §.j.
o ¶ Ab hoc.]ſcilicet auro quod mutuauerat eccleſię.
70p ¶ Habeat lucrũ.] Sed quomodo eccłia locupletaẽ cũ alienatura in omnib⁹ his caſib⁹: vt.ff.de cõdi.inde.l.nam natura? Hic rñ.nõ fit cũ ĩiuria:imo iure & ex culpa eius qui accipit:vt.ff. de regulis iuris.l. quod quis.
80q ¶ Præſulem monaſterij.]ſed quõ teneaẽ,cũ nihil habeãt:vt.ſ.de mo. §.illd.nã inanis eſt actio &c.vt.ff.de do.l. nam is? Rñ. qdã,qa affines & conſanguinei eorũ teneñ p eis: qd nihil eſt: cũ alius

neceſſarium exiſtimauimus in vno quoq; cõtractu etiam certam ſtatuere pœnam: his quippe pœnis quę poſitę ſunt aduerſus œconomos ex conſtitutione prędicta pię memoriæ Leonis, ſimiliter & nunc imminentibus œconomo,aut xenodocho,aut noſocomo , aut brephotropho, aut abbati,aut abbatiſſę monaſterij,aut aſceterij , ſcdm quod prius diſpoſitum eſt[a]. ¶ Si quis igitur emere præſumpſerit rem eccleſiaſticam aut ptochicam:cadat quidem nox[b] pretio:exigaẽ aũtẽ res quã accepit,cum omni medij temporis incremento: & contra ſanctiſsimam quidem eccleſiam,aut venerabilẽ domum nullam omnino habeat actionẽ†:contra venerabiles verò œconomos [c] aut qui omnino vendiderunt,in proprij eorum[d] ſubſtantijs ex contractu[e] habeat actionẽ,vt metu ſuę ſubſtantiæ, & ſi[f] non propter Dei timorẽ,tamen ſegniores circa venditionẽ fiant. ¶ Si quis autem per donationem acciperе præſumpſerit rem eccleſiaſticam aut ptochicam: & ipſo quod datum eſt,omnino cadat: & aliud tantundem ex ſua ſubſtantia repenſet[g] ſanctiſsimæ eccleſię,aut venerabili domui ex qua hoc ſuſcepit:vt quam niſus eſt agere cõtra eã nouitatẽ, hanc ſibimet in ꝓprijs exhibẽs, ſuã ſentiat malignitatẽ. ¶ Si aũt pmutatio in qbuſdam perſonis fiat, præter ſolũ imperium ſicut prædixim⁹[h]) & qui permutationem accepit ſubiaceat pœnæ, & datã ſibi rem amittat[i] & recurrat rurſus hæc ad venerabilẽ domũ vñ ꝓgreſſa eſt: & qd ꝓ cõpenſatiõe dedit, manеat apud venerabilẽ domũ: & q acceſſerit ad cãm legi cõtrariã,cadat vtroq; iuſtè, & ſcdm hoc pœnę ſubdaẽ, ſcdm qd & proprijs cadet. & qd ſperauit, nõ acqſiuit: etiã hac actiõe ei ſeruata in ꝓpria ſubſtantia eorum[k] qui cõtractũ cum eo celebrauerunt.

¶ *Cõtentus debet eſſe creditor generali hypotheca in re eccleſiaſtica, & nullum ſpeciale pignus accipere. Ange.*

¶ Si aũt creditor in pignore corporali[l] elegerit accipe rẽ immobilẽ eccleſiaſticã aut ptochicã in domib⁹ forſan, aut ſuburbanis[m], ꝓ eo nõ debet exigi: vt.j.vt non fiant pignor.§.j.col.v.&.C.de pœ.l.ſan cim². Vl dic ꝙ hîc loquitur qñ hic habebat adhuc bona: quia non diuiſerat inter filios: vt.j.de ſan.epiſ.§. ſi qua mulier. Vel dic tertiò quod hęc conſtitutio loquitur de his monachis vel abbatibus qui ante conſtitutionem illam de mo.intrabant monaſterium qui non perdebant propterea rerum ſuarum dominium: vt.j. hęc cõ. inter. priorẽ. con.de ijs qui ingr.monaſt.col.vj. 10 Alberi.dicit ꝙ de eo qd acquiſiuit ex genere conıuncto vſq; ad quartũ gradũ: vt.j. de ec.tit.§.interdicimus.col.ix.&.j.de ſan.epi.§.ſiquis cõtra aliquã.ſed hoc in epiſcopo nõ monacho poſſet habere locũ. Alij dicunt ꝙ q dam ſunt abbates laici, 20 nõ monachi: vt petragoricẽ,& ſancti Frõtonis q habent ꝓpria. Sed tertia opi.verior eſt.

aut agris,aut ortis, aut ciuilibus panib⁹,aut ruſticis mãcipijs,& dederit aurũ[n]: ab hoc [o] cadat creditor & habeat lucrũ[p] q̃ mutuũ accepit ſanctiſsima eccleſia aut venerabilis dom⁹ qd mutuatũ eſt aurũ: etiam hic cõtra celebrãtẽ mutuũ œconomũ aut xenodochũ aut brephotrophum aut ꝓſulẽ monaſterij[q], aut aſceterij,aut aliorũ venerabiliũ collegiorũ, creditori actione manẽte: his omnib⁹ etiã ĩ abbatiſſis muliebriũ aſceteriorũ aut monaſteriorũ valẽtib⁹. Si eñ[r] omnino ſctiſsimis eccleſijs aut alijs venerabilib⁹ domib⁹ crediti op⁹ fiat, aut[s] in ſolã neceſſariã videlicet & ĩeuitabilẽ occaſionẽ[t] & ꝓter q̃ nõ poterit qd̃iminet,adimpleri: aut in aliã cãm vtiliſsimã ſctiſsimę ecclеſię cõſiſtentẽ[v]: licebit ꝓpoſitis earũ[x] vſq; ad generalẽ[y] hypothecã ſtare: & nullum ſpeciale[z] pign⁹ creditoribus præbere.

¶ *Suſcipiẽs ab eccleſia in emphyteuſim ꝑpetuã ũcl tẽporalẽ cõtra huius legis diſpoſitionẽ, cadit ab emphyteuſi, & tenetur ad canonis præſtationẽ ac ſi empyteuſis teneret: & datum per eum remanet eccleſiæ. Ange.*

¶ Si verò in ꝑpetuã q̃ſpiam emphyteuſim acciperе præſumpſerit qd̃ nõ licet, aut tpalẽ q̃dem, nõ tñ ſcdm hui⁹ noſtrę legis obſeruationẽ[a]: etiã ſic cadat qdẽ de emphyteuſi: & qd datũ eſt maneat apud venerabilẽ domũ. Debet autẽ continuò,& poſt caſum emphiteumatis quantum futurus[b] erat ſoluere ſi ſecundũ legẽ ſubijſſet emphiteuſim: nihil apud eum remanente ex rebus pauperũ [c] quę fruſtra ꝓ emphiteuſim datę ſunt. ¶ Hęc igitur oĩa cuſtodiãtur p̃dictis[d] ſubiecta pœnis: neq; tabelliõibus preſumẽtibus inſtrumẽtis talib⁹ miniſtrare,ſed metuẽtibus vſq; ad exiliũ, & vt nunquã reuertãtur, nec ſi ſacra [e] hoc prębeat forma: neq; iudicibus[f] vel dictare talia inſtrumẽta preſumentibus, vel facta ſuſcipere: & geſtis monumẽtorũ ea firmare: ne etiã ipſi & cinguli & dignitatis & ſuſtãtię caſum ſecũdũ Leonis cõſtitutionem ſuſtineãt[g]: ijſdẽ pœnis† ſeruãdis etiã aduerſus eos[h] qui ſacrata vaſa contra noſtram legẽ[i] aut pignori dãt, aut vendũt aut cõflãt[k] ꝓpter alienationẽ. nã & illos ęquaa ut[l] maiori pœna dignos eſſe ſancimus, quantò etiam circa ſacras[m] res & Deo dicatas

q ¶ Speciale.] ſed hodie contra: vt.j. de al. & em.§.hoc etiã.col.ix. ſed dic vt.ſ.eo.§.alienatiõis.
a ¶ Obſeruationem.] quam habuimus.ſ.eo.§. emphyteuſim.&.§.quia verò.&.§.ſi verò.
b ¶ Futurus.]etiã ꝓ futuro tempore, quia cõtractus nõ valuit: quod dic vt.ſ.eodem.§. ſcire autem.
c ¶ Pauperũ.]i.ex reb⁹ ipſius eccleſię.& nota res eccleſiarum pauperum eſſe. Eccleſię res pauperũ ſunt.
d ¶ Prædictis.]vt.ſ.eo. vult enim. cum ſequẽt. vſq; ad.§.hęcigitur.&.ſ. eodem.§.quia verò. vſq; huc.
e ¶ Sacra.]id eſt conceſſio facta á principe. ſic j.§. quia vero veriſimile.
7of ¶ Iudicibus.]ſic.C. de decu.l. omnes.
g ¶ Suſtineant.] vt.ſ. eod.§. ipſos.
h ¶ Eos.] ſcilicet œconomos.
i ¶ Legem.] vt.C.de ſacroſan.eccleſi.l. ſancimus.
k ¶ Conflãt.]id eſt con 80 quaſſant&liquefaciũt.
† Concor. cũ toto.§. iſto.c.j. cũ ſuis gl.extra de pig.
l ¶ Haud.]cum aſpiratione haud ponitur pro non. ſi autem eſt ſine aſpiratione, debet ſubijci maiori.
m ¶ Sacras.]ſic.j.de alienat.& emphy.§. de ſacris. &.§.ſanctiſsimas.

Diximus.

a ¶ Dixímus.]ſ.eod.&.C de ſacroſanct.eccle.l.ſancimus.& legitur inſtitu.de re.diui.§.nullius.&.§.ſacrę.Accurſius.
b ¶ Animę.]i. animata corpora.& ſic ponitur cõtentũ pro continẽte.
c ¶ Hominum.]ſic.j.de eccle.ti.§.ſi autem pro redemptione.col. ix.
d ¶ Poſſeſsio.]i.ex qua pręſtaretur ciuilis panis:vel dic ipſa poſſeſſio talis pręſtationis annuę.
e ¶ Lex.].ſ. Leonis:vt.ſ. eod.§. vult enim.
Pragmatica forma.
f ¶ Pragmaticas formas.]i. noſtrum reſcriptum cum conſilio procerum factum . Accurſi.
g ¶ Aliquid.] id eſt emere rem eccleſię.
h ¶ Permittentes.]pragmaticas formas.
i ¶ Prohibemus.].ſ. tentare acquirere tale reſcriptum.& etiam ſi acquoratur, prohibemus vti eo:vt ęquitur,& ſancimus &c.
k ¶ Quẽpiam.] id eſt talem aliquem .
l ¶ Proferre.] Sed nũ quid teneẽ.l.corn.defal. ex eo capite ſiqs ſciẽter vtiẽ illicito inſtrumẽto: vt.C. fireus vel acc.l.iij.
Pœnæ ſunt minuendę in dubijs.
&.ff.ad le.corne. de fal.l. falſi. §.j?Rñ.nõ,duabus rationibus:& quia pęnę ſunt minuẽdę in dubijs vñ ſufficit pœna huiꝰ legis:vt.ff.đ pœ.l.interpretatione:& ga nõ videtur falſum qđ veritatis primordio adiuuatur:vt.ff. de le.ij.l.cùm filius.§.hę ores.vbi autem eſſet falſum reſcriptum, locum haberet pœna leg.corne. arg.u.C.ad leg.corne. de fal.l.maiorẽ.&.ff.de fal. l.fi.quę pœna ẽ.ff.ad le. cornel.de fal.l.j.§. final.
m ¶ Typum.]id eſt reſcriptum tale.
n ¶ Compendium.]i. ſonon poterit contrahere etiam ſi habeat reſcriptum.
o ¶ Monaſterijs.] ad omnes hos ablatiuos repete de, quòd eſt ſupra.
p ¶ Queſtori.] nam ſine iſto quęſtore nullum reſcriptum poteſt elici, ſeu impetrari:vt.j.vt diouinę iuſſio.ſubſcriptionẽ hab.glorioſi. quęſto. in princi.collatio.viij.
Dictans illicitè puniridebet.
q ¶ Dictauerit.] Not. puniri illicitè dictantẽ: vt hîc,&.ff.de iniu.l. lex cornel.§. ſi quis librum. & inſti.de iniur.§. j.
r ¶ Iudicibus.] alijs à quęſtore.Sed eſt cõtra j. odemã.prin.§.deinde.ĩfi. colſ.iij.Sol.ibi nõ ſuſcepit prima vice: ideo nõ puniẽ ſicut & hic nõ puniretẽ.ſed poſtquã Imꝑator ibi ſecũda vice ꝑcepit ſcđm Al. vnde bene fecit ſi tertiũ non expectauit ꝑceptũ[a]: ga tũc vt inobediens puniretur ovt.ff. de re iudi.l. contumacia.§ contumax.
a Concor. c. ſi quãdo extra de re ſcript.
s ¶ Eandem.]i.ſimilem:vt centum libras auri.
t ¶ Conſtitutioni.]vt.C.de ſacroſan.eccle.l.iubemus.§.ad hęc.
v ¶ Periculo.]ſcilicet amiſſionis ſacerdotij:vt ſequitur.
x ¶ Has leges.] quę ita fiunt ſcilicet vt prohibeant alienationem rerũ eccleſiaſticarum:vt.ſ.eo.§.nos.& vt.C.de ſac.ecc.l.iubemus.§. ad hęc . & facit ad hũc.§.j.in medio li.nõ fie.ſa.for.in prin.colſ.viij.&.C.de ꝑci.im

ꝑſumpſerũt impiè agere:niſi tamẽ aliqđ tale fiat qđ diximus[a] circa re dẽptionẽ captiuorũ,vbi animę[b] hoim[c] liberanẽ à mortib⁹ & vinculis inanimatorũ vẽditione vaſorũ.¶ Simili qppe obſeruatione & ſuper alienatione ciuiliũ panũ cuſtodiẽda,ſicut ſępe dixim⁹,eò ꝙ tales panes non ſolũ in hac felicíſſima ciuitate,ſed etiã in magna Alexandria & in Theopoli eſſe didicimus:forſitã autem tale qđ & in alijs prouincijs qbuſdam eſt.Si enim etiam alibi huiuſmodi qđã ſit poſſeſſio[d],& in illa lex[c] ſeruetur,& ſuã obſeruationẽ extẽdat.

¶ *Regulariter res immobiles eccleſiarum alienari prohibentur omni priuilegio ceſſante: omni compulſione & uiolentia prohibitis. Item eccleſiarum & monaſteriorum penitus alienatio interdicitur.Bartolus.*

¶ Quia verò veriſimile eſt quem piam etiam in circũuentionẽ huiꝰ legis tẽtare pragmaticas noſtras formas[f] accipere tale aliqđ[g] ei agere permittentes[h], & hoc prohibemus[i] in omni ꝑſona maiore vel minore,ſiue in cingulo conſtituta,ſiue horũ qui circa nos ſunt ſiue aliorum quiſpiam inter populos habitantiũ: & ſancimus nulli penitus licentiã eſſe,talẽ quẽpiã[k] pragmaticũ ꝑferre[l] typũ[m],neq; ex noc accipere aliquod de ſanctiſſimis eccleſijs cõpendiũ[n],aut monaſterijs[o], aut ptochijs, aut alijs venerabilibus collegijs, immobiliũ rerũ,ſed & glorioſiſſimo quæſtori[p] pœnã imminere centũ libras auri ſiqđ tale dictauerit[q]: ſimul & ſuſcipiẽtibus inſinuationẽ talis cuiuſpiã ſacre formę glorioſiſſimis iudicibus[r] aut alijs qbuſdã eãdẽ[s] imminere pœnã: & tabelliones ſuccũbere Leonis piæ memorię cõſtitutioni[t] ſi egerint tale aliqđ inſtrumẽtũ: & Deo amabiles ẽpos aut venerabiles œconomos ſine periculo refutare hmõi ſacras pragmaticas formas,magis aũt cũ piculo[v] ſuſcipe & agnoſcere: qa circa ipſũ ſacerdotiũ piculũ ſuſtinebũt ſinegligẽtes has leges[x] q̃ ita fiũt,pragmaticas ſequantẽ formas. Oportet em̃ ea q̃ cõiter & gñali ter in oim vtilitatẽ[y] ſanciunt̃,potius vaiere[z] quã ea quę circa aliquos[a] ſtudentagi adcorruptionẽ cõium legum.¶ His ſolis videlicet cõducẽdis, & emphyteuſi[b] dãdis rebus,quaſcũq; putãt tali aliquo egere[c].Si tñ volucrit qđã ſubpropria gubernatione hre Deo amabiles œconomi,aut aliorum ꝑſules collegiorũ: nulli eorũ q in potentatu[d] ſunt,neq; ſcđm ſacram pragmaticã formã licẽtiam eſſe cogere eos aut p cõductionem aut ꝑm phyteuſim hęc tradere ei q hoc agit: & ſacrilegij ſubiacere pœnę[e] & oibus multis[f] q̃ hac nra[g] lege ſacra cõtinẽt̃,& ſupplicijs.¶ Quia verò cognouim⁹ aliqđ peſsimum delictum factũ & apud Alexãdrinos & apud Aegyptios,iã aũt & in alijs qbuſdã imperij locis quoſdam[h] pręſumere ipſa venerabilia monaſteria[i] vẽdere aut ꝑmutare aut donare(in qbus & altare collocatũ eſt,& ſacrum exhibitũ miniſteriũ,quale moris eſt in ſctiſſimis eccleſijs celebrari,ſacris qppe lectis ſcripturis,& ſacroſancta & ineffabili cõione tradita,& monaſtica illic facta habitatione)ita vt hęc mutaren̄t ex ſacro & Deo amabili ſchemate,ad priuatã[k] mãſionẽ & ſtatũ:hęc oino decętero fieri ꝓhibemus[l],nulli[m] hoim ꝑmittẽtes hoc delinquere,ſed ẽt factũ[n] infirmũ oibus declaram⁹ modis, & ꝑtiorũ caſũ[o] ĩponim⁹ accipiẽtibus:vẽditorẽ[p] quoq; damnificamus & rei caſu,& ꝑti jamiſsione, ſctiſſimę ecclię ei[s] loci & venerabilib⁹ mõaſterijs hoc tribuẽtes quatenꝰ ipſi ꝑuideãt vt qđ malè aliena tũ[q] ẽ,rurſus ad monaſticã reuocẽt figurã:neq; hypotheca ſuꝑ his valẽte,ſed etiã ipſa firmãda[r],& rurſus ſacro monaſterio aſſignãda.

¶ *Sicut damnoſa rei eccleſiaſticæ immobilis alienatio prohibetur:ita & poſſeſſionis inutilis & damnoſæ eccleſiæ inhibita eſt conceſſio. Angel.*

¶ Sicut aũt dãnoſas alienationes ꝓhibemus:ſic & damnoſas poſſeſſiones interdicimus[s]. multę em̃ apud nos motæ ſunt quæſtiones vbi quidã minus[t] idonea[v] prędia

Commu nis vtilitas priuatę ꝑponitur.
a ¶ Aliquos.] œconomos.
10b ¶ Emphyteuſi.]al's ẽphyteuſis: & tũc ſubaudi nomine.
c ¶ Tale aliqđ agere.] ſi eſt in litera,tali aliquo egere.ſ.vt det in emphyteuſim:plana eſt.ſi eſt tale aliquid agere: & tunc dic.i. quas putãt.i. pręlati.i.agentes tale aliquid
20m emphyteuſim.
d ¶ In potẽtatu.] maximè.idẽ eſt em̃ in quolibet alio,vt.C.de act.& obl.l.ſicut.ſed de hisma ior erat timor: cũ pares potẽtiorib⁹ eſſe nõ poſſimus.vt.ff.đ ali.iu.l.iij.& iſti volebãt ſinereſcripto cogere eccleſiam:vt diſ-
30 ferat à ſuperiori.
e ¶ Pœnę.] quę qñq; capitalis eſt ꝑ qualitate ia crilegij:vt ff.ad.l.iul.pe. l.ſacrilegij.&.l.ſacrilegi.
f ¶ Multis.]i.pœnis. nã certę ſunt: ſed multa dicitur incerta pœna ꝑmotu iudicis:vt.ff. de verb. ſig.l.qua pœna.
40 g ¶ Hac noſtra.]vt ſ.eod.§.vult.&.§.fe. vlq; ad.§.hoc igitur.
h ¶ Quoſdã.]ſubaudi.ſ.
i ¶ Monaſteria.]i. ipſam eccleſiam vt ſequit. vt.j.de alı. & emphyt.§. quoniam.collat.ix.
k ¶ Ad priuatã.].i. ad formam nõ ſacram: verè
50 tamen ſemper remanet ſacra.vt.ff. de rerum di. l.in tantùm.§.ſacrę.& iuſti.de rerũ diui. §. ſacrę. niſi in caſu:vt.ff.de reli. cum loca.
l ¶ Prohibemus.]ſic ſ.titu.j.§ ſemel.
m ¶ Nulli.] Sed nunquid fit cõtractus talũ
60 inter ignorãtes:vt.ff.de contrahen . emptio.l. liberti.&.l.cellus?Rñ. ſic, vt obligentur contrahẽtes, non vt dominiũ trãſferatur:vt.ff. de contrahen.emptio.l. ſi in emptione.§. j.& inſtitut. de inutil.ſtipul.§.j.&.ff. de verb.obli.l.inter ſtipulã
70 tem.§.ſacram.
n ¶ Factũ.]i. quatenus de facto ꝑceſſit:nam fieri non poteſt cum effectu vt diximus.
o ¶ Caſum.]i.amiſsionẽ.
p ¶ Venditorẽ.]i. emptorem:vt ff.de adi.em. l.veteres.al's vel ditionẽ
80 &tunc planum eſt.
q ¶ Alienatum eſt .] de ſolo facto.
r ¶ Infirmanda.]ſic.C.de legi.& conſtitu.l.non dubium.
s ¶ Interdicim⁹.]ſcilicet eccleſię acquiri à principio.
t ¶ Minus.]id eſt parum
v ¶ Idonea.]Quid ſi non ſint idonea?Dic q̃ non prodeſt dorãti eccleſię:vt.ſ.eod.l.quia verò leonis.Accurſius.

† Hit. §. ponit. C. de sacrosc. eccle. sup l. vlti. & incipit, sicuti alienatio. & x q. ij. §. sicut autem.

Fœnea possessio.

a ¶ Nocuerunt.] propter onus fiscalium, vel publicas functiones, vel angarias ipsis prędijs impositas secundùm Albe.

b ¶ Cognoscere.] i. recipere à donatoribus, vł vendentibus, vel legãtibus. vel dic aut cognoscere. i. cognoscant quia subibunt pœnas.

c ¶ Fœnea.] i. sterilis: vt dicunt quidã. Vel dic q̃ tm̃ herbã fert, & illã malã: vt quidã agri faciũt: vt. ff. de ędi. edic. l. etiã. & C. de ędil. ac. l. si prędiũ.

d ¶ Damnosa.] scilicet nomine fiscalium.

e ¶ De suo.] sed qualiter cũ nihil habeat? Dic vt. §. eod. si aũt creditor.

f ¶ Pro hoc.] i. p hac sterili pos. q̃a fortè nõ fuit possessio data ecclesiæ, sed aurũ vt eam colerẽt.

g ¶ Detur.] ecclesiæ ab eo q̃ dat sterilẽ possessionẽ: cũ ecclesia aľs nollet recipere. Vel dic q̃ alius mandato œconomi dedit illi qui dedit illã sterilẽ possessionẽ ecclesię.

h ¶ Contra eum.] s. cõtra œconomum.

i ¶ Prędiximus.] vt. §. c. §. si qs. & facit ad hunc §. j. de ali. & emphy. §. si verò quędam colł. ix.

40 k ¶ Et nõ aliud.] hoc dicit ppter Anastasiũ q̃ hęc fecit: vt. §. eod. §. j.

l ¶ Gerontocomis.] hęc verba expone vt. §. c. §. hęc ergo.

m ¶ Denũciare.] s. principi: vt in nouel. eo. ti. vł p̃sidi puncię vel epo: vt C. de epis. & cle. l. nulli.

Accusare est laudabile.

50 n ¶ Laudabilis.] no. laudabile & vtile accusare. sic. C. de episco. & cle. l. si quis in hoc. & l. nulli in fi. & C. loca. & cõ. l. fi. & C. de male. & ma. l. iij. & C. ad le. iul. repetun. l. iubemus. & C. de ijs qui se deiece. l. j. lib. x. arg. cõtra. ff. de iure fisci. l. j. §. 60 j. respon. j.

o ¶ Calũniatoris.] no. quẽ sine metu calũniatorẽ accusare. sic. C. de adu. l. quãuis. sed generaliter contra: vt. C. de accusa. l. fi. & §. quomodo oport. epis. §. si quis autem.

p ¶ Seruabũt aũt eã. s. constitutionem illam.

70 q ¶ Et.] pro etiam.

r ¶ Medias.] hîc nota de ordine magistratuũ. quod dic vt. j. vt ab illu. & qui su. eos sunt, dicemus.

s ¶ Pręuaricatores.] i. qui contra hoc faciunt.

t ¶ Subdat.] scilicet ciuile auxilium.

80 v ¶ Nisi tamen.] no. nil corrigi nisi expresse inueniatur correctum. sic. C. de appella. l. præcipimus. & j. quib. mod. natura. effici. iur. §. trib°. collat. vij.

x ¶ Tua.] loquitur archiepo: vt §. eo. in princ.

y ¶ Illam.] scilicet tuam beatitudinem.

donauerunt sanctissimis ecclesijs aut venerabilibus domibus, aut etiam vendiderũt tanquã idonea cũ vtiq; sterilia à principio essent & ex hoc venerabilibus domibus nocueruut. [a] ¶ Interdicimus† igitur rectoribus venerabiliũ domorum tale aliquid agere, aut certè cognoscere[b]: quia si nõ cum omni subtilitate fecerint contractus: sed fœnea[c] quędã possessio aut dãnosa[d] detẽ ecclesijs, aut monasterijs, aut xenodochijs, aut nosocomijs, aut alijs venerabilibus collegijs cõtractus quidem pro nõ facto erit: & recipiet omnino qui dat, quod per circumuentionem & fallaciã datum est: œconomus aũt qui tale aliquid egerit, aut abbas, aut xenodochus, aut nosocom°, aut ptochotrophus, aut orphanotroph°, aut gerontocomus, de suo[e] ei qui dedit, saluabit ex hoc dãnũ. ¶ Si verò sic causa figuretur, vt etiam áliquod aurũ pro hoc[f] detur[g]: & hoc lucrabitur quidẽ venerabilis domus quę fœneum aliquod acceperit. qui verò aurum dedit, habebit cõtra eum[h] qui contractũ celebrauit, ex. l. ocactionem, sicut p̃ diximus[i]. ¶ Hęc omnino à nobis super ecclesiasticarum aut omnino ptochicarum rerum alienatione posita sit lex, Leonis quidẽ pię memorię sequens constitutionẽ & non aliud[k] quidẽ curans, aliud autem incuratum relinquens: sed in omni terra quam Romanorũ continet lex, & catholicę ecclesię sanctio, hęc extendatur, & determinet quę sua sunt, & valeat perpetua, & custodita & à sanctissimis patriarchis vniuscuiusq; diœcesis, & à Deo amabilibus metropolitis, & abalijs epis & clericis & œconomis & abbatibus & xenodochis & nosocomis & brephotropnis & gerontocomis[l] & orphanotropnis, & omnibus similiter rectoribus aliquorũ sanctorũ collegiorũ: oibus imponẽs ppriũ robur, & licẽtiã prębẽs volẽti denũciare[m] quę delinquunt. Laudabilis[n] em̃ huiusmodi est, & calumniatoris[o] effugiet nomẽ, q̃ causam cõtra leges factã redarguit, auctor pietatis & vtilitatis sacris domibus fact°. Seruabũt aũt[p] eã nihilominus & [q] nostrę reipublicę iudices maiores & minores, ciuiles & militares: & pręcipuè p oẽs diœceses cõstituti glorioſissimi pręfecti sacrorũ ptoriorũ: & medias[r] habẽtes administratiões, quos spectabiles vocãt: dicim° aũt augusta

les & pconsulares & spectabiles comites, & alios Orietis, & qui post illos sunt magistratus, hoc ẽ prouinciarum consules siue prędes cõstituti, atq; defensores ciuitatum. & similiter omne ciuile & militare & publicum auxiliũ hãc nostram legẽ tanquã in cõi vtilitate & pro totius terrę pietate positam seruet: & pręuaricatores[s] subdat[t] pœnis quas primit° diximus. ¶ Si quid autem de conductionibus ecclesiasticarum rerum aut in alijs capitulis sanciuimus, aut à prioribus nostris sancitum est, maneat hoc in ppria firmitate: neq; ex pręsenti sacra nostra constitutione nouandum. alia em̃ omnia manere in propriis terminis sinimus: nisi tamen[v] aliquid de his habeat quę hic constituimus: cùm sufficiat pro omnibus hęc lex sup id qđ à Leone pię memorię factum est, omnẽ aduersus ptochicas res auferre alienationis occasionem. Tua[x] igitur beatitudo: & q̃ post illam[y] in põtificalibus sedibus fuerint, quę à nobis dispositа sunt, operi effectuiq; tradere festinet. Datũ. xviij. calendas Maij Belisario. V. C. Con.

TITVLVS. II.

Vt iudices [z] sine quoquo suffragio [a] fiant.

¶ *Dignitates & administrationes gratis conferri debent, nihilo suffragiorum nomine dato: aliàs omnia mala sequuntur, cùm à radice procedat auaritiæ, quæ mater est omnium malorum: antiquo iure penitus sublato. h. d. Barto.*

Impera. Iustinianus. a. Ioanni prępe. prętorio iterum exconsule & patricio.

z ¶ *Vt iudices. i. præfides: aliàs pconsules uel rectores prouinciarum.*

a ¶ *Suffragio. i. sine aliquo dato nomine suffragij: ut j. §. hæc omnia.* Suffragia.

b OMnes.] Lucubrationes. i. nocturna vigilia. vnde dicitur qđ luna habet radios lugubres: simile verbum insti. de leg. §. ij.

c ¶ Hmõi.] i. in vtilitatibus collatorum.

d ¶ Eas.] s. vigilias nostras. Accursius.

e ¶ Vtentes.] Mirabile hîc colligit q̃ qñ magni dies sunt, non debemus tantùm vigilare deo cte quantum qñ sunt parui dies: qđ ego male feruo.

Vigilare non debemus nocte in magnis diebus.

f ¶ Pro oĩbus.] i. subiectis. sic j. e. § fi. in fin.

g ¶ Citra publicum.] sic. j. de man. prin. §. ij.

h ¶ Causis.] scilicet electionum iudicum.

i ¶ Fluctuarentur.] i. fluendo siue facile venire cogerentur.

40 k ¶ Pro veritate pias.] huius pietatis ratio est. j. eod. §. oportet.

l ¶ Necessitate.] i. difficultate.

m ¶ Quomodo.] hanc literam interrogatiuè lege vsq; illuc, cogitatio. &c. ex hac administratiõe vel interrogatiõe infert sequẽs illatio. igitur &c.

n ¶ Collatores.] illi dicuntur collatores q̃ cõferunt annalia tributa: & ita in toto hoc titulo accipiť, &. j. de colla. col. ix.

Collatores q̃ sint.

o ¶ Exaliquo tpe.] q̃a s. nup hoc fuit inchoatũ vt. §. in prin. huius. §.

QMnes nobis dies ac noctes contingit cũ omni lucubratiõe[b] & cogitatione degere, semp volentibus vt aliquid vtile & placẽs Deo à nobis collatoribus[n] p̃beatur. & non in vano vigilias ducimus, sed in hmõi eas[d] expendimus consilia, per noctantes,† & noctibus sub ęqualitate dierum vtentes[e]: vt nostri subiecti sub omni quiete consistant, sollicitudine liberati: nobis in nosmetipsos pro omnibus[f] cogitationẽ suscipientibus, per omnẽ namq; curiositatem & inquisitionem subtilem discurrimus, illa agere quęrentes quę vtilitatẽ nostris subiectis introducẽdo, oi eo onere liberent, & omni damno extrinsecus illato: citra[g] publicũ censum, & iustã legitimãq; collationem. Inuenimus em̃ plurimã ingressam causis[h] iniustitiam: & hãc nõ olim, sed ex q̃busdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subiectos ad inopiam compulisse: vt ad nouissimam ipsi penuriam deuenire fluctuarentur[i], & neq; cõsueta & legitima tributa, & p veritate pias[k] functiones secundùm publicum censum possint sine maxima necessitate[l] persoluere. Quomodo[m] enim valerẽt collatores[n], cùm ex aliquo tempore[o] imperatores semp aliquid in vj.

† Cõcor. c. bonę memorię. cũ glo. super verbo, generale. extra de postu. pręl. & in glo. j. in procœ. dec. in me. ibi & noctes ducit insomnes. & in pœ. lib. vj. decret. ibi, & noctes qñq; transimus insomnes. & in. c. ecclesia vasto. j. cũ gl. super ver. vigilijs. extra d eloc.

aliquid lucrari ex prouentu iudicũ cogitarent[a], & meritó hos sequerentur etiã glorioſiſsimi prẽfecti: ex hac iniuſtitia & dãnis extrinſecus[b] illatis, ſolennibus[c] pijs collationibus ſufficere[d]? Cogitatio igitur nobis facta eſt, q̃ agẽtes[e] omnia quęcunq; in noſtris prouincijs ſunt, vno actu[f] cõmuni ad meliora migraremus[g]. Hoc em̃ omnino cuẽturum credimus[h], ſi prẽſides[i] gentiũ quicunq; ciuiles adminiſtrationes prouinciarũ habent, puris procurem[9] vti manib[9][k], & ab omni abſtinere acceptione pro illis, ſolis cõtentos eis quę á fiſco dãtur. qđ nõ aliter[l] fiet, niſi & ipſi cingula[m] ſine mercede ꝑcipiãt, nihil omino dantes nec occaſione ſuffragiorũ[n], neq; ijs qui cingula habent[o], nec alij hominũ vlli. ¶ Cõſideraui mus enim q̃ licet quęſtus immodicus[p] imminuitur imperio, attamen noſtri ſubiecti incrementũ maximum percipient ſi indẽnes à iudicibus cõſeruẽtur & imperium & fiſcus abundabit vtens ſubiectis locupletibus[q]: & vno hoc introducto ordine, pluri marerum & innumera erit vbertas. ¶ An certè non omnibus manifeſtum eſt: quoniã qui aurũ dat & ita adminiſtrationẽ emit, non dat hoc ſolùm[r] quãtùm occaſione adinuẽtum[s] eſt ſuffragiorum: ſed & aliud extrinſecus addit amplius occaſione cõmodi adminiſtrationem aut dantibus aut ſpõdentibus? & ſic vno principio illicito[t] dato plurimas neceſſe eſtimanus circũire eũ qui donationẽ facit: & hoc nõ de ſuo forte prębere, ſed mutuatũ, & vt mutuare[v] poſsit, damnificatũ[x], & cõputare apud ſe q̃ a cõuenit eũ tm̃ ex ꝓuincia ꝓcipere, quantũ libet quidem ei, debita ſortis & vſuras, & damna pro ipſo mutuo: computabit autem & in medio expenſas largiores[y]: iã & iudicẽ[z], vel qui circa ipſum ſunt degẽtes[a] & quẽdã etiam ſibimet recondere quęſtũ in tempore ſequẽti, in quo forte non adminiſtrabit. Quapropter eius quod ab eo datum eſt, triplũ, magis autem ſi oportet verius dici, decuplũ erit quod â ſubiectis noſtris exigitur: & ex hoc etiam fiſcus imminuit̃. nam ea quę oportebat in fiſcũ inferri eò quod adminiſtrationẽ habet puris vtentẽ manibus: hoc ad propriam[b] vtilitatem redigens qui adminiſtrationem habet, & inopem faciẽs nobis collatorẽ, inopiã illius[c] quę[d] per ipſum[e] agitur, nobis[f] reputat[g], & quãta[h] impię talia fiũt, ad horũ furtorum meritò relata occaſionẽ. Adminiſtrationes nãq; habẽtes prouinciales, ad hãc acceptionẽ reſpiciẽtes, multos q̃dẽ reorũ dimittunt, vẽdentes eis delictum[k]: plurimos autẽ innoxiorum cõdemnãt, vt noxijs pręſtẽt. & hoc nõ ſolũ in pecuniarijs cauſis agitur, ſed & in criminalibus, vbi de anima[l] eſt periculũ. fugiũt ęqué[m] ex prouincijs, & confluũt huc[n] oẽs ingemiſcentes ſacerdotes[o], & curiales, & officiales, & poſſeſſores, & populi, & agricolę, iudicũ furta meritó & iniuſtitias acculantes. & hęc nõ fiunt ſola, ſed etiam ciuitatũ ſeditiones[p] & publicę[q] turbę plerunq; fiunt atq; ſedant[r]. & omnino vna quędã eſt hęc omnium occaſio malorum: & accipere[s] ſuffragiũ à iudicibus totius nequitię eſt principiũ & terminus. eſt quoq; hoc ſacrorũ eloquiorum[s] mirabile & verũ q̃ auaritia omniũ ſit mater malorũ, maxime quãdo nõ priuatorũ ſed iudicum inhæret animabus. Quis em̃ ſine periculo nõ furet̃: q̃s nõ latrocinabit̃ ſine reatu ad adminiſtratorem[t] reſpiciẽs? Illũ nãq; vidẽs[v] oĩa auro vendetẽ[x] & pręſumẽs[y] quia quicq̃d egerit illicitũ, hoc pecunias dãdo redimet. hinc[z] homicidium & adulterium & inuaſiones, & vulnera, & raptus virginũ & cõmerciorũ[7oa] confuſio: & cõtẽptus legum & iudicũ, omnibus[b] hæc venalia propoſita eſſe putantibus tanq̃ aliquod optimorum mancipiorum[c]. Sed neq; ſufficimus cõſiderare & exponere quãta ex furto prouincialium iudicũ fiũt peſsima: nullo eos d[d]ꝑſumẽte[e] cum fiducia redarguere, cũ illi repẽtẽ[f] ſe emiſſe cingula[g] pronũciat, decuplũ eſſe quod exegerunt. Quę ſi ita ſint, ſi ſic ſe habeant, ſi ſic ſe vult imperator, ſi ſic ſe habere iubet, ſi ſic ſe habere ſacra ſcripta[h] commendant, ſi ſic ſe habere ſacrorum eloquiorum ſententia[i] declarat, ſi ſic ſe habere ſacrę leges[k] ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę conſtitutiones[l] ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę ſanctiones[m] ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[n] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[o] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[p] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[q] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[r] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[s] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[t] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[u] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[v] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[x] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[y] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[z] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[a] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[b] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[c] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[d] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[e] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[f] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[g] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[h] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[i] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[k] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[l] authoritates ſtatuunt, ſi ſic ſe habere ſacrę diuinę[m] authoritates

Consilium ab vxore nonnunquam sumi debet.

a ¶ Pronuncient.]loco exceptionis.
b ¶ Hęc.]scilicet malefi cia. Accursius.
c ¶ Hic.]i. ad istam faciendam legem.
d ¶ Reuerendissimã coniugem.] Theodoram nomine: vt.j. iusiurandũ quod prę. Et not. q consilium ab vxore sumendum est. vnde Cato dixit á seruis consilium exigendum.
e ¶ Tuę.] Ioanni præfecto prætorio loquitur vt.s.in prin.
f ¶ Consilio.] quia iã nobis circa hęc aliquacõ
20 soluisti.
g ¶ Proconsulariã.] procõsules sunt q longe á Roma aliquã prouinciam regunt. & erat de consulibus Romanis electus quasi consul proculmissus vt patet ex significatiõe vocabuli, cui est seruiendum: vt instit. de
30 donat §. est & aliud. Azo.
h ¶ Correctiuas.]isti sunt in Italia: vt.ff.de offi.pręl.ex omnibus.
i ¶ Descriptio.]vt.j. proxima constit. scriptum est.
k ¶ Quasq;.]scilicet ad ministrationes.
l ¶ Solas.]id est eas so
40 las comprehendim' quę in proxim.§. comnumerantur.
m ¶ Donationem.] scilicet dare.
n ¶ Prębere.] scilicet sancimus.
o ¶ Codicillis.] quędã paruę expensę sunt quę tabellionibus pro scri
50 pturis & similibus dantur, & hę declarantur.j. tit.prox.vt hic sequitur.
p ¶ Chartis .] scilicet dantur.
q ¶ Latercule] .i. in camera vel scrinio.
r ¶ Tuę.]ô prębefecte p̃torio.
s ¶ Ne.]oare dico ne&c.
60 t ¶ Illi.]scilicet administrationem suscipienti.
v ¶ Illud.]hic.§.&.§.se. hoc autẽ.& alius.§. hoc autem. q postea sequitur ad eandem sunt sententiam: vt duę prouinciæ habẽtes prius duas cõsulares, ammodo vnã habeant: vt fecerunt Bono
70 nienses quando elegerunt potestates per villas.
x ¶ Ita nũcupari.]i. vicarium Asianę prouincię.
y ¶ Annonarũ.]vt p fundis collatorum.
z ¶ Capitum.] vt pro bobus & alijs animalib'.
80 ar.j. de man.prĩ.§. coges col.iij. Vel dic q capitatio dicitur á capite militum quib' datur: vt. C. de ero.mi.an.l.fina.libr. xij.&.C.de exact.& trãl. mi.an.l.fina.eod.lib.
a ¶ Officijs.].i. vicarij

cient.[a] ¶ Hęc[b] autẽ omnia apud nos cogitantes, & hic[c] quoq; participem cõsilij sumentes eam quæ à Deo data est nobis reuerẽdissimam cõiugẽ[d], & tuę[e] celsitudini causam cõmunicantes, & quædam etiam à tuo sumentes cõsilio[f], ad hanc sacram venimus legem: per quam sancimus neq; proconsulariam[g] vllam, neq; hactenus vocatam vicariã, neq; comitem Oriẽtis, neq; aliam quamlibet administrationem, neq; proconsularem neq; presidalẽ (quas cõsiliarias & correctiuas[h] vocãt) quarũ expressim meminit subiecta huic sacræ legi nostrę descriptio[i], quasq;[k] solas[l] sub hac lege dicimus, dare aliquod suffragium: neq; pro administratione quãlibet donationem[m] neq; iudici vlli, neq; horum q circa administrationem sunt alicui, neq; alteri per occasionem patrocinij: sed gratis quidẽ sumere administrationes: pauca verò prębere[n] occasione eorum quæ pro cingulis dãtur singulis codicillis[o] & chartis[p]. nam & subiecimus de scriptionem huic sacrę nostrę legi declarantẽ quid competat vnãquãq; administrationem nostrã prębere in sacro nostro latercu
lo[q] aut in foro tuę[r] celsitudinis occasione codicillorũ aut præceptorũ: vnde & illud abbreuiatũ est, ne[s] prędictum illi[t] maximum damnum.

¶ *Duabus prouincijs sub uno comite & uno dictu constitutis, idem salarium debetur pro una quod olim præstabatur pro utraq; cum periculo functionum publicarum: uno tamen nomine comitis nuncupando. h.d. Barto.*

¶ Illud[v] tamẽ decernimus, oportere vicarium Asianę, q est quoq; iudex Pacatianæ Phrygiæ, non vlterius quidem ita nuncupari[x], sed decætero comitem Phrygiæ Pacatianæ nominari: & percipere de fisco quę etiã nũc occasione annonarũ[y] & capitum[z] p vtraq; administratione percipiebat, nihil horum imminuto: nõ autem duo bus officijs[a] vti: sed permistum & iudicis & vicarij vnum esse, comitianum[b] existens: & nominãdo[c] periculo functionum publicaru & ei & omnibus[d] similiter immi nente[e]: vt pote vno officio cõstituto, nõ diuidendo penitus, sed per vnam continuationẽ militãtibus vniuersis. quod[f] accipiet tantùm propter duplex periculum[g], annonas, & capita: quę vtrunq; pridẽ percipiebat officiũ[h]: non tñ in altera quadã administratione pridem quidem vicarium, nunc autem spectabilem comitem quem in Pacatiana[i] Phrygia, non habentẽ penitus vllum participiũ in alijs Asianę, puincię diœcesibus: sed habentem quidẽ spectabilis comitis Pacatianę Phrygię cognominationem, cõtentũ verò in sola Pacatiana (sicut prędixim') Phrygia.

¶ Hoc autẽ ipsum & i alterutro[k] pridẽ vicario definiuimus: dicim' aũt eũ q est in Põticadiœcesi, vt nõ duo cõsistãt decætero: sed vnus comes qdẽ Galatię primæ nominãdus, & habiturus etiã sup milites potestatẽ: sicut habet & nunc, & vtriusq; cinguli pcepturũ annonas, nõ tamẽ foris primã Galatiã. nullam etenim ei aliã penitus damus habere potestatẽ in vlla Pontica regione, sed i sola Galatia prima, officio qdem miscendo, & secundũ vnã (sicut dictũ est) intelligẽdo & numerãdo cõiunctionẽ, Comitiano existẽte & nominando: nulloq; pœnit' eorũ ad alios habẽte aliquã differẽtiã, sed vnũ esse officiũ sub vno iudice vnius puincię prędule, oi simili officio vnã cum suo iudice circa fiscalia periculum sustinente.

¶ *Regulariter nulli iudici licet per prouincias loci seruatores mittere. Barto.*

¶ Nulli quoq; iudici penitus cõcedimus neq; ciuili, neq; militari mittere p ciuitates puincię qbus præsidet, eos qui vocantẽ loci seruatores[l]: sciẽtib' qa si qđ tale fecerint, ipsi cadent administratione, præsumẽtes alios in suum officium eleuare. ¶ Hoc autem ipsum[m] dicimus & in clarissimo comite Orientis, & clarissimo iudice. & illic enim vnam administrationẽ vtrãq; facimus, habentem quidẽ & spectabilis comitis Orientis nomẽ: officio verò vno prędidẽte, comitiano[n] existẽte & nominãdo, & primę soli' Syriæ, & Cyrenẽsis præsidẽte, & vtriusq; administrationis annonas habẽte. equalem nãq; vicarijs illũ ponimus, vt & ipse cũ subiecto sibi officio piculũ habeat & pro fiscaliũ exactione: & pro ciuili & publica disciplina.

¶ *Iudices qui prouincias regunt, iurisdictionẽ a lege habent in priuatos in pecuniarijs & criminalibus causis omnibus: & in milites in fiscalibus & criminalibus causis, & etiam in officiales & iudices qui de principis curia emanant, & potestatem habent de eis ad principem referendi. h.d. Barto.*

¶ Volumus autem omnibus iudicibus nostrarum prouinciarum omnes subdi, priuatos[o] quidem secundùm qđ cinguli propriũ præmiũ[p] est in oibus causis & vni

uersis

& iudicis. aliâs sic. C. de proxi. sa. scri. l. hac parte. in fine libro. xij. &. ff. de pact. l. si plures.
b ¶ Comitianum.]ãcò mite sic dictum.
c ¶ Nominando.]hoc comite. id est eligẽdo: vt hic.
10 d ¶ Oĩbus.]qui secũ sunt: vt.j.§. hoc autem in fine.
e ¶ Imminente.] sic.j. proximo.§.
f ¶ Quod.] pro sed.
g ¶ Periculũ.] fortè & profiscalium exactione, & pro ciuili siue publica disciplina: vt.j.§. hoc
20 autem ipsum. vel ppter duas solicitudines. s. vtri usq; prouinciæ: vt vbi est onus ibi sit emolumẽtum: vt insti. de lega. pa. tu.§. fina.
h ¶ Officium.]i. vterq; officialium: alterum eorum dico pridem.
i ¶ In Pacatiana.]q̃tũ
30 ad nomẽ: sed vtrunq; simul geret officium. Vel certè possunt intelligi isti tres.§. vt vnam tantũm de duobus debeãt habere administrationẽ licet salarium suscipiãt tãtũ quãtũ p vtraq; pri' percipiebãt: licet aliter dixerim in prĩ. huius.§.
40 k ¶ In alterutro.]i. altero vicario. nã.s. pro. §. dicit de vno: & hic vocabatur vicarius tantũ: erat tñ & comes, vt sequitur. sic ponitur hoc verbum. ff depac. l. rescriptum §. si pacto.
l ¶ Loci seruatores.]
50 i. vicarios: vt in nouel. c. 80ti. & pbatur generalius j. vt nulli iudi. in princ. Sed videt cũ absit q possit delegare: vt. ff. de off. eius cui mãda. est iurisd. l. j. j. rñ. &. ij. rñ. cõtra. Sed solu. vt.j. de man. prin.§. cos.
m ¶ Hoc aũt ipsum.]
60 s. qđ diximus in.§. illud &.§. hoc autẽ. & qui modo fuit ppositus. s. nulli melius postea stetisset.
n ¶ Comitiano.] à comite sic deriuatum. Accursius.
o ¶ Priuatos.]i. oẽs priuatos hoies. idẽ in militibus & alijs: vt.j.§. qđ autem. &.j. px.§. & facit
70 ad hũc.§. C. in qui. cau. mi. fo. præ. vti. non pos. l. j. &. C. vbi quis decur. vel cohort. l. j. &. C. vbi se, vel clari. l. j.
p ¶ Præmium.] Nota præmium dignitatis vt habeat subditos.

Vbi on' ibi emolumentum.

a ¶ Occasionibus.] i. accusationibus.

b ¶ Fiscalium.] causarum. Accursius.

c ¶ Criminalium.] causarum.

d ¶ Eis.] s. iudicibus.

e ¶ Hinc.] scilicet á nostra curia.

f ¶ Foro.] cũ multiplex sit ibi forũ: vt j. de man. prin. §. sed ne q; ex magistris &. §. deinde cõpetẽs.

g ¶ Exequuntur.] i. ferunt.

h ¶ Licet.] id est licitũ est iudices prouincię nõ sinere percipere eos qui hinc descendunt.

i ¶ Iudicibus.] delegãtibus vt subijcit á quibus &c.

k ¶ Sacra.] s. greca. nec eñ dicit de illa. j. de iud. §. ne autẽ. licet fortè cautum fuerit vt ibi dicitur Accursius.

l ¶ Ipsi.] scilicet præsides vel proconsules.

m ¶ Eis.] s. collatoribus.

Princeps quandoq; directò adiri debet.

n ¶ Ad nosmetipsos.] Hic no. speciale q̃ directò potest recurri ad principem aſàs cõtra: vt j. de mand. prin. §. sitt. ibi. col. iij. &. ff. de appella. l. imperator. j. respon.

o ¶ Aliquos.] iudices scilicet hinc descendentes, vel alios habentes dignitatem aliquam.

Minores magistrat cõueniunt durãte officio.

p ¶ Examinare.] No. q̃ durãte officio hi minores magistratus conueniuntur: vt. ff. de iniur. l. nã magistrat⁹. aliud in ordinarijs. vt. ff. de iud. l. pars & ſ in ius vo l. ij. Accur.

q ¶ Iniusto.] id est turpibus exactionibus.

r ¶ Honore.] sic j. eo. §. illud.

a Cõcor. c. & si christ⁹ per totum ca. extra de iureiurãd.

s ¶ Cum Dei.] Not. per Deũ aſàs debere iurari, non aſàs: vt hîc, &. j. iusiurã. quod prę. col. ij. interdũ tamen & aliter iurat̃ si hoc placeat partibus: vt ff. de iureiuran. l. iij. in fi. &. l. iiij. &. l. v.

t ¶ Vacat.] s. nostra prę sentia: quia alijs occupatur: vt. j. de app. §. ij. col. iiij. &. s. de hęred. & fal. j. respon.

v ¶ Tua.] ò prefecte. cui hęc constitutio dirigit̃: vt j. tit. proxim. & repete hîc coram. Azo.

x ¶ Dare.] i. iurare hæc q̃ sequuntur statim, &alia quędam: vt j. iusiurãd. quod prę. Accursius.

y ¶ Prębere.] id est prębuisse vel prębiturum. consuetum enim tempus est: & vtrũq; significat. sic & in eo quide calum. iurat: vt j. vt liti. iurent. in prin. coll. ix.

z ¶ Sed sicut.] vnde illud: quod gratis accepistis, gratis date.

a ¶ Has enim.] ĩterpositio est. Accursius.

b ¶ Manibus.] Facit ad hunc. §. C. ad leg. iu. rep. l. uersis pecuniarijs & criminalib⁹ occasionibus [a]. Qui verò in militijs constituti sunt: etiam istos nihilominus occasione fiscalium [b] & criminaliũ [c] subdi omnib⁹ eis [d] modis. Sed etiã eos qui hinc [e] descendunt, & ex quolibet foro [f], q quascũq; exequũtur [g] sententias, licet [h] prouinciarum iudicibus [i] non sinere amplius aliqd q̃ sacra [k] nostra cõstitutione dispositũ est, pcipere sportularũ scientibus qa si hoc neglexerint, omne damnũ ex hoc nostris collatoribus illatũ ipsi [l] psoluent. Damus aũt licentiã eis [m] & referre de eo nõ solũ ad iudices á quibus sunt missi, sed etiã ad nosmetipsos [n] vt nos hãc agnoscentes causam cõpetenter exequamur. ¶ Si autẽ ipsi aliquos [o] inuenerint propter dignitatis & cinguli supercilium nostris collatoribus violẽtias irrogantes, licentiã eis damus etiam examinare [p] violẽtias, & reos inuentos pr.uare cingulo: & nostrũ ordinem in prouincijs adimplere: hoc qd etiã veteribus dictum est legibus. Sicutem eos omni iniusto [q] lucro prohibemus: ita etiam purè cingulis ventes, omni honore [r] & reuerentia & honestate frui sancimus.

¶ *Administratores iusiurandum præstare debent, ut in litera dicitur: & maximè iudices & eorum officiales si deliquerint, pœna hac lege statuta punientur. h. d. Barto.*

¶ Si igitur á nobis singulis discretis, conuenit eum qui sic acceperit administrationem, cũ Dei [s] memoria coram nobis, aut si non vacat [t], coram tua [v] celsitudine, & qui tuam rexerint sedem, & qui semper fuerit glorioſissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, & glorioſissimo quęstore sacri nostri palatij, & glorioſissimo comite vbiq; sacrarum nostrarum priuatarum rerum, pręsente quoq; & per tempora magnificẽtissimo chartulario sacrorum nostrorum cubiculorum, qui codicillis his apud nos ministrat, iusiurandũ dare [x], nihil penitus nec quodlibet se prębere [y] neq; occasione suffragij neq; patrocinij, & neq; promittere, & neq; de puincia profiteri dirigere neq; glorioſissimis pręfectis, neq; alijs cingula habentibus, neq; eis qui circa eos cõstituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionẽ patrocinij: sed sicut [z] sine suffragio accepit administrationem, á publico perceptu rus annonas (has eñ [a] solas accipere eũ sinimus) sic eam puris cu-

stodire manibus [b], Deo & nobis pro ea redditurus rationem. Sciat eñ tua celsitudo, & q̃ post te easdem cõscenderint sedes [c]: qa siue ipsi pręsumpserint accipere quicquam abijs qui ad p̃dictas administrationes accedũt, siue proceres ipsi siue etiã officiũ tuũ, vltra ea q̃ occasione cõsuetudinum [d] á nobis eis definita sunt: quę scilicet sufficere sola putãtes, dari decreuimus [e] non in paruis [f] pœnã fieri: sed maximi quidẽ iudices accipere aliqd pręsumẽtes ab ijs q̃ ad administrationes accedũt, aut etiã permittẽtes suum officiũ tale aliquid agere & nunciatum nõ emendantes [g]: nõ solùm quadruplum reddẽt totius quantũ pceperũt [h], sed etiã magnam indignationẽ sustinebũt [i], & cinguli piculum formidabunt: & qui circa eos sunt, & obediens eis officiũ, si amplius aliquid quã á nobis cõcessum est [k], tentauerint accipere, ipsi quoq; subijcient dãnis quadruplę redditionis, & cadent etiam substantia & cingulo: insuper & supplicijs subiacebunt quę congruunt [l] delictis eorum.

¶ *Administratores prouinciarum ipsi & eorum assessores, & qui circa eos sunt iustitiã in publicis & priuatis causis debẽt seruare: & deuotos fraternè tractare, & indeuotos punire. Bartolus.*

¶ Eos aũt qui ita sine mercede sumunt administrationes, prę omnibus studium habere decet fiscalia vigilanter inspicere: & indeuotos q̃dẽ & egẽtes [m] necessitate cum omni exigere fortitudine, in nullo flexos, neq; p̃ hoc ipo lucrũ aliquod oĩno cõsiderãtes: deuotis aũt paternè [n] se exhibere: deinde nostros subiectos reseruare vndiq; sine violẽtia, nihil ab vllo eorum percipientes: sed q̃ qui sint in iudicijs: q̃ qui verò in publicis disciplinis: exequẽtes quoq; delicta, innoxios quidẽ vndiq; custodiẽtes eos q̃ puri sunt: reis aũt pœnã imponẽtes [o] scd̃m legẽ, & ita pręsidẽtes: collatoribus tanq̃ patres filijs diligẽtes quidem eos qui sunt innocẽtes: qui verò rei monstrantur, castigãtes ac puniẽtes omñẽq; iustitiã in publicis & priuatis documẽtis eis seruãtes: & nõ ipsi soli hoc agẽtes sed etiã semp cõsiliariũ talẽ sumẽtes: & q̃ circa eos, sunt oẽs vt non videant illi [p] q̃dẽ velut innoxij esse, per alios autẽ delinquãt atq; furentur: hoc qd mag is [q] turpe est, vt & p̃ticipes iniustitiarũ sumãt [r]. Ideoq; [s] licebit tuę celsitudini: honestiorũ quosdã ad administratiões

fi. sic. j. de man. princ. §. j.

c ¶ Sedes.] id est q̃ fuerunt postea in ea dignitate. Accursius.

d ¶ Consuetudinũ.] sic. j. de ian. epi. §. p cõsuetudinibus. co. ix. Accur.

e ¶ Decreuimus.] vt j. titu. proximo.

10 f ¶ Nõ inparuis.] i. nõ imponet paruapœna, sed magna. vel dic nõ solùm paruis hominibus erit pœna delinq̃tibus: vt j. eo. §. si quis autem. sed etiam isti magni puniuntur licet nõ in tãtũ. qd̃ est generale vt semp minores amplius in simili de 20 licto puniantur: vt. ff. de incẽ. rui. naufra. l. pedi⁹. & hoc colligitur ex hoc §. & prędicto §. figs autẽ. j. eod. nisi incasu: vt. ff. de pe. l. quędã. Sed quidam dicunt q̃ etiam isti verberantur sicut & minores: vt. j. eod. §. si quis autem. & supplent hunc. §. 30 per illum, qd̃ nõ credo.

Minores magis puniuntur q̃ maiores.

g ¶ Nõ emendãtes.] Sed quomodo põt pœnitere cũ iã ad actũ q̃uenerit? Dic hoc speciale: aſs cõiter distingueret: aut q̃uenisset ad actũ, aut nõ in primo si fuit cõsũmatũ, nõ licet pœnitere, si nõ fuit, licet: vt. ff. de fal. 40 l. qui falsam. nisi in casu lęsæ maiestatis: C. ad. l. iuli. maie. l. quisquis. Si verò ad nullũ actum q̃uenerit: tunc nõ punitur vt ff. de pœ. l. cogitatiõis.

h ¶ Perceperunt.] p̃fecti.

i ¶ Sustinebunt.] s. pręfecti.

k ¶ Concessum est.] 50 vt j. titu. proxi.

l ¶ Congruunt.] fortè in exilium dantur: vt C. si cer. pe. l. quisq̃s. vel dic pro motu iudicis: vt hîc dicitur.

m ¶ Egentes.] Egent eñ vt eis necessitas imponatur adeo sunt desi- 60 odes. & sic ponitur j. ti. j. iusiur. qd̃ prę. §. j.

n ¶ Paterne.] facit ad hęc. j. eo. §. ex diuerso. & j. de mã. prin. §. q̃ si delq̃ẽtes. in fi. coll. iij. &. j. iusi. qd̃ p̃. §. pe. col. ij. &. j. de defẽ. ci. §. siqua. co. iij.

o ¶ Imponentes.] sub 70 audi supplicium. Acc.

p ¶ Illi.] scilicet iudices.

q ¶ Quod magis.] No. maius esse delictũ delinquere in aliũ quã in se: vt hîc, & colligit̃ ex duabus legibus ff. de ijs qui no. infa. l. athletas §. põponi⁹. &. l impator. & ẽ verũ q̃a & ipse peccat, & aliũ facit delinquere vñ 80 versus. Peccãdo peccare docẽs hic peccat & in se. Qui reus est, & in hos quos facit esse reos:

Delictũ est maius delinquere in aliũ quã in se.

r ¶ Sumant.] in loco assessorum & sociorum.

s ¶ Ideoq;.] quia tot bona habet facere prælesi.

a ¶ Curialium.] q.d. isti & illi qui eliguntur, erunt de curia, & ideo magis experti.

b ¶ Precipuam.] interrogatiue lege.

c ¶ Similiter.] i. vtrũq; simile est delictum: ergo pari pœna puniendum: 10 vt. C. de epis. & cleri. l. si quenquam. in fine.

d ¶ Predximus.] sed non tantis vt diximus. s. §. sic igitur. in fi. §. & de illo fit mentio hîc.

e ¶ Ex administrationibus.] i. administratoribus superioribus.

f ¶ Episcopi.] facit ad 20 hoc. j. vt dif. iudi. col ix.

g ¶ Habẽtis.] ergo durante officio conuenitur hic ordinarius in his casibus: nec mirũ: qa corã principe hoc fit. vñ non est contra. ff. de in ius vo. l. ij. &. ff. de iudi. l. pars. est & alia ratio: quia ille ll. loquuntur qñ ex alia 30 causa conuenitur, non ratione officij. nã de eo etiã durante officio posset cõueniri: vt. C. ad leg. iuli. repe. l. iubemus.

h ¶ Dirigemus.] s. nup

Punitur qs vbi deliquit.

i ¶ Illic.] Vbi no. quem puniri vbi deliqt. sic. j. vt oẽs obe. iu. pro. §. hęc igit. col. v. &. ff. de re mili. 40 l. iij. j. rñ. &. ff. de ac l. si cui. §. idẽ iperator. &. l. fi.

k ¶ Exemplum.] sic. C. ad leg. iul. repe. l. j. &. C. de fur. l. si quis.

l ¶ Priores cõstitutiones.] C. vt oẽs tã ci. quã mili. iu. l. j. fa. ad hoc j. e. §. oportebit. & j. de col. §. sup hoc. col. ix. &. j. de 50 admi. §. j. j. rñ. &. §. sancimus. col. vij.

m ¶ Fasces. i. dignitates.

n ¶ Detinere.] hîc colligę q licet alicui capere debitorem fugientẽ [a] facit ad hoc. C. vbi de crimi. agi opor. l. j. fic. j. vt nulli iudi. §. si verò qs. col. ix. &. ff. qin frau. c re. l. ait 60 ꝓtor. §. si debitorẽ. et C. vt nemini li. fine in. l. ij. ar. cõtra. C. de iud. l. nullus.

o ¶ Furti] i. tanquã sit manifestus, in quadriplũ teneaꝫ & in qnquaginta li. auri damneꝫ ipsi principi. Itẽ tps augeꝫ: quia per sex menses ammodo stabit: vt hic, &. C. vt oẽs 70 otã ci. q mili. l. j. §. q si qs. &. §. ipse aũt. Itẽ & alias tres patiꝫ pœnas. s. e. §. si qs aũt. in prin. si aũt durãte administratione fugeret, crimine lesę maiestatis tenetur prẽter supradicta. vt. j. đ adm §. ij.

p ¶ Presente.] Sednũqd solus ẽps hic cognoscit? 80 Rñ. qdãnõ; sed princeps vł ab eo delegat'. sed ẽps erit secũ: vt. s. px. §. vł melius dic q durante officio etiã possunt collatores querelã deferre đ his tribus: de furto. s. de accepto: & dato occasione

a Vide abbatem in. c. cũ non ab homine. extra de iudi.

dirigere, & sciẽtiũ tributa fiscalia: curialiũ [a] qppe & aliarum psonarum, experimentũ sui dãtiũ bonũ & ad magistratus opportunorum. Quis em nõ diligat eũ, & honestate cõpleri magna putet, si nostro decreto iudicioq; tui culminis ad cingulũ veniat, testimoniũ qdem habens qa sit optimus, gratis verò eum suscipiẽs: nõ vacãs oĩno per ꝓuincias populi priuati nec quem admodũ qđ dedit cõgregat, nec vn de colligat aurũ, sed vt hoc solùm habeat studiũ Deo nobisq; semeti ꝑsum commendare, & gloria frui optima, & recompensationẽ spe rare prẽcipuam [b]?

¶ *Administratores in officio uel actione eius delinquentes, etiam officio durante pœna à lege statuta puniendi sunt: licentia data prouincialibus eorum delicta episcopo uel archiepiscopo nunciandi: ut per eos relatione ad principem facta, in locis ubi fecerunt iniustitiam, puniãtur ut eorum pœnæ sint alijs in exemplum. Bartol.*

¶ Siquis autem prẽter hoc aliq d egerit, & donec in administratione est iudex furti reus appareat, & probẽ aut aurũ dans vt accipiat administrationem, aut accipiens ex administratione (vtrunq; enĩ similiter [c] noxiũ est) sciat quia & cõfiscationem & exiliũ sustinebit, & in corpus verbera atq; supplitiũ. Ipm quoq; q acceperit ab eo (sicut prędixim [d]) malis subijciemus maximis. puras em exigin. us esse ꝓuincialib [e] iudicibus man [f]: vt collatores custodiam [g], & iste q dẽ tã ex legib [h] quã ex administrationib [i] imminebũt pœnęijs qin ꝑdictis administrationib [k] sunt, si tale aliq d egerit. Damus aũt ꝓuincialibus licentiã, si quid apud prouinciam iniustũ q administratione habet egerit, vel si damnis aliq bus aut calumnijs subdat nostros collatores: vt Deo amabiles ẽpi [l] & ꝓuincię primates ꝑces ad nos dirigãt, exponẽtes cingulũ habentis [m] delicta. nos em hęc agnoscentes dirigem [n] in ꝓuinciã hoc examinaturũ: quatenꝰ ipse vbi iiustitiam fecit, illic [o] quoq; pœnas subeat delictorum: vt neq; alter q spiam tale aliquid agere prẽsumat ad exemplum [p] respiciens.

¶ *Administrator in prouincia officio finito quĩ quaginta diebus debet commorari, redditurus omnibus rationem. & si ante fugerit, ab omnibus capi potest: episcopo causas ex non scripto examinandi necessitate imminente. h. d. Barto.*

¶ Necessitatẽ habẽte eo q administrationẽ rexit, scđm priores cõstitutiões [q], dũ deposuerit fasces [r] p dies qnquagĩtaĩ ꝓuincia cõmorari, publice semõstrãtẽ, & ab oibus suscipientem conuentiones. si tñ antequã compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur vel ut aliq d inhonestissimorũ mãcipiorum: damus licentiã collatoribus detinere [s] eum in ꝓuincia: & omne qđ dederũt ei, occasione furti [t] hoc exigere, ꝑsente [u] tñ Deo amabili epo, & cãm ex nõ scripto [v] examinante, donec reddat omne quic qđ furatus ostenditur [x]: sed etiã [y] ipsos prouinciales, si senserint administratorum furtũ, licentiã habere, magis autẽ necessitatẽ, hæc referre nobis: vt cognoscẽtes quia oĩno auro vẽdiditiustitiã, prędictis eum subijciamus pœnis. super qđ etiã cælestib [z] supplicijs reus erit, transcedẽs iusiurãdum [a] in quo acceperit administrationẽ. Siaũt voluerit ex quacũq; causa nõ completis qnquaginta diebus ex ꝓuincia fugere: tunc comprehensus vbicunq; degere videtur, reuocabit quidem in prouinciã in qua administrabat: omne verò qđ inuentꝰ fuerit accepisse, restituat in quadruplum.

¶ *Subditi iudicibus nullam debent inferre iniuriam, sed fauorem: nisi in eorum deliquerint officio: pœna mortis imminente: & iudices iustitiam omnibus debent seruare: & superior inferioribus oppressionẽ inferre nõ debet. h. d. Bar.*

¶ Illud videlicet obseruandũ, nulla esse nostris subiectis licentiã in alio quodã prẽter furtũ [b] hoc circa iudices agere. Nõ em si videaꝫ venemẽtissimus indeuotis ꝓpter fiscalium exactionẽ, aut ꝓpter delictorum executionẽ, dabim [c] subiectis agere aliq d aduersus eũ. Ex diuerso aũt etiam pœnis eos omniũ amarissimis [d] subiũgamus si eos q puris vsi sunt manibus, & fiscalium exactionẽ cũ omni detulerint subtilitate, postea [e] deponẽtes administrationem iniuriari ꝑ sumpserint, & non cum omni tauore post legitimum tẽpus ꝓuincias relinquẽtes deduxerit. Oportet em eos qui post hãc legem nostram faciẽdi sunt clarissimos subiectarum prouinciarũ iudices cõsiderare quãta q dẽ perfruẽtur gloria tales apparentes [f]: quantis taũt sint incursuri difficultatibus, legẽ hãc soluere quantum ad se [g] prẽsumentes. Erit enim absurdum si eos quidem qui in vilibus capiuntur furtis, ipsi [h] torquebunt, & nõ primitus quiescãt donec reddãt furta: ipsi autem innoxij [i] manserint in maximis constituti furtis, & neq; apud subiectos erubescen

administrationis: & tũc solus princeps vel eius delegatus põt cognoscere ad instantiã ẽpi & collatorum: vt. s. px i. §. & sic intelligitur px i. §. sed finito officio de omnibus delictis poterit cognoscere etiã episcopus [j]: vt in 10 hoc. §. qđ intelligo idem & si nõ fugerit. et hoc p cõstitutionẽ istã. paliãverò etiã durãte officio: et de oĩbus cognoscit ẽps vt. j. vt diffe. iu. §. si tñ. Et sic no. ẽpm cognoscere: vt hic, et j. vt cle. apud p. epis. §. j. nec mirum: quia ordinari [k] est: vt. C. de epis. audien. l. epale. interdum tñ vnã cũ prẽside: vt si crimẽ canonicũ lai coinferatur: vt. j. de mãd. princ. §. oportet. col. iij. Itẽ qñ prẽses suspectus: habetur: vt. j. vt diffe. iu. §. si verò. col. ix.

j b Cõcor. c. j ij. &. iij. & iiij. extra de for. compe.

q ¶ Ex nõ scripto.] i. sine libello scđm Alb. et 30 sine actis. Item et sententia lata sine scriptis: qđ est speciale: sicut sunt & alij quatuor casus: vt. j. de mã prin. §. sic tibi. vbi sunt duo. quart' est. j. vt cle. apud pro epis. circa prin. vt qñ ẽps inter clericos cognoscit. Itẽ qñ ĩter laicũ conuenientem 40 clericum & ipsum clericum: vt. j. vt cle. apud pro pri. epis. circa prin. co. vj. & qñ est cã vilis & parua. Itẽ qñ viliũ personarũ: vt j. de mã pri. §. fit tibi. sed iure cõmuni libell' est necessari [l] in scriptis: vt. j. de exhi. §. sancimus. col. v. & sententia in scripto dãda est: vt. C. de sententex bre. re. l. fi. Accur. 50

Sentẽtia sine scriptis quib' casibus valet.

r ¶ Ostenditur.] vel ꝑ testes vel etiam per solũ sacramentum agẽtis, secundùm Al. vt j. de collato. §. sup hoc. co. ix. Ac.

s ¶ Sed etiam.] non solùm apud episcopum.

t ¶ Iusiurandum.] facit 60 ad hoc. C. de iureiu. l. ij.

v ¶ Prẽter furtũ.] & ꝑter quã si aliq d accipiat vel det ꝑ administratione: vt. s. eo. §. sigs aũt. & ĩtellige hũc. §. durante officio. vt. s. pxim. §. diximus & manifestè exipsa litera colligitur.

x ¶ Amarissimis.] mor 70 tis ergo. vel dic q pœna parricidij: & qa in loco filiorum sunt collatores quos quasi occidit: vt. s. eo § eos. & qa illa est omniũ pœnarũ maior: vt in fi. de pub. iu. §. item lex pom. & §. alia demum.

† Legendum fortè quãtas autem sint incursuri difficultates.

y ¶ Postea] colligehũc §. loqui durante officio. 80 z ¶ Apparentes.] sed licet innocentes.

a ¶ Ad se.] sic. s. quomodo opor. epi. §. igitur. & ff. de dona. inter virum & vxo. l. si socer.

b ¶ Ipsi.] iudices.

c ¶ Innoxij.] i. sine pœna

a ¶ Exemplum.] Vnde Cato: Turpe eſt doctori cũ culpa redarguit ipſum. facit ad hoc. j. de ſanctiſſimis epiſcopis. in prin. col. ix. & ff. de eden. l. ſi quis ex. §. fina.

b ¶ Et liberis.] ſcilicet à furto.

10 c ¶ Oſtẽdi.] apud epiſcopum vel principem: vt ſequit. Vel die ipſis collatoribus finito officio. vt. ſ. §. neceſſitatem. Accurſius.

d ¶ Spem.] percipiẽdi aliquam dignitatem: vt inſti. in proœ. in fin. ſecũ dùm Azo.

20 e ¶ Ciuilib' cauſis.] i. in aliqua ciuili cauſa cõtra eos iudices agere durãte adminiſtratione: vt. ſ. in prin. huius. §. Sed cõtra. j. vt dif. iud. §. ſi verò. col. ix. Sol. vt ibi.

f ¶ Eis.] ſ. iudicibus.

g ¶ Illi.] iudices.

h ¶ Venerabilibus.] 30 ſ. epis. de quibus eſt habita mẽtio. ſ. eod. §. neceſſitatem.

† Facit .e. cum inſtãtia. in prĩ. extra decẽ fib.

i ¶ Eius.] ſcilicet Dei.

k ¶ Quæ.] ſcilicet lex.

l ¶ Feſtiuis diebus.] ſubaudi poterit exerceri quia cõtra peſſimos latrones exercetur, vt modò dixi, & C. de fe. l. pro 40 quinciarum. vel quia celeritatem deſiderat: vt. ff. de dam. infect. l. j.

m ¶ Patres.] ſic. ſ. §. eos ſic. j. iuſiur. qđ præſtat. col. ij.

n ¶ Neceſſitate.] quaſi dicat, ſpõtè agatis qđ tandem ex neceſſitate faceretis. ſic. ſ. de fideiuſſo. 50 §. qđ autem. col. j.

o ¶ Ipſis.] ſ. operibus.

p ¶ Clementia.] i. per hoc q fecimus. l. iſtam.

q ¶ Periculum.] quia de hoc iuratoriã prẽſtat cautionem: vt. j. eo. §. tuo quippe. & j. iuſiurã. qđ prẽſtan. §. j.

r ¶ Indeuotionem.] 60 nolite ꝑbere, vt ſubijcit.

s ¶ Diligentia.] vt inſtitu. in proœmio. circa princip.

t ¶ Reparauimus.] i. recuperauimus.

v ¶ Vndiq;.] ſic. ſ. quo modo oportet epiſcop. j. reſpon.

x ¶ Hymnos.] i. gratias. ſic. j. titu. proxim. 70

y ¶ Benignitatem.] qa in ſola clementia poſſumus eſſe pares Deo: vt C. de nup. l. imperiales.

Conſecrare non poteſt q non eſt ſacerdos.

z ¶ Quantũ ad nos.] Nam verè cõſecrare nõ põt, cùm non ſit ſacerdos: vt inſtit. de re. diui. §. ſacrę. Accurſius.

80 a ¶ Eis.] aliàs eas.

b ¶ Dedignantes.] ſcilicet in hoc. in alijs autẽ imitatur: vt. C. de leg. & cõſtu. l. digna vox. ſic iſti. de hęre. qual. & dif. §. pe.

c ¶ Qui.] ſcilicet imperatores.

tes exẽplum[a], cùm liceat eis honeſtis & liberis[b] & vndiq; laudãdis oſtendi[c]: & à nobis habere teſtimoniũ & ſpem[d]. Non ſinimus aũt nec ſpectabilib⁹ iudicib⁹, nec alteri alicui quãlibet eis oppreſsionẽ aut iniuſtitiam inferre, aut ciuilibus[e] oĩno cauſis cõicare: vt & nos eis[f] honeſtatẽ ſeruemus, & illi[g] puritatẽ nobis deuotionẽq; reſtituant. Sciantẽ omnes ſubiecti quia ꝑpter eorum vtilitatem & vndiq; corõ indemnitatẽ, & vt pomnen agantur quietẽ, & nõ cogãtur prouincias relinquere, & ĩ peregrinis affligi, propterea pręſentem legẽ ſcripſimus, Deo eam vouentes, & pręſentibus venerabilibus[h] maximè eius[i] cõmunionis quę[k] feſtiuis diebus, [l] vt omnibus liceat patres[m] ſuſcipere magis iudices quã fures & ſolicitatores & eorum ſubſtantijs inſidiantes. ¶ Oportet† quoq; vos noſtros ſubiectos ſcientes quantam veſtri poſuimus prouidentiã cum omni deuotione, publica ſinè imminutione tributa perſoluere, & neq; adminiſtratorum egere neceſſitate[n], ſed itã deuotos voſmetipſos prębere, vt nobiſmetipſis oſtẽdatur operibus: quia & ipſis[o] ꝑ huiuſmodi clemẽtia[p] propriãnobis deuotionẽ reſtituetis: & meritò habebitis omnem à iudicibus occaſionem deuotionis, fauorẽ & ꝑuidentiã, illud ſciẽtes qa iudicibus imminet vndiq; fiſcaliũ piculũ[q]: & manifeſtũ eſt qa ꝑprio ſuo periculo adminiſtrationes aſſumũt: & vos hęc agnoſcentes, & omni modo euitare ĩdeuotionẽ[r], & nolite veſtras volũtates ita præbere inobedientes quatenus eorũ pręſidum egeatis vehemẽtia, quam neceſſarium eſt eos aſſumere ꝑpter ineuitabilem fiſcaliũ exactionem: ſcientibus vobis noſtris ſubiectis quia militares expẽſę, & hoſtium incurſiones multa egent diligentia[s], & nõ poſſunt citra pecunias hęc agi, cauſa videlicet nullã recipiente dilationẽ, neq; nobis cõcedentibus deſpici Romanorum terram diminutam, qui & Libyã omnem reparauimus[t], & Vandalos in ſeruitutem redegimus, & plurima adhuc & maiora horum ſperamus à Deo percipere & agere: pro quibus competens eſt fiſcalia tributa ſine imminutione, & deuotè, & ſecundùm definita exigi tempora. Quapropter ſi vos q-dem deuotè occurratis iudicibus illi verò facilem & pręparatã fiſcalium illationem in vos exhibuerint: & iudicum laudabimus ſtudium, & veſtra ꝓbabimus voluntatẽ, & vndiq; [v] vna quędã erit optima, conſonaq; ꝓſidentiũ, & quibus pręſident congruentia magna. ¶ Itaq; Deo & ſaluatori noſtro Ieſu Chriſto omnes ſimiliter offerãt hymnos[x] pro hac lege quę eis dabit & patrias habitare caute, & proprias facultates habere firmiſsimè, & iudicũ frui iuſtitia. Nam & nos propterea eã poſuimus, vt & iuſtitiã quę in legeeſt, valeamus domino Deo vouere, & noſmetipſos & noſtrum cõmendare imperiũ, & nõ videamur deſpicere homines oppreſſos quos nobis tradidit Deus, vt eis per omnia parcam⁹, eiusſequẽtes benignitatem[y]. Ideoq; quantum ad nos[z] cõſecretẽ hęc lex Deo cò quòd nihil in mentẽ noſtrã veniens boni pro tuitione ſubiectorum relinquimus. volentes em̃ inhoneſta hęc & ſeruilia furta perimere, & noſtros ſubiectos in q̃ete à ꝓuincialibus iudicibus cõſeruari: ꝑpterea feſtinauim⁹ gratis adminiſtrationes eis[a] dare: vt nec ipſis liceat delinquere, & abripere ſubiectis, quorum cauſa† omnem perferimus laborem, dedignantes[b] imitari eos qui ante nos imperauerunt, qui[c] pecunijs ordinabant adminiſtrationes ſibimetipſis, auferentes licentiam adminiſtratoribus nocentibus increpandi iuſtè, & ipſi[d] ea quæ percipiebant celando, iuſti putati, & proprios collatores propter hoc[e] abripere à malis iudicibus non valentes: vnde nec ipſis iudicibus increpare poterant agere caſtè, occaſione prædictæ cauſæ. Nos autem ſufficientem imperio quæſtum[f] eſſe putamus vt collatores ſola fiſcalia conferant tributa, & nihil aliud extrinſecus quæratur, quòd ſubiectis omnem commoueat vitam.

† Cõcor. tex. in cle. ij. in prin. de re iud.

d ¶ Et ipſi.] ſ. imꝑatores

e ¶ Propter hoc.] q acceperint aliquid: vt. ſ. eo. §. cogitatio. in fi. & qa erant participes: in ſimili delicto: vt. ſ. e. §. ſi quis autẽ. vndenil poterãt ad inuicem opponere: vt. C. 10 de libe. cau. l. ſi filium.

f ¶ Queſtum.] quiaſi biplura dedit Deus: vt ſ. de nõ ali. §. finimus.

g ¶ Dictum eſt.] vt. ſ. eod. §. volumus.

h ¶ Legiſlatione.] ſcilicet iſtius, vt ſubijcit.

i ¶ Citra.] i. ſine: aliâs eſſet mala grãmatica. aliâs eſt in litera citra omne 20 ſuffragium.

k ¶ Licentiam.] ſ. quę ſequitur.

l ¶ Eos.] magiſtros militum puta.

m ¶ Preſcriptio.] in ſequentibus.

n ¶ In criminibus.] Sed nõne violẽtia eſt crimen publicum ſiue ſit 30 publica ſiue priuata: vt ff. de pub. iud. l. j? Rñ. eſt ſed crimen hîc promaiori crimine ponit. vt. C. đ cuſto. reo. l. ij. & ff. de re mili. l. iij. j. reſpon.

o ¶ Horum.] ſ. pręſidũ pręſidum dico non expectantium.

p ¶ A iudicibus.] puta à magiſtro militum ſi fortè erãt milites iſti q 40 deliquerunt.

q ¶ Subiecti.] ſcilicet ſi qui delinquunt.

r ¶ Ad eos.] magiſtros militum puta. Accur.

s ¶ Per quã.] ſ. hanc. l. noſtram vt ſequitur.

¶ Iudices iuriſdictionem habent aduerſus omnes, omni priuilegio ceſſante. Bartolus.

¶ Quod aũt primitus à nobis dictum eſt[g]: adhuc maiori opere & ſubtiliori cõplecti exiſtimauimus ligiſlatione[h], quatenus noſtra intentio omnib⁹ fiat apta. Sancimus enim clariſsimos ſubiectarũ ꝓuinciarũ adminiſtratores citra[i] omne factos pecuniarum ſuffragium, & ab his dato iureiurando, memores habere & hanc à nobis licentiam[k], vt nulla ſit vlli apud eos[l] penitus fori pręſcriptio[m] neq; in ijs quæ committuntur a aliquibus violentijs, neq; in criminibus[n]: & quæ hinc oriunturlęſionibus, neq; in ſeditionibus publicis, neq; in publicorum tributorum exactionibus, ſed omnes ſimiliter ſubiacere horum[o] iuriſdictioni, non expectantium neq; pręcepta ſuſcipere à iudicibus[p] q-bus ſubiecti[q] ſunt, neq; nunciare ad eos[r]: ſed contentos eſſe hac noſtra lege, per quam[s] omnẽ eis poteſtatẽ

a ¶ Præbemus.]ergo nõ poterit alteri delegare:vt.ff.de offic.eius cui manda.est iur.l.j.j.rñ.Accursius.
b ¶ Omnem.]nisi in casu:vt.j.eod.§.interdicimus.
c ¶ Habẽtes.]præsides.
d ¶ Causis.]proximè nominatis,
e ¶ Priuilegio.]s.à lege indulto:vt qa sit schoolaris q habet priuilegiũ magistri:vt ī pœ.fforũ.ī fi.vl clericꝰ q habet epi vt.C.de epi.& cle.l. oẽs. vel militis q corã magistro militũ cõueniť:vt.C. de iur.om.iu.l. magisterię.Sed nũquid à principe põt habere? Rñ.sic si dicať nõ obstante hac.l. vt.ff.de le.iij.l.siquis.in prin.& non aliàs : vt.C. de p̃ci.impe.offe.l.rescripta.&.s.de nõ ali.§.quia vero verisimile.in fin.& hîc subijcit.Alij tñ intelligũt hũc.§.ī priuilegijs q̃ iuris corpore nõ sunt clausa:vt in rescripto,& similibus.nã si est à lege indultum,nõ tollitur cũ eos.Et est p̃ceptor meus in hac sñia.sed B. fuit in prima:quod plenè diximus.j. vt omnes obe. iu. §.siquis igitur. col. v.
f ¶ Neq; ex hoc.] .s. priuilegio.si em̃ priuilegium sibi valeret,securè delinqueret,& inde nasceretur malũ vnde bona oriri deberẽt : qđ nõ esse debet.vt.C. vnde vi. l meminerint.& de indi. vidu.l.ij.
g ¶ Non enim.] sic.C. de iuramen.calum.l. ij. in fin.§ sinautem reus.
h ¶ Prouincijs.] aliàs in puincijs,aľs prouicię.
i ¶ Cuiusp̃iam.]magistri militum fortè,vel alterius de quo videtur.
k ¶ Et hanc.].s.legem.
l ¶ Eis.]subiectis .
m ¶ Ostendent.]scilicet præsides .
n ¶ Auxilientur.] scilicet l.ista sic.j. de man. prin.§.patrocinia.co.iij.
o ¶ Patientur.]sic.s.e. §.sq̃quis autem.
6op ¶ Vt nobis.]bñ dico vt vtiliter ibi maneãt vt per hęc non egeamus dare eis aliquem adiutorem qui nõ iuuaret:imo impediret eum iuuando malos homines: vt dum haberent nomen adiutoris,ipsi magis essent fures & mali:vt.j.§. proxi.
7o&.§.interdicimus.
q ¶ Et aut.] & repete o p̃us sit:&accipe verbum mittere, qđ est.j.
r ¶ Officiũ.].i. oĩa põt p̃ses p̃ hãc.l.quę possunt varij magistratus Romę vt.ff.de offic.p̃si.l. illicitas.§.qui vniuersas.& l. ex omnib⁹.&.l.sed licet.
8os ¶ Vti]q.d.nullus.
t ¶ Infectatores.]qui ita nominarentur : magis autem essent fures:vt.s.dixi.
v ¶ Inhibitores.]quia & ipsi fortè pecuniam acciperent pro sceleribus occultandis.
x ¶ Tales.] qui bona præsumptione mitterentur.
y ¶ Præsumpserint.].s. illuc ire vel mittere. z ¶ Capti.] i.missi.

a ¶ Nunciata.]permittit ergo relatio in istis missis à magistro militũ, vel alio: aliàs contra.vt.j.vt iudi.nõ expe.sa.iust.§.j.col.ix.
b ¶ Promeritos.]qui meruerunt hanc dignitatem habere.
c ¶ Metuendi.]sic.ff.de offi.procon.l.obseruare .
d ¶ Administratione.]ablatiui absoluti.
e ¶ Abutãtur.] Not. priuilegiũ debet p̃dere qui abutitur eo vt hîc, &.C.de iud.l. iudęos. Priuilegium perdit,qui eo abutitur.
1of ¶ Primitus.]vt.s.e. §.si quis autem.
g ¶ Hæc.]i. has pœnas.
h ¶ Hęc p̃ferentes.]s. in tribus casibus:vt diximus.s.e.§. necessitatem.
i ¶ Maiori.]j.de admi. §.ij.col.vij.contra.Solu. ibi in fuga loquiť, vbi magis puniť durãte adominiśtratione quã si postea fugiat.hîc autẽ ex d. licto prius cõmisso punitur:& postea plus poterit puniri cũ sit dignitate exutus.vt.ff.de inc.ru. naufr.l.pedi⁹.& de pœ. l.in seruorum.
k ¶ Experienť.]i. experiri poterunt si accusentur. sic.ff.de stat.lib. l.labeo.&.ff.ad le.iul.re. l.ante penul.
l ¶ Nõ enim.]bñ dico eum posse puniri postea non enim . &c.
m ¶ Reuocatorię.]i. reuocationis:& ita adiectiuum resoluiť ī substãtiuum.Axo.quia dicit se reuocatum à suis .
n ¶ Fugę.] quã nõ exprimit licet ī cordegerat.
o ¶ Causam.] vt occasione rei familiaris .
p ¶ Diximus.] vt.s.e. §.necessitatem.
q ¶ Diximus.]vt.s.eo. §.sic igiť. qđ iramentũ dabiť Romę vel Cõstantinopoli si ibi fuerit electus:aľs iurabit in puincia in qua est.& hęc sunt vera sc̃dm id tempus qñ princeps eligebat hmõi potestates . Sed nũqd cũ iurent hodie in suis ciuitatibus.i.in his vñ debẽt esse ptãtes habebit locũ hęc cõst ? Rñ.sic:vt arg. ff.de pub.iudi.l.ordo.& ff.de neg gest.l. actio .
r ¶ In prouincijs.]aliquibus .
s ¶ Codicilli.].i. literę continentes præsidatus illius prouincię.
t ¶ Actiones .]i.actus. sic.s.de nõ ali.§.finimus .
v ¶ Codicilli.] expone vt.s.proxim .
x ¶ Tua.] ô præfecte .
y ¶ Ipse.]tu subaudi.
z ¶ Accepit .] scilicet administrationem .
a ¶ Cautionẽ.] Nũqd sine fideiussiore? videť sic:vt.C.de ỹb.si.l.sanci mus.sed tñ cõtradicim⁹. nã dari debet fideiussor
8o de fideli exactiõe tributorum:vt.j tit.iusiur.qđ

prę.&.ff.ad municipa.l.quoties.§.pe.&.l.libertus.§ fi.&.C.de bo.vacã. l.fina.& de cano largi.l fin.lib x.& s.eod §.oportet.
b ¶ Nominãdis.]vt.j.tit.proxi.& s.eod.§.hęc aũt oĩa.Vel dic nominãdis i.eligendis.sic accipitur verbum C.de decu.l. nominationum.
c ¶ Furari.]sic.j.de inc.nupt.§.ij.&.§ iij. d ¶ Eorũ.] s. subditorũ.

Scriptum.

¶ In hac aut. potes videre q̄ ta fuerit potentia Iustiniani imperatoris qui tot, & tā nobiles p uīcias sub īperio suo gubernabat.

SCriptum.]inutilis cōstitutio. hac co stitutione declarat̄ qd debeat dare ex consuetudine quilibet electus sicut & promiserat dicere. s̄. ti. j. §. hęc omnia. nec est legenda.

b QVantā.] vba edicti sūt ista.

c ¶Prometropoli] pōtestas archiepiscopalis ciuitatis, vt est ciuitas Berytus & Tyrus: vt. C. de metropo. berito. l. j. lib. xj arg. cōtra. j. de defen. ci. §. denuo. colla. iij.

d ¶Volo.]i. quādo volā, dabitur mihi.

e SCriptum.]constitutio inutilis. hæc cōstitutio exēplū quod dā est cōtinēs q̄ fuerūt ī illa vt iu. sine quo infr. & q̄dā cōtinet pl⁹ de admonitionib⁹ quas facere debēt episcopi & prę fecti & p̄sides postquā iurauerūt: vt. j. eo. sicut em̄ si quis mitteret epistolam secretā & quādā apertā: ita hæc est aperta respectu superioris.

¶Notitiam horū quæ ab una quaq; administratione debent præberi, demonstrat hæc lex, pœnam contra facientibus statuens. hoc dicit. Bar.

SCriptum ᵃ est exemplar edicti Cōstantinopolitani habēsita. QVantam ᵇ ¶subiectorum posuimus prouidentiā ostendit à nobis nuper posita lex quam ad glorioſissimos nostros præfectos scripsimus. Sed competēs est & vosipsos scire nostram prouidentiam quā circa omnes homines habemus, & propterea legem ipsam & in edictis proposuimus figuratam: vt & vos domino Deo ac saluatori nostro Iesu Christo iustè referatis hymnos, & nostro imperio: quia omnem pro vestra vtilitate perferimus labore. ¶Notitia eorum quę ab vnaquaq; subditarum administratione debent pręberi circa cōsuetudinem quantitatis ab ijs q̄ administratiōes habent: nullo præsumente extra ea quæ subscripta sunt, nequaquam requirere ampli⁹ aliq̄d. ¶A spectabili comite Oriētis i sacro cubiculo solidos. lxiij. primicerio clarissimorū tribunorūnotariorū cum quatuor scriniarijs sacri laterculi solidos nume. l. ei⁹ adiutori solidos. iij. officio glorioſissimorū p̄fectorū pretoriorū solidos. lxxx. A procōsule Asię ita in sacro nostro cubiculo, soli. nu. xiij. primicerio clarissimorū tribunorum notariorūcum quatuor scriniarijs sacri laterculi soli. nu. xl. eius adiutori soli. nu. iij. officio glorioſissimorum pręfectorū prætoriorū soli. nu. lxxx. A spectabili comite Phrygię Pacatianę chartularijs tribus sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorūnotariorū soli. nu. xxiiij. ei⁹ adiutori soli. nu. iij. officio glorioſissimorū p̄fectorū p̄toriorū soli. nu. l. A spectabili comite Gallatię primę spectabilib⁹ chartularijs trib⁹ sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorūnotariorū soli. nu. xxiij. ei⁹ adiutori soli. nu. iij. officio glorioſissimorū p̄fectorū p̄toriorū soli. nu. l. A vicario Lōgimuri chartularijs trib⁹ sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorūnotariorū sol. nu. xxiiij. ei⁹ adiutori soli. nu. iij. officio glorioſissimorū p̄fectorū p̄toriorū soli. nu. xl. & q̄cūq; administratiōes cōsulares ésve sunt. ix. A iudice Palestinæ spectabilib⁹ chartularijs trib⁹ sacri cubiculi soli. ix. primicerio clarissimorū tribunorūnotariorū soli. xxiiij. ei⁹ adiutori soli. iij. officio glorioſissimorū pręfectorū p̄toriorū soli. nu. xl. A iudice secūdæ Syriæ spectabilib⁹ chartularijs trib⁹ sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorūnotariorūsol. nume. xxiiij. eius adiutori soli. nu. iiij. officio glorioſissimorū præfectorum prtoriorūsoli. nu. xl. A iudice Cypri spectabilib⁹ chartularijs tribus sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorū notariorū soli. nu. xxiij. eius adiutori soli. nu. iij. officio glorioſissimorū pręfectorū p̄toriorū soli. ixl. A iudice Pāphiliæ spectabilibus chartularijs tribus sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorum notariorum soli. nu. xxiiij. eius adiutori soli. nu. iij. officio glorioſissimorū præfectorū p̄toriorum soli. nu. xl. A iudice Armaniæ maioris spectabilibus chartularijs trib⁹ sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorum notariorū soli. nu. xxiiij. ei⁹ adiutori soli. nu. iij. officio glorioſissimorū præfectorū prætoriorū soli. nu. xl. A iudice Armaniæ minoris, ita vt supra. A iudice Cappadociæ primæ, ita vt supra. A iudice Cappadociæ secūdæ, ita vt supra. A iudice Hellespōti, ita vt supra. A iudice Thracię, ita vt supra A iudice Europę, ita vt supra. A iudice Cariæ, ita vt s̄. A iudicę, Lycię, ita vt. s̄. A iudice Augustianę, ita vt supra: et q̄cūq; administratiōes p̄sidales siue correctiuę sunt. A iudice Lbiyæ supioris spectabilibus chartularijs trib⁹ sacri cubiculi soli. nu. ix. primicerio clarissimorū tribunorūnotariorū soli. nu. xxxvj. A iudice Aegypti primę, ita vt supra. A iudice Aegyptisecūdæ, ita vt supra. A iudice Niceæ secūdę, ita vt supra. A iudice Palestinæ tertię, ita vt supra. A iudice Arabiæ, ita vt supra. A iudice Euphratesię, ita vt. s̄. A iudice Mesopotamiæ, ita vt supra. A iudice Ciliciæ secūdę, ita vt supra. A iudice Armenię primę, ita vt supra. A iudice Galatiæ secūdæ, ita vt supra. A iudice Onoriadis, ita vt supra. A iudice īsularū, ita vt supra. A iudice Mysiæ secūdę, ita vt supra. A iudice Scythiæ, ita vt supra. Pro vniuscuiusq; ciuitatis defensore, siq̄dē sit metropolis, p̄ metropoli ᶜ à p̄tore glorioſissimorū p̄fectorū p̄toriorū dādi sunt solidi. nu. iiij. sivero alteri⁹ ciuitatis, solidi. iij. & vltra hęc nihil. Nec em̄ defensores vel dare iudicib⁹, nec alteri cuiq̄, nec accipe volum⁹: nisi q̄dā sint, cū ab eis volo ᵈ, præsideāt cōsuetudines: sciētib⁹ eis q̄a si nūcietur nostræ potestati de aliquo eorū q̄a prævaricat̄ q̄ à nobis sancita sunt: & qđ receperit, quadruplū reddēt: & officio soluto, exiliū habitabūt cōtinuum: cùm etiā p uinciarum iudices si hoc neglexerint, & defensores sinant rapere: non modicam & ipsi sustinebūt pœnam.

¶Iudices & ciuitatū defensores pro administratione nec dare nec recipere licet à subditis ex administratione: nisi in defectum sui salarij: iureiurando ab eis præstando pœna contra facientibus imminente. hoc dicit. Bartolus.

SCriptū ᵉ est exēplar hui⁹ Dn̄ico glorioſissimo p̄fecto apud Illyricū prætoriorū. Sed ita q̄ dē adiectionibus iusiurādū subeāt, scđm propriū de hoc facto īditū sacr̄m, cui⁹ exēplar ēt directū est tuę celsitudini. Qui verò administratiōes suscipiūt à tua celsitudine, directos hīc eis à nobis codicillos suscipiēt p̄sente Deo amabili ciuitatis in qua degūt epō, & alijs q̄ in ciuitate sunt ī iudicio tuę celsitudinis cōgregatis, & officio oī tuo, corā q̄bus ēt codicillos accipiāt, & iurēt p̄dictū iusiurādum. & maximè hoc p̄cipimus corā curialibus agi, quos cōpetēs est magna frui & à tua celsitudine: & qui idē ferēt cīgulum. Optima aūterit p̄uidētia & studiū vt nihil ab eis tu lucreris oīno, neq; p̄mittas eos ab vllo lædi. eos em̄ q̄ hāc nituntur iniq̄tatē, quatenus & felicissimo nr̄o vtant exercitu, & reliquas curiales adimpleāt functiōes: q̄a nō oportet talia attētari solatia, vt possit referri ad tātā tarditatē. nihil em̄ nobis tam cōmēdat tuā celsitudinē, quomodo circa curiales vniuscuiusq; ciuitatis prouidētia, quā p̄beri volum⁹ istis & à tua celsitudine, & â cīguli semper successorib⁹. Quapropter dum codicillos dederis administratiōes accipiētibus à te, aut præsente, hoc eis tuā denūciare volum⁹ sedē, vt curialibus oēm ferant fauorē, nihil penitus ab eis accipiētes. Prohibeat aūt & ab alijs eis afferri damna: & agnoscāt per te: q̄a si pręter hoc aliquid egerint: pœnis subiacebunt grauissimis. Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita & defensorū castigare & retinere

a ¶ Auaritiã.] quę est radix oĩm malorũ: vt.ſ. vt iud.ſine quoquo ſuſfra.§.an certè.& põt hîc notari vt hîc lex ſit correcta: vt.ff.de off.procõ. l.ſolẽt.§.fi.nã hec nõ pmittit aliquo modo accipere eſculentũ dũmõ
10 habeat ſalarium ex quo ſibi ſatisfieri põtvt ſtatĩ ſequit.idẽ dico de illa. ff.d̃ off.p̃to.l.plebiſcito.
b ¶ Studuim⁹ legẽ.] vt.ſ.vt iu.ſine quoquo ſuffra.
c ¶ Plenã.] al's pœnã.
d ¶ IVSIVRAN. &c. *Hæc cõſtitutio adiecit & diligẽter comprehẽdit ſacramẽtũ quod debet face re q̃libet adminiſtrator. ut.ſ.ut iu.ſine quo.ſuſſr.§. ſic igitur.*
e ¶ *Adminiſtrationẽ.quãlibet.ut.ſ.ut iu.ſine quoquo ſuſ.§.hæc autẽ omnia.*
f IVro ego.] Hîc not.prius
30 ſubſtãtiã ſacramenti vi q; illuc, purã cõſcientiã &c.ibi autẽ incipiũt capitula q̃ durant vſq; ad.§.fi.poſtea autẽ pœnas dicit quas vult ſubire ſi cõtra fecerit: & ſic tria cõtinent ĩ hac cõſtitutione. Accur.
g ¶ Chriſtũ.] per hoc
40 verbũ & ſequẽs ſacramẽtũ qđ dicit de virgine excludit Iudęos ab his adminiſtrationibus vel poteſtarijs. ar. C. de ſum.tri.l.j. Nã Chriſtus vt dicit in decret. ꝓpter tria fuit baptizatus. propter exẽplũ vt nos faceremꝰ idẽ. Itẽ ꝓpter cõ
50 mẽdationẽ ſuę hũanitatis. Itẽ p̃ptervĩ regeneratiuã cõferẽdã aqs, quã nõ hñt Iudæi ĩ ſe: vt in decre. dicit, de cõſe. diſ. iiij. c. ſi baptizata. &. c. nũquã. in hoc em̃ noĩe Chriſtꝰ, tria cõtinent. ſ. ſ.q, & â quo, & đ quo. i. tres p̃ſonę: pater vngẽs,
60 ofiliꝰ vnctꝰ, ſp̃ũſanctus vnctio: vt in decre. de cõſe. diſ. iiij. c. à quodã.
h ¶ Quatuor.] Ji. à quatuor euãgeliſtis facta & compoſita. ſ. Matthæo, Marco, Luca & Ioãne: q̃ ſuis figuris pinguntꝰ: vt hoc verſu continet. Eſt hõ Matthęꝰ: Marcusq̃;
70 leo, vitulus Lucas: pingit aq̃la Ioannes. hi em̃ quatuor oĩa euãgelia fecerũt: & nõ ſunt plura licet diuiſim legant ĩ eccleſia. Sed qđ ſi ſup vnũ librũ tm̃, vel qđ ſi ſup aliũ? Videt nõ valere, vt hîc. ſed cõtra eſt: qa habetur reſpectus ad vera
80 euãgelia. Itẽ mens deferentis eſt conſideranda vbi iurans vellet malignari: vtĩ dec. xxij. q. v. quacunq; arte. & facit ad hoc verſus Fallit: iurantẽ iuratio facta p̃ar

Chriſtꝰ p̃pter tria fuit baptizatus.

Euangeliſtæ quibꝰ figuris pĩguntur.

Iurãs malignè peierat.

auaritiã ſancimꝰ, & ab eis p̃ſume re accipere à nr̃is ſubiectis, niſi ſecundũ qđ eis adminiſtrat reſpublica: aut ſi nõ eſt aliquod eis publicũ ſolatiũ, quantũ inculpabilis antiqtas definiuit: vt à ſpõtaneis ipſis magis q̃ ab inuitis accipiãt, & hoc parũ, & quãtũ eis ad mediocrẽ ſufficit vitę gubernationẽ. Sciãt em̃ qa ſi citra hæc aliq̃d acceperint: nõ ſolũ quadrupli ſubiacebũt pœnę, ſed etiam exilium habitabunt continuum priꝰ eis plagis corporeis infligendis.

¶Edictũ ſcriptũ in omni terra Deo amabilibꝰ archiep̃is & ſanctiſſimis patriarchis.

¶ Traditæ nobis à Deo reipublicæ curam habentes, & in omni iuſtitia viuere noſtros ſubiectos ſtudentes, ſubiectã legẽ cõſcripſimus quã & tuæ ſanctitati, & p̃ eã omnibus qui tuæ prouinciæ ſunt, facere manifeſtam, bene habere putauimus. Tuæ igitur ſit reuerentiæ & cæterorũ hęc cuſtodire: & ſi quid tranſcendatur à iudicibus, ad nos referre, vt nihil contẽnatur horũ quæ ſancte & iuſte à nobis ſancita ſunt. Sic em̃ nos quidẽ noſtrorum ſubiectorũ miſerati, qm̃ ſupra fiſcalium functionem exactionẽ etiã maximas ſuſtinent ex furto iudicum violentias, propter factas prouinciarũ vẽditiones, hæc auferre per ſubiectã ſtudiumusᵇ legẽ. Vos autẽ ſi negligentes nõ referatis à nobis quidẽ conſecratam dño Deo rationem reddẽtis apud eũ pro aliorũ iniuſtitia ſi q̃d non agnoſcentibus nobis damnũ apud vos hominibꝰ inferatur. ſed oportet præſentes vos prouincijs, & p̃ eis ac reliquis deteſtantes, manifeſtos nobis facere & rectos iudices, & tranſcẽdentes hãc legẽ noſtrã: quatenus vtroſq; cognoſcẽtes, hos quidẽ puniamus, illis aũt repenſemus. Cũq; lex publicè propoſita fuerit, & omnibꝰ manifeſta: tunc intus recõdatur in ſanctiſſima eccleſia cũ ſacris vaſis: vtpote & ipſa dedicata Deo, & ad ſalutẽ abeo factorũ hominum ſcripta. Facietis aũt melius, & illic habitantibus vniuerſis hominibus vtilius, ſi eã inſculpẽtes aut tabulis aut lapidibus, in porticibus ſanctiſſimæ eccleſiæ deſcribatis, plenam[c] præbẽtes omnibus horũ q̃ ſancita ſunt lectionem atq; poſſeſsionem. Si verò pro iudicũ puritate hanc habuimꝰ prouidentiã, palã eſt: quia multò magis defenſoribus nõ permiſimꝰ nec quicquã accipe nec dare. Dabunt enim cõceſsis ſibi præceptis in foro glorioſiſsimorũ p̃fectorum (ſi quidẽ maiores ſint ciuitates) ſolidos. iiij. ſi verò minores ſint, ſolidos. iij. & vltra hęc nihil. Accipient autẽ nihil ab vllo, ſi aliquid ex fiſco ſolẽnis eis quæſtꝰ erit. aut ſi nihil ex fiſco percipiunt: nihil vltra, quã ſacra noſtra ſtatutũ eſt cõſtitutione, percipiãt, alioqui ſi quid accipere capiantur aut ipſi, aut qui vocantur eorũ chartularij, aut alter q̃ſpiã qui circa eos ſunt: illi quadruplum reſtituent qđ acceperunt: & hac ſolicitudine repellãtur: inſuper exilio p̃petuo mulctabũtur: & in corpore caſtigati, reddent prouinciã viris bonis pro malis defendẽdam. Mentiri autem & in hoc cuſtodes nos inhibentes, & qui preces hic agunt, & inſinuantes: vt neq; lateat aliq̃d horũ quæ delinquũtur: neq; latẽdo ſit impunitum, ſed omnis æquitas atq; iuſtitia noſtris ſubiectis floreat. Si verò etiam hactenus iudices non poſt inſinuationẽ huiꝰ legis omni abſtineãt furto: ſciant & ipſi huiꝰ legis pœnæ ſe eſſe ſubiectos.

TITVLVS. III.

Iuſiurãdum[d] quod p̃ſtatur ab iis qui adminiſtrationem[e] accipiunt.

¶ *Sacramenti ſubſtantiã docet: iurisq; iurãdi formam demonſtrat: & pœnam oſtendit hæc conſtitutio. h. d. Barto.*

IVro ego[f] p̃ Deum oĩpotẽtẽ, et filiũ eiꝰ vnigenitũ dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ[g], & Spm̃ſctm̃, & per ſanctã glorioſam Deigenitricem & ſemp̃ virginẽ Mariã & per quatuor[h] euangelia quæ in manibus meis teneo[i], & per ſanctos, archangelos Michaelem & Gabrielem, puram conſcientiam germanumq̃[k] ſeruitium me ſeruaturum ſacratiſsimis noſtris dominis[l] Iuſtiniano & Theodoræ coniugi eius, occaſione traditæ mihi ab eorum pietate adminiſtrationis: & omnem[m] laborem ac ſudorem cum fauore ſine dolo & ſine arte[n] quacunq; ſuſcipio in commiſſa mihi ab eis adminiſtratione de eorum imperio atq; republica: & communicator ſum ſanctiſſimæ Dei catholicæ[o] & apoſtolicæ[p] eccleſiæ: & nullo modo vel tempore aduerſabor ei: nec alium quemcunq; permitto q̃, quantum poſsibilitatem habeo.

¶ Iuro quoq; idem iuſiurandum[r]: quia nulli penitus neq; dedi neq; dabo[s] occaſione dati mihi cinguli[t], neq;

tem. & repete ſemp̃ p̃, ad oẽs hos accuſatiuos. Itẽ cõſuetudo ſic interp̃tat vt iuramẽtũ factũ ſup̃ quolibet libro valeat vt.ff.de lc. & ſenatuſcõ. l.ſi de interp̃tatiõe.

¶ Teneo.] No. q̃ tãgere debet: & eſt verũ niſi
10 ĩ caſib⁹: vt ĩ iudice iudicãte, vt. C. de iu. l. rẽ nõ no. Itẽ in ep̃o teſtificãte: vt.ſ. de ſan. epiſ. §. nulli. col. ix. Itẽ in alienãte rẽ eccleſiaſticã, vel dãdo eã ĩemphyteuſim: vt.ſ. de nõ ali. §. qđ aũt à nobis dictũ. ibi, & vt neq;.
k ¶ Germanũ.] Ger-
20 manus frater, germana ſoror dicit: quaſi ex eodẽ germine natꝰ vel nata. et ſic facit, ſe parẽ: qđ eſt verũ q̃uòad quid cũ vterq; ad ſtatum imperij ſtudeat: vt.ſ. vt iu. ſi. quoq. ſuffra. §. oportet. ſed ſubijcit ſeruitiũ per qđ reddit ſe ſubijcibilẽ.
30 l ¶ Domínis. Hîc no. q̃ genꝰ maſculinũ cõcipit fœmini. ſic. ff. de le. iij. l. q̃ duos. &. ff. de pac. l. tres fratres. ſed nõ ecõtra: vt. ff. de leg. ij. l. ſi ita ſcriptum. de quo plenè dic vt. ff. de ver. ſi. l. j.
m ¶ Et omnẽ.] ſ. iuro me p̃ſtaturũ repete.
40 n ¶ Arte.] ji. deceptione. vnde cato: Sic ars deluditur arte.
o ¶ Catholicę.] id eſt vniuerſalis.
p ¶ Apoſtolicæ.] i. Romanę q̃ fuit ab ap̃lo Petro fundata: vt. j. ti. pxi. §. fin.
q ¶ Permitto.] i. permittam. ſic enim eſt modus loquẽdi Theutonicorũ. vnde extunc patet q̃ ex eis Theutonicis erat imperator vſq; ad hoc tempus: qđ tñ dicem⁹. j. vt p̃po. no. impera. colla. v. No. tñ hic q̃ po
60 teſtates terrarũ debent expellere hæreticos de ſuis locis p̃ l. iſtã. &. C. de ſum. tri. l. j. in fi. & in cõſti. Frid. ad decorẽ. §. ij. q̃ eſt. C. de hære. l. gazaros. Accurſius.
r ¶ Idem iuſiurandũ. repete per.
s ¶ Dabo.] facit. j. vt iu. ſine quoquo ſuffra. §. ſic igit. &. C. ad. l. iul. re. l. ſancimus. Accurſius.
70 t ¶ Cinguli.] Ji. dignitatis.

Poteſtates terrarũ debent expellere hæreticos.

a ¶Suffragij.]i.p suffragio præstãdo coram dño imperatore pro dignitate habenda. Accursius.

b ¶Famosissimis]hîc in bona parte accipit. aliàs in mala: vt cùm dicit famosus latro: vt ff. de pœ. l. capitalium. §. famosos. &. §. fi.

c ¶Percepi.] quodcũq; vt. ꝫ. vt iu. fine quoquo suffra. §. hęc aũt omnia.

d ¶Dominorum.]i. imperatorum &vxoris: &concipit hîc masculinũ fœmininũ, vt. ꝫ. dixi.

20 e ¶Annonis.]vt tũ esculentiũ & proculẽtũ possit accipere: vt. ff. de offi. procon. l. solẽt. §. fi. &de offi. præsi. l. plebiscito. Sed illæ possunt dici correctæ qñ habet sufficiẽs salariũ vt dixim⁹. ꝫ. tit. proxi. circa princ.

f ¶Fiscalia.]i. tributa.

20 g ¶Indigẽtes.]i. qui b⁹ ex necessitate ĩponit necessitas: vt. ꝫ. vt iudic. sine quoquo suf. §. eos.

h ¶Subinclinatus.]i. flexus in aliquo.

i ¶Per gratiam.] sic j. de san. epi. ĩ prin. co. ix. &. C. debo. aut. iu. pos. l. fi. &. j. de alie. & emphy.

30 §. si quis autem. col. ix.

k ¶Citrà quã,] id est aliter quã deceat. alias vltra q̃: & tũc idẽ sonat.

l ¶Possibilitatẽ.]sed nũquid bene põt: vt. ꝫ. vt iudi. sine quo. suf. §. qđ aũt. circa fin. §. &. j. de mã. princ. §. patrocinia. Quare ergo reddit

40 ose suspectũ? Rñ. logtur hîc de potẽtia tributa á natura. i. à iure: vt. ꝫ. quomõpor. epi. §. igit.

†Contrariũ habẽt ca. j. extra de cõstitu. sed vide ibi gl. vlt. hoc declarãtẽ. vide glo. in. c. j. super verbo, canones. extra de offi. iu. ordina. ad quãcõiter canonistæ de hac materia recurrunt.

m ¶Visum.]excepto de fensore q̃ iurat omnia se acturũ scẽdm legẽ: vt. j. đ defen. ci. §. iusiuradũ. col. ij. scẽdm Hu. Vel qđ est veri⁹ idẽ in quolibet

50 vt scẽdm legẽ iudicare debeat: vt. j. de iud. §. oĩs autẽ. colla. vj. nec ob. qđ hîc dicit: quia & postea subdit scẽdm. l. oẽm. & facit ad l. istã. j. vt iu. nõ expe. sa. iuſ. § j. col. ix. &. C. de iu. l. rẽ nõ nouã. &. j. vt dif. iu. §. fitñ. col. ea. & C. de iud. l. placuit.

60 n ¶Ago.]i. agã. ſ. omnem iustitiam.

o ¶Assidentem.]sic. j. vt nulli iu. §. quoniam verõ. col. ix. Azo.

p ¶Et circa me. ſ. sunt.

q ¶Delinquãt.]qa tutius est. vt. ꝫ. vt iudic. sine quoquo suffra. §. eos.

r ¶Me sanare.]sciuro.

70 s ¶Hîc.]ſ. talionem in hoc seculo ꝓpter cupiditatem.

t ¶Cũ iuda.] scilicet in inferno: vt sicut ille propter cupiditatẽ. xxx. argenteorum fuit damnatus: sic & iste.

v ¶Et lepra Giezi.]Gieziseruus fuit Elizei prophetæ. Naaman leprosus quidam accessit ad ꝓphetã vt liberaret eum á lepra: qđ fecit gratis. in recessu illi⁹ liberati seruus ꝓphetæ contravolũtatem domini cucurrit post eũ vt referret ex. xl. oneribus camelorum quæ habebat domino suo duo mutatoria vestimẽtorum. qđ cũ dñs sciuit leprã liberati cõuertit in seruum Giezi toto tempore vitæ suæ propter cupiditatem. sic erit de hoc iudice. Accur.

80x ¶Tremore Cain.]vt sicut ille semp tremuit & timuit postquam interfecerat fratrem suum: sic iste.

y ¶Eorum.]scilicet domini imperatoris & suæ vxoris.

¶VT ECCLESIA ROMANA CENTVM ANNO. &c.

Roma quot nominibus appellat.

VE legum originem. verũ est apud Latinos, sed non apud Græcos: imo Roma ab eis habuit: vt ff. de ori. iur. l. ij. §. j. & in istitu. de iure natu. §. & non ineleganter. Accursius.

a ¶Anterior.]Roma multa sortitur noĩa: vt dñs Alex. hîc notauit. nã dicitur anterior, vt hîc. vet⁹: vt. C. de vete. iur. enu. l. ij. §. pe. splendidissima: vt. C. de vete. iur. enu. l. ij. §. quæ oĩa. Aeterna: vt. C. de priui. corpo. vr. li. xj. & de iuar. l. j. eo. lib. Regia, vt instit. de satisda. §. fi. Antiqua. Inclyta, Alma: vt. C. de tẽp. in integ. restitu. l. fi. &. C. vbi se. vel cla. l. ij. &. iij. Sacratissima: vt. C. de do. l. in hac. Felicissima: vt. j. de leno. col. iij. in princi. &. j. de tab. &. j. de ecc. re. imo. ali §. fi. col. iij. j. Senior: vt. C. de adop. l. arrogatiões. Florentissima,

10 maxima: vt. j. de ex. & in tro. §. fi verò magna. col. v. Regia: vt. j. qui. mo. na. effi. iur. §. fi quis igitur. col. vij. & est hoc nomen anterior respectiuũ. nã est ciuitas Roma, vt constãtinopolis, quę videt habere eadem priuilegia oĩa quæ vetus habet: vt

20 C. de priui. vr. cõ. l. j li. xj. nisi in quibusdam. nã vetus habet primam sedem ecclesiarum secunda habet secundam: vt. j. de ec. tit. §. j col. ix. Item originem legum habet vetus, & nõ nouavt hîc. Itẽ fontẽ sacerdotij habet vetus & nõ noua: vt

30 hîc. Itẽ vetus Roma caput est orbis terrarum, & impator ibi creat, nõ in noua: vt. C. de contuli. & nõ spar. l. nemini. §. qñ. lib. xij. &. C. de vet. iur. enu. l. j. §. pe. Itẽ priulegiũ qđ habet vetus Roma. in præscript. centũ annorũ, nõ habet no

40 ua: vt patet hîc in rub.

b ¶Nemo.]qui talibus intendat.

c ¶Patriã.]ſ. ipsam Ro.

d ¶Ex hac.]scilicet Roma, id est ecclesia romana.

e ¶Ad Oceanum.]id est occidentem.

f ¶Nostras.]i. in nostra protectiõe positas: sicut oĩa sunt vt. C. đ quadri. prę. l. fi. in prin. Acc.

g ¶Cõsecrata.]sic. ꝫ. vt iu. fine quo. suf. §. itaq;.

h ¶Antiqua.]ſ. codicis q̃ sunt antiqua respectu istarũ legũ: vt. C. de ꝓscr. xxx. anno. ſicut. &. l. oẽs. &. l. cũ nouissimi. nã iu-

60 rerũ. nõ inuenit de hac ꝓscriptione. xxx. vel. xl. an. sed ꝓdicta. l. sicut. primò dicit de ista materia Nec ob. C. de consti. pe. l. ij. quia ibi fit mẽtio de his ꝓscriptiõib⁹: qa nouior est q̃ illa sicut in rẽ cũ sit Instiniani. Accur.

i ¶Longiora.]ſ. xl. ann. si cõtra principalẽ debitorẽ intendit. si contra

70 aliũ sine titulo possidentẽ. xxx. annis: vt. C. de ꝓscri. xxx. an. l. cũ notissimi. & de anna. excep l. j. Sed & si titulo q̃s extraneꝰ possidet: cũ mobilis est, per triennĩũ: immobilis per decẽ vel viginti annos prescribit: vt. C. si aduer. cre. l. j. & ij. & sic patet q̃ hypothecaria habet quatuor vias. Ac.

k ¶Maxime.]quare dixit maxime, cũ nihil habet aliud nisi, qđ suũ est, & hîc spãliter dicit lęsionẽ: vel qđ ei debeat ꝓsonali actiõe: vt hîc dicit, vel quicquam &c. Rñ imo vt si quã rem ĩmobilem alienet ecclesia, non datur vendicatio œconomo: sed hoc vsq; ad. c. annos. & ideo dixit maximè: vt hîc &. ꝫ. de non alie. §. vult eñ illa.

m ¶Læsionem.]i. proprię rei amissionẽ. l ¶Debeat.]ſ. actiõe ꝓsonali

80 n ¶Annorũ.]sed hodie videt q̃. xl. an. vt. j. de ec. ti. §. pro tẽporalib⁹ & j. hæc consti. interpre. §. j. col. vj. quæ sunt cõtra. Sol. dicunt quidam q̃ hîc gñaliter loquit in omni ecclesia posita sub Romana ecclesia: & pro ut generaliter dicit: & gñaliter in oĩbus dignoscit corrigi per illas. & in hac sententia est Placen. lo. & Azo. sed Ale. dicit q̃ hæc gñaliter loquitur: & in vna specie aliarũ tm̃ derogat scilicet in rebus ecclesiarũ aliarum quã Romanæ. & Ir. dicit idem: quæ sñia nobis placet. nam & iure canonico comprobatur: vt extra de præscript ca. cum nobis. qđ imitari

& in futuro seculo interribili iudicio magni Dei domini & saluatoris nostri Iesu Christi: & habeam partem cum Iuda, t †& lepra Giezi v, & tremore Cain: x insup et pœnis quę legeeorũ y pietatiscõtinentur, ero subiectus. Scriptũ est exẽplar hui⁹ dominico glorioſissimo ꝑ Illyricũ ꝑtoriorũ præfecto.

TITVLVS IIII.

Vt ecclesia Romana cẽtũ annorũ gaudeat ꝓscriptiõe.

¶*Ecclesia Romana cũ ecclesijs sibi subiectis cẽtenaria gaudeat præscriptione in contractibus, causis, rebus, & actionibus omnibus.* Bar.

Impe. Iustinianus a. Ioanni beatiſſ. ac sanctiſſimo archiepo & patriarchæ veteris Romę.

VT legũ originẽ z anterior a Roma sortita est, ita & summi põtificatus apicem apudeã esse nemo b est qui dubitet. Vnde & nos necessarium duximus patriã c legum, fontẽ sacerdotij, spãlinostri numinis lege illustrare: vt ex hac d in vniuersas ecclesias catholicas q̃ vsq; ad Oceanũ e positę sunt saluberrimæ legis vigor extẽdatur: & sit toti⁹ Occidẽtis, necnõ & Oriẽtis vbi possessiones sitæ inueniuntur ad ecclesias nostras f siue nũc pertinẽtes, seu postea eis acquirẽdę, lex propria ad honorẽ Dei cõsecrata g. ¶Cũ eñ antiqua h iura. xxx. annorum metis temporales exceptiones concludebant, & si hypotheca fuerat, pauló longiora i eis spatia condonabãt: nos sacrosanctas ecclesias hui⁹modi quidem curriculis temporum nullatenus excludi concedimus, maximè k in his rebus in quibus vel læsionẽ l sustinuerit, vel quicq̃ debeatur: m sed cẽtum †tãtũmõ annorũ n lapsu

†Habetur de Iuda Matthæi xxvij. c. & in actibus apostolorum. c. j. ĩ litera. c

†Est tñ casus in quo præscribit cõtra ecclẽ siã romanã quadrẽginta annis: vt in c. j. §. si post mortem. extra de præscri. Ji vj. & cõcor. cũ hoc tex. c. cum nobis. cum gl. sup verbo, legali. extra de præscript. &. c. si diligẽti. in si. eo. titu.

debemus.vt.ĩ.de ec.ti.§.j.colla.ix.&.ĩ.quomodo opor.epi.§.fin. Verum per.nouissimas decre.Innocẽtij oĩs præscriptio toll.t: qđ scilicet ius canonicum iure naturali firmatur: vt ff.de reg.iur.Iure naturę.

a ¶ Temporalem.]aliâs spiritualẽ:nam aliâs non habet locum talis ꝓscriptio nisi qbusdã priuilegij loco sit cõcessum:vt ecclesiæ Nouantulanæ cõcessum est hodie.

b ¶ Plerunq;.]qa qñq; viuit aliqs vltra,vt Noe & Zozimus Abbas: vt ĩ.§.de mon.§.hinc nobis versi.si veró.& facit ad hoc.C. de sacrosan.ecc. l.fi.& .ff.de vsufru.l.an vsufr. &.j. hæc cõsti.iter constitu.§.fi col.vj.

c ¶ Donariũ.]i donũ.

d ¶ Iniquis.]aliâs iniqs aliâs impijs.

e ¶ Præsidium.] id est auxilium ſ præscriptionis.& not.ꝓscriptionẽ esse odiosam.

Præscriptio est odiosa.

f ¶ Innoxius.] facit.ĩ. titu.j §.& æqu°.& ĩ. vt iu.fine quo ſuſſra §.eos. &.C.de pœ.l.ſancim°. &.j.de inceſt.nu.in prĩ. col.iij.

g ¶ Improba.]iure naturali inſpecto: vt.ff. de cõdi.inde.l.nam hoc natura.ſed iure ciuili cõ probatur:licet non hoc caſu ammodo :vt.ff.de vſucap.l.j.&.ff. pro ſocio.l.fina.

h ¶ Tẽpus pro puritate.]No.hîc ar.p M.vt præſcriptione[a] dñiũ directum quęrat.nãſi nõ eſt hic pro veritate , & eſt ſpãle: aliàs ergo eſt ſic ꝓ eo.C.de ꝓſcri.xxx. an.l.ſi qs emptionis. in prin.&.ff.de vſuca.l.eũ qui.Sed nos contra,vt C.de pact.traditionib°. & no.inſti.de vſuca.§.j.

a Idem tenet Innoc. in . c.cæterum.in g'. parati. extra de iud. †aliâs inę ternum reminiſcentes. Huiuſmodi aũt legis &c.

i ¶ Venerandæ.] ſ.ẽt ad honorem.Azo.

k ¶ Petri.]Per hoc dicũt qdã ꝙ hęc lex nõ eſt gñalis:qđ falſum eſt:vt ĩ.dixim° eo.tit. Sed poſſent ipſi reſpõderevt qđ dicit hîc ſtatũ.de aliis terris:vt habeat locum ſi ſint ſpecialiter ſub roecclę.& de ſuo orto:vt oeſt Ferraria et marchia & aliæ ſimiles .nam remotarum eccleſiarum quandoq; maior eccleſia procurationem ſumit:vt.ĩ.vt deter.ſit nume.cle.&.j.de ali.& emphi.§ j.colla. ix qua tame ratione nõ moueor.

l ¶ Imperij.]id eſt legis huius.

m ¶ Reminiſcẽtes.]i. epilogantes.

¶ DE REFERENDARIIS SACRI PALATII.

b Referendarij q ſint vide ĩ Spe. de ſupplica. §.j in me. †.In qbuſdã exẽ.legitur:itro apud ſacratiſſima va.re.& á no.ſer. & in omnes eccle.poſ. ſeruiturã.

n VMaliꝭs. Sed vbi ſunt hęc qñ ordinẽ cõpetẽtẽ perduximus? Rñ.vt.ĩ.vt deter.ſit nume.cler. &.ĩ.quomodo opor.epi §.ſed neq;.

o ¶ Referendarijs.[b] ſunt aũt referẽdarij q ſuntaduocati ĩ curia prĩcipis:dicti ex eo ꝙ referunt vices hominum corã principe:vt.ĩ.quõ oper.epiſ.§.non aliter .in fi.§ &.j.ſtatim ſubijcit.& j.vt liti.iu.§.pe.col.ix.

p ¶ Vtiliores.]Sed in quo? Rñ.vt cum honeſtate & curialiter proponãt:vt.ff.de poſtu.l.j.j.reſpõ.&.ĩ.quomodo opor.epiſ.§.nõ aliter.in fin.

q ¶ Primũ.]i.à prĩcipio,& breuiter tria notant

mero debet terminari: aliis ultra hunc numerũ iam conſtitutis in ſuo ſtatu manentibus Bar.

Imp.Iuſtinian°.a.Hermogeni gloriſiſſ.ſacrorum officiorũ magiſtro excõſule & patricio.

VMaliꝭ [n] oĩb° quæ in ordinẽ pduxim° cõpetentem,neq; ea quę de ſpectabilibus noſtris referendariꝭ [o] ſunt toeas relinquere exiſtimauimus à noſtra prouidẽtia: & tantò magis quanto nobis vtiliores[p] cõſtituti ſunt.primũ[q] quidem eos nõ in multitudine cõſtitutos, nos vt potemultos per eos audiuimus ſingulorũ facilè petitiones dicentes plures eſſe[r] quã dudum fecimus,ſed apparuerunt quidam noſtram largitatẽ in immenſum vocãtes: & multos[s] quidẽ nobis ſupplicantes introducẽtes:multis autem petitionibus vſi ita ſemper adiectiones in immenſum[t] incõpetens,cauſam ſic perduxerunt honeſtam.nil eĩ petentibus factum eſt finitum,donec[v] in quatuor & decẽ eorũ numerus exiret.¶ Propterea igitur, vt pote cauſa forſan à nobis honorata[x],deinde in multitudinẽ effuſa,ne propria imminuatur honeſtate, præuidimus certa eorum numerũ cõprehendere mẽſura:nõ vt quæ ſunt,auferamus eis cõceſſa(necẽ hoc imperialis eſt maieſtatis propriũ[y])ſed vt oĩm placentiũ nobis & honeſtè miniſtrantiũ,foras aliquos ex his cõſtituamus â noſtro miniſterio, nullo oĩno concedimus modo:ſed manere quidem eos ſancimus ſecũdum figurã qua ſunt:neminẽ tñ oĩno adijci,donec in octo viros perueniat numerus: vt ni ꝑpetuẽ ſint octo cõſtituti:[z] numero qdẽ hoc ꝓ nullũ modũ aut tꝑs auctо,feſtinãtib° aũt ipſis ꝑpetuẽ iuicem trãſcendere[a] circa nos & imperiũ cura & deuotione: nemine licentiã habente neq; petere aliquid deinceps tale, ſed ſcientę ꝙ neq;[b] impetrabit petita: pro eadem aũt petitiõe nõ ſolũ obligatus erit pœnæ auri librarũ decẽ, ſed ẽt propria ſpoliabitur militia. Volumus eĩ eos ĩ mẽſura quidẽ vſq; ad dictum numerũ cõtineri,iuſtitia[c] vero† & alijs virtut b° augeri, & admaiꝰ apparere[d]. Multitudo eĩ numeroſa nihil habet honeſtũ[e] † :cũ paucis[f] ex multis quæ ſcđm virtutem.nam clamãdo qlibet eſſe poſſet bonus vnde Cato:Sermo datur cunctis:animi ſapientia paucis.q̃ verba licet ad

r ¶ Plures eſſe.] ſubaudi ẽt.& tñ qa nõ erãt infiniti,audium° eos vt pmultos & melius etiã&c.

s ¶ Multos.] ſubaudi per.Accurſius.

t ¶ Immẽſum.]nã omne immẽſum incõpetẽs eſt[c] vt.ĩ.vt deter.ſit nucle in prin.

v ¶ Donec.]i nõ ceſſauerũt inſtare donec &c. & facit ad hmõi preces. ĩ.vt deter.ſit nu.cle.§.j.ĩ fi.&.C. de pe.bo.ſub.l j.

x ¶ Honorata.]puta ĩ duos vel tres.Azo.

y ¶ Propriũ.]qnimo vt illæſa beneficia conſeruentur :vt j cõ. quæ de di.§.illud.& facit ad hoc.C. de aduo.di iudi. l.iubemus.& j.de menſura or.cle.col.iij.&.C. de ſa.ſan.eccle l.nõ plures.et.ĩ.vt deter.ſit nucle.&.C.q mili.nõ poſ. l.eis quidem.

z ¶ Conſtituti.]i.ſint.

a ¶ Tranſcẽdere.] q. d.circa qualitates augmentum recipiant: hoc eſt bonitatẽ,vt dicit,nõ circa numerũ Azo.

b ¶ Neq;.]No.interdiciali qđ peti.ſic.ĩ.de nõ alie.§.qa ẏ verisimile. &.C.vtli.pẽ.l.fi.&.C.de pe.bo.ſub.l j.&.ij li.x.

c ¶ Iuſtitia.] quæ eſt maior inter cæteras virtutes.vt.j.vt omnes obe. iudi.in princ.colla.ix.

d ¶ Apparere.neutraliter.q.d.admaioritatẽ honorisvolum° apparere.

e ¶ Honeſtum.]vnde dicitur:vbi eſt multitudo ibi eſt confuſio.

Multitudo cõfuſionẽ parit.

f ¶ In paucis.]q.d.nolite cõfidere i mulitudine. nã pauci ſunt ſ referendarij:etiã inter multos per quos vita ſaluatur.i.hominum ſubſtantię ex quibus viuunt &

c Concor. tex.in.c.venerabilis. extra de do.& con. & inc' mẽ. diſpendioſam. tu.de iudi.

† Concor. cum hoc tex.ĩ pœ. decre. cũ gl.ſup verbo, iuſtitia † Co cor. c.ij.cũ gl. ſup verbo multis in fi.de reiudi ptis. li.vj.

Multi ſunt

Multi ſunt vocati: pauci verò electi. nã ſcẽm hoc nõ ſic benè referre ad ſupradicta. & facit ad hun. c. §. s̃. vt deter. ſit nu. cle. in prin. &. ff. de cõdi. in ſti. l. fili⁹. &. ff. dever. ob. l. cõtinu⁹. §. itẽ q̃ inſulã. & ĩ decre. di. xxij. c. tales.

a ¶ Promiſimus.]id eſt impoſuimus.

b ¶ Ex patribus.]No. fili⁹ præſumitur bonus ꝓpter patrẽ. quid miri? imo & ratiõe natiõis ꝓſumitur bonus vel malus: vt. ff. de ædili. edi. l. qđ ſi nolit. §. qui mancipia.

10 c ¶ In eos.]ſ. indigẽtes.

d ¶ Auxilium.]ſ. ĩplorãdũ pro indigẽtibus. Et no. hîc eſſe laudabile pauperes adiuuare: vt. C. qñ imper. inter pupil. & vidu. l. j. &. C. de epi. & cle. l. orphanotrophos.

¶ DE INCESTIS
20 ẼT NEFARIIS
NVPTIIS.

e ROinceſtis. Leges.]vt. C. de inceſt. nu. l. ſi quis inceſti.

Filio qua ſi ſpectare videnť bona paterna.

f ¶ Quę.]ſ. leges.

g ¶ Priuãt.]qđ cõtingit ex eo q̃a cũ oĩa bona 30 patri auferebantur, magis filio auferri videbãtur, cuius quaſi iã erãt: vt inſti. de hęre. quali. & diffe. §. ſui. ſ. propter votũ patris: vt. ff. de libe. & poſthu. l. in ſuis. &. ff. vn de liberi. l. ſcripto. in fin.

h ¶ Reatu.]id eſt ſine pœna reatus.

†De hac rubricavi de .xxxv. q. j. &. xxx vj. qó. ij. &. iij. quaſi ꝑ totũ.

40 i ¶ Puniri.]qđ nõ debet eſſe: vt. C. depœ. l. ſancimus. & vt. s̃. vt iu. ſine quoquo ſuffra. §. eos. & s̃. iuſiur. §. & æquus. &. j. de manda. princ. §. oportet. in fin.

Nuptiæ ĩ ceſtę & nefariæ differunt.

k ¶ Illicitas.]hoc generale nomen eſt, quocũq; modo ſint nuptiæ cõtra 50 ſolegem: licet non ſint cõtrarię naturę, ſed iuri. nefariæ verò ĩter aſcẽdẽtes & deſcẽdẽtes, inceſtę aũt inter collaterales & affines: vt inſti. de nup. §. ergo. &. ff. de ri. nu. l. qnẽt &. ff. de adul. l. ſi adulte. j. rñ. licet lex qñq; promiſcuè vtatur. & ſecun-
60 dũm hoc reprobo hic opinionẽ Mar. qui dicit. inſtum habere locum tm̃ quando erant nefarię vel inceſtæ: ſed hæc litera dicit plus. ſ. quocũq; modo illicitas. Nec ob. rubrica huius tit. quã pro ſe inducit. nã plerũq; gñalior eſt textus q̃ rub. vt. s̃. vt eccle. ro. &c. nam de alijs ibi loquit̃. & ecõtra rubri. gñalior eſt tex. vt patet. C. de re li. & ſum. fu. nã licet in rub. dicat de luſu: in tex. tm̃ nõ dicit. vnde nõ eſt bona ſua argumẽtatio: licet noſter fuerit cõciuis. ſ. florentin⁹. pro nobis aũt hæc eſt liteta. ſ. illicitas: vt iſti. de nup. §. ſi aduerſus. &. ff. de adul. l. ſi adulteriũ. §. ſtuprũ. in fi. §. quocũq; igit̃ mõ matrimoniũ illicitũ eſt, qđ
70 eſt. xiiij. modis, vt diximus inſtit. eo. §. ſunt. ſemp locũ habet hic tit.

l ¶ Contraxerit.]de facto ſic. C. ad le. iul. de adul. l. eũ. Accurſius.

m ¶ Imminere.]Sed nũquid ipſo iure vel per ſnĩam? Rñ. ſatis credo ipſo iure: q̃a dicit mox. ſnĩa verò nõ poſſet ita mox dari, ſed tractim & cũ deliberatione fertur: vt. C. de ſen. ex bre. reci. l. ij & ideo ſtatim cùm erit tale matrimoniũ contractũ à ſcientibus, ipſo iure dominiũ perdit̃ rerum. & facit ꝓ hoc. j. de ra. mul. quæ propri. ra. nu. §. ſancimus. col. ix. &. C. ad l. iul. ma. l. fi. &. ff. de pu. l. cõmiſſa. &. C. loca. l. fi. &. j. de liti. §. ſiverò apud. in fi. col. viij. Sed q̃dã dicũt ſnĩam neceſſariã, & legitimè rẽ probari debere antequam dñiũ rerũ ꝓdat̃. & eſt pro eis. ff. de iur. fiſ. l. eius q. j. rñ.
80 &. C. de hære. & ma. l. quicũq;. §. q̃ ſi fecerit. &. ff. ad ſylla. l. neceſſarios. C. de apo. l. j. &. j. vt liti. iurẽt. §. illo. col. ix. Sed reſponderi põt his. ll. quia nõ eſt in eis tam horrẽdũ delictũ: vt hîc, &, s̃ proxi. &. j. proximè dicitur. Sed ad quid hoc proderit q̃ bona nõ auferantur, niſi lata ſentẽtia? Rñ. quò ad fructus medij tpis: vt. ff. de ijs qui. vt indig. l. eũ qui. Accur.

n ¶ Dotis nomine.]verè autem non eſt dos, cùm nec ſit matrimonium. vt inſtitu eo. §. ſi aduerſus.

o ¶ Potiri.]id eſt vti.

p ¶ Aerario.]id eſt in camera fiſci. ſed videtur etiã quòd filijs nõ extãtibus nõ ſint dãda fiſco, ſed cõſanguineis ei⁹: vt. j. de mã. prin. §. oportet &. j. vt nul. iudi §. fi. co. ix. cõtra. Sol. quidã dicũt corrigi per illam de mãda. princip. & illam per aliam, vt nulli iudic. Alij dicunt hoc ſpeciale, ſicut in crimine læſæ maieſtatis. dicit illa, vt nulli iudic. Alij dicũt hoc eſſe intelligendum, cùm nec filij ſunt, nec alij cõ ſanguinei: & ita ſecũdũ illas. vel dic quod eſt verius vt ibi diximus. ſ. vt nulli iudicum.

inceſtis copulantur nuptijs, impunitos ſinũt: ex his aũt procedentẽ ſobolem, vtiq; inculpabilẽ exiſtẽtem, priuant ſ rebus patris: vt neceſſitas ſit eos quidem qui peccãt ſine reatu h eſſe: eos autem qui innoxij ſunt, tãquam peccãtes puniri i. ¶ Sancimus igitur decætero, ſi quis illicitas k & cõtrarias naturæ (quas lex inceſtas & nefandas & damnatas vocat) cõtraxerit l nuptias: ſi quidem nõ habuerit filios ex prioribus legitimis & inculpabilibus ſibi cõtractis nuptijs, mox ei ſuarum rerũ caſum iminere m: ſi nul aũt & eis quæ noĩe dotis n data ſunt ei, in nullo potiri: o ſed oĩa ærario p aſſignari: eò quòd dum licuerit q nuptias facere legitimas, cõtra leges amauerit, & cõſuderit quidẽ ſobolẽ r: nocuerit aũt & generi: s egerit verò quæ impia ſunt & ſceleſta, & talia cõcupierit qualia plurima etiã irrationabilia admonẽt t animalia. ſitq; ei pœna nõ cõfiſcatio ſolũ, ſed ẽt cĩguli v priuatio, & exiliũ x & ſi vilis y fuerit, ẽt corporis caſtigatio, z quatenꝰ diſcat caſtè viuere: & intra naturam ſe continere: nõ autẽ delectari & amare vltra terminum traditum nobis à natura: etiam his legibus repugnare. Muliere quoq; ſi legem a ſciens b hanc quidem neglexerit, inceſtis autem ſemetipſam tradiderit nuptijs: ſub eadem conſtituenda pœna. c ¶ Si verò contigerit ex prioribus nuptijs inculpabilibus filios eſſe ei, aut ne potes forte, aut vlterius: paternã

q ¶ Licuerit.]ex hoc verbo colligo q̃ hæc autẽ. loquit̃ de eo q̃ ſciẽs tale fecit matrimoniũ, ex eo q̃ poſteá dicit de pœna exilij, quæ tm̃ dolo delinquenti imponit̃ & ex eo q̃ poſtea dicit
20 omulierẽ quoq; & ſi ſciens a &c. Et vt omnia ſint tibi clara, diſtingue: aut ille qui dicitur puniend⁹, ſciuit factũ. ſ. cõſanguineã: & ius. ſ. nõ licere ſibi de iure, talẽ habere: aut ignorauit vtrũq; : aut ſciuit ius, ſed ignorauit factũ: aut ecõtra. primo
30 ocaſu cõſtat eum puniendum: vt hîc. Item ſecundò conſtat quod non: vt hîc. Item in tertio conſtat ſimiliter quod nõ: niſi ſit paruus error: vt C. eod. l. qui contra. & C. de in integrum reſtitutio. minor l. tutela. Sed in quarto dico quaſi idem quantũ ad pœ-
40 nam ex hoc ti. cùm non ſit in dolo etiam qui in iure errat: vt. ff. de pe. hęre. l. ſed & ſi. §. ſcire. & ĩ dãnovitando iuris error nõ nocet: vt. ff. de iur. & fac. igno. l. error. &. l. iuris ignorãtia. quaſi ideo dixi: q̃a ſi in iure ciuili
50 oerrauit, vt quia adoptiuã ſororẽ accepit, prorſus excuſet̃. nec ob. C. de interdic. matri. l. j. quia ibi clam accepit: quare præſumitur ſciens: vt. ff. de ri. nupt. l. ſi. Si verò iure gentium: ratione ætatis
60 iuuatur: vel ſi dimiſit eã anteq̃ accuſetur: & tunc oin totũ. Si verò nõ dimiſit, puniẽ: licet parum: vt

a Concor. ca. cum ſecũdum leges. in princi. de hære. li. vj. cum ſuis cõcor.

ff. ad leg. iul. de adul. l. ſi adulterium. §. ſtuprũ. &. §. nõnũq̃. &. §. fratres. &. § idẽ pollioni. &. §. inceſtũ autẽ. Et hæc in maſculo: ſed fœminæ ſemp à pœna hui⁹ tituli excuſant̃ quacũq; iuris ignorãtia, vt hîc. Sed in pœna adulterij non excuſant̃ quacunq; iuris ignorantia maſculus vel fœmina: vt. ff. de adul. l. ſi adulterium. §. fratres. in fi.

r ¶ Sobolem.]ſ. natã ex hmõi nup. illicitis. nã nec filiꝰ dicit̃: nec alẽdus eſt à patre: & oĩ bñficio excludit̃: vt. j. qui. mo. natu. effi. ſui. § fi. Accur.

s ¶ Generi]i. conſanguineis ſuis. nã aliquẽ eſſe malũ, dedec⁹ eſt parẽ
70 totũ: vt hîc, &. ff. de libe. cau. l. j. §. fi. &. l. ij. &. l. iij. &. ff. de appel. l. nõ tãtũ.

t ¶ Admonent]i. faciunt.

v ¶ Cinguli.]i. dignitatis ſi quã habet. Accurſius.

x ¶ Exilium.]i. relegatio, ĩ inſulã: vt puto: licet alia duo gña ſint exilij: vt. ff. de inter. & re. l. exiliũ. Sed tunc qũo poſſet caſtè viuere, vt ſequit? Rñ. q̃a vxorem primam põt retinere, vel nouam accipere: vt. ff. de bonis dã. l. iiij.

y ¶ Vilis.]. no. magis puniri vilẽ q̃ nobilẽ: vt. ff. de incẽ. rui. nau. l pedi- Vilis plus quàm nobilis puni
80 us. &. ff. de pœ. l. capitalium. §. venenarij. &. l. ſi quis. aliq̃d. §. qđ verò. qđ plenè dixim⁹. s̃. vt iudi. ſine quoquo ſuffra. §. ſic igitur. in fi. Et facit etiã ad hoc. ff. de iniu. l. fi. &. C. quę res ven nõ pol. l. fi. &. C. de pla. l. fi. tur.

z ¶ Caſtigatio.]aliàs verberatio.

a ¶ Legem.]ſcilicet tale matrimonium prohibentem.

b ¶ Sciens.]ſemper tamen præſumo q̃ ignoret, niſi contra probetur. In viro econtra. ff. de iuris & facti ignorã. l. regula. quod poteſt vir probare ratione ætatis, vel ratione ruſticitatis: vt in prædicta. l. dicitur: & C. de teſta. l. fi. Accurſius.

c ¶ Pœna.]congruente tamen mulieri. Accurſius.

Maſculi & mulieres illicitas contrahentes nuptias, pœna hîc ſtatuta ſunt puniendi: ſubſtantia eorum liberis extantibus applicanda uel fiſco. h. d. Bar.

TITVLVS VI.

De inceſtis & nefariis nuptiis.

Impe. Iuſtinianus. a. Floro glorioſiſſi. comiti vbicunq; poſitarum ſacrarum rerum priuatarum.

PRoinceſtis dudũ nuptijs ſcriptas ab imperatoribus leges e non perfectè ſe habere iudicamus: quæ f eos quidẽ qui

a ¶ Mox.]id est statim.
b ¶ Supplicio]i.in pœnam patris, quę magna est vt hic, &.ff.de lega.j.l. filiusfamiliâs.§.secundùm vulgarem.
c ¶ Pascentes.]scilicet filij.
d ¶ Eum].scilicet patrem.
e ¶ Alia necessaria.] advestitũ.Et facit ad hoc j.qui.mo.natu.effi.sui.§. pe.&.ff.ad trebel.l.ex fa
10 cto.§.si quis rogat⁹.&.l. imperator.in fine.&.C. de alẽ.li.l.j.Sed quomodo pascẽt eum in exilio positũ?Rñ.benè, mittendo sibi necessaria. nam etiã eo capto ab hostib⁹ illuc sunt sibi necessaria mittẽda:vt.j.vtcũ de ap. co.§.sivnum de p̃dictis.
f ¶ Trãsactum.]scilicet ante legem istam.
g ¶ Innoxiũ.]i.sine pœna.Et facit ad hoc.s.vt iud.sine quoquo suffra. in fi.&.s.titu.proxi.
h ¶ Dissolui.]s.ante legem istam.
i ¶ Reatu.] id est sine pœna reatus.quid enim
30 peccauit antiquitas&c. vt.C.de test.iubemus.§. penul.
k ¶ Post tales.] id est post se.
l ¶ Nuptias.]s.secũdas.
m ¶ Insinuata est.] id est ex quo,in notitiam p uenit.Sed nũquid á tempore duorum mensium
40 hic bienniũ cõputatur: vt.j.vt factæ no.consti? Respon.non, vt hic,&.j. eo.§. si autem
n ¶ Figuraliter.]nã nõ debet fingere se dimittere,& pro veritate tenere.
o ¶ Prioribus.]s.nuptijs
50 vel delictis.Accursius.
p ¶ Quarta.] hoc qđ de quarta dicit,credo correctum:vt.j.de mã.prin. §.oportet.&.j.vt nul.iudi.§.fi.col.ix.& sic dicas vbicũq; s.in hac constitutione fit de ea mẽtio s.residuã totã partẽ,& hoc scđm vtrũq; casum,
60 sed solue vt.j.§.j.
q ¶ Ad filios.]sed de q bus filijs hîc loquitur? Rñ.de ijs qui nati sunt ex hoc iceſto cõiugio ante tpa tñ hui⁹.l.vel post intra duos annos.vel potest intelligi de legitimis expriori legitimo matrimonio.& hoc vtq; ad illũ versi.etiã &c.& scđm
70 vtrũq; casum potes litigã cõcordare,vt statî no.
r ¶ Eis.]scilicet incestuosis secũdũ primũ.vel legitimis scđm alium.
s ¶ Concedimus.] hîc accipe & ipsi legitimi sint qđ est.j.sigdẽ soli & non cũ alijs subaudi
80 natis ex nuptijs existentib⁹ inculpabilib⁹.&hic accipe vt prętermissum non priuetur &c.& qđ dicit i sequẽti casu,si verò &c.loquitq; nõ sunt soli hmõi filij.& hoc secundũ primã positionẽ casus.secundùm aliã pla

mox[a] illi accipiãt successionẽ, suę quidem potestatis patris supplicio[b] facti:pascẽtes[c] autem eum[d], & alia[e] necessaria præbẽtes.Nam licet legum contemptor & impi⁹ sit: tamen pater est.

¶ *Pœna legis huius in nuptijs futuris obtinet, & non in præteritis ante hanc legem dissolutis, nec etiam in postea dissolutis intra biennium. In nuptijs uerò ultra biennium durãtibus sub eadem æqualitate & pœna per omnia locum habet.h.d.Bar.*

¶ Et hocquidem sequens tempus habeat post præsente nostrã constitutionem currens: nullo contristando si caste vixerit. licebit eum nihil peccantes sub hac lege non subdi. Quod verò iam trãsactũ[f] est: nec omnino relinquimus innoxium:[g] nec omnibus modis sub acerbam indignationem submittim⁹:sed si quæ inceſtæ factæ sunt nuptiæ,si quidẽ cõtigerit eas quolibet modo dissolui[h],sine reatu[i] sint. ¶ Si verò hæc nostra lex inue
nerit aliquẽ post[k] tales nuptias[l], licentiam ille habeat ex quo omnibus insinuata[m] est: intra duos annos sic sibi copulatam dimittere coniugem,non reuersuram vlterius ad eum:neq; separatam quidem figuraliter[n]: pro veritate verò cõiũctam.forsan enim sic prioribus[o] satisfaciat: sola quarta[p] eius substantiæ parte ad fiscum deferenda, & ad filios[q] omni alia substantia:quam eis[r] tanquam innoxijs concedimus[s]: vt si quidem soli[t], & non cum alijs, & ipsi legitimi sint: & ex alijs nuptijs inculpabilibus existentibus: non priuẽtur paterna successione:nisi iuste[v] eos odio habens pater propter aliam quandam legitimam offensionem à sua excludat successione. ¶ Si verò etiam nuptiæ sint aliæ priùs factæ, & non offendentes legem, & filij inde oriantur: tres quidem partes hæreditatis vndiq; inculpabilibus & innoxijs relinqui filijs:nisi aliquid offendant aliud quod eos indignos patris secundùm legem successione demõstret: quartam verò filijs iniuriã[x] quidem passis,innoxijs tamen,relinquere liceat[y]: & ipsis inculpabilibus per omnia alia circa patrem visis scilicet & percepta ex paterna substantia quarta parte:quam fisco dari præcipimus[z],

nus est hic casus:& differt à sequẽti:ga hîc sunt soli legitimi sine huiusmodi filijs inceſtuosis:sed in sequenti sunt cũ illis.s.inceſtuosis.Accur.
t ¶ Soli.]s. inceſtuosi:& nõ cũ alijs.s.legitimis,secundũ primũ.Vel dic soli.s.legitimi,& non cum alijs.s.inceſtuosis scđm secundũ casum.& qđ dicit nõ cũ aljis,subaudi sint,vt ipsi q̃ legitimis habeant scđm primum
v⁹ propriè scđm alium.
v ¶ Iuste.]ex causis determinatis.j.vt cũ de appel. co.§.cãs.colla.viij.Accu.
10 x ¶ Iniuriã.]i.dãnũ à nobis qui eos cũ alijs nõ admittimus ęqualiter.
y ¶ Liceat.]s.patri.
z ¶ Precipimus.]qđ est correctũ vt pxi. dixim⁹.
a ¶ Eis.]i.tam filijs legitimis q̃ inceſtuosis.
b ¶ Eodẽ.]s.qđ dictũ est ex naturalib⁹.i.inceſtuo
20 sis existentibus,& legitimis primis.hoc idẽ fit si postea sint legitimi,& prius huiusmodi naturales.Vel secundò põt intelligi hic.§.q̃ dictũ est naturalibus existentib⁹ & legitimis prius: hoc idẽ & qñ.pri⁹,& postea essent legitimi:& scđm
30 vtrũq; apta literã.Ac.
c ¶ Ex priore.]s.inceſta scđm primum casum:v⁹ legitima scđm aliũ.Acc.
d ¶ Prius tẽpus.]i.naturales cũ legitimis:vel legitimos primos cum vltimis scđm aliã expositionem.Accursius.
e ¶ Clementiæ.]i.cle-
40 menter.Accursius.
f ¶ Precedenti.]prædicta:vt.s.eo.§.
g ¶ Lex.]scilicet ista.
h ¶ Paterna.] vt.j̃ qb. mo.na.effi:le.§.fi.col.vj.
i ¶ Prędiximus.]vt.s. eo.§.ij.
k ¶ Sancimus.]vt.s̃ eo. §.j.Hæc paritas fallit in
50 quarta quã habet fisc⁹ quam non habet si post hanc legem quis talem contrahit inceſtum. Et est ratio:quia hîc videtur in alio releuari.i.biennio quod datur ei: quare econtra grauetur in hoc:vt arg.ff.de iure
60 iur.l.eum qui.in princ.
l ¶ Dubitatũ.]est subaudi.vel dic dubitatum poni neutraliter.
m ¶ Existimauimus.] subaudi:& ideoexistimauimus &c.
n ¶ Patres.]No.imperatorem vocari patrẽ legis vnde & leges iunt ei iubiectę:vt.j̃.de consulibus.
70 in fi.&.j̃.vt ij qui obli, se habe.perhi.§.fina.
o ¶ Legẽ.]s.ex qua oritˉ dicta dubitatio:vt.C.de natu.lib.l.cùm quis
p ¶ Ex hominibus.]similis oratio est.j̃.de nõ eli.§.j.Accursius.
80 q ¶ Trãsigente.]i.separãte:scilicet matrimonium per diuortium.
r ¶ Legitˉ.]s.vt lex cõcedit.j.de nup.§.si igit. &.C.de diuor.l.cõsensu.
s ¶ Vxorẽ.]facit ad hoc j̃.de tri.& semi.§.fi.&.j̃. vt li.decę §.si quis aũt.
t ¶ Ea.]s.documenta de-

Damus aũt eis[a] nõ ex testamento solo,sed etiã abi testato genitorũ secundùm prius à nobis dictũ modũ fieri hæredes:hoc eodem[b] valẽ tesi etiã postq̃ prius dimiserit cõiugem inceſtẽ sibi commissam vel copulatam:alteram duxerit secundùm legem vxorem filijs ei & ex priore[c] existẽtibus,& postea ex legitima procreatis.sic enim priu⁹[d] tempus clemẽtiæ[e] vincimus, dote quippe præcedenti[f] mulieri danda. Si autem vxorem nõ dimiserit intra duos annos ex quo lex[g] fuerit publicè insinuata, & ipse eadat sua substantia & mulier dote, & supradicta fiat pœna. tales quoq; filij nihil ex paterna[h] substantia habebũt,neq; ex materna dote. Sed si qui fuerint ex prioribus nuptijs innoxij filij ei procreati: illi res accipiant(post quartã quippe partem quæ ad fiscum defertur)suæ potestatis effecti, & patrem alentes, & aliam ei præbẽtes sufficiẽtẽ sanationẽ,sicut prædiximus, i dote etiam hic inceſtæ coniugis sub fisco facienda. Si verò filij non sint ex prioribus inculpabilibus nuptijs hoc agenti procreati: tunc totius eius substantiæ k dominus erit fiscus. hæc enim etiã in posteanubentibus inceſtẽ sancimus[k]:sub æqualitate per omnia ponentes eum qui non dimittit intra prædictum à nobis tempus inceſtam coniugem:cum eo qui post hanc nostram legem inceſtas & odibiles quasdam nuptias eliget.

¶ *Liberi naturales per matrimoniũ legitimantur in omni casu,& quò ad omnia.Bar.*

¶ Dubitatum l itaq; in quibusdam gentibus etiam aliquid de legitimis filijs ex nostra constitutione factis:existimauimus[m] rectè se habere nos tãquam legis patres[n] & adijcere ei, & soluere dubitationem.etenim cum tali intellectu ab initio legem[o] posuimus. nam & si legitimorum quisquam sit pater, & obeunte eius vxore ex hominibus[p], aut etiam legitimè transigente[q], habuerit quandam consuetudinẽ ad aliã mulierẽ, quã licebat etiã legitimè[r] ducere vxorẽ, s & fuerint ei filij ante dotalia s documenta, si tamen ea[t] fecit: aut etiam postea vel etiã soli maneant

Imperator est pater legis.

talia.q.d.& eam postea accipit in vxorem.
a ¶Secundis.]i.post matrimonium.Accursius,
b ¶Secũdos.]i.natos ex concubina.
c ¶Demõstrauimus.]i.si eam acceperit in vxorem.
d ¶Cõfectione.]quod est necesse quantũ ad legitimationem filiorũ; nõ quò ad matrimoniũ vt.ff.de reg.iur.l.nuptias.Sed P.etiam ad matrimonium dicebat hęc
10 duo necessaria: scilicet dotem constitui,& fieri instrumentum.arg. pro eo instituto.de hære.quæ ab intest.§.j.& fi.
e ¶Primi.]id est nati ex concubina quam postea duxit in vxorẽ tãquam primi:& expone verò p certè.Accursius.
20 f ¶De secunda.]sic j.de filijs ante do.instr. natis.Accursius.
g ¶Ei.]patri tales habẽti filios.
h ¶Leges.]vocãt.sin quarta:vt.C. de inoffi. testa.l.cũ quęritur.&.l. parentibus.& insut.de inoffi.test.§.finali.
30 i ¶Quid enim.]fit hîc mẽtio de eo qđ est.j. de trien.& semi.§.fina.
k ¶Quę.]ea subaudi.
l ¶Decent.]vt querela inoffic.testam.& bono.pos.contra tab.scđm Al.vt instit.de exhæreda.libe.§.nostra.
m ¶Foris.]id est extra
40 Cõstantinopolitanam ciuitatem.Accur.
n ¶Alienigenas.]i. alienas à iure.Accur,

¶DE LENONIBVS.

o ¶Antiqs.]vt .ff. de infa.l.j.§.qui lenocinij.&.l.athletas.§. qui lenocinij.&.ff.de adulter.l.j.§.lenocij. &.§. qui hæc.
p ¶Legibus.]f.fororũ.
q ¶Dudum.]in.C.
r ¶Imperantibus.]vt
50 C.de adulter.l.de crimine.§.fina.&.l.ita nobis pudor.
s ¶Causam.]scilicet odibilem.
t ¶Leges.]i.quas modo diximus.Accursius.
v ¶Auximus.]scilicet in græco.
x ¶Leges.]quas non
70 habemus.
y ¶His.]scilicet vestimentis,& similibus.
z ¶Venari.]i.decipere:sicut venatores elicta ostensa decipiunt aues.
a ¶Ciuitatem.]f.constantipolitanam.
b ¶Miserandũ.]i.miserum.
80 c ¶Cõscriptiones. i.cautionẽ quæ sequitur.
d ¶Quasdã.]i. à quibusdam.
e ¶Nõ sinerent.]f.lenones.
f ¶Decimum.]q etiã

ante dotalia filij:secũdis[a] aũt non procreatis,aut etiam postquã nati sunt,morietib9: existimauerũt quidam non posse secundos[b] esse legitimos:qm præexistãt ex priori cõiuge alij legitimi & proprij filij.qđ nullã rectã & consequetẽ habet consonantiam.Si em nmõi filios nos legitimos & proprios demõstrauimus[c],dotaliũ documẽtorũ cõtenti cõfectione[d]:legitimi verò etiam primi[e] constituti sunt in omnibus: legitimus etiã pater morit & ijs qui ex prima fuerũt, & qui de secũda[f] licet ante dotalia documẽta p̃creati sunt,& nullus post eos post documentũ dotis natus est,aut etiam natus & mortuus: & licentiã lex ei[g] præstat quo vult testari modo in suã sobolem, vt tamen non offendat in aliquo leges[h] quæ mẽsura certa successionis omnes filios vocant. Venient igitur etiã ab intestato & ex testamẽto(sicut & pater & lex p̃mittit)proprij existẽtes atq; legitimi alterutriq; succedent.Quid em[i] aliud decernimus,cũ sufficiat legitima & suorũ appellatio sub potestate eos ostendere,& dare etiam cõtra testamentum quæ[k] leges prębent,& omnia habere quæcunq; huiusmodi appellationẽ decent[l].

¶ Tua igit eminẽtia quæ placuerunt nobis,& per hanc legẽ declarata sunt,agnoscẽs,operi effectui q; tradere festinet,præceptoutens apud gentiũ p̃sides,vt & q foris[m] sunt homines agnoscãt quia sobolis innoxiæ & puræ curã habuerimus,& alienigenas[n] atq; nostris odibiles legibus auersamur copulationes .Datũ.vj.idus Octobris Cõstantinop.Belisario viro clarissimo consu,indictione.xiiij,

TITVLVS . I.

De lenonibus.

¶Lenones mulierũ hac lege esse prohibẽtur:pœna contrafacientibus imminente. Barto.

Imperator Iustinianus Augusti.Constantinopolitanis.

Collatio. iii.

T antiquis[o] legibus[p],& dudum[q] imperantibus[r] satis odibile visum est esse lenonum causam[s] & nomen,in tantum vt etiam plurimæ contra talia delinquentes scriberẽtur leges[t].Nos autem dudum posita contra eos qui sic impiẽ agũt supplicia auximus[v]:& si qd relictũ est à nostris prędecessoribus,etiam hoc per alias correximus leges[x]:& nuper interpellationẽ nobis facta rerũ impiarum pro talibus negotijs in hac maxima ciuitate cõmissis,causam nõ despeximus.Agnouimus em quosdam viuere quidẽ illicite:ex causis aũt crudelibus & odiosis occasionem sibimet nefandorum inuenire lucrorũ,& circuire p̃uincias & loca plurima,& iuuenculas miserãdas decipere,promittentes calceamenta & vestimenta quędã & iis[y] venari[z] eas,& deducere ad hanc felicissimam ciuitatem[a]:& habere cõstitutas in suis habitatiõibus: & cibũ eis miserandũ[b] dare,& vestes: & deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus: & omnẽ quæstum miserabilẽ ex corpore earum accedente ipsos accipere, & celebrare cõscriptiones[c]:quia ipsę vsq; ad tempus qđ eis placuerit,obseruabunt impiam & scelestã hanc functionem implentes.Quasdam[d] verò earũ etiã fide iussores expetere,& intãtum procedere illicitã actionem,vt in omni pene,& in hac regia ciuitate, & in tranſmarinis eius locis,&(qđ deterius est)iuxta sacratissima loca & venerabiles domos sint tales habitationes,& causæ sic impiæ & iniquæ sub nostris temporibus prẽsumantur:ita vt etiam quosdam miserantes earum,& abducere à tali operatiõe crebro volentes,& ad legitimum deducere matrimonium,non sinerẽt[e], Aliquos autem sic scelestos existere:vt puellas nec decimum[f] agentes annum ad periculosam deponerent corruptionem: & quosdam[g] aurum dantes non parvum,vix inde redemisse miseras,& nuptijs copulasse castis.Esse etiam decies[h] mille modos[i],quos nullus prævalcret sermonibus comprehendere: cum ad infinitam crudelitatem deductum sit tale malum: ita vt primum quidem in vltimis partibus ciuitatis esset[k]: nunc autem & ipsa[l] & quę circa eam sunt omnia[m] plena talium sint malorum.

¶ Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis secretè denunciauit : deinde etiam nuper magnificentissimi prætores à nobis talia inquirere præcepti , hæc eadem ad nos retulerunt:moxq; audiuimus & iudicauimus oportere Deo huiusmodi commendare causam: & velociter liberare tali scelere ciuitatem.

¶ Sancimus igitur omnes quidem,secundũ in quod possunt,castitatem agere: quæ etiam sola Deo cum fiducia possibilis est hominũ animas p̃sentare.† Quia verò plurima sint humana[n] :cũ arte & dolo & necessitate[o] quas libet taliũ ad luxuriã deduci oib9 phibemus[p]

lege iul.de adul.tenentur:vt.ff.de adult.inter liberas.
g ¶Et quosdam.]scilicet alios bonos homines.
h ¶Decies.]sic.ẽ.de hære.& fal.§.& hęc omnia quidem.col.j.
10 i ¶Modos.]f.agnouimus:quod est supra.
k ¶Esset.]scilicet illud malum.
l ¶Ipsa.]f.ciuitas.Al.
m ¶Omnia.]loca.
n ¶Humanã.]id est labilia & prona.
o ¶Necessitate.]scilicet quando desunt eis
20 necessaria:vel necessitate adulationum . nã vt dicunt pecuniam voluit homo,nedum cor meliens.
p ¶Prohibemus.]facit .ẽ.de mon.§.si quis igitur.

† Concor. gl.in procœ. decre.iuxta verbo, pudicos . in prin.& gl. in.c. cũm cãm.super verbo,primi.lege.in prin.extra de probatio.

a ¶ Negotio.] vt quia cā camerariā dicit: vt. C. ad le. iul. de adul. l. quæ adulterium.

b ¶ Cōscriptiones.] i. cautiōes quas dabāt istę fœminæ ne recederent.

c ¶ Exigere. nec ēt iusiurādū: vt j. scenicas &c.

10d ¶ Sperare.] s. lenones.

e ¶ Sustineāt.] q. d. nō dam⁹ repetitionē: quia cū illæ reddere nō possent, sustinerent potius se prostitui.

e ¶ Sustineant.] s prostitui per huiusmodi suasiones. Azo.

20 f ¶ Tale.] id est huius modi suasiones.

g ¶ Auferre.] sic. ff. de cōdi. ob tur. cau. l. idē. §. sed qđ meretrici. Acc.

h ¶ Præconizamus.] id est p̄conia & alta & publica voce p̄cipimus.

i ¶ Inuitā.] maximè. nā idē si vult scđm Ala. vt

30 arg. C. de epi. & cleri. l. raptores. in fine. &. C. de rap. virgi. l. j. in fi.

k ¶ Nouissima.] vt occidatur: vt. ff. de pœ. l. vltimū

l ¶ Eos.] prætores.

m ¶ Emendatores.] i. correctores, puniēdo eos melius Accur.

40 n ¶ Elegimus.] nō q̄ de hoc habeamus legē.

o ¶ Habitationem.] ff. de pe. hæred. l. ancillarum §. fi. cōtra. Sol. illa corrigitur. vel verius: licet veniat in hereditatis petitionē talis pensio: tamē punit qui sic exigit & locat. & facit

50 ad hoc. C. de fal. mo. l. j.

p ¶ Conscriptionē.] id est cautionem.

q ¶ Presumpserit.] s. accipere. Accur.

r ¶ Fideiussor.] q. p̄mittat se curaturū q̄ illa patiet se p̄stitui: aliàs si p̄mitteret eā passurā, nec iure cōi valeret: vt ff. ut.

60 de inuti. sti. §. veriùs vice.

s ¶ Nō erit.] cū effectu.

t ¶ Cōscriptio.] i. cautio. Azo.

v ¶ Prędixímus.] scilicet modo proxi.

x ¶ Expelletur.] pōnēdo in bannū si nō inueniat. nam inuētus punitur ad mortem: vt. §.

70 y ¶ Volumus. sic. §. de nō eli. §. cùm igitur.

z ¶ Oramus.] i. deprecamur vt castè viuant.

a ¶ Oībus.] ergo & in Bononia: sed tñ nō videmus eā ibi seruari. Acc.

b ¶ Vos primi.] loquitur Constantinopolitanis quibus primùm p̄ceepit eam seruari.

80 c ¶ Oblata.] græcum est, latinè Constantinopolitanis. & hoc etiam aliàs est in litera.

¶ DE DEFENSORIBVS CIVITATVM.

modis, & nulli fiduciā esse pascere meretricē, & in domo habere mulieres, aut publicè prostituere ad luxuriā, & pro alio quodā negotio[a] talia mercari: neq; cōscriptiones[b] sup hoc p̄cipere, neq; fideiussores exigere[c], nec tale aliqd agere qđ eo gat miseras & inuitas suā castitatē cōfundere: neq; sperare[d] qa licebit deceętero eis vestiū datione aut ornamentorum forsan aut alimēti decipere vt ēt iuitę sustineant[e]. Nō em̄ permittim⁹ qūicquā fieri tale[f]: sed etiā nunc oīa talia breuiter cōpetēti cura disponim⁹ statuentes etiam reddi eis omnem quā cōtigerit cautionē occasione scelerishuius exponi: & neq; p̄mittimus sceleștos lenones si quid dederūt eis, hoc ab eis auferre[g]: sed ēt ipsos lenones iubem⁹ extra hāc fieri felicissimā ciuitatē, tanq̄ pestiferos, & cōmunes castitatis vastatores factos, & liberas ancillás q; reqrētes & deducētes ad hmōi necessitatē, & decipiētes, & habētes educatas ad vniuersam confusionē. ¶ Præconizam⁹; [h] itaq; qa si qs deceętero præsumpserit inuitā puellā assumere: & habere ad necessitatē nutritā, & fornicatiōis sibi deferentē queștū: hūc necesse cessē à spectabilibus p̄toribus populi huius felicissimę ciuitatis cōprehēsum, omnium nouissima[k] sustinere supplicia. Si em̄ pecuniariorū cos[l] furtorū & latrociniorū emēdatores[m] elegim⁹[n]: quomodo nō multò magis castitatis furtum & latrociniū eos coercere permittimus? Si qs aūt patiat̄ in sua domo quēdā lenonē & hmōi præpositū operationis habere, & hæc denunciata cognoscens nō ex domo sua expulerit: sciat se & decē librarū auri sustinere pœnā, & citra ipsam perditurū habitationem.[o] Si quis autem conscriptionem[p] deceętero in talibus p̄sumpserit[q], aut fideiussorē acceperit: sciat nullam quidē se vtilitatē hmōi fideiussionis aut cōscriptiōis habere etem̄ fideiussor[r] qdē obligatus nō[s] erit cōscriptio[t] verò omnino īualida manebit, & ipse (sicut p̄dixim⁹[v]) in corpore supplicium sustinebit, & à magna hac lōgissimè ciuitate expellet̄[x]. ¶ Mulieres itaq; castè q demviuere volum⁹[y] & oram⁹[z], nō aūt inuitas ad luxuriosam vitā deducé, necī piè agere cogi. oīno em̄ lenociniū & fieri prohibemus, & factū punim⁹: p̄cipue qdē hac felicissima ciuitate. & in eius circuitu nihilominus aūt & in locis foris positis omnibus[a], & quæ ab initio nostrę sunt reipublicę: & q̄ nūc á dño Deo donata sunt nobis & maximè in illis: eó q̄ Dei donaque circa nostrā fecit republicam volumus cōseruari pura ab omni tali necessitate: & dñi Dei circa nos munera esse & permanere digna. Credim⁹ em̄ in dño Deo & ex hoc nostro circa castitatē studio magnū fieri nostrę reipublicę incrementū. Deo nobis omnia prospera per talia opera cōferēte. Quate n⁹ ergo vos primi[b] nostri ciues casta nac nostra fruamini dispositione. p̄pterea hac sacratissima prędicatiōe vtimur, vt scjatis nostrum circa vos studiū, circa castitatē at q; pietatē labores nostros, p̄ quos in omnib⁹ bonis custodiri nostrā rempublicam speram⁹.

Scriptū exēplar glorioſiſſimo, magiſtro in quo adiectum eſt:

Vt ergo omnibus hæc manifesta fiant in nostra habitātibus republica tua sublimitas hāc nostram suscipiēs sacrā legē, in omni ditione p̄ceptis p̄prijs eā vniuersis ciuitatibus nr̄is insinuet: & nō solū in hac felicissima ciuitate, sed etiā in prouinciarū custodiatur locis: dño omniū Deo pro alio quodā modo in odorem suauitatis oblata[c]. Lata Cōstātinopolitanis ciuibus nostris. Datū cal. Decēb. Constantinop. Belisario V. C. Con.

TITVLVS II.

De defensoribus ciuitatū.

¶ *Defensores ciuitatum debent eligi honesti uiri, fide digni, & ciuitatum nobiliores, & per circulum: præstito iureiurādo ab electoribus, antiqua solēnitate seruata. Bar.*

Impe. Iustinianus. a. Ioanni glorioſi. si. præfecto prætoriorū, iterum excōsule & patricio.

Nisi[d] velociter reuocemus[e] curam defensorum per cōpetens officiū[f], nec ipsam vlteri⁹ antiquorum nominū habebimus[g] veritatem. alijs si quidē alia data sunt ab antiquitate[h] noīa significatiua à parte rerū[i]: hoc autem defensorū nomen purè demōstrat antiqtatē aliquos præposuisse rebus, quatenus ex oī eas[k] iniustitia vindicarēt, liberas iquidē: & propter hoc paterna[m] voce defensores eos vocamus, quatenus eripiant â malis iniustitiā patiētes.[n] Nunc autē hoc defensorū nomē valde cōculcatū est multis[o] nostrę reipublicæ partibus: & ita contemptum[p] vt̄ iniuria quidē potius quám in qualibet iaceat q honestate[r]. si quidem fiūt[s] viri[t] quidam obscuri[v] p̄ decreta[x] verò super eis misericordia[y] magis quàm electione[z] conficiuntur. quibus enim non est victus & vita sufficiens, isti defensorum emendicantes ordinationem, ad hanc accedunt

Velocitas ppter īminens periculū exigitur.

e ¶ Reuocem⁹.] nam 10 cùm fuerit olim ad opprobrium ponem⁹ eos ad honorem.

f ¶ Officium.] scilicet eis assignandum: qđ in iūget. j. eod. §. nulla. vsq; ad. §. fi.

g ¶ Habebimus.] i nō seruabimus significationem huius nōis antiqui 20 defensor qđ facere debem⁹: vt instit. de do. §. est & aliud. & C. de epi. & cle. l. decernimus.

h ¶ Ab antiquitate. i. ab antiquis sapiētibus.

i ¶ Rerū.] vt est hoc nomē defensor: vt sequit: & similia vt Petrus. qa firmus vt petra.

30 k ¶ Eas.] s. res. Accurs.

l ¶ Liberas.] s. res.

m ¶ Paterna.] i. græca: quā linguā secuti sunt nostri prędecessores. sic §. de nō alienā. §. alienantur &. j. vt fac. no. cōsti. §. j. in fin. col. ix.

n ¶ Patientes.] s. homines.

40 o ¶ Multis.] subaudi in.

p ¶ Cōtemptum.] scilicet nomen defensoris. i. ipse defensor.

q ¶ Iaceat.] scilicet hoc nomen defensor.

r ¶ Honestate.] vt capitanei. i. pceres & pauperes quasi capti ducāt

50 s ¶ Fiūt.] s. defensores.

t ¶ Viri.] aliàs viris.

v ¶ Obscuri.] i. viles & infimi & impīti: vt. j. q b⁹ mo. na. effi. le. §. quisquc. col. vj.

x ¶ Decreta.] i. confirmationes. Nam vt electⁿ prælatus confirmatur â maiori: sic. & defensor

60 eligebatur â p̄side, & confirmabatur á p̄fecto: vt sequitur.

y ¶ Misericordia.] i. propter paupertatē electorum magis cōfirmabatur eorū electio: vt sequitur: quam propter bonitātē. Azo.

z ¶ Electiōe. tūc em̄ fit

¶ in vetustis exem. circa ipsam periclitaturū habit. &c.

Electus p̄latus à superiore suo confirmatur.

Concor. cā. statuimus. in gl. ij. post pri. ibi, & ratio stipendiorum.

electiõe.i.bonitate,cùm ex bonis eligitur præcipuus: quod hîc nõ erat.

a ¶Lusu.]non enim expresse petebat: sed aliàs applaudebant præsidibus vt defensores crearentur qui iudices dicuntur:vt.j.eo.§.nos autem.

b ¶Remouent.]scilicet præsides.Accursius.

c ¶Paruissimum.]accipiũt enim occasiõem,vt fecit lupus agno de turbatione aquę.

d ¶Quasi.]hoc est dicere,loco defensorũ faciũt loci seruatores: quod est 10prohibitum:vt.ĩ.vt iud. sine quoquo suffr.§.nulli.&.j.vt nulli iudi.j.respõ.col.ix. aliàs dic loci & defensores, & tunc est plana.

e ¶Non actorum.]cũ enim eis parua habeãt dignitas p cõsequẽs nulla eorum scripturis est fides habẽda:vt.ff.de edẽdo.l. si quis.§.j.Accursius.

f ¶Imperauerint.]s. ne fiant monumenta.

g ¶Venundant.]q. d.per pecuniam aliquid scribũt & tenẽt vt habeant qđ dẽt præsidi vt nõ remoueat eos:vt.ĩ.vt iu. 30sine quo.suf.§.an certè.

h ¶Archiuum.]loc' est vbi acta publica reponuntur: vt hîc, &.ff.de pœ.l.moris.§.solet.&.j.e.§.præceptor.&.j.de ijs qui ingre.ad ap.§.pe.co. v.Sed aliàs dicitur locus vbi vasa sacra reponũtur vt.j.quibus mo.nat. effi. 40le.§.istud.in fi.col.vj.

Archiuũ quid sit.

i ¶Poni.]i.positum.

k ¶Ad hęredes.]i.ab hęredib' quęrũt qui indigẽt,vel ab alijs successoribus.Vel dic q hoc verbum quęrũt,regit duos diuersos accusatiuos.

l ¶Digna.]propter rationem, quam diximus 50ĩ.ĩ.eod.§.j.

m ¶Disposuimus.]vt.ĩ.vt iud.sine quoquo suff.§.illud videlicet.

n ¶Potestates.]id est dignitates.

o ¶Eorum.]præsidũ.

p ¶Procul.]nã maioribus habent intendere.s. toti prouincię: & ideo 60nõ possunt vni ciuitatiã tùm prospicere.sic.ĩ. de hęre.& fal.j.respon.

q ¶De defensoribus.]superior ergo illa constitutio de præsidib' tm̃ dicit:hęc aũt de defensoribus ciuitatũ:sed illa scriptũ exẽplar cõis est:vt patet in fin.

† Facit ad hũc.§. ca. qđ in dubiis.cũ gl.j.in princ. extra de renuncia.

70r ¶Cõgruẽtia.]sic.ĩ. quõ opor.epis.j. rñ.Acc.

s ¶Sumant.]ex hoc videtur q olim non poterant iudicare:sed quę de voluntaria iurisdictione erant faciebant & scribebantur corã eis acta,vt dicũt quidã.Sed certè & ante.l.istam poterãt iudicare:vt.C.e.l.j.quare dic sumant officium iudicis & honorem & statum iudicis quẽ perdiderant:& q inuito alio possint iudicare vt patet.j.eod.§.nulla.qđ prius nõ poterãt inuito præside:vt.ĩ.pxi.§.qđ etiã est propriũ iudicis in inuitum dare iudicium:vt.ff.de verb.oblig.l.inter stipulantem.§.j.

t ¶Precedentium.]s.ante tempora huius legis.

80v ¶Quanto.]si ergo vt hîc dicit alius propter meã discretionẽ apparet maior:multò magis ego:vt.C.de postu.l.prouidendum.

x ¶Honestior.]non loquitur de honestate ad animã:sed ad honorem sęculi:sic infra.de publi.ind.§.item lex.

y ¶Interim.]i.antequã ad eius officium perueniamus.quod dicet.j.eo. §.nulla.vsq; ad.§.si prius.dicit de electione eius interim.

z ¶Declinare.]id est ille qui eligitur non potest recusare vt hodie fit Bononię in officialibus: aliàs punitur in quinq; lib.auri:& nihilominus

compellitur:vt.j.eo.§.si qua verò.Azo.

a ¶Nobiliores.]Not.nobiliores,debere eligi,sic.j.eod.§. finali. &.ĩ.de referend.§.finali.

Nobilio res pelegi debent.

b ¶Eis.]scilicet ciuitatibus:vt rependant præmium habitationis: vt.j.e §.penulti.

est prius,vt nulli hominũ sit licentia defensoris ordinationẽ declinare z:sed inuicẽ vniuersi nobiliores a ciuitatũ habitatores hoc ministeriũ eis b adimpleãt c.hoc em̃ & in prioribus temporibus valuisse,& in republica gestum didicimus.Nulli nec si honoratus sit magnificentissimorum illustrium dignitatę,hoc declinare cõcedimus: nec si militiam habeat honestam: neq; si proferat priuilegium d suũ ex diuinis formis,vel si pragmatici sint collati e:sed secundùm circulũ f habitatorib' ciuitatis,quorũ aliqua rõ est,hoc ĩplẽtib' g: & dũ circulus expletur h,rursus reuertentibus i ad solicitudinẽ,& ciuitati per prędictã curã ministrantibus vt in vnaquaq; ciuitate defensor iudex k †potius quã defensor l esse videatur:decreto m quidẽ cũ iureiurando facto omnium possessorũ n in illa ciuitate consistentium: sed nõ in hac vrbe o degentium.

¶Defensor ciuitatis iusiurandum præstare debet,biennio solũ administraturus:confirmandus à præfecto & remouẽdus,uoluntariã exercẽs iurisdictionẽ,& nõ causas meri uel mixti imperij præside nõ ualente iurisdictionẽ eius ĩpedire.B.

¶Iusiurandũ verò prębẽs p q oĩa sc̃dm legẽ q †acius agat,& oĩum cõiter,cõfirmandus aũt sicut nũc r ex p̃cepto glorioſissimorũ nostrorum præfectorũ:in biẽnio s verò administrãs solo & remouẽdus t à cura:nõ habẽte licentiã clarissimo p̃uincię iudice remouẽdi eũ v:sed si quid videatur agere non rectè nũciare ad glorioſissimos nostros p̃fectos,vt indè ei fiat curę priuatio, vndè etiã datur x.¶Nulla existente licẽtia administratori y aut ipsis defensoribus vices agentes z defensorum facere:sed etiã hoc omnib' eis interdicimus modis a.Sed neq; proprias vices agentes per ciuitates clarissimos iudices dęstinare,

c ¶Adimpleãt.]nisi appellarent:vt diximus ĩ.§.penulti.

d ¶Priuilegiũ.]scilicet vt non compellatur 10esse defensor:quod priuilegium habeat in secreto:vt differat á casu sequenti.

e ¶Sint collati.]scilicet codicilli.i priuilegiũ aliquod quod non compellatur esse defensor:qđ habuit cũ consilio procerum:vt.C.de leg.&cõst. 20l.ij.&.ĩ.denõ aliàs.§.quia verò verisimile.col.j.

f ¶Circulũ.]fiebat em̃ quidam circulus hominum:& ex his duo quærebant cęteros conferendo bonitatem singulorum vt meliorem eligerent,quod habebat locũ cùm pauci homines erãt 30per ciuitates.hodie autẽ non sic:quia difficile est conuocare sic omnes bonos homines de ciuitate: sed quidam eliguntur, quorum factum omnes alij tenent:vt infti.de iure natu.§.senatusconsultũ.&.ff.de reg.iu.l.aliud §.j.&.ff.ad municipal.l. 40quod maior.Item cõ cõsuetudine etiam ad octo est reducta electio:vt fit Bononię.

¶ Sic etiã quilibet prelat' ecclesię collegiatę est iudexordinarius in plebe sua: vt extrade offi.ord.c. cùm ab ecclesiarũ.cũ glo.j.in fi.

¶ Hęc implentibus.]subaudi aliquib' puta duobus.Azo.

†Et sic est hîc argu. q iudex debet iudicare secundùm allegata & p̃bata,& nõ secundùm conscięntiã. de hoc vide in.c.j. ĩ gl.sup̃ verbo, canones. extra de of.ord. vbi de hoc melior gl. iuris canonici.

g ¶Expletur.]vt quia totum circulum illi duo quę fierunt.

50i ¶Reuertẽtibus.] adinuicem.

k ¶Iudex.]velut pater enim esse debet: vt.C. eod.l.iiij &.ĩ.vt iud.sine quoquo suffra.§.eos aũt &.ĩ.iusiu.§.deuotos autem &c.

l ¶Defensor.]qualis antea erat:vt.j. eo.ĩ.rñ.

60m ¶Decreto.]id est electiõe aliàs electione.

n ¶Possessorum.]oẽs em̃ q̃ possidebãt in illa ciuitate debebãt interesse electioni & iurare vt dicit:dũmodo & ibi habitent:vt sequit.Et sic est arg. ad electionẽ canonicorũ quam faciunt irre 70quisitis absentibus.

o ¶Vrbe.]idem credo & si aliàs habitent.

p ¶Prębens.]scilicet ipse defensor futurus.

q ¶Legem.]ad hoc solus defensor adstringitur secũdũ quosdã.Alij verò vt eis videtur iurãt:vt.ĩ.iusiu.§.& q̃quã.Sed cõtra est:vt ibi diximus.

r ¶Sicut nunc.]nam & ante hanc.l.confirmabantur à præfecto:vt.ĩ.e. in princip.&.C.eo.l.j.

s ¶In biennio.]olim vsq; ad quinquennium.vt.C.eod.l.iiij.

t ¶Remouẽdus.]post biennũ nisi in casu.vt.j.eo.§.fi.in fi.Accur.

80v ¶Remouẽdi.]p̃fect' maior est p̃side:præses maior est defensore.cũ ergo defensor creatur à præfecto per cõfirmationẽ non poterit eũ remouere præses:vt arg.ff.de diuer.& tẽp.præ.l.de accessionibus.

x ¶Datur.]ex cõfirmatione,quod dic vt.j.qui.mo.na.effi.legi.§.liceat. col.vj.sic & aliâs.ff.de verb.sig l.lege.

y ¶Administratori.]i.præsidi.

z ¶Vices agentes.]i.vicarios.Alb.

a ¶Modis.]Hoc interdictũ nõ obseruãt quidã ptãtes Bononię qui duas

simul & plures recipiũt potestarias vicario posito. Accur,

a ¶Insinuationes.]Romę verò apud magistrum census: vt. C. de test l. consulta.

b ¶Donationum.]vt. C. de dona. l. in hac. & hoc si erat vltra quingentos solidos, non aliàs: vt Insti. de dona. §. alię.

c ¶Quicquid aliud.] qđtamẽ pertineat ad voluntariã iurisdictionem aliàs nõ vt in fi. huius. §. sicut sunt manumissiones, emancipationes & adoptiones: vt. ff. de offi. p cons. l. ij. j. respon.

d ¶Iudicum.]i. p̃fidũ.

e ¶Motus.]aſs nutus.

f ¶Voluerit.]ſ. aliquis corã defensore. aliàs voluerint, ſ. defensores.

g ¶Tãgat.]dicoad pecuniariũ q̃stũ, nõ q̃ tãgat eũ potẽtẽ ratione iurisdictionis: vt sunt causæ de mero vel misto imperio: vt in fi. huius. §.

h ¶Potentum.]i. qui habet merũ imperium.

f ¶Administrationibus.]ſ. maiorib⁹ q̃ habẽt merũ imperiũ. Acc.

ok ¶Affuerit.]i. p̃sens fuerit. ſ. præses, scribitur enim per. d. vel per. ff. nõ per. bf.

l ¶Quispiã.]ſ. priuat⁹.

m ¶Voluerit.]hoc gñale dictũ statũ restringit.

n ¶Iurisdictiõe.]ſ. maiori, vt merũ imperium vel mistũ qđ maioribus

4ot̃n cõpetit: vt. ff. de offi. p̃ſi. illicitas. §. q̃ vniuersas. & de iuris. om. iud. l. magistratibus. & C. e. l. defensores nihil. & hoc idem statim innuit. & ex ipsa iur. &c. est em̃ quasi expositio. Hoc enim nomen iurisdictio[a] quãdoq; ponit (vt hîc) pro mero vel misto imperio: vt

5 ff. de offi. eius cui mã. est iurisdi. l. j. ibi iurisdictionem suam &c. nã nisi sic ibi accipiatur, non errarent qui sic dicunt vt ibi dicit. q̃nãdoq; proco qđ iure magistratus competit: vt. ff. de iurisdic. om. iud. l. imperium. & ff. de

6o officio eius cui mãd. est iur. l. j. §. fi. & secundùm hoc põt delegari. hîc aũt secũdũ primũ modũ accipitur & diffinitur: Iurisdictio est potestas de publico introducta cũ necessitate iuris dicendi & equitatis statuẽdę. & dicitur à iure & ditione

7oq. d. de iure potestas. Diuiditur aũt sic. aſs merũ imperiũ: aſs mistũ: aliàs stat in suo noie. sic. ff. de adop. l. j. Sed nũquid in integrũ restitutionẽ dare põt? R. ñ. iureveteri nõ vt. ff. ad munic. l. ea quæ §. j. Sed hodie contra: cũ enim posit delegari spe

8o cialiter & generaliter: vt. C. vbi & apud quẽ. l. fi. in fi. ergo cõpetit iure magistratus: vt. ff. de officio eius cui mãd. est iurisd. l. j. §. quę verò. alia vę rò quę sunt de mero vel misto imperio, nõ potest facere: vt hîc dicitur. Sed cõtra seruatur: tum ex cõsuetudine, tũ quia quibusdã ciuitatib⁹ hoc cõcessum est à principibus quandoq;, vt à Friderico Lombardis.

Merum & mistum imperium magnis tãtum magistratib⁹ cõpetit.

a De iurisdictione vide multa p abbatẽ i. c. quod sedes apo. extra de officio ordina.

An defensor ciuitatis possit in integrum restituere.

nisi ipsos defensores, quos iudicum officium cõplere in ciuitatib⁹ volumus: ipsos quoq; in omnib⁹ diligentiã adhibere ciuitatibus in quib⁹ sunt: & agi apud defensores testamẽtorũ insinuatiões [a], & donationũ [b], & quicqd [c] aliud est monumẽtorum propriũ, non valente clarissimo prouincię iudice p̃hibere qnod agendũ est, aut præcipere: quia non velit aliquid agi, aut actũ non edi. nõ em̃ hmõi alicuius ei omnino ptãtem damus: absurdissimũ existimãtes necessarijs rebus cedere hoies p̃pter iudicum [d] fortè irrationabiles motus [e] atq; præceptiones, sed etiã agere quæcunq; voluerit [f] & edere: & licet qđ agitur, tãgat [g] p̃uiciæ præsidẽ aut quẽlibet potentũ [h], neq; hoc p̃hibere. Oportet etem̃ sic agere eos qui in administrationibus [i] sunt, aut in qualibet potestate, nõ vt p̃hibeãt quędã fieri contra se gesta: sed ita inculpabilẽ suũ prębeãt modũ, vt nulli det tẽpus querimoniarũ aduersus eos: & siue affuerit [k] ciuitatibus iudex siue nõ, nequaquã prohibeatur quispiã [l] agere apud defensores quędã monumenta in quibuscũq; voluerit [m] præter illa sola quę iurisdictione [n] egent, & ex ipsa iudicũ authoritate pẽdẽt [o].

¶Defensor publica exigere debet tributa & inordinatè agẽtes uidere, & publicũ remouere tumultũ: & officiales prouinciæ debẽt ei auxilium impartiri, & ex prouinciali curia unum exceptorem & duos officiales habere. Barto,

¶Deinde eos qui publicas exactiones habent, ciuitatũ defensoribus omnibus auxiliari modis, & si opus fuerit, occasione cõtẽptus cõtumacię tributariorũ [p] monumenta cõficere: & hęc fieri velociter iubemus, & interesse, vt inordinatè agẽtes [q] videãt [r], & his ipsis testimoniũ perhibere, vel publicum remouere tumultũ [s], & absolutè iudicum obtinere ordinẽ, & maximè qñ absunt [t]: & officiales prouinciæ quicũq; in ciuitate sunt illa in qua defensor est, obedire illi, & adiuuare: vt absentib⁹ p̃sidibus gẽtiũ, nihil videaẽ deesse ciuitatib⁹

s ¶Tumultũ.]sic. j. ti. ij. §. deide. t ¶Absunt.]ſ. p̃sides, vt subijcit.

v ¶Presentia.]i. ex quo defensores sunt presentes.

x ¶Ex prouinciali.]i. ex curia præsidis prouincię.

y ¶Exceptorẽ.]i. notariũ † vel scriptorem: sic dictus: quia hominũ dicta excipit. i. recipit. Sed hodie videtur qđ duos debeat habere: vt. j. de iudi. §. nullo. Vel dic q̃ hũc habet à præside: aliũ habet de suo.

sub illorũ presentia [v]. ¶Ex prouinciali [x] aũt officio habere & exceptorẽ [y] eis administrãtẽ, & duos officiales [z], q̃ ea quę ab eis decernuntur, adimpleant.

¶Defensores iudicare debẽt in pecuniarijs causis usq; ad aureos trecẽtos, cõuẽtiõe in uetito examine prohibita, appellatiõe ad præsidẽ pmissa, & in curia circa p̃sonã defensoris ab officialibus uetita, successoribus electione mãdata. Barto.

¶Et iudicare [a] in causis oib⁹ pecuniarijs vsq; ad aureos trecẽtos [b] nõ valẽtib⁹ nostris subiectis trahere [c] sibimet obligatos ad clarissimos prouinciarũ iudices si vsq; ad p̃dictã trecẽtorũ solidorũ quãtitatẽ lis cõsistat. Sed neq; p̃ hoc ipso actores amplius æstimare lite, vt cõterãt reos, & nõ ciuitatis defensori, sed prouinciæ deferãt iudici. Sed si quid tale egerit: & snia [d] manifestet minorẽ esse lite trecẽtorũ aureorũ, & studio auctã vt apud [e] p̃uincialẽ iudicẽ & nõ ciuitatis defensorẽ examinaret: solũ actorẽ oĩ litis [f] subdi dispẽdio, & à defensoribus [g] appellationes ad ipsos fieri iudices [h]. ¶Si verò egerint aliquid iniurioſum circa defensores officiales: tũc prouinciarũ p̃sides vlciſci & castigare officiales posſit. Licentiã em̃ dam⁹ defensoribus si hoc neglexerint gentiũ præſides, ſedis tuę [i] eminẽtię huc nũciare, vt inde detur auxiliũ eis & vindicta cõpetẽs: & revera defensores eos [k] esse cõtra delinquẽtes, habẽtes iudiciariæ claritatis & honestatis imitationẽ. & si cadere [l] cõtigerit ciuitatis defensorẽ, mox ad alium deferri decretũ [m], qui ex circulo vocatur, cum dudũ dicto [n] iure iurando: & suscipere quidẽ mox curã: decretũ verò nũciari & cõfirmari, à tuo culmine: & nequaq̃ defensoribus vices agẽtes (sicut prædixim⁹ [o]) dari: nec rursus priori cõfusioni dem⁹ quasi rationabilem [p] occasiõem. p̃cepta [q] verò faciat tua eminẽtia p vnãquãq; p̃uinciã vt in ciuitatib⁹ habitatio q̃dã publica distribuat̃ in qua cõueniẽs est defensores monumẽta [r] recõdere, eligẽdo quẽdã [s] in p̃uincia qui horũ habeat̃ [t] p̃ſides, vt subijcit,

z ¶Officiales.]qui vice executorũ tenẽt, vt sequitur. Accursius.

a ¶Et iudicare.]subaudi volum⁹. qđ & ad superioraverba multa subauditur.

b ¶Ad trecẽtos.]sed olim vsq; ad quinquagita tm̃: vñ corrigitur. C. e. l. j. hęc aũt summa. ccc.

20 põt extendi vsq; ad. cc. & quinquaginta libras cùm. lxxij. aurei faciant libram auri positoquòd libra auri valeat. lx. li. bononiẽ. vt. C. de iusc. & ar. l. quotiescũq;. li. x. qđ ergo vltra est, nõ cõpetit iure magistratus. p̃ies ergo delegare nõ põt p. l.

30 istã: nisi cõtigat eũ abesse: vt. ff. de of. ei⁹ cui mã. est iur. l. ij. §. j. vel p̃pter multitudinẽ causarũ: vt C. de ped. iu. l. ij.

c ¶Trahere.]ergo nõ põt recusari qđ est mirũ cũ sit ordinari⁹ [b] sed ęps põt adiũgi: vt. j. vt diffe.

40 iu. §. si ꝙ cõtigerit. col. ix. licet. M. cõtradixerit ſ. q̃ ordinari⁹ possit recusari. arg pro eo. C. de iu. om. iudi. l. nemo.

d ¶Sententia.]scilicet p̃sidis.

e ¶Apud.]quia maior summa petebat cũ est agitata: vt. ff. de iurisd. om. iudic. l. cùm quędã. in fi.

50 f ¶Oĩs litis.]. no. hîc specialissimũ q̃ victorvicto dãnat̃ in expẽsis. sed regulariter est cõtra: vt C. de iu. pperandũ. §. fin aũt. & j. de iudi. §. oportet. col. vj. Sed nũquid & hîc perdit litẽ: vt. C. depl⁹pe. l. j? R. ñ. nõ, quia deligt tm̃ in pl⁹ petẽdo

60 nõ autem caute exegit: vt ibi.

g ¶A defensoribus.] ſ. iudicãtib⁹ de summa eis permissa. ſ. ccc. ſol. vt § proxi.

h ¶Iudices.]i. p̃sides, & subaudi volum⁹: nã cũ maior sit eo: vt. ſ. §. nos igit. & j. e. §. fi verò. etiã

70 appellatio rectè dirigit vt. j. de app. & intra quę temp. §. fi. col. vii j.

i ¶Tuę.]ô prefectę.

k ¶Eos.]ſ. præsides.

l ¶Cadere.]vel morte: vel qa finitũ sit biennũ.

m ¶Decretũ.]de suscipiendo hoc munere. Al.

n ¶Dicto.]vt. ſ. eod. §.

Ordinari⁹ an possit recusari.

b Secus de iure canonico: vt. c. cum specia li. extra de appellati.

Victor victo in expẽsis q̃s condẽnatur.

80 interim, &. §. iussu.

o ¶Prędixim⁹ns.]vt. ſ. eod. §. nulla.

p ¶Rationabilẽ.]aliàs est quamlibet rationabilem, & aſs quasi rationabilem.

q ¶Præcepta.]publica, vt in palatio cõmunitatis & camera massarię.

r ¶Monumẽta.]i. publicas scripturas.

s ¶Quendam.]qui vulgò massarius vocatur Bononię aliàs carmelingus. sed in iure ędiles vocantur: vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. item q̃d ait.

Inueniantur.

a ¶ Inueniãtur.]ſ.mo numenta prędicta.
b ¶ Archiuum.] hoc expone vt.ſ.eo.§.j.
c ¶ Quia verò etiã.] q.d.nõ ſolùm præſides maiores:vt.ſ.vt iud. ſine quoquo ſuffra.§.hęc autem omnia.
10 d ¶ Fient.]quãtũ eſt â ſubiectis:ſed â principe vel communi ciuitatis poteſt haberevt ſubijcit.
e ¶ Maiores.] vt florentia.
f ¶ Minores.]vt piſtorium.
g ¶ Conſtitutũ.] vt ſupra ſcriptum eſt exem-
20 plar.
Cõſuetudine fit licitũ aliàs illicitum. h ¶ Percipient.]no.cõſuetudo facit licitũ qđ aliàs eſt illicitũ:vt hîc, & de ſan.epiſ.§.pro conſuetudinibus.col.ix.arg. cõtra.ĵ. vt nul. iudic.§.j.
i ¶ Mittẽt.] facit ad hoc.C.de defen.ciui.ſi-nihil.&.l.defenſores ciui-
30 tatũ.&.ff.de offi.procõ. l.ſi quid.
k ¶ Vnaquęq;.]aliàs vnaquaq;.
l ¶ Iudice.] vt præſide: & ſic no.arg.pro doctoribus antiqs contra nouos.ſed cõtra eos eſt manifeſtè ſi benè ĩtelligaĩ. nam nõ ſunt maiores in
40 ſolertia:vt.C.de officio. rect.prouin.l.potioris.
m ¶ Reſcindẽtur.] i. decidentur minima maleficia.ſ.per defenſorem.
n ¶ Ipſi.]defenſores.
o ¶ Remouentes.].ſ. decidendo lites iſtas.
p ¶ Dictũ eſt.] vt.ſ.e. §. nos igitur.
50 q ¶ In adminiſtrationib9.]ſ.maioritb9.:nã quantò &c.vt.ſ.e.§.nos igitur.
r ¶ Detineãtur.] ab aliquibus tributarijs.
s ¶ Si qua verò.]digni tatis occaſiõe:vt ſubijcit.
t ¶ Ad operam.]i. adminiſtrationem.
60v ¶ Cogaĩ.]captis pignorib9 ad inſtar tutoris:vt.ff.de mune. & ho. l.ſi quis.& inſt. de ſatiſ. tut.§.fina. niſi appellet: vt.C.de ap.l.hi qui.& facit ad hoc.C. de decu.l. nulli.
Emolumentũ eſſe debet, vbi eſt onus. x ¶ Eis.]ſ.ciuitatib9.nã vbi emolumentũ, &c.vt
70 inſt. de legi.pa.tu.§.j.& C.de cad.tol.§.proſcdo.
y ¶ Maximorũ.]no.in cõcionãdo ꝓponi maiores & in oib9 vt diximus initio.de bo.pol.§.aliam.
z ¶ Tale.]ſ.impedimentum.
a ¶ Solicitudine.]i.à legis huius compoſitione.
80b ¶ Suorũ.]nã & alia multa mãdabis eis pro nobis.
c ¶ Bonę opinionis.] idem in teſtib9:vt.ĵ.de teſtu.§.ſancim9 aũt.& facit ad hoc.ĵ.de armis.§.hãc igitur.col.vj.

beat cuſtodiã:quaten9 incorrupta maneãt hęc,& velociter inueniãt[a] à requirẽtib9:& ſit apud eos archiuũ[b]:& qđ hacten9 ꝑtermiſſum eſt in ciuitatib9,emẽdetur.¶ Quia verò[c] ẽt defenſores ciuitatũ extra oẽ cõmodũ fiunt[d], & pro decretis eorũ ſiquidẽ ciuitates maiores[e] ſunt, quatuor ſolũmodo dabunt aurei foro tuę ſublimitatis:ſi verò minores[f],tres:ſicut iam dudum noſtris cõſtitutũ[g] eſt legibus.ſi verò quædã ſalaria habẽt publica,ẽt hęc ſecundũ cõſuetudinẽ percipient[h].

¶ *Defenſores leuia crimina audient:& caſtigationi competenti tradent:& ultra biennium de fenſoris officium minime durat:niſi tota ciuitas nullo reluctante elegerit eum. Barto.*

¶ Audient quoq; leuiora crimina & caſtigatiõi cõpetẽti cõtradẽt:& eos qui in maiorib9 criminib9 capiũtur,detrudẽt in carcerẽ,& mittent[i] ad ꝓuincię præſidẽ.ſic enim fruẽt ciuitas vnaquæq;[k] cura iudiciali:& oĩs gens ſub maiori cõſtituta iudice[l],maiorẽ ſentiet prouidentiã:& reſcindent[m] plurimæ iudicũ curæ, cũ ciuitatũ defenſores in ſemetipſis eas imponũt,& leui gãt præſidũ quas pro oib9 hoĩbus habet ſolicitudines:ipſi[n] particulariter remouẽtes[o] eaqueꝝ vim patiẽtib9 inferũtur,aut dubitationes ſoluẽtes,& honeſtos(ſicut ſæpe dictũ eſt[p])eos q̃ in adminiſtrationib9[q] ſunt,demõſtrãtes.Siverò ẽt detineãt[r] ab aliquib9 publicę functiones,gentiũ præſides defenſoribus imperabũt contra detẽtores exactiões,vt & ſecũdũ hoc eos adiuuent.¶ Siqua verò[s] defenſoris ꝑter hæc fiat ordinatio,aut renuerit aliquis defenſoris officiũ in ſemetipſum veniẽs ſiue dignitatis, ſiue militiæ,ſiue priuilegij,ſiue alterius cuiuſpiã occaſione:iſte quinquelibrarũ auri ſubiect9 pœnæ,ẽt ſic poſt eius exactionẽ,ad opera[t] ciuitatis proficientẽ cogaĩ[v] defenſoris implere ſolicitudinẽ.Cõuenit em̃ vnũquẽq; nobiliũ ſemper functionẽ agere ciuitatũ quas inhabitat,& hãceis[x] cõferre habitationis repenſationem.¶ Quę igitur placuerũt nobis,& per hac ſacram inſinuata ſunt legẽ,tua ſublimitas in prouincijs quib9 præeſt, facere manifeſta per prograĩmata ꝓpria ſtudeat: quatenus cognoſcãt oẽs quia & maximorũ[y] & mediocriũ & paruulorũ nobis cura eſt: & nihil eſt tale[z] qđ à noſtra ſolicitudine[a] remoueamus.Partẽ verò faciat tua eminẽta ſuorũ[b] præceptorũ:vt ex hoc iam gentiũ præſides ꝓparẽt ſcđm vnã quãq; ciuitatẽ eos q̃ bõę opinionis[c] ſunt,notiari defenſores ſcđm circulũ(ſicut iã dictũ eſt[d])& decreta fieri cõia[e] cum iureiurãdo in eis habito[f],& deſcribere ꝓdictũ circulũ: & ita ꝓ biẽniũ ſubintrare curã eos qui ſubſequũtur[g]†:& ſi exciderit q̃ſpiã ex eis,aliũ introduci,ſemp quidẽ decreto cũ iureiurãdo faciẽdo:ipſoq; dũ futurus fuerit curã ſuſcipere,definitũ iuſiurãdũ ſubeũte,& electione eius faciẽda à deo amabili epo, & venerabili clero,& alijs in ciuitate bonę opiniõi ſtudẽtib9.quod etiã nũc mox fieri cõuenit, oĩbus (ſicut dictũ eſt)ſcđm hanc noſtrã gñalẽ ꝓcedẽtibus legẽ.Nũc aũt[h] defenſores exiſtentes:ſi quidẽ placiti videãtur,ẽt ipſos inſcribi circulo,& biẽnio cõplere curã:& ſiquidẽ iam biẽniũ in ea cura habẽt remoueri defenſoris ſolicitudine: niſi tñ voluerint cõi decreto teneri eos biennio in eodẽ officio.Si verò nõdũ biẽniũ impleuerint:digni verò videant cõicare circulo:ĩpleãt reliquũ tps,vltra qđ nullus ciuitatẽ defendat:ſed vſq; ad hoc ſolũ ſtet tps:niſi cũcta ciuitas reluctãte nullo elegerit eũ,& hoc facto alio biẽnio ſuſcipiat ſolicitudinẽ, & modis[i] oĩbus deponaĩ,& tunc rurſus[k] fiat,qñ ipſe eũ circulus ad hũc adduxerit ordinem:nefrequẽtia[l] ordinatiõis,& cõtinuatiõe curæ: & per quãdãmachinationẽ illud ſemper renouẽdo,fiat aliquibus infinita prędicta gubernatio. His omnib9 valituris in omne tẽpus:qm̃ cum toto hoc ſtudio & vigilantia & dñi Dei intuitu adinuenim9,& noſtris ſubiectis cõtulimus.Datũ Ro.idib9 Auguſt.aut.conſulari.Bel.vicecon.

d ¶ Dictum eſt.]vt.ſ. e.§.interim.& not.q̃ hîc repetit breuiter quaſi oĩa ſupradicta.ſic facere debẽt aduocati in fine ſui dicti.ſic.ſ.vt ec.rom. ibi,hoc in ęternum reminiſcentes.
e ¶ Cõmunía.]ab omnibus nobilibus.
f ¶ Habito.]tam ab eligentibus quã ab electo.
g ¶ Subſequuntur.] i q̃ poſt hãc legẽ eligent.
h ¶ Nũc autẽ.]i.tẽpore huius factę cõſtitutiõis.
i ¶ Modis.]ẽt ſi oẽs cõ ſentirent in cõtrarium.
k ¶ Rurſus.]q d.tũc per omittitur ſupradicta electio qñ bõa fide fecit circulũ & non inſtructè vt iterum eligeretur.
l ¶ Frequentia[a].] No. frequẽter fieri qđ fit bis ſic.C.de epi.aud.l.nemo in fi.&.ſ.de non ali.§.ne q;.&.C.de dona.l.ſi qs.

† Ex Accurſiſcholio legẽdũ videt ſubſequẽtur.

a De hoc verbo frequenter vide gl.ĩ ver. frequenter. q̃ eſt gl.ij. in.c.monaſteria.extra de vi.&hocle.vbivult q̃frequẽtia cauſatur ex duabus vicibus.

¶ DE MENSVRA ORDI. *&c.*

m ¶ Egem ſcripſim9:vt.ſ. vt deter. ſit numer9 cle.
n ¶ Ciuitatis.aĩs vrbis.
o ¶ Alijs.]ſ.ſibi adiacẽtib9:vt.ſ.vt deter.ſit nume.cle.Idẽ tñ facit & de alijs eccleſijs, licet hîc de illis non dicat:vt.ſ. qũo opor.epi.§.ſedneq;.
p ¶ Suã.]nõ aliàs.Accu.
q ¶ Priore.]i.nõ habẽte aliquid qđ ſit contra priorem.
r ¶ Eius.]ſ.prioris.
s ¶ Adhuc.]ſed in quo hęc ꝓdeſt ad qđ illa nõ ꝓſit ? Rñ. in eo qđ hîc dicit qñ deficit numerus in vna,qđ debet ſumi ex alia vbi numer9 ſuperabũdat:vt.ĵ.§.j.ibi,ſi ꝙo diminuta.qđ nõ dicit in ſuperiori conſtitutione.

TITVLVS III.

De menſura ordinãdorum clericorum.

¶ *Numerus clericorũ antiquus debet ſeruari, & nullo caſu augeri:& in defunctorũ loco nullus debet ſubſtitui donec ad antiquũ numerũ perueniatur, manẽtibus antea ordinatis in eo in quo ſunt ſchemate.Sed ſi in una eccleſia in qua clericus moritur diminuta eſt clericorũ multitudo,& in alia eccleſia ſuperabundat,debet eligi & aſſumi clericus ex ea eccleſia,& ad aliã trãſferri: & non noua ordinatione creari.Barto.*

Idẽ imp.anthemio ſacrat.& bea.archiep.Cõſt.& vniuerſi ei9 tract9 patr.

Egẽ nup ſcripſim9[m] de mẽſura ordinationũ,& vtnõ cõpeteret effuſas eas eſſe neq; in ſctiſſima maiore eccleſia hui9 feliciſſimę ciuitatis[n],neq; ĩ alijs[o]:quã ẽt firmam eſſe & valere ſcđm oẽm ſuã[p] volum9 virtutẽ.¶ Quia verò intẽtio nobis eſt abbreuiare q̃dẽ ordinatiões,huic aũt ſctiſſimę maiori eccleſię excellẽtẽ expẽſam ad mediocrẽ quãdã atq; portabilẽ ſtatũ q̃rere quãtitatẽ,quaten9 multitudo ei expẽſarũ minuaĩ propter hoc oẽm circũeũtes viã, ad ꝑſentẽ veni m9 legẽ:nihil q̃dẽ aliud exiſtẽtẽ à priore[q],ſed ex ei9[r] ꝓcẽdẽtẽ volũtate:adhuc[s] aũt ampli9 ſctiſſimę maiori eccleſię prodeſſe valentẽ.Sancim9 cũ ſi in q̃buſdã ſan

a ¶ Superius.]vt.ſ.vt deter.ſit nu.cle.Accur.
b ¶ Statutus.]ſ.modus.
c ¶ Reſtituatur.]facit ad hoc.ſ.de ref.§.j.&.C.de ſac.ſan.ec.l.nō plures &.ſ.quomodo opor.epi.§.ſed neq;.
d ¶ Si verò.]nūc incipit adijcere ſupiori cōſt.illi.ſ.vt deter.ſit num.cle.
e ¶ Plus eſt.]i alia eccl.
f ¶ Defuit.]alibi.Accu.

DE MANDATIS PRINCIPVM.

g EX libris.quos uon habemus.
h ¶ Tua ſublimitas.]loquit Tribonia no quęſtori cui mittit & dat hęc conſtitutio: vt.j.§.j.ibi,illuſtris.
i ¶ Mādatis prīcipū.] Eſt aūt mandatū principis [a] cōſtitutio ḡdā conti
2 onēs p̄cepta de laudabiliter puīciagubernāda.ſed P.dicebat q̄ nō erat cōſtitutio:cū tanquā oppoſita mādato qñq; ſueniat cōſtitutio:vt.ff. de colla. illi.l.iij.j.rñ.&.C.de inc. nu.l.q̄ cōtra legē.ſed certè cōſtitutio gen'eſt: mādatū ſpēs eſt cōtinēs hu
3 oiuſmodi p̄cepta tm̄ q̄ dixim'.& ita hic ti.accipit aſs dicit mādatū quodlibet prīcipis p̄ceptū p̄ excellētiā & ſic accipit.C. e.ti.aſs dicit rogatusquidam & ita accipit.ff.māda.l.j.& per totum.
k ¶ In ſuo.]qſq; trāſportādo & eliciēdo de anti-
4 oquis libris.Et ſic not.legē laudabilē eſſe&licitū hoc facere.nec mirum: quia q̄ non inſubtiliter factū emēdat &c.laudabilior eſt eo q̄ prī' inuenit:vt.C.de vet.iu.enu.l.j.§.oīa em̄.&facit ad hoc inſt.in proœmi.§.igit.
l ¶ Quia.]qm̄ alij ſcri-
5 opſerunt de mādatis principum,igitur.&c.
m ¶ Placuit.]ſ.nobis.
n ¶ Noſtris.ſ. codicillos p̄ſtare & mādata dare. accipe quod eſt.j.
o ¶ Medias.] sūt aūt q̄nq; gña magiſtratuum vt dicemus.j.vt ab illuſtribus & qui ſupra.&c.
6 op ¶ Correctores.]ſ.de Italia. ſed p̄ſides īpuin.
q ¶ Codicillos.]id eſt literas dignitatis.
r ¶ Subter.]i.infra eſt ſcriptū p̄ linguā latinam & grecā ſed tātū latinā habemus: vt.j.eo.§.pxi. vſq; in fi.hui' cōſtitutio
7 nis, quia nec greca eſt neceſſaria nobis.Sed tñ illa idē dicit:& habēt eā greci vt ſubijcit ſtatim.
s ¶ Authoritas tua.] ō Triboniane.
t ¶ Tranſcribi.] ſ.vt hęc cōſtitutio ſit de corpore iuris.
v ¶ Laterculo.]loc' vbi leges et cōſtōnes reponūt
8 odictus ſacer:quia leges ſacrę ſunt:vt.C.de leg.& cōſt l.leges ſacratiſsimę.
x ¶ Codicillis.]i.cū dignitate quę per codicillos demonſtrantur.
y ¶ Lege.]vt.ſ.vt iudices ſine quoquo ſuffra.§. ſin.

ctiſsimarū eccleſiarū(quarū ipſa ſctiſsima maior eccleſia gubernationē & expēſas ſuſcepit)cōtigerit aut p̄ſbyterū,aut diaconū,aut lectorē aut cātorē mori,nō aliū mox ex trīſec' itroduci:ſed cōſiderare q̄nta tūc eſt mēſura ibidē miniſtrātiū reuerēdiſsimorū clericorū. Et ſiq̄dē nōdū clericorū minuta mēſura eſt ſed adhuc abūdāt quātū ad id qđ ſuperi' [a] definiuim', & eū q̄ vocat ſtatut' [b],nullā fieri p̄ eo ordiatione donec numer' in remedio ipſo reſtituatur [c]. ¶ Si verò [d] diminuta multitudo eſt,vt neceſſitas ſit ne deſit ſtatut' numer':aliū p̄ moriēte introduci clericū: cōſiderare beatitudinē tuā ſiq̄s eſt in alijs eccleſijs citra ſctiſsimā maiorē eccleſiā,ex abūdāti eiuſdē ordinis cleric': & ex inde reſtituere aliū, & nō nouā facere ordinationē. Sic em̄dū ex eo q̄p̄l' eſt,ſemp̄ hoc qđ defuit [f],impleat:bōa & Deo amabilis impōit cāę mēſura: & ſic ſctiſsima maior eccleſia paulatim debitis liberabit. Alioq̄ ſiqđ defuerit q̄dē,cōpleat ī troductiōib' extraneis:qđ verò eſt pl' nō minuat:plurimū & infinitū trāſiet tp̄s donec oē qđ pl' eſt,minuat. ¶ Tua igit beatitudo ea quę p̄pter ſctiſsimarū eccleſiarū vtilitatē rectè nobis placuerūt,operi effectui q̄; cōtradere feſtinet. Etem̄ ſi quid fiat p̄ter hoc: ſcire neceſſe eſt eū q̄ cōtra hāc noſtrā legē ſuſcipe ordinationē p̄ſumpſerit,nihil hīc vtilitatis habiturū:neq; reputabit ā reuerēdiſsimis œconomis in hac parte facta ſctiſsimę maiori eccleſię expēſa:ſed ipſi ex hoc cognoſcēt dānū ā ſemetipſis hūc ſuę negligētię recipiētes fructū. Datum ibib' Aug. Conſtantinop.poſt cōſulatum Beliſarij.V.C.

TITVLVS IIII.

De mandatis principum.

¶ Adminiſtratores mūdas debēt ſeruare manus et fiſcalia tributa uigilāter inſpicere:et erigere & pacē ciuitatib' dare,& ſeditiōes p̄hibere.B.

Imperator Iuſtinia.a.Tribaniano quęſtoriſa cri noſtri palatij exconſuli.

EX libris [g] antiq̄s q̄ iura Romani noīs cōtinebāt,nō ignorat tua [h] ſublimitas quāta de mādatis p̄n cipū [i] legūlatores in ſuo [k] quiſq; volumine conſcripſerunt. Quia [l] igit nobis reparātib' oēm vetuſta

z ¶ Memorātes.]ſ.in eadē.l.§. ſic igit.&.ſ.iuſiurā.qđ p̄ſtatur &c.
a ¶ Tibi.]Triboniano.Accurſius.
b ¶ Adminiſtrationē.]quęſtoriā.ſ.vt.ſ.dictum eſt,& dicitur inſtitu.in proœ.§.cumq; hoc deo.Accur.
c ¶ Genitoribus.] q.d. & noſtri priores faciebāt.vt.ſ.eo.j.reſponſo.
d ¶ Directis.]i.miſsis.
e ¶ Dabāt.]vt ne qs munus vel talia ſumeret niſi eſculētū & poculētū
10 vt.ff. de offic.proc.ſolent. §.fi.&.ff.de offi.p̄ſi.l.ple biſcito.& hoc ipſum ho die aliter eſt:vt.ſ.ſcriptū exemplar.Accur.
f ¶ Oportet.]hīc incipit liber mādatorum in lingua latina.
g ¶ Et.]pro id eſt.
h ¶ Suffragio.]i.ſine
20 aliquo dato noīe ſuffragij.vt.ſ.vt iud.ſine quoquo ſuffa.§.hęc omnia.
i ¶ Mundas.]ab omni munere ſecundùm Alb.
k ¶ Lucrū.]j.de iu.§.neaūt cōtra.ſed ibi in iudice delegato loquitur.at hīc īordinarijs.& facit ad hoc finis illius.§.&.ſ.
30 vt iu.ſine quoquo ſuf. §.illud.&.ſ.iuſiuran.qđ p̄ę.§.& primum.
l ¶ Negotiatione.]i.p aliquē modū negotiādi vt.C.de cōtra.iudi.l.j.& ff.de cōt.emp.l.nō licet.
m ¶ Miniſtratis.]ſ.annonis vel ſalarijs.Accur.
n ¶ Seruare.] repete
40 oportet te. & facit ad hoc.ſ.iuſiu. quod p̄ſt.§. pe.&.ſ. vt iud. ſine quo. ſuffr.§. eos autem.
o ¶ Feſtinare.]repete o portet.&eſt hīc aliud capitulū licet.j.§.ſit tibi. hoc innuat.& primū p vno:qđ eſt verū:quia & ſub vno.§.ſunt:& quia
50 ovtrunq; pecuniariū cōmodum reſpicit.
p ¶ Saluare.]ſ.oportet te.
q ¶ Alia.]ergovidet q̄ exactio tributorū eſt calūnioſa,q̄ falſum eſt:ſed certè nō īplicat.ſic & aſs crucifix' eſt chriſt' & alij duo nequā.qđ dic vt no.
60 oj.vt defun.ſeu fune.§.j. col.v.
r ¶ Prius dātes.]i.illi q̄ ante legē iſtā ſuo tpe nō ſoluebāt tributa:imo in futuro tp̄ remanebāt ad ſoluēdū:hodie ſuo tē pore ſoluent.
s ¶ Deinde.]ſ.in ſecundo p̄cepto.
70 t ¶ Alterutris.] id eſt adinuicem.
v ¶ Pacem.]No.poteſtates terrarū teneri ad faciēdum pacem fieri,vt dicit.& eſt ad hoc.ff.de offici.p̄ſid. congruit.& C.de ijs q̄ ad ecc.cōfu.l. denūciam'.&.ff.đ vſuf.

tē iā deperditā ac diminutā, placuit [m] ēt oīb' iudicib' noſtris [n] q̄ minores vel medias [o] adminiſtratiōes gerūt,ſiue ĩter correctores [p] ſiue ĩter cōſulares,ſiue inter ſpectabiles ordinēt,nō ſolū codicillos [q] p̄ſtare,ſed ēt mādata dare q̄bus inſpectis oīa gubernare laudabiliter poſſint: iō librū mādatorū cōpoſuim',q̄ ſubter [r] per vtrāq; lingua annex' eſt:vt det adminiſtratorib' noſtris ſcđm locorū qualitatē in qb' Romana vel Greca lingua frequētat,ſcire eorū ſanctionē: vt nihil ex his audeāt p̄terire, ſed ſaluberrimas diſpoſitiōes noſtras obſeruātes,ĩ p̄petuū noſtras p̄uīcias,noſtroq; ĩperio ſubiectos gubernare feſtinēt. ¶ Illuſtris igit authoritas [s] tua,ad quā q̄ſtoria pti
l net cēſura: eadē mādata et ī libris legū trāſcribi [t] et in ſacro latercu-
lo [v] depōi p̄cipiat:quaten' exhis v nà cū codicillis [x] ſuſcipiēdis adminiſtratores quē admodū poſſit rei pub. ſubuenire,nō ignorēt. ¶ Iā q̄ dē ī gñali nr̄ę pietatis lege [y] oīa declarata ſunt in qb' cōueniēs eſt adminiſtratiōes accipiētes,eas gubernare,memorātes [z] iuſiurādū qđ ſup his p̄ſtat. Neceſſariū tñ exiſtimauim' ēt nūc percipiēti tibi [a] adminiſtrationē [b] deſignare qđ à genitoribus' [c] reipublicę noſtrę adinuētū eſt: q̄ ad adminiſtratiōes directis [d] certa p̄cepta dabāt [e],mādata p̄ncipū ea vocātes ſcđm q̄ oporteret eos gubernare adminiſtrationes. ¶ Oportet [f] igit te pure ſumētē adminiſtrationē,& [g] ſine oī ſuffragio [h] p̄ oīb' alijs mūdas [i] ſeruare deo nobiſq̄; et legi man',et nullū cōtīgere lucrū [k],neq; mai' neq; min',neq; captioſum q̄ddā cōtra ſubiectos facere negotiatiōe [l] ſed cōtētū eſſe ſolis à fiſco tibi miniſtratis, [m] & tā p te quā p eos q̄ circa te ſunt,purū eis vndiq; ſeruare [n] ius, & feſtinare [o] p̄mū qđ fiſcalia tributa exigi vigilāter,nihil diminuēs circa publicā curā req̄rere,ne forte fiſcus inde minuat̄,& ſaluare [p] ei vndiq; q̄ p̄pria ſunt. Sicut em̄ p̄uatos iniuſtitiā paſſos adiuuamus:ſic & publicū illeſum manere volum'. Collatores nāq; oī alia [q] calūnia liberi cōſeruati,facile & in p̄ſpt ſoluēt tributa, et q̄ īfinita p' [r] dātes manebāt debētes adhuc fiſcalia,ex nūc ipſis fiſcalib' exoluētes,liberabūt facile ſe tributis. Deīde [s] cōueniēs eſt te p̄uidere vt nulli populi ciuitatū alterutris [t] ſeditiōes faciāt:ſed oēm pacē [v] eſſe dei ciui-

tatibus

Mādatū principis quid ſit. a Mādatum papę q̄ habeat vī ſentētiæ vide p Inn. in.c. cū ex literis extra de in integ. reſti.

l.si cui.§.ij.&.j.de pace tenēda.quasi p totū titu.qui est invsib⁹ feudorū.

a ¶ Hinc.] id est ex hac.l.vel vt puto,ex pace.

b ¶ Seruatur.]& ęquitas inter homines,ad quā ęquitatē tenetur prę-ses:vt.s.iusiuran.quod prę-sta.§.& primum.&.§.& ęquus.

c ¶ Passionis.]id est damni imminentis,& nō debet compati iniquis hominibus quī eos puniat.

d ¶ Declinatur.]s.ęq-tas:vt.s.iusi.qđ p̄sta.§.& primum.

† Aſs captionis.

10e ¶ Tertiū.]meli⁹ dixis-set quartū cū tria iam dixit.sed dic vt diximus.s.§.oportet.

f ¶ Aequitate.]hoc facit p.M.q dicebat sēdm ęquitatē & cōsciētiā iudicādū.& est pro eo.C. de iud.l.placuit.&.ff.fi. regū.l.si irruptiōe in fi.

Indicare an debeat iudex secundū cō sciētiam.

20 &.ff.de fe.l.ij.in fin.Sed Io.cōtra.nā sēdm allegata dixit & dicim⁹ iudicā dū:vt.ff.de off.p̄sidis.l.illicitas.§.veritas.ibi,& iō &c.& qđ suis legib⁹ dicitur sēdm Mar.est ✗ū qñ vt iudex habet cōsciētiā quia suā cōsciētiā vel ęq tatē nō habetvt puatus.

† hoīes.

† Cōcor. c.conquerēte.cū gl. j. post prī. extra de offi. iudi. ordi.&cle. dispendiosam.de iudi. &.c.finem litibus. extra de dolo & contu.

† Cōcor. c. quanto cum p̄gratiari.extra de censit. vbidehoc.

30sed qñ habetvt priuat⁹, tūc nō debet ius dicere: vt.C.de le.& cō.l.j.&.j. de rap. virg.j.rñ.coll.ix.

g ¶ Breuiores.]quidā dicūt breuiores siue breues qnquaginta aureorū:vt.C.de defen.ciui.l. j. alij duorum aur.vt.ff. de dolo.l.si oleū.§.fi.&

40l.se.alij quīq; aureorū: vt.ff.de bo.dā.l.diu⁹.vel veri⁹ centū aureorū:vt j.de iud.§.ne aūt.&.j.p ximè sequitur.

h ¶ Vilium.]s. p̄sonarū & pauperū hoīm.& qđ dicit maximè abundat, sicut & aſs.ff.de le.iij.l. cū quisdecedēs.§.nuptu

50ra.in fi.§.& ita diligenter nota duo capitula & qñ cā breuis,& qñ viliū p̄sonarū,licet cā non sit breuis.& sic sufficit alterū.Sed alij ponūt p vno casu:& qđ dicit vilū ex ponūt.s.rerū:vt de fœno vel palea: & tunc maximè non abundat.

60i ¶ Exnō scripto.]i. sine libell.& licetsnīa nō deā īscriptis,valet tñ.aſs cōtra:vt.C.de senten.ex bre.l.fi.sunt & alij casus quos dic vt.s.vt iudices sine quoquo suf.§.necessitatē. & facit ad hoc.C. de priui.scho.l.iij.§.fin.

tatibus,dū ęqtas ēt hinc[a] nostris subiectis seruatur[b], & neq; lucri neq; passionis[c] †alicuius causa ad aliquam partium declinatur.[d]

¶ Iudices lites cum oī æqtate audire debēt,& breues lites & utilū p̄sonarū ex nō scripto cognoscere & iudicare,& prouidere ne occasione iudicialiū expēsarū dānificētur subditi.& ne subditi ꝓpter ipsorū negligētiā ad principis accedāt curiā.Bar.

¶ Sit tibi quoq; tertiū[e] studiū lites cū oī ęquitate[f] audire,& oēs q̄dē breuiores[g], & quęcūq; maximè viliū[h] sunt ex nō scripto[i] decidere & iudicare & liberare oēs †alterna cōtentiōe†, & nō p̄mittere[k] nihil[l] vltra quā cōtinēt sacra[m] nostra cōstitutiōe,occasiōe causaliū[n] expēsarū dānificari[o], si tñ sufficiētes in datiōe cōsistāt,alioqui etiā gratis[p] †lites audire & nō permittere[q] ex negligētia de ꝓuincia alicui[o] p̄sidis quēquā ad hāc currere felicissimā ciuitatē,& nobis molestū esse.Scito nāq; quia si qs veniat,& additionē nobis faciat[r] & à nobis interrogat[o] si[s] prius te adijt, deīde te dicat adijsse,& qđ iustum est nō ipetrasse,& hocverū inuenia m⁹:inte īdignationē cōuertem⁹[t]. Si verò cū te nō adierit, venire ad hāc regiā p̄sumpserit ciuitatē, & remittemus eum cum omni correctione,& resp̄sum nō dabimus.[v]

¶ Administratores ꝓuidere debēt ne iudices & officiales de p̄cipis curia ueniētes lædāt subiectos: & eos punire debēt, & p̄cepta contra ius uel utilitatē publicā nō suscipere: nisi secūda iussio emanauerit, & ꝓ ubertate necessariorū & operū ciuitatū diligētiā oēm adhibere, & delīquētes castigare cōpetēti uel decēti pœna: oī priuilegio cessante,& ꝓuidere ne officiales subiectos iniurijs afficiāt, & malos expellere.Bart.

¶ Deinde cōpetēs est te etiā hinc[x] veniētes siue ex magisteriano[y], siue ex quolibet foro,nō p̄mittere lędere nec superexigere[z] subiectos

k ¶ Et nō p̄mittere.] cautè accidit ad aliud capitulum.

70l ¶ Nihil.]aſs nō est in litera nihil:& tūc plana.si aūt habeas:dic q̄ negatio quę includitur,sit superflua:& positiuū qđ inest,remanet.nā tantùm valet nihil quantū nō aliquid.sic aliās abundat,vt.s.de hęredib.& fal.§.inordinatum.

m ¶ Sacra.]quā nō habem⁹:sed plerūq; sit eius memoria:vt.s.vt iu.sine quoquo suf.§.volumus.&.j.vt lit.iur.§.& hoc colla.ix.&.j.vt dif.iud. §.fi.& fortè erat eius sententia talis vt duos aureos in princ.& duos in fine acciperet iudex pro causa:vt.j.de iud.§.ne autē.

n ¶ Causaliū.]qa p causa fiunt:hoc est ipsę sportulę q̄ iudicib⁹ p̄stabāt.

o ¶ Dānificari.]scilicet litigantes.

80p ¶ Gratis[a].]nā ratione personarū vel rerū quędā fiūt gratis quæ aſs nō fierent:& facit ad hoc.j.vt-cleri.apud propri.episc.§.j.col.vj.&.C.de epis.& cleri.l.nulli.& de epi.aud.l.de creationib⁹ .&.C.de nup.l.si furiosi.in fi.&.j.de iu.§.ne aūt.Ac. q

r ¶ Faciat.]ppter aliquā causam quā eum alio habet.

t ¶ Cōuertemus.]id est seuerius vindicabimus.sic inst.de ijs qui sunt sui vel alie.iur.§.fin.Alb.

v ¶ Non dabimus]facit ad hoc.ff.de app.l.imperator.&.j.de cap.§.fi.

&.j.vt diffe.iud.§.si quis.&.s.quomodo opor.epis.§.illud.

x ¶ Hinc.]id est à nostra curia.

y ¶ Magisteriano.]genera erāt magistratuū qui magistri militum vel similium dicebātur.

z ¶ Superexigere.]id est exigere vltra id quod ipse prędes exigit.sic s.vt iud.sine quoquo suffra.§.volumus.

nostros.Sed siqs[a] adierit[b], tale aliqd questus[c]:hoc & exequi,& indemnitatē ei procurari[d],†& neq; permittere alicui proferēti præcepta cuiuscūq;[e] fori, hæc videlicet quæ solenniter dirigūtur[f] formarū[g] & aquæ cā,& portuū,& itinerū sternēdorū,& imaginū & murorū,& domuū[h] destructiōis tāquā in publico factę,& aliorū taliū dānificare nostros subiectos[i].Non em volumus necper talem[k] cām vllū eis inferri dānū:Ipse[l] verò omnium horū[m] prouidebis sine dāno omni[n] gestū[o]. ¶ Siquis autem cui tale aliquid iussum est[p] veniat: omnino non respicias eum nisi sacrā nostrā pragmaticam ostēdat† formā pro hoc scriptā:tunc suscipiens[q] quidem talem formā:nō autē aliquid agēs ex ea antequam ad nos nunciās[r], secūdam præceptionē nostrā suscipias.Sed etiam provbertate[s] necessariorū & operū[t] ciuitatū diligentiā habebis procurās ex ciuilibus[v] pecunijs partes[x] quæ[y] valdenecessarię sunt operū facere[z],& pontiū similiter & viarum & portuum in quibus omnino sunt locis prouincię cui præsides[a]:portuūq; & murorum curā habebis: & quicquid oīno est publico & ciuitatibus vtile,& cogitabis & facies & nūciabis.Habebis autē obediētes tibi & qui in prouincia sunt milites,in quibus eorum opus habueris administerium iustū.Quia si delinquētes inueneris[b],sub omni castigationedecentiinsuper ex emolumētis[c] eorum satisfieri lęsis[d] procurabis.Nō permittas priuilegijs aliquib⁹ vti nocētes[e]:sed illud solūeis in auxiliū obseruabis, vt vndique pueri horum quæ eis inferuntur,innoxijvi

a ¶ Sed siquis.]s.nostrorum subiectorum.

b ¶ Adierit.]s.te.

c ¶ Quest⁹.]i.cōquest⁹ rodamnū illatū ab aliquo à curia veniēte.

† Procurare.

d ¶ Procurari.]s.per te oportet.Accur.

e ¶ Cuiuscūq;.]i.à quocūq; q fit in aliquo foro nostrę curię transmissa.

f ¶ Diriguntur]i.dirigi cōsueuerūt & debent.

g ¶ Formarū.]s.cā.for-

20 mabat enim locus per quē aqua vt subijcit vel aliquid vtile reipublicę ducebat vel fiebat.sic & j.de eccle.ti.§.ad hoc sancimus.&.C.de sa.san.ec. l.ad instructiones.

h ¶ Domuum.]cōferri fortè volebat vt destrueret domus in publico facta,in qua destruenda expēsę sunt necessarię vt.ff.qđvi aut'clā.l.cōpetit.§.fi.& de ope.no.nū. l.fin.

† Facit ad hoc.c. porro. cū gl. iij. extra de priuil.

i ¶ Nostros subiectos.]accipe principiū & oportet te subaudi: nec permittere alicui dānificare &c.

40k ¶ Nec p talē.]abūdat hīc negatio.sic.s.eo. §.si tibi.Vel die nec p aliā nec p istā vt sic ad diuersa referātur.sic.s. de her.& fal.§.inordinatū.

l ¶ Ipse.]subaudi tu.

m ¶ Horum.]scilicet portuum & cęterorum.

n ¶ Omni.]quātum ad

50 collatores.Accur.

o ¶ Gestum.]i.gerēdū.

p ¶ Iussum est.]vt ipse dicit quia missus fit ad reficienda vel facienda supradicta.

q ¶ Suscipies.]s.tu.Sed cōtra.s.de nō alie.§. quia ✗ò verisimile.So.vt ibi sedilla cā ē fauorabilior.

60r ¶ Nuncias.]illā primā formā:vt.C.de pag. l.sicut sacrificia.&.l.iij. Et hoc est cōtra miserosp̄latos qtimēt intātū literas dñi papę vt nō audeāt reclamare:qđ facere nō debēt:vt hīc dicit &.j.vt nulli iud.§.& hæc verò iubemus.coll.ix.&.C.si contra ius vel vtili.pub.l.& si nō cognitio.

70 nec per hoc deseruunt legi,imo seruiunt & ꝓpter hoc papę vel p̄incipi:vt.C.de appel.l.fin.in fi.

s ¶ Vbertate.]i.ad hoc vt in necessarijs sit vbertas:qđ facere tenet:vt s.vt iudi.sine quoquo suffra.§.j.

t ¶ Et operū.]hoc ad inferiora respicit & facit ad hāc.ff.de offi.pcon. s.fi in aliquam.

v ¶ Ex ciuilibus.]aliās ex cuiuslbet.

x ¶ Partes.]s.operum:quod sequitur.

y ¶ Quę.]s.opera &c.vel dic partes.s.reipublicę.

z ¶ Facere.]ea q̄ sunt necessaria.sic inst.i p̄c.i fi.licet hoc malè seruet.

a ¶ Prędides.]vbū est,nō nomē hīc. b ¶ Inueneris.]p dictos milites.

80c ¶ Emolumentis.]id est bōis & eis deficientibus ex salarijs: vt.C.de executione rei iudicatę.l.stipendia.

d ¶ Lesis.]prouincialibus.

e ¶ Vti nocētes.]& sic nōvtētur scholares priuilegijs in delictis:licet Friderichus impator gñaliter eis concessit:magistri tñ & scholares illis priuilegijs quantū ad delicta renunciauerūt:cū per magistrum vel episcopum non poterāt plenè puniri delicta,quod publicè interest:vt.ff.de fideiuss.l.si à reo.§.fin.&.ff.ad.l.aqui.l.ita vulneratus .& sic redimus ad

Scholares in delictis priuilegio non vtuntur. Debēta puniri rei pub. interest.

a Concor. c. cū ab oī. cū glo. sup verbo expē sas.in medi. ibi , imo si pauperes. extra de vi. & ho.cle.

hoc ius,& facit ad hoc vt ſ.vt iud.fine quoquo ſuſſra.§.qđ aũt.&.C.vbi de crimi.agi opor.l.j.&.ij.&.j.vt omnes obe.iud.§.ij.col.v.Accur.

a ¶ Videãtur.]i.ſola impunitas eis pdeſt.ſic.ſ.de defen.ci.§.nulla.in fi.

b ¶ Inuaſiones.]ſ.rerũ immobiliũ,& apprehenſiones mobilium puniet per cõſili,ſiquis in tantam.vel per interdictum vnde vi.& p actũ.vi bo.rap.qñ ſunt mobilia: vt inſt,vi bo,rap,§.pe.& C.vnde vi.l.ſiquis in tã tã.&.ff de vi & vi arma.

20 l.j.j.reſponſo.

c ¶ Puniens.]cũ ẽt merũ habeat imperiũ.vt.ff. de of.preſid.l.illicitas.§. qui vniuerſas.

d ¶ Noſtras leges.]vt homicidã ſcđm legẽ cor. đ ſic.vt.ff.ad.l. cor.de ſi. l.iij.§.pe.adulterum p.l. iul.de adul.cui⁹ pœna ẽ

20 vt.C.ad le.iu.đ adul.l. quãuis.in fi.raptores.ẋ vt.C.de rap.vir.l.j.Acc.

e ¶ Supplicĩũ.]ſic collige vt aliorũ ſuppliciũ alios ſaluos faciat:vt.C. ad le.iu.rep.l.j.Sic impunitas aliquorum multos alios tradit morti & exitio.vnde dicit decretum

30 omultos tradit exitio qui liberat multorũ exitia cogitantẽ.ſ.occaſionaliter. vt.xxiij.q.iiij.eſtiniuſta. Et eſt ibi arg.q hoc ipſo q quis parcit malo intelligit nocere bono:vt.xx iij.q.iiij.ſi is qui ꝑlatus.

f ¶ Precipuè.]ſa.ad hoc j.de queſtore.§.maximè

40 &.j.de iudi.§.is qui.

g ¶ Talẽ.]facit.ff.de of. preſi.l,obſeruandũ.&.ſ. vt iud.ſine quoquo ſuf. §.eos.&.ff.deof.pc.l.nec q quã.§.circaaduocatos, Accur.

h ¶ Sed neq;.]Pone caſum ſic.Quidam timẽs vexationẽ alicui⁹,cõfugit ad eccleſiã petitã ꝑſi de vt pmittat eſſecuritatẽ in rebus & p.ſona.nũqđ hoc debet fieri? Rñ, nõ prõptẽ.i.paſſim vel ſine delectu cõcedẽdũ.nã in q⁹ uſdã nõ datur:vt j. px.§.& ſup hoc ſit dãda vel nõ,fit quẽdã examinatio mediocris.i.ſemiꝛoplena vel ſummatim.& ſi appareat danda,vltra xx.ies nõ datur,vel ſi data fuerit nõ ꝓtẽditur vltra & medio tpe deducatur in ius.ſ.& cõuenit & cõdemnat.& ita hæc ſunt vera ſi renũcietiecuritatiualꝭ nõ.ſed reſtituitur ſacris locis vel termi

70nis:&cũ debita loci reuerentia exigatur.loquitur aũt de ſecuritatis pmiſſione q dicitur iuſiurãdũ,& cõſtitutverbis tm̃:nõ q corporaliter tangãtur euãgelia:vt & alꝭ C.ſi mi.ſe ma.dixe.l ſi alterius. & fortẽ de ea loquitur.C.de ijs qui ad ec.cõf.l.ſi.& q ſit ſic caſus ponẽdus & litera exponẽda,probatur ex hoc & ſequenti.§.in nouella.eo.titu.Accur.

i ¶ Verba.]Mirabiliter gloſſat & concordat canon,ſit ſermo tuus, eſt eſt:non non:quod amplius eſt, à malo eſt.i.à malitia hominum inuentũ vt.ij.q.v.ſi quis preſbyter.Accur.

k ¶ Amplius.]id eſt amplum ſiue magnum.

80 l ¶ Contentiones.]iam cũ interim non poſſit cõdemnari,patet q retardatur factum agentis contra eum:quod diu eſſe non debet.Accur.

m ¶ Verbo.]i habita cauſe cognitione:vt.ſ.dixi ſecuritatẽ ei dederis.

n ¶ Aduerſus eũ.]cõueniendo eum ciuiliter.alꝭ enim ſi criminaliter non valet datum verbum:vt,.proxi.§.

o ¶ Deduces.]i in publico.

p ¶ Verbum.]hoc ſemper ponitur pro ſecuritate.

q ¶ Si hoc non.]i.fecerit,id eſt hoc verbo dato abſolutè non renuncia

nerit:& nõ egerit que iudicata ſunt aliãs.Accur.

r ¶ Temperatè.]faciendo miſsionẽ in poſſeſsionẽ pro menſura declaratũ debiti & hoc ante litis conteſt t.vt.j de exhib.& intro.reis.§.ſi verò col.v.C. de ijs q ad ecc.cõfu.l.fi.§.iij.Si verò iam lite conte.aufugit lnia diffinitiua dari poterit,ſiue in tpe qñ erat ſub dato verbo,vt hîc fuit ſi

10 rerũ priò mobilium poſſeſſa immobilium: & tertio nominum:vt.ff.de re iudica.l.à diuo pio.Acc.

s ¶ Neq; cuſtodies.]i.neq; dabis:& ſi dederis,non ſorues.neque poterit,contra te legem vel iuſtitiam inuocare, quã contempſit:vt.ff.de mi-

20 nor.l.auxilium.in fi.& q đ his ſpecialibus caſibus dicitur idem dicas ſi pro quocunq; maleficio fugerit vt ſubijcit,& ſ.de mona.§.ſi verò.

t ¶ Hoc patiẽtibus.] repete parcere conuenit.

v ¶ Leſum.]nã vbi eſt vnum de contrarijs,per

30 cõſequens tollitur reliquũ.ſic inſt.de tu.j.ñ.& ff.de iuſt.l.ſed & ſi pupillus.§.fin.

x ¶ Cogẽtur.]ſ.illi qui leſionẽ exactoribus inferunt:ſiue de ipſis clericis,ſiue de alijs.& facit ad hoc.C.de epiſ.audiẽ. l.addictos.&.j. vt liceat

40 ma.& auiẽ.§.pe.col.ix. &.j.de coll.§.nulli.Et vt hęc materia plenius intelligatur, diſtingue in fugiente an ſit liber vel ſeruus:& quodlibet ſub diſtingue in tria.nam ſeruus vel quia dominus nimiũ ſeuerus eſt in eum, fugit:& tunc cõpellitur

50 eum bonis cõditionib⁹ vendere:vt inſũt.de ijs q ſunt ſui vel alie.iur.§.fi. vel propter maleficium: & tunc domino reſtituitur:nec eſt ei danda ſecuritas,niſi modicum erit maleficium,& tũc tantũ danda erit ſecuritas:& domino reſtituiſ: vt.C.

60 de ijs qui ad eccl.conf. l.ſi ſeruus.&.l.ſi.§.ſi.&.j. de ſan.epiſc.§.ſiquis aũt col.ix,aut ob bonã conſciẽtiã:vt quia monach⁹ fieri vult:hoc caſu dño reſtituit ante triennium veniẽti data ab eo ſecũritate q ſuũ ſeruum ob hoc, non puniet:vt.ſ.de

70mona.§.ſi verò intra.& j.de ſanc.epiſ.§.ſi quis aũt ad monaſticã. In libero aũt dic q aut propter maleficiũ:& tũc ſerua qđ in.§.neq; aũt.dicitur.aut propter functionẽ vitãdã:& tũc ſerua hũc.§.publicorũ &c.aut ob aliã cauſam:puta ciuilẽ:& tũc ſerua.ſ.§.ſed neq;.& hoc in catholico.In hæretico aũt vel iudęo termini nõ cuſtodiũtur,niſi ad fidem redeat:vt.C.de ijs qui ad ec.cõf.l.j.

y ¶ Coges aũt.]ô preſes.

z ¶ Publicos exactores.]qui de publico mittuntur vt publica exigãt tributa vnâ cum preſide vel defenſore:vt.ſ.de defen.ciuita.§.deinde.

a ¶ Suſceptis.]dicitur autem ſuſceptũ ſcriptura in qua ſcribuntur ea

80 quę ſuſcipiũt exactores tributorũ vel œconomi eccleſiarũ noĩe pẽſionũ pro locationibus factis ab illis prelatis: quę penſiones appellantur debita fiſcalia,& ipſis ſoluẽtibus dat̃:vt.j de eccle.re,imo,alie.§.final. Nam cùm iſti publici exactores ſoluebant fiſco,recipiebant chartam confeſſionis ſoluti:& in hac ſcribebantur hęc omnia:vt.C.de fide inſtrum.l.pleres.&.j.vt ij qui ob.perhi.res mino.§.j colla.vj.

b ¶ In quibus.]id eſt pro quibus ea tributa dederunt ſubiecti.

c ¶ Ea dederunt.]ſcilicet quę dederunt.

Pœna vnius multorum eſt terror.

Caſum ponit.

† Concor. capit.& ſi Chriſtus. de iureiu. extra.

Contrariũ p aliud tollitur.

Suſceptę quid ſit.

† Significat Zygocephala in mẽtorum capita iugo illigata. hîc autẽ ponuntur pro eo qđ iuncti boues vno die exarare possunt: vt iugorũ appellatio apud Varronem & alios.

† Iugaliũ.

† Incustoditum.

Zygocephalorum†[a], aut iugorũ[b] aut iugaliarũ aut quolibet[c] modo per regiones nuncupantur: & pro quibus hęc & quęlibet[d] prædijs[e] exigũtur: & datorum quãtitatẽ[f], siue in speciebus siue in auro. Et interminaberis[g] eis & magnũ damnũ & manus amputationem, [h]si hoc qđ precipitur quidẽ semper: viq; nuc aũt custoditũ† est, nõ deinceps omnib⁹ modis seruet. ¶Si vero (vt assolet) declinationem[i] inuenĩant aliquã, dicentes[k] non posse iugorum pẽdi quantitatẽ: maxime quidẽ eos malignari putamus: sed tñ nihil hinc lędat fisc⁹ nec collatores. fiscus em sine ꝑiudicio omnia sua ꝓcipiat[l] & solenniter celebrata suscepta ꝓcipiat: ijs qui hęc exoluerint, nihil exigẽdis amplius. Causa vero in nullo lędatur & secundùm consuetudinẽ quidẽ tributa soluantur ab eis, & inferantur fisco. Nuncietur aũt ad gloriosissimos nostros præfectos de istis primitijs cogẽdis censualibus[m] nũcupatas[n] expositiões subtiliter dare: vt ex hoc fiat causę dijudicatio & sic interim secundùm consuetudinẽ quidẽ datis[o] fiscalib⁹ inculpabiliter inferendis[p]. Quod aũt in ijs quę dubitantur, glorioſissimi nostri prefecti iudicauerint: in ijs quę mouẽtur, hęc valere[q]: necessitatẽ[r] habẽtibus exactoribus post cognitam veritatẽ super his quæstionibus, & in illis decętero quãtitatem zygocephalorũ & aliorũ omniũ describere secundũ qđ à nobis iam ordinatũ est[s]. ¶Nõ ꝑmittas itaq; curialib⁹[t] aut cẽsualib⁹[v] dũ vendita sunt prędia eorum aut in alias personas[x] mutatur possessio, tergiuersationib⁹ vti quibusdã, & nõ transferri à vẽditorib⁹ ad emptores prędia[y]: sed coges eos omnino facere mutationes sine dãno[z]. ¶Si verò dixerint minus idoneos esse emptores, & propterea nõ[a] fieri migrationẽ: hoc ipm examinabis[b] sine quolibet dãno: & si quidẽ idonei fuerint emptores, coges fiscaliũ prędules[c] omnibus modis & sine quolibet dãno celebrare transpositionẽ[d]. ¶Si verò[e] pro veritate eos inueneris non satis idoneos: coges vẽditores hoc ipm ꝓfiteri ad gesta: quia periculo eorum transpositio fit fiscaliũ tributorum in eos[f] qui ab ipsis emũt[g]: hoc qđ etiã in Oriente nouimus in multis fieri gentibus. Sic enim neq; fisco nocebitur, & fiscalia tributa à possessorib⁹ inferentur. Vt autem alij quidem sint possessores alij verò collatores, esse nõ potest. Oportet enim maximè cõtra possessores fieri collationes: sed non contra non detinentes neq; possidentes terras[h].

¶ *Iudices & milites siue de una prouincia ad prouinciã aliã proficiscantur: siue ciuitates suæ prouinciæ circũcant, non debent tributa gratis expendere, nec angarijs affligere collatores: sed suo salario uiuere: nec debent iudices cuiuscũq; sint dignitatis, loci scruatores mittere. Bartol.*

¶Illud tamen te volumus nosse, quia si quando præceperimus ad alias fortè proficisci te prouincias competẽs est contentum te ijs quę de fisco largiuntur[i] †, non gratis expendere: neq; nostros subiectos atterere: sed ex quibus[k] in prouincia consistens expendebas. ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas, neq; angarijs[l] collatores affligẽtem: neq; te, neq; obediens tibi officiũ: sed propriis quidẽ subiugalib⁹[m], propria quę expẽsa agereiter: hoc ipsum custodiendo vel si nõ vltra terminos properes prouincię, sed propter quãdam occasionem necessariam circumeas ciuitates. Eos aũt qui vocantur loci seruatores, dare iudices in ciuitatibus ꝓuincię cui president (licet spectabiles viri vel clarissimi vel prędes sint) omnibus interdicimus[o] modis. Sed neq; similites aliqui sequantur[p] te, neq; illos gratis permittas expendere: sed ex proprijs emolumẽtis. Si verò non hoc egerint, sed ex tributis expenderint, & angarias acceperint[q]: omne quicquid dãni ficabuntur subiecti, hoc ex eorum emolumentis[r] exigens[s] proprio periculo[t] lęsis seruabis.

¶ *Præses permittere non debet occasione religionis prouinciam commoueri: & si contra laicũ crimẽ canonicũ moueatur cũ episcopo iudex laicus cognoscere debet & decidere. Barto.*

¶Neq; occasione religionum, hæresumq; quæstionis permittas alicui[v] ꝓuinciã cõmouere, aut aliter quandã perceptionẽ iniungi prouincię cui prędes. ipse verò prouidebis cũ competenti vtilitate fiscalibus, & quę alia sunt perscrutari, & non ꝑmittere aliquid citra nostras fieri prędeptiones occasio

a ¶Zygocephalorũ.]zygos iugum, cephas caput. inde dicitur zygocephalum animal portans, iugum, vt bos vel bubalus, vt puto.

b ¶Aut iugorũ.]nam & pro animali & pro ipso iugo aliquid soluebatur Romanis olim & pro corrigijs iugorũ, vt sequitur, quas iugalias appellant: cum quibus caput bouis ligatur. vel dic iugorum, scilicet de mulis: vt.ff.de ędi.edi.l. ędiles.§.ij.&.§.si fortè. Accur.

c ¶Quolibet.]repete ea quę quolibet.&c.

d ¶Quęlibet.]alia simili ꝛia vt.j.de colla.in prin. colla.ix.

e ¶Prędijs.]i.possessionibus prędiorum vel ꝑ quibus hęc & quęlibet alia similia exigant.

f ¶Quantitatẽ.]repete facere in suis de susceptis manifesta.

g ¶Interminaberis.]i.interdicendo minaberis.

h ¶Manus amputationẽ.]hoc imponitur publico executori qui nõ scribit supradicta. q̃ pœna est hodie gñaliscunq; debet incidi aliqđ membrum per.l.vt.j.vt nulli iudi.§.penul.

i ¶Declinationem.]quia aliquis dicit se non debere soluere, vel aliq &c.

k ¶Dicentes.]ipsi exactores.

l ¶Percipiat.]no. fiscũ seruari inquasi possessio ne accipiẽdi sine prędicio tamen exactorũ & collatorum: & facit ad hoc.ff.de publi.l.si publicanus.§.in omnibus.

m ¶Cẽsualibus.]i.exactoribus. sic dicti: quia cẽsuales faciunt scripturas vt diximus.s. in princip. huius.§.

n ¶Nũcupatas.]i.ꝑdicta relata quod illi nolunt soluere: & quare.

o ¶Datis.]s.interim.

p ¶Inferendis.]s.fisco ab exactoribus.

q ¶Hoc valere.]hoc est verũ quãdo est quæstio de ijs quæ soluũtur ad mẽsurã & in alijs exceptis dubitatiõib⁹ sup tributis metallorũ exigẽdis: quia tũc ad comitẽ sacrarũ largitionũ recurrit: vt.j.de col.§.eos aũt.

r ¶Necessitatem.]nã appellari nõ põt ab eius sententia: vt.ff.de off.ꝑt. l.j.§.his cunabulis.

s ¶Ordinatum.]vt.s. in princ. huius.§.

t ¶Curialibus.]qui ꝑ stabant aliquid nomine pẽsionũ quas habebant.

v ¶Censualibus.]qui cẽsum i auro vel argẽto vel similib⁹ pẽdebãt vt C.si propter publi.pẽsita.l.final.

x ¶Alias psonas.]quã ꝛoẽptores: vt quia donant vl alio titul. trãsferũt: vt C.sine cen.vel re.l.fina.

y ¶Prędia.]sine onere.

z ¶Dãno.]fisco inferẽdo. nã à possidẽte semper tributa ꝓsoluẽt: licet illi interpaꝺi fuerit: vt hîc &.ff.de pact.l.ius publicũ.&.l.inter. sed quãtũ est inter se valẽt illa pacta vt agãt vl prędictis ꝙbis vel alijs actionib⁹: vt.ff.de pac.l.epist.§.ij.

a ¶Non.]s.vellet.

b ¶Examinabis.]s.distinguendo: vt subijcit.

c ¶Prędules.]prędules appellat primos tributarios.

d ¶Transpositionẽ.]al̃s transmigrationem.

e ¶Si verò pro veritate.]hîc sumit aut.q̃ est ꝛoin.C.sine cẽ.vel rel l.ij.

f ¶Eos.]emptores. Acc.

g ¶Emũt.]nec minus à possidẽtib⁹ exigeẽ quasi res debeat magis quã ꝑsona: vt subijcit.&.ff.de pub.l.imperatores. sic & al̃s snĩa ꝑdio dat̃. vt.ff.d nego.gest.l.qui aliena.§. fi.& sic dico nõ esse corꝛectã.l.C.sine cẽsu.l.pe. &.ff.de pact.l.inter. Sed nũquid in Italia hęc locũ habẽt? Quidã dicũt ꝙ nõ: quia tributa & cẽsus soli prouinciales solũt: vt.C.de epis & cle. l.de his.&.ff.de cẽsi.l.j. ꝙbo subministrẽt. extra de ꝛode re.diui.§.ꝑ traditio nẽ.&.C.sine cen.vl̃ re.l. fi. Prima verior est. nec obstãt duę primæ leges quia in dñio trãsferẽdo dicũt nõ esse differẽtiã vt in cẽsu. Itẽ nec tertia de puicialib. tm̃ loq̃t. pẽsas. post me. ibi ordinarius autem extra de vit. & ho. cle. vbi dicit ꝙ ordinarius nunquãdebet habere expensas.

† Cõcor. c. inter cętera cum glo. super ꝙbo subtrahẽt. extra de offic. iud. cõcor. etiã cum hoc §. c. cum ab omni. cũ gl. sup verbo expẽsas. post me. ibi ordinarius autem extra de vit. & ho. cle. vbi dicit ꝙ ordinarius nunquãdebet habere expensas.

† Quidsignificent hę duę dictiones angaria, & parãgaria declarat Alciatus ĩ l. hac nostra. de ꝑpositis. cri culi. li xij codicis.

f ¶Largiũtur.]s.salario.

k ¶Ex quibus.]pecunijs &c.

l ¶Angarijs†.]Est aũt angaria opa ꝑsonę tãtũ. Parãgaria verò opera cũ sumptu: vt colligitur. C. de episcop. & cleric. l.ij. §.ad parangariam.

m ¶Subiugalib⁹.]i. si aliquid per boues vel ꝑ aliud animal qđ portet iugũ, faciat deferri: vt vinũ vel panem, hæc suis sumptibus faciat.

n ¶Necessariã.]vt forte sedet tumultũ in ciuitatibus: vt.s. de defen.ciui.§.nullã.&.§.deinde.

o ¶Interdicimus.]fac ad hoc.s. vt iudices si nequoquo suf.§.nulli.& j.vt nulli iud.j.rñ.col.ix. &.s. de defen.ci.§.nulla.

p ¶Sequãtur.]isti qui delegantur. Accur.

q ¶Acceperint.]milites q̃ sequũtur præsidẽ.

r ¶Emolumentis.]id ꝛoest stipendijs. & facit ad hoc.s. ꝑxi.§.illud.&.ff.đ off.ꝑt.l.illicitas.§.illicita &.§.ne quid.

s ¶Exigens.]s.tu.

t ¶Periculo.]id est si non feceris de bursa militũ, facias de tua.

v ¶Alicui.]s.epo vel abbati vl̃ alij simili ꝑsonę ꝰo sed hoc durũ videt, cũ al̃s tm̃ honorẽ eps habuerit vt etiã deo dixerit eũ cõicare: vt.s. quõ opor.epis.§.illud. in f.§. sed dic restringẽdũ hũc §.ad talia si dicat eps vel abbas ꝙ talis sit conuer

ſus vł monachꝰ vł quia dicat pizocaros: quaſi tã ipſe quã eiꝰ res ſint monaſterij, vt. ſ. de mona. §. illud. & ideo exẽptè ab hmõi collationibꝰ: vt. j. de ſan. epi. §. ſi qñ. col ix. & in cõſt. friderichi. §. j. vel aut œconomꝰ: vt. C. de epi. & cle. l. ij. hęc ergo cã per prędẽ cognoſcitur: vt hîc. ſed quęſtio hęreſis vnã cum epiſcopo: vt. j. §. proxi.

a ¶ Si verò.] hoc refert an id quod dixit hęreſumq; &c.

b ¶ Canonicũ.] vt ď articuliſ fidei qui ſunt. C. de ſum. tri. l. ſi. vel ſimõia à laico cõmiſſa: vt. ſ. quõ opor. epiſ. §. ſiquis autẽ. Aliud ſi clerico obijciť. vt. j. vt cleric. apud ppri. epi. con. §. ſi. contra.

c ¶ Diſponere.] repete prouidebis. qď eſt. §. px.

d ¶ Orthodoxã.] i. ſi vult cõuerti & eſſe bonꝰ alꝰ vt infamis & deo & alijs pœnis quibꝰ hęretici ſunt ſuppoſiti. & hîc erit, vt C. de ſum. tri. & fi de cath. l. j. & de hęre. l. iij. de ſimõia aũt puniť: vt. ſ. quõ opor. epiſc. §. & hanc non pecunijs.

e ¶ Generi.] & legi. i. agnatis. & cognatis. q ex lege vocãtur icđm. Al. vt j. de hę. abinteſt. §. ſi igit. Sed ſi dicas toti generi i. agnatis vſq; ad. x. gradum: cognatis vſq; ad vij. vt inſti. de ſucceſ. cogno. §. ſi. tũc erit cõtra. j. vt nul. iud. §. ſi. Itẽ quali tercũq; dicas, erit cõtra. 40 ſ. de inceſt. nup. §. j. Sed ſolue vtrũq; cõtra. vt ibi de. ince. nup. dixim. Acc.

f ¶ Illi.] i. prędes. Acc.

g ¶ Dimittunt.] qď fieri nõ debet: vt dixim. ſ. de inceſt. nupt. j. reponi.

h ¶ Patrocinia quoq; iniuſta.] quę fiũt facta ceſſione in potentiorem 50 vt. C. ne li. potẽtio. l. j. vt aliàs aſſumpto patrocinio potentis.

i ¶ Vitas.] ſ. iniuſtè, vt dictũ eſt & ad hoc ẽt. C. de aduo. di. iud. l. aduocati.

k ¶ Ei.] ſ. chẽtulo. & hoc exaudi iniuſtè: vt ſi fiat pactũ lite pẽdente: vt. C. de poſtulan. l. q qs. §. prę 60 terea, vł etiã ſi priꝰ fiat: ſi non eſt facta ſcriptura de hoc: vt. C. de vſuf. l. j.

† Concor. iij. q. iij. c. iudicet.

l ¶ Leſionẽ.] ſ. iniuſtè vt qa videat ſe iniuſtam cãm fouere: vt. C. de iu. l. rẽ nõ noua. §. patroni. qď tñ licet lege cauãť & ẽt vt iurẽt: vt ibi dicit tñ cõſuetudine nõ habetur 70 icđm. B. qď eſt verũ, q̃ in hac parte vincit lęgẽ: vt. ff. de legi. & ſenatuſconſul. l. de quibus. &. ff. cõ. prędi. l. venditer. § ſi conſtat. &. ff. ad. l. rhod. de iac. l. lege. Accurſius.

m ¶ Fiſcũ.] hoc. i. intellige vt dictũ eſt. pxi. ſ. iniuſtè. Ideo aũt ſpãliter de eo ponit, ne videat neglectũ qď ſpãlius erat cõprehẽdẽdũ: vt. ff. de iniu. l. itẽ apud labeonẽ. §. hoc edictũ. Vel dic q̃ loquť de eo q aduocatus fuerat fiſci: qui contra eũ in ea cã eſſe non debet: vt. C. de aduo. fiſci. l. j. & iij. niſi in caſu: vt. ff. de poſtu. l. fi.

n ¶ Obijcere.] i. pmittere chẽtulo.

o ¶ Tibi.] ſ. prędi. Acc.

p ¶ Hec.] i. ſupradicta.

q ¶ Dominij.] i. potẽtię. & facit ad hoc. ſ. qũo opor. epiſ. §. qď aũt. in fi. §o §. &. C. ne lice. po. l. j. &. ſ. vt iud. ſine quoquo ſuffra. §. quod autẽ. in fina, ſ ¶ Agricolas.] loquit vt puto de omni laboratore ſiue adſcriptitio ſiue nõ, cũ p oẽm exactio ceſſet tributorũ terra non afferẽte fructũ ſuum: cũ ecõtra qlibet recipiẽs teneatur, vt in fi. huius. §. & facit ad hoc. C. de agric. & cenſ. l. oẽs. li. x). &. j. vt nulli iud. §. ſi verò qs. col. ix. &. C. ne rei dñi. vel tẽp. l. j. &. C. vbi cau. ſta. l. j. &. C. vbi qs decu. vel cohor. l. j. & in conſt. fride. §. fi. Et ſic no. q poteſtas vendicat ciuẽ ſuũ vel comitiuũ, vt dictum ſit: licet hęc in Italia nõ videantur habere locũ, quę tributa nõ pręſtant: vt diximus. ſ. e. §. nõ permittas. Sed certè ob alia poterat reuocare vt ſubeat. ſ. onera ciuitatis. vt. C. de decur. l. nullus qualibet. Item cõuenit vnũ quẽq; &c. vt. ſ. de defenſ. ciuita. §. ſi qua verò. & facit ad hoc. ff. de rei vẽ. l. j. ſed in nouel. de aſcriptitijs tantũ loquitur hic. §.

s ¶ Cito.] intra. xx. dies fortè ſecundũ R. vt. ff. de ſeruis fu. l. j. §. j. &. ſ. eo. §. ſed neq;.

lè, vt ſi plurimũt mãſerint inobedientesv oẽ qcqd in onusx puinciæ eſtw illorũ poſſeſſiõibꝰ imponas. Si verò in alijs puincijs agricolæ dicãt eſſe cõſtituti, literis vtẽris publicis ad puinciarũ pſides vt ĩ eas fugiẽtes agricolas cõfitentesa aut cõuictos tradãt poſſeſſiõibꝰ, & reuocent ad puinciã cui pſides, & inobediẽtes veheméter corripies minꝰ idoneorũ adiectiõeb †. Cõpetes eẽ eſt talia ſtudẽtẽ, hinc onꝰ & rerũ diminutionẽ in ſuã facultatẽ cognoſcere, vt miorat cognoſcat quantũ eſt lędere & delinquere in alios. Sed hoc ipm age, ſiue prędia poſſidetes in puincia ſint, ſiue aliquorũ alijs cõpetẽtiũ gubernatores ſint. Oportet etem & poſſeſſoresd illa ſolũ habere quę eis dat lex: & gubernatorese alienarũ illis pſidesolũmõ q̃ p cõductionẽ aut alĩ legitimũ eis ſunt tradita modũ: extraneisf aũt abſtinere: & nõ pui dereqde alijsg, lędereverò alioſh, & ſibimet lucrum impiũ ex hoc acquirere.

v ¶ Inobediẽtes.] nolẽtes reddere agricolas quos ſuſceperũt.

x ¶ Cnus.] i. damnum.

w ¶ Eſt.] Job hoc q̃ non redduntur.

z ¶ Illorum.] ſ. qui ſuſceperunt.

a ¶ Confitentes.] ſpõtè.

b ¶ Adiectione.] ſ. vtĩ eo ĩ quo illi fugiẽtes minꝰ idõei iueniũť. hoc adijciatur illis qui eos recipiũt. ſic & aliàs. ff. de ẏb. oblig. l. decẽ. &. ff. ſi cert. pet. l. fi.

† addictione. Italia tributa non ſoluit.

c ¶ In prouincia.] ſint i. ſiue illi poſſideãt. i. habeãt p̃dia aliqua in ſuo dominio, ſiue nõ, ſed cõ 30 ducta vel precario, in q̃bus prędijs receperãt ſupradictas perſonas.

d ¶ Poſſeſſores.] i. dominos quando fuerunt coloni, vel ipſis rectoribus prouinciarum quando prorius liberi: qui poſſeſſores dicuntur domini ratione iuriſdictio 40 nis, vt aliás dicit quis ius poſſidere: vt. ff. de petit. hęre. l. regulariter.

e ¶ Gubernatores.] vt caſtaldi.

f ¶ Extraneis.] id eſt rebus ad ſe non pertinẽtibus.

g ¶ Alijs.] vt dominis p̃diorum, quorũ ſunt con 50 ductores. Accurſius.

h ¶ Alios.] dominos poſſeſſionum vnde prędictę perſonę fugiunt.

i ¶ Titulos[a].] id eſt ſcripturas quaſdam in quibus continetur q̃ hoc prędium ſit talis hominis, quaſi aliquod priuilegium ante alios homi 60 nes habeat: ſic & aliâs titulus pro priuilegio ponitur: vt. j. de eccleſi. titul. col. ix. Vel vexillum aliquod erat. Et vt plenè hęc intelligantur, diſtingue: aut imponit p̃dio alieno nomẽ ſuum, aut alienum alieno, aut ſuum 70 ſuo. Prio caſu ſi eſt plebeius, damnatur ad mortẽ: nõ plebeius in metallũ damnatur, & omnia ſua confiſcatur. vt hîc, &. C. vt nemo pri. titu. prę. ſuis vel ali. l ij. & idem dicas in ſecundo caſu quãdo alienũ alieno: licet nõ tãtus videatur excellus. Si verò alienum ſuo, perdit illud: & alia omnia bona ſua dantur in fiſcum, & afficitur in metallũ: vt. C. de ijs quę pœ. no. l. j. Sed in quarto caſu vbi ſuum ſuo: prędiũ illud amittit: vt. C. vt nemo priua. l. j.

a Quibus modis dicť titulus vide ĩ gl. in. c. fi. de offi. archiepiſ. & in c. duduma. j. e. tra de elec.

¶ Titulosi aũt ponere p̃diis alienis aut ergaſterijsk in ciuitatibꝰ cõſtitutis, & ſupſcribere ſua vocabula ita p̃ſumẽtibꝰ piculoſum eẽſcias vt agnoſcãt, qa hæc agẽtes ipſi ſuã ſubſtãtiã applicabũt fiſco. Si enim cãm ſoli imperio & fiſco delatã tẽtauerit aliqs arripere, in ſuis agnoſcat experimẽtũl & ſuism reb⁹ titulis impoſitis publicis fiat alijs exẽplũn abſtinẽtię, qui ijſdẽ ĩplicant malis ſimilibus ſubdendis pœnis.

¶ Hęc igiť oĩa[o] obſeruap ſciens noſtrã circa te volũtatẽ atq; ſentẽtiam, qualis quidẽ erit q delinquẽte te, qualis aũt p̃bator & noſtra

i ¶ Titulos.] id eſt damnum. Accur.

k ¶ Ergaſterijs.] i. ortis vacantibus in ciuitate: vel dic ſtationibus: vt j. de aliena. & emphy. §. j.

l ¶ Experimentũ.] id eſt damnum. Accur.

m ¶ Suis,] quondã. nam modo ſunt confiſcata. Sed cõtra. ſ. eo. §. oportet ſed hoc in grauioribus: illud in leuioribus. Hodie verò dicť vt diximus ſ. de inceſt. nup. §. j. Accurſius.

n ¶ Exemplũ.] Felix quẽ faciũt aliena pericula cautũ. & alibi: Caſus dementis correctio ſit ſapientis.

o ¶ Hec omnia.] quę in hac conſtitutione dicta ſunt.

p ¶ Obſerua.] tu preſes.

q ¶ Erit.] voluntas noſtra.

r ¶ Probato.] licet te.

a Ingredieris.]aliâs ingrediens.
b Damno.]ſcilicet expenſarum.q.d.cum paruo ſumptu.
c In quibus.]id eſt cum quibus mandatis.
d Præſentem.]Not.malam grammaticam,id eſt præſens.& ſic dicas de alijs duabus partibus hîc poſitus.
e Si quidem.] i.certè.Hîc no.adhuc duo p̃cepta:vthîc,&.§.ſeq.Et eſt notabile q̃ miles nõ eſt,nõ militet:vt hîc,& C.q mili.nõ poſ.l.iij. & iiij.&.l.pe.li.xij.p̃ter angarios,q potuerũtmilitare in omni militia p̃terq̃ armata:vt.C.neg. ne mili.l.j.li.xij.Fit aũt miles p̃ ſolennitatem quandã: vt puta p̃ examinationẽ vt.C.q mili.non poſ.l.j. & ſacramẽti præſtationem:q̃ mortem nõ euitet reipub.cã:vt.ff.exqb. eau.ma.l.pe.Item per enſis additionẽ:vt.ff.de mili. teſta.l. filiusfamilias. Item ſtigma.i. nota publica debet brachijs imponi vt recognoſcantur: vt.C de fabri.l.iij.li.xj. & vltimus in numero aliorũ debetſcribi:vt.ff. de mili. teſta.l. ex eo. & talibus militibus priuilegia militaria dantur, non alijs:vt.ff.de mi.teſta.l.fi.
f Super alia.] i.ſup alia præcepta prædicta.
g Cum alijs.] appa-
ruit.Azo.
h Quatenus.]repete,puidebis. & ſubaudi quatenusdebeas.Accur.
i Cõſtiterit.]ſubaudi tibi aliâs conſtitutos.
k Nunciare.] ſ.ad nos vel committere.
l Hoc.]ſ. debes examinare ſi fortè &c.Acc.
m Inquiſitione.] quia nõ cõfiteanť. nam tunc nullę partes eſſent iudicis in cognoſcendo: vt arg.ff.ad.l.aquil.l. p̃ide.&.C. quorũ.ap.l.ij.
n Talibus.] ſ.hominibus vel delictis.
o DE TRIENTE ET SEMISSE &c.
p De triente hoc expeditur.j.uſq; ad illũ.§. neq; illo.
q Succeßionibus.hoc dicitur.j.§. conſideremus.
r Et collationibus. hoc dicitur.j.eo.§.illud.
s Diſtributionibus. hoc j.eo.§. quod ſæpe.
t Necnon literarum.hoc j.e.§.ſtudium.& §.illud quoque.

Artem nõ exerceat q illã ignorat.

Militis creatio.

† Legendũ certè, faciũt p̃ſtibi cingulũ diuturnũ & gloſius: vt benè ſuſpicatur Accurſius. Nam cingulo nõ dicimꝰ,ſed cingulum.

Iam quidẽ. Ex principio huius conſtitutionis vſq; ad.§.neq; illo.ſumitur aut. nouiſſima,quę eſt ſignata.C.de inoffi.teſta.l.cùm quæritur.

v Dicimus Romanorum.]ſuperfluè dicitur,cùm Romanorũ tantùm dicatur reſpub.vt.ff.de verbo.ſig.l. eum qui. ſed impropriè etiam cuiuſlibet ciuitatis:vt.ff.de publi.l.ted & hi.§.j.
x Codices.]id eſt libri.nam codex generaliter omnis liber dicitur.
y Scripſerunt.]ſ.de teſta.vt.ff.de teſta. & ſe.tit.vſq; ad tit.de bo.poſ. ſtatum præſcriptionum.
z Imperatorum.]vt.C.de teſtamen.mili.l.iij. & abinde vſq; ad tra
a A nobis.]vt patet in finibus dictorum titulorum codicis vbi leges Iuſtiniani ſunt.

ſequẽte præcepta,ac legis.Moxautẽ vt.ingredieris[a] prouinciã,cõuocatis omnibus in metropoli cõſtitutis (dicimus autẽ Deo amabili epo & venerabili clero & nobilibus ciuitatis)inſinuabis hæc nra ſacra p̃cepta ſubgeſtorũ iſinuatione:& propones exemplar eorũ publicè nõ ſolùm in metropoli,ſed etiã in alijs p̃uincię ciuitatibꝰ trãſmittẽs ea p̃ officiales tuos ſine dãno[b] vt oẽs cognoſcãt in q̃bus[c] ſuſcepiſti cingulũ, & videãt ſi hoc conſeruas, & noſtro dignũ temetipſum oſtedis iudicio.hęc enim cõſeruata apud te faciũt p̃ſentem[d] tibi cingulũ diuturniore & glorioſiore[†]. ¶ Siqdem[e] ſup alia[f], neq; armis vti nõ militantẽ permittes aliquẽ. Hęc te & Deo & legibus & nobis chariſsimũ cõſtituũt. Sed & illud prouidebis,vt ſi quis eorum q̃ populum in turbas ſolicitare tentãt, aliquando aõ hac magna ciuitate fugerit,aut ſolꝰ aut cum alijs[g],& venerit in p̃uinciã cui præes:quatenꝰ[h] inueſtigare de hoc,& examinare cũ omni ſubtilitate & cautela cures, & vbi cõſtiterit[i],nuncia re[k] hoc[l],ſi fortè digne inq̃ſitiõe[m] ſint p̃ſonę,& adduci ad hãc felicisſimã ciuitatem,& pœnas ſuſtẽtare,quas lex de talibus[n] conſtituit. Datũ calen. Maij Conſtantinop. Beliſario viceconſul.lxxviij.

TITVLVS V.

De triente & ſemiſſe[o],& ſucceſsionibus[p] filiorũ & nepotum naturalium:& collationibus[q] vel diſtributionibus[r],necnon & literarum[s] aut numerationũ atque rerum ex quibus detinent inficiationibus.

¶ *Liberis à parẽtibus triens aut ſemis ſecundũ liberorũ numerũ quoquo relicti titulo debetur, antiqua lege ceſſante:his obtinentibus in omnibus quibus quarta portio p̃ legem de inofficioſo teſtamento debetur:exceptis liberis curialiũ quibus nouem unciæ debentur:ſed liberi à parentibus uſufructu portionis debitæ defraudari non poſſunt.Bartolus.*

Imperator Iuſtinianus.a. Ioanni glorioſiſſ. præfecto ſacrorum per Orientem prætorio-
rum,iterum conſule & patricio.

Iam quidẽ[t] magnę huic,&,vt ita quis dicat,bene à Deo cõſtitutæ reipubli.(dicimus[v] Romanorum)plurima de teſtamentis diſpoſita ſunt, & pleni legum codices[x] de talibus cõſiſtunt,& non ſolùm ſapientes antiqui hæc ſcripſerunt[y],aut priorũ poteſtas imperatorũ[z]:ſed etiam à nobis[a] iam nõ aliquo priorũ principũ minus legiſlationis p̃latione p̃lati[b] ſunt. Deum vero ſemper cõſiderãtes[c], & quatenus ei placidi videamur, & aliquid[d] bonorũ dignũ in nobis agamus:nitimur aliquid adinuenire[e] ſemp & naturæ cõſequẽs, & quod poſsit priora[f] corrigere. ¶ Frequẽter igitur & alia vice mi ratiſumus quomodo legitimis & beneuolis[g] filijs,quibus[h] agũt gratias parentes,quibusq; qđ relinquitur,iam etiam debituni[i] vocant: ſolùm triuncium[k] definierunt[l] ex neceſsitate[m] relinqui:reliquũ verò iacet in volũtate parentũ: & capiunt qdem cognati oia[n], & extranei[o],vel[p] cũ libertate ſerui[q]: filij verò licet multi cõſiſtãt,etiã ſi nihil offenderint parentes,cõfundũtur,& triunciũ dividũt ſolũ:vel ſi decẽ fortè aut amplꝰ fuerint,pauperes erũt[r] filij donec vixerint patres,idonei[s].Hæc[t] nos mouerunt corrigere legẽ[v],& nõ eã deſpicere[x] ſemp erubeſcentes:taliq; modo determinare cãni,vt ſi qde vnius eſt filij pater aut mater,aut duorũ vel triũ,vel quatuor nõ triuncium eis relinqui[y] ſolùm,ſed tertiã[z] † p̃ priæ ſubſtãtiæ partem:hoc eſt vncias quatuor: & hãc eſſe definitam menſurã vſq; ad prædictum numerũ[a].Si vero vltra quatuor habuerint filios:mediam eis totius ſubſtantię relinqui partẽ:vt ſexuncium[b] ſit oĩno qđ debeť[c]: ſingulis ex æquo quadriunciũ vel ſexunciũ

a Concorglo.in.c.paſtoralis ſup verbo lucio .in me. extra de decimis.

b Prolati.]ſcilicet legum codices.
c Conſiderantes.]ſcilicet nos.
d Aliquid.]repete quatenus quod eſt.§.
e Adinuenire c.]ſic.j.vt factæ no.con.col.v.
f Priora.]ſ.malè poſita.nam noſtras nõ piget leges emendare:vt j. vt fra.ſil.j.rũ.colla.ix.aliás cõtra:vt.j.quib.mo.nat. effi.ſui.§.tribus.col.vij.
g Beneuolis.]vt gratũ ſunt & obſequio ſi erga parentes.ſi enim eſſent ingrati, nec olim nec hodie eſt neceſſe aliquid eis relinqui: vt.j. de immen. do. in filios. colla.vij.§.fi.
h Quibus.] ſ.filijs.
i Debitũ vocant.] ſ.iuriſconſulti & imperatores. Et hoc eſt naturæ inſtinctu: vt.ff. vnde libe.l.ſcripto in fi &.C. de codici.l.fi.&.ff.đ bodã.l.fi.in prin.Imõ etiã nõ ſolùm eis debitũ dicitur,ſed etiã dñi dicunť viuo patre[a]:vt inſtit. de hære.quali.& dif.§.ſui. &.ff.de lib.& poſth.l.in ſuis.& eſt ratio,cũ vnũ & idẽ eſſe præſumant: vt.C.de impube. & ali. ſub.l.fi.& inſti.de inuti. ſtipul.§.ei qui.&.§.poſt mortem.
k Triuncium.]id eſt tres vncias.
l Definierunt.]ſ.iuriſconſulti:vt.C.de inof ſi.teſt.l.cùm quæritur. &.l. parentibus. &.ff.de inof.teſta.l.papi.§. quoniam autem.& inſtit.de inoffi.teſta.§.fi.
m Ex neceſsitate.] ſ.conſecutiua. nam niſi hæc faciant, rumpetur teſt.p querelã inofficioſi.ſic inſti.de exhæ. li.§. poſthumorũ.&.ff.de inius.teſta.l.poſthumorũ. in fi.hodie verò ad ſupplemẽtũ agiť ſi aliquid relinquitur:vt.C. de inoffic.teſta.l.omnimodo.
n Omnia.] ſ.quæ ſuperſunt.ſ.dodrantem.
o Extranei.] ſcilicet inſtituti.
p Vel.]pro etiam.
q Serui.] i.inſtituti: non aliâs niſi in caſu q̃ hæres volũtatem defuncti nõ cõplet, & alij nõ ſunt teſtõ nominati qui velint:vt.ſ.de hæred.& fal.§.ſi vrò autem.
r Erunt.]poſt parentis obitum.
s Idonei.]nã ſuſtẽtabat eos pater in neceſſarijs,qđ facere debebat niſi filius ſuiſſet opifex vnde poſsit viuere:vt.ff. de lib.agno.l.ſi qs ali.§. filius.&.§.non tantùm.
t Hæc.] quia datur

† Concor. c.rainuti⁹. in gl. ſup verbo, trebellia.poſt princ. ibi, & hæc hodie. extra de teſta. b Et honeſtè poſſet exercere artem ſuam: aliâs ſecus. per Bart. & Alex. in.§. hîc alleg.

parum filijs.
v Legem.]quæ de iſta crudelitate loquebatur.
x Deſpicere]id eſt præterire quin augeam⁹ illam quartam.Acc.
y Relinqui.]ſcilicet volumus.
z Tertiam.]ſcilicet partem.
a Numerum.]ſcilicet quatuor filiorum vel pauciorum. Accurſius.
b Sexuncium.]id eſt ſex vncias,vt dixerat hîc.Accur.
c Debetur.] ſ.inſtinctu naturæ:vt dixim⁹.ſ.§.pxi.nõ vi pacti.alioꝝ æs alienũ nõ detraherei:qđ fit:vt.ff.de inoffi.teſt.papi.§.quarta. ſi aũt minus habet:tunc agit ad ſupplementum:vt.C.de inoffi.teſta.l. nimus.

si autem nihil, tunc exhęredatus agit querela. Pręteritus si est emancipatus, per contra tabulas. Vel si suus est, dicit etiam ipso iure nullum: vt in ſtitu. de exhęre. lib. in prin. &. C. de lib. præte. l. fi.

a ¶ Et hoc.] ſcđ dixi ex æquo inter eos fieri diuiſionem: nō fit interdum quō ad effectū, cùm in ipſa diuiſione liceat contrahentibus decipere inter ſe re ipſa vt ſequitur: vt. ff. de mi. l. in causæ. §. pe. & loc. l. item ſi. §. quemadmodum. Acc.

10 b ¶ Percipientibus.] ex ipſa diuiſione.

c ¶ Contigerit.] ſ. iure ſucceſsionis licet non nunquā diſpar ſit emolumentū inæqualiter facta diuiſione.

d ¶ In qualitate.] pro ut melius poſſunt bona fide vbi res hæreditarię

20 in ſpecie ſunt.

e ¶ Quantitate.] vbi ſunt res hæreditariæ in quantitatibus: vt. ff. de verb. obl. l. ſtipulationū.

f ¶ Relinquat.] not. nō intereſſe quo titulo vł iure filij hæc habeāt. Sed contra: vt. j. vt cùm de app. cog. §. aliud. col.

30 viij. nam tantùm iure inſtitutionis debetur: vt ibi dicitur. Sed ſolue vt ibi.

g ¶ Octuncium.] vbi fuerint quatuor vł pauciores, vel ſexunciū vbi fuerint vltra quatuor. Sed qđ ſi ſint vltra quatuor, puta decem: & qua-

40 tuor tantùm vel pauciores ex his exhæredāt vel præterit: nūquid trientē vel ſemiſſem eis dabit ſuæ partis? Rñ. ſemiſſem, cùm ppter numerū & ſua legitima[a] ſit diminuta: qū hæc conſti. velle videt. nam & aliās dicitur nil eſſe adeo ma-

50 gnum quin fiat inſenſibile ſi per plures partes diuidatur: vt. j. de natu. libe. in curia[b] de pub. in princip.

h ¶ Natura.] id eſt filij qui naturaliter procreā tur: ſiue iure naturali: vt. j. eo. §. neq; illo. & in ſtitu. de iure natu. §. j.

60 i ¶ Accedere.] ſcilicet licebit patri dare in extraneos: nō autē prī. & facit ad hoc. ſ. de non eligen. §. cùm igitur. in fi. §.

k ¶ Hoc obſeruando in omnibus.] ſcilicet filijs & nepotibus & cæteris inferioribus cum his omnibus detur iure veteri querela: vt. ff. de inoffi. teſta. l. j. &. l. nō enim. Sed nūquid in ſuperioribus quarta debita olim augebatur per hanc legem? Reſpon. quidam q nō: vt. j. eo. §. prohibemus. in fi. §. & in nouel. eo. tit. Item quia nō inuenitur expreſsè dictū: ergo in ſua manet vetuſtate: vt. C. de appel. l. præcipimus. in fi. Sed contra eſt vt putō[c]: nam hæc ſunt verba generalia in omnibus perſonis &c. ergo generaliter intelligenda: vt. ff. de aleæ luſu. l. j. §. penul. &. ff. de ſerui.

70 vrb. præ. l. ſi ſeruus. in fi. conſtat autem patrem & cæteros ſuperiores olim habuiſſe hoc ius contra filiorum teſtamenta: vt filij habeant contra eos: vt. ff. de inoffi. teſta. l. j. &. l. nam & ſi. vt inſti. de inoffi. teſt. in prin. ergo hodie illud ius augetur, vi hîc manifeſtè dicit. Item nunquid aliæ quartæ[d] per hanc cōſtitutionem augentur. vt in Trebellianica & iure inſtitutionis & conſtitutione diui Pij in bonis arrogatoris: vt. ff. de inoffic. teſta. l. papinianus. §. ſi quis ex his? Reſpon. nō puto[e], cùm hoc non velit hęc conſti. dicere. arg. C. de teſt. l. ſancimus. &. C. de app. l. ꝓcipimus. in fi.

l ¶ Excipiatur.] ſcilicet de prædictis in. §. proxi. ſ. Accur.

m ¶ Lex.] quam non habemus: ſed eius ſententia eſt. j. eo. quib. mo. na-

80 tū. eſſi. ſui. §. ſi quis autem. col. vij. Accur.

n ¶ Curialibus.] ſcilicet viris. ſed hoc non videtur locum poſſe habere vbi duo ſunt filij, ſcilicet curialis & nō curialis, vel ambo curiales, vel filiæ nuptæ curiali. ſi enim curiali dederit nouem vncias, non remanent alijs niſi tres: cùm ſupra dictum ſit quòd præteritus vel exhæredatus vnus, vel duo vel tres debeant habere quatuor vncias? Reſpon. Io. tradē do generalem regulam & in computatione Falcidiæ & in omnibus ſimilibus, quòd vbi plures ſunt, nec quantitatem lex definuit, tacitè ſingulis decreſcit pro rata portione, ſicut & accreſcit: vt. ff. de hære. inſtitutio. l. interdū. §. ſed ſi aliter. &. §. ſed ſi exceſſerit. & inſtitu. de hæred. inſtitu. §. ſi plures. Vel melius quilibet debet habere noniuncium id eſt tres partes eius partis quam habere debet ab inteſtato quando ſunt omnes curiales vel filiæ curialibus nuptę, aliâs non curiales ſemiuncium vel quadriuncium. & ſecūdùm hæc omnia plana ſunt. alij dicūt[f] quòd hîc erat tantùm vnus curialis. non habet noniuncium, vł ſi erat filia curiali nupta, ſola erat: quod recidit in idē. Sed hoc plus contra dicebant: quia ſi legitimi eſſent, & huius filij curiæ dati cum illis: tunc non poteſt habere plus curiæ datus quā legitimus: vt. j. quib. mo. natu. effici. ſui. §. ſi quis igitur. &. §. quoniam variæ. &. §. ſi quis autem. licet fortè poſſet dici quod ſuperiora habent locum quando omnes ſunt legitimi: ſed quidā erant curię obligati: alij non. Accurſius.

f Et melius Iac. de bel. hic. Fulg. & Iaſō in auſ. noniſsima. C. de moff. teſta.

o ¶ Seruandis.] imouideantur omnes correctę quod dic vt. j. vt cùm de appel. cogno. §. aliud.

p ¶ De ingratis.] vt. ſ. de hæred. & falcid. §. exhæredatos.

q ¶ Naturalibus.] vt C. de natu. lib. per totū. ſed quædam ex illis corrigētur aliâs: vt. j. quib. mod. natu. effi. ſui.

r ¶ Auximus.] vt ꝓxi. §. Accurſius.

s ¶ Occaſionem.] nam quia conceditur à lege relinquere vxori vſumfructum rerū ſuarum, ſumebat occaſionē vt etiā ſic aufferret illum vſumfructum filijs de legitima. ſic aliâs: vt. ſ. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. deinde ſi volumus. &. §. an certè.

t ¶ In duram.] id eſt magnam. duæ partes ſunt.

v ¶ Nec vt viros.] Nō. viros debere eſſe fortes & robuſtos. ſic infra de nu. §. per occaſionem.

† In ſcriptis nſis exemp. nō habet hoc totū quē admodū ab &c. vſque ad vocem, decętero.

Virosfortes eſſe oportet.

x ¶ Nudam.] & illam fortè non totam.

y ¶ Teſtamentis.] id eſt teſtatoribus, vel ſubaudi in.

z ¶ Acquirere.] quod ſtudēre videntur parentes totum vſumfructum filijs adimentes.

a ¶ Vnde.] interrogauatiuè lege.

b ¶ Filios habenti.] Hîc eſt argumentum ſolis liberis auctam eſſe portionem ſecundùm Albericus quod diximus ſupra plenè. §. hæc nos. infine.

c ¶ Relinquat.] hoc eſt commune in omni quarta: vt. ff. ad legem falcidiam. l. quod de bonis. §. fructus. &. ff. ad trebelli. l. mulier. §. ſi hęres. Et facit ad hunc. §. C. de inofficioſo teſtemento. l. quoniam in prioribus. Sed contra eſt. ff. de vſufructu legat. l. vxori meæ. ſed hæc corrigitur[g]: vt argumentaſ. C. de inofficioſo teſtamento. l. ſcimus. §. cùm autem. Vel ibi ſi rectè inſpiciatur, non grauatur: quia omnium rerum proprietatem habet: quod plus eſt. argumentum inſtitution. per quas perſonas nobis acquiritur. §. hoc quoq;. Item contra. ff. de inofficioſo teſtamento. l. papinianus. §. quarta autem. Sed quod ibi dicit in libertatibus eum grauari vt tantùm minorem quartam habeat: dico correctum per hoc quod hîc dicitur cùm in nullo poſsit grauari. ſed nunquid poteſt aliquo caſu filius fraudari? Reſpondeo ſic ſecundùm Ioannem, vt ſi habeat tantùm ſeruos quibus relinquit libertates: quæ competunt licet etiam abſtineat filius ſi eſt in poteſtate patris: vt. ff. de fideicommiſſa. libertatibus. l. cum quaſi. §. ſed & ſi quis. &. ff. de inofficioſo teſtamento. l. papinianus. §. quarta. in fine. §.

d ¶ Neq; illo.] ex hoc. §. ſumpta eſt auth. quæ tertiæ portionis. quæ eſt poſita. C. de colla. ſuper. l. illam. Accurſius.

e ¶ Poteſtate.] repete nō: & tūc plana. vel dic nō ſuis & ſuis q diuerſimodè

g Idē i. eo. de bel. & ſic in auth. noniſsima. de inof. teſt. C.

Filiusan poſsit aliquo caſu fraudarie gitima.

a Intellige qñ imuſtè ſunt exhæredati ſecundùm ſi iuſtè. Iac. de belui. & Bal. in auth. noniſsima. C. de inoff. teſta.

b Vix repęritur ſecundùm Iac. de belui.

e Idem Ia. de belui. & Angel. ſ. de hære. & fal. in princ.

d De materia quartarū vide ſecūdū canoni. bo. glo. in. c. rainutius. ſup verbo, trebellianum. extra de teſt. e Idē Bart. Iac. de bel. & Ange.

modè ſuccedebãt vt ſequit.ſi tñ ſunt ex filia nati, nõ aũt ex filia nati, dicuntur in poteſtate: vt inſti.de pa.po.§.pe. &.§.fi. Et caueas tibi quia in duobus tantũ caſibus hic.§.loquit in nepote vl nepte ex filia ſi moritur maſculus, vbi ſuccedere vnà cum auunculis vel materteris cum diminutiõe tertiæ portionis ſuę. Item ſi fœmina moritur de cuius ſucceſsione agitur: tũc nepos ex maſculo vel fœmina cũ dicta diminutiõe ſuccedit cũ patruis: & hoc ſubijcit
10 in hoc.§. & dicit.C. de colſ.l.illã.& de ſuis & legi.l.ſi defunctus.& inſti. de hęre.q̃ ab inteſt.defe. §.diui.q̃ hodie nõ diſtinguũtur: vt hîc dicit: qa oẽs dicti nepotes habebunt integrã portionem quã erat habitur⁹ pater vl mater. Sed nunqd dicę leges corrigunt p
20 l.inſti.de hære.q̃ab inteſta.§.fi? Quidam dicunt q̃ ſic.vnde hæc aut.non corrigit.cũ iamcorrectũ inueniat.nos dicimus q̃ dictus.§.loquit in quodã alio caſu & quadam alia parte q̃ dabat agnatis ex cõſtitutione Arca-
30 dij:& illud corrigitur vt ibi patet,&.C.d ſuis & legi.l.fi.vñ hic.§.corrigit[a] dictas leges.

a Approbatur per Iac. de bel.

a ¶ Quam.] i.tertiam partem.Accur.

b ¶ Excipimus.]id eſt ſeparamus.Accur.

c ¶ Vlterius.] i.amodo per hanc legem.

40 d ¶ Paterna.]de cuius ſucceſsione nũc agit. cautè not.hęc duo capitula vt modò diximus.

e ¶ Fœminam.] id eſt natũ ex fœmina vel etiã maſculo, cũ de ſucceſsione fœminæ tractatur.

f ¶ Generationis.]facit inſti.de exhære. libe.
50 §.noſtra.&.C.de ſuis & legi.l.lege.xij.tab.&.C. de libe.pręte.vl exhære. l.fi.Accurſi.

g ¶ Aequalitatem.] ſcilicet in iure ſucceſsionis.

h ¶ Sed affectus.]facit.j. de nup.§. nuptias. &.ff.de re.iur.l.nuptias.
60 i ¶ Non faciunt.] fac. C.de do.antenup.l. fi.& de iure dot.l.iij. in hoc caſu tamen exigitur dos & matrimonium: vt j.vt li. ma.& auiæ.§. qa verò dudum diximus.

k ¶ Cõſtitutiones.] vt.C.de natu.lib.l. cũm quis.&.l.nuper.
70 l ¶ Crebræ.] Facit ad hoc.C.qui pot.in pigno.habe.l.fi.in prin.& ẽ.de hære.& fal.in prin.

Reſponſio legenõ ꝓbata non valet.

m ¶ Erubeſcimus.] nõt.nõ valere reſponſionem, quæ lege non probatur.

n ¶ Populos.]i.multitudinem quæ tota die
80 nos interpellat.

o ¶ Ipſis.]ſcilicet naturalibus filijs, id eſt ad eorum vtilitatem. Accur.

p ¶ Dedimus.] id eſt conceſsimus. ſic inſtitut. de liber.§.fi.

q ¶ Leges poſitæ.] ſ. parte eos habere, quã[a] eorum parentibus viuentibus oportebat relinquere teſtatores. Nõ enim excipimus[b] vlterius[c] nepotes qui ex filio paternis auis accreſcunt: vt illi quidem integrã accipiãt partẽ quã tam eorum acciperet pater viuens nepotes aũt ab auo per mediam filiam venientes, aut auia paterna[d] vel materna minus tertia accipiãt: ſed vnũ ordinem in omnibus ponimus nepotibus & pronepotib⁹: nõ ferentes fœminam[e] à maſculo in talibus minui. Neq; enim maſculus ipſe in ſe, neq; fœmina ſolũ ad natiuitatis propagationem ſufficiens eſt: ſed ſicut vtrunq; eorum coaptauit. Deus ad generationis[f] opus, ita etiam nos eãdem vtriſq; ſeruamus æqualitatem[g]. Sed nec vſq; in hoc ſtatuimus legem. Hæc enim dicim⁹ & in illis filijs qui ex nuptijs ſunt legitimis, licet nõ ſint ſecutæ nuptias dotes, ſed affect⁹[h] indubitatus & manifeſt⁹ inter cõiuges exiſtens filios præſtet eſſe legitimos. Dotẽ etenim celebrant nuptiæ: nuptias autem dotes nõ faciunt[i], ſed coniunctorũ affectus. Hoc idem obtineat & in ijs qui ex poſteriori affectu cũ dotibus, ſecũdùm noſtras conſtitutiones[k] legitimi fiunt. & hæc ſit ſanctio legitimæ ſoboli. ¶ Conſideremus autẽ aliquid ad ſolam naturã clemens. **Multi nãq; moleſti** ſunt nobis ſemper preces q̃; crebræ[l], & flentes filij. Et ſemp equidem clemẽs aliquid definimus: ſed quia nõ hoc cũ lege agimus, erubeſcim⁹[m]: ideoq; cauſę ẽt legẽ adijciẽtes, ipſi q̃dem populos[n] remouebimus: dabimus aũt omnibus habere ex lege remedium. Quia enim teſtari naturalium filiorũ patribus etiã ipſis [o] dedimus[p], legitima quidem exiſtẽte prole, vſq; ad vnam ſolam vnciã, quam habebũt vnà cũ matre: (hoc q̃d etiam prius fuit) filijs autem nõ exiſtentibus legitimis, vſq; ad medietatem totius ſubſtantiæ: hoc dicunt à nobis poſitę leges [q], non in teſtamentis ſolùm patribus concedentes hoc agere, ſed etiã alijs munificentijs[r] quas & ſuperſtites donant. præſens [s] autem lex de ijs [t] quæ ab inteſtato ſunt [v], loquitur, & noui aliquid introducit. Nunc enim ſi quis moriens legitima ſibi penitus ſobole nõ exiſtente (filiorum dicimus aut nepotum, aut cæterę ſucceſsionis) neq; vxore legitima[x], proinde moriatur non diſpoſita ſubſtantia, & veniat cognatio[y] forſan, aut certè manumiſſor[z] bonorum poſſeſsionem[a] mouẽs & inſurgens, aut etiam noſtrũ ærarium: (nec etiam illi quantum ad hoc parcimus) ſit autem ei domi donec viuit libera mulier in habitu concubinæ cum eo degens, & filij ex ea: (talibus[b] enim ſolis hæc ſancimus, vbi omnino indubitatę ſunt ſiue concubinæ[c] in domo habitæ, ſiue[d] naturalium ibidem proles[e]) & nutrimẽtum damus eis, & inteſtato parentibus morientibus duas habere vncias[f] paternæ ſubſtãtiæ, cum matre partiendas, quãticunq; fuerint filij: ita vt pro portione vnius filij mater accipiat[g]. Et hæc[h] dicimus [i] ſi vni concubinæ cohabitauerit, & filios ex ea habuerit, aut prędecedẽte concubina morte forſan aut diuiſiõe, filij domi ſint. tũc enim damus eis ab inteſtato duarum vnciarum ſucceſſionem. Si autem confuſa concupiſcentia ita fiat, vt alias ſuperinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum fornicantium (ſic[k] enim dicere melius eſt) & ex eis filios faciens moriatur, multas ſimul relinquẽs concubinas: odibilis quidem nobis eſt iſte qui talis eſt: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur. Sicut enim quis legitimæ vxori coniunctus, alias [l] ſuperinducere non poterit matrimonio conſiſtente, & ex eis legitimè filios procreare: ſic neque poſt cognitam (quemadmodum diximus) concubinam, & ex illa filios, dabimus [m] ſi aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad ſucceſsionem eius introduci ſi mortuus fuerit inteſtatus. Nam ſi hoc non conſtituimus, indiſcretæ erunt mulieres, quam magis aut quem [n] minus amauerint [o]: indiſcreti [p] etiam filij: & nos †non præbemus luxuriantibus, ſed caſtè viuentibus legem. Non autem diſtinguimus de filijs ſiue maſculi ſiue fœminæ ſint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in maſculis, & alteram in fœminis ſecundùm hoc ponimus legem. Valebit

in quinto libro. C.in tit.de natu.libe.l.j.&.l.ij. aliâs eſt.l. humanitatis.

r ¶ Munificentijs.]vt per donationem, vel cauſa mortis, vel inter viuos, vel dotis, vel donationis propter nuptias: vt.C.de natu.lib.l. humanitatis. Sed hæc hodie ex teſtamento aliter ſunt: vt.j.quib.mod.natu.effi. ſui.§.ne igitur.&.§.ſi verò filios.colſ.vij. Accurſius.

s ¶ Præſens.] ſcilicet lex.

t ¶ De ijs.]ſcilicet]ſucceſsionibus.

10 v ¶ Sunt.] id eſt deferuntur.

x ¶ Legitima.] qa hæc noceret: ſed ipſa nõ ſuccederet niſi in ſubſidiũ: vt C. vnde vir & vxo.l.j.& his caſibus vbi filij huiuſmodi naturales repelluntur, ali debent arbitrio boniviri: vt.j.quib.
20 mo.nat.effi. ſui.§. ſi qs igitur.circa fin.& addas vt ibi.

y ¶ Cognatio.] id eſt cognati.

z ¶ Manumiſſor.]id eſt patronus. Accur.

a ¶ Poſſeſsionem.] ſ. contra tabulas: vt inſtit. de ſuc.libe.§.j.

30 b ¶ Talibus.]interpoſitio eſt.

c ¶ Concubinæ.] ad hærens quis. Accur.

d ¶ Siue.] pro &. nec enim concubinam dico ſuccedere ab inteſtato: quia nec vxor ſuccederet niſi in ſubſidiũ: q̃d eſſet iam neceſſe ſi lege-
40 res diſiunctiuè[b]: leges ergo copulatiuè.

b Iſta gloſ. eſt ſing.ſecundũ Bal. in.c. p tuæ. de maio. & obe.& Iac. in auſ.præterea.C. vn de vir & vxor.ad hoc q̃ cõcubina nõ ſuccedit ſuo cõcubinario etiã ĩ ſubſidiũ: licet vxor ſuccedat viro pti.vndevir & vxor.

e ¶ Proles.]ſit ſcilicet & ex illa filius.

f ¶ Vncias.] ex hac litera ſumpta eſt aut. quæ eſt. C.de natur.aliberis. l. humanitatis. quæ incipit ibi, licet pater &c. Accur.

50 g ¶ Accipiat.]&ſic mater admittitur in virilem.

h ¶ Et hæc.] ſcilicet quæ dicta ſunt.ſ. hoc.§. ſcilicet vt filij naturales ſuccedant patri inteſtato mortuo in duas vncias. Sed hîc non imponimus iſtam pœnam
60 filijs naturalibus, ſcilicet vt ſuccedant patri in aliquo, ſcilicet quando pater plures habuit concubinas.

i ¶ Dicimus.]id eſt habent locum.

k ¶ Sic.] interpoſitio. Accurſius.

l ¶ Alias.]ſcilicet vxores.
70

m ¶ Dabimus] id eſt concedemus: & repete non. Azo.

n ¶ Quem.]aliâs quãi

o ¶ Amauerint.] ſcilicet homines: ſi habes quam. ſi habes quem amauerint: dic ſcilicet mulieres.

80p ¶ Indiſcreti.] ſcilicet erunt etiam filij. Nam tot erunt concubinæ & filij ex eis vt neſciret pater eorum qui nati eſſent ex vna, & qui ex alia. Accurſius.

† Cõcor. gl.in.c. in ꝓſentia.ſuperverbo, publicas. extra de ꝓba.

Prętérita nõ reſpicit lex.

a ¶ Hæc lex.]ſcilicet tota vſq; ad princi.
b ¶ Omnium.]ſcilicet aliarum legum tractantium de hac materia,
c ¶ Hæc.]ſcilicet noſtra lex valebit:
d ¶ Explanauit.]ſcilicet hæc noſtra lex.
e ¶ Præterijt.] q.d. non habeat locum in præteritis.& facit.C.de teſta. l.iubem°.&.ſ.vt iudi.ſi ne quo quo ſuffr.§. fi.& j.deadmi.offi.§.fi.co.iij.
f ¶ Hæc.] q̃ dicta ſunt
10 ſ.vt filij naturales ſuccedant patri inteſtato mortuo, in duas vncias,
g ¶ Illud.] hinc eſt ſumpta aut.poſita.C.de col. ſuper.l.j.aliàs incipit,ex teſtamento &c.Accurſi.
h ¶ Earũ.] ſ. legũ quæ multę ſunt.vt.C. d̃ col. l.ij.&.iij. &.iiij. &.v. &
20 ferè oẽs leges illi° tit. ſed ſi teſtm̃ faciebat,nõ fiebat collatio: vt ſubijcit.&.C.de co.l.j.&.l.filiam.&.C. cõia vtriuſq; iudi.l.fi.j.reſpon.
† Ex hoc §.eſt tracta aut. ſituata ſup.l.j. C.de colſ. & incipit, ex teſtamẽto,
i ¶ Dicentes.] ſcilicet parentes.
k ¶ Eis.] ſcilicet collationibus.
30 l ¶ Relicta.] ſ. in teſtamẽto:vt qa eſt inſtitutus hæres cum alijs ſuis fratribus.
m ¶ Defendere.] puta partẽ ſuã hęreditatis.
n ¶ Omnino.]ſ.nobis.
o ¶ Talẽ.] qualis dicta eſt ſupra in caſu qñ ex teſtamẽto quis decedit.
40 p ¶ Inteſtatus.]qd̃ fit ſex modis: vt dixim° inſti.de hęre. quæ ab inteſta.j.reſpon.
q ¶ Oblitus.]g longitudinẽ t̃pis propter quã aduenit obliuio[a]: vt diximus inſti.de vſucap. §.quod autem.Accurſi.
a Sequitur hanc gloſſ. Angel. hîc.
r ¶ Anguſtiatus.]nec
50 eſt ei imputandũ qua re ſe anguſtiauerit:licet aliàs interdũ imputetur vt.ff.ſi qs cau.l.ij.§.pen.
† qd̃ ſeq̃ ſi res ſuas &c. in vetuſtis exẽpl.non habetur,
qa mors inopinatè venit vt.ff. de condi.& demõſ. l.j.& facit ad hoc.C.qui teſtamẽta facere poſſunt l.hac conſultiſſima.§.at cùm. &.C. de peculio
60 eius qui libertatẽ me. l.j.Accurſius.
s ¶ Huius non eſt.] ſ.donationis.Accurſius.
t ¶ Omnino.]ſed cùm donatio alia ſit ſimplex vt puta donatio inter vnos:alia ob cauſam aliquam,vt dos donatio propter nuptias vel propter militiã vel ſimilia:vt ff.de do.l.j.de qbus donationibus loquit hîc? Rñ.ſcd̃m Io. de omnibus. nam omnia cõferunt ſcd̃m eum:qa verba generalia ſunt omnino &c.vt
70 ſ.dicit,datorũ &c. nec diſtinguit qualiter data:ergo generaliter eſt intelligenda:vt.ff.de ſer.vr.præd.l ſi ſeruit°.&.ff.de alea.l.j.§ pe.Itẽ cũ dos q̃ de bonis patris deceſsit conferat: vt.ff.de col. dotis.l.fi.&.ff.ad.l.fal.l. pater.multomagis in ſimplici donatione q̃ in bonis patris remãſit:vt.C. de iof.do,l.ij.ſed M.& Lo.& B.cõtra.[b] Dicũt em̃ in donatiõe ſimplicicollationẽ nõ facit̃dã:ſed in ijs q̃ ob cãm fiũt,idẽ dicũt qd̃ Io.ſed ĩ ſimplici cõcedũt fieri in duob° caſib°,vt qñ pater hoc expreſſit:vt hîc pbat: &.C. d̃ inof.te l.ſi qñ.§.j.Itẽ qñ vni ob cãm donauerat alteri ſimpliciter:tũc
80 em̃ neemergat inęqualitas:etiã ſimplex donatio cõferẽ:vt.C.d̃ col.l.pe. & hoc in his vbi fit collatio,hoc eſt in pfectitijs nõ aũt in aduẽtitijs iure ſuo:vt.C.de col.l fi.ſiue ſui ſuis,ſiue ſui emancipatis,ſiue ecõtra.ſi autẽ emãcipatis emãcipati tũc nullo mõ.Idẽ qñ ſunt nec ſui nec emãcipati,vt nepotes ex filia:vt.C.de col.l.ſi emãcipati.Et qd̃ dixi emancipatũ ſuo cõferre:intelligo in ijs q̃ tpe mortis patris habeãt,nõ q̃ poſtea q̃ſierunt:vt.C de col.l.nec emãcipati.&.l.ea demũ. & hoc inter ſe extraneis autem coheredibus nullo modo[c] vt.C.cõia vtriuſq; iu.l. fi.
b Approbatur per Iac. de belui. & Angel.
c Quamuis Rapha. Ful
v ¶ Diſpoſitum eſt.] ſ.eo iteſtato moriente.alꝰ em̃ olim nõ fiebat collatio:& ita nõ erat hîc ęqualitas.& facit ad ęqualitatẽ.ſ.de non elig.§. fi.&.C.de iudi.l.placuit.&.j.vt exac.inſtan.do.§.fi.col.viij.
x ¶ Sed habere.]repete voluerit.
y ¶ Cogitur.]aliàs,niſi teſtator dixiſſet quòd non conferret.
z ¶ Datum eſt.]à patre ei,iure donatiõis puta,vel alio titu.datũ.Acc.

¶ Illud[g] quoq; † bñ ſe habere credimus hac lege cõplecti.prioribus enim legibus volentibus in collationib° ſi qdẽ ſine teſtõ morerent parẽtes,collatiões ſcd̃m earũ[h] virtutẽ fieri: ſi verò teſtati nihil dicentes[i] decis[k],locũ nõ fieri collatiõibus,ſed res habere p dotẽ forte,aut alio mõ datas: & q̃ ſunt relicta[l], defendere[m]: nos ſancimus nõ eſſe oĩno[n] talẽ[o] opinionẽ:ſed ſiue qſpiã inteſtat°[p] moriat:ſiue teſtat°, qm̃ ĩcertũ eſt ne forſan oblit°[q] datorũ,aut p̃ tumultu mortis anguſtiat°[r],huius[s] nõ eſt memoratus: oĩno[t] eẽ collatiões,& exinde ęqualitatem, ſcd̃m qd̃ olim diſpoſitũ eſt[v],niſi expreſsim deſignauerit ipe. ſe velle nõ fieri collationẽ:ſed hîc[x] eũ q̃ cogit[y] ex lege conferre,& qd̃ iam datũ eſt[z],& exiure teſtmẽti[a]: oĩbus quę prius de collationibus à nobis ſancita[b] ſunt, in ſua virtute manẽtibus † ſi res ſuas pater inter liberos diſtribuere velit.

¶ Diuiſio bonorũ à parente inter liberos facta non aliter ualet:niſi in teſtamento fuerit facta,uel in alia ſcriptura parentũ uel liberorum omnium ſubſcriptionem continente.Bart.

¶ Et qd̃ ſæpe nobis iudicantibus placuit, neceſſariũ credimus nunc partem fieri præſentis legis.Frequenter em̃ quidã plurimorũ filiorum[c] cõſtituti patres,deinde putã tes mox ſubſtantiã diuidere, vt à fraterno certamĩe eos p̃ſeruent:ad maiores adhuc & ſęuiores eos cõtentiões adducũt[d].Cũ em̃ oporteret,ſi hoc vellẽt[e] aut aptè oĩa diuiderein teſtamẽtis ſuis:autſi[f] non hoc vellent, partes facere, & eas ſubſcribere: & ſic in dubitatã dare filijs diuiſionem:at[g] illi nõ hoc faciũt,ſed partẽ qdem aliquã per ſe ipſi ſcribunt,& neq; hãc cõtinuẽ, ſed forte interſcriptam alterius cui ſpiã literis[h]: & in deſcriptione abiecta[i], & nulla cuſtodia digna poſita:reſidua verò pars nequaq̃ illorũ eſt manus, ſed ſubſcriptoris cuiuſpiã forte corrupti,aut cuiuſcũq;: & hinc[k] illis litiũ occaſiones decies milies[l],vtrũ hæc volũtate geſta ſint p̃ris,an alicui° artificis[m] operarij certaminis & cõtentiõis, & ad fauorẽ partis alicuius ſcribẽtis.Hæc[n] nos moleſtare decætero nr̃os ſubiectos nolentes,ſancimus ſi qs voluerit ſuas res filijs aut diuidere:aut oẽs,aut etiam aliquas forte relinquere præcipuas:has maximè quidem ſi poſsibile eſt,dicat in teſtamento[o],& indubitatam det filijs hinc vtilitatẽ.Si aũt hoc nõ[p] agat,ꝓpter aliquas neceſsitates[q],q̃ plurimę circũaſsiſtũt hoĩbus:licet tñ deſcriptiones[r] facere rerũ quas partiri voluerit:& ſubſcribere oĩbus[s] aut ipſum,aut filios vniuerſos ſubſcribere[t] præparare,inter quos res diuidet,& ex hoc cauſæ dare indubitatã fidem.& qd̃ ſcd̃m hanc fit ſpeciẽ ratũ ſit atq; firmũ[v], aliaq; cautela[x] nõ indigens.Si verò[y] aliquis hoc non egerit[z], ſed diſperſam(ſic vt plerunque) ſine teſtimonio ſubſciptionẽ fecerit: ſciat nihil hinc filijs ſeſe p̃biturum mentum quæ multæ ſunt, vt diximus inſti.qui t. ſta.fa poſſunt.§.fi.tunc nec codicillos poteſt facere,nec aliam legitimam voluntatem:vt.ff.de iure codicil.l.ij.§.furioſus. [r ¶ Deſcriptiones.] manu vnius aut plurium. [s ¶ Omnibus.] ſcilicet partibus.
t ¶ Subſcribere.]q.d.aut ipſe ſcribat,aut filios ſcribere faciat:& ſic habet tres vias.Et habent hæc locũ[c] qñ in ſcriptura vult facere ſuã voluntatem aliàs etiã ſine huiuſmodi ſubſcriptiõe facere põt:dũmodo coram teſtibus etiã duobus:vt.C.fami.erciſ.l.fi.&.ff. de muli.teſta.l.lucius. Sed M.dixit q; nõ poteſt hodie niſi cũ huiſmodi ſubſcriptione quæ hîc dicitur.& dicta.l.dicit eſſe correctam.vt.j.de teſta.imperfe.in princ. col.viij. Et habent hęc locũ cùm de prelegationibus queritur.ſi verò de teſtamẽto inter eos habito quæratur, dic vt.j. de teſta.imperfe.§.j.
c Idem Iac. & eſt de omnibus.
80 v ¶ Firmum.]inter liberos p̃ter cõem obſeruationẽ diſpoſitio ita demũ valet ſi rerũ quas teſtator dimiſit,ſequit̃ ſubſcriptio,vel ipſius parẽtis,vel oĩm liberorũ inter quos partitio deſignat̃. Sed qd̃ ſi decẽ habet filios & qbuſdã prælegat:nunqd & illi ſubſcribent qbus nõ p̃legat? Rñ. ſic:qa eos tãgit:vt, C. de aut. præ.l.fi.&.j.vt ſpon.larg.§. ad hoc. colla.ix.
x ¶ Cautela.]id eſt firmitate.
y ¶ Si verò.]ex hoc §.ſumitur aut.ſi modo.C.fami.erciſc.Accur.
z ¶ Egerit.]id eſt nullam trium ſupradictarum viam elegerit.

gloſi.in.l. fi emancipa... C.de collat. dicat ibi gl. ſing.ad hoc q; extranei ſuccedẽs cũ filio nihil conferre ꝛ netur . hæc gl.eſt ſimilis & in.l.fi. hîc alleg.
d Iſta gloſ. eſt ſingulꝛ cundũ Bal. in.c. qñ cõ tra falſam. co.iij. extra de proba.

Aliud

a ¶ Aliud quidem.] sic.ff.de non alie.§.fi.
b ¶ Maleuolentiæ.] i.negationis.& ex hoc.§.sumitur aut.contra qui propriam. quæ est posita in.l.cùm fidem. C.de non nu.pecu.Accur.
c ¶ Denuo legislationē.] i.iterū approbare legē aquliā latā à plebeijs aquilio rogante siue interrogante plebē:vt subijcit. &.ff.ad leg.aquil.l. j.& instit.ad.l. aquil.§. ceterum.
d ¶ Protulit.] sc. plebs.
e ¶ Secūdum quā.] sc. lege aquiliam.
f ¶ Duplícibus.] nā ex inficiatiõe crescit in duplū cõdemnatio:vt hîc, &.C.ad.l. aquil.l.cõtra negātē.&.ff.ad.l.aql.in de neratius.§.hęc actio.
g ¶ Actiones.] vt vtilis aqlia cũ datur dānū de corpore in nõ corpus:& econtra de nõ corpe in corpº. Itē in factū subsidiaria legis aqliæ qñ datur damnū de nõ corpe in nõ corpus:vt instit. ad L.aql.§.pe.&.§. fi.&.ff.d dolo.l.& elegāter.§. idē labeo. Itē actio pro legato.s. ex testamento q̄ datur venerabili loco:vt instit. de act.§.item mista.
h ¶ Ordinem.] i.vt crescat ex inficiatione.
i ¶ Sed paulatim.] q.d.prius nõ puniebantur adeo iudices erāt clemētes postea supuenientibº dictis legibus extenuata fuit parum clemētia, & tũc talem maleuolentiā i.malā voluntatem homines tradiderunt oblitioni: quare & in p̄senti casu idem constituendum est. Accur.
k ¶ Aliquis.] s. actor.
l ¶ Alter.] scilicet reº.
m ¶ Hæc.] scilicet scriptura. Accursius.
n ¶ Eius.] s. rei. Accur.
o ¶ Aut literas.] nũc conuerte casum in actore negāte & reo p̄ferente.& qđ dicit non solutũ: p̄riè accipiť. Itē qđ dicit actor.i. reus q̄ in p̄banda solutione est actor:vt.C.de p̄ba.l.j.& j.vocat eum reũ ibi sacramēto rei:&c.& qđ dicit cit ī vtroq; casu.i. siue in primo vbi actor p̄tulit literas rei: siue in secũdo vbi reus p̄tulit literas actoris. Vel dici potest[a] vt tota litera &.s. &.j.vsq; ad.§.fi autē. loquatur in actore p̄ferente,& reo negāte:& qđ se quiť solutũ. dic.i. numeratũ. Itē q̄ dicit actor p̄riè ponitur. Item qđ dicit vtroq; casu, dic.i. siue reus literas suas & postea numerationē negauerit: siue factam sibi scripturam confiteatur:sed numerationem neget:vt hîc innuitur.
p ¶ Duplicem.] s.vt vnũ simplũ sit pœna: aliud sit rei restitutio:vt j.e. §.si quis autem. Sed actor videtur in plus puniri, scilicet vt totum duplũ sit pœna:vt.j.eo.§.si autem.sed expone istud vt ibi diximus.
q ¶ A maioribus.] id est nõ sumimus delectationem legum à maioribus, id est antiquis qui fecerunt legem aquil.& alias ei similes.
r ¶ Sed quia.] respondet tacitæ obiectioni. Accursi.
s ¶ Modo.] scilicet duplicem.
t ¶ Egerit.] scilicet aliud.
v ¶ Tenebitur.] nam facit litem suam:vt.ff.de va.co.l.fi.
x ¶ Sacro rei.] quem.s. noīauit actorē scdm primũ intellectũ huius.§.
y ¶ Voluerit.] s. actor deferens ei sacramentũ:& ille nõ iuret, sed confiteat. Et sic no. hîc q̄ parciť spõtè & cõfitenti[b] C.de plus peti.l.j.&.j.vt li.iu.§.si qs colł.ix.&. C.ad.l.iu. ma.l.qsquis.§. fi.&.C.de ijs qui se dele.l.j.li.x arg.contra[c] ff.de fur.l.qui ea mente. & ff.vi bo.rap.l.pe. Item no.si releuas me in vno onere p̄bandi,& ego te de beo in alio releuare.s.in pœna dupli. sic.ff.de iureiu.l.eum qui.j.respon.

vtilitatis:sed quasi nihil sit factũ, diuidēt substantiā filij, incertas & plerūq; sine testimonio cõscriptiones non sequentes: neq; iudicibus causæ (quos iudices familiæ erciscũdæ leges appellāt) has seq̄ cogēdis. Oportet em̄ prouidere subtiliter cautelæ fr̄iorũ, & nõ aliud[a] q̄dem minuere, aliud sub errore relinquere: qđ difficiliũ, insuper & insolubiliũ, crebro etiā crimina ferē tium causarũ occasionem præstat.

¶ De successionibus itaq; & collationib⁹ & alijs quæ prædicta sunt, vsq; in hoc sancitum sit.

¶ Lex *Aquilia & eius dispositio qua cautum est ut negans damnetur in duplum, confirmatur & ad eundem ordinem plures sunt actiones inductæ. Angel.*

¶ Studiũ verò maleuolentiæ[b] qđ fit ab aliq̄bus, necessariā nobis fecit plebis denuo[c] legislationē approbare, quā per quendā suorũ p̄tulit[d] tribunorũ, & q̄ Aqliænũcupationem ab illo suscepit: secũdũ quā[e] p̄ abnegatione duplicibus[f] subdebat exactionibus maleuolentes & abnegare tentantes: vbi etiā aliæ q̄dam actiões[g] ad eundem coaptatæ sunt ordinē[h]: sed paulatī[i], mutata clementia, ablata est, quæ consueuit iniquorũ enutrire maleuolentiā. quā obrem etiā nobis necessariũ visum est indecẽtes & turpes abnegatiões p̄dictę pœnę subijcere. ¶ Si enim † p̄tulerit aliq̄s[k] scripturā, alter[l] aút eam negauerit, cũ hæc[m] literas eius habeat, ita vt̄ necessitatem patiat actor causas pati circa probationem eius[n]: aut literas[o] q̄dem suscipiat? dicat aút nõ solutum debitum sibi & probauerit hoc legitimis modis actor cõdemnationem aduersus eum duplicem[p] in vtroq; casu fieri sancimus: nõ quia à maioribus q̄legibus delectamur, sed quia r̄lites eorum minores efficimus: quatenus timore pœnę citius dicāt qđ cõfiteri cõpetit. In talibus itaq; omnibus modis condemnationem hoc fieri volumus modo[s]: & si p̄ter hęc egerit[t], iudicē scire q̄a trāscendēs legē ipse tenebiť[v] his pœnis. ¶ Hęc aút dicimus nisi p̄bationib⁹ actor ab renuncians sacramento rei[x], nunc vsq; ad negationē factā solui voluerit[y]. Si em̄ tale aliq̄d egerit: si q̄dem mox ab initio post abnegationem intulerit[z] iusiurādū, & ille[a] cõtinuò confessus fuerit: quod in negationem deductũ erit, sine piculo erit quantũ ad duplũ. † Si verò lõgiori facta lite tũc actor inferat sacramētũ, at ille[b] ēt sic qđ inferť p̄fiteat, de dupli q̄dem eũ eximimus pœna: oēs verò[c] expēsas[d] quę vsq; tunc factę sunt p̄pter probationes actori, iureiurando eius definitas, exoluere eũ q̄ ab initio quidē negauit, postea verò confessus est, iubemus. ¶ Si quis autem[e] annumerationem in se factam pecuniarum negans, postea[f] vtatur solutionibus à se factis: tali homini nullam vtilitatem horum quę vere soluta sunt, esse sancimus: sed totum eũ debitũ[g] exigi p̄cipimus: & hanc solam sustinere negationis pœnam: hoc qđ etiā q̄dam ante nos impator constituit[h], nullo iudicantiũ neq; ī hoc flectẽdo[i], sed integritatẽ legis custodiẽte. ¶ Si aút etiā reº p̄ferat literas actoris[k]: deīde ille[l] eas neget: at ille probet eas: non solùm illud repetetur đ quo negatio fuit, sed etiam tantùm aliud adijcietur. Hic quoq; de iurisiurādi datiõe similiter[m] etiā in actore introducatur ratio. Si verò lis agatur p̄ curatorum fortè constitutas personas quę curatores respiciunt hmõi negatiõis pœnę, quādo in ipsorũ curatorum fuerit literis, nõ aduersus eos quorum sunt curatores[n] sed aduersus eos[o] ferri qui turpē & indecentem hanc negationē fecerũt. ¶ Si verò aliud condēnationis augmētum aut in duplum aut in triplum aut in quadruplum ab anti-

a Approbat per Iaco. de Belui.

† Concor. cũ hoctex. c. dudũ. cũ glos. super verbo, ido neus extra de p̄sump. & est.§. ille situatus p̄ aut. super l. cũ fidē. C. de non nu. pecu. & incipit cõtra qui p̄priam.

b Concor. c. penulti. §. si qui. extra de hęretic. c Ibi delictũ fuit cõsumatũ. hîc nõ: nec inciderat in pœnã: quia pœnituit anteqū partem aggrauaret in probatiõe. Angel. hîc post Bar. in contrario.

† In vetusto, sine piculo dupli erit: qđ tũ in idem recidit.

† Imo vtriusq; legis author est Zeno: nisi error sit in codice impressо.

d Idem Iaco. de belui. & Auge.

z ¶ Intulerit.] s. actor.
a ¶ Et ille.] scilicet reº.
b ¶ Ille.] s. actor vel creditor secũdùm primum intellectũ. vel dic reus secundù aliũ intellectũ.
c ¶ Oēs verò.] nunc cõuertit casum: & dic verò p̄ sed. Item q̄ dicit actor i. reus siue debitor q̄ defert actori: vt hoc differat à casu præcedenti. vī dic retẽto primo casu. s. actore deferente: & oīa pone p̄riè. & in hoc differt à superiori: quia in supiori ab initio fuit cõfessus reus qñ nullus actor fecerit expensas: hîc aút quandò dudum postea. vnde restituũtur huiusmodi expensę actori: vt subijcit.
d ¶ Expensas.] sic.C. de iudi.l.sancimus.
e ¶ Si quis autem.] s. debitor. Accur.
f ¶ Postea vtatur.] i. postq̄ actor p̄bauerit se mutuasse, vult hoc cõfiteri sed dicit se noluisse nõ prodest ei vt subijcit etiā si verũ dicat vt subijcit & facit.j.vt ij q̄ ob. phi. res mi.§. si ¥ò.& est hoc p̄pter eius mēdacium, qđ est puniendũ: j.eo.§.illud aliâs contra vt.ff.de reg.iu.l. bona fides. Sed nonne actor est in dolo q̄ petit qđ iam sibi solutũ est? vñ potior deberet esse cõditio cõuenti: vt.ff.ne quis eum. l.j.in fi.&.l.ij. R̄ñ. actorem bona fide agentem agere prius & postea: aī repelliť, vt dictum est.
g ¶ Dēbitũ.] i. tm̄ quātum erat prius debitum qđ verè tñ solutũ fuit. Sed qua actione petitur hoc scđo? R̄ñ. p̄ cõdictionem ex hac.l. quia antiqua actio sublata est solutiõe vt inīti. quib. mo. tol. obli. j. respon.
h ¶ Constituit.] vt Zeno: vt. C. loca. l. cõducto res. vel arcadius: † vt. C. vnde vi. l. non ab re.
i ¶ Flectendo.] sic.C. ad legem iul. de vi pu. l. seruos.
k ¶ Actoris.] in q̄bus actor fuit confessus sibi solutũ, quæ apocha vocatur: vt.ff. de admin. tuto. l. lucius.§. tutelæ. Accursius.
l ¶ Ille.] scilicet debitor. & redit ad casum illum quem habuimus.s.§. si em̄ p̄tulerit &c. secundùm primum intellectum quem ibi dedimus.
m ¶ Similiter.] vt.s.§. hoc autem dicimus &c.
n ¶ Curatores.] id est personę procuratorum respiciunt curatores, vt idem in eis quod in curatoribus seruetur. Accursius.
o ¶ Eos.] s. tutores vel p̄curatores & curatores.& facit ad hoc.C. de ser. fug. l. quicũq;.§. in minorũ.&.C. vnde vi. l. meminerint.&.C. de fal. mo. l.j.in fi.&.ff. qđ quisq; iur. l. iij.§.j. &.ff. si quis ius di. l.j.§. si procurator.&.j.vt litig. iurent.§. in causis. col. ix. Sed quid si literas eius cuius negotium gerit negat? R̄ñ. dnõ tenetur gerens negans, cùm nec alienas literas possit cognoscere vt suas: imo etiam quandoq; vix suas: cùm aliter iuuenis, aliter senex scribat: vt.j. de fide instru.§. ij.

a ¶ Legibus.]vt inſti.de actio.§.omnes.
b ¶ Conſtitutionibus.]ſ.in duplũ:vt.C.vnde vi.l.ſi quis in tantam. &.l.nõ ab re.§.fi.&.C.finiũ regũ.l. ſi conſiſterit. Item tripli & quadrupli:vt inſti.de act.§.tripli.&.§.quadrupli.
c ¶ Et digeſtis.]in.ff. multæ actiones inueniũtur in duplum: vt ſerui corrupti. Itẽ in quadruplũ: vt furti manifeſti, & qđ metus cauſa:vt.ff. de ſer.cor.l.j.& qđ me. cã.l.ſi cùm ex.§.ij.Acc.
d ¶ Hoc autem.] qđ hoc.§.dictum eſt.
e ¶ Melius.] cõmẽdat ſe.ſic& alhâs inſti.de hære.quali.& diffe.§. fina. Accurſius.
f ¶ Conuentus.]ſ.rei ven.& qđ ſubijcit alterius.ſ.agentis.item& hy pothecaria.& qđ ſubijcit alterius, dic.i. eius quẽ dicebat actor obligaſſe:qa habet neceſſe[a] ꝓbare qui agit.ſ.q debitor fuerit dñs tpe obligationis: vt.ff. de pig.l. & quæ nondũ.§. qđ dicitur.&.ff.de proba.l.ante omnia.& ſcđmvtrũq; horũ modorũ hãc literam ꝓſequere.& facit.ff. de rei vẽd.l.fi.Sed cõtra in eo.tit.l.officiũ.in prĩ. Sol.ibi talis opponebatur exceptio q̃ non erat contraria ijs quæ prius dixerat ipſe reus. Item tertiò põt poni in eo q agit nomine curatorio. Item, qđ plus eſt, põt intelligi hic.§.de qualibet actionẽ in rem per quam directũ dominiũ vel quaſi petiť: quia iſta verba ſunt generalia:& ideo generaliter intelligenda:vt.ff. de ſer.vrba. præd.l.ſi ſeruit[9]. qualis eſt publiciana,& rei vendicatio vtilis, & petitio hæreditatis directa & vtilis & in ſimilibus:vt ſi ago in rẽ vel publiciana:& negas me dñm,vel me emiſſe à nõ dño: & hoc à me ꝓbato dicis te à me emiſſe: & me dñm fuiſſe, vel dicis auctorem meũ dominũ fuiſſe: vt abſoluaris à publiciana. Item qđ de ſimplici poſſeſsiõe quæ interdũ petiť per conditionem:vt.ff. de cõdi.in debi.l.indebiti.§. ſed & ſi nũmi.& de triti.l.ij.& idem vbicũq; petitur poſſeſsio quocunq; iure.licet em̃ perſonaliter agatur:res tñ.i.poſſeſsio petitur, vel quaſi in rẽ vel ad rem agitur:& dici poteſt idem.nam & rei vendicatio ratione poſſeſsionis datur:vt.C.de ali.iu.mu. cauſa.fa.l.j. Sed quidam dicunt hunc §.in hypothecaria tantùm loqui, quam ſecundus creditor intentat cõtra primum:ſed contra eos eſt in nouellis eo.tit.l.ſi quis rerum detentator.Accurſius.

a Iſtud nõ eſt verũ generaliter ſecundũ Bar. in.c. cũ res C.ſi res ali. pignori da. ſit.& Iaſ.in §.itẽ ſeruia na.co.xvij. inſti.de act.

† Et ſic negãs punit in trãſlatione poſſeſſionis, vt hîc. Sic ẽt de iure canonico negãs punit vt ĩ.c.vlti. cũ gloſ. fi. extra de ſolu.

g ¶ Abnegauerat.] ſcilicet dicendo illius &c. ne vna negatio ſuperfluat.aliter ponitur pro ſimplici negatione,vt.ff.de in di. addi.l. vbi.& ĩ.ſi vſuſfr.pe.l.vti.j.reſponſo.
h ¶ Alijs cauſis.] hoc eſt contra eos qui faciunt loqui in hypothecaria tantùm.
i ¶ Prioribus.]arg.ſimile.ff.de pig.l.ſi ſuperatus.&.ff.de regu.iur.l.ſi inuitus.§.cui. Accurſius.
k ¶ Et actoris.]repete pro.
l ¶ Poſſeſsio.] Not.pœnam imponi ꝓpter mendaciũ de tranſlatione poſſeſsionis.ſic.ĩ.proxi.§.&.ff.de rei ven.l.fi.& inſt.de fideicõ.hęre.§.fi. &.ff.de iureiuran.l.eum.&.C.loca.conductores.&.C.vnde vi.l.nõ ab re.

Mendacium non nunquam punitur.

m ¶ Negationem.]id eſt pœnam negationis.
n ¶ Et legem.]i.legalem iuſtitiã.ſic.ff.de acquir.poſ.l.ſi rem.in fi. Sed qualis erit hęc iuſtitia quæ admittit hominem tam varia dicentem? Nã primò non illius eſſe dicebat,cuius nunc eſſe dicit:vnde videtur repelli tanq̃ ſibi cõtrarius:vt.C.de fur.l.j.&.ff.de pet.hære.l.vj. Sed dic eum ſatis punitũ. Item in alio iudicio admittitur: licet dicat contraria ijs quæ dixerat in priore iudicio:vt.ff.de inoffi.teſta.l.papinianus.§.ſed nec impuberis.nam quædã alio iudicio fieri poſſunt quæ illo eodem fieri non poſſunt:vt productio teſtiũ quæ non põt fieri poſt publicationem: ſit tñ in alio iudicio,puta appellationis:vt.j. de teſti. §.& qa.colſ.vij.&.C.de temp.appell.l. per hanc &.C.de appel.l. eos.§. antepe. Sed quo iure fiet hæc tranſlatio.ſ. poſſeſsionis? Rñ. per officiũ iudicis,cũ iam probationibus præſtitis & ſuper principali facto lite cõteſtata hęc petatur.nam ea quæ poſt contingunt ad eius officiũ pertinẽt: vt.ff.de ædil.edic.l.ędiles.§.item ſciendum.qđ officium ſibi cõpetit authoritate huius legis. non ergo datur ſententia in quæſtione principali:ne abſorbeatur ius conuenti. Item quid ſi in rẽ ago, & dicat ſe nõ poſſidere: nũqd lis cõtestabiť & iurabiť de calũnia ſuper trãſlatione poſſeſsionis: vt.ff. de rei ven.l.fi? Rñ.ſic: quia prius non erat iuratum in actione in rem,nec liscõteſtata.nam illa quæſtio ſ.an poſſideat,fit ante litẽ cõteſ. vt.ff.đ inter.ac. l.qui ſeruum.§. in iure. Vnde dic ibi đ calũ.iurari: & lit. conteſtat. & omnia pcedere ſicut moris eſt in cauſis.at hîc in caſu iſto non fiunt[b] hæc cùm ſit cauſa inchoata: ſed ꝓ officiũ iudicis hęc expediunť: vt dictum eſt. Licet aũt dicam litem debere cõteſtari: eo ipſo tñquòd fuit facta dicta interrogatio an poſſideas vel nõ, dico cõteſtari litẽ ſuper iudicio poſſeſsionis:vt.C.de lit.cõteſta.l.j.nõ aũt ſuper iudicio in rem,cùm nõ fuerit ille animus: imo magis euitare, vt dicemus j.de exibẽ.& intro.§.ſuſcepto verò. col.v. Sed nũquid dabitur libell[o] ſup hoc poſt dictã conteſtationem? Rñ. non per aut.offerať.Sed op.ergo cõteſtatio nulla eſt, cùm præcedere debeat libellus? Reſpondeo hîc non fuit petitus. Vel ſpeciale eſt hîc propter negotij naturam.

b Iſta gloſ. eſt ſingulaſecũdũ Bal. in.l.ſi.C.de execu.rei iu dic. & Ia.in §.oĩm.inſt. de actio.

o ¶ Succeſsiones.]i.poſteros cognoſcant patres vel econtra poſteri cognoſcunt & habeant ſucceſsiones maiorum: de quo habuimus.ĩ. eo.§.j. &.ij.&.§. conſideremus.
p ¶ Collationes.]vt.ĩ.eo.§.illud.
q ¶ Diſtributiones.]vt.ĩ.eo.§.& quod ſæpe.Accur.
r ¶ Petulantes.]id eſt callidè extorquentes:vt.C.de mo.mulctã.l.fina. aliâs petulantes id eſt ſuperbi vel turpes ſeu malæ opinionis, ſecundùm Azonem.
s ¶ Inſiliant.]i.inſultũ faciãt agendo & reſpõdendo:vt.ĩ.eo.§.ſtudium.
t ¶ Res detinent.]vt.ĩ.§.proxi.
v ¶ Mediocri.] Not. medium eligendum, id eſt menſuratam vitam ſic.j.vt omnes obe.iudi.§.j.colla.v.

Medium eligẽdum eſt.

x ¶ Conſtitutionibus.] vt.C. de nat.li.l.cùm quis.&.l.nup.Acc.
y ¶ Sortiatur.]ſcilicet in concubinam.
z ¶ Conſtitutionem.]ſcilicet illam nuper:vt.C.de nat. lib.l.nuper.
a ¶ Recipientes.]ſcilicet vt prædicti filij ſint legitimi factis etiam dotalibus inſtrumentis.
b ¶ Conijcientibus.]id eſt conſiderantibus vel intuentibus.Accurſi.
c ¶ Nõ oĩno.]i.nõ omnimodo prohibenť: quia tñ cum ijs qui ſunt in magna dignitate:vt.C.de inceſt.nup.l.humilẽ. Sed hodie cum omnibus

poteſt

minuatur,& inuẽta ſunt & ſancita: & decętero tenebũt:quatenꝰ & ſucceſsiones[o] agnoſcant & collationes[p] non ignorent:ſed circa diſtributiões[q] nõ reſultẽt: & neq; petulantes[r] ſuarũ literarum abnegationibus inſiliant[s] malignari volẽtes,neq; annumeratiões abnegẽt, neq; poſtea forſan ſolutionibus vtãtur,neq; res ex quibus detinẽt[t] abnegent perſonis:ſed mediocres & mites ex cauſis oſtenſis mediocri[v] etiam potiantur iudicio.

¶ *Liberi ex cõcubĩa libera uel liberta uel ancilla poſtea manumiſſa nati,nuptijs& nuptialibus documẽtis interueniẽtibus legitimi efficiũtur:ſiue alij nati fuerint, & uiuunt: ſiue nati mortui ſunt:ſiue nulli nati ſunt poſtea.Barto.*

¶ Quod aũt ab aliquibus malignè dubitatur in quibuſdam noſtris cõſtitutionibus[x],& in iudicijs qdem plurimis motũ eſt:cũ ſit iuſtũ vlterius non quęri,pręſenti cõiungimus legi.Conſtituẽtibus enim nobis vt ſi quis reſpexerit aliquã mulierẽ clemẽs,& hãc ſortiatur[y] abſq; dotalib⁹ documẽtis,deinde faciat filios: poſtea verò maritalẽ ad eã receperit affectũ,& ſcripſerit hmõi inſtrumẽta,& fecerit filios: nõ ſolũ eos qui poſt hoc nati fuerint filij,ſed etiã priores eſſe legitimos,& propter circũuenientiũ & malignè interpretãtiũ calliditatẽ etiã iam aliam ſcribentib⁹ cõſtitutionem[z] quia hęc volumus tenere licet ſecũdi nõ ſint nati poſt dotẽ filij,aut exiſtẽtes moriant:adinuenerũt quidã etiã aliã dubitationẽ, nõ recipientes[a] hæc tenere in ijs q libertatibus copulãtur:cùm vtiq; rectè conijcientibus[b] noſtrã intẽtionẽ,etiã hoc fuerit iam ſancitũ. Si enim ad libertã non omnino[c]

poteſt dotalibus inſtrumentis cõfectis vt.j. vt li. decẽ.§.ſi quis autem.

a ¶ Certũ fuit.] id eſt certum eſſe debuit.

Filij legitimi alios excludũt.

b ¶ Legitimos.] Not. q̃ filij legitimi excludũt alios. Sed cõtra.ſ. de inceſt.nup.§.dubitabũ. Solu.ibi in libera cõcubina: hîc in ancila loquit, licet poſtea manumiſſa ſit. ſed hoc corrigit, nã hodie diſtinguit ſcdm M.vt.j.vt lib.decẽ.§.ſi qs aũt. Et facit ad hunc.§. inſti. de ſer. cogna. in prin. &.j.qb.mo.natu. effi. ſui.§.illud.& inſti. de hẽ redi. quæ ab inteſt.§.j. &.j.tit.proxi. Accurſi.

c ¶ Honorauerit.] qđ & ſi non feciſſet, tamen præſumeretur: vt. C. cõmunia de manumiſsis. l.ſi.

d ¶ Vtroſq;.] interpoſitio eſt. Accurſ.

e ¶ Conſtitutionis.] vt. C. de nat. lib. l. cùm quis.

f ¶ Poteſtate.] oblatione curiæ. vt.j.qb.mo. natu. effi. ſui.§.ſi quis.& §. ſed itaq;. colla. vij.

¶ DE FILIIS ANTE DOTA. &c.

¶ *De filis ante dotalia. i. ante matrimonium natis: eſt mens huius conſtitutiõis quod uoluit lex illa, cùm quis. & l. nup. poſita in. C. de natu. liber. & ad futuras coniunctiones & præteritas referri quæ non ſunt trãſactione uel ſententia ſopitæ: ut.j. eo. Accur.*

g ¶ Peruenit.] In prima conſtitutione: vt. C. de natur. liber. l. cùm quis.

h ¶ Legem.] vt. C, de natura. liber. l. nuper.

i ¶ Adiecimus.] aſſas enim ad futura tãtũ negotia traherẽt: vt. C. de legi. & cõſti. l. leges.

k ¶ Tertiã conſtitutionẽ.] vt.ſ. de inceſ. nup.§. fin.

l ¶ Conſtitutione.] quam modo vltimo nominauimus. Accur.

m ¶ Quod huius.] ſ. tertię & ſecundę. Accu.

n ¶ Hoc.] ſ. de prẽteri to tempore. Accur.

o ¶ Superflua.] facit C. de vete. iure enu. l. j. ibi melius eſt pauca &c. & inſtit. in proœ. ibi, & cũ ſacratiſſimas &c. &.ſ. de referen. ibi, multitudo enim.

p ¶ Sit locus.] nota mirabile verbum.

¶ DE ADMINISTRANTIBVS OFFICIA IN SACRIS APPELLATIONIBVS. *hanc non lego,*

q Amquidẽ.] Legem. vt. C. le temp. appe. l. finali.

nuptię prohibent: certũ [a] fuit quia etiam in illis hæc tenere volumus. Sed qm̃ vtiq; hoc dubitatum eſt: ſancimus, ſi quis vxorẽ nõ habens legitimam, aut filios legitimos [b], ad ancillã propriã habuerit quandam meliorem ſnĩam, & filios p̃ tulerit ex ea in ſeruitute cõſtituta: poſtea verò libertate honorauerit [c] & ancillã & natos, & ius eis aureorũ petierit annullorũ & regenerationis, & inter ingenuos ſe cũdùm iuſtos reduxerit modos, & nuptias conſummauerit, poſteaverò nuptialia cõſcripſerit documẽta, & aut fuerit filij poſtea, aut nõ fuerint (vtroſq; [d] noſtræ cõſtitutionis [e] amplectimur caſus) ſit & vxor legitima, & filij ſub p̃tate [f] ipſius, & ſui, & ab inteſtato hæredes genitori: (dicimus autẽ eos q̃ ante nuptias nati ſunt) vias p̃ quas ad ingenuitatẽ ſecundũ qđ prædictũ eſt veniãt, celebratione poſtea dotaliũ, ius legitimorum eis præbentes. ¶ Tua igitur excellẽtia quę benè nobis & ſanctè viſa ſunt, & pro noſtrorum quiete adinuenta omnibus gentibus quib⁹ præes, p̃ præcepta propria faciat manifeſta vt agnoſcant quia nulla maxima cura per quam ſemper aliquid adijcit Deus noſtris ſceptris, extra nos cõſiſtit p̃ eorũ ſolicitudine & prouidentia. Datũ cal. Maij Conſtantinop. poſt conſulatum Beliſarij V.C.

TITVLVS VI.

De filiis ante dotalia inſtrumenta natis.

¶ *Conſtitutio noua ad interpretationem antiquarum inducta, in eiſdem caſibus locum habet in quibus interpretatis legibus locus eſt: & ideo in caſibus pendentibus locũ habet ſententia, uel tranſactione nondum finitis. Bar.*

Impera. Iuſtinianus. a. Ioanni glorioſiſsi. ſacrorũ per Orientem prætoriorum præfecto, iterum conſule & patricio.

Peruenit ad nos dubitationem variam q-buſdam incidiſſe ſi quod ſancitum eſt à nobis de filijs procreatis ante dotiũ celebrationem, poſtea dotibus factis: nõ etiam in præteritũ feratur in ijs quæ nõ decreto aut tranſactione ſunt terminatæ quæſtionibus. Nobis vtique cùm particulariter poneremus leges, expreſsim in prima conſtitutione [g] quæ hoc ſanciuit memorãtibus vt ſiue ſuperſint eis matres, ſiue defunctæ ſint, nondum tamen huiuſmodi quæſtiones aut ſententijs aut tranſactionibus ſuſceperũt terminum: omnino ita iudicari ſi cut noſtra dicit lex: quam cõplentes, etiam ſecundam poſuimus legẽ [h], eandẽ valere ſancientes etiã ſi nõ poſt dotes procreentur filij, aut procreati moriantur: nihilominus & ante dotes natos legitimos eſſe, & in hanc quoq; ſecundam noſtram conſtitutionem ſimiliter adiecimus [i] oportere eius legiſlationem & ad ſeniora referri tempora exceptis illis cauſis quas aut iudicialis ſententia, aut tranſactio terminauit. Sed quoniã quidam poſt has noſtras claras leges audaci mente noſtrã præſumpſerũt malè interpretari legiſlationem & ſenſum: tertiam [k] coacti ſumus exponere cõſtitutionem per quã iuſsimus ſi quis legitimã vxorem habens, & legitimos ex ea filios: deide ea moriẽte, aut matrimonio repudio ſoluto habuerit filios ex aliqua ad quã nuptiæ nõ interdicunt: poſtq̃ verò hi nati ſunt, dotalia cõfecerit in eam documenta: legitimos etiã ita ei natos filios exiſtere. Sed quia in ipſa noſtra cõſtitutione [l] nõ adiecim⁹ apertè valere huiuſmodi legiſlationẽ etiã in illis quorũ patres adhuc ſupſunt aut defuncti qdẽ ſunt, cõtentio aũt neq; iudiciali ſnĩa neq; amicabili interuentione deciſa eſt: hinc qdã arbitrati ſunt nos nullatenus velle ea quę in memoratis cõtinentur legiſlationibus de filijs qui ante celebrationem dotiũ nati ſunt, valere etiam in illis qui ante huiuſmodi legiſlationem nati ſunt, & maximè eò q̃ huius [m] pars in prima & ſecũda cõſtitutione poſita, ablata ſit à nobis in Codicis cõpoſitione. Quod abſurdè arbitrati ſunt. iuſtiſsimè nãq; & primæ & ſecundæ hoc [n] ſubtraxim⁹ cõſtitutioni, & tertiæ nõ adiecim⁹. in particularibus nãq; poſitis legiſlationibus neceſſariũ erat fortè hanc accipere in præterito legiſlationis relationem: in omni verò coaceruatione legum Codicis cognominis noſtri rectè abſcidere talia propoſuimus: quatenus nõ multitudo ſuperflua [o] in Codice ſcriberet. Tertia verò conſtitutione non adiecimus aliqđ de temporibus: cùm omnibus manifeſtũ ſit oportere ea quæ adiecta ſunt, per interpretationem in illis valere in quibus interpretatis legibus ſit locus [p]. Quia verò omnino emerſerunt quidam & de ſic manifeſtis ſe dubitare cõtendentes, vel errantes: hãc adiecimus legẽ, ſanciẽtes in prædictis tribus cõſtitutionibus factã à nobis legiſlationẽ valere, in quibus etiã expreſsim primæ poſitæ à nobis legi adſcripſimus: hoc eſt, ſiue ſupereſſe cõtigerit taliũ filiorũ patres, ſiue mori: nondũ verò de huiuſmodi negotio aut decreto aut trãſactione finis acceptus eſt: ſecundũ hęc tales cauſę ad leges à nobis poſitas deducantur: exceptis illis negotijs q̃ contigit ante leges à nobis poſitas, aut decreto iudicũ aut trãſactiõe determinari. ¶ Quę igitur nobis placuerũt, & p̃ſente ſacra declarata ſunt lege, tua ſublimitas manifeſta omnibus facere ſtudeat. Datum. xv. calen. Augu. Conſtantinopo. poſt conſulatum Beliſarij. V.C.

TITVLVS VII.

De adminiſtrantibus officia in ſacris appellationibus [q].

¶ *Iudices appellationum & eorũ officiales in cauſis appellationũ in quibus officium eſt commune: in iudicio ſimul examinationem facere debent, & geſtis participare. Barto.*

Imperator Iuſtinianus Auguſt. Ioanni glorioſiſsi. ſacrorum prætoriorum præfecto, iterum conſule & patricio.

Am quidẽ ſacrã fecim⁹ legẽ [r] de appellationib⁹ eloquẽtẽ quẽ oportet ſeruari modũ ſup eis, & vñ, ad quos fieri appellationes, quasq; deceat: quã tam ad tuã celſitudinẽ q̃ ad glorioſiſsimũ miſsim⁹ q̃ſtorẽ. Quia verò pluria facta eſt dubitatio đ miniſtrãtib⁹ eis

officijs: cùm ij qui ex ſacro quidẽ epiſtolarum ſcrinio ſunt ſpectabilium iudicum, vendicarent ſibi appellationis miniſteriũ: qui verò ex ſede tuæ ſunt celſitudinis, maximè dicerẽt ſe lædi ſi mutato ſchemate nequaquã ſoli appellationibus miniſtrarẽt ijs quę à clariſſimis ꝓuinciarũ iudicibus veniunt ad ſolum tuum iudicium, (ſicut prius erat dum in diuino quidem ipſe audires conſiſtorio, miniſtraret verò officiũ tuum) ſed propter ſpectabiliũ ſchema, in ordine ſacri auditorij negotio moto, & pariter audiẽte tua celſitudine cũ glorioſiſsimo noſtro q̃ſtore, vtriuſq; partis totũ ſibimet applicarent: cõgregatisq; apud tuam celſitudinem & glorioſiſsimũ noſtrũ quæſtorem ſępius & ijs qui ex ſacris ſcrinijs appellationib⁹ miniſtrãt, & qui ex tuæ ſedis celſitudine & officio nouiſsimè ad quãdam formam cauſa perducta eſt, quam ex non ſcripto ad nos deduxiſtis. Cauſa verò nobis nõ incongrua viſa placuit, & interim quoniam Paphlagonia & Honoria diuiſæ prius in iudices duos, in vnũ eundemq; reductę ſunt prętoris nomen ſuſcipientem: hoc indubitatè placuit ſchema tuo competere cingulo. Hoc idem & in duobus aliquando poſitis, hoc eſt Helleſponto & põto Polemoniaco. Nam & illic duobus conſtitutis prius iudicibus, nũc aũt vno moderato refacto, & decorato etiam ipſo ſpectabilium dignitate, rurſus hoc proueniebat: & ad tuum ſolummodo iudicium ferri appellationum lites oportebat, ſecũdùm terminum tamen conſtitutionis de appellationibus. Complacuit igitur ſimul ijs quidem officijs vtriuſq; adminiſtrationis, ſimul autem vobis ambobus, inſuper & nobis rectè ſe habere viſum eſt, ſolùm officium tuæ celſitudinis talibus miniſtrare appellatiõibus, ſicut & prius fuit, & in ſchemate ſacri auditorij dicãtur, & adſit glorioſiſsimus noſter quæſtor, & particeps ſit geſtorum. Sed etiam quoniam primæ Cappadociæ præſes prius ad tuum cingulum reſpiciebat ſolùm, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem in ſpectabilis proconſulis figuram mutatus eſt: nihilominus competens eſt & illam adminiſtrationem appellationẽ ſuſcipientem, & mittentem, hic litem ſecundùm noſtram ſacrã conſtitutionem in ordine ſacri noſtri auditorij eã examinari: præſente quoq; glorioſiſsimo noſtro quæſtore, & pariter audiente negotium: ſolo officio miniſtrante tuo: quoniam & prius hoc ſolitum erat. nam & ſi ſpectabilis comes domuum permiſtus eſt: tamen neq; pridem multæ quædam mouebantur cauſæ apud eum: neque ex iudicio eius ferebat̃ aliqua penè appellatio hic. Nunc autem quæ circa ærarij diſpenſationem ſunt, & alijs hæc quibuſdam tradidimus: & nõ oportet ob hoc minui ſedem tuam: ſed ſimiliter tuum miniſtrare officium ſolùm hic delatis negotijs. Hoc ipſum etiam in Armeniæ proconſule: quoniam prius adminiſtrationem eam ordinariam facientes, & tunc nihil ei addentes, in ꝓconſulis figurã mutauimus. Etenim inde veniẽtibus litibus tuæ celſitudinis miniſtrabit officiũ: lite quidem in ordine ſacri auditorij (ſicut prædiximus) mouenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo miniſtrante cauſæ ſicut prius fuit dum ſolùm adminiſtrationis ordinariæ haberet ſchema, maiore ordine non ſuſcepto: quoniam Lycaoniam, & Pyſidiam, & Iſauriam ſub iudicibus primitus conſtitutas, & appellationes deſtinantes ad ſedem tuam, nunc decorari prætorum cingulo contingit: licet videatur quodammodò permiſtum quoddam ei etiam militare officium: quoniam prius & duxi in vtraq; harum prouinciarum fuit: neceſſariò nobis ſe habere placuit propter nouitatem ſoli, ſedi tuæ & glorioſiſsimo quæſtori tradere appellationum examinationem: cedere quoq; clementius tuo officio, vt ijs quæ ſuper hoc aguntur, miniſtrent. vnde ſiue aliquid factũ eſt tale prius, ſiue etiã poſtea fiat, eundem ordinem cauſæ imponi ſancimus. Quia verò duę fuerunt miniſtrationes puræ & comitis Orientis, & iudicis primæ Syriæ: & ciuiles quidem huius adminiſtrationis appellationes ad tuam referebantur ſedem, officio adminiſtrante ſolummodo tuo: comitis autem Orientis, vt pote ſpectabilis, in ſacrarũ auditionũ figura, ad ſedem tuam & glorioſiſsimi quæſtoris veniebat, ſolis qui ex ſacris ſunt ſcrinijs miniſtrantibus. Sed hoc in hac parte nobis bene ſe habere viſum eſt, in hac videlicet adminiſtratione commune dare miniſterium, & ijs qui ex ſacrarum epiſtolarum ſcrinio ſunt, & qui ex officio tuæ celſitudinis. quòd enim prius duorum vicariorum fuit Pontica & Aſia, & omnino innouatum eſt, & in vnius * adminiſtrationem ſolius prouinciæ mutatum (dicimus autem aliud Galatiæ: aliud autem Phrigiæ Pagaſianæ) veniat quidem tam ad tuam celſitudinem, q̃ ad glorioſiſsimum quæſtorem: ſolùm autem modo miniſterium ſuſcipiat officium ſedis tuæ. ¶ Illud tamen ſancimus vt ex adminiſtrationibus nunc à nobis adinuentis, & mutantibus antiquum ſchema, ſiue hoc ipſum ſecundùm naturã ꝓpriæ iudicetur adminiſtrationis, ſiue etiã ex delegatione noſtra: idẽ ſeruet̃ ſchema: & ibi ſolũ adminiſtrare officium tuæ celſitudinis ſancimus. Similiter ſiue ex delegatione, ſiue ex ſinguli natura appellatio veniat: officium tuæ celſitudinis miniſtrare appellationibus ſancimus: ſiue etiam ex delegatione noſtra, ſimiliter officij erit tui. In quibus autem commune (dicimus & tuorum officiorum, & ſacri ſcrinij) miniſterium ſimiliter commune ſeruamus, ſiue ex delegatiõe, ſiue (ſecũdùm quod diſpoſitum eſt) in iudicio fiat examinatio. Super illis tamen litibus quas nõ ſpectabiles iudices iudicant, ſed aduocati ſolùm: referatur negotium tam ad ſedem tuam quàm ad glorioſiſſimum quęſtorem, deuotiſsimis libellenſibus miniſtrãtibus eis: quoniam dum nihil [b] omnino ſuper iſtis innouatum ſit, antiquam ſeruamus figuram: ſicut etiam in alijs omnibus non innouatis antiqua miniſteria manere in ſemetipſis diſpoſuimus, nulla nouitate facienda. accedens nanque nouatio aliter quodammodo oportere fieri etiam miniſtrantium oſtendit figuram. ¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hãc ſacram exprimuntur legem: tua celſitudo omnib⁹ faciat manifeſta, edictis deſtinatis à ſe: vt omnes cognoſcant quæ nobis ſunt placita.

Datum idib. Maij Conſtantinopoli Beliſario Viro Clariſſimo Conſule.

De nuptijs.

a ¶ Et in vnius.] vt. ¶. vt iudi. ſine quoquo iuſſu fra. §. illũd. &. §. hoc quoque. in fi. Accur.

b ¶ Quoniam dum nihil.] Nota vbi legem correctam non inuenimus expreſsè antiquæ dimittimus figuræ. ſic ꝛo C. de teſta. l. ſancimus, & .C. de appell. l. præcipimus.

DE NVPTIIS.

Legesſunt ſcietia moralis.

a PLurimę leges à nobis.] quas fecimus ſcilicet per hoc volumen. [b ¶Dantes.] Leges dico dantes viam ijs quæ nos vidimus ſe non rectè habere. [c ¶Degere.] Nota legem eſſe moralē ſcientiam.ſic & inſtit.quibus mo.teſta.in fin.§.fina.

10 d ¶A nobis.] id eſt hæc conſti.

e ¶Omnibus.] ſcilicet hominibus.

f ¶Honeſtū.]& vtile.

g ¶Immortalitatē.] i.indiuiduitatē ex artificio iuris ciuilis.nā continet matrimoniū indiuiduā cōſuetudinēvitę:vt

20 inſ de pa.po.j.rñ.ſcđm quoddā. Vel dic melius vt puto immortalitatē i.infinitatem: vt.ſ.occaſione matrimoniorū genus humanū perſeueret liberis ciuitatē ſemp replētibus:vt ſubijcit hîc &.ff.ſolu.mat.l.j.&.ff.de bo.dā.l.cū ratio.§. pe.&

30 ex hoc idem genus humanum eſt hodie qđ retro fuit à mille annis:vt ff.de iud.proponebatur. &.ff.de lega.j.l.ſi grege. j.reſpon.&.l. ſi ita legatum.§.ſi domus.

h ¶Noſtrę immortalitatem.] hîcſupponit ꝓ gñie omniū & nō ꝓ ſe

40 tiñ.i. ꝓpter noſtrā immortalitatem vitandā, ne moriatur.ſ.genus humanū ſecundū Azo.Vel dic ꝙ dicit de ſe qui eſt immortalis quò ad imperium:vt.§. quomodo oporteat epiſ.§.penul.

i ¶Sancita ſunt.] q.d. aliæ leges á nobisvel ab

50 aliis factę nō itapuidēt gñaliter humano generi ſicut hęc đ nu.&ideo ampliori ſolicitudīe de his dicit,vt ſubijcit.

k ¶Ex quo.] ſ.ſtudio.

l ¶Renouatur.] ſcilicet genus humanum.

m ¶Solo.] ſcilicet ſtudio nuptiarum.Accurſius.

Matrimonium fuit à Deo inſtitutum.

60 n ¶Ampliori.] tñ qa à deo fuit mātimoniū factū inter Adā & Euā: tum qa principiū eſt & fundamētū humani generis:vt hîc.vel humani ſtatus:vt.ff.de ori.iu.l.j. tum qa homo eſt dignior ſima creaturarū:vt.ff.de ędil.edic.l.iuſtiſsimè.tū

70 qa oīa alia ſunt hoīm gratia parata:vt.ff.de vſur.l.in pecudum.& inſtitu.de iure natu.§. fin.

o ¶Maioris.] ſ.primi. ñam duo fuerūt primus qui fecit illā.l.C. de ſec. nup.l. generaliter. de qua hîc loquit.& qđ ſequit̄ per cæteros impatores,

80 i. per ſcđm Theodoſiū: vt C.de ſecund.nupt.cū alijs.ꝙ autem ſic fuerit, probat̄.§.nec illud.& fortè de alijs legib⁹ illi⁹ titu. licet ſint primò poſite in ordine quā ſupra dixerę loquit hîc.nam in

TITVLVS I.

De nuptiis.

¶Conſtitutio ad futura trahitur: in præteritis autem uetera iura ſeruātur.Itē diſpoſitio ultimæ uoluntatis quæ legibus nō repugnat,ꝓ lege ſeruatur:& nuptias cōſenſus facit dotalium inſtrumentorum augmento non egens. Bartolus.

Imper. Iuſtin.a. Ioanni glorioſiſ.ſacrorū per Orientem prætoriorum præfecto,iterum ex conſule & patricio.

Collatio.iii.

PLurimę quidem iam variæq; poſitæ ſunt leges à nobis [a] vnicuique partiꝓ à nobis ſancitorū,aut diſpoſitorū quidē: viſorū aūt à nobis habere nō rectè: ad meliora dantes [b] viā,& exponētes ſubiectis quo cōpetat degere [c] modo.hoc aūt qđ nūc à nobis [d] fit, lex quędā eſt cōis oībus [e] &ꝓpria, rebus cōpetentem ordinē ponens. Si enim matrimoniū ſic eſt honeſtū [f] vt humano gñi videatur immortalitatem [g] artificioſe introducere, & ex filiorū ꝓcreatione renouata genera manēt iugiter Dei clementia, quantū eſt poſsibile noſtræ immortalitatem [h] donāte naturę, rectè nobis ſtudium eſt de nuptijs. Alia nāq; oīa q̄ ſancita [i] ſunt à nobis,nō oībus cōpetunt nec hominibus nec rebus nec temporib⁹: ſtudiū verò nuptiarū totius eſt (vt ita dicatur) humanæ ſobolis: ex quo [k] etiā renouat̄ [l] ſolo [m] & ampliori [n] quàm alia ſolicitudine dignū eſt. ¶ Antiqtas eqdem non ſatis aliquid de prioribus aut ſcđis ꝓſcrutabat̄ nuptijs,ſed licebat & patribus & matrib⁹ & ad plures venir nuptias,& lucro nullo priuari: & cā erat in ſimplicitate confuſa. Maioris [o] aūt Theodoſij tēporib⁹ amplior ſolicitudo facta eſt circa huius [p] rei tractatum,donec circūiens ꝓ cæteros imperatores,in Leo nē pię memorię ꝓuenit,virū [q] fortiter atq; viriliter etiā de iſtis ꝓlerūq; ſanciente. ¶ Nos aūtin cōſtitutionū cōpoſitione multa qdē & alia de iſtis decreuimus [r]:exiſtimauimus aūt oportere nūc cōſilijs perfectiorib⁹ cām cōſiderātes etiā q̄dā corrigere nō aliorū ſolūmodo, ſed etiā q̄ à nobiſipſis ſancita ſunt. Non em erubeſcimus [s] ſi quid melius etiā horūquæ ipſi [t] prius dixi-mus,adinueniamus,hoc ſancire†, & cōpetentē priorib⁹ ponere correctionem,nec ab alijs expectare† corrigi legem. ¶ Duo igitur [v] hæc ꝓmittant̄ huic legi:& primū [x] illđ, vt oīa qdē quęcūq;in priorib⁹ ſancita ſunt,ſiue à nobis,ſiue à prioribus [y] nr̄is,hæc valeāt ſingula ſecūdùm ꝓpria tpa [z],nō habentia vllā exꝓſenti lege [a] nouitatē:ſed & in ſuis caſib⁹ valitura atq; tractanda: & ſuos euentus ex ijs q̄ iam poſitæ ſunt legib⁹ expectātia: & nihil cōmunicātia præſenti legi. Preſentē verò legē ex nunc valere volumus in oībus futuris caſibus,& in oībus poſtea nuptijs,ſiue priorib⁹ [b],ſiue deinceps,& in poſteris [c] aut [d] futuris ſiue nuptialibus lucris [f] †ſiue ſucceſsionibus quæ ex filijs ſunt. etenim qđ quidē omne iam pręceſſit,cōſcriptis relinquimus legibus: quod verò futurū eſt,per preſentē munimus legē. Vnde ſiue ſecundæ ꝓuenerint nuptiæ, ſiue parētib⁹ ſucceſsiōes ex prioris matrimonij filijs,ſiue lucra ex dotib⁹,aut antenuptialibus donationibus,aut ex alia cauſa:ſiue exiſtētibus ex ſcđo matrimonio filijs,ſiue etiā non:in priorib⁹ temporibus hæc ſeruent̄ ſcđm ſua ſingula tpa: & fruantur tam viri quā mulieres prioris legiſlatione,ſiue ad alias venerint nuptias,ſiue etiam vſq; ad priores ſteterint [h]:ſiue ſucceſſerint filijs,ſiue aliquid omnium †egerint priores ſequentes leges. Illis em [i] credētes, & ita cōtrahentes null⁹ culpabit, quare nō futurū ſciuerūt: & hoc qđ videbat̄ quidē & tractabat̄ oībus modis, crediderunt:qđ verò nondū factū erat,nō formidauerunt [k]. Vnde illa quidē oīa maneāt ſuum ſeruātia ordinem:deinceps [l] verò tēpus in poſteriorib⁹ pariēdis caſibus in vna ad hæc oīa hac lege poſita atq; collecta reſpiciat quęcūq; de futuris(ſicut dictū eſt) nuptijs competūt valere. Vnū itaq;hoc [m] ꝓmittat̄ legi: ſcđm verò illud, vt oīa quæcūq; ex hodierna die teſtator diſpoſuerit de talib⁹,ſiue vir [n] ſiue mulier conſiſtat,hæc valeant.

a ¶Prioribus.] ſcilicet temporibus.

b ¶Propria tēpora.] ſ.ante.l.iſtā: vt ſubijcit.

a ¶Præſenti lege.] ſ.ſ præſenti legi.

b ¶Siue prioribus.] i.primò contractis poſt hāc.l.vel.i.priorib⁹ poſt primas.ſic ponitur.§. de her.&fal.§.inordinatū.

c ¶Poſteris.] i.primò naſcituris poſt hanc l.vel futuris,id eſt deinceps poſt primos.nec em̄ in ijs qui tunc erant,habet locum:vt ſubijcit.

d ¶Aut.] pro &.

e ¶Futuris.] ſcilicet volumus valere.

f ¶Lucris.] vel aliūde: vt.j.eo.§.& quoniam.

g ¶Prouenerint.] ſcilicet ante hanc legem.

h ¶Steterint.] qđ eſt beatū: vt j.eo.§. ſoluto.

i ¶Illis enim.] ſcilicet antiquis legibus.

k ¶Formidauerunt.] nec em̄ peccauit antiqtas ſi nō diuinauit:vt.C. de teſt.l.iubemus.in fi. &.ff.man.l.ſi fideiuſſor.

l ¶Deinceps.] i. futurū tempus conſideret in hac.l.vt ſubijcit,quę eſt generalis:vt.j.eo.§.fi.

m ¶Itaq; hoc.] q.d.diximus de primo in prin. huius §.& nunc dicit de ſecūdo qđ huic legi prę

80 mittitur Accur.

n ¶Siue vir.] vt ſi dicat vir: nolo quòd vxor mea amittat ꝓprietatem eorū quę lucrat̄ à me:licet cōcludet ad ſecundas nuptias. Idem econtra dicat vxor de marito:aliās

Nomen conſequēs eſt rei.

Sapiens mutat conſiliū in melius.

†Vet⁹ exēplar legit ſarcire q̄ſi repare dicas vel cauſtigare.

†Concor. c.ab excōicato, cum gl.j. extra de reſcrip. &in.e.gra uegerim⁹. cum gl.ſuper verbo. parte.cod. titu.

†Vet⁹ exēplar addit has duas particulas vel aliunde,quas đ ſuo adijcere videtur Accurſius ex.§.& qm̄ j.eo.

†omnino.

Diuinare nemo cogitur.

perderet quilibet nisi hæc dicantur: vt. j. eo. §. si verò expectet.

a ¶ Disponat itaq;.] Quia dixi valere quod testator disponit de bjs: itaq; &c. Accursius.

b ¶ Vnusquisq;.] qui aliâs potest testari: impeditur autem. xij. modis. de quo dic vt diximus instit. u. qui testamenta facere possunt. §. fi.

e ¶ Insuis.] q̃ largitur: vt. j. eo. §. sed hec. Azo.

† Concor. c. tua nos. iuncta gl. ij. circ. prī. extra de testamen.

d ¶ Vt dignum est.] i. secundū leges & bonos mores: aliâs nō valeret: vt probauimus instit. de lega. §. ij. Accursius.

e ¶ Penè.] ideo dicit penè: quia aliæ leges fuerant ante. l. xij. tabularū: vt. ff. de orig. iur. l. ij. j. responso. &. §. j.

f ¶ Patriā linguā.] sic s. d nōalie. §. alienatiões.

g ¶ Dicens.] s. lex xij. ta. vt. ff. ad. l. fal. l. j. in prin. & insti. ad. l. falc. in prin. & facit. C. de sacro san. eccle. l. j. &. s. de hære. & fal. §. exhæredatos. Accursius.

h ¶ Valente.] scilicet disponere.

i ¶ Illíus.] s. testatoris.

k ¶ Formam.] i. prīcipis rescriptū. voluntas enim &c. vt. C. de testa. l. omnium.

l ¶ Quíspiam.] repete impetret aliud. Acc.

m ¶ Aliud.] s. priuilegiū inquā pragmaticā à principe vel ab alio impetret.

n ¶ Omnium.] i. aliquid quod sit in mūdo: quispiam dico &c.

o ¶ Alíquid.] id est grauatum.

p ¶ Malens.] i. magis volēs disponere aliquid aliter quā defunctus p̄ceperit. Sed à quo alio p̄t fieri impetratio quā ab principe? Rñ. à senatoribus q̃ similē habēt ptātem: vt. ff. de legi. & senatusco. l. nō ambigit. &. ff. de postulā. l. j. §. de qua. Itē à p̄fecto p̄torio qui & legem facit: vt. C. de officio præfecti prætorio. l. formam.

¶ Disponat † itaq;[a] vnusq̃sq;[b] in suis[c] vt dignū est[d]: & sit lex, eius volūtas: sicut & antiquissima nobis lex & prima penè[e] reipublicæ Romanorū disponēs ait: (dicim⁹ aūt duodecim tabularū) scdm antiquā & patriā linguā[f] ita dicens[g]: vti legassit quisq; de sua re, ita ius esto. nullo valēte[h] citra illius[i] volūtatē, nec si sacram impetret formā[k], nec si q̃spiā[l] aliud[m] oīm[n] aliqd[o] aliter disponere malit[p]. Si verò nihil[q] testator dixerit aut disposuerit[r] qđ nō iam positis & valentibus præoccupatū sit legibus: nec aliqd contra vniuersales leges ordinauerit: tūc hæc nobis lex posita sit oīa quantūest homini possibile cōprehēdens, & trāsiens in breui[s] q̃ in priorib⁹ erāt corrigens nuptijs, & q̃ in secūdis nuptijs & ī successionibus, & in solutionibus nuptiarū siue ex morte siue ex separatiōe: & quæ ante luctuosum tp̄s sunt, & post illud: & vnā quandā cōtinuationē faciēs toti⁹ huius cōscriptionis atq; legislatiōis: olim qdem inchoatā, ex q̃q; verò p̄cipuè & q̃quaginta & centū annis frequētius motā, & particulariter collectā simul, & paulatim colligatā ad semetipsam & cohærentē, cōfusam in plurimis, & quadā semp egentē correctione, purāq́; & consonā sibi oīno declaratam. ¶ Nuptias itaq; affect⁹[t] alternus[v] facit, dotaliū[x] nō egens augmēto. cùm enim[y] semel conuenerit sub puro[z] nuptiali affectu, siue etiā oblatiōe dotis & p̄pter nuptias donatiōis: oportet causam[a] omnino seq̃ etiā solutionem[b] aut innoxiā[c], aut cū pœna: q̃m eorum quæ in hominibus subsequūtur[d], quicquid ligat, solubile est[e]. Vt aūt etiā super indotatis matrimonijs distractiōe[f] facta, pœna meritò subsequat: hoc nos adinuenimus[g] primi.

¶ *Matrimonia contracta publicè distrahuntur scilicet ex consensu mutuo, & ex causa conuersionis, & ex uiri uel mulieris impotentia quadam: quæ ualet per triennium expectari. Angel.*

¶ Distrahunt̄ itaq;[h] in vita[i] contrahentiū mr̄imonia. Alia qdē cōsentiente vtraq; parte: pro quibus nihil hic[k] dicēdum est, pactis cām sicut vtriq; placuerit, gubernanti[b⁹][l]. Alia verò p occasionē[m] rationabilē, q̃ etiā[n] bona gr̄ia vocat. Alia verò citra oēm cām[o]. Alia quoq; cū cā[p] ratiōabili[q]. ¶ Scdm occasionē itaq; iculpabilē[r], q̃n cōuersationē † altera eligit pars, ad meliorē migrās vitā, & sub casti tate cōuersationem[s] cōcupiscēs: tūc em̄ lex alia[t] nostra dicit licentiā[v] esse viro & mulieri ad meliora migrāti, trāsigere mr̄imoniū, & abscedere, quodā breui[x] dimisso, & oblato ei q̃ relinquit. quodcūq; em̄ pacti fuerint cōtrahētes ex morte fieri lucrū[y], hoc habere oportet eū

† Conuersionem.

v ¶ Alternus.] id est amborum viri & mulieris.

x ¶ Dotalíum.] scilicet instrumentorum, vt nec dos nec dotale instrumentum sit necessarium. Idem dico & de do. propter nup. vt hîc, &. s. de trien. & semis. §. neq; illo. hoc tamen fallit vt diximus. j. vt licc. ma. & auię §. quia verò dudum. colla. viij.

y ¶ Fnim.] id est certè.

z ¶ Sub puro.] id est sine dote & ppter nupt. donatione.

10 a ¶ Causam.] hoc est matrimonium.

b ¶ Solutionem.] Sed nunquid dicitur res indiuidua: vt instit. de pa. po. in prin? Respon. verum est quantum ad effectum. nam huius debent esse ppositi vt nūquam diuidantur sic &

20 aliàs dicitur Augustus & iustitia constans: vt in stitutioni. de iustitia & iure. j. responso.

c ¶ Innoxiam.] id est sine. Accur.

d ¶ Subsequuntur.] id est contrahuntur & agūtur.

e ¶ Solubíle est.] nec

30 mirum cùm omnis noster status sub perpetuo motu consistat: vt. s. de non alie. §. vt autem lex. Accursius.

f ¶ Distractione.] id est diuortio. Accursius.

g ¶ Adinuenímus.] vt. C. de repud. l. fi. vers. q; ad illum. §. inter culpas.

40 & eius tenorem habebimus. j. eo. §. sic itaq;.

h ¶ Distrahūtur itaque.] quia oportet seq̃ causam omnino & solutionem īnoxiā, aut cùm pœna scdm Al. itaq; &c. Et not. quatuor esse modos disiungēdi: licet vn' sit modus contrahendi.

50 s. consensu: vt. s. pxi. §.

i ¶ Invíta.] nam quando morte alterius dirimitur, dicetur. j. eo. §. de inceps.

k ¶ Nihíl hic.] nec alibi qđ modo ꝓponat: sed tamen alibi hoc dicitur vbi corrigitur quod hîc dicitur in hoc tit. vt li. matri & auiæ. §. quia verò ex consensu.

l ¶ Gubernantíbus.] i. ex quo disponunt de principali. i. de diuortio

60 consensu faciendo: verisimile est q̃ de dote disponant & dona. ppter nu. Sed quid si nihil dixerūt? Rñ. si dixerunt in cōtrahendo matrimonio aliquid in hunc casum, idem erit: aliâs dos ad mulierem, donatio ppter nu. ad maritum redibit: vt. j. eo. §. per occasionem.

m ¶ Per occasionem.] de hoc capite dicitur. j. pro. vsq; ad. §. mitiores.

n ¶ Quæ etiam.] vt eadem iura seruentur quando bona gratia dicitur dirimi: vt. s. proxi. titu. &. C. de repu. l. si constante. Accursius.

o ¶ Citra omnem causam.] de q̃bus dicit. j. eo. §. si verò altera. Acc.

p ¶ Cum causa.] alia quàm supradicta ibi, aliā verò &c. Accur.

q ¶ Rationabili.] de quibus dicitur. j. eo. §. mitiores.

70 r ¶ Secundum inculpabilem.] s. distrahuntur matrimonia.

s ¶ Conuersationem.] vel monachalem, vel quia sit conuersus: ita q̃ seculo renunciet: vt. s. de mona. §. illud. &. §. si autem col. j.

t ¶ Alía.] Græca, de qua habetur mentio. C. de epis. & cleri. l. fi. in fine. j. respon. Accursius.

v ¶ Licentiam.] Hoc de iure ciuili: sed iure canonum distinguitur: vt si cognouerunt se carnaliter, non possit vnus alterum dimittere nisi voueat castitatem qui in seculo remanet. si autem non cognouerint: tunc seruatur quod hîc dicitur: vt extra qui vo. ma. contra. pos.

x ¶ Breuí.] id est libello repudij secundùm Albe. sed hodie etiam sine

80 eo: vt. C. de sanc. epis. §. si verò constante. & ij. nou. l. eo. titu.

y ¶ Lucrum.] Nota q̃ si pacisco de aliquo in casu mortis: siue ciuilis siue naturalis mors aduenerit, locū habet pactū: vt hîc & C. de epi. & cle. l. fi. in fi. j. rñ. &. j. de san. epis. §. ꝓponsalibus. col. p. ix. Sed contra. ff. de verb. obli. l. ex ea parte. §. ij. Solu. ibi de deportato: hîc de monacho. Item contra. ff. de dona. inter virum & vxo. l. cùm hic status. §. si donator. sed ibi seruus fuit: hic monachus vel conuersus. Et hoc est verum quod ciuiliter mortuus habetur pro mortuo quantùm ad matrimonia: sed

quantum

quantũ ad alia nõ. ſed hoc nõ valet: quia & deportatus põt habere vxorem: de quo dicit in. d. l. ex parte. &. ff. de bo. dã. l. iiij. Sed tñ hoc eſt verũ: quia quõ ad quædam hic nõ eſt mortuus: vnde põt eſſe teſtis, cùm nõ ſit prohibitum, vt. ff. de teſti. l. j. & diximus. ſ. de mona. §. cogitandum.

a ¶ Per occaſionẽ.] q. d. nõ ſolũ in ſupiori, pximo caſu, ſed ẽt in iſto & ſequẽti, ſed & capti. &c.

b ¶ Scriptam.] vt. C. de repu. l. in cauſis.

c ¶ Ex nuptiarum.] id eſt ex quo incepit habere vſum ad eam.

Virquis dicatur.

d ¶ Oſtẽdat.] i. viripotẽtiã nõ exercet: ĩ veritate tñ vir eſt. nam & pupillus eſt vir, & ſenex: vt. ff. de leg. iij. l. ſeruis. Sed q dã dicũt pupillũ nõ eſſe virũ, nec nimiũ ſenẽ: ſed contra eſt: vt. l. prẽdicta.

†Facit ad hunc. §. c. ꝓpoſuiſti. cum glo. j. extra de ꝓba. & capi. laudabilẽ. de frigi. & maleſi.

20 e ¶ Repudiũ.] ſed in nouellis. eo. ti. dicit q̃ ſine repudio poteſt eam dimittere: ſed intelligo, i. ſine pœna repudij.

f ¶ Vel.] pro etiã. ſed qd ecõtra ſi mulier fuit impotens? Rñ. idẽ, cùm ſit eadẽ ratio: vt. ff. ad legẽ aeql. l. illud. & facit. j. vt 30 li. ma. & auiẽ. §. p̃dictas.

g ¶ Nanq; ſumus.] aliâs fuimus.

h ¶ Sed etiam.] non ſolùm prædicti duo.

i ¶ Eſt bona.] vt ſubijcit ſicut ibi nihil perdit nec dos nec donatio propter nup. ita nec hîc.

k ¶ In republica.] id 40 eſt in ciuitate.

l ¶ Ratio.] q̃ ratio ſtatim ſequit ſeruitute &c.

†Iter hęc.

m ¶ Tranſigit.] id eſt, diſſoluitur.

n ¶ Perſonę.] Viri vel vxoris.

o ¶ Inæqualitas.] qa alter horum ſeru⁹. ſ. qui eſt captus. vel liber, ſcili 50 cet qui remanſerit.

p ¶ Nõ ſinit.] C. de nu. l. fi. in prin. &. j. e. §. ſi verò ab initio. Accur.

q ¶ Vxorem.] ſcilicet in captiuitate.

r ¶ Quinquenniũ.] ſ. ex eo tpe cõputãdũ ex quo cepit eſſe ĩcertũ. nã hic articul⁹ tũc, extremo 60 tatẽ ſignat: vt. ff. d̃ vul. ſubſti. l. in ſubſtitutione. &. ff. de cõdic. & demõ. l. iiij. §. fi. & ſic puto corrigi qd̃ dicit. ff. d̃ diuor. & repu. l. vxores. ĩ eo qd̃ dicit cõputãdũ qnquẽniũ ex tpe captiuitatis. Vel dic hãc intelligi ſcdm illam vt ex tpe captiuitatis cõputetur: vt arg. ff. 70 de legi. & ſenatuſcon. l. ſed & poſteriores. Item hodie videt q̃ perpetuò debeat expectare: vt. j. vt li. mat. & auiæ. §. q̃autem. ſed ibi loquit in eo qui eſt in militia, hîc de capto qui etiã ſeruus eſt: vt inſti. de iure perſo. §. 80 penam & hæc cõſtitutio inter hos duos, ſ. militem & captiuum differentiam facit: vt hic, & j. eo. §. nouimus autem.

s ¶ Hoc enim.] id eſt diuortij genus.

t ¶ A pręcedẽtibus.] ſapientibus: vt. ff. de diuor. l. vxores. &. ff. ſolu. matri. l. ſi aĺ hoſtibus.

v ¶ Hîc.] id eſt hoc caſu. Accurſius. [x ¶ Ex hoc.] ſcilicet diuortio.

y ¶ Ceſsione.] i. deciſione. [z ¶ Ex decreto.] i. ſententia iudicis. qui autem ſententiam dare poſsint, ſunt quatuor tantùm qui hoc poſſunt: vt diximus inſti. quib. mod. ius pa. po. ſol. cùm autem. Accur.

a ¶ In cõpromiſſo.] aĺs impropriè miſſo.

†Iure canõn. expectatur donec fuerit certificatũ de morte: vt extrade ſpõ. & matrimo. ca. in præſentia.

b ¶ Gypſo.] loca erant ſic dicta.

10 c ¶ Seruit⁹.] ſ. pœnę.

d ¶ Legiſlatoribus.] Vt. C. de bo. pro. l. in metallũ. &. ff. de interdic. & rele. l. iiij. & inſti. q. mo. ius pa. ſol. §. cùm autem.

e ¶ Ex ſupplicio.] id eſt ex pœna.

f ¶ Sibiq;.] ſ. ſupplicio nõ autem eſt ſeruus fiſci 20 vt. ff. de ijs quæ pro nõ ſcri. l. iij. j. reſponſo.

g ¶ Bene natorum.] id eſt ingenuorum.

h ¶ Feſtinauimus.] Vbi feſtinauit? Rñ. vt in ſti. de liberti. §. fi. &. C. de la. li. tol. l. j. per totũ. &. ſ. de mona. §. hinc ſed &. j. feſtinauit: vt. ſ. qui. 30 mo. na. effi. le. §. ij. co. vj.

i ¶ Liberas.] cũ ſint in genui nõ ſunt facti ſerui pœnæ per metallũ. Acc.

k ¶ Libertum.] qui vxorem habebat.

l ¶ Libertam.] Quę virum habebat.

†Sanctiõ.

m ¶ Filios.] q̃ vxores habebant. Sed cũ filius li- 40 berti ſit ingenu⁹, vt inſti. de inge. in prĩc. quare hîc ponit ĩter libertos? Rñ. hic fuit ſeruus fili⁹, & pater manumiſſ⁹: aĺs eſſet cõtra. ſ. e. §. Vel dic occaſione patris & filio licet ingenuo hæc macula irrogatur: vt. j. vt oẽs obe. iudi. §. j. col. v.

50 n ¶ Supueniẽtẽ.] occaſione iudiciarij ſupplicij: vt dictũ eſt, vel qa reuocet ĩ ſeruitutẽ ex ingratitudine: vt. C. de li. & e. li. l. ij. & facit ad hoc ff. de reg. iu. l. ſeruitus. & ff. de do. inter vir. & vxo. l. cũ hic ſtatus. § ſi donator. & ff. de cõ. & demõ. 60 l. intercidit. in fi. &. ff. d̃ rit. nup. l. in eo iure. ĩ fi. Sed hic. §. hodie correct⁹ eſt ſcdm Io. cũ eiuſdẽ ſint hodie iuris liberti vt ingenui: vt ĩ aut. vt liber. decæ. §. illud. vĩ æquarant ibi liberti ingenuis in dignitatibus ad quas prius nõ peruenie 70 bãt olim liberti ꝓpter l. viſcelliam. vt. C. ad legem viſcel. l. j. ſed hodie ſic, vt dictum eſt.

o ¶ Seruitutẽ.] ſ. pœnę.

p ¶ Vnuſquiſq;.] ſ. in ciuitate manẽs. i. liber vt ſi eſt mulier q̃ in ciuitate remanet, dotẽ habeat ſi vir q̃ in ciuitate rema- 80 net, & ille donationẽ ꝓpter nu. recipiat: qa ſua eſt, vt dicit. Itẽ & pl⁹ habet q̃ ĩ ciuitate remanet ſ. pactum ex morte: qa liber remanet vt ſeq̃: licet reliqua ſubſtantia ad fiſcũ v. niat vel principẽ:

† Ex hoc loco ſumitur aut. q̃ eſt ſuper. l. vxoris. C. de repu. & incipit ſed hodie nemo.

qui dimittitur ab altero, ſiue vir, ſiue mulier ſit: eò q̃ & iſte quantũ ad matrimoniũ videt mori, aliud ꝓ alio vitæ eligens iter. ¶ Per occaſionem [a] † quoq; neceſſariã & nõ irrationabilem diſtrahitur matrimoniũ, qñ aliquis impotẽs fuerit coire mulieri, & agere quæ à natura viris data ſunt: ſi bienniũ quidem ſecundũ [b] de hoc à nobis pridem ſcriptam [b] legem tranſcurrat ex nuptiarũ [c] tpe: ille verò quia ꝓ veritate eſt vir, nõ oſtendat [d] licebit enim mulieri aut eius parentibus diſſũgere matrimoniũ, & mittere repudiũ [e], vel [f] ſi noluerit hoc maritus. & hic ſiqdem oĩno data dos ſit, ſequat mulierẽ: & reddet hãc vir ſi cõtingat eam accipi: propter nuptias aũt ſeu antenuptias donatio manet apud virum, nihil de ſuo damnificandũ. Hanc itaq; legem corrigimus breui quadam adiectione. nõ enim biennium numerari ſolũ ex ipſo tpe copulationis, ſed trienniũ volumus. edocti nãq; ſumus [g] ex ijs quæ ante † hæc prouenerũt, quoſdam ampli⁹ quã bienniũ tẽporis nõ valẽtes, poſtea potentes oſtenſos miniſtrare filiorum procreationi.

¶ *Matrimonium captiuitate alterutrius nõ diſſoluitur, niſi incertum ſit uiuere perſonam quæ ab hoſtibus capta eſt: quia tunc perſona quæ in ciuitate remanſit, liberè poſt quinquennium nubere poterit: dote & donatione ad unũquenq; redeunte. Bartolus.*

¶ Sed & [h] captiuitatis caſus talis eſt, quale eſt bona [i] gratia diſtrahere matrimoniũ. ſiue enim contingat tale i fortuniũ viro, muliere in republica [k] manẽte, ſiue rurſus mulier quidem in captiuitatem ducat, maneat aũt vir in republica ſcrupuloſa quidem & ſubtilis ratio [l] trãſigit [m] nuptias: (ſeruitute nanq; ſemel ſuperueniẽte alteri perſonę [n], fortunæ inæqualitas [o] æqualitatẽ ex nuptijs manere nõ ſinit [p]) attamen humanius talia contemplantes, donec quidem eſt manifeſtum ſupereſſe aut virũ, aut vxorẽ [q] manere inſoluta matrimonia ſinim⁹ & nõ venient ad ſecundas nuptias neq; mulieres neq; viri, niſi voluerint videri auſu temerario hoc egiſſe, & pœnis ſuccumbere, illum quidem antenuptias donationis dicimus exactioni, illam verò dotis. ¶ Si verò incertum ſit vtrum ſupereſt an nõ quæ ad hoſtes per-

ſona deuenit: tũc quinquenniũ [r] † expectandum eſt ſiue à viro, ſiue à muliere: poſt quod (ſiue manifeſtum de morte fiat, ſiue incertum maneat) nubere licebit ſine periculo. hoc enim [s] & in nuncupatis bona gratia tranſactionibus, à præcedentibus [t] connumeratum eſt. nos quoq; in hoc conſentimus, vt hic [v] neq; repudio fiat opus, ita perſonis diſtantibus ab alterutris, & nullus ex hoc [x] lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier antenuptialem donationẽ: ſed vnuſquiſque in ſuis manebit.

¶ *Matrimonium non diſſoluitur alterutro in metallum dãnato: quia nemo benè natus ex ſupplicio fit ſeruus. Bartolus.*

¶ Quod aũt prius ex legum ſeueritate introductum eſt, nos clemẽti ceſsione [y] † reſoluimus. Si enim ex decreto [z] iudiciali in metallum aliquis aut vir aut mulier dari iuſſus eſſet (quale nunc eſt in compromiſſo [a], & in appellato Gypſo [b]) ſeruitus [c] quidem erat, & ab antiquis legiſlatoribus [d] ſancita, & ex ſupplicio [e] illata: ſeparabatur verò matrimonium, ſupplicio poſſidente damnatum, ſibiq; [f] ſeruientem. nos autem † hoc curauimus: & nullum ab initio bene natorũ [g] ex ſupplicio permittimus fieri ſeruum. Neq; enim mutamus nos fortunam liberam in ſeruilem ſtatũ: qui etiam dudum ſeruientiũ manumiſſores eſſe feſtinauimus [h].

¶ Maneat igitur matrimonium hoc nihil ex tali decreto læſum, vt pote inter perſonas liberas [i] conſiſtens.

¶ *Coniuge alicuius in ſeruitutem redacta nuptiæ diſſoluuntur: nuptiæ autem cum ſeruo domino ignorante contractæ, nullæ ſunt ab ipſo initio: ideo diſſolui poſſunt. Nuptiæ verò cum ſeruo uel ancilla contractæ domino expreſsè uel tacitè conſentiente, uel cum ſeruo à domino eo languente derelicto ualent: nec diſſoluuntur. Bartolus.*

¶ Si verò decretum iudiciale liber tum [k] aut libertam. [l], aut horum filios [m] in ſeruitutem redigat: cõſtat quidem ab initio matrimonium, poſtea verò apparens ſeruitus ſeparat eos ab inuicem, tanquã mortem ſecuta: quoniã præcedentes nos dicũt ſupuenientem [o] ſeruitutem nõ procul à morte differre. idcirco hoc quidem qd̃ propriũ eſt vnuſquiſq; [p] recipiat: placitum verò ſolum qd̃ ex morte eſt, liberis acqui-

vt ſubijcit. ſed hodie dño reſeruaſ: vt.j. vt nulli iud.§.fi. ltē ad eũ q̃ ī ſeruitutem reuocaſ ex ingratitudine: vt.ff. de interdi. & releg. .nõ ſolũm. in fi.

a ¶ Famula.] id eſt ſerua.

b ¶ Dictã cauſam.] hanc. ſ. propter inæqua. &c. vt. ſ. eo. §. ſed etiam. & C. ſolu. matri. l. ſi ignorans. &. ff. de teſta. tute. l. ſi quis tutorem.

c ¶ Puram.] i. ſimplicẽ redditionem ſine lucro.

d ¶ Actiones cõgruas.]i. p cõd. ob cau. q̃ ob cãm. i. ob matrimoniũ datũ: & nõ eſt ſecuta: vt C. de cõ. ob cau. da. l. j. & ff. de condi. ſi. cauſa. l. fi.

e ¶ Incertus.] i. quãdo ignorans accepit & dñs neſciebat quod ageret. aut enim ita eſt: aut dñs manifeſtẽ tradit: aut tacitè ex ſtudio: & his duobus vltimis caſibus fit libera: vt hîc, &. j. proxi. ſubijcit.

† Cõcor. cũ hoc. §. ca. ij. extra de cõiuga. ſer. ad quẽ ti. eſt p materia huj' §. recurrẽdũ: quia in matrimonijs cõtra hendis p̃ualet ius canonicũ cũ agit de piculo animarum.

† Exiſtens vacat.

f ¶ Cõſenſu.] expreſſo: vt. j. proxi. reſpon. Acc.

g ¶ Malignitate.] i. taciturnitate ex ſtudio: vt j. ij. reſpon. Accur.

h ¶ Negligentia.] ſ. dñi vel dic acipiẽtis eã in vxorem. nam tũc nõ debuit certiorari: vt, C. de act. emp. l. j.

i ¶ Credens.] hanc eſſe liberam: aliãs non eſſet deceptus.

k ¶ Eius autẽ.] ſ. dñi.

l ¶ Virum.] ſ. ſeruum.

m ¶ Mulierem]ancillam. ſed contra, j. eo. §. aſcriptio. Sed aliud in aſcriptio: quia p eum tempus deſereret, vt. ſ. de mã. princip. §. ſed neq;.

n ¶ Alterius.] ſcilicet ancillæ vel ſerui ſui.

o ¶ Ex ſtudio.] ſcilicet dolo malo. Alber.

p ¶ Sarciat.] id eſt litẽ inferat.

q ¶ Huiuſmodi.] ſcilicet talia.

r ¶ Hoc etiã.] nõ ſolũ ſuperiori caſu vbi dominus expreſsè dedit.

s ¶ Cõſenſit.] expreſsè.

Tacens conſentit.

t ¶ Malignatus eſt.] ſ. tacẽdo. & ſic not. tacentem affirmare. ſic & aſſ. ff. de dolo. l. j. §. dolũ autem. &. C. ſi aliena res pig. dat. ſit. l. ij.

v ¶ Hęc valeãt.] ſ. vt ſit matrimoniũ, & liberi in genui: vt. ſ. §. proxi. in fi.

x ¶ Dereliquiſſe.] dejicendo extra domum.

y ¶ Contẽpſiſſe.] non prębendo curã eis ſuper hoc triplex eſt opinio: quidam diſtinguũt, vt Al. inter languẽtes & nõ languẽtes. primo caſu liberi efficiunt: vt. C. de la. li. tol. §. ſed ſcimus. & hît in ſcdo poſſunt occupari, cũ p derelicto ſint habiti: vt. ff. p derelı. l. j. ī fi. Alij dicũt indiſtinctè ſeruari hoc authẽticum quicquid leges veteres dicãt vt ſit liber ſiue ſit lãguens ſiue nõ: vt hîc, & C. de infa. l. j. lib. x. Tertij diſtinguũt an ipſe gerit ſe p libero: quo caſu ſerua qđ dicit hîc, &. C. de infa. l. j. aut nõ gerit: ratur: reliqua verò veniant ad eũ qui redigit in ſeruitutem. ¶ Si verò † ab initio putauerit aliquis liberæ iungi pſonæ: illa verò famula [a] poſtea declaretur exiſtẽs: † nõ dicimus ſolui matrimoniũ, ſed ab ipſo initio neq; matrimoniũ fieri, ſecundũ prius à nobis dictã cãm [b], ꝓpter inæqualitatis fortunã: vnde neq; lucrũ ex matrimonio contemplandũ eſſe, neq; aliquid tale, ſed purã [c] rerũ competentiũ p congruas actiões [d] redditionẽ. ¶ Hoc aũt decernimus: & tale nõ eſſe dicimus matrimoniũ ſi cauſam animus incertus [e] diſponat ſolũ, neq; conſenſu [f] dñi, neq; malignitate [g] eius, neq; aliqua negligẽtia [h] cõiuncta. Nam ſi tradiderit tãquã liberã ſuã ancillã dñs: ille aũt liber exiſtẽs & credẽs [i] tradẽti hãc accipit, forſan etiã dotalibus celebratis documẽtis, aut neq; celebratis qdẽ, eius aũt [k] volũtate cãm gubernãte: nõ erit iuſtũ talẽ nõ cõſtare matrimonium: ſed tacitã libertatẽ ſequi ſiue virũ [l] ſiue mulierẽ [m] cũ tale aliqd à dño fit: ſancim⁹ & rapi talẽ virum fœminã ad ingenuitatẽ, & cãm tãquã ſup liberis & ingenuis iudicari. ¶ Si verò ipſe qdẽ nõ celebraverit nuptias, alterius [n] pſonæ dñs, ſciat aũt qđ agit, & ex ſtudio [o] taceat: vt poſtea cauſam ſarciat [p] alteri cõiunctorum: vlciſcimur huiuſmodi [q] ſi aperta ꝓbetur nequitia: & priuamus dñm ita malignè cogitãtem: ſitq; rurſus hoc etiã [r] matrimonium tanq̃ ſi cõſenſiſſet dñs ab initio: & ille qdem cadat dñio: ad ingenuitatem verò ſeruilis pſona rapiatur: hoc ipſo euenientẽ effectu, ſiue cõſenſit, [s] ſiue malignatus [t] eſt dñs. Palã itaq; eſt qa etiã filij ex talibus nuptijs liberi & ingenui ſcdm hãc noſtrã erũt legẽ. ¶ Et multò potius hæc valeãt [v] ſi cõtigerit dudũ ſeruum aut ancillã ſeu lãguẽtes dereliquiſſe [x], ſeu etiã cõtempſiſſe [y] eos, aut etiã amiſiſſe ſuper dñio aduerſus eos volũtatẽ. Illi nãq;, vt poteiam cõſtituti liberi, & ſcdm pro derelicto titulum ſuj [z], & nõ aliorũ exiſtentes, nõ in poſterũ inquietabunt abijs q̃ poſſidere eos olim odio habuerunt.

¶ Deportatio nõ ſoluit matrimoniũ. Bartolus.

¶ Deportatio [a] tñ in quam migrauit vir vel vxor: & antiqua ignis & aquę ĩterdictio (quã aquę & ignis & tunc ſerua quod dicitur. ff. pro derelı. l. fi. & facit. ff. de ſtipu. ſer. l. qui ſeruus. quod verius videtur. Accurſius.

z ¶ Sui.] ſ. iuris. Nota aliquẽ eſſe ſuij pſius. ſed cõtra. ff. ad. l. aql. liber l. omo. ſed hîc dic hoc ab negatiuè dici. i. nõ alieni. ſic. ff. de do, l. nõ debet. in fi. l. Vel dic. ſecũdùm illũ titulũ q̃ dicit pro ſuo. quem habemus. ff. p ſuo.

interdictionem vocant noſtræ leges [b]) nõ ſoluit [c] matrimonia. hęc eñ & ſacratiſſimo pridem placuit Cõſtantino [d] clemens quædã cauſa: & à nobis quidẽ probata [e] eſt: p̃ſenti [f] verò nõ copulata legi. vnde neq; effectus cauſę dicendi ſunt, cùm in ſuo maneat [g] ordine.

¶ *Milite ad militiam accedente uxor ſi literas ſoſpitatis eius nõ acceperit & eũ pro ueritate à duce belli mortuũ eſſe audierit: & p. x. annos expectauerit: & à principe gratiã impetrauerit: licitè cum alio nuptias contrahere poterit. Bart.*

¶ Nouimus aũt & huius noſtræ felicisſimæ [h] ciuitatis conditorẽ diuę memoriæ (dicim⁹ Cõſtãtinũ †) ſcripſiſſe legẽ [i] ſcdm quã ſi q̃ ſimpeditus [k] fuerit, & tacuerit ad vxorẽ p quadrienniũ, & nullũ ei fiat ab illo ſignũ ei⁹ [l] circa eã [m] affectus: tũc licẽtia ſit mulieri ad ſcdas nuptias veniendi, offerẽti prius libellũ militię principi [n], & hoc ipſum teſtificãti. & ſi hoc fiat, inculpabiliter mulier ad virũ alterũ tranſiet, & nõ dãnificabitur qdem de dote: nõ tñ antenuptialẽ donationẽ lucrabit. Hoc itaq; ſacratiſſimus Cõſtantinus [o]. Vehemẽter aũt nobis imma turè habere illa cõſtitutio videtur. actibus eñ bellicis occupato marito, vxoris priuationẽ inferre nonminor eſt pœna quã ab hoſtib⁹ capi [p]. Ideoq; nõ prius veniat ad virũ ſcdm hmõi mulier quã [q] legiſlator iſte propoſuit, quã decennij [r] trãſeat tp̃s. & hæc [s] importuna qdẽ ſit viro mittens literas, aut p aliquos verbis vtẽs ad eũ: ille verò ſi aut ap tè renuat nuptias eius, aut abſolutè cõticeat: tunc quoq; libellum offerat aut glorioſiſſimo magiſtro militũ, aut ſpectabili duci, aut clariſſimo tribuno, ſub quibus ipſe eſt miles: tunc enim licentiam damus & preces porrigere imperatori, & inde hoc ꝓmereri. Sciat autẽ quia ſi citra hoc aliquid egerit, tanquam temerariè nubens, legitimis pœnis [t] ſubiacebit.

¶ *Viro atq; uxori ex cauſis hîc enumeratis matrimonium diſſoluere permittitur, ei tantummodo pœna imminẽte qui diſſolutioni cauſam præbuit. Bartolus.*

¶ Mitiores [v] itaq; nuptiarum ſolutiões, tanq̃ gñali quadã ratiõe ſub bona gratia factis diſiũctionib⁹, ſciendum eſt tales eſſe quodammodo [x], cæteræ [y] verò cauſam quærũt inſpicere [z] aut à viro aut ab vxore factã: vt dãnificent temerariũ [a] in

a ¶ Deportatio.] eſt enim aliud deportatio, & aliud interdictio: vt inſtitu. de capi. dimi. §. media.

b ¶ Leges.] vt. ff. đ pœ. l. ij. &. C. de re. l. j. & inſ. de ca. di. §. media.

c ¶ Nõ ſoluit.] cùm libertatem retineat, quãuisciuitatem amittat: & hoc eſt qđ lex dicit minima capitis diminu. vt hic. & ff. de bo. dã. l. iiij.

2od ¶ Conſtantino.] vt. C. de dona. inter virũ & vxo. l. res vxoris. non autem dicit de le. j. C. de repu. quia illa eſt Alex.

e ¶ Probata eſt.] ſ. hic & eoipſo q̃ in. C. eã poſuimus.

† Concor. c. cõſtantinus. qđ eſt pulchrum c. xcvj. diſ.

f ¶ Præſenti.] ſ. huic. licet enim tenorem aliarum legum tractantiũ de diſſolutiõe matrimonij hac cõſtitutione poſuerit. ſ. &. j. eius tamen non poſuit, quia nõ ſoluitur matrimonium: & quia non ſoluitur nec effectus cauſæ eſt dicendꝰ cùm nulla ſit cauſa. Ac.

g ¶ Maneat.] ſ. matrimonium, aliãs maneãt ſcilicet coniuges.

h ¶ Felicisſime.] ſ. Cõſtantinopoleos.

i ¶ Legem]vt. C. de repu. l. vxor. Accurſius.

k ¶ Impeditus.] ſcilicet militia.

l ¶ Eius.] ſcilicet viri.

m ¶ Eam.] ſ. vxorem.

n ¶ Principi.] q̃ ipſa ſic facere vellet. Accur.

o ¶ Conſtãtinus.] ſcilicet ſtatuit. Azo.

p ¶ Capi.] ſ. maritum.

q ¶ Quã.] ſcilicet mulierem. aliãs qualem.

r ¶ Decennij.] ſed hoc corrigit, cũ teneat expectare quandiu ipſe ſtatuerit: vr. j. vt lic. matri & aniẽ. §. qđ autem. col. ix.

Vxor q̃diu maritũ militẽ debet expectare.

s ¶ Et hæc.] ſ. licentia maritandi licet ſciat maritũ viuere, ſed hoc corrigitur: vt not. j.

t ¶ Legitimis pœnis.] quibus ſubiacent quæ malè dirimunt primum matrimonium: vt. j. c. §.

70 ſi verò altera.

v ¶ Mitiores.] hucuſque de vno genere ſolutionis dixit: nũc de alio incipit. Et dic mitiores quã alię duę q̃ ſequunt. nam ſupradictæ duę fuerunt ſine pœna. hæ quę ſequuntur, cum pœna & ſine pœna.

80 x ¶ Quodã mõ.] quales diximus.

y ¶ Cæterę.] diſſolutiones.

z ¶ Inſpicere.] anteq̃ fiant licitè. i. ſine pœna.

a ¶ Temerariũ.] temerariũ vocat virũ q̃ repudiat

diatvxorẽ ſine cã.vl̃ q repudiat ab vxore cũ cã & idẽ ecõtra ĩ vxore deide: vt amittat dotẽ vel donationẽ ꝓpter nuptias.

a ¶ In caſu.] i.amiſsiõe.

b ¶ Alias.] i.cauſas.

c ¶ Cõſtitutionẽ.] vt C.de repu.l.conſenſu.

10 d ¶ Adinuentę.] vt C.de repu.l.penul. & fi.

e ¶ Suſcipientẽ.] ſine qbus ſuſcipientib' latro diutius latere nõ põt: vt ff. de off. preſi.l.cõgruit.

Abigeus quis ſit.

f ¶ Abigei.] nota quis ſit abigeꝰ melius quam in alia lege inueniatur.

g ¶ Multæ nãq;.] in-
20 terpoſitio eſt.ſic,ĩ.vt ij qob.in prin.col.vj. & facit.ff. de rei vendic.l. in fundo.

h ¶ Flagellis.] hoc qđ de flagellis dicit, hodie ſpecialiter eſt correctũ: vt.ĩ.vt li.ma.& auię.§.ſi quis autem propriã.col. ix.nã verberabat ipſam
30 maritus.

i ¶ Ea.] ſ. vxore. Accur.

k ¶ Dat lex.] ſ.theodoſij & hæc.ſed hodie qđã ex his cauſis remanent, alię remotę ſunt&correctę. Idẽ dicas econtra ſi marit' vxorẽ velit repellere: vt.ĩ.pxi.nã qđam ex illis cauſis correctę ſunt
40 & remanẽt alię,vt.ĩ.vt li.ma.& auiæ.§.quia verò plurimas.

l ¶ Et rurſus.] i.ecõtra.

m ¶ Sacrilegã.] ſacrilegus dicitur ille q rem ſacrã de loco ſacro aufert vt not.ff.ad.l.iul.pecu.l. diuus.

n ¶ Cõpetentium.] i.
50 nulla affinitate vel neceſsitate coniunctorum.

† Concor. in proœ. clemen.& Genſ.ca.vj. ibi, Videſ aũt de' q multa malitia hoĩm eſſet in terra &c.

o ¶ Pugna.] ſic. C. de repu.l.cõſenſu.ſic.ff. de po.l.aut facta.§.fi.

p ¶ Sibi.] ſcilicet viro.

q ¶ Cõſciam.] vxorem.

r ¶ Tyrãnidem.] i.cõtra legem imperialem.

s ¶ Meditantibus.] 60 i.cogitantibus.

t ¶ Sibi.] ſ.marito.

v ¶ Dat lex.] i.cõcedit lex Theodoſij: vt.C.de repu.l.conſenſu.

x ¶ Horum.] aliãs harum.

y ¶ Si verò.] hucuſq; dixit quãdo cum cauſa dimittit vn' alterũ,nũc 70 autem qñ ſine cauſa.

a ¶ Ipſum.] ſ.repudiũ miſerit cauſa ſubaudi ſoluendi &c.Accur.

a ¶ Subdita.] ſcilicetdicta perſona.Accurſi.

b ¶ Pœnis.] i.amiſsiõis dotis & ante nup.donationis:& in hac pœna ęquales ſunt ambo.

80 c ¶ Inſup.] nũc aliã pœnã imponit fœminæ repudianti quantũ ad alia quã viro.ſ. vt matrimoniũ intra quinquenniũ cõtractum ipſo iure nõ valeat. Itẽ & infamis ſit: vt.C.de repu.l. conſenſu.§.hęc verba.

d ¶ Volẽs adeat.] ſ.iudicem.nam hęc actio eſt popularis: vt hîc dicit. & facit.ĩ.de nõ alie.§.fi. col.ij.&.C.de epi.& cle. l.ſi quis in hoc.

e ¶ Cõtra legem.] i.ſi cut accuſaret aliqd qđ 10 eſſet contra.l. ſed hæc pœna expectationis qnquennij hodie mutat: vt.ĩ.vt lice. ma. & auiæ. §.qa verò ecõtra.co.viij.

f ¶ Miſerit.] ſcilicet mulier ſi non habes,ſed ego non habeo.

g ¶ In certaminib'.] id eſt in iudicio contra 20 maritum.

h ¶ Subiacerit.] iuſtè eum repulſum probans per aliquas de illis cauſis quas habuimus.ĩ.§. mitiores.&.§.rurſus.

i ¶ Lucretur.] ſcilicet mulier.

k ¶ Primitus dicta.] id eſt donationem pro-
30 pter nuptias:vt ĩ.§.mitiores.in fi.

l ¶ Irrationabiliter.] qđ fit ĩ duob' caſib' qñ vir repellitur ab vxore: & quando repellit:vt in prin.huius.§. &.ĩ.§. proximo.

m ¶ Cùm & nõ obtinẽti.] ſ.marito nõ ratio
40 nabiliter talia lucra. qđ fit duobus modis:& tũc lucratur vxor: vt qñ iuſtè dimittitur ab vxore,& quando iniuſtè dimittit eam:vt.ĩ.§.proxi.

n ¶ Confuſionem.] q.đ.hæc ratio in mulie re locum habet: & ideo
50 ante annũ non nubit,vt dixerat:ſed in viro ceſſat.nam non portat maſculus filiũ in ventre vt fœmina. & ideo in ea poſſet oriri dubiũ an eſſet ex primo vel ex ſecũdo marito. quid autem ſi edidit prius fortè elapſis duobus menſibus: vel quid ſi elapſis.viij.
60 vl̃.vij.menſibus nubat qñ iam certũ eſt ex prio amodo eam filiũ nõ habituram? Rñ.mulier nubere põt ceſſante ratione ſupradicta:vt hîc, & ĩ.§.ſi quis enim.in fi.§. Io.cõtra: quia eſt & alia ratio, ne qd malignè fecerit erga primũ virũ:vt
70 j.de reſti.& ea q̃ pa. in fi.col.iiij.nã plerũq; vbi ſunt duę rationes[a]:licet vna tollat ſi alia remanet, ꝓ cõſequens etiam prima remanet:vt ſi duo ſunt ſerui frater& ſoror donec ſunt in ſeruitute; duo ſunt impedimenta ad matrimon.ſeruitus &co
80 gnatio naturalis,ęisma numiſsis ceſſat vna rõ:remanet altera, & ideo & ius remanet vt nõ poſsint iungi: vt inſti.de nupt.§.illud. & hoc dixi.ĩ.de reſti.& ea q̃ pa.in fi.Acc. [o ¶ Ex hoc.] i.ſanguinis cõfuſione.& facit.ff.de vẽ.inſp.l.j.§.ſed & ſi ſeruus.[p ¶ Matrimoniũ.] ſic cõ.true. licet bona &c.tũ ſic inſtituta eſt mulieribus prohibitio in annũ ſecũdarũ nup.cõſ. ex anaſtaſio pię memorię q̃ eſt in Greco. [q ¶ Tres.] vt

Mulier quare nõ nubit antè annum hoc de iure canonico eſt correctum,vt extra đ ſecun.nupt. c. cùm ſecundũ apoſtolum.

Rationes duę vnã. a Concor. c.cum æterni. extra de re iudi.in fi. xij diſt.c.j.

C.de repu.l.fi.§.inter culpas.ſed & aliqua de his abſcindeſ:vt.j.vt li.ma. & auię.§.qa verò plurimas. [a ¶Libido.]i.luxuria. [b ¶Eis.]ſ. mulieribus. [c ¶Deferentibus.] ſ. matrimonij diſſolutionem.

Adſcriptitius quis dicatur.

d ¶Adſcriptitio.]Ideo ſic dicit qa ſolo inſcribit ſe,& p ſcripturā confitet ſe illi ſolo velle eſſe adſcriptū:vt.C.de agri.& cen.l.cū ſcimus.lib.xj.

e ¶Sciēte.]ſed aliud ī ſeruo vel ancilla qñ dñs ſcit eū vel eā liberę iūgi pſonę:vt.ſ.eo.§.ſiverò ab. eo contra.& eſt rō, ne terra ab hmōi colono deſeratſ:vt.ſ. de man.prin.§. ſed neq;.col.iij.&.C. de agri.& cē.l.qſqs.li.xj.nā & alſ inter ſeruū & adſcriptitiū eſt differentia: vt.j.de ſan.epi.§.ſiſeruꝰ. &.§.adſcriptitios.col.ix.

Adſcriptitius nō eſt ſeruus.

Et p hoc pōt colligi ſecundùm Io.q adſcriptitius[a] nō ſit ſeruus, licet cuidā ſit ſeruitio adſcriptus:vt diximus inſti.de iure.perſo.in prin.

a Adſcriptitius Spec.in tit.de li.con cep.§.nunc dicendum. ver. xxiiij. quando agitur.

f ¶Iudicem.]qđ eſt ciuilꝰ.C.de pig.l.iij.Acc.

g ¶Plagis.]i.verberibꝰ.

h ¶Hoc.]qđ.j.dicitur.

i ¶Correctio.]i.res qđam purè correctibilis. Sed nūqd ecōtra eſt idē vt adſcriptitia libero iūgi nō poſsit? Rñ.non:qa non eſt ibi ille timor vt terra à poſſeſſoribꝰ deſeratſ:cū matris ſtatus cōſideretſ:vt.j.cōſti. q ex adſcri.& li.in prī.rñ.ij.col. v.&.C.de agr.& cen.l.fi. li.xj.& facit ad hūc.§. C.đ ep.& cle.l.qſqs.&.l. iubemꝰ&.C.đ agri.&cē. l.ne diuti°.&.e.li.ſ.vt iudi.ſine quo.ſu.§.eos aūt q.col.ij.&.j.vt lic.ma.& auię.§.isquoq;.col.viij.

k ¶Sic itaq;.] inceptiuū eſt,nō illatiuū, & circa tertiū & quartū modū diſiūgēdi:vt.ſ.eo.§. mitiores.&.§.ſi verò altera.nō aūt circa primū & ſcđm:vt.ſ.e.§.diſtrahuntur.&.§.ſequentibꝰ.vſq; ad.§.mitiores.Accur.

l ¶Adinuētū.]priusq ab alio: vt.C.de repu.l. fi.cuiꝰ.ſ.legis ſtatim ſubijcit ſententiā. & facit.ſ. eo.§.nuptias.in fi.§.

m ¶Cōpetenti.] ſ.in pecunia non in corpore vt.j.proxi.§.

n ¶Snīa.]i.volūtatevel affectu:aliâs ſnīa multis modis accipitur,vt diximus inſti.qui.nō eſt permiſ.fac.teſt.§.præterea.

o ¶Preſumptiue.i. p ſumptuoſum & ſubpū verbum erat ſic ſoluere. Vl dic melius qa p̄ſumitur q eā dimittet facilꝰ cū dotē nō habeat: vt p bāt ſequētia: vt.j.q.mo. na.eff.legi.§.qm. col.vj.

p ¶Temerariū.] i. qa iniuſtè diſſoluebaſ &c.

q ¶Sequente pericu lo.]id eſt per leges.

r ¶Conſtitutionē.] vt.C.de repu.l. fin.vſq; ad.§.inter culpas.

Matrimoniū pōt eſſe ſine dote,ſed non econtra.

s ¶Poteſtate.]i.filiāfa.

t ¶Nuptię ſunt.] qa matrimoniū ſine dote, ſed non ecōtra eſſe pōt: virūq; cōtriſtet,& priuet ſpe filiorum,vel tāta libido[a] eſt,vt etiā cū virisvoluptatis occaſionelauetur: aut etiā dū adhuc cōſtat matrimonium cū viro, ad alios de nuptijs ſuis loquaſ:licētia daſ à nobis viris mittere eis[b] repudia, & lucrari dotes,& antenuptiales hŕe donatiões:vtpoteetiā his cauſisrationabiliterſoluere valētibꝰ mŕimoniū: & ſub eūdē deferētibꝰ[c] ordinēſub quem & pœnas Theodoſij diuinę definiuit memoriæ conſtitutio.

¶Mulier libera adſcriptitio alieno non nubit etiam poſſeſſore conſentiente:ſed ſi eo neſciente fecit:caſtigari poteſt per poſſeſſorem & iudicem loci:nec matrimonium tenet,nec dotis uel donationis datio.Angel.

¶Adſcriptitio[d] aūt alieno nubeſ liberā nō licet neq; ignorāte neq; ſciēte[e] neq; cōſentiēte poſſeſſore: ſed licet aliqd tale ab adſcriptitio geraſ, licet dñō & ipſi p ſe & p ꝑpuincię iudicē caſtigare plagis[g] mediocribus hoc[h] agentem adſcriptitiū,& abſtrahere ab ea q̄fruſtra ei cōiūcta eſt.vñ neq; nuptię ſunt, quod factū eſt,nec oblatio dotis, nec antenuptialis donationis:ſed pura facti mali correctio[i].

¶Ex cauſis ſupradictis matrimoniū ſoluitur etiam uiro & uxore uiuentibus.& ſi culpa uiri matrimonium diſſoluatur,cū uxor indotata eſt, quartam partem uxor lucratur:dum tamen centum libras dicta portio non excedat.Angel.

¶Sic itaq; mŕimonia diſſoluunt viuētibusadhucijs qea cōtraxerūt: & pecuniariæ pœnæ circa dotē & ſpōſalitiā cōſiſtūt donationē. Sed à nobis aliqd ēt aliud adinuētū[l] eſt,vt etiā indotata mŕimonia irrōnabilibꝰ factis diuiſionibꝰ caſtigationi tradanſ cōpetēti[m]. Si quis eā duxerit vxorē,aut etiā mulier ad virū veniat,nuptiali qdē aſſumpta volūtate atq; ſnīa[n], nō tñ ſecuta dote aut ſpōſalitia largitate(vbi quoq; p̄ſumptiue[o] fieri ſolutiones cōtigebat,nullo ex hoccōtra temerariū[p] ſequēte piculo[q]) cōſtitutionem[r] ſcripſimus dicentē: Si qs ſubptāte[s] cōſtitutā mulierē volūtate parentū,aut etiam ſuę ptātis forte ducat vxorē,neq; dote oblata, neque inſtrīs dotalibꝰ factis:nuptiæ quidē ſunt[t],licet dotalia īſtrumēta nō ſint conſcripta:vt nō ob hoc vir(qđ multis nouimꝰ factū) expellat domo vxorē ſine vlla priꝰ dictarū[v] rōnabiliū cārum, quaſq;& Theodoſiꝰ[x], quaſq;& nos enumerauimꝰ[y].Si qđ aūt tale fiat,& aut vt.ſ.de trien.& ſemiſ.§.neq; illo.colla.iij.&.ff.de iure do.l.ij.

v ¶Dictarū.]vt.ſ.§.mitiores.&.§.has itaq;. [x ¶Theodoſius.]ſ. enumerauit,vt ſtatim colligiſ:eaſdē eñ poſuit theod.vt.C.de repu.l.cō ſenſu. [y ¶Enumerauimus.]vt in.c.de repud.l.penul.& fi.

z ¶Minorem.]ſcilicet ſubſtantiam habens quàm ſit.cccc.lib.auri.

¶ſine cā eā abijciat domo,aut ēt ipſe rōnabilē cām p̄ſtet vt mulier ſe pareſ ab eius matrimonio: quartā partē ꝑpriæ ſubſtātiæ cogaſ exolvere ei:& vſq;ad quadrīgēntas qdē auri libras ſubſtātiā habēs,cētū libris dānificabiſ,hoceſt q̄rta ſubſtātiæ parte. minorē[z] autē,adhuc ī quātū quartæ facit[ę] quātitas. Si verò ēt maiorē p̄dictæ quadringēta rū auri lib.quātitatis ſubſtātiā habeat:nō amplioꝰ cētū auri dānificeſ libris.ad maximā[b] nāq; plerūq; reſpiciētes dotē,legē hāc ſcripſimꝰ: ſubſtantiā illā meritò ſcđm nŕas leges exiſtimantes eſſe, quæ pura debitis[c] videatur.Ratio quoq; ex ipſis cauſis pro cautione[d] ꝑcedat.

¶Si uxoris indotatæ culpa matrimoniū diſſoluitur,priuatur quarta parte ſuæ ſubſtātiæ exemplo uiri:& per quinquēnium à nuptijs abſtinet: & ſi ex cauſa iuſta:tunc abſtinebit per annum: & non punitur.Angel.

¶Et ſi mulier[e] p culpā ꝑpriā ſeparet à viro indotata exiſtēs:aut etiā mittat ei ſine aliqua cā rōnabili repudiū:ijſdē in oībus ſubiaceat pœnis[f].& ſi qdem p culpā eius matrimoniū ſoluaſ,qnquēniū[g] obſeruādum eſt mulieri, & ſcđis nō copulabiſ nuptijs.Si verò p cām vel culpā mariti,aut etiā bona graria diſtrahatur: meritò & hic[h] annū cuſtodiat[i], ꝑpter ſeminis[k] confuſionē:vt p oīa nobis lex perfecta[l] ſit.

¶Filius uel filia in parentum præiudicium non mittit repudium ipſorum.Angel.

¶Eſt quoq; quoddā & aliud à nobis pijſsimū ſimul & gratū adinuētū,vbi ēt repudijs miſsis nuptiæ[m] cōſiſtunt adhuc.eorum nāq; q ſubptāte ſunt calliditates circa parētes habitas p̄hibemus:qm̄ quoſdā inuenimꝰ ex ſtudio repudia ſcribere feſtinātes,& mittere[n] ſuis vxoribꝰ,aut etiā ex diuerſo[o]:& nulla rōnabili penitus exiſtente cā ſoluere mŕimonia,vt eorū parentes ſubiaceāt exactioni dotis aut ſpōſalitię largitatis quaſi ſoluto mŕonio: & ipſi qdē forſan latēter[p] miſcent alterutris[q],diſcedūt aūt parētes dānificati,& hanc ſuæ ad filios humanitatis habētes[r] recōpenſationem.Ideoq; legē ſcripſimꝰ[s] volētē[t] neq; ſub ptāte cōſtitutos,neq; emācipatos filios,neq; maſculos, neq; fœminas poſſe diſtraherema trimoīa īſuorū læſionē patrū aut matrū, q dotes aut antenuptiales donatiões obtulerūt[v] aut ſuſcepe-

a ¶Adhuc.]ſ. tantùm dāmnificabitur. Accur.

b ¶Ad maximā.]i.dicere ꝑpter illos q reſpiciunt maximā dotē quā poſſunt à ſcđa vxore habere. ſic dicitur in epiſtolis ad Hebrēos:vl Corinthios,vel ſimilia.

c ¶Pura debitis.] i.oī ere alieno deductoſcđm leges etiam antiquas:vt hīc,&.ff.de verb.ſign.l. ſubſignatū.§.bona.&.ff. de col.bon.l.cum emā cipati.in fi.j.reſpō. & in ſti.ad le.fal.§.cùm autē.

d ¶Pro cautiōe.]q. d.nō eſt cauendum mulieri in hunc caſum, vel viro à muliere: qa ratio erit loco cautionis.Acc.

e ¶Et ſi mulier.] nūc ponit econtra.ſ. qñ per culpam vxoris hoc fit.

f ¶Pœnis.] quibus & maritus ſubiaceret ſi eſſet in ſimili delicto de quo dictum eſt.ſ. proxi. Accurſius.

g ¶Quinquenniū.] vt.ſ.eo.§.ſi verò altera.

h ¶Hīc.]i.hoc caſu.

i ¶Cuſtodiat.]ſcilicet mulier.

k ¶Propter ſeminis.] hīc dic vt.ſ.eo.§. ſi verò altera.in fi.diximus.

l ¶Perfecta.]ſed tñ p parte corrigiſ quod de q̄rta diciſ per hoc qđeſt j.vt li.mat. & auiæ.§.qa verò.col.viij.& facit ad hūc.§.j.vt nul.iudi.§.fi. col.ix.&.j. de exhib. & introducē.reis.§.qm̄.co. v.&.j.vt fra.fi.§.fin. col. ix.&.j.qui.mo.natu.effi. legi.§.qm̄.colla.vj. &.j. eo.§.ſoluto.in fi.

m ¶Nuptiæ.] qa fictiē repudiū eſt miſſum.

n ¶Mittere.] ſcilicet repudia.Accur.

o ¶Ex diuerſo.]ſ. quia mulier dabat repudium viro.

p ¶Latenter.] ſic.C. de repu.l.dubiū. ſic ecōtra.ſ.de inceſt.nupt.§.ij. in fin. ſic.C. plus valere quod agitur.

q ¶Alterutris.] id eſt vnus & alter. Accurſiꝰ.

r ¶Habentes.]ironia eſt.q.d. talem gratū habebāt parentes de beneficio.ſic & aliâs ironica eſt oratio. vt.ff.de dā. infect.l.ex damni.§.j.& C.de inoff.teſt.l.fratres.

s ¶Scripſimus.]in gręco vel extrauagante.vel de hac eadem dicit.ſed de iure veteri hoc erat vt.ff.de repud.l. ſi filia. & ſolu.mat.l. filiæ.

t ¶Volētē.]legēdico.

v ¶Obtulerūt.]quomodo hoc? Rñ. qa pater dedit dotem,vl donationem ꝑpter nuptias obtu

lit ꝑ filio vl ꝑ filia: & in casu mortis pactus est nō diuortij & diuertūt vt sic cessel pactū: vt.ff.sol.ma.l.filię.&.l.si cū dotem. Item qđ dicit suscepe runt, planum est: quia nemo iure communi reddere compelleretur.

a ¶ Soli.] quibus casibus insolidū obligantur parentes: vt.ff.solu. mat.l. si cùm dotem.§.nunc trāsgrediamur. viq; ad finem legis.

b ¶ Consensum.] vt insti.de nu.in prin.&.C. eo.l.nec filium.

c ¶ Lesionē.] soluitur quidem, vt subijcit: sed pater non lęditur: vt.ff. de rep.l.si filia.

d ¶ Eos.] s. parentes.

e ¶ Non posse.] vt.ff. de libe.exhi.l.j.§.fi. Ac.

f ¶ Trāsigere.] id est separare.

g ¶ Marcus.] vt.C. de repu.l.discretis.

h ¶ Secutus est.] recitando Marci sentētiā vt ꝑdicta.l.dicit.C.de pu.q̄ diocletiani est. Ac.

i ¶ Terminus.] i finis.

k ¶ Disiūctionum.] i. separationū matrimonij. Al. & incipit hic tractatus. s. e.§. distrahūtur.

l ¶ Deinceps.] hucusque de disiūctionibus factis vtraq; parte viuēte: nunc qñ altera mortua sicut pollicitus est in istis: vt.s. e.§.nuptias. &.s.proxi.§.in fi.

m ¶ Omnia.] s. exigo. & qualitatem secūdùm hanc legem.

n ¶ Similiter.] sicut & matrimonium. nam & mandatū: vt.ff.manda.l. inter causas. in prin. Itē societatem: vt.ff.pro soc. l.adeo. in prin. Item seruitutes ꝓdiales: vt vsus & vsusfruct⁹: vt insti.de vsufru.§.finiē.& de vsu & habi. in prin. Acc.

o ¶ Fine.] id est morte.

p ¶ Contrahentibus.] s. fit lucrum. Alb.

q ¶ Inęqualibus pactis] i. pacta de lucrādo sint ĩęqualia, licet obligationes sint inęquales. qđ vltimum corrigitur. nam quò ad omnia debet esse ęqualitas hodie vt.j. de æquali. do.§.j. col.vij.

r ¶ Conscripsit.] C.de pact. conuen. tam super dote. l. ex morte. Accur.

s ¶ Ordinauimus.] vt C.de pac.cōuen.l.lege& eius sententia hîc subijcitur.

t ¶ Minus.] s. quā quā titatem: vt si vn⁹ deberet tia parte, alter de quarta lucranda pactū fecit de lucrando si alter præmoriatur, vt subijcit.

v ¶ Immoderatiōes.] Nota aduersandū esse immoderationi. sic.C.de do.antenup.l. cùm multæ.in fi.&.s. quomodo oportet epil.§.sed neq; effusas.&.s.de referen.§.multitudo.&.s.vt deter. sit nu. in prī col.j. Vnde versus. Vix sine mensura durabit regia cura. [x ¶ In partibus.] s. quotis, licet vera quantitas sit inæqualis, vt subijcit. [y ¶ Prædictas.] s. per mortem vel viri vel vxoris: vt.s. proxi.§.& in nouellis. eo. titn. nec enim dicit si alijs modis soluat matrimoniū qbus solui pōt: vt.s. eo.§.distrahunt. sed licet hîc non dicat, nunqd tamen idem est? Rñ. sic, quocunq; modo soluat: vt.j. eo.§.qa verò lucra. &.j. vt fra. fi.

Immoderationi est contrariādum.

Vxor est dña dotis.

rūt soli[a], aut etiā cū filijs: sed sicut in cōtractu nuptiarum expectam⁹ patrū consensum[b]: ita neq; trāsigere mr̄imonia finim⁹ in parētum lęsionē[c] citra illorū volūtatē: sed si mittatur repudiū, cōpetere cōtra eos[d] exactionē pœnarū nō finim⁹, siue ipsi dederūt hoc vel susceperūt, siue etiā cū alijs susceperūt. Nō enī habet rōnem, parētem qdem citra voluntatē filij nō posse[e] transigere[f] mr̄imonium: filijs aūt ꝓmittere forsan & in mīori ætate cōstitutis, neq; qđ vtile sit scientib⁹, citra patrū volūtatē soluere mr̄imoniū, & ex hoc parētes lædere. Hoc aūt bene qdem inchoās philosophi si mus sanciuit Marc⁹ g: Diocletian⁹ aūt hunc secut⁹ est[h]: nos aūt similiter approbauim⁹. sitq; terminus[i] nobis hic disiunctionū[k] quæ supstitibus contrahentibus fiunt.

¶ *Inæqualitas in quātitate dotis & donationis ꝓpter nuptias permittitur: in qualitate & quātitate ꝓhibetur: inæqualibus autem pactis, quia maius trahitur ad minus. Bartolus.*

¶ Deinceps[l] autē mr̄imoniorum terminū, q̄ oīa[m] similiter[n] soluit, expectat mors. Vñ siue morte viri soluat mr̄imoniū, siue fine[o] mulieris, lucrū sit viro qdem in dote, secundū qđ nuptialiū instr̄orū cōtinet pacto: mulieri verò ex nuptiali donatione, sicut & ibi cōuenerit à principio cōtrahentibus[p]: nō ꝓhibendis qdē inæqualibus sed m quātitatē oblationib⁹: ꝓhibendis aūt inęqualib⁹ q pactis. hoc qđ fortis⁹ im⁹ qdem Leo in suis cōscripsit[r] legibus, nos aūt hoc sumentes adhuc clarius ordinauimus[s], Si em̄ alter qdem amplius, alter verò min⁹[t] in lucro paciscat: incertum erit quale oportet esse qđ teneat, vtrum qđ plus, an qđ minus dubitatione ex vtroq; similiter insurgente. Vñ nobis placuit immoderationes[v] auersantibus, ad minus ptrahere qđ in pacto plus est, & nōalij qdem licere tertiā, alij autem forsan quartā ucri paciscī: sed si quid tale fiat: quarta in vtroq; ꝑcipiēda, & deinceps similiter in partib⁹[x], nō tñ in cōstituta ex vtroq; quantitate.

¶ *Si parens solu. mat. ad secundas peruenerit nuptias, licentiā habet omne lucrū proueniēs ex primo matrimonio alienandi. sed si non alienauerit, filijs reseruare præsumitur eis institutis solis uel cum extraneis præteritis uel exhæredatis, iustè quidē penitus exclusis mortuorum portionibus ipsorum filijs transmissis. Bartolus.*

¶ Soluto igit matrimonio scđm ꝑdictas[y] oēs disiunctiones, felix qdem & beatū est vtriq; cōtrahētiū ꝑdurare[z] in priori cōiugio, & nō ꝓcreatam sobolē sequentibus matrimonijs forsitā contristare. & si hoc egerint, & in priorib⁹ steterīt nuptijs: habebūt qdem propria[a], hoc est dotem qdem mulier: spōsalitiā verò largitatē vir: nihil ꝓscriptātibus nobis hoc qđ sup scđis[b] est nuptijs. Percipient aūt lucra[c]: vir qđe ex dote, mulier aūt ex antenuptiali donatiōe: & erūt hæc eis ꝓpria, nihil penè ab alia eorū differētia d possessione[e]. vñ donec vixerint[f], omnem licentiā habebunt alienationis sup his sicut in alijs q̄ de suo ab initio habuerūt[g]. Si verò etiā morianē[h]: licet eis & legatis & fideicōmissis res has in alios migrare[i]: talē qppe alienationē ꝓmisimus nos cōstitutionē[k] pro his cōscribentes. ¶ Si verò filios ex vna parte scripserint hæredes, extraneos aūt ex alia: maneant autem tales res aut etiā q̄dam earū nō alienatæ: nō ob hoc alienatæ[l] esse videbunt, qñ aliquis etiā alter scriptus est hæres: sed maneant etiam hęc filijs. Nō enim si scripserit oēs filios hæredes ex inęqualibus partibus: has secundū hæreditarias accipient portiones: sed ex æquo[m] diuident secundū numerū suū: sicut etiā si nullū eorum scripserit hæredem, sed extraneos oēs[n]: eis ꝑ alios modos satisfactione habita perci

spem. Item & hic iam erat præmortuus maritus.

b ¶ Sup secūdis.] q̄ materia secundarū nuptiarū expedieť.j.e.§.primæ.

c ¶ Lucra.] s. secundùm pacta super his habita vel aliter venientia. Ac.

d ¶ Differētia.] hęc dictio differētia est neutrisgnis & nūeri ꝑalis: & casus accusatiui. q.d. hęc lucra nō differūt ab alijs bonis lucratis. nam sicut in alijs pōt liberè facere qđ vult: ita in his lucris vt subijcit. & hoc circa alia lucra ꝓpter circa lucrū dotis & antenu. dolicet hęc litera alitervelle videať. s. vt in illis sit idem qđ in alijs lucris: cùm indistincte loquať. ista em̄ duo licet rōne ꝓprietatis lucrent ad præsens, & rōne vsusfructus tñ debent seruari filijs eius matrimonij cuius hæc fuit dos vel antenu. dona. etiam iure veteri: vt.C. de secū. nup. l. cū alijs. & iure isto: vt.j. eo.§. nec illud. & iure nouiori: vt.j. neq; virū qđ ex do. colla. viij. in alijs ergo lucris vt in legatis & fideicō. & dona. datur hæc libera administratio vt sequit. Sed secundùm hoc quantū est in dote & antenupt. dona. in pari iure est persona quæ transit ad secundum matrimonium: ga sibi retinet plenum vsumfructum donec viuit: vt.j. eodem.§. si vero expectet. & ea quę nō transit vt dictū est qđ nō debet esse. & ideo dictum ius immutatur vt hodie tantū habeat ꝑsona q̄ transit ad secundū matrimoniū quantūvni filiorū seruat. i. virilem habet in dote siue in do. propter nup. vt.j. vt fra. fi.§.fi.col.ix. de qua viri soli facit qcquid vult. si autem nihil disponat, videtur filijs exoneratis seruare: vt.C. de secū. nu. l. hac edictali.§.fin. &.j. hoc.§. ibi, placuit enim &c. Vl dic qđ ꝓius est vt dixim⁹.j. eo.§. nec illud. in fine illius notulę, sed in eo quod hîc dicit &c.

e ¶ Possessione.] i. nihil ferent ab alijs. vl dic possessione. i. à bonis à se possessis.

f ¶ Vixerint.] istū lucrantes.

g ¶ Habuerunt.] s. habent licētiā alienationis & facit.ff. re. amo. nō em̄ &.C. de iudę. l. nemo.

h ¶ Moriantur.] s. personę lucrantes.

i ¶ Migrare.] i. trāsferre. sic & ponit.ff. de migrā. per totum titulum.

k ¶ Cōstitutionem.] cuius tenor hîc recitatur: vt.C. de secū. nup. l. si quis prioris.§.j.&.§.certum.&.§.tale.

l ¶ Nō ob hoc alienatę.] hoc est verum quantū est in præiudiciū filiorū: verè tamen alienat qui in alium iure institutionis vel simili modo sua bona transmittit: vt.ff. de ali. iudi. l. ex hoc edicto.§. alienare. & in sti. de hære. insti.§. sed neq;. & not. q̄ in hoc corrigitur lex vetus: q̄ dicebat fieri alienationē etiā in præiudicium filiorū siue in parte, siue in totum extranei sint hæredes: vt.C. de secū. nup. l. si quis prioris.§. certum. quod &.j. statim plenius dicetur. [m ¶ Sed ex æquo.] fa. ff. de ope. lib. l. vt iurisiurandi.§. si liberi.&.C. cōmu. vtri. iudi. l. fi.§ finaūt.&.C. de bo. ma. l. ij. in fi.&.C. de bo. quæ lib. l. cū oportet.§. sub hac.&.§. si mater.

n ¶ Extraneos oēs.] & nō filios ex anteriori matrimonio. sed eis. i. filijs alijs modis satisfecit, vt ꝓ legat. & fideicō. vt subijcit: vt & s. de tri. & se.

§.j.col.iij.ſed hodie iure inſtitutionis oportet eis ſatisfieri: vt.j. vt cū de ap.co.§.aliud.co.viij.

a ¶ Nō obligauerit.] alſ ſine nō.& no.q̄ obligando videt auferre ſed cōtra inſt.de lega.§.ſi rē ſuā.ver.idē reſcripſerūt.

20 ſed ibi datū ſiue relictū iā erat& ab hoīe:hīc nō erat datūadhuc:ſed erat ſpes & ex hac lege pēdebat hęc ſpes:quare mitiꝰ cū lege quā cū hoīe agit vt.ff.de arbi.l.celſus. Itē & facilijs impediť faciē dum quā factū[a]:vt.ff.de inoffi.teſt.l. papinianus.

20 §.ſi conditioni.

Lex eſt mitior homine.

a Cōcor.c. rurſus. circa fin.extra qui cler.vel vouen. ma. contrahere poſſunt.

b ¶ Nō expreſsim.] no.plus valere expreſſa ſpecialiter quā generaliter.ſic.ff. ſi qs cau.l. ſed &ſi.§.q̄ſitum.&.ff.de iur.l. item apud labeonem.§.hoc edictum.

c ¶ Ex noſtra lege.] ſ.iſta p̄ſenti.nā nō dicit

30 de illa ſi qs prioris.§.j. &.ij. C.de ſecū.nu. imo p parte hæc corrigit illam.ſ.in eo q̄ dicebat generaliter facta inſtitutione fieri alienationem.

d ¶ Prioribus.] vt Leoni q̄ de hoc tractauit:vt C.de ſecū.nup.l.hac edicta.§.fi. & theodoſij: vt

40 C.de ſecun.nup.l.generaliter.in fi.

e ¶ Deſcendens.] ſ.q̄ ſeruaſ hoc cōmodo filiorū.nā &c.& facit optiè. j.cōſtt.q̄ de dig.§. illud.

f ¶ Reſpicere.] ſ.vt inducamus eos p pœnam. nā vnius pœna,metꝰ eſt multorū:vt.C.ad le.iul.

50 rep.l.j.& facit.ff.depoſi.l. bona fides. &.ſ. de mandat. princip.§.non permittas. Accurſi.

g ¶ Defuncti.] ſ.patris. alij dicūt.ſ. filij hoc eſt nepotes. ſed prima verior eſt.

h ¶ Hāc cām.] ſ.qa ex honorauit parentē.&fa

60 cit.ſ.de hære. & fal.§. exhęredatos.&.j.de immen.do.in fi.&.ff.de mino.l.auxilium.in fi.

i ¶ Seruent.] ſ.primas nuptias:id eſt nō veniāt ad ſecundas.

k ¶ Nuptię & hinc.] ſ.ex primis nuptijs.

l ¶ Ad hoc.] id eſt vſ-

70 que ad hunc.§.Accur.

m ¶ Legi hos.] ſ.inſerere huic legi, Accurſi.

n ¶ Ex ambobus.] ſ. matrimonijs.

o ¶ Nuptijs.] ſ.manſerint aliqui ſine filijs.

p ¶ Oīno.] i.incōtinenti:vt.ſ.eo.§.ſi verò & ſine metu amiſsionis lu-

80 crorū:vt.j.eo.§. ſi verò expectet.

q ¶ Mulieríbꝰ.] nubētibus ſecundò & nō habentibus filios ex primis nuptijs.

r ¶ Et.] p quia: quia geſ ſeruāt.

pient eas,cùm vtiq; non ſint hæredes parentum. Placuit enim nobis per præſumptionem, quia paterdum nō viuens alienauerit aut expreſſim obligauerit[a] aliquid harū rerum,aut moriens nō expreſſim[b] in aliū eas tranſpoſuerit, voluerit magis ſeruare filijs,tāquam ex cauſa illorum ſibimet acquiſitas, & non ad extraneos deducere: & dabuntur hæc filijs honore p̄cipuo ex noſtra lege[c],licet nō fiant hęredes aut patris aut matris,aut vtriuſq;: vel ſi q̄dem eorū fiāt hæredes, alij verò repudiēt. hocem̄ nobis recti[o] quā priorib[o][d] placuit habere. Vñ ſi p̄mium eſt ex lege deſcendens[e] in eos:nulla adiectione neq; turbet neq; minuat,niſi fortè cām ipſi dēt filij ſuæ diminutiōis. Si q̄s em̄ ex eis ingratus videtur,p̄miū hoc alijs damus nihil tale agentibus:vt & alios corripiamus parētes honorare,& ad fratrum exemplum reſpiceref. Vndeſi tantū infortunium filiorum ſit ſobolis, vt omnes ingrati ſint:ad hæredes venient hæc defunctig,tanq̄ illiꝰ ſubſtantiæ conſtituta: non valentibus filijs ex parente à ſe exhonorato p̄miū habere:qđ nos eis propter hanc cauſamh non damus.

¶ *Portio filiorum mortuorum ad quos deuenerunt lucra nuptialia uel dotes patris uel matris tranſmittitur ad eorum filios hæredes: aliûs accreſcit fratribus eorum. Angel.*

¶ Si verò filiorum alij quidem inter viuos ſint,alij verò defuncti quidem ſint,filios autē relinquāt, defuncti portionē illius damus filijs,ſi hęredes ſint patris: alioqui ad fratres deducimus. Et ideo legem noſtrā pficiētes,volum[o] hęc valere non ſup̄ dote ſolū,neq; ſup̄ ſponſalitia largitate: ſed etiā ſuper indotatis matrimonijs,ex cōſtitutiōe noſtra introductis lucris. nā & illud niſi adſcđas veniāt nuptias parētes,ſed ſeruenti[i],erit filiorū quo dudum diximus modo.

¶ *Si uir intra annum ad ſecunda uota tranſierit non procreatis filijs ex primo matrimonio, ab omni pœna liber eſt: mulier autem ſi intra annum ad ſecunda uota tranſierit, pœnis hîc inſertis punitur. Ange.*

¶ Primę ſiquidē nuptię & hinc[k] lucra & obſeruatiōes, vſq; ad hoc[l] diſpoſitę ſint. Si qui verò prioribus non contenti nuptijs, etiam ad ſecundas venerint: neceſſe eſt legi hos[m] ſe ſupponere,aut ſine filijs exiſtentes ex prioribus, ex ſecundis autem filios habentes:aut etiam ex diuerſo ſine filijs quidē ex ſecundis,parentes autem ex primis: aut ſine filijs ex ambobus[n],

aut parentes ex vtroque. Si igitur ſine filijs manſerint ex prioribus aut etiam ex ambabus nuptijs[o], nulla perſcrutatio circa ſecundas eſt: ſed viri quidem ibunt omnino[p] omni obſeruatione liberi:mulieribus[q] autem ſolummodo imminebit metus,vt non ante annale tempus ad ſecundum veniant matrimonium: aut ſciant quia ſi quid tale geſſerint, &[r] immaturas contraxerint nuptias, ſubibūt pœnas:alias[s] q̄dem[q] ſi ſine filijs ex prioribus ſint matrimonijs: maiores[t] aūt ſi etiam filij ſint. Si enim non eſt ſoboles[v],infamia mox ſequetur: &[x] erit omnino mulier p̄pter nuptiarum feſtinationem[y] infamis: & neq; p̄cipiet aliq̄d horū quę à priore relicta ſunt ei cōſortio neq; fruetur ſponſalitia largitate: neq; marito[z] ſecundarum nuptiarum vltra tertiam ſuæ ſubſtantiæ offeret partem: ſed neque extrinſecus ſentiet largitatem: neque percipiet penitus ab vllo extraneorum,non hæreditatem,non fideicommiſſum, non legatum, non mortis cauſa donationem: ſed hęc venient,aut maneant apud hæredes ſcriptos defuncti aut cohæredes eius[a],ſi poterat hæres[b] eſſe,vt pote ea nullam vtilitatem habente. Sed ſi ſcripti & alij ſint[c] hæredes,ſiue etiam ab inteſtato vocentur: ad illos venient quæ tali mulieri derelicta ſunt. nō enim fiſcus hæc vendicabit: (ne aliquo modo videamur talia corripientes, fiſci prouidere vtilitati) ſed illa quidē quæ extrinſecus ei derelicta ſunt, ad alios venient: quæ verò à priore marito ſunt ab ea ſublata, venient ad decē[d] perſonas relinquentis iure cognationis, quæ edicto continentur: hoc eſt aſcendentes & deſcendentes, & ex latere vſq; ad ſecundum gradum: gradibus in ſuo ſeruandis ordine[e]. Quibus non exiſtentibus,ad ærarium veni ent[f]. Sed neq; longius hæreditas abinteſtato propriorum eius[g] venieth cognatorum, ſed vſq; ad tertium[i] gradum inſpiciendum vndique ſtabit ſolùm ſucceſsio eius: longius autem exiſtentes[k], alios habebunt[l] hæredes: & quæ præ alijs[m] ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, ſiquidem ſine filijs ex prioribus fuerit nuptijs, ſolui[n] imperatoris literis iubentibus. Si verò ei filij fuerint cuiuſcunq;[o] ſexus, licebit quidem ei[p] imperatori pro infamia ſupplicare: non tamē[q] vtilitatem aliquam reſcripto

s ¶ Alias.] ſcilicet pœnas ſubibunt.

t ¶ Maiores.] nam tūc non remittitur ei infamia de facili vt in hoc §.ibi, & quæ præ alijs.

v ¶ Soboles.] ex primis nuptijs. Accurſius.

x ¶ Et.] pro id eſt.

10 y ¶ Nuptiarū feſtinationem.] tñ tenet matrimonium : vt.j. de reſti.& ea.§.vnum.

z ¶ Neq; marito.] ſed quæ pœna eſt hoc nō dare? Rñ. magna: quia per hoc viliorē maritū habet:vt.ſ.e.§.ſi enim. Sed nunquid alijs de ſuis re-

20 bus dare poterit? Rñ. ſic,cùm non inueniatur contrarium.

a ¶ Coheredeseius.] ſcilicet mulieris.

b ¶ Hæres eſſe.] ſcilicet niſi nupſiſſet intra temp[o] luctus. erat enim inſtituta.

c ¶ Sint.] ſcilicet relicta

30 vxori.

d ¶ Ad decem.] ſcilicet patris & matris & auí & auiæ. Item filij & filiæ ex priore fortè marito nepotis& neptis fratris & ſororis quæ continentur edicto prætoris:vt ſubijcit:& probatur inſtitu. de bono. poſ-

40 §. tertia.

e ¶ Ordine.] vt primò deſcendentes, ſecundò aſcendentes,tertiò collaterales:vt.j. de hære. ab inteſt.§.j.col.ix. Vel dic quòd frater & ſoror cū in eodem ſint gradu cū auo & auia,cum eis pariter vocantur:vt.C. de

50 ſecund. nupt.l.j.§. his etiam.ibi, quāquam & hîc &c.

f ¶ Venient.] ſ.bona.

g ¶ Eius.] ſcilicet mulieris.

h ¶ Veniet.] ſcilicet ad iſtam mulierem.

i ¶ Ad tertium.] Not. hîc mirabilē modū ſuc-

60 cedendi. nam nec vſq; ad decimū:nec vſq; ad ſeptimū gradū:ſed dūtaxat vſq; ad tertiū gradū fit ſucceſsio:vt.j. vt nulli iudi.§.fi.colla.ix.aliâs contra:vt inſtitu. de ſucceſsio.cog.§.fi.

Succeſſio fit quādoq; vſq; ad tertiū gradū tantùm.

k ¶ Exiſtentes.] ſcilicet cognati. Accurſius.

70 l ¶ Habebunt.] q. d.non hanc mulierem quæ ſic nubere feſtinauit:vt hîc,&.C.de ſecū. nup.l.j.§.eandem. Acc.

m ¶ Præ alijs.] id eſt ante alios.

n ¶ Solui.] id eſt diſſolui ab infamia.

o ¶ Cuiuſcunq;.] i.ſi-

80 ue maſculi ſiue fœminæ.

p ¶ Ei.] ſ mulieri. Acc.

q ¶ Nō tamen.] & ita in hoc maiorem pœnā patitur qñ habet filios, quàm quando non habet:vt in prin. huius.§.

Donare

a ¶ Donare portionem.]scilicet non differat.
b ¶ Etiã veteribus.]vt.C.de secun.nup.l.j.&.ij.vbi dicitur fieri remissionẽ infamiæ gratis & nõ gratis.Itẽ qualiter hac donatio ad filios perueniat & inter eos diuidat̃,nõ dicitur,sed hîc adijcitur.
c ¶ Habuerit.]s.aliqu iex istis filijsquibus mulier nubẽs ante annum debet seruare dimidiam omnium suorũ bonorũ.
d ¶ Si verò oẽs.]s.filij.
e ¶ Recipiat.]s.hoctotũ qđ donauit ante patrẽ: reliqua verò substantia filij venit ad matrem vnà cũ alijslegitimis,vtcũ fratribus & consanguineis ex patre tãtũ:vt.C. ad tert.l.si qs.et l.si qua, sed hodie mater talib⁹ p̃ferr̃ q̃ sunt cõiuncti ex altero parente tm̃:vt.j.de hęre.ab ĩtest.§.si igitur defunctus.coll.ix.
f ¶ Et tres pro his.]q̃ sunt in.C.ex q.cau.infa. irro.l.decreto.&.C.de secũ.nupt.l.j.&.C.ad tert. l.si qua mulier. est & quarta quę dicit de hac materia.C.de se.nu.l.ij.
g ¶ Interpositiõe.]q̃ ẽ in toto.§.isto:primę sig dẽ &c.vsq; huc.& not.q̃ ealdẽ pœnas quas patit̃ hęc mulier nubens intra tempus luctus patit̃ & illa quę deserta liberorum tutela contra sacramentum & ante eius rõnem reddità trãsierit ad alid matrimoniũ:vt.j.eo.§.si aũt tutelã.&.C.ad tert. l.oẽm.Itẽ & illa quę parit intra tẽpus luctus vt in vndecimo mense:vt.j. de resti.& ea q̃ pa.§.fin. col.iiij.Itẽ & ea q̃ intra idẽ tp̃s.s.annũ patit̃ stuprũ:quia plus habet luxuria quàm castitas.vt.j. eadẽ constitutione.de resti.& ea quępa.§.fi. qñ q; autẽ & postponit̃ nimia festinatio.s.qñ per culpã mulieris factũ est diuortium. quod dicvt.s.eo.§. si verò altera.
h ¶ Expectet.]id est differat nubere vsq; ad annum.Accursius.
i ¶ Prędictas.]vt.s.§.j. ovsq; huc.Accur.
k ¶ Dicatur etiam de nuo.]nam iam dictum est semel:vt.s.proxi.§.si igitur.
l ¶ Ex hoc.]id est ex secundis nuptijs.Accur.
m ¶ A viro.]s.primo.
n ¶ Omni largitate.] hîc supplerur quod semi oplenẽ dicitur.s.de non eligendo.§ hîc autem. colla.j.nã ibi de dote & donatione tantùm,non autem alijs lucris:vt hîc dicit:& statim latius expedit.Accursius.
o ¶ A viro.]scilicet primo.
p ¶ Cõiuncta est alij.] os.viro secũdo.& hoc idẽ videtur per.l.C.vt.C.de secundis nuptijs.l.fœminæ.in principio.&.§.j.quod de plano cõfiteor. & eius sententia hîc recitatur,sed Pet.dixit q̃ per prędictam,l.proprietatem habet plenam.vnde & de ea testari potest:vt.j.eod.§.penulti.Sed certè hęc non est bona ratio.nam & de alienis quis quandoque testatur vt pater de bonis filij vt institut.de pupillari substitutione.§.non solũ in principio.Item monachus de rebus monasterij quando ipse eas contulit:vt.j.de sancti.episcopis.§.si qua mulier.collatione.ix.hodie autem planum est:quia tantùm vsumfructum habet:vt hîc,&.s.de non eligen. §.hoc autem.collatio.j.& pro his rebus cauebit mater filijs.quod dic vt.s.de non eligendo.§.alio.eadem collatione.sed paterfortè non: quia inter patrem & filium nõ potest esse cautio:vt.ff.ad trebellianũ.l.imperator.

Testatur quis aliq̃ de alieno.

rũ habere.Si tñ voluerit ex imperio habere vtilitatẽ,& alijs liberari pœnis:ex priore matrimonio filijs mediã suę substãtię donare[a] portionẽ purè,& sine oĩ cõditiõe, & neq; vsum retinere:sed oĩs substãtię quã habuerit qñ ad scđas veniebat nuptias,mediam(sicut diximus)cedes partẽ prius p̃creatis filijs.Et diuidẽt hęc filij oes ex æquo & filios qdẽ habẽtes ad suos trãsmittẽt filios.(oportet em̃ aliquid etiã veterib⁹[b] adijci legibus)si verò nõ habuerint[c] defuncti filios: defunctorũ portiones accipiẽt oĩ no p̃ portiõe eorũ fratres:si verò oẽs[d] defuncti sint:habeat cõsolationẽ suę infelicitatis mater vt ea rursus recipiat[e].& hoc dicimus si inteſtati moriãtur filij.nõ em̃ in ijs q̃ semel facta sunt,prohibem⁹ eos testamenta cõscribere,aut ad supstites quo volũt hoc modo disponere.¶ Igit̃ imminẽtes pœnę ante luctus nubentib⁹ tẽpus,tales quodãmodo sunt: & tres[f] pro his constitutiones prius scriptas:vna quadã hac interpositione[g] hęc nobis lex cõpetẽti p̃tulit adiectione.

¶ *Trãsiens ad secunda uota post tẽpora luctus, nullas pœnas patitur,si ex primo matrimonio soboles nulla supereſt:ea uerò exstẽte priuatur dñio oĩs largitiõis quã cõsecutus fuerit à cõiuge & ipsam tenetur filijs primi matrimonij reseruare,solo usufructu penes nubentẽ remanẽte in diẽ uitæ suæ dũtaxat.Angelus.*

¶ Si verò expectet[h] qdetp̃s mulier & p̃pterea effugiat prędictas[i] pœnas:ad scđm verò veniat matrimoniũ,priores negligẽs nuptias:si q dẽ nõ habeat filios(dicat̃[k] etiã denuo)sine periculo est totũ ex hoc[l].
¶ Si verò sit soboles:& filios ex hoc exhonoratos viderit:tũc oĩ largitate à viro[m] ad eã veniẽte,eam secundũ p̃prietatis priuat partẽ,solũ ei derelinquens vsumfructũ.Et hęc sancita sunt etiã super antenuptiali donatione,& super oĩ largitate[n]:siue cũ viueret,à viro[o] ad eã veniente,aut etiam ex testamento aut mortis causa donatione,siue institutionis sit pars,siue legatum siue fideicõmissum.Et generaliter dicendum est q̃ omnis eam deserit proprietatis modus in ijs quę à priori viro in eã venerũt: & filij ea p̃cipiẽt,& p̃prietatis erũt dñi scđm tp̃s mox quo mater cõiuncta est[p] alij viro.& hęc cõis mulieris & viri[q] multa sit posita.nam si & ille filios habẽs,secũdã eis superinduxerit vxorẽ:nõ ex dote fruet̃ lucris scđm p̃prietatis rationẽ:nam largitatẽ aliã à muliere percipiẽs, hãc habebit firmã:p̃terquã q̃ licet vti & frui[r] donec ad vixerit solũ.& ij quoq; filij licet sub p̃tate cõstituti sint,sed tñ dñi scđm p̃prietatẽ taliũ erũt veniẽtiũ mox ĩ eos simul cũ scđę vxoris cõiunctione. Et nõ discernimus de dote & ante nuptias donatione,vtrũ ipsi[s] hanc dederint p̃ se cõtrahẽtes,an aliqui alij p̃ eis hoc egerint,siue ex gñe[t], siue etiã extrinsecus: licet[v] videat̃ quodam modo cõprehẽsa & ante nuptialis donatio in dote.

¶ *Lucra à coniuge primò uenientia mulier uel uir ad secunda uota transiens nonalienat nec obligat.quod si fecerit,filijs datur ea uendicãdi potestas,& eorũ successori:nisi exclusi sint præscriptione triginta annorum:quæ eis non currit si sint alienæ potestatis,& minores ætate pupillari.Angelus.*

¶ Sed qđsancitum est super lucris hinc[x] veniẽtib⁹ ad nubẽtes:ẽt sic ratũ sit[y]:& ita certa taliũ[z] lex[a] eis erit cauens vt neq; alienationẽ vl lã permittat parentibus in talibus neq; hypothecã:sed vel si quidegerint parẽtes,mox eorũ[b] obligat[c] eis[d] substantiã,nõ vt prohibeat[e] eos[f] aliquid[g] agere in ijs quę voluerint.erubescit enim lex castigatores filios genitoribus statuere.Illos quidem erubescit[h]:interminatur autem accipientibus tanquam nihil eis qđ accipiunt prosit.& sciant ex hac nostra lege q̃ vel si quã à talib⁹ parẽtib⁹ cõparationẽ fecerint,vel si acceperint donationẽ, vel si qd oĩ egerint:tale erit quale nec gestũ nec scriptũ[i] qđ factũ est.Vẽdicabunt em̃ ea oĩno filij hęredes q; eorũ & successores ab hæreditibus illorũ & successoribus,non aliter excludẽdi nisi trigẽnale trãseat tẽpus,& detentatio dominos accipientes constituat[k]:incipiẽte filijs tempore currere ex quo suæ potestatis apparuerit[l] existẽtes[m],

a Concor. c.ad aures. extra de præscriptionib.

a ¶ Donare portionem.]scilicet non differat.
b ¶ Etiã veteribus.]vt.C.de secun.nup.l.j.&.ij.vbi dicitur fieri remissionẽ infamiæ gratis & nõ gratis.Itẽ qualiter hac donatio ad filios perueniat & inter eos diuidat̃,nõ dicitur,sed hîc adijcitur.
c ¶ Habuerit.]s.aliqu iex istis filijsquibus mulier nubẽs ante annum debet seruare dimidiam omnium suorũ bonorũ.
d ¶ Si verò oẽs.]s.filij.
e ¶ Recipiat.]s.hoctotũ qđ donauit ante patrẽ: reliqua verò substantia filij venit ad matrem vnà cũ alijslegitimis,vtcũ fratribus & consanguineis ex patre tãtũ:vt.C. ad tert.l.si qs.et l.si qua, sed hodie mater talib⁹ p̃ferr̃ q̃ sunt cõiuncti ex altero parente tm̃:vt.j.de hęre.ab ĩtest.§.si igitur defunctus.coll.ix.
f ¶ Et tres pro his.]q̃ sunt in.C.ex q.cau.infa. irro.l.decreto.&.C.de secũ.nupt.l.j.&.C.ad tert. l.si qua mulier. est & quarta quę dicit de hac materia.C.de se.nu.l.ij.
g ¶ Interpositiõe.]q̃ ẽ in toto.§.isto:primę sig dẽ &c.vsq; huc.& not.q̃ ealdẽ pœnas quas patit̃ hęc mulier nubens intra tempus luctus patit̃ & illa quę deserta liberorum tutela contra sacramentum & ante eius rõnem reddità trãsierit ad alid matrimoniũ:vt.j.eo.§.si aũt tutelã.&.C.ad tert. l.oẽm.Itẽ & illa quę parit intra tẽpus luctus vt in vndecimo mense:vt.j. de resti.& ea q̃ pa.§.fin. col.iiij.Itẽ & ea q̃ intra idẽ tp̃s.s.annũ patit̃ stuprũ:quia plus habet luxuria quàm castitas.vt.j. eadẽ constitutione.de resti.& ea quępa.§.fi. qñ q; autẽ & postponit̃ nimia festinatio.s.qñ per culpã mulieris factũ est diuortium. quod dicvt.s.eo.§. si verò altera.
h ¶ Expectet.]id est differat nubere vsq; ad annum.Accursius.
i ¶ Prędictas.]vt.s.§.j. ovsq; huc.Accur.
k ¶ Dicatur etiam de nuo.]nam iam dictum est semel:vt.s.proxi.§.si igitur.
l ¶ Ex hoc.]id est ex secundis nuptijs.Accur.
m ¶ A viro.]s.primo.
n ¶ Omni largitate.] hîc supplerur quod semi oplenẽ dicitur.s.de non eligendo.§ hîc autem. colla.j.nã ibi de dote & donatione tantùm,non autem alijs lucris:vt hîc dicit:& statim latius expedit.Accursius.
o ¶ A viro.]scilicet primo.
p ¶ Cõiuncta est alij.] os.viro secũdo.& hoc idẽ videtur per.l.C.vt.C.de secundis nuptijs.l.fœminæ.in principio.&.§.j.quod de plano cõfiteor. & eius sententia hîc recitatur,sed Pet.dixit q̃ per prędictam,l.proprietatem habet plenam.vnde & de ea testari potest:vt.j.eod.§.penulti.Sed certè hęc non est bona ratio.nam & de alienis quis quandoque testatur vt pater de bonis filij vt institut.de pupillari substitutione.§.non solũ in principio.Item monachus de rebus monasterij quando ipse eas contulit:vt.j.de sancti.episcopis.§.si qua mulier.collatione.ix.hodie autem planum est:quia tantùm vsumfructum habet:vt hîc,&.s.de non eligen. §.hoc autem.collatio.j.& pro his rebus cauebit mater filijs.quod dic vt.s.de non eligendo.§.alio.eadem collatione.sed paterfortè non: quia inter patrem & filium nõ potest esse cautio:vt.ff.ad trebellianũ.l.imperator.

q ¶ Etviri.]scilicet trãseuntis ad secunda vota. & facit.C.desecundis nuptijs.l.generaliter.ĩ principio.
r ¶ Frui.]s.his largitatibus.Accur.
s ¶ Ipsi.]s.viri vel mulieris.Accur.
t ¶ Ex genere.]scilicet qui dederunt vel fuerunt.
v ¶ Licet.] quasi dicat similitudine facta p̃ hoc quod dixit in dote, poterat intelligi & in donatione:sed maluit expressè dicere nevideatur neglexisse:vt.ff.de iniur. l.item apud.§.hoc edictum.
x ¶ Hinc.]id est ex matrimonio.
y ¶ Ratum sit.]vt ad secũda vota transiens amittat lucrum:vt in prĩcip.huius.§.
z ¶ Talium.]s.rerũ lucratarum.Accur.
a ¶ Lex.]s.ista.
b ¶ Eorum.]scilicet parentum.R.
c ¶ Obligat.] hoc per tacitam hypothecã.& facit.C.de bonis quę liberis.l.cũ oportet.§.fin. &.C.de bo.ma.l.j.
d ¶ Eis.]s.filijs.
e ¶ Prohibeat.]s.filius & sic mutat numerũ,cũ viq; huc in plurali,nunc in singulari loquatur.
f ¶ Eos.]scilicet parentes.
g ¶ Aliquid.] qđ p̃tineat ad cãm vsusfr.scđm quosdã: imo ẽt nec quò ad proprietatẽ pertinet vr statim subijcit.& in nouel.eod.titu.
h ¶ Erubescit.]facit ad hoc.C.de bo.quę li.l.cũ oportet.§.nõ aũt.&.l.fi. §. filij aũt.&.ff.de ar.l. qualẽ.§.fi.&.C.de obse. l.iij.in fi.&.ff.de accu.l. hi tñ.§.j.&.C.de secun. nup.l.siqs.§.fi.Arg.cõtra ff.de cõdi.cau.da.l.iij.§. si quis quasi.& ff.de tu. & cura.da.l.ijs qui.&.ff. de curato.fur.l.j.in fin. Accursius.
i ¶ Nec scriptũ.] nisi filius consensit maior xxv.an.vt.ff.de pig.l.fideiussor.§.pater.vel,etiam minor si iurauit de pace tenẽda:vt.j.de pa.tenen. §.fi.coll.x.
k ¶ Cõstituat.] i.effectũ dñij eis tribuat.nam dñs nemo[a] fit p̃ p̃scriptionẽ,sed per vsucapionem tm̃. Bul.vt.C. de pact.l. traditionibus.Sed.M.contra:nam & vsucapione & p̃scriptione dominium queri dicebat:vt hîc,&.ff.de vsucap.l.eum qui.qđ dic vt plenè diximus institu.de vsucap.§.ij.
l ¶ Apparuerint.]vl emãcipatiõe vel morte patris vel alijs modis nõ aũt pri⁹:vt hîc,&.C.de an.exce.l.j in fi.&.C.de bo.q̃ lib.l.quęcũq;.§.fi,
m ¶ Existentes.]morte parentis.

Præscriptio cõtra impuberes nõ currit.

aut maiores facti[a] :nisi tñ aliqua[b] impubes ętas adiuuet adhuc.

¶ Lucra prædicta inter filios primi matrimonij æqualiter diuiduntur & inter filios filiorum p hereditarijs portionibus:ita tñ ut non plus capiat quã caperet pater eorũ si uiueret.Ang.

¶ Veniẽt aũt talia lucra[c] ad filios omnes ex prioribus[d] offensos nuptijs.Nõ em̃ permittimus parẽti bus non rectè introductã[e] electio nẽ[f] in eos,neq; alijs quidẽ filiorũ dare:alium verò exhonorare.oẽs enim secundis similiter[g] exhono rati sunt nuptijs.Sed quẽadmodũ oĩm filiorũ similiter hęredes exi stunt parẽtes, & nõ alij quidẽ succedũt:alij verò nõ:cur nõ similiter & ipsi[h] omnibus ex ęquo quãtum ad hoc cõferãt[i] ,sed alios quidem eligãt,alios verò despiciant?Ideo-q; scđm portionẽ vnusquisq; hoc lucretur:& si habeat filios,adeos[k] hęc trãsmittat:illi verò [l] hęc ĩter alterutros partiãtur[m] :ipsi[n] quidẽ scđm mẽsuram[o] quanti cõsistant, nõ tamen[p] patris transcendentes portionem.

¶ Si filij primi matrimonij patri superuixerint omnis alienatio facta de lucris per patrem, ex toto infirmatur.Angel.

¶ Qm̃ infirmas declarauimus[q] alie nationes à parentibus super talibus[r] factas subtiliorem imponere cõuenit causę ordinẽ.Si em̃ oẽs su persint filij ex prioribus nati nuptijs,& premoriatur eis parẽs:in firma omnino manebit alienatio, scđm qđ prius à nobis dictũ est[s] . Si verò moriantur omnes, & rur-

Filiusfa. habet hæredem.

sus ad orbitatem causa veniat:tũc ex affectu ratum erit[t] quod aliena tum est.Quis enim hoc etiam in-fringat filijs quibus videlicet so-lis hoc seruauimus non existenti bus?Sed hic quidã nobis pridẽ in gressus est sensus subtilis & solici-tus,& mediũ vtrorũq; [v] casuũ per-tractãs.Quia em̃ oĩbus quidẽ exi stẽtibus[x] filijs & premoriẽte geni tore,nulla relinquebatur parseis[y] ex lucratis reb⁹:oĩbus aũt moriẽti bus,totũ in eos[z] reuertebatur:co-gitauim⁹ mediũ quẽdã causę ordi nẽ inuenire.vñ si plurib⁹ existẽti-bus filijs moriatur vn⁹:siquidẽ ha beat filios,adillos ferri hęreditatẽ hoc quod sæpe diximus[a] .Si verò non habeat filios[b] :non omnino ad fratres totum venire,sed quan-tũm ex pacto non existentiũ filio-rũ acquirebaẽ generanti,hoceũ lu crari:reliquũ verò cõcedere in filij venire successores,siue fratres sint siue extranei fortẽ(qđ maximè[c] in matre cõting;t)siue disponãt[d] suas substantias,siue etiã intestati moriant̃[e] .& hoc nos scripsim⁹[f] in nr̃a lege cogitãtes illud & inue nientes primi,& clemẽter sanciẽ tes.Quapropter ẽt si hoc alienaue rit parens antequã ad scđas veniat nuptias,deinde moriat̃ vnus filio rũ:intãtũ valet solũmodo qđ alie-natũ est,quãtũ ad alienantẽ ex pa-cto nõ existentiũ filiorum perue-nit:alioqui scđm alias partes quę-cũq; ad filij hæredes veniunt,oĩno infirma erũt:vñ alienatione facta

tertię.nã si oẽs moriãtur,haberet integrã tertiã.nũc aũt cũ vn⁹ de trib⁹ moriẽt tertiã tertię debet habere.Idẽ dico & si duo moriãt̃:ga tũc duas tertias tertię haberet.ita hęc duo sunt paria,nullum natum esse,vel esse,sed mortuos esse oẽs:vel ẽt p parte quò ad partẽ.ĩ alijs aũt partib⁹ quas nõ recuperat,habet vsumfructũ tm̃:&.s.eo.§.fi ɣò sit soboles.in a-lijs aũt bonis defuncti filij habet virilẽ:vt.j.e.§.hinc.ibi,si aũt mater &c. & p hac parte quę ad eã redit occasione scđi pacti,valet alienatio quam fecit vt sequit̃.idẽ ecõtra p oĩa ponas in dote lucrata à marito:ga qđ iu ris est in dona.hoc & in dote debet esse:vt.j.e.§.nec illud.ibi ex rerũ ve-rò &c.&.j de ęqua.dotis.§.j.col.vij.&.s.eo.§.fi ɣò sit soboles.ibi,& hic cõis &c.Sed qđ si pactũ nõ appouit?dic vt.s.de nõ elig.sec.nub.§.cũ igit. diximus.ibi,& hãc habet firmẽ.Sedvideẽ q hoc pactũ amodo nũquã sit admittẽdũ etiã si oẽs moriantur:& multò magis si nõ oẽs.nam duo diuersa pacta & cõtraria fuerũt.ergo vno habẽte effectũ,aliud nó poterit suũ vigorẽ sortiri:vt.ff.de verb.oblig.l.si ita quis.&.ff.de condi.insti.l.si plures.&.ff.de manu.testa.l.si ita fuerit.Itẽ & tũc qñ nõ oẽs mortui sunt etiã alia rõne videẽ nõ habere locũ:quia quomõ habet locũ pactũ libero rum non existentium,cùm existant?nam si aliquid est in pluribus facien dum,non sufficit fieri in vno:vt.ff.de conditio.& demonstra.l.pater se-querinam.&.C.de conditio.inser.l.j.&.C.ad trebellia.l.iubemus.§.sinau-tem.ergo & hic non debet sufficere vnum mori,cùm secundùm verba pacti secundi oporteat quòd nullus remaneat.Sed respondeo : potest dici hæc iura magis esse voluntaria quàm rationabilia:quia sic volo sic iubeo , sit pro ratione voluntas : sicuti pleraque iura imperatorum sunt.

Mulier a uara dicit.

Mortuum esse &natũ nõ esse pa ria sunt.

a ¶ Facti.]s.emancipatione.Alb.

b ¶ Aliqua impubes.]Sed nũquid sunt plures ętates impuberis?Rñ. sunt vt quinto anno & sexto,& sic de singulis temporibus:cõtra quã ętatẽ nõ currit p̃scriptio aliqua:imo & si cõtra p̃decessorẽ fuerit ĩchoata tñ interim debet retardari:vt hic,&.C.de p̃sc.xxx.vel.xl.an.l.sicut.sed cõ tra adultũ tria gña sunt p̃scriptiõis,aut.xxx.an.vl̃ maior & istę currũt sed restituiẽ,aut alię inferio-res:& iste ipo iure non currũt:vt.C.in q.cauſ.in inte.rest.nõ est necess.l.fi. & hoc extra iudiciũ. in iudicio aũt currũt:sedre stituitur vt triẽnium ad instantiã eandẽ:vt.C.de iudi.l.pperandũ.in fine. Itẽ anni ad instantiã ean dẽ:vt.s.de hære.& fal.§. pupillus.coll.j.hęc vlti ma tam in pupillis quã in adultis locum habet: vt patet ex lege ad hoc in ducta.Accur.

c ¶ Talia lucra.]quę p dit parẽs transiens ad se cundum matrimonium ratione proprietatis.s.vt s.proxi.§

d ¶ Prioribus nup-tijs.] Sed qd si ad ter tiũ matrimoniũ trãsiuit? Rñ.lucra primi matrimo nij primis reddũtur filijs secundi lucra reddũtur secundis:vt.j.eod.§. nec illud.

e ¶ Introductã.] s.dein re antiquo ante hęc iura vt.C.de secun.nu.l.gña liter.§.diuidendi.&.l. in quibus.in fi.quę lex hic corrigitur.Vel dic non rectè introductam.i.non rectè introducendam:& sic tempus ponitur pro tempore:vt.ff.de leg.iij. l.etiam.&.C.de legib.& cõstit.l.j.

f ¶ Electionẽ]s.vt vnũ eligant cui hęc cõseruẽt luçra:hoc em̃ fieri nõ po test: vt hic,&.s.de nõ eli gend.§.prospeximus.

g ¶ Similiter] inęqua-liter filijs premoriẽtib⁹ & sic no.q filiusfamiliãs habet hęredem:vt hoc §.&.j.de hęre.quę ab in testa.§.j.coll.ix.olim ɣò iure peculi pater oĩa occupabat:vt.ff.de castrẽ.pe.l.ij.Vel dic hoc refer ri ad aliũ casum.s.qñ filij erant emancipati:vt ita hęc lex hoc nouũ nõ inducat vt filij hęredẽ habeant,sed illa.j.de hęre.quę ab intest,§.j. & fa cit ad hoc insti. de legib. pa.tute.&.ff.de regu.iur.l.secundùm naturam. &.C.de cadu.tollen.§.pro secundo.

h ¶ Ipsi.] parentes.

i ¶ Conferant.]alijs suis.

k ¶ Adeo.]s.filios lucrantes.

l ¶ Illi verò.]s.filij lucrantes,ijdemq; transmittentes.

m ¶ Partiãtur.] inter filios suos.Sed nõne suo arbitrio,vt vnus horũ filiorũ qui vt nepo tes sunt admittẽdi,possit habere plusquã alter?Rñ. sic.vt.C.de secũ.nup.l.in quibus.in fi.Sed cõtra videtur qđ est in hoc eo. §.qđ.s.pxi.nã ius eligẽdi sublatũ est.Sed rñ.nõ põt eligere:sed qui per-dit per secundũ matrimoniũ.Sed isti filij qui lucrãtur quare nõ possunt vnũ filiorũ pluſquã alios honorare?certè possunt:vt.j.e.§.illud quoq. in fi.§.Alij ostendunt q nec perdens nec lucrans potest eligere:argum. huius.§.qui dicit cessare ius eligendi,qđ falsum videtur,cũ nõ inuenia tur correctum in eo casu:vt arg.C.de app.l.pręcipimus.in fin.

n ¶ Ipsi.]scilicet nepotes.

o ¶ Secũdùm mẽsurã.]i.p hęreditaria portiõe scđm quã suo patri successerant.& põt ita esse q vnus haberet plus quã alter si maiori parte fuit in alijs institutus:& ita nõ corrigitur.C.de secun.nup.l.in quibus. in fi.vt modo diximus.

p ¶ Nõ tamẽ.] facit insti.de hęre.quę ab intesta.§.cùm filius.

q ¶ Declarauimus.]vt.s.eo.§.si verò fit soboles.ibi,interminatur aũt &c.de non eligendo.§.hoc quoq; in fi.

r ¶ Talibus]i lucris.&icias quod hic.§.in dote & in donatione nuptiali loqui videt scđm Io.Et est ratio:qa s.de non eligẽ.§.hoc autẽ.de his duo bus tm̃ loquitur:& super eo.& ad eius interpretationem hoc fit:ergo lo cum habet in eo in quo.& ille.s.de filijs ante do.instru.va.in fi.

s ¶ Dictũ est.]vt.s.e.§.si verò sit soboles.&de nõ elig.§.hoc quoq;.

t ¶ Ratum erit].s.in totum vt sequitur.

v ¶ Vtrorũq;.]tres em̃ sunt casus:& qñ oẽs mo-riuntur,& qñ nullus.itẽ tertius q medius dicitur qñ alij moriũtur,alijvi uunt,vt subijcit

x ¶ Existentibus.]qua si dicat nullus.Accur.

y ¶ Eis ex lucratis.]s. cõtrahẽtib⁹,videlicet pa tri & emptori.Accursi⁹.

z ¶ In eos.]s.cõtrahẽtes.

a ¶ Diximus.]vt.s.e.§. soluto.ĩ fi.&.§.j.& §.pri omę.in fi.§.&.s.§.veniẽt. in fine.

b ¶ Habeat filios.]s.fi lius mortuus.

c ¶ Maxime.]vt habeãt talia lucra à viro:nõ sic facilè vir ab ea,cùm sit auara.Accursius.

d ¶ Disponant.]s.filij.

e ¶ Moriãtur.]hic in-cipit nou⁹ casus q nõ e-rat in.l.alia.s.de nõ elig. §.hac aũt.vñ illa in hoc casu per istã supplet & corrigit:&est talis hic ca susvt colligit in nouellis e.ti.& hic pacta est mu-lier de donatione ppter nu.lucrãda tota si libe-ros habuerit ex eo viro. & hoc dicit pactũ ĩ casu liberorũ existẽtiũ.si aũt nõ habuerit debet tunc mulier lucrari tm̃ tertiã & hoc dicit pactũ in ca-su liberorũ nõ existẽtiũ. postea habuit tres:vñ lu crifecit totã:& sua est,in terim hęc nupsit secũdo marito,quare amisit to-totã rõne pprietatis:vt.s.e. §.si ɣò sit soboles.postea verò moritur vnus de tribus:certè licet perdi-derit quò ad proprieta-tem lucrum quod ha-buit ex pacto filiorũ exi-stentium:tamen hoc ha-bet ex alio pacto scili-cet filiorum non existen-tium,vt habeat tertiam

f ¶ Scripsimus in nostra lege.]vt.s.de non eligendo.§. hoc autem. nam iure veteri de hoc pacto non erat mentio . aliàs non scripsimus; & tunc

& tunc dic de hoc casu nouo quando omnes moriuntur.

Pendere quędā dicuntur.

a ¶In suspēso.]No.quędā esse in pēdenti:vt & aliās inst.qui.mo.ius pa. po.sol.§.sic ab hostibus.&.ī.de non eligen.§.hoc autem.in fin.

b ¶Perfecte ab initio.]i.in totū non valeat.i.quando oēs supersunt.

c ¶Valente.]quando omnes moriuntur.

d ¶Particulatim.]qñ ipsi filij particulariter & nō oēs moriuntur.Acc.

e ¶Et super his.]de q robus dixit.ī.eo.§.si verò expectet.Accur.

f ¶Percipiūt.]ſ.filij.

g ¶Pręmorientis.]a quo nō venerunt lucra.

h ¶Moriētis.]ad quē puenerūt:sed postea cōtrahēdo amisit proprietatē quę peruenit ad filios:vt hīc dicitur.

20i ¶Alij.]ſ.parenti vel dic filiorum.

k ¶Diximus.]vt.ī.eo. titu.§.soluto.ibi,& dabū tur &c.

l ¶Cū eis.]ſ.superstitibus.

m ¶Defuncti.]q.d.filij defuncti genitoris:vt hęc dictio filij,sit noāti 3oui casus.alię duę sint genitiui casus.& fa.ī.eo.§. venient in fine.

n ¶Honorantes.]ſ.nos ad pietatem.ſ.parentib⁹ exhibendam.

o ¶Sicut enim.]nūcbre uiter rememorat q̄ dixit ī.ab illo.§.soluto.& post ea non oīa,sed aliqua.

40p ¶Electionē.]vt ī.e.§.venient.

q ¶Denuo.]i.iterum.

r ¶Prēmia.]vt.ī.e.§.venient.continentur.

s ¶Nō interimimus.] vt.ī.eo.§.soluto.circa fi.

t ¶Posterius.]i.vltimo moriēti.& iō sufficere si est ingrat⁹ posteri⁹ mo- 5oriēti qa ab eo lucrū pcipit,licet ppter delictum suū siue pater siue mater sit.& facit ad hoc.ī.vt cū de ap.cog.§.cās.coll.viij. &.C.de sec.nup.l.fi.ī prī. &.ī.de īmē.do.in fi.coll. vij.&.ī.de hęre.& fal.§. exheredatos.col.j.

v ¶Optime.]vt.C.d̄ se. 6onupt.l.hac ędictali.vsq; ad.§.his illud.

x ¶Quanlibet.]ſ.dona tionē inter viuos.

y ¶Nisi tātū quātū.] huic cōtradicit.C.de do. āte nu.l.fi liberis.Sol.nō teneť dotē suā seruare filijs primi matrimonij,vt ibi.sed teneť tantū dare 7oquantū dat secūdo viro vndecūq; habeat vel inueniat,vt hīc dicitur.

z ¶Quippe.]hīc manifestè colligit scdm Al.q debitū naturale & hoc bñficiū pōt habere:nec vnū perdit per reliquū, sed vtrūq; p ingratitudinē:vt subijcit.&est rō,qa 80 vnū habet iure naturę: aliud delicto transeuntis ad secūda vota.vñ quasi vnū pœnale,alterum rei persecutoriū se non impediunt:vt & aliās.ff.de condi.furt.l.fi pro fure.§.furt.&.ff.de furt.l.fi pignore.§.cū furt.Accur.

Pœnale vnū,& alterū rei persecutoriū inter se nō impedire.

a ¶Quarta.]vt.C.de inoffi.testa.l.cū quęritur.&.l.parentibus.

manet cā in suspēso sequentibus cōmittenda fortunis:& aut pfectè ab initio infirmāda alienatione, aut perfectè valente, aut particulatim quidē infirmāda alienatiōe, particulatim verò constante.

¶Lucra quæ ad filios primi matrimonij deuoluuntur propter transitū parētū ad secūda uota lucrantur filij siue parētibus hæredes existāt,siue alteri siue nouerc:nisi filij sint ingrati erga ultimò moriētē:& ingratitudo aperté ꝓbetur.Ang.

¶Et superijs quocūq; lucris quæ cūq; ad seconda venientibus vota parentibus percipiūt, nō perscrutamur vtrū hęredes existāt aut præmorientis parentis:aut scdi moriētis, nec si alij quidem hęredes existant,alij verò nō:sed sicut superius diximus, prēmiū eisdem⁹ hoc siue hęredes fiāt,siue ēt nō: & hoc ex ęquo pcipiāt ipsi quidē superstites:cū eis aūt & defuncti filij genitoris accipiētes pārtē:vbi q; tñ ingratitudine(sicut prędiximus)impedimēta ad tale lucrū faciēte hmōi filio.Cōtra īgratos em positas nō trāscendim⁹ legestaliter & parētes honorantes, & filios ad pietatē deducētes.Sicut em e lectionē prohibemus,& denuo oībus similiter damus talia prēmia sicca quę de ingratitudine sunt,nō interimimus.Palā verò est: quia ingratū intelligi eū oportet q̄ circa ambos parētes,aut omnino circa posterius morientem factus apertè monstratur.

¶Transiens ad secunda uota non pōt relinquere coniugi plusquā relinquat uni filiorū primi matrimonij cui minus relinquit:siue sint positi in potestate,siue emancipati:dum tamen filio relinquatur legitima,quæ hodie est tertia.& si ultra parens reliquerit:quod est ultra,diuiditur inter filios primi matrimonij.Ange.

¶Optimè verò nobis Leo diuæ memorię videt cogitasse de oblationibus quas in secunda faciunt matrimonia qui ea contrahunt. Ait em:quia si ex priori matrimonio filios habeāt parentes,deinde ad secundū aut deincepsveniāt matrimoniū:nō possunt neq; ī nouercā patres,neq;in vitricū matres secundū vitę tēpus quālibet facere largitatē:aut in morte relinquere, nisi tantū quātū vnus filius aut filia solus existēs ex generante habeat.Si verò multi filij sunt, & vnusquisq; ęqualē habet portiōem:

b ¶Nunc autē tertia.]vt.ī.de trien.& semis.§.j.&.ij.colla.iij.

c ¶Nisi rursus.]q.d.nisi ingratitudo repellat ab hoc bñficio qđ habet delicto alterius,sicut repellit a debito naturę: vt proxi.§.in fine.

d ¶Et in auo.]cùm pater vel mater nō sunt in medio,& au⁹ vel auia magnam nouercam vel magnū vitricum mihi introducant.

nō ampli⁹ quā ad singulos venit, aut vitric⁹ aut nouerca pcipiat.Si verò inęqualia quę relinquunt, fuerint:tātū necesse est solū ad nouercā aut vitricū venire ex qua cūq; largitate parētis,īquātū q min⁹ habet filius,ex illi⁹ substātia pcepit aut exnouissima volūtate dimissum aut in vita datū:qppe dudū quarta nūcaūt tertia aut media scdm nām legē portiōe oino filio relinquēda aut dāda,nisi rursus ingratitudinis rō cōtradicat.Hoc idēob seruādo & in auo & ī auia:& pauo & pauia,& nepotib⁹ masculis aut fœminis,& pnepotib⁹ similiter:siue sub potestate forsan:siue emāncipati cōsistātex paterna vel materna linea descēdentes.Et hoc decernēs recte intulit, ęqa qđ plus est in eo qđ relictū aut datū est oīno aut nouercę aut vitrico,acsi neq; scriptū neq; relictū aut datū vel donatū,cōpetit filijs & intereos solos ex ęquo diuidit,vt oportet. Nāq; ex scdis nuptijs filios participari ēt horū scriptū quidē in quadā cōstitutione est:nō tñ ēt nūc nobis placet,sed ex priori mrimonio filijs, ppter quos & obseruatū est, dēt solis:nulla machinatiōe neq; p suppositas pśonas,neq; p aliquā aliā causam interponi valente. Hoc aūt qđ plus est diuident adinuicē grati filij prędentibus parentibus:nō ingrati filij circa hos approbati, per ingratitudinē: hmōi obnoxij cōstituti qualē leges q̄runt: tales nāq; etiā hac vtilitate priuamus,ne fortè ppter spē huius possessionis,contra parentes accedāt & proterui sint & naturę iniurientur leges: Palam quoq;est:qm & hic siquis horū moriatur:ad quos qđ plus est deducebatur filijs existētibus:defuncti filij hoc accipiēt scdm ppriā quidē multitudinē ad defuncti verò partem.

e ¶Decernens.]ſ.Leo

f ¶Intulit.]i.adiecit in ea.l.hac edictali.

g ¶Quia qđ plꝰ est.] 10ſ.qđ datur marito secundo velxori quā sit illud quod filio primi matrimonij datur.

h ¶Filijs.]ſ.primi matrimonij,licet aliud esset ꝓ aliā cōstitutionē,vt seqr.

i ¶Horum.]hoc est dicere,quędā lex dicit q ea quę auferunt vitrico vel 20nouercę:qa plus habeat quā filij primi matrimonij:debeat dari & distribui inter oēs filios primi matrimonij,& scdi.h.d. lex quędā:vt.C.de secū. nu.l.qm̄ ꝓteritę.q̄ est Iustiniani.sed tm̄modo p̄dicta.l.corrigit hīc.& redim⁹ ad.l.illā hac ędicta 30li.q̄ corrigebatur p illā qm̄ in hoc capitul.& ita tm̄ filij primi matrimonij hīc abblata vitrico vel nouercę percipient.

k ¶Per suppositas.] cum alij det vt ad istum perueniat.

l ¶Aliā cām.]vt si fingat sevendere,cū donet. 40nam plus valet quod agitur quàm quod simulatè cōcipit:vt.C.pl⁹ vale.quod agi.per totum.

m ¶Per ingratitudinē]scilicet talem.

n ¶Querūt.]ātiq̄ leges vario m ō circa hoc loquebāt.hodie aūt sunt hę cāę specificatę:vt.ī.vt cū 50de ap.cog.§.cās.col.viij.

o ¶Leges.]nō em̄ debet causa mali oriri vñ iura nascuntur: vt hīc,&.C. vñ vi.l.meminerint. & C.de indi.vi.l.ij.ī fi.Ac.

p ¶Et hic.]i.hoc casu.

q ¶Multitudinē.] ad hūc.§.facit.ī.e.§. veniēt. in fi.&.§.&super. ī fi. & 60hęc oīa sunt in.l.leonis. sed qđ statī ī px.§.sequit nō ē ī ea.sednouū īducit

r ¶Indiscretū.]i.hęc q stio determinata nō est.

s ¶Qđ pluseſt.]ſ.datū vitrico vel nouercę quā fili⁹ ipse habet q minorē portionem habuit.R.

t ¶Oblatiōis.]id est do 70nationis.

v ¶Optimū.]quia tertia via melior est duab⁹ superioribus.Accur.

x ¶Binubi.]i.ei⁹ q suo delicto ad hoc est adstrict⁹.delicto dico:qa adsecūdū trāsiuit matrimo.

y ¶Hoīes.]scdò nubētes q̄.d.potest esse q scdò nu 80obēs plus dedit scdo marito nōie legati vel fideicō.vel donationis causa mortis,sed certè hoc pōt reuocare vsq; ad vltimū spirītū vitę:vt.ff.de adi. le.l.iij.in fi.& de dona.inter vi.& vxo.l.cū hic status §.oratio.vnde filiꝰ nō debet cōqueri adhuc.Item& si nōie dotis dedit secūdo marito:vel si

noīe do. ppter nup. dedit fecūdę vxori: rehabebit cāfol. mat. vt. ī. de ęqua
lita. do. §. j. colla. vij. & sic filio poterit dare quod sibi debebitur. Accur.

a ¶ Transcendit.]scilicet de eo quod plus est datum vitrico vel nouer
ce quàm filio cuilibet primi matrimonij.

b ¶ Nō ab initio.]sed certè imo & tps donationis cōsideratur: vt. C. de
dona. ante nupt. l. si con-
stāte. in fi. contra. ī. e. §. de
augmētis. ī fi. §. Sol. in ea
diminutione quam quis
10 põt facere sua libera vo
luntate, vt in legato &
fideicōmisso spectaī tps
mortis binubi: vt hîc, &
h. d. scribunt itaque ho.
&c. nam sua sola volun-
tate põt fieri reuocatio.
sed ī ea donatiõe in qua
exigitur volũtas nõ so-
lũ dãtis, sed etiã eius cui
20 datũ est tempus dõatio
nis cõsidero: vt in dictis
ll. cõtrarijs. nãibi nõ solũ
dãs sol° reuocare nõ põt
sed etiã si ille consentiat
cui datũ est, adhuc reuo-
care nõ põt: quia est in
prędiciũ filiorũ primi
matrimonij. vt. C. de sec.
nup. hac edictali. in prī.
30 Quidã tamẽ volũt dice-
re ℣. d. l. si constante. per
hanc corrigitur. qđ ni-
hil est, cùm & sic contra
dicat dicto. §. j. eo. de au-
gmētis. qui est post istũ.

c ¶ Scriptura.]vt. ī. de
pupil. sub. l. ij. §. fina.

d ¶ Euentus.]Not. finẽ
siue euentũ considerari.
40 sic. j. de ne. gest. l. siquis
aliena. &. l. si pupilli. in
princ. arg. contra: vt suf-
ficiat considerari initiũ
vt eo. ti. sed an vltra. &. ff.
de orig. iu. l. j.

e ¶ Nobis.]subaudi à,
vt nobis sit casus abla-
tiui.

f ¶ Cõstituit.]vt. C. de
50 secun. nup. cum alijs.

g ¶ Exinde]id est ex se
cundis nuptijs.

h ¶ Moriatur.] duos
em̃ habuit viros, & post
ea ipsa decessit.

i ¶ Eius.]ſ. matris.

¶ Proprias res.]
no. eã habere bona tripli
cis generis. ppria, & in
60 his fit ęqualis succesio.
Itẽ donatiões duas ante
nup. & hęc dãtur filijs
eius matrimonij cui° eã
datę fuerũt, vt subijcit.
Tertia vt legata & fidei
cõ. à cõiuge p̃moriẽte: vt
j. proxi. reliqua verò &c.

l ¶ Ex ęqua.]ſ. pro nu-
mero liberorum.

70 m ¶ Illius.]ſ. matri-
monij primi.

Tempus donatiõis inſpicitur.

†Facit gl. in. c. dudũ ſuper ℣bo. tpe. extra de elect. & c. ſcientes. in gl. ij. extra de cen ſibus.

Finis inſpicitur.

& horũ quę habẽt, amplius: scri-
bunt autẽ & minus, eueniẽtes aũt
fortunę, cõtrarios euẽtus sępius o
perãtur. Vnde vt nõ circa hoc erre
mus, tẽpus illud cõsiderandũ est se
cundũ quod binubus moritur, &
portionẽ inde sumẽdã: & secundũ
eam id qđ plus est cõtẽplantes, au-
ferre qđ transcendit[a] oportet, &
filijs applicare: in omnibus talib⁹
non ab initio [b] donatione aut scri
ptura [c] respicienda, sed qui vocaī
euentus [d] †considerandus est.

¶ *Si uxor superstitibus filijs primi matrimonij ad secunda uota conuolauerit, & ex secundo li-
beros susceperit: ea in secundo matrimonio
moriente, filij primi ad lucra à primo uiro ue-
niẽtia uocantur: secũdi ad secunda lucra: in alijs
suis bonis succedunt æqualiter: & idẽ est si uir ad
secunda uota conuolauerit. Angel.*

¶ Nec illud quoq; nobis [e] relinquẽ
dũ est, qđ rectè habendũ Theodo-
si⁹ pię memorię iunior cõstituit [f]
dicẽs, quia si mulier filijs ꝑcreatis
ad scđas veniat nuptias, & exide[g]
ei nascanī filij: deinde ēt scđus vir
moriaī[h], ei⁹ [i] quidẽ propriasres [k]
ex ambob⁹ matrimonijs percipiẽt
filij intestata matre moriẽte ex ę-
qua [l] & simili diuisiõe: antenuptia
les verò donatiões vtraq; soboles
proprij accipiet patris, & ex soli-
do quidẽ prioris matrimonij filij
illius [m] lucrabuntur donationẽ: ex
solido quoq; ex scđis nati seminibus [n], ab illo [o] facta fruẽtur muni-
ficẽtia [p], licet nõ ad tertiũ illũ mu-
lier matrimonium venerit [q]. Quid
em̃ hoc [r] priorib⁹ [s] prosit? qd autẽ
inuideant priores filij scđis, si nõ
& illi tertijs iniuriã passi sunt nu-
ptijs? Et absolutè vnaquęq; sobo-
les proprij parentis accipiat spon
salitiã largitatẽ [t]: & oĩno priorib⁹
filijs ꝑpter scđas nuptias accipiẽti
b⁹ [v], & scđi liberi modis omnib⁹
eã [x] habeant: quãuis quę secundas
contraxit nuptias, ad tertia mini-
me migrauerit vota. ¶ Ex rerum
verò cõsequẽtia hoc ipsum [y] & in
patribus sit secundas nuptias faciẽ
tibus: & seruetur quidem ex prio
re matrimonio filijs propter secun
da vota lucrata [z] dos: secũdis [a] quo
q; licet nõ ad tertia pater peruene-
rit vota. Reliqua verò quęcunq; in
talibus lucrat⁹ est pater aut mater
ex secundis nuptijs [b] aut per lega-
tum forsan siue fideicõmissum: nõ
tamẽ ad tertias venerunt nuptias:
hęc cõmista eorũ substantię, & à
tertijs non mutilata matrimonijs,
maneãt apud eos immota: & ad eo
rũ, velut propria, successiones per-
ueniãt: aut etiã à superstitibus quo
volunt, disponantur modo.

¶ *Qualitercunq; matrimonium sit dissolutũ: ad
secunda uota trãsiens, omnia lucra quæ à prima
coniuge consecutus est, debet filijs primi matri-
monij reseruare. Ange.*

¶ Quia verò lucra vbiq; scđm rõ-
nis frequẽtiã in disiũctiões ex mor
tesanciuim⁹ [c]: breui quodã sermo
ne & illud adijcimus, qa q̃cunq; lu
crati fuerint parẽtes repudio solu
to matrimonio, siue bona gratia
misso, siue etiã aliter [d] siue per do-
tis, siue per spõsalitiæ largitatis oc
casionẽ: hęc ad instar ex morte lu-
crorũ, oĩa seruẽtur filijs, hoc idem
custodiẽdo ēt super indotatis vxo
ribus, vbi à nobis posita constitu-
tio [e] procacitatẽ [f] punit. Et non
discernimus ex cuius culpa matri-
monium repudio fit solutũ. Quo-
cũq; em̃ mõ se habeat cã [g], seruatur
etiã sup illis [h] quod lucratũ est ex il
lis nuptijs, filijs ex quibus proceſſe
rũt filij siue prima soluta sint mri-
monia repudio, siue etiã secunda:
licet tertię non secutæ sint nuptię.

¶ *Dos & donatio propter nuptias etiam con-
stãte matrimonio potest augeri & minui de par
tium uoluntate, nisi diminuere uolens filios ha-
beat ex primo matrimonio. Ange.*

x ¶ Eam.]ſ. munificentiam quã eorũ pater fecit, in matre dictũ. Ac. y ¶ Hocipsum.]
z ¶ Lucrata dos.]ſ. filij eius. Accur.
a ¶ Secundis.]id est filijs natis ex secundis nuptijs seruetur dos eorum matris: sed in eo quod hîc dicit seruandam sic dotem: vt. ī. eod. modo di-
xit. & de donatione propter nupti. ibi, ante nuptias verò &c. est contra.
ī. eod. §. soluto. circa prin
cip. & in fin. vbi dicitur
cedere lucro superstitis
& vt ibi dicitur, potest ta
10 men facere quod vult su
perstes. hic aũt cogit ser
uare. Sol. dicũt qdam ℣
hîc transiuit superstes
ad secundum matrimo-
nium: ibi non. quod ve-
rũ est. sed hęc solutio est
insufficiens. nam non va
let ad dotem vel donatio
nem secundi matrimo-
20 nij. Nam hic trãsiuit ad
tertiũ quare nõ est gña-
lis solutio. Dic ergo secũ
dum Azo. ℣ in dote &
dona. propter nupt. siue
conuolet ad secundũ ma
trimonium siue nõ: hoc
seruetur vt filijs eius ma
trimonij seruetur, vt hîc
& plenè diximus in illa
30 notula, hęc dicta differẽ
tia &c. sed certè hęc so-
lutio videtur contra mẽ
tẽ illius. §. ſ. soluto. Dic
ergo vt puto verius, per
hanc constitutionem be
ne lucrabatur dotem si
transire volebat ad secũ-
dum matrimoniũ: vt hîc
40 dicitur. nec obst. quod di
citur hîc de donatione
& de dote secundi matri
monij: quia hîc euenit
vt non filij primi matri
monij tantùm lucrẽtur
& eis reseruentur. ſ. lu-
cra, sed etiam secundis. ſ.
ratione vitandę inęqua-
litatis. & hoc innuit lex
illa cum alijs. C. de secũ.
50 nup. & est arg. ad hanc
sol. C. de colla. l. penult.
item propter inuidiam
tollendam, quę maximè
oritur inter fratres vt. C.
de bo. lib. l. cũ oportet. §.
sinautẽ res. &. ff. de le-
gat. ij. l. cùm pater. §. cui
ctis. & secundùm hunc
intellectum corrigitur
60 ille. §. soluto. in hoc tit.
per authent. neque virũ
quod ex do. coll. vij. & se
cundùm hęc plana est li
tera illius. §. hęc aũt rõ
inęqualitatis nõ habet
locũ in legatis vel fidei-
com. vt hoc. §. dicitibi, re
liqua ℣ò &c. ga nũc tm
lex curauit de ęqualita-
70 te legati vnius vel fidei
cõmiſ. quãtũ de vna dote

Inuidia maximè inter fratres oritur.

Matrimoniũ soluit frequẽtius morte.

Effectus debet cessare cessante.

n ¶ Seminibus.]i. secũdis nuptijs. R. o ¶ Ab illo.]ſ. suo patre.
p ¶ Munificentia.]i. do. ante nupt. i. quando pacta erant facta de lu-
cranda donatione prędefuncti mariti: & lucranda dote prędefunctę
vxore. Accursius.
q ¶ Venerit.] quod faciebat dubitationem. nam quia primi lucrabãtur
n (vt subijcit) suam donationem propter iniuriam quam passi erant se-
cũdis nuptijs: secundi autem non sunt iniuriam passi ex tertijs: ergo non
debent lucrari: sed debet remanere in arbitrio descendentis. Nam cau-
80 sa cessante & effectus cessare videtur. sed tamen nõ est ita: vt subijcit, &
C. de secun. nup. l. cum alijs. Accur.
r ¶ Hoc.]ſ. ℣ nõ transiuit ad tertia vota.
s ¶ Prioribus.]filijs, scilicet primi matrimonij.
t ¶ Largitatẽ.]id est donationem propter nuptias. impropriè enim po
nitur: sic & impropriè sumitur. ī. vt spon. largi. j. respons. collati. ix. tamẽ
idem est si propriè ponatur. vt. C. de secun. nup. l. iij. &. l. cum alijs.
v ¶ Accipientibus]ſ. sponsalitiam largitatem sui patris.

b ¶ Ex secũ. nup.]. nã lucra ex primis amisit etiã per secũdũ matrimo
niũ: vt. ī. eo. §. si ℣ò expectet. & sic ēt lucra ex secundo amitteret si ad ter-
tium transiret matrimonium, vt statim innuit.
c ¶ Sãciuimus.]ſ. ab illo. §. deinceps. hucusq;. & hoc ppter rõnẽ fre-
quẽtię vt dicit. nã frequẽtius morte quã aliãs soluitur matrimoniũ. & iõ
ei solutioni matrimonij omnes supradictos casus coartauimus. ab illo
§. deinceps. postea facit. ī. vt sine prohibitio. matres de. & cre. §. j. collat.
8 ovij. &. ff. de legi. & senatusc̃o. l. nam ad ea.
d ¶ Aliter.]vt cùm quatuor generalibus modis matrimonia soluãtur:
vt. ī. eo. §. distrahũtur. quomodocũq; eorum fiat solutio, locum habent
omnia supradicta quę habuimus in. §. deinceps.
e ¶ Constitutio.]vt. C. de repu. l. fi. in princip. & in prima parte.
f ¶ Procacitatem.]ſ. eius cuius causa matrimonium soluitur. R.
g ¶ Causa.]diuortij. ſ. siue culpa viri siue vxoris.
h ¶ Super illis.]mulieribus indotatis diuertentibus.

Legibus

a ¶Legibus.]vt in.C.de dona.ante nupt.per totum vsque ad.l.si constante.
b ¶Præcepimus.]i.concessimus: vt initium accipiant etiã constante matrimonio:vt.C.de dona.ante nup.l.si constante.
c ¶Concessimus.]vt.j eo.& si contrario.
d ¶Nõ pepercimus.] i.non permisimus. vel dic hoc.i.huic nõ pepercim⁹ quin mutarem⁹. & 10 subaudi ideo:vt iõ &c.
e ¶Cõstitutionem.] quę est.C.de secun.nup. l.hac edictali.in princip.
f ¶Immensam.] i.magnam.
g ¶Dotem.]i.do viro.
h ¶Largiatur.] s.in secundo matrimonio.
i ¶Ferat.] i.æqualiter 20sustineat hęc lex Leonis nã vult vt cuilibet filiorũ primi matrimonij tãtum detur,cui etiã minus datur:vt dicta.l.hac edictali.&.s.e.§.optimè. Accursius.
k ¶Abbreuiet.]i.abbreuiare permittat. qđ non concedimus.Accur.
30l ¶Donationẽ.] vt sic fraudet filios,cũ tantũdẽ quãtũ viro dat,eis dare teneat ad minus:vt s.eo.§.optimè.Azo.
m ¶Datũ est.]i.concessum à cõstitutiõe Leonis sed hæc diminutio cõcedit.vel dic qđ datũ est.s. in scdo matrimonio:qđ 40cũ sit magnũ datũ spera bãt filij primi matrimonij se fecisse magnũ lucrũ,cũ tm eis debeatur quãtũ in scdm matrimoniũ cõferr:qđ fortè nullũ lucrũ erit si hęc diminutio sic fieri cõcedatur.
n ¶Vitricũ.]qđ nõ debet eẽ.Sed quõ lucrat cũ 50 diminuat? Rñ.fit ĩ fraudẽ.vt tãtò deb minus filijs:postea aũt ex abscondito sibi reddet.Sed nũqđ hęc fraus debet ꝓbari à filijs? Rñ. nõ:qa ꝓsumit.Itẽ nũqdcõtrariũ licebit ꝓbari à filijs? Rñ. nõ:qa de iure est ꝓsumptio:vt hîc,&.C.de dõ. 60ante nu.l.pe.in fi.Itẽ ad hoc rñ.est cõtra.s.e.§.qa võ hactenus.Sol.vt ibi.
o ¶Voluntatem.]vt per legatum vl donatio nemcausamortis vel fideicommissum.
p ¶Lex.]vt.C.si secun.nupt. mulier.l.j. Accur.
q ¶Vsu.]i.vsufructu.idem est & de vsu si ipse esset relictus.Accur.
r ¶Prius.]i.per leges ẽt prius factas circa amissionem proprietatis talium rerum:vt.C.de secun.nup.l.fœminę.in princip.
70 s ¶Et repente.]i.statim postquám nupsit secundo.
t ¶Illum.]i.vsumfructum.
v ¶Fructibus.]computatis ex die qua ad secundas iuit nuptias,subaudi debeat eis reddi.
x ¶Legi.]s.supradictę.C.quę est Valentini.
y ¶Etiam donari.]qñq; enim cõceditur:vt.ff.de do.inter vir.& vxo. l.si sponsus.§ concessa.&.l.si quis.&.l.ꝓ si vir.licet communi iure impediatur:vt.ff.de dona.inter vir.& vxo.l.j.ij.&.iij.
z ¶Manere.]ied quare secus in proprietate q̃ perdit:vt.s,eo.§.si verò sit soboles? Rñ.qa adeo parũ in vsufructu durat vt lex de eo nõ curaret. 80parua enim esset pœna eũ amittere:cùm & alijs modis facilè possit amitti:vel capitis diminutione vel morte.& sic nec quęsitus videtur:cũ parum sit duraturus:vt.C.communia de leg.l.fi.§.sed quia.
a ¶Sic quoq;.]i.sicut si non fuisset contractũ secundum matrimoniũ.
b ¶Donationem fecit.]s.inter viuos.
c ¶Reliquit.]in vltima voluntate:vt.ff.de tabu.exhi.l.j.in fi.Sed quid si donauit inter viuos:ita ꝓ tunc non valeat,sed morte cõfirmetur? Rñ. idem,quia donationi ab initio validè comparatur:vt.C.de don.inter vi. & vxor.l.donationes.
d ¶Solui.]id est dissolui vel finiri,vnde dicitur:iste soluit templũ:vt in passione Christi.Accursius.
e ¶Sed hęc.] quę proxi.§.diximus.
f ¶Spõsalitiã.]i.donationem ꝓpter nu.psic impropriè ponit.j.vt spon. lar.in princ.col.ix.&no. hũc.§.posse ĩtelligi quãdo vsufructus datur in dotem vel donationem 10 propter nuptias initopacto:vt secũdũpactũ debeat lucrari &nõ per dat licet ad secundumvadat matrimoniũ:vt colligit ex nouel.e.ti.sed secũdũ hęc nõ ex lege lucrat hũc vsumfructũ,sed ex pacto magis:nisi dicas ꝙ lex defendat talẽ vsum-20 fructũ:licet alʒ iure cõi ꝓdat ꝓpter scdm matrimoniũ.Vel dic vt puto, hũc.§.loqui qñ ꝓprietas plena data fuit in dotẽ, &pactũ de ea lucrãda,& ꝓpter scdm matrimoniũ amissa ꝓprietas est.Nam vsumfr.lex seruat,& est legalis vsusfr.vt.s.e.§.si 30võ sit soboles.Idẽtñ põt dici etiã in supradicti casus positione:vt in neutro horũ casuũ possit perire vsusfr.ꝓ voũltatem testatoris.Sed nunquid & in vsufr.aliorũ lucrorũ & ꝓprietatis erit idẽ vt nõ possit interdicere quomin⁹ habeat vsumf. 40 quẽ dat lex:vt.s.eo.§.si võ sit soboles? Rñ.qdã, vt Azo.ꝙ nõ,imo semꝑ põt interdicere.Alij dicũt idẽ nisi ĩ ipsa dõatione ꝓprietatis hoc dixisset vt pbãt ex fi.hui⁹.§. vbi gñaliter dicit:qđ eñ &c.Ego puto posse distigui:aut eñ est talimodo 50 data ꝓprietas ꝙ põt revocari·vt ꝓ legatũ & donationẽ ĩter viuos & inter cõiuges,quocasu põt interdicere ne lucret si ad secundũ matrimoniũ trãseant:vt.s.ꝓxi.§.& qa est ambulatoria volũtas vsq; ad supremũ vitę exitũ:vt.ff.de adi.lega.l.iij. 60 §.fi.si autẽ ab initio tenuisset,quod est qñq; vt diximus.s.ꝓxi.§.vnde nõ põt revocari:tũc nõ põt interdicere,vt & in dote hîc dicitur & do.propter nupt.vt hîc,nisi in ipsa donatione hoc fuisset expressum:vt.C.de pactis.l.traditionibus.&.C.de rerum permut.l. rebus.

musvel si vsusfructꝰ detur per largitatẽ aut mortis causa donationem factã interviuos in quib⁹ licet etiã donari y,si relinquat: & accipiens ad secundas veniat nuptias,manere z sic quoq; a vsum,donec supsit qui hunc habet vsumfructũ:nisi ex pressim ille qui donationẽ b(sicut dictũ est)fecit,aut hunc reliquit c, siue masculus siue fœmina,dixexit velle ad secũdas veniente nuptias eo qui vsumfructũ accepit,solui d eũ,& ad suã reuerti proprietatem.

¶Qui lucratur usumfructũ ex dote ipsum non perdit.licet transeat ad secunda uota etiam si dans in ultima uoluntate disposuerit ꝙ eum perdere debeat transeundo.Ange.

¶Sed hęc e quidem de ijs quę per largitatẽ dantur,diximus:si autẽ in dotẽ aut in spõsalitiã f largitatam rerũ vsusfructus detur,nil penitus innouamus:sed dudum sancita g teneant:& maneant apud accipiẽtes,donec viuũt,licet decies h milies contrarium aliquid velint morientes.Quod enim ¦ ex lege i datum est lucrum:priuatus auferre modis omnibus non valebit.

¶Pater usumfructũ sibi per filiũ acquisitum,ꝓ transitum ad secunda uota non amittit:in castrẽ si & quasi nil innouatur.Bart.

¶Qm̃ oĩno ad memoriam de vsufructu legũ k venimus:illud quoq; miscreri legi bonum est,quod trib⁹ pridem dictũ est cõstitutionibus l: ꝙ oĩm pater horũ quę ad filios veniunt siue ex materna linea,siue ex nuptiali filiorũ causa,siue aliunde vsumfructũ habeat licet ad secundas veniat m nuptias.Vsum nãq; eorũ donec viuũt manere sine casu n etiam ante nos oẽs voluit leges o

¦ Concor. xxviii.dist. C.de his.

a Concor. c.si diligenti.extra de foro cõpe.

hîc dicitur & do.propter nupt.vt hîc,nisi in ipsa donatione hoc fuisset expressum:vt.C.de pactis.l.traditionibus.&.C.de rerum permut.l. rebus.
g ¶Sãcita.]& ab alijs:vt.C.de secund.nupt.l.iij. & à nobis:vt.s. eo.§. si verò sit soboles.
70 h ¶Decies.]sic.s.de hęre.& fal.§.& hîc quidem.&.s.de leno.§.j.
i ¶Ex lege.]Hîc not.argu.ꝙ iure cõi renũciari non potest a: qđ plenè dic vt diximus.j.vt sine prohi.ma.cred.& debit.§.propterea.col.vij.
k ¶Legũ.]i.legum tractantium de vsufr.vel dic vsusfr.legitimi.nã ali⁹ constituitur pactionibus.i. stipulationibus: & in testamentovt institu.de vsufruc.§.j.alius lege constituitur qui legitimus dicitur quem habet pater in bõis filij vt subijcit &superstes coniunx in lucris ex priore matrimonio.vt.s.eo.§.si verò sit soboles.
l ¶Cõstitutiõibus.]Tres sunt quę tractant de acquisitis ex linea materna:vt.C.de bonis matern.l.j.&.ij.&.l.fi.Item duę quę tractant de ac 80 quisitis ex nuptiali lucro.vt.C.de bon.quę lib.l.j.&.l quęcunq;.Item duę quę tractant de acquisitis aliunde:vt.C.de bonis quę lib.cùm oportet.&.l.final.
m ¶Veniat.]scilicet pater.
n ¶Casu.]id est amissione.
o ¶Leges.] quas modo nominauim⁹,nã eoipso qđ nõ dicit perdi,non perdit:licet ad secundũ trãseat matrimonium pater:imo etiam expresse dicunt aliquę earum legum ꝙ nõ perdat:vt.C.de bo.mater.l.fin.

a ¶ Castrensiũ.]hęc em̃ & veteri & nouo iure insolidum & plenè filijs acquirunt:vt.ff.de col.bo.l.j.§.nec castrense.&.C.de bo.quę libe.l.cùm oportet.§.exceptis castrensibus. &.§.eadem obseruãdo.nec mirum:quia paterfamiliâs est quò ad hęc:vt.ff.ad macedo.l.ij.

b ¶ Reuocare.]Hîc est vna pœna secũdò nubentis inter cęteras.

c ¶ Nisi tamẽ.]No.trib⁹ ex causis tm̃ fieri reuocationem donationis,cùm alijs multis modis possit fieri &per multas ingratitudines:vt.C.de reuo.donat.l.fina.&.j.vt libe.decætero.§.j.col.vj.& facit ad hũc.§.C.de reuoc.dona.l.his solis.Nũquid idem in patre accipiẽte secũdam vxorẽ? Rñ.nõ: quia non inuenitur.nec ergo & nos â iure communi recedimus:vt.C.de appe.l.pręcipimus.§.fi.& quia nõ est verisimile q̃ muret voluntatẽ propter vxorẽ sicut vxor propter virum,vt dicit hoc.§.&.argu.inst.de iur.§.patitur.&.C.de interdict.mat.l.curatorem &.l.antepe.& penult.

† Et sic propter ingratitudinem reuocatur donatio ĩ casibus expressis. & cõcor.c.p pter ei⁹.& in.c.vlt.in gl.j.in fi. extra de donatiõi.

† Totus iste.§.barbare ꝝsus est Anton. Augu. Ita & multò melius ꝝsit:Neq; sine pietate ãdiunę recordatiõis Alexãdro vltra alia multa aliorũ legislatorũ determinatũ ẽ, vt si quis ancillã manumiserit eamq; post ea vxorem duxerit, q̃ vt fit p̃ delicias,& lasciuiã dissoluerit cũ manumissore cohabitationẽ. nõ em̃ permittit, ei⁹ cõstitutio eam ad secundas nuptias venire inuito primo marito:sed posteriores nuptias adulterium potius, & stuprũ existimat, nõ nupti. aut comunctio nẽ,cùm ex eis indecora fiat ei qui libertatẽ dedit iniuria.

d ¶ Fortunã.]vt dicatur vel consularis mulier vel in alia dignitate ex statu presentismariti & non præteriti:licet si secundũ non accepisset, dignitatẽ primi retineret licet esset mortu⁹:vt ff.de sena.l.j.&.l.fœminę nuptę.&.s.e.§.soluto in prĩ.& sunt hęc vera: nisi q̃ p̃ priuilegiũ habet hęc mulier:vt.ff.de sena.l.fi.& facit ad hunc §.j.de rest.§.finautẽ etiã &.C.de nup.l.cũ te.&.ff. ad municip.l.filij.§.j.

e ¶ Priorũ.]dignitatum quas habebat per primũ virum.Accur.

f ¶ Oblita.]nubendo secundò.

g ¶ Alexandro.]vt.C. de ince.nup.l.ij.& facit ad hũc.§.C.de ope.lib.l. liberte.&.ff.de repu.l.fi.

h ¶ Epulata.]not.satu rũ nõ sic discernere vt ieiunũ.& facit institu.de succes.sub.§.fi.Accursi⁹, soluerit cũ manumissore cohabitationẽ.

i ¶ Principis.]s.Alexãdri pręceptũ:vt.C.vbi pupil.edu.l.j.Accur.

k ¶ Omnium.]tutorũ agnatorum,& similiũ.

l ¶ Dat ei ẽt hęc lex.] nõ solũ Alexã.vt.s.apud matrẽ alatur.& facit.ff. vbi pu.edu.de.l.j.Sed q̃ritur quare si contrahat secũdas nuptias,nõ permittitur educatio matri cũ apud vitricũ posit esse tutela priuigni:vt.C. de contrario iu.tu.l.fin? Rñ.aliud in educatione quę posset vitę eius plerumq; insidiosa esse quã tutela.Vel q̃ tutela permittitur,verum est à tenore cõstatore nõ à iudice vel lege.Itẽ est cõtra hũc.§.j.vt lice.mat.& auię.§.illud. col.viij.Sol.vt ibi. Acc.

m ¶ Contrahẽtes.]scilicet matrimoniũ viri.Accur.

n ¶ Dabunt.]i.restituent.

o ¶ Ex causis quas lex.]immobiliter siue in genere hęc dictio lex,accipitur.sunt autem causę vt se & suos alat,vt̃ vt fundum idoneũ emat: & in maternis & in alijs omnibus: & nos similiter dicimus.Castrensium[a] verò & quasi castrensium iam peculiorum excipiatur ratio.

¶ *Transiens ad secundas nuptias donationem ante collatam in filium ex causa ingratitudinis non reuocat,nisi ex tribus casibus pro omnibus liquidatis in promptu existentibus.Ang.*

¶ Mater tamen donans aliquid filio de suo,si ad secundas venerit nuptias,nõ poterit per occasionẽ ingratitudinis reuocare[b] q̃d datũ est.Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere:sed secundas nuptias cõsiderãs ad hanc veniss̃e cogitationẽ putabitur,nisi tamẽ[c] † aperte filius aut circa vitam ipsam insidians matri aut manus inferẽs impias,aut circa substãtiæ totius ablationẽ agẽs aduersus eam aliquid declaretur.

¶ *Mulier ad secundas nuptias ueniens,prioris uiri dignitatẽ & priuilegia amittit:secundi acquirit & retinet.Bart.*

¶ Non tm̃ permittimus mulierib⁹ ad secundas venientibus nuptias, adhuc velle priorũ maritorum dignitatib⁹ aut priuilegijs vti:sed ad quale post priorẽ venerint matrimoniũ,illi⁹ ãplectãtur fortunãd. quę em̃ priorum[e] oblita[f] est,non rursus ex prioribus adiuuabitur.

¶ *Si manumissor ancillã quã manumiserit,ducat in uxorẽ:& postea diuertat,nõ poterit illa nubere alij,inuito primo marito:& si contra fecerit,nõ erit matrimoniũ.sed fornicatio.Ange.*

¶ Iucũdũ† quoq;illud,& nõ extra pietatẽ à diuę memorię Alexandro[g] superalios plurimos antiquorum legislatorum determinatũ est vt siquis manumiserit ancillã,deinde eam ducat vxorem:atilla(vt videtur)ælata & epulata[h] soluerit circa manumissorem matrimonium non sinit lex ad secundas nuptias venire inuito priore marito:sed deinceps nuptias, fornicationem iudicat & corruptionem:sed non nuptias nec matrimonium,ex quo iniurię non decentes ei qui libertatem imposuit,fiunt.

¶ *Filius debet educari apud matrem nisi ad secundas nuptias conuolauerit.Ange.*

¶ Eiusdem quoq;principis[i] illud inuenientes,dignum putauimus partẽ nostrę facere sanctionis:q̃n omnium[k] mater fide dignior ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc hęc lex[l], nisi ad secundas accesserit nuptias.

¶ *Dotes constante matrimonio restitui non debent:aliâs donationis instar obtinent:& maximé si ad secundas peruenerit nuptias.Angel.*

¶ Dotes autem quas acceperint cõtrahentes[m],nõ dabunt[n] facilè mulieribus constantibus adhuc matrimonijs:nisi tantùm ex causis[o] quas lex enumerauit.alioqui si qd tale gesserint:instar donationis[p] quod agitur: hoc ipso esse videtur.Et si moriatur mulier:recipiẽt dotes qui dederunt[q] eas immaturè[r] mulieribus mariti ab hęredibus mulierum,cum medij temporis fructibus[s], ipsi & hæredes eorum & habebunt in lucrum secundum pactum.Et si ad secundas venerint nuptias viri seruabunt sine alienatione hęc filijs:hoc videlicet quod generaliter constitutũ[t] est.Si verò non contigerit accipere cõtrahẽtes dotes adhuc cõstante matrimonio,etiã post mortẽ vxorũ secũdũ legẽ ab illarũ p̃cipient[v] hęredib⁹ sicut scriptura vult dotis.

¶ *Mater deserta filiorum legitimorum uel naturalium tutela contra sacramentum,si ante rationes redditas ad secundas nuptias conuolauerit easdem pœnas patitur,quas mulier intra tẽpus luctus nubens & dissolutionem pœnarum eisdem modis consequitur.Ang.*

¶ Si aũt tutelã gerat mulier[x] filiorũ(palã est quia impuberũ existentiũ)iurãs[y] nõ ad secũdas venire se nuptias,deinde cõtẽnens & prius cõnubiũ, & iusiurandũ ad maritũ veniat scẽdm,nõ prius tutorẽ[z] petens,& rationẽ reddẽs,& exoluẽs ei⁹ oẽ quicqd hinc[a] debet:nõ solũ q̃ ei⁹ sunt[b] ĩ hypothecã habere lex[c] pmittit filijs:sed etiã maritid † sub stãtiã trahit[c] cũ hypothecis:ipsi[f] quoq;iterdicit[g] filij succesionẽ[h] impuberis morietis:licet ex substitutione[i] patereã venire ad filij dixerit successionẽ.Sed hoc quidem priores nr̃i[k]. ¶ Nos aũt miramur q̃ mulierẽ sic impiã constitutã,vt ẽt hoc ipso iusiurãdũ negligeret & sic ad imaturas nuptias deueniret,trib⁹ maximis neglectis Deo, & defuncti memoria, & charitate filiorũ:ita paruis subdiderũt pœnis:& illã q̃dẽ q̃ ante luctuosum nubitt̃s:& nec omnino mater filiorũ cõsistit, puniũt amarẽ[l]:& licet filios nõ habeat, p̃pter solam honestatẽ[m] hoc agũt[n];mulierẽ[o] vel relegato patri expensam det,vel egentem virum & patrem vel matrem alat:vt.ff.de iure dotiũ.l.mutus.§.manente.Item vt supradictas personas ab hostibus redimat:vt.ff.sol.ma.l.quamuis. Item vbi maritus ad inopiam vergit:vt.C.de iure dot.l.vbi adhuc.& facit ad hunc.§.ff.de relig.l.sic pro rata.§.j.&.ff.solu.matri.l.si constante.j.respons.&.j.de ęquado.§.illud.col.vij. &.C. si dos constan.matri.sol. fue.l.j.

p ¶ Donationis.]s.prohibitę inter cõiuges,sed secundùm hoc semper videtur q̃ possit solui constante matrimonio.nam donatio potest reuocari vt hîc subijcit.ergo iure compensationis potest esse securus maritus? Respond.non est ita. nam non tenetur compẽsare quę dono accepit verè vel pręsumptiuè:vt fuit hîc:nisi quantò locupletior est:vt.ff.de dona.inter vi.& vxo.l.si sponsus. §.fi.&.l.seq.

q ¶ Dederunt.]i.reddiderunt.

r ¶ Immaturè.]i.nimis citò.Accursius.

s ¶ Fructibus.]extãtib⁹ & etiã cõsumptis de q̃b⁹ tũ fuit locupletior: quia tantũdem aliâs de suo erat impensura:de aliis nõ:cũ nõ in plus quã sit locupletior,teneatur vt dictũ est,& probatur ff.de pe.hęre.l.sed & si lege commiss.§.quod autem.

t ¶ Cõstitutũ est.]vt s̃.eod.§.si verò sit soboles.Accursius.

v ¶ Percipiẽt.]sed nõne dolo facere videtur cũ restituturus esset:vt ff.de do.exce.l.dolo? Rñ. nõ:quia lucraturus erat maritus ex pacto.aliâs nonon habet locum:quod hîc dicitur.

x ¶ Si aũt mulier.] q̃d est speciale in matre. q̃d dic vt.j. de hęre.ab intesta.§.ex his.

y ¶ Iurans.]q̃d hîc de iureiurã. dicitur,corrigitur.j.vt matres de.& cre. §.fina.

z ¶ Tutorẽ.]s.dãdũ filijs.Accur.

a ¶ Hinc.]aliâs huic:& aliâs. hinc.

b ¶ Eius sunt.]s.mulieris.

c ¶ Lex.]vt.C.q̃n mul. tut.offi.l.ij.§.sed ne.

d ¶ Mariti.]secundi.

e ¶ Trahit.]lex ista.

f ¶ Ipsi.]marito.

g ¶ Interdicit.]lex ista.

h ¶ Successionẽ.]vt.C. quando mulier.tuto.off. l.ij.& insti.ad tertul.§.fi.

i ¶ Ex substitutiõe.] scilicet pupillari: vt.C. ad tertu.l.omnem.

k ¶ Priores nostri.] scilicet qui dixerunt fa-
ciendo.ll.quarum modo.mẽtionẽ habuimus.

l ¶ Puniunt amarẽ.] scilicet priores nostri.vt C.de secund.nup.l.j.

† quæ hîc dicunt, recitant in glo. vnica ante fi.ibi item si tũ scat.ĩ.c. ex parte. M. vbi bona glo.tota legalis.extra de appel.

m ¶ Honestatem.]quam corruperunt.

n ¶ Agunt.]scilicet sapientes.

o ¶ Mulierem.]tutricem.

Peieraus mortem ę ternã expe ctat.

a ¶ Vel non.]velp ſaltẽ.
b ¶ Peſtiferẽ.]i.morta liter:qa mortẽ ęternã ex pectat qui peierat:aliàs eſt in litera periurat.
c ¶ Prędecẽtes.]i.ꝑter eas quas modo diximus de ſucceſsione,& de alijs in princi.huius.§.
20 d ¶ Diximꝰ.]vt.ſ.c.§. ſi igitur.&.C.ad tert.l.ſi qua.Accur.
e ¶ Prębuimus.]vt.C. qũ mu.tu.of.l.fi.& facit inſti.ad orfi.§.j.
f ¶ Conſtitutio.]vt.C. ad trebellia.l.iubemus. §.in ſupradictis.
g ¶ Patrem.]nepotis.
20 h ¶ Filio.]id eſt nepoti teſtatoris.Accur.
i ¶ Pater.]i.iſte filius.
k ¶ Cõſtituimus.] vt ſ. quomodo opor.epiſ.§. neq; autem.
l ¶ Volumus.]ſ.nunc.
m ¶ Neceſsitatẽ.] vt ſanguinis caliditas:vt.ſ. de nõ eli.§.cũ igitur.ibi, 30ſi autẽ non voluerit &c. &ſ. quomodo opor.epi. §.quãta.coll.j.& facit ad hunc.§.j.de ſanct.epiſco. §.ſi verò futurus.&.§.ſi vt poſt.&.§.ſi verò lector.coll.ix.&.C.de epiſ. & cleri.l.eũ qui.&.ſ.quõ opor.epiſc.§.neq; vxori. coll.j.
40 n ¶ Illiꝰ.]ſ.mulieris.
o ¶ Quę verò.]hîc no. circa hanc materiã quadruplex eſſe ius:vetuſtiſſimum,& vetus,& nouũ & nouiſsimum.& primò ſic cauebatur,vt diſtingueremus an relinquebatur ſimpliciter vt nuberet,an vt certæ perſo- 50 nę puta Titio nuberet: an econtra ſimplicitervt nõ nuberet:an vt Titio non nuberet. Primo caſu valet,cum vtile ſit reip. matrimonia fieri ad ſobolem procreandam:vt ff.ſolu.mat.l.j. Item & ſecundò valet ſi illi certæ perſonę honeſtę nubere 60 poteſt:non aliàs:vt.ff.de condi.& demon.l.cũ ita legatum.§.videamus.In tertio autẽ non valet cõditio:&remittitur quaſi contra publicam vtilitatem inducta. Idem dicas ſi dixerit vt alicuius arbitrio nubat.At in quarto valet conditio:niſi in 70 fraudẽ hoc fuerit factũ quia fortè alij nubere nõ põt:vt.ff.de condi.& demonſt.l.cũ tale legatũ.§. reſcriptum eſt.&.§.meuię.&.l.hoc modo.& his caſibus quando cõditio nõ valet,nec caurio Mutiana locum habet: quæ habet locum quando in 80 non faciendo eſt conditio quę tamen valet,vt ff.de condit.& demonſt. l.mutianę.Iure verò veteri Iulius quidam miſcellus inſtituxit:aut ante annum petit legatum:& tunc iuret ſe nõ nubere:

Ius eſt quadruplex.

†De caſtitate vide bo.text.in c.ij xxvij. q ij.

verò ſic effuſam concupiſcentijs: vel[a] nõ ipſis ſubdiderunt pœnis quas ſuſtinent quæ ante lugubre tempus ad ſecunda vota declinauerunt.Ideoq; ſancimus eas quę ſic peſtiferè[b] decętero pręſument mulieres:ſuper dudum præcedentes[c] pœnas,& has ſuſtinere oẽs quas primitus diximus[d] ſuper his mulieribus quę ante lugubre tempus nubunt:& infamiã & omnia alia his inferentes,& ſolutionem pœnarum eis dantes:eandem quã etiã illis,vt ſuppliçent imperatori, & mediam portionem dent filijs ſuarum rerũ,neq; vſufructu apud eas manente: & ſimpliciter æqualem eam ponimus propter nuptiarum immaturitatem,ei quę ante lugubre tempus nupſerit. ¶ Si verò etiã naturaliũ tutelam gerat filiorum (nã hoc quoq; præbuimus[e] ei) tñ ad virum veniens,& non hęc agens quę prius dicta ſunt,ijſdẽ ſub iaceat pœnis.Prouidentia verò ſit per prouincias quidem agentium prędidibus:hic autem glorioſiſsimo prędicto feliciſsimę huius vrbis vnà cũ prętore cui huius vrbis cura eſt,vt volentes ad nuptias venire tutelã gerẽte muliere,& ordinẽt minoribꝰ tutor,& ratiões ſuſcipiantˇ,& qđ mater debet occaſione gubernatiõis,hoc reddatur.

¶ *Pater iuſſus dare filio legitimam in diem uel conditionis euentum non caueat ei de legato ſoluendo,niſi ad ſecunda uota tranſeat.Angel.*

¶ Placet quoq; nobis Zenonis pię memoriæ conſtitutio[f]:volens patrem[g],ſi iubeatur proprio filio[h] legatum ſub cõditione aut die dare non aliter exigi pro donatione legatorum cautionem,hãc videlicet quę legatorum ſeruãdorũ cauſa vocatur,niſi ſecundas pater[i] cõtraxerit nuptias.ſit enim & hęc ſecundò nubentibus pœna.

¶ *Clericiꝰ niſi cantores,uel lectores ſint,nuptias non poſſunt contrahere:ſed ſi cantor uel lector ad ſecunda uota migrauerit,ad culmen ſacerdotij non aſcendit.Item laicus uxore dimiſſa in uirginitate ſuſcepta,poteſt promoueri ad ſacerdotium:aliàs ſecus.Angelus.*

¶ Sed & ſi quis inter reuerendiſsimos cõſtitutus clericos(vltra lectorem aut cantorẽ dicimus)omnino cõtraxerit nuptias:hũc ex noſtra cõſtitutiõe cadere ſacerdotio conſtituimus[k] atq; volumus[l]. Si verò lector exiſtens & nuptias faciens,deinde propter aliquam ineuitabilem neceſsitatem[m] ad ſecãs veniat nuptias:nequaquã ad maioris ſacerdotij aſcendet culmen: ſed illic† manebit apud mulierem aſſectũ illius[n] prędonẽs meliori ꝑuectui. ¶ Si verò cũ ſit laicus,ad ordinationẽ ſubdiaconi aut diaconi aut preſbyteri venire voluerit: deinde appareat mulierem habẽs nõ ex virginitate ſibi copulatam,ſed aut diſiunctam à marito:aut aliter nõ ab initio mox ſibi legitimè cõiunctam:aut etiam ipſe ad ſecundas venerit nuptias:non impetrabit ſacerdotiũ:ſed & licet latẽter ad hoc venerit,omnino eo cadet.

¶ *Legato ſub conditione prohibẽdarũ nuptiarũ relicto à uiro uel uxore uel extraneo,ualet:& cõditio ſeruari debet:aliàs legitimã perdit& reſtituitur ſolutũ cũ fructibus & acceßiõibus medij tẽporis, iuratoria cautione uel fideiuſſoria præſtita ſcđm qualitatẽ ꝑſonarũ & rerũ.Ang.*

¶ Quę verò[o] nũc ſequitur cã,eſt antiqua,& multas quidẽ ſuſcipiẽs correctiones nõ ab alijs ꝓſolũ,ſed etiam à nobis:non tamen ad ſummã ſui veniens rectitudinem,quã[q] nũc ſectãtes,prędentia[r] ſancimus. lex emꝫ quę vocatur Iulia Miſcella lex antiqua,lex vetuſta filiorũ procreationi præponens[s] ſtudium permittebat mulieribus,licet vir prohiberet,& aliquid ob hoc relinqueret[t] quatenus non ad ſecundas veniret nuptias:tamen & ad virum venire,& iurare quia filiorum cauſa hoc ageret: & quod relictũ erat acciperet.& hanc quidem in annum dabat[v] mulieribus licentiã.Eo autẽ tranſeũte[x],ſi vel let accipere relictũ,nõ aliter licebat mulieri hoc accipere antequã cautionẽ[y] exponeret cꝓ[z] ad ſecundas non veniret nuptias.ſed hanc quoq; adiectionẽ[a] ipſe Iulius Miſcellus adinuenit[b]:ſed quintꝰ Mutius Sceuola hęc prędanciuerat,ſuper omnibus[c] quippe pẽdentibus in cauſarũ ꝓhibitionibus[d] huiuſmodis adiueniẽs cautionẽ. ¶ Nos igitur vidẽtes plurimas mulieres deſiderio nuptiarũ,nõ propter filiorũ procreationẽ,ſed ꝑpter neceſsitatẽ[e] & iurãtes & nubẽtes & trãſcẽdentes morietium voluntates exiſtimauimus[f] prius interim ſacratiorẽ[g] mederi partẽ,& [h] periuriũ eis cohibere[i],nec ſinere talia ſubire iuramẽta in quibus omnino periuriũ promptũ eſt.Nam nec illud inerat legi vt oporteret ſine filijs exiſtẽtes mulieres hoc iurare[k] ſacramẽtũ:ſed etiam filios habẽtibꝰ hoc adiacebat iuſiurãdũ,qđ deũ ſimul[l] & defuncti[m] animam contriſtaret:cũ vtiq; periuriũ qdẽ eſſet in promptu:filiorum verò procreatio in caſu ſine muneribus[n] reiaceret[o]. ¶ Quia igit hac ꝓnoſtra aut ſi nubat,ſpe filiorũ, nõ libidinis cãnubat.aut poſt annũ:& tũc caueat tm̃,nõ aũt iuret vt puto licet quidã cõtradicãt đ iuramẽto:vt in qualibet cõditione q̃ eſt ī nõ faciẽdo:vt in hoc.§.in prin.vſq; illuc.nos igitur &c.Iure vò nouo remittitur hmõi ſacramẽtũ,vt ī hoc §.nos igiť &c.&.C.ad le. iul.miſcel.alˇs viſcelliã.l. j.Iure aũt nouiſsimo aliter cõſtituitur:qđ dicit vt in hoc.§.ibi,vñ ſancimus &c.& hęc oĩa tam in maſculis quã in fœminis:vt
20 C.ad leg.iul.miſ.l.fina.
p ¶ Alijs.]ſ.imꝑatoribꝰ.
q ¶ Quã.]i. rectitudinẽ vel dic quam cauſam.
r ¶ Prędentia.] neutri generis eſt.
s ¶ Prędonens.]ſ.oibꝰ alijs.& expone.i.prędentis temporis.
t ¶ Relinqueret.]ſcilicet vxori.
30 v ¶ Dabat.]lex Iulia.
x ¶ Trãſeunte.]ſ.anno.
y ¶ Cautionẽ.]ſ.Mutiana:qa cauebať de aliquo nõ faciẽdo:vt.C.ad.l.iu. miſcel.l.j.in prin.&.ff.de cõdi.& demõ.l.mutianę & erat hęc iuratoria, vt quidam dicunt.Accur.
z ¶ Quia ad.]& eſt hîc 40 quidã modus cautiõis.
a ¶ Adiectionẽ.]i.poſt annum.Accurſius.
b ¶ Adinuenit.]hîc videť deeſſe quoddã non. Vł dic adinuenit quô ad matrimoniũ:& tũc ſine nõ legiť.& qđ ſequiť ꝑfanciuerat,quô ad inuẽtionem.
50 c ¶ Oibꝰ.]ſ.relictis.
d ¶ Prohibitiõibꝰ.]alˇs ꝓhibitiões.& eſt ſenſus ꝙ Sceuola inuenit hãc cautionẽ vt haberet locũ in illis cõditiõibꝰ q̃ cõſiſtũt in ꝓhibẽdo vel nõ faciẽdo: vt relinquo tibi ſi nõ aſcẽderis capitolium.
e ¶ Neceſsitatẽ.]ſ.talẽ 60 qualẽ modo habuimus §.proxi.ſ.libidinis.
f ¶ Exiſtimauimus.]ſ. ante legẽ iſtam:vt.C.ad leg.iul.miſcel.l.j.
g ¶ Sacratiorẽ.]qa de ſacramẽto & fa.j.vt nfa. debi.& cre.§.propterea. coll.viij.
h ¶ Et.]pro id eſt.
70 i ¶ Cohibere]i.phibere iuramentũ ne fiat.
k ¶ Hoc iurare.]ſ.ad ſecũdas nõ venire nuptias.
l ¶ Deum ſimul.]ſ.propter iuramentum.
m ¶ Et defuncti.]propter idẽ iuramẽtũ: quia cãm dederat periurandi. vel propter ſecundũ magotrimoniũ videtur defuncto facere iniuriam.
n ¶ Mũeribꝰ.ſ.diuinis.
o ¶ Reiaceret.]i erat dubiũ an haberet filios ex matrimonio,cũ ī deo ſit.
p ¶ Hac.]ſupradicta lege ſcđa i.C.ad le.iul.miſc.

a ¶Eis.]mulieribus.
b ¶Offerentes.]ſ.ne vlterius iurent ſe nõ nupturas.
c ¶Perceptionem.]ſcilicet legatorum.
d ¶Quoniam.]interpoſitio eſt.
e ¶Rerũ.]i vnũ duorũ prętermiſimus vſq; nũc.ſ.defuncti volũtatẽ ſeruari.& ideo nunc dicere vult.
f ¶Animę.]i. volũtati.
g ¶Deficientium.]id eſt morientium.
h ¶Relictũ eſt.]ſ.ea lege ne nuberet.
i ¶Priorẽ maritum.] qui noluit eam nubere.
k ¶Maritum.]ſ.prohibuerit ad aliud venire matrimonium:cui marito ſpecialiter legatũ hoc adſcripſit ſecundùm.K.
l ¶Idẽ nãq;.]interpoſitio eſt.& qđ dicit hîc vtrinq;:ſiue vxor marito ſiue marit⁹ vxori reliquerit hac cõditiõevt hîc,& C.ad.l.iul.miſcel.l.finali.
m ¶Conditionem.] id eſt electionem.
n ¶Noluerit.]ſ.renunciare.Accur.
o ¶Honorat.]ſ.non nubendo ſecundo.
p ¶Suſpenſa.]donec ſecundum matrimonium expectatur.
q ¶Exactio.]i. repetitio legati.Accur.
r ¶Determinare cauſam.] per hanc conſtitutionem.
s ¶Sacerdotij.]nã ex quo erit ſacerdos,nõ poterit vxorẽ ducere aliã Idẽ de quolibet in ſacro ordine poſito:vt.ſ.e.§.pxi.& ecõtra:quia mulier facta eſt monacha vel aliter vouit cõtinẽtiã:vt.ſ. vt li.ma.& aniç.§.quia verò ex conſenſu.
t ¶Cautionẽ.]ſ.đ reſtituẽdo legato cũ ei⁹ fructib⁹ ſi ad ſcđas venerit matrimoniũ.vt hîc ſubijcit:ibi:vt ſi ad ſcđas &c.
v ¶Damus.]ſ. hypothecã rerũ percipiẽtis prędictũ legatũ:& facit.C.đ rei vxo.act.§.vt plenius. &.C.cõmu.de lega.l.j.& C.de admin.tu.l.pro officio.& de epiſc.au.l.de creationibus.
x ¶Reddat.]ſ.heredi vel cõiuncto,vel ſubſtituto,vel ab inteſtato venienti ſecundùm Ro.vt.ſ.eò. §.prefatę.
y ¶Darí.]ſ.volumus.
z ¶Cautiõe.ſ.iuratoria.
a ¶Hypothecis.]licet tacitis.
b ¶Aliud.]ſ.à pecunia numerata,vt ſubijcit.
c ¶Partẽ.]i.totã partẽ diminutã.& ſic vt totum dãnũ redũdet in legatariũ.nec mirũ cũ malæ fidei eſſe preſumitur.aliàs enim fructus nõ reddere⁸ oret:vt inſtit.de re.diuiſi. §.ſi quis à non dño.Vel dic partẽ dimidiã deteriorationis:vt.ff.de ver. ſig.l.nomẽ filiarũ.§.portionis.Accur.
Re⁹ acto re qñq; fauorabilior eſt.
d ¶Iureiurãdo.]hoc põt referri tã ad vſurã quã ad fructus.Et not.dari pou⁹ ſacramẽtũ reo quã actori:ga fauorabiliores ſunt rei:vt.ff.đ re.in.l. fauorauiliores.&.l.nõ debet actori.nã aliđ vbi ex cõtumacia re⁹ dãnaẽ in talib⁹:vt.C.de iu.l.pperadũ.§.ij.&.l.ſancim⁹.Vel qđ eſt veri⁹:ibi loquit de expẽſis quas fecerat actor:vñ ſibi liqdę ſunt ecõtra đ fructib⁹ quos re⁹ pcepit:quare & ſibi liqdi ſunt:vñ vtrobiq; daẽ ſacramẽtũ ſciẽti veritatẽ.ſi aũt vterq; veritatẽ ęqualiter ſciret,vel etiã vna pſona plus eſt ſuſpecta quã altera honeſtiori ſacramentũ deferẽ:vt.ff. de re milita.l.nõ oẽs.§.â barbaris.&.ff.de legi.tu. l.legitimos.§.j.in fine.
e ¶Locuples.]hæc diſtinctio ſit locuples vel non in re mobili ſeruaẽ non in immobili.
f ¶Si verò vſus.]hoc rũſum dicũt qđã tm̃ đ pecunia loqui,vt ſic differat à pcedẽtib⁹:vt in nouel.eod.tit.Vel vt puto, legtur de vſufructu & vſuris,quo caſu non ſet traditio rei,ſed vſurarũ tm̃:vt.ſ.de nõ elig.ſecũ. nuben.§.aliud.in fine.§.
g ¶Se habeat.]ſ.legatarius.
h ¶Credatur.]alıâs datur:& dic.ſ.legatario.
i ¶Soluat.]ſ.ille q fuit iuſſus pręſtare.Accur.
k ¶Ille.]ſ.legatarí⁹.Acc.
l ¶Reſtitutio.]ſ.quę fit ei qui legati præſtatione oneratus fuerit.
m ¶Ei.]ſ.legatario.
n ¶Heredes.]eius.ſ.legatarij.
o ¶Sub tali cõditione.]ſ.ne ſecũdas nuptias cõtrahat.& hoc ſi viduę relinqt vł à marito vel ab extraneo:vt dictũ eſt.aliud ſi virgini relinquatur:tunc emm̃ nõ valet cõditio.& ſic ius antiqſimũ ſeruaẽ ſcđm lo.vt ff.de cõ.& demõ.l.cũ tale.§.reſcriptũ.&.l.cũ ita legatur.§.fina.
p ¶In pręſtãdis.]legatario.
q ¶In reſtituendís.] grauato.
r ¶A nobís.]C.de indic.vidu.
s ¶Retribuimus.]id eſt adijcimus.
t ¶Alia.]ſ.relicta.
v ¶Expoſuímus.]ſcilicet in alijs tractatibus puta in titul.de lega.C. & inſtitut.de⁹ heredi.inſtituend.cum ſequent.titul.vbi de alijs relictis tractatur.
x ¶Obſeruationes.]ſ.cautiões de reſtituẽdo relicto,ſi ſcđm matrimoniũ fuerit ĩtroductũ.A.
y ¶Pars.]q̃ relinquit ſub ea cõditiõe,ne ſcđm ineat matrimonium.
z ¶Heredibus.]danui caſus ſunt.Accur.
a ¶Relicta ſunt.]puta alicui fuit relictũ,& ille grauat⁹ de dãdo alicui ſi ille cui grauaẽ dare ſecũ dũ matrimoniũ non ineat.nã legatari⁹ onerari põt:vt inſti.de fin.re.per fideicõ.re.§.j.Vel dic,ſi erat cõiunctus illi legatario cui ſub hac cõditione relinquit,puta ſic,Titio ſub cõditiõe ſi nõ ſecũdũ ineat matrimoniũ lego fundũ Cornelianũ cũdẽ fundũ Męuio lego.Nã Męuio cauebit.Et eſt rõ:ga perinde erit ac ſi nec relictum

Vxorem nõ ducunt in ſacrispoſiti,

ſancimus lege iuſiurandũ eis [a]offerentes [b], & talẽ permittẽtes relictorũ perceptionẽ [c]:cõſideraui⁹ (qm̃ [d]alterũ quoq; rerũ [e]à nobis ptermiſſum eſt) oportere & defuncti animę [f]mederi.Quapropter p̃ſentem ponimus legẽ.nõ em̃ volumus deficientiũ [g]nihil illicitũ habẽtes volũtates fruſtrari.Si enim diceremus oportere mulierẽ omnino viro præcipiẽtenõ nubere,hoc cuſtodire: p amaritudine habuiſſet hęc meritò lex:nunc autẽ cum ſcđo p̃ſto ſit lex,ſcilicet vt ſi voluerit nubere,accipiat quod relictum eſt [h]:nouiſſimi ſceleris eſt deſpicere voluntatẽ defuncti,ita fluctuãtẽ vt ei detur licẽtia nubẽdi,& accipiẽdi quod relictũ eſt, & per omnia contriſtãdi priorẽ [i]maritum.
¶Vnde ſancimus,ſi quis prohibuerit vxorẽ ad aliud venire matrimoniũ,ſiue etiam vxor maritũ [k]: (idem namq; [l]eſt vtrinq;)& pro hoc aliquid reliquerit:vnã ex duabus conditionẽ [m]habere cõtrahẽtium alterum:aut ad nuptias venire & renunciare pręceptioni:aut ſi hoc noluerit [n],ſed honorat [o]defunctũ:omnino abſtinere decẽtero nuptijs.Sed vt nõ cauſa ſuſpẽſa [p]ſit, & poſt tẽpora forſitã longa reuertatur rurſus exactio [q]pptereа bene nobis viſum eſt huius rei determinare [r] cauſam, & vſq; ad annum qdẽ nõ eſſe penit⁹ petitionẽ relicti niſi tamen modus ſacerdotij [s] adueniens alteri perſonarũ ſtatim p̃beat exceptionem, vt pote nequaquã nuptiarũ exiſtente ſpe.
¶Si verò tranſire contigerit annale tps: damus quidẽ perſonę huic accipere qđ relictum eſt:nõ abſolutè tm̃ nec ſimpliciter,ſed ſiquidẽ immobilis fuerit res,non aliter hãc accipere niſi iuratoriã cautionem [t]ex poſuerit, & ſuppoſuerit ſuas res: hoc qđ tacitè ex hac lege damus [v]: vt ſi ad ſecundas venerit nuptias, reddat [x]quod datum eſt,tale quale percipit reſtituens,& quos àccepit in medio fructus.Si verò mobilis fuerit res:ſiquidem idoneã habeat ſubſtãtiã perſona volens accipere: dari [y] qđ relictum eſt,ſub eadẽ cautione [z] & ijſdẽ hypothecis. [a]
¶Sed ſiquidẽ aliquid aliud [b]inobiliũ fuerit:tale reſtitui quale recepit:aut diminutiõis medeatur partem [c].Si verò pecunię fuerint,ẽt cũ vſuris quas inde percipere valuerit:iureiurando [d]reſtituẽtis hoc iudicando.Si verò non mutuaueritquidem,ſed vſus eſt:tertię centeſimæ reddat vſuras.Si verò non valde locuples [e]fuerit:etiam fideiuſſorem hunc exigi.Si autem non valuerit fideiuſſorem dare:tũc ſub iuratoria cautione & hypotheca (ſecundùm qđ dictum eſt)ſuarum rerũ accipiat quidem qđ relictum eſt:mox autem vt ad ſecundas nuptias venerit, hoc ab eo qui dedit, vendicetur apud quãcũq; apparuerit perſonã,tanquã ſi ab initio neq; datũ fuiſſe videretur,qđ in omni reſtitutiõis caſu ſiue mobile ſiue immobile ſit qđ futurũ eſt reddi, valere ſancimus. ¶Si verò vſus [f] fuerit quod relinquitur:min⁹ idoneè verò ſe habeat [g]ad fideiuſſionẽ & nec ipſe dignus ſit cui hoc creda tur [h]:manere quidem apud illum à quo relictũ eſt:ex tertia verò centeſimę eius vſurã p̃ſtari,quã vſq; tũc ſoluat [i], donec aut ſcđas ille [k] contrahat nuptias (qñ & reſtitutio [l]pręſtitarũ vſurarũ ſuſcipiet facultatẽ) aut ſi fiat manifeſtũ nullatenus poſſe iſtum ad nuptias peruenire: ſiue ſecundũ modum ſacerdotij (tunc em̃ ei [m]dabit quod relictum eſt) ſiue morte.accipient em̃ hoc omnino eius hæredes [n], nihil neq; de datis vſuris reddẽtes.Hãc ipſam autem introducimus obſeruantiam & eundem intellectum etiam ſi non cõiuges alterutris ſub tali [o]reliquerint conditione:ſed aliquis alius extraneus ſiue viro ſiue mulieri ſub tali cõditiõe dariq̃d voluerit,ſcilicet fortuitorũ caſuũ: ſecũdũ ſuã naturã lege ſuper his tã in præſtãdis [p]quã in reſtituẽdis [q] cõſeruata. ¶Hæc igitur ex iam nu per factis à nobis [r]occaſione Iulię miſcellæ conſtitutionibus retribuimus [s]:alia [t]verò ſint firma ſecundũ terminos & caſus ſcđm qđ hęc expoſuimus [v]. ¶Prefatę autẽ à nobis obſeruationes [x] dentur,ſi inſtitutionis ſit pars [y] aut legatũ, hęredibus [z], aut ſubſtitutis, aut illis à quibus hęc relicta [a] ſunt.ſed ſi

Sacramẽtum honeſtiori defertur.

nec relictũ sit:vt.ſ.eo.§.pxi.ibi,ſiverò nõ valde.& tunc ei adijceretur:vt inſti.de leg.§.ſi eadẽ.&.ff.de lega.iij.l.re coniuncti.

a ¶Donatio.]ſcilicet ſit.

b ¶Hæredibus.]ſ.erit præſtanda cautio ſubaudi.

c ¶Conditionem.]ſcilicet ne ſcẽdm ineat matrimonium.

d ¶Subſtitutis.]ſcilicet erit præſtanda cautio.

e ¶Automnino.]ſ.de 10ficiẽte hærede vel ſubſtituto vel cõiũcto.& facit.ſ.de hære.& fal.§.ſi quisaũt.&.§.ſeq.

f ¶Obſeruatiões.]id eſt cautiones.

g ¶Lex.]ſ.hæc.

h ¶Donationem.]ſ. reliquit.Accur.

i ¶Nullã cautelam.] 20quo caſu non cauet,qa cũ gratia defuncti interponat ſ.cautio iſta:ergo & ipſe poteſt remittere: vt.C.vt ĩ poſ.legati.l.ij. &.l.pe.& facit.C.ad trebel.l.iubem⁹.§.& in ſu pradictis.Accurſius.

† Concor. c.nos qdẽ. ibi,& cun ẽa. extra de teſta.

k ¶Addita.]ſcilicet legibus antiquis,

30l ¶Ediximus.]i. parũ de quadã cautela diximus faciẽda ab ea pſona cui fit legatũ ſub ea cõditione:ne ſcẽdmineat matrimonium:vt.ſ.proxi.§.vnde ſancimus.& §.ſi verò non valde.cuius cautelæ occaſiõe & de iſta ponet,& occaſio 40ne legis huius,& occaſione.l.leonis.ſ.de non eligẽ.§.aliũd.vt ſubijcit. Vel dic ꝙ directò dicit de illa conſtitutione de non eligen.§.aliud.quãdo dicit ediximus.

m ¶Cõſtitutionem.] loquẽtem de ſecun.nu. vt.C. de ſecund. nupt. ſol.hac edictali.§.hisillud adiungimus.

n ¶Ad eas.]ſcilicet ſecundas nuptias.

o ¶Reſtituat res.ſ.ſi nitovſufructu mulieris.

p ¶Ab ea.]id eſt conſtituimus melius quãm lex Leonis.

q ¶Quod enim.]hæ 60duæ partes ponũtur p quia:vel pro certẽ.Acc.

r ¶Adiecimus.]ſic.ſ. de nõ eligen.ſecun.nu. §.aliud.

s ¶Et ſancimus.] ſcilicet nunc.

t ¶Cõſtitutione.]ſ. ĩ illa ꝺ qua dixim⁹.ſ.de nõ eligen.§.ſi quis vir.

70v¶Offerat.vxori.Ac.

x ¶Vſui dominis.] hoc eſt ſicut vſufructuari⁹ cõſeruet ꝙ eſt dñs vſus fructus.

y ¶Si oẽs.]hoc ſic intelligẽ:ſi oẽs moriãtur filij ſecũdũ illã noſtrã legẽ.ſ.de non eligen.cauſus filiorum non exiſtẽ 80tium ſiue pactum in eũ caſum ſeruatur matri morienti.i.quæ nũc vltimò moritur:niſi filij dimiſerint filios. filijs enim filiorum permanẽtibus non ſeruatur matri:ſed filijs filiorum:qui ſunt hęredes filiorum vt ſubijcit.&.ſ.de non eligen.§.aliud.circa fi.&.ſ.eo.§.qm̃ infirmas.ibi,

qdẽ mortis cauſa donatio a:omnino hęredib⁹ b. Si verò ex aſſe ſcẽdm talem conditionem c conſcribatur quis hęres:ſubſtitutis d,ſi fuerint, aut omnino e ijs ꝙ ab inteſtaro vocantur ad hæreditatẽ, huiuſmodi obſeruationes f pſtẽtur,vt vndiq; lex g habeat propriã pfectionẽ:niſi forte teſtator & hoc p̃cipiat,dicẽs licẽtiam habere eum cui dereliquit ſiue per inſtitutionẽ particularẽ,ſiue ex aſſe,aut p legatum vel fideicommiſſum, ſiue per mortis cauſa donationẽ h,& accipere qd relictũ eſt: & nullã cautelam i dare.tũc em̃ ſequẽda eſt defuncti volũtas.ſtudij em̃ nr̃i eſt,defunctorũ cõſeruare ſcẽdm legẽ voluntates †.

¶ *Si donatio ante nuptias in rebus mobilibus cõſiſtat:mater eã accipere debet:& uti frui arbitrio boni uiri.Si uerò cõſiſtat in rebus immobilibus:eam filijs dimittere debet:& cautionẽ accipere de ſoluendis uſuris uſq; ad tertiam cẽteſimæ.idem ſeruandum eſt in parte quò ad partẽ,quod in toto quò ad totum.Bar.*

¶Et quia parũ addita k de cautela rerũ ediximus l,& Leonis nouim⁹ diuę memoriæ cõſtitutionem m de ſecundis nuptijs,ſi ad eas n veniens mulier nõ valeat dare fideiuſſionis cautelã qa filijs reſtituat res o,tertiã partem centeſimę accipiẽs:nos cauſam adhuc melius ab ea, p conſtituimus. Quod enim q ſuper hoc ſtatutis cõpetẽtem adiecimus r ſubdiuiſionẽ:& ſancim⁹ s (hoc quod pridẽ à nobis ĩ quadã dictũ eſt conſtitutione t) vt ſi quis offerat v res ꝓpter antenuptialem donationẽ:li quidem oẽs immobiles cõſtitutę ſunt,maneat earũ vſus apud matrẽ ad ſcẽdas venientẽ nuptias: & eadem hæceligat,& nõ recuſet,neq; exigat à filijs pro eſtimatione earum vſuras:ſed diligentiam earũ habeat ſecũdũ qꝺ lex dat vſuidñis x cõſtitutis: cõſeruet aũt hec ſcẽdm leges filijs ſupſtitib⁹:aut ſi oẽs y morianẽ,ſcẽdm noſtrã legẽ tam ſine filijs caſu moriẽti matri, quã remanẽtib⁹ filiorũ hæredib⁹ cõſeruato. Si verò vniuerſa cõſtituta eſt forte in pecunijs aut alijs mobilibus rebus antenuptialis donatio:tantam z partẽ vſurarũ accipiente matre cũ prius ſancita cautela nõ exigi a à filijs aurum b, niſi forte ſine iuidia c ſit viri facultas,

vnde ſi pluribus &c.in eo aũt qd hîc dicitur ſi oẽs moriãtur:ita demũ pactũ in caſu filiorum nõ exiſtẽtium proficere matri:eſt contra.ſ.eod.§. qm̃ infirmas.ibi,vñ ſi plurib⁹ exiſtẽtib⁹ &c.vbi dicit etiã moriente vno vocari matrẽ ex illo pacto.Rñ.hîc loquit recitando.recitat enim cõſtitutionem illã de non eligẽ.ꝙ in hoc capitulo.ſ.quãdo nõ omnes moriunt, ſuppletur p prædictum §.qm̃ infirmas.

& habeat aurũ,& argentũ,& veſtes,& quicquid cõſcriptũ eſt matri d.damus etenim tũc electionem matri ſi velit res accipere,& dare fideiuſſoriam cautionẽ,ſiue prędictas accipere vſuras:dicim⁹ aũt ex tertia parte centeſimę tã ſecundũ anteriores e leges,quãm etiã ſcẽdm noſtras f. ¶Si verò permiſtæ ſint res,& donatio tã in pecunijs quã in immobilib⁹ reb⁹ ſit:immobiles qdem omnino manere apud matrẽ,propter ꝙ alimẽta habeat exinde:in rebus verò mobilibus illa tenere ꝙ pridẽ ſanciuimus. Si verò cõtigerit in immobilib⁹ rebus oĩa antenuptialis donationis eſſe conſtituta:prouideat mulier ꝙ nõ reſpuat imobilia,neq; iminuta g hęc faciat:ſed q̃lia accepit, reſtituat h.

¶ *Mater ad ſecũdas nuptias uenions quãdocũq; liberis ex teſtamento ſuccedit:ſicut extraneorũ quilibet:ab inteſtato aũt cũ fratribus defuncti ſuccedit:& in bonis á parte proueniẽtibus in uſu fructu tãtũ:in alijs verò bñis filio extrĩſecus quæſitis ſuccedit in totũ excepta antenuptiali donatiõe in quam ſuccedit in uſufructu tantũm ingratitudinis ratione ſeruata.Bar.*

¶ Hinc nos alia euocat ratio quæ de filiorũ i ſucceſsione eſt:quã k accipiẽt q̃ ad ſcẽdas veniũt nuptias. l Iã pridem em̃ de his ſcripta eſt lex m à nobis,ad Hermogenem gloriоſæ memoriæ, magiſtrum ſacrorũ noſtrorũ factũ officiorum reſcripta n,Beliſarij glorioſi p̃cedẽs cõſulatũ ſeptimodecimo cal. April. l ꝑ quã ſanciuim⁹ matres ad filij nõ relinquentis liberos,cũm eius qui mortuus eſt fratribus ſine cautione o vocari ſucceſsionem,& eius p cũ vſu etiam proprietatem habere firmam:ſiue priuſquã hęres relinquatur,ſiue poſtea ad ſcẽdas venerit nuptias,auferẽtes de hoc leges q q̃ de his contrariũ qd precipiebãt. Hãc aũt noſtram ſanctionem r firmam etiã modò manere ſupſolas perſonas parentũ quæ dudum ad ſecundum venerint matrimoniũ, ſancimus. s & quaſdam t proprio-rum accipiẽtes filiorum,firme eis ſeruantes v & x ſecundũ deinceps tp̃s:ſiue antenuptias,ſiue poſt nuptias hæreditatẽ in eis filijs deſcendiſſe cõtigerit.De his autẽ ꝙ poſt hęc y ad ſecundum veniunt virum: ita nobis præſens lex diſponatur & ſanciatur . Ergo neceſſe z eſt

tradere debemus qualiter ſuccedant matres filijs:ergo primò de teſtamentaria ſucceſsione: poſtea de ea quæ ab inteſtato defertur,dicemus:

a ¶Non exigi.] ſ.concedimus.

b ¶Aurum.] vel aliud mobile.Accur.

c ¶Sine inuidia.]i.verè habeat aurũ vel argẽtũ. nõ aũt; hîc dicitur cũ inuidia filiorũ,vt cũ fortè non habeant, tñ 20vt arceantur,dicãtur habere ab aduerſa parte.

d ¶Conſcriptum eſt matri.]id eſt ad vtilitatẽ matris, ſcilicet in antenup.don.

e ¶Anteriores leges. Leonis:vt.d l.hacedicta li.§.his illud.

f ¶Noſtras.] vt.d.l. 30ſ.de nõ elig.§.aliud.

g ¶Imminuta.]i. deteriorata.Accu.

h ¶Reſtituat.]hic totus.§.eſt ſuperfluus. cũ in.d.l.de nõ eligẽ.ſit ea⁹ ſnĩa:ſed ideo hîc fuit poſitus:qa hæc conſtitutio omnia comprehendit ꝙ de primis & ſecũ 40dis nuptijs ſunt:vt.ĩ.eo. §.fin.

i ¶Filiorum.]ſ.primi matrimonij.Al.idem tũ & de filijs ꝓſentis matrimonij,cũ forte adſecũdũ matrimoniũ nõ acceſſerit adhuc:vt.ĩ.eo.§.ſi aũt ĩteſtat⁹.&.§.quoniã & legas hîc paſsiuè.i. 50qualiter filijs ſucceda tur à matre.Accurſius.

k ¶Quam.]ſ.ſucceſsionem.Accurſius.

l ¶Nuptias.] ſcilicet mulieres volumus ſubaudi.Accur.

m ¶Lex.]vt.ſ.de nõ eligẽ.§.cũm igitur.

n ¶Reſcripta.]ſcilicet 60ſex præcedens conſulatum Beliſarij glorioſi. & hoc ſeptimo &c.

o ¶Cautione.]id eſt diſtinctionẽ.

p ¶Eius.]ſcilicet conſtitutionis.

q ¶Leges.] ſ.duas: vt C.de ſecun.nu.l, fœminæ.&.§.fin.& .C.ad ter 70tul.l.mater.

r ¶Sanctionem.]ſ.illam de non eligen.ſecũ. nu.§.cũm igitur.

s ¶Sanciuimus.] & tũc plana erit.aliàs ſancimus.i.ſancitum ſit intelligimus. Accurſius.

t ¶Quaſdã.ſcilicetſucceſsiones.

80v¶Seruantes.]nos ſcilicet.Accurſius.

x ¶Et.]pro etiam.

y ¶Poſt hæc.]id eſt poſt hanc legem.

z ¶Ergo neceſſe .]qa

vt ſubijcit,digniora præferenda ſint.ſic inſti.de bo.poſ.§.aliás autem. &.ſ. de hære.& falci.§.ſi nullus eorũ.&.§.ſi verò ablatam.

a ¶Filio.]ſ.dicere.Accur.

b ¶Interim.]i.prius.

c ¶Subſtantiam.]ſcilicet totam

d ¶Hãc.]ſ.hęreditatẽ.

e ¶Per ſcripturã]maximè ſubaudi.nam ſine ſcriptura põt facere teſtamẽtũ,cũ extraneo eã aſsimilet ſtatim.Accur.

f ¶Licebat.]ſ.filio.

g ¶Inteſtatus.]No.hîc cautè in quo hic.§.corrigitur.ſ. de nõ eli.§.cũ igit.& certè in omnib' cõcordat,præter quã in vno.nã ſi teſtm̃ facit filius:& hæc & illa permittit matrẽ inſtitui.Item ſi ĩteſtat' ₫cedat & hęc & illa non diſtingũt an ante mortẽ filij nubat ſecũdó,vel poſt mortẽ: vt hîc ſubijcit,ſed ĩ hoc differt:qa ĩ bonis tm̃ q̃ fili',acquiſiuit,non aũt ĩn paternis hæc p̃mittit ſuccedere matrẽ in proprietate,licetilla ĩ oĩ' & in hoc illa p̃ hãc corrigit̃.& ad legẽ quãdam antiquã redimus:vt.C. ad tert l.matri. ĩ fi.Sed nũquid hæ corrigunt̃ j.de hære.ab inte.§.j.& §.ij.colla.ix.vbi indiſtincte vocantur ſuperiores adſucceſsionẽ inferiorũ

40 Rñ.non ſcđm Ir.qđ verũ puto:qa ibi ſecundarũ nuptiarũ nõ fit mentio.Itẽ nec eſt nouũ vt poſteriores per priores determinent:vt.ff.de legi.& ſena tuſcon. ſed & poſteriores.licet qdã cõtradicant.Item p̃ nobis C.ad ter.l.fi.in fi.&.C. ſode app præcipim'.infi.

h ¶Cõſtitutionẽ.]ſ. illam de non eligen.§. cùm igitur.

i ¶Vſum.]i.vſumfructũ ſuæ partis,ſcilicetvirilis.ſed certè & ſecũdũ hanc cõſtitutionẽ videt̃ q̃ in proprietate ſuccedat:vt.ſ.eo.§.qm̃ infir-

60mas.ibi,ſiverò nõhabeat filios &c.quę huic ſignatur cõtraria.Sed certè ſcđm Io.hîc loquit̃ de rebus paternis de q̃bus lucrandis pactũ nõ fecerat:ibi autem de ijs quæ pacto poterant lucrari.

k ¶Vocationem noſtrã].quę eſt.C.ad tertul.l.fi.

l ¶Dicimus.]aliâs dicemus:& tũc plana eſt. aliâs dicimus,& tũc ponit̃ pro dicem':vt.j.eo. §.& qm̃.vbi fiet quædam correctio illius legis.C.ad tertul.l.fin.Accurſius.

80m ¶Et hec dicim'] quæ ſancita ſunt.ſ.quia

filio [a] moriente ſiue maſculo, ſiue fœmina,ſiue teſtatus moriatur,ſiue ẽt ſine hoc:interim [b] ea quę ex teſtamento ſunt dicẽtes,ita ad ordinẽ q̃ ab inteſtato eſt veniamus. ¶Si igit̃ legitimè filij' teſtat' fuerit,& reliquat matri ſubſtãtiã [c], ſiue partẽ eis aliquã:hanc [d] illa accipiat p̃ ſcripturã [e] (qa vbiq; cuſtodire morientiũ volumus voluntates) & habeat qđ dimiſſum eſt aut datũ,& ſcđm p̃prietatẽ,& ſcđm vſum.Sicut em̃ licebat [f] relinquere alicui extraneorũ,& nihil hære di ſcđę mulieris nocebãt nuptiæ: ita & matri relinquens ſiue inſtitutionẽ,ſiue legatũ,rectè derelinquat & dñium & vſum,ſiue ex re b' q̃ extrinſec' aduenerunt, fuerit facultas:ſiue ex paternis, nihil ex hoc fratrib' cõtradicere valẽtib'. ¶Si aũt inteſtatus [g] filij' moriatiã adſcđas veniente matre nuptias aut poſtea veniente: vocetur q̃dẽ & ipſa cũ filij aut filię fratrib' ſecũdũ noſtrã cõſtitutionẽ [h] ab inteſtato adei' ſucceſsionẽ. ¶Sed quãta q̃dẽ quę ex paterna ſubſtãtia ad filiũ p̃uenerũt,eorũ ſolũmodo habeat vſum [i] ad ſcđas oino ſiue prius ſiue poſtea veniẽs nuptias.in reſiduis vero oib' reb' q̃ aliũde erãt filio p̃ter paternã ſucceſsionẽ, veniat ſcđm vocationẽ nr̃am [k] quã ſtatĩ dicem' [l]:quadã correctiõe et eaĩdigẽte.Et hęc dicim' [m] ĩ reb' q̃ extra [n] nuptialem donationem ſunt.Quæ em̃ in illis ſancita ſunt à nobis [o], & à Leonis diuæ memorię cõſtitutiõe [p], integra cõſeruamus:in quibus ſolũ mater habeat vſumfructũ [q].Sed & in alijs reb' hæc ſancimus, & deinceps ipſi tradimus q̃cũq; poſt nuptialẽ [r] donationẽ ſunt à patre venientia filio, aut ex alijs cauſis,tã ex teſtõ q̃ ab inteſtato ſucceſsiõib':rõne cõtraĩgratos [s] filios vndiq; & ſup iſtis reb' ſeruata,q̃m manifeſtæ cauſæ ingratitudinis demõſtrãtur:aliorũ oĩm quę de ſucceſsionib' dicta ſunt parentum in filijs,aut filiorum in parentibus,intactis manentibus.

¶ *Frater ex cauſa ingratitudinis tribus ex cauſis à fratris ſucceſsiõe excluditur his obtinentibus in futuris cauſis.Bar.*

¶Ingratitudinẽ [t] aũt hicc õſideramus nõ ſolũm ad matrẽ,ſcđm qđ pride à nobis dictũ ẽſt:ſi de ętã aduerſus eũdẽ ipſum fratrẽ defunctũ Et q̃m ſcimus multas fratribus ad inuicẽ factas cõtẽctiones [v]:illũ ſolũ tanquã ingratũ circa fratrẽ effectũ,participare lucrũ [x] nõ cõcedim',q̃ mortem voluit fratri aut criminalẽ inducere cõtra eũ ſcriptionẽ,aut ſubſtãtiæ ei' p̃ perauit ĩferre iacturã.eius [z] em̃ portio tã ad reliquos fratres quã ad matrẽ veniat. Et hæc lex ſup filiorũ ſucceſsiõib' q̃b' cũ matre ſuccedũt filij,manea [a], illã quæ à nobis facta eſt ſubdiuiſionẽ introducẽs ijs quæ futuro tẽpore matrimonio ſcđo ſunt futurę viris de matris ſucceſsione. Quæ enim iã adſcđm matrim̃onium peruenerunt,ſucceſsionẽ ſiue p̃ teſtm̃ ſiue ab inteſtato habere firmè,& ſcđm dñium & ſcđm vſum fructũ & alienare & teſtari ettrãſmittere ſcđm quẽ voluerint modũ,nihil ſit eis impedimẽto quolibet tpe ex præſenti conſtituta lege.

¶ *Mater filio in lucro aut nuptiali donatiõe nõ ſuccedit, niſi in uſufructu, his obtinentibus in caſibus futuris,& in præteritis nondum ſententia uel tranſactione finitis.Barto.*

¶Et illud autẽ firmũ qđ ex primo matrimonio eſt,filijs [b] maneat [c]: qđ ſup his p̃ p̃dictã à nobis cõſtitutũ eſt ſanctionẽ [d]. Quòd ſi antenuptialẽ donationẽ quã mater morientemarito lucrabat̃,contigerit ad morietẽ filiũ p̃uenire [e], & propterea partẽ ei illi' fieri hæreditatis:matrẽ neq; ſcđm q̃ ſuccedit filio,dominiũ eorũ,ſcilicet antenuptialis donationis rerũ perfrui: [f] ſolã aũt [g] habere horũ,quãdiu ſup eſt,vſum & vſumfructũ. Maneat igit̃ & hocijs qui ex prioribus nuptijs ſunt filijs cõdonatũ:niſi forte ante p̃dictã cõſtitutionẽ iudicialis ſentẽtia & trãſactio inter partes facta,de his aliquid ſtatuerit.

¶ *Mater & cum ſolis fratribus,& cum ſolis ſororibus,& cum permiſtis in uirilem portionem ſuccedit filio.Bar.*

¶Et q̃m mater excludebatur quidem à filio maſculo,hoc faciẽte ſe exiſtẽtiũ liberorũ,vt.ſ.eo.§.q̃m infirmas.cõtra.Vel hoc intellige q̃m nihil pepigit:aliàs cõtra vt in dicto.§.continetur.

r ¶Poſt nuptialẽ.]i.ppter nuptias.Accur.

s ¶Ingratos.]i.ratio qua aliâs repellunt̃ ingrati filij ab hmòi lucris:vt ſ.eo.§.ſoluto.ibi ſi quis em̃ ex eis &c.&.ſ.eod.§.ſuper his in fin.§.ſeruetur in hoc lucro:vt repellatur mater ſi ſit filio ingrata:vt hîc.&.ſ. de nõ eli.§.cũ igit̃,in fi.

10 j.rñ.colla.j.& hoc q̃m manifeſtę cæ ĩgratitudinis mõſtrãtur,vt ſubijcit,quę ſeptẽ ſunt:vt.j. vt cũ de ap.co.§.& hoc qđ de parentum.& ecõtra quibus exhęredãtur filij,iunct.xiiij.vt j.vtcũ de app.cog.§.cãs.colla. viij.Sed quib' repellun

20tur fratres ſunt tres:vt j.pxi. §.& qđ ſubijcit aliorũ &c.ſic conſtrue intactis manẽtibus quæ de ſucceſsionibus dicta ſunt aliorũ oĩm parẽtũ in filijs,aut filiorum in parẽtib'.Sed quæ ſunt alia conſtituta quàm quæ hîc ſunt? Reſponde quando conuolaſſet ad ſecunda matrimo

30nia.Acc.

t ¶Ingratitudinem.] dictũ eſt ſ. proxi.§.&.ſ. de non eli.§.q̃m infirmas.in fi.j.reſpon.

v ¶Contentiões.]ſic C.de bo.q̃ lib.l.cũ oportet.§.j.in fi.Accur.

x ¶Lucrum.]ſ.ſucceſ-

40ſiõis ab inteſtato.nec em̃ etiã ab inteſtato frater ſuccedit fratri cũ ingratus extitit , vel aliter mater lucrata fuerit virilẽ partẽ p̃ vſufructu ĩ reb' paternis:& p̃prietatẽ filijs ſeruare tenẽt vt.ſ.pxi.§.ſi autẽ inteſtat'.de hoc autẽ lucro nõ

50 habebũt fratres defuncti q fuerũt ingrati.Vel põt tertio modo intelligi vt loquat̃ ĩ alio caſu ſ.q̃m facit teſtamentum. nã põt exhæredare fratrẽ & turpẽ perſonam ĩſtituere his tribus caſibus qui ſequuntur.

60y ¶Ei.]ſ.fratri.

z ¶Eius.] ſ.fratris ingrati.

a ¶Maneat.]ſ.in futuro tempore.

b ¶Filijs.]ſ. eſt conceſſum.

c ¶Maneat.]ſcilicet ĩ futuro tempore.

d ¶Sanctionem.]ſ.in

70quęſtione Gregoria.vt .de non eligen.§.hoc quoq;.&.§.j.Accur.

e ¶Peruenire.]qa mater ſibi donauit:vt.ſ.de nõ eligen.§.gregoria.

f ¶Perfrui.]quaſi filio de bonis paternis hæc donatio]aduenerit. vnde ſicut mulier in alijs

80rebus quæ peruenerũt ad filium á patre,vſum fructum habet tantùm:ita & in hac donatione vt.ſ.eod.§.ſi autem inteſtatus.Sed nunquid in totum? Reſ. nõ niſi mater retinuerit ſibivſum fructum in donãdo:ſed pro virili portione:vt.d.§.ſi autem inteſtatus. &.ſ.de non eligen.§.j.&.§.hoc quoq;.Accurſius.

g ¶Solam autem.]Item & proprietatem ſecundùm pactum non exiſtentium filiorum:vt.ſ.de non eligend.§.hoc quoq;.in fi.§.

Senatuſcõ.

n ¶Extra.]id eſt præter.Accurſius.

o ¶A nobis.]vt.ſ.de nõ eligẽ.§.antenuptiali.&.ſ.eo.§.ſi verò expectet.

p ¶Cõſtitutione.]vt.C.de ſecũ.nu.l.hac edictali.§.his illud.in prin.§. lij huius de cui' ſucceſsione nunc quæritur,poteſt acquiri ex pacto non

natuſcõſulto[a] quod Tertullianũ vocãt: filiabus autẽ cõmiſcebãt[b]: nos nõ ḡrẽtes filiorũius, ſed exide legitima iura dãtes, vocam⁹[c] ꝙdẽ eã etiã cũ maſculis fratrib⁹ moriẽ tis in tm̃ inquãtũ numerus filiorũ fuerit, quatenus & ea ꝑtẽ habeat tãtã quãtã vnuſquiſq; fratrũ. Si verò permiſti maſculi & fœminæ fuerĩt, hoc ip̃m diſponẽtes. Si verò mater & filię ſolę cõſiſtãt ibi ſe natuſcõſultũ mediã ꝙdẽ ꝑtẽ dabat matri, reſiduã verò mediã ſororib⁹, quãtęcũq; extitiſsẽt. Quodqm̃ nõ primit⁹ correxim⁹, mõ adduci m⁹ ad cõpetẽtẽ correctionẽ, & ĩ iſto caſu vocãtes eã ꝑ rata filiarũ, quatenus quãtũ vnaquęq; filiarũ habet, tm̃ ſolũmodo & ea accipiat: & in omni caſu hic relato, ĩ virilẽ portionẽ[d] (hoc quod legis eſt) etiãmater veniat, ſiue cõſiſtãt ſoli maſculi, ſiue ſolæ fœminæ, ſiue etiam permiſta vtraq; ſoboles.

¶ Parentes ex principis oratione debent inter filios æqualitatem ſeruare: licet inæqualitatem ſeruare poſſint ſi uolunt, dũmodo filijs in legitima portione prouideant. Bartolus.

¶ Illud quoq; ſup hoc adijcere legi iuſtũ exiſtimauimus. Si em̃ moriat̃ vir aut mulier filios habentes & ex priorib⁹ et ex ſecũdis nuptijs quas poſt hãc noſtrã contraxerĩt legẽ: (in his em̃ ꝑſentia[e] diſponim⁹ quęqdẽ ſup lucris ex nuptijs ſeruari oportet) hoc ſancim⁹[f] inſuper & decernim⁹[g], portiones quas neceſſe eſt parentes legitimis & non ingratis relinquere filijs, ipſos genitores nõ erit iuſtũ ad ſecũdã oĩno declinare prolẽ: & qđ ex lege[h] eſt, tãtũmodo relinquentes prioribus, alia oĩa ad ſecundos deducere, ſed aliquid ex priorib⁹ adijcere[i]. ſi quidem aliquẽ ex ſecũdis habeat nuptijs, aut etiam ex primis forſan, ita feſtiuum[k], ita dilectum, vt velit præponere cum alijs in poſſeſsione: damus licentiam hoc agendi: non tamen oĩno priores quidem filios minuere, ſecũdos autem augere: ſed neq; vehementer magnificare augmẽtũ, nec oĩno obliuiſci priorũ matrimoniorũ: neq; infirmare[l] ea ꝙ à ꝑcedẽtib⁹ nos de talib⁹ dicta ſunt: ſed ꝓuidere ꝙdẽ & ſecũdis, ꝓuidere autẽ & primis, cogitãtes qm̃ filij ambo ſunt: & ita faciẽtes[m] ſucceſsionũ ĩ teſtamẽtis diuiſionẽ. ſi em̃ inteſtatis eis mortuis lex oẽs ex æquo vocat: cõpetẽs eſt eos imitãtes legẽ, nõ vehemẽter magnis eos abbreuiare minutionibus, erubeſcẽtes legẽ. ſic enim erũt boni patres, & nr̃a digni legislatiõe, & iuſti ꝙdẽ erũt ſolã legẽ cuſtodiẽtes. Si ꝙd aũt etiam ſupra legẽ[n] reliq̃rĩt: erũt iuſti ſimul & humani patres. & nõ hęc dicim⁹ iter gratos & ĩgratos[o] filios (de ĩgratis em̃ iã ſæpius dictũ eſt[p]) ſed de ijs ꝙ magis aut minus diligunt̃: cũ vtiq; multa differẽtia ſit ĩgratitudinis, & gratiarũ actiõis, & diſsimilis honoris. Hãc itaq; partẽ[q] de ęq̃tate filiorũ ex priore & ſcdo matrimonio veniẽtiũ, adhortantes poti⁹ q̃ ſanciẽtes dicimus: alioquĩ[r] ſemel augẽtes[s] ab ĩteſtato ꝑ tẽ omnino filijs reliquẽdã: et vſq; ad quatuor ꝙdẽ filios, quatuor vncias oĩno definientes: ſi autẽ vltra quatuor ſint, vſq; ad mediã ſubſtãtię partẽ: idoneũ iam dedim⁹ filijs ſolatiũ, nõ ex parua menſura antiquã eorũ anguſtiã reſoluentes[t]. ¶ Sit igit̃ ꝑſens lex futuro tẽpori ſanciẽs, ſicut ſæpius dicẽtes præuenim⁹,[v] & nihil priorũ tãgẽs[x], ſed cõdẽſa vndiq; & cõplexa ſub vna cõtinuatiõe, & oĩa penè de ſecũdis ꝓnũciãs nuptijs: & priora ꝙdẽ priorib⁹ in ſua virtute ſeruãs: ꝙ verò ab ea diſpoſita ſunt, futuris ſecũdis explanãs nuptijs, & nouã quãdã vndiq; ac ſubtiliſsimã ĩtroducẽs querętib⁹ vtilitatẽ: omnib⁹ quæ ſup talib⁹ poſitę ſunt cõſtitutionib⁹, ĩ futuris poſt hãc noſtrã legẽ nuptijs & ꝙ ex his euenerint. vacãtib⁹[y]: hac videlicet vna cõſtitutiõe futuro tẽpori, ſcđmqđ à nobis definitũ eſt in ijs qui cõtinent in ea caſib⁹, pro cũctis[z] ſufficiente. ¶ Hęc igit̃ tua celſitudo omnibus gẽtibus quæ ſub tuo ſunt cingulo, ſolenni modo manifeſta fieri præcipiat: vt oẽs agnoſcẽtes, ꝙa maiorẽ laborẽ ſuſtinẽtes quã oportet imperialib⁹ incurrere cogitatiõibus, tm̃ nihil[a] prius pro noſtra ſecimus ſalute, niſi vndiq; congregare quod iuſtũ eſt: & oẽs videtes in vnũ collectã de hac legislatiõe partẽ, ſciant ꝙa & priorẽ[b] ijs quæ iã poſita ſunt, ſeruabimus legem: & futuro tempori cõpetẽtẽ poſuimus cõgruẽtiã. Datũ. xv. calẽ. Augu. Cõſtãti. Beliſario. V. C. Cõ.

a ¶ Senatuſcõſulto.] vt iſti. ad tertu. §. frater.
b ¶ Cõmiſcebatur.] vt cũ eis æqualiter ſuccederet, id eſt mater tãtũ ſola haberet quãtũ oẽs ſorores defuncti: vt j. dicit, & inſti. ad tert. §. ſoror.
c ¶ Vocamus.] vt. C. ad tertul. l fi.
d ¶ Portionẽ.] hoc fallit in ea muliere ꝙ ante annum nupſit, quæ nõ ſuccedit niſi omnib⁹ filijs mortuis: & hoc tũc quãdo infamia eſt ei remiſſa: vt. ſ. eo. §. ſi igitur ſine filijs. Item fallit in bonis paternis. qđ dic vt. ſ. eo. §. ſi autẽ inteſtatus. Item fallit in tertio caſu quãdo ſcilicet mulier ſecũdò nupſit: quo caſu & in caſu nõ exiſtẽtium filiorum tantũ vocatur mater ĩ lucris prę dictis propter ſecũdum matrimonium: vt. ſ. eo. §. qm̃ infirmas
e ¶ Preſentia.] neutraliter.
f ¶ Sancimus.] ſcilicet vt lucra primi matrimonij ſint ꝓdita rõne proprietatis: vt. ſ. eo. §. ſi verò ſit ſoboles. at lucra ſecundi matrimonij per dũtũr: ꝑ tertiũ matrimoniũ vt. ſ. eo. §. nec illud.
g ¶ Decernim⁹.] forte mẽtionem facit de illa cõſtitutiõe. ſ. de triẽ. & ſemiſ. §. j. colũ. iij. Vel dic ꝙ dicit de eo quod habuim⁹. ſ. eo. §. optimè.
h ¶ Ex lege.] ſ. debitũ.
i ¶ Adijcere.] ẽt vltra id qđ neceſſariò dimittitur: ſed hæc eſt ſuaſio & confortatio, non coactio: vt. j. dicit hoc. §.
k ¶ Feſtiuum.] ꝙa feſtũ patri videtur quãdo eũ videt. Accurſius.
l ¶ Neq; ifirmare.] vt etiã quartã filijs primi matrimonij non dimittat. quod etiam contra antiquas leges eſſet:
ovt. C. de inof. te. cũ quęrit. & l. parẽtib⁹. & hic ſubijcit. Accurſius.
m ¶ Facientes.] vt ſtatim dicit.
n ¶ Supra legẽ.] i. ſupra id qđ lex compellit dimittere. i. vltra trientẽ vel vltra ſemiſſem, vt ſequitur.
o ¶ Et ingratos.] in parua portiõe: aliãs grauatos.
p ¶ Dictũ eſt.] in hac cõſtitutiõe: vt. ſ. eo. §. ſoluto. circa fi. & §. ſi aũt inteſtat⁹. in fi. & in alijs cõſtitutiõib⁹. vt. ſ. de hę red. & fal. §. exhæredatos. & ſ. de non elig.
q ¶ Hãc itaq; partẽ.] l. hũc. §. qui eſt parshui⁹ cõſtitutionis.
r ¶ Alioquĩ.] i. aliãs quando voluimus ſanciendo dicere.
s ¶ Augentes.] ſ. nos.

t ¶ Reſoluẽtes.] & habemus hoc. ſ. de trien. & ſemiſ. §. j. & ij. col. iij.
v ¶ Preuenimus.] vt. ſ. eo §. duo. ĩfi. §. & ſ. §. hinc nos. & in alijs multis §§. vbi dicit̃ caſus huius cõſtitutionis ad futura trahi. & eſt hoc genera le niſi cõtra. l. expreſsè dicat̃: vt. C. de le. & cõ. l. leges.
x ¶ Tãgens.] nã quæ facta inuenit ante ſe, non mutat: vt. ſ. eo. §. j. in fi.
y ¶ Vacantibus.] i. ceſſantibus. Accurſius.
z ¶ Pro cũctis. aliàs ꝑ cũctatis. i. dubitatis. aliàs pro cunctis. ſcilicet dubitationibus quæ in ea continentur, vt ſubijcit.
a ¶ Tamẽ nihil.] ſ. nobis exiſtentibus ſaluis nihil præponimus huic rei, hoc qđ iuſtũ eſt congregare. Vel ita, nihil ꝑponimus niſi hoc, & nihil aliud præponim⁹.
b ¶ Priorẽ.] legẽ tra ctantem de nuptijs.
c ¶ DE APPELLATIONIBVS &c.
¶ Not. in hoc uolumine quatuor modis de appellationibus tractari: ut in hoc titu. & j. de ijs qui in gredi ad appellation. in
o prin. col. v. & j. ut cũ de app. cogn. §. j. & j. de appel. col. viij.
d ¶ Debeat.] aliàs debeant, & tũc dic, ſ. cõdemnari.

Futura lex aliquãdo reſpicit.

TITVLVS II.

De appellationibus[e], & intra quę tempora debeat[d] appellari.

¶ Intra decem dies à recitatione ſententiæ cõputandos poteſt hodie appellari, & à cuiuſcunq; ſententia appellatur. Ange.

Imperator Iuſtinianus Auguſtus Triboniano gloriosiſsimo quæſtori iterum, & exconſule.

e ANteriorum.] Hęc. ſcilicet remedia. Accur.
f ¶ Facientes.] ſcilicet
o nos. vt. C. de app. ꝑcipim⁹. & aliãs leges vſq; ad fi. tit. & ff. qm̃ ap. ſit. l. j. §. biduũ. Nã ſcđm iſtave tera iura ſi aliquis ageret ſuã ꝓpriã cãm, & victus fuiſſet: duo dies ſibi impartiebãtur ſi vellet appellare. & iſti duo dies à tempore ſcientiæ
o ſiue ſententiæ recitatę ſibi currebant vt ibidẽ dicitur. ſi verò ageret ꝑ curatorio nomine, triduum habebat: & talẽ acerbitatẽ lex. C. de appel. eos. reſpexit: quã ĩ ꝑ ſenticõſti. Iuſti. emẽdat.

† ¶ Hæc authẽ. eſt canonizata ij. q. vj. ca. anteriorũ.

ANteriorum† Legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maximè hęc[e] circa appellatiões faciẽtes[f], in præſenti ad huiuſmodi beneficiũ peruenire duxi-

a ¶ Antiquitati.]i.antiquis legibus.vt.C.de appel.l.eos.§.finautẽ eſt iudicium.&.ff.quãdo appel.ſit.l.j.§.biduum.&.§.dies.&.l.pe.j.rñ.& de his dicitur in prin.ti huius q̃ erant acerbæ.

b ¶ Procuratorem.]vel tutoremvel defenſorem quẽlibet:vt.ff.quando appel.ſit.l.j.§.tutores.&omnino qñ cauſa eſt ad alienũ lucrũ & dãnum:vt in.d.l.j.§.ĩ propria.&.l.pe.in princ.&.§.j.

c ¶ In triduum.]id eſt poſt triduum.

d ¶ Incidiſſe.]ſcilicet ĩ uenimus.

e ¶ Et biduo.]nam cõdẽnati erãt ſuo nomine.

f ¶ Neceſſariũ.] Hac nõ videt bona ratio,cũ leges nemini ſit licitum ignorare :vt.ff.de iu.& fa.ign.l.regula .&.C.de ſoiu.& fac.ign.l.nec conſtitutiões.imo etiãquilibet ſcire tenet:vt.C. de le.& cõ.l.leges.Sed certè nec nocere patit iuris ignorãtia.vt.ff.deiu. & fact. ignoran.l. iuris ignorantia. Nec obſtat d.l.regula.q̃a dicit nocet.i.nõ prodeſt. & iõ ſoeſt bona iſta ratio.eſt & alia:q̃a poterit pleni⁹ ꝺ liberare :vt ĵ.pxi.§.ĩ fi.

g ¶ Intra x. dierũ.] ſed qñq; duo menſes dãtur:vt.C.de tẽp.ap.l.j.q̃ huic eſt cõtra.Solu. ibi ſpeciale eſt hîc autem ius cõe erit.Vel q̃d dicit appellationem interponendã intra duos mẽſes i.interpoſitã uſq; ad duos mẽſes finiri. & ita erit ibi ſpãlitas in alio:q̃a cõiter ĩtra annũ vel biennũ durat.vt.ĵ. de ijs q̃ ingre. ad ap.§. j.col.v.ſed ibi intra duos menſes.& ꝓbat hæc ſolutio.ff.qñ appel.ſit.l. ſoj.§.q̃d in ſententijs. & §.alia cã eſt.Itẽ eſt cõtra inſti.de excuſ.tut.§.qui aũt.Sed ibi de excuſ.nõ de appella.loquit.Nam nõ põt appellari,vt ibi dem dicitur,niſi demũ ſnĩa lata ſuper reprobãda excuſatione vel probanda:vt.ff. de appella.l.cũm in vna .§.tutor.& ff.quando ap.ſit.l.j.§.ſi quis tutor.

h ¶ A recitatiõe].facit ff.quando appel.l.j.§.biduũ.in prin.Sed cõtra in ea.l.§.fin.Sed dicas q̃ à tpe ſnĩæ currunt iſti decem dies & ſcietię ſicut in illo biduo erat:vt in.d.l.j.§.fi.&.C.quõ & quãdo iudex.l.ab eo. Itẽ ett neceſſe ad hoc vt currãt vt poſsit appellari iudice cõparẽte in publico.ff.quãdo app.ſit.l.j.§ dies.& ita erit mirabileq̃ hoc tps ad aliquid eſt vtile,vel in principio,vel in medio,vel in fine,ſicut & aliàs:vt.ff. de adul.l.quinquẽniu &.C.de tem.ĩ integ.reſti.l.j.&.l.fi.in fi.&.ff.quis ordo in so.poſ.l.ij.j.rñ.aliâs aũt cõtinuũ tñ eſt vt circa vſucapionem: vt ff.de vſucap.l.nunquã.§.j. Item aliás tãtũ vtile vbi tria neceſſaria ſunt: vt.ff.de diuer.temp.præ.l.j.& ſic ſunt tria genera tẽporũ,vt dictum eſt.

Tẽporũ tria ſunt genera.

701 ¶ Siue magni.]nam generaliter ab omni iudice appellat:ſiue ordinarius,ſiue delegatus ſit,excepto præfecto prætorio vt ſubijcit.&.C.de appel.l à ꝓcõſulibus.ĩ prĩ.&.§.j.&.j.de iud.§.noſtras.col.vj.Sed cõtra in eo qđ dicit nõ poſſe appellari à pręfecto:vt.ff. de mi.l. ꝓfecti.Sol.aliud in integrũreſtitutiõe,q̃ veniam continet proprij erroris: aliudin appellatione quæ iniquitatẽ ſnĩæ continet,vt in eadem lege dicitur. Nec auõſſi.præfecti præto.l.j.§.his cunabulis.Item contra.j.vt ipõſalitia lar.§. aliud.colla.ix. Sed ibi de ſupplicatione ſiue de petitione dicit: hîc de appellatiõe quæ cõtinet iniquitatẽ ſnĩæ:vt dixi.habet in alio prætectus ꝓmã.Itẽ & aliud:quia alius iudex nõ,dat in integrum reſtitutionẽ cõtra ſuã ſententiam,ſed ipſe tñ vel princeps.vt.ff.de offi.præfec.præto.l.j.§ fi.Sunt & adhuc ſeptẽ iudicates à quorũ ſententijs nõ appellat,vt Imperator.Itẽ ſenat⁹. Itẽ & qñ hoc actũ fuit inter partes:vt.ff.à qb⁹ ap.nõ li. l.j.Itẽ arbiter cõpromiſſari⁹:vt.C.de arbi.l.j.Itẽ ꝓfectus auguſtalis:vt.j. eo.§.illud.in fin.Itẽ & alij qdã q̃ nominant.j.eo.§.ſimiliq; modo.Itẽ comes Orietis:vt.j.eo.§.orientalẽ.

Prefecti prætorio priuilegia.

Appellare à multis iudici b⁹ non licet.

k ¶ Excepta.]iterpoſitio eſt. Accur.

l ¶ Pleniſsime.] qeqd eñ cõſilij moderatiõe ꝓficit,nõ cõſueuit pœnitudinis rubore ꝓfundi:ſed ꝓpetua firmitate durare:vt hîc,&.j.vt imo. antenu.donatio.§.ſed neq; col.v.&.C.de repub.l dubiũ nõ eſt.& hîc nõ. quem poſſe deliberare vſq; ad.x.dies & maiori tempore nõ aliâs autẽ varia tpa ad deliberãdũ dant ꝓ motu legis & iudicis:vt.j.de exhi. reis. §.illđ. &.§.ſancim⁹.col. v.&.ff.de iure delibe.l. j.§.fin.&.l.ij.ff.deinter. ac.l.qui interrogat⁹.& ſofacit.ff.de exer.l.j.ĩ prĩ.

m ¶ Timore.]nã ꝓpter timorẽ ne cito currerẽt duo vel tres dies,ſemꝑ appellarẽt ẽt ab ea ſnĩa q̃ iuſtè lata eſt:quia tũc eſſiratus propter ſnĩam qua grauat⁹ eſt.cũ verò recogitauerit , ſtabit ei ſnĩæ:nec ĩanib⁹ ſumptizobus ſe vexabit. & fa.ff. de re iu.l.qđ calore. & ff.de diuor.& repu.l.iij.

n ¶ Inſpectionis.] i.deliberationis.Accur.

o ¶ Et indiſcuſſos.] i.non deliberatos.vnde Cato: Impedit ira animũ,ne poſsit cernere verorum.

p ¶ Adhęc.i.iuxta hęc.

q ¶ Quãdo lis.].ſ.cãæ appellati .cui ſtatuũtur certa tpa intra q̃ debeat finiri cã appellatiõis:vt C.de tẽp.ap.l.ij.ſed hodie eſt aliter , quã.d.lex dicat.ſtatuit eñ hodie annus vel bienniũ:vt.j. de ijs qui ingre.ad ap-opel.§.j.coll.vj.quę tpa ſi finiantur ꝓpterea q̃a princeps q̃ cognoſcit de ap.ſupledere non poſſit:nõ fit ꝓiudicium.& hoc idẽ in quolibet alio

Senectus veneranda eſt.

indice cognoſcẽte deap. vt.j. vt ſpon. lar.§. hoc quoq; .col.ix.Sed q̃d de cã principali cui trienſoniũ ſi eſt ſimilis:ſi criminalis bienniũ? Rñ. ibi aliud eſt:nõ eñ aliquo modo vltra trienniũ durat ,vel vltra bienniũ: vt.C.de iudi.l.properãdũ.in fi.j.rñ.&.C.vt intra cer.tem.cri. quæſtio

Conſiſtoriũ quid ſit.

termi.l.fi.Accur. r ¶ Cõſiſtorium.]loc⁹ eſt vbi ſedet iudex ordinarius in audiendo & iudicando.ſed principis vel papæ propriè dicisotur conſiſtoriũ:vt.j.proxi.

s ¶ Occupatam.]propter quas occupationes nõ poteſt intendere negotijs priuatorum:vt hîc,&.ſ.de hære.& fal.j.rñ.

t ¶ Patres.]conſcriptos.i.ſenatores,vt dicunt quidã. vel dic patricios q̃ ſunt loco patrũ ad imperiũ.vt inſti.qui.mo.ius pa.po.ſol.§.filiuſſamilias.in fi.§.hos autem conuocabat vt eorum cõſilio iudicaret.& ita eſt argu.q̃ iudices debeant dare ſententias habito cõſilio ſapiẽtum.& hoc ipſum conſueuerũt ſcribere in ſentẽtijs.& facit.C.de leg.& cõ.l.humanũ. &.C.de ſenten.ex breui.reci.l.ij.j.reſpon.

Sententię niſi cũ ſapientum cõſilio ꝺẽ tur.

v ¶ Periclitari.]C.de di.l.cũ à nobis.cõtra.vbi dicit nullã ꝑcraſtinatiosonẽm vel dilationẽ fieri vbi cauſa coram principe agit.Sol.ibi loquitur qñ cauſa principalis vel appellationis fuit relata principi,vt iudicaret tm̃:omnia enim erant diſputata & cognita ab alio iudice.nam aliàs nõ poteſt fieri talis relatio:vt.C.de rela.l.j.licet hoc ipſe princeps debeat cognoſcere.hodie tamẽ talis relatio nõ permitteretur qualem modo diximus:vt.j.vt iudi.non expec.ſa.iuſsi.§.j.Accurſius.

x ¶ Occupetur.]q.d.nullũ.& facit.j.de ap.co.viij.&.j.vt ſpõ.lar.§.hoc quoq; .col.ix.&.C.de an.excep.l.finali.in fin.& ff.quis ordo in bon.poſſeſſ.l.ij.§.dies.&.§.in bo.Itẽ facit.C.vbi ſena.velcla.l.quoties.ĩ fi.j.reſpõ.

y ¶ Coarctare.]ſic.ff.de alie.iudi.l.& q̃a.ſic.ff.ad trebellia.l.ille.§.tẽsopeſtuum.ſic.ff.de arbit.l.nam magiſtratus.

z ¶ In tertio capitulo.]i.tertio caſu huius conſtitutionis.

a ¶ Veneranda.]ſic.ff de iure ĩmu l.ſemꝑ.Itẽ ſubſequẽter no.q̃ tres ſunt ordines magiſtratuũ.q̃ dic vt dixim⁹.j.vt ab illu.& q̃.§.j.col.v.

b ¶ Authoritas.]not.pro antiquitate ſiue vetuſtate,q̃ dic vt.ſ.de mo. §.fi.col.j.

Tribunal & conſiſtorium differunt.

q ¶ Digeſſerit.]i. ordinauerit. d ¶ Ad ſpectabiliũ.]id ad medios. e ¶ Tribunal.]Vbi ſedet iudex ordinarius in audiendo & iudicando ſed principis

¶ *Hodie in cauſis decem librarũ & infra in Aegypto & in Aſia ad auguſtalẽ præfectũ appellatur á cuius præfecti auguſtalis ſnĩa non appellatur. In Aſia uerò & Pontica diœceſi ĩcauſis prædictis ad ſpectabiles appellatur. Itẽ ad conſules comites & prætores,á quorum ſententia nõ appellatur,& faciũt litẽ ſuã:in Oriente uerò ſic appellatur ad comitẽ Orientis in prædictis cauſis .Ange.*

¶ Illud etiam in tertio capitulo[z] diſponendum eſt,quod antiquitas bene ſtatuit:nouitas autem neglexit.Cũm enim veneranda[a] vetuſtatis authoritas[b] ita magiſtratus digeſſerit[c],vt alij maiores,alij medij,alij minores ſint: & appellationes à minoribus iudicibus non ſolùm ad maximos iudices remitterentur ,ſed ad ſpectabilium[d] iudicũ tribunal[e],quaten⁹ & ipſi rium[r]:ſi fortè cõtigerit imperatoriam maieſtatem occupatã[s] publicis cauſis exmũdanis prouiſionibus,nõ poſſe cõuocare patres[t] quaten⁹ cã agitetur: nõ ex hoc litẽ periclitari[v].Qđ q̃ vitium eſt litigantiũ ſi culmen imperatoriũ occupetur[x]? vel quis tantę eſt authoritatis vt nolẽtẽ principẽ poſſit ad cõuocãdos patres cæteros q̃; proceres coarctare[y]? Sed ſi quid tale euenerit,cã intacta ꝑmaneat donec imperator ſua ſponte motus, & conuocari proceres iuſſerit, & litem inferri patiatur, & omnia ſecundùm morem procedere.

sed principis vel papæ dicitur consistorium: vt.ſ.prox i.§.

Causa minima quæ sit.

a ¶ Sacro.] i.suo proprio.

b ¶ Minimis.]not.hîc q̃ dicit minima cã quæ est minor.x lib.auri: vt patet per sequẽtia.aliàs autẽ aliter dicitur: qđ dic vt diximus.ſ.de mã. princi.§.sit tibi quoq;. col iij.

c ¶ Augustalem.]ſ.venire qui moratur in ila contracta.Accur.

d ¶ Cognitoris.]id est principis.

e ¶ Nulla.]hîc not.seocũdò appellari non posse vt in duobus sequẽti b'.§.& dixim'.ſ.eo.§.j.

f ¶ Emerserit.]qa prouocatio speratur.

g ¶ Augustalis.] de quo superiori.§.proximo dicitur.

h ¶ Cognitoris.] id est vice principis qui 30sacer cognitor est.Acc.

i ¶ Simili modo.] id est sine appellationis remedio.

Appellatiõis tres casus.

k ¶ Illo videlicet.] Hîc cautè no.tres casus aut emñ appellatur à spectabili:& tũc ad præfectũ & quæstorẽ.& hoc siue ex se ipsi spectabi- 40o les cognouerit, siue ex delegatione principis. vt hîc vſq; illuc, sed à præsidibus qdẽ prouinciarũ &c. aut appellaẽ à clarissimis:& tũc ad spectabiles appellatur, vt ibi:sed à præsidib' &c. vſq; illuc,si autem vel illud &c. aut appellaẽ 50ab illustri đlegato à prĩcipe vel spectabili: & tũc ad antiquos iudices vt ibi, sinaũt &c.vſq; illuc, omnibus alijs &c. Si autem priuato princeps committeret: tunc ad præfectum prætorio & quæstorem appellatur.C.de appel.l præcipimus.§.huic.

60 l ¶ Cum non.] interpositio est.

m ¶ Sed a minore.]ff. de arbi.nã magistratus.

n ¶ Vtroq; officio.] id est tam suis officialibus quàm quæstoris q̃ socius suus erat.

o ¶ Priuati.] ſ.administratione:non autem dignitate: ne contradicat 70ſupradictis.

p ¶ Gradatim.]ſic.ff. de nego.gest.l.quæ vtiliter.i princ.&.ff.de mune.& ho.vt gradatim.

q ¶ Spectabiles.]liceet clarissimi.veldic de duobus dici scilicet si 80appelletur à præside q verè clarissimus est:vt C.de priua.car.l.j.Item de iudice.ſ.priuato dato à principe: à quo si appelletur,ad spectabilem appellatur.in vtroq; secundùm hoc corre

sacro[a] auditorio adhibito litem exerceret;nouitas autem hoc dereliq̃rit:euenit vt sup minimis[b] causis maximi nostri iudices inq̃tentẽ & nomines ꝓpter minimas cãs magnis fatigẽtur dispendijs: vt forsitan totius litis æstimatio ad sumptꝰ iudiciales nõ sufficeret. Ideoq; sancimꝰ,si quãdo ex Aegyptiaco tractu vel adiũcta ei vtraq; Libya prouocatio sperat̃, vſq; ad decẽ librarũ auri q̃titatẽ:nõ in hãc regiã vrbẽ cã venire,sed ad p̃fectũ augustalẽ[c],q̃ audiat, & cãm dirimat vice sacri cognitoris[d], nulla[e] ei penitꝰ post definitiuã sententiam appellatiõe porrigenda. ¶ Similiq; modo quoties ĩ Asiana diœcesi vel Põtica tale aliquid emerserit[f] vſq; ad p̃dictã quãtitatẽ decẽ librarũ auri,appellationes ad viros spectabiles, comites forte vel p̃consules vel prætores vel moderatores qbꝰ spãliter eas dẽlites pagendas deputauimꝰ,remittant̃:quatenus & hi ad similitudinẽ p̃fecti augustalis[g] vice sacri cognitoris[h] intercedant, & causas sine spe qdẽ appellationis, Dei tñ & legũtimore p̃ferãt decidẽdas. Orientalẽ autẽ tractũ causas appellatiõe suspensas, & vſq; ad decẽ librarũ auri quãtitatẽ limitatas,advirũ spectabilẽ comitẽ Oriẽtis mittere:simili modo[i] audientiã & finem eis impositurũ.

¶ A sñã spectabilis nõ ad spectabilẽ,sed ad illustrẽ appellatur ,scilicet ad præfectum & ad quæstorem:etiam si dictis spectabilibus causa fuerit ex principis delegatione commissa,à sententia uerò clarissimi ad spectabilem appellatur:& à sententia illustris ad superillustrem appellatur : saluis remanentibus iuribus & appellationibus. Ange.

¶ Illo videlicet[k] obseruando, vt viri spectabiles,duces vel alij spectabiles iudices,non ad alios eadẽ spectabilitate decoratos iudices suas transmittant appellationes in litibus,quantæcunq; sint quantitatis,(cum non[l] oporteat ad cõpares iudices appellationes referri,sed à minore[m] iudicio in maius tribunal ascendere)sed ad illustrissimam præfecturam illorum appellatiões, cuiuscunq; sint quãtitatis(vt dictum est)dirigantur, quiv nà cum viro excelso protempore quæstore eas dirimat: vtroq; officio[n] subministrante, id est tam ex sacris scrinijs more solito, quàm p̃fecto prætorio. Ita tamen hæc sancimus,vt nec à ducibus vel alijs spectabilibus iudicibus, quibus fortè & si priuati[o] sint imperialis maiestas causas iunxerit,appellatio ad memoratos spectabiles iudices curratine causa non gradatim[p] procedere, sed perperam videatur Sed à præsidibus quidem prouiciarum & iudicibus à nobis datis,si non sint spectabiles[q] iudices:intra memoratam quantitatem referetur[r]. Si autem vel illustres sint dati à nobis iudices,quibus apices dignitatum super spectabilitatẽ sunt, vel duces[s] qui omnimodo spectabilitate sunt decorati:vel ij qui à principe delegati sunt,spectabilem habeant dignitatem: eorum appellationes sub quacunq; quãtitate in hanc regiam vrbem ad competentes antiquo[t] more iudices referantur,omnibus alijs quæ de appellatiõibus statuta sunt vel ab antiqua prosapia[v], vel ab authoritate anteriorum[x] constitutionum,vel á nostra[y] humanitate, intactis illibatisq; custodiendis[z].

TITVLVS III.
De consulibus

¶ *Consules & eorum uxores & matres in septem ludis & processibus possunt spargere argentum, & ex argento populum muneribus honorare.aurũ aũt eis spargere nõ licet:quia soli principi aurum contemnere conuenit. Bartolus.*

Scripta Strategio gloriosiss. comiti sacrorum largitionum,exconsule & patricio.

Consulatus[a] nomen & causa priscis quidem Romanis aduersus hostium aduentum est vtilitatem: & indecretis[b] quæ eis ordinatio communis dabat reipublicæ figura[c], sortiebantur repente prouincias in quibus[d] Romani bellũ habebant: & secundũ has sortiebantur fasces[e]. sequens vero tempus imperatorum pijssimorum transponens bellandi & pacificandi potestatem ad largitatem, solam causam consulibus mutuauit, & hanc temperatã & ordinatam,mensuramq; non excedentem,paulatim verò quidam ita sumptuosè causam aggressi sunt, vt suã q̃dẽ ederẽt magnanimitatẽ: non tñ cogitarẽt:qa exeplu aliud nõ haberẽt.nõ enim ad plurimos venit substantiæ magnitudo, transcendens[f] etiam magnificentiam animæ, non mensura rei, sed propria magnitudine proueniens. ¶ Quia igitur videmus periclitari consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis,& ad millesimum propè annum veniens,cum Romanorum republica pullulauit: propter ea credimus oportere causam comprehendere, & immensitatem eius recidentes[†],ad beneplacitas consu-

estum est quod dicitur C.de appella.l.præcipimus.§.huic.

r ¶ Referetur.] scilicet ad spectabiles.

s ¶ Vel duces.]repete dati sunt à nobis.

t ¶ Antiquo.]hic eratmos fortè vt à spectabi- 10oli ad illustrem:ab illustri ad subillustrem appelletur. sed secundùm C.appellatur ĩ casu huius rñ.ad principem:vt C.de ap.l.p̃cipim'.§. pe.sed dic eam corrigi per hanc.

v ¶ Antiqua prosapia.]vt.ff.de appel.vſq; 20 ad tit.de iure fisci.

x ¶ Anteriorum.]vt C.de appel.vſq; ad tit. qui bono.cede.poſ.

y ¶ Vel a nostra.vt patet in multis legib' Iustiniani quæ sunt sub p̃dictis ti.in.C.

z ¶ Custodiendis.]ni si per hanc cõstitutionẽ 30 vel per aliàs quæ sunt in hoc volumine post istam,inueniantur correctæ.

¶ DE CONSVLIBVS.

a Consulatus.] hîc ponũt quidam pesi- 40omam notã, scilicet hãc hæc constitutio nihilvaleat.sed certè imo valet ad multa notabilia,vt notatur circa ipsam literam?. dic ergo in primis antequam ad notabilia tituli veniamus. Consul dicitur qui cõsulit reipublicę:vt.ff.de 50 ori. iu.l.ij.§.exactis ij. Consul qs dicitur.

b ¶ In decretis. electionis. Accursius.

c ¶ Figura.]ideſt æqualitate.

d ¶ In quibus.] ideſt contra quas.

e ¶ Fasces.] ideſt honores. 60

f ¶ Transcendens.] i.dicere,non transcendens mensuram rei:vt expendas plus quàm posis:sed secundùm ꝓpriam mensuram proueniens ex animi virtutibus:quod est notandum.& facit.ſ.vt deter 70 mi.sit nume.cleri.§.j. in fine .colla.j. Accursius.

† rescindẽdo.

Mediũ tenuere beati.

Honores Ianuarijs calẽdis dabantur.

† Concor. ca. j. extra de offi. cuſto. &c. q̃rẽti. de offic. deleg.

Honores ſuperioribus deferũtur.

Aurũ metallorũ eſt nobilius.

ὃ Latinè ſyluarum oĩum arborũ frugibus cõcinatarũ.

a ¶ Scripta lex.] C. de conſulibus. l. ij. lib. xij.

b ¶ Medium.] Nota mediũ eligendũ. vnde dicitur, mediũ tenuere beati. & illud Ouidij: Mediò tutiſsimus ibis. & facit. ff. de offi. procõ. l. ſolẽt. §. fi. & inſti. de rerum di. §. cũ ex aliena. ibi, placuit media. & inſti. q manumit. non poſ. §. vlti. Accur.

c ¶ Immẽſum.] No. reprobari īmẽſitatẽ. ſic & ſ. vt deter. ſit nu. cle. in prin. & ſ. de refe. §. fi. & ſ. de nupt. §. deinceps. arg. contra. ſ. de nõ elizogen. §. ſinimus. col. j.

d ¶ Scriptione.] centũ lib. auri.

e ¶ Spectacula ſit.] C. de ſpe. l. j. & de fe. l. fi.

f ¶ Ianuarijs.] no. quẽ adipiſci honorẽ in calẽ. Ianuar. ſic. ff. de condi. & demõ. publi'. & ff. de pet. hęre. item veniunt. §. pridie.

g ¶ Adorna.] gen' ludi eſt.

h ¶ Thymelicis.] ſic ff. de his qui nota. inſa. §. athletas. in princi.

i ¶ Miraculum eſt] vnde dicitur, omne rarũ charũ. vt hîc, & j. vt ſine proh. i. ma. §. j. & ff. de legi. & ſenatuſcõ. nã ad ea. Accurſi.

k ¶ Cõiugis claritate. conſonat quod ſtatim ſubijcit. & q̃m vxores &c. vt ſi maritus eſt cõſul: & hæc conſularis dicaſ: licet alia q̃eſſet vxor nobilioris, ei p̃feratur: vt. ff. de ſe. l. j. q̃ hîc eſt ſoſignata contra & hæc ſunt vera matrimonio durante ſeu iam diſſoluto anteq̃ nubat hoiin ferioris dignitatis: vt C. de nup. cũ te. & ff. ad munī. l. filij. §. j. & ff. de ſenat. fœminæ. & C. de dig. l. mulieres. & ſ. ti. j. §. nõ tamẽ. Accurſius.

l ¶ Voluerit.] No. honorem deferri ad ſuperiorẽ ſcilicet matrem p filium. Sed contra. ff. de ſena. l. j. Sol. vt ibi quia hîc ſpeciale.

m ¶ Nã neq; filia. Jar. contra. C. de epiſ. & cle. l. eũ. Accur.

n ¶ Conſtitutio.] dicit de qua paulô ante fecimus mentionem: vt C. de conſul. l. ij. quæ ſtatim hîc corrigit. Acc.

o ¶ Honorare.] ſic inſti. de re. di. §. hoc amplius. Accurſi.

p ¶ Poſt aurum.] No. aurum prætioſius metallum: & poſt aurũ argentum.

q ¶ Imperatori.] Nota ſolum principem debere habere aurum. & facit. C. de agrico. & cenſi. l. domini lib. xj. ccurſius.

lares ſtatuere expenſas: quatenus continua ſit Romanis, omnibus autem bonis viris exiſtat acceſsibilis, quoſcunq; huiuſmodi nos dignos eſſe honore decreuerim°. Cuncta ſi quidem perſcrutantes perſpeximus quantum eſſe conueniat quod datur. A Martiano itaq; imperatore eximio ſcripta lex[g] eſt, quę volebat non ſpargere pecunias conſules: & ipſa eius cõſtitutionum prima fuit. Igitur & poſt p̃dictã hãc conſtitutionẽ quoniam inuenimus quod quidã hanc ſequentes, nihil ſpargere populo paſsi ſunt, alij autem & vltra legem agere hæc petentes, & promerẽtes quæ petiuerunt, deinde ad ſui animi reſpicientes mẽſuram, circa aſperſionem largitatem vltra terminum celebrauerunt: quidam verò ¶ medium[b] bene eligentes, mediocribus pro primis contenti fuerunt: quoniam etiam nos præcedentibus, quod medium eſt, optimum viſum eſt eſſe, tanquam ex vtroq; ſummis periclitantibus mox ad immenſitatẽ procedere: propterea exiſtimauimus & nos de hoc definire quod decet: vt nihil nec īmeſum[c] nec inordinatum ſit, neq; noſtrorum temporum indignũ. ¶ Quãtuncunq; ergo competens eſt dari ab eo qui a nobis eligitur p̃ annuni conſul, occaſione ſportularum omnium, & diſtributionum & expenſarum: hęc omnia cõpetenti ſcriptione[d] huic noſtræ interponi ſacræ iuſsimus legi. In legis enim hoc ponimus ſchemate, vt tranſcendenti etiam pœna quædã inferatur competens. Reditus autem eorũ immunitos oẽs eſſe volumus. Si enim hoc adinuẽtũ eſt vt ſpectacula[e] ad animi voluptatem agantur populo, hæc aũt à nobis determinantur in circenſibus & beſtiarum ſpectaculis & thymeles delectatione, nullo horũ noſter priuabitur populus: ſed erit quidem ei proceſſus primus quo ſuſcepit conſulatum, & huius poſsidet codicillos, calendis Ianuarijs[f]. poſt illum verò ſecundum aget ſpectaculum certantiũ equorũ (quam hippomachiã vocãt) ſemel exhibẽdum: & poſt illud quod dicitur totius diei, multa delectatione implebit populũ: hoc q̃ vocatur græcè παγκράτιον ὃ & cum beſtijs pugnãtes homines, & vincentes audacia, inſuper & interemptę beſtię. Quintũ quoq; faciet proceſſum, qđ ad theatrum ducit, quem adorna[g] vocant: vbi in ſcena ridiculorum eſt locus tragœdis† & thymelicis[h] choris, & ſpectaculis vniuerſis: aut quod à iudicibus apertũ eſt theatrũ. rurſus quidẽ ſpectaculũ equorũ certãtiũ edit, ſeu quæ vocatur hippomachia. Sextũ agens hũc cõuentum, ex hoc deponit annalem hunc honorem, in depoſitione agens ſolennem editionẽ, & itaſeptẽ noctiũ & p̃ceſſuũ cõplebit curſus: nullam ſpecierum antiquitus ſtatutarum derelinquens. Vnam ſiquidẽ aliã adinuenire hippomachiã duoq; continuare quæ vocãtur theatrũ & amphytheatrũ, & nõ priorũ horum cõtentos eſſe, palam eſt quia nihil noui vltra id quod prius agitur, habet. Sufficere itaq; ritè cauſa putabitur: & ſingulæ dantur claræ, & nõ intantũ vt iam populo etiam odibile ſit. in ijs enim quæ raro fiũt, miraculũ eſt[i]. ¶ Hæc itaq; de conſularibus a nobis ſcripta & determinata ſunt expenſis. Si autem etiam vxorem cõſul habeat definita eſt à nobis & circa illam expẽſarũ mẽſura. decet eam frui eas & coniugis claritate[k]. Si verò non copulatus eſt vxori, his ſatis eſt: niſi mater eius conſtat iam conſulatu digna & prius honorata, & velit eam vnà frui ſecũſchemate: & hoc in ſola matre præbemus. aliaverò nõ decorabitur mulier penitus præter coniugem & matrem: & illæ q dem omnibus modis: qm̃ vxores coruſcãt radijs maritorum, hoc lege dante: matres verò, ſi conſul hoc voluerit[l]. nam neq; [m] filia, neq; ſoror fortè neq; vxor filij & multò magis ſic nec pertinens ad genus ſit. hoc em̃ purè illicitum exiſtebat. ¶ Spargere aũt in ſeptem his proceſsionibus populo cõſulem melius nos deſignauimus: ſicut Martiani diuæ memoriæ conſtitutio[n] dicit: illa quidem abnegauit omnino munificentiã: nos autẽ corrigimus eã cauſam voluntate eius q conſulatus habet honorẽ, diſponẽtes. ſiue em̃ nihil voluerit ſpargere: nõ cogimus, ſiue rurſus venire ad hoc voluerit, & ex argento muneribus honorare[o] populum, nec hoc interdicimus. non tñ aurũ ſpargere ſinimus, nõ minoris alicuius, non maioris omnino non medij characteris aut põderis, ſed argentũ, ſicut p̃dixim°. ſoli em̃ aurũ ſpargere dam° imperio, cui ſoli etiam aurũ cõtẽnere p̃ ſtat fortunæ faſtigium. argẽtum verò, quod mox poſt aurũ[p] pretioſiſsimum fiet, & alijs cõſulibus largimur decens, & hæc ſinimus eos ſpargere quę vocantur miſſilia[q], thymelicis, & caueis, & in quadrangulis, & talib°. quãtò enim minora ſunt quæ ſparguntur, tantò plures ſuſcipientes erunt. ſitq; rei menſura, dantis virtus, & voluntas ſiue nihil, ſiue mediocre, aut tranſcendens populo erogandi. hoc enim in conſulatu definimus: neq; inuitos ſpargere cogentes, neq; volentes prohibentes. ſed de argento quidem ſpargendo ita à nobis ſancitũ ſit. & ſi oĩno ad hoc acceſſerit, licentiã habeat diſtribuendi argenti munificentiam in ſuis p̃ceſsionibus, ſicut i pſe rectè ſe habere putauerit: ſolo p̃hibito aurum oĩno iaculari: qđ impatori[r] tantũ tributũ eſt cõtĩgere. Aliorũ aũt quæ à nobis decreta ſunt & cõſcripta in deſcriptione quæ hac cõtinetur lege, trãſcendi aliquid oĩno aut addi nos nullo p̃mittimus modo. Quod itaq; definitũ eſt (dicim° aũt ſpargere) in dantis ponimus voluntate: oĩno p̃priæ poteſtatis hoc eius q dat facientes. qđ verò à nobis definitũ eſt ſemel & ordinatũ, tranſcendi hoc noſtra lex prohibet. Sed ſi qs p̃ſumpſerit qđ definitũ eſt egredi, centũ libras auri p̃ſoluet pœnã, vt pote noſtra p̃uaricatus præcepta & omnem hui[s] legis corrumpens quãtum inſe

† Vide Alcia. in. x. li. C. tutu. de athletis.

† Vide Alcia. in lib. x. C. tit. de athletis.

eſt

a ¶ Ex suo vocabulo.] nã nomẽ debet esse cõsequens rei, cũ consul â cõsulẽdo dicaẽ. sic ĩsti. de do. §. est & aliud. &. C. de epi. & cle. l. decernimus.

b ¶ Per fustes.] sic & in præfforũ. circa fi.

20 c ¶ Potatiõib⁹. No. de ebrietate & potationibus. sic. C. de adult. l. quæ adulterium.

d ¶ Spe lucri.] sic. ff. de peti. hæredi. l. sed & si. §. qđ autem quis.

e ¶ Memoriam.] sic j. vt præponatur nomẽ imperatoris.

20f ¶ Dignos.] No. iudices dignos honorãdos sic. C. de of. ci. iu. l. j. Ac.

g ¶ Immortalẽ.] sic. ĩ. quõ opor. epi. §. fi. &. j. vt ꝓpo. no. impe. in prĩ.

h ¶ Descriptionis. Ji. scripturæ. Accursius.

i ¶ Breuiatores. Ji. q breuiatiões scribũt. Al.

k ¶ Legẽ animatã.] Nota pricipẽ esse ipsam legem animatã ĩ terris & facit ad hoc. C. de le. & cõsti. l. digna. & C. de testi. l. ex impfecto. &. ff. de le. & se. l. pricep. &. ff. de le. iij. l. ex impfecto. & instit. q. mo. te. §. j. Acc.

Princeps est lex animata iter ais.

40l ¶ Trabea.] vestis cõsularis đ qua fit mẽtio C. de cõsuli. l. j. li. xij. Al.

¶ DE NATV. &c.

QVirẽ. Hãc cõsti. qđã nõ habẽt. vel si habẽt nõ habẽt hîe. & solũ habẽt id verbũ notabile qđ est circa prĩcipiũ. nã ꝙ ĩ multitudi.

¶ Albo curie.] ĩ quo scribebant noiacuria. vt ff. de albo scri. l. j. &. l. ij.

¶ Antenu.do]. qđ est j. vt spõ. lar. ĩ prin.

¶ Abrogauim⁹.] vt C. de decu. l. fi.

m ¶ Hãc nostrã.] sic. j. qui. mo. na. effi. sui. §. & qm̃ variè. vsq; ad. §. tribus autem.

60 ¶ VTNVLLVS &c. Scilicet facta solutione vel aliquo dato loco solutiõis, aliàs cõtra: vt. j. ꝓxi. consti. §. sancim⁹. & no. differẽtiã iter hãc & illã. illa eñ, dicit ẽt quã tã vsuram debeãt dare

70 agricolæ suis creditorĩ b⁹ qđ hęc nõ dicit. Itẽ hęc est localis: vt in prĩ. illa gñalis: vt. j. ti. proxi. &. §. finautẽ. & ideo hãc breuiter ꝓtrãsens: & ꝓcede ad sequẽtem.

n ¶ Propter.] sic. C. ne licepo. l. ij. & ĩ. vt iu. fine quoquo suf. §. j.

o ¶ Angustia. dicẽtes terminũ cucurrisse, vt ob hoc vsuras vel accessiones peterẽt ex mora, & ꝓpterea retinerẽt terras loco pignoris. vt subijcit. Acc.

p ¶ In illyricanas.] id est in Sclauoniam.

q ¶ Cuĩ exẽplariũ. gerit, postea verò, aut nihil aut minus accipiat: etiã dãnũ & debitũ habebit, & plagis & vulneribꝰ & ex hoc malis incurrere cogetur. Si aũt mediocre sit qđ spargĩt: nec vehemẽter contendẽt: nec quæstus expectãtes, abũ dãtia vulnera aut plagas alterutris vltra mensuram dabũt. Ideoq; cõem prouidẽtiam introduximus: ex hac lege & cõi reipu. figurę, quatenus tẽpus habeat post imperiũ, & cõsulis iugẽ memoriã c atq; vocabulũ gloriosissimis nr̃is iudicibꝰ, & q ex maxima curia sunt (eò ꝙ honorare nobis placet dignos f nõ expẽdentes immesè) decẽtẽ damꝰ cõsolationẽ & nostro populo & aliis oĩbus, licet desperãtibus iã cãm: propterea qđ supfluũ est auferẽtes, vt cõsulatũ ĩmortalẽ g reip. statuamꝰ. Sub iaceat igitur (sicuti ꝓdiximus) nostra dispositio huic legi: cuiꝰ exẽplaria recõdentur in foro tuæ celsitudinis cum hac lege quam ad eam direximus. per tempora tñ glorioſissimos cõsules sancimꝰ ex solo tuo foro exẽplar descriptionis h accipere huic subditæ legi, vt secũdũ eũ oĩa dentur. ¶ Descriptionem nãq; ideo à sede tua dari volumus, vt nec ipsis liceat præuaricari, nec his q vocãtur breuiatores i, adulterãri aliqđ horũ quę à nobis disposita sunt: sed periculo custodiẽtiũ hãc descriptionẽ in foro tuę glorię, dari exemplar eiꝰ cũ subscriptione cingulũ habẽtis hoc cui nũc ipse præsides: vt ꝓ oĩa ĩadulterata maneãt quę à nobis dispoſita sunt. Difficultatẽ verò nullus habebit horũ qui ad cõsulatus veniũt honorẽ, si mediocrẽ ita faciens expẽsam in omni tpe fiet. Etenim omne quicquid hactenus consulatꝰ habentes honorẽ, & ex foro tuæ celsitudinis, & ex glorioſissimis ꝓfectis nostris, aut etiã aliũde permunificẽtiam nostram percipiebant, & nũc eis dabimus: ab eis quidẽ faciendas expẽsas abbreuiantes: à nobis autẽ largitatem non minorantes. Omnibus aũt à nobis dictis imperatoris excipiat̃ fortuna: cui & ipsas deus leges subiecit, legem animatã k cõmittens hominibus, eò ꝙ impatori quidẽ iugis & indesinẽs cõsulatus omnibus ciuitatibus, & populis & gentibus, in singulis quæ placent distribuẽti, aduenit: aut cũ ipse annuerit trabea l: ideoq; & imperij consulatꝰ per omnia sit sequens sceptra. Tua igitur celsitudo hanc m nostrãsuscipiens legẽ perpetuè eã in sua manere fortitudine procuret secũdũ omnem quæ in ea cõtinet virtutẽ legis. Scriptũ exemplũ Ioanni glorioſissi. sacrorũ prætoriorũ ꝓfecto, iterum exconsule & patricio. Script. exemplar Longino prudentissi. & glorioſissi. præfecto huius almæ vrbis.

k ¶ Sic papa dicitur habere oĩa iura ĩ scrinio pectoris sui vt in. c. j. extra de constit. lib. vj. vbi vide.

TITVLVS IIII.

Vt nullus mutuans agricolę, teneat eius terrã.

¶ *Prouisio inducta per legem pro agricolis cõtra priuatos creditores, extẽditur etiam ad milites. h. d. Bar.*

Imperator Iustinianus. a. Dominico ꝓfecto prætorio per Illiricum.

PRopter n auaritiam creditorum, qui angustia o temporũ abutentes, terrulas infelicium agrestium sibi acquirunt, propauco frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus quam primò quidem in Thraciam & in omnes eius prouincias, in præsenti autem in Illyricanas p patrias direxerimus: cuius exemplariũ q subdi etiam præsenti legi pręcipimus: vt ne priuati quidem homines putent legem contra se solummodo esse propositam: milites autem altiore nitentes fastigio, legem contra se non esse prolatam existiment. Vt ergo & tua magnitudo sciat quod communis hęc lex posita est & pro-

id est sicut in illa continebat quã misit ad illyricos de militibus:ita & hîc dicit vt subijcit.nec em facit mentionẽ de proxi.cõsti.licet qdã contra sentiãt.nã illa ad istam nullã habet cõiunctionẽ vel continuationẽ, licet loquatur de simili materia.

a ¶ Et prouincialibus.]id est ipsis paganis siue rusticis in locis illis tantũmvbi ipsa locũ habet:licet sequẽs constitutio sit generalis.

b ¶ Anteriore lege.] 10quã misim⁹ ad thracas gẽtes.

c ¶ NVLLVM *&c. id est mutuantem.sic.ff.si cer.pet.l.ij.§.j.*

d ¶ Tenere illi⁹ terrã. *ut.§.proxi.in rubri.facta solutione debiti,nõ prius vt.j.eo.§.sancimus.*

e ¶ Debet vsuram.]*S. 20 agricola, licet qdã dicãt idẽ in quolibet alio:ut dicemus.j.§.sin autem pecunias.*

REm duram.]Auaritiã.§.titu. pxi.i princ.

g ¶ Cõem omnibus.] At superior fuit localis 30quidã tñ dicũt hãc locale,scilicet in Constãtinopolitana tñ ciuitate:sed exîde extẽdi dicũt ad alias terras vt.j.§.sinaũt pecunias.Accursius.

h ¶ Administras.] loquit Agerochio cui hęc constitutio mittitur.

i ¶ Dantes.]s.credito 40res mutuò illis rusticis.

k ¶ Nõ minorẽ.]imo maiorẽ,cũ maior sit pœna inter hoîes & vicinos cõuersari,&eorũ nõ posse vti suffragio quã si esset ab eis remot⁹? vt C.de apo.l.hi q sanctã.

k ¶ Minorẽ.]i.p incur 50sionẽ non minorẽ quã sit barbarica.Accursi.

l ¶ Alia specie.]aliàs aliãs peciem.

m ¶ Aridis.]sunt autẽ aridi qui adinuicẽ cõmisti non confundũtur: sed liquidi confundun tur:vt vinum, mel,& similia:vt institu.de rerũ 60diui.§.si duorũ.&.§.p si frumentum.Sed nun quid hoc ius qđ est in aridis hîc constitutum, & in liquidis locum habet? Rñ.nõ:imo stamus iuri antiquo vt vsq; ad duplũ possit esse acceptio sicut in vsura nauticavt.C.devsu.l.olei.nã vt in nauti.pecunia est 70 piculũ dãtis mutuũ:itã itali mutuo si fruct⁹ medio tpe efficiunt deteriores.i.vilioris pretij, vt.ff.de naut.fœ.l.fœnerator.in fi.etiã nudo pacto:vt in illa vsura nautica:vt.C.de vsu.l.fruméti.cũ em hîc hoc nõ mutet,nec nos dictũ ius 80antiquum prohibemus Accursius.

uincialibus[a] & militibus & oî cĩ gulo,nulla excusatione cuidã cõpetẽte:ideo ad tuã sublimitatẽ prę sentem legẽ destinauimus:scituris militibus qui præsenti legi nõ esse obediendũ existimãt, q cingulo denudati,inter priuatos habebun tur, pœnis quas ĩ anteriore legeb posuimus, prius nihilominus sub iugandi.

TITVLVS V.

Nullum credentem[c] agricolę tenere [d]illius terrã,& quantã debeat vsurã[e] dare.

¶ *Nullus credens agricolæ pro debito teneat terrã eius & si crediderit aliquos fructus aridos pro quolibet modio nomine usurarũ in anno percipiet octauã partẽ modij.Si uerò pecuniã mutauerit,pro quolibet solido accipiet unã siliquam.Ange.*

1 dẽ Aug.Agerochio clari.præsidi Aemi mõtis in Thracia.

REm durã atq; inhumanã, & quæ vltra oẽm pietate & auaritiã fit, p sp exim⁹ iege saluberrima sanare: & cõem oîb⁹ g deponere medicinã,non tantũ in præsentis necessitatis tẽpore,sed etiã in omni æuo futuro. Venit em ad nostras aures, quosdam in Mysia sęda, puincia quã administras h, auare necessitate tẽporũ captata, quosdã fœneratitios fecisse cõtractus, & paucã mẽsurã fructuũ dãtes, iterrulas eorũ abstraxisse, & ex hac cã quosdã colonorũ fugæ latebras petisse, & alios fame esse necatos, & tristissimam pestẽ hoîes inuasisse,incursione barbarica nõ minorẽ k. ¶ Sancim⁹ itaq; oẽs hmõi creditores,quãtũcunq; vel tritici vel hordei,vel in alia spẽ l q̃ in fructibus aridis m est,crediderit,hoc reddito ĩ presenti cũ parte modij octaua pro singulo modio in vno quoq; anno p̃standa,terrulas n colonis restituere, nemine penitus eorũ audẽte terrulas detinere sub occasiõe fœneratitię cautiõis,siue ĩ scriptis, siue sine scriptis credita sint contracta. ¶ Si autem pecunias dedit:nihilampli⁹ q̃ siliquã o vnam pro singulo solido annuã p̃

Siliqua quid sit.

n ¶ Terrulas.& hoc iõ sic dicit,vt denotet vtilitatẽ rei & creditoris au a. cunt esse.viij.arg.eius qđ hic de octaua fructuũ dicitur.vel dic esse gen⁹ filiũ.& not.q per legem statuitur cert⁹ modus usurarũ in certo genere

o ¶ Siliquã.]Siliqua est vt Isidorus interpretat xxiiij.pars soli.alij dimonete qđ verius est.vel.iiij.pars vnciæ: vt.ff.de annu.lega.l.liberto.§.

holmvt in rusticis:vt hîc.sic & aliâs lex statuit certas vsuras,vt.C.de his q̃b⁹ vt indig.l.j.&.j.de alu.& emphy.§.hoc etiã super.

p ¶ In oẽs extẽdimus.]Hîc colligũt quidã q hodie vbi sunt usurę arctãdę & accessiões per hãc cõstitutionẽ vt iã nõ valeat imo sit correcta lex.C.de usur.l.eos.§.superhis.& facit etiã pro

stare:Et hanc saluberrimã legẽ in oẽs p extẽdimus,ex p̃senti qdẽ tpe initiũ q accipiẽtẽ,ĩ oẽ aũt ęuũ modis oîb⁹ obseruãdã:vt si q̃ñ fuerit triticumvel hordeũ fœneratũ,vel alij aridi fructus,creditores tã qđ dederũt accipientes,q quam p usuris octauã modij partẽ annuã pro singulis modijs vel siliquam pro singulo solido,secundũ hunc modũ,inquantũ fœnus p̃mãserit,percipientes:siue terrulas, siue aliud pignus acceperũt,boues fortẽ vel pecora vel mancipia, hæc modis oîbus reddere, & hanc legẽ cõem oîbus esse,humanitate & pietate gaudentẽ, & omnibus egenis consolentẽ, & creditorib⁹ r mediocre solatium afferẽtem. ¶ Hęc igitur quæ à nobis statuta,sunt, claritas tua in oî prouincia quæ tuo more ratione gubernatur, obseruare festinet:scituris oîbus s creditorib⁹ q̃ si aliqd præter hæc cõmiserint, exactione cadẽt t. & cui fœnus ablatũ est,hoc habebit solatiũ, vt ip se qdem secur⁹ degat: auarum aũt creditorẽ videat in suis pecunijs patientem iacturam.

TITTLVS VI.

De restitutiõib⁹, v &ea quę parit[x] in.xi.mense post mortem viri.

¶ *Res restitutioni subiacentes alienari prohibentur,nisi propter cãm dotis uel donatiõis propternuptias: propter quas causas alienatio permittitur.Bar.*

mp.Iustinian⁹.a.Ioanni glorioso.sacrorũ per Oriẽtẽ p̃toriorũ præfecto,iterum exconsule & patricio.

DEcursio & varietas humanę naturę paulatim egens curatione,non aliter ad bene se habendum reuocatur(licet prima eius y gubernentur principia)nisi etiã qđ particulariter ei resistit,corrigatur z sicq; cõstituatur sub tranquillitate & quiete,vt legi, a conueniens est:quale scilicet quiddam etiam nunc emergens,ad legis, b nos op⁹ adduxit. ¶ Scim⁹ em q etiã dudũ de restitutionib⁹ dubitabatur: & si contigisset quasdam hypothectas obligari eius qui restitutio-

a *Videhoc melius i t. de usuris.in antiquis.itẽ li.vj. decre. quia magis spectat ad forũ ecclesiasticũ quã ad secularẽ discernere de usuris.*

Agricolæ priuilegia.

Pignoris obligatũ alienarinõ potest

aliquo perempto,nõ est opus alia perscrutatiõe deinceps:vt.§.de nõ eli. §.finimus.in fi.§.col.j.&.ff.de re.du.l.si is.§.vtrũ. z ¶ Corrigatur.] corrigendo alias exceptiones quę non placent,& dimittendo q̃ placent.

a ¶ Legi.] subaudi sit,sed sine eo subaudito legi potest.Accursius.

b ¶ Legis.]quã modo ĩcipiet scilicet ĩ.eo.§.quã ob rẽ.hîc aũt primo trẽs dubitatiões ponit quas nõ soluit.sed tu solue vt ibi dicim⁹ circa lite.

Periculum

a ¶ Periculum.]scilicet obligationis secundùm Albe.
b ¶ Restitutione.]hanc primā dubitationē non soluit,sed solue vt di xim⁹ in ſū.de leg.§.ij.& C.cōia de le.l.j.quę dicūt q̄ nō ſunt obligatę.
c ¶ Multa.]ſ.quęſtio:vt ſubijcit.& eſt ſecunda dubitatio quā nō ſoluit.
d ¶ Quęſtio.]& erat bene faciēda hęc dubitatio cū hæc verba diuerſa adinuicem ſignificēt.Nā vbi rogat reſtituere qđ hęredi ſuperit qñ moritur.ſ. hæres ſufficit ſi
20 quartā reſeruet:vt.j. de reſtit.§.ſinautē.col.vij. Si verò ſimpliciter:tunc quarta deducta dodrātē reſtituere:vt.C.ad treb.l.j.&.ij.aliàs enim niſi in ter verba eſſet vis,nō eſſet quęſtio faciēda:vt. C. communia de le.l.ij.quę huic rñ.eſt contraria.
30e ¶ Res.]nō ſolùm res illius qui grauabatur reſtitutione.
f ¶ Poſt detentionē.] hoc verbum non erat ne ceſſe p̄ teſtatorē dici &c.
g ¶ Et introducebant.] vt patet.C.communia de leg.l.j.& eſt hic tertia q̄ſtio:ſed hanc dicit ſe ſol-
30 uiſſe: vt ſubijcit.
h ¶ Ex inopia.]ſcilicet actione in rem.
i ¶ Legem.]vt.C.cōmunia de leg.l.fi.§.ſed quia noſtra maieſtas. Accurſi.
k ¶ Alienari.]irreuocabiliter.qđ verbū alienatiōis ad eos actus referē ppriè p̄ quos dāniū trāſ-
40 fert:vt.C.de fun.do.l.j. ſed largè & ad pignoris obligationē trahit: vt.ſ. de nō alie §. alienatiōis. col.ij.ſed certè hęc litera videt ſibijpſi contraria. Nā phibet primò alienationē:ergo ſi fiat, nō valet:cū q̄q̄d fiat cōtra legē,nō valet.vt.C.de leg.
50 & cō.l.nō dubiū.ſed ſtatim ſubijcit qđ ambulat cū ppria fortuna alienatio:ergo valet.Sed dic q̄ valet.l.interim, non aūt valet.ſ. irreuocabiliter. nā exiſtēte cōdi.reſtōnis firmat alienatio, & hoc ppter phibitionē: vt patet.ff.de le.j.l.ſi fundū.&
60 ff.quēad.ſer.ami.l.is cui. §.fi.&.ff. de fideicō.li.l. generaliter.§.quoties.in ca iu tñ etiā interim nō valet,vt ſi velit alienare manumittēdo.Et eſt rō: qa nō poſſet reuocari facile vt alia relicta:vt.ff.q & à l.gñaliter.§.ſub cōditiōe.niſi in teſtō manumitteret iſte rogatus: quo caſu & teſtamēti fauore & libertatis valet:vt.ff.ad treb.l.quidam §.ſi quis fi-
70 lium.ſed cū quarta maneat apud grauatū,quare nō valet alienatio quatenus durat quarta,vt & alias.ſ. de nup.§.qm̄ infirmas? Rñ.imo valet: vt ff.ad treb.l.marcellus.§.res.qđ ergo hîc dicit poſſe reuocari, dic eſſe verum ſi vltra quartam ſuam alienet vel obliget.Accurſius.
l ¶ Reuerti.]ſic.ff.de cōtrahen.emptio.l.alienatio.ſic.ff. vt in poſ.leg.L ſi fideicommiſſorum.j &.ij.reſpon.
m ¶ Lex.]ſcilicet.C.communia de lega.l.fin.
n ¶ Lōgęuaeſt.]i.inueterata ſcđm Al.ſed certè nō poterat haberevltra x.annos,vel.xj.cū illa & iſta ſit Iuſtiniani,nec ipe impauerat tpe huius legis niſi.x.annis vel parū plus:vt.j.vt ppo.no.impa.§. pen. aliàs lōgęuū
80 p̄.c.annis poniť: vt.j.hęc cōſti.innouat in pri.col.vj.&.C.de ſa.ſan.ec.l.ſi.
o ¶ Quod prędiximus.]ſcilicet in prin.huius titu.
p ¶ Indigere.]aliàs oſtēdere:& tūc repete oſtēderet dico .l.ſ.illā.C. cōia de leg.l.ſi. Sed quare dicit indigere quadā exceptione:imo duabus exceptionibus.ſ.dotis,& antenup.do.vt declarant ſequentia.
q ¶ Ex his leſi.]ſ. quę.ſ.dicuntur in dicta noſtra lege.
r ¶ Dotem.]ſuam.
s ¶ Dabat.]ſ pactum in caſu mortis viri factum:vt.j.eod.§. quāobrem.

ne grauabatur,plurimę contentionis erat negotium,ſiue oporteret etiam res quę reſtitui iuſſę fuerāt, periculū[d] pati,ſiue ſolas ei⁹ q̄ grauabatur reſtitutione[b].& multa[c] q̄dam erat etiā circa ipſam verborū differētiam quęſtio[d],vtrū defunctus pręcepiſſet res[e] quę manerent poſt mortem eius qui grauabatur reſtitutione,oporteret reſtitui:an abſolutè reſtitui qđ relictum erat,pòſt detentionē[f] legitimę partis iuberet: & introducebantur[g] etiam fideicommiſſi perſecutiones,& ex inopia[h] in remiſsiones: & plurimi alij & varij & inſolubiles penè prędictę in rē miſsionis circuli. Sed tanquā nos dudum hoc ſanantes,legem[i] ſcripſimus,modis omnibus prohibētes reſtitutione grauatas res aut alienari[k] aut obligari:ſed cum ppria ambulare fortuna: & apud quencunq; fuerint,nō manere firmè:ſed reuerti[l] ad illum cui dari iuſſę fuerunt. Et facta lex[m] iam quodam modo longęua eſt[n],& in iudicio approbata frequentatur, ſed futurum erat quod prędiximus[o]:vt(qđ ferre omnia conſuenit) tempus oſtēderet indigere[p] quadam exceptione neceſſaria legem. Adierunt em̄ nos viri & mulieres ex his[q] leſi. Moriente nāq; viro vxor quidē & dotē[r] exigebat & donatiōis ante nuptias factę[s] partem,ſeu propter nuptias, quā viri mors ei dabat[t]:defuncti verò frater aliūde vendicabat res, &[v] patris proferebat voluntatē, & trahebat[x] mulieris res[y],dicens fratrem quidem ſuum eas[z] expendiſſe:ſe verò apud mulierem videre paternas res,quas pater non exiſtentibus filijs reſtitui pręcepe rat ei[a] & recipere ex oīb⁹[b] eas inſtabat,neq; ceſſabat donec ſatisfactio leginoſtrę[c] per oia p̄ueniret.Sed ingemiſcebat iuſte mulier,& dicebat iniuſtū eſſe quaſi p deceptionē dn̄m quidē virum fieri dotis toti⁹: & ſi p̄mori mulierē cōtigiſſet,lucrū habere ſcđm pactum: quia verò vir mortuus eſt ſe ignorāte reſtitutionē,amiſsionis piculū ſuſtinere.Sed huic quidem data eſt negotio forma[d] quābene ſe habere putauimus. ¶ Kurſus[e] aūt alter[f] ſupplex[g] apparuit dicēs vxoris patrē ſubſtantiā ei⁹ ſubſtituiſſe[h] alijs ſuis filijs paruāq; partem ſolā apud eā iuſſiſſe manere:& magnū ſibimetīminere piculum ſi ſuę quidē ſubſtātię periculū pateret,& circa dotis reſtitutionē, & circa totū ex dotalib⁹ inſtrumētis ſup antenuptiali donatiōe pactū: ſibi verò nihil liceret p̄mereri horū p̄pter ſublationē & reſtitutionē. Hęc nos merito cō mouerūt,& in melius arbitrati ſumus noſtram corrigere legē,quā ſubiectos deſpicere,periculū ſuſtinētes, maximè in nuptijs:quarū nihil eſt hoī bus vtilius,tanquā ſolis facere homines valētibus[i]. ¶ Quāobrē prę ſentē ponim⁹ legē,oīa quidē alia prioris ànobis poſitę cōſtitutiōis rata manere volētes. hoc verò innouātes ſolūmodo,vt ſi q̄s deceteroreſtitutionē fecerit[l] ſuarū rerū primū quidē ſeruet filio legitimā partē,nō quartā(hocem̄[m] emēdauimus,inopiā[n] ei⁹ plurimā reprehēdētes) ſed tertiā[o] †modis oīb⁹, aut mediā ſcđm filiorū numerū[p]. deinde ex reliqua ſubſtātię pte[q], ſi non ſufficerit[r] legitima pars ad

a ¶ Et patris.]teſtamento.i.cōis tā mortui fratris quā huius q̄ nūc petit bona, cauerat em̄ forte communis hic pater vt quicunq; eorum prę moreretur ſine filijs,ſuperſuti partem ſuam reſtitueret.
x ¶ Et trahebat.]ad ſe. y ¶ Res.]id eſt dotem.
z ¶ Eas expendiſſe.]i.conſumpſiſſe cùm fortè dos erat ineſtimata.aſs em̄ eſſet mariti piculo. ne valeret hęc allegatio fratris.ſic.ff.ſol.matrim. l.eſtimatę.
10a ¶ Ei.]i. ſuperſtiti.
b ¶ Omnibus.]ſ. alijs rebus mulieris. Vel dic ex oīb⁹.i.ab oīb⁹.ſ.eas poſſidentibus nedum à muliere.Accurſius.
c ¶ Legis noſtrę.]q d. non ceſſabit niſi adimpleantur ei oīa quę in lege noſtra dicūtur:vt.C.cōi.
20 de le.l.fi.§.ſed quia.nam oīa volebat. Vel dic non ceſſabat donec hęc lex ſuperuenit:licet poſtea ceſſare eum oportuit.vt.j.e. §.quamobrem.
d ¶ Forma.] q.d. hæc quęſtio fuit de facto& determinata eſt. ſed illa determinatio non eſt in cor
30 pore iuris.
e ¶ Rurſus.]nūc cōqueritur vir.ſ.verò conqueſta eſt vxor.
f ¶ Alter.]vir.
g ¶ Supplex.]i.ſupplicans.
h ¶ Subſtituiſſe.]i. p̄reſtitutionem reliquiſſe.
i ¶ Valentibus.]vt ſ.
40 de nup.in prin. conſtit.
k ¶ Alia.]i.oēs alij caſus q̄ ſunt in.d.l.C. cōia del. l.fin.valeant p̄ter eum qui eſt in.d.§. ſed quia.
l ¶ Fecerit.]id eſt fieri iuſſerit.R.
m ¶ Hoc em̄.] aſs quid em̄ &c.& tūc interrogatiuè legas.q.d.nihil eſſet
50 q̄d correxiſſet.ſ. de tri. & ſem.§.j.colla.iij.quod falſum eſt: imo correxit omnes ll. quę dicebant quartam ſufficere ad filium excludendum: vt dicebat lex.C. de inoffi. teſt.l.cùm quęritur.& l. parentibus.aliàs eſt quidem enim. & tunc ponitur enim pro certe. Accurſius.
60 n ¶ Inopiam eius.] id eſt paruitatem eius quarte.
o ¶ Tertiā.]ſ ſeruet filio pater iubens fieri reſtitutionem ſuarum rerū.

†Concor. c. rair utius. in gl. ſup verbo trebellianum. poſt princ. ibi: hęc hodie extra de teſtamen.

p ¶ Numerū.]q̄d plene dic vt.ſ. de triē.& ſemiſ.§. hinc nos.
q ¶ Parte].ſ.complere volumus dotem antenupt.dona.
70 r ¶ Si nō ſuffecerit.]ſed nōne hanc legitimā debet habere ſine omni grauamine.vt.ſ. de triē.& ſe.§.prohibemus? Rñ.ſic,& ita habuit.ſed ipſe filius poſtmodū ſemetipſum grauauit cōſtituendo donationē,& pactum ſuper ea donatione faciēdo.vnde nō à patre ſed à ſemetipſo hoc grauamē ſenſit:quare de ſua legitima ſatisfacere debet donec durat:vt hic dicitur hęc eadem ponas ecōtra in muliere.& nota hic mirabile q̄a etiā vltra legitimam habet filius de bonis patris etiā cōtra velle ipſi⁹ patris.ſed hoc
80 nō eſt ppter ſe,ſed propter dotis vel donatiōis ppter nup.priuilegiū, vt ſubijcit:& hoc etiā niſi in fraudem nimiū ſe grauauerit: vt.j.eod §. hęc igitur omnia.Et hęc eadē locū habēt quādo filius dotē iam accepit,& ſuper dona.à ſe data pactū fecit vt lucretur mulier,vel ecōtra mulier donationem iā accepit,& ſup dote à marito lucrāda pactū fecit. Nam ſi hæc duo debita non poſſunt ſolui de bonis eius qui ad hoc tenetur,porrigitur manus,etiam ad reſtitutionē:vt ſ.eod.§. adierunt. &.§.rurſus.& etiā ad hunc intellectum poſſunt hęc verba accommodari:& vterq; intellectus verus eſt.Sed quid ſi fuerit extraneus hęres grauatus reſtituere? Rñ. retinet pro dote vel do.non tamen ſi ſoluit:vt in nouella.eod.titul. Accurſius.

Dos & donatio ꝓpter nnp. ſecundum perſonarũ merita cõſtituitur.

a ¶ Dotis.] aſs ad dotis.& ſcdm hãc literã pũcta ibi merita.& qđ ſubijcit excipere etiã ad reſtitutionẽ,id eſt de reſtitutione.ad hoc.i. ad hmõi oblationes dotis & antenup.do.Itẽ aſs aut dotis &c.&tunc puncta ibi excipere.& qđ ſubijcit etiãhoc ad reſtitutionẽ.ſ.denegãdã ſubaudi.Accur.

b ¶ Merita.] ſubau.etiã.& facit.ff.ad treb.l.mulier.§.cũ ꝓponeret.& no. hîc dotẽ cõſtituẽdam.& do.ppter nu.ꝓ honeſtate perſonarum:& merita.i. patrimonij facultatem,

10 & facit.ff. de iure dot.l. quęro.&.C.de nupt.l. ſi furioſi.in fin.

c ¶ Adiectũ.] neutraliter ponitur: & ſic exponẽ:qa primò ſatiſfiet de legitima donecdurat.poſtea verò ſubditur de reſtitutione vel.ad cõſtitutionẽ dotis vel etiam an

20tenup.dona. vel ad reſtitutionem:vt modo diximus.Accurſius.

d ¶ Quę cõmuniter.] ſic.ff.pro ſoc.l.actione.§. labeo &.ſ.de non alie.§. qa ẏo verſimile,ĩ fi.col. ij.&.C.đ cad.tol.l.j.§.fi. &.C.de iur.calũ.l.ij.§. ſed quia veremur.

Concor. gloſi. ſup verbo cõmunem. ĩ c.bonę memorię.extra de poſtu.pręl.& c.licet. iũcta gl. iup verb. vtilitas. extra de regu.

30e ¶ Et ante nos.]ſ.iuriſcõſulti & imperatores q dixeruntvt licet oĩabona obliget,tñ q̃dã excipiẽtur:ita ergohîc:vt.ff. de pigno.l.obligatiõe.& l.vel quę.&.l.deniq;. & l.ſequen.&.C.quęres pi. obli.poſ.l.j.

f ¶ Etiam ei.] ſcilicet vi

40ro.Accurſius.

g ¶ Poſtea.] id eſt poſt hanc legem.

h ¶ Reſtitutionib⁹.] ĩ in donatione.

i ¶ Nõ eñ.]verè meliorem ſententiam eligun⁹ &c.vt.ſ.prox.ibi,quomodo non nos &c.

k ¶ Leſionẽ.]i. in fraudem huius legis.

l ¶ Augmentum.] ẽt ſi non ſit dos conſtituta vel donatio ſecundùmfacultates.Accurſius.

m ¶ Vnũ.] duo eñ capitula hęc habet conſtitutio:vt patet etiam in rubri.& elt ſimilis proceſſus hîc,&.ſ.de nu.§. duo

60&.§.ſequenti.

n ¶ Appellant.]repete venerunt.

o ¶ Quas.] mulieres. Accurſius,

p ¶ Tres.]C.de ſecũ.nu. l.j.&.C.ex qui.cau. infa. irro.l. decreto.&. C. ad ter.l. ſiqua mulier.

q ¶ Legem.]ſ.de nup.§

70 primę.

r ¶ Parte noſtrę.]i. dictę cõſtitutionis.ſ. đ nu. §.ſi igiẽ.vſq; ad.§. ſi verò expectet.

s ¶ Hũc.] ſcilicet virum.

t ¶ Extulit.]i. extra ciuitatem ad ſepeliẽdum portauit:mortu⁹ eñ eſt. ſic.ſ.de noneligen.§.j.in

80 prin.collat j.

v ¶ Aapparcat.]ſ.nũc. nam ex eo quod nũc malè fit,pręſumitur[a] & tunc malè factum: vt hic,&.C.de adulter.l.ſi quis a ſumitur:vt.ff.de re.mili.l.non omnes.§.à barbaris.&.ff.de action.l.ſi cui. §.hiſdem.&.C.de inoffi.teſtamen.l.iij.

a Vide de hoc.in.c.cũ in iuẽrute. extra de ꝓſumpti. vbi ad hoc bo. textus.

x ¶ Perfecto.]idẽ dico & ſi circa.xj.menſem erat à quatuor vel quinq; dotis [a] aut antenuptialis donationis oblationẽ:noneſtè & ſcdm ꝓſonarũ qualitatẽ & merita [b] excipere etiã hoc ad reſtitutionẽ ſecũdùm qđ adiectũ [c] legitimæ parti dotẽ aut antenuptialẽ facit donationẽ. ¶ Sancimus eñ ſcdm hunc modum excipi modis oĩbus ad reſtõnem nuptialia documenta, & ſuper his factas alienatiões authypothecas: & velſi grauata ſit perſona aut viri aut mulieris reſtõne tali:liceat ei etiã nũcupatam ante nuptialem ſeu propternuptias donationem offerre,nihil quantum in illis rebus reſtitutione valẽte, & ſi mulier reſtitutione grauetur nõ impedimẽtũ ad dotis oblationem fieri.ea eñ quę cõiter d †oib⁹ proſunt:ijs quę ſpecialiterq̃buſdã vtilia ſunt,pręponimus.ſitq; hoc nuptialib⁹ donationibus & harũ exactionibus priuilegiũ.Si eñ & ante nos [e] exgñalibushypothecis plurima per pręſumptionẽexcepe runt(cũ vtiq;nõ ita nobis neceſſaria cõſiſtãt)qũo multo nõnos ex maiore & meliore cauſa nuptialiũ lucrorũ exceptionẽ faciemus?

¶Mulier de reſtituendo grauata,non conſtituit de nouo ex rebus ſubiacentibus reſtitutioni dotem,uel uir donationem propter nuptias.Ange.

¶ Hęc igiẽ oĩa futuro cõferimus tẽpori,etiam [f] poſtea [g] faciẽdis reſtitutionib⁹ [h] ſcdm hanc legẽ. nõ eñ illarum cõcedimus fieri leſionem [k],vt ſiqua mulier paruam habens dotẽ,deinde legẽ cognoſcẽs noſtrã,aut ſi quis vir mediocrem fecerit antenuptialẽ donationem. ad circunuentionem legis velit augmentũ [l] aut dotis aut antenuptialis donationis facere:& hoc trahere ad inſidias reſtitutionũ.hanc eñ perimimus circũuentionẽ,nullam vtilitatem habere cõcedentes facientibus augmentum:quãtum ad reſtitutionis leſionẽ, purã futuro tẽpori noſtrã ſeruantes legẽ.

¶Mulier intra tempora luctus nubens,ita q̃ ſit certum ex primo matrimonio ſobolem,non exiſtere:illi pœnis punitur quas patitur ſtando nubens intra tempora luctus.Angelus.

¶ Vnum [m] ſiquidem hoc capitulũ eſt pręſentis legis:ſcdm verò illud de mulierib⁹ quę poſt priores nuptias ad ſcdm venerũt mr̃imonium antequã annus expleretur quẽ lugubrem leges appellãt [n]:quas [o] puniebãt cõſtitutiões tres [p] ante nos imperantiũ: & nos inſuper de his ſcribẽtes legem [q] cũ q̃buſdã correctionibus,etiã ſuper his ſancitain breui quadã parte noſtrę [r] legiſlationis tetigimus:ſed impudẽtiſſimum quoddã nũc acceſſit,qđ ĩ noſtris prouenire tpibus nolebamus. Quãobrem nobis rectè placuit emendatione dignũ exiſtimare. Mulier eñ ad virũ veniẽs,hũc [s] extulit [t],vt appareat [v] etiã ſuperſtite eo nõ caſte viuere cogitans. nõdum eñ cõpleto anno.xj.menſe perfecto [x] peperit:vt nõ eſſet poſsibile dicere quia de defuncto fuiſſet partus.neq; eñ in tãtum tẽpus cõceptionis extenſum eſt.Et qm̃ etiam hęc vna eſt pœnarũ earũ [y] quę acerbas nuptias faciũt,vt vxor mox [z] cadat antenuptiali donatione à viro data,& repentè eam amittat [a]: & neq; vſum habeat:rectè filij ſic mirabilimatris partu iniuriati, antenuptialem patris poſcebant accipere donationẽ,& nõ lucrari valere mulierẽ ꝑ virũ quẽ ſic velociter dehoneſtauit illa. Sed quomodo dicamus verba illius [b], erubeſcimus [c]. Nõ dignã ſe dicebat eſſe vt caderet:q̃ legẽ [d] noſceret de legitimis loquẽtẽ nuptijs.ſibi verò nõ fuiſſe nuptias niſi primas.porro [e] partũ hũc eſſe opus naturalis concupiſcẽtię. Sed quia hæc [f] etiã decies milies [g] alijs ſubiaceret caſtigationib⁹ [h] cõmittẽdo ſtuprũ [i],ĩdubitatum eſt, & pœnis [k] illis eã non priuabimus:interim eñ parcimus [l] defuncti filijs. Inferimus aũt ei antenuptialis donationis amiſsionem & in hoc caſu: quã [m] cõſtituit lex ſup eis q̃ ad legitimas [l] accedũt nuptias ĩtra lugubre tẽps. Si eñ illas lex inultas nõ relĩqt,licet legitimas nuptias celebrãtes, eõ ꝙ fortè ſuſpicio fuerit ne qua prędextiterit ſuſpicionis malignę [n] cauſa ad ſecũdum maritũ,eò qđ velociter ad nuptias feſtinauit: qũo nõ hic vbi cã non per ſuſpicionẽ eſt ſolam, ſed hoc ipſo increpatio manifeſta,& indubitata [o] ꝑbibit ſi ſolùm fornicaretur mortuo marito.quia hîc & alia ratio eſt.l.tur batio ſanguinis.vt.ſ.de nup.§. & inſuper.Accurſius.

Mulier ꝑ decem menſes & duos dies ꝑtfilium portare.

¶ Dies [a] ſunt ſex menſibus oportet ꝙ portetur:vt.d.l.inteſtato.dicitur.&.ff.de ſta.ho.l ſeptimo. Sed quid ſi ẽ natus in.xiiij.vel.xv.menſe poſt viri mortẽ? Rñ.idẽ,cùm certum ſit & ex marito non eſſe. & ante annũ cõceptũ eſſe: & ita inuenies ſi benè cõputes vſq; ad.xix.menſes natũ

10 à.x.menſibus.ſ. nec eſſe ex marito conceptum,& ante annũ conceptũ, & ita habebit locum pœna hui⁹ cõſtitutionis. nam quare aliud eſſet in alio tali tpe quã iſto.ſ.xj. mẽſium:ratio reddi nõ põt. ſit ergo idẽ:vt.ff.de ver. obli.l.à titio. in fi. ſed ſi

20 poſt xix menſes ſit nat⁹, põt eſſe cõceptus poſt annum luctus. & ſic ceſſat pœna huius legis.

y ¶ Earum.] ſ. mulierũ.

z ¶ Mox.] id eſt ſtatim.

a ¶ Eã amittat.]vt.ſ. đ nup.§. ſi igitur.

b ¶ Illius.] ſcilicet mulieris.

30c ¶ Erubeſcim⁹.]dicimus tamen vt ſubijcit.

d ¶ Quia legẽ noſceret.]ſ.de anno lugubri, quã habemus.C.de ſecũ. nup.l.j.&.ſ.de nupt.§.ſi igitur.

e ¶ Porro.]hęc põt dici ſecũda ratio. & facit ad hãc rationẽ.ff.ad legẽ a-

40 quil.l.ſi ſeruus ſeruum. §.ſi fornacarius .in fi.§.

f ¶ Quia hęc.]ſ.mulier. & loquit Iuſtinian⁹ ſanciens,in caſu quęſtionis de facto quam habebant filij cum matre:vt.ſ §. & qm̃.vſq; huc. ſed,j.§. vñ ſancimus.ſanciens generaliter: aliâs eſſet ſuper-

50 fluum vnum eorum.

g ¶ Decies milies.] & hoc colore loquendi hyperbolicè plerunq; vtitur hic liber:vt.ſ.de hęre.& falci.§.exhęredatos collat.j.

h ¶ Caſtigationib⁹.]i. delictis in quibus caſtigantur.

601 ¶ Stuprũ.]quod in viduam cõmittit̃vt.ff.ad l.iul.de adul.l. inter libe ras.§.ſtuprum.Accurſi⁹.

k ¶ Et pœnis illis.] quasſuſtinet mulier que intra tẽpus luctus nubit vt probatur ſtatim.Acc.

l ¶ Parcimus.]id eſt ſubuenimus.

70m ¶ Quã.]ſcilicetpœnam.

n ¶ Malignę.]Pręſumitur enim non caſtè vixiſſe penes primum, & tractaſſe eius mortẽ:vt.ſ. c. §.ſed quid erit vbi mulier cogitur vltra annũ expectare: puta vſq; ad quinquennium. & ſi nu

80 pſit,perdit dotem & donationem, vt.ſ.denu.§. ſed &captiuitatis.& §.ſi verò vxorẽ?Rñ. nõ ita ꝑ

Manifeſta probatione non egent.

o ¶ Et indubitata.]Hîc collige manifeſta nõ indigere pbatione.ſic.ff. de dote pręle.l.j.in fin.&.ff.de verbo.oblig.l.continuus.§. cùm ita.&.ff. qui ſatiſd.cog.l.ſi verò pro condemnato.§.qui pro rei qualitate.

a ¶Relinquens.] q.d.non debet relinqui inultum.
b ¶Circa terminũ anni.] idẽ postea intra.xix.menses.vt.ſ.eo.§.dixim⁹.
c ¶Castitate luxuria.]i.nõ debet habere plus luxuria quã castitas.& facit.C.de dona.ĩter vi.& vxo.l.ſi ex volũtate.& ff.de do.inter vir.& vx. l.iiij.& ff.quod vi aut clam.l.ſeruius.& ff. ad turpi.l.j.§.accuſationem.
d ¶Spem ſcripturę.] i.ſcriptę dona.ppter nu. vt.ſ.diximus. ibi, vnde ſancimus.
e ¶Legitimas.i. primas
10 vt dicũt. vel die ſedas:qa cùm nõ poſsit ĩpunè face re nuptias, facit hoc vt ſ.ibi, nõ dignã ſe &c. & ſic no.dici legitimas nu. ante annum:& tñ puniũ tur.& ſic no.dici aliquid eſſe legitimũ qđ pœnã mereť.ar. cõtra.C. de adul.l. gracchus.ſed certè
20 matrimoniũ hic nõ pu niť,ſed nimia feſtinantia. Item qđ dicit de ſtupro poſſe eã accuſari:ẽ cõtra C.de adul.l.ſi ea.Sed nõ eſt cõtra. Nã licet dicat ibi adulterij,exponimus tñ.i.ſtupri.ne cõtradicat ff.de adulť.l. ſi vxoris.§. plane.Sed dic ibi eſſe v-
30 xorem:hîc viduã.Itẽ ibi palam ſe ſubijciebat. hîc nõ:vt.C.e.l.q̃ adulteriũ. Sed quid de muliere tutrice filiorũ: nunqd erit idẽ? Videtur q̃ ſic:vt.ſ. de nup.§. ſi verò tutelã. Sed dic cõtra cũ hoc nõ inuenias expreſſum.vt.ſ. de admi.offi.in ſacris ap.
40 §.fin.in fin.
f ¶DE TABELLIONIBVS &c.
g ¶Hoc expeditur. j. eodẽ uſq; ad.§. illud.
¶Et ut protocola. hoc expeditur.j.eod.§.illud.& expone ut ibi.
h Itẽ paulo ante.]Non q̃ ſit ſcripta aliqua lege: ſed đ facto fuerat illa lis. Accurſius.
i ¶Documentum.]id eſt charta quædam.
k ¶Eius.]ſ. mulieris.
l ¶Non habens.] dictum documentum.
m ¶Ignara.] ſcilicet dicta mulier.
n ¶Tabellione.]Tabellio erat minor, tabulariꝰ maior:& magiſter ſtationis maior vtroq;.magiſtrũ aũt hũc adiuerũt cõtrahẽtes,& ipe cõmiſit tabulario audiẽtiã.tabulariꝰ aũt tabelliõi ſcribẽdũ cõmiſit.vt ꝓbãt ſequẽ tia.ſũt aũt & alia multa noĩa horũ publicorũ ſcriptorũ.vt.C.đ tabel.ĩru. &.l.fi.&hoc ſihabes ĩ litera à tabelliõe & tabulario.aſs eſt & tabularij ſub ſcriptionẽ &c.& tũc idẽ eſt ſenſus. Alij dicũt ꝓ eodẽ poni vtrũq;:& dicũt, & pro .i.Sed primũ veriꝰ eſt. & ſic fuerũt duę delegatiões,vt dictum eſt.
70 o ¶Tabulario.]à tabulario dicit cõpletũ,eó q̃ dixit vel mãdauit tabellioni ſcribendum.
p ¶Eius.]tabellionis:vt.j. patet ibi, & ille &c.
q ¶Oſtendens].prædictum documentum tabellionis.
r ¶A ſe delegata.]i.dicit q̃ nõ mãdauit vt ſcriberenť q̃ ſcripta ſunt.
s ¶Qui]ſubaudi ille.
t ¶Audiebat.] ſcilicet iudex &c. Accur.
v ¶A tabellione.]ſ.cui vltimo fuit hoc mandatum ſcribendum.
x ¶Veritatẽ.]optimè ſumitur hic arg. q̃ iudex omnibus modis labo-
80 y ret ad veritatem quęrendam.ſic.C.de eden.l.is apud quem.
¶Deduxit.]aſs adduxit & aſs deduxit.i.fecit deduci.i.venire corã ſe.Azo.
z ¶Ille.]ſcilicet tabellio.
a ¶Cõpletiõis.]i.ſubſcriptiõis ſuę.nã ipe tabellio ſcripſit & ſubſcripſit
b ¶Noſſe.]i.neſciebant qualiter contraxerunt.
c ¶Horum.]ſcilicet diſcipulorum qui erat tabularius.
d ¶Commiſiſſe.]ſcilicet dictum magiſtrum.
e ¶Suorum.]ſcilicet diſcipulorum,

ta eſt delicto,oĩm impijſsimꝰ iſte partꝰ,noxiã eã relinquẽs[a]? ¶Vñ ſancimꝰ ſiqd tale cõtigerit,& ãte luctus tẽpus pepererit mulier circa terminũ[b] anni,vt indubitatum ſit ſobolẽ nõ ex priori conſiſtere matrimonio:nodis oĩbus eã priuari ãtenuptiali donatiõe & ſcđm ꝓprietatẽ & ſcđm vſum:ſubdẽdã quoq; alijs oĩbus pœnis ac ſi ſecũdas eã cõtigiſſet ante luctus tẽpus legitimas celebraſſe nuptias. Nõ em aliqd amplius habebit caſtitate luxuria[c] †:ſed ſubijciať qdẽ & ipſa pœnis,piculũq; ſuſtineat etiã circa ſpẽ ſcripturę[d] ꝓpter ſtuprũ: vt neq; nuptias acerbas deſideret, neq; legitimas[e] nuptias maiore malo circunueniat. ¶Quæ igitur placuerũt nobis,& ꝓ hãc ſacrã declarata ſunt legẽ,tua celſitudo cognoſcẽs,ſolẽniter ꝓ ꝓgrãmata ꝓ priamanifeſta faciatvniuerſis.Data calẽ. Ianuar.Cõſtãtino.preſe. Beliſario viro clariſsimo.

TITVLVS VII.

De tabellionibus[f]:&vt ꝓ tocola[g] dimittãt in chartis.

¶ Tabellio à partibus rogatus debet per ſe audire negotium,& ipſemet ſcribere:nec alicui delegare poteſt.In urbe tamen Conſtantinopolit. duo ſpecialia circa tabellionis officium exercentur.Angelus.

Imperator Iuſtinianus.a.Ioanni præfect. prætorum exconiule & patricio.

Itẽ paulo ante[h] audiuimꝰ ꝓſenti legi ꝓbẽ tem occaſionẽ. Expſona quidẽ mulieris cuiuſdã ferebať documẽtũ[i] literas quidẽ eius[k] nõ habens[l],(erat em̃ harũ ignara[m]) cõpletũ aũt à tabellione[n] & tabulario[o],ſubſcriptionẽ eiꝰ[p] habẽs, & teſtiũ oſtẽdẽs[q] preſentiã.deinde dũ quędã dubitatio ſup eo fieret,muliere dicẽte nõ eſſe à ſe delegata[r] quęchartaloquebať: qui[s] item audiebat[t], quęrebat à tabellione[v] cognoſcere negotij veritatẽ[x]: deniq; tabellionẽ deduxit[y]: atille[z] literas recognoſcere dixit completionis[a] tabellionis,non tñ noſſe[b] aliquid horũ[c] quæ ſecuta ſunt.nec em ſibi ab initio penitus delegata,ſed commiſiſſe[d] cuidam ſuorum[e] hoc facere[f]:neq;poſtea veniſſe[g] ad completionẽ:ſed rurſus alij[h] hoc cõmiſiſſe. & is[i] qdẽ qui affuit cõpletioni[k], venit, nihil nec ipſe dicens[l] ſe noſſe.etem neq; ſcriptor fuit documenti:ſed ſolũ docuit quia ꝓſente ſe hoc dimiſſum ſit[m]:nec cui ab initio delegatũ eſt, inuẽtus[n] eſt.vñ niſi ꝓ teſtes iudex valuiſſet agnoſcere cãm pure,periculũ patiebať[o] vndiq;cadẽte negotij notitia.Et illud qdẽ cõpetentẽ meruit examinationem atq;decretũ[p]. ¶Nos autem credimus oportere vniuerſis auxiliari, & cõem in oĩbus[q] facere legẽ:quatenus ꝓpoſitis operi tabellionũ[r], ipſis ꝓſe oĩbus modis iniũgat[s] documentũ,vt dũ dimittiť[t] †, interſit[v];[x] & nõ aliter imponat chartę cõpletio, niſi hęc[y] gerãtur:vt habeãt vñ ſciãt negotiũ: & iterrogati à iudicibus poſsint quę ſubſecuta ſunt cognoſcere, & reſpõdere[z] maximè quãdo lras ſunt ignorantes q̃[a] hęc iniungũt[b] quibus facilis eſt[c],& icõuincibilis denegatio horum q̃ pro veritate ſecuta ſunt, documẽtũ.& ideo ſcribere põt:licet & magiſter apponat ibi ſignũ ſuum rõne maioris authoritatis,vt.ff.de eden.l. ſi quis ex argẽtarijs.§.j. nam quò ſigna ſunt plura in chartis,tantò cautiora ſunt inſtrumenta:vt.j.đ fide inſtrumento.§.oportet.col.vj.

f ¶Hoc facere.]ſubaudi.i.audire tenorem contractus.
g ¶Veniſſe.]ſcilicet dictum tabularium.
h ¶Alij.]ſcilicet tabulario. i ¶Et is.]ſ. magiſter ſtationis.
k ¶Completiõi.]ſ.audientię contractus.
l ¶Dicens.]tabellio.
m ¶Dimiſſum ſit.] .i. mandatũ vt ſcriberetur.
n ¶Inuentus eſt.]ſcilicet tabularius.
o ¶Patiebatur.]ſcilicet dicta mulier.
p ¶Decretũ.] per noſtram ſnĩam quãde facto tulimus:quę & fuit ius: vt.C.de le.& cõ.l.fi.ĩ pri.
q ¶In oĩbus.]ſ.hõibus: & oĩbus terris vt in no. e.ti.& ſic reproba quorũdã opinionẽ q̃ dicũt hãc conſtitutionẽ localẽ.ſed nos dicimꝰ gñalẽ:vt hîc &.ĩ.ibi,hoc cuſtodiri &c. niſi in duobus caſibus: vt.j.eod.§.penul.
r ¶Operi tabellionũ. i.ipſis tabellionibus. vt in nouel.eod.tit.
s ¶Ipſis per ſe.]& caue tibi:qa hęc litera tria dicit:etipſi tabellio.iiungiſiue mãdari inſtrumẽtũ. Itẽ & ꝓ ſe mãdat ſiue iniungit vt ipſemet ſcribat & nõ alij mãdet. Itẽ & debet audire ipſe idẽ verba cõtractus vſq; ad cõpletionẽ,vtſubijcit.& dũ dimittiť &c.olim aũt nõ erat ita:ſed dũ ibamꝰ ad tabellionẽ magiſtrũ ipſe nõaudiebat nos,ſed alij committebat audiẽtiam ſivolebat,& ille auditor nõ ſcribebat: ſed alij ſcribendum cõmittebat:& ipſe tm̃ audiebat: vt.ſ.eod.in princ. Hodie aũt & cõtractũ auditvſq; ad finẽ:& ſibi iniũgitur documẽtũ vt per ſe ipſe cõponat:vt hęc dicit, & põt eſſe ratio quare non poſſit ſic cõmitti: qa facere inſtrumẽtũ nõ cõpetit iure magiſtratus, ergo delegari nõ põt:vt.ff. de offi.eius cui mand eſt iuriſ.l.j.in prin. Sed nõ ne tota die videmus eſ ſe Florẽtię magiſtrũ ſtationis,& ꝓ eos fieri inſtrumẽta qui diſcipuli ſunt? Rñ.ibi audit cõtractum diſcipulꝰ,& ſibi iniũgit

Principis ſententia ẽ lex.

† Facit .c. inter dilectos. cum gl. ſup verbo.profice ret.extrađ fide inſtr. Cõcord.ẽt c.cũ olim. extra đ priuilegi.

Inſtrumẽti factio đ legari non poteſt.

t ¶Iniũgatur.] Hic no.ad hoc vt tabellio faciat chartã,oportet ſibi mãdari à ꝓtibus ſiue ꝙbo rogo,ſiue delego, ſiue volo,ſiue ſimilibꝰ.vt hic, &.ſ.in prin.ibi,nõ eſſe à ſe delegata.ſed aliud in teſte.nã fortuitꝰ valet vt.ff.de teſti.l.ad fidẽ,niſi in quatuor caſibꝰ:vt.j.de teſti.§.& licet.ĩ fi.§. Sed nũqd ẽ neceſſe vtrũq; cõtrahẽtiũ hãc mãdare? Rñ.ſic,licet forte poſſit diſtingui,an ſit gratia vtriuſq; ꝓiudiciũ:& tũc oportet vtrũq; mãdare:vt hic,aut ꝓ vno tm̃:& tũc ſufficit eũ mãdare cuius ſit gratia. fortè em̃ alter nũ quam mãdaret in cuius ſit ꝓiudiciũ:vt.ff.de ver.obl.l inter ſtipulantẽ.§.j & ita ſeruatur maximè in denũciationibus quę fiunt ab vno alteri ex varijs cauſis.Sed qd ſi nõ inuenit in inſtrumẽto qđ ſit mãdatum vel iniunctum à partibus? Rñ.preſumo ſemp eſſe iniunctum. vt inſtu.de inuti.ſtipu.§.ſi ita ſcriptum.& inſtu.de fideiuſ.§.fina,

Tabellio debet eſſe rogatus vt inſtrumentum recipiat.

a Falluntur de leui illiterati. Nec poteſt illiteratꝰ bñficium retinere vt per Inno.in cacum noſtris de conceſſi. prębend.

u ¶Dimittitur.]i.perficitur contractus.
x ¶Interſit.]tabellio ipſe.i.ſit preſens.
y ¶Niſi hęc.]ſ.tria quę dicta ſunt in litera:vt modo cautè notauimus.
z ¶Et reſpondere.]ſcilicet iudicibus.
a ¶Qui hęc.]ſ. inſtrumenta facienda. b ¶Iniungunt.] tabelliõi.
c ¶Quibus facilis eſt.] i.facile[a] põt decipi illiterati ꝓ mutationẽ ſcripturarũ, & non poterũt ꝓbare cõtrariũ:qa quãtũ ad eos res eſt incõuin-

Veritatẽ ſuper omnia debet quęrere iudex.

cibilis: si nõ potuerũt ipsi pbare cõtrariũ. quare illiterati à tutela excusantur: vt insti. de excu. tuto. §. similiter. secundùm quosdam. Itẽ à postulando repelluntur: vt. C. de postu. l. ij. secundùm quosdam. Itẽ à iudicando: vt. j. de iudi. §. j. Itẽ à clericatu: vt. j. de san. epis. §. j. &. s̃. quomodo opor. epis. §. neq; ex idiota. Accursius.

a ¶ Hęc.] quę dicuntur in hac lege.

b ¶ Ciuitate.] siue ĩ ꝓuĩcijs. hîc manifestè reprobatur eorũ opinio q̃ dicũt totam hanc constitutionem esse localem.

c ¶ Sciẽtibus.] s. tabellionib⁹. vel dic magistris.

d ¶ Preter hec.] i. discipulis suis iniũxerũt documenta componere: vt in nouel. eod. titu.

e ¶ Et qui.] i. discipulus.

20f ¶ Ad iniũgendũ.] i. audiendum id q̃d erat magistro iniũctũ, Accur.

g ¶ Et interest.] id est ad audientiam.

h ¶ Sustinebit.] Jaſs obtinebit. aliâs sustinebit. Accursius.

ä ¶ Quale.] scilicet susti nebat magister qui &c.

30k ¶ In ea.] s. statione.

l ¶ Ille.] scilicet magister.

m ¶ Cadet.] vt. C. de iu dę. l. iudęos.

n ¶ Vnus.] s. alius. si ille q̃ delegauit magister fortè non sit idoneus. & de his dicet j. proxi. §.

o ¶ Erit.] scilicet primus in statione.

40 p ¶ Ministrantiũ.] discipulorum.

q ¶ Illi.] s. magistro.

r ¶ Hoc agere.] i. cõuenire cũ eis q̃ instrumẽta cõponi desiderant: vt in nouellis. eod. ti. & sic no. q̃ nemo debet verecũdari facere ꝛtem suam.

s ¶ Ille vó.] repete q̃m.

50 & dic ille. s. discipulus.

t ¶ Illius.] s. magistri.

v ¶ Hoc egerit.] i. cõposuerit documẽtũ q̃d iniũctũ erat magistro faciẽdũ, ꝓ q̃d videbaꝛ eũ puniri. sed nõ punit, imò efficit primas stationis: vt dictum est. & ideo nõ punitur, vt hîc inuit: quia

60 obsequitur imperio patris vel domini: vt. ff. de reg. iur. l. velle.

x ¶ Eis.] s. magistris.

y ¶ In stationibus.] aliàs super stationibus. aliâs in stationibus.

z ¶ Iniũgitur.] i. discipulis. & facit. ff. de inst. l. quoniã. §. sed & cũ filio.

70a ¶ Tabellio.] surrogatus. vel dic, id est magister.

b ¶ Dãnificando.] quia statiõis habet redit⁹ integros, vt subijcit, neq; cadẽte &c. sed q̃s soluet hos redit⁹? Rñ. magister q̃ cõduxit. Sed nũq̃d repetit à discipulo q̃ nũc ibi est magister? Videt ꝓ nõ: qa suo delicto ꝓdidit: vñ exeodẽ facto pœnã &ꝓmiũ habere nõ debet. vt. ff. so. ma. l. si ab hostib⁹ §. fi. Sed veri⁹ est vt agat & repetat cõditione ex hac lege: satis em̃ punitus est de delicto: qa primatũ amisit: vt. C. de pœ. l. sancimus. Accursius.

c ¶ Et nõ ipse tabellio.] s. subrogat⁹. si em̃ ipe idẽ esset dñs stationis, nõ peteret reditũ à seipso vel à magistro q̃ est delect⁹. Nã miti⁹ debet agere cũ magistro suo quã cũ aliis. Itẽ exceptione doli ab eo repellit, cum

80 sibi restituturus est, vt modo diximus: vt. ff. de excep. do. l. dolo.

d ¶ Cadente.] scilicet domino.

e ¶ Oibus.] aliis fortè quędã pepigerat magister cum dño stationis ei⁹, quæ seruanda sunt inter eos: vt dicit

f ¶ Et per se cãm cõplere.] q. d. aut faciãt tria q̃ facere debẽt, aut eos cõtrahentes admoneant: vt per seipsos suos compleant contractus.

Leges g ¶ Raro.] qa tabellio impediaꝛ per se cõponere: nõ ideo semper hac non deter obiecta occasione dicat se velle alijs cõmittere. Vnde legislatores de his quę raro accidunt, nõ curant. vt. j. vt sine phi. ma. debi. & cre. §. j. col. vij. minant ꝺ raro accidentibus.

Fiant ergo instrumẽta cũ cautela, & per se omnia faciant: quia etiã si facta incidunt in dubium, nedum aliâs malè facta: vt subijcit.

h ¶ Dubitationẽ.] vt. C. quibus ad liberta. procla. non lic. l. final.

i ¶ Sed nec quęstus.] videbaꝛ em̃ q̃ ex quo hęc oĩa faciũt & per se, q̃ tota die habebunt q̃d faciãt: vñ min⁹ deberẽt accipere à quolibet, cũ ĩ alio recõpensentẽ: quia habent exercitiũ mai⁹: sed tñ nõ est ita: vt subijcit.

bitatum, vt nó possit (licet aliquid sit valde iustissimum) tñ suscipere quãdã solicitã dubitationẽ h, sed nec q̃stus i eorũ minores fieri per hoc, ꝓpter cótrahẽtiũ frequẽtiã occasionẽ habẽtes: cũ meli⁹ sit pauca agere cautè, quã multis interesse piculosè. ¶ Vttñ l nó venementer eis m dura n lex esse videaꝛ: nos conijciẽtes o humanã naturã, mediocres etiã eis leges nostras ponimus. ꝓpter tales em̃ eorũ fortè dubitationes p damus eis licẽtiam singulis q vnũ r ad hoc cõstituere, gestis apud clarissimũ magrum cẽsus felicissimę ciuitatis s solẽniter celebratis, & licentiã t eis v dare vt adelegentur x ei ab ijs qui venũtad eius stationẽ & documenta, & dimissis eis interesse: & nulli oĩno alteri in statione existenti licentiã esse vt aut delegetur ei initiũ y, aut cùm dimittuntur z interfit: nisi tabellioni q̃ authoritatẽ habet, aut a qui ab eo ad hoc statutus est. ¶ Si verò ꝓpter hoc fiat, & alter delegeꝛ: tunc subiacet pœnę tabellio q̃ authoritatem habet à nobis dudum b definitam, ipsis tamen documentis c ꝓpter vtilitatẽ cõtrahentium non infirmandis. Nouimus enim quia legis metu decætero & ipsi custodiẽt quę à nobis decreta sunt & documenta sub cautela facient.

¶ *Tabellio debet primò instrumentũ in protocolo redigere, ponendo diem instrumenti celebrati, & omnia opportuna, & in ea charta contractum scribere per extensum. aliter non tenet instrumentum confectum: quod habet locum in ciuitate Constantinopolitana. Angelus.*

¶ Illud quoq; ꝓsenti adijcimus legi, vt tabelliones nõ in alia charta pura scribãt documẽta, nisi in illa quę d in initio e (quod vocaꝛ ꝓtocolũ f) ꝓpta glorioſissimi comitis sacrarũ nostrarum largitionum

k ¶ Caute.] Vñ Salomõ ait: Melior est bucella panis sicca eũ gaudio, quã tota dom⁹ plena victimis cum iurgio. Itẽ meli⁹ est parũ cũ iustitia quã multi fructus cũ iniquitate. & facit. C. de vete. iur enu.

20l. j §. sed neq;. arg cõtra. j. de alie. & emphy. §. si verò contigerit. colũ. ix. Accursius.

l ¶ Vt tamen.] hîc incipit cõstitutio localis &c.

m ¶ Eis.] s. tabellionib⁹ Constantinopolitanę ciuitatis.

n ¶ Dura.] aliàs dira, a-

30 liàs dura.

o ¶ Cõijciẽtes.] id est cõsiderantes.

p ¶ Dubitationes.] s. an possent aliquẽ delegare: vl cõmodè possent facere si qua necessitate ad talia cogerentur: vt s̃. eod. §. & non fingant.

q ¶ Singulis.] s. tabellio

40nibus & oĩbus & singulis: vt in nouellis: eo. tit.

r ¶ Vnũ.] s. tabellionẽ: vt in nouellis eo. ti. sed q̃dã hñt vnã, & tũc dicv nã licẽtiã. i. semel voũ cõstituere. & erit idẽ ti el est⁹

s ¶ Ciuitatis.] Quidam habent in textu huius: & dicit de Cõstantinopolitana, & bene. nã hîc. §. localis est: vt. j. §. fi. sed & si nõ sit i textu hęc dictio hui⁹, tamen intelligitur.

t ¶ Licentiã.] repete & damus eis licẽtiam dare ei licentiã quem habent pro se in curia magistri census, vt delegẽtur &c.

v ¶ Eis.] i. delegatis eis ĩ

60strumentis: sed dic ĩter esse. s. cõpletioni instrumenti. s. illum cui delegata sunt instrumenta.

x ¶ Vt delegẽtur.] scilicet instrumenta faciendа: vt statim innuit.

y ¶ Initium.] i. audientia contractus.

z ¶ Dimittũtur.] j. q̃n

70cõpleꝛ ipse idẽ cõtractus vel quando scribitur.

a ¶ Aut.] sit est saltem. b ¶ Dudum.] in hoc. §.

c ¶ Documẽtis.] Hîc est argumentũ, imo lex expressa q̃ tabellio nõ a *Vide Bal.* põt delegare discipulum suum ad cõponẽda instrumẽta a. sed si fecerit ĩ *in. l. j. §. ne-* strumentũ, nõ vitiaꝛ, sed tabellio pœnã patiꝛ. Sed certè hoc est i Cõstãti *que. in. fi. col. C. d ea* nopolitana ciuitate tñ. Quid aũt de alijs? põt dici idẽ rõne similitudi *du. tollend.* nis, vt q̃d est hîc in oĩ eo cui cõmittiꝛ ꝓpter designatũ ad hoc, idẽ sit ibi ĩ quolibet. vl, dicas aliud ibi: qa ibi phibeꝛ, & nullo casu cõcediꝛ: quare est illud ꝓpetuò phibitũ: hic nõ: vñ si ibi fiãt cõtra, nõ valet instrumẽtũ: vt C. de leg. & cõ. l. nõ dubiũ. Itẽ no. hîc aliud optimũ ar. q̃ vbicũq; tabel-

80lio ꝓdit officiũ suũ, q̃d est ꝓpter multas causas: vt qa miniſtrauerit scripturam alienationi rei sacræ: vt s̃. de nõ alie. §. ad hęc. & in alijs similibus casibus, q̃ nõn ideo debent vitiari i sua instrumẽta. & facit. ff. de offic. pręt l. barbarius. & hoc est verũ arg. cõtra tamen est. C. de sen. paſ. l. fin.

d ¶ Que.] scilicet res scilicet scriptura in initio chartę facta.

e ¶ In initio quidem.] scilicet habeat appellationem, vt sequitur, & facit j. vt prępo. no. impera §. j.

f ¶ Protocolum.] dicit à ꝓtos, q̃d est primũ, & collum q̃d est collatio, scilicet

f.literarũ.q.d.prima collatio literarũ in charta.nõ aũt ideo dicit quasi in primo collo literarũ hoc fiat:qa si fieret in primo collo chartę:secũdũ hoc charta haberet plura colla.in hoc aũt initio imbreuiatura totius cõ tractus fiebat,& anni dñi,& similia,vt subijcit.& debet statim in eadem charta siue mẽbrana fieri instrumẽtũ:vt si esset dubitatio in istrumẽto, recurrẽret ad ibreuiatu

rã g protocolũ dicit, vt dictũ est.sic & dicit Adã ptoplasma: quasi primò
2oplasmatus à Deo.Itẽ Ste phanus ptomartyr,qua si prim⁹ martyr post na tiuitatem Christi. hodie aũt hęc non sunt in vsu, sed vel ī quaterno vel pr ſus alia charta fiũt hmõi
Consuetudo generalis vincit legem. ãgariones.quę cõsuetu do eũ sit generalis,vincit hanc legem generaliter:
2ovt.ff.de leg & senatusco. l. de quibus.in fi.sed olī in Constantinopolitana tãtùm ciuitate seruabat vt.j.proxi.§.

a Habeat appellationẽ.] .q.d.habeat char ta nomẽ comitis scriptũ. Accursius.

b In talibus scribũ-
3otur.] s.in breuiaturis.nã ꝓter ea quę dicunt.j. vt ꝓpo.no.imper.colla.v.& hic scribitur : ibi forma contractus breuiatur.

c Et vt.] repete ꝓsen ti adijcimus legi,vt pro tocolum non incidant.

d Sancimus.] scilicet non facienda.

4oc Suscipiãt.] scilicet iudices.

f Adulteram.] id est falsam.

g Diximus.] vbi est breuiatura in princip.

h Decreta sunt.] in il lo.§.vt tñ nõ vehemẽter. & ex.§.illud . vsq; hũc. nã alia cõmunia sunt § sodiximus.s.eod.§.nos.

i Valere.] ex necessi tate. Accursius.

k Et licet.] repete , & vbi licet.i.licitum est ne gotijs interesse subaudi.

l Nõ dare.] repete,& vbi non licet dare.

m Cui.] s.falsitati.

n DE ECCLESIA STICARVM RE= RVM &c.

Hic subijcitur.u.collatio & quod dicit alienatione scilicet facta pro fiscali tantùm debito.

o Solutione.id est datiõe in solutum ipsi creditori etiam priuato, non solùm fisco:ut.j.eod.§.si uerò pri
7ouatus.

p T circa.] imen sum . sic .s. vt de. sit nume.cleri.in pricip. sic.s.de nup.§.deinceps. in fi. collat.iiij. Accursi.
8o q Metitum.] scili cet est.

r Mensuram.] q. d. nõn cõstrinximus quãtũ necesse videbatur:sed di uisimus etiã vltra mẽsu-

habeat appellationem a,& temp⁹ quo charta facta est,& quęcunq; in talibus b scribũtur: & vt c proto colum non incidãt,sed insertũ re linquant.nouim⁹ enim multas fal sitates ex talib⁹ chartis ostensas & prius, & nunc: ideoq; licet aliqua sit charta(nam & hoc sancim⁹ d) habens protocolum nõ ita cõscri ptum,sed aliam quandam scriptu ram gerens,neq; illam suscipiãt e, tanquã adulteram f, & ad talia nõ opportunam:sed in sola tali char ta qualem dudũ diximus g, documenta scribãt.¶ Hęcitaq; quę de qualitate taliũ chartarum à nobis decreta sunt h, & de incisione eo rum quę vocãtur protocola,vale re i in hac felicissima solùm ciui tate volumus:vbi plurima quidẽ contrahentiũ multitudo , multa quoq; chartarum abundantia est. & licet k legali modo interesse ne gotijs, & non dare l occasionem quibusdam falsitatem committe re:cui m se obnoxios existere demõ strabunt qui prẽter hęc aliquid a gere presumpserint . Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc san ctam declarata sunt legem:tua cel situdo operi effectuiq; tradere fe stinet.Datũ.xix.calend.Septemb.

TITVLVS I.

De ecclesiasticarũ rerũ n immobiliũ alienatione & solutione o.

¶ Rei immobilis alienatio, & in solutum pro debito fiscali cõcessio permittitur de rebus eccle siæ si ex mobilibus satisfieri non posit:si tamen episcopi & cleri consensus accedat:pro debito uerò priuati solùm in solutum datio conceditur exceptis rebus immobilibus ecclesiæ Constanti nopolitanæ,& aliarum sibi subditarum uel re commendatarũ quæ nullatenus alienantur.Ang.

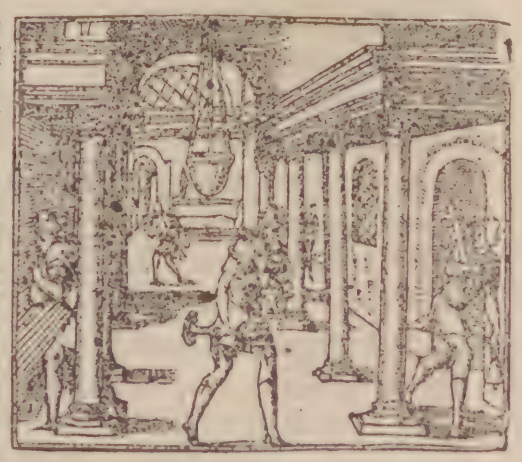

Collatio quinta.

Imperator Iustinianus.a . Ioanni glorioſiſsi. sacrorum per Orientem prætoriorum prę se. iterum exconsule & patricio.

T circa leges studium ,& alia omnia à nobis , ideo quoti die cũlabore iguntur: vt vtilitatem nostris subiectis inue niamus:qđ effusum † quidem & i mensum p est remouentes: quod autem & optimum & metitum q, subrogãtes. Sepe quoq; ex studio propter priorẽ immensitatẽ etiã vltra mensurã r,legẽ cõstruximus vt qđ primitus effluebat retinen tes s,ita ęqualitatem deçetero in troduceremus. Nuper igitur scri psim⁹ t legẽ de sanctissimis eccle siis omnibus,& monasterijs,& re liquis venerabilibus domibus,nul lam eis rerũ immobiliũ alienatio nis licentiam permittentem. Vide bam⁹ v eñ causam effusam: & pau latim x ad alios ecclesiasticas mi grãtes possessiones,neq; y pretijs solutis dignis z :neq; ope inuita bili a imminente alienatis b :sed e tiam c contra positas † iã leges de cies milies circunuentiões factas. ¶ Quò circa primã perimẽtes d viã,oĩbus similiter inaccessibiles cõtra eas e facim⁹ circũuentiões. sed hinc f pleriq; g quidẽ sanctissi marum ecclesiarũ aliarũq; venera biliũ domuũ vtilitatẽ habuerunt possessiones,nullo has minuere presumẽte.occurrit tñ h etiã ali quid difficile.debita eñ aut lõgo tpe cõstituta,aut etiam postea ex quadã necessitate,& maximè per fiscales occasiões eis accidẽtia, ad alienatiõis necessitatẽ sacras ꝓdu xerũt domos.mobili eñ nõ extan tei substãtia sufficiẽti perclitabã tur in nouissimã venire necessita rẽ harũ presules neq; vẽdere potẽ tes, neq; vñ debita soluere ẽt k nabẽ tes. Sed ꝓ talib⁹ qdẽ debitis posse ꝓ solutione creditorib⁹ dari pos sessiones ecclesiasticas,tñ cũ cõpe tẽti subtilitate & obseruatiõe fa ciẽda solutione,iã sæpe pernisi mus l :sicut neq; m palã nocnostra pri⁹ pmisimus lege. Si verò nõ pri uatus aliqs est creditor, sed præ minet † fisc⁹ & exigit debitat,ẽ aũt inopia pecuniarũ,accipe verò ĩmo bilẽ possessionẽ ĩpossibile ẽ fiscũ hic relaxare aliqd,subtilitati legi cõpetere iudicauim⁹. Et si qua ne cessitas hmõi fiat:etiã alienationẽ

licet specialem:vt institu. de iure natura.§. sed quia dicit se permisisse donationem insolutum propter debitum priuatum:sed propter fiscale & donationem insolutum & etiam alienatio nem,vt subijcit,& etiam statuendo dixit postea proxi.

ram vt nõ nimiũ recede re videamur ab eo qđ fue rat primò cõstitutum:vt . patet insũt q ma.nõ pos. §.cùm ergo. Accursius.

s Retinẽtes.] idest re frenantes.

t Scripsimus legẽ.] vt.s.de rẽ.nõ alie.col.ij.

1ov Videbamus.] rõ quare fecimus legem il lam.

† Imperator tollit qđ est ĩmẽ sum & effusum. sic papa tollit multitudinẽ litium.c.finem litib⁹ extra ddo. & cõtum. cum simi libus.

x Paulatim.] repete videbamus.

y Neq;.] migrãtes dico neq; &c.

z Dignus.] scilicet ec clesijs.

a Ineuitabili.] imo be 2one poterat euitare illam alienationem.

b Alienatis.] scilicet possessionibus suis.

c Sed etiã.] scilicet videbamus:vt not.s. de nõ alienand.§. lex ita q; . & §.sequenti.

d Perimentes.] q.d. gñaliter etiã ꝓhibendo 3ofieri alienationẽ ecclesia sticę rei.nequaquã pl⁹ ti mere oportet hmõi frau des,cùm omne genus a lienationis sit prohibitũ vt .s. de non alie.§. sini mus.in fin.

† Concor. in prœ. li. vj. post principiũ.

e Contra eas.] s. ve nerabiles domos:vel dic melius cõtra eas scilicet
4oleges.Accursius.

f Sed hinc.] id est ex prædicta lege.

g Pleriq;.] scilicet cle rici. aliàs plerũq; , id est frequenter.

h Occurrit tamẽ.] s.de nouo post ꝓdictã le gẽ.& ideo cõsilio nouo ĩ digebat:vt.ff.de vẽtre ĩs.
5ol.] §.j.in prin.§.qđ cõsi lium hîc subijcit,ibi san cimus igitur &c. Accur.

i Nõ extãte.] alʒ nõ existẽte,alʒ non extante. illa eñ possunt alienari, cùm nõ inueniatur ꝓhi bita alienatio in talibus vt diximus.s.de non ali. §.non igitur.Accursius.

60k Soluerẽt.] volen tes scilicet vẽdere repete.

l Permisim⁹.] s. in re scriptis quę nõ habemus in corpore iuris. & ideo ignorauim⁹ quę fuit illa subtilitas. hodie scimus post hanc legem:vt.j. de ali.& emphy.§.hinc insu per.colla.ix.Accursius.

7o m Sicut neq;.] s.ta limodo quo palam.i.spe cialiter priore nõ ꝓmit tebatur lege: sed genera lis permittebatur hypo theca:vt.s.de nõ ali.§.sin autem creditor. Azo. Vł dic permisim⁹ in scriptis fieri donationem insolu tum,sed non permisim⁹
8opalam,id est indistinctè, sed quibusdam tantùm per illa nostra rescripta que legem appellant,sci quod principi. & nota:

† ĩminet.

a ¶ Perſpeximus.] ſ. in illis noſtris conceſſionibus.& idem etiam ſtatim dicã generaliter ſtatuendo.

b ¶ Eloquijs.] ſic.j.cõſtitu. quę ex adſcrip.§. fin. ſic.j.de alie. & emphy.§. ſed etiam. collat.ix.

10c ¶ Sententia.] inter locutoria.

d ¶ Apud prouincię iudicẽ.] hoc dicit propter impenſam ſcripturę quę ibi remittit:vt.j. de ali.& emphyte.§.hoc etiam.Accurſius.

e ¶ In fiſcum.] id eſt fiſco. Accurſius.

20f ¶ Subeuntibus.] id eſt ſoluentibus.

g ¶ Legem.] ſ.de non alie.§.nos igitur.

h ¶ Deponentibus.] ſic.ff. de in rem verſo.l. iij.§.in rem.ſic.ff. de re. eo.l.magis.§.ne tamen.

i ¶ Deſuſcepta.] deſuſceptum dicitur profeſſio

30 cenſualis qua ꝓfitebat poſſeſſor ipſi fiſco ſe tale ꝓdiũ à fiſco ſuſcipe,& tm̃ cenſus eo noĩe ſe debere:vt.C.ſine cẽſi.vl re. l.fi.&.ff.de cẽſi.l. formã. & plenè dixi.ſ.de mand. prin.§. coges aũt &c.col. iij.fa.j.vt hi qui obl.§.j. col.vj.&.C.de col. fund.

40pa.l.placuit. vt.j. de his qui ingre.ad appel.§. illud in fin.

k ¶ Potentibus.] i. nõ valentibus.

l ¶ Aliquibus.] ſcilicet clericis.

m ¶ Schema.] id eſt titulo pro ſoluto. Albe.

n ¶ Ad alienationẽ.]

50 Et ita not.quod ꝓ debito fiſcali ꝓmittit alienatio,& ĩ ſolutũ datio, ſed ꝓ priuato ſola datio in ſolutũ ꝓ hãc cõſtitutionẽ:ſed hodie generaliter ꝓmittit alienatio ꝓpter debitũ vel fiſcale vel priuatũ, cũ ſolennitate tm̃: vt.j.de alie.& emphy.§.

60hoc etiam.

o ¶ His autẽ.] ablatiui caſus.& ſubaudi ab.

p ¶ De hoc.] i.de rebus eccl'iarũ Cõſtantinopolitanę ciuitatis:ſtatuimus em̃ recitãdo legẽ Leonis & cõfirmando eã:vt.ſ.de nõ ali.§.vult em̃ illa . nã d.l. Leonis tm̃ in rebus

70eccl'iarũ Cõſtantino.ciuitatis loquit:vt.C.de ſac. ſan.eccle.l.iubemus.

q ¶ Eã.] i.hanc conſtitutionem.

r ¶ DE IVREIVRANDO A MORIENTE PRAESTITO.

s ¶ Emper.] Eſſe firmas.

80 vt.ſ.de hęr. & fal.§.j. & §.exhęredatus.Accurſi°.

t ¶ Illi.] ſ.legi.& facit.ff. de leg.j.l.nemo poteſt.

v ¶ Cũ iureiurãdo.] i. verbo tenus:vt j. in nouellis.eod. titul.

x ¶ Omnem dixit.] puta ſciatis quia centũ habeo in bonis.

y ¶ Faciẽtes.] non iuſtè dico quia ſubſtãtiæ &c.

z ¶ Acquieſcũt.] ſ. vt ſint hęredes ſicut teſtator diſpoſuit:non aũt vt

10ſtẽt diuiſioni vel aſſignationi ipſius:qđfacere nõ debent:vt.j.eo.§.ſed hęc quidem.in fin.§.

a ¶ Vnã quodãmõ.] No.vnã fingi perſonam teſtatoris & hæredis : vt hic,&.C.de vſu & hab. l.antiqtas.&.l fi. de hęr. inſti.&.l.hęres.ff.de vſu.

20Et no.modũ ꝓ quẽ ꝓbat ſupradicta nõ debere fieri ab hęrede.nã ꝓbando ꝙ ſit vna ꝑſona hęredis & teſtatoris: ergo hæres hoc dixiſſe & iuraſſe videt.iã ergo nõ cõtra alterius dictũ venit,ſed contra ſuũ,& ita eſt ſibi contrarius:ergo repellẽdus:

30vt.ff qñ ap.ſit.l.pe.§.ſed ſi alius.Itẽ facit.C.de nõ nu.pe.l.gñaliter.&.C. ff fur.l.j.&.j.de his q ingr. ad ap §.illud quoq;.col. v.Accurſius.

b ¶ Nullus.] ſ.hæres.

c ¶ Sibimet.] nam ſi dicam reluctari teſtatori,ꝓ cõſequens dicerem relu

40ctari ſibi:quia per verba quæ dixit teſtator, ipſe videtur dixiſſe, cùm ſit cùm eo eadem perſona.

d ¶ Dixit.] ſ. teſtator.

e ¶ Sermones.] nullus hęres edicit cõtra ſermones ſuos reluctari:& nullus hęres dicit nolle valere qđ dixit atq; iura-

50uit ratum eſſe . Accurſi.

f ¶ Aut in ſuis teſtamẽtis.] i. ſcriptis vel nõ ſcriptis,vel etiam in nõ teſtamento : vt in nouel. eod.titul.

g ¶ Et iurauerit.] ſicor poraliter,planum eſt . ſi verò verbo tenus, & tũc

60eod.tit.& hoc probat in eo ꝙ dicit per ſua teſtamẽta.nã adiuratio quædam eſt,ſed nõ rectũ iuramentũ:qa illud eſt tm̃ per deũ ſecundùm Ioan. & facit ad hoc.C. ſi mi. ſe maiorem dix.l. penul.

Si aũt nullo modo iura-

70 uit,& tunc aut dicit prę cipiendo eos eſſe cõtentos partibus deſignatis, & tũc ſtandũ eſt: vt.ff. de le.ij.l.peto.in prin.aut af firmãdo:& tunc nõ fecit inter eos prędiciũ : qa magiserrãdo quãvolẽdo dixiſſe videt:vt.ff.đ le.ij. l.titia.§.cai°.in fi.&.l.cũ pater.§.pater q filio.&.l.

80fi.§.j.&.ff de leg.iij.l.cũ quis decedẽs.§.nuptura. &.§.codicillis.&.C.com munia vtriuſq; iudicis. l.ſcriptura. q̃ omnes. ll. huic pñt ſignari contra. Sed ſic ſolue:qa ibi non iuravit, vt dictum eſt.

Hęres & teſtõr ſinguntur eadem perſona.

† Iſte.§. ſi tuatus eſt C.in ti.de ꝓbat. ſup l.rõnes. & incipit: Quod obtinet.& cõcord.cum hoc tex.c. cùm dilectus. iuncta gl. ſup verbo,cõfitentem. extra de ſucceſſ.ab inteſtato.

Suos

finerẽ perſpeximus[a]. ¶ Sancim[9] igiturſi ſanctarum aliqua eccleſiarum aut reliquarũ colendarũ domuum fiſcales debeat functiones, & vnde faciat harum redditionẽ nõ habeat:cõuenire oẽs in vnum & qui ex clero ſunt,& deo amabilem epiſcopum eius ciuitatis,ĩſuper & metropoleos,& ſacris ꝓpoſitis eloquijs[b] cauſamexaminari. & ſi non apparuerit vllus quęſtus citra alienationẽ immobilis rei,valens ſoluere fiſcale debitũ, tũc licentiam eis eſſe ſentẽtia[c] tali ꝓcedẽte,& decreto celebrato apud prouincię iudicem[d],etiã poſſeſſiones immobiles contingere, & eas alienare ad ſolutionem debiti:emẽtibus quidem in fiſcum [e] ſoluentibus,& deſuſcepta inde ꝓcipientibus,& ſubeuntibus[f] fiſcale debitũ,& cautelã inde habentibus,& nihil metuẽtibus primitus poſitam legẽ[g]:cõſtitutis etiã fiſcalibus de ſuſceptis inſinuatis inter monumenta geſtorum,deponẽtibus[h] ijs qui fecerũt ea,vt & apud ſanctiſſimas eccleſias ſaluentẽ data deſuſcepta[i],eò quòd fiſcalia ſoluta ſint tributa,& omnia ĩcẽm noſtrã legẽ geſta ſint:non potentibus[k] aliquib°[l] fingere fiſcale debitũ,& ita ad alienationes immobiliũ rerum accedere. Ideo em̃ & decreti factionem permiſimus vt & fiſcale debitum teſtimonio pandatur,& ex quãtis deſcendit tꝑibus,& qm̃ nõ pecunijs ſolutũ eſt,ſed in neceſsitatem alienationis venit:vt veritas vndiq; proteſtata ſit omnib° coram ſacris euãgelijs agendis,ſcientibus & epiſcopis & clericis & alijs omnibus quia deus reſpiciet quę gerunt ab eis: & ſiquid egerint per dolum, aut lucrum,aut machinationem: hoc in ſuis recipiẽt animabus viuẽtes ac moriẽtes.¶ Si verò priuatus aliqs creditor fuerit, poſsit ſcđm pro ſoluto ſchema[m] accipere ĩmobiles poſſeſsiones:hic quoq; decreto faciẽdo: ꝓ menſura verò eorum debitorum aſsignandis eis poſſeſsionibus. Si verò fiſcale debitum fuerit,potentibus eis ad alienationem[n] immobilium accedere ſcđm priorem obſeruationẽ: vt nihil deſit neq; ſubtilitatis neq; cõmunis vtilitatis.¶ His aũt° vniuerſis ſanctiſsimã maiorẽ eccleſiã feliciſsimę huius vrbis,& ei° cõſinia,& orationũ domos quarum ipſa curam ſuſcepit,oĩbus excipimus modis:quę iam de hoc[p] ſancita ſunt à nobis,in ſua virtute durã tibus. Si aũt & aliqua monaſteria ſub eadem ſctiſsima maiore eccleſia ſint,nec ea ſub preſentem facimus legẽ,forinſecis ꝓuincijs eã [q] conſtituentes ſolùm,in qbus multa quidẽ eſt inopia pecuniarũ,per quã ſanctiſsimę eccleſię ſoluere ꝓ pecunias debita nõ valuerũt. Tua igitur celſitudo quæ placuerunt nobis cognoſcens,ſecundùm hęc procedere ſuper ſacris rebus alienationes cuſtodiat.Datũ.xiiij.calen.Septem.Conſtantinop.poſt conſulatum Beliſarij V.C. anno ſecundo.

TITVLVS II.

De iureiurando[r] a moriente preſtito propter mẽſuram ſuę ſubſtantię.

¶ *Iuſiurandũ à moriente præſtitum in quo ſubſtantiæ ſuæ menſuram facit manifeſtã, inter ſuos hæredes diuidendo ab hærede ſeruandum eſt, creditoribus tñ nullum præiudiciũ generatur. Bar.*

Impera.Iuſtinianus.a.Ioanni pręfe.prẽto. iterum exconſule & patricio.

Semper hanc vnam habem° intentionẽ diſpoſitiones moriẽtiũ eſſe firmas[s], niſi reſultẽt legi,& aperte contrarię ſint ijs quę illi[t] placent. Scimus igitur notum & annunciatum nobis:quia cùm iteſtaretur quidã , cũ iureiurando[v] ſuam ſubſtantiã omnẽ dixit[x] , & ꝙa hanc ſolam reliquit ſuis hęredibus.aliqui verò eorũ hęredũ ad hoc reſultant,nõ iuſtè faciẽtes[y]: ꝙa ſubſtantię quidẽ illius hęredes ſiunt, & in hoc acqeſcũt[z] ijs ꝙ ab eo diſpoſita ſunt: quę verò dixit cũ iureiurãdo,nequaquã hęc ratamanere, neq; cuſtodire ea ſcđm cõpetentẽ modũ volũt: cũ vtiq; noſtris videtur legib° vnã quodãmodo[a] eſſe perſonam hęredis: & eius qui in eũ trãſmittit hęreditatẽ:ideoq; nullus[b] eidẽ ſibimet[c] edicit reluctari, & qđ dixit[d] atq; iurauit ratũ eſſe,hoc nolle valere,ſed cõtra ꝓprios reluctari ſermones [e].¶ Sãcimus igitur ſi quis deſcriptionẽ faciens,ſiue propria manu, ſiue ꝓ alterius quidem ſcripturã à ſe autẽ ſubſcriptã,aut in ſuis teſtamẽtis[f] ſubſtãtię ſuę menſuram faciat manifeſtam,hęredibus fortè alijs quidem pręſentibus,alijs verò abſentibus, autetiã oĩbus ꝓſentibus nõ licere hęredibus cõtra hoc reſultare, neq; dicere quia aliquis hęredũ celauerit res extra ea ꝙ dicta ſunt à defuncto. Sed ſi quidẽ[g] iuſiurandũ moriẽs ꝓbuerit, & iurauerit[g]

a ¶ Suos cohęredes.] quid in extraneis aliqd de bonis defuncti habẽ tibus? Rñ.cõtra videt per literam istam.& hoc dicunt qdã.sed dicas idẽ vt hęredes ab illis extraneis nõ possint repetere,qđ hîc in cohęredibus dicitur,gratia exempli dictum intellige.

b ¶ Solius sunt.]i.quę solẽ cõtentionẽ cõtinẽt,nõ aũt q̃stionẽ seruorũ.

c ¶ Nullius.]scilicet cõ tentionis.

d ¶ Apud hæredes.] scilicet iuramento.

10 e ¶ Sed hæc.] .s.vt fiat prejudicium ex verbis defuncti.

f ¶ Curiosi.]i.studiosi ĩ adipiscẽdis oĩbus bonis testatoris,nõ curãtes de iuramento eiusdem.

g ¶ Inter creditores. i.in prejudicium credito rum.Accursius.

20 h ¶ Declaratũ est le gibus.]vt.ff.de le.j.l. fi iuusfamiliàs.§. diui.&.ff. de libe.lega.l. aurelius. §.eum qui &.C. de probatio.l.rationes.&.l. exẽ plo.&.C.de testi.l. omni bus.&.ff. de interrogato ria actio.l.de ętate. licet autem prejudicare non

30 posset creditoribus,põt tñ pdesse si iuraret tm̃se debere:qalicet nõhabeat creditor aliã pbationem hoc tñ sufficit:vt.ff.de le ga.iij.hcũ qs.§.antep. & ecõtra si est creditor, & iuret sibi deberitm̃.x.cũ xx.debeanť:quare nõ p- dest extraneo debitori?

40 Certè pdest: imo & sine iuramẽto simpliciter di cẽdo videt velle remitte re p pactũ:vt.ff. de pa.l. tale pactũ licet qdam di xerint hanc cõstitutionẽ habere locuminter cohę redes tantùm.

i ¶ Illis.]s.creditoribus,

k ¶ Oĩa.]s.bona defun-

50 cti, & q̃ dixit se habere.

l ¶ Contentos.] scilicet volumus.

m ¶ Negotij.]vt cadat à causa.Accursius.

n ¶ Non possit frui.] lic.C.de fideicõ.l.fi.in fi. fic.s.de hę.& falc.§. si qs autem.

o ¶ Aut obedire oĩ-

60 obus.]hîc reprobať particularis approbatio. sic ff.de admi.tut.l. cũ quę- ritur.&.C.de oĩ agro de ser.l.q vtilia.li xj.&.ff. đ acqui.hęre.l.j.&.ij.

p ¶ Seruari.] s.volum⁹.

q ¶ Transacto.] & ista locũ habet etiã in ꝑteri tis factis: vt hîc dicit.&

70 in nouel.eo.ti.nec mirũ: q̃a hoc expresse hîc dici tur:aliàs ad futura tm̃tra hitur:vt.C de leg.& cõ. l. leges & constitutiones.

r ¶ VT PRAEPO- NATVR.a &c.

¶ Hoc expeditur.j. cod. usq; ad.§.illud.

80 s ¶ Et ut Latinis.hæc dicun tur.j.cod.§.fina.

t ¶ Illud.]Putandum do cumentum. alias deestdo cumentũ:& tñsubaudit. scđm sua testamenta qa nihil est aliud ei pręter hęc:hoc amplecti hęredes,siue filij,siue etiam extra nei sint,& neq; tergiuersari,neq; caluniniari suos cohęredes[a],neq; ob hoc seruos quęrere ad tormen ta deducere,& alia similia discute re & perscrutari,quę solius[b] sunt contentionis,alterius autem penitus nullius[c],vt pote dũ substan tia videat esse tãta quãtã testator iurãs,hãc solã apud hęredes[d] inueniri voluit. ¶ Sed nęc[e] quidem inter hęredes qui curiosi[f] vidẽtur in defuncti esse substantia, valere volumus:nõ tamen hoc ratũ esse & inter ereditores[g] eò quòd nostris declaratum est legibus[h],quę cunq; quilibet prosedixerit, aut scripserit,hęc nihil ei ꝑdesse:neq; creditorib⁹ prejudicare:sed illis[i] licentia sit oia[k] perscrutari quo volunt modo.hęredes aũt contentos[l] esse ijs quæ à testatore dicta sunt.Sitq; pœna negotij[m] iter hæredes,vt qui aduersatur ijs quę re licta sunt,eis non possit omnino frui[n],necessitate imminente aut obedire omnibus[o],aut vniuersa cõtemnere,& non hęcquidem eligere,his verò resultare,sed defuncti voluntatem ab eius successori bus ita seruari[p]:vt in nullo ei contradici prejumatur: His valentibus in reliquo tempore vniuerso & in omni negotio nondũ moto in iudicio,neq; iudiciali sententia aut interuẽtione amicabili transacto[q]. Tua igitur eminẽtia quę placuerunt nobis,& per hanc sacram declarata sunt legem,cognoscens,solenniter per prograẽmata propria manifesta faciat vniuersis.Datum.x. calen. Septemb. Constantinop.post consulatum Belisarij V.C.anno secundo.

TITVLVS. III.

Vt pręponatur[r] nomen imperatoris documentis:& vt latinis[s] literis apertius tẽ pora inscribantur.

¶ In omnibus instrumentis iudicialibus quæ ad temporis memoriam conseruandam aguntur, uel etiam in extraiudicialibus nomen principis, & consulis,indictio,mensis & dies sunt apponenda:& etiam apponi debet aliud si est de consuetudine.Angelus.

Impera.Iustinianus.a.Ioanni præfe.prẽto.iterum exconsule & patricio.

v ¶ Et gesta.]s sunt honesta putanda.aliás autem sunt gesta quę in iudicijs geruntur,& in scriptis rediguntur,& eadem dicuntur acta.

x ¶ Imperij.]No. dari plurimam authoritatem instrumento ex memoria principis.& facit.C.de testamen.l.omnium.

y ¶ Consulis.]cõmemoratione.

z ¶ Indictionis.][b] Est autem indictio cursus . xv. an.vt dicit indictiõe prima & scđa,put est ĩ hoc cursu xv.annorũ: vltra quaũt nõ extẽdit,sed à prima incipit.Et inde habetur q̃ antiqtus Romani singulis.xv.an.recipiebãt tributũ đ toto mũdo.Et erat in primo qnquẽnio ferrũ,vt inde fierent arma militib⁹ Romanis.Secundo qnquẽnio argẽtũ vt inde haberẽt stipẽdia omilites.Tertio qnquennio aurum:qđ in ęrario ponebatur:vt tpe necessario p republica Romanorũ expenderet.vñ adhuc hodie seruam' cursum illorũ triũ lustrorũ s.horũ.xv.an.& indictionem appellamus : qa sic tributa indicebanť anti quitus.Si aũt velis eam indictionẽ colligere: accipe annos dñi qui sunt M.ccxx. & eis addas. iij. an,qa tot⁹ ann⁹ erat tpe natiuitatis Christi.s.tertius indictionis: & diuide p.xv & semp abijcias illa.xv.& cũ habeas numerũ cõpletũ.s.xv. inue nies te habere indictionẽ.viij.& de hoc not. C. de iusti.codi.cõfir.infin.

b De indictione vide bo.gl.in.c. inter dilectos. super verbo indictionis.extra de fi.instru. vbi late de indictione tractatur.

a ¶ Et quotquot.]Hic incipit oratio ista, & tm̃ dicit q̃ siqua alia ĩdicia sunt rõne memorię tẽporum vel apud nos,vel apud alios,vt si fortè fiat mẽtio ciuitatis : vt.j.e.§. siqua vò.vel qęstoris: vt.s.de ta.§.fin. hoc non tollamus,sed eis ista adijciamus:vt.j.eo.§.siqua verò.ibi,nos enim &c.

b ¶ Indicia.]al's iudiciũ & hęc est mala litera.al's indicia:& hęc est bona.

c ¶ Ad vetustissima.] principia.

d ¶ Princeps.]subaudi iussit nomẽ apponi in documentis & gestis.

e ¶ Ex quo.]s.tẽpore.

f ¶ Eam.]Romam.

g ¶ Romulus.]sub.s.

h ¶ Ille.]s.Romulus.

i ¶ Sumat.]respuenda.

k ¶ Quilibet.]s aliqs.

l ¶ Augustũ pium.]s. uenire,vt subijcit.Acc.

† toto.

m ¶ Valentem.]q.d.eadem q̃ tunc erat.sic ff. đ iudi l.proponebatur.

n ¶ Sit.] in futuro.

o ¶ Immortalis.] respublica.Accursius.

p ¶ Ab illis.]patorib⁹.

q ¶ Erit.]cũ sic post imperatorũ noĩa talia facta ãotiqua inueniebanť:vt dicit ab illo.§.siqs eñ vlq; huc,ergo erit absurdũ.

r ¶ Absolute.] id est indistincte.Accursius.

s ¶ Imperij.]sub.tempore.

t ¶ Hęc.] scilicet documenta.

v ¶ Ciuitatũ temporibus.]puta in.x.anno à compositione ciuitatis: vt de imperio modo dixit:& facit.C.de feri.l.oĩs.ibi,his adijcimus.&c.

a ¶ Quiã.]scilicet diem,in qua die geruntur.
b ¶ Annus.]ſ.quot anni ſunt q illa ciuitas facta fuit.
c ¶ Nihil.]ſ.eod.nñ prin.ibi,& quotquot indicia &c,
d ¶ Imperiali.]ſcilicet nomine.
e ¶ Inchoetur.]ſcilicet documentum.
f ¶ Mox.] priuſquam alia ponatur.Accurſius.
g ¶ Authore.]puta in noïe dñi.& facit.ĵ. de q̃-
10 ſtore.in prin.&de armis
Anni do minicę in carnatiõis an ponẽdi ſint in inſtrumẽtis. a Concor. glos.in.c.in ter dilectos extra de fide inſtrum. in prin.col.vj.Sed nũqd anni dñicę incarnationis apponẽdi ſunt? Rñ. hac l.vel alia nõ cauet:ſedtñ dico qđ apponẽdi ſunt[a] & aſs nõ valet inſtrumẽ tum:quia eſt de cõſuetu dine q apponãt:ergo ap ponẽdi ſunt, & aliãs nõ
20 valet qđ agit:vt.ĩ.p. §. ſiqua verò.&ĩ.e. in prĩ. ibi,& quotquot &c. & ẽ etiã conſuetudo gñalis. vñ etiã ſi lex diceret cõ tra,tñ deuincere eã con ſuetudo:vt.ff.de le. & ſe natuſc.l.de qbus . in fin. lex aũt nõ ĩprobat, imo probat.l.iſta, quicquid
30 de talibus fuerit :vt dictum eſt.
h ¶ Prima indictiõe.] fortè currebat prima in dictione tpe quo fuit facta hęc lex:& ita Iuſtinian⁹ regnabat tpe natiuitatis Chriſti cũ illo tpe fuit ĩ dictio inuẽta:vt.ĩ.in prĩ. huius tit.no.& ideo non
40 dicit fortè de annis do mini ponẽdis,cùm pauci erant eo tẽpore. Acc.
i ¶ Noſtri.] ſ. imperij.
k ¶ Nunc.] ſ. quando hęc conſtitutio facta fuit. Accurſius .
l ¶ Annũ.xj.]Not.q tẽ pore huius cõſtitutionis Iuſtinianus regnauerat.
50 xj.an.Itẽ qa in caſ. Ap. ꝓximis fuerũt.xij. vñ in ſalen.Aprił.ſortitus fuit imperium.
m ¶ Decętero.] ſcilicet ſcribant.
n ¶ Harũ.]ſcilicetlegũ.
o ¶ In iudicijs.]i.in ſen tentijs,vt dicũt. Vel die i.in ſcripturis q̃ fiunt in
60 iudicio ſiue ſentẽtię, ſi ue acta vel geſta ſunt, vt hic ſubijcit.nã & his talia ſunt apponenda:vt.ĩ. eod.§.vnde ſancimus.
p ¶ Incertis illis.] quę dã literę erãt quę nõ po terãt ab omnib⁹ intelligi q̃ apponebanẽ in qualibet ſnĩa.vñ hĩc eas non
70 remouet:ſed præcipit vt iuxta eas interpretatio apponatur., vt ſubijcit.
q ¶ Ab oĩbus.] ſic. ff. de inſti.l.ſed ſi pupillus. §.ꝓſcribere.ſic.ĩ. de non alie.§.alienationis. ſic.ĵ. in med.lit.§. vt autem . col.viij.
r ¶ Deinde.]in hac cõ
80 ſtitutione . Accurſius.
s ¶ Literas.]ſ. latinas.
t ¶ Siquidem.]p certè. & ita cõſtrue.ſed certè ſi reliqua grecę vocis ſunt:grecis literis ſubdi tẽ pus.& poſt ꝓſcriptionẽ incertarũ literarũ,puta latinarũ.i. iuxta latinas q̃ ſunt incertę grecis apud quos fuit factum inſtrumentum,ponatur interpretatio in greco.
v ¶ Reliqua.]vt tenor inſtrumẽti. Acc.
x ¶ Dudũ.]in hac cõſtitut.

ſcribat qdẽ imperiũ: ſequat verò (ſicut dictũ ẽ) cõſul & ĩdictio atq; mẽſis & dies ſcdm quã[a] gerũtur & cõſcribũtur q̃ agũtur: & tũc in ſeratur etiã ciuitatis oĩbus modis annus[b]. Noſem̃ auferim⁹ quidem priorũ nihil[c],impiali[d] verò addi tamẽto cãm augem⁹. Et inchoet[e] mox[f] authore ¶ Deo à ꝓcedẽte pri ma[h] indictione:ita quodã modo eiſcribẽtibus,imperij Iuſtiniani ſacratiſſimi Auguſti impatoris anno.xj.& poſtconſulatũ Flauij Beliſarij clariſſimi viri ãno.ij.ix. cal.Iunij.ſicq; in oĩbus nominen tur impij anni,& nr̃i[i] inquãtum eos de⁹ elõgauerit,& decętero im peratorum.palã nãq; eſt qa nũc[k] quidẽ annũ l.xj.nr̃i ſcribũt impij: inchoãte verò Aprili menſe, & prima die ĩ qua nos de⁹ Romano rum ſuperpoſuit rebus.xij. annũ ſcribẽt:& ita decętero[m] donec no ſtrum De⁹ ĩperiũ extenderit:vt no bis etiã hęc cauſa ſup leges & harum[n] celebrationẽ cõtinuẽ mane at immortalis dum memoria im perij oĩbus ſimul interfuerit cauſis atq; temporibus. ¶ Illud quoq; adijcimus qm̃ ij q̃ tps in iudicijs[o] deſignãt,cũ ĩcertis illis[p] & antiqs lr̃is hęc declarãt,obſeruẽ in omni iudicio vt poſt illas lr̃as antiq tatis alias ſubdant, id eſt has cões & oĩbus notas,& q̃ legi ab oĩb⁹ q facilè poſſint,& ſignificare geſto rum tempus,vt nõ fatigenẽ requi rentes id tẽpus:deinde[r] errãtes ex pectent donec hominẽ quęcunq; cõperiãt literas[s] illas pro veritate lecturũ.ſed ſiqdẽ[t] reliqua[v] etiam poſt preſcriptionẽ ĩcertarũ lr̃arũ, ſi greęę ſint vocis,greęis lr̃is ſubdi tẽpus. Si verò latin⁹ qdem totius chartę cõſiſtat ordo,latinis qdem perſcribat tps ĩterpoſitis illis certis elemẽtis,clariorẽ tñ ordinem habẽtibus lr̃is,quas liceat oĩbus le gere oĩno ſyllabarũ latinarũ ignaris. ¶ Tua igit eminẽtia q̃ placue runt nobis,& per hãc ſacrã decla rata ſunt legẽ:& in hac maxima ci uitate,& in ꝓuincijs vniuerſis q̃ bus ꝓes,manifeſta cõſtituat:vt nul lus preſumat aliter numerare tẽ

¶ SCENICAS NON SOLVM SI FIDEIVSSOR.,&c.
y ¶ *Præſtent,ſubaudi non.nec enim hanc uel aliam ſecuritatem præſtare habent:ut in prin.huius conſtitutionis uel legas ſic:Fideiuſſores etiam ſubaudi ſolùm non præſtent:ut ita hæc dictio non,ponatur iuxta uerbum præſtent.*

pus aut aliud agere,ſed ita ſicut du z dum[x] decreuimus.Datũ cal. Sep. Iu.a.c.Bel.viro cla.anno. xj.

TITVLVS. IIII.

Scenicas non ſoluni ſi fideiuſſores preſtet[y], ſed etiã ſi iuſiurandum dent,ſine periculo diſcedere.

¶ *Iuſiurandũ à ſcenica præſtitum nõ tenet,nec fideiuſſoris datio,quæ expetẽs,pœnis mulctatur, & iudex in illarũ extorſione negligẽs punitur.*

Imperator Iuſtinian⁹.a.Ioanni preſecto pre to.iterum exconſule & patricio.

NOuimus pridem ſa cictes legem[a] interdicentem[a] nulli licẽ tiã eſſe in ſcena[b] de tẽtas mulieres fideiuſſores exigere[c] qa obſeruabũt[d] & impiam complebunt operationem, pœnitentię tempus non habentes: & pœnas interminãtem[e] nouiſsimas[f] his qui tales fideiuſſores exigunt:inſuper & ipſos fideiuſſores ſine obligatione rece dere,& nullam inferri eis neceſsitatem perſonarum harum[g] præſentationis. Sed in preſenti comperimus[h] crudelem quandam & importabilem calumniam cõtra ſtudendam à nobis fieri caſtitatẽ. Quia enim eos[i] fideiuſſores accipere prohibuimus[k],inueniſſe[l] illos aliam viam ad impietatem deducentem maiorem: iuſiurãdum enim eas exigere[m],quia nũquam ab impia illa & turpi operatione ceſſabunt:mulieres[n] autem exiſtẽtes miſeras,& ſic malè ſeductas, piè agere ſe putare ſi impiè egerint: & vt cuſtodiant iuſiurandũ, ꝓptereaſuam proſtituere caſtitatẽ:cũ oporteret agnoſcere[o] qa huiuſmodi trãſgreſsiões magis placẽt deo[p] quã iuriſiurãdi obſeruationes. Nõem̃ ſi qs ab aliquo iuſiurãdũ acceperit qa occidet forſitã aut adulterabit,aut aliq̃d aget tale illicitũ oportet ſeruari iuſiurãdũ: vtpote cũ ſit ita turpe & illicitũ, & ad ꝓditionẽ ducẽs. Ideoq; liceat mulieri,licet hmõi iuſiurãdũ iurauerit,recedere à iuriſiurãdi huius amaritudine,& caſtè viuere ſine

NOuim⁹.] Legem . vt ſ. de lenonibus. Accur.
10 a ¶ Interdicentẽ.]ſubaudi legem .
b ¶ Scena.]i.loco turpi vt proſtibulo. Aliàs dicitur ſcena locus vbicõq; ſue uerũt homines cõuenire & erat locus inumbratus cortinis:vt.ff. de in fa .l. ij.& inde ſcenę dicũtur vel ſcenicę mulieres.
20 c ¶ Exigere.]Not.ver bum quod regit duos di uerſos accuſatiuos: vt.ĩ. de leno.§.quaſdã verò a rum.exigere dico : quia obſeruabunt &c.
d ¶ Obſeruabunt.] ꝓ dictę mulieres.
e ¶ Interminantem.] ſcilicet dictam legem.
30 f ¶ Nouiſsimas.]no uiſsimę pœnę dicuntur vltra quas nulla eſt ita magna.nã debet occidi talis leno:vt.ff.de pœ.l.vltimũ.&.ĩ.de leno.§. pconizamus.ſimilis expoſitio.ĩ.de eccle . rerũ ĩmo. ali.§.occurrit.
g ¶ Perſonarũ harũ.]
40 ſcilicet mulierum .
h ¶ Comperimus .] vnde & preſenti conſilio indigemus:vt.ff.de ven. inſpi.l.j.§. j. in princip.
i ¶ Eos.]ſcilicetlenones.
k ¶ Prohibuimus.]vt ĩ.proxi.diximus.
l ¶ Inueniſſe.]ſcilicet comperimus.
50 m ¶ Exigere.]ſ. in uenimus.& ſtatim ſubij cit formam ſacramenti.
n ¶ Mulieres.]ſubaudi comperimus.
o ¶ Agnoſcere.]mulieres iſtas.
p ¶ Deo.certe & legi humanę vt ſubijcit.& facit ff.de le.j.l. ſi qs in quili-
60 nos.§.fi.&.C.de le.& cõ. l.nõ dubiũ.in fi.&. ff. de pac.l.iuriſgẽtiũ.§.ſi pacti ſcar.&.ff.ad muni.l. fi.j. rñ.&.ĵ.de iudi.§. qa vò. vbi verò eſt licitũ ſacramentũ,eſt ſeruandũ , nõ tñ punit nõ ſeruãs niſi q̃ tũ ad Deũ vt.ff. de do.l. nã ſufficit.& ſupiori.l.&
70 C.đ re.cre.l.ij.in caſu tñ ẽt quò ad mũdũ valet,& firmat qđ agit : vt ſi fiat á minore.xxv.an. ſup ali quo cõtractu.vt.ĵ.de pa. tenẽ §.fi.col.x.Itẽ & aſs ſ vt libertus poſt manumiſsionẽ iurat ſe operas ꝓſtare:vt.ff.đ li.cau,l.fi. & đ ope li.l vt iuriſiurã
80 di.vbicũq; tñ dico nõ te neri quẽ de ſacramẽto li cito ſolo:põt dici eſſe ve

Sce: quid
Nouiſſi ma pœna eſt vltimũ ſupplicĩ.
Iuſiurãdum an & quãdo ter uandũ ſit.

rum iure ordinario & ciuiliter:ſed extra ordinẽ põt accuſari crimine ſtellionat⁹:vt extra ordinẽ puniat:vt.ff. de cri.ſtel.§.fi.licet nõ poſſet dici dicta lex loquat qñ iurauit in talẽ cãm:vbi & aſs ſine iuramẽto eodẽ crimine põt plecti:vt.ff.đ pig.ac.l.j.Primũ puto veri⁹:qa vbicunq; titulus criminis deficit,locum habet hęc accuſatio:vt.ff. de crimi.ſtellion.l.iij.

Periurij.

periculo periurij[a]:magis aũt deo amabiliter pœna periurij(si qua omnino est[b] pœna)contra eũ qui iusiurandũ exigit,conuertẽda.Vñ etiam nos repentè inferimus decẽ librarum auri pœnam exigentes eum qui p̃sumpserit oĩno taleius iurãdum accipere:& hanc scilicet quantitatẽ ipsi infelici darimulieri sancimus ad reliquã bonę figurę vitã[c],exigẽdã[d] per administrationem prouincialẽ,& dandam ei scienter iudice:quia si neglexerit,tenebitur[e] ab ea deponens administrationẽ:hęredesq; f eius[g] & successores & ei[9] substãtia eò q̃ actionem piã[h] agere neglexerit.Si autẽ ipse prouincię p̃ses iusiurãdum exegerit[i],ipse etiam memoratã[k] decem librarum auri pœnã exigatur:siquidẽ militaris[l] iudex sit in illa prouincia,perillũ[m] dãda,sicut dictũ est mulieri.Si verò non habeat militarẽ[n] iudicem,metropoleos illius prouincię episcop[9] hoc prouideat,causam etiam ad nos,si probauerit,referens:& insuper ex vicinis maioribus[o] cingulis[p]:& vndiq; hoc agentẽ[q],siue iudex,siue priuatus sit memorata castigari[r] pœna,& dari hãc ei quę quantũ ad illũneq; castẽ viuere valeat vlterius,vt non videatur quasi peieraſſe.Quę igitur placuerũt nobis,& p̃sentẽ sacrã declarata sunt legẽ:tua celsitudo præceptionibus proprijs oĩbus faciat manifesta:vt cognoscãt nostri imperij circa castitatem studium.

Periurus à testimonio repelli tur.

TITVLVS V.

Vt non fiant pignorationes pro aliis personis:& vt sicut[s] principũ donationes nõ egent gestis monumentorum,sic nec a priuatis imperatoribus factę donationes indigeant.

¶Nulli licitũ est secundum formam pignorationis exigere alium pro alio.Item sicut donatio facta à principe priuato insinuatione nõ eget:ita nec econtra.Barto.

Imp.Iustinianus.a. Ioanni glorioſiſſ. sacro rũ p̃ Oriẽtẽ p̃retoriũ p̃refec.iterũ exconsule & patritio.

INhonestas pignorationes,& odibiles sup̃ his exactiones,plurimę q̃dẽ & alię leges[t] odio habẽt:p̃ci puè aũt à nobis positæ[v],sed nescimus quẽadmodũ causa[x] licet tãtis castigata legislationibus[y],adhuc p̃sumit[z] & in republica est.& maiorẽ sui p̃bet virtutẽ,quã legũ[a] necessitas.Propterea sancim[9] nullã oĩno pignorationẽ in nr̃a repu.p̃ualere[b] neq; in mercatis(hoc q̃d maximè ibi p̃sumptũ inuenimus) neq; in agris,neq; in ciuitatib[9],neq; in vicis neq; in ciuib[9] [c]:neq; in vicaneis[d],neq; in agricolis,neq; alio oĩno quocũq; mõ vel tpe,sed p̃sumentẽ aliũ p̃ alio scẽm pignorationis formã[e] aurum aut aliquid aliud exigere:q̃d reddere in quadruplũ violẽtiã passo:& cadere ẽt ab actione quã habuit aduersus eũ pro quo exactionẽ fecit.Nõ em̃ habet rõnẽ,aliũ quidẽ esse debitorẽ,aliũ verò exigi:sed nec alteri molestũ esse pro altero quodã tan quã inuasionẽ aut iniuriã cõmittẽtẽ,& alium quasi vicaneũ existentem cedi aut iniuriã sustinere,& aliquid pati q̃d oĩno nõ cõpetit[f], p̃ alio: & absq; legitima occasione quãlibet perferre calũniam:& supplicia[g] sustinere in corpore:p̃sidibus gentiũ sciẽtibus[h] quia si nõ hęc egerint,sed in prouincijs quibus p̃sunt pignorationes p̃sumi patiãtur,nihil erit tale q̃d à nostris eos eripiat manib[9].Illud quoq; perspeximus huic adijcere legi: vt sicut ab imperio in alios factæ donationes nõ egent gestis monumẽtorũ[i],sed ex hoc ipso habent virtutẽ:ita neq; à priuatis imperatoribus factę(nisi tantũmodo[k] p̃ veritate fiant in publico à tabellionibus cõpletę subscriptionẽ habẽtes,& eius qui fecit,& testium,& aliã donationũ obseruationẽ)nõ egebũt gestis monumẽtorum cuiuscunq; quantitatis sunt.Non em̃ consequens[l] est vt nec his[m] fruatur.

s ¶Et vt sicut.]hoc dicitur.j.eo.§.illud.

t INhonestas. ¶Et alię leges.vt ff.q̃d met' cau.l.extat. &.ff.ad leg.iul.de vi pri.l.penul.&.ff.de offi.pręl.illicitas vt.C.vnde vi.l.si quis in tantam.&l.fi quando.

v ¶A nobis positę.]vt.C.vnde vi.l.ff.&.C.locati.l.fin.& alię extrauagantes.

x ¶Causa.]i.turpis pignoratio & exactio.

y ¶Legislatiõibus.]vt ro§.proxi.diximus.

z ¶Pręsumitur.]i.obseruatur.Accursius.

a ¶Quã legũ.]i.maiorẽ efficaciã iniquitas quã ęqtas habet,quę est ex necessitate iuris.vt.C. de iudic.l.placuit.quod tamen esse non debet.

b ¶Pręualere.]sic.C. 2odeomni agro deser.l.hac definitione:sic.j.vt nulli iudi.§.quia verò.coll.ix.

c ¶Ciuibus.]i hoĩbus.

d ¶Neq; invicaneis.] i.qui morantur in vicis.

e ¶Formã.]puta cõtraxi tecũ in aliaregiõe,hoc acto inter nosvt si die stat̃a non solueret̃,liceat 30 tibi hoies meę p̃uincię pignorare tua authoritate siue res eorum intromittere.& p̃bat̃ hęc electio ex eo q̃ dicit firmã. i.pactũ firmatũ verbisvt liceat sic capere.& probatur.ff.de arb.l.arbiter intra certũ.Sed q̃d si hoc in pacto actũ nõ fuerit? 40 Rñ.idẽ multò magis. item q̃d si accepi non in pign' sed in solutũ?Rñ. idẽ scẽm Io.quare subaudi etiam vt cessent istę duę oppositiones.

f ¶Competit.]i.nõ est cõueniens.sic.ẽ.de ecclę. re.immo.§.si verò non priuatus.

50 g ¶Et supplicia.]nã & ipsos homines capiebãt & supplicijs ponebant,q̃d fieri non debet.

h ¶Sciẽtib'.]& alʼs sciẽtiũ & facit.ẽ.ti.prox.§.fi.

i ¶Gestis monumẽtorum.]i.vt fiant corã iudice ordinario p̃bẽte authoritatẽ huic dõa- 60 tioni:quia sufficit ipsi' imperatoris p̃sentia:vt & alʼs.C.de test.l.omniũ.

k ¶Nisi tãtũmodo.] q.d.fiant hmõi donationes in rei veritate,& scribãtur per tabellionẽ:& alia fiãt quę hîc dicũtur nõ aũt in p̃sentia iudicis ordinarij est necessaria 70 quãtacũq; sit quãtitas. q̃ authoritas alʼs esset necessaria:vt.ẽ.de def.ciuit.§. nulla.colla.iij.& facit ad hoc.C.de donationi.l.donatio.§.in conscribendis &.l.sancim'.Quid si est quantitas intra.cccc.soli. Rñd.nec scriptura est necessaria:qa nec in pri 80 uata donatione est necesse, sed simplex & nudũ pactum sufficit:vt.C.de dona.l.si quis argentũ.§.sinautem hoc minime scriptum.Accur.

l ¶Non enim cõsequens est.]No.eandem debere esse rationẽ cõtrariorum:vc hîc,&.ff.si vsufr.petat.l.penul.§.fi.&.C.de cad.tol.§.sed vt manifestetur.&.j.vt lice.ma.& auię.§.illud.&.ff de rerũ diui.l.pe.&.C. de sacros.ec.l. antepenult.&.j.de fide instru.§.si quis.

m ¶Nec his.]priuilegijs,scilicet vt nõ sit necessaria insinuatio.

Contrariorũ eadẽ est disciplina.

a ¶Periurij.]subaudi.est.

b ¶Si qua omnino est.]Sed quare dicit si qua oĩno est:cũ nulla sit,vt modo diximʼ per.l.ff.de dolo.l.nã sufficit?Rñ.interdũ est nõ per se solũ vt dictũ est,sed ex adiũcto:vt quia est infamis si veniat cõtra sacramẽtũ & cõtra pactũ q̃d cõfirmauerat sacramẽto:vt.C.de trãsa.l.si ex falsis.alʼs nõ est infamis:vt.ff.de infa.l.lucio'.tñ repellit̃ à testimonio:q̃ pręsumit̃ malè dicere q̃ aliq̃n malè dixit.ff.de accus.l.fi cui.§ hisdem.

c ¶Vitam.]quam vitã p̃inde habebit & quò ad matrimonia & quò ad alia ac si nunquã in tali praua cõuersatiõe fuisset vt.C.de nupt.l.imperialis.§.j.Sed nũquid hodie habẽt necesse petere rescriptũ,vt dicit dicta lex imperialis?Videtur q̃ sic cũ illa nõ inueniat̃ correcta:vt.ẽ.de admi.offi.§.j. &.C.de app.l.pręcipimʼ in fi.Sed cõtra puto propter gñalia verba huius cõstitutionis quę dicũt ipso iure eã nõ teneri.vñ quãtũ est in petitione rescripti,dico illam legem correctam per istam.Accursius.

d ¶Exigendã.] pœnã prędictam subaudi.

e ¶Tenebitur ab ea.] i.ipsa habebit eum iudicẽ obligatũ ad tãtã pœnam.& facit ad hoc.ẽ.de mo.§.fi.&.ẽ.de mã.prin. 40 §.neq;.ĩ fi.coll.iij.&.C. de iud.l.sancimus.in fi. &.j.de col.§.si verò scẽm prędictũ modũ:col.ix.& j.de ec.ti.§.si aũt qui hoc &.j.vt in priua.domi.in fi.ti.ea.colla.Accur.

¶Hęredes.]sʃ.lite cõtestata vt quidã dicunt. Alb.vt.C.ex del.de.l.j.& 50 facit.ff.ad leg.iu.pe.l.fi. de ac.l.ex iudiciorũ.Ac.

g ¶Eius.]sʃ.tenebuntur.

h ¶Actionẽ piam.]id est actũ pium.ẽ.de nõ ali.§.&, hoc valere.in.ij. coll.

i ¶Exegerit.] ab aliqua puella vt ipsa nõ debeat à turpi & impia cõ 60 uersatiõe cessare:vt.ẽ.e. sed in pręsenti.

k ¶Memoratã.]ẽ.eo.§. vnde.

l ¶Militaris.]sʃ.aliquis maior præside.

m ¶Per illum.]sʃ.militarem iudicem.nã ipse exiget à præside,& dabit mulieri.

70 n ¶Militarẽ.]illi' p uincię.

o ¶Maioribus.]i. habẽtibus maiores honores.Albe.

p ¶Cingulis.]alʼs cingulo:& dic & insuper.i. si non sit in illa prouincia iudex militaris:nec etiam metropoleos epi- 80 scop',exigat ille pręses dictam pœnam ex vicinis maioribus cingulis.i.à magistratibus qui sunt in vicina prouincia.maioribus cingulis.i.qui sunt maiores per cingulos quàm sit dictus pręses.

q ¶Hoc agentẽ.]sʃ.facientẽ mulierem sic iurare.

r ¶Castigari.]scilicet volumus.

¶VT NON FIANT &c.¶Expeditur hæc pars.j.eusq; ad.§.illud.Ac.

a ¶ Imperium.]ſ.quando priuatus ei donat,
b Præbentur.]cùm imperator donat.
c Inequalitas.]quę erat ante legem iſtam,
d Cõſtitutio.]vt.C.de quadriẽ.preſcrip.l.fi.§.ſed quia igitur.Acc.
e Ex vtroq;.]ſ.latere, f ¶ Et.]pro id eſt.Accurſius.

g ¶ DE EXHIBENDIS ET INTRODVCENDIS &c.

¶ A re quia rem debet:nõ à reatu:ut.ff.de duobus reis.l.j.& hæc pars expeditur.j.eod.uſq; ad.§.illud quoq;.

h ¶ Et vt ij qui cõueniuntur.]hoc expeditur j.eod.§.illud.uſq; ad.§.ſi uerò.

i ¶ Et de ijs qniiuratoriam.]& hoc dicitur j.e.§.ſi uerò etiã quidam uſq; ad illum.§.optimum quoq;.

k ¶ Et de hypothecis, ſ.militiarũ.& hoc dicitur j.eo.§.optimum.& expone hæc uerba ut ibi.

l ¶ Et de indotatis vxoribꝰ.]quod dicit j.eo.§.quoniam uerò.& §. ſi uerò quaſdã.uſq; in finẽ conſtitutionis.Accurſius.

m ¶ Lurimi adeũtes.]ſcilicet nos.

n ¶ Qui.]aliàs quia,Accurſius.

o ¶ Exhibẽtur.]i.exhiberi poſtulãtur de vna puincia ad cõſtãtinopolitanã ciuitatem:vt.j.eo.§.quia verò.

p ¶ Pertrahũtur.]dicẽ aũt &c.

q ¶ Aguntur.]i.deducũtur,quę miſeria ex inopia contingit:& inopia ex peregrinatiõe:vt hîc, &.ſ.vt iud.fine quoquo ſuff.§.illud.circa princi. coll.ij.

r ¶ Iuſsionibus.]ſcilicet noſtris.

s ¶ Decretis.]ſiudicialibus.& ſic redde ſingula ſingulis.

t ¶ Qui.]ſ.actores.

v ¶ Eos.]ſ.reos.

x ¶ Exhibẽt.]i.poſtulãt exhiberi.Accurſius.

y ¶ Exigẽtes.]ſ.corã eo à quo petitur reſcriptũ.

z ¶ Ipſi.]ſ.actores.

a ¶ Remaneant.]ſ.qui conuenerunt.

b ¶ Afflígi.]i.vt affligãtur conuenti.

c ¶ Tale.]qđ reſcriptũ ad extraneum iudicẽ ſit petitũ,&cautio ſit facta de exhibendo reo.vt.ſ.dixi.

d ¶ Ipſe actor.]nã huiuſmodi tẽpora iudicialia actoris maximè & iudicis arbitrio ſtatuũtur vt hîc,&.ff.qui ſatiſ.cogantur.l.de die.j.reſpon.

e ¶ Ille.]ſcilicet reus.

f ¶ Obſeruet.]i.ſtet in iudicio.,& ſic exponitur.j.e.§.ſi verò etiã qdã.

g ¶ Decẽ dies.]Sed nũquid à tpe petiti reſcripti currũt hi.x.dies,vel à tpe ex quo ad eũ extraneũ iudicẽ venire potuerit?Rñ.ex neutro horũ tẽporũ cõputari.ſed à tpe finito qđ fuerat p iudicẽ cõſtitutũ &actorẽ.aliter em̃ ſiue iniuria actoris ſiue ſtipulatoris dicere nõ poſſumus:cui iniuriari in talibus nõ debemus.vt.ff.de verb.obli.l.ſtipulationũ.§.fi.Accur.

h ¶ Repẽte dimitti.]i.elapſis.x.diebus.nec obſt.C.de iu.l.pperãdum.

turimperiũ[a] à priuatis:quę ab eo prębẽtur[b] illis.Hęc autẽ inęqualitas[c] facta eſt ex nouitate quã Zenonis pię memorię introduxit cõſtitutio[d],vt imperiales donatiões non egeant monumẽtis.Quia igit imperfectius cauſa prius apparuit:ppterea nos perfectionẽ imponentes ei ex vtroq; tenere hoc volumus,& [f]in his donationibus quę ab imperatoribus in priuatos fiunt:& quę à priuatis in imperatorẽ:vt ex ęqualitate iuſtitia cauſæ adijciatur. ¶ Tua igitur excellentia quę per hanc diuinam noſtrã conſtitutionem ſancita ſunt,præceptis proprijs ſolenniter manifeſta facere ſtudeat vniuerſis.

TITVLVS VI.

De exhibẽdis & introducẽdis reis[g]:& vt ii qui cõueniũtur[h] poſt vicęſimũ diẽ præſentẽtur iudicibus:& de iis qui iuratoriam[i] cautionẽ exponũt:& antę litis cõteſtationẽ abſentes fiũt: & de hypothecis[k] quę appellãtur ex caſu:& quę perſonę & quãdo hoc ius habẽt:& de indotatis vxoribus[l] vt habeãt quartã partẽ in ſubſtantia viri, & ipſe vir in ſubſtantia vxoris, quando inops eſt cui relinquitur.

¶ *Reus non eſt exhibendus in iudicio de una puincia ad aliam niſi prius actor fideiuſſoriã præſtiterit cautionẽ certã quãtitatẽ promittens ſi litẽ nõ exequatur,aut exequens nõ uincat:& reo cõparente ſi actor intra.x.dies nõ cõparuerit reꝰ abſoluẽdus eſt à iudicio eo exacto quod ab acto re promiſſum eſt:& ſiquid amplius reus expendiſſet.Bartol.*

Imp.Iuſtinianus.a.Ioanni glorioſiſ.pretorio tũ p Oriẽtẽ pfecto iterũ excõſule & patricio.

[m] Lurimi adeuntes noſtram docent poteſtatem:quia [n]exhibentur[o] ab aliquibus,aut etiam in alias pertrahuntur[p] prouincias ex ſacra nra iuſsiõe aut decretis iudicialibꝰ,& ad miſeriã qdẽ phoc agũt[q]:coacti verò iuſsionibꝰ[r] aut decretis[s] exhibẽt.Proide q[t] eos[v] exhibẽt[x],ẽt cautiões exigẽtes[y] qa intra certũ tps veniẽt ad determinatũ iudiciũ ij q ab eis cõuẽti ſunt: ipſi [z]remaneãt[a] i puincia affligi[b] in pegrinatiõe ſumptibꝰ exhibitũ aut pſentatũ relinquẽtes. ¶ Hoc igit miſerãtes ſancimꝰ ſiqd fiat tale,[c] & tps impleat qđ in cautiõe exhibitiõis aut pſentatiõis ipe actor[d] cõſtituit:deinde ille [e]quidẽ obſeruet [f]in iudicio:actor autẽ deſit & nõ intra decẽ dies [g]poſtquãreus venerit in puinciã,actor occurrerit reũ,qdẽ ingrediẽtẽ apud iudicẽ,& hoc docẽtẽ repẽtè dimitti[h] iureiurãdo aũtẽiꝰ [i]iudex ſit de oĩbus expẽſis quas ptulit circa viã & circa peregrinã habitationẽ:& his [k]iudices addicãt[l] actorẽ cõueniẽtem fruſtra. ¶ Et qm̃ moſ eſt non aliter fieri exhibitiões aut pſentatiões[m] niſi actores fideiuſſores ad certam quãtitatẽ dederint[n],qa exequent cãm:& ſuſcipiẽt ſniam[o]:hãc quidẽ quãtitatẽ oĩno eos[p] exigi[q] & dari fruſtra calumniam paſſos. ¶ Si verò[t] p iuſiurãdũ ẽt plus[i] aliquid[x] declarauerit[s] (certa tñ quantitate definita à iudice:quã leges taxatiõnẽ vocãt)etiã hoc ſuperexigi[t],vt cognoſcãt nõ illudere[v] vitas alienas[x],ſed in puincia[y] eligere iudices,& ibi contra ſuos aduerſarios litigare. ¶ Quia verò ab actoribꝰ fideiuſsiones plerũq; nouimꝰ hic datas[z] tãquã[a] in exhibẽdis pſonis ſi verò in aliã deducantur[b] prouinciã,fortè declinare[c] hanc obſeruationẽ[d],ſancimus hic [e]iudicẽ aut glorioſiſsimũ quęſtorẽ[f] noſtrum ſacris noſtris miniſtrantem literis,ſi quid tale[g] agere iubeatur, nõ aliter ad aliã exhibere puinciã reũ[h] antequã fideiuſſorẽ præbeat actor in iudicio in quo futurꝰ eſt reũ deducere,qa dabit ſcđm locorũ ſpatiũ aurũ[i] quantũcũq; decretũ[k] fuerit fugiẽti[l],ſi nõ exequat, aut exequẽs nõ vincat cauſam[m]:

a ¶ Imperium.]ſ.quando priuatus ei donat,
b Præbentur.]cùm imperator donat.
c Inequalitas.]quę erat ante legem iſtam,
d Cõſtitutio.]vt.C.de quadriẽ.preſcrip.l.fi.§.ſed quia igitur.Acc.
e Ex vtroq;.]ſ.latere, f ¶ Et.]pro id eſt.Accurſius.

in prin.vbi dicit cãm ciuilẽ triennio,criminalẽ biẽnio durare.at hîc.x. dieb?:quia hoc iudiciũ nõ erat inchoatũ:quare à iudicij obſeruatione abſoluit & dimittit:nõ aũt definitiuè:tũ quia lis nõ eſt conteſtata,tum quia nõ eſt liquidũ:vt.C.de tẽpo.ap.l.fi.§.j.&.C.de iudi.l,pperãdum.§. & ſi quidẽ.nec em̃ dico eſſe ibi cõteſtatã vbi fuit reſcriptum petitũ:licet vterq; ibi fuerit:qa iam ibi deberet iudiciũ finiri vt.ff.de iudi.l.vbi.&.l.de qua re.in princ.licet decretiſtę aliter ſeruent.

i ¶ Fiſus.]ſ.rei.

k ¶ Et his.]i. eo actore cõdẽnato in expenſis pferant indices actorẽ calũnioſè litẽ inſtituiſſe ſecundũ quoſdã.& facit p eis.ff.adturp.l.j.§.j.&.ff. de ſuſpect.tu.l.hoc em̃.j. rñſ.Vel dic & his.ſ.expenſis.

l ¶ Addicant.]i.ſuppoñãt.ſ.actorẽ dico fruſtra.

m ¶ Preſentationes.]ſ.reorũ ad hanc ciuitatẽ.

n ¶ Dederint.]ſ.coram iudice extraordinario corã quo vocati ſunt ex ſacra iuſsione,aut decretis iudicialibus.

o ¶ Suſcipiũt ſententiã.]i.vincunt vt ſtatim dicitur proxi.§.

p ¶ Eos.]ſ.actores vt pmittant eam ipſi reo.ſed corã quo iudice fiet hęc pmiſsio?Itẽ quanta erit quãtitas?Rñ.corã iudice extraordinario:& eiꝰ arbitrio definiet:vt.j.prox. §.ſequitur.

q ¶ Exigí.]ſ.ſancimus.

r ¶ Plus.]ſ.quã fuerit pmiſſa quãtitas ab actore.

s ¶ Declarauerit.]ſ.reꝰ.

t ¶ Superexigi.]ſ.ab actoribus.

v ¶ Illudere.]i.deridere.

x ¶ Vitas alienas.]ſic ſ.de ta.§.j.ibi,& nõ propter ſuam.

y ¶ In prouíncia.]vbi reus habet domicilium.

z ¶ Datas.]i.in hac regia vrbe qñ de prouincia aliena trahitur ad hanc ciuitatem.ſed ecõtra non ſic ſeruabitur,vt hîc ſubijcit.

a ¶ Tãquam.]expreſſi ẽouũ vitatis[a].ſ.qñ volũt exhiberi reos:vt.ſ.eod.§.& quoniam.

b ¶ Deducãtur.]ſ.rei.

c ¶ Declínare.]ſcilicet actores.

d ¶ Obſeruationẽ.]ſ. nouimus.

e ¶ Híc.]i.in hac ciuitate Conſtantinopolitana.

f ¶ Quæſtorẽ.]i. cancellarium.

g ¶ Si quid tale.]ſ.q faciat pręceptum actori de vocando reo ad extraordinarium iudicem.

h ¶ Reum.]valet aũt reſcriptum licet ante ſatiſdationẽ vti eo nõ poſſit. vnde hęc aut.malè cõtinuatur cum lege.C.de dila.l.ſi quando.Accur.

i ¶ Aurũ.]vel quantitatem aliquam arbitrio iudicis illius,vt ſubijcit.

k ¶ Decretũ.]Sed à quo?Rñ.à delegato:quia ei cauſa eſt cõmiſſa:vnde & hoc per conſequens:vt.ff.de iuriſdict.om.iudi.l.ij.

l ¶ Fugiẽti.]ſ.reo ſic dicto qa fugere cõſueuit.vt.C.de iur.ca.l.ij.i prĩ.

m ¶ Cãm.]ſi em̃ vincit:nõ videt calũnioſè feciſſe.vbi aũt pdit:tũc ẽt iure cõi deberet reddere impenſas,C.de iudi.l.pperãdũ.§.finaũt alterutra. Quid ergo facit plus hæc cõſtitutio?Rñ.qa aliàs nõ dãnatur in expẽſis niſi

† Facit ad hunc tex. c.vlti. cũ glo.ſuper verb.taxatione extra de his quæ vi metúſve cau.fi.vbi dicit gl. tra.taxatio nẽ non licet iurare & vide in illa gl.cõcor.iu.cano.&ciui.

a Vide in.c. ſolitæ.i gl. ſuper verb. tanquã. extra de mai. & obed.

nisi iudici videat, sed hîc semper videt sibi: vñ semp debet condẽnari: vt j. de iudi. §. oportet. col. vj. Itẽ grauat in alio hic actor: quia nõ petit dilationẽ, sed aduersarius sic: vt. C. de dila. l. si qñ. si tñ aduersarius petat, & ipse vtitur vt sic habeat per aliũ qđ p se habere non potest. vt. C. de tẽp. in integr. rest. l. petendę. in fine.

a ¶ Et ibi.] qñ de vna p-uincia vocatur ad aliam.

b ¶ In exhibitione.] i. in hac ciuitate.

10 c ¶ Decreuimus.] s. e. quoniam.

d ¶ Definitũ.] sc. à delegato, vt dictum est.

e ¶ Ab illo.] sc. reo.

† Facit ad f ¶ Taxationẽ.] Not. tria: taxatio, iuramẽtũ, & sñia. Taxatio, ante iuramẽtũ p̃stat, nõ post: vt. j. de iudi. §. oportet. Iura-
20 mẽtũ v̊ò ante sñiam: vt C. de re. cre. l. gñaliter. §. oẽ igit. sed hęcoĩa q̃ dicta sunt de vocatiõe ad extraneũ iudicẽ, videnť nõ habere locũ, cũ qlibet in sua debeat cõueniri p-uincia: vt. j. vt oẽs obe. iu. §. si igit. coll. v. sed dic vt
30 ibi diximus.

g ¶ Machinanť.] s. homines quidam.

h ¶ Calumniarum.] volebãt em̃ q̃ clemẽtia legum sit calũnię occasio. vñ illud: Oĩa mala exempla sunt orta à bonis rebus.

¶ Libellum.] qa exvoluntate dabať, nõ ex ne-
40 cessitate: vt. ff. de edẽ. l. j. §. edere autem.

k ¶ Suscipientem.] scilicet reum.

l ¶ Aequè decẽ.] q. d. vt hodie. xx. dãtur, ita olim. x. dabanť: vt. j. pxi. §.

m ¶ Quo.] sc. tempore.

n ¶ Recognoscere.] sc. debitum.

50 o ¶ Et liberari.] sc. soluendo: vt. j. pxi. §. ibi, aut fortè &c.

& ibi[a] cĩa agi quęcũq; in exhibitione[b] decreuimus[c]: definitũ[d] verò aurũ à fideiussoribus exigendũ & dandum ei qui deductus est: prę bendo quoq; ab illo[e] etiã iureiurãdo vsq; ad taxationẽ[f]: vt si iurauerit se etiam amplius expẽdisse† & hoc recipiat: vt vndiq; videanť perfectę nostrę legislationes.

¶ Reo ad iudicium uocato debet libellus offerri & xx. dierũ spatiũ indulgeri, & ab eo debet fideiussor dari, & sportulæ solenniter: & medio tempore poterit iudex recusari, uel alius associari, nisi ille quẽ petijt, ab alio sit recusatus: & xx. diebus elapsis litis cõtestatio fieri debet: & aliter facta non ualet. Barto.

¶ Illud quoq;† antiquitas quidem bene faciens disposuit: nũc aũt studio machinantur[g] nostrarũ legũ clemẽtiam occasionẽ faciẽtes suarum calũniarũ[h]. vetustatenãq; volente conuentionis factę libellũ[i] suscipientem[k], diebus ęquè[l] decẽ deliberationẽ habere, quo[m] possit discutere causam, & fortè ẽt recognoscere[n] & liberari[o]: post decem autem dierum inducias tũc & subscribere misso libello, & iudiciales implere cautiones[p]. Quidã verò respiciẽtes ad nostras leges[q] quæ post litis cõtestationẽ neq; refutare iudicem, neq; aliũ petere iudicẽ permittũt, cãm arte[r] machinãtur, & maximè executoribus talia dolosè adinuenientibus[s]: & mox vt oblata fuerit quęlibet admonitio, fortè neque libello dato, neque iudiciali vlla cautione deducunt hominem inuitum ad iudicem datũ[t] & nihil scientem[v] compellunt facere litis contestationẽ: vt semel sub litis contestatione constitutus obligetur: & nullam habeat licentiam neque refutare iudicem[x], neque aliũ iudicem petere, cùm fortè suspectus iudex sit: & sic agũt[y] quę volunt, & sub suis artibus hominem statuentes, quo volunt modo, de eo agunt. ¶ Sancimus igitur dum admonitio[z] oblata[a] fuerit alicui modis omnibus offerri[b] libellũ[c]: & nõ secundùm antiquitatem decem solummodo dierum habere eum qui admonetur, inducias: sed duplices hoc est. xx.[d] vt siue repudiare voluerit, siue etiam cum eo alium iudicem[e] petere, licentiam habeat hoc facere, aut fortè cognoscere debitũ & liberare se ab aduersarij sui contentione amicabiliter, & non per calũniam & circumuentionẽ sub iudice constitui forsan suspecto, & forsan ingrato: plerũq;[f] autẽ aliquid etiã ꝓpriũ cõtra eũ dispẽsante & eo qui litẽ sustinet, nullũ habente[g] tẽp[o] ad agnoscẽdũ ea, in quib[o] conuent[o] occurrit. ¶ Susceptoverò[5] libello, sola psonali fideiusiõe[h] aut cautione iudicio sisti, ideo personalis dicũt nec expressè nec tacitè posse remitti. Argu. pro eis. ff. de postu. l. quos. & C. de iureiur. propter calum. l. ij. §. sed quia veremur. nã secundùm eos libellus est de substantia iudicij. Item fallit in tribus casibus positis. C. de apostata. l. apostatarum. & C. de iudę. l. nequis. & ff. de sepulc. vio. l. iij. Item fallit in teste falso & instrumẽto falso. C. de test. l. nullũ. & C. de pba. l. penult. Item in leuibus criminibus: vt. ff. de accus. l. leuia. Vel dic ibi de plano, id est non
60 sedente iudice pro tribunali. Itẽ fallit in crimine notorio: vt. C. de accus. l. ea quidem. Itẽ in omni crimine vbi sine accusatore proceditur: vt ff. de adul. l. j. §. si publico. & ff. de suspe. tuto. l. tutor quoque. §. prętera. & in dictis. ll. de probatio. l. penulti. & de testamen. l. nullũ. & de accusat. l. ea quidem. Item fallit in crimine falsi secũdùm Bul. vt. C. de fal. l. vbi. sed Ioan. contra. dicit enim q̃ in dicta. l. vbi non incidenter sed principaliter fuit ibi mota quęstio falsi. Sed licet dixerim in supradictis casibus procedi sine libello secundùm quosdam: tamen secundùm præceptorem meum dici potest, q̃ si quis super his velit accusationem solennem instituere necesse habet dare libellum: vt hîc dicitur.

70 d ¶ Hoc est. xx.] Nũquid diminui potest hoc tẽpus? Respon. quidẽ nõ: qa hę inducię inducunť à lege. & est pro eis. j. cõstitutio quę de dig. §. illud. &. ff. de re iu. l. iiij. §. si quis condẽnatus. sec[o] si à iudice dilatio detur. C. de dila. l. j. &. l. siue pars, sed puto semper posse abbreuiari: quia in uenio à lege datã dilationẽ posse abbreuiari[c]: vt. ff. de iu. l. nõnũquam & ff. de re iudi. l. ij. Item cõsuetudo sic vult & interpretatur. ergo seruandũ est: vt. ff. de legi. & senatusc. l. si de interpretatione. quare dicas q̃ semper danda est tanta dilatio nisi iudici contra videatur. videtur enim plerumq; aliter, vt trium dierum, vel sex, vel aliud tempus detur. & facit ad hoc verbum. j. de iudi. §. oportet. in fin. §. col. vj.

80 e ¶ Aliũ iudicẽ.] sic. j. in me. lit. non fi. sa. for. §. super hęc. in fi. §. coll. viij. sic. j. vt diffe. iudi §. si verò contigerit. coll. ix.

f ¶ Plerũq; autẽ.] sic. s. de triẽ. & semis. §. & quia cognouimus. Accur.

g ¶ Nullum habente.] q. d. paruum habet tempus: habęt enim. x. dies qđ nullũ appellatur. Sed cõtra. s. de app. §. j. in fi. sed hoc est nullum ad obuiandum malitijs eorum qui in breui tempore facerent litem contestari: vt. s. eod. §. illud quoq;. at ibi non est hmõi timor.

h ¶ Personali fideiusione.] i. cautione iudicio sisti. ideo personalis di-

Dilatio à lege data breuiari potest.

† Facit ad hũc tex. c. qñ frequẽter. in glo. super ver. expẽsarũ. extra vt li. nõ cõtest.

† Facit ad hunc. §. gl. iij. in capi. corã dilecto. in me. in verbo, fiverò res. extra d. of. delegat. Exẽpla mala à bonis rebus orta sunt.

a Concord. cij. in glos. vnica, extra de lib. obla.

Libell[i] tria cõtinere debet

Res tribus modis peti põt.

b Vide. c. j. iñ ęta gl. sua extra de libell. oblatio.

c Concor. cũ sit romana. iunctagl. super verbo tẽpus. extra de appellat.

ſta, quia eſt de repñtatiõe perſonę in iudicio: vt inſti. de ſatiſda. §. ſed hodie. Itẽ ideo dicta fideiuſsione: qa fideiuſſor dãdus eſt, cũ ſit prętoria cautio: vt. ff. de pręt. ſtip. l. j. & l. ꝓtorię ſtipulationes. Sed cõtra. ff. de iudicijs l. ij. §. ſed ſi dubitẽt. in fi. Sol. ibi eſt ſpãle in legatis. Itẽ cõtra. ff. qui ſatiſ. cog. l. ſciẽdũ. in prin. ſed hęc intelligit ſecundũ illã: vt ſi habeat poſſeſsionẽ immobiliũ rerũ, non ſatiſdet. vt ar. ff. de leg. & ſenat. ſed & poſteriores. ſed Pla dicebat iſtã ſimpliciter loq. Itẽ nũqd poterit dare fideiuſſorẽ aliũ q ſimiliter ĩmobilia nõ poſsideat: vt ſcholarẽ aliũ? Rñ. nõ: vt inſti. de fideiuſ. in prin. & inſti. de repli. in fi. & ff. q ſatiſda. cog. l. j. Sed cõtra. in. e. ti. l. fideiuſſor. in fi. j. rñ. ſed dic eũ eſſe poſſeſſorẽ immobiliũ: licet alĩ habeat priuilegiũ vel militię, vl ſacerdotij, cui renũciare põt ſecundũ iura noſtra: vt. C. de pac. l. pe. Sed qd ſi hmõi fideiuſſorẽ dare nõ põt? Rñ. iuret duo. ſ. fideiuſſorẽ dare nõ poſſe, & ſe ſiſtere: vt. j. de li. §. ad excludẽdas ꝓter cleri gocos, q iurare prohibent vt. C. de epiſ. & cleri. l. cũ clericis. quia eorũ ꝑmiſſioni tm̃ cõmittit: vt inſti. de ſatiſd. §. ſed hodie. Itẽ qd ſi volo eſſe cõtẽt ſola ꝑmiſsione etiã qñ fideiuſſorẽ dare teneẽ? Rñ. ſatis eſt: vt inſt. de re. diu. §. vẽditę. & ff. de fideicõ. l. i. l. iiij. §. adijci. Itẽ qd erit ſi nolit dare fideiuſſorẽ, ſed pignus ad qđ nõ tenetur: vt. ff. de prẽto. ſi pu. l. ꝓtorię? Rñ. ſatis eſt: quia facit etiã plus: vt. ff. de coll. bo. l. j. §. iubet aũt. & inſtit. de oblig. qę ex delic. §. furti aũt. Itẽ quid ſi dedit pignus, nũc vult fideiuſſorẽ dare, & pignus repetere? Rñ. nõ poteſt. Itẽ in quantum tenetur fideiuſſor? Rñ. ſi fideiuſsit in ſcriptis vel in cauſa publica, tenetur ſ ovſq; ad triennĩ, intra qđ durat cauſa: vt. C. de iud. properandũ. Item & plus per duos menſes intra quos debet fieri conteſtatio, vt. j. de execu. & his qui cõ. & recõ. §. j. ſi autem ſine ſcriptis, tunc vſq; ad duos mẽſes tm̃: vt. C. de fideiuſ. l. pe. Item in quanta quantitate tenetur? Rñ. ad intereſſe actoris: & hoc niſi intra certum tempus fideiuſſerit: vel in certam quantitatem: vt. ff qui ſatiſda. cogan. l. ij. in fi.

Renũcia re pñt miles & cleri cuseorum priuilegijs.

† Cũm vę rõ.

a ¶ Sportulis.]i. ſalarijs qbuſdã quę iudicibus dabãtur: vt in conſti. greca cõtinetur: cuius ſnĩam habemus. j. de iud. §. ne aũt. & facit ad hoc. ſ. de manda. princ. §. ſi tibi. & j. vt litigan. iu. §. pe. col. ix. & ſ. vt iudi. fine quo. ſuffr. §. volumus. & prẽſtabãtur hmõi ſportulę tam à reo quã ab actore: ſ ovt in. d. l. cõtinetur. j. de iudi. & C. de prin. agen. in re. l. fi. & C. de fruc. & li. ex. l. fi. ſed Pla. ſolum reum dicebat teneri in prẽſtatione ſportularum ſed contra eum ſunt prędictę leges.

b ¶ Ars.]id eſt deceptio. c. ¶ Et illum.]ſcilicet reum.

d ¶ Litis conteſtationẽ.]ſ. narratiõe prępoſita & reſpõſione ſecuta[a]: vt. C. de lit. cõt. l. j. & hoc dico aĩo pcedendi in cauſa. ſecus ſi iudici vt amico dicã ſaluo iure meo: vt. ff. qui. mo. pig. vel hyp. ſolui. l. ſi debitor. §. ſi in vẽditione. Sed arg. contra. ff. de condi. inde. l. qđ qs. ſed certè ibi nõ expreſsit licet in corde habuit de repetẽdo. ſed cũ rñſio poſsit eſſe ꝑ fic & per nõ, & per dubiũ, puta oppoſita exceptione, nũquid ſemper fiet cõ ſ 7oteſtatio? Rñ. primo caſu fit: ſed tm̃ ſunt nullę partes iudicis in cognoſcendo, ſed in iudicãdo tm̃: vt. ff. ad le. aqui. l. pinde. & ff. de confeſ. l. j. & C. de confeſ. l. j. vnde euenit mirabile vt hæc rñſio obtineat vicem conteſtationis, quaſi ſnĩę, vt dictũ eſt. alĩs eñ nõ valeret ſnĩa: vt. C. de ſen. l. prolatã. & hoc qñ libellus fuit datus vt fieret cauſa. ſi aũt extra ordinem fecit eũ interrogari, & fuit confeſſus: tũc fit ei vnũ ꝑceptũ de ſoluẽdo ſecũdũ cõ ſuetudinẽ gñalẽ & ſic etiã poteſt intelligi. ff. ad le. aqui. pinde. Itẽ in ſecundo cõſtat fieri cõteſtationẽ. Item & etiã in tertio dico fieri cõteſtationem: vt. C. de excep. ſiquidẽ. in fi. & colligit inſt. de excep. §. j. vſq; ad. §. hęc exẽpli. nã eo ipſo q̃ obijcit except. innuit ſe debitorẽ. vnde ęquipa- 8 oratur illi reſponſioni ac ſi diceret ſic, niſi probet excep. vt. C. de ꝓba. l. ex ceptionem. & ff. de proba. l. in exceptionibus.

a Qualiter fiat lit. con te. habes vltra legiſtas in. c. vnico. circa fi. extra de li. cõ teſta.

e ¶ In medio.]ſic. C. de iudi. l. apertiſsimi. ſic. j. de iudi. oportet. in fi. ſic ſ. eo. §. lancimus.

f ¶ Percipere.]quod etiam poſtea hodie licet: vt. j. in me. li. §. ſuper hoc. in fine.

g ¶ Amicabiliter.]ſic. j. vt diffe. iud. §. ſi verò.

h ¶ Dãnificãdo.]ſ. reo nunquid ergo nihilominus currit prẽſcriptio? Quidam dicunt q̃ ſic: & eſt pro eis. ff. ex quĩ. cau. maio. l. ait prętor. §. fin. & l. fin. & ff. de eo per quem fac. erit. l. fina. j. relponſo. & hîc, & j. proxi. §. ibi ꝑ nihilo &c. Sed nos cõtra. dicim⁹ eñ ꝑſcr. interruptã & eſt ꝑ nobis C. de ꝑſcrip. xxx. anno. l. ſicut. §. nec ſufficit. Nec obſtant. d. ll. quia poſtea correctę ſunt per. d. l. ſicut. vel non fueratmiſſus executor in. d. ll. Item nec obſtat quod hîc dicitur, & j. proxi. quia nõ damnificatur in his quę hîc dicuntur: puta quõ dominus iudicem recuſet, vl alium aſſociari petat, vel in ſimilibus in prę- ſcriptione bene nocet (vt dictum eſt) ſi admonitio fuit facta. Si qs tamen primam velit tenere ſententiam: poteſt dicere q̃ illa. l. ſicut. quæ eos confundit, loquatur ſecundùm ſua tempora. nam ſuo tempore nõ dabatur libellus ex neceſsitate. vnde dicas quod ſit immutata & correcta per iſtam quæ conſtituit iudiciũ per ordinem.

tiã eſſe, & poſt hmõi cõteſtationẽ litis intra definitos. xx. dies ſic oĩa agere tãquã ſi neq; abinitio facta ſit quędam conteſtatio litis.

¶ Iurãs ſiſtere ſe i iudicio, ſi poſtea à ciuitate abfuerit ꝑ iudicẽ ordinariũ cã ſummatĩ agetur: & ẽt ꝑ delegatũ q examinabit in quã terrã iurãs aufugerit & ſi datis ĩducijs aufugerit, & nõ cõparuerit mittit actor i poſſeſſionẽ ꝑ mẽſura debiti declarati: quã nõ recuperabit niſi oĩa dãna reſarciat & fideiuſſorẽ præſtet de ſiſtẽdo in iudicio. Ang.

¶ Si verò ſemel repudians iudicẽ, aliũ acceperit: nõ ſinimuseĩ[m] eum qui petit[9] eſt[n], rurſus repudiare[o]. Sicutem̃ eius curã[p] habemus, ſic etiam per dilationẽ[q] agi aliqd aduerſus actorẽ, modis oĩbus aduerſamur. ¶ Si verò[r] † ẽt qdã[s] iurẽt[t] quia obſeruabũt[v], & antequã cõteſtatio[x] litis fiat ab hac[y] maxima diſpareãt ciuitate, licẽtiã eſſe etiã nõ facta litis conteſtatione adire actorem ſtatutũ iudicem, & hoc denũciare. Illũ[z] verò (ſi qdẽ adminiſtrator[a] ſit) iubere oĩmodo[b] exhiberi reũ tãquã periurũ: & penè[c] ſui accuſatorẽ ꝑfugã factũ[d]. Siverò nõ adminiſtrat[e], ſed dat[9] [f] ſit à quodam iudice[g] ſiue ex ſacra

† Facit ad hunc. §. c. ſup q̃ſtionũ. §. intẽtiõis. cum gl. ſup verbo, in prin cip. extra de offi. de leg. & ibi põdera gl. quia bona eſt.

i ¶ Iudicat.]quaſi dicat prout iudici videbit cũ fideiuſſore vl ſine eo. vt ſup diximus. ſ. e. §. ſuſcepto.

k ¶ Nõ ſeruentur.]i. nõ detur libellus, & tẽ pus deliberationis, & ſuſcriptiõis & ſimilia quę dicuntur. ſ. eod. §. ſancimus. &. §. ſuſcepto. licet de ſubſcriptiõe nõ ſit in vſu: ſed certè ſcribitur in libro cõmuni: & ideo nõ eſt neceſſe poni in libello. Item & quia breue tẽpus datur iudici ſabitrio: vnde bene poteſt memoria retineri.

l ¶ Pro nihilo eam eſſe.]quantùm ad hoc vt nõ ſit neceſſe aliũ dari libellum. nam de nouo oportebit oĩa ĩcipi: interruptio tamẽ facta eſt pręſcriptionis: licet quidam contradixerunt, vt modo proximè diximus.

m ¶ Ei.]ſcilicet reo.

n ¶ Petitus eſt.]Hîc collige ad petitionẽ alteri⁹ partis iudicẽ dari. Sed contra. ff. de iud. l. obſeruandũ. Sol. hîc petit generaliter: ibi hominẽ certum. vel hîc reſpexit ad verecundiam petitiiudicis: vt ibi dicitur. vel hîc ambę pãrtes ſimul petierunt.

o ¶ Repudiare.]Hîc no. regulã q̃ nõ poſſum reprobare ſemel ꝓbatum ſic. ff. de neg. geſt. l. põponi⁹. &. C. de re. cre. l. ſi qs. &. j. de li. §. ad excluden das. &. j. vt cum de app. cog. §. ſiue igit. &. ff. qui ſatiſ. co. l. ſi ab arbitro. §. fi. &. C. de nõ nu. pec. l. generaliter cauſam. arg. cõtra. ff. de mu. & ho. l. vt gradatim. §. pe. &. C. de profeſ. & med. l. grammaticos. Approbatum re probare nõ poſsũ.

p ¶ Eius curam.]ſcilicet rei.

q ¶ Per dilationem.]i. per huiuſmodi procraſtinationem.

r ¶ Siverò.]hîc ponitur de tertia parte rubricę.

s ¶ Quidam.]ſ. rei conuenti in iudicio.

t ¶ Iurẽt.]ſ. iudicio ſiſti: quia nõ potuerũt dare fideiuſſorẽ: vt diximus ſ. eo. §. ſuſcepto. Sed qd ſi fideiuſſorẽ dederãt? Rñ. tũc duplici iure cõſuli tur actori, & cõtra fideiuſſorẽ ad intereſſe: vt. ff. qui ſatiſ. cog. l. ij. §. fi. & ꝑ miſsionẽ in poſ. vt hîc dicit. Itẽ qd ſi neq; iurauit neq; fideiuſſorẽ dedit? Rñ. adhuc habet locũ hic. §. Itẽ qd ſi nũquã venit coràm iudice? Rñ. adhuc habet locũ gñalis cõſuetudo vt dicit q̃ eſt interpres legũ. vt. ff. de legi. & ſ 7o ſena. l. ſi de interpretatiõe. Qđ ergo hîc dicit iurẽt, lubaudi maximè.

v ¶ Obſeruabũt.]ſ. iudicium. i. in iudicio ſiſtent.

x ¶ Conteſtatio litis.]Sed qualiter, cũ incontinenti elapſis. xx. diebus fiat conteſtatio: vt. ſ. e. §. ſuſcepto. in fi. Rñ. imo non ſtatim quandoq; fortè eo retardãte: quod poteſt eſſe vſq; ad duos menſes: vt. j. de execu. & his qui con. & recon. §. j.

y ¶ Ab hac.]ſ. Cõſtãtin. maximè iõ dicit qa & alĩs gñaliter hęc conſtitutio ſeruatur: vt. j. eo. §. fi. z ¶ Illum.]ſ. iudicem.

a ¶ Adminiſtrator.]i. iudex ordinarius: vt. j. vt defun. ſeu fu. eo. §. pen.

b ¶ Omnimõ.]i. re & verbo, qđ nõ facit niſi ordinarius: vt hîc. vocatio 8 oaũt verbo tm̃ fit à delegato & etiã ab arbitro. vt. ff. de arb. ſed interpellatur. §. j. Itẽ ab ordinario fit qñq; tm̃ verbo: vt de domo vocari: vt. ff. de in ius vo. l. pleriq;. & tribus ſequẽtibus. legib⁹.

c ¶ Penè.]aduerbialiter ponitur.

d ¶ Factũ.]no, optimũ ar. cõtra ſeruiẽtes fugiẽtes: vt eo ipſo reſamiſſas videant ſubtraxiſſe. & ſa. C. de iu. cal. l. ij. §. qđ ſi actor. &. §. finaũt reus.

e ¶ Adminiſtrat.]ſ. iudex. f ¶ Datus.]i. delegatus.

g ¶ A quodã iudice.]ſ. ordinario. nã delegatus nõ delegat: vt. C. de iudicijs. l. à

dicijs. l. à iudice.

a ¶ Administratore.] minimo, puta à defensore ciuitatis.

b ¶ Ad illum.] delegantem. c ¶ Iudice.] i. delegato.

d ¶ Nõ valẽte.] hîc est contra. ĩ. de lit. §. alijs. Sol. hoc corrigitur in de legato. à principe. vel dic vt ibi.

e ¶ Contestatio.] extũc enim dñs litis est factus: vt. ff. de ędil. edi. l. ędiles. §. item sciendum.

10 f ¶ Illo.] i. reo.

g ¶ Legem.] istam.

h ¶ Manifestatione sua.] q̃ manifestatio est ꝓpter fugã, sicut. ĩ. dixi.

i ¶ Omne.] nã diffiniti ua sñia dari nõ põt in eũ lite nõ cõtestata. vt. C. de tẽ. app. l. fi. §. j. nec missio põt fieri: qa erat delega-

20 tus: nec alio mõ poterat actor ad suũ peruenire.

k ¶ Exhibitione.] i. sui.

l ¶ Vt potuerit.] i. sum matim: sicut. ĩ. statim dicitur.

m ¶ Iudex.] Nũquid ordinari⁹ tm̃ faciet istã examinationẽ, & hęc quę sequũtur, nõ aũt delegat⁹?

30 Rñ. scdm quosdã sic: qa mittere ĩ pos. est de misto imperio: vt. ff. de iurisdi. om. iud. l. iubere. vñ ordinario tm̃ cõpetit cui⁹ officiũ est latissimũ: vt. ff. đ iu. om. iu. l. j. nec delegari põt. ff de offi. ei⁹ cui mã. est iur. l j. in prin. &. ff. đ dã. infec. l. dies. §. duas. sed

40 tm̃ puto ꝙ etiã delegat⁹ posit hęc quę sequunt facere. Nam nõ mittit in pos. sed de mittẽdo pnũciat: qđ etiã delegat⁹ facere põt: vt. ff. de offic. ei⁹ cui mã. est iur. l. cognitio §. fi. quare dicas ꝙ licet nõ possit vocare re & verbo & mittere in pos. delegatus, vt mõ dixerat: põt tm̃ hęc q̃ sequuntur facere & qđ hîc dicit iudex. i. ordinarius vel delegat⁹ intellige. & sic ex consuetudine seruatur.

forma aut iussione, aut etiã ab aliquo administratore [a], ad illum [b] renũciare à quò datus est, vt deducat ab illo: ne cã maneat actor ivndiq; desolata, iudice [c], agere aliquid nõ valẽte [d] cò ꝙ nõdũ apud eũ facta sit litis cõtestatio [e], illo [f] cõtẽnente legẽ [g] & iuramẽtũ suũ manifestatiõe [h] sua & actorẽ extra oẽ [i] legitimũ adiutoriũ relinquẽte. ¶ Igit ne latẽte eo & tardata exhibitione [k] cã maneat suspensa: examinet vt potuerit [l] iudex [m] in quã terrã abijsse dicit: & det ĩducias [n] certas vt nisi intra eas occurrerit (liberã tñ [o] huius rei fiduciã habẽs, si nõ fortè studio actoris impediat, aut venire prohibeatur) tunc scdm vnã partẽ [p] examinet [q] negotium & in possessionẽ [r] mittat actorem rerũ [s] eius secundùm mensuram [t] declarati [v] debiti: ipsumq; in possessionẽ missum habere ẽt rẽ debiti seruãdi [x] eã: & tũc si ille occurrerit [y] oẽ ei prius soluet dãnũ, & tũc recipiẽs [z] res & fideiussorẽ [a] ꝑ stans, ꝓsequatur cãm. ¶ Optimum quoq; est ẽt hoc [b] ꝓpter dubitationũ q̃stionẽ lege cõi determinare. Primùm nãq; fuerũt dubitationes plurimę, vtrum oporteat militias sub hypothecę deduci vinculis [c]; an etiã his liberas esse. sed hoc quidem iam definitũ est lege [d]. & certè [e] consistunt militię quęcũq; [f] vẽdi aut obligari possunt [g]. Nos aũt ex maioribus [h] causam considerantes, scimus quia ex antiquis [i] tpibus nõ erat in militijs hypotheca, sed quędã nomina [k] omnino antiqua & deficientia in talibus affere bantur. Paulatim verò imperatores interpellatniũ creditorũ misserati hęc prębebãt [l], cũ vtiq; omnis militia publica existeret, nullũ quęstũ oĩno aliũ quã ex imperiali munificentia habens. Propterea igitur sancimus ea quæ appellantur ex casu [m], nõ oĩbus promptè subiacere: nisi tñ creditor fuerit qui ad hoc ipsum mutuauit vt militia illi emeretur. alioqui alijs creditoribus nõ promptè damus hoc: sed si quidẽ filij [n] fuerint aut vxor defuncti: istos omnibus pręponim⁹ modis: vt adeant nos: & secundũ iussionẽ nostrã hoc habeant non tãquam paternam hęreditatẽ si in alijs [o] inops sit, sed tanquã imperialem munificẽtiã: vt & substantiã relinquẽtibus, & nõ habentibus, meritò solatiũ prębeamus. Si verò nullus eis neq; filius neq; vxor fuerit neq; creditor qui ad ipsam militiã mutuauit: tũc & alijs creditoribus [p] prębemus hoc, ne videamur in humanũ aliquid facere, & nõ propter piã & Deo placentẽ actionẽ [q] ponere legẽ: de militia quippe spectabiliũ silẽtiariorũ ꝓpriè datis & duum debet creditor reddere debitori quando vendet plus pignora: vt C. de iure do. impe. l. fi. §. finautem minus.

v ¶ Declarati.] i. petiti & ꝓbati semiplenè, nõ per iuramentũ calũnię actoris: vt. C. quorum app. l. j. &. C. de bo. aut. iud. pos. l. cũ proponas. nec eñ plenè potest cognosci cũ causę merita partium assertione pãduntur: vt. C. si per vim vel alio mõ. l. fi. erit ergo hîc speciale, vt summatim cognoscatur, sicut aliàs in

10 casibus qui his legibus denotantur. ff. de liberis agno. l. si qs. §. fi vel parẽs &. ff. đ car. edi. l. iij. §. causę. &. ff. de prẽto. sũ. l. j. §. fi. &. ff. de pet. her. l. si qs libertatẽ. §. planè. &. ff. đ vẽ. in pos. mit. l. j. §. si ea. &. ff. đ re iu. l. à diuo pio. §. si sup rebus. &. C. vbi ĩ

20 rẽ act. l. ij. &. ff. vt in pos. le. si is à quo. & ff. ad exhib. l. iij. §. sciendũ. & hîc sed regulariter plenè est cognoscẽdũ: vt. C. de iudi. l. iudices. quę est cõtra ad supradictas. ll. & ad istã. Quidã tñ hîc dixerũt peti tm̃ & facit ꝓ eis. ff. de iur. om. iu. l. pe. §. fi.

30 sed prima opinio verior est, & consuetudine probatur.

x ¶ Seruãdi causa.] qđ leges appellãt rei seruandę cã [a] sed nũquid fructꝰ medij tpis lucrã missus

a Concor. c. i. j. &. iij. extra de eo qui mitti. in pos. cã rei seruand.

Rñ. secundùm consuetudines terrarũ sic: sed de

4 o iure debet reddere debitori: vt. ff. qb. ex cau. in pos. ea. l. fulcinius. j. rñ. & ff. de bo. au. iud. poss. l. ꝓtor ait. j. rñ. nisi in casu spãli: vt. ff. qui. ex cau. in pos. ea. l. fuicinius. §. fi.

y ¶ Occurrerit.] sed vsq; ad qđ tps reuersus auditur? Rñ. Plac. vsq; ad xxx. an. & est ar. pro eo in

Domin⁹ vsq; ad qđ temp⁹ auditur contra missũ in possessionem cã rei seruandę.

9 sosti. de perpe. & tẽ. ac. in prin. Sed nos dicim⁹ vsq; ad annũ tm̃: vt. C. de præscrip. xxx. an. l. si quis emp. §. pen. &. ĩ. de liti. §. oẽm. in fi. Sed pla. dicebat ꝑdictã. l. loqui in reali actiõe, hãc in personali. Itẽ ad aliam. ĩ. de liti. dici potest ꝙ loquatur in actore absente: hęc in reo. Sed scdm nos qui dicim⁹ tm̃ vsq; ad annũ admittẽdum, nũquid possidet missus post annũ? Rñ. sic, quasi secundùm decretũ interueniat: vt. ff. de dam. infect. l. à quo. sed tamen M. dicebat statim in actione in rẽ mis-

60 sum possidere. arg. dictę. l. sicut. §. pe. sed prima placet.

z ¶ Recipiẽs res.] Sed nunquid primò res restituitur quã satisdetur? Rñ. non puto, imo quasi loco pignoris donec satisdet, tenebuntur: vt hîc &. ff. de act. emp. l. iulianus. §. offerri.

a ¶ Fideiussorẽ.] i. iudicio sisti. Sed quid si possideat immobilia? Rñ. adhuc puto eum satisdare debere, vt sit speciale hoc casu, quia ex quo se mel malè fecit fugiendo postea malè facere pręsumitur: vt. ff. de re mili. l. nõ omnes. §. à barbaris. &. ff. de accu. l. si cui. §. hisdem.

b ¶ Hoc.] i. quod sequitur.

c ¶ Vinculis.] i. vtrum possent obligari.

70 d ¶ Lege.] quę dicit eas posse obligari si sunt tales quę ad hęredes tr anseant, vel etiam quatenus transeant: vt. C. de pigno. l. fi.

e ¶ Certe.] aduerbium.

f ¶ Quecũq;.] id est quę.

g ¶ Possunt.] i. quę transeunt ad hęredes.

h ¶ Maioribus.] i. anteceſſoribus nostris.

i ¶ Ex antiquis.] i. ante dictam. l. C. de pigno. l. fi.

k ¶ Nomina.] i. quędã debita quę cõtracta fuerũt sup militijs: & tñ deficiebant debita debitore non habente aliunde vnde satisfaceret.

l ¶ Prębebãt.] i. in priuilegium.

80 m ¶ Ex casu.] i. militias sic dictas: quia cadũt mortuo militante qñq; vt in. d. l. C. de pigno. l. fi. &. C. de inoffi. testa. l. omnimodo. §. imputari.

n ¶ Filij.] q repetũt dotẽ maternã, ea mortua, vl ipsa vxor, qñ viuit adhuc.

o ¶ Si in alijs.] quia hęreditas est omni ęre alieno deducto: vt. ff. de ver. sig. l. subsignatum. §. j. &. l. venisse.

p ¶ Creditoribus.] qui non ad hoc mutuauerunt: empta tamẽ fuit ex ea pecunia, vel pręsumitur.

q ¶ Actionẽ.] i. actum. sic ponitur. ĩ. de non alie. §. sinimus.

Pignus plus debito valere debet.

a ¶ Sua virtute]qa si nõ adhoc spāliter acceperit mutuũ cã talis militię emendę:nihilominus creditores eorũ prę ferũtur mulieribus. & facit.C.de ino.te.l.oĩmõ.§.fi.& C.d̃ silẽtiarijs.per totũ.li.xij. Itẽ fa.ad hũc §.ff.de ac. 20 emp.l.creditor.§. inter. &.C.de inof.test.l.omni modo.§. imputari.&.j.d̃ equali.do. §.quia verò. col.vij.&ff.de mi.l.iij.§. siquid.Itẽ &.C.qui pot. in pi.l.licet.&.ff.qui po. in pig.l.interdum.

b ¶ Aperta est.]No,legẽ apertã ad clemẽtiam 2onec mirũ,cũ sit sancta: vt.C.de le.& cõ.l.leges.

c ¶ Valẽtes.]s.videmus.

d ¶ Nouissima.]hoc colore loquẽdi plerũq; vtitur hic liber:vt no.j.qui, mo.na.effic.legi.§.illud. circa fi.col.vj.Accur.

e ¶ Etiam harũ.]scilicet mulierum.

30f ¶ Scripsim,ꝰ legẽ.] vt.C.de repu.l.fina.&.s. de nup.§.sic itaque.

g ¶ Filij fuerint.]hic aliter distinguitur:vt.j.vt lic.ma.& auię.§.quia verò legẽ.coll.ix.

† Ex hoc §. extracta est authẽ. quę est.C. vnde vir & vxor.super.l. vnica.& incipit,pręterea. & con gor.cũ hoc §.gl. in.c. rainutius, sup ẏbo, clarẽ ime, ibi, qñq; tñ. extra de testi.

† Aliàs sine pauciores.

h ¶ Complerí sic.]C. de inof.testa.§.omnimodo.Accur.

40i ¶ Consistentes.]vt dicit in dicto.§.sic itaq;.

k ¶ Si perdurauerint. vt in hoc.§.Accursius.

l ¶ Omnibus.] repete fruantur.Accursius.

m ¶ Similiter autem in mulieribꝰ.]& hoc corrigit.j.vt lic.ma.& auię. §.quia verò legem.

50 n ¶ Proprias.]q̃ paphernalia dicũtur:vt.C. de pa.cõ.tam super do.l. hac lege.

o ¶ Subiacere.]ita ordina,hmõi rebus nullo modo valentibus subiacere creditoribus viri nisi fortè &c.Alb.

p ¶ In illius.]decedẽtis 60 quãdo mulier diues decessit:& vir inops est superstes:vnde successit in quartã bonorũ suorum cum liberis mortuę muleris.

q ¶ Pauper.]Quis hic dicitur pauper[a]?Rñ.qui habet minus.l.aureis:vt ff.de accusa.nõnulli.Vel 70 dic qui nõ habet.c.aureos.vt inst.de suc.lib.§. postea.&.§.sed nostra.

a Concor. c.semel deo. extra de regu.iur.libr. vj.vbi etiã per Ió.and.

r ¶ Forsan habeat.]s. sufficientem substantiã.

s ¶ Non offerentem.] s.mulierem.

t ¶ Dantem.]s.virum.

v ¶ Per successionẽ.] id est vt ipsa succedat cũ filijs si locuples est.

x ¶ Donationẽ.]vt.s.d̃ non eligẽ.§.fi.nisi in casibus vt ibi diximus.

y ¶ Nãque hoc.]i.relinqui legatum.

z ¶ Concordãtię.]sic C.de inoff.do.l.j.sic.j.vt largitis eis priuilegijs in sua virtute[a] manentibus. ¶ Quoniam verò ad clementiam omnis à nobis aperta est[b] lex,videmus autem quosdam cohęrentes mulieribus indotatis,deinde morientes & filios quidem ex lege vocatos ad paternam hęreditatem:mulieres autem licet decies milies in statu legitimę coniugis manserint,attamen eò quòd nõ sit facta neq; dos neque antenuptialis donatio,nihil habere valentes[c] sed in nouissima[d] viuẽtes inopia:propterea† sancimus prouidentiam fieri etiã harum[e] & in successione morientis, & huiusmodi vxorem cum filijs vocari.& sicut scripsimus[f] legem volentem si sine dote existentem vxorem vir dimiserit, quartã partẽ eius substantię accipere eã: sic etiam hic,quoniam contingit fortè paucos aut plures esse filios quartã partem eius substantię habere mulierem:siue plures,siue minus[g] filij fuerint[g].si tamen legatũ aliquod reliquerit ei vir min[ꝰ] quarta parte cõpleri[h] hoc vt sicut læsas eas iuuamus:si fortè dimissę fuerint à viris indotatę consistẽtes[i]: ita vel si perdurauerint[k] semper cum eis,eadem fruantur prouidentia scilicet omnibus[l] secundùm instar illius nostrę cõstitutionis quæ quartam decernit eis,etiã hic seruandis similiter quidem in viris, similiter autem in mulieribus[m] cõmunẽ nãq; etiam hanc super eis ponimus legem sicut& prędeceden tẽ.¶ Si verò quasdam res ꝓprias[n] mulier in domo viri aut alibi repositas habuit harum actionem & retentionem habeat omnibus modis imminutam,subiacere[o] huiusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus:nisi fortè secundũ quod in illius[p] iure ex hac lege hęres extiterit.Hęc itaq; dicimus si coniunctorum alter dotem aut antenuptialem donationẽ nõ faciens,inops aut vir aut mulier inueniatur:& moriens quidẽ aut vir aut mulier locuples sit,ille verò vel illa superstes paup[q] existat. Nam si aliunde forsan habeat[r] non offerentem[s] dotem,aut non dantem[t] propter nuptias donationem nõ erit iustum grauare filios per successionem[v]:quoniam lex alia est nostra dicens dotem non offerentem non posse res viri acquirere per antenuptialem donationem[x]:qđ etiam volumus hic obtinere:nisi tñ ipse vir aut legatum ei aut aliquam partem institutionis reliquerit.fieri namq; hoc[y] nullo inuidemus modo,vt omnibus modis concordantiæ[z] legum seruetur,& inopia cõiugis per diuitias[a] saluet alterius.¶ Quæigit placuerunt nobis,tua celsitudo in omnibus valere effectui q̃; contradere festinet per prędicta à se cõficienda vniuersa faciens manifesta:quatenus ipsi secũdũ hãc viuãt etiam & conuersentur.

TITVLVS VII.

Quòd cõstitutio[b],quę ex adscriptitio & libera natos liberos esse vult[c],nõ iis qui ante,sed qui post constitutionem nati sunt,ꝓsit.& vt venerabilium[d] domuũ œconomi immobiliũ adinuicẽ rerũ ecclesiasticarum commutationes faciant, decreto priꝰ interposito,excepta hac maiore ecclesia.

¶ *Natus ex adscriptitio & libera post hanc legẽ,liber est.Item una ecclesia potest cũ alia permutare immobilia metropolitani decreto & iureiurando præstito quod talis permutatio utriq; utilis est, excepta Constantinopolitana.Ange. Impe.Iustinianus.a.Ioanni prefecto prętorio,iterum exconsule & patricio.*

IN quadã nostrarũ[e] constitutionũ nihil obscuritatis habente,motę sunt q̃stiones ab aliquibus ex studio & ad suam intentionẽ obscuritatẽ ei introducentibus.Cũ enim libertatis amatores simus: nuper posuimus legem vt non secũdũ antiquitatem,si ex adscriptitia & libera persona processerit soboles,omnino eam sequi adscriptitiam fortunã secundũ seruilis[f] fortunę obseruationẽ:sic ẽt super adscriptitijs putari: & secũdũ ventris statũ,eius etiã qui nascitur considerari fortunã[g].Ex libera nãq; matre procedere seruilẽ partum nostra benefaciens noluit lex:quoniã diximus in lege,si quidẽ coniuncti sunt[h] mulieribus,siue etiam cõiuncti fuerũt[i],& filij procreantur,ita legem in ijs qui procreantur valere.Quidã autem sic fatuè,aut callidè interpretari ausi sunt legem,vt etiã si ante constitutionem nati sunt aliqui,vel si valde sint senes,putẽt eos liberari tanquam modo natos,& nõ longe prędecedẽtes legẽ:cũ vtiq;nos hunc habuerimus intellectũ,vt si cohęrent iam quidẽ vxoribus:& post legẽ filij procreati essent,aut nõ cohęrent quidẽ,postea verò nuptię fierẽt post legem nati haberent ex lege datã libertatẽ.Neigit̃ liceat artibus vti & malignari & possessionũ nocere dominis talibus interpretationibus: propterea sancimus omnes qui nati sunt à tempore legis,hos solutos esse adscriptitia fortuna,si ex liberis nascantur matribus, omne prætéritum antiquę seruãdum legi[k]. ¶ Quiaigit nuper scripsimus legem[l] medẽtes ijs quæ de ecclesiasti-

cle.apud propri.epis.§.fi.

a ¶ Per diuitias.]sic.C. de nup.l.fi.Accur.

¶ QVOD CONSTITVTIO QVAE EX ADSCRIPTITIO ET LIBERA &c.

b ¶ Constitutio.]quæ 10est in.C.de sena.claudiano.l.j.in fi.nã per Claudianũ erat libera,& eius filius erat seruus,vt ibidẽ dicit.nõ autẽ dicit de illa quę est.C.de agri.& cẽ.l.ne diutius.lib.xj.qa ibi nõ est casus iste,licet alij similes sint, ibi.vel dic ꝙ dicit de ea quę est 20 C.de agr.&.cen.l.fin.Et no.ꝙ hęc pars expedit.j. e.vsq; ad.§.qa igit̃.3cda aũt vsq; in fin.cõstõnis.

e ¶ Esse vult.]illa cõstitutio dico,nõ prodest ijs qui ante &c.

d ¶ Et vt venerabi. lium.]hoc expeditur.j. 30c.§.qa igit̃.vsque in fin.

e IN quadã nostrarũ. vt.C.de senatus.clau. l.j.Vel dic vt.C.de agri. & cen.l.fi.vel dic vt tertij.vt.C.de agri.& cen.l. ne diutius.Sed secunda verior videt̃,vel prima.

f ¶ Secũdum seruilis.] 40 subaudi hîc.s.scdm &c. si non habes in litera.

g ¶ Fortunã.]vt si venter est seruus,& part' sit seruus:vt.s.dixi.&.C.de rei vẽ.l.partũ.& insti.d̃ inge.§.j.si aũt libera.& tunc est fili' liber,vt subijcit,ex libera nãque &c.

h ¶ Cõiũcti sũt.]s.nũc.

50,i ¶ Fuerũt.]i futuro.

k ¶ Legi.] Vbi sit hæc lex antiqua ignoramus, nã p.l.cod iuserat cõsiderandus venter semper:vt C.de senatus.clau.l.j.& C.de agri.& cẽ.l.ne diutius.&.l.fina.

l ¶ Legẽ.]vt.s.de eccle. re.immo.aliena.

a ¶ Posità legem.]vt.ſ. de non alie.§.nos igitur.
b ¶ Etiamillud.]igitur quia ſic fecimus, etiam illud &c.
c ¶ Adijcimus.]ſ. ꝙ ſequitur, & per quędam &c.
d ¶ Ineuitabilem.]i.ſi ſooccurrat ineuitabilis,id eſt non ſpernēda occaſio & vtilis &c.Accur.
e ¶ Domui.]accipe licē tiam damus qđ eſt.j.
f ¶ Licentiam.]i.in cō tractu emphyteuſis:vt.j. ti.j.§ illud. quod tamen eſt hodie ius generale,vt ibi dicemus.
20 g ¶ Dabat lex.]vt.ſ. de non alie.§.finimus,
h ¶ Metropolitā.]id eſt archiepiſcopum.
i ¶ Pragmatico.]i.imperiali reſcripto.Alberi.
k ¶ Terribilia.]ſic.j. vt ij qui ob.§.qđ ſiquis.ſic j.de alie.& emph.§.quia verò.ſic.j.vt immo.ante 30nup.do.circa fi.col.v.
l ¶ Et quę.]ſ. maledicta inferant ea quæ nunc diſponuntur.
m ¶ Etiam priori.]vt.ſ. de eccle.re.immo.alie.§. fi.colla.iiij.

n ¶ VT DE CAETERO COMMV. &c.

¶ Hæc prima pars expedi
40 tur.j.e.uſq; ad.§.illud.
o ¶ Et vt liceat.]hęc ſecunda expeditur.j.eod.§. illud.
p ¶ In priuatam.]q.d. in priuatum tantū remaneat prohibitio.
q Egem ſcripſimus.]vt ſ.de non ali. §.nos igitur
50 &.§.vt aūt.&.§.ſinimus.
r ¶ Aliam ſcripſim⁹.] vt.ſ.de eccle.re.immo.al. Accurſius.
s ¶ Qua.]ſ.lege modò ꝓximè dicta:vt.ſ.de ecc. re.immo.alie.§.fina.
t ¶ Permittētes.]vt in prima parte dictę cōſti.
60 continetur.
v ¶ Sub ſchemate.]id eſt ordine.Accur.
x ¶ Volumus.]ſic.C.đ legi.& conſtit.l.leges & conſtitutiones.
y ¶ Permutando.]i.irritando.Accur.
z ¶ Maneant.]vt.ſ.de
70 non alie.§.ſinimus.
a ¶ Per medium impe riū.]No.ꝙ non poſſum habere ex mea ꝑſona,nec ex alterius perſona habere poſſum.ſic.C.de vſur. l.eos.§.fi.&.C.qđ metus cau.l.ſi per impreſsionē. &.ff.de leg.j.l.ſi mihi.§. regulā.&.ff.de vſuca.l.la
80 beo.&.ff.de admi.re.ad ciui.perti.l.ij.§.j. ecōtra quiq; qđ nō poſſum habere ꝑ me,habeo ꝑ aliū, vt.ff.ad.l.falc.l pœnales. §.fi.&.ff.de tranſacti.l.& poſt.§.j.&.ff.quę res pig. obli.pol.l.Ariſto.in fi.

Alius nō potest mihi dare qđ ex me non poſſum.

TITVLVS VIII.

Vt de cętero[a] cōmutatiōes eccleſiaſticarū rerū nō fictę fiant ad piiſsimum imperatorē, & hoc modo ad alias perſonas legitimas tranſeāt res,ſed hęc tātūmodo fiant ad imperialē domū:& vt liceat[o] perpetuas emphyteuſes agi ab oratoriis in oratoria,decreto videlicet interpoſito:excępta hac maiore eccleſia:ne tamen in priuatam[p] perſonam trāſeat emphyteuſis.

¶ *Eccleſia cū principe permutare poteſt,ut res apud principem perpetuò permaneant:nec ue-*
niāt ad priuatos,his in futuris caſibus obtinenti
bus.Item eccleſiæ adinuicem in perpetuā emphy
teuſim dare poſſunt,excepta maiore eccleſia Cō
ſtantinopolitana.Bart.

1 mp.Iuſtinianus.a.Mēnę archiep.Conſtanti.

LEgem ſcripſimus[q] dudū eccleſiaſticas quidē alienationes prohibētē:ſolā aūt cōmutationē ꝑmittentē ſanctiſsimis eccleſijs,necnō ſanctiſsimę maiori eccleſiæ huius feliciſsimę ciuitatis:dū imperiūac ciperealiqđ ab aliqua venerabiliū domuum voluerit:poſtea ſiquidē aliā ſcripſimus[r] legē quā excepimus ſctiſsimā maiorē eccleſiā,ꝑmittētes quaſdā alienatiōes quas illa lex dicit.Quia verò cognouimus eò quòd aliqui prioris cōſtōnis capitulū quod de permutatione cōpetentiūrerū ſanctiſsimis domib⁹ ad imperiū ſcripſimus:ad artē legi cōtrariā cōuerterūt: poſtulaueruntq; nos quidem à ſanctiſsima eccleſia accipere:his autē hęc dare,hinc aggreſsiſunt multi quidē ſimilibus petitionibus nitentes ſacrā circūuenire conſtitutionē.quęcunq; ergo geſta ſunt à nobis vſq; ad ꝓſentē diē,hæc ſub ſchemate[v] quod nunc eſt,valere volumus[x] ,nullo permutādo[y] horū quæ iam à nobis cum ſanctiſsima eccleſia in talibus contractibus geſta ſunt, aut cū ijs qui hæc à nobis ꝓceperūt[z] ¶ Decętero aūt ſancimus nulli penitus vllam eſſe licentiā aliquid tale agere:ſed illas ſolas valere permutationes quæ ad imperialē domum in hoc factæ ſunt vt perpetuò apud imperiūmaneant[a] ,& nō transferantur ad priuatū:neq; illarū ius ꝓ mediū[b] imperiū ad eos[c] ꝓficiſcatur.Sed ſi qđ tale fiat[d] ,licentiā damus[e] reuerendiſsimis œconomis reſapprehendere huiuſmodi,& trahere eas rurſus ad ſanctiſsimā eccleſiā,tanquā ſi nec ab initio contigiſſet permutationes harū ad imperiūfactas:ſed ſeruari hoc ſchema[f] in perpetuū ex ꝓſenti die inchoatū,omnibus quę dudū(ſicut prædiximus)poſt priorē[g] legem ſecundū modum prædictum geſta ſunt,ratis manentibus,eò ꝙ illa quidē quę ſic facta ſunt,à viris[h] geſta ſunt[i] .Nūc autē quidā volunt illorū exemplo vtētes,& nobis eſſe moleſti,& ſanctiſsimā maiorē eccleſiā huius feliciſsimæ ciuitatis circūuenire:qđ per omne tēpus nullo modo fieri volumus.Sed & ſi fiat quolibet ſchemate,hoc

b ¶ Ad eos.]priuatos.
c ¶ Fiat.]i.permutetur res eccleſię cum imperatore, & Imperator eam det priuato.
d ¶ Licentiā damus.] ſed.j.vt ſpon.lar.§.pen. colla.viij.cōtra.ſed hæc per illā corrigitur in hac
10 prima parte conſtitutionis.Itē no.ſcđm iſtam cō ſtitutionē ꝙ aliquis ſibi ius dicebat:vt hīc.ſic.C. vt vnicuiq; licę.ſine iuſe vin.l.ij.argu.cōtra.C. vt nemo in ſua cau.iud.l. j.& de iudę.l.nullus. Itē hīc eſt ar.ꝙ ſi rē meā vēdo eo pacto ne alienes:
20 ꝙ ſi alienata ſit,poſsim apprehēdere.Vel dic hāc literā intelligi ꝙ apprehēdent in iure ꝙ rei vē. vel alias actiones:vt.C. de donat.quę ſub modo l.j.ſed primū verius puto.
e ¶ Hoc ſchema.]id eſt ordinem.
30 f ¶ Priorē.]vt.ſ.de nō alie.§.finimus.
g ¶ A viris.]loquitur ſecundū vulgare.Nā qñ inuenimus magnum factū,nos dicimus hoc bene fuit factū à viro,ſcilicet probo.ſimilis loquēdi modus.ſ.de trien.& ſemiſ.§.prohibemus autē.
40 h ¶ Geſta ſunt.]i.ꝓfecta.vnde nunc remouere magnę eſſet tergiverſationis:vt.ſ.de non alie. §. alienationis.
i ¶ Illorū.]ſ.virorum.

a ¶ Prescriptione.] licet nisi centū annorum secundū Alb. vt. ī. vt eccle. roma coll. ij. vel hodie. xl. annis: vt. j. de ecc, titu. §. pro temporalibus. colla. ix. &. j. hęc constit. innouat con. coll. vj.

b ¶ Sancitis.] vt. ī. de nō alie. aut permu. §. alienatiōis. &. §. emphyteusim vsq; ad. §. si autem. &. §. si verò etiam perpetuā.

c ¶ Adinuicem.] aſs nisi inter venerabilia loca non potest fieri perpetua vt hîc, &. ī. de non alien. §. si verò etiam. Sed hodie communiter fieri potest in perpetuum: vt. j. de ali. & emphy. §. licentiam. Accur.

d ¶ Decreto quippe.] sic. ī. tit. j. §. fin. in princ. sic. ī. de eccle. re. immob. aliena. § sancimus. \cc.

¶ VT EA QVAE VOCANTVR.

e ¶ Insinuatiua.] aſs insinuata. & quid sit hoc dicitur in tex. j. eo. §. sancimus.

f [P]Lurimas] Ad tuā beatitudinē. loquitur archiepiſco. regię ciuitatis cui dirigitur hęc constitutio.

g ¶ Illic ecclesijs.] ecclesiasticis pſonis. aſs est in litera clericis: & tunc plana est.

h ¶ In omnibus.] ſ. ecclesijs Constantinop. ciuitatis. nam localis videtur hęc constitut. vel dic in alijs ecclesijs per totum orbem.

i ¶ Insinuatiua.] huius autē oblatio sic vocabatur.

k ¶ Illū.] accipientem aurum.

l ¶ Introire.] sic. ī. de tabel. §. j. in fin. Accur.

m ¶ Missus est.] i. electus vt mittatur. Accur.

n ¶ Auaritię.] sic. ī. vt iudi. sine quoquo suffr. §. cogitatio. Accur.

o ¶ Maioris.] repete sanctimus.

p ¶ Defunctiones.] i. substitutiōes. q. d. vt vn' fungatur loco alterius defuncti. Accur.

q ¶ Et ministeria.] id est ministros. & facit. C. de epiſ. & cleri. l. ſi quem quā. &. ī. quō oport. epiſ. §. sed neq; col. j. sed contra. j. de sanc epiſc. §. pro consuetudinibus coll. ix. sed illa fortè loquitur in episcopis tantū: hęc autē in alijs clericis. Vel illa prestantur ex consuetudine: hęc autē prēter cōsuetudinē exigebantur.

¶ VT CLERICI QVI RECED. &c.

¶ *Hęc pars expeditur. j. titq; ad. §. illud. Accur.*

r ¶ Prębeāt.] ſ. qui prę etiā infirmū esse: & à sanctiſsima maiore ecclesia in ppetuū vēdicari: nulla ei tēporis p̄scriptiōe[a] in hoc obijcienda. ¶ Illud quoq; sancimus, vt alijs omnibus de iure emphyteuseos sancitis[b], & in sanctiſsima maiore ecclesia, & in alijs omnibus venerabilibus domibus propriū robur habentibus, licentia sit sanctiſsimis ecclesijs & venerabilibus domibus adinuicem[c] & emphyteusim perpetuā agere: decreto quippe[d] hic faciendo: excepta quidē hic sanctiſsima maiore ecclesia in hac celebrata emphyteusi: vt non ad priuatam persōnā extendi omnino possit. ¶ Tua igitur beatitudo, quæ iussa sunt à nobis custodiat: & ijs qui sub ea metropolitanas sedes habent, faciat manifesta, vt & ipſi quæ nobis placuerunt cognoſcentes, nihil horū prēuaricari præsumant. erit enim vniuersi à Deo iudicium & exinde pœna si quid prēter hęc aut ipſi egerint aut agi permiſerint.

TITVLVS IX.

Vt ea quę vocantur insinuatiua[e] super clericis, in maiore quidem ecclesia dentur: in aliis autem ecclesiis penitus non dentur.

¶ *Insinuatiua non possunt exigi à clericis ordinatis, exceptis ijs q̄ sunt ordinati in maiori ecclesia, à q̄bus ſcdm cōsuetudinē accipere licet. B.*

Imp. Iustinianus. a. Mennæ archiepiſcopo regię ciuitatis Constantinopoli.

PLurimas aditiones ſuſcipientes hanc legem dirigere ad tuā beatitudinē f iuſtū exiſtimauimus. Qui enim ordinantur à tua reuerentia clerici in sanctiſsimis ecclesijs, absque tamen sanctiſsima maiori ecclesia omniū patiuntur crudeliſsima: non ſuſcipientibus eos illic ecclesijs g, antequā quātū voluerint accipiant aurū. & nouimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis. ¶ Sācimus igitur beatitudinem tuā hoc validiſsimè custodire, vt ſiquidē consuetudo est dare eos q̄ſi ordinantur in sanctiſsima maiore ecclesia, hoc eos præbere. nihil enim ex ijs quæ dantur in sanctiſsima maiore ecclesia, nouamus. Prætera verò in alijs omnibus h nulli in eis clericorū licentiam esse penitus pro ijs quæ vocātur insinuatiua i aliquid ferre. Sed & ſi quis tale aliquid egerit, illū k quidē priuari sacerdotio: in illius autē officiū introire l qui missus est[m]: & hāc eū auaritię[n] ferre mercedē. custodire verò hoc etiā Deo amātiſsimos defensores sanctiſsimę maioris[o] ecclesię pœnā formidantes decē librarū auri ſi quid horū neglexerint: ſed gratis omnia p̄cedere. Deinde† etenim defunctiones[p] & ministeria[q] non per venditionem, nec per mercationē fieri aliquā volumus, ſed purè & citra redēptionē. ſi cenim rei digni fient nulla venditione aę mercatione facienda. Tua igitur beatitudo, & qui postea in pontificalibus accesſerint ſedibus: quę à nobis ordinata ſunt, & p̄hāc declarata ſunt legē operi effectuiq; tradere festinet.

TITVLVS X.

Vt clerici[r] qui recedunt aliis pro eis ſubrogatis prębeāt[s] emolumēta: recedentes aūt remeare volētes nō ſuſcipi: & vt ſi quis[t] ędificās ecclesiā, aut aliter in eadem seruientibus ministrās emolumēta, voluerit aliquos clericos instituere: non fortuite eos ſed probatione sanctiſsimi patriarchę ſuſcipiat.

¶ *Clerici continuam residentiam in proprijs ecclesijs facere tenētur: nec debēt recedere, uel alij in eorū locū ſubrogātur cū eorū emolumētis: et recedentes & postea remeantes ſuſcipiēdi non ſunt: nec eis emolumenta debent restitui. Barto.*

Imp. Iustinianus. a. Mēnę sanctiſ. huius regię vrbis archiep. et vniuersi eius tract⁹ patriar.

PLurimi sępe clerici quibuſdā orationis obseruientes domibus, aut etiam fortè ab aliquibus prius instituti ministrātur eis ab aliquib⁹ ſolēnes expensę: deinde ſeparant ſemetipſos diuinis omnino[v] ſacramentis p̄pter quas ipſi nouerūt[x] causas aut pro qualibet occasione recedunt omnino à sanctiſsima in qua cōstituti ſunt ecclesia. Sancimus igitur non ex hoc fieri prohibitionē sacro, ministerio, ſed alios ſubrogari à Deo amantiſsimis episcopis ſub quibus ipſę constitutæ ſunt ecclesię, & eos[y] hęc accipere. Nō em̄ volumus aliquib⁹ dari lucra[z] quæ iā eis [a]per ipſos [b], aut propter ipſos [c], expendebātur. sanctiſsimis ecclesijs: quoniā nolumus p̄ quālibet occasionē lucrū aliquos facere ex aliorū fraudatiōe: ſed; quę ab initio ministrabātur, ſemper dari, & nō sacrū ex hoc ministeriū corrūpi: nō exiſtēte licentia postquā statuti fuerint aliqui pro priorib⁹ clericis, aut à sctiſsimo patriarcha aut à p̄uincialib⁹ episcopis rursus recedētes denuo remeare velle [d]& expellere ſubrogatos, & cogi duplicia ministrare eos q̄ faciūt talē expēsā dare ēt ſubrogatis, & denuo remeare volētib⁹: ſed illos quidē reuertētes nō ſuſcipi. q verò post deceſſum priorū statuti ſunt: eis dari emolumēta, nullo verò hīc ministrātibus [e]accesſu talia lucrari ſnitētibus ex ſua ſubstantia omnino præbentibus ijs qui ab eis statuti ſunt, emolumenta

bere ſoliti erāt: vt patet j. eodem.

t ¶ Et vt ſi quis.] hoc dicitur. j. eo. §. fi.

v [P]Lurimi.] Diuinis omnino. quasi nō reuersuri aliud autem dico ſi ad scholas vadant: quæ est probabilis absentia: vt ff. ex qui. cau. maio. l. nec non. ſed cū aliqua fortè meretricula recesſit: vt ſubijcit p̄pter quas &c.

x ¶ Nouerūt.] ideo obscurè loquitur: vt etiam malam causam det intelligere: ſic. j. quib. mo. na. ceſſi. le. §. & quidam. coll. vj. &. ff. ad maced. l. j. ibi ne quid amplius. &c.

y ¶ Eos.] ſubrogatos.

z ¶ Lucra.] quę dabātur ijs qui receſſerunt.

a ¶ Eis.] ſ. clericis recedentibus.

b ¶ Per ipſos.] ſ. instituētes eos: & ita hæc lex est arg. imo expreſſum contra ecclesias Italię quę ſemper habēt canonicos pauciores quā sit statutū in eis: & alij canonici vſurpant quod deficienti bus dari deberet. & facit ī. de men. ordi. cle. §. j. in fi. &. ī. quomodo oport. epiſ. §. ſed neq;.

c ¶ Propter ipſos.] ſ. recedentes.

d ¶ Remeare velle.] aliās remeātes: & tūc dic velle. ſ. ſuſcipere. aliās remeare. & facit. ff. loca. l. ſi in lege. §. colonus.

e ¶ Miniſtrantibus.] Miniſtrantes possunt appellari deſeruiētes ecclesię: vt. j. §. prox. vel illi q̄ miniſtrant p̄bēdas: q̄d est verius vt ex tenore literę ſequētis apparet p̄sentibus &c.

¶ Lucrari.] vt dicat ſe nolle dare primis vel ſubrogatis.

† Aliàs dormini eũ functiões &c.

a ¶Aedificãs eccleſiã. ſic.j. vt nul.fa.orato. do. §.j.col.v.ſic.j.de ec.ti.§. ſi qs.ſic.j.de ſan.epiſc.§. oratorij.col.ix. Accurſi.

b ¶Poteſtatem.] q.d. vt hoc ſit in ptãte ſua.

c ¶Tractari.] ſcilicet conuenit,ſubaudi.

10 d ¶Ipſius animæ.] no.ſic.ĩ. vt deter. ſit nu. cle.§.fi.Accur.

e ¶DE IIS QVI INGREDIVNTVR.

¶*Hæc prima pars expeditur j.eod.uſq; ad.§.illud etiam uideamus &c.*

f ¶Per ſcripturam.] Hæc ſecunda pars expe-

20 ditur.j.eo.§.illud &c.

g ¶De iureiurando.] Hæc tertia expeditur j. eo.§.fi.Accurſius.

h VOlubile hoc.]id eſt varietas negotiorũ: vt ſubijcit in fine huius reſponſi.

30 i ¶Idẽ.]ſic.j.de cõſan. & vte.fra.in princ. Acc.

k ¶Fit quidem.] ſcilicet aliquid noui.

l ¶Nunquam.] ſ.in idem vel in perpetuum.

m ¶Iudicantur.]repete introducit aliquem tumultum.

n ¶Correximus.] vt

40 C.de tempo.appel.l.fi. §.illud.

o ¶Facientes.]ſ.ſatisdãdo iudicio ſiſti. Et ſic no.q̃ ſatisdare debet iterum in cauſa appellationis iudicio ſiſti. nec mirum:qa prima ſatisdatio eſtfinita ex quoeſt finitũ primum iudiciũ:vt.ĩ.de

50 exhi.reis.§.ſuſcepto. diximus.& ita eſtp opinione noſtra q̃ dicimus cauſam appellationis eſſe aliã à prĩa.nã & teſtes de nouo inducunt:vt. C.de app.l.eos.§.ſi qs aũt. & C.de temp.ap.l.p hãc.& dicem'.j.de teſti.§.qa verò teſtes. col.vij. vel dic

60 firmaſ perſona.ſ.pcuratoris: quia vult agere p pcuratorem in cauſa appellationis:puta ſatisdãdo pro eo iudicatum ſolui,& ſimilia: vt inſti.de ſatiſda.§. ſinautẽ per pcuratorem.

p ¶Partem.]i. præſente vna parte tantũ fuit

70 pbita dicta firmatio.vl etiã p cognitionem.i.pſentevtraq; parte.vl melius vt puto, p vnã partem i.ſiue pmittaturvni parti qđ de cõfirmatiõe iudicij pmittit:ſiue etiã per cognitionem.i. ſiue apſi iudici fuerit promiſ

80 ſum:ſiue ex cuius ſtupo latiõe vtilis actio quæritur:vt.ff.rem pup.ſal. fo.l ij.iij.&.iiij.j.reſpõ. & hoc etia hîc ſubijcit.

q ¶Indifferens]id eſt nõ refert quò ad efficacem actionem q̃rendam vtrũ ipſi parti ſit pmiſ-

Concor. cũ hoc.§. cad audiẽ tiam.extra de ec.ẽdif. cum multis alijs capitulis.

Satiſdat iterum appellans.

mẽta & oẽs expenſas:hęredib⁹ eorũ & ſucceſſorib⁹ ſciẽtibus quia ſi etiam poſt hæc fraudauerint,certa poſſeſsio deputabitur ex eorũ ſubſtãtia ſacris noſtris priuatis,vt hinc miniſtratio eis fiat. ¶Illud † quoq; ad honorem & cultũ ſedis tuæ decernimus, ſi quis ædificans eccleſiam [a],aut etiam aliter expendens in ea miniſtrãtibus alimẽta, voluerit aliquos clericos ſtatuere: nõ eſſe ei fiduciã vllam quos vult per poteſtatẽ [b] deducere tuæ reuerentiæ ad ordinandos eos,ſed examinari à tua ſanctitate ſentẽtiaq; tua,& qui pontificalem ſedem rexerit,ſemper hos ſuſcipere ordinationem,qui tuę beatitudini,& qui poſtea opportuni videbunt exiſtere, & Dei miniſterio digni: vt non profanentur ſancta Dei(hoc videlicet quod ſacris ſancitur eloquijs) ſed intacta hæc & ineffabilia tremendaq; cõſtituta,ſanctè & Deo amabiliter & venerãdè tractari [c]. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, beatitudinem tuam ſeruare perpetuò ſancimus: cognoſcentes quia non minus nobis cura eſt ſanctarum eccleſiarum cõſeruare vtilitatem,quàm ipſius animæ [d].

TITVLVS XI.

De iis qui ingrediũtur [e] ad appellationẽ:& quando per ſcripturam [f] manus proprię fiat collatio literarum,& de iureiurãdo [g] dilationis,& vt coniũgatur iuriurando calumnię.

¶ Appellanti ad appellationem exercendam ſtatuitur annus,ex cauſa biennium.Item appellatore in biennio cauſam derelinquente,cõceditur uictori cùm unus menſis ſupereſt,eam proſequi ut ſententia infirmetur:in utroq; caſu appellatore in expenſis condemnando.neutro autem p ſequente,ſententia remanet firma:his obtinentibus in cauſis futuris ac etiam pendentibus nondum finitis.Bartolus.

Impera.Iuſtinianus.a.Ioanni præfecto prætorio,iterum conſule & patricio.

VOlubile hoc [h] & humanum, & qđ mane idem [i] nunquã valet,ſed fit qdẽ [k] ſemper,manet aũt nunquã [l]:& legiſlationibus introducit aliquem tumultũ,& ijs quæ videntur ſe habere rectè,& firmè poſita iudicant [m]. Sed & ea q̃ ſubtili obſeruatione cauta ſunt,plerunq; turbauit emergẽtiũ varietas cauſarum. Scimus enim quia dudũ correximus [n], qđ malè & doloſè circa appellationes agebatur: quia hoc ſolo vt cognitionem introducerent in iudiciũ appellantes contenti,& pſonam facientes [o] firmã,aut p vnã partẽ [p],aut etiã p cognitionẽ (hoc enim differens [q] eſt) relinquebãt cãm: & victori oĩno erat inexplicabilis victoria,nõ valẽti [r], neq; ijs q̃ erãt iudicata,frui ppter appellationẽ,neq; appellationem examinari poſſe ppter abſentiam appellãtis. ¶Hęc nos † dudũ ſanciẽtes correximꝰ [s],annũ qdem deputantes [t] appellationẽ offerẽti,ſiue ipſi ſedm le [v] ingrediẽti,ſiue cõmuniter [x]: quatenus intra [y] hũc litem exequat, & mereatur [z] quæ iuſta ſunt,& nõ relinquat [a] ea ſine puiſione.deinde ppter clementiam,ſi per occaſionem iudicis appellatio prolongetur,aut per aliã quẽlibet cauſam ineuitabilem:etiã aliũ adijciẽtes [b] annũ [c]:poſt quẽ niſi litem eõpleuerint, ratã manere victoris ſententiam ſancimus. ¶Hæc itaq; placuerunt nobis,& in cõmuni lege [d] conſcripta ſunt,& obtinere legem hãc volumꝰ & obſeruationẽ illius. Sed plurimi [e] interpellauerũt nos,dicẽtes ſe q̃dẽ denũciaſſe [f] appellantibus [g], & voluiſſe litem examinari: non tamen ab ipſis iudicibus impetrare valuiſſe, propter quaſdam forſan ineuitabiles occupatiões [h]. Alij [i] verò etiã ventorum immenſitatem accuſauerunt: & quia nauigare [k] non licuiſſet de prouincia,cõtrarijs flantibus ventis: per terram verò venire nõ valentes propter inopiã, aut certè quia in inſula commanẽtes, aliter niſi per mare venire non poterant: & propterea nõ valuerunt examinare vſq; ad finem negotiũ neq; ſecundo anno: & quidã tempeſtatũ acerbitatẽ,alij languorem ineuitabilem:quæ omnia ex ipſis agnoſcimus rebus nobis inſinuatis. Vndenos hæc iuſtè mouerũt, & legem tranſcendere nolentes, & ijs qui per talem quandam fortunæ circunuentionem lædũtur, dare præſidium poſsibile cupientes. Quid ergo agere oportebat: niſi ad legẽ aliã reſpicere quæ dignè cauſam iuuaret [l]? Obſeruatio ſiquidem reliqua prędictę legis noſtrę [m] (ſicuti prædiximus) p oĩa cuſtodiatur. Si verò pro veritate ineuitabile quiddam euenerit: & q̃ appellationis litem exequit,non obſeruet [n]: & licet ingreſſum [o] & fatale fecerit,non occurat: & periclitetur biennij cõpendio tempus: tunc confirmari victoris ſententiã (quod etiã prior noſtra dicit lex)

Concor. cũ ſit romana. extra de ap. &.ij.q.v.i. c.eiqui appellat.

Occaſiones.

ſum, aut iudici ſiue cognitori,vt dictum eſt.

r ¶Non valenti.] id eſt victori.

s ¶Correximus.] vt C.de tempo.appel.l.fin. §.illud.

t ¶Deputantes.] ſcilicet nos.Accurſius.

10 v ¶Secundum ſe.] id eſt p cauſa ſua tantũ.

x ¶Communiter.] i. in cauſa cõi quã etiã intendere põt ſine mandato:vt.C. de conſor.eiuſ. li.l.ij.Vel dic ſecundùm ſe.i.ipſe tantũ, cõitervè id eſt vnà cũ altera parte ſcilicet aduerſa. Acc.

20 y ¶Intra.]ſ.annum.

z ¶Et mereatur.] appellans.

a ¶Relinquat.]ſ. iudex ea q̃ ſunt iuſta: vel nõ relinquat appellans ea agenda in cauſa appellationis ſine puiſione id eſt quin prouideat vt finiat intra annum.

30 b ¶Adijciẽtes.]ſcilicet nos.

c ¶Annũ.]ſ.aliũ:vt ita ſint duo fata.i.duo tpa in qb⁹ appellatio fatũ.i. mortẽ ſiue finẽ recipiat vt.C.de tẽpor.app.l.fi.§. illud.in fi.&.l.nemo.

d ¶Cõmuni lege.]ſcilicet ſupradicta.C. de tẽ

40 po.appella.l.fi.§.illud.

e ¶Sed plurimi.]victores.

f ¶Denunciaſſe.]vt p ſederent in cauſa.

g ¶Appellantibus.] id eſt cognoſcentibus de appellatione.Accurſius.

h ¶Occupationes.] ſic.ff.de pcur.l.'fili.§.fi.

50 &.l.aut.&.l.hæreditas. &.l.vl iudicio.l.aut leg.

i ¶Alij.] noui, ſcilicet appellantes.

k ¶Nauigare.]ſic.ff.ſi qs cau.l.ij.§.ſi quis in iudicio. & §. qđ diximus &.§.ſi quis tamen.

l ¶Iuuaret.]puta p in integ.reſtitu forte ex ge-

60 nerali clauſula ſi qua iuſta cauſa &c.vt.ff.ex q̃ bus cau.ma.l.j.§.fi.&.ff. de iti.ac.pri.l.j.§.ſi quis aũt propter. & facit.j.vt ſpon.larg §. hoc quoq;. colla.ix. Vel dic neceſſe eſt aliam legem reſpicere.ſ.hanc nouam:vt.j.p-xi.§. quia enim.

70 m ¶Legis noſtrę.] C.de tempor.appel.l.fi. &hoc niſi iuſta cauſa impediat,vt ſubijcit.

n ¶Obſeruet.] ſ.iudicium appellationis. Al.

o ¶Ingreſſum.]ſ.quia ingreſſus fuit &venit ſemel corã iudice appellationis:& fatalem fecit.i.

80 primũ annũ appellationis trãſire pmiſit: & nõ occurrit, id eſt nõ venit poſtea:adhuc tamẽ ſubaudi periclitet.temp'.i. curratt̃ps cum periculo tamẽ appellantis & hoc compendio biennij.

a¶ Adijcimus.] id est dicimus.
b¶ Fingentes.] id est obijcientes secundū Al. vel distrahentes his &c. vt subijcit.
c¶ Instante.] sic.C.de iudi.l.properandum.§. huiusmodi.
10 d¶ Superior.] id est melior in causa vel potior in iure.
e¶ Esse sententiam.] scilicet sancimus.
f¶ Certamina.] i.mala causam habēs & subaudi apparuerit.Accur.
g¶ Suscipiat.] scilicet appellans.Accursius.
20 h¶ Accipere.] qa vict⁹ victori in expensis condēnat: vt.C.de iud.l. properandū.§. finaūt re⁹.
i¶ Vincere.] sic.C.de iudi.l. properandum.§. finautem reus.
k¶ Fruatur.] absens.
l¶ Quibus.] i.expēsis.
m¶ Occurrit.] est ergo volūtatis qđ pxi.dixit.vt actor debeat se ingerere:sed stult⁹ est si vadat:cū eo nō eunte sniа primafirmet: vt hīc.sed fortè ire vult cū aliqua petat plura in causa appellationis: qđ potest si sunt accessoria principali:vt.C.de app.l.amplio
40 rem.§. in refutatorijs. Itē & nouas fortè vult victor inducere pbationes:vt.C.de temp. & re. app.l.p hāc legē.Sed qd si iudicis copiā nō habuit? Rñ.nō currit tps appellationis:vt.j.vt spondar.§.hoc quoq;.Itē & īalio casu non currit tps:
50 qū.s.appellatio est coram principe:vt.s̄.de appella.§.ij. Item in tertio i.quando interim tractatur causa eadem coram arbitris:vt.j.de app.§.fi.
n¶ Et spatijs.] vt intra decem dies appellent:vt j.de appella.§.j.
o¶ Cōtingit iam.] scilicet ante cōpositionē huius constitutionis.
p¶ Firmas.] scilicet leges antiquas.Albe.
q¶ Decreto.] scilicet iudiciali.
r¶ Eandem.] sicut dictum est.s̄.
s¶ Mōstrauerint.] si actor obtinuit in prima
70 cā:& in cā appellatiōis habet pbare de iure suo sicut & ī prima. & scđm hoc litera bene stat:cūm oīa esse debeāt in pristinū statū:vt.C.de ap.l.appel.si aūt in principali cā obtinuit,&sic fuit absolutus,& actor appellauit:tūc similiter habet
80 actor pbare in cā appellatiōis sicut in prima p pallegatā.l. & qđ dicit hīc victorem pbare:put refertur ad reū victorē intellige:qđ est eoipsō q nō pbaī contrariū:sic C.q mi.nō pos.l.sup ser-

sed cū quadā subdiuisione quā in presenti adijcimus[a] .¶ Quia em victores videmus immensitatem tpis fingentes[b] ijs qui appellationem quidē & p fatalē ingrediunt, nō tamē vlterius examinationem subire volūt, aut etiam in medijs certaminibus relinquūt eam, propter ea paruo quodā victores minuentes cōsiderauimus benè fortè quod decet. Volumus etem eū qui vicit causam, si voluerit p veritate firmari sententiā: non ex circūuentione, nec ex tēpore quodā, sed ex ipsa rerū veritate (etiam deserente eo q appellationē obtulit) ingredi: & hoc ipsum accusare: & quērere desertorē: & siue inuenire eū valuerit, siue ille non appareat, suas allegationes deducere ad medium, quippe biennio instāte[c] : ad finem tñ, ita vt vnus fortè superfit negotio mensis: & siquidem apparuerit superior[d] , firmā esse sententiam[e] : si verò inferior circa certamina[f] (etiā eo q appellationē obtulit, & fatalē ingressus est, nō obseruāte causam) suscipiat[g] ex iure decretū: illo tantūmodo adiecto, vt siue obtineat causam is q etiam prius vicit, siue circa eā minor inueniat: expensas ei modis omnib⁹ post appellationis ingressum factas desertor præstet. Siue nanq; obtineat causam occasione expensarū: scđm hoc ipm q etiā vincit, rectè iustū est etiā expensas accipere[h] , siue minor inueniat, eò q oīno ille deseruit, & cōtingit eū etiā deserētē vincere[i] : expensas qđē p stet: sententia verò fruat[k] , gratias agēs Deo & p̄senti legi ita iustitiā sibi seruāti, & tantūmodo in expēsas damnificanti: q bus[l] nō lex, sed ipse absens se dānificauit. Si verò neuter occurrit[m] , neq; victor, neq; victus q etiā scđm fatalē ingressus postea deseruit, sententia victoris maneat firma: omnibus reliqs sup appellationibus scriptis legibus, existentib⁹ & in spatijs[n] temporū & in alijs. hanc em legē specialiter superijs q post ingressum fatalis factū deserūt, ponim⁹: nihil aliarū legū, aut temporū appellatiuorū, neq; perimētes, neq; permutātes: firmas igit eas etiam p hanc ponentes legem.¶ Illud quoq; determinare optimū est: si quidē victores cōtingit iam[o] sententiā promereri firmas[p] declarantē eorū victorias: his eos frui. nihil em eorū quæ iam terminata sunt, commouemus. Si verò hactenus pēdent, biennio instāte & nondū trāsacto, & nondū

decreto[q] firmatę: etiā istę eādem[r] mereātur examinationem: & ita† potiantur victores sentētijs, si eas rectè habere monstrauerint[s] .

¶ *Ex documentis publicis solis & non priuatis cōparatio fieri debet. fallit in documentis priuatis quibus aduersarius pro se utitur: & in documentis quæ ex archiuo publico proferuntur, & publicè habēt testimonium, iureiurando de calūnia præstito. Bartolus.*

¶ Illud etiam iudicauimus huic oportere adijci legi. Quia em dudum scripsimus legē volētem ex propria manus scriptura nullā fieri cōparationem: sed ex solis documētis publicè celebratis: videmus aūt causarū experimentū egere cōpetēti correctione in lege: & hoc ex ipso litigātiū inuenimus experimento emēdare eā scđm hoc volumus schema[v] . Crebro nāq; pferens quidā cuiusdam manus[x] documentū, & ex ea faciens, aut cōuentionē, aut suarū allegationū pbationē: cū eiusdem manus aduersa pars ptulisset literas, & legitimā pbationem exinde vellet fieri ex quib⁹ ipse aduersarius illud obtulerat: ille vtebaī lege[y] , quia oportet ex publico cōfectis† documentis fieri cōparationē, & nō ex alijs quę à quoquā scribunt. Sācim⁹, si qñ aliquid tale contigerit, & quispiam voluerit secundùm eas quæ ab aduersario prolatę sunt literas, fieri examinationem[z] : nō accusetur hoc tanq̄ non rectè sit factum. Cui enim ipse credidit, & quod ptulit is contra quem[a] , & ex quo suas affirmat allegationes: hoc nō accuset, neq; prohibeat cōparationem literarū ad eum fieri: licet cōtingat esse documētū manu cuiusq; cūq; conscriptū. Neq; em ipse sibi resistit[b] : & q affirmauit, hęc accusabit.¶ Si verō etiā ex publicis archiuis[c] † proferatur charta velut de suscepto[d] mēse[e] glorioſissimorū prefectorū[f] : (nouim⁹ em etiā aliquid tale q̄situm) & qđ ex publicis archiuis pfertur, & publicū habet testimoniū[g] , etiā susceptibile hoc esse ad collationes[h] manuum ponim⁹. Vbiq; em falsitatis pēnā odio habentes & iusiurādū præbere discutientes, & eximētes literas sancimus, & ex publicis solummodo documentis cōparationem fieri permisimus. Quapropter valeat per omnia lex illa præsenti sub diuisione delata ei, iureiurando tamen comparantiū[i] modis omnibus phibendo.¶ Quia igitur nos preuerentia litigantiū volum⁹ mox in principio litis iurare litigātes: actores quidem, quia nō calumniantes inferant lites: fugientes verò quia credūt satisfactionē competenter se facere, & nō causa cōtentionis: & † hāc communem posuimus legem[k] contra omnem personam, modis omnibus hoc nulli concedentes[l] .¶ Illud quoque

uis.& de hoc dic plenè vt no.C.de appell.l.ij.q in fraudem.§.illud.
t¶ Legē.] vt.C.de fi. instru.l.comparationes.
v¶ Schema.] i.ordinē.
x¶ Manus.] i.priuatę. puta pducis literas tuas cōtra me: ego eas cōfiteor, & al's induco contra te quas dico te feciſſe:& id pbo p cōparationem earū quas induxisti contra me. idem dico& si alterius literis puta Titij vtaris contra me:& ego eiusdē Titij literis volo me tueri: vt j. subijcit ibi licet contingat &c.
y¶ Lege.] p dicta.C. de fi.instr.l.cōparatiōes.
z¶ Examinationē.] id est comparationem.
a¶ Quem.] i.cōtra aliquem. & facit.s̄.de iure iur.à mo.§.j.&.C. de nō nume.pec.l.generaliter. &.C.de testi.l. si quis testibus.&.C.de sen.& interl.penul. Accursius.
b¶ Resistit.] i.resistere pōt,& facit adhūc.§.j.de fi.instru.§.si verò moriātur.cum seq.§.col.vj.
c¶ Archiuis.] hoc expone:vt.s̄.de defen.ciui. §.j.col.ij. Accur.
d¶ De suscepto.] hoc expone vt.s̄.de mā.prin. §.coges.
e¶ Mense.] hæc mensa huius mensæ casus genitiui vel datiui si apocha fuerit plata de mensa. Accur.
f¶ Præfectorū.] vt in no. fiat cōparatio ex publicis scrinijs. sed & qđ ex pulicis monumentis prolatū fuerit hoc quoq; idoneū esse videatur: ad cōparationē q ppe cum publico testimonio confirmetur: vt in nouellis. Alber.
g¶ Testimonium.] nō q sit publicū instrumentum. iam enim nihil adderet legi codicis: sed p eo est ac si diceret publicū, vt fiat cōparatio.
h¶ Collationes.] id est comparationes.
i¶ Cōparantium.] id est cōparationes literarū facientium: vt.C.de fid. instru.l. comparationes.
k¶ Legem.] vt.C.de iuramen.calum.l.ij.
l¶ Concedentes.] id est nulli concedimus causa contentionis litigandi.

† Hoc dictū recitat in.c. quoniam contra. añ me. ibi, nam& victores. extra de p batio.

† Facit ad hoc.c. qm̄ cōtra. cum gl. sup verbo, viros, ante fi. ibi ex quoēm scriptura. extra de p batio.

† Concor. ca. cū cām. extra de p ba.&.xxxv.q.j.c. g- uenit. ibi, nos verò.

† Partic la &, vacat revidetur.

gare. Vel dic nulli remittim⁹ hoc ſacramentū: vt C. de iūra. cal. l. ij. §. ſed ga. Sed cōtra. ff. de iure iu. l. iuſiurādū. & ad peunias. §. q iuſiurādum. Dic ergo hęc corrigit illā. Vel dic illud ſpeciale cū expreſsè correctū nō
10 inueniamus: vt ſ. de ad mi. of. §. j. Itē cōtra. j. co. x. vt clerici iurare nō cōpel. in fi. Sed illd̄ eſt ſpāle in clericis vt nō iurēt de calū. ſcdm. l. Friderichi prædictam. Accurſi.

a ¶ Frequenter.] vt. ſ. de iura. calum. l. j. Acc.

b ¶ Putans.] probatio-
20 nem. itē & alia dicunt̄ in ſacramento calūniæ: qd̄ dic vt dicem⁹. j. vt li. iur. in pri. cōſtitutionis.

c ¶ Quæſierit.] hoc duos regit diuerſos accuſatiuos. Accurſius.

d ¶ Nequaquā.] in eo q̄ dicit nō iurādū poſtea ex quo ſemel eſt iuratū,
30 eſt cōtra. ff. q ſatiſ. cog. l. de die. §. fi. & ff. de edē. l. ſi qs ex argētarijs. §. exigit̄. & C. de iur. cal. l. j. & ff. de iureiurā. l. iuſiurandū. §. q iuſiurādū. in prī. ſed prædicta habent locū iure veteri qñ ſępius iurabaſ̄: vt. ſ. e. §. Itē contra. j. de teſti. §. fi. ꝟò de-
40 ducēs. & C. de fi. inſtr. l. cōparationes. & ſ. eo. §. illud etiā. in fin. pōt dici q̄ à princ. iuratū nō erat in p̄dictis cōtrarijs legibus: hīc aūt iuratū erat vt patet hīc ex ipſa litera. Vel dic q̄ iurauit ſe nō petiturū p̄batiōes ſuperfluas ab aduerſario.
50 at hīc nō iurat ſe nō p̄baturū qd̄ vult etiā falſo p̄ hāc aut̄. licet. per. l. codicis hoc iuret in eo q̄ iurat̄ non calūniandi animo litē mouere. Imo etiā qd̄ plus eſt, nec p̄ illā iurat ſe non calūniari niſi quò ad p̄rīcipiū cauſæ: vñ pōt & poſtea calū-
60 niari: vt. ff. de dā. infe. l. q̄ bona fide. §. ſi qs ſtipulat⁹. vñ iurare debet: vt in dictis. ll. contra dicit̄. Vel verius illa ſunt ſpālia: hoc aūt generale. nō aūt placet vt hęc corrigatur. Itē no. hoc gñale q̄ ſufficit ſemel iurare: ſic C. de iure deli. l. fi. §. ſed
70 quia quidā. ar. cōtra. ff. de lega. iij. l. fideicōmiſſa. §. ſi quis decem.

e ¶ VT IN PRIVATIS DOMIBVS &c. ut. C. de epiſ. & cleri. l. cōueticulam. & C. de hære. & ma. l. ij.

f ¶ Ut priſcis. Domi. ſ. priuatæ.

g ¶ Ditionis.] id eſt iuriſdictiōis.

h ¶ Domibus.] ſcilicet priuatis.

i ¶ Extranea.] vt. C. de ſūma trinitate. l. iij.

k ¶ In ſacris.] i. p̄dijs quoq; adijcimus, vt ſi quis probatione petierit quanq̄ ſuoru ſerino nū aut literarū: iuret prius q̄ non dilationis cauſa hoc agit. multi nā que ſola iniuriæ cauſa, & maximè ſup nobilibus mulierib⁹, ſiue literarū p̄batio obijciatur, ſiue alia quælibet cauſa ad iuſiurandū hoc concurrūt: vt in vno negotio frequenter [a] iuſiurandū præbeatur. ¶ Sancimus igitur hanc perimentes iniuriam, & nolentes crebro in eodē negotio iuſiurandum præberi: vt vtraq; pars, dū vna q̄dem de calūnia ſacramentum præbuerit, alia verò q̄ iuſtā putās [b] reluctationē eſſe litis, adijciat quia in tota lite ſicubi q̄ſierit [c] p̄bationes aduerſarium ſuū, nō p̄ occaſionem dilationis hoc faciat: ſed pro veritate neceſſariam ſibi à ſuo aduerſario exhibendā putās p̄bationem: & ſi hoc iurauerit ſacramētū nequaq̄ [d] penit⁹ (licet crebro requirēdæ ſint probatiōes) ab alterutra parte expeti ſacramentum †: ſed dari p̄bationes: & nō crebro cogi quenq̄ ſacramēta ſubire, generaliter ſemel hmōi ſacramēto p̄hibito. ¶ Quæ igitur viſa ſunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem: tua celſitudo oībus faciat manifeſta, edictis à ſe directis, vt omnes agnoſcant quæ nobis ſunt placita.

† Concor. c. præſentū. cū gl. ſup. verb. iuramētū. extra de teſti. vbi declarat hūc textum.

† Miniſteria.

† De materia huiꝰ authen. vi de p. Inn. i. c. ad hæc extra de elec. Bal. in marga. in ℣b. capell. ver. fi. vbi tractaſ̄ an licitū ſit ī domo priuata habere capellā.

TITVLVS XII.

Vt in priuatis domibus [e] ſacra myſteria † non fiant.

¶ *Prohibetur celebrari in domibus ſine licentia ſuperioris: oratoria uerò cauſa orationis permittitur habere, & in eis clericos conuocare. Bart.*

*I*mperator Iuſtinianus. a. Mennæ archiepiſcopo regiæ ciuitatis Conſtantinopoli.

ET priſcis [f] ſancitum eſt legibus nulli penit⁹ eſſe licentiā domi [f] quæ ſacratiſſima ſunt agere: ſed publicè ſinere p̄cedere in credulitatē & Dei culturā, ſcdm ſanctionem de his ſacratis actibus traditam. Et nos etiā hanc in p̄ſenti ponimus legē quam cum omni cautela tenere volumus. ¶ Omnibus em̄ interdicimus magnæ huius ciuitatis habitatoribus magis aūt etiam totius noſtræ ditionis [g], in domib⁹ [h] ſuis habere quaſdam quaſi orationum domos: & ī his ſacra celebrare myſteria: & hinc fieri quędā catholicæ & apoſtolicæ traditioni extranea [i]. Sed ſiquidē domos ita ſimpliciter aliqui habere putant oportere in ſacris [k] ſuis, orationis videlicet ſolius gratia, & nullo celebrando penitus horum quæ ſacri ſunt myſterij [l]: hoc eis permittimus. Inuidua em̄ nulla eſt ſi volūt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanq̄ in ſacris orare: alijs aūt omnib⁹ abſtinere: niſi tñ in eis voluerint aliquos iuitare clericos hic q̄dem ſanctiſſimę maioris eccleſiæ, & ſub ea ſanctiſſimarum domū, voluntate ac p̄batione ſanctiſſimi archiep̄i ad hoc deputatos: in prouincia verò Deo amabiliū ep̄orum [m], nulla nouitate ſedi eius beatitudinis ex præſenti noſtra lege faciendā circa exiſtētia ei quolibet modo in ordinationib⁹, aut gubernationibus, aut in p̄uincijs iura: ſed omnibus etiā competentibus ei quolibet modo & tpe, ratis nūc & in omne reliquū tēpus ſeruādis: ſancim⁹ tuā [ħ] hęc cōſeruare gloriā, & manifeſta oībus p̄ litteras p̄pias cōſtituere, quatenus per omnia valeat lex. ¶ Hęcem̄ & glorioſiſſimo p̄fecto felicis huius vrbis & ſanctiſſimo archiep̄o & vniuerſali patriarchę p̄cipimus, vt ex ciuili & ſacerdotali virtute hæc p̄petuè cuſtodiātur. Sciant enim & ipſi domuū dñi, q̄ ſi nō hęc cuſtodierint, ipſi q̄dem ſubimpiali fient motu [n]: dom⁹ aūt in q̄busaliq̄d taleagitur, & publicè fient, & ſub ſacratiſſimū noſtrū ærariū ducent̄ [o]. Si aūt & aliquos cōtingat [P] tale aliq̄d in ſuis habere domibus: ſciāt q̄ niſi intra tres mēſes [q] ex quo hęc lex inſinuata fuerit, hęc correxerint, & ad figurā à nobis ordinatā reduxerint, ſub prædicta pœna fient. Hæc aūt agi cūveritate, nō per aliquam calūniā volumus [r]. Veraciū em̄ ſolūmō ſum⁹ amatores. [s]

¶ Hęc ſancimus tuā cuſtodire celſitudinē, & nihil tale fieri cōcedere. Scito em̄ q̄ ſi didicerimus q̄ tibi tale aliquid denūciatū, deinde nō p̄hibuiſti, aut tu, aut ſucceſſores tui cinguli futuri: ipſe q̄dē q̄nquaginta librarū auri exponespœnā, & q̄ ſucceſſores cinguli tui fuerīt. parēs aūt tibi officiū, idē ſuſtinebit dānū: q̄ rē nobis ſtudioſam, & ſanctiſſimę eccleſię cuſtodientē vnitatē [s], & p̄hibentē q̄ à nobis aperte interdicta ſunt, agi latēter paſſum eſt deſpicere cōmiſſum: & circa ipſum cingulū periclitabit̄, inſup̄ & ipſam domū in qua aliq̄d tale agit̄, fieri publicā & ſub ſacratiſſimū [t] nire ærariū. Scriptū autem eſt à nobis & ſanctiſſimo patriarchæ felicis huius vrbis: vt & ipſe huius ponat rei prouidentiam. volumus enim ſacerdotaliter & iudicialiter hæc ſeruata durare in reliquum tempus immutilata.

[ħ] Hāc conſeruare regulam.

[s] ¶ VT DEFVNCTI &c. ¶ *Hæc prima pars expeditur. ī. e uſq; ad. §. illud.*

[v] ¶ *Et ut cōſiliarij. hoc expeditur. ī. e. §. illud. uſq; in fi.*

TITVLVS XIII.

Vt defuncti [t] ſeu funera eorum non iniuriē tur a creditoribus, & vt conſiliarii [v] nō ſuſcipiant cognitiones abſque iudicibus.

¶ *Mortuis & moribundis, funeribus eorum necnon eorum domui & rebus ac familiæ creditores iniuriā inferre p̄hibentur abſq; iudiciali decreto. Bart.*

*I*mperator Iuſtinianus. a. Ioanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſule & patricio.

QVi varietatē cārū cōijciūt, nō facile ad culpā veniūt ſiv̄itatē examinēt. quoſdā nāq; v̄ ſimile eſt multitudinē legū q̄ p̄ ſingula à nobis adijciunt̄, culpare; nō cōſiderātes q̄ a op̄e ſemp̄ vocāte [x] cōſonas cāi ponere

a ¶ Et ſeruos alios.] ergo ſerui poſſunt eſſe milites: ſed cõtra. C. qui mili. nõ poſſ. l. ſup ſeruis. li. xij. ſed dico q̃ hęc dictio alios, nõ iplicat hîc ſicut in diuina ſcriptura crucifixus eſt Ieſus & alij duo nequã: ſic. ſ. de mã. 10 prin. §. oportet. col. iij. & ff. de procur. l. non ſolùm. §. queritur.

b ¶ Poteſtate.] id eſt authoritate ſua.

c ¶ Diſpoſitum eſt.] à nobis per ſententiam.

d ¶ Sãcimus igitur.] nunc repetit quęſtionẽ, vt addat.

20 e ¶ Domui omnino.] repete non.

f ¶ Omnibus.] i. ipſo iure: ſic. ff. depoſi. l. j. §. fi pecuniam. in fi. §. & facit ad hoc. ff. de pub. & vec. l. cõmiſſa. & C. de ijs q̃ po. no. ti. prę. aff. in. l. j. & C. vnde vi. l. ſi quis in tãtam. & C. loca. l. fi. & ſ. 30 ꝑ vt non fiant pig. §. j.

g ¶ Hanc.] ſ. actionem. & facit. ff. ſi quis ali. te. prohibu. l. j. j. reſpon.

h ¶ Moriente.] id eſt mortuo.

i ¶ Quòd.] ꝑ quia. Acc.

k ¶ Lex eſt.] vt. C. de ſepul. vio. l. fi.

l ¶ Infert lex.] vt. ſ. pro 40 xi. Sed cõtra. ff. d̃ ſepul. vio. l. iij. §. nõ perpetuò. ſed ibi ab amicis portabaẽ & ſcẽm voluntatẽ defuncti: hîc autem contra voluntatem. Itẽ hîc poteſt teneri iniuriarũ hæredibus: vt. ff. de iniur. l. j. §. & ſi fortè. Acc.

† Facit ad hũc. §. c. ex ꝓte. iuncta gl. ſup verbo, appellationẽ. extra de ſepul.

m ¶ Oportet.] ſic. C. 50 de hære. l. iiij.

n ¶ Dedit Deus.] ſic ĵ. de ſi. inſtru. §. j. in fi.

o ¶ Ante nos.] ſcilicet dixit fortè. Accurſius.

p ¶ Sequitur.] id eſt ꝓſequitur.

q ¶ Hîc.] id eſt in regia ciuitate. Acc.

r ¶ Conſtitutio.] nec 60 illam cõſtitutionẽ nec ſequentẽ noſtram habemus hîc: ſed huius cõſtitutionis. ſ. Zenonis habemus memoriam. ĵ. de iudi. j. rñ.

s ¶ Conſiliarios iudicum.] i. aſſeſſores: vt. ĵ. de iud. circa prin. ibi, noſtris eñ &c. col. vj. quorum cõſilio adminiſtra-70 tores iudicant: vt. ff. qđ quiſque iur. l. ij. & C. de aſſeſſ. & do. l. j. Accurſi.

t ¶ Per ſe.] i. ſine adminiſtratore cõrã quo fuit incepta cauſa. & dic q̃ ordinari° ſeruauit ſibi ſententiam: qa. ſi nolet ſeruare ſibi ſentẽtiam, hoc poſſet iure.

80 v ¶ Adminiſtratores.] i. ordinarios iudices: vt patet ex difiñctione quã facit. ſ. dẽ exhi. & intro. §. ſi verò.

x ¶ Agitantur.] id eſt agitari cœptæ ſunt vel agitari debent.

leges cõpellimur: cũ ſemper inopinabile emergat, & ab ijs quæ iam poſita ſunt mederi non valeat: quale quidem nuper eſt agnitũ deberi ſibi quidã dicens ab aliquo dum hominẽ in morte cognouiſſe teſſe conſtitutũ, milites congregans & ſeruos alios[a] plurimos, ingreſſus eſt ſuper morientẽ. verũ illeanxiatus clamare cœpit donec eũ violentia compreſſum reliquiſſet ſpirit°. at ille etiã ſignacula impoſuit rebus ſua poteſtate[b], præſente nullo in cingulo conſtituto, aut quolibet omnino legali & ciuili officio obſeruato, & neq; ita receſsit, ſed etiã defunctũ iniuriare nõ eum piguit: primũ q̃dem inſiſtens nõ fieri exequias: deinde cùm vix cœpiſſet de domo deponi mortuũ, inſtabat publicè portari lectũ nõ ſinens: neque deducendũ dicens niſi debitũ perceperit, donec ſponſorem accepit: & ita iam defunctũ tradi terrę permiſit. Negotium ſiquidem quo hæc cõmiſſa ſunt cõpetenter diſpoſitum eſt[c], oportere aũt iudicam° etiã generali lege hæc emendare: nõ ſinẽtes hæc rurſus cõmitti ſemper ſine legiſlatione manẽtia. ¶ Sãcimus † igitur[d] ſi quis illo ſuperſtite adhuc quem putat debere ſibi, aſcendat domũ eius, & moleſt° ſit ſupſtiti homini, aut qui eius ſunt, vxori forte vel filijs, aut domui oĩno[e], aut etiã ſignacula ꝓpriam poteſtatem imponere præſumat, nõ prius decreto & officio legali ſeruato poſt eius qui dicitur debere mortem, actione quidem modis omnibus[f] cadat, ſiue iuſtã habeat hanc[g], ſiue nõ: quantũverò deberi ſibi dicit, tantùm aliud ſuperexigatur, & deẽ iniuriati hęredibus. Cõfiſcationẽ quoq; in tertiã partem ſubſtantię ſuſtineat (ſicut & Marcus Philoſophus imperator in ſuis cõſcripſit legibus) & infamia feriatur. Qui eñ hoîs naturã nõ eribuit, dign° eſt & pecunijs & gloria & alijs omnibus cõdẽnari. ¶ Siverò etiã moriente[h] quodã, circa fun° peccẽ aliquid moriẽtis, ꝙ[i] exequias ꝓhibeat: ſcripta quidem iam lex eſt[k] & à noſtro patre ſup hoc: tñ ſimul etiam ex noſtris maior ſequatur delicti pœna, & ijſdem ſub iaceat q̃ preſens infert [l] lex eis qui in viuentem tale aliquid quale diximus, cõmittunt: huius rei ꝓuidentiã habente præcipuè quidem glorioſiſsimo præfecto huius feciſsimę ciuitatis, cui taliũ emẽdationũ cura eſt: nihilominus aũt & gloriſiſsimo ſacrorum noſtrorũ prę-

toriorũ præfecto, & glorioſiſsimo magiſtro ſacrorũ officiorũ, & ſemper his obedientibus officijs. Oportet[m] eñ cõibus exiſtentibus cõtra naturã iniurijs, cõem eſſe iudicibus ſuper his ꝓhibitionẽ atq; vindictã: his nõ ĩſola hac feliciſsima ciuitate valentibus, ſed etiã in omnibus gentibus quarum nobis principatũ aliũ quidem ab initio dedit[n] Deus: aliũverò adiecit, & adhuc etiam etiã dabit: (ſicut ait qui dã ante nos[o]) prouinciarũ quippe iudicibus, ſiue militaribus, ſiue ciuilibus huius rei ꝓuidentiam habentibus. Sequitur[p] enim hic quidem iudices eorũq; officia triginta librarum auri pœna, ſi quid horum neglexerint: ꝓuinciales autẽ quinque, ſi neq; ipſi ad hoc inſtiterint denunciatione qualibet, aut hic[q], aut per prouincias facta.

¶ Iudex ordinarius occupationibus publicis impeditus, cauſam cõſiliarijs poteſt delegare: ſentẽtia ſibi ſeruata: dummodo tñ cauſam audiat, & ſententiam proferat, & appellationem interpoſitam ſuſcipiat. iudex autem appellationis & delegatus delegare non poteſt. Bartolus.

¶ Illud etiã rectè ſe habere ꝓſpeximº, nõ ꝓmittere (ſicut Zenonis pię memoriæ dicit cõſtitutio[r], & noſtra quoq; cõſiliarios[s] iudicũ ipſos cauſas per ſe[t] audire quæ apud adminiſtratores[v], aut datos à nobis iudices agitãtur[x]. Multô nãq; melius atq; perfectius coram ipſis adminiſtratoribº[y], præſentibus[z] illis quorũ intereſt, cauſæ mouentẽ, terrore imminente, exhibitis teſtibus[a], & omnino cauſa ꝓpriã habente honeſtatẽ[b], quã[c] ſi apud pedaneos iudices[d] talia decernant: in nullo conſiliariorũ officio diſtant ab illis[e]. Sed quoniã à nobis cõſtituti[f] ſemper adminiſtratores, occupationibus rerum noſtrarũq; iuſsionum cõprehenſi, ad hãc neceſsitatem deponuntur[g]: oportet conſonã congruãq; legem rebº imponere. ¶ Sãcimº † igitur cõteſtationes q̃dem litiũ oĩbus modis apud ipſos fieri adminiſtratores, ſiue maiores[h], ſiue minores[i] ſint: ſed etiã ĩ medijs litibº ĩtroduci rurſus apud eos ſemel moti negotij[k] res quatenº ea q̃ examinanẽ, agnoſcãt. cũverò nouiſsima [l] ſnĩa ꝓferẽda eſt nullo mõ ꝓſemere cõſiliarios abſq; adminiſtratoribº audire, ſed cũ cõpetẽti honeſtatequã dudũ diſpoſuimº[m], ꝓpoſitis ſacroſctis eloquijs, ipos adminiſtatores & audire q̃ examinata ſunt oĩa, cõſequenter & iudicare eos negotia, & ſuſcipe[n] appellatiões ſi q̃s appellauerit, ſine vlla dilatiõe, vbi lex hoc[o] fieri

y ¶ Adminiſtratoribus.] ſ. agitantur cauſę.

z ¶ Præſentibus.] ſic C. ſi ꝓ vim vel alio modo. l. fi. ſic. ff. de re iudi. l. de vno quoque.

a ¶ Teſtibus.] vt poſsit terreri & cogi teſtimonium ferre: vt. C. de teſtu. l. 10 ſi q̃n. Vel aliter vt poſſint torqueri: vt. ĵ. de teſti. §. hęc oĩa in pecuniarijs. col. vij. & C. de teſti. l. nullũ. & de epiſ. & cle. l. preſby. q̃d fieri nõ põt à cõſiliario: vt. ĵ. de teſti. §. ſi verò ignoti. ſed ĩ eo q̃d dictũ eſt corã eodem adminiſtratore ꝓduci te-20 ſtes, contra eſt. ĵ. de teſt. §. & quoniã. ſed illud ſpeciale q̃n abſentes ſunt.

b ¶ Poteſtatem.] aliâs honeſtatem, & aliâs poteſtatem.

c ¶ Quod ſi.] hoc reſpicit ſuperius verbum per feſtius. Accur.

d ¶ Iudices.] id eſt dele-30 gatos.

e ¶ Abillis.] ſ. pedaneis iudicibus. q. d. ſiues ſunt cõſiliarij pedaneis iudicib°. vñ ſi ita obtinet in pedaneis: ergo ita & in conſiliarijs loco ſumpto à pari, vel à cõiter accidentibus: vt. ff. de publi. l. eum qui. j. rñ. ſed fallit 40 in eo q̃ pedaneus interdum eſt ordinari°, vt defenſor ciuitatis: vt. C. de peda. iud. l. fi. &. ſ. de defen. ciui. §. & iudicare. & iſte poteſt cognoſcere de tota cauſa ſuo iure ſine commiſsione alicuius.

f ¶ Sed quoniam à nobis conſtituti.] aliás 50 à nobis ſtatuti.

g ¶ Deponuntur.] id eſt deducuntur ſiue deueniunt vt non poſsint per ſe audire. aliâs ergo non poteſt fieri delegatio vel commiſsio reſeruata ſententia ſibi: vt. C. de peda. iudi. l. placet. & ĵ. de iudi. §. j.

60 h ¶ Siue maiores.] vt præſides vel proconſules.

i ¶ Minores.] vt defenſores ciuitatis qui & pedanei dicũtur, vt modo diximus.

k ¶ Moti negotij.] aliásmotum negotium.

l ¶ Nouiſsima.] ſcilicet 70 definitiua.

m ¶ Diſpoſuimus.] vt. C. de iudi. l. rem non nouam.

n ¶ Et ſuſcipere.] aĩs punitur qui nõ ſuſcipit: vt. C. de app. l. iudicibus. & l. ſi quis ꝓuocationẽ.

o ¶ Lex hoc.] aĩs & lex hoc &c. nõ aũt permittit 80 lex q̃nq; vel ratione ꝓſonę iudicãtis: vt. ſ. de appel. §. j. vel ratione reiſup poſſeſſorio: vt diximus. C. ſi de momen. poſſeſſ. l. j. vel qa occurrit tẽpus appellationis faciendæ: vt. ſ. de appella. j. rñ.

† Concor. c. ſup quæſtionũ. cũ gl. ſup ꝓb. in prin. extra de offic. dele. & vide illã gl. quæ bona eſt ponens differẽtiã inter legẽ & cano.

Iudices

a ¶Iudices]vel delegati quibus causa appellationis committit, vel ordinarij.ad hoc.ſ.de appel.§.illud.&.§.orientalē.col.iiij.Sed quid ſi ordinarius q de appellatione cognoſcit, impedit publicis occupationibus? Rñ.idem qđ in eo q de principali causa cognoſcit:vt ſicut ille in eū casum tm̄ qñ ſic impedit poteſt audientiam cōmittere:ita & iſte:vt ſtatim hîc ſubijcit.&.ſ.pxi.ſed aliud in delegato etiam quocūq;,vt tm̄ p ſe cognoſcat:vt.j. eo.§.fi. ſed
10 alij dicūt q̄ idem in iudice appellationis qđ in delegato.i. vt tantū per ſe audiat etiam ſi publicis occupationibus impediatur.

b ¶Noſtram.]quas duas non habemus.

c ¶Falſitatis.]i.iniquitatis:ſic inſti.qb.ex cau.
20 ma.nō poſſumus.§. ſemel.Nam falſitas eſt immutatio veritatis: vt.j. de fi.inſtr.in prin.co.vj.

d ¶Occupationes.] ſcilicet concedunt veniam,vt ſubijcit.

e ¶Adminiſtratiōē.]i.nullam ordinariā iuriſdictionem: delega-
30 tam tm̄ habent:vt.ff.de offi.eius cui mā.eſt iur.l. j.in fi.eo qđ dicit transferri in delegatū iuriſd. vt.ff.de iuriſdi.om. iud. l.more.Sed quidā dicūt delegatū nullam habere iuriſdictionem: vt.ff. de re iu.l.ait prætor.ſed certè verbū notionis qđ
40 ibi ponitur,p arbitrio adijcitur.Item eſt p eis ff.de offic. eius cui man. eſt iu.l.j.§.fi. in eo quod dicit proprium nihil habet.ſed dic.ſ. ordinariū. vel dic q̄ nō habet proprium propter hoc quia cito pōt reuocari: vt.C. cōia dele.l. fi.§.j.&.ff.de
50 iud.l. iudiciū ſoluitur.

f ¶Egerint.] 1.non audierint cùm reſeruauerint ſibi ſententiam.

g ¶Cum eis.] ſcilicet adminiſtratoribus.

h ¶Per omnem.] id eſt per totam litem.

i ¶Audiāt cauſam.]
ſ.à principio vſq; ad fi.
60 & ita delegatus à principe non delegat, vt hic Sed contra. C.de iud.l.à iudice.Sol. hic exaudit Io.ſi velit ſibi definitionem retinere. nam hîc per ſe tantùm audire debet negotiū: licet ſecus ſit in ordinario: vt.ſ.dictum eſt. Si verò totum
70 vellet alij committere, poſſet:vt ibi.nam & hîc & ibi de delegatis à prī cipe loquitur. alius eñ nullo modo delegat: vt ibi,&.ff.de offi. procon. l.legatus. vel ſic, ibi loquitur de iudice ordinario delegato : hîc verò
80 de eo delegato qui non erat ordinarius: & hoc poteſt dici per verba illa quæ hîc ſunt ſcilicet, alios autem omnes &c. vel hec corrigit illam ſecundùm Irnerium vel aliter hîc non prohibetur delegato delegare permittit: & rurſus appellationis iudices [a]modis oibus per ſe audire negotia,nullo agere aliter præſumente:ſed ſi quid tale fiat, ipſis quidē adminiſtratoribus viginti librarū auri formidātibus pœnā: conſiliarijs autem qui tale aliquid agere p̄ſumpſerint,ſi quidē aduocati ſunt expellēdis ab eloquentiſſimorum aduocatorū collegio.ſi verò aduocati nō ſunt,ſed alij quidam:etiā cingulo (ſi quidē habēt) priuādis,& decem librarū auri caſtigandis pœna.Nō enim oportet eos qui Zenonis piæ memorię cō tempſerint legē,& dudū noſtrā [b] & p̄ſentem,arbitrari vt vnq̄ falſitatis [c] huius fugiā pœnas.Erit enim curæ per tempus glorioſiſſimi comitis ſacrorū noſtrorū priuatorū, huius rei habere p̄uidentiam, & exigere pœnam,& inferre ærario, dum tale aliqd cōmiſſum fuerit: cognoſcēte etiam ipſo quia de ſuo fiſco cōplere debeat,niſi huius rei habuerit cōpetentem p̄uidentiā. ¶ Sed hoc quidem in adminiſtratoribus decernimus:quibus publicè,& circa noſtras iuſſiones occupationes [d], vt nō per ſe audiāt cauſas,concedunt veniam. Alios aūt omnes qui nullā [e] adminiſtrationem habent,cauſas autē ex iuſſionib⁹ noſtris audiūt,aut in hac felicisſima ciuitate,aut in alijs:ſi tale aliquid egerint [f],& eos qui in officio cōſiliariorū cū eis [g] audierint, adhuc vehemētioribus affligimus pœnis:niſi per omnē [h] cōſequētes litē,ipſi cū ſuis cōſiliarijs audiāt [i] cauſam.nam & dignitatum caſum eis interminamur [k],& pœnā vicenarū librarū auri:& eorū conſiliarios ex ipſa pelli ciuitate ī qua hoc egerint : inſup etiā ipſos proprio cadere honore. ¶ Tua igit̄ eminētia quæ viſa ſunt nobis,& p hanc diuinā declarata ſunt legem,omnibus faciat manifeſta,ſecundū ſolēnem modū edictis per prouincias vtēs: vt nullam gentium lateat aliquid,qđ à nobis ſancit̄.in hac eñ felicisſima ciuitate glorioſiſſimus præfectus vrbis hoc proponet.

TITVLVS XIIII.

Vt immobilia antenuptialis donationis [l],neque hypothecę dentur, neque omnino alienentur a viro,nec cōſentiente [m] vxore:niſi poſtea ſatisfieri poſsit vxori:hęc verò [n] etiam in dote valere.

¶ *Donatio propter nuptias in immobilibus cōſiſtens,etiam muliere conſentiente non alienatur nec obligatur,niſi elapſo biennio mulier ſuū cōſenſum cōfirmet:nec tūc ſibi nocet ſi uir aliud in bonis nō habet ex quo mulieri ſatisfieri poſsit. contrahenti tamen cum uno ius ſaluum eſt contra eum ad reliqua ſua bona. Item dos alienari poteſt:& omnia priuilegia doti data ſunt firma. Angelus.*

Idem Imperator Iuſtinianus.a. Ioanni gloriosiſsi.Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconſule & patricio.

Auſam [o] miserandā fieri cognoſcentes, coram nobiſipſis negotio moto:illud q dem correximus cōpetenti modo [p]:lege autem generali †emendamus huiuſmodi negotia(hoc qđ moris [q] eſt noſtri) & ſancimus.Si quis conſcripſerit antenuptialem, aut propter nuptias donationem (ſic enim eam oportere magis vocari decreuimus [r])ſiue ipſe pro ſe hoc faciens, ſiue etiam altero ſcribente [s], aut patre,aut matre,aut cognatis,aut extraneis fortè.Si quis igitur [t] tale aliquid fecerit, & ſcripſerit donationem in qua etiam aliquid immobilium eſt:interdicimus eī [v v] aut decætero ſupponere [x] rem cōſcriptā in antenuptiali donatiōe, aut alienare omnino. Quod eñ ſemel vinculis ſponſalitiæ [y] largitatis obligatum [z] eſt,non erit conueniens alienari vt mulier forſan in lucro qđ ei cōfert antenuptialis donatio [a],difficultatem patiatur, nō inueniēs rē in viri ſubſtātia,cū ſit alienata alijs aut ſuppoſita, vt potētibus [b] fortè perſonis:quatenus [c] illi p̄pter huiuſmodi cauſas, aut ſit omnibus modis inhabilis vendicatio, aut difficilis: & litibus egeat dum ex hoc ipſo [d] ſit ad iuuanda. ¶ Quapropter hoc obſeruetur [e]: & qui poſthac [f] contraxerit:ſciat quia ſiue emptionē ſiue hypothecam habeat,nihil horum vtilitatis habebit [g] omnino, ſed æqualia erunt non ſcriptis [h] nec dictis, quæ ſuper hoc ſcripta ſunt aut conuenerunt: vt ſeruetur vxori lucrum. Non enim videntur nobis immoderatè [i] feciſſe quidam noſtrorum iudicum q etiam ipſam in rem [k] actionem mulieribus poſt matrimonij tranſactionem in ſponſalitia largitate dederūt.qđ rectè inchoatum,deinde à poſteris iudicib⁹ quaſi p̄ ſupuacanea quadā ſubtilitate cōtēptū eſt: & nō quaſlibet vias & artificioſas prorſus:ſed non poſſe litem conteſta.tantùm audire, ſed rurſus in medio ſemel,in fin.omnia. & hæc eſt eadem cū prima ſolutione q̄ eſt ipſa veritas.Accur.

k ¶Interminamur.] id eſt interdicendo minamur.

¶ VT IMMOBILIA ANTE &c.

l ¶Donationis.hæc prima pars expeditur.j. eo. uſq; ad.§.& multò.

m ¶N.q; conſentiente. nedum ea inuita.Albe.

n ¶Hæc uerò.Hæc ſecunda pars dicitur.j.eod.uſq;
20 ad.§.& multò.Accurſi.

Auſam miserandam.]i.miſericordia dignam.

p ¶Competenti modo.]id eſt per ſententiā definitiuam.

q ¶Moris eſt.]vt.ſ.titu.j.in prin.&.j.de fid.
30 inſtru.§.quia igitur.

r ¶Decreuimus.] vt C.de do.antenup.l.fi.& facit inſti.de dona.§. eſt & aliud.

s ¶Scribente.] ſcilicēt prædictam donationem propter nup. & facientem eam.

40 t ¶Si quis igit̄.]repetit vt procedat vltra.

v v ¶Interdicimus ei.] ſcilicet marito ſcribenti talem donationem.

x ¶Supponere.] id eſt obligare pignori.

y ¶Sponſalitiæ.]i.dona.propter nupt. impropriè enim ponitur: vt.j.
50 vt ſpon. larg.j. reſpon.

z ¶Obligatum.] eò quòd facta eſt in dominio mulieris.

a ¶Donatio.] per pactum de lucrando. Acc.

b ¶Potentibus perſonis.]quibus pares eſſe non poſſumus:vt.ff.de ali.iu.l.iij.

60c ¶Quatenus illi.] ſcilicet mulieri.

d ¶Dum ex hoc ipſo.]id eſt iure cōmuni:vt ex illo edicto de alie.iudi.mu.cau.fa.vt.ff. de ali.iu.l.j.& ij.

e ¶Obſeruetur.]ſ.qđ in.l.iſta continetur.

f ¶Poſthac.]id eſt poſt
70 hanc legem.

g ¶Habebit.] in re mobili antenuptialis donationis.

h ¶Non ſcriptis.] datiūr caſus eſt. & facit.ſ.cōſtitu.quę ex adſcrip.§.fi. in fine.

i ¶Immoderatè.] ſed moderatè.Accur.

80 k ¶In rem.]ſ.ſolut. mat.vt ſubijcit.& etiam conſtante eo ſi maritus vergat ad inopiam:vt.j. de ę qua.do.§.illud.& facit.ſ.vt decæte.cōmutatiōes.§.j.&.ſ.de nō alie. §.ſi quis igitur emere.

† Concor. clemē. vnica de īmu. eccle.cūſi.

† Concor. gl. sup. ℣b. alienat. in me. in. c. ex parte. extra de cons sue. vbi dicit q̄ non valet alienatio fundi dotalis etiam muliere cōsentiente.

a ¶ Inueniant.] scilicet creditores.
b ¶ Scripsimus.] vt. C. ad velleia. l. si mulier.
c ¶ Et si cōsentiat.] l. semel tantùm.
d ¶ Indemnis.] scilicet mulier.
e ¶ Cōsensum.] l. secū 10 dū. Et sic no. duplicem consensum interdū plus opari q̄ vnū: vthîc, &. C. de nō nu. pec. l. in cōtractibus. §. j. &. C. ad velle. si mulier. in fi. alʒ cōtra vt. ff. de ℣. ob. l. q̄ bis. sed q̄d hîc dicit de duplici mulieris consensu circa fideiussionē prætudica- 20 re, videt correctū: vt. j. vt nulli iudi. §. & illud verò p̄uidimus. colʒ. ix. vel dic vt ibi diximus.
f ¶ Auditu.] i. cōsensu.
g ¶ Delinquuntur.] id est fiunt in prætudicium eius. Acc.
h ¶ Decepta.] l. semel.
i ¶ Aliæ res.] in hoc solo addit hoc authē. legi codicis advelle. l. si mulier. secundùm Io. q̄d sic intelligo in hoc solo est plus in cōsensu circa antenup. donationem quā circa fideiussionē eius.
k ¶ Rationem.] vt nō prætudicet sibi. Accurs.
l ¶ Lucrū sub caute- 40 la.] sic. ℨ. de nupt. §. & ita circa talium &c.
m ¶ Satisdationes.] i. secd̄m has cautelas quas dedimus mulieribus vt possint vendicare res supradictas.
n ¶ In dote.] sine stima ta: q̄ fundus dotalis dicitur: vt. C. de rei vxo. act. 50 §. & cū lex. secd̄m. Azo. [aliâs secd̄m Mar.] & secundū Al. q̄d putoverū. Pla. verò generaliter in quolibet p̄ nobis est. C. de iur. do. l. quoties. Itē est p̄ nobis q̄d hîc subjcit. iam enim &c. vbi expresse dicit de dicta. l. C. de rei vxo. act.
o ¶ Valebunt.] l. q̄ 60 in p̄hibēda alienatione dixit, nō aūt de p̄mittenda. nam licet milies mulier cōsentiat: nō tñ prætudicat sibi secd̄m Io. vt instit. qui. ali. li. in princ. Alij cōtra. Sed Io. vt̄ dixi aliud in dote quā in dona. ppter nup. dixit: & 70 aliud in remittēda hypotheca à muliere in rebus mariti. C. ad velle. l. iubemus. Item & alia est ratio quare sit aliud: quia ista priuilegia dotis debēt esse salua. vt. j. §. pxi. nisi erat res mobilis in dote in qua p̄dicta fortè possent saluari secd̄m Io.
p ¶ Sancita sunt.] vt. C. de rei vxo. act. §. & cùm lex iul.
q ¶ Volumus.] sic. ℨ. de nō alie. §. si quis igit̄ emere. &. §. seq.
r ¶ Virís.] id est cōtrahentibus cum viris.

inueniāt[a], sumētes hypothecas, præparando mulieres consentire, & ita proprio cadere iure. Consensus enim in talibus aut in hypothecam, aut in vēditionem, aut in aliā alienationem cōscriptus, p̄cipienti omnino nō proderit † si semel consensus fiat: sed sicut in intercessionibus scripsimus[b], vt oporteat biennij tempore existente, & rursus aliam professionem scribi cōfirmantem consensum: & tunc ratum esse q̄d factū est: sic & in hoc fiat. Et si consentiat[c] mulier, secūdùm speciē in intercessionibus, sit omnino indemnis[d], nisi etiam secundū (sicuti prædiximus) celebra uerit consensum[e]. plura nanq; ex primo mox auditu[f] delinquunt[g]; muliere quippe mariti seductioni bus facile decepta[h], & propria negligēte iura. cū verò in plurimo tē pore cogitauerit pro negotio, fiet forsan cautior. Veruntamen neq; hoc simpliciter damus: sed tūc mulierem ex secūdo consensu damno submittimus, dum sunt aliæ res[i] ex quibus possibile est ei satisfieri pro re vel rebus immobilibus quę in antenuptiali donatione cōtinētur, & que ab alio detinentur propter alienationis aut suppositiōis modū: alioquin si nihil aliud super sit, neq; sic lęsionem sustinere mulierem permittimus: sed licet secundò vel frequenter consentiat, causa ad intercessiōis feratur rationē[k], & sit omnino ei lucrum[l] sub cautela positum: nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem. Et hæc dicimus non solùm parcentes mulieribus, sed multò potius viris talia facientibus: siquidem & multis & penè pluribus casibus communibus filijs antenuptialis donationis seruantur res: & rursus hæ manēt apud substantiam viri eiusq̄ successionem ex hac obseruatione: ideoq; vtilis est lex vxori & marito secundùm has satisdationes[m]. ¶ Et multò potius hæc in dote[n] valebunt[o], si quid dotis, aut alienetur aut supponatur: iam em̄ hæc sufficienter delimata atq; sancita[p] sunt. ¶ Sed neque ipsos contrahentes omnino negleximus. Nam etiam super his obligationem, quantum ad mulieres neque dictam neque scriptam esse volumus[q]: & ipsos viros in alijs earum rebus obligari volumus occasione alienatiōis aut hypothecę, mulieribus q̄dem seruantes in ipsis immobilib⁹ reb⁹ spōsalitię largitatis ius innouatū: viris[r] aūt cōpetēs ius ex documentis, quantū in alijs rebus suis[s]: oīb⁹ priuilegijs iam dotis data[t] à nobis, in sua firmitate manentibus quando mulier mouerit[v]. alijs enim omnibus præter mulierem, huiusmodi priuilegia nec ex antiquo dedimus, neq; nūc damus. ¶ Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hāc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secudùm solennem modum edictis præceptis per prouincias vtens: vt nullam gentiū lateat quæ à nobis sancita sunt. in hac enim felicissima ciuitate gloriosissimus præfectus vrbis hæc proponet.

s ¶ Suis.] ſ. viris. & vt oīs absurditas repellat̄, nō vt mō primū sint obligati viri cōueniunt̄. sed vt à principio obligati nūc mō incipiūt posse conueniri. nā & actio pignoratitia soluto dbito intentat̄, licet & prìò na 10 ta fuerit scd̄m Plac. vt ff. de fideiuss. l. si q̄s p̄ eo. §. si nummos. Accur.
t ¶ Doti datis.] vt. C. q̄ po. in pig. ha. l. assiduis. & inst. de ac. §. fuerat. &. C. de rei vxo. act. & facit ad hūc. §. ff. de priuil. cre. l. dabim⁹. &. j. vt fratrū fi. §. ij. &. j. neq; virū 20 q̄d ex dote. §. fina. &. j. vt exac. instan. do. §. j.
v ¶ Mouerit.] scilicet actionem.

¶ VT FACTAE NOVAE CONSTITVTIONES &c.

TITVLVS XV.

De noui operis nunciatione maritimi aspectus.

¶ *Nulli licet ædificare in hac regia ciuitate ultra terminos à iure permissos si principaliter noceat. Bartolus.*

Imperator Iustinianus. a. Longino huius almæ vrbis præfecto.

Ausam quę dolosè fit in hac regia ciuitate circa domuū ędificia, cohibere & emēdare iustū credimus. Quia em̄ certis mensuris distare domos abinuicem, Zenonis pię memoriæ cōstitutio dicit: nos etiam aliq̄d tale sancimus. Sequit̄ aūt, in hac regia vrbe nō posse aliquid vltra centū pedes p̄hibere maris aspectum, rem gratissimā. Oportebat q̄dem forsan & exampliari mensura aspectus eius partē, & nō eos p̄hibere. Sed tñ hoc inopinabili quadā machinant̄ arte. Quidā em̄ centū pedum relinquentes mensurā, aut etiā parū aliquid huic addentes, deinde ædificāt: nihil aliud habentes, sed tanḡ aliq̄d velum tetenderint: & cū abstulerint maris aspectū p̄ omnem potestatē, & nō repugnātes legi p̄pter centū pedum spatiū, interim ędificant sine p̄hibitiōe: & dū q̄d quęrūt potiunt̄, deponūt illud q̄d p̄pter vtilitatē ab eis iniunctū† est. sed ita schema circun uenientes omni volūtate, extraneas possessorū constituunt domos: q̄d decętero fieri nullo modo volumus. Sed si q̄s voluerit tale aliq̄d excogitare & malignari, nō taliter ludat: sed si hoc egerit, pro veritate domū totā ædificet: & vsq; ad spatiū totū (centū dicimus pedū) tendat, ædificia faciēs tanḡ necessaria sibi, & ineuitabilia futura, nō aūt p̄pter vicini læsionē cōstruat parietes, & velut ex quadā pictura talē extendens machinationē, priuationem aspectus arripiat. Sicut em̄ eis q̄ aliena diripiunt, directè aduersamur, & pœnis dignos putamus: ita & hęc molientes nihilomin⁹ & malitiā eorū q̄ alienas res abripiūt, ęstimauim⁹. Vnde si paruā aliquā sēmp domū abreptionis auferre præsumenti, beneficio vi bonorum raptorū conquadruplat̄ pœna: quomodo nō hunc necesse est q̄ tale aliquid agit & cogit q̄d ab eo factū est, alia maiori pœna multari? hoc est decem librarum auri inferendarū theatralib⁹ tuæ celsitudinis, vt nō malus vicinus (hoc q̄d in sermone) cōstitutus, vadat deridens legē, tanḡ inualentē eum p̄prijs inhibere dispositionib⁹. Quæ igitur placuerūt nobis, & p̄ hanc sacrā declarata sunt legē: tua celsitudo in hac felicissima ciuitate operi terminoq; cōtradere, & in perpetuū vnà cū obedienti officio seruari festinet: eadem decē librarū imminente pœna cōtra hæc præuaricātes, aut præuaricari sinētes.

† inuēcū.

TITVLVS XVI.

Vt factę nouę constitutiones post insinuationes earū post duos mensęs valeant. parcit autem nō custodientibus subtilitatę constitutionum sup testamentis in relinquendo quadrante aut nō subscribędo nomē hęredis, aut non dicendo.

Constitutio quinta.

¶ Lex post insinuationem ligat in ciuitate Constantinopolitana: in prouincijs uerò post duos mensęs à die publicationis. Ange.

Imper. Iustinianus Ioanni gloriosiss. sacrorū per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

SEmper legū nobis occasiões, motorum negotiorū præbuerunt causę. Pluribus enim nobis aditionibus factis occasiõe nostrarum cõstitutionū quas sup successionibus scripsim⁹: (quale est [b], vt oporteat testatorem ꝓpria manu hærę [c] discribere nomen, & ex quantis vncijs reputari oporteat Falcidiã quã filijs parentes relinquunt, siue ex tribus, siue ex quatuor, siue etiã ex pluribus, & multis propter hoc periclitantibus testamẽtis cadere, ne cõplerẽtur q̃ in eis scripta sunt: qa licet factę sint leges [d]: tamen nõ sunt cognitę, aut ꝓuincialibus, aut etiã hic nondũ fortè ꝓpositæ, nulliq; manifestatæ †) necessariũ existimauimus talia lege breui corrigere. ¶ Sãcim⁹ igit̃ ex illo nostras constitutiones q̃ pro testamentis sunt, valere [e], ex quo in cõmune factæ sunt manifestæ. In prouincijs aũt ex quo discretè per metropolitas palã factę sunt, vel postea factę fuerint: ne legũ ignorantia (secundũ qđ dudũ tenuit) testamenta homines facientes, videant̃ præuaricari legem. Vt aũt apertius adhuc causa declaret̃, sancimus si scripta fuerit huiusmodi lex [f], hanc post duos mensęs dati ei temporis valere, & in republica tractari, siue in hac felicissima ciuitate, siue in prouincijs post insinuationem, sufficienti hoc tempore omnibus manifestã eam cõstituere, & tabellionibus eius cognoscentibus virtutem, & subiectis agnoscentibus, legẽq; seruantibus. Sic nulli omnino erit declinatio, vt nostram custodiat legem. Nõ em̃ volumus deficientiũ infringi volũtates: omnibus siquidem studem⁹ modis ratas eas cõstituere. Cur enim culpabimus eos qui positas nostras ignorauerint constitutiones: vel si post paululũ fortè quàm scripta lex est & adhuc ignorata decesserint testatores, & ꝓpterea in testamentis, aut nõ scripserint ꝓpria manu hęredũ nomina, aut etiam tres vncias solùm reliquerint filio, & non quatuor: ĩ quo legem, aut nõ positã esse cõtigit, aut positã, & eò q̃ nõdũ ꝓposita fuerit, iustè ignoratam? Igit̃ etiam hactenus, licet antiqua cõstitutio sit, & in cognominis nostri posita constitutionũ codice, q̃ scribi propria manu hæredis [g] nomen disposuit: tñ plurimi ꝓter eius testati sunt virtutẽ, ignorãtes eius legislationẽ & hactenus talia ꝓtermissa denũciantur nr̃æ potestati: & oĩb⁹ semp talia poscẽtib⁹ veniã dedim⁹: qm̃ nondũ fieri has manifestas euenerat, & sacras sup his fecim⁹ formas [h] iustam eis largiẽtes veniã. ¶ Ne igitur importunitatem [i] patiamur de his per singulos dies, & formas scribere cogamur: ꝓpterea sancimus (sicuti dictũ est) seniorem [k] quidẽ in Iustiniano positã codice legẽ valere, hic quidem ex quo insinuata est: in ꝓuincijs autem ex quo directa & palam facta est in vnaquaq; metropoli aut alia ciuitate. Tempore nanq; plurimo transeunte, & nostro codice vbiq; directo, nõ rectè ignorabitur. Alterã [l] verò nouellã quæ inter cõstitutiones post codicem posita est, decernẽtem qđ filijs relinquatur, valere & in hac felicissima ciuitate & in ꝓuincijs post duos mensęs [m] insinuationis, sicut prædiximus: eò q̃ factis à nobis [n] vniformibus cõstitutionibus de mẽsura institutionis filiorũ, alia quidem Græcorũ lingua conscripta, propter multitudinis frequentiã [o]: alia verò Latina, q̃tiã firmissima ꝓpter reipublicæ figurã est: illa qdem calendarũ Martiarũ habet conscriptionis tunc diem: noua aũt tunc insinuata est: alia verò est Latina voce [o] conscripta ad Solonium gloriosissimum apud Aphros sacrũ præsulem tũc prætoriorũ, calend. Aprilis. Quia verò neq; Græca lingua cõscripta, mox palam facta est & directa, deniq; etiam q̃ hic ad gloriosissimos ꝓfectos sacrorũ nr̃orum ꝓtoriorũ cõscripta est, id est Greca lingua, Maio mẽse insinuata est in eadẽ sedeatq; directa: ideo sancim⁹ oportere eius legislationem quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hic quidem ex calendis Maijs, vt duos mensęs ei seruemus: in prouincijs autẽ ex quo hæc palam facta est, etiã ibi duobus mensibus post insinuationem seruandis. Si verò nondum hactenus in omnibus prouincijs destinata [p] est: velociter & eam & alias quæ fortè non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo à nobis faciendas, mitti nunc vel mittendas esse quatenus nostræ constitutiones in metropolitanis ciuitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. ¶ Prouinciarum verò præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per oẽs ciuitates sub vnaquaq; prouincia constitutas: vt nullus decætero occcasionem sumat cuiuslibet ignorationis. Vnde præteritum omne iustam habeat veniam, valeantq; [q] defunctorum voluntates & dispositiones vel sinuper factæ sunt, sicut eas illi fecerunt, vel si secũdùm prius tenentẽ legislationem literis ꝓprijs nõ scripserunt hæredũ appellationes, aut testib⁹ eas nõ fecerũt manifestas, aut tres vncias & non amplius reliquerunt filijs. Nõ enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorũ volumus dispositiones: sed ratas eas esse per omnia declaramus: vt si vel proximè scripta sint testamenta post positionem legis, nondũ verò contigerit cõstitutiones factas innotuisse: & supuiuentibus fortè testatoribus nõ sunt mutata: maneant etiã sic institutiones quæ ab initio secũdũ tũc certas extantes factæ sunt leges, ꝓpriam virtutem habentes, & nõ accusandæ eò q̃ tempore quo supuixerũt, illi eas nõ mutauerũt. Nõ enim omnia sunt in nobis, nec semper quibusdã tempus fit testandi repentè. plerunq; enim incidunt hominibus mortes [r]

a Concor. ca. si romanorũ. xix. dist. & .c. si dormierit. xxxj.q.j.ca. quia circa. extra de priuil.

† Concor. c.ij. cũ gl. in ꝙbo, vltra. & m ꝓ œmi. dec. in fi.

† Concor. c.j. cũ glo. sup verbo, solẽniter. extra đ post stul. ꝓba. q̃ gl. recitat tenorẽ huius. §.

a Emper.] Factis. pẽ det vsq; illuc, necessarium existimauimus.

b ¶ Quale est.] vt. C. de testa. l. iubemus.

c ¶ Ex quantis.] vt. ꝛ. 20 de trien. & se. §. j.

d ¶ Leges.] scilicet prę dictæ duæ. Accursius.

e ¶ Valere.] scilicet in regia hac ciuitate. Acc.

f ¶ Huiusmodi lex.] sp testamentis: vt. ꝛ. tit. pxi. dictum est. Sed nunquid idẽ in alijs? Dico q̃ sic: vt patet ex rub. in 20 prin. cuius verba sunt gñalia: & ita hoc intelligę generaliter[a]: Vt. ff. de aur. & ar. le. spẽs. & .ff. de in. & fa. igno. l. pe. & fi. Sed contra: vt .ꝛ. vt in priuatis do. in fi. vbi dicitur q̃ intra tres mensęs sed illud speciale: vt ibi dixi. Itẽ cõtra. j. vt neq; 30 miles neq; fœ. §. sint igit. sed illud speciale similiter: hoc aũt gñale.

g ¶ Heredis nomen disposuit.] vt in. d. l. C. de testamẽ. l. iubem⁹. & facit insti. de testa. §. j.

h ¶ Formas.] dãdo rescripta extra corp⁹ iuris.

i ¶ Importunitatẽ.] 40 sic. ꝛ. de hære. & fal. §. j.

k ¶ Seniorẽ.] scilicet. l. iubemus.

l ¶ Altera.] vt. ꝛ. de trien. & semiss. col. iij.

m ¶ Eò quòd factis à nobis.] i. eò quòd fecimus vniformes constitutiones. & ita ablatiui casus in accusatiuos resol- 50 uanf: & qđ dicit factis, dicit id est fecimus: sic. j. vt ij qui ob. j. respõ. ibi, nõ existente &c.

n ¶ Frequentiam.] sic ꝛ. de non alie. §. alienationis.

o ¶ Voce.] id est lingua. Albe.

p ¶ Destinata.] ꝑs est 60 insinuata. Accursius.

q ¶ Valeant q̃.] sic. j. hæc cõstit. interpre. prin. con. colp. vj. & .j. de ijs q̃ ingre. ad mona. colla. vj. sic. ꝛ. constitutio quæ ex adscriptitijs. §. j. Accur.

r ¶ Mortes.] tã in terra quã in aqua: vt. ff. de dona. cau. mor. l. senatus consulto. §. ij.

a ¶ Innoteſcerent.] ſic.j.vt cũ de ap. cognoſ. §.j.colla.viij.ſic.j. vt in me,li.§.j.col.ea.

b ¶ Supplemẽtum.] ſic.ff.de cõtrahen empt. l.rutilia.

c ¶ Fiat.] nã ſic erat iure veteri: vt.C. de inof.teſ. 10 l.cũ q̃rit.&.l.parẽtibus.

d ¶ Sancitũ eſt.] vt.s. de trien.& ſe.§.j.col.iij.

e ¶ IVT NVLLVS &c. *Hæc prima pars expeditur.j. eo. uſque ad.§.illud quoque.*

f ¶ *Et ut epiſcopi.hoc dicitur.j.eo.§.illud.*

g ¶ *Et de alienatione. hoc dicitur.j.e.§.quoniã uero.*

h ¶ QVÆ quæ.] Legibus. q̃ ſuntin.C.& j.&.s.in hoc volumine.

i ¶ Negotia.] j.de ſanctiſsi.epii.§.ſi quid.

k ¶ Et rurſus.] & p.i.

l ¶ Accedunt.] ad eas 30 faciendas.

m ¶ Eas.] i.eccleſias.

n ¶ Orationem.] ſic.s. de mona.§. hinc. &.j. de ecc.tit.§.ſi qs aũt.col.ix.

o ¶ Medentur.] i.ſe dicunt mederi velle.

p ¶ Aedificare.] ſ.con cedimus.

q ¶ Priuſquã.] ſic in 40 decr.xviij.q.ij. quã ſit j.de ſan.epi.§.ſi quis.Ac.

r ¶ Luminariã.] ſcilicet in eccleſia.

s ¶ Multæ.] interpoſitio eſt vſque illuc licebit ei &c.

t ¶ Modo.] ſcilicet forte ab ijs qui eas antiquitus ædificauerant.

50 v ¶ Eorum.] ſcilicet clericorum.

x ¶ Agenda.] ſic.s. vt cleri. qui rece.§.fina.

y ¶ Legem.] vt.s.quomo.opor.epiſ.§.j. &.§.illud.& facit.j.deſan.epi. § interdicimus autem.

z ¶ Deo amabiles.] vt.s.vt cle.q re.§.j.col.v.

60 a ¶ Multum.] ſ.vltra annum: vt.s. quomodo opor.epi.§.illud. Sed aliâs dicit multũ qnq̃ nium: vt inſti. de lit.ob. §.multũ. &.ff. de ſepa.l. j.§. qđ autem dictũ eſt.

b ¶ Etipſe.] ſ. epũs. & qđ ſubijcit inde.i.ex eis & qđ ſubijcit ei.ſ.eccle-

70 ſiæ. Item qđ ſubijcit obſeruare: duo ſignificat: prout enim refertur ad illud verbũ inde, dic obſeruare.i. habere. Itẽ prout refert ei, dicobſeruare.i.relarcire.ſ.de ſuo ipſi eccleſię, ad vtrunq; enim refert. Nec mirum q̃ verbũ semel poſitum

Verbũ ſemel poſitũ ad diuerſa referri poteſt.

80 ad duo diuerſa refertur vt & aliâs.ff.de of.pcon. l.ij.Item qđ ſubijcit nõ patiatur, dic.i.nõ valeat, vel non poſsit. & ita eſt plana litera.

c ¶ Legem.] vt.s.quo-

teſtãdi eis poteſtatem auferentes. Quãobrem ab initio factũ recte, eò q̃ nõ fuerit mutatũ, nõ arbitramur poſtea mutari, aut aliquo modo infringi: ſed immutilatã manere quæ tũc placuit teſtatorib⁹ ſententiam, valideq; ſeruari. Erit nãque abſurdum, vt qđ factum eſt recte, ex eo q̃ tũc nõ erat factũ, poſtea mutetur. ¶ Collectiuè igitur dicendũ percipiant filij relictas ſibi (ſi ita contigerit) à patribus tres vncias ex teſtamẽtis ita factis, aut ante legis poſitionem, aut poſt poſitionem legis, anteq̃ hæc tamen apud iudices innoteſcerent[a]. Si verò adiectum ſit teſtamentis oportere qđ reliquum eſt, eis impleri ſecundũ qđ tunc legibus debebatur: hoc percipiendũ ſecundũ antiquas leges, vt ſi qd deeſt tribus vncijs, ſecundũ illas ſupplemẽtũ[b] fiat[c], nõ in quadriũcio, qđ poſtea quidem ſancitũ eſt[d])nondũ tamẽ tũc agnitum. ¶ Quæ igitur placuerũt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem: præceptis proprijs tua eminentia omnibus faciat manifeſta, & qui in hac maxima ciuitate, & quiforis inhabitãt: quatenus oĩbus fiant palã quę à nobis p̃ omnium cautela ſancita ſunt. Datum calend. Mart. Conſtantinop. Do. Iuſti. præfect. Aug. anno. xj. & ho. Io. vicecon. R. lxviij.

TITVLVS XVII.

Vt nullus[e] fabricet oratorii domos pręter voluntatẽ epiſcopi, & vt deputet prius quę circa diligentiam & ſtatum in fabricando oratorio ſufficiant, & vt epiſcopi[f] nõ deſint ſuis eccleſiis, & de alienatione[g] eccleſiaſticarũ rerum immobilium.

¶ *Nulli licitum eſt eccleſiam uel monaſterium uel oratorium ædificare ſine epiſcopi uolũtate: epiſcopo ædificiũ inchoante: qui ſtatuit clericorum menſuram, & expẽſas neceſſarias, & opportunas. ſed ſi ædificare uolens non eſt ad hoc ſufficiens epiſcopi conſenſu unam eccleſiam uetuſtate corruptam uel neglectam ædificare poterit. Bartolus.*

Imper. Iuſtinianus. a. Mennæ ſanctiſſ. & beatiſſ archiepo Cõſtantinopolitano, & vniuerſi eius tractus patriarchæ.

EA q̃ de ſanctiſſimis eccleſijs ſunt, multis cõprehendentes legibus[h], adhuc etiam alia lege egemus, ad exorta negotia[i] & rurſus[k] emergẽtia ſufficiente. Plurimi nanq;, noiscauſa, nõ ad opus ſanctarũ eccleſiarũ accedũt[l]: deinde eas ædificãtes, nequaq̃ curam ponunt vt expenſas quoq; eis deponãt decentes & ad luminaria, & ad obſeruãtiũ alimẽta, & ad ſacra miniſteria: ſed deſerũt eas[m] etiã in nudis ędificijs cõſtitutas, & aut deſtruendas, aut oino ſacro miniſterio defraudandas. ¶ Sãcimus† igitur præ oĩbus quidẽ illud fieri, & nulli licẽtiam eſſe neq; monaſteriũ, neq; eccleſiã, neq; orationis domũ incipere ędificare anteq̃ ciuitatis Deo amabilis eps orationẽ[n] in loco faciat, & cruce figat, publicũ p̃ceſſum ibi faciẽs, & cauſam manifeſtam oĩbus ſtatuens. Multi enim ſimulãtes fabricare quaſi oratiõis domos, ſuis medentur[o] languoribus, non orthodoxarũ eccleſiarũ ædificatores facti, ſed ſpeluncarum illicitarum. Deinde nõ aliter quempiam eccleſiam ex nouo ædificare[p], priusq̃[q] loquatur ad Deo amabilem ep̃m, & definiat menſurã quã deputat & ad luminaria[r], & ad ſacrũ miniſteriũ, & ad incorrũpẽdæ dom⁹ cuſtodiam, & obſeruantiũ alimẽta. & ſi ſufficiẽter habere vidẽtur, faciat prius donationem eorũ quæ futura ſunt deputari: & ita dom⁹ ędificet. Si autem non ſufficiat quidem aliquis ad hoc nomen fortè deſiderans quò & ipſe fabricator eccleſiæ vocetur, & vult aliquid talefacere (multę[s] enim & in hac regia ciuitate & in prouincijs eccleſiæ ſunt, in quibuscompetenti quidem adminiſtratur modo[t]: periculum verò ruinæ patiuntur per vetuſtatem, aut etiam paruæ cõſtitutæ & inordinatæ ſecundum deſiderium eorum[v] qui in eis deputati ſunt) licebit ei vnam taliũ eccleſiarum accipienti, hanc ædificare: & hic voluntate Deo amabilis orthodoxorum epiſcopi res agenda[x] eſt. ſic enim poterit & ſacræ domus fabricator vocari, & nihil de ſuo ſuperexpendere, deputatis iam circa hoc expenſis oblatis ab eis qui etiam prius has expendebant. ¶ Illud quoque ſancimus, quatenus ſecundum iam à nobis prolatam legem[y] Deo amabiles[z] epiſcopi in ſuis eccleſijs maneant, & nõ relinquant quidem eas, tempus verò multum[a] hic morentur, & cogant per prouincias œconomos expenſas ſibi tranſmittere, & ſanctiſsima eccleſia expendat quod & ipſæ[b] indeeſ obſeruare non patiatur. ¶ Sancimus igitur iam à nobis poſitam legem[c] in ſua manere virtute, ſiue defuerit[d] Deo amabilis epiſcop⁹ eccleſiæ ſuę ampli⁹ tẽpus[e], nullam ei mitti expenſam de prouinciã: ſed illam quidem circa actus pios & ſanctiſsimam eccleſiam expendi: ipſum verò hic errantem nõ expenſis ſanctiſsimam eccleſiam prægrauare: cùm certũ ſit quòd ſi plurimo tempore[f] defuerit: quæ iam à nobis ſuper eiſdem ſancita ſunt valebũt[g]. ¶ Quoniã verò[h] contigit† iam nos ſanxiſſe, ſi qua in prouincijs alienatio rei immobilis eccleſiaſticæ facienda eſt ſecundũ decretum hanc p̃cedere, ſi cuti dudũ p̃lata à nobis cõſtitutio dicit: agi verò decretũ[i] nõ ſolũ præſente Deo amabili ep̃o ciuitatis, eiusq; clero, ſed etiã metropoleos epiſcopo[k]: necnon & illud iſup eſt ſancitũ[l], ſi metropoleos ſanctiſsim⁹ ep̃s futur⁹ eſt vęnũdare, ſiue eius eccleſię ſanctiſsimi œconomi[m]

quid oporteat

modo opor. epiſ.§. & illud. Accur.

d ¶ Defuerit.] ſcilicet per annum.

e ¶ Amplius tẽpus.] ſcilicet annni.

f ¶ Plurimo tpe.] ſcilicet vltra annum. Albe.

g ¶ Valebunt.] ſ.vt ex 10 pellatur à clero epiſcoporum, & choro clericorũ: vt.s. quomodo opor. epiſ.§.& illud.

† De hac materia vide in.c ad audientiã. j. & .ij. cũ ſuis glo. extra de eccę. ędifi.

h ¶ Contigit.] vt.s. de ecc.re.immo.ali.

i ¶ Decretum.] ſ.præſidis volum⁹ in dicta cõſtitutione. & facit.j. de ali.& emphyteu.§. hoc 20 etiam.

k ¶ Metropoleos epiſcopo.] id eſt archiepiſcopo.

l ¶ Sancitum.] i.ſanciẽdum. & ita tempus pro tempore ponatur: ſic.ff. de leg.iij.l.etiã. Vel dic ſancitũ.ſ.in conſtitutiõe Græca vel extrauagan-

30 ti. nec enim in illa.s. de nõn alie. vel in alia .s. de eccle.re. im alie. vł aliâs iſte caſus habetur.

m ¶ Oeconomi.] quibus res eccleſiaſticæ gubernandæ mandant: vt C. de ſacr. ſan. eccle. l. iubem⁹. in prĩ ſcilicet epiſcopi volũtate: vt. C. de

Oeconomus q̃s ſit.

† Concor. p to. tit. de re. ec. alie. vel non. in anti. & lib. vj. decr. & cle. & xl. q. ij. p totam illam quęſtionẽ.

epiſc. & cle. l. omnes qui vbique. §. hoc nihilominus. Accurſi.

a ¶ Adijcimus.] ſ. per hanc conſtitutionem.

b ¶ Interſint.] qd adijcit hæc conſtitutio? Pōt dici vt duo epi iterſint. Alij dicunt q hoc erat etiam dictū i cōſtitutione cuius hīc facit mentionē: & dicūt hīc adijci q iſti duo epi debeant eſſe de ſua ſynodo[a]: hoc eſt de ſuo archiepatu.

a Synodus quid ſit habes in c. fi. ut. extrade accuſa. & c. ſuper his. de nul. & obe.

c ¶ Secundū ſe.] id eſt in ſuo contractu.

d ¶ Ipſe.] archiepiſcop⁹ prębens authoritatē epi ſcopo ſub ſe poſito.

e ¶ Ei.] ſcilicet epiſcopo.

f ¶ Præſens.] archiepiſcopus.

¶ VT AB ILLVSTRIBVS &c.

g VEcūq;.] Hinc. ex legibus inde nominatis.

h ¶ Cōſtitutionib⁹.] vt. C. de procura. l. qcunque. & C. vbi ſenato. vel cla. l. fi. in prin. & C de accuſa. & inſcrip. l. cōuenit. Accurſius.

i ¶ Clariſſimorū.] & per conſequens nec ſpectabilis, nec illuſtris.

k ¶ Comites.] vt ſunt comites ſine comitatu.

l ¶ Igitur vſq;.] inclu ſiuè ponit. ſ. vt illuſtres & ſuperilluſtres cōtineā tur. & illuſtriū multa genera ſunt: vt. C. vt dign. or. ſer. l. ij. in prin. li. xij.

m ¶ Mouere.] vel ſuſ cape: vt. C. d iniur. l. fi. & facit inſt. de iniu. §. pe.

Iudex iu dicādo ſe deredebet

n ¶ Sedere.] not. hīc ex pſisè iudicē debere ſedere cū iudicat & aduocatū ſiue litigātes ſtare dū dicit. & facit. C. de poſtu. l. ſiqs. i fi. & C. vbi ſe. vel cla. l. fi. §. ſedēti. & C. de of. ci. iu. l. j. & C. d of. di. iu. l. fi. Itē facit. C. de dila. l. j. & l. à procedente. Sed contra inſt. de liber. §. multis. ſed ibi eſt ſpeciale fauore libertatis.

o ¶ Exvtroq;.] ſ. latere.

p ¶ Incuriam.] aſs iniuriā, & ponit pro ruſticitate. & ita no. nos debere eſſe curiales in inuitādo aliquo probo & nobili homine ad ſedēdum: ſic C. de offi. di. iu. l. j.

q ¶ Procedente.] qđ erit ſi aduocati ſiue litigantes iuxta iudicem deb eāt ſedere. ne ergo hoc contingat, litigetur per procuratorem ex parte illuſtris.

Magiſtra tuū haben tiū ordina riarū cōſti tuere quis non cogit.

r ¶ Magnificētiſſimos.] Hīc no. q nō gña magiſtratuū habētiū ordinariā iuriſdictionē, vt ſupilluſtres. Itē illuſtres, & iſti litigāt p procuratorē tm: vt hīc. & ſunt illuſtres, vt pfectus ptorio quid oporteat fieri: etiā hoc adijcimus[a], vt duo ex ſynodo q̄ ſub eo eſt, Deo amabilium epiſcoporum quoſcunq; elegerit, ipſi iterſint[b], & alia omni obſeruatione cuſtodita q̄ iam ſancita eſt, p̄ſentia duo rū Deo amabiliū eporū adijciat: vt ſcđm ſe[c] videat cū ſua ſynodo rem agere: & ſicut ipſe[d] rem facit credibilē & ſufficientē ei [e] qui ſub eo conſtitutus eſt dum præſens[f] eſt: ita & ipſi quæ ſub eo eſt ſynodus p̄ſens, per duos Deo amabiliū eporū videbit rem præbere cautiſſimā, ſumentem ex huiuſmodi ſynodo teſtimoniū. ¶ Hanc itaq; noſtrā legem, & ad ſedem tuæ beatitudinis & ad cæteros ſanctiſſimos patriarchas miſſam, ipſi p literas p̄prias ſub vos metropolitis facietis manifeſtā, vt illi palā faciant ſub ſe conſtitutis epis: vt nullū lateāt, quæ à nobis cōſtituta ſunt.

TITVLVS XVIII.

Vt ab illuſtribus & qui ſuper ea dignitate ſunt, omnimodo ſuper pecuniariis cauſis, ſed & iniuriarū crimina l. ter, p procuratorem dicātur: clariſſimis aut ī pecuniariis licere eis & per procuratorem & per ſe litigare.

¶ Illuſtres & ſuperilluſtres in cauſis pecuniarijs & in crimine iniuriarum nō per ſe, ſed per procuratorem litigare debent. cæteris uerò dignitatibus inferioribus licitè cōceditur ut per ſe uel per procuratorem litē exerceant. Bartolus.

Impera. Iuſtinianus. a. Ioanni glorioſiſ. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum ex conſule & patritio.

QVæcūq; p̄cedunt q̄dem quaſi honoris cauſa ſchematis melioris ſunt: qđ autē hinc[g] euenit nō honorē, ſed forſan etiā quandam læſionem inferens, hoc benè habere iudicamus breui, mederi lege. Fertur em̄ quibuſdā cōſtitutionibus[h] vt nulli clariſſimorū[i] liceat per ſe litem exercere, ſed p p̄curatorem omnino. ſed hāc q̄dem antiquitas p̄ dignitatū honore ſcripſit: multos aūt conſpicimus dignitates q̄dem adeptos, & inter clariſſimos inſcriptos, aut comites[k], aut tribunos, vel ſi qui alij cōſiſtūt huiuſ modi: ſubſtantiæ verò minoris dominos, vt penitus nō ſufficiant ad p̄curatores ordinādos: & propter hoc agendas expēſas. ¶ Sancimus igitur vſq; [l] ad magnificētiſſimos illuſtres hęc valere, & modis oīb⁹ eos per procuratores pecuniarias exercere cauſas, necnon etiam iniuriarū p̄ p̄curatorē criminali modo mouere[m], ſcđm q̄đ datū eſt eis ſuper hoc priuilegium: ne cogantur aut ſedere[n] ‡ cū iudicib⁹ cū iudicāt: aut ſtare rurſus tanquā litigātes. ex vtroq; [o] em̄ cā videt incauta, aut dignitatib⁹ iniuriā p̄ſtinētibus aut iudiciali ſchemate indigne procedēte. ¶ Poſt magnificentiſſimos[p] igit illuſtres, omnib⁹ licētia ſit volentibus[s] procuratores ordinare[t], & per ſe lites exercere, nulla ex hoc neq; prohibitione[v], neq; damno, neq; pœna inferenda eis. ¶ Tua igitur eminentia quæ viſa ſunt nobis, & per hāc ſacrā declarata ſunt legē, omnibus faciat manifeſta, q̄ moris ſunt ſup his agēs. Datū pridie nonas Iul. Conſtantinop. Imperij D.N. Iuſtiniani. a. t p. p. anno. xij. Ioāne V.C. Conſu.

TITVLVS XIX.

Vt ordinarię p̄fecturę vrbanę & p̄toianę duę[x] & p̄fecturę q̄ ę in cingulo, & quę in actu ſunt, ſole, non etiam honorarie liberent a curiali fortuna.

¶ Sola collatione dignitatis & adminiſtrationis etiā ante adminiſtrationem ſuſceptam curiales liberantur à curiali fortuna: ſed ſola collatione honoris ſeu dignitatis abſq; adminiſtratione non liberatur: ſed remanent curiales ſolum honorem ex tali collatione conſecuti. Bartolus.

Impera. Iuſtinianus. a. Ioanni glorioſiſ. Oriēta liū p̄toriorū p̄fecto, iterū excōſule & patricio.

PLurima horum quę olim ſancita ſunt, neglecta, & non facilè in republica tracta ta, omnino viſa ſunt abſq; lege & ſine legiſlatione cōſiſtere[y]. Nouimus enim q̄ antiquitus erat quædam præfecturæ figura quam honorariam[z] vocabant, codicillis[a] ab imperio ſuper ea collatis. hanc autem ita nominabant, vt nihil aliud niſi purū honorē ijs quibus præbebatur conferret: quæ curiales nō liberabat à fortuna curiali, niſi quis eam ipſo opere[b] miniſtraſſet. & ſicut de glorioſiſſimis magiſtris militum videbim⁹, quia nullus ex magiſterio armorū eripitur fortuna curiali, niſi cum opere geſſerit[c]: (nam & magiſteriuma militiæ præfecturam eſſe nr̄æ dicunt leges: puri verò magiſtrorū militiæ codicilli ſolā p̄bēt dignitatē, fortuna nō liberantes) ſic etiā in ipſa p̄fectura ſi futur⁹ ſit aliquis[e] liber hmōi fieri fortuna: neceſſe eſt in ipſo cingulo deſignatum[f] ab ea curiæ vinculis liberari. ¶ Renouam⁹[g] igit hmōi legē, ſanciētes ſi q̄n viſum fuerit Impio honorare curiale vt etiam liberet fortuna, dare ei codicillos[h] admini-

Orien. & Illyrici. Itē vrbis Romæ. Itē alij ſunt ſpectabiles qui poſt illuſtres ſunt: vt p̄conſules, p̄fect⁹ egypti q̄ dicit au guſtal. alij ſunt minores vt clariſſimi & p̄fides p uinciarū: vt. ſ. de ap. §. illud. & §. ſimiliq; mō. & §. oriental. & C. de rap. vir. § ſinaūt poſt. & ff. de priua. car. l. j. §. j. ibi, & viris clariſſimis &c. Itē & alij ſunt minimi q̄ nec nomē habēt vt pedanei: ordinarij tñ ſunt: vt defenſores ciuitatū & municipiorū: & de minimis iudicant cauſis: vt. C. de peda. iud. l. fi. & ſ. de defen. ciui. §. & iudicare. §. audient. colla. ij.

† Rigor iſti⁹ textus obſeruat ī parlamentis Frācię.

s ¶ Volentibus.] non autem neceſſitas īponitur procuratorem ordinare. Accurſius.

t ¶ Ordinare.] qđ cōmune ius eſt in omnib⁹: vt inſtit. de his per quos age. poſ. §. fi.

Procuratorē conſtituere quis non cogit.

v ¶ Prohibitione.] nā lex illa qcūq; phibet & damnū. ſ. amſsiōis cauſę imponit ei: & pœnā etiā imponit iudici. xxx. librarum auri. ammodo ergo hęc ceſſant niſi in illuſtribus: vt hīc dicit.

¶ VT ORDINARIAE PRAEFECT. &c.

x ¶ Duæ.] imo nō duæ tm vt. j. cōſti. q̄ de dig. §. generaliter. & §. palā verò. col. vj. nā & epiſcopatus liberat: vt. j. de ſanct. epiſco. §. curialem.

PLurima.] conſiſtere. hīc pōt not. argu. ad excuſationem papę Innocen. qui in ſuo concilio multa de antiquis repetijt: quia quaſi neglecta erāt. & facit. ſ. de fideiuſ. in prin. & C. de anno. l. fi. lib. x.

z ¶ Honorariā.] i. ſine actu & adminiſtratione.

a ¶ Codicillis.] ideſt literis imperialibus.

b ¶ Opere.] ſic. C. de de cū. l. fi. ſic. j. cōſti. quæ de digni. §. generaliter.

c ¶ Opere geſſerit.] i. cum effectu ſine adminiſtratione. Accurſius.

d ¶ Magiſteriū.] inter poſitionem facit notan do bonum ſimile eſſe.

e ¶ Aliquis.] ſ. p̄fectus.

f ¶ Deſignatum.] per adminiſtrationem ſibi collatam.

g ¶ Renouamus.] ſic. ſ. vt eccle. ro. §. renouamus. colla. ij.

h ¶ Codicillos.] id eſt imperiales literas.

a ¶Et Illyrici.] scilicet Sclauonia. Accursius. [b ¶Frui.] à curia.
c ¶Incarpentis.] i. curribus & plaustris. est enim carpentum genus curr⁹ secundùm M. & facit. C. de quæsto. & magi. offi. l. j. lib. xij.
d ¶Videatur.] Not. pro capellanis domini papæ.
e ¶Albo.] vt. ff. de albo scri. l. j. & ij.
f ¶Educens.] scilicet imperium.
g ¶VT OMNES OBEDIANT &c.
10 Hoc dicitur. j. eod. §. hoc considerantes.
h ¶Ibi negotia.] hoc dicit. j. e. §. si igit̃ fuerit. vsq; ad illū. §. arripiat.
i ¶Priuilegiū.] s. specialiter indultum, vt de nouo cōcessum aliâs: qđ plenè dicemus. j. eo. §. si igitur ambo. Accursius.
20 k ¶Huc.] id est in ciuitate Constantinopolitana, vt subijcit. & vt. j. eo. §. arripiat.
l ¶Conuenti.] scilicet in prouincijs.
m VNam.] Omnium. s. virtutum. Acc.
n ¶Ex cau
30 sa.] quia tribuit vnicuique ius suum.
o ¶Vnãquãq;.] i. per vnamquamq; .aliâs vnaquæq;.
p ¶Huius.] iustitiæ. s. q̃ sunt quatuor, scilicet iustitia, fortitudo, prudentia, & temperantia.
q ¶Iustitia.] sic inst. de
40 iusti. & iure. j. respon.
r ¶Lingua.] aliâs patriam linguã: & tũc subaud. secundũ. & dic appellet s. cōsuetudo loquẽdi. & al's patria lingua. s. Romana: vt si dicam: iste fecit fortitudinẽ: nã in armis vel aliavi illicita intelligimus secundũ vul-
50 gare, vt subijcit.
s ¶Ab ea.] s. virtute. i. fortitudine, vt subijcit. Ala.
t ¶Quam.] s. iustitiam.
v ¶Sacras.] s. principis.
x ¶Priuilegia.] s. de nouo cōcessa, & ad postulationem indulta. Ala.
y ¶Pragmaticas formas.] i. prætendentes.
60 z ¶Occasiones.] cũ homini ad malitiã dedito facile sit quodlibet malũ adinuenire: vt. j. vt ij qui ob. §. j. in fi. Acc.
a ¶Peccãdi.] ne sit ĩpropria locutio, repete occasionẽ. s. delinquẽdo. q. d. delinquunt in puincijs; sed simulãt se velle rñde
70 re extra puinciam.
b ¶Extra eas.] scilicet prouincias in quibus delinquunt.
c ¶Simulãt.] i. nituntr & cogitãt: qđ esse nõ debet. vnde dicitur: Quod non est simulo: dissimulo; quod est.
d ¶Qui.] scilicet actor.
e ¶Quocunq;.] vt de
80 usufru. vel seruitute scilicet reali.
f ¶Pertulit.] id est sustinuit in mala parte.
g ¶Exhibere.] interrogatiuè lege. & respondeq. d. non bene.

stratiõis, & prẽparare eum in talibus constitui sedibus, aut cingulis vrbanæ præfecturæ senioris Romæ, & nouæ videlicet huius nostræ, aut in ptorianis tribunalibus & Oriẽtis & Hesperiæ & Libyę necnon & Illyrici[a]: quos oẽs sub nobis fecit Deus, & ita libertate frui[b] quatenus magno pro meriti honore & in carpentis[c] vecti, & clamores præconũ audientes, insuperiudiciales cõscẽdentes sedes huiusmodi fortuna liberi constituãtur. Si verò solo eos participare voluerit honore: fieri quidem codicillos, & his dari: tantũ verò valere huiusmodi imperialem largitatẽ, vt ille honorat⁹ qdem sit, & maximę curię pars esse videatur[d]: nõ tamẽ neq; puinciali curia, neq; eius albo[e] liberet̃: sed maneat sub antiqua fortuna, solũ lucratus honorem: & ita gratias agẽs Deo & impio: quia migrauit eũ ad meliora prioris trãquillitatis educens[f], sitq; etiã hoc additamentum imperialiũ præmiorũ, q̃ neq; publicũ minuit, neq; fortuna, neq; consuetis ei functionibus priuãs curialẽ: & ei qui hæc pmeruerit, etiã pśentem addens fortunam, & ostendẽs honoratiorem, & alijs curialibus dignitate solummodo præcedentem. ¶ Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo seruare festinet: sciens quia neq; curiales minuim⁹, & honoratiores eos omnibus demonstrauimus: vt sciant hæ ciuitates perpetua præcepta, quatenus imperio datur.

TITVLVS XX.

Vt omnes obediant iudicibus[g] prouinciarum & in criminalibus, & in pecuniariis causis: & ibi negotia[h] examinentur, nullo excepto q̃ priuilegium[i]: nec huc[k] conuenti[l] deducantur, nisi sacra pragmatica forma exhiberi quempiam iusserit.

¶ *In puincia in qua quis forũ fortitur, illic est conueniendus utraq; parte præsente uel altera tãtũ: & ubiq; iustitia seruata snia cõdẽnatoria uel absolutoria feratur, omni priuilegio ceßãte, nisi pragmatica forma aliud statuatur: uel aliud propter appellationẽ acciderit: his obtinentibus in omni loco & tempore, pœna cõtra facientibus imminente. Bartolus.*

1 Imperator Iustinianus. a. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iterũ exconsule & patricio.

h ¶Suam.] aliâs solam: & aliâs suam.
i ¶Et fortitudinem.] In malam partem accipe hoc vocabulum.
k ¶Credentes.] scilicet se facere.
l ¶Et hæc.] scilicet mala supradicta.
m ¶Perpetrant.] id est faciunt.

VNã qdẽ esse oĩum[m] pfectissimã virtutẽ arbitrãdũ est nob⁹ q̃ iura oĩbus distribuit, hæc est ex cã[n] cognominata iustitia. Etem̃ vnãquãq;[o] aliarũ virtutũ nisi subsequant huius[p] bona, fiet nihil horũ q̃ cõpetunt. itaq; nec fortitudinẽ q̃ nõ est cũ iustitia[q], laudabimus: cũ scilicet patria lingua[r] fortitudinẽ in armis virtutẽ appellet solũ. & si qs ab ea[s] iustitiã subtrahat, delicto rũ solũmodo, nõ quorũdã bonorũ fiet occasio: quã[t] in nostris puincijs intuẽtes cõtẽni, lege placenti Deo eã corroborare, & ad fortitudinẽ decẽtẽ reducere iudicauimus oportere. ¶ Plurimorũ nãq; alij q̃dẽ literas sacras[v], alij priuilegia[x], alij pragmaticas formas[y], alij pceptа iudicũ: qdam alias ex alijs adinueniẽtes occasiões[z] sibi peragunt peccãdi[a]: qdã in puincijs & extra eas[b] litigare simulãt. [c]Qui[d] enim in quolibet loco malè patit̃, aut aliqd suorũ amittit, aut de terminis terrę litigat, aut de pprietate, aut de possessione, aut de hypotheca, aut de alio quocũq;[e]: quo nõ valebit in alio loco pbationes horũ q̃ ptulit[f], exhibere[g]? nęc eĩ agẽtes, ostẽdẽtesq; potẽtiã suã[h] & fortitudinẽ[i], ita iuste credentes[k], talia machinant̃: & hęc[l] homines ppetrãt[m] tanq̃ ppetuã virtutẽ habituros se cõfidentes, & nõ respiciũt ad milia & decies[n] milia exẽpla[o]: qa sęrò tandẽ & ĩ psonis innumerabilibus[p] ex impotentibus videmus potentes pcedere: ex nõ diuitibus diuites: in omne autẽ æuũ penè[q] ex potẽtibus[r] pcesserũt inanes[s], ex diuitibus aũt pauperes, dũ patrũ iniustitiam soboles est secuta[t]: & nõ cogitant neq; reputant, qm̃ qđ ipsi quasi per se machinãtur potestatibus[v] vtẽtes, hoc forsan cõtra eos qui exeis pcreant̃, agunt: non eadẽ potẽtia sequẽte sobolem quę illos sequit̃. ¶ Hæc cõsiderãtes, pręsentem ponere legẽ existimauim⁹ oportere: & pcipimus omnibus in puicijs iudicibus quicũq; nr̃is obediũt sceptris[x] in vniuersa ditione & q̃ ascendẽtem[y] videt, & quę descendentẽ[z] solẽ, & q̃ ex vtroq;[a] est latere: vt vnusquisq; in qua prouincia deliqt⁹[b], aut in qua pecuniarũ[c]†, aut criminũ[d] reus, sit, siue de

n ¶Decies.] i. faciãt decies milies. iuris modus loquẽdi est. ff. de hęre. & fal. §. & si hoc qdem. col
10 la. j. &. ff. de nupt. §. sed hoc. colla. iij.
o ¶Exempla.] contra C. de sen. l. nemo iudex. sed hîc quò ad Deum & quò ad pctm̃ vitandũ loqtur: ibi quò ad ciuilem quærendam actionem.
p ¶Innumerabilib⁹.] s. generib⁹ pśonarum.
20 q Penè.] i. ferè.
r ¶Ex potentibus.] s. psonis. Accursius.
s ¶Inanes.] id est non potentes.
t ¶Secuta.] Et hîc not. filium ex delicto patris puniri. Sed contra. C. de pœn. l. sancimus. Item cõtra. ff. de pœn. l. crimen.
30 Item contra. ff. de accu. l. ex iudiciorum. sed certè hîc de pœna loquit̃ diuina, in dictis autem legib⁹ de humana: vt argu. illius diuinæ scripturæ, patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorũ obstupuerũt.
v, ¶Potestatibus.] vtẽ
40 tes id est potẽtijs suis.
x ¶Sceptris.] id est literis vel imperio. Ala.
y. ¶Ascendentem.] id est Orientem.
z ¶Descendentem.] id est Occidentem.
a ¶Vtroq; latere.] i. meridie & septẽtriõe. Al. & facit. ff. vt ecc. ro. §. fin.
50 b ¶Deliquit.] appareret q̃ hęc cõstitutio tota loquitur in reo volente trahere actorẽ ad extraordinariam iudicem.
c ¶Pecuniarum.] põt strictè intelligi verbum pecuniarũ: quia inferi⁹ subijcit de alijs reb⁹: vt & aliâs strictè accipitur
60 vt. C. de proba. l. j. &. ff. ad maced. l. si filius. §. j. Vel largè pone. & quod subijcit, siue de terra &c. est quasi huius expositio. Nã pecuniæ verbũ largè potest sumi: vt. ff. de ver. sig. l. pecuniæ. & C. de contũ. pe. l. ij. §. fin.
d ¶Criminum.] vt de
70 eo crimine conueniat̃ ciuiliter vel criminaliter: & hoc ipsum erat ẽt ante legẽ istã, vt subijcit hodie etiã plus est: quia si ibi nõ inueniat̃ vbi deliquit, poterit & alibi cõprehẽdi, & remitti etiã vtolẽter: vt. j. vt nul. iud. §. siverò qs cõprehẽsorũ.
80 nõ erit ergo ãmmodo qstio an hæc constitutio loquat̃ de criminibus, vel nõ. nã verè loquit̃ secundũ Io. vt hîc. &. ff. in rub. licet quidam vt M. dixerint cõtra. l. q̃ nõ loquat̃ in crimin⁹ b', vbi criminaliter

Filius ex delicto patris puniatur.

† Conco l. vlti. cum gl. j. i. me. extra d. ro compe.

criminaliter ageretur quasi satis sufficiant vetera iura. Sed certè genera lius loquit: nec vult tantùm noua dicere, imo etiam vetera iura recitat hęc constitutio: vt. j. statim subijcit: hæc enim apud præcedentes &c.

a ¶ De terra.] qđ hîc dicit indistinctè, statim diuidit & distinguit siue de pprietate &c. [b ¶ De terminis.] de quibus agit ciuiliter finiun. regũ. vt imponant & distinguant: vt. ff. fi. reg. l. ij. in fi. & l. iij. & l. si irruptione. §. fi. Itẽ agit pe
10 cuniariter ad pœnã. l. aureorũ p. l. agrariã imponendam si dicant ab alio termini deiecti: vt ff. de ter. mo. l. agraria. nec tollit. vnũ iudiciũ p aliud cũ debeat ppter rẽ familiarẽ: vt. C. qñ ci. ac. cri. pręl. j. donec tũ vna intentat alia cessat: vt. ff.
20 de pub. iudi. l. interdũ. & ff. vi bo. rap. l. ij. § j. & dixi inst. de of. iud. §. pc.

c ¶ De proprietate.] i. dominio: p rei vendicationem directam vel vtilem, vel publicianam vel hæredi. petit. qđ etiã ante hanc. l. erat vt ratione huius possessionis q̃
30 hîc esset, debeat hîc cõueniri: vt. C. vbi in rem ac. l. fi. & C. vbi de hęre. agi. op. l. j.

d ¶ De possessione.] recuperãda vel adipiscẽda vel retinenda: cũ his tribus modis de ea agat vt institu. de interdic. §. sequens diuisio.

40 e ¶ Hypotheca.] vt si rẽ immobilẽ in hac puicia positã mihi obligasti: quo casu etiam ratione possessiõis hîc positę agã siue etiam alibi positæ agã hîc ratione cõtractus: vt. s. proxi. dicit. nam reus hîc fit id est debitor obligando sic se & rem suam.

f ¶ Occasione.] vt de seruitutibus plonalibus vt vsu & vsufru. de realibus, vt rusticorũ p diorũ: vt. ff. de serui. l. j. sed etiã de statu serui. vl adscriptitiæ conditionis vel alterius similis: vt de filiatione vel patria potestate. similis est modus loquendi. C. de iudi. l. properandũ. in fi. j. respon.

g ¶ Subiaceat.] ergo idẽ in clericis. sed cõtra. j. vt cle. apud ppri. epi. §. j. coll. vj. Rñ. & clericus in eo loco conuenit, sed nõ apud p̃sidem. sed apud episcopum huius loci qui suus est, & ratione huius causæ secudùm Ioã.

h ¶ Varie.] i. in varijs locis: vt. ff. de accusa. l. si cui. §. pe. &. §. fi. & ff. de re milit. l. iij. j. respon. &. C. vbi de cri. agi opor. l. j. &. C. de castren. & ministe. l. fi. in fi. lib. xij. &. s. vt iud. fine quoquo suff. §. quod autẽ dictum est. col. ij. & ff. de iudi. l. hæres. §. j. vsq; in fi.

i ¶ Non pure.] hoc est, nõ inuenitur lex aliqua de antiquis quę ita dicat purè & simpliciter de omnibus, vt ista dicit: & statim subijcit. nam hęc in delictis & quasi, item in cõtractibus & quasi loquitur. Item & in actionibus in rem: in quibus quis ratione possessionis sortitur forum: vt C. vbi in rem ac. l. fi. Item in interdictis possessorijs, vt hic continetur.

k ¶ Cõsideramus.] s. quia reus respõdeat: ita ecõtra dicimus q̃ actor alibi nõ agat vel agere q̃rat, vt subijcit: vel dic ad reũ tm̃ referẽdũ hoc.

l ¶ Scripturam.] i. libellum conuentionalem. Al.

m ¶ Prouincialem.] puincialẽ. i. faciendã in puincia ea vbi contractũ est vel delictũ (vt supra dictũ est) & est ratio vt subijcit facultas pbatio-
70 nũ. Nã facilius pbabit actor hic quã extra puinciã. & facit. C. de hęre. & ma. l. qm̃. i fi. &. C. de re. cre. l. gñaliter. in pri. ibi pbationib' pingui' &c.

n ¶ Iure potiatur.] simile dicit in diuina pagina q̃ nullũ adeo est veniale paruũ peccatũ qđ si deducatur in cõtemptũ, mortale nõ efficiũtur.

o ¶ Quem.] scilicet reum. [p ¶ Præsentem.] etiam subaudi.

q ¶ Illius.] scilicet rei. [r ¶ Læsum.] scilicet actorem.

s ¶ Ingemiscentem.] sic. C. quando imp. inter pupil. & vi. l. j.

t ¶ Ferre.] scilicet pœnas quas patitur. Al.

v ¶ Multitudo.] C. qui potio. in pig. habe. l. fi. in prin.

x ¶ Crebro.] id est sæpe. [y ¶ Ipsi.] scilicet nos. Accursius.

80 z ¶ In prouincia.] in qua obligatio cõtracta est: vt. s. eo. §. hæc cõsiderantes. Sod quid si in Italia? Rñ. idem: licet non sit prouincia sed puicia rum domina: vt j. eo. §. pe. &. §. fi. [a ¶ Trahatur.] scilicet per reum.

b ¶ Priuilegio.] hoc est nõ prodest reo priuilegiũ vt possit alibi reuocare iudiciũ quàm vbi contraxit. Sed cõtra. ff. de iudi. l. ij. §. omnes autem. Sol. dicunt quidam illam corrigi p istam & eodem modo respondent ad l. ff. de arbi. l. nõ distinguemus. §. item si quis rome. nam & ibi dicit nõ debere legatũ Romę cõueniri etiã de eo qđ ibi facit: dũmodo ante hãc legationem in qua nũc est. Sed hoc nõ placet: qa p aliam aut. q̃ est post istam ialua sunt legatis & alijs priuilegia: vt. j. de san. epis. §. si verò epi. col. ix. dic ergo hîc loqui de priuilegijs q̃ extra corpus iuris posita sunt vt colligitur. s. eo. §. plurimorũ. nec videt aliquid corrigere: vt. s. eo. §. hęc cõsiderantes. ibi, hi enim &c. q̃ aũt in iuris corpore sunt nõ tollunt p hanc aut. vt dictũ est. Sed q̃dã alia aut. & fori & iudicis videtur tollere priuilegiũ secundũ B. vt. s. vt iud. si ne quoquo suffra. §. qđ aũt primitus. qđ nõ puto nisi (vt dictũ est) sinõ sunt in corpe iuris. Nã & in seq. §. post illũ. s. in §. interdicimus. qbusdã seruat priuilegiũ. Itẽ cõtra. s. de exhi. §. j. in eo q̃ actori p̃mittit ex priuilegio ad aliđiudiciũ trahere reũ. Itẽ ad idẽ cõtra C. đ dil. l. si qñ. &. C. de iurisdi. om. iu. l. i criminali. So. qđ dicũt illas duas esse correctas p istã. qđ nõ placet: qa inquantũ possum' euitare legũ correctiones, hoc facere debemus Iustinia. imitãtes: vt. j. qb. mo. na. ef. sui §. tribus aũt. dic ergo q̃ hæc loquit in reo: illa in actore trahẽte reũ ad extraneũ iudicẽ. sed hęc mala videt sol. nã nõ debet licere actori qđ nõ licet reo vt. ff. de reg. iu. l. nõ debet. sed dic hoc spãle illud gñale, cui generi p hanc speciẽ derogatur: vt. ff. de le. iij. l. vxorem. §. feliciscimo. & de reg. iur. l. semp. sic & alĩs licet actotori. s. agere qñ vult: qđ reo nõ licet conueniri qñ vult: vt. ff. de excep. do. l. purè. §. fi. &. ff. de peti. hære. l. si qs libertatẽ. §. ita demũ. ibi & etiam ipsius &c. vt. C. vt ne inui. age. vel accu. l. j. sed hoc non licet reo. [c ¶ Illic decidat.] s. in puincia illa vbi cõtractũ est. sed quid si ibi nõ inueniat, nonne remittitur in contractu vt in delicto: vt. j. vt nul. iudi. §. si verò quis? Respon. dic vt ibi dicemus.

Legũ correctiones vitãdę sunt.

† Cũ hoc §. cõcor. c. ex parte. i glo. j. circa fi. extra de appel.

d ¶ Si verò.] Casum istum pono tribus modis. Primò in domino domus qui cum inquilinis vel mercenarijs habitabat: vt. ff. de vsu & habi. l. proculus. & est ex domo ab vno inquilino deiectus: cõuenitur ipse in quilin' ex suo delicto lege aquilia directa vel vtili: sed & dominus ex quasi delicto tenetur actione in factũ, qui opera malorũ hominum vtitur: vt insti. de ob. quæ ex quasi de lic. nas. §. item exercitor. hæc ergo aut. permittit hoc nouum vt possit nunciare domino, & datur ei spatium. & si veniat, plenè examinatur causa: alioquin damnatur p̃senscõuẽtus. & si de reb' eius actori nõ possit satisfieri, capiuntur res absentis ppter eius cõtumaciam. hanc reprobo, qa ex quo certũ est qui deiecerit, nõ debet alius teneri: vt. ff. de ijs qui deie. vel effu. l. j. in fi. &. l. ij. &. ff. de verb. ob. continuus. §. cùm ita. in fi. si autem diceres dominũ cum sua familia nõ habitasse etiam alia ratione nõ tenetur: vt. ff. de ijs qui deie. vel effu. l. j. pen. Secũdò potest poni sic. Aliquis conueniebat me quia sibi eram obnoxius vel rei ven. vel qualicunq; actione: & aliquis offert se defensioni meę promittendo iudicio sistere me dominũ, & pœnam si nõ faceret stare. permittitur ergo huic procuratori siue defensori vt nunciet mihi domino vt hic subijcitur. & si non veniam, procurator condemnatur ad interesse: qa me nõ facit stare: in quo venit etiã rei petẽdę estimatio. Itẽ & ego dominus in actione q̃ contra me cõpeteret, cõdemnabor. & si ex rebus p curatoris satisfieri nõ possit: tũc de meis satisfiet. nec mirũ: quia hoc ppter meam contumaciam contingit. & qđ hic dicitur, ipse qui iniustitiã egit. s. dominus. Item not. q̃ hæc aut. facit hunc verũ p̃curatorem eo ipso q̃ nõ remouetur absente, & ante lit. contest. permittit sententiam ferri: qđ est mirabile. vel dici potest q̃ quasi contest. est. vt. C. vbi in rem ac. l. ij. Tertiò dic q̃ in quocunq; defensore locum habet qui satisfdat iudicatum solui: nec curo quod satisfecerit iudicio sistere dominum. Vel dic quartò quòd procurator meus per vim expulit alium me mandante vel ratum habẽte vñ nõ põt conueniri tam ipse quàm ego dominus: vt. ff. devi & vi armata. l. j. §. quoties. &. ff. de insti. l. cuicunq;. §. j. &. l. sequent. j. respon. &. ff. quod vi aut clam. l. denique. §. penul. permittit ergo hęc authen. hoc nouum vt possit mihi nunciari: & hæc vltima placet præceptori meo. Sed quare pro Deo permitteret hæc aut. domino denunciari cùm ipsum procuratorem præsentem, & suo nomine possit conuenire? Respõ. potest quia sic est in fideiussore: vt. s. de fideiuss. §. j. &. §. ij. sed tertia positio casus magis probari videtur in isto. §.

Sententia quãdo que litenõ contest. fertur.

Italia puinciarũ dña dicit.

a ¶ Iniuſtitiam.] quia aliquid eſt deiectum vel effuſum ſecundū primā poſitionem caſus. Vel dic iniuſtitiam: quia debitor eſt meus ille qui eſt dominus domus ſecundùm alias tres poſitiones caſus.

b ¶ Iniuſtitiam egit.] ſcilicet conductor vel ſimilis ſecundū poſitionē primam & ſecundū vltimam. Vel dic ſcilicet dominus q̄ eſt abſens ſecundùm duas medias poſitiones caſus.

c ¶ Sit eius.] ſ. ſiue caſtaldus, ſiue procurator, ſiue ſimilis perſona quæ præſens eſt.

d ¶ Legem cōem.] vt C. de dila. l. j. vel dic. xx. miliū diurnorū; vt. ff. ſi quis cau. l. j. prima verior videtur: quia hîc ſtatim ſubijcit eſſe conſiderādam ꝓuinciā; q̄d in. d. l. C. de dila. ꝓcontinetur.

20 Sed nūquid ibi alia tēpora computantur? Reſpō. ſic, ſed ad inſtar eius hęc proponuntur.

e ¶ Hoc agitur.] id eſt cauſa tractatur. vel dic hoc agitur vbi abſens degit: vt in nouel.

f ¶ Manſionibus.] i. diebus: vel dic prouincijs: quia duę ꝓuinciæ ſunt in medio: vt in nouellis.

g ¶ Longinquarum.] id eſt regionum: ſcilicet dilatio petitur.

h ¶ Determinatum.] vt. C. de dila. l. j. ſed nonne in alijs temporibus hęc lex corrigit illā? Rñ.

40 nō: q̄a illa loquit̄ in dilatione q̄ dat̄ p̄ſenti & petenti gratia teſtiū vel inſtrumentorū: hęc aut̄ loquitur in alio caſu q̄n ſ. patitur quis iniuſtitiā ex domo abſentis. quidā tamen dixerunt eam corrigi.

i ¶ Credat.] i. confidat.

50 k ¶ Litem.] ſ. dominus. vnde videtur q̄ ſi nō credit, q̄ hic nō poſsit eum inuitū defendere. Sed cōtra. ff. de noua. l. ſi ſtichū. §. fi. & ff. de ſol. l. ſolutionem. q̄ ſunt contra. huic. Sol. q̄dam dicunt hoc caſu eas correctas: licet in alijs firmæ remaneant. Sed nos dicimus q̄ hîc loquit̄ q̄n nomine ꝓcuratorio eū defendere volebat ibi aūt volebat in ſe iudicium trāsferre animo nouandi: q̄d poteſt etiam eo inuito: vt ibi dicitur. & facit. ff. de nego. geſt. l. ſoluendo.

l ¶ De illo ſapit.] quod non ſit homo legalis.

m ¶ Completurum.] etiam ſoluendo iudicatum.

n ¶ Niſi appellatio.] completurum dico niſi &c. nam tunc nec iudicatum videtur: vt. ff. ad turpil. l. j. §. fi. Accurſius.

o ¶ In maiori.] id eſt in criminali.

p ¶ In minori.] id eſt in ciuili: quæ etiam ratione minoritatis poſtponitur criminali: vt. C. de ordi. iudi. l. fi.

q ¶ Si autem ille.] ſcilicet procurator.

r ¶ Ille verò.] ſcilicet dominus cui nunciatum eſt. Al.

s ¶ Statutum.] ſcilicet à iudice,

t ¶ Tanquā.] iſtud tanquā nō denotat ſimilitudinem, ſed proprietatē.

v ¶ Agentem.] id eſt reſpōdentem: ſic. ff. de eden. l. j. circa principium.

x ¶ Conuentus eſt.] ſcilicet procurator vel ſimilis ei.

70 y ¶ Iudex.] ſ. ordinarius. ſi aūt delegatus eſt, nō vocabit eū re & verbo: vt. ſ. de exhi. & introdu. reis. §. ſi verò quidā. nec etiam poterit defendere iurisdictionem ſuam iudicio pœnali: vt. ff. ſi quis ius di, non obtē, l. j. j. reſpō. ſed hoc per ſuum delegantem fieret: vt in. d. §. ſi verò quidā,

z ¶ Obnoxius.] ſ. nomine abſentis quem defendit, ſecundùm Azo. Vel dic ſuo nomine condemnatur, ſiue ſecundùm primam poſitionem caſus ſiue ſecundùm aliam, ſcilicet ſecundam poſitionem vel tertiam; vt. ff. de procura. l. plautius. & ff. de re iudica. l. ſi ſe. in princi. Item multomagis ſecudùm quartum modum ponendi caſum: vt in princip. huius. §. diximus. præterea & ſtatim dicit ipſum abſentem damnari. quomodo ergo

80 bis condēnaretur ſemel per alium, & ſemel per ſe? certè abſurdū videt.

a ¶ Illum.] ſcilicet abſentem.

b ¶ Mittere.] ſcilicet aliquem ad defenſionem ſui.

c ¶ Nō volentem.] ſcilicet condemnet: & repete quaſi conteſtata lite contra eum. per hæc enim quæ facta fuerūt in perſona præſentis, & miſſione pro abſente, & datione dilationis ad iui aduentū: hæc omnia quaſi quandam cōteſtationem contra abſentem facere videntur: vt hîc, &. C. vbi in rem act. l. ij. vnde nō ob. q̄d dicitur ante lit. conteſt. non poſſe dari definitiuā ſententiam: vt. C. de temp. app. l. fi. §. illud. q̄a eſt hîc quaſi conteſtata. vt dictum eſt contra abſentem. contra præſentem verò verè eſt conteſtata. quidam tñ dixerunt hanc ſententiam quæ contra abſentem datur, eſſe interlocutoriam de miſsione in poſſeſsionem ꝓ menſura declarati debiti vt & in alio caſu quem ſtatim ſubijciet.

tum s tranſeat tempus: tanquam t firmè agētem v eū qui conuentus x eſt & ꝓ abſente ꝑſona etiam inuitum repræſentet negotij iudex y apūd ſuum tribunal, & cauſam examinans præſente eo qui conuentionem ſuſcepit, condemnet etiam eum in quo obnoxius z apparuerit: & inſuper illum a poſt huiuſmodi admonitionē mittere b in ꝓuinciā nō volētē c: ſi tñ omnino obnoxius apparuerit. & ſi quidem locuples d ſit: ipſe e exigatur q̄ decreta ſunt. ſi verò minus ſit q̄d habet, aut nō ſufficiat in iſta cōdēnatione: tunc & de abſentis f rebus cōpleat victori damnū huiuſmodi.

¶ Si verò neq; ipſe apparuerit qui dūm litis p̄ſentare iuſſus eſt, aut qui ꝓ eo legitimè cogatur g: tūc vocetur quidem legitima voce h: non aūt obediens cōdemnet & abſens i ſecundùm ſchema q̄d appellat̄ eremodiciū k, id eſt deſertę cauſę. Nā qui per contumaciā deſerit, in nullo l minor præſente putabit. ¶ Si rō ille q̄dem forſan aduenerit, aut miſerit quempiā: accuſator m autē deſit: tunc & abſoluere n eum & damna o eius mederi p calumniatorem cogat. ſic erunt temperatiores q: ſic peccare ceſſabunt: ſic non

d ¶ Locuples.] ſcilicet procurator.

e ¶ Ipſe.] ſcilicet inquilinus. vel qui præſens eſt.

10 f ¶ Et de abſentis.] ſi obnoxius apparuerit vt. ſ. ꝓxi. vel quia mādauit ꝓcuratorem, vel ratum habuit, vt. ff. q̄d vi aut clā. l. deniq;. §. pe. Et not. quod duo videntur neceſſaria eſſe vt abſens exigatur: & quòd obnoxius appareat, & quòd

20 conuentus ſoluendo non ſit.

g ¶ Cogatur.] vt pater ſuus ſi erat filius ſa. ille qui volebat repræſentare abſentē. Nam pater legitimè pōt cogi ꝓ filio: vt. C. de bo. ma. l. j. & inſti. ꝓ quas perſo. no. ac qui. §. j. Itē & alię ſunt p

30 ſonę q̄ pro alijs cōpellūtur: quas no. inſti. de cura. in fi. ſed de fideiuſſo. qui ſatisfecerat de iudicio ſiſti ſecundū ſecundā caſus poſitionem, vel iudicatū ſolui ſecundū tertiam: hoc ſpecialiter dicit: q̄ ſine ſatisdatiōe admitti nō debuit, cùm ſit

40 cautio prætoria: vt. ff. de præto. ſti. l. j. in prin. & l. ꝓtoriæ ſatisdatiōes.

Pater poteſt legitimè cogi ꝓ filio.

h ¶ Legitima voce.] ſ. præconis vel nūcij miſſi ad domum: vt. j. de liti. §. omnem. col. viij. Ac.

i ¶ Et abſens.] ſ. procurator vel ſimilis. ac ſi diceret, nō ſolū condemna

50 bitur ſi præſens eſt: vt proxi. §. ſed etiam abſens vt hic dicitur. vel dic etiam abſens. q. d. non ſolùm hic procurator vel ſimilis qui primò fuerit præſens, ſed etiam ille qui ſemper fuit abſens: vt. ſ. proxi. §. habuimus. Sed qualiter hæc ſentētia erit lata contra vtrunq; abſentem? Reſpō. quidam vt Al. & alij quod ſit interlocutoria, & hoc ſecūdùm ſchema, id eſt ordinem negotij, vt lite non conteſtata vt hic erat, fiat miſsio in poſſeſſionem. abſentis vtriuſq; ſecundùm menſuram declarati debiti: vt. ſ. de exhib. §. ſi verò quidam. col. v. lite autem conteſta. & hoc cognito, de cauſa detur definitiua etiam contra abſentem: ſed cā non facta liquida idem q̄d in primo caſu: vt. C. de iu

60 di. l. properandum. §. ſi quidem. &. § ſinautem. Sed certè hic poteſt dici ſemper conteſtata, vel quaſi. vnde ſemper datur definitiua, dummodo liqueat: vt diximus. ſ. proxi. §. neque hoc ſolo caſu iure nouo datur definitiua: licet nō fuerit verè ab eo lis conteſta. imo & alio, puta abſente actore: vt. j. de liti. §. omnē. collatio. viij. licet iure veteri non daretur definitiua, niſi verè ſit lis conteſtata: vt. C. de temporibus appellationum. l. fina. §. illud.

k ¶ Eremodicium.] quaſi dicat ſecundùm ordinem q̄ ſeruatur quando cauſa deſeritur quem ordinem mō proxi. diximus. & hoc eremodiciū aliter iure veteri, aliter iure nouo ſeruatur, nam veteri actore abſente

70 non contrahebatur eremodicium: ſed concellabatur eius proceſſus: vt ff. de iudi. l. & poſt edictum. ſed hodie tam reo, q̄ actore abſente conceditur vt poſsit procedi in lite ad ſententiam: vt. C. de iudi. l. properandum. §. ſinautem. &. j. de liti. §. omnem. Accurſius.

Eremodiciumq̄d ſit.

l ¶ In nullo minor.] imo eſt in aliquo in deteriori conditione: quia appellare non poteſt tam iure veteri quàm nouo & etiam nouiſſimo: vt. ff. de iudici. l. poſt edictum. §. fi. &. C. de iud. l. properandum. §. cùm aut̄. & j. de iudi. §. audient. in fi. §. & facit j. de teſt. §. & hoc. in fi. §. &. C. quorū appella. non re. l. j. &. ff. de noxa. l. quoties. §. in poteſtate. &. ff. de re iudi. l. de vnoquoq;. §. j.

80 m ¶ Accuſator.] largè ponitur etiam pro actore.

n ¶ Et abſoluere.] ſcilicet ab inſtantia iudicij vel edicti ſecundùm Al be. vt. ff. de iud. l. & poſt. Sed certè imo etiam definitiuè licet non ſtatim: vt j. de litig. §. ſi verò initium litis. Accurſius.

o ¶ Et damna.] facit. ff. de iudi. l. eum qui. &. ſ. de exhi. ſi verò quidam. in fi §. &. C. qui accu. non poſ. l. qui crimen. Accurſi.

p ¶ Mederi.] id eſt emendare. Accurſius.

q ¶ Temperatiores.] ſcilicet homines.

Putabunt.

a Putabunt.]aliâs putabunt,& aliàs putabitur.
b Potentiam.]aliâs potentiam:& aliás potentia.
c Prævalere.]facit.ſ.vt nõ fi. pigno.in prin.col.v.&.ſ.e.§.j.in fi.Ac.
d Sufficiat.]hoc quod diximus ſcilicet hac conſtitutione. Accurſius.
e Præſtẽt.]no.mirabile verbũ:ſic.ſ.de exhi.§.ſancimus.&.§.ſuſcepto.
f Et puras ſeruare.] ſcilicet ab omni donatione:vt.ſ.iuſiurand. quod præſta.&.ſ. vt iudi.ſine quoquo ſuffr.§.hoc.autem.coll.ij.&facit.C.de iura.calum.l.ij.§.penul.
g Puto.] quòd non egebimus.Accurſius.
h Arripiat.] ſic conſtrue:nullus arripiat.i.p tegat violentos.i.raptores:prouincialibus cingulis.i.à dignitate præſidis prouincię in qua deliquit ne ſeuiat & coſcat in eos & facit.C.de app.l.addictos. &.C. de decur.l.curiales qui honoriam.
i Niſi forte.]hoc non refert ad proximũ dictũ ſed ad alia.q.d. dixi cauſam nõ eſſe trahendã ad aliamprouinciam:vt.ſ. eo.§. hęc conſiderantes. excipe niſi &c.
k Publicæ cauſæ.] nam p priuata cauſa ſua nõ vocat aliquem Imperator:vt.C.de decu.l.curiales omnium.
l Præcipiat.]nã fortè facit hoc Imperator vt ipſemet ď cauſa cognoſcat:qď cũ conſilio procerum fit:vt hîc dicit.ex eo qď dicit pragmatica &c. q̃ pragmatica fit tãtùm cõſilio procerũ:vt C.de leg.& cõſti.l.ij.idẽ ſi alia cauſa reipub.eũ vocauit, vt hic dicit. nã interim in cauſa ſua habet dilationem: vel ex l.vt ſubijcit circa appel. vt qa habet cauſam appellationis Romę.habet enim priuilegiũ ex lege ſcripta ne interim cõueniatur.idem eſt etiam in legatione vel cauſa teſtimonij ferẽdi:&idẽ in oĩbus q̃ ex lege ſcripta habent priuilegium,ſiue milites, ſiue clariſſimi. nec enim ea priuilegia caſſant: vt.ff.de iudic.l.ij.§.legatis.&.§.omnes. & diximus pienè.ſ.eo.§. ſi igitur.
m Quale eſt.] ſi hoc eſt exemplũ,ergo idem eſt in alijs qui habẽt ex lege priuilegium:vt diximus.ſ.eo.§.ſi igitur.
n Plurimos.]ſcilicet cognitores. Al. vt.C.de app.l.in eſſerendis. &.ſ. de appel.§.illud &.§.ſimili modo.&.§. orientalem.&.§.fi.
o Maximo.] vt.x.li. auri:vt in proxi.dictis legibus continetur.
p Quædam priuilegia.]ſcilicet indulta vel indulgenda quæ tamen iuris corpore non continentur:& nota hîc ſubſequenter nominari perſonas:qa plus ſolet timere valente.¶ Si verò quiſquam vtatur aliquibus ſacris ſi ormis,ſiue pragmaticis,ſiue alijs de tali quodam modo ſibi largitis,erunt omnino infirmæ[b] ;iudicibus maximã ſoluentibus pœnã[c] ſi omnino ſuſceperint,& non hoc quod fit ſolùm modo meditabũtur,ſed qď etiam faciendũ eſt.etenim ſi poſt hac tale aliquid impetretur ab aliquibus noſtrorum ſubiectorũ,aut ab alio quolibet quibus prius interdixim⁹,inter quos cõplectimur(ſicut dictũ eſt)eccleſias & venerabilia monaſteria, & ſacras noſtras domos,& ſacra priuata,& ſacrum patrimoniũ:neq; hoc omnino valebit.Erit autem[d] hæc lex vbiq; ſuã iuſtè extendens virtutem,& ſimul quidem futura cautè conſtituens, ſimul autem quod prętęrijt curãs.
¶ Scitote igitur oês ſubiecti quos Deus noſtris progenitoribus & nobis donauit:quoniã hãc vobis dam⁹ legislationem,omnẽ vobis cautelã cõferentes: & neq; itinere fatigabimini longiore,neq; aduerſus maximos lachrymabitis: neq; nos culpabitis tanq̃ hęc non corrigẽtes:ſed vnuſquiſq; de proximo reſpiciẽs pœnam in quibus fortè damnificatur atq; læditur,& hanc curam videns,magnũ & bonũ laudabit Deum,qui hæc nos ſancire bene& iuſte illuminauit. Sit ergo pœna talia cõmittentibus aut ſuſcipientibus iudicibus & cingulicaſus[c] ,& decem librarũ auri dãnũ.
¶ Glorioſiſſimi igitur p̃fecti noſtrorum ſacrorũ prætoriorũ q per omnẽ ſubiectam terram conſiſtũt legem hanc cognoſcentes p̃ponãt & per diœceſes ſub ſe cõſtitutas, & in omni Italia & Libya,& inſulis,& Oriẽte,& quodcũq; in Illyrico[f] eſt:vt ſciant oẽs quomodo eorum curam habemus, Deo qui tanta nobis cõtulit,offerẽtes legẽ: qui magnã nobis pro eis recõpenſationem[g] dabit dũ talia pro cauſa ſubiectorum ſalutis ſanciuerimus. Proponatur Conſtantino h politanis ciuibus noſtris.

TITVLVS I.

Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi[h] & ſui,ſupra[i] illos modos qui in ſuperioribus conſtitutionibus[k] continentur.

ri &c.vt dicit canon in decre. in diſtin.xxiij.c.quanquam . Item ea quæ generaliter dicuntur: niſi ſpecialiter notentur, videntur neglecta: vt.ſ. de iniũr.l.item apud labeonem.§.ait prætor.nec enim priuilegia ſcripta per legem,caſſantur per hanc conſtitutionem.Sed tamen quidam dixerunt contra:tum per iupradicta,tum per ea quæ hîc dicuntur, ſic generaliter corrigi dictam legem de iudi.l.ij.ſed falſum eſt:quia ſolùm vult hîc nominare perſonas: & in hoc dicit plus hic vt dictum eſt.
q Quolibet priuilegio.] id eſt quolibet p priuilegium aliquod.
r Imperialium.] hoc ſubdiuiditur ſtatim.
s Sacro patrimonio.]id eſt rebus imperialibus.
t Sacris priuatis.]id eſt reb' priuatis principis:nam habet bona duplicis generis: vt dicitur hic,&.C.dequa. præſcri.bene à Zenone. in princ.
v Poſt ſupernum.] i.dicere,q̃ priuatæ ſunt: meritò ſunt poſt impiales ſtatĩ: q̃ ĩpiales ſunt à ſuperno deo collatæ.
x Legi.] ſcilicet huic.
y Sortem.]id eſt fortunam.aliàs partem.Al.
z Succeſsiones.] vt ſ.eo.§.j.in fin.
a Mutationes.] facit.C. de vete.iur.enu.l.ij.§.ſed quia.&.ſ.de nõ alie.§.vt autem.&.j.titu.j.in fi.j.reſponſ.
b Infirmę.]facit.C.ſi contra ius vel vti.pub.l. fi.&.ſ. de nõ alie.§.qa veriſimile. &.C. qñ impe. inter pup.& vi.l.j.j.rñ.& C. de peti.bo. ſub.l.j.in fi.j.rñ.lib.x.Sed quid ſi dicat princeps in concedendo tali priuilegio: concedo non obſtante hac conſtituti. vt omnes obe.iudi. &c?Rñ. valet: vt ar.ff.de leg.iij.l. ſi qs in principio teſtamenti. &.ff.de legi.& ſenatuſcõ ſul.l. princeps.
c Pœnam.] de qua ſtatim dicet.
d Erit autem.]ergo & in Italia licet.ſ.eo. §. conſiderandum. &.§. ſi igitur faciat tantùm mentionem de prouincia.Accurſius.
e Cingulicaſus.]ſic ſ.ſcenicas &c.§.fi.
f In Illyrico.] id eſt Sclauonia.
g Recõpenſationem.] id eſt meritũ vl retributionem.

Verbum gñale oĩa cõplectit.

¶ QVIBVS MODIS NATVRALES FILII EFFICIANTVR &c.

h Legitimi.] Hic debet eſſe legitimi efficiũtur:ſed in alia conſti.j.q bus mo. natu.effi. eſt in litera ſui.& quę ſit differentia inter hunc titu. & illum dic vt in rubri ca.ibi diximus.
i Supra.] i. prꝫter.
k Cõſtitutionib⁹.] poſitis in.C.de na.lib.l. cũ qs.& duabus ſeq.ll.

† Concor. in pœ.li. vj. ibi, & qa humana natura nouas &c.

Collatio sexta.

¶ *Confectis instrumentis dotalibus, filij naturales ex muliere libera nati efficiũtur legitimi & sui, etiam si post confectionem nulli legitimi patri nascãtur: uel nascantur, sed moriantur. Ange.*

Imper. Iustinianus. a. Ioanni glorioſiſ. Oriẽ talium prætoriorum præfecto, iterum excon ſule ordinario & patritio.

REctè† dictũ eſt à prędeceſſoribꝰ noſtris & anteoẽs à Iuliano[a] ſapientiſsimo, qa nulla lex neq; ſenatuſcõſultũ, platũ in republica Romanorum, videtur ad oia ſufficiẽter ab initio promulgatũ: ſed multa indigere correctione vt ad naturę varietatẽ[b] & eiꝰ machinationes ſufficiat[c]. Igitur de ijs q ex naturalibus ad ſuorum ius perueniũt, & multas & varias cõtemplimꝰ leges[d]. Ex his[e] aũt quę à natura rerũ per ſingula moliuntur[f], inuenientes aliqd deeſſe ijs q̃ iam ſtatuta ſunt: hoc in præſenti corrigimus[g]. ¶ Sancitũ[h] nãq; eſt vt ſi qs habens mulierem puro ſibi affectu[i] conſternatã[i], deinde filios p creauerit, & poſtea etiã nuptialia fecerit inſtrumenta[k], & legitimos ex ea procreauerit filios[l]: neq; ij q̃ prius nati ſunt, maneãt naturales: ſed & illi connumerentur ſuis[m], eò[n] q̃ occaſio omnino eis ſunt naſci[o] legitimis. Sed habuit etiã iſta lex[p] correctionẽ. nam qa ſecũdi & poſt dotem nati mortui ſunt: ideo volebant quidã[q] nequaq̃ priores à nõ exiſtẽtibus adiuuari. & hoc emendauimus[r], & dedimus eis[s] etiam ſic, vel ſi mortui ſunt ij qui ſecũdi fuerunt frãtres, habere iura legitima. Illud quoq; adijciẽtes[t] (qm̃ & hoc dubitatum eſt) vt vel ſi aliqui filij[v] poſt dotalia nõ naſcantur, at tamen præcedentes licet ante dotalia nati ſunt, inter ſuos[x] adſcribi[y], patre quippe ad hoc feſtinante.

¶ *Si mater filiorũ moriatur antequã matrimonium cõtrahatur, & cõficiuntur dotalia instrumẽta, licet pater hoc facere diſpoſuerit, nõ ſunt legitimi. Idem ſi mulier nõ ſit matrimonio digna, ut qa luxuriosè cũ alio uiuebat, uel idẽ ſi mulier ſe occultauit ut in uxorem duci nõ poſſet. Ang.*

¶ Sed & aliud[z] quidã tale occurrit. ex huiuſmodi nãq; conſuetudine[a] nati filij erãt alicui: at ille eos volebat à nobis adiuento modo facere ſuos nuptialium cõfectione documentorũ. deliberante aũt hoc patre mortua eſt mulier, & cõſtitutionis eum deſeruit modus. Non enim erat ad quã oporteret nuptiale cõfici documentũ, & naturales manebãt filij inuito patre. ¶ Et qd dam etiam ſecundũ tale exortũ eſt apud viros neq; nobis cognitos. Procreauit etem quidã filios nõ legitimè, & filios qdẽ vltra quã[b] diligebat, & legitimos ſibi fieri ſecũdũ legem[c] volebat. Ea aũt[d] q̃ ſunt mulieris, non erant omnino ſine peccato, neq; dignã eam exiſtimauit legitimo quodã nomine[e], quę etiã ſemetipſam iniuriauerat. ſuffi citenim hoc tantùm[f] dicere. Qua propter ſecũdus iſte modꝰ eſt qui filios grauat. in priori qdem poſt mortem matris: in ſecundo verò p id qđ ille peccauit. ¶ Nouimus aũt etiam quendam tertiũ modum. patẽrnanq; volebat legitimos facere filios: & ad ea quæ de dotibꝰ ſancita ſunt à nobis[g], reſpiciebat: filij verò ſentientes quoniam quædã[h] inopinatè euenirent ad matrem eorum, licet vxorem nõ legitimam exiſtentem, à quodam cognato diuite, maligne ſimul & doloſe agẽtes, matrem occultauerunt, ne eos facere legitimos eſſet patri poſſibile, & moriente[i] fortè matre, maternarum rerum fruerentur[k] vſufructu: hoc quod patribus dat benefaciens lex[l] talibus[m] itaq; reſiſtere artibus, legis eſt proprium ſubtilis[n], quam in præſenti ſancimus.

¶ *Vbi matrimoniũ non põt cũ mulicre cõtrahi aliqua ex cauſis ſupraſcriptis, & filij legitimi & naturales nulli ſuperſunt: naturales legitimari poſſunt p reſcriptũ principis, & patrem qui eos in teſtamento appellando naturales uoluerit ſibi effici ſuos legitimos ſucceſſores. Angel.*

¶ Si quis ſanè nõ habens filios legitimos, naturales aũt tantũmodo, ipſos qdem ſuos[o] facere voluerit, mulierem verò aut non habet[p] penitus, aut quæ non ſine delicto ſit[q], aut quæ nõ appareat[r], habeat autem[s] ſecũdùm quãdã legem ad matrimonium præpeditam[t]: damus ei fiduciam noua quadam & nũc adinuẽta à nobis via, ad legitimorũ ius perducere naturales, pro culdubio ſuis[v] in talibus caſibꝰ nõ exiſtentibus filijs. Sicut enim quidem à præcedẽtibus nos adinuentus modus[x] eſt qui libertos ad ingenuitatem deducit, p̃mãdans[y] q-

† Hęc quę ibi dicunt recitantur in pœmio libr. vj. de cret. licet nõ p eadẽ verba, ſed variatis,

ỏ cõparatam,

a ¶ Conſuetudine.] quã habet ad cõcubinã.

b ¶ Vltra quã.] ſcilicet dici vel credi poſsit. Al. vl dic vltra quàm, id eſt valde vel multum.

c ¶ Secundũ legem.] is eſt ſecundus modus q̃ rendi vt inferius innuit, vbi dicit ſecundus iſte modus &c. ſecundũ Al. Vel dic etiam ſecũdùm l. dubiũ vel dubitatum.

d ¶ Ea autem.] id eſt q̃ ſunt ex officio mulierũ exhibendo naturaliter ad procreãdum: ſed ibat cum aliis. Accurſius.

e ¶ Quodã nomine.] ſcilicet naturali.

f ¶ Hoc tantùm.] Nota aliquid taceri vt maius delictum detur intelligi ineſſe. ſic. ff. ad macedo. l. j. ibi, neq; amplius.

g ¶ A nobis.] vt. C. de natura. libe. l. nuper.

h ¶ Quædam.] ſcilicet bona. Al.

i ¶ Et moriente.] repete ne. Accurſius.

k ¶ Frueretur.] ſcilicet pater.

l ¶ Lex.] ſ. Conſtanti. vt C. de bo. mater. l. j. & C. de bo. quæ lib. l. cùm oportet. §. j.

m ¶ Talibus.] datiui caſus ſunt.

n ¶ Subtilis.] ſcilicet huius quã &c. Acc.

o ¶ Quidem ſuos.] id eſt legitimos. Accur.

p ¶ Non habet penitus.] quia mortua eſt: vt fuit in primo dubio.

q ¶ Sine delicto ſit.] vt fuit in ſecunda dubitatione.

r ¶ Nõ appareat.] quia abſcondit per filios: vt fuit in tertio dubio.

s ¶ Habeat autem.] hîc repete vel ſi appareat. Accurſius.

t ¶ Prępeditam.] ſ. mulierem: veluti qa monacha eſt illa facta: vnde matrimoniũ cõtrahere nõ põt: vt. ſ. de nup. §. ſecundũ occaſionẽ. vel hic ſacerdos: vnde neq; ipſe põt eam habere vxorem vt. ſ. quomodoopor. epi. §. neq; autem. colla. j.

v ¶ Suis.] i. legitimis.

x ¶ Adinuentus modus.] ſ. per reſtitutionẽ naturaliũ: vt. ff. de nata. re. per totum titu.

y ¶ Præmandans.] id eſt concedens illi modus quendã honorẽ quodã alio actu. ſ. p impetrationem & cõceſsionẽ iuris anulorum aureorum: vt ſubijcit hîc, & p. i. dans eis &c. q modus temperãta ingenuitatem induc it: vt. C. ad le. iul. miſcellam. l. vnica. vnde & patronus eis ſuccedit: vt. ff. de iur. aur. anu. l. penul. Sed reſtitutio natalium plenã tribuit ingenuitatem, nec ſuccedit patronus: vt. ff.

Reſtitutio natalium tribuit ingenuitatem

a ¶ Et aliud.] hîc notatres quæſtiones, vna eſt in hoc. §. ſed & aliꝺ. alia eſt in ſequenti. §. & quidam. tertia in. §. nouimꝰ. quas ſoluit poſtea in. §. ſi quis verò.

b ¶ Varietatẽ.] Natura enim properat nouas odere formas vt. C. de vete. iur. enuc. l. ij. §. ſed quia. & multis vtitur nouitatibus: vt. j. de conſanguin. & vteri. fratri. in prin. colla. vj.

c ¶ Sufficiat.] ſcilicet correctum.

d ¶ Leges.] vt. C. de na. lib. l. cũ quis. & l. nuper. & l. fi. & ſ. de inceſt. nu. §. dubitatum. & ſ. de trien & ſemi. §. fi. col. iij.

e ¶ Ex his.] ſcilicet quęſtionibus.

f ¶ Moliuntur.] Loco paſsiui. & dic id eſt inducuntur.

g ¶ Corrigimus.] id eſt adijcimus & interpretamur. Azo.

h ¶ Sancitum.] vt. C. de nat. lib. l. cùm quis.

i ¶ Conſternatã.] alîas copulatam, Accurſius.

k ¶ Inſtrumenta.] i. matrimoniũ cũ ea fecit interuenientibus inſtrumentis in qbus dos & matrimoniũ conſcribit: qđ eſt neceſſe ad talium filiorum legitimationẽ qui prius nati ſunt: vt in ſtitu. de nup. §. fina.

l ¶ Filios.] i. poſtea.

m ¶ Suis.] i. legitimis.

n ¶ Eo.] id eſt ideo.

o ¶ Naſci legitimis.] ſo id eſt vt legitimi naſcãtur. Azo.

p ¶ Iſta lex.] ſcilicet ſupra nominata cùm quis.

q ¶ Quidam.] ſcilicet ſapientes. Accurſius.

r ¶ Emendauimus.] ſcilicet per aliam. l. in. e. fit. de naturalibus liber. l. nuper.

s ¶ Eis.] ſcilicet natis ante matrimonium, qui ſui ſunt facti per matrimonium.

t ¶ Adijcientes.] in ea. lege. C. eo. l. nuper.

v ¶ Filij.] vt quia vnus tantùm poſtea natus eſt, vel nullus.

x ¶ Inter ſuos.] id eſt legitimos. Acc.

y ¶ Adſcribi.] i. cõputari: vel dic adſcribi in teſtamento in quo inſtituit ſuos legitimos filios: aliâs iſti tales agunt querela & omni auxilio qđ cõpeteret ijs qnõ ab initio legitimi fuiſſent: vt. ſ. de inceſt nup §. dubitatum. in fi. col. iij.

z ¶ Et aliud.] hîc notatres quæſtiones, vna eſt in hoc. §. ſed & aliꝺ. alia eſt in ſequenti. §. & quidam. tertia in. §. nouimꝰ. quas ſoluit poſtea in. §. ſi quis verò.

nus:vt.ff.de nata.restl.interdū.& caue tibi:quia & hîc statim innuit q̄ semper natalium restitutionem p̄cedit ius anulorū aur.ibi, postea vero &c.q̄d non puto.nam nullo modo tali iure petitio aureorū anulorū p̄t post restitutionem natalīū peti:vt.ff. de nata.resti.l.ij.&l.iij.& facit ad hoc.j̄.vt liber decę.§.j.&.§.fi.&.j̄.quib.mo.na.effi.sui.§.j.colla.vij.Acc.

a ¶ Eos.]i.p̄munitores. & hoc si habeseos.si verò habes eis,dicvt in gl.

b ¶ Naturam.] antiquissimam.Accursius.

c ¶ Id patri.]s naturales efficere legitimos.Acc.

d ¶ Vt.]id est sicut.

e ¶ Sunt modis.]velut per oblationem curię vt insti.de hære.ab inte. §.ij. & in matrimonio: vt.s̄.de incest.nup.§.dubitatum.Sed hic modus de quo hîc agitur non est p oia similis: qa non ibi attendit̄,sint alij legitimi vl̄ nō:vt.j̄.qb.mo. nat.effi.sui.§. si quis igitur ex qualibet. sed hîc sic: vt illo.§. si quis verò.&.§.seq.&.§.liceat.

f ¶ Occurrerit.] post legem illam.

g ¶ Prædixímus.] vt.s̄.eo.in prin.& est interpositio.Accursius.

h ¶ Naturę.]id est natura legitimati.

i ¶ Restituere naturę.] id est iudicabit eos legitimos.

k ¶ Naturę.]qualiter? dic vt.j̄.quib.mo.na.effi. sui.§.illud.ibi,hoc agit &c.&.j̄.proxi.

l ¶ Sanciebat.] aliâs sciebat.

m ¶ Differentia.]scilicet hominis. Accursius.

n ¶ Legítimi.]s.filij.

o ¶ Mox.] i.statim.

p ¶ Procedebant.] scicet de vtero.

q ¶ Omnes.] vnum enim genus hominū tm̄ erat:vt insti.de liber:§.j. &.j̄.quib:mo.na.effi.sui §.j.&.ff.de cōdic.inde.l. si id quod dominus.

r ¶ Bella.] quia capti serui capientium efficiū tur:vt institu.de iure per sona.§.serui.

s ¶ Produxit.] scilicet ab initio.

t ¶ Diuersio.] vel conuersio:vt.j̄.quib.mo.natu.effi sui.§.illud.

v ¶ Eis.]s.legitimis.

x ¶ Qualitatibus.]Nota similem morbū exigere similem medicinam, sic.C.de epise. & cle.l.si quenq̄ in fi.&.ff.ad leg.l.illud. in fi.&.j̄.qb.mo.na.ef.sui.§.illud. arcōtra ff.de pœ.l.quędā.

y ¶ Quidem.]s.medelam,manumissionem.s.quæ etiam veteri iure est inducta:vt instit.de liberti.§.j.&patet.ff. de manumiss.per totum titu.Vel dic medelam restitutionis naturalium.

z ¶ Hanc verò.]scilicet medelam quæ sequitur.Accursius.

a ¶ Reliquenti.]id est quia non accepit eam in vxorem.

b ¶ Torum.]concubinatus.

c ¶ Deliquisse.] vt fuit in secundo dubio.s̄.eo.§.& quidam.

d ¶ Aliter.]interpositio est.

e ¶ Permittimus.] i. non permittimus naturales effici legitimos hoc modo,nisi in subsidiū:nam si talis est mulier quā possit cōmodè in vxorem habere: per matrimoniū tantū debent filij legitumari: vt hîc dicit.

f ¶ Circunuentio est.]quia est turpis vitæ.

g ¶ Non est.]quia mortua est:vt.s̄.eod.§.sed & aliud.

dem eos[a] alio quodā actu,& dās eis aureorū ius anulorum,postea verò ad ipsam deducens naturā[b] quæ seruu & liberū ab initio nō discreuit,sed liberam hominis fecit plem:sic & nos hunc modū adinuenimus causę & licebit id patri[c] vt[d] in ijs qui dudum à nobis dicti sunt[e] modis,vel etiam si qs alter occurrerit[f] talis.multę nāq;(sicut prædiximus[g]) naturæ[h] sunt nouitates[†].¶ Liceat igitur(sicut p̄diximus) patri si legitimā nō habeat sobolē,filios restituere naturæ[k], & antiquæ ingenuitati,si ex libera ei fiant,& suos decęteros,& sub potestate habere.neq; enim à principio quando sola natura sanciebat[l],hominis(antequā scriptę p̄ uenirent leges) fuit quædam differentia[m] naturalis atq; legitimi[n], sed antiquis parentibus antiqui filij mox[o] vt p̄cedebant[p],fiebant legitimi.Et sicut in liberis natura q̄ dem liberos fecit omnes[q]:bella[r] verò seruitutem adinuenerunt:sic etiam hinc natura quidem legitimas produxit[s] soboles: attamen ad concupiscentiam diuersio[t] naturales eis[v] immiscuit.tāquam ergo similibus passionibus factis oportet etiam medelam ex qualitatibus[x] inueniri:illā quidem[y] à prædecessoribus nostris, hanc verò[z] à nobis.

¶ *Vbi matrimoniū non p̄t cū muliere cōtrahi aliqua ex causis supradictis, & filij legitimi & naturales nulli supersunt, naturales legitimari possunt p̄ rescriptū principis,& patrē qui eos in testamēto appellādo naturales, voluerit sibi effici suos legitimos successores.Angel.*

¶ Sit igitur licentia patri matrem in priori statu relinquēti[a],si ex veritate aliq̄d circa torū[b] apparuerit deliquisse[c] (aliter[d] nanq; fieri hoc in talibus casibus nō p̄mittimus[e]) & si quędā circūuētio[f] est,aut nō est[g],aut latet[h],aut aliquid etiam aliud fiat circa eā[i]:aut qđ p̄hibeat venire ad viā ducentem ad dotalia etiam sic p̄uidere filijs[k], & offerre imperatori precem[l] hoc ipsum dicetem quia vult naturales suos filios restituere naturæ & antiquę ingenuitati & legitimorū iuri,vt sub potestate eius cōsistant,nihil à legitimis filijs differentes[m]: & hoc facto exinde filios fruitali[n] solatio,& neq; fraudare[o] posse patrem,& celantes[p] matre,& ius legitimorū abijcere[q].vnoenim hoc modo omnibus huiusmodi naturę excessibus & adinuētionibus in ijs qui legitimos non habent filios medemur,ita breui solatio[r] tantū naturæ impetum corrigentes.¶ Si verò solūmodo naturaliū filiorū pater hoc qđē[s] p̄pter quasdā fortuitas circunstantias nō agat:moriēs verò sub quodā p̄dictorū casu[t] scripserit testamēto velle sibi eos legitimos esse filios successores:etiā huius rei damus licentiā: supplicātibus tn̄ etiā sic filijs[v] post mortē patris,& hoc dicētibus,& ostēdentib⁹ patris testm̄,& hr̄dib⁹ existētibus inquantū pater eos scripserit,& ab impio hoc p̄cipiētibus[x]:vt in vno eodemq; hoc qđ agit̄,sit donū patris & pricipis, id est dicere naturæ simul[y] & legis. & hoc dicim⁹ nullū anteriorē legitimū p̄imentes modū:sed etiā hūc addētes in[z] qb⁹ illos[a] accipenō licet.oīno em̄ suis[b] existētibus,deinde naturalibus p̄creatis aut primit⁹ natis nequaq̄ legitimorū ius eis adijcit̄:nisi forsitan[c] per cōstitutiones nostras quæ dotalium instrumētorū introduxerunt modū.

¶ *Filius naturalis non legitimatur per adoptionem.Angel.*

¶ Et nos non latuit quia etiā adoptionis modus erat antiquitus ab aliq̄b⁹ ante nos impatoribus[d] sup naturales ad legitimos transferendos nō improbabilis existimatus: sed ęque pię memorię noster pater & constitutio ab illo p̄lata,talia reprehēdit[e].Manere ergo & illā in suis terminis[f] volum⁹:qm̄ casti

† Concor. in proœ. decre. sup verbo,nouā litigia. ibi,vñ dicit impera tor.

Liberi oēs erāt à principio.

h ¶ Aut latet.]vt.s̄.eo.§.noujmus.

i ¶ Circa eam.]vt quia aliās impeditur eam in vxorem habere propter mulieris vel suum statum:vt.s̄.eo.§.si quis verò.

k ¶ Filijs.]id est licentia sit patri.& hîc incipit modus legitimandi.

l ¶ Precem.] quod qualiter fieri debet,dic vt.C.de prec.impe.offe.l.fi.

m ¶ Differentes.] similis est impetratio de senatore qui libertam vult accipere:vt.ff.de ri. nu.l.fi senatori.sic.ff.de ijs qui not.infa.l. solet.

n ¶ Tali solatio.] nam legitimi erunt.

o ¶ Neq; fraudare.] hoc est dicere,filij celantes matrem nō fraudant patrē quò minus faciat eos legitimos:quia inuētus est modus quo efficiuntur legitimi etiam sine matrimonio:neque ob hoc obijciūt filij ius legitimorum:sed si alio modo velint obijcere: quia expresse contradicant patri, hoc possunt:vt.j̄.quib.mod.natu.effi. sui.§.generaliter.co.vij.

p ¶ Et celantes.] repete neque.

q ¶ Abijcere.] id est spernere.

r ¶ Breui solatio.]breue est:sed non breue dictū:vl̄ breue respectu maioris tractatus. sic.C. de vsufruc.l. ambiguitatē.

s ¶ Hoc quidem.]s.q̄ principem nō adeat propter circunstātiam:vt quia eum adire non potest,cùm multis sit princeps negotijs implicit⁹: vt.s̄. de appellatio. §.j. colla.iiij.

t ¶ Casuum.]qui impediūt eā ad matrimoniū.

v ¶ Sic filijs.]vt dixim⁹ in patre.s̄.§.j.

x ¶ Percipiētibus.] Not.quod qui cōfirmat datum,dat. Datq̄ datum cōfirmat.

y ¶ Naturæ simul.] idem si in iudicio vel testamento hæc eadem dicit pater etiam si vni filiorum tale præbuit testimonium,alijs prodest j̄.vt.lice matri & zuię.§. ad hoc.collatio.viij.

z ¶ Hunc addentes in quibus.] quasi dicat hic modus adijcitur alijs modis in illis scilicet casibus in quib⁹ per illos modos accipere nō licet: vt quia mater est mortua vel latet sana: vel non est sana: vel aliās impeditur alijs modis:vt.s̄.eo.§. si quis verò. & facit .j̄. quibus mod.natu.effi.sui.§. generaliter.

a ¶ Illos.]scilicet modos.

b ¶ Suis.]redditio rationis.

c ¶ Forsitan.] hoc superfluit:sic.s̄. de non aliena.§. quia vero verisimile.nam constat habere locum alios modos etiā si filij legitimi sint sine per matrimonium hoc fiat:vt.s̄.de incest.nup.§.dubitatū.&.s̄.de trię. &.fe.§.fina.collatio.iij.siue per oblationem curiæ:vt.C.de nat.li.legem. §.j.&.j̄.quib.mod natu.effi.sui.§.itaque.ibi si quis igitur &c.&.C.de natu.lib.l.communium.§.fi.

d ¶ Ante nos imperatoribus.]vt ab Anastasio:vt.C.de natu.libe. l.iubemus.in fine.

e ¶ Reprehendit.]dicens vt naturalis non adoptetur:vt.C. de na.lib. l.legem anastasij.§.in posterum.quæ est Iustiniani.

f ¶ Terminis.]id est firmam.

a ¶ Considerauit.] scilicet constituere. Accursius
b ¶ Excluſa.] nota nō debere in dubium reuocari qđ bene est semel determinatum: vt. C. ad leg. iul. de adul. l. gracch⁹. &. C. de reb. cre. l. si quis. in fi. &. C. de summa trini. l. nemo clericus. in prin.
c ¶ Illud quoq; melius.] scilicet quàm si non constitueremus.
d ¶ Antiquis.] vt. ff. de reg. iur. l. nuptias.
e ¶ Nobis.] vt. ſ. de nuptijs. §. nuptias.
10 f ¶ Falsatis.] totum est suspensiuum vsq; illuc existimauimus &c.
g ¶ Completa.] id est repleta.
h ¶ Eis.] scilicet verbis.
i ¶ Finguntur.] id est falsa ponuntur.
k ¶ Naturales leges] i. secundùm naturalem
20 æquitatem facta. Acc.
l ¶ Etenim.] ſ. esse & sumus: vt subijcit ama. &c. aliàs nos enim &c. ſic. ſ. de trien. & semisse. §. cō sideremus. colla. iij.
m ¶ Vehementius.] No. amorē appellari furorē vehementē: vt sicut furiosus se nō sentit: sic
30 nec amorosus. est etiā similis ebrio: vt instit. de suc. sub. q̄ſi. ex. §. fi. Vnde versus. Non frater fratri cū furor ille venit. Ignevs ille furor nescit habere modum.
n ¶ Retinere.] id est refrenare.
o ¶ Perfectè.] aduer-
40 bium est.
p ¶ Si abstinebunt.] tepete & philosophiæ est si abstinebunt.
q ¶ Sermone.] scilicet blando.
r ¶ Amant quæ.] i. quæ cum eis per blanditiam nō conferunt postq̄ tali detinentur furore: vel si
50 deest non, expone cōferunt, id est cōsueuerunt conferre. Accur.
s ¶ Legislatores.] vt ff. de do. inter vir. & vxo. per totum. & maximè. l. j. & l. iij. in prin.
t ¶ Vt non.] aliàs deest non. Accursius.
v ¶ Illustres.] No. q̄ il-
60 lustres & supiores vsq; ad principē debēt matrimoniū cōtrahere ĩterueniēte dote & antenu. do. & in scriptis: vt hic, & C. de nupt. l. impialis. in fi. j. col. &. j. vt lice. ma. & auiæ. §. qa verò dudum. col. viij. Itē omnia q̄ honesti &c. q. d. & oīa q̄ de-
70 bēt esse ibi ad tale matrimoniū contrahendū q̄ deberent (aliàs decēt) habere honestiora nomina. ſ. illustriū. i. ipsos illustres, & solēnitas, & pōpæ, & gloria q̄ solent nuptijs interuenire: & dic breuiter sensum horum triū. §. q̄ sunt in dignita-
80 te maiori: vt senatores & illustres, non sine dote & dona. propter nup. cōtrahunt matrimoniū. at q̄ sunt in militia honestiori, vel in professione honestiore: si copulātur absq; documētis nuptia

Amor furor vehemens dicitur.

ſ effectus.

† Concor. c. vlti. cum gl. j. extra de donati. inter vi. & vxor. vide illam glo. qa notabilis est & elegans.

tatem diligenter considerauit[a]: & incompetens est quę benè exclusa[b] sunt, rursus ad rempublicā reuocarere.

¶ Illustres & alij superiores matrimoniū non possūt cōtrahere, nisi interueniāt dotalia instrumenta & solennitates quæ solēt in nuptijs interuenire. Abiectæ verò pſonæ, vt sunt agricolæ & milites caligati: absq; his solennitatibus matrimonium contrahere possunt. Angelus.

¶ Illud quoq; melius[c] arbitramur constituere competenter quod ex plurimo causarum experimento cognouimus, multæ quidem & continuæ lites nunciatæ nostræ maiestati ad opus nos deduxerunt huius legis. Quia enim & antiquis[d] promulgatum est legibus & à nobis[e] ipsis sunt hæc eadem constituta, vt etiam nuptiæ extra dotalia documenta ex solo affectu valeant & ratæ sint: sed falsatis[f] contractibus nostra ex hoc est completa[g] respublica: (nam introeūtes testes sine periculo mē tientes quia vir vocabat dominā cohærentem, & istum illa similiter nominabat: & sic eis[h] finguntur[i] matrimonia non pro veritate confecta) hoc existimauimus oportere secundùm naturales[k] definire leges. ¶ Nouimus etenim[l], & castitatis sumus amatores, & hoc nostris sancimus subiectis. Sed nihil est furore amoris vehementius[m]: quem retinere[n], philosophię est perfectè[o] mo nentis, & insilientem atque inhærentem concupiscentiam refrenantis: vt ij qui hoc tali detinentur, si abstinebunt[p] sermone[q] ad easquas amant[r], quæ eis non per blandimenta conferunt. denique in tantum etiam ante nos legislatores[s] tales scierunt animorum ſ affectus, vt etiam donationes constante matrimonio prohiberent: vt nō[t] cōcupiscētiæ magnitudine victi, latenter paulatim coniuges semetipsos priuarēt sua substantia† . Hæc ergo casta lege sancire bene se habere credidimus. In maioribus itaq; dignitatibus, & quæcunq; vsq; ad nos & senatores & magnificentissimos illustres[v], neque fieri[x] hæc omnino patimur: sed sit omnino & dos & antenuptialis donatio: & ad omnia quę[y] honestiora[z] decet noīa. ¶ Quātū verò[aa] in militijs honestioribus & negotijs[bb] & omnino pfessionib⁹ libus ad orationis veniant domū, & scriptura oīno conficiat. abiectis aūt, itē militi calligato, item agricolis sine scripto licet cōtrahere: sed hęc nō seruantur fortè. [x ¶ Neq; fieri.] hoc est facere. Accursius.
y ¶ Quæ.] scilicet omnia. [z ¶ Honestiora.] i. honestas personas.
a ¶ Quantum verò.] nunc de medijs.

dignioribus est: si voluerit legitimæ vxori copulari, & nō facere nuptialia[c] documenta: non sic quomodocūq; & sine cautela effusè & sine probatione hoc agat[d], sed veniat ad quādā orationis domū, & fateat sanctissimæ illius ecclesiæ defensori: ille autem[e] adhibēs[f] tres aut quatuor exinde reuerendissimo rū clericorū, attestationē cōficiat[f] declarātem qa sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperij nostri anno, consule[g] illo venerūt apud eum in illam orationis domum ille & illa, & coniuncti sunt alterutri: & huiusmodi protestationem, si quidem accipere volunt aut ambo conuenientes, aut alteruter eorum, & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ ecclesiæ defensor & reliqui tres, aut quantoscunq; voluerint: nō tñ minus tribus literis hoc significantibus. ¶ Si verò etiā hoc illi nō egerit[h]: ille tñ talem reponat chartā venerabilis illi[i] ecclesię defensor in eiusdē sanctissimæ ecclesiæ archiuis[i] (hoc est vbi venerabilia vasa seruantē) prædictas subscriptiones habentem: vt recōditū sit omnibus[k] ex hoc munimen[l], & nō aliter videat nuptiali affectu eosdē cōuenisse, nisi tale aliqd agatur, & omnino[m] ex literis causa testimonium habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolē esse legitimā[n]. Hoc autem dicimus vbi non dotis aut antenuptialis donationis sit documentū. fidem enim in solis testibus suspectam habentes[o], ad præsentem venimus dispositionē[p]. ¶ Quisq; autem[q] in abiecta degit vita, paruæ quidem substantiæ dominus consistens, in nouissima verò vitæ parte iacens[r], habeat etiam[s] in his licentiam. Sed neque[t] agricolas aut milites armatos, & quos lex caligatos ‡ appellat, hoc est viliores & obscuriores[v], non perscrutamur[x], quibus ciuilium causarum ignorantia est, & solius circa terrā operationis, & circa bella concupiscentiæ causa est studiosa & iusta & laudabilis: sicut in vilibus personis[y] & in militibus[z] armatis obscuris & agricolis licentia sit eis & ex nō scripto cōuenire, & matrimonia celebrare inter vtrosq;: sintq; filij legitimi, qui patrū aut

b ¶ Et negotijs.] id est negotiatorib⁹ honestioribus.
c ¶ Documenta.] qa
10 si illa nolunt facere nō debent ire ad ecclesiam. Accursius.
d ¶ Agat.] i. accipiat.
e ¶ Adhibens.] scilicet chartam.
f ¶ Conficiat.] scilicet defensor ecclesiæ.
g ¶ Consule illo.] fa-
20 cit. ff. de accu. l. libellorū, &. ſ. vt præpo. no. impera. in prin. colſ. v.
h ¶ Non egerint.] id nō acceperint huiusmodi protestationem viri & vxoris.
i ¶ Archiuis.] dic quot modis accipiť, vt diximus. ſ. de defen. ciuita. §. præcepto.
30 k ¶ Omnibus.] ſ. marito & vxori & filijs.
l ¶ Munimen.] id est probationes.
m ¶ Et omnino.] nota scripturā necessariā sic & aliàs. C. de non numer. pec. l. generaliter. sed regulariter cōtra: vt. C. de pac. l. pactum.
40 n ¶ Legitimam.] scilicet diximus.
o ¶ Habentes.] ſ. nos.
p ¶ Dispositionem.] sed hæc media via reducit hodie ad ius tertiæ: vt solo affectu cōtrahāt: vt. j. vt li. ma. & auiæ. §. quia verò. quæ est contraria.
50 q ¶ Quisquis aūt.] hîc de minimis.
r ¶ Iacens.] ille iacet in vita tota q̄ habet omnia quæ exigit vita: & ille in nouissima parte vitæ qui vix habet quod sufficit ad vitam. Azo.
s ¶ Etiam in his.] id est in matrimonijs indulgē
60 otiam habeat vt sine scriptis possit contrahere matrimonium.
t ¶ Neq;.] nō solūviles sed neq; agricolas &c.
v ¶ Obscuriores.] pro eodē: sicut. ff. de concu. l. in cōcubinatu. in prī. & C. de nup. l. à calligato.
x ¶ Perscrutamur.] i.
70 nō separamus à p̄dictis qa in oībus idē dicimus hoc loco as & videť hîc vna negatio abūdare: vt &. ſ. de hære. & fal. §. inordinatum in prin. col. j. & no. q̄ de tri bus dicit. §. iſte. ſ. de vili bus. Itē de nouo milite cui est studiū militię. Itē de rustico cui est studiū
80 terrę, & esse debet: vt C. de agrico. & censi. l. cū satis. lib. xj. & sic redde hîc singula singulis.
y ¶ Personis.] ſi. de q̄b⁹ hîc primò dixit. Accur.
z ¶ In militibus.] iubaudi: ita in militib⁹ &c.

‡ Caligata militia q̄ aliquoties significat militem ad modestum.

Scriptura in multis necessaria est.

Mediocritatem

a ¶ Mediocritatem.] quia parũtes erant viles.
† De materia huius §. vide extra de clã. desp§. per tria capitula. Supra omnia.
b ¶ Militares.] quãdo milites obscuri.
c ¶ Rusticas.] quando agricolę ingratitudo agricolarum: & sic pro eo dẽ subaudi. Accur
d ¶ Quoniam autem 10 interpellationib⁹.] i. p interpellatiões. Acc.
e ¶ Modis legitimis.] vt pẽr duos testes: vt. ff. de testib. l. vbi. vel per instrumẽtum de hoc factũ. vt. C. de fide instrumen. l. in exercendis. vel per confessionem eius, vel 20 alio mõ: vt. ff. de cõf. l. j.
f ¶ Prẽter ordinẽ.] ordinem dicit lex quando certos enumerat casus, quibus licet vxorem dimittere: vt. j. vt liceat ma. & auię. §. qa vò plurimas collat. viij. &. C. de repu. l. consensu. Accur.
g ¶ Bonis.] i. beneficijs.
h ¶ Quartã.] hãc quartam 30 totam substãtię mariti habet vxor in duobus casibus. Primus quando eã repellit indotatam: vt hic, &. j. de nup. §. fiquis enim duxerit. collat. iiij. &. C. de repu. l. fina. §. j. Item quando prẽmoritur vir & vxor superstes est inops vt. j. de exhiben. & 40 intro. re. §. penult. coll. v. & hîc quę quarta hodie sibi datur si habet tres filios vel pauciores alioquin virilis: vt. j. vt li. mat. & auię. §. quia verò dudum. quę huic est contraria.
Quartam substantię viri qñq; habet vxor
i ¶ Etiam sine hoc.] i. sine repudio.
50 k ¶ Denegat.] vt. j. declaratur. Accur.
l ¶ Causatio.] i. erit vxori iusta causatio dimittẽdi eum: vt subijcit. Ac.
m ¶ Conuenerit.] sc. matrimonium.
n ¶ Rursus.] nota non posse aliquem mutare consilium in alterius in 60 iuriam. sic. ff. de reg. iu. l. nemo. &. j. vt lice. mat. & auię. §. illud quoq;. & C. de nego. gest. l. fi. argu. contra. C de acqui. pos. l. fi. §. sinautem nec.
Consiliũ in alterius dãnũ mutari nõ debet.
o ¶ Eis.] sc. dis filijs. Ac.
p ¶ Quidẽ Deo.] nota quãdo iuratur Deũ esse testem. sic qñ iudex iurat 70 bene iudicare, de⁹ iudex est vt. C. de iu. calũn. l. ij. §. sinautem.
Testis est Deus quã do iurat.
q ¶ Processerint.] in prẽteritis. Accur.
r ¶ His legibus.] vt ab intestato primo loco succedãt: vt insti. de hęre. ab intesta. §. j. Item in testamẽto vel debeant institui 80 vel exheredari: vt instit. de exhęre. li. in princi. & C. de libe. prę. vel exhę. l. fina. §. penul.
s ¶ Hęc fiat.] i. si cõtrahatur matrimoniũ sine scriptis, vt subijcit.
t ¶ Ab intestato.] alia

mediocritatem [a] aut militares [b] aut rusticas [c] occupatiões & ignorantias adiuuent. ¶ Quoniam † autẽ i interpellationibus [d] quæ nobis fiunt semper omnium assiduè mulieres audiuimus ingemiscentes & dicentes quia quidam earũ concupiscentia detenti, ducãt eas in domibus suis sacra tangentes eloquia, aut in orationis domibus iurantes habituros se eas legitimas vxores: taliter eas habentes tempore multo, & fortè suscipientes filios: deinde dum se faciauerint earum desiderio, aut extra filios, aut cum filijs eas proijcientes de suis domibus, iudicauimus etiam hoc oportere sancire: vt si mulier ostendere potuerit modis [e] legitimis: quia secundùm hanc figuram viream acceperit domi, vt eam vxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorũ matrem, ne quaquam penitus licentiam essee i hãc de domo præter ordinẽ [f] legis expellere, sed habere eam legitimam: & filios suos esse ei: & illam, si quidem indotata sit nostræ cõstitutionis vti bonis [g] quartam [h] substantiæ viri percipientẽ siue expellatur, siue prius moriatur vir, non perscrutantibus nobis siue repudio vtens dimittat eam, siue etiam sine hoc [i]. neque enim verisimile est eum mittere repudium, qui & ipsas nuptias denegat [k] sed si eam irrationabiliter expellat de domo: hoc ipsum sit aduersus virum iusta causatio [l]: & mulier hoc facto repudium ei mittat & exigat quartam si vxor ostẽsa fuerit extitisse: licet extra dotem conuenerit [m], viri iurijurãdo credẽs. Quid enim agat aliud quæ ad dotem non est idonea, quàm vt semetipsam cum omni dote cõtradat? Sit autem & soboles legitima etiam inuito patre. Quienim ad hoc nuptias fecit, & filios procreauit, vt mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germine, rursus [n] vt naturales abijcere, neque quasdã postea fortè nuptias post mortem vxoris aut repudium contrahens eos qui ex illis nascuntur nuptijs, velle habere eos solos esse legitimos: nisi eis [o] etiam illi priores fuerint copulati, quorum similiter patere st, teste existente nuptiarũ priorum quidem [p] Deo secũdarũ autem lege. Eadem nobis lex procautela sit nuptias contrahentium promulgata, & si filij quidem ex talib⁹ processerint [q] nuptijs, erunt

sui, & his legibus [r] quæ sunt de suis positæ fruentur. ¶ Si quid autem post hęc fiat [s], non tamen ex conscripta procedat copulatione, erunt naturales. & quę à nobis largita sunt naturalibus siue ex testamento siue ab intestato [t], potientur [v]. Eos enim qui sen. el ex odibilibus nobis & propterea prohibitis [x] nuptijs procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis vlla clemẽtia est, sed sit supplicium etiam hoc [y] patrum: vt agnoscant: quia neque quicquã peccatricis concupiscentię eorum habebunt filij. ¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam & naturę plenitudinem per hanc legem statuta sunt, tua celsitudo manifesta faciat vniuersis programmatib⁹ propositis per quę omnib⁹ lex erit aperta, cognoscentibus secundùm quem circa talia conuersentur modum: & nostrã considerantes prouidentiam: quia omni occupationi alteri eorũ vtilitatem præponimus.

TITVLVS II.

Vtii qui obligatas [z] se habere perhibent res minorum, aut obligati sunt eis ad eorum gubernationem penitus non accedant: & vt curatores [a] nullo modo suscipiãt cessiones aduersus eos quorum curationem agunt aut egerũt. hęc aũt [b] generaliter valebũt in oĩ curatiõe in quib⁹ personis leges curatores prębet: & de gubernatione [c] pecuniarũ cõpetẽtiũ eisquorũ negotia administrãtur: & quando eas recõdi aut mutuari oportet: aut ex eis reditus comparari.

¶ *Minoris creditor eius tutelã accipiẽs uel curã actione quã in eam habet, cadit: debitor autẽ solutione nõ liberatur: nec cessionem actionis cõtra minorẽ suscipere potest. Ange.*

Imp. Iustinianus. a. Ioanni gloriosiss. Orientalis prętoriorũ pfecto iterũ excõs. ordi. & pat.

OMnia quidem legislatori [d] reipublibę in magna cura sunt quẽadmodũ optimè se habeant, & peccã di nihil [e] relinquatur pręcipuè autem instrumenta [f] minorum, & quę circa eos [g] curatio est studiosa [h] cura est eis qui proferendi leges à Deo i licẽtiã perceperũt: dicimus aũt de eo qui impat. Multas [k] itaq; cãs audiuimus vbi administrantibus curatoribus cessiones factæ sunt aduersus minores siue impuberes, siue puberes quidem, in secunda tamen

eñ olim sunt istis largita vt ẽ de triẽ. & se. §. consideremus. & aliter hodie: vt. j. quib. mo. natu effic. sui. §. discretis. &. §. ne igitur & sequenti.
v ¶ Potiẽtur.] hoc videtur locum habere in medijs qui nõ cõtrahũt in 10 ecclesia solẽniter: vt. ẽ. nã si essent de minimis, pũt cõtrahere quocũq; modo etiã in futuris tpibus.
x ¶ Prohibitis.] i. iure cõgnationis vel affinitatis: nõ quia defuerit scriptura: & tunc naturales dicẽtur: vt hîc, &. j. quib. mo. na. effi. sui. §. fi. colla. 20 ovij. Alij intelligũt hic de illis qui debẽt cõtraxisse cum scriptura, & nõ fecerũt: vt filij inde nati: nec naturales dicendi sint. Sed nõne. ẽ. appellauit legitimos, nec interuenerat scriptura? Rñd. illud referri ad nuptias ante hanc legẽ cõtractas: hoc 30 oad futuras. Vel hoc qñ breui tẽpore tenuit eam: vt. ẽ. poluit. Accur.
y ¶ Hoc.] scilicet vt spurij habeantur.
z ¶ VT II QVI OBLIGATAS SE HABERE PERHIBENT *&c.*
¶ *Hęc pars exponitur. j. us 40 q; ad. §. quod si quis.*
a ¶ Vt curatores. hoc exponitur. j. §. qđ sigs. vsq; ad §. & hęc diximus.
b ¶ Hęc autem.] hoc dicitur. j. eo. §. quoniam.
c ¶ Et degubernatione.] hoc dicit. j. e. §. qñ.
d OMnia legislatori.] dic q; prĩo loquitur gñaliter 50 de quolibet faciente. l. sive senatore siue ptore: & de cautela minorũ fecit legẽ: vt. ff. de mi. l. j. Vel dic q; primò & postea loquit de imperatore: & sic facit trãsitũ de singulari ad plurale.
e ¶ Nihil.] i. nulla occasio.
f ¶ Instrumenta.] Quibus cõtinet deberi minorib⁹ vel ecõtra minores soluisse instrumenta scilicet custodiantur.
g ¶ Eos.] sc. minores.
h ¶ Studiosa est.] repetẽ quemadmodũbene se 70 habeant. Azo.
i ¶ A deo.] vt. j. de fide instru. §. quia igitur.
k ¶ Multas.] hic tangit de secũda parte rubricę.

a ¶ Aetate.]adulta.
b ¶ Et mox.]id est postquam cessiones sunt factę eis.
c ¶ Efficiuntur.]scilicet curatores.
d ¶ Eorum.]scilicet pupillorum.
e ¶ Facultatum]per acceptilationem insolidum.
f ¶ Subeuntes.]resolue hęc & sequentia participia in verba vt subeuntes id est subeant,accipiẽtes,id est accipiant.
g ¶ Eorum.]scilicet minorum hoc est dicere cõtra eos.
h ¶ Quę.]scilicet cessiones.aliâs quę minores& est plana.
i ¶ Vndiq;.]vł quia nullo modo debetur:vel qa inutile est per exceptionis opem:quod idem est vt.ff.de verbo.signi.l.creditores.
k ¶ Celãtes.]id est celant.& iterum accipientes quod est.j.expone id est accipiant.Vel dic celantes:quia celabant testes qui interfuerunt solutioni facte àparte pupilli.
l ¶ De susceptа.]id est apochas:vt.ẽ.de eccle.re. immobilium aliena.§.j. apochę autem sunt scripturę in quibus continetur debitum solutum esse:vt.ẽ.de manda.princi. §.coges.collat.iij.secundum Alexã.& facit.ẽ.de ijs qui ingr.ad appel.§. pe.collat.v.
m ¶ Occasiones.]scilicet aliâs quas malitiosi homines adinueniunt.vt subijcit.Accur.
n ¶ Adinueniat.]not. malitiosum omne malũ posse cogitare:&maximè officialem aliquem: vt C.de iure fisc.l.facultas in fin.libr.x.&.C.de mãda.princi.l.fina.in prin. &.ẽ.de nup circa princi. &.§.si igitur. x.ẽ.de exhi.§.illud.ibi &maximè &c.colla.v.
o ¶ Corrigere volumus]quod facit.j.§.qđ si quis.
p ¶ Obligatum.]psonali actiõe:& ideo aliud est si rei vendicat.habet tutor vel curator contra minorem vel econtra:nam illa non est obligatio:vt in.ti.de actio.in princip.
q ¶ Ad curationem.]nũquid idẽ in tutela? Rñ.

† Verba hui' text. recitant̃ p gl.in pœ. cle. super verbo machinationis.

Apocha quid sit.

Malũ oẽ facile malitiosus excogitat.

† Ex hoc §.est extracta aut.q̃ est super.l. creditoribus.in tit. q da.tuto. vł cu.pos. C.&incipit minoris.

aetate[a] cõstitutos: & mox[b] efficiũtur[c] eorum[d] dñi facultatũ[e],& nõ existẽtia forsitã debita subeũtes[f] aut paruo pretio cessiones accipiẽtes eorũ[g],quę[h] sunt vndiq; [i] fragiles: aut etiã celantes[k] de suscepta[l] existẽtia in minorũ reb⁹: & ita cessiones accipiẽtes sc̃dm multas plures occasiones[m]. Quid em̃ homo ad malitiã semel deditus,non adinueniat[n] vt minorũres ꝓprias faciat? ¶ Hæc omnia lege corrigere [o] volumus, & præcipuè illud, vt siquis obligatũ[p] habuerit minorẽ,aut eius res: hũc non oĩno ad curationẽ[q] eius,velsi à legib⁹ vocetur,accedere. Quid em̃ nõ agat prosedns eiusde[r] existẽs,& aduersarij rerũ detẽtator nuper effectus? Propter hoc em̃ & illud sancimus vt si apertissime manifestum est quia is q sit administrator,ipse est iuri minoris obnoxi⁹; neq; ipse curator erit necubi[s] aut cautionẽ furetur:aut alias probationes quę erãt minoris corrũpat: & curatio fiat ei [t] rerũ interitus propriarũ[v]. ¶ Hac itaq; lege acutissimacolligitur vt nullus eorũ qui obligatas phibẽt habere res defuncti ipsumq; minorẽ & eius[x] res,aut etiã qaperte obligatus existit ad curationem eius accedat neq; habeat licẽtiam tale aliquid agere. Sed & siquis[†] iã curã gerẽs,obligatũ[y] sibi effectũ habeat minorẽ: in se forsan hæreditate perlata cuiusp̃iam qui minorem habuit obligatum,aut alia huiusmodi occasione,nõ iam solũ[z] eum esse fidelem ad impuberũ aut adolescentium curam,sed coniungi tutorem alterum[a] aut curatorem[b]: hoc quod in plurimis legum casibus[c] inuenimus: vt custodiat ille ne fiat aduersus adolescentem aut eius substantiam ab eo qui eum habet obligatũ,in medio vlla malignitas: sed hoc ipsum obseruet[d] eiusq; iusiurandũ,iurãs in ordinatione[e] quia hæc custodiet etiã eã quæ ex proditione ad curatorem[f] pœna est reformidans. ¶ Vt autẽ nõ demus recusatiõnem oĩbus hominibus tutelę vel curæ,si dicant quia obligatas habent res adolescẽtiũ[g],aut apertè obligati sunt: sancimus,si quis dixerit obligatum se habere minorẽ aut eius res,aut etiã minoris parentes[h],mox ostendere[i] hoc ipsum recusationis tempore apud cũ qui dedit curatorem, & absolui: aut si incertum[k] est hoc [d] prębeat ad sancta eloquia iusiurandũ: quia ex veritate obligatũ eũ se habere crędens [l] recusat: & si hoc factũ fuerit tutelã non contingere neq; curã,sed eũ ab ea re procul expellimus ne ex hoc ipso hostem[m] & nõ curatorẽ adolescẽtulo prębeam⁹. ¶ Si verò tacuerit in initio hoc, & factus fuerit curator: sciat omni actione aduersus minorẽ,si vera fuerit,se casurum[n] propter hoc q̃ ex studio aduersus hãc nostrã legẽ fir metur[o]. Sed si quis aperte obligatus existens tacuerit,sciat etiã iste quia sustinebit pœnã q̃ nõ possit redhibitiõibus[p] aut alijs solutioni b⁹ [q] debitis e miscere,tẽpore curationis forsan arte compositis[r]. ¶ Quòd si qs (sicut dictũ est) fact⁹ curator[s] deinde minoris res fuerit p̃scrutatus[t] & cessiones in semetipso aut per donationẽ,aut p̃ vẽditionẽ: aut alio quolibet egerit modo: sciat oĩno infirmũ esse q̃d ab eo fuerit factũ,& neq; per se neq; per interpositã p̃sonã tale [v] aliq̃d agi: sed vndiq; inualida hæc talia fieri,tãquã si neq; ab initio facta fue

Ex hoc §.est extracta aut.q̃ est super.l. creditoribus.in tit. q da.tuto. vł cu.pos. C.&incipit minoris.

Tutor obligatus ad rationem.

r ¶ Propriarũ.]qđ facile fieret:vt arg.ff.de carbo.edic.l.sed & si.in f.
x ¶ Et eius.]scilicet pupilli.
y ¶ Gerẽs obligatũ.]loquit ergo hic.§.in re magni debiti:sec⁹ in modico debito credo.ar.ff.de transl.l.cũ hi.§.mod⁹.& erit modicũ velut dicit.ff.de dolo.l.si oleũ.vel arbitrio iudicis put dicit.ẽ.de ap.l.decẽ librarũ auri & in alio debito quã tutelę:nã impossibile est quin tutor geres obligetur saltẽ ad rationẽ reddendam.Accur.
z ¶ Iam solũ.]remanet ergo tutor licet deueniat in eũ casum à quo incipere nõ põt:vt ar.in.l.de lega.§.econtrario.arg.contra.ff.ad le.aqui.l.qui in eum.
a ¶ Alterũ.]si impubes est.
b ¶ Curatorem.]si pubes est.
c ¶ Casibus.]q̃ habenti tutorẽ curator datur:vt si legitim⁹ tutor vel testamẽtari⁹ vel datus⁹ nõ sit idone⁹.vt inst.de cura.§. interdũ.&.C.in q.cautu.vel cur.per totũ.Acc.
d ¶ Obseruet.]si curator adiũctus q̃ nõ sit malignitas:& hoc etiam iurabit curator iste:vt subijcit.ẽ.eo.§.fina.
e ¶ In ordinatione.]i. eũ ordinatur curator.
f ¶ Ad curatorẽ.]vel tutorẽ subaudi:& ex pœna amissionis debiti si creditor est:vel q̃ solutio oneiterim fctã nõ iuuet: sicut & qñ in initio hoc tacet:vt.j.eo.§.si verò tacuerit.Vel dic q̃ dicit de pœna dupli quę exigit p actionẽ de rationibus distrahẽdis.vt.ff.de tute. & ra.dist.l.ij.§.fi.
g ¶ Adolescẽtiũ.]aliàs minorũ.aĺs adolescẽtiũ.
h ¶ Parẽtes.]&p cõsequẽs ipsos minores:qa si filij,ergo hęredes:vt in ſtitu.de hęr.quali.& dif. §.sui.& si hęrdes sunt: ergo obligati in onere hęreditario:vt.C.si cert. pet.l.j.Accur.
i ¶ Ostendere.]i.probare per testes.
k ¶ Incertũ].i.si hoc neqt testibus cõprobare.
l ¶ Credẽs.]sec⁹ in sacramẽto testis vt.C.de testi. l.testiũ.&.ẽ.de hęredi.& fal.§.si verò absunt. Item sec⁹ qñ est in sacramento de re:vt.ff.re.amo.l.marcell⁹.sed in sacramẽto calũnię idẽ:vt.C.de iura.

s ¶ Necubi]nec alicubi.
t ¶ Ei.]scilicet pupillo.
v ¶ Tale aliquid.puta recipe cessionẽ.
x ¶ Perscrutat⁹.]i.q̃uisierit.v
y ¶ Factus curator].vel tutor.vt.ẽ.probaui.§.j.
z ¶ Eiusdem.]sc.pupilli.

Solutiõe q̃q; non tollit obligatio.

Facta

7 osi:: quia ea dẽ est rõ phibitionis:ergo idẽ ins:vt.ff.de ver.obli.l.à titio.in fi.j.rñ.& dicẽ.j.§.pxi.sed & si qs.ibi,sed cõiũgi &c.& colligitur.j.vt sine phibitiõe ma.de.&c.in prin.col.vij.& in nouellis hoc eq.ti.dic ergo curationem in hoc ti.largè accipi etiã p tutela.Itẽ sc̃dm hoc nũquid ĩ quolibet tutore? Quidã dicũt q̃ sic:qa hîc gñaliter loquit.Alij q̃ nõ:& excipiũt testamẽtariũ:qa fides eius approbata videt à testatore:vt instit.de satis.tu.§.j.&.C.de epi.au.l.d̃ creatiõib⁹.&.ff.de cura.fu.l.si furioso.in fi. certè & eadẽ rõne datũ ex inquisitione,& ex certa sciẽtia debẽt approbare:cũ eius fides sit approbata:vt inst.de satisd.tuto.& cura.§.ij.& sic in solis legitimis & datus sine inquisitione haberet locũ hęc aut. Defendas ergo primã.nec obst.d.aura:quia approbatus videtur quòd ad satisdationẽ eo tempore:nõ quòd ea quę in hac constitutione dicũtur:cũ nec tunc hęc constitutio fuerit cogitata. Item facile est sibi dicere q̃ sit creditor vel debitor:vt.j.eo.§.vt autẽ.excipio autem matrem & aviam:vt.j.vt sine prohi.ma.cre.& de.in prin.colla.vij.qđ est pro nobis: quia sic fuisset etia de testamentaria exceptum si hoc imperator voluisset.

7 ocalũ.l.j.in prin.Et sic no.q̃ hoc sacramẽtũ est quasi calũnię:sicut & qñ quis iurat q̃ credit se pbare falsum:vt.C.de fide instr.l.fi.in princ.& qñ vult inuenire pecuniã suam in alieno solo absconditam:vt.ff.ad exhi.l. thesaurus.

m ¶ Hostem.]quia cũ sit tutor vel curator,quasi dominus pupilli est: vt.ẽ.eo.§.j.& graue esset ei,resistere:vel sub eo litigare:vt hîc,&.ff.de offi. prę fi.l.senatusconsulto.&.C.de iudi.l.apertissimi.Accur.
n ¶ Se casurum.]hoc hodie.olim autẽ & creditor & debitor tutor esse poterat:vt.C. qui da.tu.vel cura.l.creditorẽ.sed per hanc illa & similes corriguntur.si tamen etiã olim erat de magno controuersia,poterat se excusare:vt instit.de excusa.tu.§.item propter litem.
o ¶ Firmetur.]id est firmatus est in curia.
p ¶ Redhibitiõibus.]f.specierũ,cùm in specie sit obligatus.
q ¶ Solutiõibus.]non ergo tollitur oĩs obligatio solutiõe: licet hoc dicat:vt inst.q.mo.tol.ob.in prin.sed hoc spãle,& aliâs:vt.ẽ.de triẽ.& le. §.studiũ verò.coll.iij.
r ¶ Cõpositis.]i.solutionibus.
s ¶ Perscrutat⁹.]i.q̃uisierit.v ¶ Tale aliquid.puta recipe cessionẽ.

a ¶ Facta fuerint.]quia ea quę cõtra hanc vel aliã legẽ facta sunt pro infectis habenda sunt: vt habetur.C.de legib.& senatusco.l.non dubium. &.C.de sacrosan.eccle.l.iubemus.§.sane. &.s. consti.quę ex adscripti.& libera.in.§.fi.& hoc iure isto.olim autem hęc cessio valebat: vt.ff.de re. eo.qui sub.l.non fit.quę est contra.sed corrigitur hic.Accur.

b ¶ Incíderit.]vt accipiat cessiones contra pupillum.

c ¶ Vtilítatẽ.]sibi parã rodã.& ironicè loquit hic sedmAl.sicut & aliâs: vt C.de inof.testa.l.fratres. &.ff.de dam.infe.l.ex dãni.§.j.ibi,quodbeneficio eius.Accur.

d ¶ Gerere.]i.recipere cessionem factam.

e ¶ Considerans.]sprius sic & aliâs prędordinatur 20fraus: vt.ff.de mino.l.iij. §.scio.&.C.de agri.& cẽsi.l.quemadmodũ.li.xj.

f ¶ Abscõdat.]rẽ i.instrumentũ cessionis.

g ¶ Latere.]i.apochas.

h ¶ Valere cessãm.]ergo amittit actio licet fuerit cessa nõ potẽtiori & verẽ & indubitatè sedm 30Azo.Sed certè mo ratione officij maior est ad ipsum pupillũ.vt.s.eo.§. j.& officialis dicitur: vt C.de fer.l.ij.ibi,vt officio &c,&.C.qumu.tu.of fi.in ipsa rubrica.& ideo non debet ei aliquid licere ex ipso officio quod administrat assumere: vt 40.C.de cõtrah.empt.l.nõ licet.&.C.de cõtractibus iu.l.j.in fin.Et sic not.q cessio nõ tenet: quia ĩ potentiorẽ est facta & etiã cedẽs non agit: vt.C.ne li.pot.l.j.&.C. manda.l. fi.& facit.C.de ijs q po. no.l.j.in prin.& intu.de vsufr.§.itẽ finitur.Sedan sorepeteret si solueret q alterius curatoris delicto sit liberatus? fortè nõ: vt argu.ff.de condit.ind.l.si penè.&.l.q exceptionẽ.

Cessio potẽtiorẽ facta non tenet.

i ¶ Ab eis.]i.debitis.

k ¶ Quęsita.]sdebitori minoris.

l ¶ Facília.] Facilitas em venię incentiuũ trio obuit delinquẽdi: vt dicit canon:& cõtra pœna imposita minuit maiestia: cùm vnius, pœna sit multorũ metus: vt.ff.ad l.aquil. ita vulneratus. in medio.l.&.C.ad.l.iul. repe.l.j.Accur.

m ¶ Faciet.]i curator.

n ¶ Et per mediũ.]i. 70 hũc cedentem.

o ¶ Recipiet.]antiqu⁹ curator.

p ¶ Et hę c.]i.quę dicta sunt a princi.vsque huc.

q ¶ Curatione.]& in omni tutela: vt.s.eo.§.j. norari.Accur.

r ¶ Adinuenerit.]qđ prędcogitare non possum : vt s.titu.proxi.§.si quis verò non habens.& 80in prin.c.constitutionis illius.Accur.

s ¶ Difficulter.]nã qui se ingerũt, suspecti videntur: vt.ff.ad legẽ corn. de fal.l.vxori.§.j.&.ff.de procu.l.quę omnia.& hîc subijcit.

t ¶ Appetibilis.]i.tutela vel cura.

v ¶ Difficilem.]i.laboriosam.& repete quoniam.

x ¶ Fœneratorũ.]neutri generis.

y ¶ Necessitatem.]Quid ergo si fecit: nũquid lucrũ erit suũ? ar.q nõ. ff.de neg.gest.l.si negotia.ar.cõtra.ff.de reg.iu.l.sedm naturã,aliâs.l.qui.

z ¶ Fœnerare.]hoc locum habet vbi immobilia habet ex quibus sufficientem reditum habet: alioquin cõtra: vt j.eo.§.q si.qui est contra.

a ¶ Sed caute.]quid enim sit cautè deponere, inferior titu.innuit.§.si quis igitur vult &c.

b ¶ Eius.]Si pecunię: aliâs est eis in litera.& tunc dicas eis.s.pupillis.& sic planum est.

fœnerare[z]: sed caute[a] reponere & reseruare: quoniã melio⁹ est eis[b] in antiquis tutamẽ[c] manere, quãvsurarũ appetitione etiã antiqua[d] pecunia cadere, & periclitari quidem curatorẽ si non mutuauerit[e]: rursus autẽ si mutuauerit periculum sustinere facto forsan in debitis detrimento. Si verò ipse spõtè mutuare voluerit sub obligatione fortẽ pignorũ, aut sub alijs quæ putãtur, indubitatę cautelis: tũc habeat quidẽ duorũ mẽsium per singulos annos inducias[f], hoc quod leges laxamentũ vocãt: sciat aũt mutui periculũ[g] oĩno ad se vẽturũ. ¶ Si verò habeat reditus sufficiẽtes is cuius cura administratur, eos expendat. Si verò plus sint quã sufficiat: qđ plus est, reponat[h]. Quod si mobilis, forte eius cuius cura administratur substãtia est: tũc illud solùm mutuare curator cogatur quãtũ ad dispẽsationẽ[i] sufficiet[k] adolescenti, eiusq; reb⁹: qđ verò plus est, cautè recõdatur. Licebit aũt ei cũ omni subtilitate perscrutari si aliquos forsan inuenire caute potuerit reddit⁹[l], & comparare minori ex abũdãtibus pecunijs modicis functiõibus publicis obligatos: vẽditorẽ verò habentes idoneũ, & opulẽtos reditus existentes. damus em ei licẽtiã[m] & hoc agere: sciẽti quia si quid horũ neglexerit, hmõi emptionis ipsum respiciet[n] periculũ.

¶ *Si pupilli quãtitas sit modica adeo quòd ex reditibus pecuniæ ipsius pupilli pasci nõ possit, debet tutor vel curator illud facere quod in suis faceret nã de hoc faciẽdo præstat iuramentum. Angelus.*

¶ Si verò tm solũmodo sit minoris aurũ, cuius vsurę vixeũ & qui eius⁰ sunt[p] pascere, & aliquã aliam ei prębere vitę dispensationẽ sufficiãt: tunc necessitatis[p] ratio nos etiam ad hoc vocat, vt curatores[q] respicientes ad eũ, ita faciãt gubernationẽ tãquã in suis reb⁹[r]. Etem volumus[s] dũ celebratur decretũ[t] qđ tradit[v] curã ei qui ad eam accedit[x] etiam iusiurandum[y] eum dicere sacrosancta Dei euangelia tan-

c ¶ Tutamen.]id est securitatem.

d ¶ Antiqua.]non minor est virtus quã quęrere parta tueri. Accursius.

e ¶ Mutuauerit.]qđ ergo si aliâs negotietur & ob hoc periculum accidat? Respond.:pectare ad eum periculum: hoc tamen credo si pater pupilli consueuit negotiari: nõ aliâs. argumen. ff. de vsur.l.qui semisses.§. final.&.ff.de pignor.act. l.vel vniuersorum. aliâs non: vt.ff.de neg.gest.l.si negotia.

f ¶ Inducias.] ad collocandum vt nõ teneatur reddere rationẽ de illis duobus mensibus. ff. de 30 administr.tutorum.l.tutor qui repertorium.§. vsurę. Et sic no. quod imputatur ei qui se posuit in necessitate: vt.ff. qui satisdar.cogant.l.si fideiussor.§.pe.& de ferijs.l.j. §.sed si prętor.

Imputat ei q̃ le angustat.

g ¶ Periculum.]id est casum etiam fortuitũ: quia 40 culpa pręcessit: vt.ff cõmo.l.in rebus.circa prin. aliâs non tenetur nisi de culpa: vt. C.arbit.tute.l. ij.&.C.de admin.tuto.l. debitoribus.

h ¶ Reponat.]vt.C.de admini.tut.l.tutores vel curatores.& hoc si essmagna quantitas deponen50 da vbi sint tutores suspecti: vt.ff.de admi.tuto.l. ita autem.in prin.

i ¶ Ad dispensationem.]aliâs ad dispositionem. Accur.

k ¶ Sufficiet.]i.tantùm dabit mutuò cuius vsura sufficiet adulto ad expẽsas suę familię.

l ¶ Reditus.]id ẽ fundos reditus afferentes: vt ff.de admi.tuto.l.ita aũt vel pone propriè.nam& reditus vt predia censentur immobilia: vt.s.de non alie.§.à leone.

Reditus inter īmobilia numerantur.

m ¶ Licentiam.]hoc fortè importat necessitatẽ.

n ¶ Respiciet.]quia oĩ 70 dandum qđ extali comparatione continget ipsis minoribus resarciet.

o ¶ Et qui eius.]i.familię. Accursius.

p ¶ Necessitatis.]& sic necessitas nõ habet legẽ, sic.ff.de offic.õc.l.j.& dic vt ibi. Accur.

q ¶ Curatores.]idẽ ẽt in tutoribꝰ secundùm lo.nã sic ponit in nouel.

80 r ¶ Rebus.]i.vt totam pecuniam minoris teneantur fœnerare. Accur.

s ¶ Volumus.]melius dixisset nolumus.

t ¶ Decretum.]i.iudicis: vt. C.arbi.tute.l.fina.§.penult.

v ¶ Tradit.]licilicet decrètum.

x ¶ Accedit.]licilicet tutori.

y ¶ Iusiurandum.]hoc generale est in omni curatore: vt hîc,&.s.eod. §.& hęc.olim autem solus curator furiosi iurabat: vt. C.de cura.furio.l. fina.§.finautem.

Vt tey ni clẽ ęsiuj deparatio § eum q̃ Reditꝰ re §b. sęn et q̃ vbi hẽo

a ¶ Aget.] & tunc satisdabit rem pupilli saluā fore: nisi sit testamētarius vel cū inquisitiōe dat⁹: & à prēside vel prētore: aliud si à defensore ciuitatis: vt inst. de satisd. tu. circa prin. & de atti. tu. §. pe. ante aūt administrare nō pōt quicquā: vt. C. de tu. vel cu. qui satisd. non. l. j. & iij. & vltim. sed si contra debitorē minoris ageret nec caueret de rato: nec iudicatū solui, nisi dubiūest an si tutor vel an desierit: vt C. de admi. tu. l. vlti. §. defensionē. & l. tut. debita. 10 & ff. de admi. tu. l. vulgo.

b ¶ Quod tamen.] sc. iusiurandum.

c ¶ Eum.] sc. curatorem.

d ¶ Ordine.] nā facient inuentariū: vt. C. de admi. tuto. l. tutores.

e ¶ Sed cautiorē.] sc. rē pupilli saluam fore, nisi testamentarius vel cū inquisitione datus: vt inst. de satisd. tu. in princ.

f ¶ Eas.] sc. res.

† Cōcor. elemen. ij. de re iud. vbi p. do. cardina.

g DE INSTRVMENTORVM CAV. &c.

¶ *Strictè accipitur hoc ti. instrumentū pro chartis: aliàs largè, ut. ff. e. l. j. aliàs p instrumēto fundi. ut. ff. de fun. inst. l. quæsitū. j. fī.*

30 h ¶ Cautela.] cautela in faciendo habetur: fides postquā est factum & dupliciter dicit de fide. Primó quibus instrumētis debeatur fides priuatis & publicis: & hoc. j. eo. vsq; ad. §. si verò moriantur. Scdò qualiter fiat vt habeat fides quādo erat 40 ī dubiū reuocatū: qđ fit per comparationē: vt. j. e. § si ỹò moriātur. & §. seq. vsq; ad. §. oportet. Acc.

i ¶ De deposito.] id est qualiter fiat cautè instrumentū priuatū super contractu depositi & mutui & alijs cōtractib⁹: & hęc expediūtur. j. eo. §. si 50 quis. & §. sed & siquis. & §. si tamē. & hęc đ prima parte rubr. ſ. de cautela. & qā subijcit priuatę quidem scriptis: cautè transit ad primum dictū secūcundi capituli. ſ. de fide hoc est quibus instrumentis habeatur fides[a]: & de hoc vsq; ad illum 60 §. si verò moriantur.

† Alīs & de ex nō scripto cōtractibus.

a Vide qđ no. in. c. j. & ff. extra eo.

k ¶ Confectis.] hoc expeditur. j. eod. §. sed & si instrumenta.

gentem, quia per omnem pergens viam, vtilitatē adolescētis aget[a]. quod tamen[b] non excipiet eum[c] à ratiocinijs, neq; à legis ordine[d]: sed cautiorē[e] facietad rerum gubernationem, timentē semper circa eas[f] propter iusiurādi memoriam factam. Hęc lex à nobis p cautela sit posita horum qui curatoribꝰ indigent. Si quid verò & aliud adinuenerimus, neq; hac lege complecti pigebit: vt per omnia[†] patres eorū qui sibi auxiliari nequeunt, existamus. Tua igitur eminentia quę visa sunt nobis, edictis per prouincias quibus præes, vtens omnibus faciat manifesta: vt nullum lateāt quę à nobis piè & pro subiectorum prouidentia sancita sunt.

TITVLVS III.

De instrumentorū[g] cautela[h] & fide: & primum de depositō[i] & mutuo, & aliis documētis priuate quidē scriptis, habētibus aūt testes: & de nō habētibus testes: & de instrumentis publice confectis[k], & de collationibꝰ[l] manus proprię scripturę, & de expositis[m] instrumētis ab illiteratis aut paucas literas sciētibus: & de[†] nō scriptis[n] cōtractibꝰ: & de cōtractibꝰ[o] vsque ad vnā librā auri: & de cōtractibꝰ[p] qui in agris fiūt: & vt in documētis & cōtractibꝰ futuris locū habeat lex.

l ¶ Et de collationibus.] sc. qualiter probetur fides instrumēti: hoc expeditur. j. eo. §. si verò moriantur. & sic respicit secundū capitulū. sequentia autem omnia vtrumq; respiciunt.

m ¶ Et de expositis.] i. de contractibus celebratis in scriptis ab illiteratis: quod expeditur. j. eo. §. oportet.

n ¶ Et de non scriptis.] hoc expeditur. j. eo. §. & hæc diximus.

70 o ¶ Et de contractibus.] hoc expeditur. j. e. §. vt autem.

p ¶ De contractibus.] hoc expeditur. j. eod. §. hęc autē omnia.

q NOuimus nostras leges. quę sunt vt. C. eo. l. cōparatiōes &. ī. de ijs qui ingre. ad ap. §. illud. Prima cauetur tantùm ex publico vel forensi fieri cōparationē nō ex priuata. nisi habeat subscriptionē triū testiū. Scdadicit etiā ex priuata fieri si vis ea vti. nec mirū si imperator nouit vt dicit: quia oia sunt in pectore suo: vt. C. de test. l. omniū. Itē est pater legū: vt. ī. de inces. nup. §. dubitatū. Itē ipse est anima legū: vt. ī. de consu. in fi. coll. iiij.

80 r ¶ Ex collatione.] i. cōparatione: ideo quia duę scripturę cōferunt vt sciatur an sint similes vel non: vt. j. eo. §. si verò nullus horum.

s ¶ Et quia.] repetę, & nouimus quia &c.

t ¶ Adulterantur.] nota quē adulterari documētū: sic & legem quis adulteratur: vt. j. quib. mo. na. effi. sui. §. si verò ab initio, colla. vij.

v ¶ Prohibuerūt.] sc. fieri adulterationes: vel dic cōparationes. sed has cōstōnes nō habemus: imo habemus eā quę permittit: vt in crimine falsi etiā ante tēpora Iustiniani: vt. C. de fal. l. vbi. & not. q tempore istorum imperatorū oī collationi credebat. hodie ỹò vna semiplena colligit fides vt. j. eo. §. si verò moriantur. qñq; etiā non creditur vt si ex vna parte est instrumentū priuatū, & testes ex alia sola collatio dissimilis: vt. j. eo. §. si verò tale aliquid.

x ¶ Credentes.] i. presumentes ex eo q prius falsum fecerunt: vt argu. ff. de re mili. l. nō omnes. §. à barbaris. & de accu. l. si cui. §. ijsdem.

I dem Imp. Ioāni glorioſiſſ. Orientaliū prętoriorū prefecto, iterum exconsule & patricio.

NOuimꝰ nostras leges[q] quę volunt ex collatione[r] literarū fidę dari documētis & qa[s] quidā imperatorū super excrescente iam malitia eorū qui adulterātur[t], documēta hęc talia prohibuerunt[v]: illud studiū falsatoribus esse credētes[x], vt ad imitationē literarū[y] semetipsos maximè exercerēt, eò q nihil est aliud falsitas nisi veritatis imitatio[z]. Qm igitur[a] in histeporibꝰ innumeras[b] inuenim⁹ falsitates[c] in iudicijs multis: quorū[d] fuimus auditores, & quoddā inopinabile ex Armenia nobis exortū est. Oblatonāq;[e] cōmutatiōis[f] documēto, & literis dissimilibꝰ iudicatis qm postea[g] inuēti sunt ijq de documēto testati sūt, subscriptionē subdētes[h], & eā recognoscētes: fidē suscepit documentū: & quoddā hinc inopinabile[i] occurrit eò q literæ qdē sine fide visę sunt[k] licet examinata rīsa ỹ orū[l] testiūcū veritate[m] eō cordauerūt: & hoc[n] p fidē testiū q̄ videt quoddā mō esse cauta. videmus tñ[o] naturā[p] eius crebro[q] egentē rei examinatione: qñ[r] literarū[s] dissimilitudinē sępe qdem tempus[t] facit. non enim ita quis scribit iuuenis & robustus, ac senex & fortè & tremens. sępe autē & lāguor hoc facit. & quidem hoc dicimus qñ[v] calami[x] & atramēti immutatio similitudinis spōia aufert puritatē, & nec inuenimus[y] de reliquo dicere quāta natura generans

a Falsitas ỹitatis est imitatio. Cōcor. c. & si christus. cum glos. super ỹbo, cōfirmatio. extra đ iure iurā. vbi hęc ỹba recitātur.

b ¶ Innumeras.] i. sine numero. nā tot erāt q difficile erat enumerare.

c ¶ Falsitates.] quas nō 30 enumerat.

d ¶ Quorū.] sc. iudiciorum.

e ¶ Oblato nāq;.] dic q vtebat qdā charta priuata scripta à te & cōtra te quā tu abnegas: & adducis aliā quā cōstat tesciſſe q̄ est prsus dissimilis primę. vñ apparuit ex cō 40 paratiōe te nō scripsisse primā: sed testes q̄ subscripserūt prīę iurauerūt te scripsisse primā cū aliavice in dubiū reuocarēt & sic apparuit te scripsisse vtrāq;: & hęc scda q̄ erat dissimilis primę, erat de quadā cōmutatione. i. p mutatiōe. vel dic cōmutatiōe ideo dici, quia licet idē scripserit, tñ cōmutatio est in literis[b]. Dic ergo oblato documento ſ. ad cōparationē: vbi[c] alteri instrumēto derogatur ideo aūt in priuato pono: quia vsq; ad. §. sed & si instrumēta. tractaſ de priuatis tm̄: vt patet exte 60 onore rubricę: licet qdā nō intelligētes faciāt loq̄ in publico istū casum.

b In vno & eodē instrumēto pōtre periri diuersitas literarū. Bart. & Ange.

c Et bene Bar. & Ange.

d Et male sēdm Ange.

f ¶ Cōmutationis.] id est permutationis.

g ¶ Postea.] sec⁹ si prius fuissent inuēti, quia nō fuisset facta cōparatio vt. j. eo. §. si verò moriantur. sed certè illud loquitur in publica: hoc autē loquitur in priuata.

h ¶ Subdentes.] aliās habentes.

i ¶ Inopinabile.] repetit inopinabile vt assignet cām inopinabilitatis.

70 k ¶ Visę sunt.] scilicet prius.

l ¶ Verorū testiū.] i. q scripserūt, vt dixi. & alīs verorū, & aliās eorū.

m ¶ Cū veritate.] sed quomodo scitur q hęc est veritas? Rñ. quia fides testium est cauta vt subijcit ī. eo. §. si verò tale.

n ¶ Et hoc.] i. iō pono p cōstāti q verè cōcordauerūt &c. Sed alij dicūt & hoc. ſ. factū est q documētū primū suscepit fidē: qđ satis in idē recidit.

o ¶ Videmus tamē.] licet derogetur per dissimilitudinem, tamen quādoq; non debent derogare.

p ¶ Naturā eius.] sc comparationis huius.

q ¶ Crebro.] i. multoties.

r ¶ Quando.] pro quia.

80 s ¶ Literarum.] scilicet verarum.

t ¶ Tempus.] i. ętas quę per tpa designat. sic ponitur. ī. de mo. §. ordinationē. ibi, neq; eñ exonerandū est &c. & hoc subijcit hic, nō eñ &c. vel dic propriè poni, quia non ita in hyeme & ęstate quis scribit.

v ¶ Quando.] pro quia.

x ¶ Calami.] id est pennę.

y ¶ Nec inuenimus.] q. d. nō poterimus dicere cās oēs ex quibus gignit dissimilitudo: cùm quotidie nouę nascantur. vt hic. & C. de vete. iure enucle.

enu.l.ij.§.sed quia.& caue quia non soluit hîc hanc quęstionem,sed.j. eod.§.si verò tale.

a ¶De cęlo.] imo populus Romanus de terra:vt insti.de iure natu.§.sed qđ prin.quę est contra.sed Deꝰ cõstituit permittẽdo:& populus Dei dispositione.Vel dic Deus cõstituit tauthoritate,populus ministerio.

b ¶Imponat.]ſ.Deꝰ per nos:vt hîc subijcit.nã cor regis in manu Dei.vt.C. de sum.tri iter claras.

1oc ¶Bona.]ſ.iuris quę stionibus bonas Deꝰ det solutiones.per eos. ſ.principes:vt hîc,&.C.de prę scrip.long.tempo.l.fina.

d ¶Aptet.]ſ.quęstionibus & negotijs.

e ¶Propterea.] istud ꝓpterea referť ad ꝓximũ ꝙa igiť &c.& ad id ꝙẽ.ſ.

2oe.circa prin.qm̃ igiť &c.

f ¶Dare in cõmune.] ſ.hanc sanctionem:vt.j.e. §.fina.

g ¶Horũ.]ſ.depositorũ & qđ dicit prospicere.i. prospectum,& prouidẽ tiam habere.

h ¶Accipientis scripturę.]hîc iunge quod 3oest.j.sed is &c.& hoc qđ est medium,est quędam interpositio.

i ¶Professus est.]i.cõfessus.

k ¶Sine termino.]i.sine decisione.Al.sed hoc quõ,cũ debeat iudex ꝓnũciare de re de qua cognouit:vt ff.de iudi.l.de

4oqua re?Rñ.quidã ꝙ terminũ accepit ꝙ alias probationes.i.testes per instrumẽta:& sic actor obtinuit:nõ tñ ꝙ scripturam & hoc innuere videtur hęc litera:sed nõ estverũ quia donec sunt alię probationes.non recurritur ad cõparationẽ:vt.j.e.§.

5osiverò nullus.tu dic qđ accepit terminũ qa reus fuit absolutus actore nõ probante:vt.C.de eden. l.qui accusare.non autẽ recipit terminum secũdũ actoris intentionẽ:hoc est per scripturã,vt hic dicitur.

l ¶Depositũ dat.]Impropriè ponit dare,cũ rei depositę possessionẽ & proprietatẽ retineamus,vt.ff.depositi.l.licet.§.j.ꝓpriè tunc qñ dominiũ trãsit:vt ist.de ac.§.sic itaq;.Itẽ no.ꝙ hîc cõsulit lex.sic.ff.de inof.te.

6ol.j.&.l.fi.& đ ꝑt.ſti.l.fi.nec em̃ quiscogit sic deponere,vt.j.e.§.si tñ ꝙ quam.

m ¶Non minus tribus.]caue tibi:quia loquit in priuata scriptura depositarij qua cõfitet apud ie depositũ esse vt patet ex ordine rubricę. ĩ.e.Itẽ exiguntur tres quantũ ad hoc vt possit fieri cõparatio ad probandã vel improbandã scripturã depositarij.duo tamẽ soli probãt scripturã ipsam:vt no.C.eo.l.cõparationes.Itẽ nõ exiguntur ad substantiam contractus.id est ꝙ interfuerint depositioni:sed ad comparationem:vt dixi. sed in publicis scripturis exiguntur testes ad substantiã contractus,vt.ĩ. eo.§.sed si instrumenta.& hoc ideo:quia ibi fit comparatio etiam mor-

7otuis testibus,vt ibidem dicitur,hic nõsic:vt hoc.§.&.seq.§.Itẽ habet hoc locum cùm agitur vt sit in scriptis:nõ aliâs:vt j.eod.§.& hęc dicimus. Item hoc locum habet cum contractus excedit libram auri scilicet vt tres exigantur testes in probatione:etiam si sine scriptis contrahatur à peritis literarum.nam & vbi imperitus contrahit in scriptis,quinque adhibentur:& tabellio est necessarius:& subscriptio:vt j.eod.§.oportet.

n ¶Examinatione].i.comparatione.

o ¶Pendamus.]i.demus fidem.Accur.

p ¶Testium.]quia securius iudicamus.

q ¶Suscipimus.]i.testificationes.

8or ¶Pręsentes.]quando scripsit.

s ¶Quia.]repete,vel exprimat quia his prędentibus cõfessus fuit se recepisse:v t in nouellis eo.titu.&3.proxi.§.&.§.si tamen.

t ¶Et hunc nouerunt.] Nota ꝙ testes debent cognoscere contrahentes:vt j.eo.§.oportet.&.ĩ.de hęred i.& fal.§.si verò absunt.&.C.de testi. l.testium.

v ¶Fidem.]ſ.probamus.

x ¶Neq; enim.]hîc rñdet tacitę obiectioni.Et dicunt quidã ꝙ per hũc §.corrigiť qđ est.C.qui po.in pig.l.pe.vbi dicit duos sufficere ad probationẽ priuatę scripturę si personalis actio moueatur.si verò hypotheca ria,tres necessarij sunt.& qđ hic dicit,nec em̃ &c.exponũt.i.nõ fuit hęc causa vt hanc.l.faceremus,licet hic abbreuientur:sed fuit causa vt cautè fierent:sed melius est pauca agere cautè quã multis interesse periculosè

stium ꝓ solatiũ.Etem̃ tales testificationes suscipimus q,quas prędentes r testes dicãt:quia s nis prędentibus subscripsit † qui documentũ fecit,& hunc nouerũt t.Nã si inuenerimus & tales quosdã testes nõ minus quãtres dignos fide existẽtes,neq; talem interdicimus fidẽ v, neq; enim x vt abbreuiemus probationes ponimus leges,sed vt esse eas & cautè faciam y.¶Sed & siquis aut mutui instrumentum z aut alterius a cuiusplam b faciat:& nolue y rit hoc in publico confiteri,qđ & in deposito definiuimus, non ex ipso videatur credibile c quod scribitur super mutuo documentum, nisi etiam testium habeat prędentiam fide dignorũ nõ minus triũ:vt siue veniẽt,& ꝓ prijs † subscriptionibus attestẽtur d:siue alij quidam testificentur e quia prędentibus eis confectũ est documentũ:fidẽ causa f ex vtroq; ꝑcipiat etiã literarum examinatiõe penitus non repulsa, sed sola non sufficiente,augmẽto aũt testiũ confirmanda.¶Si verò tale aliquid cõtigerit,qualein Armenia factum est g vt aliud quidẽ faciat collatio h literarũ,aliud verò testimonia:tunc nos quidem existimauimus ea quæ † viua dicunt voce & cum iureiurando i,hæc digniora fide quã scripturã ipsam

† Ille tex. est singul. secundùm Bal.l.l.imperatores. C.eo.& secundũ Alex.inaut. & si cõtra ctus.in ad di.ad Bar. & sedm Ange.hîc.

† Pendeamus.

† Concor. c.ij.cũ gl. super verbo, apparẽat.extra de fide instrument.

† Hęc verba recitantur in gl. j.post medium ibi, nec scripta ręt abellio nisi.c.post cessionem extra de ꝓbatio.

† Cõcor. c.tertio loco.cũ glo. super verbo testiũ. vbi prędferuntur testes instrumento. extra de ꝓb. &vide gl. ij. in.c.in nostra post med.extra de test. ibi si verò testes &c.

Testes debent cõtrahẽtes nosse,

causa puta emptionis vel conduc.se debere v t subijcit:vt patet ex rub. & in nouel.eo.titu.& hoc idem dixit in depositº:vt.ĩ.proxi.§.& hęc omnia quę dixi ibi fere necessaria:vt hic dicas.

a ¶Alterius.]ſ.vt permutationis.

b ¶Cuiusplam.]ſ.contractus.

60c ¶Credibile.]vt fiat comparatio ex ea:vt in fine huius.§.

d ¶Atteſtentur.]ſi literati fuerint.

e ¶Testificentur.]qñ fuerunt illiterati:vt.j.e.§.oportet.& sic not.ꝙ sufficit alterũ istorũ,vel ꝙ subscripserint,vel ꝙ nõ,dũmodo iurent ꝙ eis ꝓsentibus est factũ.& sic est cõtra.C.eo.cõparationes.vbi dicit esse necessariũ semp testes subscripsisse.Sed quidã dicunt eã per hanc corrigi.Vel dici põt ꝙ hic loquit qñ improbať priuata scriptura:ibi qñ improbatio fit ex priuata scriptura.vnde maior exigitur solennitas ibi quàm hic.

f ¶Causa.]cãm vocat rationem quare debetur,vt ex causa mutui vel

7oemptionis vel simili quę accipiet fidem id est apparebit vera,vt sic possit debitor conueniri duobus interuenientibus:scilicet testibus trib⁹:& examinatione.i.cõparatione subsequẽte vt subijcit:quo facto in mutuo post biennũ prędiudicat:vt.C.de nõ nu.pe.l.in contractibus.in princi.in soluto post.xxx.dies:vt.C.eo.l.in contractibus.§.super.in dote secũdm statuta tẽpora:vt.j. de tẽp.non solu.pe.super do.§.j.coll.vij.in alijs statim sibi prędiudicat:vt.C.de non nu.pecu.l.generaliter.&.ff.de prob.l.cùm de indebito.§.fi.Item no.ex hoc.§.ꝙ.non fit comparatio ex priuata scriptura r.nisi testes supersint.secus in publica:vt.j.eod.§.si verò moriantur.Itẽ nota quod augmentum testium ideo fit,vt comparatio fieri possit,non vt ipsi probent contractum:qua tunc duo sufficerent:vt diximus.ĩ.eod.

80§.sed is.

g ¶Factum est.]vt narrauit.ĩ.eo.§.j.

h ¶Collatio literarũ.]inducta vt derogetur priuatis literis:testes enim inducebantur ad probãdũ priuatã scripturã:nam si essent publica,quid opus esset testibus?& ita à prin.titu.vsq; ad.§.sed & instrumenta.loquit de priuatis scripturis tm̃:vt patet ex tenore rubricę.

i ¶Cum iureiurãdo.]quod priusdebent facere testes:vt.C.de testi.l. iusiurã.Itẽ cautetibi:quia tam scriptura quę reprobatur,quàm ꝙæ ad

Voci viuęan plus quā mortuę credē dumsit.

reprobandū in ducitur, ambæ sunt priuatę. Itē no. q ex hoc colligunt quidam vt hodie semper plus credatur voci viuę quā mortuę. & sic corrigit secundū eos, C. eo. l. in exercēdis. Sed certè hîc loquitur qñ ex vna parte est instrumentū cui volebat derogari: & testes qui pro instrumēto testificabantur: ex alia verò parte sola collationis dissimilitudo. Vnde non sola vox viua: sed cū instrumēto iuncta vincit vocē mortuā, & etiā plus est: quia scriptura quę vin-
1 ocitur est priuata. Itē caue tibi quia hęc instrumenta non cōtradicunt sibi in sententia, sed diuersa sunt. nam primùm dicit te aliquid mihi debere: & dico ā te scriptū. & tu profers aliud in quo continetur de permutatiōe vel aliquo alio qđ cum
2 alio fecisti: qđ ego confiteor te fecisse, & si hoc secundū sit dissimile primò in literis, perinde videtur ac si nō sit verum quod cōtra te īduco, sed falsum. vnde meliusdiceret hęc litera plus voci viuę credi quā dissimili tudini quę inducit per
3 omortuā vocē. i. per scripturā. Ex prędictis patet q nō plus voci viuę quā mortuę sit credendū: sed
† Interuenerit. q qualiter duobus testibus & instrumēto. vt. C. eo. l. in exercēdis. sed quatuor testes vincerent instrumentū qui dicerent aliter rem pcessisse quā
4 oscriptū sit: vt. C. de proba. l. cū precibus. nō aūt tres quia tabellio vicem testis vnius obtinere videt scđm quosdā. vt. C. de testa. l. domiti⁹, & hoc directo: per obliquū aūt etiam duo vincunt. vt C. de contrahē. stip. l. pe. in fi. vel ibi loquitur in
5 opriuata scriptura quęvicitur: in casu tñ non recipitur probatio contra scripturā, quia iuris & de iure est pręsumptio: vt C. arbi. tu. l. fi. econtra scriptura vincit vocem viuam: quia in multis casibus res acta per scripturā valet & probatur, non per testes vt per has leges probatur: vt. C. si mi. se ma. di. l. si alterius C. de suffr. l. j. & de nō nu. pecu. l. gñaliter. & de testibus. l. testiū. & qui testa. face. pos. l. hac cōsultissima. & ff. de proba. l. cēsus. &. C. de iure emphy. l. j. &. C. de sacrosan. eccle. anthen. hoc ius porrectum. & j. de equa. dona. §. quia verò. collat. vij.

secūdùm se subsistere. Verūtamen sit hoc iudicātis prudentię simul atq; religiōis, vt veracibus[b] potius pro talibus credat. Et nos quidem secūdū hūc modum existimauimus oportere probari fidelia documēta. ¶ Si tñ quisquā aut depones aut mutuās aut aliter cōtrahēs contentus sit scriptura[c] sola eius cum quo contrahit: in ipso erit vt sciat: quia in illius fide totū ipse suspendit. & quidē quantum ex scriptura non sufficiens[d] videbitur fides, nisi scđm nostrā legē adijciat documēto credulitas[e] aut præsentia testiū[f] corā qbus cōtractus est factus, aut forsan nouissimum ei⁹ rei refugiū inuenerit[g], † dicimus autē qđ ex iureiurādo est. nā nō in firmamus qđ factū est: nā falsitates & imitationes metuentes, & nudis eis existentibus nō credentes[i], huiusmodi subtilitatem causæ addimus: non vt credentes priuemus fide sua circa amicos, sed vt quantū possibile est, & perfidiā & negationem[k] multis reconuincamus modis.

q *Notarius antequā in instrumēto sui nominis faciat mentionem, in subscriptione scribat nomina testium: & iudex aduertere debet similitudinem & dissimilitudinem literarum, & etiā signum tabellionis. Ange.*

¶ Sed & si instrumenta[l] publicè confecta sint: licet tabellionum habeant supplementum adijciatur[m] & eis antequā compleantur (sicut dictum est[n]) testium ex scripto p̄sentia. ¶ Oportet[o] autem iudicantes & si qua signa inuenerint adscripta chartis, etiam hæc requirere, & legere niti. Plurima nanque nouimus & ex illis apparuisse, & non facile fidem ex literarum aliarum[p] collatione recipere propter dudum dictas[q] à nobis causas.

q *Si testes publici instrumenti sunt mortui uel absentes, uel aliàs de facili haberi non possunt nec etiam tabellio, tunc ad comparationem ipsius uenitur præstito primo sacramento per petentem comparationem fieri: quod non malignitatis causa, nec aliqua arte ductus cōparationē petit. Ange.*

¶ Si verò moriantur omnes testes, aut forsam absint[r], aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptionibus inuenire[s], neque tabellio supersit qui cōpleuit: (siquidem publicè sit confectum) quatenus testimonium perhibeat pro se[t], aut non est in ciuitate[v]: sed ne cesse est omnino collationem literarum suppletiones eorū[x] qui subscripserint assumere[y]: tunc competens est properare quidē ad comparationes (neq; em̄ eas modis oībus

† Facit ad hūc. §. c. j. in gl. j. in prin. extra de fide in. vbi dicit qđ sit scriptura authen.

do priuatam scripturam quam induco, abnegat aduersarius aliàs sufficeret cum causa: vt. C. de non nume. pecu. l. generaliter.

l ¶ Instrumēta.] nunc facit transitum ad publica instrumenta: vt patet ex rubri.

m ¶ Adijciatur.] i. tabelliones scribāt nomina testium in fine instrumēti antequam cōpleant. i. subscribant ipsi & nomē suum apponant, secundū
1 Io. licet in antiquis īstru omentis in prin. apponāt qđ hîc reprobat. & hęc nōmina testium scđm diuersa sterrasdiuersimodè ponunt. nā alicubi dicit testes interfuerunt titius &c. alibi signa, manutalis &c. vt florētię. & put cui libet placet coaptare. hoc tñ seruet tabellio q̄ sem
2 per seruet eādē formāin subscriptione in vno instrumēto vt in alijs, vt cōparatio fieri possit cùm opus erit. vt. j. eo. §. si vò null⁹. Itē nūquid triū testiū exigit numer⁹? Rñ. nō: vt. ff. de testi. vbi & est rō: quia tabellio est denumero testium: vt. ff. de te
3 osta. l. domitius. Item nūquid sufficit eos debere esse prędentes, an rogati? Rñ. nō: vt. ff. de testi. l. ad fidē. nisi in casibus quatuor. vt in solutione: & ī solutionis cōfessione: & in testamēto, & in repudio: vt. C. de testi. l. testiū &. j. de testib. §. & licet. in
4 oprin. & in fi. &. ff. d rept. l. nullū. Alij dicūt q̄ in obligationibus cōtractis in scriptis exiguntur rogati, non aliàs: vt ex prędicto. §. & licet. Alij dicūt q̄ semper hodie debent rogari per dictum. §.

† Testes an debeāt esse rogati.

n ¶ Sicut dictum est.] i. de prędentia circa priouatam scripturam tantū vt. j. §. proxi. &. §. sed &si quis. &. §. sed is. Accur.

o ¶ Oportet] posset hic. §. intelligi in priuata scriptura: sed verius est vt in publica loquatur: vt sit coniuncta materia: & qđ dicit signa. i. dicere manu tabellionis: vt in nouellis. vel aliud simile signum: vt crucis: vt. j. de testibus. §. j. Vel dic quasdam notas quas faciunt quidam tabelliones quę tamen nihil significant, sed ad cōparationes faciunt: vt hîc, & quod dicit legere huiusmodi signa: dic id est colligere & notare. Vnde versus: Fur aurum, virgo flores, mare nauita, libros clericus: equiuocè singula
6 oquisq; legit. Et nota q̄ ineptè transit ad comparationem.

p ¶ Aliarū.] aliàs alienarum. s. per huiusmodi figuras.

q ¶ Dictas.] vt. s. eod. §. j. ibi, non enim ita.

r ¶ Absint.] ita q̄ non possunt inueniri.

s ¶ Inuenire.] quia infirmi sunt testes.

t ¶ Pro se.] aliàs pro se id est sine instrumento. aliàs pro se sine testibus viuentibus. quod exponunt quidam in publico instrumento, dicentes q̄ priuato non habetur fides nisi fuerit approbatum etiam si appareat non vitiatum in sua figura: vt hîc colligunt à contrario sensu. sed secus in publico: quia illud per se patet & probat. Alij dicunt quòd etiam priuato
7 ocreditur habenti subscriptionem trium testium sicut publico. & quod hîc dicit: ordinant ita: si quidem publicè sit confectum, neque tabellio supereſt quatenus testimonium perhibeat pro se id est pro instrumento vel per tabellionem vel testes. nec obstat. C. de testib. l. omnibus. quia hic subauditur quasi testimonium: vt. C. de fideicomm. l. fina. Tu dic retentā secūda opinione nō subaudiri quasi. & dic pro se id est pro facto suo. nam quilibet testis fert testimonium pro facto suo. 1. pro visu vel auditu suo. sic tabellio: vt. C. de falsis. l. si quis decurio. &. j. eo. §. in his. non autē in causa cuius proficuum & damnum ad eum pertinet: vt. ff. quando appel. sit. l. j. §. in propria.

8 ov ¶ In ciuitate.] s. tabellio: vt qa est deportat⁹: vt inst. de ca. di. §. j. qa dicitur sine ciuitate: vt. ff. de leg. iij. l. j. §. hi quibus, Vel dic abest causa testimonij ferendi vel simili causa: vt ff. de iudi. l. iij. §. legatis.

x ¶ Eorum.] s. notariorum vt cōtrahentium si subscripserint: vel dic testium. vs. s. dicit.

y ¶ Assumere.] i. dare fidem subscriptiōib⁹ ad sumendū alia instrumēta vbi ijdem testes subscripserint: & sic habet locum quando testes sunt literati, & propria subscripserunt manu in charta confessionis.

Autem.

interdicimus) per omnē aūt [a]sub tilitatē procedere [b].& oīno si putauerit eis, [c]iudex oportere credi: etiā iusiurandū injcere proferenti [d]:quia nihil maligni cōscius in eo qđ à se profertur, nec quandam artē circa collationē fieri prēparans, sic vtitur eo: quatenus neque perimatur quicquā [e]omnino, & per omnia munitio in rebus [f]fiat.

¶ Ex hoc.§.habes quomō & qualiter & quo ordine ꝓcedatur ad comparationem instrumenti publici scripti per discipulum tabellionis uel ipsum tabellionem. Ange.

¶ In his verò quę conficiuntur publicè documētis, si tabellio venerit & testimoniū perhibuerit cum iureiurādo, siquidem nō per se scripserit [g], sed per alium [h] ministrantē sibi, & ille si viuit [i], siquidē possibile oīno est eum venire, & nulla causa prohibet eius aduentū, ægritudo fortè valida aut quęlibet aliarū necessitatū quę hominibus accidūt [k]. Quod si ēt adnumerator ē [l] habuerit instrumentum, & ipse adueniat: vt tres sint [m] testificantes, & nō vnus. Si verò neq; adnumerator assumptus est, & instrumentū ipse tabellio totū per se cōscripsit [n] atq; suppleuit [o]: aut si etiā qui hoc conscripsit, nō est: aut aliter ipe venire nō valet [p]: tn cū iureiurādo ꝑ prię cōpletioni attestetur [q]: vt cōparationi nō fiat locus [r] sint ēt sic credibilia documēta. testimoniū em̄ & ex voce cōplētis factum [s] & iusiurandū habens adiectum præbuit quoddā causæ monimētū [t] †.

¶ Quod si tabellio defunctus est [v] & testimoniū perhibeatur suppletioni [x] ex alia collatione: siquidem etiam sic habeat eū qui conscripsit instrumētum viuentem [y] & adnumeratorē: adueniant & illi si qđē ꝑsentes sunt & habeat ex collatione adimpletionū [z] & extestibus cā fidē.

¶ Si verò nullus [a] horū sit, tūc fiat quidem cōpletionū [b] collatio: nō autem sola nęc ad hoc sufficiat, sed & aliorū subscribentiū fortè aut contrahentiū scripturę examinētur: vt ex plurimis cōparatiōib⁹ tam complitionis [c] quā subscribētium fortè aut etiam contrahētiū vna [d] quædā colligatur vndique & efficiatur fides. Si verò nihil [e] aliud inueniatur prēter collationē instrumentorum quod hactenus valuit, fiat [f]: vt qui profert ad collationis documentum, iuret solenniter [g]. Vt autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad maiorem negotij fidem: & ipse qui hoc petit fieri, iuret [h] quia non aliā idoneam habens fidem ad collationē instrumētorum venit: nec quicquā circa eam egit aut machinatus est qđ possit fortè veritatē abscondere [i]. de quibus [k] licebit sese liberare contrahentes, si consenserint [l] vtriq; ad hoc venire vt insinuēt [m] instrumenta, & profiteātur ea sub gestis monumentorū ipsi contrahentes, quatenus priuentur nequitia & corruptione & falsitatibus & quęcūq; [n] alia mala corrigētes, prēsentem promulgamus legem ijs quæ dudum [o] à nobis in collationibus literarū factarum perscripturam ꝑ prię manus sancita sunt in sua virtute manētibus: ꝑ culdubio & in ijs qui literas nesciūt, quę olim valent in iudicijs, suā habētibus firmitatem: qm̄ quidē ex iudiciali forma acceperunt examinationem hęc talia competentem.

¶ Contractus supra libră auri celebratus in scriptis ab imperito literarū, quinq; testiū eget solēnitate, inter quos cōnumeratur tabellio. si autem sine scriptis sit contractum, testibus autē interuenientibus causa deciditur. Barto.

a ¶ Autem.] prosed.
b ¶ Procedere.] s. iudices volumus.& sic summa subtilitas approbatur sic. ff. de iure dot. l. si mulier. §. ex asse. &. j. eo. §. oportet. in fi. §. al' ās reprobatur. ff. de iniusto testa. l. posthumus. & insti. de fideic. hęre. §. sed quia. & ff. quib. mod. pig. vel hypoth. solui. l. sicut. §. si debitori.
c ¶ Eis.] s. cōparationib⁹.
d ¶ Proferenti.] i. defertēti ei q profert instrumentū ad probādum ad
10 qđ fit cōparatio: & etiā aduersarius iurabit: vt j. eo. §. si verò nihil. Itē nō. hīc ex forma iurisiurā. quē de cōscientia debere satisfacere. sic. C. e. l. fi. & de ijs qui ad eccle. confu. l. presenti. §. sicubi. & de iure delibe. l. fi. §. licētiā. Sed nōne sufficit semel
20 iurasse: vt. §. de ijs qui in gre. ad appel. §. fin. Quidā sic: & dicunt illā post istā cōpositā: licet sit in ordine prior. nā ante illā pluries iurabāt: vt. ff. de dā. infect. l. qui bona. §. si quis stip. vel dic hoc speciale vt de nouo iure
30 tur: quia plus solet time ori qđ specialiter dicitur quā qđ gñaliter. ff. de iureiur. l. itē apud. §. hoc edictū. aliās incipit ait ꝓtor. & hec ideo: quia maior solēnitas in cōparatione exigitur quā alibi: vt hoc ti. & maximē. j. eo. §. si verò nullus.
e ¶ Quicquā oīno.] s.
40 veritatis.
f ¶ In rebus.] i. in veritatibus. nam res. i. veritas vt. ff. de fal. l. j. §. qui in rationibus. &. ff. de iureiur. l. quoties.
g ¶ Scripserit.] s. totum documentū: sed solūmodo comprobauit. Accur.
h ¶ Sed per aliū.] id est
50 discipulū: ipse tamen interfuit comparationi: vt §. de tabel. §. penult.
i ¶ Si viuit.] s. veniat.
k ¶ Accidunt.] quę nec dici nec enumerari possunt: vt. C. de tem. app. l. fi. §. & cùm. Accur.
l ¶ Adnumerator ē.] adnumeratorē dicūt qđē
60 omediatorē siue pxenetā q' fert testimoniū, volētē tn vtraq; ꝑte, nō alīs: vt j. de testib. §. quia verò leg̃. Alij dicunt eū esse q pecuniā ꝑ publico instrumēto dedit. Alij dicunt esse procuratorē actoris ꝑ quē numerauit: & hanc approbant. Sed primave
70 ora mihi videtur. Accur.
m ¶ Tres sint.] s. tabellio, & ille per quem scripsit documentū. & adnumerator. Al.
n ¶ Conscripsit.] s. vt minister & tabularij.
o ¶ Suppleuit.] id est subscripsit.
p ¶ Nō valet.] s. discipulus.
q ¶ Attestetur.] solus tabellio.
r ¶ Nō fiat locus.] s. ex necessitate: vt in nouellis. eo. Et est ratio quia veritas per ipsum declaratur auctorē, vt. C. ad. l. cor. de fal. l. si quis decurio. Accur.
80 s ¶ Factum.] quia dicit se fecisse
t ¶ Monimentū.] i. probationē. Sed quid si testes nō fuerint apposiri in instrumēto: nūquid habet locū qđ hīc dicitur? Rn. nō. nā in prin. exigo testes: vt §. eo. §. sed si instrumēta. sed in testificatione nō: vt hīc.
u ¶ Defunctus est.] naturaliter vel ciuiliter: vt quia deportatus est: quo casu pro mortuo habetur. ff. de contratab. l. j. in fi. & maximè quò ad ferendū testimoniū: vt si ponas eum publico iudicio dānatū, & per hoc infamē: vt. ff. de publi. iu. l. infamē. ideo non potest esse testis: vt. ff. de testa. l. iij. §. lege iulia.
x ¶ Suppletiōi.] i. cōpletioni nō à testib⁹, qa mortui sunt. sed ex alia &c.
y ¶ Viuētem.] i. ministrantem tabellioni.
z ¶ Adimpletionū.] i. signorum & notarū quę implent. i. complēt instrumētū: nō aūt subscribentiū, sed quando nullus supereſt, etiā subscriptionū fit cōparatio: vt j. proxi. §.

a ¶ Si verò nullus.] s. neq; tabellio neq; adnumerator neq; minister Acc.
b ¶ Completionū.] s.
10 tabellionis. Accur.
c ¶ Tam completionis.] i. inducātur instrumēta alia eiusdē tabellionis qui hoc compleuit. & alia instrumēta quib⁹ ijdē testes subscripserūt. & alia quibus ijdem cōtrahentes.
d ¶ Vna quędā.] i. vna
20 qualisqualis. nec em̄ pro veritate omnino habeī, licet ei fietur. non enim ita scribit &c. vt. §. e. §. j.
e ¶ Si verò nihil.] repetit eūdē casum. vt addat.
f ¶ Fiat.] quid erit hoc? Rn. quod sequitur, vt q-libet iuret: vt. C. eo. l. cōparationes. §. omnes aūt.
30 g ¶ Solēniter. i. tactis euāgelijs. vt. §. iusiurādū qđ prę. in princ. Sed qualiter iterū iurabitur, cū semel iam de calū. iuratū est? Rn. vt. §. eo. §. si verò moriatur.
h ¶ Juret.] s. qđ sequit & aliquid additur in forma huius sacramenti ei
40 quod dicitur. C. eo. cōparationes. §. omnes autem & propterea hīc dicit vt autem aliquod &c.
i ¶ Abscōdere.] qualiter iudex cōparationē facit? Rn. quida q cōmittetur cuidā scriptori perito: & eius renunciationi stabit sive denūciationi:
50 vt. C. de re mili. l. semel lib. xij. &. ff. de vēt. inspi. l. j. in princ. &. §. de non ali. §. quod aūt dictū est. Sed tu dic cōtra. s. q ipse iudex debeat hoc inspicere: vt patēter dicitur. §. e. §. oportet cùm & ipse de eis literis cognoscat. nec em̄ est iudex q literas vt. j.
60 de iud. §. j. col. vj. Item facit: ff. finū regū. l. si irruptione. §. fi. sed poterit se cum adhibere scriptorē peritum. Accur.
k ¶ De quib⁹.] s. litib⁹ vel difficultatibus comparationum. Accur.
l ¶ Cōsenserit.] tempore contractus.
m ¶ Insinuēt.] q. d. dubiū est de fide chartę, fiat ꝑdicta cōparatio. si autē
70 cōsentiāt ambę partes in principio cōtract⁹ vt instrumētū insinuarē ad ęternā rei memoriā, & abinde chartę fides est indubitata. & in tali publicatiōe nō est opus testib⁹: vt. C. de do. l. in donatiōib⁹. Sed an ēt post litē cōtest. posit fieri talis insinuatio? Rn. sic, trib⁹ rationib⁹. Prima: quia sic
80 est in testamēti publicatiōe, vt ēt postea fiat. s. post testamētū factū: vt. C. de testa. l. publicati. & idē in do. ꝓpter nup. vt. j. vt fratrū filij. §. j. coll. ix. Itē quia iudicia sunt oīa absolutoria: vt inst. de perp. & tēp. act. §. fin. Sed ad quid fieret tunc insinuatio: cū nil fieri debeat nisi q reus soluat? Rn. potest esse q annua prestatio faciēda est ex illo instrumēto: & licet ratio
90 ne prēsentis anni assentiret: non ita faceret in futuris. Itē quia tractare tur de indebito soluto: nisi insinuaretur hæc scriptura.
n ¶ Et quęcūq;.] supple & quibuscunque alijs malis q̄cūque. &c. Sed q̄ sunt hęc alia mala? Rn. pfidia & negatio: vt. §. eo. §. si tamen quisquam.
o ¶ Iis quę dudū.] duo dicit hic. §. primū q ea q̄ dicta sunt de collatione priuat ę scripturę cōtrahētium sunt firma. s. vt fiat collatio si illa scriptura habeat ꝑsentiā & subscriptionē testiū: vt. C. e. l. cōparationes: vt. §. e. §. sed is. &. §. sed & si qs. Itē q fiat siqs ea vtaī: vt. §. de ijs q̄ ing. ad app. §.

† Als mentum. aliâsdocumentum.

Iereiurando qs obligat.

Iudex nō est qui literas nescit.

illud.& sc̃dm qđ ea quę olim valẽt in iudicijs,suã habent firmitatẽ.& in his.s.qui literas nesciũt,qñ acceperant formã talia competentẽ.i.talibus conuenientẽ: & hęc antiqua forma narratur ſtatim proximo.§. oportet verò &c.& hęc dictio proculdubio,põt cũ precedẽtibus vel cum seq.legi.& sic in nullo est defectiua hęc litera.Alij supplent hîc & in his &c. q.d.& his in sua virtute manentibus quę sancita sunt in his &c.Accur.

a ¶ Oportet.]Si vis q̃ fides habeatur instrumẽto,non tamẽ imponit necessitatẽ.sic.ff.de iusti.& iur.l.j.nam hęc cõstitutio consulit tantũ:vt.s̃.e.§.si tamen quisquã.alʒ imponit necessitatem,vt C.de legi.& cõ.l.j.

b ¶ Tabularios.]plurale pro singulari.sic.s̃.de hęredi.& falc.§.si verò. &.C.de iure deliberan. l.fi.§.finautẽ dubius est. Vel dicq̃ respicit multos contractus vbi singulariter multi debent esse tabularij.

c ¶ Maximẽ.]hoc maximè abundat:vt & aliàs C.de testa.ma.l.fi.§.j.nã omnino debent esse noti vt dixi.s̃.eo.§.sed is.Vel potest cum præcedentibus cõiũgi hęc dictio maximè.quasi dicat maximè vbi sunt tabularij:& tunc similiter abundat.

d ¶ Attestẽtur.]i.propriã scripturam profiteãtur:quia etiã &c.vt subijcit.nam omnes testes debent subscribere:vt dicitur in nouellis eo.Accur.

e ¶ Scierunt eum.]i. cognouerunt eũ esse imperitum.

f ¶ Quinq̃.]sed quare plures exigũt testes ab iperito quã perito vt hîc innuitur? Quidam dicũt in fauorem imperiti,ne decipiatur:cùm presentia tot bonorum virorũ adhibeatur.Tu dic q̃ in eorũ odiũ:quia aliàs incõuincibiles essent nisi tanta solẽnitas adhiberetur.vt.s̃.de tabel.§.j.col. iiij.Itẽ quia se grauauit vt in scriptis contraheret:cùm erat imperitus. vñ quasi se arctauerit, non succurritur ei:vt.ff. qui satisd.co.l.fi fideiussor.§.si necessaria.Item nota hîc quinq; testiũ numerũ adhiberi:vt & aliàs in testamẽto rustici:vt.C.de test.l.fi.quandoq; exiguntur plures: vt. C.de proxi.sacro.scri.l.vnicuiq;.lib.xij.

g ¶ Inter quos.]i.de numero eorũ erit qui scribit pro cõtrahente,hoc est tabellio & sic tabellio est đ nume.testiũ[a]:vt hîc,&.ff.de testa.l.domitius.&.C. qui testa.face.pos.hac consultissima.Alij dicunt q̃ tabellio nõ est de numero testiũ:& qđ hîc dicit q̃ est de numero qui scribit pro cõtrahẽte tm̃:ille & nullus alius videtur scribere totũ[j] instrumẽtũ, nisi tabellio: qđ est contra istorũ opinionem qui exponunt q̃ quidã ex testibus scribit totũ pro cõtrahente.i.caput & finẽ:nõ aũt totũ instrumentũ. iam em̃ nihil seruaretur tabellioni.vel dic totum qđ erat scripturus contrahens, hoc est cõfirmationẽ cõtractus.Itẽ tunc scribit totum qđ erat scriptur' quãdo est omnino illiteratus.aliàs parũ scribere debet' postea testis p eo,vt subijcit:ibi,aut postea.vñ põt hîc notari q̃ nihil sciẽtis& patẽtur quinq; vt in hoc.§ sed nõ quò ad scripturã:quia vn' nihil scribit, alius parũ fortè signũ crucis,qđ debet preponi,vt dicitur in nouellis.

h ¶ Et hęc dicimus.]quę proxi. dicta sunt.

i ¶ Per testes.]scilicet duos imo tres:vt statim patebit in distinctione. seddicas q̃ hîc tm̃ defuit scriptura,sed fuit vltra libram auri:sed & si esset infra libã auri duo sufficerent:vt eadem distinctione.patebit.

k ¶ Percipiet.]s.intentio actoris:& quod dicit de iureiurando scilicet delato à iudicevel à parte, quod debet suscipi vel referri,vel iustè recusari:in quibus omnibus erit iudicialis dispositio,vt subijcit,&.ff.de iure iurando.l.iusiurãdum.§.si de qualitate.&.C.de re.credit.l.penultim.§. penul..&.§.finautem.

l ¶ Vt aũt nihil.]abũdat vna negatio:vel dic vnam referri ad superiora:aliã ad sequentia.sic.s̃. de hęr.& fal.§.inordinata.

m ¶ Huiusmodi.]observationẽ.s.quĩq; testiũ.

n ¶ Custodiri.]siue perierit',siue ĩperit',siue ĩscripti,siue sine cõtrahat.

o ¶ Actum est.]inter contrahentes.

p ¶ Attritiões.]aliàs afflictiones.& aliàs attritiones.& aliàs adstrictiones.Et nota dici rem exiguam vsque ad libram

q ¶ Nam in agris.]id est in villis.sic.ff.qui satisdar.cog.l.sciẽdum.§.j.

r ¶ Firma.]vt numerus duorum testiumsufficiat vt.ff.de test.l.vbi.nisi cõtract' excedat vnã libram auri:vt.C.fi cer. pe.l.fin.

s ¶ Sancitum est.]vt quinque testes sufficiant vt.C.de test.l.final.aliàs septem exigantur:vt.C. de testa. l.hac cõsultissima.in princip.Et vt prędicta, plenè accipias,distingue:aut contrahitur vltra vnã libram auri: aut infra.si infra,nõ distinguo de perito vel nõ siue in scriptis siue non siue in ciuitate siue non nã semper duo sufficiũt: vt.ff.de testib.l.vbi.&.s̃. eodem.§.vtautem nihil; in fi.§.si autẽ fiat supra libram auri,& in scriptis, & ab imperito literarũ & in ciuitate necessari' est omnino tabellio si haberi potest:& quinque testes,inter quos erit qui pro cõtrahẽte scribet vt s̃.eo.§ oportet.Si aũt ponas q̃ vn' eorũ defuerit vt qa â pitocõtrahit':vl ab impito sed nõ in ciuitate:vel nõ vltra libã auri:tunc distingue aut cõtrahitur publicè,aut' priuatè.Si priuatè,tres sunt testes necessarij.vt.s̃.eo. §.si quis igitur.&.§.sed & si quis.licet olim duo sufficerent:nisi contractus excederet.l.libras auri:vt.C.si cer.pe.l.fina.Si autẽ publicè:tunc similiter tres sunt necessarij:vel fortè sufficiẽt duo cũ tabellione:vt.s̃.eo. §.& hęc dicimus.&.s̃.eo.§.sed & si instrumẽta.& dicitur fieri in scriptis qñcũque fit inde scriptura,& inter eos agitur vt fiat:vt.C.e.l.contractus licet alij dicãt tũc demũ qñ agit' vt nõ aliter valeat cõtractus.& inducũt s̃.eo.§.& hęc dicimus.& hoc in ciuitate.in villa autẽ serua iura veterа. qđ dic vt hoc.§.hęc autem omnia.

t ¶ Sanciat.]essent em̃ magnę tergiuersatiões:vt. C.de sum.tri.l.iij ĩ pri.

v ¶ Legislationis.]s.istius.

x ¶ In Hesperia.]i.in Hispania.

y ¶ Septentrionalibus.]s.partibus.idem in Illyrico,vt sequitur.

z ¶ Illyrico.]id est Sclauonia.Alb.

a ¶ Scripsimus.]s.q̃ faciãt manifesta omnibus suis subditis.Accur.

b ¶ Plena.]i.oẽs sciãt eã.vel dic plena.i.abũdãs.nã prius per falsitates hoões de pauperabãtur.& cõcutiebãt,vt subijcit.ammõ nõ sic:& sic res publica erit plena habẽs locupletes subiectos:vt.s̃.vt iu.fine quo. sufficit.§. cogitatio.& insti.de ijs q̃ sunt sui vel ali.iu.§.expedit enim.

c ¶ Medẽte.]s.hac lege.

¶ Oportet[a] verò in ijs qui literas nesciunt, & testes & omnino tabularios[b] adhiberi, in quibus locis sunt tabularij,maxime[c] autem testes non ignotos contrahẽtibus: vt quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente:alij verò attestentur[d]:quia etiã presentib⁹ eis hęc gesta sunt,& scierunt[e] eũ: & ita taliũ instrumẽtorũ suscipiatur fides,manifestum existens,quia non minus quã quinque[f] testes in his talib⁹ adhibẽdi sunt:inter quos[g] erit,& q̃ scribit p cõtrahẽte aut totũ,aut postea quę post paucas literas illius posita sunt,quaten⁹ nihil omittatur de summa subtilitate.

¶ Et hęc dicimus[h] super instrumẽtis ex scripto confectis.nam siquis facere quenlibet contractũ ex non scripto voluerit,hoc manifestum est quia aut p testes[i] aut per iusiurãdũ fidẽ percipiet[k]:actore quidẽ testes deducẽte,pulsato aũt iurante aut referẽte,sicuti iudex negotium disposuerit.¶ Vt aũt nihil[l] sit neq; horum inemẽdatũ:illud quoq; adijcere legi bonũ est,vt si vsq; ad vnam auri libram fuerit contractus:hmõi obseruationẽ[m] in hoc minime custodiri[n],sed secũdũ hoc qđ tunc actũ est[o],causam fieri,vt non de rebus exiguis maximas attritiones[p] homines sustineant.

¶ Hæc autẽ omnia tenere in ciuitatibus volumus.nam in agris[q] (vbi multa simplicitas est,& neq; scribentiũ aut testium multorum copia est)quæ hactenus apud eos valuerunt:& nũc sint etiã firma[r]. hoc em̃ & in ipsis testamentis quibus maximè studemus,iam à nobis sancitũ est[s]:valeat itaq; lex in omnib⁹ quę post hęc faciẽda sunt instrumẽtis & cõtractibus.qđ em̃ iam trãsiuit,cur quispiã sanciat[t]? Hãc aũt legẽ peperit cõtentionũ multitudo factarũ quidã in litib⁹, apud nos aũt introductarũ, quatenus quotidie inter sese cõtẽdere homines compescamus,præauferentes eis altercatiões p legislatiõis[v] subtilitatem.Quapropter cõuenit tuã eminẽtiã hęc cognoscẽtẽ manifesta oĩbus facere subiectis & q̃ hic sunt & qui in gẽtibus.etem̃ ad alios glorioſissimos præfectos;& quiin Hesperia[x] sunt & in Libya & qui in Septentrionalibus[y] (dicimus autem in Illyrico[z]) scripsimus[a]:vt omnis nobis respublica plena[b] fiat hac lege subiectorum medente[c] concussionibus.

TITVLVS IIII.

Hęc constitutio interpretatur priorẽ constitutionẽ de iis qui ĩgrediũtur monasteriũ & de substãtiis eorũ, & ex quo tẽpore oporteat eam valere.

¶ Qui monasteriũ intrare voluerit,post ingressum de suis bonis nullo modo disponere potest. quod habet locũ in illis qui post legẽ de monachis monasteriũ ingrediũtur,nõ in illis qui ante ingressi fuerũt:quia bene possunt de suis bonis disponere etiã post illam.Ange.

Idem Imper.a.Ioãni gloriosiss.Orientalium prętoriorũ prefecto,iterum excõsule & patri.

CAusa talis[c] ad nos puenit, quã existimauimus oportere cõpetenti vti â nobis interpretatione simul & adiutorio.Cognouimus etenim quia mulier quędã habens

Res extẽgua vsq; ad libram auri dicit.

Tabellio an sit de numero testium.

a Quando notariusgerat vicem vniusduorũ ve testiũ vide in ca. qñ contra in gl.si.vbi etiam per doct. extra de probati.

† Concor. cum hoc tex.c.cũ vniuersorũ. post me . cum gl.super verbo simplicitati.extra de rerũ permuta.

a ¶ Lex.] vt.ſ. de mona. §. illud quoq;.
b ¶ Nec poſſe.] hoc in nouatur : quia & poſtea poteſt: vt.j. de ſan. epiſc. §. ſiqua mulier. colla. ix. Accurſius.
c ¶ De proprijs.] quõdam.
10d ¶ Dedicare.] i. ad eccleſiam trãſferre. impropriè enim ponit : & hoc intellige cùm ſeculo abrenũciauerit: vt.ſ. de mo. §. ſi verò filios. &. §. ſi qs. col. j.
e ¶ Metuere.] ſe dicebat mulier.
f ¶ Poſterior.] que eſt
20ſ. de mon. §. illud quoq;.
g ¶ Oportere .] ſupple: & ideo ſancimus oportere.
h ¶ Hęc.] ſcilicet dicta ī d.l. de mona.
i ¶ Manifeſta.] ſcilicet hoc quia &c .
k ¶ Quia.] id eſt q. Azo.
l ¶ Conſtitutione.] .ſ.
30 de mona. §. illud quoq; & facit. ſ. vt fac. no. con. col. v. &. j. vt nulli iudic. li. habere lo. ſer. §. ſi quando, colla. ix.
m ¶ Habitauerit.] licet hodie non habitet: qa deceſſit teſtatus ante cõſtitutionẽ de monachis.
n ¶ Hacten⁹.] i. adhuc.
400 ¶ Monaſteriũ.] ſ. trãſmittere qđ eſt. j. Acc.
p ¶ Diſponere.] ita eñ erat ante prędictam. l. đ mona. vt. C. de ſacroſan. eccle. l. generaliter.
q ¶ Legem.] ſcilicet de monachis .
r ¶ Prius.] aliàs prioris.
s ¶ Liceat.] i. licitum fuerit. Accurſius.
t ¶ Noſtrę legi.] i. noſtra lege: vt ita ablatiuũ conueniat alteri. ſ. facienti. quaſi nec lex poſterior prędiudicabit ingreſſis antè legem in ijs quæ primò licebant, vt hîc. nec primò licita prędicabũt ſequenti legi contra eos
60 qui poſtea ingrediuntur vt. ſ. proxim .
v ¶ Poſſibile.] cõueniẽs,
x ¶ Hoc fieri.] .i. ſtatui .
y ¶ Oportuiſſet.] .i. ingredientes. quid eñ peccauit antiqtas &c. vt C. de teſta. l. teſtamenta.
z ¶ Si verò.] pro enim, ſic. ſ. de hęre. & falci. §. ſi
70 verò enim.
a ¶ Lege.] cùm teſtabit⁹ ſed poſtea. Azo.
b ¶ Relinquere.] not. legẽ ad futura trahi : vt C. de leg. & cõſt. l. leges. & ſ. vt factę no. cõſti. col. v. &. j. vt liber. decet. §. j. in fin. niſi caueatur expreſſè vt ad prętérita trahat
80 vt. C. de vſur. l. eos.
c ¶ Diſponere.] hęc cõſtitutio eſt inutilis .ſ. cũ nulla de illis pſonis viuat quę ingreſſę fuerant ante legem de monachis.

Lex ad futura trahitur.

inhabitauerint.

¶ VT NON LVXVRIENTVR HOMI

filium ſibi ex nuptijs legitimis, p creatum, voluit quidẽ ſegregare ſe à cõmuni iſta cõuerſatione, & ī quodam mulierũ monaſterio cõmanere, plurima bona faciẽs mulieribus reuerẽdiſsimis ibidẽ congregatis . Et qm̃ noſtræ pietatis lex [a] vult eos qui ſe monaſterijs dederint, ſeu viros ſeu mulieres, ante quã ingrediãtur monaſteriũ, eo quo voluerint modo quę ſua ſunt diſponere: nec posſe [b] poſt quam ingrediuntur monaſterium, vlterius agere quicquã de proprijs [c] vtpote dñi rerũ non exiſtentes vlterius, eò q ſanciuerim⁹ nos hmõi viros & mulieres cũ corpore & aĩa, ipſo ingreſſu ad monaſteriũ, dedicare [d] ſe ſuaſq; ſubſtãtias, & ſi quidẽ diſceſſerint, manere etiã ſic eorũ ſubſtãtias in monaſteriũ, eó q dñi harũ vlteriusnon exiſtũt: hinc aũt metuere [e] ne fortè quãuis nr̃a cõſtitutio multò poſterior [f] ſit quã q in prędictã venerabilem domum ingreſſa eſt, aliqui prohiberent eam ꝑſpicere ſuo filio: & oportere [g] propter prędictũ metũ hęc [h] interpretari, & legem nr̃a fieri manifeſta [i], quia [k] nihil læſa ſit aut ipſa aut filius eius circa ei⁹ ſucceſsionem ex memorata conſtitutione [l]: propterea ſancimus ſi quis monaſterium habitauerit [m] vir aut malier ante prædictam noſtrã conſtitutionem, aut hactenus [n] habitat, & maximè filijs exiſtentib⁹, nullam habere neceſsitatem nunc eorum ſubſtantiam in monaſterium, [o] ſed filio aut filię tranſmittere, aut totam, aut etiam partem ſuę ſubſtantię: aut etiam quo ꝑ voluerit modo res ſuas diſponere [p]: vt pote primam illam legem [q] alia noſtra hac cõſtitutione interpretante (eos enim qui ſemel ante memoratam dudum noſtram legem monaſteria intrauerint, † in nullo poſtea poſita lex cõtriſtatura eſt, aut ablatura eorũ q prius [r] eis vt liceat [s], data ſunt) neq; prius noſtrę legi [t] impedimentũ penitus faciente eò q neq; poſsibile [v] ſit hoc fieri [x], vt oportuiſſet [y] prius diſponere, & ita ingredi in monaſteriũ. Si verò [z] nulla tunc tali lege [a] poſita, in monaſteriũ ingreſſa eſt: quo modo fieri potuerit conuerti ordinem legis, & exigere eos q prius ingreſsi ſunt monaſterium, illa facere quæ prius ignorata, poſtea per ſacram noſtram conſtitutionem ſunt innouata ? Sed vnumquenq; competit ſecundùm ſua tẽpora expectare, & ea quidem quę poſt legẽ ſunt, ita quærere fieri ſicut lex vult. Si q aũt ante legẽ ſub ſecutum eſt: hoc non commouere neq; perſcrutari, ſed in priori figura relinquere [b]. ¶ Hęc igitur lex pro interpretatione vtili poſita ſit prioris noſtrę illius conſtitutionis: vt illa in poſterioribus temporibus ex quo facta eſt, locũ habeat: & ijs qui poſtea conuertent̃, virisac mulieribus poſita ſit: ſibiq; poteſtatem in illis cuſtodiat: nihil horum quę antea fuerint, perſcrutando: cùm licentia ſit prioribus viris ac mulieribus qui habitauerunt, aut etiam hactenus habitãt in monaſterijs, & maximè filijs exiſtẽtibus, ſuas res quo volũt diſponere [c] modo. Tua igitur eminentia quę placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, ſolenniter per programmata ſua omnibus facere manifeſta feſtinet.

NES CONTRANATVRAM &c.

d
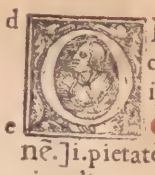
Mnib⁹.] crediti. i. ſubiecti.
e ¶ Placatiõnẽ.] i. pietatem vel miſericordiam.
f ¶ Vult.] nõ enim vult
10 Deus mortẽ peccatoris: ſed vt cõuertaſ & viuat. Al. nam & eccleſia nulli gremiũ ſuum claudit: vt C. de ſum. tri. & fid. ca. l. ī ter claras. in fin. epiſtolę.
g ¶ Grauiſsimis.] i. ſodomiticis. Al.
h ¶ Et ipſi naturę.] C. de ſum. tri. & fide cathol.
20 ol. in epiſtola.
i ¶ Et ciuitates.] ſ. Sodoma & Gomorrha . qđ dic vt ī hiſtorijs. Accur.
k ¶ Ad hęc.] i. iuxta.
l ¶ Iurant.] .ſ. iurãtes abſtinere: & poſt redeũt ad vomitũ qđ grauiꝰ eſt curare: vt de infirmo dicitur qui recidiuat.
30 om ¶ Nõ iurare.] ſcilicet abſtinere repete .
n ¶ Capillos.] ſ. Dei.
o ¶ Si enim.] ſic ecõtra ſ. de mona. §. hinc autem in fin. §. col. j. Ioan.

Eccleſia nulli gremiũ claudit.

TITVLVS V.

Vt non luxuriẽtur homines contra naturam, nec iurent per capillos Dei, aut aliquid huiuſmodi neq; blaſphementur in Deum.

¶ *Luxurians contra naturam, iurans per aliquod membrum Dei, aut per capillos, aut blaſphemans Deum, ultimo damnatur ſupplicio. Angelus.*

Imperator Iuſtinianus. a. Conſtantinopolitanis.

OMnibus hominibus qui rectè ſapiũt, manifeſtum eſſe putamus: quia omne nobis eſt ſtudium † & oratio vt crediti [d] nobis à dño Deo benè viuant, & eius inueniãt placationem [e]: qm̃ & Dei miſerico: dia non perditione, ſed cõuerſione & ſalutem vult [f]: & delinquentes qui corriguntur, ſuſcipit Deus: propter qđ nos omnes inuitamus Dei timorem in ſenſibus accipere, & inuocare eius placationem [ō], & nouimus quia omnes qui dñm diligent, & miſericordiam eius ſuſtinent hoc faciunt. Igitur qm̃ quidam diabolica inſtigatione comprehenſi, & grauiſsimis [g] luxurijs ſemetipſos inſerunt, & ipſi naturę [h] contraria agunt: iſtis iniungimus in ſenſibus accipere Dei timorem, & futurum iudiciũ, & abſtinere ab huiuſmodi diabolicis & illicitis luxurijs, vt nõ propter huiuſmodi impios actus ab ira Dei iuſta inueniantur, & ciuitates [i] cum habitatoribus earum pereant. Docemur eñ à diuinis ſcripturis: quia ex huiuſmodi impijs actibus & ciuitates cum hominibus pariter perierunt. Et qm̃ quidam ad hęc [k] quę dixi-† Concor. c. & ſi xps. poſt princ. cum gl. ſuper verbo, creaturã . extra deiureiurã. vbi phibẽt iurare ꝑ creaturam .
mus, & blaſphema verba, & ſacramenta de Deo iurãt [l] Deum ad iracũdiam prouocãtes: iſtis iniũgimus abſtinere ab huiuſmodi & alijs blaſphemis verbis, & nõ iurare [m] per capillos [n] † & caput, & his ꝓxima verba. Si enim [o] †, contra hoĩes factę blaſphemię, ĩpunitę nõ relinquuntur: multo magis q ipſum Deũ blaſphemãt, digni ſunt ſupplicia ſuſtinere. ¶ Propterea igitur omnibus hominibus hmõi ꝓcipimus à prędictis delictis abſtinere, & Dei timorẽ in corde accipe, & ſeq; eos q benè viuũt. Propter talia eñ delicta & fames & terrę mot⁹ & peſtilẽtię fiũt. & ꝓptereа admonem⁹ abſtinere ab hmõi

† alâs ſtudium vt omnino credidi &c.

ō ſupplicationem.

† Facit ad hoc ca. vergentis. extra de hęreticis.

† Cõcor. c vt clericorum mores. cũ glo. ij. extra đ vi. & hon. clerico,

a ¶ Legibus.] C. ad legem iul. de adulte. l. cùm vir, & insti. de pub. iudi. §. item lex iulia.

b ¶ Supplicijs.] vltimũ supplicij solam mortem interpretamur: vt. ff. de pœ. l. vltimum.

c ¶ VT LIBERTI

10 DECEATERO AVREO &c.

¶ *Hæc prima pars expeditur. j. eodẽ usq; ad §. si quis autem.*

d ¶ Celebratione.] in hac secũda parte duo dicuntur: vnum de libera: & aliud de ancilla. & hęc expeditur. j. eod. §. hic si

20 comiliter.

e ERfectis.] põt legi dati uè & ablatiuè.

f ¶ Liberauimus.] vt C. đ dedi. lib. tol. Accur.

g ¶ Excluſimus.] vt. C. de lati. liber. tol.

h ¶ Largianũ.] qđ tra

30 ctabat circa legẽ iuliã: vt insti. de suc. lib. §. penult. & quę erat differẽtia inter latinos & dedititios & plenè liberos, dic vt insti. de liber. §. fi. Accur.

i ¶ Aetatibus.] manumissi vel manumissoris: vt insti. de liberti, in fin. nisi sit minor. xxxv. an.

40 olim: hodie. xviij. vt isti. q ma. nõ pos. §. cùm autem.

k ¶ Perfectũtius.] i. libertas plena. q. d. non solùm circa minores libertates correximus, sed etiã circa plenam.

l ¶ Neq; enim.] interpositio est.

m ¶ Subsequens.] i. sq

50 sequenter statim.

n ¶ Annulorũ.] qđ iõ sic dicit qa olim nõ poterant liberti sçđm quosdã ferre annulos. Sed nos cõtra: qa lege cautũ non inuenitur, sed bene ferebãt ex necessitate: & erat imago libertinitatis: vt C. de iur. aure. an. l. vlti-

60 omum. & habet patronus etiam bo. pos. contra ta. vt. ff. de bo. liber. l. etiam.

o ¶ Regenerationis.] vt ingenui nati videant: non est tñ oĩno idẽ si per principẽ viuentẽ restituti essent natalib⁹: quia tũc vt ingrati accusari non possunt: vt. C. de bo. lib.

70 l. vltimũ. sed hîc põt: vt. j proxi. §. ergo quantũ ad dignitates vel matrimonia est hoc secundũ Azo. nõ aũt quò ad patronũ est ingenuus: vt. j. §. illud. item not. hîc q cùm aliquid conceditur, & ea q illud faciũt, ad plenum concedi videntur: vt. C.

80 Conces- so aliquo cõcedit & illud &c. de bo. vacan. l. si quando. lib. x. & ff. de constit. princip. l. fina.

p ¶ Perscrutamur.] duo nota.

q ¶ Illud verò adijcimus.] ingręcacõstitutione de iure patronat⁹: de prędictis illicitis, vtnõ suas pdãt animas. Si autẽ & posthmõi nostram admonitionẽ inueniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primũ quidem indignos †se meptipsos faciũt Dei misericordia: post hęc aũt & legibus[a] cõstitutis subijciuntur tormentis. Præcipimus eĩm glorioſissimo prefecto regię ciuitatis permentes in p dictis illicitis & impijs actibus post hanc admonitionem nostrã comprehendere, & vltimis subdere supplicijs[b], vtnõ ex cõtẽptu talium inueniatur & ciuitas & respublica per hos impios actus lędi. Si eĩm & post hanc nostrã suasionem quidam tales inueniẽtes, hos subtercelauerint: similiter à domino Deo condemnabũtur. Ipse etenim glorioſissimus prefectus si inuenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secũdùm nostras leges: primùm quidem obligatus erit Dei iudicio: post hæc autem & nostram indignationẽ sustinebit,

TITVLVS VI.

Vt liberti[c] decętero aureo non indigeant annulo: & vt pristinis restituatur natalibus: & de celebratione[d] dotalium instrumentorũ in libertis mulieribus facta: & hoc ipso etiã nuptias legitimas fieri, & filios suos: si insuper etiã ancilla fuerit, & ipsam liberã esse celebratiõe dotis, & nuptias legitimas: & qui ex ea processerint, filios suos.

Impe. Iustinian⁹. a. Ioanni glorioſi. per Oriẽtem prętoriorum prefecto, iterum exconsule & patricio.

PErfectis[e] omnibus bonis à magno Deo datis, existimauim⁹ oportere & ipsas seruorũ libertates, cũ à priore conditione à dominis liberantur, eis omnino puras & infuscatas & perfectas efficere: & propterea etiam dedititiorũ iniuria liberauim⁹[f] libertates: & latinitates velut imperfectas excluſimus[g]: & iterationes superfluas demõstrauimus. & Iuliam legẽ & Largianum[h] odiuimus senatusco sultum, vt pote in initio inaniter introductum, & rectè postmodũ reprobatũ: soląq; valere Romanã ciuitatẽ in libertatib⁹ volum⁹: nõ locis, nõ ętatibus[i], nõ alio quodã cãm discernẽtes. ¶ Qm aũt semp aliqd melius de nostris subiectis tractamus: etiã ipsum quod perfectius[k] datũ est à maioribus, existimauimus oportere adiectionibus ampliare. ¶ Propterea sancim⁹ si quis manumittẽs, seruum aut ancillã suam, ciues denũciauerit Romanos, (neq; eĩm[l] aliter licet) sciat ex hac lege qa qui libertatẽ acceperit, habebit subsequẽs[m] mox & aureorũ annulorũ[n] & regenerationis[o] ius, & nõiã ex necessitate hoc à principib⁹ postulabit: neq; indigebit oĩno vlla scrupulositate: sed libertatis virtute hęc oĩa subsequẽtur: hac nrã lege ex p senti die inchoãte. Nõ eĩm aliqd horũ q pri⁹ facta sunt, p scrutamur[p]. ¶ Firmamus igit oĩa pcedẽtia: vt valeãt scđm eos p quos facta sunt modos sed hęc quidẽ sic habere sancimus.

¶ *Libertus licet liber efficiatur ex manumissione, & ciuis Romanus: tamẽ manumittens ius patronatus habet, nisi ei remiserit: & debet libertus patrono reuerentiam exhibere, & iniuriã non inferre: ne possit in seruitutẽ reuocari. nã ex ingratitudine libertas reuocat sicut donatio. Ang.*

¶ Illud verò adijcimus[q], vtnihil neq; post hanc[r] legẽ nostrã lędãtur patronat⁹ iura. Illa verò quæ nos sancimus, in quibuscũq; oĩno hęc p sonis seruabimus: nisi tamẽ etiam ab his[s] libertum qui libertatẽ donauit, absoluerit, aut p fidei cõmissum hoc relinquẽs, aut in ipsa libertate hoc adijciẽs. nã si hoc ille dederit: oĩno q manumittitur, absoluetur[t] etiã à patronat⁹ iure, eò qđ ille hoc expressexit. Habeãt itaq; hęc omnia qui libertatẽ meruerunt: verũtamen seruent etiam post hanc nostram constitutionẽ eis qui ad talem eos perduxerunt, honorem, omnem reuerentiam[v], & hoc qđ vocatur obsequium, & reuerentiam rectè legibus introductam. quinetiam abstineant[x] aut manibus aut insidijs aut alijs ex quib⁹ liberti tale aliquid agentes, rursus † & seruitutem sustinent scđm de his scriptas leges[y], & restituuntur priori conditioni. Nam si nullum penitus ingratum esse circa donatorẽ permisimus, licet fuerit bene natus, sed donationes infirmas pronũciauimus in ijs quæ dudum à nobis scriptę sunt legibus[z], & in ijs quę à nobis quotidie pręcipiuntur, quomodo patiemur manumissorem q ęqualis patri[a] circa libertũ fact⁹ est, ab eo aliqd pati malignũ, aut iurias forsitã asperas & idecẽtes[b], † seu plagas[c] aut maximè tolerabilia sustinere diſpẽdia? Sed si qd horũ legitimis pbationib⁹ cõuicerit[d] passũse q libertatẽ dedit, vel ei⁹ filios[e]: post p dictas pbatiões libertũ in priori restituim⁹[f] habitu, nominũ[g] qdem p scrutatione & pter hoc dispendijs oẽs eripientes: iustitiam autem vbiq; & equitatem, & quod legislatorẽ decet, & quod placet Deo, & liberto, & dudũ domino conseruantes,

i Libertus quas operas patrono pstet.

qua est mentio instituta. de succes. li. §. ij.

r ¶ Post hanc.] i. post remissionẽ iuris patronat.

s ¶ Ab his.] iuribus patronatus. Accur.

t ¶ Absoluet.] scilicet libertus.

v ¶ Reuerẽtiam.] .s. vt ei assurgat: & ne temerè in ius eũ vocet. hoc etiam si fuerit remissum patronatus ius. vt. C. de liber. & eorũ libe. l. fin. & C. de bo liber. l. fina.

x ¶ Abstineant.] etiã post remissionẽ iuris patronatus.

y ¶ Scriptas leges.] vt. C. de li. & eorũ libe. l. penult. & antepenulti. & l. fi. & ff. de lib. agno. l. alimẽta. §. j.

z ¶ Legibus.] vt inst. đ dona. §. sciẽdum. & C. de reuo. do. l. vlti. Accursi⁹.

a ¶ Patri.] dilexit eĩm eũ vt pater manumittẽdo. succedit ei vt pater filio ab intestato: vt insti. qb. mo. ius pat. pote. sol. §. pterea. Accursius.

b ¶ Indecẽtes.] al's indigentes, al's indecentes.

c ¶ Plagas.] s. verberũ.

d ¶ Cõuicerit.] id est p bauerit.

e ¶ Filios.] No. de filio: quia nõ sic de extraneo hęrede: vt. ff. de ver. sig. l. sciendum. & C. de ope. libe. l. j. & de lib. & eorũ liber. l. liberti.

f ¶ Restituimus.] etiã si patronus remisit patronatũ: vt. §. in prin. huius §. dicitur, & C. de bo. lib. l. vlti. & tũc reuocat in seruitutẽ: fortè ẽt ex hiscausis ex qb⁹ reuocat donatio. vt hîc innuit. si aũt nõ remiserit: etiã p leui culpa reuocabit q cõsistet in faciẽdo: vt. C. de lib. & eorũ lib. l. si manumisso ri, nõ aũt si in nõ faciẽdo: vt. C. de liber. cau. l. solo.

g ¶ Nominũ.] qa nõ dicunt hodie deditiij vlla otini. nã & noie sublato effectus tollitur; vt. C. de fer. l. à nullo.

† Facit. c. ij. in glo. vlti. inme. extra đpo. plat. & gl. j. in c. vlti. post prin. de donati. extra.

† aut indigentias.

conseruantes,

a ¶ Quapropter.] breuiter omnia repetit quę dixerat à prin. constitutionis.

b ¶ Et ingenui.] quantum ad omnia ꝓterquā respectu patroni. Accur.

c ¶ Qui dudum.] id est ante hanc legem.

rod ¶ Fortunā.] scilicet seruitutis.

c ¶ Si quis autē libertā.] scilicet suam.

f ¶ Aut.] pro id est.

g ¶ Existens.] olim autem licebat patrono libertā accipere: nisi esset patronus senator, vel senatoris filius, vel in simili dignitate positus: vt C. de nup. l. vxorē. & ff. ꝺ ritu nup. l. lege iulia. & l. oratione & idē in spōsalibus: vt. ff. de spō. l. oratio. hodie verò indistinctè fieri pōt etiā ab ijs q sunt in dignitate, dummodo scriptura intercedat. vt hîc, & idē puto ego cōtra: vt libert⁹ patronā accipere possit: licet olī esset contra. vt. C. de nu. Liij.

h ¶ Obseruationē.] scilicet vt iteruenīat scriptura.

i ¶ Adijcimus.] de nouo.

k ¶ Precedētes.] s. ante dotalia instrumenta.

l ¶ P istinū.] i. pristinorum vt sit sincopatum: & sic ponitur vicenum i. vicenorum. ff. ad legem rhod. de iac. l. nauis. §. cū autem.

pristinorum.

m ¶ Et veritate.] s. quia in veritate est contractū matrimonium, & filij iusti ex eo procreati sunt. aliās cōtra. & dicta vt diximus. §. de triē. & sem. §. fin. colla. iij.

n ¶ Vt si cui.] cautèmutat casum de liberta ad ancillam: quasi dicat ad eo prędicta sunt vera in liberta, vt in ancilla idē sit.

ooo ¶ Mox.] i. statim.

p ¶ Competet.] aliās competens. Accursius.

q ¶ Eis.] scilicet filijs.

r ¶ Indicium.] alīs indicium, aliās iudicium, id est voluntatem. Accursi.

s ¶ Vxorem.] scilicet illorum filiorū matrē. R.

t ¶ Conscriptione.] & sic no. q siue speciali ter fuerit manumissa, vt modo dixerat, siue solū accepta est ancilla in vxorem à dño: eo ipso habet duo: & qđ libera est: & q legitima vxor: vt hic, & s. in rubri. in fin. Item si non fieret libera ex ipsa conscriptione dotalīū instrumentorum, nō esset vxor: cùm inter seruam & liberum non sit matrimonium[a], vt. s. de nupt. §. sed & captiuitatis. Item si alij dat scienter in vxorem, vel patrē eam nubere, est coꝛpiò l.

a Facit. c. ꝑ posse. & ꝛc. fin. extra de cōiugio ser ac.

conseruātes. ¶ Quapropter[a] sint quidē & liberti & ingenui[b] siue ij qui dudum[c] manumissi sunt, & euidēter eis hoc largitum est: siue illi qui post hāc legem nostram ad ingenuitatē venientes, tanquam benè nati iam facti viuant, & debitum honorem manumissoribus reddant: vt non denuo & libertate & bene nationē cadant, tāquam indeuoti ingratiq; conuicti, & à lege damnati. Erunt nāq; ita ꝑpetuē liberi & ingenui, si manumissoribus eorumq; filijs inconfusam & liberam suam venerationē & reuerētiā deuotionēq; seruauerit: quibus videlicet conseruatis, nunquā ad priorē relabētur fortunā[d].

¶ *Nulla dignitas prohibet cum liberta nuptias cōtrahi: cū ancilla autē cōtrahens matrimoniū, liberā eam facit, & natos ex ea ꝓductos. Bald.*

¶ Si quis autem libertam[e] ducere voluerit, aut[f] legitimam facere cōiugem, cuiuslibet dignitatis existens[g]: nuptialia cōficiat documenta (nanc enim solā post manumissionem obseruatione[h] adijcim⁹[i]) & sint etiam prędecētes[k] filij, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores: & à postulatione annulorum aureorum & pristinum[l] † natalium liberati, nullamq; pœnitus habentes differentiam ad cætera ingenuorum matrimonia. Libertas enim matris, insuper & documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuam & patri succedētem demonstrabunt, & ita rebus & veritate[m] tuti efficiuntur, vt si cui[n] etiam ex seruiente muliere ꝑ creētur filij, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia conficere documenta: mox[o] cum ipsa dotis inscriptione & filijs cōpetet[p] libertatis simul & suorum ius: non requirentibus nobis specialem libertatem in filijs fieri, & simul manumitti cum matre, aut postea vel ante eam fortè libertatem accipere: sed conscriptiōe sola nuptialium documentorū mox eis[q] etiam libertatem donamus. Quod em̄ magis vtiq; ostensurus est pater libertatis filiorū indicium[r] quam vxorem[s] ostendere, liberamq; simul & legitimam nuptialium documentorum cōscriptionē[t]? Si em̄ miles relinquēs legatum alicui suarū ancillarū, ipsa donatione legati & libertatē dare videat[v]: quō nō multò magis pater si documentum nuptiale cōscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neq; enim q libet eū putaturus erit voluisse filiorū q-dem matrem legitimam[x] esse, & hoc tam magnū ei donasse opus libidinis: proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere seruituros. ¶ Hoc similiter[y] q-dem pro manumissoribus, similiter aūt & pro manumissis[z] sanci-mus. Nam si ea quę in precedentibus dicta sunt, manumissorib⁹ nō seruamus[a]: segniores[b] forsan homines circa libertatis largitatē efficiemus. Nobis autē omne extat studiū subsistere libertates[c] atq; valere, & in nostra florere & augeri republica. et enim hui⁹ causæ desiderio[d] & in Libya & in Hesperia tāta[e] suscepimus bella, & ꝑ recta ad deū religione, & pro subiectorū pariter libertate. Facim⁹[f] aūt nouū nihil, sed egregios antenos impatores sequimur. Sicut enim Antoninus Pius cognominatus (ex quo etiā ad nos appellatio nęc peruenit[g]) ius Romanę ciuitatis pri⁹ ab vno quoq; subiecto rum petitus[h], & taliter[i], ex ijs q vocātur peregrini, ad Romanam ingenuitatē deducēs, ille[k] hoc o-bus in cōe subiectis donauit[l], & Theodosius[m] iunior post Cōstātinum maximū sanctissimę huius ciuitatis cōditorē, filiorū priusius petitū in cōe dedit subiectis[n]: sic[o] etiā nos hoc videlicet regeneratio nis & aurecrū annullorū ius vnicuiq; petentiū datū[p], & damni & scrupulositatis prębens occasionem[q], & manumissorū indigens authoritate, oībus similiter subiectis ex hac lege dam⁹. Restituim⁹ em̄ naturę ingenuitati dignos, nō singulos decęnero, sed oēs[r] deinceps qui libertatē à dñis meruerit: vt hanc magnam quādā & generalem largitatē nris subiectis adijcia mus. Quę igit̄ pro idulgētia subiectorū nostrę placuerūt clemētiæ ꝑ hāc legē: hęc tua celsitudo cognoscēs, nris subiectis faciat manifesta per ꝓgrāmata ꝓpria & hic & in ꝓuincijs, vt discāt qa nostrorū subiectorū ꝓ oīa curā habemus, ea quę ꝓutilitate eorū sunt sanciētes. Valebit aūt hæc lex i subsequētib⁹ oīb⁹, & eis q postea emerserit casib⁹. qđ em̄ recessit nō ꝑscrutamur.

bera: multomagis si ipse eam accipiat: vt. s. de nu. §. si verò ab initio. Acc.

v ¶ Videat.] vt. ff ꝺ mi. testa. l. titius. § j. sed non sic in pagano: vt. C. de testa. mili. l. ex his.

x ¶ Legitimā.] i. ingenuam vel vxorem.

10 y ¶ Hoc similiter.] nūc respicit primā ptē ru.

z ¶ Pro manumissis.] scilicet vt sint ingenui.

a ¶ Seruamus.] i. iuspatronatus. & est sic. C. de bo. quę libe. l. ij. ibi, prospiciendum est.

b ¶ Segniores.] i. pigriores. Accursius.

20c ¶ Libertates.] vtrecupemus eos ab hostib⁹.

d ¶ Huiusmodi causę desiderio.] i. vt augeremus rempublicam.

e ¶ Tanta.] s. vt pij dicamur. vel lege absolutè tāta. q. d multa.

f ¶ Facimus.] nouū i. extraneum vel mirabile: imo consuetum in similibus. & ideo duo similia ponit, non eadem. Primū est Antonini. Secundum Theodosij.

g ¶ Peruenit.] vt dicamur pij. Accur.

h ¶ Petitus.] id est rogatus imperator vt hoc statueret. vel dic à quo 40cunq; qui vellet esse ciuis romanus.

i ¶ Et taliter.] s. dando singularia priuilegia.

k ¶ Ille.] i. Antoninus. & dic hoc. s. ius Romanę ciuitatis, qđ est supra.

l ¶ Donauit.] vt quicū q; ciuitatē Romanā habitaret, ciuis Romanus 50esset: vt. ff. de statu ho. l. in vrbe. quę lex est Antonini. nec sit opus speciali impetratione.

m ¶ Theodosius.] sicut repete

n ¶ Subiectis.] vt. C. de iure deliberan. l. j.

o ¶ Sic.] à simili.

p ¶ Petentium.] datum 60olim per singularia rescripta.

q ¶ Occasionem.] occasionem dico indigentem authoritate manumissorum. i. manumittentiū: quia non solebant liberti facile natalibus restitui nisi consentiente patrono & eius filio: vt. ff. 70de nata. re. l. ij. &. l. pen. & l. fin. j. reipon.

r ¶ Sed omnes.] repete per. &c.

¶ APVD QVOS OPORTEAT CAVSAS DICERE MONACHOS ET ASCETRIAS.

TITVLVS VII.

Apud quos oporteat causas dicere monachos & ascetrias.

¶ *Monachi & moniales pro causis eorū corā episcopo debēt cōuenīri: q disponere debet an per se uel per alios debent respōdere: & secundùm legē & sacras regulas debent soli episcopi de talibus cognoscere & iudicare. Angel.*

Impera. Iustinianus. a. Mennę are hiepis. Constantinopolitano, & vniuersi eius tractus patriarchę.

a REm cognoscentes.] Hac .i. Cõstãtinopolita.

b ¶ Subiecta.]i, scripta j.ea constitutione.

Assisterię quę sunt.

c ¶ Assisterijs.]ideo qđ assistant orationibus & ieiunijs quotidie: quas 10vulgò appellamus reclusas.

d ¶ At illi.]scilicet iudices ciuiles.

e ¶ Presumentes.]scilicet executores. Accursi⁹.

f ¶ Trahere.]scilicet ad iudicium.

g ¶ Non videntur.] qa stãt recluse: vt.ẽ, dixi.

Monach⁹ potest conueniri.

20h ¶ Interpellet.]no. q monachus cõuenitur: licet p mortuo vt seru⁹ quantũ ad mũdũ reputetur: vt.C. de epis. & cle.l. deo. sed rñdet per abbatem vel syndicos seu œconomos: vt.j. de san.epi. §. prouidere. & hic subij cit. sic ergo à simili cõci-30piant libellũ noĩe filij: & rñdebit pater: vt. C. de bo.mater.l.j. in aduentia tñ hereditate filiofa. delata triplex in agẽdo & rñdẽdo adhibeť distinctio, vt distinguatur an ambo cõsentiãt in adeũdo. s. pater & fili⁹: an filius tãtũ: an pater tãtũ. vt 40C. de bo. quę lib. l. vlt. ĩ ijs q sunt in tutela veleura, ętas distinguit: & absentia cõsiderať: vt si sũt pupilli qui fari possunt de his possit cõcipi libellus authoritate tutoris, alĩs de tutore tĩ: vt. ff. de admi. tu. l. j. §. j. sed & hic si cõtra collegiũ noĩemo 50nachi proponať: non reprobatur. arg. j. de sanc. epi. §. sportularũ. eodẽq; modo puto seruari simonachus agere velit. Sed nunquid iurabit monachus de veritate dicẽda si agatur de eo qđ p eũ factũ est, ad similitudinẽ minorũ. xxv. annis? Rñ. 60sic, argu. C. de quęstio. l. interrogari. ga ad iudicẽ spectat ingrere veritatẽ. arg. C. de eden. l. is apud quẽ. &. j. de litig. §. oẽm. colp. ix. ibi, veritate pquisita. de calũ. aũt nõ iurabit, cùm principales pso nę debeãt iurare: sed monachus nihil habet vel p 70 leges vel per canones: vt. j. vt li. iurẽt. §. j. in prĩ. &. s. de mona. §. illud. col la. j Item quid de exemptis? Respõ. sub pãpa cõueniri.

Monach⁹ an de veritate dicenda iurare debeat.

i ¶ Episcopi.]sed executioni mandãtur p iudicẽ ciuilem: vt. j. de san. epis. §. siquis cõtra aliquem.

80k ¶ Lite.]scilicet vt dẽt dilationem, & causam examinent.

l ¶ Cautela.]i. qualiter caueatur iudicio sisti, & iudicatum solui, & rem ratam haberi scđm qualitatem personarum: vt

REm cognoscẽtes nõ rectã fieri in hac a regia ciuitate, cõi lege existimauimus hoc mederi: inchoantes quidẽ ab hac felicissima ciuitate: in oĩa verò loca ea quę subiecta b sunt distendẽtes. Quidã em̃ volentes corrũpere orthodoxę fidei honestatẽ: siqdem litẽ habuerint qua si cũ monachis aut ascetrijs c, ciuiles iudices interpellãt: at illi d mittunt executores presumẽtes c accedere ĩtra loca sancta, & monachos trahere f; atq; monastrias vel ascetrias ingetare forsan eas quę nõ videtur g, & hinc iniuriã & cõfusionem nõ paruã adorabilib⁹ fieri locis. ¶ Propterea igiť sancimus, siqs quãcũq; habuerit cãm cũ aliquibus venerabilib⁹ sanctimonialibus aut sacris virginib⁹ aut mulieribus omnino in monasterijs cõsistentibus: Deo amabilẽ ciuitatis illius cẽpm interpellet h: ille verò mittat, & cũ omni honestate quę sunt de personarũ presentia, dispo nat: siue oportet per abbates, siue per responsales, siue p alios quoslibet hoc fieri. ipsi verò cũ omni veneratione sacerdotali cãm examinẽt & iudicet. & ciuiles nõ sint penit⁹ eis iudices, neq; cõfundãt eorũ honestatẽ, cum idonei sint. Deo amabiles singularũ ciuitatũ epi i & quę de lite k sunt, & de cautela l iudiciorũ disponere, & iudicare honestè atq; sacerdotaliter, & scđm leges nr̃as & sacratissimas regulas. Sicem & q aliquã rõne habere putant, merebunť iustitiam, & honestas sacratorũ inuiolata integraq; seruabiť. ¶ Cõsigitur sit lex, habeatq; custodiã & à gloriosissimis p̃fectis qui per cunctas existunt diœceses m, & Illyrici dicimus & Libyæ, Italięq;, & Occidẽtis totius, & à gloriosissimis p̃fectis vtriusq; Romę, & magnificentissimo p̃tore populorũ, & iudicibus gẽtiũ, eorũq; officijs & nulla ei⁹ fiat oĩno corruptio: sed integra ad nonor ẽ reuerẽdissimorum monachorũ custodiať. Hæc autem n etiam tua beatitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima ciuitate, & eius o cõsinijs, vtatur ad Deo amabiles ciuitatum metropolitas (quorũ ipse suscepisti ordinationẽ) proponẽs proprijs literis hãc nostrã sacram legẽ. Verũ illi subse cõstitutis epis hęc nuncient, vt ex paucis literis vna continuatio legis ad omnem perueniat ditionẽ p. Sed etiã accelerari lites sancim⁹ monachis illatas, vt non mens eorum q occupet circa litis solicitudinem: sed velociter liberati, sacris operibus obsecundent r. ¶ Sciant igitur qui prẽter hęc aliquid egerint: si quidem iudex sit qui talẽ proferre sententiam s presumpserit: quia ab administratione repelletur tanquã diuinitati contumeliam faciens, & pœna decem librarum auri vnà cũ officio suo multabitur, sacratissimo nostro danda ęrario. executores autem presumentes offerre oi no admonitionem, ab ipsis Deo amabilibus episcopis prohibeanť, & retrudantur t in locis quę deca neta nuncupantur, pœnas competentes passuri: exactionem nullam decætero agere permittendi. Hac valente lege v siquis cum aliquo reuerendissimorũ monachorum aut virginum aut mulierum omnino sacrarum & in venerabilibus monasterijs habitantiũ habuerit causam. De clericis etenim & ordine conuentionis eorum iã leges conscripsimus quas valere & firmas esse omni volumus modo. ¶ Scriptum exemplar virorum clarissimo Ioanni præfecto sacrorũ Orientis pretorio, iterum exconsule ordinario & patricio. Scriptum exemplar Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino gloriosissimo prefecto vrbi.

inſti. de satisd. §. sed hodie. Sed quidã dicunt q hoc pignus accipere debet episcopus.

m ¶ Diœceses.]sic. C. de episc. & cler. l. nulli. §. q si inuito. Accursius.

n ¶ Hęc autẽ tua.]loquitur Mennæ patriarchę Constantinopolitano: vt in intitulatiõe. ẽ. c.

o ¶ Et eius.]scilicet ciuitatis.

p ¶ Ditionẽ.]id est notionem.

q ¶ Eorum.]monachorum.

r ¶ Obsecundẽt.]hæc eadem ratio & ĩ alijs cle

20ricis est: vt. C. de epis. & cle. l. omnes q vbicunq;.

s ¶ Sententiã.] ad monachos missam vt ad iudicium veniant ciuilis iudicis rñsuri. & si eps rationem non fecerit, alius iudex ciuilis erit iudex: vt. j. de san. epis. §. siquis autem p pecuniaria cau

30sa. col. ix. Accursius.

† Alic. lib. prętermis. j. in dictione, decanta. fortasse, inquit, dicatheta legendũ: vt locum intelligas in quem rei detruderẽť do neciudicatum esset. Reparari debent antiqua rescripta.

t ¶ Retrudãtur.]i executores isti. Accursius.

v ¶ Lege.]eo q alij scripserunt: quorum dicta nostra sunt: vt. C. de epis. & cle. l. cum clericis. &. l. siquis. &. l. omnes q vbicunq;. quas leges facim⁹ vt. C. de vete. iure enu. l.

40ij. §. merito. & hodie est expeditum: vt. j. vt clerici apud propri. epi. §. j.

TITVLVS VIII.

De quęstore x.

x ¶ DE QVAESTORE.

¶ *Hanc non lego: sed quidam sic. not. primò de Dei auxilio, secundò de rescriptis reparandis: ut in prin. & tertio de uenerandæ cæsonicie. i. senectute: ut. j. eod. §. si uerò uitæ occasionem. in fine.*

¶ *Officium quæstoris in inquirendis personis in urbe Constantinopolitana manentibus consistit: & si Constantinopolitanæ ciuitatis sunt ciues, eorum causas & negotia celeriter expedire extraneos ad suas prouincias cum suis bonis remittere, & alios expellere: & ualidos & potentes operari facere: exceptis infirmis corpore, qui dimitti debent. Bartolus.*

Imperator Iustinianus. a. Ioanni glorioſiſsi. ſacrorum prętoriorum pręfecto, iterum excõſule & patricio.

y CVm Dei auxilio.] sic. j. de armis. in prin. & C. de vete. iure enuc. l. j. in prin.

z ¶ Eis.]subiectis.

60a ¶ Reparare.] arg. pro rescriptis. qđ dic vt ẽ. de hęre. & falc. §. semp. igitur.

b ¶ Mediocriora.]i. pauciora. sic. ¶. de defen. ciui. l. per omnes.

c ¶ Aliquid.] innouatum.

d ¶ Pretores.]repetecastigatum dico per edicta

70stigatum dico per edicta & interdicta sua.

CVm Dei auxilio y semper omnem facimus prouidentiam vt subiecti ab eius clementia traditi nobis, illęsi seruentur. itaq; & leges ponimus omnem eis z curantes iustitiam, & quod paulatim † labitur, reparare a festinamus: insuper etiã administrationes inuenimus, quæ castigantes quod in honoratum est, mediocriora b faciunt delicta: quale videlicet aliquid c prætores d populi in hac felicissima magna vrbe, vtilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc ciuitatem nostrã habitantibus approbatum.

† Cõcor. c. cõsuluit extra de iu dęs.

approbatū[a]. ¶ Ex hoc igitur experimento & aliud quiddam medelaegēs moliri & adinuenire, legi & cingulo iustū existimauimus. Inuenimus em̄ quia paulatim ꝓuinciæ quidē suis habitatorib⁹ spoliātur: magna verò hęc ciuitas nostra populosa[b] est turbis diuersorūhominum, & maximè agricolarū suas ciuitates & culturas relinquētiū. Hęc ad prēsentē legēnos respicere ꝓcurauerūt, & ad cingulū[c] qđ nunc à nobis penè nouatū est: cui non piget nos de publico & annonas dare, & sufficiens etiā officiū cōstituere, & ex negligētia ei⁹ periculū releuare. cingulū etenim hoc accipiēti quęstoris imponimus[d] nomen: sic em̄ & in initio eum inuenientes, dicimus aūt priscis tēporibus, in quibus vocabāt inquilinos ad hoc venientes officium. Volumus autē cingulum habētes hoc, respiciētes ad Deū, nostrūq; timorem, & legē, reqrere ad magnā hāc ciuitatē venientes, ex quacunq; ꝓuincia sint, viros siue mulieres, aut clericos, seu monachos, vel monachas, siue externarum[e] † ciuitatum aduocatos, aut alterius cuiuscunq; fortunę vel dignitatis existāt, & perscrutari qui sint, aut vñ venerint, & qua occasione. & si qđē agricolę sint, intendere quibus[f] nostrorū iudicum horū[g] cōpetunt lites, & his imminere, velociterq; eos eripere, difficultatibus ꝓpter quas huc venerūt, & festinātē vnde venerunt, eos remittere cōpetentia fruētes[h]. Si verò aliqui sint agricolæ constituti sub dñis, & egētes eis[i] ad hanc venerunt regiā ciuitatē prēparare possessores, citius eas discernere[k] ꝓ quibus venerunt causas, & remittere merētes[l] mox quę iusta sunt. Si verò forsitan ad resultationem possessorum venerūt, & aduersus eos dicant causas: siquidē multitudo sit, plures qdem remittere cōtinuò ad ꝓuinciā, duob⁹ aut tribus relictis: qui secđm collitigātiū schema[m] lite exerceant[n], & ita eū imminere litis[o] auditori, & procurare citius incidi[p] negotia: vt nō lōgitudo eis fiat temporis, & maximè agricolis: quorū & hic prēsentia superflua, & agriculturę vacatio damnum & ipsis & possessoribus facit. Si verò neq; agricolarū sit aduenientiū multitudo, sed quidā forsitā alij, aut etiam litigaturi aduersus alios, & hic tardēt, nō quęscere, sed cū omni instātia iudices vrgere cū festinatione eos cōtentionib⁹ absoluere, & litibus liberatos remittere in suas ciuitates & prouincias habitare. ¶ Si verò forsan cū institerint[q] auditores litis, aut agricolarū domini[r], q̄ à nobis sunt iudices statuti vt litigātes aut obseruātes liberent, ipsi adhuc differāt, & nō citius eos à litis obseruatione liberauerint: tūc ipsum[s] qui à nobis in hoc cingulo cōstitutus est, deducere ad se litigantes aut agentes aliquo iure à possessoribus[t] ꝓinde nō merētes examinare, & citi⁹ disponere ꝓ quibus illi huic magnę obseruant ciuitati, ad suas remittere patrias, aut oīno ex qbus venerūt locis, oībus perēpto ad hoc priuilegio & fori prescriptione. ¶ Si vero vitę occasiōe aliq̄ aut lites nō habetes, ī hac sunt nr̄a ciuitate, vt[v] ꝓpter victū aut eò ꝙ hoc ad eorū desideria nō sufficiat[x]: iā etiam peccēt corporū eorū statū, qualis q̄s est, inspicere: & si qdem valēteis corpora, potētes aūt sufficere ad laborē sunt: si qdem seruilia fuerint, cognoscere quorū sunt, & hos etiā inuitos possessoribus trāsmittere. Si verò liberi fortuna, & ex aliquib⁹ ciuitatibus aut prouincijs orti: hos trāsmitte re ad prouincias ex quibus orti sunt. ¶ Si verò huius terrę fuerint, & corporib⁹ qdē validis vtant̄, vitę aūt eis decēs[y] nō ē occasio: hos nō frustra esse terrę onus[z] ꝓmittere: sed tradere citi⁹ eos, vt operū publicorū attinet artibus, administeriū, & ꝓpositis panificātiū† stationū, & ortos operātibus, alijsq; diuersis artib⁹, aut operib⁹ in qbus valēt simul quidē laborare, si mul aūt ali, & segnē ita ad meliorē mūtare vitā. ¶ Si verò aliq̄ noluerint obseruare operib⁹ q̄bus traditi sunt, hos sectari[a] hac regia ciuitate, parcētes em̄ eis hoc sancimus: vt nō segnitie eos ad illicitos act⁹ ipellēte, leges eos abripiāt ad pœnas nr̄is tradētes iudicib⁹. Lęsos aūt aut lęsas corpe, aut canicie graues[b], hos sine molestia esse iubem⁹ in hac nr̄a ciuitate, aut pie agere volētibus adscribēdos, & aliorū singulos interrogare qua venerint gr̄a, & inq̄sitis, q̄ digna sunt sup eis agere, vt nō pigri hic sedeāt, sed cōpetētia agētes, ad proprias reuertant̄ ꝓuincias. ¶ Si vero aliq̄ aut i hac habitātiū ciuitate, aut etiā de foris venientiū, inculpētaliquos tā quā abeis[c] dānificati occasionē forte eorū q̄ dicūtur sportulę aut etiā ex hoc lęsionū, & dicāt eos aut prēuaricari pro his nr̄as leges, aut etiā sine iudiciali ꝓceptoadmonitionem eis offerre: q̄rere subtiliter hęc delinquētes, cuiuscūq; fuerint dignitatis aut militię, & sub quo cōstituti sunt cingulo, eosq; simul qdem cōprehēdere: simul aūt post ꝓbationes interminatas secđm nr̄as leges exigere pœnas nullo cōpetētiū eis iudicū defendere eos valēte & tā illęsos seruare eos q̄ iustitiā passi sunt recipiētes q̄ cōtra lege exacti sunt, quā pœnas nr̄is definitas cōstitutiōibus sup exigere: ac deinceps referre vbi ꝓspeximus dādas. Sup hoc aūt q̄cūq; querelā susceperit falsitatis, seu q̄ vocāt falsa scriptura: in quocūq; collegio hoc reqrere, & q̄ sup nis denūciant, cōprehēdere, & post inscriptiones[d] & ꝓbationes punire. sic em̄ hmōi audiētię damus potestate ei. ¶ Si verò aliq̄s taliter lęsorū adierit ordinatū secđm ꝓsentem lege iudicē, & nō iustā ipetrauerit prouidentiam, vt cogatur ad nos & ad semper imperiū hoc denūciare: sciat apertè qui cingulū[e] hoc assumit: quia ipse de suo reddet ea ei qui ab eo neglectus est, malęq; decuerat eum à delinquente accepere: insuper & maiorem indignationem nostram experietur iustè, vtpote nostras iussiones transcendere præsumens. ¶ Maximè autem omnium, qui hanc administrationem habet, & perpetuè hoc ponit studium puris manibus omnia agere, & administratores[f] habere nō sordidos, neq; turpi acceptioni paratos: sed purè & liberè

a ¶ Approbatum.] i. castigatum: dico approbatum ab omnibus habitatoribus &c. Azo.

b ¶ Ciuitas populosa. vt. ſ. de tabel. §. fi. & facit ſ. de man. prin. §. fin. col. tertia.

c ¶ Ad cingulū.] ſ. quę ad officia dignitatis.

d ¶ Imponimus.] nomen. vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde cùm.

e ¶ Externarū.] al's extranearum. ff. de capti. l. non dubito.

f ¶ Quibus.] scilicet aliquis nostrorum iudicū quibus &c.

g ¶ Horum.] scilicet agricolarum.

h ¶ Fruentes.] i. accipiētes quę petita sunt.

i ¶ Eis.] ſ. dñis: vt dent sibi agriculturę ꝓmanētia īstrumēta aratoria. Ala.

k ¶ Discernere.] considerando vel negando. Azo.

l ¶ Merentes.] vt. C. de iure mili. l. tam collatores &. ff. qđ cuiusq; vniuer. l. item. §. j. argumē. ff. ad muni. l. municipes. argu. C. de aduo. diuer. iudi. l. restituendę.

m ¶ Schema.] ff. de condi. & demonstra. l. municipibus.

† externarū. n ¶ Exerceant.] scilicet

o ¶ Litis.] vt. C. de iura. calū. l. ij. argu. C. de aut. prę. l. vl. argument. ff. de ope. no. nuncia. l. de pupillo. §. pedius.

p ¶ Incidi.] id est decidi vel determinari. Al.

q ¶ Institerit.] scilicet quęstor. i. pręceperit iudi ſoci expedire: & non fecit. aliàs institerint.

r ¶ Dominū.] no. dñm esse iudicem agricolarū.

s ¶ Ipsum.] scilicet quæstorem. Al.

t ¶ Apossessoribus.] scilicet incontinenti.

v ¶ Vt.] pro vtpote.

x ¶ Sufficiat.] qđ habēt nam nihil habent vel parum. Azo.

y ¶ Decens.] scilicet qa fortè mendicare erubescit. Al.

z ¶ Onus.] C. de off. prę fect. vrb. l. vltima.

a ¶ Sectari.] i. cū ꝺdecore & cōtumelia expelli.

b ¶ Graues.] Not. deferendum ętati & canicie. vt. ff. de termi. moto. l. ij. &. C. qui ęta. l. v. libr. x. &. ff. de mu. & hono. l. semper in hac.

c ¶ Tāquā. ab eis.] i. ab eius pœnis. Ala.

d ¶ Inscriptiōes.] vt C. de accusa. & inscri. l. j. in fine.

e ¶ Cingulū.] facit. ſ. quomodo opor. epūc. §. cleriri. &. §. fi. & arg. ſ. de col. §. super. colla. ix. &. ff. de custo. reo. l. j. §. diuus. &. C. de bo. sub. l. j. &. C. de of. ciui. iudi. l. vna.

f ¶ Administratores.]

id est officiales vel apparitores: vt.ff. de officio pref.prætorio, & facit.ſ. vt iudices ſine quoquo ſuffrag.§.volumus. &.ſ. de manda.principum. §. delinquẽtes.colp.iij. & ĩ aut.vt dif.iudi.colp.ix.& ſ. de manda.princi.§. ſed etiã.&.§.deinde.coll. iij.

a ¶ Liberati.] argum. C.de ſanctiſ.epiſcop.§.ſi verò monachus.

b ¶ Intrãſmarínis.]trãſ marinas partes appello Romanũ portũ quẽ debet cuſtodire queſtor,& de oĩbus intrãtibus ĩterrogare q & vñ ſint, & p qua cauſa venerũt. Ala.

† Concor. c.militare xxiij.q.j.

c ¶ Venatus.] ſicut enim feras beſtias hoĩes venãtur:ita & cõpetẽtia iura imperator adinuenit vt ſubiectis præbeat.

d ¶ Leges.]ſ.prędeceſſores imperatores. Ala.

e ¶ Tranſitorío.] trãſitorio ſtudio vtũtur deſidiosi &pigri ſcholares qui negligunt ſuas lectiones recordari. Accurſius.

f ¶ Leue.]j.quib. mod. natu. effi.ſui.collatio vij.

g ¶ Ab vniuerſa.]no. q negligẽtia oĩa lędit. & facit.C.de an.exc.l. vt p-fectius.&.ff.de tranſ.l iij.

h ¶ Incorruptum.]vt puras habeant manus:vt ſ. eod.§.maximè. Ala.

i ¶ CONSTITVTIO QVAE DIGNITATIBVS &c.
¶ Iſtæ duæ dictiones: ſunt ablatiui caſus.

k Vicquid. Ornatum.i. decorẽ:vt.ff. de poſtulan. l.j. in princi

l ¶ Legem ſcripſim⁹.] vt.C.de cõſuli.l.fina.lib. xij.raro fit tñ.vt ibi dicitur q filiuſſa. eligat patricius.

m ¶ Actio.]i. actus. ſic ſ.de non alie. aut pmut. re. eccleſi.§.ſinimus. Accurſius.

n ¶ Actiones.] id eſt legitimi actus emancipationis.

o ¶ Iniurijs.]hũc modũ emancipãdi nõ vidi. & ã eodẽ dicit.C. de emã.li. l.fi. & fiebat intercedente quadã ficta vẽditione & manumiſſione.ff.ãca. dimi.l.iij.§.emancipato. & inſti.quib⁹ mo.ius patrio.ſo.§.prętera.Sed hic modus alaparum ſeruatur hodie in deſponſatione mulierũ Bononiæ.

p ¶ Apreſidente.] id eſt imperatore. Accurſi.

q ¶ Non eos.]id eſt ſi non poſſunt. Accurſius.

r ¶ Liberare.] quaſi dicat non dicerentur honeſtiſsimicodicilli. Accurſius.

s ¶ Sed ſuper.] non ſolùm ſuper patricijs.

t ¶ Ipſi.] aliâs imperij, adminiſtrare. & ſi tale aliqd ſuper miniſtris peccatũ inuenerit, hoc etiã punire, & exipſis pri⁹ oſtẽde reſuã firmitatẽ ſimul & caſtitatẽ. ¶ Propterea eñ & decẽ libras auri occaſionẽ expẽſarũ decernim⁹ ei, & eius cõſiliario ſolidos cẽtũ, & miniſtrãtibus ad expẽſarũ cãm ſolidos trecẽtos triginta damus annonę: quorũ etiã deſcriptionẽ huiclegi apponi pręcipimus, vt ſi ſcit largitate cõtenti, alienis abſtineant: eruntq; Dei & noſtri ſubtiles cultores, & è cælo hãc noſtrã fruẽtes prouidẽtiam & adminiſtrationem, cauſis facilius & legalius vtentes. ¶ Damus aũt adminiſtrationem habenti fiduciã & iudicibus inſiſtere, & ad nos referre, & exſe agere cõpetẽtia: vt neq; infirmitate neq; alio oĩno culpat⁹ noſtro ſuper eo iudicio minor appareat. Licẽt iam verò ſimiliter ei damus publicis epiſtolis vti ad p uinciarum præſides, vt ij qui remittuntur ab eo, ‡ mittant ad ſuas puincias ſine liteibi ducturos, & ſi quo egent legitimo auxilio, hoc pcepturos. Illud maximè pui dere, nõ deijſdẽ ſecũdo moleſtari (qđſępe) eos q hic vanè cõmorãtur: deinde retrãſmiſſos ab eo, rurſus remanere, & moxreuerſos, ſecundarũ ei cauſarũ p̃bere occaſiones. Si eñ denuo in hac feliciſsima ciuitate inueniat quoſdã nidificantes fruſtra, quiliberati[a] & ad propriã puinciã trãſmiſſi ſunt: his & caſtigationẽ imponat decẽtem, & vehementius iterũ trãſmittat. Si cnobis ẽt foris ciuitates habitabũtur, & magna ciuitas hac cõfuſione liberabit. Si verò aliquos perſpexerit ſui officij in trãſmarinis[b] partib⁹ collocare, qui etiã de foris cõueniẽtes inquirãt, & hinc deſtinatos ſuſcipiẽtes, ad prouincias dirigãt: & hoc agat, qđ vtile eſt reipublicę per oĩa venatus[c]. ¶ Hę omnia ſancim⁹ noſtrorũ ſubiectorum curã habẽtes: vt nõ ſuas prouincias deſerẽtes, hi catterãtur & moriantẽ forſan pprijs priuati, & neq; paternis fruẽtes ſepulturis: eò quòd & ante nos ponẽtibus leges[d], & rẽpublicã cõſtituẽtib⁹ hę nõ trãſitorio[e] ſtudio fuerũt, ſed & pigritię fuit quędã ſcriptura, & peregrinos oĩs pſcrutabantur. & neq; nouũ neq; leue[f] hoc cauſis ſtudiũ, bonũ q̃dem & antiquũ, neglectũ verò in medio abuniuerſa g lędẽte negligentia, paulatĩ piclitatũ ẽ corrũpi & pimi, donec nos pdeſſe hoc & vtiliſsimũ ĩueniẽtes, rurſus in remplicã introducimus. Sicut eñ p̃bemus incorruptũ[h] eũ, & eius officiũ eſſe volum⁹ & nihil extra q̃ à nobis dicta ſunt, accipere: ita & indẽnes eos ſeruari iubem⁹, vt neq; occaſione codicillorũ, neq; p occaſionẽ annonarũ, neq; p aliã quamlibet cauſarũ aut in ſacrũ noſtrũ palatiũ, autĩ forũ tuę celſitudinis occaſione codicillorũ aut p̃ceptorũ aliq̃d dare nũc aut in futuro tp⁹ immẽſę tuæ celſitudinis occaſione emolumẽtorum quę p eos impenduntur ei aut cõſiliario aut eius officio, ſed vndiq; eis pura ſeruari quę noſtra largitate dãtur. ſufficiet eñ oĩbus pro medela decẽti germanè, eũ gubernãtem cingulum, vniuerſis vtiliſsimũ eſſe. ¶ Quę igitĩ nrę placuerũt poteſtati, cognoſcẽs tua celſitudo, oĩa ad effectum perducere feſtinet, approbetq; noſtram prouidentiam: quia & nouum cingulum adiecimus, & noſtrorum ſubiectorũ per omnia curã habemus.

TITVLVS IX.

Conſtitutio[i] quę dignitatibus & epiſcopatu filium liberat a patria poteſtate.

¶ *Dignitas conſulatus & patriciatus à patria poteſtate liberat ſola dignitatis collatione: & generaliter omnis alia dignitas quæ á curiali fortuna liberat & à patria liberat poteſtate. Bartolus.*

Imperator Iuſtinianus.a.ſacro regię vrbis ſenatui.

Vicquid ad vtilitatẽ & ornatũ[k] reſpicit à Deo traditę nobis reipublicę hoc ſemper cogitantes, ad effectum deducere feſtinamus. Igitur etiã dudũ legem ſcripſimus[l] ſup glorioſiſsimis noſtris patricijs: quæ liberos eos dignitatis collatione paterna poteſtate demõſtrat. Nõ eñ decens putauimus vt hos quos nos in officium patrũ prouehimus noſtrorũ: hi ſub aliena ſint poteſtate. Nõ ſi emancipationis actio[m] dudũ q̃dem & per eas quę nũcupantur legis actiones[n] facta, cum ĩiurijs[o] & alapis liberabat eos hmõi vinculis: qũo futuri eſſent codicilli omniũ honeſtiſsimi datiã p̃ſidẽte[p] vniuerſis imperio, nõ eos[q] poſſe paterna poteſtate liberare[r]? Nũc aũt clemẽtius aut etiam honeſtius in republica cogitãtes: ſed ſup[s] glorioſiſsimis conſulibus qui p prium nomen ipſi[t] poſt imperiũ[v] prębent: & ſolis cõſularibus codicillis[x] honorantur: & ſuper[y] cingulis q̃ liberare à curia poſſunt, hoc eſt prębecturę & magiſtri militat⁹: dicim⁹ aũt in ipſis ſedibus & operib⁹ agnitis[z] hoc ipſum ſancimus eſſe, vt omnis talis dignitas aut etiã cingulũ hmõi acquiſitũ aliquib⁹ quoſcũq; nos probauerimus quod eos liberet[a] à curia, hoc valeat: & vt poteſtate eos liberet patrũ atq; auorũ. Nam ſi ſanciuimus vt ſi quis ſeruus ſciẽte domino mereat militiã, aut quãlibet dignitatem adipiſcatur: repẽtè ab imperio liberetur[b], & in ipſam rapiatur ĩgenuitatẽ: quomodo non eſt iuſtũ tãtos promerentẽ codicillos[c], nõ etiam paterna poteſtate liberum fieri? ¶ Propterea igitur hac honeſtiſsima vtentes lege ſancimus & ordinarios

conſules,

i ¶ Non eos.]id eſt ſi non poſſunt. Accurſius.

v ¶ Imperiũ.] quoniã in documentis poſt imperium conſulis à populo inferi debet: vt.ſ. vt pręponatur nomen imperatoris in documẽtis, & de conſulibus Ala.

x ¶ Codicillis.] ſcilicet ſola electione. Accurſi⁹.

y ¶ Et ſuper.] Repete & cogitantes: & dic cingulis ſcilicet alijs quæ non liberant ſolis codicillis, ſed operibus agnitis: vt ſubijcit.

z ¶ Agnitis.] id eſt acceptis vel cognitis.

a ¶ Liberet.] vt.ff. đ adop.l.ſi conſul. Accurſi.

b ¶ Liberetur.]ſ.domínica poteſtate. & primus caſus eſt C. qui milit.nõ poſſ.l.ſup ſeruis. Secund⁹ eſt in eod.ti.l ſiquis ſic. &.ff.de offi.prę.l.barbarius.&.ſ.de nup.§.ſi vò.

c ¶ Codicillos.] ĩ duobus ergo caſibus: ſola dignitas etiam ſine adminiſtratione liberat: vt cõſulatus, & patriciatus: vt hîc colligitur. & inſtitu. quibus modis ius patri. poteſta. ſolui.§.filius. aliàs ita demum ſi cum adminiſtratione: vt probatur C.de decurio.l.vltim. li. x.&.ſ.in principi. huius §.ibi, & operibus agnitis, &c.

a ¶ Per consulares codicillos.] qui habẽt dignitatem consularem sine spe administrationis: sed.ẽ. cum spe.

b ¶ Manu.] id est potestate.

Monachatus liberat à potestate diaboli.

c ¶ Occasionẽ.] sic monachatio est causa liberationis à potestate diaboli: vt.ẽ. de monā. in prin. cõsti. & facit.ẽ. quo opor. epi. §. sancim⁹. colla. j.

d ¶ Repente.] scilicet

e secuta administratione.

e ¶ Potestate.] Et not. ꝙ alijs iubet, nõ debet

a oalij subesse: vt j. de sanct. epi. in prin. colla. ix. ibi, qui alios docere &c. & ff. de eden. l. fiquis ex argentarijs. §. prohibet.

f ¶ Generaliter autẽ.] repetit supradicta, vt sub regula comprehendat.

g ¶ Dignitas.] scilicet cum administratione.

2 b ¶ A curia.] scilicet ꝙ valeat liberare, dicitur ẽ. titu. vt ordi. prefe. prẽ. col. v.

i ¶ Liberare.] i. à curiali conditione à qua liberatur quis per.xij. dignitates quæ numerantur. C. de decur. l. vlti. lib. x.

k ¶ Prestet.] Sed finita dignitate nonne recident in potestatẽ? quod videt: quia causa cessante &c. vt. C. de epi. & cle. l. generaliter. Sed dic cõtra: quia extẽdendus est fauor dignitatis: vt j. §. proxi. Item determinari videtur ꝙ nõ possit redire nisi ad optione vel in-

Dignitatis fauor extẽdi debet.

4o gratitudine: vt. ff. de adop. l. fina. & C. de ingr. li. l. j. & facit ad hoc. C. de aduo. diuer. iudi. l. cũ aduocatio. Accursius.

Nobilitat turpaterp filium &c.

l ¶ Et nobiliores.] no. nobilitari patrẽ per filiũ: magistrũ per scholarẽ: & prẽsidẽ per subiectos: vt ẽ. de defen. ciuitat. §. j.

5o m ¶ Ostẽdat.] sit ergo ab imperio honorato rum sunt patres.

n ¶ Pro istis.] i. filijs p quibus offerrent preces vt in dignitatibus eos poneret imperator.

o ¶ Quos.] scilicet honores.

p ¶ Donãs.] scilicet ĩ to

6otum: vt. C. de bo. quę li. l. penultima.

Dignitas filij, gloria & laus patris.

q ¶ Occasionẽ.] Not. dignitas filij, gloria & laus patris, cũ vna sit psona. vt. C. de impuber. & alis. substi. l. fi. sic ecõtra dedecus patris, filij videt: vt ff. de lib. causa. l. iij. & filij iniuria, patris est. ff. de ĩ-

7oiur. l. sed si vnius. §. ait p tor. &. §. filiofamilias.

r ¶ Prębere.] scilicet oporteat. Ala.

s ¶ Legitima.] i. agnationis iura. Accursius.

t ¶ Patrũ.] nam tũc recidunt. vt insti quib. mod. ius pa. potest. sol. §. j. Sed cõtra. ff. de adop. l. si pa-

8oter. & insti. quib. mo. ius pa. pote. sol. §. ij. in fine. Sed dic hoc speciale: vt hîc dicitur Accursius.

v ¶ Acquiri.] hodie Sed olim cõtra: vt. C. de epi. & cle. l. sacrosanctę. Item liberat à seruili & adscri

consules, si sub potestate consistãt vnà cũ ipso verbo quo hoc his donatur oficiũ, suę potestatis fieri: necnõ & ijs qui honorantab imperio p cõsulares[a] codicillos si sub pris sunt manu[b], fieri codicillos eorũ suę potestatis occasionẽ[c]. Et si quos nos p vniuersas dioeceses glorioſissimos prefectos sacrorũ nostrorũ prętoriorũ instituamus aut i præfectura ciuitatis vtriusq; Romę, puexerimus, autin quolibet magisterio militari: hos repẽte[d] etiã suę ptãtis fieri. Eum nãq; qui tantorũ iudex est, & tãtis iubet, manere sub potestate[e] alteri⁹, & nõ inter eos qui suę potestatis sunt, scribi, nostrarũ indignum iudicauimus legũ simul & tẽporũ. ¶ Generaliter[f] autẽ, sicuti dictũ est, sancim⁹ vt oĩs dignitas[g] & omne cingulũ à curia[h] liberare[i] valẽs hoc etiã suę potestatis prẽmiũ honoratis pstet[k]: & nobiliores[l] ad huc patres ostendat[m]. Si ergo abĩ perio sic honoratorũ aliq; sint patres: qui si nõ hoc esset, etiã ipsi pariter studerẽt imperium proistis[n] petentes. quapropter siue est aliqs nũc quidẽ sub potestate ijs fruens honorib⁹ aut cingulis quos[o] ĩ primis enumerauim⁹, siue posteaerit, etiã hũc ius potestatis suę sequat, & peculiũ ei donans[p], & arbitrij liberi esse prębẽs: ac dignè agere honore & iudicio super his abimperio habito. hoc em̃ multo maior patribus laus erit, & lętitiæ occasionem[q] prębebit magnę.

¶ *Qui liberatur à patria potestate per dignitatem, non perdit iura filiorum: & filij eius reincidunt in potestatem suam mortuo eius patre. Itẽ episcopus liberatur à patria potestate. Ang.*

¶ Illud quoq; lege cauemus, non has tales suas potestates similia pbere[r] qualia alię quę peremancipationes fiunt: sed pręcipuũ quod dam pmiũ imperiũ cõferre talib⁹ suis potestatibus. Non em̃ volumus eum qui ita suę potestatis fit perdere aliquod legitimorũ ius, sed sint & generi ad eos, & ipsis ad gen⁹ intacta legitima[s], & exnatura seruata iura: & filij eorũ post mortẽ auorũ sub eorũ recidãt potestatẽ, ac si cõtigisset eorũ parentes morte suorũ patrũ & nõ exprę sẽti lege suę potestatis fieri: & meritò filios post mortẽ suorum patrũ[t] sub potestate habere, vt nihil

ptitia: sed nõ à curiali. vt. j. de sanct. episco. §. sed hoc quidem. collat. ix.

x ¶ Quam.] scilicet largitatem.

y ¶ DE IVDICIBVS, ET VT NVLLATENVS &c.

¶ *Scilicet à principe delegatis in ciuitate Romana qui sunt. xij. octo minores, & .iiij. maiores, ut. j. eod. §. uetus. & sedebit quilibet in suo prætorio in basilica, ut. j. eod. §. sedebunt. & hæc pars expeditur. j. eod. usq; ad. §. quia uerò.*

horum quę ab imperio cõferũtur, eis deesse videatur: quoniã omne bonum,† siue à Deo acquiritur hoĩbus, siue ab imperio sequẽte Deũ, decet esse mãsurũ: & omnis malitiæ ac diminutionis extraneum. ¶ Palam verò est nullũ esse q̃ nesciat, prę oĩbus, sanctissimis ẽpis ipsa ordinatione etiã suam potestatẽ acquiri[v]. Quienim omniũ sunt spũales patres: quomodo sub aliorũ potestate cõsistant? Sed cõuenit etiam eos huiusmodi potiri honore, & hoc ex hac nostra legislatione frui. ¶ Quę igitur nobis visa sunt ad vestram reuerentiam & honorẽ, ô colẽdissimi patres: volumus in perpetuum splendere nostrę reipublicę tam ad nostrum ornatum, quàm ad nostrę largitatis probationem, quam[x] nostris patribus & consulibus sacerdotibusq; contulimus.

z ¶ Permaneat.] scilicet

10 vnaquęq; pars ei qđ iudicabit iudex. & exponatur permaneat. i. pmanebit, vt sępe fit. Vel dic ꝙ hęc litera est superflua, ꝙ permaneat: nec est in nouellis. Azo. & hoc expeditur. j. eod. §. quia vero multę. Accursius.

† Concor. eũ hoc tex. c. tua. cum gl. sup ꝙ b. citari. extra de fil. presbyte.

a ¶ Et vt appellatio-

2ones.] hoc expeditur. j. §. nostros. vsq; ad. §. omnis autem.

b ¶ Et vt ĩ media.] hoc dicitur. j. eodẽ. §. omnis autem⁹. vsq; in finem.

c ¶ Zenone.] Lex quã nõ habemus.

d ¶ Cade-

3oret.] in desuetudinem.

e ¶ Iudices.] scilicet discreti & periti, quos delegauerat Zeno. Azo.

f ¶ Vitam.] nam omnes sunt mortui.

g ¶ Definiti.] i. dictę leges à Zenone scđm Azo.

h ¶ Tacita sunt.] i. taciturnitati tradita. Accur.

4oi ¶ Percipiens.] id ẽ amissionem & obliuionem definiti iuris.

k ¶ Trãstulit.] i. ordinẽ iudiciorum vt deducerẽtur ad imperitos: quib⁹ deputabantur causę.

¶ Confusum.] per dictum vsum qui deputabat causas imperitis. Ac.

5om ¶ Schema,] id est ordinem iudiciorum.

n ¶ Lege.] s. hac psenti.

o ¶ Quę.] scilicet lex.

p ¶ Habere.] i. nõ volumus aliquẽ iudicẽ dari qui leges ignorer, & maximè qđ est hîc, abũdat: vt. C. de manu. testa. l. fi. §. j. idẽ intellige de lega

6otis. nam hęc constitutio de his tractat: secus in ordinarijs: vt. j. proxi. nostris em̃ &c. itẽ. C. de iu. l. certi iuris. cõtra. So. ibi nõ dicit ꝙ literas ignoret licet sit miles. Vel dic ꝙ ibi habebat experimẽtũ causarum, hîc nõ: vt hîc subijcit. Vel dic ꝙ ibi in

7oterim inter milites tãtũ illud sibi pmittit: vt. C. de iurisdi om. iudi. l. magisterię. nõ inter alios vt hic. Item secus si delegaretur illiteratus à principe sciẽte: vt. ff. de re iudi. l. quidam consulebat. sed si ab eo ignorante vel ab alio sciente vel ignoran

8ote illiteratus delegatur: non valet, vt hic.

q ¶ Nostris.] q. d. aliud est in administratoribus qui etiam imperiti iuris possunt esse, eò ꝙ habẽt assessores q̃ supplẽt eorũ defectum: sed hi iudices

TITVLVS X.

De iudicibus[y], & vt nulla tenus cum iureiurando eligatur aliquis iudex quòd pmaneat[z] ei: & vt appellationes[a] accipiãt modis omnib⁹ iudices: & vt in media[b] lite factę formę quomodo oporteat decidi cognitione, non attendant iudices.

Impera. Iustinianus. a. Ioãni glorio. prętoriorũ Oriẽtis pfecto, iterũ excõsule & patricio.

A Zenone pię memorię scripta est lex[c] đ iudiciorum ordine: multas quidẽ mutationes subsequentibus susci piẽs tẽporib⁹: ad hoc aũt peruenit, vt paulatim pnè omnino caderet[d]. nam & qui in ea conscripti sunt pedanei iudices[e]: humanam omnes reliquerunt vitã[f], & plurima definiti[g] iuris tacita[h] sunt, & certã nõ meruerũt memoriã: sed vsus hoc pcipiẽs[i] in aliam trãstulit[k] figurã. ¶ Nos igit vidẽtes oĩno cõfusũ[l] iudicij schema[m] existimauim⁹ oportere hac lege[n] determinare, q̃[o] decẽtẽ ordinẽ ipo nat cãę. Nõ em existimauimus oportere habẽ[p] iudicũ quorundã nomina maximè legum inerudito rum, deinde neq; causarum habẽtium experimentũ. Nostris[q] enim

præcipuè ppter peritiã legũ eligũtur. Azo. & sic rndet tacitę obiectioni.

a ¶ Administratoribus.]scilicet præsidibus prouinciarum. Al.

b ¶ Accessores.]scilicet consiliatores, vt.ĩ. vt defun. seu fu. §. illud.

c ¶ Illi aũt.]scilicet delegati & ineruditi iudices.

Litera- tus debet esse iudex aduocat⁹ & medic⁹

d ¶ Qui ex se.]s. tradere lites vt subijcit. Sic not. q̃ iudex nõ debet esse illiteratus: sic nec aduocatus: vt. C. de postu. l. ij. licet & aliter lex illa ĩtelgi possit: nec medic⁹ sine
10 physica, vt. ff. de off. præ. l. illicitas. §. sicuti, nec chirurgicus sine chirurgia, vt. ff. ad leg. aquil. l. qua actione. §. fi. nec doctor indoctus: vt. j. de ĩan. epis. §. j. nec instructor instruendus: vt. ff. de edẽ. l. sigs ex argentarijs. §. p̃tor. & si cuius rei peritia ab alio
20 quo exigit, si nõ habeat est in culpa: vt. ff. quod quisq; iur. l. ij.

e ¶ Vetus igitur schema.]i. forma. Al.

f ¶ Prætorio.]locus vbi prætor reddit iura.

† Concor. ad hoc ca. ex literis. ĩ fin. extract cõsan. & affinita.

g ¶ Attestationẽ.]q.d. eligemus eos qui bonę famæ & testimonij sunt
30 Azo.

h ¶ Omnium.]s. actorum & reorum. Ala.

i ¶ Gestũ.]i. eligimus iã vt subijcit: & enumerat primo. viij. qui ex minori ordine eliguntur: & postea quatuor qui ex maiori: & sic sunt. xij.

k ¶ Anatholi⁹.]prim⁹.

40 l ¶ Flauianus.]tẽds.

m ¶ Alexãder.]tertius & quartus & quintus.

n ¶ Alexander alter. sextus. & duo alij, scilicet septimus & octauus.

o ¶ Ex Quizico.]i. q fuit de illa terra: vt. §. de mona. §. j. in fin. collat. j.

p ¶ Competens.]scili
50 cet cognouimus. Ala.

q ¶ Aut multitudine. i. experimento multarũ causarum, & magnis cingulis. Azo.

r ¶ Pietati.]obsequium & fidẽ p̃stant nobis pijs

s ¶ Platonẽ.]hic est primus de quatuor maioribus iudicibus.

60 t ¶ Victorem.]hic est secundus. Accursius.

v ¶ Helladæ.]ciuitas q̃dam. Ala.

‡ Vetus exemplar habet exq̃stor, Alia habẽt Gizico.

x ¶ Focã.]Hic tertius est de maioribus. & qd dicit quęcunq;, supple focam dico virum laudatũ: quę cunq; sedes nouerit. i. in
70 quacũq; sede fuit electus & not⁹: & nõ solũ eũ, sed etiã præstantẽ sibi sedẽ. i. eligentẽ. ac si diceret tam ipsum electũ quã eligẽtẽ focã. dico etiã sciẽtẽ quę legum sunt. Et sic not. q̃ qui bene legit, est laudãdus: vituperand⁹ q̃ malè vt hic, &. j. de ĩan. epis. §. iij. &. j. c. §. hocaũt. col. ix.

80 y ¶ Marcellũ.]hic est quartus.

adminis tratoribus[a] adsunt modis oibus assessores[b] & ea quę legum sunt explicãtes, & occupationes, adimplẽtes eorũ: qm̃ multi detẽti curis quas apud nos habẽt, merito iudiciorum cõplent partẽ per suo rũ p̃sentiã assessorũ. ¶ Illi aũt[c] neq; cingulũ habẽtes, neq; nobis ministrãtes, nisi potuerint p̃senosce qd iustum est, sed aliũde emẽdica re iudicandi honestatẽ: qũo non maximũ vitium erit reipublicę nõ eis q ex se[d] qd agẽdum sit, sciãt li- tes trãdere, sed finere eos quęrere alios † à qbus liceat discere q̃ ipsos in iudicãdo eloq decet? Hæc nos meritò ad p̃sentẽ erexerũt, nostro rũ subiectorũ curam agẽtes, & volẽtes eis etiã quę de iudicijs sunt ĩ prõptu esse atq; facilia & absq; oĩ dilatione tran sigẽda. ¶ Vetus igitur schema [e] Zenonis cõstitutionis pię memorię quę vnicuiq; prętorio [f] certos definiuit iudices, oĩ no perimimus: eligere verò p̃spexi mus in[g] ebus vti lib⁹ habẽtes attestationẽ[g], q cões oĩm[h] erũt iudices, tanquã vndiq; electi: & hoc q dem gestũ[i] est: & electi sunt à nobis iudices, Anatholius[k] vir spectabilis iam aduocatione dudũ cõpleta, & inter spectabiles fisci aduocatos deputat⁹, ac Flauianus[l] q nũc aduocat⁹ fisci cõsistit, & Alexãder[m], & Stephan⁹, & Mẽnas eloquẽtissimi aduocati, & pedanei iudices tui fori: & Alexãder[n] alter quẽ pedaneũ iudicẽ esse p̃tori j gloriosissimi magistri sacrorũ officiorũ cognouimus: & duo subsequẽtes alij aduocati tui fori, Victor[x] & ex Quizico[o]. Theodorus. Ex aduocatis itaq; istiiudices pręponant̃. Quia verò cõpetens[p] est esse etiam maiores iudices alios dignitate, puectos, experimẽto causarũ multarũ aut plurimi tẽporis exercitatos, magnis cingulis aut multitudine[q] horũ excitatos, qui etiã nostrę obseruẽt pietati[r]: ideo perspexim⁹ & gloriosissimis quidẽ patricijs Platonẽ[s] gloriosissimũ patriciũ qui in vrbana p̃fectura obtinuit tẽp⁹, & secũdo ĩ illis sedib⁹ cõstitut⁹ est, & Victorem[t] gloriosissimũ, & ipm̃ q̃ tã ĩ magna Helladę[v] quã in nobili Alexandrinorũ ciuitate administrauit, & p̃fecturę vrbanę tenuit præsulatum, & neq; legũ inexpertũ, & Focã[x] gloriosissimũ inter nostros annumerãdos iudices, virũ quęcũq; sedes nouerit laudatum, quã sibi præstãtem, insuper & quę legũ sunt sciẽtẽ. Inter hos Marcellum[y] quoq; magnificentissimũ, semp qdẽ eũ præsentẽ, & circa iustitię[z] miramur obseruationẽ, & ab omnibus penè nos adeuntibus, ppter hoc petitũ scimus[a], & cõsiliario[b] vtẽtem laudabili, quatenꝰ disponere quę ex legib⁹ † sunt possit, id est Appione viro spectabili & fisci aduocato, & in alijs habẽte testimonium optimum tam apud alios quàm à nobis ipsis.

¶ Iudicibus præteritis princeps causas delegat et si iudices superius nominati uolunt causas delegare: possunt eorum consiliarijs rei examinationem committere: ipsi uerò debent ferre sentẽtiam. Angelus.

¶ Iudices itaq; post nostros administratores nos esse volumus: & his omnibus negotia secundùm quod nobis visum fuerit, delegamus[c]. Siquis autem nostrorum iudicum[d] deputare voluerit causas, ijs qui definiti sunt à nobis, pedaneis iudicibus tradat, & alteri omnino nulli: nisi consiliarijs suis commiserit particulares[e] examinationes: ipse pro omni negotio iudicium portaturus.

¶ A mane usq; ad uesperas iudex sedere debet. Angelus.

¶ Sedebunt † aũt hi pedanei[f] iudices cõtinuè & nunc[g] in regia basilica in quibus[h] & nũc domũculis iudicant, matutino[i] mox[k] & meridie & vespere audiẽtes causas nõ solũ quę post legem[l] mouẽdę sunt apud eos, sed ẽt aliàs, vt q̃cũq; apud alios[m] qdẽ sunt secundũ antiquũ[5] motę schema, nũc aũt à nobis ad eos mutari p̃ceptę sunt. ¶ Illo custodiẽdo, vt si sub appellatiõe à pedaneis iudicib⁹ aut gloc ¶ Delegam⁹.]i. delegabim⁹. vel delegam⁹ in p̃senti. & fuerit qd̃ subijcit, erit p̃teritũ subiũctiui. & sic no. qd̃ isti sunt delegati. & de his tractat hęc constitutio vt dixi. ĩ. eod. §. j. & nota q̃ loquit̃ vt in tertia persona. & vt in secunda: hic de iltis.

d ¶ Iudicũ.]i. delegatorũ maiorũ. nam. ĩ. in illo. §. vet⁹. hucusq; minores & maiores delegauit. & hic p̃mittit maiores delegare minorib⁹ quos vocat pedaneos officio & dignitate. Alij ẏó erãt pedanei officio, sed nõ dignitate. nec potest dici q̃ hic vocet iudices administratores - quia. ĩ. eo. §. nos circa princip. ordinarios siue administratores eos sic indistĩctè appellauit, in nouel. tamẽ dicitur cõtra: quia hic iudices appellat magistratus: & iõ illud videtur sequẽdũ. coarctandũ tamẽ est in magistratibus populi Romani & iudicibus à principe Romę cõstitutis p̃ de legationẽ qui ĩ regia basilica etiã præcipiuntur sedere. qd̃ est verius.

e ¶ Particulares.]s. vt parte habeat examinationis causæ ille qui delegat. s. semel audiat in principio, & in medio, & in fine, & sic ferat iudicium. id est sententiã cętera expediuntur p̃ cõsiliarios: vt. ĩ. vt defun. seu fun. §. illud. col. v. ibi em̃ quod p̃mittit̃ administratori: p̃mittit & delegato hic. & ideo in hac p̃te corrigit̃. Vel melius particulares vocate examinatores: quia iudex à prĩcipe delegatus vna cum cõsiliarijs suis causam examinat totã, & in fine fert sentẽtiã: vt in. §. alios & hic dicit̃. vl̃ hoc locale est. i. Romę. vel hic iudices vocat magistrat⁹ ordinarios: vt in nouel. &. j. ĩnuit̃. §. illo. ibi, sigstñ &c.

† Facit. c. j. cum gl. super verbo, canones. extra de offi. ordinar. vbi bona glo.

f ¶ Pedanei.]scilicet iudices. Accursius.

g ¶ Et nunc.]sicut olĩ.

h ¶ In quibus.]sicordina literã, in quibus nũc domũculis &c. & regiã basilicã appellat palatiũ maius qd̃ est apud lateranũ. in quo tpe huius legis reddebat̃ ius. & sunt ibi multę camerulæ, vt hic dicit, & est verũ: in q b⁹ stabãt iudices in iudicã do, & ibidẽ stetit sibylla & iudicabat. hodię ẏo ĩ capitolio reddunt Romę ius.

† Concor. cum hoc §. in. c. constituit. in glo. super verbo, gratiam, vbi dicit̃ q̃ de iure merum extra de offi. deleg. Iudicari non debet de nocte.

i ¶ In matutino.]sed nũq̃d de nocte poterit iudicare? ar. hui⁹. l. q̃ ñ: sed ar. cõtra. C. d̃ trãs. l. nõmi norẽ. & ff. de fer. l. morę romano. Soluti. iudicare põt de nocte ex volũtate sed de die ex necessitate.

k ¶ Mox.]aliquod tñ momẽtũ nature debet ĩ

5 Vetus exemplar habet Iudicari non debet de nocte.

z ¶ Iustitię.]qa iustitiam habet in prõptu: vel qa seruat benè eam. & supple ita scilicet q̃ miramur. Accursius.

a ¶ Scimus.]quia omnes petiere à nobis vt eum institueremus cũ alijs

b ¶ Cõsiliario.]solitus erat iste Marcellus semp̃ habere secũ aliquem le vt subijcit.

teruenire saltẽ vt vadat iudex comestũ: vt. ff. de verb. obli. l. cõtinu⁹. i prĩ. Sed qũo in vesperis iudicaret, cũ turpe sit magistratibus tali hora esse in iudicijs. vt. ff. de ori. iu. l. ij. §. & qa, q̃ est cõtra? Rñ. illud in ordinarijs: hoc in delegatis à principe. vel posset dici q̃ vsq; ad vesperas ius debeãt reddere. vt hic: non ex tunc, vt ibi.

l ¶ Legem.]scilicet istam.

m ¶ Alios.]i. apud eos qui sunt inerudit̃ legum: & appellantur idiotę.

Fiant.

a ¶ Fiant.]id est appellatur ab eorum sententijs.
b ¶ Et ipse.]scilicet causæ.
c ¶ Quãtitatẽ.]i.habita distinctiõe vtrũ sint magnæ quãtitatis:vt tũc in cõmune apud nostros iudices.aut minoris:& tunc alijs cõmittantur: vt.C.de appel.l.in offerẽdis.&.l.præcipimus.Accur.
d ¶ Consultationũ.] consultatio dicit rescriptum ab imperatore super aliquo negotio de quo consulitur factum. Consultatio qd sit.
e ¶ Glorioſiſsimorũ. id est ordinariorum.
f ¶ Eis.]id est alicui de xij.Accur.
g ¶ Prædictum.]id est prout dicitur.C.de appella.l. præcipimus.§. hæc appellatio .&.C.q pro sua iurisdi.l.j.in fi. 20&.ff.qs & à quo ap.l.fi.
h ¶ Audiẽt oẽs.] vel dic oẽs magistratus.ſ. maiores & minores qui numerantur.ſ.eo.§.vetus. Vel dic oẽs lites vſq; ad ccc.ſolidos,vt & defensor ciuitatis:vt.ſ.de defen.ciuit.§. & iudicare. colla.ij.Vel veri oẽs lites.i. regulariter lites. 30 nõ aũt ibit de manu in manum,vt ſubijcit, ſic enim &c.
i ¶ Sub ſchemate.]i figura vel forma qua delegati ſunt.nam annotatio delegatio dici põt. & ſic no.q ſcẽm formã rescripti ſit à iudicib⁹ 40delegatis iudicandũ:vt hîc,&.ff.mãda.l.diligẽter.niſi id non poſsit ſine alio aliquo explicari:vt.ff.de iuriſdic.om. iud.l.ij.vel dic annotationis,id ex ſcripturæ. q.d. acta iudicialia debẽt eſſe in ſcriptis:vt extra de ap.c.vt debitus. 50& licet hoc fiat: tamen nihilominus & ſententia datur in ſcriptis: vt ſubijcit, &.C.de ſen. ex breui.reci.l.j. Rescripti forma à iudicib⁹ nõ debet trãſcendi.

rioſsimis viris fiãt[a] cãæ,& ipſæ[b] quidem à nobiſipſis delegatę ſint ſcẽm quãtitatẽ[c] aut in cõe: apud glorioſiſsimos iudices noſtros examinabũtur: aut alijs ſcẽm cõſuetudinẽ facrarũ cõſultationũ[d] delegabũtur. Si quis tamẽ glorioſiſsimorũ[e] noſtrorum iudicũ cauſas eis[f] delegauerint:ad eo, qui hos miſerũt,eis audiẽtib⁹ appellatio remeabit: ab illis autẽ rurſus ſecũdũ prędictũ[g] modũ talia iudicabuntur.

¶ Iudices pedanei debẽt per ſe cauſas audire ad hoc ut litigantes à circuitu liberentur:& debẽt terminum præfigere partibus i quo uelint ferre ſententiam.Ange.

¶ Audient[h] igit oẽs qdẽlitẽ vſq; ad trecentos ſolidos exiſtentẽ ſub ſchemate[i] annotationis.Sic enim velocius lites iudicabunt,& circa liscognitionali b⁹[k] ac tẽporis cõtritionẽ[l] oẽs litigantes liberabũtur. Palã verò eſt qa etſi[m] p annotationẽ[n] audiãt cãs:verũtamẽ dabunt terminũ[o] p ſcripturã q[p] eorũ manifeſtet ſniam:appellatiõibus i nis nulli penit⁹ perimẽdis[q],niſi forte tertiò appellare voluerit,aut per contumaciã defuerit .talibus enim ẽt appellationũ perimitur ratio.

¶ Nulli prohibetur appellare niſi bis appellauerit,& ſuccubuerit aut contumax fuerit.Item curſus fatalium qui datur ad appellationẽ exercendam,incipit poſt duos menſes computandos à die interpoſitæ appellationis.Ange.

¶ Appellationes aũt ex hac ma-

gna ciuitate à pedaneis[r] iudicibus non vltra duos menſes[s] habeant inducias in curſu[t] fatalium volumus: poſt quos neceſſe eſt fatales[v] ſuũ inchoare curſum:ea quæ vocatur a legibus reparatio,locũ in his[x] nullum habente.

¶ Sportulas determinatas nullus debet tranſcẽdere.Angelus.

¶ Nullo quoq; præſumẽte trãſcẽdere q̃ in ſportulis aut in litis expẽſis à nobis diſpoſita[y] ſunt:ſed oĩbus[z] his cẽtentis, & formidantibus pœnam quam in talibus ſacra noſtra conſtitutio terminauit.

¶ Iudex debet habere duos executores locuples tes,& idoneos per quos ſuo officio diligenter ſeruiatur. Itẽ ſi iudex uiderit talem executorem in aliquo malignari,debet eũ ab offitio remouere,& curare ut aliis in eius locum ſubrogetur.Angelus.

¶ His qui cauſas[a] præparant, ſic exiſtentibus,ſicut & militiæ figura[b] hactenus definiuit: vnoquoq;[c] tamẽ iudice[d] duobus quidem exceptoribus[e] vtente, & duobus cauſas[f] præparantibus & complentibus : non valentibus eis[g] pluribus quãm duobus[h] omnino miniſtrare iudicibus.hos autem[i] omnino locupletes & probatos[k] eſſe: vt neq;ab eis aliquid peccetur, neq;prodatur, neq; malignè agatur: ſed periculo[l] officiorũ[m] aut ſcholarũ aut ſcriniorũ præbendi Expenſæ tribus de cauſis fiunt.

certa quantitas definita à iure niſi in quibuſdã perſonis,vt in clericis: vt.j.de ſan.epi.§.ſportularũ.& agentib⁹ in rebus:vt.C.de prin.agen. in re.l.fi.li.xij.itẽ qui habet priuilegiũ de hoc à principe.Itẽ & aduerſarius eius:vt.C.de pro.ſacro.ſcri.l.in ſacris §.quoniã &.C. de fru.& li.ex l.fin.Itẽ proximi ſacrorũ ſcriniorum.vt.C.de proxi.ſa.ſcri.l.in ſacris.in prin.& hi duo modi expendendi,ſportulæ dicuntur ideo quia in ſporta 60ponebantur,& ſibi vel etiam fiſco ſeruabantur,& ipſi habebãt ſalariũ de publico. & ſic ponitur cõtinens pro contento:& nomini dominum⁹: vt inſti.de dona.§.eſt & aliud.

t ¶ In curſu.]i.ante curſum fatalium:vt ſubijcit.
v ¶ Fatales.]fatales dies dicuntur annus vel biẽniũ intra quos appellatio exercetur:qa tanto tpe fatũ.i.terminus imponitur cauſæ:vt.C.de tẽpo.& re.l.nemo.Vel qa fatũ.i.mors accidit cauſæ:vt.C.de iudi.properãdũ.§. huiuſmodi.dicuntur enim fata cauſarum:vt.C.de aduo.diuer.iudi. l.aduocati.Accurſius.
x ¶ In his.]nec in alijs: vt.C.de tẽpo.& re.l.nemo.& no.in j. iura. prio mò habuit locũ reparatio qua petebatur reparari.cã iam tpe amiſſa: vt.C.de tempo.& re.l. ij.& illa corrigitur p.l. nemo.& lex vetus p vltimam:& vltima põt dici correcta per iſta Acc.
y ¶ Diſpoſita.]in græca cõſtitutiõe quam nõ 20habemus:ſed eius mentio habet inſti.de act.§. tripli.&.ſ.de mã.prin. §.ſit tibi.col.iij ſi autẽ vltra qs accipiat,in qua druplũ pœnæ nomine coꝛdẽnatur:vt triplum fiſco ſimplũ dãnũ paſſo reddat,vt hic ſubijcit. &.j.vt liti.in.col.ix.§. 30hoc quoq;.& vt plenè ſcias qualesiunt hę portulæ,dic fiunt tribus de cauſis expẽſe in iudicio vel ppter iudiciũ : vnò inter partes:altero iudicibus.tertiò executoribus.circa primum fiunt in alendis teſtibus , vt C.de appe.l.eos.§.ſi qs. 40&.C.de teſti.qm.§.lex hibitione.& circa aduocatos:vt.ff.de var.cog.l. j.§.in honorarijs. & hi ſumptꝰ litis appellanẽ. & facit iudex eos reſtitui à victo victori ſecundũm qđ ſibi videt vel non : vt.j.eo.§.oportet. circa ſcẽm fiunt vt di- 50oces.j.eo.§.ne autẽ.circa tertiũ fiunt ſecundũ eõ ſuetudinẽ,vt p miliario vnus nũmus.nã non eſt

z ¶ Sed omnibus.]ſ.pedaneis,ĩmo apparitoribus:vt ſtatim dicã.Accur.
a ¶ His qui cauſas.]id eſt nuncijs communis.
b ¶ Et militiæ figura.]id eſt ordinarij iudices.
c ¶ Vnoquoq;.]vt ſubijcit.
d ¶ Iudice.]ſcilicet pedaneo.Al.
e ¶ Exceptoribus.]Exceptor dicitur q recipit,vt maſſarius:vt.ſ.de defen.ciui.§.ex prouinciali.
70f ¶ Cauſas.]cãm prẽparãs dicit nũciꝰ cõis:q habet multa nomina.nã quandoq; dicitur executor,vt.C.de iudic.l.fi.quandoq; apparitor: vt C.de ſpor.l.fi.quandoq; cæſarianus ſiue catholicianus:vt.C.de bo dã.l. pe.quandoq; officialis:vt.ſ.de defen ciui.§ ex prouinciali.quandoq; cauſam prẽparas,vt hîc dicitur.& no.q duo nuncij duobus iudicibus poterunt ſeruire,vt hic dicit. quandoq; miniſtrator:vt.ſ.de quæſto.§.maximè.col.vj. Nuncius communis multa habet noia.
g ¶ Eis.]ſcilicet nuncijs duobus.
h ¶ Quã duobus.]ſcilicet nuncijs.
80i ¶ Hos autem.]ſcilicet nuncios & exceptores.
k ¶ Probatos.]No.q iudex debet legatos nũcios habere:vt hîc.&.ſ.de queſtore.§.maximè.aliãs eſt piculo electoris:vt ſubijcit,& j.de col.§.iubem⁹.colla.ix.idẽ eſt in qualibet familia cuiuſcũq; vt.ff.fur.aduer.nauc.l.j.& inſtitu.de ob.ex quaſi delicto.§.fina. Nũcios legales iudex habere debet.
l ¶ Periculo.]ſcilicet ſubeſſe.
m ¶ Officiorum.]i.magiſtri ſcholarũ & magiſtri ſerinij libellorũ vel ſacrarum cognitionum de quibus traditur .C. de decur.l.vlti. lib.x. & de priui.ſcho.per totum.li xij.

Consultatio qd sit.

Reſcripti forma à iudicib⁹ nõ debet trãſcendi.

Appellare cuilibet licet.

tium eis super eos[a] electionem simul & ministeriũ: & vel[b] si qd ab eis peccatur, ad illos qui deputant[c] eos, referri exinde periculum, qui omne damnũ eorum causa factum ijs, qui[d] ab eis læsi sunt, curabunt[e]. Necessitatem habenti bus etiã competentibus iudicibus si eis[f] interpellatio[g] fiat[h], præparare modis omnibus eos qui ex officijs suis aut scholis aut scrinijs eligunt ministrantes, hinc læsis damnum curare[i]. ¶ Si verò iudex[k] aliquam senserit malignitatẽ ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos qui nõ cum vtili opinione[l] causis vtunt: alios autem instituat sententia & electione eorum quibus hoc (sicuti prędiximus) periculi est.

¶ *Si iudex fuerit à iudicando remotus, subrogatur alius per principem, non per alium. Item cũ cã est à centũ aureis supra, quælibet pars soluet iudici quatuor aureos ratione sportularum, sed si est infra, nil soluit & præfectus prætorio debet duas libras auri habere in anno, priuilegijs clericorũ saluis manentibus. Ange.*

¶ Si quis aũt aut glorioſissimorũ aut eloquẽtissimorum[m] iudicum remoueat iudicare[n] pro qualibet causa vel necessitate: non aliter alter in eius succedat auditoriũ, nisi hoc nos decernẽtes, alij tradideri mus ꝓ eo causarũ examinationẽ, ¶ Ne aũt† circa hoc labor sine mercede nostris fiat pedaneis,[o] sancimus eos in vnaquaq; dicta apud eos causa, vel si diuinitus fuerit deputata[p], duos quidem aureos ab vtraq; [q] parte in contestatiõe litis accipere, & duos ſ fine negotij, & vltra hoc nihil (quod etiam prædecessores nostri definierunt) sed his cõtentos esse solis: priuilegijs quippe q̃ in diminutiõe sumptuũ q̃busdã[r] cõcessa sunt, oĩb⁹ integris scdm suũ ordinẽ cõseruãdis. ¶ Hoc aũt[s] dicim⁹ in litibus transcendentibus quantitatẽ aureorũ centũ. Si enim vsq; ad hoc mensura fuerit litium: nihil eos audiẽtiæ causa volum⁹ exigi. qui enim ita paruę quãtitatis exactionẽ facit, ꝓ maxima parte[t] victoria sic paupere fraudat. Et neq; [v] in hoc solũm odo stamus, sed etiã de ꝓprio ipsi largimur. Volumus em vnumquẽq; eorum qui[x] sub isto vel his sunt pedaneoꝝ, annis singulis à mensa tuæ[y] celsitudinis percipere duas libras auri, & his esse contentũ solis, & neq; redimi: & aurum† oĩ no despicere. Propterea em eligimus fiscũ minuere[z], quatenus horũ[a] vnusquisq; cõtentus nostra largitate & quaternis aureis, puras deo & nobis [b] & legi custodiat manus, cogitans quæ á prioribus legislatorib⁹ [c] de his definita sunt.

¶ *Iudex debet rationẽ expensarum examinare & post præstitum iuramentũ per partem super factis expensis non potest iudex in minori quantitate cõdẽnare. Itẽ iura loquẽtia sup executoribus & appellatiõibus ĩ suo loco ꝑdurant. Ang.*

¶ Oportet autem[d] † expesarũ ratione iudices omnino examinare. Et quia hoc bene Zenonis piæ memorię decreuit sꝛnia & authoritas: & nos non dedignati sumus partẽ etiã hoc nostrarũ facere dispositionũ [e]. ¶ Maneat ergo etiã nunc in eodem schemate custoditũ: illo solo [f] adiecto, si iusiurãdo intulerit de expensis iudex victori, scilicet cũ quantitate quæ visa erit ei recte se habere: (quã taxationem vocant leges) deinde ille iurauerit: non habere licentiam iudicem minus quã iuratũ est, cõdemnare: neq; videri[g] clemẽtiorẽ lege quæ hoc disponit. si tamẽ perspexerit neutrum sumptuũ subdere ratiõi & propter negotij fortè varietatẽ hoc ipsum decernat sua [h] sꝛnia.

[a] ¶ Super eos.] scilicet exceptores, Accursius.
[b] ¶ Vel.] pro etiam,
[c] ¶ Deputant.] i, eligunt.
[d] ¶ Qui.] scilicet eligentes.
[e] ¶ Curabunt.] i, refarcient.
[f] ¶ Si eis.] scilicet iudicibus,
[g] ¶ Interpellatio.] ꝓpter damnũ datũ ab exceptoribus. Accur.
[h] ¶ Fiat.] propter damnũ datũ executoribus.
[i] ¶ Curare.] scilicet refarciri,
[k] ¶ Si verò iudex.] s. aliquis ex supradictis,
[l] ¶ Opinione.] debẽt em nuncij vsq; ad finẽ causæ iudici seruire: vt hîc. & C. de spor. l. j. alias remouẽtur: vt hic dicit, & multis afficiunt. nã iudex illustris vsq; ad. vj. solidos: interior vsq; ad tres: superillustris etiam corporales pœnas poterit inferre: vt. C. de spor. l. ij. Ac.
[m] ¶ Eloquẽtissimorũ.] supradictorũ. xij.
[n] ¶ Iudicare.] i. à iudicando. i. desierit esse iudex.
[o] ¶ Pedaneis.] scilicet quos delegam⁹ per hãc cõstitutionẽ: q. s. humiliora negotia disceptãt: vt. C. de peda. iu. l. placuit. s. vsq; ad. ccc. soli.
[p] ovt. s. eo. §. audiẽt. Et no. arg pro donis doctorũ, nam si labor in damno est, mortalis crescit egestas: vt dicit Cato. Item virtuosis ꝓmia sunt dãda: vt. C. de sta. & ima. l. j. Sed qd in alijs iudicibus ordinarijs vel delegatis? Rñ. nõ est iure cautũ: sed dico idẽ qđ in istis: vt. ff. de legi. & sena. l. nõ possunt, sed qa huiusmodi aurei in vsu non sunt, ventum est ad cõsuetudines vt alicubi decima: vt Bononiæ in causa principali, alicubi vigesima in cã appel. vt Bononię, alicubi media solis, vt fit in iurisdictionibus comitissæ Mathildæ: qđ est valde iniquum: vt in fi. huius. §.
[q] ¶ Deputata.] id est delegata ab imperatore vel papa. Al.
[r] ¶ Ab vtraq;.] nunquid quilibet duos dabit. quidã q̃ sic. quidã q̃ ovnum tantũ. primũ videtur verius ex vi dictiõis ab vtraq;, quæ innuit q̃ quęlibet pars duos det aur. iudicib⁹ causarum. secus in administratore qui nihil debet habere nisi suum salarium & sic non ob. s. de mãda. prin. §. oportet. colla. ij. &. s. vt iud. sine quo. suffra. §. volumus. &. s. iusiura. §. viro quoq;. col. ij.
[s] ¶ Quibusdã.] scilicet clericis, vt. C. de epis. & cle. l. omnes. §. verum. &. §. in hac verò. quæ loquitur de alijs clericis. sed de Constantinopolitanis loquitur lex illa cum clericis. in fin. hodie seruatur de clericis qđ dicitur. j. de san. epi §. sportularum. Item habemus alia exempla multa in. C de iruc. & li. expen. l. vlti. Item pauperibus, vt. s. de man. prin. §. de inde. &. §. sit tibi.
[t] ¶ Hoc autem.] q̃ debeant accipi prædictæ spor. duorum aureorum.
[v] ¶ Parte.] No. dilpẽsationem debere haberi in sport. vel in sumptibus ratione paruitatis litis: vt hîc, &. C. de tesa. l. cõsulta, &. s. de ma. prin. §. sit tibi. colla. iij. &. C. de priui. schola. l. fin ibi, quoties autem. lib. xij. quod est contra consuetudinem quæ seruatur in regalibus comitissę Mathildę.
[x] ¶ Neq;.] rñdet tacitę obiectioni. q. d. iam nihil habebit iudex si tãtũ sunt causæ paruę intra centum aureos. Accur,
[y] ¶ Qui.] id est de numero prætorũ. xij. alij dicunt hoc referri ad. viij. qui sunt sub quatuor maioribus: de quibus oĩbus habet. s. eo. §. vetus. & secundùm eos hoc salariũ habent tantùm minores.
[z] ¶ Tuæ.] loquitur pfecto ꝓtorio orientis cui mittitur hęc constitutio,
[a] ¶ Minuere.] dãdo duas li. auri. & ita plus prę latur priuatis q̃ fisco: vt. C. de cad. tol. l. j. in fi. & facit. s. de non alie. §. oportet enim &c. &. s. de resti. & ea quæ pa. §. j. in fi. col. iiij.
[b] ¶ Horum.] scilicet iudicum.
[c] ¶ Nobis.] sic. s. de man. prin. §. oportet. & s iusiuran. qđ prętia. §. iuro quoq;.
[d] ¶ Legislatoribus. vt. s. vt iu. fine quo. & similibus,
[e] ¶ Oportet aũt expẽsarũ] factarũ à partib⁹ in testib⁹ & aduocatis: vt diximus. s. eod. §. nullo. Accursius.
[f] ¶ Dispositionũ.] nã diximus in nostris legibus de his expensis. vt C. de iudi. l. properandum. §. fin autẽ. & infi. de pœna temerè lit. §. hęc autem.
[g] ¶ Solo.] Iimo duo noua dicuntur hîc q̃ olim non erãt. primùm quia olim licebat taxare ante sacramẽtũ ẽt ita prę stitũ: vt. C. de iu. l. iancimus. quod hodie non licebit: vt hîc, & sic illa corrigitur. sed an & circa sacramentum in litẽ erit correctũ quod etiã post præstationem taxatur: vt. ff. de in litem iurand. l. videamus. in fi. Quidam quòd sic. alij dicunt aliud in sacramento in litem quàm in hoc expensarum. Tu dicas q̃ quando sacramentum defertur ratione incertitudinis, non posset taxari post præstationẽ eius: vt hîc, & C. vnde vi. si quãdo. sed si rõne affectionis põt: vt in. d. l. videam⁹. &. l. in actionibus. §. j. Aliud etiã nouũ hic ponitur q̃ hodie nõ cõdemnat victus victori in expensis nisi iudici videatur: vt quia calumniosè vitũ videat litigasse: vt hic. olim cõtra: vt. C. de iudi. l. properãdum. §. finautem. nisi in duobus casibus: vt. C. de epis. & cleri. l. omnes. in fi. & ff. de lega. ij. l. qui solidum. §. etiam. & nisi in alio quandovictor fuit contumax: vt. C. de iudicijs. l. properandum. §. fin autem ex gestis. & hoc quod dixit Irnerius, exceptionẽ facit á regula qua dicitur, victus victori &c. contumacia & iusta ignorantia. vel dic quod dicta regula ab initio sic fuit intellecta etiam ante hanc authen. scilicet si iudici sederit: q̃ nunquam debet sedere in animo iudicis quando de calumnia iurant. nisi sint petitæ ex promissione. nam eo casu etiam si sit iuratum de calũnia, debet condemmari victus, cùm & de iusta ignorantia etiã iure veteri diceretur: vt. d. l. de legatis. ij. qui solidum. §. etiam. & de episcopis & oclericis. l. omnes. in fi. & secũdum hoc bene stabit, illo adiecto solo &c. quia vnum solùm adijcitur.
[h] ¶ Sua.] dicendo, ab expensis absoluo. vel si de alijs quibusdam condẽnauit, potest dicere, de alijs absoluo.

† Tenorẽ huius. §. ponit glo. ij. in ca. cũ ab oĩ. extra de vi. & ho. cle & vide in d. c. quòd clerici de legati ad causas nõ debẽt exigere decimam vel aliã quotã litis.

† Concor. ca. iudicet. iij. q. vij.

† Concor. cũ hoc §. c. vlti. cum §. l. sup ꝙb. taxatione in fi. extra de his quę vi me. causa fi. & in ca. finẽ litib'. in fi. glo. magnę q̃ est supver. expẽsis. de dolo & cõtuma.

Lex est iudice mitior.

Appellationibus.

a ¶ Appellationibus.]vt.ĩ.de appel.& de ijs qui ingrelad appella.
b ¶ Excusationibus.]i.recusationibus iudicũ:vt.ĩ.de exhi.& intro decen.§.j.
c ¶ Vt non.]vt.ĩ.dixi.§.sancimus.Accursius.
d ¶ Iudices.]i.arbitros:q̃ similitudinẽ habẽt iudicum:vt.ff.de arbi.l.j.
e ¶ Prone.]i.facile.
f ¶ Contentos.]i.q̃ stabũt dicto taliũ arbitrorũ:vt.ĩ.in rubrica.
10 g ¶ Quibus.]scilicet iudicibus.
h ¶ Nequaquã quispiam.]ſ.ſpiẽs homo.
i ¶ Iuris.]q.d. partes iurant se seruaturas iudiciũ:& iudices ritè se iudicaturos iurãt.Azo.
k ¶ Læſi.]dic merito læſi,qa eum sic elegerũt,vel dic læſi,& ideo meritò rursus &c.
l ¶ Examinari.]corã iudice ordinario.
m ¶ Subuersione.]id est correctione.Al.
n ¶ Incautum.]id est malè cautum.
o ¶ Et.]pro id est .Al.
p ¶ Iurisiurãdi.]dati 30ab arbitro secundũ B. qđ nõ placet,imo scdm Io.& scdm M.à partib⁹, idẽ tamẽ dicunt & si ab arbitro: & sic corrigit hîc qđ est in.C.de arb. l.ne in arbitris.& l.cũ antea.§.altera.
q ¶ Compulsi.]causa tiuè: quia aut oportebat 40 bonum ius dimittere,aut peierare.Accu.
r ¶ Coeant.]quidam distinguũt an pars non veniat ad ſnĩam audiendã:& tũc cadat ĩ pœnã. an aliàs citatus:& tunc nõ cadat:vt.ff.de ar.diẽ. §.ſi quis . qđ reprobo: qa siue in medio siue 50in principio siue infine nõ pareat,cadit in pœnã:vt hîc,&.ff.de ar.nõ ex omnibus.&.ff.ſi quis ius di.nõ ob.l.j.in prin.
s ¶ Det multã.]i.pœnam certã ꝓmiſſam.im propriè ponitur,vt.ff.de verbo.ſigni.ſi qua pœna est.& no.q̃ hæc litem 60 videtur loqui in facto re qui non vult parere ſententię pro reo latæ. nam ſoluit pœnam : & redit ad actionem ſuã. Sed quid ſi reus non vult parere ? nunquid actor & pœnam petet & rem? Videtur q̃ non vt.ff.de exce.do.l.apud. 70§.labeo.&.ff.de pa.l.re ſcriptum.§.ſi pacto.Sed tamen dico cõtra:quia hæc pœna non loco rei ſuccedit,ſed loco inobediẽtiæ factæ arbitro . Prædicta aũt loquuntur quando loco rei,vt promittis codicem.& ſi non,promittis decem. quo caſu non debent vtrunq; ,vt dixi,niſi actum eſt:vt.ff.de tranſact.qui fidẽ.hæc eadem econtra dicas in reo:quia & pœnam petere poteſt,& ſui iuris defenſionem non amittit. Item quod ſubijt quod poteſt ad iudicium aliud venire:hoc est verum iam finita cauſa coram arbitro per appel.§.j.ſed cadit in pœnam,quaſi arbitro non pareat:vt.ff.de arbit . 80 ied ſi in ſeruum. §.fin.&.l.ſeq.in prin.& ſoluitur compromiſſum:vt.ff. de arbi.l.ſi quis rem.
t ¶ Et ijs.]litigatoribus.
v ¶ Iudices.]id est arbitros.
x ¶ Electi.]cum iureiur.à litigatoribus & ab ipſis dato.Al.
y ¶ Ex studio.]licilicet malè iudicant.Al.
z ¶ Sustinebunt.vt.C.de rebus credi.& iureiurando.l.ij.&.ĩ.ſcenicas non ſolùm ſi fide.§.j.

Arbiter est instar iudicis.

† Concor. c.dilecti ſi lij.in glo. ſuper verbo cõpromiſſo.post medium.

† Ex hoc §.est tracta authẽ. quę est ſuper.l. neĩ arbi.C.de recep.arb. & incipit decernit ius nouũ.

¶ properã tibus.

Omnibus alijs ſup appellationibus[a] ,ſicut prędiximus & excuſationibus[b], & vt non[c] prõptè & cum neceſsitate fiant litis cõteſtationes,ſed habeant.xx.dierum inducias,& quicquid aliud iudiciale decreuimus q̃ in propria virtute manentibus.

¶ *Non debet eligi arbiter cũ ſacramenti religione,ne anceps periurium incurrat:ſed pœna debet promitti.ſi ſecus factum fuerit , iudex iudicans à Deo pœnam patietur : niſi per ignorantiam eſſet periurus.Ange.*

¶ Quia verò † multę quædã nobis fiunt interpellatiões,eligẽtibus q̃busdam iudices[d] penitus ignorantes leges & experimẽtũ, & ꝑne[e] iurant iudicibus ſe contentos[f] ,q̃bus[g] nequaquã[h] q̃ſpiã q̃libet credat:deinde ſuadet forſan etiã iudicibus quaſi ſibi præbere iuſiurandũ iuris[i] .neq; q̃d ſit iuſtum, neq; eius obſeruationes ſciẽtib⁹: & merito læſi[k] ipſi rurſus volũt examinari[l] negotiũ, obliti iuriſiurãdi q̃d iurauerũt: cã nobis ſubuerſione[m] digna viſa eſt. ¶ Et quia † cognouimus exrerũ experimẽto incautũ[n] hoc eſſe,ſancim⁹ decætero nullũ fieri oĩno iudicẽ arbitralem, &[o] cũ iuriſiurãdi[p] cautiõe iudicare:ne ex hoc ĩ piuriũ inuitũ ĩcidãt hoĩes ꝑpter iudicũ ignorãtiã peierare cõpulſi:[q] ſed oĩno q̃ iudice aut iudices eligũt,cum pœna eligant eos,quaten⁹ ꝑtes adiuicẽ coeãt[r] , & neceſsitate habeãt aut cõtẽtę eſſe iudicio,aut ſi retractare voluerit alter,det multã[s] ,& ſic licentiã habeat diſcedere re⁹ ab ijs q̃ iudicata ſunt,et ad aliud venire audito riũ:noſtris iudicib⁹ ſi aditi fuerĩt, exigẽtib⁹ multã: & ijs[t] qui eãi uſi ſunt accipe,reſtitui prępărãtib⁹ †: ſcientibus ijs qui iudices eligunt, quia ſi hoc non egerint,neq; ſtipulati fuerint,pœnam, ſed exiſtima-

a ¶ Ex ignorantia.]ſcilicet iudicum.
b ¶ Paſsi.]ſcilicet litigatores.Al.
c ¶ Eis.]ſ.partibus.aliàs ei.ſ.arbitro:& tũc ſignatur contra.C.de pact.l. pe.io. hîc obſtabit partibus ſuum delictũ ne contra arbitrum agant:licet faciat arbiter litem ſuam:quia eũ elegerunt:vt arg. C.de lib.cau.l. ſi filium. Sed quid ſi pœnam ſtipulati ſunt, & iuſiurà.est præſtitũ? Quida reſpõ.q̃ nõ valet: 10 vt ar.in hoc.§.ſed Io.cõtra:quia formatrĩ arbitrij non arbitrium est prohibitũ. ſimile.ff. de cõdi.& demõ.l.hæc ſcriptura.&.ff.de condi. in ſti.l.quę ſub cõdi.§.itẽ. ſic & in matrimonio nimia feſtinatio punitur. ſed tamen valet:vt.ĩ.de 20 reſſi.& ea quæ pa.§.vl. Item poteſt induci generale,vtile per inutile non vitiatur:vt arg. ff.de iure fiſci.l.non intelligitur.
d ¶ Appellatiões.]a. No.q̃ tenetur iudex recipere ap.vt hic,&.ĩ.vt nulli iudi.§.illas.col,ix. 30 &.ff.đ ap.re.l.ſciẽdũ. & C.de ap.l.iudicib⁹,niſi ĩ cãu:vt in præſe.præt. orientis cui dirigitur hęc conſtitutio:q̃ recipere non tenetur ap . ſed ſupplicationem[l]:vtĩ fi. §.&.C.de preci.impe.offe.l.ſi quis aduerſus.& niſi in caſibus duobus 40 qui ſunt.ĩ.eo.§.audiẽt. in fi.& niſi in quatuor caſibus , vt à principe. item à ſenatu.& quando remota app. fuit cã commiſſa,& quando ꝑtes ab initio remiſerũt: vt.ff.à quibus appel .nõ li.l.j.Item nõ recipitur ſi appellat debitori prĩ 50 cipis:vt.C.quorũ appel. l.abſtinendũ.Item ĩ iudicio momentaneæ poſ. vt.C.ſi de momẽ. poſ. l.j.Itẽ à nominatiõe tutelæ vel curæ:vt inſtitu. de execu.tuto.§.qui autem. Item poſt decem dies:vt.ĩ.de appella.§.j. Item ab interloc.vt.C. 60 quorũ ap.l.ante.Item ab executore,niſi excedat modum:vt ff.đ ap. l. ab executore . & .C. quo. appel.l. ab execut. quidam crimineſi appellantes non audiuntur:vt.C. quorum appella.l.ij.Item in aliis ſi interſit cito puniri : 70 vt .ff. de appellationi, l.cõſtitutiões Itẽ raptor virginis nõ ap.vt.C.de ra.vir.l.j.§.ſin aũt. Acc.

a Concor. gl.vnica in c.inter cętera.extra de appel.

uerint ſufficere ſibi ex iure iurãdo cautionem.deinde iudices[v] ſic electi[x] noceãt eis,ſi quidẽ ex ſtudio[y] à dño Deo pœnas periurij ſuſtinebunt[z] .Si aũt ex ignorantia[a] hoc paſsi[b] fuerint: nihil præter iuſiurãdũ erit eis[c] amplius: quia neq; periurij volumus ab aliquo inferri, neq; rurſus litigantes ſuſtinere dãnũ magnum propter iudicãtium ignorantiam citra iuriſiurandi reuerentiam,permittimus:omnibus aũtẽ ſancitis ſiue ex antiqua legiſlatione,ſiue à nobis de compromiſſarijs iudicibus aut arbitris,extra tamẽ neceſsitatẽ iuriſiurãdi, in ꝑpria virtute manẽtib⁹, & nequaq̃ ex hac noſtra lege nouãdis.

¶ *Nullus debet appellationẽ coram ſe interiectam reijcere:niſi ſolus præfectus .Ange.*

¶ Noſtros tamẽ iudices omnibus modis ſuſcipe appellatiões[d] ſancimus, & nulli licentiam eſſe penitus hoc repellere, prętęr[e] ſolã tuã eminentiam:cui hoc ab initio largitur imperiũ, retractationis[f] introducens auxilium.

¶ *Iuſtè debent iudicare iudices nõ obſtante aliqua pragmatica ſanctione & appellationes interiectas recipere.& ſi de iure dubitent,principem conſulere debent .Ange.*

¶ Omnis autem iudex ſiue cingulum[g] habens,ſiue aliter iudicãs[h] , cuſtodiat leges[i] , & ſecundùm eas proferat ſententias,& vel ſi cõtingat iuſsionem noſtram in medium, vel ſi ſacram formam, vel ſi pragmaticam procedere ſanctionem dicentem aliter agi, ſequatur legem[k] .nos enim volumus obtinere quod noſtræ volunt leges . Si enim[l] ſub appellatione lis fiat, iudex quidem ſuſcipiat modis omnibus oblatam appellationem,nihil penitus excuſans in quibus omnino licet[m] appellare. auxilium verò circa appellationes[n] omnibus

e ¶ Prætęr tuam.]ò præfecte prætorio orientis.
f ¶ Retractationis.]per ſupplicationem: vt tu ipſe retractes . Accurſius.
g ¶ Cingulum.]id est adminiſtrationem.
h ¶ Iudicans.]id est cingulum non habens.vt ſunt magiſtri ſcholarũ. & illi qui ſunt electi à conſulibus vel ſenatu.Al.
i ¶ Leges.]& ſecundùm eas iudicet:non aliàs vt hîc,&.C.de ſen.l.nemo iudex.ſed quidam ſupplent hic prout ſibi videbitur:vt diximus.ĩ. iuſiu.quod prę.§ & ęquus.
k ¶ Legem.]ſcilicet priorem:vt.ĩ.in medio litis non ſi.ſa.for.
l ¶ Si enim.reuertitur ad præcedentem caſum.
m ¶ Licet.]nam quandoq; non licet.quod dic vt.ĩ.proxi.§. diximus. Accur.
n ¶ Appellationes.]non faciendas in certis caſibus:vt.ĩ.proxi.no.vel dic circa appellationes factas,vt ille contra quem appellatur: defendat ſuum ius.Accurſius.

a ¶ Iacet.]id est iacet vt non detur auxilium.

b ¶ Snia.]â qua est appellatum.vel sententia dicenda in causa appellationis.

c ¶ Dubiũ.]de iure quo casu potest cõsulere superiorẽ,aut de facto: quo casu nõ põt:vt hîc,&.ff.de iudic.l.eũ quẽ.§.indicib⁹.aut gratia vitandi odij,& tũc nõ licet: vt j.vt iu.nõ expe.sa.iuf.§. iubem⁹.col.ix.nã sufficit &c.vt.s.de man.prin.§. 10patrocinio. nisi fiat qa non habet potestatẽ iudicandi,licet cognouerit de cã:vt.ff.de offic. procon.l.solẽt.& l.si qd colla.iij.&.C.ad le.cornc.de fal.l.vbi.

† Cõcor.in c.itimasti. cũ gl.vnica extra de appella.

d ¶ De his.]scilicet dubijs

e ¶ Iusta.]cõcordat hîc 20ppheta dicẽsinpsalmo: Iustè iudicate filij hominum.paueant igitur iudices in sententijs ferendis ne illos absoluat qui sunt cõdemnandi vel eos dãnẽt q sunt absoluẽdi.Ala.qa non magis iudicant quã iudicabũtur:vt.C.de iudi.l. 30rem non nouam.

f ¶ In imperiali.]scilicet in Lateran.palatio.

VT CLERICI APVD PROPRIOS EPISCO.&c.

g ¶ Lurimas. Et reliquo. repere de.

h ¶ Sacer- 40dotio.vt.s.quo.oportepisc.& cę.cleri.ad ordinationes.

i ¶ Monachis.]vt.s.de monachis.col.j.

k ¶ Agentes.]i.facientes legem de monachis, vt.s. apud quos oportcau. di.mo.& alc.per totum.col.vj.

50l ¶ Quibus.]scilicet legibus.

m ¶ Reuerẽdissimis. scilicet alijs quem monachis.

n ¶ Hoc dare.]scilicet iubemus.

o ¶ Vt si quis.]subaudi: & ideo damus in hũc modum vt si quis 60 habet &c.

†Concor. cum prin. huiꝰ aut. c.si clericus.cũ gl. j.vbi bonæ cõcordantię extra de fo. compe. & ca. cũ sit. co.titu.

p ¶ Pecuniariam.]largè accipe scdm Io.i. nõ criminalẽ: vt argu.ff.de verbo.significa.l.pecuniæ.

q ¶ Archiepiscopũ.] si immediatè archiepo subest aliàs sub episcopo: sed executiõi mãda 70 tur per ciuilẽ iudicẽ: vt .j.de sanct.episcop.§. si quiscontra aliquem. col.ix.

r ¶ Ex nõ scripto.] hoc est contra regulam quæ est.C.de sententex bre.re.l.fin. Sed spãle hic & in alijs casibus: quos dic vt dixi.s.vt iu 80di.si quo.suffr.§.necessitate.coll.ij.Sed hodie per cõcilium Lateranũ aliter est,quia in scriptis ferenda est sententia etiam in clericis: vt extra de pbationibus quoniam contra.

a Facit ad hoc.c.A.bericus.cũ gl. j.extra de testibus.

s ¶ Ministerio.]vt hîc &.C.de episco.& clericis.l.omnes qui vbiq;.in prin.imo si contra fecerit, amittit causam iure cano.ª vt xj.q.j.c.inolita.& idem secundùm leges: vt.C.de iurisdi.om.iudi.l.in criminali.& idem probatur per legem Fride ri.vt.s.de stat.contra li.ec.§.j.col.x.

t ¶ Sine dãnis.]id est sine dispendio gestorum.sportulę tamẽ præstantur:vt.j.de sanc.episco.§.sportularum quę est contra.& sic nor.quod ratione personarum parcitur in expensis vbi aliàs non parceretur.C.de iacrolan.eccle.aut.hoc ius.&.s.de man.princi.§.sit tibi.

Expensis quandoq; ratione personæ parcitur.

v ¶ Formam.]id est sententiam.

x ¶ Causę naturã.] vt qa liberalis est: vt.C. 10de pedan.iudic.l.ij. vel quia ante fuit aduocatus eius causæ:vt.C. de assessoribus .l.fina. & ff.de iurisdictione om. iudicum.l.prætor. vel quia est cognatus agentis actione iniuriarum, vt.ff.de iniur.l.lex cornel.vel quia ab eius sen 20tentia de hoc facto fuit appellatum. vnde ipse causam appellatiõis cognoscere non potest, vt C.de appella.l.eos qui. Accur.

Iudex quibus casib⁹ nõ cognoscit de causa appellationis.

y ¶ Difficultatem.] quia infirm⁹.idem etiã si non faciat plenam iustitiam:vt.j.de san.epis. 30§.si quis autem pro pecuniaria.col.ix.Item secundùm.ll si renunciauerit suo priuilegio:vt C.de pac.l.peñ.sed iure canonũ renunciare non potest,vt extra de foro competẽ.ca.si diligẽti.

z ¶ Iudicibus.]iuprædictis scilicet.

40a ¶ Placari.petũtem veniam pro subditis & orant:vt.C.de sum.trinit.l.inter claras.& fa.ff de arbi.non distinguem⁹. §. cõpromisso. &.C. de epis.& cler.omnes qui. in prin.

b ¶ Illis turbis.] scilicet detineantur.

50c ¶ Animabus.]scilicet detineantur in hac ciuitate Cõstantinopoli.

d ¶ Si tamen de criminibus.]quasi dicat non canonicis siue ecclesiasticis, nam de eo dicit.j.proxi.

e ¶ Hîc.] id est in hac ciuitate Constantino- 60opoli.

f ¶ Breuis.] i.cito vel q; ad duos menses vt dixit: regulariter autem ciuiles triennio,criminales biennio durant. vt.C.de iudi.properandum.&.C.vt intra cer. temp.l.fina.

g ¶ Hunc.] scilicet cle 70ricum.

Absolui potest q⁹ episcopo irrequisito.

h ¶ Manu.]hicno.mirabile: quia absoluere potest irrequisito episcopo:sed non condemnare: vt hîc dicit:vt & aliâs.C.vbi sena.vel cla l.ij.§.iedendi.quod est contra regulam quæ dicit,nemo qui condẽnare nõ potest.absolue 80re potest: vt.ff.de regu. iur. nemo.

adiacet[a]:per qđlicet læso & quęri & mereri correctionẽ aut abijs q de appellatione iudicant: aut à nobis ipsis,si ad nos snĩa[b] referatur.¶ Si quid† autẽ audiẽtes iudices putauerint esse dubiũ[c]:damus eis licentiam de his[d] nunciare nobis,& consulere nos, vt discant q̃ necessaria sunt,& ita qđ agendu est,explicent,& faciant iusta[e] simul & ratiõabilia iudicia.¶ Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis,& propter nostrorum subiectorum vtilitatem gesta sunt, hic & in imperiali[f] proponat basilica & in alijs partibus nostræ regiæ ciuitatis,vt vniuersis hæc fiant manifesta,& discant quia per omnia nobis cura est eorum vtilitatis pariter & æquitatis.

TITVLVS XI.

Vt clerici apud proprios episcopos primum conueniantur,& post hoc apud ciuiles iudices.

¶ *Clerici debẽt ab eoepiscopo sub quo sunt cõueniri:& non scripto & celeriter debet episcopus ferre sententiam. Sed si causæ natura sit talis propter quam episcopus decidere non possit quia fortè infirmitate grauatus:tunc iudices seculares possunt adiri:& hoc in causis merè ciuilibus:in criminalibus autem iudex ciuilis cognoscet,& in prouincia præses: & causas intra duos menses terminabit:& si clericus pœna sit dignus,per episcopũ sacerdotali dignitate spoliabitur.de ecclesiasticis uerò criminibus solus episcopus debet cognoscere.Ang.*

Idem.a.Ioanni gloriosissi.per Orientem prętoriorũ præfectio, iterum exconsule ordinario & patricio.

PLurimas† sacras scribentes leges & de Deo amabilib⁹ episcopis & reliquo[g] omni sacerdotio[h], necnon de reuerendissimis monachis[i], & nuper hoc agentes[k] in quibus[l] volumus reuerendissimos monachos apud solos ciuitatis episcopos sub quibus sunt monasteria,conuentiões suscipere,petiti sum⁹ à Menna Deo amabili archiepiscopo huius felicissimæ ciuitatis & vniuersali patriarcha reuerendissimis[m] clericis hoc dare[n] priuilegium,vt si quis[o] habet aduersus eos quamlibet pecuniariam[p] causam,prius ad deo amabilem archiepiscopum[q] pergat,sub quo constitutus est,& interpellet eum,& ex non scripto[r] iudicium mereatur.& si hoc fiat: nec inquietet eum,nec trahat ad auditoria ciuilia,neq; à sacro eum vacare faciat ministerio[s],sed ex non scripto examinetur negotium sine damnis[t],& accipiat formam[v] forsan etiam scriptam, si hoc quoq; partes voluerint & poposcerint,& liberentur alterutro certamine.¶ Si verò aut propter causæ naturam[x],aut propter quãdam forte difficultatem[y] non fuerit possibile Deo amabili episcopo decidere negotium,tunc licentiam esse & ad ciuiles iudices pergere, & priuilegijs omnibus custoditis quæ reuerendissimis clericis sacræ præstant constitutiões, & litigare,& examinationem fieri,& terminum imponi liti,& ita liberam fieri causam,clarissimis iudicibus[z] secundum nostras constitutiones vel leges,studentibus cũ magnanimitate & velociter lites decidere,vt non propter nuiusmodi causas sacris amoueantur obsequijs,& cùm oporteat Deum placari[a], & decentia sacerdotibus agi, auditorijs detineantur, & illis turbis[b],atq;inhærente tumultu litigantium animabus[c].¶ Si tamen de criminibus[d] cõueniantur, si quidem ciuilibus,hic[e] quidem cõpetentes iudices,in prouincijs autem earum prędes sint iudices non transcendente lite mensium duorum spatium ex quo litis contestatio fit, quatenus breuis[f] imponatur causæ terminus.¶ Illud palam est,si reum esse putauerit eum qui conuenitur, prouinciæ prędes,& pœnaiudicauerit dignũ prius hunc[g] spoliari a deo amabili episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu[h].¶ Si verò ecclesiasticum[i] sit delictum egens castigatiõe ecclesiastica & multa, Deo amabilis episcopus hoc discernat,nihil communicantibus[k] clarissimis prouinciæ iudici

i ¶ Ecclesiasticum.]vt de articulis fidei vel simonia, & hoc si clerico inferatur. si autem laico, tunc & prædes cum episcopo,vt.s.de mandatis principum§.si verò canonum. collatio.iij.quæ est contra. Accursius.

k ¶ Communicantibus.id est non cognoscentibus cum episcopo de hoc crimine.

a ¶Scire.] Not. interdici aliquid scire: vt. C. de ma. & math. l. culpa.

b ¶Sequi.] hoc verbo concordat. §. de mona. §. fi. & vt deter. sit numerus. in fi. col. j. & expone vt dixi. j. de eccle. titu. §. fin. col. ix.

10c ¶Lites.] scilicet tẽpore huius legis.

†Concor. c. vlt. in fi. extra de secun. nu. & in. ca. j. extra de oper. noui nun & in clemr. clerici. de im.

d ¶Habentibus.] sic & aliàs cõfirmant talia vt. C. de epis. & cle. l. pri. uilegia. §. omnes. Acc.

¶ DE CONSANGVINEIS ET VTERINIS &c.

MVltis vndiq; natura

20 e ¶Vtens. qa facta mutantur; secundùm cursum naturę vt. C. de veter. iur. enucle. l. ij. §. sed quia. &. §. de non alie. §. alienationis. in fin. §. non autem ius naturæ mutatur: vt

30 inſtit. de iur. natu. §. pe. & ad hoc facit. §. quib. mo. nat. effi. legi. in prĩc. col. vj. Accur.

f ¶Dictum est.] Iterpositio est. Accursius.

g ¶Dicitur.] s. hîc.

h ¶Sua.] i. donec vtitur nouitatibus: qđ facere suum scilicet naturę est

40 vt in prinei.

i ¶Operatur.] scilicet naturaliter. Accursius.

k ¶Et.] pro id est.

l ¶Qui.] scilicet nos.

m ¶Duxit.] Hic est casus quẽ solũ ponit hæc cõstitutio & soluit p. ar. vt. j. eo. §. vlt. &. §. pluri.

n ¶Illa.] scilicet prima.

500 q ¶Aliam.] s. secũdã.

p ¶Cõsanguinei.] ei⁹ scilicet viri qui sunt nati ex eodẽ patre tantũ.

q ¶Vterini.] q sunt nati ex eadẽ matre tantũ.

r ¶Vterinos. q sunt nati ex eo. patre & matre.

s ¶Fuit.] vt dictum est.

t ¶Ab eo.] s. prĩcip.

60 v ¶Opinari.] No. mirabile verbũ: qa pauca sapienti dicas, & multa intelligit. vñ etiam dicitur q potissima pars est principiũ, quasi processus sit facilior: vt. ff. de orig. iur. l. j. Accur.

Sapienti pauca dicẽda sunt.

x ¶Quæstio.] ex themate prĩmisso nũc quę

70 stionẽ elicit. Accursius.

y ¶Legitimis.] quãdo vterini fratres vocant cum consanguineis fratribus ad successionem ꝓmortui fratris: vt. C. de le. hæ. l. vlt. §. sed nec.

z ¶Prolem.] & erãt cõsanguinei tantùm.

a ¶Maternam.] & tãtum vterini erant.

80 b ¶Venerat. i. veniſſet

c ¶Fecerat.] i. feciſſet

d ¶Honorati.] id est hæredes inſtituti, q honorati dicunt. Accursi.

e ¶Et.] pro id est.

f ¶Mortes.] sunt eñ

b⁹. neq; enim volumus talia negotia omnino scire a ciuiles iudices, cũ oporteat talia ecclesiastica examinari, & emẽdari animas delinquentium per ecclesiasticã multã, secundùm sacras & diuinas regulas quas etiã nostræ sequi b nõ dignantur leges. ¶Si verò quædã prius contestatæ sunt lites c, hæ maneãt in ipso schemate: velocẽ accipientes finẽ, oĩbus quæ iam à nobis sancita sunt siue super sanctissimis ecclesijs, siue sup clericis, siue sup monachis, propriã virtutem habẽtibus d. Tua igitur eminẽtia q̃ placuerũt nobis, & p hanc sacrã declarata sunt legẽ, p̃ ꝓgrãmata ꝓpria manifesta faciat vniuersis, & i ꝓpetuum studeat custodiri.

TITVLVS XII.

De consanguineis & vterinis fratribus.

¶Si fratre præmortuo supsunt fratres ex utroq; latere cõiuncti: tũc cõsanguineis tantum uel uterinis tantũ præferuntur ij qui ex utroq; sunt coniuncti parente. Ang.

Imp. Iustinianus. a. Ioanni glorioſi. per Oriẽ tẽ prætoriorũ prefecto, iterum exconsule ordinario, & patricio.

MVltis vndiq; natura nouitatib⁹ vtẽs e di ctũ f est iã in legib⁹ hoc sępe ꝓœmiũ, dicitur g autem & iterum) donec illa quæ sua h sunt operatur i, ad opus multarum nos p̃ trahit legum. Legitimas enim & cognatiuas successiones dicunt quidem nobis & k veteres, & qui ex antiquissimo iure hæc sumentes, descenderũt vsq; ad nos, qui l plurima horũ correximus. ¶Peruenit autem ad nos aliquid tale: Duxit m quidã vxorem, & filij ex eadem sunt nati: deinde moriente illa n duxit rursus aliam o, ex qua nati sunt filij ei prioribus consanguinei p solùm, non tamen vterini q. deinde etiam tertiũ introduxit matrimonium: fecitq; filios ex ea. post mortẽ verò eius ad secundũ mulier descendit virũ: ex quo alios fecit filios, ijs qui ex priore viro fuerãt, vterinos r solum, nõ tamẽ cõsanguineos. moriẽte igit matre, postea mori vnũ fratrũ ex tertio matrimonio cõtigit sine filijs & sine testamẽto, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem vterinos, alios verò simul & cõsanguineos & vterinos. Et q̃ quidã adinuenta est naturę nouitas, talis quodam modo fuit s. Licebit autem tali prĩcipio dato nobis ab eo t, & alios quosdam opinari v casus g tale aliquid proferre valentes siue morte viri, sine morte mulieris, siue alia legitima separatiõe nuptijs diuersis hoc faciẽtibus. Quæstio x igitur illa erat, si ad mortui fratris hæreditatem oporteret omnes vocari, & consanguineos & vterinos, & simul quidem consanguineos, simul autem vterinos fratres. ¶Quia igitur †considerantes leges omnes quas congregauimus, & veteres omnes, & nostras, huiusmodi non inuenimus emersisse quæstionem: congruum est eam serò tandem refrenare lege, & considerare quia fratribus sunt ad defunctum alijs quidem cognationis iura, quæ nos legitimis y copulauimus: alijs autem hoc ipso legitima. communicabant enim aliqui ei circa paternã prolem z, sicut alij circa maternã a alij autem illud purè habebant & lege & natura iuuante se eo quòd ex ijsdem erant procedentes matrum finibus, eratq; eis patris semen vnum: & vndiq; veluti quoddam signum eis germanitatis resplendebat. Si igitur huiusmodi frater litibus liberare & legem & dubitantes voluisset, ad testamentum venerat b; & suam sententiam fecerat c manifestam: & perscripturam honorati d, ad hæreditatem vocarentur. Quia verò hoc agere noluit, aut nõ potuit (multæ namq; sunt homini & e anxietates innumeræ, & repentinę mortes f) hæc nostra lex causam determinat. Vult autem g hęc lex, ex vtroq; decoratos, & simul quidem consanguineos, simul aũt vterinos fratres ad successionem morientis meliores h esse quam illos qui solummodo consanguinei aut solummõ vterini sunt. & i nos nõ faciat hæsitare k naturæ varietas: sed nos huiusmodi adinuentiones ostendimus legitimas atq; decernimus, perfectioribus distribuentes quæ meliora sunt, & minores l exæquari eis non patientes. ¶Plurima nanq; m ad hoc nos inuitauerunt. Primũ quidẽ altera nostra lex n, si filius moriatur filios non habens: deinde existentibus ita fortè maternis reb⁹ aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa, quę non acquiruntur o, prius ex ijsdem nuptijs fratres ad hæreditatem vocari: deinde ex alijs: & post hos patrẽ: qui probatio erat: duæ: naturalis, & ciuilis: vt deportatio: vt. ff. de cõtrata. l. j. in fi. Acc.

g ¶Vult autem.] Solutio quęstionis. Accursi.

h ¶Meliores.] hîc distigue: qa aut sunt vtrinq; cõiuncti trñ: aut soli consanguinei, aut soli vterini: & his tribus casibus æqualiter admittuntur vndecũq; bona euenerunt: vt. j. de hęre. ab intest. §. si igitur defunct⁹. col. ix. aut cõsanguinei trñ cum illis q̃ sunt vterini trñ & tũc in bonis q̃situs à defuncto fratre dico idẽ q̃ æqualiter admittunt: cũ agnatio & cognatio hodie sit æqualis: vt j. de hęre. ab intest. §. si verò neq; fratres. secus in ijs quæ habuit à patre trñ vel à matre tantũ: qa tũc præfertur ille q̃ ex eo latere sibi erat cõiunctus: vt. C. de leg. hære. l. de emancipatis. nec dico esse correctã. d. l. de eman. p̃ p̃dictum. §. si verò neq; fratres. licet hoc dixerit P. nã & per eandẽ aut. de hęre. ab intest. est differẽtia inter eos qui sunt vtrinq; cõiuncti, & eos qui sunt ex alio tantũ latere: vt in. §. si igit de defunctus. & in oibus his cessat hęc cõstitutio, sed remanet sibi locus i tribus casibus, scilicet quãdo sunt vtrinq; cõiuncti cũ cõsanguineis tantũm. vel quado cũ vterinis tantũ: vel quando cũ cõsanguineis tantũ. quib⁹ tribus casibus p̃ ferunt qui duplici iure vtũtur, vt hîc, &. j. eo. §. fi. ibi: excludãt &c. sic no. q̃ duę rationes vi euntvnam: vt instit. de adop. §. sed hodie. &. C. de edic. di. adri. tol. l. fi. ibi, potiora iura &c. ni si vna sit melior quàm duæ: vt. ff. de inoffi test. l. nã & si parẽtib⁹. Acc.

i ¶Et.] pro id est.

k ¶Hæsitar.] i. dubitare. q. d. nõ sit ãmodo q̃ nos dubitemus de tali varietate naturę qualis ista fuit. nã legitimè definimus per hanc legem & dicimus quid iuris esse debeat. Accur.

l ¶Minores.] i. qa nõ tantũ fratres dicũtur esse q̃ sunt ex vno latere, quãtum q̃ ex vtroq;.

m ¶Plurima nãq;.] nõ tñ dicit hîc nisi vnum: vel dic q̃ dicit plurima. nam primo casu ꝓx. iecũda ratio prędicta: qa duæ rationes vincere debent vnam: vt. j. dicit.

n ¶Lex.] vt. C. cõmu de succ. l. fi. & supple q̃ dicit.

o ¶Acquiruntur.] s. parẽtib⁹ quãtũ ad ꝓprietatẽ. sed dũtaxat quatuad vsumfructũ: vt. C. debo. quæ lib. l q̃cunq; &. C. de bo. mat. l j. sed hodie

† aliàs, ab ea scilicet quæstiõe.

† Ex hoc §. extra ista est autẽ. quæ est ꝓ per. i. ancim⁹. quẽ admodũ. C. cõia de succes. o. & incipit ita q; mortuo. Fratres ad inuicẽ variè succedunt.

Rationes duæ vincũt vnam.

idē est in omnib⁹ aduē-titijs:vt.C.de bo.q̄ lib. l.cùm oportet.

a ¶ Legislatio.]prędicta.C.cōia de suc.l.fin. quę tamē hodie corrigitur,cū pater vocetur vnâ cū filijs:vt.j.de hæ. ab intest.§.si verò cum ascendentibus.

b ¶ Dudū].vt.C. cōia de suc.l.fi.&.C.de bo. ma.l.j.

c ¶ Acquirantur.]S. parentibus . quantum adproprietatem.Accur.

† Concor. ea.vlti. cū gl.sup verbo,funiculus . extra de maior. & obedię.

d ¶ Valere.]nam olim hæ solæ patribus nō acquirebantur:cætera ad 20uētitia sic.Sed,vthîc dicit,idē in omnibus aduētitijs etiā seruari debet:vt diximus.instit.p quas perso.no.acquira. §.hoc quoq;.

e ¶ Legib⁹.]quę sunt vt.C.de le.hę.l. de emā cipatis.&.C.cōia desuc. l.vlti.&.C. de bo.quæ 30lub.l.quęcunq;.& plenè dixi modo.Accursius.

f ¶ DE ARMIS.

¶ *Hanc rubri. non lego, sed quędā in ea noto Acc.*

g MAgnum. Inuocātes. No.sic.§. d quæstore. i prin.Accur.

40h ¶ Patiūtur.]Not. bellum duplex malū inferre:vt hîc.& etiā tertium:qa facit homines pauperes:vt. C.de cadu. tol.l pru.&.j.eo.§.si aūt ibi,dū terre cultores.

Bellū duo mala' infert,

i ¶ Fabricensij.] vel fabricēses q̄ sunt ēt qdā habētes officiū & necessitatē faciēdi arma: cui necessitati eorū posteritas tenet:vt.C.de fabri. l.iure.li.xj.& ad instar militū notā debent habere in brachijs,& aliena p̄dia cōducere colendа nō debēt:vt.C.de fabrica.l.stigmata.&.l.fi. in prin.eo.li.xj.

60k ¶ Faciunt.hi deputati , qui prohibi sunt operari.

l ¶ Armamēto.] qđ enim aufertur ab indigno, applicat fisco.: vt ff.de iure fisci.l lucius.

m ¶ Instruxerint.]qa aliquem instruxerūt q̄ facere scit. Accursius.

n ¶ Ipsis.]ballistarijsvt 70 & ipsi inter publica arma ponant.Accur.

o ¶ Deputati.]habebāt em̄ quosdā sibi deputatos sicut fabricenses.Accursius.

p ¶ Patrū.]id est rectorum.& not. quod dicitur pater.vnde sicut pa 80ter debet habere filij gubernationem,sic ciuitatis rector . & sic opinione nostra qua dicim⁹ quod sufficit talem iurare de cā̄.licet

cò q̄ dudū talia nostra legislatio⁹ cōcessisset.nā sietiā patre existēte, suo patri,& ijs qui sunt ex alijs nuptijs, p̄ponit cōsanguineos & vterinos fratres contingit: cōsequēs est,licet pater non existat,sed fratres solūmodo,† præponi ijs qui ex vno parentū solūmodo copulātur moriēti,eos q̄ similiter quidē consanguinei,similiter autē vterini sunt,& his cōueniens erit illud qđ dudū[b] & in maternis & in ijs quę ex nuptiali causa aut aliter nō acquirantur[c] sancitū est:hoc etiā in reliquis moriētis rebus valere[d] atq;tractari.Hęc igitur lex in isto casu data sibi occasione sicuti dictū est, posita sit.Et q̄a ex trib⁹ matrimonijs hoc processit, nouitas naturę nihil p̄hibet,vel si q̄s p̄ponat & in duobus solummodo matrimonijs , alios quidem esse solūvterinos alios autē cōsanguineos simul & vterinos , vel si quis extēdi dicat matrimonia,et adhuc ampliustale aliquid fieri.Et sic in huiusmodi casibus vbi tales quidā introducuntur ordines fratrū,lex habeat suā virtutē: & excludant duplicivtētes iure,eos q̄ vno solo vti possunt. Si verò nō talis est casus,sed solummodo cōstituti sunt vterini,aut cōsanguinei: & moriatur aliquis fratrū:nic priorib⁹ subiaceātlegib⁹,[e] quæ eorū successiones disposuerūt.Locū tamen hæc lex habeat non solū in hoc casu,q̄ q̄stionē mouit:sed ēt in ijs q̄ post ea futuri sunt. Quocirca priora si aut iudicis sn̄ia aut pactionū expedita sunt formis, habeāt p̄priā decisionē hui⁹ legis iudicionō egētia. Tua igitur eminētia q̄ placuerūt nobis, & per hanc sacrā manifestata sunt legem,per literas propriasdeclarare cūctis,& in perpetuum obseruare festinet.

TITVLVS XIII.

De armis.[f]

¶ *Princeps arma publica fieri iubet,sed priuatos facere & uendere prohibet ,cultellos autē minores fieri & uendi à priuatis permittit. Bartolus.*

Imp.Iustinianus.a. Basilidi gloriosiss.magistro sacrorum officiorum.

MAgnum Deum & saluatorem nostrū Iesum christum ,& eius auxilium semper inuocātes[g], studemus omnes subiectos nostros quorum regimen credidit nobis Deus,illæsos & sine calumnia custodire: & inhibere bella,quę per suam consideration em suscipientes aduersus alterutros operantur dolores,duplex ex hoc cōtra se supplicū inferētes,tam quod sibimet inferunt,quā quód ex legibus vesaniam eorū punientibus patiunt[h]. Volentes igitur huiusmodi mortibus homines liberare,prospexim⁹ armifacturę opus nullum priuatū operari:solos autem illos arma facere,qui in publicis deputati sunt armificatorijs,aut qui dicuntur fabricesij[i]:eos autem qui operantur arma, nulli vendere priuato.

¶ Sed neq; qui in numeris constituti sunt armifactores,quos etiam deputatos appellant, qui de fisco annonas accipiunt , permittimus operari,aut alicui vendere arma:sed solùm diligentiā habere armorum milites in numero constitutos in quibus militant.¶ Si verò nouum aliquid faciunt[k], hoc auferri ab eis,& in sacro nostro inferri armamento[l], adijciendum ibi repositis publicis armis. ¶ Hoc autem obseruare volumus & eos qui in ordinibus ballistariorum sunt,quos per diuersas statuimus ciuitates, ordinantes eos,& arma facere sancientes:vt & ipsiso la publica arma in armamentis publicis vniuscuiusq; ciuitatis recōdita corrigant atq; renouent. Si qui verò vnū aliquid armorum instruxerint[m], hoc similiter & ipsis[n] inter publica arma p̄stent, & nulli alteri penitus vēdāt. Hoc quoq;custodiātq in ballistarijs deputati[o] sunt,piculo patrū[p] ciuitatū,sub q̄b⁹ & ip̄os ballistarios statuim⁹, & publicorū armamētorū diligētiā atq; custodiā cōstituim⁹,quatenus si q̄ visi fuerit aut deputati aut fabricensi vendētes arma, prouideant p̄ loca iudices eos supplicijs subdere,insuper etiā arma ab ijs qui ea comparāt,sine pretio auferre, & publico vendicare.¶ Hācigitur gubernantenos Deo cogitationē per præsentem sancimus legem,in nulla ciuitate aut prouincia nostrę reipubli.habere licētiam priuatos aut aliū quēpiam arma facere,aut vendere,aut quolibet mercari modo:sed solos eos qui inter fabricenses referuntur hæc instruere,& deferre ad sacrum nostrū armamentum. & hocà tua celsitudine, & q̄ post te susceperint cingulū,custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos chartulariorum[q] qui sub tua celsitudine īscrinio sunt constituti,fabricēsiū periculo,q̄nq; inter eos priorū,bonā opinionem[r] habentes, & opportunos,qui & eos q̄ in hac felicissima ciuitate & in alijs ciuitatib⁹ nostræ reipubli.arma faciūt,requirentes, prohibeant priuatos aut etiā alios quosdam citra eos q̄ deputati sunt inter fabricenses,armifacturæ agere causam: & in quibuscūq; compererit locis aliquos priuatos hoc audiētes, hæc auferre ,& fisci applicare armamento.¶ Si autem inter operarios priuatos artifices opportunos inuenire potuerint: hos,si voluerint in militijs statuere, & in descriptione[s] nomina eorum facere,& destinare nobis descriptionem artificum: vt per sacrum nostrum rescriptum in illis statuentur locis, in quibus sunt publicæ fabricenses: quatenus ipsi operantes[t] arma, & de fisco annonas accipiant.hoc enim facto & subtiliter obseruato à prædictis personis,licentia penitus nulli dabitur neq; ciuitates inhabitantibus priuatis;neq; villas incolentibus rusticis, armis vti aduersus alterutros,necessq; præsumere,& ex hoc plurimos homines occidi, publicas verò perire functiones,dum terræ cultores vitā amittere metuentes,fuga propter

vniuersitatis debere iurare:vt.C.de iure calū. l.ij:§. qđ obseruari . & §.hoc etiam.&.ff.de condi. & demō.l.municipibus.&.j.eo.§.fi antē.i fi.

Chartularij & tabelliones qui dicantur.

q ¶ Chartulariorū.] chartularij appellantur qui scribunt in chartula publica: quivulgo tabelliones dicunt.& no. q̄ tabelliones eliguntur in hmōi factis.

r ¶ Opinionem.]vt §. de mo.§.ordinationem collat.j.

s ¶ Descriptione.]id est matriculæ scriptura.

t ¶ Operantes.]sic.§. 20 de man.prin.in fi.titu.

a ¶ Cõfeſsionẽ.]id eſt ſcripturam in qua confitetur.

b ¶ Pecunijs.]hoc eſt qđ dicim⁹ ī ere& pſona.

c ¶ Negligentẽ.]ſ. de mo.in fin.col.j.

d ¶ Cinguli.]id eſt dignitatis amiſsiõe.

10e ¶ Cõperientes.] ſ.ſcenicas non ſo.&.C. ad.l.iul.de vi publi.l.vlti.in fi.

f ¶ Palam.]quaſi dicere prohibuit arma ſic ī genere fieri velvẽdi.nũc ſpecificat.& not.q alibi largius ſumuntur arma etiam pro lapide:vt in

20ſtitu.de publ.iudi.§.itẽ lex Cornelia.

g ¶ Semiſpathía.] id eſt illa arma. Accurſi⁹.

Armorũ appellatione qđ veniat.

h ¶ Lanceas.]Not.quę dam ſunt quę vncinum quoddã habẽt ad capiẽdos hoſtes.quę rompheę vocanť:vt.ff.de vi & vi arma.l.iij.in prin.Accu.

30i ¶ Minores.aptosad pœnarũ tẽperationẽvel Panũ ſcifionẽ ſcđm Al. ex his põt colligi ſtatutum de non portandis armis perciuitatem. aliquam.

Tabellio delinquẽs officio repelli debet.

k ¶ Tua.]loquitur magiſtro officiorũvt innuit in principio conſtitutio

40nis eiuſdẽ.Alb.

l ¶ Solicitudine.]No. q ſi tabellio delinquit in officio,nõ debet amodo poſſe hoc officiũ exercere. Accurſi.

¶ DE DEPOSITO ET DENVN.&c.

m Ītẽ nup.] In qbuſdã. i.ſub qbuſdã conditionibus.Accur.

n ¶ Agant.]id eſt deponentes impleãt cõditiones quas implere debẽt.

o ¶ Impletis.]& qñq; non impletis cõditionibus:vt.ff.depoſi.l.j.§.penult.&.C.de peti.hære.

60l.vlti.Azo.

† Alciatus lib.diſpũ. iij.c.xx.loq; hũc ita reſtituit; & q ſiauris monocopia diſtinguit quæ q itẽ ſitiſ noſ vocat ſeu veriſsilia.

p ¶ Extrinſecus.] i.p ter d eponẽtẽ.deponẽs. eñ interdicere põt, nõ ali⁹:vt hîc,niſi iudex ī terdicat:cũ pſona depoſitarij ſit ſuſpecta ne cũ re aufugiat:vt.ff.q ſatiſda.co.l.ſi fideiuſſor.§.fi. Sed ſecundùm hoc non

70ne ſunt correctę ll. quę dicunt etiã depoſitariũ rei vendicatione dño vetò teneri:vt.ff.de rei vẽdi.l.officiũ.&.ff.depoſi. l. bona fides? Quidam ſic.ſed tu dic ſcđm Ioã. q non :& aliud eſt velle agere rei vendica.in iudicio:& aliud facere huiuſmodi interdictiõem

80q non reſtituat. Accur.

a Concor. Bloun.c.j. ſup verbo, cõpta.exacto.

q ¶ Retinere.]id eſt facere teneri,vł differre.

r ¶ Data ſunt.]a.ſcilicet actione depoſiti. nã prius habetur ratio deponentium ſi cedunt timorẽ vtũtur. Oportet ergo eos q dirigũtur à tua celſitudine ex memorato fabricẽſiũ ſcrinio ad prohibendos priuatos armorũ factores,cõfeſsionẽ a accipere etiã per locaiudices,& ſubiecta eis officia & ciuitatum defenſores & patres qa nihil valebũt decæterο horum quæ à nobis ꝓhibita ſunt,aliquid agere:ſed quæ ꝓ præſentẽ ſancita ſunt legẽ, cuſtodient: pœnã & in pecunijs b & in ipſm formidantes caput. ¶ Sancim⁹ eñ magnæ qdẽ Alexãdriæ iudicẽ negligẽtẽ c quę à nobis ſancita ſunt.xx.auri librarũ exoluere pœnã,& cingulo cadere, & huius officio ſimiliter auri librarũ.xx.dare pœnam,& capitale ſubire ſuppliciũ:aliarũ verò ꝓuinciarũ iudices dãnũ qdẽ.x.librarũ auri ſuſtinere:ſimiliter autẽ & ipſos caſui cinguli d ſubiacere,& eorũ officia. Defenſores autẽ & patres ciuitatum,triũ librarũ auri multari pœna,& ī capite ſuſtinere piculũ ſi quod tale factũ cõperientes c nõ punterint,aut hoc agere valẽtib⁹ nõ nuncient,ſed latere permiſerint. ¶ Vt autẽ palam f fiant quę à nobis ꝓhibita ſunt à priuatis & alijs quibuſdã citra eos q in ſacris noſtris fabricenſib⁹ referuntur,fieri,aut priuatis vendi arma,& hoc ꝓ præſentẽ legẽ ſignificare curauimus. ¶ Prohibem⁹ eñ priuatos operari, & emere arcus, & ſagittas & ſpathas & enſes, q̃ vocare cõſueueruntſemiſpathia g, & quę vocãtur zaniæ ſiue loricæ, & cõtos,& quolibet modo vel figura factas lãceas h, & quæ apud Iſauros † nominãtur monocopia & appellatos ſitinnos ſeu miſſilia:inſuper & aſpidas ſiue ſcuta, & galeas ſeu caſſides.non eñ iſta alij cuidã inſtruere ſinim⁹ ꝓter eos q deputatiſunt ī ſacris noſtris fabricẽſib⁹, ſolos aũt fieri & vẽdi à priuatis,& priuatis vẽdi permittimus cultellos minores i qb⁹ nullus in prælijs vtitur. Preſentẽ igit legẽ generalẽ tua k celſitudo ī hac proponat regia ciuitate:necnõ & per alias ciuitates noſtræ reipubl. vt oẽs agnoſcẽtes quæ placuerũt nobis, hæc obſeruẽt. ¶ Denunciam⁹ autẽ futuris preeſſe huiuſmodi cuſtodiæ chartularijs ex memorato fabricẽſium ſcrinio:quia ex negligẽtia nõ ſolũ pecuniarias ſuſtinebunt pœnas, ſed etiã in corpore ſupplicia patiẽtur, & militia cadent. inſuper nec ipſum vlterius permitti à nobis ſcrinium ī hmõi adeſſe ſolicitudine l, ſed alijs committi fabricenſiũ curã. Quę igitur placuerũt nobis, & per hanc legẽ declarata ſunt, tua celſitudo, & q poſt te in cingulo fuerint, operi terminoq; tradere feſtinẽt:īdignationẽ noſtrã & ipſi metuẽtes, niſi rẽ ſic vtilẽ reipublicæ cuſtodierit.

TITVLVS XIIII.

De depoſito * & denũciationibus inquilinoru,& de ſuſpendenda adminiſtratione panum.

* & atteſtatiõe ad inglinos facta item de ſuſpenſione erogatiõis peuum ciuilium.

¶ *Nõ ualet denũciatio ne reddatur depoſitum, uel ne alimenta de publica annona erogãda præſtentur,uel ne ſoluatur pẽſio domus locatæ,& qui talẽ denũciationẽ fecerit,punitur ad intereſſe creditoris,in quo quandoq; uenire poterit totum depoſitum.Ange.*

Imp.Iuſtinian⁹.A. Ioanni gloriſiſsi.ſacrorũ per Orientem prætoriorũ prefecto,iterũ exconſule & patricio.

Item nuper audientibus nobis (hoc qđ in impio publice ſedẽtes multoties agimus) orta eſt aliqua queſtio,quam reſoluimus ſtatim. huiuſmodi verò dicẽtes cõtingere multa,cõmuni & generali lege definire,hoc iuſtum eſſe arbitrati ſumus.Si enim quis ab aliquo capiat aurum,aut res aliquas depoſiti cauſa in quibuſdã [m] cõditionibus: deinde illi agant [n]; neceſsitatẽ habeat omne reſtituere aurũ,aut res cõditiõib⁹ ſemel impletis [o]: & nulla oĩno licẽtia ſit aliq̃b⁹ extrinſec⁹ p interdictionib⁹ vti, & retinere q depoſiti reſtitutionẽ: cũ & alia multa priuilegia tã à ꝓcedẽtib⁹ legislatoribus, q̃ à nobis ipſis data ſunt r .licẽtia enim eſt ꝓhibenti reddere, cũ quidẽ cui creditũ eſt depoſitũ,nõ moleſtare:eum verò de rebus,quæ in queſtiõe ſunt,qui aurũ aut res aliquas accepturus s eſt,litẽ ſortiri,& iuſtitiam & legẽ promereri. Sed ne per hanc cauſam dãnis magnis ſubijciat eũ q interdictionẽ ſuſcepit,& cõpellat aut defenſiones expetere t, aut res habere,& nõ poſsit volũtariè cũ deponẽte benignè agere q̃ ſi tale aliq̃d egerit (oĩno eñ oportet nõ ſola delictorũ nos cõtẽtos eſſe prohibitiõe,ſed etiã timorẽ inferre iuſtum tranſgreſſoribus) ſiue perditionẽ contigerit rerum aut pecuniarũ fieri, & hoc probetur v, ſiue aliũ quemcunq; caſum fortuitum: ipſum reſpicere qui conteſtationem dixerit. ¶ Inſuper etiã ex quo facta eſt huiuſmodi conteſtatio x, vſuras pecuniarum vſq; ad tertiã y centeſimæ agnoſcere ꝓhibentem accipere propria: non ſolùm ſi aurum fuerit qđ depoſitũ eſt, reſtitui verò prohibitũ:ſed & ſi alię res z ſint: vt hoc timore a ſtultorũ ſimul & perſuaſorũ malignè verſandi b † in depoſitionibus hoĩes ceſſent. ¶ Sed & totũ c hoc qđ demandatis eſt, & aſpicere,& cõſtituere ſcđm legem prouidimus. Videmus eñ frequẽtari hoc in regia hac ꝓcipuè ciuitate, & aliquos ĩterdicẽtes eis q miniſtrant publicas annonas & teſſeras accipiunt ab annonarũ præfecto, volentes ſuſpendi adminiſtrationem,& eos qui ex hoc ſolum-

bonis debitores:vt.ff.depo.l.ſi hoiem.§.j.&.§.fi. Itẽ actioni depoſiti cõpenſatio nõ opponitur: vt.C.eo.l.fin.j.rñ. Item creſcit in duplũ per infitiationẽ in quatuor caſibus:vt inſtit.de actio.§. ſequens.ver.rei pſequẽ

10de.nũc autem datur ad aliud,vt nemo ei interdicat:vt hîc,& idem dicunt quidam in commodato.

s ¶ Accepturus.] id eſt recepturus, ſcilicet deponens.

r ¶ Expetere.]à deponente:vt defendat eum.

20v ¶ Probetur.ſamiſſor.vt.ff.de pig.act.l.iij. Azo.

x ¶ Cõteſtatio.]vt teneatur deponenti: vt.j. eo.§.nemini.non depoſitario qui tenuit vanè.

y ¶ Tertiã.]& hãc dabit ei q leſus eſt:vt hîc, &.j.eo.§.nemini igitur.

30Accur.

z ¶ Res.]vt æſtimationis detur vſura.

a ¶ Timore.]id eſt.hac pœna.

b ¶ Verſandi.]i. verſari.

c ¶ Sed totũ.q.d. multa ſunt mandata q̃ data ſunt adminiſtratorib⁹ q̃

40oſunt.ſ.de man.prin.col. iij.adhuc aũt quædã de ſunt q̃ ponit hîc:duo ſcilicet de annona & de pẽſiõe:vt ſic dict⁹ tractat⁹ de mã.prin.plenior ſit.

d ¶ Teſſeras.]teſſera genus eſt menſuræ qua menſurañ annona.vt.ff. de iudic.ſed & ſi.§.ſi liſo bertis.

Teſſera quid ſit.

† aliàs verſandi cuſum.

a ¶ Occasio.] qđ ideo iniquũ est: vt. ff. de transactio. l. cùm hi. §. sed & personarum. &. §. si in annos.

b ¶ Imbãchiti.] i. in bãchis non sedentes: quia sunt absentes. idem si præsentes. aliàs est in literis in banchis non videntur: & eodẽ modo intelligas: & non est vis vtrum sint absentes vel præsentes: sed fortè ita de facto fuit, scilicet q̃ erãt absentes. Accur.

c ¶ Illi verò.] quib' interdicitur.

d ¶ Eas.] interdictiões.

e ¶ Nõ obdormiat.] id est nõ differat eũ conuenire. nam negligẽtia est nociua: vt hîc, & C. de anna. exce. l. vt perfectius. & econtra diligẽtia fructuosa: &. ff. quæ in frau. credi. l. pupill°.

f ¶ In liberalibus. supple ex p̃missis, & nulli aspirent in liberalibus interdictis &c. sunt eñ liberales ideo quia libenter suscepit interdictionem ille cui interdicit, vt hîc, vt p̃ hoc differat solutionem: vt. ʒ. proxi. §. ibi, illi verò &c. Alij dicunt in liberalibus. i. in depositis quæ ex liberalitate & bona fide siunt.

g ¶ Administratio.] q̃ sibi omni die fiebat.

h ¶ Mox.] id est tunc.

i ¶ Defensiões.] i. non exigat depositarius fide iussores à deponẽte, vel cautionẽ propter huiusmodi interdictũ, quia grave est, vt subijciat, dare fideiussorẽ: vt. ff. vt in pos. le. l. si is à quo. §. fi. & puto hũc. §. generalẽ ad oẽs tres casus huius constitutionis. & p̃ hoc dico corrigi qđ est. C. depos. l. pe. in fin.

k ¶ Defensionẽ.] i. si vult cauere de defendẽdo depositariũ, facultas erit ei dño sic cauenti supplerẽ propriã recipere. Vel dic econtra, quia dicit depositarius se paratũ recipere cautionẽ, & iupplet rem restituere dãta in aliũ modũ.

l ¶ Fiat.] hoc verũ est in p̃torijs: sec' in alijs, vt. ff. de pr̃. stipu. l. pr̃etorijs. &. l. j. §. iij. &. §. fina. & ideo malè allegat hic imperator. Accursius.

m ¶ Indicant.] i. ipsi q̃ venerũt ad nos pro quẽstione facti: vt. ʒ. eod. in prin. & potest dicere. i. ãducũt nobis in mẽtẽ q̃ faciam' hanc. l. Accur.

n ¶ QVIBVSMODIS &c.

¶ Differt hæc ab illa. ʒ. q̃bus modis &c. quia hæc generalior est: ut. j. authẽ. ut in me. primæ col. ibi, bene se habet &c. Item modo forsan nutritur, defraudari administratione per quã eis ois tribuitur vitæ occasio.[a] Huic aũt rei seuerius & difficilius illud est. multis enim domos possidentibus in hac felicissima ciuitate, qui imbanchiti[b] non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniant̃ per interdictiones inquilinis dirigẽtes vt nõ inferẽt eis. Illi verò[c] vltro eas suscipientes, quidã propter inopiã forsan comedunt eas[d]: quidam verò & exules à magna hac fiũt ciuitate, & decidit omnino pensionũ administratio ijs, q̃ ex hoc forsan solo nutriũtur, scdm q̃d occurrẽtes ĩ ciuilibus annonis dixim°. ¶ Nemini igitur damꝰ hmõi licẽtiã: sed vnusquisq; si aliquã habeat cãm ad obnoxium sibi, nõ obdormiat[e]: in liberalib°[f] autẽ peruersitate oĩ plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat eñ q̃ si tale aliquid egerit, & per occasionem eius ceciderit, aut administratio[g] panũ, aut pẽsionum datio ex hoc accidens: ipse sustinebit p̃iculũ mox[h] q̃ interdictione inquilinis & ministrãtibus panẽ miserit, aut suspẽderit annonam, nihil eñ horũ agi oino volumꝰ: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eũ omne damnũ sarcire dñorũ super hoc, & vsurã et tertiã cẽtesimę agnoscere pecuniarũ aut rerũ quas nõ accipere per eũ is q̃ scdm hũc modũ læsus est valuit. Et neq; aliquis opponat defensiões quia[i] q̃ præsens est ei exactiõis domino danti defensionẽ[k] aut in depositio autĩ alijs recipere rem p̃priã, nõ eñ oĩbus est facile fideiussorẽ præbere, nostris legib° nullã defensionẽ oĩno ratã esse ponẽtibus, nisi cũ fideiussione fiat[l]. fideiussorẽ enim oĩno dãdũ idoneum nõ facile neq; possibile passim est. ¶ Et p̃pterea igitur in obseruantiã nostrorũ subiectorũ volumꝰ hoc custodiri ammodo et decẽtẽro omni tpe, vt immortale sit hui° nostræ sanctiõis iuuamen reipub. Indicãt[m] q̃dẽ nobis in mẽtẽ veniẽtes: præsentẽ verò legẽ cõmune iuuamẽ nr̃is pariẽtem subiectis. Tua igitur eminẽtia q̃ placuerũt nobis, & p̃ hãc diuinã manifestata sunt legẽ, operi effectuiq; tradere & ĩp̃petuũ obseruare festiñet.

TITVLVS I.

Quib° modis[n] naturales efficiuntur sui, & de eorũ ex testameto siue ab intestato successione.

Collatio vii.

Imp. Iustinianus. a. Ioanni glorioſi. per Orientẽ prætoriorum pr̃fecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Aturalium[o] nomen Romanæ legislationi dudũ[p] nõ erati studium, nec q̃libet[q] circa hoc fuerat humanitas sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à republi. putabatur: A. Constantini verò piæ memoriæ tẽporibus in cõstitutionum[r] scriptum[s] est libris. Deinde paulatim in mediocritate[t] clemẽtemq; sententiã imperatores transeũtes leges posuerũt: alij quidẽ & dari & relinqui aliq̃ deis à patrib° cõcedẽtes[v]: aliqui autẽ etiam adiuenientes modũ perquẽ naturali iure priore liberati, legitimi fierent.[x], & paternæ substãtiæ successores: paulatimq; etiã adnepotes processerũt huiusmodi legislationes[y], & quoniã in nostra tẽpora venerunt[z], & eorũ qui paulo ante nos fuerũt, multã varietatẽ[a] causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studiũ, & plurimos in libertatẽ p̃ducere homines ex prioreseruitute[b], & ex naturalibus ad legitimos eleuare[c]. non enim vltio[d] & interdictio despiciẽda est: sed q̃d est in necessitate, curandũ est: & diffugiendũ quidẽ q̃d malũ est: inueniedum verò vndiq; quod melio° est. ¶ Quia igitur aliqua q̃ dẽ in constitutionũ codice quẽ[e] ex omni priorũ ĩperatorũ legislatiõe collegim°, de naturalib° scripta sunt filijs: quædã verò in libro institutionũ: de his autẽ nos cõstituimus[f]: aut iam perfectã compẽrim°[g], & nosipsi plurima fecim° de his constitutiones: alias quidẽ in prædictarũ collectiõe[h] cõstitutionũ, alias autẽ etiã postea[i]: ne causa sit dispersa, benè se habere credidimus in vna cõstitutiõe[k] totum[l] colligere, q̃ pro oĩbus suffi-

o Aturalium.] à Constantini: vt C. eod. l. j.

p ¶ Dudũ.] id est olim.

q ¶ Quẽlibet.] id est aliqua.

r ¶ Cõstitutionum.] vt. C. eo. l. iij. Accur.

s ¶ Scriptũ est.] in tractatu de naturalibus liberis.

t ¶ Mediocritatẽ.] id est cõmodum vel mensurã in dãdo vel relinquẽdo naturalib°. Accur.

v ¶ Concedẽtes.] vt Archadius & Theodorus. vt. C. eo. l. ij. &. iij.

x ¶ Fierent.] scilicet Leo: vt. C. eod. l. quoniã desideria.

y ¶ Legislationes.] vt in. l. ij. C. eo. tit.

z ¶ Venerũt.] scilicet naturales liberi vel eorum quẽstiões.

a ¶ Varietatẽ.] q. d. ga quæstiones. naturalium ad nos quenerunt: ideo correximus & distinximus statuta ab alijs.

b ¶ Seruitute.] hoc primum.

c ¶ Eleuare.] hoc secũdum.

d ¶ Vltio. No. glorioſiſſimũ verbum. & est sensus: qa licet aliq̃ sint in seruitute p̃pter delictũ fortè quod fecerunt, & sic ita propter vltionẽ, vel licet sint nati ex nõ legitimo matrimonio, et ita cõtra interdictũ: tamen nõ sunt despiciendi, sed iuuãdi vt fugiãt de malo, & veniãt in bonũ: vt ĩ. eo. §. natura siquidem &c. & sic est ar. pro quolibet malo corrigendo: vt &. C. de emã. propin. l. j. Itẽ facit. ff. de ventre in pos. mit. l. j. j. respon.

e ¶ Quem.] scilicet codicem.

f ¶ Constituimus.] vt insti. de hære. ab intestato. §. j.

g ¶ Comperimus.] vt insti. de nupt. §. fi. & ad Tertullianum. §. nouissimè. & de suc cog. §. hoc loco.

h ¶ Collectione.] scilicet in. C. vt. C. eo. l. humanitatis. & seq. vsq; in fi. ti. Accur.

i ¶ Postea.] vt. ʒ. de incest. nupt. §. pe. & de trien. & semis. §. vlti. coll. iij. & vt liber. decẽ. §. fi

k ¶ Constitutione.] scilicet ista.

l ¶ Totum.] id est oĩa vt ex sequentibus colligitur.

Inter

a ¶ Inter legitimos.] vt nati ex matrimonio: vt insti. de pa. po. in princip. & de his expedit se breuiter hęc cõstitutio. ĵ. eo. §. legitimi. Accur.

b ¶ Prius.] scilegitimationem. Accur.

c ¶ Fiunt.] scilegitimi.

10d ¶ Ex seruis.] ratiõe similitudinis hoc ponit hîc & alibi in multis locis in hac cõstitutione. & de his dicit prolixè ĵ. eo. §. quia verò non est. vsq; ad §. discretis.

Filiorũ quoq; sunt genera.

e ¶ Indigni.] vt ĵ. eo. §. vltim. & iuppple hîc. Alij sunt legitimi tm̃ vt adoptiui. & sic sunt quinq; genera filiorum.

20

f ¶ Constitutionẽ.] & de his ĵ. e. §. discretis. vsq; ad §. vlti.

g ¶ Quorũ.] scilicet morum.

h ¶ Amare.] aduerbiũ: quia nihil curabat: vt. §. in princi. huius constitutionis.

30

i ¶ Relinquitur.] scilicet a nobis quin tractemus de ijs qui &c.

k ¶ Natura siquidẽ.] superior ergo distinctio fuit secundũ ius ciuile imperatorum.

l ¶ Legibus.] quod fuit ntequã ciuitates essent facte: vt inst. de re. di. §. singulorum.

40

m ¶ Schema.] i. ordinẽ quo gentes vtũtur de seruis.

n ¶ Casus.] id est defectus. Accur.

o ¶ Modos.] scilicet ad libertatẽ perueniãt: & quibus fiant serui: & à quibus retineãtur, & quib⁹ acquiratur per eos: imo maior pars legũ fere de seruis tractat. Sed non sic intelligo hanc literã: imo dico quod imperator hyperbolicè loquit & de modis illis tãtum dicit quibus ad libertatẽ peruenitur, qui sunt multi: vt inst. de libertinis. §. multis.

50

Legẽdũ sorte, qđ nos neq; trãsitorie sancimus.

p ¶ Trãsitorię. id est negligenter: vt. §. de quę store. §. vlti. coll. vj.

q ¶ Affectũ.] q. d. mutuum cõsensum: vt. §. de nupt. §. nuptias.

60

r ¶ Lege.] vt. §. qui. modo. natu. effi. leg. §. hoc ergo. 70 & §. quãtum verò. &. §. quisquis. coll. vj.

s ¶ Plebi.] i. minoribus in abiecta vita constitutis.

t ¶ Procedentibus.] scilicet sicut modo dictũ est.

v ¶ Lex.] in genere ponit videlicet ille tractatus q 80 dicit de suis & legitimis hęredibus.

x ¶ Habet.] vt dictũ est.

x ¶ Se habet.] vt dictũ est modo.

y ¶ Reliqua.] scilicet capitula de quibus fecimus mẽtionẽ. §. eo. versi. dicim⁹.

ciat ea quę de naturalibus sunt corrigere atque sancire. ¶ Palam nãq; est, quia hominum alij quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos [a] sunt: alij verò hoc pri⁹ [b] non habentes, postea fiunt [c] & ex seruis ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos: alijve rò ex hoc ipso naturales sunt, & quędam eis successiones exiſtunt: alios autẽ neq; naturales esse decet sed etiam hoc monstrantur indigni [e]. Oportet igit̃ nos ita facere cõstitutionem [f], vt nullus ignoret quæ posiunt in naturalibus valere: dicimus autem inchoantes legẽ qui consistunt naturales: quibusq; modis procedunt ad legitimos, (quorum [g] plurimos inuenimus nos) & quæ sunt horum successiones, & quomodo quidem vetusta vsa est nisa amarè [h]: quomodo nos humanè. Nec illud quoque relinquitur [i] qui nec naturalium digni sunt, sicuti diximus appellatione. ¶ Natura si quidẽ [k] ab initio dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus [l] omnes similiter quidem liberos, similiter autẽ produxit ingenuos Primis namq; parentibus primi filij similiter quidem liberi, similiter autẽ legitimi à natura fiebant: bella verò & lites atq; libidines & cõcupiscentię causam deposuerunt ad aliud schema [m]. Seruitutẽ nanq; inuenit bellũ: naturales autẽ castitatis casus [n]: lex autem rursus huiusmodi delicta curãs, libertatem seruis molita est, & multum de his tractauit, modos [o] introducens de natalibus. imperatorię verò constitutiones aperuerũt ijs quę non rectè facta sunt, ad ius legitimũ vias qđ nõ trãsitoriè [p] † neq; nos sancimus, neq; subiectos hanc legem negligenter audire præcipimus. Legitimi siquidẽ successores procedũt hominibus ex nuptijs quas cõtrahunt aut cum dotalibus instrumẽtis, aut etiam absq; eis, sic ad fœminas masculis cõueniẽtib⁹, vt ab initio habeãt ad eas legitimarum nuptiarum affectũ. ¶ Et hoc enim in calũnia positũ nos respiciẽtes, lege [r] decreuimus quid in ijs quidẽ qui fortunę dignitate prouecti sunt, quid autẽ in mediocri hominũ statu agendũ sit ad demonstrationẽ legitimarũ nuptiarũ: quidverò deinceps permissum est plebi [s]. Quapropter nuptijs procedentibus [t], ex hoc ipso sunt successiões certæ: & si inter legitimos connumerẽtur, mox lex [v] introduxit successionum modos plurimũ de his tractans. Legitimum siquidẽ ius sic se habet [x].

¶ Siquis natus sit liber, nõ tamen legitimus: aut etiam natus sit seruus, sed libertatem postea meruit: si sit masculus, legitimari potest per oblationem curiæ. si est fœmina, legitimatur nubendo curiali legitimo. hoc dicit. Angel.

¶ Quod verò nõ est huiusmodi, sed liberũ quidem, non tamen ex nuptijs procedens legitimis, aut etiam in seruitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc modi varij adius legitimum ferunt: quos enumerantes, sic etiam reliqua [y] sanci mus. ¶ Primus itaque modus est legitimi iuris exiſtens, ciuitatibus mox vtilis [z]: quẽ Theodosius piæ & nouę introduxerit memorię [a], Sancitum nanq; est ab eo, vt possit naturales filios [b] aut omnes aut aliquos offerre curijs, aut filias curialibus copulare. Et quoniam modus iste non simplicem habuit legislationem, sed variè & de oblationib⁹ [c] dictũ est, & de successionibus quomodo ipsi, & quorum hæredes exiſtant, & qui rursus ad ius eorum hæreditarium accedãt iustũ credimus hoc primum legislationis dispenentes capitulum ita ad reliquos modos qui ad legitimorum ferunt accedere. quęnim inde sunt facile omnino est dicere.

¶ Pater filiũ naturalem curiæ offerens siue inter uiuos siue in ultima uolũtate, eũ legitimũ facit: habeat legitimos nccne: semetipsum autẽ offerens alijs legitimis extantibus, legitimus non fit. Angel.

¶ Si quis igitur fuerit naturalium filiorũ pater [d], siue curialis exiſtẽs siue liber à curia: licẽt iam habebit o ês aut quosdã ex eis, siue legitimorũ sit filiorũ pater, siue etiã nõ, sed solũmodo naturaliũ, offerre † curiæ, licet fortè illustris dignitatis sint filij susceptiᵉ: nisi tm̃ dignitas interceſſerit talis, quę homines licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autẽ mod⁹ siue [f] fiat à patre ab huc superstite, cum quispiam in cõmune filiũ offerret (hoc nãq; gestũ est in Philocalo naturali filio curiali à patre in Bustrenorũ ciuitate) & hoc ipsum dicit scđm inspectionẽ ibi factam, & ita eũ offert sicut à Leone pię memorię scripta dicit cõstitutio [g]: siue ergo scđm hũc modũ fiat aliquis à patre pronũtiatus curialis [h] siue [i] cum pater sub gestis monumẽtorũ offerat, siue moriẽs in testamento cõscribat oportere fieri curialẽ, deinde ille amplectatur scripturam: legitimus [k] mox fiet, naturaliũ iure omnino liberatus: siue etiã mortuo patre semetipsum filius aut filij offerãt non exiſtẽte quidẽ legitima sobole, etiã sicerũt legitimi & curiales. Proindẽ pater quidẽ etiã exiſtẽtibus legitimis offert curiæ nõ legitimos filios: qui verò per se metipsum ad hoc procedit: tunc solummodo auditur, cum nullus legitimorũ filiorũ exiſtit [l]. Hoc itaq; de oblationibus sit q indifferenter sancitũ est [m] à no-

Accursius.

z ¶ Vtilis.] scilicet est.

a ¶ Memorię.] vt. C. de natu. libe. l. iij.

b ¶ Filios.] scilicet naturales.

c ¶ De oblatiõibus.] scilicet curie. Accur.

d ¶ Filiorũ pater.] hoc 10 qñ per dationem curię. sec⁹ si fine causa velit gs sibi filiorũ facere successorẽ: quia tunc demũ legitimis nõ exiſtentibus: vt. §. qui. mo. na. effi. legi. §. si verò solũmodo. qui est contra.

e ¶ Suscepti.] fortè p rescriptum: vt honorabi 20 lior sit cęteris: nõ aũt habuit administrationẽ illustris dignitatis: tunc emſemper liberat à fortuna curiali. vt. §. vt ord. prę. vr. in princ. coll. v. & consti. quę de digni. ĵ. rñ. nec trãsire ad curiã permittit: quia dehonestaret illustrẽ administrationẽ: 30 vt hîc subijcit, tñ nõ talis &c. sic ergo & in episcopo erit: vt. ĵ. de sancti. epii. §. sed hoc quidẽ. col. ix. & idẽ in quolibet qui p dig nitatẽ â curia liberatur, qui sunt multi: vt C. de decu. l. fi. Accursi⁹.

f ¶ Siue.] hoc respicit aliud siue quod est. ĵ.

40g ¶ Constitutio.] vt C. de na. libe. l. quoniam.

h ¶ Curialis.] i. q fiat curialis. Accur.

¶ Siue.] hoc respicit aliud siue quod est. §.

k ¶ Legitimus.] C. de nã. liber. l. cõmunium. §. illo.

1 ¶ Exiſtit.] & est ratio 50 euidẽs, cũ nõ debeãt legitimis filijs suo facto p iudicium facere: qđ potuit pater: & hanc differentiam plerũq; iam in hac constitu. dices.

m ¶ Sancitũ est.] scilicet olim.

† Cõcor. c. p tuas. in gl. sup verbo appellauit post princi. ibi itẽ si pater extra q fi. sint legit.

a ¶ Simpliciter.]i. sine distinctione. Accur.

b ¶ Fortunę.]aliàs fortuite.

c ¶ Enim.]pro certè.

d ¶ Curialis.]nã licet sit aliquis curialis, nõ tñ filius eius est, nisi speciaLiter efficiatur: vt hîc.& 10 C. de ijs qui spon. mu. l. fi. lib. x.

Ville & castra sub ciuitate collectam faciunt.

e ¶ Persoluit.]Nota villas & castra sub ciuitate facere collectã: vt hîc,& C. e. l. iij. & ff. de censi. l. forma. & ius ciuitatis sequi: vt. ff. ad munic. l. qui ex vico. & C. de episc. & cle. l. nulli. §. q̃ si inuito. 20 Accur.

f ¶ Et liberos.]&, pro etiam.

g ¶ Ciuitate.]Cõstantinopolitana.

h ¶ Metropolim.]i. metropolitanę ciuitatis.

i ¶ Bizantius.]i. Cõstãtinopolitanus. nã ea ciuitas primo dicta est Bizãtium.

k ¶ Cuiuspiam.]offerat filiam suam copulando curiali metropolitanę ciuitatis.

l ¶ Et iste modus.]s. naturalium filiorum & seruorum.

m ¶ Prædictum.]vt. s. eod. §. qđ verò non est.

40 n ¶ Habente.]sic & secũdo cõtrahẽs matrimoniũ non amplius dat de suis secundę coniugi quàm vni filiorum primi matrimonij & cui min⁹ dederit: vt. s. de nu. §. optimũ. &. C. de se. nu. l. hac edictali. §. j. qđ non potest esse minus legiti- 50 ma vel hic vel ibi: vt. s. de nup. §. illud. sed si' esset hic solus, totũ posset habere: vt. C. eo. l. iij.

o ¶ Fortuna.]vt. C. eo. l. quoniam desideria. Accursius.

p ¶ Liberi.]à curia,

q ¶ Adulterari.]sic. s. de fide instru. in princi. 60 Accur.

r ¶ Promeruerunt.]vbi em̃ est lucrũ,& on⁹: vt. C. de fur. l. fi. & de catol. l. j. §. pro secundo. in fi & ff. si quis omis. cau. testa. l. si non solus. in fi. j. responso.

s ¶ Eorum.]Quid em̃ interest quo istorũ modo 70 rũ quis curię puideat vt. C. eo. l. iij. in fi.

t ¶ Dicimus.]nunc exponit extra eam cognationem patris.

v ¶ Ex vtroq;.]s. latere vt agnati & cognati: vt hic statim exponit. sic adoptatus nõ agnascitur cognatis patris, nec succedit: vt. C. de adop. l. penul. §. ideo sancimus. Itẽ facit instit. de ser. cogna. in fin.

x ¶ Qui factis.]datiui casus. Accur.

y ¶ Qui.]i. qui curię oblatus est. Accur.

bis in hac præsenti lege reconditum: non autem simpliciter[a], neque fortunæ[b] oblatione. oportet em̃[c] & modos facere manifestos secundũm quos offerantur.

¶ *Qui suam sobolem naturalem uult legitimare: curiæ loci ex quo natus est, eam offerat. qui autẽ Romani & Constantinopolitani sunt: sese ibidẽ offerendo legitimantur, & mulier naturalis curiali Constantinopolitano nubendo legitimatur. Ange.*

¶ Si quis igitur ex qualibet oriatur ciuitate, siue curialis[d], siue etiã liber huiusmodi sit fortuna: licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius vnde oritur ciuitatis. Si verò nec ciuis ipse consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur ciuitati, aut semetipsum offerat, sub qua ciuitate villa aut vicus tributa persoluit[e]. Palam verò est quia siquidem patereum aut auus offerat: aut aliquis ascendentium parentum & liberos[f] habẽs filios hoc agere poterit. si verò ipse quispiam semetipsum offerat, hoc permittimus, cùm non alij legitimi sunt fratres. Si tamen aliquis offerre volentium suos naturales curijs, aut ex maxima oriatur ciuitate[g]: aut ex seniore Roma: huic damus licentiam in quam voluerit metropolim[h] oblationem celebrare: & hanc esse regulam etiam in filiabus, vt iungat eas curialibus aut ex ciuitate ipsa ex qua ortisunt aut sub qua villa aut vicus tributa persoluit, aut si quis liber simul & Romanus aut Bizantius[i] fuerit cuicunque curialium alterius cuiuspiam[k], metropolis tamen. Sic itaque nobis curialium diligẽtia est, & iste modus[l] placet iuris legitimi, quia dam⁹ curialiũ naturaliũ existẽti solũmodo filiorũ patri licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ secũdũ quod prędictum[m] est. Et adhuc amplius sancimus de causa, vt vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat, possit & semetipsum offerre curię, etiam hi legitima non existente prole,

¶ *Legitimatus per curiæ oblationẽ patri legitimus successor efficitur: & repudiare poterit hæreditatẽ patris: & se à curia liberare: pater tamẽ nõ põt ei in testamẽto relinquere plus quam relinquat uni ex filijs cui minus relinquit. Ange.*

¶ Et quoniam variè etiam de huiusmodi personarũ successiõe sancitum est: non videtur absurdũ nobis & de successione sicut prędiximus terminare. Si quis igitur naturalis secũdũ hoc schema, id est oblationis, fiat curialis: erit patri & ab intestato successor, & ex voluntate: nihil dissimilis legitimis, & ex donatione percipere poterit patris: ita tamen vt non amplius habeat vno horum qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente[n]. ¶ Cùm semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad ius legitimorum ascẽderint: non sinimus eos abstinere se a patrũ hęreditate, aut videri quasi donationẽ in se factam, & ratam habitam ab eis relinquere, & fortuna[o] recedere. Manẽtes itaq; curiales, relictam aut donatã (sicut dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram.

¶ *Si filius ab initio oblationẽ curiæ recusauit, bona tamẽ paterna possidere reperitur: curiæ est adstrictus. quod locũ habet etiam in filiabus. Angel.*

¶ Si verò ab initio refutauerint oblationẽ: manere liberi[p] pręponẽtes, licet naturales, quàm fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum aut ex parte possidere res donatas, aut relictas sibi, aut etiã alienare: tenebuntur omnino curiali fortuna etiam in uiti: vt nõ adulterari[q] nobis videantur legislationem, & lucra quidem vẽnentur quæ occasione oblationis sint: repellant autem fortunam propter quam lucra promeruerunt[r]. Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curię & in filiabus nubẽtibus curialibus: nulla existente differentia siue per masculos quispiam curię munera agat, siue per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorũ filios nouos adijcere priorib⁹ curialibus filios eorum[s].

z ¶ Legalius]i. debetur magis ex. l. q. d. nihil, cũ etiam viuo patre. dominus est filius: vt. ff. de li. & posth. l. in suis. & eadẽ persona: vt. C. de impu. & alijs subst. l. fi. & ideo debita bona patris filio: vt hic, & ff. vnde libe. l. scripto hęrede. in fi. & ff. de bo. dam. l. fi. j. respons. & §. fina.

a ¶ Sibi.]s. siue antea siue postea. Accur.

b ¶ Legitima.]quę determinatur. l. s. quarta: vt C. quando & qui. quar. pars de. l. j. & ij. in prin. libr. x.

Ex genere

a ¶ Ex genere.] ei⁹ qui decessit.
b ¶ Oblatione.] i. ac si esset datus curię.
c ¶ Superstites essent] .i. parentes.
d ¶ Nouem.] qñ est vn⁹ vel plures. qđ dic vt. ſ. de triē. & semiſ. l. dixim⁹.
10 ¶ excipiatur. colla. iij.
e ¶ Minus.] quod enim lex dat: priuatus⁹ auferre non potest: vt hīc, & vt argu. ſ. de nupt. §. ſi verò non ſolum. in fine.
f ¶ A lege.] ſupplet lex in quo hō deficit: vt. ff. đ re iudi. l. iiij. §. ſi qs. &. C de inof. testa. l. oīmodo.
20 g ¶ Portiones.] ſic C. qñ nō pe. par. l. j. Acc.
h ¶ Tacuerit.] ſcilicet testamento.
i ¶ Sicuti.] ſ. non facto testamento.
k ¶ Obtulerit.] ſ. eos curię. Accur.
l ¶ Volūtate.] ſcilicet testamento non facto.
30 Accurſius.
m ¶ Vel agentibus.] i. in curia existentibus.
n ¶ Cōſtitutionem.] j. e. §. semel. &. §. ſi qs aūt.
o ¶ Per trāſitum.] tūc enim fit transitus cùm curię offertur.
p ¶ De mō.] ſ. oblatiōis.
q ¶ Tribus autem.] q̄
40 ſtatim nominabūt. Ac.
r ¶ Zeno.] vt. C. e. ti. l. di ui Conſtanti. Accurſius.
s ¶ Vt eos.] ratio quare ille cōſtōnes positę ſunt.
t ¶ Quod.] id est quia.
v ¶ Anaſtaſij.] vt. C. e. ſ. iubemus.
x ¶ Deſtruere.] & ſic no. q̄ in dubio nō debe-
50 mus corrigere legē: vt hīc, &. C. de app. l, prędi pimus. in fi. ar. cōtra. j. vt ſra. fi. j. rñ. Sed illud quā do expreſsè corrigitur.
y ¶ Conſtitutionē.] q̄ est. C. e. l. legē anaſtaſiā.
z ¶ Percurremus.] mo do ſtatim. Accur.
a ¶ Legitimos.] ſecūdū ⁶omodū infra ſcriptum.
b ¶ Dotalia.] ſcilicet in ſtrumenta.
c ¶ Libertā.] qđ de liberta dicit, intellige ſi legitimos nō habet. ſecūdū diſtinctionē quā habes ſ. de trien. & ſemiſ. §. fin. quā dicūt qđā tolli pillā ſ. vt lib. dece. §. pe. Acc.
70 d ¶ Pater.] ſ. tātū. nā in vtroq; casu idem est: vt hic, &. ſ. de trien. & ſe. §. fi. & inſtit. de hęred. ab intesta. §. ij.
e ¶ Soboles.] i. nata tē pore concubinatus.
f ¶ Nati sunt.] Post nu ptias contractas.
g ¶ Iuniores.] id est po ſteriores nati
h ¶ Ex lege.] i. p legē. i ¶ Conſtitutionibus.] i. nouis trib⁹: vt. C. e. ti. l. cū quis. &. l. nup. &. l. fi.
k ¶ Auferre.] q. d. casua ſuccrent esse potuit vt nascerentur filij, sicut & p na

ge vocant, omnib⁹ modis veniēt: aut ſi testatus fuerit, adſcriptos descendent hæredes. Semel autem factum curiałē lex ſuſcipiens, & inſcribens curiæ & ſucceſsiones & aliam omnē ordinatam dedit vitę ſucceſsionem & quęſtum. Si quis autem vel ex genere[a] vel extrane⁹ ſcriptus forſan, aut etiam nō ſcriptus voluerit adire imperium, & ſemetipſum offerre curię: licentiā habeat hoc agendi, & diſtributā curię partem accipiens, fieri curialis, & tam fortunę quam functionū ſucceſſor, ſi hoc imperiū annuerit. ¶ Si quis autem legitimos quidē filios nō habeat, naturales autē ei ſolum modo ſint: liceat ei curiæ honore ſcribere eos hæredes, & ſcriptura pro omni oblatione[b] cō ſiſtat, & nō egeat hoc antiquarū legū alia adiectione, neq; oblatione, dum ſuperſtites eſſent[c]: ſed ex hoc ipſo ſcripti ſi liberi ſint curiales ſimul & hęredes fiāt, & habeāt ipſi ſubſtātiæ nouē[d] vncias, ſicut pater eis diſtribuerit. ſinautē etiā totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: verūtamen vſq; ad nouem vncias omnimodo eis relinquat, ſciens quia ſi reliquerit minus[e] à lege[f] modis omnib⁹ ſupplementū ſubſtantię fiet: illi verò ſi voluerint, curiales fiant. Si verò aliqui quidē eligāt, aliqui verò refutēt: ad eos qui eligūt, refutantium veniāt portiones[g]. Si verò oēs renuerint: tūc tā quā filijs nō exiſtēti bus ita ad curiā veniāt nouē vncię oēs. Si verò ille quidē tacuerit[h], filiorū verò legitimorū ei nō ſit proles: tūc legitima quidē pars ad hæredes ab inteſtato veniat: filij verò naturales ſi voluerint ſemetipſos offerre curiæ, hoc faciāt ſicuti[i] voluerint, ſiue oēs, ſiue quidā ex eis: & modis omnibus nouem vnciæ ſubſtātiæ ad curiales aut curialē perueniāt. ¶ Si verò etiā ex ancilla ei nati ſunt, ſi eos manumiſerit, aut viuēs, aut in teſtamēto obtulerit[k] eos, etiam ſic ſuſcipiantur, & ſint curiales ſicut teſtator voluit, aut ſicut eorū deſiderium fuit. offerētes em̄ ſemetipſos curiæ perciēt (ſicuti dictū est) nouē vncias. vndiq; em̄ volumus vel ſi teſtetur vel ſi nō facta volūtate[l] deceſſerit: eos qui ad curiā veniūt, nouē vncias accipere. Si verò manumiſerit quidā ſolūmodo, nō tn̄ obtulerit, aut illi etiā ſic volūt, aut quidā ex eis ad curiā reſpicere: etiā tūc nouē vncię curiā agēti vel agētibus[m] ſecundū quantitatē dētur. Si verò

null⁹ naturaliū aut velit aut offeraī: tūc nouē vncias curia ꝓcipiat. Palā quippe est quia ſimul ſequit vbiq; ſi ſc⁹ ſecundū cōſtitutionē[n] de hoc à nobis positā. De naturali-b⁹ itaq; q̄ per trāſitū[o] ad curiā fiūt legitimi, & de modo[p] ſecundū quē offerūtur, & ſucceſsionib⁹, hæc à nobis purè ſancita ſunt. ¶ Trib⁹ autē[q] aliis eōſtitutionibus ſcriptis Zeno[r] qđē pię memorię nō de futuris aliq̄d plenè ſanciuit, ſed de iā præteritis: quā ſcribi ideo ſolūmō ꝓmiſimus, vt eos[s] quibus illa fortè conſtitutio prodeſt, q̄ descendit eorum exinde proles, non hac vtilitate priuaremus: ſicut etiam Anaſtaſij[v] piæ memoriæ quę naturales adoptare contribuit, non eſſe importunam decętero noſtris ſubiectis ꝓmittimus, niſi ad hoc positā ſolūmodo ſinimus, vt ſi qua vtilitas aliquib⁹ exinde repoſita eſt: hāc non videamur p̄ noſtras amputare leges. Oportet enim ſemper aliquod inchoare bonū, nō ea quæ à quibuſdā præexiſtūt, deſtruere[x], noſtri em̄ patris approbam⁹ cōſtitutionē[y] tēperatē quidē introductā, & ordinatè positā: quæ adoptiones naturaliū p̄hibuit, multā abſurditatē habētes & indiſcretè velut aduenas quoſdam legitimis naturales ſuperinducentes. ¶ Reliqui igitur ſunt modi q̄ à nobis inuēti ſunt, quos ꝓcurremus[z], legitimū ius p̄bētes eis q̄ erāt primit⁹ naturales: circa quorū ſucceſsionē nō laboraūimus. ſemel em̄ eos efficiētes legitimos[a], dam⁹ habere ēt ſucceſsiones illas quas habēt ij q̄ ab initio legitimi ſunt. ¶ Si qs igit̄ dotalia[b] ſcripſerit ad libertā[c] in principio, ſiue ad liberā mulierē, cui oīno licet copulari in cōcubinę ſchemate ſibi aut legitimorū filiorū iā pater[d] exiſtēs, aut ēt filiorū naturaliū p̄, legitimas eſſe nuptias, & filios vel ꝓcedētes vel cōceptos legitimos eſſe ſancim⁹. & licet poſtea nō naſcātur filij ei, aut ēt nati moriant̄, nihilomin⁹ prior ſoboles[e] legitima cōſiſtit. Affect⁹ em̄ circa filios ita ei ꝓcedēs q̄ eā ēt ad dotale pronocauit inſtrm, ipſe dedit ſcdis filijs occaſionē, q̄ poſtea nati ſunt[f] legitimi iuris. Qua ꝓpter abſurdū erat benignā occaſionē quā poſteri ſibi filij inuenerūt ex priorib⁹ ſumētes, eā nō ēt priorib⁹ legitimū ius ſimul & ſine calūnia circa patrū dare ſucceſsiōes. Palā em̄ est q̄ a iniores[g] filij ex lege[h] facti ſunt ſui, hoc initiū dotalib⁹ prębētib⁹. Qua propter vnū amborū fecim⁹ ordinē, & decætero calūnias plurimis abſtulim⁹ cōſtōnibus[i]: illud dicētes vt vel ſi nō habuerit filios poſtea pater dotalia tn̄ expoſuerit inſtrumēta, ēt ſic nihilomin⁹ ſuos habeat filios. Vt em̄ naſcerent̄ ei filij alij, caſus quidā forte poteſtatē & licentiā habuit: ſicut ēt natos auferre: affectiōis verò ꝓbationē q̄ in priorib⁹ fuit natis, hoc est ante dotalia inſtrumēta, prębētē legitimū ius, nihil tale fuit qđ auferre[k] oīno potuerit. Inſuper ēt ex rationalib⁹ hoc adiectū est cauſis, q̄ ſi ante dotalia cōcept⁹ qđē est filius, natus aūt poſt dotalia: auxiliator ſui fit[j] qui ēt ex priorib⁹ cōſtitutionib⁹ hoc facere potuit. & quędā à nobis inuēta[m] est rō regularis optimè narrās de ordine naſcentiū. Cūem̄ dubitat̄ vtrū oporteat cōcept⁹[n], an partus reſpicit tēpus, ſancim⁹ vt nō tēpus cōcept⁹, ſed part⁹ inſpiciat̄ ꝓpter filiorū vtilitatē. Si verò contigerit tales aliquas excogitari circunſtātias caſuū in quib⁹ est vtili⁹ cōceptionis tēpus quā partus: illud valere magis prę-cipimus, q̄d vtilius ſit naſcenti[o].

¶ Facit ad hoc. c. tāta est vis. cū gl. ſ. extra ſi. ſint legi. vbi dicit q̄ per matrimoniū ſubſequēs legitimantur filij ante matrimoniū geniti.

¶ *Fiunt filij legitimi præcibus principi oblatis, & teſtamēto patris oſtenſo, ſi eos per reſcriptū morte præuētus legitimare non potuit. Barto.*

a ¶ Sit.] id est fit legitimus.
m ¶ Inuēta.] C. de naturali. liberis. l. nuper. §. & multo.
n ¶ Conceptus.] id est conceptionis. casus genitiui.
o ¶ Naſcenti.] vt. ff. de ſtatu ho. l. qui in vtero.

a ¶ Sancitum.]ſ.q mo. na.effi.le.§.nouimus.& §.ſi quis verò.&.§.liceat igit.&.§.ſi verò.coll.vj.
b ¶ Peccato.]quia meretrix.
c ¶ Tractata.]ſ.his modis,ſcilicet aut ex &c.
d ¶ Si quis.]repetit,vt 10ſoluat.
e ¶ Reſcriptum.] qđ vulgo appellãt Bononiẽſes mamburdium,id eſt imperiale reſcriptum.
f ¶ Dixímus.]vt.ſ.e.§. natura quidem.
g ¶ Seruitutẽ.]eomodo qui dicit inſti.de ius. nat. §.ius autem.Accur.
20 h ¶ Cõuerſio.] quia homines cõuertũtur ad concubinas.Accur.
i ¶ Inuenírí.] ſimilis morbus ſimilẽ deſiderat medicinã:vt dixi.ſ.qui. mo.nat.effi.legi.§.liceat igitur.
k ¶ Facto.]i.precibꝰ imperatori oblatis declara 30to:quia vult filios reſtituere naturę.Accurſius.
l ¶ Hoc.]ſ.tempore.
m ¶ Vnâ.]id eſt ſimul.
n ¶ Supplicantibus.] ſcilicet nobis.
o ¶ Principis.]hoc accipe qñ pater dicens eos naturales volebat tamẽ eos vt legitimos reputa 40ri.ſi autẽ ſolũ eos filios diceret,nec adderet naturales ſiue in teſtamento ſiue in ſcriptura vbi ſubſcripſerũt tres teſtes ſiue in geſtis:erũt legitimi licet ſe principi non offerant:& qđ plus eſt, vni teſtimonio dato alijs prodeſt:vt.ĩ.vt li.mat.& 50aui.§.ad hęc.coll.viij.
p ¶ Permiſſum eſt.]vt C.de emãc.li.l.nec auus in fin.&.l.iubemus.in fi. nec ſeruus qñq; manumittitur inuitus:vt.C.đ teſta.ma.l.fina.§.ſi verò quidã.ibi, nolẽtibus &c.
q ¶ Sortẽ.]fortè em̃ prauę conuerſationis & per 60uerſi moris eſt iſte pater.
r ¶ Nõ eſt.]vt hîc,&.ff. de ijs qſunt ſui vel alie. iur.l.fin.niſi per ingratitudinẽ:vt.ff.de adop.l.q liberatus.&.C.de ingratis lib.l.j.& ſic no.in ijs quę ſunt volũtarię iuriſ dictiõis nõ poſſe qđ fieri altero inuito,ſiue exima 70tur filius vel redigatur inuitus:vt hîc:ſiue quòd pater eximere cõpellatur inuitus:niſi in quatuor caſibꝰ:vt no.inſt qb.mo. ius pa.po.§.fin.Sed quę ro an cõpellatur filius exire patriam poteſtatẽ ex eiſdem cauſis ex quibꝰ pater cõpellitur eum 80emãcipare?Rñ.nõ:& qa non inuenimus:vnde regulã iſta ſeruamus in dubio:vt.ff.de exer.acti.l.j. §.in re igit.& qa filiꝰ nõ habet eã poteſtatẽ in patrẽ quã pater in filiũ vt eã in eũ valeat exercere.

¶ Illud tñ à nobis ſancitũ[a] eſt,vt ſi quis voluerit legitimã ſuam facere ſobolem,& nõ habuerit vxorẽ taliũ filiorum matrẽ:aut filios quidẽ valde diligat,mulier autẽ non ſine peccato[b] ſit apudeũ,neq; digna ſit quolibet legitimo noíe: & propterea aut moriẽte muliere aut legitimo iure nõ dignain matrimonio putanda, aut cauſa à filijs maligne tractata[c] ,aut ex ſtudio muliere celata,aut à filijs,aut fortè aliter ei diuitijs accedentibus,ne iure legitimorum vſum pater & fructum defuncta matre tanquam ſub poteſtate filijs conſtitutis habeat.¶ Si quis[d] ergo filios legitimos non habẽs,ſed tãtummodo naturales,ipſos quidem legitimos facere voluerit,mulierẽ verò in promptu non habeat omnino, aut habeat quidẽ,non tamen ſine peccato,aut ſi non appareat, aut aliter dotaliũ inſtrumentorũ non habeat facultatem:(quid em̃ ſi ad ſacerdotium alter eorũ aſcendat?) damus ei fiduciam (hoc quod dudum geſsimus)ad legitimũ ius filios educere naturales,legitimis ſicuti prædiximus nõ exiſtentibꝰ: per quandã huiuſmodi viã.Sicut enim ſunt modi qui ſeruos ad libertatẽ ſimul & ad ingenuitatẽ deducũt,& naturæ reſtituunt:ita ſi paternõ habuerit legitimã prolẽ, & voluerit eos reſtituere naturę& antiquæ ingenuitati,ſiue ex ingenua naſcant ei,ſiue ex liberta,& legitimos decætero & ſub ptãte habere:hoc agat per noſtrũ reſcriptũ[e] .non enim fuit in principio qñ natura hoibus ſanciebat ſola, antequã ſcriptæ ꝓcederẽt leges,q̃dã differẽtia naturalis atq; legitimi:ſed primis parẽtibus primi filij (ſicut preſentẽ inchoãtes diximꝰ[f] legẽ)etiã ipſo ꝓceſſu nati legitimi fiebãt: & ſicuti in liberis natura quidẽ fecit liberos oẽs,bella verò ſeruitutẽ[g] adinuenerũt:ſic ẽthinc nobis naturale legitimas ꝓtulit ſoboles:ad cõcupiſcentiã verò facta cõuerſio[h] naturale ius eis inſeruit. Quapropter ſimilibus paſsionibꝰ exortis cõuenit curã ex æqualibus inueniri[i] :alia quidẽ à prioribus noſtris:alia verò à nobis.Sit igit licẽtia patri in p̃dictis caſibus matrẽ in priore ſchemate relinquẽti, imperio p̃ces offerre,hoc declarantes quia vult naturales ſuos filios reſtituere naturę & antiquę ingenuitati & iuri legitimo:vt ſub poteſtate eius cõſiſtãt,nihil à legitimis filijs differẽtes.quo facto[k] ex hoc[l] filios frui hmõi adiutorio. vnà[m] nãq; hoc mõ oẽs hmõi naturę digreſsiones & opiniões in his q legitimos nõ habent filios,curamus:ſic breui ſolatio tãtũ impetũ naturæ corrigẽtes.¶ Si verò is qui ſolũmodo naturaliũ filiorũ eſt pater,ꝓ quoſdã fortuitos caſus nõva luerit hoc agere,moriens aũt ſub quodã p̃dictorũ caſuũ ſcripſerit teſtamẽtũ,volẽs ſibi legitimos eſſe filios ſucceſſores: & in hoc datus ei licentiã & fiduciã,ſupplicãtibꝰ[n] tñ etiã ſic filijs poſt mortẽ patris, & hoc dicẽtibus & oſtendẽtibus pꝓ̃ſis teſtamẽtũ,& hęredibꝰ exiſtẽtibus ſcđm legẽ:hoc quoq; donum habãt patris & principis ,id eſt dicere naturę ſimul & legis.¶ Generaliter aũt in oĩbus qui ꝓ prædictos modos deducunt ad legitimũ ius:tũc hoc volumus obtinere dũ & filij hoc ratum habuerint.Nãſi ſoluere ius patriæ poteſtatis inuitis filijs nõ ꝓmiſſum[p] eſt patribꝰ: multo magis ſub poteſtatẽ redigere inuitũ filiũ & nolentẽ,ſiue per oblationẽ ad curiã,ſiue ꝓ inſtrumẽtorũ celebrationẽ,ſiue ꝓ aliã quãlibet machinationẽ,tãquã ſortẽ[q] metuẽtẽ paternã,iuſtũ nõ eſt[r] :neq; imperij & legislatoris ponimus ꝓpriũ[s] .¶ Siverò plurimis exiſtẽtibus filijs,alij quidẽ eligãt,alij reſpuãt:hi q volũt legitimi fieri fiãt alijs in iure naturali manẽtibus[t] . & hoc dicimus,nullũ priorũ[v] legitimorũ perimẽtes modũ,ſed hũc[x] adijciẽtes alijs in quibus[y] illos accipere nõ licẽt.oĩno em̃ legitimis exiſtẽtibus,deinde naturalibus proueniẽtibus,nequaquã ius legitimorũ eis adijcit niſi oĩno aut ꝓ curiã, aut ꝓ noſtras cõſtõnes quę dotaliũ instrumẽtorũ introduxerũt modũ.
¶ Adoptionis aũt modũ,q̃ fuit olim à qbuſdã ante nos imperatoribus[z] ſup naturalibꝰ putatꝰ nõ improbꝰ,inueniẽtes:ſcđm paternæ cõſtitutiõis[a] virtutẽ & nos(ſicuti dictũ eſt)excludimꝰ:qm̃ caſtitatẽ nõ ꝓfectẽ cõſiderauit.Et nõ erit decẽs,vt quæ bene excluſa ſunt,in rẽ publicam rurſus introducantur.Quapropter his à nobis ſancitis atque manifeſtatis q̃ no conueniat modo ad ciuitatẽ Romanã legitimorũq; ius trãſire:nihil de ſucceſsiõe ſuper talibꝰ eſt dicẽdũ.Nã ſicut in ceteris ab initio legitimis,oportet etiã in his fieri ſucceſsiones[b] .
¶ Diſcretis igit & ijs qui facti ſunt legitimi[c] & ijs qui mãſerũt naturales:ordinãdũ eſt iam ẽt de ſucceſsiõibꝰ eorũ.Valẽti[d] ſiquidẽ & Valẽtiniano & Gratiano diuę memoriæ primis[e] placuit humanum aliquid agere circa naturales.Et ſiquidẽ ſit naturaliũ patri legitima ſoboles vna vncia eos dignos eſſe fecerunt: & hanc cũ ſua matre[f] non donari,neq; ex vltima darivoluntate

s ¶ Propriũ.]imo remotum & extraneum.
t ¶ Manẽtibus.]ſic.ſ. c.§.ſiqs autẽ legitimos. ibi,ſi vò aliq &c.&.C. de teſt.ma.l.fi.§.ſin vò q dã.&.ff.de leg.pre.l.naturalis.§ ij.Accurſius.
v ¶ Priorũ.]i.nullũ eorũ 10p quẽ aliqs fit legitimꝰ.
x ¶ Hunc.]ſ.per reſcriptum principis.
y ¶ In quíbus.]ſupple in illis caſibus in quibꝰ alij nõ habẽt locũ:qđ eſt ex cauſis illis quæ ſunt ſ.eo.§.illud.&.ſ.qui.mo. nat.effi.legi.§.nouimus. &.§.ſi quis verò.&.§.li20ceat.Vel dic nullum eorũ perimentes &c.i.eorũ qui ꝓpriè ſunt legitimi: ſed hũc adijciẽtes alijs modis in quibus non licet illos.ſ.filios accipere legitimos:qua nõ ſunt: & alꝰ ceſſat hic modus vt ſubijcit,oĩno em̃ &c. Vel verius dic q̃ hic mo 30dus per quẽ nõ licet naturalẽ facere legitimum adiungit alijs modis quã do non licet facere naturalem legitimum.nã hoc modo non licet ſi extãt legitimi:&hoc ſub ijcit,oĩno enim &c.Sed q̃ ſunt modi in quibus ꝓ mittit iſta legitimatio ſi 40 filij nõ ſint?Rñ.qñ pater per reſcriptum petit hoc fieri: vt hîc.Itẽ qñ in teſtamẽto dicit q̃ ſint legitimi,& filij oſtendũt poſtea teſtamẽtũ:vt.ſ.eo. §.ſi verò naturalium.tertius vt.ĩ.vt li.ma.& aui. §.ad hęc.
z ¶ Imperatoríbus.] 50 vt ab Anaſtaſio.vt.C.e. l.iubemus.in fine.
a ¶ Conſtitutionís.]ſ. patris Iuſtiniani poſitę. C.eo.ti.l.legẽ.§.in poſterum.vbi dicit q̃ naturales nõ adoptentur.& hęc ſunt.ſ.qui.mo. nat.effic. legi.§.& nos.
b ¶ Succeſsiões.]vt hic 60 &.ſ.e.§.tribus.in fin.§. ibi,reliqui &c.
c ¶ Legítimi.]quocunq; de ſupradictis modis.
d ¶ Valenti.]vel dic q̃ nõ ſit in.C.vel dic q̃ ſit eius legis ſenſus in.C.de nat.lib.l.ij.
e ¶ Primis.] imperatoribus.
70f ¶ Matre.]ſi habeãt

a ¶ Naturales.] & legitimi. A zo. imo naturales tantũ, vt hęc litera dicit euidẽter. hodie tamẽ seruatur qđ dicit. j. e. §. ne igit. &. §. si verò filios.

b ¶ Donãtes.] hoc habemus in. C. de na. li. l. ij.

c ¶ Dedimus.] vt. C. e. l. 10 humanitatis. Accur.

d ¶ Viros.] scilicet bonos & honestos.

e ¶ Tacemus.] vt per hoc plus det intelligere sic. ſ. quib. mo. na. effi. le. §. & quidem.

f ¶ Sinamus.] & viã per iurijs quę leges puniũt, relinquamus: vt. C. de in 20 di. vi. l. ij. Accur.

g ¶ Constitutionis.] q. d. hoc etiam erat per iura codicis: vt. C. eodem l. ij. &. ſ. §. proximo, discretis.

h ¶ Legitimorum.] ſ. sit.

i ¶ Donari.] scilicet in vltima voluntate. Al. vt 30 j. statim. §. si verò habuerint.

k ¶ Legitimã.] id est tertiam: vt dixi. ſ. de triẽ. & se. §. j. colla. iij. de qua lex hic facit mentionẽ.

l ¶ Coniuge.] hęc cùm non capiat, tamen facit q alius non capiat. & sic nota q hîc fallit regula 40 qua dicit, si vinco vincẽtẽ te &c. vt. ff. de di. & tẽp. prescript. l. de accessionibus. nam naturales filij repellũt agnatos quãtum est in duabus vncijs: vt hîc subijcit. & agnati vincũt vxorẽ: vt. C. vnde vir & vxor. l. j. & tñ naturales nõ vincũt vxorẽ, 50 imo vincũtur ab ea: vt hic, &. j. e. §. si qs igit. sic & aliâs fallit dicta regula: vt. ff. q po. in pi. l. claudius, Itẽ fallit. j. de equado. §. his consequens. itẽ fallit. ff. ad senatusconsulter. l. iij. §. obijcitur. &. l. equissimũ. §. si ex filio. & diximus. ſ. de triẽ. & se 60 omiſ. §. cõsideremus. vbi dicuntur ea quę dicunt hic. Accur.

m ¶ De substãtia.] ſ. in scriptis vel sine scriptura.

n ¶ Indubitatus.] quare dicitur indubitatus affectus? Rñ. quia vnam solam cõcubinã habet. si 70 aũt habet duas, qđ esse non debet: tũc erit dubitatus: vt. j. e. §. nã si hæc. Itẽ alia ratione: quia ad hoc vt dicat concubina: ipse debet hoc protestari coram vicinis: vt. ff. de concu. l. in cõcubinatu. aliâs presumeretur legitima vxor, & ita succederẽt filij in totũ: vt. ff. de ritu nupt. l. in libere.

o ¶ Vncias.] preter duas vncias, puta q habeat a limẽta. ar. ff. de alimẽ. le. l. penulti. Accur.

p ¶ Morte.] i. separata vel relicta.

vlterius aliquid permittentes: si verò filij quidem non sint naturales [a], concubinæ vero solummodo ijs qui non habeant vtique cõiugem (hoc etenim tantum concubinam habentibus est conscriptum) mediam vnciam solam donãtes [b]. Si verò filiorum legitimorum non sint parentes, & neque patrem neque matrem habeant, vsque ad tres vncias relinquere eis aut donare permisi sunt, & hoc cum matre: & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo: quod autem plus est, ad eos qui vocantur ex lege, venire: hoc quod Theodosij senioris filij licet non perfecte sanciuerũt. ¶ Nos igitur & si prius humana vsi lege, pro tribus vncijs, sed vncias eis, filijs legitimis non extantibus per patrum magnificentiã dedimus [c]: sed tamen ex his quæ subinde proueniunt causis, perfectius simul clementiusq; considerãtes presentem ponimus legem. Plurima vtique sunt & prius cõmissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam quantum volunt suis naturalibus filijs relinquendi, eligunt quasi viros [d], & scribunt hæredes, quatenus restituant filijs. At illi aut ex hoc impiè agunt & preuaricantur volũtatem scribentium, aut (quod omnium leuissimum putant) peierant. & tacemus [e] ea quæ tradita sunt ex memoria nobis in personis glorioſissimis talia delinquentibus prisci temporibus. ¶ Ne igitur semper tale fieri delictum sinamus [f]: neque quod agere licet in extraneis & ignotis, hoc in propijs filijs naturalibus homines agere prohibeamus: propterea pręsenti lege sancimus, vt si quidem quispiã habuerit filios legitimos, non possit filijs eorumque matri vltra vnã relinquere vnciam, aut donare naturalibus aut concubinę: (hoc enim proprium prioris iudicamus esse constitutionis [g]) sed & si quid amplius dare tentauerit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum [h]: vel si filij nõ sint, cõcubina verò solũmodo, huic mediam vnciam relinquiaut donari [i] cõcedimus. Si verò filios non habuerit quispiam legitimos aut quenquam ascendentium quibus necessitas est legis relinquere partem proprię substantiæ competentẽ: testatori licentia sit etiam in. xij. vncias scribere filios naturales hæredes, & diuidere inter eos quocũq; voluerit modo res & per donationes aut simplices aut ante nuptiales, aut per dotes, aut per alium quẽlibet modum legitimũ suas in illos substantias transponere. sic enim nequaquam egebũt quibusdam ad impietatẽ aut periurium pręparatis: sed ex ipso suam [r] disponent purẽ sententiam. ¶ Sive rò habuerint ijquos prędiximus, aliquos ascendentium: legitimã [k] eis relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reliquam verò totam in naturales filios habeãt [s] relinquendi licentiam. Et hæc dicimus super ijs qui in scriptis & legitimis volũtatibus disponũt suã substantiam. ¶ Si quis autem defunctus fuerit legitima ei omnino [y] sobole non extante (filiorum dicimus aut nepotũ, vel deinceps successionis) neque legitima coniuge [l], deinde moriatur non disponens de substantia [m] sua, & veniat cognatio forsan aut etiam manumissor vt pote bonorum possessionem mouens & insurgens, aut etiã nostrũ ærarium, (nam nec illi quãtum ad hoc parcimus) sit autem ei donec vixerit, libera mulier in schemate concubinę sociata, & filij ex ea: (talibus enim solummodo hoc sancimus, vbi omnino indubitatus [n] est & concubinę in domo affectus, & filiorũ ibidem proles (& alimẽtum damus eis, & intestatis parentibus defunctis duas paternæ substãtię vncias [o] habere cum matre partiendas quãticunq; fuerint filij: vt vnius filij portionem mater accipiat. Et hoc dicimus si vni cõcubinę societur, aut filios ex ea habeat: aut etiã prędecedẽte cõcubina morte [p] forsan aut separatione, filij ei domi sint: tunc enim damus eis ab intestato ad duas vncias [q] vocationem ¶. Si verò effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superintroduxerit priori cõcubinas & multitudinẽ habuerit mulierũ fornicantiũ (sic enim dicere melius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul deserẽs cõcubinas: odibilis quidẽ est iste talis: procul autẽ hac lege modis omnibus cũ talibus filijs & cõcubinis excludatur. Sicut eñ si quis legitimè copulat vxori, alias superinducere non poterit matrimonio cõsistẽte [r] & ex his [s] legitimos p creare [t]: ita neq; postagnitã quo diximus modo concubinã [v]: & ex illa filios [x], dabimus [y] si etiã aliquod opus libidinis aliud fecerit, ẽt hoc ad successionẽ eius introduci si mortu⁹ fuerit intestat⁹ [z]. ¶ Nã si hoc nõ sanciuerimus: indiscreta [a] quidẽ erunt quæ mulierũ sunt, quã [b] potius, aut quã minus amauerit: indiscreta quidẽ & quæ filiorũ sunt. & nos nõ damus luxuriãtibus, sed pudicis legẽ [c]. Nõ aũt differentiã facimus de filijs siue masculi sint siue fœminę. Sicut eñ natura nihil circa talia tractat: sic nec nos aliã in masculis, & aliã in fœminis secundũ hoc ponimus legẽ. Oportet eñ per omnẽ viã subtilitatem simulq; pietatẽ trãsire. ¶ Si quis igitur habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab intesta

q ¶ Vncias.] Sed quare nõ in totũ vocãtur, cũ legitimi presumãtur: & hęc vxor legitima: vt. ff. de ritu nupt. l. in libere? Sed dic q hic erat cõcubina: quia fuit ptestat⁹ sicut debet fieri: vt. ff. de 10 concu. l. in concubinatu. ibi non fuit protestatus aliquid: & sic matrimonium presumitur.

r ¶ Cõsistente. Imo infamatur: vt. C. de incest. nup. l. ij. & de adul. l. eum qui ita. nõ licet plures cõcubinas habere, vt subijcit: vt &. ſ. de triẽ. & se. 20 §. consideremus. collati. tertia.

Cõcubinas plures habere nõ licet.

s ¶ His.] ſ. duabus vxoribꝰ. Accur.

t ¶ Procreare.] scilicet non possunt.

v ¶ Concubinam.] vnicam & in domo.

x ¶ Filios.] habitos. Ac.

y ¶ Dabimus.] i. cõcedemus. Accur.

z ¶ Intestatus.] Quid si testatus? Respond. bona est similitudo quam de vxore assignat: quia non possunt dici filij naturales sicut etiã si cõstante matrimonio habuisset eos ex cõcubina: vt. j. eod. §. vlti.

a ¶ Indiscreta.] i. ignorata. Accur.

b ¶ Quam.] scilicet mulierem.

c ¶ Legem,] dantẽ priuilegium. sed propter mala facta sunt leges quę pœnam imponunt. Accursius.

Leges propter mala facta sunt.

a ¶ Legitimis.]Si filijs.sed an ipse pater dū viuit,eos alere teneat? Dic q̄ sic eadē rōne qua ipsi patrē: vt.j.pxi.ibi,in quib⁹ &c. Nec obstat.ff.de lib.agno.l. si quis à liberis.§.ijdē rescripserūt.q̄ iuste p̄creatū alere teneat.nā subaudi ibi maximè. Vel dic q̄ hūc iuitē p̄creatū cū concubina tus per legē nomē accepit:vt.ff.de concu.l.in concubinatu.Accur.

b ¶ Leges.]vt.C.de cō trah.empt.l.fi.in fin.& C.vt in poss.le.l.pe.&.ff. vsufruc.quemadmo.ca.l. ioj in princip.

c ¶ Dispositā.]idē q̄d in filijs & in nepotibus dictū est:vt.C.e.l.vlti.§.fi.

d ¶ Legē.]scilicet istā.

e ¶ Cōpensent.]nā ęqualis debet esse pietas: vt hic,&.ff.de inof.test.l. nā &si.&.ff.de li.agn.l.si quis à liberis.j.rū.& sic ıono.hic euidēs arg.sicut est aucta portio descendē tiū,sic & ascendentium debet dici aucta vt diximus:vt.ꝫ.de trient.& se. §.j.in fi.coll.iij.

f ¶ Sanciuimus.]ꝫ.ead. consti.in.§.decretis.vsq; ad istum.§.

g ¶ Quibusdā.]cōstitu ıo;tionib⁹:vt.C.de cōfir. tut.l.fi.& facit.ff.de con fir.tut.l.naturali.j. resp.

h ¶ Dispositum.]vt.C. quando mu,tut.offi.fun. potest.l.fina.

i ¶ Nō enim.]interposi tio est.

k ¶ Participium.]licet enumerare has psonas p ꝛomiserit,malè tñ enume rat.Tu ergo dic q̄ inter quascūq; psonas matri monium p̄hibet,habēt lo cū quę hic dicunt,vtnec fili⁹ alēdus sit,nec bñficiū aliq̄d habeat ex hac lege.sunt aūt quatuorde cim modi quib⁹ phibent & no.eos instī.de nup.§. ꝛo sunt & alię.vñ iā nō est quęstuo de filio facer do tis,cū ipse matrimoniū cōtrahere nō possit:vt.ꝫ. quo.opor.episc.nec de a liquo p̄dictorū modo rū.Sed quęro an à matre possunt habere bñficiū hic dicas vt dixi instī.ad senatusc.orfi.§.j.sed licet ꝛonō habeat huius.l.parti cipiū vt nō possit curiæ offerri,vel legitimari,vt alia facere quę naturali bus hac cōsūt.pmittunt quęro tñ an princeps pos sit eos facere legitimos si dicat nō obstāte hac le ge?puto q̄ sic:vt argu.ff. de leg iij.si quis.in prin. 70&.ff.d nata.re.l.quęris &.C.de legi.&.con.l.digna.Item licet à patre nō relinquaī,nūquid ab extraneo potest relinqui,vel dare aliquid quolibet titulo inter viuos? puto q̄d sic,cū hac l.nō prohibeaī.oīa em̄ licent quę expresse phibita nō sunt:vt.ff.ex qui.cau.ma l.necnō.§.q̄d eis.ꝓterea & honorē sortiri pōt cū emolumēto.ff.de decu.l.generaliter §.spurios.pater tñ etiā ipsi in ter viuos donare non potest:vt.C.de incest.nup.l.si quis incest.Sed quid si pater non instituat neq; donet,sed alium insutuat,& talē subsituat? Rn.potest fortè distingui,vt si vulgariter,non posit:quia patris hęres esse videt.si pupillariter,posit,quasi pupilli sit hęres:vt instī.de pup. 80subst.§.j. & ff.de pupil.sub l.si is.Vel loquitur hęc.l.si is.quando licet non totum,aliquid tamen potest relinqui.Accur.

Licet q̄d expresse nonprohi betur.

l ¶ In cōstitutione.]quę est.C.de natu.libe.l.j.

m ¶ Prohibemus.]quia phibebat nuptias inter senatores & libertas, quod hodie licet:vt.ꝫ.vt hic.dece.§.si quis.

n ¶ DE TESTIBVS.¶ *Quia de ꝓbatione quæ fit per uocē mortuā,id est per scripturā dictū est.ꝫ.de fideinstru.uideamus nunc de ea quæ fit per,ui uā,id est per testes.Vel dic quia usus testium est frequens,ideo de testibus di*

cit:ut.j.cod.in princip.

o ¶ Vtilitas.]Frequēs est vsus testiū:vt.ff.eo.l.j.ergo de his vtile fuit inuenire,& vtile est diligēter tractare:vt.ff. de libe.lega.l.legaui.in princ.& est hęc vtilitas adinuenta propter ꝓbationes:vt hīc dicit ne facultas ꝓbationū angu stetur:vt.C.de hęreti.& manichę.l.quoniam. in fine.

p ¶ Dudum.]non solū ıoem̄ à legibus,sed etiam in veteri testamēto.Vñ illud: In ore duorum vel trium stat omne ver bum.

q ¶ Actorum.]neutra liter & generaliter acci pe.vt.ff.de verb.sign.l.la beo.&.ff.de offi.cons.l.j. Del dic actorū,id est agē ꝛotiū:quia actores cōsue uerūt probare per testes vt.C.de ꝓba.l.actor.licet & quādoq; reus probat: vt.ff.de excep.l.j.Item & alibi:vt.ff.de probatio.l. circa.

r ¶ Et calliditate.]re pete,& nec callidi.&c.& est calliditas in tacendo ꝛoq̄d est verū:vt.ff.de act. empt.l.j.§.j.&.l.iulian⁹. §.idē iulianus.sed falla cia fit in dicendo q̄d di cendum non est:vt ff.de vsufruc.l.fallus.§.si quis nihil.&.ff.de act.empti. l.iulianus.§.si venditor.

s ¶ Plurima hominū.] & aliās plurimorū homi 40 nū.& aliās plurima ho minum.

t ¶ Animas.]ſ.testium vel producentium eos, secundùm Albe.

v ¶ Ordo causę.]ita cō stituere,ne ordo causę pe riclitetur plurima,id est maxima calliditate hominum adinueniente ꝛo migrare aliās in con trarium id est in malum vel in perditionem.Vn de illud.Os quod men titur,occidit animam.& ita secundùm hoc ordo causę dicitur:vt qui bo nam causam habet, de beat vincere.qui verō malam debeat perdere, 60vertitur autē hic ordo in contrarium quando non sic testantur testes vt verum dicant.Vel dic quod ordo causę est,ne quid lateat veritatem eius.ergo contrariū id est veritatis suppressio siue mutatio:vt.ꝫ.de fide instrumētorum.in prin. 70&.ff.ad legem cornelią de falſ.l.quid fit.dico ergo migrare in contrarium,id est in falsita tem.

x ¶ Testantur.]id est dicūt.nam de principalibus causę,hoc est actore & reo dicit.& ideo dic testantur:quia coram testibus plurimis plerunq; talia dicuntur & coram iudice & alijs:& ita verbum testantur,non poni tur pro testimonio testiū.vel dic,quod est verius q̄d de testibus dicit:vt patet.j.statim ibi,omnino enim &c.

y ¶ Occultentur.]ſ.testes.aliās occultetur,scilicet veritas,& aliās oc cultent,scilicet testes.& tunc plana est.

80z ¶ Scientęs.]scilicet ea quæ vera sunt.

a ¶ Alia verō.]scilicet falsa,corrupta forte pecunia.

b ¶ Aut]pro id est.

c ¶ Confitentur.]scilicet vt veritas amplius occultetur secundū Albe.

d ¶ Secundùm ea.]ſ.quę vera sunt,cùm iudex secundū eorum dicta debeat iudicare:vt.ff.de offi.prę.l.illicitas.§.veritas.

e ¶ Perimere testimonia.]subaudi malum est.vel subaudi volūt qui dam calliditate sua:vt dixi.

Incautum est.

Duobus fides est adhibenda.

---

a ¶ Legitimis.]If filijs.ſed an ipſe pater dū viuit ,eos alere teneꝯ? Dic q̄ ſic eadē rōne qua ipſi patrē: vt.j.pxi.ibi,in quib⁹ &c. Nec obſtat.ff.de lib.agno.l. ſi quis à liberis.§.ijdē reſcripſerūt.q̄ iuſte p̄creatū alere teneat.nā ſubaudi ibi maximè. Vel dic q̄ hūc iuitē p̄creatū cū concubina tus per legē nomē accepit:vt.ff.de concu.l.in concubinatu.Accur.

b ¶ Leges.]vt.C.de cō trah.empt.l.fi.in fin.& C.vt in poſſ.le.l.pe.&.ff. vſufruc.quemadmo.ca.l. ioj in princip.

c ¶ Diſpoſita.]idē q̄d in filijs & in nepotibus dictū eſt:vt.C.e.l.vlti.§.fi.

d ¶ Legē.]ſcilicet iſtā.

e ¶ Cōpenſent.]nā ęqualis debet eſſe pietas: vt hic,&.ff.de inof.teſt.l. nā &ſi.&.ff.de li.agn.l.ſi quis à liberis.j.rū.& ſic ıono.hic euidēs arg.ſicut eſt aucta portio deſcendē tiū,ſic & aſcendentium debet dici aucta vt diximus:vt.ꝫ.de trient.& ſe. §.j.in fi.coll.iij.

f ¶ Sanciuimus.]ꝫ.ead. conſti.in.§.decretis.vſq; ad iſtum.§.

g ¶ Quibuſdā.]cōſtitu ıo;tionib⁹:vt.C.de cōfir. tut.l.fi.& facit.ff.de con fir.tut.l.naturali.j. reſp.

h ¶ Diſpoſitum.]vt.C. quando mu,tut.offi.fun. poteſt.l.fina.

i ¶ Nō enim.]interpoſi tio eſt.

k ¶ Participium.]licet enumerare has pſonas p ꝛomiſerit,malè tñ enume rat.Tu ergo dic q̄ inter quaſcūq; pſonas matri monium p̄hibet,habēt lo cū quę hic dicunt,vtnec fili⁹ alēdus ſit,nec bñficiū aliq̄d habeat ex hac lege.ſunt aūt quatuorde cim modi quib⁹ phibent & no.eos inſti.de nup.§. ꝛo ſunt & alię.vñ iā nō eſt quęſtuo de filio facer do tis,cū ipſe matrimoniū cōtrahere nō poſſit:vt.ꝫ. quo.opor.epiſc.nec de a liquo p̄dictorū modo rū.Sed quęro an à matre poſſunt habere bñficiū hic dicas vt dixi inſti.ad ſenatuſc.orfi.§.j.ſed licet ꝛonō habeat huius.l.parti cipiū vt nō poſſit curiæ offerri,vel legitimari,vt alia facere quę naturali bus hac cōſūt.pmittunt quęro tñ an princeps poſ ſit eos facere legitimos ſi dicat nō obſtāte hac le ge?puto q̄ ſic:vt argu.ff. de leg iij.ſi quis.in prin. 70&.ff.d nata.re.l.quęris &.C.de legi.&.con.l.digna.Item licet à patre nō relinquaī,nūquid ab extraneo poteſt relinqui,vel dare aliquid quolibet titulo inter viuos? puto q̄d ſic,cū hac l.nō prohibeaī.oīa em̄ licent quę expreſsè phibita nō ſunt:vt.ff.ex qui.cau.ma l.necnō.§.q̄d eis.ꝓterea & honorē ſortiri pōt cū emolumēto.ff.de decu.l.generaliter §.ſpurios.pater tñ etiā ipſi in ter viuos donare non poteſt:vt.C.de inceſt.nup.l.ſi quis inceſt.Sed quid ſi pater non inſtituat neq; donet,ſed alium inſutuat,& talē ſubſtituat? Rn.poteſt fortè diſtingui,vt ſi vulgariter,non poſit:quia patris hęres eſſe videt.ſi pupillariter,poſit,quaſi pupilli ſit hęres:vt inſti.de pup. 80ſubſt.§.j. & ff.de pupil.ſub l.ſi is.Vel loquitur hęc.l.ſi is.quando licet non totum,aliquid tamen poteſt relinqui.Accur.

l ¶ In cōſtitutione.]quę eſt.C.de natu.libe.l.j.

m ¶ Prohibemus.]quia phibebat nuptias inter ſenatores & libertas, quod hodie licet:vt.ꝫ.vt hic.dece.§.ſi quis.

n ¶ DE TESTIBVS.¶ *Quia de ꝓbatione quæ fit per uocē mortuā,id eſt per ſcripturā dictū eſt.ꝫ.de fideinſtru.uideamus nunc de ea quæ fit per,ui uā,id eſt per teſtes.Vel dic quia uſus teſtium eſt frequens,ideo de teſtibus di*

cit:ut.j.cod.in princip.

o ¶ Vtilitas.]Frequēs eſt vſus teſtiū:vt.ff.eo.l.j.ergo de his vtile fuit inuenire,& vtile eſt diligēter tractare:vt.ff. de libe.lega.l.legaui.in princ.& eſt hęc vtilitas adinuenta propter ꝓbationes:vt hīc dicit ne facultas ꝓbationū angu ſtetur:vt.C.de hęreti.& manichę.l.quoniam. in fine.

p ¶ Dudum.]non ſolū ıoem̄ à legibus,ſed etiam in veteri teſtamēto.Vñ illud: In ore duorum vel trium ſtat omne ver bum.

q ¶ Actorum.]neutra liter & generaliter acci pe.vt.ff.de verb.ſign.l.la beo.&.ff.de offi.cons.l.j. Del dic actorū,id eſt agē ꝛotiū:quia actores cōſue uerūt probare per teſtes vt.C.de ꝓba.l.actor.licet & quādoq; reus probat: vt.ff.de excep.l.j.Item & alibi:vt.ff.de probatio.l. circa.

r ¶ Et calliditate.]re pete,& nec callidi.&c.& eſt calliditas in tacendo ꝛoq̄d eſtverū:vt.ff.de act. empt.l.j.§.j.&.l.iulian⁹. §.idē iulianus.ſed falla cia fit in dicendo q̄d di cendum non eſt:vt ff.de vſufruc.l.fallus.§.ſi quis nihil.&.ff.de act.empti. l.iulianus.§.ſi venditor.

s ¶ Plurima hominū.] & aliās plurimorū homi 40 nū.& aliās plurima ho minum.

t ¶ Animas.]ſ.teſtium vel producentium eos, ſecundùm Albe.

v ¶ Ordo cauſę.]ita cō ſtituere,ne ordo cauſę pe riclitetur plurima,id eſt maxima calliditate hominum adinueniente ꝛo migrare aliās in con trarium id eſt in malum vel in perditionem.Vn de illud.Os quod men titur,occidit animam.& ita ſecundùm hoc ordo cauſę dicitur:vt qui bo nam cauſam habet, de beat vincere.qui verō malam debeat perdere, 60vertitur autē hic ordo in contrarium quando non ſic teſtantur teſtes vt verum dicant.Vel dic quod ordo cauſę eſt,ne quid lateat veritatem eius.ergo contrariū id eſt veritatis ſuppreſsio ſiue mutatio:vt.ꝫ.de fide inſtrumētorum.in prin. 70&.ff.ad legem cornelią de falſ.l.quid fit.dico ergo migrare in contrarium,id eſt in falſita tem.

x ¶ Teſtantur.]id eſt dicūt.nam de principalibus cauſę,hoc eſt actore & reo dicit.& ideo dic teſtantur:quia coram teſtibus plurimis plerunq; talia dicuntur & coram iudice & alijs:& ita verbum teſtantur,non poni tur pro teſtimonio teſtiū.vel dic,quod eſt verius q̄d de teſtibus dicit:vt patet.j.ſtatim ibi,omnino enim &c.

y ¶ Occultentur.]ſ.teſtes.aliās occultetur,ſcilicet veritas,& aliās oc cultent,ſcilicet teſtes.& tunc plana eſt.

80z ¶ Scientęs.]ſcilicet ea quæ vera ſunt.

a ¶ Alia verō.]ſcilicet falſa,corrupta forte pecunia.

b ¶ Aut]pro id eſt.

c ¶ Confitentur.]ſcilicet vt veritas amplius occultetur ſecundū Albe.

d ¶ Secundùm ea.]ſ.quę vera ſunt,cùm iudex ſecundū eorum dicta debeat iudicare:vt.ff.de offi.prę.l.illicitas.§.veritas.

e ¶ Perimere teſtimonia.]ſubaudi malum eſt.vel ſubaudi volūt qui dam calliditate ſua:vt dixi.

Incautum eſt.

Duobus fides eſt adhibenda.

a ¶ Incautum est.]i. cautio rerū nō est.q.d. nō est res aperta nec potest aperiri: aſs nisi per testes vt subijcit. & ita incautū ponit in vim substāti ui. vel dic incautū. i. nō est cautū p scripturā. vt em dicit cautio in scriptis, vt. C. de verb. sig. l. sancim⁹. sic ecōtra vbi nō est scriptura, dicitur in
b ¶ Plurimis.]scilicet negotijs. [cautum.
c ¶ Nō aliter.]non p alię nō sint pbationes licet hīc de facto deficiāt. sunt em quatuor modi quibus pbādi: p testes, vt hoc ti. & ff. e. & C. e. Itē per instrumēta: vt. ī. de fide instru. itē p cōfessionē partiū: vt. C. de cōfes. & ff. e. ti. per totū. Itē secūdùm M. est quart⁹ mod⁹. i. iudicis cōscientia: vt. ff. fi. regun. si irruptiōe. §. fi. sed lo. cōtra: vt. ff. de off. prę. ol. illicitas. §. veritas. & p d. l. si irruptiōe. dicit cū suis cōcor. locū habet qñ vt iudici erat notū. pōt ergo euenire q oēs alię species deficiūt: sed p testes veritas pōt inueniri: quia certè nisi cautè dicāt, malū esset: vt hīc dicitur.
d ¶ Pronūciantibus.] id est veritatem exprimētibus.
e ¶ Legislatores.]duo dixerūt legislatores: vnū vt oīb⁹ liceret testificari itē q villissimis non liceat. Sed vbi prohibita erūt? Rn. tūc qñ *alios* repulerūt ipso iure, vt ipuberes & seruos, & alios iudicis officio & horū alios ppter inimicitiā, & alios ppter amicitiā, & alios propter paupertatē & alios ppter infamiam: vt. ff. e. l. testiū. §. lege iul. & ff. de accu. l. nonnulli. Itē alios rōne ptātis: vt C. de test. l. ij. & ff. e. l. idonei. alios rōne reuerētię: vt. C. eod. l. parētes. & l. libertorū. & hęc eadē nos approbam⁹: vt. ī. e. §. nos igit. in fi. §. & §. sancim⁹.
f ¶ Ipso testiū nomine.]nedum officio, scilicet vt nec testes vocarentur, nec officiū testium haberēt: & ita ex quo nomine carēt, etiam affectu carebūt: vt. C. de ferijs. l. a nullo iudice.
g ¶ Schemate.]id est ordine.
h ¶ Quia verò.]nā sola phibitiōe cōtenti esse nō debemus: vt. ī. de dubio & denū. §. j. & ideo prēcipit fieri subtilē experiētiā: vt subijcit.
i ¶ Posibile.]sic institut. de act. §. curare.
k ¶ Minorare.]sic. C. de fideicom. l. fina.
l ¶ Quiddam.]vbi nō poterat sciri veritas nisi per testes: & tamen ipsi non dixerūt verum: vt diximus. ī. eo. in fin. j. respons.
m ¶ In testamēto.]inuenimus dico. n ¶ Aperte.]testium dico.
o ¶ Nouissime.]id est tandem.
p ¶ Fieret.]scilicet in scriptis & nondum esset completum.
q ¶ Ita.]scilicet tenentes. Accursius.
r ¶ Venerabile.]mos erat antiquitus vt saltem signum crucis testator vel testatrix scriberet etiam si ignarus esset literarum: vt arg. C. de iur. delib. l. fina. §. subscriptionem.
s ¶ Parauerūt.]id est ita omnia prępoſuerunt.
t ¶ Demodo.]aliās de modo: & tūc de modo. i. qualiter & quoties p ducātur: vt. j. e. §. quia verò. & aliās est de domo. & tūc. i. vt nimis remotę habentes domum non compellantur venire: vt. j. eod. §. quoniam.
v ¶ De eorū statu.]vt. j. eo. §. si verò dicatur.
x ¶ Detinere.]id est destruere ne fiant. vel detinere quędā de antiquis sed non omnia. aliās decernere.
y ¶ Quos suspēderūt.]i. suspēsos vel remotos à dicendo testimonio antiqui legislatores fecerūt. aſs vt diximus. ī. eo. §. licet in princ. Accur.
z ¶ Felicissima ciuitate.]ſ. Constātino. Sed qd si hoīes vni⁹ villę vel loci oēs sunt infames: nūquid inter se testificabūtur? Rn. sic: quia nil dolosius dolosio: vt. C. de hęr. & ma. l. quoniam. Itē paria delicta mutua compēsatione tolluntur: vt. ff. so. ma. l. viro. Vel dic q iudex debet eos remouere ēt si partes cōsentiāt. & hoc innuit ybū prēcipuè, hīc positum: vt est arg. ff. de pcu. l. filiusfamiliās §. veterani. & C. de tēp. ap. l. ij. §. fi. vel etiā vt primò dixi, & dic q abundat maximè: vt. C. de testa. ma. l. fin. §. ij.

a ¶ Multorum.]aliās multitudo. & aliās multorum.
b ¶ Opinionis.]id est famę. sic & aliās sępe reperies. & quandoq; dicitur existimatio: vt. ff. de vari. cogni. l. cognitionum. §. existimatio.
c ¶ Derogatione.]id est suspicione quę famę derogat.
d ¶ Per dignitatis.]No. maiorē fidem debere haberi ei qui in dignitate est positus nā & aliās creditur magis decurioni quàm plebeio: vt ff. e. l. iij. §. ij. Itē à satisdatiōe iudicio fisti quispropter dignitatē releuat: vt. C. de digni. l. pen. lib. xij. Et est duplex ratio: quia nō est necesse q alterius potentiam timeat: qđ in teste est necesse: vt. C. eo. l. eos. Item quia ad dignitatem homines honesti eliguntur, non autē notatę opinionis: vt. C. de digni. l. ij. qđ in testibus est necesse vt honestiori bus credatur: vt. ff. eo. ob carmen. non tamen hęc adeo procedunt vt vni soli credatur: vt. C. eo. l. iurisiurandi. Accur.

Dignitas releuat in multis.

+ Melius legas multitudo copiaq; bonorū virorum.

ni, multorū[a] +bonorūq; copiarorū) bonę opinioīs[b] esse oportere testes, & aut carētes hmōi derogatiōe[c] p dignitatis[d] aut militię[c] aut diuitiarū[f] aut officij cām[g] aut sinō tales cōsistāt, ex vtroq; [h] tñ, qa fide digni sunt, testimoniū phibere. Et nō quosdā artifices ignobiles[i], neq; vilissimos, neq; nimis obscuros ad testimoniū pcedere: sed[k] vt siq̄ de eis dubitatio fuerit, posit facile demōstrari testiūvitaq; culpabilis atq; moderata est[l].

¶ Testibus ignotis ueritatē corrūpere festinātibus nō est sine tortura credendū, & eos debent torquere iudices in administratiōe positi. aliās p apparitorē prætoris fit tortura: sed in puincia per defensorem locorum. Ange.

¶ Si verò ignoti[m] qdā fuerint vndiq;, & aliq̄d apparuerint circa testimonij veritatē corrūpere festinātes[n]: posse eos etiā verberib⁹[o] subiacere. Et iudices, si qdē administratores[p] fuerīt, hoc ipsi agāt[q]. Si verò alij pter eos sunt q administrationes habent, ipsi quidē assumāt apparitorē magnificētissimi ptoris plebis[r], in puincia verò locorū defensorē: & per eos inferēt eis verberū experimentū: quatenꝰ ppter hoc nihil celent veritatis[s], aut etiā capiēt[t] per hanc viā pecunijs testimoniū perhibere, aut aliter[v] circa hoc malignantes.

¶ In cōfessione soluti debiti in instrumētis cōtracti sunt adhibendi testes qui nō sint fortuiti

e ¶ Militię.]magis em creditur militi quàm paganō. vñ etiā vni militi quandoque credit: vt. ff. de re mili. l. non omnes. §. à barbaris.
f ¶ Diuitiarum.]Nota q plus diuiti quàm pauperi creditur. vt insti. de suspect. tut. in fin. ti. & ff. de excu. tut. l. spadonem. §. fi. quia facilius est vt pecunia corrumpatur: qđ non est necesse in teste: vt ff. eo. l. iij. Accur.

Diuiti plus quā pauperi creditur.

g ¶ Officij causam.]id est artis laudabilis: vt in nouell. vel dic officij publici: vt quia tabellio erat: cui soli quandoque creditur: vt. ī. de fide instru. §. si verò nullus. & C. ad. l. cor. de fal. si quis decurio. Sed nunquid admittetur aliquis, nisi probetur per aliquem de his modis? Videtur q nō. sed certē imo vt subijcit, & semper prēsumitur bonus nisi pbetur cōtrariū. debet autē à vicinis[a] iudex inquirere de bonitate & legalitate testis: vt arg. ff. de fun. instru. l. cùm de lanionis. §. aſinā. & ff. de quęstio. de minore. §. penultimo.

aConcor. c. quosdam. & c. seq. extra de prēsump. vbi dicitur latere te in vicinio non potuit quod ad nos de lō ginquo peruenit.

h ¶ Ex vtroq;.]ſ. latere litigantiū scđm Al. Vel dic. i. vndiq;. q. d. licet nec dignitatem, nec militiā, nec officium, nec diuitias habeat: tñ creditī ei si est fide dignus: vt hīc, & ff. de verb. oblig. l. si quis ita stipulatus. & institu. de suspe. tuto. §. fina.
i ¶ Ignobiles.]No. ignobiles. nā nō ppter hoc q artifex sit, repellit, sed qa ignobilis: vt sunt carpētarij q stāt in curia cōis. vilissimi aūt pnt dici spanaldi sine arte obscuri abiectę psonę: vt. C. de inceſt. nupt. l. humilē.
k ¶ Sed]scilicet tales admittendi sunt &c.
l ¶ Moderata est.]in bonis moribus: vt &. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. scire. §. pe. Sed per quos hęc probantur? Respon. per alios: vt in nouell. eo. &. j. eo. §. si verò dicatur. sed quidam dicunt per seipsos: quod est nimis graue: vt. C. de testib. l. nimis.
m ¶ Si verò ignoti.]No. ignotū non admitti. sic &. C. de iur. delibe. l. fi. §. sin autem. &. ī. de fide instrumen. §. oportet. colla. viij.

Ignoto nō est credendum.

n ¶ Festinātes.]nō tñ ex hoc solo q festinat veritatē corrumpit: sed ex hoc non admittuntur sine tormentis: vt hīc, & in decre. v. q. j. §. illi.
o ¶ Verberibus.]id est tormentis.
p ¶ Administratores.]id est ordinarij.
q ¶ Agant.]i. tormētis subijciāt. Al. & sic admittūtur ignoti & viles cū tormētis. Sed cōtra. ī. §. pxi. So. ille secūdū istū intelligit. Vel dic in subsidiū admittuntur, vt hīc: nō aliter, vt ibi. arg. C. de hęre. l. qm̄. Vel dic si iudex vtilitatem scit, non admittit, vt ibi: cùm ignorat, sic, vt hic: sed cū tormentis. Alij tamen dicunt q admittuntur si vilitas eis nō opponatur vt arg. ff. de inoff. testa. l. posthumus. §. si quis.
r ¶ Plebis.]scilicet in ciuitate regia.
s ¶ Veritatis.]pertinētis ad rem. Et no. hic arg. q testes pro vtraq; parte debent reddere testimonium: vt plenè dixi. j. de sanct. epi. §. nulli.
t ¶ Capiantur.]id est cautè deprehendantur, scilicet tesţes ignoti.
v ¶ Aut aliter.]scilicet sine pecunia: vt quia gratia vel odio.

a ¶ Et licet dudū.]scilicet in illa constitu,quę est.C.eod.l.testium.
b ¶ Renouamus.]nō corrigēdo,sed potius ad memoriā reducēdo:& addēdo.s.vt rogētur,vt subijcit.si eṁ &c.Et no.hîc quia de scriptura â debitore facta dicit.s.qualiter scripsit se debere:& subsequēter â creditore,scilicet qualiter scripsit sibi solutum.idem tamen & si per tabellionē fuit scriptum.
c ¶ Scriptū sit.]qđ est tūc cū partesconueniunt vt nō aliter cōtrahāt quā per scripturā:vt.C.de fide instru.l.cōtractus.vel dic vt ibi.Accur.
d ¶ Et non scripta.]s.à creditore.quę scriptura dicitur apocha.vel ēt â tabellione aliquo.
e ¶ A litigātibus.]s.debitoribus.Accur.
f ¶ Per testes.]s.sub probatione.
g ¶ Tūc.]scilicet demū: & nō alʒs.i.susceptibilē.
h ¶ Assumantur.]q.d.tales debēt esse testes q bus fuerit negotiū patefactū vt viderent solutionē & rogati sunt vt testes sint vt hic,&.j.e.in fi.huius.§. ibi,sed exigimus &c.&quia indefinitè dicit hic testes,sumūt qdā ar.qđ duo sufficiant vt ar.ff.de testi.l.vbi. & sic dicunt corrigi qđ est.C. de test.l.testū.vbi testes v.exigebātur.Sed tu dic q hęc secundū illā intelligī cū veteres leges nouas determinēt:vt.ff.de leg.& senatus.l.nam& posteriores.
i ¶ Testes.]s.quinq;.
k ¶ Pro faciēda solutione.]duorū alterum debet testificari s.vel q solutionem viderint,vel cōfessionē,siue memoriā cōfessionis vel solutiōis factę à creditore tpe procedēti.Et ex eo q dicit cōfessionē,sumit Io.arg. q cōfessio facta corā vicinis[a] extra iudiciū valet, & propter hoc ex hoc.§. posuit aut.vnā.C.de confes.sed hoc est ad liberādū:vnde valet.secus si ad obligādum,nisi fiat in iudicio:vt.ff.de inter. act.l.j.in fi.nisi sit confessio cū causa:quo casu si est mutui post biēniū. dotis:tunc serua quod est,j.de tempor.non sol.pe.§.j.&.ij.si autem alia causa:tunc statim:vt.ff.de proba.l.cùm de indebito.§.fina.&.C.de non numera.pecunia.l.generaliter.Accursius.
l ¶ Aut.]subaudi pro.
m ¶ Etiam.]pro id est.
n ¶ Causam.]i.si nō sunt viri ita boni,debēt facere causam testimonij manifestā hoc modo:quia iudex interrogabit eos de circūstantijs quali ter scit:quale tēpus erat tunc:& similia.Item de die,nam ad hoc debet respondere:vt hîc,&.C.eo.l.solam.&.ff.ad syll.l.prius.secundū vnā; literam quę est ibi.Item fortiter est quęrēdū,scilicet vt videatur qua trepidatione vel constātia respondeant.nam hęc faciūt ad veritatem illuminandā:vt.ff.de quęstio.l.de minore.§.tormēta.Item nota q ex hoc verbo,sumimus ar.q testis cām sui dicti debeat dicere,licet in suspectis fa ciam loqui.& pro hoc est.C.eo.l.j.&.ff.de transl.cùm hi.§.in causa.Alij debent facere causam testimonij manifestam per famā cōsentientē:nā fama confirmat rē de qua agitur:vt.ff.de testib.l.iij.§.eiusdem.Accursius.
o ¶ Ex transitu.]id est transeuntibus non rogatis.
p ¶ Valere ratione.]id est nulla ratione volumus valere.
q ¶ Aliquos.]scilicet creditores.r ¶ Dicentes.]hoc quod sequitur
s ¶ Accepisse.]id est recepisse.
t ¶ Ab aliquo.]creditore.
v ¶ Debere alicui.]hęc verba innuūt cū superioribus:vt in solutione & cōfessione solutionis & in obligatiōe necesse sit rogatū esse testē.Et ita corrigitur qđ est.ff.de testi.l.ad fidē.Vel,qđ est verius,hîc loquitur cū celebratur in scriptis obligatio de qua disiolueda principaliter &de contrahenda hic posuit.& dicitur.C.eo.l.testium.
x ¶ Hęc.]scilicet testimonia.
y ¶ Dum quando.]id est aliquando,vel dic pro quia.
z ¶ Solute.]scilicet creditori
a ¶ Audisse]scilicet pecunias solutas.

uel transeuntes.quod etiam in testamento seruatur,iure antiquo seruato.h.d.Barto.

¶ Etlicet dudū[a] nullā in debitis ex scripto factis nō scriptarum solutionū probationē per testes suscipi sanciuerimus,nisi scđm obseruationē ibi dictā,quā scilicet valere præcipim⁹:attamē etiā nūc hoc renouamus[b].Si eṁ scriptū sit[c] de bitū,& nō scripta[d] ꝓferatur solutionis à litigātibus[e] per testes[f] ꝓbatio:tūc[g] susceptibilē eā apud iudices esse dū ad hoc ipsum assumātur[h] testes[i] vt pro faciēda solutione[k] aut memoria factę alicui iā solutionis,& cōfessione eius q pecunias accepit testimoniū perhibeāt virifide digni cōstituti:aut[l] etiā[m] cām[n] testimonij † forte faciāt manifestā.Hęc autē inania & extra situ[o] phibita testimonia,nulla modis oībus valere rōne[p] & hmōi q̄dā fingere testimonia,vt propter aliud quoddā opus aduenientes,audiat aliquos[q] dicentes[r] accepisse[s] ab aliquo[t] aurum,aut debere[v] alicui.Hæc[x] nāq; apertè nobis suspecta sunt,& nulla digna ratione,dū qñ[y] & tale aliqd in iudicando inuenimus,eò q cū multæ pecuniæ dicātur solutę[z] tabularij duo tantūmodo hoc dixerunt audisse[a] se, teste præsente[b] nullo,& debitū in scriptis constitutum[c]:& fatente[d] scribere ex hoc sciēte,& valēte ꝓpriās literas hęc manifesta face re.qđ[e] exillo[f] odio habētes,occasionē præsentis[g] accepim⁹ legis. Et iterum[h] adductus est aliquis alius similis[i] calūnianti & præsentibus testibus ad hoc,& corā tabulario deposuit[k] apud semetipsum debita esse.& is quidem qui mercede hocegit,decesit:alius autem exactus est debitum:quod ab alio quodā tāquā ab eo scilicet confessum est,deohuiusmodi oīno nō indulgēte[l] occultari.Neq; igitur huiusmodi[m] credimus testimonijs, aut tabulariorum(sicut prædixim⁹[n])depositiōibus eò q literis[o] eruditi sint,qui confiteri volunt apud quē[p],& scribere[q] aut in iudicio confiteri[r],& darerei fidem indubiam[s],neq; manere eas veracibus[v] pestiferas concedimus, neq; si tale aliquid factum est,recipimus:sed exigimus[x] quod depreca tum est,ab eo qui deduxit testes in hocipsum[y],& hoc per testationes demonstrare necesse est eos[z] (hoc quod[a] in testamentis)rogatos,& bonę opinionis cōstitutos & ita cautam[b] suscipere ab eis ꝓbationē:& neq; atteſtationem[c] deinceps,neq; testiū habentē præsentiā & depositionem & subscriptionē[d],tenere.Si verò non huiusmodi cōstituti testes sint quales[e] pridē ediximus,& supplicijs[f] sub dieos præcipimus.Si verò quidam apertè contraria dicant[g] sibi,aut

b ¶ Presente nullo.]quomodo nullus cùm duo tabelliōes fuerint? Respond.supple rogato.ipsi enim rogati non fuerunt. Vel dic q ipsi audierūt alios dicentes,non autem confessionem creditoris.& ita de audi tu alieno non potuerunt reddere testimonium nisi in casu: vt.ff.de probatio.l.si arbiter.

c ¶ Constitutum.]s. esse dixerunt.
d ¶ Et fatente scribere.]hic est sensus quia cōfitebatur creditor se scire scribere,& hoc sciebat,& poterat omnia facere,manifesta per scripturam:& non fecit,vnde imputandum est debitori q hoc fieri non fecit.vel sic lege & faciēte scribere nullo.& supple & nullo sciente ex hoc,scilicet qđ factū erat & nullo valente,& sic semper repetitur,& nullo.
e ¶ Quod.]s.factum vel negotium.
f ¶ Ex illo.]s.tempore. Al.vel dic negotio.
g ¶ Presentis.]dicte in hoc.§.& dicetur etiā in hoc sequenti respon.
h ¶ Et iterū alius.] scilicet casus.
i ¶ Similis calumniā.] s.superiort.q.d.similiter recipit calumniam sicut superior.
k ¶ Deposuit.]i.sacramento firmauit:&ponas casum in debitore hoc modo.Aliquis mercede accepta à vero debitore confessus est in presentia testium &tabularij se debere dicēdo se Titiū verum debitorem cū esset Caius.& iste decesit.Titius verus debitor exactus est,quia cōfessus est per sacramentum veritatem quasi â se confessum & in confessione deductū qđ ab aliquo quodam id est Caio in confessione deductum fuerat.secundùm Albericum.Vel pone in creditore hoc modo:putatiuus creditor fecit debitorem sibi cōfiteri,cū alij tenerentur:& ad hoc testes vocauit quos mercede quęsiuit.sed postea deus reuelauit:& fuit exactum ab eo cui solui debuit.Vel tertiò alius fuit confessus se debere quod alius debebat.Et verò debitore decedēte fuit exactus qui fuit cōfessus:& hoc fuit postea scitum deo &c.
l ¶ Indulgente.]Not.ex hac litera q nullum quid potest esse tam secretum quin reueletur.
m ¶ Huiusmodi.]de quibus dixi in proxi.§.& iterum,
n ¶ Prędiximus.]s.§.dum quando.
o ¶ Eo quod literis.]q.d.hęc causa non me mouet.
p ¶ Apud quam.]id est apud aliquem,
q ¶ Scribere.] scilicet volunt. r ¶ Confiteri.]scilicet volunt.
s ¶ Indubiam.]nā si voluit indubitatā dare fidē:nō sufficiunt supradicta nisi sint rogati.
t ¶ Eas.]scilicet probationes.
v ¶ Veracibus.]subaudi pro.
x ¶ Sed exigimus.]s.vt ꝓbetur hoc quod &c.& sic not.q partes ipsę rogant testes.
y ¶ In hocipsum.]scilicet vt essent testes.
z ¶ Eos.]scilicet rogatos,& bonę opinionis cōstitutos:hoc quod etiam in testamentis fit,vt hîc,&.ff.de testa.l.hęredes.in fine.
a ¶ Quod in testamentis.]scilicet habet locum.
b ¶ Et ita cautam.]sicut in testamento.
c ¶ Et neque atteſtationē.] s.subscriptionē ipsius creditoris qua cauet se recepisse.atteſtationē dico nō habentē &c.alʒ aūt multū facit hęc depositio:vt.C.de fideius.l.pe.& de iu.emph.l.pe.§.fin autem.
d ¶ Subscriptionem.]debet enim depositionem per suas literas declarare si literas sciat:vt in nouel,eo.Accursius.
e ¶ Quales.]s.bonę opinionis cōstituti & ad hęc rogati:vt.§.innuitur.
f ¶ Et supplicijs.]innuit q etiā nō fide dignus ex quo est rogatus,creditur ei sine testimentis.aliás non:vt.§.e.§.& licet.&.§.si verò ignoti.
g ¶ Cōtraria dicāt sibi.]vt ga aliqs cōtradicit sibijpsi:& tūc repellitur prorsus:vt hic,&.ff.quando appel.sit.l.ij.§.sed si alius.&.C.de furt.l.j. si autem

a Felinus in c.si cautio. extra de fi. instr. plenè tractat de confessione extraiudiciali, & ibi vide

Testis cām sui dicti dicere debet.

Fama cō firmat rem de qua agitur.

¶ Facit ad hoc.c.cùm cām. cum glo. super verbo, de causis. extra eo.tit.

Leges veteres nouas determinant.

Casum ponit.

Variatio testium.

si autem vnus alteri cõtradicat: tũc iudex cõsiderat & credit veraciõribus inter aduersantes: vt hîc subijcit, &.ff.e.l.ob carmen.§.si testes.& de pba.l.cũ de ætate. Sed aliud est in instrumentis ab eadem parte ꝓductis sibi cõtradicentibus: qa nulli credit: vt.C.de fi.instru.l.ícripturæ. Et est ratio: quia qui scripturas inducit, potuit ꝓuidere ne cõtrarias induceret: nõ aũt ille q testes cõtrarios inducit. alij tamẽ vt M. dicunt ꝙ hoc respon sum intelligitur qñ à diuersis partibus ꝓducti cõtradicunt. si aũt ab eadẽ, idẽ qđ in scripturis dicunt. Sed secundũ nos quid dices qñ à diuersis partibus ꝓducti contradicunt? Rñ. primò numero: secundò dignitati eorum standũ, vt.ff.e.l.iij.§.idem.&.l. ob carmen. §.si testes. Accursius.

a ¶ Testificẽtur.] licili cet contraria.

b ¶ Animaduertere.] scilicet volumus. Accur.

c ¶ Si vero astu.] i. dolo vel malitia. & põt loqui quãdo ab vna parte tantùm sunt & melius quando à diuersis.

d ¶ Derelinqui.] sed ꝙberibus vel tormẽtis solent subijci: vt hîc &.ff.de quæstio.l.ex libero.&.l. vnius.§. testes.& C.de test.l.nullũ. Itẽ & lege Cornelia de falsis accusatur: vt.ff. de test.l. qui falso.&.ff.ad leg.cornel.de fal.l.eos.

e ¶ Sæpe.] f. bis vel ter vt subijcit.& ita not. ꝙ sæpe ꝓ duabus vel tribus vicibus ponit & duę vices cõsuetudinẽ indũcũt.C.de epi.au.l.ij.ĩ fi.

f ¶ Concluserint.] id est renunciauerint ꝓductioni testium. Accursi.

g ¶ Excepta.] id est recepta & illi cognita q eos deducit. Accursius.

h ¶ Concludẽte.] i. renunciãte: vt modo dixi.

i ¶ Editum.] alꝭ editũ. & aliâs aditum. & semp est sensus, id est aperturã testium.

k ¶ Non adesse.] i. nõ concedi. Accursius.

l ¶ Prioribus.] id est quæ dicta sunt prius. Accursius.

m ¶ Non productionem,] scilicet veram, sed malitiosam.

n ¶ Eorum.] scilicet testium. [o ¶ Depositionibus.] id est dictis.

¶ Editionẽ.] i. dicta testiũ suorũ. [q ¶ Testationes.] in quaterno notarij. [r ¶ Aduocatorũ eius.] aduocati enim interesse disputationibus debent & publicationibus testium: vt hic innuit, &.ff. de adul. l. si postulauerit.§. quæstioni. Accur.

s ¶ Disputationem.] scilicet cum iudice.

¶ Dispositionem.] id est expositionem.

t ¶ Sacramẽto.] No. quẽ de sua cõscientia debere satisfacere. C. de ijs q ad ec.cõfu.l. ꝓsenti.§. sicubi. Sed quomodo iurat, cũ in initio de calũnia iurauerit, & nõ debeat nisi semel iurare: vt.ĩ. de ijs qui ingre.ad ap.§.fi. quæ est contra? Solu. hoc sacramentũ nõ est de calũnia præsenti vel futura: sicut illud sacramentũ maximè ꝓstat: sed de quodam ꝓterito. s. ꝙ nõ subtraxerit neq; ꝓcunctatus &c. vel dic hîc speciale ꝓpter falsitatẽ virãdam. arg. ĩ. de fi.instru.§. si verò tale. nam plus solet timeri qđ specialiter &c. vt.ff. de iniur. itẽ apud. §. hoc edictũ. Tertij dicunt illã esse post istam sompositam, licet sit in ordine prior. sed media verior est opinio.

u ¶ Agens.] vt tutor vel curator vel procurator, vel similis.

x ¶ Denunciatis.] denunciat enim iudex testibus vt testificentur: & coguntur: vt.ff. de ta.exhib.l.iij.§. exhibere. Vel dic ꝙ dicit hîc de denunciatione quam facit iudex partibus vt testes producant si velint.

y ¶ Pridem.] id est ante legem istam. [a ¶ Et.] pro id est. Al. & To. s. vnam dilationem. & ita dicũt quatuor dilationes debere dari: & sic dicũt corrigi qđ est.ff. de fer.l. oratione. &.l. fi. q̃ sunt contra. nã ibi dicit vnã dari: & in qualibet istarũ dilationũ possunt ꝓduci testes quot qs voluerit, sic & ter tantũ dicit ꝓperisse etiã q̃ tergeminos ꝓperit: vt.ff. de

¶ De materia huius §. vide i. t. fraternitatis cũ glo. sup verb. nouis. vbi multę sunt cõcordantiæ ad hãc materiã ꝓ tinẽtes, ex tra eo. ti. & aliquid in c. constitutio. ij. igl. fi. in fi. extra eo. tit. f. & ex hoc §. sumptũ est. c. vltra g tertiam ex tra eo. tit. vt ibidem h dicit gl. ij. illius cap. i † Aditum etiam legimonet Ac cur. sed ve k tus exemplar habet editum. m † Ex hoc n textu sumptũ est qđ habetur ĩ c. pastoralis. ibi. re-s nũciarum t fit an con v tinuum. ex 70 ad ec.cõfu.l. ꝓsenti.§. sicubi. Sed quomodo iurat, cũ in initio de calũnia iurauerit, & nõ debeat nisi semel iurare: vt.ĩ. de ijs qui ingre.ad ap.§.fi. quæ est contra? Solu. hoc sacramentũ nõ est de calũnia præsenti vel futura: sicut illud sacramentũ maximè ꝓstat: sed de quodam ꝓterito. s. ꝙ nõ subtraxerit neq; ꝓcunctatus &c. vel dic hîc speciale ꝓpter falsitatẽ virãdam. arg. ĩ. de fi.instru.§. si verò tale. nam plus solet timeri qđ specialiter &c. vt.ff. de iniur. itẽ apud. §. hoc edictũ. Tertij dicunt illã esse post istam sompositam, licet sit in ordine prior. sed media verior est opinio.

¶ De materia huius §. vide in c. vltra ter tiã. & in c. x in casis. y in glo. extra eo. tit.

¶ Quia verò † multi sæpe c testes producunt, & tertiò hoc agentes, postea mox vt cõcluserint f, & exceptа g fuerint testimonia, tentãtes interpellationibus nouis importuni esse, & velle etiã quartò deducere testes: sancimus nostros iudices hoc maximè cõsiderare: & si tertiò producti iam sint testes: & ab eo q testes deduxit concludente h, & ẽditum i † accipiente, iterũ petantur testes hoc omnino non adesse k †: vtpote suspicione habita ne fortè relictis qdem prioribus l, & dudũ manifestis propter eorũ testimonia factis, illenõ productionem m testiũ, sed de precedentibus aut nõ testificatis additamentum, aut eorũ n depositionibus o emendationem desideret. Si verò † deducens qdem testes, editionem p non alterutris testificentẽ a: maximè iudices hoc animaduertere b: & si veraciora testificatis aduersantes inuenerint, eijciant quidẽ eiusmodi testationes: ea aũt quę à dignioribus fide & plurimis dicta fuerint, cõsiderent. Si verò astu c apparuerint malignãtes, & ex hoc incidentes in cõtrarietatẽ: neq; immunes eos derelinqui d, nisi scđm aliquẽ errorem fortuitum, & nõ astu contraria dicentes demonstrentur.

¶ Post didicita testificata impeditur noua testium productio: sed antequam sint testificata didicita, prima secunda & tertia productio fieri potest, siue sit certum ꝙ quis testificata nõ didicit, siue dubium. quarta verò productio nõ admittitur sine solennitate huius. §. Angelus.

verb. sig. l. ter enixa. refrenata tñ multitudine: vt.ff. eo. l. j. §. quanquam. Alij, vt Azo, dicũt etiã hodie vnã dilationem dari tantũ in pecuniarijs & in criminalib⁹ similiter vt olim ꝙ ꝓdicta legẽ de feriis. & qđ dicit intelligũt. i. tres ꝓductiones q̃ fiũt intra vnã dilationem. Et si obijciat quare ter vel quater tm̃ possunt ꝓduci: dicas quia iam sufficiens testiũ numerus est etiã si vnũ tantũ qualibet vice ꝓduxerit: cũ duo testes sufficiãt: vt ff. eo. l. vbi. Sed qdam dicunt ꝙ gratia exempli hoc dicit. nam & pluries posset hoc fieri, dum tñ ante renunciationem & anteq̃ testificata dicant. Sed an sufficiat tm̃ renũciasse vel testificata didicisse vt deinceps testibus vti nõ possit? Io. dicit renunciationem solam nõ nocere, sed didicisse testificata nocere. & põt esse ratio ꝙ renũciatio nõ noceat: quia iudex debet vsq; ad sentẽtiã interrogare partes an aliqđ dicere velit: vt.C.de iud.l. iudices. Alij dicũt vtrũque necessariũ. i. vt renũciet: & didicerit testificata ad hoc vt non possit testibus vti: vt ar. j. vt cũ de ap. cc g. §. sed hoc præsenti. & sic intelligũt. C. de pba. l. exceptiones. & ff. de rei vẽ. l. officiũ. ibi, didicerit testificata: non tñ renunciauerit. sed tu aliter itelligas vt statim dices. & primã opinionẽ dic veriorẽ. Itẽ nunqd sciẽtia dicti suorũ testiũ noceat tm̃: an etiã si testiũ aduersarij dicta sciuerit? Videt ꝙ suorũ tm̃ qa de alijs nõ inuenit ꝙ noceat: ergo sit permissum: vt.ff. qui. ex cau. maio. l. necnon. §. qđ eis. nã §. iste in princi. & in medio & in fine de scientia. s. suorum tantùm dicit. Item est ꝓ hoc. C. de fide instru. l. fi. & hoc secundũ Al. Sed tu dicas cõtra. ĵ. eo. §. & quoniã. vbi dicit ꝙ & si aduersario dẽtur testes, tñ sigillatum debẽt dari, vt post ea dare possit. Item pro hoc ratio huius. §. nam ita posset falsitas committi propter istam scientiam sicut propter scientiam suorum.

Testium debet religuũt. i. tres ꝓductiones q̃ fiũt intra vnã dilationem. Et si obijciat quare ter vel quater tm̃ possunt ꝓduci: dicas quia iam sufficiens testiũ numerus est etiã si vnũ tantũ qualibet vice ꝓduxerit: cũ duo testes sufficiãt: vt ff. eo. l. vbi. Sed qdam dicunt ꝙ gratia exempli hoc dicit. nam & pluries posset hoc fieri, dum tñ ante renunciationem & anteq̃ testificata dicant. Sed an sufficiat tm̃ renũciasse vel testificata didicisse vt deinceps testibus vti nõ possit? Io. dicit renunciationem solam nõ nocere, sed didicisse testificata nocere. & põt esse ratio ꝙ renũciatio nõ noceat: quia iudex debet vsq; ad sentẽtiã interrogare partes an aliqđ dicere velit: vt.C.de iud.l. iudices. Alij dicũt vtrũque necessariũ. i. vt renũciet: & didicerit testificata ad hoc vt non possit testibus vti: vt ar. j. vt cũ de ap. cc g. §. sed hoc præsenti. & sic intelligũt. C. de pba. l. exceptiones. & ff. de rei vẽ. l. officiũ. ibi, didicerit testificata: non tñ renunciauerit. sed tu aliter itelligas vt statim dices. & primã opinionẽ dic veriorẽ. Itẽ nunqd sciẽtia dicti suorũ testiũ noceat tm̃: an etiã si testiũ aduersarij dicta sciuerit? Videt ꝙ suorũ tm̃ qa de alijs nõ inuenit ꝙ noceat: ergo sit permissum: vt.ff. qui. ex cau. maio. l. necnon. §. qđ eis. nã §. iste in princi. & in medio & in fine de scientia. s. suorum tantùm dicit. Item est ꝓ hoc. C. de fide instru. l. fi. & hoc secundũ Al. Sed tu dicas cõtra. ĵ. eo. §. & quoniã. vbi dicit ꝙ & si aduersario dẽtur testes, tñ sigillatum debẽt dari, vt post ea dare possit. Item pro hoc ratio huius. §. nam ita posset falsitas committi propter istam scientiam sicut propter scientiam suorum.

¶ Quartã testium productionẽ.] vnã ꝓductionẽ ita dicũt qdã vt Al. & To. s. vnam dilationem. & ita dicũt quatuor dilationes debere dari: & sic dicũt corrigi qđ est.ff. de fer. l. oratione. &.l. fi. q̃ sunt contra. nã ibi dicit vnã dari: & in qualibet istarũ dilationũ possunt ꝓduci testes quot qs voluerit, sic & ter tantũ dicit ꝓperisse etiã q̃ tergeminos ꝓperit: vt.ff. de

dum acceperit, neq; perlegerit testationes q, neq; ipse, neq; aliquis aduocatorũ r eius: aduersarius aũt eius acceperit solus, & fecerit disputationẽ s, nõ tñ eã dederit ei, qui tertiò dudũ fecit testium productionẽ: neq; per dispositionẽ t edoctus sit is, qui eos produxerat, quæ testimonijs desunt, hæc adijci: tũc dandã esse & quartã ꝓductionem testiũ ei qui hoc petierit: primitus sacramẽto u dãdo ab eo ꝙ neq; subtraxit neq; percunctatus est testationes, neq; ipse, neq; aliquis aduocatorum eius, aut omnino pro eo agens x: neq; per aliquem dolum aut machinationẽ vel artem quartam ꝓductionem petit fieri testiũ: sed propter ea ꝙ nõ valuit primitº vti denunciatis y testimonijs. & si hoc factũ fuerit: neq; iussione protalibus imperiali egere, sicut pridem z erat: sed ex hac lege sufficiãt eis hęc quę permissa sunt: & a vsq; ad quartã testium ꝓductionem b licentiam esse testimonijs vti, non tamẽ per longũ interuallum c: vt nõ ex hoc ꝓtrahant lites. sed oportere omnino velocitatẽ eis imponere secundũ ꝙ iudex existimauerit hoc fieri. ¶ Illud tamen indubium est, quia & si semel producens testes aut bis, aut testificationes tractauerit d, aut aduersario hoc faciente ipse disputationẽ acceperit, & ex hoc didicerit testificata, non habebit e oĩno licentiã vllam vlterius vti testium productione,

a ¶ Et.] pro id est.

b ¶ Quartã testium productionẽ.] vnã ꝓductionẽ ita dicũt qdã vt Al. & To. s. vnam dilationem. & ita dicũt quatuor dilationes debere dari: & sic dicũt corrigi qđ est.ff. de fer. l. oratione. &.l. fi. q̃ sunt contra. nã ibi dicit vnã dari: & in qualibet istarũ dilationũ possunt ꝓduci testes quot qs voluerit, sic & ter tantũ dicit ꝓperisse etiã q̃ tergeminos ꝓperit: vt.ff. de

c ¶ Interuallum.] qđ iudicis erat arbitrio: vt argu. ff. de iur. delibe. l. j. in fine. & hîc subijcit. Alij dicunt vt Al. dari fortè dilationem triũ mensium: vt.ĵ. vt cùm de appel. cog. §. sed hoc præsenti. colla. viij.

d ¶ Tractauerit.] i descripserit. sic.ff. de bo. auc. iu. poss. l. fi. aut aduersarius scripsit, & alij dedit: vt in nouel. eo. tit. &.ĵ. subijcit statim. Accursi.

e ¶ Non habebit.] imo videtur ꝙ sic: vt. C. de pba. l. exceptiones. &.ff. de rei ven. l. officiũ. q̃ sunt cõtra. nam ꝓbat reus demum cùm probauerit actor. sed si ꝓbauerit actor vel nõ, sciri nõ potest nisi videatur. & ita probat reus postq̃ probationes actoris audit. Sol. ibi nõ per testes, sed per instrumenta probat reus. Alij dicunt ꝙ ibi didicerat, sed nesciebat. Alij dicunt ꝙ illa sit correcta, sed prima verior. Vel dic ꝙ ibi sciebatur à iudice qđ actor probauerat, nõ à reo. Item cõtra. C. de ap. l. eos. §. si quis aũt. & de temp. ap. l. per hanc. vbi dicit ꝙ in causa app. possunt testes produci. sed iam erant aperti testes in prima causa: & ita post didicita testificata testes producuntur. Sol. ibi nõ didicerat testificata: qđ nihil est. dic ergo ꝙ ibi est alia causa secundũ opinionem nostram. Vel dic etiam secundũ alios ꝙ ibi in prima causa probatũ erat per instrumenta, non per testes. Sed si alij nõ possunt produci, nunquid possunt ijdem reduci? Videtur sic: vt.ff, de quæst. l. repeti, &.ff. de interro. ac. l. de ætate. §. fi. &. C. eo. l. fi. &.ff. de op. le. l. iij. econtra videtur ꝙ nõ: vt.ff. eo. l, produci. & ar. huius §. Solu. dico non admitti de iure ad partis suę postulationem: nisi in casu quando aduersarius non vult stare primo dicto. & sic loquitur. C. eo. l. fina. sed ad postulationẽ aduersæ partis ex consuetudine reddit, nõ vt addat, sed vt rationem prædictorum dicat. & idem fit per offi. iudi. nemine petente si hoc sibi videtur, Item quid si spontè quid mutare voluerit? Videtur ꝙ possit: arg ff. de hære. instit. l. si ita scriptum. j. respondeo. & de

testa,ma.l.fiichus.Sed contra est si cũ aliqua partiũ fuit locutus.argu.huius.§.aliâs audiẽ.Sed qd si in medio tpe cœperit esse affinis illi p quo fert testimoniũ?licet sponte veniat,nõ admittet: sed qd prius dixerat valet. Item qd si post publicationem volo inducere ad reprobationem testuum aduersarij quos prius induxerat? Rñ.possum:vt.j.eo.§.siverò. Item quid si meos velit hoc modo reprobare? videt idem: cũ sicut pro me,ita p aduersario habeant dicere testes:vt.j. de san.epi.§. nulli.col.ix.Sed tu distingue an ex causa superueniente volo eos reprobare:qd possum:vt qa sunt facti inimici: vel corruptos eos dico.an ex præcedenti: qd nõ possum: vt.C.eo.l.si qs testib⁹. & ẽ.de his q ingre.ad ap.§. illud. Item qd si nõ addere velim,sed tm̃ ad cõfirmationem pdictorũ prius velim post publicationem inducere? Rñ. Hu[a].q põt arg.ẽ.e.§.ibi, q testimonijs desunt&c. Sed tu dic contra ppter duas psumptiones quas habemus hîc. Prima qa qñ quartò pducere volo etiã si nõ didicero,p̃sumitur tñ cõtra me:sed hęc p̃sumptio pfacramẽ tũ purgat.alʒ si didicerim,præsumit qa velim addere vel mutare:qanõ purgat̃ sacramẽto:tñ hãc dicunt quidã:vt R.sacramento purgari.Accursi.

† Aliâs Al. Concor. cũ hoctex. c.si qui testiũ.cũ prima gl.post princi. extra eo.tit. vbi papa precipit q mittat̃ ad tales personas examinãdas.

a ¶ Diuina iussio.] nam rescripta contra ius elicita &c. vt.C. de precib.imp.l.rescripta.

b ¶ Legem.] vt.C. de fi.instr.l iudices.Sed qd hic illi adijcit? Rñ. hîc clarius dicit. Itẽ hic de causis criminalibus excipit:qd illa non facit.Itẽ hîc iudex nominatur apud quem huiusmodi fiant pductiones Romę. Item illa tũc tantùm locum habebat qñ à puincia Romæ petebant̃. hîc autẽ siue hoc casu siue ecõtra à puincia in puincia, vt hic subijcit.Ac.

c ¶ Prouincię.]scilicet vbi sunt testes.

d ¶ Habere.]scilicet litigantem.

e ¶ Definiente.]sic & aliàs definit:vt.ẽ.de fid. instru.§.j.& definiet secundùm modum qui est.C.de dila.l.j.

f ¶ Intra prouinciam.]s.vbi ipsi testes sunt,ne à suis negotijs auocentur:qd esset graue:vt.ff. quemadmo.testa.ape.l.si quis ex signatoribus.

g ¶ Testes.] scilicet attestationes vel dicta testium recipienda sunt. Acc.

h ¶ Huc transmittere.]id est Romæ vel Constantinopoli.

i ¶ Litem.]id est dicta testium super lite.

k ¶ Gestis.]id est publicis scripturis in quibus dicta testium sunt redacta allatis iudici priori per eum qui testes produxit in prouinciam vel per eius aduersarium:vt.j.eo.§.

l ¶ Multæ.]repete quoniam.

m ¶ Hic.]scilicet Romæ:& ita dicit nunc econtra ad superius.

n ¶ Teneantur.]id est contineantur hac. l.

o ¶ Et licentiam.]repete volentibus.

p ¶ Huc.]scilicet Romæ.

q ¶ Præsententur.]coram iudice hic.& qd subijcit aut,expone p &.

r ¶ Et iterum.]id est Romæ:& ita dicit nunc ecõtra ad superius.

s ¶ Ad eum.]iudicantem in prouincia.

t ¶ Abundantiam.] Hic not.tria.Primò qa ad hoc tendunt iuriscõsulti vt probationũ copia sit:vt hic,& C.de rebus cre l.generaliter.in prĩc. & de hære.& ma.l.qñ multi.in fi,vnde quilibet testis recipiẽ nisi expres sè sit phibitus:vt.ff.eo.l.j.Secundònot.q sacramẽtũ testis & alibi p̃statur ex causa:vt hic,&.C.de fi.instru.l.iudices. &.j.de san.epis.§.nulli.col.ix. sic & in iuramento calũniæ:vt.j.vt lit.iur.§.finautem cõtigerit.col.ea.sic neq; si diuina hoc iusio[a] p̃ceperit.

¶ *Si testis absit à loco in quo iudicium agitatur põt cõmitti examinatio iudici loci in quo testes degũt,siue cõmittatur de urbe in ciuitatem Constantinopolitanã,siue de urbe in puinciã,uel ecõtra.& hoc locũ habet in ciuilibus:in criminalibus uerò per semet iudex examinare debet.Ang.*

¶ Et quoniam scimus dudum factam legem[b], vt si quis hic litem exerceat,oporteat autem in puinciæ[c] parte aliqua approbari:licẽtiam habere[d],iudice hoc decernẽte, & sufficiens spatium temporis definiente[e],deducere intra puinciam[f] testes[g],& huc transmittere[h] † litem[i],gestis[k] perlatis: & ab eodem iudicari iudice. ¶ Multæ[l] autem huiusmodi interpellationes nobis fiunt,volentibus aliquibus qui in prouincijs quidem litigant,hic[m] verò testes habẽt vt teneantur[n] huiusmodi lege: & licentiam[o] esse in prouinciam iudicanti dirigere huc[p] vt præsententur[q] testes,aut testificationes omnino dentur: & iterum[r] ad eum[s] referri lites.Et si de prouincia in prouinciam hæc petantur fieri: sancimus propter probationum abundantiam[t] & hoc valere,& posse etiam à prouincia huc ab eo qui iudex est in puincia, destinari[v]: & ab vno qui à nobis definitus fuerit eloquentissimorũ iudicum, interlocutione de eo[x] à iudice[y] facta,testationes dari: & à prouincia alia in aliam prouinciam, aut apud defensorem, aut apud præsidem[z] testificationibus[a] exinterlocutione iudicantis datis: illic[b] videlicet definitiua sententia danda, vbi & lis contestata est: vt quemadmodum hinc in prouinciam apud iudices aut defensores de productione testium agi sancita[c] sunt, ita & à prouincia in puinciam[d],& à puincia huc teneant: & perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas: testimonijs quidẽ[e] nõ editis[e] neq; in prouincijs,sed gestis datis eis à quibus pducuntur,aut eorũ aduersarijs sub gestis monumentorũ signa[f] percipientibus: & ita[g] huc aut in prouincias destinãdis[h] à iudicibus:nequando forsan & alijs egeat testibus causæ natura, & excludatur ppter additionem[i] testiũ adiectio. Hæc omnia in pecuniarijs quæstionibus intelligẽtes.In criminalibus enim, in quibus de magnis est periculũ,omnibus modis apud iudices præsentari testes: & quæ sunt eis cognita[k], edocere:vbi & tormentorum† forsan[l] erit opus, & alijs omnibus obseruationibus[m].

¶ *Si testi seruitus opponatur,& ipse se liberũ à natiuitate,dicat,eius testimoniũ admittitur seruitutis quæstiõe disputationis tempore seruata. Si uerò ex manumissione se liberũ dicat:tũc antẽq ad testimoniũ admittatur, debet de suo iure docere,nisi alibi dicat suas probationes habere: quo casu præstito iuramento q̃ in promptu probationes habebit:ad testimonium admittatur,huiusmodi seruitutis disputatione tempore suo seruata.Bartolus.*

¶ Si verò dicatur seruilis esse fortunæ qui testari[n] voluerit, is verò liber affirmetur constitutus:si quidem ex natiuitate[o], impleatur[p] quidem testimonium: disputationum verò de statu seruata ratione:vt si apparuerit fortunæ seruilis esse,eius testimonium ac si neq; datum fuerit,ita sit[q]. Si

† Aliâs Al. Concor. cũ hoctex. c.si qui testiũ.cũ prima gl.post princi. extra eo.tit. vbi papa precipit q mittat̃ ad tales personas examinãdas.

† Concor. v.q.v.c.illi qui,ibi, hãc diuersis cruciatibus &c.

& iudiciale siue necessariũ:vt.C.de re. cre.l.generaliter.§.his de præsentibus.& vt.ff.de iureiuran.l.ad pfonas.Tertiò not.q hic dicit posse:nam vis est in hoc,& sic collige q hoc arbitrio iudicis cõmittitur:vt.ẽ.eo.§.j. in prin.ibi licẽtiam &c poterit ergo & in causis ciuilibus præcipere præsentari testes coram se si sibi videt ppter causæ magnitudinem, & ppter suspicionem testiũ.& sic loquit̃.ẽ.vt d̃ fun.seu fu. §.illud.col.v.q̃ est cõtraria.igitur nõ est quęstio quid iuris est si de vna ciuitate in aliã eiusdẽ puinciæ petantur hæc fieri.nam iudicis cõmittit̃ arbitrio, vt dictum est.

v ¶ Destinari.]p dictis testiũ qui sunt Romæ.

x ¶ De eo.]id est de testationibus dandis.

y ¶ A iudice.]scilicet causæ.

z ¶ Præsidem.] s.testationes dari sancimus.

a ¶ Testificationib⁹.] scilicet supradictis.

b ¶ Illic.]s.apud eundẽ iudicẽ:vt.ff.de iudi.l.de qua re.&.l.vbi.Itẽ & in eodẽ foro vt.ff. de iurisdi.om iu.l.pe.&.de ind. l.si qs postea.&.C.de vtera.l.fi.lib.xij.Itẽ in eodem loco, vt largè accipias.s. vbi saluo honore & consuetudine maiorũ iudicari cõsueuit,nõ alibi p campos vel plateas: vt hic, &.j.de san.epis.§. si quis eps.&.C. vbi de cri.agi opor.l.j.&.ff. deiu sti.& iure.l.pe. nisi talis erat consuetudo iudicãdi. quo casu etiã in sedibus .i. locis amœnis poterit iudicare:vt.ff.de arb.l.si cùm dies.§. pen.

c ¶ Sancita sunt.]vt.d. C.de fi.instr.l.iudices.

d ¶ Prouinciam.] & à prouincia.

e ¶ Nõ editis.] i.nõ datis. q.d.nõ debẽt testes Vrbani mitti in puinciã sed tantũ dicta secundũ Ia.Sed tu dic secundùm Al.id est nõ apertis,sed clausis & sigillatis, vt subijcit.

f ¶ Signa percipientibus.]i.sigillabunt̃ apd acta præsidis: vt hic & palam iurabunt,& pducẽtur:sed in secreto sua dicta dicant:vt.C.de fid. instru.l.iudices.

g ¶ Et ita.] id est sicut dictum est,id est de sigillatis.

h ¶ Destinandis.]scilicet gestis.

i ¶ Editionem.]id est non possit alios testes inducere: quia edicta sunt ei dicta testium.Et sic not.hic q si etiam dicta testium aduersarij sciam nõ possum plures pducere.Si verò velis contra opinionem defendere,dices q hic non producuntur ad primam confirmandam,sed adiectio prohibetur.& hoc diximus.ẽ.eo.§.quia verò.

Testes nõ põt q̃ pduc̃re post dicta testiũ aduersarij.

k ¶ Cognita.]Hic not.quod testis pro vtraq; parte reddit testimonium vt plenè dixi.j. de san.epis.§.nulli.

l ¶ Forsan.]si vacillare inueniantur:vt.ff.de quæstio.l. vnius.§.testes.& l.ex libero.j.respondeo.

m ¶ Obseruationibus.]vt.s.expectent quandiu reddant testimonium sumptibus producentis:vt.C.eo.quoniam.§.in exhibitione.Item caueãt de non recedendo si timeantur recedere:vt.C.eo.l.si quando.

n ¶ Testari.]id est testimonium ferre.

o ¶ Ex natiuitate.]scilicet vt dicatur liber.

p ¶ Impleatur.]id est recipiatur.

q ¶ Ita sit.]Not.ergo seruum nõ posse testem esse:vt hic, &.C.eo.l.quoniam.&.ff.de testa.l.qui testamento.§ seruus.Sed contra institu.de testa. §.sed cùm aliquis.&.C. de testa.l.j.vbi dicitur quod seruus interueniens vt testis in testamento valet testamentum.Solutio:ibi credebatur liber tempore testamenti, licet postea appareat seruus: hic autem ab initio opponitur ei quod sit seruus.præterea nec ibi dicit quod possit produci vt sit testis

Seru' an testificet.

vt sit testis in iudicio. nec enim produci posset etiam ibi, sed scriptura testamenti nõ vitiatur p̃ eum. sic ergo nõ valet testimoniũ serui qñ habẽt locum leges quę dicũt seruos torqueri, vt per totũ tit. de q̃stio. & ff. & C. eo. Rñ. cũ de suo facto agit: & tunc sine indicio secundũ Azo. vt. ff. eo. serui. & C. de quæstio. interrogari. sed Hug. dixit demũ indicio præcedente & est pro eo. ff. de ædili. edic. l. quęro. §. fi. & ff. de proba. l. cũ probatio. Si aũt non de suo facto: tũc sunt indicia necessaria: vt. ff. de q̃stio. l. j. in prin. & hoc inter extraneos. inter se autem & dñm si agit iudiciũ liberale nũ quid interrogat? Dic q̃ sic si agitur cõtra seruũ qui se liberũ dicit, siue etiã de dñio alicuius serui q̃rat inter aliquos per actionem in rem: vt. C. de rei ven. l. cũ super vernis. Itẽ qd de statulibero? Videt admittendus vt liber: vt. ff. si ex noxa. cau. l. fi. Sed dicas cõtra: q̃ serui sunt: vt. ff. de statuli. l. statuliberũ. & l. statuliberi. Itẽ qd de adiceptitio? Videt repellendus à testimonio: vt. C. de agric. & cen. l. ne diutius. lib. xj. & C. in quib. cau. colo. do. accusa. posl. ij. Sed cõtra dico, q̃ liberi sunt: vt. C. de epi. & cle. l. iubemus. & j. d̃ san. epis. §. adscriptitios. Itẽ qd de monacho & conuerso? Videt q̃ repellantur, cũ p̃ mortuis habeant: vt. C. de epis. & cle. l. deo nobis. §. j. & s̃. de nupt. §. per occasionem. Sed dico contra: vt. s̃. de monachis. §. cogitandũ. Itẽ q̃ non repellunt: vt ff. eo. l. j. Alij autem oẽs clerici admittunt: vt. C. de epi. & cle. l. presbyteri. & j. de san. epis. §. reuerendissimi. coll. ix. Itẽ quid de infamibus? Rñ. in criminali nõ admittũtur, sed in ciuili secundũ quosdam: vt. ff. eo. l. iij. §. l. iulia. & l. quęsitum. sed credo eos nõ admitti regulariter: casualiter tñ admittũtur, vt in crimine læsæ maiestatis: vt. C. ad le. iu. ma. l. nullus. Et quid de hæreticis? dic vt. C. de hęre. l. qm̃ multi.

† Cõcor. c. licet hely. & in ca. p tuas. extra de simonia.

† Concer. cũ hoc. §. c. dilectoẽ in glo. vnica post princi. ibi, q̃q; tñ. extra de testi. cogen. vbi recitat tenor huius. §.

3 Instrumentũ.] Sed quid si patronus nõ vult ei demonstrare instrumentũ manumissionis? Rñ. officio iudicis cogit: vt. C. de libe. cau. l. sicut datã. Item qd si est amissum vel nullũ fuit factũ vel etiam nõ vult eo vti sed p̃ testes omni excep. maiores vult probare? Rñ. admittunt: vt. C. de lati. tol. l. j. §. j. & ij. Item est ratio: qa instrumẽti appellatione etiã testes continent: vt. ff de fid. instru. l. j. Not. ergo q̃ q̃dam testes sic repellũtur vt nunquã admittant: quidã admittunt sed postea fides eis non habetur: vt hic, & j. pxi. §. Idem est in quasi teste, vt in torto. nam q̃dam nullo modo admittunt vt minores: vt. ff. de q̃stio. l. de minore. q̃dam admittunt, sed nõ credit: vt. ff. de q̃stio. l. j. §. p̃terea. & §. cũ quis. Item q̃ est ratio huius distinctionis? Rñ. qa cùm ex natiuitate se dicit liberũ præsumptio iuris naturalis est pro eo, qđ omnes liberos esse dicit: cùm verò libertum, per consequens asserit se fuisse seruum, cùm libertini sint &c. vt. ff. de statu homi. l. libertini. ex quo præsumitur hodie seruus: vt arg. ff. finium regun. l. in finalibus. & C. de proba. l. siue possidetis.

Præsumptionẽ facit vnus testis.

b Iurauerit.] Not. credi sacramento vnius. sic. ff. de dote præle. l. theopompus. & C. de fal. l. fi quis decurio. & s̃. de fid. instru. §. si verò neq;. & ff. depositi. l. j. §. si quis argentum. Et hîc sumitur argu. q̃ vnus testis faciat præsumptionem. & ad idem. ff. quemadmo. testa. ape. l. j. in fi. non autem probationem plenam: vt. C. eo. l. iuri siurandi. Accursius.

c Si verò quis dicat.] iudici. [d Præsentem.] scilicet testem.

e Statim.] cùm aliquo tamen spatio temporis. arg. ff. de solu. l. quod dicimus. & ff. de re iudic. l. à diuo pio. §. ij. & l. debitoribus. & ff. ad trebel. l. ille. §. j. & ff. ad exhib. l. iij. §. ibidem.

f Quoniam.] id est quia.

g Inter eos lis.] impropriè hîc ponitur lis: nam lis est ciuilis, causa criminalis: vt. ff. eo. l. j. §. j. & ff. de verb. sig. l. litis.

Inimicitia ãt testimoniũ repellit.

h Non admittitur.] testatio scilicet admittitur: licet ei non credatur. No. ergo testẽ ratione inimicitię repelli: vt hic, & C. eo. l. si quis testi. & ff. eo. l. iij. & est ratio: quia inimici facile mentiuntur: vt. ff. de quæstio. l. j. §. præterea. & sic propter inimicitiã quædã fiunt q̃ aliàs nõ fierent: vt & legata tacitè reuocantur: vt. ff. de adimen. leg. l. iij. §. fi. Item exhæredatur aliquis: vt. C. de inoffi. testa. l. liberi. & à tutela excusatur: vt insti. de excu. tuto. §. idem. Sed quid si post datum testimoniũ de facto reconciliatio interuenit? videt valere testimoniũ: vt arg. ff. de adimen. leg. l. iij. §. fi. sed certè ibi ab initio tenuerat legatum: hîc non tenuerat testificatio: & hæc ratihabitio quæ esset tacita, non posset facere quo minus tanquam inimicus fuerit testificatus.

cõsentiat q̃ & mediator eorũ fiat testificator (cõponantur s enim ea quę ab eo dicũtur) cõpellere t eum etiam nolentem testimonium perhibere v: prohibitione x propter quam eum nolentem testificari penitus nostra voluit lex, propter cõsensum vtriusq; partis sublata.

q Sustinens ab aliquo aliquid contra legem, petere potest ut testes examinentur & publicentur. nec ipsorum dicta poterunt impugnari ab illa parte per quam producti fuerunt. Aliæ tamen exceptiones contra personas & dicta eorum saluæ remanẽt. Item omnia alia statuta per leges antiquas super testibus per hanc legem cõfirmantur. Angelus.

¶ Et hic y † verò quia multoties actum scim⁹, quod quidã aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos prouinciarum ὁ præsides, aut fortè (vt assolet) hic apud virum clarissimum magistrum census z ingrediuntur, & querunt a tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges b, aut aliter læsi aut damnificati, testes volentes producere, vt non in posterum c † opponantur eis d quæ ab vna e parte gesta f sunt: oportet etiam illum g in ea ciuitate constitutum in qua testationes dant, admonitum à iudice siue à defensore, præsentẽ esse, & audire attesta

i Vsq; adeo.] id est intantum.

k De crimine.] propter qđ est inimic⁹. Et sic not. q̃ dicitur quis duobus modis inimicus capitalis. Vno propter criminalem accusationem: vt hic. Alio qa ad mortẽ se odiunt: vt insti. de excu. tutor. §. item. Inimic⁹ capitalis duplex.

l Aliter odiosus.] vt de leui inimicitia.

m Pecuniarie.] scilicet ad esse dicitur.

n Quæstiones.] inquirẽtur enim an sit causa de ei⁹ statu, q̃ mortis accusationi similaẽ: vt. ff. qđ me. cau. insti. §. j. Item si de bonis an de omnibus vel maiori parte, an de minima. vt inst. de excusa. tuto. §. item p̃pter litem. &. §. item lis. & C. de inoffi. do. l. fi. Acc. † al's hoc.

o Iudices.

o Legem.] quam nõ habemus. Et ita no. tres casus ad euidentiam literæ: quia aut ambo cõsentiunt: quo casu compellitur mediator: vthîc in fi. §. si verò altera tantùm: tunc potest, sed non compellit: vt in prima parte huius. §. Et argumen. ff. communi di. l. arbor. §. de vestibulo. si neuter consenserit, constat quod nõ amittitur. † verba recitant ĩ. c. ij. ibi, nec postea &c. extra e. tit.

p Et quidam.] scilicet iudices secũdùm primam expositionem. s̃. p. xi. §. factam. Vel dic secundùm secũdum veri⁹, scilicet mediatores Al.

q Testimonio.] istorum mediatorum: vel aliâs secundùm secundam.

r Nolunt vti.] scilicet nullo modo credentes hoc velle scilicet p̃dictã.

s Commponantur.] id est recipiantur.

t Compellere.] scilicet iudicem.

v Perhibere.] scilicet iudices secundùm primam expositionem. s̃. pro xi. factam. Vel dic secundùm aliam scilicet mediatores.

x Prohibitione.] qđ est generale in testibus q̃ cõpellantur: vt. ff. de ota. exhi. l. iij. §. exhibere. Sed quos appellat hic mediatores? Rñ. pxenetas qui explorant vtriusq; voluntatem partis, & in multis cõsistut eorũ officium: vt. s̃. de fideiul. §. & non solũ. & s̃. de fi. instru. §. si verò administrator. & ff. de proxene. l. ij. in prin. & l. iij. in fi. Sed quę est ratio quare hi nõ cõpelluntur altera parte volente? Rñ. fortè quia pretiũ acceperunt p huiusmodi officio, qđ proxeneticum dicitur: vt. ff. de proxene. l. j. vnde si res p̃ficitur, habent & inde cõmodum: quare vident propter p̃prium cõmodũ dicere. Sed quid si pretiũ nõ accipiat? Rñ. adhuc idem: quia præsumimus q̃ affectet cõpleri id p̃pter qđ laborauit, & q̃ firmũ remaneat: ne ei imponatur q̃ nõ cautè se habuerit. aliâs auferatur ei qđ est datũ. arg. C. de assess. l. fi. in fi. Quidam tamen dixerunt hic dixi proxenetam, id est executorem, hoc est tutorem vel curatorem vel aduocatum: quod dici potest: vt. ff. eo. l. fi. in fi. & ff. de iur. fis. l. deferre. §. sed omnem.

y Et hic.] id est Constantinopoli.

z Magistrum census.] Not. apud quos huiusmodi publicationes vel productiones testium fiant: vt. s̃. de defen. ciui. §. nulla. coll. ij. & C. de testa. l. testamenta. & l. consulta.

a Queruntur.] id est conqueruntur.

b Contra leges.] id est quia sunt eius debitores ex aliqua causa. sic loquitur. s̃. vt omnes obe. iudi. §. si igitur.

c In posterum.] id est in futurum.

d Eis.] conquerentibus.

e Ab vna.] scilicet sua conquerentium.

f Gesta sunt.] scilicet data sunt testimonia.

g Illum.] de quo fit querimonia.

h Præsentem.] Hic no. duo. Primũ, q̃ debet esse p̃sens aduersarius, & ad hoc vocari. sic. ff. de euic. l. si ideo. §. p̃senti. & ff. de mino. l. in causæ. §. j. & l. etiam. §. fi. & j. vt sponsa. largi. §. ad hoc. col. ix. & s̃. de hære. & fal. §. fi

verò absint. Secundũ, q debet audire attestationes. qđ quidã sic intelligunt, vt omnia debeat audire dicta testiũ pductorũ, & nihilomnus post ea poterit testes pducere. nam sic esset si nõ veniret: vt j. eo. §. pxi. ibi, etenim &c. & hoc qñ præsens est. si aũt absens est: idem ius est: cũ absentia eius p præsentia habeat: vt. s. vt om. obe. iudi. §. si verò neq;. col. v. & est p eis. C. de fi. instru. l. iudices. Sed cõtra hoc est. s. e. §. illud. vbi dicit nullo modo pduci testes postq̃ didicit testificata. sed ipsi soluũt illud qñ pduc̃tur post lit. cõtes. hîc ante lit. cõte. Tu verò dicas q hîc dicit q testationes debeant audire. i. sacramentũ qñ iurãt: vt C. eo. l. si qñ. & etiã facere q̃stiones possunt: vt. ff. de adu. l. si postulauerit. §. q̃stioni. nõ tñ responsiones audire: sed in secreto iudici debet dici absente aduersario & alijs testibus: vt p Danielem inductũ est. Tertiũ not. q testes producũtur hîc ante lit. cõtesta. ex cã qa moribũdi sunt vel recessuri, vel similis causa superuentura: vt hîc, & C. de vsu. pu. l. fi. &. C. de aduoca. diuer. iudi. l. laudabile. §. quotiescũq;. & ff. ad legẽ aquil. l. in lege & hoc si est actor qui eos pducit. reus autem semper potest pducere etiã ante, cùm non sit in sua potestate quando conueniat: vt. ff. de excep. do. l. purè. §. fin. regulariter autem actor nõ ante sed post litem contestatam producit.

† Concor. cũ hoc tex. ca. q̃m frequẽter. §. sunt & alij casus. cum glos. super v̄b. publicatio. extra vt lite nõ cõte. & puto q ille. §. fuit sumpt⁹ ex hoc. §.

Testium productio regulariter fit post litem contestatam.

† Concor. ca. dilecto filio ĩ gl. j. añ mediũ ibi, & cura re debent magistratus. extra. eo. ti. & ff. eo. tit. l. curent magistratus.

a q Respuerit.] scilicet venire. Accursius.

b q Parte.] tantùm.

c q Essent.] hoc enim esset nisi vocarentur: vt hîc, &. C. e. l. si quãdo.

d q Parte.] s tantùm.

e q Eo.] de quo fit querimonia. Accursius.

f q Depositiões.] subaudi tanq̃ p̃sens habeatur. etenim &c. aliàs deest etenim. & dic publicabunt, i. in scripturã publicam reducentur: non autem publicè legent.

g q Nisi.] q. d. nisi hoc sit q aliqua sit necessitas quare venire vel duci nõ possit, simili est nõ aduenienti & sic securè fit qđ fit absente aduersario per contumaciam. vt. C. de iur. emphyteu. l. ij. §. fi.

h q Efficietur.] No. ar. vt. ff. de fur. l. ita q;. & C. de ser. pig. da. l. si creditoribus. Accursius.

i q Vti.] i. dicere, si habeat aliquas rationes quib⁹ possit se defendere, & q̃bus possit disputare: vtatur his: nõ autem poterit se iuuare dicendo q testes actor iurauerunt se absente: & hoc ppter suam prauitatẽ & audaciã si aũt. non fuisset cõtumax in veniendo, vt qa nõ fuit vocatus, vel fuit, sed non erat in ciuitate: bene potest se iuuare: vt. s. eo. §. ibi, vt non in posterum &c. vbi dicit in ea ciuitate. &. §. si verò noluerit. ibi, inutilia essent &c.

k q Quòd videntur.] scilicet attestationes factæ.

l q Ex vna.] hic est sensus q nõ valet opponere attestationibus q videãtur esse exvna parte: & hoc propter eius audaciam & propter prauitatẽ.

m q Parte.] scilicet tantùm præsente.

n q Propter q̃.] pro & propter audaciam.

o q Fixis.] id est firmis.

p q Corrigentes.] Quomodo corrigitur, cùm statim confirmauerit?

tiones. ¶ Si verò noluerit aduenire, sed respuerit[a], vt ex hoc ab vna parte[b] testimonia dentur, vt secũdùm hoc ipsum inutilia essent[c]: sancim⁹ huiusmodi attestationes ita tenere ac si nõ ex vna parte[d] cõstitutæ sint, sed tanq̃ eo[e] præsente factæ sint. Si enim recusauerit, & aduenire noluerit, & audire depositiones[f]: et enim publicabuntur[†]: & nisi[g] perinexcusabilẽ aliquam necessitatem deduci nõ possit, similis aduenienti erit: & nullũ iuuamen ex sua proteruitate ei efficietur[h]: sed videant quidem p bationes factæ, quæcunq; verò cõpetierint ei ad disputandum de eis, licebit his vti[i] solummodo, q videntur[k] esse ex vna[l] parte[m]: propter eius pproteruiam, propterq;[n] audaciam minime aduenientis, testationibus opponere nõ valente. ¶ Omnibus alijs quæ de testib⁹ & ab ijs q ante nos, & à nobis ipsis dicta sunt & sancita, fixis[o] manẽtibus, & à nostris iudicibus obseruandis[†]: siue maiores siue minores sint: & siue in hac magna ciuitate, siue foris in prouincijs: vt ea quæ de testibus sunt, quantum possibile nobis est corrigentes[p], adhuc purius & sanctius lites agi p̃paremus: propter quas[q] & cognitiones fieri à iudicibus omnib⁹ diuinis propositis euangelijs sancimus[r], & iusiurandũ subire & pulsantes[s] & pulsatos, & aduocatos[t] præcipimus, vbiq; deum inspectorem & eorum qui iudicant, & qui busiudicatur, & qui testimonium p̃bent animabus: vt perennis dei commemoratio, & præsentia mũda litium & citra suspicionem litigantibus fiat, quam legem[v] tenere volumus decætero omni tempore. ¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc diuinam manifestata sunt legem, tua eminentia operi effectuique tradere festinet[x].

Dic corrigi quædam: vt. s. §. & quoniam verò & sic dico. corrigentes, id est benè & aptè disponentes & confirmantes. s. eo. §. licet. Accursius. Corrigit q aptè alio quid disponit.

q q Propter quas.] scilicet lites decidendas.

r q Sancimus.] vt. C. de iudi. l. rem non nouam.

s q Pulsantes.] vt. C. de iura. calum. l. ij. in prin.

TITVLVS III.

De immẽsis donationibus in filios factis[y].

q Si parens in aliquem ex filijs immensam fecerit donationem: alijs filijs legitima portio debetur: hoc obtinente in filijs gratis: ingrati verò penitus excluduntur. Bartolus.

Impera. Iustinianus. a. Ioanni glorioſiſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule ordinario & patricio.

DVdum de Falcidia[z] & illius parte dec reuimus[a], augentes[b] eam non ignobili[c] incremento. quod enim nimis inæquale est, non valde placet[d] nobis, sed oportere quidem præponi filios quos pater voluerit, nõ tñ intantũ minui alijs, vt importabilis sit eis[e] imminutio. Posita igitur[†] à nobis lege[e] in sua virtute manente, illud volumus, vt si quis[f] donationem immẽsam[g] in aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione[h] hæreditatis tantam vnicuique filiorum[i] seruare ex lege partem, quãta fuit priusquam donationem pater in filiũ aut filios quos ea honorauit, faceret. Sic enim nihil vlterius in donationibus querentur[k] qui habent quidem in omni substantia patris quod legitimum est: intantum autem aucta quantitate, quãtum habuit substantia patris antequam donationibus exhaurire tur: non valentibus filijs qui donationibus honorati sunt, dicere contentos sequidem esse immẽsis his donationibus, videri autem abstinere paterna hæreditate[l]: sed neque cogendis quidem si contenti sunt donationibus, susc ipere hæreditatem: necessitatem autem habentibus omnibus modis complere fratribus quod hęc[m] defert secũdùm quam scripsimus

t q Aduocatos.] vt. C. de iudi. l. rem non nouã. §. patroni.

v q Legem.] s. istam.

10 x q Festinet.] scilicet tua celsitudo.

y q DE IMMENSIS DONATIONI. &c.

z DVdum de falcidia.] debita iure naturæ q̃ dicit debitũ bonorũ subsidium: vt. C. de inoffici. do. l. si totas. in fi.

a q Decreuimus.] trientem & semissem secundũ numerum liberorũ: vt s. de triente & semil. §. j. col. iij. & de illa fit hic mentio.

b q Augentes.] nam loco quartæ quæ olim habebat locũ: vt. C. đ in offi. test. l. cũ quæritur.

c q Ignobili.] alias nobili siue nõ. alis ignobili.

d q Nobis.] omne qđ est nimium, vertitur in vitiũ: vt hic, &. ff. de iniur. l. itẽ apud labeonẽ. §. q̃stionis. &. C. de emẽda. propin. l. j. &. ff. com. præ. l. vẽditor. in fi. &. s. de nup. §. j. & pen. col. iiij. & insti. ad leg. fal. §. quãtitas. &. ff. ad muni. l. item si filius. §. qđ dicitur. &. s. de referen. in §. sed multi. &c. coll. iij. arg. contra. s. de nõ alie. §. sirimus. colla. ij.

e q Lege.] s. prædicta s. de trien. & semis. §. j.

50 f q Vt si quis.] idem in muliere: vt matre vel filia: vt arg. ff. de verbo. signifi. l. j.

g q Immẽsam.] excedẽdo dodrantẽ in donãdo imo assem. sed & hic põt dici dodrãs impropriè.

h q Distributione.] quã facit p testamentũ.

60 & si ab inte. decedat: vt C. e. l. p̃cibus. licet querela inofficiosi testamenti tm̃ habeat locum qñ factum est testamentum.

i q Filiorũ. Jan in supio ribus idem? Rñ. vtiq;: vt C. eo. si filius. Itẽ an ĩ fratre idẽ? Quidã non. Tu dic q sic: vt. C. de inof. testa. l. fratres. &. C. e. l. fi.

70 k q Quærentur.] als conquerentur per querelam inofficiosę donationis propositam & postea rei vendicatione vtili. ante enim non vendicat, cùm dominium translatũ fuerit: cùm in fraudem hoîs nõ legis fuerit facta donatio: vt. ff. de iu. pat. l. si libert⁹. sed scđm Azo[a]. vtilis petitio hæreditatis habet locũ quasi titulo hęreditatis habito p nõ titu. qđ nõ est verũ: cũ verus titulus donationis interuenerit. sed cũ nõ valuerit donatio filio in potestate con

80 stituto: ergo fami. ercis. agit: cũ ipso iure nõ valuerit donatio. vt. C. de inof. do. l. ij. Sed rñ. hæc consti. intelligit qñ nõ fuit institut⁹ ille cui fuit donatũ: vnde cõfirmata donatio fuit sed reuocat vt hic: quatenꝰ fuit inofficiosa. Vel dic, q olim nulla erat nisi in casibus: vt prædicta. l. C. fam. erci. l. si filiꝰ, sed hodie cõtra, vt hic: sed reuocatur quasi inofficiosum vbi dodrante excedit. & sic corrigunt hic oẽs leges q̃ dicunt patrẽ filio donare

l q Hereditate.] vt. C. đ leg. l. cũ rñso. [nõ posse. sed prima verior est.

m q Hęc.] scilicet constitutio. [&. ff. de leg. j. l. qui filiabus. §. fi. &. l. seq.

1 Ista gl. cũ simili ĩ aut, vnde si parẽs. C. de inoff. te sta. respicit ius antiquũ, quo legitima erat quarta pars bonorum in distinctè, hodie verò est tertia, vel iemis: & ideo dicit immẽsa si excedat bessem, id est octo vncias, & sic quatuor fi lij vel pauciores. hęc Paulus in aut. vnde si parẽs. C. de inoffic. testa.

a Abás Ro.

In donationibus.

a ¶In donationibus.] Volunt qdam, vt M. dicere speciale esse vt vbi facta est immēsa donatio fratri licet re & cōsilio: tn ad legitimā portionē reuocet, nō in totū fauore fratris. in alijs aūt psonis contrariū est: vt. ff. de leg. ij. l. titia seio. §. imperator. at vbi re: tūc ad legitimā secundū oēs reuocatio fit: vt. C. eo. l. si totas. Vel dic q dicit. l. titia fieri reuocationē, in dimidiam. s. trientis vel quartæ suæ qñ duo erāt filij: vt. C. eo. l. si mater. & ita siue re & consilio,
10 siue re tantū, siue sint filij, siue extranei quib⁹ donatum est in legitima reuocet: vt. C. eod. l. si liqueat. nam ibi re & consilio facta erat donatio: & tn ad legitimā reuocatur. sed si habeo vnū tantùm filiū, & donovni extraneo: hæc qdem nō vi
20 det inofficiosa. Si postea alio tempore duo dono, quid erit? Rn. prima videtur inofficiosa: vt argu. ff. ad leg. fal. l. in quā titate. §. fi. & ff. de mino. l. iiij. §. j. in fi. & sic reuocabitur in totum: & hoc si re & consilio fecerit. Idem hodie ppter hanc
30 cōstitutionem etiam si re tantùm: secundùm. s. proxi. op. M.

b ¶Diliguntur.] vt. s. de nup. §. pe.

c ¶Hæc.] s. lex. s. proxi.

d ¶Humanarū.] i. eorum q̄ faciunt homines.

e ¶Augmentū.] Sed qd adijcit hęc cōsti. illi
40 tit. C. eo? Rn. ibi quarta faciebat inoff. do. hîc aūt etiam tertia vel semis: vt. s. proxi. ibi, vt nō minus habeāt illi &c. Et arg. C. eo. l. fin. licet quidam contra. Item hîc si ne re tantū, siue re & cō filio facta sit donatio, habet locū illa distinctio
50 secundū quosdā. Item hîc dicit inspici tempus factę donationis, ibi nō: vt. s. §. j.

f ¶Dicimus.] vt nihil eis dimittere teneat: vt s. de hære. & fal. §. exhæredatos. & s. de nu. §. pe. & C. de secū. nup. l. fi. in prin. Et sic no. q hæc fa-
60 cit cessare querelā. Itē datio legitimæ: vt. s. eo. ibi, sic enim nihil. Item qnquennij cursus: vt C. eo. l. fi. Itē si det auxiliū ordinariū: vt fam. er. qa donatio nō tenuit: vt. C. eo. l. ij. Item si extraordinariū: vt resti. in inte. ex
70 psona defuncti: vt. C. eo. l. si filij. Item si ex ordine: vt. l. j. C. de inoffi. do. Item dona. agnitio: vt C. e. l. cū donationibus.

g ¶VT SINE PROHIBITIONE &c. ¶Hæc pars expeditur usque ad. §. quia verò sequēs & neq; ius &c. & eximde expeditur usq; in fi.

h [N]Vper. Legem.] vt s. vt hi qui se hab. res mino.

i ¶Quatenus.] scilicet scripsimus. Accursius.

k ¶Veteres.] non dico veteres [k] & nostras leges curam [l] subire, obiecta est contra nostram intētionem ab aliquibus nō rectè huiusmodi cōstitutio [m]: volumus in legem [n] † hoc dicētem, matrū [o] excipi personas. Primū quidē causam introductam p minorib⁹ semp p phibere, nūc ineptissimū existimamus [p]: deinde null⁹ eandē cōstitutionē obijciat [q] matri & alijs. cū illā nāq; nature amor pius circa filios sine suspicione faciat quā plurimū, illis [r] nullā habētibus ad filios [s] fauoris necessitatē: rectè [t] nō est matribus derogandū. ideoq; licetia [v] sit matrib⁹ secūdū antiquā obseruationē abrenūciantibus & obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, & tueri filios, & talē pscriptionē nō formidare [x]: sed ita sup his esse ac si nec [y] ab initio contigisset legē in hoc scribi. Quapropter siue dotes siue spōsalitias largitates exiguntur siue alia debita habeant, siue matres ad minores, siue minores ad matres ex paternis forsan occasionib⁹, aut etiā ex proprijs: (multa nāq; quilibet cogitans & cōsiderans adinueniet) sint hęc integra vtriq; [z], scdm priores cōstitutiones [a] iudicāda & tractāda, siue legitimorū, siue naturaliū mater filiorum tutelam gerat.

¶ Quia verò multā habem⁹ formidinē ne facilè iusiurandū p magnū Deū det, & hoc p̄uaricet: ppterea credimus oportere & hāc emēdare legem [b] quæ vult matres dū suorum filiorū curam [c] gesturæ sunt iusiurandum iurare q ad scdas nuptias nō veniēt: & toties scimus p̄uaricatā legē, & iusiurandū periurū datū, quoties penè [d] datū [e] est: vt peccatū apertissimū esset [f] qa hoc intulimus iusiurandū ad p̄uaricādū. non em eo [g] q aliq̄ [h] seruauerūt iusiurandū, ppterea oportet & eas q exhonorāt eū [i], habere occasionē impietatis [k] in Deū. Nam qd raro fit (sicut eriā vetus sapientia docet [l]) nō obseruāt legislatores: sed qd fit plerunq;, & respiciūt & medent. ¶ Propterea igit sancim⁹ aliam qdē obseruationē quā in matribus obseruamus, valere secundùm schema [m], & abrenūciare eas & Velleiano senatusc̄onsulto [n], &

digestorū. nam secundū eas nō potest esse tutrix: nisi imperator cōfirmaret: vt. ff. de tut. l. fi. & de testa. tu. l. iure nostro sed codicis: vt. C. qñ mulier tu. offi. l. ij. & nostras: vt in. l. vlti. eiusdem tit. vt. s. de nup. §. si vero tutela. colla. iiij. & s. qb. mo. nat. effi. sui. §. pe. col. vij.

m ¶Constitutio.] scilicet prædicta: vt hi qui ob. pe rhi. se.

n ¶Legē.] s. illā vt hi q ob. q̄ hîc dicit q creditor vel debitor tutor nō fit.

o ¶Matrū.] idē in auia
10 vt. ff. de hære. ab inte. §. ex his. col. ix. & in auo paterno vl mīno scdm Io. vt arg. ff. de ri. nup. l. pe. §. j. Item in patre filium emācipāte: vt argu. C. de cur. fu. l. fi. in prin.

† Aliās, in lege hoc dicēte, aliās a lege hoc dissipiēte.

p ¶Existimam⁹.] No. mirabile q est ineptū nō fallere regulā si equitas
20 videat. fic. s. de nō alie. §. vt aūt lex. col. ij. & ff. d reg. iu. l. semp. & ff. d le. iij. l. vxorē. §. felicissimo.

q ¶Obijciat.] verè nō matri & alijs: quia alijs tantū, cum illa nam &c.

r ¶Illis.] s. alijs extrane & sunt ablatiui abso.

s ¶Filios.] i. alienos.

30 t ¶Recte.] supple, & ideo rectè &c. licet alīs aliter exposuerit hāc literā.

v ¶Licentia.] nec enim cogit: vt. j. vt lic. matr. & auię. j. rn. coll. viij. Azo.

x ¶Formidare.] id est timere.

y ¶Si nec.] scilicet debita matris & filij.

40 z ¶Vtriq;.] aliās vtriq; aliās vtiq;.

a ¶Cōstitutiones] q̄ sunt. C. qñ mu. tu. offi. l. pe. & fi. in qbus nō curabat an esset creditrix vl debitrix, vel non.

b ¶Legē.] quę est. C. qñ mulier tu. of. fun. l. fi.

c ¶Curam.] i. tutelam.

50 d ¶Pene.] i. ferè.

e ¶Datum.] s. ius.

f ¶Esset.] scilicet nobis.

g ¶Eo quod.] i. ideo

h ¶Aliquę. s. mulieres.

i ¶Eum.] s. deū. Vel dic eum. i. ad iusiurandum.

k ¶Impietatis.] id est peierationis.

l ¶Docet.] vt. ff. d legi.
60 & senatusc. l. nā ad ea. & s. de cōsuli. in fi. coll. iiij. & ff. de vsuca. l. iusto. in fi. j. rn qñq; tn iurant & seruāt vt his exēplis. C. de le. hære. l. fi maior. & si pars her. pe. l. antiq. & inst. de re. di. §. insula.

m ¶Secūdū schema.] id est ordinem. Accursi.

n ¶Senatusc̄onsulto.]
70 vt qñ obligauerūt se, teneant p pupillis: aliās nō cōtraherent hoīes secū: qd pupillo noceret & ex hac recusatiōe dat cō trahētib⁹ exceptio: licet executoribus vel iudici facta fit: cū & alīs, qd maius est, dat actio: vt. ff. rē
80 pu. fal. fo. l. iij. & iiij. & instit. de excu tu. §. j. & C. de epis. & cle. aut. gña liter. Sed nunqd semp & cuilibet iuri renūciari

Iuri qua li potest renunciari.

pōt? Plenè dicas qa aut ius est publicū authoritate & vtilitate, vt qa ius fisci, vel alīs publica vtilitas ibi vertit: & tūc renūciari nō pōt: vt. C. sine cen. vel reli. l. j. & ij. & ff. de pactis. l. ius publicum. & l. inter. Aut autho-

digestorū. nam secundū eas nō potest esse tutrix: nisi imperator cōfirmaret: vt. ff. de tut. l. fi. & de testa. tu. l. iure nostro sed codicis: vt. C. qñ mulier tu. offi. l. ij. & nostras: vt in. l. vlti. eiusdem tit. vt. s. de nup. §. si vero tutela. colla. iiij. & s. qb. mo. nat. effi. sui. §. pe. col. vij.

[l ¶Curam.] i. tutelā.

m ¶Constitutio.] scilicet prædicta: vt hi qui ob. pe rhi. se.

n ¶Legē.] s. illā vt hi q ob. q̄ hîc dicit q creditor vel debitor tutor nō fit.

o ¶Matrū.] idē in auia
10 vt. ff. de hære. ab inte. §. ex his. col. ix. & in auo paterno vl mīno scdm Io. vt arg. ff. de ri. nup. l. pe. §. j. Item in patre filium emācipāte: vt argu. C. de cur. fu. l. fi. in prin.

† Aliās, in lege hoc dicēte, aliās a lege hoc dissipiēte.

p ¶Existimam⁹.] No. mirabile q est ineptū nō fallere regulā si equitas
20 videat. fic. s. de nō alie. §. vt aūt lex. col. ij. & ff. d reg. iu. l. semp. & ff. d le. iij. l. vxorē. §. felicissimo.

q ¶Obijciat.] verè nō matri & alijs: quia alijs tantū, cum illa nam &c.

r ¶Illis.] s. alijs extrane & sunt ablatiui abso.

s ¶Filios.] i. alienos.

30 t ¶Recte.] supple, & ideo rectè &c. licet alīs aliter exposuerit hāc literā.

v ¶Licentia.] nec enim cogit: vt. j. vt lic. matr. & auię. j. rn. coll. viij. Azo.

x ¶Formidare.] id est timere.

y ¶Si nec.] scilicet debita matris & filij.

40 z ¶Vtriq;.] aliās vtriq; aliās vtiq;.

a ¶Cōstitutiones] q̄ sunt. C. qñ mu. tu. offi. l. pe. & fi. in qbus nō curabat an esset creditrix vl debitrix, vel non.

b ¶Legē.] quę est. C. qñ mulier tu. of. fun. l. fi.

c ¶Curam.] i. tutelam.

50 d ¶Pene.] i. ferè.

e ¶Datum.] s. ius.

f ¶Esset.] scilicet nobis.

g ¶Eo quod.] i. ideo

h ¶Aliquę. s. mulieres.

i ¶Eum.] s. deū. Vel dic eum. i. ad iusiurandum.

k ¶Impietatis.] id est peierationis.

l ¶Docet.] vt. ff. d legi.
60 & senatusc. l. nā ad ea. & s. de cōsuli. in fi. coll. iiij. & ff. de vsuca. l. iusto. in fi. j. rn qñq; tn iurant & seruāt vt his exēplis. C. de le. hære. l. fi maior. & si pars her. pe. l. antiq. & inst. de re. di. §. insula.

m ¶Secūdū schema.] id est ordinem. Accursi.

n ¶Senatusc̄onsulto.]
70 vt qñ obligauerūt se, teneant p pupillis: aliās nō cōtraherent hoīes secū: qd pupillo noceret & ex hac recusatiōe dat cō trahētib⁹ exceptio: licet executoribus vel iudici facta fit: cū & alīs, qd maius est, dat actio: vt. ff. rē
80 pu. fal. fo. l. iij. & iiij. & instit. de excu tu. §. j. & C. de epis. & cle. aut. gña liter. Sed nunqd semp & cuilibet iuri renūciari

Iuri qua li potest renunciari.

pōt? Plenè dicas qa aut ius est publicū authoritate & vtilitate, vt qa ius fisci, vel alīs publica vtilitas ibi vertit: & tūc renūciari nō pōt: vt. C. sine cen. vel reli. l. j. & ij. & ff. de pactis. l. ius publicum. & l. inter. Aut autho-

mensuram vt nō minus habeant illi quā qd ex legibus eis debetur, pter factam in donationibus [a] immensitatem: dū liceat patri medio criter sapiēti circa omnem plem, etiam ijs qui ab eo potius diligun tur [b], donare aliq damplius, & nō cæteros filios per immensitatem in illos factā lædere, & nostrā trāf scēdere intentionem. Et hęc [c] quidem nostra ab initio cogitatio est. Differentes autē illud dudum, & humanarum [d] experti animarum, quoniam videbamus eos in huiusmodi passionibus labefactari atq; descēdere, pptereā nunc augmentum [e] illi legi hoc facim⁹. ¶Hęc [f] itaq; dicimus de filijs gratis existētibus eis, non de ingratis, & quibus pater iustam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbentur ingratitudinis causæ: sint ea quæ in lege de ingratis posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatione minuenda. Quæ igitur placuerūt nobis, & per hāc sacrā nostrā declarata sunt legē, tua celsitudo operi effectui q; tradere festinet.

TITVLVS IIII.

Vt sine prohibitione [g] matres debitrices & creditrices tutelam gerant minorū, neque iusiurandū prestent quod non venient ad secunda vota.

¶ *Matres debitrices & creditrices ad tutelam & curam filiorum admittuntur, nec iuramentū de secūdis nuptijs nō fiendis exigitur, dummodo & senatusconsulto Velleiano & omni auxilio renunciauerint: & quæ alij tutores facere tenentur, adimpleuerint. Bartolus.*

Impera. Iustinianus. a. Ioāni gloriosiss. sacrorum per Oriētem prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

[N]Vper scripsimus legem [h] supercura minorū, malignitates quæ circa eos fiūt, ex frequentibus litibus quę apud nos agitantur inuenientes: quaten⁹ [i] nullus obligatus existens minorib⁹, aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerum fact⁹ agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsenti firmata, Quia verò matribus volentibus curā habere minorum, & petentibus secundū

ritate tantũ,nõ tamen vtilitate.nam & hoc dicit publicũ:vt inst.de excu. tut.§.j.& tũc aut est statutũ tantũ vtilitate renũciantis: aut renunciãtis & cõis.Primo casu potest renũciare siue sit priuilegiũ,siue ius ex aliquo cõtractu vel pacto:vt.ff.&.C.de pac.& de transac.& de accept. & de noua.hîc excipe casus illos quos not.secundũ Io.C.de pac.l.pe.Si verò cõmuni vtilitate.i.publica & renunciãtis:tũc non licet:vt.C.de iura. calũ.l. ij.§.sed quia.&.ff. de postu.l.quos phibet ptor. &.ff.de admi. tut.l. quidam decedens.& de ope. li.l.cerdonem.& de pac. l.iurisgentiũ.§.fi paciscar.& p hoc puto q hoc pactũ non teneat qđ faciunt creditores q debitor nõ valeat pbare solutionem nisi p scripturã: cùm sit cõis vtilitas testificandi:vt.s.de testib. in prĩ. & nõ debet angustari.C.de hære.& ma.l. qm̃.in fi.imo debet impĩguari.vt.C.de re. cre. l.gñaliter.in prĩ. nec ad vnã speciẽ pbationis iudex debet animum alligare:vt.ff.de testi.l.iij §. quæ argumenta.Si verò renuncieẽ iuri cõmuni,qđ nec est in fauorẽ, nec est in eo publica vtilitas, põt renunciari: vt no.C.de pact.l.ius publicum.Sed videt q etiam si cõis vtilitas.i.publica vertit ĩ iure, q possit renũciari:vt.ff.d ferijs.l.j. ideodistinguũt alij.aut ius constitit in prohibitiõe vel præcepto:& tũc renũciari nõ põt. aut in permissione: & tũc põt. Alij sic:q aut est generale:& tũc licet.aut ipeciale:& tũc si odio, nõ licet vt in macedoniano.si verò fauore,licet:vt arg.ff. ad vell.l.fi.§.pe.Primã approbo.nec ob.d.l.đ ferijs:quia tacitè fuit ibi renunciatũ:qđ licet etiã vbi aliâs non liceret expressimvt.ff.de procura. l. filius.§. veterani . vel dic q principaliter in laborantiũ vtilitatem dãtur ille feriæ vt patet in ea.l.de ferijs,in princi. ibi, quia occupati. Acc.

omni auxilio, & omnia agere quæ prius decreta sunt: iusiurandum[a] verò non præberi,sed sufficere abrenũciationem solam Velleiani, & aliorũ omniũ: & desecundis nuptijs nullo iureiurãdo de hoc dando:moxtamen vt secundas cõtraxerit nuptias,repentè expelli à tutela,& ea agi quæ si eam iurare cõtigisset,perferret[b] semel ĩ iudiciũ mentita & prẽponens propriẽ cõfessioni & depositioni secundas cõcupiscentias.¶ Hæc igitur† lex super pietate sit posita.vt enim nõ iniuriet in aliquo honor in Deũ, hæc à nobis sancita sunt, vt ex nũc valeant tua celsitudine manifestã faciente hanc legem in prouincijs omnibus.Hinc enim gloriosissimo præfecto huius felicissimæ ciuitatis, cui hæc curæ sunt, de his transmissim[o] legem: vt p̃uidetia[c] eius & viri clarissimi prætoris cui huius partis cura est in omni tempore seruari, & ex nũc teneat:quatenus in omni pupillari substãtia omnis cautela fiat circa res minorum custodiẽ,& prẽcipuè vt cum subtilitate descriptiões[d] fiant prẽsente quoq; clarissimo scriba[e] cui de talib[o] cura cõmissa est,& alijs[f] qui consuetè talibus interueniunt subtiliter[g] & fideiussionib[o] dandis[h]: & omnibus agẽdis sicut nostris decernitur legibus[i] ,p̃udentia clarissimi prẽtoris cui hui[o] partis cura est: p̃ponatq; eam ipse in hac regia ciuitate, vt omnibus sit manifesta,& nullum lateant quæ à nobis sancita sunt.De hoc enim legem sicut oportet in prouincijs seruari,gloriosissimis præfectis sacrorum nostrorum prætoriorum destinauimus.

Facit ad hoc . xxij. q.ij.c.ĩ dolo. vbi latè declarat.

Tacita q dã licẽt q nõ expressa.

TITVLVS V.

Vt exactione[k] instante[l] dotis primę & secũdę, viro ad secunda vota migranti prẽponatur vxor prima, vel ex priori matrimonio filii[m]:& si voluerit[n] vxor,aut is qui p ea dotem scripserit,dare viro quę scripta sunt, distulerit autem vir suscipere:soluto matrimonio exigi[o] eum[p] ab ea etiam conscriptam antenuptialem donationem.

¶ *In dote data repetenda ab hæredibus uiri, filij primæ uxoris & cæteri descendentes ac etiã ipsa mulier præponuntur uxori secundæ & eius filijs.Angelus.*

Imper. Iustinianus.a. Ioanni gloriosiss. Oriẽtalium prætoriorum præfecto,iterum exconsule ordinario & patritio.

DVdum iudicantibus nobis in dubitationẽ venit causa multa correctiõe digna, & legislatiõe clariori nõ indigna.Etenim quidã prioris factus vxoris vir,cum eam extulisset[q],deindesecũdę[r] dotẽ suscipiẽs[s],& filios ex priori relinquẽs obijt adhuc secũdas superstite.volebat igitur secunda vxor dotem à se datam exigere,priuilegio vtens à nobis dato[t].contradicebant autem expriori matrimonio filij,& ipsi maternam obijcientes dotẽ[v]. Et dubium erat vtrum etiam non superstite vxore priori,oporteret suscipi filios contra secũdæ dotem litigantes.Non enim alijs dedim[o] dudum & damus[x] hoc priuilegiũ aut hæredibus[y] aut creditoribus, sed solis filijs.Plurimæ siquidem dubitationes extiterunt in hac causa, dicente secunda quoniam expendisset antequam ad eius veniss set matrimonium, prioris vxoris dotem: & non esse iustum suam quidem,quod tantùm inuentus est reliquisse vir, quantum sufficeret soli secundæ,dotem eam perdere: illos[z] autem expensam[a] iam dotẽ percipere. Sed filij hypothecas[b] proponebant, quoniam omnino rebus existentibus morienti hypothecæ seniores potiores quàm secũdæ[c] essent[d].¶ His igitur in dubitationem venientibus,illud certum etiam à nobis sancitum[e] est, quia si aliquid appareat rerũ prioris aut secundæ dotis, hoc necessarium filios prioris aut secundæ habere: aut si moriatur etiam illa, filios eius singulos[f] quod propriè habendum suũ ostenderint. Hinc enim & in rem quæ de proprietate est competit[g] purè, & vnumquenq; quod suũ est habere,nullo priuilegio indigens.¶ Si verò nihil appareat vtriusq; rerum : aut aliqua quidem appareant, aliqua verò desint: siue supstites sint mulieres,repudio forsan priori matrimonio dissoluto:cõpetere mulieri dotem[h],siue defunctę sint filijs existẽtibus ambę,aut etiã vna harum in ijs quæ desunt,superiorẽ esse priorem, & filios ex ea antiquiorem dotem præponentes,id est dicere, nepotes,& p̃nepotes,& deinceps

e ¶ Scriba.]vt.C.de magistrati.con.l.fi.
f ¶ Alijs.]scilicet præsentibus.
g ¶ Subtiliter.] id est cùm inquisitione.
h ¶ Dandis.]scilicet rẽ pupil.sal.fore.
i ¶ Legibus.] vt.C.de admini.tuto.l. tutores. & institu.de satisda. tut. & cura.§. penul.& de atti.tu.§.penul.
k ¶ VT EXACTIO.&c. Hæc prima pars dicitur j.eod. vlque.ad.§. illud quoque.
l ¶ Instãte.]casus ablatiui absoluti.Accursius.
m ¶ Filij.]scilicet p̃ponantur.
n ¶ Et vt si voluerit.] hoc exponitur.j.eo.§. illud.vlq; in fi.
o ¶ Exigi.] illud verbũ regit duos diuersos accusatiuos fic.s. de refer.§. hinc autem.colla.nj.
p ¶ Eum.]scilicet virũ.
q ¶ Vdum. Extulisset.] exponevt.s.đ nõ eligendo.§.j.
r ¶ Secundæ.] scilicet vxoris factus vir.
s ¶ Suscipiens.]ab ea.
t ¶ Dato.]tam in personalibus quã hypothecis vt.C.q pot. in pig.ha. l.fin.§.j.Accursius.
v ¶ Dotem.]nam cõtra alios benè erant admittendi prius.Azo.
x ¶ Damus.] repete & non alijs damus &c.
y ¶ Aut hæredibus.] hoc priuilegiũ in personalibus & hypothecis p
z odote neq; extraneis hæredibus mulieris datur: vt hîc,&.C.de priu.do. l.j.cùm sit personale:vt arg.ff.de administra. tut. l.ex pluribus.nec creditoribus s.mulieris:sed filijs sic:vt hîc subijcit,& C qui po.in pig.ha.l.assiduis.§.exceptis.
a ¶ Illos.]scilicet primi matrimonij.
a ¶ Expensam.]ã virõ.
b ¶ Hypothecas.]id est actionem hypotheca riam.M.
c ¶ Secundæ.]s.vxori. Tempore prioris potior est iure.
d ¶ Essent.]aliàs erant. & est regula pro eis quę dicit, qui prior est tempore &c.vt.C. qui po. in pig.ha.l.ij.
e ¶ A nobis sancitũ.] per hãc.l.tñ & per alias priores idem est in hoc casu:vt.C.de iur.do.l.vbi.&.l.in rebus.&.ff.io. ma.l.si cũ dotem.§.fi.& ff.de priui.credi.si vêtri. §.i bonis.&.s.vt.humo.an
o tenu.do.§.pe.col.v.Ac.
f ¶ Singulos.]s.hoc sancitum est in illa, qđ &c.
g ¶ Competit.] vt.C. de iure do.l.io rebus.
h ¶ Dotem.]s.dotis petitionẽ:vt qa sine culpa diuortium intercessit.

Successores

successores [a], cuiuscunq; naturæ [b] fuerint. Sicut enim si duo debita publica [c] fuissent, necessariò antiquũ præponeretur posteriori: ita & hic priuilegia necessarium est priori doti dare priora: & ita secũdę: & dotem [d] nõ præponere doti [e], nec hypothecam hypothecis: sed qđ antiquius est tpe, amplius manere, proprium robur habens & priuilegiũ [f]. Temporanãq; hypothecarum permutare aut interimere vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus nõ ignorãtes qm̃ iam & in alia quadã nra legislatiõe hoc decreuimus. Sed qm̃ oĩno motũ [g] est apud nos, & quasdam habuit aliquo modo causa quæstiones: propterea & ad præsentis legis opus accessimus: vt non nunc aliquid prius [h] sanciremus, sed vt clariorem eam omnibus constitueremus.

¶Si uir dotem à muliere uel ab alio pro ea sol uere uolente accipere recusauit: matrimonio so luto ita poterit peti donatio propter nuptias, si cui si uerè dos soluta fuisset. Angelus.

¶Illud quoq; adijcere legi bonũ est, quod mota quæstio similiter necessariũ nobis ad legislationem fecit. Si enim debeat dotẽ mulier, & illa [i] qdem dare voluerit [k] ipsa forsan, aut qui p ea promisit illud, quicũq; fuerit aut proximorũ aut extraneorũ: aut p fectitia aut aduẽtitia sit dos: (hæc enim verba legis sunt) vir aũt aut eius pater forsan, aut auus susc ipere eam nolit: pars aũt mulieris cõtestetur [m], & parata sit hoc soluere, aut etiam aliquid maius [n] peragere, & offerat forsan, & si mobilis [o] sit signacula etiã imponat, & secũdũ leges [p] recõdat: aut secundũ vnam partem ingrediẽs in iudiciũ, petat hoc fieri [q]: & pergẽtes ex iudicio quidã [r] denuncient hæc ad partem viri: at ille permaneat ita differens: non poterit soluto matrimonio antenuptialis donatiõis exactionem [s] declinare tanq̃ dote nõ data. Qui enim [t] dare voluit: dum perceptionem recusatis qui susc ipere postulatur, proximus est danti, & hoc [u] cum alijs in dote valeat. Sicut enim nisi dederit per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis donationis inferim [v]: ita vel si voluerit dare, & perceptur [w] ex studio [x] recusauerit perceptionem: damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: licet dotem p̃pter viri causam nõ intulerit. ¶Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, eminentia tua operi effectuiq; tradere festinet.

TITVLVS VI.

De administratoribus.

¶Abmini strator si p uinciam durante admini strationis tempore citra principis iußionem de relinquit: crimine læsæ maiestatis punitur. & si admini stratione finita ante. l. dies recesserit, antiquis pœnis punitur. Bartolus.

Impera. Iustinianus. a. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule ordinario, & patricio.

IAm quidem nouimus positam [x] legẽ volentem [y] eos, q̃ in cingulis fuerint [z], siue ciuilib⁹, siue militaribus: neq; si remoueantur ab administratione, discedere inde nõ posse antequam dies quinquaginta in metropolibus [a] commorentur, publicè apparentes, & conuenire volentibus satisfacientes: vt nec per occasionem hinc [b] euocationis, possint à prouincia discedere: & vel si quid egerint tale, rursus eos ad prouinciam destinare. Inuenimus autem aliquos sic existentes audaces vt etiam hac posita lege, antequam discingerẽtur, præsumerẽt derelinquere prouincias, & ad hanc felicissimam ciuitatem venire, timore à se gestorũ, & ne iusta perferrent horum quæ deliquerunt. Sancimus igitur nulli penitus licentiam esse cuiuscunque prouinciæ iudici, & Orientalium & Occidẽtalium, & ex vtroque [c], eam relinquere [d] antequã deponat cingulum [e]: sed etiam post ea (renouamus enim vetustatẽ [f]) quinquaginta cõmorari dies, publicè apparentem in prouincia in qua administrauit: gesta quoque monumentorum conficere secundũ quæ aduenit [g] prouinciæ: vt sit palam siue fiduciam habet in suis actibus, siue etiam nõ. ¶Si quis autem administrationẽ administrãs aliquam militarem vel ciuilẽ, aut etiam remotus ab ea, relinquat p uinciam [h]: administrans quidem adhuc eam dum relinquit citra nostram iussionem, ipse quidem maiestatis reus sit: in p uinciam verò denuo destinatus [i], post q̃ accusantib⁹ satisfecerit: tũc maiestatis nouissimas sustinebit pœnas [k]. Si verò deponens cingulum, deinde nõ moretur tunc legitimis diebus publicè cũctis semetipsum ostẽdens, & fugiat de p uincia, quæ dudum

[a] ¶Successores.]aliàs successiones. Accursius.
[b] ¶Naturæ.] qa oẽs possunt filij vł liberi appellari: vt. ff. de v̄b. sig. l. liberorum. [c] ¶Publica.]i scripta manu publica. & pignus in vtrũq; fuerit obligatum. & sic in pignore p̃fertur primum secundo, vt subijcit. &. C. qui po. in pig. l. ij. non aũt in personali. vt ff. de priui. cred. l. priuilegia. Vel dic vnum ab vna ciuitate: aliud ab alitera. nam & ciuitas mutuat: vt. ff. ad ma. l. nihil. sic dicit impropriè publica: vt ff. de v̄b. sign. l. eũq; vectigalia. & de pu. l. sed & hi. in pri. nõ aũt põt poni q̃ vtrũq; à fisco, vel vtrumq; ab vno creditore fuerit acceptũ cũ nõ dicit aliqs sibi prę ferri. Item qđ dicit necessariò, dic. i. probabiliter. nã hęc regula q̃ prior posterior in pignore p̃ferat, fallit in. viij. casibus: vt. ff. q pot. in pig l. interdũ. &. l. seq. &. C. e. l. assiduis. & in. e. ti. l. scripturas. &. C. qui. cau. pi. tac. contra. satis notũ est &. C. q̃ po. in pig. licet. &. C. de pigno. l vltima. cum aut. ibi posita. &. ff. de relig. l. pe. &. s. de trien. & semis. §. illud quoque. colla. iij.

[d] ¶Dotem.]l. secundæ. ¶Doti.]l. primæ. Acc. ¶Priuilegiũ.]No. priuilegiũ primũ secũdo p̃ ferri[a]: vt hîc, &. ff. de priui. fisci. l. ij. &. ff. q po. in pigno. ha. l. si pignus. &. ff. depo. l. si hominẽ. §. quoties. in prin. &. §. j. Sed arg. cõtra in fi. eiusdẽ. §, & de priui. credi. l. priuilegia, Sol. prima in hypotheca intelligit: secũda in p̃sonali actiõe. põt etiã dici ĩ præsenti casu esse speciale vt etiã in p̃sonali hoc idẽ sit vt primũ posteriori p̃ferat.

[a] ¶Concor. ejcũ gl. & cõs. extra de rescrip.

[e] ¶Motum.] l. negotium vł motũ. i. q̃situm.
[f] ¶Prius.]i. melius.
[g] ¶Et illa.]si mulier.
[h] ¶Voluerit.]si dotẽ.
¶Verba.] vt. ff. de iure do. l. profectitias.
[i] ¶Contestetur.] id est coram testibus confiteatur se velle in sacculo vel in folle pecuniam ligatam soluere.
[k] ¶Maius.] i. ampliorem dotem quã conuenerit. & hoc ponit ad maiorem exaggerationem.
[l] ¶Mobilis.] puta aurum vel argẽtum, vel vestes. Al.
[m] ¶Leges.]consignando & deponendo: vt. C. de vsur. l. acceptam. non aũt sola oblatio sufficit: vt. C. de vsur. l. ij.
[n] ¶Fieri.] scilicet consignari & deponi.
[o] ¶Quidã.]puta nũcij & executores ex præcepto iudicis.
[p] ¶Exactionem.]siue p̃miserit, siue nõ necesse habet dare. & idem dicit in augmẽto. j. de q̃uali. do. §. j. &. §. illud. Azo.

¶Et hoc.]s. consignatio & depositio valeat ad multa subaudi cum alijs. valet eñ ad nascendã pignoratitiã etiã sola oblatio: vt. ff. de pig. ac. l. si rem. §. fi. Itẽ valet oblatio ad inhibẽdum cursum vsurarũ qui nõdum cœperat: vt. C. eo l. si non cõstat. &. l. si creditrici. Itẽ vt sit in periculo creditoris: vt. ff. de so. l. q̃res[b]. Item vt impleat conditionem: vt. C. de instit. & substit. l. j. at cõsignatio & depositio hoc plus vt debitor ipso iure liberet vt. ff. depositi. l. j §. si pecunia. & fideiussor agat exinde mandati ac si sol uisset: vt. ff. man. l. q mutuam. §. j. & cursum etiã vsurarũ iam currẽtium impedit: vt. C. de vsur. l. acceptã. & facit. s. đ exhi. §. fi. col. v. &. ff. de cõd. & demõ. l. iure ciuili. Item intellige q̃ pactũ sit de lucrando hîc. nã aĺs cui libet debet restitui suũ soluto matrimonio: vt. j. de æquali. do. §. j. Itẽ videtur cõtra. s. de nõ elig. §. fi. coll. j. sed hîc soluit quòd habetur pro dãte.

[b] Aliâs. l. q̃ decem.

[q] ¶Ex studio.] id est dolo vel fraude: quia dolus est si quis nolit accipere: vt. ff. man. l. dol⁹.

¶DE ADMINISTRATORIBVS.

[x] ¶Iam quidam.]Posita à Zenone: vt. C. vt omnes tam ciui. quã militi. l. j. Accursius.
[y] ¶Volentes.]aliâs volentem.
[z] ¶Fuerit.] i. eligunt.
[a] ¶Metropolibus.] id est in ciuitatibus metropolitanis.
[b] ¶Hinc.]id est à nobis.
[c] ¶Ex vtroq;.] vt q̃ sit idem iudex in vna p uincia Occidentis, & in alia Orientis.
[d] ¶Relinquere.]citra principis iussionem: vt. j. eo. §. si quis autem.
[e] ¶Cingulum.] i. ante quã deponerent administrationem. Nã cingulũ dicitur administratio.
[f] ¶Vetustatem.] obseruantem administrationem in p uincijs &c.
[g] ¶Aduenit.]id est secũdùm facta quæ contigerunt suo tempore.
[h] ¶Relinquat.]puncta. No simul ponuntur in quæstiõe administrãs & remotus: sed in respõsione separantur,
[i] ¶Destinatus.] per se vł per procuratorem: vt. j. de cal. §. super hoc. & §. si quis aũt licet hîc & alibi videatur velle contra: vt. C. vt oẽs tã ciui. quã mili. iu. l. j. §. ipse autem. &. s. vt iud. sine quo quo sul. §. necessitatem.
[k] ¶Pœnas.] vt. C. vt

Oblatio ad multa valet.

omnes tam ciui. quàm mi. l. j. §. quòd si quis.

a ¶ Sancita.] vt. ſ. capi & reduci poſsit ad prouinciam à qua fugit, & in quadruplũ ablata reddat: vt. C. vt oẽs tam ciui. quã mi. iu. l. j. vl̃ p̃ pcuratorem ſe defendat: vt modo diximus. Arg. C. vt oẽs tam ciui. qua mi. iudi. in prin. & facit. s̃. vt iud. ſine quo. ſuffra. §. eos. &. §. neceſsitatem. col. ij.

b ¶ Interdicta.] id eſt nõ debet electus ante tẽpus mittere ibi aliquem qui ibi ſtet p̃ſe, & illũ q̃ prius erat interdicat ali quid gerere: vt ſubijcit.

c ¶ Moroſe.] imo & tardè ire poterit & aliquẽ p̃mittere: vt in cõtrario: vt. j. de coll. §. anteq̃. col. ix. Sol. hîc loquitur qñ morosè incedebat: ibi quando cum aliqua neceſsitate vel infirmitate detinebatur.

d ¶ Hîc.] i. in itinere.

e ¶ Patriam.] quam debet regere.

f ¶ Viſuros.] ſ. poſtea.

g ¶ Et quecunque.] ſ. ſubaudi viſuros.

h ¶ Conſueta.] in lib. Azo. conſtituta.

i ¶ Officium.] non aũt alios de ciuitate: vt. ff. de of. p̃con. l. obſeruare. §. anteq̃. vel ibi extra p̃uinciam: ſed intra p̃uinciam ſic: vt hîc dicitur.

k ¶ Eum.] ſcilicet cingulum. & ita ponitur in maſculĩo genere, vt hîc.

l ¶ Codicillis.] i. literis electionis: vt ſtatim illo electo hîc deſignat gerere, & hic dignitatẽ habere videaẽ. ſecus in patricio & ſimilib⁹: vt. C. de conſu. l. fi. & s̃. cõſti. q̃ de dignita. §. j. col. vj.

m ¶ Emolumenta.] ſcilicet ſalarium.

n ¶ Eum.] ſcilicet præſidem veterem.

o ¶ Ea] ſ. emolumẽta.

p ¶ Impleat.] Not. non poſſe quid fieri per ſubſtitutũ: vt. C. de decur. l. nullus qui. & ff. de ſo. inter artifices. &. C. de cadu. tol. l. j. §. ne aũt. arg. cõtra. C. de epiſ. & cle. l. quiſquis. &. l. ad ſimilitudinem.

Subſtitutũ qui poſſunt habere.

q ¶ Dies.] & illis diebus non iudicat: vt. ff. de ferijs. l. pridie. Itẽ hoc ſi ſucceſſor aduenerit: non aſs: vt. ff de offic. p̃con. l. meminiſſe. Sed videtur q̃ demũ qñ Romã erat reuerſus, deponat: vt. ff. de offic p̃con. l. fi. ſed illud quò ad ſigna, non quò ad adminiſtrationem: vt. j. eo. tit. &. C. de offi. procon. l. j.

r ¶ Alioqui.] ideſt ſi nõ conſtituerit ſucceſſor prouinciæ nõ finito tempore prioris.

s ¶ Diſpoſitũ eſt.] hac cõſtitutione in eo qđ dixit qđ nõ debet prior recedere: & alter non venire. & idem dicit. ff. de offi. pcõ. l. meminiſſe. ſed videt q̃ alium mittere poſsit: vt. j. de colla. §. anteq̃. colla. ix. Sed ibi impeditus erat iuſta cauſa: vt. s̃. eo. diximus.

t ¶ DE EXECVTORIBVS, ET DE IIS &c.

Voniã. Auerſamur.] & ſic obedit legi. qđ facere debet: à nobis de hoc ſancita[a] ſunt, valere. ¶ Illud autem omnibus prædicimus, vt dum aliqui acceperint cingulum, tueãtur illud: ſucceſſores autẽ eis cinguli factos, ſolere non vltra terminos mittere, quæ vocãtur interdicta[b], neq; remouere quidem præſides, ipſos autem aut morosè[c] iter agere: aut hic[d] degere: aut ad aliquas alias prius ire prouincias patriam[e] viſuros[f]: & quæcunq; [g] fortuitis & blandientibus hominibus conſueta[h] ſunt: ſed velociter ad adminiſtratiõem ire cuius regimina ſuſceperunt: vt non alij quidem remoueantur, alij vero non ſint, & prouincia ſine iudice maneat: ſed ante duos ſolum dies quam ad prouinciam accedant in qua qui cingulũ habet eſt: mittere ad eum amicabilem epiſtolam volentem officiũ[i] deſtinari ad occurſionem eius: & vſq; tunc annonas accipere in cingulo exiſtẽtem & gubernãte eum[k]; & nõ ex codicillis[l] cinguli iudicare tempus, neq; p̃ceptis tueſedis: ſed ex quo ſicuti dictum eſt, in prouinciam ipſam acceſſerint, illi[o] accipere rei publicæ emolumenta[m], vſq; tunc eum[n] qui in rebus extitit, ea[o] percipere, & alium omnium nullũ. Nõ enim poſsibile neq; portabile eſt omnino ſine iudice relinqui p̃uinciam ſtatuto quidem quaſi aliquo ab eo qui à nobis ordinatus eſt, vt eius impleat[p] locum, homine forſan rerum nõ habente experimentum: illo verò qui in ipſis operibus eſt, vt diſcedente de prouincia anteq̃ adueniat tempus, & fraudando emolumentis quæ eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id dum ſucceſſor acceſſerit in p̃uinciam, ante duos ſolũ dies[q] quàm p̃uinciam ille ingrediatur. Quę omnia cuſtodiri à ſe detuæ celſitudinis in perpetuũ volumus: & mox, vt cõgnoueris adſtitiſſe eũ prouinciæ, ex illo trãſponere emolumenta in ſucceſſorem: alioqui[r] miniſtrare ea priori, ſecundũ qđ à nobis diſpoſitum eſt[s], donec in prouinciam ſuccеſſor veniens ſemetipſum ſubiectis oſtendat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram in ſinuata ſunt legem, tua celſitudo operi effectuiq; tradere feſtinet.

a ¶ Et dum damnum.] expenſarũ inuiã factarũ, & ſportularũ & ſimiliũ expenſarũ. Azo.

b ¶ Pertulerint.] ideſt ſuſtinuerint.

c ¶ Fugiẽtes.] i. rei.

d ¶ Proficiſcuntur.] id eſt recedunt.

e ¶ Incurabile.] imo curabile eſt, cũ in triplum actor teneaẽ & etiã ante hãc legem ad dãna quæ paſſus eſt reus p̃pter pl⁹ peti. vt inſti. de act. §. tripli. quia ſicut minus ſolui nihil ſoluit: vt. ff. de verb. ſign. l. minus. ſic plus petit, licet nihil petere debeat. Sed reſpon. q̃ hæc cõſtitutio generaliter de damnis tractat ſportularũ & rerum ſuarũ. ſic eñ dicit eſſe dãnũ &c. vt. j. proxi. §. at ibi de dãno circa ſportulas tantùm dicit: vt patet ibi in litera. Item hac cõſtitutione plenius ei cauetur ſcilicet per cautionẽ vt ibi not.

† Concor. c. fi. lib⁹. &. c. venerabilis. de do. &c. & cle. dilẽ. pẽdio iam. extra de iudicijs.

f ¶ Amplius.] quã Romæ.

g ¶ Cautionem.] ſ. nudam: vt. C. de verb. ſig. l. ſancim⁹. cũ ſit ciuilis. ſecus in p̃torijs: vt. ff. de præto. ſtip. l. prætorię. & qđ dicit fugientem, die reũ ſi p̃ſens eſt, alioquin cauet in executorib⁹ &c. & dicas & p̃ aut. nam ex ſtipulatione executoris actio queritur: vt ff. rẽ pu. fal. fo. l. nõ quaſi. in prĩ.

h ¶ Et.] pro aut.

i ¶ Fugientem.] ſi p̃ſens eſt.

k ¶ Negotij.] ſi reus abſens eſt.

l ¶ Duos.] hęc aut. finẽ litis nõ reſpicit, ſed initium. ſed inferior aut. de litig. §. ad excludendas. reſpicit finẽ. Itẽ hic p̃ſtatur interdũ oblato libello. lo. nõ eñ prius reſpicit iudex quã ſecundũ formam hui⁹ fuerit cautũ. illa verò ſuſcepto à iudice libello, ſed nondũ reo porrecto p̃ſtanda eſt: qđ dici põt ſecundũ lo. ſed alij dicũt vtrũq; p̃ſtari recepto à iudice libello ſed tñ non porrecto. poſt hoc ſi locũ habet illa quę eſt de iudicio ſiſti. s̃. de exhi. re. §. ſancimus. col. v. Sed quare maius tps hic ſtatuit quã ibi? Rñ. quia ibi ad vnam libellationẽ ſuper libello & vnã recuſationẽ iudicis daẽ ſpatium: hic aũt plures poterãt fieri. ſ. mutatio libelli ante litis conteſtationem: ideoq; maius actoris & rei ſpatiũ neceſſarium eſt.

TITVLVS VII.

De executoribus, & de iis qui conueniuntur & reconueniuntur.

¶ *Antequam actor in producendo libello audiatur, cauere debet de conteſtando litem intra duos menſes: & ſi non fecerit, omnes expenſas & omne damnum reo reſarcire tenetur: non tamen ea cautio debet excedere quantitatem. xxxv. j. florenorum. Angelus.*

Imper. Iuſtinianus. a. Ioanni glorioſiſ. Oriẽtalium prætoriorum præfecto, iterum exconſule ordinario & patritio.

QVoniã calũniam † odimus, & omnem tergiuerſatiõem auerſamur[t], propter ea hmõi actus[v] egere legitimis medelis exiſtimauimus. Didicim⁹ enim quia quidã[x] non habentes vllã obligationem, ſed vnam ſtatuentes volũtatem cũ ijs[y] qui cauſas exequuntur, conueniunt quoſdam[z]: deinde libellos dirigunt: & dum damnum[a] pertulerint[b] fugientes[c], deſerũt eos, & proficiſcũtur[d], incurabile[e] eis dantes diſpendium, & hoc adhuc amplius ſ in prouincijs committitur, communione lucrorum ipſis conuenientibus & cauſarum executoribus p̃ficiente. Ne igit hęc iugiter committantur: ſancimus nõ aliter actores libellos dirigere, & danni occaſionem p̃bere cõuentis, antequã cautionem[g] exponant & [h] in fugientem[i] & in negotijs[k] executorem, quia intra duos[l] menſes omnibus modis litis conteſtationem faciunt apud iudicẽ: aut ſi hoc non egerint, omne damnum eueniens conuento reſtituũt duplum, nõ tranſcendente cautione[m] triginta & ſex aureos.

¶ *Conuentio & reconuentio mox à principio coram eodẽ iudice fieri debet: aliâs cauſa cõuentionis finita, reconuentio fieri poterit coram quocunq; iudice, antiqua ceſſante calumnia. Barto.*

¶ Illud quoq; p̃mereri cõpetentẽ correctionem decet. adijt enim qdã docẽs qa in cõuentionem fecit obligatũ ſibi apud quendã glorioſiſsimorũ[n] noſtrorũ iudicum: deinde qui factus eſt in cõuentione,

t Voniã. Auerſamur.] & ſic obedit legi. qđ facere debet: vt ff. ad tertu. l. j. in prin. &. C. de teſta. l. ex imperfecto. Accurſius.

v ¶ Actus.] calumnioſos & tergiuerſatiuos. Accurſius.

x ¶ Quídam.] Romæ.

y ¶ Cum ijs.] ſcilicet nuncijs communis Bononiæ.

z ¶ Quoſdam.] Romæ.

m ¶ Cautione.] de duplo. M.

n ¶ Glorioſiſsimorum.] hic loquitur in ordinario iudice actoris & rei qđ ex eo patet quia dicit, apud glorioſiſsimorum. Item in delegato: qđ ex eo patet quia dicit eum qui iudicat poſſe recuſari: vt j. eod. not. §. ſi verò. Sed

fiverò. Sed quidã vt M. dicũt etiã ordinarium, posse recusari: vt arg. ff. de libe. cau. l. si pariter. & hic illud quęritur si iudicẽ in causa tua, puta de boue impetraueris: cũm & ego corã eodã te cõuenire volo, an †opossum? Et rñ. q̃ possum per hãc aut. Sed si actor q̃ videt se de domo reconueniri velit & de agro coram eodẽ delegato, agere: quia dicit, ego conuenio & recõuenior, & ego volo recõuenire. Rñ. nõ põt: qa licet conuentus dicatur qui †Ex hoc tex. cũ sũpta aut. q̃ cũm papinianus. C. de senten. & interlo. om. iudi. & incipit, & consequenter. & de hac materia habes ex traapudeanonistas in tit. de mutuis peti. ²conuenit, & delator refert: tamẽ aliud statuitur ī delatore quã in relatore: vt ff. de iureiu. l. iusiurãdũ. §. sed nec. Io. a ¶ Ipse.]scilicet re' re cõueniens. Accursius.

b ¶ Habẽs.]nec erat liquidum q̃ hinc inde beat: aliãs fieret compẽ ³satio in bonæ fidei iudicijs ipso iure: opposita tamẽ ab homine ī stricti iuris exceptiõe doli mali scdm vetera iura, vel scdm noua in vtroq; ipso iure: vt instit. de actio. §. in bonę fidei &. C. de cõpen. l. fi.

c ¶ Litigantes.]in lite: qd̃ esse nõ debet: vt C. de iudi. l. properãdũ. in prin. Sed quõ hoc est cũ etiã iure veteri corã eodem iudice respondere cogaẽ: vt. ff. de iudi. l. qui nõ cogit. &. ff. depo. l. actiõe. &. ff. de q. re. ad eũdem iu. l. j. &. ij? Rñ. imo non erat, sed in. ll. ⁵oprædictis idẽ erat ordinari' etiã actoris: hodie autẽ habebit hoc locũ & in eo q̃ non est iudex actoris, licet hîc ponat casum in ordinario vtriusq; : qa iudex principis erat.

d ¶ Mox.]no. hîc tria iura. hic &. l. C. de sen. & ⁶interl. l. pe. & dictũ Papiniani qd̃ pri' fuit: vt in. d. l. recitatur: quæ fiebat differũt: qa lex codicis adijcit dicto Papinian' in hoc qa nõ inspicitur vtrũ cõpetens iudex sit agenti, cuius erã &c. vt ibi dicit: licet in dicto Papiniani fortè hæc cõ ⁷osy derãtur, scilicet vt esset eadẽ res in recõuentione. per. l. tamen codicis etiã in alia re põt fieri recõuentio. sed scdm cõstitutionẽ istã modificatur & restringitur: vt hîc recõuẽtio fieri possit statĩ, nõ ex interuallo: vt hîc dicit, &. C. de ⁸ocõpẽ. l. fi. Sed qdã dicũt quãdoq; posse fieri huius reconuentionẽ vsq; ad sententiam coram eodem iudice. sed prima verior est. & dico statim siue ante, siue post parũ siue eodẽ tempore: tãquã & [a] ipse actorẽ obligatum habens [b], cũ apud aliũ traxit iudicẽ: & aliqd inopinabile fiebat: qa eã vterq; seorsum actoris obtinet officium, miserandũ q̃ddã & risibile inde veniebat. mox eã cũ voluisset aliqs propriã mouere litẽ: repẽtẽ is qui ex diuerso cõuenerat, apud aliũ iudicẽ trahebat eũ, apud quẽ ipse sortitus fuerat iudicẽ: & alterutros p'otrahẽtes, immortaliter permanserunt litigantes [c].

¶ Sancimus †igitur si qs obnoxiũ arbitratur habere eũ qui contra se cõuẽtionẽ exposuit: nõ apud aliũ iudicem: sed apud eũ mox [d] à principio cõuenire: & eũdem esse iudicẽ in vtroq; negotio. ¶ Si verò forsan displicuerit [e] apud quẽ litem sortitus est iudex: licet [f] ei etiam hoc emendare. viginti enim dierũ inducias dantibus nobis post libelli trãsmissionẽ, post quã oportet litẽm contestari: licet intra præ dictam suspẽsionem refutare quidem illum: aliũ verò mereri apud quem iterũ similiter vtrãq; exerceri cõpetit litem, & eiusmodi artes in nullo fieri: sed vnumquemq; ꝓprio iure vti. Si itaq; tacuerit [g], deinde postea voluerit cãm apud alium iudicẽ mouere: necessitatẽ eum habere sustinere terminum eius litis illatæ sibi ab eo qui eum in iudicium traxit: & dum finẽ lis acceperit, tunc eum suam causam apud alium iudicem ꝓponere: vt ita tales eorũ auferamus artes, & in alterutros calũnias. Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo operi effectuiq; tradere festinet.

TITVLVS VIII.

De æqualitate [h] dotis & ꝓpter nuptias donationis: & de augmento [i] dotis & propter nuptias donatiõis: & de priuilegio [k] dotis, quod aliis pręponitur priuilegiis: & vt excipiantur [l] hoc priuilegio creditores in emptione militię: & de dote remeãte ad patrem, & rursus [m] data pro eadem filia secundo viro: & de dotis collatiõe [n] mopemarito moriente:

¶ *Hodie quantum ad pacta lucrorum & ipsorum effectus seruanda est omnino æqualitas propter æqualitatem dotis & donationis propter nuptias. Angelus.*

Imper. Iustinian' a. Ioanni glorioso. Criẽtalium prætoriorum præfecto, iterum exconsule ordinario & patricio.

QVoniã plurimas in legibus quæstiones vidim', & circa primas nostras natiuitates (id est nuptias, & nliorũ procreationes) motas, & circa nouissima, quale est aliqd voluntatum & testamẽtorum: cogitatio facta est nobis nuper perscrutari & agnoscere quid volens antiqua [o] lex super dotis instrumẽtis, mensuram quidem pactionũ nuptialiũ inter alterutros æquã esse & masculos & fœminas vult [p], & æqualitatem pensat eorum qui adinuicem copulantur: non alij quidem mediam fortè dat stipulari partem, alteri verò tertiam aut quartã: sed ex medio trahẽs, æquale vtrinq; exigit fieri pactum, aut mediam dicimus in vtroq; constituens, aut tertiam, aut quartã, aut quantancunq; contrahentes voluerint. hoc autem non multò prius quæsiuit, vt ipsorum quæ dantur, æqueq; sint mẽsurę: sed alijs qui dẽ permisit in mille forsan aut in duobus milibus aureis facere rationem [q], aut in quantuncunq; voluerint: alijs autem non in tantum sed in minus: vt æqualitas in verbis solis & literis puris [r], sed non in rebus ipsis quęreretur. ¶ Hoc igitur ante alia vniuersa corrigimus [s] æqualia in dotibus esse & propter nuptias donationibus & ea quę offeruntur, & ea quæ in stipulationem deducuntur pacta: & tantam quidem quantitatẽ cõscribere virũ [t] quantã & mulierem: tãtùm quoq; lucrum stipulari, & ex tanta parte, ex quãta voluerit [v] æqualis tamen mensuræ. non eã aliter iustitię & æquitatis seruabitur ratio si negotiatiue [x] alterutros circũueniant, & videãtur q̃dẽ æquas facere stipulatiões. pro vero autẽ [y] inæqualis maneat effectus non prius quantitate datorum eadem consistente. Irrideri videatur vndiq; lex [z] si ille quidem conscribat duo milia aureos [a], mulier autem sex milia forte in dotem offerat, & stipulẽtur [a] alterutros quartam conscriptæ in lucro percipere. proinde illo euenientę lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur nisi quingentos aureos ex quarta. ille autem quingentos & mille ex eadem quarta: & tanquam

vt. C. de pac. l. petẽs. & ff. de re. credi. l. lecta. ibi quia pœna &c. sed quãdoq; dicitur statim ante litis contestationem: vt. C. vbi in rem act. l. ij. in prin. Accur.

e ¶ Displicuerit.]cõuento. Alij dicunt conueniẽti & reconuento. licet enim per suũ negotiũ recusari non possit: tamen per superueniẽs potest, argu. ff. de acqui. hęre. l. cum hæreditate. sed prima placet.

f ¶ Licet.]id est licitũ est. Accursius.

g ¶ Tacuerit.]in recu²osando intra. xx. dies.

h ¶ DE AEQVALITATE. &c. *Hoc expeditur usq; ad. §. aliud.*

i ¶ De augmento.] *hoc dicitur in. §. aliud. usq; ad. §. his consequens.*

k ¶ De priuilegio] *hoc ꝯ. eo. §. his consequẽs.*

³ol ¶ Excipiãtur. *hoc ꝯ. eo. §. quia uero.*

m ¶ Rursus.]*hoc est ꝯ. eo. quia uero.*

n ¶ Collatione.] *hoc in. §. illud quoq;.*

o ¶ QVoniã] Antiqua. leonis: vt. C. de pact. con⁴ouen. tãsup do. l. ex morte. & supple qd̃ ī sequẽti. lege. ibi dicitur.

P ¶ Vult.]s. pręallegata. l. ex morte.

q ¶ Rationem.] aliàs donationem.

r ¶ Puris.]in gb' verbis & literis cõtineẽ pa⁵ctũ de lucrãda dote vel ⁵odonatione propter nu.

s ¶ Vniuersa corrigimus.]corrigit ergo id qd̃ est. C. de pact. l. ex morte. & l. seq. & de do. ante nu. l. cùm multæ. §. finautem. &. ꝫ. de nu. §. deinceps. col. iiij. Acc.

t ¶ Virum.]an idẽ ecõtra sivir dedit dotẽ pro ⁶opter nuptias: qa illa habebat necesse dare dotẽ tñ? Rñ. sic: qa ī augmẽto est idem: vt. ꝯ. pxi. §. aliud. & si alterutri eorũ nihil dedit, nihil ex pacto lucrari poterit: vt ꝫ. de non eligẽ. §. aliud. col. j. Accur.

v ¶ Voluerint.] s. vir ⁷o& vxor, aliàs voluerit.

x ¶ Negotiatiue.] i. vt moris est in cõtractib' vbi licet cõtrahentibus se decipere: vt. ff. locа. l. item si in pretio. §. quẽadmodũ. &. ff. de mino. in causę. §. pe. vel dic q̃ malũ esset si sic ꝓmit ⁸oteremus paciscì. Accur.

y ¶ Autẽ] & qd̃ dixit obscurè, audi p aperti'.

z ¶ Vnd' q; lex.] Nota nõ debet lex derideri vt. C. de bon. q̃ li. l. fina, §. fin.

a ¶ Stipulentur.] vt moris est in cõtractibus

†aureorũ.

Lex non debet derideri.

i.p stipulationē pmittā tur.sic ponit.ff.de cōdi. inde.l.si nō sortē.§.pe. in prin.

a ¶ In ænigmate.]i.fa &o pacto æqualitatis. Et not.q ænigma dicit speculum in quo mulie res speculātur. & sicut
10 in illo videt esse quod nō est: ita hīc videbat in pacto esse æqualitas facto ptio ī quota tm: sed non est, cùm deficit æqualitas in quātitate.

Aenigma quid sit.

† Concor. cum hoc §.c.fin. cū glo.fi.post prin.extra de don.inter vi. & vxo.vbi p hibet donatio ex qua alter coniugum efficit pauperior.

b ¶ Procedit.]s.quod dictum est sub audi.

c ¶ Prius,] scilicet ante legem istam.

20d ¶ Dotalia.]id est ī strumētūseu pactū.Acc.

e ¶ Quod enim.]No. vt hīc,& ff.de capti & postli.re.l.in bello.§.fa ctæ autem.

f ¶ Modū.]vel p donationē,vbi cōcedūtur cōstāte matrimonio do natiōe vel cā mortis vel
30 per legata.

g ¶ Per inæqualitatē. apertius dictū esset nō p æqualitatē rediēs ad inęqualitatē. æqualitas ergo oīno seruat in dote & donatiōe nuptiali, nō tn in lucris exinde p uēturis sed ī pstatiōe & in cōstitutiōe vtriusq;:
40 vt hic dicit,&.ī.pxi.§. in prin.

h ¶ Legislatoribus.] vt C.de do.ante nu.l.fi constante.

i ¶ Philosophata. vt C.de do.ante nu.l.fin.

k ¶ Corrigimus.] inueniebat aūt deceptio: qa ex vna parte poterat
50 fieri augmentū:ex alia nō erat necesse fieri: vt C.de do.antenu.l.fi cōstāte in prin.& corrigit hic,&.ī.pxi. ibi, primū quidē & illud &c.Acc.

l ¶ Priuilegium.] & bene dico in hac necessitate augendi æqualitatē fauore dotis seruato ri.nā & aliàs dedim⁹ ei priuilegiū.s.vt tacitā habeat hypotecā:vt hic dicit,&.C.q po.in pig.habe.l.fi.& instītu.de ac.§. fuerat.&.ī.de priui.do. hære.mu.nō prę.§.quia enim.col.viij.

m ¶ Cōtrahētes.] pūta pater mulieris vel ali
70 us:nō extraneus etiam sine pacto,vel extraneo dūmō ex pacto sibi reddēdę dotis:vt.C.de rei vxo.actio.§.accedit.

n ¶ Et quę forte.]supple.& eis substātijs credūt quę fortè &c.& forte dicit iō:qa &si tūc cū contraxerunt mariti cū
80 oprimis cōtrahentibus, habebat istas res,idē est vt &.ī.pxi.sed maximè tūc qñ nō competebant iste res eis maritis.

o ¶ Iis.s.viris.Accur.

p ¶ Contraxerūt.] cum creditorib⁹ suis an

ínænigmate[z] multò videbit quarta vnius alteri[9] quarta minor: ex suspecta nāq; vel equalitate quāta inæqualitas ex hoc ipso pcedit[b].

¶ Quæ igitur prius[c] exposita sunt dotalia,[d] secundùm quem constituta sunt modum, habeantur.quod enim[c] factum est, infectum manere impossibile est. De cætero† autem in omni datione sancimus æquas quidem esse oblationes:ipsos autem mediocria lucra paciscī:vt per omnia iustitiam æquitatemq; bonoremus. si enim aliqs amplius alio diues est, licet ei per aliū modum[f], legitimū tamen & agnitum nostris legib⁹, clementiā prębere alij,non p inæqualitatem[g] redigēs ad æqualitatē,lucrū maius alteri acquirere.& hæc quidem de hoc lex,ita quodā modo habeat,suam iustitiam vniuersis ostendens.

¶ Cōstante matrimonio augeri pōt dos,dū tamen in tantūdē augeatur donatio propter nup. & econuerso dos tantum augeri debet in immobilibus,ne fraus aliqua excogitari possit aduersus creditores ratiōe augmēti.In rebus uerò mobilibus si maritus creditoribus est obnoxius,tale augmētum nullo modo procedit.secus si non sit alicui obligatus.augmētum uerò dona.ppter nup.tam in immobilibus quem mobilibus fieri potest:quoniam in hoc nulla est captio creditoris uel alterius.Ange.

¶ Aliud quoq; quod circa nuptiales oblatiōes fit: inspexim⁹ atq; cōsyderauim⁹:dicim⁹ autē de augmēto. Quia enim et ab antenos legislatoribus[h] & à nobis ipsis de augmētis dictū est: plurima autem à nobis, & non facile numeranda; etiam in his super antiquitate philosophata[i] sunt:adinuentas ab aliquibus circūscriptiōes perimētes. & puram iustitiam seruari volētes,etiam illud corrigimus[k]. priuilegium[l] enim dedimus dotibus, vt cōtra antiquiores hypothecas habeāt honorabiliora iura,vt potedum contrahentes[m] cum viris eorum credant substantijs, & non mulierū: & quæ fortè[n] tunc neq; competebant ijs[o] qui prius contraxerunt[p].¶ Dedimus[q] autem licentiā (hoc videlicet quod antiquū est) & augmenta facere permittentes & viro & mulieri, siue ambo voluerint, siue etiam horum alter celebrare augmentum. Primū quidem illud sancimus, ne aliqua fiat circunscriptio: siue augere voluerit dotem[r], aut propter nuptias[s] donationem,nō licere alij quidem facere, alij autem in prioribus manere:sed vtrumq; celebrare omnino augmentum, & non in electione,sicuti[t] prius,sed in necessitate causam consistere, omni no tamen quantitate æquali: hoc quod etiam nostri patris dicit cōstitutio[v]. Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematicum[x], & maximè[y] in parte mulieris,& ne viri creditores circunscribat[z] priuilegio vtens: si quidem habuerit vterq; immobiles res, melius est in immobilibus[a] fieri oblationem: quatenus sit palam & indubitatum quod quidam ab initio fuit,quod autem postea additum est .Si autem non vtrinq; immobiles res fuerint: mulierem[b] omnino per immobiles res celebrare augmentum,vt & dos & augmentum similiter habeat aduersus antiquiores creditores priuilegium[c], vndiq; indubitato augmento existēte, vir autem etiam in rebus mobilibus faciat augmentum, nulla enim hinc orietur[d] læsio.¶ Si autem mulier immobilium habens rerum substantiam: in rebus mobilibus scribat[e] augmentum. sciat priuilegium non habituram nisi in antiqua sola dote. non in figurato existente augmento. Quod[f] enim ab initio factum[g] est, in toto sine suspicione est . quod autem postea machinatum est contra creditores, hoc ipso introducit meditationem : & lædi hominē[s] ex dato à nobis dotibus priuilegio[h], nullo volumus modo. Si verò non fuerit debitum contra virum vllum,neq; suspicio contra creditores circunuentionis: tūc & in pecunijs,& vt volūt, augmentum fiat ab eis: vtriq; tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, vt æquitatem† seruemus.Quæ enim erit circunuentionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiuersatione factis?

¶ Mulier priuilegijs dotalibus uti potest aduersus omnes creditores uiri,etiam si eorum pecunia res sit empta uel refecta,exceptis creditoribus quorum pecunia militia est empta.Bar.

¶ His consequens[i] est & illud decernere quod in casibus huiusmodi dubitatum nouimus, antiquioribus[k] creditoribus aliquas hypothecas præponere iuniores existentes, ex priuilegijs a legibus datis, quale est quando aliquis proprijs pecunijs procurauerit nauem comparare, aut fabricare, aut reparare[l], aut domū

tequam acceperunt dotes mulieris.

q ¶ Dedimus.]reassumit qđ inchoauerat p̄missa prædicta interpositione Accurs.

r ¶ Dotem.scilicet mulier vel pars eius.

s ¶ Propter nuptias.
10 s.maritus vel eius pars.

t ¶ Sicuti prius.] vt ī d.l.C.de don.ante nu.si cōstāte.in prin.Accur.

v ¶ Cōstitutio.] s.Iustiniani:vt.C. de dona. ante nu.l.si cōstāte.Acc.

x ¶ Sed schematicū.] i.insignatū vel ordinatum,secūdūAl.Vel dic,
20 i.figuratum vel dubiū vel fictum.q.d.figuram vel similitudinē habet augmenti:sed nō est augmētum:vt.ī.eo.l.si autem mulier.Accur.

y ¶ Et maxime.]i.abūdante ratione. nam secus est in viro.vt.ī.eod. ibi,vir autem.

30 z ¶ Circūscribat.] mulier.

a ¶ Immobilibus.] vna dictio.

b ¶ Mulierē.]vel mulieres.

c ¶ Priuilegiū.] aliàs non habet priuilegiam vt sequitur. si autē mulier &c.& est rō,nevidea
40 tur dicere se dotēauxisse animo decipiēdi creditores. Quip ergo si mulier velit probare p testes se in augmēto res mobiles dedisse :nunqd habebit priuilegiū? Rñ. scđm Ir.nō: qa est iuris & de iure p̄sumptio. sic C.ad mace.l.vlti.&.ff.q
50 in frau.cre.omnes.§.j. † Facit ad hoc.c. qđ ob gratiā.

d ¶ Oriētur.]vtiturergo priuilegio in dote sola,nō propter nup.do. neq; in hypothecis: vt ff.quæ in frau.credit.l. oēs.§.j. In hypothecis enim propter nuptias donatione vtuntur mulieres iure cōi cū cęteris creditoribus:vt qui
60 prior est in tempore,potior sit in iure : vt.ī.de priu.do. hęre.mulie.nō prę.§.qa enim.col.viij. † Aequalitatem.

e ¶ Scribat.]i.dicat se scripsisse,et creditor hoc neget.sed si cōfitentur creditores:nō vtiē priuilegio mulier,scđm Azo
70 ot ¶ Quod.]scilicet augmentū dotis.

g ¶ Factum est.] vt dos ab initio data.Acc.

h ¶ Priuilegio.] not. priuilegium sine alterius lesiōe concessum intelligi : vt.ff.de na.restitu.l.ij in fin.&.l.nec filio.

80 i ¶ His cōsequēs. quia sicut.ī.de commodo mulieris dixit:ita & nunc.Accur.

k ¶ Antiquioribus.] repete nouimus.

l ¶ Reparare.]& sunt hi casus.ff.de priui.cre. l.qui in

l.qui in nauem.&.l.qđ qui s.&.ff. qui potiores in pig.ha.l.interdū.&.l. huius.Accursius.

a ¶ Aedificare.] vt.ff. de priuile.credi.l.si vētri.§.j.&.ff.si certum petatur.l. creditor. &.ff. qui.ex cau.pignus taci te.contra.l.j.

b ¶ Agrum.]appositō pacto vt sibi numerāti obligetur:vt.C.qui po. in pig.habe.l.licet. sec' sine pacto:vt.C.de pig. l.quamuis ea.nisi sit pupillus:vt.ff. qui pot.in pi.ha.l.idemq;. in alijs autē prædictis etiā tāc tè contrahitur pignus: vt prædictis.ll.patet: & maxime.ff.ex qui cau. pig.ta.contra.l.j.

c ¶ In quo.]scilicet augmēto.Accursius.

d ¶ Prædictū est.]vt.s. eo.§.sinautem.nō aliud in do.propter nu.vt.C. qui po.in pig.hab.l.assiduis.in fin.& in fin.huius.§.

e ¶ Posterior.]nam si prior esset,fortè præferretur mulieri:qa quando duo priuilegiati cōcurrunt:qui prior est tēpore,potior est in re:vt in fisco & in muliere dicit:vt.C.de priuilegis.l.quamuis.

f ¶ Competere.]i.cōuenire.Accursius.

g ¶ Priuilegium.]scilicet nouimus.Al.vel melius repete prętendens. Accursius.

h ¶ Acquisita.]aliàs administrata.

i ¶ Cedere.]i.si det locum alicui priuilegio.

k ¶ Absurditas.]si ipsa cedit alicui priuilegio.

l ¶ Aduersantibus.]scilicet fornicationi.i. fornicari nolentibus. qđ ex q̄stu venit.i.aduersus hoc facientibus:vt quia nolunt sic quęrere sed magis se & sua viro committunt qđ honestum est:vt.C. de pac.conuē. l.hac generali.

m ¶ Eis nulla.]scilicet mulieribus,aliàs ad dotem repetendā.Accursius.

n ¶ Mulieribus.]petentibus dotem vel augmētū dotis.Accursius.

o ¶ Et quia.] repete nouimus.

p ¶ Cadūt.]i.à priuilegijs propter lucra: vt C.qui pot.in pign.ha.l. fin.& hic subijcit.&.j. de priuile.do.hęre.mu. §.quia enim.colla.viij. opiniones aūt circa hoc dictas scripsi in.C.qui potio.in pig.ha.l.fi.

Militare pecunia.

q ¶ Militant.]tūc dicitur quis pecunia militare quādo ex pecunia accepta militia emitur,& à principe tantum datur:& vbi expresè non obligatur ei ex cuius pecunia emit:vt subijcit, &.ī.de introdu.& exhiben.reis.§.optimum.colla.v.

r ¶ Militiæ.] scilicet emendæ.

s ¶ Fieri.]repete dedit aurum fieri.i. vt fieret statutum de annona vel prębenda sibi danda.

t ¶ Pactum.] aliàs factum.

v ¶ Prouenīente.] qa moritur ille qui militabat propter alienam pecuniam.

x ¶ Prior.]scilicet quā fit ille qui mutuauit ad refectionem domus vel similes,de quib'.ī.dixi.

y ¶ Solus.]& non vxor eius.Accursius.

z ¶ Casui.] hic accipe verbum suprapositum, sancimus.

a ¶ Mulierem.] idem in fisco & primipilo:vt C.de priuile.fi.l.quamuis. & de primipi.l. satis.Azo. Item idem in casu illius.l.assiduis.§. excepti.

b ¶ Gesto.]Not.casum in quo plus creditī scribitur quā testi.vt in.C. ad velleia.l.antiquam. §.j.&.ff.de probat.l.censu.s.&.C.si mi.se ma.dixe.l.ij.sed regulariter contra ,vt.C.de pact.l. pactum.

Scripturæ aliquando plus quām testi credi tur.

c ¶ Cōpetit.]i.cōueniens est ex quo si sibi diligenter prouident.

d ¶ Quia verò iam legē.] vt.C. de rei vxo. actio.§.accedit.

e ¶ Ptāte.]vt tacite patri quesita actio sit:vt C.de rei vxo.actū.§.accedit.

f ¶ Facientem.]s. dotem & hoc quando pactus est.

g ¶ Remeāte.]in lib. Azo.reuertente.aliàs reueniente.& hic repete quesitum est si competens est hoc non facere scilicet patre remeante.

h ¶ Alienata est.]& not.dotem esse alienatam a patris substantia: & sic non esse in bonis patris:vt hic,&.ff.de collatio.do.l.j. in fin.&.ff. ad.l.fal.l.pater.

Dos non est in bonis patris.

i ¶ Hoc enim.] audi ī specie quod dixit in gerere.

k ¶ Hoc esse.]quod dictum est,sed iustum esse similiter &c.

l ¶ Diuisione.]facienda cū fratribus.Accur.

m ¶ Egerat.]i.egisset.

n ¶ Proprium.] ante nuptialis donationis.

o ¶ Habere.]s.q̄ sunt antenu.lucri priorisviri

p ¶ Quindecim.]in libro Ro.xxx.

q ¶ Et nō quadragīta quinq;.]subaudi: sed totius summę: scilicet.xlv.& sic erat lucrū quidem &c.

forsan ædificare[a], aut etiam emi agrum[b], aut aliquid horum.ī his enim omnibus priores existunt posteriores creditores, quorū pecunijs empta aut renouata res est: ijs qui etiam multò antiquiores sunt.¶ Quæsitum est igitur si mulier prætendens priuilegium super antiquam dotem & augmentum in quo[c] etiam hoc seruatur priuilegium sicutiprędictum[d] est, prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior[e] quidem, prætendens autem pecunijs suis emptam aut reparatam: nauē, aut domum, aut agrum, aut competere[f] eum in his reb⁹ quæ eius pecunijs emptæ aut reparatæ sunt, habere prædictum priuilegium[g]: vtrum oporteat dotem etiam talibus prę ponī: an alijs quidē prævalere creditoribus, quicunq; non talia prętendunt: his autem cedere, quoniā ex eorum substantia res acquisita[h] est. Plurimum igitur super his cogitantes, non inuenimus mulierem iustè existētem cedere[i] alicui tali priuilegio. Videbamus enim (quę causæ absurditas[k] est) qa aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore aduenit quæstus, & viuūt ex hoc quæstu: aduersantibus[l] autem, & quæ semetipsas atq; substantiam ad virū introducūt, nō solū nullus sit quæstus à viris malè degentibus, sed etiā minuātur, & spes eis nulla[m] sit secundùm hoc. Vnde volumus vt si quis domum renouasset, aut etiam agrum emisset: nō possit talia priuilegia mulieribus[n] opponere. infirmitatem nanq; muliebris naturæ satis nouimus, & quia[o] facilè circunuentiōes fiunt aduersus eas. minui autem eis dotem nullo sinimus modo. sufficit enim qp à lucris cadunt[p], & si prior antenuptialis donatio inueniatur, & sufficiens quoddam extet eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere.¶ Quia verò & huiusmodi quædam aditiones nobis factæ sunt eo quòd quidā aliorum militant[q] pecunijs, & oportet eos qui in has crediderunt causas, præponi: sancimus, si quis crediderit aurū occasione militiæ[r], siue statutum fieri[s], vel pro alijs quibusdā talibus causis: & expressim hoc ipsum scribatur in instrumento: & in hoc fiat pactum[t] vt casu proueniente[v] prior[x] sit solus[y] qui ad hoc credidit: & huic solo casui[z] cedere mulierem, & neq; facilè credendum, neq; per testes: sed negotio ex scripto gesto[b], & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente. tunc enim si per omnem huiusmodi viam causa procedat, suspicionem non habeat. & competit[c] contrahentes proprijs non priuari: alijs omnibus prævalere mulierem, secundùm quod iam à nobis eis datum est priuilegium.

¶ *Dote á patre pro filio data, & in ipsius patrimonium reuersa, non licet patri cùm filia secundò nubit, eam diminuere: nisi patris substantia fuerit diminuta. tunc enim secundùm eius facultates dos erit constituenda. Bartolus.*

¶ Quia verò iam legem[d] scripsimus vt patres semel offerentes dotem p filia sub potestate[e], aut suæ quidem potestatis, reuersionem autem in semetipsum facientem[f]: quæsitum est apud aliquos si competens est moriente genero, & remeante[g] ad patrē dote quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerē tem, posse ad secundas venientenuptias filia, minuere, aut hoc non facere, cogitātem quia semel alienata est[h] ab eius substantia: sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare: tanquam si nec contigisset vidua tam. hoc enim[i] nobis nunciatum est quia. xxx. librarum auri quidā pater existens obtulit dotem: deinde filia viduata, & ad secundas veniente nuptias, non iam triginta libras ipse obtulit, sed quinq; & decem solas: quoniam contigerat mulierem lucratam mediam antenuptialis donationis partē in quinque & decem auri libras exeuntem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quīque, quidem & decem ipse: quindecim verò ex lucro mulieris. Nō iustum igitur existimauimus hoc esse[k]: sed similiter in diuisiōe[l] habere quidem eā præcipuum antenuptialis donatiōis lucrum: ex paternis aūt quinque & decem per ci pere reliquas: tanquā studuerit pater lædere filiā. quidem egerat[m] si nō cōtigisset sędis eā nuptijs copulari, sed manere eūdē generū viuū? aut quomodo futurus erat minuere dotem iamà se datam, aut proprium[n] illi⁹ lucrum, suū facere, & in dotē secūdi viri deducere? cùm vtiq; oporteret eā in paraphernis hęc habere[o], & forsan ppter hāc eām ditiori nubere viro: non solū tringinta librarū auri domina facta est, scilicet quīdecī[p] antenuptialis donatiōis, & quīdecī à patre oblatis: & non quadraginta[q]

Diues semel semp talis præsumitur.

a ¶ Mẽsurę.]i.similis quam &c.
b ¶ Prius.]id est primo viro sub.dederat. Accur.
c ¶ A patre.]no. qs pbet sic.ff.de edẽ.l.si qs ex argentarijs.§.fi.nam qui fuit semel diues,& postea præsumitur: vt
10 C.de proba.ex persona.
d ¶ Susceperit.] Not. particularis & pro rata diminutio.sic.ff. de lega.j.l.si heres.in fi.ti.& ff.ad le.fal.ĩ ratiõe.§.ij.
e ¶ Innumeris.]id est sine numero. Accursi.
f ¶ Pater.]quando pater obtulit dotem.
20g ¶ Matre.] quãdo mater obtulit.
h ¶ Exigitur.]p l.C. de colla.dotis quidam.
i ¶ Si quidẽ.] ex hoc ver.colligĩ aut.qđ locũ.q̃ est in dicta.l.dotis.
k ¶ Absoluta.]qa aut debet conferre,aut tantò minus accipere.
30l ¶ Idoneus.]s.ad dotis restitutionem.
m ¶ Mulieri.]s.ad restitutionem dotis.
n ¶ Legis.] condendæ.
o ¶ Cõstitutio.]vt.C. de iure do.vbi.&.l.inre bus in.fi.
p ¶ Inferat.]q.d.sibi ĩputetur:vt.ff.de reg.iu.
40quod si quis.
q ¶ Inchoante.]Sedvi detur q̃ debeat expecta re tãdiu q̃ nõ sit soluendo:vt.ff.solu mat.l.si cõstante. quęest cõtra.Solhęc corrigit illã,vel illa scđm istam intelligĩ:& erit hoc scđm cõsuetudinẽ loquendi sicut ho
50mines dicũt:iste cœpit nauigare.arg.ff.de fun. instrũ.l.cũ de lanionis. §.si asinã Sed quid si socero data fuit , & ipse vergat ad inopiam? Rñ. idem qđ in marito , cũ eadem ęquitas sit.ar.C. ad.l.falł.fi. Item quid si vtriq; data fuit:& al
60ter vergat? Rñ.põt agi vt hic:qa verum est male inchoari vti.
r ¶ Si autem sub potestate.]sic ergo filia agit cũ consensu patris. sed quare ipse pater nõ agit.vt.C.de bo.que libe.l.vlti.§.vbi aũt. quę est cõtra.j.Rñ? Sed hoc
70 speciale fauore dotiũ, ne pereant ,& prolis pcreandę causa. Vel hoc corrigitur:vel illa non negat filio ptãtem agẽdi,licet concedat patri. Item no.de simili denũciatione:vt.ff. quis ord. in bon.pol.ser.l.fi.&.C. de bo. quę liber.l.fin.j.
80rũ.Accursius.
s ¶ Dixit.]i.patri & coram testibus:vt subijcit.
t ¶ Dederimus.]i.cõcesserimus:vt.C.de iure do.vbi Accursius.
v ¶ Filiæ.]agẽti de dote.
x ¶ Hoc valere.]qđ de

& quinque,lucrum quidem in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est,manente integro. ¶ Hoc autem sancimus, si & patris substantia manserit, in ipsa figura in qua prius fuit. Sin autem fortuita quædam clades minuerit eius substantiam, vt neq; volenti sit possibile æquæ mensuræ [a] qua prius [b], dare rursus dotẽ: & probetur à patre [c] fortuita diminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundo filiam iungentem, nisi inquantum substantię virtus est: sed lucrum quidẽ prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantam verò percipere à patre in secundo ordine dotem, quantum substantiæ eius mensura susceperit [d]. palam enim est quia hoc lucrũ quod ex antenuptiali dicimus donatione, cuius solũ ei vsum damus ex omni necessitate: moriens restituet filiæ, proprietatis antenuptialis donatiõis dominæ omnibus modis factæ.

¶ *Filia ad successionem cum fratribus ueniens dotem debet conferre uiro existente locupletę: aut minus in sua portione suscipere.qui si sit in ops,debet actionem quam contra eum habet, cedere.in certis etiam casibus hic insertis mariti eam non releuat à dotis collatione inopia.Ang.*

¶ Illud quoq; sancire necessarium existimauimus,in plurimis videlicet & innumeris [e] rebus quęsitum. obtulit enim pater [f] dotem aut fortè mater pro filia sua. hanc autem illa obtulit marito: & defunct [g] est vir inops . deinde patre & matre [g] mortuis , exigitur [h] quæ nupsit,conferre suam dotem,aut minus tantò accipere. Si quidem [i] vir idoneus est : causa vndiq; absoluta [k] est. Si verò nullius alterius domina consistit illa ,nisi actionum quæ contra maritum sunt: at ille minus idoneus [l] est : & obijciatur mulieri [m] q̃p iã data sit dos pro ea: illa verò actionem conferat, nullum habentem penitus effectum legis [n] : causa nobis digna putata est. Et nouimus quidem iàm in plurimis iudicijs duritiam postea sic iudicatam,& mulierem coactam conferre dotem: aut certè reputare pro se datã, ex qua nullũ ei omnino contigit effectũ in ipsis † rebus recipere. ¶ Nos autem ex alijs nostris legibus iuuam [o] causam. Quia enim dedimus mulieribus electionẽ etiam constãte matrimonio si malè res maritus gubernet,& accipere eas & gubernare & scđm decentem modũ, & sicut nostra cõstitutio [o] dicit: si quidẽ suę potestatis,& perfectæ ætatis mulier est, sibimet culpam inferat [p] cur mox viro inchoante [q] malè substantia vti,non percepit,& non auxiliata est sibi. sicem habitura erat ĩ collatiõis ratiõe proprias res vndiq; & sine diminutione,& ea minus tãtò collationẽ facere. Si autẽ [r] sub potestate est,& sine patris voluntate hoc agere nõ poterat: si qdẽ adiens patrem hoc dixit [s],& contestata est, vt consentiret ei & res percipere etiam constante adhuc matrimonio,& secundis temporib [o] eas seruare,& hoc egit pater: etiam rursus hic integra habebit sua iura,rebus ei suis seruatis: cùm etiã antenuptialis donationis res vẽdicare (quia mulier) etiã constãte matrimonio dederimus [t] ei , & posteriori periculo omni liberari. Si autẽ illa qdẽ hoc cõtestata est patrẽ,ille aũt neq; mouit,neq; consensit,& neq, dedit licentiam filiæ [v] hoc agere,non eam periculum pati,sed & conferri nudam actionẽ contra inopis mariti res, & fortunam esse cõmunem & ipsi,& eius fratribus: nõ tamẽ ex collatione dãnificari: sed competẽtẽ ei partẽ dari ex paternis reb [o]: actionem illa quidem cõferẽte: ab omnibus autem mouendam fratribus. & hoc pficiendo vniuersis ipsis qđ fortunæ euentus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de eius substãtia sperari futura est collatio: hoc valere [x]. Si vero maior [y] fortè oblatio fuerit, & collatio circa illã vertitur spẽ † ex patris inobedientia neq; mouere volentis,neq; permittentis ei mouere: tunc etiã p semetipsam filiã mouere,& nõ habere occasionem, eò q̃p nõ potuerit mouere, & sibimet auxiliari & futurę læsiõis ex inopia viri amittere metũ. Et nouim [o] Vlpianũ sapientissimũ talia q̃siisse: & inope viro cõperto, iuuisse mulierẽ, & inquantũ vir idoneus est, collationem ei fieri [z] voluisse. Sed qm̃ in multitudinẽ legũ existentiũ antequã eas cõstitueremus,& ad conspicuum perduceremus ordinẽ, plurima & necessaria ignorabantur: & decreta [a] quæ cõtraria vellent, à iudicib [o] posita sunt: ne vlla seductio [b] circa hoc fiat, p̃pterea necessariũ putauimus proinde [d] etiã in medio nostræ positæ constitutionis [e] (quæ etiam constantibus matrimonijs mulieri auxiliatur) ad meliorẽ & magis cõsequentẽ viam venientes præsentem ponere legem. Vt autem non per partes enumerenus personas in quib [o] valere eã oportet , generali sermone decernimus: qua propter in quibus est collationis ratio, in his & constitutionẽ valere, siue pater, siue auus, siue mater, siue auia, aut ascẽdẽtiũ aliqua sit psona. ¶ Quę igit placuerũt nobis, & p hãc sacrã insinuata sunt legẽ, tua celsitudo p̃ programãta ,p̃pria manifesta facere vniuersis solẽniter procuret, & in ppetuũ seruare festinet.

† Concor. cum hoc §.c.per vestras . iuncta gl.sup verb.ad inopiam. circa prin.extra de do. inter vir. & vxo.

† Speciem.

TITVLVS IX.

De duobus reis promittendi.

DVO

a NOuimus.]Electiōe.ſ.inhibēda:vt.ſ.de ſ fideiuſſoribus.
b ¶ Mandatorum.]inter hos no.differentiam vt dixim⁹ ſ.de fideiuſ.§.j.
c ¶ Legislationes.]nā & alia præterquam de electione multa continentur in conſtitutione illa.Azo.
d ¶ Egere.]ſ.ea.l.
e ¶ Et incremento.] incremētū dico ex genere & vſu non imꝑfecto neq; inutili: ſed perfectum erit & vtile tam ad genus cōtractus ſup quo ponimus quàm ad vſum:quia in frequētia eſt hic tractatus.. & ſic ſuper frequēti fiunt leges:vt inſtit.in ꝓe.§.cū q̄.&.ſ.de hęre.&fal.in princ.ibi,quęcūq; quiodem &c.
f ¶ Vſu imperfecto. in libro M.vſus.
g ¶ Si quis eṁ alterna.]i.& vnus fideiubeat pro altero expreſsim ſeu tacitè.Hîc not.pro Martino ꝙ duo rei videātur inter ſe fideiubere: vt hîc.&.ff. de duo. reo.l.reos.in princip.ſed Io.contra. & in prædictis.ll.dicas ꝙſpecialiter hoc fuit actū ꝓ Io.ff. de arbit.ſi duo.&.ff.de exceꝑt.l.exceptiōes.§. rei. tu dic ſcḋm Azo.diſtinguendū an peruenit ad vtrūq; eorū:& tūc quatenus ad aliū peruenit, videaṫ alter fideiuſiſſe.an ad vnū tātū,& tūc alter inſolidū ,videatur fideiuſsiſſe.vel ſi nō eſſet diuiſa,ſed in cōmunes vſus expēſa: tuncſerua quod dicit.ff.ad vel leia.l.virvxori.in fi.vbi hoc dixi.& ſcḋm prædicta patet ſcḋm M.dari ſoact.mādati vni contra alterum ſi ſolus vn⁹ ſoluit ſcḋm Io.non mandati.ſednegotiorum geſtorū.& ſic vario mōintelligūt.C.de duo.reis.l.j.
h ¶ Fideiuſsiōe.] i.ꝓmiſsiōe:vt.ff.eo.l.aliter.
i ¶ Suſtinere.] idem iure veteri videtur hoc 60 caſu.ff.eo.l.reos.§.fi.& C.eod.l.ij.& hîc not.ꝙ hinc ſumitur aut. quæ eſt.C.eo.l.ij.
k ¶ Pactum.] hoc eſt ꝙ tenebuntur inſolidū.
l ¶ Interim] i.donec appareat eos eſſe ſoluendo qui præſentes ſunt.
m ¶ Obligatus eſt.]re 70pete exigi.
n ¶ Cedere.] i.accedere.& ſcḋm hoc ſiue qđ ſequitur,ſunt duę partes,ſi,& ve:pro &.q.d. accederet & contra alios ſi ſint idonei & ꝓſentes:& hoc ſtatim clari⁹ exprimit:& ſic ita corrigit hîc quod eſt in.C. 80de duo.reis.l.ij.quæ eſt econtra.vt C.loca.l.ſi diuiſa.quæ eſt contra, vt & alibi vbicunq; dicit duos reos inſolidū cōueniri:niſi in his duobus caſibus.ſ.quādo eſt abſens alter:& quādo nō eſt ſoluēdo.& qđ hîc dicit in duob⁹ reis,idē eſt in plurib⁹ tutorib⁹:vt.ff.de tute.& rō.diſ.l.j. §.nūc tractem⁹.& fideiuſſorib⁹ & cōſtitutorib⁹:vt.C.de cōſti.pe.l.fi.ſed idē in pluribus fideiuſſorib⁹ eiuſdē tutoris:vt.ff.rē pupil.ſal.fo.l.fi.Sed an beneficio huius.l.pōt renunciari? Dic ꝙ ſic:vt.C.de pa.l.pe.ſic ſe habet cōſuetudo.Itē nunqd & plures rei ſtipulādi ſimiliter diuidūt petitio

¶ *Duo rei promittādi conſtituūtur ſi adiectū fuerit unūquēq; inſolidū teneri:quo caſu utroq; ſoluendo exiſtente & præſente quilibet cōueniꝛ tur pro parte:& negotium cōmuniter examinatur, & fertur ſententia.ſed alio non exiſtente ſoluēdo in totū uel in partē:uel ſi eſt abſens: conuenitur alter inſolidū,uel in eo ꝙ alter ſoluere nō poteſt:& per iudicē ordinarium ad iudicem uenire compellitur,his omnibus in futurum obtinentibus.*Bar.

Imp.Iuſtinianus a.Ioanni glorioſiſs.Orientalium prætoriorū præfecto iterum exconſule ordinario & patricio.

NOuimus pridem ponentes legem de electione [a] mādatorū [b] & fideiuſſorum, & ſpōſorum,multas habeṫ & i cōmune vtiles noſtris ſubiectis legislatiōes [c]. In ꝓſenti verò & aliud nobis viſum eſt,egere [d] quadā explanatione & incremento [e],nō ex genere,neq; vſu imperfecto [f],& inutili cōſiſtēte. Si qs eṁ alterna [g] fideiuſsiōe [h] obligatos ſumataliquos:ſi quidē non adiecerit oportere & vnū horū inſolidum teneri:oēs ex ęquo cōuētionē ſuſtinere [i]. ¶ Si verò aliqd etiā tale adijciatur,ſeruari qdē pactū [k]:nō tn̄ mox ab initio vnūquēq; inſolidū exigi ſed iterī [l] ſcḋm partē qua vnuſquiq; obligat⁹ [m] eſt: cedere [n] aūt eū & cōtra reliquos actionē ſi & idonei ſunt, & in eo loco. & ſi hoc ita ſe habere videaṫ [o]:ſi quidē idonei ſint, & ꝓſentes inueniantn̄, illos periclitari cōplere [p] in ſingulos [q] in ꝓpria parte ꝙ ſub alterna promiſsiōe creditū eſt, aut ex quo oīno [r] obligati ſunt, & nō cōmune debitū propriū cuiuſpiā fieri on⁹. Si verò min⁹ idonei ſe habere reliq videantn̄, ſiue oēs, ſiue qdā:ſiue in partē,ſiue inſolidū: ſiue abſentes [s] forte:ī illud tenere quod accipere ab alijs nō potuit [t]. Sicen̄ & illis ſeruabitur pactionis modus, & nullū [v] ſuſtinebit dānum actor, licet aliquid [x] inter ſe illi pepigerint [y] ignorante iſto ꝙ habet eos obligatos : & unuſquiſq; tenebitur in id quod ab initio ſcripſerit: & artibus ſaut dolis aut tranſactionibus præuaricari quæ conſtituta ſunt,non ſinendos. Sinaunē ſuam? Rn̄.fortè nō:qa neq; hoc dicitur in rubrica, neq; ꝓdeſt reo.nā ſi etiā vni ſoluerit,liberaṫ ab oīb⁹:vt inſtit.eo.§.j.&.ff.eod.l.ij.Accurſi.
o ¶ Videatur.]ſcilicet ꝙ ſit adiectum quēlibet inſolidum teneri.
p ¶ Complere.]i. illos pati periculum complendi in propria &c.
q ¶ In ſingulos.]ſ.actiōe cōpetēte. ſimile piculum eſt.ſ.de teſtū princ.
r ¶ Omnino.]id eſt inſolidum.Al.
s ¶ Abſentes.ſed cū ī uicē videātur fideiuſſo-10res,cur nō datur prēſenti tempus ad reducendū ablentē:vt.ſ.de fideiuſ.§.j?Rn̄.plus ibi operatur expreſſa fideiuſsio [†] quā tacita: quæ quæſtio ſcḋm M.procedit ſcḋm Io.nō:cū videātur fideiubere ad inuicē vt dixi mus.ſ.eo.in princ.§.j. [†] ferre
Expreſſum plus tacito operatur.
20t ¶ Non potuit.]ſic in tutoribus vno ſoluēdo cōſtituto,alijs nō :vt ff.pro qui.re ad eun.iu. ea.l.fi.ſic in fideiuſſoribus:vt.C.de fideiuſſo.l. iij.ſic.C ad velleia.l.anꝛ tiquę.§.ſed ſi minus.
v ¶ Nullum.]aliās nullius.
20x ¶ Aliquid.]putavt vnus non teneatur pro alio aliquo caſu.
y ¶ Pepigerint.]qđfacere non poſſunt in prę iudicium creditorū: vt hîc &.C.de pa.l.debitorum.&.l.pacto.
z ¶ Deducere.] re & verbo qđ faciet tm̄ or-40odinari⁹ nō delegat⁹.vt ſ.de exhi.& intro.§.ſiverō etiā qdā.col.v.& hîc ſubijcit.Accur.
a ¶ Sic etenim.]i.ſi oīa ſupra dicta ſeruentur.
b ¶ Obligabuntur.] inſolidum in cōtractu.
c ¶ Non adminiſtra-50tor.].i.nō ordinari⁹, ſed delegat⁹ forte.ſic ponit adminiſtrator.C.de iud.aut.ad hoc.& dicta aut.ſ.de exhibend.& introducē.§.ſi verò etiam quidam.
d ¶ Suſcipienti.]ſ. delegato ſi habet merum imperium:vt.ſ.de exhi 60obē.§.finautē nō addāt.
e ¶ Competenti.]puta ſpectabili vel illuſtri. Azo.
f ¶ Illos.]ſ.reos defendi qui præſentes volunt adeſſe.
g ¶ Legibus.]ſed cùm olim vno cōuento interim alter nō cōueniret: 70vt.ff.de pec.l.quoties.§. ſi creditor. & vno cōuēto alteri ſolui nō poterat,vt.ff.eo.l.exduobus. Item ab vno vel contra vnum facta conuentione interruptio omnib⁹ vel contra omnes fiebat vt.C.eod.l.fina . quæro cùm hodie quaſi diuerſa ſunt? vt dixi hîc:an ꝓ 80dicta iura ſeruentn̄,&an ſint correcta? Reſpon.legē ex duobus.ff.eod.nō puto corrigi.C.eo.l.fin.ſed quod dixi quod vno conuento alter interim non conueniebatur,hoc determinatur per hanc.l.vt omnes conueniantur ſi ſunt ſoluendo.

tem ijſdem commorentur vtriq; aut omnes locis: ſancimus negotij iudicem deducere [z] illos mox & communiter examinare negotiū, communiter autem inferre† ſentētiam. Sic enim [a] & rei omnes obligabuntur [b]: & ſubſtantię eorum qualitas examinabitur: & debitū ſimiliter quidem ſecundùm iuſtitiæ,ſimiliter autem ſecundùm legum ordinem procedet. ¶ Si autē non adminiſtrator [c] ſit cauſæ iudex,ſed alter aliquis:damus licentiam aut incompetenti iudici interpellationem ſuſcipienti [d], aut in prouincijs his denunciatis clariſsimo præſidi, aut competenti [e] iudici cogere per ſuum officium,& illos [f] intereſſe liti,& partē eius fieri:vt nullum impedimē tum huic noſtrę legi fiat,his omnibus incipientibus in contractibus ſequētis tēporis,& ab huius legis diſpoſitione : qđ aūt ante eam præterijt,poſitis pro his relinquimus legibus [g]. Quæ igitur placuerunt nobis,& per hanc ſacram declarata ſunt legem,tua quoq; celſitudo operi effectuiq; contradere feſtinet.

TITVLVS X.

De tempore nō ſolutę pecunię [h] ſuper dote.

¶ *Exceptio non numeratæ dotis olim toto tēpore matrimonij,& eo ſoluto intra annum competebat:hodie uerò ſi matrimonium intra biennīū durat,prædicta competit exceptio:& etiam eo ſoluto competit intra annum matrimonio uerò ſoluto ultra biennium intra decennium dicta exceptio uiro & hæredibus eius competit.*Barto

Impera.Iuſtinianus a.Ioanni glorioſiſsi. per Orientem prætoriorum præfecto,iterum ex conſule ordinario,& patricio.

OMnes pecunię non numeratę replicationes [i] ſubiectas in aliquibus caſibus [k] nō examinatas [l] noſtræ reliquerunt leges,ſed prolixitatem earum & effuſionē abbreuiauimus,ne ſua negligentia aut calli

h ¶ DE TEMPORE NON SOLVTAE PECVNIAE.
i OMnes pecunię.] ¶ Replicatiōes.]i.exceptiōes.Acur.
k ¶ Caſibus.vt in dote.
l ¶ Non examinatas.]ad plenum.

ditate forsan negotijs [a] fruantur homines, & causas præbeant alijs [b], non enim sub æqualitate semper [c] probationes erunt eas exhibere volentibus. multa quoq; tempus refutat. Quapropter beneficiētes abbreuiamus in quibusdam casibus pecuniæ non numeratæ querelas: quas licet ex ijs quę à nobis iam sancita [d] sunt colligere [e]. Quia enim omne tempus matrimonij dabatur [f] viris donec matrimonium constaret, queri de non data dote: interpositio quoq; maior facta est etiam, post mortem virorum, vt & post repudium intra annum daretur querela: ideo existimauimus breui & compendiosa lege velocem facere & pecunię non numeratę super dote querelā, & liberare à probatione mulieres in talibus ex longo tēpore [g]. ¶Si ergo annis duob⁹ solummodo habeat aliquis vxorem, aut etiam his temporibus minus, & non accipiat dotē: nihil ex taciturnitate virilædatur: neq; hæredes viri, licet tacuerit ille: sed intra annū aliū querela moueatur. breuitas enim matrimonij [h] ad hanc nos legislationem vocat. Si verò maius biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur: damus marito queri [i], & dicere non illatam sibi dotem, aut in partem, aut insolidum: & si hoc fecerit, transmittere [k] querelā, semel marito querente, & muliere quia dedit non probāte. ¶Si autem neq; intra decennium queratur: taciturnitate [l] mariti auferimus querelā: neq; ei post decennium hoc agere sinemus, nec annum dantes vlterius hęredibus eius. sitq; in hoc non nostra aduersus aliquos pœna, sed libertatis subiectorū diligentia [m]. Vbi enim licet in prolixo sic tempore, decennij dicimus, proponere querelam: si tacere elegerit, palam est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eum aut suos reddere hæredes: his valentibus [n] & si repudio solui contingat matrimonium: in nullo discernentibus nobis siue mulier tanquam dotem offerens cōscribat, siue pater siue alter quispiā pro ea: tempore in omni casu tali sicuti prædiximus, extendente suos effectus, & dāte vel perimēte querelam. Contestationem verò dicimus nō in sermonibus solū: (sæpe enim indignationis aut alterius incidēs occasio talia quædā virū præparat dicere: aut etiā ille qdē dixit nihil, testes aūt redempti hoc mētiuntur) sed oportet contestationē in literis esse [o]. Si autem etiā in iudicio eam aliqs forte facere voluerit: oportet oino innotescere mulieri, aut ei qui dotē oīno offerre cōscripsit. nā nihil est quod ꝓhibeat maritū insemetipsum hoc agere, & queri quasi: & partē quidē mulieris qđ agit̄, ignorare: prouidentiā verò sui etiā ponere nullo valere [p] mō: & qꝫ vel ab eo querela facta est, ne sciat. ¶Generaliter [q] igitur dicendum est intra biēnium quidē matrimonio soluto siue morte siue repudio, & ipsi marito de nō numerata pecunia licere queri, & hæredi eius intra alium annū. Si verò vltra biennium vsq; ad decē [r] annos matrimoniū extendatur: marito damus querelam [s] & hæredi eius intra menses tres. Si verò transcurrerit [t] decennium, tunc neq; marito, neq; hæredibus eius querela erit, tēpore ad oīa sufficiente mulieri. Et si quidem intra ætatē maritus sit, & non queratur [v]: tantum ad in integrum restitutionem [x] ei damus tempus, vt transcē dat [y] duodecī annos à tempore nuptiarum [z]. ¶Nouimus enim eos qui vehementer citius contrahūt nuptias, non minus quindecim annorum [a] ad hoc procedentes: qua de re transit quintum & vicesimū annum: & erit possibile intra vicesimum septimum [b] annum queri de nō numerata pecunia dotis, moriente quoq; eo intra prędictū tempus [c], hęredes habere [d] annū [e] ad querelam. Si autem minores sint non querentis hæredes, siue maioris, siue minoris: quinquennium habeant solummodo ad mouendam querelam non numeratæ pecunię, sufficiente tēpore, & non expectante exitum [f] omnium minorum temporum [g]: quod nos ad præsentem legem mouit, nubere regulariter qs debet qđ defuncto supererat scđm omnes. Azo.

a ¶Negotijs.]Si in suis negotijs callidè vel negligenter versent hoies.
b ¶Alijs.]i. hominibus callidè vel negligenter versandi. & sic no. q tollitur materia peccandi, sic institu. vi bo. rap. §. sed ne dum.
c ¶Semper.]qm̄ post lōgum tpis spatiū nec documētis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari: vt. j. hæc constitutio innouat cōstitutionem. Al. Item post tpis interuallū nō eadē fides testibus habetur: vt. ff. de car. edi. l. 2 oiij. §. causæ.
d ¶Sācita.]vt. C. de nō nu. pec. l. in contractib⁹. Accur.
e ¶Colligere.]in libro R. deest.
f ¶Dabatur.]vt. C. de dote cau. l. fi. Accursius.
g ¶Tpe.]Si. susc ipientes grauamen probationū. 2 oh ¶Matrimonij. qđ durauit tm̄modo p biēnij̄ scilicet vt dictū est.
i ¶Queri.]alias cōqueri toto tempore matrimonij, vt hic, & etiā post ea per tres mēses: vt. j. §. si vero vltra biennium.
k ¶Trasmittere.]Si. ad hęredes: vt hic, &. C. de 3 onō nu. pecu. l. si intra. §. sinautem, & l. cū vltra.
l ¶Taciturnitate.imo videtur q statim sibi p̄iudicet: cū ex causa fuerit confessus: vt. C. de nō nu. pec. l. generaliter. & ff. de proba. l. cū de indebito. §. fi. q̄ sunt contra. Sed spāle in dote vt non 4 ostatim p̄iudicet confessio: licet ex cā sic est spāle in mutuo in odiū creditoris, vt tm̄ post biennū præiudicet: vt C. de nō nu. pe. l. in contractibus, in princ. Acc.
m ¶Diligentia.]Not. exceptiōes non ī pœnā, sed propter subiectorū 5 olibertatē iductas: vt nō omni tēpore de suo iure dubitēt: vt isti. de vsuf ca. in prin.
n ¶His valētibus. nā á. §. si ergo. viq; huc dictum est quando solutū est matrimonium mor tę viri vel vxoris. Accur.
o ¶In literis esse.]Si. 6 onot. querelam non numeratę dotis in scriptis fieri debere. sic & in attestatione filijs furiosis facta: vt. j. vt cū de ap. cog. §. si quis de prædictis. sic etiam in libello est scriptura necessaria: vt. ī. de exhiben. §. sanci mus. col. v. &. C. quādo 7 oli princ. da. per totū. sic &. C. de man. prin. l. j. regulariter aūt etiā sine scriptura: vt. C. de pact. l. pactum. Item no. quod si hat in iudicio, debet innotescere mulieri vel ei qui dotem conscripsit. sic &. j. de litigiosis. §. omnem vero. in 8 oprincip.
p ¶Valere modo.]scilicet mulierem, cùm ignoret: vt subijcit.
q ¶Generaliter.]repetit breuiter quæ dixit & addit parum. j. scilicet de tribus mensibus. & no. quod hīc iungitur aut', quæ est. C. de dote cauta non nume. pecu. super. l. fin.
r ¶Ad decem.]non est exclusiuum. Io.
s ¶Querelam.]scilicet dum viuit.
t ¶Trāscurrerit.]vel transierit. Accursius.
v ¶Et nō queratur.]id est cōtestationē scđm qđ supra dictū est, intra tempus non opposuerit.
x ¶Restitutionē.]hanc restitutionem putat Io. q suo iure habeat minor & si eā non petat, sed directè hāc exeeptionem proponat. sed 10 ohæc litera apertē dicit contra. vnde secus puto q. i. petatur per officiū iudicis: vt. ff. de mino. l. quod si. in fi. & hīc cùm scripsit se dotē accepisse post cōfectionem dotalium instrumētorū. si verò ante cōfectionē, nō est necessaria restitutio: 20 ocum excep. habeat iure cōi sicut qlibet maior. Sed certè licet habeat exce. iure cōi: tn̄ restitui potest scđm Azo. vt. ff. de mino. l. in causæ. ij. §. pōponius. Accur.
y ¶Transcendat.]Sicilicet ius commune vsq; ad an. xij. vltra. xij. non 30 audiatur. Accursius.
z ¶Nuptiarum.]contractarem secūdùm M. argu. C. de nupt. l. sancimus. & sic poterit oppo ni ītra. xxxvij. ann̄. vna die minus si ponas maritū in vltima die. xxv. an. contraxisse. vel dic cōtrahendarū secundū 40 Bul. vt probatur p hæc verba nouimus em̄ eos &c. & sic vsq; ad vicesimū septimū annū vna die plus. nā à. xv. an. compleato in antea fit computatio. Item cōtra M. facit apertè hīc, vt dicit & si quidem sit marit⁹ intra ætatem: & nō queratur. nā & ex hoc oportet intra ætatē tēpus exceptiōis cucurrisse, & eū nō fuisse conquestū. qđ nōquā dici pōt eo casu quando in vltima die xxv. an. contraxit. cùm nō posit exceptio tam breui tempore finita esse. s. vna die. Sed nō attē 60 ditur scđm M. nisi q cōcessio fieret intra etatē. sed certe imo est attēdē dū etiā q sit p̄scriptio cōpleta: vt prædicta litera dicit. & sic etiā secūdū eū cū diceret vsq; ad. xxxvij. an. produci: oportet q tm̄ sit intra xxv. anteq̄ potuerit exce 70 optio cucurrisse. et ita an. xxv. vsq; ad. xxxvij. an. vna die min⁹ ad pl⁹ pce dit, etiāscđm M. Sed nos Bu. snīam probamus.
a ¶Quindecim annorū.]de cōsuetudine forte. aliud de iure: vt instit. de nup. in prin.
b ¶Intra vicesimūsep 80 timū.]i. citra. vl scđm Io. etiā pone propriè.
c ¶Tēpus.]xij. i. anno.
d ¶Habere.]Si. maiores.
e ¶Annū.]ipāle. nā ha

f ¶Exitū.]i. nō cōsyderabim⁹ q̄tū moriēt ivel succes sori suo supest tps.
g ¶Tēporū.]nā semp tpa p̄dicta seruabim⁹.
h ¶Ad presentē legē. sunt

Exceptiones in subiectorū libertates ī ductę sunt

a Quando scriptura est necessaria: vide in. c. j. in. iij gl. extra de cēsū. lib. vj.

Minor plura ſpecialia habet.

ſunt ergo hic minori ſex ſpãlia. Primum vt licet hæc præſcriptio ſit tẽporalis. ſ. annivel triũ mẽſiũ: vt. ẽ. proxi. tamẽ currit minori. vnderestitutio neceſſaria eſt: vt hic, aliãs cõtra: vt. C. in qui cau. in inte. reſtu. nõ

1 oeſt neceſ. l. fi. ſic eſt in q-buſdã alijs caſibus ſpãle: qđ dic vt. ẽ. de hę. & fal. §. pupillus. Secundũ qa aliãs reſtituit minor intra tpa cõſtituta a iure. ſ. xxix. anñ. vt. C. de tẽpo. in inte. reſtit. l. fi. hic aũt intra. xij. an. Tertiũ qa aliãs incipit quadriẽ

2 oniũ elapſo. xxv. an. vt. ff. de mi. interdũ. hîc aũt a tpe nuptiarũ cõtractarũ ſcđm M. vel cõtrahẽdarũ ſcđm nos Quartũ qa maior minori ſuccedẽs habet quadriẽniũ: ſed hîc habet annũ quãtuncũq; ſuperat defuncto. Quintũ qa mi-

3 onor minori vel maiori ſuccedẽs habet ſua tempora ratiõe ſuę ętatis & poſt ea quadriẽniũ. hîc autẽ quinquẽniũ eſt. Et ſextũ: qa hoc qnquẽniũ currit in minori ætate huius ſuccedentis adeo vt non reſtituatur, aliãs contra: vt. ff. de mino.

4 ol. etiam ei.

Caſum ponit.

a ¶ Muliere nãq;.] mulier nupſit viro habenti. xiiij. an. ex eo concepit: & durauit matrimoniũ per quatuor annos: deinde vir deceſsit: & poſt mortẽ eius elapſi ſunt. xx. ann. & tunc agit de dote mulier. ſed

5 poſili' quẽ ex dicto mari to habuit, exceptionem opponit ratiõe ſuę ætatis: & ſic poſt. xxiiij. annos a tempore cõtracti matrimonij. & dicitmulier eademq; mater q non poteſt: cum tantũm quinquẽniũ habet poſt mortem patris.

b ¶ Viceſimum.] aliãs, 6 o xxx. & ita dices durare matrimonium. xiiij. annos.

c ¶ Mouebat.] ſcilicet filius defuncti.

d ¶ Contra matrẽ.] ſcilicet marito maiori vel minori.

¶ NEQVE VIRVM QVOD EX

7 o DOTE EST NEQVE &c.

e ¶ Vel.] pro etiam.

f ¶ Solo.] & nõ proprietate. & hæc prima pars expeditur. j. eo. uſq; ad. §. illud.

g ¶ Filios alere.] & 8 o hoc, expeditur. j. eodem §. illud. uſq; ad. §. fina. qui incipit, nouimus. Accurſius.

h ¶ Seruentur.] & hoc expeditur. j. eodem §. fina.

liere nãq; [a] cõiuncta quarto & decimo anno, poſt viceſimũ [b] annũ mortis patris abutẽs minori ætate, mouebat [c] quidẽ cõtra matrẽ [d] non numeratæ pecuniæ obijciens rationẽ poſt quartũ & viceſimũ nuptiarum annum. quod nos iudicãtes curauim⁹. & propter has circunſtantias, & ætatem minorum in quinquennium in præſenti decernim⁹ lege: illo videlicet nõ numeratam pecuniam obijciente, quiſcript⁹ fuerit dotẽ ſuſcepiſſe, & ſcđm ſua tẽpora, ſiue pfectę ętatis ſit, ſiue minoris cauſa iudicanda. Valente hac lege ſuper ijs quę poſtea futuræ ſunt nuptijs. ſuper ijs em̃ q̃ cõſtant, ſi qdẽ reſiduũ eſt decẽniũ, aut nõminus biẽnio hoc, habeat tps in nõnumerata pecunia qđ †ei ẽt poſt trãſmiſsionẽ dabit. Si verò aut min⁹ ei biẽnio reliquũ eſt tps, aut ẽt exceſsit totũ decẽnij tẽp⁹: tũc ipſis qdẽ biẽniũ dam⁹ ad querelã nõ numeratæ pecunię: eo rũ aũt hęredib⁹ & poſt ſolutionẽ matrimonij intra tres mẽſes, vt p oĩa eis iuſtitiã ſeruem⁹. Quæ igit placuerũt nobis, & p hãc ſacrã declarata ſunt legẽ: tua celſitudo manifeſta omnibus facere feſtinet.

TITVLVS I.

Neque virum quod ex dote eſt, neque mulierẽ ex ſpõſalitia largitate lucrum propriũ habere: ſed ſeruare dominium ſuis filius, vel [e] ſi ad ſecũdas nuptias nõ veniant, vſu ſolo [f] in lucro conſiſtente: & vt repudio tranſigentes nuptias, lucrãtes aut dotẽ aut ante nuptias donationẽ, & ipſis ſimiliter dominium ſeruẽt filius: vſum habẽte pſona cogẽda filios alere [g]. ſi vero bona gratia ſoluãturnuptię, & videãtur occaſiõe dãni detineri quędã: & hac arte † perimẽda quę detinẽtur, & filiis ſeruentur [h].

Collatio octaua.

¶ *Matrimonio ſoluto morte, diuortio uel bona gratia, lucrum dotis uel donationis propter nuptias debet ſeruari liberis illius matrimonij quo ad ꝓprietatem, uſufructu ſolo à lucrãte retẽto: & quod ab altero cõiugũ quæritur, retinetur his obtinentibus ſiue coniuges ad ſecunda uota tranſierint ſiue non. Bar.*

Imperator Iuſtinianus a. Ioanni glorioſiſsi. Orientaliũ prætoriorum præfecto, iterum ex conſule ordinario, & patricio.

EA quidem q̃ ſemper idẽ ſe habent, legibus nõ egẽt varijs, ſimplicitatem, & quod ſine i vllius diuerſitatis miſtura eſt, cõtinuè poſsidentia, & vtentia legibus ſempiternis ac ſacris nulla correctione egentibus. Quod autem ſecundùm nos eſt in redundatiõis comprehenſum tumultum [k], gubernatiua indiget ſapiẽtia, ex legibus ſuperueniente negotijs [l]. Vnde quoniam nos neq; ad iudicia [m] ſegnes, multis interpellãtium cauſis, ſingulis quidem medemur, comprehendentes autem vnamquanq; quæſtionẽ dubitatam à nobis & iudicibus noſtris, per legislationẽ quæ oporteat agi generaliter in vnaquaq; quæſtiõe, exponim⁹. Itaq; illud ante omnia viſum quidẽ eſt forſan eſſe priſcis legislatoribus nõ ſine quadã diuiſione: nobis autem putatũ eſt bene ſe habere temperata lege ad ſimplicitatẽ cauſam trãſponere, & nunc incho ante, & nihil perſcrutãte horum quæ prius terminata [n] ſunt: quoniam & nobiſipſis pridem non diſplicentibus [o] de hoc ipſo quæ legibus viſa ſunt meliora ſecunda, (nuptialibus namq; lucris ſi quidem aliquis coniunctorum ſeruauerit pudicitiam, manentibus apud ipſos validè, & eorum ſubſtantijs infixis: ſi verò veniat ad alterius perſonæ coniunctionem. ex prioribus nuptijs filijs ſeruandis [p]) ſimplici [q] quadam & meliori lege duplici hanc placuit interimere. Si enim ſecundis [r] miſta nuptijs mulier, aut etiam vir fortè ad ſecundam reſpiciẽs coniugem: quæ ex morte lucrata ſunt, aut etiam ex repudio forte, ſeruat filijs, (cùm vtiq; forſan & alij erunt eis filij ex nuptijs ſequentibus) quomodo iuſtum eſt eos qui in ſolis filijs [s] legitimis moriuntur, non ſeruare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, ſed alijs [t] ea tranſmittere? Scilicet quid erit pretioſius [v] filijs [x] parentibus non ingratis. Propterea igitur ſancimus ſi mulier moriatur, & eueniat lucrum fieri viro dotem: hanc omnino ſeruare filijs, ſiue ad ſecundas veniat nuptias, ſiue etiam [y] non. Et ex diuerſo ſi mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis

1 ¶ Aqdem. Quod ſine id ſubaudi.

k ¶ Tumultum. id eſt redundat in tumultum qa adhuc vacillãt apud

10 homines.

l ¶ Negotijs.] datiui caſus eſt.

m ¶ Iudicia.] ſubaudi circa. Accurſius.

n ¶ Terminata ſunt. i. ſtatuta ab alijs principib⁹ & à nobiſipſis. Al.

o ¶ Non diſplicẽtibus.] i. nõ diſplicuerũt

20 ſcđa quæ viſa ſunt nobis meliora legibus primis: ſcilicet tractãtibus de hac materia. & ſic participium in verbum reſoluitur. & ſic not. qđ corrigit ſeipſum. ſic. ẽ. de nupt. §. j. col. iiij. &. j. Corrigere vt fratrum filij. in prin. ſeipſum li col. ix. lex enim antiqua cet.

30 idẽ qđ hic dicit: vt. C. de ſec. nu. l. quoniã. §. fi. & l. hac edictali. §. fi. ſed alia. ẽ. de nu. §. fi verò. diſtinguit. nũc aũt dicit ĩdiſtinctè: ſed per aliam. j. vt fratrũ fil. colla. ix. diſtinguitur: vt iam dices. Accurſius.

p ¶ Seruandis.] lucris.

q ¶ Simplici.] hac ſcilicet quæ eſt melior antiqua duplici.

r ¶ Secundis.] ſcilicet parentibus.

s ¶ Solis filijs.] ſcilicet exiſtẽtib⁹ ex primo matrimonio.

t ¶ Sed alijs.] ſcilicet extraneis.

v ¶ Prætioſius.] q̃ huiuſmodi lucra ſupradicta eis ſeruari âparẽtib⁹.

x ¶ Filijs.] ſcilicet prę-

nominatis.

y ¶ Siue etiam.] ſed hodie conceditur viro & vxori virilis portio ſecũdũ numerum liberorũ: vt aliquid amplius ſit

ei quæ non nubit, quã ei quæ nubit. & sic ista aliã determinatur & corrigitur: vt.j.vt frat. filij.§.quia verò,col.ix, quę est contra.

a ¶ Lucra.] scilicet sancimus seruare.

b ¶ Constitutum.] dixerimus.

c ¶ Et in omne.] scilicet lucrum. Al.

d ¶ Pendẽte,] scilicet matrimonio: quamuis cõiugũ supersit, vt subijcit: & sic transit de plurali ad singularem. Azo. cũ dixerit prius matrimonijs: nunc matrimonio.

Matrimonium vno tantùm superstite pendet.

20 & sedm Al. dic q pẽdet supstite illo qui fecit lucrum. Et sic not. quod dicitur pendere matrimonium vno tãtùm superstite, Accursius.

e ¶ Et alijs accessionibus.] hypothecarum, quam in bonis seruantis eas possunt vendicatori filij: vt, C de secũ. nu. l. hac edictali. §. vlt. fructus sunt eius q seruat. Accursius.

f ¶ Denunciatum.] scilicet à nobis. Accursius.

g ¶ Alter utros.] i. inter se vel adinuicem diuerterint.

40h ¶ Mẽdicãtes.] scilicet filij.

i ¶ Vehementiori.] idest duriorem pœnam inferente. Accurs.

k ¶ Conuenti.] quasi dicat conuenti sumus per interpellationẽ forte ad id quod melius se habeat. Accur.

l ¶ Lucrorum.] lucra 50 iniusta sunt lucrãtibus propter solutionẽ matrimonij: vnde filio applicatur proprietas vt subijcit. j. Azo.

m ¶ Per transactionem.] quia vnus coniugũ cõmisit delictum quare ab altero sit repudiatus.

n ¶ Per modũ.] qa vn' repellit aliũ sine cã: sed in sequẽti. §. nouim°. loquitur qñ bona gratia.

o ¶ Erubescentes.] s. parentes, & dic q filios est accusatiui casus: & construe sic: & parentes non erubescentes filios

† petente, in vetustis & ipressis & scriptis exempl.

70 dent actiões &c. Azo.

p ¶ Digna amissione.] id est qa vir cõmisit ea ppter quæ est dignus vt donationẽ amittat. & idẽ in vxore subijcit & si nõ committat sedm Azo. vt. j. proxi. §. dicit. Accursi.

Filius secundũ patris facultates alit debet.

q ¶ Muliere.] repete 80 committente.

r ¶ Casu.] i. amissione.

s ¶ Mensurã.] Not. filium alij secundùm substantiam patris. quod facit ad id qđ dicimus. ff. ad maced. l. sed iulia. §. quod dicitur. Accur.

lucra[a] proprijs filijs seruare: vsum quidem lucrorum ex nuptijs apud eos constitutum[b]: proprietatem verò eorum filijs omnino seruandam: his quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine seruandis: & hoc valere matrimonijs quocunq; modo solutis, ab hodierna die, & in omne[c] quod sequitur, & his matrimonijs quæ iam soluta sunt quidẽ, siue morte, siue quolibet alio modo, adhuc autem pendente[d], eò quòd vnus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint: hoc hęredibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribº relinquimus legibus. ¶ Illud certum est quia dum semel fuerit filiorũ, & proprietatem lex deferens eis præstiterit, tunc in successionibus & alijs accessionibus[e], ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filijs, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti. ¶ Illud quoq; ex quadam causa denũciatum[f] nobis, ad legislationem deducere existimauimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros[g] & vir & vxor: filios autem qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes[h]: propter ea iudicauimus vehementiori[i] quidem forte conuertenti[k] ad melius se habens, vti lege: vt timore scilicet pœnarum quiescant aut lucrorum[l] causa iniustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. Si eñ omnino aut per transactionem[m], aut per modum[n] alium separetur matrimonium; si quidem non sunt filij, maneant priora in suo ordine. Si verò filijs existentibus fiat hoc, & neq; filios erubescentes[o], dent tamen occasionem spontaneam & trasactionis, & perconsensum factæ, aut etiã inuitæ, forsan peccante† viro, aut committente digna[p] amissicę antenuptialis donationis, aut muliere[q] digna casu[r] dotis neq, vir dotẽ lucret, neq; mulier antenuptialem donationẽ sed repente casu procedente aut dotis aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, & eorum fiat: vsu solo apud transigẽtes manente: cogẽdo tamen eo qui vsum lucretur, filios ex eo matrimonio & alere, & alia omnia ministrare eis secundùm lucratæ substantiæ mensuram[s]; ¶ Nouimus autem aliquid etiam tale factum: quia & bona gratia dissolui matrimonia, & recedere[t] quidem antenuptialem donationem ad eum qui conscripsit, dotem verò ad eã quę obtulit. tamen occasione quasi damni[v], & aliarum causarũ, auri quãtitas non mediocris vtriq; data est parti, vt non videretur hoc nuptiale lucrum: neq; seruaretur filijs secundum de hoc leges: sed extrinsecus accedens quasi ex alia causa, lucrũ fieret eius qui accipere hoc egit.[x] Ideoq; ex hac arte factã curantes læsionem, sancimus, vt vel si quid tale fiat, & adueniat alteri aliquod lucrum: & hoc similiter seruari filijs, proprietate quidem mox veniente ad eos: vsu verò solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio: sic omni desyderio irrationabili sic nec inuiti, nec sponte suis nocebunt filijs: sed erunt temperati: maximè quidem circa suam castitatem: deinde etiam circa matrimonij affectum, quem competens est habere eos qui semel coniuncti sunt alterutris. Res est & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno maternoq; affectu plena, vt quod eis parentes sponte non seruant, hoc post Deum, qui est communis omnibus pater, (dicimus autem[y] qui imperium habet) per legem ijs, qui à parentibus læsi sunt seruet: vt hic quoq; ea quæ de lucris & successionibus pridem dispositа sunt, teneant. nihil[z] eñ eorum innouamus, præter illa sola quæ expressim in hac lege conscripsimus. Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuiq; tradere festinet.

t ¶ Recedere.] idest redire.

v ¶ Quasi dãni.] scilicet dati à viro vxori, vel econtra.

x ¶ Hoc egit. i. curauit.

y ¶ Dicimus autem.] no. principem omnium patrem & legis: vt. j. de incestis nupt. §. dubitatum.

Princeps omniũ pater est.

z ¶ Nihil.] Not. omnia intelligi rémanere quę expresè non corriguntur. sic. C. de appel. l. prę cipimus. in fine, &. j. vt determinat° sit nu. cle. i fine. colla. j. Accur.

a ¶ DE APPELLATIONIBVS.

b [S]Vbiectorum.] Sed quę est differentia inter hunc tit. &. j. de appel. & alium de his q ingre. ad appel. Rñ. primus de appel. tractat de principijs appellationum: secũdus scilicet de his qui ingre. tractat de fine. hîc autẽ incidenter positus 20 fuit non ex proposito, sed ex quæstione tali facta. vt in prin. huius cõstitutionis: qua dicitur breuiter q si pendente causa appellationis compromittat in arbitros, tempus qđ ibi fuit, non nocet exercitio quod fieri habet intra annum 30 vel biẽnium: vt. j. de his qui ingrediun. ad appella. §. j.

c ¶ Patronus.]i. a duocatus: vt. C. de postula. l. quisquis. Accursi.

d ¶ Quia lege.] vt. j. de ijs qui ingredi. ad appel. in princip.

e ¶ Hesychium.]idest auunculum siue patruum qui vulgò dicitur theius: vt. j. de hæredib. quæ ab intestato. §. si autem defunctus. collatio. ix.

TITVLVS II.

De appellationibus[a].

¶ Si in medio causæ appellationis ad arbitros itum sit: licet decies milies biennium cucurrerit, non impeditur quis appellationem prosequi, nisi finito tempore compromissi biennium sit elapsum, Ange.

Imp. Iustinianus a. Ioanni glorioſiſsi. per Orientem prætoriorũ præfecto iterum exconsule ordinario & patricio.

[S]Vbiectorum[b] nostrorum interpellationes legum nobis præbent occasiões pro salute subditorum conscribendarũ. Additionem nanq; nobis quidem patronus[c] fecit quia lege[d] volente appellantem, & per biennium tacentem, aut certè exercentem quidem, non tamen perexequentem appellationum cadere certaminibus, & cõfirmata sentẽtia nõ posse vlterius procedere, sed ratã fieri vtriq; sñiam Hesychiũ

autem

a ¶Aduersarios.] inter se vel inuicē. Accur.
b ¶Litem.] principalis causę. Accursius.
c ¶Addictum.] id est condemnatum.
d ¶Recessisse.] dixit aduocatus Hesychij.
¶Ex conscripto.] i. 10 ex communi scriptura & voluntate arbitros elegerunt. Accursius.
f ¶Ex cursu tēporis. Not. non lędit̄ ex tempore cursu qui negligēs non fuit: vt. ff. de appel. §. ij. & de ijs qui ingre. ad ap. §. j. & j. vt cūm de ap. cog. §. j. colla. viij. & ff. de 20 omino. l. intra vtile. & C. de inofficioso testamen. l. contra maiores.
g ¶Si decies.] sic. ff. dehęre. & fal. §. ad hoc.
h ¶Motę.] per contestationē, & sic sunt genitiui casus.
i ¶Nō motę.] quia per contestationem non cœ- 30perat adhuc causa tractari apud iudicem appellationis: appellatum tamen erat.
k ¶Biennīū.] secus fortè in causa criminali: vt ff. ad turpill. l. ab accusatione. & l. ij. & C. ad tur. l. quamuis.
l ¶Iudices.] i. arbitros: 40vt. ff. posuit. & sic ponit C. de arbi. in princip.
m ¶Iudicium.] id est arbitrium. Accursius.
n ¶Credidit.] id est confidit ꝙ debet arbiter sumere causam.
o ¶Iudices.] id est arbitros.
p ¶Schema.] id est forma vel figura.

q ¶ DE TESTAMENTIS IMPERFECTIS.

Et hoc dicitur usq; ad §. quia uerò.

r ¶Rerū.] repete testamētis factis, id est scriptis à filijs de diuisione rerum coram parente facta de 60eius facultatibus, & subscripta. Sed P. hîc scripsit malam esse hanc grammaticam & falsam: quia non tractat de testamentis filiorum inter parentes, sed econtra. Sed certè ita rectè intelligitur ꝙ pater iussit inter filios diuisionem fieri, & ipse 70subscripsit: vt. j. eo. §. vl. Azo. vbi hæc secunda pars expeditur.

s ¶Constantino. Scripta.] vt. C. fa. erc. l. vlt.
t ¶Eas.] id est eam vel leges similes, vel dic cās.
v ¶Existētes.] i. suppo- 80nere solennitati iuris cōmunis respectu filiorum quia &c.
x ¶Concedit.] id est remittit.
y ¶Valere.] hoc inreveteri videbat: vt. ff. de leg.

autem & aduersarios [a] eius exercuisse quidem litem [b] apud pedaneum iudicem: addictum [c] autem eundem Hesychium appellasse: & causam cōtigit recurrere ad tuā cognitionē: & dum lis in iudicio tuę celsitudinis exerceret̄, recessisse [d] quidem à certaminibus apud te gestis, arbitros aūt elegisse communes ex cōscripto [e], & apud illos concurrisse, & quędam exercuisse: postea verò neglexisse quidem electos arbitros, non autem persecutos apud eos motam litē: sed transacto biennio vti aduersarios eius, quia non possit à condēnato exerceri in tuo iudicio talis lis: sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illum verò propterea non persecutum apud tuam gloriam, eò quòd litem apud electos diceret arbitros. ¶Sācimus igitur †memoratū quidem negotium ex quo hæc nobis sunt nūciata, nihil lędi ex cursu temporis [f], neq; ratam esse iudicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam gloriā, & terminum legitimū susc̄ipere: etiā si decies [g] milies plusquā biennij tēpus excesserit aut excedat. Deinceps autem in omni negotio ī quo tale aliquid agit̄, & in medio motę [h] causę apud iudicē appellationis, aut non motę [i], si aliqui eligātur alij, & propterea biennium [k] trāseat, intra quod oporteat appellationis iudices litem decidere, & per quālibet circunstantiam rursus reuertatur ad iudices [l] appellationis causa: alijs quidem omnib⁹ liceat vti partibus, tanquam si eos non contigisset deferere quidem appellationis iudicium [m], ad electos autē venisse: non tamen posse vti, ꝙ biennīū prętereijt. Nam ꝙ semel iudices alios elegit, non est iustum vt taciturnitatem culpet eius qui propterea lędsus est, quia ijs quę gesta sunt de electione iudicum, credidit [n]: & ideo nō est executus, neq; compleuit litem illic, eò ꝙ apud iudices [o] illos sit exercitum negotium. Hæc igitur in omni negotio seruari apud tuum forum volumus, & in omni aliovbi secundùm appellationis iudicatur schema [p]: quatenus nihil iniustè circa nostros subiectos agatur.

¶Si verò etiam postquam deseruerint electos iudices, biēnij trāseat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundùm constitutiōes de hoc factas à nobis. quod etiam deinceps in omnibus futuris secundùm hos modos negotijs valere volumus, alijs omnib⁹ quę de appellatiuis certaminibus priscis dicta sunt legibus, & à nobis in legum conscripta sunt codicib⁹ in propria virtute manentibus.

TITVLVS III.

De testamentis imperfectis [q] a parentibus in filios factis: & de diuisione rerum [r] a filiis coram parente, & de eius facultatib⁹ facta & subscripta.

¶Volens in scriptis testari inter filios, si non est literarum ignarus, manu propria filiorum nomina quotas & quantas nō per signa sed p literas totas designare debet, in quo libertas & legatum uxori & extraneis relinqui poterit. Angelus.

Imperator Iustinianus. a. Basso magnificentissi. comiti deuotissi. domesticorum locum obtinenti Ioannis glorioſissi. prætoriorum prefecti, iterum exconsule & patricij.

Constantino diuæ memorię lex scripta [s] est per antiquę cōiecturę simplicitatem: porro causarū varietas & natura eas [t] frequēter mutās egere leges illas emēdatione nostra ꝑparauit. Dicititaq; lex oportere moriētiū volūtates, quādo sunt parentes, omnibus modis [l] ij. l. peto. §. mater.
z ¶Theodosius.] scilicet constituit.
a ¶Decreuit.] vt. C. de testa. l. hac consultissima §. ex imperfecto.
b ¶Scribētes.] i. personis scribentibus, & sic ꝺ alijs accusatiuis hîc positis, vt omnes in datiuos casus conuertantur: & regantur à verbo ꝓmittere.
c ¶Talia.] id est facere fieri testamentum.
d ¶Clara.] not. leg. clarā esse debere. & ideo cūmagna fit deliberatione: vt C. de le. & cō. l. humanū. sic. ff. de instit. l. sed & si 20pupillus. §. proscribere.
e ¶Inter filios.] ergo vbi extraneo relinqt̄, tria exigūtur, ꝙ scribat: & p cōsequentiā ꝙ dicat idipsum qđ scripsit corā testibus. Itē ꝙ in fine ponat generalem clausulā exclusiuā: quę dixi & scripsi, volo seruari. in filijs 30primum exigiturtantū, sicut in nouellis. Azo.
f ¶Dispositionem.] i. voluntatem. in libro R.
¶Tempus.] scilicet declarandi. j. proximē.
h ¶Manu.] scilicet scripta fuerint.
i ¶Vncias.] vbi in quotis partibus instituit: idē 40& si in certis rebus, vt subijcit. Accursius.
k ¶Numerorū.] signa numerorum sunt hęc. v. &. x. &. xx.
l ¶Derelīquāt.] & sicvs

inter filios tenere, & tamē eos seruabescit parētes existētes [v]: qa eis & clarā rerū cōcedit [x] significationem, dicēs, & si nō manifestę sint eorū dispositiones, apparuerint aūt ex quibusdā indicijs & cōiecturis & qualibet scriptura: & sic eas valere [y], & hoc in suis & emācipatis filijs. Insuper & Theodosi⁹ [z] decreuit [a] non in patrib⁹ solū hoc disponēs, sed etiā ī matribus & ascendentibus vtriusq; naturę. Hanc apprehendētes licentiā hoīes in tantā ingressi sunt obscuritatem, vt diuinātibus magis quā interpretātibus hęc egerent. Itaq; neq; psonas scribētes [b], neq; rerū dicētes notitiā, & fortè nec quātitatē: tamēdignant cōiecturis & verisimiliūratiōe talia [c] ꝓmittere. ¶Nos igitō oīa clara [d] & aperta cōsistere volētes (quidem †sic ꝓpriū est legū, sicut claritas, maximè sup defunctorū dispositionibus?) volumus, si quis literas sciēs, inter suos filios [e] voluerit facere dispositionē [f], primū q̄dem eius subscriptione tps [g] declaret deinde quoq; filiorum noīa ꝓpria manu [h], ad hoc vncias [i] in qbus scripsit eos hęredes, nō signis numerorū [k] significādas: sed p totas literas declarādas: vt vndiq; clarę & īdubitatę cōsistāt. Si verò etiā rerū voluerit facere diuisionē, aut in quibusdā reb⁹ certis, aut oēs aut quasdā īstitutiōes statuere: & harū īscribat significatiōes: vt ei⁹ literis oīa declarata, nullā vlterius contentionē filijs derelinquāt [l]. Si tamē aut vxori aut extraneis personis aliquibus voluerit relinquere legata aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, dictaq; à testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere: sint firma: nihilo minuenda eò quòd videantur in charta

†Vide pulchra dicta de legibus di. iiij. c. in istis. vbi p beatū Augustū.

Lex debet esse clara.

† aliâsimi tetur.

let.& no.q vbi hęc ſolen nitas fit,nõ oportet filijs ſubſcribere, & alias fieri ſolẽnitates de quibus di citur.§ de trien.& ſe.§ & quod ſępe.colla.iij.vtpa tet ex continuationequã fecit,videlicet đ illa aut. ad iſtã:vt.C.de teſtam,l. 10hac cõſultiſsima,in aut. quod ſine.Item not q tã hãc quã prędictã aut.§.đ trien.& ſemiſ. intellexe runt Io.& Bu.& Azo. lo qui quãdo paterfami.fe cit teſtamentũ inſcriptis ſi aũt cõdidit nuncupati uum, cur exigeẽ ſubſcripti o,cũ ibi nulla ſit ſcri 20ptura, ideoq; ibi veterẽ l.ſeruat qñ fit nũcupatiuũ,vt quoquo mõ ſufficiẽti idicio poſsit ꝓbari veritas ei°:vt.C.de teſt. l. hac cõſultiſsima. §. ex imꝑfecto.ex duobustñ te ſtibus maribusvel fœmi nis:vt.ff. de mili. teſta.l. lucius.j.reſpõ. licet aliàs 30fœminę repellanť:vt.ff. de teſti.ex eo.& ſic patet q tm̃ in teſtamẽto inſcri ptis derogatur prędictæ l.de teſta.per iſtã. ſed M. putabat in totum ei derogatum,dicẽs vt hodie non poſſit pater minus ſolẽniter inter filios teſta ri: niſi ſubſcriptio fiat 40ab ipſo vel liberis: vel omnia declaret per conſequentiã:vt hic, & exigebat numerum. vij. teſtium,vt in ꝑfecta volũtate,quia & extraneisdi cit poſſe legari.

a ¶ Obſeruationẽ.] i. ſubſcriptionem teſtium & ſignaculorum.

50b ¶ Prębitã.] per linguã & manũ teſtatoris.

c ¶ Schema.] Iſtud dic ſcđm prędictum ſchema.

d ¶ Cõmutare.] quam prius diſpoſuerat.

e ¶ Agere.] i. voluntatem mutare ſi vult.

f ¶ Expreſsim.] ergo

Teſtamẽtum vt rũ pať, duo requirun tur.

60patur teſtamentum ꝑdictum.ſ. q dicat expreſsè ſepœnitere teſtamenti,& illud mutare:vt.ff.de legatis.iij.l.ſiquis.in prin. quod valet notare ad re ſcripta contra ius elicita q valeant ſi expreſsim dicatur non obſtante.l. tali. Item ſcđm eſt neceſ 70ſarium q aliud ꝑficiat: vt inſtit. quibus modis teſta.infir.§.finali.

g ¶ Volũtatem.] ſ. minus ſolẽnem iter liberos.

h ¶ Perfecta.] hęc ſolẽnitas fortè exquiriť cũ extraneos inſtituit hęre des in ſecũdo teſtamento:non filios:vt.C.de te 80ſta.l. hac conſultiſsima. §.ex imperfecto.

i ¶ Preparãtes.] ſcilicet patres.

k ¶ Eos.] ſcilicet filios, vt ſubijcit.

l ¶ Subſcribere.] ſcilicet filios vt ſubijcit. Ac-

ſcripta,reliquã obſeruationem teſtamentorum nonſuſcipientia, ſed hoc ſolùm immutetur† q eius manus & lingua habet omnẽ vir tutem chartæ præbitam[b].

¶ Teſtamentum conditum inter liberos licet imperfectum,ita demum rumpitur per ſecundũ, ſi teſtator deſignat expreßim coram ſeptem teſtibus adhibitis nolle ualere primum quód fecerit:& aliud ſolenne condidit ſcriptis uel ſine ſcriptis. Angelus.

¶ Et ſiquidem vſq; ad mortem maneat hoc ſchema[c], nullus poſtea deducet teſtes quia voluit forte talem voluntatẽ commutare[d] aut conuertere,aut aliquid tale façere cui licuit rumpere qđ factum eſt, & aliam facere voluntatem declarantem perfectam eius ſententiam quam competit valere,hoc enim cõcedimus ei agere[e] hocipſum ex preſsim[f] ſignificantẽ ſub preſentia teſtiũ.vij.quia etſi fecerit quãdam talem voluntatem[g]: non tamen,eam valere vlterius vult,ſed rurſus vult aliã facere: & hãc aut in teſtamento perfecto faciat omnia teſtamentorum habente ſigna aut in nõ ſcripta perfecta[h] voluntate videri eum defunctũ eſſe prioribus ınfirmis factis ex ſecunda eius ſecundùm perfectum teſtamẽtum aut voluntatem diſpoſitione.

¶ Si pater bona diuiſit inter filios, & filij in diuiſione ſcripſerunt, & promiſerunt eam ratã habere,uel ſimpliciter eam ſcripſerunt,aut etiã ſolus pater diuiſionem factam inter liberos ſcripſit manu propria,rata debet haberi hæc diuiſio.Angelus.

¶ Quia verò nouimus aliquos diuiſiones facientes inter proprios filios,& prępparãtes[i] eos[k] his ſubſcribere[l]: & hoc ſchema ſuſcepimus.Si quis enim diuidat proprias res, & ipſos filios euocans,faciat ſubſcribere diuiſionibus ipſis, & ratas eas iudicare, & profiteri[m] filios hoc ſcđm hunc habere modum:ſit & hoc firmum in huiuſmodi rerum diuiſione[n] ſcđm noſtram cõſtitutionem quã ob hoc poſuimus:quam in omnibus quę in ea[o] continentur, firmam eſſe ꝑ hanc legem ſancimus. Si autem & in diuiſione[p] ipſe ſubſcripſerit[q] & clara omnia per ſubſcriptionẽ ſuam fecerit:ſit & hoc ratũ: quoniam & hoc iam noſtra legislatione[r] continetur. Palã vero eſt qa in talibus caſibus valebit hęc lex, quoſcunq; poſtea moueri contigerit.Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem,tua gloria cognoſcẽs, omnibus faciat manifeſta: vt nullum lateant quę rectè & prouidenter pro noſtris ſubiectis ſancita ſunt.Datum calend.Ianuarijs.Cõ ſtantinopo.do.Iuſtiniani præfec. prẽto.imperij anno.xiiij. Baſilio V.C.Con.

TITVLVS IIII.

De reſtitutionibus[s].

¶ Hæres rogatus reſtituere quicquid de hæreditate ſupereſt tempore mortis,de tribus partibus hæreditatis ſibi relictæ poteſt facere quod uult:quartã autem imminutam debet relinquere:niſi in certis caſibus hic expreßis.Item ab hæredibus debet præſtari ſatiſdatio de fideicom. portione reddenda, niſi à teſtatore fuerit remiſſa.Bartolus.

Imperator Iuſtinianus.a.Baſſo magnificentiſſ.comiti deuotiſsi.domeſticorum,locum tenenti Ioannis glorioſiſsi.ſacrorum prętoriorum prefecti.

NEgotium audiuim[9] pro teſtamento dubitato:quod[t] etiam interpretari iuſtũ[v] exiſtimauim[9],& lege comprehẽderecertiſsima: hoc quod noſtrę conſuetudinis eſt in negotijs motis ex legibus optimis accipere occaſiones. Filios enim quidam ſuos inſtituens hæredes, deinde alterutris eos filijs non exiſtentibus ſubſtituere volẽs:iuſsit ſi contigerit aliquem eius filiorũ, & hęredem† futurum, ſine filijs humanam ſoluere vitam:poſt exceptionem horum quę ex lege debentur ei,ex eis[x] quę ab eo[y] relinquebantur ei rebus, reliquas oẽs res & iura quęcunq; apud eum in tempore mortis inuenirentur,venire, & reſtitui ex his ſuperſtiti, aut eius filijs ſi etiam ipſe moreretẽ: omni ceſſante inter eos propter memoratam ſubſtitutionem cautione & fideiuſsione in his,eo morięnte[z]. & vno quidem eius filiorũ & hęredum filios habente,alioverò manente ſine filijs,prohibet eũ qui ſine filijs eſt,is qui filios habet, vti[a] rebus, vt poteas deterente[b] † .atille vtens verbis teſtamenti,quia q̃cquid inueniretẽ in tpe mortis apud eum,hoc eum reſtituere iuſsit:ſcđm hoc vult ſchema licentiã habere vti rebus ſicut voluerit,nulla ꝑhibitione de eorũ gubernatione illata ei. Nos igitur ſumẽtes ex hoc occaſionẽ,exiſtimauim[9] oportere & antiquã đfinitionẽ[c], & deinceps diſcretionem hãc quidem definire,hanc autem puram hominibus reponere, & propterea lege cauſam comprehendere, vt diſcãt homines omnẽ legis ordinẽ,cũ quo cõpetit talia & diſcere,& iudicare. Nouim[9] igiť apud Papinianũ ſapientiſſimum dictum in decimono libro eius quęſtionũ, vbi ꝑmittit alienatiões in tali caſu:illud ſolũ velut ex ſtudio in ęnigmate

curſius.

m ¶ Profiteri,] ſcilicet faciat filios. quód eas ſic tenebunt.

n ¶ Diuiſione.] nec eñ aliquem inſtituit vel exheredauit:ſed res ſingulares vnicuiq; aſsignat: ſicut in codicillis ſolet 10fieri.vnde neq; cõſequẽtia literarũ:vt.ſ.neq; teſtibus eſt opus:dum tñ đ ſcriptura & ſubſcriptione vel per teſtes duos vť per confeſsionem partiũ conſtet. Accurſius.

o ¶ Quę in ea conti.] quę eſt de trien. & ſe.§. illud,&.§.quòd ſępe.col 20la.iij. nõ dicit quid extraneis poſsit relinqui.

p ¶ In diuiſione.] facta aliįs:vt conſonet ſupradictus.Azo.

q ¶ Subſcripſerit.] ſ. ſolus vel cum filijs.P.

r ¶ Legislatione.] §. de trien.& ſemiſ.col.iij.§.& illud.

30s ¶ DE RESTITVTIONIBVS.

¶ ſed quæ eſt differẽtia inter hũc titulũ,& §. de reſtit. & ea quæ pa,col.iiij. & illum.j.de reſt.fidei.& nomine fa.col.ix? Rñ. in iſto ſit reſtitutio in morte reſtituentis, itẽ rerũ quæ ſuperſunt:in ſuperiori ſit 40*ſtatim uel ꝑut uoluit poſt teſtator. Itẽ omniũ excepta quarta, ut colligitur hæc differẽtia duplex.j.eo. §.nobis.in prin.inferior autem de reſti.fideicõ.dicitđ quodã teſtamẽto & codicillo in quo ſingularia fuerunt relicta legata,& per fideicom. fuit rogatus qui* 50*habuit,ut non alienet:non principaliter de reſtituendo,ſed ſi alienet ad aliquẽ perueniant:ut in rubr. ibi patet. Azo.*

† aliâs bi reduco.

NEgotium. Quod ſcilicet negotiũ vť teſtamẽtũ

v ¶ Iuſtum.] aliâs in libro Azo. dignum.

60

x ¶ Ex eis.] aliàs ex his.

y ¶ Ab eo.] ſcilicet teſtãte. Accurſius.

z ¶ Eo moriente.] i. eo patre mortuo.

a ¶ Nõ vti.] in li. Azo. non eſt non. & idem eſt ſenſus.

† aliâs de ferẽte. malim autem in acculati uo vtrum uis legere.

b ¶ Deterẽte.] à detero

70deteris. vnde veſtes detritæ, id eſt deterioratæ.

c ¶ Definitionẽ.] quæ definitio.j.ponitur ſecũdùm Papiniani dictũ. qđ rñſum inuenies inſtitut. de fideic6.hę.§.ſed quia. &.ff.ad trebel.l. titius.

a ¶ In ęnigmate.] id ẽ in obſcuritate: quia non poteſt ſciri quando fecit cauſa interuertẽdi fideicom. vel non.

b ¶ Ad ſoluendũ.] .i. annihilandũ. Accurſius.

c ¶ Oneratus.] ſcilicet fideicommiſſo. Ala.

2od ¶ Talibus verbis.] ſ. quę tempore mortis ĩuenirentur: vt.ſ.eod.tit.

e ¶ Diſpoſuit.] vtrũ in teruertẽdi cauſa fideicõmiſſi fecerit vel nõ: vt.ff. ad trebellian.l.utius rogatus.&.ff. de vſur.l.iij. ſ.nonnunquam.

f ¶ Sancita ſunt.] vt.ſ. 2o de reſtitut. & ea quę pa. ſ.j.

g ¶ Subiacet.] .i. quale eſt in caſu noſtro.

h ¶ Prioribus.] i. à prioribus, ſcilicet Papiniano & Marco. Accurſius.

i ¶ Et ordine.] ſcilicet viſum eſt diſponere.

k ¶ Penitus.] aliàs amplius. 3o

l ¶ Exiſtens.] .i. ſi ipſe diues eſt per ſe. aſás ſec': vt.j.eod.ſ.ſi verò cõtigerit.& ſic nota q tres ptes ſibi aſſumit,& hãc quartam ſolã reſtituit fideicõmiſſario. ſed quando de tota reſtituẽda rogatur, tũc quartã ſibi, tres par- 4otes fideicõmiſſario det: vt.C. ad trebel.l.j.

m ¶ Ipſam quartã. quã debet reſtituere.& dic cõtingat. i. tangat.

n ¶ Dare.] .i. pro filia vt nepte, quã neceſſe habet dotare: vel dic reddere alicui. vtrunq; enim eſſe poteſt. Sed ſi dos data de 5oſinat eſſe dos vt ſoluto matrimonio, nunquid redit in cauſam reſtitutionis? Rñ. non: argu, ff. ad trebel.l.hęredibus.ſ. fi.& l.mulier.ſ.fi. & eodem modo rñ. ſi hoc idẽ quęratur in illa cõſtitutione, ſ.de reſtit.ſ. quamobrem.col.iiij.nam &ibi 6opro dote diminui de reſtitutione permittit.

o ¶ Spõſalitiã.] i. donat. propter nuptias.

p ¶ Non habens.] idoneam.ſ. ad dotẽ ſiue ad donationem ſponſalitiæ largiratis, Accurſius.

q ¶ Excipimus.] qñ.ſ. nõ habent aliunde fortè 7vt.ſ.dixi. Itẽ nũquid eccleſię ſimili modo dari poterit res huiuſmodi? Rñ nõ: cùm hoc non ſit ſpecialiter dictum. ar.ſ. neq; virũ qđ ex do.ſ.fi.ĩ fi.iſta colla. Itẽ no.q aliqua pro captiuis alienãtur quę aſs nõ alienãtur ſic.ĩ.de ecc.ti.ſ.interdici 8omus.col.ix.&.C.de ſacroſan.ecc.l.ſancimus.in fi. Itẽ in ꝓcedẽti dicto no.q ob dotẽ fit alienatio quę aſs nõ fieret: vt.ſ.de reſt. ſ. quãobrem Accurſius.

r ¶ Dicamus.] id eſt de dicamus.

Captiui tas aliquã do habet fauorem.

dio in ęnigmate[a] proponens, vt tunc oporteret prohiberi alienationes, cùm ad ſoluendum[b] fideicommiſſum, ex ſtudio qui hoc oneratus[c] eſt, ad alienationem venit. Et tanquã philoſophatus inter imperatores Marcus tali quodam propoſito caſu, viri boni arbitratum videri ineſſe talib9[d] verbis diſpoſuit[e]. ¶ Nobis ergo rectè viſum eſt hanc ita diſponere legislationẽ: vt ſi quidẽ vniuerſaliter aliquis dicat reſtitutionẽ fideicommiſſi: hęc tenere quę in talib9 decreta ſunt, & ânobis iam ſancita[f]. Sin verò tale ſit fideicommiſſum, quale ſubiacet[g]: & ea quę inueniuntur ſeu remanent in tẽpore mortis, teſtator ſubmittat ſola in fideicommiſſum: tũc indefinitè dictum prioribus[h], ſub quadam legitima deducere diuiſiõe & ordine[i]. Siquis enim hoc aut etiã aliquid aliud tale dixerit: ſancimus vſq; ad Falcidiam ſolùm ſuę inſtitutiõis neceſsitatem habere ſeruare eum qui oneratus eſt fideicõmiſſi reſtitutione, & non poſſe aliquid pœnitus[k] ex illa minuere ſufficiens exiſtens[l]: ſed hęredi quidem ſupſint tres partes: illi aũt quartę ſolius relinquatur ratio. Nõ emẽ cõcedimus ei, qui grauatus eſt, etiam donationibus vti aliquib9, & forſan ex ſtudio, (qđ Papinianus dicebat) interuertendi fideicommiſſi cauſa, vt etiam quarta minuatur[m] ſtitutionis eius: ſed hoc omnino relinquere fideicõmiſſũ: alijs omnibus in eius poſitis poteſtate: & licentiã habere eum his ſicut voluerit vti, quemadmodũ perfectis dominis competit. ¶ Si verò & ipſam quartã[m] is qui grauatus eſt, cõtingat: neceſſarium eſt perſcrutari cauſam ſecundùm quam hoc egit: & ſi quidem aut dotem voluerit dare[n], aut ſponſalitiam[o] largitatẽ, aliam nõ habens[p] ſubſtantiam: oportet ei hoc permitti agere: hoc videlicet qđ noſtra continẽt iã lege. ĩ qua ei oĩno nõ negauim9 talẽ diminutionẽ. Si verò & in captiuorũ redemptionẽ (hanc emẽ excipimus[q], & dicamus[r] deo cãm) & hoc licentiã eũ habere facere, & minuere etiã quartã pietatis ratione; qđ omniũ nobis pretioſius videtur, ¶ Si verò cõtigerit, neq; ipſum habere ex aliquibus cauſis vnde faciat[s] expẽſas: ex tali reſtitutione etiã has facere damus ei licẽtiam (hoc qđ & teſtator permiſit) qđ relinquetur, oĩno hoc volẽs ad reſtitutionẽ trahi, & quaſi aliqs dicat ex hoc quod remaneret, ei reſtitutionem fieri. Si aũt nulla talis ſubiacet occaſio, neceſsitatem habere omnino quartã partẽ ꝓprię inſtitutionis ſeruare, & tali[t], & alijs[v] reſtitutionẽ donare. Si tamẽ aliquid expẽderit habẽs vnde ſupplementum faciat: ex illo ſuppleri quartã, & per nullã[x] cauſam hãc minui. Si verò contigerit[y] quartã & non habeat[z] ad ſupplementum aliam ſubſtantiã: tunc damus ei & contra emptores, aut aliter accipientes res, in rem[a], & hypothecas[b] ex authoritate huius legis, vt liceat cõplere ſibi fideicõmiſſum ex rerum vendicatione hoc qđ in legatis iam dedimus[c], & ex cõſtitutione in rem ei donantes, & fideicommiſi perſecutionẽ. vnde & cautionem fideicommiſſarius dabit nõ minus quartã ſeruare: niſi & ipſam teſtator, ſicut in ꝓnunciato nobis facto, ꝓhibuit. cũ emẽ ipſe teſtator omnẽ non fideiuſſionem ſolùm, ſed etiã cautionẽ relaxauerit: nos aliter diſponere, non eſt morientis cõijcere[d] volũtatẽ. ¶ Hęc igiẽ ſit cauſis deciſio, ipi[e] quę ꝓbuit queſtionem, & alijs oĩbus in qbus pẽdere contigerit caſus teſtamẽtorum quidẽ factorũ, & teſtatorũ quippe defunctorũ: nondũ aũt tali locum accipiente fideicommiſſo, ſed adhuc eo qui grauatus eſt, ſuperſtite. Et hæc dicimus non in filijs ſolũ, ſed etiam f in alijs cognatis & extraneis agere in quibus omnino tale fideicommiſſum relinqui contigerit. Tua igitur gloria omnibus hęc manifeſta faciat noſtris ſubiectis, vt ſciãt quemadmodum competat & viuere eos & mori & teſtari & fideicõmiſſa relinquere, & alia agere quę in talibus ſunt ſancita,

s ¶ Faciat.] ad ſui ſuſtẽtationẽ, vel egentẽ ſobolem: vt in nouel. Azo. Et ſic no. ob impenſas ꝓmitti quod alias non fieret: vt.ff. de petitio. hęredi. l. hęres. Impenſarum ratione ꝓmittitur qđ aſs non.

t ¶ Et tali.] occaſiõe qualis dicta eſt. Azo.

10v ¶ Et alijs.] ſimilib9. q.d. prędictis modis poterit donare: non aliàs.

x ¶ Per nullam.] diſſimilem prędictis.

y ¶ Contigerit.] id eſt tetigerit.

z ¶ Nõ habeat.] ſ. nũc, habebat tñ tũc cũ cõſumpſit. alioquin contra. 2o Azo.

a ¶ In rem.] vtilem etiã non reſtituta hęreditate quia fideicommiſſario. in alienatis dico eam nõ eſſe neceſſariam. Azo.

b ¶ Hypothęcas.] rebus quę fideicõmiſſo nõ continentur, & fuerũt defuncti. nã rei meę nõ ha- 3o beo hypothecã: vt.ff. de pign.act.l. ſi rem alienã. Vel dic vtile dominium non repellit hypo. vt. C. de iure do. l. in rebus. di reſtè contra. Accurſius.

c ¶ Dedimus.] vt. C. cõmunia de leg. l.j.

d ¶ Cõijcere.] id eſt ſeruare. ſed eſt contra facere 4o & ideo non eſt faciendũ vt hîc, &. C. vt in poſſ. le. l. in ipſis. &. l. cùm archimedoram. Accurſius.

e ¶ Ipſi.] hoc eſt ipſi, ſcilicet cauſę q̃ prębuit. &c.

¶ DE PRIVILEGIIS &c.

Nã. Noſter pater. No. Iuſtinianum filium Inſtini. qđ dic vt inſtitu. de do. ſ. eſt & aliud.

f ¶ Participiũ.] nã nec aduocati: vt. C. de poſtu. l. nemo vel in foro. Item neq; defenſores ciuitatũ vt. C. de epiſco. audien. l. iubemus. Item neq; in 6oaliqua dignitate: vt. C. de iudæ. l. finali.

h ¶ Vti.] pro vt.

TITVLVS V.

De priuilegiis dotis hęreticis mulieribus non pręſtandis.

¶ *Hæretici non poſſunt ad aliquã dignitatem uocari: & qui ſunt hæretici, hac lege notantur. Item mulier hæretica in ſua dote nullum habet priuilegiũ prælationis uel aliud niſi ad orthodoxam fidem peruenerit. Angelus.*

Imperator Iuſtinianus. a. Ioanni glorioſiſsi. Orientalium prętoriorum prętecto, iterum exconſule ordinario & patricio.

Nam nobis eſſe in omni noſtrę reipu. & imperij vita, in Deo ſpem credimus: ſciẽtes quia hęc nobis & animæ & imperij dat ſalutem. vnde & legislationes noſtras inde pendere competit, & in eam reſpicere: & hoc eis principiũ eſſe & medium & terminum. Sicut igiẽ vniuerſi, quante nos imperãtes, & maximè Leo pię memorię, & Iuſtin9 pię memoriæ noſter pater[f] inſuis cõſtitutionib9, hæreticis oĩbus ĩterdixerũt, vt neq; vlla ipi pticipare tur militia, neq; qãlibetĩ publicis curis pticipiũ[g] haberẽt, vti[h] ne occaſiõe militia

a ¶ Et nos.] Hic accipe sicut.ſ.poſitum.&ſupple ſicut ipſi fecerunt; ita nos,

b ¶ Languent.] i. languẽdo ſequuntur & morantur in ſecta Dioſcori,

Hęreticus quis ſit.

c ¶ Sãctę dei.] Not.eſſe hęreticum qui nõ eſt ecclęſię membrum.& facit ad hanc cõſtitutionẽ in decretis.xv.q.vij.cap. vltimo.&.C.de hære.& manı.l.ij.&.iiij.q.j c.ij.

Nomẽ facto deficiẽte parum prodeſt.

d ¶ Impoſuerint. Nonparũ eſſe habere nomen niſi etiam factum habeatur:cùm nomina debeãt eſſe cõſonãtia rebus:vt in ꝛoſti.de don.§.eſt & aliud.

e ¶ Amplectentes.] accuſatiui caſus.

f ¶ Habere.] nã in hoc priuilegium non habet: vt.ſ.de ęqua.do.§.his cõ ſequens,&.C.qui pot.in pig,l.vltim.Accurſius.

g ¶ Dignos.] imo omnia priuilegia orthodoꝛoxis ꝑſtita,hęreticis denegantur.vt,C.de hęre.l.j.

h ¶ Quia enĩ dedim⁹. vt.C, qui potio.in pign. l. vltima.

ĩ ¶ A tẽpore.] i.ab his qui antea contraxerunt.

k ¶ Habere.] nã in his priuilegium non habẽt: vt.ſ.de ęqua.do.§.his cõ ꝛoſequens,&.C.qui potio. in pig.hab.L.vlti. Accur.

l ¶ Factis.] & ita parcit eis ſi volũt pœnitere[a] ſed cõtra.C.de apoſta.l.hi q. in fin.Sol.aut illud ſpeciale eſt in apoſtatis, aut hęc corrigit. Vel ibi de his qui iam fuerunt catholici qui ãpoſtataũerũt ſoHic de his qui nunquã noſtrã fidẽ prius cognouerunt:quibus eſt parcẽdum â principe:vt,C de hęre.l.iiij in fin. Item a deo,vt,C.de ſum. tri. & fide catho.l.fi, circa fin, Item cõtra.ſ.vt cler.qui re.alijs.collati.v. in me. cõſili.ſed ibi nõ ſuſcipiũt ꝰoclerici redeuntes: quia grauaretur eccleſia in expenſis pro ſurrogatis & reuertẽtibus, vt ibi dicit Itẽ no.ꝙ niſi pœniteant, etiã a patribus hæredes nõ fiunt.vt.j. vt cùm de appel.cogno.§ generalẽ. col.ix.Accurſius.

a Concor. ca.j. iuncta gloſſ.ſuper verbo, humiliato. ꝓpe.fi. extra qui cler.vel vo. vbi dicitur delicti veniam,pœnitentibus non negamus.

¶ DE NAVTICIS ꝛoVSVRIS.

m [N]Ouimus.] Hanc legẽ q dã nõ habẽt: & nõ legitur.

n ¶ HAEC CONSTITVTIO &c.

Scilicet quæ eſt.ſ. ut eccl. Ro.ſecũdùm Io ut legitur in nouell.nã dicit illã generaliter loqui inomnib⁹ eccleſijs,& ideo generaliter corrigi.Sed nos intelligimus eã tantũ de Romana eccleſia,& alijs ei ſuppoſitis,unde dicashicfieri mẽtionem de ea quæ eſt.C.d

rum & publicorũ collegiorũ ſanctę dei catholicę & apoſtolicę ecclęſię membra videretur vaſtare: ita & nos[a] ipſi hoc egimus, noſtris cõſtitutionibus hoc roborantes, Hęreticos verò & illi dixerũt & nos dicimus eos q̃ diuerſarum ſunt hęreſum: quibus cõiungim⁹ & cõnumeramus & qui Neſtorij iudaicã ſequũtur veſaniã, Et Eutychianiſtas, & Acephalos, q̃ Dioſcori & Seueri mala ſecta languent[b], & Manichęi & Apollinaris renouãtiũ impietatẽ: & ad hoc oẽs qui nõ ſunt mẽbrũ ſanctę dei[c] catholicę & apoſtolicę eccleſiæ, in qua oẽs cõcorditer ſctiſſimi epiſcopi, & totius orbis terrarũ patriarchę, & Heſperię, & Romę, & huius regię ciuitatis, & Alexãdrię, & Theopoleos, & Hieroſolymorũ, & oẽs qui ſub eis conſtituti ſunt ſanctiſsimi ẽpi, apoſtolicam ꝓdicãt fidem atq; traditionẽ. Igitur ſacram communionem in catholica eccleſia non percipiẽtes à deo amabilibus ſacerdotibus, hęreticos iuſtè vocam⁹. Nã licet nomen Chriſtianorum ſibimet impoſuerint[d]; verũtamen à Chriſtianorum ſe fide & communione ſeparant, dei iudicio ſemetipſos ſubdi cognoſcentes. ¶ Quę igitẽ de hęreticis ꝓlata ſunt lege, omnibus ſunt manifeſta. Nos aũt volentes orthodoxam amplectentes[e] fidẽ, & eam defendẽtes, habere [f] aliq̃d amplius priuilegiũ ijs qui alienãt ſemetipſos à dei ouili (qm̃ neq; iuſtum eſt ęqualibus cũ orthodoxis hęreticos dignos [g] fieri ꝓuilegijs) ꝓpterea & nũc ad præſentem reſpexim⁹ legẽ. Quia eñdedimus [h] priuilegiũ mulieribus dotiũ, vt etiam prioribus creditorib⁹ prępo nantur, & meliorẽ ordinẽ eas habere, & nec à tpe [i] ſeperatas: in donationibus aũt ꝓpter nuptias ſecũdum tpa per quę fiũt, hypothecas habere [k]; omnib⁹ in preſenti facimus manifeſtũ per hãc ſacrã noſtram legẽ, qa & hoc priuilegiũ, & tacitas hypothecas, & omnia alia quę mulierib⁹ omnib⁹ in diuerſis priuilegijs à noſtris legibus data ſunt; illis dam⁹ ſolis, quatenus his fruãtur & vtantẽ quę diligẽtia habẽt rectam, & adoradã noſtrã fidẽ tenere (catholicę dicimus & apoſtolicę eccleſię) & participare in eius ſalutari cõione. Quę eñ ſeparant ſe à ſancta dei catholica & apoſtolica eccleſia, & ſacroſanctam in ea cõionẽ pciperenon patiũtur à deo amabilibus ſacerdotibus, nolumus oĩno talibus frui priuilegijs. Si eñ ſe ſeparant à dei muneribus, & à ſacra communiõe alienas faciunt: multo potius & nos nõ eas dignas fieri priuilegijs neq; ex noſtris legibus fruipmittimus continentia: ſed ſint eis in aggreſsibilia omnino ex legibus beneficia, & omni priuilegio ex noſtris cõſtitutionibus eis dato priuabũtur †. Licebit aũt eis melioris ſentẽtię factis [l], & rectam verãq; amplectẽtibus fidẽ, & hac ſemper cõtentas, ſtabilibus ꝓfrui muneribus & priuilegijs. his in õmni ditiõe valẽtibus atq; ſeruãdis: principaliter q̃dem à deo amabilibus ẽpis & ſacerdotibus, deinde à noſtris adminiſtratoribus & iudicibus, ſiue ſint maiores, ſiue minores: & inſuper à tua celſitudine, apud quam & preſentem facimus legem. ¶ Vnde cõpetens eſt & iudices apud quos aliquæ mouebũtur cõtra mulieres cauſę, aut a mulieribus quędam priuilegia ſibi vendicare volẽtibus, reſpicere ad præſentis noſtrę legis ſubtilitatem: & ſi nõ inuenerint eas orthodoxę fidei exiſtẽtes, & ꝓcipientes ſacroſanctam & adorabilem cõionem in ſanctiſsima catholica eccleſia & apoſtolica à venerãdiſsimis eius ſacerdotibus: nõ pmittere frui ex noſtris cõſtitutionibus priuilegijs. ¶ Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, tua celſitudo cognoſcens, cauſis apud eam motis ſeruare, & operi effectuiq; tradere curet, & perſolennia edicta & preçepta ꝓpria omnibus faciat manifeſta & in hac feliciſsima ciuitate, & in ꝓuincijs: vt cognoſcant omnes quãta & quę nobis cura eſt, & vere circa dominum Chriſtum verum deum fidei, & noſtrorum ſubiectorum ſalutis.

ſacroſan.eccl.l.fi.ſuperior aũt ut eccle.Ro. &c. col. ij.remanet in firmitate ſua & hoc probatur ĩ iure canonico:ut extra de præſc. capitulo uigilanti.

TITVLVS VI.

De nauticis vſuris.

Imperator Iuſtinianus.a.Ioanni glorioſiſsi.per Orientem prętoriorum prętect.iterum exconſule ordinario,& patricio.

[N]Ouimus[m] ex denunciatione tuę celſitudinis, legem feciſſe iam de traiectitijs pecunijs, quę manifeſta facta eſt foro tuo. Sed quoniã poſtea aditionibus nobis factis, percepimus legem illam non valere, reſcindi eam ſperantes ex foro tuo: cognouimus autem eam & in quibuslibet ꝓuincijs iam inſinuatam: ꝓpter ea ſancimus talem legem omnino vacare: & ſi contigerit etiam per prouincias eam deſtinari, nec ibi valere ſed inualidam eſſe. Sicq; non volumus cauſam procedere, tanquam ſi nec ſcripta fuiſſet memorata lex ſed ſecundùm de talibus poſitas leges a nobis, negotia & ęſtimatione & ſententia potiantur. Quę igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, tua celſitudo operi effectuiq; tradere feſtinet.

TITVLVS VII.

Hęc conſtitutio innouat conſtitutionem quę preſcriptionem centum annorum venerabilibus locis dederat.

¶ *Quas actiones.xxx.annorum excludit præſcriptio: ſi loco religioſo cõpetunt, quadraginta annis tantùm excluduntur: uſucapionibus triennij & quadriennij ſaluis manentibus. Angelus.*

Imperator Inſtinianus.a. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

Quod

† Cõcor. cæterũ. cũ gl. j. extra de iura. cã. li. vbi hęc verba recitãtur. & in procę. dec. in glo. sup verbo, nouã litigia. circa fi. ibi & qđ medicamenta.

QVod medicamẽta. iura. Vt em morbo pme dicinã quis liberatur, sic & negotium per ius. & si cut qñq; mala datur medicina quę creditur bona, & hoc dudum postea
r apparet, & alia est necessaria: tunc medicina: ita & lex quandoq; fit mala quę creditur bona, & cũ post apparet, est necessaria noua lex, & hoc dicitur hic. Accursius.

Morbus medicina tollitur.

b ¶ Vulnerũ.] vt vuln' malè curatũ iterũ patefit: sic ꝓscriptio cẽtũ an-
2 onorum quę videbaꝫ pacificata, iterũ tractabaꝫ: & nõ poterat ad finem ꝑduci inopia probationũ: quia vix inueniebatur aliquis centum annorum qui probare posset, & hanc necessitatem reduxit ad quadraginta annos. Accursius.

3 oc ¶ Suffragari.] No. fidem testium posse perire sic. ff. de car. edict. l. iij. §. duæ. & ꝛ. de tempor. non so. pe. in principio.

d ¶ Angustia.] i. nõ occurrũt ea quę nostra largitate vtãtur, cùm ex memoria perit: licet alij aliter exponãt hoc. Accur.

4 oe ¶ In alijs.] puta quadriẽnij: vt. C. de quadri. prę. l. fi. & plenè dices. j. đ eccle. titu. §. pro temporalibus. col. ix.

f ¶ Cõstitutio.] dicas semper fieri mentionem de illa constitutõe. l. vt inter diuinũ. C. đ sacrosanc. ec. licet Io. aliter dixerit, vt sꝑdixi in rubrica. Accursi.

g ¶ Octo lustrorũ.] lustrũ vocat quinquenniũ: qđ octies iteratũ. xl. complet annos: q em tãtũ tacuit obijcitur ei sanctio.

DE LITIGIOSIS ET DE DECI. &c.

h 6 o i MVlta quidẽ prudẽtia.] vt. j. eo. ꝑ totũ. Acc.

¶ Dispositio.] vt. C. e. per totum.

k ¶ Et possidentem.] sic ergo de corporali tm. P. tamẽ dixit idem de incorporali. i. de actione personali. qđ satis põt dici scđm vetera iura: vt. C. e. 7ol. ij. &. l. fin. sed per hanc videtur contrarium. & secundùm hoc nõ potest opponi de eo quod est C. ne lice. potẽ. l. j. &. ij. vbi cessa actio potentiori amittitur: quia ibi est incorporalis.

l ¶ Mouetur.] non est necesse ꝙ lis contestetur. 8o statim enim restringit cùm dicit iudiciaria cognitiõe &c. libellum ergo dari necesse est, sed nõ litem cõtestari: licet multi contradicãt. Item simplex interdictio non fa-

QVod medicamẽta † morbis, hoc exhibẽt iura[a] negotijs. vnde consequitur vt nonnũquã à iudicio discordet effectus: & qđ credebat cõiectura ꝑdesse, experimẽto inueniatur inutile. ꝓbat igitur hoc ꝓsentis etiã necessitas sanctionis in qua priuilegium ex religioso ꝓposito sacrosanctis ecclesijs dei, & monasterijs, alijsq; religiosis locis cõstitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudũ siquidẽ iusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula: per cuius licẽtiam sanctionis negotia quidẽ multa cõmota sunt, & velut antiquorum vulnerũ[b] obducte patuerunt iterũ cicatrices: sed eorũ sanitas ꝓuenire nõ potuit, ꝓbationũ, scilicet difficultatibus impedita: qm ꝑ tantũ seculi magis quã tpis spatiũ nec documentis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari[c]. Vnde qa largitati nostrę causarum nõ occurrit angustia[d] cũ rõne simul ac religione tuentes prædictũ priuilegiũ, vsq; ad possibilẽ modũ deducere experimento retraximus: & iubemus ĩ negotijs quę antehac. xxx. annorũ remouebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesijs monasterijs & xenodochijs necnon orphanotrophijs & brephotrophijs & ptocotrophijs. xl. annorũ ꝓtelatio cõferaꝫ salua scilicet circa alias ꝑsonas & cãs virtute, quã semptricẽnalis sibi prescriptio vẽdicabat: qm hãc decẽ annorũ adiectionem solis, (vt dictũ est) religiosis locis, eorũ q; iuri vel cõtractib⁹ indulgem⁹: vt sopitę hoc tpis spatio tã personales quã hypothecarię actiones, in perpetuũ cõquiescãt: nihil penitus alijs exceptionibus derogãtes: sed tam in alijs[e] quã triẽnio vim roburq; tenentibus. in illis nãq; (vt dictũ est) negotijs religiosos contractus memorato quadragintaannorum priuilegio volumus perfrui in quibus eis centum annorum prerogatiuam constitutio[f] nostra contulerat. ¶ Si quas planè causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesijs cęterisq; sacris locis vbicunq; commotas, iudicialis sententia aut transactionũ conuẽtio terminauit, nolumus refricari, sed in reliquũ illis hãc objici sanctiõem, quas antehac sopitas octo lustrorum[g] silentio, moueri hactenus, aut motas termina-

rinõ contingit. Illustris igitur & magnifica authoritas tua, quę per hanc generalem legem nostra statuit ęternitas, edictis propositis, ad omnium notitiam faciat peruenire. Datum calend. Iunijs Cõstantinopo. Imperij D. N. Iustini. a. prę. prę an. xv. Basilio V. C. cõ.

TITVLVS VIII.

De litigiosis, & de decima parte litis ab actore cautela prestanda.

¶ *Res litigiosa efficitur mobilis & immobilis cum inter possessorem & petitorem de eius dominio causa mouetur per iudicialem contentionem, aut principi precibus oblatis, & reo cognitis. Angelus.*

Imperator Iustinianus. a. Theodoto Orientalium prętoriorum prefecto.

MVlta quidem de litigiosis tã antiqua legislatorum prudẽtia[h], quã imperialis dispositio[i] promulgauit. sed in presenti quidem iudices à nostra clementia petierũt, vt dubietatem discernamus, quæ adhuc pro huiusmodi causis in iudicijs commouetur, & leges necnon constitutiones super his positas apertius explanemus: vt iã manifestissimum sit quas res vocari litigiosas oporteat. Ideoq; sancimus litigiosam dici & intelligi rẽ mobilem & immobilẽ sese q; mouentem de cuius dominio causa iter petitorem & possidentẽ[k] mouetur[l], aut per iudiciariã conuẽtionem, aut per preces † principi oblatas, & insinuatas iudici, ac ꝑ eum aduersario interpellatoris cognitas. in his em casibus etiam ꝑteritam constitutionem[m] mansuetudinis nostrę per hanc volumus obtinere[n]: in qua scientes & ignorantes emptores discernim⁹[o]. & hoc adijciendũ esse ꝓspeximus[p], vt si lite de re litigiosa pendẽte pulsatũ cõtigerit ab hac luce recedere, hęredes aũt eius velle diuisionem rerũ facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quãdo em res litigiosę per successionẽ ad hęredes peruenit, nõ debet alienatio intelligi earũ inter eo hęredes diuisio[q]. ¶ Et hoc aũt presenti nostra lege decernimus, vt si cõtigerit vnũ ꝑ tali causa litigãtem[r], ab humano consortio recedentem, per vltimam voluntatem res aliquas de quibus dominij dubitatio vertitur, legati nomine cui cunq; relinquere: siquidem hęres iudicialì sententia dominus earum fuerit demonstratus tunc legatarius qđ ei relictum est, modis omnibus consequatur[s]. Si verò hæres in iudicio victus extiterit, nõ habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato hęredẽ exigere. qm̃ sciens testator rẽ litigiosam esse, litis euẽtũ legatario dereliqt[t]. Vñ dam⁹ licẽtiã legatario (si hoc ꝓdesse sibi putauerit) litis pticipẽ fieri[v]

eit rem litigiosam: vt. C. eod. l. j. &. ff eo. l. j. Accur.

m ¶ Constitutionẽ.] positam. C. eod. l. final.

n ¶ Obtinere.] id est intelligi.

o ¶ Discernimus.] vt scięs emptor re careat, & pretiũ det fisco, nõ vt lucro cedat alienãtis: imo ipse dat tantũdem. si sit emptor ignorãs: pretium rehabeat si soluit tantũ quod sit eius tertia: vt C. eodem. l. finali. Accursius.

p ¶ Perspeximus.] scilicet per eandem. l. final. C. eod. circa finẽ.

20 q ¶ Diuisio.] quędam em fiunt cũ vniuersitate quę alꝫ nõ fierent: vt. ff. de acqui. re. do. l. quędã. & idẽ dicas in dotis causa & dona. propter nup. & transact. & legatis: & fideicom. vt. C. eod. l. fin. §. fin. in fin. &. j proxi. §.

r ¶ Litigantem.] actorem vel reum.

s ¶ Cõsequaꝫ.] quidsi hęres agere nõ vult? Rñ. compellit eum legatari⁹ vt. ff. de leg. j. l. si fic. §. fi. Et not. de hoc triplex ius nam iure veteri agebat hęres, & in omnem euentum legatario tenebatur vt. C. eod l. iij. & hoc añ
40 Iusti. per Iusti. verò agebat legatarius suo periculo: vt. C. eod. l. fin. in fin. hodie verò agit hæres: sed periculo legatarij, vt hic subijcit. & secũdum hoc dictæ leges corriguntur hic in hoc. Accursius.

t ¶ Dereliquit. hoc em ꝓsumimus nec contrarij probationem recipimus. Accursius.

v ¶ Fieri.] sic & domin⁹ cum procuratore: vt. ff. de procu. l. paulus rñ. sic legatarius cũ eo qui cõuenitur querela. vt. ff. de inoff. testa. l. si suspecta. & ff. de appellatio l. si per-
60 soluisorio. Accursius.

† Cõcor. gl. vnica ĩ fi. ĩ ca. relatum. extra de cff. del. vbi dicit ꝙ ficut ꝑ libelli oblatio res efficit litigiosa: ita ꝑ citationem perpetuaꝫ iurisdictio delegati.

a ¶ Ab hoc.] aliàs ad hęc. aliàs ad hoc. & quęlibet est bona litera.

b ¶ Et quãdo.] etiã pẽdẽte lite iam super hypothecaria: nã & hoc hic dicere intẽdit. Sed nunqd tenetur actione in factũ debitor q alienat causa mutandi iudicij? Rñ. sic, vt. ff. de actio. iudi. mutan. cau. fac. l. j. & licet ille titu locum habeat antequam sit res litigiosa: tamẽ multò magis post habet locũ: vt arg. ff. de pecu. l. si postea. Sed alij intelligunt hũc, §. vt si agatur rei ven, contra alio quem non ideo phibeatur rem obligare, licet phibeatur eã alĩs alienare.

c ¶ Vendicare.] per hypothecariã, debitore. s. possidente qui nondum tradiderat eam emptori vt. ĩ. de fideiuss. §. sed neq; ad res. quę est contra secundũm Ir, vel fortẽ empore etiã possidẽte. & ita hic corrigit qd. ĩ. de fideiussore dicit, & hoc secũdũm Bul. Vel tertio dic excussis tñ primitus bonis debitoris & mãdatoris & fideiussoris & spõsoris. vt. ĩ. de fideic. §. sed neq;. col. j secũm Al, qd verum videtur. Vel hoc locum habet quãdo agit creditor vt ex ipso pignore sibi satisfiat. vel aliud. in tacito pignore, vt hic: cũ hoc secũm leges veteres erat: vt. ff. de iur. fis. l, moschis. & dixi. ĩ. in predicto cõtrario. Accur.

d ¶ Fiat.] vt. C. de pig. l. debitorẽ. & ff. de distra. pi, l. si creditor. §. fi, & facit. ff. de pi act. l. quãuis.

e ¶ Creditoribus.] q possideant vel petant.

f ¶ Aliquos teneri.] cùm in pientia sint. Ac.

g ¶ Interlocutionib⁹. id est preceptis. nam omne preceptum iudicis qd facit ad causam sinientodam, est interlocutio: vt ff. de arbi. l. qualem. in fi.

h ¶ Et actis.] i. scriptura inde facta authore iudice. Sed nũquid ex hac scilicet scriptura orit actio reo? Rñ nõ: sed vt iudicis officiũ in exigenda decima interueniat: licet stipulatio non fuerit apopositã secundùm Azo. si autem sit appositа acquiritur vtilis etiam ex stipulatione executoribus: vt. ff. rem pupil. saluamfore. l iuj. in principio.

i ¶ Officij.] i. officialiũ vt ponatur ministeriũ p administrãtibus. Accur.

k ¶ Præstiterit.] sed 7ocui? Resp. executoribus. nam ex eorum pacto habebit reus vtilem actionem vt modo dixi, vel ip si conuento sine dubio.

l ¶ Permaneat.] scilicet actor. Sed contra. C. de appella. l. eos. in fin, nam nullus cauet de prouocatione appellationis exsoercenda, vt ibi dicit. Sed dicas illud corrigi per istud, secundùm Azonẽ. Vel illud in appellationis cã, hoc in principali.

m ¶ Expensarum. No. vt ne aliquam forte negligentiam seu proditionẽ hęredi possit obijcere. ¶ Ab hoc autẽ litigiosi vocabulo hypothecas separari decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: & si quidem speciales res mobiles vel immobiles aut se mouentes nominatim fuerint hypothecæ suppositæ, liceat quidem debitori eas cui & quãdo volueritvendere: sictamen, vt ex pretio earum vsq; ad debiti quatitatem satisfaciat creditori. Si autem hoc debitor non fecerit: damus licentiam creditori qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vẽdicare donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem pręcipimus obseruari, si non fortè ante aut p generalem aut per specialem nominatim hypothecam eadẽ res alijs fuerit creditoribus obligata: tũc enim secundùm sacrarum nostrarum legum tenorem, temporum priuilegia vnicuiq; creditorũ seruari decernimus. Ex quo iam claret q generales hypothecas multò magis litigiosi vocabulo volum⁹ contineri: sed earum actiones secũdùm veterum legum cõstituta examinari, & inde vim præcipimus obtinere. Et hęc quidem de litigiosis & speciali necnon generali hypotheca disposuimus, vt iam nulla de his in iudicijs dubitatio generetur, sed secundùm distinctionẽ huiusmodi certamina terminentur. ¶ Ad excludendas autem calumniosè mouentium intentiones & executorum fraudes: aliud inuenit prouidentia nostra remedium. Sancimus enim omnes iudices si quando aliquos teneri f vel amoueri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus g adijcere, vt non aliter conuentionales libelli pulsatis porrigãtur, aut sportulę executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se, aut per tabularios subscripserit: & actis h interuenientibus fideiussorem idoneum periculo competẽtis officiji prestiterit k confitentẽ quòd vsquè ad finem litis permaneat l, & suas intentiones aut per se aut per legitimum procuratorẽ exerceat: & si postea fuerit approbatus iniustè litem mouisse: sumptuum & expensarũ m nomine decimam p partem eius quantitatis quę in libello continetur, pulsato restituat. Si autem dixerit nõ valere fideiussorem dare: tunc apud iudicem à quo causa examinanda est, sanctis propositis euangelijs per sacramentum hoc ipsum o affirmet, & sic iuratoriam cautionem exponat, & per eam hęc quę superius dicta sunt profiteatur p. ¶ Si verò non hęc omnia quę prędiximus, secundùm ante latũ modum processerint: nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. nã si citra memoratam dispositionem aut aliquis iudicum, aut officium eius, vel quilibet executor negotij aliquẽ cõuenire pręsumpserit: iudex qdem & officium eius denarum q librarum auri pœnam sustinebit, ipse autem executor negotij & confiscationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur, pœna videlicet ex hac lege competente periculo viri magnifici pro tempore comitis rerum priuatarum exigenda, & nostri fisci iuribus inferẽda. ¶ Omne autem dispendium qd pulsatus ex hac conuentione pręter tenorem nostrę legis factum perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato resarciatur periculo iudicis cuius ab executore detentus est r, necnon & officij quòd eius iussionibus obsecundat: vt vndique nostro imperio superna maiestate ac diuinitate crediti pro sua indẽnitate lętentur. Causas verò † quę ex consensu s vtriusque partis in iudicio mouentur, à pœna huius constitutionis liberas esse decernimus: & sicut alijs nostris continetur constitutionibus t, terminari.

¶ Actor qui actionem in iudicio propositam, post litem contestatam prosequi differt, tribus iudiciarijs edictis citatur. post quæ si adhuc uenire recusat, iudex post annum sibi adhuc indultum sententiam profert. Bertolus.

¶ Omnem v verò † causarum finẽ volentes celeriter peruenire, illorum malignitatibus obuiamus, qui tantũmodo proponunt actiones, nolunt autem vsq; ad finem exercere iudicium, dicentes legem x q iniustè litem mouet, ad expensas tenetur: vt hic, &. C. de epi. & cleri. l. omnes. in fin. &. ĩ. de exhiben. § quia vero. &. C. de iud. l. properandum. §, si vero. Accursius.

n ¶ Decimã.] Dicũt qdam q hęc decima nõ excedit vltra. xxxvj. aur. vt. ĩ de execu. §. j. col. vij. Alij dicunt q excedere põt, & illa aut. ante cõtestationẽ loquit, hęc post. & sic hęc differt ab illa, nec altera ẽ supflua. Tu dic q illa fit ppter incipiendam causam: hęc ppter finiendã. sed quę cautio pri⁹ fiet? Rñ illa: tũ qa est in ordine hui⁹ libri. l. prior. tũ quia respicit principiũ: qđ pri⁹ esse debet: vt arg. C. de no. co. cõ. §. fin. Item an cõtinuè hęc post illã? Rñ. sic. Vel dic secundũ Io. illa ante recęoptionẽ libelli, hęc post: licet antequã reo detur. Item quid si plus expẽdit quã decimã? Rñ. totũ sibi restituit si hoc iurat: vt arg ĩ. de exhibẽ. §. qa verò. col. v. &. j. eod. §. omnem. &. ff. de iudi. l. eum &. C. de iu. l. properandũ §. si verò. Sed videtur q 30hęc decima nullomodo fit, ppter tãda: vt insti. de pœte. lit. §. hęc aũt. que ẽ cõtra. So. illa corrigitur, vt hic. Itẽ qđ subijcit quãtitatis, largè accipe & p specie. vt. ff. de leg iij. qliquis. Et sic no. hic q etiã in actione pśonali debet actor dicere rem certam 40 in libello: vt hic, &. ff. d rei vend. l. si in rem. §. & si vestimenta. &. ff. de dolo. l. item exigit. &. ff. de iureiur. l. prętor. in prin. Accursius.

o ¶ Hoc ipsum.] scilicet fideiussorem se dare nõ posse, quod subijcit: & q duo iurant. sic & ĩ. 50 vt nul. in. §. si verò crimẽ &. C. de asser. tollẽ. l. j. §. omnes. &. ff. q ṗi fatilda. cog. l. de die. §. fi. & facit ad §. j. de sanct. episco. §. nulli. col. ix. &. ĩ. de nup. §. qui vero. in fin. §. col. iij.

p ¶ Profiteatur.] ſ. q vsq; adsi. litis pmaneat. 60 Accursius.

q ¶ Denarũ.] i. decẽ & decem: vt. ff. de leg. j. l. si quis testamento. §. titio.

r ¶ Detentus est.] id est citatus re & verbo.

s ¶ Ex consensu.] i. arbitrio secundũ quosdã. nam ibi non præstatur prædicta cautio secundũ 70 eos. Sed cõtra. ff. de ar. l. j. dic ergo ibi vt remittatur partium consensu nam consensu partium de iure interdum relaxatur: vt argumen. ff. de ferijs. l. j. j. respon.

t ¶ Constitutionib⁹.] quasi dicat sine huiuscõstitutionis auxilio ex 80 quo partibus placet.

v ¶ Omnẽ.] sup. ad omnem &c.

x ¶ Legem.] vt. C. vt nemo inuitus agere vel accusare.

Quamobrem.

Expensa multat in iustè mouens iurẽ.

Facit ad idẽ. c. q ve stras. iuncta gloss. super verbo, põt. extra de donatio. inter vir. & vxo.

Libellus etiã in gionali actiõe rem certã continere debet.

† Facit ad hunc tex. gl. j. in cũ dilecti. post med. ibi, ita satisdatio. extra de ord. iudi. vbi dicitur q coram arbitro non põ statur satisdatio sed sufficit pmissio.

† Facit ad hunc. §. ĩterea. cũ gl. j. extra de dila. & ex hoc. §. sumit aut. que est super. l. cõsentaneũ. C. quõ & qñ iudex. & incipit, qui semel.

a ¶ Quamobrem.] Nūc incipit. & primò quando lis iam cōtestata est postea quādo nō est contestata: vt.j.eod.§.si verò.in fine.

Prosequi cogit q semel voluit

b ¶ Exercere.] Not. q q semel voluit prosequi, cogitur: vt. C. advelleia. l.fi.in fin.&.ff.mād.l.si mandauero.§.fina.

c ¶ Iudicium.] alias negotium.

d ¶ Vocet.] vt veniat ad caulam: vt. C. q accus. non pos. l.iij.

e ¶ Cautione.] i. dilatione: sic dicta qa ad cautelam dat vt possit ad peremptoriū peruenire: & sic ad finiam: vt. ff. de iudic. l. ad peremptoriū. & qđ dicit xxx. dierum: dic q olim erant. x. vt. ff. e. l. q interualla. & C. de iudi. l. ppe randū. §. j. Sed ille corriguntur q ista aut. istud 20 etiā idē spatium credimus augeri in reo. nā nō debet &c. vt. ff. de re. iur. l. nō debet. & de feri. l. fi. ſcdm Io. Sed dico grauari actorem vt diffinitiua cōtra eū ferat, & ante li. cōtest. vt. j. eo. §. si vero. & nō dico in reo absente ante lit. cōtest. sed si agatur 30 realiter, in pos. rei petitę mittet actor: vt. C. de prę scrip. xxx. an. l. fīgs. si p̄s onaliter, q mēsura debiti: vt. s. de exh. §. si verò etiā multa eī cōcedunt reo quę actori nō cōcedunt: vt. C. de tēp. in integ. re. l. petēdę. & ff. de fer. l. fin. sed omne qđ licet actori 40 &c. vt dictū est. & est ratio: qa durius debet astrīgi actor q̄ vocat inuitū vt. s. prox. iniustè eī &c. Sed videt etiā q contra reum feratur diffinitiua sīa ante lit. cōtesta. vt. s. vt oēs obe. iud. §. si vero. col. v. Sed dic ibi quasicō test. li. cōtra dām. cū ali' 50 ei rndērit. vel nō fert diffinitiua, sed de rebus absentis statuit. Itē not. cōsuetudinariū esse tres dari potius quā plures vel pauciores: siue maioris q pis siue minoris in iure inueniat: vt. j. vt spō. lar. §. ad hoc. col. ix. &. C. quō & qn iudic. l. consenta- 60 neū, &. j. vt cū de ap. co. §. sed hoc presenti. Sed q̄ro an hoc casu iudex possit hoc spatiū minuere? Videt q nō: vt. ff. eod. l. q interualla. cùm sit dilatio legalis: aliud aūt si sit in iudiciali: vt. C. de dil. l. j. Vel dic posse minui: vt. ff. de iud. l. nōnunquā

vocatione, in scriptis.

Facit ad hunc text. glo. ij. post princi. c. j. extra đ dilationi.

70 f ¶ Prēconum.] hodie per tres nuncios ad domū missos: nec clamat prætor per plateas quia &c. olim enim per edicta in albo posita, vt hic cōtinet secū dùm Io. Sed qualiter, cū semel esset scriptum in albo iterum scribebat? Rn. forte elapsis triginta diebus delebatur, & iterū scribebatur. Et not. q in hoc albo erant spālia edicta: vt de his citationibus. quędam generalia: vt ea quę dicuntur prętorum edicta: vt. ff. de iurisdi. omni. iudi. l. si quis id. in princip. Accursius.

g ¶ Alijs aūt p̄mittimus.] No. delegato principis licere citare per edicta. & sic est cōtra. s. de exhi. §. si vero qdam. ibi, nihil facere valēte. Sol. hīc corrigit in his delegatis. Alij dicunt q hęc secundùm illam distinguitur: vt hic lite contestata, non ante liceat. Accursius.

h ¶ Edictis.] in albo.

i ¶ Initium.] Not. initium litis fieri per contesta. a sic. C. de plus pe. l. j & C. de iudi. l. apertissimi. &. C. vbi de crim. agi opor. l. j. & facit ad ea quę dixi. ff de iurisdict. omni. iudi. l. & quia. in fin. l.

a Concor. c. relatū. cū glo. j. extra de off. dele.

k ¶ Libello.] hic derogat. l. C. de eden. l. edita. quia necesse habet persistere in veteri: vt hic. nec potest mutare libellum secundùm Azo. etiam ante lit. contest. sed per illam dicebat vsq; ad lit. contest. Accursius.

l ¶ Pulsatus.] coram ordinario.

m ¶ Per mādata.] scilicet sine scriptis: vt per nuncium.

n ¶ Cōpetentem.] id est eum qui delegauit quando est delegatus ā simplici ordinario vt ad iudicem cause. Azo.

o ¶ Sortiat.] per diffinitiuam quādo ambę sunt 10 p̄sentes si est lis contesta. alias fieret: vt dixi. s. eo. §. proxi. vt distinguas reus vel actor sit absens. Accursius.

p ¶ Aliud.] sic crucifix' est Christus & alij &c. sic s. vt defun. seu funer. in prin. collat. v. nec enim hic aliud simile spatium 20 p̄cesserat.

q ¶ Vnius.] propter triplex spacium xxx. dierū qđ est ei datū inter edictum & edictum.

r ¶ Permanētis.] in prę senti.

s ¶ Et veritate.] vt si habeat actor bonam causam, nihilominus vincat 30 redditis reo expensis: vt. C. de iud. l. sancimus. & l. properandum. §. sin autem ex gestis. &. s. de iudi. §. oportet.

t ¶ Proferre.] qñ lis iā est cōtest. & cognitū de causa p̄ probationes rei. alioqn ab obseruatione iudicij tm̄ absolueret reū 40 secundū quosdā. Tu aūt breuiter mirabilia hīc no. qa introducunt hic testes ante lit. cōt. si reus vult in se onus p̄batiōis suscipere. sic. ff. de prob. l. circa. Secundū qa fert diffinitiua sīa ante lit. cōte. sic eī dicit & veritate sub titul. &c. & hoc 50 sc̄dm M. & Io. Bul. cōtra & dicebat legitimā sentētiam de missione in pos. & hoc qñ reus p̄bat, vt dictum est. a's ab obseruatione iudicij tm̄ absoluitur re': vt. C. de iudi. l. p perādū. §. j. Itē tertiū nouum not. q ampliat numer' dierū, cū olim. x. ho 60 odie. xxx. sint: vt dixi. s. §. p̄xim. Itē quartū: qa ante triēniū finit istātia: licet a's regulariter triēnio duret ciuilis: vt dices. j. p̄xi. Quintū not. q cōtrahit eremodicū ēt actore absente vt possit diffinitiua dari. & hoc idē erat p l. pperādū. § finaūt re' le

† Concor. c. j. cū gl. fi. post me. extra đ re nuncia.

70 cus videtur iure veteri: vt. ff de iudi. l. & post edictum. & est argumen. pro hoc. ff de regu. iur. l. non debet Item sextum nota. quia cadit quis ab actione sua p̄pter p̄crastinationes suas & delusiōes hmōi: vt. j. p̄xim.

u ¶ Actorem.] sic. C. de iudi. l. sancimus. &. s. de ijs q ingre. ad appell. §. quia igitur. ibi, expensis modis omnibus &c. col. v.

x ¶ Prędictas.] i. iterum de nouo faciēdas. & sic si benè computes, habes biennū & sex menses ſcdm Io. Vel dic q loquit de p̄dictis: & sic habes annū tantum & tres menses. quicquid tñ dicas, derogat. l. pperādū, quę statuit triennium. nam vel intra biennium & sex menses, vel intra annum & tres menses finitur hoc iudicium. sic & aliàs finitur per annū: 80 vt. s. de heredi. & falci. §. illud. col. j. secundùm Azo.

y ¶ Actione.] nunquid ipso iure? Responderi potest & allegari qđ dixi. s. de incept. nupt. §. j. Et not. hic argumentū contra variantes. sic. ff. de procuratoribus. l. in causæ. in principio. Sed argum. contra. ff. de coll. bo. l. nunnunquam.

z ¶ Deterior.] Not, deteriorem esse conditionē pluries delinquentis.

y Sententia diffinitiua aliqñ ante litis cōtestat. fertur.

sic &.C.de ser.fu.l. quicunq;.&.ff.de re mi.l.iij. §.si plures.&.ff.de pœ.l. si quis aliquid.

a ¶ Legis aūt.] vt.C.vt nemo inuitus.agere vel accusare.

b ¶ Priuilegio.] id est priuilegijs.

20 c ¶ VT NEQVE MILES NEQVE FOEDERATVS &c.

d ¶ Vtilitates.] Vm dñi.] aliàsne cessitates.

e ¶ Quibus.] scilicet militibus.

f ¶ Militāt.] C locati.l. vltima.

g ¶ Rebus.] scilicet vt incontinēti Barbarorum refrenet audacia,&publicę res augeantur,vt.§.dixit.

h ¶ Eis.] scilicet priuatis Accursius.

i ¶ Implentes.] scilicet milites.

30 k ¶ Triginta dierū.] ar.cōtra.§.vt factę no.cōstitu.§.vt autem. col. v. Solu.vt ibi.

l ¶ Obseruauerint.] id est obedierint.

m ¶ Optiones.] simile j.vt liceat matri & auię. §.quod autem.simile.C. de iure fis.l.penul.simile 40 ff.de bonis dāna.l.diu⁹. §.cùm quis. Accursius.

n ¶ Reuertantur.] .i. reuerti faciant.

¶ VT DIVINAE IVSSIONES &c.

o ¶ Nostre.Corrigendū.] sic j. vt fra. filij. col⁹.ix. ī prī. 50 argu.cōtra.§.q mo.na.ef. sui.§.tribus. collati. vij.

p ¶ Nā presenti.] incipit constitutio.Accursi⁹.

q ¶ Iussionem.] i. priuilegiū in quo aliquid iubet vel concedit in fauorem.in commissionibus causarū fortè ē aliud vt obseruari in curijs vi 60 demus.Azo.

r ¶ Iudici.] i.ad quencū q; iudicem.Accursius.

s ¶ Quęstoris.] Quitribus modis dicit: vel à q-rēdo,de quo nō loquit hîc,vt credò.vel qui legendis principalibus libris vacat de quo fortè hîc loquitur, tertiò qui 70 prēest capitalib⁹ causis ad ferēdas vel legendas sñias:de quo fortè hîc loquit:vt.ff.de offi.quęsti. l j.§.fin.&.ff. de origin. iur.l.ij.§.deīde cùm ęrarium.&.§.quia diximus. Accursius.

t ¶ Contineat.] ex hoc §.sumit qđ est.C. de di. 80 rescrip.l.fina.§.final.

dolus eius agnoscitur,quiiterruptam iterum litem deseruit,quàm qui semel acceptā dereliquit. ¶ Legis[a] aūt priuilegio[b],quę nolentibus nō imponit necessitatem proprias actiones mouere:illis tantūmodo vti cōcedimus, qui nullam secundūm prędictos modos aduersario mouerint quęstionem. Hęc aūt omnia obtinere decernimus in causis,quę necdum vel iudiciali sententia, vel amicabili conuētione,vel alia iuri cognita decisione finitæ sunt Theodote parens charissime atq; amantissime.Illustris itaq;& magnifica aurhoritas tua prędictis proniheliotę faciētes rationem,milites & fœderatos qui debent pro libertate reipu. contra inimicos certare,prędictis subtrahere,& in priuatas suas occupare vtilitates[d]: prævidimus per prędictum legem nostram omnibus interdicere,vt nullum decætero prędictis militem in quocūq; relatum numero aut fœderatum subtrahere, & in sua domo aut in proprijs habere possessionib⁹, p quibus[e] nos multos sustinemus labores. exercētur em & militant[f] vt communibus vtiles sint rebus[g]. ¶ Sint igitur omnes sciētes, q milites † aut fœderatos aliquos in suis habent domibus aut possessionibus, aut qualitercunq; obseruātes,& quasdam eis[h] proprias implentes[i] vtilitates: q nisi intra triginta dierum[k] dilationē, computandorum ab insinuatione per loca præsentis nostrę dispositionis,eos expulerint: substantiæ quidē habentium eos aut retinentium,publicationi subiectę, fisco applicabuntur: ipsi verò & dignitatibus & militijs quas habent,expellentur: milites verò & fœderati qui eis post dilationem obseruauerint[l], nō solùm militia spoliabuntur,sed etiam vltima sustinebunt supplicia: scientibus etiam vniuscuiusq; prouincię iudicibus quia si aliqui inuenianturin locis quę sub his sunt exactoribus aut conuictoribus,aut personis aliquib⁹, aut dominijs,aut possessionibus,aut quibuslibet proprijs vtilitatibus permanentes, & non celeriter istos cōprehenderint,& supplicijs subdiderint, & milites quidem ad numeros suos transmittant in quibus militāt: fœderatos verò ad proprias optiones[m], ipsi decem librarum auri pœnam exigentur,& insuper exilio tradentur, vt pote nostras iussiones prędictę negligere. ¶ Nemo igitur nęq; diuino quodam typo de hoc forsan facto, neq; prędictis iudicum vtatur, neq; aliquis nostrorū iudicum huiusmodi aliquos typos aut prędictiones iudicum suscipiat,sed cum omni celeritate militantes quidem ad proprios numeros,fœderati verò ad suas optiones reuertantur[n], & pro communibus certātreb⁹.nullo enim modo decętero cōcedimus nostros milites aut fœderatos in quibusdam omnino priuatis vtilitatibus occupari. ¶ Quę igitur placuerunt nobis,& per præsentem manifestata sunt legem,tua eminētia prędicognoscens,in hac quidē felicissima ciuitate edictis sędm morem propositis,in prouincijs verò prędictionibus destinatis,omnibus manifesta constituere festinet.Datum idibus Aprilis,Constantinop.Imperator dominus Iustinianus prędict.prēt.A.an.xvj.Basili.vicecō.

† Cōcor. cum hoc text xxiij.

TITVLVS IX.

Vt neq; miles neq; fœderatus obseruetur domui priuatę,aut possessioni alicuius.

¶ *Nullus militem uel fœderatum in domo uel propria possessione retinere præsumat. contra faciens sua dignitate expellitur:& eius bona publicantur.milites militia priuantur,& etiam iudices negligentes.x.libris auri puniuntur,& exilio traduntur.Angelus.*

Impera.Iustinianus.a. Theodoto Orientalium prętoriorum prędicto.

Vm domini dei beneuolentia ad custodiam nostrorū subiectorum militariū rerum incipit ordinatio.His enim prouidentia dei dispositis,Barbarorum quidem incontinentia refrenatur, reipubli. verò res augentur.Et qm aliqui p prędictis salutis pro nihilo faciētes rationem,milites & fœderatos qui debent pro libertate reipu. contra inimicos certare,prędictis subtrahere,& in priuatas suas occupare vtilitates[d]: prævidimus per prędictum legem nostram omnibus interdicere,vt nullum decætero prędictis militem in quocūq; relatum numero aut fœderatum subtrahere, & in sua domo aut in proprijs habere possessionib⁹, p

TITVLVS X.

Vt diuinę iussiones subscriptionem habeāt glorioſissimi quęstoris.

¶ *Nulla diuina iussio per aliquem iudicem recipiatur nisi sit sub uelata subscriptione quæstoris denotantis inter quos,& ad quem iudicem & per quā personam directa fuerit.contra facientes pœna.xx.librarum auri multatur.Angelus.*

Imperator Iustinianus.a. Theodotò sacrorum prętoprędicto.

Nostrę serenitatis solicitudo remedijs inuigilat subiectorum[p],nec cessamus inquirere si quid sit in nostra republica corrigendum[o].ideo nanq; † volūtarios labores appetimus,vt quietem alijs prępare mus. Vnde ad vniuersorum vtilitatē pertinere perspexi mus,si sacras etiā iussiones cū cōpetēti iubeamus cautela procedere,ne aliquibus liceat eas pro sua volūtate profiteri. ¶ Nam prędicto Plegedecernimus nullam diuinam iussionē[q] neq; per viri magnifici quęstoris adiutores,neq; per aliā cuiuslibet militię aut dignitatis, aut officij personā,cuicunq; iudici[r] cōfectam,à quolibet suscipi cognitorē,cui magnifici viri quęstoris[s] annotatio subiecta non fuerit, qua cōtineatur[t] & inter quos: & ad quem iudicem,vel per quam fuerit directa personam: quatenꝰ omni posthac ambiguitate submota,nulla cuilibet excusationis relinquatur occasio:sciētibus iudicib⁹,vel administratoribus vniuersis,q si in quolibet negotio sacram susceperint iussionem, nisi cui quęstoris viri magnificentissimi fuerit subiecta annotatio,multa.xx.librarum auri, & officiū eorū simili pœna

† Cōcor. super verbo genera li.in.c.bonę memorię.extrad postula.ſi. la.& i glo. j.in procedere. citat impera tor in.c.ecclesia vestra.in gl. super verbo,vigilijs extra de cōsuet. & i.c. cū instāte.in gl.j.extra de cō.

a ¶ Quibus iubemus.] Iudicibus.

¶ IN MEDIO LITIS, NON &c.

b Omnia. disponẽtes.] f. nos per dictas iussiões

c ¶ Typum.] i. chartulam qua scribebãt quid faciendum sit. Accurs.

d ¶ Præscriptionẽ.] aliás descriptionem. Ac.

e ¶ Dispositionem.] q̃a nos volumus qđ nr̃ę. ll. volũt: vt. s. de iud. §. oẽs aũt. col. vj. sic. ff. ad turpili. l. j. §. j. ibi, pœnę verò per se &c. Et sic no.

20 q̃ non licet supplicare lite pendente: vt hîc, & C. vt lit. pen. l. j. &. ij. & facit. C. si contra ius vel vti. pu. l. fi. Accursius.

f ¶ Negotium.] scilicet relatum. Accursius.

g ¶ Aliqua.] scilicet nobis imperatoribus.

h ¶ Iudicem.] ita neq;

30 iudicanda ab alijs aliorum doctrina. Azo.

i ¶ Iudicium.] id est sententia.

k ¶ Dictum.] i inchoatum, aut antiquatum.

l ¶ Valeat.] vt. ff. quib. ap. nõ licet. l. j. j. rñ. &. ff. de mino. l. minor. j. rñ. & de arbi. l. nam magistra

40 tus. & ad trebell. l. ille. §. tempestiuum.

m ¶ Declarationem.] vt. s. de iud. §. fi. &. C. de legi. & cõ. l. cũ de nouo. &. ff. de iud. l. eum. §. j. Et not. q̃ etiã principis sententia debet esse scripta sicut & cuiuslibet alterius: vt. C. de sen. ex bre-

50 ui. reci. l. fi. Accursius.

n ¶ Referẽdariorũ.] id est facta à referendarijs voluntate principis. Accursius.

o ¶ Sanctione.] aliâs fũctione. Accursius.

p ¶ Fieri.] id est facere.

q ¶ Super hoc.] Quid addit prędictis hic. §. cũ

60 dicat sup hoc? Rñ. hîc dicit de causis quæ pendebant tempore huius l. quibus pendentibus similiter dicit supplicationem vel impetrationem non tenere. Et sic not. leges ad p̃terita trahi & ad p̃sentia: quia hoc caueat: vt. C. de leg. & cõ. l.

70 leges & constitutiones.

r ¶ Leges.] leges dico disponentes iudicantis examinationem aut sententias. vel pro etiam si quispiã p̃cesserit impetrãs sanctionem. etenim &c.

s ¶ Hanc.] sententiam diffinitiuam.

t ¶ Retractationis.]

80 fortè ratione minoris ætatis seu supplicatiõis. Al. adeo etiam vt si post sentẽtiam fiat lex noua, non valeat, vt. j. titu. pro xt. in prin.

v ¶ Eam autem.] sic cõstrue & habebis sensum.

Lite pendente supplicare nõ licet.

Principis sententia debet esse scripta.

Leges ad p̃terita aliquãdo trahuntur.

mili pœna plectetur: quibus[a] iubemus, si qua talis iussio ad eos peruenerit, mox ad prædictũ virũ magnificũ quæstorem referre, aut cũ illo q̃ hæc ingerit destinare: vt in eũ vindicta p̃cedat quam in falsarios iura nostra cõstituerũt, Theodote parẽs charissime atq; amantissime. Quam legem perpetuò valituram celsitudo tua ad vniuersorum faciat peruenire notitiam.

TITVLVS XI.

In medio litis non fieri sacras formas aut sacras iussiones: sed secundũ antiquas leges generales lites decidi.

¶ *Iudex de causa cognoscens iudicare & procedere in ea debet secundũ legem, non secundũ sacras formas & iussiones lite pendente emanantes, & sententia principis in scriptis lata nõ potest ab aliquo retractari. Angelus.*

Impera. Iustinianus. a. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

Omnia secundùm nostras leges agi volentes, & harũ virtutẽ seruari studẽtes, perspeximus præsentẽ scribere legem ad ipsarũ legum obseruationem. Agnouimus enim quoniam q̃dam iudicũ volentes eis, q̃ causas dicunt, tergiuersari, & celare suas festinantes dilationes excusant se frequenter, dicentesq; sacræ formæ aut sacræ iussiones aut dispositiones spectabiliũ nostrorum referendariorũ insinuatæ eis sunt tanq̃ disponentes[b] quemadmodum oporteat negotiũ examinari aut iudicari. ¶ Et p̃pterea sancimus, vt dum lis examinatur, siue in pecuniarijs, siue in criminalib[9] aut alijs quibuscunq; emergentibus causis apud iudices, siue hic, siue in prouincijs, neq; pragmaticũ typum[c], neq; aliam præscriptionem[d], neq; sacram nostram quãlibet ex scripto aut nõ scripto iussionem, aut dispositionem[e] in hac regia ciuitate spectabiliũ nostrorũ referendariorũ, aut alterius cuiuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare aut iudicare negotium[f]: insinuare iudicantibus, aut insinuatam valere: sed secundùm generales nostras leges causas examinari & decidi. Qđ enim in legũ positũ est potestate, nõ egebit aliqua[g] extrinsecus dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud iudicem[h] iam dictum, aut antequã hoc principiũ sumat perspeximus nos hoc per proprium nostrum iudicium[i] disponere & dicere: hoc nequaquam alterius iudicis egebit iudicio. Sicut enim à nobis per sacrũ (sicuti dictum[k] est) iudiciũ dispositа aut decisa nõ egebunt aliorũ examinatione, aut iudicio aut retractatione aliqua: sic nos (q̃bus deus † sanciendi potestatem donauit) si aliquod iudicium in quolibet negotio protulerimus, non alij iudici hoc cõmittimus, siue performas, siue p̃ dispositiones spectabiliũ nostrorum referendariorũ, aut alterius cuiuslibet, quomodo cõuenit hoc negotium examinari aut iudicari: vt potequia à nobis semel iudicatum est, quod retractari à nullo valeat[l]: his videlicet tenentib[9] quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si verò aliqua dubitatio iudici de aliqua fiat lege nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causę scriptam declarationem[m] aut interpretationem, & secũdùm eam decidat litem. ¶ Si verò dum causa dicitur pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum[n] aut alterius cuiuslibet, aut aliud aliquid horum quæ dicta sunt omnium iudicantibus insinuetur, ordinans in his examinationem aut sententiã: iubemus iudicem quidem omnino non respicere† : sed his vacantibus, & nullã penitus habentibus virtutem, secundũ generales nostras leges causam examinare & legitimo fini cõtradere. Si autem hoc nõ custodierit iudex, decem librarũ auri eum subiacere pœnę: vt etiam aliam nostram maiorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subiecto & eo qui præsumet talem aliquam dictare formam & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendarijs. Et hæc dicimus siue ex sacra nostra sanctiõe[o] iudicare quispiã deputatus est, siue ex præcepto iudiciali, siue secundùm arbitrium, aut cõpromissariorum schema quęstionem audit siue scripto, siue sine literis. Sed vel si quis iudicũ propriam despiciens salutem, ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam esse volum[9] vt neq; appellatione indigeat, neq; ex compromisso inferatur pœna. nos enim omnes iudices secundũ generales nostras leges examinationes & sentẽtias ferre[p] volumus. ¶ Illud quoq; indubitatũ erit, quia neq; iudicialis quælibet valebit iussio extra qđ ordinatũ est hac nostra lege. ¶ Sup hoc[q] aũt & illud iudices nosse opus est, q̃a cõpetens est eos & quæ adhuc & nũc mouent quæstiones, secũdũ generales determinare leges[r], vel si quispiã præcesserit impetrans sanctionem disponentem iudicãtis examinationẽ aut sententiã. ei enim q̃ tale aliquid impetrauit iam, sententiãq; definitiuã nondũ p̃meruit nihil ex ijs quæ impetrauit p̃desse volumus. Si enim semel peruenit sententia definitiua data nequaq̃[s] hãc ex nostra hac p̃scrutari lege iubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis[t] est aliqua spẽs contra sententiam. Eam autem[v] iussionem quæ nõ disponit quidem iudicantem aut iudicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri, aut iudicium inferri: causam vero[x] fini studiosè tradi legitimo[y] vult: aut actorum imponet editionem, aut iudicem coget legitimam p̃ferre sententiam, aut simul alium iudicem secundùm nostras p̃stitutas leges & fieri & valere & scripto & si eam aũt iussionem q̃ disponit qdem iudicantem aut iudicare futurã q̃stionem quõ oportet fieri: aut repete quomodo oporteat iudiciũ inferri.

x ¶ Causam verò.] Verò pro sed.

y ¶ Legitimo.] q. d. illa

10 iussio nõ valet q̃ disponit quõ iudicet: sed illa fic q̃ vult iudicium cito finiri. Et fic not. q̃ quatuor casibus hîc supplicat li. pendente. Primus vt iudiciũ p̃cedat. Secundus vt acta edant. Tertius vt sententiã. det iudex. qđ est idẽ quasi primus

20 modus. differt aũt quia in tertio nõ restabat nisi sentẽtia. in prima & media causa facienda erat adhuc. quartus vt associetur iudex: aliis nõ supplicatur lit. pen. vt hîc & C. vt lit. pen. l. ij.

† Facit ad hoc. xxv. q. ij. c. imperiali &c. vbi de hoc latè tractatur.

† Concor. cũ hoc tex. c. causam q̃. cum gl. sup. verbo commisimus. extrà de testi.

a ¶ Procœmijs.] ¶ sunt huiusmodi pœmia? rñ. anni dñi q fiunt. Itẽ scribũt quidã: hic incipit cã talis. Itẽ libellus cũ partis subscriptione. Itẽ citatio & similia q̃ quasi ꝓœmia sunt: ꝙ post hoc debet hęc lex scribi vt
10 sit pars monumentorũ siue actorum. Tertio scribitur cõfirmatio ꝓsonarum. s. satisdationis iudicio sisti. sed videtur ꝙsta tim post ꝓdicta procœmia debeat fieri personarũ cõfirmatio: vt. ī. de exhi. §. sancimus. &. §. illud verò. col. v? Rñ. illa
20 secundũ hanc intelligitur. sed hæc hodie non scribit, cũ satis certa sit.

b ¶ Secundũ quas.] No. imperatorem suscipere imperiũ, vt secundùm legem iudicet. sic C. de leg. & con. l. digna. & not. ī. eo. §. j. ibi, quod enim in legem &c.

30 ¶ VT CVM DE APPELLA. &c.

c ¶ Postea.] & sic ad ꝓterita referãtur negotia vt. j. e. j. rñ. in fine. quod est mirabile. Azo.

d ¶ Capitulis.] s. quæ sunt quatuor. nam qnq; principales partes habet hęc cõstitutio licet mul-
40 ta incidẽrer aſs dicat: vt dixi & sum prosecut' in summa huius titu.

Eruenit. Perspeximus.] circa illam facti quæstionem.

f ¶ Sentẽtiæ.] hoc quãdo post sententiam.

50 g ¶ Relationes.] hoc q̃n post relationem ante rñsionem q̃ expectãda non est: vt hîc, &. j. vt iudi. nõ expec. sacras iust. §. fi. colla. ix. &. C. de ap. l. iubemus. §. fi. &. ī. de iudi. §. pe. col. vj.

Lex futu rũ tempus respicit.

h ¶ Referentem.] No. leges ad futura tm̃ tẽpora trahi: vt &. ī. de nup, in fi. col. iiij. &. ī. de rest. & ea quæ pa. §. hoc igit̃ &. j. de hęre. ab intest. §. fi. col. ix. &. ī. vt factę no. consti. col. v. sed cùm dicat hîc non trahi ad prę terita etiam si hoc dicatur: est contra. C. de vsu. l. pe. &. C. de legi. & con
70 stitu. l. leges & constitutiones. &. ff. de leg. & iena. l. non est nouum. Sol. hoc speciale. vel dic trahitur ad præterita. s. facta in quibus iudiciũ nõ est inchoatũ: secus si sit inchoatum: vt hîc.

i ¶ Præsenti renũciare.] valet hîc renuncia-
80 tio propter allegationes iuris, & propter instrumenta, sed propter testes fortè ne ꝓducant̃, nõ valet: vt. ī. de testi. §. quia verò multi. colla. vij. sed sola sciẽtia testificatorum.

ne scriptura nõ prohibemus. ¶ Vt aũt omnes nostri subiecti, & maxime, q̃ litibus interunt̃, nostram ꝑ se nouerint ꝓuidentiam, & nullus hanc sacrã nostram circũueniat legem, neq; ignorantiã in ea proponat: sancim⁹ in vnoquoq; negotio initium apud iudicem accipere ex ꝓœmijs[a] mox, & ante ipsam personarũ firmationem inscribi eam, & monumentorũ fieri partem. sic enim gestis præfulgens ꝓhibebit ea quæ præter eius virtutem tentãtur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem: & ꝙuaricari eam nitentibus per multa interminata refrenauit à talibus eos præsumptionibus, & proprijs tps non sinit fieri pœnis. Vt eĩ iniquitatẽ simul & iniustitiã per omnia expellam⁹: ꝓpterea præsentem posuim⁹ legẽ, vndiq; eam & per eã alias cautas & in circũueniendas custodientes reipublicę leges, secũm quas[b] & nos ipsi imperiũ qđ Deo dãte suscepim⁹, custodire: nostrãq; rempublicã ab his legib⁹ muniri semp optam⁹. ¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & ꝑ hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo seruare quidem studeat: omnibus aũt palam faciat, proponens q̃dem eam in hac felicissima ciuitate, pręceptis autem solennibus vtens ad ꝓuinciarũ præsides: vt oẽs homines sciant eam quam supereos habemus prouidentiam.

TITVLVS XII.

Vt cum de appellatiõe cognoscitur, secundum illas leges debeat iudicari quę tempore latę sententię obtinebant: nõ secundum eas quę postea[c] promulgatę sunt, & de aliis capitulis[d].

¶ *In causa appellationis debet ferri sententia secundùm legem quæ uigebat tempore sententiæ primæ: nõ secundũ eam quæ post latam sententiam nouiter emanauerit, etiam si in lege nouiter emanata dictum fuerit q̃ ꝓtrahatur ad præterita. Angelus.*

Impera. Iustinianus .a. Theodoto Orientalium sacrorum prætoriorum præfecto.

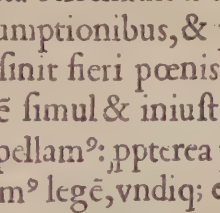

Eruenit ad sciẽtiam nostrę serenitatis q̃ cũ inter Eustachiũ virum reuerẽdissimum Tholonæ ciuitatis epm̃, & Pistũ diaconum ecclesiæ Telmissensis fuisset causa cõmota, processit à rectore prouinciæ definitiua sententia, cõtra quam appellatio est porrecta. Iudices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitãtes ad nostram clementiam retulerũt an secundùm leges quæ obtinebant q̃n ꝓcesit definitiua sententia, an secundùm tenorem illius legis, quæ post definitiuã sententiam à nobis promulgata est, eandem causam examinare debe⁹ient. Nos itaq; iustũ esse perspeximus[e] secundũ leges quæ obtinebant tempore latæ sententiæ[f], prædictã appellationis causam examinari, & terminum secundùm ipsas accipere. Præuidimus aũt & post hãc si q̃ncunq; dubitatio talis emerserit, eam simili ordine terminare. Ideoq; sancim⁹, si quando de aliqua causa processerit definitiua sententia, & ꝓuocatio fuerit subsecuta: appellationis examinatores secundũ leges quæ tempore definitiuæ sententiæ obtinebant, terminum dare negotio: hoc eodem videlicet obseruando & in retractandis[g] amplissimæ prætorianæ sententijs, & in suggestionibus iudicum quando vtrę; partes omnibus allegationib⁹ suis renũciauerint, & iudices per suas relationes[h] quid disponi debeat, interrogauerint. In omnibus enim prædictis casibus illas leges à cognitoribus seruari decernimus, quæ tempore sententiæ, aut certè relationis obtinebunt: tametsi contigerit postea legem promulgari noui aliquid disponẽtem, & tenorem suum ad præterita quoque negotia referentem[h].

¶ *Postquam una pars renũciauerit allegationibus: alia cogi debet intra xxx. dies proponere quicquid uelit. & si hoc non fecerit, ad omnem eius malitiam superandam duo menses dari debent: quibus elapsis iudex debet ferre sententiam legibus consonantem. Angelus.*

¶ Sed & hoc† ꝑsenti addimus sanctioni, Quia inter litigatores aliquando contingit vnam quidem partem suis allegationibus renunciarei[i], aliam verò scientem se malas causas habere, post cognitionalia certamina & dilationes quas ꝓbationum causa leges concedũt, nolle cõfiteri allegationes[k] sibi sufficere, ne cito causæ qualitas agnoscatur: iubemus vt quãdo vna pars allegationibus renunciauerit, alia verò pars dixerit se habere aliquid qđ ꝓponat[l]: iudex negotij modis omnibus eã partem quæ vtitur dilatione[m], cõpellat intra. xxx. dies postq̃ altera pars renũciauerit, quicquid velit, sine aliqua intermissione ꝓponere. qđ si nõ fecerit, tũc ad eius malitiã conuincendã† alius vnus mensis indulgeatur à iudice. Si verò & sic distulerit, alterius vnius ei dilatio prębeat[n]: itavt si vsq; ad prędictos tres menses quos litigatoribus ꝓtrahentibus cõcessimus, suas non ꝓposuerit allegationes: tũc cognitor causæ nõ amplius expectãs, modis omnibus ꝓferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, referat ne litigatoribus malè certantibus liceat causarum exitum vltra ꝓtrahere.

¶ *Parenti nõ licet liberos præterire uel exhæredare, etiam si legitimam eis reliquerit portionem, nisi iure institutionis eis reliquerit: uel nisi ingrati ꝓbentur expreßè ingratitudine in testamento apparente: quæ causæ ingratitudinis hîc per ordinem enumerantur. Bartolus.*

¶ Aliud quoq;† capitulum præsenti legi addendum esse perspeximus. Sancimus igitur nõ licere penitus patri vel matri, auo vel auiæ, proauo vel proauiæ suum filiũ vel filiam vel cæteros liberos præterire[o], aut exhæredes in suo facere testamento, nec si per quamlibet dona

k ¶ Allegationes.] q̃ & in iure & in facto & in ꝓbationib⁹ accipi possunt. vt. ff. de ritu nup. l. si quis tu. &. C. si ex fal. alle. l. j. &. ij. &. C. de aduo. di. iudic. l. laudabile. §. quoties. Accur.

l ¶ Proponat.] Iudice
10 interrogãte an aliquid nouũ addere velit: vt. C. de iudi. l. iudices. & hic sumitur aut̃. quæ est ibi.

m ¶ Dilatione.] Prima vel vltima.

n ¶ Præbeatur.] imo videtur q̃ semel tm̃ vel ad plus bis: vt. ff. de fer.
20 l. vl. contra. Sol. hîc non loquitur de dilatione quæ datur ꝑsenti & petenti, sed de quodã spatio qđ datur absenti vt alleget. & eodem modo opponi potest de eo qđ est. ī. de litig. §. omnem. vbi tria edicta. & ꝑ quolibet dies. xxx. dantur. Vel dic speciale hîc quã-
30 do ꝑ allegationes petit vt argu. ff. quib. ex caus. l. ait prætor. §. fi. &. l. j.

o ¶ Præterire.] aſs præ

† Ex hoc §. sumpta est aut. q̃ est sup. l. iudices. C. de iudi. & incipit, iubemus vt quando.

† Concor. c. put nobis. cũ gl. sup verbo cõuincenda. extra de dolo & contuma.

† Ex hoc §. sumpta est aut. q̃ est sup. l. maximũ vitũ. C. & lib. ꝓte. vl exhære. & incipit, nõ licet. Et cõcor. cũ hoc tex. glo. in c. raimuti'. super verbo, relinquens. extra de testa. & vlt. vo. lunta.

Cibi sm vt qng obti nebant: nota tt. nõ potuisse ai præterita qn̄ sent. lata est et pendet appellatio sm. Gar. in l. ōes. ff. de hered. et sm ff. in 40 quæst. et sic pendet cũ 356. cũ his vt in aut. in medio lits. s. proximo ff. Gar. ibi.

teritæ. præteritio ad lineã fœmineam, exhæredatio ad masculinã. sic inst. de exhęreda. li. §. mater. & qđ subijcit, nec si p quamlibet dona. &c. no. q oportet iure insti. aliquid filio relinqui nec sufficit iure legati. & sic corriguñ hîc iura antiqua. ff. de inoffi. testa. l. papinianus. §. si qs mortis. cõtra insti. de inoffi. testa. §. pe. contra. ĩ, de mona. §. si verò filios. contra. & ĩ. de trien. & se. §. j. cõtra. & si qua sunt similia quibus dicitur q sufficit quoquo relicti tit. 10 relinquere. sic ergo in minimo facta institutio excludit querelã: vt. j. e. §. cæterum. & agitur ad supplementum: vt. C. de inoffi. test. omnimodo. & l. scim°. & de rei vxo. ac. §. videamus. Vel dic q p dicta iura loquañ quando nõ faciebat testamen 20 tum sed codicillos, hîc qñ solenniter testabatur vnde iure institu. sibi vt alijs debet relinquere. Tertij dicũt hãc intelligi secundũ illas: & legũt sic literã istam. nec p nõ & dic si. i. quãuis p quãlibet dona. vel legati vel fideicommissi vel alio 30 quocunq; modo dedit debitã portionẽ: & assume, non licet exhæredare dico nisi forsan &c. Prima verior videtur vt corrigantur.

¶ Concor. cũ hoc. §. gl. vltima poll. nec. in c. vlti. ibi, a ¶ & sic & propter ingratitudinẽ, extra de postu. præla. &. c. rai. nutius iũdex gl. iup ff. trebel lianum. in prin. extra de testa.

Dictio filij, quid in oratione faciat. 16. video, quem per dictionem patris, satis exprimatur.

¶ Nominatim.] Hic ꝓbat secundùm M. q hodie ꝙrela cesset nisi inter fratres turpibus ꝓsonis: vt inst. de inoffic. testa. §. j. hoc modo: pater teneturcausam exprimere, vt hic: & hæres ꝓbare: vt. C. de inoff. test. i. omnimodo. sylogiza ergo sic, aut pater fecit testamentũ, aut nõ. si nõ, succedit filius ab intestato: vt. j. de hæred. ab 50 intesta. §. j. & cessat querela. si verò fecit, aut inseruit causam, aut nõ. si nõ: ipso iure nõ valet, vt hic. si verò inseruit, aut eam ꝓbat hæres, & tunc repellitur filius, & nihil habet: vt. ĩ. de immẽ. do. in fi. & sic cessat querela. aut nõ probat: & tũc te- 60 stamentum pro non valido est, & ab intestato succedet: vt. j. §. siue igitur. & sic cessat semper querela. quare M. nõ potuit vnam aut. in. C. de inoff. testa. & insti. e. dicẽtem: hodie cessat querela &c. & sic oẽs ti. de ioff. test. sunt correcti. Sed dic 70 p dicta vera nisi in vltimo casu. nam si inseruit causam, & hæres nõ probat: tũc quo iure admitti tur filius nisi per querelam? & sic cessant prædicta. Item no. q Pla. dicit hâc caut. iuperfluã. per. l. inf. de exhę. lib. §. nostra sed est faitum: quia ibi 80 nõ dicit de causa inserenda: sed hic dicit. Acc.

b ¶ Esse decernim°.] & sunt. xiij. vt sequitur vsq; ad. §. illũ generalem autem &c. econtra quibus pater à filio exhæredatur, sunt ieptem: vt j. eo. §. & si quidem. vsq; ad. §. si talis, at illę quibus frater exhęredat fratrem etiam turpi persona instituta, sunt tres: vt. ĩ. de nup. colla. iij. §. ingratitudinem. sed si non turpi, tunc semper cessat que

tionem vel legatum vel fideicommissum vel aliũ quencũq; modum eis dederit legibus debitã portionem: nisi forsan probabuntur ingrati: & ipsas nominatim a ingratitudinis causas parentes suo inseruerint testamẽto. Sed quia causas ex quibus ingrati liberi debeãt iudicari, in diuersis legibus dispersas, & non aperte declaratas inuenimus: quarum aliquæ nec dignæ nobis ad ingratitudinem visę sunt aliquæ verò cùm essent dignæ pretermissæ sunt: ideo necessarium esse perspexim° eas nominatim præsenti lege comprenendere: vt præter ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere: nisi quæ in huius constitutionis serie cõtinentur. ¶ Causas + autem iustas ingratitudinis has esse decernimus b: Si quis parẽtibus suis manus intulerit c: si grauem d & innoxiam iniuriam eis ingesserit: si eos in criminalibus e causis accusauerit, quæ non sunt aduersus principẽ siue rempublicã. si cũ maleficis f nominibus vt malefi- cus versatur: vel vitæ g parentum suorum per venenum aut alio modo insidiari tentauerit. si nouercæ suæ h aut concubinæ patris filius + sese immiscuerit. si delator i contra parẽtes filius extiterit, & p suã delationem grauia eos dispendia fecerit sustinere. si quemlibet k de prædictis parentibus inclusum esse contigerit, & liberi qui possunt ab intestato ad eius successionem venire l petiti ab eo vel vnus ex his, insua eum noluerit fideiussione susc ipere vel pro persona vel p debito, inquantum esse qui petitur probatur idoneus. hoc tamen quod de fideiussione censuimus, ad masculos tantum modo liberos volumus pertinere. Si cõuictus m fuerit aliquis liberorũ ex eo quia prohibuerit parentes suos condere testamentum: vt siquidem post ea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exhæredandi licentia n. Si autem in ipsa p hibitione sine testamento aliquis ex parẽtibus decesserit, & alij siue q ab intestato ad hæreditatem de

rela: vt. C. de inoffi. testa. l. fratres. & institu. de inoffi. testa. §. j.

c ¶ Intulerit.] hæc est prima.

d ¶ Si grauem.] hæc est secunda.

e ¶ In criminalibus.] Hæc est tertia. Accursius.

f ¶ Si cum maleficis.] Hæc quarta. Accursius.

functi aut cũ ipso filio, o q testamẽtum fieri prohibuit, aut post illũ vocañ: siue illi quos hæredes aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquã ex prohibitione testamẽti sustinuerit, hoc ipsum approbauerint: sedm alias leges p sup hoc positas talia negotia terminentur. Si præter volũtatem q parentum inter arenarios vel mimos sese filius sociauerit, & in hac ꝓfessione permanserit: nisi forsitan etiam parentes eiusdem ꝓfessionis r fuerint. Si alicui s ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritũ dare, & dotem secũdùm vires substantiæ suæ p ea præstare, illa nõ consenserit, sed luxuriosam degere vitã elegerit. Si vero + vsq; ad. xxv t. annorũ ætatẽ puenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc cõtigeritin suũ corpus eam peccare, aut sine cõsensu parẽtũ marito se libero tñ coniungere: hoc adingratitudinẽ filię nolum° imputari: quia nõ sua culpa: sed parentũ id commisisse cognoscitur.

¶ *Filij furiosi si curam eius neglexerint, à patre sanæ mentis effecto exhæredari possunt: extrancus uerò qui denunciatione in scriptis facta filijs mandauit q curam de patre habeant furioso, & eis negligentibus curam & diligentiam furioso exhibuit: ad successionẽ eius admittitur testamento quò ad successionem euacuato: quò ad alia cuncta capitula in sua firmitate manente. Bartolus.*

¶ Si quis + de prædictis v parentibus furiosus fuerit, & eius liberi vel quidamex his, aut liberis ei nõ existentibus, alij eius cognati qui ab intestato ad eius hæreditatem vocantur, obsequium ei & curam cõpetentem nõ præbuerint: si quidem à tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas vtrum velit negligentem filium vel filios aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento x. Si autẽ aliquo furoris morbo cũ detẽtum extraneus aliquis viderit à suis neglectum liberis vel cognatis, aut alijs ab eo scriptis y hæredibus, & pro misericordia voluerit eũ ꝓcurare: damus ei licentiam attestationem eis qui ab intestato vel ex testamẽto iam facto ad furiosi hęreditatem vocantur, scriptis diri-

g ¶ Vel vitę.] Hęc quĩtã. Accursius.

h ¶ Si nouercę suę.] Hæc est sexta.

10 i ¶ Si delator.] Hæc est septima.

k ¶ Si quẽlibet.] Hæc est octaua. Accursius.

l ¶ Ventre.] Nam fœminæ impediuntur fidem iubere per velleianum: vt. ff. ad velleia. l. j. &. ij.

m ¶ Si cõuictus.] Hæc nõna.

20 n ¶ Licentia.] sic & ecõtra: vt. j. e. §. & quod de ea. Accursius.

o ¶ Filio.] quia sunt fratres eius qui non prohibuerunt. Accursius.

P ¶ Leges.] q̃ dicũt vt prohibenti actiones oẽs debeant denegari, & fisco sua portio deferatur 30 vt. ff. si quis ali. testa. p. l. j. in princi. &. C. si quis ali. testa. p. l. ij. alijs verò qbus aliquid fit relictũ + Ex hoc nõ nocet quominus ꝓ text. sumpta est autẽ. q̃ est l. j. §. sed si legatum. siue vniuersaliter: vt. ff. ad trebel. l. iij. §. fi. &. ff. si quis 40 ali. testa. pro. l. ij. §. fi. Nã & invni° factũ alij nõ nocet etiam fratri: vt. ff. si quis ali. testa. pro. l. si quis dolo. §. j. hodie aũt, qđ plª est, in duplũ tenetur qui prohibuit: vt. j. vt nul. iudicum. §. & hoc peruenit. Et sic not. teneri impedientem. & ad hoc fa- 50 cit. ff. de eo p quem fac. erit. l. ex hoc. & de cõdi. cau. da. l. iij. §. fi. in fi. & de leg. ij. l. lucius. §. sempronia.

q ¶ Pręter voluntatem.] Hæc decima est causa.

† Facit ad hũc. §. gl. in. c. interdilectos. super verbo accessoriũ in fi. extra de fi. instr. q̃ gl. in sui fi. facit mẽtionẽ istius. §. dona ho

r ¶ Professionis.] nã nil iudęus iudæo, nil catilina cethego, & nil dolosus dolosio: vt. ff. de dolo. l. si duo. &. C. de hęre. l. quoniam. &. C. de inoffi. test. l. ĩ arenam. Acc.

s ¶ Si alicui.] Hæc est vndecima. & facit. C. de inoffi. testa. l. filiam.

t ¶ Vsq; ad. xxv.] ergo econtra si fuerit misnor, & peccat in suum corpus: iusta est exhæretionis causa: vel etiã maior si copulet se seruo, arg. ff. de offici. eius cui man. est iurisd. l. j. ibi, huius rei &c. &j. proxi. §. ibi, libero &c. Accursi.

v ¶ De prædictis.] Hæc est. xij. hæc eadẽ ter 80 uantur in filijs: vt. j. eo §. siue igitur. ibi, si liberis vel vno &c.

x ¶ Testamento.] nam potest eum instituere & exhæredare. & propter hoc. §. iste hic ponitur. si autem nil dixerit de eo: hoc dices. j. eo. in fi. huius. §.

y ¶ Scriptis.] Not. attestationem inscriptis dirigendam: vt. ĩ. de tempo. nõ so. pe. §. contestationes. col. vij. Item no. de vi & authoritate denuncia- Attestationes fieri debent. scriptis fieri

m § causas nota causas ingratitudinis propter quas pater potest exheredare filium die et q ppter maiores hispotest matres sins 78 et p cap in fine 16 nõ 10 die etiam fm felin in cap ralis col 1 de testam quæritur similes et cæt cons opinfm Jaso. m aut ex causa col 3 de foli pret hup. m l fi q 4 de testo donatio col 4 cuy de q hõg tt° 7 part 6.

m rod ibi manifeste dem si no bene cam fm hup. m l fi q 17 C de testa

m rod ibi accusaberit idem dic si sponte testimonium q̃ patrem dixerit in crimjnali cã vl fuerit q̃ ꝙrum aduocatus fm hup. nbi s q 8 et 9

m rod ibi luxuriosam 1 si fuerit meretrix ex mente ff m l si filiam meretrix nõ possit filiam meretrix cum bar et cõm in l in arenam C de inoff test nbi bar et idem in auth nõ 8 C de lib pret

tionis:vt hîc,&.j.proxi. §.&.C. de rei vendi.l. fi fundũ.Item not.q̃ delicto hæredis,licet nec ciuitatem nec libertatem amiserit:amittitur hereditas:vt.j.proxi.§. Item not.q̃ aufertur ab indigno,& nõ applicatur fi-
10 ſco ſed benefactori. Itẽ no.q̃ ex benefacto extranei fit hęres. Item no.q̃ legata valent,licet teſtamentũ nõ valeat qđ plenius dices.j.proxi.§.

Teſtamẽ toinfirmo valẽt tñ legata.

a ¶ Neglexerint.] qđ ſi nõ faciat teſtamentũ, nec aliquis extraneus cũ ꝓcurauerit? Rñ. filij vel
20 agnati ſunt hęredes:ſed poteſt ei aufferri hęreditas:vt.ff. de ijs qui.vt indigni,l.iij. Vel dic in hoc caſu ſicut in ſequẽti q̃ eis denegetur hęreditas ex ſuo delicto:vt in pxi.§.Accur.

b ¶ De prædictis.] Hæc eſt tertiadecima.

30 c ¶ Adſcribere.] q.d.ſi vellet eũ nihilominus inſtituere, poſſet:& ſic non compellitur,Ac.

d ¶ Proficiat.] & ſic fit inuentariũ quãdo captiui directè inſtituuntur:vt.C.de epiſ.& cle,l. nulli.Accur.

† Facit ad hoc,C. de fac.ſan.ec, l.iancim⁹. &.c, ꝓcipimus. xij, q.j. circa prin.

e ¶ Neglexerit.] ſic
40 & ſi eum ægrum non curauit:vt.ff.de his qui, vt indig.l.iij.

Alienario, f minori xx vel.xxv.annis ſine decreto ditur.

f ¶ Supponendi.] not. minorem.xxv. annis poſſe alienare & obligare; qđ eſt ſpeciale.aliâs contra.C.de his qui ve.ęta. l.pe.& facit.ff.de reb.eo. l.ſi pupillorũ.§. fi. Acc,
50 g ¶ Et eis.] ſcilicet cõtractibus.Al,

h ¶ Debitis.] ex hac autẽ v,notanť mirabilia. Primũ eſt:licet teſtamentum nõ valeat,legata tñ valent:qđ eſt cõtra regulam.C.de fideicõ.l eam quã.Secundũ eſt: qđ aufertur ab indigno,nõ ap-
60 plicatur fiſco.aliâs contra videť.ff. de his qui. vt indi.l.claudi⁹.&.l.mulierem & dele.iij.l. ſi deportati.&.C.de his q.vt indi.l.hæreditas.Tertiũ q̃ nõ domin⁹ rẽ captiui alienat ſua authoritate. Quartũ:qa minor.xiiij. annis non patiť huius.l. pœnã,cũ aliâs etiã impuberes & capaces doli nõ iuuanť:vt.ff.de re.iu. l.pupillũ,& inſti. de ob. q̃ ex de.nat.§.fi.Quintũ: quia minores in alienatione tali nõ reſtituunť. aliâs contra:vt.C. de inte.reſti.mi l.inj.&.iiij,

i ¶ Si quis.] hęc eſt quar-
80 tadecima & vltima.

Conſpiratio qñq; in bonam partem ſonat.

k ¶ Conſpiratione.] not. cõſpiratio in bona parte.

l ¶ Ingratos.] neq; ab inteſtato ſuccedũt: vt.j. pxi.§. &.j. de hære.quæ ab inteſt.§.fi.col.ix.Acc.

gerevt eum procurare feſtinẽt.Si autem poſt huiuſmodi atteſtationem neglexerint, & extraneus in ſuam domum furioſum ſuſceptũ ſumptibus proprijs vſq; ad finem vitæ ipſius procuraſſe monſtratus fuerit:eum qui obſequiũ ac diligẽtiam furioſo exhibuit,licet extraneus ſit,ad eius ſucceſsionem peruenire decernimus,euacuata inſtitutione eorum, vt pote indignorum qui furioſo (ſicut diximus) curam prębere neglexerint[a]:ita tamen vt cætera teſtamenti capitula in ſua maneant firmitate.

¶ Succeßio teſtatoris qui à ſuis redimi negligitur, applicatur eccleſiæ expendenda pro redẽptione captiuorum:parcitur tamen minori xxv. annis:cui etiam permiſſum eſt res captiui ꝓ eius redemptione uendere: qui cogitur habere ratum.Bartolus.

¶ Si vnũ de prædictis[b] parentibus in captiuitate detineri cõtigerit, & eius liberi ſiue oẽs ſiue vnus nõ feſtinauerint eum redimere: ſiquidẽ valuerit cãlamitatem captiuitatis euadere, in eius ſit poteſtate vtrũ hanc cauſam ingratitudinis teſtamento ſuo velit adſcribere[c]. Si aũt per liberorũ negligentiam vel contemptũ non fuerit liberatus,& in captiuitate deceſſerit:illos ad ſucceſsionẽ eius venire nõ patimur†: quia nõ feſtinauerunt eius redemptionem citius ꝓcurare:ſed omnibus liberis in hoc negligentibus, res vniuerſas ab eodem relictas, eccleſiæ ciuitatis ex qua oritur,applicari,inuentario ſcilicet ſub publica atteſtatione celebrando: ne quid ex eius facultatib⁹ pereat:ita vt quicquid exinde ad eccleſiam peruenerit, captiuorum redemptioni proficiat[d]. ¶ Sed hæc quidem quãtum ad perſonas dicta ſunt quas ex hæredare nõ licet:niſi ingratitudinis cauſas vbiq; approbari contigerit. Occaſionẽ autem nobis ad generalem legem ꝓmulgandam hæc prẽſens cauſa noſcitur obtuliſſe. Sed vniuerſaliter iubemus vt ſi ille qui in captiuitate detentus fuerit,liberos nõ habuerit, & alijs qui ad eius hæreditatem vocati ſunt, eum redimere nõ feſtinantibus,in captiuitate defunctus fuerit:null⁹ ex ijs qui neglexerit[e], ad hæreditatem eius perueniat,licet ante captiuitatem teſtamentũ forſitan ab eo fuiſſet conſcriptũ,in quo memoratas ꝑſonas ſcripſit hęredes:ſed hac quoq; inſtitutione hæreduminfirmata, & ceteris teſtamenti capitulis in ſuo robore permanentibus, ſubſtãtiæ taliũ perſonarum ſimili modo eccleſijs ciuitatũ ex quibus orti ſunt,applicẽtur, & nullis alijs cauſis quã in captiuorũ redẽptionibus expendanť:vt vnde illi à ſuis nõ ſunt redempti,aliorũ redẽptio procuretur, & ipſorum quoq; animæ ex hac cauſa piiſſima ſubleuẽtur.Hoc eodem obſeruando & ſi aliam extraneam perſonam ante captiuitatem ſcripſit hæredem, & illa ſciens ſe ab eo hæredem ſcriptam, eum redimere à captiuitate neglexerit.Hanc autem pœnam cõtra illos valere iubemus,qui octauum & decimũ ſuæ ætatis annum compleuerint.In huiuſmodi verò cauſis quando pro captiuorum redemptione neceſſarium fuerit dare pecunias:ſi quis proprias pecunias nõ habuerit,licentia erit ei,ſi memoratæ ſit ætatis,mutuãdi pecunias, & res mobiles vel immobiles ſupponendi[f], ſiue propriæ ipſius ſint,ſiue illius qui in captiuitate detinetur:quoniam in prædictis omnibus quæ pro captiuorum redemptione data vel expenſa probabuntur, contractus huiuſmodi tanq̃ à perſona ſuæ poteſtatis & legitimæ ætatis factos,ita firmos eſſe decernimus:nullo eis qui cum huiuſmodi perſonis in memoratis cauſis quo prædictum eſt modo contraxerint,præiudicio generando: neceſsitatem ſcilicet habẽte eo qui ex captiuitate redierit,tales contractus ratos habere,& eis[g] tãquam ſuis debitis[h] obligari.

¶ Catholico nõ ſuccedunt filij nec propinqui hęretici: ſed eccleſia ei ſuccedit ſi clericus ſit,& laico fiſcus.hoc dicit.

¶ Si quis[i] † de prædictis parentibus orthodoxus conſtitutus ſenſerit ſuum filium vel liberos non eſſe catholicæ fidei,nec in ſacroſancta eccleſia communicare,in qua omnes beatiſsimi patriarchæ vna cõſpiratione[k] & concordia fidem rectiſsimam prædicant, & ſanctas quatuor ſynodos,Nicenam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam primam,& Calchedonẽſem amplecti ſeu recitare noſcuntur:licentiam habeant pro hac maxime cauſa ingratos[l] eos & ex hæredes in ſuo ſcribere teſtamento.Et hæc quidem pro ingratitudinis cauſa decernimus. ¶ Generalem autem † ꝓuidentiam liberis catholicis deferentes,iubemus ſaluis legibus quæ iam de alijs hæreticis ſunt prolatæ, & circa Neſtorianos & Acephalos hæc obſeruari, vt ſi quãdo parentes inuẽti fuerint ſiue iudaico Neſtorij furori dediti, ſiue Acephalorũ amplectentes inſaniam, & ideo ab eccleſiæ catholicæ communione ſeparati:non liceat eis alios hæredes ſibi inſtituere niſi liberos orthodoxos,& eccleſiæ catholicæ communicantes, vel liberis non exiſtentibus,agnatos vel cognatos qui ſcilicet catholici ſint. Quòd ſi forte ex filijs alij quidem ſunt orthodoxi, & eccleſiæ catholicæ communicantes,alij verò ab ea ſeparati:omnem parentum ſubſtantiam ad filios tantũ catholicos peruenire ſancimus:licet vltimas voluntates huiuſmodi perſonæ fecerint contra tenorem huius noſtræ conſtitutionis aliquid diſponentes. ¶ Si verò poſt hac fratres ab eccleſia ſeparati,ad eam cõuerſi fuerint: pars eis competens,in ſtatu in quo inuenta fuerit tempore quo reditur,eis præbeatur:vt nullam de fructibus aut gubernatiõe medij temporis inquietudinem vel moleſtiam catholici patiantur qui ante prędictas[m] detinebant:quoniam huiuſmodi rerum quas ex fratrũ parte nõ communicantiũ catholici poſſidebant, ſicut alienationẽ vetamus[n], ita prętcritorũ temporũ fructũ aut gubernationem nullatenus ab his à quibus detenti ſunt,exigi vel retractari permittimus.Si autem vſq; ad

Decernimus.

m ¶ Prædictas.] ſcilicet res:& hoc in odium hæreticorum fratrum, ſic & aliâs in fauorem ceſſat redditio rationũ: vt.C. de epiſco. & cleri. orphanotrophos.&.j.de ec.tit.§.penul.

n ¶ Vetamus.] ſic.ff. to de iure do.l.ſi is.&.l.ſi.

† Addendũ hũc.§. qđ dicitur in c.ſi gs epi. in text. & in glo. extra de hæreticis.

† Hanc textum innuentes.C. de hære. aut. ſita ſuper l. cognoui mus,cuius initiũ eſt, Idem eſt.

a ¶Decernimus.]Sed nũquid filij loco patris sui si sunt orthodoxi,vocabuntur? Rñ. sic:vt insti.de hære.quæ ab intesta.§.cùm filius.

b ¶Si quidẽ schema.] i.clerici sunt parentes.

c ¶Habebãt.]isti mortuo tui.Accursius.

d ¶Intra annale.]not. ergo q̃ p̃scriptio q̃ aliàs est xxx.an.vt in hæreditatis petitione: vt.C. de hæred.pe.l.hæreditatis. erit hoc casu ecclesiæ annalis:sic& aliâs prout.j. de sanc.epis.§.antep.col. ix.& sunt hæc specialia.
20 aliâs contra.j. de eccle. tit.§.pro temporalibus. & potest hæc esse ratio qualisqualis:qa est in acquirendis:vt argu.C.de aquir.pos.l.fi.

e ¶Laici sunt.]s. parentes qui habent filios & agnatos hæreticos.

† Concor. glos.in ca. quoniãfre quẽter iuperverbo, intra annũ. extra vt lit. non contesta.

f ¶Si enim.]not.animã
30 corpori p̃ferendam & alijs rebus. sic &.C. de sacrosan.ecc.l.sancimus. in fine.

g ¶Siue vnam.] Nota sufficere vnã de plurib' causis:vt hîc, &.j.e.§. fi tales.&.C.de reuo.do.l. fi.Sed argu.contra.ff.de trãsac.l.cùm hi.§.si prę-
40 tor. sed ibi fuerat â iure expressum.Accursi.

h ¶Mõstrauerint.] p̃ constãtinũ p̃bant filij se grauatos.C. de inoffi. testa.libe.quę est contra. Sed p̃ Iustinianũ corrigitur vt probant hæredes vt hic,&.C.de inoff. testa.l.omnimodo.Et sic
50 not.q̃ propter p̃sumptionem etiam possidẽs probat vt hîc facit insti tutus hæres: vt.C. de p̃ba.l.siue possidetis.

i ¶Habere.]& sic etiã filius alimenta nõ habebit imo nihil: vt hic, & C.de secun.nup.l.fin. in prin.&.s̃.de hære.& fal.
60 §.exhæredatos.col.j.& s̃.de immen.do.in fi.collatio.vij.

k ¶Nullum.]ipso iure secundũ M. & Azo. sed secundũ Ioã. & alios dic per sententiã,& sic aget querela.& secundũ hoc dices euacuato ideſt euacuãdo per querelam.&
70 sic tempus pro tempore:vt.ff.de lega.iij.l.etiã &.C.de infa.l.si possidonium.sed primi propriè ponunt scilicet ipso iure & hoc plenè dixi.s̃.eo.§. aliud.Accursius.

Scriptura pro parte tenere potest.

l ¶Testamentũ.]Not. scripturã p̃ parte tenere & p̃ parte non vt hîc,&
80 C.de trãsa.l. si ex falsis instrumentis &.C. de latu.li.tol.l.j.§.fi.ar.cõtra. ff.de mino.l.ex causa.

m ¶Testamentis.]nã & si parẽtibus &c. sic.ff. de inoff.test.l.nã & si ad hoc.C.de impub.& alijs finem vitæ suę in eodem errore nõ communicãtes permanserint: tũc catholicos fratres vel hæredes ipsorum plenissimo iure dominij eas-dem res possidere decernimus[a].q̃ si filij q̃dem oẽs puersi & ab ecclesiæ catholicæ communione alieni inuenti fuerint,alij autem p̃pinqui agnati vel cognati religionẽ catholicam colentes,& communicatores esse fuerint approbati:eos liberis hæreticis anteponi, & eorũ hæreditati succedere. ¶Si verò liberi & p̃pinq̃ agnati vel cognati ab orthodoxæ religionis cõione sunt extranei:tunc si quidem schema[b] clericorum parentes eorũ habuerint:ad ecclesiam ciuitatis vbi domiciliũ habebant[c]:res eorũ volumus pertinere:itavt si ecclesiastici intra annale[d] spatiũ † huiusmodi personarũ vendicare res neglexerint,earum dominium nostri fisci iuribus vendicetur.Si autem laici sunt[e], sine aliqua distinctione substantias eorum ad res priuatas nostras similiter peruenire sancimus. Quæ obtinere decernimus etiam si testamento nõ facto tales personę decesserint.Omnibus quę contra cæteros hæreticos[f] in alijs cõstitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos, & Acephalos,& alios omnes qui catholicæ ecclesiæ in qua prædictę quatuor synodi & patriarchę recitãtur,nõ cõmunicantur, & successiones eorum similiter obseruandis. Si enim[f] pro causis corporalibus cogitamus:quãtò magis pro animarum salute prouidentia est nostrę solicitudinis adhibenda?

¶ *Testamenta parentum uel liberorum liberis uel parentibus exhæredatis uel præteritis legitima causa inserta & p̃bata ualent.causa nõ inserta uel inserta& nõ p̃bata nullũ liberis uel parẽtibus exhæredatis uel præteritis præiudiciũ gñat testamẽto uacuato,& ab intestato eis successiõe delata:in alijs capitulis testamento firmitatem obtinente. Item causæ ex quibus ascendentes à descendentibus exhæredari possunt,hîc specialiter enumerantur.Bartolus.*

¶ Siue igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, siue certas ex his, siue vnam[g] quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti hæredes nominatam vel nominatas causas vel vnã ex his veram esse monstrauerint[h]: testamentum suam habere[i] firmitatem decernimus. ¶Si autem hęc obseruata non fuerint:nullum[k] ex hæredatis liberis præiudicium generari:sed quantum ad institutionem hæredum pertinet testamento euacuato,ad parentum hæreditatem liberos tanq̃ ab intestato ex æqua parte peruenire, ne liberi falsis accusationibus cõdemnẽtur, vel aliquã circũscriptionem in parentum substantijs patiantur. ¶Si verò contigerit in quibusdam talibus testamentis quædam legata vel fideicomissa aut libertates,aut tutorum donationes relinqui vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari:ea omnia iubemꝰ adimpleri,& dari illis quibus fuerint derelicta,& tanq̃ in hoc nõ rescissum obtineat testamentũ[l]. Et hæc quidem de parentum ordinauimus testamentis[m]. Iustum autem perspeximus & econtrario de liberorũ testamentis hæc eadem cũ aliqua distinctione disponere. Sãcimus itaq; nõ licere liberis parentes suos præterire,aut quolibet modo à rebus p̃prijs,in quibus habent testãdi licentiam,eos[n] omnino alienare[o]:nisi causas quas enumerauimus,in suis testamentis specialiter nominauerint.Has autem esse decernimus si parentes ad interitum vitæ liberos suos tradiderint[p]: citra causam tamen quæ ad maiestatem pertinere cognoscitur.Si venenis aut maleficijs aut alio modo parẽtes filiorum vitæ insidiati probabũtur.Si pater nurui[q] suę, aut concubinæ filij suis esse immiscuerit.Si parẽtes filios suos testamentum cõdere prohibuerint in rebus in quibus habent testandi licentiam: omnibus videlicet in huiusmodi testamentorũ prohibitione seruandis,quæ in parentum persona distinximus[r]. Si contigerit aut virum vxori suæ ad interitum aut alienationem mentis dare venenum,aut vxorem marito,vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari:tale quidem, vtpote publicum crimen constitutum †,secundũ leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus[s]: liberis autem esse licentiam nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere[t] quæ tale scelus nosc itur commisisse.Si liberis vel vno ex his in furore cõstituto parentes eos curare neglexerint: omnia & hic obseruari præcipimus quæ de parentibus furiosis superius disposuimus[v]. ¶His casibus etiam cladem captiuitatis adiungimus:in qua si liberos detineri,& per parentum contemptum vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit,nullatenus eorum parentes ad facultates peruenĩãt liberorum de quibus filij testari potuerant:sed omnia in hoc quoq; capitulo seruentur quæ & de parentibus vel cognatis atq; agnatis qui abintestato ad talium personarũ iura vocantur,aut de extraneis scriptis hæredibus supra censuimus[x]. Si quis de prædictis liberis orthodoxus constitutus senserit suum parentem,vel parentes non esse catholicæ fidei:hæc & in eorum persona tenere quæ supra de parentibus iussimus[y]. ¶Si tales igit̃ causas vel certas aut vnam ex his liberis suis testamẽtis inscripserint, & scripti ab eisdem hæredes aut omnes aut certas aut vnam ex his probauerint:testamentum in sua firmitate[z] manere præcipimus. ¶Si autem hæc omnia non fuerint obseruata, nullam vim huiusmodi testamentum quantum ad institutionem hæredum habere sancimus:sed rescisso testamẽto[a] ,eis qui ab intestato

† cõstituimus.

a sub.l.ij.in princ. &.ff.de inof.test.l.papinia,§.sed nec ĩpuberis.&.C.adter, l.fi.in prin.&.ff.d mi.te sta.l.si à milite.§.fi.Acc.

n ¶Eos.]s.parentes.

o ¶Alienare.]à bonis scilicet exhæredando.

p ¶Tradiderint.] accusando eos de aliquo maleficio.

q ¶Neruĩ suæ.] id est vxori filij.Accursius.

r ¶Distinximus.]s̃.eo. §.si coniunctus.

s ¶Decernimus.]s̃.eo. §.j.Accursius.

t ¶Relinquere.] hæc ingratitudo est per obli
20 quum.

v ¶Disposuimus.]s̃.e. ti.§.fi quis de p̃dictis.

x ¶Censuimus.]vt.s̃. eo.§.fi vnum.

y ¶Iussimus.] vt.s̃.e.§. fi quis de parentibus. &
§.generalem.

z ¶Firmitate.] imo videt q̃ non:vt.ff. de iniu-
30 sto & rup.test.l.filio.cõtra.Sol.illa corrigit istã.

a ¶Testamento.] s.p̃

querelam, vt diximus.ſ. eo.§.ſiue igitur.

a ¶ Leges.] vt.C.de inoffi.teſt.l.omnimodo. & l.ſcimus.Accurſius.

b ¶ Conſiderare.] ſic.ſ. de hære.& falcidi.§. his omnibus.

c ¶ Pulcherrimam.] alias pulcherrima: vt ſit proprium nomen.& alſ pulcherrimam.

d ¶ Inualida eſſe.] imo maiores pœnas patidebet: vt.ſ.vt defun.ſeu fu.§.j.col.v.q̃ eſt contra. Sol.pœna amiſsionis p̃rij & alterius tãti & tertiæ partis bonorũ locũ habet cùm vel in moribũdum vel adhuc viuẽtem iniuriatur vel q̃ prohibet exequias fieri.ſin autem in cautionib⁹ exigendis locũ hæc aut̃ habeat.Azo. Et ſic not. q̃ quædam cauſa funeris conceduntur quæ aliàs non concederentur: vt hîc,&.C.de iure deli.l. fi.§.in computatione.& C. de ſepul.viol.l.fin.& ff.de in ius vocan.l.ij.§. pe.&.§.fi.

Præiudiciũ non fit agere non valenti.

e ¶ Præiudicio.] no.q̃ non ſit præiudiciũ agere non valenti: vt.C. de preſcri.xxx.anno.l.ſicut. in fi.& de anna.excep.l. j.in fin. &.C. quando actio.de pe.eſt anna.l.penul &.ff.de collu.dete.l. ij.§.j.&.ff.de iudi.l.ij.§. pen. &.j.de ſan. epiſ.§.ſi verò epiſcopi.col.ix.

f ¶ Fieri preiudiciũ.] nam nõ poteſt quis conſtituere aliũ ſoluturũ: vt ff.de conſti.pecu.l. eum qui.§.ſed & ſi quis cõſtituerit. & inſti.de inuti.ſtipu.§. ſi quis aliũ.& ff. de duobus reis.l. his verbis.ſi econtra alij nõ poteſt conſtitui: vt in ea. l.§.iul.ſcribit.& argu.ff. de verb.obli.l.ſi mihi & titio.in prin.

g ¶ Imperſonaliter.] ſic dicendo ſimpliciter ſatisfiet tibi: nõ valet.& ſic not.certa & ſpecificata valere q̃ aliàs nõ valerẽt.vt.ff.ſi quis cau.l.ſed & ſi.§.queſitũ.& de acquir.hęre.l.ſi quis mihi bona.§.iuſsũ.&.ff. ſi cer. pet.l. fi.§.labeo. &.ff. de vſur,l.qđ in ſtipulatiõe. &.ff.qđ cuiuſq; vniuerſita.l.itẽ.§.j.&.ff.man.q̃ mutuum.§.ſalarium.

Specificata valent q̃ aliàs non.

ad hæreditatem defuncti vocãtur res eius dari diſponimus: legatis videlicet vel fideicommiſsis & libertatibus,& tutorum dationib⁹ ſeu aliis capitulis ſicut ſuperius dictum eſt,ſuam obtinentibus firmitatem.Si quid autem pro legatis ſiue fideicommiſsis & libertatibus & tutorum dationib⁹,aut quibuſlibet aliis capitulis in alijs legibus inuentum fuerit huic conſtitutioni cõtrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. ¶Et hæ quidem exhæredationis aut præteritionis pœnæ quãtum ad ingratitudinis cauſas contra prædictas perſonas ſtatuendæ ſunt: ſi quę autem ex his inter crimina reputantur,earũ authores etiam alias pœnas ſentiant legibus definitas.

¶ *Nemini licitum eſt hæredibus propinquis & affinibus & coniunctis defuncti, & eius fideiuſſoribus ullam inquietudinem uel moleſtiam occaſione debiti defuncti uel generaliter quacũq; de cauſa ad præfatas perſonas ſpectante ante ſpatium nouem dierum inferre: quicquid autem factum eſt intra prædictum ſpatium, eſt inualidũ nullo tamẽ ex hoc creditori circa temporalem præſcriptionem præiudicio generando.Bartol.*

¶ Hæc autem diſpoſuim⁹ vt & parentes & filios à teſtamentorũ iniuria liberos reddamus.Cæterum ſi qui hæredes fuerint nominati: etiam ſi certis rebus iuſsi fuerint eſſe contenti: hoc caſu teſtamentũ quidem nullatenus ſolui præcipimus: quicquid autem minus eis legitima portione relictum eſt,hoc ſecundùm noſtras alias leges[a] ab hæredibus impleri.Sola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio,à parẽtibus & liberis iniuriam præteritionis & exhæredationis auferre. ¶ Conſiderare[b] nanq; debent parentes quia & ipſi filij fuerunt, & eadem à ſuis parentibus ſperauerunt. Et ſimiliter qui nunc filij ſunt,debent ſtudere parentum animos ſanare: quia & ipſi parentes fieri deſiderant, & à ſuis filijs optant honorari. Vnde & conſtat ad vtriuſq; partis vtilitatem atq; cautelam præſentem legem fuiſſe prolatam: quam ex hac occaſione promulgandam eſſe perſpeximus. In aliquo autem negotio diſceptantes, inuenimus pulcherrimam[c] filiam gratam quidem à ſua genitrice fuiſſe dictam, exhæredatam autem teſtamento nominatam tam in paternis quàm in maternis facultatibus: & talem quidem ſcripturam,quia dolo eã & machinatione quorũdam cõpoſitam fuiſſe comperimus,nullo modo permiſimus obtinere: filiam autem hæredem patris ac matris iuſsimus fieri: ſicut & in ſcriptis prolatum ſuper hac cauſa noſtrum manifeſtat arbitrium. ¶ Meminimus inſuper legem à nobis fuiſſe ꝓlatam per quam iuſsimus nulli penitus eſſe licentiã corpora defunctorum debiti gratia detinere,aut impedimentũ eorum facere ſepulturę. ¶ Sed in præſenti quendam cognouimus cuiuſdam mortui genitorem à ſepultura ſui filij redeuntem,nomine debiti tenuiſſe: ideoq; pium & humanum eſſe perſpeximus talem credulitatẽ hac lege piiſsima coercere. ¶ Sancimus †itaq; nulli penitus eſſe licentiam aut hæredes,aut parentes,aut liberos,aut coniugem,aut agnatos vel cognatos, aut alios affines eius,aut fideiuſſores ante nouem dierum ſpatiũ in quibus videntur lugere,conueniendi,aut quocunq; modo inquietandi,aut aliquam admonitionem eis offerẽdi,aut in iudicium eos vocandi,ſiue debiti gratia qđ à defuncto deſcendit,ſiue alterius cuiuſcunq; cauſæ nomine ad memoratas perſonas ſpecialiter pertinentis. Si verò intra decem dierum ſpatium aliquis auſus fuerit quamlibet de prædictis perſonis, aut conuenire, aut aliquam cautionem ſeu promiſsionem vel fideiuſsionem exigere ab ea: hæc omnia inualida[d] eſſe decernimus.Poſt nouem autem dierum excurſum ſi quis cõtra tales perſonas aliquas habere putauerit actiones: eas ſecundùm leges exerceat,nullo videlicet præiudicio[e] actoribus ex hoc interuallo circa temporalem præſcriptionem,aut in alia quacunq; legitima allegatione penitus generando.

† Facit ad hũc.§.c.ex parte.iuncta gl.ſup.ver bo, appellationẽ.extra de ſepul.

¶ *Qui conſtituit uel ſpopondit pro alio: ſi quidem perſonaliter eſt locutus dicendo ſatisfaciam,obligatur in quantitate quam dixit.ſi dixit,ſatisfiet à me & ab illo: illo non conſentiente,pro rata eſt obligatus.Si uerò alternatiuè ſatisfiet à me aut ab illo: illo nõ conſentiente,ipſe inſolidũ tenetur.Si uerò conſtituens locutus fuit imperſonaliter: nullus tenetur,ſalua tamen manẽte actione contra illos contra quos de iure cõpetit, his obtinentibus in quibuſcunq; caſibus nondum finitis.Bartolus.*

¶ Ad hoc †, aliud capitulum ad pecuniæ conſtitutionem ſeu promiſsionem reſpiciens, hac lege præuidimus definire.Sancimus igitur ſi quando aliquis aut ꝑſe aut pro alia perſona pecuniam conſtituerit vel ſponderit,dicẽs fortẽ cuicũq;, Satis tibi facio †.eum in quantitatem quam dixit,modis omnibus obligari,atq; promiſsionem ſeu ſponſionem ſuam adimplere & debitum cõpelli perſoluere. ¶ Si quis autem dixerit, Fiet tibi ſatis à me & ab illo. & illo illis quidẽ quos nominauerit,non conſentientibus,nullum ex tali voce fieri præiudicium[f]: ſed nec ipſum qui hoc dixerit,pro illis perſonis quas nominauit,aliquam exactionem ſuſtinere: pro ſe autem,quod ſecundùm leges debere monſtratus fuerit,pro rata tantùm portione perſoluere. Si autem dixerit, Fiet tibi ſatis aut à me,aut ab illo & illo. tunc nominatis quidem ſimili modo non conſentientibus nullum fieri præiudicium: ipſum autem qui hoc promiſerit, integrum quidem debitum cogi perſoluere.Si quis autem dixerit,Fiet tibi ſatis.eum,tali verbo,vt imperſonaliter[g] dicto,tanquam ſi nihil promiſerit, ita ab omni exactione liberum ſeruari.Si quam autem contra nominatas perſonas putauerit ſibi actionem competere: eam ſecũdùm leges aduerſus eos ꝓponere,& legis auxilio perpotiri. ¶ Hæc aũt obtinere ſancimus in cauſis omnibus q̃ nondum iudiciali ſententia vel amicabili conuentione ſopitæ ſunt, parens chariſsime atq; amãtiſsime.Celſitudo itaq; tua præſentem noſtri numinis generalem cõſtitutionem edictis q̃dem in hac regia ciuitate more ſoluto proponendis, præceptionibus autem ad prouinciarum rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat peruenire.

† Ex hoc §.extracta eſt aut. q̃ eſt ſup.l.j. C.de cõſti. pecu. & incipit, ſi quẽ

† Faciam.

Vt liceat

a ¶ VT LICEAT MATRI ET AVIAE ET ALIIS &c.
Hæc prima pars expeditur usq; ad. §. ad hoc autē & illud.

b ¶ Et alijs. *hæc expeditur ab inde per totum.*

c Diuersis capi. Disponere.] s. qd iuris sit in istis capitulis. Accurs.

d ¶ Quę lege.] vt. ī. de trien. & semis. §. j.

e ¶ Participium.] nā & iure veteri hoc licebat: vt. ff. ad trebel. l. imperator. & ff. de hære. in-
20 stit. l. quidam. licet non posset testator dicere vt illud castrensis esset pelij nisi illud esset verum vt. ff. de castren. pecul. si fortè. quæ est arg. cōtra: quia sic ibi quoddā falsum inducitur. sed hoc dic vt in summa huius tit. in princ. Sed nūquid
30 etiam in naturali debito hanc condictionem adijcere potest vt patri nō quæratur? Rñ. sic: cū in hoc filius non grauetur imo eius cōditio melior efficiatur: vt. C. de inof. testamē. l. filius matrem. Accur.

f ¶ Personę.] s. extraneę
40 relinquenti. Accurs.

g ¶ Disponere.] ergo & testamentū facere secundū quosdam: qđ nō puto: vt. ff. de dona. cau. mor. l. tam is. §. filiusfamiliàs. nā etiā in ꝓprietate aduentitiorū filius nō testaī: vt. C. de bo. q̄ liber. l fi. §. filijs aūt. Ac.
50 h ¶ Rebus talib⁹.] No. rebus dari curatorē vt & qñ patre recusante filius adit hæreditatem delatam ex aduentitia causa: vt. C. de bo. quæ liber. l. fi. §. sinautē patre non autem personæ datur: vt. C. de cur. fur. l. fi. in prin. Accur.

60 i ¶ Parentibus.] q̄ est. C. de bo. q̄ libe. l. cùm oportet. & sic not. hic casus in quibus vsusfruct⁹ in aduentitijs patri non ḡritur. Prim⁹ qñ sub hac cōditione relinquit vel datī à parēte vl ab extraneo: vt hîc. Secundus si pater remittat vsumfru-
70 ctum: vt. C. bo. q̄ li. l. cū oportet. §. finaūt. Terti⁹ in hereditate fratris vel sororis in quantacunq; parte admittit: vt. j. de bæredi. ab intestato. §. fi verò Quartus in hereditate quam adit filius patre nolente: vt. C. de bo. q̄ lib. l. fi. §. finaūt patre.
80 Quintus est in seruo filio legato vt eum manumittat: vt. C. de bo. q̄ li. l. fin. §. fi. Sextus in lucro dotis vel donationis propter nu. quā lucrifaciūt filius vel filiafa. vt. C. de bo. q̄ libe. l. non sine. Sed

TITVLVS XIII.

Vt liceat matri & auię & alijs parentibus post legitimam partem liberis derelictam, quomodo voluerint residuam facultātem suam disponere, & alia capitula plura.

¶ *Contra uoluntatem testatoris uel contrahentis, patri non acquiritur ususfructus. q. si testator nihil disposuit, aut à testatore electus decessit: iudiciarius cū cautione dabitur curator. Bal.*

Imperat. Iustinianus. a. Theodoto præfecto Orientalium prætoriorum.

Diuersis capitulis ad nos relatis, necessariūesse perspeximus generali hac lege disponere c. Sancimus igitur licentiam esse & matri & auiæ alijsq; parentibus postq̄ reliquerint filijs patrem quæ lege debetur qđ reliquū est suę substātię, siue insolidum voluerint, siue in partem, filio vel filiæ nepoti vel nepti & deinceps descendentibus donare, aut etiam per vltimam relinquere voluntatem sub hac definitione atq; cōditione, si voluerint, vt pater aut qui omnino eos habent in potestate, in his rebus neq; vsumfructū neq; quodlibet penit⁹ habeāt participiū c. Hoc enim & extraneis relinquere poterant: vnde nulla parentibus vtilitas nasceretur. Hoc itaq; nō solùm parentibus, sed etiam omni personæ flicere præcipimus. ¶ Res autē ita relictas siue donatas positis sub potestate personis si quidem perfectę sint ætatis: licet sub potestate sint, licentiam habeant quo voluntmodo disponere g. Si verò ętate minores sint: per quem perspexerit testatorautdonator, hęc gubernentur, donec illi quibus donata sunt aut relicta, ad perfectam ætatem veniant licentiam habēte testatore vel donatore & matri & auiæ horum q̄bus res collatę sunt, ipsarum rerum si voluerint gubernationē cōmittere: licet maritis iunctę sint memoratæ mulieres: ita tamē si & ipse huiusmodi gubernationē susc ipere voluerint. Si verò forsan is qui relinquit aut donat, nullū his dispensatorem ordinauerit, aut ab eo datus huiusmodi gubernationem subire noluerit, aut moriatur anteq̄ illi perfectæ fiant ętatis: iubemus iudicem cōpetentem curatorem fide dignū cum legitima fideiussiōe reb⁹ talibus h ordinare, q̄ debeat relictā talibus p̄sonis substantiā gubernare atq; custodire donec illi ad perfectā (sicut dictū est) ætatē perueniant. In illis enim casibus legē q̄ vsum parentibus p̄bet, volumus custodiri, q̄bus nō ineſt specialiter hmōi conditio.

¶ *Liberi de libera muliere nati, cum qua nuptiæ esse poterant, si à patre nominati fuerint filij nō adiecto hoc uerbo naturales, legitimi efficiūtur: & matrimonium inter illa uerba proferentem, & mulierem ex qua nati sunt, interceßisse monstratur. & si pater uni ex filijs talia uerba dixerit: omnibus prodest qui ex eadem matre sunt orti.*

¶ Ad hoc autem † & illud sancire perspeximus, vt si quis filium aut filiam habens de libera muliere, cū qua nuptię cōsistere possunt, dicat in instrumento siue publica siue p̄ pria manu conscripto & habente subscriptiōem trium testiū fide dignorū, siue in testamento, siue in gestis k monumentorū hunc, aut hāc filiū suū esse aut filiā, & nō adiecerit naturalē: huiusmodi filios esse legitimos, & nullā aliam p̄batione m ab ijs quæri, sed omni frui eos iure qđ legitimis filijs nostræ cōferūt leges: vt pote ipso patre (sicut dictum est) filios proprios eos vocante l. ex hoc enim & cū eorū matre ꝫ monstratur m legitimū habuisse matrimoniū: vt neq; ab ea p̄ nuptiarū fide alia p̄batio requiratur. Si autem pater ex ipsa muliere multos filios habens, vni ex eis testimoniū quodlibet ex prædictis præbuerit modis: sufficere ex eadē muliere natis n ad legitima iura patris testimonium vni datum.

¶ *Liberi nati ex nuptijs legitimè contractis licet nō solennibus, ad paternam hæreditatem pariter uocantur cum filijs natis ex nuptijs solenniter contractis: siue præcesserint eos, siue sequantur. Bartolus.*

¶ Hoc quoq; præsenti cōstitutioni perspeximus adijciendū, vt si quis ex nō scripto per affectū nuptialem vxorem acceperit, & ex ea filios procreauerit: soluto autem matrimonio contingat eum etiam aliam ducere coniugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procurare: nullum circa paternam hæreditatem alijs filijs ex indotata cōiuge natis præiudicium fieri: sed cum alijs filijs ex secunda natis vxore, quæ cum dotalibus instrumentis copulata est, ad patris etiam illos hereditatem vocari, cū etiam ex solo affectu possit consistere o matrimoniū. qđ similiter valere volumus etiam si prius quidem cū dotalibus instrumentis iungatur aliquis vxori: post illam verò alteram ducat solo nuptiali affectu.

¶ *Maximis dignitatibus decorati usq; ad illustres inclusiuè & exclusiuè: sine dotalibus instrumentis nuptias nō possunt cōtrahere, exceptis Barbaris. Inferiores aūt cū dotalibus instrumentis & sine, nuptias cōtrahere possunt. Ang.*

¶ Quia verò † legem dudū protulimus P iubentem aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud ecclesię defensores, per quas nuptias cō petat cōfirmari, aut certè sacramenta p̄beri in p̄senti perspeximus melius disponere ea quæ de his pridē sancita sunt. Et p̄pterea iubemus eos, qui maximis dignitatibus decorati sunt, vsq; ad illustres q, non aliter nuptias

hoc nō placet. idem videtur in septimo. s. in rebus q̄ filio obuenīūt parentibus soluētibus matrimoniū sine causa rationabili: vt. j. vt nul. iu. §. quia verò aliqd. idem & in octauo qñ. s. vsusfr. filio relinquit. nam in
10 eo pater vsumfructum habere nō potest cū seruitus seruitutis &c. vt. ff. de ser. lega. l. j.

k ¶ In gestis.] in figura scilicet iudicij.

l ¶ Vocante.] Ex hoc no. q̄ patris p̄fessio iscripta valet ad legitimationem: vt hic, & argu. ī. q̄.
20 mo. na. effi. sui. §. si verò & §. generaliter. col. vij. sic & valet vt seruus liber fiat: vt. C. de iati. li. tol. §. simili quoq; mō. & inst. de adop. §. fi. & sic in inuentario p̄fessio inscriptis valet: vt. C. ar. tu. l. fi. & ad hoc. C. de non
30 nu. pec. l. generaliter. nō aūt prodest vt de extraneo filiꝰ efficiatur: vt in fi. de adop. in fi. & ff. de iure patro. l. caius seius.

m ¶ Monstratur.] id est fingitur. Accursius.

n ¶ Muliere natis.] no bñficiū vni datū, & alijs fil⁹ datū videri: vt. C. de diuer. re. l. j. &
40 C. de aduo. diuer. iud. l. restituendæ. §. ad hoc. & ff. de testa. tut. l. fi q̄s ita. in princ. Sed arg. contra. C. de transac. l. j. & ff. de iudi. l. cū prętor. in prin. & ff. de interro. act. l. ij.

o ¶ Cōsistere.] sine dote & sine instrumēto: vt hîc fuit, &. ī. qui. mo. na. soeffi. legi. §. pe. co. vj. &. ī. de nu. §. nuptias. co. iiij.

p ¶ Protulimus.] vt. ī. q̄. mo. na. effi. le. §. quātū verò in militijs. Accur.

q ¶ Ad illustres.] ĩclusiuè & desc ensiuè. Acc.

† Concor. cū hoc. §. c. per tnas. in glo. sup ꝫbo, appellauit. ante me. ibi, itē si pater filiū. extraq̄ fil. sint legitimi.

ꝫ manifestetur.

† Concor. cū hoc. §. gl. in. c. rainutius. superverbo, clarè. ī me. ibi, q̄ñq; tñ. extra de testa.

a ¶ Præcipimus.] not. qđ à principio valuit, nõ rumpit licet in eam cau
tam veniat à qua incipe
nõ põt: vt insti. qb. mod.
test. infir. §. furiosi. & de
leg. §. si quis debitori.

b ¶ Concedimus.] id est remittimus. Accursi.
10 c ¶ Decorati.] sed q̃re maius priuilegiũ eis cõcedit? Rñ. imo dedec' cũ inter viles computen
tur: vt. j. reliquos aũt &c. & intelligo hoc de illis Barbaris q nobis subiecti sunt. alias quomodo in eos. l. faceret? hic ergo subiugati erãt sub im
20 perio Romano. Accur.

Matrimonium ansi ne dote & scriptura valeat.

d ¶ Iubemus.] Hîc no. q matrimonium valet etiã sine scriptura & do te: vt hîc, &. s. proxi. not. hoc aũt fallit in trib' ca sibus. Primus in illustri bus & q supra eos sunt: vt in hoc. §. &. j eo. §. illo. Secũdus si aliquis in
30 dignitate posit' libertã in vxorẽ accipiat: vt s. vt liber. decç. §. fi quis aũt. col. vj. Terti' est si qs cõ cubinã in vxorẽ accipiat: vt. C. de nat. li. l. cũ qs. & vbicũq; lex de hoc facit mẽtionẽ. semp em̃ dicit cũ dotalibus. i. cũ dotẽ & instrumẽto. vl̃ certẽ hoc
40 fit ad filiorũ legitimationẽ, non aũt ad matri moniũ: qa & sine his va let: vt hîc dixi, & inst. de nup. §. fi. Itẽ est & alius, vt quando senicam vel aliquã meretricem quis accipit: vt. C. de nupt. l. imperialis. §. j. in fi.

e ¶ Quia vero leg̃.]
50 l. C. de rep. l. vlt. & s. de nu. §. fi qs enim. coll. nij.

f ¶ Dotalibus.] scilicet documentis.

g ¶ Legem decernen tem.] vt s. de exhibẽ. §. quoniam verò.

h ¶ Melius.] Not. ergo quòd corrigit vtrãq;, & sic nõ dicuntur esse con
60 trarię.

i ¶ In vtroq;.] s. quando eam reiecit, & quãdo prædecessit maritus.

k ¶ Habuerit.] scilicet mulier.

l ¶ Substantia viri.] s. quartã partẽ. s. si habet tres liberos vel paucio res. si verò plures: tũc vi
70 rilem, vt dictum est.

m ¶ Accipere.] s. quartam: vt in prin. huius. §. sed in alio casu accipit demum viro mortuo.

n ¶ Exclusa.] id est reie cta vel repulsa.

o ¶ In talibus.] Quæro an vtraq; p̃dictarum. ll. corrigat: illa. l. s. de nup.
80 §. si quis em̃. & illa. s. de exhib. §. quoniã verò. vt in neutro casu vir succe dat vxori? Quidã q sic. & pro eis est hæc litera quæ dicit talibus casib' quasi de vtroq; prædi ctorum faciat mentio-

celebrare, nisi dotalia scribãtur in strumenta: nisi tamen aliquis ante quã mereretur huiusmodi dignita tes, ex affectu solo duxit vxorem. ta les enim nuptias ante dignitates factas, & post dignitates legitimas manere ꝫ p̃cipimus[a], & ex his natos legitimos esse filios. Postq̃ verò honorati fuerint aliqui hu iusmodi dignitatibus: non aliter ducere vxores nisi cum dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subtilitatem concedimus[b] subie ctis nostræ reipubli. Barbaris, li cet dignitatibus huiusmodi deco rati[c] sunt, vt etiã sub affectu pos sint ipsi volentes contrahere nu ptias. reliquos autem omnes præ ter eos qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decorati sunt, cu iuslibet sint dignitatis, aut militię aut studij, si quidem voluerint aut potuerint, non ꝓhibemus eos cum dotalib' instrumentis ducere vxo res. Si autem etiam hoc non custo dierint, & ex solo affectu celebra tas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios iubemus[d].

¶ *Vbi matrimonium est sine dote, & præmoriens est locuples: superstes laborans inopia ei succedit in quarta parte, quamuis tam ex illo quam ex alio matrimonio extent liberi minori tamen numero tribus: quia tunc cum eis pro uiri li succedit. Alexan.*

¶ Quia verò legem[e] dudum po suimus præcipientẽ, vt si quis vxo rem aliquando sine dotalibus[f] ac ceperit cum affectu solùm nuptia li, & hanc sine causa legibus agni ta proiecerit accipere eam quartã partem substantię eius, & aliã post hãc fecimus legem decernẽtem[g], si quis in dotatam vxorem per affe ctum solum acceperit, & vsque ad mortem cũ ea viuens, præmoriat̃, accipere similiter & eam quartã il lius substãtię portionem: ita tamẽ, vt nõ transcendat hoc centum li brarum auri quantitatem: in præ senti melius[h] vtranq; legem dispo nẽntes, sancimus in vtroq;[i] casu ex talibus matrimonijs natos fi lios, legitimos esse, & ad paternã vocari hæreditatem: vxorẽ autem ex vtroq; horum casuum, si quidẽ vsq; ad tres habuerit[k] filios eius vir, siue exea, siue ex alio matrimo nio, quartam partem ex substantia viri[l] accipere. Si autem amplius fuerint filij: tantũ in vtroq; simili ter casu accipere[m] iubemus mulie rem, quantũ vni cõpetit filiorum ita quippe vt vsum solũ in talibus rebus mulier habeat: dominium aũt illis filijs seruetur quos ex ipsis nuptijs habuerit. Si verò talis muli er filios ex eo nõ habuerit. iubem' etiã dñij iure habere eã res quas ex viri facultatib' ad eam venire per presentẽ iussimus legẽ. Quæ tñ ir rationabiliter exclusa[n] est: in ipso tpe expulsionis partem iubem' ac cipere quæ continẽt hac lege. Vi rũ enim in talibus[o] casibus quartã secundũ priorem nostrã legem ex substãtia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus. Illo indu bitanter obseruãdo, vt Leonis pię memoriæ constitutio in omnibus alijs casibus q nõ continentur præ sentilege, ꝓpriam habeat fortitu dinem. Constantini verò piæ me moriæ legem ad Gregoriũ scriptã & super ea factam interpretationẽ à Martiano piæ memoriæ, p quã mulierum coniunctiones (quas Constantini lex abiectas vocauit) ad quosdam dignitatibus decora tos, ꝓhibentur: nullo penitus mo do valere permittimus[p]: sed licen tiam volentibus prebemus (etsi q buslibet magnis dignitatibus de corentur) huiusmodi mulieres cũ dotalibus instrumentis sibimet co pulare. Reliqui verò citra eos, qui maioribus dignitatibus decorati sunt, licentiam habebunt huiusmo di mulieres accipere, siue scripto voluerint, siue solo affectu nuptia li: si tamen liberę sint, & cum qui bus liceat nuptias celebrare.

¶ *Diuortio celebrato liberi ad parentũ hæreditatem nihilominus uocãtur: & alendi sunt apud parentem qui diuortij causam non præstitit, expensis alterius parentis cõmittentis causam diuortij: nisi alius inops sit. tunc enim apud diuitẽ alendi sunt: his pariter obtinentibus in parentibus & liberis. Bartolus.*

¶ Illud quoq; † disponendum esse ꝑspeximus, vt si quando inter maritũ & vxorem nuptias solui con tigerit: ex huiusmodi nati filij, nul lo modo lædant̃ ex separatione nu ptiarum, sed ad parentũ hæreditatem vocent̃, ex patris substantia in dubitanter alendi. Et si quidem pa ter occasionem separationis præ beat, & mater ad secundas nõ vene rit nuptias[q]: apud matrẽ[r] nutrian tur, expensas patre prebẽte. Si ve rò p causam matris ostendatur so lutũ matrimoniũ: tũc apud patrẽ maneant filij & alantur[s]. Si aũt cõ tigerit patrem quidem minus ido neum esse, matrem verò locuple tem: apud eam pauperes filios ma nere, & ab ea nutriri iubem'. Quẽ admodum † enim filij locupletes coguntur matrem egentem[t] ale re: ita iustum esse decernimus & à matre locuplete filios pasci[v].

nem. Tu dic quod tan tùm illã de nuptijs cor rigit in eo quod de vi ro dicit hîc: vt patet sta tim cùm dicit secũdùm hãc priorẽ nostrã: nã de illa de nup. dicit: sed cor rigit per aliã quæ dicit nõ distinguendũ hoc ca
10 su quãdo vnus aliũ sic reijcit: vt. j. vt fra. fi. §. fi. coll. ix. & facit ad hunc §. j. vt nul. iu. §. & si quã do. &. C. de secun. nupt. l. cum alijs. Item quæ ro hîc quid si nullus fi liorum est, sed ascenden tes? Rñ. præfertur vxor in summa centum aureo
20 rum: vt etiam ꝓprietatem habeat: in alijs reb' præferũnt parentes vxo ri: vt. C. vnde vir & vxo. l. j. Item quid si nullus descendentium vel ascẽdentium est, sed tantùm trãsuersales? Respõ. vxo rem quasi in reaecrescen di in totum vocari, secũ
30 dùm Bul. Sed Pla. contra & verum dicit per p. d. l. j. vnde vir & vxor.

p ¶ Permittimus] ꝓdi ctas cõstitutiones nõ habem'. nam lex illa. C. de inoff. nup. l. humilem. q hoc dicit, est Valentini, nõ alicuius istorũ nõ au tẽ placet vt dicas log de
40 ea q̃ est. C. de pa. cõuẽ. l. ex morte. qa illa nihil de hac materia dicit.

q ¶ Non venerit nuptias] secus si veniret: quia tunc non nutriren tur apud eum: vt. C. vbi pup. edu. de. l. j.

r ¶ Matrẽ.] quomodo hoc, cũ dicat ius q̃ sunt
50 alendi vbi pater insit: vt. ff. de vent. inspi. l. j. §. apud eum? Rñ. ibi dicit quãdo pater decesserat, hîc quando viuebat. Itẽ hîc præfinit causam di uortij, quod ibi nõ fuit.

s ¶ Alantur.] addit Ir nerius matris locupletis expensis.

60 t ¶ Egentem.] secus si locuples: vt. ff. de libe. agno. l. si quis à liberis. §. si impubes. &. l. vlti.

v ¶ Filios pasci.] Nota alimenta hincinde in ne cessitatibus præstari: vt hîc, &. C. de ali. præstan. à pa. l. j. &. ij. &. iij. &. s. neq; virum quod ex do.
70 §. fi. colla. viij. &. s. qui. mod. natu. effi. sui. §. pe nul. colla. vij. &. ff. de li ber. agnoscen. l. si quis à liberis. &. C. de bon. quæ libe. l. fi. §. hoc proculdu bio. Item not. haberi di sunctionem personarum
80 apud quem debeant es se: vt hîc, &. C. diuor. sa apud quem liber. l. j. & C. vbi pup. edu. de. l. j. & s. de nupt §. eius. &. C. de patr. po. l. filia. Hoc ta men not. quod vsque ad triennium mater alere pol. p. adul debet: vt. C. de pa. po. l. ter. vbi est penultima.

† Concor. in. c. ij. in glo. l. super verbo, nisi dicit. post med. extra de cõuer. infi. vbi re citatur ca sus hui'. §. Aliméta hincinde i necessitati b' filijs ꝓ stantur.

† Concor. c. cũ habe ret. in glo. fi. post me di. extra eo q dux. in ma quã triennium

In veteribus

Quod autem de alenda matre & filijs indigentibus definiuimus, hoc quoque in omnibus ascendentibus descendentibusque personis vtriusque naturæ valere præcipimus.

¶ *Marito atq; uxori diuortium celebrare permittitur ex causis hic enumeratis. Bar.*

¶ Quia verò plurimas in veteribus[a] & nostris legib[b] inuenimus causas: ex quibus facilè[c] nuptiarũ solutiones fiunt: ea causa perspeximus[d] ex his ascindere aliquas quæ nobis indignæ ad soluendas nuptias visę sunt: & eas solummodo nominatim præsenti inserere legi, pro quibus rationabiliter potest siue vir siue mulier repudium mittere. Nunc autem causas ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest, & dotem vxoris lucrari seruato in ea dominio eiusdem matrimonio filijs aut filiabus quibus non extantibus[e], frui etiam proprietate, has esse decernimus. Si contra imperium cogitãtibus aliquibus conscia est mulier, aut etiam viro suo non indicet. Si autem vir hoc à muliere denunciatum tacuerit: liceat mulieri per quancunque personam hoc declarare imperio: vt vir nullam ex hac causa repudij inueniat occasionem. Si de adulterio † maritus putauerit possę suam vxorem conuinci, oportet virum prius inscribere[f] mulierem, aut etiam adulterum[g]: & si huiusmodi accusatio verax esse ostenditur, tunc repudio[h] misso habere virum † super ante nuptias donationem, etiã dotem: & ad hoc, si filios non habeat, tantum accipere ex alia vxoris substantia, quantum dotis tertia pars esse cognoscitur: vt eius ꝓprietati & dos & à nobis definita pœna applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio: iubemus etiam dotem (secundùm quod de hoc censent leges) aliamque mulieris substantiam filijs cõseruari: & ita adulterum legitimè cõuictum, vnà cum vxore puniri: & si quidem habeat vxorem adulter, accipere eam & dotẽ propriã, & propter nuptias donationem: & si filios habeat solo vsu mulier fruatur donationis proprietate[i] secundùm leges filijs seruanda. aliã verò mariti substantiam eius filijs ex nostra largitate donamus. filijs autem non existentibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem mulieri cõpetere sancimus: aliam verò mariti substãtiam omnem fisco[k] secundùm antiquas applicamus leges. Si quolibet modo mulier vitę viri fuerit insidiata, ꝓ aut alijs hoc facientibus consenties viro non indicauerit. Si cum viris extraneis nolente marito conuiuatur, aut cum eis lauatur. Si nolente viro foris domum manserit: nisi forsan apud proprios parẽtes. Si circensibus aut theatris aut emphiteatris interfuerit ad spectandũ ignorãte aut ꝓhibente viro. Si verò contigerit aliquem citra vnã prædictarum causarũ vxorem suã à domo propria expellere, & illa non habens parentes apud quos posit manere, ex necessitate foris habitet nocte: iubemus nullam esse marito licentiam propter causam hanc repudium mittere vxori, eò quòd ipse huius rei author existat[l]. ¶ Causas autem pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium, ex quibus potest & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, similiter filijs seruanda donationis proprietate, aut filijs non extantibus habere etiam huiusmodi dominium, has esse solas diximus. Si contra imperium aut ipse cogitauerit aliquid, aut cogitãtibus conscius non indicauerit imperio aut per se, aut per quancunq; personam. Si quolibet[m] modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut alijs hoc volẽtibus sciẽs non manifestauerit vxori & studuerit secũdùm leges vlcisci[n]. Si maritus vxoris castitati insidiatus, alijs etiã eã adulterandã tẽtauerit tradere. ¶ Si vir de adulterio inscripserit vxorẽ, & adulteriũ nõ probauerit: licere mulieri volenti etiã pro hac causa repudiũ destinare viro & recipere quidẽ ꝓpriã dotẽ, lucraria aũt & antenuptialẽ donationẽ: & pro huiusmodi calũnia, si filios nõ habuerit ex eodẽ matrimonio, tãtũ secundũ proprietatẽ accipere mulierẽ ex alia viri substantia: quantũ antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur. Si aut filios habuerit, iubemus omnẽ viri substantiã filijs conseruari, firmis manẽtibus quæ de antenuptiali donatione alijs legibus continentur[o] ita tamen vt etiam propter illatam adulterij accusationem, & nõ probatam, illis quoq; maritus subdatur supplicijs, quæ esset passura mulier, si huiusmodi fuisset accusatio comprobata[p]. ¶ Si quis in sua domo in qua cum sua coniuge commanet, contẽnens eam cum alijs inueniatur in ea domo manens, aut in eadem ciuitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere conuincitur, & semel & secundò culpatus aut per suos parentes, aut per mulieres, aut per alias aliquas fide dignas personas, huiusmodi luxuria non abstinuerit[q]: licere mulieri pro hac causa soluere matrimoniũ, & recipere datam dotem & antenuptialem donationem: & pro tali iniuria tertiam partem æstimationis quam antenuptialis facit donatio, ex eius substantia percipere: ita tamen vt si filios habuerit, vsu solo mulier potiatur rerum, quas ex antenuptiali donatione & pœna tertiæ portionis mariti substantię acceperit, dominio communibus filijs conseruãdo. Si aũt filios non habuerit ex eodem matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus.

¶ *Nuptiæ regulariter cõsensu nõ soluũtur, nisi castitatis cõcupiscẽtia dotis & donatiõe propter nuptias liberis seruata: altero autẽ uel utroq; alias nuptias postea cõtrahẽte: uel aliter luxuriosè uiuẽte, delinqvẽtis substãtia ad filios debet peruenire, filijs minoribus per iudicem gubernatore dato. Filijs uerò nõ extantibus ad fiscum eorum substãtia debet peruenire. Bart.*

a ¶ In veteribus.] vt C. de repud. l. consensu.

b ¶ Legibus.] vt. ĩ. de nup. §. si igitur. coll. iiij. &, C. de repu. l. pe. & fin.

c ¶ Facile.] i. sine pœna.

d ¶ Perspeximꝰ.] sunt aũt septẽ, vt subijcit. Itẽ tres alię adijciũtur: vt. ĵ. xxxvj. §. prędictis.

e ¶ Extantibus.] scilicet filijs.

f ¶ Inscribere.] si accusset iure extranei non iure mariti: intra. xl. dies accusanti nõ imponitur necessitas inscriptionis: vt C. ad l. iuliã de adult. l. quamuis. Vel hoc nouũ xxxvj. ius: illud aũt vetus dicitur: quod est verius. Accursius.

g ¶ Etiã adulterum.] quasi dicat non ambo si mul: quia hoc fieri non potest: vt argument. ff. ad l. iul. de adulte. l. si maritus. §. fina.

h ¶ Repudio.] olim xxxvj. prius debebat repudiare quã accusare: vt. C. ad legem iul. de adul. l. crimẽ. &. ff. ad. l. iul. de adulte. l. miles. §. volẽti. quę sunt contra. Sed hodie potest vt hic. &. ĵ. vt nulli iudicũ. §. si qñ verò. coll. ix.

i ¶ Proprietate.] not. hic lucrari virum si contra vxorẽ inscribat. Sed videtur monasterio dari in quod est mittẽda hęc fœmina: vt. ĵ. vt nulli iu. §. adulteram. coll ix. quę est contra. Sol illud quãdo includitur in monasterio. sed hoc nihil est: quia semper debet includi: vt dicitur ibi. Quare dicũt xxxvj. alij q hic in dote: ibi in alia substantia mulieris dicit. Sed hoc non valet: quia in fine illius. §. adulteram. dicit pacta seruanda viro circa dotẽ. si eẽ lucraretur eã per legẽ vt hic dicit, quare diceret ei in hoc seruari pactũ? Dic ergo tu quod hęc secũdùm illam intelligit. Accursius.

† Concor. cũ hoc tex. ca. tuę fraternitatis. in gl. ij. in fi. extra de procurat.

† Concor. cũ hoc tex. ĵ. in glos. ĵ. extra vt fi. nõ cõte.

k ¶ Fisco.] Sed hoc hodie corrigitur. nam non sunt confiscanda aliqua sic indistincte: vt. ĵ. vt nulli iudi. §. fin. Accur.

l ¶ Existat.] Not. nõ ꝓficit alterius culpa eum ego præstitero causam: vt xxxvj. hic, &. C. de asser. toll. l. ĵ. §. fina. &. ff. de eo per quem factum est. l. fin. §. fina. &. s̃. de testibus. §. & hoc multoties. collatione septima.

Culpa alteri' nõ ꝓficit ei qui causam ꝓstitit.

m ¶ Si quolibet.] Not. hic quẽ teneri ad denũciandum: vt hic. &. ff. lo. xxxvj. cati. l. item quęritur. §. ex quibus.

Denũcia requisito.

n ¶ Vlcisci.] agendo in iuriarum vt in publico crimine: vt. ff. de iniur. l. ĵ. §. item aut. & instit. de iniur. §. patitur.

o ¶ Continentur.] id est vt vxor habeat vsum & proprietatem filij: vt C. de diuor. l consentiu. §. si verò filio. Accur.

p ¶ Cõprobata.] quod est generale in alijs accusatoribus: vt. C. de accus. l. fina.

q ¶ Non abstinuerit.] Nota primò alicui nunciãdum vt de offensa satisfiat vel desinat: vt hic &. C. de ijs qui latro. l. ij. &. C. de patria potestat. l. iij. &. ff. de serui. vrban. prædi. l. quidã hyberus. &. C. de postulan. l. prouidendum.

a ¶ Matrimonia solue bant.] vt. C. de re pud. l. si constante.

b ¶ Castitatis.] etiam si in monasteriũ nõ intret: vt hic innuit. de hoc tñ plenius dic vt dixi. §. de mona. §. si verò vxorem. Accursius.

10 c ¶ Penè.] philosophicũ tẽperamẽtũ. nã & sine ferè, habet Azo. sed hodie aliter de his bonis disponi videt: vt. j. vtnul. iud. §. quia verò. coll. ix. quę est cõtra. & facit ad hoc. j. de san. epis. §. si verò cõstat. & §. spõsalibus & j. eo. §. prędictis. & §. de 20 nu. § mitiores. coll. iiij. Itẽ not. hic cũ diu postea tradatur substantia, qnõ statim qñ pater monasteriũ intrat, tenetur bona dare filijs.

d ¶ Quãdo autẽ à nobis sancitũ.] vt. §. d nu. §. nouimus. vbi de decennio dixit. sed antea per 30 Constãtinũ statutũ fuerat quadrienniũ: vt. C. de rep. l. vxor.

e ¶ Scholares.] Ordines sunt de armata militia: vt sequit. j. eo. §. si verò scholaris. &. §. vt neq; miles neque fœd. &. C. loca. l. fina.

f ¶ Sustinere.] i. expe- 40 ctare: sed certè imo per quinquẽniũ tm: vt. §. de nup. §. sed & captiuitatis quę est contra. Solu. hic cũ est in expeditione, ibi capt⁹. vñ ibi ꝑ quinquẽniũ expectatur, cõputandũ à tẽpore quo cepit dubitari: vt ibi dicit. & est pro hac solutione. j. e. §. † Cõcor. cũ hoc. §. c. in presentia. extra d spõ. & matrimonio. & c. ij. extra de sęc, nupt. 50 prędictis. in fi. sed nũqd in quacunq; militia sit obtinet qđ hîc dicit? Rñ. non puto nisi sit cõtra saracenos vel cũ principe contra hostes. aliâs seruabo legẽ antiquã. C. de repu. l. vxor. Sed iure canoni. generaliter seruatur hęc 60 authen.

g ¶ Interrogauerit.] Nota interrogari mulierem debere si habet quẽ scit, sic. ff. de bono. poss. l. in bonorũ. &. quis, or. in bono. poss. seruetur. l. ij. §. fina.

h ¶ Spatium.] post sacramẽtũ prestitũ, vt hic dicit. Sed videtur ꝙ si iã 70 tẽpora luct⁹ cucurrerũt ꝙ statim die sequenti põt nubere. vt. ff. de infa. l. genero. in fi. quę est cõtra. Sol. quidẽ dicũt illã corrigi. Vel ibi quãdo certũ erat mortuũ esse hic, quãdo dubiũ. licet vnus iurauerit cui nõ per omnia creditur: arg. C. de testi. 80 l. iurisiurãdi. Itẽ qa simpliciter iurat. est argu. ꝙ testis tenetur dicere causam sui dicti: sed contrariũ verius est: vt. §. de testi. §. & licet, coll. vij.

Testis cogit redde re rationẽ sui dicti.

i ¶ Postea.] id est postquã nupsit etiã post annere eã per vnius anni spatiũ h, vt etiã post hũc decursum liceat legitimas contrahere nuptias. Si autẽ prẽter hanc obseruationem mulier præsumpserit ad aliud venire matrimonium: & ipsa, & qui ducit eam vxorem, velut adulteri puniantur. ¶ Si autem qui sub gestis monumentorum cum iureiurãdo testati sunt, conuincantur etiã falsum postea i deposuisse testimonium k: ipsi quidem militia denudati decem auri librarum pœnam compellẽtur exoluere illi quẽ mẽtiti sunt mortuum esse: ipse verò licentiam habeat si voluerit suã vxorem recipere. ¶ Si verò scholaris fuerit ille de cuius morte dubitatio est, à primis scholę et actuario: si autem fœderatus l, ab optione eius memoratam depositionẽ accipere eius vxorem: his obseruãdis & circa alios omnes qui in armata militia referuntur.

¶ *Matrimoniũ etiam ex tribus alijs causis superioribus additis distrahi põt: & exceptis hac constitutione numeratis: & ex nullis alijs matrimonia dissoluuntur. Bart.*

¶ Prędictis itaq; causis m, pspeximus etiã has nominatim adijcere ex quibus matrimonia sine pœna licet transigere: hoc est de his qui non potuerũt ab initio nuptiarum misceri suis vxoribus, & quę ꝑ naturã viris cõcessa sunt, agere: insuper de ijs viris ac fœminis q cõsistẽte matrimonio sanctimonialẽ conuersationẽ & monasterij habitationẽ elegerint: & de ijs personis quę in captiuitate aliquãto tẽpore detinentur. in his enim tribus casibus, quæ de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas quæ in præsenti nostra lege continentur, solas sufficere iubemus ad trãsactionẽ legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare pręcipimus: nullamq; aliã causam citra eas quæ nominatim insertæ sunt huic legi posse soluere legitimum matrimoniũ, siue nostris, siue veteribus legibus continentur.

¶ *Mulier & uir peccantes pœna legitima puniuntur, & iudices & officiales negligentes. Bartol.*

¶ Quia verò quædam mulieres inhonestè volentes viuere, festinãt propria matrimonia soluere: sancimus, si quando mulier citra aliquam prædictarum à nobis causarum voluerit matrimonium soluere, licentiam quidem eam non habere hoc agere. si verò permanserit in huiusmodi impia voluntate, & repudiũ marito transmiserit: iubemus dotẽ quidẽ viro dari n, cõmunibus filijs secundũ legem seruãdam. Si autem filios non habuerit lucrum fieri marito: mulierem verò periculo iudicis negocium audientis tradi episcopo ciuitatis, in qua cõmuniter domicilium habuerint: quatenus illi ꝑ quidẽ tia in monasteriũ ipsa mittatur, vt quò ad vixerit debeat ibi cõsistere: & siqdẽ filios habuerit o hmõi mulier duas partes proprię eius substãtię dare filijs: tertiam verò monasterio in quod mittitur, applicare iu-

num. & sic valuit matrimonium: vt. §. ibi, & post hoc &c. quare ergo permittitur viro recuperare? Rñ. quia matrimoniũ contractũ fingitur fuisse nullũ, licet tenuerit verè. vt. §. dixit ibi, & post hoc &c. vel quia hic mulier à marito. f. secũdo sine pœna põt & etiam debet & tenetur diuertere vt ita alienata per secundũ matrimoniũ recipiat à marito. f. primo: nam vxor duorũ esse nõ põt: alioquin diuortij cãp pręsitisse videbitur primo marito si à secundo se non seperauerit.

k ¶ Testimoniũ.] No. ergo ꝙ sacramẽtũ reuocat prętextu periurij a: vt. j. vt liti. iu. §. si quis. in fi. &. C. de rebus cre. l. fi. regulariter tñ cõtra: vt. C. de rebus credi. l. ij. &. ff. de in liti. iu. l. fin. & ff. de re iud. l. post rem.

a Cõcor. c. in dolore ij. q. j.

l ¶ Si autẽ fœderatus.] hoc nomẽ habuisti. §. vt neque miles.

m ¶ Prędictis itaque causis.] quas dixi. §. c. §. verò plurimas. adiungit tres quę erant per ordinem. vt hic sunt in trib⁹ §. §. de nup. §. secundũ occasionẽ. &. §. per occasionẽ. &. §. sed & captiuitatis. & eas confirmat in hoc. §. Accur.

n ¶ Viro dari.] i. datã seruari. vel propriè si est data. Accur.

o ¶ Habuerit.] cũ olim de adulterio accusabatur à primo viro: vt. C. ad. l. iul. de adult. l. pe. & facit ad hoc. C. de rep. l. iubemus. &. j. vt frat. filij. §. fi. col. ix. Accur.

Vide de hac re Authen. de restit. monasteriorum mulierum.

a ¶ Tradiderit.] repete non.

b ¶ Cingulum.] i. administrationem. & ille dicitur magistratus.

c ¶ Largitatis.] Hęc pœna de tertia parte nõ fuit imposita. s. in personam uxoris: sed detrudatur in monasterium. Hodie eadem vtriq; imponit pœna: vt fra. fi. §. penulti.

d ¶ Prędictas.] refert se nõ ad omnia quę hac constitutione dixi. nam aliquando de licito diuortio, aliqñ & illicito dixit: & hic dixit totum seruari sic ut dixit.

20 e ¶ Sufficere iussimus.] vt. s. eo. §. qa verò plurimas. & §. prędictus. Et sic in illis casib⁹ verberare permittitur. ¶ facit. j. de nupt. §. adscriptitio. Accursius.

f ¶ Nolumus.] filius tamẽ põt dimittere patrẽ cogendo eũ vt se emãcipet: vt. ff. si à pat. quis fuerit ma. l. fin.

g ¶ Ex scripto.] sic. s. de tẽpore non solu. pe. §. contestatione. Accur.

h ¶ Perimere.] si talis sit qui p. l. iul. potuerit occidi: vt. C. de adulte. l. gracchus. de quibus dicitur. ff de adul. l. marito

40i ¶ Tradere.] scilicet esse licentiã marito dicimus. Accur.

k ¶ Punire.] Nota hic aliquẽ ex prędictis damnari: vt hîc, &. j. vt nul. iu. §. pe. &. C. đ adul. siqui. Sed cõtra. ff đ pœ. l. absentem. in princ. Sol. hîc est speciale in odiũ

Prędictione datur quis aliquãdo. ¶ spernẽtis denũciationẽ. arg. ff. de oper. no. nunc. l. prętor. §. j. Et nota q; vtraq; parte prędicta dari dedet sententia nisi actor crimine p̃bato recesserit ex causa: vt. C. de adul. l. quãuis. indubitati & dãnãt reus ad mortẽ ad instar sacrilegi: vt. C. 60de adul. l. quãuis. ĩfi. fœmina verò conuicta per sentẽtiam in monasteriũ mittitur verberata pri⁹: vt. j. vt nul. iud. §. adultera. m. colla. ix.

l ¶ Crimẽ.] s. volumus esse iudici.

† Prętor.

m ¶ Peccatorum veniã.] No. in ecclesia potius quã alibi orãdum

Ecclesia ppri⁹ orã di locus dicitur. que gremiũ nõ claudit redeũtib⁹: vt. C. de iumma tri. l. fi. licet alibi orare liceat: vt. s. vt in priuado. §. j in princip.

n ¶ Leges quę.] simplex ẽ hęc relatio: vt ibi mulier quę damnauit sanauit. nam nõ eędẽ leges

80 ponũt quę interdicũt.

o ¶ Vendicari.] id est defendi: & cõsecutiuè dicas. nam ex quo quis puniendus est, nemo eũ defendere debet.

p ¶ Despexerunt.] nõ debet quis eius in quem re proprietatis. Si verò filios non habuerit, sint autem ei parentes, duas partes quidem ipsius substãtiæ monasterio præberi vbi mittitur: tertiam verò partem illius parẽtibus dari: nisi tamẽ sub potestate eam habẽtes irrationabili repudio consenserunt. in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filię habere permittimus: sed hęc omnia venerabili monasterio volumus applicari. Porro neq; filijs neq; parẽtibus existẽtib⁹ ei, omnẽ similiter eius substãtiam competere monasterio. ¶ Si verò iudex qui negotium examinat, hoc non fecerit, id est tradiderit a † in hoc deprehensam ciuitatis episcopo, vt debeat in monasterium mitti, siquidem in hac felicissima ciuitate sit iudex, ipsequidem. xxv. librarum auri pœnam exigatur: officium autem eius alias x. Si verò in prouincia sit huiusmodi iudex, & non egerit quæ à nobis in hac iussa sunt. x. librarum auri persoluat pœnam, & officiũ eius alias. v. Si verò iudex fuerit nõ habens cingulum b ipse quidẽ pœnam. x. librarum auri exigatur, ministrantes autẽ ei. v. quatenus multa quæ hinc accedit à memoratis personis, per comitẽ rerum priuatarũ, & palatinorũ scholam exigatur & nostro assignetur ærario. ¶ Si autem & vir circa mulierem trãsigere studuerit matrimonium & irrationabiliter repudiũ destinare: iubemus reddere quidem eũ quam susceperit dotem vnà cum sponsalitia largitate, & tantũ ex alia eius substantia præberi mulieri, quantũ tertiam partem sponsalitię faciat largitatis c, & si quidẽ ei filij sunt solum vsum & ante nuptialis donationis & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere: proprietatem verò filijs conseruare. filijs autẽ nõ existentibus habere, mulierem super † vsum in ipsis rebus etiã ptoprietatem. & prędictas d quidẽ dispositiones dissolutis rationabiliter autẽ etiã irrationabiliter nuptijs ordinamus: & omnia de memoratis casibus secũdũ hanc nostrã cõstitutionẽ iudicari & decidi decernimus. ¶ Si qs autẽ propriã vxorem flagellis, aut fustibus ceciderit, sine aliqua causarũ quas cõtra vxores ad matrimonij solutionẽ sufficere iussimus e: matrimonij quidẽ solutionem ex hoc fieri nolumus f: virum autẽ qui monstratur sine huiusmodi causa vel flagellis vel fustibus ceci disse vxorẽ suã, tantũ pro hmõi iniuria ex alia sua dare substãtia vxori etiã constante matrimonio, quãtum tertia pars antenuptialis facit largitatis.

¶ Adulteriũ præsumptũ iuris præsumptione probatũ punitur sicut & uerũ: uindicta sua marito quandoq; permissa: his obtinẽtibus in casibus futuris & pendentibus nondum finitis. Bartolus.

¶ His quoq; † etiã illud adijcimus vt si quis forsan suspicatur aliquẽ velle suæ vxoris illudere castitati, & cõtestationes ei ex scripto g tres destinauerit habẽtes testimonia triũ virorum fide dignorũ, & post has tres ex scripto cõtestationes in ueneriteum conueniẽtẽ † suę vxori: si quidẽ in sua domo, aut ipsius vxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licẽtiã marito p̃ prijs manib⁹ talẽ p̃imere, nullũ periculũ ex hoc formidãti. Si verò in alio loco talẽ inuenerit cũ sua vxore loquẽtẽ: nõ minus trib⁹ testibus fide dignis cõuocatis, p̃ quos p̃ba re posit q eũ cũ sua vxore cõperit: iudici tradere ĩ crimina examinãti. Illũ verò p̃ veritate cognoscẽtẽ post tres ex scripto cõtestatiões cũ tali muliere eũ inuẽtũ: talẽ quidẽ tãquã ex hoc solo adulterij crimini subiacẽtẽ, nulla alia rõne q̃sita puniret, licẽtiã aũt exeq crimẽ l.

¶ Quia verò ita cõperiũtur aliqui impij vt etiã in venerãdis domibus prę sumãt in talib⁹ se miscere sceleribus & ibi de peccatis tractare vbi cõsueuerũt Deũ timẽtes, peccatorũ veniã n postulare: iubem⁹ vt si quis talis inueniat in locis venerabilib⁹ alienæ vxori de qua in suspiciõe est: post tres (sicut dictũ est) cõtestatiões loqui licẽtiã esse ei⁹ marito vtraq; p̃sonas defensori ecclesiæ aut alijs clericis tradere: vt ad eorũ periculũ diuisim isti seruentur: donec iudex hoc cognoscẽs mittat ad episcopũ ciuitatis, quatenus ei isti tradãtur, vt debeãt sustinere tormẽtũ secũdũ leges, quę o interdicũt adulteros à sanctissimis ecclesijs vẽdicari p: nullã neq; in hoc aliã iudicẽ quęrẽte de adulterio p̃bationẽ, nisi tres (sicuti iã supradixim⁹, cõtestatiões. his em trib⁹ cõtestatiõib⁹ ostẽsis, oĩbus modis illi sicuti adulteri punientur. Nõ em debẽt hmõi p̃sonæ in venerabili loco munimen habere, quẽ ipsi perscelus propriũ despexerũt q. Nã si eos q alibi rapinas mulierũ aut adulteria cõmittũt, & ad oratiõnũ domos cõfugiũt, ab eis q vendicari nostrę leges non sinunt r; quomodo illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint p̃petrare permittimus aliquod auxiliũ exec clesiastici sterminis inuenire? sed omnibus modis iudicibus eos tradi, & pœnã sustinere, qua digni sunt, qui sanctissima loca violare præsumunt. Quis enim ibi delinquit, vbi salutẽ petat? Et generaliter disponimus vt si quis inuenerit suã vxorẽ, aut filiã, aut neptẽ, aut spõsam in venerãdis locis cũ aliquo loquẽtẽ s & suspicatus fuerit turpis gratię cã eos colloqui: tradat eos defensori aut alijs sanctissimæ eius ecclesiæ clericis, vt ipsi suo periculo vtrasque personas diuisim tandiu custodiãt donec iudex eos accipiat, & secũdũ leges causas decernat. ¶ Quæ igit̃ per p̃sentẽ & in perpetuũ valituram legẽ nostra definiuit; trãquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tñ nondũ aut iudiciali decreto, aut amicabili t cõuentione decisa sunt: quæ suũ robur habere sancim⁹. Gloriosa igit̃ & eminẽtissima authoritas tua in hac quidẽ inclita ciuitate edictis p̃-

deliquit, implorare auxiliũ. ff. de mino. l. auxiliũ. in fi. & ff. si quis ali test. pro. l. j. in princ. & ff. de arbi. l. sed si seruũ. in fi. & l. sequẽ. & ff. de leg. ij. l. cùm pater. §. libertis. & C. de pac. l. cũ pponas. & de rãs. l. siue apud acta.

10 & l. si qnis maior. Ac.

q ¶ Ab eis.] scilicet ecclesijs. Accur.

r ¶ Nõ sinũt.] quò minus extrahantur: vt s. de man. prin. §. neq; autem col. iij. Accursius.

s ¶ Loquentẽ.] prędecẽtibus denunciationibus: vt. s. diximus in vxore: aĩs esset iniquũ. Acc.

t ¶ Amicabili.] hìc no. de adulterio transigi posse amicabiliter. sed cõtra C. de transac. l. trãsigere.

† Facit ad hũc. §. c. si quis cõtra extra đ co hab. cleri: & mulie. vbi tractat latè đ hac materia su spicionis.

† Colloquentem. Trãsigi põt super adulterio.

Vxoris castigatio viro permittitur.

† Aliàs legi nõ tradiderit. Ac. repetẽ dãparticulã nõ, admonat in glos.

Sol.qđ hic dicitur,nõ referas ad adulterij cauſam,de qua trãſigi non licet:ſed ad cęteros ſuperiores caſus oẽs qui ſunt in iſta cõſtitutione ſcđm Io.Alij dicũt hoc ius nouum.vel gratis fieri põt remiſsio accuſationis nõ propter pecuniã ſicut in alijs capitulis quę nõ irrogãt pœnã ſanguinis:vt.ff.de iure fiſ.l.in fiſco.&.l.eius.Vel hoc trahitur ad pręterita facta, vel fieri põt trãſactio ante lit.conteſta.vel cœptã non poſtea.

DE HAEREDIBVS AB INTESTATO &c.

a ¶ Venientibus.]Hîc incipit colla.ix.conſtit.j. ſed quidã habẽt in conſtitutione ſuperiori prin cipium huius coll.

b PLurimas.]introducta.]nã vſq; ad tẽpora huius legis inter deſcendentes erat differẽtia vt emancipati iure ciuili nõ ſuccederẽt licet iure prętorio ſic:vt inſtitu.de hęredi.quę ab inteſtat.§.emãcipati. Itẽ qui erãt nepotes ex filia bus ſuccedebãt cum diminutiõe:vt.C.de col.l. illã.licet hoc etiam ante hanc ſit correctum:vt.ĩ. de triẽ.& ſe.§.neq;.coll. iij.extrãſuerſali aũt cognati iure ciuili nõ admittũt:ſed nec iure prętorio niſi poſt agnatos:vt patet inſt.de ſucc.co.in princ.& de bono.poſ.§. & cũ de teſtamẽt.&.ff.ſi ta.teſt.nul.ex.l.j.in prin. oẽs ergo prædictę differẽtię &alię ſi q̃ſunt.hac cõſtõne tollũtur.Et not. q̃ hic appellat cognatos ex mare & fœmina meritò:quia cõe eſt nomen ſoad cognatos & agnatos quia tñ q̃dã priuilegia dabat lex.xij.ta.agnatis vt certo noie eos poſſet appellare, agnatos eos vocauit:ſunt tñ ipſi cognati:vt patet ex definitione agnati:vt.ff.de leg. tut.l ſunt aũt.& inſti.de leg.agna.tu.§.j.

Cognat' largè qđ cõtineat.

60 c ¶ Vacãtib'.]ſ.quę cõtra hanc legẽ facerent nec eĩ aliâs corrigit quę ſaluari poſſunt:vt.ĩ.qui. mo.na.effi. ſui §.tribus. .Accurſius.

d ¶ Seruarí.]ſ.volum' Accurſius.

e ¶ Cõſtituimus.]tũc ſcilicet.Accurſius.

70 f ¶ Cognoſcitur.] vt hîc &.ff.de gra.cog.l. j.in prin.& inſtitu.eod. §.j.Accurſius.

g ¶ Cognatoſq;.]cognati ex parte matris:agnati ex parte patris:vt inſtitu.de leg.ag.ſucc.in principio.

h ¶ Succeſsionẽ.]in hoc lex xij.tabu.mutatur:vt inſtitu.de hęre. quę 80ab inteſta.§.j.

i ¶ Parẽtibus.]nõ ſolũ agnatis & cognatis ex latere,vt hic,&.C.de ſecũ.nup.l.ſi quis prioris.in princ.&.C.de bo.quę lib l.qđ ſcitis.& inſtit. nõ ſic cito admittitur vt filius?Rñ.propter cõe votũ naturę qđ vult po

Succeſsio ſequit votũ naturę.

lę ex.l.j.vnde lib.l.ſcripto hærede.in fi.&.ff.de inoff.teſta.l.nam & ſi parentibus.& Paulus ait,ſi filius,ergo hæres per deum.Item in quo pecu lio dices loqui in caſtrenſi vel quaſi?videtur q̃ non,cum filio inteſtato moriente patre iure peculij occupet omnia bona:vt.ff.de caſtren.pecul. l.ij.Item in aduentitio non.nam in eo etiam ſi expreſsè diſponeret:diſpoſitio non teneret:vt.C. de bo.quę lib.l.fina.§. filijs. multominus

poſitis ad notitiam perducat vniuerſorũ:in prouincijs autẽ per prę cepta ad clariſsimos prouinciarũ iudices deſtinata hæc omnibus facere manifeſta feſtinet:vt nullus penitus ignoret quę pro vtilitate noſtrorũ collatorũ à nobis diſpoſita ſunt:ita tamen,vt omnibus p ꝓpria pręcepta ꝓnunciet: quatenus ſine quolibet iniuſto diſpendio noſtris collatoribus preſentis legis fiat inſinuatio.

TITVLVS I.

De hęredibus ab inteſtato venientibus,a & de agnatorum iure ſublato.

Collatio nona.

¶ *Si moriẽs deſcendẽtes reliquerit,præferũtur parẽtibus & agnatis & cognatis ex latere: & filij filiorũ ſuccedũt in ſtirpes,nõ in capita:ſublata differẽtia emancipationis & patriæ poteſtatis,agnationis & cognationis.Ange.*

1 mp.Iuſti.a.Petro glorio.p̃fecto ſa.prę.Oriẽ.

PLurimas & diuerſas leges veterib' tẽporib' ꝓlatas inuenientes, per quas non iuſtè differetia ab inteſtato ſucceſsionis inter cognatos ex maſculis & fœminis introducta[b] eſt:neceſſariũ eſſe perſpexim' oẽs ſimul ab inteſtato cognationũ ſucceſsiones p̃ præſentẽ legẽ clara cõpendioſa q̃ diuiſione diſponere.Itaq; priorib' legib' pro hac cauſa poſitis vacãtib'[c] decætero ea ſola ſeruari[d], quę nũc cõſtituim'[e].Quia igit oĩs generis ab inteſtato ſucceſsio trib' cognoſcit[f] gradib' hoc eſt aſcẽdẽtiũ & deſcẽdẽtiũ, & ex latere (quæ in agnatos cognatoſq;[g] diuidit) primã eſſe diſponim' deſcendẽtiũ ſucceſsionẽ[h]. ¶ Si quis† igitur deſcendẽtiũ fuerit ei qui inteſtatus moritur,cuiuslibet naturæ aut grad',ſiue ex maſculorũ genere,ſiue exfœminarũ deſcẽdẽs, & ſiue ſuę p̃tatis:ſiue ſub p̃tate ſit:oĩbus aſcẽdentib' & ex latere cognatis prępona. Licet em defunctus ſub alterius p̃tate fuerit:tñ ei' filij cuiuslibet ſexus aut gradus ſint ẽt ipſis parentibus[i] præponi præcipim',quorũ[k] ſub poteſtate fuerit qui defunctus eſt,in illis videlicet rebus quæ ſecũd ũ noſtras alias leges patrib' non acquirũtur[l]. nã in vſu[m] harũ rerũ qui debet acquiri aut ſeruari,noſtras[n] de his oĩbus leges parẽtibus cuſtodimus:ſictñ† vt ſi quẽ horũ deſcẽdentiũ filios relinquentẽ mori cõtigerit, illius filios aut filias,aut alios deſcendẽtes in ꝓprij parẽtis locũ ſuccedere,ſiue ſub poteſtate defuncti,ſiue ſuæ poteſtatis inueniãtur:tantã de hæreditate moriẽtis accipiẽtes partẽ, quãticũq; ſint quantã eorũ parens ſi viueret habuiſſet:quã ſucceſsionẽ in ſtirpes vocauit antiquitas[o]. In hoc enim ordine gradum quęri nolumus,ſed cum filijs & filiabus ex præmortuo filio aut filia nepotes vocari ſancim':nulla introducẽda differentia,ſiue maſculi,ſiue fœminæ ſint, & ſeu ex maſculorũ ſeu fœminarũ prole deſcẽdant[p], ſiue ſuę poteſtatis[q], ſiue ſub poteſtate ſint cõſtituti. Et hæc quidem de ſucceſsiõib' deſcẽdẽtiũ diſpoſuim'. ¶ Cõſequẽs aũt eẽ p̃ſpexim' et deaſcẽdẽtib' cõſtituere quomõ ad deſcẽdẽtiũ ſucceſsionẽ vocẽt.

¶ *Parẽtes ſuccedũt deſcẽdentibus liberis ipſorũ deſcẽdentiũ nõ extãtibus gradus prærogatiua ſeruata.Si verò parẽtes eũdẽ gradũ obtinẽt:æqualiter admittũtur:cũ quibus fratres ex utroq; parẽte cõiuncti defuncto uocantur:nec patri uſuſfructus portiõis eius filijscõtigẽtis acquiritur.Bar.*

¶ Si igitur† defunctus deſcẽdentes quidẽ non relinquat hæredes, pater aũt aut mater aut alij parentes[r] ei ſupſint,omnibus ex latere

• quamuis iure prętorio ſolus filius mihi ſuccedat inſpecto iure ciuili.ſ. 8olegis.xij.ta.ſolus nepos:vt inſti.de hære.quę ab inteſta.§ emancipati.tamen vtrunq; ſimul vocauit ti.prędictus:vt.ff.de coniun.cũ emanci li.in rubri.&.l.j.§.j.nam cùm hodie nulla ſit differentia,vt hic dicit: ceſſat prędictus titulus.Accur.

r ¶ Parentes.]quos accipe in infinitũ:vt.ff.de in ius vocã.l.quiq;.§.parentes.licet quidam vſque ad tritauum,ſuperioręsverò maioręs dicũtur inſpecta conſuetudine Romanorum:vt.ff.de gra.cog.l.iuriſconſultus.§. parentes.Accur.

- Declarabiť.

a ¶ Venientibus.]Hîc incipit colla.ix.conſtit.j. ſed quidã habẽt in conſtitutione ſuperiori prin cipium huius coll.

b PLurimas.]introducta.]nã vſq; ad tẽpora huius legis inter deſcendentes erat differẽtia vt emancipati iure ciuili nõ ſuccederẽt licet iure prętorio ſic:vt inſtitu.de hęredi.quę ab inteſtat.§.emãcipati. Itẽ qui erãt nepotes ex filia bus ſuccedebãt cum diminutiõe:vt.C.de col.l. illã.licet hoc etiam ante hanc ſit correctum:vt.ĩ. de triẽ.& ſe.§.neq;.coll. iij.extrãſuerſali aũt cognati iure ciuili nõ admittũt:ſed nec iure prętorio niſi poſt agnatos:vt patet inſt.de ſucc.co.in princ.& de bono.poſ.§. & cũ de teſtamẽt.&.ff.ſi ta.teſt.nul.ex.l.j.in prin. oẽs ergo prædictę differẽtię &alię ſi q̃ſunt.hac cõſtõne tollũtur.Et not. q̃ hic appellat cognatos ex mare & fœmina meritò:quia cõe eſt nomen ſoad cognatos & agnatos quia tñ q̃dã priuilegia dabat lex.xij.ta.agnatis vt certo noie eos poſſet appellare, agnatos eos vocauit:ſunt tñ ipſi cognati:vt patet ex definitione agnati:vt.ff.de leg. tut.l ſunt aũt.& inſti.de leg.agna.tu.§.j.

60 c ¶ Vacãtib'.]ſ.quę cõtra hanc legẽ facerent nec eĩ aliâs corrigit quę ſaluari poſſunt:vt.ĩ.qui. mo.na.effi. ſui §.tribus. .Accurſius.

d ¶ Seruarí.]ſ.volum' Accurſius.

e ¶ Cõſtituimus.]tũc ſcilicet.Accurſius.

70 f ¶ Cognoſcitur.] vt hîc &.ff.de gra.cog.l. j.in prin.& inſtitu.eod. §.j.Accurſius.

g ¶ Cognatoſq;.]cognati ex parte matris:agnati ex parte patris:vt inſtitu.de leg.ag.ſucc.in principio.

h ¶ Succeſsionẽ.]in hoc lex xij.tabu.mutatur:vt inſtitu.de hęre. quę 80ab inteſta.§.j.

i ¶ Parẽtibus.]nõ ſolũ agnatis & cognatis ex latere,vt hic,&.C.de ſecũ.nup.l.ſi quis prioris.in princ.&.C.de bo.quę lib l.qđ ſcitis.& inſtit. nõ ſic cito admittitur vt filius?Rñ.propter cõe votũ naturę qđ vult po

Succeſsio ſequit votũ naturę.

lę ex.l.j.vnde lib.l.ſcripto hærede.in fi.&.ff.de inoff.teſta.l.nam & ſi pa

rentibus.& Paulus ait,ſi filius,ergo hæres per deum.Item in quo pecu lio dices loqui in caſtrenſi vel quaſi?videtur q̃ non,cum filio inteſtato moriente patre iure peculij occupet omnia bona:vt.ff.de caſtren.pecul. l.ij.Item in aduentitio non.nam in eo etiam ſi expreſsè diſponeret:diſpoſitio non teneret:vt.C. de bo.quę lib.l.fina.§. filijs. multominus

dẽtiũ & deſcẽdẽtiũ, & ex latere (quæ in agnatos cognatoſq;[g] diuidit) primã eſſe diſponim' deſcendẽtiũ ſucceſsionẽ[h]. ¶ Si quis† igitur deſcendẽtiũ fuerit ei qui inteſtatus moritur,cuiuslibet naturæ aut grad',ſiue ex maſculorũ genere,ſiue exfœminarũ deſcẽdẽs, & ſiue ſuę p̃tatis:ſiue ſub p̃tate ſit:oĩbus aſcẽdentib' & ex latere cognatis prępona. Licet em defunctus ſub alterius p̃tate fuerit:tñ ei' filij cuiuslibet ſexus aut gradus ſint ẽt ipſis parentibus[i] præponi præcipim',quorũ[k] ſub poteſtate fuerit qui defunctus eſt,in illis videlicet rebus quæ ſecũd ũ noſtras alias leges patrib' non acquirũtur[l]. nã in vſu[m] harũ rerũ qui debet acquiri aut ſeruari,noſtras[n] de his oĩbus leges parẽtibus cuſtodimus:ſictñ† vt ſi quẽ horũ deſcẽdentiũ filios relinquentẽ mori cõtigerit, illius filios aut filias,aut alios deſcendẽtes in ꝓprij parẽtis locũ ſuccedere,ſiue ſub poteſtate defuncti,ſiue ſuæ poteſtatis inueniãtur:tantã de hæreditate moriẽtis accipiẽtes partẽ, quãticũq; ſint quantã eorũ parens ſi viueret habuiſſet:quã ſucceſsionẽ in ſtirpes vocauit antiquitas[o]. In hoc enim ordine gradum quęri nolumus,ſed cum filijs & filiabus ex præmortuo filio aut filia nepotes vocari ſancim':nulla introducẽda differentia,ſiue maſculi,ſiue fœminæ ſint, & ſeu ex maſculorũ ſeu fœminarũ prole deſcẽdant[p], ſiue ſuę poteſtatis[q], ſiue ſub poteſtate ſint cõſtituti. Et hæc quidem de ſucceſsiõib' deſcẽdẽtiũ diſpoſuim'. ¶ Cõſequẽs aũt eẽ p̃ſpexim' et deaſcẽdẽtib' cõſtituere quomõ ad deſcẽdẽtiũ ſucceſsionẽ vocẽt.

¶ *Parẽtes ſuccedũt deſcẽdentibus liberis ipſorũ deſcẽdentiũ nõ extãtibus gradus prærogatiua ſeruata.Si verò parẽtes eũdẽ gradũ obtinẽt:æqualiter admittũtur:cũ quibus fratres ex utroq; parẽte cõiuncti defuncto uocantur:nec patri uſuſfructus portiõis eius filijscõtigẽtis acquiritur.Bar.*

¶ Si igitur† defunctus deſcẽdentes quidẽ non relinquat hæredes, pater aũt aut mater aut alij parentes[r] ei ſupſint,omnibus ex latere

k ¶ Quorũ.]ſ.parentum.

l ¶ Acquirũtur.]vt ſunt caſtrẽſia & quaſi ad uẽtitia rõne ꝓprietatis: vt.C.de bo.quę lib.l.cũ oportet.in prĩ.&.§.j.& ij.& inſt.p quas p̃ſo.no. acqui.§.igit.vſusfructus aũt aduẽtitiorũ patri dũ viuit ſeruat':licet fili' decedat,vt hic ſubijcit.

m ¶ In vſu.]i.in vſufru. nam nudus vſus minus eſſet:vt inſti.de vſu & habi.§.minus.

40 n ¶ Noſtras.]ſ.p̃dictas cũ oportet:vt inſt.p quas perſo.nob.acquirit.

o ¶ Antiquitas.]vt inſti.de hę.quę ab inte.§. cũ fili'.& de ſuis & le.l. ij.& ſic in ſtirpes inter deſcẽdẽtes diuidit hęreditas:ſed inter trãſuerſales nõ,ſed in capita:vt in 50 ſti.de le.ag.ſuc.§.hoc ẽt ĩ fi.§.& hoc iure veteri. Hodie verò vſq; ad fratres & filios eorũ in ſtirpes diuiditur,yltra in capita,&ſeruatur ius antiquum:vt.j.eod.§.ſinautẽ defuncto.

p ¶ Deſcẽdant.hoc non erat neceſſe dici:qa iam 60 eratcorrectũ per id qđ eſt.ĩ.de triẽ.& ſe.§ neq; colla.iij.vt dixi.ĩ.eod.in prin.Accur.

q ¶ Poteſtatis.]hîc adijcit Irn.ſola naturali cã inſpecta.Vnde quęrit an ſucceſsio adoptiuorũ ſit ſublata.Et dic q̃ nõ:quia verbũ ſola,tollit differẽ 70 tiam ſex',& patrię poteſtatis tm̃.ſic &.C.de iuriſdi.omniũ iudi.l.ij.Itẽ not q̃ hîc corrigitur totus ille titulus.ff.de coniun.cum eman.libe.quo cũ hoc cauebatur vt ſi habeo fi glo.j.in.c. liam emancipatum & ex fi.extra de eo nepotem in poteſtate: pigno.

† Concor. c.raiouti' iũcta gl.ſu per v̄b.darẽ.in pri. extra de teſtibus.

† Ex hoc text. ſumpta eſtaui. quę eſt ſu per.l.ſiau tẽ.C.de legi.hęre.& icipit,poſt fratres.

† Concor.

a ¶ Declarabitur.] vt ſeo:§.ſi verò. cũ aſcendẽtibus. Accur.

b ¶ Proximi.] ergo auũ maternũ excludit pater cũ mater nõ ſuperſit. ſed aliud in deſcẽdentibus ſi habeo filium, & ex alio prẽmortuo nepotem: vt 10ſ. eo. §. ſic tamen.

c ¶ Quãtoſcunq;.] Jvñ ſi paternus auus ex vna parte eſt, ex altera maternus auus & auia: tantùm hic ſolus, quantũ illi duo habet.

d ¶ Vtriſq; parentibus.] id eſt ex patre & matre.

Proxim' quis dicat. 20 e ¶ Proximis.] proximũ accipe quẽ null' ꝓcedit: vt. ff. de verbo. ſigni. proximus. Sed quida dicunt cum patre & matre tantùm, vt hi proximi tantùm vocentur: & ſic dicunt fratrem repellere auum: cũ pater cum quo admittitur, repellat di-
30 ctum auum: vt arg. ff. de diuer. & tẽp. prẽſcri. l. de acceſsionibus. & hic. & C. de legi. hẽre. in ſucceſſione. ſed ſecundùm primam dic illam. l. de ſucceſsione eſſe correctam per iſtam.

Vſumfructũ habet pater ad ventitijs filij. f ¶ Vſum.] id eſt vſumfructum. Et ſic nota q; li
40 cet generaliter in aduẽtitijs patri quẽratur vſus fructus, vt. C. de bo. quæ liberis. l. cùm oportet. tamen hic fallit: & aliâs vt dixi. ſ. vt liceat matri & auię. in fi. j. reſpon.

Iurã duo fortiora ſunt vno. g ¶ Natos.] potiores ſũt ergo qui duplici iure vtuntur quàm qui vno: ſo vt. ſ. de conſanguineis. & vteri. fratribus. §. j. &. §. fi. colla. v.

h ¶ Vocauimus.] vt. ſ. prõximo. §.

i ¶ Fratres fuerint.] No. ſi fuerint fratres. per hoc notatur quod filij fratris defuncti vocantur in ſtirpes quando cum
60 patruis ſuccedũt ſuo patruo. ſi verò nullus frater ſupereſt defuncto, ſed filij fratrum: hi fortè in capita vocabuntur. Azo. Sed contra dico: vt argumen. j. e. §. ſi verò in principio. nam innuit idem eſſe ſi ſoli ſunt fratrum filij in eo quod dicitur,
70 ſi verò neque &c.

k ¶ Theiois.] id eſt patruis vel auunculis. ſed videtur fratres ſolos vocari: vt inſtit. de leg. agg. ſucceſ. §. hoc etiam. in fi. qui eſt contra. Sol. hęc illam corrigit.

l ¶ Parentũ].& ita in ſtirpes. Sed contra inſti. §ode leg agn. ſucce. §. hoc etiam. in fin vbi dicit in capita. Solu. hęc corrigit illam &c.

m ¶ Nulli.] ſic ergo priuilegium ad alium non tranſit: vt ff. quod cum eo. l. ſed ſi. §. ſoli. &. ff.

cognatis hos pręponi ſancimus: exceptis ſolis fratribus ex vtroq; parente ꝯiunctis defuncto, ſicut per ſubſequentia declarabitur[a]. ¶ Si autem plurimi aſcendentium viuunt, hos præponi iubemus, qui proximi[b] gradu reperiuntur, maſculos & fœminas: ſiue paterni ſiue materni ſint. Si autem eũdẽ habent gradum: ex æquo inter eos hæreditas diuidatur: vt medietatem quidem accipiant omnes à patre aſcendentes, quãticunq; fuerit: medietatẽ verò reliquam à matre aſcendentes, quantoſcunque[c] eos inueniri contigerit. ¶ Si verò cum aſcendentibus inueniãtur fratres, aut ſorores ex vtriſque parẽtib⁹[d] coniuncti defuncto: cum proximis[e] gradu aſcendentibus vocabũtur. Si autem pater aut mater fuerint diuidenda inter eos quippe hæreditate ſecundùm perſonarum numerum, vti & aſcendentium & fratrum ſinguli æqualẽ habeant portionem: nullũ vſum[f] ex filiorum aut filiarum portione in hoc caſu valente patre ſibi penitus vendicare: quoniam pro hac vſus portione hæreditatis ius & ſecundùm proprietatem per præſentem dedimus legem, differẽtia nulla ſeruanda inter perſonas iſtas ſiue fœminę, ſiue maſculi fuerint, qui ad hæreditatem vocantur: & ſiue per maſculi, ſiue per fœminæ perſonam copulantur: & ſi ue ſuæ poteſtatis, ſiue ſub poteſtate ſint eius cui ſuccedunt fratres[†]. ¶ Reliquum eſt, vt tertium ordinem decernamus: qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos diuiditur: vt etiam hac parte diſpoſita, vndique perfecta lex inueniatur.

¶ Non exiſtentibus deſcendentibus uel aſcendentibus uocantur fratres utrinque coniuncti: quibus non extantibus uocantur coniuncti ex uno latere tantùm: & exiſtentibus utriſque uocantur ex utroque latere coniuncti ipſi & eorũ filij. excluſis coniunctis ex uno latere tãtùm. Itẽ filij fratrum unà cum alijs uocantur, alij autem excluduntur. Angel.

¶ Si igitur †defunctus neque deſcendentes, neque aſcendentes reliquerit, primùm ad hęreditatem vocamus fratres & ſorores ex eodem patre & ex eadem matre natos:[g] quos etiam cum patribus ad hæreditatem vocamus[h]. His aũt non exiſtentibus in ſecundo ordine illos fratres ad hæreditatem vocamus: qui ex vno parente coniuncti ſunt defuncto, ſiue per patrem ſolum, ſiue per matrem. ¶ Si autem defuncto fratres fuerint[i], & alterius fratris aut ſororis prę mortuorum filij, vocabuntur ad hæreditatem iſti, cùm de patre & matre theiois[k] maſculis & fœminis, & quanticunque fuerint, tantam ex hæreditate percipient portionem, quantam eorum parens futurus erat accipere ſi ſuperſtes eſſet. Vnde conſequens eſt, vt ſi fortè prẽmortuus frater cuius filij viuunt per vtranque partem nunc defunctæ perſonæ iũgebatur: ſuperſtites autem fratres per patrem ſolum forſan, aut matrem ei iungebantur: prẽponantur iſtius filijs ꝓprijs theiois, licet in tertio ſint gradu, ſiue à patre, ſiue à matre ſint theioi: & ſiue maſculi, ſiue fœminę ſint: ſicut eorum parens præponeretur ſi viueret. Ex diuerſo ſi quidem frater ſuperſtes ex vtroque parente coniungitur defuncto, præmortuus autem per vnum parentem iungebatur: huiuſmodi filios ab hæreditate excludimus: ſicut ipſe ſi viueret, ab hęreditate excludebatur. ¶ Huiuſmodi verò priuilegium in hoc ordine cognationis ſolis prẽbem⁹[l] fratrum maſculorum & fœminarum filijs aut filiabus vt in ſuorũ parentum [j]iure ſuccedant. Nulli[m] alij omnino perſonę ex hoc ordine venienti, hoc ius largimur. Sed & ipſis fratrum filijs tunc hoc beneficium conferimus, quãdo cum proprijs vocantur theiois maſculis & fœminis, ſiue paterni, ſiue materni ſint.

¶ Licet fratres ex utroq; latere coniuncti una cum aſcendentibus uocentur: tamen filij fratrum non ſuccedunt. Ange.

¶ Si autẽ cũ fratribus defuncti etiã aſcendentes (ſicut iam diximus[n]) ad hęreditatẽ vocant: nullo modo[o] ad ſucceſsionẽ ab inteſtato fratris aut ſororis filios vocari permittimus, neq; ſi ex vtroq; parente eorũ pater aut mater defuncto iungebatur: quandoquidẽ[p] fratris & ſororis filijs tale priuilegium dedimus, vt in propriorũ parentũ ſuccedẽtes locũ, ſoli in tertio conſtituti gradu cum ijs qui in ſecundo gradu ſunt ad hęreditatẽ vocentur. ¶ Illud palã eſt quia theiois defunctis maſculis & fœminis, ſiue à patre, ſiue à matre, pręponũtur, ſi [q]etiã illi tertium cognationis ſimiliter obtineant gradum.

¶ Sinõ ſunt fratres nec filij fratrũ, uocãtur cæteri agnati & cognati ſecũdũ gradus prærogatiuã in capita, ſublata differẽtia agnatiõis & cognatiõis. An.

¶ Si verò neq; fratres, neq; filios fratrũ (ſicut diximus) defunct⁹ reliquerit: oẽs deinceps à latere cognatos [r]ad hęreditatẽ vocamus ſecũdũ vniuſcuiuſq; grad⁹ prærogatiuã, vt viciniores gradu ipſi reliquis præponantˉ. Si autem plurimi eiuſdem gradus inueniantur, ſecundum perſonarum numerum inter eos hæreditas diuidatur: quod in capita noſtrę leges appellãt. Nullam verò volumus eſſe differentiam in quacunque ſucceſsione, aut hęreditate inter eos qui ad hęreditatẽ vocãtur, maſculos ac fœminas, quos ad hęreditatẽ cõmuniter definiuim⁹ vocari ſiue ꝑ maſculi ſiue ꝑ fœminę ꝑſonã defuncto iũgebãtur: ſed in oĩb⁹ ſucceſsionibus agnatorũ quarum rerum act. non datur. l. j. §. penulti. &. ff. de re iudicata. l. & ſi fideiuſſor. &. ff. pro ſocio. l. verum. in fine. j. reſpõſo.

n ¶ Sicut iã diximus.] vt. ſ. eo §. ſi verò cũ aſcẽdentibus.

o ¶ Nullo modo.] Sed hodie vocãtur etiã cum theiois & auis: vt in auth. vt fra. fi. j. reſpõ. quę eſt contra. Solut. hic corrigitur.

p ¶ Quãdoquidem.] id eſt quia. ratio enim erat quia vocatur frater cum aſcendẽtibus. quod
20 eſt contra ius commune huius cõſtitutionis quæ tres tãtùm facit ordines ſuccedendi: vnde ad conſequentiam non producuntur. & hoc hîc dicit: arg. ff. de legi. & ſenatuſ. l. quod verò contra rationem.

q ¶ Si etiam.] id eſt quãquis. ſed quare: cũ in eodem ſint gradu? Reſpõ. iſti vocantur cum fratribus defuncti qui pro certo repellunt patres, patruos, & auunculos, & amitas, & materteras: ergo & iſti nepotes debẽt repellere.

r ¶ Cognatos.] ſed vſque ad quem gradũ? nunquid ſeptimum vt olim? Reſpondeo: quia ſic eſſet differentia inter agnatos qui vſque ad. x. vocantur, & cognatos ſed trahe omnes ad. x. cũ debeas ſucceſsiones dilatare: vt inſtitut. de ſucceſsio. cognato. §. final. & ſode bonor. poſſeſsione. §. adhuc autem.

¶ Ex hoc ſ. tracta eſt auc. ceſſante. ſ. i eſt. C. de legitim.

¶ In vetuſtiſcriptis non habeẽ vox fratres

a ¶ Cognationis.] ¶ro ergo an dñs cognato ser ni ſui ſuccedat, cũ nihil niſi natura ſpectet? Rñ. nõ: qa neq; p ptorẽ voca bat, q ſolã naturalẽ cãm intuebat: vt. ff. de grad. l. ij. & inſt. deſer. co. in prĩ. & ĩ fi. & repetas hic q̃ di 10xi diligẽter. §. de cõſan. & vteri. fra. in illa gl. hic diſtingue &c. col. vj. Acc.

b ¶ Agnatorũ.] olim aũt agnatis tãtũ dabatur vt. C. de le. tu. l. j. quę eſt contra: ſed hic corrigit.

c ¶ Aut auia.] de matre ẽt iure veteri dicitur: vt C. qñ mu. offi. tu. l. ij. ſed 20 de auia hic addit.

d ¶ Ordinẽ.] primò ergo mater: & poſtea auia admittit. Sed an idẽ erit in cura q̃d hic in tutela dicit? Rñ. ſic cũ ſit eadẽ ratio: vt argu. C. de cura. fu. l. cũ repudiante. Item nunq̃d hęc mater eſt legi tima tutrix vel datiua? 30 videtur legitima: vt. C. ad tert. l. oẽm. ſed à iudice daſ: vt hic, cũ legitimos nemo det: ſed lex. xij-ta. eos vocat: vt. ff. de leg. tut. l. legitimos. Sed dic dici legitimã. i. ſecũdũ legẽ à iudice datam.

e ¶ Geſta. ſ. corã iudice.

f ¶ Renũciãt.] & oĩ alij 40 auxilio: vt. §. vt ſine ph. ma. §. qa ẏ̀ò multã. coll. vij. q̃ renũciatio quò ad matrimoniũ nõ p̃iudicat vt p̃dicto. §. Sed quò ad Velleianũ ſic: vt. ff. ad vel leia. l. pe. Sed cũ fiat iudi ci, qũõ agẽti ꝑderit? Rñ. ſi actio q̃rãt ex ſtipulatio ne iudicis, multò magis 50 replicatio: vt ſi opponat de Velleiano: & replicet aduerſarius de renuncia tione: vt. ff. rem pu. ſal. fo. l. non quaſi. Item cõtra C. de procu. l. alienã. Sol. hic ſpeciale. Accur.

† Concor. gl. ij. in ca. dilecti. circa fi. extra de arbi. & q̃ hîc dicũ tur, recitã tur in. c. ex parte. M. ĩ gl. vnica añ me. ibi, hodie tñ p authen. de appella.

g ¶ Seruãtes.] i. his renunciantes mulieres.

h ¶ Si autẽ.] nũc redit 60 ad materiãſupiorẽ. Ac.

i ¶ Eligi.] hęc electio p̃ ꝑter cõmodiorẽ admini ſtrationẽ fit vt cõis hic, &, ff. de admi. tu. l. ij. Ac,

k ¶ Eorum.] tacitè obligatis, C. de admini. tuto. l. pro officio. Accurſius.

l ¶ Veteres leges.] vt ſ. vt cũ de ap. cog. §. ſi qs 70 d̃ p̃dictis. &. §. gñaliter,

¶ VT SPONSALITIA LARGITAS &c.

m Põſalitiã largitatẽ. Sponſalitia largitas dicit hic impropriè. i. donatio ꝑter nuptias. propriè eñ dicereť q̃d dona 80 ret ſpõſus ſpõſę ſed hęc fit ad recõpẽſationẽ dotis: vt hîc ſubijcit, &. ſ. d̃ equa. do. §. j. cũ ergo hic fit, dicit ſpãlis cõtractus vt hic, &. ſ. de na. li. in cu ria depu. in prin. ij. coll. ibi, excipimus autẽ &c.

† Facit ad hũc. §. c. ex cõicamus, circa med. c. extra de hęreti. vbi excludunť à ſucceſsione & puniũ tur hęreti ci alijs pœ nis in. d. c. contentis.

cognatorũq; differentiã vacare pręcipimus, ſiue per fœminã perſonã ſiue per emãcipationẽ, ſiue per aliũ quẽlibet modũ prioribus legibus tractabatur, & omnes ſine qualibet huiuſmodi differentia ſecundùm proprium cognationis gradum ad cognatorum ſucceſsionẽ ab inteſtato venire pręcipimus.

¶ *Tutela legitima defertur ſecundùm gradum & ordinem quò ad hæreditatem uocantur ſi idonei ſunt agnationis & cognationis differentia ſublata, regulariter mulieribus expulſis, exceptis matre & auia: quæ omnibus ex latere uenientibus præferuntur, ſolis teſtamentarijs eas præcedentibus, pluribus autem in eodem gradu exiſtentibus, magis idoneus eligendus eſt, tutelæ periculo omnibus imminẽte: legibus quæ de hæreticorum ſucceſsione loquuntur, firmis manentibus. Bartolus.*

¶ Ex his † autem quę de hæreditate diximus & diſpoſuimns: & quæ de tutela ſunt, manifeſta conſiſtunt. Sancimus enim vnumquẽque ſecundùm gradum & ordinẽ quò ad hæreditatem vocatur, aut ſolum, aut cum alijs etiam functionem tutelæ ſuſcipere: nulla neque in hac parte differentia introducenda de agnatorum b ſeu cognatorum iure: ſed omnibus ſimiliter ad tutelam vocandis, quiſque ex maſculorum, quiſque ex fœminarum prole deſcendunt minori conjuncti. Hoc autem dicimus ſi maſculi & perfectæ ętatis ſint, & nulla lege prohibeantur tutelã ſuſcipere, neque excuſatiõe cõpetẽte ſibimet vtantur. Mulieribus enim etiã nos interdicimus tutelæ ſubire officiũ: niſi mater † aut auia c fuerit. His enim ſolis ſecundùm hæreditatis ordinem d & tutelam ſubire permittim⁹, ſi inter geſta e & nuptijs alijs & auxilio Velleiani ſenatuſconſulti renuncient f. Hęc enim ſeruantes g omnibus à latere cognatis quò ad tutelã præponuntur: teſtamentarijs ſolis tutoribus præcedentibus eas. defuncti nanque volũtatẽ & electionẽ pręponi volumus. ¶ Si autẽ h plurimi eundẽ cognationis gradũ habẽtes, ad tutelã vocãtur: iubemus cõmuniter cõueniẽtibus apud iudicem cui huius partis ſolicitudo eſt: vnũ aut plures quãti ad gubernationem ſubſtãtię ſufficiant, ex ipſis eligi, & denunciari, & eum veleos minoris res gubernare, tutelę periculo omnibus imminente qui ad tutelã vocãtur, & ſubſtẽ tijs eorũ * minori ætate tacitè ſubiacẽtibus pro huiuſmodi gubernatione. ¶ Hæc autẽ † omnia quæ de ſucceſsionibus ſancimus, obtinere in illis volumus qui catholicę fidei ſunt: in hæreticis aũt iam à nobis poſitas leges firmas pręcipimus eſſe, nullã nouitatẽ aut immutationẽ ex p̃ſenti introducẽtes lege. ¶ Quæ igitur per hanc cõſtitutionẽ in perpetuũ obſeruandã ſanciuit noſtra trãquillitas, in illis volumus obtinere caſibus, qui à principijs Iulij mẽſis p̃ſentis ſextędictionis ſeu venerũt, ſeu poſthac emergẽt. Pręcedẽtes nãq; caſus q̃ vſq; ad memoratũ tẽpus pertrãſierunt ſecundũ veteres leges l incidi pręcipimus. Tua igitẽ gloria p pręſentẽ legem à nobis diſpoſita, ad omniũ cognitionẽ venire procuret. in hac em regia ciuitate edictis conſuetè ꝓpoſitis: in ꝓuincijs aũt p̃ceptis dirigẽdis ad clariſsimos præſides earũ: vt nulli noſtri imperij ſubiectorũ ſit ignota noſtræ circa eos mãſuetudinis ꝓuidẽtia: ita tñ vt ſine omni diſpẽdio ciuiũ, aut prouincialium, in omni loco præſentis legis fiat inſinuatio.

TITVLVS II.

Vt ſponſalitia largitas ſpecialis ſit contractus, & de diuerſis capitulis.

¶ *Sponſalitia largitas quæ eſt ſpecialis contractus, ex omni parte ualet cuiuſcunq; ſit quantitatis, etiam ſine inſinuatione. Bar.*

Impe. Iuſtinianus. a. Petro glorioſiſſ. prętoriorum prępfecto.

Sponſalitiã largitatẽ m contractũ ſpecialẽ eſſe & iudicari & nõ alijs donationibus eã cõnumerari per p̃ſentem ſancim⁹ legẽ: qm̃ pro ea ęqualitas dotis offertur. Siue igitur fiat ſub geſtis monumentorũ ei⁹ inſinuatio, ſiue etiã nõ: iubem⁹ eã per oĩa ſuũ robur habere tam apud mulierẽ quã apud virũ n ſiue ab ipſo viro, ſiue ab altero aliquo mulieri det ſeu cõſcribatur: vel in viri p̃ſonã donatio fiat o, quatenꝰ ipſas res innuptialẽ donationem cõſcribat p. & hoc valere p̃cipim⁹ cuiuſcũq; ſit donatio quantitatis: vel ſinõ (ſicuti dictũ eſt) inſinuet.

¶ *Minores ex quo poſſunt teſtari, poſſunt liberalitates relinquere, antiqua lege ceſſante. Bartol.*

¶ Et hoc quoq; pręſenti cõſtitutione ſancim⁹, vt licẽtia ſit minorib⁹ in ipſo tempore in quo licet eis teſtari q de alia ſubſtãtia, etiã ſuos ſeruos in vltimis volũtatib⁹ manumittere nullo eis ĩpedimẽto ætatis faciẽdo: ſed vacante lege r quæ hoc primitus prohibebat.

¶ *Si unum inſtrumentorũ facit mentionẽ alterius inſtrumenti: in eo quod de alio inſtrumento mentionem facit & non editur, nõ probat niſi originale producatur: uel per alias probationes comprobetur. Barto.*

¶ Et hoc † inſup iubem⁹, vt ſi qs in aliquo documẽto s

† Ex hoc §. ſumpta ẽ aut. quę ẽ ſup. l. ij. C. qñ mu. tu. of. fun. ꝑt, & incipit, matri & auię. & cõc, gloſ. vnica ante m. c. ex parte M. extra d̃ appella.

Aliud

† Facit ad hũc. §. c. j. extra de fi. inſtr. & ex hoc. §. extracta eſt auth. C. iu ꝑ. l. pcurator. & inci pit, ſigis in aliquo.

a ¶ Aliud documentum.] ſcilicet originale. Accur.
b ¶ Memoria.] id eſt mentio.
c ¶ Alia.] puta per teſtes.
d ¶ Exhibeatur.] hoc quod &c.
e ¶ Quia & quantitas.] ſcilicet hęc.
f ¶ Legib⁹.] vt. ff. fami. erc. l. ſi quę cautiones. &. ff. de fide inſtru. l. ij. & C. de eden. l. procurator 10 &. ff. quemadmo. teſtam. aperi. l. fina. Accurſius.
g ¶ Induciarum.] ideſt ſine biennij.
h ¶ Die.] ſ. anno ſecundo in fi. & hoc innuit verbū illud inferius. ſ. in definitis diebus.
i ¶ Examinare.] ſcilicet velle.
20 k ¶ Prędiciū.] ſiue ergo ſtet per Imperatorē qui iudex ſit appellatiōis vt. ſ. de appe. §. j. ſiue per alium iudicem vt hîc: nō currit tēpus quātum ad effectum: quia datur reſtitutio: vt. ff. quib. ex cauſ. ma. l. ſed & ſi per. §. ait p̄tor. & hoc in cauſa appel 30 latiōis. in cauſa v̄ō principali triennio tantū durat quicquid contingat: vt. C. de iudi. l. properandum. Sed quid ſi ſteterit per alium? Rñ. nihilominus currit tēpus, ſed agitur contra eum de dolo: vt. ff. de dolo. l. arbitrio. §. dolo. ſed ſi ille nō eſſet 40 ſoluēdo, reſtitueret ad litē: vt. ff. de eo per quem fact. erit. l. fi. Accur.
† Concor. in. c. ſi aūt iuncta gl. pen. extra de reſcrip.
l ¶ Examinari.] imo videtur p̄ non: vt. ſ. de ijs qui ingre. ad appel. quę eſt contra. Solut. ibi, per partes ſtetit: hîc per iudicem. arg. ff. quib. ex cauſ. ma. l. j. §. pe. &. l. ſed & ſi. 50 §. ait prætor. &. ff. de dā. infecto. l. ſi finita. §. eleganter. &. ff. ne vis fi. ei q̄ in poſſ. l. fi. §. fina.
† Ex hoc §. eſt extra 6a auth. q̄ eſt ſuper. l. ſiquis. C. d preci. imp. of. & incipit, q̄ ſupplicatio. & cōcor. c. ad audiētiā. i gl. ſup v̄b. in irritum ibi, niſi fuerit appellatum. extra de reſcrip.
m ¶ Indigens.] ſcilicet capitulum.
n ¶ Noſtre.] vt. ff. de of. præ. prēto. l. j. §. j. &. C. de ſen. præ. prēto. l. j.
o ¶ Petitionem.] i. libellū. ſed ſupplicatio tm̄ prīcipi fit faciēda. & ſic correctę ſunt leges quę dicūt ſupplicari prędicto: vt. C. de preci. impe. offe. l. ſi quis. & de ſentē. prę. prēto. l. j. Sed dico q̄ inter hanc petitionem & illam ſupplicationē nulla ſit differētia: nec ſit neceſſarius libellus. Accur.
p ¶ Introducētibus.] qui referēdarij dicūtur: vt. j. vt liti. iur. §. fin. &. ſ. de referen. Sed an ipſi cognoſcent de appel.? Rñd. abſit: cūm ſint minores: vt. ſ. de app. §. fi. ſed princeps tantùm vel cui ipſe committet: vt. ff. de mi. l. 80 minores. in princi. &. §. penul. Accur.
q ¶ Inducias poſt.] mā datur ergo ſententia executioni interim. ſed contra in appellatione ſeruatur: vt. ff. nil nou. appellatione interpoſi. & in rubrica. & in text. niſi in caſu: vt. j. de ſanctiſ. epiſcop. §. œconomus. Eſt & alia differentia quare pōt bis appellari, ſed ſupplicari ſemel tātùm, vt. C de preci. impera. offe. l. ſi quis aduerſus.
r ¶ Seruando.] intra biennium: vt. C. de ſenten. prędect. prætо. l. j. quæ eſt contra. ſed ibi biennium poſt ſententiam datur, & poſt publicationē hîc aūt dant decēdies ante ſupplicationē. Accur.
Appellare pōt bis.

alterius faciat mentionem documenti: nullam ex hac memoria fieri exactionem niſi aliud documentum [a] cuius memoria [b] in ſecundō facta eſt, proferatur: aut alia [c] ſecū dū leges p̄batio exhibeatur [d], qa [e] & quantitas cuius memoria facta eſt, pro veritate debetur. hoc enim etiam in veteribus legibus [f] inuenitur.

¶ Appellationis tempus ipſo iure non currit ſi per iudicem ſtetit quò minus cauſam examinet & ſententiam prōferat. Bartolus.

¶ Hoc quoque ſancimus, vt ſi quā do appellatione ſecuta, in nouiſſima inducias [g] die [h], aut pars vtra que aut ſolus qui appellationem vſus eſt, occurrerit, & ſuam prędictiā manifeſtauerit iudici futuro appellationis examinare [i] iudicium aut conſiliarijs eius, aut qui lites intromittunt, & iudex eum in definitis diebus ſuſcipere differat: nullum prędicium [k] partibus †, aut vni earum ex hoc penitus fieri, ſed & poſt hoc examinari [l] appellationes huiuſmodi, & ſententia legitima terminari.

¶ A ſententia præfecti prætorio appellari non licet: ſed ſupplicari intra decem dierum numerum. quæ ſententia executioni mandari debet fideiuſſione præſtita: ſupplicatiōe porrecta, aliter nō retractationis iure illi ſeruādo qui ſe grauatū putauerit. Bartol.

¶ Aliud † ad hoc capitulum noſtra indigens [m] prouidentia proſpeximus emendare: quia enim noſtræ [n] leges decernunt ſi quā do gloriſiſsimi præfecti ſacrorum prætoriorum ſententiam protulerint nullam appellationem aduerſus eam offerri, ſancimus quoties ſententia glorioſiſsimorum præfectorum cuiuſcunque regionis proferatur: & vnus forſan litigantium putauerit ſe grauari, habere eum licētiam petitionem [o] offerre glorioſiſsimis præfectis qui ſententiam protulerunt, aut eorum conſiliarijs, aut cauſas introducentitibus [p], intra decem dierum inducias poſt [q] prolatam ſententiam: vt hoc ſubſecuto, non aliter executioni ſententia contradatur, niſi prius fideiuſſiones dignas præbuerit victrix pars tantæ quantitatis, quantæ fuit condemnatio: vt ſi poſt hanc retractationem modo legitimo procedente ſententia reſoluatur, res ei cum augmentis legitimis reſtituatur. Si verò intra memoratas decem dierum inducias poſt prolatam ſententiam nō obtulerit libellum is, qui putat ſe læſum: iubemus cauſę executionē ſine fideiuſſore procedere, retractationis iure ſeruādo [r] illi qui ſe grauatum putauerit.

¶ Si minor reſtitutionem petit ut ſe ab hæreditate abſtineat: creditores in præſentia conſtituti uocādi ſunt, omnibus autem uel quibuſdam in abſentia cōſtitutis, & legitimè expectatis, reſtitutio nihilominus indulgenda eſt, curatore bonis dato, & bonorum inuentario facto. Bar.

¶ Ad hæc quoq; ſancimus, vt ſi cōtigerit minores velle ſe abſtinere ab hæreditate inſe deuoluta, & à ſe ſuſcepta [s]: ſi quidē omnes creditores præſentes fuerint in illis locis in quibus in integrū reſtitutio poſtulatur: vocetur à iudice creditores [t], & præſentibus omnib⁹ † ab huiuſmodi hæreditate ſe minores abſtineant. Si verò oēs aut aliqui [v] creditorum abſentes fuerint iubemus minores volētes hoc agere locorum iudicem in quibus ipſi degunt, adire: illum verò per conſuetas citationes vocare creditores. & ſi intra ſpatium triū [x] menſiūnuſquā [y] appareant creditores, licere minoribus ſine periculo ab huiuſmodi hæreditate abſcedere † iudice prouidente apud quem agitur in integrum reſtitutio, vbi debeant hęreditariæ res mobiles [z] & immobiles cuſtodiri [a]: quantitate quippe harum, publica deſcriptione ſub geſtis monumentorum manifeſtanda.

¶ Habēs titulū & bonā fidem, à malæ fidei poſſeſſore præſcribit inter præſentes ſpatio x. annorū, & xx. inter abſentes ſi uerus dominus hūc poſſidere ſciuit, & ipſum non inquietauit. Sinautē ignorauit: tūc nō præſcribit niſi ſpatio xxx. an. Itē ſi quis fuerit præſens certis annis, & certis abſens: ſupra decēniū ad præſcriptionē cōplēdā adijci debent tot anni quot fuit abſens. Angelus.

¶ Rurſus ſancimus † vt ſi quis mala fidē poſſidēs, aut per venditionē, aut per donationem, aut aliter hāc rem alienet: qui verò putat eaſdē res competere ſibi, hoc agnoſcēs [b], intra decē annos inter præſentes, & viginti inter abſentes nō cōteſtatus [c] fuerit ſecūdū leges emptorē, aut donationē accipiētem, aut illum ad quē res alio quolibet modo trāslatę ſunt: eū q̄ tales res habet, firmè eas habere, poſt decē nij videlicet iter p̄ſentes, & vicēnij inter abſentes diſcurſum. Si autem ignorat verus alienatarū rerū dns & q̄ res ei cōpetūt, & q̄ alienatio

Abſentibus an per p̄ſentes p̄iudicetur.

† Cōcor. c. j. cū gl. ſup v̄bo, cōſtiterit. extra de teſtu.

† Tractaī de hac materia in. c. ij. extra de offic. iudi. vbi de hoc vide in gl. ſuper v̄bo proponit.

† Ex hoc §. ſumpta eſt aut. q̄ eſt ſup. l. j. C. de p̄ſcr. lōg. tēp. & incipit, malę fidei poſſeſſore. & facit ad hunc. §. gl. ij. in med. in. c. vlt. extra d̄ p̄ſcr.

s ¶ A ſe ſuſcepta.] quod faciunt quandoq; 10 vt. C. ſi minor ię ma. di. per totum: vt quia ſit libtibus & ſumptibus impedita: vt. ff. de minorib. l. minor. xxv. annis. Acc.
t ¶ Creditores.] idem in legatarijs: quia eos hæc res tangit argumen. ſ. de hęredi. & falcidia. §. hinc nobis. &. C. de au- 20 otho. prēſtan. l. fi. aliās nō valet reſtitutio: vt. ff. de mino. l. etiam. §. fin.
v ¶ Aliqui.] non ergo prędicatur per prędentes plures abſentibus paucioribus. Argumen. contra. ff. de pact. l. maiorem & l. reſcriptum. & de cubo. dan. l. ij. Sed & hoc di- 30 ci poteſt vt abſentibus per prędentes prędicetur: dummodo vocentur abſentes. Accur.
x ¶ Triū.] Quare triū? Rñd. ſic video & aliās: vt ſ. de liti. §. omnem. &. ſ. vt cùm de app. cog. §. ſed hoc prędenti.
y ¶ Nuſquam.] aduer- 40 obium loci.
z ¶ Mobiles.] niſiquę dam perierint per imbecillitatem ętatis: vt. ff. de mino. l. ait prętor. §. fina.
a ¶ Cuſtodiri.] ſ. cuſtodiendo curatorem: vt. ff. de cura. bo. dan. l. j.
b ¶ Agnoſcens.] quocunque modo ſciat. ff. de ſopetitio. hęredit. item veniunt. §. petitam. in fin. Et ſic not. ſcientiam ſuā ei nocere: vt argumen. C. de nup. l. ſi vicinis. ſed ex quo tempore hoc temp⁹ x. &. xx. ann. computatur quidam diſtinguunt ſi poſſeſſor velit vti acceſſione ſui authoris: tunc 60 ex tempore quo poſſedit anteceſſor qui fuit malæ fidei: & tunc. xxx. annor. non ex tempore ſciētię domini. argum. C. de prę ſcript. long. tēpo l. j. &. ff. de acqui. poſ. l. pōponius §. cùm quis. Alij dicunt q̄ etiam ſi quandocunq; dominus ſciat hoc, decen- 70 nio vel vicennio ſibi noceat. & hoc dicūt ex hac litera quę dicit intra. x. an. &c. Sed ſecūdū hoc qd ſi in vltima die ſciat: & iudicis copiā non habet? hoc autem tempus continuum eſt: vt. ff. de vſuca. l. nunquā. §. j. q. d. iniquitas occurrit. Dicergo primum verius eſſe vt ex tē- 80 pore ſciētiæ domini computetur.
c ¶ Conteſtatus.] ēt ex miſsione executoris: vt C. de prēſcr. xxx. an. l. cū notiſsimi. &. l. ſicut. &. de his hicfit mentio.

a ¶ Posſidet.]ſ.qđ prę-
ſcripſerit.& qđ ſubijcit
quādo.i. quia,vel tẽpo
raliter. Et ſic not. hodie
q mala fides venditoris
emptori nocet hoc caſu.
olim contra: vt.ff.de pu-
blica.l.eum.§.prętor. &
C.de pręſcrip.long.tẽp.
10 l.j.&de pericul.& cõ.rei
ven.l.dolum. Accur.

b ¶ Abſens fuit.]vt du
plicetur tẽpus abſentię:
vt ſi abſens fuit qnin quẽ
nio,ei dẽtur iterũ quin-
q; anni poſtreuerſionem
& hoc quando ex volun
tate abeſt. ſi aũt ex neceſ
ſitate: tunc ipſo iure nõ
20 currit vel reſtituitur: &
dic de qua abſentia hîc
loquatur,ſcilicet de ea
quę eſt de vna in aliã p
uinciam: vt. C. de pręſcr.
long .tempo.l.fi.& facit
ad hunc.§.ff.de mino.l.
interdum. &.ff. quib.ex
cau.ma.necnon.§.ſiquis
ſępius.

30 c ¶ Hanc legem.]
vt C.de teſta.l.iubemus.

d ¶ Volũtatẽ.]qđeſſet
neceſſe ſi teſtareť per nu
cupationem.

e ¶ Priſcam.]vt in.l.il-
la quę eſt. C.de teſt.l.hac
conſultiſsima.nã per illã
non cogebatur ipſe vel
teſtes ſcribere nomen hę
40 redis.

f ¶ Inſcripſerit.]dũmo
do ipſe expreſſerit: quod
eſt ſcribendũ ſecundùm
quoſdã. ſi igiť nutu ex-
primat,non valet ſecun
dũ eos. Arg.contra.ff.de
leg.iij.l.nutu ſatis eñ ex
primit cũ annuit.

g ¶ Legem verò.]ſic
50 eſt ſ.in col.v.in conſtit.
vj. vt decętero commuta
tiones contra. Solut. hęc
corrigit.

h ¶ Peruenerunt.]ne
per conſequentiã res ec-
cleſię alienentur.

i ¶ Alienari.]hoc pręce
ptum eſt ſeruandum: vt
C.de reb.alie.l.finali.

60 k ¶ Alienationẽ.]a
lienaret aũt legatariꝰ in
hęredẽ hęrede Falcidiã
retinẽte. ſed certè imo vi
detur q nõ: quia fal. ipſo
iure remanet in bonis hę
redis,& in reliqua parte
legati dominiũ in legata
riũ trãſit: vt. C. ad le. fal.
l.fi. Rñ. hoc facit hîc vo-
70 lũtas expreſſa teſtantis,
ne fiat alienatio. Et ſic
no. vnũ caſum vbi ceſſat
falcidia. Sunt & alij vt ſi
eſt relictũ ad pias cauſas
vt.j de eccl.ti.§.ſi aũt hę
res. Itẽ quando teſtator
expreſſum vetuit: vt.ſ.de
hęred.& fal.§.ſi verò ex
preſsim. colla.j. Itẽ qñ q
80 obuſdã inſolidũ ſoluit hę
res: vt.ſ.de hęrẽ.& fal.§.
non autem. alias genera
liter habet locũ: vt. C. ad
le. falc.l.ij.

Falcidia in multis locũ non habet.

¶ DE ALIENA-
TIONE &c.

facta eſt,nõ aliter excludi hũc niſi
per trigennalẽ pręſcriptionẽ non
valẽte dicere eo qui res hoc modo
poſsidet: quia ipſe bona fide poſsi
det ,qñ ipſe à mala fide poſsidẽte
hoc accepit. ¶ De pręſcriptione ve
rò decennij hoc ordinare proſpe-
ximus,vt ſi quãdo quiſpiam in prę
dicta decẽnij tẽporali pręſcriptio
ne in quibuſdã quidem annis prę-
ſens ſit,in quibuſdam verò abſens:
alios tantos ei annos ſuper decen-
nium adijci,quantos ex ipſo decẽ
nio abſens fuit .Hęc autẽ omnia
quæ de tẽporali præſcriptione de
creuimus,non in pręteritis,ſed in
futuris tantùm poſt præſentem le
gem negotijs atque cauſis valere
pręcipimus.

¶ *Teſtamentũ ſuas uires obtinet ſiue teſtator per ſe,ſiue per aliũ nomẽ hæredis ſcribat,uacan te lege quæ contrarium aſſerebat. Bartolus.*

¶ Quia verò ante hãc legem c pro-
tulimus vt teſtator,aut manu pro-
pria,aut p teſtes nomina hæredũ
ſcribat in teſtamento: agnouimus
autẽ ex huiuſmodi ſubtilitate plu
rima teſtamenta deſtructa,teſtato
ribus non valentibus huiuſmodi
cuſtodire ſubtilitatem: aut forſan
nolentibus ſcire aliquos ſuam vo-
luntatem d :iubemus licentiam qui
dem eſſe volentibus hoc ſeruare in
proprijs teſtamentis. ſi enim hoc
nõ obſeruant,ſed ſecundũ priſcã e
cõſuetudinem teſtentur,etiam ſic
firmũ teſtamẽtum eſſe ſancimus:
ſiue per ſe aliquis,ſiue per alterius
perſonam nomen hæredis inſcri-
pſerit f :ſi omnino reliquam legi-
timã obſeruationem in teſtamen-
to teſtator obſeruauerit.

¶ *Res ab eccleſia in principẽ translata poteſt à principe in alium tranſferri non obſtante lege in contrarium loquente. Bartolus.*

¶ Legẽ verò g per quam ſancimus
non tranferri ad alias res quæ ad
noſtrã domum ex venerabili eccle
ſia peruenerũt h ,vacare ſancimus
tam in ijs quę iam ad noſtram do-
mũ legitimè peruenerũt,quã quæ
poſtea peruenire futura ſunt.

¶ *Falcidia ceſſat re ã teſtatore alienari prohi-bita, his obtinentibus in caſibus præteritis non-dum finitis. Bartol.*

¶ Si quando autem aliquis teſta-
mentũ faciat, & aliquã rem immo
bilẽ ſuę familię,aut alteri cuicunq;
perſonæ nomine legati reliquerit
& ſpecialiter dixerit nullo tempo
re hãc rem alienari i ,ſed aut apud
hęredes,aut apud ſucceſſores illius
cui relicta eſt, permanere: in hoc le
gato iubemus Falcidiam legem lo
cum penitus non habere: quoniã
alienationẽ k eius teſtator ipſe pro l
hibuit. Hęc autem obtinere pręci
pimus in illis caſibus qui nõdum
iudiciali decreto,aut per amicabi
lem conuentum,aut quolibet mo
do legitimo deciſi ſunt. Eminen-
tia igitur tua quæ per præſentem
legem in perpetuum valituram no
ſtra ſanxit trã quillitas: edictis qui
dem in hac regia ciuitate propo-
ſitis,præceptis aũt ad omnium pro
uinciarũ iudices deſtinatis,ad om
niũ notitiam venire procuret.

TITVLVS III.

De alienatione & emphy teuſi,& locatione,& hypo-thecis,& aliis diuerſis cõtra ctibus in vniuerſis locis re-rum ſacrarum.

¶ *Nulla eccleſia ciuitatis Conſtantinopolitanæ exceptis quibuſdã quibus conceditur, poteſt res immobiles uel quæ inter immobilia computãtur donare aut alienare: niſi fiat alienatio imperia-li domui. Angel.*

Imper. Iuſtinianus.a. Petro glorioſiſſ. Orien-talium prętoriorum præfecto.

MVltis & diuerſis le
gibus l ſuper aliena
tionib & emphy-
teuſibus & locatio-
nibus & reliquis m
adminiſtrationibus eccleſiaſtica-
rum rerum, & de plantantibus n
præuidimus omnes o preſenti cõ-
prehendere lege, ¶ Sancimus igi-
tur nullam habere licentiam p or-
dinatores rerum huius regiæ ciui
tatis ſanctiſsimæ maioris eccleſiæ
aut orphanotrophij,aut noſoco-
mij,aut xenodochij,aut ptochotro
phij,aut alterius venerabilis dom o
in hac regia ciuitate ſiue in eius fi-
nibus conſtitutę,exceptis vene-
rabilibus monaſterijs q ,aut vendere
aut donare,aut cõmutare,aut ſub
alterno r dono dare,aut alio quo-
libet modo alienare rem immobi-
lem,aut ciuilem annonam,aut ru-
ſticum mancipium: niſi ad impe-
rialem s domum commutatio ſo-
la facta eſt. Sed neque de colonis t
iuſtè dari v quidem concedimus x .
Emphyteuſes verò à prædicta ſan
ctiſsima maiore eccleſia regiæ ci-
uitatis & cõmemoratorum y lo-
corum fieri iubemus z in perſonã
eius qui accepit,& alijs duobus de
inceps hęredibus, & nõ amplius
de ſexta parte inſtantis a canonis
dimittimus b ei qui emphyteuſis
iure acceperit. De competentibus
verò proaſtijs c ipſi ſanctiſsimæ

MVltis. Le
gibus]ſ.p
latis & ſic
ſũt ablatiui
abſoluti.& dicit de illa
quę eſt.ſ.de nõ alie. coll.
j. Itẽ & de illa de eccleſi.
re. immo. alie. col. v. Item
de illa.ſ. conſti. quę exad
10 ſcri.§.fi. Itẽ de illa. C. đ
ſa.ſan.eccl.l.ſancimus.&
de alijs quas non habe-
mus.

m ¶ Reliquis.]ſubaudi
& alijs cõtractibus qui
ſunt reliquas adminiſtra
tionis earũ rerũ.& hoc
in rubrica. nã alienatio
20 ptinet ad adminiſtrato-
rẽ: vt ff. ad tre. l. mulier
Azo. Arg. cõtra. ff. de of.
pconſ. l.j.§.j.& hoc ſi ha
bes in litera,& reliqua
adminiſtrationis &c. ſi
autem habes,& reliquis
adminiſtrationibus, pla
num eſt.

n ¶ De plantãtibus.]
ſ.ipſas eccleſias fortè.

30 o ¶ Omnes.]ſcilicet
prędictas leges.

p ¶ Licentiã.]hoc tene
citer in rebus eccleſiaſti
cis obſerua ſecũdũ cõſue
tudinẽ: vt fieri debeat ea
rũ alienatio conſenſu pa
troni ſi qs ibi fuerit,vel
plebani ſi capella pleba
nũ habeat.aliq cũ autho
40 ritate epiſcopi:& ſi nõ
faciat reuocatur,cã tamẽ
cognita.ſ.an decepta ſit
in cõtractu eccleſia. Item
an pretiũ ſit in eius vtili
tatem cõuerſum, donare
quoq; põt amicis bene
merẽtibſa ſcđm Alb. Itẽ
ſcđm cõſuetudinẽ regni
etiã ſine eius cõſenſu vel
50 ſo authoritate ſolus prę la
tus dat in feudum.

q ¶ Monaſterijs.]i. mo
naſteria poſſunt aliena-
ri ſcđm hoc: vt.j.eo.§.&
hoc quidem. ibi, in alijs.

r ¶ Sub alterno.]i. pa
rĩ dõatiõe: vt innouellis
eod. titu.

s ¶ Ad imperialẽ.]vt
60 oſ.đ nõ ali.§.finim.col.
ij.&.ſ.vt decę.cõmu. in
prin. col. v.& ſic no. q pri
uilegiat à priuilegiato
accipit. Ar. cõtra. ff. de re
b e.l.ſi pupillorũ circa
principi.

t ¶ De colonis.]id eſt
adſcriptitijs.

v ¶ Dari.]i. vẽdi vel do
70 nari, vel alio modo.

x ¶ Cõcedimus.] quia
inter mobilia cõputanť
vt.ſ.de nõ alie.§.j.

y ¶ Commemorato-
rum. Jaliãs memorato-
rũ.& ſubaudi prętatos.

z ¶ Iubemus. Jid eſt g
mittimus.

a ¶ Inſtantis. Jſ. pſentis
80 penſionis ſiue reditus.

b ¶ Dimittimus. Jaliãs
diminuimus.

c ¶ Proaſtijs. Jde pxi-
mę villę agris vt dicunt,
ſed magis videť de remo
tis dicere: à pro, qđremo
tionem ſignificat: vt di
cimus

Patronus in alienatione eccleſiaſticarũ re rum debet cõſentire.

a Sic etiã põt mancipium mittere be-ne merẽtibus vt in.ſ. glo. ij. eſt eodem.

b Immoui cinia & ad monitio-nẽ ſignifi-cat.Et cõ tractum

cimus in procõsule. Sic em̃ licet à nominis interpretatione argumẽtari: vt insti. de don. §. est & aliud. Sed primũ verius est. vt innuit litera sequens.

a ¶ Nominatis.] repete & nominatis.

10b ¶ Siquidẽ hic reditus.] id est proastia. Albe.

c ¶ Augmentum.] scilicet fieri potest.

d ¶ Quantitate] non dicit de qua. vñ ad arbitriũ boni viri dico faciẽdum. hoc enim qđ sequitur, sicut prędixim⁹ &c.

20 vult q̃ in sextã partem fiat diminutio. nã illud locum habet qñ aliquos habet reditus: vt. §. de nõ ali. §. si verò contra. scđm Al. sed hoc stare non potest: quia ille. §. si verò ex presẽ dicit qñ nullos habet reditus, fieri tamen computationẽ intra. xx. 30 annos. nisi dicere hic in ecclesia Constanti. ibi in alijs. Vel dic qđ hîc dicit sicut prędictũ est subaudi. §. in illo. §. si verò. qui est. §. de non alienã.

e ¶ Domũ.] §. priuatã, vt differat à sequenti.

f ¶ Peruenire.] à Titio puta,

40 g ¶ Personarũ.] id ẽ domorum.

h ¶ Ad quos.] eis subaudi ad quos &c.

i ¶ Recipere.] scilicet rẽ ipsam.

k ¶ Soluta.] i. dissoluta.

l ¶ Existimant.] aliàs existimauit.

†Ex hoc §. sumpta est authẽ. quę est super. Libe nus nulli. C. đ sacro ẽn. ec. & ĩ cipit, si quas ruinas. quæ aut. est canonizata ix. q. ij. §. si quas ruinas,

m ¶ Si verò quędã.] licet materia prędens vsq; ad. §. & hoc quidem. sit de ecclesia tantùm Constantinopolitana: vt. j. e. §. & hoc quidem. tamen iste generalis est, vt ex hac litera colligitur: vt j. eod. §. quęcunq; ideo. cum nota.

60 ¶ Domorũ.] prædiarum.

o ¶ Depositę.] id est destructę ad terram.

p ¶ In emphyteuses.] perpetuas. aliâs in emphyteusim.

q ¶ Perpetuo.] hoc exponẽ vt diximus. §. de nõ alie. §. alienationis.

r ¶ In tertia parte.] Distinguunt hic quidem an ille q accepit in emp. rẽ ruinosam, vult soluere statim, an postea quã reędificauerit: vt in primo casu fiat diminutio. ĩ. vj. parte ab eo qđ poterat colligi habitatione constante. qđ intelligit R. & Py. vt tertia pars pręstet 80 & duę remittãtur. Io, ecõtra. §. vt duę præstent, & tertia remittat. si aũt à principio soluere non vult: tũc pręstet medietatem adiunctę pẽsionis: vt si tũc reddebat. x. olm erat ruinosa: & nũc. lx. addi-

maiori ecclesię & nominatis a venerabilibus domibus in regia hac ciuitate, aut in eius regiõe, aut mãsione constitutis: iubemus, siquidem hic b reditus habeãt, integro canone ab ijs ordinatoribus, qui regũt ipsa venerabilia loca, emphyteusim hanc scđm prędictũ modũ accipienti, & alijs duabus successionibus dari, & nullam omnino releuationẽ, sed augmẽtum c fieri. Si verò nõ habeãt ipsa proastia aliquos omnino reditus: licentiam prębemus ordinatoribus venerabilium locorum in alia quãtitate d hoc (sicut prędictũ est) in emphyteusim dare. Si verò cõtigerit quãlibet rem ex aliquo prædictorum locorũ venerabiliũ emphyteutico iure datam, aut in imperialem domum e, aut in sacrũ nostrũ ęrariũ, aut in ciuitatẽ aliquã, aut in curiã, aut in aliquã venerabilem aliam domũ peruenire f: licentiã prębemus ordinatoribus venerabilium locorũ à qbus à principio emphyteusis facta est, mox vt peruenerit in vnã prędictarũ personarũ g ipsa emphyteusis, manifestare suã voluntatẽ intra bienniũ: & aut abhis derelinqui eandem rem ad quos h peruenit, & annuã pensionẽ quæ pacto continetur, inferri: aut hoc recipere i ẽphyteusi soluta, k eò, q̃ hoc sibi prodesse existimant l.

¶ Si verò †quædam m sunt loca, aut ipsi sanctissimę ecclesię maiori, aut alicui venerabilium domorum n cõpetẽtia, in quib⁹ antiquæ habitationes depositę o sunt, & ex quibus nullus prębeẽ reditus: prędictę verò venerabiles domus quibus competũt hęc loca, reędificare nõ possunt licentiã damus ipsis ordinatoribus earũ in emphyteuses p perpetuo q iure tradere ipsa loca: ita tamen vt emphyteusis in tertia parte r pensionum quę ex habitationibus adhuc stantib⁹ colligebantur, ex principijs tẽporis emphyteuseos procedat s, aut si emphyteuta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loca, vt primitus ędificet, & ex adiectis illic per ęstimationem pensionibus mediatem partis dari venerabili domui à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus. vtatur ergo huiusmodi emphyteuta & illic inuenta de depositis habitationibus materia. ¶ Si verò aliquis voluerit quamlibet rem immobilem nomine vsus accipere à sanctissima maiore ecclesia regię ciuitatis: aut vnius memoratarum venerabilium domorum t, non aliter hoc accipiat nisi aliam rem mox dominij iure prębuerit, ex quo eandem rem accepit, tantum habentem reditum quantum habeat res quę ei datur, & non maioribus fisci pręstationibus prægrauatam: vt post eius mortem, aut post tempus in quo datio vsus conuenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam, vtraque res integra & in dominium & in vsum, in eandem venerabilem domum perueniat. Locationes v verò ab ipsis venerabilibus domibus fieri cõcedimus in quantoscunq; contrahentibus annos placuerit, nõ transcẽdẽtibus videlicet. xxx. annorũ tẽporibus. ¶ Si verò †cõtigerit aliquam prędictarum venerabilium domorũ nomine fiscaliũ tributorum, aut alterius cuiuslibet supuenientis necessitatis venerabili domui, pecunijs egere: liceat eius ordinatoribus immobilem rem aut x supponere, aut dare in speciale pignus, & creditor possideat eandem rem, & eius fructus colligat, & reputet sibi tam in his creditis pecunijs quàm in vsuris, nõ autẽ maioribus quàm quartã partẽ centesimę. ¶ Si verò psoluerent debitum p̃positi eiusdẽ venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleat y creditũ: redeat iterũ res ad venerabilẽ domum ex qua data est. ¶ Emphyteuseis verò & hypothecas & vltra quinquenniũ volumus fieri à sanctissima maiore ecclesia regię ciuitatis, consciẽtia & cõsensu beatissimi huius ciuitatis ep̃i & patriarchę iurãtibus præsentibus Deo amabilib⁹ œconomis & chartularijs z eiusdem sanctissimę maioris ecclesię, quod non ad præscriptionem iuris eius contractus efficiatur. In alijs verò venerabilibus domibus a, siquidem sint chartularij, ipsos æquali modo iurare præsente eo qui prędest venerabili domui. ¶ Si verò non sint chartularij, ab ijs qui prędsunt venerabilibus domibus, propositis sanctis euangelijs, contractum fieri in scriptis cum iureiurando addito huiusmodi instrumentis, quòd non ad lędsionem aut præscriptionem venerabilis domus contractus efficitur. ¶ Oeconomis verò & orphanotrophis & reliquis venerabiliũ domorum ordinatoribus, necnon omnibus chartularijs & parentibus eorum & filijs & alijs qui per genus eis vel nuptiarum iure coniuncti sunt: interdicimus emphyteusim & locationes, siue hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos aut per interpositam personam accipere b: scientibus eis quod si tale aliquid fiat, & hoc inualidum erit: & omnem substantiam tam eorum qui accipiunt, quàm œconomorum & chartulariorum & ordinatorũ quibus secundùm prædictum modum cõ-

tio est in quinquaginta. & sic. xxv. dabit annis singulis: vt hîc dicit. & hoc eodẽ casu dabit constantem. §. x. & sic. xxxv. dabit vt. §. de non alie. §. si verò minui. quę videt contranam cũ in hoc eodem casu loquatur, vt hîc dicit: 10 videt constãtẽ nũc pẽsionem solui. Sed solue vt dictũ est. Sed nõne scđm p̃dicta magis grauatur q̃ soluit statim, cùm tantũ ei tertia remittat, huic aũt medietas? Respõ. hoc sibi videtur melius & leuius quod elegerit: vt instit. de ac. §. huic.

205 ¶ Procedat.] hinc sumit aut. si quas ruinas.

t ¶ Domorũ.] nam l. iubemus. C. de sacrosanct. eccl. in Cõstan. ciuitate habet locũ. sed hęc ĩ alijs ibidẽ adiacentibus. sed hodie idem est vbiq; : vt. j. eo. §. quęcũq; . & facit ad hũc §. C. de sacro. eccl. l. iubemus. §. fi. & §. de nõ alie. §. si quis autem voluerit.

v ¶ Locationes.] scilicet simplices.

x ¶ Speciale.] multo magis generale. nam & per superiorẽ legẽ de nõ ali. specialiter prohibetur: vt ibi dicit. §. alienationis. & §. si enim. Accursius.

40y ¶ Adimpleatur.] qđ debet fieri: vt hîc, & C. de pi. act. l. j. & ff. đ pi. si is. §. j. & de distr. pi. l. j.

z ¶ Et chartularijs.] illi qui scribebãt ecclesiastica acta, & erãt de ipsa ecclesia, & habebant omnia ad manus meli⁹ quã alij. argu ff. de eden. l. argentarius. §. j. Et sic no, q̃ in omnium præsentia fit etiam venditio rei ci- Vẽditio uitatis &c. prędentibus e rei ciuitatis fit in õ uangelijs: vt. C. de vẽ. re. ad ciui. perti. l. fin. libr. x. nium prę sentia,

a ¶ Domibus.] i. monasterijs. nam de his excepserat: vt. §. eod. in prin.

b ¶ Accipere,] non ad 60 omittunt vt qlibet: quod dic vt. j. e. §. œconomis.

a ¶ Domibus.] in prouincijs constitutis, de quibus modò incipit tractare.

b ¶ Perpetuè.] hîc dic vt dixi.ſ. de non alienan. §.alienationis.

c ¶ Et cõſenſu.] ſic vẽditio rei ciuitatis : vt ſ. 20 dixi.&.C.de vend.re. ad ciui.perti.l.fi.in fi.& idẽ in venditione rei quæ fuit curialis quę fit à curia.vt.C.de prędijs curi. l.ij.

d ¶ Chartularijs.] id eſt tabellionibus vel ſcriptoribus.

e ¶ Domus.] ſiue oratoria, id eſt eccleſia: vt differat à ſuperiori.

f ¶ Ordinantium.] id eſt ordinatorum.aliàs adorantium,id eſt ſeruiẽtium.Accurſius.

g ¶ Earundem.] ſcilicet domorum venerabilium.

Vtilitatis gratia quædã licent, quæ aliàs non.

h ¶ Adleſionẽ.] not.aliquapmitti fieri ad vtilitatem quę ad damnum non permittũtur: vt hic, &.ff.de tranſactũ.l.cũ hi. §.eam.& inſtitut. de autho.tuto.in prin.&.ff.de bonis authoritat. iudic. poſſidẽ.l. prętor.§. meũ. Accurſius.

i ¶ Earundẽ.] ſcilicet domorũ venerabilium.

k ¶ Res agitur.] id eſt contractus.Aib.

l ¶ Res.] ſi habet modo talem vel maiorem reditum quàm tunc quando ad venerabilem domum deuenit, aliàs ſi minorẽ parum,tunc tempus qđ venit cum ea diminutione de qua hic dicit:vt.ſ. de non alienã.§. quia verò leonis.ſi verò multũ diminuta ſubſtantia eſt ob cladem:tũc ſeruа qđ dicitur.j pxi.§. quęcũq; &c.&.ſ.eo. §. ſi verò. Et not.q hic ſumit illa aut. ppetua &c. vſq; illuc ſoluto &c.reliqua ſumitur ex.ſ.de non alienan.§.quia verò leonis.&.§. ſi verò. Accurſius.

m ¶ Superius.] vt.ſ.e. §.ſi verò quędam.

n ¶ In his.] i.in omnib' alijs per prouinciam conſtitutis.

o ¶ Collationibus.] ad quę tenentur eccleſię: vt C.de ſacroſan.eccl.l.placet.ſed hodie non per .l. friderichi addecorem.§. j.col.x.

p ¶ Obnoxij.] aliàs obnoxiè. Accurſius.

q ¶ In ſpeciali.] olim tãtum generale permittebatur: vt.ſ.de non alien. aut per.§.alienationis.

r ¶ In vſuris.] hoc eſt ĩ omni debitore & creditore:vt.C.de pig.act.l.j. & de diſtra.pig.l.j. & caue

iuncti ſunt,in venerabilem domũ de qua rem accipiunt, poſt obitũ eorum peruenire iubemus. ¶ Et hoc quidem ſuperijs,qui maioris eccleſię ſunt & prędictarum venerabilium domorum quæ ſunt in hac regia ciuitate,vel eius circuitu adhęrentium diſpoſuimus. In alijs verò ſanctiſſimis eccleſijs & monaſterijs & xenodochijs & noſocomijs ſeu reliquis venerabilib' domibus [a], quæ in omnibus prouincijs noſtrę reipublicę poſitæ ſunt, verũetiam monaſteriorum in hac regia ciuitate & eius circuitu adhęrentium,cõſequenter definire pręcipimus. ¶ Licentiã igit̃ damus prędictis venerabilibus domibus nonſolũ ad tempus emphyteuſim facere immobilium rerũ ſibi competentium, ſed & perpetuè [b] hęc eis emphyteutico iure volentibus dari. ¶ Et ſi quidẽ ſanctiſſimę eccleſię ſint vel alię venerabiles domus, quarum gubernationẽ loci ſanctiſſimus eps̃ aut per ſe,aut per venerabilem chorum clericorum faceret,cum volũtate eorum & cõſenſu [c] fieri huiuſmodi cõtractum,iurãtibus pręſentibus œconomis & adminiſtratoribus & chartularijs [d] ipſius venerabilis domus [e], quod ex hac emphyteuſi nullum damnum eidem venerabili domui inferatur. ¶ Si verò ptochia aut xenones,aut noſocomia, aut reliquę venerabiles dom' ſint propriam adminiſtrationem habentes ſiquidem venerabilia oratoria eſſe contigerit,cum voluntate maioris partis ibidem ordinantium [f] clericorũ,necnõ & œconomi. ¶ Si verò xenones, aut ptochium,aut noſocomiũ,aut alia ſit venerabilis domus,apud prępoſitum ipſius fieri cõtractum, iuranti bus ordinatoribus earundem [g] venerabilium domorum in pręſentia Deo amabilis ep̃i à quo prępo nuntur aut ordinãtur, quod nihil ad lęſionem [h], aut præſcriptionẽ ipſarum venerabilium domorum de huiuſmodi contractu efficiãt. In venerabilibus verò monaſterijs primates eorum cum ampliore & maiore parte ibidem deſeruientiũ monachorũ contractum efficiant. In prędictis verò omnibus iubemus inſcribi inſtrumentum cum iureiurando quod nõ adlęſionem aut pręſcriptionem earundẽ [i] res [k] agitur.hac verò obſeruatione huiuſmodi prędecedente, releuationẽ non amplius fieri à ſexta parte reditus quem habet res [l] quę in emphyteuſim datur. ¶ Quęcunq; verò de lapſis domibus competentibus venerabilibus domibus, quę in regia ſunt poſitæ ciuitate, ſuperius [m] diſpoſuimus : hæc in his [n] venerabilibus domibus valere pręcipimus. ¶ Hoc etiam ſuper ipſis venerabilibus domibus definire pręuidimus, vt ſi quidam ex eis,ſiue p̃ publicis collationib' [o], ſiue pro alia neceſſaria cauſa eiuſdem domus debitis obnoxij [p] fiãt, & non eſt poſsibile de rebus mobilibus eadem perſolui debita: & primo quidẽ ordine in ſpeciali [q] pignore dari rem immobilem creditori, vt eius fructus colligens, reputet ſibi tã in ipſis debitis mutuis pecunijs, quàm in vſuris [r], non amplius quarta parte centeſimę [s]. Si verò noluerit [t] iſto modo debitum tranſigere, iubemus per eos quidem qui à ſanctiſſimo patriarcha ordinantur, ſiue metropolitæ,ſiue alij epiſcopi ſint, ſiue archimandritæ,ſiue orphanotrophi, aut noſocomi, aut xenodochi,aut aliarum venerabiliũ domorum ordinatores,apud ſanctiſſimos patriarchas [v] à quibus ordinantur aut pręponũtur,monumẽta fieri, & cum iureiurando ordinatorum, & conſenſu amplioris partis in eis [x] deſeruientium debitum [y] manifeſtari, & quia non eſt poſsibile [z] de rebus mobilibus iſtud perſolui, per eos verò qui à metropolitis ordinantur, ſiue epiſcopi ſint, ſiue archimandritæ, ſiue orphanotrophi,ſiue ptochotrophi,aut aliorum venerabilium locorum ordinatores,apud eos ſimiliter metropolitas epiſcopos huiuſmodi monumenta conſcribi. ab illis verò epiſcopis, qui aut à patriarchis, aut à metropolitis epiſcopis ordinantur, & habent ſub propria iuriſdictione, aut monaſteria, aut ptochia, aut xenones,aut noſocomia,aut alias venerabiles domos:ſub ſimilem modum fieri geſta:ita tamen, vt ſiue apud patriarchas,ſiue apud metropolitas [a], ſiue apud eos alios huiuſmodi geſta fiant, nullum pro his diſpendiũ,aut expenſam venerabiles domos ſuſtinere [b]. ¶ Propterea enim volumus [c] deçetero apud iudices prouinciarum, aut defenſores locorum huiuſmodi monumenta à memoratis perſonis ſiue domibus agi, vt nullum diſpendium ſentiant. poſtquam verò iſta ſubſecuta fuerint apud memoratos ſanctiſſimos aut patribi:quia licet hic pmittat in ſorte, poteſt tamẽ prius in vſuris percipere creditor:vt.C.de ſol.l. j.& ſic nõ ſeruatur ordo ſcripturę: vt inſtitut. de lega.§.ante hęredis. vel dic ſpeciale in eccleſia: vt hic.

Ordo ſcripturę quãdoq; non ſeruatur.

10s ¶ Centeſimę.] centeſima dicitur quæ anno ſorti ęquiparatur, quaſi rotunda :vt centenarius numerus eſt rotũdus. & hoc raro permittit̃.quarta ergo dicitur, quę quatuor annis æquiparatur.& ſic ſi benè computes facit quinq; denarios 20 pro qualibet libra & quolibet menſe.

t ¶ Si verò noluerit.] id eſt creditor non vult huiuſmodi pignus ſic accipere. Accurſius.

v ¶ Patriarchas.] & ſic quilibet apud ſuum ordinatorẽ:vt hic,&.j.ibi, per eos verò &c. in caſu 30 tamẽ fallit.ſ.cùm archiepiſcopus vendit.nam de ſua ſynodo duo debent interuenire epiſcopi : vt ſ.vt nullus fabri. orato. do.§. finali.

x ¶ In eis.] Nota duo, & maiorem partem, & deſeruientium.maior autẽ pars attenditur primò in 40 numero:ſecundò in dignitate: vt.ff. de pact. l. maiorem. deſeruiẽtium autem ideo : quia ſi qui monachi ſint de eodem monaſterio, non tamen ibi deſeruiunt, ſed in ſuis cellulis ſtant, nõ exigitur conſenſus eorum. Item neq; abſentium: 50 oportet tamen eſſe præſentes duas partes omnium ordinatorum : vt ff.de decre.ab ordi.faciẽ. l.ij.&.ff.quod cuiuſ.vni. l.nulli &.l.planè.& maior pars illarum duarum partium debet conſentire:vt.C.de decurio.l.nominationum.& de prędecuri.l.l.ij.lib.x. 60

Maior pars quãdo dicatur.

y ¶ Debitũ.] ſcilicet per eos:vt.ſ.poſuit.Sed quid ſi neſciunt,quia nouiter fuit electus:& ſic nõ interfuit,quia parum eſt quòd fuit electus? Reſp. non conpellitur peierare.argu.ff.de in lit. iur.l. videamus.ſed fortè iura 70 obit œconomus, vel ali' qui ibi maior ſit:vt arg. ſ.eo.§.licentiam.in fi.§. z ¶ Poſsibile.] id eſt cõ modè:vt argumen.ff. de verbo.ſignificati.l.nepos proculo.

a ¶ Metropolitas.] id eſt archiepiſcopos. Accurſius.

80 b ¶ Suſtinere.] ſcilicet debeant.ſic nihil debitur tabellioni.vt.C.de epiſco.audien.l. tam dementis. Accurſius.

c ¶ Volumus.] aliàs non volumus. Accurſius.

a ¶ Omnibus fieri] ff. de non alie. aut per. contra. §. nos igitur. Sol. ibi regulare: hîc ſpecialiter permittitur.

b ¶ Dando.] emptor enim ſoluet creditori: vt. ff. de rebus eo . qui ſub tute. l. magis. §. ne tamen. &. ſ. de eccl. re. immo. ali. §. ſancimus. Accurſi'.

c ¶ Decima.] l. ſi res valeat decem detur pro. xj. Alij ſi valet. xj. det. pxi. ſed tunc nõ decima, ſed nona adderetur. Az. Alij vt ſi res valeat decem, detur pronouem: quia cûm

d oin vno grauetur ꝙ accipit eam inuitus, in alio releuetur. argu. ſ. de triẽ. §. ſtudiũ. col. iij . Sed prima verior eſt. vt arg. j. de eccle. titu. §. finautem annale. Accurſius.

d ¶ In hoc.] id eſt in ſolutione.

e ¶ Per electionem.] 20imo ad electionem creditoris: vt. ſ. de fideiuſ. §. qd autem. quę eſt cõtra. So. ibi creditor pretioſi' metallum ſcilicet aurũ mutuauerat. vnde in rebus pretioſioribus ſolutionem debet recipere. vl hoc ſpeciale in eccleſia, quòd eſt verius.

Aurũ eſt pretioſius metallũ.

f 30f ¶ Aut eſpicopo.] nec ſufficit ꝙ is qui accipit, ſolitus erat in vtilitatẽ eccleſię vertere: vt. ff. de in rem verſo . l. quod ſi. §. quod tamen.

g ¶ Crediderit.] ſcilicet aliquis creditor in prętérito vel in futuro credet, vt ſubijcit.

h 40h ¶ Neque eis.] ſcilicet creditorib' Accurſi'.

Mutuãs eccleſię in eius vtilitatem verſum pbare debet.

i ¶ Profecerunt.] No. credentemeccleſię debet reprobare in vtilitatẽ eccleſię cõuerſum: vt hîc. ſic & credentem minori vt. C. ſi aduer. cred. l j. ſic & agẽs de in rem ver. vt ff. de in rẽ ver. l. iij. §. ſed

50 & ſi. ſed agẽs exercitoria ſufficit ſi pbat nauẽ indigere eo tpe quo mutuat: vt. ff. de exerci. l. fi. & itel lige verſum ſiue à principio vertitur alẽdo familiam, vel ſoluendo creditori: vt. ff. de in rem ver. l. j. &. ij. §. j. ſiue ex poſtfacto: vt. ff. ad maced. l. ſed

60 iulianus. §. pinde. &. §. & ſi ab initio. Sed qd ſi ſolitus erat hic plat⁹ vertere in vtilitatẽ eccleſiæ & diligens eſſe? Videtur ꝙ hic preſumitur vertiſſe: ar. ff. de pba. l. cũ de in debito. §. j. &. ff. de re mi. l. nõ omnes. §. à barbaris. Sed dico cõtra: vt hic, &

70 ar. ff. de in rem ver. l. iij. §. ſed & ſi. in fin. §. Item nor. hic factum perſonæ in damnum eccleſiæ nõ redundare. hoc tamẽ fallit in tribus caſibus. Primus eſt de hęreditate hęretici: vt. ſ. vt cûm de ap. cog. §. ſi verò liberi. Secundus eſt in hęreditate

80 raptoris: vt. j. de ſanctiſs. §. penultim. Tertius eſt in naue extructa contra felicem embolam: vt. C. de ſacroſanct. eccleſi. l. iubemus. & hęc ſunt contra. huic. ſed certè non contrahendo, ſed delinquendo illud euenit. Item quid ſi mutuauerit pecu. toti capitulo? adhuc dico habere locum quód hîc dicit, vt melius debeat probare, licet quidam dicant contra. ſed Azo dicit probari poſſe per præſumptionem, per l. fina. ff. de exercito. vel quia ſit diligens per. l. ff. de probationi . cûm de indebito. §. j. vel quia omnibus ſimul ſit data, per. l. C. de ſacroſ ſanct. eccle. l. iubemus. ſed illa ĩ delicto loqtur, vt ibi dixi. ꝓterea hęc litera vult ſubtiliter pbari ſicut in

10 rem ver. vt dixi per. l. ff. de in rem ver. l. iij. §. ſed ſi ſic.

k ¶ Aut heredes.] vt ſ. de non alienã. §. œconomum. collatio. iij . & argumen. ff. ſi certum petatur. l. ciuitas.

l ¶ Facere.] permutat ergo cum eccleſia vel cum

20 alio venerabili loco: vt hic, &. ſ. conſtit . quæ ex adſcrip §. fina. col. v. Itẽ cum principe: vt. ſ. de nõ alienan. §. ſimmus s. vt d ce. non fi. pi. §. j

m ¶ Cõcedimus.] Hic no. quinq; caſus in quibus eccleſia nullo modo alienat. Primus qñ à principe res data eſt: vt hîc.

30 Secundus qñ ipſum monaſterium vel eccleſia alienatur. vt. j. prox. §. Tertius quãdo ipſemet emeret, vel cognato vẽderet vt. j. eod. §. œconomus. Quartus quãdo ſub hac conditiõe eccleſię res data eſt ne alienetur: vt j. e.

40 §. ſanctiſsimas. Quintus eſt quia hæretico non alienat. vt j. de eccleſia. titu. §. iubemus . His em̃ caſibus prohibetur alienatio etiam ſi tali modo fieret in quo aliâs permitteretur. permittitur autem alienatio in ſex caſibus quod dic vt. ſ. de

50 non alienandis. §. nos igitur. in fine.

Eccleſia in quinq; caſib' alienare non poteſt.

n ¶ Vendícare.] Quomodo vendicantur eccleſiaſtica, ſicut hic dicit, & C. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus. &. l. iubemus. §. ſane. in fin. §. & maximè ipſum monaſterium : vt hic dicit, &. ſ. de non

60 alienand. §. quia verò cognouimus . cûm vendicatio domino detur: & ideo cûm in talibus dominium quis non habeat ceſſare debeat vendicatio: vt. ff. de rei vendi. l. in rem. §. loca. quæ eſt contra. Reſpond. vendicatur vtili, non directa .

70 vel dic non quaſi ſua vẽdicat, ſed quaſi eccleſiæ & eius nomine: vt & tutor nomine pupilli.

o ¶ Grauatum .] Sed hic quęritur, nonne tributa propter ſterilitatem minuuntur: vt . C. de alluuionib. l. ij. Reſpdeo propter præterita

80 tributa non ſolata dicitur inutile . nam à poſſeſſore ſemper petuntur vt. ff. de publica. l. imperator .

p ¶ Scripturis .] ſcilicet ſupra ſancta euangelia.

triarchas, aut metropolitas, aut alios eꝓos: tunc per prędictos ordinatores debitricis domus venerabilis inſcriptis in publico ciuitatis loco proponãtur per viginti dies: & iſto modo hortentur eos qui emere voluerint immobilem rem: vt qui plus præbet, alijs pręponat. His verò omnibus prędictis, venditionem fieri, pretio modis omnibus[a] pro debito dando[b]: vt non aliter habeat emptor munitionem, niſi pretium pro ipſo debito perſoluatur. & hoc euidenter inſcribatur, ꝙ nihil ad lęſionem aut prędictarum venerabilium domorum quod proſoluto dicitur, eandem accipere poſſeſsionem, iuſta & diſtricta æſtimatione facta: & addita in pretio decima[c] pte vniuerſę æſtimationis, in ipſa quantitate accipere rem creditorẽ pro ſolutione, certo dominio poſſeſſurum: ita tamen vt ordinatores debitricis venerabilis domus & amplior pars deſeruientium huiuſmodi venditionibus conſentiant. Quod autem prębetur in hoc[d], immobilis res non per electionem[e] creditoris detur, ſed ſecundum ęquitatem: aliud quidem fructiferarum, aliud verò poſſeſsionum ſterilium eiuſdem venerabilis domus & in reditu earum & in fiſcali ſolutione & reliquę ordinationis. ¶ Si verò quis aut epiſcopo[f], aut œconomo, aut ordinatori cuiuslibet venerabilis domus, ſiue in regia ciuitate, ſiue in prouincijs conſtitutę pecunias credidit, aut poſthac crediderit[g]: iubemus neque eis[h] hoc reputari pro venerabili domo, niſi primitus oſtenderint quod in vtilitates prędictæ venerabilis domus iſta profecerunt, neq; ipſum creditorem, aut hęredes eius contra venerabilem domum habere aliquam pro ipſis actionem, niſi monſtrauerint ꝙ in vtilitatibus venerabilis domus competentibus pecuniæ profecerunt[i]: ſed contra mutuas accipientem pecunias, aut hæredes eius, proprias moueant actiones.

¶ Hoc verò iubemus, vt excepta ſanctiſsima maiore eccleſia regię ciuitatis, & venerabilibus orpha notrophijs, xenonib⁹, & ptochijs quę ſunt in regia ciuitate, ſub eius cõſtitutis ordinatione: licẽtiãeſſe omnibus ſanctiſsimis eccleſijs & venerabilibus domibus, necnõ & monaſterijs tan. in hac regia ciuitate quã in diuerſis prouincijs cõſtitutis, permutationes adinuicem facere[l], quãdo vtriq; venerabili domui ſeruatur indẽnitas: cõſentientibus in ſcriptis, aut per depoſitiones humõi cõtractui nõ ſolùm ordinatoribus vtriuſq; venerabilis domus, ſed etiam ampliore parte in eis deſeruientium. ¶ Ea verò quę ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum peruenerunt, aut poſtea puenerint, nullo modo vendi, aut pignori ſupponi aut permutari, aut oĩno alienari cõcedim⁹[m], neq; ſi ad alteras venerabiles domos tale aliq̃d egerint. ¶ Et qñ cognouim⁹ ab aliquibus fieri alienationes monaſteriorum vt hęc à ſacra figura in priuatorũ cõuerſationẽ trãsferant: & hoc oĩ bus modis ꝓhibem⁹. Si verò tale aliq̃d factũ deprehẽdatur: licẽtiã prębem⁹ ſanctiſsimo loci eꝓo hoc monaſterijs vẽdicare[n], & in anti quam figuram reducere. ¶ Si verò quis de prędictis venerabilibus domibus quę in hac regia ciuitate ſiue in alijs prouincijs ſunt, (excepta ſanctiſsima maiore eccleſia regię ciuitatis) prędium habeat plurimis fiſcalibus tributis grauatũ[o] ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui: licẽtiam prębem⁹ eiuſdẽ venerabilis domus ordinatoribus tale prędiũ alienare quolibet modo voluerint, ad perfectã ſecuritatem eiuſdẽ venerabilis domus, geſtis monumentorum videlicet in huiuſmodi alienatione conficiendis ab illis à quibus ordinatores talium locorum præponuntur ſiue ordinantur, & iurantibus in ſanctis ſcripturis[p]

a ¶ Presente.] scilicet episcopo. Alb. vel alio p̃fato vendente.

b ¶ Quod neq;.] nunc computat sacrãmẽtum.

c ¶ Quãlibet.] scilicet pecunia accepta.

d ¶ Immunitas.] id est indemnitas.

e ¶ Per interpositã pſonã.] no, nõ admittũtur isti vt quilibet, vt & iudex de officio suo: vt ff. de contrahen. empt. l. non licet. & tutor de tutela: vt. ff. de autho. tuto. l. pupill⁹. & de re. eo. quãuis & creditor & emptor in emptione pignorũ: vt C. de distract. pignor. l. qui subimagine. nec fide iussor: vt. C. de do. l. j. sed videtur q̃ clerici possunt accipere: vt. j. de ian. epi scop. §. si autem. Sol. ibi de clericis subditis, hic de prælatis.

f ¶ Prohibemus.] id est, sicut phibuimus de rebus ecclesię regię ciuitatis: vt. ſ. eo. §. emphyteusis: ita in alijs ciuitatibus. Accursius.

g ¶ Cuius.] i. alicuius.

† Cõcor. cũ hoc §. e. vlti. cum suis. in gl. extra d lo. & condu.

h ¶ Per biennium.] Nota hic in emphyteusi ecclesiæ vel conductore biennium, vt hic, in emphyteusi priuati triennium; vt. C. de iure emphyteu. l. ij. i colono priuati biennium: vt. ff. loc. l. quero §. inter. Sed qd si ecclesia habeat? Resp. seruabo quod hic dicit. argument. C. de fructibus & lit. expen. l. fina.

i ¶ Precedente.] hoc ideo quia contractus à sopriuc, secundùm legem est initus: alioqui etiã pro futuro tempore solui: vt. ſ. de nõ alienã. re. eccle §. si verò quispiam, colla. ij. Azo. quę est contra. & j. eod. §. si verò emphyteusis. quę est contra, & sic eo casu locupletaretur ecclesia cum alie

† emphyteumatib⁹ vide Piũ Anto. bartol. in anpot. ad. ll. §. xlvj.

na iactura. sed sibi imputaret cùm quis sua culpa damnum sentiret. &c. vt. ff. de regu. iur. l. quòd quis.

k ¶ Dare.] compellitur reconducere vel tenere conductionem: sic. ff. de pu. & vectu. l. cotem. §. fina. argument. contra in eod. titu. de publica. l. locatio. §. j. & de iure fisci, l. nj. §. cùm quinquennium. Accursius.

l ¶ De ẽponematis.] id est de meliorationib⁹. Et sic not. q̃ si dejicitur propter non solutam pẽsionem, nihil objicit de huiusmodi meliorationibus. locus in colono priuati hoc eodem casu: vt. ff. locati. l. colonus. quæ est contra. Accursius.

† emphyteumatibus.

m ¶ Ciuitatũ.] id est ecclesiarũ quę sunt in singulis ciuitatib⁹. & est ad

presente[a] eiusdem venerabilis domus & ampliore parte in ea deseruientium, q̃ neq;[b] per proditionẽ neq; per gratiam, aut quamlibet[c] prescriptionẽ alienatio fiat, sed vt seruetur immunitas[d] eidem venerabili domui, Oeconomis verò & ordinatoribus clericorũ & chartularijs vbicũq; venerabiliũ domorum constitutarum, aut parentibus eorum, & filijs, & quibus secundùm genus, aut secundùm matrimonij iura coniunguntur, locationes aut emphyteuseis, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentium subire, aut per se, aut per interpositam personã[e], secundùm qđ & ijs qui in regia ciuitate sunt, prohibemus[f].

¶ *Si conductor uel emphyteuta rem acceptam deteriorem fecerit, uel canonem per biennium non soluerit: potest reijci de re, & damnum & pensionem soluere cogendus est, nulla actione pro melioratione competente. ecclesia autem re pellere nolente exigere potest quod ei debetur. Bartolus.*

¶ Si verò quis† aut locator, aut emphyteuta cuius[g] rei competentis, aut sanctissimę maiori ecclesię aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostrę reipublicę constitutę, aut deteriorem faciat rẽ quã quidem aut accepit, aut post hoc acceperit, aut per bienniũ[h] nõ intulerit (quod ab eo p̃missum est) emphyteuticum, aut locationis canonem: damus licentiam venerabili domui ex qua locatio, aut emphyteusis facta est, & quę debent̃ solùm pro precedente[i] tempore, & antiquum statum locatæ siue emphyteuticæ rei exigi, & eijci de emphyteusi siue de locatione, non valentem de emponematis † actionem aliquam contra venerabiles domos mouere. ¶ Si verò noluerint prædicti ordinatores expellere eum, exigi quidem eum præcipimus quæ pro locatione siue emphyteusi debere cognoscitur, vsque ad definitum verò tempus completum, sibi datam rem tenere eum, & quæ placita sunt dare[k]. Si verò refugiat, licentiam præbemus præpositis eorundem venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de eiusdem rebus fieri, non valente neque hic de emponematis[l] † aliquid prætendere.

¶ *Immobiles res ecclesiæ possunt alienari pro redemptione captiuorum, nisi earum alienatio ecclesiæ fuerit expresè interdicta. Item hierosolymorum ecclesia res immobiles alienare legitimè potest precio statuto. Bartolus.*

¶ Sanctissimas verò ecclesias omnes seu œconomos ciuitatum[m] præcipimus alienare res immobiles pro captiuorum redemptione, nisi sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint, vt nullo modo has alienent[n]. Hoc autem concedimus, vt Hierosolymorũ sanctissima ecclesia licentiam habeat domos competentes ei non positas in eadem sancta ciuitate vendere, nõ minori pretio quàm de pensionibus eius in quinquaginta[o] annis colligitur: vt ex earũ pretio reditus meliores emat. ¶ Si verò quidam cuilibet venerabili domui, siue in hac regia ciuitate, siue in prouincijs positæ, steriles possessiones donauerint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint[p] aut dereliquerint[q]: iubemus pro talibus rebus nullam læsionem sustinere venerabilem domum in quam huiusmodi possessiones peruenerunt, aut fiscalium nomine[r], aut alteri⁹ cuiuslibet causæ gratia prægrauari: sed omne huiusmodi onus in dantes & eorum hæredes recurrere: necessitatem habentibus recipere datas huiusmodi possessiones, & restituere de propria facultate venerabili domui omne damnum quod ex huiusmodi occasione ei contigerit. Si verò etiam talis dolus in re subsecutus est, vt aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur, & eas iubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere: steriles verò res ei, qui dedit & hæredibus eius omnino restitui. Ad hoc iubemus, vt nulla necessitas sanctissimis ecclesijs vel alijs venerabilibus locis, tam in regia ciuitate quàm in omnibus reipublicæ nostræ prouincijs positis inferatur possessiones steriles, aut frugiferas vbilibet constitutas emere: vt non inueniãtur per hanc occasionem & quas habent perdere, aut debitis obnoxiare. ¶ Si verò quis voluerit rem immobilem nomine vsus accipere ab aliqua prædictarum venerabilium domorum (secundum quòd superius de venerabilibus domibus quę in regia ciuitate sunt positę, dispositum[s]) nõ aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rẽ dominij iure præstiterit venerabili domui à qua eandẽ rem acceperit, tantũ habẽtem reditum, quantum habet res quæ ei datur, & non maioribus tributis grauatam: quatenus post eius transitum, aut tẽpus in quo datio vsus est placita, nõ trãsscẽdens scilicet eius qui acceperit vitę tempus: vtranque rem integro iure & secundùm dominium & secundũ vsum in ipsam venerabilem domum peruenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus iubemus. ¶ De sacris† autem vasis competentibus sanctissimæ maiori ecclesiæ regiæ ciuitatis, aut alijs venerabilibus oratorijs domibus in qualicunq; loco nostræ reipublicæ positis generaliter constituimus, vt nõ aliter hęc vendantur aut supponant̃, nisi pro captiuorũ redẽptione[t]. ¶ Si verò sunt plura vasa aliqua memoratarũ venerabiliũ domorũ, nullũ necessariũ vsum facientia, & cõtigerit hmõi venerabilem

n ¶ Alienẽt.] quod pactum est seruandum. vt C. de re. alie. nõ ali. l. fi. & de pac. inter emp. l. final. &. ſ. vt spon. largi. §. fina.

o ¶ Quinquaginta.] sic & aliàs pretium exreditu constituitur: vt. j. de eccle, titu. §. si autem annale. &. ſ. eod. §. quod autem præbetur.

p ¶ Concesserint.] scilicet inter viuos.

q ¶ Deteliquerint.] in vltima voluntate. & hoc declarat verbum relinquere: vt. ff. de tabulis. exhiben. l. j. in fin.

r ¶ Nomine.] non futuri tẽporis nomine: quia non potest cogi amplius præstare quàm percipiat vt. C. đ allu. l. ij. & sic nullum esset priuilegium: sed præteriri cuius nomine possessores tenentur: vt. ff. de publi. l. imperator, & concordat ad hũc §. ſ. de non alienã. §. sicut autem. in fin, titu. col. ij.

s ¶ Dispositum⁹.] vt. ſ. eod. §. si verò aliquis.

t ¶ Redemptione.] hoc autẽ idem erat iam cõstitutũ: vt. C. de sacrosan. eccle. l. sancimus. &. ſ. de non alie. §. ijsdem.

† Ex hoc §. est sumpta aut. § est super. l. sancimus nemini licere. C. de sacrosan. eccl. & incipit, Sacra ea si ha-

a ¶ Conflare.]id est cõfringere,& sic vendere, quod sequit. s. cuicũq;.
b ¶ Eidem.]& sic hoc casu & sequẽtibus lucraturcũ aliena iactura. & sic ẽ cõtra.ff.de condi.indeb. l.nam natura.Solu.eccle sia non iniuria, sed iure 10 fit locupletior: quia em phyteutę suo põt obijci culpa:vt.ff.de regul. iur. l.qđ quis ex culpa. & di xi.§.si verò quis.& cõcordat huic & seq.§. qđ est.ĩ. de non alie.§. quia verò leonis.cum sequẽt. & quę ibi diximus, hic possunt repeti.
20 c ¶ Tale.].s. illicitũ.
d ¶ Loquebantur.] scilicet si contra. legem istam loquantur.

¶ VT IVDICES NON EXPECTENT &c.

e QVoniam. Trãquillitatẽ.vtse exonerent nisi 30 pro defectu iurisdictionis:vt.ff.de offi. procon. & leg.l. solent.&.l. siqđ. &.C.de fal.l.vbi.vel nisi pro dubitatione iuris:vt ff.de iudi.l.j.§.fin.&non facti:vt ibi dixi per.l.ff. de iudi.l. eum qui.
f ¶ Examinationis.] 40 quia oporteret q̃ princeps per se vel per aliũ à capite videret.
Maior nu merus trãs cendit mi norem. g ¶ Sententiã]No.q̃ q̃libet debet iudicare:& plurium sententia tenet si sunt impares: vt.ff. de re iudi.l.duo ex tribus. & de arbi.l.item si vnus. si verò pares in causa li50 oberali, pro libertate.in alijs autẽ pro reo valet: vt.ff.de re iud.l.inter pares.&.l.põponius. & hoc in ordinarijs: in delegatis paribus expectatur declaratio delegantis:vt.ff. de re iud.l.duo.Accursi.
h ¶ VT LITIGANTES IVRENT &c.
60 ¶ *Hic debet esse ut iudices non expectent sacras iussiones.*
i ¶ Iurent.] Hęc prima pars expeditur.j.eo. vsq; ad.§. & hoc.
k ¶ De sportulis.]Hęc secunda expeditur.j. eo. §.& hoc quoq;.
l ¶ Et vt quę.] Hęc expeditur.j.eod.§.quia verò. vsq; ad fin.

m ¶ REsentem Suffragium.].i. pecunia pro suffragio data. Accursius.
n ¶ Lites.] principales.
o ¶ Appellationes.] sic ergo iurãt de calũnia 80 in causa appellationis: & sic est in alia causa? Rñ.est alia causa: sed qđ dicit iurãt,itellige si primò nõ fuit iuratũ: aliàs nõ:vt ĩ.de ijs qui ingre. ad app.§.fi.& iurãt ideo Iuratur de calumnia in causa appellationis. tunc qñ non fuit primò iuratũ:quia & probatio calumnioſẽ posset dari, cum partibus de nouo p bationes inducere pmittatur:vt.C.de app.l. eos. §.siquis. & de temp. ap. l.p hãc. Sed quò ad hũc articulũ q̃ nihil dabit iu 10 dici:dico q̃iuret licet iurauerit prius,cũ alius sit iudex.vt.C.de app.l.eos.
p ¶ Forte.]vt sunt hęredes:vel fortè procurato res.aliàs scilicet in rem suam. aliàs de calumnia non iurant: quòd plenè dicitur.C.de iuramẽ.calum.l.ij.§. sinautem.

quillitas,incõuulsa obseruare festinet:edicto in solennibus & legitimis locis per decem dies proposito:& nullo pro tali occasione in prouincias destinando. Nos enim prouidemus quali modo sine collatorum lęsione omnibus pręsens nostra generalis constitutio manifesta fiat.

TITVLVS IIII.

Vt iudices non expectẽt sacras iussiones,sed quę videntur eis,decernant.

¶ *Iudices ut exonerent se,& ratione odij euitandi,relationem ad principem facere non debent,sed ipsi per se debent secũdum iustitiam pronunciare:& si fuerint duo vel plures iudices,& discordat, omnes suam debent ferre sententiam.Bartolus.*

Imperator Iustinianus.a.Gabrieli glorioſi.prætoriorum præfecto.

QVoniam quidã iudicantium post multa litis certamina,& plurima à litigantibus facta dispẽdia ĩ negotijs apud eos motis suggestionibus vtũtur ad nostrãtrãquilitatem e, pręsenti generali lege hoc perspeximus emẽdare,ne dilationes negotijs ex hoc fiant, & aliud rursus principiũ examinationis f accipiant. ¶ Iubemus igitur nulli iudicantium quolibet modo,veltẽpore,pro causis apud se propositis nũciare ad nostram tranquillitatẽ,sed examinare perfectẽ cãm: & qđ eis iustũ legitimũq; videtur,decernere: & si quidẽ partes cessauerint in ijs quæ decreta sunt,executioni tradi sententiam g secundùm legum virtutẽ. Si aũt aliquis putauerit ex ꝓlata nouissima sentẽtia se lęsum,appellationẽ vtatur legitima: & hoc secundũ ordinẽ legibus definitum examinetur, & perfectũ suscipiat terminũ. Si aũt duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonantia: etiã sic iubemus vnũquẽque eorũ secundùm quod videtẽ ei dare suam sententiã. Quę igitur per præsentẽ legẽ in perpetuum valituram nostra trãquillitas definiuit,tam tua celsitudo, quãm oẽs alij iudices maiores & minores custodire festinẽt: vt nullus penitus ignoret quę pro vtilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamẽ,vt vniuersis interdicatis proprio pręcepto,quatenus sine vllo in iusto dispendio nostris collatoribus insinuatio legis pręsentis fiat.

TITVLVS V.

Vt litigantes h iurent i in exordio litis quia neq; promiserunt dare iudicibus,neq; dabut: & de sportulis k:& vt quę l iubentur,refferendarii compleant,& nõ misceãt semetipsos causę,& per se exequantur.

¶ *Principalis nullus sportulas potest exigere ultra modum à lege statutũ. cõtrafaciens ablatum parti restituet,& triplum erario nomine pœnæ soluet:& si iudex in prædictis uendicandis fuerit negligens, comes rerum priuatarum ipsum coget ad dictam pœnam soluendam. Bartolus.*

Impera. Iustinianus.a.Petro glorioſiſi.sacrorũ prætoriorum præfecto.

PRęsentem legem proferimus,vt & iudicũ puritas appareat, & nõ valeat litigãtium suffragiũ m circũuenire leges. Iubemus igitur quoties apud quoscũq; iudicantes aut administratores lites n,aut appellationes o examinãtur: pręcipibus principales litigãtiũ personas,aut illos ad quos in mediũ negotium fortè p

a ¶ Perſonis.] vt executoribus ſportulæ.
b ¶ Quibus.] aliàs quę.
c ¶ Cõſultationes.] id eſt lites. Accurſius.
d ¶ Ad iudices venire.] propter infirmitatẽ licet ſit in ciuitate: vt diferat à. §. finautẽ abeſſe.
† Concor, cũ hoc tex. c. j. ĩ gl. ſuper ver. iuramẽtũ. in med. extra de iur, cal,
10e ¶ Suſcipere ſacramẽta.] forſitan, ſi hoc iudex p̃ſpexerit vt iuret abſente aduerſario: vt. C. de iureiur. ꝓpter ca. dã. l. ij. Al. &. §. ſimili quoq; modo. & facit. j. vt nulli iud. §. neceſſariũ. &. C. de oſſi. diuer. iudi. l. j.
f ¶ Locis.] .ſ. remotis.
20 g ¶ Eius.] iudicis ſcilicet & quã lõgiſsimè expellant: vt. C. de iuramẽ. calum. l. ij. §. ꝙ ſi actor.
h ¶ Suſtineat.] hîc adjunge. §. j. eo. in cauſis, & habebis authent. quòd hîc ſumitur in. C. de iu. calum. l. ij. in princip.
i ¶ In euẽtu litis.] parcitur ſpontè confitenti: ſic. C. de ijs qui ſe deie. l. j. &. ff. de iure fiſci. edicto. &. C. ne tut. vel cura. l. j. &. ff. de re milita. l. nõ omnes. §. fina.
k ¶ Accepit.] & hoc cõſtat quia confitetur tũc.
l ¶ Priuatarũ.] comes palatij erat iſte.
40m ¶ In vtroq;.] & cũ accepit, & cùm ſtipulatus eſt. Accurſius.
n ¶ Prębito ſacramẽto.] ſimile ſacramentũ eſt. ff. de eden. l. prętor. §. ſed & ſi. & de arbi. l. ſi ã meis. aĩſincipit, idẽ põponius ſcribit ſi de meis. §. arbiter, &. C. de fide inſtrumento. l. final.
† Cõcor. c. vlt. §. vlti, cũ gl. ſi. extra de iur, cal. qui, §. eſt ſumptꝰ ex hoc tex, Calumniatur qui non probat,
50 o ¶ Non potuit.] No. qui nõ ꝓbat, calumniari videtur: ſic, C. de aduo. diuerſo. iud. l. j. Sed arg, cõtra. ff. ad turpil. l. j. So. ibi loquitur in caſibus vbi calumnia non punit vt ĩ marito. vt. C. de adul, l. quamuis. & alijs caſibꝰ
60 nota. 19 ſum. ad turpil. Accurſius.
p ¶ Euentũ.] licet incertus ſit, vꝝ eſſe poſſit: vt. ff. ã pec. l. qã debeẽ ſeruo.
q ¶ Oſtendatur dediſſe.] ſpeciale eſt hîc vt periurium arguatur, quia à iudice delatum fuit ſacramentum: ſic. ff. de iureiu.
70l. admonendi. aliàs contra: vt. C. de rebus creditis. l j.
r ¶ Præſtent.] vt. C de iureiuran. propter cal. l, ij §. finautem.
s ¶ Suſtineant.] vt. §. de trien. & ſemiſ §. ſtudium, in fin. &. C. vnde vi. l. meminerint. in fin.
80t ¶ Prefectianis.] genera ſunt executorum, vt innuit litera ſequens.
v ¶ Legibus.] noſtris, ſed quibus noſtris, cùm nullas dicat? ſed omnes dicũt vt iſta facientes de alijs mentionem: vt. §. de

migrauerit, in preſentia iudicum tãgentes ſancta euãgelia, iurare ꝙ nihil penitus iudicibus, aut patrocinij cauſa ipſis, vel alij cuicunq; perſonę ꝓ hac cauſa quolibet modo dederũt† , aut promiſerũt, aut poſtea dabũt vel per ſe, vel ꝓ aliã quãcũq; mediã perſonã: exceptis ijs quę ꝓ prijs aduocatis pro patrocinio p̃ſtãt, alijſq; p̃ſonis[a] ꝙbus[b] noſtræ leges dari diſpoſuerũt. Hęc aũt ſeruari pręcipimus & in ſacro noſtro cõſiſtorio quãdo cõſultationes[c] intromittunt̃, vt ſub p̃ſentia ſacri ſenatus memorata ſacramẽta pręſtẽtur. ¶ Si aũt (vt cõtingit) aliqui litigantiũ nequeunt ad iudices venire[d]: tũc iubemus præſentes ꝙdem iurare prędictũ iuſiurandũ: ad abſentes aũt dirigi ex officijs miniſtrãtibus aliquos cũ aduerſa parte, vt eis pręſentibus memorata ſacramẽta ſimiliter prębeantur. Si verò mulier fuerit, quę ꝓpter honeſtatẽ vitę extraneis viris ſe mõſtrare non conſueuit: tũc & abſente aduerſario, ex officio miſſos memorata ſuſcipere ſacramẽta[e]. Si aũt abeſſe partes in alijs locis[f] cõtingat, aut vnã earum: p̃cipimus abſentẽ in prouincia in qua degit, iuſiurãdum modo à nobis dicto ſub geſtis monumẽtorũ apud iudicẽ prouincię, aut apud locorum defenſorem prębere. Illo videlicet† generaliter obſeruãdo, vt ſiquis litigantiũ abſens vel præſens huiuſmodi iuſiurandũ prębere noluerit, & hoc manifeſtetur iudici: per ſententiã eius[g] actor ꝙdem caſum actionis, reus autem cõdemnationem ſuſtineat[h].

¶ *Litigator pœnitentia ductus ſi perſonam declarauerit, ueniam meretur: ſed ille qui dationẽ uel promißionem ſuſcepit, pœna hic inſerta punitur. Litigator autem ſi probare nequiuerit, etiam punietur, iureiurando ab eo præſtando ꝙ dicebatur ſuſcepiſſe: ſed periurio poſtea detecto periurus de periurio poſtea eſt puniendus: tutoribus & curatoribus iuriſiurandi neceßitate, & pœnæ periculo imminente. Bartolus,*

¶ Siquis aũt ex litigatoribus dixerit ſe dediſſe alicui, aut promiſiſſe & perſonã declarauerit, & hoc ꝓbauerit: ipſe quidem ineuẽtulitis[i] veniã mereat̃: qui verò accepit[k], aut promiſsionẽ ſuſcepit, aut ei ꝓbetur: ſi quidẽ pecuniaria ſit cauſa, quicquid datur, triplũ: qđ verò promittit̃, duplũ à comite rerũ priuatarũ[l] exigatur, & dignitatẽ ſeu cingulum quod habet, in vtroq;[m] caſu amittat. Si autem criminalis ſit accuſatio, cõfiſcationẽ proprię ſubſtãtię patiatur, & mittatur in exiliũ, qui ꝓpter acceptionẽ alienum crimẽ in ſe trãſponi feſtinauit. Si aũt datũ aut promiſſum litigator probare nequiuerit: iuret perſona quę datũ, aut promiſſum dicitur ſuſcepiſſe, quia neq; ꝑ ſe, neq; per aliã ꝑſonã, aut accepit, aut promiſsionem habuit: & hoc præbito ſacramẽto[n], ipſe qdẽ liber ſit: litigator aũt qui nõ potuit[o] oſtẽdere, in pecuniarijs qdem cauſis ęſtimationẽ litis à comite rerũ priuatarũ exigat̃, liteq; ꝑpe euentũ[p] propriũ ſuſtinẽte. in criminalibꝰ aũt cauſis cõfiſcationẽ ſuarũ rerũ ſuſtineat, & cauſę apud cõpetẽtes iudices ſecundũ ordinẽ legum terminẽtur. Si autem à litigatore manifeſtetur perſona quę memoratũ refutauerit iuſiurandũ, tàm in criminalibus quã in pecuniarijs cauſis memoratis ſubiaceat pœnis. ¶ Si quis autem litigantiũ iurauerit nõ dediſſe aut nõ ꝓmiſiſſe, intra decem verò mẽſes poſt prolatam ſententiã numerandos oſtendatur[q] dediſſe: memoratę pœnæ & cõtradantes & cõtra accipientes habeant locũ. In cauſis aũt quę per tutores aut curatores aguntur ſacramenta quidem tutores aut curatores præſtẽt[r]. Si qua verò memoratarum pœnarum locum habuerit per talia ſacramenta: hanc tutores aut curatores ſuſtineãt[s], nullo ex hoc præiudicio generando ijs qui ſub tutela aut cura eſſe noſcuntur.

¶ *Iudices prouidere debent ne ſportulæ á litigatoribus illicitæ exigantur, pœna eis imminente ſi tale delictum uindicare neglexerint. Item ipſis litigatoribus á quibus ſportulæ licitæ exiguntur, licet contra exigentes propria authoritate reſiſtere. Bartolus.*

¶ Et hoc quoq; præcipimus ab omnibus iudicibus tam militaribus quàm ciuilibus in omni loco noſtræ reipublicæ cuſtodiri, vt neq; magiſterianis, neq; præfectianis[t], neq; alij cuicunq; executori cõcedant aliquid amplius à quacũq; ꝑſona ſportularũ nomine ꝓcipere quã noſtris legibus[v] declaratum eſt, nec ſi ſacrã noſtræ trãquillitatis proferant iuſsionem. Sed ſiquidẽ inuenerit aliquid amplius exigentem: licentiã habeant & cõprehendere hunc, & includere, & quadruplum exigere qđ plus acceperit: vt ſimplum quidem damnũ paſſo reddatur, triplum verò inferatur ærario. ¶ Si autem ciuilis aut militaris iudex ſiue interpelletur, ſeu quolibet modo neglexerit læſum (ſicut diximus) vindicare: ex ſua ſubſtantia quadruplum ſecundùm prædictum exigetur modum[x]. Ipſam verò pœnam exigi iubemus per comitem noſtrarum rerum priuatarum. Et competẽtes iudices, ſi cognouerint aliquos ex ſuis officijs executores ſportularum nomine contra noſtras leges aliquid exigere, & hoc neglexerint vindicare, damus licentiam exactis nihil amplius exigentibus quàm ex noſtra conſtitutione definitum eſt, dare: & ſi quid amplius exigere eos voluerint, licentiam habeant eis reſiſtendi[y].

¶ *Iudex uel referendarius nullum cogere poteſt ad pacta uel tranſactiones faciendas cum aduerſarijs. Et ſi quis coactus hoc fecerit, nullum præiudicium ſibi generatur. Angelus.*

¶ Quia verò lex tam piæ memoriæ patris noſtri quã etiam noſtræ[z] tranquillitatis diſpoſuit nullo modo iudices ſuis ſententijs inſcribere tanquam ex imperiali verbo

man. prin. §. deinde. coll. iij. &. ſ. vt iudi. ſine quoquo ſuffrag. §. volumus. colla. ij. &. j. vt diffe. iudi. §. fina. Dic ergo ꝙ has leges de quibus hîc fit mẽtio, nõ habemus. Vel dic earum ſenſus eſt talis, vt dicit. ſ. de iudi. §. nullo. ĩ
10clericis autẽ hodie certę ſportulæ conſtitutæ ſunt vt. j. de ſan. epiſc. §. ſportularum. & de his dices vt dixi inſtitu. de action. §. tripli. Accurſius.
x ¶ Modum.] & ſic iudex tenetur: vt. ff. de dãno infect. l. iiij. §. in eum.
y ¶ Reſiſtendi.] No. da
20 ri priuato licẽtiã reſiſtẽdi: vt. C. de iure fiſ. l. prohibitum eſt. &. C. de appellatio. l. quoniam. Priuato datur reſiſtendi facultas.
z ¶ Etiam noſtrę.] iſtę

leges erãt in primo libro C. qui fuit ante illũ quẽ habemus, vt in nouellis cod. titu.

a ¶ Sed etiã:]ſecundùm dictum prædictarum legum quę duo dicebant.

b ¶ Exponere.] vt .ff. de leg. j. l. huiuſmodi. in fin. contra ſed ibi nõ eſt pactum vel tranſactio: quia nec adinuicem habebant rixam: licet vnus vna actione, alius alia rem peteret à quodam tertio. prẽterea ibi erat iudex competens: hic non.

c ¶ DE ECCLESIASTICIS TITV. &c.

Titulus variafigni ficata habet.

¶ *Titulus. i. dignitas. Itẽ titulus. i. ſcriptura quædã ut. C. de ijs qui pœno. l. j. Item titulus, id eſt ſuperſcriptio quæ ſic uulgò appellatur. Item titulus, id eſt priuilegium. & ſic hic accipitur: & quod ſubijcit, & priuilegijs, & pro id eſt priuilegijs &c.*

d DE regulis eccleſiaſticis. Obſeruamus.] Nota canones pro legibus obſeruandos: vt hic, &. ſ. quomodo opor. epiſcop. §. j. &. § . ſed etiam. ſic & de monac. §. final. & §. ſi verò relinquens. &. ſ. vt cleri. apud prop. epiſco. §. final. & propter hoc cùm canones dicant prohiberi vſuras, intelliguntur per. l. prohibitæ. In hac opinione fuit dominus meus Azo. nec obſtat q̃ dicunt quidam alij hic confirmari tantũ illos canones qui ſunt de quatuor cõcilijs. nam in illis etiam concilijs p̃hibitæ ſunt vſuræ, vt in niceno: vt. xlvij. diſtin. c. quoniã. prẽterea ſi nullꝰ canõ diceret, nec hoc lex videtur q̃ non poſſunt, quia ſunt contra legem Dei: & inferior nõ poteſt legem ſuperioris tollere vt. ff. de arbit. l. nã magiſtratus. & ad trebel. l. ille à quo. §. tẽpeſtiuum. Itẽ Paulus. Durum eſt tibi cõtra ſtimulum calcitrare. Præterea cùm hæc lex ſit de vltimis Iuſtiniani, quaſi iam cõuerſus hoc voluiſſe videtur. Sed cõtra. j. de naut. vſu. ſed illud ſpeciale eſt in nautico fœnore. Item contra j. eod. §. ſi autem diſtulerit. Solu. ibi ſpeciale fauore vltimæ voluntatis & ad pias cauſas.

Canones p legibus obſeruari debent.

Inferior ſuperioris legem tollere nõ poteſt.

verbo ex non ſcripto procedente iuſſum ſit aliquos adhiberi aut p̃ſentari, ſed etiam [a] ſpectabiles referendarios noſtras iuſſiones ſecũdùm qđ competit, facere manifeſtas: eaſdem leges firmãtes, iubemus ſpectabiles referendarios in cauſis quas docent, ſeu referũt ad noſtram trãquillitatẽ, nullam habere licentiam eos, aut adiutores eorum vel per ſe, vel per aliã quã cunq; pſonã tenere aliquẽ, aut ſub fideiuſſoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere tranſactiões, aut pacta quædam cum ſuis aduerſarijs exponere [b], aut quolibet modo in quacũq; cauſa ſe permiſcere. Nihil enim aliud facere eos concedimus, niſi ſolas noſtras iuſſiones in quocũq; negotio, aut ex ſcripto, aut non ſcripto prolatas, competentibus aut deputatis inſinuare iudicibus. ¶ Siquis autem præſenti legi contrarium aliquis eorum præſumpſerit agere: is quidem qui damnum aliquod, aut circunuentionem in ſuis rebus pertulerit, nullum præiudicium penitus circa ius propriũ ſuſtinebit. Qui verò tale aliquid egerit, ex ſua ſubſtantia damnum læſę perſonę delatum, per competentem iudicem reſtituere compelletur, & ſuper hoc cinguli & dignitatis ſuſtinebit amiſsionem. ¶ Hæc autem omnia iubemus non ſolùm in futuris cauſis, ſed etiam in ijs quæ iam inchoatæ, nondum tamen ſunt terminatæ, ſeruari. ¶ Tua igitur eminentia præſentem legem in perpetuum valiturã edictis ſolennibus in regia ciuitate propoſitis, ad omnium notitiam venire procuret: vt omnes agnoſcant, quæ procommuni eorum beneficio ânobis diſpoſita ſunt.

TITVLVS VI.

De eccleſiaſticis titulis [c] & priuilegiis aliiſq; capitulis.

¶ *Princeps ſacras regulas in ſanctis quatuor concilijs expoſitas confirmat, & præcepit pro legibus obſeruari: & ſedes ordinat & diſponit, omniáq; priuilegia eccleſijs & uenerabilibus locis indulta confirmat. Bartolus.*

Imperator Iuſtinianus. a. Petro glorioſiſsi. præfecto ſacrorum prætoriorum.

DE regulis eccleſiaſticis & priuilegijs aliiſq́ue capitulis ad ſacroſanctas eccleſias & reliquas venerabiles domos pertinentibus pręſentem proferimus legem. Sancimus igitur vicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas quæ à ſanctis quatuor concilijs expoſitę ſunt aut firmatę, hoc eſt in Niceną trecentorum decem & octo, & in Conſtantinopolitana ſanctorum centum quinquaginta patrũ, & ĩ Epheſina prima in qua Neſtoriꝰ eſt damnatus: & in Chalcedonia in qua Eutyches cum Neſtorio anathematizatus eſt. Prædictarũ enim quatuor ſynodorũ dogmata, ſicut ſanctas ſcripturas accipimus, & regulas ſicut [†] leges obſeruamus [d]. Ideoq; ſancimus ſecũdũ earum definitiones ſanctiſsimum ſenioris Romę papam, primum eſſe omnium ſacerdotum. beatiſſimum autem archiepiſcopũ Cõſtantinopoleos nouę Romę, ſecũdum habere locum poſt ſanctam apoſtolicam ſenioris Romę ſedẽ alijs aũt omnibus ſedibus præponatur: per tẽpus aũt beatiſsimũ [f] primę Iuſtinianę noſtrę patrię archiepiſcopũ habere ſemp ſub ſua iuriſdictione epiſcopos p̃uinciarum Dacię mediterraneę, & Danię ripenſis priualis, & Dardanię, & Myſię ſuperioris, atq; Pannonię, & abeo hos ordinari: ipſum verò â proprio ordinari cõcilio, & ĩſub iectis ſibi p̃uincijs locũ obtinere eum [g] ſedis apoſtolicę Romę ſecundùm ea quę definita ſunt à ſanctiſsimo papa Vigilio. Simili quoq; modo ius põtificis quod epiſcopo Iuſtinianę Carthaginis Aphricanę ciuitatis dedimus ex quo Deus hãc nobis reſtituit, ſeruari iubemus. Sed & alię ciuitates & earũ epiſcopi quibus in diuerſis locis metropoliticum ius p̃ſtitum eſt, huiuſmodi priuilegio in perpetuum potiantur. Omnia priuilegia vel ſolatia quę ex imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo ſanctiſsimis eccleſijs, aut alijs venerabilibus domibus & locis collata ſunt, firmẽ eis per omnia conſeruentur.

¶ *Eccleſiæ habent immunitatem à ſordidis & extraordinarijs muneribus: exceptis ijs quæ pertinent ad refectionem & reædificationem itinerum, uiarum & ſimilium: & liberæ ſunt á lucratiuorum deſcriptione. Bartolus.*

¶ Ad hæc ſancimus omnium ſanctarum eccleſiarum & omnium venerabilium domorum poſſeſsiones, neque ſordidas functiones, neq; extraordinarias deſcriptiones ſuſtinere [h]: tamen itineris ſternendi, aut pontium ędificij vel reparationis [i], ſi opus fuerit, ad inſtar aliorum poſſeſſorum huiuſmodi opus & ſanctas eccleſias venerabiles domos complere, dum ſub illa poſsident ciuitate ſub qua tale fit opus. ¶ Siquæ verò res ex curialium ſubſtãtijs ad quãlibet ſacroſanctam eccleſiã, aut aliam venerabilem domum ſecundùm leges venerunt [k], aut poſtea venerint, liberas eas eſſe ſancimus [l] deſcriptione lucratiuorum [m].

¶ *Omnes præſcriptiones triginta annis aduerſus priuatos currentes, in eccleſijs ad quadraginta annos extenduntur: hoc obtinente & in legatorum & hæreditatum exactione, & ad pias cauſas relictorum. Bartolus.*

¶ Pro temporalibus autem præſcriptionibus decem & viginti & triginta annorum, ſacroſanctis eccleſijs & alijs vniuerſis venerabilibus locis ſolam quadraginta [n] annorum [o] præſcriptionem opponi præcipimus: hoc ipſo ſeruando & in exactione legatorum & hære

Priuilegiũ hæredibus dat̃ qđ defuncto nõ cõpetebat. Concor. c. vlti. cum glo. vltim. extra de ſecun. nup. & in. c. j. d. no. oper. nunciati.

a ¶ Sancimus.] No. priuilegium dari hæredibus quod defuncto non competebat: ſic econtra hæredibus nõ datur qđ defuncto dabatur: vt. C. de priuile. dot. l. j. ſed regulariter hæres etiam priuileg. defuncti vti debet: vt. ff. de iure fiſ. l. fiſcus. quæ eſt argumen. cõtra & facit. C. de ſacroſanct. eccle. l. penultima in fine. & C. de impo. lu. de. l. j. libro. x.

m ¶ Lucratiuorum.] mos erat & lex quòd ſi curialis donabat aliquid eccleſiæ, quarta eius dabatur curiæ: qđ hęc lex tollit. &. d. l. C. de ſacroſan. eccleſi. l. penultim.

n ¶ Quadraginta] ni ſi in caſibus: vt ſ. vt cùm de appella. cogno. §. ſi verò liberis. col. viij. contra &. ĩ. de ſanctiſ. epiſcop. §. ſiquis rapuerit. in princ. Accurſius.

o ¶ Annorũ] qđ ſi eccle

g ¶ Sacerdotum.] vt. ſ. vt roma. eccleſi. cen. an. gau. præ.

f ¶ Archiepiſcopũ. & patriarcham.

g ¶ Eum.] ſcilicet archiepiſcopum.

h ¶ Suſtinere.] hoc idẽ erat iure codicis: vt. C. đ ſacroſan. eccleſi. l. placet.

† Cõcor. cũ hoc text. ad audiẽ tiã. j. &. ij. extra de ecele. ædifican.

Turpitudo actionẽ tollit.

Sacra ministeria in ecclijs fieri debent.

† Facit gl. in. c. j. sup verbo, pro curatoris. circa medium ibi, nec delictũ. extra vt lite nõ cõtestata.

Paupertas aliquã do pdest.

† Idẽ dicitur in ca.

ſia cõtra priuatum velit ſe tueri? Rñ. eo modo ſe tuebitur quo & ali⁹ priuatus: nec obſtat qđ eſt in. ff. quòd quiſq; iur. l j. quia ex liberalitate non per impetrationem fuit eccleſię conceſſum: vt in cod. titu. l. iij. Item quid ſi eccleſia contra eccleſiam? Rñ. quadraginta an. ſecundũ. Io. ar. cõtra. ff. qnib. ex cau. ma. l. vlti. & ff. de min. l. verum. §. pe. nec obſtat quod eſt ĩ C. de inoffi. teſtamẽ. l. in arenã. ibi eĩ turpitudo eſt impedimento. Item nonne hæc ſuperflua eſt per illam. §. hęc conſti. in no. cõſti? Rñ. non: quia in ea nihil dicitur de præſcriptione. x. vel. xx. ann. ſed. xxx. tantũ, quę ad. xl. reducitur Item quid de rehibitoria & quantò minoris & cęteris ſimilibus? dic q remanent in ſuo ſtatu: vt. §. hęc conſti. in fin. Sed nũquid reſtituitur eccleſia, cum vſucapio & cętere minores præſcriptiones currant cõtra eam? Reſpõ. ſic: vt minor ſecundũ omnes, Sed vſq; ad quod tempus? Reſpon. quidam dicunt vſq; in infinitum: alij vſq; ad quadrieñiũ ex quo læſa eſt.

a ¶ Aut monaſteriũ.] idẽ in qualibet eccleſia: vt. §. de monach. §. j. &. §. vt nullus fabri. ora. do. §. j. collatio. v.

b ¶ Subiacẽtibus. Jno. nõ licere ſacra miniſteria fieri niſi in eccleſijs, licet orare alias quis poſſit, aſolũâs domus perditur: vt hîc, &. §. vt in priui. do. §. j. &. ij. &. C. de hęr. l. qcũ qs. §, vniuer. &. §. ſe. ſic & publicatur locus in quo aliquis fit eunuchus: vt C. de eunu. l. j. & in quo pſtibulatur: vt. §. de leno. §. fi. & vbi falſa moneta cuditur: vt. C. de fal. mo. l. j. §. penulti. &. § fina.

c ¶ Expelli reb⁹.] Nõ, tutorem pro facto quod pro pupillo faciebat, puniri: ſic & miſeri puniẽtur qui eorũ pupillorũ pecunias fœnerãt; ad qđ nõ tenẽtur: vt ij qui ob. per hi. §. quoniã autem. hec enim bonã fidem agnoſcere prohibẽtur: vt ff. de admni. tuto. l. quo ties. §. ſicut. in fin. §. & facit. C. de fal. mone. l. j. in fi. & ff. de publi. l. cotem. §. dominus.

d ¶ Magni Dei.] id eſt ipſi Chriſto. Accurſius.

e ¶ Venerabilis domus.] conſecrata in honorem ſancti cui reliquit.

f ¶ Pauperior.] no. pro deſt paupertas: vt hîc, & ff. mandat. l. ſi procurator. §. ſi ignorates. &. ff. de trãſac. l. cũ hi. §. in g-

ditatum quę ad pias cauſas relicta ſunt.

¶ *Monaſterium & oratorium per epiſcopum orationibus & cruce ibi fixa inchoari debent: & ipſi fabricatores & eorum hæredes compelendi ſunt adimplere. Bartolus,*

¶ Siquis autem voluerit fabricare venerabile oratorium aut monaſterium[a], precipimus non aliter inchoandam fabricam niſi locorum ſanctiſsimus epiſcopus † orationem ibi fecerit, & venerabilem fixerit crucẽ. Si verò ſemel cœperit aut nouam ędificare baſilicam, aut veterem renouare: modis omnibus compellatur à beatiſſimo locorum epiſcopo & œconomis eius & ciuili iudice eam explere. & ſi is diſtulerit, hoc moriẽte hæredes eius opus inchoatum adimpleant.

¶ *Qui in domo uel ſuburbano prædio eccleſia ſticum miniſterium celebrare præſumpſerit, aut alij celebranti conſenſerit ſine clericis, dominiũ amittit, & eccleſiæ applicat. ſed ſi domino rei ignorante aliquis permiſerit: ipſe debet puniri, & non dominus. Bartolus.*

¶ Siquis in ſua domo, aut in ſuburbano eccleſiaſticum miniſterium miniſtrare preſumpſerit, aut alij celebrare conceſſerit ſine clericis ſanctiſsimo loçorũ epiſcopo ſubiacentibus[b]: iubemus hãc domũ aut ſuburbanum, aut prædium vbi tale aliquid delinquitur, locis illius ſanctiſsimę eccleſię vendicari per Deo amabilem epiſcopum & œconomum eius & ciuilem iudicem locorum, ¶ Si verò † neſciente locorum domino eius curatores aut conductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exercere permiſerint: dominũ quidem loci nullum præiudicium, aut diſpẽdium ſuſtinere: eos autem qui hoc fecerint, aut fieri permiſerint, ex prouincia vbi hoc cõmiſſum eſt, expelli[c], rebus eorum loci illius ſanctiſsimæ eccleſię vendicandis.

¶ *Legatum uel hæreditas relictum ſimpliciter ſub nomine magni Dei, debetur eccleſiæ illius ciuitatis ubi teſtator habet domicilium. Angelus.*

¶ Si quis in nomine magni Dei[d] & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti hæreditatẽ aut legatũ reliquerit, iubemus eccleſiã loci illius ĩ quo teſtator domiciliũ habuerit, accipere qđ dimiſsũ eſt. Si quis aũt vnũ ſanctorũ hęredẽ ſcripſerit, aut legatũ ei reliquerit, & nõſpãliter nominauerit locũ in quo eſt venerabilis domus[e], inueniãtur aũt in eodẽ loco, aut ciuitate plura oratoria eiuſdẽ ſancti: illi magis domui quę pauperior[f] eſt †, qđ relictum eſt, prębeat. Si aũt nõ eſt in ciuitate Baſilica nominati ſancti, inueniatur aũt in territorio eius, illi detur. Si aũt neq; in territorio eius reperiãt hmõi domus tunc eccleſiæ ciuitatis in qua teſtator domicilium[g] habuerit, quod dimiſſum eſt prębeatur,

¶ *Si quis oratorium iuſſerit ædificari, debet intra quinque annos compleri, ſed xenodochium intra annum: & hæredes adimplere cogẽdi ſunt, & etiam deſignata perſona per teſtatorem: epiſcopus autem loco inutilium perſonarum alium exigere debet, Bartolus,*

¶ Si qs ędificationem venerabilis oratorij, aut xenodochij, aut ptochij, aut orphanotrophij, aut nosocomij aut alteri⁹ reuerẽdę dom⁹ ĩ nouiſsima volũtate fieri diſpoſuerit: oratoriũ quidẽ ĩtra. v. annos cõpleri iubemus pudentia locorũ epi & ciuilis iudicis: xenodochiũ autem aut ptochiũ, aut aliam venerabilem domũ intra vnum fieri annum †, ſi autem intra annũ nõ fecerint hęredes xenodochium, aut quãlibet venerabilem domũ à teſtatore diſpoſitam fieri: iubemus eos domũ aut cõparare, aut locare[h] vbi poſsint quę iuſſa ſunt adimplere[i], donec huiuſmodi domus venerabilis expleat. Et ſiquidem ipſe teſtator decreuerit q debeant xenodochi fieri, aut ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, ſiue ſuis hęredibus huiuſmodi electionẽ cõmiſerit: iubemus modis omnibus hęredes eius quę ab eo definita ſunt, adimplere, locorum beatiſsimis epiſcopis inſpicientibus ſi gubernatio rectè procedit: & ſi inuenerint non vtiles exiſtentes rectores, licentiam habentibus ſine damno alios pro eis opportunos efficere.

¶ *Legato uel hæreditate pro redemptione captiuorum, aut alimentis pauperibus derelictis, perſona à teſtatore deſignata ſecundùm teſtatoris uoluntatem debet omnia adimplere: perſona autem non deſignata epiſcopus uel œconomus adimplere debet quod teſtator aut donator prohibuerit. ſi uerò perſona deſignata ſemel & ſecundò monita adimplere diſtulerit, omni lucro priuatur: & epiſcopus uel ſuperior ſecundum teſtatoris uolũtatem diſtribuere debet. Bartolus.*

¶ Siquis autẽ pro redemptione captiuorum, aut alimẽtis pauperum hęreditatem, aut legatum reliquerit in rębus mobilibus, aut immobilibus, ſiue ſemel, ſiue annale, & hoc modis omnibus ſecundũ teſtatoris voluntatem[k] ab ijs quibus iuſſum eſt hoc facere, compleri[l]. Si aũt ſpecialiter dixerit quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus ſanctiſsimum epiſcopum ciuitatis in qua teſtator habuit domicilium, percipere eaſdem res, & eius ciuitatis pauperibus erogare[m]. ¶ Si autem pro redemptione captiuorum aliquid relinquatur, & non nominatim teſtator dixerit per quem oporteat fieri redemptionem captiuorum: etiam ſic iubemus res ad hoc relictas, locorum epiſcopum & eius œconomos accipere, & huiuſmodi pium opus implere. in quibus eñ talibus pijs volũtatibus ſanctiſsimos locorũ epos volum⁹ puidere, vt ſcđm defuncti volũtatẽ vniuerſa

ſona. &. §. ſi in annos, & C. de oper. libert. l. j. &. ff. qui & à quib. l. ſi quis hęres. & de epiſ, & cleri. l. ſi quis ad declinãdã §. fin autem. Econtra nocet: vt. §. de teſtibus. §. ſanci-mus. & ff. de excuſation. tuto. & curato. l. ſpadonem. in fine.

iij. iuncta glo. j. extra de teſta. & vlti. volunta.

g ¶ Domicilijũ.] no. domicilijũ teſtatoris in dubio ſequi: vt ff de condi. & demonſtra. l. quæ conditio §. j.

h ¶ Cõparare, aut locare.] id eſt conducere, nam promiſcuè vtimur: vt ff. de actio. emp. l. vete res. Accurſius.

i ¶ Adimplere.] ſic & eius ſeruatur volũtas in diſpoſitione tutoris qui adminiſtret: vt. ff. de admini. tuto. l. iij. ſic & ĩ funere ą quo debeat funerari: vt ff. de religi. l. ſi quis ſepulchrũ. §. & hoc edictum,

k ¶ Voluntatẽ.] qđ dixit tantùm talibus pauperibus, tantùm talibus religioſis.

l ¶ Cõpleri.] iſti ſunt quos vulgò Bononienſes cõmiſſarios appellãt. Sed an habeãt hi aliquã actionẽ contra hęredem ſi hęres recuſet? Rñ. ſic: vel cõd. ex lege: vel offi. iudi. ex hac. l. cùm enim ipſi teneantur. vt. j. e. tit. §. ſi autem qui hoc facere. debent habere ius cõtra hęredẽ: vt. C. de epiſ. & cleri. l. nulli.

† Simile habes i. c. ij. extra de teſta. vbi teſtator ſpe rat coo ſtrui monaſteriũ per hęredes.

m ¶ Erogare.] forſitãcũ

† Cõcor. c. tua nobis. cũ gl. j. extra de teſta. vbi verba huius tex. recitatur in gl. iuncta pijs volũtatibus.

nō sint xenones vel ptochotrophia in ea ciuita tevel eius territorio: vt C. de san. epi. l. si quis ad declinandā. &. ꝛ. eo. §. si quis. & hoc secūdū Al. licet alij dicant. l. codicis innouatā esse.

a ¶ Licet.] hinc sumitur 10qd est. C. de epi. & cler. l. nulli autē licet. Accur.

b ¶ Secundò.] dicvt. ꝛ. de hære. & fal. §. si quis autē. diximus.

c ¶ Amittere.] no. amittit lucrum si defunctivo lūtati nō paret, vt hīc, &. ff. de excusa. tu. nesenti°. in prin. &. C. de le. l. 20pe. ī fi. &. ff. vbi pu. edu. deb. l. j. ī fi. &. ff. de reli. l. si quis sepulchrum. §. & hoc edictū.

d ¶ Reliquerit.] i. non cōpleuit prædicta quæ sunt ab eo cōplenda: vel propriè lege.

e ¶ Ad pias.] scilicet ecclesię, orphanotrophio, noso-30comio, xenodochio vel pauperibus: vt. C. de sacrosan. eccle. l. illud. & ꝛ. eo. §. si quis autē. Al.

f ¶ Falcidia.] qa fortè locū habet cùm hæres quę ad pias causas relicta sunt ab initio fortè implere noluit. si enim sponte testatoris volun-40tati paruisset, Falcidiā habere posset: vt. ff. ad l. fal. l. j. §. admunicipiū. & C. ad. l. fal. l. ij. scdm Al. & scdm R. Vel distingue vtrū ecclesię simpliciter. i. deo: quo casu locū habet Falcidia. aut ecclesiæ & ad cāmpiā, aut, pro redēptione captiuorū: quo casu locū nō habet, vt hic & ibi. vel melius fauore ecclesiæ dic correctū,

† Concor. cū hoc text. gl. in. c. cū esses. super verbo, in probam°. post prin. extra de testa. & vlti. volun. & glo. fi. in. c. fi. eo. titu.

g ¶ Sex mēses.] imo ī tra annū videt: vt. ꝛ. de hęre. & fal. §. illud. contra. Sol. hīc est speciale.

h ¶ Vsurę.] hoc est cōtrā. ꝛ. eo. ī prin. sol. vt ibi 60i ¶ Præberi. puta fundum vel vineam.

k ¶ Quātitatis.] sic. ꝛ. de alie. & emphy. §. sive rō secūdū prędictū. & facit. ff. de trāsac. l. cùm hi. §. eam.

l ¶ Competere.] olim in omnib° poterat testari: vt. C. de episc. & cler. 70l. sacrosanctę. ¶ hīc corrigitur. Accur.

m ¶ Probantur.] est ergo prēsumptio proęclesia. sic. C. de donatiōe inter virum & vxorem. l. etiam, &. ff. de donatione inter virum & vxo. l. quintus. argu. contra. C. arbitr. tute. l. 80si defunctus. Item not, quòd ecclesię reseruare tenentur: vt &. ꝛ. de rest. §. j. colla. viij.

n ¶ Deuolutæ sunt. etiam per donatiōes inter viuos factas secundū Ioan.

uersa procedant: licet[a] præcipuè à testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquod participium. ¶ Si autē qui hoc facere iussi sunt, semel & secūdò[b] à beatissimo locorū episcopo, aut eius œconomis per publicas personas admoniti distulerīt, quę disposita sunt adimplere: iubemus eos omne lucrū relictū eis ab eo qui hoc præceperit, amittere[c]: & locorum episcopos oēs res cuncti's (sicuti dictum est) pijs causis distributas cū fructibus & augmē tis medijs tēporis & memorato lucro vendicare: & quæ testator disposuit, adimplere: sciētes quia si neglexerint, pro his omnibus rationem Deo persoluēt. Si autē sanctissimus locorū episcop° relique rit[d] aliquid horum quę à nobis dicta sunt: liceat sanctissimo eius metropolitæ hæc omnia exigere & complere: & omni alij licentia sit huiusmodi mouere quæstionem, & studere, vt modis omnibus causæ piæ compleantur.

¶ *Falcidia cessat ī relictis ad pias causas: & hæres soluere recusans intra sex menses ab insinuatione testamenti numerandos ad usuras & fructus tenebitur: & annale legatum alienari non potest, nisi in prouincia remota fuerit relictum. Bar.*

¶ Si autē hæres quæ ad pias[e] causas relicta sunt, non impleuerit, dicens relictam sibi substantiam nō sufficere ad ista: præcipimus omni Falcidia[f] vacante† quicquid inueniturin tali substātia proficere pro iussione sanctissimi locorum episcopi ad causas quibus relictū est. ¶ Si autem legatum ab aliquo ad pias reliquitur causas: iubem° intra sex menses[g] ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi quibus relictum est. Si autem distulerint qui in hoc onerati sunt, huiusmodi p̄ bere legatū, & fructus & vsuræ[h] & omne legitimum exigatur. augmētum à tempore mortis eius, q̄ hoc reliquit. Si autem annale legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: si quidem qui hoc dare iussi sunt, aut locus ex quo iussum est hoc præberi[i], in ipsa aut vicina prouincia fuerit, iubemus nullo modo legatum alienari. Si verò loca aut personæ ex quibus hoc dari p̄ceptū est, longius fuerint: tunc liceat illis quibus hoc relictum est, si aut pars obligata consentit, cōmutare legatum, & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmēto non min° quartæ partis relictæ quantitatis[k], & neq; pluri mis tributis fiscalibus prægrauatos, aut vendere si voluerint huiusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere quā ex tali legato intra viginti quinq; annos colligitur: ita tamē, vt huiusmodi pretium ad vtilitatem prædictæ venerabili domus vbi relictum est proficiat.

¶ *De bonis post adeptam dignitatem quæsitis ēpiscopi testari prohibentur: nisi præsumantur quæsita intuitu personæ, non ecclesiæ: in pias tamen causas possunt expendere. Bald.*

¶ Interdicimus† autē sanctissimis episcopis res mobiles aut immobiles sese q; mouētes quæcunq; post episcopatum ad eos quoquo modo peruenerit, in proprios cognatos, aut in alias quascunq; transferre personas. In captiuorum verò redemptionem, & egētium pabula, & alias pias causas: aut pro vtilitate propriæ ecclesiæ ex his exp̄ēdere licentiam habeant: & quicquid ex huiusmodi rebus post obitum eorum in ipsorum facultate remāserit, iubem° hoc ad proprietatē ecclesiarum quarum sacerdotium habuerunt competere[l]. In illis enim solūmodo rebus licentiā eis alienandi, aut relinquendi quibus voluerint, dam°, quas ante episcopatum probantur[m] habuisse: post episcopatum verò, quæ ex genere sibi coniuncto ad eos deuolutæ sunt[n], quibus abintestato vsq; ad quartum° gradum succedere poterunt.

¶ Hęc autem omnia quę diximus de rebus, quæ post episcopatum deuolutæ sunt ad sanctissimos episcopos, & in reuerendissimis orphanotrophis & ptochotrophis & nosocomis & xenodochis[p] & gerōtocomis & omnibus alijs rectoribus venerabilium domorum valere sancimus in rebus quæ in tempore propriæ administratiōis scdm prædictū modū ad eos peruenerūt. ¶ Si quis aūt† ep̄s, aut cleric°, aut cuiuslibet ecclesiastici grad° minister, aut ecclesię diaconissę mori antur sine testamētis & legitimis successorib°, horum successio ecclesiæ[q] cōpetat in qua constituti fuerint.

¶ *Hæretici res ecclesiarū ab ecclesijs nullo modo recipere possunt. Item hæretici & Iudæi synagogā & spelunca constituere non debent. Item etiam ab alijs quàm ecclesijs per emphyteusim uel conductionem possessiones accipere prohibentur. Bar.*

¶ Iubem° aūt nullū hęreticorū[r], neq; p̄ cōductionem, neq; p̄ emphyteusim, neq; per emptionē, aut alio quolibet mō res īmobiles accipe à qualibet sancta ecclesia, aut alio venerabili loco. si q̄d verò hæreticus p̄ tali cā p̄buerit, amittat: hmōi verò res venerabili loco à quo et datę sunt, vēdicent: rector aūt domus q̄ ipsas res dedit hęretico, oī gubernatiōe remoueat, & in monasterio recludatur, & vno anno à sancta communione segregetur. cum hęreticis prodiderit Christinianos. Si autem orthodoxus possessionem habens in qua est & sancta ecclesia[s], alienauerit, aut reliquerit, aut per emphyteusim, aut p̄ conductionem, aut quālibet gubernationē hāc dederit Iudęo, aut Samaritano, aut Arriano, aut alij hęretico: sancta ecclesia eiusdem vici hmōi vēdicet p̄prietatē alienatiōis. Si q̄s aūt hęreticorū q̄ b°ēt cōnumeram° Nestorianos & Acephalos & Euti

o ¶ Adquartū dequarto gradu ideo dixi: quia vsq; ad eum gradū veri simile est q̄ à tahibus cognatis habent, non occasione rerū ecclesiæ, sed in remotioribus contra est. Azo. si ergo vltra gradum istū daret sibi q̄s: 10& nō occasione rerum ecclesiæ: idem, vt sit tā tùm iuris præsumptio secundùm Al.

p ¶ Xenodochis.] nisi fortè renunciauerint seculo. nam tūc nō possunt facere de aliquo testamentum: vt. ꝛ. de mona. §. illud. collat. 20j. & no. hanc. l. de prælatis. de subditis autē dices. j. de sanctiſ. epi. §. presbyteros.

† Concor. cū hoc. §. c. requisisti. in fi. cū gl. fi. extra de test. & ca. vlti. in gl. sup verbo, bonorum. ī fin. extra de succes. ab intestato.

q ¶ Ecclesiæ.] & sic ecclesia vt vxor p̄fertur fisco: vt. C. vnde vir & vxor. l. j.

r ¶ Hęreticorū.] No. hęreticos ab actibus huiusmodi prohiberi. q̄d facit ad id quod est. C. de iure emphy. l. fi. §. sin autem. & facit ad hūc §. C. loca. & condu. l. curialis. & l. milites. et l. fi.

s ¶ Et sancta ecclesia.] scilicet si ita est, & facit. C. de hęre. l. si quis orthodoxę. in princ. Accursius.

a ¶ Vendicari.] ſ. præcipimus.

b ¶ Indẽnem ſeruari ſic. ff. lo. l. ſi qs ignorãs.

c ¶ Sine ſatisdatione.] iudicatum ſolui.

d ¶ Alienare.] ſcilicet præcipimus. & concordat. C. de epiſco. & cle. l. 10 orphanotrophos.

e ¶ Subiacere.] imo hodie contra: vt. j. de ſanc. epiſco. §. œconomus. vel illa ī œconomis & alijs gubernatoribus.

f ¶ VT FRATRVM FILII &c.

¶ *Quatuor habet partes, in quibus quatuor corri-* 20 *guntur. l. j. j. eod. expeditur uſq; ad. §. illud. Secunda abinde uſq; ad. §. quia uerò mulieres. Tertia abinde uſq; ad. §. fina. Quarta in. §. fi. prima eſt ut fratrum &c. ſecunda, & ut mulieres &c. tertia, & rurſus &c. quarta, & ut* 30 *ſimiles &c.*

g NOſtras. Non piget.] melius eſt ſeipſum corrigere quàm ab alio corrigi expectare: vt ī. eo. de nu. §. ij. coll. iiij.

h ¶ Legem.] ī. de hæ. 40 re. ab inteſt. §. ſi igitur defunctus. ī fine, quam corrigit hîc.

i ¶ Sibi.] ſcilicet ſimiliter reliquerit.

k ¶ Ad hæreditatẽ.] q. d. idẽ eſt ordo caſus & ius ſiue hi nepotes cum ſolis theijs vocãtur, ſiue cũ theijs. & ſuperiorib⁹. 50

l ¶ Monumẽta.] i. exẽpla primi inſtrumẽti & exẽplificata coram iudice. credit ergo exẽplo: vt. C. de re iud. l. fi. & ſic eſt contra. ī. vt ſpon. lar. §. ad hęc. Solu. hîc fuit facta inſinuatio coram ordinario iudice: vt patet ex ſequentibus: quia 60 ſic dicit q; debet fieri. tunc enim exemplũ valet: vt hîc. & ff. de admi. tuto. l. chirographis. & C. de teſta. l. publicati. aliàs ſi nõ ſic inſinuet, nõ valet: vt in cõtrario.

m ¶ Pro eis.] Puta patres. Accur.

n ¶ Cõfiſci.] vt coram de 70 fenſore ciuitatis: vt in aut. de defen. ciui. §. nulla. & C. de do. l. in hac.

o ¶ Exactionis.] quia extitit caſus quo mulier pacta eſt de lucrãda donatiõe propter nupt. puta premortuo marito, ſecundùm Io.

p ¶ Donationis.] ſcilicet totius. Accur.

q ¶ Et.] pro id eſt.

r ¶ Inſinuatã fuiſſe.] hîc innouat: vt. ī. vt ſpõ. lar. in princip. & ſumitur hîc qđ eſt. C. de do. ante nupt. l. fi. & aut. eo decurſum. in fi.

s ¶ Partis.] i. datũ ei In

Corrigere ſe eſt honeſti⁹ quã ab alio corripi.

† Facit gl. in. c. auditis. ſupverbo, minoris. poſt prin. extra de in integ. reſtitu.

Exemplo credendũ eſt

chianiſtas) præſumpſerit ſpelũcã ſuæ ĩcredulitatis ædificare, aut Iudæi nouã ſynagogam conſtituere, locorum ſancta eccleſia ædificia ſuæ proprietati defendat. Si verò quis per emphyteuſim, aut cõductionem, aut etiam per quãcunq; aliã gubernationem dederit poſſeſſionem huiuſmodi perſonæ: ſi quidem ſciebat domin⁹ poſſeſſionis eius qa hæretico hanc cõmiſit: omnes reditus illius temporis qđ in contractu tranſijt, eccleſiæ ciuitatis ſub qua poſſeſſio conſtituta eſt, vendicari . ſi verò ignorabat dominus poſſeſſionis quia hæreticus erat cui hæc cõmiſſa eſt: ipſum quidem dominum propter ignorantiã indẽnem[b] ſeruari: hæreticum verò in vtroq; caſu expelli de poſſeſſionibus, & eius ſubſtantiã applicari fiſco.

¶ *Orphanotrophi ſunt ſimiles tutoribus & curatoribus: & debent cõficere inuẽtarium ſub geſtis perſonarum publicarum. Bart.*

¶ Orphanotrophi verò, tutorũ & curatorũ fungãtur officio[†]: ita tamen, vt etiam ſine ſatisdatione[c] conueniantur de rebus orphanotrophijs & ipſis ꝑprijs orphanis cõpetentibus. Res autem cõpetentes alicui orphanorum, publicis præſentibus tabularijs, aut ſub geſtis monumentorum in hac quidem regia ciuitate apud magiſtrũ cenſus habitis: in prouincijs autẽ apud iudices earum, aut defenſores locorum orphanotrophijs accipere & cuſtodire: & ſi neceſſarium putauerint, etiam alienare[d], & pretia earum orphanis conſeruare, aut alias res pro illis emere: nõ autem ſubiacere[e] tutelaribus, aut curatorijs rationibus. ſeruari aut iubemus venerabili orphanotrophio huius regiæ vrbis, & xenodochio quod vocatur ſanctæ Mariæ Sanſo, & ſub eius gubernatione conſtitutis oratorijs, aũt xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia priuilegia quæcũq; habet maior ſanctiſsima eccleſia Cõſtantinopolitana. Quæ igitˉ per ꝑſentẽ legẽ in perpetuũ valitura noſtra ſanxit trãquillitas, tua celſitudo edictis ſolenniter in hac regia vrbe ꝑpoſitis, ad oĩm ſtudeat puenire notitiam. Nos enim ꝑuidebimus quatenus ſine collatorũ diſpẽdio fiat etiã in prouincijs manifeſta.

TITVLVS VII.

Vt fratrum filii [f] ſuccedãt pariter ad imitationem fratrum etiã aſcendentibus extantibus. Et vt mulieres nõ inſinuata antenuptiali donatione nõ lędãtur: non inſinuans autem vir, vel ſi cõpetat nuptiale lucrũ, eo nõ fruatur. Et rurſus vt mulieres nõ ſecundò nubẽtes, dominę ſint partis ſponſalitię largitatis, quantum pars facit vnius filii. Et vt ſimiles ſint pœnę vtriuſque ſexus, dum ſine cauſa rationabili repudium mittitur.

crũ caſu exiſtẽte de quo pactus eſt de lucrãda dote, vt puta præmortua vxore ſecũdũ Io.

t ¶ Actionem.] ſ. in eo qđ excedit eam quãtitatem quę non debet inſinuari ſecundũ Io. vt ar. 10 C. de do. l. ſi qs argẽtũ. §. ſed in oĩbus. & hoc iõ dico qvir vel mulier debet lucrari ex pacto in alio in quo nõ eſt pactũ lucrari: cùm nõ ſit ſimplex donatio: & non eſt neceſſaria inſinuatio.

¶ *Filij fratrũ ex utroq; latere cõiuncti ſuccedunt una cum fratribus defuncti, & etiã cũ aſcendentibus, ſublata lege quæ contrariũ diſponebat. Ange. Idem. a. præfecto prętorio.*

NOſtras leges emendare nos nó piget,[g] vbiq, vtilitatẽ ſubiectis iuuenire volẽtes. Meminim⁹ igitur ſcripſiſſe legẽ[h] ꝑ quã iuſsim⁹, vt ſi qs moriat reliquẽs fratres, & alteri⁹ fratris filios ꝑmortui: ad ſimilitudinẽ fratrũ, & pręmortui fratris filij ad hæreditatẽ vocent, paternũ adingredientes gradũ, & illius ferẽtes portionẽ. Si verò moriens reliquat aſcẽdẽtium aliquos, & fratres, ex vtriſq; parẽtib⁹ cõiũctos ſibi[i], & filios ex præmortuo fratre: fratres quidẽ iuſsimus per ipſam legẽ cum parentibus vocari: fratris verò filios excluſim⁹. ¶ Hoc itaq; iuſtè corrigẽtes, ſancimus, vt ſi quis moriens relinquat aſcẽdẽtiũ aliquẽ, & fratres qui poſsint cũ parẽtibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cũ aſcẽdẽtibus & fratribus vocentur, etiã præmortui fratris filij: & tantã accipiãt portionẽ, quãtã eorum futurus erat pater accipere ſi vixiſſet. ¶ Hoc verò ſancim⁹ de illis filijs fratris, quorũ pater ex vtroq; parẽte iungebatur defuncto. & abſolutè dicimus: ordinem, quãdo cum ſoAs ꝓcãtur fratribus eũdem eos habere iubemus & quãdo cum fratrib⁹ vocãtur aliqui aſcẽdentium ad hęreditatem[k], hoc iubẽtes ex cal. Ianua. præſentis indictionis vndecimę. ¶ Illud quoq; dignum correctione aliqua eſſe iudicãtes, partẽ hoc præſentis facimus legis. ex ipſo enim rerũ inueniẽtes experimẽto neceſſariũ eſſe mulieribus, actis monumẽtorũ antenuptias donatiões inſinuari, vt vel ſi principalia inſtrumenta pereant (qđ facile eſt) ꝑ monumẽta[l] matrimonij eius probatio maneat: ſancim⁹ neceſſitatẽ habere viros ipſos, aut etiã q; pro eis[m] ante nuptias donatiões ſcribũt, ſi quing ẽ torũ ſolidorũ trã ſcẽdit quãtitatẽ, inſinuare eã in actis monumẽtorũ, in regia quidẽ ciuitate apud magiſtrũ cẽſus[†]: in prouincijs aũt apud vniuſcuiuſq; ciuitatis đfenſorẽ, aut apud quos omnino talia documẽta cõfiſci[n] poſſunt. Si verò nõ inſinuẽt eas: quãtũ quidẽ ad partẽ mulieris etiã ſic eas valere iubemus: & ſi tẽpus fiat exactiõis[o], donationis[p], & [q] partis eius: nõ opponi mulieri nõ inſinuatã[r] fuiſſe donationẽ. Si verò dotaliũ pacta & horũ euentus parti viri cõcedunt actionẽ dotis, aut etiã eius partis[s]: nullam eum habere iubemus actionem[t], ſi nõ donationem inſinuauit, hoc eſt actis monumẽtorum, ſicut dictũ eſt, viris eñ habẽtibus poteſtatẽ inſinuare donationes, pro non inſinuatis periculum mulieribus imminere, ineptum nobis eſſe videtur. Quia verò mulieres ad ſecundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas vltra eas, quæ ſecundò nubunt, eſſe

† Glo. in ca. cũ in iure. ſup verbo, ſedi. i me. in ver ſi. item ſi ſnia reda cta eſt. extra de of fi. dele. in ducit hũe textum ad hoc q; ſi ſententia delegati fit redacta in publicã formã, q; facit pleną fidẽ abſq; oſtenſione cõmiſſionis ſuperioris.

putamus

a ¶ Putamus.] vt. ſ. de nu. §. hinc nos. &. C. de ſecũ. nup. l. generaliter.

b ¶ Sancimus.] per. l. illã. ſ. neq; virũ quod ex do. §. præterea.

c ¶ Videatur.] corrigitur ergo qđ eſt. ſ. neq; virũ. §. ꝓterea. vbi non diſtinguebat.

d ¶ Viris.] quę eſt. ſ. vti. ma. & auiæ. §. quia verò legem dudum.

e ¶ Trãſigere.] ideſt ſoluere.

f ¶ Differẽtiam.] quãtum ad pœnam.

g ¶ Cognita.] quę cauſæ ſunt in prędicta cõſtitutione: vt liceat ma. & auię. §. qaverò plurimas

h ¶ Hoc.] ſ. ſeparare matrimonia ſine cauſa legitimè cognita.

i ¶ Inviro.] cõtra. ſ. vti. ma. & auiæ. §. quia verò legẽ dudũ. Sol. hîc illam corrigit: vt ibi dixim⁹. Alij dicũt hîc ęqpa ꝓorare corporales pœnas, non pecuniarias: quod nihil eſt.

Pœnam ſimilẽ par delictum exigit.

k ¶ Proximas.] Not. per delictum parem exigere pœnã: vt. C. de epiſco. & cle. l. fi' quẽ quã. fallit. ff. de pe. l. quẽdam. & de incẽ. rui. nau. l. pedi⁹.

l ¶ DE RESTITVTIONE FIDEI COMMISſ. &c.

¶ *Huius ſenſum accipe ex rubrica: & ponit tantum de uno teſtõ in quo multa ſunt diſpoſita: & de quodã codicillo: & literã non lego, niſi ut notem: ar. ſ. c. §. manifeſtũ.*

m Antanobis. Aut ſubtraho.

50 Nota ergo pro opi. Io. ꝙ in codicillo poteſt adimi teſtamẽto legatum relictũ: licet non ſit teſta. cõfirmatũ: & pro hoc. ff. de alim. & ci. lega. liber. ſed Pla. & M. contra niſi ſint teſta 60mẽto cõfirmati: & ꝓ ſe inducũt. ff. de teſta. l. hæredes palam. §. ſed quia poſſet. Sed certè in inſtitutione illa intelligim⁹ vt mutari non poſsit. niſi à capite oĩa fiant.

Legatũ teſtamento poteſt per codicillos adimi.

putamus[a]: ſi qua amiſſo viro, alterius abſtineat nuptijs: habere ꝙ dẽ eã vſum antenuptialis donationis, ſicut prius ſancimus[b]: habere verò eã & ꝓprietatis tantũ quãtũ filiorum quãtitas faciat: vt ſecũdũ proprietatis rationẽ vnius & ipſa filij perſonã obtinere videat[c]. Hoc verò valere nõ in matrib⁹ ſolis iubemus, ſed etiã in patrib⁹ & alijs aſcẽdentibus volumus ad ſecundas nuptias non venientibus. ¶ Quia verò interdiximus dudũ ꝓ noſtram legẽ & viris[d] & mulieribus repudia, mittere, & tranſigere[e] matrimonia (niſi tamen quædam ſit cauſa noſtræ legi cognita) & pœnas hoc facientibus & viris & mulieribus impoſuimus: mutationẽ quandam circa pœnas viri ac mulieris faciẽtes, & ad melius hoc transformantes, ſancim⁹ nullã eſſe differẽtiam[f] quantũ ad pœnã inter virũ & mulierẽ hoc ꝓ ſumẽtes: ſed ijſdem pœnis ꝙ cõtra mulieres à nobis definitæ ſunt, ſi ſine cauſa noſtrę legi cognita[g] matrimonia diſtrahant, etiam viros ſubdi hoc[h] ꝓſumentes, & ſimiles pœnas eſſe in viro[i] & in muliere. In delicto eñ æquali ꝓximas[k] eis imminere pœnas, iuſtũ eſſe putamus. Præſentem igitur generalẽ legẽ noſtram manifeſtã tua gloria faciat per edicta ſolẽnia & ijs qui hanc maximã ciuitatẽ & qui prouincias habitãt: vt null⁹ hominũ quę ad ſalutẽ cõmunẽ ſancita ſunt à nobis, ignoret.

TITVLVS VIII.

De reſtitutione[l] fideicommiſſi, & noĩe familię quod vſque ad quartũ gradu locũ habet, & quod familię nonnę nurus etiam continetur.

¶ *Alienationis prohibitio perpetua ultra quartã generationem non extenditur, nominalis autem alios non continet: & ultimus de familia ſuperſtes res ad eum uenientes in quãcũq; perſonã alienare poteſt: appellatione quoq; familiæ nurus continetur. Barto.*

Impe. Iuſtinianus. a. Petro glorioſiſsi. ſacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconſule & patricio.

Anta nobis humanitatis cura eſt, vt neque priuatas cognitiones quę videntur nobis quæſtionẽ excedere iudicialẽ, legibus noſtris definire dedignemur: neq; cognitionem priuatam excedentem audire iudicia, per circuitus longos litigantes tradere afflictioni. ¶ Alexander igitur glorioſus ſuggeſsit nobis multoties Hieriũ glorioſæ memoriæ patrẽ ſuum ſcribẽtẽ teſtamentum nominibus iſtis vſum: Volo autem & iubeo meos hæredes Conſtantinũ quidem virum clariſsimum deputatã ei domũ cũ omni (ſicut ſuperius ſcriptum eſt) coniuncto ei iure: & proaſtium qđ in cuparijs eſt, cũ omni (ſicut ſuperius dictũ eſt) cõpetenti ei iure, & domũ quæ in Antiochia eſt, Catamianũ. Antimiũ verò dulciſsimũ proaſtium qđ in Blacernas eſt. Cataeugenium & Iulianum glorioſæ memoriæ viros proaſtium qđ in ſummitate ſinus ſubſtẽti ci eſt, quõdam Cataarchalirium glorioſæ memoriæ. Calliopiũ verò virũ clariſsimũ proaſtiũ habitariũ ſiue cataphilotiũ. Alexandrũ virũ glorioſiſsimũ proaſtiũ qđi Venetis eſt, nõ alienari, nõ ꝓ vẽditionẽ, nõ per donationẽ, nõ ꝓ cõmutationem, nõ aliter quolibet modo, neq; eijci, neq; alienari ipſam domum, aut ſupra ſcripta proaſtia à meo nomine & mea familia: ſed ſi quid orandum eſt mihi, fiant eis filij: & in filijs & in nepotibus legitimis aut naturalibus, ſi defuncti ſunt relinquere vnunquemq; eorum quod deputatũ eſt proaſtium & domus tam in adiacentibus huic regiæ ciuitati quã in Antiochia filijs & nepotibus ſingulorum legitimis ac naturalibus. credo enim ꝙ nõ deponant, neq; ſupernaturalibus filijs, aut nepotibus meã diſpoſitionẽ & volũtatẽ. Si verò omnino ſine filijs oẽs, aut quidam, aut vn⁹ ex eis moriatur (qđ abſit) volo & iubeo eos, ꝙ ſine filijs, aut ſine filio futuri ſunt morituri, reſtituere ſuperſtitib⁹, ſiue ſupſtiti eorũ fratri ſuprаſcriptas domos tã hic, quã in Antiochia, & ꝓ manifeſtata quinq; proaſtia cum omni eorũ iure & omnibus cõpetẽtibus indeſinẽter vacante, videlicet inter eos defideicommiſsis aut legatis ſatiſdatione. volo enim & iubeo nõ exigere eos abinuicẽ huiuſmodi ſatiſdatiões, preſumentes ſiue preſumẽtem preter meã paternã & amabilẽ circa eos intentione exigere fratres ſuos aut fratrẽ ſatisdationẽ in his ꝓhibitis alienari reb⁹, omnino eos fideicõmiſſo cadere. Et hæc quidẽ in teſtamento dixit: ſcripſit autẽ & codicillos huiuſmodi, & in ipſis vſus eſt huiuſmodi verbis. ¶ Manifeſtũ igitur facio quia dudum quidẽ in ſcriptis fecit teſtm̃, & quæ in eo ſunt, ſecundùm placitũ mihi modum diſpoſui, volo & iubeo omnia quęcunq; eodem teſtamento cõtinẽtur omnimodo valere præter illa ſola, quæ in hoc meo codicillo permuto aut ſubtraho[m] aliqua derelicta legata. Volo igitur & iubeo proaſtium meum qđ appellatur Cuparia, qđ in prædicto teſtamento Conſtãtino viro magnifico filio meo dereliqui, dari & ꝓtinere perfecto poſſeſsionis & dominij iure Hieriovi ro clariſsimo, & Eugeniſtato meo nepoti filio Cõſtãtini viri magnifici integrũ ipm̃ ꝓaſtium cum oĩbus ꝙ in eo ſunt pretorijs, & aſcenſum & deſcẽſum: omnib⁹ etiã cõiunctis ſiue illatis cũ cõclaui domuũ & ergaſterijs & balneo & ortis tam intra quã extra muros: & hippodromũ, & qđ in eo eſt ortũ, & ciſternã, & oĩa omnino quocunq; modo competẽtia mihi iura ſuper iſto ipſo proaſtio: dari quidem volo eũdem proaſtiũ prædicto viro clariſsimo meo nepoti Hierio facto ſuę poteſtatis ꝓ emãcipationẽ à ſuo patre poſt obitũ meũ nulla data licẽtia ei viro honeſto nepoti meo: ſed neq; his ſiue ex hoc meo teſtamento, ſiue ex teſtamẽto, eiusdẽ viri clariſsimi mei nepotis ſuſcipiẽtib⁹ iura eius vẽdere, aut permutare, aut donare alicui, aut quocunq; mõ alienare, aut ipſum ꝓaſtiũ, aut partẽ aliquã ex eo, aut ius: ꝓpter qđ volo eundẽ proaſtiũ, ſiue domũ adiacentẽ intra ianuas quę ducũt circa venerabile oratoriũ ſanctę eccleſię, permanere per omnia & perpetuare in mea familia, & nunquã egredi de meo noĩe. Volo aũt & iubeo ſi contigerit ꝓdictũ virũ honeſtũ meũ nepotẽ Hieriũ mori impuberẽ, aut poſt pubertatẽ, ſine filijs tñ ex legitimo matrimonio ei ꝓgenitis, peruenire & cõpetere, ſiue reſtituere poſſeſsionẽ et ꝓprietatẽ eiusdẽ

Alienatio nis ꝓhibitio vltra filiũ non extenditur.

a ℊ Voluisse.] No. prohibitionem alienationis vltra filium non extendi: nisi expresè dicatur. & facit. ff. de lega. j. l. filiusfamilias. §. diui.

b ℊ VT NVLLI IVDICVM LICEAT HABERE &c.

ꝓastij, siue domus viro magnifico eius patri Cõstãtino, sub eadẽ cõditione nõ alienari aliquãdo de mea familia, aut de meo nomine: in istis quidẽ ipsum ꝓcedere. Hierij verò glorioſissimi domũ q̃ in Theopolitis adiacet ei, & ex paterna in eũ peruenit succesione, alijs vendidit personis: eam verò domũ quæ in hac felicissima ciuitate, insuper & ꝓcodicillos datũ sibi ꝓastiũ, in quibus omnibus alienatio interdicta est, Constãtino gloriſsimo ei⁹ trãsmittere filio. Illũ verò mox prægnantẽ relinquẽtem vxorẽ vita functũ, scripsit testamentũ per qđ disposuit, si nõ nascantur filij, aut natus impubes moriatur: tam matrẽ suã Mariã glorioſissimã quã eius vxorẽ nobilissimã Mariã in eius vocari succesionẽ: & qm̃ nata fuit filia, & ipsa pupilla & tenera adhuc ætate ex hominibus decesit, in prædictas nobilissimas peruenire mulieres: reliquæ verò substãtiæ quę in hac magna ciuitate sunt, domus insuper & ꝓastiũ expresim in codicillis glorioſisimo relicta sunt Hierio: locũ forsitã tam ex testamẽto quã ex codicillorũ sermonibus adhibere: ipse domũ & ꝓastiũ defendere solus, de Hierij glorioſisimi familia derelicta: quę nũc primũ habẽs in Hierio meo noĩe gradũ. Sedij qui ꝓ Maria & Maria glorioſisimis fœminis verba faciebant, testamẽti quidẽ verbis nullũ dicebant locũ habere, neq; cũ legitur Alexandrũ virũ glorioſsimũ locũ habere, & vtrũq; suũ perficere ipsum & citra Cõstantinũ glorioſæ memorię quã ad hos tanquã ad locum, & alienantẽ ꝓastiũ qđ ei derelictũ est: sup qđ alienationem inæqualiter alijs qđ ei pater interdicens cõpetit & alios fratrũ eius hoc facere: & nostras leges: qm̃ oẽs cõtinuẽ in quibus tale aliquid dispositũ est, transgredi defuncti volũtatẽ omnib⁹ similiter substitutionẽ dicere, vt nõ permittas eis inuicẽ pulsantes multis ꝓ vna cognitione iudicijs subijciantur. Ideo positas nos rememorare leges. Alexander verò glorioſus magis quidem & de proprijs alterutrũ rectè visus est appellare. Super codicillũ enim sapiẽtẽ, & de residuis rebus volũtatem suã defunctũ faciẽtẽ, familiæ reseruari volẽs: sedi ꝓastio iustioribus verbis vsus, nihil rectè ei alienationẽ conferre, illas ex imperiali hoc facere impellenti iusione, venerabilibus pro his verbis vsa est pars alterutra tam testatoris interpretãtis volũtatem quã nostris vtentis legibus, quę sibi expedire putabant. ¶ Nos igitur legis & testamẽti interpretationem propositam nõ sola sententia, sed lege complecti cognitionis decisionem putauim⁹ oportere: vt tam p̃sentem quęstionẽ decernam⁹: quã reliquis auferamus de huiusmodi cõtentiones. vnde subtilius testamẽtum cõsiderãtes, verbis ipsis inuenimus hæredibus demonstratis alienationem interdictam quando futuri essent sine filijs fungi vitã: nõ vlteri⁹ verò ijs qui solùm eis successerint filijs: sed sufficere defunctorũ vsq; ad filiũ stare interdictionẽ. Si enim & ipsi filios relinquentes moriantur, qđ est relictũ, neq; in longiore à filiorũ vita alienatiõis prohibitionẽ voluisse[a] facere, codicillũ verò in ꝓastio solo factũ prohibere: & ijs qui ex testamento Hierio glorioſæ memoriæ iuniore dicim⁹ res suscipiẽtibus proastiũ alienare. Etenim istis qui remãserũt velle defunctũ perpetuè in familia manere sua: ea quidẽ quę in quęstionẽ deducta sunt, talia cõsyderantes oportere humilitatis cognitionẽ in alijs qdẽ reb⁹ quę Constãtin⁹ glorioſæ memoriæ Hierio seniori de qbus ex testamento factus est dominus, nihil accipere: ex his existimauimus bene suggerere q̃stionẽ. vacare verò in istis actione non Alexandrũ solũ virũ glorioſum, sed etiã reliquã oẽm familiã ex testamẽti verbis vsq; ad filios solum stare prohibitionẽ: & ipsum Hierium glorioſæ memoriæ filiũ per quos eis facientes homines smaripoſeos Hierij iura, qui post eos familię substituentes partẽ alienauerũt, quę apud eos tanquã in substitutione ex volũtate interdictorũ vnius: in proastio verò neq; si dñm codicilli Hieriũ ostẽdant glorioſæ memoriæ multũ nobis visum est plenũ esse pietate quatuor postea generatiões huiusmodi in mediũ deduci quæstionẽ. Nũc igitur glorioſis fœminis Maria & Maria adhuc superstitib⁹, quas & ipsas in familia iacendo nostris legibus & huiusmodi verbis promeritis nõ rectè neq; cõpetẽter Alexander glorioſus adse venientẽ instituit litẽ: transeundo verò & istorũ quatuor iam generationes transisse videntur: nõ facere qdẽ antiquã taliter iudicis cognitionẽ tradi maximè cõstituẽs filia adhuc pupillaris taliter ætatis functa vita: vt si etiã sine testamẽto ille esset, in matrẽ ei⁹ peruenire proastium: non ipsius nouellę verò legi, vt potè factæ horum causa, & nullis Hierij glorioſæ memoriæ hæredibus circa voluntatem peccantibus eius. etenim testamentum Cõstãtinus scribẽs substitutiones aliquas fecit filia defuncta impubere: attamen nil ex hoc introducitur magnũ: & ipsius scđm hoc legis pupillæ matri substantiã præbẽte marito circa trãsitũ eam. ¶ Sancimus igitur neq; Alexandrũ virũ glorioſum aut eius filios neq; succeſſores relinquere Hierij glorioſæ memoriæ senioris filios, neq, alium quendam ex omnibus in eius constitutum familia, aut contra Mariam & Mariam glorioſas fœminas occasiõe rerum apud eas constitutarum, aut contra alios agere apud quos resconstitutæ sunt. nunc autem in quibus futuro peruenerint tempore, in quibus Hierius glorioſæ memorię prohibens fecit alienationẽ, aut omnino quo memoriam prohibitione & familiæ nomen, & aliqđ ius fabricare ex hoc vt alijs Hierij glorioſæ memoriæ filij ipsis alienantibus & conuenientibus sicut & reliquorum alienationibus & primitus leuarentur & ipsis succeſſoribus, quæ possunt actiones cõpetere de hoc & alijs quos apprehendentes relinquimus intellectui ad huiusmodi nobis sufficientibus iudiciũ & legislationem: & hanc esse decisionem non præsentis cognitionis solũ, sed reliquarũ in quibus prohibitiones factę huiusmodi succesiones tantæ proceſſerunt & hæredum vltimus per mediũ aliquẽ pupillum succeſſerit. tunc enim tẽpus & exteris à familia primi prohibentis licentiam habebit ex præsenti nostra lege transmittere res. communẽ enim hanc fecimus legem tam prẽsentis cognitionis quàm post hanc euenientiũ taliter prohibitionẽ tam euenientẽ nunc dirimentes cõtentionẽ, quã eas quę futuræ sunt, resecantes.

TITVLVS IX.

Vt nulli iudicũ[b] liceat habere loci seruatorem, nisi certis ex causis diuina concesserit iusio.

¶ *Nullus iudex potest in loco cuius sibi gubernatio cõmissa est, committere loci conseruatorem, id est uicarium, nisi imperator tempore expeditiõis uel necessitatis ei concesserit. Ange.*

In nomine domini Iesu Christi dei nostri, Imperator Cæsar, Flauius, Iustinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, felix, pius, glorioſus, victor, triumphator, nunquam nõ colendus augustus Musonio præfecto vrbis.

Quæcunq;

a ¶ Quæcũq; subiecto rũ.] Iubaudi ptinet.

b ¶ Semper.] Iubaudi cupiẽtes. Acc.

c ¶ Iudicibus.] Repete inuenimus.

d ¶ Legem.] vt. ĩ. vt roiud. sine quoquo suffr. fiant. colla. ij. Accur.

e ¶ Ciuitate.] Sed idẽ p hibet: vt. ĩ. de colla. §. ad hoc phibemus. Accur.

f ¶ Vocauerit.] Aliàs exegerit. i. fuerit necessitas nutrimenti. Accur.

g ¶ Expulsores.] Subaudi destinent. Accur.

h ¶ Hoc fieri iubemus.] vt. ĩ. de manda. principũ. §. illud col. iij.

i ¶ Epidemiticis.] genus est expensæ. Accur.

k ¶ Male.] No. malã cõ suetudinẽ nõ seruandã, vt hic, &. C. de vsur. l. eos. in fi. &. ff. de legi. & senatusconsult. l. qđ nõ ȝoratiõe. &. C. quæ sit lõg. cõsuetu. l. ij. in fin. & in decre. distin. viij. c. iij. & dist. ix. c. j. & in noua cõstitutione Friderichi de statutis. §. j.

l ¶ Debẽtẽ.] Ji. ad quẽrẽdũ debẽtẽ aliquã rẽ, m ¶ Aut gubernari.] i. ad gubernãdum quã 4olibet rẽ. aliàs est in litera de qualibet re debentem: aliàs de qualibet re debente.

n ¶ Super hoc aũt iubemus.] fingitur ergo cautũ esse vbi nõ est cautum, vt. ff. de adopt. l. his verbis. &. C. de rei vxo. act. in princi. &. ff. si cui ſoplus quã per leg. fal. l. j. in fi. j. respon.

o ¶ Rerũ descriptiõnẽ.] Puta inuentarium.

p ¶ Restitui.] Not. in duplum teneri illũ qui impediuit aliquid mihi relinqui. olim perciebat qđ testator volebat: cętera fisco dabant ſovt. ff. ad trebel. l. iij. §. fi. & dixi. ĩ. vt cũ de appel. cogno. §. si coniunctus. colla. viij.

q ¶ Iudices.] Si est recipiẽda appellatio, iudex eã recipere debet: aliàs punitur: vt hîc, &. ĩ. de iud. §. nostros. &. C. de appel. l. quoniã. etiã si à 7oprincipe sit delegatus: & tunc ad principẽ appellat: vt hîc; &. C. quorã app. non re. per totũ. Itẽ si nõ est recipienda, nõ debet recipere: vt ga præfectus licentiam dedit: vt. ĩ. vt spon. larg. §. aliud. hac colla.

r ¶ Quia.] interpo si. 8otio. Acturſi.

s ¶ Dilatiõe.] C. de ap. l. iudicib'. cõtra. ubi dicitur p intra. xxx. dies debet edere, hîc sine dilatiõe vũ hãc scđm illa. & dic. sine dilatiõe. s. maiore.

Quæcunq; ad vtilitatem nostrorũ subiectorũ[a], intẽtionem habere semp[b]: inuenimus diuersas læsiones nostris subiectis sĩferri ab emissis vicarijs in puincias ab aliquib⁹ ciuilibus & militarib⁹ iudicib⁹[c]: & de hoc dudũ legẽ[d] scripsim⁹, pticularẽ aliquã facientes rei emendationẽ. Nũc verò perfectè iuuare nostros subiectos studẽtes sancim⁹ nullã licẽtiã habere p tpe pfectos tã Orientis quã Illyrici ptoriorũ, aut comitẽ largitionũ aut comitẽ priuatarũ locorũ seruatores destinare ĩ prouícias, aut ipsos p uíciarũ iudices facere, & proprij cinguli loci seruatores emittere.

¶ Sed neq; vicaneos iudices ĩ creditis eis puĩcijs loci seruatores emittere ĩ qualibet ciuitate[e]. Solũ verò iubem⁹ esse loci seruatores pfecturæ in Hosdruma† & ĩ Mesopotamia: & si necessitas vocauerit[f], in alijs locis tpe expeditiõis p nutrimẽto eis destinato: & hoc qdẽ p nostrã iussionẽ. ¶ His ĩ sup iubemus, vt neq; magistri militũ, neq; duces ĩ puĩcijs ĩ qb⁹ administrare iussi sunt, loci seruatores, aut biocolitas†, aut latronũ expulsores[g], ¶ Si verò cõtigerit necessitate faciente, siue magistros militũ, siue duces destinare p nostrã iussionẽ in alijs locis tunc fieri loci seruatores absentes, & hoc secũdũ nostrã præceptionẽ. ¶ Nulli verò liceat ciuili aut militari iudici circuire p uinciã sine causa necessaria. Si verò aliqua necessitas vocauerit tale aliqd fieri: expẽsis proprijs† hoc facere iubemus[h], tam iudices quã cõpetẽs & obediẽs eis officiũ. Neq; verò angarijs, aut ijs q̃ vocãtur epidemiticis[i], aut alio quolibet dispendio grauari nostros subiectos: neq; consuetudines nominare aut quęrere, quas forsitan aliqui prædictorũ in propriũ lucrũ inuste adinuenerunt. Malè[k] enim, † ad inuẽta, maleq; cõsuetudines, neq; ex lõgo tẽpore, neq; ex longa consuetudine confirmantur, sciẽtibus oĩbus prędictis iudicibus ciuilib⁹ & militaribus q̃ si aliqd pter hoc fiat, & q̃ facit, si loci seruator est, viginti librarum auri inferet pœnã, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acqeuit, cadẽs propria substãtia exilio subijcietur. ¶ Ad maiorem autem nostræ dispositiõis cautelã, iubemus p loca cpos, & prouinciarum rectores, & eos quiciuitates habitant, nullum cõ tra præsentem nostram dispositionem susc ipere biocolytam, aut latronum persecutores. omnino enim nullũ iudicũ ciuiliũ, aut militariũ cõstitutũ in prouincia, habere loci seruatorẽ cõcedimus. ¶ Præcipuè quidem iubemus prouinciarũ rectores sic rectè conuersari, aut res gubernare, vt nõ necessitas fiat de qualibet re debẽtem[l] quæri aut gubernari[m], ad prouícias aliquẽ destinari. ¶ Si verò opus fuerit trãsmittí aliquos in prouincias occasione publicarũ exactionũ, aut qua rũlibet emergẽtiũ querelarũ, neq; ordinẽ neq; nomẽ habere loci seruatoris. Destinatus verò in prouinciã nullũ subiectis inferat dispẽdiũ: creditũ verò sibi opus adimpleat iudice prouinciæ eum & eius officiũ adiuuãte. ¶ Si verò cõtra ipsum iudicẽ fortè accusatũ transmittatur tũc iubemus & prouíciale officiũ obedire ei. Quẽadmodũ enim prohibemus loci seruatores fieri: ita omne periculum iubemus habere iudices prouíciarũ, & eorũ officium: vt solicitudinẽ faciãt tam publicarũ exactionũ, quã locorũ quietẽ: & vt oĩs iniustitia & læsio suspẽdatur. In quibus verò prouincijs aut iudices, aut exactores sunt fiscaliũ, & opus habuerint aliquo adiutorio: iubemus iudices prouíciarũ & officia eorũ omne solatiũ & studiũ eis conferre, vt sine impedimẽto fiscaliũ exactio procedat. Et oẽs quę motę fuerint, siue ciuiles, siue criminales causæ, & competentes prouinciarum iudices ipsos iubemus inquirere, vt illi proprio periculo has discutiant, & legitimum finem eis imponant. ¶ Super hoc autem[n] iubemus prouíciarum iudices mox qui futuri sunt cingula suscipere, siue præsentes, siue absentes sint, cautelam impendere tam præfecturæ quàm nostris largitionibus & comiti priuatarũ pro inferendis pecunijs vnicuiq; prædictarum dignitatum: cùm & si non caueant: tanquam facientes cautelam, ita iubemus eos & eorũ officia subiacere prædictis dignitatibus. In illis verò ciuitatibus & puincijs nolumus iudices periclitari pro fiscalibus, & exigi in qbus neq; scriniarij, neq; iudices, neq; alij qđã proprio periculo exactionem faciant.

¶ *Nullus occasione lucrorũ iniquitates & iniustitias facere debet. Item iudices ordinarij ac etiã delegati, etiã si sint delegati á principe, appellationes suscipere debent: quibus pendentibus nihil innouari debet. Barto.*

¶ Et hoc peruenit ad nos, q̃ qđã prouĩciarũ iudices ita iniquè agũt occasiõe lucrorũ, vt neq; testamẽta cõcedãt facere, neq; facta ĩsinuare, neq; nuptias aliquas facere, aut sup nuptialibus donatiõib⁹ monumẽta cõponere, neq; defunctorũ corpora sepulturæ tradi: neq; rerũ descriptionẽ[o] cõcedũt fieri, aut aliud quid hmõi agi aut ex gestis, aut ex testimonijs. Propterea ĩterdicim⁹ oĩb⁹ iudicibus tam ciuilibus quã militaribus & eorum officijs, aut alij cuilibet tale aliqd pſumere. ¶ Si verò qđã hmõi odibilẽ rẽ in quolibet loco nostrę reipublicę præsumpserit agere, aut ministrare ei, q̃ hoc pſumpserit facere: iubemus hmõi extra cingulũ factos, in exiliũ destinari: & de substãtia eorũ eueniẽs dispẽdiũ, læsis ĩ duplũ restitui[p]: nõ sublato ab eis neq; alio qđẽ ex legibus adiutorio. Omnẽ verò damus licẽtiã locorũ sanctissimis episcopis & primatibus ciuitatũ hmõi pſumptiones prohibere: & studere vt hæc omnia sine ĩpedimẽto & sine dispẽdio secundùm legum virtutem procedant, & de his nobis nunciare. ¶ Illas verò quæ scđm leges offeruntur appellatiões suscipere volumus omnino iudices, [q], & eos q̃ secundùm nostrã iussionẽ specialiter (q̃a[r] & à diuinis licet appellare iudicibus) audiũt siue maiores, siue minores sint: & edere gesta sine aliqua dilatiõe litigãtibus, vt q̃stio legitima de his p̃cedat. Sup hoc iubemus appellatiõe porrecta scđm leges

a ¶ Exactionẽ fieri.] nam nihil est innouandũ app.pen.vt,C.de appel.l.uj.&.ff. nil innoua.per totum.

b ¶ Et nõ alios.]vt.C. de pœnis.l.sancim^s. & ff.de pœ.l.crimen.

c ¶ Vicis.]No.cõtra potestatem qui punit eorũ tratam pro aliquo delinquente.Accur.

d ¶ Cõprehendere.] vt,ſ,vt non fiant pign, §.j.

e ¶ Hominibus.]vt.ſ, de mã.princ.§. oportet. col.iij.plenè dices.j. eo. §.fin.Accurſius.

2of ¶ Definita.]vt reqratur,& bona eius annotẽtur:vt.ff.de requi. re.l.ij.

g ¶ Vti.]Not.epiſtolam mitti:vt hic,&.ſ.dequę ſtio.§.damus.coll.vj.ſic & cùm quæritur fugitiuus:vt.ff.de fugi.l.j.§.j.

h ¶ Cõprehẽdere.]

3 ofic ergo inuitus ad locũ vbi delict,trahit.ſed videtur q ita demum ibi cõueniatur vel accuſet, ſi ibi inueniatur:vt.ff. de iudic.l.hæres abſens. in princ. quę eſt contra. Soluſ.ſpeciale eſt in delictis ſecũdũ ſo.vt hic,& C.vbi de crı.agi opor-

4otet.l.vlti.&.ſ. vt iudi.ſine quo.ſuffr.§.neceſsitatẽ.& idẽ vbicũq; certæ pſonę cognitio mãdat, vt præſidi,vt.C.ne li. poten.l.j.&.C.vbi quis de curia.vel cohor.l.vlti.Sed in cõtractibus ſi ibi non inuenitur:bona quę ibi habet, poſsidenſ otur:nõ tamẽ inuitus reducitur ſi alibi verſet, niſi habeat forũ vel domicilũ vel ſi aliter latitat:tũc enim põt idem qd in criminalibus dici.Azo.Vel ſi velis dicas vt ſuper contraria.l. diximus.

i ¶ Quieſcat.] vel

6o quia finitũ eſt eius officium,vel receſſit.

k ¶ Accipiat.]iuſsionẽ noſtram.Al.

l ¶ Inſinuet.]i. deducat eam in publica acta.

m ¶ Reſcriptum.] ſed qũo hoc hiceſt.&.j.pro xi. cognoſcit ſucceſſor: cũ morte madatarij iu

7ormidicio expiret: vt & alias mãdatũ:vt.ff.de iuriſ.om.iu.l.& qa.§.ideoque?Rñ.hic non perſõne,ſed officio fuit facta commiſsio vel delegatio.

n ¶ Iuſsio.]non enim facilè contra publicam vtilitatem concedẽdũ

8oe rreſcriptũ:vt.ff.ne qd in loco pub.l.j.§.ſi qs á principe.&.C.ſi contra ius vel vti.publi.l. fi & de preci.impera.offe.l.nec dãnota . ideoq; ſecunda iuſsio exigitur: vt hic,&.ſ.de mã.prin.

neq; exactionẽ fieri[a], neq; poſſeſsiones rerũ transferri vſq; ad definitum ſuper ea iudicium.

Iudices debẽt ſecundùm leges delinquẽtes punire,non alios pro alijs comprehendere ,nec dãna inferre: nec pignorationes,nec repræſalias facere,nec delicta uendere,pœna contra facientibus imminente.Bartolus.

¶ Quoniã verò ſi cõtingit adulteria,aut rapt^s mulierũ,aut homicidia,aut alia quælibet crimina in ꝓuincijs cõmitti:iubemus prouinciarũ iudices oĩa ſcdm leges vindicare & peccãtes tenere, & nõ alios[b] † pro alijs,aut ex quibus nati ſunt vicis[c] ,qui crimina præſumpſerunt, alium pro alio comprehẽdere[d] , aut damnũ eorũ inferre vicis: ſed neq; pignorationes facere, ꝓpter peccantẽ,aut criminis vindictam ꝓprij lucri cauſa inferre. aut delinquẽtium res propriũ lucrũ facere. Nos enim reos qdẽ ex legibus pœnas ſuſtinere volumus: damna verò ſubiectis noſtris,aut lucrum ex hoc iudicib^s,aut eorũ hominib^s[e] ſiue officialibus fieri nullatenꝰ cõcedimus:vt ne,propter rerũ deſideriũ inueniantur iniuſtè aliquos caſtigãtes,aut peccantes vendere. Si em̃ præter hæc fiat:ipſæ prouinciæ iudex omne ex hoc accidẽs dãnũ læſis medebit̃: & ſupplicijs ſubiectus exilio tradetur:[f] & cõſiliarius eius ſimile ſuſtinebit ſuppliciũ, ſi factis à iudice cõtraria legibus ſcriptis cõſentiat. Officium verò eius & alij qui circa hoc ꝓpter lucrũ propriũ ei obſecundãt:nõ ſolũ dãna læſis cõpellent reſtituere: ſed culpabiliores eorũ legalib^s ſupplicijs ſubiecti,exilio tradentur.

¶ *Criminoſus edictis legitimis eſt uocãdus:& eo latitante iudex legitimè procedere debet, eo uerò in alia prouincia degente capiendus eſt,& ad locum delicti tranſmittẽdus,ut ibi ſupplicium patiatur,pœna contra faciẽtibus imminente.Bar.*

¶ Si verò quidcom prehẽſorum criminũ latuerit,aut reliquerit ꝓuinciã illã in qua crimina deliquit: iubemus legitimis edictis à iudice euocari eũ: & ſinõ obediat,illa in eũ procedere,quæ noſtris legibus definita[g] ſunt. ¶ Si verò cognoſcatur qꝓ in alia prouincia degit:iubemus prouincię illius iudice in qua peccari quid huiuſmodi contigerit,epiſtola publica vti[h] ad prouincię illius iudicem in qua delinquẽs perſona degit:ille verò qui publicas ſuſceperit literas, & periculo ſuo & officij ſui comprehẽdere[h] huiuſmodi, & ad iudicẽ prouincię trãſmittere ei qua peccauit,ſuppliciis legitimis ſubijciẽdũ. ¶ Si verò qui publicã epiſtolã ſuſceperit,neglexerit hoc facere,aut officiũ ei[s] tradere, aut imperata neglexerit: tũc & ipſum iudicẽ tres auri libras & officiũ eius alias tres pro pœna inferre iubemus. Si verò iudex aut aliqs officij eius propter lucri ũ huiuſmodi perſonã non cõprehẽdat,aut cõprehendẽs nõ tranſmittat, & hoc agens cõuincatur: ſpoliatus cingulo,exilio tradatur.

¶ *Iudex alterius iudicis ſucceſſor iuſsionem præceſſori ſuo factã adimplere debet,niſi ſit contra ius uel publicam utilitatem,quia tunc etiam ſecunda iuſsio expectatur.Bar.*

¶ Et hoc verò † iubemus obſeruari ab omni adminiſtratore,vt ſi cõtigerit̃ ſcriptis noſtrã iuſsionẽ fieri ad aliqꝰ iudicẽ, & ĩterea iſte quieſcat[i] ab adminiſtratione:is qꝰ poſt illiũ ſuſceperit dignitatẽ, acciat[k] eã, & inſinuet[l] .& ſi qdem priuata eſt cauſa, & implere eam, & aſſequi,quemadmodũ ad eum promeruit reſcriptũ[m] .Si verò huiuſmodi in ſcriptis iuſsio[n] publicũ reſpicit,inquirat eã, & ſi quidem non lædatur fiſcus,quæ in ea comprenenſa ſunt adimpleat. Si verò ad læſionem eſt fiſci:nihil ſuper ea omnino agi:nunciare verò nobis primum vt ſecũdat noſtra fiat de hoc iuſsio. Si verò & præcepta cuiuslibet iudicis ſint,& priuſquã inſinuentur hęc,aut præcipiẽtẽ[o] , aut ad quẽ præcepta facta ſunt, cõtigerit remoueri de cingulo: ſic qꝰ factus fuerit iudex , hęc ſuſcipiat & exigat,ſi legitimè facta ſunt:ſi verò contra legem aut contra publicum facta ſunt hæc,pro nõ ſcriptis eſſe iubemus.

¶ *Creditor qꝰ filios debitoris præſumpſerit pro debito retinere,à debito cadit:& tantũdem dabit eis aut parentibus eorũ,& corporalibus pœnis afficietur.Bar.*

¶ Quia verò † & huiuſmodi iniqtatẽ in diuerſis locis noſtræ reipublicæ cognouim^s admitti,qa creditores filios debitorũ præſumũt retinere,aut in pignus,aut ĩ ſeruile miniſteriũ,aut in conductionẽ: hoc modis oĩbus prohibem^s[p] : & iubem^s vt ſi quis hmõi aliquid deliquerit,non ſolũ debito cadat,ſed tãtã aliã quãtitatẽ adijciat dãdã ei qui retẽt^s eſt ab eo, aut parẽtib^s[q] eius, & poſt hoc ẽt corporalibus pœnis ipm ſubdi à loci iudice:qa ꝓſonam liberã pro debito præſumpſerit retinere,aut locare,aut pignorare.

¶ *Si uxor crediti inſtrumẽto cõſentiat proprio uiro in dãnũ ſuũ,uel ſuam ſubſtantiam aut ſeipſam pro eo obligat:ipſo iure non tenetur niſi manifeſtè appareat pecuniam in ipſius utilitatem fore conuerſam.Bar.*

¶ Et illud verò quidim^s ꝓ ſubiectorũ vtilitate corrigere,vt ſi qua mulier crediti[r] inſtrumẽto cõſentiat,ꝓprio viro, aut ſcribat, & propriam ſubſtantiam aut ſeipſam obligatam faciat: iubemus nullatenus huiuſmodi valere aut tenere, ſiue ſemel, ſiue multoties huiuſmodi aliquid pro eadem re fiat: ſiue priuatũ ſiue publicam

§.deinde.qa melius deliberatur quã ſi ſit vna tã tũ:ar.ſ.vt cùm de appella.cog.§.ſed hoc prẽſenti.col.viij.

o ¶ Aut præcipiẽtẽ.] hîc videt negari nõ poſſe iuriſdictionem finiri quando mortuus eſt delegans vt hîc fuit:vt.ff. de iuriſ.om.iud.l.& qa. §.ideoq;.nã ſi etiam in dignitate vel in officio præcepit,nõ duratvltra tps ſuę adminiſtratiõis. vt.ff de pœ.l.fi.Rñ.põt dici q; hîc cẽſpat delegatus:& hoc innuit cũ dicit,factus fuerit iudex.

20Vel dic qꝰ ſucceſſor cõfirmauit:vt ar.ff.de iudi.l.venditor.§ fi. &.§. iudices.Vel hic nõ fuit delegatio,ſed iuſsio ꝓ dã. Itẽ qd ſubijcit pro nõſcripto eſſe ſ.qꝰ iuſsit princeps,vel præcepit iudex qũo ĩnamſui ꝓdeceſſoris infirmat: vt.ff.

30de re iu.l.paulus reſpõdit.&.C.ſen.reſcin.non poſ.l.j?Rñ. authoritate l.hoc fit.Vel verius nõ reſcindit,ſed reſciſſum declarat:nã ipſo iure nõ valet qd in præiudiciũ publicæ vtilitatis factũ eſt:vt.C.ſi cõtra ius vel vtili.pub.l.fi.Accurſ.

40p ¶ Prohibemus.] Not.non valere contractum ſup libero homine:licet filio debitoris: vt.C.de actũ.& obli.l.obces.etiam patre volente vel pignorãte:vt.ff.quæ res pig.obli.poſ.l.fin. & C.quę res pig.obli.l.q filios.niſi i caſu quo & ſovẽdere permittitur:vt C.de pa.qui fil.diſ.l.ij.

q ¶ Parẽtibus.]in quorum poteſtate eſt agentib^s ei^s nomine Azo.ſed videtur in quadruplũ: vt.ſ.vt non fi.pign.§.j. ſed ibi in alio caſu dicit. Azo.

r ¶ Crediti.]crediti nomen generale eſt:vt.ff.

60men generale eſt:vt.ff. ſi cer.pe.l.j.

s ¶ Multoties.]imo ſi cõſenſit multoties,debet ſic teneri:vt.ſ.vt imo. antenup.do.§.j.contra.Sol.hęc illã corrigit ſcdm Pla.&.C.ad vellei. antiq̃.&.l.ſi mulier,Sed Ro.& alij dicũt hãc log qñ ꝓ marito intercelsit. qa quãtò citiꝰ pro eo intercedit,tãto facilius ei ſuccurrit:nemutuo &c. ff.d do.ĩtervi.&vxo.l.ij.

† Ifte.§.eſt elegãtiſsimꝰ & plenus philoſophiæ.

† Cõcor.l. ſancimus. C.de pœnis .&.c. q̃ ſunt,extra dehis q̃ ſi. a ma. parte ca,&; in glo.pe. in c.ſicut tuis.cum gl. ſupverbo, deprehenſum,extra de ſimo.

¶ Facit ad hũc.§.c.vlti.in gl.ſi. in fi.extra de fo.com pe.vbi dicitur qꝰ ſi crimen eſt̃ grauet remittit̃ crimĩoſus puniẽdus ad iudicẽ vbi deliquit.

Conuenit̃ quis etiã inuitꝰ vbi deliquit.

† Concor. cum hoc tex.c. quoniam ſi bes.cũ gl. j.poſt prĩ. extrade offici. delegati.

† Concor. c. paſtoralis.cũ glo. j.poſt prĩ extra de fi de inſtru. Contract^s ſup libero homine nõ valet,

† De materia huꝰ §.vide in c.ex re ẽpto.cũ iuris glo.extra de iureiura.

a ¶ Expẽſæ.] vt de creditore eccleſiæ.ſ.de ali. & emphy.§. ſi verò.aut epiſcopo:& excipe ſimiliter ſi ipſa circunuenit creditorẽ:vt.C.de diſtr. pig.l.ſi inter.Item excipe alios caſus quos dixi.ff.ad vellei.l.j.in prĩ.

10b ¶ De qualibet.] id eſt pro qualibet.

c ¶ Suum.] vt.C.de p̃curo.l.ij.&.l.maritus.

Mulieres fauorabiles ſunt.

d ¶ Iudicij.] fortè etiã hoc iurat q̃ fideiuſſorẽ dare nõ poterat:vt.ſ.de liti.§. ad excludẽdũ.colla.viij.&no.q̃ faueẽ mulieri:vt hîc,&.C.de of. 20di.iudic.l.j.ſec̃ in mare.C.de cuſtod.reo.l.ij. &.iij.Accurſi.

e ¶ Aut aſceterijs.] vt.j.de ſanctiſ.epiſco.§. ſi quando.

f ¶ Conſtantinus.] C. de adul.l.quãuis.Accur.

g ¶ Facti.] vt.j.de rapt. virgi.in prin.

30h ¶ Lege.] vt.ſ.vt licet matri & auiç.§.quia verò legem dudum. & C.de rep.l.vlti.

h ¶ In monaſterium mitti.] ſed videẽ alteri corpori ad puniendum nõ dari: vt.C.de pœ.l. neq;s. quæ eſt cõtra.Sol. hîc ſpãle:& illa corpori 40bus:nõ cauſa religiõis facta intelligitur.

k ¶ Mẽtues.] hîc corrigũtur oĩa iura in quibus cauetur vt maritus in adulterio deprehenſam non detineat:vt.ff. de minori.l. auxilium. §.in delictis.neq; dicat aliquis quod hic loquitur quando ignorabat maritus:nã eo caſu etiã iure veteri poterat retinere ea cũ ſuã ſciẽtiam poterat obumbrare: vt ff.deadul.l.mariti.Acc.

†Caſus huius tex.ponitur i gl. ſup verbo, põt.in.c.p veſtras. ex tra.de do. inter virũ & vxo.

l ¶ Habitum.] non tamẽ eſt monacha. ſecundum Io.qđ ex eo probat:quia pacta dotalia 60locũ nõ habent niſi ea mortua:vt.j.eo.in fi.huius.§.ſi autem eſſet monacha cõtrariũ eſſet :qa p̃ mortua habeẽ: vt & C.de epiſ.& cle.l.fi.§.j.

Monachũ nõ facit habitus.

m ¶ Duas partes.] imo videtur q̃ tantùm legitimã habeant filij: vt.j.de ſanc.epi.§.ſi qua 70mulier. quæ eſt contra Sol.hæc per illã corrigitur:vel hîc quãdo inuita ingreditur : plus habẽt filij.ibi quando volẽs,minus habet ſcilicet tertiam.& eccleſia duas partes.& eodẽ modo opponitur.j.§.proxi.& eodem modo ſoluitur.

80n ¶ Vncias.] ſed cũ filij loco monaſterij habẽtur,vt.j.de ſan.epi.§. ſed hoc preſenti. quare nõ eſt prima cauſa filiorũ:vt.ſ.de hęre.ab inte. §.j.Reſpond.hîc loquit quãdo inuita intrauit.ſi blicum ſit debitũ:ſed ita eſſe ac ſi neq; ſcriptũ eſſet:niſi manifeſtè probeẽ:quia pecunię in propriam ipſi⁹ muliers vtilitatem expẽſæ ſunt.

¶ *Mulier in cauſis ciuilibus non debet in carcere includi:in criminalibus uerò cõmittẽda eſt ſi deiuſſoriæ aut iuratoriæ cautioni uel debet tradi mulieribus cuſtodienda.Bar.*

¶ Neceſſarium verò credimus & illud competẽti adiutorio emẽdare,vt nulla mulier de qualibet b re includatur aut cuſtodiaẽ,ſed ſi q̃dem pro fiſcalibus debitis aut priuatis pulſetur,ſecundùm legẽ mulier,aut per virũ ſuũ, c aut p̃ ſe,aut per quã voluerit perſonam legitimè reſpondeat, & tranſigat re. Si verò vidua ſit,aut nõ à principio viro cõiuncta, liceat ſimiliter mulieri aut perſe,aut per quos voluerit propria iura p̃ponere ſcẽm legẽ.Eũ verò qui præter hæc præſumpſerit agere aliq̃d prædictorũ iubemus ſi quidẽ maiores iudices ſint,vinginti auri librarũ : ſi verò minores ſint , decem librarũ auri pœnæ ſubiacere : obedientes autẽ eis in prædictis cauſis,ſpoliatos cĩgulo,pœnis ſubijci, & in exilium deſtinari. ¶ Si verò mulier poſt legitimam admonitionem noluerit inſtituere aliquem,qui pro ea reſpondeat, aut litigans addicta ſit, nec ſic includi aut cuſtodiri eam, ſed legitima iura in competentib⁹ ei rebus procedere. Si verò † crimẽ ſit q̃d infertur mulieri, in quo neceſſariũ eſt ipſam cuſtodiri : ſi quidem fideiuſſorem perſonæ p̃ ſtare poteſt,ipſi credatur. Si verò iurauerit nõ poſſeſe dare fideiuſſorẽ,iuratoriã cautionem faciat de obſeruatione iudicij d . Si verò grauiſsimũ inueniatur crimẽ in quo accuſatur:in monaſterium aut in aſceterium mittatur :aut mulieribus tradatur per quas põt publicè & liberè cuſtodiri donec cã eius manifeſtetur:tũc aũt illa p̃cedant in eam,quæ legibus definita ſunt. Nullã enim mulierẽ pro pecunia fiſcali ſiue priuata cã aut pro criminali quolibet modo aut in carcerẽ mitti cõcedimus,aut à viris cuſtodiri:vt nõ per huiuſmodi occaſiones inueniantur circa caſtitatẽ iniuriatæ. Monaſtriã q̃dẽ aut aſcetriã p̃ nullã actionẽ trahi cõcedimus de p̃prijs monaſterijs aut aſceterijs e .

¶ *In crimine adulterij pœna legitima maſculus puniendus eſt:mulier uerò in monaſterium mittatur.Bar.*

¶ Si quando verò adulterij crimẽ probetur,iubem⁹ illas pœnas peccãtibus inferri,quas Cõſtãtinus f diuæ memoriæ diſpoſuit, & illis ſimilibus ſubijciẽdis pœnis,qui medij miniſtri huiuſmodi impio crimini facti g ſunt. De ſubſtantia verò adulteri,ſi habeat vxorem,dotem & propter nuptias donationem ei ſaluari:aut partẽ à noſtra lege h datã,ſi dotalia inſtrumenta nõ ſubſecuta ſunt.reſiduã verò ei⁹ o ſubſtãtiã,ſi quidẽ ſint aſcendetes aut deſcẽdentes vſq; ad tertiũ gradum,accipiãt hi ſcẽm ordines & gradus. Si verò †† nõ ſunt huiuſmodi aliqui,fiſco applicari hæc iubemus. ¶ Adulteram verò mulierẽ cõpetẽtibus vulneribus ſubactam in monaſteriũ i mitti: & ſi q̃dẽ intra biẽniũ recipere eam vir ſuus voluerit,poteſtatẽ ei damus hoc facere, & copulari ei, nullũ periculũ ex hoc metuens k :nullatenus propter ea queę i medio tpe facta ſunt, nuptias lædi. Si vero prædictum tempus tranſierit , aut vir prius quàm recipiat mulierem , moriatur: tondi eam, & monachicum habitum l accipere , & habitare in ipſo monaſterio in omni propriæ vitæ tempore: & ſi quidem habeat deſcẽdẽtes,duas m p̃tes accipere eos ſubſtantię,ſecundùm legũ ordinẽ diuiſas.reliquã verò tertiam partẽ monaſterio in qđ mittitur,dari. Si vero deſcẽdentes nõ fuerint,ſed aſcẽdentes inueniantur,nõ conſentiẽtes huiuſmodi iniquitati:quatuor vncias n eos ſecundũ leges diuiſas accipere: octo verò vncias dari monaſterio in quo includitur huiuſmodi mulier. Si verò neq; deſcendentes neq; aſcendentes habeat,aut aſcẽdentes cõſenſerint huiuſmodi iniquitati,omnẽ eius ſubſtãtiã accipere monaſterium,illi conſeruandam:vt per omnes caſus viro pacta dotalibus illata inſtrumẽtis ſeruentur o .

¶ *Matrimonio ſine cauſa diuortio aut conſenſu ſoluto:delinquentes in monaſteriũ mittendi ſunt,pœna legitima eis ĩminente, aut etiã eorũ miniſtris: recõciliato aũt matrimonio cõſenſu utriuſq; priuſquã in monaſteriũ mittãtur pœna remittitur:ſed altero recuſante ille ſolus pœna legitima punitur.Bar.*

¶ Quia verò aliqui noſtrã legẽ tranſcẽdere ſtudẽt,in qua euidẽter cauſas enumerauimus ex q̃bus ſolũ repudia poſſunt tranſmitti,aut à viro,aut à muliere: iubemus præter illas cãs nullo mõ repudia fieri, aut per cõſenſum nuptias ſolui, & cõcedere inuicẽ delictis p . Si verò præter q à nobis definitas cauſas præſumpſerint aliq̃ ſoluere matrimoniũ:iubemus ſi quidẽ deſcẽdẽtes habuerint,ſiue ex ipſo:ſiue ex alio matrimonio , ſubſtantiã eorũ illis dari ſcẽm legũ ordinẽ, & tam virum quã mulierẽ in monaſteriũ mitti in oĩbus vitæ ſuę tẽporibus, & de ſingulorũ facultatibus quaternas vncias monaſterijs in quibus mittũtur,ſeparari viro nihilominus neq; vſum habente datæ partis filijs: q m̃ pater rerum filij in p̃tate poſiti nõ habet vſumfructũ r . Si verò deſcẽdẽtes nõ habeãt ſed aſcẽdẽtes inueniãtur:tertiã p̃tẽ ſubſtãtię accipere eos,ſi nõ iniq̃tati ſolutiõis matrimonij conſenſerint . duas vero partes monaſterijs in quibus vnuſquiſq; mittitur ſeparari. Si verò neq; deſcendẽtes neq; aſcendentes inueniãtur, & aſcendẽtes aũt volens : monaſteriũ præferẽ aſcẽdentibus:vt ibi.Vel dic q̃ tpe huius legis nõ p̃ſumebat eccleſia pro filio vnde potior erat cã parentũ . vt hîc,ſed hodie ſic per.l. cõtrariã.vnde ſcẽm hoc hæc corrigiẽ,& parentes nihil habebũt.Vel verius hîc nõ ſe monachauit, ſed tm̃ totõdit.

o ¶ Seruentur.] patet ergo q̃ prius nõ fuit facta monacha,licet fuerit tonſa.ſed nõne p̃bato a dulterio marit⁹ etiã ſine pacto dotem lucratur: vt.C.de repu.l.cõſenſu. 20&.ſ.vt li.ma.& auiæ.§. q̃ verò plurimas?Rñ.illud corrigi ſcẽm quoſdam.Vel dic q̃ cũ eſt ci uiliter cõuicta, maritus dotem lucratur . ſed cũ accuſata & dãnata crimi naliter,ſubſtantia diuiditur:vt hîc.Vel hoc cũ extraneus accuſat,illud 30cùm maritus.

†Concor. hic tex.c. tuę frater nitatis . in gl.j. extra de procu. & ca. gaudemus. de cõuerſiõe cõiug. qđ c.eſt extra ẽtũ ex hoc §. vt dicit glo. ſuper verbo, clauſtris.

p ¶ Delictis.] i.delictũ

q ¶ Præter.] hęc verba cãcellata ſunt in quibuſdã libris:& dicunt eam eſſe notam .ſed contra eos eſt arg.ſ. vt licet.ma. & auiç.§.quia verò quędam.colla.viij.

r ¶ Vſumfructum.] 40& ſic eſt iſtevnus de cauſibus ſpecialibus quibus vſusfruct.patri non q̃riẽ: vt dixi.ſ.vt liceat matri & auiæ.§.j.in fi.

n ¶ Vncias eos.] ſed cũ filij loco monaſterij habẽtur,vt.j.de ſan.epi.§. ſed hoc preſenti. quare nõ eſt prima cauſa filiorũ:vt.ſ.de hęre.ab inte. §.j.Reſpond.hîc loquit quãdo inuita intrauit.ſi

a ¶ Consenserit.] idē in collateralibus cōsentientibus; vt. C. de incest. & inuti. nu. l. si quis incestas. §. testādi. Acc.

b ¶ Cōcedimus.] i. remittimus. Accur.

c ¶ Turpiter conuersatus.] C. de adult. l. si quis. &. ꝛ. vt lice. matri. & auiæ. §. is quoq;. Acc.

d ¶ Articuli dissoluū tur.] vt qa tādiu trahebat ei brachiū donec auellebat ab armo. similis ꝓuidētia habetur. C. de pœ. si qs in metallū.

e ¶ Transmittatur.] repete secundū legum ꝛo virtutem &c.

f ¶ Abscissionē exigat.] qđ fit quādoq;: vt. ꝛ. de mā. princip. §. coges. colū. iij. &. C. de ꝓfugi. l. ij. Sed quā? Respō. in qua min⁹ pōt. ar. C. de pœ. l. pe. Alij cōtra.

g ¶ Pro furto aūt.] suspēduntur enim: vt ꝛo ff. de pœ. l. capitaliū. §. famosos[a].

h ¶ Proscriptionē.] aliàs deportationem.

i ¶ Mulieres.] scilicet vxores.

k ¶ Filios.] qđ dic vt. ꝛ. vt liceat matri & auiæ. §. quia verò legē dudū. col. viij.

4ol ¶ Tūc fisco.] ꝛ. de ī cest. nupt. §. j. cōtra. Sol. quidā dicunt istā corrigere. Alij dicunt ibi spāle, vt esset in crimine læsæ maiestatis, vt. j. eo. in fi. alij dicūt non esse cōtrariā. ibi enim confiscatio fit bonorū eo viuēte & in ciuitate ꝑmanente 5o qui deliquit. vnde cùm ciuis remaneat pœnam sentit amissionis bonorum. vbi verò de capitali crimine damnatur: qa ei nulla est pœna cōfiscatio bonorū, vt pote cū bonis ammodo non vtetur: meritò cessat cōfiscatio, nō enim res deli-
6o quit, sed persona, vnde persona tantùm puniri debet: ꝑ confiscationem verò non puniretur: vt ꝛ. de mā. prin. §. oportet.

m ¶ Leges.] quæ sunt C ad legem iuliam maie. l. fin. §. pe. &. l. ꝗsquis.

n VT DIFFERENTES IVDI. &c.

7o ¶ Prima pars expeditur, j. eo. usq; ad. §. si verò contigerit. Secūda & ut quā do &c. expeditur postea usq; in finem.

o EX quo.] Prouicie. hæc eadē dicuntur. ꝛ. de man. princ. §. si tibi quo
8o q; tertiū. col. iij.

a Vt scilicet terreant tali aspectu: vt dicit ibi textus. & in ca. clericos. extra de cohab. cleri. & muli.

consenserint[a] facto: iubemus omnem substantiam monasterijs in ꝙ bus missi sunt, dari: vt nō propter hūc cōtēptū, & Dei iudiciū contē natur, & nostra lex transgrediat. Sed & ministros talis solutiōis nuptiarum, aut qui huiusmodi incerta instrumēta cōposuerint: corporalibus pœnis subijci iubemus, & in exilium destinari. Si verò ij qui matrimoniū soluere præsumpserūt, voluerit iterū sibi cōiūgi prius quā mittantur in monasteriū, licē tiā eis dam⁹ hoc facere, & prædictas pœnas cōcedim⁹ [b] eis, & proprias habere substantias, & ita ad inuicē viuere tanquā si nihil delictū fuisset. V no verò volēte matrimonium reuocare, si nō cōsentiat alia persona: contra eum qui noluerit, teneāt pœnæ. ¶ Hæc verò omnia seruari iubemus, tā in regia hac ciuitate quā in prouincijs tam à comite priuatarū, quā à patrinorū schola, & prouinciarū iudicibus, & officijs eorū: sciētib⁹ ꝙ si neglexerint huiusmodi alicuius delicti, & non omnia hæc custodierit, & exiliū & proscriptionē bonorū sustinebunt. Hæc verò iubem⁹ seruare locorū sctissimos episcopos vt ꝓuidētia eorū traditæ personæ in monasterijs mittantur: & de rebus earum, qđ à nobis definitū est, monasterijs vendicēt.

¶ *Accusatus de adulterio, & absolutus, si post ea cum eadem muliere turpiter conuersari inueniatur, uel inter eos matrimonium esse secutum, matrimoniū non ualet: pœna ei mulieri imminente, nulla alia probatione exquisita, Barto.*

¶ Si quis verò accusatus de adulterio, ꝓ proditionē iudicū aut alio quolibet modo à legibus pœnas effugerit, & post hoc inueniatur cū muliere de qua accusatus est, turpiter cōuersatus [c], aut in matrimonium accipere eam, & hoc fiat viuēte marito, aut post ei⁹ mortē: neq; matrimonium valere iubemus, sed eū qui hoc delinquere præsumpserit, & si prius profugerit, attamen licētiam damus omni iudici & cō prehēdere eum, & post tormenta vltimis supplicijs subijcere: nulla alia excusatione aut probatiōe facieda: & mulierē castigatā, & detrusam, monasterio immitti iubemus: & ibi manere in omne tp̄s ꝓ prię vitę: vtriusq; verò substātiam scđm prędictū ordinē diuidi, periculo (sicut prędiximus) tam comitis priuatarum, quàm iudicis loci.

¶ *Pœnæ corporales & pecuniariæ minuūtur certo modo præter quam in crimine læsæ maiestatis. Bar.*

¶ Quia verò nos oportet humani generis infirmitatē protegere: corporales pœnas secundùm aliquas partes imminuentes, interdicimus alterueras manus, aut ꝓpedes abscindi, aut huiusmodi quædam inferri supplicia per quæ articuli [d] dissoluuntur. qa mēbrorū dissolutio grauior est vtriusq; manus abscisiōe. Propter qđ iubem⁹ si quidē tale aliqd delinquatur vnde leges mortē delinquētib⁹ inferūt, secundū legū virtutē sustinere eū pœnas. si verò tale fuerit crimē, qđ morte dignū nō sit, ipse aut castigetur, aut in exiliū transmittatur [e].

¶ Si verò criminis qualitas membri abscisionem exigat [f] fieri: vnā solā manū abscindi. Pro furto autē [g] nolum⁹ omnino quodlibet membrū abscindi, aut mori, sed aliter eū castigari. Fures aūt vocamus, qui occultè & sine armis huiusmodi delinquunt. Eos verò qui violenter aggrediūtur aut cū armis, aut sine armis, in domibus aut itineribus, aut in mari: pœnis eos legalibus subdi iubemus. ¶ V t aūt [†] nō solùm corporales pœnę, sed etiā pecuniariæ mediocres fiāt, sancim⁹ eos qui in criminib⁹ accusantur in quibus leges mortē aut ꝓscriptionē [h] definiūt: si cōuincātur aut condēnētur, eorū substātias nō fieri lucrū iudicibus, aut eorū officijs, sed neq; scđm veteres leges fisco eas applicari: sed si quidē habeant descendentes & ascēdētes vsq; ad tertium gradū, eos habere. Si verò mulieres [i] habeant qui condemnati sunt: omnibus modis iubemus istas & dotem & antenuptialem donationē accipere. Si verò sine dote talibus ꝑsonis coniūctæ fuerint: à legibus definitam partē de tota substātia cōdēnati eas accipe, siue filios [k] habeāt, siue non. Si verò neminē prædictorum habeat, qui deliquit: tunc fisco [l] sociari eius substantiā. In maiestatis verò crimine cōdēnatis, veteres leges [m] seruari iubemus.

† Ex hoc §. sumpta est aut. § est sup. l. fi. C. de bon. dā. de qua aut. facit mentionē ca. ex literis. in glo. sup verbo, maleficiū. extra de pig. vbi dicitur ꝙ ꝓpter maleficium viri mulier nō punisti vt hīc in versicu. si verò.

TITVLVS X.

Vt differentes iudices [n] audire interpellantiū allegatiōes, cogātur ab episcopis hoc agere, & vt quādo in suspicionē habuerint iudicē pariter audiat cām & ciuitatis episcopus: & de cautela alia quā oīno oportet ep̄m agere.

¶ *Episcopi debēt iudices ad iustitiam faciendā cōpellere aut per se aut per literas ad principem directas: & iudice existente suspecto adiungi sibi debet episcopus: litigator autem principem adiens priusquam adeat iudicem uel episcopum, est puniendus. Bar.*

Imperatoris Iustiniani, a. edictum.

EX quo nos Deus Romanorū præposuit imperio, omne habem⁹ studium vniuersa agere ad vtilitatem subiectorum commissæ nobis à Deo reipublicæ: & illa facere, quæ omni difficultate & læsione atq; contritione priuent, ne occasione litium & aliorum quorundam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi. Propterea igitur & in p̄senti ꝑspeximus p̄sens edictū ad omnes dirigere subiectos, & palam facere omnium ciuitatū & vicorū habitatoribus: quatenus si quis habuerit contentionem aduersus alium siue de pecuniaria causa, siue de sublatiōe rerū mobiliū & immobilium seseq; mouentiū, siue de criminalibus, prius interpellet clarissimū prouinciæ [o] iudicē, & vt ipse scđm nostras leges examinet ea quæ proponuntur, & vnicuiq; iustitiā seruet. Si verò dum aliquis adierit iudicem prouinciæ, non meruerit iustitiam: tunc iubemus eum adire suum sanctissimum episcopum: & ipsum mittere ad clarissimum prouinciæ iudicem: aut per se venire ad eum, & præparare eum, vt omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni iustitia secundùm nostras leges, vt nō cogatur peregrè de sua patria proficisci. Si verò etiam sanctissimo archiepiscopo compellente iudicem cū iu-

stitia

a ¶ Quendam.] nũquid tam in actore quàm in reo hîc loquitur? Respõ deo vt dixi. ſ. de execut. & ijs qui con. & re. §. finali.

b ¶ Iudicẽ.] id eſt præſidem.

c ¶ Cõuentum.] quid 10 dicemus ſi lex illa non corrigitur quę eſt. ff. de arb. l. ſed ſi in ſeruum. §. ſi quis iudex. nunquid totus mũdus errat. nam omnes videmus partes cogi vt, in ſe cõpromittãt nam & arbitrium in ſe ſupplices libenter ſuſcipiunt. dico autem non 20 ſuſcipiũt vt ſint arbitri ſed arbitrantes. & plus dico non arbitrium eſſe non ſententiam: ſed trã-

Arbiter & arbitrator dicũt. tranſactio. ſicut & vendi ditio quę ita fit, quanti titius arbitratus fuerit: vt. C. de contrahen. emp. l. vltim. & inſtit. de emp. & vendition. §. pretium 30 autẽ. quod ex eo poteſt apparere q̃ nõ totum id quod reo debetur, faciũt ei præſtari: & interdum reum aduerſus quẽ nihil probatũ eſt, aliquid præſtare iubeant. Item nihil poſtea cognoſcet de cauſis: ſed dicet ne quid actor petat amplius de 40 eo quod primit' petierat. quod ſecus obſeruaretur ſi eſſet arbitrium, in quo ad inſtar iudicij ſententia daretur. Io. Itẽ quid ſi eſt iudex vnius, alterius non? Reſpond. videtur q̃ valeat cõpromiſſum. Vel dic ſecundũ Bul. intereſſe vtrum ſit 50 iudex rei: & tunc nõ valeat. an actoris: & tunc valeat: quia forum ex perſona rei metitur: vt. C. de iuriſdi. om. iud. l. iuris ordinem. Accur.

Forũ ex rei ꝓſona metimur.

d ¶ Cognitionaliter. i. ſecundùm ordinẽ iuris. Accur.

e ¶ Si non ſtuduiſſet. 60 ſ. de man. princ. §. & non permittere.

f ¶ In peregrinis.] pauperes facti propter non ſeruatam eis iuſtitiam, vel ad nos venientes propter eandem cauſam. Accurſius.

g ¶ Vnicuiq̃.] vt. ſ. de defenſo. ciuita. §. iuſiurã- 70 dum. & ſ. iuſiurandum quod prę. & de iudici. §. antepenul.

h ¶ Iudicare.] id eſt condemnare. Accur.

i ¶ Eum qui.] Sed quo hoc? duabus rationibus hoc ſtare non poteſt. Prima: quia expreſsè inhibetur: vt. ſ. vt iudi. ſine quo 80 quo iuſſrag. §. illud. quę eſt contra. Secunda, quia de maioribus eſt: vnde durante officio conueniri non poteſt: vt. ff. quib. ex cau. maio. ſed & ſi perpretorem. § ij. quę eſt cõtra. Solut. dicas q̃ hic de

Facit ad hũc §. cap. cũ tpe. cũ gl. j. extra de ar. vbidicit q̃ iſte §. ẽ in arg. q̃ ordinarius poteſt et arbiter. de hoc ẽt vide in ca. literas. in gl. j. circa med. extra de ſtatu. vbi dicit q̃ iudex nõ poteſt cõpellere partes vt in ipſũ cõpromittant: ſed ſi partes volãt eũ cõpromittere hoc bñ poſſunt. Magiſtra durante officio cõ ueniri nõ poteſt.

minoribus iudicibus dicitur: vt. ff. de iurei urã. l. nec magiſtratibus. quod nihil eſt. dic ergo q̃ hic loquitur in furtis & ſimilibus in quibus etiam durante officio poteſt cõueniri: vt prę. §. illud. in princ. Item & vbi oppri 10 omit ſubiectos. quod & ibi p̃mittitur: vt. C. ad. l. iuliam repet. l. iubemus. & hoc probatur in fin. huius. §. quoniã qui debet vĩdicare oppreſſum &c.

k ¶ Ipſũ opprimere.] ex hoc ſumit Io. quod nõ habet locum niſi vbi rõne officij ſubiectos offen 20 dit.

l ¶ Si verò hęc nõ cuſtodiant.] iudices.

m ¶ Nenos.] aliâs nobis.

n ¶ Imperãtes.] vel imperantibus.

o ¶ Iudices.] maximi.

p ¶ Patriarchę.] vt. C. de epiſ. & cleric. ſi qua p̃ 30 calumniam. in fin.

q ¶ Si quis præfectianus.] nomina ſunt officialium.

¶ Cõſtitutiõibus.] ſic. ſ. vt liti. iurent. §. ijs quoque.

¶ DE VSVRIS NAVTICIS.

s NVnciũ. Lex. vt. ff. de nauti. fœ. l. j.

opprimere k reperiẽ: ſed etiã ſubiectũ ei officiũ iubemus cũ oĩ ſtudio adminiſtrãtes clariſsimis iudicib⁹ interpellantes abſoluere nihil accipientes præter illa quę noſtris conſtituta ſunt legibus.

¶ *Epiſcopus de iniuſtitia iudicis & læſione ſubditorũ iudicare debet: & læſo damnũ facere emẽdari: pœna cõtra faciẽtibus imminẽte. Itẽ in ciuitatibus in quibus ſunt iudices, ſubditi adire debẽt defenſorẽ qui inter eos iudicare debet. Bart.*

¶ Si verò hæc nõ cuſtodiãt l ſubditi iubemus ſupplicijs. Si tñ inuenerimus quendã ſanctiſsimorũ epiſcoporũ pro gratia cuiuſpiã prodere iuſtitiã, regularẽ ei caſtigationem l inferri iubemus: vt ſtudeãt cum timore Dei iuſtè iudicare: ne nos m ni imperãtes n iuſtitiã, cogamus homines relinquere proprias ciuitates atq; ꝓuincias, & in loca quælibet alia iniqua cõcurrere. In ciuitatib⁹ aũt in quibus nõ ſunt iudices o, iubemus eos qui habẽt cauſas, adire defenſorẽ, & ipſum diſcernere inter eos. Si verò litẽ habẽtes voluerint defenſorem vnà cum ſanctiſsimo epiſcopo iudicare, & hoc agi præcipim⁹: neq; aũt monachũ neq; clericũ, neq; epiſcopũ iubemus venire huc abſq; literis ſanctiſsimi ſui patriarchæ p. Si verò hoc fecerint, ſciãt quia ſemetipſos ſchemate faciũt indignos. ¶ Si quis aũt magiſtrian⁹ aut p̃fectianus q aut cuiuſcũq; fortunę exiſtẽs acceperit amplius ſportularũ quã definitũ eſt ſacris noſtris cõſtitutionib⁹ r iubemus oĩbus modis iudicẽ ꝓuincię periculo ꝓprio ſecũdũ noſtrã legẽ hoc vindicare, & vindictã inferre hoc præſumẽtibus. Si verò nõ vindicauerit hoc ipſe iudex licentiã damus ſanctiſsimo vniuſcuiuſq; ciuitatis epiſcopo nunciare nobis † quę de eis agũtur, & qualẽ habet militiã aut dignitatẽ, qui hoc præſumpſerit, vt & iudici periculũ inferamus prætermittẽti & deſpicienti noſtram iuſsionẽ, & ipſum quoq; iubemus puniri talia preſumentem.

† Facit ad hũc text. c. cũ ſit gña le. cũ gl. ij. extra ad fo. cõpetẽ. vbi dicit q̃ iudex qui negligit facere iuſtitiã litẽ ſuam facit.

TITVLVS XI.

De vſuris nauticis.

¶ *Leges antiquæ & conſuetudines in uſuris nauticis obſeruari debent perpetuò & inuiolabiliter. Barto.*

Imp. Iuſtinianus. a. Petro glorioſiſsi. pręfecto ſacrorũ prętoriorum.

NVnciũ audiuimus à tua celſitudine, cui occaſionẽ nos ipſi prębuimus. Duoſem̃ iſtos Petrũ & Eulogiũ, ſupplicaſſe noſtræ ſacræ poteſtati, & perſe explanaſſe dicẽtes, q̃ cõſueuerũt naucleris ſeu negotiatoribus mutuare, & maximè in mari negotia faciẽtibus, & hãc vitę habere occaſionẽ. Ipſa verò marina credita vocare noſtra cõſuecuit lex t traiectitia & metuere eos, vt pote dubitationibus hinc eis exortis, oportere propterea fieri manifeſtũ quę valeat ſuper his cõſuetudo, vt & ſacra noſtra in hæc procederet iuſsio, quæ cõſuetudinẽ ad certiſsimã duceret formã. Itaq; nos de legãtes tibi dubitatiõis naturã cognoſcere, & hanc ad nos deducere: quatenus manifeſta nobis facta, qđ videretur, lege cõprehẽderetur perpetua: tuãq; gloriã hoc

*Melius sic, tuāq; gloriā vt à nobis iussa pageret.

Maritima cōsuetudo nostris nō repugnās legibus seruatur.

a ¶ Immutabiliter.] no. pro cōsuetudine maris seruāda: quia tunc tenet, cùm nostris nō repugnat legibus. & sic intelligit. ff. ad leg. rho. de iac. l. dñę antoninę. & dicit j. de statu. & cōstit. §. pe.

¶ DE INTERDI. COLLE. &c.

10

b PLurimū. Anathematizāt.] Not. q hęretici excōicandi sunt: vt hīc. & C. de sum. tri. l. ij. §. quia verò. & §. j. & ij.

c ¶ Cōstitutionibus.] vt. C. de hęre. cūcti. & l. quicūq; §. vniuersi. & § nullū præterea. & C. de episco. & cler. l. conuenticulam.

20

¶ DE RAPTIS MVLIERI. &c.

LEgis. Cōpetere.] vt C. de legi. & cōstit. l. fina.

30

d ¶ Dublū.] vt. C. d̄ le. & constitutioni. l. j. & ff. de vul. substi. l. ex facto.

e ¶ Legem] vt. C. dera. virgi. l. j.

g ¶ Excepto raptore.] vt in Lombarda de rapto. vir. l. yltì.

h ¶ Siue volentē.] in eo q̄ voluit, qūo puniet

40 postea adulteriū? Rñ. q̄ patri iniuria facta videt vt. ff. de iniur. l. j. §. vsq;.

à nobis agere iussam* cōuocasse naucleros quib⁹ hæc mutua curæ sunt, & interrogasse q̄liqñ antiqua cōsuetudo fuit. Illos aūt & iusiurādū adijciētes testimonio p̄hibuisse mōs eē varios taliū mutuorū, & si q̄dē placuerit creditorib⁹ in singulis solidis pecuniarū quas dederit, vnū tritici modiū aut hordei imponere, q̄ mercedē publicis p̄berēt p̄ teloneariis: sed quātū ad ipsos sine teloneo nauigare naues, & hūc habere fructū: & harū quas crediderint pecuniarū, & insuperetiā p̄ decē aureis vnū p̄cipere solidū pro vsuris: inipsos aūt credito res respicere ex euētibus periculū. Si verò nō erūpant hāc viā credito res: octauā partē p̄cipere pro singulis solidis noīe vsurarū, nō in tē pus aliq̄d certū numerādum, sed donec naues reuertātur saluæ. Scd̄m hoc aūt schema cōtingit forsan & ī annū extēdi tēpus, si tm̄ foris moretur nauis, vt annū aut terminos suos sumat, aut etiā trāscēdat: citius autē ea remeāte, tēpus in vnū solùm aut duos trahi mēses: & ex tribus siliquis vtilitatē habere: vel si ita breue sit tēpus, vel si apud alterū extra debitorē maneat debitū, hoc idē valere. aliā rursus negotiatori b⁹ p̄fectionē assumētib⁹, & p̄ vnū q̄dq; on⁹ definiri schema scd̄m q̄d cōpetit mutuum aut manere, aut p̄mutare scd̄m pactū q̄d ob hoc cōuenerit partib⁹. Si tm̄ post reuersionē nauis saluę, nequaquā naui gart p̄pter tēpus valentes reuertātur. xxx. lolū dierū inducias dari à creditorib⁹ debitorib⁹, & nihil p̄ debitis vsurarū cā exigere, donec vēdi cōtingat onus, parcētes apud aliū esse debitū non reddendum, duas partes cēteasimę dñis pecuniarum dare vsuras, & mutuare, & mox mutuū in terrenū trāsponere modū: nequaquam maritimis p̄iculis creditorib⁹ molestādis. & hæc oēs dixisse, cū iureiurādo p̄hibētes testimoniū, q̄ ad nos nūciasti, vt nos sancirem⁹ q̄d nobis videretur: & sup his dicebas hęc nostrę nūciare potestati. ¶ Nos igitur & ipsa legētes gesta, & causam edocti, sancim⁹ secundū q̄d testatū est corā tua celsitudine: ita nunc & deinceps in omne temp⁹ tenere eò q̄ neq; iam positis repugnet legibus, vt oporteat nūc & decætero secundùm quādā propriā legē in naucleris aut negotiatorib⁹ sup taliū causarū hæc seruari litib⁹, & secūdùm dictū modum, prædictarū pactionum ita fieri etiam euentus, & alia omnia quæcūq; in priorib⁹ testata sunt apud sedē tuā, vñ secūdùm p̄priā legē teneātin naucleris aut negotiatorib⁹. Quod em̄ lōgis ita seruatū est tp̄ibus, & tenuit immutabiliter[a], sicut testimonia apud tuā gloriā definierūt: quomodo nō est iustū & in alijs omnib⁹ valere quę postea erunt, & esse hāc eis rerum trāsactionē ex p̄pria lege valētē, & altera quadā dispositione nō egētē: sed in naucleris seu negotiatorijs occasionib⁹ in oē tēpus valentē, vt puta gñalē existētem legislationē, & naucleris seu negotiatoribus & eorū cōtractibus expositam? Quæ debet etiā pars fieri iam à nobis positarū legum & iudicātes ad hanc respiciētes proferre sententiam. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo iugiter seruare festinet.

TITVLVS XII.

De interdictis collegiis† hęreticorum.

† collectis.

¶ *Hæretici adulteras collectas & adultera baptismata facere p̄hibētur. Bar.*

Imperator Flauius Iustinianus felix, inclytus, victor ac triūphator semper Augustus episcopo Constantinopolitano.

PLurimū esse & maximū bonū oībus hominibus credimus verę & immaculatæ Christianorū fidei rectā cōfessionē: vt p̄ oīa hæc roboretur, & oīs orbis terrarū sanctissimi sacerdotes ad cōcordiā copulētur & cōsonē immaculatā Christianorū confessionē prædicēt, & omnē occasionē, quę ab hæreticis inuenit, auferāt: q̄d ostēditur ex diuersis cōscriptis à nobis libris & editis. Sed qm̄ hęretici neq; dei cogitēt timorē neq; interminatas talibus pœnas ex legū seueritate cōsiderātes, diaboli opus implent, & quosdā simpliciū seducētes sanctæ fidei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ adulteras collectas & adultera baptismata latēter faciūt: pietatis existimauimus per præsens nostrū edictū monere eos qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hæretica vesania, & nec aliorū animas per simplicitatē perdāt, sed magis cōcurrāt ad sanctā Dei ecclesiam: in qua recta prædicātur dogmata, & oēs hæreses cū principib⁹ suis anathematizāntur[b]. ¶ Nosse em̄ volum⁹ oēs quia si decætero aliqui inueniātur aut cōtrarias collectas facientes, aut apud semetipsos collectionē: nequaquā omnino eos ferimus, sed domos quidē vbi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus ecclesię: his aūt qui colligunt, aut apud se colligūtur, ex cōstitutionib⁹[c] pœnas inferri omnibus modis iubemus.

TITVLVS XIII.

De raptis mulieribus quę raptorib⁹ nubūt.

¶ *Mulier rapta substantiā raptoris lucratur nisi nupserit raptori: quo casu ad suos parētes deuoluitur si tali matrimonio nō cōsenserint: aliàs ad fiscū debet peruenire, his obtinētibus in casibus futuris ac etiam præteritis. Bartol.*

Imp. Iustinianus. a. Areobindo glorioſi. prętoriorū prępfecto expræfecto almę vrbis, & exmagistro militum.

LEgis interpretationē culminis tm̄ principali cōpetered, nemini venit in dubiū [c]† cū p̄mulgādę quoq; legis authoritatē, fortunæ sibi vēdicat eminētia. Meminimus itaq; p̄ raptu mulierū, siue iam despōsatę fuerint vel maritis cōiunctę, siue nō, vel etiā si viduæ sint, legē antè posuisse, & capitis subiecisse supplicio nō tantū raptores, verūetiā comites eorū necnō alios qui eis auxiliū tp̄e inuasionis cōtulisse noscūtur & nō tm̄ parētibus mulierū, verumetiā consanguineis & tutoribus & curatoribus huiusmodi dedisse per eā dē legē vindictā, & præscriptis pœnis locum dedisse si iam nuptæ vel despōsatę mulieres rapiant: cū nō solùm rapt⁹ mulieris, verūetiā adulteriū per hmōi temeritatē cōmittit, & sup alias pœnas raptoris, etiā necnō aliorū qui cū eo fuerit p̄simoniū rapte mulieris vēdicari p̄ eandē legē[f] præcipim⁹: vt dotis etiā marito dādę legitimo copia p̄ raptoris ei ministrare[g] sub stantiā. ¶ Illo quoq; specialiter adiecto, vt nulla sit mulieri vel virgini raptę licētia raptoris eligere matrimoniū: sed cui parētes voluerit (excepto raptore)[g] legitimo mr̄imonio copulari: nullo mō, nullo tp̄e licētia mulieri raptę p̄missa raptoris se cōiūgere matrimonio, sed parētes ēt si licōsenserint mr̄imonio, deportari p̄cipim⁹. ¶ Sed mirati sumus q̄ conati sunt aliqui dicere raptam mulierē siue volētē[h], siue nolētē: & si raptoris sit amplexa matrimoniū

† Concor. cum hoc princ. in ter alia. de sen. excōi. ante med. ibi, vt igit vnde ius gdit &c.

trimoniũ contra noſtrę conſtitutionis tenorẽ, debere tamẽ eam raptoris [a] habere ſubſtantiã, vel quaſi legis præmiũ, vel ex teſtamento forte, ſi hoc etiam factũ eſſe contigerit. Qui eṁ talia dicere præſumpſerunt, prędictæ legis ſeriẽ intelligere nõ potuerũt. ¶ Quia eṁ tale ſtare matrimoniũ, & ſi rapta voluerit, ꝓhibuimus [b], & ob hoc parentes raptæ mulieris deportatiõis ſubiecim⁹ pœnę, ſi huiuſmodi conſenſerint matrimonio: quõ raptas mulieres, raptorũ eligẽtes connubium, præmijs honoraſſemus raptę datis mulieri? Superfluam igitur eorũ dubationẽ vel [c] in poſterũ reſecãtes priorẽ legẽ per præſentẽ interpretari cẽſuimus [d]. ¶ Sancimus ꝯitaq;, ſi rapta mulier cuiuſcũq; ſit cõditionis vel ętatis, raptoris nuptias eligẽdas cenſuerit, parẽtibus præſertim nõ cõſentientibus: nec ex beneficio legis, nec extẽſtamento raptoris hæreditatẽ ſuſcipere, vel quocũq; modo ſubſtantiã vẽdicare [e], ſed prẽmiũ qđ per legẽ noſtrã raptę mulieri datũ eſt, vt raptoris [f], & eorũ qui ei auxilium tẽpore inuaſionis præbuerint, bona vẽdicet: hoc ad parẽtes, ſi ambo vel vnus ſupſit q nuptijs ſpãliter nõ ꝓbant cõſenſiſſe, ex tpe raptus ipſo iure transferri [g]: & patrimoniũ raptoris nõ raptam iam habere mulierẽ [h] quæ coniugio ſeraptoris inquinare nõ piguit, ſed in perſonas transferri quas ſuperius noſtra uimus ei nõ cõſentiẽtes coniugio. Nam nefarios ꝯ hmõi coitus pœnis corrigi nõ ꝑmijs cõpetit [i] honorari. Quia ſi parẽtes iam deceſſerunt q hmõi ſceleri cõſenſerũt ſubſtantia raptoris necnõ & aliorũ q facinoris fuerint participes, fiſci iurib⁹ vẽdicet. Quam interpretationẽ nõ in futuris tantũmodo caſibus, verum in præteritis [k] etiam valere ſancimus: tanquam ſi noſtra lex ab initio cum interpretatione tali promulgata fuiſſet à nobis, pater chariſſime atque amãtiſſime. Quæ igitur per hanc legem noſtra ſtatuit ętern⁹ tua celſitudo effectui mancipari obſeruariq; pręcipiat.

a ¶ Raptoris.] & in hoc malẽ dicebãt debere habere ſubſtantiam raptoris. Azo.

b ¶ Prohibuimus.] ſ. & adhuc hoc phibemus. Io.

c ¶ Vel.] pro ſaltem.

d ¶ Cẽſuimus.] no. iterꝝ opretari veterẽ legem per nouam.

Lex noua veterẽ interpretat.

e ¶ Vẽdicare.] ſunt & alij caſus quos dixim⁹ in ſti. de lega. §. legari.

f ¶ Raptoris.] ſ. bona.

g ¶ Trãsferri.] not. dominiũ transferri ſine poſſeſſione: vt dixi. C. de pactis. l. traditionibus. Ac

h ¶ Mulierẽ.] habentẽ.

i ¶ Cõpetit.] not. pœnas imponi delictis: vt hîc, &. ſ. vt nulli iudi. §. qm̃. & prẽmia merẽtib⁹ vt hic, &. C. de ſta. l. vtvirtutum.

j Secũdũ iſta iura mulier rapta nõ poterat contrahere cũ raptore. ſed eius eſt tñ de iure canonico: vt in. c. fin. extra de rapto.

k ¶ In prẽteritis.] not. q lex ad prẽterita trahitur facta. ſic. C. de Ie. & cõſt. l. leges.

¶ DE COLLATORIBVS ET ALIIS CAPITVLIS.

Vęcũq; Iugo.] ſ. bonum. Accurſ.

m ¶ In vnoquoq;.] ſecundũ cõſuetudinẽ enim ſunt mensurę: vt. ff de cõtrahen. empt. l. imperatores. Ac.

n ¶ Et octobrẽ.] inuit q in octobri & in ſeptembri aptabuntur ad prẽſtationem tributorum. Accur.

o ¶ Si verò ſecundũ.] ſic. C. de apo. public. l. j. Accur.

p ¶ Diſpoſitiões.] in prouincias. facit. ſ. vt lit. iur. §. & hoc. &. C. de ſac. pa. & temp. l. penul. in fi. Accur.

q ¶ Deſuſcepta.] i. ſcriptura de ſuſceptis: vt. ſ. de mã. prin. §. coges. coll. iij. &. j. proxi. §.

r ¶ Exigi pœnã.] ſ. ſcelꝛa nicas. coll. v.

s ¶ Fiſcalium deſcriptionũ.] C. de edẽ. l. iuſtum eſt. &. C. de fide inſtru. l. illatę.

t ¶ Et in hoc quoq;.] ſ. de eccle. ti. §. ſiqs aũt in ſua. &. j. de ſan. epi. §. ſi qs rapuerit. &. C. de ſuſce. l. ꝛoiuſta. &. l. exactiones.

v ¶ Et hoc cuſtodiri.] i. conſeruari. C. de omni agro deſer. l. locorum.

Concor. ſ. q cõtra. C. de iſcef. nup. & i. c. j. in gl. j. ĩ fi. extra de ſponſa & vxo.

Qvęcũq; ad vtilitatẽ noſtrorũ collatorũ ptinẽt p Iuliũ & p Auguſtũ mẽſẽ vniuſcuiuſq; indictionis: particulares diſpoſitiões collationũ futurę indictiõis in foro vniuſcuiuſq; diœceſis glorioſiſſimorũ nr̃orũ ꝓfectorũ ſub cõfectiõe monumẽtorũ manifeſtari, declarãtes quãtũ vnicuiq; ꝑuincię ſiue ciuitati p vnoquoq; iugo [l] aut villis aut cẽturijs aut alio quolibet tã in ſpecie quã in auro fiſcaliũ cã imineat: indicãtes quoq; ſpecierũ ęſtimationẽ ſecũdũ mẽſurã in vnoquoq; [m] loco tenẽtẽ, & quicquid ex his in arcam inferri, aut in vnaquaq; dari aut expẽdi oportet. Si cigitur cõpoſitas tales diſpoſitiones prouinciarũ iudicibus mox deſtinari in principijs vniuſcuiuſq; indictionis, & per eos proponi in ciuitatibus ſub eis cõſtitutis intra Septẽbrẽ & Octobrẽ [n] mẽſes, ſed & volumus exẽplaria eorũ ex foro glorioſiſſimorũ præfectorũ ſine dilatione dari: vt collatores cognoſcãt quẽadmodũ debẽt collatiões inferre. Si verò ante inſinuationẽ, in alios titulos ꝑter eos qui cõtinẽtur particulari diſpoſitiõe anni, collatores fiſcalia exoluãt, aut in ꝑuincia expẽdãt: iubem⁹ eis in eiuſdẽ indictiõis collationes hoc reputari: vt nullũ ipſi patiãtur dãnũ. ¶ Si verò ſecundũ [o] ãnobis definitũ tẽpus nõ dirigant hmõi particulares diſpoſitiones [p]: q quidẽ p tẽpus gubernãt noſtrũ prętoriũ, triginta librãũ auri pœnã pſoluãt vniuſcuiuſq; verò ꝑuinciæ cõtra ętę. v. & vv. librarũ auri pœnã exigãtur. ¶ Si aũt iudex miſſus eaſdẽ particulares diſpoſitiões in ꝑuincijs non ꝓpoſuerit. x. librarũ auri pœna dãnabit, & ſpoliationẽ cinguli ſuſtinebit: eius quoq; officiũ. v. libras auri exigẽt. ¶ Iubem⁹ verò ſpecierũ qdẽ illationẽ mox ex principijs vniuſcuiuſq; indictionis incipere: argẽti verò illationis titulũ ſecũdũ definita tpa. Pro fiſcalibus aũt collationib⁹ deſuſcepta [q] ſiue ſecuritates particulares aut plenarias oĩbus ab ijs qui fiſcalia ſuſcipiũt: fieri definimus, manifeſtãtes & ſolidorũ qualitatẽ & ſpecierum, necnõ & iugorũ ſiue villarum ſiue cẽtuarirũ, & noĩa poſſeſſionũ pro quib⁹ functiões ſuſcipiũt. ¶ Si verò ſecundũ prædictũ modũ de ſuſcepta ſiue ſecuritates nõ fecerint: iubemus eos & pœnã decẽ librarũ auri exigi, & tormẽtis ſubdi: ſimiliter iudicẽ ꝑuinciæ. x. librarũ auri exigi pœnã [r], ſi de hoc interpellat⁹ nõ iudicauerit, & cõpulerit deſuſcepta ſiue ſecuritates ſcđm quẽ definim⁹ ordinẽ ſcribi. ¶ Hoc autẽ iubemus obſeruari, ſi q s forſan collatorum dubitat de poſſeſſiõe ꝑ qua fiſcalia exigunt̃, aut ꝑ qua fiſcaliũ quãtitate: oĩb⁹ modis fiſcalium deſcriptionũ [s] cuſtodes cogi à ꝑuinciæ iudice, aut illo negligẽte, à locorũ ſanctiſſimo eṗo eas ꝑferre, & fiſcaliũ oſtẽdere quãtitatẽ, & ſeruitutẽ publicę deſcriptionis exigi poſſeſſorẽ. Et in hoc quoq; [t] adiuuare noſtros collatores ꝑſpexim⁹, vt nõ neceſſitas inferat̃ poſſeſſoribus ſub hypothecis decimatiões noĩare in auro collationis, vt nõ aliquã ex hoc ipſi patiant̃ lęſionem, ſed eos q bus in vnaquaq; ꝑuincia aut ciuitate ꝑiculũ fiſcaliũ exactionũ imminet, ſiue iudices ſint, ſiue curiales, ſiue exactores aut canonicarij, aut alij qdã: ꝑ prio periculo & ſuſcipere pecunias & trãſmittere & expẽdere ĩ q bus deputatæ ſunt vtilitatib⁹. ¶ Et hoc cuſtodiri [v] iubemus canonicariũ talẽ in ꝑuinciã deſtinari, qui poſſit periculo ordinãtium eũ exigere fiſcalia tributa, & per nullã occaſionẽ impulſorẽ poſt eũ mitti, & dãnũ ſubiectis inferri impulſionis, & ipſum vocabulum decẽtero pimimus. Si verò nõ opportunus inueniat̃ canonicari⁹ nõ impulſor mittat̃, ſed illo remoto alter dirigat̃ canonicarius. Ipſum quoq; canonicariũ cõtentũ eſſe iubemus

TITVLVS XIIII.

De collatoribus & aliis capitulis.

¶ Diſpoſitiones & denũciationes collationũ per ſingulas prouincias & ciuitates collatoribus fieri debent temporibus hac conſtitutione poſitis: exemplaria etiam executoribus contra facientibus pœna imminente. Item illi cui ſuper indicta poſſeßio eſt, ſi ſenſerit ſe grauatum, permittitur licentia appellandi. Bartolus.

Imperator Iuſtinianus. a. Petro ' glorioſiſſimo ſacrorum prętoriorum Præfecto.

a ¶ Et ſecũdũ leges.] ſ.de iudi.in fi.Accur.

b ¶ Enthecis.] de q̃bus habes exẽpla.ff.de penu lega.& de ſup.lega.

c ¶ Qualitatẽ.] & ſic cõſcribũtur bona ab eo cui ſuccedit fiſcus.

d ¶ Eos aũt qui.] C.de iocano.lar.p totũ.&.C.de exe & exac.l.j.li.xij.Ac.

e ¶ Impoſitas.] Not.pro ſententia Plac.vt dixim⁹ C.de procu.l.j.

f ¶ Denominato inferre.] C.qñ fiſ.vel priua.l. penul.Accur.

g ¶ Exigẽtiũ ſ.de mã. princi.§.fin.&.ſ.vt oẽs 20 obe.iud.pro.col.v.

h ¶ Exigere eos.] C.de epi.audi.l.iubemus.

i ¶ Denominãt eos.] fa.ff.de decre.ab ordi.fa. l.qđ eſt.&.ff.de mune.& ho.l.vt gradatim.&.C.đ ſuſce.& arca.l.exactores.

deputatis cõſuetudinibus, & nullã ſubiectis inferre lęſionẽ. Si naũtaliqñ cõtigerit ſup indictionẽ cuiuſlibet poſſeſſioĩs cõſeruæ aut cõtributarię fieri: ex illo tpe iubemus ſupindictũ ſuſcipiẽte exigi p eo fiſcalia: ex quo tradita eſt ei ſupindicta poſſeſſio. Nõ aliter autẽ ſuper indictum fieri, niſi ex reſcripto de hoc examinatio fiat apud puincię iudicẽ, & ſnĩa eius pcedat definiẽs eũ qui debet ſupindictũ ſuſcipere. ¶ Si quis aũt putauerit ſe lędi liceat ei puocare: vt in foro glorioſiſsimorũ pfectorum appellatio examinet, & ſcđm leges[a] terminũ ſuſcipiat. ¶ Si verò aliqñ cõtigerit dñm cuiuſcũq; poſſeſſioĩs aut nõ apparere, aut ad fiſcaliũ ſolutionẽ non ſufficere, vt ex hoc ſupindictionis neceſsitas ſuſcipiatur: iubem⁹ hãc repentẽ tradi ijs qui cõſerua aut cõtributaria p̃dia poſſidet, cũ oĩbus q̃ in ea inueniunt agricolis, & peculijs eorũ, & enthecis[b], & fructib⁹, & animalibus, & omni alio inſtrũ ibi inuẽto. Si verò aut pſona quę debeat eã ſcđm legẽ ſuſcipe, nõ inueniat: aut alio quocũq; mõdo differri ſupindictũ cõtigerit: iubemus geſta cõfici apud puinciæ iudicẽ, ſignificãtia & qualitatẽ[c] & ſtatũ eius poſſeſſioĩs, & oĩa in ea inuẽta: vt ſic eã curiales aut exactores aut officiales ſuſcipiãt: & ſi poſtea inueniat qui debeat eã ſcđm leges ſuſcipere, nõ aliter fieri niſi vt qđ p occaſionẽ exactorũ aut curialiũ, aut iudicum, aut officialiũ eius peius aut minus factũ eſt, ei q̃ ſuſcipit, reſtituat. ¶ Hoc quoq; iubemus, vt p pecunijs, aut ſpecieb⁹ in puincijs expẽſis nõ exigant collatores ea quę dicunt trãſmiſſoria: pijs aũt quę trãſmittunt, nõ amplius p̃beri horũ q̃ ex initio in vnaquaq; puincia deputata ſunt.

¶ Executores in prouincias miſsi, exactiões inchoare nõ debẽt niſi prius corã puinciæ præſide mãdatũ inſinuauerint: hoc & in priuatis negotijs ſeruando: & executores & exactores nullã in cauſis priuatis executionẽ cõmittere debẽt. Itẽ debitor debitoris tributarij in ſubſidiũ debiti ueritate pbata cõueniẽdus eſt: & exactorũ excuſatio ex eo quod in loco ſacro reſideant, admitti nõ debet aduerſus eos a quibus ſe læſos eſſe dicũt. Item exactores iuſtis ponderibus & menſuris uti debent. Bart.

¶ Eos aũt qui[d] in puincias p quibuſcũq; publicis exactiõibus dirigunt, nõ aliter ĩchoare exactionẽ, niſi pri⁹ puinciali iudicio inſinuauerint impoſitas[e] ſibi de hoc iuſsiões: vt exoluẽtes fiſcalia tributa, nulli p his piculo aut dãno ſubijciant: hoc ipſo & ſup priuatis negotijs obſeruãdo. ¶ Hoc quoq; iubemus, eis q̃bus fiſcaliũ exactio iniũgit, nullã priuatarũ cauſarũ executionẽ cõmitti: ſed & ſi qđ eis tale iniũgat, nullo mõ pręſumere eos hoc agere: ne occaſiõe publicarũ functionũ noſtri ſubiecti lædãtur. ¶ Si autẽ aliquis p veritate publica debẽs tributa, dicat executori eſſe ſibi aliũ debitorẽ: nõlicere executori moleſtiam aliquã denominato inferre[f] niſi prius debitor probetur nullo omnino modo poſſe publica tributa perſoluere. Hoc tñ prius require apud iudicẽ prouincię, ſi pro veritate debitor eſt is qui denominatus eſt: & ita fiat exactio. in vtroq; verò caſu ſi quis aut exequi aut exigere citra ea quę à nobis diſpoſita ſunt, pręſumpſerit: & cingulo nudabitur, & cõfiſcabitur, & exilio tradetur. Qui aũt iniũxerit aut præcepe rit iudex. x. librarũ auri exigatur pœnã, & officiũ eius quinq; librarũ auri ſubiaceat pœnę. ¶ Nulli verò peni tus liceat publica tributa exigẽtium[g], neq; cenſualibus aut rationũ ſcriptoribus aut alijs quibuſdã publicè miniſtrantibus, excuſatione vti q̃ in ſacro loco reſideãt, cõtra eos qui dicunt ſe læſos ab eis in fiſcaliũ exactiõe. ¶ Nullus autẽ penitus moleſtetur pro tributis terrarũ quas non poſsidet, ſed etiãſi cõtingat agricultores alicui cõpetentes aut adſcriptitios, p̃priã habere poſſeſsionẽ, illos moleſtiam ſuſtinere, niſi fortè propria voluntate tali functione ſe fecit obnoxiũ. ¶ Eos autẽ qui publica tributa exigũt: iuſtis põderibus & menſuris vti præcipimus: vt neq; in hoc noſtros tributarios lędãt. Si autẽ collatores putant grauari ſe ſiue in mẽſuris, ſiue in põderibus: habeãt licentiã ſpecierum quidẽ mẽſuras & pondera à glorioſiſsimis præfectis: auri verò & argẽti & reliquorũ metallorũ põdera à glorioſiſsimo pertẽpora comite ſacrarũ largitionum accipere & has menſuras & põdera in ſanctiſsima vniuſcuiuſque ciuitatis eccleſia ſeruari, & ſecundũ ea & grauamẽ collatorũ, & fiſcaliũ illatio, & militares & alię expenſæ fiant.

¶ Exactor pecuniam tributariã ſine dilatione & ſine diminutione præbere debet: nulla etiã poſſeſſoribus & habitatoribus diminutione facta: & ſingulis annis epiſcopus cũ quinq; primatibus rationẽ exigere debet exactorũ periculo. Itẽ oĩbus eſt adẽpta licẽtia loci ſeruatores mittendi. Bartol.

¶ Ciuitatũ verò noſtrę reipublicæ & habitãtium eas perfectè proſpicientes, iubemus nullã omnino eſſe licẽtiã fiſcaliũ exactoribus cõicare pecunijs quæ operibus & frumẽtis ciuitatũ & aquędũctis aut alijs quibuslibet ſolẽnitatibus aut ſalarijs deputatę ſunt: aut retinere aliquid ex ijs aut ad proprium lucrũ redigere: ſed ſine aliqua dilatione aut imminutione has præbere. vt proficiãt ab initio in quibus deputatæ ſunt operibus: ſed neq; poſſeſſores aut habitatores ciuitatũ pręſumere quolibet modo auferre aliquid ex ipſis pecunijs aut noie deſcriptionũ, aut proſportulis dare aliquid ex his, aut expendere. Si quis autẽ dare aut accipere ex his pręſumpſerit: iubemus eũ de ſuo in duplici quantitate hoc ciuitati reddere. Sed neq; prouinciarum iudices, aut eorũ officia, aut aliũ quẽlibet omnino participium habere aliquod ad prędictas pecunias, aut eorũ diſpenſationi ſemetipſum miſcere, ſed ciuitatis ſanctiſsimum epiſcopum & primates nec non & ei⁹ poſſeſſores cõſtitue re quidẽ patrẽ ciuitatis & frumẽtarios, & alios hmõi diſpenſatores. Singulis autẽ annis impletis, ſanctiſsimũ epiſcopũ cũ quinq; primatibus ciuitatis rationes exigere eos[h] qui ab ipſis ordinati ſunt: & ſi qđ ex talib⁹ ratiocinijs apparuerit debitũ, aut remanſiſſe: exigi huiuſmodi diſpẽſatores periculo eos conſtituentium: & vtilitatib⁹ quibus deputata ſunt, reſeruari. ¶ Si q̃s aũt ex prædictis diſpẽſatorib⁹ inefficax inueniatur: repẽtè hunc remoueri iubemus, aliunq; pro eo à ſanctiſsimo ciuitatis epiſcopo & reliqs poſſeſſoribus (ſicut prædictum eſt) ordinari: ſciẽtibus ijs qui denominãt eos[i] q̃ a ſi qđ dãnum ciuitati cõtigerit, ex proprijs ſubſtantijs hoc medebũtur. ¶ Nulli verò liceat eorum q̃ in officio ſunt glorioſiſsimorum præfectorũ, aut in alio officio, aut in ſchola cõſtitutorũ, talia ratiocinia cõmitti, neq; ex pręcepto cuiuſdam adminiſtratoris, aut alteri⁹ iudicis ſcriptis nec ſi pragmaticam aut aliam ſanctionem aut ſacrũ cõmonitorium accipiat p̃cipiẽs ei aliq̃d tale. Sed ſi quid fiat huiuſmodi: licẽtiã habere vniuſcuiuſq; ciuitatis ſctiſsimũ epiſcopũ, & eius primates nõ rñdere pro memoratis capitulis talib⁹ pſonis: referre autẽ ad nos, vt hoc agnoſcẽtes, & illatũ ciuitatib⁹ dãnum ex eorũ ſubſtãtia reſtitui iubeam⁹. & cõpetẽtem vindictã talibus inferamus. Super hoc iubemus ſcriniarios operum ſub p̃fecto ſacrorum p̃toriorum cõſtitutos, nullũ

participiũ

a ¶ Dam'.]ar.q̄ p̄lat'ex ipſa electione aliq̄d ius habet:nec poſtea eligentes mutare cōſilium p̄ñt extra de elec.cauſa q̄ iter. Itē cōtra.ī.de mā.princi. §.eos aūt, col.iij.&.ī.de armi.§.illud.col.vij.contra.Solu. vt ibi. Itē.ff.de ioof.pcon.l.iiij.§.fi.contra Sol.hic nouū.

b ¶ Latrocinia.]C.de epiſ.& cle.l.ſi quis ī hoc &.ff.d offi.p̄ſi.l.cōgruit.

c ¶ Ad hoc iubem⁹.] ī.de mā.prin.§. illud. & ī. vt iudi.fine quoquo ſuſ.§.illud. col.ij. &.ff.de offi. procō.l. obſeruare. 2 oin princ.

d ¶ Ad ciuitatē.] aut de municipio ad municipium.

e ¶ Super hoc ſancimus.] .C. vt omnes tā ciui,q̄ mi.&.ī.vt iud.ſi. quoquo ſuſ.§. neceſsitatem.&.ī.de admini.§.j. 3 ocolla.ij.

f ¶ Diſpēdia.].fa.C.qñ & q̄bus quarta p̄s de.l. ij.&.C.de curia pu.l.nō patimur.

g ¶ Compellētur.].C. de bo.quę lib.l.cùm non ſolū.§.vbi autē.&.C. de iudi.l. properandum .§. ſinautem.

h ¶ Vendicari.]. vt.ī. 40 vt nulli iudic .§.ſiquis verò.colla.nona. Accur.

¶ DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS &c.

¶ Et hoc dicitur.j.eo.uſq; ad.§.clericos.

i ¶ Reuerēdiſsimis.] hoc dicitur.j.eo.§.clericos. vſq; ad .§.iubemus.

k ¶ Monachis.]hoc dicitur.j.eo.iubemus. vſq; ſo ad fi.cōſtitutionis.

participium ad talia ratiocinia omnino habere,vacantibus omnibus per quæ eis ſiue generaliter ſiue ſpecialiter aliquid tale pridē cōceſſum eſt,aut poſtea impetretur.pro p̄dictis em̄ cauſis rationes nulli cōmittivolumus,niſi nos prodeſſe ciuitatibus exiſtimantes,virum opinionis bonæ, & dignitate ornatū elegerimus,qui debeat à nobis in ſcripturā diuinam iuſsionem percipere continentem noſtrā piam ſubſcriptionē, & illius nomē & dignitatē, & cauſas & tempora quorū ei ratiocinia cōmittimus.Eos autem qui à talibus perſonis rationes exigunt,omnem habere tutelam iubemus,aliquā quæſtionem nullatenus ſuſtinentes.

¶ *Loci ſeruatores regulariter prohibētur.fallit ſi iudex ex iuſta cauſa ad prouinciā uenire impediatur:tunc enim uicariū mittere poteſt.Itē fallit cū ex principis mādato ad aliam mittitur regionem.Bartol.*

¶ Ad hęc ſancim⁹ in nullo noſtrę reipublicæ loco eūdem epiſcopū & iudicē eſſe & loci ſeruatorē glorioſiſsimorū p̄fectorum aut magiſtrorū militū.Et ſimpliciter dicendum eſt nullū in prouincijs fieri loci ſeruatorē p̄fectorū,niſi pernoſtrā iuſsionem in expeditionibus vbi vtilitas exigit loci ſeruatorem mitti eiuſdē p̄fecturę,qui debeat prouidere militaribus expēſis.Siquid autē extra hoc delinquatur & cōmittatur:qui quidē loci ſeruatorem ſuū fecit triginta librarū auri pœna exigetur,reſtituturus omne damnū quod per eū qui ab eo directus eſt,aliquis pertulerit. qui verò fieri præſumpſerit:proprio cingulo & dignitate & militia priuabitur, & decem librarū auri pœna multabitur.¶ Ad hęc p̄hibemus & in p̄uincijs exiſtētes iudices ciuiles & militares,ī ciuitatib⁹ aut caſtris loci ſeruatores in cōmiſsis ſibi p̄uincijs facere:ex quo videlicet in prouinciā acceſſerint, & inquantūin ea administrant:quinq; auri librarū pœna imminētetam facientī loci ſeruatorē iudicis quā fieri præſumēti. Antequā verò in prouincijs veniāt iudices,damus[a] eis licentiā vices agentes ſuos inſtituere qui debeant omnia vſq; ad ſui præſentiā agere,quæ poſſunt ipſi iudices facere:citra tamē nouiſsimū ſupplicīū,aut membri inciſionem. Sed ſiquis ex iudicibus ſecundūiuſsionē noſtram in aliam regionem mittatur:liceat ei per ſimilem modum loci ſeruatorem ſuum facere.

¶ *Omnes iudices per ſe requirere debent delinquentes,& non per latronum inſecutores,pœna cōtra facientibus imminente:& iudices debent per prouinciam proficiſci.eorum adminiſtratione finita quinquaginta diebus,debent in prouincia permanere niſi ex principis iuſsione ad aliam uocentur.aliās leſo ſacramento præſtito,omne damnum ſecundū quod iurauerint præſtare debent & pœnæ pecuniariæ fiſco applicari debent.Bartol.*

¶ Iubemus autem omnes iudices tam militares quàm ciuiles per ſe requirere eos qui latrocinia[b] aut violentias,aut rapinas rerum aut fœminarum,aut alia quælibet in prouincijs illicita committunt,& ſupplicia eis legitima inferre,neq; pro his cauſis accipere aliquid conſuetudinis nomine,vt omnes vndiq; noſtri collatores illæſi ſeruentur.non enim p̄mittimus cuilibet maiori,aut minori militari iudici:aut latronū inſecutores,aut violentiarū inhibitores,aut tribunos pro talibus cauſis in prouincijs ordinare,aut qui debeant aliquos examinare,vt nō per tales occaſiones ampliores violentiæ inferantur prouincialibus.Si quis autē iudicum hoc non cuſtodierit:cognoſcat non ſolùm ſe cōmiſſo ſibi cingulo ſpoliādū,ſed decem librarū auri pœnam exoluere,eòq; p̄ſumpſerit talem cauſam aſſumere:poſt tormenta verò & cōfiſcationem ſubſtātiæ in exiliū & redigendū & relegādū.¶ Ad hoc iubemus[c] prouinciarū iudices & officia eorū,ſiqñ de ciuitate ad ciuitatē[d] veniūt,neq; angarijs neq; deſcriptiōibus aut alijs expēnſis collatores grauare,ſed ex deputatis ſibi de fiſco annonis expēſas facere.Sup hoc ſancim⁹[e] prouinciarū iudices omnibus modis poſt depoſitionē cinguli quinquaginta dies in prouincijs commorari, & conuentiones aliquas contra ſe mouentibus reſponderę.¶ Si verò cōtigerit aliquem ex eis ante cōpletos.l. dies deſerere p̄uinciā iubem⁹ oēs ab eo damnūaliquod paſſos,ſimul ingredi apud ſanctiſsimū metropoleos epiſcopū eiuſdē prouinciæ: & ſub geſtis monumentorū vnūquenq; tangentē ſancta euangelia,palam facere illata diſpendia[f]; & ex illius ſubſtantia contra quē talia facta ſunt monumēta,omne damnū lęſis reſtitui prouidentia & periculo per tempus præfectorū eiuſdē prouinciæ ſciētibus quia ſi hoc complere neglexerint, ipſi de proprijs facultatibus omnia dāna læſis reſtituere compelētur[g]. ¶ Si quis autem ex iudicibus prouinciarū aut euocetur ad aliā adminiſtrationem,aut opus ad aliam prouinciam ei credatur:iubemus eum legitimo procuratore cōſtituto conuēctiones pro damnis proponētibus reſpōdere.qđ niſi fecerit,ſancimus monumenta apud ſanctiſsimū epiſcopum (ſicut ſuperius dictum eſt)agi & pro damnis illatis eis iurantibus ſecundū geſtorum virtutem omne damnū reddi prouidētia ſimiliter & periculo per tempus p̄fectorū vniuſcuiuſque prouinciæ tractatorū.Omnes autē pecuniarias pœnas quæ præſenti lege cōtinentur,à comite per tempus priuatarū rerum exigi eos qui p̄ſentem legē non ſeruant,& noſtro fiſco vendicari[h] ſancimus:qui niſi eas vēdicauerit,ipſe cū adminiſtrante ſibi ſchola ex propria facultate huiuſmodi quātitatem ſoluere cogatur.Quæ igitur per præſentē legem noſtram ſalutarem in perpetuum valituram pro vtilitate & ſtatu noſtrorum collatorum diſpoſuimus,tua gloria inuiolata & immota per omnia ſeruare feſtinet,& ad omnium notitiam peruenire faciat:edictis quidem in hac regia ciuitate ſolēniter propoſitis:præceptis autem ad clariſſimos prouinciarum iudices directis vt per eos omnibus collatoribus manifeſta fiant.

TITVLVS XV.

De ſanctiſsimis epiſcopis & Deo amabilib⁹ & reuerendiſsimis[i] clericis & monachis[k].

¶ *Epiſcopi debent eligi forma hic tradita:& ſi hi ad quos electio ſpectat, eligere negligāt per ſex menſes:electio deuoluitur ad ſuperiorē:& ſi electus fuerit poſt electionem de crimine accuſatus ordinatio differri debet donec de crimine iudicetur.& epiſcopus non per pecuniam,ſed meritis eligi debet:pro cōſuetudine tamen debet dare pecuniam à iure ſtatutam.Item ordinatus in epiſcopū,à ſeruili & aſcriptitia liberatur fortuna,& à patria poteſtate.Bart.*

Impe.Iuſtinianus.a.Petro glorioſiſsi.magiſtro ſacrorum noſtrorum officiorum.

a DE gubernatione.] Dispoſuimus.vt.ſ.de nō alie.coll.j.&.ſ.de eccle.ti.col.ix.&.ſ.de eccle. re.īmo,alie,coll.iiij.Accur.

b ¶ Cōſtitutiſ cōibus.] vt.ſ.qūo oport.epiſ.&.ſ. 10de mo:col.j.&.ſ.vt cleri, ap.pprios epiſ,col.vj.& ſ.apud quos oportet.ac.

c ¶ Primates.]ſ.eccleſia ſticos vt archipreſbyteros & archidiaconos qui primates eccleſiaſtici dicūtur,vt.ſ.e.§. ſancimus autem reuerendiſsimos. non loquitur de laicis: 20quia illi nō debēt eligere,ſed facta electione debēt cōſentire:vt in decr. lxij.diſtin.c.docendus.& lxiij.diſtin c.nullus.&.c. non eſt.

d ¶ Propoſitis.]non tactis ſic.ſ.eo.§.nulli.

e ¶ Dicētes.]dicti primates.Accur.

30 f ¶ Decretis.]in qb⁹ eligunt illos tres.

g ¶ Eos.]electores futuros.Accur,

h ¶ Concubinam.] ſic ſī quolibet clerico:vt.j. ſ.e.§.clericos aūt.& facit ſ.qūo opor.epiſ.§.hoc deo.& §.ſancimus.

i ¶ Cognoſcunt.]quē 40electuri ſunt ī epiſcopū vt pxi.innuit.Azo.& ſic ineptē mutat materiam.

k ¶ Cōiunctā.]olim.

l ¶ Conſtōnibus.] i. ſcenicam:vt in nouellis. eo.titu.

m ¶ Hūc eſſe.]ſ.futurū electum.

n ¶ Eum]electum,

50 o ¶ Hoc.]ſ.de electoribꝰ nūc de eligēdo īcipit.

p ¶ Decretis.]quando per ſe eligunt dicti electores.

q ¶ Ex triū.]ſic cōſtrue vt'ex electione trium&c. Et ſic not.q .xxxv.annos debet habere epiſcopus ſicut & preſbyter:vt.j.e. 60 §.preſbyterū. Itē not.q tres debent eligere:ſufficit tū duos cōſentire:vt C.de dec.no ationum.& ideo tres & non quatuor vel duo:quia naturaliter homines diſcordāt:& in illis caſibus poſſet eſſe q non inueniret ps maior: vt.ff.de arbit.l.itē ſi vnus 70§.principaliter.

r ¶ Ordinetur.] puta archiepiſcopus.

s ¶ Ordinātis.]nā deponeretur ſi talis non eſſet.

t ¶ Retineat.]olim econtra tres retinebat & quartā curię dabat:vt.ſ. qūo opor.epi.§.neq; ex officio.&.j.e0d.§.ſed hoc 80quidem.Accur.

v ¶ Cū alijs.]licet olim laicus non eligeretur:vt ſ.quomodo opor.epiſco. §.igitur.

x ¶ Ordinetur.]ſed hodie hoc correctum eſt in iure canonū.nā nō eſt eli

DE gubernatione & priuilegijs, alijsq; diuerſis capitulis ad ſanctiſsimas eccleſias & alias venerabiles domos ptinētib⁹ iam quędā diſpoſuimus[a].ſup ſcīſsimis autē epis & clericis & monachis dudū in diuerſis cōſtōnibus[b] diſpoſita cū cōpetenti correctione hac comprehēdere lege ꝓſpexim⁹.⁂ ¶Sancimus igit̄ † quoties opus fuerit epiſcopū ordinari,clericos & primates [c]ciuitatis cuius futurus eſt epūs ordinari,moxin trib⁹ perſonis decretafacere ꝓpoſitis [d]eis ſacroſanctis euāgelijs: periculo ſuarū animarū dicētes [e]in ipſis decretis [f] quia neq; ꝓpter aliquā donationē neq; ꝓpter aliquā ꝓmiſsionē,aut amicitiā,aut aliā quālibetcām,ſed ſciētes eos [g]rectę & catholicę fidei & honeſtę eſſe vitæ, & literas noſſe,hos elegerūt: & quia neq; vxorē neq;filios aliqui eorū habēt,neq; cōcubinā [h],aut filios naturales cognoſcūt [i]eos habuiſſe aut habere, ſed & ſi prius vxorē aliquis ex eis habuit,ipſam & vnā, & primā, & neq; viduā,neq; viro cōiūctā [k],neq;legib⁹ aut ſacris cōſtitutionib⁹ [l] interdictā,ſed & q̄ neq; curialem aut officialē hūc eſſe [m]cognoſcūt: aut ſi curiali vel officiali ſubiacet fortunę,ſciūt eum [n]in monaſterio nō minus quindecim annis monaſticā cōuerſationē īpleſſe,Hoc [o] quoq; decretis [p]oportet inſeri,qa nō minus quā.xxxv.ætatis annos habet is qui eligit̄ ab eis qui cognoſcunt perſonā,vt extriū [q]ꝑſonarū ꝓ quibus talia decreta facta ſunt, melior ordinetur [r]electiōe & periculo ordinātis [s],curialē verò vel officialē,qui ſicut dictū eſt,quindecim annis in monaſterio cōuerſatus eſt,& ad epatum prouocatus, liberū eſſe ꝓpria fortuna:ita tamē vt liberatus à curia,quartā partem ſuæ ſubſtātiæ ſibi retineat [t]:reliqs eius rebus ſcdm noſtrā legē curiæ & fiſco vēdicādis. ¶Damus aūt liberātiā decreta faciētibus,ſi quēpiā laicorū,prætercurialē & officialē dignū memorata electione eſſe putent:hūc cū alijs [v]duobus clericis aut monachis eligere vt ſi laicus hoc modo ad epatū eligat̄,nō repētę epiſcopus ordinet [x]:ſed primō clericis nō minus trib⁹ mēſibus cōnumeretur: & ita ſanctas regulas & quotidianū eccleſiæ miniſterium edoctus,epūs ordinet.qui em̄ [y] †alios debet docere,poſt ordinationē ab alijs doceri nō debet. ¶Si verô (vt euenit in quibuſdā locis) nō inueniātur tres pſonæ ad talē electionē opportunę:liceat decreta facientib⁹ in duabus & in vna [z]perſona decretū facere eos tn oēs iam dictas à nobis habentes teſtatiōes. Si verò qui debēt epm eligere,citi⁹ ipſa decreta intra ſes mēſes non faciāt:tūc periculo ꝓprię animę ille quē competit [a] ordinare epm,ordinet,oībus alijs quæ diximus obſeruādis. ¶Si quis aūt citra memoratā obſeruationē eps ordinetur [b]iubemus hūc oībus modis epatu depelli. Sed etiā illū qui præter hoc præſumpſerit ordinare: ſegregari vno anno à ſacro miniſterio,& omnē eius ſubſtātiā quæ quolibet tpe aut modo in eius dn̄ium deducta eſt: ꝓpter culpā quā fecit dn̄io eccleſiæ cuius eps eſt vēdicari. ¶Si quis aūt electū ad ordinationē epatus accuſaueritin qualibet cauſa quæ poſsit ſcdm leges aut canones eius impedire ordinationē:differatur hmōi ordinatio:& prius cōtra eū ꝓpoſitā cauſam,ſiue preſente accuſatore & ab eo ꝓpoſitā cauſam exequente,ſiue etiam deficiente [c]per tres menſes †ſuam accuſationē implere:diligēter examinari abillo à quo futurus erat eps ordinari:& ſi quidē obnoxiū eum accuſator inuenerit, ꝓhibeatur ordinatio.Si verò obnoxius nō oſtēdatur,ordinatio quidē nō impediatur:accuſator aūt ſiue nō ꝓbauerit ſiue ēt fugit ꝓpoſitā à ſe accuſationē:à ꝓuincia in qua habitat,abijciat̄.Si quis autē ante examinationē [d]accuſatū ordinauerit,ordinat⁹ quidē à ſacerdotio repellatur: qui verò talē ordinare feſtinauerit,ſuperius dictę [e]ſubiaceat pœnæ tam annali ꝓhibitione ſacri miniſterij quā etiā,vt oēs eius res eccleſię vēdicentur. ¶Pę omnibus illud ſeruari ſancim,vt nullus per ſuffragium auri aut aliarū [f] rerū,epiſcopus ordinetur.Si quid autē tale commitatur:ipſi ſemetipſos & dantes & accipientes & mediatores eorū ſecundùm ſacras ſcripturas & ſanctas regulas damnationi ſubijciūt: & propterea qui dat,& qui accipit, & mediator eius factus,ſacerdotij aut clerici honore remoueatur:quod autem pro hac cauſa datum eſt eccleſiæ illi vendicetur cuius voluit ſacerdotium comparare. ¶Si verô laicus fortè pro hac cauſa aliquid accipiat,aut mediator rerum factus eſt: datas res in duplum eum exigi iubemus eccleſiæ vendicandas.Nō ſolùm autem quæ ſecundùm hunc modum dantur,vendicari pręcipimus,ſed etiam omnem cautionem pro hoc quolibet modo expoſitam,& pignorum vel fideiuſſorum &dationem vel oblationem, & omnem quanlibet aliam cautionem vacare ſancimus.Et qui ſuper hoc promiſsionem accepit,non ſolùm profeſsionem reddat:ſed etiam aliud tantùm quantùm profeſsio cō-

tinet

gēd⁹ in epiſcopū niſi fuerit ante diaconus aut pſbyter aut īſubſidiū diaconus:vt in decret.di.xl. c.vlt ſed poſtulari poteſt vt di.lxj.oſi⁹.Sed hodie ſubdiaconus ſine poſtulatione ipſo iure eligitur. vt extra de tempo.or.c.á 10multis.Accur.

y ¶ Quieni.] ridiculū eſt eos velle docere qui nōdū diſcere didiſcerūt, vt ait Tullꝰ.& hîc.& ad hoc.ff.de edē.l.ſi qs ex.§. phibet.&.C.de epi.& cl. l.cū clericis.§.iple verò. &.ſ.cōſti.quę de dig.ibi, cū nāq; &c.&.ff.ad.l.iu. 20de adul.vxor.§.iudex.

z ¶ Vna].vnus ergo pro oībus eligit:vt.ff.qđ cuiuſq; vni.l.itē.§.j.&.ſ.de quęſto.§.j.& ar.& cōia de leg.l.ſi duob⁹.& ar.ff. de iudi.l.nōnunquā.Ac.

a ¶ Cōpetit.]i.is cui cōgruit.eſt autē is q̄ præeſt epiſcopo archiepiſcopus 30 vel ſimilis:ſed hodie vſq; ad tres menſes extra d electc.cum nobis olim.

b ¶ Ordinetur.]puta quia per ſuffragium eſte lectus:vt.j.§.pręomnib⁹.

c ¶ Si quis autē deficiē te.]i.differente vſq; ad tres menſes:nā interim nulla faciēda eſt examinatio 40 cū accuſator deſiſtit vt in nouel.e.ti.& ſacit ad.§.iſtū.ſ.qūo opor. epiſ.§.ſi quis aūt.&.§.ſi tamen.&.§.ſi verò.

d ¶ Examinationē]ſ. accuſationis quæ infert epiſcopo eligendo.

e ¶ Superius dictę.] vt.ſ.e.ſi quis aūt.circa fi. 50 f ¶ Aut aliarū.]dati ſiue ab ordinato ſiue ab alio:ar.ff.de cal.l.gñaliter. & fa.C.e.l.ſi quę quā.& ſ.qūo opor.epiſ.§ ſed ne q;.&.§.& hāc.Sed quid ſi ignorauerit electꝰ?Rñ. debet cum ſcit renunciare in manu cōſecrātis.& tūc ipſe eū pōt reeligere: 60 vt.j.q.v.c.preſentium.

g ¶ Vel fideiuſſorū.]

†Concor. cū hoctex. ī.c.qm̄ fre quēter.§. ſi verò alī ter.in gl. ſup verbo in iacisca nonibus. ante ſi.vſ. ſī epiſco patu dant iij.mēſes. extra vt li. non cont.

† Multa hic deſiderantur.

† Not.in hoc.§.qualis debet eſſe epiſcopꝰ & quantę ſanctitatis qđ vtinā hodie bñ ſeruaret.

† Facit ad hunc.§.c. officij tui cū gloſſ.j. in ver.ſed quare nō potuit.extra de ele. &.c.quanuis.cū gl. ſi.circa fi. extra de ę ta.& quali.vbi dici ī ignominioſū eſſe epiſcopo ſi cū alios docere debet, quærat ab alijs edoceri.

Promittere & dare in deliciis æquale sunt.

No. par delictū dedisse & promisisse: vt hic, & .s. quo opor. episc. §. sed neq; & §. & hanc. & .C. ad le. fal. l. fi. Accur.

a ¶ Sed oblatio.] q. d. si ita dixit palā: offero vt eligar in episcopū: licitū est ei secundū Io. vt. ff. de pol. l. j. §. non semper. & ff. de offici. prætor. l. barbarius. Accur.

b ¶ Pro cōsuetudinibus[a].] s. quia sic est consuetudo & bona vt in ali quo seruetur, vt subijcit secus si esset mala. nā nō ideo præstarētur q. esset cōsuetudo: vt. s. vt nulli 2 oiu. in prima col. ibi, male est &c. quę est contra. Accur.

c ¶ Romę.] i. papā romanum: vt in nouel. eo. titu. & iste verè dat Romanis, sed nō secūdū formam huius titu.

d ¶ Theopoleos.] id ē Antiochię.

e ¶ Pro inthronisticis.] i. pro cathedratico: vt in nouellis, eo. titu.

f ¶ Permittimus.] sic aliās pro vili causa non præstant sportulę. vt. s. de iudi. §. ne autem. in fin.

g ¶ Presbyter.] qui archipresbyter dicitur ab archos qđ est princeps quasi maior inter alios presbyteros.

h ¶ Dantis.] aliās donatis. Accur.

i ¶ Citra prędictam.] q. quindecim annis steterint in monasterio: vt di xi. s. eo. §. sed neque. &. §. curialem. Accur.

k ¶ Dispositū[m].] vt. s. sode eccles. titul. §. interdicimus.

l ¶ Sue.] vt. s. cōstit. quę de dig. §. illud. collat. vj.

m ¶ Presbyteros.] vel presbyteris.

n ¶ Diaconos.] vel diaconis. Accur.

o ¶ Subdiaconos.] vel subdiaconis. Accur.

6op ¶ Cognatiōis.] vel agnationis: cū hodie nō fit differentia: vt. s. de hę redi. ab intesta. §. ex his. hac colla.

q ¶ Permittimus.] aliđ in milite seculari: qui nullo modo admittitur: vt insti. de excu. tu. §. idē & in milite. Sed nūquid 7opotest esse testamentari[us] vel datiu[s]? Rn. nō, vt hic à contrario arg. ff. de offi. eius cui mand. est iur. l. j. §. j. Accur.

r ¶ Hoc fecerit.] id est si declarat hoc ītra quatuor menses &c. ergo si nō fecerit, prędicat sibi in alijs secundū Pet. 8o & est p eo. s. de hęre. & fal. §. nō autē. &. ff. de of. eius cui mā. est iur. l. j. secundū Io. & Pyr. cōtra. dicūt em in alijs sibi nō prędiudicare. C. de excus. tut. l. voluntaria: &. C. de ijs qui sponte publi. mu.

tinet, exigatur, quod debet ecclesię dari. ¶ Si quis autem episcoporū siue ante suam ordinationem, siue post ordinationem voluerit proprias res aut partem earū ecclesiæ offerre cuius sacerdotium accepit, nō prohibemus, & omni condemnatione & pœna præsentis legis liberū eum esse sancimus: sed etiam omni laude dignū iudicamus: qm̄ hoc non est emptio, sed oblatio[a]. Pro cōsuetudinibus[b] aūt illa sola permittimus præberi ab ordinatis episcopis, quę subsequēter præsenti legi inserta sunt. Iubemus igit̄ beatissimos archiepiscopos & patriarchas, hoc est seniores Romę[c] & Cōstantinopoleos & Alexandrię & Theopoleos[d] & Hierosolymorū, si quidem consuetudo habet episcopis & clericis in eorū ordinatione nō minus quā. xx. auri libras dari: ipsa solūmodo præberi, quæ cōsuetudo recognoscit: plus aūt ab hac quantitate nihil supra xx. auri libras præberi. metropolitas aūt à propria synodo aut à beatissimis patriarchis ordinatos, & alios omnes episcopos qui aut à patriarchis, aut à metropolis ordinantur, dare pro inthronisticis quidem solidos centum: notarijs aūt ordinātis & alijs ministrantibus ei & solēniter accipiētibus solidos. ccc. Si verò ecclesiæ reditus minus quidē quā. xxx. auri libras per annū reddāt, nō min[us] aūt. x. dari p inthronisticis solidos. cc. Si verò minus quidē quā. x. nō minus aūt. v. auri librarū ecclesię reditus esse cōtigerit: pro inthronisticis q. dē dari solidos q̄nquaginta: oībus aūt alijs ex cōsuetudine percipientibus solidos. cc. Si aūt minus quā quinq;: nō minus aūt duas auri libras ecclesię reditus habeat, pro inthronisticis[e] solidos. x. &. viij. oībus aūt alijs ex cōsuetudine percipiētibus solidos. xxiiij. Si aūt minus tres, nō aūt minus quā duas auri libras quātitas redituū ecclesiæ cōperiat, dare pro inthronisticis quidē solidos. xij. pro omni verò alia cōsuetudine solidos. vj. ep̄m em̄ ecclesię minus duas auri libras reditus habentē, neq; pro inthronisticis neq; pro alia qualibet cōsuetudine dare aliquid permittim[us][f]. ¶ Hæc aūt quę præberi dispositimus, primus presbyter[g] ordinātis epi & archidiaconus suscipiētes, ex cōsuetudine percipiētibus diui dāt hęc. Igit̄ iubem[us] hæc oībus modis obseruari: vt nō ex talibus occasionibus ecclesiæ debitis prægrauentur, & sacerdotia vænalia fiāt. Si quis autem vltra quantitatem à nobis definitam pro inthronisticis aut consuetudinibus quolibet modo præsumat accipere: iubem[us] quicquid plus acceperit, triplum ex rebus eius vendicari ecclesię dātis[h]. ¶ Sed hęc quidē† pro episcoporum ordinatiōe dicta sint. Post ordinationē verò seruili & adscriptitia fortuna episcopos liberos esse præcipim[us], nisi curialis, aut officialis citra prędictā[i] obseruationē ordinētur. tales em̄ ep̄atu remotos curię aut officio restitui iubemus: vt nō ex tali fortuna sacerdotio fiat iniuria. Illos aūt qui ante hāc nostrā legē ex curiali fortuna inueniuntur episcopi ordinati, hmōi q. dem fortuna liberos esse legitimā verò partē ex proprijs rebus curiæ & fisco dare: sic tamē vt nullā imminutionē ecclesiastica iura sustineant in rebus quas in episcopatu acquisitas, ecclesiæ eorū competere dispositimus[k]. Si verò cōtigerit ordinatum episcopū sub proprij parētis potestate esse: ex ipsa ordinatione suæ[l] potestatis sit.

¶ *Episcopis & monachis tutelæ & curæ officiū interdicitur: presbyteris autem & alijs clericis permittitur in aliquibus casibus regulariter aūt psonis ecclesiasticis secularia negotia interdicuntur. fallitin certis casibus à iure pmissis. Bartol.*

¶ Deo autē amabiles episcopos & monachos, ex nulla lege tutores aut curatores cuiuscunq; p̄sonæ fieri permittimus. presbyteros[m] autem & diaconos[n] & subdiaconos[o] iure & lege cognationis[p] tutelam aut curā suscipere hæreditatis permittimus proprio & solo gradu cognationis ad tutelam & curam vocatis, hmōi suscipere administrationem permittimus[q], si tamen intra quatuor mēses ex quo vocati sunt apud cōpetentē iudicē scripto declarēt talem administrationē p̄pria voluntate suscepisse. & si quis eorū forsan hoc fecerit[r], nullū ex hoc in alia tutela aut cura prędiciū patiatur. aliū aūt[s] fieri susceptorem aut exactorē fiscaliū functionum aut conductorem publicarū[t] aut alienarum possessionum, aut curatorem domus[v], aut procuratorem litis[x], aut fideiussorem pro talibus causis[y]: episcopum aut œconomū, aut alium clericū cuiuslibet gradus† aut monachum[z] proprio nomine aut ecclesiæ aut monasterij subire non sinimus†: vt non per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediantur. ¶ Si autem ecclesijs aut monasterijs possessiones quædam adiacentes[a] inueniantur: & voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphyteusim has accipere: tunc omnibus clericis & monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumētorum consentientibus, & manifestantibus pro vtilitate venerabilium domorum hoc fieri talem conductio

sub. l. ij. li. x. & quod hic dicit, & si quis hęc fecerit &c. exponunt: id est si eam tutelā susceperit solenniter. nec enim aliter susciperе debet: nullā circa aliā &c. hoc autē priuilegium clerici habēt q. stant vt clerici: nō aliās: vt. C. đ epi. & cle. l. generaliter. sed qđ de lectore & cantore & alijs clericis qui nō prohibētur? Rn. secundū Ioan. vocari possunt cōmuni iure secūdū leges. Accur.

Clericus qn̄ debet gaudere priuilegio clericali.

† Facit ad hūc tex. in rubri. de ser. nō ordi. p̄ totum tit. extrā.

s ¶ Alium autem.] q. d. clericum: vt subijcit. j. ibi, episcopū aut. Accur.

t ¶ Publicarū.] s. vectigalium. Accur.

v ¶ Domus.] s. nostræ priuatæ.

x ¶ Litis.] etiam cuiuslibet.

y ¶ Causis.] s. prædictis publicis & alijs. & dic exē plum vt in publicis salinis aut argētifodinis vel similib[us]. nā hęc publica sunt: vt. ff. de verbo. sig. l. inter. & ff. de pu. l. sed hi. in prin. & ff. de ver. sig. l. inter. sed œconom[us] videt̄ admittendus ad fideiussionē: vt. C. de epis. & cle. l. cū clericis. §. memorati. quę est cōtra. & extra de fideiuss. c. pe. & fi. Sol. hic in spālib[us] casibus loquitur, vt hic innuit ibi, pro talibus cāis &c. Itēvidet̄ quod possit esse procurator litis sicut est œconomus: vt. j. eod. §. sportularum. in fi. quę est cōtra. Solut. hoc speciale his casibus vt dixi. Not. ergo clericum ab huiusmodi coactibus prohiberi. idem de milite: vt. C. de procurato. l. militem. idem de curiali: vt. C. loca. l. curialis. idem de tutore: vt. C. ne tut. vel cura. l. j.

z ¶ Monachū.] monachum dico: quod pluseſt etiam ecclesię vel monasterij.

a ¶ Quędā adiacētes.] oi. confines: vt in nouellis eo. titu.

† Nota q. appellatione clericorū oēs superiores cōtinētur. & cōcor. i. c. clericos. in glo. j. post me. ibi, appellatione em̄ clericorū. extra đ officio. vica.

† Facit ad hūc tex. c. vnicū cum gl. ij. circa medi. ibi, itēpōt esse laic[us] extra de syndi.

a ¶Facere adinuicē.] vt.ſ.de non alie.§.hoc ve rò iubemus.colla.ij.&.ſ. vt decę.nō fi.§.illud.col la.v.

b ¶Cōducere.] repete damas licētiam.

c ¶Perſonis.]i.œconomis& eius cognatis:vt.ſ. rode ali.& emph.§.œcono mis.& de hac.l.hic dicit. Vel dic q̄ de hęreticis hic dicit:quibus nō pōt dari ab eccleſia:vt.ſ.de ec cle.titu.§.iubemus.& ſic de iſta facit mentionē.

d ¶Probauerit.]i. ipo fuerit vel ſtatuerit.Alb. Arg,C.de mō mul.l.fin.

20 e ¶Teloniorū.]q̄dā habēt teloniorū& quidā telonicorū.&exponitAl. i.mēſurarū publico loco poſitarū.tu dic telonio rū.i. vectigaliū.& erit cē ſus eius literę:quia cre dētes eiſ.prędictis eleri cis qui conducūt vectigal.q.d.locādoeis,vel cre 30dētescōductionē cuiusli bet publici aut p̄ceptio nem publicarū collatio num aut exactionē,aut ſolicitudinē domus.ſ.no ſtrę priuatę:vt dixi .ſ.§. aliud.aut ſuſcipiētes eos fideiuſſores &c.nullā a- ctionē &c.

f ¶Perſonis credide 40rint.]ne fiſc⁹ damnum patiatur:vt arg.ſ.vt nul li iudi.§. & hoc verò iu bemus.hac coll.

g ¶Cōpelluntur.] vt ſunt publici adminiſtra tores ad quospertinet fa cere tales locationes.

h ¶Exibendo teſti- monio].vt.C.e.ti.l.nec ſo honore.Alij aūt cōpellū tur venire ſi ſunt ꝺ eadē ꝓuincia:aliâs nō,niſi in cauſa criminali:vt.ſ.de teſti.§.quoniam.in fin.

i ¶Propoſitis]ſed nō tactis[a] iecundū Io.ſic & ī iudice.C.de iudi.l.rē nō nouā.Item ex eo q̄ dicit dicāt quæ nouerint,no. 60 duo.Primū:quia teſtis veritatē debet dicere:nō autē q̄ credat tantū:vt ſ.de hęre.& fal §.ſi verò a bſunt.&.C.de teſtibus. l.teſtium.ſec⁹ in iuramē to calūnię:vt.C. de iura mēto calum.l.ij.§.quod obſeruari.Secundū nota ex eo q̄ indefinitè dicit 70q̄ pro vtraque parte de beant teſtimoniū ferre: ſicut & alibi dicitur q̄ veritatem nō debet ſup primere:vt.C.eod.l.pre ſbyteri.&.ſ.de teſt.§ ſi verò ignoti.ī fi.§.& hæc omnia in pecuniarijs.ītē adinuicē ſpectat inquire re veritatē:vt.C de edē. gol.ij.hic tū ſi iuramento dixerit ſe nihil ſcire,au ditur:vt arg.ff.de rē iud. l.ſi vni.Accur.

a Concor. t.vlt.extra de iura.ca- lū.cū gl.ij. poſt princ. vbi dicitur dicit papa ēpo beluacenſi q̄ ſi p te tū pro poſitus ſed non tactis &c.& alle. glo.ij.hanc auth.

Teſtis de credentia deponere nō debet.

k ¶Tale]q̄ epiſcop⁹ ve niat corā iudice ad dicē dum teſtimonium.

l ¶Cū literis]ſic.C.de ſimiliter poſt cinguli priuationē & verberibus ſubdēdum, & in exi lium deportandum.

¶Epiſcopi in ſuis eccleſijs debēt reſidentiā face re,& eas non relinquere ſine ſuperioris literis, uel ſine principis iußione:& tūc nō amplius uno anno.Item patriarchæ & archiepiſcopi debent oēs ſub ſe conſtitutos omni anno ad ſe conuoca= re,& exponere quæ agenda ſunt.Item epiſcopi uel clerici ad tabulas ludere,uel ludi participes uel ſportularum fieri prohibentur.Nec cogendus eſt epiſcopus clericum ſuū ab eccleſia dimittere & alij tradere.Bart.

¶Interdicimns autem Deo amabi libus epiſcopis proprias relinquere eccleſias, & ad alias regiones veni re.Si verò neceſsitas faciendi hoc contigerit:non aliter niſi cum lite ris l beatiſsimorum patriarchę aut metropolitæ,aut per imperialem videlicet iuſsionem hoc faciāt:ita tamen vt nec illis epiſcopis qui ſub beatiſsimo archiepiſcopo Conſtā tinopoleos & patriarcha fuerint:liceat citra permiſ ſionem eius aut noſtrę iuſsionis ad regiam ciuitatem venire.Si verò[m] etiam ſecūdùm hunc modum epiſco pus cuiuſcunque loci profectus fuerit,nō amplius vno anno ſuam relinquat eccleſiam.Epiſcopos autem in re giam ciuitatem,ſicut dictum eſt,venientes,cuiuslibet fuerint diœceſis,præ omnibus ire ad beatiſsimum ar chiepiſcopum Conſtantinopoleos & ad patriarcham & ita per eum ad noſtram introire tranquillitatem. Citra autem hanc noſtram diſpoſitionem aut proficiſcentibus,aut vltra definitum[n] vnius anni tempus extra ſuam eccleſiam facientibus moram primū quidem non miniſtrari ab œconomis proprię eccleſiæ expenſas:deinde admonere eos per literas ſacerdotum ſub quibus agunt,vt reuertantur ad ſuas eccleſias:diffe rentes autem reuerti,ſecundùm ſanctas reuocari regu las, & niſi intra definitum à ſacris canonibus tempus reuertātur ad ſuas eccleſias,ipſos quidem ab epiſcopa tu expelli:alios autem pro eis meliores ordinari ſecū dùm preſentis legis virtutem.hocipſo & ſuper cleri cis valituro,cuiuſcūque ordinis fuerint aut miniſterij.

¶Vt aūt oīs eccleſiaſticus ſtatus & ſacræ regulæ dili genter cuſtodiantur:iubemus vnūquenq; beatum ar chiepiſcopum & patriarcham & metropolitam ſanctiſsimos epiſcopos ſub ſe conſtitutos in eadem prouincia ſemel aut ſecundò per ſingulos annos ad ſe conuocare,& omnes cauſas ſubtiliter examinare quas ēpi aut clerici aut monachi adinuicem habeāt:eaſq; diſpo nere, & ſuper hoc,quicquid extra regulas à quacūq; p- ſona deliquitur,emēdare.* ¶Interdicimus aūt ſanctiſ ſimis ēpis,preſbyteris,& diaconib⁹, & ſubdiaconib⁹, lectoribus,& oibus alijs cuiuslibet venerandi collegij aut ſchematis[o] cōſtitutis,ad tabulas ludere,aut alijs lu dētibus participes aut inſpectatores fieri,aut ad quod libet ſpectaculorū ſpectādi gr̄ia venire.Si quis aūt ex his hoc deliquerit,iubemus hunc in tribus annis à ve nerabili miniſterio prohiberi, & in monaſteriū redigi. Si autē in medio tēpore oſtenderit dignā ſui vitij pœ nitentiam,liceat & ſacerdoti ſub quo conſtitutus eſt, minuere tempus:& hunc rurſus proprio reddere mini ſterio,ſcientibus quoque ſanctiſsimis epiſcopis deben tibus hoc vindicare:quia ſi tale aliquid agnoſcentes nō vindicauerint,ipſi rationem Deo pro tali cauſa perſol

* Plura hîc Halo- āder addi dit.

nent

epi & cle.l.ſi qua per ca lūniā.&.ſ.vt diffe.iudic. in, prin.col.ix.Accur.

m ¶Sivero]hęc quę di cuntur hic.& ſ. proxi.§. ſunt.ſ.qūo oportet.§.il lud.&.§.nō aliter.coll.j. &.ſ.vt nul.fabricet ora. do.§.illud.coll.v.

10 n ¶Definitū.]ſ.xxx. dierū in vnaquaque dila tione.ar.ſ.de liti.§.oēm autem .Accur.

o ¶Aut ſchematis.]i. ordinis.ſchema em̄ pro ordine plerūque ponit.ſ., vt cū de app.co.§.ſi verò liberi.& facit ad hunc.§. C.e.l.placet.&.l.decerni 20omus. Quid de ſchachis? Rū.poſſunt,cū nō fortu ricis phi- næ viribus,ſed naturali ingenio conſiſtat ille lu dus.Item nūquid gratis ad tabulas pōt? Reſpon. nō:cū etiam ſpectacula hic prohibeat. Schacho rum lud⁹

†Concor. c. bonę me moriæ. j. cũ glo. ſup ẏo. ex gratia. extra d̄ poſtu. p̃la.

a ¶Monſtretur.] No. ſine cauſa trãſactionem nõ fieri. vt. ff. de tranſac. l cũ hi. §. ſi prętor. & de pœ. l. reſpiciendum.

b ¶Cõione.] eſt ergo excommunicatio à corpore chriſti: vt hîc. Item eſt alia. ſ. ab ingreſſu eccleſiæ: vt. ſ. de interdi. col. hę. i fi. &. C. de ſum. trini. l. ij. in fi.

c ¶Sacerdote.] ideſt archiepiſcopo.

d ¶Suſtineat.] ff. qd̄ quiſq; iur. l. j. in princi.

e ¶Conſtituto.] & per centum miliaria remoto: vt. C. de epiſc. & cle. l. quicunq;.

f ¶Minorem. xxxv. ann.] tm̃ etiam tempus debet habere eps: vt. ſ. eo. hoc quoq; decretis.

g ¶Annorum. xl.] lex C. dicebat de. l. an. q̃ corrigitur: vt. C. eo. l. nullã. & eodem modo corrigitur alia quæ dicit de. l. ann. ſ. quomodo oport. epiſ. §. quanta igitur.

h ¶Differatur.] ſed nõ differtur executio ſentẽtiæ præfecti præto. ſupplicatione facta: vt. ſ. vt ſpon. largi. §. aliud. quæ eſt contra.

i ¶Sanciuimus.] vt. ſ. eo. §. ſi quis autem.

k ¶Accipere.] ar. q̃ ſacerdos nõ põt dãdo pœnitentiã pmittere retineri concubinã. ſed ar. cõtra. ff. de leg. l. iij. ſi qs. in prin. teſtamenti. §. j.

l ¶Tradatur.] q̃ dicit clericũ apoſtatantẽ officio curiæ dari: vt hic, & ſ. quomodo opor. epi. §. ſi ſemel. & à ſacerdotio cadi: vt hîc, &. ſ. de nup. §. ſed & ſi quis. &. ſ. quomodo opor. epiſc. §. neq;. ſic etiam de monacho: vt. ſ. de monachis. §. ſi verò relinquens.

Apoſtata officio curię tradit.

m ¶Permittimus.] ſed olim fiebat cum diſtinctione: vt. C. de epiſc. & cle. l. officiales.

n ¶Monaſticam.] nõ tamen erat monach⁹. alſ̃ ꝑpriam ſubſtantiam habere dici nõ poſſet: vt. ſ. de mona. §. illid. qd̄. j. dicitur. Sed quomodo hoc cum. j. dicat, idem eſt in alijs monachis? Rñ. non ponitur reſpectiuè. ſic. ſ. vt defun. ſeu fu. §. j. col. v. Quare ergo vxorẽ ducere prohibetur? Reſpõ. quia habitum habuit: & quia ſatis eſt clericari ꝯ curialem.

† De ætatibus ſtiorum ordinãdorũ vide. c. eũ in cunctis. extra de electio.

o ¶Parte.] i. dodrante ſecundùm Al. vt. ſ. eo. §. curialem. Vel dic verius de ea de qua dicitur. C. eo. l. officiales. primaverior eſt.

p ¶Et curiali.] imo videt̃ q̃ in monaſteriũ mittatur: vt. j eo. §. ſi monachus. q̃ eſt contra. Sol. ſi ſemel fugiat, mittitur in monaſterium: ſi ſecũdò,

uent. Nullũ autem †ep̃m inuitũ cogi quemlibet clericũ ſub ſe conſtitutum de proprio clero dimittere, & alij dare.

¶Epiſcopi & presbyteri ſine iuſta cauſa aliquem excõicare nõ debent. aliàs ſi fit, abſolutio à ſuperiore dari debet. Item epiſcopis nõ licet ꝑ prijs manibus aliquẽ percutere. Item eps ab epiſcopatu repulſus, ad ipſum redire nõ põt. Bart.

¶Omnibus autem epiſcopis & presbyteris interdicim⁹ ſegregare aliquem à ſacra cõmunione anteq̃ cauſa monſtretur [a] propter quam ſanctæ regulæ hoc fieri iubent. Si quis autem pręter hoc à ſctã communione [b] quenquã ſegregauerit, ille quidem qui iniuſtè à cõione ſegregatus eſt, ſolutus excõicatione à maiore ſacerdote [c], ſanctam mereatur cõmunionem. Qui verò aliquem à ſancta communione ſegregare ꝑſumpſerit: modis omnibus à ſacerdote ſub quo cõſtitutus eſt, ſeparabitur à cõmunione quãto tempore ille ꝑſpexerit: vt quod iniuſtè fecit, iuſtè ſuſtineat [d]. Sed neq; proprijs manibus liceat epiſcopum aliquem percutere. hoc em̃ extraneum ſacerdoti eſt. ¶Si quis autem epiſcopus ſecundùm eccleſiaſticas regulas ſacerdotio pulſus ꝑſumpſerit ĩgredi ciuitatẽ ex qua pulſus eſt, relinquens locũ in quo iuſſus eſt degere iubemus hunc in monaſterio in alia regione conſtituto [e] tradi: vt quod in ſacerdotio deliquit degens in monaſterio corrigat.

¶Presbyteri & clerici ac etiam diaconiſſæ ordinari debẽt qui ſint ætatis hîc inſertæ, & ſint rectæ fidei & uitæ honeſtæ, & caſtè uiuẽtes, & caſtitatem uouentes. & ſi cõtradictor apparuerit, ordinatio differri debet donec plenè fiat examinatio. Bartolus.

¶Clericos autem †nõ aliter ordinari permittimus, niſi literas ſciãt, & rectam fidem, vitamq; habeant honeſtam, &. neq; concubinã aut naturales habuerint aut habeant filios, ſed caſtè viuentes, aut vxorẽ legitimam, & ipſam vnam & primam habentes, neq; viduam, neq; ſeparatam à viro, neq; aliter legibus aut ſacris canonibus interdictam. ¶Presbyterum autem minorem [f], trigintaquinq; annorum fieri nõ permittimus. Sed neq; diaconum aut ſubdiaconũ minorem viginti quinq;. Neq; minorem lectorem decem & octo annorũ. Diaconiſſam verò nõ ordinari in ſancta eccleſia quæ minor eſt annorũ quadraginta [g], aut ad ſecundas venerit nuptias. Si aũt tempore ordinationis clerici cuiuſcũq; collegij aut ordinis, accuſator aliquis apparuerit dicens eum indignũ ordinatione eſſe, differatur [h] ordinatio & vniuerſa ꝓcedant tam pro examinatione quã pro multis cauſis quas in eporum ordinationib⁹ ſanciuimus [i]. Si verò futurus ordinari diaconus nõ habuerit vxorem (ſicut prius dictũ eſt) cõiunctam ſibi, non aliter ordinetur niſi prius ab ordinante eum interrogatus ꝓmiſerit poſſe poſt ordinationem & ſine legitima vxore honeſtè viuere: [r] nõ valente eo qui ordinat, in tempore ordinationis permittere diaconũ aut ſubdiaconum poſt ordinationem vxorem accipere [k]. Is autẽ qui permittit eps, expellat̃ ab epiſcopatu. ¶Si verò poſt ordinationem presbyter aut diaconus aut ſubdiaconus vxorem duxerit: expellatur à clero, & curię ciuitatis illius in qua clericus erat, cũ proprijs rebus tradatur [l]. Si verò lector ſecundam ducat vxorem, aut primã quidem viduam, aut ſeparatã à viro, aut legibus vel ſacris canonib⁹ interdictam, nequaquam ad alium eccleſiaſticũ ordinem prouehatur: ſed & ſi quolibet modo ad maiorem ordinem perducatur expellatur eo, & priori reſtituatur.

¶Curiales & officiales non debent clerici ordinari niſi monaſticam uitam per. xv. ann. impleuerint: pœna contra facientibus imminente. In prædictis tamen caſibus iura uetera ſeruantur. Item clerici meritò & nõ ſimoniacè ordinari debent: eccleſijs tamen in quibus ordinantur, bona eorum ante & poſt donare poſſunt. Bartolus.

¶Sed neq; curialem aut officialem clericum fieri permittimus [m], vt non ex hoc venerabili clero iniuria fiat. Si verò tales perſonæ in clero conſtituantur: tanq̃ nec ad ordinem perducti, propriæ fortunæ reſtituantur, niſi forſan monaſticam [n] vitam aliqs eorum nõ minus quindecim annis impleuit. tales enim ordinari præcipimus, legitima videlicet parte [o] curię & fiſco danda, ſi in clero cõſtituti, monacho cõdecẽtem vitã impleuerint. Si verò poſt clericatus honore aliquis eorũ vxorem duxerit, aut cõcubinã habuerit: curię & officio cuius fortunæ ſubiacebat, reddat̃, etiã ſi maximè tali eccleſiaſtico gradu tenebat̃ in quo q̃s cõſtitutus nõ ꝓhibet̃ ſacris canonibus & legibus vxorem accipe. ¶Hoc aũt & ſuper alijs oĩbus monachis tenere ſancimus, q̃ de monaſterijs ad quẽlibet eccleſiaſticũ trãsferunt̃ gradũ, etiã ſi nulli fortunę ſubiecti fuerint. Et generaliter ſancim⁹ nulli licere in quolibet eccleſiaſtico gradu cõſtituto, diſcedere ab eo, & ſeculare fieri ſcientibus talea liqd facientibus, qa & quaſi appoſito ſibi ẽcingulo aut dignitate aut militia nudabunt̃, & curiali [p] fortunæ ꝓpriæ ciuitatis tradentur. ¶Qui aũt ante noſtrã legẽ clerici ordinati ſunt ex curiali fortuna: ꝓ ſubſtitutas ꝑſonas [q] pecuniaria munera cõplere, à corporalibus aũt liberos ſeruari. ¶Sed neq; clericum cuiuſcunq; gradus dare aliquid ei à quo ordinatur, aut alij cuilibet perſonæ permittimus ſolas autem præbere eum conſuetudines ijs q̃ ordinantiũ miniſtrãtes ſunt, ex cõſuetudine accipiẽtibus, vnius anni emolumẽta nõ tranſcendentẽ [r]. In ſancta verò eccleſia in qua cõſtituitur, ſacrũ cõplere miniſteriũ, & nulla penitus ꝓprijs clericis dare ꝓſua inſinuatiõe, nec ob hãc cauſam ꝓprijs emolumentis aut alijs portionibus hũc priuari. ¶Sed neq; xenodochũ, aut noſocomum aut ptochotrophũ, aut aliũ quẽlibet venerabilis domus

dañ iudici: vt ibi & hîc dicit̃. Sed qũo dañ curię cũ ex delicto nõ ꝓmium ſed pœnã debeat pati. C. de dcu. l. neq;. &. ff. de in teri. & rel. l. relegatorũ. in fi. &. l. eq. q̃ ſunt contra. Solu. nõ tradet̃ curię vt ſit decurio, ſed vt ſeruiat decurionibus. & facit ad hũc. § ſ. de mona. §. ſi verò relinquens.

Pœna eſt dñi ciũ mercis.

q ¶Sub perſonas.] ar. q̃ per ſubſtitutũ quis ſeruit: vt. C. eo. l. quiſquis. &. l. ad ſimilitudinem.

r ¶Nõ tranſcendentẽ.] cõſuetudo [a] facit vt aliqd poſsit dari qd̄ alſ̃ nõ liceret: vt &. ſ. eo. §. prę omnibus. &. §. ꝓ conſuetudinibus. ſed ar. contra. ſ. vt nulli iudi. §. ij.

a Concor. xij diſtin. c. quemadmodum. vbi de hoc latè tractatur.

a ¶ Prohibemus.] eadem de epo dicta sunt. s. eo. §. prę omnibus. §. sive rò laicus. &. §. si quis autem episcoporum. & facit. C. eo. l. si quẽ quam.

b ¶ Et ingenuꝰ.] olim clericus etiam dño volẽte fieri nõ poterat. C. e. l. iubemus. §. seruos. sed monachus sic volẽte eo: vt. C. eodem. titu. l. serui. hodie autem fieri possunt clerici etiam sciẽte dño: vt hic & sic not. patiẽtia cõsensui cõparari. sic. ff. admuni. l. quoties.

Patiẽtia consensui comparat.

c ¶ Ignorante.] qđ ꝑsumitur: vt. C. qui militare. nõ pos. super seruis.

d ¶ Fortunã.] i. q̃ posse derit eũ vt seruũ tempore ingressus. nec enim amisit possessionẽ ob ingressum. alꝫ malè ageret cũ eo si statim onus prohibendi in se reuoluerẽt. & est ar. C. de agri. & cen. si. l. si quis. lib. xj.

e ¶ Ad seruitium.] imo curię: vt. s. eo. §. sed neq; curialẽ. ī fi. quæ est cõtra. Sol. curialis vel liber curię dat: vt ibi, seruus verò dño suo: vt hîc & sic ibi de libero: hic đ seruo dicit.

f ¶ Adimpleant.] etiã ꝑ substitutũ: vt. C. e. l. ad similitudinẽ. &. l. q̃s. & not. in ipsis. nã donec in ecclesia est idoneꝰ, aliunde sumi alius non debet: vt. C. e. l. in ecclesijs. secꝰ si nõ sit ibi ideneꝰ: vt ar. ff. de mune. & ho. l. vt gradatim. §. & si lege. Itẽ nõne idẽ erat etiam olim qđ ꝑ auc. istam stã tuit, vt. C. e. l. quisquis? Dicas q̃ sic. vꝫ illa loquebatur tantũ tũc qñ dñi aderat voluntas. Itẽ qđ si contra volũtatem dñi faciat? M. dicit q̃ nõ põt licet præter volũtatem domini posit: vt hîc, & ar. ff. de procu. l. pomponius. in fin. Sed tu dicas cõtra vt in nouel. eo. titu. vbi dicit quòd domino inuito potest.

g ¶ Ordinari procuret.] ad episcopũ ꝑtinet electio: vt hîc, &. s. vt clerici q̃re. §. fi. &. s. de mona. §. ordinationem.

h ¶ Cantores.] ſ. qui omnes sint filij fami.

i ¶ Similitudinẽ.] non omnimodo: vt. j. posuit sic tamen vt &c.

k ¶ Castrensium.] ff. de inoffi. testa. l. si instituta. §. de inofficioso.

l ¶ Ferant.] sed quo iure? Rñ. quidã per querelam. Sed certè hoc idem erat per aliud. auc. vt cũ de ap. cog. §. sed hæc q̃dem. Dic ergo condi. ex hac. l. & sic nõ est contra qđ dicitur in castrensi & quasi non dari querelam: vt. C. de inoff testa. l. fi. in fi. &. C. eo. l. cũ lege. in fi. &. l. sacrosanctę.

† Concor. c. cùm nos oporteat. in glo. sup. verbo, idoneę. in fin. extra đ offi. iudi. ordi.

gubernatorem, aut quãcũq; ecclesiasticam solicitudinem agentem dare aliquid illi à quo cõstituitur, aut alij cuicunq; persõnæ pro commissa sibi gubernatione. Qui verò præter hæc quæ diſposuimus, aut dat, aut accipit, aut mediator fit, sacerdotio aut clero huiusmodi cõmissę sibi cuiuscũq; gubernationis nudabitur: ijs quæ accipiunt, vendicãdis venerabili loco, cuius talis ꝑsona ordinationem aut solicitudinem aut gubernatiõem accipit. Si aũt secularis sit, qui accipit, aut mediator factus est: quod datũ est, duplum repetitur, & venerabili loco in quo talis persona ordinationem aut gubernationẽ aut solicitudinẽ suscepit, ꝓbeatur. ¶ Si quis autem clericus cuiuslibet gradus, siue gubernator cuiuslibet venerabilis domus, aut ante ordinationem cõmissam sibi cuiuscunq; gubernationis aut solicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarũ rerum offerre ecclesiæ in qua ordinatur, aut loco cuius gubernationem aut solicitudinem ſuscepit nõ solùm non prohibemus hoc fieri, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animæ suæ facere. Nos enim illa solũ dari prohibemus quæ propriis ꝑsonis quibusdam præbẽtur, nõ quæ sanctis ecclesijs aut alijs venerabilibus locis offeruntur.

¶ *Domino sciẽte & nõ cõtradicente potest seruus clericus ordinari: eo ignorante nõ. & si cõstitutus ad secularem uitam redibit, domino restituendus est. adscriptitij uerò præter dominorum uoluntatem possunt ordinari. Bartolus.*

¶ Si seruus sciente & nõ contradicente dño, in clero ordinatꝰ fuerit ex hoc ipso q̃ cõstitutus est, liber & ingenuus erit. Si verò ignorãte dño ordinatio fiat: licet dño intra spatiũ vnius anni & seruilẽ fortunã probare, & suũ seruũ recipere. Si verò seruus sciente dño siue insciẽte (sicut diximus) eò q̃ in clero cõstitutus est, liber factus ecclesiasticũ ministeriũ reliquerit, & ad secularem transierit vitam: suo domino ad seruitiũ tradatur.

¶ Adscriptitios autem in ipsis possessionibus quarum sunt adscriptitij, clericos etiam præter voluntatem dominorũ fieri permittimus: ita tamen vt clerici facti, impositam sibi agriculturã adimpleãt.

¶ *Clerici à patrono præsentari debent, & ab episcopo ordinari: aliàs quoscunq; putauerit meliores ordinare potest: & clerici in suis ecclesijs morari debent. Bartolus.*

¶ Si quis oratorij† domum fabricauerit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipse, aut eius hęredes si expensas ipsis clericis ministrãt, & dignos denominãt, denominatos ordinari. Si verò qui ab eis eliguntur, tanq̃ indignos prohibent sacræ regulæ ordinari: tunc sanctissimꝰ episcopꝰ quoscũq; putauerit meliores, ordinari procurets. Sãcimus autem reuerendissimos clericos suis ecclesijs obsecũdare, & omnes eis cõpetẽs ecclesiasticũ ministeriũ adimplere: hoc requirẽte vniuscuiusq; ciuitatis sanctissimo epo, & cuiuscũq; ordinis ecclesiastici primatibꝰ, eos q̃ hoc nõ custodiũt, regulari multę subdẽtibꝰ.

¶ *Presbyteri & omnes clerici res ad se pertinẽtes in suo dominio habere debent atq; potestate & eas donare, & de eis testari possunt si sub parentum existãt potestate: dummodo filijs aut his non extantibus, parentibus eorum relinquant. Bartolus.*

¶ Presbyteros aũt & diaconos & subdiaconos, cantores & lectores, quos oẽs clericos appellamus, res quolibet modo ad eorũ dñium venientes habere sub sua potestate precipimus, ad similitudinem castrensiũ peculiorũ, & donare secũdũ leges, & in his testari, licet sub parentum sint potestate: sic tamen vt horum filij, aut his non existentibus parentes eorum legitimam partem ferant.

¶ *Presbyteri, diaconi & alij clerici si falsum ꝓhibeant testimonium in causa pecuniaria uel criminali: pœna hîc inserta sunt puniendi. Bartol.*

¶ Reuerẽdissimis aũt presbyteris aut diaconibus etiã si inuenti fuerint ꝑ pecuniaria causa falsum ꝓhibuisse testimoniũ: sufficiat pro verberibus, tribus annis separari à sacro ministerio, & monasterijs tradi. Pro criminalibꝰ aũt causis si falsum testimoniũ dixerint: clero nudatos, legitimis subdi pœnis ꝑcipimus: reliquos aũt oẽs in alijs etiã ecclesiasticis ordinibus constitutos, si falsum testimoniũ cuiuslibet causæ, siue pecuniariæ, siue criminalis dixisse conuincantur: non solùm ecclesiastico officio repelli, sed etiam verberibus subdi.

¶ *Clerici & monachi coram episcopo in causa pecuniaria conueniendi sunt in criminali coram epiſcopo uel iudice ciuili ad electionem actoris sunt cõueniendi. episcopo negligente ad iudicem loci iurisdictio deuoluitur: in processibus forma hîc tradita seruata. Bartolus.*

¶ Si quis contra aliquem clericum aut monachum aut diaconissam aut monastriam aut ascetriam habeat aliquam actionem: adeat prius sanctissimum episcopũ cui horũ vnusquisq; subiaceat: ille verò causam inter eos iudicet, & si quidem vtraq; pars ijs q̃ iudicata sunt acquieuerit: iubemus ꝓloci iudicẽ hoc executioni ꝑfectæ contradi. Si quis aũt litigantiũ intra decem dies contradicat ijs q̃ iudicata sunt: tunc locorum iudex causam examinet, & si inuenerit iudicium rectè factum etiã per sententiam ꝓpriam hoc cõfirmet, & executioni propriæ tradat quæ iudicata sunt: & nõ liceat ſcđò extraneis

&. ff. de inof. testa. l. si instituta. §. de inofficioso. & intellige hunc. §. ꝓprię latis. aliàs ſerua qđ dicitur. s. de ecc. titulis. §. interdicimus.

m ¶ Pro verberibꝰ.] idest loco tormentorum quæ eis remittuntur.

n ¶ Legitimis.] quę sint dicit. ff. ad le. cor. de fica. l. j. &. l. iij. in fi. & ad leg. cor. de fal. l. j. §. vlti.

o ¶ Si quis contra.] ab hinc vsq; ad. §. presbyteris autem. j. eod. tract de conuentionibus & accusationibus clericorum omnis ordinis.

p ¶ Subiaceat.] vt. s. vt cleri. ap. pro. epis. con. §. j. co. vj. &. s. apud quos oportet causam di. mo. & asce. §. j.

q ¶ Contradi.] vt. C. de epi. au. epale. in fi. sed in cuius bonis? Rñ. si nomine ecclesiæ: ī bo. ecclesię vt fit in bonis pupilli tutore dãnato: vt. ff. de re iudi. l. si se. §. tutor. &. ff. si quis cau. l. fi. si autem suo nomine: si tunc non habet vnde, vt quia secularis clericus est, tunc in suis bonis alꝫ aũt dic vt diximus. s. de nõ ali. §. si autem creditor. in fine.

r ¶ Contradicat.] sappellãdo: vt sequit ibi, & nõ liceat &c. à sententia ergo epi appellatur. Sed contra. C. dẽ epi. au. l. episcopale. in alio etiã lex illa huic contradicit quia ibi ęquiparat eum prę fe. prę to. hîc aũt facit eũ minorẽ quolibet defensore ciuitatis cũ dicat defensorẽ sententiã epi retractare: qđ non esset nisi maior esset: vt. s. de appel. colla. iiij. §. illud. quare dicunt quidam his duobus casibus hãc corrigere illam. tu autem dic quòd hic vt eorum ordinarius cognouit episcopꝰ: vt patet ex præcedẽti. §. si quis cõtra aliquẽ. ibi autem ab

Appellatur à sentẽtia episcopi.

extraneis audiri fuit electus. & sic primo modo cõtradicit, cũ alio casu loquat. Item nec secũdo: ga parificat pfecto. s. quando ab extraneis eligitur: vel licet iudex locorum siue defensor retractaret: vt hîc faciunt
10 ex cõmissione principis quã habent per legẽ istã vnde ipse princeps retractare videtur: quod fieri potest: vt. ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. l. & si prætor.

a ¶ Tali causa.] Not. casum vbi tm semel appellat. sic. C. de asser. tol. l. j.
20 j. rñ. & C. de app. illud. §. simili modo. & §. oriẽtalem. sic. C. de preci. imp. offe. l. si quis. regulariter aũt bis põt appellari licet non ter. C. ne li. in vna eademq; causa. l. j.

Appella relicet bis.

b ¶ Ordinem] ordo legum est. C. de app. l. precipimus. & ẽ. de nuptijs.
30 §. illud. vsq; in fi.

c ¶ Ad imperiũ.] Not. à delegato appellari ad delegãtem: vt hîc, &. C. de ap. l. pcipimus. §. hæc si appellatio. & C. de iudi. l. fi. in fi. Sed videtur q à delegato principis nõ ipse princeps, sed ali⁹ appelletur: vt. ẽ. de app.
40 col. iiij. §. fi. quæ est cõtra. Sol. ibi ad vniuersitatem delegauerat: hîc ad causam specialem prĩceps delegat. sed etiam si ad causam specialẽ prin ceps delegat: nõ ipse quã doq; sed alius appellatur: quod est quando delegatus à se alij delegat:
50 nam tunc secundus delegans appellatur: vt. C. qui pro sua iurisd. l. ij. in fi. licet hoc sit contra regulam quę est. ff. quis & à quo. l. j. in fi.

d ¶ Et secũdũ leges.] No, q iterum examinat. sic j. proxi. §. Accursius.

e ¶ Iudicẽ adçat.] ex
60 hoc &, j. pxi. rñ. datur intelligi qa in crimine est actoris ptãs vtrũ coram epo, an corã ciuili iudice clericũ accuset. & ad hoc est ẽ. vt cle. ap. p. epi. con. §. si tũ. col. vj. & hoc de ciuilibus criminibus. secꝰ si est canonicũ: vt. j. pxi. §. si autem ecclesiastica.
70 Itẽ ex eo q hîc &. ẽ. pxi. dicit epm secũdùm legẽ iudicare, patet eũ debere scire leges: vt. C. de legi. & cõstit. l. leges. cũ nõ ex alterius, sed sua debeat cõscientia iudicare vt. ẽ. de iudic. §. j. Accur.

Episcopus leges scire debet.

f ¶ Iudicẽ adire] Not. q potestas est iudex or-
80 dinarꝰ scholariũ: cùm sit clericorũ: vt hic, & in pœnio digestorũ. in fi. sed decretalis prius exime videt clericos: vt extra de fo. cõp. c. si diligenti. Vl dic decretalem loqui inter clericos vtrĩ

Scholares iurisdictioni potestatis subsunt.

in tali causa [a] victo appellare. Si verò iudicis sententia cõtraria fuerit ijs quæ à Deo amabili epo iudicata sunt: tunc locũ habere appellationem cõtra sententiã iudicis, & hanc secundũ legum ordinem [b] referri & exerceri. Si tamen ex imperiali iussione aut iudiciali pceptο episcopus iudicat inter quascunq; personas: appellatio ad imperiũ [c] aut ad eum qui transmisit negotiũ referatur. ¶ Si verò crimen fuerit qđ aduersus quãlibet memoratarum reuerendissimarũ personarũ inferatur, siquidem apud epm aliquis accusat, & ipse veritatẽ inuenire potuerit: ab honore aut gradu hunc secundũ ecclesiasticas regulas deijcat, & tunc cõpetens iudex hunc cõprehendat, & secundùm leges [d] item examinans causæ finem imponat. ¶ Si verò prius ciuilem iudicem adeat [e] accusator, & crimen per legitimã examinationẽ potuerit approbare: tũc epo locorum gesta monumentorũ palàm faciat: & si ex his agnoscatur proposita crimina cõmisisse eum, tũc ipse eps hunc secundũ regulas ab honore siue gradu quem habet, separet: iudex autem vltionem ei inferat legibus cõgruentem. ¶ Si verò eps putauerit gesta nõ iustè confecta: tũc liceat ei differre, & nuda re honore seu gradu accusatam personam: ita tamẽ vt huiusmodi pso na sub legitima cautela fiat, & ita ad nos negotiũ tam ab epo quã à iudice referatur, vt nos hoc cognoscentes, quæ nobis videntur, iubeamus. ¶ Si quis autem propecuniaria causa contra aliquam omnium memoratarum personarũ habuerit actionem aliquam, & eps distulerit inter eas iudicare: licentiam habeat actor ciuilem iudicem adire [f]: ita tamen vt accusata persona nullo modo cogatur fideiussorẽ [g] dare, sed solam cautionem sine iureiurando cũ hypotheca suarũ rerum exponere. ¶ Si verò p criminali causa accusatio contra aliquã memoratarũ personarum proponatur, sub legitima cautela accusata fiat persona. ¶ Si autem ecclesiastica [h] causa est, nullam communionem habeãt iudices ciuiles circa talem examinationem, sed sanctissimus episcopus secundùm sacras regulas causæ finẽ imponat.

¶ Episcopus ab episcopo uel ab alio conuentus conueniendus est sub archiepiscopo: & ad patriarcham appellatio est: nulla cautione uel fide iussione pro lite finienda interposita. Bartolus.

¶ Si quis verò sanctissimorum episcoporum eiusdem synodi [i], dubitationem aliquam adinuicem habeat [k], siue pro ecclesiastico iure, siue pro alijs quibusdã rebus: prius metropolita eorum cum alijs [l] de sua synodo epis causam examinet & iudicet, & si nõ rata habuerit vtraq; pars quæ iudicata sunt: tunc beatissimus patriarcha diœceseos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ ecclesiasticis canonib⁹ & legib⁹ cõsonãt: nulla parte eius sententiæ cõtradicere valente. ¶ Si autem & à clero aut alio quocũq; aditio contra episcopũ fiat ꝓpter quamlibet causam: apud sanctissimum eius metropolitam secundũ sacras regulas & nostras leges causa iudicetur, & si quis iudicatis cõtradixerit, ad beatissimũ archiepiscopum & patriarchã diœceseos illius referatur causa, & ille secundùm canones & leges huic pbeat finem. ¶ Si verò contra metropolitam talis aditio fiat ab epo aut clero, aut alia quacunq; pson diœceseos illius beatissimus patriarcha simili mõ causam iudicet. ¶ Pro omnibus autem causis pro quibus apud propriũ metropolitã aut patriarcham, siue apud alios quoscũque iudices epi conueniantur, nullam fideiussionem aut cautionem pro lite exigantur: sic tamen vt isti studeant illatis sibi causis semetipsos absoluere [m].

¶ Oeconomi & similes corã episcopo rationẽ rẽddere debent, & licitum est eis à sententia episcopi ad patriarcham appellare. Bartolus.

¶ Oeconomos autem & xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorũ venerabiliũ locorũ gubernatores & alios oẽs clericos iubem⁹ ꝓ creditis sibi gubernationibus apud propriũ epm cui subiacent, cõuenire, & rationem suæ gubernatiõis facere, & exigi [n] quod ex ipsis [o] debentes ostenduntur, illi venerabili reddendum domui ex cuius ordinatione debitum apparuerit. Si verò putauerint se grauari: post repetitionem [p] Metropolita causam examinet. Si verò Metropolita fuerit contra quampiã prædictarum personarum huiusmodi causas examinans [q], & debitum exegerit, & exactus putauerit se grauatum: diœceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet. nõ enim concedimus prædictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactionem debiti proprios episcopos declinare, & ad alia venire [r] iudicia. ¶ Si quis autem ex ecclesiasticis [s] cui aliqua talis dispẽsatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem, moriatur: iubem⁹ eius hæredes simili modo & rationibus & exactionibus subiacere.

que. si autem actor est laicus, nõ. & ideo hoc casu potest priuilegio renunciari: vt. C. eo. l. oẽs. & sic intelligatur. C. de pac. l. pe.

g ¶ Fideiussorem.] Olim dabat œconomũ sue eccle. vt. C. de epis. & cle. l. cũ clericis. §. memorati. q̃ est contra. sed illa per istã corrigitur.

h ¶ Si autem ecclesiastica.] vt de articulis fidei, vel simonia. & hoc qñ hæc clerico objiciuntur. secus si laico: vt ẽ. de man. prin. §. si verò canonicum. coll. iij.

i ¶ Synodi.] id est iurisdictionis.

k ¶ Habeat.] quia vnꝰ epꝰ conuenit aliũ ciuiliter & criminaliter in causa appellationis.

l ¶ Alijs.] xij. ẽ. vt. xv. q. vij. §. si quis tumidus.

m ¶ Semetipsos absoluere.] id est cito se expediant.

n ¶ Exigi.] ẽ. de ecc. tit. §. penul. contra. Sol. hîc corrigit: & eodem modo corrigit quod est. C. eo. l. orphanetrophos.

o ¶ Ex ipsis.] scilicet gubernatoribus. Accursi.

p ¶ Repetitionem.] aliãs est redditionem, & alꝰ repetitionẽ: qđ idẽ est. nã anteq causam ap. ꝓsequatur, mandat executiõi prima snĩa: vt hîc & in fi. huius. §. ibi non enim concedim⁹ &c. sic & aliâs. ẽ. vt spon. lar. §. aliud. sed hæc sunt specialia, regulariter enim contra: vt. ff. nil innoua.
50 ap. põ. & C. de app. l. appellatione. & ff. de ijs q not. in fa. l. furti. in prin. & ff. de ijs q fatis. cog. sciendũ. §. pe. & ff. de testa. l. q à latronib⁹. §. fi. & C. de in inte re. l pe. & ff. de ap. re. l. j. ff. de app. l. cõstitutiones. in prin. & ẽ. vt nulli iudi. §. illas ẋò q̃ se
60 cundũ legem. hac coll.

q ¶ Examinans.]id est examinauerit.

r ¶ Venire.] No. specialẽ in ratiõe reddẽda à distis administratoribꝰ vt qs nõ possit in aliũ iudicem consentire cũ aduersario nisi sub suo epo. regulariter em̃ contra: vt
70 ff. de iu. l. j. & ij. in prĩ.

s ¶ Si quis autẽ ex ecclesiasticis.] Nota hæ-

redes œconomi teneri ſi ſint ipſe: vt hîc, &. C. e. ſi qs preſbyter. in fi. &. C. de ſac. ſan. ec. l. iubemus. §. œconomos. Al.

a ¶ Compleri.] vt. ff. de iudi. l. vbi ſemel.

b ¶ Reuerendiſſimi apocriſarij.] 1. qui res ecclesiæ agũt: vt. ſ. quomodo opor. epi. §. ſi verò metropoli. ſic dicti qua ſi ſecreti nuncij. vel expone vt ibi.

c ¶ Solis.] imo videtur quòd debeãt omnib⁹ reſpondere: vt. ff. de iudi. l. ij. §. omnes cũ. &. §. ſed ſi agant. Solu. hîc nomine alieno agit legatus, ibi ſuo nomine. & facit. ſ. de exe. & ijs qui con. & re. §. ij. Accurſius.

d ¶ Propter temp⁹.] No. q vbi ius aufert agẽdi poteſtatem: temporalis præſcrip. nõ currit: vt hîc, &. ff. d iud. l. ij. §. pe. &. ſ. vt cũ de app. cog. §. meminim⁹. &. C. de an. excep. l. j. §. fi. &. ff. de iti. actuq; priua. l. j. §. ſi quis propter. &. C. de præſcri. xxx. vel. xl ann. l. cùm notiſsimi. §. illud.

e ¶ Abſtrahi.] nemo debet extrahi de domo inuitus p cauſa ciuili: vt. ff. de in ius vocã. l. plerũq; & l. ſeq. ſed huiuſmodi religioſæ pſonæ multò minus debẽt extrahi: vt hic. &. j. eo. §. puidere. & ſ. apud quos opor. ca. di. mo. §. præterea. idem de muliere dicit. ſ. vt nulli iudi. §. neceſſariũ. Item no. q ſubijcit hîc de procu. quem dicit conſtitui. nã ſi qs in ſua ppria cã conſtituit, valet vt patet ex definitione procuratoris: vt. ff. de pcu. l. j. Si verò ſit cã monaſterij, quomodo ab aliquo põt procurator cõſtitui, cũ nemo ſit dñs: imo ſyndici ad talia ordinãtur: vt. ff. qđ cuiuſq; vni. l. j. in fi. &. l. item. §. pe? Rñ. impriè hîc dicit procurator i. ſyndicus. vel dic procurator cõſtitui põt etiam in cauſa mõaſterij à ſyndico lite cõteſtata ad inſtar procuratoris: vt. C. de procur. l. neque. &. l. nulla.

f ¶ Quatuor ſiliqs] Quid eſt ſiliqua? Rñ. q dam quarta vnciæ, hoc eſt. xlviij. pars aſsis: vt argu. ff. de an. lega. liberto. §. filiũ. Sed alij in prædicta. l. liberto. habẽt in litera ſiciliquum non ſiliqua. Tu dic ſcđm Ioã. q eſt gen⁹ monetæ ſiliqua qua vtũtur prouinciales vt medalia de ſcta Helena. & de hoc habẽt mentio. ſ. vt nul. mutu. agrite. eius ter. §. j. colla. v. Et not. q hic corrigitur illa lex quæ maiores ſportulas dicebat ponit: vt. C. de epiſco. & cleric. l. cum

† Concor. cũ hoc. §. c. j. cũ glo. j. in fi. extrà de mu. peti. vbi dicitur q ea dẽ lege cõuenit quis qua ius ſibi tribui poſtulat.

† Concor. cũ hoc. §. c. vlt. cum glo. ſuper verbo, potuit poſt prin. extrà de fo. cõp. & gl. j. circa prin. in c. pe. extrà de iura. calum.

Siliqua quid ſit.

¶ *Epiſcopi & clerici in vrbe Cõſtantinopolitana degentes, ibi cõueniendi vel cogendi non ſunt lite in prouincia cõteſtata: aliàs coram præfecto prætorio ſunt cõueniendi. apocriſarij aũt ad patriarcham vel metropolitã deſtinati, interim cõueniendi nõ ſunt: niſi de hoc mandatum habuerint, vel alios cõuenerint, vel ibi cõtraxerint. Itẽ epiſcopi vel clerici legationis tempore cõuenien di nõ ſunt, clerici & monachi accuſandi ſunt iniuria loci repulſa, & loci reuerẽtia ſeruata. Itẽ monaſteriũ per ſuum procuratorem agere debet: ſportularum quantitate legitima in ſupradictis perſonis & caſibus ſeruata. Bartolus.*

¶ Si quis eps aut clericus ex quacũque prouincia in Conſtantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis aduerſus eum actionem proponere: ſi quidem litis conteſtatio in prouincia pro ipſo negotio facta eſt, ibi item cõpleri[a]. Si verò nondũ inchoata eſt: apud glorioſiſsimũ præfectũ Orientis prętoriorũ, aut apud eos qui à nobis fuerint deputati iudices cõuenientibus eum reſpondere. ¶ Reuerendiſſimi † verò apocriſarij[b] cuiuſcunq; ſanctiſſimæ eccleſiæ qui in regia ciuitate degunt, aut ad beatiſsimos patriarchas, aut ad metropolitas à ſuis epis ordinati & deſtinati, neq; p ſuis epis, neq; pro cauſa eccleſiæ, aut pro debito publico aut priuato, aliquam conuentionem ſuſtineant niſi mandatum habuerint à ſuis epiſcopis aut œconomo, aut aliquos conueniant. Tunc enim ſolis[c] illis qui ab eis conueniũtur, damus licentiam ſi quam obligationem habent contra eccleſiam aut contra epiſcopos eorum, proponere. Si verò & in quibuſdam cauſis vel actionibus ſemetipſos obligatos fecerint: in tempore in quo reſponſa faciunt, pro his conuentiones ſuſcipiant. ¶ Si verò epiſcopi † vel clerici p ciuitate aut p ſuis eccleſijs propter ſuã legationem, aut ordinationem epiſcopi, ad regiam ciuitatem vel ad alium quemlibet locum proficiſcantur: iubemus eos nullam moleſtiã aut importunitatem à qualibet perſona ſuſtinere, licentia exiſtente ijs qui obligatos eos putant ſe habere, poſtq; ad puinciã reuertunt, cõuenire eos, nullo in ijs quæ ſe putant habere, eis faciendo præiudicio de temporalibus præſcriptionibus propter tempus[d] qđ in tali cauſa protraxerint. ¶ Si quando autem cauſa emerſerit, vt admonitio aut executio inferat pro qualibet pecuniaria cauſa, ſiue publica, ſiue priuata clerico aut monacho aut monaſtrię aut cuicũq; monaſterio, & maximè fœminarũ: iubemus ſine iniuria, & cũ cõpetẽti honore admonitionẽ fieri nõ tñ monaſtriã aut aſcetriã monaſterio ab ſtrahi[e]: ſed p curatorem ab eis ordinari, q p cauſa reſpõdeat. ¶ Monachis aũt liceat ſiue perſe ſiue per procuratorem monaſterij cauſas agere: ſciente qui hoc præuaricatur iudice vel executore, qa & cingulo ſpoliabitur, & pœnam quinque librarũ auri exigetur per magnificentiſsimum comitem priuatarum rerum: executore videlicet ſuper hoc verberando, & in exiliũ dirigendo: locorum ſanctiſsimis epiſcopis prouiſuris, vt nihil his contrarium fiat, aut ſi aliquid committatur, memorata vltio p cedat. iudicem verò vindictam differentẽ imponere ad ſcientiam noſtram eps referat. ¶ Sportularũ verò nomine omnem perſonã in quocũq; eccleſiaſtico officio conſtitutam, & ad hoc diaconiſſam & monachan aut aſcetriam aut monaſtriã pro omni criminali & pecuniaria cauſa, cuiuſcũq; quãtitatis ſit, ſiue à clerico ſiue à quolibet in militia conſtituto admonitionem ſuſcipiant aut in regia ciuitate, aut in p uincijs quibus degũt: nec amplius quatuor ſiliquis[f] dare õ permittimus. Si verò ex noſtra iuſsione aut ad iudicem aut ad beatiſsimũ patriarchã miſſus executor, in alias prouincias admonitiõem offerat alicui memoratarũ perſonarũ: nõ vltra vnum ſolidũ[g] accipiat. Si verò pro vna eadẽq; cauſa multas ex memoratis pſonis admoneri cõtingat[h], vnam & ſolam perſonam p omnibus ſportulas dare ſancim⁹. Epiſcopus verò pro rebus eccleſiæ ſuę nullam exactionem moleſtiamq; ſuſtineat ſportularũ, ſi pro talibus cauſis admoueatur exactio: actiones videlicet contra eccleſiã propoſitas, œconomis[i] ſuſcipientibus, aut illis qui in eam cauſam ordinati ſunt. Qui verò contra hæc exigere ſportulas præſumpſerit: in duplum quod accepit, exactæ perſonę reddere[k] compellatur: & ſi qui dem militat cingulum perdat: ſi verò clericus fuerit, à clero remoueatur.

¶ *Presbyteri & clerici in domo propria mulierem habere non debent niſi omnem effugiant ſuſpicionem: epiſcopus autem nullam mulierem ſecum habere debet. Bartolus.*

¶ Presbyteris autem & diaconibus & ſubdiaconibus & omnibus in clero conſcriptis non habentibus[l] vxores ſecundùm ſacros canones, interdicimus etiam nos ſecundùm ſanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo ſuperinductam[m] habere: tamen citra matrem aut ſororem aut filiam, & alias perſonas quæ omnem ſuſpicionem effugiunt. Si quis autem abſque hac obſeruatione mulierem in ſua domo habet quæ poteſt ei ſuſpicionem inferre, & ſemel & ſecundò à ſuo epiſcopo aut à ſuis clericis admonitus ne cum tali muliere habitaret, eijcere eam[n] de ſua domo noluerit: aut accuſatore apparente appro-

Permittimus.

clericis. in fine. & alia. in eodem titulo. l. omne. qui. §. executoribus.

g ¶ Vnum ſolidũ.] & in hoc caſu accipit plus, cùm princeps aliunde il luc mittat iudicẽ: vt hic & arg. ff. de iud. l. ij. §. legatis. ibi vt in prouicia deſtinati &c.

h ¶ Contingat.] quia prima perſona admonita deceſsit, item ſecunda item tertia. Azo. Vel dic q omnes canonici vnius eccleſiæ fuerunt admoniti. Accurſius.

i ¶ Oeconomis] in cã eccleſię defendit œconomus vt hic: non aũt in alienis vel publicis: vt. ſ. eo. §. aliũ. qui eſt contra. Sed qd ſi agit cõtra eps nomine eccleſię? Reſpõ. actorem poterit ordinare eps authoritate archiepiſcopi: vt facit tutor: vt inſt. de cu. §. fi. nã œconomus vel ſyndicus ab vniuerſitate tantùm inſtituitur: vt. ff. qđ cuiuſque vni. l. j. in fi. &. l. itẽ. §. pe. Qualiter autem cõtra huiuſmodi perſonas libellus fiat, plenè dixi ſ. apud quos opor. caudi. mo. &alsi. §. prętercea. coll. vj.

k ¶ Reddere.] &triplũ fiſco: vt. ſ. vt nulli iudi. §. & hęc. quæ eſt contra.

l ¶ Nõ habentibus.] id eſt nõ debentibus habere, vt omnes in ſacris ordinibus conſtituti: vt ſ. quomodo opor. epiſ. §. neque autẽ. &. ſ. de nu. §. ſed & ſi quis.

m ¶ Superinductã.] vt ſooccaſio delinquendi nõ prębeatur: vt inſti. vi bo. rapt. §. ſed nedum. & ſa. C. eo. l. eum.

n ¶ Eam.] etiã matrem.

† Vide Alciatum & Agricola de Ordinatis ſacris non debet ponder. & menſ.

betur inhonestè cum muliere con uersari: tunc episcopus eius secundùm ecclesiasticos canones de clero eum amoueat, curiæ ciuitatis cuius clericus erat, tradèdo. ¶Episcopũ verò nullam penit⁹ mulierem habere aut cũ ea habitare permittim⁹. Si aũt probetur nequaq̃ hoc custodiens, episcopatu proijciatur. ipse enim se ostendit indignum sacerdotio. ¶Diaconissam verò nullo modo cum viro ex quo potest inhonestæ vitæ emergere suspicio, habitare permittimus [a]. ¶Si verò † hæc nõ obseruet: sacerdos sub quo subiacet, admoneat eã vt omnibus modis talem virũ eijciat è sua domo. si verò hoc distuleritagere ecclesiastico ministerio & proprijs emolumentis alienata monasterio tradatur, & ibi omni suę vitæ tempore degat: rebus eius siquidem filios habeat, inter se & illos secundùm numerum personarum [b] diuidendis, vt cõpetentem nisi mulieri partem monasterium accipiens, eam alat [c] & regat. Si autem nõ habuerit filios, omnis eius substãtia inter monasterium vbi mittitur, & ecclesiam in qua prius erat constituta, æqua portione diuidatur. ¶Si quis cùm sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, episcopo aut clericis aut ministris alijs ecclesię iniuriam aliquam inferat: iubem⁹ hunc verbera sustinere, & in exilium [d] mitti. Si verò hæc sacra ministeria conturbauerit, aut celebrari prohibuerit: capitaliter puniatur. hoc ipso & in litanijs in quib⁹ episcopi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem iniuriam solùm fecerit is, verberibus exilioq; tradatur. Si verò etiam litaniã concusserit: capitale periculum sustinebit, & vindicare iubemus nõ solùm ciuiles, sed etiam militares iudices. ¶Omnibus autem laicis interdicimus litanias facere sine sanctis episcopis & qui sub eis sunt reuerèdissimis clericis. Qualis enim est litania in qua sacerdotes nõ inueniuntur & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas [e] honorandas [f] cruces (cum quibus & in litanijs ingrediuntur) non alibi nisi in venerabilibus locis reponi [g]: & si quãdo opus vocauerit ad litanias celebrãdas: tunc solũ ipsas sanctas cruces accipere eos qui cõsuetè eas portare solent, & cum episcopo & clericis litanias celebrare hoc custodientibus sanctissimis locorũ episcopis aut etiam eorum clericis & per loca iudicibus. Si quis autẽ in hoc capitulo, præsentis nostræ legis virtutem aut transcenderit, aut nõ vindicauerit: prędictas pœnas patietur, monasteriorum & reuerendissimorum monachorum dispositione.

¶*Abbas eligendus est non secundùm gradum, sed meritis & uirtute: & idem in abbatissa est seruandum. Bartolus.*

¶Iubemus igitur [h] abbatem aut archimandritam in vnoquoq; monasterio ordinari non omnino secundũ gradũ monachorum, sed † omnes [i] monachi melioris opinionis existentes eum eligant propositis sacrosanctis euangelijs: dicentes quia neq; propter amicitiã aut aliam quamlibet causam, sed scientes eũ & fide rectũ, † & vita castũ, & gubernatione dignũ, & q̃ possit monachorũ disciplinam, & omnem monasterij statũ vtiliter custodire, eum elegerunt [k]: & sanctissimũ ep̃m sub quo monasteriũ constitutũ est, eum q̃ ita electus est, modis omnib⁹ abbatem ordinare [l]. Hęc aũt omnia quæ à nobis disposita sunt p̃ ordinatione abbatũ, valere p̃cipimus & in venerabilib⁹ fœminarũ monasterijs, & archimãdritis, & ascetrijs, & archiatris [m].

¶*Ignoto ad monasterium aspiranti monasticum schema nisi post triennium non detur, intra quod tempus probanti cum suum esse redditur cum rebus asportatis. notus uerò incontinenti potest monachus ordinari. Debent insuper unà monachi habitare, non tamen dormire, & à mulierum procul esse consortio. Angelus.*

¶Si q̃s aũt ad monasticã vitã venire voluerit: iubem⁹, siq̃dem notus est q̃ nulli fortunę subiacet abbas monasterij si p̃spexerit, schema [n] ei prębeat. si verò nõ cognoscitur, aut cuilibet fortunę subiacet: intra tres annos nõ accipere eũ schema monasticũ, vt intra memoratũ tp̃s experiat̃ hui⁹ hominis cõuersationem monasterij præsul [o]. Et si intra trienniũ aliquis emerserit dicẽs aut seruum aut colonũ aut adscriptitiũ suũ hunc esse, aut etiã tanq̃ fugientẽ agricolturã, aut quasi aliquid rapiẽtem aut p̃pter aliquã culpã in monasteriũ eũ ingressum: p̃prio dño hunc restitui cũ rebus quas p̃batur in monasterium introduxisse: iurãdo [p] primũ [q] quia nihil patiet̃ à suo domino percipiẽte. Si autẽ intra triẽnium nullus cõuenerit aut inq̃etauerit, aut cõtra aliquã memoratarũ p̃sonarũ q̃stionẽ fecerit, abbas monasterij post trãscursionẽ triẽnalis tp̃is si talẽ virũ dignum iudicauerit: tũc det ei schema, & nullus sit ei postea molest⁹ p̃pter fortunã, donec tñ deget in monasterio. Res aũt quas in monasteriũ introduxisse videt, illęq; dño reddantur [r].

¶Si q̃s aũt memoratarũ p̃sonarũ reliquerit mõasteriũ, & ad secularẽ venerit vitã, aut in ciuitatib⁹ aut in agris circumiẽs p̃priæ fortunæ [s] reddat̃. In oĩbus aũt monasterijs quæ cœnobia dicunt̃, iubemus secundũ canones monachos in vno habitaculo oẽs separatim [t] dormire, vt mutuũ alterutris testimoniũ [v] castę cõuersationis p̃beant: nisi q̃dam tñ ex eis aut p̃pter lõgęuã in monasterio cõuersationẽ q̃tè volẽtes viuere, aut senectutis atq; corpis infirmitatis causa in remotis cellulis intra monasteriũ cõstitutis degãt, & hoc cũ cõscientia & volũtate abbatis fieri. ¶Hęc oĩa in mõasterijs & asceterijs fœminarũ seruãtib⁹ [x], in nullo loco nostrę reipublicę esse mõasteria p̃mittim⁹ aliter [y]. ¶Vbi aũt monasteriũ inuenit̃, oĩbus modis iubem⁹ viros à fœminis separari, & fœminas [z] q̃dẽ in quo sunt mõasterio remanere: viros aũt aliud monasterium sibimet facere. Si verò plura sunt

a ¶Permittimus.] hęc eadem habes supra quo modo oporteat episcõ. §. quanta.

b ¶Secundùm numerum. personarum.] q̃d leges virilem appellãt: vt. C. de ca. tol. §. finautem legatarij. & ff. de 10 leg. præ. l. virilis. in princip. Accursius.

c ¶Alat.] id est regat.

d ¶In exilium.] hîc aut pro & accipitur: vt in no uel. eo. tit. &. C. de verb. sig. l. cũ quidam. Al. Alij habẽt in litera &. & tũc est plana. & fa. ad hũc. §. C. eo. l. si quis in hoc. & 20 C. de ijs qui ad eccl. cõfu. l. denunciamus.

e ¶Ipsas.] aliâs quas.

f ¶Honorandas.] cruces interdicim⁹ nõ alibi reponi nisi &c. cũ crucibus & cum litanijs sacra ingrediunt̃. vel subaudi portant: & erit plana. & dic cũ qbus. s. crucib⁹ in 30 grediuntur sacerdotes.

g ¶Reponi.] vt in sacristia. Accursius.

h ¶Iubem⁹ igitur.] quia fecit modo proxi. de monachis mẽtionem igitur de eis incipit: & prosequitur vsq; in finẽ constitutionis.

i ¶Et omnes.] huic 40 §. cõcordat. s. de defen. ciui. §. decreto. coll. ij. & C. de offi. ma. of. l. j. & de offi. præ. vr. l. fi. Accursi.

k ¶Elegerunt.] & sic monachi hodie eligunt vt hîc olim eps. sed corrigitur: vt. s. de mona. §. ordinationem. colla. j.

l ¶Ordinare.] id est cõ 50 secrare & confirmare, vt in nouellis. Accursi.

m ¶Archiatris.] genera sunt locorum religiosorum.

n ¶Schema.] i. ordinem monachalem, scilicet cucullam & scapularium: & etiam incontinenti p fessionem faciat.

60 o ¶Præsul.] i. abbas. & cõcor. huic. l. s. de mo. §. sancimus. &. §. inter. & §. si verò. Accursius.

p ¶Iurando.] simile iuramentũ præstat dominus quando seruũ ad ecclesiam fugientem recuperat: vt. C. de ijs qui ad ec. confu. l. præsenti. in fi.

70 q ¶Primum.] s. est præstandum à domino: quia &c. Accursius.

r ¶Domino reddantur.] nam non debet in rebus quis cũ aliena iactura locupletari: vt. ff. de cõdi. inde. l. nam hoc natura. & sic no. q̃ tenet principale, nõ tamen tegonet accessorium. Accur.

s ¶Fortunæ.] id est domino suo vt. s. codẽ. l. si seruus.

t ¶Separatim.] i. non simul: sed q̃libet in sua stratura siue cubili, vna domo tamen: vt hîc, &

Facit ad hũc. §. c. ij. iũcta glos. vl. in fi. extrà, de con uer. coniug.

Cruces vbi reponi debeãt.

Locupletari nõ debet q̃s cum aliena iactura.

s. de mona. §. cogitandũ.

v ¶Testimonium.] hîc sume argu. q̃ possit esse testis monachus. & dic vt dixi. s. de mona. §. cogitandum.

Monach⁹ põt testificari.

x ¶Seruantibus.] scili cet abbatibus.

y ¶Aliter.] quàm s. di 10 ximus.

z ¶Fœminas.] Not. q̃ defertur mulieri. Item not. hîc quòd collegiũ reprobatur, licet alia causa religionis facta valeant: vt. ff. de colle. illic. l. j. §. sed &. Item res eorum mares debent portare: vt. ff. de colle. illi. l. 20 j. in fi. &. j. proxi.

† Concor. c. incausis. circa prin. cũ gl. j. extrà de ele.

† Facit ad hoc glo. super v̄b. eligẽdi. in. c. cũ dilect⁹. extrà d cõ sue.

a ¶ Diuidere.] Nota sic.ff.de colle.illi.l.j.§.fi.

b ¶ Imponat.] nota quod etiam laicum possunt eligere istæ fœminæ sicut episcopum:vt.s̄.eo.titu.j.colla.

c ¶ In monasterio.] id est in claustro.

d ¶ Sed & hoc.] duo dicit hic.§.primū, si dedi mulieri.x.p dote vel viro alicui pro do.propter nu. vl̄ nulla adiecta tali causa dedi clerico sub tali cōditiōe si cōtraheret matrimoniū,vl̄ si haberet liberos:qđ tūc haberet demū:hoc casu si monasteriū intret vel clericus seculo renunciet:impleta est conditio: vnde perinde habetur ac si filios haberet vel matrimonium contraheret:& tunc haberetur ac si nulla fuisset apposita conditio:sed purè esset relictum.& hoc dicit litera inualidas esse conditiones.nam hæc duo sunt paria,obligationem esse puram,vel esse conditionalem:dummodo conditio iam extiterit: vt.ff. de condi.inde.l. sufficit. sed cùm purè dedi vel reliqui tibi causa dotis vel dona.propter nup.si liberos non haberes vel matrimonium non contraheres rogaui vt restituas alij:certè si ecclesiā intres videris liberos habere: & ideo fideicommissarius nil expectet ac si non esset aliquid appositum de restituendo: nisi fideicommiss.sit relictū ad pias causas: quo casu etiam expectat, & non habetur monasterium pro filio. Item nota ex hoc.§. quòd ecclesia loco filij habetur:qđ valet ad multa. & ideo quidam intelligūt hoc tantùm his duobus casibus si liberos haberes, vel matrimonium contrahæres,non aliâs. Alij vbiq; dicūt pro filio haberi:quia si inueniat se non instituturum, rumpit testamētum:vt plenè dices.j.§.proxi.

† Concor. cū hoc. §. c.in p̄sentia.cū glo. vlti. extra de probat. vbi videam: quia est elegans ad hāc materiam. Filius p̄teritus rumpit testamentum.

e ¶ Liberorum.] super his duobus ponitur conditio: sed quod subijcit, sine dotis &c. causam dandi ponit,non cōdi. Quid ergo si aliam causam dicat donandi puta vt emas seruum? Respon.non facio vim:vt.ff.de do.l.ij. in fi.&.l.sequen. sed hoc ideo de his dixi:quia talia conueniunt in matrimonio de quibus hîc dicit.

7ot ¶ Conditionibus quibuscunq;.] sic loquit̄ ac si plures posuisset.sed certè non posuit nisi duas scilicet matrimonium,vel si liberos haberet. rogauit ergo hoc restituere si liberos non haberet, vel matrimonium non contraheret. videtur enim contraxisse & liberos habuisse si monasterium intret, & facit ad hoc.ff. ad tertul.l.ij.§. liberi ponuntur ergo hæc verba si fecerit, cum conditionibus adiectis quibuscunque, pro singulari conditione quacunque ex ijs quæ superius numeratæ sunt.

g ¶ Clerici.] etiam seculares: aliâs frustra diceret statim quòd debeat reseruare ad pias causas:cùm si de monachis tantùm loqueretur, ipso ingressu se & sua dedicant Deo:neque vlterius eis administratio relinquitur:vt.s̄.de mona.§.illud.si tamen velis tantùm de monachis intelligere; dices hîc monasteria ingredi scilicet vt conuersi sint,vel clerici fiant scilicet monachi:& quod sequitur de rebus, dicas quòd licet habeant de facto administrationem & vsum rerum: non tamen est de iure: nec abbas tenetur eis dimittere si non vult. Item pro hoc quod hic tractat tantùm de monasterijs. Item quia fauore ecclesiarum non hominum hoc fingitur.si autem esset secularis clericus,posset dimittere cui vellet,vt.s̄.eo.§. Ingrediens religionem se & sua deo dedicat.

monasteria,vt necesse non sit noua monasteria ædificare locorum sanctissimus episcopus monachos cum monachis & fœminas cum fœminis separare, & in alijs monasterijs cōgregare procuret.quæcunque verò habētur communia, inter eos secundùm competens eis ius diuidere[a].Fœminis autē quēcunque ipsæ elegerint,siue presbyterum, siue diaconum, ad faciendum eis responsum, aut sanctam eis communionem portandam: sanctissimus episcopus sub quo sunt deputet quem rectæ fidei & vitæ bonæ esse cognouerit.Si verò qui ab eis electus est,nō sit presbiter aut diaconus,dignum tamē eum huiusmodi ministerio episcopus iudicauerit ordinationem ei imponat[b], qui dignus esse videbitur, vt responsa (sicut dictum est) monasterijs distribuat:ita tamen vt neq; sic electus ad responsa fœminarum, in monasterio[c] maneat.

¶ *Si rogatus de restituendo,nuptias non contraxerit, uel liberos non habuerit,aut ingrediatur monasterium,deficit fideicommissum: nisi alteri loco uenerabili debeat restitui.Angelus.*

¶ Sed & hoc[d] † præsenti addimus sanctioni:si forte quis sub cōditione nuptiarum siue liberorū[e] siue dotis causa siue antenuptialis donationis donauerit siue reliquerit suis liberis siue alij cuicunq; personæ hæreditatem siue legatum,aut ab initio purè relinquens eis,oneret eos substitutione aut restitutione,aut sub vna prædictarū conditionum reliquerit vel donauerit,substitutiones verò vel restitutiones eis fecerit, adiectis conditionibus quibuscunq; [f]ex ijs quæ superius enumeratæ sunt:sancimus si personæ talibus conditionibus subiectæ, siue masculi, siue fœminæ monasteria ingrediantur,aut clerici[g] aut diaconissæ aut ascetriæ fiant:tales conditiones inualidas & pro non scriptis[h] esse. Hoc autem solatio & clerici & diaconissæ ecclesiarum fruantur, si vsq; ad suam vitā in his perseuerauerint,vt res sub tali conditione donatas aut relictas,ad pia opera expendant aut relinquant.In personis enim quæ in monasterium vel asceterium ingrediuntur, & relinquunt huiusmodi conuersationem castam monasterio aut ascetrio vbi à principio ingrediunt̄, res sub tali cōditione donatas aut relictas,cum alia eorum substantia cōpetere volumus[i]. ¶ Si tamen † in redemptionem captiuorum,aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi permittimus.

¶ *Si qua intrauerit monasterium animo ibi manendi,& se & sua monasterio dedisset: licet tamen ei post ingressum bona sua liberis partiri.Angelus.*

¶ Si qua mulier † aut vir monasticam elegerit vitam, & intrauerit monasterium[k] :filijs non extantibus, monasterio qđ ingredit̄, res eius competere iubemus. Si verò talis persona filios habeat, & non ante[q̄] intret monasterium,de suis reb⁹ fecerit dispositionē,& legitimā partē filijs deputauerit[l]:etiā si liceat ei post[q̄] mōasteriū ingreditur suam facultatem in p̄prios[m]

b ¶ Pro non scriptis.] Primo casu est inualida conditio. Secundo est inualida tota restitutio sub conditione facienda. & sic per consequens ipsa conditio.Accursius.

i ¶ Volumus.] hoc concordat.s̄. de mona.§.si quis autem. &.§.si verò relinquens. Accursius.

k ¶ Intrauerit in monasteriū.] Quid si causa orandi? Respon. non habet locum quod hîc dicit nisi quando abrenūciauit seculo.vnde nō facio vim si intret vt monachus vel conuersus,dummodo renūciet: vt.s̄.de mona.§.si autem nihil. Item quid si capellam intret? Respond. non habet locum quod hîc dicit, nec si plebē: quia tales propria possunt retinere: vt supra eodem.§. presbyteros. Item quid si de rebus nihil dixit? Respon.tacitè sequuntur: vt.s̄. de monac.§.illud. Item si non habet liberos, habet tamen parentes: quid tūc? Respon.P.idem.Argu. s̄. eod.§. presbyteros. & s̄.vt nulli iudi.§.adulteram. non tamen distribuit filius inter eos secundùm eum. Tu dic quòd nihil habent parentes: quia monasterium est pro filio: vt.s̄. proxi.§.ergo superiores exēludūtur. nec obstat s̄.eodem.§.presbyteros. quia ibi in secularibus dicit. Item nec illa.s̄. vt nulli iudi. quia ibi inuitè intrauit: hîc spontè.vel corrigit̄ p̄ istam.

† Cōcor. c.in p̄sentia.in vlti. gl.post pri ci.ibi,siau tus est.extra de probatio.

l ¶ Deputauerit.] repete non. Accursius.

m ¶ In proprios.] Quæritur an hęc dispositio sit testamentum: quod prodest quærere si de actione vel numero testium quæratur? Dicit P.quòd non:quia arbiter & iudex diuidit non tamē testatur:quia non est dominus qui sic distribuit : vt.ff. de iure codicillo.l. cōficiuntur.§. si post testamentum. sed Azo non curat de nomine, dum teneat de quo agitur: vt.C. de constitu.pecu.l.ij.§. fin. & sic sit quicquid vis vt sit etiam testamentum.sed certè & non dominus testatur secundùm eum: vt.C.de secund. nuptijs.l. fœminæ. in fine & institutio.de pupilla. substitu.§. non solùm. & potuit hæc lex etiam seruo concedere ius faciendi testamentum.nec obst.huic sententiæ si dicamus iure testamenti valere : quod dicitur supra de monachis.§. illud. collatio.j. quia illa per hanc corrigitur hoc casu. Si velles tenere opinionem Pauli dicas quòd lex illa, fœminæ.non obstat: quia ibi mater domina est,licet habeat necesse filios instituere. Item nec illa de pupil. substitu. quia ibi est speciale:quia filius sibi non poterat testari:vt supra eodem.§.j.sed secundùm Azonem qui dicit esse testamentum: qua actione agetur contra monasterium: quia fortè omnes res tenet? Respon.condi.ex hac.l.vt ff.de conditio.ex lega.l.j. Sed quid si filios non habeat,& fecit testamentum instituendo extraneos, certam partem assignando ecclesiæ antequam intret:nunquid ecclesia totum habebit? Videtur quòd sic ex hac l.sed cōtra est:nam cùm ecclesia pro filio habeatur,vt dictū est,sed nasciturus filius institutus non rumperet testamentum:vt.ff.de libe.& posth. l.filius.§. final. ergo nec ecclesia.sed si nihil ecclesiæ dedisset, totum rumperet,ad instar posthumi qui rumpit si se præteritū inueniat:vt.C. de bonorum possessione contra tabu.l.j. Item opponitur:quia videtur quòd totum debeat filijs dimittere præter quaternas vncias: vt supra vt nulli iudi.§. quia verò. q̄ est contra.Sed ibi inuita intrauit:hîc spontè.

† Ille.§.ituatur p̄ aut.sup.l. generalissime.C. de sacrosan. ec. & incipit, si quamulier. & est canonizata. xix. q. iij.capi. si qua mulier.

Persona.

a ¶ Persona.] vt tantũ sibi retineat quantũ habet necesse dare vnicuique filiorũ secũdùm Io. alij sic id est retineat sibi tantũ quantũ alicui filiorũ dat cui plus dat. Tu potes dicere ꝙ virilẽ sibi assumat partem: vt 10 arg.ẽ.eo.§.diaconissam verò. Sed an filij possũt compellere patremviuẽtem vt distribuat? Videtur ꝙ non: vt argu.ĩ.proxi.respons. &ẽ. vt liceat matri & auiæ.§.quia verò ex consensu. &.C.de dona.inter virũ & vxo.l. res. puto tamen vt saltẽ 20 subueniatur filijs quãtum ad alimenta, nõ vt partem habeant nisi eo naturaliter mortuo. Vel si velis dicere quòd petatur statim post ingressum: hæc portio est arg. quod dicitur quòd ingressus pro mortuo reputatur: vt.C.de epis. & 30 cleri.l. deo nobis. in fi. ij.respon.&ẽ.vt nulli iudi.§. si verò prædictum tempus. Accursi.

Ingressus monasterium ꝓ mortuo habetur.

b ¶ Connumerata.] facit.ff.de col.bo.l.j.§.portiones.

c ¶ Siue sponsus.] si per verba de futuro dedit arras.

40 d ¶ Concedenda.] id est remittenda. & concor.C.eo.l.fi.in princip.

e ¶ Citra.] Sed olim necessariũ erat: vt.ẽ. de nu. §. per occasionem.

f ¶ Schema.] idest cuculam, vt dicunt: vel figuram siue formam secundùm alios. sed in topicis 50 Aristotelis exponitur pro ornatu verborum & sententiarum. Accursi.

g ¶ Mulieris placitum.] fingit verè mortuus: vt hic, &.C.eo.l.fi. j.&.ij.respon.& sic tantùm valet fictio quantũ veritas: vt.C. de ijs qui veniam ætat. impe.l.j.& 60 ij.&.C.de cast.pe.l.j. & fi.lib.xij. Item facit.ẽ. vt lice.mat.& auiæ.§. quia verò lex.

Fictio tẽtùm valet quantũ veritas.

h ¶ Cedere.] tempore separationis.

i ¶ Parẽtibus filios.] nunquid hoc casu hoc voto obligatur filius familias? videtur quòd nõ 70 vt.ff.de pol.l.fi quis.§. voto. quæ est contra: sed hoc est speciale: vel illud in dando intellige.

k ¶ Sectantes.] scilicet prius. sed postea relinquentes: vt subijcit scilicet secularem vitam.

l ¶ Ingratos.] ob hoc ꝙ intrauit monasterium

diuidere filios: ita tamen, vt nulli filiorum suorum minuat legitimã partem: quem verò non dederit filijs partem, monasterio cõpetat. Si verò omnem substantiam inter filios diuidere voluerit: ꝓpria sua persona[a] filijs cõnumerata[b], vnã sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat iuri monasterij competere. Si verò in monasterio degens moriatur antequam inter filios suos proprias distribuat res: legitimam partem filij percipiãt: reliqua verò substantiæ pars monasterio competat.

¶ *Sponsus monasterium intrans recipit arras quas dedit si matrimonium non contraheret: & mulier quas accepit, restituit simplices, non autem duplicatas. Angelus.*

¶ Sponsalibus quoq; secundùm leges factis interaliquos, siue[c] spõsus monasterium ingrediatur, recipiat quæ pro sponsalibus arrarum nomine sunt data: siue sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat quæ similiter arrarum nomine accepit: pœna vtrique parti concedenda[d]. ¶ Si verò constate adhuc matrimonio aut vir solus aut vxor sola intrauerit monasterium, soluatur matrimonium & citra[e] repudium, post quam tamen persona pergens ad monasteriũ schema[f] perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitã: restituat priº mulieri dotẽ, & si quid aliud ab ea receperit, & sup hoc ex nuptiali donatione tantã partẽ quãta ex morte viri cõpetebat mulieri secundũ pactũ dotalibus instrumentis insertũ. ¶ Si verò mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donationem & casum dotis ex morte mulieris placitũ[g]. reliquum verò dotis mulieri restitui pręcipimus, & si quid aliud ex rebº mulieris apud eũ inueniatur. Ambobus autem monasticã vitam eligentibus, iubemus vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem ante nuptialem, & mulierem propriã accipere dotem, & quicquid aliud viro dedisse ꝓbetur vt vnusq;q; citra damnũ suis fruatur rebus: nisi fortè sponsus sponsę, aut sponsa sponso, aut maritus vxori, aut vxor marito aliquid donare aut cedere[h] voluerit: quoniã neque ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

¶ *Parẽtibus filiũ uel filios qui monasterium ingrediuntur, uelut ingratos ab eorũ hæreditate excludere non licet. Item parentibus nõ licet filios de monasterio extrahere. Bartolus.*

¶ Nullam verò licentiam damus aut parentibus[i] filios, aut filijs parentes secularem vitã sectantes[k], & relinquentes, velut ingratos[l] à sua excludere hæreditate, monasterium aut monasticam vitam subsecutos. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticã vitam eligentes, ex venerabilibus monasterijs abstrahere.

¶ *Monachus qui monasterium reliquit, militiæ honore spoliatus, in aliud per episcopum deducitur monasterium: & quod post eius ingressum quæsiuit, monasterio applicatur. Angelus.*

¶ Si monachus reliquerit suum monasterium, & in aliud ingrediatur: quascunque res tempore quo monasterium dereliquerit, habere videbitur: proprio monasterio in quod ab initio ingressus est, eas competere[m] iubemus. Prouidere autem sanctissimos locorum episcopos, vt neq; monachi neq; monachæ circumeant ciuitates, sed si quod necessarium respõsum[n] habuerint, per proprios respõsarios hocagant[o], in suis manentes monasterijs. ¶ Si monachus reliquerit monasterium, & ad secularem vitam migrauerit: hunc militia[p] & honore si quem habet, priº spoliatum ab episcopo locorum & ꝓuinciæ iudice in monasteriũ[q] mitti, & res quas postea habuisse ꝓbatus fuerit, monasterio in quod mittitur, competere. Si verò rursus reliquerit monasterium: tunc eum iudex prouinciæ in qua inuentus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat.

¶ *Raptores monialium & similium participes, capitali pœna & bonorum amissione plectuntur: bonis raptoris & aliorum criminis participum applicandis ecclesiæ annali præscriptione contra ecclesiam currente. Bartolus.*

¶ Si quis rapuerit aut solicitauerit aut corruperit ascetriã, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, huius res ex talis sceleris participio iubemus venerabili loco in quo talis fœmina habitat, per locorum sanctissimos episcopos & œconomos eorum, nec non etiam cuiuslibet prouinciæ iudices & eorũ officia vẽdicari. Eos aũt ꝙ talia deliquerint, & participes[r]

vt.C.eo.l.fi.§.hoc etiam. si aliás sit ingratus, non efficitur ideo gratus, licet omnis macula peccati aboletur: vt.ẽ.de mon. in prin. Sed in nouellis contra. dicitur enim ꝙ purgatur ingratitudo ꝓ impressum. Sed nunqd 10 cęteris agnatis vel cognatis poterit succedere? Videtur ꝙ non: quia dicit quædam aut. extraordinaria quomodo oportet mo.&c.ꝙ monachi non habent cognationem in terra. Sed illud intelligitur quantum ad hoc vt non accedat extra ad lo- 20 quendum cognatæ vel consanguineæ suæ: quia tali colore posset illicita agere: vt.C.eod.l.deo nobis. vnde dico quod potest succedere: & abbas per eum.

m ¶ Competere.] hoc idem habes.ẽ.de mo.§.si quis autem.&.§. si verò 30 relinquens. sed quid de rebus postea quæritis? Respon. secus est: vt.ĩ.eo. §.si monachus.

n ¶ Responsum.] i. necessitatẽ vt alicui respondeat in aliqua causa. Ac.

o ¶ Agant.] sed quam causam habent, cùm nihil habeant? Respon. ex 40 factis præcedentibus siue contractibus pro quibus vel ipsi vel abbates conueniuntur licet per alios respondeant: vt.ẽ. apud quos opor. episc.& mo.§.pręterea. col.vj.fa. ẽ.de mo.§. si verò relinquens.

p ¶ Militia.] quam in 50 seculo adeptus est.

q ¶ Monasterium.] Duo contraria sunt supra eod.§. sed neq;.&.ẽ. eodẽ.§.fi seruus. Prima dicit indistinctè curiæ. Secunda indistinctè domino. sed hãc in liberis: illum.§. sed neq; curialium. in seruo intellige: 60 & sic nihil cõtradicit. Vel specialem sol.da illi §.sed neq;. vt ille secundũ istius distinctionem intelligatur: vt ibi dixi.

r ¶ Et participes.] huic §.cõcor.ẽ.qũo opor. epi. §.quãta.&.C.e.l. si quis nõ dicam.&.l.raptores. &.C. de rapto.virgi.l.j. 70 &.ẽ. de rap.mu.

a ¶ Habuerit.] anteq̃ eſſet monacha. aliàs eſſent ſpurij. Accurſi.

b ¶ Partem.] de bonis diaconiſſæ matris.

† caſtius. c ¶ Aſsignare.] currit ergo annalis preſcriptio eccleſiæ in hæreditatis petitione vel condi. ex. l. 10 ſicut & in ſimili caſu: vt. ſ. vt cùm de ap. cog. l. ſi quis de prædictis. ſed regulariter currit præſcrip. xl. ann. vt. ſ. de ecc. tit. §. pro temporalibus. quæ eſt contra. ſed hîc ſunt ſpecialia.

d ¶ Necnon & proſtantibus.] id eſt qua- 20 ſi proſtituentibus ſeipſos: nec curant de ſua fama: ſicut nec meretrices. Accurſius.

Veſte alterius in eius contẽptum vtẽs punitur.

e ¶ Monachi.] Not. reprobari ſi quis alterius veſte in eius contemptũ vtatur: vt hîc, &. C. de epi. audi. l. minime. adeo vt iniuriarum teneatur: 30 vt inſti. de iniu. §. j. & ca eorum ſceleris fuerint, capitale periculum ſuſtinere: talem verò mulierem vbicunq; eſt, cum proprijs rebus in monaſterio recondi, in quo cautius† cuſtodiri poſsit, vt non rurſus in eodem crimine reperiatur. Si verò diaconiſſa fuerit, & filios habuerit legitimos: legitimam partem dari filijs. Si autem intra vnum annum poſtq̃ cognoſcitur tale facinus commiſiſſe, tales res iuri venerabilium domorũ non vendicẽtur: iubemus omnib⁹ modis comitem priuatarum fiſco noſtro has aſsignare: locorũ iudice qui neglexerit eaſdem res vendicare, cĩgulo priuando, & multã quinq; librarum auri à comite priuatarũ exigẽdo. ¶ Omnibus itaq; generaliter in ſeculari vita conuerſantibus, & maximè theatralia exercentib⁹ viris ac mulierib⁹, necnõ & proſtantibus interdicimus vti ſchemate† monachi, aut monaſtrię, aut aſcetrię, aut cuiuſcunq; perſonę huiuſmodi imitari ſchema: ſcientibus vniuerſis preſumẽtib⁹ aut vti tali ſchemate, aut imitari, aut illudere in quacunq; eccleſiaſtica diſciplina: quia & corporalia ſupplicia ſuſtinebunt, & exilio tradentur: prouidentibus huic rei non ſolùm locorum epiſcopis, & qui ſub eis ſunt clericis, ſed etiã militaribus ciuilibusq; iudicibus, & quę ſub eis ſunt officijs, & locorum defenſoribus. ¶ Pœnas autem præſenti legi inſertas, quæ etiam ex prioribus legibus ſunt notæ nõ ſolũ in futuris, ſed etiam in præcedẽtibus, caſibus ſeu relictis valere, & omnibus modis vẽdicari† ſancimus. p. præſentem enim legem nuper diſpoſitas videlicet pœnas in ſolis futuris temporibus ſeruari iubemus. Tua igitur gloria quæ per præſentem legem in perpetuũ valituram noſtra ſanxit tranquillitas, per omnia cuſtodiri prouideat.

¶ Finis authenticorum & collationum.

pitaliter puniatur: vt hîc dicitur. † Concor. ca. cũ deco rẽ. cũ gl. j. extra, de vit & hon. cler. vbi te nor huius text. recita tur.

f ¶ Defenſoribus.] repete ſemp prouidentib⁹.

g ¶ Etiam præcedentibus.] aliâs in præſentibus &c.

h ¶ Sancimus.] hic dicit q; pœnæ quę ante legem iſtam fuerunt impoſitæ circa caſus huius cõſtitutionis, valent etiã ante hanc legẽ: ſed q̃ impoſitę p. hãc ſunt nõ valent niſi in futuro: vt. C. de legi. & conſti. l. leges.

¶ Finis authenticorũ.

iudicari.

a Subaudi in qua rece pisq; quod adcõmodũ pecuniariũ vel regni p tinet: vt.l. fideclsus.ff. de cõtrahẽ. empt. Ioã. de Pla.

b Quia tũc ip erator ca pitur vt pri uatus:& tũc ti us ꝓcura tor differtá ꝓcuratore fisci.Bar.& Io. de Pla.

c Istã glo. sequuntur Bar.& Pla.

d Glo.se- quunf Bar. & Pla.

e Istã glo. sequuntur Bar.& Pla.

f Hoc est fals.quia nec ius nec ꝓpria hoc dicit:quia ad ꝓcure non ꝓtinet reo conuenito conuenire.ff. de edẽ.secũ dum Bar.

g Hoc est violare ite ram secun- dum Bar.

h Istã est vera. Bart. & Pla.

i Istã non placet: quia illa actiocũ sit pœnalis vt ex male factiõ dat cõtra here- dem:vt.l.in honorarijs. ff.de act.& obl.Bart.& Pla.

k Hodie fusceptores vocant the saurarij:& cũ istis mit tebant aliq

a ¶DE IVRE FISCI. ¶Occasione criminũ,de qbus superiori libro dixit,augetur fiscus.ideo de eius iure dicit.uel dixit de iure publico circa crimina:nunc circa bona fisco quærenda & conseruanda, quod & ipsum est publicũ alio respectu.quã.z.ut.ff.de iusti. & iur.l.j.§. publicum. Item fiscus dicitur ipsa imperialis uel imperij camera[a],non dico patrimonij imperatoris[b]ut.C.de qua. præ.l.bene à zenone . in principi. Quicquid tamen specialitatis habet fiscus,& cæ saris & augustæ ratio solet habere:ut.ff.e.l.fiscus. §.fin.quæ fiscalis loco rei Romanæ succesit : ut.ff. de cõst.prĩ.l.j. & dicitur fiscus quasi fixus,id est firmus : quia semper est dines & soluendo:ut.ff. de fundo do.l .ij. Item quid differt hic titu. ab illo de pri.fis.Res.hic de speciali iure & cõmuni quod habet fiscus dicit:ibi de communi:ut.j.l.j.ij. & .iij.& alijs de speciali:ut.j. in.l. prohibitũ.sed ibi de communi tantũm.Item hic titulus est generalis ad omnes sequentes.& sic patet quid differat ab illo titulo.j.de bo.ua.l. ꝙa hic genus.& est sic.ff. de serui. & de in integ.restitu.quæ sunt generales[c]ad omnes sequẽ.titulos. Accur.

Codicis domini Iustiniani sacratissimi ĩperatoris repetitę prælectiõis incipit LIBER DECIMVS.

TITVLVS. I.

De iure fisci[a].

¶ *In dubio donatarius à fisco conuentus hypothecaria debet probare donationem præcessisse: ut absolutio sequatur.h.d.Bartolus.*

Imp.Alexander.a.Attico & Seuero. LEX PRIMA.

I priusquam.] Nam si postea reuocaret perhypothecariã quocunq; modo esset facta alienatio:vt.ff.eo.l.in fraudem.in prin.&.ĩ.de priui.fis.l.cũ patrem.

c ¶ Rationibus.]id est fisco.

d ¶ Obligare.] Personaliter ex contractu[d]vel quasi: & per hoc bona tacitè tenentur : vt.ff.e.l.aufertur.§.fiscus.&.C. qui .ex cau.pig.ta. con. l.ij.& videbatur fauore fisci trahi obligatio ad prĕterita alienata : quod rmouet:vt.ĩ. de priui.fis.l.fi debitor.& de bo.prĕscrip.l.fi quis posthac. §.penul.

e ¶ Perfectã.]perfecta dicitur etiã sine traditione:vt inst.de do.§.alie sed hîc demũ facta traditione[e],aliâs caderet in obligationẽ si tradita nõ esset:vt.ff. de contrahenda emp.l. quod sępe.§.si res Accursius.

f ¶ Probatus.]sed à quo? Rñ.donatarius cõueniebatur hypothecaria: vnde ipse probat.sed tunc est contra.ff.de pigno.l. & quę nondũ sunt.§. quod dicit.vbi creditor debet probare rẽ in bonis debitoris fuisse.Solu. specialef hîc pro fisco. Vel probat reus eoipsò quod nõ probat contra[g] fic.ĩ.qui mi.nõ pos.l.super seruis.vel verius dicas:hic vtraq; pars fatebatur fuisse patris qui donauit:vnde prĕsumit duasse vsq; dum contraxit
6 ocũ fisco:vt.ff. de regulis iuris.l.id quod nostrũ[h]& secundũ hoc qđ dicit ĩ frau.cred.q.d.nec hac ratione potest reuocare,cũ nõ fuerit factũ an frau. credi.qui nec erãt adhuc.vel dic casum ꝙ agitur pauliana cõtra donatariũ,& nõ potest eadẽ ratione:qa adhuc fisco nildebebat:& tũc sufficeret fraus ipsa re tantũ,cũ haberet titulũ lucratiuũ:vt.ff. quę in frau.cre.l.j. §.j.&.l.ꝙ aũt.§. simili modo. Et secundũ ꝓdictos duos modos dic ꝙ filij donantis defendebãt donatarios,cùm fortè donãs ꝓmisisset de euictiõe: vt.C.de euic.l.ij.Vel dic tertiò ꝙ agit actione in factũ cõtra hęredẽ alie
7 o nantis.de qua habes.ff.quę in frau.cre.l.ait prętor.§. fi. qua potest agi licet nõ antiqua:quia nõ acquisiuit idoneũ emolumentũ: vt inst.de act. §.fi.sed ista sic:vt.ff.quæ in fran.credi.l.fi.in fi.qua actione hoc casu nõ agitur,cũ adhuc nõ erant creditores.Sed tunc qualiter rescinditur dato ꝙ agere posset.Resp̃.videt rescindi quò advotũ agẽtis:quia hoc vellet sed nõ potest,licet habeat interesse.fic.C.de his qui.vt indig.l. polla. Itẽ nota hîc quod legitimè factũ est, ex superueniẽti causa nõ retractat vel vitiat:vt &.ĩ.de inter.ma.l.iij.& de do.ante nup.l.de rebus.&.ff. de fal.l. de eo.§.j.&.ĩ.de vec.& com.l.j.& de bo.prescrip.l.si quis post.Accursi.

g ¶ Creditorũ.]Prĕsentium:cùm tunc eos non haberet.Accursius.

h INstar. Computatio.]i.tradere rationẽ de solutis:vt ff.de cõdi. & demõ.l.cũ seruus. & dicunt tabularij qui cũ susceptorib' ad pui-
8 ocias destinabantur[k].vt.ĩ.de suscep.l.duos.& eorũ officiũ est ingerere frequenter modũ debitorũ & reliquorũ,nõ verò cõputare: vt hic, &.ĩ. de nume & actu.l.ij.lib. xij. horũ ergo tabulariorũ cõputatio nõ est valida (vt hic dicit) nisi fuerit comprobata à procuratore, id est à prĕside prouinciæ illius:vt.ĩ.de apo.pu.l.j.hoc eo.lib.vel dic procuratore,scilicet cę saris postea cognoscente inter fiscum & priuatum de hac cõputatione; cùm denuo fiscus petat:vt.C.si aduer.fisc.l.ij.& sunt hęc vera si fuit facta per errorem.ad quod.ff. quę senten,sine .l.j.§.j. Sed tunc si sententia procuratoris per errorem est data, an valeat? Resp̃.sic,vt.C.de erro.cal. l.vnica.nisi error fuerit expressus:vt.d.l.quæ sententiæ sine appella.l.j. §.j. Vel dic ꝙ etiam si non fuerit erratum hic à tabularijs , tamen non valet:quia eorum non erat officium in hoc .

I priusquã[b] fisci rationibus[c] paterve ster obligare tur[d] , perfectã[e] prędiorum donatio nem feci sse fuerit probatus[f] : qđ citra fraudẽ creditorum[g] gestum est,non rescinditur.

¶ *Computatio facta à tabularijs seu à calculatoribus,uim sententiæ non habet quò ad condẽnationem & absolutionem:nisi per iudicem cõfirmetur.Bartol.*

I mp. Gordianus.a.Serenio. LEX.II.

INstar obtinere minimè põt rei iudicatę,cõputatio[h] àtabularijs facta:nisi sentẽtia ꝓcuratoris fuerit comprobata.

¶ *Debitori fisci soluẽti restituitur res eius indebitæ alienata.Bar.*

I idem.aa.Atticæ. LEX. III.

SIminori[i] ꝓcio[k] q̃ res est,aperta fraude[l] emptoris vel gratia q̃ obligata sunt fisco[m] ,venierit,aditus ꝓcuratorme[on] debitã quantitatẽ iferẽti[o] restituica ꝑdia iubebit.

SIminori.]debebatur fisco annua præstatio pro qua habet tacitam hypothecã,vt.C. si propter pu.pen.l.j.vel aliquod singulare debitum,vbi est etiam tacita hypotheca,vt.ff.eo.l.aufert.§.fiscus.hoc pignus si fiscus vendat, debent multa interuenire,scilicet ꝙ sit debitũ,& ꝙ sit cessatũ in soluẽdo,& ꝙ bonę fidei sit emptor:qđ hîc non fuit:& aliæ solennitates : vt.ĩ. de fi.instru.& iu.ha. fis.l.j.& .ĩ.si pro.pu. pẽ.l.ij.& si aduer fi.l.fi.aliás reuocatur res:vt hîc, & dictis legibus.

k ¶ Pretio.]etiam infra dimidiam iusti pretij?:cùm sit dolus vel gratia:vt.ĩ. de rescin.ven.l.si quos.

l ¶ Fraude.] hoc fuit vt venderet,vel viliori pretio venderet gratia,& sine dolo emptoris: omnia tamen vitiantur[q]:vt.d.l.si quos.potest tamen & pro gratia habenda fieri dolus ab emptore.

m ¶ A fisco.]aliàs fisco:& dic venierint per procuratorem fisci,vel à fisco.Sed intra quantum tempus post cessationem? Respon.in anno.& dic vt no.C.si propter pu.pen.l.j.in alio debito dic vt in alio creditore : vt ĩ. de iur.do.impe.l.fi.§.j.[r]

n ¶ Meus.]scilicet cęsaris.

o ¶ Inferenti.]debitor infert.i.soluit qđ debuerat.Sed cui? Videtur emptori:vt.ff.de rei vendi.l.si emptor.&.ĩ.si ven.pig. aga.l.j. & de præ. mi.l.vtere.dic econtra non emptori:& sic fisco:vt.ĩ. de præscrip.xxx.an. l.j.in fin. &.j.de prædi.curia.l.j.in fin . Sol.si pretium est versum in vtilitatem debitoris:quia fisco debebatur:tunc emptori infertur: vt in primis legibus alias non : vt in alijs : dic ergo emptori, si soluerat fisco:& secundùm hoc dic debitam,scilicet quondam.& si non soluerat pretiũ, tunc fisco infertur:& propriè dicitur debita:vt.ff. de rescin. ven.l. fundus.in fin.Vel dic[s], si contractus non tenuit, vt quia prohibitus à lege, vel quia dolus dedit causam contractui : & tunc fisco , alias emptori si
7 o soluerat fisco.Sed oppo.ergo fiscus habet bis? Resp̃.semel vt debitũ: & semel pro delicto emptoris:vt.ff.eo.l.lucius.licet participauerit vendi tor delicto:vt.C.de sa.san.ecclesi.authen.qui rem. Item si traditus erat fundus,quomodo ꝓcurator Cęsaris est iudex inter priuatũ & priuatũ:imo prases prouinciæ:vt.d.l.fundus. Respon.[t]non tradiderat fundum fiscus. Vel dic si tradiderat, adhuc habet fiscus : quia potest vendicare,ad instar œconomi qui fecit similem venditionem:vt.C.de sacrosanct. eccle l. iubemus.§.sane.nec liberatur cedendo actionem: quia non ideo tenetur ꝙ actionem habet:sed quia malè vendidit:vt.no.ff.de pecu.l.quod debetur.& secundùm hoc agitur contra fiscum act.pig.vsi autem contra em-
8 o ptorem agat rei ven.quod potest per.l.fundus.vel interdicto fraudatorio:vt.ff.de sol.l.pupilli. prases sit iudex . Vel certè & tunc est procurator iudex. cùm enim debeat facere restitui fundum per fiscum, & fiscus non habet, sed emptor: oportet ꝙ etiam ad emptorem manum porrigat: quia cùm iurisdictio &c.ĩ. de iur. omni.iudi.l.j. Et est notandum quia aut legitimè est facta venditio,& emptor est securus:vt ĩ.sianti.credito.l. obligata. aut venditor tantùm commisit dolum in odium debitoris: & tunc tenetur ipse solus:vt.ĩ.si ven. pi.ag.l.j.j. respon.aut vterq;: & tunc.

notarij secũdùm Bar.& Io. de Pla.

l Ista ap- ꝓbat ꝑ Io. de pla. & fa cit.ĩ.fiã nõ cõpe.iudi.p totum titu. m Et benè &dicq; post xxx. annos habet vim sentẽtię.Io. de pla.

n Sequitur Io.de pla.

o Concor. ix .q.ij.cap. nullꝰ. in gl. ij. ꝑ Io. an. in regu'a ratum.in mercuria.

Pro declaratiõ L mistar Vi abules m cap. 30 mg L Saga pagn m cap pretor

p Et benè Bar.& Pla.

q Id est impediũt ipso iure validitatẽ contractus.Bar.& Pla.hic.

r Dic ꝙ istud rẽlinquitur arbitrio iudicis secundũ Saly. in.d.l.j. ĩ.si propter publi. pẽũ. secundũ Io. de pla.

s Iunge ambas solutiones simul secundùm Bar.

t Reprobatur Bar.& Io. de pla. quia quilibet actionem ad rem nõ pótcõuenire vt possessor : vt l. põponi ꝰ ꝺ.si is.ĩ gl. fi.ff. de ac. poss. Ideo dic ꝙ si fiscus nõ possidebat:potest cõuenir tm actione pignoratitia ꝓpter li adinteresse. Bart. & Pla.

v Sequitur hãc gl. Io. de pla. hic.

emptor in subsidium: vt ea.l. in fi.si autem emptor solus: tunc ipse.& hoc vbi tenuit cõtractus: alias licet vterq; participet fraudem, etiam prius poterit emptor conueniri: vt hîc,&.s. si ven.pig.aga.l.cum cõtra. Item quid si emptor velit hic supplere pretiũ? Resp. vt no.in.d.l.cum contra. Item fortè hic emptor tenetur in quadruplum: vt.j.eo.l.qui in contractibus. Accur.

Metroici a qui sunt.

CErta. Metroicis.]hi translatiſic dicũtur à metros, quod est mensura: quia mẽsurata ciuitatis terra dabatur eis in restaurationem suam. metros enim grecè, latinè mensura villarum dicitur. hęc tamen translatio videtur abolita, cum ex ea nil aliud accesserit reipublicę nisi bellum ciuile: vt.s. de latin.lib. tol.l.j.in prin. Accur.

† Meroicis legẽdũ docet Alciatus tit. de iure fisci.ĩ prin. anno ta. suarum ad tres li. C. & Pyrrhus hîc. Cõcessum videt qd. nõ prohibetur.

b ¶ Demigrarent.]i. recederent. sic ponitur ff. de migrando. & facit j. non licet, habi. metro. l.j.

c ¶ Decretũ est.]à principibus, vt.j.statim.

d ¶ Statutum.]de dictis prędijs confiscandis si distracta non fuerint.

e ¶ Placuerũt.]dedicta confiscatione.

† Cõcor. c. ex literis f. ¶ Statutum est.]ergo vbicunq; parentes morabantur. quod eũ non prohibetur, pmitti intelligitur: vt.ff. ex quo iu. ma. l. necnon. §. sed quod ei & sic no. ¶ prędicta perdit, & noua querit? sic ff. man. l. si mandauero. §. is cuius. Accur.

ex literis cum glos. super ver. irrita, extra de offi. delega.

a Intellige istud in rebus immobilib⁹ nõ autem in mobilib⁹ quia illa secum portare potest & sic cessat ratio premissa: vt ff. de publi. j. licitatio. §. fisc⁹. Pla. Princeps officialib⁹ resistere licet.

g ¶ Prohibitum. fecisse.]fit locus fisco multis modis: vt.ff.e.l.j. Accursius

soh ¶ Capi.]per officiales fisci. vsq; nunc.

i ¶ Forma.]hęc forma datur ĩ literis vt.j. dicit & j. de bo, va. l. fi. Accu.

k ¶ Cęsarianis.]id est officialib⁹ fisci, vt.j. dicit

l ¶ Quorum interest.]quia habent ius in bonis, vt.j. de bo. va. l. fi. 6o Accursius.

m ¶ Succubuerit legibus.]succumbit legibus ille cuius bona ad fiscum deuoluũtur pro delicto vel alio modo Accursius.

n ¶ Desistere.]capiendo sine forma.

o ¶ Resistentibus.]No.q etiã principis officialibus resistitur si excedant in suo officio. ad quod. C. de app. l. qm̃. &.j. de meta. l. deuotum. & s quando li. vnicuiq;. l.j. Accursius.

p ¶ Literis nostris.]ad hoc.s. de man. prin. l.j. &.s. de epi. & cle. l. si qua 7op calumniam. §.j &.j. de exac. tri. l.j.

q ¶ Officiales.]sic ponunt. C. de bo. proſ. l. si quis posthac. in fi. & sunt palatini. quod dic vt.j. de bo. va. l. fin.

r ¶ Vigorem.]i. principẽ qui est vigor iustitię, vnde dicitur lex anima ta, vt in authẽ. de cõsu. in fi. & ius ptoriũ vox iuris ciuilis, vt. ff. de iusti. & iu. l. nam. & no. aliquid esse quod sine autoritate superioris nõ licet fieri. sic.s. de pigno. l. nominatori. &.s. vt nemo pri. l.ij. &.s. ne qs in sua cau. iudi. l.j. &.j. de exac. tri. l.j. &.s. vnde vi. l. meminerint. &. ff. e. auferẽ. §. actores. Accursius

Princeps est lex animata in terris,

s Vstas.]aliàs si suo tempore ageretur. Accursius.

t ¶ Habent.]id est qui sunt efficaces si suo tempore ageretur.

8ov ¶ Concremari.]id est amitti, vt in fi. l. colligitur.

x ¶ Vt iam.]aliàs iam. aliàs vt iam &c. sic ergo idẽ ius est in fisco & in priuato. vt & arg. ff. de pe. hæ. l. itẽ veniũt. §. ait ienat⁹. ſ. vt agẽdo ante tẽpus perdat actio: vt hîc & inst. de ac. §. siqs agẽs. sed hodie duplicant in ducię & reddunt impensę, vt inst. de excep. §. hodie. & secundũ hoc hæc lex fuit de legib⁹ codicis antiqui quę nõ habem⁹. ſ. gregoriani, cũp in stuta corrigat: ideo forte posita vt notaret simile ius in fisco & priuato. Vel põt dici q ea actione p pscri. amissa agit, quod nõ põt, sicut nec priuatus agit, & perdit fiscalis actio. xx. an. vt. ff. de diuer & temp. prę ſc. l. in omnib⁹. &. ff. eo. l.j. §. prę ſcriptio. prima verior.

y ¶ Quo.]alias quod. & alias quo.

z ¶ Precipimus.]sed quo agẽte perdit fiscus? Respon. ꝓcuratore fisci qui habet liberà administrationẽ, vt & cęsaris vt. ff. de off. ꝓcu. cęsa. l.j. & no. q hac. l. fiscus con 10 sequit ius cõmune. Ac.

Fiscus habet ius cõmune.

¶ Procuratore fisci agente ante tempus actio perimitur, sicut quolibet priuato agente. Bart.

Imp. Constãtin⁹. a. ad ꝓuinciales, LEX. VI.

IVstas s etiam & quę locum habent t fisci actiones precipimus concremari v ob hoc solùm ꝙ suis temporibus prolatę non sunt: vt iam x calumniæ priuatorũ eo saltem arceantur exemplo, quo y iustas fisci lites silere precipimus z.

¶ Contra fiscum licet cuilibet se defendere: & ante sententiam bona non auferuntur, sed post sententiam solicitè inuestigabuntur: quod etiam in officialibus locum habet. Bar.

I dẽ. a. ad Volusianũ pręf. vr. LEX. VII.

DEfensionis a facultas danda est ijs quibus aliquã inquietudinem fiscus b infert: cùm facultates eorundẽ adhuc cõtrouersia pendẽte c inquietari describiq; d fas non sit. Vbi ergo controuersia extiterit, fisco alicuius patrimonium vendicante: apud e cum omnibus facultatibus constitutis cognitio g ventiletur: vt cùm rei exitus h debere eas vendicari probauerit: tunc demum res persequi liceat, & super modo facultatum acrerum interrogationem i haberi, quæ per cõditionales k seruos iuestiganda est, vt siquid subtractum fuerit, exigatur, & extrinsecus integrum l tantum aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. Sanè in huiuscemodi questione si cæsariani m nomen inciderit n, ad vsurpationem o constitutionis istius non

a ¶ Defensionis.]al's facultas, al's defensionis ĩcipit lex, & differt ab illa. s. eod. l. prohibitũ. qa illa de facto p hęc de iure permittit defensionẽ. Accursius.

b ¶ Fiscus.]i. procurator fisci vel officialis, vel 20 etiam delator: cùm petantur bona aliqua fisco obuenientia occasione delicti vel successionis: vt.j. de bo. va. l. fi. & est hęc. l. ius commune.

Fiscus habet ius cõmune.

b Intellige in defensione necessaria, secus in voluntaria quę bene potest tolli per statutum secundum Inno in. c. cũ inter. extrad. exceptio.

c ¶ Pendẽte.]ſ. an bona cõpetãt fisco vel nõ: quia dubiũ est an deliquerit: vel an alius fiscũ ꝓcedat 30 primo enim causa crimi nis tractari debet: vt.s. vbi causę fi. l.j. & anali⁹ ꝓcedat fiscũ i succedẽdo: vt.j. debo. va. l. pe. Quid aũt si de his liquet, sed referr quęstio, quasi hęc nõ sint de bonis illius? Respon. & hoc primò ĩ quirendũ: vt hic &. ff. de 40 reiudi. l. a diuo. §. fisup & j. de bo. va. l. fi. hodie aũt in delictis ĩmutat ĩ aliquo c: vt ĩ aut. vt nul. iudi. §. fi. ltẽ vbi nõ est q cõtrouersia referat, & a liquidant publicatione aut alia ratione iuris est addendũ fiscali⁹ subsitijs: ꝙ comitẽ rerũ priuatarũ & per rationalẽ in singulis ꝙbuscũq; ꝓuincijs põt incorporatio ĩpleri: vt.j. de bo, vac. l. si quãdo. &.s. de bo. pscri. l. si quis intra.

c Et bene Bar. & Plac.

d ¶ Describi.]ad hoc.s. vt nemo pri. l.ij. & ne liceat fine iudi. autho. l.j.

e ¶ Fas.]i. honestũ. Ac. 60 f ¶ Apud eũ.]q patitur cõtrouersiã à fisco.

g ¶ Cognitio.]sed sub quo? Respon. sub pręside qui est iudex rei: vt.j. de bo. va. l. fina.

h ¶ Exitus.]i. causæ finis: vt sententia, ad quod ff. de re iudica, l.j. &.s. quorum appel. l. abstinendum.

i ¶ Interrogationem.]& cum tormentis à suspectis: vt.s. de quæstio. l. fi. & in authen. de restitu. & ea quę pa. §. sancimus. Accursius.

d Istã gl. sequit hic Ioã. de pla.

k ¶ Cõditionales.]i. notarios d qui serui dicuntur: vt hic &. ff. de ado. l. non aliter. à seruiendo. & conditionales ideo quia hominum conditio 70nes & contractus faciunt: vt.s. qui po. in. pig. habeã. l. scripturas. Vel erant veri serui & notarij, id est notatores: vt.s. de pig. l. si tibi. non tabelliones: vt.j. de tabel. l. generali. Accur.

l ¶ Integrum.]alias est integrum, & alias deest. & no. q qui facit fraudem fisco in quærendis, in duplum punitur: vt hîc &. ff. de publica. l. si multi. &. ff. eod. l. aufertur. §.j. & secundùm hoc dicitur non facere fraudem fisco, scilicet vt vltra duplum teneatur, vt. ff. eod. l, cùm quidam. sed si in quæsitis e, tunc in quadruplum teneat, vt. ff. eod. aufertur. §. fi, &.j. de his qui ex pu. l.j. &.j. l. proxi. sed in casu in quadruplum etiã in non quęsitis, vt.j. de excu. mu. l. placet. Item concor.s. de bo. proscrip. l. si quis intra. ĩ fi. & de iu. deli. l. fi. §. illo. Item sunt & alij qui puniũtur 80 pro hac fraude, vt.j. de bo. va. l. fi. in fi.

e Ista glo. approbatur p Bar. & Io. de pla. in. l. sequen.

m ¶ Cęsariani.]id est officialis, vt.s. eo. l. prohibitum.

n ¶ Inciderit.]in hac quæstione. ſ. quia dicitur aliquid subtraxisse. Ac

o ¶ Ad vsurpationem.]ſ. quin puniat pœna huius constitutionis, imo præcipuè isti debent teneri, quia cõsueuerunt talia facere. & sic no. duo. Primum, quia officiales plura mala sciunt & committũt quã alij, vt in aut. vt iudi. sine quoquo suffra. §.j. & in aut. de exhi. & intro. re. §.j. & sic

Officiales maiora mala q̃ alij cõmittunt.

§.j. & sic ad proximũ dictũ vel ad prin.§.referas vt.j.dices.qđ nõ placet. Item quod propter consuetudinẽ delinquendi plusvel facilius eit quis puniẽdus.vt.ff.de penis.l.aut facta.§.quãtitas.&.de epi.au.l.iij.ĩ fi.Ac.

a ¶ Quibus.]scilicet fraudibus.

b ¶ Prędicti.]scilicet cæsariani.& aliàs prędicta.

c ¶ Temerare.]coram præside. vel temerare, id eſt corrumpere.

d ¶ Exceptionem]i. vt eos excipiamus .i.cõprehẽdamus[a] sub hac.l. sic &.ff.de in ius voc.l. sed si hac.§.parẽtes.vnde scriptor dicitur exceptor:vt.ff.loca.l.sed addes.§.fi.Vel potest secũ dò dici ꝙ si officialis ceciderit in hac quęstiõe, scilicet quod velit aliqua bona quæ debet defendere cõtra fiscum quòd nõ detur ei facultas defendendi.propter cõsuetudinẽ em̃ est excipiẽdusab hac cõstitutione.ad qđ facit.C.de epi. audi.l.iij.§.fi.& in aut. de eccle.tit.§.interdicimus.col.ix.quasi omnia quæ habet,præsumant fisci vt ibi dicit in prælato.[b] sed prima tutior.

e ¶ Qui in cõtracti b'.]hac.l.est ius singulare.Accursius.

f ¶ Sceleſtis.]aliàs sceleſtis,& aliàs sceleſtib'. i.in quibus cõmittitur scelus , & pone exẽplũ vt.j.de his ꝙ ex pu.ratio.l.j.secus si iauro: vt l.ij.in eo.tit.Itẽ pone ꝓ l.s.cod.l.si minori.nam ibi quęsitum erat pignus.

g ¶ Interuersorũ.]aliàs peruersorũ,aliàs iteruersorũ.& dic,id est eorũ qui sub prętextu credendi interuertunt , si uesint exactores,siue tabularij,siue aurarij siue alij officiales qui super pecunia publica cõtrahunt.

h ¶ Quadruplí.in qđ solũ tenentur ẽt si multi sunt tã accipiẽtes quãdantes,secundùm Py.licet secus in furto facto priuato:vt.ff. e.l.aufertur.§.fi.& facit.j. de excu.mu.l.placet.Sed contra.s.l.proxi.&.ff.eod.l.aufertur.§.j.Sol[d].ibi in quęrendis Accur.

i ¶ Vper creandis.]Hæc lex mittitur comiti rerum priuatarum. & dic susceptoribus auri vel argenti seu quaruncunq; specierum denoluẽdarum ad fiscum:vt.j.de iusce. per totum,& maxime in.l.fin.

k ¶ Rei dominicę.]Hi suberant comiti rerũ pri.& eligebant susceptores præsentibus multis publicis personis:vt.j.de sus.l.exactores.& periculo sui eligentis:vt hîc,&.j.de iusce.l.exactores.

l ¶ In pabulis.]aliàs inculpabilis.s.cõsuetudine.sec' si culpabilis:vt in aut.vt nulli iu.§.j.aliàs ĩ parabolis,scilicet in verbis cõmendatitijs. & aliàs in pabulis:& hęc verior.& dic familię,scilicet publicę q̃ erat cũ susceptoribus.Vel dic familię deferenti species auri vel argenti quę fieris largitionibus ex more redduntur:vt.j.de nauicularijs.l.iiij.

m ¶ Irenarcha.]q̃ personali fungit munere,& de suo nihil erogare cogit:& pabula & sumptus de publico ei administrandi sunt:vt.ff.de mu. & hono.l.fi.§.irenarchę.& hunc eligunt decuriones iudicio præsidum: vt.j.de irenarchis.l.j.

n ¶ Optione.]vnũ genus exactorũ publici debiti vocatur optio:qđ colligitur.j.de apo. pu.quicũq;.&.j.de eroga.mi.an.l.opinatoribus.eo forte quia pcipit qđ optat.aliter dicit electio militũ:vt ar.s.lo.l.fi.

o ¶ Consuetudine.]in præstando sumptum,vel etiam in electione:& sic not.pro consuetudine.ad quod.j.de pascu.pu.l.j.

p ¶ Eorum.]Pone casum tribus modis.Primo modo sic:decedens in reatu[e] habet hęredem nõ fiscũ nisi viuẽs fuerit cõuictus subaudi & condẽnatus:vt.ff. de accu.l.ex iudiciorũ.in prin.hoc aũt fallit quãdo crimen est tale vt ad hæredes tranſeat,vt maiestatis,& similia:vt ibidẽ not.Itẽ fallit si erat iam dànatus,& appellatio pendet:nã tũc distinguitur:erat sentẽtia bonorũ tacita,vel expressa:vt.C.si pẽ.ap.reus vel accu. mor. fue.l.fi.&.ff.si pen.ap.l.j.in prin.huic em̃ criminoso solui potest:& bona sua administrat:vt.ff.eo.l.auferẽ.§.si in reatu.& de sol.l.reo.Secũdo pone ꝙ mortuo criminoso ex crie quo hęredes tenent fisc', vult bona sed res negat crimẽ fuisse cõmissum à defuncto:nõ põt fiscus habere nisi primò cõuincat mortuũ fuisse criminosum : vt hîc,&.ff.eo.l.res.Tertio dicitecũdũ Py.& Io.ꝙ conſciuerit sibi mortẽ criminosus:& ĩcẽm hoc ꝙ dicit criminib', subaudi,& per hoc quòd conſciuit sibi mortem nam & tunc non hebent accipi bona,nisi propter crimẽ conſciuit sibi mortem nõ tędio vitę vt.ff. eo.l.in fraudem.§.ei'.& ĩ.de bo.eo.l.j.in prin.& nisi crimẽ fuerit probatũ post mortẽ:vt hîc,& ff.eo.l. in fraudẽ.§.eius & nisi in vita fuerit accusat', vel postulat', vel in crimine deprehẽsus: & crimen est tale vñ viuens dànatus bona perdit:vt.ff.de bo.eo.l.fi.& facit ad.l.ff.e.ti.l.ei ꝙ.sed hodie restrigit:vt inaut. vt.nulli iu.§.fina.col.ix.

f Oẽs lecturæ sunt bo de secundũ Bart.& Ioan. de pla.

TITVLVS II.

De conueniendis fisci debitoribus.

¶ *Fideiussor officialium non potest cõueniri ni si principali excusso:etiam si de bonis principalis aliqua bona emerit.Barto.*

Imperator Gordianus august. Saturnino & alijs. LEX. I.

NOn iniusta[q] ratione desyderatis , repromissa fisco ĩdemnitate , eos priori[r] loco conueniri, qui reliqua[s] contraxerunt : mox ad vos peruenirí,quiab his[t] quędam mercati estis.

¶ *Cautio quæ non probat contra fiscum,sed cõtra officiales,facit ut officiales primò conueniãtur.Barto.*

Impp.Valer.& Gallię.aa.& Valer.Cęs.Erophilo. LEX.II.

FIsco quidem contra te manet actio,quòd argentum[v] quod inferre debebas,rationibus[x] fuerit relatum: si cautionem quæ tibi super eo exposita est,tabularius non subnotauit[y] ,æquum tamẽ est vt prius de bonis eius qui exactor fuit,si soluendo est, & conueniendi eius facultas datur[z] ,indemnitati fisci satisfiat:tunc à te,si seruare hic modus non possit, reposcatur.

¶ *Si diuisa est administratio à iudice uel ab eius officialibus:primò conuenitur gerens, fideiussores & nominatores ipsius,quã perueniatur ad collegam.Barto.*

Impp . Dioclet.& Maximian.aa.&.cc. Ianuario & alijs. LEX.III.

q ¶ DE CONVENIENDIS &c.

NOn iniusta.trib'modis põt intelligi Primò ꝙ alĩqs administrabat negotium publicum pro quo vos promisistis indemnitatẽ fideiubendo Prio ergo principalisquã fideiussor conueniẽdus est vt.j.de de.l.j.licet ĩ alijs fideiussorib' sit lex' iure isto:vt.C.de fideiuss.iure nostro.sed hodie idẽ:vt in aut.de fideiuss.§.j.coll.j.& secundũ hoc nil facit finis mercati estis,& iub.etiã. Itẽ dicas pmissa indem.s.à nobis.VP scđò dic ꝙ ipsi ĩgerẽtes negotiũ publicũ ꝓ miserũt idẽnitatẽ,& cõtraxerunt reliq̃:& vos ꝙ emistis ab eis cõueniemini nũc hypothe.vt.ff.de in.fis.l.moschis.& sic facit.j.de deb.ci.l.fi.Itẽ facit ad vtranq; positionẽ ff.de admi.re.ad ci.pti.l.curatores.§.fi.Vel dic tertiò ꝙ q gesit ,indẽmnitatem promisit . & vos qui emistis, adhuc non soluistis pretium:& sic fiscus cõuenit debitorẽ sui debitoris,suo debitore nõ cõdẽnato,dũmõ cõuẽto pri' & inuẽto nõ soluẽdo,vt.ff.de in.fis.l.iij.§.multa.&.s. qñ fis. vel pri.nõ pri'.sec' in priuato q demũ cõdẽnato debitore:& tũc ꝓ officium executoris sed hoc iure actuõis.s.cõdictiõis ex.l.vel illa vtili quã cõtra debitorẽ habet directã:vt.s.quando fis.vel pri.l.ij.&.iij & facit.ff. omã.l.fi mãdato meo.§.fi.& commo.l.vnde quęritur:in prin.&.j.de iusc ep.l.ij.&.ff.de fideiuss.l.fi dubitetur.&.s depositu.l.fi is.Accursi.

r ¶ Pricipali.]aliàs prĩcipali,aliàs priori.& no.ꝙ hac.l.habet fisc' secũdũ R.ius cõe:imo certè ipeciale.& adde ꝙ no ff.d iure fis.l.iij.§.multa.

s ¶ Reliqua.]trahere,id est effici debitorẽ.vt.s.de test.ma.l.cũ testamẽto.& de condi.& demon.l.cũ seruus.

t ¶ Ab his]s. principalibus.

v ¶ Fisco.Argentũ.]hoc argẽtũ solutũ nõ puenit ad fiscũ:vel si peruenit:nõ liberatur solutiõe eius qđ debet:vt & aliàs.s.de nõ nu.pec. aut.contra qui propriam.& hoc ideo quia subscriptum non fuit.

x ¶ Rõnibus.]s.publicis.soluisti enim exactori.Sed ob.qa si soluit, nõ est rõ ꝙ teneat:imo est ꝙ nõ teneat.Sed dic qa sic soluisti sine subscriptione:& sic eo mõ quo nõ debuit Et no.ꝙ cautio debet fieri de suscepto: vt j.de col.fun.pa.l.placuit.& in aut.de eccle.re.imo.ali.§.emẽtibus.& in aut.de col.§.iubem'.cui debet subscribere vnus de ta.duob':vt.j.de susc ep.duos.& si sic fiat,statì soluẽs est secur': vt s.de qua pręs.l.ij.in fi.& de nõ nu.pe.l.in contractibus.sed eo modo facta nõ fuit hîc.Accur.

y ¶ Subnotauit.]i.subscripsit:vt.C.de pba.l.explo.

z ¶ Datur.]fisco.& facit.j.de numer.l.ij.sed arg.contra.C. de col.l.fin.

&si tutor vel curator.l.iij.

a Quoniam. Reliqua.]tributorũ vel aliorũ debitorũ fisci quę dicũtur reliqua etiam si nihil sit solutum:vt.ff.de verbo.significa.l.potest.&.l.cęterorum.

b Socios.]aliàs consocios,aliás sociatos: quia cum eis vel post eos ad idem officiũ electi estis.

c Eisq;.]scilicet augerio & filio.

d Nominum.]obtinentium pro reliquis prædictis.

† certorũ in exẽp.victoriano.

e Mãdatam.]á nominatore:per q̃ videt vos phibuisse,&illos solos exigere voluisse:vt.ff.de procu.l.itaq;.&.C.de pcu.l.maritꝰ.&sic administrationẽ diuisisse vt, subijcit.si autem dicas ipsos exactores inter se diuisisse: planum est. Accursius.

f Eum.] Augerium. Accursius.

g Cæteros.]scilicet vos & alios si qui sunt.

h Mutuũ.]i.cõe,scilicet indistincte: sed cũ distin.l.quę sequit.bone est periculũ cuiusq; insolidũ:vt subijcit, & ff.ad muni.l.imperator.

i Munerís.]i.officij exactoris:qđ est munus psonale:vt.ff.de mune. & hono.l.fin.§.qui annonam.

k Discretam.]i.separatam. si ergo separata nõ esset, oẽs exactores ante nominatorẽ conuenirẽtur vt.j.quo quis ordine.l.ij.in princip.Accursius.

l Exactorũ.]prædictorũ nominũ specialiter commissorum.

m Nominatores.]q̃ sint & qualiter nominẽ potur habes.j.de suscep.l. exactores.Accursius.

n Rationalis.]i.procurator cęsaris: vt.j.de modo mul.l.ij.

o Etiãvos.]licet separatim gesseris. sed hoc ita si tpe depositi officij collegę fuerint non soluẽdo:aliàs ex persona eorũ conueniri non debetis:vt.ff.ad muni.l. imperatores.&.j.de pericu.no.l.j. sic ergo primò gerẽs,secũdo nominator,tertiò collega cõueniẽ. Sed videt primò debere cõueniri collegã: vt.C.de ma.con.l.aduersus.Sol.ibi oẽs gesserũt.hîc vero nõoẽs inquatũ est in illisnominibꝰ.Itẽ si dicas diuisionẽ factã à iudice seu nominatore, ad quid tenetur alter?Rñd.ad nihil. Vel dic factã esse à seipsis.vl si à nominatore,dicas eum conueniri eis casibus quibus & tutor non gerens si est diuisa à iudice,scilicet si debuit suspectum facere.vt.ff.de administra.re.ad ci.perti.l.fin.§.antepenul.&.ff.de administ.tuto.l.lucius.§.antepenul.& pe.& adde hîc distinctionem: quia aut omnes gesserunt, & simul fuit iniunctum.aut diuisim diuisione facta á se,aut á iudice:aut tantùm vnius gesit.Primo casu omnes collatores & etiam fideiussores eorum ante nominatorem conueniũtur:vt.j.quo quis ordina.con.l.ij. in princip.idem in tutoribus:vt.C.de ma.conue.l.aduersus.si diuisim à iudice:tunc obtinet quod hîc dicitur,&.j.quo quis ordi.l.ij.§.j.scilicet in casibus in quibus & tutor,vt modo no.si autem ipsi diuiserunt: tunc primò nominator quàm non gerens:vt.ff.ad muni.l.imperator.& ode admi.re.ad ciui.perti.l.curatores.in princ.& aliud in tutoribus :vt C.de diui.tu.l.ij.in fin.si autem vnus tantum:cùm tamen omnibus sit iniunctum:tunc idẽ quod in superiori casu:vt.ff.ad munici.l.quid ergo & est ratio quare prius nominator in prædictis casibus conuenitur:gratione fidei : sed collega negligentiæ nomine conuenitur:vt.d.l.imperator.in fi.& facit.j.de fabricen.l.iure prouisum.& de suisce.l.ij.&.ẽ. si plu.vna senten.l.j.in princip.&.ẽ.quib.cau.pigno.vel hypothe.ta.contra.l.satis.

Ordo cõueniẽdi fisci debitores.

QVoniam Augerio ac filio eius ad exigenda reliqua[a] consortes vos atq; socios[b] esse dicitis,eisq;[c] cæterorum† duntaxat nominum[d] exactionem mandatam[e]:nec inter eum[f] & cęteros[g] qui exactores fuerant nominati, confusæ exactionis mutuũ[h] periculum constitutum : sed separato muneris[i] obsequio, discretam[k] solicitudinis rationem fuisse asseueratis: àiure non discrepat vt prius ex bonis exactorũ[l] q̃ principaliloco ad exactionẽ fuerãt destinati ĩdẽnitati fiscali satisfiat :postq; eos,si solidum debitum exolutum non sit, nominatores[m] conueniri. Rationalis[n] igitur noster iuris ordinem sequetur: excussisq; exactorum facultatibus, necnõ etiã nominatorum,(si fiscus in vniuersi debiti quãtitate securitatem indemnitatis cõsecutus non fuerit) etiam[o] vos ad restituenda fiscalia debita adstringet.

q *Debitores fisci exiguntur summatim,nec possunt impetrare ut eodem modo debitores sui exigantur:sed eorum exactio in ordinario iudicio petenti reseruatur.Barto.*

Imppp.Valent.Valens & Grat.aaa.ad Archelaum com.Orientis. LEX.IIII.

HI qui fisco nostræ mansuetudinis obnoxij sunt, omissa frustratione[p] teneãtur[q],vt quod suis nominibus[r] debent,de suis facultatibus cogantur exoluere: seruatis,cùm compleuerint, allegatiõibus proprijs,si quas aduersus quoscunq; ex suis contractib[s] debitores competere sibi ex iure crediderint:ita vt aduersus eos quos sibi obnoxios asseuerant,legib[s] & iudicijs experiundum esse cognoscant.

q *Scriptura ppria nõ facit fidẽ præscribẽte uel eius hærede: etiã si fiscus sibi successerit.Barto.*

Idem.aaa. Fortunatiano commuta-rerum priuatarum. LEX.V.

INter chartulas confiscati[t], breuis[v] quidam asseueratur inuentus,qui nomina continebat debitorum seu cõtractuum,cùm tamẽ neq; testibus credita pecunia probetur,neq; cautiõibus[x] ea quę breui inserta sunt, ostẽdẽtur: iniquũ esse perspexim[y] vt sub propria annotationis manu vnusquisq; sibi faciat debitorem[y]. Occasiõis igitur huiusmodi calumniam præsenti volumus iussione cohiberi: vt breuis vanitate[z] reiecta,nullus ad redhibitionem[a] de his quorũ nomina cõscripta sunt, vrgeatur. qđ & in alijs similibus[b] causis[c] obseruãdũ esse censemus.D.prid.noñ. Iul.Hierapol.Gratiano.a.iiij. & Merobaude Cons.

TITVLVS III.

De fide instrumẽtorum[d], & iure hastę fiscalis,& de adictionibus†.

q *Si probatur q̃ in uenditione rei debitoris fisci debita solẽnitas non seruetur:restituitur res cũ fructibus perceptis & percipiendis.Bart.*

Imp.Alexander.a.Curtiæ. LEX.I.

QVod in libellum[e] cõtulisti : procuratori meo, ad cuius officium desiderium[f] tuum pertinet, allega : cui si probaueris , non authore procuratore[g] , vel eo cui vendendi fuit facultas[h] ,neq; habiti qui. Frustratiõe.]frustabant dicentes se nõ habere adhuc pretium reifiscalis ab ẽptore,cũ hic esset administrator fisci,& illicitè vendidisset.nam non liberatur etiã cedẽdo:vt argu.ff.de pig.ac.l. pe.idem si ex quacunq; alia causa prętendat se non cõueniri debere nisi suum conueniat debitorem,vel q̃ dicebatur fisco vt conueniret debitorem sui debitoris: qđ non licet:vt hîc,&.ŝ. sicer.pe.l.nõ aduersus. & ŝ.quãdo fis.vel pri.ve.l. onõ prius.nisi in casibus vt.ff. de iure fisci .l.iij. §.multa.

q Teneantur.]&soluant.

r Nomínibus.]i.creditoribus,scilicet fisco. vel dic,id est obligationibus qbꝰ tenent fisco.

s Legíbus.]No.iure & non vi debitorem cõueniendum:vt.ff. quod metus cau.l.extat. &.ŝ. de ac.& obli.l.negãtes. & de iudę.nullus. & de pig.l.iij.&.ŝ.vndevi.l.si qs in tantã.&.ff.ad.l.iul. de vi pri.l.creditores.& fivẽ.no.mu.l.j.§.j.& de re.iur.l.nõ est singulis. oin prin.& inaut.vt hi q ob.§j.Sed argu.contra. ff.de fur.l.q vas.in prin. sed ibi authoritate iudicis.& no.q̃ exhac.l.fiscꝰ habet ius commune.

t Nter chartulas. Cõfiscati]ex cã delicti vel alia quacunq; vel id est hominis.& dicitur aliquis confiscari qñ eius bona cõfiscant.

v Breuis.]i.schedula vel quaternus.

x Cautiõibus.]scilicet publicis.

y Debitorem.]vt.ŝ. de probationi.l.exẽplo. &.l.rationes.

† De addictionibus vide Bud.ff.de in diẽ ad dictiõe.ad titulũ.nisi quibꝰ pulchrè Pyrrhus hic.

z Vanitate.]aſs vanitate,aliás veritate: quia aliqui dicebãt valere,& alij nõ.sed ecõtra si dicat solutam,secus est:vt in aut.de restu.§.& licet vel illũ bonorum dñm quandoq; debuisse:secꝰ re, similiter si scripsit sua manu:si modo adest cã: vt.ff.de proba.l.cũ de in odebito.§.fin.aliás semiplenè pbat:vt.ŝ.de probat.l.instrumenta.Acc.

a Ad redhibítionem.]id est solutionẽ.

b Símilíbus.]scilicet priuatis.ad quod.ŝ.tit.j.l.iustas.

c Causís.]scilicet publicis.

d DE FIDE INSTRVMENTORVM &c.

Alias instrumenti & iure hastæ fisci &c.nam & de instrumento facto uel commisso in contractu fiscali dicit:ut.j.l.j.& .iij.aliás deest instrumenti.

o& dic de fide & iure hastæ &c.id est uenditionis quæ fit cum subhastatiõe á fisco: quæ uenditio facile conuelli non debet:ut.ŝ.de remiſ.pigno.si hypothecas.& quod de alienationibus subijcit,dic ut.j.eo.l.si tempora.

e QVod in libellum.]Condemnatus fisco in.c.cuius etiam res capta ex causa iudicati vendita fuerat minus solenniter per fiscum,supplicat pro re recuperanda.Accursius.

f Desiderium.]desideras enim rem tuam recuperare: Sed contra quem agis, & qua actione?Dic vt not.ŝ.de iure fisci.l.si minori.

g Procuratore.]fisci scilicet,qui ius habet vendendi:vt.j.eo.l.quisoeunq;.at procurator cæsaris non vendit rem cæsaris sine speciali mandato:vt.ff.de offi.procu.cęsa.l.j.

h Facultas.]vt quia habet mandatum à principe vel etiam à procuratore fisci,vt argu.ff. manda.l.si procuratorem.§.j & ad hoc.ŝ.si prepu.pen.l ij.ab his enim facta venditio valet.si modo pretium sit solutum : nec valet promissio dupli,vt.ff.de iure fisci.l.si procurator. Accursius.

Habitis

bitis[a] hastis neq; omni ordine[b] peracto vēditas res esse: & id qđ ex causa iudicati debes[c], exolueris: rescissa venditione mala fide[d] facta, easdem res recipies[e] cum fructibus quos ademptorem mala fide peruenisse vel peruenire debere[f] constiterit.

¶ *Si in uenditione debita solennitas non fuit obseruata: res uendita retrahitur. Bartolus.*

Imp. Gordianus. a. Heracleoni. LEX. II.

DVplex ratio desiderium tu um iuuat: & quod prætermissa hastarum[g] solennitate, possessiones tuas ex officio distractas suggeris[h], & qp pretij vilitate[k], ob exiguum debitū, gratiosam emptionē in fraudē tuā, vtilitatē q; rationum mearum aduersariū cōmentū fuisse dicis. quapropter illicita ista redargue[m], tam indēnitati[n] fisci consulturus, quā tuæ securitati[o] operam laturus.

¶ *Emptio á fisco facta, & alia quæ requiruntur ad acquisitionem dominij, possunt probari sine scriptura. Barto.*

Idem. a. Crispo. LEX. III.

ET si instrumenta[p] emptionis non extent, quibuscunq; tamen probatiōibus[q] vxor tua ostēderit ad se eam domum pertinere, quā à fisco eius nomine[r] dicis cōparatā: pretiū q; ab ea exolutū, & in eam dominium translatū[s]: frustra fiscū ex persona matris[t] eius referre quæstionem procurator meus non sinet.

¶ *Intra tempus in subhastatione, statutum quilibet ueniens admittitur: licet res iam alteri fuerit uendita. Bar.*

Impp. Dioclet. & Maximia. aa. & cc. Marcellinæ. LEX. IIII.

SI tēpora quæ in fiscalibus auctionibus vel hastis[v] statuta sunt, patiuntur: cū etiā augmentū te facturā esse profitearis[x], adi rationalē nostrū, vt iustā[w] vberioris pretij oblationem admittat[y].

¶ *Venditio facta á fisco solemniter, nō retracta tur prætextu rescripti, uel minoris ætatis. Bart.*

Impp. Valens, Grat. & Valentin. aaa. ad Clearchum præ. præ. LEX. V.

QVæcunq; [z] pro reliquis prodigorum[a] in annonario titulo cæteris q; fiscalibus debitis in quibuscunq; corporibus sub auctione licitāda sunt: fisco authore vēdant: vt ppetuò[b] penes eos sint iure dominij, quibus res huiuscemodi sub hastæ solennis atbitrio fiscus addixerit[c] & si quid vnquā, vt à fisco facta venditio possit infringi, authoritate rescripti fuerit ī petratū: null⁹ obtēperet[d]: cū etiā minoribus si qñ aliqd ex rebus eorū pro fiscalibus debitis adiudicat emptoribus, repetitiōis facultas in omnē intercipiatur ætatem[e].

---

a ¶ Habitis hastis.] aliàs habitis istis, scilicet personis supradictis. aliàs habitis hastis. ad quod. ī. l. proxi. aliàs habitis actis seu gestis. & tunc dic id est non conuento debitore, & apud iudicem interpellatione celebrata: vt. s. si propter pu. pen. l. fi. non autem dicas scripturā necessariam: vt ī. l. iij. Accursius.

b ¶ Omni ordine.] ordo in rebus fiscalib⁹ vēdendis hic erat vt debitum subsit: & sit cellatū cū de hoc sit facta interpellatio corā præside: vt. s. si propter pu. pen. l. ij. & l. iij. Ita q; fiat subhastatio, vt. ī. l. fin. & xx. diebus publicè sit venalis, & plus offerenti detur: vt. s. de sacrosanctis ecclesijs. authētic. hoc ius porrectum. Item quod iusto ptio deē: vt ī. l. ij. & s. de iure fisci. l. si minori. & ff. de iure fisci. l. iij. §. diui. Item procurator fisci debet adesse, vt hic, quibus peractis valet vēditio, & nō reuocatur: vt. ī. eo. l. si tēpora. & s. de remiss. pig. l. si hypothecas. & s. de cō mu. rerū ali. l. ij. sed si aliquid deest, nō valet: vt hîc, & ī. proxi. & arg. ff. de trāsac. l. cùm hi. §. si prętor. & ī. de prædijs cu. sine decre. non alie. l. j. & ij. & s. si ven. pig. ag. l. j. ij. iij. & iiij. & de rescis. vē. l. si quos. & si aduer. fiscū. l. edicto. Sed intra quantum tempus vendet fiscus? Respond. vt in priuato: vt no. s. de iure fisci. l. iij. Item & op. quomodo probat actor negatiuam contra regulam. s. de probat. l. actor. Item quomodo probat solēnitatem deesse? imo contra debet probari eā ſ affuisse: vt. ff. de pub. l. q cunq; §. j. & fin. Solu. ad vtrāq; : hoc probat eo ipso qp non probatur cōtra, vt argumen. ī. qui milita. non pos. l. super seruis, vel hic erat scriptura quæ dicebat hoc interuenisse, cui erat standū nisi contra probetur: vt. C. de proba. l. cum precibus. & probatur secundùm hoc per obliquum negatiua: vt & aliàs. s. de contrahenda stip. l. optimam. Alij dicunt hęc omnia ps̄umi solēniter acta: vt institu. de fideius. §. fi. sed in. l. quęcunq; . dicunt idē. & sic ibi probari eò ipsò quòd nō probatur contra. qđ non placet: vt ibi notaui. & facit. ff. de proba. l. ab ea parte. Accur.

c ¶ Debes.] propter quod debitum facta fuerat venditio.

d ¶ Mala fide.] qđ est eò ipsò qp non est seruatus ordo. Accursius.

e ¶ Recipies.] sed qua actione aget? Rñ. vt. s. de iu. fis. l. si minori. Accur.

f ¶ Debere.] tenetur ergo de percipiēdis licet habeat ti. & sic est cōtra. s. de rei ven. l. si fundū. Sol. hîc de percipiendis q adhuc erāt in fundo: q pars fundi sunt: & sic nō vt fructus: vt. ff. de rei vē. l. fructus pēdentes. Vel sēdm alios P. & Ir. puenerūt iniustè, vt à lupanarib⁹: vel puenire debuerit vt honestu: q tñ puenerūt: sec⁹ si nō puenerunt licet debitor ꝓcepisset si ei possidere licuisset. & sēdm hoc puenire debere id est debitè puenerūt. Vel verius hîc speciale vt & aliâs notaui in ꝑdicta. l. si fundū. & facit. ff. de rei vē. l. fructus. Itē in libro Azo. vel M. deest peruenire debere.

g ¶ Dvplex desiderium.] desiderat recuperare rem suā à fisco venditam ob debitum.

h ¶ Hastarum.] quæ solēnitas non fuit omittēda: vt ī. l. fi. & s. si aduersus fi. l. edicto. & de excep. rei iudi. l. ordo.

i ¶ Suggeris.] id est dicis.

k ¶ Vilitate.] quod non fuit⁹ faciendū: sed iusto pretio: vt. ff. de iure fisci. l. iij. §. diui & s. de rescin. vendi. l. si quos. & ff. de iure fisci. l. ij. & ī. de prædijs cu l. j.

l ¶ Vtilitatemq; .] repete in: vel si habes in, dic in, pro contra. sic. s. de obligā. l. iij. Vel forte est vna pars inutilitas.

m ¶ Redargue.] i. arguendo eam conuince: vt. ff. de verbo. signifi. indicasse. s. agendo contra fiscum. quod dic vt. s. de iure fisci. l. si minori. & habet fiscus hac lege iuscommune.

n ¶ Indemnitati.] soluendo fisco quod debes.

o ¶ Securitati.] i. indemnitati. Accursius.

p ET si instrumenta.] Hæc lex respicit primam partem ti. & est ius commune. & facit. s. de pact. l. pactum. & de transa. l. cum te. & de rei ven. l. cum super. & l. iudicia. Accursius.

q ¶ Probationibus.] scilicet idoneis.

r ¶ Nomine.] vel ipsa emente, vel alio pro ea. Accursius.

s ¶ Translatum.] q; suo nomine sit empta: & ei possessio tradita sufficit quicū q; soluerit pretiū dūmodo sit solutū: vt hîc & C. de proba. l. cū res. & si qs al. vel sibi. l. j. & l. multum. & l. qui aliena pecunia.

t ¶ Matris.] cuius bona ex delicto fisco obuenerant. securè ergo emit q à fisco emit, dummodo solenniter, vt. s. l. j. & ī. ne fis. rem quam vendi. euin. l. j & ij. & s. de cō. re. al. l. ij. Accursius.

v ¶ Statuta.] Aliâs hastis, aliàs auctiōib⁹, aliás vtrūq;

x ¶ Profitearis.] Tu q vis emere. & not. qp tantùm semel est facienda ad sectio: vt. ī. de loc. præ. ciui. l. ij. Vel dic tu debitor qui cessaueras: vt. ī. de loca. prę. ciui. l. congruit. & ff. de in diem addic. l. licet. Accursius.

y ¶ Admittat.] & tibi dominium applicet: vt. ī. de vendi. rerum ciui. l. j. hoc autem verum est nisi idem qui pri⁹ emerat, licitando obtinuerat: quo casu fructus medio tempore perceptos perinde ac si alius licitando obtinuisset, fisco restituet: nisi & prima venditio & secūda adiectio sit facta ante perceptionem fructuum, & nisi per colonum fuerant percepti. nā primo casu emptor, secundo colonus percipiet, & dabit mercedē emptori: vt. ff. de iure fisci. l. fi. Accur.

z ¶ Vęcunq; .] Scilicet bona vel corpora: & sunt licitanda id est vēdenda vel ad vendendum ponenda sub quadam licitatione. nam plus offerenti dari debent: vt. s. de sacrosan. eccle. aut. hoc ius porrectū.

a ¶ Prodigorum.] id est cibariorū. nā ꝑdigū prodigi, & in plurali ꝑdiga prodigorum, id est cibus cibi: & dic cibariorum secundū P. quæ intra proximos dies prodiguntur, id est consumuntur, vt. ff. de offic. prę. l. ple-

7 obiscito. administrauerat ergo & malè annonaria cibaria hîc administrator. Vel dic prodigorū quib⁹ est interdictū bonis. vt insti. qui. non est permiss. face. testa. §. item prodigus. & reliqua appellat cibaria ipsorum quę plerunq; à fisco præstantur, vt. s. de sacrosan. eccl. l. priuilegia. & de compensa. l. iij. quæ malè administrauit iste qui patitur venditionem bonorum suorum.

b ¶ Perpetuò.] facit. ī. de cap. & distrahen. pigno. tributo. can. l. vnica & de censi. l. fin. Sed contra. ff. de iure fisci. l. prędijs. Solu. ibi pro tributis: hic pro mala administratione vel alio debito ex contractu vel maleficio.

c ¶ Addixerit.] id est vēdiderit. sic ponit. ff. de iure fisci. l. fi. ī prin. & de iud. l. a diuo. §. si post. sed & pręter hanc solennitatem aliq debent interuenire, vt no. s. l. j.

d ¶ Obtemperet.] vt. s. de precib. impe. of. l. rescripta. & si cōtra ius vel vti. publi. l. fin.

e ¶ Aetatem.] etiam minorem. sic ergo minor non iuuatur iure etiā speciali quādo fiscus vendidit rem eius pro debitis secus si credens fiscus suam, vt &. s. si aduer. fiscū. l. fin hoc tamen verum est si interuenit

tutor vel curator: vt.ſ. fi propter pu.pen.l.fin.ſed contra.j.de fun.pa.l.ij. Solu.vt ibi.

a ¶ Si quis proſcribente.]i.ob debitum fiſcale capiente & deſcribente. Vel dic id eſt publicè venale proponente: vt.ſ.de diſtract.pigno.l. creditor.

b ¶ Debitorum.] qui ceſſauerant in ſolutione: & ideo eorũ bona vendebãtur. & ſic eſt maſculini 10 generis.

c ¶ Decurſis haſtis.]i. dieb⁹ quib⁹ publicè ſtetit venalis: vt in aut. hoc ius porrectũ. Vel dic haſtis decurſis, id eſt factis ſubhaſtationibus. Acc.

d ¶ Conuentiõis.]niſi ad pretiũ, vt dixi. & eſt ſic.ſ.l.proxi.&.j.de fun. 20 rei pub.l.ij. & in agro deſert. idẽ eſt, qui nouo poſſeſſori aſſignatur: vt j.de cẽſi.l.fi.ſed cõtra.ff. de iure fiſ.l.prędijs.Sol. hæc illã corrigit. vel hîc alia prædia: ibi vt tributaria vẽdunt. Itẽ cõtra. ff.de pu.l. imperatores. ſed ibi priuatus priuato. & fa 30 cit.ſ. ſi aduerſus fiſ.l.fi.

¶ DE VENDITIONE RERVM FISCALIVM &c.

Forma eſt. Conſtitutio iuris. ſic.ſ.de offi. pfe. prę. orientis.l.formam. &.ff. de pactis .l. reſcriptum. 40 of ¶ Vel.]proſaltẽ, vel pro etiam.

g ¶ Vt vniuerſa.]aliàs vt vniu. aliàs deeſt vt .& dic id eſt tota.

h ¶ Meis.]ſ.fiſco . ſic.ſ. credi.eui.pi.non de.l.j.

i ¶ Diſtrahatur]id eſt diſtrahi poſsit. & eſt ſpeciale in fiſco. ſec⁹ in alio 50 q nõ niſi partẽ ſuã vendere põt: vt hîc, &.ſ.de cõmũ.re.alie.l.ij. Sed quid ſi nullã partẽ habet fiſc⁹ & vendit? Rñ. aut credit ſuã: & ſtatim emptor eſt ſecurus: vt.ſ.de qua.prę. l.fi. aut ſcit alienã, & nõ prędiudicat dño. nã ſi iõ prædiudicat qa partẽ habet, vt hîc: ergo vbi nõ habet, non p̃iudicat. Itẽ 60 ſcdm M. locũ habet hęc lex quãdo non poteſt cõmodè diuidi. ſed certè indiſtinctè dicit hîc: ergo ſic eſt intelligendũ: vt argu. ff. de pu.l. de p̃tio. & adde diſtinctionẽ: vt no. ſ. fami. erci. l. ſi familiæ.

70 k ¶ Redigatur.]ſ. cũ totum fiſco eſt ſoluẽdũ: ſed pars redigit̃ in fiſcum vt irreuocabiliter habeat. & aliã reddat ſocio ſuo. hoc enim innuit verbum reſtituatur, & verbũ redigatur, & natera contractus. ſic ergo ĩ tiorũ geſtorũ contra fiſcum aget ad pretiũ: vt.ſ.de rebus alie. nõ alie. l.j.

l ¶ De quibus]ſcilicet prædijs. Accurſius.

m ¶ Suum iudicẽ.]quia actor ſequitur forum rei: vt &.ſ.vbi in rem actio. l.j.

80n ¶ Competunt.]quę verè cõpetunt: vt &.ſ.de commu.rerũ ali. l.ij. &.ſ.in princ: pio huius legis.

¶ NE FISCVS REM QVAM VENDIDIT

o Rauiſsimum. Bonafide.]ſ.emptoris & venditoris. ratione ergo malæ fidei ipſemet fiſcus refert controuerſiam: M. ſunt & alia neceſſaria: vt no.ſ.de fide inſtrumen.l.j.

p ¶ Addicta.]i.vendita. ſic.ff. de iure fiſ.l.fi.

q ¶ Acceperit.]non ergo fides de pretio poteſt haberi: vt.ff.de iure fiſ. l.ſi procurator.

r ¶ Referat.]hoc ſiue vt propriam, ſiue vt obligatam vendiderit: vt.j. de fun.rei pri.l.j.&.ſ.credi.eui.pi.nõ de.l.j.& de diſtr.pig.l.ſi hypothecas.&.ff.de diſtra.pig.l.ſi is.& de except.rei vendi.l.j.&.ſ.titu.ij.l.& ſi inſtrumenta.& de reſcin. vend.l.iij.& de euic.l.ſiue poſſeſsio.&.j.l.proxi.

Qui ſolenniter emit à fiſco, ſolum ad pretium tenetur, & ob aliud debitum non conuenitur. Barto.

Idem.aaa.ad Felicem. LEX.VI.

SI qui proſcribente[z] ac diſtrahente fiſco, debitorum[b] fiſcalium emerint facultates: pro earum rerum tãtùm pretio obnoxij ſint, quas eos patuerit decurſis haſtis[c] & proſcriptione habita comparaſſe. Nam ita eos munim⁹, vt nullius conuentionis[d] reliquorũ fiſcalium nomine patianur extrinſecus ſubire iacturam.

TITVLVS IIII.

De venditione rerum fiſcalium cũ priuatis cõmuniũ.

Ratione partis fiſcus poteſt uendere totum. Barto.

Impe.Alexãder.a.Eupleo. LEX VNICA.

FOrma eſt[e], quoties ad fiſcum vel[f] minima portio rei pertinet, vt vniuerſa[g] à procuratoribus meis[h] diſtrahantur[i]; ſed pretium partis tantùm in fiſcum redigatur[k], reliquũ dominis partium reſtituatur. Emptorem igitur prędiorum de quibus libellũ dediſti, apud ſuum iudicẽ[m] cõueni, vſurum defenſionibus ſi quæ ſibi competunt[n].

PARS EPISTOLAE.

TITVLVS V.

Ne fiſcus rem quam vendidit, euincat.

Res fiſci ſolenniter uendita non euincitur, licet non pertinuerit ad ſtationem uenditoris: & officiales inuicem experiuntur etiam durante officio. Bald.

Impe.Alexander.a.ad Hermiam. LEX.I.

CRauiſsimum vere cundia mea duxit, vt cuius rei pretiũ, cum bona[o] fide eſſet addicta,[p] ſemel fiſcus acceperit[q]: eius controuerſiam referat[r]. Non ſolũ ergo emptorem ab eadem ſtatiõe[s], ſed ne ab alia qdẽ q̃ſtionem pati debere æquũ eſt: cùm etiam in his venditionibus emptore nõ inquietato, officia[t] interſe poſsint experiri.

Imppp.Honor.& Theodo.aa.Palladio præfect. prętor. LEX.II.

REtractare[v] fiſcum qđ ſemel vendidit, æquitatis honeſtaſq; ratio non patitur.

s ¶ Statione.]i.nomine eiuſdem ſtationis. habet enim fiſcus plures ſtationes: & ſi vendat rẽ vnius quaſi ſit alterius, nõ poteſt alterius noie reuocare adqđ ſ.de ſo.l.ij. Sed arg.cõtra.ſ.de cõpen.l.j. Sed ibi eſt ratio propter cõfuſionẽ vitandã. & eſt hîc arg.q̃ ſi abbas vendat rẽ vnius cõuẽtus ſibi ſubditi quaſi ſit alterius q̃ non poteſt reuocari.

Facto q̃ prio q̃s cõ trauenire nõ debet.

TITVLVS VI.

De iis qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt.

Qui accipit pecuniam mutuam ab officialibus fiſci, tenetur in quadruplum. Barto.

Imppp.Valent.Valens & Grat.aaa.ad Probum prefect.præto. LEX.I.

SI quis ab exactoribꝰ[t] tabularijs[x] & arcarijs[y] officijſq;[z] rationum fœnebrẽ pecuniam ſumpſerit[a] detectus in eodem, ad quadrupli pœnam ex hac authoritate[b] teneatur[c].

Qui aurum fiſcale mutuo ſumpſit ſine principis licentia, & qui dederit, pœna hic inſerta tenetur. Bar.

Imppp.Grat.Valent.& Theod.aaa. Palladio prætect. prę. LEX.II.

SCiant omnes, accipiendi[d] mutuò ex largitionibus ſacris auri, non patere cuiquam facultatẽ[f]. Quod ſi quis aurũ ex noſtro ærario priuatis commodis[g] profuturum, occultẽ[h] aut cautionis[i] aut ſpõſiõis fide[k] vt debitor redditur[o] ſine noſtra authoritate acceperit: ablatis bonis oĩb⁹[l], ꝑpetuę deportationis ſubdetur exilio. Is etiam qui ex memoratis theſauris ſub ſpecie publici creditoris aurũ cuiquam commodauerit aut[m] dederit, capitali ſententiæ ſubiugẽt.

TITVLVS VII.

Pœnis fiſcalibus creditores prę ferri.

Proſecutio pœnæ præfertur quando pœna addicitur per nomina multiplicatiua: in dubio in eſt ſimplum. Bal.

t ¶ Quę omnes ſunt argu. q̃ nemo veniat contra factũ ſuũ, vel eius cui ſucceſsit. ad quod etiã eſt 10 ff.de adop.l.poſt mortẽ &.ſ.de rei ven.l.cũ à matre.&.ff. de decreto ab ordi.faci.l.penulti.

u ¶ Officia.] earundem ſtationũ, vel diuerſarũ, 30 & dic negotiorũ geſtorũ in ſubſidiũ actionis: vt ff.de rẽ.alie.non alie.l.j.

v ¶ Retractare.] hic potes dicere ea q̃ ſuperiori lege dicta ſunt.

¶ DE IIS QVI EX PVBLICIS RATIONIBVS &c.

SI quis. Tabularijs.] q cũ ſuſceptorib⁹ erãt: vt.j.de ſuſ.l.duos.

y ¶ Arcarijs.]qui præerant arcis in quibus pecunia publica reponebatur: de quib⁹ habes.j.de ſuſce.l.fin.&.j.de ijs quę ex pu.col.l.ij. 50 oz ¶ Officijs.]ſ.alijs.

a ¶ Sumpſerit.]nõ enim debet alicui pſonę publicæ vel priuatę mutuari ſed ad vſum deputatum ſeruari, & iuſſu ſuperioris ibi dari: vt.j.de ijs q̃ ex pu.col.illata ſunt.l.j. ij.&.iij.

b ¶ Authoritate.] cõ 60 dictiõe ergo ex.l.vel actione in factũ. ad qđ.ſ. de iure fiſ.l.q in contrarium.

c ¶ Teneatur.] ſcilicet ſimul cum fraudis particípe vno pluribuſve. vt.ff.de iure fiſci.l.auferetur.§.fi.& not.ſ.de iure fiſci l.defenſionis. Item 70 cõtra.j.l.proxi.Sol. vt ibi & no.q̃ ĩ quadruplo cõtinetur res: vt.j.titu.j.j.l.

d ¶ Ciãt. Accipiẽdi.]ſ.auri, qđ ſubijcit.

e ¶ Sacris.]i.ſacris largitionib⁹ deputatũ.

f ¶ Facultatẽ.].vt.&.j.đ ijs.q̃ ex pu.col.l.j.ij.&.iij.

g ¶ Commodis.]ſcilicet acceptoris.

h ¶ Occultè,]qđ prеſumitur eo ipſo q̃ ſine authoritate principis, vt ſub ijcit vel comitis ſacrarũ largitionũ: vt.j.de auri pu.pſecutoribus.l.vnica.

i ¶ Cautionis]i.ſine fideiuſ.vt.C.de verb.ſig.ſancimus.

k ¶ Fide.]cũ fideiuſſore vel cautione in ſcriptis. ſpõdere ſine ſcriptis.

80ſ ¶ Oĩbus.]imo in quadruplũ: vt.ſ.l.pxi.cõtra.Sol.ibi in alia pecunia hic in auro, ar. in aut. de fideiuſ.§.qđ aũt. Vel hic mutuat vt publicam dicens habere mandatum, vt hic. qđ non licet, vt dixi, ſine authoritate prîcipis vel comitis: ibi vt priuatã. & ſic hic furtum ſeu peculatum & falſum: ibi furtũ ſeu peculatũ tantũ. Vel ibi ciuiliter, hic criminaliter. Item cõtra.j.de frumen.vrbis Conſtantino.l.ij.Sol.vt ibi.Accur.

m ¶ Commodauerit,]i.mutuauerit. & ſic improprie.

¶ POENIS FISCALIBVS CREDITORES &c.

a REm ſuã.] Pone caſum per.l.ſ.tl.j.l.j.& de iure fiſ.l.g in cõ tractibus.& facit.ff.ſol.mat.l.ſi marito.&.ff.de iure fiſci.l.in iumma.&.l.qđ placuit.&.l.ſtatius florus.§.ſi.&.l.deferre.§. ſi.&.l.titius.& arg.ſ.de iur.delibe.l.fi.§.ſi verò.

b ¶ Propria forma.] vt poſtponaſ:vt in prin. huius.l.in pretio autem redacto ex venditione pignorum præponuntur priores:vt.ff.de iure fiſ. l.res.§.j.& hoc ſi perſonaliter agatur:ſed ī hypothecaria prior in tempore prefertur:vt.ff.qui po.in.l.ſi pign⁹.quæ hypotheca etiã in delictis eſt ſecundùm Azo.vt.ſ. de priui.fi.l.j.

20 ¶ DE FISCALIBVS &c.

c EIus.] Pone exemplũ in pœna cõuẽtionali promiſſa fiſco pro quo infra placitũ &c.cuius non debetur vſura.Vel pone in pœna legali dupli: vt.ſ. 30de iure fiſci.l. defenſionis. vel quadrupli:vt.ſ. de ijs qui ex pu.ra.l.j.& dic placitũ eſt,id eſt placuit procuratori.& ſic no. ¶ pœnæ nõ accedit vſura:vt hic,&.ff.de magi. cõue.l.fin.ſed ſorti fiſco debitæ ſic,etiam ſine pmiſsione:vt.ff. de vſu.l. 40cũ quidã.§.fiſcus. & de iure fiſ.l.ſi fiſcus.

Vſura nõ accedit pœnæ.

a Vide in ſpec. de ſen. §. ij. verſic. eſt & quæſtiones. vbi ad hoc innumeræ concordãtias iuris canonic.

d ¶ Multã.] a videbaſ vſura deberi quaſi quędã multa quę pœnę accederet:qđ remouet: qa nõ irrogauit eãvltra pœnam: certè nec potuiſſet irrogare eã ſi voluiſſet:vt.ſ.de modo mult.l. 50ij.certi eñ ſunt iudices ¶ poſſunt multare:ſed pœnas ordinarias oẽs poſſunt imponere etiam delegati:vt.ff.de iu.l.ij. §.his datur.de verb.ſig. l.aliud.§.inter multam.

e SI ſub pignore Debitoris.] vtitur eiñ in hoc iure priuati: 60vt.ff.de vſu.l.cùm quidam.§.fiſcus. & argu.ſ. ad.l.iul.de vi.l.tutores.

f ¶ Pacto.] hîc fuit actum vt pignus pro his teneretur:vt.ſ.de vſur.l.per retentionem.Ar.cõtra.ff.de pig.act.l.cùm vitioſè.Sed hîc nõ intercelsit vitioſè obligatio pignoris. Accur.

g FIſcũ. Sanctioni.] quam habes.ſ.de vſu.l.eos.§.ceteras.qua dicitur regulariter quãlibet vſq; ad ſemiſſem & nõ vltra,poſſe ſtipulari vſurã prẽter mercatores quibus eſt permiſſum beſſes:& prẽter quoſ- 70dam alios qui centeſimam partem poſſunt ſtipulari.Vnde verſus:

Diſcant illuſtres ſtipulari poſſe trientes.
Sed mercatores vſuras quærere beſſes.
Quærere ſemiſſes poſſunt communiter omnes.
In traiectitia poterit centeſima quęri.

Stabit ergo fiſcus illi regulę:vt hîc &.ſ.de his qui.vt indi.l.j.

h ¶ Deuolutę ſunt.] puta per ſucceſsionem.quo caſu hoc vtetur priuilegio poſtquã inter nomina debitorum retulit:vt.ſ.de vſu.cũ quidã. §.ſi debitores:vt.ff.de iure fiſci.l.ſi fiſcus.Accurſius.

Sententia aduocato fiſci abſente cõtra eũ lata nõ valet. 90 ¶ DE SENTENTIIS ADVERSVS &c.

CAuſas.] Cùm iudicatur contra fiſcum:aut ritè omnia facta fuerunt:& tunc valet ſententia,& appellatur iure communi:vt ff.de appel.l.illud.aut abſente aduocato fiſci:& nõ valet ſentẽtia ipſo iure,iure ſpeciali.qđ dic vt.ff.de iure fiſ. l.ſi fiſcus alicui.&.l.iij.§.diuus.& ita tempore nõ cõfirmatur:vt.ff.de appel.l.ſi expreſsim &.ſ.de fal.l.ſicut.aut omiſſum eſt inſtrumentum pro eo faciens:& tunc iure ſpeciali vſq; ad triẽnium retractatur petita reſtitutione per officium iudicis:vt hîc,&.ff.de re iudi.l.imperatores.nec ob. ſunt h.

Imp.Antoni.a.Marcello. LEX VNICA.

REm ſuam a perſequẽtibus,pœnæ exactio poſtponitur. Sicut itaq; in ſortis quantitate, fiſci perſecutio potior eſt: ita in triplo quod pœnæ nomine adiectum eſt, propria forma b ſeruanda eſt.

TITVLVS VIII.

De fiſcalibus vſuris.

¶ Ex *mora pœnæ non accedunt uſuræ. Barto.*

Imp.Antoninus.a.Antigono. LEX.I.

EIus c ſummæ quam tibi pœnæ nomine inflictam probaturus es, vſuræ non exigentur.nec enim multam d tibi procurator me⁹ irrogauit vltra quã placitũ eſt:ſed pœnam te iuſsit inferre.

¶ *Fiſcus qui ſuccedit in locum priuati utitur iure priuati.Bart.*

Imp.Alexander.a.Victorino. LEX.II.

SI ſub pignore creditum fuit: etiam fiſcum qui ſucceſsit in locũ debitoris e, vſuras prẽſtare oportet,ſi eas dependi ſaltem pacto f placuit.

¶ *Fiſcus non põt ſtipulari uſuras ultra legitimũ modum uſurarum:nec iam ab alio ſtipulatas exigere.Barto.*

Imperator Iuſtinianus.a. Mennæ præfecto prætorio. LEX.III.

FIſcum etiam noſtrum parere ſanctioni g noſtri numinis iubemus:per quem vſq; ad dimidiã centeſimæ vſuras ſtipulari creditorib⁹,exceptis certis pſonis,pmi ſimus:vt ipſe etiam fiſcus vltra dimidiam centeſimæ partẽ à debitoribus ſuis, minime exigat:ſiue prĩcipaliter ei pmiſerunt:ſiue à prioribus ſuis creditoribus actiones ad eum quocunq; modo deuolutę

ff.de iureiurando.l.admonendi.vbi & in priuato dicitur idem.quia reſpon.vt ibi notaui. Itẽ ſecundùm hoc non obſt.ſ.de re iudic.ſub ſpecie. & de tranſac.l.ſub prętextu.quia ibi in priuato non retractatur,& hoc ſi non interuenit pręuaricatio aliàs diſtingue:aut corruptio pecunię interuenit in iudice vel procuratore fiſci agente:& tunc non valet ipſo iure etiam poſt triennium vt hîc.&.ſ.de pœna iud. l.conſtitit.& ſic etiã poteſt intelligi.ſ.de aduo. 10diuerſo.iudi.l.j.aut gratia vel ambitione tãtũ, & tunc valet:ſed retractatur vltra triẽniũ:vt hic, &.ff.ad trebel.l.ſeruo.§. cũ prętor ſed hoc caſu quando nõ pretio,vſq; ad quadriẽnium tantũ à die ſententiæ,& per in integrum reſtitutionẽ: 20vt.ſ.de temp.in inte.reſtitu.l.fina.& ita vtimur cõmuni iure quando in teruenit pręuaricatio.& quę dixi in repu.eadem in eccleſia b & in pupillo dici poſſunt:vt no.ff.de re iudicata.l imperatores.Accurſius.

Pupill⁹ eccleſia etres pub. quandoq; æqui parantur.

b Cõcor.c. j.&.ij.de reſtitu in inte. ſecundũ Io.an.li.vj.

k ¶ Prævaricatio.] p 30uaricatio in aduocato, fraus ī iudice vel aduerſario.ad quod.ff.de iud. l.ſi prætor.§.marcellus. &.ff de iure fiſ l.imperatores. Item an ex eadem conteſtatiõe & actis agetur,vel nouiter fiet conteſtatio? Dic vt no.ff.de appel.l.ſi expreſsim. Itẽ 40an primò debeat agere reſpu. cõtra procuratorem ſuum? Reſpon. vt d.l.imperatores.

TITVLVS IX.

De ſententiis aduerſus fiſcum latis,retractandis.

Imp.Alexãder.a.Acutia. LEX VNICA.

CAuſas i in quib⁹ cõtra fiſcum iudicatũ eſt,intra tricnnium retractari poſſe, & poſt id tempus, ſi prævaricatio k arguatur, vel manifeſta fraus probetur,notum eſt.

TITVLVS X.

De bonis vacantibus & de incorporatione.

¶ *Etiã ex priuilegio ciuitates non ſuccedunt in bonis uacantibus:& ſi occupauerint,ab eis auferuntur.Barto.*

Impp. Dioclet.& Maximia.aa.&.cc.ad Eucharium. LEX.I.

SIcredebet grauitas tua l inteſtatorum res q ſine legitimo m hærede deceſſerint, fiſci noſtri rationibus vendicandas n nec ciuitates audiẽdas q ſibi earũ vendicãdarũ ius veluti ex permiſſu o vendicare nituntur:& deinceps quęcũq; inteſtatorum bona ciuitatibus obtentu priuilegiorũ p ſuorum occupata q eſſe cõpereris,ad officium noſtrũ eadẽ r reuocare non dubites.

¶ *Sires conceditur in integro ſtatu per principem,intelligitur cum pertinentijs & cum iure ſuo & inſtrumentis & omnibus fructibus & mancipijs quæ in ea ſunt.Bartolus.*

Impera.Conſtantinus.a.ad Albinum præfe. vrb.Romę. LEX.II.

SI quando annotationes s noſtræ contineãt poſſeſsionẽ ſiue domũ quẽ donauerimus t, integro ſtatu donatam, hoc verbo v ea vis cõtinebitur,quam ante ſcripta & coheredes:vt.ſ.de caducis tollendis.§.his ita.item facit.j.eod.l. vacantia.

n ¶ Vendicandas.] dominium rerum ipſo iure ad fiſcum pertinet ſi ſunt ſoluendo:non aliàs,deducto tamen ære alieno:& tunc cùm ſint ſoluendo:vt.ff.de iure fiſci.l.j.§.an bona.&.l.non poſſunt.& obſtat præ- 70ſcriptio.iiij.annorum ex die nunciationis.ſed à die quo fuerũt vacantia, viginti annorum vt.ſ.de quadri.preſcri.l.j.&.ff.de iure fiſci.l.j.§.diuus. &.§.preſcriptiõ.

o ¶ Ex permiſſu.] principis vel legis.nam etiam permiſsio cum petitione non tenet:vt.j.de pe.bo.ſub.l.j.ie ſine petitione ſic:vt eo titu.l.j. Sed an pro delictis accipit ciuitas? Reſpond.non,eadem ratione imo nec ipſe fiſcus hodie niſi in crimine læſæ maieſtatis:vt in authenti.vt nulli iudi.§.fin.

p ¶ Priuilegiorum.] de facto petitorum & impetratorum.

q ¶ Occupata.] per ſuos officiales:vel ſub.l.in ciuitatibus.

80r ¶ Eadem.] ſcilicet bona.

s SI quando. Annotationes.] id eſt priuilegia.

t ¶ Donauerimus.] uon petenti.& ſic velet:vt.j.titu.ij.l.j. & ſ.de quadri.præſcrip.l.ſi.ne ſit contra ſ.eo.l.proxi.ad qđ eſt.j.de prępo.facri cu.l.fi.ſed arg.contra.j.de agri.& manu.l.fi.Accurſi.

v ¶ Hoc verbo.] in his verbis integro ſtado & ſic not.verbũ pro oratione poni.Item pauca verba pro vna columna:vt.ſ.de vſufru.l.antiquitas.in fin.quod facit pro allegantibus. Accurſius.

Verbũ pro oratiõe qñ queponit.

a ¶ Scribebamus.]i quadã.l.quã nõ habem⁹,velĩ quodã priuilegio.
b ¶ Adiacentibus.]scilicet etiã mobilibus,vt subijcit.sed immobilia adherentia accedunt etiam si hæc verba dicta non essent:vt.ff.de leg.iij.l.prædijs .§.fi.& facit.ĩ.de verb.sig.l.j.&.ij.&.ff.de vsu & habi.l.si ita.& de leg.iij.l.quæsitum.§.peto.& de fun.instru.l.si cui.&adde qđ no.ĩ.de consũt.princ.l.fina.Item no.generali vel indefinito verbo omnia contineri.ad qđ.ff.de offi.præfe.
10 vrb.l.j.§. cũm vrbem. Item hęc verba ponunt in instrumẽtis venditionum,vel similia.

Generale vel indefinitũ verbũ omnia cõprehendit.

c ¶ Suo.]id est instrumẽtis domus vel fundi & patrissa.ibi morãtis.nec ob.ff.de fundo instru.l.quæsitum.§.sed si fundus.vbi dicit non contineri instrumẽtum agri: sed subaudi ibi tantũm,
d ¶ Si quando. Publicatione.] Quæ sit ex varijs causis:vt.ff.de iure fisci.l.j. Accursius.
e ¶ Iuris.scilicet alterij⁹. vt donatione vel successione.
f ¶ Nostrę.]i.fiscali, q̃
30 est nostra:vt,ĩ. de quadri.præ,l.fin.
g ¶ Rite.]scdm formã hic subiectã,q̃n quæstio nõ refertur:vt hîc, aliâs scdm formã.j.eo.l.fin.
h ¶ Rationales.] procuratores Cæsaris: vt.ĩ.de modo mul.l.ij. qui incorporabit vt iudex:vt hîc.
40 qđ faciet primò comes sapiendo,secundò dãdo procuratori Cęsaris,qui ponet eos in numero & corpore aliarũ rerum fiscalium.
i ¶ Commorantes.] i. comites & rationales.
k ¶ Stylus.]scribentur eĩ nomina & qualitates rerũ quasi quoddã
50 inuẽtarium:vt.ĩ.de bo. pro.l.si quis ĩtra.Et no. hîc q̃ in qualibet prouĩcia erat vnus procurator Cęsaris:& vn⁹ comes rerum priuatarũ. Itẽ not. q̃ hęc lex facit ad secundam partem rubricæ.
l ¶ Cõsecrãda.] i.adiũ
60 ogẽda.& dic qđ quando adijcit,debet scribi manu publica quo titulo, scilicet vtrũ ex donati. vel successione vel quo quo modo,fisco obeniunt.Vel q̃ quando adijciuntur,imponitur in ipso prædio signum : qđ non licet nisi authoritate publica, id est competentis iudicis :vt hîc,& ĩ.vt nemo priua.l.ij.& in aut,de mãd.prin.§.titulos.col.iij.aliàs punit, vt ibi,& hîc dicitur.
70 m ¶ Vsurpatione.]vsurpat qui contra prędicta facit.
n Vacãtia. Trãsferri.]de facto,nam dominium ipso iure quęritur fisco si soluendo sunt:vt.ff.de iure fisci.l.j.§.an bona.
o ¶ Linea.]inferiori vel superiori vel trãsuersali etiãvltra.vij.vel.x.gradum secundũ P.qđ nõ placet:quia post legitimum successorem succedit vxor.& postea fiscus: legitimus nõ est vltra.x.gradum:vt.ĩ.vnde vir & vxor.l.j.Accursius.
p ¶ Iuris.]legitimus successor iuris est adoptiu⁹:vt.ff.de suis &legi.l.j. §.fi.&.l.ij.§.hæreditas.Item alij:quos dic vt not.ĩ.l.j.& facit.ĩ.de cadu.
80 tol.§.fi.&.j.de prępo.sa.cubi.l.pe.§.intestatorum.& in aut,de hęredi.& fal.§.inordinatũ.&.j.tit.j.l.ij.& in aut.vt nulli iudicũ .§.fin.& inaut.de nup.§.si igitur.col.iiij.
q Si vacantia. Delata.]scilicet damnatorum.vel alio modo:qđ dic vt.ff.de iure fisci.l.j.Accursius.
r ¶ Perhibeantur.]i.inueniantur.
s ¶ Palatini.de qb⁹ habes.j.de palati.sac.lar.Vel dic qcũq; de curia missi
t ¶ Instantia.]qui executores.j. dicuntur.& not.q̃ quasi offic.iudi.ex peditur.&sic intelligo.ĩ.de iur.fisc.l.defensionis.Accur.

bebamus[a]: cum adiacentibus[b] & mãcipijs & pecoribus & fructib⁹ & omni iure suo[c]:vt ea quæ ad instructum possessionis vel domus pertinent,tradenda sint.

¶ *Si res fisco deferatur,primò debet solenniter examinari per procuratorem Cæsaris:secundò incorporari cum authoritate procuratoris fisci. & tituli sine authoritate superioris non debent scribi,& contra facientes grauissimè puniũtur. Bartolus.*

Impppp.Grat.Valẽt.& Theod.aaa. ad Florianum præfect.Augustalem. LEX.III.

Si quando aut alicuius publicatione[d],aut ratiõe iuris[e] aliqd rei nostræ[f] addendũ est:rite[g] atq; solenniter per comitẽ rerũ priuatarũ,deinde per rationales[h] in singulis quibusq; prouincijs commorãtes[i], incorporatio impleatur, & diligẽs styl⁹[k] sigillatim omnia adscribat: tituli verò quorũ adiectione prædia nostris sunt consecranda[l] substantijs,nõnisi publica testificatione proponanẽ: grauissimis statim subdendis supplicijs,qui huiusmodi aliquid propria vsurpatione[m] tentauerint.

¶ *Bona eius qui nullo modo aliquem habet successorem,dicuntur bona uacãtia : & deferuntur in fiscum hæredem.Barto.*

Impp.Honor.& Theodo,aa,Palladio præfe. præto. LEX.IIII.

Vacantia mortuorum bona tunc ad fiscum iubemus trãsferri[n],si nullũ ex qualibet sanguinis linea[o],vel iuris[p] titulo legitimum reliquerit intestatus hęredem.

¶ *In prouincijs ubi nõ est ꝓcurator Cæsaris:de principis curia certi officiales destinantur:quorum solicitudine bona uacantia sub præside inuestigantur:& de eis inuentarium conficitur. & principi scribitur,& committẽs fraudem pœna hic inserta punitur,Bartolus.*

v ¶ Videatur.]reducẽdo hoc in scriptis:vt.C.de bo.proscri.l.fi qs.Ac,
x ¶ Data.]ablatiui absoluti,scilicet data copia:& facit.ĩ.de iure fisc.l. prohibitum.&.l.defensionis.
y ¶ Copia.]si ergo aliquis resistit,debẽt remanere bona apud possidẽtẽ donec liqueat ea cõfiscãda.vt.ĩ.de iu.fis.l.defensionis.z ¶ Ipsius.]i.ꝑ fidis ꝑ propriã epistolã.

Impp.Theod. & Valent,aa. Hermostrato com.rerum priua. LEX.V.

Si vacantia,vel alio modo bona delata[q] legibus ad ærarium perhibeantur[r]:certi palatini[s] electi,et iureiurando obstricti mittantur,vt eorum instantia[t] præses prouinciæ præsente fisci patrono diligenter inquirat cuius vacãs cadensq; fuerit patrimoniũ, quãtunq; vel quale videatur[v]:vt quũ data[x] reclamandi copia[y],nullũ id vel iure possidere vel vẽdicare cõstiterit,locũq; ærario factũ eẽ,tã ipis[z] relatiõe,quã publicorũ[a] monumẽtorũ fide cõstiterit:rerũ nobis notitia ĩtimeẽ:vt iussu nostro vacãtia vel aliæ res nomine occupentur[b] ærarij. quæ forma[c] etiã in parte bonorum,velin vna alterave rẽ,seu actiõe vna vel etiã plurib⁹ seruetur. Nã si quid per fraudem in dispendiũ ærarij fuerit admissum,missi quidẽ executores[d] non euitabunt indignationem:ꝑsesautẽ facultatum parte dimidia multabitur:fisci[e] verò patron⁹ detrimentum quod vitio eius fisco ĩgeritur,resarcire vrgebitur.

a ¶ Monumentorũ, quæ facta sunt super bonis inuentis quasi quod
10 rodã inuentariũ:vt.d.l.ĩ. de bo.ꝓscri.l.fi qsintra.
b ¶ Occupentur.] ꝑ eosdẽ palatinos vel alios ad hoc missos.vel si nõ mittatur aliquis pro capiendo.tradentur comiti rerum priuatarum & procuratori Cæsaris ad incorporandum & iterum inquirent:vt.d.
20 l.fi qs.&.ĩ.eo.l. fi quando. Item qđ dicit occupentur : de facto: nã de iure non est opus si soluendo sunt:vt.ff.de iure fisci.l.j.§.an forma.
c ¶ Forma.]de ingrẽdis & capiẽdis bonis ꝓdictis.
d ¶ Executores.]quos
30 nõ.vocauit palatinos.Ac.
e ¶ Fisciverò.]ta.ĩ. de aduo.fis.l.fisc.&.j.de anno.& trib,l.iij.Accur.
f ¶ DE DELATORIBVS.&c.
¶ *Dixit de bonis uacantibus:nunc de eorum bonorum delatoribus. & not, quod de ferre dicitur multis modis,Prio.i.qui aliquid offertur,unde dicitur hæreditas defertur: ut.ĩ. de car.edict.l.ij.Itẽ accusare de quolibet crimine; ut,C.ad.l.iu,re.l.iubemus.* Deferre multismodis dicit
50 *Itẽ bonorũ nunciator :ut ff.de diuer,præscri.l.intra & ita hic, Item deferre: scilicet bonorẽ:ut.ĩ.deepi. & cleri.l.presbyteri. hic*
60 *aũt ponitur pro delatore bonorum iusto uel iniusto & est iniustus ratiõe personarũ etiam si ꝓbet:ut j.eo.l.fi. Item prohibẽtur aliq; deferre ꝓpter honorẽ:utclarissimi. Item ueterani. Itẽ milites , ꝓpter honorẽ stipẽdiorũ. Itẽ propter sexũ,ut mulieres. Itẽ ꝓpter dãnationẽ ut q̃ fustibus cæsi sunt,& ĩopus publicũ dãnati sunt. Itẽ in mettallũ damnati.Sed* Deferre multi prohibentur.

TITVLVS XI.

De delatoribus[f].

¶ *Si relinquitur tacitè incapaci, non defertur in fiscum.Barto.*

Impe. Alexander.a.Haterio. LEX.I.

Si ei qui capere potest[g], tacitum[h] fideicommissum relictum est : cessat delatio[i], His enim prohibetur tacitè relinqui , qui palàm relictum capere non pos-

eas causas quas ante damnationẽ cœperũt deferre& ,post dãnationẽ possunt exequi:ut.ff.de iure fisci.l.deferre.sed qui admittuntur:si non probãt,sunt in iusti & infames:ut,ff.de iure fisci.l.ij.in princ.&.j.eo.l.j,&.l.nulla,&.l.ex uaria.&.l.oẽs.in fin,&.C.de epi.& cle,l.nulli,ĩfi.& in alijs casibus:quod dic ut.j.eo.l.ex uaria,si uerò probant,præmium habẽt:ut.ff.de iure fis.l.edicto.§.extat.Itẽ differt hi titulus ab illo,j.de ijs qui se defe,quia ibi se,hic
70 *alios deferunt.Accur.*

g

Si ei qui capere põt,]cũ effectu,s.ex testamẽto,vt.ff. de ver.sig.l.aliud.& in hęrede suo vel extraneo q̃ tẽpora inspiciant an sit capax vel nõ,dic vt not.institu.de hęre. quali.& dif §.sui,&.§.in extraneis.hac aũt.l.hic legatari⁹ seu fide cõmissari⁹.gñalis vel spãlis cui tacitè aliqd est relictũ,duob⁹ tpib⁹ debet esse capax.s.testamẽti,& mortis,& sic hic erat.vt.ff,de iu.fis.l,nõ intelligitur.§.qñ aũt.si aut prio poterat,scdò nõ põt capere,cessaret: & tũc delatio.nisi fortè in futurũ fidẽ accõmodauit institut⁹. itẽ si nõ primò potuit secundò potuit ei relinqui : de benignitate parcitur.vt.d.l.nõ intelligit.§,qñ.& no.ff.de ijs q̃.vt ĩdi.l.i fraudẽ ĩ prĩ.&.§.j.q̃ aũt faciũt nõ capacẽ,no,insti. de le.§.ĩcertis.h ¶ Tacitũ.]qđ est qñ domestica cautio vel promisio est,nõ palã in testõ vel codicillis,& de hæreditate nõ de suo rogat:vt,ff.de iure fisci.l.nõ intelligit.in prin.&.§. quęro.&.§.si qs palam.&.§.tacita.&.l.ita fid ei.in prin.& in fi.de leg j.l.in tacitis.
i ¶ Delatio.]alias si neutro tpe fuerit capax, dodrans relicti aufertur non capa

nõ capaci,& quarta rogato, quicũq; deferat:vt.ff.de iure fi.l.j.&.ſ.adleg, fal.l.iij.&.ff.de ijs qui.vt indig,hęres rogatus autem excuſatur ſi palãm rogatur.vt.ff.de iure fiſ.l.non intelligitur.Item ſi eſt ſeruus rogantis : vt ff.ad.l.falci.l.ſi tacitum.Item ſi filius:vt.ff.de ijs qui.vt indig.l.in fraudem.§.fina.Item ſi ſe deferat:vt.j.titu.iij.l.j.Accurſius.

a ¶ Non poſſunt.] ergo ſi poſſunt,poteſt taeitè relinqui eis:loco ſumpto à conſequenti deſtructo.ad quod.ff.de publi. l.ſi ego.§.partus.

b Monẽte officij.] quod geris:quia eras palatinus:vt.ſ.tit.j.l. fi.vel pone vt.ff. de iur. fiſ.l.fiſcus.§. delatoris.

c ¶ Procuratoris.]fiſci vel cęſaris:qui etiã excuſant:vt ar.ff.de his quib. ut indi.l.in fraudẽ.§. fi. & de bonis lib. qui cùm maior .§ ſi patris . &.ſ. de iur.fiſ.l.ij.&.l. prohibitũ eſt.nec ob.ff.de iur. fiſc.l.ij.§.diuus.quia ibi mandatum , hîc iuſſum eſt:inter quę eſt differentia:vt inſtitut.de ati.tut. §.nos autem.&.ff.mand. jol.j.Itẽ habet hic ius mãdandi.

d ¶ Attenteſ.]i.ne patiaris pœnas delatoris. tria te excuſant: officiũ, iuſſus,& ꝙ alius inchoauerat:licet nõ phaueris. aſs patieris pœnas: quas dic vt not.j.eod.ex varia.

e Nvlla macula.]i famiæ,

f ¶ Vel crimine]i.pœna criminis quod cõmittit delator non probans: vt.j.l. proxim.

g ¶ Officialibus.] palatinis:vt.ſ.titu.j.l.final.

h ¶ Monſtrauit]aliàs non mõſtrauerit:vt.ff.de iu.fiſ.l. deferre.§.ſed & ſo cõmunem.magis eñ videtur delationem contra ſe factam repellere, quã alium quenquam deferre.vt.ff.de iure.fiſ.l.ij.in prĩ.&.l.fiſcus in quęſtione.§.fina.&.l.delator.

i Ex varia ſtatuto rũ.]id eſt legum' ſtatuentium. ſic.j.de ſen. ex 6obrequi.re.l. ſtatutis.

k ¶ Defendũt.]in iudicio alio prouocante . ad qđ.ff.quod cu.vni.no.l.j §.fin.&.ſ.de infa.l.neminem.vel extra ius : vt.ff. de ope.no. nun.l. in prouinciali.§.final &.l.ſeq.

l ¶ Nõ taneañ.]eſt ergo crimẽ deferre & nõ probare:& puniẽ ifamia: vt ſ.l.pxim.&.ff. de iur, fiſc. l.ij.in prin.&.l, deferre. §.ſed & cõem . Itẽ ꝙ tãtũ dat fiſco quantum detulit:vt.ff. de iu.fiſ.l.ſenatus,§.ſenatus.&.§.diuus,&.l.arrianus. Itẽ alia.vt j. l.proxi.ab alijs pœnis excuſatur multis modis quas dic vt.ff.de iur.fi.l.ex quibuſdam.&.ſ.cod.l.monente.

m ¶ Execrabiles.]id eſt odioſos.

n ¶ Deferũt.]ſcilicet inchoando,&ſpe prẽmij:& nõ probãt niſi excuſentur aliquo de prędictis modis.ad qđ.ff.de iur.fiſ.l.deferre.§.ſed & cõ munem. Item ciuitati non defertur.vt.ſ.titu.j.l.j.

o Omnes.Pœnis.]extra ordinẽ:cũ nõ dicat quas: vt.ff.de pœ.l,ſanctio.& facit.ff.de iu,fiſ.l.ſi fiſcus alicui.&.ſ.de adu.fi.l.fi.&.ſ,ti,j l.fi.

p ¶ Caſum.]ex delicto.vel quia ſine ſucceſſore deceſſit.

q ¶ Legibus.]vt.ſ.ti.j.l.fi.&.l.añp.& de iu.fiſ.l.phibitũ.&.l.defenſiõis.

r ¶ Recto.]aliàs retro, & aliàs recto.i, eo ordine qui hactenus obtinuit qui eſt in legibus prædictis.Accurſius.

ſunt[a].

¶ *Qui defert ex neceſsitate officij,uel ex præcepto iudicis:pœnam delatoris non ſuſtinet.Bartolus.*

Imp. Gordianus.a.Nicontio. LEX.II.

Monente[b] officij ſolicitudine,quinimo iuſſu procuratoris[c],vt cauſam ab alio delatam, conuenienti diligẽtia inſtrueres: non ipſum voluntarium delationis munus ſuſcepiſſe te,actorũ lectio quę precibus intexta ſunt, manifeſtè declarat . Eapropter ne qđ in perſona tua quod eſt ſectę temporum meorum alienum,attentetur[d]:preſes ꝓuincię vir clariſsimꝰ ad ſolicitudinem ſuam reuocabit.

¶ *Qui ad defenſionem ſuam alium nominat, non uidetur deferre Bartolus.*

Idem.a.Chlœlio. LEX. III.

Nvlla[e] macula vel crimine[f] delatoris aſpergit is qui cũ ab officialibus[g] fundũ ſeu domũ fiſci poſsidere contenderetur : nõ ſe,ſed alium eius rei poſſeſſorem eſſe monſtrauit[h].

¶ *Qui uenit ad defenſionem reipublicæ,ut de delator non punitur.Bartolus,*

Impe. Philip.a.Cãdido. LEX.IIII.

Ex varia ſtatutorũ[i] diuerſitate ad id decurſum eſt,vt ij qui reipublicę cãs defendũt[k], đlatorũ criminibꝰ nõ teneañt[l]:cũ oĩbꝰ notiſsimum ſit eos ſolos execrabiles[m] nunciatores eſſe qui fiſco deferunt.[n]

¶ *Delator non admittitur ſine patrono fiſci, & malè deferentes ex conſuetudine,grauiſsimè puniuntur.Bartolus,*

Imp. Conſtan.a. ad ꝓuinciales. LEX. V.

Omnes iudices inuigilare ꝓcipimus,delatores ſine fiſci aduocato denũciãtes,pœnis[o] afficere.aptiſsimi eñ iuris eſt vt qđ ex cuiuſq; patrimonio ceciderit incaſum[p]:[q] & legibꝰ[r] & recto[s] iuris ordine fiſci aduocatis agẽtibus vẽ dicet. Sed qa nõnulli ꝓcipites,ſecũdum ius poſſeſſa patrimonia đferre nõ ceſſant,damus oĩbus licẽtiã,

[q] aliàs incaſſum.

Deferre nõ ꝓbare crimẽ eſt.

¶ Exiſtimant.]ex tali delatione,

t ¶ Implorare.]accuſando & facièdo eos puniri diſtrictè cum ferro. nã vt dicũt cõtineri in theodoſiano codice,caput & lingua ei amputantur: Delatoris iniquipœ

ad qđ.ſ.de calũ.l.noſtris.& habeas diſtrictã,aliàs diſtractam,id eſt execu na, tam.& habet locum hęc pœna ſi criminaliter accuſetur.aliàs habẽt locũ ille quas notaui.ſ.l.pro. ad qđ.ff.de ijs qui.vt in digo.l.j. vel habet locum quando ex cõſuetudine 10facit:vt.j. de ſuperexact, l.j.Accurſius.

v Seruũ Subiugari fortè metalli:vt.ff.de offi.preſ vr.l.j.§. qđ aũt. &.§. cùm patronus . vel etiã mortis, ad qđ.ſ. qui ac,nõ poſ.l.pe.in fi.&.l.fi, Item facit.j.in qui.cauſ, co.cẽ.l.ij.&.ff.de iur. fiſ, 20l.ij.§.pe.Itẽ no.ĩ exẽplũ ad qđ.C.ad.l.iu.re.l.j.& ff.eo.l. quãuis.&.ff.de cuſto.re.l.diuꝰ,in fi,&.ff.de poſiti.l.bona fides.ĩ prĩ, Itẽ not.eũ puniri etiã ſi probauerit . ad qđ.ff. de re milita.l.iij §.in bello, &.ff.de ne.ge.l,fi.Sed ar, cõtra.ff. de bo.lib.l. q cũ 30maior.in fi.& ad tur.l.j §.pe,Itẽ no.ꝙ excipit crimen maieſtatis , vt hic &.ff.ad,l.iul mã,l.famoſi.§.ſerui ſed & tor quęſt eodem casu ſeruus, & etiam in alijs qñq; ; vt.ſ, de quæſtio.l.j.

† in exẽp. vict.planè petitionibus legit, & ita repoſuit Pyrrhus hîc,

TITVLVS XII.

De petitiõibꝰ † bonorũ[x] ſublatis,cõſtitutio Gregoriana.

¶ *Bona quæ deferuntur in fiſcum,nemo põt ſibi impetrare:& cõceſſio facta ad petitionẽ alteriꝰ nõ ualet:ſecus ſi fieret motu ꝓprio prĩcipis.Bar.*

Imppp.Grati.Valenti.& Theod.aaa.Eutropio præfecto prætorio. LEX.I.

Quiſquis in crimine maieſtatis deprehẽſus fuerit, & punitꝰ bonaq; eiꝰ (ſicut plectendi conſuetudoʸ criminis habet) fiſcus inuaſerit:nullus eadẽᶻ ſub ſpecie munificentiæ principalis audeat ꝓprio iure poſſere.ꝙ cõtra legẽ[a] id auſus fuerit y ſperare quod nõ licet, reus violatę legis habeatur. Sed qñ † plerũq; ita in nõ nullis cauſis inuerecunda petentiũ inhiatiõe[b] cõſtringimur vt etiã nõ cõcedẽdatribuamus:nec reſcripto quidem noſtro aduerſus formã latę legis[c], loci aliqd relinquat[d] Siqd aũt ex bonis talibꝰ noſtro iudicio, nullo tñ[e] deſyderante atq; poſcẽte, concedi cuiquã voluerimus:huiuſmodi tantùm valeat liberalitas.D.xvj.cal.Decẽb. Theſſalonicæ, Gratiano. v. & Theodoſio.aa.Conſ.

¶ *Nullus admittitur ad impetrãdas res delatas in fiſcũ ſiue fiſcales & impetrãs & officiales curiæ principis qui in his impetrationibus operam darẽt uel ſcriberent,legitimè puniuntur. Barto.*

Imppp. Thed.& Valen.aa.Florentio præfecto prætorio. LEX.II.

Omne ſemẽ[f] alienas appetẽdi fortunas,ſtirpitus[g] eruere

x ¶ DE PETITIONIBVS BONOR. &c.

40 ¶ *Aliàs bonorũ:& tunc dic petitis.i. petitionibus, aliàs deeſt:& tũc pone petitis neutraliter:uel ſub.au di rebus ſiue bonis.*

Vniſquis.] cõſuetudo & lex.vt.ſ.ad l.iul. maieſt, quiſquis, circa princip, ſoetiam hodie: vt in aut. vt nulli iudi.§. final.

† Concor. c.cũ ĩ iuuẽtute .§.cæterũ.extra de pur.ca, & qđ not, glo.in verbo,raſcat. ad fi, in,c. j. extra de cõſu.li.vj. & gl. in,c, tuę fraternitatis.extra de præben.& di, vbi verba iſta recitat d.gloſſ.ab hac.le, extracta.

z ¶ Eadẽ.] idẽ ſi ex alio delicto ſunt delata:vel etiã ſucceſsiõe : vt.j.l.px.

a ¶ Legem.]ſ.iſtam.

b ¶ Inſtiatione.] id eſt frequenti petitione.

c ¶ Legis.] ſcilicet huius:de quo extra ordinẽ 60 punitur:vt.ff.đ pœ.l.ſanctio.Itẽ no.ꝙ ex ſola petitione,aliàs ſupplicatiõe licet ĩfructuoſa puniẽ:vt j.ꝙ mil.nõ poſ.l. eis qđẽ.

d ¶ Relinquat.] cuius prohibetur petitio,eiusdem facta conceſſio nõ valet:vt hic. &.ſ. ſi nup. ex reſcrip.pe.l.fi.in fi. & 70j.de naui.nõ excu.l.fi.& inaut.de nõ alie.§. quia verò.& in aut.vt oẽs ob. iu. pro.§. hanc dicentes, &.§.ſi verò quiſq;.col.v,

Honeſtè ꝙ dã acciptũ tur ꝙinhoneſtè detũtur.

niſi ex certa ſciẽtia dicẽdo nõ ob.hac.l.Arg.ff de leg.iij.l,ſiquis. in prĩci.

e ¶ Nullo tñ.]ad hoc.ſ.de cri.ſac.l.fi.&.ff.qđ quiſq; iur.l,iij.in princi, Sed cõtra.ſ.de bo.va.l.j.Sol.ibi cũ petitione. Itẽ arg.cõtra.j.de lo,ꝓdi.ci. l.ij.Sed ibi ab alio poſſidebaſ. Itẽ dic tñ.i.nõ petẽdi.vl.i.res,nõ ius capiẽdi:vt & res ꝓbẽdę.nõ aũt ꝓbãda põt cedi.Et no.hic ꝙ quędẽ honeſteacci 80piuntur, quę non honeſtè petuntur;vt.ff,de ori.iu.l.ij.§.fin.&.ff.de va. & extraordi.cogni.l.j.§.proinde.

f Omnes eñ.]aſsicipit,oĩs eñ & ſcẽm hoc dicũt cõtinuari cum ꝓcẽdeti & ſubaudi vias.vl ſubaudi initiũ apud oẽs alienas fortunas, Vel melius habeas oẽ ſemen[a] &c.ipſa eñ rei prĩ.&c.vt in aut. de nõ alie. §.finim[b].nec eñ leges codicis cõtinuañ:cũ quęlibet per ſe & certa debeat eſſe:vt.ſ.de no.codi.confir.l.j,§,quibus.

Honeſtè ꝙ dã acciptũ tur ꝙinhoneſtè detũtur.

a Qualiter & in exẽplari veruſto apudſanctũ Victorẽ ad multos Pariſienſes legitur.

g ¶ Stirpitus.]i.in totum,vt non remaneat aliqua radix. Accurſius.

a ¶ Et si intestatus]incipit versus.
b ¶ Quędamvę.]accipe scilicet fati munus &c.
c ¶ Marito.]vel alio qui fisco preferetur: vt.ſ.titu. ij.l.j.&.l. vacantia.
d ¶ Cuiuscũq; sit]ſ.defunctus vel ille cui⁹ bona fuerũt fisco deuoluta: vt fortè quia hereticus: vt.ſ.de hęre.l.manichęos.&.l.cognouimus.
e ¶ Ad petitionẽ.]aspirare, quod est j.
f ¶ Quęstor.]nec etiam aliter valet rescriptũ nisi à quęstore subscriptũ: vt in auc.vt diui. iussi.§. j.col.viij. Et dic ille qui circa latus principis erat. Alij erãt quæstores, qđ dic vt.ff. de offi.quęsto.l. j. Et not.hic de illustrib⁹ quibusdam.
g ¶ Insinuatur.].i. ostẽ datur principi per eum.
20h ¶ Numinis.]al's numinis,& alias nominis.
i ¶ Cęteriscq;.]ſ minorib⁹.& sic no.puniri maiores vt terreant minores.sic qđ no.ſ.tit.j.l.fi.
Maiorũ pœna mio rum est ter ror.
k ¶ Memoriales.]i.scriptores,seu exceptores vt subijcit, &.ff.locat.l. sed addes.§.fi. quia reducũt
30 ad memoriam per scripturam: vt.ff.de pigno,l. contrahitur.
l ¶ Ediderint.].i.in publicum produxerint.
m ¶ Proscriptiõe]hoc corrigitur in auc. vt nulli iudi.§.fi.colla.ix.Item ad hoc.j,đ co.do.l.j.§.fi. &.j.de metal.l.penulti.
† Concor. cle.j. circa fi.de offic. ordi.&.ij. q.vij.ca.q̃ ꝓpter.ibi, vt transgressionis vltro fiat ĩterdictioꝺ inquẽdi.
40n ¶ Res ciuiles.]vt ānonę ciuiles.ſ.annui redi tus ex publico : ad quod ſ.de ſa.ſan.eccl.l priuilegia.Et no.arg.à simili ꝙ nec prębẽda debet peti. Vel dic dabit̃ publico:& sic non potest impetrari remissio. ad quod .j̃. de an.& tri.l.in fraudem.
50o ¶ Pragramatica] cõtra:vt ſ.de no,co, cõ.l. j.§.fi.sed ibi loquitur de ijs quę posita sunt incorpore iuris.Itẽ cõtra.ſ. de legi.& cõstu.l.ij. Sol. sine alterius lęsione hîc vel sine petitione:vt ſ.l.proxi. in fi.Itẽ quid si semel & bis, hoc est qđ dicimus se
60cunda inſsio? Rñ, vt no, §.fi contra ius vel vtilit. pub.l.fina.Itẽ no ꝙ licet bonorum petitio prohibeatur,quędam tñ ꝑmittuntur: vt bon.pos.iuris, vt vñ liberi , & similes. Itẽ pos.bonorũ facti debitoris cessantis:vt.ff. q. ex caus.in pos.ea.l.ij. Itẽ
70bonorũ aditio facti & iuris:vt inst.de eo cui li.cau.bo.adi.Item bona hęredis nõ parẽtis.i. non obediẽtis:vt.ſ.de fideicom.auc.hoc amplius.Itẽ bona captiui & furiosi vt.C.de epiſ audi.auc,liberi.& de epi.& cle.auc.ſi captiui. Item ius inquũ põt peti licet noceat petenti:vt.ff. quod quisq; iuris.l.j. Accursius.

p ¶ DE IIS QVI SE DEFERVNT.

¶ *Supra de delatoribus dixit quãdo alius defert aliũ:hic qñ seipsum.Accursi.*

q IS cuius.]ſ.institutus hęres legitimus. vel qui rogatus est
80o & nõ capaci det,sęđm Bul.aliàs Pla,& dicc uius scilicet fidei hęreditas est commissa scilicet restituenda vxori non capaci. & expone tacitè vt not.ſ.titu.ij.l.j.
r ¶ Statim]ad id quod dicitur statim.j̃ continuò,cõcor,ff.eo. scilicet de iure fisci.l.edicto.j.respon: Sed cõtra in ea.l.§.cùm autem.vbi dicitur expectandum illum cui relictum est vt ille primò deferat si vult.Sol. secundùm quosdam hęc illam corrigit. Vel hic fuerat in mora deferendi ille cui erat relictum. Vel dic statim post tabulas apertas:ante enim est alius expectandus:vt ibi.Accursius.
s ¶ Tuę.]loquitur procuratori cęsaris:vt ex subscriptione legis apparet, quæ dicit rationali mitti,
t ¶ Tertiam.]imo videtur medietas dodrantis:vt.ff.de iure fi.l.cùm tacitum.Solu.ibi de illo cui erat restituendum:hîc de rogato.magis est cõtra.ff.eo.senatus.§.senatus.vbi etiam hęredi dat dimidiã.Solu.secundùm P.ibi per Hadrianum:hîc per Constantinum qui corrigit.vel hic capax hęres:ibi non capax.

IS cuius ꝙ tacitè fidei cõmissa fuerit hęreditas:statim r officio grauitatis tuæ s nũciet,& gesta ꝑdat, & continuo quod actum fuerit,renunciet:& post hanc fidem, tertiam t ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quod si ab vxore v defuncti istud ad officium deuotionis tuę fuerit reuelatum: ipsa etiam persona quã defunctus esse voluit hęredem x, si gesta apparuerint,tali pręmio mancipet, vt ex omni y patrimonio medium consequatur: & cum fisco nostro celebret diuisionẽ:id etiã habitura priuilegiũ,vt prior eligat z optionẽ: & tunc occultator a ille gestorũ,fisci & mulieris pariterĩimic⁹, exutus oĩ patrimonio suo,ac fisco vendicato,in insulam deportetur.

TITVLVS XIIII.
Si liberalitatis imperialis soci⁹ sine hęrede decesserit.

¶ *Inter socios liberalitatis imperialis factæ etiam inter uiuos est locus iuri accrescendi etiam post dominium utriusque quæsitum.Bartolus.*

Imperator Constantinus.a.ad Mygdonium.

LEX VNICA.

IVbem⁹ vt si qs fortè ex ijs quibus communiter à nobis aliquid donatum sit b, nullo hęrede c relicto decesserit:ad consortem poti⁹ solatium quàm ad personam aliã pars decedentis pueniat.D.xij.cal. April. Antiochię, Constantino a.iiij.& Licinio.iiij.Cons.

TITVLVS XV.
De thesauris d.

¶ *Quærere thesaurũ in ꝓprio oĩbus licet:ĩ alieno uerò suo nomine nullo modo licet:& si thesaurus inuentus fuerit à fortuna,inter inuentorẽ & dominum diuiditur.Bartolus.*

Imperator Leo.a,Erythrio præfecto prætorio,

LEX VNICA.

v ¶ Ab vxore.]ſ.non capace cui non erat restitutio facienda.
10x ¶ Heredem.]ſ.fidei commissariam quę effectu hęres est:vt.ff. qđ cũ eo.l.si filio,Alij vt P.dicunt ꝙ fuit cũ alio instituta,& alius rogatus suã partẽ mulieri nõ capaci restituere : & hoc si habeas in litera,ipsa etiam quam &c.alias est, ipsa e
20tiam persona quam defunctus : & tunc dic ꝙ si vxor detulit,si id est quã uis institutus probet: tamen tali pręmio mancipetur vxor prędicta primo deferens .
y ¶ Ex omni patrimonio.]cõtra.ff.de iur.fis l. cũ tacitũ.vbi media do-
30drãtis,Sol.ſpãle in vxore nõ capace,vt hic:licet quidã dicãt illã corrigi: Itẽ cõtra.ſ.px.rñ.Sol.refert,rogatus capax se deferat:& tũc obtinet prĩc, aut rogatus nõ capax: & tũc dimidiã,vt ff.de iur. fis.senatus.§.senatus .an verò ille cui est relictum
40qui nõ est capax. & tũc differt vxor ab alio : vt hic.si autem,alius extraneus nec rogat⁹ nec ali⁹ cui est restituẽdum,tunc fortè tertia: vt not.ff. de iur.fis l edicto.§.extat.& facit.e.l.in prin.§.j.&,ĩj.
z ¶ Eligat.]ſic.j̃.de met. l.ij.Arg.cõtra.j̃.quando
50& qui,quarta pars deb. l.ij.circa princip,
a ¶ Occultator.] scilicet hęres qui non deferebat.qđ intellige si celabat studiosè,nõ fidiffere bat deferre:quia nec festinare debebat: vt.ff. de iure fi.l.edicto. §.cùm autem.sed P.dicit occulta-
60tor id est officialis : qđ non placet.

¶SI LIBERALI TATIS IMPERIALIS &c.

b IVbemus. Donatũ sit, nullo pętẽte:vt.ſ.tit, j.l.j.in fine.
70c ¶ Hærede.]i.nullo liberorũ:vt.ff.ad treb.l.ex facto.§.fin.& sic ꝓfertur socius vxori & alijs pręter liberos:& pro hoc qđ subijcit ad personã aliam.Vel dic hęredẽ largè dici:vt est.ſ.de bo.vac.l.j. & secundùm hoc qđ dicit personam,dices extraneam vel fiscum.illud cõstat ꝙ testamẽtarius hũc socium prędecedit:vt.ſ.de hęr.decuri.l j.&.ff.de acqui.re.do.si is.§.penulti.& sic nec vir.Et not qđ hic dicitur in socio liberalitatis imperialis:idem in bonorum possessi.consortibus.Item in hęredibus iuris ciuilis.Item legatarijs :vt.ſ. quãdo nõ pe.par.& de cadu.tollẽ.§.his ita.&.§. vbi autem & insti.deleg.§.fi eadem.Item pluribus patronis.vt.ff. de bolibe.communi liberto.& de assi libe.l.utrum.Item in pluribus eiusdem
80o corporis:vt.ſ.de hęre.decurio.per totum,Accursius.

d ¶ DE THESAVRIS.

¶ *Quia de thesauris dantur tributa,de quibus scilicet tributis est dubium: ideo de his præmittit secundùm Paulum. Vel quia inter cætera iura fiscalia de quibus competit dicere , ius fisci quandoque est in thesauris , ideo de eo dicit,*

Item

a NEmo.]permiſtim incipit quando in ſuo vel alieno quis inuenerit:ſed poſtea diuidit.

b ¶Nam in ſuis.]appellatione ſui accipe ſiue ſit dñs directò vel vtiliter,vt feudatarius,emphyteuta & ſimiles: licet inutiliter dñs P.dixerit contra,non ergo creditor,non fructuarius dicũ tur dñi:vt.ff.de acqui.re. domi.l. ſi is.§.pe.& fina. nec vir.vt.ff.ſolu. matri. diuortio.§. ſi fundũ.Itẽ ıoidem quod in ſuo eſt ſi quis in ſacro vel religioſo caſu fortuito:vt.inſtit. de rerum diuiſio.§. theſauros.Sed in his contra ff.de iur.fiſ.l.iij.§.ſi in locis.Sol.vt ibi.

c¶Sacrificijs.] ad quod ſ.de paga.& ſara.per totum.

2od ¶Arte.]puta magica.ad qđ .ſ.de math.per totum.quo caſu totũ fiſci erit:cùm hîc ſit indignus.ad quod.ff. de iure fiſci.l.j. circa principiũ. Accurſius.

e¶Theſaurũ.]ſ. quęrere:qd eſt.j.& qđ ſ leritur, eſt definitio theſauri: vt 3off.de acqui.re.do.l.nuñquam.§.theſaurus. ſic & ꝓpriè & impropriè quã doq; .vt.ff.ad exhi.l.theſaurus.

f ¶Lege.].ſ. iſta. & not. ſic.ſ.de epi.audiẽ.l.iij.in princi.& arbi.tut.l. cùm interdictę.&.ff. de con. inſti.l. quę ſub conditio 4one.§.fina.& de min.l.in cauſę.in princi.& ad mu. l.j.in fi.& de leg.j.ſi quã do.in princip.& vt lega. nomi.ca.l.j.§. reſcripto.

g¶Liberalitas.] ſi habes liberalitas,plana eſt. ſi verò habeas liberalitatibus tunc habeas imperatoria magnanimitate. 5o& dic videatur pręueni re cõceſſio.& dictio poſtulanda eſt pluralis numeri:& liberalitatibus eſt ablatiui caſus. Itẽ ſi habeas in genitiuo magnanimitatis ſeumaieſtatis imperatorię:tũc ſubaudi.ſ.cõceſſio:vt.ſ. Tertij habẽt impatoria ma- 6oieſtas,& liberalitatibus.

h¶Volentibus.] No.dñi voluntatẽ nil facere vt alĳ ſuo nomine quę rat ad qđ inſtit.qui,alie.licet.in prin.&.ff.de vſufruct.ſed & ſi quid.in fi. & ad.l.cor.de ſic.l.lege corne.§.fina.contrarium in lapidicinis.vt.ff.com munia prędi o.l.venditor.§.j.

i¶Huius legis.] quę dicit ſcilicet domino volente vel inuito.

k¶Legis.] ſcilicet huius:de quo etiam extraordinariè poteſt accuſari. ad quod.ff.de pœnis.l.ſanctio.& de crimi.ſtellion.l.iij.

l¶Inuenerit.]inueniſſe dicitur quividet vel percipit, & animũ habẽ di habuit.ad quod.ff.de acquiren.poſſe.l.iij.§.neratius.Accurſius.

70 m ¶Alienis.]ad quod.ſ.finium regun.ſi conſtiterit.

n¶Partiatur.] idem ſi in loco cęſaris vel publico ciuitatis.nã dimidia inuentori,alia ciuitati vel fiſco vt inſtitu.de re.diui.§.theſauros.Item cõtra.j.de meta l.cur .ti.Solu.vt ibi.Item qua actione dominus conſequit dominium? Reſpon.condi.ex hac.l.vel rei vendica.

o¶ DE ANNONIS ET TRIBVTIS.

¶ De alio ũre fiſci dicit.& dic de anno.& tri.id eſt de tributo quod præſtat pro annona militum & equorum.uel annona in ſpeciebus,tributa in pecunijs tu dic annona in ſpeciebus,tributum in auro & argento & ære.& dicitur tributum quicquid tribuitur.ſed ſpecialiter quod principi datur. Et eſt ſciendũ 80 quod tributum aliud capitis:ut.ff.de cen.l.final.aliud agrorum:ut.j.eod.l.j. & utrunq; italicis & quibuſdam alijs remittitur:ut.ff.de cenſi.l.j.& .l.fina. & .ſ.de epiſ.& cle.de his.nec ob.ſ.ſine cen.uel re.l.fina.& ibi not. nec quod dicitur in .ſi.de re.diui.§.per traditionem.ut ibidem dixi.Item not.quod ſecũ dùm P.tributum capitis eſt pro mare integer aureus,ꝑ fœmina medius:ut ar. ff.de cen.l.ſi.& j.e.l.ſi.ſed P.dicit quodã medio tẽperandũ & pro eo.j.de ag. & cẽ.l.cùm antea.li.xj.noie prædij præſtatur quãtitas frumẽti, quæ dicit q̃n quageſima hordei:quadrageſima uini:& lardi uigeſima in partibus nõ remo-

tis: ut.j.de ſuf.l.modios.pro ſingulis libris argenti.v.præſtantur aurei:ut.j. de argen.pretio quod ſhe. infer.l.j.ſecundùm Pla. ſed certè aliud quod dicit.l. illa ad inſtar argenti,& in auro & in alijs pecunijs fiat cõputatio.Item differt hic titu.ab illo.ſ.de annonis.& capita.& c.quia ibi de his quæ pro ſalarijs dabantur officialibus:hic fiſco. Item ab inferiori p. oxim.ut ibi not.

TITVLVS XVI.

De annonis & tributis

¶Onus æris alieni eſt ꝑſonale:& ideo inter hæredes diuiditur pro hæreditarijs portionibus. On⁹ annonæ & tributorũ eſt reale:& prout qs poſſidet,& fructus ꝑcipit,oneratur. Bartolus.

Impp.Valeria.& Gallię.aa.Alieno. LEX I.

AEs quidẽ alienũ pro portione ex qua P ꝙſ que defuncto hęres extiterit,pręſtare oportet q:annonas r aũt is ſoluere debet,qui poſſeſsiones tenet,& fructus s percipit.

¶ Ad onera realia nõ tenetur quis in plus quã de re poßideat.Bartolus.

Impp.Dioclet.& Maximian. aa.&.cc.Herennio. LEX.II.

INdictiones t non perſonis,ſed rebus indici ſolent: & ideo ne vltra modum v earundem poſſeſſionum quas poſsides x, cõueniaris præſes prouincię proſpiciet.

¶ Oẽs debẽt ſoluere qđ princeps ĩponit: & officiales nõ poſſunt augere uel diminuere.Barto.

Imp.Conſtantinus.a.Albino. LEX.III.

OMnes y pẽſitare debebũt,quę manus z nr̃ę delegationibus adſcribunt,nihil ampli⁹ exigẽdi a vel remittẽdi poteſtatẽ eſſe. Nã ſi qs vicarius b aut rector ꝓuincię aliquid iã cuiquã crediderit remittẽdum: quod alijremiſerit,de ꝓprijs dare facultatibus compelletur c.

¶ Omnes coguntur ſoluere publicas functiones:cùm non ſit munus extraordinarium: & ab eo nemo excuſatur.Bartolus.

Impera.Conſtantinus.a.ad Taurum præfec. prætorio. LEX. IIII.

OMnes omnino d ad oblationem functionum publicarũ

P AEs quidẽ. Ex qua].i. ex qoibus.ſic ſ.de ĩ ius vo. 10l.ij.al's ꝑ portione:& tũc ponitur propriè ꝑ qua.

q ¶Oportet.] vt .ſ. de hęreditarijs acti.l.ij.ſed fallit in .vij. caſibus : vt ibi not.

r ¶Annonas.]etiã prę teritas:vt.ff.de pu.imperatores.&.j.de prę.naui. l.ij.&.iij.& dic anno . id 20eſt tributa pro annona: vt in rubr.Item hoc caſu non opponitur compenſatio:vt.ff.de iur.fiſ.l.aufertur.§. qui cõpenſatio nem.Sed quid ſi non eſt ſoluendo?Reſpõ. tenent̃ cohęredes ex perſona defuncti quaſi auctores . Argumẽ.ſ.ſine cenſu vł 30re.l.ij.& aut . ibi poſita. & facit aut. de mandat. princi.§. non permittas. &.ſ.ſine cen.vel re.l.omnes.Accurſius.

s ¶Fructus.] non autẽ illi qui pẽſiones recipiũt niſi ſit cõſuetudo regionis:vt.j.de agri.& cẽ.l. libus.§.hęc de reditibus. 40&.ff.de admi.tuto.l.ſi ſi nehęrede.§.lucius.Al.& argumẽ.ſ.de vſufru.l. ſi pendentes.§.j.Item facit j.l.proxim &.ff.de impẽ. in reb⁹ dota.fa.l.neq; ſti pendium.&.j.de co.fun. patrimo.l.omnes.

Munus patrimonijduplex

t INdictiones.]i.munera patrimoniorum 50quę poſſeſsionibus indicuntur.eſt eñ duplex patrimonij munus.vnum ĩ rebus:vt hîc,qđ ſoluunt etiam nõ municipes. Itẽ etiam qui fœn⁹ exercẽt: & ꝑſtabit ſcđm modũno tatũ in rub.Eſt aliud qđ ꝑſonę ꝑ patrimonio ĩdicitur:& tunc tñ munici 60pes.vt.ff.de mune.& ho.l.reſcripto.§.fi.&.l.fi.§.patrimoniorũ. & tũc nõ ꝑſtabitur ſcđm formã dictã in rubri. ſed put indicitur per ſingula luſtra:vt no.j.pxi.rub.Itẽ no.ꝙ quędã leges huius ti.de vno.alię de alio. & alię de vtroq; dicũt:& facit.j.de mu.patri.l.ij.& qđ not.j.de mu.& ho. ĩ rub.&.ff.de neg.geſt.qui aliena.§.fin.& ſcđm qđ hîc ponitur , eſt hodie ordinarium:vt.j.tit.j.l.j.Itẽ facit.j.de immu.nemi.conce.l.fina.

v ¶Ne vltra modũ.]i.pro eò quòd non poſſides:vt j.de immu. nemi. con.l.j. &.ij.& in aut.de man.princi.§.non permittas.col.iij.

x ¶Poſsides.]pro quantitate fructuũ tãtũ:vt no.in ru.& fa.ſ.de al.l.ij.

y 70z OMnes.]ſcilicet homines.

¶ Manus.]dũtaxat:vt.j.ti.ij l.j.& dicit delegare qñ ꝑ ſuum notarium vel nũcium ſuũ ſcribit ꝑſidi vt exigat:& qñq; pręmittit epiſtolã de indictione futura.vt.j.de exc.mu.l.placet. & reddit iu quadruplum: vt. j.de excu.mu.l.placet.& dic delegationibus,id eſt præceptis.

a ¶Exigẽdi.]alias reſtituẽdi vel remittendi poteſtatem eſſe . & ſic bene ſequitur:nam &c.ſed ſecundùm aliam refert ſe ad principium,& reddit in quadruplum:vt.j.de excu.mu.l.placet.

b ¶Vicarius.]puta Palatinus vel alius vice principis vel rector prouincię:ad cuius officium pertinet tributa exigere:vt.j.de ca.larg.l.ij.&.j. de exa.tri.l.in fiſcalibus.

Tributa exigere ad quos pertinet.

80 c ¶Cõpelletur.]die in ſubſidiũ reſeruari eũ cui eſt remiſſum:vt.ſ.de cõue.fi.de.l.ij.in fi.ſcđm quoſdam.& ſic nõ valet remiſſio oino. vt.ſ. de tranſac.prędes.quę:eſt cõtra.pauperi tñ põt remitti,eũ pater debeat agere:vt in aut.vt iudi ſine quo.ſuffra.§.eos.colla.ij.& facit.ff.de pact. imperatores.& de pu.l.fina.§.fina.& de decre.ab ordi.faciẽ.l.iiij.

d OMnes omno.]ſ.puinciales:vt in fi.huius l.& no.ſ. ſine cenſu vel re.l.fi.& facit.j.de cẽ.l. iiij.& de col.fun.pa.l.oẽs. &.j. de immu.ne. con.l.j. adeo vt nec veterani excuſentur:vt.ff de priuile.vel penul.

a ¶ Nostra.]quam non habemus.
b ¶ Nec vocari.]aĩs vocari:& facit.ĩ.titu.j.l.j.aliàs vacare.q.d. nec extraordinaria conferuntur, nec ordinaria remittuntur: vt.s. l. proxim.
c PRo locis.]i.pro magnitudine locorum.
d P ¶ Possessionũ.]quę sunt ꝓpe limina,ex ꝙbus tributa penduntur.
e ¶ Annonã.]i singulis locis & ſpeciebus conſtitutam: vt.ĩ. de ſuſ.l. modios. Accurſius.
10f ¶ Ad límites.]vbiđ militibus in caſtris cõſtitutis profligabatur: vel ad tempus reponebatur: vt hîc,&.ĩ de eroga, mili.an.l.iiij.&.ĩ.de canon. largit.l.j.& ĩ.de fundis limit.l.j. & facit.ĩ. eodẽ.l nemo.
g IN fraudem ãnona
20 rię.]i.tributi ad ãonam:vt dixi in rub. Acc.
h ¶ Deuotionis.]id eſt dicti tributi deuotè ſoluendi.
i ¶ Sortiri.]niſi ſit ꝓſcriptum quadragĩta annis: vt.ĩ. de fund. pa.l. final. libr. xj.
k ¶ Par.]i.neminẽ excu
30ſando:vt.s.eod.l.oẽs pro modo tũ poſſeſſionum: vt.s.eo.l.idictiones. & facit.s.de vecti.l.quicquid & ſi contra ius vel vtili. pub.l.fi.&.ĩ.de naui.non excuſ.l.ij.&.ĩ. de canon. fru.vrb.rom.l.iij. & de aquęduc.l.diligenter. Accurſius.
40 NEmo.poſſeſſorũ.]ꝑdiorũ ꝓpter quæ tenentur ad infra ſcripta.
m ¶ Mansiones.]publicas in quibus fortè annona erat imponenda, vel alias publicas
n ¶ Longius.]quia illi de vna ꝓuincia nõ debẽt
50 deferre ad aliã. & facit s.eod.l.pro locis. &.s. de priui.do.augu.l.ij.&.ĩ.l. proxim. Accurſius.
o MEditerraneę ciuitates.]id eſt homines earum.
p ¶ Expẽsis.]i.inuicem alię ꝓ alijs tributa ſoluebãt,& ſic lõgi⁹ portabãt
60 qđhoc remouet ad qđ.s. eod.pro locis.& facit.ĩ.đ priuile. do. au.l.ij.&.s.l. proxim.& in aut. de col. §.nullus autẽ.&.ĩ. de metall.l.iiij. Item videtur cõtra qđ dicit,Alter alterius onera portate: ſic ad implebi. &c. ſed hic non releuatur, imo grauatur alter.
q ¶ Deuotionis.]id eſt tributi deuotè ſoluendi.
70r OBsistere]pone ſecundũ R.in emphyteuta & fructuario qui publicas debẽt ſoluere functiões:vt.s.de iur.emp.l.ij.&.ff.de vſuf.l. hactenus.qui ſi non ſoluãt intra tẽpora huius legis, dñs exigit hunc.1. vẽdicat prędiũ nõ obſtante aliqua dignitate.Vel ſcđm M.pone in exacto re tributorũ qui niſi inferat fiſco intra tpa huius legis,dñs prędij qui ſoluit,repetit:vt in fine huius.l. & nihilominus tenebitur fiſco exactor & exactus in ſubſidiũ:vt.ĩ. de eroga mil. ãno.l.v.&.s de cõue.fi.de.l.fiſco. Vel verius niſi emphyteuta velſimiles ſoluãt intra tpa huius legis,ꝓtinet exactio ad dominum:id eſt quia dominus exigit dicta tributa vt fiſco ſoluat:
80 ſe dominus ſoluet.
s ¶ Cõmodis.]id eſt tributis quæ fiſco egenti & neceſsitatem habenti ſoluuntur,vt ſubijcit.
t ¶ Dignitatum.]ſic.ff.de mu.& ho.l.fina.§.ab huiuſmodi. & de vaca. mune.l.ſunt munera.&.s.eod.in fraudem.
Mora tẽ v ¶ Anni.]ntra quem debet ſolui exactori:vt.ĩ.titu.iij.l.miſſi.
pore pur- x ¶ Sex mẽſes.]no.purgat mora cõmiſſa ĩtra ſex mẽſes:qđ eſt verũ quò
gatur. ad dñm:ſed quò ad fiſcum.xxx.dies ſtatuunt.vt.ĩ.de erog.mili.anno.l.v.
y ¶ Exactionẽ.]id eſt vẽdicationem prędij ſecundũ primũ.Vel id eſt repetitionem pecunię ſolutę ſecundũ aliũ per cõditionẽ ſine cauſa. Vel dic quia dominus exigit etiã ꝓ preterito tpe:vt.ff.de pu.l. imperatores. ipſe autẽ dñs reuocaſ ab emphyteuta:vt s.de iu.emphy.l.ij.vel à fructuario:vt.ff.de noxa.ac.ſi noxale. Vel dic recepta vltima poſitione ꝙ dominus exigat quod debuit emphyteuta ſoluere, cũ ipſe pro eo tempore ſoluere teneatur, & ſic con
10 dit. ex hac.l.
z IVdices.]i. præſides prouincię ad quos pertinet imponere & exigere:vt.ĩ.titn.iij.l.in fiſcalibus.
a ¶ Profligãda.]i.imponenda vel exigenda.
b ¶ Compendia.]ideſt lucra.
20c ¶ Emolumenta.]i. ſalaria.
d ¶ Cõpellant.] hoc ꝓpter negligentiã. Sed ſi quid acceperint vt malè agant, tunc in quadruplum præter hoc:vt.s.de ſtatu.& imagi.l.j.&.ĩ. de cenſib.& perequa.l.perę quatores. Item facit ad
30 negligẽtiam iudicis puniendam.ĩ.deſuſp.l.j. & de col.fun.pa.l. placuit. &.s.de offic.præ.prę.ori. ſi quos.ſic in tutore. vt ff.de admini. tutor. qui negotiationem.§.j.& §. penultimo.
Negligẽtia iudicis eſt punienda.
c ID ab vnaquaq;.]localis ẽ hæc.l. ſcribit
40 enim Conſtantinus Iſidoro prefecto Illyrici ſuper tributis grecorũ, dicens ꝙ multæ prouincię græcorum promiſerunt ſe ſoluturas medietatem eius quod ante ſoluere ſolebant, vel medietatẽ aurei.quod dicto præfecto viſum fuit ſufficiens
50 vnde non ſunt in plus exigendi.
f ¶ Prouincia.]grecorũ ſcilicet de illis qui promiſerunt.
g ¶ Promiſſum.]quod fuit medietas:vt ſubijcit.
h ¶ Eorũ.]macedonum ſcilicet græcorum, aliàs earum ſcilicet prouincia
60 orum ſcilicet de illis qui promiſerũt. dic ergo nõ mitti inſpectorem pro ſuperindicto aliquo imponendo.talis enim inſpectio fiebat quando ꝓpter fertilitatẽ aliquod ſuperindictum erat imponendum: nam tunc plus exigebatur tributorum gratia.
i ¶ Reliqui.]ſcilicet græci qui non promiſerunt aliquid,ſequantur ex
70 emplum macedonum.id eſt græcorum illorũ.ſ.qui promiſerũt.Accur.
k ¶ Tributa.]ſ.ſoluenda,vel.i.onus tributorũ.& dic medietatẽ aurei. vnde aſſumit hîc Py.ar.ꝙ medius aureus eſt tributũ cęſaris . ſed hoc in
80 grecis.in alijs ſerua qđ not.in rub.ſcilicet ꝙ aureus integer.qđ & hîc colligitur.nam ſi iſti dimidiã,colligitur ꝙ illi totum aureum . & ſecundùm hoc non eſt contra.ĩ.de ſuſcep.l.modios.& facit.ĩ.de col.fund.pa.l.ij.Vel dic hîc medietatem ſcilicet eius quod antea præſtabant.
l Sed & ij.]ſcilicet macedones quidam ſpeciales.
m ¶ Idoneos.]ſic.ff.de mu.& ho.l.iij.§.præſes.& in aut. de æqua do.§.
80 quia verò,in fin.& caue: quia R.hanc non intelligit in tributis ordinarijs: ſed qñ imminentibus neceſsitatibus publicis aliquod extraordinarium prouincijs imponitur.& ꝓbat hoc: quia fundi patrimoniales nõ
90 præſtabant has tertias & medias.vt.ĩ.de col.ſun.patrimo.l.j.&.ij. ſed tributa ordinaria ſic.vt ĩ.titu.j.l.j.&.ĩ titu.iij.l.fina.
n ¶ Sacroſancta.]s.de ſacroſanct.eccleſi.l.ſacroſancta.
o ¶ DE INDICTIONIBVS.
¶ Dixit de duplici munere patrimonij:ut no.s.tit.j.l.indictiones.nũc proſequitur de altero.ſ.quod ꝓſonis pro patrimonio imponitur, & quia hoc indicebatur

OBſiſtere[r] cõmodis [s] publicis & ſtatutis & neceſsitatibus non poſſunt priuilegia dignitatum[t].Vnde vt quiſq; de ꝓdijs emolumẽtum cõſequit̃,ſi nõ is euoluto anni[v] ſpatio,ĩtraſex mẽſes[x] omnem cui eſſe cõſtrict⁹ dicitur, reliquorum intulerit cumulum:ad ipſos qui ſunt domini prędij,exactionẽ[y] volumus pertinere.

¶ Iudicib⁹ negligẽtibus totũ ſalariũ auferẽ.bar
I idẽ.aa.Eutichiano prę.prę. LEX.X

IVdices[z] quos circa profligan-
da[a] ęrarij noſtri cõpẽdia[b] negligẽtes ac đſides fuiſſecõſtiterit:oia
qĩ adminiſtratiõe poſiti ꝓceperũt emolumẽta[c], reddere cõpellat̃[d].
I mpp.Theod.& Valentin.aa. Iſidoro præfe. prætori. Illyrici. LEX.XI.

IDab vnaquaq; [e] ꝓuincia [f] cẽſemus expetendũ qđ ab ijſdẽ nup eſſe ꝓmiſſum[g] tua ſublimitas indicauit.Nullus verò decętero ad poſſeſsiones earũ[h] (qđ maximè formidãt) ĩſpector accedat. Macedonũ reliq[i] exẽplũ ſecuti,medię quãtitatis,vt obtuliſſe noſcuntur,tributa[k] ſuſcipiãt.Sed & ij[l] q; ꝓteſtati ſunt nihil à ſe vltra tertiã ꝓtẽ poſſe cõferri,illud exoluãt ad qđ ſe ĩdubitanter fore idoneos[m] pollicent̃. Quę diſpoſitio in ꝓpetũ obſeruabit̃,ſacroſancta[n] Theſſalonicẽſis eccleſia ciuitatis excepta: ita tñ,vt
apte ſciat ꝓprię tantũmodo capitatiõis modũ bñficio mei numinis ſubleuandũ:nec externorũ grauamine tributorũ rẽpublicam eccleſiaſtici nominis abuſione lędẽdã.

TITVLVS XVII.

De indictionibus[o].

¶ Indictio munus ordinarium eſt: & ideo ab hac indictione non excuſantur qui à muneribus excuſationem habent.Bartolus.

cebaẽ puincijs p singula lustra: auri primo, argẽti secundo, & ęris tertio lustro: vt in aut. de colla. in princ. &. j. de lustra. au. co. in rubrica. ideo de indictione dicitur. & vocaẽ hoc tributũ superindictũ: vt. j. l. j. quia vltra ordinariũ canonẽ qui rebus imponitur, prestaẽ p singula lustra. & scdm hoc dicas. s. tit. j. l. omnes oĩno. esse post istũ. Vel ibi de eo qđ rebus impo

Superindictumquid sit.

nitur, dicit: cũm nouum hoc inducere velit. Alij dicũt superindictũ qđ vltra hęc oĩa prestaẽ, vel p

10 pter fertilitatẽ, vel propter publicã necessitatẽ: qđ & ipsum ordinariũ erit: vt. j. l. j. sed aliud qđ personis pro patrimonio erat canonicũ etiã ante hãc. l. vt. s. tit. j. l. oẽs omnino. Et no. ℊ Romanian te natiuitatẽ Christi cõputabãt annos ab indi-

Annorũ diũ cõputatio.

20 ctione: Hebręi à diluuio Gręci à ludo herculeo q fiebat per singula quadriẽnia in mõte olimpo: sed hodie oẽs Christiani ab annis dominicę incarnationis, & imperatoris: vt in aut. vt prep. no. impe. in prin. Accursius.

a Omnes posidẽtes.] accipe. j. cogãtur inferre quod dele. &c.

b ℊ Delegatio.] i. prẽceptum factum per delegationem à principe tantùm: vt. j. de excus. mu. l. placet. &. l. priuati. & s. titu. j. l. iij.

40 c ℊ Superindicti.] alʒ superindicti, & tũc expone vt in rubri. aliâs superidictione. & alʒ sunt duę partes super indicti, id est super nomen indicti. vt. j. de priui. do. aug. l. ij. & fi. Accursius.

d ℊ Canones.] i. ordinariatributa. nam canõ. i. regula. inde exactores dicuntur canonicarij: vt in aut. đ col. §. & ĩ hoc. co. ix.

50 e ℊ Potius] electiuè. Accursius.

f ℊ Postuletur.] hocaũt ℊ sit canonicũ, prodest: qnia null' se excusat: vt subijcit, &. j. tit. ij. l. fi. &

60 & fin. secus si esset extraordinarium: vt. j. de coll. fun. pa. l. j. &. ij.

g ℊ Sacri patrimonij.] si dicas pro ecclesia, contra. s. de sacrosan. eccle. l. placet. Sed sol. vt. j. tit. ij. l. fina. no. Item si dicas p domo nostra, qđ est verius, tũc est cõtra. j. de pri. do. aug. l. j. sed dices de superindicto, qđ est extraor. ibi loq. & eodẽ mõ rñ. j. de excu. mu. l. euidẽter.

h ℊ Sed ipsis.] scilicet nobis. Accursius.

i 70 Articulari.] construe tua, & subaudi faciat imputari, id est inferi modũ collationis solitę deuotionis, scilicet quantũ debet solui à deuotis collatorib⁹: modũ dico prospe. à pos. multò ante. hoc aũt facies particulari &c. debet eñ in vna quaq; indictione seu lustro mitti præfecto cuiusq; diœceseos, & p eos prędidibus Iulio vel Augusto: & p præfecto cuiusq; diœceseos, & p eos prędidibus Iulio vel Augusto: & p præsidibus ciuitatibus singulis inter septembrem & octobrem vt possint delibe rare facere seu celebrare solutionem, & non subditis damnum infligi: vt hîc, & in aut. de col. in princip.

k ℊ Necessitas] quę esset propter festinam exactionem. Vel dic quia q

80 posset se tueri, alʒ nõ: propter breuitatẽ temporis poterit se excusare: q excusatio coram prefecto aug. fit: vt. s. de offi. prefe. au. l. j.

l ℊ Licentia] quia inflixerunt pœnam non soluentibus. Et not. ex hac l. quod iacula prędicta minus ferire solent. Accursius.

m ℊ DE SVPERINDICTO,

ℊ *Differt à superiori proxi. tit. quia ibi propter fertilitatẽ uel aliã publicam utilitatẽ uel necessitatem. hic quãdo aliqua prædia erant deserta: ut in authẽ. de col. §. si uerò aliqñ. Ab hoc excusatur ecclesia: ut. s. de sac. san. ec. l. placet. & silẽtiarij. & in sacris militãtes. ut. j. de silẽ. l. j. & de præp. sacro. scri. l. iii, & . j. de excu. mu. l. maximarũ. & de cano. sac. lar. l. si præceperit. Nos secundum. P. dicimus superindictum quod propter fertilitatem indicitur uel necessitatem publicam extraordinariè: nõ per lustra, ibi per lustra.*

n Nihil. Ad solas.] id est propter solas. Accursius.

o ℊ Amplissimę.] id est prefecti.

p ℊ Indictio.] ad quod. j. de excu. mu. l. placet.

Impp. Honor. & Theod. aa. Anthemio prefecto prętorio. LEX. I.

Omnes oĩno quocũq; titulo possidentes[a], qđ delegatio[b] supindicti[c] nomine videẽ amplexa: velut canones[d] cogant inferre: & vt ne qua sit dubietas, hac aperta definitiõe decernim⁹ vt id potiꝰ[e] canonis vocabulo postuletur[f]. Nulla igit domus vel sacri patrimonij[g] vel emphyteutici iuris, vel hoĩm priuatorũ, etiã si priuilegiũ aliqđ habere doceaẽ, ab hac necessitate seiuncta sit: quę iã nõ extraordinariũ, vt hactenus, sed ipsis[h] facientibus canonicum nomen accepit.

ℊ *Ante tẽpus solutiõis debet singulis ꝑuincijs notificari ut se ꝑparẽt ad idictionẽ soluẽdã. Bar.*

Impp. Theo. & Valẽ. aa. Eudoxio. LEX. II.

Particulari[i] delegationũ notitia, ante idictionis exordium singulis trãsmissa ꝑuincijs, collationis modũ à possessoribꝰ multo ãte ꝑspectũ, đuotiõis solitę, nõ subitis calũnijs tua sublimitas faciat ĩputari: vt & ꝑuincialibꝰ subeũdi dispẽdij necessitas[k] auferaẽ: & officijs ĩferẽdi dãna licẽtia[l] deneget.

TITVLVS XVIII.

De superindicto[m].

Impppp. Gra. Valẽ. & Theo. aaa. ad pcõs. VV. CC. & omnes rectores EX VNICA.

Nihil supindictorum nomine ad solas[n] ꝑfecturę literas q̃squã ꝑuincialis exoluat, neq; vllius oĩno indictiõis titulus etiã solẽnis imminet, nisi cũ nr̃o cõfirmata iudicio & ĩperialibus nexa ꝑceptis, sedis amplissimę[o] deposcat ĩdictio[p], & co gat exactio. Da. xviij. ca. Iu. Mediolani, Antonio & Syagrio Conss.

TITVLVS XIX.

De exactoribꝰ tributorũ[q].

ℊ *Exactores nõ debẽt exigere nisi eos q̃ ĩbreui bꝰ cõtinẽt, seu exactis à tabulario sibi datis. bar.*

Impe. Constantinus. a. LEX. I.

Vcẽnarij[r] & centenarij siue sexagenarij nõ priꝰ debẽt aliquẽ ex debitoribꝰ[s] cõuenire, quàm à tabulario[t] ciuitatis noĩatĩ breues accipiãt debitorũ: quã qdẽ exactionẽ sine oĩ fieri cõcussiõe[v] oportet.

ℊ *Pro debitis publicis nõ debet q̃s poni ĩ carcere ribus, nec nouitates aliquas pati in ꝑsona. Bart.*

Idem. a. LEX. II.

Nemo[x] carcerẽ, plumbatorũ q; verbera aut põdera, aliaq; ab insolertia[y] † iudicũ reperta supplicia, in debitorũ solutionibꝰ, vel à puersis, vel ab iratis iudicibꝰ expauescat. Carcer † pœnaliũ[z], carcer hominũ noxiorũ est, & officialiũ[a], & cũ denotatiõe[b] eorũ iudicũ quorũ de officio certiores esse debebũt, q cõtra hãc lege[c] admiserint. Securi iuxta ꝑsidẽa[d] trãseãt solutores[e]. vel certe siq̃s tã alienꝰ ab humano sensu est, vt hac indulgentia[f] ad cõtumaciã abutaẽ[g]: cõtineatur apta & libera & ĩ vsum hoĩm ĩstituta custodia[h] militari. Siq̃s ĩobdurata neq̃tia ꝑmanebit: ad reiꝰ omnẽq̃[i] substãtiã exactor accedat: solutionis obsequio cum substãtiæ proprietate suscepto[l]: qua facultate prębita[m] exactori, oẽs fore credimus proniores ad soluẽda ea quę ad nostri vsum exercitus[n] pro cõi salute poscuntur.

q ℊ DE EXACTORIBVS TRIBVT. &c.

ℊ *Dixit quæ tributa præstanda sunt, & à quibus:*

10 *nũc qualiter & per quos exigantur. Accursius.*

r Vcennarij.] sic dicti, ga ducẽtos exigebãt vel ga ipsi tot erãt numero. & sic sequẽtia exponi habẽt alia noĩa put diuersificatur officiũ: vt. j.

20 de apo. pu. l. pe. &. s. đ iure fis. l. phibitũ. &. l. sup creã dis. & publicani: vt ff. vi bo. ra. l. ij. §. si publicanus. & opinatores. vt. j. eod. l. missi.

s ℊ Debitoribus.] s. tributorum. ad quod. s. de iure fis. prohibitũ. &. ff. de iure fis. auferẽ. §. pen.

30 t ℊ Tabulario.] ad cuius officiũ ptinet debitorũ modũ ĩgerere, & fideliter eorũ noĩa puidere: vt. j. eo. l. missi. &. j. de nũc. & actu. l. ij. Et not. hîc tributorũ debitorẽ nõ debere cõueniri añq̃ breues fiãt à tabellione.

† insolentia.

† in vetustis exẽ. g. busdã nostris legiꝫ, carcer pœna est hominũ noxiorum, ẽ & officialiũ, & cũ denudatione (alʒ dãnatione) eorũ iudicũ quorũ de officio coertiões esse debẽt &c. Tu si libet, vide Pyrrhum hîc. Carcer ad hoĩum custodiã non ad pœnam est iuct.

v ℊ Cõcussione.] vt id

40 solũ exigãt qđ debẽt, & nõ vltra aliqua occasiõe vt. j. de lucris aduoc. l. ij. lb. xij. ℊ si fiat, prędesau diat eum qui se lęsum dicat à dictis officialibꝰ: vt eo. ti. l. j. & imponet fortè pœnã criminis cõcussionis vl falsi: vt. ff. de cõcus. l. ij. & facit. j. l. proxi. &. s. de fur. l. etiam. Accursi.

x Nemo] tributariꝰ aliâs fisci debitor.

y ℊ Insolertia] i. duritia sedm quosdã. & facit s. de act. & ob. l. negantes.

z ℊ Pœnaliũ i. hoĩm pœna dignorũ. ne sit contra ff. de pœ. l. aut dãnũ. §. solent. vbi dicit qđ ad cu-

60 stodiendum non ad puniendum est carcer.

a ℊ Officialiũ] i. iudicũ q. d. nõ priuatorum qui debẽt, sed officialiũ in officio exigendi modũ excedentium. vt subijcit. & etiã in quadruplum exactio: vt. j. de excu. mu. l. placet. &. j. de censib. l. peræquatores.

b ℊ Et cũ denotatione.] aliàs cõdemnatione: & aliâs cum denotatione stem. j. aliàs certiores, alʒ coertiones. & est sensus: qa cũ pœna iudicũ eorũ scilicet officialiũ qui. s. officiales cõtra hãc. l. admiserãt ponãdo in carcerẽ

70 tributarios: de officio quorum scilicet officialium malè gestorum, scilicet in vinculando certiores esse debere, scilicet iudices eorum.

c ℊ Legem.] non soluendo tributa.

d ℊ Prędidẽ.] qui facit exigi: vt. j. eod. in fiscalibus.

e ℊ Solutores.] i. tributarij: sic dicti, qa soluere debãt & ibũt securi: nã timẽtes officiales pœnã inferẽdã à suis iudicibus nõ incarcerabunt. & ad hoc. s. de officio rec. puin. Lomnes. & de spor. l. ij. f ℊ Indulgẽtia] qa nõ incarcerabũt. g ℊ Abutaẽ.] qa non soluat: qđ tñ facilè fit.

h ℊ Custodia.] capiẽ ergo vt arg. ff. ad. l. iul. pe. sacrileg. §. fi. qđ ẽ in debitore publico: vt. j. l. px. spãle. alʒ sęcus. vt no. C. qui bon. ceder. possunt. l. j.

80 i ℊ Si quis.] scilicet debitor.

k ℊ Omnem.] non ergo pro mensura debiti. & sic est contra in authen. de exhibend. §. si verò. Solu ꝑpeciale in fisco. Vel verius hîc corrigitur. & facit. j. de capi. & di. pigno. l. j. &. ij. Accursius.

l ℊ Susceptо] suscepit enim executor obsequium. i. officiũ tributarij: qa soluit sibijpsi de ꝑprietate rerũ debitoris q̃ vẽdunt: vt j. đ ea. & di. pi. l. j.

m ℊ Prębita.] exactori.

n ℊ Exercitus.] facit in aut. de man. prin. §. neq; autem. in fin.

a QVoties. abreptus.]id est captus.vel abreptus ab eo qui eũ sub traxerat custodibus.

b ¶ Teneatur]scilicet & custodiatur : vt.ſ.l.nemo.in.ij.reſpon . Al.

c ¶ Abſtulit.]ſcilicet officio custodiendi.Al.

d ¶ Crediderit.]& ſubtraxerit.ſic.ff.de rerũ diui.l.fina.Sed videtur nõ delinquere qui exigit â debitore publico qđ debet exigẽti:vt.ff.ad.l. iu. pe.l.peculatus.Solꝛbinõ

10 in fraudem fiſci,ſed pro ſuo cõmodo, licet tñ red datur fiſco: vt.ff de iur. fiſ.l. deferre.§. final. hic autem in fraudem fiſci . Item ibi pecuniã.hic per ſonam,vt fiſcus eum nõ inueniat.& facit.ſ.de al. tol.l.iij.& in auꝯ. vt omnes obe.iudi.§. ſi igitur.

20 Item no.hac.l.minus ha bere fiſcum quã priuatũ cùm priuatus iuraret in litem: vt.ff. ne quis eum q in ius l. ſi per aliũ .§.j.

e ACtores cęteriq;.] officiales. ſub audi. Py.

f ¶ Speciẽrum.]p fiſcũ commodatarum .

30 g ¶ Immanitas.]aliàs innouitas, & aliàs imma nitas.i.nimietas . nam ſi iſti officiales nõ ſoluerẽt, totum onus portarent pu uinciales: quare in immẽ ſum fatigarentur. portaꝯ enim leuius qđ à pluri bus põrtatur:vt argu. in auꝯ. de natur.in cu. de.in

40 oprin. & facit.j. de omni agro deſer.l.omnium.& j̃.de priui.do.aug.l.ij. & j̃.eo.l.fina.Et ſic not.con tra officiales communis Bononię vt ſoluant col lectam ſicut alij.

h † aliàs ſit quę ex offi ciali inſtru ctione offi cium con ſtitutũ qd &c. quam lectionem & Bar. hic ĩ epitome ſecutus vi detur.

APparitores. Ser uitiũ]ſ.vt ſeruiãt ſuſceptori accipiendo au ſorũ à collatoribus,& por tando ſuſceptori : quales erãt ducenarij. vt.ſ.e.l.j.

i ¶ Debitũ.]id est qñ de beat collator, vel p ſcri nio exigitur.vt.j̃.de cano lar.l.j. &. ij.

k ¶ Ex officiali.]i.appa ritore prędicto.Accurſi.

l ¶ Officium.].ſ. ſuſce

60 optorum.Accurſius.

m ¶ Perlatum]i. ſpõtè datũ,ſed exactũ per vim. vt.ſ.eod.l.ij. ad quod.ff. de le.iij. fideicommiſſa. §.ſi rem.

n ¶ Suſceptor.] pprie. q.d.ideo per apparitores facit exactionem,ne &c.Alij dicunt ſuſceptor.id est apparitor, quꝯ ideo debet ſcribere quod accepit,ne &c. & ſecundùm hoc detrimenta &c. qa

70 de ſuo emendabit de quo neſcit reddere rationem:& facit.j̃. de ſuſcep.l. frumenta.&.j̃.de apo.pu.l.j.& in anthenti.de manda.princip.§.coges. & de col.§.iubemus.

o INfiſcalibus. Titulis.]certa ſunt diſpendia principis:& aliqui ſol uunt ad vnam:alij ad aliam expenſam ſeu arcam:& aliæ arcæ erant a pud prætectum,& aliæ apud procuratorem cęſaris. ad quod.j̃. de cano. largitio.per totum:& illas hîc vocat titulos.

a Vſurpare qñq;in bo nam partẽ qñq;in ma lam capitur vtin clem.j. de deci. vbi per domi. Cardin. Exactoris offm erat annuum.

p ¶ Rationale.]id est procurator cęſaris.vt.ſ.de mo.multa.l.ij.

q ¶ Vſurpat.]a.vtendo retinet.Et ſic not. qđ hic ponꝯ in bona pte

80 r ¶ Conſtringantur.]exigere:vt.j̃. de cano.lar.l.ij.

s ¶ Maneat.]id est detineat.& facit.j̃.de col.ſun.pa.l. final.

t ¶ Iſſi opinatores.]multa nomina habet exactor : vt not.ſ.l.j.

v ¶ Cum delegatoꝛibꝰ.]ſ.literis.& ſic iudicibus est datiuus. vel dic q fit ablatiuus: quia prędictus delegat,id est mittit prędictis,vt no. ſ.titu.ij.l.ij.& in rubri.illius tituli.

x ¶ Anni.]anno eñ durabat officium exactoris:vt in auꝯ.de col.§.iube mus nullã.&.j̃.de ſuſcep.l.neminem.&.j̃.de execu.& exactori.l.iij.intra quod tps fieri debebat exactio:vt hîc,&.ſ.de anno.& tribut.l.obſiſtere.

y ¶ Poſſeſſore.]i.tributario qui pro poſſeſsionibus tributa debet dare. & dic commune,nec in exigendo,vt ſubijcit:nec commercium cum pro uincialibus facit:vt.j̃.de ero.mil.anno.l.opinatoribus.

z ¶ Cui.]ſcilicet poſſeſſori.

¶ *Qui debitorẽ captum eximit,ad id quod fiſco & priuato debebatur,tenetur.Bartolus.*

IMperator Conſtantinus.a. LEX.III.

QVoties quis & priuati debi tor inuenitur, & fiſci:abre ptus[a] ab vno officio , teneatur[b] ad vniuerſi debiti ſolutionẽ. Qui eum abſtulerit[c] , coerceatur:ac to tius ſummę exactionem in ſe ſuſci piat,qui eundem auellendum ſub trahendunq; crediderit[d] .

¶ *Officiales tenentur ad ſoluendum tributa, ne ipſis ceſſantibus cæteri onerentur.Bartolus.*

IDem Auguſtus. LEX.IIII.

ACtores[e] , cęteriq; rei priua tę noſtrę,ad ſolutionẽ ſpe cierum[f] ſolennium, debiti vigo ris authoritate cogantur: ne pro uinciales rei priuatę noſtrę fatiget immanitas[g] .

¶ *Exactores debent remittere ad curiam in ſcri ptis quid exactum eſt,& quid non:ut ex eorum ſcriptura officium reddatur inſtructum. Bartol.*

IMppp.Theod.Arca.& Honor.aaa.LEX.V.

APparitores quicunq; in col lationem auri pręcepti fue rint officij ſui adhibere ſeruitiũ[h] : titulorũ debitum[i] , & collationũ ſummas,relationis ſuę fide & an notatione perſcribant: ſicq;ex offi cialis[k] † inſtructione officium[l] cõ ſcium quid exactum, quidvè per latum[m] eſſe videatur ne lõginqui itineris diuerſitate ſuſceptor[n] ad ductus, & curię ſuę deſit, & rei fa miliaris detrimenta ſuſtineat.

¶ *Ad petitionem exactorum cogitur præſes fa cere exactionem.Bartolus.*

IMppe.Arcad.& Honor. aa. LEX.VI.

IN fiſcalibus debitis,hoc est an nonarijs cęteriſq; titulis[o] q ad arcam eminetiſsimę pertinẽt pre fecturę:necnon in ijs debitis quæ rationale[p] vſurpat[q] officium, re ctores prouinciarũ cõſtringant[r] : & eos neceſsitas maneat[s] exigẽdi à quibus expectatur authoritas .

IIdem.aa. LEX.VII.

MIſsi opinatores[t] † ,id est e xactores militaris annonę, cũ delegatorijs[v] iudicibus,eorun q; que officijs,inſiſtant vt ĩtra anni[x] metas id qđ debetur accipiãt . ni hil his ſit cũ poſſeſſore[y] cõmune: cui[z] non militem[a] ,ſed exactorẽ[b] ſi ſit obnoxius,cõuenit ĩminere[c] . Iudices[d] itaq; q prouinciales paſsi fuerit opinatorib⁹ delegari[e] ,eiuſ dem quãtitatis[f] duplex pœna re tinebit: & apparitores ex quoli bet officio[g] ſententiã deportatio nis excipiẽt,ſi p ſemet exigẽdos[h] voluerint delegare militibus[i] : & curiales[k] tẽporale manebit[l] exili um,ſi eos quos ſolenniter exigere cõſueuerũt,opinatorib⁹ putauerit eſſe credẽdos:cũ[m] iudicẽ[n] oporte at inq;rere[o] debitores:tabularios ſi deliter ꝓuidere noĩa[p] debitorũ: ap paritores ſiue curiales cõſuetudi ne[q] ſeruata regionũ,cõuictis[r] đbi torib⁹ imminere:vt pceptis[s] con gruis emolumẽtis opinatores im pleto anno[t] ad ꝓprios nũeros[v] va leant remeare.q[x] ſi vltra annũ pro tracti fuerĩt:iudices[y] eorũq; officia abſq; vlla mora de ꝓprio cogant exoluere militib⁹[z] qđ debeẽ[a], ipſis aduerſus obnoxios repetitiõe ſeruata[b] .Quòd ſi ad nos aliqua dere tẽtis[c] opinatorib⁹ querela ꝓuene rit,in duplũ ab his ꝓtin⁹ exigeẽ:vt partẽ debitã miles,reliquã fiſc⁹ ac cipiat.Iudicib⁹[d] quoq; eorũq; offi cijs eatenus ſubuenim⁹:vt in cõtu maces debitores cuiuslibet dignitatis[e] authoritatem ſuã exerceãt. at ſi impudẽter ſolutio differatur:

a ¶ Militem.]i.opinato rem qui in hac militia militat.

b ¶ Exactorem.].i.re

10 ctorem prouincię,ad cu ius officium pertinet tri buta exigere:vt.ſ.l.prox.

c ¶ Imminere.]i.vt ſol uat compellere.R.ad qđ j̃.de cano.lar.tit.l.ij.

d ¶ Iudices.] id est præ ſides prouinciarum.

e ¶ Delegari].i. ab ip ſis opinatoribus exigi vꝰ

20 compelli ſoluere.

f ¶ Quantitatis.] quã opinatores à prouinciali bus exegerunt.

g ¶ Officio.]i.cuiuslibet officialis ſit.Accurſius.

h ¶ Exigẽdos.].i. quos ipſi debent exigere.vel e xigendos.ſ.tributarios.

i ¶ Militibus.] .i. opi

30 natoribus.

k ¶ Curiales.].i. pſides curię.adqđ.j̃ ti.j l.j.ĩ prĩ.

l ¶ Manebit.i.tenebit.

m ¶ Cùm]reddit rõnẽ quare puniũturprędicti.

n ¶ Iudicem.]id est prę ſidem loci.

o ¶ Inquirere.] cognoſcẽdo quid & quãtum de

40 bet.& ſup hoc iudicare.

p ¶ Noĩa.] redigẽdo in ſcriptis vt poſsit dare du cenarijs:vt.ſ.l. j.

q ¶ Conſuetudine.]& no.hîc pro cõſuetudine.

r ¶ Cõuictis .] ſcilicet legitimè,non per carce rem vel ſimili modo : vt ſ.l.nemo.

50 s ¶ Perceptis.]p opi natores qui accipiunt à iudicibus qui exigũt cũ ſuis officijs: vt in princi. huius.l Accurſius.

t ¶ Anno.] intra quem debet ſolui.vt not.in prĩ cip.huius legis.

v ¶ Numeros.] ſcilicet militum ſi fortè de mili

60 otibus erat opinator.Vel dic q numerus opinato rum erat in quaterno a liquo qui ad diuerſas ꝓ uincias mittebantur, vt faciunt templarij.

x ¶ Qui.]ſ. opinatores.

y ¶ Iudices.] dicũt qui dam:iudices qui miſerunt opinatores,ſoluunt de ſuo . & ſecundùm hoc dic protracti.id est,venire diſtulerint.& dic obnoxios,ſcilicet opinatores,

70 Vel dic iudices. i. præſides & protracti ſcilicet opinatores : & ſic pro priè:& obnoxios ſcilicet tributarios.

z ¶ Militibus.]pro ſtipendijs,ſecundùm primum modum.Vel militi bus.id est opinatoribus ſecundùm alium.

a ¶ Quod debetur.]ſcilicet pro annona vel tributo annonario.

b ¶ Seruata.]actione nego.geſt.vt.ff.de neg.geſt.ex facto.§.ſi.vel condi ctione ex hac.l. Accurſius.

c ¶ De retẽtis.]i.ſi ex his quę exegit & militibus dare debuit,apud ſe re tinuit.& ſecundùm hoc dic opinatoribus.i.ab opinatoribus.& qđ dicit

80 miles.i. opinator pro militibus.Vel dic q iudex aliqua retinuit quę nõ odedit opinatori, quę in duplum dabit:vt mediam miles.i.opinator pro ſuo officio:& aliam fiſcus ſcđm hos intellectus habeant.non obſtat.j̃. de cen.perequatores.vbi à prouincialibus indebitè fuit acceptum.& ita in quadruplum punitur.Alij dicunt q ibi per vim:vt.ſ. de excuſa. mu. l. placet.& ſecundùm eos facit.j̃.titu.j.l.j.

d ¶ Iudicibus.]ſcilicet prouinciæ.Accurſius.

e ¶ Dignitatis.]ſ.ſit tributarius.ad qđ.ſ.vbi dec.con.l.j. & vbi ſena.l.j. Et notãt qdam hic q officialis non dicit ius ſua authoritate, ſed præſidis iuſſu.

Cõſuetu do loci at tenditur.

† opinato res malim cum Pyr rho in fin. Ie.j.de Ro ma.magi ſtra.

inſſu. ſic & dic authoritatẽ. ſ. capiẽdo perſonam: vt ſ. l. nemo. & in rebus vt ſubijcit. & dicitur in ea. l. nemo. & dic actores &c. i. officiales præſidis

a ¶ Nominibus.] qui nolunt ſoluere. Accurſius.

b Si diuina domus.] i. noſtra vel auguſtę, ſecundùm Bul. & Py. ſic ponitur. ſ. de quadri prę ſcrip. l. fin. & vbi cauſæ fiſc. vel diui. do. in rub. Vel dic diuina domus vt pro eccleſia ponatur: vt not. ĵ. ea. l. in fine. & facit ĵ. de mu. pat. l. euidenter

10 &. ſ. de iudi. l. j.

Metrocomiasdocet Alcia. pagos eẽ maiores in. l. vnica. C. nõ licet. habit. lib. xj.

c ¶ Metrocomías.] metros menſura, comos villa: deinde metrocomia. i. villa menſurata q̃ dabat metroicis: vt. ſ. de iure fi. l. certa. in qua villa nec his domibus nec alijs licet emere: vt. ĵ. non licere ha. me. l. j.

† alſ. aut q̃libet cuiuſcunq; &c.

d ¶ Patrocinij.] prę ſtãdi tributario in fraudẽ publicarũ functionum quo caſu nõ licet ei tenere prædia ob cauſam patrocinij data, ſed confiſcantur vt ĵ vt nemo aſſ. patro. l. j. & ſic nõ præſtaret tributa, cùm nõ habeat rem. Accurſius.

20 ¶ Emptiõis.] licitę.

e ¶ Dominus.] ſunt em̃ publicę functiones. i. tributa & annonę onera rerũ: & ideo cũ reb' ambulatoria: vt ff. depu. l. impatores. & ĵ. de fun. pa. vniuerſi. & ĵ. de prę. & omni. rebus nauicu. l. ij. & ff. de cen. forma. ſicut ſerui

40 tutes. vt. ff. de ſerui. ruſt. prędio. l. viam. §. pe. & fi.

† in vetuſtis q̃buſdã, de iuge exactionibus.

g ¶ Poſſeſſiones.] pro q̃b' tributa erãt ſoluẽda.

h ¶ Vincti.] alſ vicißim, aliàs iuncti, aliàs vicini.

i ¶ Aſſignent.] cõtra. ſ. de ſac. ſan. eccle. l. placet. ibi, nulla trãſlationũ &c. Sol. ſecũm quoſdã ibi de

50 p̃dijs dedicatis euchariſtię hic de alijs p̃dijs collatis eccleſię. ad quod. ĵ. de fun. rei priua. l. vniuerſi. ſed ibi non dicit p̃dia auferri. Tu dic q̃ hîc non dicit fieri tranſlationem in aliũ, licet aſſignentur ciuitati quaſi ad pign'. Vel verius, vt dixi, hîc di

60 uina domus non pro domo eccleſię, ſed pro ipſa eccleſia ponitur.

k ¶ Prouiſione.] aliàs puiſiõe, & alſ pmiſsione &c. dic. ſ. quæ eſt in hac. l.

l ¶ DE SVPEREXACTORIBVS.

¶ *Vltra quam debetur: ne iſte titulus uel ſuperior* 70 *de ſuperindicto ſit ſuperfluus.*

m Vicquid. A curialibus.] actiuè.

n ¶ In duplũ.] imo in quadruplum: vt ĵ. de excu. mu. l. placet. & de cenſi. l. pę quatores. quę ſunt contra. Sol. illa de rigore: hęc de ęquitate. vel hęc ſecundùm illas: vt hoc duplũ aliud ſit quod præſtatur prouincialibus, aliud q̃ fiſco: vt. ſ. de aſſer. tol. l. iij. Py. vel verius refert p̃ vim vt ibi, an nõ: vt hic & ff. de pu. l. licitatio. §. q̃ illicitè. & ſ. de infa. l. ij. vel hic habebat mãdatũ de exigẽdo: & ideo in duplum punitur: ibi ſua authoritate: & ideo in quadruplum.

o ¶ Confutatus.] id eſt conuictus. & ſic ciuilis non tollit criminalem.

Ciuilis actio crimi nalem nõ tollit.

80 vt &. ſ. quan. ciui. actio præ. cri. l. vna.

p ¶ Perſeueret.] a ſæpius faciẽdo. ad q̃d. ff. de pœ. l. capitaliũ. §. ſolent. & §. graſſatores. & ſ. de epiſ. audien. l. iij. in fin. aliàs ſi ſemel tunc extraord. vt. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publi.

a Concor. de pœn. di. v. ca. j. Poſt pri. ibi, cõſiderex quan-

¶ DE CAPIENDIS ET DISTRAHEN. PIGNO. &c.

q Es eorũ. Diſtrahant.] poſt duos menſes à die captionis: vt ff. de re iudi. l. debitoribus. Al. Item ſeruatis ſolẽnitatibus quas dixi. ſ. de fide inſtru. & iur. ha. fiſ. l. j.

r ¶ Poſſidendi.] etiam ſi res fuerit minoris: vt. ſ. de iu. ha. fiſ. l. quicũq;. in fin. & facit. ĵ. de debi. ciui. l. fin. in fin. Accurſius.

s Atis.] q. d. non incarceretur: ſed tñ bene capitur p̃ perſonã: vt. ſ. ti. ij. l. ij. Item & vendentur pignora: vt. ſ. l. proxim.

t ¶ DE APOCHIS PVBLICIS &c.

¶ *Apocha ſoluenti datur, an tapocha ſuſcipienti: ut* ſ. *de fide inſtru. plures. &* ſ. *qui po. in pig. ha. l. pe. Et*

10 *not. q. aliàs eſt curialium, aliàs curialibus: & expones. l. j. item aliàs eſt diſtributionib' ciuilib. & ſ. deeſt.*

REs eorum qui fiſcalibus debitis per cõtumaciam ſatisfacere differũt, diſtrahãtur q, comparatorib' data perpetua firmitate poſſidendi r, D. xv. calen. Iuñ. Serdicę, Conſtantino Cęſ. v. & Maximo Conſ.

Idem Auguſtus. LEX. II.

SAtis s ſit debitorem annonarũ ad ſoluendi neceſsitatem captione pignorum conueniri.

TITVLVS XXII.

De apochis publicis t, & deſcriptionibus curialium & de diſtributionibus ciuilibus.

¶ *Aeſtimum non ante ſumit effectum quàm præſidibus intimetur, & per eos recipiatur. Item ſuſceptores ſeu theſaurarij debent de ſuſcepto facere cautionem ſolennem, & exactores prouinciales debent ſingulis quatuor menſibus rationem ſuæ exactionis tranſmittere: & quod ex cauſa lucratiua acceperint ſcribere. Bartolus.*

Impera. Honor. & Theodo. aa. Anthemio præfecto prætorio. LEX. I.

AD inferiorum u curialium releuandas fortunas & impreſsionẽ potẽtiũ & itidem curialiũ x cohibendam placuit, vt deſcriptiones y ſi quæ p ſingulos ordines cogentibus diuerſis negotijs agitentur, non ſumant ante principiũ quã apud acta prouinciarũ rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptę ſentẽtijs. Sed & aurũ q̃d ex huiuſmodi contributione z redigitur, ita debet ſuſceptori aurario a conſignari, vt ſecuritatibus b nomẽ inferẽtis c, dies, conſul, menſis, cauſa, & ſumma cõprehendantur: quòd & deſcriptionis ęquitas illuſtret: & deſcriptio documẽtis euidentibus fulciatur f. hoc etiam obſeruando, vt in quadrimeſtribus g quoque breuibus q ad excellentiæ tuæ officium ſolẽni-

¶ *Apocha ſoluenti datur, an tapocha ſuſcipienti: ut* ſ. *de fide inſtru. plures. &* ſ. *qui po. in pig. ha. l. pe. Et*

10 *not. q. aliàs eſt curialium, aliàs curialibus: & expones. l. j. item aliàs eſt diſtributionib' ciuilib. & ſ. deeſt.*

v AD inferiorũ.] quitributa accipiunt & ĩferunt maioribus, qui ma

20 iores accepiſſe negãt: & ſic forma, ideſt ſubſtãtia inferiorũ grauatur ĩ duplo: vt. ſ. de exact. tribut. l. miſſi.

x ¶ Curſalium.] potentes & curiales pro eodẽ ponit. & eſt aliàs itidem aliâs eorũdem. Accurſi'.

y ¶ Deſcriptiones.] ſ. obonorũ, quę vocant ęſtimi: quas faciũt prĩcipes. cogẽtibus diuerſis negotijs. vnde illud: Exijt edictum à Cæſare Auguſto i vt deſcriberet vniuerſus orbis. & ſecundùm hoc q̃d ſubijcit, p̃ ſingulos ordines, dic. i. per homines magnos & paruos.

40 oeſem̃ debẽt ſoluere: vt ſ. de anno. & tributo. l. in fraudẽ. & pro hoc eſt in aut. de col. circa princ. & q̃d ſtatim hic ſubijcit. Alij dicũt deſcriptiones. i. ſcripturę quę ſunt de ſolutionibus quæ fiunt de manu in manũ. & hoc dicit p̃ ſingulos ordines

50 qui vocant apochę quę debẽt inſinuari apud p̃ſidem: aliàs nõ valerent: vt donatio vltra legitimam ſummã: vt. ſ. de do. l. ſancimus.

Tributa. ſoluere omnes coguntur.

z ¶ Contributione.] i. tributorum ſolutione.

a ¶ Aurario.] qui & ipſe eſt curialis ſeu officialis de maioribus. & ad

60 hoc reſpicit principium huius legis.

b ¶ Securitatibus.] i. apochis q̃ ad ſecuritatẽ ſoluentiũ fiunt. ad quod ĵ. de colle. fund. patrim. l. placuit.

c ¶ Inferẽtis.] i. ſoluentis curialis. vel. i. etiã tributarij qui ſoluit curiali. ad quod. ĵ. de ſuſ. ſuſceptores præſentibus. Itẽ ad hoc q̃d dicit, de die,

70 facit. ff. de ac. l. libellorum. Itẽ ad cauſam facit. ff. de excep. do. l. ij. §. j. & de trã. cùm hi. §. in cauſa. & ſ. man. per diuerſas. debet em̃ inſeri indictio & nomẽ imperatoris, vt in aut. vt prępo. no. impe. col. v. Item ſubſcribit notarius: licet eius ſubſcriptio ſola nõ ſufficiat: vt. ſ. de conueni. fi. debi. l. ij.

d ¶ Quo.] pro vt. uel quo, ſcilicet facto. & q̃d ſubijcit deſcriptionis. i. qualiter & quæ fuit inpoſita collecta ſeu deſcriptio ſecundùm primam. Accurſius.

e ¶ Deſcriptio.] aliâs deſcriptus, ſcilicet tributarius vel curialis inferior

80 aliàs deſcriptio, aliàs deſcriptis. Et ſic no. non ſufficere teſtes: vt ff. de probatio. l. cenſus. & ſic duę ſcripturę ad minus ſunt neceſſarię: vna de impoſitione: vt hic, & in aut. de col. §. pro fiſcalibus. alia de ſolutione quæ fit ſuſceptori à curiali: vt hic, & ĵ. de col. fund. patri. l. placuit. & in aut. de mã. princi. §. coges. ſit & tertia quam facit curialis minor cùm recipit. vt. ſ. de exacto. tributo. l. apparitores.

Teſtes aliqñad pro bandũ nõ ſufficiunt.

f ¶ Fulciatur.] ſcilicet æquitas deſcriptionis. Accurſius.

g ¶ In quadrimeſtribus.] mos erat vt fidelis expenſarum notitia quaternis ſiue quatuor menſibus comprehenſa ad ſcrinia publica

dirigeret per palatinos.ſ.ſuſceptores aurarios vel alios:vt totius erroris demerſa caligine publici rõcinij poſſet claritas apparere:vt.ſ.de of.co.ſacra.lar.l j.& facit.j.ti.j.l.pe.in fi.erãt & alij quadrimeſtres breues,q̃ ſcrinio latereculi mittebant̃ â magiſtro officiorũ:vt.ſ.de offi.ma.off l.j.& fin.

a ¶ Celebratę.]i.ſolẽniter impoſitę & exactę,&ſuſceptori aſſignatæ.

b ¶ Diſpunctio.] aliàs diſpoſitio,aliàs diſpũctio id eſt datorum & exceptorum collatio:vt.ff. de verbo.ſigni.l. cognoſcere. in princi.

† al's ſentẽtiam.

c ¶ Vt omnes.]ſcilicet officiales.

d ¶ Inopum.]nam videbis quantum cuilibet impoſitum ſit,& ab eo exactum,& an ſuſceptor habuerit totum exactum. Accurſius.

e ¶ Quod.]ſ.vt deſcribatur breuib⁹,puta ſi curialis donabat bona ſua alicui.nã quartadabatur curię:vt.j.de imponenda lucra deſcri.l. vnica.&.j. q̃ñ & qui.quar pars debetur l ij.niſi eccleſię donaret.vt.ſ.de ſa.ſan.ecl.l. pe.hoc quidem lucrum curię obueniſſe ponetur in breuibus expenſarum & introitorum.

f ¶ Inopes.]nõad pxima ſed ad ſuperius dictum refertur.vel dic ad proxima: quia ſi talia lucra celarentur,poſſet abſcondi qđ potentiores deberent ſoluere:& ſic ſoli minores grauarentur. Et nota qualiter pauperes & diuites ſecũdum quantitatem patrimonij patricollectas non ſecundùm munus ꝓ ſonarum.ad quod.ſ.ea.l. &.j.de cen.l.j.&.ſ. de exacto.tribu.l actores.

Collectę â diuitibus &paupib⁹ ſecũdũ facultates ſunt exigẽdæ.

g ¶ Similí.] aliàs ſimili. aliàs ſimillime.

h ¶ Diſpoſitionẽ.] ſupradictam.

i ¶ Numerariorum.] qui hodie tabularij dicuntur:vt.j.de mune.l.j.

k ¶ Mutilandam.] .i. nõ obſeruandum diſpoſitionem ſupradictam.

l ¶ Noſtra.]ſi habes veſtra,præfecto loquitur.

m ¶ Emel. Derefuſione.]à refundo dis, ſecundùm P.

n ¶ Emiſſam.] ab his q faciendi hoc ius habent non alio:vt.j.de ſol. deb. ei.l.j.& ſ.de qua.præſcr. l.ij.§.fin.& ſolenniter:vt ſ.l. proxim.& facit.ff. de pœ.l.diui fratres.& .C. ꝯen.reſcind.non poſſ.l.j. &.j.de ſuſceptori.l.ſecuritates.

† Concor. ca.iij.cum gl.ſup verbo, vltim. extra de cauſa poſ. &proprie. vbi dicit ꝙ vltima tẽpora præſcriptiõis ſpectanda ſunt.

ter dirigunt̃,celebratę[a] deſcriptionis diſpunctio[b] ſocieť:vt omnes[c] veſtrę poteſtatis ſciẽtiam † formidantes,nihil ad releuationẽ locupletum,atq; inopum[d] perniciẽ audeant pertentare.Quod[e] & tunc optimũ eſt cuſtodiri,cũ lucratiuæ facultates ex bonis curialiũ curiæ obuenerint:vt & inopes[f] & locupletes fructu ꝓuiſionis ſimili[g] potiantur. Quam diſpoſitionem[h] ſi quis iudicũ numerariorũ[i] vel curialium mutilandam[k] eſſe crediderit:interminationi quam noſtra[l] ſedes ſtatuerit,ſubiacebit.

¶ *Qui habet inſtrumentum ſolutionis ſeu ſecuritatis ſolenniter factum,non debet amplius moleſtari.Bartolus.*

l mpp.Theod.& Valent.aa. LEX.II.

SEmel ſecuritatẽ de refuſione[m] munerũ emiſſam[n], ab alio iudice nõ liceat refricari[o].&ideo ſpectabilitas tua ſaluberrimę ac iuſtiſſimę pręceptionis[p] formam ſecuta,prohibebit in poſterum eos ad diſcuſsionẽ tranſacti muneris conſtringi,quos claruit accepta ſecuritatis proſperitate lętari[q].

¶ *Qui oſtendit ſe tribus proximis annis ſoluiſſe,retro ſoluiſſe præſumitur,niſi contrarium probetur.Bartolus.*

I mperator Martian.a.Conſtantino præfecto prætorio. LEX.III.

QVicũq; de ꝓuincialibus[r] & collatoribus, decurſo poſthac[s] quãtolibet annorũ nũero,cũ ꝓbatio aliqua ab eo[t] tributarię ſolutiõis expoſcit̃,ſi triũ cohęrẽtiũ ſibi[v] annorũ[x] † apochas ſecuritateſq; ꝓtulerit:ſupiorũ[y] tẽporũ apchas nõ cogatur oſtẽdere, neq; de pręterito ad illationẽ functiõis tributarię coerceat̃:niſi forte aut curialis aut quicunq; apparitor vel optio[z] vel actuari[a] vel qlibet publici debiti exactor ſiue cõpulſor, poſſeſſorum vel collatorũ habuerit cautionẽ[b]:aut idqđ repoſcit, deberi ſibi manifeſta geſtorum[c] aſſertione patefecerit.

I mpe.Iuſtinianus.a. LEX.IIII.

SEcuritatibus quæ publicarum functionum gratia,ſiue inſolidum,ſiue ex parte ſolutæ eſſe conſcribuntur[d], nullam exceptionẽ non numeratæ pecuniæ penitus opponi concedimus.

TITVLVS XXIII.

De canone largitionalium titulorum[e].

¶ *Quod particulares exactores exigunt, debet dari theſaurario qui eſt in illa prouincia, ut totum ſimul deuoluatur ad fiſcum. Bartolus.*

I mppper. Gratianus Valentinianus & Theo. aaa. LEX. I.

OMnem ſummã[f] auri vel argenti & reliquarum ſpecierum quę ſacris[g] largitionibus ex more[h] pendunt̃,ſtatim vt exactio fuerit celebrata,ad theſaurarios vniuſcuiuſq; ꝓuincię[i] vel ad proximos[k] referri ſub obſignatione tabularij[l] ceterorũq; quos ſolicitos[m] eſſe debere præcedentia iuſſa decreuerũt & theſaurorum præpoſitis conſignari[n] præcipimus:vt exinde[o] ad ſacrum comitatum[p] integer omnium titulorum numerus[q] dirigatur.

¶ *Suſceptoribus ad prouinciam miſsis non debet permitti ut per ſeipſos exigant: ſed iudices ordinarij exigere debent: quod ſi permiſerint, punientur.Bartolus.*

I mppe.Honor.& Theod.aa. LEX.II.

NEque ſacrarum vel priuatarũ[r] largitionũ,palatina officia[s] ex quacunque cauſa[t], vel ex quocũq; titulo fiſcalis debiti, cùm ad prouinciã mittunt̃,poſſeſſores ꝑſe audeãt conuenire[v], ſiue id ex ꝓterito reliquũ trahat̃,ſiue ꝑſentis tpis tributa[x] ſolui cõueniat:ſed rectores ꝓuinciarũ frequẽter adeũdo cõmoneãt[y],eorũq;[z] officijs[a]

d ¶ Securitatib⁹.Cõſcribũtur.]à ꝓcuratore fiſci vel alio qui habet ius exigendi. Et not. hac.l.caſum quo nõ opponitur exceptio nõ numpecu.licet non ſit numerata.& caſus alios habes ſ.de non numera.pe.l.in contractibus.§. ſed quoniam.& dic vt ibi. Item facit.ſ.eod.l.ſemel.& de quadri.præſcri.l.ij.§. fi. & .j. de ſuſcept.l. ſecuri-

Excu... non ... tępecuni... non temp... oppon...

2otates.

e ¶ DE CANONE LARGITIONAL. TIT V. &c.

¶ Largitionalium: id eſt de regulari præſtatione. largitiones enim ea dicuntur quæ prouinciales fiſco largiuntur & dependunt. & dicuntur titul.quia ſpe 3ocialibus titulis,id eſt literis breuibuſque, chartis leguntur.ut.ſ.de con.fi.de .l. fi.&.ſ. de ann.& tri.l.iij.

f ¶ OMnẽſum mam.]i. tributũ qđ ꝓ auro &argẽto præſtatur: quod dic vt.j.de arg. pretio quod 4othef. infertur.l.j. Vel dic ſummam auri quę ꝓ tributo præſtatur,& proreliquis ſpecieb⁹ vt qua drageſimas vel quinquageſimas:vt.j. de ſuſcep.l. modios.

g ¶ Sacris largitionibus.ablatiuè vl datiuè.

h ¶ Ex more.] ſcilicet illi ſolius legis, modios.

i ¶ Prouincię.]ſi vn⁹ tantùm ibi ſit theſaurus alias ad proxim.vt ſubij cit. Vel dic ſi prouincia ſua non habet,tunc ad ꝓximos:vt.ſ.de an.& trib. l. pro locis. & facit.j. de ſuſcep.l.diu.& facit.j.de aur.pu.per.l.j.&.ſ.de of. 6ofacra.lar.l.j. Accurſius.

k ¶ Ad proximos.]i. proximę prouincię,ſi ille de illa prouincia deceſſit.

l ¶ Tabularíj.]quiſunt cũ ſuſceptore: vt.j.de ſuſceptis.l. duos. & de nume.& actu.l. in puincijs.

m ¶ Solicitos.]i.ꝑſides 7o& opinatores & alios.vt ſ.de exac.tribu.l.miſſi.

n ¶ Conſignari.]ſecundùm ſolennitatem quam habes.ſ.de apo.pu.l.ij.

o ¶ Exinde.]id eſt his ſecutis quæ dicta ſunt.

p ¶ Comitatũ.]id eſt ad comitem rerum priuatarum.

q ¶ Numerus.]i.oĩs exactio per titulos.i.hreues facta,vt in ru. notaul.

r ¶ NEq; ſacrarũ.] Vel priuatarum,pro eiſdem. vel dic ſacrarum fiſcalium.vel priuatarum,ſcilicet ſui patrimonij.& dic neq; hæc officia,id eſt nedum alij qui mandatum non habent.

s ¶ Officia.]id eſt officia quæ congruunt palatinis.

8o t ¶ Cauſa.]ſcilicet debiti.quod eſt.j.

v ¶ Cõuenire.]vt &.ſ.de exa.tri.l.miſſi.vbi dicuntur hi palatini opinatores:vt.ſ.de offi.recto.prouinciæ.l.nullum.

x ¶ Tributa.]aliàs tributis,aliâs tributa.

y ¶ Cõmoneant.]& vt exigant à ſubditis & ei ſoluant.

z ¶ Eorum.]ſcilicet præſidum.

a ¶ Officijs.]id eſt officialibus memoratorum exactorum.

Incumbant.

m l quj cumq; h^c l. habz
c cuz in g^l ſubzcaſtono yus
quj lno ſn ba l m c li
ſtere dcdle cu. ct anty^o
m. m l 6z tanq; yſi

in l quj cumq; ibi
apochas bnam g
li bz tenz anꝛ
tno tuz anꝛ ſimul
ut ꝙ bal m l. 2 c
de do bis ꝙ zonys. ct
anto ꝯm. m l 6z
tanq; m ſi

a ¶ Incũbant.]isti exactores. Accursius.
b ¶ Iisdem.]palatinis.
c ¶ Officium eius.]scilicet præsidis, id est officiales.
d ¶ Dependant.]id est soluant.
e ¶ Recepit. Cursui.
10 munus est de quo habes. ī. de cur. pu. l. cursum.
f ¶ Qui de.] Nota qui dicuntur chartularij.
g ¶ Largitionales.] hoc expone vt in rubri.
h ¶ Retractare.]id est perfectè tractare, vt sunt notarij.
20 i ¶ Iussio.] .s. ista.
k ¶ Violata.]quia & eo guntur ad aliquod grauamen vltra consuetudinem veterem.
l ¶ Conatus.] id est si aliqs vellet cogere chartularios, inhibeatur à comite orientis.
m ¶ Generali.]idest hac
30 l. quæ generalis est.
n ¶ Susceptorũ largitio.]titulorũ. No. susceptorem eligi à præside, cum consilio aliorum tamen: vt. ī. de su. & arca. l. exactores.
o ¶ Tractatorũ.].i. notariorũ prædictorum q à grauaminibus defen-
40 odi debent. & accipe hîc procuretur, quod est. ī.
p ¶ Prouidentibus.] istis officialibus.
q ¶ Nulla.]licentia permittatur. qđ est. ī. & qđ dicit minuendæ, facit. s. de anno. & trib. l. omnes pœnę. & s. de transa. præses. Item qđ dicit transferendi, facit. ī. de fusce. l. duos.
r ¶ Ad arcarios.]idest
50 alios officiales. Accursi.
s ¶ Seu etiam.] mihi plus placuisset vel etiã.
t ¶ Tractatorem.]id est notariũ. sic enim dicitur. s. de officio. co. sa. lar. l. j. & facit. s. de apo. pu.
60 l. j. & quod ibi not.
v ¶ Nã quacunq;.]cõstrue: nam si minus fuerit procuratio. i. si minꝰ fuerit ꝓcuratũ quacũq; ex parte quã iusserit &c.
x ¶ Plectẽda.]s. officia.
y ¶ Ræcipimus. De legatio.]u. literade legatiua in qua cõtine-
70 tur q princeps mittit ꝑ fidibus vt exigant collectas suas. Accursi.
z ¶ Quotannis.] i. singulis annis in septembri & octobri quando mittitur ꝓfectus præsidibꝰ vt subiectis nũcient vt se ad soluendũ parent: vt. s. de iudicti. l. j. & in aut.
80 de col. in prin. col ix.
a ¶ Minus.] quàm soliti sunt præstare.
b ¶ Titulos.] accipe ꝓ cũrari: & repete præcipimus. & dic aut ꝑ, & quo quo modo &c.
c ¶ Procedere.] subaudi præcipimus.

incũbant a. Quòd si rector prouinciæ imminentem sibi memoratorum declinare molestiam quærens, vel qualibet alia ratione palatinis ijsdem b ꝓpria authoritate publicæ exactionis ꝓmiserit curam: tam ipse quàm officium c eius vicena auri pondo fisco dependant d.

¶ *Notarij cameræ nõ grauantur ad munera quæ personæ laborem iniungunt: & qui eos grauauerint, punientur: & per officium iudicis superioris defendentur. Bartolus.*

Impera. Leo. a. LEX. III.

Pręcepit nostra serenitas neq; veloci cursui e, neq; alij præter inueteratã consuetudinem grauamini subiacere chartularios q de f cohortalibus officijs vniuscuiusq; prouinciæ largitionales g titulos retractare h constituuntur: cùm idem etiam amplissima præfectura dispositisse perhibeatur: vt his necessitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeant retractare. Quòd si aliquo tempore nostra iussio i temerario ausu ex aliqua fuerit parte violata k: tam rector ꝓuinciæ quã apparitor eius. xxx. lib. auri condemnatione plectentur. ¶ Insuper virum spectabilem comitem Oriẽtis, eiusq; officium, licentiam habere conatus nefarios inhibendi tam moderatorum quàm cohortalis officij, cũ de hac re admoniti fuerint à palatinis eandem pœnã formidantibus si nõ omnibus modis pietatis nostræ decreta congruum mereantur effectum.

¶ *Electio & defensio susceptoris spectant ad ꝓ cõsulẽ & præfectũ, nõ tamẽ ad præsidem. Bar.*

¶ Illud etiam generali l forma sancimus, vt in omnibus prouincijs tam nominatio specialium susceptorum m, largitionalium titulorum, quàm defensio tractatorũ n, non tantùm per viros clarissimos moderatores ꝓuinciarum, sed etiã per viros spectabiles proconsules, & præfectum augustalem, ac laudabiles vicarios vnà cum eorum officijs admonentibus semper nec nõ imminentibus palatinis procuretur, ꝓuidentibus Pvt post nominationẽ etiã specialiũ susceptorũ largitionalium titulorum, nulla q minuendæ exactionis ad sacrũ pertinentis ęrariũ, aut trãsferendi ad archarios r aut quoslibet alios extraneos titulos, rectoribus ꝓuinciarum aut eorũ officijs, seu etiã s curialibus licentia ꝓmittatur: quadrimestribus breuibus per idoneũ tractatorem t eorundem titulorũ, sup cõmendandis ratiocinijs publicis, periculo rectorũ ꝓuinciarũ ad sacratissimã vrbem trãsmittendis. nam quacũq; v ex parte, quã iussit nostra trãquillitas si minus fuerit procuratũ pœna supius designata tam ipsi iudices quàm eorum officia se nouerint esse plectanda x.

¶ *Si literæ iudicis aliquid ultra ueterem consuetudinem contineant præsumuntur erroneæ: nec eis est credendum. hoc dicit. Bartolus.*

Idem Augustus. LEX. IIII.

Pręcipimꝰ, si fortè delegatio y quæ ab amplissima præfectura in diuersas prouincias ex more quotannis z emittit, minus a contineat: omnes largitiõales titulos b, aut quoquo modo exactio eorum debet ꝓcedere c, nihilominus cõpetentem exactionem eorum à viris spectabilibus tam ꝓconsulibus quã vicarijs, & viro spectabili comite Oriẽtis, & præfecto augustali, necnõ rectoribus ꝓuinciarum, eorũq; officijs, & curialibꝰ omniũ largitionaliũ titulorũ exactionẽ † procurari. vicenarum librarũ auri cõdemnationem præ oculis habentibus, si qd minus exactum vel illatum fuerit sacro ærario quàm prisca & inueterata cõsuetudo d sacris largitionibꝰ inferri cõstituit.

di procurari. & etiã subaudi præcipimus.

d ¶ Consuetudo.]secundũ cõsuetudinem vetigalia. s. ptonis ꝓ rebus inuncta iunt pręstanda: vt. ff. de pu. si publican. §. fi. quia isti magis scire possunt quàm præsetus: ideo puniuntur. & facit. ī. de fusce. l. j. Cõsuetudo regiõis in vectigalibus attẽdenda est.

¶ NE OPERAE A COLLATORIB' &c.

e ¶ A collatorib' exigantur.] i. qui soluũt alia tributa facta. Accur.

† Totum hoc, omnia. tit. exactionẽ, vacat.

f ¶ Perarũ. Illicitè.] ꝓuinciales ergo q tributa pĩtãt ad opas aliquas nõ tenenẽ. nã nec balnea ꝓfidibus succẽdere sunt cõpellendi. vt. ī. ne tribu. laua. pręl. j. nec bestias eorũ cõmodare: vt. ī. ne rust. ad vltiũ officiũ. l. ij. nec hospitiũ: vt. ī. de mensa. deuotũ. nec salgamũ: vt. ī. de salga. non præ. l. ij. nec ad angariam vel parangariã: vt in aut. de mã. princ. ī. illud. col. iij. & de coll. §. ad hoc. coll. ix. nisi in aduentu principis: vt. s. de sanctoian. eccles. neminem. & nisi vt. j. tit. j. l. fi.

g ¶ Tua.]præfecto loquitur vt patet ex suprascriptione.

¶ DE IMMVNITATE NEMI. &c.

TITVLVS XXIIII.

Ne operę a collatoribus exigantur c.

Imppp. Va. Gra. & Valẽ. aaa. LEX VNICA. h

Perarũ ꝑbitionem q illicitè i à ꝓuincialibus hactenꝰ expetita est, synceritas tua g cessare pręcipiat.

Is. Sappli cium.] No. flãmam supplicium officialis si alicuius profiteatur immunitatẽ j. sic
50 s. de fal mo. l. ij.

i ¶ Cuiusquã.] scilicet tributarij.

k ¶ Profiteãtur.]scribẽdo aliquem immunẽ sua authoritate: nec prodest immunitas talis: vt &. ī. de cen. l. j. & s. de an. & tribu. l. in fraudem. & ī. de decurioni. l. vacuaorũ. & ī. de agri. & cen. l. immunitates.

l ¶ Definitionem.]ꝗ est vt omnes soluant: vt s. de an. & tri. l. inj. & de ope. pu. omnes. in fi. & de vect. & commil. omniũ. & s. de interdi. l. j. & C. fine cen. vel re. l. fi.

m ¶ Firmata.] Quidam
70 libri habent, necessitatem tributoriæ functionis, & firmatam censitorum prouincialium iudicum. Accursius.

n ¶ Pereąuatione cõstrinxerint.] scilicet tributarij sed in li. Azonis est necessitas constrinxerit: & censitorum
80 pereąuatorum. & decst prouincialium iudicum. Accursius.

† constrinxerit.

TITVLVS XXV.

De immunitate nemini concedenda.

¶ *Qui falsum instrumentũ immunitatis conscripserit, igne est comburendus. & oẽs ad solutionẽ canonis sunt urgendi. hoc dicit. Bartolus.*

Imppp. Grat. Valen. & Thod. aaa. LEX. I.

Is nostræ serenitatis edictis ciuitatũ tabularijs erit flãma supplicium b, si cuiusq; i fraude, ambitu, potestate, iniustam cuiusquã ꝓfitean tur k immunitatẽ: ac nõ secũdm præcedentẽ definitionẽ l oẽs omnino abolita specialiũ immunitatũ grã, necessitas tributariæ functiõis, firmata m censitorum pereąuatorumque prouincialium iudicum pereą quatione constrinxerint n †.

¶ *Munitio uiarum & aggerum debet fieri expensis pro quantitate patrimonij possessorum. hoc dicit. Bartolus.*

Imppp. Hono. & Theod. aa. LEX. II.

Per Bithyniam cęteraśq; prouincias possessores in reparatione publici aggeris o, & cæteris huiusmodi P muneribus pro iuge

Per Bithyniam. Aggeris.] contra fluminis impetum: v. s. de alue. l. j. Accursius.

p ¶ Muneribus.] vt in

vallis ciuitatum faciendis,& ad portus & vias:vt.ſ. de ope.pu.l. ad portus.&.l.omnes.&.ī.de priui.dō.aug.l.abſit.

a ¶ Numero.] quibus inſpectis imponīt patrimonij munus ꝑſonæ.ſ.ꝑ rebus:vt.ſ.de an.& tribu.l.ij.&.l.ꝑ loci.ſ.& aliud ꝑ ipſis rebus:vt.ī.de [ſuſcep.l.modios.

b ¶ Capitum.] id eſt animalium.

c ¶ DE CONDITIS.

id eſt repoſitis à cōdo,dis.

d ¶ Omnia.] etiam corrupta:vt.ī.hac lege.

10 e ¶ Expendi.] vel dā do militibus vl̄ vēdēdo.

f ¶ Ad frumentum.] ſcilicet nouum.

g ¶ Vetera.] ſcilicet frumenta.

h ¶ Querela.] ſ.militū &aliorū qbus ꝑſtatur ex

20 pēſa.al.Vl̄ dic querela diſtrahentis in dāno.ſ.fi ſci.multū em̄ qs conqueritur qñ rem ſuam malè diſtrahit. py.Vel quere la maxima ad qđ.ff. ne quid in flu.pu.l.j.§.ſunt qui.Accurſius.

i ¶ Ex noua portiōe.] id eſt ex nouo frumēto.

30 Accurſi.

k ¶ Velata.] quæ velabitur in miſcendo nouum frumētum cum veteri corrupto.

† alſ,eidē noua portio miſcea tur.

l ¶ Negotium.] ſ. frumentum accipiēdum & expendendum & cuſtodiendum,vt ſubijcit.

m ¶ Mentis.] aliâs pro

40 integritate mētis:&alſ pro integratis meritis. & facit.j. de decurio.l. eum qui.Accurſius.

n ¶ Metiatur.] cū vendit vel dat.

o ¶ Condito.] quando totum quod eſt in horreo vni vendit.

p ¶ Vm ad quālibet vrbem mā

50 ſionem.] in qua ſunt horrea pub.& loquitur præſidi vt ex ſuperſcriptione patet.

q ¶ Inſpicere.] Ad qđ ff.de offic.procon.l.ſi in aliquam.Accurſius.

r ¶ Per incuriam.] id eſt negligentiam.

60 s ¶ Sartorū.] ad qđ. ſ.devſufru.eū.&.ff.ad.l. iul.repe.l. lex Iulia repetundarum.§.j.& de offi. præſi.l.præſes.

t ¶ Infecta.] id eſt corrupta:vt & aliàs res nudatè deteriorātur:vt.ff. ad l. rho. de iac,l. nauis.§. cùm autem.

Officialis delictū dominum punit.

70 v ¶ Tuum.] Delictū officialis punit dominū, & eſt ratio: vt in aut. vt indi. ſine quoquo ſuffr. §.eos.& facit.ſ. de an.& tribu.l.iij. &.l. iudices. Accurſius.

x NVlli Horreaticas.] i. ſpecies in horreis poſitas. theſis

80 enim grēcè,latinè dicīt poſitio.inde bibliotheca & dactylotheca,vbi reponuntur libri:vt.ff.de contrahen.emp.l.labeo.& ff.de leg.iij.librorū.§. fi. aliàs eſt horreothecas.& facit.ī.de fru.vr.cō.l.j.

y ¶ Contingendi.] accipiendo eas.

z ¶ Vſurpare.] id eſt audendo vſurpet de prædictis ſpeciebus.Accur.

a ¶ Iacturā] ſimilis pœna eſt.ſ.ad. l.iul.de vi pub.vel pri.l.ſi quis.in ſi,

rū numero[z] vel capitū[b] quę poſſidere noſcuntur,dare cogantur.

TITVLVS XXVI.

De conditis[c] in publicis horreis.

¶ *Non debet tangi de fructibus nouis donec conſumātur antiqui.Item licitum eſt commiſceri fructus corruptos cum incorruptis: & ad prædicta per ſuperiorem officialis ſufficiens deputetur. hoc dicit.Bartolus.*

Impp. Valenti.& Valens.aa. LEX.I.

OMnia[d] quæ in horreis habentur,expēdi[c] volum⁹:ita vt nō prius ad frumentū[f] extendatur expenſa qđ ſub ꝑfectura tuæ vrbis horreis infertur quā veteraſ[g] condita fuerint erogata. & ſi forte vetuſtate ſpecies ita corrupta eſt vt ꝑ ſemet erogari ſine querela[h] nō poſſit:ei dem† ex noua portione[i] miſceat, cuius adiectione corruptio velata[k] dānū fiſco nō faciat.Adiſtud aūt negotiū[l] arbitratu ac iudicio tuo nobilis,prudens,fidelis, optimè ſibi conſcius ꝑ integritate mētis[m] apponatur cuſtos ac menſor: qui vel frumenta modio metiat[n], vel iuſtis eſtimationibus colligat quanta habeantur condito[o].

¶ *Rectores debent per ſeipſos inſpicere domos & horrea publica:ne ex pluuia corrūpantur publica frumenta.Bartolus.*

I idem.aa.& Grat.a. LEX.II.

CVm ad quālibet vrbem manſionem vē[p] acceſſeris, protinus horrea inſpicere[q] te volumus vt deuotiſsimis militibus deputatæ,& incorruptæ ſpecies præbeātur. Nam ſi per incuriam[r] officij grauitatis tuæ,ſartorum[s] tectorū neglecta procuratione,aliqua pluuijs infecta[t] perierint: ad damnū tuum[v] referentur.

¶ *Species in horreis publicis depoſitas nullus debet in ſuam utilitatem conuertere:aliter deportatur.Bartolus.*

I mpp. Arcad.& Hono.aa. LEX.III.

NVlli poſt hac horreaticas[x] ſpecies contingendi[y] copia præbeat. ſi verò quiſq̄ temerator horreorū extiterit,qui ſibi ex prędictis aliquid audeat vſurpare[z] : hanc pœnam ſciat noſtro arbitrio definitam, vt deportionis pœnæ ſubiectus,totius ſubſtantiæ cogatur ſubire iacturam[a].

b ¶ VT NEMINI LICEAT IN EMP.&c.

c *Aliàs deeſt de munere ſitocomiæ.& de hoc munere dic q̄ hîc non tractat: ſed in græco dicitur:ut.ff.de ua. mu.l.ij.in prin.& de admi.re.ad ciui. perti.l.fi.§.item reſcripſerunt ſitocomas.*

OVoties. Neceſsitate.] famis vl̄ guerrę.&ſic eſt ſuperin dictum.

TITVLVS XXVII.

Vt nemini liceat[b] in emptione ſpecierum ſe excuſare:& de munere ſitocomię[†].

I mp.Anaſtaſius.a. LEX VNICA.

OVoties vrgente neceſsitate[c] comparationes frumenti vel hordei aliarūq̄ ſpecierum q̄buslibet ꝑ uincijs indicuntur,nulli penitus[d] poſſidentium ſeſe ſub cuiuſcunq̄ priuilegij occaſione excuſandi tribui facultatem cenſemus: omni[e] cuicunq̄ poſſidentium,quocunq̄ modo,quocunq̄ tempore per ſacros apices vel etiam pragmaticā ſanctionem aut iudicialē forte diſpoſitiōem huiuſmodi excuſatio[f] data eſt,vel poſtea data fuerit,licētia minime vnq̄ contra tenorem noſtrę legis ſaluberrimę valitura. adeo naq̄ huiuſmodi onera cunctis,pro qua ſingulis portiōe contigerit,volumus irrogari,vt abijſdem comparationibus nec ſacratiſsimam noſtrę pietatis,nec ſereniſsimæ noſtræ cōiugis domum[g] patiamur ſubtrahere.

TITVLVS XXVIII.

De collatione donatorum vel releuatorum aut translatorum ſeu adęratorum.

I mppp.Valenti.Theodo.& Arca.aaa.

LEX VNICA.

DIſpoſitionē ampliſſimæ recordationis Anthiochi quę certam quantitatem ante ſe releuatis poſſeſſiōibus,nomine canonis indixit, non imminui decernimus.id em̄ quoniam in canonem cecidit, & anniuerſaria[k] debet penſitationi perſolui:nec in prętęritum,nec in poſterum patimur eſſe cōceſſum[l]. Indulgentiam verò memoratæ deſcriptionis & in ante actum & in poſterum tempus non ſolùm in releuatis, verumetiam in donatis, adęratis[m]: translatisq̄e, ſeu quodlibet aliud nomen nouæ deſcriptionis excogitatum eſt,volumus obſeruari: nullamq̄e ſuper

d ¶ Nulli penitus.] niſi ętas.lxx.annorum aut numerus.v.liberorū det

10 excuſationē:vt.ff.đ mu. & ho.l.iij.§.cura. Vl̄ dic hoc corrigīt hîc.Vel ibi eſt ꝑſonale:vt in eo. tī.l. j.§.j.hic patrimoniale.& facit.ī.q.mu.vel prę ſta.l. j.&.ij.& fi. &.ſ.de an.& tribu.l.in fraudem.& de pe.bo.ſub.l.j. † ſitoniz.

e ¶ Omniq̄.] habeas q̄ 20 breue,& accipe licētia: & poſt ea redeas cuicunque. Accurſius.

f ¶ Excuſatio.] aliâs excuſatio aliàs excuſationum: ſed tunc legīt huius licentia &c.& erit nominatiuus licentia. & ſubaudi erit.

g ¶ Domum.] id eſt habi 30 bitātes in domo noſtra quam habemus in ea ꝓuincia cui indicitur hoc munus.& not.quia intelligitur de ea pecunia q̄ confertur ad comparationem.Alij q̄ de munere perſonali quo emere cogitur.Alij de munere qđ eſt vt vēdere coganſ.

40 ¶ DE COLLATIONE DON.&c. *Vacat,& expones in tex.*

h DIſpoſitionē. Antiochi.] q̄ fuit impator ſecundū Pe. Et dic caſum ſi tributarius nō poteſt vti fundo,put deſcribſit

50 in cenſum:qa chaſmate pro parte perijt, vel vites ſiccæ ſunt : ille qui præeſt cenſui releuat:vt ff.de cēſi.l.forma.ante tē pora ergo Antiochi q̄dā erant releuata ꝑdia: alia erāt donata vt nihil ſoluerent: aliqua adęrata: vt aliquid ęris ſoluerēt

60 aliqua translata in aliū q̄ primus nō ſoluebat ꝑ modico qđ ſoluerēt ſecūdus:vnde Antioch⁹ fecit q̄ omnia tālia ſolueren t certū quid ꝑ prætęrito & futuro : & nil plus ꝑ prætęrito vel futuro. qđ & Valentinus hîc cōfirmat:nullo obſtante pri-

70 uilegio: & ſic in certis prædijs tantū habet locum hæc lex.

i ¶ Id enim.] in dictum.

k ¶ Anniuerſariæ.] No.anniuerſarię.ex quo collige illum eſſe canonem anniuerſariū: q̄ ſingulis annis debetur. ad qđ.ſ.de ſacroſan.ec.l.pla

80 cet. Item not.q̄ hęc lex conſuetudine approbata non tollitur reſcripto:ſic nec per aliam.l. vt not. ſecundùm quoſdam.

l ¶ Conceſſum.] id eſt remiſſum. [C.quæ ſit lon.conſuetu.l.iij.

m ¶ Adęratis.] vacat ad.& dicitur adęratio vel æratio, quaſi ęris pręſtatio.vnde prædia adęrata ex quibus ęs præſtabat fiſco.ad quod.ſ.de con. re.mi.l.j.Vel adęratio quia aliquid ex his ſoluebatur ęrario.

Aeratū vi aderatum quid ſi.

Super

a ¶Super his.]id est vltra quàm statuit Antiochus.
b ¶Possessiões.]ſ.p̃dictas.nec em̃ tollit hęc.l.p illã de cẽ.l.forma. Ac.
c ¶Sedis officium.]loquitur præfecto.
d ¶Emanauerint.]al's mandauerint, & al's manauerint.Et no.nõ valere rescriptũ etiam ꝓprio motu. ad quod.C.de legi.& cõ.l.ij.ſed ar.cõtra. ĩ.de pe. bo. ſub.l.j.in fi.

¶ DE COLLA.&c.

e AEris prętia.] id est dicere collatores qui in vno lustro ęs soluebãt volebant dare aliud pro ære.ſaurum: qđ licet sit carius,tñ facilius dat̃:vt inſti.de act.§.huic.vnde ſtatuit vt p.xx.li.ęris soluãt vnũ ſolidũ.i.vnũ aureũ:vt inſt.de pœ.te.liti. §.fi.&.ff.de in ius vo.l. pe.& est sic.j. de argẽ.p. qđ thesau.infer.l.j.& ſecũdũ hoc postulat̃ à ſpõte ſoluẽte.Vel dic p præterito tpe,& tunc ꝓprię postulatur ab inuito:vł p publica vtilitate: aliàs contra.

f ¶ DE DISCVSSORIBVS.

Multis modis dicitur diſcussor. Primò qui inquirit publicos debitores,& redigit in ſcriptis:ut hoc ti. l.j.&.ij.Secũdò q̃ ſtatuit rerũ prętia ne uendantur nimis:ut.ĩ.de iudæ.l.nemo exterus.Tertiò qui inquirit & æſtimat facultates aliquorũ ꝓ imponenda collecta:ut.ĩ.de cen.l.per æquatores.&.l. q̃ graũator.& ita etiam potest intelligi.l.j.huius tit.& de eius officio loquitur.ĩ. de tũt.&cu.illu.per.l.j.in fi. & de magi.cõ.l.fi.Quarto secundũ R.dicitur q̃ de ſertis agris quærunt coloonos & inquirunt an ſint idonei:ut.ĩ.l.fi.Itẽ est operis dicuſſor:ut.ĩ.de aduo. di.in.l.ſancimus.aliàs dicitur cõcuſſor qui terret homines prætextu officij:ut ĩ.de condi.ob tur.eau.l.q̃ euitãdi.&.ff.de cõcuſ.l.j. Item aliàs improbus exactor:ut.ĩ.de fur.l. etiã.& eo de inſa.l.neq;.& facit.ĩ. qui cau.colo.cenſi.l.j.

Diſcuſſor multus modis dicit̃.

g QVotiesin diſceptatione.] id est post diſceptationem hoc liquet ſcilicet iniquè &c. Acc.

h ¶Confectam.]ſ.ſcribendo debitorem publicum qui nõ erat vel ſcribendo patrimonium plus valere quàm valeat: vt per hoc plus de collecta ſoluat.vt in rub.no.

i ¶Facti.] quod ſic fit vt pronunciauit.Et not.q̃ ab eius ſententia appellatur:vt.ĩ.de appel.l.cùm poſt ſententiam.

Appellat̃ à diſcuſſoris ſuis.

k ¶Titulo.]ſortè mutui.vel dic in eo.titu.ſcilicet collecto.vt quia pro emendo frumento fiebat:vt.ĩ.tit.iij.l.j.

l NE caſu amiſſa ſecuritate publica.] quam habet priuatus.de qua loquitur.ĩ.de apo.pu.l.ſemel.

m ¶Collatoribus.] i.contra collatores,cũ dicant officiales q̃ ipſi collatores nõ ſoluerent.Vel dic q̃a collatores habentes duas ſecuritates dicentr ſe bis ſoluiſſe,ſicq; repetere velle.

Argumẽtum à contrario ſenſu valet.

n ¶Nõ petantur.]Ergo à contrario ſi nõ ſunt in libro fiſcaliũ rationũ possunt iterũ peti ſecuritates:arg.à cõtrario ſenſu,qđ est validũ:vt.ff.de off.eius cui man.est iur.l.j.al's eſſet contra id qđ intendit.Et no.hîc ar.ſi creditor p̃dat inſtrumentũ debiti vel debitor ſecuritatis,&nõ est al's p̃batio in ſcriptis,& possunt petere vt iterũ cõficiat̃.& facit in aut.de mã.prĩ.

his a vnq̃ exactionis moleſtiã formidari:quibus nõ tantùm reliqua præteriti temporis relaxamus,ſed nec in posterum quicq̃ innouationis aut oneris adijciendũ eſſe censemus:nulliq; licere deinceps contra diualia ſtatuta releuare ſuas poſſeſsiones b.Nouerit tamen amplissimæ tuæſedis officium c,q̃ ſi aliquãdo nobis ſuggeſtio huic noſtræſanctioni contraria porrigatur, vel ſi ſacris mandatis,ſi qua fortè citra ſuggeſtionem his pijs diſpoſitionibus aduerſa emanauerint d,obſequatur,& aliquos tanq̃ debitores ex huiuſmodi titulo crediderit exponendos †:ducentarũ librarũ auri ſe ſciat condemnationemultandum eſſe.

† al's exigendos.

TITVLVS XXIX.

De collatione eris.

¶Pro ære põt ſolui aurũ tanti ualoris.h.d.Bart.

Impp.Arcad.& Ho.aa. LEX VNICA.

AEris pretia e quę à ꝓuincialibus poſtulãtur,ita exigi volum9 vt pro.xx.libris ęris, vnus auri ſolidus à poſſeſſore reddatur.

TITVLVS XXX.

De diſcuſſoribus f.

¶Si æſtimator malè æſtimat, ipſe tenetur.hoc dicit.Bartolus.

Imppp.Valen.Theo.& Arca.aaa. LEX.I.

QVoties in diſceptatione g cõſtiterit inique diſcuſsionẽ fuiſſe confectã h,& fidẽ facti i nõ poterit approbare diſcuſſor:ipſe in eodem titulo k& in eodem modo ad ſoluẽdum protinus vrgeat̃,in quo alterum perperam fecerit debitorem.

¶Licet ſoluens tributa,apocham de ſoluto perdiderit,poteſt tamen ex liberis communis ſolutionem probare.Barto.

Impp. Arcad.& Honor.aa. Meſſalæ præfect. pręto. LEX.II.

NE caſu amiſſa ſecuritate,publica l quædam præda naſcatur collatoribus m:decernimus vt qñ ſecuritates à diſcuſſoribus ſeu apparitorib9 expoſitæ,ratiocinijs publicis continentur: rurſus per iniuriam nõ petantur n.D.v.callẽ. Decembr.Mediolani,Stilicone & Aureliano Conſ.

¶Ab onere diſcutiendi & æſtimandi patrimonia nullus excuſatur, nec etiam miles nec militans.Bartolus.

Impp.Theod.& Valen.aa. LEX.III.

PEr ſingulas o ꝓuincias vel ciuitates honoratis vſq; ad comitiuam cõſiſtorianam,necnon etiã militantibus & ſuis obſequijs non adhęrẽtibus p aduocatis:quinetiã fori prouincialis,mandari q diſcuſſionisiugerum r ſolicitudinem decernimus.

TITVLVS XXXI.

De decurionibus s, & filiis eorũm,& qui decuriones habeantur,& quibus modis a fortuna curię liberentur.

¶Pater ſi ad decurionatum filij cõſenſerit tenetur pro eo,& hæres eius,prius facta excußione de principali.hoc dicit.Bartolus.

Impp.Valerian.& Gallien.aa. LEX.I.

SI cùm te pater decurionem eſſe voluiſſet t,& illo ĩ reb9 humanis agente v,honor tibi iſte delatus eſt:tenentur quidem etiam hæredes eius reipublicæ x.nam in hac parte vice fideiuſſoris pater accipitur:ſed nõ ante y,niſi tuis proprijs t rebus excuſsis z.

¶Ad officium rectoris ciuitatis pertinet commouere cõcilium,& facere eligi officiales:ut eis electis nunciare poſsint ſi uelint appellare: & qui malè nominat,tenetur ad ſumptus.Bartolus.

Imperatores Dioclet.& Maximian.aa. LEX .II.

§.coges.col.iij.&.ff.de ad.tu.l.chirographis.& in aut.đ hę.& ſal.§.j.col.j.

o PEr ſingulas.]incipe conſtructionem in ſi.

p ¶Non adhærentibus.]i.allis aduocatis q nõ aduocãt in foro comitis cõſiſtorij,ſed fori ꝓuincialis ſic,vt ſubijcit.& ſic cõcordat.ĩ.de aduo.di.iudi.l.ſancimus.Vel melius iũge aduocatis cũ ſequenti litera.& ſic est contra.d.l.ſancimus. Solu: vt ibi vel ibi operis diſcuſsio.

q ¶Mandari.] ſ. poſſe.

r ¶Iugerum.]al's iugorũ.ſ.vt inquirat quot iuga & agros deſertos& ipſos cultores inueniat ſecundũ R.al's iugerũ. ſ. vt inquirat quot iugera & quot poſſeſsiones habeant collatores: vt imponat̃ ſecundũ illorum quantitatem collecta:vt ĩ.de an.& tribu.l.ij.

¶ DE DECVRIONIBVS&c.

¶De his maximè dicitur j.in fi.tit.in tribus ultimis cõſtitutionibus:& dic q̃a dixit de multis a officialibus circa tributa exigẽda: & q̃nia inter cæteros decuriones habent quaſdam prærogatiuas de his dicit.Et not. q̃ decurio á de cem dicitur b:ut.ff.de uer. ſig.pupillus.§.decuriones. olim enim cũ Romani excreſcerent, mittebãturali qui in aliquã partem quæ poſtea uocabat̃ colonia: & decurialis eligebatur p cõſilijs. Vnde ſecundũ hoc conſiliarij ciuitatũ decuriões uocãtur c.& differt à curiali:quia curialis genus,decurio ſpecies: ut in.d.l.pupillus.ſed Py. dicit nõ eſſe differentiam:ut arg.ĩ.de inceſt.nupt.l. cũ ancillis.& ĩ.de epiſco.& cle.l.ſi quis preshyter.Itẽ not.q̃ decurio d habet honorem & onus. honorem,quia non torquetur etiam finito de curionatu: ut.ĩ.de quæſtio.l.nihil.Itẽ datus curiæ decurionum naturalis ſit legitimus:ut .ĩ.de na.lib.l. quoniã. De onere conſtat.

a Iſtã continuationem ſequit Bart. Ioan.de pla. & Luc. de penna.

b Idem Bar. & Ioann.de pla.

Cõſiliarij ciuitatis ꝺcurio nes dicuntur.

c Idem Bar. in.l.nõ ambigit.ff.de legi.& Ioã. de plat hîc.

d Idem Io. de pla.

¶ SI cùm te. Voluiſſet.] qđ est e coipſo qđ ſcit & nõ contradicit & ſi est in poteſtate.aliàs ſecus:vt.j.de filijsfami.& quẽadmodũ.l.j.&.ff.ad mu.l.ij.§.j.& de decur. l.honores.§.fi.

e Iſta gloſ. approbat̃ p Bart. & Io. de pla.

v ¶Agente.]ſubaudi.maximè ſi dicas patrem expreſsè voluiſſe etiã ſi poſtea decedit:tamen tenet̃ vt.ff.fami.erciſ.l.ſi filia.§.neratius.ſi verò dicas tacitè, nihil ſubaudias.

x ¶Reipublicæ.]Si quid geſsit vt decurio.& da exemplum.ff. ad munĩ.l.ij.§.geſtum.ſi aũt extra ordinem factus est magiſtratus alius,in quo etiam lęſit rempu. diſtingue:aut accepit magiſtratũ mortuo patre,& nõ tenentur alij hæredes:vt.ff.ad munĩ.l.lucius.§.idem tñ.hęredes.niſi pater fuerat pfeſſus filiũ ſuſcepturũ ſua volũtate:vt.ff.fam.erciſ.l.ſi filia.§. neratius.aut eo viuo,& tenetur pater inſolidum reipub.vt.ff.ad munĩ.l. ij.in prin.&.ĩ.quod cum eo.l.j. Si autem decurio vel magiſtratus lædat priuatum nõ tenetur pater illi priuato niſi de peculio:vt.ff.de magi.cõ. l.j.§.fi.& de pecu.l.ij.&.iij.§.fi.&.l.ſeq.in fi.

f Repcobatur.ideo dic q̃ hic eſt ſpeciale ratione immunitatis quam patru pręſumit in filio & nomine. vt.l.j. ĩ.de comme. ſi deliberũ dãnat Bart.

y ¶Sed non ante.]ſcilicet tenentur hæredes vel etiam pater.

z ¶Excuſsis.]ſpeciale iure iſto:vt.ff.de admi.re.ad eius.per.l.iij.§.fi. & ad mu.l.libertus.§.filiũ regulariter cõtra:vt.ĩ.de fideiuſ.nõ reſtẽ.&.l. noſtro.ſic & in hypotheca:vt.ff.de iu.fiſ.l.moſchis.& est ratio ſpecialiratis in patre,quia facilè obligat̃.& ideo nõ cõuenit niſi excuſsis bonis

principalis.ar.ff.de iureiu.eũ q.Sed hodie idẽ qđ hîcvbiq; vt in auẽ.de fideiuſ.§.j.col.j.& facit ad.l.iiiã.j.de peri.ſuc.pa.l.j.&.ff.de admi.re.ad ciu.pti.l.ſi filius.&.ff.fami.ercii.ſi filia.§.idem ſcribit.&.ẽ. de app.l. hi q.

a OBſeruare.]id eſt curare.

b OMagiſtratꝰ.]puta defenſorẽ ciuitatisvl̃ p̃ſides vl̃ correctores.

c ¶Decurionibus.] loco quorũ ſunt conſiliarij[a]:vt in rubric.

a Iſtam gl. ſequunt Io. de Plate. & Lu. de pen.

d ¶Solenniter.]ad ſonum tubæ vel cãpanæ.

e ¶Nominationem.] id eſt electionem aliquorum officialium.

f ¶Ad certa.]vt ad ſyndicum ordinandum.

g ¶Munera.]i.officia quo caſu vnũ deſe elegere poſſunt:vt.ff.de tu.& cu da.ab his.l.vbi.& de-

20 bẽt eſſe in albo ſcripti: vt.ff.đ albo ſcr.l.j.&duę partes cõuenire[b]: vt.j.e. l.noiationũ.& facit.ff.de ap.l.nominationes.

b Iſtud dictum gl. approbatur p Bartol. hîc.

h ¶Faciant.]decuriões nõ magiſtratus: vt.ff.qñ ap.ſit.l.j.§. ſolent qđ eſt no.ſed tutores nõ dãt de curiones niſi in ſubſidiũ

30 vt.d.l.vbi. ſed nomina aliquorũ præſidi mittere debeant,vt.e. ti.l.diuꝰ.

i ¶Curent.] decuriones vel dic officiales.

Cõſentit qui nõ appellat.

k ¶Appellandi.]not. appellari ab electiõe.aſs videt conſentire:vt.ẽ.de ap.l.hi q.& appellat ſecũ dũm quoſdã intra duos

40 menſes ex quo ſcit is ſe noiatũ:vt.ẽ.de tẽp.& re. l.j. qđ falſum eſt[c]. imo intra biduũ vel triduũ: vt.ff.qñ app.ſit.l.j.§. qđ in ſententijs.ſed exercitiũ ſit intra duos menſes. q. buidã tñ remittit neceſſitas appellãdi:vt minoribus & veteranis: vt ẽ.

c Hoc verũ de iure anti quo:de iure autem nouo habet.x.dies p text. in auẽ. hodie. ẽ.de app.ſecundũ Ioã. de Plate. & Lu. de pen.

50 quando puo.nõ eſt ne. ſi pater.&.l.veteranis.

l ¶Conſueto.] Opponendo excuſationẽ & pbando.de quibus habes j.ſpecialem titu. &.ff.de vaca.mu.per totũ. &.ff. de iure immu. per totũ.

m ¶Debuiſſe qa maior lv.an.vt.ff.e.l.ij.§.fi. vel

60 aliã excuſationẽ habet.

n ¶Sumptũ litis.]vt.j. de ſum. recu.l.j. &.ff.de va. mu.l.j.§ j. ſic & iudex facit litem ſuã:vt inſtit.de ob.quę ex deli.in prin.& facit.ff.de iu.l.eũ qui.&.ẽ.de excu.tu.l.ſeueriter.Accurſius.

OBſeruare[a] oportebit magiſtratus, bvt decurionibus c ſolenniter d in curiam conuocatis, nominationẽ e ad certa f munera g faciant h eãq; ſtatim in notitiam eius q fuerit nominatus, p officialem publicũ perferri curent i: habituro appellandi k, ſi voluerit, atq; agendi facultatem apud præſidem cauſam ſuam iure cõſueto l, quem ſi cõſtiterit nominari, minime debuiſſe m ſumptum n litis eidem à nominatore reſtitui oportebit.

Iidem.aa.&.cc. LEX.III.

CVm decurionatus honorem ſponte o ſuſceperis: ab albo p eximi, licet annoſum q te effedicas, non potes.

¶Filius adoptiuus habet priuilegium filij decurionis.hoc dicit.Bartolus.

Iidem.aa.&.cc. LEX.IIII.

CVm adoptiuũ filium ex adoptantis dignitate r decurionis filium effici nulla dubitatio ſit s: pro atrocibus iniurijs t eum quem ad vicem naturalis pignoris u tibi adſcribebas, à præſide puincię illi citis corporis cruciatibꝰ affici nõ oportuit x: hocq; y congruenti pœna coercebitur.

¶Filijfami.poſſunt eſſe conſiliarij: & pater tenetur pro eis ſi conſenſerit.Item militans poteſt eſſe conſiliarius.Bartolus.

I idem.aa.&.cc. LEX.V.

FIlios in poteſtate patris poſitos, ad munera ſeu honores non poſſe euocari, falsò tibi perſuaſum eſt z. Sanè ſi ad nominationem filij conſenſum nõ accommodaueris a, ob adminiſtrationem ipſius minimè cõueniri poteris b.

¶Illiteratus poteſt eſſe decurio.Bartolus.

Iidem.aa.&.cc. LEX.VI.

EXpertes literarũ, decurionis munera peragere non prohibent c iura.

m Hæc glo. procedit qñ munus eſt pubhcũ authoritate & vtilitate:nõ qñ eſt vtilitate priuatum vt tu.e la:qa tũc requirit ætas lxx. annorum: vt in ¶item maior.inſti. de excu.tut.ſecundũ Ioã. de Pla.hic.

d Hæc glo. procedit qñ munus eſt pubhcũ authoritate & vtilitate:nõ qñ eſt vtilitate priuatum vt tu.e la:qa tũc requirit ætas lxx. annorum: vt in ¶item maior.inſti. de excu.tut.ſecundũ Ioã. de Pla.hic.

n ¶Sumptũ litis.]vt.j. de ſum. recu.l.j. &.ff.de va. mu.l.j.§ j. ſic & iudex facit litem ſuã:vt inſtit.de ob.quę ex deli.in prin.& facit.ff.de iu.l.eũ qui.&.ẽ.de excu.tu.l.ſeueriter.Accurſius.

o CVm decurionatus.Sponte.] habebas enim excuſationẽ:vt.j. de his qui ſpon.mu.l.j.

70 p ¶Albo.]in quo nomina eorum ſcilicet decurionum ſcripta erant: vt.ff.de albo ſcri.l.j.&.l. in albo.

q ¶Annoſum]maiorem.lv.and.vt.ff.eo.l.ij.§.fi.&.l.non tantũm. Sed quid ſi durante honore ſit annorum.lxx? Rñ. vt not.j.eo.ſi vltra.

r CVm adoptiuum Dignitate.]Vt quia pater adoptiuus factus eſt decurio.Accurſius.

s ¶Dubitatio eſt.]vt.ff.de ſena.l.v.&.vj. ideoq; eius onera ſubire debet pater vt fideiuſſor:vt.ff.ad muni. Lucius.§.idem reſpondit.

t ¶Iniurijs.]quas intulit hic filius in alium.& quæ ſit atrox, habes in ſtu.de iniur.§.atrox.

30 v ¶Pignoris.]i.naturalis filij, ad cuius imaginem eſt adoptiuꝰ:vt.ff. de lib.& poſth.l.filio.Vnde verſus:Pignora natorũ dicunt pignora rerũ.

x ¶Oportuit.]bõ ſequit. nam pœnis vel ſupplicijs plebeiorũ non debẽt ſubijci:vt.ff.de priu.vet.l.inj.&.ff.e.l.ij.§.in filijs.&.ẽ. đ pœ.l.decu.

y ¶Hocq;.]Idelictum præſidis modum in puniendo excedentis. Acc.

z FIlios Perſuaſum eſt]ad hoc.ff.e.ſpurij.§.pater. & de mu.& ho. l.eſtimationẽ.§.munus.idem in tutela:vt inſti q da.tu. poſ.in prin.

a ¶Nõ accommodaueris]appellando vel pteſtando in contrarium

tu pater: vt.ff.eo.l.ſpurij.§.pater.&.l.honores.§ fi.&ſic loquit.ẽ.ne filius pro patre.l.ſi filius.aliâs ſemper conſentire videtur:vt not.ẽ.l.j.

b ¶Poteris.]ſ.inſolidũ:ſed đ peculio,& de in rẽ ver.ſic:vt.ẽ.qđ cũm eo. l.j.&.ff de tute.ſi filius.&.ff.de pecu.l.iij.§.fi. & ad munici.l.ij.

c EXpertes.Prohibent.]ſic.ẽ.de iud.l.pe.Sed argu.contra.ẽ.de poſtu.l.ij.&de aduo.diuer. iudi.nemini.§. iuriſperitos.& inſti.de excuſa.tutо.§. ſimiliter.Accurſi.

¶Vnus frater nõ tenetur pro alio in officio delinquente: licet bona non ſint diuiſa.Bartolus.

I idem.aa.&.cc. LEX.VII.

LIcet idiuiſa bõa fratres habẽt: nihilominꝰ tñ ſinguli ſuo nomine d ciuilibus tenentur muneribꝰ.

¶Qui perdit uiſum,non perdit officium: ſecus ſi infamaretur.Bartolus.

Idem.aa.&.cc. LEX.VIII.

INfamia e, quæ tibi abominanda f eſt, nõ etiã amiſſionis oculorum caſus quæſitum tibi adimit honorem †.

¶Qui habet filios ,præfertur nõ habenti.Bart.

Iidem.aa.&.cc. LEX.IX.

IN albo decurionum præſcriptis g, patrem, non habenti filios anteferri h conſtat.

¶Qui excedit annum.lxx. habet excuſationem à muneribus perſonalibus.hoc dicit.Bartolus.

I idem.aa.&.cc. LEX.X.

SI vltra ſeptuageſimũ i ætatis annũ patrẽ tuũ eſſe p̃ſes puinciæ pſpexerit eũ pſonaliũ k munerũ l vacatione pfrui puidebit m.

I idem.aa.&.cc. LEX.XI.

VXorem pro marito decurio ne conueniri non poſſe pro culdubio n eſt.

¶Pœna non aufert immunitatem.Bartolus.

Iidem.aa.&.cc. LEX.XII.

NEc infames immunitatem o habere, cũ hæc p priuilegij, non notæ ſit, conuenit.

¶Immunitas conceſſa à muneribus per interlocutoriam iudicis ualet quoad durat officium iudicis,& non ultra.hoc dicit.Bartolus.

I idem.aa.&.cc. LEX.XIII.

AMuneribus decurionatus neceſſentia q præſidis in petuum, nec anni r quinquaginta, nec podagræ s valetudo præſtat excuſationem.

¶Nullus iudex põt immunitatẽ à muneribus concedere:ſed ſolus princeps ex cauſa.Bartolus.

Imp.Conſtan.a.ad Euagriũ. LEX.XIIII.

NEmo iudex aliquem ſuo arbitrio de curia liberet t.

e iſta glo. probat per ioã.de Pla. hic.

† Concor. c. ifamib'. extra đ re iudi. li.vj. & . xxij. di. c.laici. vbidicit q opinio ordinãdi vacillare nõ debet.

Infamia ab honore repellit.

f iſtam gl. ſequit hic ioã. de plate dicẽs p procedit in honoribus & dignitat.bꝰ nõ in oneribus i. muneribꝰ realibꝰ & pſonalibꝰ qa ab his infamia nemo excuſat: vt.j.j. de infam.

g iſta glo. approbat p ioã. de pla. ij.

h Pro hac glo.eſt text. in .l.neq; .j. de mu. .ff. ſecundũ ioã. de pla.

k ¶Perſonaliũ.]à patrimonialibus aũt non ꝓpter hoc excuſaret h. nam ab illis nullus excuſat, cũ ab ipſa re nõ à perſona debeatur: vnus patrimoniale quod indicitur rebus:vt.ẽ.de an.& tribu.l.ii

l ¶Munerũ.]puta decurionatus: vt faciat ad tit. vel aliorum ſimiliũ.

m ¶Prouidebit.]aliâs videbit aliâs prouidebit.Accurſius.

n VXorem.Proculdubio.] vt.ẽ. ne vxor pro marito.l.ij.&.iij.& eſt ſpeciale in primipilo vt vxor pro marito conueniatur:& tunc ſatis fit fiſco in dote,non in alijs mulieris bonis.vt.ẽ.qui.cau.pi.ta.contrahi.l.ſatis.&.ẽ.de priui.fiſ.l.j.

o NEc infames immunitatem.]à curialibus muneribus: vt.j. de infa.l.j. qđ munus dicit:vt.ff.de verbo.ſig.l.munus tribus.

p ¶Cũm hæc.]ſcilicet immunitas. & facit.ff.de interdi.& rele.l.relegatorum.§.fi.&.j.de his qui non imple.ſtipen.l.j.Accurſius.

80 q ¶Notę]q.d.priuilegiũ eſt hẽ imunitatẽ:nõ aũt ptinet adîfamiã.

r AMuneribus.Sententia.] extraordinaria:vt.ff.de pœ.l.ſi.aliâs cõtra:vt.ẽ.de poſtu.l.j.& de pœ.l.ſeruus. Item ad annum poteſt remoueri à decurionatu in pœnam: vt.ff.de pœ.moris.non gratioſe:vt.j.l. proxi.nec maxima pœna imponitur:vt not.j.l.proxi.

Infami nõ poteſt dari priuilegium.

s ¶Nec anni.]ſcilicet.lv.vt.ẽ.eo.l.ij.§.fi.& not.ẽ.l.ſi vltra.

t N ¶Podagræ.]niſi omnino ire nõ poſſit:vt.j.qui morbo.l.penu.

v NEmo iudex.Liberet.]gratioſè.aliâs ſecus:vt not.ẽ.l. proxi.

Infortunio.

a ¶Infortunio.]i.podagra,vel alia simili infirmitate.
b ¶Deprauatus.]id est factus inutilis.
c ¶Ad nostram.]idem si sit decurio relegatione vel maiori pœna dãnandus,vt.ff.de pœ.l.diui.§.pe.&.§.fi.
d ¶Spatio.]nõ in perpetuũ:vt hîc,&.j.de his qui va.à prin.l.j. Accur.
e VNiuersos. Temperare.]quia publici dicunt seruã:vt.ff. de adop.l.nõ enim.&sic 10 nõ debet vile officium sicut procurationẽ recipere:vt.j.e.l.fi qs procurationem.alꝰ deponit honorem:vt.j.de tab.l.ij.verũ patrem fuisse notariũ[b]fi lio ad decurionatum nõ nocet:vt.ꝫ.de ser. reipu. c ma.l.fi. Item cõtra.ꝫ. de fal.si quis decurio. Sol. 20 ibi non erat tabellio licet scripseritte stamentũ. Vel hîc phibet de nouo fieri:vt ibi dixi.Item ar. ꝙ aduocati nõ debẽt exercere officiũ tabelliõis: licet mediolani indifferenter fiat contra.

Aduocatus tabellionis non debet exercere officium.

f SI quis decurio. Cogatur.]p alio 30 quẽ de nostris iudicib[9] citatus vel per nos: non ab alio: vt nõ sit contra j.de filẽ.l.ij.vl dic specialeꝫ in legatione vt à suo pside possit cogi:sed tũc ꝙ dicit propriæ rei ,dic ꝙa vadit de aliquo factũ rus querimoniã: talis citatio nõ rescindit qđ factum est:vt ꝫ.de rescin. ven.l.non idcirco.Et sic 40 no.ambasiatorem posse cogi[c]recipere ambassariam.ff.de le.l. sciẽdũ.§. si accusatio.&.§.ordine.

g ¶Iudici.]à quo fuit citatus:vel.i.principi[d]ꝙ est iudicum iudex.

h ¶Desiderio.]ꝙa vo 50 lnit sine licẽtia,vl quia valt recedere.vel secundũ alios:ꝙvult arripere iter ad veniẽdum ad nos sine licẽtia. sic ergo &in clericis.ad qđ.ꝫ.de epi.& cle.l. si qua.& in aut.de san.epi.§. interdicimus. & in decr.lxxj.di.c.pe.& fin. & facit.j. de colonis 60 thra.l.j.

i ¶Consequat.]à iudice.vl principe.alij dicũt à iudice terræ suæ. Acc.

k ¶Paruifecerit.]id est vilipenderit vel neglexerit[e].

Nam si quis fuerit huiusmodi infortunio [a]deprauatus [b],vt debeat subleuari de eius noĩe ad nostrã [c] scientiã referri oportet:vt certo tẽporis spatio [d]ciuiliũ munerũ ei vacatio porrigat.P P.idib.Mart.Cõstantino.a.iij.& Licinio.iij.Cõs.

¶*Consiliarij non debent exercere officium tabellionatus.Bartolus.*

Idem Augustus. LEX.XV.

VNiuersos decuriones volumus à tabellionum officijs temperare [c].

¶*Consiliarij non debent recedere â ciuitate sine licentia:aliâs puniuntur.*

Idem Augustus. LEX.XVI.

SI qs decurio vel ꝑpriærei causa vel reipu.cogat[f] nostrũ adire comitatum:is nõ ante discedat, quã insinuato iudici [g]desiderio [h] ꝑficiscendi licẽtia cõsequat[i].ꝙ si ꝑ sua audacia parui aliquis hanc fecerit[k] iussionem, indignationẽ competentem sortiatur.

Idem Augustus. LEX.XVII.

QVi derelicta curia militauerit,reuocetur [l]ad curiam.

¶*Si acceptando officium fuerit quis contumax loco eius alius eligitur.interim bona contumacis habebit:& contumax duplicato tempore habet officium exercere.Bartolus.*

Idem Augustus. LEX.XVIII.

SI ad magistratum [m]nominati aufugerint,requirãtur [n]:& si ꝑtinaci [o]eos aĩo laterepatuerit,eis ipsorũ bona ꝑmittant[p],ꝙ ꝑsenti tpe in locũ eorum ad duũuiratus [q] munera vocabunt:ita vt si postea reperti [r]fuerint, biẽnio [s]integro onera duũuiratus cogant agnoscere.oẽs enim ꝙ obsequia publicorũ munerum tentauerit declinare,simili [t]conditione teneri oportet.

¶*Rescripta concedentia immunitatem sunt cassa: nec ualent etiam si consensu decurionum uel*

v VAcuatis. Ciuilium.]personalia & patrimonialia & mista dicũtur ciuilia munera:vt.ff.de mu.& ho.l.fi §.pe.Et no.[l]ꝙ à personalibus multis modis ꝙs excusatur per legem scriptã: vt.ff.de va.mu.per totum.& de iu.immu.per totũ.at patrimonialia nõ euitant aliquis: vt.ff. de va.mu.l.sunt munera.cum concor.nisi speciali beneficio principis:vt ibi,&.j.de his qui à prĩ. va.l.j.vel lege scripta,specialiter đ munere patri 10 monij dãte immunitatẽ vt.ꝫ..de episc.& cle.l.j. nõ autẽ sufficit si lex vel princeps dicat immunem esse,scilicet quò ad patrimonij immunitatẽ vt.j. de mu. pa.l.iij. Itẽ nec munus personale.s. magistratus continetur in remissiõe publici muneris:vt.ff. de mu.& ho. 20 l.cui mun.publici &fa cit.ꝫ.de immuni.nemini cõ.l.j.& de anno. & tri. l.in fraudẽ. &j.e.nullꝰ. Sed hoc est verũ ꝙ nõvalet huiusmodi concessio in præiudicium fisci sed benevalet in preiudiciũ concedentium.& ad hoc facit.ff.de pact.l.inter đ 30 bitorem. &.l. epistola. §.pactum.

¶*Decuriones habent immunitatem ab extraordinarijs muneribus.hoc dicit.Bartolus.*

Idem Augustus. LEX.XXI.

x CVriales [b] †omniũ ciuitatum nullam ꝑre priuata [c]nostra debent inquietudinem sustinere: nec huiusmodi oneribus velut extraordinarijs [d]occupari:quoniam satis est si ciuitatum munera per 40 cos congruè compleantur.

¶ *Qui non sequitur conditionem patris,sequitur conditionem matris.Bartolus.*

Imp. Iulianus.a. LEX.XXII.

EOs [e]indulserũt veteres principes ex materno genere curialibus Antiochenis adscribi, quos patris conditio nullius vẽdicaret iuri ciuitatis.

¶*Nouiter creatus decurio non tenetur pro debitis prædecessorum.hoc dicit.Bartolus.*

Idem Augustus. LEX.XXIII.

PRouidendũ est eorum nouitati †decurionũ,ꝙ nuper nomẽ curijs addiderũt,ne ꝑteritis debitis susceptorũ [f]onerent:sed cõuẽtis [g] ꝑpter hæc debita ijs ꝙ ea ꝑcedẽ. [h] delegationib[9] [i] cõtraxerũt,nullã

i Ista gl.est magistra.& est similis in l.ij.j.đ mupa.Pla c.

k Approbatur p Bart. Lu.& Pla.

†aliàs Cyrenẽsium.

multa in hanc.l. Alci. hoc ipo titul.

l Sequuntur istã gl.pla. & Lu.& de pen.

†Facit ad hãc.l.c.cũ iter N. cũ gl.sup verbo, cognouerunt.de ele.vbi đr ꝙ nõ sunt vocãdi canonici ad electionẽ đ locis val de remotis.

†Iste tex. est fin. secundũ Lu. ro. singu. cccclxxxv-iij.ꝙingrediens collegium no uiter non debet soluere debita antiq.

no.extraordinarijs oneribus eum non subijci:vt.j. de suscep.l. humilioribus. & j. de silen.l.ij. nam nec egricolæ:vt.j. de agrico.& cen.l j.Item not.excusari ab onere rei priuatæ:secusin prædijs templorum: vt.j de fund.rei priua.l.vniuersi.at à munere quod reipublic. debetur, nõ excusatur,si est ordinariũ:vt supra de exac.trib.l.actores.&.j.l. quin 70 ta.Sed licet onus non possit ei imponi,honor tamen potest ei dari:quia onus habet, scilicet quia est curialis, quod constat esse onus: vt.ff. de muneribus & honoribus.l.honorem.& facit.j.de omni agro desert.l.iubemus.Accursius.

c EOs.]Hęc lex est iul.& dic ꝙ mater est Antiochena.certè filijsequũtur matrem,nisi pater sit talis qui trahat eos iuri alteri[9] ciuitatis: vt quia pater esset legitimus. hic ergo fuit naturalis:vel si legitim[9], priuilegium habeat origo materna:vt.ff.ad munici.l.j. & ab hac.l. excipe Dorotheũ &Ireneũ:vt.j.l.neqs .Item facit.j.de agri.& censi.l.fi.Accur.

f PRouidendũ. Susceptorum.]i.decurio nõ soluit debita ꝑdecessoris ꝙ prædecessor fuerat decurio & susceptor,&p eo officio malè gesto contraxerat debita.vel fuerat decurio,& malũ elegerat susceptorem,pro quo tenebatur electo:vt.ꝫ.de iure fis.l.super creanõis. & facit j.vt nul.ex vi.l.j.&.j.de muri.l.murileguli.&.j.de agri.& censi.l.j.&.l. fi.quibus dicitur successorem pro debito antecessoris nõ teneri.

g ¶Conuentis.]scilicet præteritis officialibus vel eorum hæredibus.

h ¶Præcedentibus.]in li.R. esi præsentibus:aliâs præcedentibus.

i ¶Delegationibus.]id est officijs sibi delegatis.

a ¶ Eos.]scilicet nouiter electos.
b SI quis decurio. Munerum.]etiam patrimonialiũ: vt.ff.de iur. immu.semper.§.demonstratur.à personalibus autem etiam quinq; sufficiunt: vt.ĩ.de his qui nume.li.l.fi.
c CVriales. Præsentiã.] ad petitionẽ alicuius:& hoc ne vagent: vt ĩ.de aduo.di.iud.l. ij.sed iudicẽ curiæ interpellat: vt.ĩ.de cu.vr.ro.l. j.& facit ĩ aut.vt omnes obe.in.§.hoc considerãtes colla.vj.&.ĩ.de omni agro deser.l.iubemus.& ff.de ope.lib.l.qđ nisi.& ĩ. de mili.tribuni. & ĩ.l. proxi.
d QVidam. Muneribus.]habẽdis, & habitis: vt.ĩ.l. si ad magistratum.&.l. cir censium.
e ¶ Solitudines.] id est aliquas religiones, vt ibi securè stent ne teneãtur subire munera.
f ¶ Cœtibus.]aliás cæteris.
g ¶ Monazonio.]i. collegio clericorũ vl̃ monachorũ vel aliorum omnium. Sic ergo no.q; sub ptextu religionis fictæ nõ debent munera deseri: vt hic,&.ĩ.de sac.san. eccle.q; sub prætextu. & ĩ.eo.in filijs idem si curialis iam verè fiat clericus: vt.ĩ.de epi.& cle.l.fi quis curialis.nisi saltem ad subdiaconatum iam peruenit. vel nisi.xxv. an.fuerit in monasterio: vt.ĩ.de epi.& cle.officiales.& in aut.sed neq;.& facit.ff.e.l.j.&.ĩ.fi curia. re.ci.fu.Accur.
† multa ĩ hanc.l.Alciat.hic & Pyrrhus.
† alĩs monazonio (vt vult Al. hic, vt p monazoniũ, locũ ĩ eremo ĩtel ligas ĩquo mõachi cõgregãtur) alĩs μοναζοντων, in scriptis nostris exem.legit q solitariè ẽ gentes dicuntur.
Ficta religio non excusat.
† alĩs incipit paternæ.
h ¶ In huiusmodi.]scilicet latitatione.
i ¶ Erui.]secundùm qđ dicitur.ĩ.eo.quamuis.
k ¶ Latebris.]id est clausiro vl̃ alio loco vbi latent.
l ¶ Præceptione.] id est hac lege.
m ¶ Municipia.]i.munera.Acc.alias munia.
n ¶ Reuocari.]si haberi poterunt: alias bona eorũ iubstitutis dantur, vt subijcit.&.ĩ.e.quamuis.đ qua hic fit mẽtio. Vel fit mentio de illa.ĩ. eo.l.si ad magistratũ. & secũdùm hoc illecebris ablatiuus est.i.ppter illecebras.i. crebras & illicitas.s.latitatiões: & sub audi iubeat quas &c. vl̃ sub.rerũ.s. commoditate nõ possit illecebris.i. per illecebras quas &c. si tñ postea redeat: dicvt ĩ.eo.si ad magistratum.
o ¶ Quas.]res familiares. Vl̃ dic quas: id est aliquas religiones, vt ibi securè essent, vt nõ teneantur subire munera.

eos[a] molestiam p̃sarcina nominationis alienæ sustinere patiaris.
¶ *Duodecim liberorum numerus excusat á muneribus realibus.Bartolus.*
I dđ.a.Leõtio cõsulari Paleſt. LEX.XXIIII.
SI quis decurio pater fit.xij.liberorum honoratissima munerum[b] quiete donetur.Datum cal. Mart. Antiochiæ, Iuliano.a.iiij. & Salustio Cons.
¶ *Officialis non cogitur exire locum in quo seruire tenetur, nisi ex causa.Bartolus.*
I mpp.Valent.& Valens.aa. LEX.XXV.
CVriales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur à moderatorib⁹ prouinciarũ exhibere sui præsentiam[c] nisi publica necessitas exegerit.
¶ *Qui prætextu fictæ religionis onus ciuitatis cuitãt retrahuntur:& qui loco eorum substituũtur, bona sua capient.Bartolus.*
I idem.aa. LEX.XXVI.
QVidã ignauiæ† sectatores, desertis ciuitatum muneribus[d], captant solitudines[e] ac secreta,& subspeciereligionis,cum cœtibus[f] monazõton[g]† cõgregãtur. Hos igitatq; in hmõi[h] deprehẽsos erũ[i] latebris[k] cõsulta p̃ceptiõe[l] mãdam⁹:atq; ad mũicipia[m] pr̃iarũ subeũdareuocari & p tenore nr̃æ sanctiõis familiariũ rerũ carere illecebris: quas[o] per eos censuimus vendicandas qui publicarũ essent subituri munera functionũ.
¶ *Priuilegiũ qđ quis habet extra ordinẽ perditur per contrariũ consensum & hoc primò. Itẽ inspicitur conditio patris potius quàm aui.Bar.*
I idem.aa. LEX.XXVII.
PRiuilegio† militiæ paternę sẽ nõ vindicet, quẽ assuet[p] curię nexus adstringit. Quòd si militari auo & patre decuriõe nascet, paternę[q] erit succedaneus functiõis.
¶ *Non ualet priuilegium quòd quis munera non subeat.Bartolus.*
I idem.aa.& Gra.a. LEX.XXVIII.
NVllus qualibet prærogatiua fultus[r], à debitis muneribus habeatur immunis.
I idem.aaa. LEX.XXIX.
NAti[s] ex inquilinarũ nostræ dom⁹ matrimonio & patre decurione, nõ patrũ suorũ, verum matrum conditionem sequantur.
¶ *Decuriones dicuntur exercere actiones reipublicæ.Bartolus.*

p PRiuilegio. Assuetus.]aliás assuetus, aliás habitus.nã videt renunciare: vt.ĩ.l.cũ decurionatus.facit.j. eo.l.militantibus. Accursi.
q ¶ Paternæ.]hoc est contra.ff.de senato.l.emancipatum.§.fi.So. secundùm R.hic fauore curiæ: ibi delicti odio. Item ag.contra.in eo. titu.l.libertos. Item facit ĩ.l.fi ille.Accursius.
r NVllus. Fultus.]etiam domus: vt.ĩ l.curiales.eo saluo quod dicitur.ĩ.cod.l.antepe.& pe.& fi. Item facit.ĩ.eod.vacuatis.& quod ibi not.& in aut.de defen.ciu.§ pe.col.ij.
s NAti.]scilicet ius cõmune.ad quod.ĩ de murile.si is qui,&.ĩ.đ agri. & censi.l.ex ingenuo.Sed argu.contra.ĩ.de ser.fugi.l.fi.Item contra.ĩ.e. l.exemplo.Solu.vt ibi.
t PRocuratores.]quales sunt decuriones.
v ¶ Reipublicæ.]l.municipiorũ.sic.ff.de publi.l.sed & hi.§.præterea.& dices eos agere p̃ actorem vel syndicum quem elegerunt: vt.ĩ.eo.l. ij.&.ff. qđ cuiusq; vniuer.l.nulli.nec fortè ipi constituũt actorẽ vl̃ syndicũ nisi omnes simul: vt.ff.de condi.& demõ. l.municipibus.

I idem.aaa. LEX.XXX.
PRocuratores[t] reipublicæ[v] actionibus publicis deberevti, non venit in dubium.
¶ *Potest quis extrahi de domo ut acceptet officium:& occultator punitur.Bartolus.*
I idem.aaa. LEX.XXXI.
EX omnibus domib⁹ p̃ducti[x] qui origine[y] sunt curiales, ad subeundã publicorũ munerũ functionem protrahant̃:quippe cũ occultatorib⁹ taliũ p̃ter iacturã existimationis etiã rerũ discrimẽ[z] incũbat,si vlterius progressi, vtilitatẽ publicam priuatis custodijs & patrocinijs[a] postponant.
¶ *Etiã de collegio fabricensium curialis extrahitur,& collegium punitur.Bartolus.*
I mpp.Gratia.& Valen.aa. LEX.XXXII
FAbricenses[b] ordinibus restituantur,qui originẽ curialem & propria munera declinauerint ciuitatis, reliqui[c] ne leui quidem inquietudine pulsentur.
I idem.aa.& Theod.a. LEX.XXXIII.
OMnes iudices p̃uinciarũq; rectores, à consuetudine[d] † temerarię vsurpationis abstineãt, sciantq; neminem omnino principaliũ aut decurionum sub qualibet culpæ aut erroris[e] offensa cruciatibus esse subdẽdũ[f] .quòd si qs fortè iudicum in hanc pertinaciam illiciti furoris eruperit, q̃ audeat principalem aut decuriõem,& sue curiæ(si sic dici oportet) senatorẽ[g] tormẽtis subdere.xx.librarũ auri illatione multatus & perpetua infamia inustus,ne speciali qdem rescripto notam eluere mereat[h]: & officium quinquaginta librarũ auri multam fisco nostro cogatur inferre,quoniã vt pertinaciæ[i] iudicis sui resistat[k] ,liberã[l] eidem cõtradicendi permittimus facultatẽ.
¶ *Consiliarius non debet constitui procurator: & constitutus punitur.Bartolus.*
I idem.aaa. LEX.XXXIIII.
SI quis† p̃curationem facultatum suarum curiali[m] credidерit esse mandandã,totius dignitatis exceptione depulsa, grauissima pœna plectetur[n] :ille verò qui immemor libertatis & generis infamissimam suscipiens vtili-

t Concor. ad hoctex. in.c.fi.extra de sim.&.c.cũ haberet.đ eo q du.ima. quam pol. p adulterium.
† Concor. c.ad aures in gl.sug ẋbo, oberdiendũ.extra de cẽp. ordinan.

a ¶ Patrocinijs.] ad hoc.ĩ.vt nemo ad suum pa.l.j.
b FAbricenses.]id est si curialis transferat se ad fabricã, reuocatur:& qui eum receperunt ad fabricã puniuntur: vt hic,&.ĩ.đ fa.l.iij.
c ¶ Reliqui.]fabricenses recipiẽtes curialem. Item.ĩ.de tab.l.ij.cõtra. Sed solue vt.ĩ.eo.qui de relicta.not.vel potest intelligi hæc lex vt fabricenses ad ordinem.s.fabricæ reuocentur: & qđ dicitur reliqui.s.artibus deputati.& sic cõcordat ĩ.de ser.fugi.l. fi. & facit ĩ.de prælcrip.xxx. ann.l. præscriptione.
d OMnes. Consuetudine.] nã malę consuetudines nõ sunt seruandæ: vt in authent. vt nul.iudi.§.j.
e ¶ Erroris.] quia per ignorantiam deliquerit vt.ff.de le.& senatusc.l.j.
f ¶ Subdendum.]maximè si fuit decurio vr. romæ: vt.ĩ.de cur.vr. ro. l.ij.& facit.ĩ.de infa.l.de curiones.& de quæstio. diuo.&.ff.eo.l.ij.§.in filijs.etiam post finitũ officium: vt.ĩ.de quæstio. l. nihil. sed hoc fallit in crimine læsæ maiestatis vt.ĩ. de quæstioni. l.decuriones.&.l.falsi.& ĩ.de fa[illegible]is decurio. & in [illegible]e.l.qui abet. & ĩ.[illegible]era.l.j.
g ¶ Senatorem.]alĩs curatorẽ:& aliás senatorẽ.
h ¶ Mereat.]Sic.ĩ.arbi.tu.l.fi.§.fi.Sed regul. riter cõtra.ff.de post.l.j. §.de qua.&.§.ait p̃tor.
i ¶ Pertinaciæ.] id est audacię vel cõtumaciæ.
k ¶ Resistat.]scilicet officium.
l ¶ Liberã.]Not.officialem posse vel debere resistere iudici:& sic subditi p̃lato malè agenti.ad qđ.ĩ.de ap.l.quoniam.& vt oẽs tã ci, quã mili. l.j.§.officij.& in aut.quõ oportet.§.fi.col.j.&.ĩ.de exc.mu.l.placet.in fi.
m SI quis. Curiali.]scilicet fabricensi: vt.ĩ.de fabri.l.fi.in princ.
n ¶ Plectetur.]arbitrio iudicis.nõ ergo repetit si qđ dedit tali p̃curatori ob cãm quasi turpiter.& sic est cõtra.ĩ.de cõdi. ob cau.l.si milĩ tem.Sol.hic sciens esse curialem,& non posse esse p̃curatorem dedit: ibi ignorans

Procuratoris officiū est vitā

ignorans vt ibi notaui. Accursius.

a ¶ Vtilitatē.] aliàs vilitatē. Et no. officiū pcu. esse vile: & ideo talib' nō mandari. ad qđ. ī. lo. l. curiales. &. j. de excu. mu. l. h. & q mili. non pos. l. iiij.

b ¶ Nfilijs. Retinendis.] scilicet in condione paterna. Accursius.

c ¶ Decreta.] vt &. ī. e. l. priuilegio. & de pscri. xxx. an. l. pscriptio. &. j. l. pxi. & loquit' præfecto prætorio.

d ¶ Aduocatiōis.] quā facere possunt: nō minuēdo tamē seruitiū curiæ vt hīc, &. ī. de aduoca. diuer. iud. l. ij. & facit. ī. eo. quidā ignauiæ. & de cura. furio. l. obseruare Ac.

e ¶ Vniuersa.] onera Accursius.

f ¶ Quæ.] s. onera.

g ¶ Non exigit.] quia sufficientes sunt alij curiales. Al.

h ¶ Non remittit.] i. absoluit, cui naturaliter teneē quibet: vt. ff. đ ven. in possess. mit. l. j. §. & generaliter. q̄dam enim habere possumus & si nobis vtilia non sunt: vt. ff. de serui. l. ei fundo.

i ¶ Magistrorum.] liberalium fortē artium magister ipse excusat: vt ff. de vaca. mu. l. eos. &. l. his honorib'. §. angariarum. q̄ sunt cōtra. sed eorum filij nō: vt hīc. &. ī. eo. l. priuilegio. j. respon.

k Exemplo. Ordinis.] in quo filij patrē sequunt: vt. ff. đ secona l. senato. &. l. ij. Acc.

l ¶ Patris.] nō matris: vt ff. de sta. ho. l. lex naturę. nisi filius pprio domicilio retineatur: vt. ff. de mune. & ho. l. iij. & facit j. de meta. l. fin. &. ī. l. proxi. & de pręscri. xxx. ann. l. præscriptione.

m ¶ Specialiter.] vt. j. de ta. l. fi. &. ī. e. l. vacuatis. cū concor. &. j. l. pxi. Sed speciale. j. de murile. l. fi. &. l. ij qui. Itē no. q̄ dicit specialiter. i. vni plonæ. sed vni puinciæ pōt cōcedi: vt &. ff. ad mu. l. j. & sic. ī. de test. si non speciali. & de inoffi. test. l. si qñ. vel ibi concesit non obstāte lege aliqua. Itē cōtra. ī. eo. l. nati. sed ibi speciale. Itē fallit in his q̄ p patris cōditionē nō trahuntur, aliās vt. ī. eo. Leos &. j. eo. l. si ille.

n ¶ Promeruerit.] per aliquod reseriptum.

o ¶ More.] Cōsuetudo nō excusat: vt. ī. cōd. oēs iudices. Sed q̄. contra. ff. de admi. tu. l. si sine hærede. §. lucius. sed magis est ibi pro, quā contra.

p Votiescunq;. Origo.] Nota duo faciunt aliquem curialem.

q ¶ Declinandi.] nam rebus iudicatis est standum: vt. ī. de re iud. l. j. nisi communi vel speciali iure possit contraueniri.

r ¶ Accipiant.] quia nec damnosum &c. vt. ī. de preci. impe. of. l. nec dā nosa. & facit. ī. l. proxi. &. ī. de pe. bo. sub. l. j. Accursius.

s Nē quis officialium.] puta senatoris prēsidis & similium. & idē in nō officiali: vt. ī. de pœnis. l. ne quis. & cōtraria q̄ sunt ibi: & hic possunt poni & solui. Accursius.

t ¶ Aestimatione.] quia existimet iudex hoc licere.

v ¶ Dedatur.] vt sit decurio.

y ¶ Curiam.] cuius erat officialis.

z ¶ Militare.] iub magistro militum.

a ¶ Ne ingenitis.] s. officijs curiæ. vel ingeniti. s. officijs decurionatus. hi ergo reuocant quantū ad onus curię: nō quantū ad honorem: vt. ff. de interdi. & rele. l. relegatorū. §. fi. &. l. seq. &. ff. eo. l. honores. §. j. sed illeq non est antea curialis, etiā ad onus nō pōt fieri curialis: vt hic, sed pōt

tatem[a], existimationem suam seruili obsecundatione damnauerit, tradatur exilio.

l idem. aaa. LEX. XXXV.

IN filijs decurionum retinēdis[b] priorum pręceptorum decreta[c] sublimitas tua custodiat: eosq; q̄ aduocationis[d] obtentu, curialia onera declinant, agere vniuersa[e] compellat: q̄[f] etsi necessitas nō exigit[g]: tamen patria non remittit[h]. ipsos quinetiam filios magistrorū[i] q̄ ex curiali stirpe descendūt, simili mō obnoxios esse decernat.

l idem. aaa. LEX. XXXVI.

EXemplo senatorij ordinis[k], ęspatris[l] originem vnusquisq;[†] sequat: nec valeant specialiter[m] de lata reseripta, si quis se, matris origine defensa, à maiore curia ad minorem trāsferri fortasse promeruerit[n], neq; vlla pro more[o] ꝓuinciæ referri sinatur exceptio.

¶ *Per reseriptum non potest quis à curia liberari. Bartolus.*

l idem. aaa. LEX. XXXVII.

QVotiescunq; se ex reseriptis nostris aliqđ impetrasse cōtendūt ij quos obnoxios curiæ vel origo[p] fecerit, vel latū inter partes iudiciū designauerit: nullam prorsus spem curiam declinandi[q] ex eo lore sacrę iussionis accipiant[r].

¶ *Pœna nō debet concedi quæ habeat honorem annexum, nisi ei qui à curia fugit. Bartolus.*

l idem. aaa. LEX. XXXVIII.

NE qs[s] officialiū pœnę specie atque æstimatione[t] curiæ dedat[v]: nisi si quis[x] forte curiam[y] diffugiens ob hoc cœperit militare[z], ne ingenitis[a] fungat officijs. Oēs itaq; omnino iudices tuę censuræ subditos admonebis[b], ne qs eorū existimet curię loco supplicij quenq̄ deputādū[c], cū vtiq; vnū quemq; criminosum non dignitas ddebeat sed pœna comitari[e].

l idem. aaa. LEX. XXXIX.

CVriales qui sese priuilegio dom' nostrę defendi posse crediderint, ad curiā retrahant: & proprijs functionibus mancipentur: & publica damna sarciant[g].

¶ *Decuriones & alij officiales in officio eorū delinquentes, plumbatorū ictibus feriuntur. Bar.*

l mppp. Theo. Val. & Arc. aaa. LEX. XL.

QVilibet principaliū[h] vel đcurionū[i] si vel decoctor pecuniæ publicę vel fraudulētus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactiōe fuerit inuētus: iuxta pristinam cōsuetudinem nō solùm à vobis[k], q̄bus ꝓpter loci dignitatem rerū summa[l] commissa est, verū & à iudicibus ordinarijs plumbatarū[m] ictibus subijciatur.

l idem. aaa. LEX. XLI.

DEcurio[n] fortunā[o] quam nascendo[p] meruit, suffrag[q]ijs atq; ambitiōe non mutet: & si vaca rep senectutē[r] potuerit, ꝓpter ordinationē[s] quę p plurimos cito đ finiri solet, curiam non reliquat.

¶ *Militantes & alij magistratus nihil habent commune cum curialibus, & si eos offenderint, punientur. Bartolus.*

l mppp. Theo. Arc. & Ho. aaa. LEX. XLII.

MIlitaribus[t] viris nihil sit cōmune cū curijs: nihilq; sibi licitum sciant qđ suæ non subiectū est potestati[v]: nulluminiuria, nullum verbere[x], nullum[y] graui pulsatione tribunus duxve ille aut comes sit, curialem principalemve cōtingat. Si quis[z] posthac temerario & inconsiderato ausu vllum ex principalibus viris[a] vsurpata at trectauerit iniuria: sciat se decem libris auri esse multandum.

¶ *Illi q̄ sunt curiales ex origine, nullo modo possunt habere immunitatē etiam à reseripto. Bart.*

l idem. aaa. LEX. XLIII.

[c ¶ Deputandum.] vt

[d ¶ Dignitas.] etiam si onus tantū afferat: tamē dignitas est. & facit. j. de inta. l. j. &. ff. de adul. l. si maritus. §. j. Item de muneribus nō debet q̄s ꝓhiberi in pœnam. ff. de interdi. & rele. l relegatorum. §. sed & muneribus.

e ¶ Comitari.] No. quē non debere ꝓ pœna pręmium reportare. Accur.

Pręmium non debet quis pro pœna reportare.

f ¶ Curiales. Domus.] cū fortè de domo nō essent. sed hīc falso allegabat. Vł veri' si etiā erant. ad qđ. ī. vt ne. li. in compara. spe. l. j. &. ī. eo. l. curiales. &. l. ex omnibus.

g ¶ Sarciant.] & etiā expensas pro requirendo factas: vt. ī. e. l. circensiū. &. j. qui mili. nō pos. l. iij. &. l. oēs. Sed arg. cōtra ī. de epis. & cle. l. ad similitudinem. Sed ibi speciale. Vel ibi volebat dare substitutum.

h Quibet principaliū.] Vł ꝓ eodē vel ꝓ diuersis ponuntur istæ duæ dictiones, principalium & decurionū: vt. ī. eo. l. omnes.

i ¶ Decurionū.] officium erat tamen.

k ¶ A vobis.] præfecto loquitur.

l ¶ Summa.] id est maxima cognitio.

m ¶ Plumbatarū.] i. dānetur plūbo. i. ī metallū vt. ī. de his q̄ po. no. tit. l. j. Sed cōtra. ī. e. l. oēs iudices. So. hic spālevt ī alijs casib': vt ibi no. & ad aliud ofim nō redit: vt. j. de susce. l. si aliqđ. Itē cōtra. ī. de exa. tri. l. ij. ī prī. So. ibi ciuiłr: hic criałr: vt ibi no. & ad hoc. j. de excu. mu. l. placet & die hic plurieseū deliquisse vt cōcordetcū. d. l. ī. de sua ꝓ exactorib'. ī fi. & facit. j. de dig. l. iudices. Accur.

n Decurio.] Vel etiā curialis.

o ¶ Fortunam.] i. conditionem.

p ¶ Nascendo.] i. à natiuitate.

q ¶ Suffragijs.] i. auxilijs. ad qđ. ī. e. l. quoties.

r ¶ Senectutem.] puta. lv. an. vt. ī. eo. si vltra. s. tpe quo eligunt: secus est si ex post facto supueniat ętas: vt hīc, & ibi not.

[s ¶ Ordinationē.] s. faciendā de aliquo. s. officiali & de alijs multis q̄ habent ordinare decuriones: vt. ī. e. l. j. q̄ ꝓ plures expeditur citius: vt. ff. qđ cuiusq; vni. itē. ī prī. &. l. nulli. &. seq. &. j. e. nominationū. & facit. j. de his q̄ non imple. stip. l. ij.

t Militaribus.] id est magistris militum. vel alijs eorum magistratibus vel prępositis: vt. j. hac. l. & facit. ī. de epis. & cle. l. placet.

v ¶ Potestati.] facit. ī. de iurisd. om. iud. l. fi. & ī. qui tu. da. pos. l. neq;. Acc.

x ¶ Verbere.] ałs verberare: & tunc dic differentiā inter pullare & verberare: vt. ff. de iniu. l. lex cor. §. inter pulsa. ałs ē vbere. i. pua oppłsiōe ad similitudinē vberū q̄ parū prę munt dū lac ꝓmulget siue ꝓmił, scdm R.

y ¶ Nullum.] s. curialem: vt. j. & dic iniuria generaliter: vt. ff. de iniu. l. ij.

z ¶ Si quis.] miles vł magister eorū: sed ad principē referunt puniendi si qđ grauiter fecerint: vt. ff. de pœ. dini fratres. §. fi. imo nō ipsis mandātur, sed delicta sunt principi mandanda, & secundū principis respōsionem sunt puniendā: vt ibi

a ¶ Viris.] id est decurionibus vel curialibus. Accursius.

a OMnes.Sanguine.] quia ex parte vel auo curiali sit:vt.ĩ.eo l.de curio.&.l.quoties.

b ¶ Priuil' grjs.] puta fabricæ deputauerit: quæ priuilegia & onera habet:vel aliæ militiæ.ad hoc.j.de fabricen.l.si quis.&.j.de fugitiu.colo.l.j.&.ĩ.vbi decur.vel cohor.l.j.

c ¶ Preiudicijs.] i.alijs actibus præiudicantib⁹ curiæ, puta militiæ: vt ĩ.eo.tit.l.proxi.

10 d ¶ Sed nec rescripta.] ad qđ.ĩ.de preci. impe.offe.l.nec dãnosa.

e ¶ Munerũ.] ſ.curiæ.

f NVll⁹. Illiget.] si patris conditio aliâs trahat. aliâsequit matrẽ:vt.ĩ.eo.l.eos.&.j.eo.l.si ille. Itẽ fallit aliâs vt.ĩ.eo.l. exemplo not.

Partus sequitur vẽtrem.

20 g ¶ Immunis.] de psonali loquit munere: vt.j.de mune.& ho.l.iij.§.corporalia.secus in patrimoniali:vt.j.de mun. patri.l.patrimoniorum. &.ff.de censi.l.ætatẽ. & facit.j.de muni.& ori.l. filios. Item not. nõ facit curialem, qui nõ est curialis. ad qđ.ĩ.de hære. & ma.l.ij.nec doctũ facit q est indoct⁹: vt ĩ aut. de ſan. epi in prĩ. col.ix.

Doctũ nõ facit indoctus.

h NOminationũ.] i.electionũ. cũ em magistratus aliqs est eligendus cõuenire debent decuriones: vt.ĩ.l ij. & duę partes debẽt esse pẽsentes: vt hic,&.ff.de decre.ab or.fa.l.ij.&.ff qđ cuiusq; vni.no.l.nulli& oẽs vel maior pars in vnũ cõuenire:vt ff.đ tu. & cu.da.ab his.l.vbi.& j.de p.curia.l.ij.&nõ nisi de se debẽt eligere:vt & consules de senatoribus:vt.ff.e.l. honores.§. ij.ad idẽ.ĩ.e.l.si ad magistratum.& qñ puo.nõ est ne.l.sivt proponit.an aũt sufficiat maiorẽ partem duarum partiũ consentire:an sit opus quòd tot consentiant q̃ sit maior pars totius ordinis: dic vt dicta.l.nulli.nota tur.

† Facit ad hoc.c.qui sicut.extrà de ele.vbi p Imol.& pca.ecclesia vestra. cũ gl.j. extrà eo.tit.

60 i ¶ Albo.] facit.ĩ.e. l.in albo.

k ¶ Possunt.] vt.j.de lega.l.pe.Sed arg.cõtra. đ aut.præstan.l.fi.

l ¶ Maiore parte.] statur iudicio maioris partis.sic.ff.ad munici.l.qđ maior. & C. qui bo.ced. pos.l.fi.& ĩ.de sa.san.et.

70 aut. hoc ius porrectũ. &.j.de leg.l.pe.Sed ar. supra .C. de autho.præstan.l.fi.Accursius.

m AD subeunda. Curiales] i.de curiones ex qbus eliguntur magistratus q honorem cũ sumptu gerent:vt.ĩ.l.pxi.not.&.ff.de mu ne.& ho.l.honor in prin.Et dos non computatur in bonis viri hoc casu: vt per hoc videat ditior:vt.ff.ad munici.l.lucius.§.idem respondit.cùm

Dos non annumeratur inter bona viri.

80 g onus habeat matrimonij:vt.ff.de iure do.l.si is.§.j.vł potest dici q ille decurio eligit ad munus.i.ad aliquod officiũ qui est diues.& facit.ff.eo. l.honore.in prĩ.& d.l decurio.& j.q numero.li.l fi.&.ff. de exc.tu.l.pau pertas.& inst de excu.tu.§.sed & ppter.&.ff.de mu.& ho.l.referi.in prin.

n CVriales qui honorariã.] sic dictam ab honoro honoras, & comitor comitaris.i.quia comitari debent eos q honores gerunt. Py. Vel verius expone vt.j.eo.l.alexandrinis.in fi.Accursius.

90 g Commissi.] ſ.qui præsunt.curiæ.ad quod.ĩ.de iurisdom.iudi.l.fi.

OMnes q curiali obstricti sanguine[a], diuersis officiorũ priuilegijs[b] & actuũ prejudicijs[c] aggregarũt:reddendos munijs esse nõ ambiges: sed nec rescripta[d] aut annotationes ad munerũ[e] fugam prodesse permittimus.

1 idem.aaa. LEX.XLIIII.

NVllus solius materni sanguinis vinculis illiget[f] :qa mulierũ infirmitas nunq̃ huiusmodi functionibus reddit obnoxios,à q bus ipsa habetur immunis[g].

g *Sufficit duas partes consiliariorũ adesse.Bar*

1 *mpp.Arcad.& Hono.aa.* LEX.XLV.

NOminationũ[h] forma vacillare nõ debet,si oẽs q albo[i] curię detinentẽ,adesse nõ possunt[k] ne paucorũ absentia siue necessaria siue fortuita debilitet qđ à maiore parte[l] ordinis salubriter fuerit constitutũ: cùm duæ† partes ordinis in vrbe positæ,totius curiæ instar exhibeant.

g *Diuites & nõ pauperes sunt eligendi ad officia ciuitatis:ne pauperes fortè non possint adimplere officium.Bartolus.*

1 idem.aa. LEX.XLVI.

ADsubeunda patrię munera, digniſsimi meritis & facultatibus curiales[m] eligantur: neue tales forte nominentur q functiones publicas implere non possint.

g *Dignitas curiali addita non eximit eũ à iurisdictione sui iudicis.hoc dicit.Bartolus.*

1 idem.aa. LEX.XLVII.

CVriales q honorariam[n] adepti sunt comitiuã dignitatẽ formidare debẽt eos quorũ moderationi sunt cõmissi[o]:nec se existimare ideo meruisse dignitatẽ,vt iudicum præcepta despiciant.q̃ si in eadem culpa perseuerẽt[p]: quinque librarũ auri multæ obnoxij[q] subiugentur:honore quoq; quem prodiderint[r],spoliandi.

1 idem.aa. LEX.XLVIII.

INsuccessione curialium decernimus vt etiam si patres decesserint,teneatur agnatio[s].

1 idem.aa. LEX.XLIX.

OMnes q quolibet loco curię iuri debentur, cuiuscunq; su

p ¶ Perseuerent.] i.inobedięticę.vel despectus & no.pseuerent.sic.ĩ.de

q ¶ Obnoxij.] aliâs obnoxius,& sequentia in singulari. [exac.l.j. aliâs obnoxij,& sequentia in plurali.

r ¶ Prodiderint.] aliâs contemnendo. aliâs perdiderit de iure vel spe seu destinatione scilicet propter inobedientiam specialiter de facto.

perstitionis[t] sint,ad implenda munera[v] teneantur.

g *Consiliarij nõ possunt extra suam prouinciã officium acceptare.Bartolus.*

1 idem.aa. LEX.L.

OMnes oĩno curiales in originalibus[x] ac debitis ppetuò curijs pseuerent: & q exhis ad puĩ t ciarũ regimẽ atq; administrationẽ qualibet fraude atq; ambitiõe puenerint,sciãt se nõ solũ in sua curia remãsuros,sed & cũctis rursus ab exordio muneribus seruituros[y].

g *Bona eius qui quacunq; fraude curiam cuitat: si per annum contumax fuerit,applicabuntur curiæ,hoc dicit.Bartolus.*

1 idem.aa.& Theod.a. LEX.LI.

QVãuis puisum fuerat[z] congruæ emendationis occursu quẽ admocũ curiales militiæ[a] nomine & honore suspenso, officijs redderentẽ:tñ qa hoc callido consilio reperũt[b], vt euitatis puinciæ suæ finib⁹,tanq̃ his eorũ[c] tm̃ interdictus fuisset accessus, peregrinos expeteret cõmeatus:ne diutius in pniciem curiarũ,latitandi spes pseueret,& solatia eos impunitatis sequantur, horũ cupiditatib⁹ obuiamus:vt ex eorũ bonis q se vel pſecutiõi vel munijs ciuitatũ,interdictę dudũ ambitiõe militiæ vel qualibet fraude subtrahere conati fuerint,curijs quas deseruerãt consulatur. Itaq;[d] si vocati edictis intra anni metas,hi tñ q manifestis curiæ nexibus illigantẽ,latere poti⁹ quã redire maluerint: sciant post emẽsum annũ[e] interpellatis puinciarũ moderatoribus ex facultatibus suis curijs quas destituerũt esse consulendum. Neq; em̃ de immaturo[f] prejudicio temporis possunt breuitatem causari.

g *Vbi alij sunt idonei & sufficientes,non cogũtur alij continuare officium.Bartolus.*

1 idem.aaa. LEX.LII.

QVis tã inueniri iniquus arbiter[g] rerũ pót, q in vrbibus magnifico statu prędictis[h], acvotię[i] ua[g] curialiũ numerositate locuplebus,ad iterationẽ quempiã transf f acti oneris[i] compellat:vt cùm alij

s INsuccessiõe. Agnatio.] i. filius seq̃t cõditionẽ patris: vt.ĩ.e. l.in filijs. Est em̃ pxim⁹ 10 agnat⁹ patris fili⁹:vt.ff. de su.& le.l.fili⁹. Vł dic q agnatio.i. successores tenent si anteces or malè administrauit. ad qđ ĩ.eodem l.j.

Filius proxim⁹ est patris agnatus.

t OMnes qui.Superstitionis.] vt iudæi. ad quod.ĩ.de iudæ.l.cuicunq;. &.l. iusfio.&.ff.eo.l.iij.§.fi.

20

v ¶ Munera.] quò ad onus nõ quantũ ad vtilitatem.aliâs cõtra.ĩ.de iudæ.l.fi.

x OMnes oĩno curiales in originalibus.] qa filius fuit curialis originaliter,vel debitus per sententiam: vt.ĩ.eo.l quoties.

y ¶ Seruituros.] idẽ si episcopus fieret: vt.ĩ. de episc.& cler.l.ad similitudinẽ.& ĩ aut.de epi. & cle.§.sed hoc qdem.& siqdem in fraudem causa vitandæ curiæ se fecerit eligi per seipsum,vt hîc:aliâs p subſtitutum

40 vt.d.l.ad similitudinẽ & in aut.de san.episc.§. adscriptitios. sed hodiæ contra:vt.j.eo.l.pe.Item facit.j.eo.l. dunmuirũ.

z QVãuis prouisum fuerat.] vt ĩ.eo.l.si ad magistratum &.l.quidam.

a ¶ Militiæ.] armatæ: 50 vel etiam inermis in quam confugerant.

b ¶ Repererunt.] scilicet curiales.

c ¶ His corũ.] i.alicui eorum curialiũ.ſ.tantũ, nõ autem omnibus. sed aliâs deest tantùm.

d ¶ Itaq;.] qđ.ĩ.proxi.dixit in districtè.ſ.ex bonis

60 curialis fugiẽtis&latitãtis.ſ.emẽdari damnũ curiæ quãdereliquit:nũc hic declarat.ſ.q̃ p annũ sunt expectãdi:& si non veniãt,tunc de bonis eorum resarciet damnũ curiæ:vt hîc subijcit. Item declarat in eo q̃ dicit, hi tamen qui manifestis cu

70 riæ nexibus illigantur.

g ¶ Annũ.fic.ff.d reg.re. l.j.&ĩ aut.đ litig.§.oẽm.

f ¶ Immaturo.] i.valde.qñcunq; tñ redeat,recupat offm̃dimissum:vt ĩ.eo.l.si ad magistratũ.

g QVis. Arbiter.] id est dispositor: vt.C. manda.l. in re mandata.

h ¶ Prædictis.] vt Bononien.propter scholares.

i ¶ Votiua.] vel quia voto se offerunt curiæ alicui qñq;:vt.ff.de polli.

80 si quis rem.§.j.Vel qa hoc voto geritur, vt multi sint curiales: qđ patet quia remittũtur peccata,id est fit legitimus qui fuerat naturalis per oblationem curiæ:vt in aut. qui.mo.na.effi. sui.§.si quis igitur.col.vij.

k ¶ Oneris.] ex decurionibus em̃ seu curialibus eligebant ad onera per annũ:q̃ reiterare nõ cogunt: vt hîc neq; cõtinuè,neq; ex interuallo dũ alij sunt vt hic:&.ff.de mu.& ho.l.spõtè.&idẽ videt de honorib⁹:vt.j.de mu.&ho.nõ cõ.l.j.& fi.Fallit aũt hoc qñ alij nõ sũt idonei:vt subijcit.& ff.đ mu.& ho.l.honor.§.fi.& ĩ alijs trib⁹ casib⁹:vt no.ff. ad mũi.l.diu⁹.

Sacris.

¶ Sacris.]i.potestate curiæ:quę potestas sacra est vt patria:vt.C.de fidei com.l.pe cum hic liberet à naturalitate:vt modo notaui.

b a DVumirum.] i.magistratũ municipij quĩ pręest curię.

¶ Fascibũ.]i dignitatum.sic ponitur in authent vt iudic.sine quo quo suff.§.necessitatẽ.aliter ponitur.ff.de of.proc.l.antep.Et dic q nõ põt extollere.i.accipe aliquã administrationẽ extraterminos ad qđ.ĩ.e.curiales ij.vel dic q non licet exzotollere.i.exercere suũ officium vltra.ad qđ.ĩ. đ iuom.iu.l.fi.& facit ad principium.j. de suscep.l.humilioribus.Sed & tunc fallit si publica est vtilitas:vt.ĩ.e l curial. vltra. & facit in authen. vt oẽs obe.iudi.§.fi igit.coll.v.

d GEnerali.Si quis. puta duũuir, qui pzoest eis:vt.ĩ.l.proxi.Atc.

e ¶ Cognitoris.]i.præsidis.

f ¶ Resultãtẽ.]ſ. decurionẽ.i.resistentẽ.Et sic no.qđ in defectũ iudicis licet alicui facere se iudicẽ:vt no.ĩ.de iudę.l.nullus:nõ,sed suũ ius amittoteret vt in ar.ff.qđ me. cau.l.extat.&.l.nullus.& ĩ.de iur.fis.phibitũ. tũc ergo aut cõtulerat se ad militiã armatã,& cõueniẽt subsuomagistro militũ.aut ad aliã:& tũc sub pside terrę in quã aufugit,non sub eo q pest militię inermi vt.ĩ.vbi de 40cu.vel coho.l.j.§.fi.Itẽ facit.ĩ.fi ser.exp.ve.l.ij. &.ff.de ope.no.nũ.l.j.in prin.&.ĩ. vbi decuri.vel cohor.l.j.

g ¶ Tres menses.]Nota spãle cõtra.l.ĩ.de iud. ꝓperãdum.quę dicit de triennio vt & alia specialia sunt:vt ibi notaẽ in 50 princip.Accur.

h ¶ Pœna.]extraordinaria.

i ¶ Debitis.]ãlias debitis aliãs propriis.

k SI quis. decurio. Militiam.]armatã vel inermem.

l ¶ Tẽporis.]etiã.xl.annis nõ videt q pręscribatur:vt.ĩ.de pręscri.xxx. an.l.pręscriptione.Sed cõtra.j.de cohor.l.si cohortatur.qux dicit pręscribi.xxx.an.Sed potest dici vbi iuit ad aliã militiã tũc.xxx.annis:vbi nõ iuit,tunc secus

m ¶ Statum.] decurionatus.vel dicas i.militiã. 70prima verior est.Pyr.& facit.j.de agri.& cẽ.cũm factis.§.j.&.j. de fabri.l. iiij.Itẽ facit.j.qñ.& qui. quar.pars l.fin.§. nullo obstaculocõtra.So.vbi.

n ALexandrinis.]i. decurionibus vel similibus:vt.ĩ.eod.l.quil[i]bet.

o ¶ Nihilominus.]i. nõ ideo magis.

80 p ¶ Peregrinationis.]i p qđ cogũt exire territoriũ:vt subijcit,&.ĩ. de adu.di.au.l.q necessario.nisi sit publica vtilitas:vt.ĩ.e curialis vltra.

q ¶ Cura.]debent enim facere quę alij decuriones seu principales.

r ¶ Et primus.]i.tyro qui primò nunc eligitur.

s ¶ Expletis.] quę iubeant decuriones: & sic est nunc antiquior.

t ¶ Comitiuę.]i.comeseorũ qui sunt in primo ordine cũ biẽnio steterit antiquior vt hic.adhuc tñ est curialis seu decurio, & subest ei cui subsunt alij:vt.j.in fi.&.ĩ.eo.l.curiales qui.&facit.j.l.proxi.

necdũ pene initiati curiæ sacris[a] fuerint,alios continuatio & repetitę sæpe functiones afficiant.

¶ *Magistratus municipalis nõ debet exire municipium.Bartol.* I dem.aaa LEX.LIII.

DVũuirũ[b] impune nõ liceat extollere potestatẽ fasciũ[c] extra metas territorij ꝓprię ciuita.

¶ *Vbi non habetur copia iudicis:propria authoritate capitur curialis:& ad curiam ducitur,& eius quæstio debet intra tres menses terminari: aliàs iudices puniantur.Bartolus.*

I idem.aaa. LEX.LIIII.

GEnerali lege sancimus vt siqs[d] suũ decurionẽ curię vendicare maluerit:si ꝓsidis dedit copia,ĩ eũdẽ man° iectiõe cõcessa sciat ad examẽ cognitoris[e] resultãtẽ[f] esse deducẽdũ ita vt moderator ꝓuinciæ,si qstiõ fortasse fiducia defensiõis vllagñat[†]:nisi intra tres mẽses[g] cãm originis cõpetẽti disceptatiõe cognouerit,atq; cõuictũ cũ pœna[h] restituerit debitis[i] munerib°,vel liberũ ab inętudine ꝓnũciauerit.x.libr.auri multã cogat exoluere:eius etiã officiũ pari damni irrogatione teneatur.

¶ *Si decurio dedit se militiæ,retrahetur:nec inhabitur præscriptione.Bartolus.*

I mperatores Theod.& Valẽ.aa. LEX.LV.

SI quis decurio aut subiectus curiæ ausus fuerit vllam affectare militiam[k]:nulla temporis[l] præscriptione muniatur,sed ad conditionẽ propriãretrahatur:nec ipse vel eius liberi post talem ipsius statum[m] procreati,quod patriæ debetur,valeant declinare.

I idẽ.aa.Isidoro pręfe.Angustali. LEX.LVI.

ALexandrinis principalib°[n], & si aduocatione fungantur nihilominus[o] †onus peregrinationis [p]incumbat:nec publica cura[q] ni si in sua tãtũ ciuitate cõmittat: & primus[r] curiæ quũ muneribus vniuersis expletis[s] ad summũ puenerit gradũ comitiuæ[t] primi ordinis,fruat post biẽniũ dignitate ꝑstita:in curialibus tñ permaneat.

I idem.aa. LEX.LVII.

QVinq; summates[v] primi ordinis Alexãdrini corporalibus iniurijs immunes esse cẽsem°[x], vt voce libera cõmoditates patriæ defendant[y] cùm possint, si quid egerit criminosẽ,pecuniarijs coerceri dispendijs[z] ęstimabi ntur[a] autem prędente curia viri spectabilis augustalis[†] iudicio.

I idem.aa. LEX.LVIII.

EVm q.xxx.annis in Alexãdria ciuitate ciuilibus[b] inhæserit muneribus corporalibus iniurijs[c],nõ pecuniarijs excusari cõuenit:habita cõsideratione videlicet meritorũ:vt hoc benè cognitu priuilegium consequantur[d],nec eo passim fruantur indigni.

¶ *Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus.* I idem.aa LEX.LIX.

SI quos [c]spontaneos hyponne matographi[f] †munificos suis exhortationibus ad publicas nominauerint functiões,iubem°nõ expectãdũ cõsensum ꝑtpe viri spectabilis augustalis,q sit plerũq; venalis[g] sed vtriusq;[h] partis sufficere volũtatẽ:vt ĩcipiat functio quã nullo ĩcusat:tũc ad memoratũ iudicẽ tãnoiati quã ẽt curatoris[i] cõsona relatione currẽte:quã si susciperevel i cõfirmare[k] distulerit,sciat se.xxv. lib.auri condẽnatione plectendũ.

¶ *Nõ põt quis seruire p substitutũ:nisi habeat ad hoc priuilegiũ,uel sit illustris. Bartolus.*

I idem.aa. LEX.LX.

NVllus[l] qui nexu gñis[m] curię teneturo obnoxius,p substitutũ quãcũq; personã curiales impleat functiones:sed ipse per se debitũ patrię munº exoluat,& si spectabili dignitate decorat°[n] sit:nisi hoc ei speciali beneficio sit concessum.Hi verò qui honorario titulo illustrem dignitatẽ consecuti sunt per substitutos periculo suarum facultatum curię muneribus satisfacere non vetentur.

I mp.Leo.a. LEX.LXI.

NEq° Dorotheũ virum illustrẽ,& totã eius substantiam neq; Hireneũ virũ spectabilẽ tribunum & notarium,& si[p] antepaternas illustres dignitates natus est[q],vllam inquietudinem pro curiali genere & cõditione sustinere

vQVinq; summates.] erãt quinq; & vocabãtur summates quasi summi qui prędrant curiæ decurionũ in illa terra.

x ¶ Censemus.] ad hoc ĩ.eo.l.omnes iudicũs.

y ¶ Defendãt.]nõ agũt p patria & defendũt:vt.ĩ.eod.l.procuratores.

z ¶ Dispẽdij.]No.crl pecuniarit pu.ratiõe ꝓsonę.a ¶ Aestimabũt[a]. cũ eligentur.ad quod.j. de profess.l.magistros.& j.de murile.l si quis.& de tyro.l.final.& facit 10j.eo.l.proxi.

b EVm. ciuilibus.] l.personalibus. fuit enim vt curialis:& sic fecit quę alij curiales.

¶ Iniurijs.]aliàs giniu. aliàs incurijs.& facit.ĩ.l. proxi.&.ĩ.defun.rei pri. l.eum qui.

d ¶ Consequãtur.]ꝓscribit ergo curia bonos non malos:vt sit electio de bono,non de malo: vt.ĩ.l.proxi.

e SIquos.]Hipõnema græcũ ẽ & vna dictio latinè significat noiatores aliquorũ adpublicas functiones vel veriusilli q accipiebãt in emphyzoteusim publica ꝓdia.nã emponema.i.melioratio accipiebãt eñ ad melioradũ:vt ĩ. de iur.ęphy. l.fina.in princip.Accur.

f ¶ Tographi.]iõ subijcit quasi scriptura q̃ in talibus cõtractibus esse cessaria:vt.ĩ.eod.titu.l.j.

g ¶ Venalis.no.adqđ.ĩ. 40qñ.pu.nõ ẽ ne.venales.

h ¶ Vtriusq;.]i.nominãtis & nominati.

¶ Curatoris]aĩs curatoris:& aĩs creatoris.

k ¶ Cõfirmare.]no. q supior cõfirmat q facit inferior.ad qđ in aut. de defen.ciui.§.interim. Superior inferioris factũ confirmat.

u NVllus.]in.l.pñti. ponit.calus talis,& 50dicit q si aliqs teneẽ esse curialis à sui origine,p substitutũ nõ põt suũ officiũ exercere:nisi fuisset ei spãliter hoc cõcessum & si spectabilis efficiatur sed si fuerit effect° illustris ꝓpt aliquã dignitatẽ quã adept° fuerit suo 60opiculo in prędio.offõ substitutũ poterit ordinare. Casum

m ¶ Generis.]ad qđ ĩ. eo.quoties.Accursius.

n ¶ Decoratus.]no.neminẽ posse seruire p substitutũ ẽt si fiat spectabilis & magis si fiat clarissim°:vt hic,& ar.ff.de solu.inter artifices & de 70sta.l.sicuti.&.l.fi.&.ĩ.đ ead.tol.§.ne aũt.& đ iu. ęph.l.fi.§.fi.Sed hoc fallit si curialis fuit illustris vt hic subijcit,&.ĩ.đ epi. & cleri.l.ad similitudinẽ qđ hodie corrigit ĩ illis casibus quos habes.j.e.l. fi.&.l.pe.&.ff qđ me.cau.l.illđ & đ cõst.pe.q aũt §.j.& đ ar.l.labeo.§.fi. Itẽ si prim° sit inutilis suppõit ali°:vt.j.đ prĩ.agẽ.ĩ re.l.agẽtes.ĩ fi.&.ĩ.đ 80sa.san.ec.l.q sub prætextu.Itẽ arg.contra.ĩ.de natu.lib.l.sigs sempronio in fin,&.ĩ. de epis.& cle.l. quisquis.& in aut.adscriptitios. Itẽ fallit ꝓp priuilegiũ vt hic subijcit.&.j.eo.neminem.Itẽ arg.contra.j.e.l.doctrinj.

o NEq;.]Nota.q hæc lex est spãlis:qa hoc princeps vult:vt infit. de iu.na.§.planè.sic &.j.e.l.doctrinj nec est idẽ ĩ alijs:licet in corpore iuris sit redacta.& sic est contra.ĩ.de no.codi.cõ.§.pe.Sed hic speciale:qa sic princeps vult:ibi non.

p ¶ Etsi.]i.quãuis. q ¶ Natus est.]ad hoc ff.eo.l.ij.§.in filijs.

Delictum qñq; pecuniariter punitur.

a Imo (in quit Pyrrh°hic) ęstimabũtur.ĩ. condemnabuntur.

† De hac voce augustalis, pulchrè ĩ hũc locũ.Alci. ad.iij.lib. Codicis.

†Hypõnematographi, teste Al.in hũc locũ dicũtur qui cõmentaria scribũt.tu illũ videto nugaẽ eñ hic Acc.

a ¶ Liberos.]liberidicũ tur vſq; ad trinepotẽ:po ſteri in infinitũ ab inde vt.ff.de gradi.Iuriſcon ſultus.§.parentes.Acc.

b ¶ Iulianꝰ.] quę eſt.ſ. l.eos.indul.quæ dicit ex quo filij non trahunt ꝓ cõditionẽ patris ad alio quã ciuitatẽ, q tũc matrẽ ſaltẽ ſequunt.vñ cũ hic nõ trahãt originẽ ꝓ patrẽ,videbãtur trahere ꝓ matrẽ,per illã.l.eos.qđ hic remouet.

c SI ille.Debebat.] quia nõ legitimꝰ:vt ſ.eo.l.eos.& ſic nulli curię obſtrictus:& ſi erat legitimꝰ maternaorigo habuit priuilegiũ:vt.ſ. eo.l.eos.

d ¶ Negãdę.]ſemel eñ cõfeſſus vel cõuictus nõ põt reſilire:vt hic,&.ſ. de non nu.pec.l.gñaliter &.l.cũ fidẽ.& de exc.rei iud.l.fi.Sed ar.cõtra.ſ.de li.cau.l.ĩterrogatã.&.ff. ꝫ ode confeſ.l.cùm fideicõ miſſum.

e ¶ Incipere.]in vnũ filium prętermiſſa conuẽtione patris. ſic.ſ.de re. do.l j.& fi.

f DOctitij.]ꝓpriũ nomẽ:& idẽ in eo qđ in dorotheo ſtatuit. vt.ſ.eo.neq;.Accur.

g ¶ Iubemus.]aliàs monemus, aſs iubemꝰ, aliàs vtrunq;.Acc.

h ¶ Facultatibus]repete ſuper.

i ¶ Luſturo.]nã diſputare &c.vt &.ſ.de diuer. reſcrip.l.ſacrilegij.& de cri.ſacri.l. diſputare.&.j. vt dign.ordo ierue.l.j.& ꝫode ero.mil.an.l.hac lege & eſt pœna huius crimi nis.ff.ad.l.iul.pec.l.ſacri legij.

k ¶ Illuſtrẽ.]dicti doctitij q'& clariſsimus:vt ſ.& illuſtris aliqñ fuit.

l NEminẽm.] Hęc lex reſpicit vltimã partẽ rubricę:& zeno loq ꝫotur:& in quo ſtatu inue nit eos, dimittit:vt.C.ſi ſer.expor.ve.l.moueor.& no.ab initio.i.poſt initiũ adeptus eſt.ſ.dignitatẽ.

m ¶ Imperij.] accipe.j. ad actũ &c.& not.q hęc prima pars vſq; illuc eos &c.corrigitur per.l.j.pro ꝫoximam.

n ¶ Quãdocũq;.]iſtud qñcũq; ſtricti' quã ſonet intelligendũ eſt:vt.j.de fab.l.inj.vt ſic ſit ſenſus ſiue ante dignitatẽ,ſiue poſtea dum tamen poſt patris naturalẽ fortunã. Py.M.vt.j.eo.titu.l.fina.

o ¶ Data.]vt.ſ.proxi.& l.neque.&.l.ſi ille.

ꝫop ¶ Subſtitutos.]ad hoc.ſ.e.l.nullꝰ qui.cũ cõ eor.ſuis. Itẽ facit in aut. vt ordi.prę.col.v.

q ¶ Et poſt.]repete cũ. Accurſius.

r ¶ Quocũq;.]i.ſiue añ noſtrũ imperiũ,ſiue poſt. decernimus:liberos[a] quoq; eorũ q vel iam ſunt vel futuri ſunt,eorum q; poſteros,quotieſcũq; cõtinuata tẽporũ & ſucceſsionũ perpetuitate naſcentẽ,à conditione curiali & functione eſſe liberos:lege diuæ memorię Iulianꝰ,[b] q de materno curialiũ Antiochenę ciuitatis gñe ꝓmulgata eſt,nihil in ꝑſona viri illuſtris Dorotheivel viri ſpectabilis Hirenei vel aduerſus facultates eorũ,vel aduerſꝰ liberos eorũdẽ q vel iam nati ſunt,vel poſtmodum quoquo tẽpore naſcentur,vel aduerſus ſubſtãtias eorũ,roboris vel iuris habitura.Circa alias ſanè vniuerſas perſonas de materno genere ad memoratæ Antiochenę ciuitatis tãtũmodo curiã pertinentes, eandem legem pręcipimus obtinere propriam firmitatem.

¶ *Qui eſt obligatus curiæ rõne originis:eã declinare nõ poteſt:er ſi curia nõ moleſtauerit patrem,filium moleſtare non poterit.Bar.*

Idem.a. LEX.LXII.

SI ille qui ex filia decurionis Antiochenę ſplendidiſsimæ ciuitatis ex patre qui nulliusalteriꝰ ciuitatis munijs debebatur[c], procreatus eſt,ſubexamine ꝓuincialis iudicis vel ſpõte cõfeſſus,vel certè cõuictus fuerit q ex filia ſit curialis progenitus,& albo decurionũ adſcriptꝰ fuerit:nullã ſibi ſuper eſſe facultatẽ negandæ[d] vel euitãdæ cõditionis exiſtimet: & curialẽ nõ aſpernari fortunã aui materni ſui pertẽtet,nec dubitet ſe munijs curialibus ſubijcere.Quia ſi quem curia de qua pręſens ſanctio loquit natum ex filia curialis minime ſecũ dũ præſtitã ordinationẽ ſibi ſociã dũ curauerit:prolem eius pulſare nullo mõ penitus poterit.necenim patimur cõuẽtionẽ eiuſmodi prætermiſſo filio quẽ curialis filia ederat:à nepote,vel pronepote,vel vlterius incipere.[e]

Idem augustus. LEX.LXIII.

DOctitijꝰ viri clariſsimi iubemus[g] fortunã ſuper curiali cõditiõe nullo modo eſſe iqetãdã nec facultatibꝰ eiꝰ:ſed eo q hmõi conamẽ inierit,ſacrilegij pœnã luituroꝰ[i] oẽs q poſt peractã illuſtrẽ[k] adminiſtrationem vel adhuc in ea poſito patre ſuo gignuntur,à curialiũ intẽtione defendãtur vnà cũ paternis ſine dubio ſubſtãtijs quas cum perſona patris à curiali nexu liberas eſſe nemo diſsimulet.

Imp.Zeno.a. LEX.LXIIII.

NEminẽ[l] ex ijs qui obnoxij curiæ conſtitutiab initio felicis ſimi nr̃æ pietatis imperij[m], comitũ priuatarũ rerũ nr̃æ vel pijſsimę Auguſtę ptis,ſeu comitis largitionũ vel cõitis domeſticorũ, quæſtoris vel magiſtri officiorũ licet ad actũ adminiſtrationis gerendũ prouectiꝰ ſunt vel in poſterũ ꝓuehent, ob hoc curialiũ munerũ laqueos volumus euitare:ſed obligatos cũ liberis ſuis qñcũq;[n] ꝓgenitis & facultatibus ſuis poſt adminiſtrationẽ depoſitã,curiæ cõmoditatibus inſeruire:niſi fortè alijs priuilegijs ſuper hoc legibus cognitis muniãtur. Nã alia vniuerſa legitima,vel ex cõſtõnibus data[o] priuilegia,integra volumus illibataq; ſeruari Ne tamen indulti honoris inane nomen retinere videãtur: dignitatũ titulis potiantur per ſubſtitutos[p] ſuarũ periculo facultatum curialibus muneribus rñdentes:habeantq; integra illibataq; priuilegia dignitatis.Eos verò qui præfatas dignitates ante initiũ noſtri imperij cõſecuti ſunt:cũ facultatibus ſuis,& poſtꝙ eã dignitatẽ progenitis filijs,à curialibus nexibus vel onere decernimus liberari.

¶ Hosaũt quiquocũq;[r] tẽpore patricij vel cõſules aut conſulares facti ſunt,aũt in poſterũ fuerint,aut magiſtri militũ,vel ꝑfecti ꝓtorio Oriẽtis vel Illyrici,vel vrbis adminiſtrationẽ in actu poſiti qñq; geſſerunt aut poſtea[s] geſſerint:omni modo cum facultatibus ſuis, & poſt eam dignitatẽ progenitis filijs,à curiarũ nexibus vel onere decernimus liberari.

Imp.Anaſtaſius.a. LEX LXV.

DIuę memorię Zenonis ſacratiſsimam cõſtitutionem[t] quæ de curialibus poſt certas[v] excelſas adminiſtrationes ſeu dignitates conditionis nexu liberã dis lata eſt:in hac tãtummõ parte duximꝰ corrigendã, qua cauet eos etiã[x] qui ante eãdẽ cõſtitutione ab initio[y] amen eiuſdem diuę recordationis Zenonis imperij,comites priuatarũ rerũ noſtræ vel pijſsimæ auguſtæ ptis ſeu comites ſacrarũ largitionũ,ſeu comites domeſticorũ,q̃ſtores,aut magiſtri officiorũ licet ad actũ adminiſtrationis gerendũ prouecti ſunt minimè curialium munerum laqueos ob hoc euitare,ſed obligatos cum liberis ſuis quandocunque progenitis, & facultatibus ſuis poſt adminiſtrationem depoſitam,curiæ cõmoditatibus inſeruire,niſi fortè alijs priuilegijs ſuper hoc legibus cognitis muniantur.His etemꝰ[z] quimemoratas adminiſtrationes vel vnã ex his peregerunt,nec non liberis & rebus eorum,beneficium quod ante per illuſtrem[a] adminiſtratiõem peractam eis acquiſitũ[b] eſt,in actum illibatũq; iubemus ſeruari[c]:vt relaxatione cõditionis & munerũ curialiũ,per anteriores principales diſpoſitiones ſibi conceſſã[d], tam ipſi quàm liberi eorum poſt huiuſmodi adminiſtrationem adeptã procreati,vnà cum proprijs ſubſtantijs potiantur[e], & ſiꝰ[f] contigerit eos poſt diuæ memoriæ Zenonis conſtitutionem,ſiue per ſe, ſiue per ſubſtitutos ſuos curiæ competentia munera ſubijſſe: eadem[g] vide-

Exeitare

s ¶ Aut poſtea.]repete cum.& facit.j.l.proxi. &.j.l.fina.Accur.

t DIuę.conſtitutiõnem.]vt.ſ.l.prim.

v ¶ Certas.]q.d.non oẽs vt.ſ.l.pro.§. hos autem. Accurſius.

x ¶ Eos etiã.]hic refert ꝛoprincipium.l.ſuperioris.

y ¶ Abinitio.]loquebatur eñ de illis qui erant adepti has dignitates ab initio.i.poſt initium imperij,& antequã fieret conſtitutio.& ſic ad prę terita tempora trahebat.

z ¶ His etenim.]benè dico corrigi,his & enim ꝛo&c.

a ¶ Per illuſtrẽ.]ecce omnes ſuperiores admini ſtratores dicũt illuſtres.

b ¶ Acquiſitũ.]quò ad vanum nomen.

c ¶ Seruari]ſ.in plenũ.

d ¶ Conceſſa..]ſcilicet ante Zenonem.

e ¶ Potiantur.]vt nõ te ꝛoneantur ſeruire per ſubſtitutũ.& ſic in hoc corrigitur in aliquo.ſ.eod. l.nullus.

f ¶ Etſi.]i.quamuis.

g ¶ Eadem.]non ergo ex toto tollitur lex Zenonis,ſed tantùm in his q ſunt adepti dignitates ꝓ dictas ante principiũ imꝛperij,& factã cõſtitutionẽ.ſed totũ reducitur ad illud quod.j.l.proxima dicitur.

a ¶ Excrare.]vt.ſ.de legib.& conſtitu.l.leges.&.ſ.de fide inſtru.l.comparationes.

b CVrialibus]Hęc lex tractat quomodo curiales liberẽtur à fortuna curiæ:& ſic reſpicit vltimã partem rubricę.& facit.ſ.e.l.nemo.

c ¶ Si qui.]paterfa.vel filiusfa.vt j.de conſu.l.fi.Et not.q nemo fit patricius niſi antea habuerit aliam dignitatẽ:vt.j.de cõſul.l.antepe.Itẽ nota q.xij.numerãtur dignitates,quibus liberãt à curia:& eędem liberãt à patria ptate:vt in auth. cõ.quę de dig.& duę primę hic poſitę liberãt ſola electiõe:vt hic ſubijcit & ſecũdũ hoc non obſt. ſ.de natu.libe.l.cõmunũ nã ibi ſola dignitas fuit collata.

Patricius nemo ſit niſi alia dignitate ꝓcedente.

† Cõcor. cij.&.c.fi. cũ iua gl. extra d cõ ſtitu.

2od ¶ Honorarij.]ſine adminiſtratione.

c ¶ Ordinarij.]vt adminiſtrent.

d ¶ Conſularis.]ille eſt conſularis cui datur dignitas conſulis:cui ſi ſupadit adminiſtratio,nõ dicit addi dignitas:vt.j.de cõſul.l.pe.Et no.q cõſul ſtatim poſt principẽ ponitur in inſtrumẽtis: vt in auth.vt prę.no.impe.&c.& in auth.cõſti.q de digni.in prin.col.v.

e ¶ Prefectorũ.]per diuerſas diœceſes:vt ĩ aut. conſt.quę de dig.in prĩ. &.ſ.j.ibi,vt hos quos nos &c.ꝑter orientis.de quo.j.ſpecialiter dicit. Accur.

h ¶ Vrbicariã.] vtriuſque Romę:vt.j.de priui. vrb.con.l.j.Accur.

i ¶ Conditionis.] ſcili cet curialis.

k ¶ Ediderit.]facit.ſ.l. pxi.&.j.de princ.agend. in re.l.quicunq;.&.ſ.de ſoli.& eo.li.l.ij.&.ſ.de nuptijs.l. imperialis.§. his illud.&.ſ.de li.cau.l.fin. &.ff.de ſena.l.emãcipatũ §.j.Sed ar.contra in eo. ti.l.ſenatores.in fin.&.ff. eod.l.iij.§.in filijs.& de pœ l.moris.§.iſte.& ſunt hic ar.ad feudũ,vt deli. ctũ patris nõ noceat filio iam nato vel naſcituro.

Delictum patris an noceat ad feudum filio iam nato.

l ¶ Prefecturę queſtoris.]ſi habeas prefecturã ¶ſtoris.i. quęſtor, ſecũm Azo.aliàs pręturæ:& tũc ſubaudi patroni quod eſt.j.& ſecũm hoc dignitas aduocationis in foro quæſtoris liberat,vt & alij fiſci.vt ſubijcit.quia ſoſerãt duo ꝑ ſingulos annos:vt.ſ.de aduo.diuerſ. iu.l.ſancimus.&.l.binos.

m ¶ Tã prefecturæ.] vt pũctũ ſit loco copulę & aliàs eſt prefectura,& eſt ſenſus.i.ꝑfectus oriẽtis,ſecũm Azo.& aſs prefectura:& tũc dic patroni dicotã &c.& ſecũm hoc ſobñ ſubijcit vrbicarię:quia in foropr ęfectuvrbis ſint aduocati:& hoc haberi aliàs oporteret dici repetitũ de eo qa.ſ.de eo dixit ante vel poſt dignitatem habitã patronatus.& ſecũdũ hoc no.aduocatos prefectorũ habere idẽ priuilegiũ qđ aduocatu fiſci.vt.ſ.de aduo.di.iu.l.poſt duos.Vel placet conſtitutione diuæ memoriæ Zenonis ex die quo ꝓmulgata eſt,ſuas vires obtinente,cũ cõueniat[f] leges futuris regulas imponere,nõ ꝓteritis calũnias excitare[a].

Imp.Iuſtinianus.a. LEX.LXVI.

CVrialibus[b] cõſortijs cõſulentes,ceſſemus vt nemo ſibi blãdiat̃,& nõ certis modis ſeſe liberũ eſſe exiſtimet,ſed ꝓ nr̃a formã tm nõ ſciat poſſe libertatẽ ſibi curialis cõpetere cõditionis:oibus anterioribus modis,quos nõ cõprehẽdit preſens ſanctio,ex preſenti die antiquandis.Siquis[c] igit̃ vel ſummũ patriciatus honorẽ fuerit cõſecutus,ſiue infulis cõſulat[g] honorarij[d] aut ordinarij[e] fuerit ampliat[g] vt vel cõſul vel conſularis[f] efficiatur:ſeu ꝑfectorũ[g] pretorio infulas ſuſceperit gubernãdas:vel vrbicariã[h] in ipſo tn̄ actu meruerit prefecturã,necnon magiſtri militũ officiũ gerendũ ſuſceperit:is gaudeat ſe hmõi cõditionis[i] eſſe exortẽ & liberũ cũ ſuis facultatib[g] ſuaq; poſteritate quã poſtquã meruerit dignitatẽ,vel actum geſſerit,ediderit[k]:anterioribus filijs in cõditiõe priſtina remãſuris tã prefecturæ[l] quæſtoris,quã vti eloquẽtiſſimi fiſci patroni,tã præfecturę[m] quæ Oriẽtalib[g] & Illyricanis preſidẽt ſedibus,quã vrbicarię,nexibus curię liberãtur[n] cũ ad fiſci[o] patronatũ puenerint,vnà cũ ſubſtãtijs & liberis ſuis,quos vel ante habuerint,vel poſtquã[p] ad eundẽ gradũ ꝓuecti ſunt.¶ Viri etiã clariſſimi principes agẽtiũ[q] in reb[g],curię libertatem ex antiquis legibus conſecuti ſunt:& viri ſpectabiles ꝓximi ſacri ſcrinij noſtræ memoriæ[r] & ſacrarũ epiſtolarũ,necnon ſacri ſcrinij libellorum,ſacrarũq; cognitionum & diſpoſitionum,cũ ſubſtãtijs ſuis,& liberis quos poſt emenſa ſtipẽdia ſuſceperant[s].hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum quos multo longo prolixoq;[t] tẽpore pertulerunt,intactũ illibatumq; conſeruamus,vt hi omnes fortuna curiali liberentur cum ſua ſubſtantia ſuaq; ſoboles[v] ſecundùm ea quæ prædiximus.Ex æuo[x] autẽ,ſequente progenitos[y] antea,nullius futuri fiſci patroni liberos cõcedimus liberãdos:vtne qđ ſummis apicibus dignitatũ non eſt cõceſſum[z],hoc alij ſibi audeãt vẽdicare,ſed progeniti[a] filij antequã ad fiſci patronatũ puenerint, in cõditione priſtina remaneãt:alijs aũt modis quã his quos ſigillatim enumerauimus,ſiue legibus antiqs cõprehẽſi ſunt(qualis erat is quẽ ex trib[g] maribus cõceſſum antea fuerat patri maximo ſc̃natui ſociare)ſiue cõprehẽſi anterioribꝰ ſcitis nõ fuerãt,liberationẽ cõpetere cuidã curialis fortunę nullo patimur mõ:ſed ſiue pragmatica ſanctio ſuper hoc ꝓceſſit,ſiue ſnĩa eminẽtiſſimę præfecturæ ſiue aliꝰ modus quicũq; excogitatus eſt:ea oĩa penitus vacuari,& ꝓ infectis haberi,& curialia corpora ſuis reddi ciuitatibus,& ſubſtãtias eorũ ſubiacere,nulla excuſatione eis penitus competente.

TITVLVS XXXII.

Si ſeruus aut libertus ad decurionatum aſpirauerit.

¶ *Libertus qui nõ habet ius anulorum aureorũ, nec reſtitutus eſt natalibus:cũ pœna á curia removeatur.Bart.*

Imp.Dio.& Maximi.aa. LEX.I.

SI libert[g] vel ius aureorũ[c] anulorũ adept[g] nõ eſt,vel natalibus ſuis non reſtitutus: præſes ꝓuincię non tantũ curiæ participare nõ permittat,ſed iuſta legis[d] ſeueritate cõgruenti pœna vlciſcatur.

¶ *Si ſeruꝰ ſciẽter patitur ſe ad dignitatẽ uocari: remouebitur,& punietur. ſi autem ignoranter: reuocabitur tantùm.Barto.*

Imp.Conſtantinus.a. LEX.II.

PRæſes prouinciæ ſi eum qui ædilitatẽ[e] fungitur,ſeruũ tuũ eſſe cognouerit:ſi quidem nõ ignarum conditionis ſuæ ad ædilitatem aſpiraſſe perſpexerit:ob violatam ſeruili macula curiæ dignitatem,congruenti[f] pœna afficiet.Si verõ cum opinione publica mater eius pro libera haberẽtur,ex decurione procreatus, ad capeſſendum honorem errore lapſus

a ¶ Liberãtur.]Hoc ex antiquis l. gibus.

o ¶ Cũ ad fiſci.]hoc refertur ad eum articulum vbi de hoc modo dixi.

p ¶ Poſtquã]hoc ex antiquis legibus:lecus ,vt.j §.ex quo.

q ¶ Principes agentium.]hi ſicuti decorati dignitate pcõſulat[g],&inſcriptis cõueniũtur:& nõ ſolo tudat iudicio ſiſti:vt.j. de princ.agen.in re.l.nij. & fina.

r ¶ Noſtrę memoriç. ob hoc.ſ.dicti pximi.qa militabant in ſacris palatijs.horũ em̄ erat trina militia.erant em̄ milites memorię ep̄ſarũ. erãt ẽt q militabãt in libris memorię:aliq in libellisco gnitiõalib[g] & ſẽtẽtijs:vt hic dicitur:hi excuſabantur à ſordidis & alijs quibuſdã muneribꝰ.Itẽ nec cõueniebãtur niſi apud magiſtrũ officiorũ.Itẽ finita adminiſtratiõe erat comites cõſiſtorij:vt.j.de proxi.ſac.ſcri.l.iij.&.iiij. &.l.proximos.&.l.in ſacris.

s ¶ Suſceperãt.] repete ex antiquis legibus ſunt liberati.hoc etiam &c.

t ¶ Prolixoq; tpe.]ad qđ.ſ.de eſſi.ma.of.l.ij.

v ¶ Sobole.] ante vel poſt dignitatem nata.

x ¶ Ex quo.]i.ab hoc tẽpore in antea.

y ¶ Progenitos.]i.ante dignitatẽ patris aduocationis fiſci vel alia de ſuperioribus.

z ¶ Nõ eſt cõceſſum.] vt in quinque primis nominatis hac.l.

a ¶ Progeniti.]ante.ſ. dignitatẽ habita patronatus fiſci.

b ¶ Ex tribus.]ſic.ſ.de adop.l.cũ adoptionis.& inſtu.de hęre.quę ab inteſta.§.admonendi.

¶ SI SERVVS AVT LIBERTVS &c.

c SIlibertus vel ius aureorũ]per qđ habet vt ingenuꝰ quo ad honores vt.ff.de iu.au.anulo.l.pe. & ſi.qđ qualiter fiat,nota.ſ.de iur.aur.anul.l. ij.& ibidẽ.l.j.qualiterna talibꝰ reſtituat.hodie tũ hoc cõſequit manumiſſus ex ipſa manumiſſiõe & ſic nõ habet locũ hæc lex:vt in auth.vt li.dec. in princip.

d ¶ Legis.]ſ.viſcelliç.q punit in dãno extraordinariè cũ infamia:vt.ſ.ad l.viſcel.l.j.quę hodie eſt correcta:vt mõ not.ſed filij liberti ſic:vt.j.de dig. libertorũ.Itẽ vt.ſ.de epiſ& cl.l.iubem̄.§.ſeruos.

e PRęſes . ædilitate. quorum erat officiũ ędes cuſtodire.vt.ff.d locpub.fru.l.ędiles.&.ff. de perici.& com.rei vendi. l.victos.& not.ff.de ędil. edict.l.j.in principio.Accurſius.

f ¶ Cõgruẽti]& domino ſi fuit ignorans,redditur:vt ſubijcit.

a ¶ Processit.]domino ignorante.Accur.
b ¶ Subiugabit.]s.intra.xxx. dies ex quo sciueris eũ ad talẽ dignitatem ꝓmotũ.postea enim nõ audieris: imo liber & ingenuus erit nullo iure patronatus seruato:quemadmodũ si te sciẽte ab initio foret adeptus:sed ipse aut ea fruet si dignꝰ appareat,aut ea tanquã indignus spoliabit:exi-
stẽs nihilominꝰ liber & ingenuus,vt.j.qui milit. nõ pos.l.pe.&fi.hoc ita si
c ad digniratẽ.nã secus si ad ciuilia munera seruũ aspirare cõcesserit.nã ser uus tũc cõficabitur cum verberibus,& dñs ꝑ his omnibꝰ quæ seruus ma lè egit cõstrictꝰ tenebit: vt.j.de tabel.l.gñali.Py. Itẽ hæc vera si quinquẽ
10 nũ nõ trãsiuit à die mor tis matris.alʒ snõ subiuga bit:vt.s.ne de sta.defun. l.si mater.& facit ad hoc C.de ser.fu.l.fi.& de su. & le.l.ex liber.& de libe. cau.l.non mutatur.&.ff. de reg. iur.l.in his.&.j. de agri.& cen.l.colonos. &.ff.de offic.prẽsid.l.bar barius.

¶ DE PRAEDIIS
20 DECVRIONVM SINE DECRETO NON &c.

c ¶ Si quis]ex hac.l.põtno tari ꝙ vẽditio rei facta à curiali nõ tenet nisi fit facta cũ authoritate iudi cis:qđ tñ hodie nõ obser
40 uatur in ciuitatibus Lõ bardiæ:licet deberet ob seruari, cùm imperator hoc constituerit,vt resp. diuites curatores habe ret.vt.j.proxi.in fi.ibi ex consensu &c.
d ¶ Necessitate.]rei fa miliaris.de qua necessi tate loquit.C.de rescin.
50 ven.l.non idcirco.
e ¶ Competentẽ.]ꝑsi dẽ:vt.j.l.fi.&.j.de vẽdi. re.ciuita.l.vnica.in fi.
f ¶ Strangulatur.]i. venditur & loquitur Iro nicè:quasi malè est ꝙ vẽ ditur, sed necessitas co git.sic.ff.ad tyll.l.j.§.oẽ ciorum.
60 g ¶ Infirma.]sic.ff.đ re,eo.magis.§.si es.
h ¶ Immoderatus.]i. sine cõsa.
i ¶ Debeat.]sic.ff.qđ me.cau.l.fi.&.s.de trãsa. l.transactionem.
k ¶ Quãdoquidem.] id est quia.
l ¶ Suppositas.]sic.s. quod me.cau.l.si per im
70 positionem.& de auth. tutor.l.pupillus.§.j. Accursius.

m ¶ Priuandũ.]sic.s.de rei vẽ.l.si fundũ.&.l.domũ.&.j.de agri.& censi. l.quemadmodũ.&.s.de fide instr.& in.hastę fisca.l.j.&.s.de prę sc.xxx. an.l.j.Sed argum.contra.j.ne li.ha metro.l.j.

n NEc vẽditio.]Hic not. qualiter vẽditur res curię:vt hic.Itẽ quali ter curialis:vt.j.de vẽ.re.ci.l.fi.Item qualiter ecclesię:vt in auth. hoc ius porrectum.Itẽ qualiter fisci:vt.s.de fi.instru.& in.ha.fis.l.j.& de
80 ven.re.fi.cũ priua.cõmu.l.j.Itẽ & no.qualiter liberetur debitor curiæ: vt hic.Sed P.intelligit hoc qñ ꝑ confessionẽ.si autẽ ꝑ solutionẽ:tũc suf ficit solui curatori ciuitatis secũdũ eũ.Itẽ no.qualiter ciuitatis debitor liberat;vt.j.de solu.& lib.debi.ci.l.j.itẽ qualiter fisci:vt.s.de cõue.fisci
90 o ¶ Acta]fortè præsidis. [de.l.ij.Ac.
p ¶ Maioris partis]sic.ff..đ tu.& cu.da.ab his.l.vbi.&.s.de dec. noĩa uonũ.&.j.de le.si quid.Itẽ facit in aut.de ali.& emph.§.emphyteusis.

q ¶ Dictũ est.]in grẽcis legibus vel dic hac lege eò ꝙ solenniter fieri mandauit.
r ¶ Quę.]munera.
s ¶ Solatio.]id est expẽsa aliqua quę solatium est illis quibus datur.sic ff.commu.prædi.l.venditor §.si constat.

eiusdẽ curię publicis munerib⁹ ¶ r solatio s egere cõstiterit iustissimè seruabunt ex cõsensu omnium, & maxime ditiorũ vel t idonea v fide iussione oblata conductoribus eligendis.

¶ Decuriones nõ possunt uendere sine decreto: alios aũt cõtractus nõ ꝓhibẽtur celebrare:& de cretũ non potest interponi,nisi de cõsensu maioris ꝑtis decurionum.Bar.

Imp.Zeno.a. LEX.III.

CVriales vẽdere qdẽres ĩmobiles vel mãcipia rustica ꝓ hibem⁹ sine interpositiõe de creti x: donationes verò vel ꝓmutatiões † vel quoslibet alios ẽt sine decreto ꝓmittim⁹ ¶ y celebrare cõtractꝰ: qñ & sacræ cõstõnes quæ sup hoc à retro principib⁹ latæ sunt,in pluri mis suis partib⁹ deptio nõ redhibẽ do z locutæ sunt,vt ex hoc aptissi me deẽ ĩtelligi a solũ vẽditiõis decu rionib⁹ sine decreto interdictũ fuis se cõtractũ.cũ tñ vẽditiõe b interce dẽte(vt dictũ ẽ)decretũ agit:nullũ eos vel qab his cõparãt,dispendiũ cuiuscũq; ꝓsonę vel causę vel thea tralis c liberalit.noĩe(ꝙ frequẽter fieri dicit)sustinere decernim⁹:nec ex tabella d decretũ recitari,sed curialiũ vel maioris ꝑtis c curię rela tiõe currẽte f,sine vlla malignitate referẽtiũ,vel dãno contrahẽtium ad confirmandam emptionem cõpetentis iudicis g proferri snĩam h.

x Vriales. Decreti.]nec minoris vẽditur res sine decreto:vt s.de offi.eius qui vicẽ al.
20 ol.ij.& de episcop.& cle. authenti.hoc ius porrectum.
y ¶ Permittimus.]specialissimum ius.sic s.de iur.emph.l.fin.in princ. regulariter contra.vt.ff. de regu.iur.l.cui ius est. & est ratio:quia facilius vendunt quã donent.sic
30 off.ad vel.l.iiij sed & mu lieri donare permittitur non fideiubere.Item fa cit in authen.de non ali. §.quia verò leonis.Item põt hic esse alia rõ: quia contra ius commune dicitur decretum in vendi tione exigi:ergo non tra hitur ad consequentiam
40 ovt.ff.de pigno.l.in quo rum.
z ¶ Non redhibẽdo.] si quis emerit sine hac forma:vt.s.l.j.in fi.cum concor.
a ¶ Intelligi.]nã in ven ditione est pretium:non in alijs contractibus:vt ff.de contrahend.empt. 50 l.ij.§.j.& est sic.C.de te stamen.l.nõ codicillum. Accursius.
b ¶ Venditione.]inter cedente necessitate,non spontè:vt.s.l.j.
c ¶ Theatralis.]i. ẽptores taliũ prędiorũ cõsue uerãt aliquid dare ad lu dum theatri.
60 od ¶ Tabella.]i.alʒ ta bellio,aliâs tabella i.per delegatũ:quia quę causę &c.vt.ff. de offic.procon. nec quicquam.§.fi.
e ¶ Maioris partis.] sic.s.l.proxi.
f ¶ Currente.]per cir culũ:vt in aut.de defens.
70 ciui.§.interim.colla.ij.
g ¶ Iudicis.]ordinarij.
h ¶ Sententiam.]id est decretum.

Pretiũ i venditione nõ in alijs contractibus inter uenit.

TITVLVS XXXIII.

De prędiis decurionũ sine decreto nõ alienandis.

¶ Decuriones nõ possunt uendere bona immobilia sine decreto:aliâs non ualet uenditio:& emptor ꝑdit pretiũ:& restituit rẽ cũ fructibus.B.

Impp.Valent.& Valens.aa. LEX PRIMA.

SI quis c decurionum vel rustica ꝑdia vel vrbana venditor ne cessitate d coactꝰ ad dicit,interpellet iudicẽ cõpetentẽ e:omnesq; causas sigillatim qbꝰ strãgulat f,expõat: & ita demum distrahẽdę possessionis facultatẽ accipiat,si alienationis necessitatẽ ꝓbauerit.Infirma g emvenditio erit,si hęc fuerit forma neglecta.itaem fiet vt nec i-
moderatus h vẽditor nec emptor cuiuscũq; sit cõditionis,ĩueniat in iustus:deniq; nihil erit postmodũ quo vẽditor vel circũuentũ se insi dijs vel oppressũ potẽtia cõpatoris queri debeat i:qñquidẽ k sub fide actorũ,& de necessitate distrahẽtis,& de volũtate patuerit cõparãtis.Quod si qs cõtra vetitũ, occultis molitionibus per suppositas l fraude personas,cuiuslibet loci,quem tamen ei decurio distrahebat,comparator extiterit:sciat se pretio qđ dedit,esse priuandũ m & locum quẽ cõparauit,cum fructibus esse restituendum.

¶ Vẽditio rerũ & liberatio debitorũ ad curiã ꝑtinentiũnõ debet fieri sine decreto curiæ:& quicquid redigitur debet reuolui ad curiã,& eodem modo debent fieri locationes.Barto.

Impp.Theodo.& Valẽti.aa. LEX .II.

NEc vẽditio n rei hęreditarię curiæ acqsitę, aut debitoris hæreditarij qui soluerit,liberatio aliter admittẽda est,nisi apđacta o totius vel maioris p partis ordinis ĩtercedẽte decreto ineũdi cõtractꝰ vel dissoluẽdę obligatiõis cã ꝓbet. Ita eĩn & id qđ ex ea redigit:ad ꝑdiorũ iubem⁹ cõparationẽ expẽdi: quorũ reditꝰ oẽs(sicut dictũ ¶ q est)

TITVLVS XXXIIII.

Quãdo & quib⁹ ¶ i quarta ps debetur ex bõis decurionũ & de mõ distributiõis eorũ.

¶ Si extraneus succedit alicui decurioni, debet curia habere quartam.Bart.

Impp.Theo.& Valen.aa. LEX.I.

SI decurionũ consortio sit alienus k qui curiali successit:cõpetẽtis eidẽ l iuris, siue ex asse siue ex pte hæres m sit, bonorũve n possessor partẽ quartã iure optimo à curia o peti decernimus.

¶ QVANDO ET QVIBVS QVARTA PARS DEBETVR &c.

Quando debetur,& quid,& qñ est hæres non curialis,uel quando curialis sed non in totum:ut.j.l.j.& l.ij.in princip.& l.iij.in princip.Item quibus debetur?Respõ.à curialibus:ut.j.l.ij.in princip.qualiter distribuatur.i.diuidatur
80 inter curiam & hæredes.quod habes.j.tit.j.l.ij.§.j.

k SI decurionũ. Alienus.]id est nõ curialis successit curiali:vt.j.eod.l.proxi.in principio.
¶ Eidem.]scilicet curiali.vel eius hęredi põt.Itẽ excipẽ qualdam alias personas:vt.j.e.l.ij.§.sed & si.&.§.extraneũ.
m ¶ Hęres.]de iure ciuili ex testamento vel ab intestato.
n ¶ Bonorũve possessor.]de iure prętorio.
o ¶ Curia.]i.petet à curia:vt.s.de na.li.cõmu.§.ea verò quę.&.j.de his qui

Ius petendi tripartitum est.

qui spō.mu.su.l.fi.Et no. optimè.nā secūdū Py. ius petendi tripartitū est.nā aliud est bonū:aliud est melius:aliud optimū.bonū est ex quo tm̄ est exceptio:vt.s.de vsu.l.quamuis.melius ex quo tm̄ iudicis officio est petitio:vt j.e.l.in bonæfidei.optimū est qđ est vndiq; ex oībus suis partibus circunuallatū:quia etiā petitionē inducit p actionē:vt hic,&.s̄ co.tr.l.j.

a MEminimus nuper emissa lege vt.s̄.l.proxi.

b ¶Ad quēcunq;. Jexcipe vt.j.in fin.l.§.sed & si.&.§.extraneum.qui vide tur contra.

c ¶Sed multi.]s.curiales quibus defertur dicta quarta.

d ¶Particulā.]s.quartā rei.sic.C.de inof.testam. si quis in suo.vbi appellat minusculam quartā.

e ¶Participibus.]i.hę redibus. Et nota ar.cōtra pessimos & maleuolosco hęredes qui propter vnā minimā portionē vel alterius maximā inuidiam minutatim puta per sulcos hęreditatē diuidere vel etiā per perticas cupiunt. Debet igitur ex ovniuersitate diuisio fieri q̄vulgari sermōeapd Italicos dicitur in grosso secūdū Py.& pro hoc facit.ff.ad leg.fal.l.ij.& q̄st ibi nota.

f ¶Denegamus.]sic.s̄. de iur.fisc.l.phibitum.& l.defensionis.

g ¶Totis.]id est omnibus.Accur.

h ¶In sortium.]sic dictum à sorte.subst̄atia em̄ sic diuisa sorte dirimet̄ si aliās nō cōueniat vtrū curia quadrātis an cohęredes,vel fideicōmissarij dodrātis electionē habeāt vt is pręferatur quē sors pręttulit in eligēdo:vt.s̄.ocōia.de le.l.fi.in prin.ni si fortè sit vxor defuncti quę successit ex testō vel ab intestato g bo.pos.vñ vir & vxor:vt.s̄.vñ vir & vxor.l.j.cui circa illam sortē speciali priuilegio optio cōceditur:vt.s̄.dohis qui se defe. habet tiali s q illi est optio com-
omittēda qui maiorē partē in re habere noscitur: vt.s̄.de dona.l.sinimus.§. si aūt.ar.ff.fa.erc.l.cęterę.&.l.si q̄.§.q̄ iunt cōtra. Itē ad idē.ff.fini.reg.l.d mō.sed aliter intelligit. Itē als dat vni electio alias ex causa:vt.j.d meta. l.ij.quę est cōtra.Accur.

i ¶Naturale q̄ppe.] No.sic.ff.de leg.ij.cū pater.§.dulcissimis.& d ad mi.tuto.l.iij.§.apparet.& de ser.vrb.prę.in rec̄ti. Sed arg.cōtra.ff.pro sol. l.marito. Item facit.ff.de tute.l.inter eos.

¶Curiales debent habere quartam extraneo succedente curiali:non tamen de singulis rebus:sed facta omnium diuisione,prout hæc lex exprimit. Bartolus.

idē.aa.Apollonio pręf.pręt. LEX.III.

MEminimus nuper emissa[a] lege diuali,portionē quartam de facultatibus curialiū fati munus implentiū,ex qualibet nouissima volūtatē,vel ab intestato etiā,ad quēcūq; [b](præterquā si ad filios curiales)deferatur,curialiū deputasse corporibus:sed multi[c] tāquā corrūpendi totius patrimonij occasione captata:vniuscuiusq; rei sibi particulā [d]vendicando, adeo totas dilacerāt facultates,vt dum participibus [e]relictarūopum nocere cupiūt,sua quoq; iura præcipitent.quorū nimiā licentiā prouida dispositione refrenātes,ipsis quidē curialibus occupādi sua authoritate res mortui,copiā denegam[f] :hæres autem ad quē ab intestato vel ex postrema voluntate directis vel fideicōmissarijs verbis decurrit hæreditas,omne patrimonium qđ relictū est,in partes quatuor diuidi procuret:vt rebus totis[g] in sortium[h] casum deductis, vel curię quadrātis,vel hæredi aut fideicommissario per vniuersitatē dodrātis electio ex sortis felicitate cōtingat:ita scilicet & præfati successores & curia promiscui rerum dominij liberabāturincommodo. Naturale[i] quippe vitium est negligi quod cōiter possidetur:vtq; senihil habere,qui non totū[k] habeat,arbitretur:deniq; suā quoq; partē corrūpi patiat̄,duminuidet alienę. Sed vbi quarta pars bonorum mortui curię debet offerri:immobiles quidē res quæ nec latere facilè possunt,nec cuiquā(si diuulgentur) officiūt[l]:sub aspectu etiā curialium ęstimari diuidiq; concedimus.mobiles autem res vel semouentes vel instrumenta vel siquid aliud in hmōi iure consistat:in medium proferri diuulgariq; non patimur:sed iuratis successoribus,cū apud se diligenter æstimauerint,q̄ quātiq; sint,prętij facultates,credi oportere[m] decernimus.Quid em̄ tam durū tanq; inhumanū est,quā publicatione pōpaq; rerū familiariū,& paupertatis detegi vilitatē: & iuidię exponere diuitias[n]? ¶ In exigēdis verò debitis,si pretiū qđ pro quarta parte actionū curiæ cōpetit successores p̄stare noluerint: cautionibus iurata fide[o] platis in mediū,vnusquisq; à debitorib⁹ cōueniētē sibi exigat portionē. Aequ;ex diuerso æs alienum (si cui defunctus fuerat obligatus)tā ijdem successores quā curia pro sua sorte restituere cōpellant[p]. Quia si sępe dicti successores sacramētū sibi crediderint excusandū:tunc verò adsimilitudinē rerū immobiliū diligētior curialibus oīm rerū indago p̄bebitur,scilicet vt vniuersis mortui facultatibus in aperto propositis vel ęstimatio[q] rerū,vel diuisio sub præsentia curialiū celebret̄. In omnibus aūt casibus vbi quarta pars curię competit trāsactiones[r] interpositas,firmas illibatasq; manere decernimus.

¶ Descendentes masculi curiales uel fœminæ uiplæ curialibus uel extranei curiales succedant in totū:nō curiales uel curialibus non nuptæ quartā dare curiæ debent:& cui nubent,triennīū expectatur.Burtolus.

¶ Ad filiorū verò curialiū[s] vel nepotū ac pnepotū,scilicet decurionū similitudinē,ad quos integras opes puenire cesuimus[t]:filiā q̄ netiā neptē, pneptēve, principali[v] eiusdē ciuitatis vñ pater auus vel pau⁹ orit̄,nuptā,rerū vel ab intestato vel ex dispōe vltimæ volūtatis q̄sitarū,integrū nullaq; pte minutū dominium[x] habere sancim⁹.Quia si post parentum obitum inueniā[y] tur innuptę vel viduæ:in impuberibus quidem post transactam pubertatem,in alijs verò qui pubertatem excesserint,vel etiā in viduis post mortem parentis, triennium duntaxat volum⁹ expectari:vt interim quarta portio suspensa,aut apud eam si in matrimonio curialis eiusdem ciuitatis fuerit collocata, perpetuo iure permaneat:vel si intra id tempus alienum[y] ab eadem curia sortiatur maritum,penitusve nupta non fuerit,memorata pars totius substantiæ curiæ cum triennij[z] tam vrbanorum quam rusticorum prędiorum duntaxat fructibus[a] addicatur:ita tamen vt & optionis cōditio in offerendis rebus quartę partis vel dodrantis & sacramenti tam de quantitatē quā de ęstimatione rerū mobilium,deq; actionibus inferē dis vel excipiendis(sicut in extraneis personis dictum est)ratio conseruetur[b]. Sed & si mater mortui vel auia tempore quo filius nepos ve moritur,in coniugio eiusdem ciuitatis curialis inuenta fuerit:ne ipsas quidem patimur quartæ portionis subire iacturam,extraneum quinetiam hæredem propinquitatis quidem iure discretum,curiæ tamen eiusdem ciuitatis obnoxium,supradictę portionis dispendio liberamus.D.vij.id.Mart.Constantinopol.Dioscoro & Eudoxio Consu.

k ¶Nō totū.]sic.ff.commo.l.si vt.§.fin.

l ¶Officiūt.]Nota fieri qđ alij prodest & nemini nocet:vt.j.de prępos. sacri cu.l.fi.&.s̄.de pre. imp.offi.l.rescripta.& nō inducitur hic q̄ pro re immobili nō agit ad exhibendū:qđ per se patet vt hic dicitur.

m ¶Credi oportere.]sic.s̄.de fideiuss.l.fina.& in auth.de col.§.super.& j.proxi.§.

n ¶Diuitias.]sic.ff.ad le. aquil.si quis testm̄.§ pe. &.s̄.de ali.pu.prę.l.ij.

o ¶Iurata fide.]sic.s̄.p roxi §.& est ar.q̄ vxor iramento patefacit bona hęredibus.Item vasalli feuda,sic.s̄.de is qui ad ecc. confu.l. prędicti.§. sicubi.

p ¶Cōpellātur.]sic.C. ad.l.iul de vi pu.l.tutoris.

q ¶Aestimatio.]s.sidiuidi non possunt.

r ¶Trāsactiones.]sires fit dubia:aliās non arg. s̄. de transa.l.prędicti. Accursius.

s ¶Curialiū.]i. q̄ filij sint curiales.ad quod est consequens similitudo:sic est contra.j.tr.j.l.j.in prin.solue vt ibi.

t ¶Cēsuimus.]vt.s̄.i princ.huius.l.

v ¶Principali.]i.decurioni seu curiali:vt.s̄.de decu.l.quilibet.

x ¶Dominiū.]nō habet enim curia quartam.

y ¶Alienū.]j.titul.j.in principi.contra.solut. vt ibi.

z ¶Triēnij.]quadriēnio quarta stetit in suspēso.

a ¶Fructibus adjicia tur.]hic videtur matrimoniū vinculo pœnę aliquatenus adstringi. sic sunt argumen.s̄.de inuti. stip.libera.&.ff.de verb. obli.l.titia.&.l.stipulatio facta.sic.ff.de cond.&de monst.titio.§.j.ibi,huic sententiæ &c.

b ¶Cōseruetur.]s.hoc casu cū non nubit curiali,cū curia habeat quartā.at quādo nubit curiali,curia nihil habet vt hic dicitur.& sic nō est locus huiusmodi iuramento.

Imp.Iustinianus.a. LEX.III.

SI quis curialibus munerib⁹ ob noxius: vno fortè vel pluribus filijs vel filiabus [a]derelictis: filioqde vel filijs substãtię suæ partẽ minimã dereliquerit, eã tñ quę excludere eos ab inofficiosi querela [b]potest: alijs [c]aũt suã substantiã dereliquit, vt ex hac patrimonij distributione apud filiũ quidẽ vel filios curiales minima [d]pars substãtiæ remaneat, totũ aũt curiale munus masculis: [e]imineat, siue filij sint, siue nepotes vel pronepotes, curiali tamẽ conditioni obnoxij: sancimus hmõi iniquitatẽ resecari: & nõ minus quarta [f]portione in masculos posse testatorẽ transmittere, siue vnus est fili⁹, siue plures: nulla diminutione ex pmistione [g]fororũ eis faciẽda: vt nõ solũ corporibus, sed etiam substãtijs laborãtes, possint curiale habere consortium.

¶Adhuc sancimus, si quis curialis filiabus plurib⁹ derelictis ab nacluce fuerit subtract⁹, quarũ vna curiali eiusdẽ nupserit ciuitatis, alijs filiab⁹ quę ad hmõi vota nõ migrauerint [h], vel extraneis [i] in reliquã [k] ptẽ hęredibus derelictis: nõ videri curię ex snĩa legis Theodosiãę [l] ad Apollianũ scriptę satisfieri: sed oĩno quartã partẽ patrimonij [m] curia cõsequaẽ: siue vni filiæ quæ curialibus nuptijs copulata sit deputãda est: siue ex alijs colligẽda [n] filia ꝑculdubio quę curiali nupsit: immuni ab hmõi quartæ [o]donatione seruãda: cũ ꝑ maritũ [p] eius quantũ ad ipsius personã curiæ sit satisfactũ. & hoc obseruari nõ solũ si vltimo elogio cõdito testator curialis decesserit: sed ẽt si intestatus diẽ suũ obierit [q]. ¶Sed & si qd [r] min⁹ quarta parte fuerit, vel minime derelictũ hoc modis oĩbus filio curiali vel filię ꝙ nupta est eiusdẽ ciuitatis decurioĩ, ex substãtia patris curialis modis oĩb⁹ vel deputari, vel adi pleri nullo obstaculo curiæ opponẽdo, si secũdũ prædictã legẽ filius, nepos, pronepos, pater, auus, proauus curiali morienti fuerint derelicti qui nexibus curialibus ex quacũq; veldignitate [t] vel occasiõe [v] fuerint absoluti. In hocetem Theodosianę legi aptissimẽ volum⁹ esse derogatũ. ¶Et gñaliter definimus ex omni cã neq; masculos liberos, neq; filias copulatas matrimonio curialis [x], minus quarta parẽtis substãtię hr̃e: vel nõ extãtibus filijs vel filiabus [y], sed alijs [z] hæredibus, ipsam curiã secundũ anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatium.

TITVLVS XXXV.

De imponenda lucratiua descriptione [a].

Impp. Theodo. & Valenti. aa. ad Apollonium pręfect. pręt. LEX VNICA.

DEscriptiõis [b] onere siliquarũ [c] quatuor quas ex lucratiuis iusigationib⁹ [d] tãtũ nõ humanis [e] vel animaliũ fcẽsibus neq; mobilibus rebus iubemus indici: & si curiales nõ sint maiores [g] ac posteros liberamus, vt si pr̃auus ꝑauus filio nepoti ꝑnepoti vel filię nepti ꝑnepti vé (necinterest [h] nuptę sint curialibus necne) postrema volũtate vel inter viuos ẽt donatiõe eq cquã de suis opibus largiat̃: memoratæ descriptiõis cessetidictio. Aeq; ex diuerso si posteriores ad maiores ꝑ dicta sibi consanguinitate deuinctos [k], pręfatis titulis suas cõferãt facultates: nullius accessiõe grauaminis hmõi liberalitas oneret̃. in tã em̃ necessarijs sibi cõiũctisq; ꝑsonis, sub liberalitatis appellatione debitũ [l] naturale persoluitur. Cuius [m] authoritatẽ iuris pariter valere sancimus etiam si ab intestato succedãt sibi præfiniti gñis ordine sociati. Ex his em̃ successionibus maximè debiti poti⁹ solutio quã muneris oblatio cõprobat̃, quę nõ largiẽtib⁹ ẽt dñis ipsa ꝑpinquitatis, serie deferunt̃ [n]. Cæteri verò licet quadã, inter se cognatiõe iungãtur, nunquã tamẽ curiale [o] prædiũ sine prędicto onere lucrabunt̃, nisi

a ¶DE INPONENDA LVC. &c.
Aliàs lucratiuis. i. rebus trãslatis ti. lucrataliàs lucratiuorũ. & similiter exponitur. & dic differentiã inter hunc & superiorem ti. quia in superiori titul. quarta rei totius datur curiæ: hic quatuor solidi tantũ. Itẽ illa quarta de oĩbus rebus: ut. ĩ. ti. j. l. ij. hic quatuor solidi de immobilibus tantũ ut in prin. huius. l. Itẽ ibi de ti. successionis tãtũ: hic de quolibet etiã inter uiuos: ꝑ quæ apparet quod qñq; utraq; descriptio cõcurrit qñdo succeditur curiali ab extraneo.

b ¶Descriptiõis.]i. impositiõis, descriptione. i. ꝑsitiõe quatuor siliquarũ.

c ¶Siliquarũ.]i. solidorũ. qđ dic: vt. ĩ. de epis. & cleri. auth. sed hodie.

d ¶Iugationibus.]i. oppossessiõibus immobilibus, vel quia ad iugera metiũtur, vel quia iugo arãtur. & dic secũdũ. M. ꝙ onus descriptionis siliquarũ est qđ imponitur quãdo curialis rẽ immobilẽ lucratiuo ti. tradiderit vel reliquerit alicui quisit eiusdem ordinis in eadem ciuitate, & imponitur ipsi possessori lucranti: vt. j. §. res verò &c.

e ¶Humanis.]i. hoĩbus liberis. i. vel seruis. & qđ subijcit, vel pro id est.

f ¶Aĩaliũ.]i. rõnaliũ. nãcętera indubitanter aĩalia inter mobilia de quibus subijcit, cõtinentur vt. ff. dever. si. l. mouẽtiũ.

g ¶Maiores.]i. superior linea & inferior lucrãs in finitũ: vt hic subijcit: licet ꝑriẽ vltra trinepotẽ & tritauũ comprehendãt: vt. ff. de gra. l. turisc. §. parẽtes. Sed videt nõ curialis nõ debere excusari: vt. ĩ. ti. j. l. j. et. ij. §. ad fiscũ. in prin. Sol. hoc correxit: vel illud in alia descriptiõe. i. quartę. hoc siliquarũ: vt in ru. mõ no. & sic est vna differentia inter hunc titulũ & illũ.

Animalia bruta interdum mobilia numerantur.

h ¶Nec ĩterest.]imo vt. ĩ. tit. j. l. ij. §. ꝙ si post. sed illud in quarta istud in siliquis: vt modo proxi. dixi. aliter ꝙ hic corrigat.

i ¶Maiores.]i. existentes in superiori linea.

k ¶Deuinctos.]i. diuer. modis cõiũctos: puta ex pte patris vel matris.

l ¶Debitũ naturale.]no, sic. ĩ. de codi. l. fi. §. j. & ff. ꝑ so. l. & ga. &. ĩ. de cur. fu. l. fi. §. finaũt ꝑpetuis. & ff. đ bo. dã. l. cũ rõ. & ad. l. fal. pater. & i aut. de hęre. & fal. §. j. col. j. &. ĩ. proxi. & in auth. de triẽ. & semis. §. j. col. iij.

m ¶Cuius iuris.]i. huius legis.

n ¶Deferũtur.]i. ab intestato.

o ¶Curiale.]quod datur titu. lucratiuo. & not. onus imponi lucrãti: vt ĩ. ea. l. §. res verò.

Extraneos

a ¶Si quis curialibus. Vel filiabus.]vel pro & vt patet exsequentibus.

b ¶Querela]quę est quarta suæ portiõis ab intestato iure isto: vt. C. de inoff. test. cũ quęritur. sed iure auth. secus. & dic vt. C. de inoff. testa. auth. nouissima.

c ¶Alijs.]scilicet fœminis vel extraneis.

d ¶Minima.]legitima tamẽ omnibus cõputatis masculis & fœminis.

e ¶Masculis.]in minima institutis.

f ¶Quarta.]sic. ĩ. de his qui ꝑpon. mu. su. l. fi. §. j. & in auth. de na. li. curię depu. §. j. sed hodie nonĩũ cium: vt in auth. de triẽ. & se. §. excipiatur. collat. iij. & qui. mo. nat. ef. sui.

g ¶Ex permistione.]habẽtur ergo pro nihilo fœminę quò minus curiales habeãt quartã omnium: nisi sit nupta curiali: vt. ĩ. proxi.

h ¶Nõ migrauerit.]i. non nupserint curiali.

i ¶Extraneis.]vel dabitiuus vel abblatiuus.

k ¶In reliquã partẽ.]s. quartam quam prędicta debet habere instar matris curialis: vt. ĩ. pxi. §. & generaliter.

l ¶Theodosianę.]quę est. ĩ. l. proxi. §. ad filiorũ. volebat em̃ illa nihil ad curiã ꝑtinere si talis est o filia ĩstituta quę sit nupta curiali. sed illud intelligitur si sibi est totũ relictum, nõ si extraneo vel filię non nuptę tali: vt hic.

m ¶Patrimonij.]toti⁹ si tantũ põt auferri extraneis: quia tantũ habent. aliàs aufertur quod habent. & quod deficit, non aufertur filiæ, vt subijcit. sed si sint filię nõ nuptę, illę institutæ, aut filij non curialis, quõ aufertur eis totum? Rñ. hoc quò ad curiã & ad curialẽ qui duas quartas habẽt integras: vt. ĩ. e. §. nullo. & hoc contra extraneos vel contra curialẽ quãtũ est vltra quartã, sed iuuãtur filij non curiales, vt habeãt debitum bonorum subsidiũ.

n ¶Colligenda.]s. sit quarta subaudi: & nõ filiæ danda. Accur.

o ¶Quartę datiõne]siue solã quartã, siue etiam plus habeat.

p ¶Per maritum.]sic ĩ. de na. li. l. fiquis. §. fi. & ĩ. l. proxi. §. ad filiorũ. & in aut. qui. mo. na. eff. su. §. & hoc similiter.

q ¶Obierit.]vt si nõ succedat sol⁹ curialis vel sola nupta curiali, curia habeat quartã: & vnam curialis: vel nupta curiali. aliæ autẽ duę diuidanturinter omnes filios, etiam curiales: vt. ar. C. de bono. proscrip. l. fi. Accursius.

r ¶Sed si quid.]dixi filium curialẽ habere integram quartam, & filiã curiali nuptãm habere integram quartam: sed & si &c.

s ¶Legem.]ꝑ. l. em̃ superiorẽ. §. ad filiorũ. videbat̃ sufficere vnũ esse curiãlẽ, vel vna filiã curiali nuptã. vt curia in totũ excludat̃. sed nõ est itasi alij qb⁹ est relictũ, sunt nõ curiales: qa tũc curialis quartã, & curia quartã residuũ inter oĩs liberos diuidit̃, vt diximus & legę scđm P. si filius &c.

t ¶Dignitate.]qđ hodie nõ fit nisi ꝑ. xij. dignitates. vt. ĩ. de decur. l. fi.

v ¶Occasione.]tali de quali dicit̃. ĩ. de decu. l. nemo iudex. & l. siqs de curio. non dico pręscriptione: ne fit contra. ĩ. de pręscrip. xxx. an. l. pręscriptione, &. j. de agri. & cen. l. cùm satis. in prin. lib. xj.

x ¶Curialis.]nam si non esset copulata curiali. nõ posset dicere testamẽtum inoff. licet minus haberet qùarta.

y ¶Vel filiab⁹.]s. talibus quæ sint nuptę curiali.

z ¶Sed alijs.]qui non sunt curiales. aliàs sec⁹: vt ro ĩ. l. prox. in fi.

a Extraneos.] dicitur qñq; extraneus quilibet præter eũ qui habet in ptãte: vt dixi.ſ. derei vxo. act.l.vna.§.extraneum.& inſti. de hære. qua. & dif §. ſui. quãdoq; ille qui nullo modo eſt cognatus: vt in aut. de hęre. & fal.§.inordinatum.&.C. de iu.do.l.fin.in prin. quando q; omnes præter ſuperiorem & inferiorem lineam: vt hic,&.ſ. proxi.§.

b Immutari.] Item excipe loca venerabilia: vt.ſ. de ſacroſan. acc. l. pe. quæ etiam eſt contra.

10 c Lucratiuas.] ſ. hę reditatis licet & onera hę reditaria cõtineat: qđ ſe cus eſt in legato: vt. ff. mãda. ſi hęreditatem.

d Inter viuos.] etiam ſi aliquid in corde gerã mihi fieri: vt ff. de condi. cau. da. l. ij. §. quanquã.

e Sarcinam.] id eſt on⁹

20 de præſtandis. iiij. ſi ligs.

f Donauerit.] ante nupt. qđ fit: qa hodie ãte & poſt dicitur ppter nu. vt. C. de dona. ante nupt. l. fi. nõ aũt dicit ſpõſalitia quia eſt lucrativa. & q; p ter nupt dicatur, proba tur ſtatim cùm de dote dicat.

30 g Ad lucrum.] ex pacto vel ex. l. qa aliquid mulier committat debis quę ſunt. ſ. de repu. l. cõ ſenſu.

h Difficultatibus.] fic. ff. ſol ma. l. ſi cũ dotẽ. §. ſi nautẽ in ſeuiſſimo. &. ff. de iur. do. ſi is. §. ibi. Itẽ facit. ff. de act. & obli.

40 ex promiſsione. & de ex ceptio. do. l. apud. §. ſed ſi mulier. &. ff. qui mo. pig. vel hy po. ſo. ſicut. §. ſi de bitor. &. ff. ſi qđ in fraud. pa. l. j. §. ſi liber tus.

Facit ad hõc rex. c. exęte tua. extrã de l. cle. egro.

i Ponderibus.] ſ. iiij. ſiliquarum.

k Cauſis.] ſ. hac lege.

l Trãſferetur.] ſi nõ ſoeſt ſolutum quaſi comitetur rem ſicut onus hy pothecę pręteriti tributi vt. ff de publi. l. imperato res.

m Imputet.] nam tũc non ab alio ſed aſe deci pitur. vt. ff. de rei vendi. l. nã ſi. &. ff. quod fal. tu. aut. l. j. §. fin. nemo enim

60 &c. vt. ff. de regu. iu. l. ne mo videtur. facit. ff. deac. emp. l. j. in fin. Itẽ facit ſe cundũ Py. in aut. de mo nachis. §. ſi quis autem. col. j. &. ſ. de epi. audi. l. ſi legibus. & cõ. vtri. iudi. l. ſi fratres. ff. de libe. cau. l. imo. &. ſ. de act. empt. l. ſi minor. & de euiction.

70 ſi fundum. &. ff. de cõd. ſine cau. l. ſi.

n Conſequatur.] à venditore.

o Sarcinam.] id eſt o nus. Accur.

p Primordium tĩtu li.] ex origine namq; cu iuſlibet cõtractus & cau ſę quid ſit ſtatuẽdũ diſti

80 guitur: vt &. ff. ma. l. ſi p curatorẽ. in prin. &. ff. de poſiti. l. j. §. ſi ſeru⁹ depo ſuit. & ad maced. l. ſi tñ. Nẽpe origo potius obligatiõis quã tu. inſpicitur vt. ſ. ad macedo. l. iij. &. ff. de do. l. g id qđ. in prin. &. de pri. cre. l. iij. ſcđm Py. Itẽ facit. ſ. ſi ce. pe. ſi ex pretio. &. ff. de fal. l. de eo. &. ſ. de iter. ma. l. iij.

Obliga. tionis ori go potius quę titul⁹ inſcipi de bet.

is fortè cui lucro res ceſſerit, eiuſ dem ciuitatis ordini ſit obſtrictus qui licet inter extraneos[a] numere tur, vacuum tamen ea functione qđ datũ eſt conſequatur. nam cùm perſonæ conditio nõ mutetur: nec rei quidem ſtatum cõuenit immu tari. ¶ Lucratiuas[c] verò res eas tantùm volumus appellari, atq; à prędictę deſcriptionis grauamine excipere, quę hæreditatis, legati, fi dei commiſsi iure, mortis cauſa do nationis vel cuiuslibet poſtremę vo luntatis arbitrio ad quempiam de labuntur. Inter viuos[d] etiam do natio ſimplici liberalitate confe cta, lucratiuæ merebitur & nomen & ſarcinam[e]. Si verò vel ſocer fu turus, filij vel nepotis vel pronepo tis ſponſæ affinitatis coeundę cau ſa donauerit[f] vel parens etiam fu liam neptem, vel pronęptẽ curiali ſeu extraneo nubentem dotauerit licet caſus euentures ei cui data eſt vertatur ad lucrũ[g]: nec inter lucra tiuas numerabitur, nec deſcriptio nis oneri ſubiacebit. Nec enim iu

q Peruenerit.] de nouo aliquo contractu. & ita ratione præcedẽtis cõ tactus nõ erit indicenda inſcriptio: tñſi ipſe alienaret, ſeruabitur qđ. ſ. idẽſi aliqñ fuerat ſua & alienauit titulo non lucrativo: tandẽ per plures man⁹ ad eũdẽ decurionẽ vel ad aliũ redit. nã ſi alienet titulo lucrativo, ſubiacebit oneri deſcriptiõis. & facit ĩ aut. de ec. ti. §. ĩterdicim⁹. col. ix. Ac

onus merebitur lucratiuæ. D. vij. idus Mar. Conſtantinop. Dioſco ro & Eudoxio. VV. CC. Conſul.

TITVLVS XXXVI.

De prębendo ſalario[r].

Imp. Alexander. a. LEX VNICA.

NVlli ſalariũ tribuat[t] ex iuribus reipubli cę, niſi ei qui iubẽti bus nobis ſpãliter[s] fuerit conſecutus[t].

TITVLVS XXXVII.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit.

Omnes curiales reuocantur ad ciuitatem & ad curiam: & locus in quo in rure habitant publicatur. Bartol.

Imp. Conſtantinus. a. LEX VNICA.

CVriales omnes iube m⁹ intermine monere ne ciuitates fugiant aut deſerãt rus habitãdi cauſa: fundum quẽ ciuitati prętulerint, ſcientes fiſco[v] eſſe ſociandum: eo q; rure ſe carituros, cuius cauſa im pios ſe patriam vitando, demon ſtrauerint[x].

TITVLVS XXXVIII.

De municipibus & originariis[y].

In loco originis & incolatus cogitur quis ſubire munera. h. d. Bart.

Imp. Alexander. a. LEX I.

CVm te Biblium[z] origine, incolã[a] autẽ apud Berytios[b] eſſe pponas: meritò apud vtraſq; ciuita es muneribus fungi cõpelleris.

Sortitur quis forum ex perſona ſui manumiſſoris: licet de neceßitate manumiſerit. Bartol.

Imp. Gordianus. a. LEX II.

SI vt proponis[d] ea quæ ex cauſa fideicommiſsi te manumiſit[b] ab ea libertatem iuſtam fuit conſecuta, quæ originem ex prouincia Aquitania ducebat: tu quoq; eius cõditionis eiuſq; ciuitatis iuſobti nes, vnde quę te manumiſit, fuit. Eorũ eĩm cõditionem ſequi ex cauſa fideicommiſsi manumiſſos pri-

r DE PRAEBENDO SALARIO. *Melius diceret de nõ præbendo: ut patet. j. uel quia præſtatur conſentiente principe.*

NVlli. Specialiter. nõ ergo generaliter cõceſſio ſufficit. fic. ff. de pecu. l. quam tuberonis. §. alia.

t Conſecut⁹.] & niſi ob liberalem artem vel medicinam: vt. ff. de dec. ab ordi. fa. l. ambitioſa. & facit. j. vt armorũ vſus inſcio principe. l. j. Acc.

SI CVRIALIS RELICTA CIVITATE RVS. &c.

u CVriales. Fiſco.] nõ ciuitati. hoc autẽ eſt verũ oniſi publica neceſsitas exegerit: vt. ſ. de decur. l. curiales vltra. Itẽ ſecũdũ Py. niſi ratio incolatus aliud ſuadeat, quo caſu ſeruabitur quod eſt. j. tit. j. l. fi. & facit. ſ. de decu. l. quidã. &. ff. de decur. l. j. & de vaca. mu. l. j. §. pe. & ſ. de ędifi. priua. l. ſi quis post. & de ad. di. iu. l. ij.

x Demõſtrauerint.] Et ita notari poſſet hic q impiũ eſt relinquere propriam patriam.

Patriã ſuã relinquere eſt impium.

y DE MVNICIPIBVS ET ORIGINA. &c. *Municeps gen⁹ originarius ſpecies. ſic. ſ. de ſer. & aqua. nã aliquid ſpãle eſt in eo qui eſt municeps origi. eſt ergo municeps proprié qui ſubit munera ſiue ibi natus ſiue nõ ſed hodie etiã omnes qui non ſubeũt: ut. ff. ad mu. l. j. & dicitur originarius ab origine patris, nõ ſua: ut. j. l. filios. & ff. e. aſſumptio.*

60 §. j. uel ſecũdũ Azo. ſua ẽt ut. ſ. eo. l. origine.

z Biblium.] Biblus teſte Alci. in hũc locũ, vrbs ẽ ĩ phenicia nõ lõge à libano, vicina berytо.

a Incolã.] hoc ẽ quia a

70 liũde illuc iuit cãppetuò habitãdi: vt. j. ti. j. l. ciues.

b Berytios.] id eſt aliã ciuitatem.

c Munerib⁹.] nec nõ municipali iuriſdictioni parere: vt. ff. e. incola. Vel dic vt notaui. j. tit. j. l. ciues. Sed qđ ſi vtraq; ciuitas munera ſimul impo

80 nat? Rñ. potiorẽ originis cã. vt. ff. e. l. libert⁹. §. j. & fa. j. ti. j. l. priuilegio.

d SI vt proponis.] Titi⁹ fecit arethuſam libertam Seię hęredẽ, & rogauit de manumittẽdo ſeruũ ſnũ. hic ſeru⁹ manumiſs⁹ ſeqt domiciliũ Arethuſę, q ẽ idẽ q Seię. nõ autẽ titij. vt. ff. e. filij.

q Prestiterint.] quia eorũ sunt liberti, nõ testatoris: vt insti. de fin. re. p fideic. re, §. pe. idẽ dicas de eo cui directa in testõ fuit relicta libertas in casu illo vbi nõ testatoris sit libertus: sed alterius qui. s. petit bona sibi adijci: vt instit. de eo cui lib. cau. bo. addic. §. j. & habes idẽ ff. e. l. libertus, §. ex cã. Sed quid si hęres nõ manumisit, sed p decretũ prętoris absente hęrede datũ ad libertatẽ peruenit? Rñd. siquidẽ ex rubriano senatus. hoc est factũ: qa orcin⁹ est liberotus testatoris: cuius non hęredis sequitur originẽ vt. ff. de fideic. lib. l. cũ verõ. §. subuentũ. si autẽ ex Damasiano ad libertatẽ peruenerit, qđ perinde habetur ac si vt oporteret manumissus esset, qa esset hęres infans vel furiosus vel similis: hęre-20dis est libert⁹. & eius domiciliũ sequitur: vt. ff. đ fideic. lib l. neq; infantes & facit. j. tit. j. ciues. & facit. ff. e. ei⁹. & l. đ iur. §. libertos. & l. assũptio. §. fi.

Origini propriæ,

b q Rogauerint.] q nõ manumiserunt.

c Ilios. Patris.] vbi s. pater fuit natus: vt 30 hic, & ff. e. assũptio. §. j. adeo q si auus fuit aliunde, nõ sequit eum nepos. als oportet nos quęrere vbi adã natus fuit: qđ dicit esse ager damascen⁹. Et not. qđ dicit quis nasci in ciuitate q in territorio nascit: vt. ff. eo. q ex vico. itẽ dic filios legiti-40 mos & adoptiuos durãte adoptione. nã vulgò q siti matrẽ sequũt: vt. ff. e. l. eius qui iussũ. & l. ordine. §. fin. & l. si is. & ff. de statuho. l. cũ legitimè. Itẽ not. originem non dici domicilium patris: maxime si filius alibi habitet vt. ff. e. l. libertus. §. patris 50 & l. assumptio. §. filius.

Origo nõ dicitur patris domicilium.

d q Nõ in materna.] & ff. ibi nati, dic nõ sequũt vt maternã sed vt ppriã originẽ vt. j. l. proxi. & ff. e. assumptio. in principi. Itẽ hoc fallit. j. de mur. l. in. & de agric. & man. l. ex ingenuo. & s. de decu. l. nati. Item & quando 60 priuilegiũ habet origo materna: vt. ff. e. l. j. & facit. s. de decur. l. exemplo. & j. de tabu. l. fi. Item quid de naturali legitimato per principem? Respon. idem quod in adoptiuo vt sequatur patrẽ vt. C. de adop. l. in adoptionem. & ff. eo. ordine. §. fina. Accur.

e q Domicilijs.] & nisi in prędictis casibus. hoc ergo casu duobus locis tenebitur: vt. j. eod. l. fina.

f Origine.] vt & ff. eo. l. assumptio. in princ. hocautem fallit propter matrimonium: vt. j. de mur. & in quo lo. l. j. & ff. ad munici. l. fi. §. idem rescripserunt. Item quando fit senator quò ad quid: vt. ff. eo. l. filij. 70 §. senator. & l. municeps. Quid in paterna? forte secus. ar. s. l. proxi. Sed certè illud ad matrem excipit nõ q non paternã, vt ibi dixi. Item incola tut potest bene renunciari: vt. ff. eo. incola. dummodo re & facto, nõ verbis tantũ: vt. ff. eo. l. domicilium. & facit. ff. de pact. l. ius agnatiõis. & ff. de regu. iur. l. iura. & j. l. proxi. sed secundũ Pe. propriam orginem vocat paternam. nam propter suam originem propriam non contrahitur domicilium secundũ eum: quod non placet: vt. s. l. j.

g Iquis. Originẽ.] propriam: vt. s. l. proxi.

h Quarũ.] Quid autem si vtraq; ciuitas similiter vocet? Rñ. vt di 80 l. s. l. j. Item fallit hoc secũdũ Py. si publica sit necessitas: vt. s. de decur. curiales vltra. Itẽ no. q in duobus locis habet domiciliũ. sic. ff. eo. fiquis à pluribus. & l. si quis instructus. & ff. de interdict. & rele. l. relegatorum §. dubitatum. & ff. de mune. & hono. l. qui originem. in princip. itẽ q etiã vilẽ terrã propriã non põt qs deserere. ad qđ. s. de aboli fallaciter.

i § DE INCOLIS ET VBI QVISQVE DOMICILIVM HABERE VIDETVR. Superiori tit. de originarijs. s. de ijs qui cõtrahunt municipatũ origie, principaliter dixit: ut p oẽs leges illius tit. patet: nunc generaliter qualiter isto uel alijs modis: & quid sit

TITVLVS XXXIX.

De incolis & vbi quis domiciliũ habere videtur, & de iis qui studiorũ causa in alie na ciuitate degunt.

q Postquã quis transtulit incolatum, nõ potest reuocari ad munera. Bar.

Imp. Antoninus. a. LEX. I.

On tibi obestli cum incola esses, aliqđ munus suscepisti k: modò si antequã ad alios honores vocareris, domicilium transtulisti.

q Scholares nõ dicũtur cõstituere domiciliũ ubi student: nisi. x. an. steterint, uel alia ratione cõsti-

tuerint. idem in patre filium uisitante. Bart.

l Imp. Alexander. a. LEX. II.

Nec ipsi q studiorũ cã aliquo loco morãtur, domiciliũ ibi hĩre creditur l nisi. x. an. trãsactis eo loco sedes sibi cõstituerit m secũ dũ epistolã diui Hadriani: nec patex q ppter filiũ studẽtẽ frequẽti⁹ adeũ cõmeat n. Sed si alijs rõnib⁹ o domiciliũ in splẽdidissima ciuitate Laodiceorũ † habere pbat⁹ fuerit: mẽdaciũ p, quo minus muneribus fungat, † non proderit.

† laodicel (laodiceo rum emile gendũ est non laudi

m q Cõstituerint.] qđ ceorũ, tepręsumitur ex trãscursione decẽnij: vt. ff. de vsur. cũ de in rẽ verso. & s. de peti. hęre. si filiũ secũdũ Py. & hoc maximè si e-3 omat ibi domũ vel possel sionẽ: idẽ ñ si conducat. ar. ff. de iniur. l. lex cor. §. domũ. Quid autẽ si init ad domũ hoc decennio? Rñ. aut iuit vt cũ denarijs rediret, aut vt de suo recessu disponeret. ar. ff. de cap. nihil. Itẽ not. hic aliqd ex tpe factũ vel nõ 40 factũ præsumi fic: vt. d. l. cũ de in tẽ verso. & l. si filius. & in auth. de restit. & ea quę pa. §. fin & j. de fun. pa. l. fin. Itẽ quid de alio qui stat per. x. an. nõ causa studij? Rñ. idem vt præsumatur domicilij animo cõstitutũ. secus si minori tpe: vt. j. l. proxi. 50 quã decen niũ. nam interpollatim: vt. ff. de seru. l. seruitutes. Itẽ nõ animo ibi manẽdi, vt. d. l. nihil. o q Rationibus.] quod contingit multis modis vt. j. eo. l. ciues.

† Facit ad hanc l. ca. null⁹ episcopus. ff. Ga gl. j. ex trã de pa ro & alie. parochia.

p q Mendatiũ.] Jasseris enim te ibi non habere 60 domicilij: & tñ habes. ad quod est. ff. e. l. assumptio. & sic verbis nec fit nec definit habere domicilium: vt. ff. eo. l. domicilium. & not. s. ti. j. l. origine.

q Et verũ. In territorio.] Quid autem sit territorij, dic vt. ff. de ver. signi. l. pupillus. §. territorium.

r q Incolas.] q nõ sunt incolę: sed velut stãtes in territorio: quasi nõ sint incolę nisi q stãt ĩ ciuitate scdm quosdã: qđ nõ placet: vt. ff. de ver. si. l. pupill⁹. §. icola. Sed dic q hic cõmorãt nõ vt ibi habeãt domiciliũ: vt. ff. e. libert⁹. § postliminio. & l. scire. sec⁹ si aõ ibi stãdi vero vel psumpto decen 70 nio: quia tũc est incola & cogitur: vt. j. l. proxi. & s. l. proxi. sola enim habitatio nõ facit. sic nec domus: vt. j. l. proxi.

s q Ad subeũda.] Jas obeũda munera. s. personalia. vt. j. l. proxi. notat.

t q Vm neq;. Memoratis.] Ji nõ essetis qñ cogeremini. vt. j. l. ciues.

v q Ob solam.] sine priui. ciuitati dato: aut laribus nõ trãslatis: vt ff. eo. l. libertus. § sola ratio. & j. l. proxi. & l. ciues.

x q Decurionis.] vt quia mutinẽsis emit domum à decurione Bononię per quod videbatur facilius fieri Bononiensis municeps.

y q Munerib⁹.] s. personalib⁹. sed patrimonialia p his possessiõib⁹ quas ibi possidet, subire debet: vt. j. de mu. in quo lo. & c. l. j. & no. ff. e. libert⁹. § 80 sola ratio.

z q Si in patria. defixisti.] qã fit vt. ff. e. l. domiciliũ. & fieri põt: vt. s. ti. j. l. j. in fi. & ff. eo. non vtiq; & de mune. & hono. l. nij. in princ. Accur.

a q Priuilegio.] põt duobus modis intelligi: vt qa ciuitas habeat priuilegiũ q oẽs hãtes in illa ciuitate domũ teneãt munera subire vl q etiã originarij, qđ vt legũ doctores & decuriones munera nõ subeant.

b q Origi is.] paternę vel pprię nõ materne: vt. s. tit. j. l filios.

c q Voluntate.] supple, vel alijs cõibus modis: vt. j. e. l ciues. q. d. non sola

sola possessio:vt.ff.l. cùm neque. Itē non sola habitatio: vt.ff.eod. est verum. non origo materna.vt.ff.titu.j.l.filios.simile tamen.ff. de iurisdictio, omnium iudicum.l.ij.

a ¶ Ciuilia.] personalia:aliàs secus:vt.ff.l.cùm neque.&facit.ff.de testa.si non speciali.&.ff.eod.l.libertus.§.sola.

b CIues.] dic ꝙ municeps est genus,ciuis,& incola sunt species vt colligit.ff.ad mu.l.j.& hic fit ciuis origine,scilicet propria vel paterna vt.ff.ti.j.l.filios.&.l. origine.item manumissiõe. ff.de se vel de patre suo facta:vt.ff.eo.l assumptio. §.pe.&.l.filij. in prī.&.l. de iure.§.libertos .& si à pluribus manumittitur. omnium originē sequit vt.ff.eo.si ꝙs à pluribus. c ¶ Allectio.] i.delatio honoris in aliqua ciuitate.vt.j.l. pxi.vñ allecti.i. electi:vt.ff.diu.īmu.l.pe. in fi.quid ergo de Rufino guasco ptate boñ.Rñ. Py.idē.vel dic allectio.ff. de milite electo vbi stipē dia mereī:vt.ff.eo.l. municeps.§.fi.itē adoptiõe. ff.quādiu durat: vt.ff. ad mu.l.ordine.§. final. Incola verò dicitur.i.valde colēs & venerans prouinciam in quā se contulit: vt pote cū propterea aliā relinquit:vt tñ vtrobiq; habeat ęqualiter domicilium:vt.ff.e.l. labeo.&.l. assumptio.§.iurel. & fit incola etiā si in territorio se cōferat:vt.ff. de ✗. sig.pupillus.§.incola. Et no.ꝙ icola fit solo aīo facto ei⁹ ꝙ acqrit domiciliū aut ciuis fit vel alterius facto tñ vel suo vel alterius vt in prędictis exemplis in prin.huius.l.& secundū hoc rōne patriæ cōis fit ciuis nō incola:vt ff.ad mu.roma.sed in mulierevidetur cōtra: qa incola fit:vt.ff.ad mu.l.fin. §.j.& domiciliū dicit sortiri:vt.j.e.l.fi.& tñ ex alteri⁹ ēt facto pēdet matrimoniū.sed impropriē dicit ibi īcola.nā ciuis fit.sunt aūt qdā modi qbus nec ciuis nec īcola fit:& tñ ibi cōuenit rōne cōtractus:itē rōne ordinis clericatus & rōne possessiōis:vt no.ff.de iudi.hęres absens.§.j.Sed qd si qs ē ciuis vl̄ īcola duobus locis:vel altero ciuis,& altero incola, & abvtroq; vocat ad munera?rñ.q prior vocat ad munera prędict.vt.ff.de iu.qprior. Quid si simul? Rñ.si ad originē,terra illa p̄fert:vt.ff.eo.l.libertus.§.p̄scriptio.aīs fortè inuicē se impedīēt donec cōueniāt:vt.ff.de leg.j.hmōi.§.fi. & de vlur.quoties duob⁹.vel sortiri eos oportebit.ar.ff.cōia de le.l.fin.& de iud.sed cū ambo.vel gratificatiōi est loc⁹:vt.ff de rel.& sum.fu.l.fi. & de le.ij.siqs seruū.§.si inter.&.ff.de cōdi.inde.planè.ff.vt electus eligat.vl̄ deferē nobiliori & maiori ciuitati:vt arg.in aut.de hæ. & fal.§. si qs aūt nō.& in aut.de defen.ci.§.īterim.col.iij.&.ff.ē fi.instr.l.fi.&.C.dena.li.l.fi qs.vel qd ē veri⁹,ei seruiet ꝙ min⁹ mun⁹ īponit.ar.ff.ꝙ bo.ce.pos.l.fi.&.ff. ē pac.maiorē. Itē quò ad qd ē ciuis vl̄ īcola?rñ.vt no.ff.e.l.assūpti.§.fili⁹. d ¶ Larem.]i.animum habitādi perpetuò:& habitet.nā facto op⁹ est: vt.ff.eod.domiciliū.& hoc etiam si nō,habeat ibi maiorē partem rerum. e ¶ Summā.]i.maximā:& dicitur summa si nō habeat alibi plus:vt.ff.e. l.assūptio.§.iure.sic ergo sufficit alterū istorū.ff.vl̄ larē cōstituere:vl̄ summam rerū habere:vt.ff.vbi sena.vel cla.l.ij.& facit.ff. de iud.sed & si susceperit.§.si ea res.&.j.de his qꝙ spon.mu.l.iij.in fi.& de verb.fi.l.in lege. f ¶ Auocet.].f.eū.nā si aliqd ē qđ faciat eū recedere:aut aīo redeūdi:& dicit pegrinatio:vt hic.aut nō,& tūc ē fine domicilio:vt.ff.e.siqs istruct⁹ g ¶ Senatores. Vrbe.] roma veteri vel noua. h ¶ Videnī.] & habēt.sed & primū retinēt quò ad honores,nōmu nera,vt.ff.de senato.l.pe.&.ff.e.municeps.Et no.domiciliū in ciuitate,rōne dignitatis:vt.ff.l.proxim.sed ratione communis patrię non est ciuis:vt ff.eod.roma:sed quo ad hoc vt possit ibi conueniri secundùm H. i ¶ Mulieres. Erigimus]choruscāt eī &c.sed & mater p filiū,si filius vult,& nur⁹ p̄ socrū,sed nō soror p fratrē nec filia radijs patris:vt i aut.ē cōl.§.fi ✗ō.col.iiij & j.ē di.l mulieres.&.ff.ē sena.l.fœmi. k ¶ Statuimus.]vt.ff. de iud.l.exigere.&.ff.ad mu.l.filij. &.l.fi.§.ij.&.l. de iure.§.fina.Accursius.

ad munera ciuilia[a] quēque vocari certissimum est.

Idem.aa.&.cc. LEX.VII.

CIues[b] quidem †origo, manumissio,allectio[c] vel adoptio: incolas verò(sicut & diuus Hadrianus edicto suo manifestissimè declarauit)domicilium facit. Et in eodē loco singulos habere domicilium non ambigitur,vbi quis larem[d],rerumq; ac fortunarum suarum summam[e] constituit,vnde rursus non sit decessurus si nihil auocet[f]:vnde cum profectus est,peregrinari videtur: quòd si redijt, peregrinari iam destitit.

Impera.Constantinus.a. LEX.VIII.

SEnatores in sacratissima vrbe[g] domicilium dignitatis habere videntur[h].

¶ *Mulieres ex persona maritorum sortiuntur dignitates & forum.hoc dicit. Bartolus.*

Impp.Valen.& Valens.aa. LEX.IX.

MVlieres †honore maritorū merigimus[i],& gñe nobilitamus, & forum ex eorum psona statuimus[k].Si autem minoris ordinis virū postea sortitę fuerint: prio re dignitate priuatæ[l], posterioris mariti sequantur conditionem: & domicilium mutamus[m].

TITVLVS XL.

De muneribus[n] & honoribus nō continuandis inter patrē & filiū,& de interuallis.

¶ *Continuatio honorum & munerum impeditur in ijs qui sunt idem uel quasi:interualla uerò ī ijs tantùm qui sunt idem uerè.Item in dubio fideiussor non tenetur nisi ad id quod principali potest iniungi.hoc dicit.Bartolus.*

Impp.Seuerus & Antoninus.aa. LEX.I.

SIcut honores[o] & munera cū pater & filiꝰ decuriones sunt[p], in eadē domo cōtinuari[q] nō oportet:ita vacationum cōcessa tpa[r], non alijs[s] prodesse possunt,quāijs qui ad eos dem vel alios honores, eadēq; vel alia munera[t] denuo† vocant. Pro infante verò filio quē đ curionē esse voluisti,quāquā fidē tuā ī posterū adstrīxeris[v],tñ onera[x] sustinere nō cogeris:cū ad ea tm̄ ꝙ mādari possunt,voluntatem[y] dedisse videaris.

Impe.Gordianus.a. LEX.II.

AB honoribus[z] ad honores eosdem quinquēnij[a] datur vacatio:triēnij verò ad alios:legatione[b] autem perfunctis,biennij vacatio concessa est.

¶ *Frater propter fratrem non habet uacationē: sed propter alios idoneos nondum grauatos rectè excusatur.Bartolus.*

Idem Augustus. LEX.III.

INterualla[c] tēporū quę in vni⁹ d persona locū habēt,fratribus[e] (licet cōia possideant bona, minimè pdesse,frequēter cōstitutū est.

SIcut honoris.]Honor est administratio reip. cum gradu dignitatis.& qa aīs est cū sumptu, aīs sine sūptu:vt.ff.ē mu. & ho.l.honor.iō hicloqtur de vtraq;.ī prin.l. Quid aūt si spōtè vellet continuare?Rñ. nō pōt nisi cū est īopia:tūc em̄ pōt, & cogit:vt.ff de mu. & ho. l.honor. §.pe. & fi.& ī.l. iul.ē ābitu īcidit:vt.ff.ad le.iul.ē āmb.l.j.à p̄dictis excipit decurionatū.qa q̄ uis honor fit,ab alijs nō p̄stat vacationē: vt.ff. de va.mu.l.ad decurionatū Itē qđ ē munere subijcit de misto dicit. Itē & de omere psonali & dic qđsit vt.ff. de mu.& ho.l.hon. §.j.sed nō ē patrimōiali merè ēt: nā ibi cōtinuè subeūt excusatiōe oī cessante.vt.ff.ti.j.p totū. Itē & de illo munere qđ prīcipaīr respicit publicam vtilitatē.ē quo habes exē pla.ff.ē mu.& ho.l.j.&.l. fi.ī prī.si aūt priuatā prīcipaliter, vt tutela vl̄ cura:tūc nec ab ipa vl̄ alijs vt.j. de excu.mu.l.iij.nec alia ab illis nisi ī casu vl̄ q; ad ānū:vt inst.de exc. tu.§.itē ꝙ reip.itē alio.vt in eo.ti.§.q tutelā.in fin.

¶ *Continuatio honorum & munerum impeditur in ijs qui sunt idem uel quasi:interualla uerò ī ijs tantùm qui sunt idem uerè.Item in dubio fideiussor non tenetur nisi ad id quod principali potest iniungi.hoc dicit.Bartolus.*

tuò excusentur, & ideo subijcit de interuallis.

p ¶ Decuriões sunt.] ex qbus eliguntur ad honores.vt.ff.de decu.l.honores.§.is qui.& ad mista munera.vt.ff.de decu. l. ad subeūda.Sed qūo erant simul in honore decurionat',cū hoc ipsum hic phibet?Rñ.sine sumptu est decurionat' nisi ad aliud mun⁹ vl̄ honorē vocet.Vel melius spāle ē ī ē curionatu:vt.ff.dixi. q ¶ Cōtinuari.]Cōtinuatio dicit qñ idē denuo vocat.Itē qđ pater post filiū. Itē qñ ecōtra.Itē multò magis si simul vocent:& sic filius per patrē.& econtra vt hic:qđ est si est in ptāte,nō aīs.vt.j.de filijsfam.& quem admo l.iij.Itē nō frater p fratrē.vt.j.l.fi.nisi esset in potestate eiusdem: vt hic: quia in vna domo sunt.vt.ff.de mune.& ho.l.iij.§.si duo.

r ¶ Tempora.] quæ sunt.j.l.proxim.

s ¶ Nō alijs.]etiā filio p patrē vel ecōtra nō pdest quò ad interualla:ni si esset honor cū sumptu vel munus mistū: qa tūc ēt ad interualla pdest vn⁹ alteri:vt.ff.de lega.l.filio,sic ergo in cōtinuatiōe nō distinguit sit cū sūptu munus vl̄ honor vl̄ nō:vl̄ in seipso vel i patre &filio.vt in prī.l.sed ī interuallo dic qa aut de seipso ad seipsum:& tūc īdē, vt nō distinguat an filio p patrē,vel ecōtra.& tūc distinguit,cū sumptu vel sine, vt dictū est.Sed Py.dixit etiam in continuatione quę fit inter patrem & filium, distingui sit cum sumptu vel sine:per.l.prædi.filio.

t ¶ Munera.]Idem si de munere ad honorem vel econtra. ad qđ.ff. de decu.l.quidam.&.ff.de va.mu.l.eos.§.j.

v ¶ Adstrinxeris.]tacitè.vt.ff.ad muni.l.ij.in prin.idem si expressè.

x ¶ Onera.]i.decurionatus.i.īterim dū est īfans: qnimo ēt dū est minor xxv.an.cū interim nō possit eē decurio.vt.ff.ad mu.l.lucius.§.p̄fante.& ff.de mu.& ho.l.rempublicam.ij.respon.

y ¶ Volūtatē.]tacitā vl̄ exp̄ssā.ad hoc vtīfans sit ē curio,mādarinō pōt

z AB honoribus.]idē de munere ad mun⁹.vt.ff.de mu.& ho.l.naviculārij.&facit phoc ꝙ excipit de legato quod est munus.vt.ff.de mu.& ho.l.fi.§.legati.

a ¶ Quinquēnij.]pręterquā si ad decurionatū vocetur vt not.ff.l.proxi.item hoc nisi insubsidium,vt no j.l.proxim.

b ¶ Legatione.]remota non proxima.vt.j.de leg l.iij.Item ad seipsum non ad alium vt.ff.de legatio.filio.&.l.filius.&.l paulus rī.dit.in princi. & §.imperator. Itē facit.ff.ad mun.l.libertus.§. præscriptio &.l. diuus.

c INterualla.]quæ sunt-ff.l.p. d ¶ Vni⁹.]vl̄.quasi vni⁹.vt no.ff.l.px.

e ¶ Fratribus.]licet decurionibus.ad qđ.ff.de decu.l.licet.& dic ꝙ vl̄

erant emancipati,vel pater mortuus.vt no.§.l.j.sed quid de socijs omnium bonorum; videtur idem quod in fratribus secundū Py. qa ipsi fratres dicuntur? vt.ff.pro soc.l.verum.sed cōtra videtur: quia onus est cōe: qđ nō est in fratribus: vt.ff.pro socio.l.cū duobus.§.pomponius.&.l.si fratres.§.idem pomponius.Item argumen.contra.ī.de diuersis rescriptis.l.j.

a ¶ Sane]cōtrue. sane p̄ ses puin.puide.ne interī & hoc dico missis.i. vocatis q nec &c. vel missis ad munus: qđ in id̄ recidit.ad qđ.j ti.ij.l.iij.&.ī. de decu.l. qs tam.&.ff.de lega.l.sciendum.§.penul.

b ¶ DE MVN. P A. &c. *De psonalibus dixit in superiori ti.nūc de patrimoniali.& dic munᵃ tribᵘ modis,uno donum. secūdo onus & sic hoc ti.tertio officium. & sic.ī.ti.j.& .ff. de uer.sig.munus tribᵘ modis.& l.inter donū. & l. munus propriè. & l. pupillus.§.munus.Itē distingue qa munus aliud psonale,aliud patrimoniale, & aliud mistū.psonale cū solicitudine psonæ.patrimoniale dispēdio rerū.mistū ex utroq; procedit: qđ dic pexē plā.ff.e.l.j.& l.fi.in prin. & §.patrimoniorū. & §. mista.psonalia alia respiciūt publicā utilitatē principaliter,ut legatio ad census: alia priuatā principaliter,ut tutela. Itē patrimoniale aliud indicitur psonis p reb⁹: & hoc tātū ciuib⁹ & incolis: aliud ipsis possessionibus: & hoc etiā alienigenis, qui mō aliquid hic poßidēt: ut.ff.e.l. rescript. §.fi. & ī. de ann. & tri.l. ij. & j.eod.l.ij. Accursius.*

Munera sunt multiplici differentia.

† cōmisso.

c ¶ Ciuilia.]Oīa patrimonialia psonalia & mista ciuilia sunt: vt.ff. de mu. & ho.l.fi §.pe,& sic hoc lex de oībus dicit. nā in psonalibus est ordo p mō fortunarū.i. put fortuna reddit aliquē diuitē vel puidū: vt.ī.de decu.l. ad subeūda.&.ff. de decu.l. honores.&.ff.e. honor.§. de honoribus. & đ albo scri.l.j.idē de mistis vt.ff. e.l.uj.§.pses.&.d.l.honores.idē de mero patrimoniali vt p ordinem,i.non vnus tantùm grauabit vt alius releuetur. Item secundùm facultates: vt.j.tit.j.l. fin.

† Turpeē si pfessio hoīs & de fideriū inter se discrepāt. itē alle.hęc.l. q nō audiūtur diuersa proponēs.& cōcor.c.soli-citudinē. cū gl.fi.in pri. de appel. & ī.c. đ multa. ī gl.sup verbo,literas in fi,extra de pben. & dignit.

Sane[a] ijs missis qui nec dum functi muneribus,ad hęc idonei constituti, vocari debēt vos si ad obsequiū ciuiliū munerū repererit paruisse, ne interim interpellemini,prędses prouincię prouidebit.

TITVLVS XLI.

De muneribus[b] patrimoniorum.

Imp.Antoninus.a. LEX PRIMA.

Iulia[c] munera per ordinem pro modo fortunarum sustinenda sunt.

Idem Augustus. LEX.II.

Munera q̄ p̄monijs publicę vtilitatis gratia indicuntur[d]: ab omnibus[e] subeunda sunt.

Impe.Alexander.a. LEX.III.

Qui immunitatē[f] munerū publicorū cōsecuti sunt, onera p̄monioru sustinere debēt: ī qb⁹ causis & hospites[g] recipiēdi sunt.

¶ *Onus alimentandi equos, decurionum est patrimoniale.Bartolus.*

Imp.Val.& Gallien.aa. LEX.IIII.

Non videt abhorrere à rōne[h] snia qua p̄ses p̄uincię equos curiales[i] alere, nō psonarū sed patrimonij esse decreuit[k]: & tn si in qua esset[l], omisso † à te appellatiōis auxilio, necessariò pmanet[m].

¶ *Nihil est quod tribuat excusationem á muneribus patrimoniorum. Bartolus.*

Imppp.Carᵘ,Carin.& Nume.aaa. LEX.V.

Neq; tpe ętatis, neq; nūero liberor.à mūeribᵘ q̄ p̄monio rū[n] sūt, excusationē qs naberepōt.

¶ *Philosophi nō debent habere immunitatem à muneribus patrimonialibus.Bartolus.*

mp.Diocle.& Maxim.aa. LEX.VI.

Professio[o] †& desyderiū tuū inter se discrepant. nam cùm philosophū te eē p̄ponas, vinceris auaritia & rapacitate: & onera q̄ patrimonio tuo iniūgūt, solᵘ[p] recusare conaris: qđ frustrate facere, cę terorum exemplo poteris edoceri.

¶ *Minores non excusantur à muneribus patrimonialibus.Bartolus.*

Idem.aa.&.cc. LEX.VII.

Etiā minores ætate patrimoniorum muneribus subiugari solēt[q]. Vñ intelligis te frustra plenā īmunitatē đsyderare: cū munera q̄ īpē sas exigūt, subire te necesse sit.

Imp.Constantinus.a. LEX.VIII.

Nec ptostasię[r] † vel sacerdotię[s] vel decaprotię[t] munera corporalia sunt: sed tn patrimonij esse non ambigitur.

Impp.Valē.& Valens.aa. LEX.IX.

Patrimoniorum[v] munera mulieres etiā sustinere debent.

¶ *Superindictiones sunt munera patrimonialia. Bartolus.*

Idem.aa.& Grat.a. LEX.X.

Quātū ad extraordinarias[x] indictiōes ptinet, præsidib⁹ significam⁹ vt oēs possessores[y] cęteroſq;[z] sciant conueniri debere[a], quādoquidē ea patrimonij munera esse constet, q̄ merito ab omnibus[b] agnosci debeāt, quò facilius obsequijs publicis pareatur.

TITVLVS XLII.

Quemadmodum ciuilia munera indicuntur[c].

¶ *Non debet quis eodem tempore habere plura officia.Bartolus.*

Impera.Alexander.a. LEX.I.

Cum te curatorē ad cogēdas[d] angarias[e] creatum, appellationem[f] ī terposuisse p̄ponas, p̄-

o Professio.]hoc pōt dici doctori legū potenti resti.in integ.

p ¶ Solus.]dic qđ à psonalibus excusat, sed à patrimonialibus nō: vt hīc &.ff.de vac.mu.l. in honoribus.§.philosophi. p̄ ter hospitis recipiendi: vt.ī.no.l. qui immunitatē.&.j.đ profe.l.reddat.

q Etiā.Solēt]l. vt ea sustineāt & p̄soluāt: nō aūt vt ea exigāt & administrēt: vt.ff. e.ad rē publicā. sic & in veterano: vt ff. de pri.ve. l.fi.Item qd differt hæc a illa.ī.e.l.neq; tpe. for tè illa in senili: vt.j. qui ęta.hęc in iuuenili: vt dicta.l.ad rem publicam.

† pulchrè īhūc,locū Alci. tu il lū videto, cōemptis Accur.nugis. vide si lubet & Pyrrum hic: cui magis placet vt pro stasiæ legat. Protostasiæ munusqđ sit.

r Nec protostasię. Protos grēcè, latinè dicit anterior vl primа: stasia.i. citatio. inde est q̄ illi dicuntur habere ptostasiam qui primū habēt locū in stationib⁹. P.soluebāt ergo pro se & p̄ alijs. Alij dicunt protostasię.i.ea p̄statio q̄ dabat̄ puinciali.i.eig stabat mator īter curatores prouincię. Accursius.

s ¶ Vel sacerdotię.]munus qđ dabatur ei qui p̄ erat sacerdotio totius p uincię: vt.ff.eo.l.spontè.

t ¶ Vel decaprotię.]i. munus decimarū siue p̄ statio decimarū: sicut de caprotus primᵘ de decē: vt.ff.e.l.iij.§.decaprotos. Sed cōtra in.l.fi.§.mista. vbi dicit mistū. So.ille q colligit, habet mistū. ille q̄ soluit, onus patrimonij subit: vel est patrimoniale, vt hic.i. naturā patrimonij habet: est tn mistū

6 ovt.d.l.iij.§. decaprotos. & no. secđm P. q̄ decaprotię nō decaprotitię debemus dicere. sicut decaprotos non decaprotitios.

v Patrimoniorū.]sed & psonalia munera sexui cōgruētia, nō incongruētia: vt.ī. de mu.in quo.lo.l.j.&.ff.e.l.iij.§. corpalia,& dic q̄ sunt patrimonialia, vt.ī.in rub.& quod no.in.l. qui immunitatem.

x Quantū ad extraordinarias indictiones.]quę hodie sunt ordinarię: vt.ī.de superindicto.l.j.

y ¶ Possessores.]immobilium. Accursius.

z ¶ Ceteros.]scilicet mobilium possessores, cū de patrimoniali dicit.

7 oa ¶ Cōuenīri debere.]excipe quoddā in muneribus quibusdam: vt ī.eod.l. qui immunitatem & ibi no.

b ¶ Merito q̄ ad oībus.]etiam milite & veterano & pontifice: vt.fi.c. fina.§.patrimoniorum.&.§.ab eius.

c ¶ QVEMADMODVM CI. MV. INDICVNTVR.

¶ *Ciuilia dicūtur oīa: ut.ī.tit.j.l.j.in qbus inspicitur p̄sona eius q̄ īponit munus uel īdicit q̄ hēat illud officiū: ut.ī.de iur.fis.sup creādis. & de decur.l.ij. sed ò īspicitur qđ est.j.l.fi.tertiò p̄sona eius cui indicitur: quartò origo natalium.q̄ntò facultates.sextò cōsuetudo: ut.ff.de mu.& ho.l.honor.§.de honoribus, p̄sona.ſ.ut sit habilis, uel non excusetur. origo, ut honores ī genuorū non 8 odeferantur liberto: ut.ī.ad.l.uiscl.l.j. facultas, ut sit sufficiēs mūeri iniūcto. Item septimò ut potiores eligantur: ut.ff.de decuri.l.honores. Itē octauò qđ dicitur.j.l.ij.nonò quod dicitur.j.l.j. decimò quod dicitur.j.l.pe. in personalibus enim hæc considerantur, sed in patrimonialibus non omnia.*

d Vm ad cogēdas.]i. colligendas. Accursius.

e ¶ Angarias.]i. opas: vt.ī.de fac.lan.ec.l. neminē. Accursius.

f ¶ Appellationē.]qñ fieri debet: vt.ff. qñ ap. sit.l.j.§. alia cā.

Alterius

a ¶ Alterius curię.]aliâs curę,aliàs curationis.& est sensus,vt ī vno officio electus non cogatur ad aliud ire donec finiatur primum:vt hic,&.j. de suscę.l.neminē.& ff.de vac.mu.l.fi.& tūc habet interualla:vt.s. ti. ij.l. ij.alias est curię.& est sensus vt decurio vni[y] curię nō eligat ad mūera ad ą vocant alteri[y] curię curiales.Vel curię.ad qđ.ff. de col.illi.l.j.§. final.

h ¶ Quia eius patrię.] i.ei[y] honori.vel i.eius curię one.&c. sed secundū primum intellectum qđ ıo si ad duo munera in eadem ciuitate vocatus fuerit.nec apparet ad qđ prius?rn̄.si idē est noīator vtriusq;,eius sit electio ą elegit:vt arg.ff. de excusatu.si duas.in prin. si aūt sunt diuersi: tunc dic vt no.s.de inco.l. ciues.

c Maioribus.Fūctos.]ad ą nemo 20 venit nisi habuerit minores:vt.ff.de mu.& ho. l.honor.§.gerendorū. & no.haberi hic inspectionem vt ascēdendo,(vt.ff. de mu. & ho.l. vt gradatim.)nō descēdendo cōferantur honores:vt hic, & ad hoc.ff.de neg.ge.l. 30 quę vtiliter.item hoc nisi sit necessitas.vt.d.l,honor.in fin.

d Cum te.]scilicet đ curionē ex quibus ad munera quis vocatur personalia & mista quæ publica'vtilitate prīcipaliter indicuntur:vt.ff. de decu.l. honores.§.is qui.

40e ¶ Copia est.]vt.s.ti. ij.l.fi.&.ff. de mu. & ho. l.honor.§.fi.aliàsecus.ff. de mu.& ho. vt gradatī. §.quoties.&.d.l.honor. ī fin.Item inter vnum & aliud debet habere inter ualla:vt.s tit.ij.l.ij. imò hoc casu erit comes:vt.s. de decur.l.alexandrinis. 50 Accursius.

f Vltra.] hic bene exprimitur ru.intē tio:vt.s.tit.j.l.j.

g ¶ Sumptuū.]faciēdorum. nā facta cōputatiōe plus solui q te tangat.

h ¶ Prędses.]cuius est officium hoc facere:vt.ff.đ mu.& ho.l.iij.§. præses.

60 i ¶ Aequalita.] imo si de quātitate fiscalium collator dubitauerit,vel de rōne possessionis proqua exigunt fiscaliū descriptionū custodes, vel p iudicē puincialē,vel p locorū ep̄m pferre cogūtur.& fiscaliū ostendere quātitatē:vt secđm ąqtatotatē vł ęqualitatē publicę descriptiōis p viribus patrimonij possessores exigant:vt ī aut.đ col.§.hoc aūt iubemus. ltē facit.s. de ann.& tribut.l.in fraudem.

k ¶ Cēsurę.]pcō.i.cēsurę đ iure exigēdę:vł iuris stricti cēsurę.l.ęqtatis.

l ¶ Ordinē.]est enim ordo vt nunc vnum,nunc aliud,nunc simul ęqualiter:non autem vt vnum super grauet:vt&.s.tit.j.l.j.

m ¶ DE IIS QVI SPONTE &c.

70 ¶ Dicit de cogendis:nūc de spōtaneis:& dicas q, in muris spōtè decurionatum suscipiēs,oīa munera decurioni iniūgēda subire cogitur:nisi pacto iuuet ut.j.e.l.j.sed aliud munus suscipiēs,in alijs non p̄iudicat:ut.l.ij.sed ī eosdē fibi nō filijs: ut.l.iij.&.iiij.nisi naturali curiæ offerat:tūc ēt liberis:ut.j.l.fi. §. fi.

n Veterani. His cōcessa.] quæ qualiter concedatur,dic vt.s ti. ij.l.ą immunitatē. habent autem & quędā priuilegia quorum quædam & filius eorum cōceduntur:vt.ff.de priui. ve. per totū

Ses puincię si alteri[sa] curię te esse aīaduerterit,ad alieni corpis munera vocari nō sinet:qa ei[o] prię[b] oneribus respōdere debes,cui te at tributum esse commemoras.

Impp.Diocletia.& Maximia. aa. LEX.II.

Maioribus † honoribus functos[c],ad minores deuocari non oportere,rationis est.

Idem.aa. LEX.III.

Cvm te[d] omnibus munerib[o] functum esse asseueres:ad eadem munera, si aliorum ciuium copia est[e] qui obsequijs ciuilibus fungi possunt,præses prouinciæ deuocari te non permittet.

Idem.aa.&.cc. LEX.IIII.

Vltra[f] modum sumptuū ę te munerib[o] ciuilibus grauari,leuatis alijs,præses[h] prouinciæ non patietur,sed ęqualitatē[i],tam iuris quam censurę[k] memor, circa ordinem[l] custodiet.

TITVLVS .XLIII.

De iis[m] qui sponte publica munera subeunt.

¶ Qui patitur se decurionem creari, uidetur suo priuilegio renūciasse:nisi sub pacto hoc priuilegiū acceptauerit saluo suo priuilegio: secus si ad aliū honorē se eligi passus fuerit .Bart.

Impera.Antoninus.a. LEX.I.

Veterani ą cū posset setueri immunitate his cōcessa[n], đcurio nes se fieri in patria sua maluerunt: redire ad executionem[o] quā relique rūt,nō possunt:nisi certa lege& pacto[p] seruādę immunitatis vel partem eius honoris[q] agnouerint.

Impera.Alexander.a. LEX.II.

Qvi publici[r] muneris vacationē habet[s]:si aliquē honorē,excepto decurionatu, spōte susceperit,ob id ą patrię suę vtilitatibus cesserit,vel glorię cupiditate pauli sper ius publicū relaxauerit: competēs[t] priuilegiū nō amittit.

Impera. Leo.a. LEX.III.

Qvi conditioni nō obnoxius curiali[v],quēlibet honorem vel munus volūtate ppria in quacūq; gesserit ciuitate,nullū p̄iudiciū circa fortunā suā statūq;[x] sustineat:sed tā ipse quā liberi ei[o], & ą ex his in posterū procreādi sūt,ab oi hmōi nexu cūluis facultatibus liberi alieniq; pmanēāt[y]:ita tn̄ vt si aliqua functio volentib[o] eis fuerit iiūcta,ex qua necesse sit eos aliqđ accipere[z] qđ ex data sibi pecunia in reliqs apud eos mā sisse cōstiterit:soluentes, sine vlla molestia vel cōditionis suę formidine discedant[a]. Si quis verò ex his[b] oīa[c] de curionū munera vel functiōes vel honores nulla īminēte necessitate,sed suaspōte peregerit: eū p̄ sua liberalitate patrē[d] ciuitatis ī qua volūtarius municeps apparebit, si hoc libuerit ei, fieri constituiq; t hac lege decernimus.

¶ Liber homo qui sponte curie seipsum tradidit,seipsum obligat,non suos liberos quandocūque genitos,secus si natus:alis filius se offerat. Bartolus.

Impera.Iustinianus.a. LEX.IIII.

Eos qui curiali fortuna liberi const:tuti,postea se curię cuiusc̄ūq; ciuitatis obtulerint, confidere volumus ą posteritas eorum nō solū iā p̄creata,sed ēt post talē deditionē p̄creāda,hmōi fortuna libera manebit[e], siue specialiter sub hac lege[f] curię se obtulerit, vt ab eis descēdētes,tali fortuna liberi p̄maneāt: siue nullā hmōi fecerint mētionē:nullo audēte dicere ą nati vel cōcepti post talē deditionē,paternā conditionē seq; debeāt,hoc em̄ speciali beneficio alacriores oēs ad cōferendā ciuitatibus hmōi opitulationē cōstituere p̄perauim[o]¶ ita tn̄ vt nec occasiōe quartę portiōis bonorū hmōi đcurionis,ą cūq; successores[h] eius aliquā inq̄etudinē patiātur: vt pote libera ei[o] substātia oī curiali grauamine cōseruāda,& si ąd defunct[o], vel ex administratiōe curialiū munerū vel ex quarta portiōe[i] ad

a Habes cō tra.in.c. diuersis falla cijs per.n. de bu.extra de cle.cōiu.

† Facit cō tra cap.ad supplicationem.in fi.extra đ renun.vbi papa pmi sit archiepiscopo ra gusiēsi ministrare si ne vsu pal lij: qđ pal lium solis archiepis competit.

b ¶ Ex his.]non obnoxijs.

c ¶ Omnia.]indistinctè.per quod fit municeps,vt subijcit : vt.s. de incolis.ciues.

d ¶ Patrem.]i.decurionem.vel dic vt.s.de decurio.l.alexandrinis.

70e Eos qui. Manebit.nō aūt ipsi:vt.s.l.j.&.ij.&.s.de decur.l.ij.& iij. sed in filijs est secus in dignitate:vt.j de digi i.l. si senator.

f ¶ Sub hac lege.]sic.s.l.j in fin.Accursius.

g ¶ Properauimus.]sic.s.đ bo.quæ libe.l ij.

h ¶ Successores.]etiam non curiales,quod secus est in eo ą origine vel sponte vel alio mō fuit curialis:vt.s.qñ & ą.quarta pars de.l.j.&.ij.in prī.

i ¶ Ex quarta portione.] vt quia antequam esset curialis,successit curiali:sicą quartam debuit curiæ.Accursius.

a ¶ Discedant.]vt alia scilicet munerā non cogantur subirę.

v ¶ Qvi conditioni. Curiali.]nō em̄ est curialis seu decurio.

50x ¶ Statūq;]ąeratvt ad talia ibi non cogeret, cū nō esset ciuis vel incola:vt.s.de inco l.cū neq;. in alijs ergo sibi nō prę iudicat:vt.s.l.px.Sed qđ si curialis erat,& in alia ciuitate talia egit?Rn̄.revocatur ad curiam: vt s. de decu.l. qui derelicta.

60&.l.gn̄alis.&.l.si quis de curio.ltē & tāquam vilis nō habet priuilegiū ne subdat tormētis:vt.ff. de tabu.l.ij.& sic prę iudicat sibi in aliquo.& facit.ff.de vaca.mune.l.j.§. penultim.

y ¶ Permaneant.] si alia causa eos nō vrgeat.

70z ¶ Eos accipe]e.vt opus puta publicum extruat.

a ¶ Non solũ veteribus.] vt.§. de natu. li.i. iij. & iiij.
b ¶ Sanctionibus.] vt.§. de na. lib. l. communiũ. & adde in auc. qui mo. nat. ef. sui. §. si quis igitur. col. vij Accursius.
c ¶ Naturales]scilicet curię dati. Accursius.
d ¶ Subsistentibus.] subaudi vel filia nupta curiali. vt.§. quando & q. quarta pars debe. l. ij §. ad filiorum, & l. fi. §. j. & §. ij.

¶ DE IIS QVI A PRIN. &c.

10 NVllus, Curialis.]i. decurio. vt cessetà decurio natu.

e ¶ Ac probatis causis.]no. tria necessaria: vt prīceps: vt tpalia: vt cāe cessitatis pbata: vt hic, & §. de decu. l. nemo. Ñ enī cuilibet affectāti cōcederet, nō esset qui munera subiret: vt. ff. de vac. mu. l. j. in pri. & facit. j. de ag. & censi. l, immunitates.

¶ DE VACATIONE PV. MV.

¶ Dictū est à quo cōceditur uacatio: nūc quid cōcessa operatur. & dic munus aliud publicū, qđ ī administratiōe reipublicæ sine ti. dignitatis subimus: ut. ff. đ mu. & ho. l. honor. §. j. aliđ priuatū: ut tutela qđ etiā publicum est quò ad qd: ut insti. de excu. tuto. in prin.

h MVneris. in iūguntur] qñ concedit vacatio. aut simpliciter, vt hic, autplenius: vt & militię detur: cui cōceditur īmunitas: vt. ff. de vac. mu. l. pēn. §. duo. cū ergo simpliciter extraordinarias collatiō. dūtaxat euitat. i. ex impositio. à magistratibus in dictas: ordinarias verò, i. quę à legib⁹ vel senatusc. vel cōstitutionibus vel à liqua lege imponūt, recusare nō pōt: qualia sūt oīa patrimonialia ordinaria: vt hīc, & ff. de va. mu. l. i honoribus. §. qui muneris. & l. ij q de patrimonialib⁹ eīm nemo se excusat: vt. §. de mu. pa. l. ij. cū cōc. & l. q īmunitatem. & ff. de mu. & ho. l. si. §. fi. itē quędā etiā pso nalia à magistratibus indicta nō euitat. vt q hñt honor cōneri mistū: vt. ff. de mu. l. cui muneris. & ad idē de va. mu. l. sextū. §. numerus, itē & tutelā fauore pupilli non euitat: vt. ff. de exc. tu. l. spadonem, §. qui acceperint. 70 patrimoniale extraor. euitat: vt. ff. de vac. mu. in honorib⁹. §. q muneris.

f pertinet.

i ¶ Pertinēs.] qa vocari sad extraor. & habes vā. p priui. & sic habes ius appellandi. ergo &c. vt §. quemadmo. ciui. mu. indi. l. j.

k ¶ DE DECRET. DECVRION. &c.

Nam & super alijs interponitur: ut super alienatione prædiorū curialiū: ut. §. de præ. cu. l. ij. & sup eligēdo syndico uel actore: ut. ff. qđ cuiusc. uni. l. nulli. uel alio officiali: ut. §. de dec. l. ij. Itē sup sal. rijs medicorū & magistrorū liberalium artiū: ut. ff. e. l. iiij. Itē sup bānis & statutis: ut. ff. eod. l. fi. qđ aūt si statuerunt ut pater teneatur pro delicto filij, uel aliud cōtra ius? Rñ. sc̄dm P. si cōtrā quasi q̄libet renūciet, nō: nō. qđ habes. §. de pact. l. si qs in conscribendo.

80 l m XCeptis. antistites.] vt magistri, nō dico reperitores. ¶ Cura funguntur.] & sunt intra numerū. vt. §. de epis. & cle. parabolani. & multo magis legū doctoribus vt. j. de p- tef. & me. medicos. & de mu & ho. l. fi. §. fi. Et dic q ēt inpatrimonialibus tenet immunitas cōcessa, si mō spāliter dicat: vt no. §. de mu. pa. l. q īmunitatē. cū etiā deursa dare pūt, & decernere. vt. ff. e. l. ij. & iiij.

Circa hoc gl. vi bar m l. oes popli nō 26 ff. de just. et jur. et nota ex hac gl. statum & pacis Equipa vri

candē curiā semel vel sępius deoluta, vel ex alia quacūq; causa eidē curię debuisse pbet: hocidē succedere curialibus reddere minimè dubitēt: illis scilicet q̄ supnaturalib⁹ filijs quos naturalis pater sub hac lege curię dedit vel postea derit, vt legitimos tā ex testamēto q̄ ab intestato successores habeat, nō solùm veteribus[a] legibus, sed etiā nostris sanctionibus[b] dispositā sunt, p̄senti lege excipiēdis: vt nō ipsi tm filij naturales[c], sed etiā ex his procreandi mares paternā sequantur fortunam, vel maribus liberis minimè subsistentibus[d], quarta pars substantiæ mortui curiæ deputetur.

TITVLVS XLIIII.

De iis qui a principe vacationem acceperunt.

Impp. Theo. & Valenti, aa LEX VNICA.

NVllus vacationē tpalē curialis[e] accipiat, nisi id fortè veris ac pbatis[f] causis ānota tio nostra cōcesserit.

TITVLVS XLV.

De vacatione publici muneris[g].

¶ *Vacatio simpliciter concessa non porrigitur ad munera ordinaria. Bartolus.*

Impe. Gordianus. a. LEX VNICA.

MVneris publici vacationem ea continere quę non lege, nō senatusconsulto, nō cōstitutionibus prīcipum iniungūtur[h], meritò respōsum est; ad quam formam iuris p̄tinēs[i] † si cœperis ad munera extraordinaria à magistratib⁹ deuocari, appellatiōe interposita poteris apud p̄sidē iuris rōnibus p̄tegi.

TITVLVS XLVI.

Itē videt sol⁹ princeps posse cōcedere īmunitatē: vt. §. de ijs qui à prī. q̄ est cōtra. solut. speciale in his duobus. quis ergo alij p̄stabit immunitatem si opus fuerit. Rñ. solus princeps, vt ibi dicitur. Accursius.

n ORdinis ambitiosa.] vt si liberēt publicū debitorē, vel ex publico largiātur. vt. ff. e. l. ambitiosa. & no. q duę p̄tes debēt adesse. Itē maior pars cōsentire: vt ff. eo. l. lege. & ff. qđ cui. vni. l. nulli. alās non valet. Itē & si valet. rescindit 10 qñq; : vt. ff. eod. quod semel. & facit. §. de assessso. l. nemo. & de epi. & cle, si quanquam. & in auc. quō opor. epi. §, itē. & ff. de re. e, l. magis. §. si es.

De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda[k].

Impp. Diocle. & Maximian. aa. LEX. I.

EXceptis qui liberalium studiorū antistites[l] sunt, & q me dēdi cura fungūt[m], decurionū decreto īmunitas nemini tribui potest.

Idem. aa. &. cc. LEX. II.

ORdinis ābitiosa[n] decreta sa cis cōstitutiōib⁹ reprobāt.

TITVLVS XLVII.

De excusationib⁹ muneru⁹.

¶ *Qui gerūt negotia principis, nō habent īmunitatem á muneribus, nisi sint ex illis officijs quibus est specialiter concessum. Bartolus.*

Impp. Diocle. & Maximia. aa. &. cc. LEX. I.

ETiam ij q nostra p̄curasse mōstrant, muneribus ciuilib⁹ q̄ dignitati eorū cōgruūt, fungi debēt.

Parsactorū Dioclet. & Maximian. aa. &. cc. LEX. II.

INuctis [q] Firmio & Apollinario, & cęteris prīcipalib⁹ Antiochēsiū adstātibus Sabin⁹ dixit. †

Diocletianus. LEX. III.

CErtis dignitatib⁹ data à nobis īdulgētia est munerū ciuilium & p̄sonaliū[r]. i. ijs q aut ex p̄tectoribus[s] sunt, aut ex p̄positis[t]. hi ergo ad munera personalia aut ciuilia[v] non vocabuntur.

Idem. aa. &. cc. LEX. IIII.

TVtelę[x] solicitudo à muneribus[y] nō excusat vtpote cū nec tres simul iniunctę diuersarū domuū, hmōi bñficiū p̄stēt[z].

Idem. aa. &. cc. LEX. V.

HYdraulę[a] ciuiliū īmunitatē si bi iure concessam[b] approbare minimè possunt.

Idem. aa. &. cc. LEX. VI.

o ¶ DE EXCV. MV.

¶ *Qui de immunitatē, & cui data p̄ficiat dixit: nūc de ipis causis p̄pter quas quis excusatur. Et dic q electus ante omnia appellet intra decē dies, aliàscō sentire uidetur, ut. ff. đ ua. mu. l. j. & §. de ap. l. ij q. & p̄sequatur intra duos mēses: ut. §. de tēp. ap. l, j. licet alij aliē. l. illā intelligāt: hoc fallit ī ueterano qui nō appellat: ut. §. qñ. p̄uo. nō est one. l. ueteranus. item in tutela & cura: ut. ff. qñ ap. l. j. §. si quis tutorj. & §. alia. Sed quis interim gerit mun⁹. Rñ. collega si habet aliàs eligitur alius, & suo periculo malè agitur si excusatio non uera inuenitur: ut. ff. de ap. l. imperatores. §. j. & dic excusatio ē alicui⁹ iustæ causæ allegatio propter quam arctari nō debet ad subeunda munera: ut. ff. de uac. mu. l. j. j rñ. & distingue, quia excusatio alia temporalis & personalis, ut. ff. de ua. mu. ijs qui naues, & l. in honoribus. §. j. & §. de ijs qui à prin. ua. acce. alia perpetua: ut. ff. de ua. mu. l, pe. ī prin. Item alia plena cùm à muneribus tantum personalibus excusatur, nō aūt ab oneribus, plenior cùm etiam ab honoribus, non autem à patrimonialibus: ut. ff. de ua. mu. l. ij. §. q patrimoniorum. & l. pen. §. duo. Alia plenißima, qđ oēst qñ á quibusdam patrimonialibus excusatur. ut ff. eo. his honoribus. §. angariarū. & de mu. & ho. l, fi. §. pe. porro ab oībus aliquē excusari nō meminit P. sc legisse: cū etiam imperator & augusta quædam talia subeant: ut. §. de qui. mune. l. ij. & §. ut in emp. spe. l. j. sed legitur. ff. de iu. immu. l. semper. §. licet. & §. de priui. eo. qui in §. pa. mili. l. ij. & §. de profes. medicos. Accursius.*

† in quo dam exē. continuè sic legī, antiochē. adstantib⁹ dixit Imperator Dioletianus. Certis dignita. &c. quidē tñ dicunt voces aliqđ grēcas hīc dēsse, qua qui in castigatius exēplaribus īcl derit, restituat. cōiuāt eñ hic Alciat⁹ & Pyrrhus. Impator a mūerib⁹ qñq; non excusatur.

p 70 ITā. Nostra.] als nostro. s. patrimonio. i. ad vtilitatē. als nostra. s. patrimonia vl negotia. & sic est pcurasse. īterim tñ dū administrāt, excusant se: vt. ff. de excusa. tuto. l. administrantes. & ita cautè dicit procurasse, & facit. §. de quib. mu. vel p̄sta. l. j.

q INductis.] scilicet in palatio.

r CErtis. Et personalium,] non patrimonialium.

s ¶ Protectoribus.] de his. §. de dome. & prote.

t ¶ Prepositis.] s. laborum: vt in px tit. & de prepo. laborum. l. j. Accursi.

v ¶ Ciuilia.] pro eodē: qa ciuilia sunt: vt ff. de mu- & ho. l. fin. §. hæc oīa.

x TVtelæ.] scilicet vnius. y ¶ Ciuilibus] quæ sunt publica vtilitate: quod nō est in tutela: vt ff. de excus. tu. l. athletę. §. tutela.

80 z ¶ Prēsēt.] à ciuili. sed à quarta tutela bñ excusant vt. ff. de excusat. tuto. l. triā &. §. qui nu. tu. l. j quę sunt contra.

a HYdraulę.]i. aquā deferētes ī aulā prīc. vl dic custos ductū aquę aut hęc imperialis: & dicit ah hydor qđ est aqua, & aula: vt. §. de off. l. de cernim⁹. §. vniuersos.] b ¶ Cōcessam]eo q sūt electi ad aliđ oīm.

Procuratores.

PRocuratores[a] absentium rei publi. causa, munerum ciuiliũ vacationem non habent.

Idem.aa.&.cc.Caio. LEX. VII.

VEnatoribus[b] immunitas ob hanc professionem solam nullo iure cõcessa probari potest.

Impe.Constantinus.a. LEX. VIII.

NEgotiãtes[c], vestiarios, linteones, purpurarios, & pticarios[d] † qui deuotioni nostrę deseruiunt[e], visum est secundùm veterem consuetudinẽ ab omni munere immunes esse.

¶ Præses uel alius iudex non potest collectam imponere: sed si necessitas imminet, debet scribere præfecto: & præfectus rescribit principi qui hoc permittet. Bartolus.

Idem Augustus. LEX. IX.

PLacet nullũ omnino iudicem decętero prouincialibus inferendũ[f] aliq̃d indicere, vt ea tantũ sedulo cunctorũ studio pẽsitentẽ, q̃ canonis instituti forma cõplectitur[g] vel nr̃a clemẽtia decernit inferẽda[h], vel delegatiõe solẽniter sancięte, vel epistolis p̃cedẽtibus. sed siq̃d vrgere[i] forsitã cœperit, referri ad celsitudinẽ tuã[k] statuimus, & author ẽ te fieri[l], & eo ploluto referri ad scientiã nostram, vt nobis iubẽtibus roboret[m]. Siq̃s aũt vsurpatoria temeritate amplius aliq̃d fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli[n] repetitiõe teneatur. q̃ seueritas[o] iussionis ad ordinariorum iudicũ officiorũq; terrorem debebit excurrere: vt si eorum vel gratiosa conniuentia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis[p], eos quoque damni simplicis pœna castiget.

Impp.Valent.& Valens.aa. LEX. X.

ILlud conuenit prȩcaueri, neq̃s hãc[q] quę personalis est functio, pretio[r] putet esse taxandam.

¶ Prædia emphyteutica principis extraordinarias præstationes non soluunt. Bartolus.

Imppp.Gratianus, Valenti. & Theodo.aaa. LEX. XI.

PRiuatę rei nostræ priuilegijs pmanentibus, nihil extra ordinem p̃dia[s] iure ppetuo consignata sustineãt: neq; adiectis[t] sępius, ac prȩter primum delegationis canonem[v] postulantis[x] afficiant impendijs[y]. q̃n quidem neq; aurario canoni[z] sub priuilegijs ęstimato, aliq̃d ex ea iubentibus nobis p̃bitionum diuersitate decutitur[a]: & pari cũ cęteris[b] ęstimari[c] sorte non conuenit quos[d] præter annonarias functiones[e] ęstimatas, perpetua[f] pensitationũ p̃rogatiua[g] nexuerunt.

¶ Protonotarij, notarij, & referendarij principis habent immunitatem ab extraordinarijs muneribus. Bartolus.

Idem.aaa. LEX. XII.

EOs qui cum honore comitũ, nomine magistrorum memorię p̃fuere[i] vel epistolis vel libellis, item eos qui ibidem peragendis[k] signãdisq; rẽsis nostrę mansuetudini obsecundant: omniũ[l] ciuiliũ munerũ fieri iubemus extortes. igitur q̃ ex eo gradu palatio nostro adhęserint[m], adesse si bi competentia priuilegia gloriẽtur. qui verò superioribus dignitatibus creuerint[n]: nihilominus eius loci priuilegia præsto[o] sibi fuisse lætentur.

¶ Palatini ĩ dignitate cõstituti etiã post dignitatẽ finitã, & magistri scientiarũ, & legati á sordidis muneribꝰ hic declaratis sunt exẽpti. Io.d pla.

Idem.aaa. LEX. XIII.

MAximarũ[p] † culmina dignitatũ, cõsistoriani quoq; comites, notarij ętr nr̃i, & cubicularij oẽs atq; excubicularij, ab oibꝰ sordidis muneribus vindicentur[q]. cętteros aũt palatina vel militari intra palatiũ p̃rogatiua munitos, ita demũ priuilegiũ simile cõtineat, si poribꝰ[r] statutis se ad hmõi exceptionẽ docuerit ptinere: vt nõ singulis ĩdulta pſonis, sed in cõe dignitati vel corpori hmõi bñficia doceant fuisse cõcessa, circa rhetores atq; grãmaticos eruditiõis vtriusq; vetusto[t] more durante. Sordidorũ[v] verò munerũ talis exceptio sit,

a Procuratores.] Dimissos in ciuitate ab absentibus reipu. causa. Azo. alias debitor ex administratione & ex pollicitatione excusatur ab oneribus: vt.ff de mune.& ho.rescripto.§.debitores.

b Venatoribus.] Alꝰs venatoribꝰ. aliàs venatoribꝰ.& fa.ff. de ser.ru.p. l.diuꝰ. Itẽ đcretũ.h.d. qđ subijcit, nullũ venatorẽ legimꝰ eẽ sanctũ.

c Negotiãtes.] in curia principis. præmittit genus.

d ¶ Et perticarios.] q̃ circa quoddã genus vestis negotiabantur.

e ¶ Deseruiũt.] s.dũ seruiũt: vt.ff. đ iur.im.l.semper.§.negotiatores.& ante iniunctũ munus negotiari cœperãt: vt e.l.§.hoc circa vacationes. nã tunc ab omni: vt hîc, etiã á patrimoniali munere excusantur: vt.d.l.§.licet. nisi fortè ab eis à quibus nec priceps: vt.j.ti.j.l.ij.ĩ prĩ.

f Parthiarios legit Alcia. hic, Pyrrhus aũtẽ pelliparios. a. ĩij pannarios. tu displice.

f Placet. Inferẽdũ.] i. dandum ordinariũ vel delegatum.

g ¶ Cõplectit.] s. quadragesimas. Item per lustra quæ sunt ordinarię: vt.ĩ. de iudic.l.j.&. ij.

h ¶ Inferẽda.] s. extra ordinẽ, decerni dico vel delegatione. s. g pragmaticã vel epistolas: vt.ĩ. de anno.& trib.l.iij & dein dic.l.particulari.& de superind.l.j.

i ¶ Vrgere.] dispendij puta.

k ¶ Celsitudinem.] tuã quę pfecto ptorio loquitur.

l ¶ Fieri.] s. dictę pensitationis extraordinarię faciendæ.

m ¶ Roboretur.] qđ exactum est: & tunc dabitur palatinis, vel cui prĩceps dixerit: vt.ĩ. de bon. va.l.si vacantia.

n ¶ Quadrupli.] facit ſoj de cẽ.l. pęquatores.& ĩ aut. vt iu.fi.quo.suf.§. sic igitur.& ĩ. de, iu.fi.l.qui in cõtractibus. &.ĩ.ad.l. iul.repe.l.j.& fi.in fin.& ff.đ pub.l.licitatio.§. qđ illicitè.&.j. de decurio.l. ij.in fi. Sed cõtra. ĩ. de superexacto.l.j. vbi dicit in duplum. Sol. vt ibi.

ooo ¶ Seueritas.] sed nõ tãta.& sic de cõsentienti bus vel nõ cõtradicentibus dicit.

p ¶ Curialis.] Alꝰs curialis,& iungitur prȩcedẽtibus. aliàs curiales, & tunc sequẽtibus,& supponit pro prędictis iudicibus & officialibus, & facit ĩ. de appella.l. quoniam iudices. Accursius.

q ILlud ne qs hãc.] s. functionem.& supponit pro quolibet personali munere.

r ¶ Pretio.] vt loco muneris detur pecunia: vt.ff. de mun.& hono.l. æstimationem. aliàs & pecuniã pdit,& munus subit: vt.ff. de polli.l. in priuatis.§.j.& sic.ĩ de procu.l.item.&.ff. de tu.l.in eos. Item facit quoquo modo.ff. de va.cog.l.j.§. proinde. vbi dicitur, quædam honestè accipiuntur &c. item facit. ĩ. de cel.bo.l. propter.

s PRiuatę prędia.] principis, data in perpetuã emphyteusim nõ solũt superindicta etiam iussione principis: vt hic, &.j. eod.l. penult. &.j. de lo.fun.ci.l.ij.& fi.& hæc sunt priuilegia quę hic dicit.

t ¶ Adiectis.] scilicet superindictis extraordinarijs.

v ¶ Canonem.] à quo non excusatur: vt.ĩ. de exactori. tributo. l. si diuina.& de indict.l.j.

x ¶ Postulantis.] aliàs postulatis, aliâs postulantis.

y ¶ Impendijs.] scilicet extra ordinem prædictis.

z ¶ Canoni.] i. dicere susceptori aurario quanquam priuilegiato iter cęteros susceptores nihil decutiẽ. i. soluitur ex ea. l. delegatione quam faceremus pro superindictis quacunq; ex causa facimus ei solui ab alijs: ne q; eñ ẽt alijs iminet hoc onꝰ nisi principe pmittẽte: vt.ĩ. de superind.l.j.

a ¶ Decutiẽ.] Alꝰs discuti tur, aliꝰs đcurriẽ: & tũc dic aurario .i. procuratorio.

b ¶ Cęteris.] scilicet prio ribus.

c ¶ Aestimari.] possessores p̃diorum principis datorum in perpetuam emphyteusim.

d ¶ Quos.] scilicet cæteros.

e ¶ Functiões.] scilicet ordinarias.

f ¶ Perpetua.] aliàs perpetuo, aliás perpetua.

g ¶ Prȩrogatiua.] i. superindicta quę ex prȩrogatiua & etiam extraor. prȩstantur, aliàs ęstimatas. i. taxatas ordinarijs & sic iungitur cum superioribus. aliàs ęstimata. l. p̃rogatiua. i. taxata extraordinaria, & sic iunge cum ꝯ inferioribus.

h Eos memoriç.] i. fuerũt magistri seriorũ memoriç, sacrarũ epꝑarũ vel libellorũ: vt subijcit epꝑis vel libellis de quibus habes. ĩ. de cur.l.fin. & gñaliter oẽs magistri cuiuscunq; seriorij: vt.j. de ma.scri.l.j.

i ¶ Prȩfuerę, dico cũ honore cõmitũ. i. qa comites dici & esse meruerint, vt sunt comites p̃fidũ & procõsulum & procuratorũ cęsaris & comites cõsistorij, & archiatri palatij: quibus oĩbus data est excusatio: vt.ff. de vaca.mu.l.legato.§.j' nisi suffragio perceperint dignitates. vt.j. de leg.l. vniuersi.

k ¶ Peragendis.] de his habes. ĩ. de ijs qui se de. l. finali.

l ¶ Omniũ ciuiliũ.] qđ ad pſonalia restringit: vt no. ĩ. de va.mu.l q immunitatem.

m ¶ Adhęserint.] aliàs odeceſſerint & aliàs acceſſerint, & alꝰ sabſceſſerit. ad quã vltimã facit. ĩ. de ad uo. diuer. iudi. l j.& j. de fabri. eos q.&.j. de prępo. sa. cub. l.ij.& j. de comi. q prouin. re. l.j.& de prox. sa. lerini. l.j.

n ¶ Creuerint.] i. finita prima eliguntur ad maiorem: retinent quidem priuilegium primę. vt.j. đ dig.l.iij.& đ agen. ĩ re. l. fina. Accursius.

o ¶ Præsto.] i. præsentanea, ac si nec maiorem accepissent.

p ¶ Maximarũ.] vt illustres,& supilliustres q̃ sunt maximi: vt.j. l. fin.

q ¶ Vindicent.] similiter porcinarij vrbis ęternæ: vt.j. de suarijs. l.j. itẽ silẽtiarij. vt.j. de silẽ. l.ij.&.iij.& pximi sacrorũ scr. vt.j. đ px. sa. scr. l. hac. l.

r ¶ Si prioribus.] i. priuilegijs sibi datis ante hanc legem.

s ¶ Vtriusq;.] i. vtraq; arte eruditos. s. grammatica & rhetorica.

t ¶ Vetusto.] ad hoc. ff. de mu.& ho. l. fin.§ fi. Item philosophi à sordidis excusantur: vt.ff. de vac.mu.l. in honoribus.§. philosophi.

v ¶ Sordidorũ.] modo numerare incipit sordida. quibꝰ adde q̃ sunt. ff. de mu.& ho. l. fi.§. inter pſonalia.& secũdũ hoc dic exceptio. i. acceptio. Vel dic secundò q̃ excepit quędam sordida subeũda etiã p prędictas pſonas: ante tamen specificat quędam sordida de non subeundis. & dic q̃ tributum non est sordidum: vt.ff. ad mu. libertus.§. ex causa.

† multa ĩ hanc. l. Alcia. hic, & Pyrrhus in prĩ. huius titul.

Munera sordida q̃ sint.

a ¶ Polli. is.]aliàs pollinę i. tenuis buratatio de ſtaminga qua detrudit ſubtiliſsima farina ex qua conficitur polla. i. albiſſima farina.
b ¶ Nec paraueredorũ.]vt. j. de proxi. ſacr. ſcri. l. hac lege.
c ¶ Rheticus.]ſpecies ſordidi muneris. Accurſius.
d ¶ Expeditiõis.]ſic. s. deſa. ſã. ec. l. neminẽ. &. j. de cu. pu. l. null⁹. &. j. ti. j. l. ſecunda.
e ¶ Materiã.] vt. ff. de ſe. iij. l. ligni appellatio.
f ¶ Tabulata.] vt. ff. de ſeruit. vr. prę. l. ſeruitus. §. ſi antea. hęc quidem ad publicas ędes conſtruendas pręſtabantur. vt. j. ſtatim.
g ¶ Eũ.]i. ille. ſic. s. de fideiuſ. cauſam quę.
h ¶ Nõ poſcit.]aliàs poſcit. aliàs paſcit.
i ¶ Ab huiuſmodi iuris. raſis iure, aliàs iuris.
k ¶ Sacris ędibus.] in quibus arma reponunt, aliàs eſſet contra. s. de ſan ec. l. ad inſtructionẽ.
l ¶ Capitalis.]aliàs capitationis, aliâs capitalis.
m ¶ Temonis.] ſpẽs ſordidi muneris.
n ¶ Poſſeſsio]vt ẽ poſſeſſio rerũ priuatarũ auguſti & auguſtę: vt. j. de priui. do. au. l. j. & poſſeſsio ſenatorũ: vt. j. de dig. l. quoniam diuerſi.
o ¶ Poſſidere.]i. habere in pręſenti. Idem & ſi in prętertum habuerunt: vt ſubjcit. &. j. eodẽ. l. eã legem.
p ¶ Ordidorũ.] q̃ ſint habes. s. l. proxim. in principio.
q ¶ Ad hæredẽ]. ſ. extraneum. ſed ad ſuum ẽt pſonale priuilegiũ trãſit vt arg. ff. ſol. ma. l. maritũ &. l. ſe. &. l. etiam. &. ff. de le. j. l. ſciendum. §. legati. ſecundùm P. & no q̃ aut deferatur pſonę vni vel oĩbus de militia illa immunitas vel priuilegiũ, & nõ tranſit ad hęredẽ: vt hic, &. ff. de cẽ. l. iij. in fi. et. ff. de re. iu. ĩ oĩb⁹. et l. priuile. & de iu. immu. l. j. §. pſonis. &. ff. de vſu & hab. vſus. aut rebus, & datur ſuccedentibus in eam rẽ: vt. ff. de cenſi. l. iij, cũ cõcor. aut datur generi vł pſonis hoc pacto vt ad poſteros deſcendat & tunc non deſcendit niſi ad eos qui ex fœminis nati ſunt: vt. ff de iur. im. l. j. §. j. & l. iij. aut ciuitati vel loco, & tũc trãſit: vt. ff. de cen. forma §. quã quã. quia ſemper eſt idẽ populus: vt ff. de iud. proponebatur.

Priuilegium pſonale anad ſucceſſorẽ tranſeat. ¶ Not. ad hũc tex q̃ priuilegia perſonalia ad hęredes nõ trãſeũt, Cõcor. ca. mandata. iũcta gl. fi. extrà de p ſumptio,

vt ĩ patrimonijs dignitatũ ſuperius digeſtarũ, nec cõficiendi pollinis a cura mãdet, aut panis excoctio, aut obſequiũ piſtrini, nec paraueredorum b hmõi iuris aut parangariarũ p̃bitio mãdet, exceptis ijs quibus ex more Rheticus c limes includitur, vel expeditionis d Illyricę pro neceſsitate vel tpe vtilitas adiuuatur. Operarũ quoq; artificũ diuerſorũ, excoquẽdæ etiã calcis obſequia, nulla de talib⁹ adiumẽta poſcantur. Materiã e lignorũ atq; tabulata f exceptorũ virorũ patrimonia nõ præbeãt: carbones quoq;, niſi eũ g quẽ moneta ſolẽniter vel fabricatio ſcdm veterẽ morẽ poſcit h armorũ, ab hmõi i iuris p̃bitione deſiſtãt. Publicis vel ſacris ędib⁹ k cõſtruẽdis atq; reparãdis, capitalis l atq; temonis m neceſsitas nulla mandet. legatis atq; adlectis ſumpt⁹ poſſeſsio n hmõi priuilegijs munita nõ cõferat. hoc tn̄ his patrimonijs p̃ſit, quę dignitatẽ p̃prio videntur nomine poſſidere o. eos ẽt qui ſimili honore functi ſunt, generali pręrogatiua à p̃bitione ſordidorum munerum vindicamus.

¶ *Priuilegiũ pſonale nõ trãſit ĩ ſucceſſorẽ. Bar.*

] idem. aaa. LEX. XIIII.

SOrdidorũ p munerũ excuſatio delata pſonis, ad hęredẽ q ſucceſſorẽ vẽ trãſire nõ pt. Neq; eñ † põt eſſe ppetuũ, qđ nõ reb⁵ ſed pſonis, cõtẽplatione dignitatis r atq; militię, iudulſiſſe nos conſtat.

] mpp. Valẽ. Theo. & Arcad. aaa, LEX. XV.

EAm legem s quã de extraordinarijs ſordidiſq; muneribus, expreſsis vocabulis functionum, & inſignibus dignitatũ, ſine vlla ambage p̃ſcripſimus: ita circa eos ĩ quos noſtra munera redũdarunt, eſſe pręcipimus ſeruãdã, vt ijſdẽ bñficijs nõ quãdiu t militauerint, ſed quãdiu vixerint perfruantur.

¶ *Prædia principis propria uel emphyteutica-ria ab extraordinarijs & ſordidis muneribus ſunt exempta. Bartolus.*

] mpp. Arcad. & Hónor. aa, LEX. XVI.

EVidenter atq; abſolutè iubemus ne fundi ad patrimoniũ

a ¶ Polli. is.]aliàs pollinę i. tenuis buratatio de ſtaminga qua detrudit ſubtiliſsima farina ex qua conficitur polla. i. albiſſima farina.
b ¶ Nec paraueredorũ.]vt. j. de proxi. ſacr. ſcri. l. hac lege.
c ¶ Rheticus.]ſpecies ſordidi muneris. Accurſius.
d ¶ Expeditiõis.]ſic. s. deſa. ſã. ec. l. neminẽ. &. j. de cu. pu. l. null⁹. &. j. ti. j. l. ſecunda.
e ¶ Materiã.] vt. ff. de ſe. iij. l. ligni appellatio.
f ¶ Tabulata.] vt. ff. de ſeruit. vr. prę. l. ſeruitus. §. ſi antea. hęc quidem ad publicas ędes conſtruendas pręſtabantur. vt. j. ſtatim.
g ¶ Eũ.]i. ille. ſic. s. de fideiuſ. cauſam quę.
h ¶ Nõ poſcit.]aliàs poſcit. aliàs paſcit.
i ¶ Ab huiuſmodi iuris. raſis iure, aliàs iuris.
k ¶ Sacris ędibus.] in quibus arma reponunt, aliàs eſſet contra. s. de ſan ec. l. ad inſtructionẽ.
l ¶ Capitalis.]aliàs capitationis, aliâs capitalis.
m ¶ Temonis.] ſpẽs ſordidi muneris.
n ¶ Poſſeſsio]vt ẽ poſſeſſio rerũ priuatarũ auguſti & auguſtę: vt. j. de priui. do. au. l. j. & poſſeſsio ſenatorũ: vt. j. de dig. l. quoniam diuerſi.
o ¶ Poſſidere.]i. habere in pręſenti. Idem & ſi in prętertum habuerunt: vt ſubjcit. &. j. eodẽ. l. eã legem.
p ¶ Ordidorũ.] q̃ ſint habes. s. l. proxim. in principio.
q ¶ Ad hæredẽ]. ſ. extraneum. ſed ad ſuum ẽt pſonale priuilegiũ trãſit vt arg. ff. ſol. ma. l. maritũ &. l. ſe. &. l. etiam. &. ff. de le. j. l. ſciendum. §. legati. ſecundùm P. & no q̃ aut deferatur pſonę vni vel oĩbus de militia illa immunitas vel priuilegiũ, & nõ tranſit ad hęredẽ: vt hic, &. ff. de cẽ. l. iij. in fi. et. ff. de re. iu. ĩ oĩb⁹. et l. priuile. & de iu. immu. l. j. §. pſonis. &. ff. de vſu & hab. vſus. aut rebus, & datur ſuccedentibus in eam rẽ: vt. ff. de cenſi. l. iij, cũ cõcor. aut datur generi vł pſonis hoc pacto vt ad poſteros deſcendat & tunc non deſcendit niſi ad eos qui ex fœminis nati ſunt: vt. ff de iur. im. l. j. §. j. & l. iij. aut ciuitati vel loco, & tũc trãſit: vt. ff. de cen. forma §. quã quã. quia ſemper eſt idẽ populus: vt ff. de iud. proponebatur.
x ¶ Dignitatis.] exẽpla s. l. proxi. &. ll. inductis.
y ¶ Eam legẽ.]dicit đ lege ſuperiori, maximarum. nam & hęc & illa ſunt Valentini. Accurſius.
t ¶ Quãdiu.]ſ. tantũ. & facit. s. l. maximarũ. in fi. &. ff. de conſtitu. prin. l. poſi. &. j. qui mili. non poſ. l. eos. §. ſciturs. & ſic no. immunitas non cum dignitate, ſed cum perſona extinguitur: vt. s. l. proxim. not.
v Videter. teneantur.]ſic eñ tenenĩ: vt. j. de loc. prę. ci. l. prædia.
x ¶ Ordinem.]id eſt ordinarium canonem.
y ¶ Pretij.]ad hoc. j. tit. j. l. j.
z ¶ Sordidis.] quæ ſint, habes. s. eod. l. maximarum.
a ¶ Impetratũ.] vt. s. eod. l. priuatę. &. j. de priui. do. an. l. j. &. l. &. fi. đ locatio. prædio, ciuili. l. j. Item contra. s. de ſuperindi. l. j. Sol. vt ibi.

b Billuſtribus.]s. l. maximarum. in princip.
c ¶ DE QVIBVS MVNERIBVS VEL &c.
¶ *De ijs qui ſe excuſant dixit: nunc qui non. & dic differẽ tiam inter hũc titũ. s. de immu. ne. cõc. qa ibi ſpecialiter de immunitate tributorum. uel ibi oſtẽdit in quibus caſibus ſpecialiter immunitas cõcedẽda ſit. hic aũt in qbus generaliter nõ põt opitulari.*

noſtrũ pertinentes, ſeu conductionis titulo, ſeu perpetuo iure teneãtur v aliquid prętер ordinem x, ſuperindicti vel pretij y nomine, de ſordidis z quibuſcunq; muneribus agnoſcant. nam & hoc à diuis principibus imperatum a eſt †, & à noſtra ſerenitate reparatũ. Quiſquis igitur iudicum contra fecerit quinque pondo auri de facultatibus ſuis & de officijs ſuis, totidem & de curialibus qui exequi malè f iuſſa feſtinant, nouerit eruenda.

idem. aa. LEX. XVII.

ABilluſtribus b perſonis ſordida munera & extraordinarię neceſsitatis dãna remouemus.

TITVLVS XLVIII.
De quibus muneribus vel pręſtatiõibus c neminiliceat ſe excuſare.

Impe. Aurelianus. a. LEX. I.

COmparationi d trãſuectioniq; e ſpecierum vniuerſi f ſine vllo priuilegio coarctentur ad neceſsitates illyricanas g. nã in his dũtaxat titulis h nullum ſub quodam ceſſare priuilegij velamẽto cenſemus: ſed ſub hac i cõditione, cũ tps exegerit, hmõi collatiõi ſuccũbãt, vt nõ tm̄ requiratur idoneus k: verũ vniuerſi p portione ſuę poſſeſsionis iugationiſq; ad hęc munia l coarctẽtur, & à ſummis m ſarcina n ad infimos o vſque decurrat p.

] mpp. Theodo. & Valent. aa. ad Taurũ præfectum, prętorio. LEX. II.

CVm adfeliciſsimã expeditionẽ noſ † nr̄i, oĩm̄ p̃uinciali-um q p loca qua iterarripim⁹, debeãt nobis ſolita miniſteria exhiberi neminẽ ab angarijs r vel parãgarij p vel plauſtris s vel quolibet munere penit⁹ excuſari p̃cipim⁹: ſed oẽs ſiue ad diuinã nr̄am domũ, ſiue ad venerabilis auguſtę, vel ad ſacroſanctas eccleſias, vel quaslibet illuſtres domos ptinent t, nec lege pragmatica v, nec diuina x annotatiõe, ſacrove oraculo excuſatos y,

d Ompationi.]g̃ cõparantur ad opus publicũ & curator p̃ficitur, qui dicitur habere pſonale munus: vt. ff. đ mu. & ho. l. j. §. fi. &. l. fi. §. j. & facit ff. de vſu. fi pẽdentes. §. ſi quid. † impetratum.
e ¶ Trãſuectioni.] quę fit vel cum curribus vel cum nauibus. nec eñ à tali trãſuectione debet qs ſe excuſare. vt j l. pxi.
f ¶ Vniuerſi.]ẽt ĩperator & auguſta: vt &. s. vt ne. li. l. j. & ſe. &. s. tit. j. l. maximarũ. §. ſordidorũ. &. j. l. proxim. ar. j. de prę. naui. l. j. in prin.
g ¶ Illyricanas.]i. q̃in perator ducit exercitũ in illyricũ. l. ſclauoniã. idẽ eſſet ſi alibi duceretur exercitus principis: ſed loca tangit vbi plus neceſſe erat exercitũ ducere.
h ¶ Titulis.]i. neceſſitatibus ſupradictis vel tranſuectionibus.
i ¶ Sub hac.]. i. ſub hoc modo qui ſequitur ibi, ovt non tantùm &c. vel propriè ſub hac cõditione quę eſt cum tempus exigit &c.
k ¶ Idoneus.] qđ quæritẽ in perſonali munere: vt. j. de po. ad mu. no. l. j. &. s. de dec. l. ad ſubeũda. ſed non in patrimoniali vt hic, &. s. de immu. ne. con. l. per bithyniã,. & dic idoneè ſcilicet cõmodo de tantùm.
l ¶ Munia.]i. munera vel onera. Accurſius.
m ¶ A ſummis.]i. diuitibus vel potentibus, qui dicuntur ſummi. i. ĩ ſummitate rotę fortunę exiſtentes.
n ¶ Sarcina.]i. onus ſupradictum. † numis.
o Ad infimos.]i. pauperes. Accurſius.
p ¶ Decurrat.] nã itate nebiẽ paup vt dies p̃mõ poſſeſsionũ & facultatũ.
q ¶ Vm ad prouincialiũ.]idẽ eſt ſi p̃ Italiã: vt. s. de ſa. ſan. ec. l. iubemus nullã. nam cũ ipſa lex non diſtinguat Italiã à p̃uincia, nec nos diſtinguere đbem⁹: vt. ff. de pu. l. de pretio. Accur.
r ¶ Angarijs.] dicunt exhibitio operę ſine ſumptu: parangariç quando vtrunq; ſcilicet exhibitio operę cum ſumptu, & ſic miſtum.
s ¶ Plauſtris.] qñ rebus tantum. & ſic vel pro, ideſt quolibet &c. ſed P. o⁸ dixit quolibet etiam perſonali.
t ¶ Pertinẽt.]vt. ꝫ de ſa. ſan. eccle l. neminem. &. l. iubemus nullam nauem. &. s. l. proxim. in prin. cum concor. Excipe veteranos & milites, vt. ff. de mune, & hono. l. fina. §. hęc omnia.
v ¶ Pragmatica.]facta cum conſilio procerum & ad exhortationem.
x ¶ Diuina.]facta proprio motu.
y ¶ Excuſatos.] vt. j. de curſu pu. nullus. ſed hîc loquitur præ. præ. qui debet omnibus ſubditis iſtud prædicere & manifeſtare, ne aliquis poſſit prætendere

ſit prætendere excuſationem Ignorantiæ.

a HAc euidentiſsima excuſatiõe.]ſ.ſieri.qđ eſt.ĩ fi.& ſa.ĩ.de op. pu.l.ad port°. & đ of.pcõ.ſi ĩ aliquã.hoc mun° eſt ſordidũ:vt.ĩ.ti.j l.maximarũ.§.publicis.vñ fortè eccl'ia excuſat:vt.ĩ.de ſa.ſan.eccl. placet.

b ¶ Excepta]quantum ad hunc caſum.

c ¶ Cõſtructionẽ.] vñ tñ authoritate principis fiat,non publico ſũptu. vt.ff.de ope. pu.l.iij.

c2od ¶ Cõparatiõnẽ.]ad hoc.ĩ.l.j.cũ cõcor.&.ĩ: ſi ne cẽ.vel.re.l.fi.& demu. pa.l.fi.Sed. cõtra huic.l. & primę huius tit.eſt.ff. de excu.l.ſed reprobari §.ſunt autem.Sol. illa ſe cundum iſtam,ſcilicet qa hoc eſt neceſsitas.Vel il lud ſpeciale in philoſo-

† aſs ꝓſo nã vel di gnitate.

a2phis:quod non placet vt ĩ.de mu.pa. profeſsio.

e ¶ QVI AETAT. VEL PROFES.&c.

Quidam habẽt qui ætate: alij qui profeßione.ut.j.in lege manifeſti.habetur qui ætate. ſed certè profeßio ſola non excuſat, ſed ætas ſola.& dic:dixit de quibuſ

3od*am excuſationibus ,nunc de aliis.*

f VM. profeſsionẽ.] i ruit pfeſſionẽ iuris eſſe de liberalibus ſtudijs:qđ nõeſt verũ:& no.berytiorum: quia ibi docetur ius : vt in prœmio.ff.§.

4o hocautem.

g ¶ Xxv.] qui cœptus habetur pro completo fauore honoris.vt.ff.đ mu. & hono.l.ad rem . & dic ꝙ eſt tenera ętas . vt hic, & prouecta quę excuſat: vt.j.l.fi.&.ff.de decu non tantum.ſed primi volen

5tes ꝯã non admittuntur ſecundi.ſic:vt.ff. de leg. j.l.ſi &.ĩ.de decuri.l.iij. Quid ſi veniam ętatis ĩpetrauit? Rñ.adhuc idẽ: vt.ĩ.de ijs q ve.ę.l.fin.& ꝙa tenera ętas eſt:nihilominus qđ ſi de facto fuit creatus magiſtratus vel ĩ

6officio? videt ꝙ licet habeat ſalariũ,non hãat tñ dignitatẽ:vt.ff. de decu. ſpurij.§ j.ſedibi qñ ab a filio.ſecus ſi à principe: vt ff.de re.in.quidam,in fi. quę cõtra.aſs in iudice diſtingue vt.ff de iud.cũ ꝓtor.§.pe-Item facit hoc

7ętas,non ſtudium.

h VM filios. Ptãte.]hõc ideo dicit: ꝙa ſi eſſet in ptãte,nõ eſſet dubitatio,nã pater ſolus vocaret.p mõ patrimonij:nõ aũt filij cũ nihil haberẽt:vt ar.j.de ijs q nu.lib.l.cũ facultates.poſſet etiã eſſe alia rõ:qa eadẽ pſona eſt patris & filij exiſtẽtis in poteſtate:vnde cũ vna ſolũ pſona iuris ſi quione preſumatur,ſufficit patrem ſolum ſubire munera.

i ¶ Nõ pertinẽt.]uam quędã pertinẽt,vt ſuntmiſta,& illa ſubijcit.qđ dic vt.ff.de va.mu.l.ij.§.muneris.& facit.ĩ.de mu.pa.l.neq;.

k ¶ Non eſt.]tunc ergo excuſatur:vt.ff.de mu. & hono.l. vt gradatim.§,

8oquoties.niſi ſit pupillus:vt.ff. de iu.immu.l.ij.§.j.Item & qñ eſſet etiã conſuetudo patrię vt.ff.de va.mu.l.ij.in princip.

l MAniſeſti.pſonalia.] ſecus in honore vel munere ei cohærenti: vt.ff. de va.mu.l.j.§.muneris.niſi ſit decurio:quę licet ſit dignitas,vt.ff.de va.mu.l.ad decurionatum.tñ excuſat:vt.ff de decu.l.ij.§.ſi. & not.l.v.an.excuſant ab alio pſonali munere:vt hic.& ff.de decu.l.ij. in fi. ſed in tutela & cura l.xx.vt.ĩ.qui ętа.l.j.&.v.

indictionibus magnificętuę ſedis tempore noſtręexpeditionis obedire decernimus.

Imp. Leo.a. LEX. III.

HAc prouidẽtiſsima lege ſtatuim°,oĩ excuſatiõe[a] ceſſante,nullaq; pſonali† dignitate penitus excepta[b],in qbuſcũq; locis ad miniſtrationi ſublimitatis tuę cõmiſsis op° exegerit:murorũcõſtructionẽ[c],ſeu cõparationẽ[d] frumẽti aliarũq; ſpecierũ ſine vllo ĩpedimẽto, put cõmodũ atq; neceſſariũ magnitudo tua perſpexerit, fieri.

TITVLVS XLIX.

Qui ętate vel profeſsione ſe excuſant[e].

¶ *Studentes habent immunitatem à muneribus perſonalibus uſque ad. xxv .annum ſuæ ętatis. Bartolus.*

Impp. Diocletianus & Maximi.aa. LEX. I.

VIm vos affirmetis liberalib° ſtudijs operam dare , maximè circa iuris pfeſsionem[f] conſiſtedo in ciuitate Berytiorũ puincię Phœnicię: puidẽdũ vtilitati publicę & ſpei veſtrę decernimus, vt ſinguli vſq; ad viceſimũquintũ[g] annũ ętatis ſuę ſtudijs non auocentur.

I dem.aa.&.cc. LEX. II.

CVm filios tuos patria poteſtate[h] liberatos,adhuc minores legitima ætate eſſe dicas , meritò poſtulas vt liberalibus ſtudijs non auocentur: & ideo muneribus perſonalibus quę ad patrimonium non pertinent[i] ,non adſtringentur,ſi ciuium inopia non eſt[k].

¶ *Maiores.lv.an.excuſantur á muneribus perſonalibus,& non patrimonialibus. Bartolus.*

I idem.aa.&.cc. LEX. III.

MAniſeſti iuris eſt maiores lv.annis inuitos.ad munera pſonalia[l] vocari non poſſe: cũ itaq; ſeptuagenario[m] maiorem te eſſe pfitearis, ſi à nominatiõe facta appellationis auxiliũ interpoſuiſti,tueri te notione pręſidis prouincię poteſ iure conceſſo.

m ¶ Septuagenario.]qa ſi.lv.an.excuſat,ergo maior nũerus multomagis excuſat:qa ſi id de quo minus videt eſſe &c.Et no.ętati deferẽdum eſſe niſi de nouo nũc ſit factus diues.vt.ff.de iure ĩmu.ſemp.§.j.vl niſi ſit cõſuetudo.vt.ff.de dec.nõ tñ.§.fi.vl niſi ĩpia:vt.ff.de mu.& ho.l.vt gradatim.§.quoties.& facit ad.l.ĩ.de teſti.l.iuſiurandi.&.ff. de decur.l.non

tñ.in prin.& de ter.mo. l.ij.in fin.& de decur.l ſi vltra.&.ff.de iur. immu. l.maiores.& de va.mu.l. ioin honoribus.& inſti.de excu.tuto.§.final.

TITVLVS L.

Qui morbo ſe excuſant[n].

¶ *Orbati utroque oculo excuſantur á muneribꝰ perſonalibus.ſecus ſi uno tantum. Bartolus.*

Imp. Gordianus.a. LEX. I.

SIea ęcitate † pater tuus oppreſsus eſt, vtvtriuſq;[o] oculi aciem prorſus amiſerit:leuamentum pſonalium[p] munerum ſentiet[q].

¶ *Debilitatus propter morbum habet excuſationem.Bartolus.*

Imp. Dioclet.& Maximia.aa. LEX. II.

CVm auriculari[r] † morbo debilitatum te eſſe dicas : iuxta iuris publici authoritatẽ à pſonalibus munerib° vacationẽ hẽbis:

I idem.aa.&.cc. LEX III.

POdagręs quidẽ velutudo nec ad pſonaliũ munerũ pdeſt excuſationẽ:verũ cũ ita te valetudine pedũ afflictũ dicas,vtreb° pprijs iterceſſum cõmodare nõ poſsis, rector puincię ſi allegationib° tuis fidẽ adeſſe pſpexerit,ad pſonalia[v] munera te vocari non patietur.

¶ *Infirmitas patris nõ excuſat filios .Bartolus.*

I idem.aa.&.cc. LEX.IIII.

CAſus† corporis patris munerũ perſonalium filio iure non præſtat excuſationem[x].

TITVLVS LI.

De iis qui numero liberorum[y] vel paupertate excuſationem meruerunt.

Imp. Antoninus.a. LEX.I.

NVmerus[z] liberorũ ab oneribus[a] ñon excuſat.

mpp. Philippus.a. & Philippus Cæſ. LEX. II.

FIlium ab hoſtibus captum, ac necdũ reuerſum,ad excuſationẽ munerũ perſonaliũ patri pficere non poſſe[b] ,magis placuit.

I idem.a.&.c. LEX. III.

NEpotes,loco parentum[c] ſuccedentes,vice eorum prodeſſe conſueuerunt, ideoq; ſi quinque numerus[d] liberorum ex amſ-

n ¶ QVI MORB. &c.

Hoc ꝓpetuò uel ad tps excuſat ,put tpalis uel ꝓpetuus:ut.ff.de exc.tu.l.ſoſo lũ.§.fi.& l.ſe.& ff. đ ua. mu.l.pe.& l.ij.§. quę ita.

o SIea vtriuſq;.]ſecꝰ ſi vni°:vt.ff. de exc. tu.l. frater.ſic ĩ ſurdo & mu° audiẽte:vt.ĩ.qui mor. & ff eo.l.ij.§. minus.

p ¶ Perſonaliũ.] q̃ corpore iplẽda ſunt. cętera ea q̃ cõſilio prudẽtis viri vel patrimonio fiũt,non excuſant:vt.ff.e.l.ij §.cor

3oporis.vñ verſus: Cõſilio pollet cui vim naturane gauit.Ad qđ.ff. de ca. & poſtli.re.l.poſtliminiũ.§. fi.& ĩ.de trãſa.ſanũ.& ĩ. q teſt fa.poſ.ſenium . Itẽ hoc de nouis:nã ꝓfit anõ euitat ſcđm P.vt.ff.đpo. l.j.§.caſum.&đ iud.cęc° &.ĩ.de dec.ĩfamia.&.j.de

4oagẽ.in re.l.pe.in fi.niſi in tutela & cura:vt.ff de excu.tut.poſtſuſceptam.

q ¶ Sentiet.]aſſentiet, & eſt bona,aſs ſenties,& tũc dic ꝙ hoc ꝙ pater le natur non tu:vt.j.l. fi. & facit.ĩ.qui da.tu.poſ l hu minibus.Accurſius.

† Cõcor. cũ hac.l.c. licetcũgi. ij. extra d cẽſib°.vbi cęcus excuſatur à cenſu. prę ſtando.

† aſs artũ culari.

r CVm auriculari. qdicit artethica qua ſi auriculam tenens.

s ¶ Perſonalib°.]hoc expone vt no.plenè.ĩ.l.px,

t POdagrę.] q̃ nõ ipe dit ad qđ.ĩ. de decu. l.à mũeribus. & fa ff. de ędil.edi.l.j.§ proinde.

v ¶ Ad pſonalia.] aliàs corporalia : hoc expone:

6o vt.ĩ.l.j.no & fa.ff.đ va. mu.l.pe.in prin.&.l.ij.§. corporis.&.ff.de re iu.q̃ ſitum.& inſtu. de exc .tu. § itẽ propter aduerſam.

x CAſus.excuſatiõnẽ.]licet habeat cura rare patrẽ:& hoc ĩ munere qđ ſumptũ nõ exigit: aſs ſecꝰ.vt.ff.đ le.j. filio,

7o & no.ĩ.đ ho.nõ cõ l.j.

y ¶ DE IIS QVI &c.

De ſecunda parte loquit.j eo.cũ facultate..& l.cor,

at omnes aliæ de primæ:nec ſuperfluit hic tit.& ſuperiores duo per titulos ſimiles.ĩ.v.lib.C.quia ibi quo ad tutelam.

z NVmerus.]ſcilicet quinque liberorum:vt.j.l.iij.

a ¶ Ab honoribus.ſi habes ab honorib°, ſubaudi & muneribus his cohęrentibus, & eſt plana.vt.ff.e.l.ij.§. numerus.&.l. in honoribus.in prin.niſi ſint.xij.vt.ĩ.de decu.l.ſiquis decurio. ſi verò habobeas à muneribus,dic.ſ patrimonialibus,vt.ĩ.de mu pa.l.neq; niſi ſint. xvj. vt ff.de iu.immu.l.ſemper.§.demõſtratur.Vel ſcđm vtrãq; literã dic

b FIliũ Nõ poſſe.]ſecꝰ ſi mortu° in acie.vt.ff.de va.mu.l.ſi.Accur.

c NEpotes.Parentũ.].matris & patris. vt.j. eo.l.de perſonalibus.

d ¶ Quinq; numer°.]dic ſcđm P.in puincia qnqi.ſ.rom ę.ij in

8oitalia,iiij.ſic in tutela:vt.ĩ.qui nu.l.j.vel fortè in hoc munere aliud qđ

est publicum authoritate: & vtilitate, cùm etiam in alijs differãt. & facit j. de sum. re. l. j. Item die naturales & legitimi vel etiam emancipati vel in adoptionẽ dati, nõ naturales tm̃ vel legitimi tm̃: vt insti. de exc. tu. in prin. & ff. e. l ij. §. incolumes. Item mares vel fœminæ. vt. j. e. l. fi. Item nati non nasciturí: vt. ff. de excu. tu. l ij. §. qui autem. in ventre. in princi.

a ¶ Amissorũ.]sicꝫ si vsuũt. qasuopatri plunt, nõ auo: vt. ĩ. qnu. li. l ij. & ff. de mu. & ho. l. iij. Itẽ no. 10o ꝙ filiorũ nõ filiarũ. vt. ff. de exc tu. l. ij §. non solũ. Itẽ no. ꝙ minor numer⁹ licet postea impletus, nõ ꝓdest. vt. ff. de vaca. mu. l. ij. §. q ad munera. itẽ plures nepotes ex vno filio, ꝓ vno filio cõputanť: vt ff. d. ex. tu. l. ij. §. qnotiesc.

b ¶ Cum facultates tuas. filiũ]s. emãcipatũ. alꝫ nõd sineret vꝫ d̃fisteret esse patrimoniũ patris: nec valet donatio. vt. ĩ. do. l. siue emãcipatis.

c ¶ Proponas.] nisi in fraudẽ feceris cã euitãdorũ mũerũ: vt ar. ff. admu. l. fi §. añ. & ff. eo. l. j. §. q in fraudẽ. hec tñ excusatio 30sinit auctis postea facultã. vt. ff. e. l. his honorib⁹. §. auctis. & sic est tpalis excusa. & fa. j. eo. l. fi. in fi.

d ¶ De personalibus. ĩdicunť.]sed raro qd dic vt. j. d̃mu. & ĩ quolo. l. j. & fa. ĩ. e. l. nepotes.

e ¶ Eos qui liberos.] quinque & plenè dic 40vt. ĩ. e. l. nepotes.

f ¶ Impet.] ab ipsis legi.

g ¶ Ita.] alꝫ ita. vt, aliàs aut si &c.

h ¶ Aetatis.]maioris. xxv. an. vt. ĩ. qui ętat. l. j.

i ¶ Obeundis.] .i. sub. eundis.

k ¶ Applicẽť.]propter hoc ei pater excusaťꝙ filio 50o habet subeũtes: vt. ff. d̃ mu. & ho. l. iij. §. quãuis.

l ¶ Tenuiorem.]vt qa est im par oneri imũcto: vt insti. de excu. tu. §. sed & propter paupertatem.

m ¶ Potiaťur.]scilicet propter rerum angustiam si ad per. &c. & facit qd no. ĩ eod. cum facultates.

60n ¶ DE PROFESSORIBVS ET MED.

Siue profiteãturromæ siue in sua patria, habẽt excusationem: ut. ff. de uac. mu. eos q. nisi doctores legum quitantũ romæ docentes excusantur: ut. ff. de excusa. tuto. sed & reprobari. §. fina.

o ¶ Cum te medicũ adiutricis.]hoc iõ dicit forte ꝙa illa sedale 70 gio erat adiutrix illius legionis in qua erat princeps potius eñ demonstrat accidentiam tacti quàm ministerium iuris.

p ¶ Ciuilia]ioĩ cõprehẽdit: vt. ff. d̃ mu. & ho. l. fi. §. hęc oĩa. & ĩ. e. l. medi.

q ¶ Vacationẽ.] qd ẽ ano elapso post tps reuersiõis quo sarcinulas suas potuit cõponere: vt ĩsti. de exc. tu. §. itẽ q reip. & ff. de va. mu. l. tps. in prĩ.

r ¶ Numero.]no. duo fore necessaria. s. ꝙ sit de numero q per singulas ciuitates est statuẽdus: vt. ff. de decre. ab or. fa. l. j. & ꝙ immunitatem habeat: vt. ĩ. e. l. nec intra. si aũt extra numerum est: nõ nisi sit abiens. vt in prin. huius. l. & ĩ. quibus nõ obijcitur lon. tẽp. ꝓscri. l. ij. & ff. qui. ex caus. ma. l. inter eos. §. fi. item die medicum cuiuslibet ęgritudinis humanę: vt ff. de va. co. l. j. §. j. non bestiæ: vt. ĩ. de excu. artifi. l. j. in prin.

s 80 ¶ Concessa.]quę sunt ĩ. eod. l medicos. & l. fina.

t ¶ Grãmaticos. oratores.] aliàs rhetores qui docent rhetoricam.

v ¶ Ordinis.]decurionũ vt j. eo. l magistros.

x ¶ Vtiles.]ex cã ergo reprobanť. vt hic, & if de decre. ab ordin. l. qd re- [& fa. j. l nec intra. mel. & de mu. & ho. l. vt gradatim. §. reprobari. sed non sine causa. vt ff. de nego. gestis pompo. §. sed eo dicto. item argument. contra. ĩ. iententiã relcta. non posse. l. prima.

y ¶ Octę &c.]vt Vergil. vt insti. de iu. nat. §. sed ius. nec geometræ: vt ĩ. l. proxima. Accursius.

z ¶ Ratione.]qua datur immunitas pfessoribus quã non habemus. sed facit. ff. de va. mu. l. his. §. angariarum. & j. eod. l. medicos.

a ¶ Calculatores.]i. geometrę. & cõponit hoc nomẽ à geos qd̃ est terra & metrõ qd̃ est mẽsura, quasi terrę mensuratio. ad qd̃. ff. de exc. tu. geometrę. vel. i. q docẽt abacũ. i. 10cõputũ. ad qd̃. ĩ. de erro. cal. l. vna. vꝫ etiã qprimas literas docẽt: vt. ff. de va. mu. l. ij. §. fi. & facit. ĩ. de decre. decu. super. l. j.

b ¶ Necintra.] nũerꝰ medicorũ statuit à decurionibꝰ ꝓ singulas ciuitates. vt. ff. de decr. ab or. fa. l. j. ĩfi. nisi ĩ casu vbi 20â lege statuiť. vt. ĩ. d̃ epi. & cl. pabolani licet ergo aliqs ponať ĩ ordine vꝫ licet ordo fiat de nouo, nõ gaudet ĩmũitate nisi adipiscíaťꝙ sit ĩmunis: vt hic, & ĩ. d̃ dec. l. j. nec ob. ĩ. de dec. l. vacatis. qa hęc lex coadiuuat decretũ. idẽ ẽ si fuit data ĩmunitas, sed 30revocata: vt. ĩ. e. l. grãmaticos. nã nõ videť data ꝙ nõ durat: vt. ff. d̃ ĩ rõ versi ꝓ patre. §. vlum. & hoc ẽt tãdo mõ põt intelligi hęc. l. nũerꝰ aũt docẽtiũ est: vt no. j. eo. magistros.

† Sicppter insufficiẽtiã pmisit papa Abbati cedere abbatię vtextra de renũ. c. dilecti filij. cũ glos. j.

Datũ non videť nec factumqd nõ durat.

† imminutos.

c ¶ Prestitutũ.]id est statutum.

d ¶ Decurionũ.]ĩ qua 40libet ciuitate.

e ¶ Immunitatem.]scilicet personalium.

f ¶ Tribuí.] specialiter.

g ¶ Medicos. Archiatros.].i. principes medicorũ. & no. ꝙ ĩ accusatiuo & ablatiuo d̃ ipsíd̃ dicit. itẽ not. maximè iõ ꝙa alij si modo sint intra 50nũerũ vꝫ reip. cã absunť, sunt ĩmunes. vt. ĩ. eod. l. j.

h ¶ Archiatris.]s. aliqs, puta vnus vel plures.

i ¶ Literarũ.]no. literarum. secus in mechanicis nisi ĩ certis. vt. j. d̃ exc. ar. l. j. & ij. Itẽ dic literarũ. s. liberaliũ artiũ nõ poetę non calculatores: vt. ĩ. e. l. 60poetę. & l. oratiõe. & ff. d̃ va. mu. l. ij. §. fi. Item hic dic vt in rub. ĩ. not.

k ¶ Et filijs.]viuẽtib⁹ patribus, non post: vt. j. de met. archiatros. & ad hoc ĩ. de epis. & cleri. l. ij.

l ¶ Muneribus.] de personalibꝰ cõstat: sed qd d̃ patrimonialibꝰ: rñ. scd̃m P. & alios nõ sũt ĩmũes ꝓ quibus. ĩ. d̃ mu. pa. l. professio. & j. e. l. fi. vbi ęquparanť phĩs. itẽ ꝓ eis. ff. d̃ 70mu. & ho. l. fi. §. ab hmõi. & d̃ va. mu. l. sunt mũera. itẽ spãlr remittiť eis receptio hospitis. vt. ff. d̃ mu. & ho. fi. §. fi. &. j. d̃ me. l. archiatros. & hęc sub ij it: ꝓ qd colligiť ꝙ alia patrimonialia subeũt. ẽ ei patrimoniale munꝰ hospitis receptio: vt statĩ dices. itẽ ꝓ eis. j. e. l. fi. ꝓ eo ꝙ aliqs plꝰ dare vult archiatris & militãtibꝰ ĩ palatio. sed dic vt ibi, & ecõtra ꝓt dici ꝙ patrimonialia nõ subeãt ꝓ hãc. l. q̃ gñalr dicit cũ reb⁹. & ꝓ hoc. j. l. fi. & ff. de va. mu. l. his honorib⁹. §. ãgariarũ. neç ob. d̃ philosopho. qa ẽ rõ auaritię ad̃ se d̃t exulẽ: vt. ff. d̃ va. mu. l. ĩ honorib⁹. §. philosophis. vꝫ dic ĩ philosopho vt dices. j. l. siqs. necetiam ob. §. ab hmõi. qa excipe nisi ꝓ. l. speciale prin 80cipis: vt est hic, & pbatur. d. l. sunt munera. in fi. q scd̃m hoc estꝓ hac op.

m ¶ Hospites.] qd̃ patrimonij est. vt, ff. de mu. & hono. l. iij. munus.

n ¶ Deduci.]inutũ. sic nec dña: vt. ĩ. de off. ci. iu. l. j. sed patietur missionem vt ille q de domo nõ debet trahi, vt. ff. de in ius vo. pleriq;. & l. seq. Vel dic nisi pro sua causa, vel suo numero: vt. ĩ. de epi. & cle. placet.

o ¶ Exhiberí]ꝓ eo. & ipse ĩ ciuili. vꝫ dic eximi in crĩali vꝫ dabit fideiusvꝫ iurabit. & sic nõ detinebiť sicut ĩ dña fit: vt ĩ aur. vt nul. iu. §. fi vero crimẽ col. ix. nisi sit grauissimũ: vt ibi dicit, vꝫ dic nisi ꝓ sua cã, vt. ĩ. dixi.

p ¶ Pœna.]sic. j. de sum. re. l. j.

q ¶ Reddí.] quo ad doctores ẽ ecõtra. ff. d̃ va. co. l. j. §. ij. Solu. hic de publico

blico:ibi à scholari:vt.ĵ.e.archiatri. vel hic spōtè ꝓmiserat:ibi ꝓmittere nō volebat.vel hic refert ad alios ꝑdictos,nō ad doctores.& ita.s̄. de exc. mu.l.maximarū.&.ĵ.de exe.ar.l.j.in prin.&.l.ij.in fi.&.j.e.ti.l.fi.

a ¶ Multos.]scilicet discipulos vel scholares.

b ¶ Instituant.]id est instruant.

c MAgistros.] studiorum.liberaliū vt.s̄ l.proxi.in prin.

d ¶ Moribus.]s.q oēs 10 diuitias excedūt: vt dixi.ff.de tu. & cur.da.ab his scire oportet.Sed añ hoc debet habere scientiā,solertiā,& fidē: vt in ꝓmio insti.§.cunq;.& fa ĵ.de stu.li.vr.ro.l.j.

e ¶ Ordinis.]decurionum.ad quod.ff.de dec. ab ord.fa.l.j.

20 f ¶ Conspirāte.] in bonā partē: sicut dolus bonus: vt.ff de do.l.j.§. nō fuit. & no. q.vij. ad mun° dāt cōprobare: vt ĵ.l.si qs.& fortè ēt iurare:vt.s̄. de aduo. diuer. in.l.nemini. & ĵ.de pxi. fa.scri. vnicui q;. & fa.s̄. de tyro.l.fi.& de agē.in ꝓre.l.ij.&.iij.&.s̄.de dec. l.eū q.itē quot debeāt e ligi ī qualibet ciuitate, hēs.ĵ. de stu li.vr.ro.itē fa.i añ.quō opor.epi.§. neq;.col.j & de san.epi. in prī.&.ĵ. de profes q I vr.cō.l.j &.ĵ.l.prox.&.ĵ. de excu.ar.l.fi.

g REddat.]ad hoc.s̄ grāmaticos.&.ĵ.de 40 ta.l.tuna.&de murile.l. si quis.

h ¶ Exceptis] vt nō re uocent. sed certè isti nō indebitè vsurpāt: vnde ꝓpriè dicit exceptis q.d.illi reddant, illi nō & facit.s̄.l proxi. cum concordan.

50 i ¶ Fortunę.]hanc ferūt philosophi nō curantes de prosperi. vel aduersis.

k ARchiatri.]prīcipes medicorum.

l ¶ Cōmoda.]i salaria ad quod.s̄. de post.l.prouidendum.

m ¶ Malint.] malo ser 60 uire pauperi honestè, q̄ diuiti turpiter, sciens enī nō debere habere aliquid ab ęgro: ergo ita ęito aut citius pauperi q̄ diuiti seruiet.

n ¶ Turpiter]erat enī turpe ꝙpter diuitias suas aliqs diues citi° cu rareť q̄ paup. q nihil da 70 re poterat,& hoc erat olim anteq̄ medici habe rēt salaria de publico.

o ¶ Etiā ea.] scilicet salaria.

p ¶ Sani.]iam facti pro obsequijs prętitis non ea &c.ad quod ff.de va. co.l.medicus. &.s̄.de po stu.l.quisquis.§.j. & de offi.prę.l. plebiscito.& in authent. vt iudi.sine 80 quoquo suffra.§.j.col.ij).

q ¶ Qui s. Aggregādus.] vt quia est dignus tali honore.

r ¶ Iudicātibus.] & iurātib°: vt no.s̄.e.l.magistros. vbi plenè not.

s ¶ Ita tamē.]facit.ĵ.de tyro.l.j.&.s̄.de of.ma.of.l.ij).

t GRammaticos, oratores. Jaliās rhetores,aliās oratores,

v ¶ Philosophię.]licet misceat tñ philosophi subeūt pīmonialia:vt.s̄ de mu.pa.l.professio. Vel dic ꝙ hodie per.l illa idē in eis sit priuilegiū. huiusmodi principis,&secundum hoc derogatur illi.l.professio.& illi ff.de va.mu.l.in honoribus.§.philosophis.vt ibi no.

x ¶ Archiatros.]philosophię. y ¶ Primi ordinis.]quē habēt cū erūditiores inter alios.vt.s̄.de decu.l.alexandrinis.in prin.

z ¶ Vexentˉ.]an á patrimonialib°?dic vt.s̄.eo.tī.l.magistros. Accursi.

a ¶ Indempta.] i.sine administratione habita dignitate,vel cū ea sic indēpto canone: vt.ĵ.de fun.pa.l.fi.in fine.

b ¶ Hospitandū.]sic.ĵ. de meta.archiatros.&.s̄. 10 l.magistros.

c ¶ Filijs]& de hoc dic vt.s̄.l.magistros. & fa.ĵ. de comi. cōsi.l.ij.&.s̄.d epi.& cle.l.ij.

Impp.Honor.& Theod.aa. LEX.XI.

GRāmaticos,oratores[t],atq; philosophię[v] ꝑceptores,nec nō etiā medicos, ꝓtor hęc ¶ retro latarū sanctionū authoritate cōsecuti sunt priuilegia īmunitatesq;, frui hac ꝓrogatiua ꝑcipimus, vt vniuersiq in sacro palatio īter archiatros[z] militarit, cū comitiuā primi ordinis[y] vel secūdi adepti fuerint, aut maioris gradū dignitatis alcēderint, nulla municipali, nulla curialiū cōuētione vexentˉ[z] seu inden.pta[a] administratiōe seu accepta testimonialē meruerint missione, sint ab oī functiōe omnibusq; munerib° publicis immunes, nec eorū domus vbicūq; positę, militē seu iudicē suscipiant hospitandū[b]. Quę oīa in filijs[c] ēt eorū & cōiugib° illibata ꝑcipim° custodiri. Hęcaūt ꝓfessorib° memoratis eorūq; liberis deferenda mandamus.

TITVLVS LIII.

De athletis[d].

¶ *Qui tribus ꝓlijs fuerit coronatus,quorū unū romæ fuerit,excusatur à muneribus.Barto.*

Imp.Alexander.a. LEX VNICA.

AThletis itaq; demū[e] ꝓ oēm[f] ętate certas le,coronis[g] quoq; nō minus trib° certaminis sacri[h] (in q bus[i] vel[k] semel Romę[l],seu antiquę Grecię) meritò coronati, nō ęmulis corruptis ac redemptis ꝓbentur: ciuilium munerum[m] tribui solet vacatio.

TITVLVS LIIII.

De his qui nō impletis stipendiis, sacrameto soluti sunt.

¶ *Infamia remouet quem ab honoribus, non à muneribus & grauamine. Bartolus.*

Imp.Antoninus.a. LEX.I.

IGnominię cā sacramento[n] liberati honoribus[o] abstinere debent:à muneribus autem ciuilibus excludendi[p] nō sunt.

¶ *Causarie missus añ finē militie,à muneribus excusatur,nō tamē habet priuilegia ueteranorum,licet habeat uacationem.Bartolus.*

c ¶ DEATHLETIS *Athletæ dicūtur q sine mercede gratia uirtutis pugnabant:ut.ff.de inf.l. athletas.in fa.ris certami* 20 *onibus.&.j.l.j.* Pugnantes virtutis gratia athlę dicuntur.

e AThletis. ita demū.]ciuilium &c. q̄ est in ti.ĵ ꝓbent ꝓ oēs &c. & si ꝓbent coronati coronis &c.

f ¶ Per oēm.] qa à pria ętate didicit & studuit hoc: vt pueri q à tene- 30 ra ętate legunt: quasi alis nō possent esse perfecti.quod est no.

g ¶ Coronis.]corona.i. glia victorię cui etiā dabať pecunia vel spēs aliqua q̄ priuata pactione nō obligant: vt.s̄. ¶ res pig.obli.pos.l.pe.nec in cām iudicaticapiūt si aliquō d possit satisfieri:vt.ff d re iu.l. cōmodis .&.ĵ. d excep.rei iu.l.sūpē dia

h ¶ Sacri.]& approbāte prīcipe.ad q̄d.ff.de pol. l.greca.q̄ incipit:honoris gratia.& sec° agonē &c.

i ¶ In quib°.]i.coronis.

k ¶ Vel.] prosaltem.

l ¶ Romę] nouę.q.d. 50 vnā coronā dicunt habuisse i Roma veteri vl roua & has meritò gratię nō pro hoc ꝙ corrūpant æmulum.i.secum luctantem.

m ¶ Munerū.]restringe & dic munerum personalium, nō patrimo. vt.ĵ de mu. & hon. qui 60 immunitatem.

¶ DE IIS QVI &c.

n IGnominiæ cā sacramēto.]quo multes tenent: vt not.ff. de infa.l.ij.§.miles.& not. ¶ quatuor sunt genera missionū: honesta quādo finita militia: vt.j.c. 70 l.fi.& causaria propter infirmitatē: vt.ĵ.l.prox. item causa euitandorū munerum.item ignominiosa:vt hic, & ff. de re mi.l.milites.§.missionū. Missionū quatuor sunt genera.

o ¶ Honoribus]ad q̄d.s̄.de decu.l.infamia.&.l.ne quis.&.ff.de inter. & rele.l.relegatorum.§.fi.&.ff.de mili.testa l.testamenta.

p ¶ Excludendi.] alias excusandi, & alias excusati. & idem in eo qui gratia vitandorum munerum quo ad munera: vt argu.ĵ. qui 80 milita. non possunt.l. ij. non tamen arcetur honore, cùm non sit infamis: vt.ff.de infa.l.ij.§. est & quartū. Item ꝙ infamis[a] cogitur ad munera,verum est nisi in locis vbi morari nō licet:vt.ff.de exc.tu.l sed & si milites.§.sed ignominia. &.ĵ. de re mi.l.ij an aūt debeat inferi causa ignominię in missione:dic vt no.ff.de infa.l.ij.§.ignominię.

a Conco. ad hoc.c.tuam in dño. cum gl. sup verbo non ascendat.extra de ęta.& quali. ordi. vbi dicit ꝙ infamis ēt cogit ad curam monasterij.

a CVm.Seniũ.]Senex est q.lx.an.habet,vel.lxx.quò ad munera:vt ſ.qui ętate.l.fi.& ſic propter corporis debilitatẽ: & ideo est causaria miſsio:vt.ff.de infa.l.ij.§.ignominię.licet hęc honeſtaſit i.nõ inhoneſta:vt ſubijcit.

b ¶ Itaq;.]propter ſenium,nõ propter militiam:vt.j.l.proxi.in prin.

c ¶ Numero.]xx.an.vt j.l.pxi.&ſunt huius priuilegia.ff.de priuile.l.p totum.&.j. de priui.vero te. p totũ. & j.l.proxi.

† onerib⁹. d ¶ Permittit.]ſ.perpetuò: ſed tẽporalẽ habet vel vni' anni vel biẽnij vel triẽnij vel quadriẽnij prout militauerit: vt.ff.de re mi.l.iij.§.qui militię.&.j. de excu.tu. l.ſed & milites.§.j.&.ij.

e VEteranis.]nõ eorum filijs: vt.ff.de va.mu.in honorib⁹.§.vacationum:

f ¶ Perſonaliũ.]nõ patrimonialiũ:vt.ff.de va.mu.l. in honoribus. §. acculationum.

† Nõ emẽ debẽt ſol ꝓ milites niſi cõpletis ſtipendijs ſic dicitur in.c. j in ſi. extra de renuncia. g ¶ Cõcedit.]ẽt ſi nõ appellet,qđ est ſpeciale vt.ſ.qñ puo. nõ est ne,l. 3ov eteranis.a's ſec⁹:vt.ſ. de ap.l.ciues.

h ¶ Vicesimũ.]vt.j.de re mi l viginti.

i ¶ Cauſariã.]nõ ſuffi cit cauſaria niſi temp⁹ ſit completum militiæ: vt hic,&.ſ.l.proxi.

k ¶ In cohorte.]& ſic nõ ĩ legiõe vel vexillatiõe 4ol ¶ Superuacuo.]qa nõ habebis.ſ.ꝓpetuo licet ad tps:vt.ſ.l.proxi. itẽ fallit ĩ cohorte vrbana:vt ſ.deexc.tu.l.ſed& milites.§.planè ſi quis. ltẽ huic.l.est ar.cõtra.ff de ĩfa l.ij.§ exercitũ aũt cõtra:qa ibi odiũ ap iaẽ hic fauor reſtrigit:iquo ſ oest ar.contra.ff. de li.& poſt.l.cũ qdã. poſſet plane legi vt excuſet q fuit ĩ cohorte. & est ſic.ſ.de theſau.l.vna.ſed p pma est.ſ. qñ puo. nõ est ne.l. veteranis. &. d.l. ſed & milites.§.plane.

† malimꝰ legere,á q bus munẽribus.

† onerib⁹ m ¶ QVI VSMV. &c. *De hoc nil est in nigro:* 6o *ſed in cõſtitutione græca ſic.ſ. de reli.& ad trebe. & de inſer.perſo.*

n ¶ Onalios.]mancipatũ i.cõductũ vectigalis:vñ inãceps.i. cõductor:vt.ſ. de vecti.l.ſi qs.

o ¶ Noſe.] quare hoc dicit, ſtatim ſupponit: Itẽ 70 intellige hãc.l.ſi ſunt legitimi cõductores, non palatini, nõ curiales,nõ milites.nõ clerici:vt.j.q- bus ad cõdu.prę fi.l.j& in aut. de ſan.epi.§.alio.

p ¶ Cõducũt.]& durat cõductio; vt.ff. de va.mu.l.j.honorib⁹.j.nõ aſs. Itẽ hoc priuilegiũ est fiſci q habet ei⁹ bona obligata: vt hîc, &.ff.de im. ĩmu.l.ſp.§.cõductores.aliq ĩ colono ꝑdij fiſci:vt.ff.ad muni.l.fi.§.j.&.ſ. de excu.tu.l.coloni..ſed ĩ colono ꝑdij Cęſaris idẽ quod in iſto: vt.ff.de 80 q im.immu.l.temper.§.coloni.& qui pe.tu,l.fi.

q ¶ His.] ſcilicet conductoribus.

r ¶ Haud.]p nõ.ſic j.de vete.nu.po.l.j. in fi. & facit.ſ.nę tu.vel cu.l.j.

s ¶ DE LIBERTINIS. *Hic tractatur de obſequio ciuitati debito. ſ.de li.& eorum li.dicitur de debito patrono: & ſic non ſuperfluit hic per illum titulum. Accurſius.*

t Onductio.Ciuilibus.]de honoribus dic vt.ſ. ſi li.aut ſeruus ad decu.l.j.

mpp.Diocle.& Maxmia.aa. LEX.II.

CVm ob puectę ętatis ſeniũ ſis dimiſſus: honeſtam miſsionẽ cõlecutũ te eſſe ambigino pót, habebis itaq; à ciuilibus munerib⁹ necnõ etiã honoribus† vacationẽ:nõ tamẽ ea priuilegia quę ijs cõpetũt qui pleno ſtipendiorũ numero funguñ, vſurpare te ius ꝓmittit, quãdo nõ perfecto ſtatuto militiæ tẽpore, nec omnib⁹ ſtipẽdijs decurſis,ſacramento ſolutum te eſſe etiam ipſe confitearis.

Idem,aa.&cc. LEX.III.

VEteranis ita demũ onerũ & munerũ ꝓſonaliũ vacatio iure conceditur, ſi poſt viceſimum annũ militię quã in legiõe vel vexillatione militauerint, honeſtã vel cauſariãi miſsionẽ conſecuti eſſe oſtendant. Vnde cũ te ĩ cohorte militaſſe cõmemores:ĩtelligis ſuperuacuo vacationẽ tibi velle flagitare,

TITVLVS LV.

Quibus † muneribus excuſentur.ii qui poſt impletam militiã vel aduocationem p,puincias ſuis cõmodis vacãtes cõmorãtur, & de priuilegijs eorũ,& de cõductoribus vectigaliũ ſiſci.

¶ *Principales cõductores, nõ cõductores ꝑductorũ uectigalium habẽt immunitatem. Barto.*

Impp.Diocle.& Maximian.aa.&cc. LEX VNICA.

NOn alios à muneribus & honoribus† vacationẽ habere, q̃ qui mancipatũ ſuo noie vectigal à fiſco conducũt, certũ est,quare eos q ab his q quędã exercẽda accipiunt,nullis priuilegijs eſſe munitos,haud dubij iuris est.

TITVLVS LVI.

De libertinis.

¶ *Libertini nõ habẽt excuſationẽ à muneribus,*

¶ Non põt.]niſi in caſu:quod dic vt.ſ.de excu.tu.l.nec.ſenatorum Item nõ ob.j.ne qs lib.in act.rep.l.j.qa ibi de actu. ſeruis tm̃ cõueniẽti,

x ¶ Domiciliũ.]nedũ in ea niſi per patronum: & ſic vtrobiq;:vt.ff.ad mu.de iure.§.libertos.

y ¶ DE INFAMIBVS. *Differt á ti.de infa.ſ.quia ibi de cauſis infamiæ hic de iure infamium ſic non ſuperfluit.*

Impp.Dioc.& Maxi.aa.&.cc LEX VNICA.

CONditio libertinitatis de muneribus ciuilibus t tribuere nõ poteſt excuſationem,nec in eaq̃dem ciuitate vbi domicilium libertinus habet,

TITVLVS LVII.

De infamibus.

¶ *Infames remouentur á dignitatibus, non á munere ribus realibus uel perſonalibus.Bartolus.*

Imp.Antoninus.a. LEX VNICA.

INfames perſonę licet nullis honorib⁹ q integrę dignitatis hominib⁹ deferri ſolẽt,vti poſsint, curialiũ tantũ vel ciuiliũ munerũ vacationẽ nõ habẽt, ſed ſolennibus indictionibus, ob tutelam publicã, eos ſatisfacere neceſſe est.

TITVLVS LVIII.

De reis poſtulatis.

¶ *Pendente proceſſu crũminali nõ poteſt quis ad honores uocari,Bartolus.*

Imp.Alexand.a. LEX VNICA.

REos criminis b poſtulatos c, nouos d honores appetere nõ debere ãteq̃ purgarint innocentiã ſuam, & à diuis parentibus nr̃is, & à me ſępe reſcriptum est.

TITVLVS LIX.

De his qui in exilium dati vel ab ordine moti ſunt.

Imp.M.Antoninus Diogeni. LEX I.

QVibus poſt hac ordini ſuo vel aduocationi ad tempus interdicet, poſt impletum temporis ſpatium non prorogabitur infamia.

Imp.Gordianus,a. LEX.II.

ADtps exulare decurio iuſs⁹ & ĩpleto tpe regreſſus priſtinã quidẽ recipit dignitatem: ad nouos verò honores non admittitur,niſi tãto tpe his abſtinuerit,quanto per fugam abfuit.

INfames.vti poſſint]nec nouiter delatis:imo perdũt veterẽ: vt hîc,&.ff.de dig.iudices.&.l.neq;.&,ſ.dedec. l.ifamia. & de re mili,l. iij.adhoc.ff,depoſtu.l.j. §.remouet. & de iudi.l. eũ ꝓtor.§. nõ aũt. & de offi.aſſe.l.ij.& de teſt.l, iij.§, lex iulia. ſed arbit põt esse:vt.ff. de ar.l.pe 20 dius. & ꝓcurator & tutor & curator:vt inſt.de excep.§.fi.&.ff de poſtu. l.j.§. ſed est ꝙquiſimũ.

a ¶ Nõ habẽt.]ad hoc ſ.de decu.l.nec infames & de ijs qui nõ ĩple.ſti l.j.ibi, qppe criminoſũ &c.vt.ſ de decu.l.ne qs. nec pœna tribuit ĩmu- 30 nitatẽ:vt.l.relegatorũ. §.fi.ff.de inter. & rele.et malẽ meritis &c: vt.ff. de po.l.bona fides.

† Cõcor. c, inter dilectos. extra de excel. pla.& in.c.ping ſitionẽ.in glo. ſuper verb. indignũ. poſt pri. extra de electio.

¶ DE REIS POSTVLATIS.

b REos criminis. ſecus ſi pecunię ſit debitor niſi i duob⁹ caſib⁹:vt.ff. 40 de mu, & ho.l. reſcripto,§ debitores,&.j. de debi.ci.l.j. & niſi ſit ſtatus qo: vt.ff.de re mi.q ſtat⁹.idẽ ſi qõ ſit oĩm vr magnę ptis bonorũ: vt ar.inſt.de excu.tu.§. itẽ propter litem.

c ¶ Poſtulatos.]id est accuſatos.

50 d ¶ Nouos.] veterẽ retinet:vt.ff.ad muni.l. libert⁹.§. in q̃nib⁹. ſed nec teſtis põt fieri: vt.ff. de teſti. l. in teſtib⁹. nec ꝓcu.vt.ſ.de pc.l.reũ.nec nomẽ militię dare:vt.ff. de re mil.l fi.itẽ no.poſtulat⁹:ſecus ſi nõ poſtulat⁹;vel poſtu. ſed deſiſtit accuſator: vt.ff dmu & ho.l.reſcriptũ.§.ſigs. Itẽ hæc ꝓhibitio intra 60 ãnũ locũ habet, nõ poſt niſi ſteterit p accuſatũ quo miñ⁹ ꝓcedebat: vt ff.de mu.& ho.l.re⁹. Itẽ an ad munera? Rſi. ſic: vt ĩ ſimili.q.nõ.ſ.tutu.j.

70 e ¶ DE IIS QVI &c. *Quia rei poſtulati ſic puniũt: ĩo de hoc dicit:ſi quia & hi ſicut ſuperiores arcẽtur honore:ĩo de his dicit.uel qa infames fiũt ſicut damnati:ĩa poſt infames de his dicit,Et nq, triplex est exiliũ:ut.ff.de inter.& rele.l.exiliũ & ꝓut accipit ꝓ relegatiõe, dic q, præſes põt relegare ſi habeat iſulã,aliasnõ, ſed deportare:ut, e.ti.l.relegatorũ.ĩ prĩ.et.l.impator.ĩ prĩ.& .l.licet pœnas.*

Exilium triplex.

f ¶ Moti.]per ſententiam.

g VIbus ſpaciũ.]nec diſtinguit quo crie &c.vt.ff.q poſt.l.imꝑator.&.ſ.de.ifa.l.& ſi ſeuęrior. & dic cõtraria vt in qualibet arum no.&no.ff de infa,l.quid ergo.§.pœna grauior.

h ADtẽpus recipit.]ſi crimen non importet infamiã, alias ſec⁹ vt.ff.ad mu.l.ordine.& dic vt ibi not.& de decurionibus.l.j.§.nõ idem erit.Accurſius.

i ¶ Per fugam.]ſcilicet latam, quę est ſpecies exilij:vt,ff.de iter. & releg.l.exilium.

De filijſa.

a ¶ DE FILIISFA. &c. *Quia in exilium dati uel ab ordine moti tenentur reddere rationem: ideo qualiter filius honoribus obligetur, & pater pro eo teneatur, dicit.*

b PAtrē nō teneri.] nisi fideiubeat p eo expressim, vel nisi emācipauerit eū in fraudē: vt. ff. ad muni. l. fi. §. ante penul.

c ¶ Obligaī.] insolidū: vt. ff. de admi. re. ad ci. pt. l. fi fili⁹. fili⁹ tñ primō excutiē: vt. ff. admu. l. libert⁹. §. j. &. s. de dec. l. j. itē adoptādo cōsentire videt: vt. ff. ad mu. l. luci⁹. §. idēm dit. cū alīs nō cōsentiēs nō teneā ni si de pec. vt. j. l. fi. Est & aliā necessariū q̄ fili⁹ sit habilis ad mun⁹ ad qđ vocaī: vt. s. de ho. nō cō. 20l. j. §. p̄fante. Itē hic teneā reip. nō aūt illis qb⁹ nocuit in officio cōstitutus: vt. ff. ad mu. l. j. &. ij. licet quidā eōtra. arg s. quod cum eo. l. j. Accur.

d ¶ Consentire.] No. de tacito cōsensu: vt. ff. ad mu. l. j. ar. cōtra. ff. de p̄cu. l. filiusfamilias. §. in 30uit⁹. cū cōcor. Itē ar. cōtra. ff. de tute. l. fi fili⁹ sed manere potuit etiā nominationi contradicēs.

e ¶ Testificaī.] coram ordinario vel habili: vt ff. de dec. l. honores. §. fi.

f CVm appellasse te dicas.] s. noīe tuo p̄prio, nō filij. Acc. 40g ¶ Ostendis.] nam grauati appellāt. īfirmi volūt curari: nec est op⁹ medic⁹ sano &c. sic. ff. rē ra. ha. l. iij. §. falsus. sed cōtra. ff. de decu. spurij. §. pater. So. hic nomine sui grauaminis appellauit: & ideo sibi p̄iudicat ibi p filij grauamine. 50 Vel sol. vt ibi. Itē cōtra ff. de ap. l. fi expresī. sed ibi ipo iu. nō tenuit. Itē ar. cōtra. s. de postulatio. l. j. Accursius.

h ¶ Ij. Ad protostasię.] quod est patrimonij. & quale sit, dic vt s. de muneri. patrimo. l. nec p̄tostasię. & facit ff. 60demu. & ho. l. iij. §. si filius. &. §. quod pater. &. §. si duo. &. l. honor. §. plebeij. Accursius.

i Ine periculotuo i. sine periculo facultatum tuarum & honoris.

k ¶ Incūbebat.] nec fiet si dicas curatorem 70 adulto vel furioso vel simili datū. vel dic operis publici: & tūc filio imminet onus appellādi: vt. ff. qñ ap. sit. l. j. §. si quis. & §. alia. & adiunge hīc, si tñ &c. Item dicas non teneri insolidum filium, sed de peculio. sic s. quod cum eo. l. j.

l ¶ Deuocauit.] accipe detrimento &c. Accursius.

m ¶ Decurio.] nam tunc tenetur insolidum: vt. s. quod cum eo. l. j. & facit. s. eo. l. j. & de decu. l. filios.

n ¶ DE PERICVLO SVCCESSORVM PARENTIS.

SI de proprio. Editionē.] vt q̄ p̄misit pecuniā pro honore filij habēdo: vt. ff. de mu. & ho. l. estimatio. §. j. & sedm hoc dic editionē. i. p̄tiū qđ editaut daī pro honore. vel pro misit subiturū on⁹ honori admistū. ad qđ. ff. ad mu. l. ho. īpn

o ¶ Sacerdotē.] dignitas cū sumptu: vt. ff. ad mu. cū sponte. in princi.

p ¶ Erogationis.] i. p̄dictę. & dic si patre viuēte habuit mun⁹ filius, & sta habet locū qđ hic dicit. &. s. de decu. l. j. &. l. in successione. &. ff. fa. er. l. si filia. §. idē scribit. s. q̄ ipse pater teneaī & eius hęredes siue p̄misit siue etiā tñ sciebat, & nō cōtradixit. si aūt cœpit gerere post mortē patris nō tenenī hęredes patris regulariter etiā si pro alio filio dū vixit pater subit onus simile, & etiam si filius iste viuo patre fuit decurio: sed mun⁹ p quo q̄rit subijt post: vt. ff. de mu. & ho. & si filiū. &. d. §. idē scribit. &. l. ex pte. §. fili⁹. Fallit aūt i duob⁹ casib⁹. prim⁹ si pater i vltima voluntate voluit cōtra: vt. ff. de mu. & ho. l. iij §. fi. Vel nisi iter vivos fuit p̄fessus q̄ de suo hoc on⁹ volebat expediri: vt. ff. fa. er. l. si filia. §. nerati⁹

TITVLVS LX.

De filiisfamilias[a], & quemadmodum pro his pater teneatur.

¶ *Qui cōsentit decurionatui filij emancipati, non obligatur. secus si ille fili⁹ erat i potestate & ille uidetur cōsentire qui nō dissentit. Bar.*

Impp. Seuerus & Antoninus. aa. LEX. I.

PAtrē emācipato filio consentiētē ad decurionatū, nō teneri[b], dubij iuris nō est. tunc eū consentiēdo patera d decurionatum, obligaī[c], si filiū in potestate habeat. Consentire[d] aūt etiam is videtur qui non testificatur[e] dissentire † nominationi.

¶ *Appellare à nominatione facta de filio, est consentire. Bartolus.*

Imp. Antoninus. a. LEX. II.

CVm appellasse te dicas[f], Ostendis[g] cām ad te ptinere. potueras enim nominato filio tātum contestari, & nō consentire oneri ei delato.

¶ *Filius in potestate cū patre ad idē mun⁹ nō debet uocari: secus si sit emancipatus. Barto.*

Imp. Diocletianus & Maximianus. aa. &. cc. LEX III.

SIj qui cū patre ad p̄tostasię[h] munus vocati sunt, etiā nunc in patria potestate cōstituti sunt ab huiusmodi necessitatib⁹ liberent, cū ex eadē familia hoc modo † duos ad ista obseqa destinari p iniquū videaī. Sane eos quos emancipatos esse, atq; ex familia exisse manifestū est, sine cunctatione ratinere debebis.

¶ *Pater nō tenetur p filio curatore creato: sed qui eum nominauerit, tenetur. Barto.*

Idem. aa. &. cc. LEX. IIII.

SIne periculo tuo[i] magistrat⁹ filiū tuū curatorē constituit, nec appellandi tibi necessitas incumbebat[k]. Sanè nominator qui filiū in potestate positū nō cōsentiēte patre ad mun⁹ deuocauit[l], si tame ex voluntate tua antea filius decurio[m] factus nō erat, detrimento muneris obligabitur.

TITVLVS LXI.

De periculo successoru parentis.

¶ *Onus dignitatis quæsitæ per patrem, transit ad hæredes. Barto.*

Imp. Alexander. a. LEX VNICA.

SI de proprio suo patrimonio muneris editionem[n] tuo nomine pater tuus repromisit, ideoq; ēt facer dotem[o] te creari impetrauit onus erogationis[p] commune omnium hęredum eius esse, p̄ses p̄uinciæ non ignorabit.

TITVLVS LXII.

De mulieribus in quo loco munera sexui congruentia vel honores agnoscāt.

¶ *Mulier in loco domicilij mariti subit munera p̄sonalia: patrimonialia uerò in loco in quo est patrimonium. Bart.*

Imp. Philippus. a. LEX VNICA.

PAm quę aliūde oriunda, alibi nupta est[q]: si nō i vrbe Romæ marit⁹ eius cōsistat, nō apud originē suā, sed apud incolatū mariti ad honores[r] seu munera quę p̄sonis cohęrēt, quocūq; is sexus capax esse pōt, cōpelli posse, sępe rescriptū est. Patrimonij verò muneranecesse est mulieres iu ijs locis in quibus possidēt[s], sustinere.

TITVLVS LXIII.

De legationibus[v].

Impp. Valerian. & Gallien. aa. LEX. I.

PAter trium[x] incolumium liberorum, legationibus publicis liberatur.

Idem. aa. & Valerius Cęs. LEX. II.

sita ęstimabit? Rñ. nō: q̄a sic iā p ea duob⁹ locis solueret, & esset altera 70 in tributo & altera patrimonialis p̄statio: vt. ff. de cen. l. forma. §. si verò. quod esse non debet. & fa. s. de mu. pa. l. patrimoniorum.

v ¶ DE LEGATIONIBVS. Dixit de munerib⁹ i gñe, nūc i ispē de hoc qđ ē p̄sonale mun⁹: vt. ff. d mu. & ho. l. j §. j. &. l. fi. §. legati. & dr legat⁹ q à ciuitate vl̄ p̄uincia mittiī ad principē vl̄ ad aliū: vt hoc ti. aīs legat⁹ p- cō. vt. ff. d of. pcō. obseruare. §. j. &. l. fi. aīs legat⁹ eccl̄ię ad papā: vt i aut. d sā. ep. §. si verò eps. col. ix. aīs q̄ mittiī á principe vl̄ papa, d quo ē. ff. de of. aī. l. diē fūcto. priuatorū licet nobiliū dñr nūcij vl̄ missi ad cām definiēdā. dr dlegat⁹ ētá principe miss⁹: vt. s. de iu. â iudice. & no. q̄ debitor reip. ea fūgi ñ p̄t, aut is q̄ñ habet i⁹ postulādi, vt ifames. licet debitor fisci 80ñ p̄hibeaī. itē vicarios dare ñ p̄nt nisi filios, & q̄ñ absēti ē iiūcta q̄ gratuito suscipit. Item libellum principi dare nō potest nisi de his quę ad iuriam vel eius pertinēt damnū: vel pupillę suę. Item ordinatim eligiī non amplius q̄ semel, nisi sit necessitas: vt. ff. de mu & ho. l. ęstimatione.

Legatus quis dicatur.

PAter trium. Jn alijs quinq; exiguntur: vt. s. de ijs qui nu. liberorū. l. nepotes. & est ratio: quia peregrè vadit & cos deserit, & est alia excusatio à legatiōe: vt. j. l. iij. & alia atq; alia

vt.ff.e.l.sciendum.§.fi accusatio.&.§. ordine. & alię de quibus dictum est.ſ. de excusa.mune.

a CVm vos] id est tu collega.

b ¶ Proprio.]id est seperatim.

c ¶ Sūptus.]vel sumptus tantum vel salarium de quo fit sumptus.

d ¶ Defensionē.] syndicus ergo erat vel erāt; vt.ff.de mu.& ho.l.fi.§. defensores. vel defende

10 bāt nō strepitu iudicij, sed alias.& tacit.ſ.de in ſa.l.neminem.

e ¶ Oportet.]sed quādo hoc? Rñ. ſi deseruit & spōtè: vt hic, quo casu etiā extraor. punitur vt.ff.e.l.j.ſi aūt vrgente necessitate, tūc non red

20 odit: vt.ff.e.l.legat⁹ añq. §.j.& hoc inuit.&idēde comitib⁹ eorū: vt.ff. de of.ai.diē. ſi aūt est dubium: ipe debet pbare necessitatē: vt.ff.e.l.ij.§.j. & ſcđm hoc nō sunt cōtra.ff.deva.co.l.j.§.diu⁹ &.ſ. de ad.di.iu.l. post duos. Accursius.

f ¶ Ea quātitas.]

30 quēquem repetis ab hęredibus collegę.

g ¶ Postulatis.]vtili p socio. vel act.in factū quibus debet solui cū per eos hęredes nō stet: vel quia iam pstiterūt advocatis: vt.ff.loca.q operas.§. diu⁹.&.j. sumpt⁹ iniun. miun.l.j. Vel hīc

40 osimoniacè: vt.j.demu. l.ij.ibi,non.

h ¶ Potestis.]& punitur extraor.vt dixi: nec nocet socijs alterius cessatio: vt.ff. e.l.ij.§. cessatio.

† onerū,

i TRāsmarina. Ciuiliū.]sine legatione,aſas sine alio personali munere: vt.ff.deva.

50 mu.legato.&.ff.eo.l.paulus.§.j.

k ¶ De proximo.ſcđm hoc intelligunt.ſ.de ho. nō cō.l.ij.&.ff.e.l.paul⁹. §.j.in prin. &.l.fili⁹. Itē hoc qñ suo noīe, nō p alio: vt.ff.e.l.ſi fili⁹.&.l. vicarius. qa ī casib⁹ tm̄

60 permittitur p alium, vt ibi notaui.

l VNiuersi Ex comitibus.]i. vniuersi comites pfidū vel pconsulū. & ipſi etiam pfides q habēt dignitates.i.pdictas,teneāt &c. sed certè imo & his similes excusent à psonalibus: vt.j.de exc.mu.l. eos.&.ff. de va.mu.l.legato.§. comites. q̄ sunt

70 contra.So.hic perceperūt suffragio.i.auxilio.& ita per impetrationem, ibi ex mera liberalitate:qa meruerūt.ar.ff.quod qsq; in.l.iij.in prin.vel hic pceperūt suffragio.i.pmissione.i. hoc pacto q nihilominus cùm op⁹ fuerit suscipiēt munera.& pstabūt auxiliū:& sic pactū seruandū:vt arg. ff.de iur.immu.l.ij.Vel dic suffragio.i.propter suffragiū.i.salariū quod habituri erāt ibi gratis.& ſcđm hoc habeas ī litera suffragio dignitates alij habēt suffragia dignitatū.i. salaria:& tunc locum habet vitima ſc.

80 vel dicas omnia planè: hic finitus erat præsidatus:ibi non. & sic bene sequitur exceptio legati.

m ¶ Publica.]quæ sunt in muneribus subeundis.

n ¶ Pactiōe.]qa pepigerūt,& nō subeūt.& sic facit p ſcđa ſol.ſcđm alios dicas nō vmbratili qa dicit tacitè intellectū ex quo habet dignitatē q nō teneant ad munera alia: quod nō est verū nisi secundū qđ dictū est.

o ¶ Versati sunt.]hi em̄ si prīo pfides & postea legati fuerūt, biennio vacat à munerib⁹ psonalib⁹ & onerib⁹:vt.ſ.l.px. nō qa pfides sunt, ſed qa legati fuerūt licet pfidatū ad sui petitionē habuerīt: vel licet pacto, vel licet p salario, vel licet pceperīt salaria añ p honorib⁹ vel munerib⁹ àqb⁹ mō vacāt, ſed fortè reddūt p tpe quo cuitat: vt no.ſ.l.ij. vel meli⁹ dic de legato; quia licet superiores dignitates nō excusent, vt dictū est: legatio tamen sola excusat. & semper dic intra tempora: vt.ſ.l.proxim.

CVm vos[a] pprio[b] noīe sumptus[c] ob defensionē[d] publicam susceperitis, id qđ ad pprias erogationes collega vr̄ acceperit, nō vobis reddere hęredes eius oportet[e], ſed ſi ī ea causa est vt resti tui ónino oporteat, reipublicę debēt poti⁹ inferre. Sane ſi honorarijs aduocatorū erat ea quātitas[f] destinata, restitui illđ vobis q̄ hoc pstaturiestis, nō ī iuria postulatis[g] eū aūt collegā vestrū quē à defensiōe patrię destitisse dicitis, apđ prouincię prędē desertæ legationis arguere potestis[h].

¶ *Legatio transmarina tribuit uacationem biennij: secus si proxima; quia talis legatio eam non tribuit. Bartolus.*

I mpp.Diocle.& Maximi.aa. LEX.III.

IRāsmarina legatione apud nos pfunctos, cōstitutū est biēnij uacationē munerum ciuiliū[i] & honorum† habere, nō eos qui de proximo[k] obsequium rei publicę videntur exhibuisse.

¶ *Qui dignitates suffragio receperūt, nō habēt uacationē à muneribus propter dignitatē: sed si legatus fuerit, habet propter legationem. Bartolus.*

I mp.Constantinus,a. LEX.IIII.

VNiuersi omnino ex comitibus[l] vel ex pręsidib⁹ q̄ suffragio pceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribusq; tenentur adstricti, ne cōmoda publica[m] cū vmbratili suffragiorū pactione[n] lacerent.eos tn̄ à pdictis onerib⁹ excipi oportebit, qui in legationibus publicis versati sunt[o].

¶ *In ijs quæ publicā utilitatē respiciunt, nō ualet reformatio facta à prouincialibus etiā consentiente præside: nisi per præfectum uel principem fuerit approbata, Bartolus.*

I mppp. Theod.Arcad.& Honor.aaa.præ.p. Illyrici. LEX.V.

SI quod extraordinariū consilium postulat[p], cū vel ad nos est remittēda legatio, vel nostrę[q] sedi aliqd intimandū: id quod inter oēs[r] cōmuni cōsilio tractatuq; cōuenerit, minimè in examē cognitoris ordinarij[s] referat. Prouincialiū eīm desideria, quib⁹[t] necessaria sępe fortuitis[v] casib⁹ remedia deposcunt, vobis[x] agnoscere atq; explorare pmittimus: vt sint examinis tui, quæ ex his auxilio tuo pptinus implenda[y] sint, & quę clementię nostrę aurib⁹ intimēda videant. In loco aūt publico de communi vtilitate prouincialiū[z] sententia[a] pferat: atq; id quod maioris partis[b] probauerit assensus, solennis firmet authoritas.

¶ *Nō debet mitti legatio ad principē nisi de uoluntate cōsilij, & authoritate superioris. Bart.*

I mpp.Honor.& Theodo.aa. LEX.VI.

QVoties ab Alexandrina ciuitate legatio destinatur[c], vniuersos curiales pcipimus[a] qui intra vrbē cōsistūt, ſi nō egritudine vel alia excusabili necessitate impediūtur, in locū curię cōuenire, & decreta sua ppria subscriptiōe firmata[c], viro spectabili præfecto augustali[t] insinuare, vt ei⁹ relatione comitati, tuis[b] virtutib⁹ suas petitiōes intimet: & sub examine tuo ppē sa legatiōe resordinet[h].

TITVLVS LXIIII.
De excusationibus artificum i.

¶ *Hic expreßi habēt ĩmunitatē à psonalibus muneribus tam discipuli quā magistri. Barto.*

I mpp.Theodo.& Valēt. LEX.I.

ARtifices artiū breui subdito[k] comprehē sarum, per singulas ciuitates morantes, ab vniuersis muneribus[l] vacare pcipim⁹: ſi quidē in discēdis[m] artibus otium sit ac cōmodandū: quo magis cupiāt & ipi peritiores fieri[n], & suos filios erudire. Et est notitia ista[o], i

¶ *Differt à tit.ſ.de profeſ.& me. quia ibi de liberalibus artificibus, hic de ijs qui tantùm operatione manuū excusantur docentes, non discentes: ut not. ſ.eo.l.j.& scripti in breuibus cuiusq; ciuitatis, nō aūt oēs: ut.ſ.l.j.in prin.*

I ARtifices subdito.]vt.ſ. §.& est no.&c. & habeas hīc cōprehēsarū, alias cōprehēsi.& dic tūc q tm̄ illi q sunt ītra numerū scripti ī breuib⁹. ad quod.ff.de decre.ab or.fa.l.j.

m ¶ In discēdis.]i.in docēdis.vel ppriè,& tūc p cōsequēs& in docēdis.

n ¶ Fieri.] discere si quęris, doceas: sic ipse doceris. nam studio tali tibi

80 proficis atq; sodali: vt.ff. de leg.iij l.legatis.§.ornatricibus.& sic nota. q̄ de docentibus tantum dicit: vt.j.l.proxi. in fi.&.ff. de iu.immu.l.pe. §.pe.& ar.ſ.de profeſ.& medi.l.medicos.

o ¶ Filios.]i.discipulos,vel propriè.

p ¶ Ista.ſ.eorū q̄ habēt excusationē.sūt&alij: vt.ff.đ iu.īmu.l.fi.rō quare

p SI quod postulat à pfide vel à puinciali⁹. & dic de ali quo qđ ptineat ad publicā vtilitatē puinciæ. ſi aūt de causa q̄ sit iter priuatos tūc habet locū.ſ.đ rela.

q ¶ Nostrę sedi.]pro eodem.

r ¶ Oēs.puīciales assidētes pfidi.vl dicq sūt assidētes pfecto vel tatīdices.

s ¶ Ordinarij.]i.pfidis pdicti.& iubau

20 di vt definiat p se. ad qđ.ſ.đ rela.l.j vel dic.i. pfecti.&tūc subaudi tm̄ q̄ q̄q; ad nos remittet vt subjcit. vel dic ordiarij, q vice principis ī palatio: vel vice pfecti ordinarij cognoscebat.

t ¶ Quib⁹.]i.desiderijs.

v ¶ Fortuitis.]i.superuenientibus. Accurſi.

x ¶ Vobis.]loquit pfecto ptorio illiryci. q.d.ñ aliter definiēdū nisi principi quādoq; vt subjcit.

y ¶ Implēda.]q.d.ſi p tē potes expedire, facias vel ad nos remittas.

z ¶ Prouincialiū.]vel dic de eligendo legato.

40 a ¶ Sentētia.]puincialiū assidentiū præsidi, & in quo conueniūt ad principē conferēdū.

b ¶ Partis.]ad hoc.ſ.de dec.l.nominationū. &.j. e.l.proxi.&.ff.de tut.& cu.l.vbi.& de dec.ab or. fa.l.j.&qđ cu.vni.l.nul

50 soli.&ad mu.l.qđ maior.

c QVoties destinatur.]ad nos.

d ¶ Pręcipimus.]ſ.cōuenire qđ est.j. ſi nō ægri.&c.& not.arg.in elections⁹. ad qđ in aut. de hę.& fal.§.ſi verò ab sunt.col.j.

e ¶ Firmata.] sup quo volunt consulere.

60 f ¶ Augustali.]ab augusto posito: vt.ff.de of.prę.aug.l.j.

g ¶ Tuis.]loquit pfect. pto.maximè. & no.q p multas manus vadit.

h ¶ Ordinet.] qđ vel pte expediatur, vel ad nos remittas: vt.ſ.l.px.

¶ Facit ad hunc text. c.nunq̄.de consecrat. dist.v.

¶ DE EXCVSATIONIBVS &c.

Docendo quis edoc̄etur.

excusantur, est: vt necessariam operam publicis vtilitatibus exhibeāt: vt ff. de iure immu. l. pe. §. penul.

a ¶ Architecti.] ab archos princeps, & tectum, quasi maiores magistri tectorum: vt in authen. de non ali. §. quod autem.

b ¶ Medici] animaliū: & sic ipropriè sine literis vt dixi in ru. vñ P. dixit hîc scilicet mulorū appellatione comprehēdens omnia animalia.

†Pulchrè voces has oēs explicāt hic Al, & Pyr.

c ¶ Lecticarij.] q̄ faciunt breues lectos: de q̄bus dicit̄ ff. de le. j. si ex to. §. j. & de le. iij. legatis §. j.

d ¶ Actarij.] q̄ faciunt machinas instar lacus vel torcularis. aliàs archarij.

e ¶ Quadrigarij.] q̄ faciunt quadrigas.

10 f ¶ Quadratarij.] qui faciunt quadratos lapides vt fuerunt sancti. iiij. coronati.

g ¶ Appellant.] scilicet homines.

h ¶ Aedificatores.] murorum: vt differat ab architectis. Accurs.

i ¶ Ligni.] i. incisores

30 ex quib⁹ postea statuæ vel alię operatiões fiūt.

k ¶ Muscarij.] i. qui faciūt illud opus q̄d dicitur museū: & sic iferiores q̄ in aureo vel albo.

l ¶ Argentarij.] de q̄ bus habes. s. de edē. §. to. vel q̄ pingit in argento colore, vt conueniant

40 prædictis.

m ¶ Barbaricarij.] qui faciūt recepta: quę alias dicuntur barbacana.

n ¶ Diarretarij.] q̄ faciunt caciles diatretos, id est de vitro: de quibus habes. ff. ad. l. aquil. si seruus seruū. §. si calicē eo fortè fic dictos: quia

50 de facili terātur, id est atterantur siue rumpantur. P.

o ¶ Fusores.] vt q̄ cāpanas faciūt, vel similia, aliquando ęs. Vel dic q̄ sunt duo ęrarij q̄ operā tut in ęre. vel fusores q̄ faciunt fusos, in quib⁹

60 p ¶ Signarij.] qui faciunt signilla.

q ¶ Bracharij.] á lōgis brachis theutonicorū vel torculariorū. Acc.

r ¶ Libratores.] á libra i. ponderatores.

s ¶ Figuli.] qui faciūt vasa ex terra in figuris: vt ff. de ser. vr. prę. l. vlti.

70 t ¶ Aurifices.] qui faciunt vasa aurea vel anulos vel similia.

v ¶ Vitrarij.] qui artificioſè de ferro vel de materia trahunt vitrum [vel fundunt.

x ¶ Plumbarij.] qui trahunt plumbum.

y ¶ Sculptores] i. scissores. s. lapidum, vt differt à superiori: alij dicūt q̄ vitio scriptoris hoc superfluit.

80 z ¶ Dealbatores.] armorum, vbi debent fieri subtilissimę picturę de quocunq; colore.

a ¶ Trigarij.] qui faciunt vehicula ex tribus rotis, alias est tignarij.

b ¶ Bractearij.] i. q̄ faciūt q̄dam rotūda & volubilia in fręno circa caput eq̄: & hi dār pētalargę, á pēta q̄d est qnq;, & largę. i. latę: quasi qnq;

90 olatę & volubiles rotulę: quia tm̄ quinq; debēt esse, vt dicunt frenarij, & sic ipsis opificibus & ipsis rotulis conuenit nomen pentalargæ.

c ¶ Methameos.] alias medicos: & tunc expone vt. ī. l. proxi. & tunc comprehendit illos quos superiori. l. dixit.

d ¶ Geometras.] vt balduinum agrimensorem. Sed contra. ff. de excu. tut. l. geometrę. Sol. ibi speciale.

e ¶ Architectos.] de hoc dixi. ī. l. proxima.

f ¶ Diuisiones.] vt geometrę.

g ¶ Incisiones.] vt architecti.

h ¶ Institutis.] ab architectis.

i ¶ In par.] duę partes sunt. & dic in par studium, nō tamē in par beneficium, quia docens tantū excusatur: vt statim innuit, &. ī. l. prox. ī prī.

k ¶ Gaudeant.] docentes.

l ¶ Suscipiāt.] ad q̄d ī aut. de san. epi. §. j. col. ix & ī. de stu. li, vr. ro. l. j.

m ¶ DE POTIO. &c.

10 Qui excusant dixit: nūc qui subire debeāt. Vel dixit de excusatis q̄busdā: nūc de alijs quando alius est potior. Accur.

n SI ipse vocatus.] alias cōuentus.

o ¶ Age causam.] scilicet appellando: vt ff. de va. mu. l. j. &. ī.

20 de ap. l. ciues. Sed quomodo potior vocat, cū gradatim debeat deferri. ff. de mu. & ho. l. vt gradati? Rñ. ibi de ordine honoris, nō oneris: vt hic. sed ī onerib⁹ debet seruari ordo: vt. ff. d̄ le. iij. l., ordine. & ff. de mu. & ho. l. iij. §. prędes.

30 Rñ. illud verū q̄n oēs sunt sufficiētes: alias obtinet q̄d hîc d̄r, & ff. de mu. & ho. l. rescripto in prī & d. l. de le. & ī. d̄ dec. l. ad subeūdo. fallit aūt lex ī q̄busdā muneribus q̄ imponunt oib⁹: vt ī. de qui. mu. vel p̄. l. j. Itē facit. ī. quēadmodū

40 ostiui. mu. l. fi.

In oneribus ordo seruandus est.

¶ SI PROPTER &c.

p SI propter inimicitias.] ab inimico, & causa inimicitiæ.

q ¶ Ciuilia.] ī. psonalia.

r ¶ Non nocere.] appellare: vt. ī. ti. j. l. j. non ipso iure, sic ī arbitre. vt ff. de arbi. nō distingue mus. §. cū quidā. & in tutore: vt inst. de excu. tu. §. itē propter. & in ordine iudicij: vt. ff. d̄ li. cau. l. si pariter. & in procuratore: vt. ff. de procura. vel exilio. & facit. ī. de decre. decu. l. fina.

60 ¶ DE SVMPTVVM RECV. &c.

s MVneribus.] quinq;.] dic vt. ī. qui nu. libe. l. iij.

t ¶ Interposita.] q̄d facere debes: vt. C. de appellatio. l. ciues.

v ¶ Recuperabis.] per officium iudicis: vt hic, & ff. de vac. mu. l. j. §.

70 sed si p̄ calumniā &. ī. de dec. l. ij. & ar. ff. de excu. tu, l. seueriter. &. ī. de epi. & cle. l. oēs q. in fi. & ff. de iudi. l. eū q. & semp dic pbari corū quantitatē sacramēto repetētis: vt. C. de iudi. l. pperādum. §. finaūt. & l. sancimus. facta taxatione prius á iudice: vt in aut. de iudi. §. oportet. col. vj.

x ¶ SI POST CREATIONEM &c. Alias si post creationē, alīs si āte: & tūc subaudi, scilicet honorē sumptū: vt ī tex. si post creationē &c.

y SI ante. Subeundi.] á se patre electo. si aūt dicas à te filio, tunc distingue vt. ī. de peri. su. pa. l. j.

z ¶ Nō oportere.] nisi dies p̄ ap. ipsi⁹ dilata fuerit: & tūc appendēte decesserit: qa tūc distinguit̄ honor, vt nō teneat̄ hęres pśequi

80 vt. ī. si pen. ap. l. si ad decurionatū. an á munere: & tūc si propter periculum medij temporis: vt in contrariis. ī. de excu. tu. l. q̄q. &. ff. si tu. vel cu. l. j. &. ij. & si pē. ap. l. j. ī fi. vel fortè idē, in honore etiā si reip iterfit.

a ¶ DE TAB. &c. Qui scribūt p̄dictos notatos ad munera & honores & tributa soluta, & sunt tabularij q̄ faciēdis publicis instrumētis publice p̄sunt in singulis ciuitatib⁹. hi quoq; nominant librarij, vt hic et ff. d̄ re. iu. l. si librari⁹. et tabelliōes: vt ī aut. d̄ tab. col. iij. et catholiciani.

a Alias incipit si pater.

De potioribus ad munera nominandis[m].

¶ Iusta est causa appellandi si alius prior debet nominari. Bartolus.

Imp. Antoninus. a. LEX VNICA.

SI ipse vocatus[n] ad munera ciuilia, potiorem alium nominandum putaueris, age causam[o] tuam.

TITVLVS LXVI.

Si propter inimicitias creatio facta sit.

¶ Creatio facta de aliquo propter inimicitias facit aliquem si uult posse appellare. Bartolus.

Imp. Alexander. a. LEX VNICA.

SI propter inimicitias[p] ad munera ciuilia[q] creatus es: hāc tibi nominationem non nocere[r], prędis ęquitas faciet: cùm & publicę vtilitatis interfit non ex inimicitia creationes fieri debere, sed ęstimatione vera, & commodo reipublicæ.

TITVLVS LXVII.

De sumptuum recuperatione.

¶ Electus qui habet excusationem, recuperat sumptus quos fecit in lite, ab eo qui eum nominauit. Bartolus.

Imp. Gordianus. a. LEX VNICA.

MVneribus ciuilibus non fungeris quæ personis mādantur si quinq;[s] filios incolumes habeas. at si contra id priuilegium ad munus, fatigandi tui causa, quidam te deuocauerint: tuq; appellatione interposita[t] securitatem reportaueris: à nominatoribus sumptus quos in litē feceris, recuperabis[v].

TITVLVS LXVIII.

Si post creationem quis decesserit[x].

¶ Onus subeundi munera nō transit ad hæredes mortuo patre. Bartolus.

Imp. Alexander. a. LEX VNICA.

SI ante diē subeūdi[y] honoris atq; muneris pater tu⁹ defunctus est: conueniri eo nomine hæredes eius non oportere[z] præses ꝓuinciæ minimè ambiget.

TITVLVS LXIX.

De tabulariis[a], scribis, logo

Nota hîc ſynonima Logographi. Numerarij. Cẽſuales.

& ſic põt accipi.ĩ.de bo.pſcri.l.ſiqs poſt §.fi.licet alio modo ibi exponatur.aliâs ſcribę dicunt q circa principem vel alios magnos iudices actis geſtiſq; cõficiendis deputati ſunt.hi quoq; vocãtur ſcriptores, notarij, libellẽſes,memoriales,pragmaticales,epiſtolares,exceptores:vt.C.deap. ſcipimus.&.l.in offerẽdis.

a ¶ Logographis.] logographi q publicis rationibus deſcribendis deputati ſunt.& dicũtur à graphos qđ eſt ſcriptura,& logos ratio quia ſcribũt leges&rationes publicas.& hi quoq; nũerarij appellãt:vt ĩ.ti.j.l.duos.plerunq; tñ vnũ ꝓ altero noīe ponitur.itẽ ſunt cenſuales q ſcribũt cẽſum: vt hic,& l.qcũq;.q ſũt ſpeciesſub logographis.Sũt & alij vt j.l.fi. &.C.qui po.in pig.l.penulti.

b VLli Tabularijs.] hęc nomina expone vt in rubri.

c ¶ Officio]i alio:& facit.j.l.fi.&.j.q mi,nõpo. l.oẽs. & in auĺ, de mun. oprit.,§.fi.col.iij. &.j de muri.l.j.&.l.ęternam.

d QVicunq; minifterio.] i.ſcribẽdo cenſui.

e ¶ Habeat.]imo reuocaĺ ad curiã: vt.j.l.fi. & ĩ.de decu.l.vniuerſos,& l.q̃ derelicta.&.l.exẽplo q̃ iunt cõtra Sol.bñ reuocaĺ:ſed dignitatis ꝓrogatiua nõ vtiĺ in cuitãdis tormẽtis ſi de ſua ſcriptura fuerit dubitatio:vt hîc ſubijcit, &.ĩ. de fal.l.ſiqs.& creditĺ ei⁹ dicto:vt ibi,& in auĺ.de fi.inſtru.§. ſi vero niſi in caſu: vt in auĺ.de hęre. ſo & fal.§.ſi verò ablunt.

f GEnerali. Solidis.]i.ſingulis.

g ¶ Seruituti.] libert⁹ ergopõt eẽ:vt.ĩ.de fer.rei pu. ma.l.fi. quare ergo dñr ſerui publici? Rñ. quia ex eorũ ſtipulatione q̃rit vt ex ſtipulatione ſerui,maximeijs qui nõ poſſunt ſtipulari: vt C.ſiſ.rẽp.fal.ſo.l.iij.&.iiij aliâs à ſeruiẽdo nõ à ſeruãdo dicuntur ſerui: vt inſti.de iure ꝓſo.§.j. Itẽ nõ pñt eſſe decuriones, ſicq; neq; aduocati: vt ĩ.de decu.vniuerſos.licet in tuſcia malè ſeruetur. Item hęc oia in ſcribis & ſimilibus ſciptorib⁹.

Serui vnde dicunt

graphis[a],& cenſualibus.

¶ *Notarij ſi ad aliquã militiã uel aliud officium tranſeunt, remouẽtur intra quinquennium, non pojtea.Bartolus.*

Imp.Alexander.a. LEX.I.

NVlli omnino ex tabularijs [b]vel ſcribis vel logographi eorumq; filijs, in quocunq; officio [c] militent, ſed ex omnibus officijs,necnõ etiam ſi intra noſtrũ palatiũ militãt,necdũ impleto q̃nquẽnio reperti & retracti, ꝓtin⁹ officijs municipalibus reddãtur.

¶ *Si decurio officium notariatus aſſumpſerit: priuilegium decurionatus amittit.Bartolus.*

Imp.Gordianus.a. LEX.II.

QVicunq; decurionũ ſpẽte ſe cẽſuali miniſterio [d]mãcipauerit,cõditionẽ habeat [e] quã ipſe elegerit,depoſitur⁹ ſui ordinis penitus dignitatẽ, ſi eum neceſsitas quęſtionis ſubeundę inuenerit.

¶ *Seruus nõ põt eſſe tabellio: & ſi dñs ſciuerit eũ tale officiũ aſſumere, parti ad intereſſe tenetur:ſeruus uero fuſtigabitur.Bartolus.*

Impp.Arcad.& Hono.aa.Hadriano pręf.prę. LEX .III.

GEnerali lege ſancimus vt ſiue ſolidis[f] ꝓuincijs,ſiue ſingulis ciuitatib⁹ neceſſarij fuerint tabularij: liberi hoies ordinentur neq; vlli deinceps ad hoc officiũ pateſcat adit⁹, q̃ ſit o[g]noxius ſeruituti[g].Sed & ſi q̃s dñorumſeruũ ſuũ ſiue colonũ chartas publicas agere ꝓmiſerit(cõſenſum [h]em̃,nõ ignorãtiãvolumusobligari)ipſum quidẽ inquantũ interfuerit publicę vtilitatis pro ratiocinijs quæ ſeruo ſiue colono agẽte tractata ſunt,obnoxiũ detineri:ſeruũ autẽ cõpetentibus affectũ verberibus fiſco [i]addici.dominorũ em̃ interfuit abinitio ꝓuidere ne publicis actibus priuata[k] ſeruitia imiſcerẽtur.D.viij.cal.April.Mediolani, Vincẽtio & Fabricio Conſ.

Tabelliones&tabularij an leges ſcire debeant.

An aũt debeãt ſcire leges?videt q̃ ſic:ne faciẽtes illicitos cõtract⁹ pœnã ſubeãt:vt.ĩ. de ſa.ſan. ecc.l.nubem⁹.&đ eunuchis.l.fi.&.j.vt ne.ad ſu.pat.l.j. Itẽ no.q̃ ꝑ ſe nõ q̃ aliũ cõficiũt,niſi in ciuitate Cõſtãti.in qua etiã eſt ſpeciale vt eadẽ charta fiat ptocolũ:vt in auĺ.de tabel. Itẽ ordo inſtrumẽtorum eſt vt primò nomẽ imperatoris & annus imperij,ſecđò nomẽ cõſulis & annus cõſulatus,tertiò mẽſis & dies,quartò dies ciuitatis factę ſi hoc ſit de cõſuetudine,quintò ſeries,ſextò locus,ſeptimò ſubſcriptio teſtiũ &cõtrahẽtiũ, octauò ſubſcriptio tabellionis inſeratur:vt.ĩ.de fide inſtru. contractus. Anni dñi in principio cuiuſlibet contractus debẽt poni.

Imp.Theodoſ.& Valent.aa. LEX.IIII.

BOethos [l],logiſtas [m], medogrãmateos [n],logographos [o] diaſtoleas [p] (q̃vocabula [q]publicis dicunt ſubiacere neceſsitatib⁹) ſiue quolibet alio noīe nũcupent, nõ honore, autalicuius priuilegij colore ſubnixos pro definitione legũ inexorabiliũ,ſuã fortunã ſubire compelli:quaten⁹ nec publicis [s] quicq̃ noceaĺ aut minuaĺ vtilitatib⁹, & ſuis corporibus illi redant[r], quos vel patris [ſ] vel maiorum obligatio vel ſua conſtringit.

TITVLVS LXX.

De ſuſceptoribus, prępoſitis, & arcãriis[t].

¶ *Suſceptores debẽt à ſoluente ſine mora ſolutionem ſuſcipere:alias puniuntur.Bar.*

Imp.Antoninus.a. LEX.I.

VSceptores [v] publicos abſq; omni mora aurũ cenſem⁹ ſuſcipere [x]:ne quis ꝓ hanc occaſionem [y] ſumptus facere cõpellaĺ.nã ſi ſoluere volẽs, à ſuſcipiẽte fuerit contemptus [z]:teſtibus adhibitis contteſtationẽ [a] debebit proponere: vt hoc probato,& ipſe ſecuritatẽ debitã [b],cõmiſſi nexu liberat⁹,cũ emolumẽtis accipiaĺ,& qui ſuſcipere neglexerit, eius ponderis qđ debebatur duplũ [c] fiſci rationibus per vigorẽ officij pręſidis ĩferre cogaĺ. Quod aũt [d] ſuſceptores, iudice cui⁹ intereſt negligẽte violauerint,ex ipſius iudicis facultatibus ſarcietur.

¶ *Ad nominatores ſuſceptorũ in ſubſidium deuenitur, nec licet ab eis emere.Bartolus.*

Imp.Alexander.a. LEX.II.

IVxta inueteratas [e] leges nominatores ſuſceptorum & eorum qui ad præpoſituram horreorũ [f] & pagorum creantur, obnoxij teneantur ſi minus idonei ſint

Mercentur,

I BOethos] i.adiutores eorũ q rationes publicas diſcutiunt. vñ Boethius nomẽ accepit.boethos enim gręcè,latinè dicitur adiutor.

m ¶ Logiſtas.]expone vt in rubri.

n ¶ Medogrãmateos.] graphia.i.litera:vnde medogrãma.i. medicinę ſcriptores,Accur.

o ¶ Logographos.] i.publicę rationis ſeruos.

p ¶ Diaſtoleas.]diaſtoli dicunt cũ aſtu.i. arte diſtinctores.Accurſius.

q ¶ Vocabula.]i.quorũ vocabulorũ ſignificata,ſeu ꝓpone his vocabulis denominatę ſunt ſecundum P.

r ¶ Reddãt.]ad hoc.ĩ. de ꝓfe.&me.l.reddãt.& ĩ.l.j. &.j de dig.l.ne q̃s.

s ¶ Patris.]no.q̃patris abiectio filiũ ſubijcit.ad qđ.ĩ.đ dec.exẽplo.&.ff. ad mu. aſſũptio.§. filij. &.j.de agri.& cẽ.l.cũ ſatis §. fi. niſi in caſu: vt ĩ.de ijs q ſpon. mu. pu. ſub.l.fi. Accurſius.

t ¶ DE SVSCEPTO. &c. Dixit de ſcriptoribus ob ſequẽtib⁹: nũc de dñis. & differt à ti.ĩ.de exact. tri,quia ibi abĩuitis,hîc à ſpõtè ſoluẽtib⁹.velali⁹ eſt exactor immediatè à collatore: ali⁹ ſuſceptor q ſuſcipit ab exactore,vt hîc: q̃a ꝓ qđđã mediũ dr à collatore ſuſcipere: j.l.diu.&.l.modios.& ſũt ꝓpoſiti q ꝓſũt ſuſceptoribus,q accipiẽtes ſeruãt ĩ arcavel horreo publico: vt.j.c.l.ij. ſub cuſtodia arcarij q arcę claues tenebãt. de qbus habes.j.l.duos.&.l.fi.nõ vt diu tenerent:vt.j.l.diu. ſed quãdiu habeat per quẽ cõpetẽter mittatur ad.ff.de ad.tu.l.ita aũt.

v ¶ VSceptores qui præpoſiti erant ad ſubeũda de tributa. erãt em̃ duo ꝑ ſingulas ciuitates:vn⁹ auri,& alter ſpecierum vt.j.e.duos.erat&alter ſeparatus. arcari⁹ q centũ libras auri quas q̃libet cõſul dabat in opus aq̃ ductus,ſuſcipiebat:vt.j de aq̃d.l.hac lege.& de conſu.l.neminem.

x ¶ Suſcipere.] & theſauros inferre: vt.j. l. diu.

y ¶ Occaſionẽ.] eo qđ ſuſceptor non velit ſuſcipere ſolutionem tributorum, & hoc ſine

vocauſa.Accurſius.

z ¶ Contẽptus.] ſ.ſine cauſa:vt.ff.de ſol. qui decem.aliâs ſecus:vt.j. eo.tit.l.ſi ſoliturus.& l.creditor oblatam.in prin.

a ¶ Cõteſtationẽ.]ad hoc.j.de col.fun.pa.l.placuit.

b ¶ Debitã.]ſ.apocham & liberatus nexu curię:quia nõ committitur res in fiſcũ pro qua erat ſoluendũ,& cum emolumẽtis ſ.liberationis.& hoc forte accipe ſi pecunia oblata eſt amiſſa:vt.ff.de ſol.qui decẽ.& ſoi. ma.l.ſemel.& de leg.j.l.huiuimodi.§.ſi cui.& facit.ĩ.de condi.inſer.l.j. & de ver.obli.l.interdum.§.fi.&.ĩ.de iur.emphy.l.pe.§.fi.

c ¶ Duplũ.]ſic.ĩ.de ſuperindi.l.j.

d ¶ Quod aũt.]ſic.ĩ.de an.& tri.l.iudices.& dic.i.pręſidis illius terrę.

e ¶ Vxta. Leges.]vt.ff.ad mu.l.imperatores.&.l. quid ergo.& ĩ. de conue.fiſ.de. quoniam.&.ff.de admin.re. ad ciui. perti.l. curatores. &.j.de peri.no.l.ij.&.ff.de mag.con.l.ij.& in authẽ.de col.§.ad hęc.col. ix.&.j.eo.exactores.in fi Accurſius.

f ¶ Horreorũ.]vbi collata ponebantur:& pagorũ,quia illud officiũ habebant vt pręeſſent pagis.i.villis vnde reditus prouenirebant.

a ¶ Mercentẽ.]expedit eñ reip,inuenire soluẽdo primò cõueniendũ.
b ¶ Vsceptores. Anni.] cuius administratio ad ipsos pertinet.
c ¶ Reliquis annis.]vel neutraliter à reliquor reliquaris.
d ¶ Inferunt.]collatores seu exactores:vel dic veteres susceptores.
e ¶ Accrescentes]s.veteribus.Accursius.
f NEminem. Ad stringi.]duo dicit:primò q̃ non eligit, secundò nisi rationẽ reddat:vt.ff.de mu &ho.l. rescripto. §, debitores. quia anno durant,vt in fi.hui°.l.§.nõ ppetui.& quia anno finito debet redere rationẽ:vt.j.§.integro. & colligit idem l.q̃ sequẽti anno nõ debet eligi, cũ eo ãno reddat rationem. singulis annis debet rationẽ reddere episcopo ciuitatis: & dñis primatibus: vt in aut.de col.§.iubemus.&.§.si quis autem. col.ix.
g ¶ Iustitiæ est.]cùm & rationẽ non reddiderint.& fa.ff. de iur.fis.l. iij.§.cũ quinquenniũ.
joh ¶ Prudentis.]l.hominis ad hoc.ĩ. de spor. l.ij.
i ¶ Recentẽ.]adqđ.ff. de pœnis.l.si diutino.
k ¶ Singulos.]adqđ.j. de pxi.ia.seri.l.p biẽnio aliud in numerario qui triẽnio,vt.j.đ nume.l.ij.
Consuetu do loci at tenditur.
l ¶ Cõsuetudo.]No. 40de cõsuetudine ciuitatis.ad qđ.ĩ. de emã.li.l. j.&.ff.qđcuiusq.vni.item & qđ vi aut clã.l.phibere.§.planè.& cõ.p.venditor.§.si constat.
m ¶ Ordinis.] ad quod in aut. de defen.ci.§.fi.
n ¶ Per biennĩũ.]non vltra etiã si ordo velit: sovt.d.auhen.
o QVotiescunq; solidorũ.]l.aureorũ.fic.j.de ve.nu.l.j.
p ¶ Pro tituli] puta à quẽductus pu.cã.vel alio titu.
q ¶ Aut.]p &.& sic libra soluiẽ p solido : vel ppriè aut,& die trãsmittatur.i. debet trãsmitti. & sic quodcũq; vnũ p alio mittit,recipit libra p.lxxij.aureis.& ecõtra, s.lxxij.solidi p libra.ad qđ.j.de põde.l.j. &.j.de argen.præ.quodthe.l.j.
r ¶ Ferat.] i.dicat vel accipiat à susceptore,& cõferat sacris thesauris: 70vt.j.l.diu.itẽ colligunt hîc quidã aureũ p solido,& ecõtra capi. quod no.ff.de ĩ ius vo.l.fi.Ac,
s ¶ Rumenta quæ de horreis.] publicis,ad expensas putamilitũ.ad quod.ĩ.de cõ. in pu.hor.l.j.&.ij.
t ¶ Annotent.]adhoc 80ĩ. de apo.pu.l.j. & de exac.tri.l.apparitores.
u ¶ Constituit.]sic.j.ne quid one.pu. impo.l j.
x ¶ Diu.]ad quod.ĩ.de of.co.fac.lar.l.j. & ĩ.e.l.j.&.j. de au.pu.perse.l.j.

qui ab eisdẽ fuerit nominati, nec q̃quã ex eorũ substãtia, celebrata per interpositam personã emptione,mercentur[a].

¶ *Ei debet solui qui est officialis tempore solutionis, non ei qui fuit tempore quo fieri debuit solutio. Bartolus.*

1 dem Augustus. LEX.III.

SVceptores noui, nó modo p̃ sentis anni[b] debita, verũetiã species quas ex reliquis[c] annis interũt[d] quia nouę sunt accrescentes[e] suscipiant.

¶ *Nõ debet q̃s in officio reformari, nisi primi officij rationes reddiderit. Itẽ ratio singulis annis debet redd.Itẽ officiales nõ debent esse perpetui,sed annales,uel ad plus biennales. Bart,*

1 dẽ.a.ad Paulinũ p̃f.augustalẽ. LEX.IIII.

NEminẽ susceptiõis munere functũ,ad idẽ munus adstrĩgi[f],nisi se pri° vinculo solicitudinis superioris absoluerit.Nãneq; eos q̃ placuerĩt, grauare,iustitiæ est[g],neq; eos q̃ displicuerit,tenere, prudẽtis[h] est. Integro igit̃ singuli ãniuersario anno trãscurso cogãtur exponere qb° titulis susceptа dispserint:vt facili° siqs ĩ furto fuerit deph̃esus, recẽtẽ[i] queat reditegrare iacturã. Nõ ppetui autẽ exactores teneãtur ĩ cõtinuata vexãdorũ p̃uincialiũ ptãte, velit cõcussionũ dñatiõe:sed p̃ ãnos singulos[k] iudiciaria sedulitate mutẽtur, nisi aut cõsuetudo[l] ciuitatis, aut authoritas,ordinis[m] eos p biẽniũ[n] eẽ cõpellat.D.pri.cal.Decẽ. Constantino. Honorio.N.P.& Euodio Cons.

1 dem.a. LEX.V.

QVotiescunq; certa summa solidorũ[o] p̃ tituli[p] qualitate debeãt,aut[q] auri massa trãsmitti tur[r] in septuagintaduos solidos libra feratur[s] accepta.

1 dem.a. LEX.VI.

ERumẽta q̃ de horreis[s] inferũ tur, p̃illatiõis modo illico apocharũ cautiõib° annotentẽ[t]:nõ aũt oportet in horreis fiscalib° nisi fiscalia frumenta constituĩ[v].

1 mp.Gordianus.a. LEX.VII.

DIu[x] minimè penes ipsos susceptores maneat fctã collatio sed statĩ quodcũq; à p̃uincialibus fuerit exolutum sacris thesauris inferatur[y].

1 mppp.Valenti.Theod.& Arcad.aaa.Cynegio præfe.præto. LEX.VIII.

EXactores[z] vel susceptores si celeberrimo cœtu[a], curiæ consensu, &iudicio oĩm subactorũ testificatiõe firmentẽ[b]:p̃uinciarũq; rectores eorũ noĩa q̃ ad publicũ munº officij editi atq; obligati fuerit,innotescãt:& aĩaduertãtq; cũ q; nominauerit,ad discrimẽ suum vniuersa q̃lli gesserĩt, redũdare[c]. D.vj.cal.Nouẽb. Cõstãti.Honorio N.P.& Euodio Cons.

1 idem.aaa. LEX.IX.

MOdios[d] ęneos vel lapideos cũ sextarijs[e] atq; póderibº[f] pmãsiões[g] singulasq; ciuitates iusſim° collocari:vt vnusq̃sq; tributarius sub oculis cõstitutis rerũ oĩm modis,sciatq̃d debeat susceptoribus dare:itavt siqs susceptorũ cõditorũ modiorũ sextariorũq; velpõderũ normã putauerit exercẽdã, ꝓnãb° sciat cõpetẽtẽ esse subiturũ:& submodis q̃ cõtra vtilitatẽ populorũ oĩm hactenus gesta sũt, frumẽti quinquagesimas, hordei quadragesimas[i], vini & lardi vicesimas susceptoribº dari p̃cipim°. Humanitatis aũt necessitate cõmoti,in Armenię partib° susceptoribº,lõginqtatis cã,frumẽti & hordei quadragesimas, vini & lardi quitasdecimas[k] dari p̃cipimus.

1 Idem.aaa. LEX.X.

SVsceptores p̃sentib° defensoribº[l],& modũ iugationis possessorũ & spẽs singulas, vel eorũ numerũ quãtitatẽ q̃; describãt[m].

1 mp.Arcad.& Honor.aa. LEX.XI.

SEcuritates[n] semel publicatas & gestis lectas, vini susceptoribº iputari: & cœptã mercedis discussionẽ[o] volumus in apertũ q̃sita ratione deduci, & oẽs publicas securitates q̃ gestis tenentur, à susceptoribº accepto ferri[p].

¶ *Non potest quis exercere officium in quo semel deliquit.Bartolus.*

1 idem.aa. LEX.XII.

SI aliquid à susceptore vel à tabulario fraudis admissum esse possessor deprehendat[q]; nemo eorũ semel de interuersione conuictus, id rursus officiũ gerat in quo ante decoxit[r], & si rescriptum nostrũ elicitũ clandestina supplicatione intulerit.

1 idem.aa. LEX.XIII.

DVos tabularios[s] seu nũerarios[t] et susceptos[v] totidẽ p

z ¶ EXactores.] de his gratia similitudinis quę est in eligẽdo, dicit.
a ¶ Cœtu.]s.senatorũ.& collige hîc alios senatores & alios curiales vt.j.de cu.vr.ro,& qđ iubijcit oĩm dic vl maiõris ptis:vt.ff.ad mu.l, qđ maior.vl si ĩ puĩcia eligũt,cœtu decurionũ,ita q̃ celeberrimè cõuenerit i.duę ptes:vt.ĩ. de dec.l.nominationũ,& curia p eis deponit,& eodẽ modo firmãt p̃positi & arcarij. Vel fortè ab ipis susceptoribº p̃ponũt.& facit.ĩ.de de c.l.ij.&.j.de ioi renar.l.ij.
b ¶ Firmẽtur.]electio tñ fit à procuratore Cęsa, vt.ĩ. de iu. fis. tũ pcreadis
c ¶ Redundare.] sic ĩ.e.l.ij.
d MOdios.]mensura scilicet.
e ¶ Sextarijs.] ęneis vel lapideis Accursius.
f ¶ Ponderibus.] ęneis vel lapideis.Accursi,
g ¶ Mansiões.vt in ecclia:vt ĩ aut.đ col.§.eos.
h ¶ Pœnã].vt.j.l.fi.& j.ti.j.l.j. & facit in aut. de col.§.eos autem.
i ¶ Quadragesimas. No.q̃tũ noĩe tributi debet dari:vt no.ĩ.de an. & tri.in ru.&.l.ij.& de indictionibus.
k ¶ Quintasde.] nisi se ad maiº adstrixerit:vt ĩ.de ãno.& tri.l. fi. q̃ est cõtra scđm Py. Sed certè ibi minº pmittimº subiectis soluere q̃ soliti iũt soluere:&illud ex dispẽsatiõe. Itẽ quare hoc tacit lẽgiqtas? Rñ. quia& deferũt:qđ ẽ grauc:vt.ĩ đ an.et tri.l.plocis.Ac,
S VSceptores. Defensoribº.] vt.ĩ.de de fen.ciui.l.iubemus.
m ¶ Describãt.ad cautelã soluẽtiũ fit,et ad obligãdũ susceptorẽ.adqđ.ĩ. qđ apo. pu.l.j. &.ij.et.j. demand.princ.§. coges. de col.fũ.pa.l.placet.& de ca fr.vr.ro.l.j.etiãut, j.l,px.et ar.ff.de edẽ.l.si qs ex argẽtarijs.§.j. Ac,
n ¶ Securitates.]devino accepto, vt subijcit,& siꝑib°:vt.ĩ.l.pxi.
o ¶ Discussionẽ.] q̃ fit contra susceptorem,
60 p ¶ Ferri.] i. pbari: vt.ĩ.de quadri.plcrip.l. ij.§.fi.& de apo.pu.l.ij.
p ¶ Aliq. Deprchẽdat.]& de hoc accusat eũ corã p̃fectis vel comitibº ĩ aut. đ col.§.eos,
r ¶ Decoxit.]đcoctor đr officialis peeũiç:vt ĩ de decu.l.qlibet.vñdeco
70xit.i.illđ efficiũ gesit. &no.depositũ abofficio nõ redire[a] ad illđ idẽ eff. ãd qđ.j. dedig.l.iudices &.ĩ.si quacũq; p. po.l.j &.j. de pal.sac.lar.l.ij.& ĩ decre.ij.q.vij.c.nõ põt led arg. contra.j. de cohor.l.si quis.
s ¶ Decoctores q dicãt pulchrè Bud, in adnotatio,ad pãdectas.l, ¶ hominẽ, §. quoties. ff.đ positi, a Facit ad hoc.c.accepimus.inne, gl.super verbo reputare circa medũ de ætate & qualitate.
DVos tabulari, i. logographos; 80vt.ĩ.tit.j.ĩ ru.& triẽnio durãt:vt.j. de nu.l.ij.
t ¶ Numerarios.] quia numerũ solutorũ memoriç cõmẽdãt ĩ scriptis,& ingerũt susceptori:vt.j. [de nume.l.ij.

v ¶ Susceptores.] quorũ vnus aurarius,alter specierũ:& qlibet tenebit vnũ de dictis notarijs: vt j de nu.l.iij.

ad hanc L. Securitates bi marchiæ Laudensem m tuam de fisco q ꝛ wtud II tuam /

a ¶ Arcę.] arca arcę.nõ ergo vn⁹ cũ alio ĩmiſcet vt.j.de nu.l.iij. &.ſ.de cano.lar.ti.p̃cepit.§.pe.

b HVmiliorĩbus. Patimur.] Ad hoc.ſ.de decu.l.ſi qs p̃curationẽ,&.l.curiales, &.j.de cu.vr.ro,l.j Acc.

20c ¶ Suſceptorẽ.] officium erat ſuſcipere tributa ad veſtes.

d ¶ Ab officio.] id eſt officialibus.

e ¶ In eodem.] i.in officio ſuſcipiendi veſtes. adqđ ſ.deaſſe.l.licet.nõ tamen continuo:vt.ſ.c. l.neminem.

20f ¶ Officiũ.] i.ſuſcept ōrem veſtium.

g ¶ Pertineãt.] fic.ff.p ſo.l. ſi nõ fuerint.§. fi.

h ¶ Ab ordinibus.] decurionum.

i ¶ Curialium.] id eſt decurionum.

k ¶ Deprehẽſi.] antede curionatũ. nã & priuile gio retinet:vt.ſ, de ex. mu.l. eam.

l AVrũ.] Arcari⁹ No.arcariũ ſuſcipit aurũ &argẽ.à poſſeſſoribꝰ, ad quod.ſ.l.pxi.

m ¶ Pertinere.] No.periculũ p̃ſidis: vt.ſ,de cano,largitio,ti.l.fi.

n ¶ Iniquitate.] facit 40ſ.c.l.modios,&.l.ſuſceptores. &.j.ti.j.l.j.& .ff. de fal.l.pe.

o ¶ Comites,] q aurum & argentũ cuſtodiunt, ſed p̃fectus ſpecies:vt in aut. de col.§. eos. & fa. §. de ca.lar.tit,l.j.

¶ DE PONDERATORIBVS &c.

p AVrũ,paribꝰ, id eſt æquis. ad qđ.ſ.ti.j.l. modios.&.l.ſuſceptores. &.l. fi. & in aut. de col. §.eos.

† alias põderationi q bus.

QVoties.de qualitate.] fit bonũ aurũ & benè formatũ. vt.j.de ve.nu.po.l.j.

60r ¶ Dubitatio.] idẽ de cæteris ſpeciebus.

s ¶ Igoſtaten.] ego victor, itates militia,

t ¶ Fallatur.] à quoq.

† alias oe doſtaticũ. vide Pyrrhum & Alci. hic.] Sic etiã de iure canonico. concor.c, cũm in cũctis, extra de electi. li.vj.

v ¶ DE AVRI. &c. Id eſt decoctoribus qui perſequuntur illud.

x AVri p̃ſecutores.] expone vt in rubri.

70y ¶ Perſecutoria.] i. licentia perſequendi aurum.Accurſius.

z ¶ Preſumũt.] p̃ſequi, id eſt coquere.

a ¶ Retentãt.] qñ eſt pmiſſa,adquod.ſ, ti.j.l. diu.&.ſ.de of.co.ſal ar. l.j.

80b ¶ DE IIS QVE EX PVBLI. &c. Differt ab illo tit.ſ. de ijs qui ex publi.rõ.mu. pe.quia ibi de accipiente;hic de dante.

vniuerſas p̃uincias oportere conſtitui,clemẽtia noſtra p̃cepit,Scire aũt volum⁹ p̃torianã ampliſſimam p̃fecturã, eosq aurũ largitionale ſuſceperũt,nihil cũ arcę[a] ratiocinijs habere cõe: iudices autem p̃uinciarũ quinq; libris auri multãdos, & primates officiorũ capitali pœna plectendos, ſi hoc non fuerit cuſtoditum.

Imp.Honor,& Theodo.aa. LEX. XIIII.

HVmiliorib⁹ officijs aut extraordinarijs onerib⁹ occupari curiales non patimur[b], ne publica vacillet vtilitas. Suſcepto rem[c] itaq; veſtiũ æquius eſt ab officio[d] p̃conſulari, vel abijs qui in eodẽ[e] meruerũt,ſolenniter p̃curari,horũnãq; intereſt huiuſmodi explorare rationẽ, & quærere qualitatẽ eorũ, quorũad cõſtituendũ cõmodior cura eſt. neq; eñ æquum eſt vt ad officiũ[f] lucra,ad curialẽ ſuſceptionis tñ dãna pertineãt[g]. Hãc igitur ab ordinib⁹[h] iniuriãſubmouem⁹:exceptis ijsq curialiũ[i] in officio memorato aut militaſſe aut militare fuerint deprehenſi[k].

Idem.aa. LEX.XV.

AVrũ ſiue argentũ quodcũq; à poſſeſſore cõfertur,arcarius[l] vel ſuſceptor accipiat: ita vt p̃uincię moderator eiuſq;officium ad crimẽ ſuum nouerit pertinere[m] ſi poſſeſſoribꝰ vllũ fuerit exaliqua ponderũiniquitate[n] illatũ diſpendiũ, & quicquid ex p̃uincijs ad noſtrũ dirigit̃ erariũ id ad illuſtres viros erarij noſtri comites[o] relatione deferatur.

TITVLVS LXXI.

De ponderatoribus†,& auri illatione.

Imp.Conſtantinus.a. LEX.I.

AVrũ quod infert à collatoribꝰ, ſi quis vel ſolidos voluerit vel materiã appendere, æqua lance & libramentis paribus, p̃ſcipiatur.

Imp. Iuſtinianus.a. LEX.II.

QVoties de qualitate ſolidorum orta fuerit dubitatio[r]: placet quę ſermo græcus ζygoſtaten † appellat,p ſingulas ciuitates cõſtitutũ,qui p̃ſua fide atq; induſtria neq; fallat neq; fallatur[t], contentionem dirimere.

TITVLVS LXXII.

De auri publici perſecutoribus[v].

¶ *Suſceptores nõ debẽt pecuniã acceptã ſine licẽtia in maſſam redigere, & habita licentia retardare.Bartolus.*

Imp.Valẽt.& Valẽs,aa. LEX VNICA.

AVri p̃ſecutores[x] partim nullã p̃miſſa(vt aſſolet) p̃ſecutoria[y], aurũ p̃ſumunt[z], partim diutius retentãt[a] quod ſtatim fuerat aſſignandum. Ideoq; cenſemus ne quis abſq; p̃cepto viri illuſtris comitis ſacrarum largitionũ vel coquendũ† aurum ſumat, vel capiat deinceps retinendum.

TITVLVS LXXIII.

De iis quę ex publica collatione[b] illata ſunt,nõ vſurpandis.

¶ *Pecuniam publicam non poteſt quis accipere mutuo uel alio titulo, uel in ſuam utilitatẽ aliter conuertere.Bartolus.*

Imp. Conſtantinus,a. LEX.I.

NVllus iudicũ id quod à republica ex collatione ſuſceperit, mutui interuentione oppoſita vel inuadat[c] vel coneturinuadire[d].

Imppp.Gratianus,Valent.& Theod.aaa. LEX II.

NVllꝰ penitus ex eo quod refertur[e] in conditis, vel in arca cõtinetur,ad quemlibet titulumvſurpet:niſi forte præſumẽdi facultatem ſublimium poteſtatũ iuſſione perciperit[f].

¶ *Suſceptum per iudicem non poteſt in aliam neceſſitatem tranſferri.Bartolus.*

Imp.Arcad.& Honor,aa. LEX.III.

¶ Ciãt iudices[g] nihil ſibi ex priuatę rei canone vel ex eo qđ ex ijſdem titulis exegerint,ad neceſsitates alias trãsferre licere:niſi malint grauiſsima[h] ſeueritate ſuam licentiam coerceri.

TITVLVS LXXIIII.

De auro coronario[i].

Imp.Arcadius&Hono.aa. LEX VNICA.

ADcollationem auri coronarij[k] placuit neminẽ abſq; conſuetudine[l] eſſe cogendum.

TITVLVS LXXV.

De irenarchis[m].

Imp.Antoninus,a. LEX VNICA.

IRenarchę[n] qui ad p̃uinciarũ tutelam,quietis ac pacis p ſingula territoria faciunt ſtare cõcordiã[o]: à decurionib⁹ iudicio p̃ſidum prouinciarum idonei nominẽtur[p].

TITVLVS LXXVI.

De argenti pretio quod theſauris infertur.

Imp.Conſtantinus.a. LEX VNICA.

IVbemus vt pro argẽti ſumma, quam quis theſauris fuerit illaturus inferendi auri accipiat facultatem[q]:ita vt pro ſingulis libris ar-

e NVllus.inuadat.] niſi iuſſione p̃cipis vt.j.l.proxi.

d ¶ Inuadere.] alias teneretur ad vſuras cẽteſimas; vt.ſ, de ne.ge. qui ſine.& facit.in authẽ.de col.§.iubemus.

e NVllꝰ. Referẽ.] ſiue iamſit relatũ ſiue non. † decoquendum Pyr.

f ¶ Percepit.] & niſi fortè ſint duo: quo caſu vnusab alio põt ſumere ſcdm Pyr.ar.ff.đcõt.emp. l.ſi in emptione .§. fina. Vel hîc ſecus, quia &ac ciperc hic eſt p̃hibitum

20vt.ſ. de ijs qui ex pu.ra tioni.l.j Accur.

g SCiant iudices.] maximè. nam idem in aliis officialibus.

h ¶ Grauiſsima.] capitis:vt.ſ.de ijsq ex purõ.l.fi. & fa.j.de fru.vrcõ.l.ij.&.j. de col. fun. pa.l.fi.

30i ¶ DE AVRO CORONARIO.

Aurũcoronariũdiciq̃đ conferẽ ad coronationes principũ quę in templo pendentes à Tito & Vespaſiano ſublatę ſunt, vel dic q̃dabat athletis. Aurũ coronarium quid ſit.

k ADcollationem auricoronarij.] ex41 pone vt in rubrica.

l ¶ Conſuetudine.] Iudęi præſtãt ex cõſuetudĩe:vt.ſ.de iudę.l.iudęorũ.&fa.ſ.de ſtatutis. l.in noſtrę.&.l.fi. Iudæi ex cõſuetudine aurum coronarium p̃ſtãt.

m ¶ DE IRENARCHIS.

Irenarchę ſunt q corrigendis moribus p̃ficiũ

50tur:vnde eſt perſonale munus:vt.ff.de mu.l.fi. §.irenarchæ. maxime ĩ ſedãdis diſcordijs: vt.j. l.j.& in comprehẽdendis latronibus, vt.ff. de cuſt.reo.l.diuus.& dicũ tur quaſi arcentes irã: quia iræ ſumendæ in

60turbatores publicę getis & pacis gerunt monarchiam.

n IRenarchę. expo.vt in ru.

o ¶ Concordiam.] gerunt & alia. vt in ru.vñ q̃rit an hodie ſint ſublati: quia videnẽ loci ſeruatores:qđ

70quidã dicũt:vt i aut,vt nulli iu.§.j. &de eol.§. iubem⁹.col.ix.&de def. ci.§.nõ habẽte. col.ij,& de mã.pri.§. eos.col.iij. vel ibi à p̃ſide, hîc à decurionib⁹ eligiti& ideo ęquiparat militi iuſtitię.& facit.ff. de off.pf. vr.l.j.§.& ſane.

p Nominentur.] ad

80hoc.ſ.deſuſ.l.exactores

¶ DE ERISTI &c.

q IVbemus. Facultatẽ.] quia qđ cari⁹ eſt,

est,quandoque leui[a] solu
itur:vt institu.de actio.
§.huic.

a ¶ Quinos.]i.bisquin
q; aureos.nã solidus &
aureus idẽ est:vt.j.de ve
te.nu.po.& in rub.nota-
ui.Item pro xx.libr.ẽris
vnus aureus:vt.ẽ.de col.
zoẽris.l.j.

b ¶DE NAVIC.&c.
¶ Dixit.i.de quibus mu-
neribus uel præmemo exc.
à munere trãsuchẽdi:nunc
aũt de his p quos trãsuehũ
tur.Vel.ẽ.dixit de col.spe-
cieriũ:nunc de trãsuectio-
ne:quæ quia fit p naucleros
iõ de eis dixit: & sunt illi
c q annonarias spẽs à susce
ptoribus uel præpositis in
quincia accipere & romã
uel ad castra ubi erãt mili
tes deferre debebãt,& sic
dicuntur seruire annonæ:
vt.j.l.iiij.& ff.de iu.immu.
l.semper. §. negotiatores.
Istiũt à cura & tutela ex
cusantur:nisi à minoribus
d sui corporis:ut.ẽ.de ex.tu.
& cu.l.pe.Itẽ sunt immu
nes à psonalibus muneri-
bus quãdiu i actu sunt.ut
d.§.negotiatores.& ipsi,
nõ eorũ liberi,ut.§.immu-
nitati.in.e.l.& dic q, qui
sunt nauicularij qui uehũt
publicas annonas,ut hoc
tit.& duobus seq.Itẽ alij
4o qui negotiãtur, & maxi
mã partẽ suæ substãtiæ in
hac negotiatione habẽt,q
& ipsi sunt immunes:ut
e.l.semper.§ licet in corpe
& de nu.& ho.l.nauicu-
larij.& not.d.§.negotiato
res.Sũt & alij qui naues
fabricãt,de quib[a] dic.ff.de
50uac.mu.l.is qui naues.

e ¶ Lustralis auri.]de
hoc nil in nigro.sic.ẽ.qui
bus mu.sed dic vt in ru.
ff.de indi.notatur.

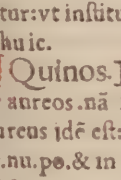

d VIlam. ānonarias.]de
prio igit
gũe dic
vt no.i ru.nã comes hor-
c reorum delegabat portã
das.

e ¶ Securitate.] violẽ
tię.vt.ff.ad.l.iu.d vi pu.
l.j.&.j.de li.& iti.cust.qui
mo & numerũ persona
lium vt in rubr.no.

f ¶ Multa.]hęc dat fisco
sed passo iniuriam qua-
7o druplum:vt.j.l.iij.

g ¶ Comperimus].s.
in prouincia.

h ¶ Spẽs]s.Romę vl ad
castra vbi portantur.

i ¶ Cõuert.]s.Romę vl
ad castra vbi portãtur.

k ¶ Securitates.]i. apo
chas.& de soluti.reddan-
tur securitates.

l ¶ Reportẽt.]ad quas
8o faciendas coguntur qui
susceperunt: vt.j.de coll.
fun pa.l.placuit.

m ¶ Diẽ illationis.]sic
n Ab ẽ.de apo.pub.l.j.
Ab ijs. Quadru-

genti, quinos [a] solidos inferat.

Domini Iustiniani

sacratissimi principis explicit liber Decimus, incipit liber Vndecim[o].

TITVLVS I.

De nauicularijs [b] seu naucleris publicas species trãsportãtibus & de tollenda lustralis auri [c] collatione.

¶ Nauicularij portantes res publicas, habẽt plenã securitatẽ eundi & redeundi. Bartolus.

Imp Constantinus.a. LEX.I.

VIlam vim oportet naucleros sustinere delegatas spẽs annonarias [d] trãsferẽtes, nec concussiones ppeti, nec aliqđ gen[o] incõmodi, sed veniẽtes ac remeãtes oĩ securitate [e] potiri, decẽ librarũ auri multa [f] pponenda ijs qui eos inquietare tentauerint.

I mpp.Archi.& Hono.aa. LEX.II.

COmpimus [g] naucleros susceptas spẽs [h] in negotiationis emolumẽta cõuertere [i] Iõq; decernim[o] vt intra annũ quas susceperint inferãt spẽs, & securitates [k] reportẽt [l] quæ etiã diẽ illationis [m] edoceãt: vt intra alterũ annũ eis reddãtur, à quib[o] species præstitæ sunt.
¶ Qui cum nauicularijs fecerunt rapinam, tenẽtur in quadruplum. Bartol.

Iidem.aa. LEX.III.

AB ijs qui in naucleros prędas egerũt volumus eorũ cõmodis satisfieri: & ideo ne crescat in posterũ eorũ audacia, sancimus, vt quicũq; in rapinis fuerit deprehensus, pœna quadrupli [n] teneatur.

¶ Quãdo id qđ p personas certæ regionis debet expediri, nõ potest: debet expediri per homines circunstantes expensis publicis. Bartolus.

Impp.Honor.& Theod.aa. LEX.IIII.

CVm nauarchorũ [o] cœtus circiter prouincias Oriẽtis inopia nauiũ titubaret, & inuestigãdæ classis obtẽtu, insularum secessus obiret [p], & nauigãdi opportunitate transacta, iudiciorũ [q] indignatio sine transuectionis [r] expectaretur effectu: merito celsitudo tua [s] præfecto augustali & insularum præside conuentis, ciuitatis Alexãdrinæ & Carpatię classis sũmates, & nõnullos alios [t] naucleros eius professionis adduxit vt onus frumentarij commeatus qui per orientales nauarchos ex Alexãdrinę ciuitatis cõditis [v] cõsueuerat ad sacratissimã vrbẽ trãsferri, in suã fidem susceptũ, ad eadẽ augustissimæ vrbis horrea cõportarẽt, salarijs pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis immunitate [x], vel ex eo qđ vocatur græce ἀτέλεια, [t] necnõ ẽt alijs quæ cognitionis [y] limauit [z] examen.

¶ Qui per rectã uiã non uadit, & spẽs publicas distrahit, capitali pœna punitur. Bartolus.

Impp. Theod.& Valen.aa. LEX.V.

QVi fiscales species susceptas deportandas, si recta nauigatione contempta, litora deuia sectatus, eas auertendo [a] distraxerit capitali [b] pœna plectetur.
¶ Si iudices patiuntur tempore ratæ nauigationis naucleros in suo territorio commorari, puniũtur, & ipsi & municipes. Bar.

Iidem.aa. LEX.VI.

IVdices qui in partibus diœceseos suę onusta nauigia cũ prosperior flatus [c] inuitat, sub prætextu hyemis immorari permiserint vnà cum municipibus & corporatis [d] eiusdẽ loci fortunarũ propria rum feriantur dispendijs: naucleri præterea pœnam deportationis [e] excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit reuelatum.

✱ Constitutio græca. ✱

TITVLVS II.

De prędis & omnibus reb[o] nauicularioru[m] [f].

¶ Etiam ad domũ principis res nauicularium transeunt cum onere suo. Barto.

I mpp. Valenti.& Valẽs.aa. LEX.I.

DOmũ [g] etiã mansuetudinis nostrę in ijs quę nauicu lario nomine obnoxia sunt, agnoscere præcipimus debitam functionem [h].

¶ Pro rata rei quæ peruenit ad aliquẽ de bonis nauicularioru, debet onus sustinere: nec patrimonium uel persona ulterius aggrauatur. Itẽ inspicitur quatenus erat tẽpore euò ad eum peruenit. Bartolus.

Iidem.aa.& Gratia.a. LEX.II.

IN ijs [i] quę nauicularij vendunt, (quoniã intercipere [k] cõtractũ emendi vendendiq; fas prohibet) emptor nauicularij functionem pro modo portionis comparatæ subeat. Res enim oneri addicta

pli.Ja ctiõe vi bo.rapt.& no.& totũ quadruplũ est pœn. sic etiã si duplũ dat tm̃: vt.ẽ.de pagãis.l.christiãis. sed m quotidã. velveri[a] re cõputata & itra annũ, post annũ i simplũ: vt ĩsti.vi bo.ra.§.j.& ita.ẽ.e.l.j.cũ cõc. Itẽ hęc lex habet locũ qñ nõ in naufragio sed aliãs rapit: sed tunc habet locũ.j.ti.iij.l.
10 ij.& ff. de incen. rui.l. figs ex naufragio.

o CVm nauarchorũ.]i. nauicularium siue nauticorum.

p ¶ Cõspiret.]i.aspirando ire t.alĩs obiret.i. iret
20 quasi obeũdo ppter laborem.

q ¶ Iudic.]i.iudicũ.s.comitũ horreorũ qexpectãt transuectionem.

r ¶ Trãsuectio.]i.ppter defectũ trãsuectionis.

s ¶ Tua.]adduxit quod est.j.& dic conuentis id
30 est conuocatis.

t ¶ Alios.]xim iores, vt ẽ.de an.& trit.pro locis.

v ¶ Conditis.]vt in horreis: quia ibi conditur.

x ¶ Immunit.videtergo à patrimõiali ẽt excusari vt.ff.de iu.ĩmu.l.semp.§. negotiatores. sed hic magis innuit cõtra.& facit
40 ẽ.de iu.fi.l.pen.

y ¶ Cognitiõis.]s. tuę.

z ¶ Limauit.]aliãs libravit. Accursius.

a QVi. Auertendo.]i.interuertẽdo: vel.i.in auersione seu periculo emptoris p qđ minus vẽdidit.& secũdũ hanc secũdã expositionẽ
50 sub.maximè.

b ¶ Capitali.]i.deportatiõis. vt.j.l.pxi.& fac.ẽ.q̃ res vẽ.nõ posl i.pe.&.l.fi. & de nauti.fœ.l.iij.

c IVdices. Platus.]i. ventus.

d ¶ Et corporatis.]sic j. de priui.credit.l.j. Acc.

e ¶ Deporta. ergo & bonorũ: vt.ẽ.đ pœ.l.deportatorũ. Et not.q̃ in secũda.l.de offici.naucle.in
60 j.&.iij.de prẽmio.& etiã in.iiij.in vlt.& pe.de pœna malẽ gerẽtis.

f ¶ DE PRAEDIIS. Hoc accipe ut no.ẽ.ti.j. in ru.& quia oẽs res eorum sunt huic oneri subiectæ, quocũq; etiã res ierint quæ
70 si quadã fraude: ut.j.l.j. & ij. ideo de his dicit.

g DOmũ.] ¶ successit in ius vel in rẽ nauicularij.

h ¶ Functionẽ.]p mõpu ectę rei: vt.j.l.p. sic nõ excusant à collatione emptarũ specierũ, vt.ẽ.vtne
80 omi.l.in emp.spe.l.j.& facit j.ti.j.l.j Accur.

IN ijs]s. rebus suis ¶ sunt huic oneri subiectę: vt not. in rubri.

k ¶ Intercipere.]i.cei-

παλαιτος γησια, vide in hũc locũ Alci. & Pyrrhũ hic.

sare.P.& facit.ff.pro soc. l.idē quoq; erit.in fin.

a ¶Addicta est.]sic.ff. de public.l.imperatores.

b ¶Munificā.]i.munꝰ faciens.sic.ff.de public.si publicanus.§.j.

c ¶Vrbiū.]sic.ff.de no. ope.nunci.prętor.§.hoc 10interdictū.& ne quid in loc.pu.l.fin.

d ¶Pecun.]aliās mutarētur.s.in res quæ vēdebantur,aliās mutuaretur 1.mutuò seu vicissim acciperetur,aliās permutaretur.

e ¶Molitio.]repetenul lam habuit pensionem.

20f ¶Sumptuosum.] nullam habet pensionē. vt turris.

g ¶Vt est.]i.vt qñq; cō tigit ꝙ aliquis habet liberale propositum.

h ¶Institutum.]i.propositum.

i ¶Ornamēto.]vt pi- 30cturis.

k ¶Excipere.]i.suscipere.ad qđ.ſ.de allu.l.fi.& j.l.proxi.in prin.& de so. l.pe.&.ſ.de omi agro de ser.l.fin.& j.l.px.in prī.

l IIqui. Adscriptos. quales sunt fundinautarum. vt ſ.in rubr.

m ¶Ad se.]scilicet nau 40ocularij fundi,

n ¶Opinionē.]i.cēsualē pfessionē:quę iō dicit opinio qa opinari debemus vt scriptura perhibet.P.Vel ęstimationem quę iō dicit opinio,quia opinari nos facit cū de ipsa dubitat.nā & vulgari mō sic loquimur:quid opinaris hāc rē valere.

50o ¶Functionē.]aliās prestationem.

p ¶Cogātur.] s.vt soluāt & prestent eam.

q ¶Cōditiones.]i.pactiones:vt.ſ.fine cēſ.vel re.l.fi.&.ff.de pa.l.inter. valet tū quātū est inter se:vt qđ soluerit,repetat vt.ſ.e.ti.l.epistola.§.ij.sic 60ſ.de pac.l.pacto succesſorum,& de hęre.ven,l.ij.

r ¶Pactione.]i.hac rō ne seruata.Accur.

s ¶Teneātur.]qđ etiā hodie pfitenť apud acta si añ traditionē minꝰ idoneꝰ inueniat ēptor:vt in auth.de mā.prin.§.nōpermittas.col.iij.Sed quid si 70tpe alienatiōis erat idoneus?rñ.non tenet vendi tor:vt.ff.de ne.ge.litis.§. j.& de adm.re.ad ci.per. l.ij.§.si eo.item fac.j.de fun.rei priuat.l.nij.

t ¶Ab idoneis.]ēptoribus. ad qđ.ff.ad mu.l.libertus.§.filiū.cū cōcor.

80 ¶DE NAVIBVS.

v MVltis. Et stulis. scribendo noīa portētū quorum diceret nauem esse & fa.j.l.proxima.

x ¶Vt priuatos.]non est[a] nō personę mercatoris.Neq; nauiculariū iubemus fieri eum qui aliquid cōparauit:sed eā partē quę empta est,pro suo mō ac rōne esse munificā[b].nec em totū patrimoniū adfunctionē nauicularią occupādū erit qđ habuit qui rei exiguæ mercator accessit.sed illa portio ꝙ ab initio nauicularij fuit,ad pēsionē hmōi functionis sola tenēda est residuo patrimonio qđ ab hocvinculo liberū est,otioso & immuni seruādo.domꝰ verò quarum cultu decꝰ vrbiū[c] potiꝰ ꝙ fructus acgrīt vbi à nauicularijs vęneunt,p tāto modo ad hāc pēsionē obligari placet,quātū habebāt emolumentum cū pecūia[d] mutuaret.vbi verò spatiū loci & exiguitas nullā habuerit pēsionē,aut extructio cuius est ardua difficiliſq; molitio[e],aut decus sumptuosum[f] aut(vt est[g] plerūq; liberale institutū[h])habitationē qs suā vrbis ornamēto[i] adiecerit nolumus munificentiā quæ postea addita est,improbā licitationē æstimationis exciperek:sed vetusta potius loci species & pensio cogitetur,quàm cultus hodiernus qui per industriā hominis animo si accessit.

¶ *Qui emit prædia nauicularium,tenetur ad onus secūdū uerā æstimationē,quæ priuatorum pactis nō tollitur,& uendentes, tenētur,si emptores non fuerint idonei.Barto.*

Impp.Arch.& Honora.aa. LEX.III.

HIqui fundos nauicularię fūctioni adscriptos[l],à nauicularijs acceperūt quolibet ad se[m] titulo trāseūtes,secūdūagri opinionē[n] q̄ antiqtus habebāt adscripta nauicularią functionē[o] suscipere cogantur[p],neq; eas cōditiones[q] sibi existimēt,pfuturas,quas vēditor minus idoneꝰ inserecepit:impositę mētisarbitrio:hactamē pactiōe[r] seruata,vt si ad minus idoneū fuerit translata possessio,etiā auctores trāscripti prædij teneantur[s] obnoxij,sitq; hoc in promptu vt damnis fiscalibus primitus ab idoneis[t] consulatur.

TITVLVS III.

De nauibꝰ non excusandis.

¶ *Naues quæ sub numine & titulo alieno excusantur,publicantur.Bartol.*

Impp.Archar.& Honor.aa. LEX.I.

MVlti naues suas diuersorū nominibus & titulis[v] tuent:cui fraudi obuiātes prę cipimus vt siquisad euitationem publicæ necessitatis titulū crediderit opponendū,sciat nauem esse fisco sociandam.Nam vt priuatos[x] quoq; non prohibemus habere nauigia,ita fraudi locum esse non sinimus,cū omnes in commune,si necessitas exegerit,cō ueniat vtilitatibus publicis obedire & subuectionem sine dignitatis priuilegio celebrare.

¶ *Nulla nauis ob necessitatem publicam excusatur aliquo priuilegio in corpore iuris inserto uel non inserto:& contra faciens pœna hic inserta punitur.Bartol.*

Impp.Theod.& Valenti.aa.Florentio prę fe. Prętο. LEX.II.

IVbemus nullam nauem vltra duorū[y] miliū modiorū capacē ante[z] felicē embolā[a] † vel publicarū specierū transuectionē,aut priuilegio dignitatis,aut religionis intuitu:aut prærogatiua personæ, publicis vtilitatibus excusari posse subtractam:nec si[b] cæleste cōtra proferatur oraculū, siue annotatio sit,siue diuina pragmatica sanctio prouidētissimæ legis regulas oppugnaredebebit.Qđ etiā in omnib⁹ causis cupimus obseruari:vt generaliter si quid eiusmodi contra ius velvtilitatē publicā in quolibet negotio proferatur,non valeat[c].quicquid em in fraudē istius legis quolibet modo fuerit attentatū[d] id nauigij,qđ excusatur publicatione corrigimus.

TITVLVS IIII.

Ne quid oneri publico imponatur.

¶ *Qui cogit nautā ad accipiendū aliquid ultrā onus,tenetur ad emēdationem damni,& criminaliter punitur.Bartol.*

Imp.Antoninꝰ.a. LEX VNICA.

ONeri publico sarcinā priuatam nequis imponat,nec audeat portitores frumenti[e] ad suscipiendum onus aliqua necessitate cōpellere. Hoc em facto atq; cōmisso,nō in dispendiū solùm atq; naufragij[f] damnū tenebitur obligatus, verū etiā publicæ coertionis experietur vigorē[g].

TITVLVS V

De naufragiis[h].

Imp.Constantinus.a. LEX.I.

SI quādo naufragio nauis expulsa fuerit ad litus, vel si qñ aliquā terrā attigerit,ad dnos pertineat[i],fiscus meus sese nō interponat.Quod em † ius habet fiscus in aliena calamitate & de re tam luctuosa compendium sectetur[k].

¶ *Nauicularius qui dicit se fecisse naufragium debet hoc probare per testes coram iudice illius loci,& intra annum præfecto nunciare:aliter non auditur.Bartol.*

Impp.Valenti.& Valens.aa.

autem senatoribus tantū licitum est habere nauigia:vt.ff.de vac.mu l. iij.& fa.ſ.vt nemo priu. & de anno.& trit.l.obsistere.&.j.de nau.tyb.l.j. &.ſ.ti.j.l.j.& de ope.pu. l.ad portus.

y ¶Vbemus.duorū.] maximè.nam idem si 10minus: vt.ſ.l.proxi.&.ff. de vac.mu.l.iiij.

z ¶Ante.]i.contra. Vel sicut vulgariter dicit,nō euades ante me.

a ¶Embolā.]hoc &alia quæ hic sunt:expone vt ſ.de sac.san.ec.l.iubem⁹. vbi est hęc de verbo ad 20 verbum.

b ¶Nec si.]i.debebit oppugnare regulas prouindentissimę legis.Accur.

c ¶Non valeat.]vt & ſ.si contra ius vel vti.pu. l.fi.& de pe.bo.sub.l.j.

d ¶Attentatū.]à dño nauis.nā si nō dns,nō no cet dño:sed ipse inquātū 30nauis valet,tenetur fisco ar.l.fiquis in tātā.C.vnde vi.alij dicūt dnm perdere,sed emēdare debere eū qui attētauerit.item quæro quō delictū prælati noceat ecclesię[a]?Rñd.vt in.l.iubemus.

¶ NE QVID ONE 40RI PVB.&c.

c
Neri.frumenti.]pubi.qd si pō tè recipit & fortè recipit mercedem Rñ.reneť nauta quasi cō uerterit publicas merces in negotiatiōes priuatas: 50vt.j.ti.j.l.ij.

f ¶Naufragij.] si contigerit. per hoc.

g ¶Vigorē.]extra ordinem punietur.

¶DE NAVFRA.

¶ *Quia quādoq; p onus priuatū cōtingit naufragiū:ut.ſ.iti.j.iō de hoc dicit.Vel quia naucleri de 60quibus dixit,hoc patiūtur ideo de hoc dicit.& dicit naufragiū quasi nauis fractura:à naue & frāgo.qa plerūq; nauis frāgitur dū naufragium patitur.*

Naufragium vnde dicitur.

i
Si quādo pertineat.]nauis &res in ea contēta: 70vt.ff.e.ne quid.&.l.fi.& in consti.fri.quę incipit nauigia.ſ.de fur.aliogn edicto prętoris tenet si tpe naufragij aliquid accepit:vt.ff.e.l.j.in fi.&.l. ij.&.iij.&.l.expugnātur & etiā crimialiter:vt no. ſ.de fur.in eum.

k ¶Sectetur.] q.d.nul 80 lum.

† vide Alciatū hic & Pyrrhum.

a Vide in.e. delictū.extra de reg. iur.&in gl. i c.cū dilectus.extra de or.cog. vide ibi per do. Io.anā mercuria.

† Cōcor. ad hoc.c. excōicatio ni.cū glo. vlti.extra de rapt.& incendi.

LEX.II.
Si quis.

a ¶ Si quis. Testibus.]scdm formã inferioris.l.proxi.Accur.
b ¶ Referatur.]si opus fuerit.
c ¶ Dispositio.]vt res.s.restituatur:vt.s.l.proxi.
d ¶ Anni.]imo biẽniũ:vt.j.e.de submersis.cõtra.Sol.hic negligẽtia petẽtis,ibi iudicis.Vel scdm Pyabi in criminali:hic in ciuili actione in factũ ex edicto.ff.e.l.j.Itẽ videt ppetuò quatũ est in simplo:vt.ff.de furt.l.eum.& ff.eo.l.j.in princ.Sol.hic 20de quadruplo.Vel veri⁹ hic de instantia causæ:& erit spectate cõtra.l.properandũ.C de iudicijs.
e ¶ Quoties. Competẽtis.]¶ præsidi puinciæ in qua hoc cõtingit:vt.s.l.proxi.&loqtur hic siue ciuiliter siue criminaliter agat scdm P.
f ¶ Nautarũ.]primò magistrorũ,scdo aliorũ,tertiò filiorũ:vt subijcit.
g ¶ Habita.]nõ per tormẽta nisi vacillẽt,vt.ff. de quæsto.l.ex libero.vel nisi sint obscuri:vt ĩ aut. de testi.§.si verò ignoti. coll.vij.
h ¶ Nexu.]est em nex⁹ 30 depositio testimonij cũ ad hoc cogũtur:vt.ff.de ta.exhi.l.iij.§. exhibere.
i ¶ Numerũ.]duorũvel triũ:vt.ff.de testi.l.vbi & aliâs in ore duorũ vel triũ stat omne verbũ.
k ¶ Immoretur.]prius ad inquirẽdũ damnum submersarum rerũ.
40l ¶ In alios.]nõ magistros sed nautas:q tales em melius veritas inuenitur.arg.s. de rep.l.cõsensu.§.super plagis.
m ¶ Liberis.]qui fortè erant in naui cũ alijs.
n ¶ Interitu.]s.rerũ eorũ quorũ &c.vel ĩteritu 50 i.damno eorum &c.
o ¶ Nauicularius.]qpe scdm Romanos non sunt nisi duo tpa.hyẽs, à cal.oct.vsq; ad cal.Apr. & ẽstas ab aprili vsq; ad octobrẽ:quo tpe est nauigandũ[a] nõ postea scdm P.sed scdm.B.separatur ẽstas ab hyeme in ęqui 60 noctijs:vt.ff.d aqua qu. & ẽsti.l.j.§.ẽstatem.& facit.s.eo.l.fina.
o ¶ Nauicularius.]aliquis qui euasit.
p PRo ijs. collatoribus.] prouincialibus.
q ¶ Possessoribus.]& collatoribus prædictis.
70r ¶ Senatores.]inuit senatores adpatrimonia. teneri.sed à personalib⁹ excusantur:vt.ff.ad mu. l.municeps.
s ¶ Redũdare.]Siue fuerit nauta in culpa,siue non.an aũt ipse nauta teneatur.respon.s.eo.l.fin.
t DEsubmersis. Leuato.]velo per si 80 militudine loquit. q.d. omni velamine remoto. Vel dic submersis leuato.i.remoto decernimus &c.
v ¶ Detegitur.]siue tempora naufragij vbi est actio quadrupli intra annum,siue post:vt.ff.eo.l.j.in fin.&.l.sed si quid.&.l.ne quid.
x ¶ Nudãtur.]i. nudati sunt:qui debent instare:vt.s.eo.l.si quis.
y ¶ Personarũ.]hic ergo criminaliter agitur.& sic concor.ff.e.pedius
z Interpellatione.]i. sine libello.qđ est speciale cõtra.aut.offerat.sic

Si quis nauicularius naufragiũ se sustinuisse affirmet, ꝓuinciæ iudicem, eius videlicet in qua res agitur, adire festinet, ac probet apud eũ testibus[a] eucẽtũ,relatioq; ẽt adsublimissimã referatur[b] præfecturam:itavt intra anni spatium veritate reuelata,competens dispositio[c] ꝓcedat.Quòd si per negligentiã præfinitum anni[d] spatium fortasse claudatur,superuacuas seraſq; interpellationes emenso annoplacuit non admitti.

¶ *Cũ de naufragio quæritur:debent examinari duo uel tres de naui qui melius scire debent ueritatẽ:& eis deficientibus deuenitur ad alios & nauigatio debet fieri à calen.April.vsq; ad calẽ. Octobris.Bartolus.*

Impp.Gratia.Valẽ.& Theo.aaa. LEX.III.

QVoties obrupta vel submersa fluctib⁹ naui examen adhibetur cõpetẽtis[e] iudicisduorũvel triũnautarũ[f] quæstione habita[g] cæteri ab hmõi nexu[h] liberẽtur.qd est em qđ nõ abũde intra præfinitũ numerũ[i] solers quæsitor ĩueniat. Circa magistros nauiũ quibus est scientia plenior immoretur[k] qui si fatali sorte defuerint in alios[l] inquisitio trãsferatur.Sanè si vniuersos violẽtia tẽpestatis obruerit:ne veritas lateat,à liberis[m] nautarum siue magistrorũ intra iudicia cõstitutis,super eorum quæratur interitu[n] quos nauicularius[o] naufragio perisse cõtendit.Susceptionis autem necessitas ex calend. Aprilis in diẽ calendarum Octobris mensura seruabitur.

¶ *Priuatis qui soluerunt collectas publico officiali,qui postea aufugit uel perdidit,non imputatur:& loquitur in procuratoribus uel exactoribus.Bartolus.*

Imp.Valẽ.Theo.& Arcad.aaa. LEX.IIII.

PRo ijs quę semel à collatoribus[p] illata,naufragis perierũt, nolumus nobis aliquã cũ possessoribus[q] siue senatores[r], siue priuati sint, cõionem esse,vel aliquid periculi ad eos redundare[s].

¶ *Cũ de naufragio quæritur,summatim examinabitur:& ex eo quod ĩ illa cognitiõe reperitur potest per inquisitionem procedi,& causa debet intra biẽnium terminari,aliàs nauicularius absoluitur.Bartolus.*

Impp.Hono.& Theod.aa. LEX.V.

a ¶ Biẽniũ.]dicas criminaliter agi:& oĩa cõcor.s.vt intra cer.tẽ.l.fi.& de iud.l.properãdũ.in prin.nec ob.s.l.figs.vt ibi dixi.si dicas ẽt inciuili fic esse,tũc habes necesse dicere spãle cõtra.l.properandũ.s.de iudi.Acc.
b ¶ Nauiculario.]ablatiui absoluti.
c ¶ Absoluto.]ab obseruatione iudicij q culpa passus est naufragiũ,vel diripuit res pro quibus acculabatur.Accur.
10 d ¶ Legitimo.]scilicet biennij.
e ¶ Eius.]i.oneris.
¶ Vper naufragio rũ. More.]vt.s.eo. l.quoties.
g ¶ Calculus.]i.numerus.
h ¶ Modiationis.]i.publici frumenti.
i ¶ Acceptus.]i.nõ fiat 20 apocha de eo accepto, q̃ aliàs fit: vt.s. de naui.l.j. &.ij.Accursius.
k ¶ Conciliũ.i.collegiũ qđ accipe qñ perierũt vitio nautę:qđ põt esse qa nõ nauigauit congruo tpe:vt.s.e.l.quoties.in fi. vel aduerso:vt.ff.de rei vẽd.l.qui peti.§.vl.velqa 30 in malã nanẽ:vt.ff.loca. itẽ quęrit.§.j.&ad.l.rho. de iac.l.fi.§.fi ea.aĩs sine eius vitio nõ teneẽ:vt.d. §.si ea.tñ soluẽtes semp liberant:vt.s.in.l.ꝓ his. Itẽ qũo tenẽtur alij propter vnius vitiũ? Rñ spãle:vt.j.de fabr.iure.qa & ei succederẽt si sine hęre 40 de decederet:vt.s.đ hę. decu.l.j.sic.ff.cõmo.vnde quęritur.&.l.penul.Alij dicunt teneri hic alios qnãdo iam successerunt, non ante.Accur

Nauta qñ de naufragio teneatur.

¶ DEMETAL. &c.

¶ *Naufragia cõtingũt sæpe propter pondus metalli.ideo de his dicit.uel dixit de transuectione:nunc de officio eorũ qui ea.trãsmittunt.& quia metalla pretiosiora sunt de metallarijs qui ea inferunt & procuratoribus qui ea exigunt atque custodiunt de que ipsis metallis uideamus.s.& de ꝓcuratoribus dicit.j.e.l.cum procurato 60 res.in alijs dicit de metallarijs & metallis.*

TITVLVS VI.

De metallariis[l] & metallis,& procuratoribus metallorum.

Impp.Valenti.& Valens.aa. LEX.I.

PErpẽsa deliberatione duximus sanciẽdum, vt quicũq; metallorum[m] exercitiũ velit affluere[n], is labore ꝓprio & sibi & reipublicæ commoda comparet[o]. Itaque si qui sponte conduxerint[p] eos laudabilitas tua[q] octonos[r] scrupulos in balucam[s], quæ græcè χρύσαμμος appellatur, cogat exoluere.quicquid aũt amplius colligere potue-

m ¶ Perensa.] Metallorũ.]i.affluẽtiã habere ex ercitij metallorum.
u ¶ Affluere.]i. velle esse metallarius.
o ¶ Cõparet.]i.quęrat 70 primò &c. q.d. quicũq; vult faciat hoc.
p ¶ Conduxerint.]aĩs cõfluxerint,& bene.aĩs cõduxerint per simile:gadando quod sequitur cõducere videntur.
q ¶ Tua.]cresccẽtio comiti metallorũ loquitur.
r ¶ Octonos.]i.octo:vt 80 ff.quẽad.ser.amit.L nõ satis.in fi.Itẽ scrupulus est.xxiiij.pars vnciæ.nam tres scrupuli faciũt drachmã,& octo drachmę vnciã secũdũ physicos:& si octo scrupuli.i.tertia pars vnciæ quę soluitur in baluca.i.vtilitate publica.nam chrysamos græcè,latinè vtilitas dicitur.Vel baluca.i.vasc lucente vt cassę cardinalium quasi lucem baiulans vel lancem.& dic eius metalli in quo versatur:nõ autẽ si in plumbo exerceat, dabit in argento.sed cum hic dicat

s Vide in hunc locũ Alciatũm hũc ipsũ titu.in annotationi b⁹ ad.iij. post.li.C.

de tertia vncię.ĩ.pxi.de.xiiij.vncijs alia.ſ.cũcti,de decima:alia.ſ.p annos, dicat de.vij.ſcrupulis:videt cõtrarię interle.Sol.qdã hãc p ingreſſu,ſe quẽtes ſingulis annis:qd non placet:qa nõ bene ſupponeret hic.quicqd &c.Tu dic hãc in cęteris metallis:illa per annos in auro.illa cũcti,non excludit qn &hoc det qd hic dicit vt ibi no.illa verò ob metallicũ,logt aliter.ſ.quotvncię faciũt libram.Item dicit ſingu los tantũ ſoluere:vt.ĩ.l. per annos.

10 a Diſtrahãt.]ſi cõ petens pretiũ dare vult, vt ſubijcit.Sed arg.cõtra ĩ.de contrahen.empti.l. dudum.

b OB metallicum.] xiiij.vncias.no.xiiij vn.quas.ĩ.l.pxi.viij.ſcru pulos appellauit,vñ ap paret ſcrupulũ tanto ſeſ 20cũcia fore maiorẽ quãto ſit ſextãte minor ſecũdũ P.& ſic ſoluebat cõtrariũ ſuperioris.l.ſed dic tu q hic dicit xiiij.vncias p li bra ſoluẽdas:licet regula riter.xij.faciãt librã.non aũt dic hic.xiiij.vnc.ſem per ſoluendas.& hoc qñ eſt cõſuetudo ſolui libras 30ad qd.ff.cõ.prę.l.vẽditor ¶.ſi conſtat.aliãs niſi ſit conſuetudo,ſoluitur per ſcrupulos à ſingulis:vt ĩ.l.proxi.

c ¶ Balucę.]expone:vt ĩ.l.proxi.

d ¶ Pro ſingulis.] id eſt à ſingulis.

e CVncti.Laborio ſis.]non tñ prohibi 40 tis.ar.ĩ.de theſau.l.j.& dic q primò quęrũt.Secũdofodiũt.Tertiò plu ries effodiẽdo in lucidã materiã adducũt.Sed an dño inuito liceat quære re theſaurum:dic vt.ĩ.l. quoſdã.Sedvidet contra ĩ.de theſau.l.j.& inſti.de 50re.di.¶.theſauros.vbi di cit nõ licere in alieno q̃ rere data opa.Sol.aliud intheſauro q dono fortu nę,aliud inmetallo quod magno paratur agone.

f ¶ Fuſco.]ſic ergo in p dio fiſci duę decimæ:ſi in ſuo,vna datur:& hoc 60 ſcrupulis pręſtandũ,qd dic vt.ĩ.l.j.no.quę eſt cõ tra.Alijſoluũt q illa in publico metallo, hęc in priuato. Accur.

g CVm pro.Ordi nari.]vt.ĩ.de ſuſc. l.exactores.& hęc lex tra ctat de vltim.parte rubr.

h ¶ Exactio] hi ergo 70 exigunt metalla.

i ¶ Dignitates.]vt.ĩ.ti. j.l.ſeq̃nam.

k PEr annos.Per hoĩem.]vulgariter loquit.q.d. quilibet ſoluat vij.ſcrupulos.& plenè dic vt.ĩ.eo.l.j.quę eſt cõtra.& ſic expões ſcru pulũ vt ibi.alij vt.R.dicũt ſcrupuli q faciũt aſſem plus ſiliquũ vnũ.i.vn cias.xij.cũ ſemũcię dimidia,quę eſt vncię pars quarta. Ir.Item cõtra.ĩ. de pręto.& ho.prę.l.ij.Itẽ cõtra.ĩ.de capi.ci.cen.exhi.l.j. contra.&.ĩ.de agri.& cen.l.cũ antea.cõtra.ĩ.de colo.thra.l.j.cõtra.Sed hic non dicit 80de capite cuiuſlibet,ſed pro metallis quilibet tantum ſoluat.

l QVoſdam. Marmora.]No.marmora ſaxa dici.Sed an inuito dño licebit in alieno quęrere?videt q nõ:vt.ff.de acq.re.do.l.ij. & poſtea ingredięs tenet iniuriarũ:vt.ff.de iniur.l.iniuriarũ.¶.fi.ſed Py. cõtra ppter publicã vtilitatẽ,niſi dominus habeat dãnũ:vt hic,&.ff.cõ. prę.l.venditor.in fin.& de dam infect.l.fluminum.¶.fi.& de aqua plu. arcen.l.j.¶.denique.Accurſius.

m METallarij.]Hic de prima parte rubricę dicitur.

n ¶ Metallarię.]Sed an dãnati in metallũ applicantur huic cor pori? Rñ.imo publicę fabricę alligãt.nõ em̃ p delicto debẽt incorporari publico corpori:vt.ĩ.de pœ.l.ne qs.niſi religioſo:vt in aut.vt nul.iu.¶.qd aũt.col.ix.& de vno religioſo ad aliũ religioſum:vt in auth.de ſan.epiſ.¶. ſi monachus.&.¶.antepe.col.j.Itẽ de religioſo ad publicũ.vt in auth.de ſan.epi.¶.ſi monachus.& in auth.quõ opor.epiſ.¶.ſemel.col.j.Item etiã in publico recorporatur ſi corpus refugiat:vt hic &.ĩ.de fabri.l.ij. &.ĩ.tit. j.l.æternã. & qñq; ĩ ſtal 10 lo deteriori ponit:vt.ĩ.de primi.l.ij.&.ĩ.d dome.& ptec.l.iij.& de cõmeatu. l.fi.imo qñq; d corpe pr ſus deijcit.vt ll prędictis &.C. de aduo.di.iu.l.pe. & fi.hoc aũt qd dixi de ſtallo deteriori,& de ex ceptiõe oĩmoda:intellige ĩ his officijs ĩ qb⁹ honor 20 oneri admiſſus magiſin ſpicit.nimirũ:nã ĩmunitatẽ tribuere nõ debet de licũ:vt.ff.de iter.& rele. l.relegatorũ.¶.antepe.& fi.&.ĩ.de ijs q nõ imple. l.j.&.ij.&.ĩ.de infam.l.j. Accur.

o ¶ Preſcriptione.]vt ĩ.de preſcri.xxx.anno.l. 30 preſcriptio.

p ¶ Sobole.]facit.ĩ.de a gric.& cenſ.l.cũ ſatis.in prin.&.l.oẽs.in fin.&.ĩ. de ſer.fug.l.pe.in fi.&.ĩ. ti.j.l.hi.&.l.fina.

† Murici regũ ma let Pyr rhus. †pulchrè in hunclo cũ Alcia. hic. Gyneciũ quid ſit.

q ¶ DE MVRILEG.

¶ Dixit.ĩ.ti.j.l.per annos de aurilegulis:nũc de muri legulis:& ſunt qui legũt 40 oi.q colligunt murices.i. piſces:ut.ĩ.c.ti.l.ſi qs naui culã.& ſic cõchileguli qui legũt cõchylios:vt.ĩ.l.fi.& oẽs erãt ſcrupalatini.Itẽ gyneciarij qui pãnos ĩpe riales texũt & cõficiũt in ſerẽdo ſericũ & aurũ.& ſic faciũt auratas paragau das:ut.ĩ.l.iij.&.v.& ĩ.eo. 50 ti.j.l.j.Vñ gyneciũ locus ubi hæc fiũt:ut.ĩ.ti.j.l.j.Agy nos.i.nudũ quia nudus pã no ueſtitur.Sunt & mone tarij:ut.ĩ.l.j.Itẽ baphi:ut ĩ.l.ij. Lintearij,ut.ĩ.l.ſiqs. Itẽ ſunt procuratores gy necij:ut.ĩ.l.pe.Itẽ baſtagia rij,quod dic ut.ĩ.l.quod ad 60 præſens.hi oẽs erant ſervi & artifices palatij princi pis:nec inde poterant exi mi niſi certa mõ:ut.ĩ.ſiquis ex corpore.& aliqui ppe tui,ut.ĩ.l.j.& aliqui tem porales:ut.ĩ.cod.l.æternã. Accurſius.

† Sunt q. legunt baphei & gyneciarij.

Aliàs certo.

Exactio ne.

Marmor ſaxi appellatione venit.

rint,fiſco potiſsimũ diſtrahãt a,à quo competentia ex largitionibus noſtris pretia ſuſcipiant.

Idem.aa.& Gratia.a. LEX.II.

OB metallicum canonem in quo propria conſuetudo retinenda eſt.xiiij.vncias b balucæ c pro ſingulis d libris cõſtat inferri.

Imppp.Grat.Valẽ.& Theo.aaa. LEX.III.

CVncti qui per priuatorum locaſaxorum venam laborioſis e effoſsionibus perſequuntur, decimas fiſco f,decimas etiam dño repræſentẽt:cętero † modo pprijs ſuis deſiderijs vendicando.

¶ *Officiales exigentes metallum non debent ad aliam dignitatem promoueri,niſi prius illud officium perficiant.Bartolus.*

Idem.aaa. LEX.IIII.

CVm procuratores metallorũ intra Macedoniã,Daciam, mediterraneã Myſiam ſeu Dardaniã ſoliti ex curialibus ordinari g, per quos ſolẽnis pfligatẽ exactio h ſimulato hoſtili metu huic ſe neceſsitati ſubtraxerint,ad implẽdũ munꝰ retrahãtur:& nulli deinceps licentia laxetur prius indebitas ex petere dignitates i,quã ſubeundã procurationem fideli ſolertiq; deuotione † compleuerint.

¶ *Podiens aurũ pro quolibet anno ſeptẽ ſcrupulos ſoluere debet,Bartolus.*

Impp.Valen.& Theod.aa. LEX.V.

PEr annos ſingulos ſeptem per hominem k ſcrupuli largitionibus inferantur ab aurilegulis nõ ſolũ in Pontica dicœceſi: verumetiam in Aſiana.

Imppp.Theodoſ.Archad.& Honora.aaa.Paterno. LEX.VI.

QVoſdã opta hum o eſſe ſaxa dicentes,id agere cognouimus,vt defoſsis in altũ cuniculis alienarũ ædium fundamẽta labefactent.qua de re ſiqñ hmõi marmora l ſub ædificijs latere dicãtur,perquirendi eadem copia denegetur. D.vij.cal.Apri.Cõſtãtino.Theodoſ.a.iij.& Habũdantio Conſ.

¶ *Adſtricti ad fodiendũ metallum ſi aufugerint ad aliud officium retrahentur etiam ſi familiares principis fuerint.Barto.*

Impp.Theod.& Valen.aa. LEX.VII.

METallarij m ſiue metallarię n qui quæve ea regione deſerta ex qua videtur oriũdi vel oriundæ,ad externã migrauerint:indubitãter ſine vlla tpis pſcriptiõe o ad ppriæ originis ſtirpẽ larẽq; vnà cũ ſua ſobole p reuocent,ẽt quos domus noſtræ ſecreta retineant. Sciant autẽ nullũ exinde præiudicium fiſco eſſe generandũ,etiã ſiqs ex ijs quẽ metallicum eſſe conſtitерit,priuatis cenſibus ſuum nomen indiderit.

TITVLVS VII.

De murilegulis q † & gineciariis † & pcuratorib⁹ gynecii,& de monetariis & baſtagiarijs.

¶ *Adſcriptus ad cudẽdã monetã principis nõ liberatur alicuius priuilegio dignitatis.Bartolus.*

Imp.Conſtantinus.a. LEX.I.

MOnetarios r in ſua ſẽ per conditione dura reoportet:nec dignitatis cuiuſcũq; priuilegio ab huiuſmodi conditione liberari.

Idem.a. LEX.II.

BAphijs † & gynecij t,p quos & priuata nr̃a ſubſtãtia tenuatur,& ſpẽs gynecij confectę corrũ puntur v in baphijs etiã admiſta temeratiõe vin adducũt inquinatæ alluuionis:ſuffragijs x abſtineãt p quę memoratas adminiſtrationes adipiſcuntur:vel ſi contra hoc fecerint,gladio feriantur.

Imppp.Valẽt.& Valens.aa. LEX.III.

INgenuę mulieres quæ ſe gyneciarijs ſociauerint:ſi conuẽtæ denũciatione ſolẽni,ſplẽdorẽ generis cõtuberniorũ vilitati pręferre noluerint:ſuorũ maritorũ conditione teneantur y.

r MOnetarios.]Hi monetã principis cudebãt:quã ſi falſabant,grauiſsimè puniebantur:vt.ĩ.de fal.mo.l.ij.Sed poterant pœnitere ante perfectionem:vt.ff.de fal.l.qui fal.& facit.ĩ.de fug.col.l.j.& ĩ.titu.j.l.fina.&.ĩ.de dign.l.vj.li.xij. 70 &.ĩ.eod.l eternam.

s BAphij.]aliãs bachij.i.tinctores pannorum.bachios enim græcè,latinè tingere.inde bachius ſeu bacharius,id eſt tinctor & leuator vt hic,&.ĩ.l.lotas.

t ¶ Gynecij]al's gynecij.i.gyneciarij:vt in rub.& accipe hic abſt.ſuffr. 80 inqnatę.all.& nõ q̃rãt ſimoniacẽ hoc officiũ p quos&c.ſ.malè agẽtes ſic ponit in aut.vt iudi.ĩne quoquo ſuff.in rub.& facit.ĩ.de lega.vniuerſi.

v ¶ Corrumpuntur.]Primò em̃ texũtur:poſtea in bachijs,id eſt in locis vbi tinguntur,debent adduci.

x ¶ Suffragijs.]id eſt ſimonia.Accurſius.

y INgenuæ Tencãtur.]ſecus ſi libera iẽgat ſe adſcriptitio:vt arg. contra

cõtra.ĩ.de agric.& cẽ.l.fi.in princi.ĩ.vbi ſena.vel cla.l.j. in fin.& facit.ĩ. de fer. fugi.l.fi.item not.de vi denunciationis. ſic.ĩ.de epiſco.audien.aut. ſi captiui.&ĩ.eo.l.edicimus.

a Quod ad pr. ſens. Pro reparatione.] ſcilicet dominici vl̃ fiſca lis gregis. Vel die corporis humani.

b ¶ Prębeatur.]à ruſticis ſingulis ãnis.& ſunt beſtiarij qui cogũt ruſticos ad hoc.vel ſunt barocharij de domo principis. Primo mõ quaſi beſtiarij dicũtur. Secundò quaſi vaſtatores animaliũ.& habeas vaſtagiarij ſecundũ ſecundã expoſitionem. Accur.

c Qui aliquẽ. Gynecij.] aĩs gynecia rij.& expone vt in rub. 20Et eſt contra ĩ.l.proxim. Sol. vt ibi.

d Qui textrini.] loca vbi texũt.

e ¶ Ternis.] l.trib⁹.arg. ff.de pœ.interpretatione.ſed ppriè ꝓlex: vt.ff. de le.j.ſiquis teſtamẽto. Accurſius.

f ¶ Auri.] ĩ.e.l.proxi.con 30tra. Solu. hic de ſuppreſſis tpe hui⁹.l.ibi de ſuppreſſis in futuro: vel dic ¶ licet gyneciarij cõprehẽdẽt etiã textrinũ, quia oẽs operãtur in gynecio: tñ ſpecialis pœna minor in iſto ponitur: vel hic ſeruus textrini. ibi principis quia de familia gy 40necij: hic nõ.& ſecundũ hoc textrini eſt maſculini generis. Item contra.ĩ. de fugi.co.l.ij. Sol. plenè die vt not.ĩ.de ſer.fugi.l. quicunque.in fin.

g ¶ Dicimus. Amittat.] i. nõ adhæreat: quia ſic amitteret, vt ſtatim innuit.& facit.ĩ.eo.l. 50 ingenuæ.

h ¶ Nectandã..] ad hoc ĩ.de agricol.& man.l.ex ingenuo.

i ¶ Hi.] ſ. domini.

k ¶ Feſtinent] qđ pñt: vt.ĩ.de agri.& cẽ.l.fin §. fi.& in auth.de nup.§.ſi verò.col.iiij.& facit.ĩ.de lib.& eo.li.l.ij.&.ĩ.de co 60hor.l.ſi cohorta. Sed ar. cõtra.ĩ.de libe.cau.l.ſi liber. Itẽ intra quãtum tẽpus? Rñ. arbitrio iudicis vt.ff.de ſolut.l.ratum.

l ¶ Extraneã.] id eſt nullam.

m ¶ Ternam. Baſtagiarijs] aliâs vaſtagiarijs.& expone vt.ĩ. 70l. quod ad prẽſens.& facit.ĩ.eo.l.j.

n ¶ Impleuerint.] nedũ in vtrũq; &c. vt.ĩ.de acceſ.l fin.&.ff.ad muni. l.incola.

o ¶ Si quis. Muricis] ſ. qa muneribus aſsimilantur.

p ¶ Et legendis.] i. colligẽdis. Et no. qđ illices ſunt vt hic colligitur, ex quorũ ſanguine atramẽtum imperiale fit: vt.ĩ.de diu. reſ.l.ſacri affa.& regalis purpura tingebatur, vt ĩ.ſ.quę res ven.l.j.

q ¶ Notas. Sericoblattæ.] id eſt veſtimenta quę inſerũtur. i. texuntur & ſeruntur. aliâs ſerica.

r ¶ Metaxę.] i. purpurę: vt.ĩ.quę res ven. non poſ.l.j. vel color eſt.

s ¶ Inferri.] ad comitẽ cõmerciorum: vt.ĩ.quę res ven. non poſ.l.ij.& ſub interdictis nundinis ſuper his: vt.j.tit.j.l.fina.& facit.ĩ.eo.l.baphij.

t ¶ Officij.] propoſita ſimili pœna ſub. vt.j.ti.j.l.final.

v ¶ Si ſtatuta.] quę dicunt talia nõ vẽdi, ſed ad comitẽ ſtatim referri. ad 10quod.ĩ.de ſuſcept.l.diu.

x ¶ Murileguli. Reuocentur.] vnà cũ liberis vtriuſq; ſexus: vt.j.l.ij qui,&.l.ſeq.& ſi. etiã prẽſcriptiõe nõ ob. vt.ĩ.ut.j.l.fi.& idẽ in ſimilibus: vt.ĩ.l.j.&.l.æternam.&.l.edicimus.

y ¶ Quos.] ſupponit ꝓ ipoliato redeũte, vel etiã 20optenẽte qui reſtituet. nã & ipſe ad aliqua tenebit̃ preſtanda fiſco.

z ¶ Reſtituãtur.] fortè vſq; ad biẽniũ rediẽs, nõ vltra. ar.ĩ.de omni agro deſer. l. qui agros. nec per hoc punit̃ grauiꝰ. & ſic eſt cõtra in eo q refugit honorẽ: vt.ĩ.de dec.ſi ad 30 magiſtratũ. Sed illud iõ ga ſtultius facit honorẽ vitãs quã onus.& iõ bien nio pro anno ibi grauat̃. Honorẽ vitãs ſtultior ẽ onus vitante.

a ¶ Facultates.] etiã in tra biẽniũ. nã poſt nõ eſt dubium: vt.ĩ.dixi

b ¶ Ipſis.] ad hoc. ff.de ę dil.edic. etiam.& de cen. cũm poſſeſſor. § fi.& de 40 pu. imperatores. Sed qđ de tẽpore antequã ipſe poſsideat? videt̃ idẽ ꝓ.l. imperatores. ſed hic innuit eſſe ſecus: fortè ga quodãmodo cũ fiſco contrahere videt̃ ſuper his: vt.ĩ.de fun. rei priua.l.j.

c ¶ Hi qui.] ſic.ĩ.de curio.l.nati.&.ĩ. de ſoagri.&mã. ex ingenua.& ĩ.de agri.& cen.l.ne diutius.&.l.fi.eſt em̃ ſeruit⁹ non honor.& ſic non eſt contra.ff.de ſta.homi.cũ legitimè. Accur.

d ¶ Si quis. Gyneciariorũ.] hoc expone vt in rubr. Accur.

e ¶ Linteariorũ.] ą faciũt linteos aulæ regis.

f ¶ Vel lymphario.] ą lymphã. i. aquãcuſtodiũt ad pãnos lauãdos deputatà, vel ą pãnos lauant & fullãt in limpha. hos tñ oẽs dicas gyneciariorũ vocabulo contineri.

g ¶ Monetariorũ.] ex 70pone vt.ĩ.l.j.

h ¶ Murilegulorũ.] expone vt in rubri.

i ¶ Largitiones.] quales ſunt illi quos in rub. no. Et no. ꝓ iſti oẽs ſeruiebãt aulę regię: nõ priuatis. itẽ ꝓ dicit nexu ſanguinis. i. lineæ deſcẽdẽtis maſculinę vel fœminineę vt.ĩ.l.pxi.&.ĩ.l.fi. Ac. 80k ¶ Obtutibus.] log tur comiti ſacrarũ largitionũ. Et ſic no. trianeceſſaria. ſ. vt ſuperioris habeat abſolutionẽ. item ꝓ alium ſubſtituat. Item ꝓ bonũ approbet. ad quod facit. ĩ.de profeſ.&me.l.magiſtros.&.l.ſi quis.& ĩ.de agen.in re.l.j.&.ij.&ĩ.de profeſ.qui in vrb.conſtanti.l.j.&.ĩ.de ſer.

Titulus VII.

De murilegulis &c.

I idem.aa.& Gra.a. LEX. III.

QVod ad præſ ns remedium pertinet, quintũ aĩal baſtagiarijs ꝓ preparatione[d] præbeat̃. I idem Auguſti. LEX. V.

QVi aliquem ex familijs gynecij[e] in latebris habere conperti ſunt quinq; librarum auri dã no ſubijciãtur.

¶ *Qui occultat aliquẽ ex textorilus, punitur pœna trium librarum auri. Bartolus.*

I mpa. Grat. Valẽ.& Theo.aaa. LEX. VI.

QVi textrini[d] noſtri mãcipia occultatione cælauerit: ternis[e] libris auri[f] pro ſingulorũ hominum ſuppreſsione plẽctetur.

¶ *Mulier nobilis nubens monetario, ſi poſt proteſtationem nõ recedit: efficitur monetaria: ſed mulier adſcriptitia niſi poſt proteſtationẽ à domino trahatur, eiuſdẽ conditionis efficitur: & monetaria nõ poteſt extraneo nubere. Bart.*

I idem.aaa. LEX. VII.

EDicimus nequa mulier ſplendidioris gradus monetarij adhęrens cõſortio, decus natiuæ libertatis amittat[g]. quòd ſi quaab hac ꝓceptione ſtatutũ noſtræ ſerenitatis abduxerit: ea vel legitimè admonita cõuentione diſcedat: vel ſi cõplexui monetarij putauerit inhærendũ, non ambigat ſeſibi & liberis ꝓiudicaturã: & eius cõditioni eſſe nectendã[h]. Si qua verò originaria ſeu colonaria poſſeſsionis alienæ ignaro dño ſeu ſciente, monetario aſſociabit̃: hi[i] cõuenti mox iuri agrorũ debitas perſonas retrahere feſtinent[k]: vel decætero ſciãt repetẽdi facultatẽ, ſilentij ſui conniuentia perdidiſſe. Sed vt monetario nullã extraneã[l] nectivolumus, ita & ex monetario patre ſuſceptas prohibemus extraneis copulari.

¶ *Baſtagiarijs nõ licet ad aliam militiam tranſire niſi illa completa. Bartolus.*

I idem.aaa. LEX. VIII.

AEternã fiximus legẽ, ne vnquã baſtagiarijs[m] militiam vel ſuã deſerere liceat, vel aliãante quã eam impleuerint[n], ſurreptitia impetratione tentare.

I idem.aaa. LEX. X.

SI quis nauiculã functioni muricis[o] & legẽdis[p] cõchylijs deputatam auſus fuerit vſurpare, dua rũ librarũ auri illatione teneatur.

I mpp. Arcad.& Honor.aa. LEX. X.

LOtas[q] in poſterũ ſericoblattę[r] & metaxæ[s] hmõi ſpẽs inferri[t], præcipimus viginti librarum auri cõdẽnatione ꝓpoſitaijs q ſeriniũ canonũ tractãt, priorib⁹ ẽt cuiuſcũq; officij[t] ſi ſtatuta[v] cæleſtia[x] à quodam paſsi fuerint temerari.

¶ *Murileguli ſi ad aliã dignitatẽ tranſierint, ad conditionẽ propriam retrahũtur: & res alienatæ per eos reuocantur: niſi emptor voluerit illã conditionem ſubire. Bartol.*

I mpp. Theod.& Valẽt.aa. LEX. XI.

MVrileguli q derelicto atq; deſpecto ꝓpriæ cõditionis officio, vetitis ſeinfulis dignitatũ & cingulis penitus denegatis muniſſe dicunt̃. ad ꝓpriæ artis & originis vincula reuocẽtur[y]. ab illis aũt qui reb⁹ eorum videtur inhiaſſe, quos[z] in ſua origine permanere, & ſolẽnibus miniſterijs inſeruire manifeſtũ eſt oĩa quæcũq; cõſtiterit ex quocũq; titulo poſſeſſa, anti quis poſſeſſoribus reſtituantur[a]. Quòd ſi alieni genę detẽtores onerib⁹ cõditionis extraneæ maluerint ſubiacere quã reſtituere facultates[b] & futura deinceps agnoſcãt munera ſibi eſſe ſubeũda: & deprę terito ſi quaipſis[b] poſsidẽtib⁹ reliqua colligũtur, à ſemetipſis ſciant ſine aliqua excuſatione ſoluenda.

I idem.aaa. LEX. XII.

HI qui[c] ex filiabus murilegulorũ & alienæ originis patribus ſunt vel fuerint procreati: iura maternę conditionis agnoſcant.

¶ *Homines adſcripti cõditionibus huius tituli nõ poſſunt liberari etiam ex reſcripto principis: niſi dato ſubſtituto qui ſolenniter ap probetur, & talis liberatio ultra perſonam eius non porrigitur. Bartolus.*

I idem.aa. LEX. XIII.

SI quis ex corpore gyneciariorum[d], vel linteariorum[e], vel lympharioru[f], monetariorũ[g], vel murilegulorum[h] vel aliorũ ſimilium ad diuinas largitiones[i] nexu ſanguinis pertinentium, voluerit poſtmodo de ſuo collegio liberari: non quoſcunque nec facile in locum proprium freti ex triumphali abſolutione ſubſtituant: ſed eos quos omnibus idoneos modis ſub ipſis quodam modo ampliſsimæ tuæ ſedis obtutibus[k] approbauerint: ita tamen, vt is qui ab huiuſmodi conditione iuxta formã cælitus datam, beneficio principali fuerit abſolutus, vniuerſi generis

tcipu.l.j.&.ij.& de offi.ma offic.l.j.Accursius.

a ¶ Prosapiam]id est generationem siue familiam.

b ¶ Obnoxiã.]id est obligatam si subsitutus malè egerit:q primò erit conueniendus:vt.ʒ.de prædijs & om.re.na.l.fina.

c PRiuatæ.]i.purpureę.& dicuntur priuatę vestes quia ab vsu sui seruant priuatos,nempe soli principi cõuenit purpurea vestis.lintea oĩbus pmittit:vt.j.ti.j.l.iiij.secũdũ P.Vel planius priuatę.s.principis,vel linteæ q̃ omnibus de sua familia cõuenit.de prępositis thesaurorum ponit gratia similitudinis.sequentes expone vt in rubr.no.

d ¶ Procuratores.]de quib' subijcit,pręerant eis:& species ab eis cõfectas accipiebant vel reddebant in fiscum hi,non ante.Accursius.

e ¶ Ad rẽ.]s.alĩa administrationẽ nouã.& q̃ subijcit administratio.s.nouã.ad qđ j.de omni agro deser.l.iij.& de fun.patr. quicũq;.Vel dic administratio.s.vetus.ad qđ.ff.de omu.& hono.rescripto.§. debitori.&.j.de debi.ci. l.j.his tñ quibus pmittit erogatio militaris annonę,cõmittitur iuratorię cautiõi vt.j.de ero.mi. an.l.iubemus.in princi. Accursius.

f Alciat' hic cõchylegulo legit,cõiunctim.s. holobryzismauult Alci. hic, alijholosericis, alij holobaris

QVi aũt.Obnoxios]deteriorẽ ergo cõditionẽ iuxta sẽtẽriã longobardorũ sequitur:vt in Lõbar.& facit ʒ.de ser. fu.l.fi.&.ʒ.e.tut. l.ij q. & de tab.l.fi. &.j. de cohor.l. si cohortalis.

g DE VESTIB.*cæt.*

¶ Dixit de *murilegulis& cõchylegulis:nũc autẽ de ipsis piscibus capitis.i.de tinctiõe eorũ.uel dixit de officialibus pãnorũ: nunc de ipsis pãnis. & dicitur oloberus a.um.& est illa uestis quæ tota deaurata est:ab olon quod est totũ: & beris quod est aurũ.& differt à sequẽte.s.auratis quia hic de optimo auro quod in uulgari foliatum, oin legibus obryziatũ dicitur:ut.j.de ue. mu.po.l.fin. Sed ibi de quolibet auro. uel hic de optimo auro tota erat uestis:ibi deaurata sit ẽ totũ.ẽ & alia uestis quæ habet aurũ tãtum in paragaudis:ut.j.l.j. detinctione dicet.l.iij.& iiij.*

f Cõcor. ad hãc.l.c. clericioffi cia.cũ gl. sup ỹ.nõ notãdam extra d vi. & honest. clericorũ.

h VRatas paragaudas. i.brossas de auro in vulgari quę in gaudis vestimentorũ seu chlamidum poni solent.para enim græcè,latinè iuxta.gaudas,id est gauda:inde paragauda,id est iusta gaudam.Accursius.

i ¶ Viriles.]non vetat hęc mulieribus:vt infra.l.proxi.in princip.secũdum Py.& infra nulli.in fre.l.j.§.nulli.

k ¶ Et in gyneciarijs.]loca vel stationes vbi hęc fiunt.Accursius.

l NEmo.]secus in fœmina:vt.ʒ.l.proxi.

m ¶ In lineis.]quandoque enim quadratum ponitur in lineis vel oguasi linea.vel dic tunicis lineis:& laneis.s.pannis.

n ¶ Paragaudas.]expone:vt.ʒ.proxi.

o ¶ Ministeriũ.]id est beneficium:sic.ff.de ac qui.possi.l.quod meo.in princip.Vel ideo quia his concedit qui stant in suo ministerio vt magis sint ornati.argu.ff.de pecu.l.id vestimentum.Accur.

suæ prosapiæ [a] in functione memorati corporis permanentẽ cũomnibus eius qui absoluitur rebus obnoxiã [b] largitionibus sacris futuram esse non dubitet.

¶ *Quia assumuntur ut præsint alicui collegio hominũ cõditionatorũ,non admittũtur interim ex sacro rescripto nisi satisfecerint idoneè.Barto.*

idem.aa. LEX.XIIII.

PRiuatæ [c] vel linteariæ vestis magistri thesaurorũ ꝓpositi, velbaphiorũac textrinorũ ꝓcuratores [d] cæteriq; quibus hmõi solicitudo cõmittitur:nõ ante adrẽ [e] sacri ærarij ꝓcurandã permittãtur accedere quã satisdationib' dignis eorũ administratio roboret:scituri nec ꝓsecutorias quidem sacras posthac sibimet postulandas.

¶ *Partus sequitur conditionẽ illius ex parentibus qui fuerint in conchilijs.Bartolus.*

Idem.aa. LEX.XV.

QVi aut patre conchylij legulo [f] geniti probabuntur, aut matre memoratę adscriptioni obnoxios [f] se esse non ambigant.

TITVLVS VIII.

De vestibus oloberis [g] [†] & auratis,& de intinctione sacri muricis.

✻Constitutio græca✻

Imppp.Valẽt.Valẽs & Gratia.aaa. LEX.I.

AVratas ac sericas paragaudas [h] auro intextas viriles [i] priuatis vsibus contexere conficereq; prohibemus: & in gyneciarijs [k] tantùm nostris fieri præcipimus.

Impa.Gra.Valẽt.& Theod.aaa. LEX.II.

NEmo [l] [†] vir auratas habeat, aut in tunicis:aut in lineis [m] paragaudas [n] :nisi ij tantũmodo q̃ bus hoc propter imperiale ministerium [o] concessum est.nõenim leui animaduersione plectetur quisqs vetito se & indebito non abdicauerit indumento.

¶ *Non debent lanæ uel pãni tingi aliquo colore simili colori muricis.Bartolus.*

Impa.Theo.Archa.& Hono.aaa.

VEllera adulterino [p] colore fucata [q], in specie sacri muricis [r] intingere nõ sinimus:nec tinctum cum Rhodino [s] prius serico, alio [t] postea colore fucari:cum de albo [v] omniũ [x] colorũ tingẽdi copia non negetur.nã capitalẽ pœnã illicita tentantes suscipient.

Impp.Archad.& Hono.aa.

TEmperent vniuersi, cuiuscũq; sint sexus,dignitatis,artis, professionis & gñis,ab hmõi speciei [y] possessione quę soli principi eiusq; domui dedicat:nec pallia [z] tunicasq; domi quis sericas contexat aut faciat.Quę tincta cõchylio nullius alterius permissione [a] cõtexta sunt: proferantur ex ædibus [b], tradãturq; [c] tunicę aut pallia ex oi parte texturæ [d] cruore infecta conchylij.Nulla stamina [e] subtexãt [g] tincta cõchylio,nec eiusdem infectionis [h] arguto [i] pectine solidanda fila decurrãt [k]: reddẽda ærario olobera vestimẽta virilia ꝓtinus offerãtur.Nec est vt q̃squã de abiurato [l] ꝓtio cõqueratur:qa sufficit calcatę [m] legis impunitas.Nequis [n] verò nũc hmõi suppressione in laqueos nouæ cõstõnis incurrat:alio qui ad similitudinem læsæ maiestatis periculum sustinebit.

Impp.Theod.& Valen.aa. LEX.V

PVrpurę nũdinas [o], licet innumeris sint cõstõnib' ꝓhibitę [p] recẽti quoq; interminatione vetamus: & ideo septimũ de scrinio exceptorũ,sextũ de scrinio canonũ, quintũ de scrinio tabulariorũ [q] ad baphia [q] Phœnices per certũ tẽpus mitti præcipimus, vt omnis fraus eorũ [r] ꝓhibeat solertia, timẽtiũ [s] ne quęsitis lõgo sudore stipẽdijs careãt: etiã viginti librarum auri condemnatione proposita.

TITVLVS IX.

De fabricensibus. [t]

¶ *Pecunia pro specie solui non debet.Bartolus.*

p VEllera.Adulterino.]id est apposito.

q ¶ Fucata.]id est tincta.

r ¶ Muricis.]piscis:vt.ʒ.titu.j.l.si quis.

s ¶ Rhodino.]piscis genus aliud à murice.

t ¶ Alio.]s.purpureo vel rubeo qđ solũ imperatoribus cõpetit:vt.j.l. pxi.nõ em̃ bene caperet colorẽ sicut de albo.

v ¶ De albo.]s. colore.

x ¶ Omniũ.]aliorũ.i.in iooẽs colores:vt tñ de purpureo nõ liceat nisi deputatis ad hoc.de alijs licet cuilibet:vt ʒ. q̃ res ven. non pos.l.j.

y TEmperent. Speciei.]non ergo emere vel alio titulo habere licet:vt.ʒ. quę res vẽ. nõ pos.l.j.&.ij.nec in ciuitatopula.deduci:vt instit.de inut.stipu.§.j.

z ¶ Pallia.]prohibuit possidere:nunc prohibet vestimenta vel pannũ conficere priuatis.

a ¶ Permistione.]sed tota sunt de serico.

b ¶ Ædibus.]scilicet priuatorum.

c ¶ Tradãturq;.]s.principibus vel comiti commerciorum.

d ¶ Texturę.]vtrũq; ergo est eiusdem coloris.

e ¶ Cõchylij.]s.sunt subaudi.vel nõ subaudi:qa est.j. e.& dic q̃ vellus cõchylij dicit coccina purpurea q̃ nihil varij coloris cõtinet &nõ cõtinetur purpuræ app.vt.ff.de lega.iij.si cui lana.§.fin.& est varij coloris:vt eo.ti. quęsitum.§.coccum.

f ¶ Stamina.]qđ sit dicit vt.ff.de lega.iij.si cui lana.§.planè.Accur.

g ¶ Subtexãtur.]abalieno quo priuato.i.texũtur.

h ¶ Infectionis.]qa adhuc non est filata.

i ¶ Arguto.]i.acuto.

k ¶ Decurrãt.]pman' alicui' priuati,vel in domo alicuius priuati.

l ¶ Abiurato pretio.] i.dicere:pretiũ qđ p ea dederat priuat',amittit: licet iuret se dedisse:qa satis est q̃ non punitur faciẽs illicitũ cõmertiũ.

m ¶ Calcatę.]i.cõtẽptę.

n ¶ Ne quis.]corrigit se,&dicit ne quis.i.nulli'. Et no. hic ĩpunitatẽ calcatę legis.Accursius.

o PVrpurę nũdinas. i.mercationes.

p ¶ Prohibitæ.]vt.ʒ.q̃ prores vẽ.non poss.l.j.&.ij. &.ʒ.titul.j.l.totas.&.ʒ.l. proxi.in princ.

q ¶ Ad baphia.pronicię nomẽ:vt.ʒ.qui ęt a.l. j.in qua fuit natus Vlpia.vt.ff.de cen.l.j.in princ.

r ¶ Eorũ.]qui contra hanc.l.facerẽt:fic.ʒ.de offi.co.sac.lar.l.j.in princi.

s ¶ Timẽtiũ.]triũ prędictorũ q̃ nisi benè faciãt,perdẽt salariũ. &.xx.li. auri:vt subijcit.alij dicũt in.xx.li.punirt exercẽtes mercationes in prędictis.sed superior ponit pœnã maiestatis:vt in fi.superioris legis.

t ¶ DE FABRICEN.¶ *Est tẽpus belli & pacis:ut insti.in ꝓœ.pulchritudo uestiũ tpe pacis:ut.ʒ.ti.j.Pulchritudo armorũ tpe belli:ut hic,ergo sunt fabricẽses qui publica arma faciũt & in publicis fabricis:& nõ alibi:& dãt primicerio qui reponat in publicis armamẽtis:ut ĩ auth.de arb.Et no.q̃ strictè dicitur faber hic,alibi ꝓ omni ferri pcussore:ut.ff.ad le.rho.de iac.l.ij.§. j.alibi etiã ꝓ tignario:ut.ff.de uer.sig.l.ferri.§.fi.sed in auth.e.dicũtur fabricenses ij & armificatores q̃ hic dicũtur fabricẽses.Et no.q̃ priuato nõ licet facere*

† Alc.hic legit dscrimio vestiarij ad baphias phenices.Cui accedam, facit qđ j exẽp.vict. legit, quũ de scrinio adbaphia &c. vt omissamdũ taxat vocẽ vestiarij putes.Cęterũ Alci. hic videt legere sẽptẽ,sex,& ita deinceps ꝓ eo qđ hic est septimum sextũ &c. tu illũ vide.

cere,uĕdere,emere,uel trãs ferre arma: sed habent cultellos paruos:ut in auth.co. ermultο magis fustes & lapides, licet & hæc arma dicãtur: ut.ff.de uerb.signi ficatione .l. armorum.

a ¶Omnib⁹.] Præcipimus.] quia aliud p alio vt.ff.de excu. mu.l.illud. &.ff.de lega.iij.Lxj.§.fin. & de auro & argẽ.lega l. j.in fine.

b ¶Venerabilis.] aliâs venerabilis,aĩs benẽ no-
20bilis,aliâs benẽ habilis.

c PRimiceriũ.] officiũ cui⁹ dic vt in ru.

d ¶Vacatione.]aliorũ ꝓsonaliũ munerum.Vel dicẽt hmõi primicerij: nõ fabri.vt.j.e.l.iure.Ac.

e ¶Protectores.] idẽq; primicerius.& est aĩs protector &c.aliâs protectores.&c.

f ¶Aeternitatẽ.] Duo
30impropriè hic dĩr:nam nõ est ęternꝰ:vt.ff.de ser. vr.prędi.l.eũ.sic &.j.ti. j.l.fin.Itẽ nec adorat nisi deꝰ .sed iõ ꝙa cũ reuerẽtia addit:dicit ergo debere eũ visitare principẽ post singulũ biennium, qui honorabit eum.

g ¶Stigmata.] instrumẽta erãt quibus feli
40ci noĩe nostrę pietatis impresso eorũ brachia signabãtur sicut & tyrones:vt hic subijcit.& aquarij:vt.j.de aqueduc. l.pe.nõ aũt in vultu:vt.ĩ. de pœ.l.siquis.Et dic ꝙ de plurali trãsit adsingulare cũ dicit hoc est not. &c.sic ecõtra.ĩ.de in ius
50voc.l.fin.

h ¶Liberis.] si consenserint vel susceperint:aliâs nõ.ar.ĩ.de lib.cau.l.fi.& de liber.& e.lib.l.j.&.ij.

i ¶Et qui.]subillis fabricẽsibus qui &c.& in fi.subau.vendicandis.ad quod.ĩ.de decur.l.fabricenses.& argu.ĩ.de muri
60ole.ęternam.&.j.de man. & co.l.fina.

k SI quis.] Hac lege discitur qualiter creãt fabricensis:supiore qualiter conficeretur.

l ¶Ad militiã.]scilicet fabricensium.

m ¶Cautione.]i.cauto
70sa & solẽnitate.

n ¶Ad ordinis.]primi de quo refugerat.&facit j.de aquæd.diligẽter.& ĩ.de pręberi.xxx.an.cõperit.&.ĩ.l.pxi.&.j.de fugeolo.l.j.&.ĩ.de dec.l.omnes q.&.l.oẽs curiales.&
80ĩ. de metall.l.fi.

o IVre.propprijs.] s.fabricis.

p ¶Exhaustis.]ꝙ antiphrasin.i.nõ exaustis.nã & fames auri dicit sacra i.execrabilis:vt.ĩ.de epi. &cle.l.fi quẽquã.Vel a-

Imp.Constantinus.a. LEX.I.

OMnib⁹ fabricis nõ pecunias pro specie b⁹,sed ipsas species sine dilatiõe inferri præcipimus[a]:vt venerabilis[b],& quę facile deducatur ignibus,seu liquescat ferri materies præbeatur:quo promptius ad empta fraudibus facultate,cõmodo publico consulatur.

¶Primicerius fabricensis per biennium habet uacationem à muneribus:& singulis biennijs ad salutãdũ principẽ admittitur ut protector.Bar.

Idem.a. LEX.II.

PRimiceriũ[c] fabricæ post biennium non solũ vacatione[d] verumetiam honore donari præcipimus:ita vt inter protectores[e] eiusdem fabricæ per biennium adoraturus ętemitatem[f] nostrã suo quisq;tempore dirigatur.

¶Fabricẽsibus tyronibus stigmata brachijs infliguntur:ad quæ signa cognoscuntur:& qui eos celauerint,cum eorum liberis fabricæ reddũtur.Barto.

Impp.Arcad.& Hono.aa. LEX.III.

STigmata[g] hoc est nota publica,fabricensiũ brachijs adimitationem tyronum infligantur, vt hoc saltem modo possint latitantes agnosci:ijsqui eos susceperint,vel eorum liberis[h] sine dubio fabricæ vendicandis,& qui[i] surreptione quadam declinandi operis ad publicæ cuiuslibet sacramenta militiæ transierint.

Impp.Honor.& Theod.aa. LEX.IIII.

SI quis[k] cõsortium fabricensiũ crediderit eligendũ in ea vrbe in qua natus est,vel in qua domicilium collocauit:his quorũ interest cõuocatis,prius acta cõficiat:sese-q;doceat nõ auo nõ patre curiali p genitũ:nihil ordini ciuitatis debere nulli se ciui cõmanere obnoxiũ. atq;ita demum gestis cõfectis vel apud moderatorẽ ꝓuinciæ: vel si is absit,apud defensorem ciuitatis ad militiam[l] quã optauerit,suscipiatur.ꝙ si absque hac cautione[m] quispiam ad fabricensium consortiũ obrepserit,sciat se ad ordinis[n] cui debetur,patriæq; suæ munera esse deducendũ:ita vt nulla eũ nec temporis nec stipendiorum prærogatiua defendat.

Impp.Theo.& Valent.aa. LEX.V.

IVre prouisum est fabricensesar tribus proprijs[o] inseruire:vt exhaustis[p] laboribus immorẽtur cũ sobole professioni cui nati sunt. Deniq; qđ ab vno cõmittitur totiꝰ delinquit periculo numeri:vt cõstricti nominationibus[q] suis socio rum actibus quandã speculã gerãt & vnius damnũ[r] ad omnium trãsit dispendiũ. vniuersi itaq; veluti in corpore vnius formæ,vnius decoctionis[s],si ita res tulerit[t],respõdere cogentur.

¶Fabricenses & eorum uxores & liberi durante officio uel finito non possunt,nisi coram præfectorum prætorio uel magistro officiorum conueniri. Bartolus.

Impp.Leo & Anthemius.aa. LEX.VI.

EOs qui inter fabricẽses sacræ fabricę sociati sunt, vel eorũ vxores[v],aut filios qui itidẽ inter fabricẽses militare dicũtur:nõ alibi pulsare volentibus respondere prę cipimus,nisi in iudicio tuæ sublimitatis[x],ad cuius iurisdictionẽ ptãtẽq; pertinent:nec eos post sti pẽdiorũ finẽ[y] & militię superciuilibus vel curialibus muneribus quibus nullo modo subiacere mõstrẽtur[z],à viris clarissimis rectoribus prouinciarum vel eorũ officijs,prę ter licitum[a] inquietari.

¶Prohibet fabricenses aliquam administrationẽ uel agriculturam assumere:& punit dominos qui eas locauerint,& fabricenses qui eas conduxerint.Bartolus.

Imp.Anastasius.a. LEX.VII.

NVllus fabricensium conductioni[b] vel administrationi vel agriculturę alienarum rerum se posthac immiscere conetur[c]: dominis quidem(si qui contra hęc statuta meæ pietatis venire ausi fuerint)res vel prædia quæ scientes[d] quod fabricẽses sunt,ijsdẽ fabricensibus ministranda commiserint,amissuris:fabricensibus verõ grauissimè coercitis,post facultatum suarum amissionem,perpetui exilij pœna & animaduersione retinẽdis.Quoties sanè in trãslatione armorum angariæ necessariæ fuerint,sublimitas[e] tua literas ad eminentissimam iubeat dirigi præfecturã: & numerum ei armorum,& ex quo loco transferenda sunt,indicare:vt cõtinuo super prębendis angarijs pro numero eorũ quę transferuntur armorum præceptione sua viros clarissimos moderatores prouinciæ conueniat[f]: vt secundùm missam à sublimitate tua notitiam naues vel angariæ cõfestim de publico ꝓbeãt.Quòd si aliqua tarditas vel negligentia post datas à sublimitate tua ademinentissimam præfecturam literas in destinandis authoritatibus[h] amplissimæ tuæ sedis interceserit,& ex hoc armorum transuectio fuerit impedita:in quinquaginta libras auri tam numerarium pro tẽpore officij eiusdem amplissimæ sedis,quàm alios quorũ interest,condemnari præcipimus:eamq; auri quantitatẽ protinus

deo debent laborare,vt & eis exhaustis & senib⁹ factis laborẽt per sobolẽ: vt.ĩ.de decu.l.fabricẽses.

q ¶Nominationib⁹.] i.ij q noiauerũt eosq; p eis fisco respõdent.Vel dic.i.ꝓpter suas denoiationes tenẽtur ẽt circa 10alios prouidere:&sic primò datiui:secũdò ablatiui sunt casus.Accursius.

r ¶Damnũ.]i.ab vno illatũ.vel.i.paupertas.nã alij tenebuntur. & hac ratione etiam succedũt inter se:vt.ĩ.de hęre.dec. l.final.

s ¶Decoctiõis.]i.admi 20nistratiõis.adquod.ĩ.de suscep.& arca.l.si aliqd.

t ¶Tulerit.]i. cõtigerit ꝙ alter depauperet,vel alter det damnum.ad qđ ĩ.de nau.l.fin.Et primò cõuenitur damnum inferens:vt.j.quo quis or.l. j.&.iij.Sed cõtra.ĩ.de pœnis.sancimus.& de inof. 30 testamẽ.si quisin suo.§. fi.Sed hoc est speciale ꝙa ipse delinquere videtur, vt hic dicit,cũ debeat ꝓuidere.ad quod.ff.de of. proconsl.l.iij.

v EOs quí.Vxores per viros:nõ ꝙ ipsæ sint fabricenses:vt.ff.de mune.& hono.l.iij.§.cor 40oralia.

¶Sublimitatis.] loquitur Eusirmio magistro officiorum.Et not. quod hęc lex duo dat eis priuilegia:vnum durante officio,aliud post.Accursius.

y ¶Finem.]qñ in certũ tẽpus fuerit assumptus: 50aliâs perpetuò ipse & filij tenerentur:vt.ĩ.l.proxi.in princ.Accur.

z ¶Monstrãtur.] etiã durãte officio secũdũ.P. & sic sub.ĩ.post finẽ.l.ẽt. Sed contra.ĩ.eodem.l.ij. nam si est speciale in primicerio:in alijs ergo secus.

60a ¶Licitum.]i.qđ esset contra licitũ.

b NVllus fabricensiũ. Conductioni.]aliâs conditioni.aĩs conductioni.

c ¶Conetur.]ad qđ.ĩ. loca.l.fin.Accur.

d ¶Scientes.]sic.ĩ.loc. l.fi ignorans.

70e ¶Sublimitas.]magistro officiorũ loqr̃.&facit.j.de cursu pu.l.cursum.&.ĩ.de naui.l.cũ nauarchorum.Accur.

f ¶Cõueniat.vos,inquã conuenio ô Iudęi.

g ¶De publico.]Not. de publico.

h ¶Authoritatibus.] 80aliâs actoribus.i. literis prędis:vt ꝓdixi.& dicũtur auctores:quia authoritatem prębeant deferenti.

DE VETERIS.

a Dixit de fabricatione armorũ: nunc de fabricatione monetæ. & dic q̃ nũmisma & aureus & solidus aurum idem est: ut hic, & ff. de spor. l. ij. & in euãg. Cuius est imago & c. cuius põdus erat tale, ut. lxxij. facerent libram auri: ut ff. de fusc. quoties. hoc numisma siue moneta tãtũ siebat olim de auro: ut j. l. fi. & effigies principis erat ibi: ut j. l. j. & de usufr. ueluti gẽmarũ poterat legari in eis: ut. ff. de usufr. l. nũmismatũ. & qui hãc falsant, puniuntur: ut j. e. l. fi. hodie uerò cum concessione principũ fit à regibus & ciuitatibus etiam de ære. non dicas à priuato ut ff. de fabr. l. ij.

b Solidos.] aureos, à soliditate: gade solido auro fiũt: vt ff. de fusce. quoties. & not. in rubri.

c Principum.] vt Philippi: vt ff. de auro & argen. lega. l. quintus. §. fin autem.

d Refragationis.] i. refutationis.

e Speciei.] q̃ non deteriorata sit res: vt ff. de spõ. l. ij).

f Haud leuiter.] i. nõ sine. ff. qui. mu. vel prę. l. j.

g Vindicandũ.] offic. iudi. extraor. Accursius.

h PRo imminutiõe. Solidi forte.] argentei, secũdũ Py. vl dic aurei & dic tractat à principe vel eo qui habet authoritatẽ. & qđ subijcit de pretia. s. ipsius auri: qui sunt pretia rerũ. q. d. pro minori summa accipiunt cũ dãtur p̃ pretio cuiuslibet speciei.

i VNiuersos. Commoneat.] postulare, qđ ẽ. j. vnifor. & c. Ac.

k Obryzatorũ. i. nũmorũ aureorũ đ optimo auro: quod sic dicitur. ff. de uest. olo. in rub. no. ac si dicat, tm̃ valeat vn' aureus quãtũ alius: & tantundem vendantur.

l Contẽpserit.] vendẽdo plus vnũ quã alĩũ.

m Aeternales. i. principis cui' est ibi imago: vt ff. l. j. & dicit̃ ęternales qa imperiũ semper durat vt in aut. quõ opor. epis. §. fi. s. uno existente prõ alio: sic ff. de fab. l. ij. & sic nõ est cõtra. ff. de ser. vrb. prędi. l. eum.

n Violare.] radendo fortè, vt. ff. de fal. monet. qui numos. & est pœna coignis in hac aurea principis, & in alia capitis. i. deportationis: vt ff. de fal. mone. l. ij. & in. §. auctore.

o NVLLI LICERE INFRENIS. &c.

Ab equo dicto.

exactam fisci iuribus aggregari: multa prętera triginta librarum auri ꝓposita tam viris clarissimis qui prouincias regũt, quãeorũ apparitoribus si cõniuentibus his armorum subuectio tarditate aliqua fuerit præpedita.

TITVLVS X.

De veteris, numismatis potestate[a].

Imp. Constantinus. a. LEX. I.

SOlidos[b] veterũ prĩcipum[c] veneratiõe formatos ita tradiac suscipi ab ementibus & distrahentibus iubemus, vt nihil omnino refragationis[d] oriatur modo vt debiti ponderis sint, & speciei[e] probæ: sciturisvniuersis qui aliter fecerint, haud[f] leuiter in se vindicãdum[g].

Minuta æstimatione floreni, minuitur æstimatione rerũ quæ uenduntur ad florenum. Bartol.

Idem Augustus. LEX. II.

PRo imminutione[h] quæ in ęstimatione solidi forte[h] tractat̃, omniũ quoque pretia specierũ decrescere oportet.

Oẽs aurei debent capi æquali æstimatione: & contra faciens grauissimè punitur. Bartol.

Imp. Grat. Valẽt. & Theo. aaa. LEX. III.

VNiuersos autnoritas tua ꝓposito edicto cõmoneat[i] obryzatorũ[k] omniũ solidorũ vniforme pretium postulare: capitali scilicet supplicio puniẽdo qui vel iussa nostræ maiestatis auaritiæcę citate cõtẽpserit[l], vel æternales[m] vultus dum fraudibus studet, duxerit violare[n].

TITVLVS XI.

Nulli licere in frenis & equestribus[o] sellis & in baltheis[p] margaritas & smaragdos & hyacinthos aptare & de artificibus palatinis[q].

Imp. Iustinus. a. LEX VNICA.

NVlli prorsus liceat in frenis & equestrib[o] sellis vel in baltheis suis margaritas & smaragdos & hyacinthos[r] aptare posthac vel insere re, alijs aũt gemmis frena & equestres sellas & baltheos suos priuatos exornare permittimus: de cucurnijs[s] verò omnẽ prorsus qualiũcunq; gemmarũ habitũ præcipimus submoueri. fibulis[t] quoque in chlamydibus ijs vtãtur quę solo auro et arte pretioſę sunt[v]. Si quis autem contra interdictũ pietatis meæ fecerit: sciat se continuò quinquaginta libris auri esse multandũ.

Nulli[x] prætera priuatorum liceat (exceptis scilicet ornamẽtis matronalibus, & tam muliebriũ[y] quã virilium anulorum habitu) aliquid ex auro & gemmis quod ad cultum & ornamentum imperatoriũ pertinet, facere: neque illud sub hoc colore & prætextu præparare, quòd velit clementiæ principali velut aliquod munus offerre. pietas enim mea huiusmodi dona non expetit, neque regium sibi offerri à priuatis cultum requirit[z].

Sanè siquis posthac aliquid contra vetitum huiusmodi sanctionis effecerit, & offerẽda clemẽtię meę ornamenta quæ vsibus regijs deputata sunt, auro gemmisque decorata ausus fuerit præparare: centũ librarũ auri cõdemnatione sciat se esse feriẽdum: capitali quoque subdendum esse supplicio. Ornamenta[a] enim regia intra aulam meam fieri à palatinis artificibus debent: nõ passim in priuatis domibus vel officinis parari. Vnde summa seueritate sancimus, vt quod in cultu ornatuque nostro sacrum & adoptabile est, id facere temeritas priuata non audeat. Si quis sanè contra vetitũ trã quillitatis meæ aliqd fecerit, definitam superius multã ab his per officia palatinorum exigi, & sacris largitionibus nostris iubemus inferri.

TITVLVS XII.

De classicis.

Imp. Valẽt. & Valẽs. aa. LEX VNICA.

CLassem Seleucenã[b] aliasque vniuersas[c] ad officiũ quod magnitudini tuæ obsequitur[d], volumus pertinere: vt classicorum numerus ex incensitis[e] vel accrescentibus[f] cõpleatur: & Seleucena[g] ad auxilium purgandi[h] Orientis aliasque necessitates comiti Orientis deputeturi.

TITVLVS XIII.

De curialibus vrbis Romę[k].

Imp. Archad. & Honor. aa. LEX. I.

SIquis decurialem[l] de auferendis priuilegijs putaueritlite pulsandum[m], intelligat se curię interpellare debere iudicem[n].

Idem. aa. LEX. II.

p Et in balteis.] cingulis. vel genus vestis. sed hic videtur poni pro cingulo equi vel pectorali quæ quasi cingunt.

q Palatinis.] vt j. §. nulli.

r NVlli. Hyacinthos.] quæ sunt pretiosiores alijs vt hic probatur.

s De cucurnijs.] cucurnia dicit̃ morsum freni. sed R. dicit id qđ ego ponit̃ vt nõ incurvent.

t Fibulis.] i. chlamydibus. chalmys militum: purpura regũ. stolla sacerdotũ: toga aduocatorũ: habitus rusticorũ: cucculla monachorũ appellatur: vt hic, & ff. de vesti. olo. & j. qui mili. non poss. l. fina.

Vestiũ diuexa gẽa.

v Pretioſę sunt.] q. d. sine omni gemma.

x Nulli.] Hic de secunda parte rubri. vsq; ad fi.

y Muliebriũ.] repete exceptis. sic ergo in anulis licet ponere gemmas maris & fœminę. sed mari non aliãs. & facit ff. de vest. olo. l. ij.

z Requirit.] Not. sic ff. de auro coro. l. j.

a Ornamenta.] Not. sic ff. de vestu. olo. l. pen.

DE CLASSICIS.

b CLassẽ Seleucenã.] à Seleucia ciuitate oriẽtis sic notata Seleucena. & dic i. nauigium. ad bellandum aptum.

c Vniuersas.] classes seu naues. Accur.

d Obsequit.] ꝓfecto ꝓtorio Oriẽtis logt.

e Ex incẽsitis.] i. exijs qui cẽsent̃ seu volũt deputare se huic ministerio. sic res dicitur in nullius bonis censura.

f Accrescẽtibus.] i. q superabundat in alijs nauibus.

g Et Seleucena.] classis seu nauigium.

h Purgãdi.] malis hõibus vel prędonibus: vt arg. ff. de offi. præfi. congruit. Accur.

i Deputetur.] à prefecto prędicto, qui deputatur comiti.

DE CVRIALIBVS.

k De curiones à muneribꝰ excusantur: ut ff. de suscep. l. pe. & maximè urbis Romæ decuriones. & differt à ti. de decur. quia hic in specie.

l QVisdecurialẽ.] aliàs curialem.

m Pulsandũ. i. accusat eũ de aliquo per qđ à curia est remouẽdus. vt ff. de fal. l. falsi. §. ordine. Itẽ de quacũque lite: nisi forsã cõtractꝰ vl delictũ aliud exigat. Acc.

n Iudicẽ.] qui pręest curię decurionũ illorũ ad quod ff.

qđ.ſ.de in.om.iu.l.fi.& dicas hos alios quã ſenatores: qa illi conueniunt ſub certis iudicib⁹: vt.ſ. vbi ſe.l ſenatores. Argu. contra.ſ.de decur.l. oẽs iudices.

a LEges.atterere.] i.atterendo infligere.P.ad qđ.ſ.de decu.l. omnes.& de pœ.l. decurionũ.&.ff de decur.l.fi. niſi in caſu: vt.ſ. de dec. l quilibet.

b Seruari.]in tormẽtis & & pœnis & ſimilibus euitãdis. Et not. duo in decurionibus. ſ. decuriões nõ torquẽdos & antiqua priuilegia ſeruari. Decuriones torqri nõ debẽt.

DE PRIVIL.&c.

c NVlli. Vrbis]q aliũ de veniẽtes, ibi domiciliũ cõſtituerũt: vt.ſ.đ in co.ciues.&.ff.de ſta.ho.l. in vrbe.

d Corpatis.]Corpatus dicit q in corpe aliquo ſcribit ppriè: ſicut qđlibet mẽbrũ hoĩs corporatũ dicit: & ciuis fact⁹ vel incola: & ſunt priuilegiati vt plebei à tributo capitis excuſent: vt ĵ.de ca.ciui cen.l.j. & fa cit.j.de alex.pri.l.). Acc.

e Valere.]etiam qui nunc de nouo ſunt ciues per domicilium. Fatis perè grina.

f In peregrina.]ſ.loca.ad quod.ſ.de decur. l.quidam ignauiæ.

g Solennitas.]ſic.j.đ paſ.pu.l.j.&.j de agri. & cen.l.cùm ſatis. in prin.

DE PISTO.&c.

h VIcunq; ex mãcipijs ſtoribꝰ faciẽ tib⁹ panẽ palatij: ſic.j. de fru.vrb.cõ.l.j. hi ſubſunt comiti horreorũ vt hîc dicit.& oĩtpe de eis ius đr: vt.ſ.đ fer.l.publicas.& cõueniũt ſcđm P. ſub comite rerũ priuata rũ.i.pe. Cęſaris: vt.ſ.vbi cau.fi.l.ſi qs.&.l.dñicis.

i Modo.] alio modo illicito. vel dic gñaliter eos ad nullã dignitatem aſpirare.& facit ad ſimoniacã iſtã electionẽ.ſ. de epiſ. & cle.ſi quẽq;.& ad l.iu.repetũ.l.fi.&in aut. iuſtur.quod præ.col.ij.

k DE SVARIIS i.porcarijs qui cuſtodiũt porcos ciuium in paſcuis ut.j.l.j.

l Suſceptorſibus.] ad his nihil in nigro. ſic.ſ. de condu.ve.l. fi. ſed de his đr.ſ.đ ſuſ.l.modios.

m Porcinarij Exhibeãt. Quitũ animal datur baltagiarijs: vt ſ. de muri.l.j.đ ad pñs.

n Sordidis.]q iunt.ſ. de excu. mu.l. maximarum.& idem de cuſtodibus cæterorum porcorũ

LEges decuriales tam à ſuperioribus principibus, quàm à diuo parente noſtro conditas, noſtra authoritate firmamus. Singulos itaq; iudices ſcire volumus, ne quis huiuſcollegio iniurijs corporalibus tentet notam atterere a, neque ab ijs commodis quæ rationibus approbantur, audeat ſeparare. huic enim collegio volumus anti quam priuilegiorum prerogatiuã ſeruari b.

TITVLVS XIIII.
De priuilegijs corporatorum vrbis Rome.

q Incolæ urbis Romæ gaudent priuilegijs ciuiũ. Item ciues Romani ubicunq; morantur poſſunt ad ciuitatem retrahi. Bartolus.

Imp. Hono. & Theodoſ. aa. LEX VNICA.

NVlli ſit liberũ, nulli permiſſum vt nouũ alicꝫ d vrbis c incolę in vrbe ſuſtineant: ſed in honorem ęternæ vrbis corporatis d indulta ſuffragia valere e præcipimus. Cura autem rectorum prouinciarũ, corporati vrbis Romæ qui in peregrinatione f † tranſgreſſi ſunt, redire cogantur: vt ſeruire poſſint functionibus quas impoſuit antiqua ſolennitas g.

TITVLVS XV.
De piſtoribus.

Imppp. Gratian. Valentin. & Theodoſ. aaa. LEX VNICA.

VIcũq; ex mãcipijs h comitis horreorũ dignitatem & officiũ vel ambitiõe vel gratia vel pecunia ſeu quolibet i alio modo poſt hac fuerit aſſecutus: exutus dignitate quã cõtra interdictum noſtræ ſerenitatis adept⁹ eſt, multat⁹ etiã in viginti libris auri, ad antiquũ denuo cõſortiũ collegiũq; reuocetur: omne etiã ſpeciale bñficiũ, quocũq; modo cõtra hanc ſanctionẽ fuerit impetratum, penitus conquieſcat.

TITVLVS XVI.
De ſuariis k & ſuſceptoribus l vini & cęteris corpatis.

Imp. Conſtatinus. a. LEX. I.

PORcinarij vrbis ęternę cùm puigilem laborẽ populi Romani commodis exhibeant m : ſordidis n ſemper muneribus liberentur.

q Prætor urbis eſt iudex porcariorum ſiue ipſi agant, ſiue conueniantur. Bartolus.

Imp. Arcad. & Hono. aa. LEX. II.

QVicunq; ex corporibus ſuariorum ſiue excipiendæ neceſsitate litis adſtrictus, ſiue infe-

rendę voluntate ſponte ea prouocatus o, iudicium voluerit experiri fori p urbani auditorium † præſtoletur.

TITVLVS XVII.
De collegiatis q & chartopatris & nummulariis.

q Qui intrat unũ collegium, & munera ad quæ ordinatus eſt, nõ exercet: nõ effugit munera alterius collegij de quo exiuit: ſed debet de nouo extrahi, & alius in locũ eius ſubrogari requiſitis primatibus collegiorum. idem ſi decederet. Bart.

q mpp. Theodoſ. & Valent. aa. Cyro P.V.

LEX VNICA.

QVi ſub prætextu r de canerũ ſeu collegiatorũ, cùm id munus nõ impleant, alijs ſe muneribus conãtur ſubtrahere: eorum fraudibus credimus eſſe obuiandũ: neq; ſub ſpecie muneris qđ minus exequitur alterius muneris oneribus releuetur ne argentariorũ vel nummulariorum munera declinẽtur ab ijs qui dici tantummodo collegiati vel decani feſtinant. Ideoq; ſi quis eorum ſub nudæ appellationis velamine collegiatum ſe vel decanum appellat: ſciat pro ſe alium ſubrogandum qui prædicto muneri ſufficiens approbetur: ſubrogatione videlicet memoratorum s, vel eorum qui moriuntur, primatum t eius qui ſubrogatur, admiſſa iudicio.

q Qui ſupra numerum admittuntur in collegio non gaudent beneficio collegij. Bartolus.

q Quod autem u ſupra numerum qui x in cautis breuibus cõtinetur, nemo ſe quolibet patrocinio, vel cuiuslibet aſſumpta potentia debeat excuſare: hoc noſtræ eſt ſerenitatis cenſere, tuæ ſublimitatis tuiq; officij cautius obſeruare. Hoc inter omnes æqua lance ſeruari præcipimus: nullo diuinę domus patrocinio, nulla ſacroſanctarum eccleſiarum reuerentia, nullo qualibet vel cuiuslibet potẽtia ſe excuſante. Sed ne tantùm circa munera releuãda ſupplicibus y conſuluiſſe noſcamur, illud etiã dicendum obſeruandũq; eſſe cenſemus, vt chartę venditio z quę de p uincijs ad corporatos ſupplicum a per inuocationem † translata eſt primæ conſtitutionis b terminis concludatur: hoc eſt, quod in initio diſpoſitionis cõſtitutum eſt c id in poſterum nulla addita nouatione ſeruetur.

TITVLVS XVIII.
De ſtudiis liberalibus d vrbis Romę, & Conſtantinopolitanę.

o QVicũq; Prouocatus.]actor puo fit: ſic.ff.de ſepara.l.fi. † adiutocat eo q ſibi aſſ nõ ſatiſfiat.

p Fori.]i prefecti vrbis. Et not. q reus ſequitur forum actoris cõtra regulam.ſ. de iuriſ.om. iud.l.iuris ordo. Re' qñq; forũ actoris ſequit.

q DE COLLEG.&c. Dicit ſpe.ſaliter de quibuſdã collegiatis: nũc gñaliter.& dicunt à collegio ut priuilegiati à priuilegio, & idẽ dicuntur chartopatri: qa eorũ noĩa ſcribẽbãtur in charta uel matricula patriæ: quaſi in patriæ charta deſcripti intra numerũ, ſed q ſunt ſupra numerum: nõ gaudent priuilegio: ut.j.§.qđ autẽ. Vel dicuntur chartopatri i.q gaudent in patria ſecũdũ Græcos. dicitur enim græcè charta apud latinos patria. uel dic tertiò ut.j. 30im fi.huius.l.Accurſius. a Charto patri teſte Alcia. lib.j. p̃ter. in hac ipſa dictione, et Pyrrho hîc dicuntur publicę chartę ſeruatores.

r VI ſub prętextu.]hãc habes de verbo ad verbum. ſ. de ſacr. ſan.ec.l q ſub prætextu.

s q Memoratorum.] i.in locũ memoratorũ.

t q Primatũ.]i q de nouo habebit primates q 40eum eligant. Py. vel dic eorum à quibus recedit & đ hoc.ſ de aduo. di. in l.nemini.

u q Quod aũt.] hîc accipe nemo qđ eſt.j. & lege ſuſpenſiuè vſq; illuc, ſed ne &c. Ac.

x q Qui.]ſ.numerus cõtinet in breuibus cautis 50 i.cautela ſcriptis facta examinatione, eligendorum. & facit.ſ. de ia. ſan. eccle. non plures.

y q Supplicibus.]qui ſupplicant vt ſuum locũ eis vendere liceat.

z q Venditio.]emptores hui⁹ chartę dñr chartopatri: q per chartæ emptionẽ à quopiam q in charta vel in matricula eſt collegiatorũ vel cõſuetum, acquirere volũt vt illius loco ſubrogentur. i. vt alludãt noĩ. i. agant ementem chartam. i. locũ cuiq; p chartã aſſignatum, vt patriæ fiant corporati: vt hîc. Vel aliter vt notatur in rubrica.

a q Supplicũ.]i ſubiectorum ſupplicantium. † innouationem.

b q Conſtitutionis.] aliâs diſpoſitionis.

c q Cõſtitutũ eſt.]i. q onera primus & ſecũdus agnoſcat. ad qđ.ſ. de col. donatorum eratorũ l.j.&.ſ.de prædijs &oĩb⁹ rebus na.l.ij.

d DE STVDIIS &c. In quibus duabus tantum legitimum ſit ſtudiũ, non aliàs niſi ex priuilegio: ut in proœ.ſſorũ.§. hæc aũt tria. hodie ĩperium eſt

scissum, & studium multis locis sit, maximè Bononiæ, quæ legalis studij obtinet monarchiam.

a VNiuersos. Vsurpantes.]i. frequenter vtentes leges. & sic in bona parte: vt. ff. de vsuca. l. fi. Accursius.

b ¶ Cellulis q̃.]i. qui volunt docere publicè vl̃ priuatim abstineant ab ostentatione vulgari.

c ¶ Ab ostẽtatione.]i. cõuersatione cũ laicis.

10 d ¶ Sanctionis.]scilicet huius quæ &c.

e ¶ Prohibemus.]scilicet se immiscere vulgari ostentationi.

f ¶ Tantaue erit.]vulgariter se ostentando.

g ¶ Vrbe.]i. Roma veteri vel noua: de quibus hîc dicit.

20 h ¶ Cõsueuerunt.]in cellulis: vt. s̃. proxi.

i ¶ Prohibemus.]nisi vt subijcit. Itẽ hoc in dictis duabus vrbibus. Ac.

k ¶ Numero.]q̃ numer⁹ est vt. j. hac. l. & iuxta capitoliũ regebãt vel intra capi. & c. l. habent licentiam vt regant: & sic

30 audiuntur in capitolio s. ab ijs q̃ conueniunt in capitolio, vt à populo vl̃ à senatoribus.

l ¶ Priuilegijs.]q̃ sunt s̃. de profes. l. medicos. & l. fina.

m ¶ Auditoriũ.]hoc expone vt. s̃.

n ¶ In ijs.]s. ciuitatibus

40 duabus. Et no. qa pmittit oratores etiam ad leges, nedũ ad alias quaslibet artes cuius flos & tuba Romani eloquij fuit Tullius.

Eloquij tuba Tullius.

o ¶ Numero.]numer⁹ etiã aliusstatuitur in maximis ciuitatibus: vt. ff. de excu. tuto. si duas. §. j.

50 & ij. sed ibi de alijs: hic de Roma & Constantinopoli ciuitatibus.

p ¶ In ijs.]s. ciuitatib⁹. & habeas. j. grauitatis. al̃s est ingratis, & tũc dic in his grammaticis qui fallacij sunt sapientes & dolosi secundũ P. aliàs gar

60 rulitatis.

q ¶ Decem.]vitiũ scriptoris. nam &. s̃. dixerat sic. s̃. de excu. arg. l. j.

r ¶ Glorioſam.]Not. adolescentiã gloriosam. Itẽ not. has artes in adolescentia addisci.

s ¶ Authores.]i. hos q̃ sequuntur, vnum &c.

t ¶ Qui philosophię.

70 per hos etiam medicos potes comprehendere.

v ¶ Duos.]No. duos. s. intra numerũ, al̃s secus, vt in prin. l. Itẽ hoc in dictis duabus ciuitatibus: vt in rub. Et no. q̃ de diuina scientia nihil dicitur. Item facit. j. de profes. qui in vr. Cõstan. l. j.

80 x ¶ Auertat.]qđ facilè euenit in ijs qui malè intenti quandoq; castra ędificant: quandoq; tegulas domus numerant. & est hîc ar[a]. q̃ faber nõ potest malleare iuxta scholas. pu. enim vtilitas q̃ replet ciuitatem sapientibus, prędertur: fic. ff. solut. matrimonio. l. j.

a Vide de hoc p Bart. & alios ī. l. j. ff. solu. mat.

I mpp. Theod. & Valent. aa. LEX VNICA.

VNiuersos q̃ vsurpantes[a] sibi noĩa magistrorum, in publicis magistrationib⁹ celsulis q̃s; [b] collectos vndecunq; discipulos circunferre cõsueuerunt, ab ostentatione[c] vulgari prędipimus amoueri: ita vt si quis eorũ post emissos diuinæ sanctionis[d] affat⁹, quę prohibemus[e] atq; damnamus iterũ forte tentauerit[f], nõ solùm eius quàm meretur infamiæ notam subeat, verũ etiam pellendũ se ex ipsa vbi versatur illicitè vrbe[g] cognoscat. Illos verò q̃ intra plurimorũ domos eadem exercere priuatim studia consueuerunt[h]: si ipsis tantummodo discipulis vacare maluerũt quos intra parietes domesticos docẽt, nulla huiusmodi interminatione prohibemus[i]. Si aũt ex eorum numero[k] fuerint qui videntur intra Capitolij auditoriũ cõstituti: hi omnibus modis priuatarum ædium studia sibi interdicta esse cognoscãt: scituri q̃ si aduersus cælestia statuta facientes deprehensi fuerint: nil penitus ex illis priuilegijs[l] consequantur quæ ijs qui in Capitolio tantũmodo docere prędepti sunt, meritò deferuntur. Habeãt igitur auditoriũ[m] specialiter nostrũ in ijs[n] primũ quos Romanæ eloquẽtiæ doctrina cõmendat, oratores quidem tres numero[o], grammatici verò decem. In ijs[p] etiã qui facũdia grauitatis pollere noscuntur q̃nq; numero sint sophistę, & grãmatici ęquè decẽ[q]. Et q̃n nõ his artib⁹ tm̃ adolescẽtiã glorioſam[r] optamus instituì: profundioris quoq; scientiæ atq; doctrinæ memoratis magistris sociam⁹ authores[s]. Vnum igitur adiungi cæteris volumus q̃ philosophiæ[t] arcana rimetur: duos[v] quoq; q̃ iuris ac legũ voluntates pandant: ita vt vnicuiq; loca specialiter deputata assignari faciat tua sublimitas: ne discipuli sibi inuicem possint obstrepere, vel magistri: neve linguarũ cõfusio permista vel vocum au

res quorundam aut mentes à studio literarum auertat[x].

TITVLVS XIX.

De honoratorũ vehiculis.

¶ *Antiquitus in signum dignitatis & honoris in dignitate positi ibant in curribus seu uehiculis. Bartolus.*

I mp. Gra. Valẽ. & The. aaa. LEX VNICA.

OMnes honorati seu ciuilium[y] seu militariũ, vehiculis dignitatis suę, id est carrucis, intra vrbẽ sacratissimi nominis semper vtãtur[z].

TITVLVS XX.

De priuilegiis vrbis Constantinopolitanę.

I mpp. Hono. & Theod. aa. LEX VNICA.

VRbs Constantinopolitana non solùm iuris Italici[a], sed ẽt ipsius Romæ veteris prærogatiua lętetur.

TITVLVS XXI.

De metropoli[c] Beryto.

¶ *In eadem prouincia possunt esse duæ matrices ciuitates. Bartolus.*

I mpp. Valen. & Theod. aa. LEX VNICA.

DRopter multas iustasq̃[d] causas metropolitano nomine ac dignitate ciuitatẽ Berytũ decernimus exornandum, iam suis virtutibus coronatam. Igitur hæc quoq; metropolitanam habeat dignitatem. Tyro[e] nihil de iure suo derogetur. Sit illa[f] mater prouincię maiorum nostrorũ beneficio: hæc[g] nostro: & vtraq; [h] dignitate [i] simili perfruatur.

TITVLVS XXII.

De canone[k] frumẽtario vrbis Romę.

¶ *Nauta debet cõfiteri se recepisse species incorruptas: qđ debet approbari aspectu officialium tempore quo dantur & quo restituuntur. Bart.*

I mppp. Theo. Arca. & Hono. aaa. LEX. l.

NAutici[m] apd̃ præsidũ aut magistratuũ acta[n] confiteãtur in corruptas species suscepisse: eorumque

a VRbs. Italici.]Est ergo immunis à tributis vt

10 ff. de cen. l. j.

b ¶ Lętetur.]vt. s̃. de sacrosan. ecc. l. omniũ. ergo mater legũ: vt in aut. vt ec. ro. ī prī. coll. j. Itẽ ei⁹ cõsuetudinẽ sequit⁹: vt. s̃. de ve. iu. enu. l. j. §. fi. & in stit. de satisd. §. fi. Itẽ mater fidei erit illius ciuitatis ecclesia: vt. s̃. de sac.

20 san. eccle. decernimus.

c ¶ DE METRO. &c. *id est metropolitana: & sic est apochopa.*

d DRopter multas iustasq̃.] maximè q̃ nutrix est legũ: vt in pro œmi. fforũ. §. hæc autẽ.

30 e ¶ Tyro.]dãtini casus. & est nomẽ ciuitatis & erat duę ciuitates Tyrus & Berytus in puicia phœnicię: vt. s̃. q̃ eta. l. j. quarũ vna erat antę metropolita. nũc sit & alia & dicit q̃ nil derogat patrię. Et sic not. hic arg. q̃ nil derogat ep̃o si alter ī

40 eodẽ ep̃atu eligat ep̃s. & idẽ in ꝑlato. sed distingue: aut dignitas addit ep̃atui ep̃sonę puta cũ erat vnus ep̃s in vna ciuitate: dat alius in eodẽ ep̃atu (& idẽ ī archie. põt dici) & fieri nõ põt aut rei, & fieri põt vt hîc. nec em̃ erũt duo metr. sed vnus & fic

50 duæ mr̃es eccl̃ę: sed vn⁹ ꝑlatus, vt bigami. Itẽ & duę ꝑuincię vnũ ꝑsidẽ sic. s̃. tu. j. duę sunt Romanę eccl̃esię. s. Roma vet⁹ & noua: & tm̃ vn⁹ papa. sed hęc rei collata dignitas non fit nisi ex causis vt in princi. hui⁹. l. sed &

60 ꝑuincia scindit̃: & erunt duo ꝑsides, nõ vnus, sed duarũ ꝑuinciarũ: sic & archiep̃atus: vt. ff. de off. asses. si eandẽ. sed in vna esse duos metrepolitas & insolidũ nõ põt eẽ, vt dixi ar. ff. cõm. l. si vt certo. §. si duob⁹ ecõtra de

70 duab⁹ vna fit: vt in aut. vt iu. fi. quoquo suffr. §. illđ. &. §. hoc aũt. col. j.

f ¶ Illa.]scilicet Tyrus.

g ¶ Hęc.]s. Berytus.

h ¶ Et vtraq;.]Tyrus & Berytus.

i ¶ Dignitate.]metro.

k ¶ DE CANONE &c. *Certus canõ in frumẽto singulis annis mittebatur Romã: qđ patet q̃a dicit canõ. ad qđ. s̃. de sac. san. ecc. l. placet. & appellatione frumẽti omnia quæ ad victũ sunt necessaria, accipiuntur: ut. s̃. de suscc. modios. & j. eo. l. ij. & in publicis horreis Roma imponebatur: ut. s̃. de condi. in pu. horreis. l. j. & ij.*

l ¶ Romæ.]vtriusq;: vt. s̃. tit. ij. &. j. tit. j. in rubr.

m NAutici.] Qui portant annonarias species: vt supra de naviculis. l. j.

n ¶ Acta.]in prouincia vnde accipiunt.

Aspectus

a ¶ Aſpectus.]ſubij de do oculis. ad quod ſ. fi. regun. l. ſi irruptione.

b ¶ Tempore.]i. ſimilis inſpectio fiat à ꝑſe. anno. cui hæc lex mittitur, & de quò hic loquit: vl dic per prefectum vrbis.

c ¶ Si quid. Elicita.] à debitoribus: vt ſ. de ſolu. anno. & tri. l iij. nec compenſari: ſed tã cito ſoluit: vt. ſ. de cõpen. l. in ea. & l. ſi velut. & ff. de admi. re. ad ci. per. l. ij. §. iij. & iiij. & facit. ſ. de ꝓci. impe. nec dãnoſa. & ſi cõtra ius vl vti. pu. l. fi. & ſ. de piſto. l. j & j. l. px. & ĩ aut. vt nul. iu. §. & hoc. col. ix.

20 d N Eminẽ. In mutãdo.]de ſpẽ in ſpeciẽ: vt. ſ. de fab. l. j. vel de perſona in perſonã.

e ¶ Romæ.]dic vt ĩ ru.

f ¶ Impetrari.]à quocũque debitore vel alio: vt ſit generalior quàm ſuperior proxi.

g ¶ Vicarios.]ab vſurpatione, qa ſibi retinẽt qđ Romã mittere vl qđ in horreis cõdere debẽt. & facit. ſ. de excuſ. mu. l. placet. ibi, ciuiliter cõueniuntur.

h ¶ Sancimus.] niſi ab ea vſurpatiõe abſtineãt.

i ¶ De frvmen. &c. Cũ qua prudentia defe-
40 ratur, dixi. ſ. ti. pxi. nũc qualiter delatũ expẽdaꝛ. qđ eñ in vna vrbe dicitur, & in alia ĩtellige: vt ſ. de pri. vr. cõſtã. qnimo. idem ĩ horreis publicis aliarum ciuitatũ: vt. ſ. de con. in pu. hor. l. ij.

k Vlli.] priuato.

l ¶ Proannona.] id
50 eſt pro pane.

m ¶ Integer.]i. non minutus per huiuſmodi ꝓbitionem.

n ¶ Mancipibus.]ſ. piſtorib': vt. ſ. de piſt. l. j. q panem coctũ reddũt annonę ꝓbendũ: vt hîc, & j. l. pxi. & pri' vetus frumentũ quã nouum: niſi ſit op' de nouo ĩmiſceri veteri ꝙvenit ꝓpter corruptionem veteris: vt. ſ. de con. in pu. horreis. l. j.

o ¶ A diuo.]vbi nõ habes, ſed facit. j. de ero. mil. an. l. j. Item. j. tit. j. l. fi.

p ¶ Cogẽtur.]horreorum comites.

70 q ¶ Emere.] ſubaud. frumenta quæ &c. ſi beneficio ſcilicet diſtribuiſſent.

r A Vri. Frumentariũ.]qđ qñ fit, die vt. ſ. vt in emp. ſpe. l. j.

s ¶ Poſt.]aliãs poſt perceptam, aliãs poſtea percepta.

80 t ¶ Cõuertere.]ſic ff de admi. re. l. ij. §. ij. & iij. &. iiij. &. ſ. tit. j. l. iij. & ĩ. de cõ. in pu. hor. l. fi. & ĩ. de col. fun. pa. l. fi.

v ¶ Mãcipibus.] i. piſtoribus: vt. ſ. d. pxi. & capud quos deponit iſta teſtatio, ꝑ ſens aſpectus a ꝑbet nihil in his ci ſe vitij. qđ eo tpe b quò ad ſacræ vrbis portum ꝑuenit, præfecturã iugiter obſeruare præceptum eſt.

¶ *Annullat omnia priuilegia concedentia remiſſionem canonis. Bartolus.*

Impp. Arcad. & Honor. aa. LEX. II.

Si quid frumenti vel hordei ſvr bicarij canonis remiſsione in dultum eſt ſpeciali beneficio: contra cõmodum publicum reſcripta elicita c non valeant.

¶ *Nullus põt poſtulare canonis mutationem: & impetrata priuilegia à iudice nõ admittant: & impetrãtes in duplũ puniant: & iudices q canones in proprios uſus conuertunt, puniuntur. Bar.*

Idem. aa. LEX. III.

Neminem patimur in mutando d canone vrbis Romæ e, noſtræ clemẽtiæ bñficium poſtulare, ſed etiã ea reſcripta q quoquo modo potuerint impetrari f, ſuſcipi nõ ſinimus. eos verò q cõtra hęc fecerint in duplum retinendos eſſe decernimus. vicarios g q neti am cæteros iudices (niſi deiceps ab vſurpatione vrbicarij canonis abſtineant) deportationis pœna detineri: primates officiorum capitali ſupplicio ſubiugari perpetua authoritate ſancimus h.

TITVLVS XXIII.

De frumento i vrbis Cõſtãtinopolitanę.

¶ *Quod dari debet in pane, non debet ſolui in frumento. Item ex inordinata adminiſtratione creſcit cariſtia. Bartolus.*

Imp. Theodoſ. a. LEX. I.

Vlli k nec diuinę quidem domui noſtræ frumẽtũ de horreis publicis ꝓ annona l penitus prębeat: ſed integer m canon mancipibus n cõſignet, annona in pane cocto domibus exhibenda. ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Conſtãtino pręſtitus, nec nõ à diuo o pietatis meę auo Theodoſio auctus, expendi: qñ creſcit inopia, ſi frumenta quæ ꝓ annona tribuunt, adv ſus alios deputata cognoſcantur. cogẽtur p eñ de publico ſibi emere q quæ alijs vendere potuiſſent.

¶ *Quantitas ſtatuta ad emptionem frumenti nõ põt minui, nec ad alios uſus conuerti: & q. de ea fit, debet in publicum librum ſcribi: & cõtra facientes puniuntur in duplum, & lucrum ſumit naturam ſortis. Bartolus.*

Impp. Theodoſ. & Valent. aa. LAX. II.

A Vri ſtatuta quantitas ad coemptionem frumẽtariam r ꝓpetuo ſit ddicata: nec liceat cuiq poſt s adminiſtratiõem vrbicariæ poteſtatis perceptã, qđ ex eadẽ ſumma minuere, vel ad quoſcunq; alios vſus conuertere t, ſed ſub geſtorum teſtificatione certum fiat, & qđ mancipibus v mutui x nomine datũ eſt, & qđ abijſdem ſit (excepta omni concuſsione) ſoluendum. eum autem qui hanc formam auſus fuerit inquinare: quantitatem in qua ſuã calliditatẽ exercuerit, in duplũ redhibere iubem o: & quicquid ex prædicta ratiõe accreuerit, ad cumulum eiuſdem auri quantitatis & frumentarij tituli firmiter redundare: legisq; huius tenorem æneis tabulis incidi y,

TITVLVS XXIIII.

De annonis ciuilibus.

¶ *Annonæ ciuiles non dantur pro titulis in dignitatibus, ſed pro meritis. Bartolus.*

Imp. Theodoſ. a. LEX. I.

A Nnonas publicas nõ tam titulis dignitatũ, quã ſingulorum virorũ meritis attributas diui Cõſtantini z liberalitate, ſatis claruit. Ideoque nihil ex his a ſcholarum nomine vendicetur: ſed pro vniuſcuiuſque merito, quæ ſunt conceſſa ſeruentur: vt quicunq; perceptarum annonarum emolumẽta vel in hæredes ꝓprios iure ſanguinis b trãſfunderunt, vel in extraneos diſtractionis titulo tranſcripſerunt: maneat quod geſtum c eſt vel hæreditatis merito, vel alienationis arbitrio.

Imp. Martianus. a. LEX. II.

Cẽtũ vigintiquinq; modios frumenti, præter ſolitum canonem, per ſingulos dies de preſenti ſexta indictione ex die calend. Ianuarij nomine periſſeumatis de horreis publicis huius almę vrbis inſita noſtræ pietatis liberalitate tribuimus d, datis ſacris apicib' e ad ſublimiſsimã quoq; per Orientem præfecturam, quibus poſsit & modum noſtræ donationis f agnoſcere, & incunctanter præbere quæ iuſsimus. quam modiationem iugiter & in perpetuum ciuibus noſtris g debere conferri, valitura in æuum hac lege ſancimus.

TITVLVS XXV.

De mendicantibus validis h.

¶ *Qui ſine neceſsitate mendicant, poſſunt inſpici: & qui eos inſpexerit & ꝓdiderit & eſſe ꝓbauerit dominium eorum cõſequitur ſi ſunt ſeruii: uel ius colonatus ſi ſunt liberi: ſalua dominis actione [illegible] corrupti. Bartolus.*

Imp. [illegible]. LEX VNICA.

Vnctis quos in publicum quæſtum i incerta k mendicitas vocauerit inſpectis, exploretur in ſingulis & integritas corporum, & robur annorum: atque ue qđ dicit qa nõ dicit q mutuo deꝛ: ſed daꝛ frumentũ & recipit panis, vel daꝛ pecunia vt emat frumentũ, aſs eſſet contra. ſ. de ijs qui ex pu. ra. mu. pe. l. j. &. ij. & ſic hîc ad pub. vti. ibi ad priua.

x ¶ Mutui.]aſs mutuo.

10 & cũc eodẽ modo expone. ſic. ſ. de prę. & omni. re. naui. l. ij. §. domus.

y ¶ Incidi.] i. ſculpi vel imprimi: ſic. ff. de ori. iu. l. ij. §. poſtea ne diutius. & repete hic iubem o. qđ eſt. ſ. ſic in. l. moyſi in lapideis. Accurſius.

¶ DE ANNONIS &c.

20 z ANnonas. Cõſtantini.]ar. cõtra inſufficiẽtes do. vt ẽt ſcholares optimi facili' aduocenꝛ.

a ¶ Ex his.] ãnonis ſcholarũ. f. ſi nihil meruerũt vl dic q ſua ſchola vl vniuerſitas hęc nõ reuocet.

30 b ¶ Sãguinis.]vel ẽt nõ iure ſanguinis, vt ſtatim colligitur.

c ¶ Geſtum.]hîc de iã ꝓceptis. ſic in vſufr. vt. ff. de vſuf. l. defuncta. & facit. ſ. de ino. teſt. oĩmoda §. fi. & de co. illyri. & j. d ſilẽ. l. fi. & de ero. mil. anno. l. in his. & q mili. non
40 poſ. l. v. §. fi. q faciũt vt mortuo militante aliqd ad hæredẽ defuncti trãſeat. Itẽ ar. q idẽ ſit in ꝓbenda clerici iã ꝓcepta.

Fructus ex beneficio percepti ad hæredes trãſeunt.

d ¶ Entum. Tribuimus.]ſimile additamentũ fit qñq; ꝓbendis. ad qđ. ſ. titul j. l. j. & ſubaudiunt hîc p ſingulos annos. & ſic qđ. ſ. eſt per ſingulos dies: iungitur ſuperioribus.

e ¶ Apicibus.]i. noſtris literis miſsis &c.

f ¶ Donationis.] quã facimus per. l. iſtam augendo annonas.

g ¶ Noſtris.] militib' ſ. vel dic omnibus tem-
60 pore. i. neceſsitatis.

h ¶ DE MENDIC. &c.

¶ *Quia mendicantes reſtituntur publicis annonis, de qbus eſt dictũ: & debet hoc fieri. ſ. de uerè mendicantibus nõ fictæ: ideo de mendicãtibus ualidis. i. robuſtis quos ſpanaldos uel galiotas uulgus appellat:*

70 *qui mendicare nõ debẽt ne miſeris uel uerè debilibus panẽ auferant: ut hic & in aut. de quæſt. col. vj. & v. q. v. c. non omnis. & lxxx. diſ. c. j. & glo. ſuper Matthe. iuſtius feceris ſi iniuſtè petentem correxeris quàm ſi ei dederis.*

i ¶ Vnctis. quæſtũ.] qui publicè panem quærunt.

k ¶ Incerta.] quia ignoratur vtrum verè egeãt vel non.

a ¶ Inertibus.] sic se gerũt quasi non habeant artem cũm habeant: & ita finguntle debiles, cùm sint fortes: quia nolũt laborare, sed mendicãdo sine labore viuere.

b ¶ Necessitas.] laborando eo modo quo sequitur. & dic inferatur per quęstorem: vt in aut. de quęstore.

c ¶ Proditor.] i. delator. sic.s. pro quibuscau. ser. l. fi.

d ¶ Plenitudinẽ.] al's oleuitudinem. s. fictã. al's plenitudinẽ. i. valetudinẽ. & est sic. s. d' col. dete. l. fi. Sed contra in aut. de q̃sto. §. fi vero. col. vj. vbi dicit q̃ serui dñis, liberi opi publico mancipant. So. hęc corrigitur ic̃dm quosdã: vt ibi in ijs q̃ in sacra vrbe repiunt, quasi cũ eis mitius sit agendũ. Vel loquit de ijs q̃ facilũt se videri ęgros apponẽtes herbã, vel aliud p q̃d tumescunt. ibi nõ sic delinquunt, sed solùm fingunt paupertatẽ seu debilitatem.

† in exẽp. victo. lenitudinem. malimego lentitudinem.

e ¶ Actione.] furti & serui corrupti: vt. ff. de ser. cor. l. j. & s. de fur. l. aduersus.

f ¶ Præstiterunt.] sine al's facturi nõ erãt: vt. ff. de fur. l. q̃ seruo. & l. fi q̃s vxorẽ. §. neq;. vel etiã si essent q̃ nõ debet laudãdo augeri malitia: vt. ff. de ser. cor. l. j. in fi. & fa. instit. de ob. ex delicto §. ope. & ff. d' ver. fi. l. fæpe. §. fi. & ff. man. l. j. §. fi. & s. de muri. l. q̃ aliquã. & j. de agri. & cen. l. oẽs pfugi. & s. de fabri. l. fi.

Laudib' non debet extolli malitia.

¶ DE NAVTIS &c.

g ¶ Qui nauẽ Tyberinam.] i. q̃ nauigat in flumine Romano conuehẽdo Romã vl' extrahẽdo ducendo ad castra.

† vide Aciatũ hic. Pyrrhus cũ hic legit, de sito logiæ & sygotasiæ mũere &c.

h ¶ Vendicetur.] i. separeturvel remoueatur.

¶ DE FRVMEN. &c.

1 INestimatione.] p̃fectus Orientis statuit munus. i. salariũ duobus officialib' quos elegit ad cõgregandũ frumentũ ad ciuitatem Alexandriæ & naucleris p æstimatione frumenti. i. secundùm quãtitatem quã fieri facerẽt puta p modio tantùm: q̃ hic imperator cõfirmat & dicit ammodo curiales non eligendos ad hęc officia.

k ¶ Elogij.] noĩa sunt officiorũ. & in li. M. est emendatũ debito decreto [elogij.

l ¶ Officia.] in prædictos duos viros.

m ¶ Iurnos Alexandrinæ.] ab Alexandro puta magno sic dicta: cui fauetur hic in alimentis. Item & habet iurisdictionem: vt. s. de oĩ. iu. Alex. item aliud. vt &. j. tit. j. l. j.

n ¶ Nemo.] priuatus.

o ¶ Perisichoregiæ.] vna dictio, & dicit pisichoregius & pisichoregia q̃ est iuxta regẽ: à peri, iuxta & rege. Colligit ergo hoc nomẽ eius officij, & per hoc effectus: vt. s. de fer. à nullo. q̃ fortè malè se h[illegible] in cõgregatione frumenti: & committitur electio præfecto: vt. s. l. p[illegible]

p ¶ Et tesseræ.] scilicet frumentariæ: vt. ff. de iu. sed & fi. §. j.

q ¶ Censeantur.] vt dicantur tesseræ honorij imperatoris. ad quod. s. 80 de iusti. co. confir. in fi. &. j. de aquędu. l. decernimus. in fi.

¶ DE ALEXANDRIAE PRIMATIBVS.

r ¶ Iorporatos.] i. decuriões illius terrę: vt patet ex ru. vl' de oĩbus ciuibus dicit q̃ oẽs sunt primates respectu aliarũ ciuitatũ.

q ¶ Fluminis.] nili, quem expedit purgari per agros: quia nõ pluit in Aegypto.

t ¶ Ex dinumo.] i. loco vbi reponunt nũmi accepti exvectigali: vt sacrũ vbi sacra reponunt: vt. ff. de re. di. sacra. §. fi. & dicit à dinumero, as. dimi-

nutiuũ. alij dicũt à duo & nũmus: q̃a ciues illius terrę dabãt p vectigali duos nummos quilibet: de quibus modo accipiuntur. cccc. isti solidi.

v ¶ Ex titulo.] puta ex telonio seu riuagio quod ibi percipitur.

x ¶ Repensetur.] i dinummus: quia tantùm ibi reponitur ex alio tit. scilicet nauium, quantum tollitur ex titulo vectigali.

y ¶ DE IVRE REIPV.

¶ Alterius quã Romanorum. sic in toto hoc tit. accipitur: ut differat à tit. de iu. fis. dic ergo q̃ ciuitates regulariter utũtur iure priuatorũ: ut. ff. de uer. sig. l. eũ q̃ uectigal. & j. e. l. ij. & ff. q̃ d' me. cau. l. metu. §. animaduertendũ. & j. tit. ij. l. j. & in fal. iure insti. & tre. ut. ff. de admi. re. ad ci. p. l. legatum. ff. ad trebe. l. omnibus, sed q̃ũq; habet ius singulare: ut. j. l. j. & iij. Itẽ. ff. de usur. l. etiã. & si cer. pet. ciuitas. & de sac. san. ec. l. fi. & j. de ueudi. re. ci. l. fi. & j. de debi. ci. l. fi. & l. j. & s. ne fis. uel respubli. l. j. & ff. ex q. cau. ma. l. legatis. & C. de fideius. l. fin. Itẽ sunt aliæ quæ utũtur iure specialissimo: ut utraq; Roma: ut. s. de priui. ur. cõ. l. j. & Antiochensis, ut. s. de priui. cre. l. antiochẽsium. & ilienſis: ut. ff. ad muni. l. j. & alexãdria. s. ti. j. & ij. & metropolitanæ: ut. s. de metro. beryto. idẽ quædam habent priuilegia p rescriptũ: ut. j. l. fi. & s. de testa. si nõs speciali. habẽt enim quidã ius fabricandi monetã per priuilegiũ.

† vide Aciatũ hic.

2 ¶ Si quid.] Rẽpu. cuiuslibet ciuitatis: vt in rubri. not.

a ¶ Placuit.] idem si placuerit: sed creati nõ fuerint.

50 b ¶ Statutũ est.] definitiuè. sic ī minore: vt ff. si aduer. rẽ iu. l. cũ & minores. si autẽ fuerit legitimè defensa, videlicet vt restituatur: vt. s. de offi. eius qui vi. alte. l. j. & iij. &. j. l. iij. interlocutoria verò valet etiã si non fit defensa: vt. s. q̃d cu-

60 iusc. vni. no. l. j. §. cuius. & l. ciuitates. q̃a contra minorem: vt. ff. quib. ex cau. in pos. l. hoc iure. & facit. ff. de re iud. l. contra pupillũ. &. s. qui legi. per. l. j. &. s. quomodo & quando iu. l. si vt proponis. &. l. fi prędes. Accursius.

c ¶ Nihil.] ipso iure. alij dicũt q̃ p rest. arg. s. de sen. aduer. fis. latis. l. j. sed ibi fuit defensa resp. vl' fisc': licet puarica. iteruenerit & addũ q̃ no. j. l. iij.

d ¶ An respublica.] alterius ciuitatis quàm Romanæ: ne sit contra. s. in qui. cau. pi. ta. contra. l. j. &. ij.

70 e ¶ Proponitis ius.] cessum, aliâs secus: vt. s. de priui. fis. l. iij. &. l. fi. contra. sed alij dicunt ex sola satisfactione, nisi in prędicium eius aut fisci: vt in contrarijs: quod non placet: vt. s. de fideiusso. l. cùm alter.

f ¶ Nacta est.] ad quod. s. de priui. credi. antiochensium.

g ¶ Prospexit.] ex conuentione.

h ¶ Personalẽ.] i. tm: nõ hypothecariã, sed psonalẽ habet priuilegiatã: vt. ff. de priui. credi. l. bonis, §. respu. contra. vel ibi de Roma. & facit. ff. q̃ po. in pig. ha. l. fi pignus. & l. fi in prin. & de iu. fis. l. res. §. j.

i ¶ Empub.] Romanorũ secundũ quosdam: vel verius aliarum ciuitatum: vt. s. not. in rub. C. pone in contractu: vt. ff. ex qui. cau. ma. l. 80 reip. vel in iudic[illegible] vt. s. l. r. §. j. sed intra quantũ tempus? videtur ppetuo quia semper est pupilla: vt hic patet. Alij intra triennium. vt. s. de sen. ad uer. fis. la. l. j. tertij vsq; ad quadriennium à die læsionis, quando fit in vltimo die minoris ætatis: vt. s. de temp. rest. l. superuacuam. quod nõ videtur stare: quia dicit pupillam: nõ dicit minorem: & eodem modo dicit in eccleſia: vt. s. de sac. san. eccle. l. fi. & in aut. de non alie. §. finimus.

Si secundum

inertibus[a] & absq; vlla debilitate miserandis necessitas[b] inferat vt eorũq̃dem quos tenet cõditio seruilis proditor[c] studiosus & diligens dñium cõsequatur: eorũ verò quos natalium sola libertas psequit, colonatu perpetuo fulciatur q̃sq̃s huiusmodi plenitudinem[d †] prodiderit ac pbauerit: salua dñis in eos actione[e] qui vel latebram fortè fugitiuis, vel mẽdicitatis subeundę consilium præstiterunt[f].

TITVLVS XXVI.

De nautis Tyberinis.

¶ Qui nauẽ Tyberinã habet, onus publicũ cogitur suscipere: nec ullo priuilegio excusatur. Bar.

I mp. Valẽ. Theo. & Arca. aaa. LEX VNICA.

QVi nauem Tyberinam[g] habere fuerit ostensus, onus reip. necessariũ agnoscat. quodcũq; igitur nauigium in alueo Tyberis inuenietur, competentibus & solutis obsequijs mãcipetur: ita vt nulla dignitas, aut priuilegium ab hoc officio vendicetur[h].

TITVLVS XXVII.

De frumento Alexandrino.

I mpp. Honor. & Theod. aa. LEX. I.

TNestimatione[i] frumẽti qd̃ ad ciuitatẽ Alexandrinã conuehitur, q̃cquid decreto elogij[k] de sito stat[illegible] munere, & p̃ nauclerorũ tuenda substantia eminentia tua disposuit, roboram[o]: atq; vt curialib' p̃dæ auferatur occasio, iubemus eos ab hmõi solicitudinẽ affectandam nunq̃ accedere sed designata officia[l] tuis prouisionibus examinata, solicitudinẽ prædictã implere.

I mpp. Theod. & Valent. aa. LEX. II.

DIurnos cẽtũ & decẽ modios alimonijs Alexãdrinę[m] ciuitatis addi decernim[o], vt nemo[n] priuetur eò q̃d nũc vsq; percepit: & perisi choregiæ[o †] nomẽ penit[o] amputet, & tesseræ[p] designentur, & nostræ pietatis noĩe censeantur[q].

TITVLVS XXVIII.

De Alexandrię primatib'.

I mp. Theo. & Valẽt. aa. LEX VNICA.

QVorpatos[r] ciuitatis Alexãdrinæ, repurgãdi fluminis[s] onere liberam[o]: & p tenòre disposi tiõis tuę q̃ drigẽtos solidos ex dinũmo[t] vectigali memoratę ciuitatis p̃cõmodari d̃cernim[o], itavt ex titulo[v] nauiũmodis oĩbus repensetur[x].

TITVLVS XXIX.

De iure reipublicę[y].

¶ Sententia lata contra ciuitatem indefensam, est ipso iure nulla. Bartolus.

I mp. Antoninus. a. LEX. I.

SI quid[z] aduersus rẽpublicã indefensam, ī ea spẽī qua neq; defensores creati fuerit, neq; vt crearẽt placuit[a], statutũ ẽb: actionib' eius nihil[c] est prędiudicatum.

¶ Respublica nõ habet tacitam hypothecã nisi ex speciali priuilegio uel ex pacto. Bartolus.

I dem Augustus. LEX. II.

AN respublica ad ĩcuius locum vos succesisti sis iõ q̃ satisfeciſſe debito p̃ponitis[e], ius pignoris ī eo fundo habeat, ap̃d suũ iudicẽ q̃rit. si em̃ neq; bñficio sibi cõcesso id ius nacta est[f], neq; spãliter ī obligatiõe pignoris sibi p̃spexit[g] cã ei[o] nõ sepat à cęteris creditorib' q̃ habent personalem[h] actionem.

imp. Alexander. a. LEX. III.

REmpublicã[i] vt pupillam, extra ordinẽ iuuari moris est.

¶ Quod ciuitas facit secundũ sua statuta: nõ reuocatur per præsulem uel præsidem. Bartolus.

facit. ff. de re iud. l. contra pupillũ. &. s. qui legi. per. l. j. &. s. quomodo & quando iu. l. si vt proponis. &. l. fi prędes. Accursius.

c ¶ Nihil.] ipso iure. alij dicũt q̃ p rest. arg. s. de sen. aduer. fis. latis. l. j. sed ibi fuit defensa resp. vl' fisc': licet puarica. iteruenerit & addũ q̃ no. j. l. iij.

d ¶ An respublica.] alterius ciuitatis quàm Romanæ: ne sit contra. s. in qui. cau. pi. ta. contra. l. j. &. ij.

70 e ¶ Proponitis ius.] cessum, aliâs secus: vt. s. de priui. fis. l. iij. &. l. fi. contra. sed alij dicunt ex sola satisfactione, nisi in prędicium eius aut fisci: vt in contrarijs: quod non placet: vt. s. de fideiusso. l. cùm alter.

f ¶ Nacta est.] ad quod. s. de priui. credi. antiochensium.

g ¶ Prospexit.] ex conuentione.

h ¶ Personalẽ.] i. tm: nõ hypothecariã, sed psonalẽ habet priuilegiatã: vt. ff. de priui. credi. l. bonis, §. respu. contra. vel ibi de Roma. & facit. ff. q̃ po. in pig. ha. l. fi pignus. & l. fi in prin. & de iu. fis. l. res. §. j.

i ¶ Empub.] Romanorũ secundũ quosdam: vel verius aliarum ciuitatum: vt. s. not. in rub. C. pone in contractu: vt. ff. ex qui. cau. ma. l. 80 reip. vel in iudic[illegible] vt. s. l. r. §. j. sed intra quantũ tempus? videtur ppetuo quia semper est pupilla: vt hic patet. Alij intra triennium. vt. s. de sen. ad uer. fis. la. l. j. tertij vsq; ad quadriennium à die læsionis, quando fit in vltimo die minoris ætatis: vt. s. de temp. rest. l. superuacuam. quod nõ videtur stare: quia dicit pupillam: nõ dicit minorem: & eodem modo dicit in eccleſia: vt. s. de sac. san. eccle. l. fi. & in aut. de non alie. §. finimus.

Si secundum

a SI secundũ legẽ.]i.priuilegiũ & sic cõcor.in fi. vel dic secm legẽ.i. consuetudinem,q̃ est lex: vt inst.de iu.na.§.ex nõ scripto.& secm hoc sunt similia.s̃.de emã.lib.I.j.&.ff.de testi.l.iij.§.fi.& secm hoc cõsuetudo vincit legem. qđ dic vt.s̃.quę sit lon.contue.l.ij. & facit.j.titu.ij.l.j.&.ij.

b ¶ DE ADMINISTRATIONE &c. *Parũ esset ciuitatẽ habere iura, nisi essent q ea administrarẽt, ut.ff.de or. iu.l.ij.§.post originem.& o caue q̃ hi eligũtur p de curiones cõuentos p ipsos magistrat⁹: ut.s̃.de decu.l. j.& de fusce.& ar.l. exactores.& .ff.ad muni.l.lucius.& sic alius est magistratus q̃ iurisdictionem exercet: & alius administrator q̃ tp.alia gerit: ut hic,& .ff. eo. per totum.*

c VNdum.]i. emphyteuticũ. quod dic vt 20 ff. si ager vec.l.ij. &.iij. &facit.s̃.de admi.tu.l.j.

d COntra. Relicti. ciuitati.

e ¶ Acceptum.]i.q̃nõ est satis acceptum: quia debitor factus est nõ soluendo.

30 f ¶ Acti.]vtili nego. gest.vt.ff. de neg. gest.l. iij.§. hac actione. vel in factũ: vt.ff.de mag.con.l. j.in prin.&.s̃.vt in poss. leg.l.fi.Sed contra.s̃.ti.j. l.pe.Solu. ideo eligit vt minor: vt.s̃.si tu.vel cur. l.fi.Vel hic nõ est in quẽ restitueretur facto hęre 40 de non soluendo.

g ¶ DE VENDENDIS REBVS &c. ¶ Quod faciunt administratores superioris tituli.

h 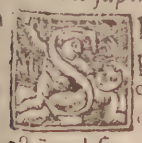 Sine.Cõparasti.] cũ ea solennitate quæ est.j.eo.l.fi.

50 i ¶ Venditione.]de qua pfectione dic vt insti.de emp.& vẽ.in prin.

k ¶ Adiectio.]ab alio.

l ¶ Dominiũ.]traditione facta vt subijcit in eo qđ dicit translatũ: vt.s̃. de rei vend.l.seruũ.Sed quid si nõ erat facta traditio? Respõ. agitur ex- 60 empto ad interesse si alij vendat ciuitas: vt.ff. de act.emp.l.j.

m ¶ Præstituta.]à lege puta.xx.dierũ. arg.s̃. de fac.san.ec.aut.hoc ius sed legem quę hoc dicat nõ habes.Alij.xl. dierũ: & dic vt arg ff. de ædil. edi.quod si nolit.§.pen.

70 n ¶ Fisci.]ad res fiscales & fiscovenditas: vt s̃.de fid.instr.& iure hastæ.fiscl.si tpa.& .ff. ad mu.l.lucr⁹.§.fi.Item hęc adiectio nõ fit nisi semel vt.j.de lo.fun.ci.l.ij.&facit.j.l.prox.in hoc ergo plus habet fiscus quã ciuitas,sed emptor minus 80 qa hoc debet pbare in vtilitatem ciuitatis versum: vt.s̃.de fac.sanc, ecc.aut.hoc ius porrectum. in fisco autem sufficit confessio: vt.s̃.de quadru.præscrip.l.ij.§.ad hęc.

90 o VAuis.Publici prædij.]i.ciuitatis cuiuslibet ĩdubitãter secũdum oẽs.Quid aũt de p̃dio fisci vel patrimoniali? Rñ.P.idẽ: sicq̃ in venditionib⁹ tm̃ fisc.locũ habet adiectio nõ locatio: vt.ff.de ędil.edi.l. fciendũ.Sed tu dic aut ꝑpetuò est locatio facta,&nõ habet locũ licitatio

IMpp. Diocle.& Maximian.aa. LEX.IIII.

SI secundùm legem[a] ciuitatis respublica cuius meministi, ruina collapsis ædificijs tuis distraxit aream: nihil cõtra huius legis tenorem rector prouinciæ fieri patietur.

TITVLVS XXX.

De administratione rerũ publicarum[b].

IMp.Gordianus.a. LEX.I.

VNdũ[c] vectigalem,si suis,q̃ busq̃;tpib⁹ debitę quãtitates inferant: siuito possessore auferri non posse,manifestum est.

g Si officialis est negligens in exigendo cautionem de legato uel fideicommisso præstando, tenetur ad interesse. Bartolus.

IMpp.Diocle.& Maximia.aa &.c LEX.II.

COntra eos q̃ rempu.administrãtes,p̃ officij necessitatẽ sub conditione relicti[d] fideicõmissi satis accipe debuerũt: quanti reipu.interest satis nõ esse acceptũ[e], dirigendã esse actionẽ[f] pspicitis.

TITVLVS XXXI.

De vẽdendis reb⁹ ciuitatis[g].

g Venditio pura & perfecta non debet à repu. reuocari, licet per alium maius pretium offeratur. Bartolus.

IMp.Antoninus.a. LEX.I.

SI sine vlla cõditione p̃dia vẽdẽte repu.cõparastih: pfecta vẽditione[i], nulla rõne vereris ne adiectionẽ[k] facta auferri tibi dñium[l] possit. Tpa em̃ adiectionib⁹ prestitutam[m],ad causam fisci[n] pertinẽt nisi si qua ciuitas propriã legẽ habeat.

g Locatio perfecta nõ reuocatur licet alius maiorem pensionem offerat. Bartolus.

IMpp.Valerian.& Gallien.aa. LEX.II.

QVãuis incrementũ cõdictio nisi factæ publici p̃dij[o] videat offerri: non tamen additamenti speciem[p] oportet fidẽ locationis infringi præsertim cùm tãtum iam temporis[q] ex contractu decessisse proponas.

g Immobilia ciuitatis,& mobilia quæ seruando seruari nõ possunt,pro utilitate ciuitatis permittuntur alienari authoritate principis in utraque Roma: in alijs urbibus authoritate præsidis & consensu cuiuslibet possessoris. Bartolus.

IMp.Leo.a. LEX.III.

SI quæ hæreditatis vel legati seu fideicõmissi,aut donationis titulo dominis,aut annonæ ciuiles, aut quælibet ædificia vel mancipia ad ius inclytæ vrbis vel alterius cuiuslibet ciuitatis peruenerint[r]: super his licebit ciuitatibus venditionis pro suo cõmodo inire contractũ: vt summa pretij exinde collecta,ad renouãda siue restauranda publica[s] mœnia dispensata proficiat. Indefessa verò cura prospicientes ne quis aduersus ciuitatũ commoda quicq̃ moliri possit incõmodi,sed sine vllafraude[†] seu inordinatiõe vel colludio seu conniuentia huiusmodi venditiones procedant hoc in posterum obseruandũ esse cẽsemus,vt si qdẽ ad hanc inclytam[t] vrbem domũ vel ciuiles annonas,aut alia quælibet ædificia vel mancipia pertinẽtia contigerit venundari: non aliter nisi imperiali authoritate vendantur. in prouincijs verò præsentibus omnib⁹ seu plurima parte[v] tam curialium quã honoratorũ & possessorum ciuitatis ad quam res prædictę pertinent, propositis sacrosanctis scripturis[x] sigillatim vnũquęq; eorum q̃ conuenerint, iubemus sententiam[y] quã putet vtilem patriæ suę designare. vt ita demum decreti recitatione in ꝓuinciali iudicio interueniente, emptor competentem possit habere cautelam. Hos autem venditionum contractus[a],siue iam cõpleti fuerint,siue postea ineundi fuerint,stabiles[b] esse censemus.

al's sic: vt.j.de fun.pa.l.iij.&.j.de loca.fun.ci.l.fi.& facit.s̃.de allu.l.fi.&.s̃. loca.l.fi olei. Item facit,ff.de iur.fis.l.iij.§.diui. & de publi.l.cotem.§.fi.

p ¶ Additamenti speciem]id est prætextu.

q ¶ Temporis.]qđ sufficeret etiam in venditione. Idem ergo innuit & si non tantũ.vel dic aliud breue tempus.

[r] SI quæ. Peruenerint.] his modis ad ciuitates põt peruenire: vt.s̃.de her.inst.l. collegium.&.l.hęreditati.& ff.de leg.j.si quis à filio. §.fi.&.l.si hęres.§.vitijs &.l.ciuitatibus.& ad tre bell.omnib⁹.& quãdo hæreditas peruenit ad ciuitatem: tunc ciuitas constituat actorem qui agat & excipiat: vt.d.l. omnib⁹.&.l.leq.& caue- 20 atur đ rato si dubitat de decreto: vt.ff. qđ cuiusq; vni.l.item.§.actor. Sed vniuersitas tota vel maior pars de calumnia iurat,nõ ipse,cũ habeat instar pcuratorum secundùm P. tu dic aliter vt not.s̃.de iur.calum.l.ij. §.hoc etiã.Et not q̃hæc 30 lex dicit de domibus & annonis q̃ quasi immobilia sunt: vt in aut.đ nõ alie.§.j.sed dic idẽ de p̃dijs rusticis: vt.s̃.l.j. de ijs q̃ seruari nõ possunt: dic q̃ ẽt sine decreto vẽdũt tutores vt.s̃.đ ad.tu. l.lex q̃ tut.ĩ fi.&.l.fi.ĩ fi.

[†] al's fraudis nundinatiõe.al's fraude seu nundinationc.

s ¶ Publica.] quod potest fieri vt.ff. de rerũ diui.sacra.§.fi.

t ¶ Inclytã.]Cõstãtino.

v ¶ Parte.]ad hoc.ff.ad mu.l.q̃ maior. &.s̃ đ le. fi qđ.&de p̃dijs cur.l.ij.

x ¶ Scripturis.] non tactis.fic.s̃.đ epi.& cle.aut. sed iudex.eẽt em̃ difficile p̃ re minima tot iurasore. Itẽ qa ĩ prĩ. iurauit fi deliter cõsulere: & satis est si nũc ad memoriã reducat q̃ p̃sentẽ scripturã fic.s̃.de iud.rẽ nõ nouã. Itẽ fic in aut.vt h.ma.& auiæ.§.qđ aũt.coll.viij. Alij dicũt q̃ etiã corporaliter iurant quasi hæc ẏba cũ effectu intelligã 60 tur: vt ĩ multis iuris articulis đ corporali dicĩ.

[t] Concor. tex.ĩ.c.tua nuper. cũ gl.sup̃ verbo,tractatu. extrá đ his q̃ fi. à p̃la.sinecõsensu cap.

y ¶ Vnumquẽq;.] fie in aut.vt iudi.nõ exspec. sa.iusſ.§.fi.col.v.

z ¶ Sententiã.]i.cõsiliũ fic.ff.de sena.l.fina.

a ¶ Cõtractus.]s.cũ p̃ dicta solennitate factus.

b ¶ Stabiles.]sine timore adiectiõis: vt.s̃.l.j.& 70 ij.& nisi cũ hac solẽnitate fiat,reuocaẽ cũ fructib⁹: sed vẽditor non ciuitas tenet đ euictiõe: vt.s̃. de sa.san.ecc.q res.&.j.đ agri.& cen.l. quãdmodũ. Itẽ adde q̃ p̃tiũ pbari debet ẏsum ĩ vtilitatẽ ciuitatis: vtĩ aut.hoc ius 80 porrectũ.s̃.de sa.san.ec.

TITVLVS XXXII.

De debitoribus ciuitatum.

g Debitores ciuitatũ non possunt in eis habere honorem nisi primò debitum soluant. Bartolus.

IMp.Antoninus.a. LEX.I.

ONprius debitorem reipc. honorẽ in repu.subire,quã id qđb debere cõstiterit,cõtentus exoluerit[d]: tam meis quàm diuorũ principum constitutionibus declaratur.

IMp.Constantinus.a. LEX.II.

APud eos quos superstites[e] integris facultatibus esse perspexeris[f], vel quorum hæredes

c d ONprius. Reip.]cuiusq; ciuitatis vt ex rub.patet & ex cõtinuatiõe sup̃iorũ ti. [d ¶ Exoluerit.]solẽniter: vt.s̃. de p̃d.cu.l.ij Itẽ si fideiussor rẽ vel pignꝰ dederit & dic debitorẽ expelli.vl rẽne vectigalis: vl ex qualibet alia administratiõe,nõ alĩde: vt.ff.de mu.& ho.rescripto.§.j.& facit.ff.đ pu.licitatio

e APud. Supstites.]i.viuos. [§.debitores.& đ leg.j.sciẽdũ.in prĩ.

f ¶ Peruideris.]loquitur Verino curatori ciuitatis.

a Retinent.]id est retenturi sunt.& facit.ff. de vsur.l.si bene.

b Obnoxijs.]i.obligatis expſſa cõuentiõevel ex priuilegio tacitè:nõ aſs:vt.ſ.de iu.reipu.l.ij.& ſcđm hoc agit hypothecaria.vl verius dic nec expreſsè nec tacitè erant obligati,ſed dicunt obnoxij eo q ipſe debitor eſt obnoxi°,& ſcđm hoc agit cõdictiõe ex lege.ſi em̃ eſſet hypothecaria indiuidua inſolidũ eſſet vt.ſ. ſi vnus ex pluri. hæ re.debito.vel cre.l.ij.ni ſi cũ legatarius agit hy-
10 po.p rata ſicut pſonali cõtra hæredem legantis vt.ſ.cõ.de le.l.j.in fi.Itẽ & qñ duobus obligant: ſimul vterq; agit ſcđm quantitatẽ debiti:vt.ff. de pign.l.ſi fundus.§. ſi duo. Itẽ & cũ duo cauſa dãni infecti mittunt in
† aſs fortè poſ.cõtrahit hypo.vt.ff.
20 de dã.infec.ſi finita.§. cùm aũt.in bonis aũt ad miniſtrãtis habet fortè tacitã hypo.ciuitas.ar.ſ. de admi.tut.pro officio. Sed qualitercunq;.l.iſtã exponas.ſ.vel hyp.vl cõ di.ex.l.cõtradicit.ſ.đ iu. reip.l.ij.ſed hic ſola:ubi cũ alijs:qa quo ad alios
30 creditores eſt ei ſimilis vel nõ eſt diſſimilis quò ad perſonales actiões ex contractu:ſed quò ad cõ dictionem ex lege ſic vt hîc.

c Pro rata.]ſic.ff.ſigd in frau.pa.l.j.§.ſi pluribus.&.ſ.de prẽd.& alijs reb° mi.l.ij.&.j.de omni
40 agro deſer.l.iij. &.ff. de cen.l. cùm poſſeſſor.

d Cõueniant.]hypethecaria ſcđm quoſdã tu dic pſonali condi. ex hac lege, prius tũ debitore excuſſo:vt.ſ.de cõue.fiſ.debi.l.j.&.ff.đ iu. fiſc.l. moſchis. maximè hodie:vt in aut.de fide-
50 iuſ.§ ſed neq;. Item eſt ſpãle vt emptor pſonali ter poſsit cõueniri:aliâs nõ niſi in fraudẽ eſſet facta venditio: qđ hic nõ erat: vt.ſ. de ijs quæ in frau.cre.l. ſi ſucceſſores.

e Actionem.]ne.ge. ſecundùm Py.

f Liberatur.]vt.ſ.de
60 cui. ſi ob cauſam. &.ff. de ſol.ſtichũ.§.dolo.& đ fideiuſ.tutor.& de cuic. ſi plus.§.j.& de diſt.pi.l. reſcriptum.§.j.&ſi.Acc.

g Trãsferri.]cogit ergo ad totum q partẽ maximã diſtrahit.& dic ti. venditionis,nõ gratis: q ſoluet tantũ quantũ eũ
70 tangit pro rata rerum.

h Locũ.]id eſt fiſcus ei ſucceſsit in totum vel in rem aliquam.

i Vetus.]ſi fiſcus vendit iure ſuo.idẽ ſi credẽs ſuã.p.l. zenonis.vt.ſ.ſi aduer. fiſ.l.fi.&.j.đ fun. pa.l.j.& đ q̃dri.pẽcr.l.ij.& fi.i fi.& iſti. de vſuc.i fi.&.ſ.đ ca.pi.l.j.Sed ar. cõtra.ff. de peci.hẽre.nec vllã.§.itẽ ſi gs à fiſco.ſed vl; ad quadrienniũ agit ciuitas contra ærariũ:vt.l.bene à zenone.C.de quadrien. præſcrip.

Priuile-giatior eſt fiſcus quã ciuitas. k Molestiã.]priuilegiatior ergo eſt fiſc° quã ciuitas.ad qđ.ff ad mu. l Nemo.]niſi fiſcus.vel dic nemo omnino. [l.ſimile.

m Poſsideat.] & fecerat debitor locum fiſco: vt prædixi. Accurſius.

n Reipublicæ.]id eſt fiſci.hoc fortè intra quadrienniũ:vt.ſ.de quadrien.præſcrip.l.j. Vel dic id eſt ciuitatis.

Spãlia.v. in debito-re ciuitatis notantur. o Patris.]i.curatoris vl defenſoris.ad qđ in aut.iuſiuran. qđ præ.§.j. col.ij. Et no.in debitore ciuitatis.v.ſpecialia.Primũ.ſ. eo.l.j. Secundum q cõparantes ab eo quãuis bona fide à repub.cõueniuntur. Tertiũ q per ſonaliter conuenitur, quamuis in rem ſucceſſerit. Quartũ q totum com-

inconlumia retinẽt patrimonia, ſortes reipub. pſeuerare debebũt: ita tñ vt annuas vſuras ſuis quibuſ que temporibus exoluant: cùm ſimul & reipublicæ vtile ſit retinere idoneos debitores: & ipſis cõmodũ, eumulũ debiti minimè nutriri. Et q nefas eſt obnoxijs[b] corporibus alienatis ſorte† circũſcribi ciuitates: placuit ſi quis debitor reipu. ciuitatis quippiam ex eo patrimonio qđ habuit cũ pecuniã reipublicę ſumeret, donauerit vel diſtraxerit, vel qualibet in aliũ ratione cõtulerit: qualitate rei alienatæ pſpecta, atq; omnib° debitoris facultatibus conſideratis quas habuit cũ ei pecunia crederetur: p rata ab eo q ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex ſorte atque vſuris poſtulari. Itaq; quoties minus idoneũ, deprehendit eius patrimonium cuius nomen ciuitati alicui inuenit obnoxiũ iudex omni diligentia & ſolicitudine debebit inquirere ad quos ex qualibet conditione trãſierint debitoris facultates: vt ſinguli ęqua æſtimatione habita, pro rata[c] rerũ quas poſsident, conueniant[d], pſonalẽ actionem[e] contra eũ habituri debitorẽ q ipſis ſoluentibus liberat[f]. Ab eo aũt à quo cõſtat fortunarũ ſuarum partẽ maximam receſsiſſe etiam reliquam portionem quæ apud eum reſederit transferri[g] ad idoneum oportebit. Quòd ſi q ſpiã debitor reipu. ciuitatis, fiſco noſtro locũ[h] fecerit: emptores q à fiſco nro comparauerint, manifeſtũ eſt ſcđm ius vet°[i] & reſcripta diuorum cõſtõnesq; nras, nullã debere moleſtiã[k] ſuſtinere. Quòd ſi q s debitor non cõparauerit, vel certè eĩa ſua ita cõſumpſerit vt nemo[l] aliquã rem ex eius bonis poſsideat[m]: id debitũ cõuenit ad diſpendiũ reipublicæ[n] ptinere: ideoq; cura pris[o] ciuitatis apud idoneos, vel dominos ruſti

pelluntur debitores patrimonium vendere qui partem maximam vendiderunt, vt hae.l. quintum, vt.ff. de vſur.l.etiam.

p DE PERICVLO NOMINATORVM.

Electores officialiũ tenentur: ut hic. Itẽ fideiuſſores: ut.j.tit.j.l.j. itẽ ipſimet: ut.j.ti.ij. & dicas minores magiſtratus teneri nõ præſides, q ſunt quaſi cõfirmatores: ut.ſ. de ſ.ſc. exactores. & inſti. de ſatiſ.tu.§.ſi. & ff. de magi. cõuc.l.j.§.j. & actio quæ
10 in eos datur, cõpetit etiã in hæredes: ut inſtit.d.§.

q Iq. Si maxime. i.qa maximè qđ contra vos eſt, ſed nõ nocet hoc caſu. ſecus in noĩatorib° tutorũ ſcđm P. q tenent ex eo ſolo q nõ curauerũt:
20 caueri: vt.ſ.de ma.cõ.l. iij. ſed nõ placet: imoidẽ qđ ĩ his vt.ff de ma.cõ.l. iij.&.l.j.§.ſi mgſtat°, ĩ fi.

r Exegiſtis.]q facere dbuiſtis vt ff đ ad.re ad ci.pti.l.ſi §.iij &.j.tit.j.

s Mutilatũ.]ſiue ergo fideiuſſores idoneos accepiſtis ſiue nõ: ſi fue-
30 rũt ſoluẽdo ſit ito officio, nõ teneminĩ: vt hîc, &.d.§.ſi magiſtrat°. niſi poſt finẽ euelligio.i. ii cõtinenti deſijt eſſe ſolũẽdo: vt.ff.đ neg.ge.diuortio. Itẽ hîc q fuerũt ſoluẽdo, vos pbaſtis: vt.d.§. ſi magiſtrat°.&.ſ.đ pba. ex pſona.& facit.ſ. đ di.
40 tu.l.j.&.ff.ad mu.l. ĩpator.§.j. &.l.ordiẽ.§.j. & de adm.i.re.ad ci.p.l.ij. §.ſi eo.&.ſ. de iuſce.l.ij.

t Sit.]poſt finitũ offm.

v Damnaq;.]ſortis, nõ vſurarum, nõ pœnarum: vt.ff.ad muni.l. lucius.§.paulus.&.l. liber
a Hic vide Ioã.de pla. melp pone tem caſum huius.l tus.§.j.&.j.titu.j.l.j.

x Iſucceſſoris.]a. papi.nominauit Vlp vl
50 Aphri.Aphri.Pompo. malè gerentẽ:& nõ Papi.nec etiam Vlp.ſed Aphri.tenet. & facit.j.tit. ij.ſi ita.&.ſ. de ſuſcep.l. ij.& de conue.fiſ. debi. quoniã. Sed ar cõtra.ff. qđ vi aut clã.ſi ego. Ac.

y Denoĩauerit.]ergo ad magiſtrat° ptinet
60 noĩare ſucceſſorẽ. ſcđm P. ſic.viij.q̃õ.j.c.j.§.j.& §.his oĩbus. ſed nõ eligit vt in aut. de defen.ci.§. fi.col.ij. at cęteri officiales p decuriones vel ab eis ad hoc electos: vt.ſ. đ
70 decuri.l.ij.& de excep. exactores.& quod cuiuſque.l.item.§.j.

z Noĩati.]tranſiriuẽ.& no.arg.contra .ff.đ hę.inſt.l.fi.vbi hęres hęredis &c. ſed nõ ob.illi eĩ ſucceſſores iuris ſunt.

a Nominatorem.]nec ad fideiuſsio.nominantis: vt.ff.ad mu.l.libertos.§.pe. ſed ad patrem nominantis ſic: vt eo.tit.l.ij.§.j. Sed nõ tenentur hi oẽs. ſ. nominator pater fideiuſſor in pœnis vel vſuris: vt.ſ.l.proxi. nec extraneo ſed reipub. vt.ff.ad muni.l.ij.§.j.in fi.& de pecu.licet.§.fi.

b DE PERICVLO FORVM etc.

03 Not. hos conueniri poſt excuſſos reos: quod dic ut.ff. de admi.re.ad ci.perti. l. prior .§. ſi. Accurſius.

c Ideiuſſores. Pertinent.]qualia ſunt.ff.ad mu.l.ij.§.gellum. ſed videtur contra in eo.tit. libertus.§.pen. Solutio. nõminare ſucceſſorẽ nõ eſt omnino in repu. gerere. Itẽ dic ptinent principaliter: vt nõ ob.ff. de pec, licet. in fi. &.ff.ad me. ni.l.ij.§.pe.& facit.ff. de fideiuſ.l.fi. & de pcu. qui pprio.§.vt in cæteris.

Irrogentur.

a ¶ Irrogentur.]quia deliquit in officio:& est sic in patre & nomina tore:vt.ſ.tit.j.not.adeo q̄ sic pignora hîc dedit,in id teneantur: & tunc in quo & q̄ ipſe poteſt conueniri.vt.ff.de admi.re.ad ci.pu.l.prior.§.fi.

¶ QVO QVISQVE ORDINE &c.

b T Si duobus.]etiam maſſarijs.

c ¶ Simul.] id eſt ſimpliciter.

d ¶ Separatis.]aſſtenetur quilibet p̄ ſua parte:vt.j.l.pxi.§.j.&ibi no.

e ¶ Inſolidū.] hoc ipſe q̄ ſimpliciter:vt.j.l.pxi. & dic q̄ ſimul geſſerūt: vt.j.pxi.in prin.vel diuiſerunt inter ſe:& tūc in ſolidū ſecdm ordinem q̄ eſt ff.ad mu.l. luci⁹.§.j.&.l. impator.Itē pōt loq̄ q̄n nullus geſſerit vt.ff.ad mu.l.lucius.in princ.

f ¶ Eius] reipu.de qua ſdixi.& dicas quòd vnus ſtantūm.

g ¶ Adminiſtrauit.] ſub.fideiuſſorū & nominatorum:vt.ff.ad mu.q̄d ergo.in prin.

h ¶ Onerari]nempe vt ad hæredes nō tranſit officiū:vt.ſ.deneg.ge.curatoris.ita nec periculū, niſi ipſe hæres adminiſtret,qui de dolo & lata culpa ꝓpria tenet: vt.d. l.curatoris.&.ff.de hęre. tu.l.cùm oſtendimus.& de magi.con.l.nō ſimiliter.& facit.ff.de admini. tu.l.tutores.in princi.

i QVOTIES.Vnuſquiſq;.]dicuntq̄ dam hoc expreſſo,non aliter:vt hîc,& p̄ aut.de duo.re.Sed dic hîc, hoc videtur etiā iure nō expreſſo, & videt ſemper agi eoipſo q̄ nō ſeparatur: vt.ſ. proxi. &.ff. ad mu.imperator.Sed hodie fortè contra per.d. aut. & dicas quod hîc ambo geſſerūt:aliàs ſeruatur ordo qui eſt in.d. l.imperator.

k ¶ Adminiſtrauerit vel etiā ipſi inter ſe diuiſerūt,quo caſu ſec⁹ eſt in tutorib⁹: vt.ff. de admi.tu.l.luci⁹.§.j.in fi.& ſ.de di.tu.l.ij.in fi.& de diſtinctionem q̄ eſt.ff. ad muni.l.imperator.

l ¶ Creatorem.]id eſt nominatorem.

m ¶ Participem.]ſeparatim habuit ab illo adminiſtrationē: & hoc ſi collega tpe depoſiti officij nō fuit ſolnēdo vt.ſ.de proba.ex ꝓſona. &.ff.ad mu.l.imperator. Item hoc etiam ſi pactum ſit in contrarium: vt.ff.de admi.re. ad ci.p̄ ti.l.ij.§.ius reipu.& fa.ſ. de fab.l.iure.& de cōue. fiſ.de.l. q̄n.& d̄ ſuice.l. ij.&.ff.de ad.re.l.curatores. Itē ſi collega ſoluit agit cōtra collegā niſi p̄ dolo fuit cōuentus:vt.ff. de tu.& ra.diſt.l.j.§.nunc tractemus.ſed nominator nō agit cōtra collegā nominatū à ſe:quia ſui debiti nomine conuenitur:vt.ff.ad muni.l. & ei.

n ¶ Ita.]In prima parte nō fuit diuiſa adminiſtratio:vt.ſ.l.quoties.in p̄ncipio.in ſecda ſic.VP dic in vtroq; fuit diuiſa.& q̄d dicit vicarijs.ſ.ordine qui ſequitur. VP ſecundùm quoſdam prima in diumuiris.ſecunda in magiſtratibus ſecū ſùm quos diumuiri non ſunt magiſtratus:vt hîc colligitur,&.ſ.de emancip.li.l.j.Sed contra.ſ.de iudi.l.fi.

o ¶ Teneamini.]q̄d eſt eoipſo q̄ nō eſt contrariū dictū:vt.ſ.eo. quoties.

p ¶ Vicarijs.]id eſt alter pro altero prius conueniatur quā nominator.

q ¶ Nominatores.]quàm collegas.

[r ¶ Conſideraſtis.] & bene ſecūdū duos primos intellectus: ſed ſecundū alterū fruſtra cū duum ultimis ſemper loquatur.

10 ¶ Vnte. Geſſiſti.]ſeparatim ergo geſſiſti. item dic vt not.ſ.l.quoties.

s ¶ Ob culpæ.]ga eum nō remouit: vt.ff. de admi.re.ad ci.per.l.fi.§.ante pepe.& facit.ff.de admi. tu.l.iij.§.j.&.ff.ad mu.l. imperator.in fi.

20 v ¶ Priores.]i.prius nō aūt dicas priores.i.q̄ nominauerunt nominātem hūc malè gerentē: vt.ſ.tit.ij.l.fi.

x ¶ NE QVIS Lic &c. ¶ *Quidam habent curam reipub.nam ſoli curiales ꝓſonalia munera pub. ſubeunt & honores:ut.ff. de*
30 *decu.l. & honores.§.ij. q̄d nō placet:ut.j.l.proxi. in fi.Sed dic ut.j.l.j.*

y ¶ Si vt proponis decreto.] ſic enim facere debet:vt.ſ.de ſeruis reipubli.ma.l.j.&.ij.

z ¶ Actum.] ſeruilem
40 quē ſerui tantū ciuitatis faciebāt.q̄d patet, q̄ dicit actū: q̄d ſeruis conuenit:vt &.ff.de neg.ge. eū actū liberis verò procuratio.officia verò publi.liberis cōueniūt tm̄: vt.ſ.de ta.l.generali. & ſ.ſi ſeru⁹ aut li.l.j.&.ij. ſecdm alios dic actum.i. ſotabulariam ad quā ſerui publici.i.notarij tm̄ coguntur:vt.ſ.de ſer.rei pu.ma.l.fi.& ſecundùm hoc non ob.ſ.de lib.l.j, lib.x quæ eſt contra. & facit.ſ.de ope.li.qui ma numittitur. Accurſius.

a ¶ Si cùm ad actum. dic vt.ſ.l.proxi.

60 ¶ SVMPTVS &c.

b C Vm ad munus. Angariarum.] q̄d Angaria rum munus eſt perſonale: cū geratur labore animi, vt.ff. de ſonale: mu.& ho.l.fi.in princ.

c ¶ Detrimenta.]cùm ēt oīb⁹ dat⁹ eēt ſumptus
70 hic ſolus gerens de ſuo impēdit,vt eſt obligat⁹: vt.ſ.de leg.l.ij. Et ſecdm hoc q̄rit quare nō repetit à repu.& reſpu.à non gerētibus? Rn̄.ppter vitandū circuitū: ſic.ff. de ſti.ſer.l.pe.& fauore reipu.Sed qua actione? Rn̄.

vtili neg.geſt.vt.ff.de neg.geſt.ex facto.vel proſocio vt arg.ff.pro ſoc.l.ſi
80 qs ſocietatem.ſed videtur.l.contraria ru.quia ibi ad oes:hîc ad gerētes. Sed dic ad omnes cū omnes gerūt. vel dic omnes à prin.licet ex poſt facto ſit ſecus. Vel dic ad oēs:quia omnes conferunt ad ſumptum factū: vt ff.ad.l.rho.de iac.l.iij.& ſic conſonat. Poſſet hæc lex ſecundò intelligi & in munere miſto: quia de ſuo erant facturi ſumptus.

d ¶ Cognouerit.]& ſic null⁹ geſſit: quocaſu oēs tenent reip.vt ff.d ad

Sumptus iniuncti &c.

a ¶ Irrogentur.]quia deliquit in officio:& eſt ſic in patre & nominatore:vt.ſ.tit.j.not.adeo q̄ ſic pignora hîc dedit,in id teneantur: & tunc in quo & q̄n ipſe poteſt conueniri.vt.ff.de admi.re.ad ci.pu.l.prior.§.fi.

¶ QVO QVISQVE ORDINE &c.

b T Si duobus.]etiam maſſarijs.

c ¶ Simul.] id eſt ſimpliciter.

d ¶ Separatis.]aſſtenetur quilibet p̄ ſua parte:vt.j.l.pxi.§.j.&ibi no.

e ¶ Inſolidū.] hoc ipſe q̄ ſimpliciter:vt.j.l.pxi. & dic q̄ ſimul geſſerūt: vt.j.pxi.in prin.vel diuiſerunt inter ſe:& tūc in ſolidū ſecdm ordinem q̄ eſt ff.ad mu.l. luci⁹.§.j.&.l. impator.Itē pōt loq̄ q̄n nullus geſſerit vt.ff.ad mu.l.lucius.in princ.

f ¶ Eius] reipu.de qua ſdixi.& dicas quòd vnus ſtantūm.

g ¶ Adminiſtrauit.] ſub.fideiuſſorū & nominatorum:vt.ff.ad mu.q̄d ergo.in prin.

h ¶ Onerari]nempe vt ad hæredes nō tranſit officiū:vt.ſ.deneg.ge.curatoris.ita nec periculū, niſi ipſe hæres adminiſtret,qui de dolo & lata culpa ꝓpria tenet: vt.d. l.curatoris.&.ff.de hęre. tu.l.cùm oſtendimus.& de magi.con.l.nō ſimiliter.& facit.ff.de admini. tu.l.tutores.in princi.

i QVOTIES.Vnuſquiſq;.]dicuntq̄ dam hoc expreſſo,non aliter:vt hîc,& p̄ aut.de duo.re.Sed dic hîc, hoc videtur etiā iure nō expreſſo, & videt ſemper agi eoipſo q̄ nō ſeparatur: vt.ſ. proxi. &.ff. ad mu.imperator.Sed hodie fortè contra per.d. aut. & dicas quod hîc ambo geſſerūt:aliàs ſeruatur ordo qui eſt in.d. l.imperator.

k ¶ Adminiſtrauerit vel etiā ipſi inter ſe diuiſerūt,quo caſu ſec⁹ eſt in tutorib⁹: vt.ff. de admi.tu.l.luci⁹.§.j.in fi.& ſ.de di.tu.l.ij.in fi.& de diſtinctionem q̄ eſt.ff. ad muni.l.imperator.

l ¶ Creatorem.]id eſt nominatorem.

m ¶ Participem.]ſeparatim habuit ab illo adminiſtrationē: & hoc ſi collega tpe depoſiti officij nō fuit ſolnēdo vt.ſ.de proba.ex ꝓſona. &.ff.ad mu.l.imperator. Item hoc etiam ſi pactum ſit in contrarium: vt.ff.de admi.re. ad ci.p̄ ti.l.ij.§.ius reipu.& fa.ſ. de fab.l.iure.& de cōue. fiſ.de.l. q̄n.& d̄ ſuice.l. ij.&.ff.de ad.re.l.curatores. Itē ſi collega ſoluit agit cōtra collegā niſi p̄ dolo fuit cōuentus:vt.ff. de tu.& ra.diſt.l.j.§.nunc tractemus.ſed nominator nō agit cōtra collegā nominatū à ſe:quia ſui debiti nomine conuenitur:vt.ff.ad muni.l. & ei.

n ¶ Ita.]In prima parte nō fuit diuiſa adminiſtratio:vt.ſ.l.quoties.in p̄ncipio.in ſecda ſic.VP dic in vtroq; fuit diuiſa.& q̄d dicit vicarijs.ſ.ordine qui ſequitur. VP ſecundùm quoſdam prima in diumuiris.ſecunda in magiſtratibus ſecū ſùm quos diumuiri non ſunt magiſtratus:vt hîc colligitur,&.ſ.de emancip.li.l.j.Sed contra.ſ.de iudi.l.fi.

o ¶ Teneamini.]q̄d eſt eoipſo q̄ nō eſt contrariū dictū:vt.ſ.eo. quoties.

p ¶ Vicarijs.]id eſt alter pro altero prius conueniatur quā nominator.

q ¶ Nominatores.]quàm collegas.

[r ¶ Conſideraſtis.] & bene ſecūdū duos primos intellectus: ſed ſecundū alterū fruſtra cū duum ultimis ſemper loquatur.

10 ¶ Vnte. Geſſiſti.]ſeparatim ergo geſſiſti. item dic vt not.ſ.l.quoties.

s ¶ Ob culpæ.]ga eum nō remouit: vt.ff. de admi.re.ad ci.per.l.fi.§.ante pepe.& facit.ff.de admi. tu.l.iij.§.j.&.ff.ad mu.l. imperator.in fi.

20 v ¶ Priores.]i.prius nō aūt dicas priores.i.q̄ nominauerunt nominātem hūc malè gerentē: vt.ſ.tit.ij.l.fi.

x ¶ NE QVIS Lic &c. ¶ *Quidam habent curam reipub.nam ſoli curiales ꝓſonalia munera pub. ſubeunt & honores:ut.ff. de*
30 *decu.l. & honores.§.ij. q̄d nō placet:ut.j.l.proxi. in fi.Sed dic ut.j.l.j.*

y ¶ Si vt proponis decreto.] ſic enim facere debet:vt.ſ.deſeruis reipubli.ma.l.j.&.ij.

z ¶ Actum.] ſeruilem
40 quē ſerui tantū ciuitatis faciebāt.q̄d patet, q̄ dicit actū: q̄d ſeruis conuenit:vt &.ff.de neg.ge. eū actū liberis verò procuratio.officia verò publi.liberis cōueniūt tm̄: vt.ſ.de ta.l.generali. & ſ.ſi ſeru⁹ aut li.l.j.&.ij. ſecdm alios dic actum.i. ſotabulariam ad quā ſerui publici.i.notarij tm̄ coguntur:vt.ſ.de ſer.rei pu.ma.l.fi.&ſecundùm hoc non ob.ſ.de lib.l.j, lib.x quæ eſt contra. & facit.ſ.de ope.li.qui ma numittitur. Accurſius.

a ¶ Si cùm ad actum. dic vt.ſ.l.proxi.

60 ¶ SVMPTVS &c.

b C Vm ad munus. Angariarum.] q̄d Angaria rum munus eſt perſonale: cū geratur labore animi, vt.ff. de ſonale: mu.& ho.l.fi.in princ.

c ¶ Detrimenta.]cùm ēt oīb⁹ dat⁹ eēt ſumptus
70 hic ſolus gerens de ſuo impēdit,vt eſt obligat⁹: vt.ſ.de leg.l.ij. Et ſecdm hoc q̄rit quare nō repetit à repu.& reſpu.à non gerētibus? Rn̄.ppter vitandū circuitū: ſic.ff. de ſti.ſer.l.pe.& fauore reipu.Sed qua actione? Rn̄.

vtili neg.geſt.vt.ff.de neg.geſt.ex facto.vel proſocio vt arg.ff.pro ſoc.l.ſi
80 qs ſocietatem.ſed videtur.l.contraria ru.quia ibi ad oes:hîc ad gerētes. Sed dic ad omnes cū omnes gerūt. vel dic omnes à prin.licet ex poſt facto ſit ſecus. Vel dic ad oēs:quia omnes conferunt ad ſumptum factū: vt ff.ad.l.rho.de iac.l.iij.& ſic conſonat. Poſſet hæc lex ſecundò intelligi & in munere miſto: quia de ſuo erant facturi ſumptus.

d ¶ Cognouerit.]& ſic null⁹ geſſit: quocaſu oēs tenent reip.vt ff.d ad

TITVLVS XXXV.

Quoquisque ordine couenia tur.

Imp.Antoninus.a. LEX.I.

I Tſi duob⁹ b ſimul c cura pecuniæ ciuitatis nō tamen ſeparatis c portionibus mādetur: ſinguli nō p̄ virili portione,ſed inſolidū c reipublicę obligant.cū aūt de indēnitate ciuitatis eius f gr̄ātē pri⁹ ei⁹ bona qui adminiſtrauit g,ac mox ſi ſatisfieri nō poterit, collegæ conueniuntur.vos tamen qui hæredes vnius ex curatoribus extitiſtis:dāno,ſi quod poſt mortem eius dolo vel culpa collegarū acceſsit, onerari h,non eſt rationis.

¶ *Duobus ſi cōmittitur pro indiuiſo adminiſtratio quilibet ante nominatorem primùm conueniatur:ſecus ſi ſeparatis portionibus.Bartolus.*

Imp.Gordianus a. LEX.II.

Q Voties duob⁹ nō ſeparatim ſed p̄ indiuiſo munus iniungit, & ita vt vnuſquiſq; i eorū periculo ſoliditatis videat obſtrictus: man⁹ ad noiatorē priusq̄ vtriq; q̄ id munus adminiſtrauerūt, ſolenniter fuerit excuſsi,nulla rōne porrigi poſſunt.ſi verò ſeparatis portionib⁹ ad munus nominati ſunt: prius p̄ portiōe cōueniant q̄ id munus adminiſtrauerint k:itē fideiuſſoreſ eorū.Si nec ab ijs q̄dem indēnitas fuerit ſeruata:tunc demum creatorē l,ac ſi nec is q̄dē ſufficiat,nouiſsimę participē m muneris cōueniri debere prę ſes nō ignorat.

Idem Auguſtus. LEX.III.

S Ita n duumuiri creati eſtis hoc expreſſo,vt mutuo piculo teneamini o:in dubium nō venit, vicarijs p damnis vos eſſe obſtrictos:cūin magiſtratibus prius nominatores q cōueniendos eſſe, hoc quod in perſona noſtra cuſtodiri conſideraſtis r) conſtitutum eſt.

¶ *Si adminiſtratione diuiſa unus collegarum pecuniam collocauerit quam reſpub. conſequi non pōt eo mortuo hæres eius conueniendus eſt primò:ſecundò poſſeſſor:tertiò nominator:quartò collega.Bartolus.*

TITVLVS XXXVI.

Ne quis liber x inuitus actu reipublicę gerere cogatur.

Imp.Valerian.& Gallien.aa. LEX.I.

S Ivt proponis,decreto y ordinis ad libertatē ductus es nō debere te inuitū,actū z reipu.adminiſtrare, curator reipu.non ignorat:præſertim cùm ſerui huiuſmodi officia adminiſtrare debeant.

Imp.Diocl.& Maximian.aa. LEX.II.

S I cùm ingenu⁹ eſſes,ad actū a gerēdum à republica compelleris:auxiliū præſidis, & iuris præſidia,prout vſus exigebat,implorare potuiſti.

TITVLVS XXXVII.

Sumptus iniuncti muneris ad oes collegas pertinere.

Imp.Maximianus.a. LEX VNICA.

C Vm ad munus exhibendarum angariarum b cum alijs creatus,à conſortib⁹ muneris ſolicitudine deſerta,ſolū te functū eſſe proponas ſumptuū detrimēta c ſi qua acciderint collatione eorū quos munus oportuit participare, prouiſione p̄ſidis diuidentur.q̄ ſi etiā à te obſequium derelictum eſſe cognouerit d:quid cenſuræ publicæ congruit,non ignorat.

mi.tut.l.tres tutores.§.nō solùm.&.§.item in eo.&.ſ.ſi tut.nō geſt.l. fina.

§ DE IIS QVI EX OFFI.&c.

a Ienoris reipub.]à te contracti.aſs nec de ſorte tenetur vt.ff.de admini.re.ad ci.per.l.fi.§.penul.

b § Culpa.]lata leuis tñ interuenit:qa nō inquiſiuit diligẽter dñospręcliorū:aſs nec de ſorte tenetur:vt.ſ.ā debi.ciui.l. fi.in fi.&.ff.de neg.geſt.l. xolitis.§.ſi pecunię.item ſi lata teneris etiā ad vſuras:vt.ff.de admi.tuto.ſi tutor conſtitutus.&.l.tutor q reptoriū.§.vſurę. & ſic accipe.ff. de admi. re.ad ci.pti.l.fi.j.rñ. Ac.

c § Sortis.] ſic .ff. ad mu.l.lucius.§.paulus.& l.cōſtitutionibus.&.ff.lo 2oca.l.quęro.circa prin.& ff.de admi.re.ad ci.perti. l.fi.in prin.

§ DE SOLVT.&c.

d Autiões. i.apochæ.

e § Seruorum.]i.tabellionū ſecundū quoſdā.tu dic de verè ſeruis 3o publicis:qa.j.dicit actoris.Itē ā peculio agi.Ac.

f § Securitatem.] i.vt nullo mō retractēt vt.ſ. de apo.pu.l.j.&.l.ſemel.

g § Aſsignantiū.]ſeruos ad ſcribendū.vl dic pecunias:qa recipiunt& aſsignāt reponēdo. ſunt em̄ duo neceſſaria:cura 4otorē recipere,& cautio nē fierici ſubſcribat curator:vt.ſ.de cōue.fi.ſ.de bi.l.ij.ſed tutori pōt ſolui ſine ſcriptura:vt.ſ.de pac.l.pactū.&.curatori vt.ff.de ſol.l.verò.

Tutori ſine ſcriptura ſolui poteſt.

h § Actoris.]i.ſerui prędicti.ſic.ſ.qā cùm.e.l.fi.

i § Promat.] id eſt oſtendat.

k § Doceatur.]nōergo trahit occaſionem iuris ad iniquū cōpēdiū:vt.ſ. pro empto.l.fi.&.ff.ā re. co.l.pe.&facit.ff.ſi certū pe.ciuitas.& aut. hoc ius porrectū.ibi,& is creditor &c.

l § A curatore.] lo- 6o quit minorib⁹.Et dicq curator reſtituet de peculio:exiget em̄ à repu. & deinde ſoluet vel cōpenſabit:vt.ff.de cōpen. debitor.vel dicloquitur de decurionibus ciuitatis cuiuſdā:vt in ſuperſcriptione patet curator ergo ciuitatis tenet de 7o peculio ſerui prædicti, vt recepti inde fiat ſolutio. cum eo enim ſeruo videtur contractum vel quaſi poſſet ſoluēs etiā cùm curatore agere ex bono & ęquo.argu.ff.ſi certum peta.ſi & me.pōt etiam reſpub. habendo ratum curatorem conuenire. ſed cur debitor nō liberatur cùm pecunia ad curatorem peruenit? Reſpondeo: quia non peruenit vt debuit.

† Vide in hunc locū Alcia. hîc nā qđ ille gymnici legit, nos ita in victo. exem. reperim⁹.

m § DE SPECTACVLIS&c.

8o § Pub.utilitati etiam in his prouidetur.& dic reſeruandis,ut hic ſed lenonibus tollendis:ut j.l.ſi.& facit j.de maiuma.

n Cn inuidemus. Gymnici.]nomen cuiuſdam populi.

o § Spectacula]g fiunt in ſcena,i.in loco vbi ludebant tragedi & comedi vt referū g.āmatici & in aut.de conſuli.VI ſcena eſt locus&c.ff.de infa.l.ij.§.ſi.approbant ergo ſpectacula, cū & in hāc cām pōt legari:vt.ff.de legat.j.ciuitatibus.&de annu.leg. l.annua.& de polli.ſeptitia.licet ſit arg.contra.ff.de admi.re.ad ci.perti. l.legatū.§.ſi.Sed nō permittitur ſi languis effundat in agone,vt ſunt tormenta & ſimilia:qa ludus eſt noxius: vt.j.de gla. tol l.j. & in his iudis ſenatores præbebant ſuum officium:vt in aut.vt ordi.præfec.

p § Grati.]cōſentiētes talib⁹ vnà cū ppło:quo caſu prōpti⁹ pmittit quā ſi ſolus populus& ſcēm hoc dic volentiū ſ. oim populi & primatū vl⁹ populi tantū.& facit.p principes.ff. ad muni.l. qđ maior.&.ſ. de aduo. di.iud.l.reſtituendū.abi nam.in vniuerſis. Tornea- mentapti- bentur.

† aſs legit poſt l.quiſ quis.

TITVLVS XXXVIII.

De his qui ex officio quod administrarunt, cōueniuntur.

§ *Si pecunia mutuatur per administratorem rei publicæ:ad ipſum damnum ſortis pertinet non uſurarum.Bartolus.*

1 mp.Antoninus.a. LEX VNICA.

Cenoris a reipu.qđ non tua culpa b perditum eſſe apparuerit: ſufficit ſortis c damnum, nō etiam vſurarum eius ſuſtinere.

TITVLVS XXXIX.

De ſolutionibus & liberationibus debitorū ciuitatis.

1 mp.Alexander.a. LEX VNICA.

Autiões d ſeruorū e publicorū ita demū firmā ſecuritate f debitoribus pręſtāt,ſi curatorum aſsignātiū g vel eorū quibus exigendi ius eſt,authoritate ſubnixæ ſunt. Cū aūt is qui exoluiſſe dicitur,ſolam ſcripturā actoris h ſuſcipientis pecuniam ꝓmat i ea tantū defenſio cōſueuit admitti,ſi qđ exolutū eſt, ratiōi reip.ꝓfeciſſe doceat k. Sanè curator veſter,ſi fraude ſerui cōſtiterit effectum vt interciperentur à curatore l illatæ à debitorib⁹ quātitates de peculio eius qđ eo modo deeſt,reſtituet.

TITVLVS XL.

De ſpectaculis & ſcenicis & lenonibus m.

1 mp.Conſtantinus.a. LEX.I.

On inuidemus ſed potius cohortamur ampliſcenda felicis populi ſtudia,gymnici n vt agoniſpectacula o reformen̄. Verūtamen cū primates viri populi ſtudijs,ac voluptatibus grati p eſſe cupiant: prō ptius permittimus vt integra voluntas ſit quæ volentium celebratur impenſis.

§ *Deſeruientes ſacris ludis, nullo afficiuntur ſupplicio.Bartolus.*

1 mppp.Gra.Valēt.& Theod.aaa. LEX.II.

Eos qui q agitādi r munus exercent illuſtris authoritas tua nullis præter circenſe certamen aſſici nouerit oportere ſupplicijs s.

1 idem.aaa. LEX.III.

Quiſqs equos quos vel ſereni tas nr̄a vel ordinarij conſules tribuūt voluptatib⁹,ad cōmodū cōpendiūq; priuatū abduxerit: vni⁹ libręauri cōdēnatiōe multet t.

§ *In loco in quo principis imagines conſecrantur:non debent fieri ſpectacula:nec hiſtriones uel uiles picturæ introduci.Bartolus.*

1 mppp.Theo.Arca.& Hono.aaa. LEX.IIII.

Si qua u in publicis porticibus, vel in ijsciuitatū locis in qbus noſtræ ſolēt imagines cōſecrari,pictura x pantomimū y, veſte humili & rugoſis ſinibus z agitatorē, aut vilem offerat hiſtrionē:illico repellatur,neq; vnq̄ poſt hac liceat ī v loco honeſto inhoneſtas annotare perſonas.in aditu verò Circi a vel in Theatri proſcenijs b vt collocentur,non vetamus.

1 mpp.Hono.& Theo.aa. LEX.V.

Nemo c iudicū exquacūq; ciuitate ī aliud oppidū,vel ex puinciæ ſolo equos curules d, auri gas,beſtias e,hiſtriones,ciues tentet traducere f: nedum popularib⁹ plauſib⁹ intēperāter ſeruiūt:& publicarū rerū ſtatū fatigēt, & feſtiuitatē impediāt in cūctis oppidis celebrandā:ita vt ſi qs hāc violauerit iuſsionem,pœna teneat ea quæ legum violatores perſequitur g.

§ *Patres uel domini ſi filiabus aut ancillis peccandi præbent neceſsitatem carum perdunt potestatem:qui ſi in id inſistant, pœna huius legis puniuntur.Bartolus.*

1 idem.aa.Florentio pręf.pręt. LEX.VI.

Lenones pr̄es & dn̄os qui ſuis filiabus vel ancillis peccandi neceſsitatē imponūt nec iure frui dn̄ij,nec tāti crimīs patimur libertatē h gaudere. Igit̄ tali placet eos indignatione ſubduci ne poteſtatis iure frui valeant,neve quid eis ita poſsit acquiri.ſed ancillis filiabusq;,ſi velint i,cōductis vé k pro

a § Circi.]loca remota.

b § Proſcenijs.] ſcena loc⁹:vt.ſ.đ infa.l.ij.§.fi. ſcenica pſona:vt in aut. ſcenicas nō ſolū &c. pro ſceniū locus vbi ſcena fit pcul à prædictis locis 6o in aliquo theatro.

c Nemo]etiāvt pri uilegium nihil eis opituletur.

d § Curules.]q ludunt currendo ad brauiū vel palliū:vt.ff.đ ifa.l.athletas.§.j. Vel ducunt currū aureū ad pugnādū in ſacro certamine: quaſi 7ocarrotiū:vt.ſ.de fer.l.fi. & auriga qui ducit: vt ſ. de vīa & ha. plenum. §.equitij.

e § Beſtias.]aliās hiſtrionas:aliàs beſtias,puta boues aptos ad illum currum.

f § Traducere.] ſic.j.de erog.mili.an.l.j.

g § Perſequitur.]vel illam quę eſt.ſ.eo.quiſquis.

h Lenones. Libertate.]i.facilitate eas faciendi.Et ſic no.priuilegiū amittere q abutit vt &.ſ.de iud.iudęos. Item quia expedit reipu.&c. 8o vt inſti.de ijs q ſunt ſui vl⁹ alie.iu.§.pe.& ſic no.ꝙ ppter delictū patris ſui efficit ſui iu.vt in aut.de inceſ.nu.in prī. Itē vēditor pdit ius abducēdi ſi cōſentit pſtitutioni:vt.ſ.ſi mā.ita ve.l.j. Itē pœna priuilij in exigentē vertitur:vt in aut.ſenicas nō ſolùm &c. Item domū perdit ad eum vſum accommodans:vt in authen.de leno.

Priuilegiū amittit qui eo abutitur.

i § Si velint.]nō aſs:vt.ff.đ re.iu.l.inuito.Sed arg.cōtra.ff.de lib.cau.l.j.

k § Conductis.] fortè liberis q̄ ſui iuris erāt q̄ propter paupertatē alt cui lenoni ia hoc ſe locarēt:vt in aut.de leno.& ſa.ſ. de epi.au.l.ſi leno- nes.&

nes.& dic vt ibi no. Vel dic hic loqui de mercenarijs q cõducti deseruiunt his pstitutis.& fa.ff. d pig.ac.l.elegãter.§.fi.

a q Minor.] no.graui⁹ esse peccare, q̃ ab inuito grauissimã pœnã pati.

b q Coitionis.] aſas cõmunionis.i.stupri iquo est fœda communio.

c § DE EXPENSIS &c.

q Quæ magnæ exiguntur in prædictis ludis: ut.ff. de polli.l.septitia.

d Vm pręsidẽ Nõ reuocabit.] fic.ĩ. de admi.tu.l. sancim⁹. Sed 2oar.cõtra.j.ti.j.l.haclege & dic vt.ff. de admi. re. ad ci.p.l.j. Itẽ facit.ff.de ope.pu.l.pecuniã. itẽ cõtra.j. de exact. & transl. mi.an.l.j.

e q Agonis.] i.certaminis, inde agonotheta q pugnat: vt.ff.de mun.& ho.l.fi.§. mastigophori. 30&agonotheta princeps talis ludi: vt.ff. de polli. l. septitia. in græco ibi posito.

f q Cautionẽ.i.cautelã

g § DE AQVAEDVCT.

¶ Sicut ludi, sic aquæductus populũ delectant. de Constantinopolis & Romæ etiam veteris aq̃duc- 40ctib⁹ dicit publicis & sic differt ab illo quod dicitur.ff.de ser.ru.præ.l.ij.§. aq̃duct⁹. Dic ergo q̃ qdã hoĩes præficiũtur ad custodiã q̃bus datur priuilegiũ: ut.j. l. decernimus.§. uniuersos.& ijs p quorũ fines trahitur: ut.l.j.& certa pecũia ad hoc deputatur: ut.j. ad reparã.& l hac lege. nec ex eo extrahit aqua: ut.j.l.ij.& l. decernimus. ĩ fi. nisi p spãle priui. ut j. l. fin. & ueteri cõsuetudine: ut.j.e.l.usum & tũc nõ ex quolibet loco, ut.j.e.l.cos. sed in casu fallit ubi priuilegiũ nihil operatur: ut.j.e.l.oẽs. sed 60quando trahit, gratis habet: ut.j. eo. tit. ad reparation em. Accursius.

h Quarũ. Fines] i.fundos

i q Onerib⁹. alias muneribus.

k q Oppleti.] i.impleti.

l q Ad aliud.] scilicet 6onus quod est infra.

70m q Superindictę.] i. p̃dictę rei noĩe, vt.ſ.sicã ab extraordinario q̃ etiã ordinario noĩe tamẽ eius rei sint immunes.

n q Attinẽdis.] id est detinendis. Accursius.

o q Repurgiũ.] id est repurgationẽ, cũm frequenter repleantur. 80p q Nõ curẽt.] id est procurent.

q q Cõgesserit] id est induxerit. aſs cõcusserit.

r q Pedibus.] j.e.l.oẽs. §. sup his. cõtra. Sol. ubi

pauptate pſonis quas fors damnauit humilior, eporũ liceat, iudicũ etiã, defensorũq; ĩplorato suffragio, oĩ miseriarũ necessitate absolui: ita vt si insistendũ eis lenones esse crediderint, vel peccãdi ingerãt necessitatẽ inuitis, amittãt nõ solũ eã quã habuerint potestatẽ: sed pscripti, pœnę mãcipent exilij, metallis addicẽdi publicis: q̃ minor a pœna est q̃ si pręcepto lenonis cogat quispiã coitionis b sordes ferre quas nolit. D. calẽd. Maij, Felice & Tauro Conſ.

TITVLVS XLI.

De expensis ludorum c.

q Pecunia deputata ad spectacula, in refectionem murorum potest conuerti: & ipsis refectis causa pristina firma permanet. Bartolus.

Imp. Diocle.& Maximia.aa. LEX VNICA.

Vm pſidẽ puinciæ impensas q̃ in certa minis editione erogabant, ad refectionem murorũ trãstulisse dicas: & qd salubriter deriuatum est, nõ reuocabit d: & solẽne certaminis spectaculũ post restitutã murorũ fabricã, iuxta veteris cõsuetudinis legẽ celebrabit. ita em & tutele ciuitatis, instructę murorũ pręsidio, prouidebit: & instaurãdi agonis e voluptas confirmatis ijs quę ad securitatis cautionem f spectãt, insecuti temporis circuitiõem repsentabitur.

TITVLVS XLII.

De aquæductu g h.

Imp. Constantinus.a. LEX.I.

Quarũ possessores p quorũ fines h formarũ ſ meatus trãseunt, ab extraordinarijs onerib⁹ i volum⁹ esse immunes: vt corũ opera, aquarũ ductus sordib⁹ oppletik, mũdent: nec ad aliud l superindictę m rei onus ijsdẽ possessoribus attinẽdis n: nec circa res alias occupati, repurgiũ o formarũ facere nõ curẽt p. qd si neglexerit, amissiõe possessionũ multabunt. nã fiscus p̃diũ eius obtinebit cuius negligẽtia pniciẽ formę congesserit q. Preterea scire eos oportet p quorũ prædia aquęduct⁹ cõmeat, vt dextra leuaq; ex ipsis formis qn decim pedib⁹ r intermissis arbores habeãt: obseruãte officio s iudicis t vt si quo tẽpore pullulauerint, excidantur: ne earum radices fabricam formę corrumpant.

q De publico aquæductu aquã ad suũ prædiũ deriuare nõ licet: & contrafacientes pœna publicationis illius prædij puniuntur. Bartolus.

I mpp. Valẽti.& Valẽs. LEX.II.

Si quis v deceptero vetiti furoris audacia florẽtissimę x vrbis cõmoda voluerit mutilare, aquam ad suũ fundũ ex aquęductu y publico deriuãdo: sciat eundẽ fundũ fiscalis tituli p̃scriptione signatum priuatis reb⁹ nostris aggregãdũ.

q Auertẽs aquã de publico aquæductu debet ipsam ducere per castellum uel aliud paruum foramen, ne matrices fistulæ corrumpantur: & contrafaciens perdit beneficium, & punitur in corpore. Bartolus.

Impp. Grat. Valẽ.& Theod.aaa. LEX.III.

Eos q aquę copiã vel olim vel nũcp nra indulta meruerũt z: vsum aut ex castellis a, aut ex ipsis formis iubemus eligere, neq; earũ fistularũ quas matrices vocãt, cursum ac soliditatẽ attentare, vel ab ipo aquęductu trahere b. Quod siqs aliter fecerit: non solũ id qd prius iure beneficij fuerat cõsecutus, amittet c: verũ pro conditione quoq; personę seuerissima pœna plectetur.

q Ius auriendi aquã uel ea utendi de publico aq̃æductu nõ turbatur si tanto tempore quis est usus q̃ de eius contrario memoria hominum nõ existit. Item irrigantes agros uel ortos furtiuo mõ de aqua publica, aquæductu priuãtur. B.

Impp. Arcadi. & Honor.aa. Asterio com. Orientis. LEX.IIII.

Vsũ aquę veterẽ, lõgoq; dominio cõstitutũ d, singulis ciuibus manere censem⁹, nec vlla nouatione turbari: ita tñ vt quantitatẽ singuli quã veteri licẽtia e percipiũt, more vsq; in pręsentẽ diẽ perdurãte percipiãt: mansura pœna in eos q̃ ad irrigationes agrorũ, vel ortorũ delicias, furtiuis aquarum meatibus abutũtur. D. calend. Nouembr. Cęsario & Attico Conſ.

q Qui beneficiũ ducendi aquã ex publico aquæductu impetrauit: debet illud intimare præfecto & nõ alij: & iudex qui contra facit, quinquaginta libris auri punitur. Bartolus.

I mpp. Theod.& Valent.aa. LEX.V.

Si quis per diuinã liberalitatẽ f meruerit ius aquę, nõ viris clarissimis rectorib⁹ prouinciarũ, sed tuę p̃cellẽtissimę g sedi cœlestes apices intimare h debebit: cõdẽnatione cõtra illũ q̃ pces i moderatoribus k insinuare conat̃, quinquaginta librarũ auri, & cõtra vniuersos administratores l q̃ rescriptũ p surreptionẽ elicitũ m suscipere moliuntur, pponenda: apparitoribus nihilominus eorundẽ virorũ clarissimorũ p̃uincię moderatorum, animaduersionib⁹ p vigore tui culminis subiugandis: & amplissima tua n sede dispositura qd in publicis thermis o, quidi nymphęis p pro abundantia ciuium q conuenit deputari: quid his perso

ſ speciale in aq̃ductu ad palatiũ Hadriani: cui ĩ alio fauet: vt.e.l.vel hic p priuatũ q magnã ĩmunitatẽ p hoc habet. ibi p publicũ sulcũ. & facit §. de q̃di. priua.l. si cui &.l meniana.

s q Officio.] i. officiali. 10t q Iudicis.] fic.ĩ. de interdict.l.j.

v Si quis.] Etiã dignitate p̃ditus: vt.j.l.de cernim⁹. ĩ prin. nisi de licẽtia principis: vt.j.e.l. fi.&.l.pxi.&.ff. de aqua quoti.& q̃sti.l.j.§. pmittitur. vel senatus: vt.ff.d flu. quó min⁹.& d aqua 20plu.ar. quod principis.

x q Florentissimę.] ſ. nouæ Romæ.

y q Aquęductu.] ad q̃d.ĩ. vt nemo priua.l.j. &.ĩ. d bo.vacan.l.siq̃.

z Eos qui. meruerunt.] á principe: nõ ab alio, quæ valent: vt.j.l.j.

30a q Ex castellis.] vbi cõgerit aqua anteq̃ intret p fistulas: vt.ff. de aq̃. & q̃sti.l.j.§. castellũ. & melius dicit in.§. p̃ce dẽti. & §. hoc interdictũ necessariò ppositũ est &c. cuius fines sunt formę, de q̃b⁹ subijcit. Ac.

b q Trahere.] nõ ergo 40largè accipit beneficiũ & sic est ar. cõtra.ĩ. de bo.vacã.l.si quando.

c q Amittet.] fic.ĩ. de iudęis.l. iudęos. & de plus pe.l.j. & j̃ l. proxi.

d Vsum. Cõstitutum.] á principe vt.ĩ.l.pxi. Vel verius cõ suetudine cui⁹ nõ fit memoria: vt.ff. d aqua quoti.l. hoc iure. §. ductus aq̃. & ĩ. de serui.l.si manifestè. & sic nõ est cõtra j.e.l. diligẽter. ĩ fi. vbi d lõgo dicit. Et adde distinctionem vt.ĩ. de ser. & aqua.l.ij.

e q Licẽtia.] pricipis vt 60 consuetudinis. Accur.

f Si quis. Liberali tatẽ.] quod licet: vt .l. finali.

g q Pręcellẽtissimę.] pfecto loquit̃ q̃ dispẽsat sup. rescripto vel priuilegio principis: vt j. hac lege. in fin. non præses.

h q Intimare.] id est 70 præsentare.

i q Preces.] ſ. ĩpetratas.

k q Moderatoríb⁹.] id est pręsidibus. quod non licet: vt.ĩ. dixi.

l q Administratores. id est pręsides. Accursi.

m q Elicitũ.] q̃d p̃sumitur cũ ad pręsidẽ nõ p̃fectum offeratur. & facit ĩ. de legi. & cost.l.ij. & 80 j. de diuer. offi.l. nuil⁹.

n q Tua.] o p̃fecte Ac.

o q Thermis.] balneis.

p q Nymphęis.] aliãs lymphęis. i. lauatorijs.

q q Ciuiũ.] fic.ff. de bo. dã.l.fi.§. si plures. & fol. ma.l.j. & sedm hoc i. q̃a

ques sunt multi: & ideo multa a quâ voluit habere. vel dic vt habeant abundantia: & tunc nō faciūt dictę cōcordatiæ.

a OMnis, aquarū.]specialia q̄dā seruā tur in quodā aq̄ductu q dicit hadriani: fortè ab
20 eo factus q̄ prīcipis palatio seruit: & qđ superest: pub. thermis & nymphēis pficit nō priuatis hōibus ēt ex priuilegio licet ī alijs valeat priuilegiū: vt. j. l. fi. q̄est cōtra & vocat hîc seruitutem quando hoc licet principis priuilegio.

20 b ¶ Domorū.]s. priuatorū dicit seruit⁹: qa pro domo priuata: sit ī petrata quę impetratio nō valet: vthîc, & sic exponе sequētia.

c ¶ Per vsurpationē. i. siue ex certa scientia principis, siue nō, & hoc nisi diceret nō obstante
30 hac lege; vt. ff. de leg. iij. sigs in prin. testaī. Acc.

d ¶ Inseruire.] in eo quod palatio supereſt.

e ¶ Vel officio.]id est officiali aliquo. Accur.

f ¶ Instruere.]pforādo vel aliter concedendo aquā secundū rescriptū.

g ¶ Vel minus.] i. nō
40 instructis vt debēt: qa pro hoc nō fuerunt porrigendę preces.

h ¶ Decē pedes.]s. eo. l. j. §. fi. quę est contra. Solu. vt ibi.

† vide Aliciatū hîc. ¶ Seruari.]repete sanciмus.

k ¶ Magnificētia.]ablatiuus. i. quia tu feciſti
50 foeas fistulas. Accursius.

l ¶ Eandē.]vt ex priuilegio principis non trahantur aquæ. Al.

m ¶ Tua.]sublimitas. p fecto loquitur.

n ¶ Cōtra publicā.] circa aquęductus. Acc.

o ADrepara. Calculis.]al's collib⁹:
60 al's calli b⁹: al's calculis. ad qđ. s. de ope. pu. l. ad portus. & j. l. proxima.

p ¶ Zizaceni.] id est qui concinant.

q ¶ Possidēt.]ex precepto principis vel cōsuetudine. alias enim non licet: vt. s. l. vsum. & l. fi.

r ¶ Venalē.] arg. cōtra
70 ff. de ali. le. l. mela. §. quędam.

s HAclege Prefectura.]multò magis si alius inferior.

t ¶ Cogat.] facit. s. de edi. priua. l. cū dubitat. Sed argu. cōtra. s. de expen. lu. l. j. dic vt ibi.

† Cyziceni mauult Alci. hîc, a cyzicovr be. aut cer tè zoxeni.

v ¶ Arcarius.]ab arca
80 in qua tale aurū reponit dict⁹ & nō separat⁹. ad qđ. s. đ fusce. l. duos.

x ¶ Titulis.] vt. s. l. pxi. & no. q cōsul cū creabatur dabat. c. lib. an. iop⁹ aquęductus: vt. j. de cōs. l. nemini. & l. penul.

nis quib⁹ nostra lenitas indulsit ex aqua superflua debeat īpertiri.

¶ *Seruitus aquæducendæ ad loca priuata ex aquæductu palatij Hadriani etiā per rescriptū est prohibita: & cōtra faciens in centū libris auri punitur, & debet esse latitudo aquæduct⁹ prædicti decē pedū munda oībus arboribus. Bar.*

1 idem. aa. LEX. VI.

OMnis seruitus aquarū a aq̄ductus Hadriani, siue domorum b, siue possessionū, siue suburbanorū, siue balneorū, vel per diuinos affat⁹ intimatos in quolibet iudicio, vel p vsurpationem c īpertitos, penit⁹ exprobet. malum⁹ etem p̄dictū aquęductū nr̄i palatij publicarū thermarū ac nymphęorū cōmoditatib⁹ inseruire d, & decernim⁹ hāc dispositionē modis omnibus in posterū seruari: nemini licētia tribuēda, ab eodē aq̄ductu p̄cib⁹ oblatis vsum aquę petere, vel eū audere pforare: scīēti b⁹ ijsq̄ q̄libet ratiōe putauerīt ad huiusmodi emolumētū accedere vel officio e si ausus fuerit instruere f, vel min⁹ g īstructis p̄cib⁹ parere: cētena podo auri multę noīe fiscalib⁹ ratiōib⁹ se esse illaturos. Sup his sancim⁹ sulcū publicarū aquarū nullis intra decē pedes h arborib⁹ coarctari: sed ex vtroq; latere decē pedales spaciū integrū illibatunq; seruari i. Præterea de plūbeis fistulis ducētibus ad thermas q̄ Achilleę † nūcupant: quas p̄ uidētia tuę magnificētię k fētas fuisse cognouim⁹, eandē l formā seruari cesem⁹. etem memoratas fistulas thermis tm̄ & nymphęis quib⁹ eminētia tua m deputauerit volum⁹ inseruire: facultate p̄benda tuę sublimitatis apparitorib⁹, circūeundi sine formidine dom⁹, suburbana, balnea, ad requirendū nequa deceptio vel suppressio in fidię cōtra publicā n vtilitatem à quoquam penitus attententur.

¶ *Pecunia ex uectigalibus redacta, p reparatione aquæductus debet expēdi dādo eā operarijs aquæductus: & habētes ius ducēdi aquam ex publico aquæductu, nihil soluere tenentur fisco ex ea. Bartolus.*

1 idem. aa. LEX. VII.

ADrepationē aqueductuū hui⁹ almę vrbis oīa vectigalia q̄ colligi possunt ex vniuersis calculis o hui⁹ inclytę vrbis & ex operarijs q̄ zizaceni p † dicunt: ad refectionē eiusdē aquęduct⁹ p̄cedere: illo videlicet obseruādo, vt nemo eorū q̄ ius aquę possidēt q, quancūq; descriptionē sustineat. nam execrabile videtur domos huius almæ vrbis aquam habere vænalem r.

¶ *Præfectus conuertens aurū aquæductui deputatū ad aliud opus, de suo reſarcire tenetur: & debet aurum prædictum in arca separata ab alio deponi. Bartolus.*

1 mp. Zeno. a. LEX. VIII.

HAc lege sancimus, vt siquis amplissimā p̄fecturā s gubernās, aurū aquęductui deputatum, ad alterū quodlibet op⁹ nō aquęductib⁹ vel aquę publicę competēs, extruendū vel curandū, putauerit cōuertendū, de suis facultatib⁹ eandē summā aquęductus titulo repēsare cogat t. Separat⁹ verò arcarius v aurū aquæductus suscipiat, glorioſissimorū cōsulū liberalitate, vel ex alijs titulis x ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum.

¶ *Fons publicus ab initio uel ex postfacto publicus effectus, usui priuatorū nō applicatur etiā ex rescripto super hoc impetrato: & super hoc non obstat reipublicæ præscriptio longi temporis. Bartolus.*

1 dem Augustus. LEX. IX.

DIligēter inuestigare decernimus qui publici ab initio fontes, vel cū essent ab initio fontes priuati, postq̄ publicè vsum p̄buerūt, ad priuatorū vsum cōuersi sunt, siue sacris apicib⁹ p surreptionē y impetratis, ac multò ampli⁹ si authoritate illicita nec appetito colore sacri oraculi huiusmodi aliquid pertētatū fuisse dignoscit: vt ius suū regię ciuitati restituat: & qđ publicū fuit aliqn, minimè sit priuatū, sed ad cōmunes vsus recurrat: sacris oraculis vel pragmaticis sanctionibus aduersus cōmoditatē vrbis q̄busdā imperitis, iure caſſandis, neclongi tp̄is z p̄scriptione ad circūscribenda ciuitatis iura profutura.

1 dem Augustus. LEX. X.

DEcernimus neq̄ à quacūq; p̄sona qualibet dignitate p̄dita a cōtra munuſcularios † aquæductus b vel fontes pub. q ad aquæductus cōfluūt, p̄tentet. Sed siqs clā vel p̄ palā, authoritate cōfisus, de ijsdē paralogijs d † vel fontib⁹ aquā trāsduxerit, vel clādestinis sīsidijs forte surripuerit: publicis aquęductib⁹ eā restituere cōpellat e. Hoc etiā p̄cipim⁹, ne in posterū à quolibet iuxta eosdē aquęduct⁹ plātari qualescūq; arbores possint f: ne ex stirpibus labefactent parietes aquędūct⁹: qđ antiqs ēt cōstitutionib⁹ g inter dictū esse dignoscit: sciētib⁹ h vniuersis, q̄ in posterū sup huiusmodi cōmissis, suburbanū vel p̄diū vel balneū, vel aquę molam i † vel ortus ad cui⁹ vsum aqua publica fuerit deriuata, vel siqd ex his iuxta aquęductū positū ad eū p̄tinet q̄ plātauit arbores aq̄ ductib⁹ noxias, ad quē cūq; p̄tineat locū k vel hoſem vel domū, p̄scriptionis titulo subiacebit, & fisci iuribus vēdicet: nulli sup hinōi pœnam nec p̄sacros apices venia tribuēda. ¶ Vniuersos aūt aquarios vel aquarum custodes, quas hydrophylacas m nominat, qui omniū

Dlligenter. Per surreptionē.] præsumptione huius legis.

z ¶ Temporis.]s. eo. l. vsum. q̄est cōtra. Sol. hic lōgo: ibi cuius non est memoria. Vel verius hic ipsum publicū & in publico vsu stare solitū. ad qđ. ff. de vsuſc. l. fi. j. rū. &. s. de ope. pub. p̄scriptio. ibi ex publico ad priuatū: qđ licet, vt ibi. ad qđ. ff. cōia prę. l. vēditor. §. si cōstat. & facit ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. aitp̄tor. & l. pe. & j. de fun. pa. l. pen. & s. de sacrosan. eccle. vt inter diuinū. & s. de p̄ci. imp. offer. l. nec damnosa.

a DEcernim⁹ Predicta.] subaudit etiam.

b ¶ Aquęductus.]s. riuulos parū aq̄ferētes & subaudi publicos.

c ¶ Pertētet.] sine licē
30 otia principis: vt. j. l. fi.

d ¶ Paralogijs.]quos supra vocauit munuſcularios: nūc paralogios vocat quasi parum lymphę habentes.

e ¶ Cōpellat.]s. fundus etiā ad quē duxit cōfiscatur: vt. s. e. l. ij. p̄scriptione submota contra
40 hoc: vt. j. de fun. reipu. l. vsus.

f ¶ Possint.]prope ad decē pedes; vt. s. eo. l. oīs alij. xv. vt. s. eo. l. j. quod nō placet.

g ¶ Cōstitutiōibus.] dictis legib⁹: vt. s. eo. l. j. & l. omnis.

h ¶ Sciētib⁹.]adv trūqi
50 sospicius dictū referet.

i ¶ Aquę. mola.] id est molendinum.

k ¶ Locū.] in lib. mar. est cancellatū locū & do mū. al's deest totū ab illo loco: q̄ plātauit &c. vsq; ibi, prescriptionis ti. &c. Sed tu dic locum
60 oputa ciuitatis vel castri domū etiā diuinā: vt. s. de exact. trib. l. fin.

¶ Hominē.]s. priuatū vel dignitate prędītū.

m ¶ Hydrophylacas. ab hydria qđ est vas in

† Alci. hîc muſculari os legēdū putat. † paragogijs. Alcia.

† Alias aquariola. Pyrrhus.

aquęductuum

quo ponit aqua: inde dicit hydropic⁹. Vel dic hydria aqua. filare, id est custodire vel seruare. inde hydrophylacas. i. custodes aquarū vel cōseruatores. sic gazophylaciū dicit⁹ loc⁹ vbi gazę custodiunt, ītem Py. & facit ff. de excu. mu. l. hydraulę. & ff. de mu. & hono. l. fin. §. inter.

a ¶ Manibus.] i. vtriq; manu, vel cuiuslibet singula man⁹: & idē est ī milite: vt hīc ī fi. & ff. de fab. stigmata. nō ī frōte: vt. ff. de pœnis. l. si quis.

b ¶ Decernimus.] licito licet dictas manus.

c ¶ Angariarū.] id est operarum.

d ¶ Teneant.] nisi in aduētu principis: vt. ff. de sa. sanct. eccle. l. neminē. Accursius.

e ¶ Muneribus.] personalibus: vt. ff. de mu. patrimo. l. iij.

f Diuinā. Promulgatā.] quę est. ff. e. l. si quis.

g ¶ Interest.] q sunt maiores rectorib⁹ puinciarum: vt. ff. eo. l. si quis.

h ¶ Permittat.] sed cū licētia: sicut hīc. & not. ff. eo. ti. l. ij. & l. vsum.

i ¶ Cōdēnatione.] & poamissiōe fundi ad quē ducit: vt. ff. e. ti. l. ij. & aquam redit: vt. ff. decernimus.

¶ DE GLADIA. &c.

k Ruēta spectacula] in q b⁹ videt cruori. sanguis. vt ī torneamētis. idē pōt dici & in pugna bestiarū, vt corrigat. ff. d fer. l. fi. & est hīc ar. q duella nō admittūtur: qd dic vt. ff. ad. l. aq. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. Duella p. libentur.

l ¶ Ciuili.] in quo sumus: vt. ff. de cadu. tol. in prin. & subaudi ēt licet p hoc nō fiat scandalū.

50m ¶ Gladiatores.] pdictos sic pugnātes. nā lud⁹ noxi⁹ &c. vt. ff. ad. l. aql. nā lud⁹. al's spectacula appbāt: vt. ff. de spect. l. j. & de fabricātib⁹ & portātibus gladios hīc nō dicit, sed. ff. de fabricen.

¶ DE VENATIO. &c.

n Cidēdorū leonū.] idem in mānuetis habitis p derelictō: vt. ff. p derelict. l. iij.

60 ¶ Bestias.] nocuas. ad qd. ff. de postu. l. j. §. bestias. & si quadr. pau. fecit. di. l. j. §. in bestijs.

p ¶ Precipimus] quæ hac. l. statuūt tria sunt.

q ¶ Eorū] sed nec in loco vbi dānū posit dare: vt. ff. de ędi. edi. l. qua vulgō.

70r ¶ DE MAIVMA. ¶ *Ludus qui fiebat in maio. & sic a maio. uel sub. lætitia, uel maiuma græcè, latinè ingressus. ſ. ætatis quando herbæ frondesq; uirentes lætificant prouinciales: ut in Bononia fiunt Reginæ.*

s Lemētię. Reddat.] p precedentes imperatores ablata propter elationē prouincialiū, redditur nūc per Ho. & Arcadiū. & facit. ff. de spect. l. j. & l. nemo.

80 ¶ VT ARMORVM VSVS INSCIO PRINCIPE &c.

t Vlli prorsus.] Nō ergo ditissimis burgensibus: sic. ff. negotio. ne mili. l. j.

v ¶ Mouendorū.] id est guerram inchoare. al's incidit in l. hostes. Vel dic mouendorum. i. portandorum. & tunc est sic in authen. de armis. col. vj. & ff. de fabri. prout in rub. ibi notaui. sed fallit tunc in casu: vt. ff. de præpo. sacri cu. l. fi.

x ¶ DE AGRICOLIS ET CENSITIS ET COLONIS.

aq̄ductuū hui⁹ regię vrbis custodes deputati sunt: singulis manibus[a] eorū felici noīe pietatis nr̄æ īpresso signari decernimus[b]: vt huiusmodi ānotatiōe manifesti sint oībus, nec à p̄curatorib⁹ domorū vel quolibet alio ad vsus alios auel lātur, vel angariarū[c] vel operarū nomine teneant ī[d]. Quod si quē ex ijsdē aquarijs mori eōtigerit: eūnihilomin⁹ q in locū defuncti surrogat, signo eodē notarij p̄cipim⁹ vt militię quodā mō sociati, excubiis aq̄ custodiēdę inceſſanter inhęreāt: nec muneribus[e] alijs occupēt.

¶ *De fonte uel aquæductu publico non licet aquam deriuare, nisi per principis rescriptum concedatur: quod intimari debet præfecto prætorio & alijs iudicibus quorum interest pœna contra facientibus imminente. Bartolus.*

I mp. Iustinianus. a. LEX. XI.

Diuinā dispositionē ab incly tæ recordationis principe Theodosio sup his q aquā sibi de pub. aquęductib⁹ seu fontib⁹ p̄beri desiderāt, p̄mulgatā f, hac etiā lege in sua firmitate durare sancimus: quatenus nemo vel ī hac sacratissima ciuitate vel ī p̄uincijs sine diuinis apicib⁹ de sacro epistolarū scrinio more solito edēdis, & iudicio tuę celsitudinis vel alijs quorum interest g intimatis vel intimandis, aquā de pub. aq̄ductu seu fonte trahere permittat h: ijs quicunq; nr̄a iussa violauerit, seu violare concesserint, denarū librarū auri cōdemnatiōe i aliaq; grauissima indignatioue feriendis.

TITVLVS XLIII.

De gladiatoribus.

I mp. Constantinus. a. LEX VNICA.

Ruēta spectacula k ī otio ciuili l & domestica quiete non placent: quappter omnino gladiatores m esse prohibimus.

TITVLVS XLIIII.

¶ Dixit de equęductu: vbi agit de onere rerū: nūc de onere p̄sonarum q̄a nulli magis interdicit vsus armorū q̄ colonis q nec p̄ctio vno debēt moueri: vt. j. e. l. colonos. ideo de his dicit. vel cū dicet dū sit de colonis fisci, p̄mittit titulū q̄lē in quo explicat priuatorū cōmodū. & qd fisc⁹ habet in eisdē: vt. j. e. litib⁹. §. hęc de redditib⁹. Veldixit ti. pxim⁹ de ijs q ad lętitia & salutē pertinēt nostrā in scena & ludis & aq̄ductu & gladiatorib⁹ tollēdis & nociuis bestijs occidēdis, atq; armis nō mouēdis: ītер q oia oīm rerū ex q bus aliqd acquīt, nihil ē agricultura melius: vt Tulli⁹ li. j. offici. vel q̄a nulla res vtilior est fructib⁹ aridis q sine colonorū labore nō p̄ueniūt ideo de his vidēdū est.

20 Et dic d agricolis ī gñe & cēsitis & colonis ī ꝑticiali. nā agricola gñaliter oīscolēs agrū dr: dq̄b⁹ oībus hīc p̄mittit. Vel dic agricolis restringi ad eos q quoquo mō colo ad strictū sunt. sic ponit in aut. de mā. prin. §. sed & suscipētes. col. iij. Et ipe 30 socialiter supponit de cē. & co. Vel tertiō nō habeas de cen. & col. & si habeas de cē. & co. dicas q̄ alid subsitiuorū adrectiuet: & sic sit figura hē diadis. i. de agri. cē. sic & illud, pateris libabat & auro &c. & tutela est vis & ptās &c. & ītem hoc 40 colonis q̄aliter ponet. Itē dic q octo sunt gña colonorū. Adiciptuj, de q̄b⁹ dic vt. j. e. ti. l. cū scim⁹. Itē cēsiti. j. ti. ij. l. ij. Tertiō ppetui co. qd dic vt. ff. de mendi. va. Quartò cōditionales coloni: vt dices. j. e. l. cū satis. §. j. Alij inquilini. j. eo. 50 od finim⁹. Itē originarij, qd dic vt. j. e. l. cū satis. §. ex hoc. & l. ne diuti⁹. Itē simplices coloni: & de his dr. j. e. l. p colonū. & l. j. Et ex p̄dictus quidam nascunt: vt. j. e. l. ne diutius. Quidam fiunt, & horum alij statim vt censiti. alij per cursum 60 temporis, vt coloni conditionales. Est & octauū vt liberi q stāt ruri: vt. j. ne ru. ad vl. l. j. & ī aut. nul. agri. &c. Sed videt tria gña tm̄ esse, adscriptitij, & coloni, & inquilini vt. j. e. l. oēs omnino. vel duo. i. adscr. & co. So. vt. j e. l. cū satis. §. fi. vbi nō li 70 cet recipe adicri. vl co.

† de maiuma pulchrè Ale. in hunc titulum.

Coloni sunt multiplices.

† In scriptis exēp. legit, De gladiatoribus penit⁹ tollendis.

qui dicit Gelus in juste vt juste nro tuz bibe et ff de just & jure

† Vide hic Io. de pla. q enumerat alia priuilegia agricolarū q̄ multa sunt vt hic p eū & vide ibi qa vix alibi ita collecta inuenies.

alienos: sed ponit in vtraq; large colon⁹ vt originarios cōphēdat. nā & ī rub. ītem vnū sensum sic posui colonis. Itē an hoies p̄dictorū generum sint liberi, dic. j. eo. l. ne diuti⁹. Itē no. q p̄mittim de cēsitis cū alijs tractat: sed. j. tit. ij. specialiter de censitis dicit quō ad aliquid.

y Vnquā sationib⁹. Jaās satiōib⁹: & tūc plana est. aās sanctionib⁹. aās rationib⁹: & tūc p̄mitte vel adde ppria auēte. regīrem q̄libet vocat rōnib⁹ vl sāctiōib⁹, nisi īmunitate gaudeat: vt ff. de va. mu. l. si q muneris. & de mu. & ho. l. cui muneris. Alij dicunt vel pro saltem. q. d. nō insistetis. quod nō placet: vt in fin. l. Accursius.

80z ¶ Frugib⁹.] largè vt ēt vīdemiā cōphēdat: vt. ff. de v̄. si. l. frugē. & sic messem & vindemiā: vt. ff. d fer. l. j. & qd pl⁹ est, satiēs tps cōprehēdit.

a ¶ Insistētes.] i. q habēt insistere: & sic nullo tpe ītem aliquos: qd nō placet. vt in fi. l. nō ergo alio tpe anni excusant. Itē nec eodē si nō insistant: vt. ff. de episc. & cler. l. generaliter. & dic agricolā generaliter poni pro omni colente agrū, excepto principis colono. Accursius.

Frugū appellatione vindemiā cōtinetur.

b ¶ Onera.] ad officia publica nec volēs vocat ī. e. l. colonos. sed illa officia pub. ppriè dr̄ munera: hęc aut onera: sed ista dicunt ppriè munera:

vt.ff.de ver.si.l.munus Itẽ dic extraordi.q̃ nõ lege.nõ senatuf.nõ cõsti. prin.inducunt, vt.ĩ.deva.pub.mu.l.j.lib.x.nũqd ordi.subibit? Videtur q̃ sic à cõtrario: vt ar.ff.de test.l.ex eo. Itẽ pro hoc.ĩ.de anno.& tribu.l. oẽs. Itẽ canonicã p̃stãt, cũ & clerici p̃stẽt: vt.ĩ, de sa.san.ec.l.placet. sed dico q̃ nec illa ordinaria munera: vt.j.tit.ij.l.ij.excepta capitatiõe: vt.j.ne rusti.ad vl̃ũ, l.j. nec eĩ semp valet, arg. à cõtrario sensu. Itẽ illa.l.oẽs. ĩ non agricolis dicit. vel speciale ĩ ãnona: vt.ĩ.vt ne.li. in emp.&c.l.j. sed extraordinaria qñq; subit: vt.j.de priui.do.au.l. pe.& de co.fun.pa.l.j.& ĩ de q.mu.prę.l.j.& fi.q̃ sunt cõtra. itẽ qd si ípõtè q̃dã subit. Rñ.nõ p̃iudicat in alijs sciens nec ignorãs: vt.ĩ.de ijs q ípõtè mu.l.penul. Accursi.

† Cõcor. cũ hac.l.c. ij. in fi. cũ gl. fi. post prin. extra de iude.& farrace.

a ¶ Trahant] inuiti: vt patet ex vi vocabuli ípõtè põt. vt 1 aut. de colla. §. nulli vero penit', col. ix. itẽ q̃ est ratio hui'.l? Rñ priuilegiũ rusticitatis. arg.ĩ, de test.l.fi. imo veri' publica vtilitas: vt ff. de offi.p̃fe.vr.l.j.§.cura.& de extraordi.cri.l. annonã ne gẽs fame pereat: vt in aut. de q̃sto. in fi.col.vj. Tertij dicũt vt tributa cõmodi' p̃stent à dñis eorũ. ad qd.j. eo. tt.l.litib'.§.& hęc de reditib'. qd nõ placet: qa sic in puincia locũ tñ haberet, itẽ in adscri. vl quasi est gñalis quò ad locum & omnem agricolã. Sed qdĩ colono seu cõductore nõ agricola? Rñ. nõ habet locũ hęc.l. dicit enim insistetis. & ad hoc.ĩ.de col fun.pa.l.iij.

trahantur[a]; cùm prouidẽtię[b] sit, opportuno[c] tempore his necessitatibus[d] satisfacere[e].

¶ *Nõ põt quis uendere prædiũ, & retinere agricolas in dicto prædio existentes.* Bartolus.

LEX.II.

Idem augustus.

SIqs p̃diũ[f] vẽdere voluerit vel donare, retinere sibi trãsferendos[g] ad alia loca colonos[h] priuata[i] pactiõe nõ possit. Qui emcolonos vtiles[k] credũt: aut cũ prædijs eos tenere debent, aut profuturos alijs derelinquere, si ipsi prędium sibi prodesse desperant.

¶ *Facta donatiõe seruorũ fundi p̃ principẽ, ui detur facta donatio fundi: & ideo donatarius ad fundi tributa tenet. & idẽ est si aliqs occupauit seruos prædij deserti dño patiente,* Bart.

Impp. Valẽti. & Valẽs. aa. LEX .III.

QVisquis[l] ex desertis[m] agris veluti[n] vagos seruos[o] liberalitate[p] nostra fuerit cõsecutus pro fiscalibus pensitationibus[q] ad integram terræ professionẽ[r] ex qua[s] videlicet serui manare[t] videntur[v], habeatur obnoxius[x]. Id etiã circa eos obseruari volumus, qui ex huiusmodi fundis[y] seruos ad possessiones suas transire permiserint[z].

¶ *Domini, non coloni uel censiti pro eorum prædijs soluere tributa tenentur: ipsi tamen coloni uel adscriptitij fundi quos habent, tributa soluent.* Bartolus.

Idem.aa. LEX.IIII.

HI penes quos fundorũ dominia sunt: pro ijs colonis originalibus[a] quos in locis eisdẽ cẽsitos[b] esse cõstabit: vel p̃ se[c], vel p̃ exactores[d] p̃prios recepta[e] compulsionis solicitudine, implenda munia functiõis agnoscãt[f]. Sanè q̃b'[g] terrarũ erit quãtulacũq; possessio[h], q̃ in suis[i] cõscriptis locis p̃prio nõ libris cẽsualib' detinẽtur: ab hmõi p̃cepti cõione discernimus[k]. eos eĩ cõuenit p̃prię cõmissos mediocritati, annonarias functiones sub solito exactore agnoscere.

¶ *Si pro certa annua præstatiõe frumẽti locatio facta est, tenetur colonus ad ipsum, non ad præstationem pecuniæ: nisi consuetudo sit ut nõ obstante pacto pecunia tribuatur.* Bartolus.

Idem.aa. LEX.V.

DOmini[l] prædiorũ id quod terra præstat, accipiãt: pecuniam nõ requirant, quam rustici

v ¶ Vidẽtur.] & maneant: vel respicit ferui,

x ¶ Obnoxius.] hoc est ideo qa fund' cõcedit, cũ à fundo nõ debeat separari: vt.j.e.cũ satis.ĩ prĩ. licet ex volũtate & ex certa sciẽtia impator cõcedat seruos absq; terra: vt.ff.d̃ pcu.ad rẽ.&.l.&legatũ.& ecõtra p̃dio cõcesso à principe & tales cõcedi vident: vt ar.ĩ.l px. & ad hoc.ĩ.de bo. va.l.si qñ.&.ff.de cõstit. prĩ.l.bñficia.sec' in concessiõe priuati coloni vt j.e.quẽadmodũ.&.ĩ.l.p.

10 Itẽ p & cõtra.ff. de ser. ru.prę.l.iij.§.j. Vltimò dic, cũ qs occupat p̃diũ desertũ: aut sua authoritate,& tenet dño viq; ad biẽniũ. aut p equatore,&tũc ad sex mẽses: vt j.de oĩ ag.l.q agros.&.l. locorũ.& de cen.l.fi.aut à principe:& tũc statim

20 est securus: vt.ĩ.de quadriẽ.p̃scri,l.benè à zenone. & cauet accipiẽs secundũ qualitatẽ p̃sonę & p̃diũ nõ relinquet: vt j.de fun.pa.l.qcũq;.& d omni agr.deser.l.iij.

y ¶ Fundis.] desertis, aliâs maior pœna: vt.j. eo.l.seruos.

30 z ¶ Permiserint.] sic j.e.l. cũ satis. in fi.& dic scienter sec' si ignoranter: vt.ĩ.de ta.l. gñali. nõ tñ tenet retinere fundũ,& soluere pro futuro: sed pro tpe quo retinuit. sic j.e.l. omnes pfugi. & l. cum satis.in fi.

a ¶ Hi penes originalib'.] genus colonorũ: vt in rub.no.& est alias originalibus. alias originarijs.

b ¶ Censitos.] i. cõstitutos vel deputatos scdm quosdã: imo vnũ est genus colonorũ, vt ĩ ru.no.

c ¶ Per se.] agnoscãt munera &c.& sic per se vel per alium subit: quod est in dando. aliâs secus: vt.ĩ.de decu.l.nullus.

d ¶ Exactores.] i. procuratores cum mandato vel sine.

e ¶ Recepta.] recipit q̃ inuitus recipit. cogit eĩ quilibet per exactores: vt.ĩ.de exact.trib.l.actores.&.l. in fiscalib'. sic ergo dñs pro se & pro eo qd tenet suus adscriptitius, agnoscit mun': licet secus in fructuario: vt.ff.de vsufr.l.hactenus.& in emphyteuta: vt.ĩ. de iure emphy.l.ij. & hoc nisi habeat proprium adscriptitium: vt.j.l.proxi.

f ¶ Agnoscãt.] sed cũ originarij .i. filij colonorũ sint liberi, sicut ipsi coloni: vt.j.e.ti.cũ satis.§.j.q̃re nõ ipip se? Rñ. qa p̃diũ est dñi. alij dicũt origĩarij ĩpropriè poni p adscriptitijs qñ les sunt seruis: vt.j.ne diutius. sed tũc nil hñt. ad qd ergo aliqd p eis p̃stat: vt.j.ti.ij.l.ij. Rñ. nil hñt vt alienẽt: habẽt tñ (dicũt alij) q̃ ãnonariã functiõẽ p̃stãt dñi p eis. vt in prin. hui'.l. patet. sed aĺs s. capitis nõ: vt.j.cũ sint liberi: vt dixi.& fa.ĩ.d

60 anno. & tri.l.obsistere.&.j. de cẽ.p̃equatores.&.ff de admi.tu.l.lucius.

g ¶ Quibus.] colonis adscriptitijs.

h ¶ Possessio.] i. proprietas. vt.ff.verb.sig.l.interdum.

i ¶ Suis.] s. colonis. & no. scdm M. q̃ fit adscriptiti' ẽt ĩ suo solo, vt hic sicut põt esse vn' adscriptiti', s. & ali' terrę dñs: vt.j.e.l.cũ satis.§. fi. scdm H. vl dic q̃ hic nõ est, adscriptiti', sed exñs in suo solo p̃misit mihi annuũ quẽdã cẽsum: & habeas cõscripti, q etiam sunt cẽsiti & cõscripti ĩ libris cẽsualib' p̃sua terra: vt.ff.de cẽsi.l.forma. vel dic vt prĩò. & dic q̃ in suis locis. i. p̃suis locis detinẽt hi cẽsiti & cõscripti. i. adscripti facti in solo dñi. & sic no. q̃ p̃pria hñt, nõ tñ vt alienẽt: vt.j.ti.ij l.ij.&.j.e.l.cùm

70 satis.§. caueãt. Itẽ no. q̃ dñi tñ p̃sua terra, & coleni p̃ sua p̃stãt, non vn' p alio nisi p eo se obliget: vt hic, & in aut. de col.§. nullus. col.ix. q̃ quod apparet q̃ de pecvlio dominus hoc nomine nõ tenetur.

k ¶ Discernimus.] i, separam'. vt dñi p eis functiões nõ agnoscãt. Item no. q̃ qdã intelligũt. §. sanè. in cẽsu capitis. vt.j. cũ antea.&.j.ti.j l.j. sed prin. in censu prędiorum.& facit.j. litibus.&.ĩ. de an.& trib.l.obsistere.

l ¶ Domini.] Dic q̃ si cõuẽtio fuit de reditu, non põt cogi ad pecuniã: qa vt creditor aliud p alio &c. vt.ff. si certũ pet.l.ij. sic ecõtra debitor:& hoc nisi cõsue.&c. ad qd̃.ff.cõiap̃di.l. vẽditor §. si cõstat. Item põt loqui scdm quosdã qñ nil cõuenit de reditu, vt posset cogi ad p̃stadum reditũ scdm qualitatẽ p̃dij. ar.j.de fun.pa.l.fi. nõ autem pecuniã. Alij dicũt hoc casu dñm sibi imputare & nil petere, p quib' ẽt.j.ti.ij, l.ij. circa fi. sed ibi de sũpexactione dicit, nõ de ordinaria exactione cõtuẽda.& p hoc.ff.de act,emp.l.emptorẽ.§ q aũt.&.ĩ.de lati.lib. tol.l.j §. illud. Et tertij dicunt etiã si p̃milla est pecunia, nõ posse peti per l.ultã. & scdm istos nõ fiet vlla locatio cũ rusticis: cũ in pecunia tm̃ debeat fieri: vt.ff.depos.l.j.§. siquis seruũ. Sed dicimus, verũ est cũ talib' adscriptitijs & à talib'. Itẽ scdm istos, si pecunia cõuẽta no petit. nec aliud est

conuentum

cõuentũ: ergo nil petit. Sed dicũt vel dñm sibi imputare: vel vt alij, cogitur colon⁹ ad cõstituendũ reditũ in fructu. Sed his omissis, dic tenere cõuentionẽ. qđ em facit cõsuetudo, hoc & pactũ: vt. ff. de aqua plu. arcẽ. l. ij. in prin. & l. j. in fi. cũ ipsa sit tacit⁹ cõsensus: vt. ff. de leg. & se. cõ. de quib⁹. Quarti distinguũt vt pecunia nõ possit promitti, sed species, vt gallinę, sic.

Pactũ facit qđ cõsuetudo fa cere põt.

a ¶ Nõ audẽt] nõiuris prohibitiõe, sed timore ne dñs auferat, vl aliter operdat: vel nõ audent á gleba discedere: & sic nec artẽ discere vnde q̃rãt ſcdm P. & sic nõ est contra. ff. de lega. iij. l. fi chorus. §. j.

optare nõ audent[a]: nisi consuetũ do[b] prædij hoc exigat.

¶ Adscriptitius colonus uel inquilinus fugiens nõ obstãte cõditione sexus uel alia redire cõpellitur ad prædiũ unde fugit, per præsidẽ. Bartolo.

I idem. aa. & Grat. a. LEX. VI.

OMnes oĩno fugitiuos adscriptitios colonos[c] vel inquilinos[d] sine vllo sexus, muneris, cõditionisq; discrimine ad antiquos penates[e] vbi cẽsiti atq; educati[f] natiq; sunt, prouincijs præsidentes[g] redire compellant.

¶ Sicut coloni originarij absq; terra non alienantur, ita nec etiam censiti: & non licet cum minima parte fundi tenendo maiorem uendere dictos censitos. Item uendens totum fundũ, oẽs eius colonos transfert qui in ea parte steterũt: & si secus fuerit emptio uel uenditio celebrata, emptor pretium perdet, & uenditor rem poterit uendicare, & etiam hæres eius. Item quilibet intelligitur malæ fidei qui contra legẽ mercatur. Bartolus.

b ¶ Cõsuetudo.] supple vel cõuẽtio. Itẽ supple fortè vel p̃stationis in reditu cõuẽtę cessatio

20 ar. s. de ope. li. l. nec patron⁹. Sed quãto tẽpore hęc cõsuetudo inducit? Rñ. quãto nõ extat memoria. alʒ forte. xxx. an. vt. ff. de aqua plu. ar. l. j. ĩ fi. & s. de p̃scri. xxx. an. l. oẽs. & l. sicut. nõ lõgo. cũ mala sit consuetudo: vt in aut. vt nulli iudi.

30 §. j. col. ix. nec ob. j. c. l. litib⁹. in prĩ. qa ibi quo ad alia. nec. s. de fideic. l. j. qa ibi duplex fauor, alimẽtorũ, & vltimę voluntatis, attẽdit. & facit. j. de col. thracẽsi. l. j. & ca ne tibi: quia de omni rustico loqui potest.

c OMnes omnino colonos.] hîc comprehendit omnes solo adstrictos: vt in rubri. Accursius.

40 d ¶ Inquilinos.] semper repete fugitiuos: & dic differentiam inter istos vt in rubrica.

e ¶ Penates.] i. ad antiquam rem familiarem: sic. j. de commeatu. l. fi.

f ¶ Educati.] hoc solum non sufficit, vt in rubrica.

g ¶ Præsidẽtes.] siue in eadẽ p̃uincia p̃fugerint siue in aliã ad literas p̃ fidis vñ aufugit. Et dic cõfessos siue cõuictos: vt in aut. de mã. prin. §. sed etiã. col. iij. alʒ puniunt p̃sides: vt in aut. vt nulli iu. §. qm̃ verò. & §. figs verò col. ix. sic etiã incola reuocat: vt. ff. de mu. & ho. l. j. & ij. & fi. & ff. ad mu. l. incola. & l. de iure. Sed qua actione? Dic vt. j. eo. l. fi coloni. Item

50 an suscipiẽs puniat, & qualiter, dic vt. j. e. l. seruos. & l. oẽs p̃fugi. & facit. s. de ser. fu. l. fi. & s. de metal. l. fi. & j. de col. illyr. l. j.

h ¶ Vẽ admodũ originarios.] ex colonis natos: vt. s. in rubrica.

i ¶ Rusticos.] largè ponitur, vt verbum colonos: vt. s. l. ij.

k ¶ Seruos.] respectu aliquo: vt no. j. ne diutius.

l ¶ Vẽdi] sed an p̃mutare vel ĩ emphyteu. dare? ar. q̃ sic: qa ĩ vno p̃hibitum, ĩ alio p̃missum videt: vt. ff. de iudi. l. cũ p̃tor. Itẽ odia sunt restrigẽda: vt. ff. de lib. & posthu. l. cũ qdã. sed certę imo est fauor. s. pu. vtilitas: vt no. s. l. j. vñ dic nõ licere: qa qđ in vno p̃hibet, & in eius simili: vt. ff. ad l. aql. l. illud. Itẽ appellatione vẽditiõis oĩa talia continent: vt. ff. de statu

60 lib. l. statuliberi á cęteris. §. fi. Itẽ rõ est ne deseratur cultura. nõ ergo alia via debet fieri cõtra: vt in aut. de nõ alie. §. alienatiõis. Itẽ an obligatur? Rñ. nõ: vt arg. s. de re. alie. nõ alienã. l. fi. &. ff. q̃ res pig. ob. pol. l. j. §. ea. & s. quę res pig. l. executores. ar. cõtra, qa p̃hibito maiori nõ p̃hibet min⁹: vt. ff. de ser. expor. l. ij. Itẽ an p̃ vltimã voluntatẽ? Videt q̃ sic: vt. ff. de ẋb. fi. l. ẋba. q̃dã em licẽt p̃ vltimã voluntatẽ, q̃ p̃ pactũ nõ licẽt: vt. ff. de leg. iij. l. pater §. fundũ. & l. luci⁹. j. rñ. sed cõtradicas: vt de leg. j. l. fi qs inglinos. Itẽ qđ si stipulatio, pœna, vel iuramentũ interueniat? Rñ. vt. s. l. ij. Itẽ an ppter famẽ? Rñ. sic ar. s. de pa. q̃ fi. l. ij. Itẽ an trãsferre põt de loco ad locũ? Rñ. sic. ar. j. e. l. definim⁹. in fi. & qa nõ p̃hibet: vt. ff. de pba. ab

70 ea parte. Sed ar. cõtra. j. de mã. & co. pa. l. iij. sed alĩ⁹ est ibi casus. & ecõtra colon⁹ iuito dño nõ trãsfert se. ar. j. e. l. colonos. Itẽ an cleric⁹ fieri põt? videt q̃ sic, vt ĩ aut. de san. epis. §. adscriptitios. col. ix. sed ibi est religiõis habit⁹. Itẽ qđ si creditores accipiũt in solutũ: vt p̃ tit. s. fi in causa iudi. p̃ totũ? videt tñ q̃ liceat separari ppter necessitatẽ: vt. ff. de fun. do, l. j. & ad syl. l. figs in graui. §. hi quoq; sed dicas cõtra. s. iudicẽ p̃ rata de

80 vtroq; dare debere. Itẽ an possit eos liberare sine solo, & à terra separare? videt q̃ sic ppter cõmunẽ cõsuetudinẽ. Itẽ p hoc. s. de fun. pa possessores. nã si alĩ emphyteutę, multò magis veri dñi possunt. Alij dicũt in adscrip. speciale vt nõ possint: vt. j. ne diuti⁹. ĩ fi. nisi sub modo trãsactuo

90 onis: vt. s. de trãsac. l. fi. multò magis & sup alijs transigere licet. Tertij dicũt posse liberari, sed nõ oẽs, ne terra destituatur cultoribus. Quarti dicũt q̃ soli adscriptitij possunt, eò q̃ reputãtur serui. Quinti dicunt q̃ illi possunt liberari sine solo qui cũ essent serui, fuerũt cõparati vt fundo imponerẽtur: & tales dicũtur mancipia rustica: vt. ff. de fun. instru. l. cũ de lantonis. §. cui fundũ. & l. seię. & l. quęsitũ. §. quæritur. & de. ver. fi. l. in lege. nec em dicit hic simpliciter rusticos, sed statum restringit cẽ

100 sitos. tutius ergo est cũ solo vel parte soli competẽti liberare. Item op. quasi hęc lex malè dicat, cũ sit pars p̃dij: vt. ff. đ diuer. & tẽp. p̃scr. l. lõge. ergo sicut p̃tẽ fundi sine alia, sic hos sine solo. ad qđ. s. đ rei vẽ. q̃ đ tota p̃terea nõ iustũ est cuiq̃ &c. vt. s. đ iudę. l. nemo. &. s. mã. in re. Rñ. hic spe ciale ppter pu. vti. est: vt no. s. l. j. vl ergo vtrũq;, vel neutrũ: vt. ff. de ad mi. tu. l. cũ quæritur. & de procu. l. in causę. Itẽ no. aliqd in totũ licere qđ in parte nõ licet. sic. ff. đ acq. hęre. l. q̃ ex duob⁹. ĩ fi. & pro derelicto. l. iij. & de leg. & cõ. l. iij. in fi.

10 Itẽ an p̃scribi sine solo possunt? Rñ. sic. x. an. vt in hac. l. arg. cõtra. ff. de di. p̃scrip. lõge. & ibi no. &. s. de ser. fugi. l. j. nã scdm P. ibi est alienatio legati.

m ¶ Illusor.] i. aliqs illudere volẽs ei qđ hæc. l. statuit: nõ vsurpet. i. in

20 ouadat statutũ hui⁹. l. & no. hîc punitur factũ in fraudẽ: vt. s. de leg. & cõsti. l. non dubium.

n ¶ Actitatum est.] i. factum quia sunt sine solo alienati.

o ¶ Fundi.] apudvendi torem remanentis.

p ¶ Tanti.] id est tot.

30 q ¶ Trãseant] tacitè & hoc non dicto.

r ¶ Quanti.] habita cõsideratione suorum bonorum & agrorum.

s ¶ Soliditate.] vt diuidatur agnatio: vt. C. cõ. vtri. iu. l. possessionum.

t ¶ Manserũt.] pro eo solo qđ alienat. & sic no. q̃ aut alienat colonus sine solo, & nõ valet: vt. s. eo. l. pxi. sed reuocat: vt. j. ea. l. ant solũ sine co-

40 olono, & tũc valet: & coloni sequunt: vt hîc. & hoc in quolibet postulãte: licet qdã dicãt emptore nõ aũt vẽditore petẽte, vt in vẽditiõe doloia vt. ff. de dolo. & elegãter circa prin. sed an sine addito pretio? quod quidam dicũt: & imputet sibi vẽditor q̃ ab initio nõ constituit maius prætium. Itẽ quasi accessoriũ nõ auget p̃tiũ: vt ar. ff. de cõtrahẽ. emp. l. si in emptiõe. ĩ prĩ. sed dic cõtra. vt. ff. de reli. l. si q̃s sepulchrũ. ĩ prĩ. & de act. emp. l. emptorẽ. §. fi. &. s. de lati. li. tol. l. vnica. §. illud. ne duplex damnũ vẽditor patiat. vt. ff. ad. l. rho. de iact. l. nauis onustę. §. cũ aũt iact⁹ p̃terea ex hoc sequit q̃ inuit⁹ vendit. sic pro & cõtra. no. s. de cõtrahẽ. emp. l. inuitũ. Itẽ qđ si dicã. fundũ vẽdo detractis colonis? Rñ. nõ valet: vt hic

50 & ar. ff. de act. & obli. l. obligationũ ferè. §. placet. ar. cõtra. ff. de cõtrah. emp. l. dolia. Sed qua actiõe petet colonos emptor fundi? Rñ. cõdi. ex hac lege: vt. s. l. ij. nõ obst. pacto vel actione ex empto: in qua veniũt etiã quę dicta nõ sunt: vt. ff. de act. emp. l. iij. imo etiã q̃ dicta sunt vt nõ veniant: vt. ff. de act. emp. l. emptorẽ. §. fi. Itẽ si vendo vilem fundũ, an color i sequunt? arg q̃ sic. ff. de cõ trahẽ. emp. l. in modicis. & de acq re. do. qi dam. Alij q̃ fiat separatio hoc casu. ad qđ. ff. de leg. ij. l. fi titio. Tertiò q̃ si expressi, vtrunq; valeat. si cũ seruis, tunc in nihilũ. arg. ff. de do. inter vir. & vxo. l. si sponsus. §. j. Vel dic nihil valere etiã in fundo. nam prohibito aliquo, prohibet & id per qđ peruenit ad illud: vt. ff. de spon. cra

60 tio. itẽ parte ĩdiuidui irritata, totũ irritat: vt. ff. de ędili. edi. l. plerũq;. s.

v ¶ Et emptor.] redit ad primũ qñ aliquis emit seruũ sine solo: & dic scięs factũ & ius. & sic cõcor. s. de p̃scrip. xxx. an. l. j. & de rei ven. l. si mancipiũ. &. s. de p̃di. curia. l. j. & q̃ ĩ frau. cre. l. si debitor. alʒ sec⁹: vt. ff. đ pet. hęre. l. sed & si. §. scire. &. ff. loca. l. si ignorãs. &. s. de tabel. l. gñali. Itẽ hoc nisi emptor sibi pepigerit đ p̃tio: vt. s. đ euic. l. fi fundũ. q̃ lex põt signari p cõtraria. & sic põt log. j. de fun. li. l. fi. ĩ fi. vl ibi ignorãs fuit. Itẽ arg. cõtra. s. cõia de leg. l. fi. §. fi. sed ibi vnũ pro alio: vt ibi notaui. Itẽ ar. cõtra. j. nõ licere ha. me. l. j. Sol. ibi rusticitati parcit emẽtis vt rehabeat p̃tiũ. Sed an vẽditor hoc lucret? Rñ. nõ, imo fisc⁹: vt. s. đ liti. l. fi. &. ff. đ iu

70 re fis. l. luci⁹. &. l. auferẽ. §. ij. & de cõtrahẽ. emp. l. senat⁹. idẽ si nõ est solutũ p̃tiũ vt det fisco. Sed arg. s. de sacrosan. eccle. l. iubem⁹. vbi eccle się reddit. Itẽ an de euictione teneat? Rñ. nẽ, cũ etiã odio emptoris hoc fiat statutũ, vt patet: qa dicit amissum. Itẽ si de p̃tio nõ agit, min⁹ debet agi ad pl⁹: vt. ff. de act. emp. l. emptorẽ. §. fi. Alij dicũt agi simpliciter: sed dic q̃ nõ nisi sit stipulatio vel pactum: vt dixi.

x ¶ Agnatione.] impropriè. sed facit. j. e. l. diffinimus. in fi. & qđ dicit vẽdicatione, qa dominiũ nõ discedit iure p̃hibẽte ppter pu. vti. secus si ppter iuris impossibilitatẽ: vt. ff. de ser. ru. prę. l. per fundũ. Sed nõne in pari sunt delicto: ergo potior cõditio possidentis? Rñ. vt fiscus habeat

80 vt. s. de litigiosis. l. fi. &. ff de cõtrahẽ emp. l. senatus. Item quid si reuocare nõ vult: an fiet separatio effi. iudi? Rñ. nõ sed dic sic, ne coloni vagentur: vt in aut. de quęsto. fic. ff. de procu. l. f. Iusti militis. §. veteranis. nã & aliãs prędijs desertis subijciũtur: vt j. de omni agro deser per totum. &. s. eo. l. omnes omnino.

y ¶ Dissimulauerit.] scilicet venditor.

z ¶ Legis.] scilicet huius.

a ¶ Vsurpare.] id est vti. & sic in bona parte. fi. ff. de vsucap. l. ij.

Vendere rem suam qs cogit.

Vsurpare in bonã & malã capitur partẽ.

a Facit ad hoc gl.xij.q.j.certę.d re.eccl.non alie.c. si qs ꝑsbytero-rum. de elect. nosti. cū ibi not. de ætate & qualit.accepim⁹. de si. presbyt. c. ven.ens. de re iudica.c. Iator.

† Cōcor. c.ij.cū gl. iij.sup ỹ. post multū.in fi.ex tra de his q̄ fi.à ꝓla. sinecōsen. c.vbi hęc ỹba recitantur.

a ¶ Cōtrà hęredes.nō vt hęredi vł ī hęredē:vt.ff.ad exib.d̄ eo.§.fi.A.

b ¶ Longi.] sed lōgissima locū habet:vt.s̄.de ꝓscrip.xxx. an.l.oēs.&.l. sicut.& de diuer.ꝓscri.l.iij.Sed cōtra.j̄.eo.l.cū satis.sed istā intellige per illā.&.l.cū scimus. Itē cōtra.ff.pro emp.l.ij.§.si furioso. Sol.hīc ratione rei,ibi personę.vel ibi aliena.Itē no.[a] quē venire cōtra factū suū.sic,s̄.de sacrosan,eccle.l. iubemus.&de pa.q filios dis. l.ij. & de lib.cā.l.j.& de euic.l.si tibi.&,C. de lit. 10 l.iij.&.ff.d̄ do.iter vi.& vxo.l. si spōsus.§.fi.&.l. seq.sed ar. cōtraff.d̄ ser. ru. ꝓdio.l. per fundum,

c ¶ Mercat.]sciēs.aſās sęc⁹:vt.s̄.no.&est ꝓsumptio iuris & d̄ iure ex quo est sciēs.arg.ff.mā.l.si p-curatorē.§. dolo . sed m H, vel dic etiā ignorans 20 ꝓsumit sciēs quo ad ꝓscriptionē; vt.ff. de vsusca.l. vbi lex. Itē dic qđ no.s̄, eo.l.ij. Accursius.

d ¶ Omnes ꝓfugi.] i longe fugientes.

e ¶ Latebras]i.le absco dētes.ad qđ.s̄.de decu.l. quidem ignauię.

f ¶ Tributarijs.]fisco 30 enim tributū,& dño cē sum dabat: vt.j̄.eo.l.seruos.vt puta pro sua terrula:vt.s̄.eo.l. hi penes. §.fi.Vel dic vt.j̄.eo.l.liti bus.§ hęc de reditibus. Accursius.

g ¶ Tamē moderatione.] i.distinctiōe habita.nā aliquādo ipsi aliū 40 de detinētes tributa ei non dabant: vt subijcit. Accursius.

h ¶ Reuocent.]qua actione?dic vt.j̄.l.si colonj.

i ¶ Vt si.] sic lege vt si homines apud quos &c.

k ¶ Excoluerūt.]susci piētes ꝓfugas: vel ipsi ꝓfugę. qđ est idē. Et dic 50 excoluerūt seminando, &sic fruct⁹ de ꝓximo domino prædij proficient.

l ¶ Nouerūt.] i.agnouerunt & fecerunt seruitia puta in domo, & nō habēt mercedē à susceptoribus. Vel dic nouauerint.i. nouale fecerint.ad qđ.ff.de ter.mo. 60 l.fi.& sic nō ita d̄ proximo fructus domino proficiēt.& qđ subijcit,nec mercedem &c.expone vt.s̄. Vel dic consecuti sunt, scilicet domini:quia nec adhuc satisfecerunt.prima placet.

m ¶ Ab illis.]apud quos latebras colloquabāt.& no.ex hac,l.ar.à simili in parochianis vni⁹ eccl'ię fugitiuis ad aliā eccl'siā,vt cū decimatiōib⁹ reuocētur[b]:vt &.j̄.de col.illy.l.j.& in aut.de mā.prin.§. sed etiā.col.iij. &.j̄.eo.cū satis.§.fi.&.ff.si cer.peta.l.cùm fundus.§.seruum.

b De hoc nide hic Ioan. de plat. distinguentem & allegantē iur. canoni.

n ¶ Occultato.] eò ꝙ profugi &c.

o ¶ Collocauerūt.]seruituri in domo:vt.ff.de ver.signi.l.in lege.

p ¶ Impēsis.]puta custodiēdo oues vel quascunq; alias operas.

q ¶ Profugis.]nō à terrarū dominis.sic ergo ex hac.l.distinguitur sciens ab ignorāte.Sed cōtra,j̄.eo,l.seruos,vbi nō distinguitur.itē & maior pœna ibi imponitur.Sol.tria prętat suscipiēs:dāna:& in his distinguitur,vt hic.itē pœnā fisco:itē pœnā dño:& in illis nō,vt ibi.Alij dicunt ꝙ illa in verè seruis.qđ nō placet : qa dicit ibi,inquilinis.Alij in ignorāte distīguūt,inquierūt diligēter,vt hîc.an nō,vt ibi:ad qđ.j̄.de col.illy. l.j. Alij dicūt ꝙ hîc cōtraxit cū suscipiēte locando se sibi : ibi susceptꝰ est tantū sine pacto . Alij dicūt ꝙ ibi sciebat seruū simulantē se liberū: id quod suum nō est &c.vt.s̄.vnde vi.l.fi.Sol.illud in re quę semper est alicuius:at homo pōt esse nullius:vt liber.

Scire debent oēs quod suū non est.

r ¶ Priuatū.] i.non contingit pu.vti. vt sit contra.l.propter ignorantiam.ad quod.ff.de pact.l.si vnus.§.pacta.

s ¶ Si quis verò.] dixi ab illis profugis exigi quę debentur: his verò non soluendo constitutis debitores eius exiguntur.

t ¶ Agricolas.]solet enim agricola cum agricola magis contrahere: & ad ea quę frequentius contingunt, iura aptantur : vt.ff.de leg.& senatusco.l.nam ad ea.

v ¶ Hoībus.] scilicet profugis.

x ¶ Coram.]iudice subauditur.

y ¶ Iudex.]procurator Cęsaris.

z ¶ Expoſcat] interpo nēdo officium suum: vt C. quādo fis. vel priua. 10 l.iij.

a ¶ Immunitates. Datę.] ī scriptis.& iugatio. & ꝓ.i.& dic iugatio id est quod pro iugere terrę prętabatur : vt.s̄. de immu.ne. cō.l fi. vel pro iugo boū:vt in aut. de man.princi.§. coges. collati.iij.

† eucterijs Alci. hîc.

b ¶ Capitatio.] quod 20 ꝓ capite hominis prętatur:vt.j̄.l.proxi.

c ¶ Publicis.] i.de libris factæ cancellando: vel factę libris, quia in eodem libro facta erat subscripta immunitas.

d ¶ Eucauterijs.]prædictu libri sic dicuntur: quia ibi oīa cautè facta 30 sunt. Accursius.

† comagenēsium & amastrien sium. Alc. hîc.

† amasino rumhellesꝑōti & Aeliocesariēsium. Alc.

c ¶ Factę.]i.concessę & dic sine probatione.i.sine authoritate prīcipis, & cū causis iustis:vt.s̄.d̄ ijs qui à prin,va.mu.l.j. Itē qa à lege datę:qa cū cautę dant, valēt : vt.s̄. de professo . & medic.l. medicos.&.ff.de va.mu. 40 l.per totum.

† ꝑequatores legit Alcia. per ꝙatiōes Pyrr. hîc.

f ¶ Fruētes.] s.constitutę, vel lege cum præcedentibus.

g ¶ Ereptę.]aſs erepte, aſs arreptę.& est illicita rapina : vt.s̄. de pagān. l.sicut.

¶ Vmantea]olim 50 ꝙlibet hō masculꝰ ꝓ capite dabat quolibet āno certū cēsum for tè bisantiū:& ꝙlibet duę mulieres tantūdē. hęc ꝓstatio minuta est:qa duo vel tres viri ꝓstāt quod olim vnus : quatuorlie res qđ olī duę.vł sic,qñ masculꝰ nascebaſ, bisantiꝰ ꝓstabaſ:qñ duę femi 60 onę tantūdē.& hęc consuetudo est hodie ī Sardinia qa certū qđ ꝓstaſ Rñ.rustici tm̄ ꝓstabāt & nō ciues:vt.j̄.titu.j.&.j̄.ne rust.ad vl. quę sunt contra.nec ecclesia Thessalonicen.vt.s̄.de anno.l.fi. Accursius.

i ¶ Attributum est.] scilicet munus. Accursius.

k ¶ Quocirca.] i.propter quod.vel.i.propterea. & subli. tua iubebit annecti mo.pu.modū perequationis huius cēsus:& sic census est genitiui casus:& subaudi secundū Hug.per homines harum infra scriptarum 70 terrarū.potest etiam dici,vt sit casus accusatiui.

l ¶ Perequatiōis.]aſs perequationes sunt.aſs in li.M.perequationis.

m ¶ Originarios.] vel pro eodē,quia ab ipsa origine fuerūt coloni, vel pro diuersis:vt in rubrica notatur.

n ¶ Priuilegijs]nō fit liber priuilegio,cū absorbeat ius alterius omnino:vt.s̄.de preci.impe.offe.l.ij,etiā ex certa sciētia principis:cùm iuregētium siue naturali talia competunt,vt ibi notaui.

o ¶ Dignitate.]ad hanc aspirare nō.possunt:vt.j̄.de agri. & mā.do.l.j. &.ij.&.iij.&.j̄.eo,l.colonos.

p ¶ Census.]nō soluti,vel minoris soluti.ad quod.j̄.de fun.pa.l.fi.&.s̄. de prescrip.xxx.an.l.,comperit,sed ob delictū dominorū perduntur:vt s̄.de bo.proscrip.l.si quis intra.

q ¶ Reddēdos]quantū ad vtilitatē secdm Al.vł dic vt.j̄.eo.l.si coloni.

r ¶ Seruos.]i.adscriptitios vel cēsitos.& quod subijcit:vel tributarios scilicet priuati.Vel dic verius etiam fisco dabāt tributum hi coloni priuatorum:vt.j̄.l.litibus.§.hęc de reditib⁹.& sic primū vel,pro etiam: & iunge seruos vel inquilinos &c. Accursius.

s ¶ Inquilinos.]hoc expone vt.j̄.l.proxima.

& ad ea quę frequentius contingunt , iura aptantur ; vt.ff.de leg.& senatusco.l.nam ad ea.

v ¶ Hoībus.] scilicet profugis.

x ¶ Coram.]iudice subauditur.

y ¶ Iudex.]procurator Cęsaris.

iudex[y] ab obnoxijs quod debet expoſcat[z].

¶ *Immunitates iugationis absq; principis authoritate concessæ non ualent , sed ad pristinā conditionem reuocantur.Bartolus.*

1 idem.aaa. LEX. IX.

IMmunitates specialiter datę[a] & iugatio & capitatio[b] libris publicis[c] & ciuitatū aut ꝓuinciarū eucauterijs[d] † sine aliqua ꝓbatione factę[e] penes fruētes[f] ereptę[g], in functionem pristinam redeāt.

1 idem.aaa. LEX. X.

CVmantea[h] ꝓ singulos viros ꝓ binas ỹò mulieres capitis norma sit cēsa:nūc binis aternis viris,mulieribꝰ aūt quaternis ius vniꝰ pēdē dicapitis attributū est[i]. Quocirca[k] sublimitas tua hmōi cēsus ꝙ Comanēsiū † & Ariatēsiū & Armeniæ scdæ Amasenorū † Helenopōti & Diocęsariēsiū Cappadocię scdę vrbis salubris ac tēperatę ꝓequatiōis[l] † modū monumentis publicis iubebit annecti.

¶ *Si originarius colon⁹ culturā deserat: nulla dignitas uel authoritas eū excusare pōt . Barto.*

1 mpp.Arcad.& Honor.aa. LEX. XI.

ORiginarios[m] colonos nullis priuilegijs[n] nulla dignitate[o], nulla census[p] authoritate excusari ꝑcipimus: sed amputatis oīb⁹ quæ aliquoties per gratiam sunt elicita,dominovel fundo esse reddendos[q].

¶ *Adscriptitij & censiti penes dominos debent remanere : & ipsos ignotos receptās etiā ignoranter,punitur in duodecim librarum argenti.tenetur etiam receptans ipsum cum alio similis æstimationis restituere.Bartolus.*

1 idem.aa. LEX. XII.

SEruos[r] vel tributarios vel inquilinos[s] apud dños suos vocū nascit maſcul⁹ vel fœmina.sed quocūq; modo ponas, qđ ad titulū? Rñ.rustici tm̄ ꝓstabāt & nō ciues:vt.j̄.titu.j.&.j̄.ne rust.ad vl. quę sunt contra.nec ecclesia Thessalonicen.vt.s̄.de anno.l.fi. Accursius.

1 ¶ Attributum est.] scilicet munus. Accursius.

k ¶ Quocirca.] i.propter quod.vel.i.propterea. & subli. tua iubebit annecti mo.pu.modū perequationis huius cēsus:& sic census est genitiui casus:& subaudi secundū Hug.per homines harum infra scriptarum 70 terrarū.potest etiam dici,vt sit casus accusatiui.

l ¶ Perequatiōis.]aſs perequationes sunt.aſs in li.M.perequationis.

m ¶ Originarios.] vel pro eodē,quia ab ipsa origine fuerūt coloni, vel pro diuersis:vt in rubrica notatur.

n ¶ Priuilegijs]nō fit liber priuilegio,cū absorbeat ius alterius omnino:vt.s̄.de preci.impe.offe.l.ij,etiā ex certa sciētia principis:cùm iuregētium siue naturali talia competunt,vt ibi notaui.

o ¶ Dignitate.]ad hanc aspirare nō.possunt:vt.j̄.de agri. & mā.do.l.j. &.ij.&.iij.&.j̄.eo,l.colonos.

p ¶ Census.]nō soluti,vel minoris soluti.ad quod.j̄.de fun.pa.l.fi.&.s̄. de prescrip.xxx.an.l.,comperit,sed ob delictū dominorū perduntur:vt s̄.de bo.proscrip.l.si quis intra.

q ¶ Reddēdos]quantū ad vtilitatē secdm Al.vł dic vt.j̄.eo.l.si coloni.

r ¶ Seruos.]i.adscriptitios vel cēsitos.& quod subijcit:vel tributarios scilicet priuati.Vel dic verius etiam fisco dabāt tributum hi coloni priuatorum:vt.j̄.l.litibus.§.hęc de reditib⁹.& sic primū vel,pro etiam: & iunge seruos vel inquilinos &c. Accursius.

s ¶ Inquilinos.]hoc expone vt.j̄.l.proxima.

a ¶ Damni.] quod hac lege infertur. Accurſius.
b ¶ Propulſare] non recipiendo: ſed reijciendo.
c ¶ Derelictum.] ſic ff. de offi. præſi. l. congruit.
d ¶ Simulauerit.] & ſic ignorans erat ſuſcipiens. ſed cõtra. ſ. eod. l. omnes. ſol. vt ibidem.
e ¶ Statuta ſunt.] in hac lege.
f ¶ Memoratis.] No. memoratis: vt tollat cõtrarium.
g ¶ Duodecim.] vel alia videt imponi pœna: vt. ſ. e. oẽs oĩno. Sol. ibi de dãno, hîc ꝺpœna Itẽ cõtra. ſ. de fer. fugi. l. ſigs. Sol. ibi in ſeruo verè: hîc nõ. Vel plenè dic vt in. l. qcũq;. no. eo. tit. Itẽ contra j. de col. illy. ſol. j. Itẽ contra j. de col. thra. Itẽ cõtradicit l. qcunq;. oẽs em̃ ſtatuunt aliam pœnã. Sed dic vt in. l. quicũq;. notaui. Itẽ facit. j. eo. cũm ſaris. ĩ fi. &. ſ. de metal. l. fi. Accur.
h ¶ Alterũ.] quẽ ſi nõ habet, ęſtimationẽ dabit vt ff. de leg. j. l. ſi quis in quilinos. in prin. &. ſ. de fer. fugi. l. quicũq;. & facit. ſ. de ſer. cor. l. j. §. qđ aũt. ubi, recipere ẽ refu. &c. & de fugi. l. j. Accu.
i DEfinimus vt inter.] iub. & quamuis inter inquilinos &c. tñ defi. vt ſuſcepti liberi &c. ne videaẽ negligi: vt off. de iniu item apud. §. hoc edicto. ſed tũc abundat dictio qeorũ tu ſic defi. vt ſuſce. li. l. inter ĩquilinos &c. ſuſcepti dico vel vtroq; &c.
† Cõcor. eſt hac l. c. ij. iũcta. gl. ſup. verb. liberi. extrad. iud. & ſarra.
k ¶ Inquilinos.] inquilin⁹ conſueuit dici in ciuitate, colon⁹ in villa: vt. ff. de acq. poſ. l. pigoris. ſed hîc pro eodem poteſt poni. nã nec inhabitare ſufficit in fundo niſi colat: nec colere põt niſi habitet. & ſic vtrũq; poſitũ perfectũ colonũ ſignificat. Vel dic ꝙ inquilini ſunt caſtellani, qa & ipſi poſſunt eſſe cõditionib⁹ alligati, licet nõ colãt terrã: vt ar. ff. de excu. tu. l. nõ tm̃. §. fi. & ſcđm hoc colon⁹ eſt ſine habitet in ipo fundo ſiue nõ dũmodo colat eũ. Tertij dicũt ꝙ inquilinus eſt q alibi habitat & alibi fundũ colit: ſedq in ipſo fundo habitat & colit, ipſe eſt colon⁹. & hoc placet Io. & Azo. & H. & ſcđm hoc intellige leges de inqlinis tractãtes: vt hic, &. ſ. e. tit. l. oẽs oĩno. &. l. ſeruos. &. j. de fun. rei pri. l. eũ. &. ſ. cõia vtri. iu. l. poſſeſſionũ. &. ff. de leg. j. l. ſi qs inqlinos. & de cẽſi. l. forma. §. ſi qs. & ſic magis adſtringit colon⁹ cui alibi nõ licet inhabitare. ſed inqlino licet cõducere domũ alibi. horũ em̃ filij originarij ſunt: vt. j. e. l. cũ ſatis. § cũ aũt. & hîc. Alij vt mar. coloni ſunt q domũ iã ędificatã in rure habitandã conducũt ſub certa mercede. ſed q ædificandam, ſuperficiarij.
l ¶ Quorũ.] ſ. colonorũ & ĩqlinorũ vẽdicãdã &c. nã filij vtriuſq; vẽdicãt. ſed alij vt habitẽt ſolũ & colãt, alij vt colãt tenẽt. & ideo dicit penè
m ¶ In nomine.] coloni & inquilini.
n ¶ Vel neutro.] al's vtroq;. i. altero puta patre, ſed matre libera. & dic cẽſito. i. colono vl̃ inqlino: vt. j. ti. ij. l. ij. in prin. & ſcđm hoc ſeqt patrẽ. ſic ſ. de muri. l. fi. idẽ i eo q matre muri legula & patre curiali natus eſt: vt ĩ aut. de na. li. in eu. depu. §. fi. al's ſi nõ eſſet curialis, ſe q̃reẽ matrẽ: ſ. de muri. l. ij. qui. Itẽ ſic. j. e. l. nec diuti⁹. & rõ eſt hoc caſu, ne decreſcat hoc gen⁹ hoĩum. Py. Itẽ nõ ob. j. e. l. ne diutius. &. l. fi. qa ibi in ſeruis & q̃ſi. at hîc liberi: vt. j. e. l. cũ ſatis. §. j. & ex liberis fœminis. Alij habẽt vel vtroq; vel neutro. & tũc dic ſi vterq; eſt cẽſit⁹. i. colon⁹, patrẽ: ſi neuter, ſunt tũ eiuſdẽ cõditionis pater & mater, vt ambo adſcriptitij: & tũc idẽ vt patrẽ, vt hîc. Si aũt diuerſę cõditiõis ſunt pater & mater, vt pater cẽ ſolitus mater libera, ſerua vel adſcriptitia: ſequaẽ matrẽ: vt. j. ne diutius. §. fi. Alij dicũt ꝙ illa corrigit iſtã. Alij dicũt cẽſito. i. adſcriptitio. & ſcđm hoc ſi vterq;, patrẽ, vt hic. ſi alter tm̃: tũc matrẽ: vt. j. ne diuti⁹. ſi neuter cẽſi. adſcrip. tũc patrẽ, vt hic. & ſcđm hoc gñali⁹ loqt lex iſta q̃ dixerim. vl̃ vt de oĩ gñe colonorũ dicat. & qđ dicit quorũ. ſ. oĩm colonorũ. & pœnę dicit: qa ẽt ĩ multis differũt aliq ab aliqb⁹: maxime qa cõlon⁹ eiuſq; filij⁹ prælcrip. xxx. an. ſe tueẽ. qđ in adſcrip. ſec⁹ eſt. vt. j. cũ ſcimus. §. fi. & l. cum ſatis &. j. de fun. rei pri. l. eũ. &. ſ. de præſcrip. xxx. anno. l. omnes.

Colonus & inquilinus quomodo differunt.

Partus alit quãdo vẽtrem non ſequitur.

lum⁹ remanere. Nã cũ metu dãni a deterrit⁹ vnuſq;q;, eũ quẽ incognitũ habuerit, à ſe cœperit ꝓpulſare b volũtas fugiẽdi ſeruis nõ erit Nemo em̃ dñm ſuum deſerit ſciẽs nuſq; ſibi latẽdi locũ eẽ derelictũ c ſedaut cognitũ ſibi ingenuũ vnuſq;q; ſuſcipiet: aut eũq; ſe liberũ eẽ ſimulauerit d, à ſe ſubmouebit, metuẽs ijs quę ſtatuta ſunt e, obnoxius fieri. Si quis igit̃ exmemoratis f fugitiuis apud quemlibet fuerit repertus, duodecim g libras argenti fiſco noſtro inferat detẽtator: ipſi aũt cuius fuerit, præter eundẽ fugitiuũ alterũ h ẽt eiuſdẽ ęſtimationis inferre decernimus.

¶ *Liberi ſuſcepti ex utroq; uel altero parẽte cenſito, paternam ſequũtur conditionẽ: & habens duo prædia poteſt transferre colonum de uno ad aliud. Bartolus.*

Iidem. aa. LEX. XIII.

DEfinim⁹ † vt iter i inqlinos k colonoſvẽ (quorũ l quantũ ad originẽ pertinet vẽdicandam, indiſcreta eadẽq; penè videt̃ eſſe cõditio, licet ſit diſcrimẽ ĩ noĩe m) ſuſcepti liberi vel vtroq; vel neutro n parẽte cẽſito, ſtatũ paternæ cõditiõis agnoſcãt. ¶ Illud etiã ſeruandũ eſt, vt ſiqñ vtriuſq; fundi. o idẽ dñs de poſſeſſiõe P referta cultorib⁹, ad eã coloniã q̃ laborabat tenuitate, trãſtulerit: ijdẽq; fundi ad diuerſorũ iura dñorũ qualibet ſorte q trãſierint: maneat quidẽ facta trãslatio r, ſed ita, vt p̃dij eius s dominus à quo t coloni probant̃ fuiſſe tranſducti, translatorum agnationem reſtituat t.

¶ *Colonus bona fide poſſeſſus fugiẽs apud alium reſtituitur primo bonæ fidei poſſeſſori: & poſtea cauſa originis agitatur. Bartolus.*

Iidem. aa. LEX. XIIII.

SI coloni v quos bona x fiđ q;q; poſſedit, ad alios fugę vitio trãſeuntes y, neceſsitatẽ ꝓprię cõditiõis declinare tẽtauerint: bonæ fidei poſſeſſori primũ oportet cęleri reformatiõe ſuccurri z: & tũc cãm originis et ꝓprietatis agitari.

¶ *Coloni glebæ adſcripti cauſa dominorum non inquietantur. Bartolus.*

Impp. Honor. & Theod. aa. LEX. XV.

COlonos nũq; fiſcaliũ nomine debitorũ a, vllius exactoris pulſet intentio: quos ita glebis inhęrere pręcipim⁹, vt nec pũcto b quidẽ tẽporis c debeãt amoueri.

¶ *Mulier originaria copulãs ſe cũ alio in conſortium, cum ſua ſobole reuocatur. Bartolus.*

Iidem. aa. LEX. XVI.

MVlier q̃ fuiſſe originaria d docebit̃ e, ſicuiuſcũq; liberi hominis ſecuta cõſortiũ f, in vrbibus vel in quibuſcũq; locis victura conſtiterit: eius omnẽ ſobolẽ g ſecundum vetera conſtituta conueniet reuocari.

¶ *Colonus contrahendo domino, circa dominium non parit præiudicium. Bartolus.*

o ¶ Fundi.] in quorũ quolibet habet colonos: vt. ſ. fa. er. l. quoties. Ac.
p ¶ De poſſeſsione.] al's poſſeſsionis refectę, al's poſſeſsione refecta.
q ¶ Sorte.] al's ſorte, al's fronte. & dic qa cõfutuit ſeruitutẽ vſusfruc. vl̃ aliã, vel pignorauit, Vel verius dic vendendo vel alienando alio modo.
r ¶ Trãſlatio.] non valet alienatio taliũ: vt. ſ. eo. ti. l. quemadmodũ. ſed trãſlatio ſic, vt hîc. ſic I marmore: vt. ſ. de ędi. priua. l. ij.
s ¶ A quo.] ſ. fundo. vel dic dño, qđ eſt verius.
t ¶ Reſtituat] cõdictione ex hac. l. conuẽtus ab emptore vel filijs, non reiuẽ. & facit. ſ. cõia vtriuſq; iu. l. poſſeſsionũ. & de leg. j. l. ſi qs inglinũ. &. ſ. l. ij. &. l. quemadmodum. Vel dic off. iudi. vt no. ſ. e. l. quemadmodũ.
v ¶ Si coloni.] largẽ ponit, & comprehendit
20 oẽs ſolo adſtrictos: vt. ſ. eo. l. oẽs omnino. Accur.
x ¶ Bona fide] dñs fuerit vel non. ar. ſ. loca. l. ſi qs conductor. &. j. l. pxi. Quid ſi mala fide? videtur idẽ: vt. ff. de vi & vi ar. l. j. §. quivi á me. iudi
30 ociũ em̃ quo hîc agitur, eſt poſſeſsoriũ ſicut vñ vi. vñ nõ debet quęri an iuſtẽ vel iniuſtẽ poſſideat? vt. ff. de acq. poſ. l. ij. §. ex contrario. & ad idẽ ff. cõmo. l. ita. & hîc ſubaudi maximè. ſed adon⁹ probãdi in petitorio q̃ritur de bona fide: vt. ſ.
40 ode. pb. l. vis eius. ſed hac l. nõ niſi bonę fidei conſulitur.
y ¶ Tranſeuntes.] eſt em̃ vitiũ animi & etiam rei ihęrẽs qđ vſucapionem impedit: vt. ſ. đ fer. fugi. l. j. &. j. e. l. cũ ſatis.
z ¶ Succurri.] vt ei reſtituaẽ poſſeſsio ſtatim.
50 Sed qua actione? Rñ. cõdictione ex lege vel officio iudicis vel acti. in factũ ex ęquitate huius. l. & ſic intellige aliã. l. huius ti. ſ. eo. l. oẽs oĩno. &. l. oẽs pfugi. & al's. & hæc intentet corã iudice terrę in qua aufugit, corã quo cõuincaẽ: vt in aut. de mã. prin. §. ſed etiã. & cauſa ꝓprietatis corã iudice terrę vnde aufugit vt. ſ. vbi cauſa ſta. l. j. Itẽ no. primò poſſeſſoriũ q̃ petitoriũ intentari: vt. ſ. de rei ven. l. ordinarij. cũ cõcor. itẽ hęc reuocatio fit authoritate domini ꝓpria: vt. j. l. fi. ſed illud qñ dñs adhuc poſsideret. & ille aliquid illici
60 otè agit, hîc nõ poſsidet. vel ibi poterat de facto dñs: hîc nõ cũ erat apud aliquẽ potentẽ: vel ipſe ſit potẽs vt oĩno nõ poſsit capi à dño. & pro hoc ꝙ ſua authoritate qñq; põt. j. de col. pa. l. j. in fi. Itẽ hoc etiã ſi ad eccleſiam hîc cõfugit: vt. ſ. de ijs qui ad eccle. cõfu. l. pręſenti. §. fi. Itẽ nõ obſt. priui. vt. ſ. e. l. originarios. itẽ reſtituitur cũ filijs & peculio: vt. j. de colo. thracẽ. l. j. &. j e. l. cũ ſatis. in prin. & hoc niſi ſit factꝰ epiſcop⁹: vt in aut. de ſan. epiſ. §. ſed hęc quidẽ. vel cleric⁹ in poſſeſsione eadẽ: vt. j. e. §. adſcriptitios. vel niſi. xxx. an. ſeruierit curię: vt. j. de fun. reip. l. eũ qui. Item cũm fugitiui retineant poſ. niſi ab alio poſſideatur, vel diu ſic ſtet, vt ff. de acqui. poſ. l. j. §. per eũ. &. l. iij. §. ſi ſeruus. quomodo reuocat quod
70 habet? Rñ. alterũ illorũ erat: dicit enim, ad alios reuocaẽ quatenus nõ habet. ſed & vtrobi & vti poſsidetis habet locum fortè quando poſ. retinet: vt not. ſ. vbi cauſa ſta. l. j.

Poſſeſſorium ãte petitoriũ intentari debet.

a COlonos. Debitorũ.] á dño. & tũc eſt arg. cõtra. ſ. l. oẽs profugi ſed hic dominus erat ſoluendo. vel dic ab ipſis colonis: quia non debent niſi ſcilicet pro terrula ſua: vt. ſ. eo. l. hi penes. §. ſanè.
b ¶ Puncto.] hac de cauſa & no. ꝙ hyperbolicè loqt. & fa. ſ. de fe. l. oẽs.
c ¶ Temporis.] ſic. ff. đ nũdi. l. ij. &. ſ. eo. l. j. & ĩ aut. de queſtore. §. qm̃.
d MVlier originaria.] quę ſit dic vt. j. cũm ſatis. §. & ex hoc.
e M ¶ Docebitur.] prima facie libera pręſumitur, cũm ſit in poſſeſsione libertatis libero nupta. arg. ff. de libe. cau. l. libertis. §. fi.
f ¶ Cõſortiũ.] i. matrimonium. quod eſt inter tales hoc iure: vt. j. l. fin. licet in adſcriptitijs cõtra: vt ibi no. quandoq; ponitur pro contubernio: vt. ſ. de ſer. fugi. l. fi. Accurſius.
g ¶ Sobolem.] de matre conſtat ꝙ debeat reuocari: vt. j. cũm ſatis. &. ſ. l. ſi coloni. &. j. de col. thracen. l. fi. & not. in cęteris matrem ſequi liberos. ſed in inquilinis & colonis patrem: vt. ſ. definimus. & facit. j. eo. ti. l. ne diuti⁹. &. j. de agri. & mã. l. iiij. Accurſius.

a ¶ PEr colonum.] largè ponitur pro omni adstricto solo vel non: vt &.ſ. in rubri,not. Accursius.

b ¶ Nō posſe.] imo contra.ff.de acqui.poſſ.l.iij.§.quod si seruus.&.l. peregrè §.quibus.&.l.ſi de eo.§.j. Sol. hic possessionis.i.rei possessę seu dominij.ſic.ff.de verb.ſig.l.interdū.& facit.ſ.de acq.poſſ.l.cū nemo.&.ſ. de pcu.l.pcuratorē. Vel aliter vt plenè notaui.ſ. de acq. poſſ.l.ſi.& facit vt nec obligare possit: pvt.ſ.ſi res ali.pi.data ſit l.ſi.& qđ cū eo. ſi seruꝰ. ſane in ſeipſo ꝓiudicat dño delinquendo: vt.ff. de vi & vi ar.l.j.§. quod igitur.

c COlonos.Parte. quia denegamus ꝑ dicta colonis.ad quod.j. de man.& col.pal.l.ſi.& 30de fu.col.l.j.& in aut.đ mā.prin.§.ſed etiā.&.ſ. eo.ti.l. originarios. &.l. oēs oīno.&.j.de re mi.l. quicūq;. & no. colonos hic largè dici pro omni adſtricto ſolo: vt.ſ.eo.l. oēs omnino.&facit.j.de cohor.l.ſi cohortalis.in ſi.&.ſ.de ſpectaculis.l.ſi 30qua.ibi,neq; iam posthac. Accurſius.

d ITib'.celeritatē.] ſic.ff. ſi certū peta.l. quidā.&.ſ.de iudi.l.pro perandum.Accurſius.

e ¶ Cōditionis.] quæ ſunt plures: vt no.ī rub. & licet in alijs differant in hoc tamē conueniūt 40quod hæc lex dicit.

a Sup hac glo. videī c. ꝙrelā. in ſi. extra de elect. vbi videſ dicere contra hūc tex. & hāc gl. ſed ſolue vthīc per do.ſo. de Pla.

f ¶ Necnē.] ſi ergo retinet poſſ. & litigat colonus ſātisdando vt ſubij cit.&ſic eſt cōtra.ſ.loca. l.ſi qs cōductor. Sol. hīc nō erat cōductio finita: ibi ſic. Vel dic proteſtabatur ꝙ nolebat ſibi pdeſſe poſſ.quō minus pſobet:ibi nō. Vel verius vt ibi notaui. Accurſiꝰ.

† Pro principio hujus.l.vide ca.peruenit. in gl. ij.extra đ cēſibus.

g ¶ Poſsidēt.] hīc accipe talem quod eſt.j. & qđ eſt in medio, interpoſitio eſt.

h ¶ Eos.]ſcilicet dños.

i ¶ Colonorū.] habeas colonorū. & ſic prodeſt domino prestatio diu- 60turna.ſic.ff. de vſur.cū de in rē.&.C. đ fideicō. l.j.&.j. de fundis patrimo.l. ius emphyteuſis. Sed contra.ff. de proba. l.cū de īdebito.§.j. Sol. ibi ſemel & paruo tempore, hīc decē annis: ꝙ dicit longinquā. ad qđ ioſt.de vſuſcap. in prin. 70arg ff. ſi ſer.ven.l.ſi qs diuturno.& arg.j.eo.tit. l.cùm ſatis.§.ij. &.ff. de aqua plu.ar.l.j.in ſi.Sol. ibi negligēs: hīc ſapiēs. Item opp: ꝙa ſi poſſeſſ. coloni eſt: ergo locatio nulla: nec etiām poſsidet dominus per colonum: vt.ff. de vſufca. ei 80ꝙ quo.Sol. hic ſciens rē ſuam conduxit. Vel verius hīc de dominio nō erat quęſtio: ſed an hic locaſſet. ſed de dominio aliūm non ſe dominum dicebat,& ab eo conduxit. aliās eſt dominorū.

† Hūc caſum ſequtionis ponit etiā glo. inter alios caſꝰ ſpāles i.c. ij. extra đ ſequeſtra. poſſeſ.

Idem,aa. LEX.XVII.

PEr colonum[a] prætudiciū poſſeſſionī iuito vel inſcio domino imponi nō poſſe[b], & iure & legum authoritate declaratur.

¶ *Coloni adſcriptitij ad nullū honorē etiā humilioris militiæ uocant:nec etiā magiſteriæ poteſtatis apparitores conſtituuntur. Bartolus.*

Imp.Valentinianus.a. LEX.XVIII.

COlonos nulla ratione ad vlłum quāuis humilioris militię locū ſinimꝰ admitti:ſednec apparitores magiſterię poteſtatis, cēſibꝰ adſcriptos ꝓbari cōcedimꝰ ꝙain hac parte[c] & dñorū iuri, & publicæ conſulimus honeſtati.

¶ *Si de terræ dominio inter dominū & colonū eſt diſceptatio, cū locatio negatur, ſatisdare tenetur colonus conuentus de reſtituendo fructus & reditꝰ ſine ꝓcraſtinatiōe, ſi dñs obtinuerit in cauſa: q̄ ſatisdatio durabit triēnio: & poſtea reuocatur. Si uerō colonus hoc facere noluerit,uel nō potuerit:tūc reditus in agro cō ſiſtētes deponūtur,Si cōſiſtunt in ſpeciebus, iudicis uēduntur arbitrio,& pretium modo præ dicto poſtea ſequeſtratur:publicas aūt functiones ſoluet dominus uel colonus ſecundū cōſuētudinem antiquitus obſeruatam.Bartolus.*

Imp. Iuſtinianus. a. Demoſtheni præfecto præto, LEX.XIX.

LItibꝰ† imponētes celeritatē[d], ſancimus ſi quādo coloni cuiuſcūq; cōditiōis[e] cōtra dominos terrę declamauerint, ſup hoc ipſo dubitātes, vtrū iſterrę dñs eſt, nec ne, [f]an ipi coloni dominiū ſuę terrę poſsidēt[g]: (eos[h] tñ dicimꝰ qui nō ex lōgo prolixoq; tpe, vel longinqua & inueterata redituū ſuſceptione ſufficientē habēt cautelam: in quibꝰ caſibꝰ nec cōtradicē di quidē licētia colonis relinquit longi tpis ꝓſcriptiōe, vel redituū frequētiſsima cōſequētia, colonorum[i] impetū excludēte) talē eſſe ſup redituū vel publicarū functionum ꝓſtatione formā cēſemus[k], vt ſi tales coloni quales ꝓdiximꝰ, idoneū fideiuſſorē toti[l] ſummę q̄ ab his depēdit ꝓſtiterit, q̄ oēs redditꝰ ſine vlla ꝓcraſtinatione ſi melior cā dñorū iudicet eis reſtituēt, & talis fideiuſſor ꝓ triēniū accipiat[m] eoq; ipletoiterū renouet coloni in medio nullo modo ſup reditibꝰ à dñis īquietēt. Si aūt hoc coloni minimē facere voluerit vel potuerit: tūc ijdē reditus ꝓ officium iudicis annui exigant ꝓ ſolita tpa in q̄ etiā dominis depēdebant & deponant[n] † in ędeſacra vel in κεφαλαιαρχίῳ[o] ciuitatis ſub qua poſſeſſio ſita eſt: vel ſi localis eccleſia ad ſuſceptionē pecuniarū idonea nō ſit, in metropolitana eccleſia remaneant[q] cū oī cautela, & poſt pleniſsimā definitionē vel dominis dentur, vel colonis reſtituantur[r]. ¶ Sinaūt reditꝰ nō in auro[s] ſed in ſpecieb⁹ inferūtur vel in totum, vel in partē: iterū ꝓ officium iudicis fructꝰ vēdant[t], & ptia eorum ſcdm ꝓdictū modū deponantur. ¶ Hęc de reditibꝰ definiētes, ad publicas trāſeam⁹ functiōes[v]. Et ſi quidē coloni more ſolito eas depēdebāt, ipſi maneāt ī priſtina cōſuetudine, nullo ꝓiudicio dominis generādo, q̄[x] etiā quieſcētibꝰ colonis & non contradicentibus ad publicū tributarias functiōes minimē inferebant. ¶ Sinautem moriserat[y] dominos totā ſummā accipere, & ex ea partē quidē in publicas vertere functiōes, partē autē in ſuos reditus habere: tunc ſiquidē fideiuſſor à colonis detur eundē fideiuſſor ē dominis ſine ꝓiudicio litis tantā ſummā īferre[z], quantā tributa publica faciunt, vtà dominis publicis rationibus perſoluatur: nullo ex hoc colonis prędiudicio generādo. ſuper reditibus enim, domini fideiuſsione fiant contēti. ¶ Sinautē fideiuſsione ceſſante, ad ſequeſtrationem res veniant, & pecunię deponantur: ex earū ſumma tantā iudices ſeparare, quantā ad publicas ſufficiat functiones, & eā diſpoſitionē dominū accipere: quatenꝰ ipe eā ꝓſoluēs, publicas accipiat ſecuritates: reliqua quātitate q̄ in reditus puros remanet, in tuto collocanda, & litis terminū expectāte: nullo ꝓiudicio ſiue colonis, ſiue dominis ex hmōi fideiuſsiōe vel ſequeſtratiōe vel publicarū functionū ſolutiōe generādo: ſed oīa in ſuſpēſo manēte, donec iudicialis ſententia q̄ de toto negotio ꝓcedit, oēm rē apiat, & oſtēdat q̄s dominꝰ terrę cōſtitutꝰ eſt, & ad quē publicarū functionum[a] ſecuritas debet in poſterum fieri, ſeu redditꝰ peruenire vel permanere. Recitata ſepties in nouo conſiſtorio palatij Iuſtiniani. D. Decio V. C. Con,

¶ *Natus ex adſcriptitio & ſerua, uel adſcriptitia & ſeruo, uentris ſequitur conditionē. Itē inter ſeruos & adſcriptitios modica differentia eſt, Bartolus.*

a ¶ Functionū.] hāc ꝓſecuritatem fecit ſuſceptor: vt j.đ colo.ſun.pa. l.placuit. quā ſi nē reddat colonꝰ dño ꝓ triennium, cadit à locatione: ſicut emphyteuta ab ēphyteuſi: vt.ſ.de iure emphyteu.l.ij.

b *Vide de materia huius glo. per loā.de pla. hic in inj. colla. poſt medium ibi. item ibi tā tam.*

Nec diutius

a ¶ Per colonum.] largè ponitur pro omni adſtricto ſolo vel non: vt &.ſ. in rubri,not. Accurſius.

b ¶ Nō poſſe.] imo contra.ff.de acqui.poſſ.l.iij.§.quod ſi ſeruus.&.l. peregrè §.quibus.&.l.ſi de eo.§.j. Sol. hic poſſeſſionis.i.rei poſſeſſę ſeu dominij.ſic.ff.de verb.ſig.l.interdū.& facit.ſ.de acq.poſſ.l.cū nemo.&.ſ. de pcu.l.pcuratorē. Vel aliter vt plenè notaui.ſ. de acq. poſſ.l.ſi.& facit vt nec obligare poſsit: pvt.ſ.ſi res ali.pi.data ſit l.ſi.& qđ cū eo. ſi seruꝰ. ſane in ſeipſo ꝓiudicat dño delinquendo: vt.ff. de vi & vi ar.l.j.§. quod igitur.

c COlonos.Parte. quia denegamus ꝑ dicta colonis.ad quod.j. de man.& col.pal.l.ſi.& 30de fu.col.l.j.& in aut.đ mā.prin.§.ſed etiā.&.ſ. eo.ti.l. originarios. &.l. oēs oīno.&.j.de re mi.l. quicūq;. & no. colonos hic largè dici pro omni adſtricto ſolo: vt.ſ.eo.l. oēs omnino.&facit.j.de cohor.l.ſi cohortalis.in ſi.&.ſ.de ſpectaculis.l.ſi 30qua.ibi,neq; iam posthac. Accurſius.

d ITib'.celeritatē.] ſic.ff. ſi certū peta.l. quidā.&.ſ.de iudi.l.pro perandum.Accurſius.

e ¶ Cōditionis.] quæ ſunt plures: vt no.ī rub. & licet in alijs differant in hoc tamē conueniūt 40quod hæc lex dicit.

a Sup hac glo. videī c. ꝙrelā. in ſi. extra de elect. vbi videſ dicere contra hūc tex. & hāc gl. ſed ſolue vthīc per do.ſo. de Pla.

f ¶ Necnē.] ſi ergo retinet poſſ. & litigat colonus ſātisdando vt ſubij cit.&ſic eſt cōtra.ſ.loca. l.ſi qs cōductor. Sol. hic nō erat cōductio finita: ibi ſic. Vel dic proteſtabatur ꝙ nolebat ſibi pdeſſe poſſ.quō minus pſobet:ibi nō. Vel verius vt ibi notaui. Accurſiꝰ.

† Pro principio hujus.l.vide ca.peruenit. in gl. ij.extra đ cēſibus.

g ¶ Poſsidēt.] hīc accipe talem quod eſt.j. & qđ eſt in medio, interpoſitio eſt.

h ¶ Eos.]ſcilicet dños.

i ¶ Colonorū.] habeas colonorū. & ſic prodeſt domino prestatio diu- 60turna.ſic.ff. de vſur.cū de in rē.&.C. đ fideicō. l.j.&.j. de fundis patrimo.l. ius emphyteuſis. Sed contra.ff. de proba. l.cū de īdebito.§.j. Sol. ibi ſemel & paruo tempore, hīc decē annis: ꝙ dicit longinquā. ad qđ ioſt.de vſuſcap. in prin. 70arg ff. ſi ſer.ven.l.ſi qs diuturno.& arg.j.eo.tit. l.cùm ſatis.§.ij. &.ff. de aqua plu.ar.l.j.in ſi.Sol. ibi negligēs: hīc ſapiēs. Item opp: ꝙa ſi poſſeſſ. coloni eſt: ergo locatio nulla: nec etiām poſsidet dominus per colonum: vt.ff. de vſufca. ei 80ꝙ quo.Sol. hic ſciens rē ſuam conduxit. Vel verius hīc de dominio nō erat quęſtio: ſed an hic locaſſet. ſed de dominio aliūm non ſe dominum dicebat,& ab eo conduxit. aliās eſt dominorū.

† Hūc caſum ſequtionis ponit etiā glo. inter alios caſꝰ ſpāles i.c. ij. extra đ ſequeſtra. poſſeſ.

Idem,aa. LEX.XVII.

PEr colonum[a] prætudiciū poſſeſſionī iuito vel inſcio domino imponi nō poſſe[b], & iure & legum authoritate declaratur.

¶ *Coloni adſcriptitij ad nullū honorē etiā humilioris militiæ uocant:nec etiā magiſteriæ poteſtatis apparitores conſtituuntur. Bartolus.*

Imp.Valentinianus.a. LEX.XVIII.

COlonos nulla ratione ad vlłum quāuis humilioris militię locū ſinimꝰ admitti:ſednec apparitores magiſterię poteſtatis, cēſibꝰ adſcriptos ꝓbari cōcedimꝰ ꝙain hac parte[c] & dñorū iuri, & publicæ conſulimus honeſtati.

¶ *Si de terræ dominio inter dominū & colonū eſt diſceptatio, cū locatio negatur, ſatisdare tenetur colonus conuentus de reſtituendo fructus & reditꝰ ſine ꝓcraſtinatiōe, ſi dñs obtinuerit in cauſa: q̄ ſatisdatio durabit triēnio: & poſtea reuocatur. Si uerō colonus hoc facere noluerit,uel nō potuerit:tūc reditus in agro cō ſiſtētes deponūtur,Si cōſiſtunt in ſpeciebus, iudicis uēduntur arbitrio,& pretium modo præ dicto poſtea ſequeſtratur:publicas aūt functiones ſoluet dominus uel colonus ſecundū cōſuētudinem antiquitus obſeruatam.Bartolus.*

Imp. Iuſtinianus. a. Demoſtheni præfecto præto, LEX.XIX.

LItibꝰ† imponētes celeritatē[d], ſancimus ſi quādo coloni cuiuſcūq; cōditiōis[e] cōtra dominos terrę declamauerint, ſup hoc ipſo dubitātes, vtrū iſterrę dñs eſt, nec ne, [f]an ipi coloni dominiū ſuę terrę poſsidēt[g]: (eos[h] tñ dicimꝰ qui nō ex lōgo prolixoq; tpe, vel longinqua & inueterata redituū ſuſceptione ſufficientē habēt cautelam: in quibꝰ caſibꝰ nec cōtradicē di quidē licētia colonis relinquit longi tpis ꝓſcriptiōe, vel redituū frequētiſsima cōſequētia, colonorum[i] impetū excludēte) talē eſſe ſup redituū vel publicarū functionum ꝓſtatione formā cēſemus[k], vt ſi tales coloni quales ꝓdiximꝰ, idoneū fideiuſſorē toti[l] ſummę q̄ ab his depēdit ꝓſtiterit, q̄ oēs redditꝰ ſine vlla ꝓcraſtinatione ſi melior cā dñorū iudicet eis reſtituēt, & talis fideiuſſor ꝓ triēniū accipiat[m] eoq; ipletoiterū renouet coloni in medio nullo modo ſup reditibꝰ à dñis īquietēt. Si aūt hoc coloni minimē facere voluerit vel potuerit: tūc ijdē reditus ꝓ officium iudicis annui exigant ꝓ ſolita tpa in q̄ etiā dominis depēdebant & deponant[n] † in ędeſacra vel in κεφαλαιαρχίῳ[o] ciuitatis ſub qua poſſeſſio ſita eſt: vel ſi localis eccleſia ad ſuſceptionē pecuniarū idonea nō ſit, in metropolitana eccleſia remaneant[q] cū oī cautela, & poſt pleniſsimā definitionē vel dominis dentur, vel colonis reſtituantur[r]. ¶ Sinaūt reditꝰ nō in auro[s] ſed in ſpecieb⁹ inferūtur vel in totum, vel in partē: iterū ꝓ officium iudicis fructꝰ vēdant[t], & ptia eorum ſcdm ꝓdictū modū deponantur. ¶ Hęc de reditibꝰ definiētes, ad publicas trāſeam⁹ functiōes[v]. Et ſi quidē coloni more ſolito eas depēdebāt, ipſi maneāt ī priſtina cōſuetudine, nullo ꝓiudicio dominis generādo, q̄[x] etiā quieſcētibꝰ colonis & non contradicentibus ad publicū tributarias functiōes minimē inferebant. ¶ Sinautem moriserat[y] dominos totā ſummā accipere, & ex ea partē quidē in publicas vertere functiōes, partē autē in ſuos reditus habere: tunc ſiquidē fideiuſſor à colonis detur eundē fideiuſſor ē dominis ſine ꝓiudicio litis tantā ſummā īferre[z], quantā tributa publica faciunt, vtà dominis publicis rationibus perſoluatur: nullo ex hoc colonis prędiudicio generādo. ſuper reditibus enim, domini fideiuſsione fiant contēti. ¶ Sinautē fideiuſsione ceſſante, ad ſequeſtrationem res veniant, & pecunię deponantur: ex earū ſumma tantā iudices ſeparare, quantā ad publicas ſufficiat functiones, & eā diſpoſitionē dominū accipere: quatenꝰ ipe eā ꝓſoluēs, publicas accipiat ſecuritates: reliqua quātitate q̄ in reditus puros remanet, in tuto collocanda, & litis terminū expectāte: nullo ꝓiudicio ſiue colonis, ſiue dominis ex hmōi fideiuſsiōe vel ſequeſtratiōe vel publicarū functionū ſolutiōe generādo: ſed oīa in ſuſpēſo manēte, donec iudicialis ſententia q̄ de toto negotio ꝓcedit, oēm rē apiat, & oſtēdat q̄s dominꝰ terrę cōſtitutꝰ eſt, & ad quē publicarū functionum[a] ſecuritas debet in poſterum fieri, ſeu redditꝰ peruenire vel permanere. Recitata ſepties in nouo conſiſtorio palatij Iuſtiniani. D. Decio V. C. Con,

¶ *Natus ex adſcriptitio & ſerua, uel adſcriptitia & ſeruo, uentris ſequitur conditionē. Itē inter ſeruos & adſcriptitios modica differentia eſt, Bartolus.*

k ¶ Cēſemus.] abundat propter verbum ſancimus. quod eſt.ſ. vel ne propter prolixam interpoſitionem videatur obligatus.Accurſius.

l ¶ Depēditur.] i.dependi poſtulatur.vel dic deprehenditur.

m ¶ Quod oēs.] hic incipit forma cautionis. Accurſius.

n ¶ Accipiat.] nota alias per duos menſes tenetur: vt arg.ſ. de fideiuſ. & ſi fideiuſ. ſed 10quare obligatio renouatur, cùm inſtantia ſit finita: vt.ſ. de iudi.properandum? Sol.illa corrigit iſtam. Vel in hoc caſu ſpeciale vt ibi ¶ Vel verius hic ante litemcō teſt.fuit acceptus.

o ¶ Deponantur.] ſic ff. vt leg, no.ca,l. poſtq̄. 20§.j.

p ¶ In ceimíliarchio.] ad hoc.ſ. de bonis auth. iudi. poſsiden.l.ſi.in fi. & de vſur.l. acceptam. Item no.fieri ſequeſtrationem, quod eſt ſpeciale. regulariter contra. quod dic vt.ſ. de probi. ſequeſtra.l.j. quæ eſt 30contra.

q ¶ Remaneāt.] depoſiti dicti reditus.

r ¶ Reſtituantur.] eſt ergo cauſa īter dominū & colonum: licet ꝑ. intellexerit hanc legem q̄ ſit cauſa inter vnum dominum & alterum qui dicit le dominum. Item 40no. dici dominum qui dominus non eſt, eo q̄ domini conſueuerunt locare, & talia poſtulare.

s ¶ Auro.] vt.ſ.proxi. reſponſ.

t ¶ Vendantur.] propter conſummationem fruct uū. ad quod.ff. de 50 glan.le.l.j.

v ¶ Functiōes.] id eſt tributa quę coloni pro terrula ſua, & dñs pro ſua quā colonus tenet, ſoluere debet: vt.ſ.eo.l. ij.& in aut.de col.§.nullus.col.ix.pro ea verò de qua litigat,vel cui⁹ occaſiōe:ſeruat qđ hic đr. 60ex ¶ Qui.] i. domini.

y ¶ Moris erat.] idē poſſum⁹ dicere de decimis: vt ſi ruſtici cōſueuerunt dare dñis, vt ipſi dent eas eccleſijs:ſeruet cōſuetudo:aſās ipi ruſtici eas prēſtēt, ſecūdum Pyr,ad quod.ff.de admi nitt.tuto.l. ſi ſine hęre- 70dē. §. lucius.

z ¶ Inferrē.] Hic primò cōueniri fideiuſſor videt q̄ reꝰ, Sed hodie cōtra, ꝑ aut. de fideiuſ. col.j. niſi dicas hic ꝓpriè fideiuſſorem. id eſt repromiſſorē,& ipe colonꝰ nō obliget ſe.

b *Vide de materia huius glo. per loā.de pla. hic in inj. colla. poſt medium ibi. item ibi tā tam.*

a ¶ Functionū.] hāc 80ſecuritatem fecit ſuſceptor: vt j.đ colo.ſun.pa. l.placuit. quā ſi nē reddat colonꝰ dño ꝓ triennium, cadit à locatione: ſicut emphyteuta ab ēphyteuſi: vt.ſ.de iure emphyteu.l.ij.

Ne diutius

a NE diutius. Libero.] aliàs deeſt,& libero vel adſcriptitia:& hæc eſt lex Iuſti. miſſa ad Senatum.

b ¶ Legibus.] quas non habemus niſi in ſeruis vel ancillis:vt.ſ. de rei vendi.l.partum,& de lib,cau.l.fi.& in caſu ſpeciali:vt.j.de agri.& man.l. iij.hodie autē aliter eſt:vt hic,&.j.l.fi.& in aut.conſtu. quæ ex adſcripti. in prin.col.v, Item facit ſ.eod.titul.l.mulier.&.j. l.proxim.

c ¶ Ventrē.]ſic.ſ.l. pxi. 10cum cōcord.ſed fallit in libera quæ iungitur tamiaco:vt.j.de prędijs tamia.l.j.itē in murilegulo:vt.ſ.de murileg.l. fin. Itē & in filijs inquilinorū & colonorum natorū ex libera: vt.ſ.eod, definimus. nam hîc in nato ex adſcriptitio & libera. 20Item fallit in libertis curię quos ſequuntur filij: vt in decre.xij.q.ij.de libertis.& in libertis eccleſię,ſicut aſſ's in decre.xv. q.vlti.cū multę. Item in filijs aldiorū:vt ī lōbar. decōiu.ſer.vel aldi.l.iiij. quę oēs ſunt cōtra. Item in honoribus ſequūtur 30 partē:vt.ff. de ſtatu ho. cùm legitimę.& de ſena. filiam. Itē ex delicto patris qñq; puniūtur filij: vt.ſ.ad legem iuli.maie. quiſquis. Item ſi pater pepigit filium monaſterio, obligat eum: vt in decre.xx.q.j. per totum, item quando nondūerāt 40nati vel concepti qñpa ter decurionatum amiſit non dicuntur filij decurionis:vt ff.de decurion. l.ij.§.in filijs. Accurſius,

Puniť qñ q; filius ex patris delicto.

d ¶ Obſeruabatur.]i dubitabiliter: ne contradicat.ſ. proxim.

e ¶ Intelligaſ.] q.d. nulla,in eo qđ ſubijcit.&arg. ff. de lib ho.exhi.l.ij. in 50 alijs aūt differunt:qa hi liberi ſunt:vt.j.de colon. thracē .l.j.&.j.l. cūſatis. §.caueāt.& p hoc aliqua poſſidere poſſunt: vt.ſ.e. hi,& in aut. de colleg.§. null°,coll.ix,qđ in ſeruo ſec°:vt.ff.de acquir. poſſ. cū hęredes.&fieri clerici 60poſſunt dnis etiā nolēti bus ī poſſeſſionibus in q bus ſunt adſcripti: ſeruus nō:vt in aut.de ſan.epiſc.§.ſi ſeruus.&.§.adſcriptitios.coll.ix.itē ſeruus ſi ſciēte dño fit cleric°, fit liber:adſcriptiti° non vt ex eiſdē.§§.item ſeruo poſſum auferre peculiū:adſcriptio nō.itē ſerui etiā ſine peculio vendi poſſunt,ſed adſcriptitij nō,vt hic in fi.&.ſ.l.ij. &.l.quēadmodū.itē iſte litigat cum dño qñq;:vt .j.e.l.cū ſatis.§. caueāt. & j.ti.ij.l.j.qđ ſeruo non licet.itē cū alijs litigat:vt.ſ.e.oēs profugi.in fi. ſerui non:vt.ſ.de iudi.ſeruus.Vel dic quo ad dñm ſeruos:vt no.ff. de ſta. ho.l.ij.itē adde qđ no.inſt.de iur.per.itē fit liber ſeru° vel ancilla ſi cōtra 70hit matrimoniū cū libero vł libera dño ſciēte:ſed nō adſcriptitius:vt in aut.de nup.§,ſi verò ab initio. coll.iiij.&.j.eod.l.fi.ſed an de peculio teneť dñs pro adſcriptitio? Rñ.ſic:vt, C.qđ cū eo.dños.& arg.ſ.de ſacroſan. ecc.l.ſiquis preſbyter.

f ¶ Cum peculio.]& ſine eo:vt.ſ de pecul.eius qui li.l.j . Accurſius.

g ¶ Vm ſcim°. Cōfeſsionibus.]ſolis ī iure vel extra: vt ſtatī dicet.

h ¶ Ex ſcriptura.]ſcilicet ſola.

i ¶ Incrementum.]quo accedente fit quādoq; colon° vt ſi poſt ſcripturam qua ad habitandū ſe obligaſſet xxx.ann.ſteterit. vt.j.eod . titul. cùm ſatis.§.cùm autem. ſi autem adiecit in ſcriptura q; vt adſcriptitius 80ſtare volebat.& ſic fatebatur tunc fiat adſcriptitius: vel ſi dicta inſcriptio vel alius ſimilis modus interuenerit,vt ſubijcit.

k ¶ Cōditionē,]aliàs cōductionē:qa ſolū vt adſcriptitius cōduxit.adqđ ſ. de libe.cau.l.ad pbationē. aſs cōditionē.i. inſtrumentum conditionis adſcriptitię per ſe factum vel aliā &c. qñq; per alium.vel dic cōditionē i.inſtrumentū per cōditionalē.i.notariū factum.vt.ſ.qui po.in pi.ſcripturas.vel aliam.&c.vt per ſe vel per alium. Accurſius.

l ¶ Adiutoriū.]ſic in cōparationib° literarū.vt in aut.de fi. inſtr.§. in his ẏò.&ī ğſtionib° ſeruorū:vt.ff.de ğſtio.l.j.in prin.ſic & ī aut.de nu §, ga ẏò.& no.q; ğ nō pſūt ſingula multa iuuāt.vt hic,& ſ.de teſt ſancim°. &.C.ad velle.ſi mulier,& j aut.vt im.ante do.&.ſ.qui po.i pi.ha.l fi.aut. quo iure.ī fi.&.j.de fun-pa.l,fi.ſed ar.cōtra.ſ.q mi.l.j.&.ff.d adm. tu.l. ita aūt.§.geſſiſſe.ſed hoc hic facit rei magnitudo.vbi dicit,melius ē &c.Acc.

Idem.a.ad Senatum. LEX. XX.

NE diutius dubitetur ſiquis ex adſcriptitia & libero [a],vel ex adſcriptitia & ſeruo,vel adſcriptitio & ancilla fuiſſet editus, cuius ſtat° ſit: vel quę peior fortuna ſit, vtrūne adſcriptitia,an ſeruilis: ſancimus ea qđē quę in anterioribus legibus [b] cauta ſunt pro tali progenie quę ex mulieribus adſcriptitijs & viris liberis progenita ſit,in ſuo ſtatu relinqui: vt ſic ſit adſcriptitia proles ex tali copulatiōe pcreata. Siquis aūt ex ſeruo & adſcriptitia, vel ab ancilla & adſcriptitio fuerit editus: matris ſuæ ventrē [c] ſequatur: & talis ſit conditionis, qualis & genitrix fuit, ſiue ancilla, ſiue adſcriptitia: qđ hactenus in liberis tm̄ & ſeruis obſeruabatur [d]. Quę em̄ differentia inter ſeruos & adſcriptitios intelligatur [e], cùm vterq; in domini ſui poſitus ſit poteſtate, & poſſit ſeruum cū peculio [f] manumittere, & adſcriptitiū cum terra dominio ſuo expellere.

¶ Sola cōfeßio uel ſcriptura in qua quis enunciatiue ſe alterius adſcriptitium aſſeuerat, non præiudicat, nec ſtatum matat: niſi ſit alijs admicul is approbata ſcilicet ex diuturna præſtatione quam faciunt alij adſcriptitij, aut quia aliocō ceſſio emanauerit de eadem. Bartolus,

Idem.a.Iuliano præ.præ. LEX. XXI.

CVm ſcim° noſtra iura nolle p̄iudiciū generari cuiquā circa cōditionē neq; ex cōfeſsiōib° [g] neq; ex ſcriptura [h], niſi etiā ex alijs argumentis aliqđ acceſſerit incrementū [i]: ſancimus ſolā cōfeſsionē vel aliā quācūq; ſcripturā ad hoc minimè ſufficere: nec adſcriptitiā cōditionē [k] cuiquā īferre, ſed dđbere hmōi ſcripturę aliquod aduenire adiutoriū [l]: quatenꝰ vel ex publici cēſus adſcriptione [m], vel alijs legitimis [n] modis talis ſcriptura [o] adiuuetur. melius etem̄ eſt in hmōi difficultatibus, ex pluribus [p] capitulis cōditiones oſtendi, & non ſolis cōfeſsionibus [q] neq; ſcripturis homines forte liberos ad deteriorem detrahi fortunā. Sinaūt eſt † ſcriptura [r], & poſt ſcripturā cōfeſsio [s] ſeu depoſitio [t] ſine vi [v] & neceſsitate tm̄ interuenerit (qd em̄ [x] ſi conditionale [y] iſtrumētū vel aliā chartulā in qua ſubſcripſit & intimauit: & inter acta [z] depoſuit ſeſe colonū fuiſſe adſcriptitiū?) tunc ex vtroq; gñe obligationis, id eſt tam ſcripturę quā cōfeſsionis vel depoſitionis: talē eū eſſe credendū qualē ſe & ſcripſit, & inter acta depoſuit. ¶ Illud quoq; [a] nō inelegater dubitabať, ſi coloni filiꝰ p̄triginta annorū curricula vel forſitā p̄ quadraginta ſeu ampliora adhuc viuēte patre & agricolturā peragēte, ipſe in libera cōuerſatione [b] morabať: & dñs terrę qa p̄ patrē ei ſatiſfiebat, nō etiā p̄ſentiā eius exigebat [c], an poſt obitū patris, vel poſt quā forte inutilis [d] is exiſtat, & ruri nō idoneꝰ [d], pōt excuſari filiꝰ lōgīqua libertate abutendo: & qa p̄ multos annos neq; agrū coluit, neq; aliqđ colonarij opis celebrauit, cùm nō poſsit dñs incuſari p̄pter ſuā deſidiā, cui p̄ patrē [e] eius oē qđ volue rat accedebat. in oībus itaq; hmōi ſpeciebus ſatis acerbū nobis videť dño p̄iudicari colonorū [f] abſentia

m ¶ Adſcriptione.]qa in cēſum velut ſuos adſcriptitios deduxit volentes: & quia ipſe quaſi adſcriptitiū in centum capitis ſe deduxit ſcđm Al.

n ¶ Legitimis modis.] puta p̄ ſcđam ſcripturā: vt.j. dicit: vel qa lēgo tpe ſic ſoluit vt ī ſcripturā cōfeſsiōis adſcriptitię cōuenit: vt.ſ.e.litib°. in prin.

o ¶ Talis ſcriptura .] qua adſcribit ſe terrę cō 20 fitendo ſe adſcriptitiū, & talem ibi velle morari & per conſequens nolle diſcedere. aliud ſi tantū profitebatur nolle diſcedere, vt in prin. dixi.

† Facit ad hunc text. Fely. in c. ſi cautio. extra de fi de inſtr. in iiij. col. pe me . verſi. fallit nono & in colū. xj. verſ. fallit vltim.

p ¶ Ex plurib°.]ecce q; nocent,& quę nō p̄ſunt &c.& facit.ff.de re .iu.l. quoties dubia.&. C. de 30 epiſc.audi.l.nemo. Sed cōtra.ſ.de tranſac.l.fina. Sol.vt ibi in tranſactiōe & ad bonū, nō admalum valet, vt ibi not.

q ¶ Cōfeſsiōibus]extra ius factis . vel etiam in iure, nō in figura iudicij liberalis cauſę: vt hic &.ſ.de lib.cau.nec ſi vo 40 lēs.&.l.liberos.&.l.iterrogatam.&.l.parentes.ſecus ſi in figura iudicij : vt eod. titul.l.iubemus.

r ¶ Scriptura.] prædicto modo facta.

¶ Cōfeſsio.]ī ſcriptis vel ſine , coram iudicę vel notario etiam extra ius.

s ot ¶ Depoſitiō.] corā iudice profeſsio dicitur depoſitio.& de hac interſerit cùm dicit, quid em̄ &c . Accurſius.

Depoſitio eſt coram iudice profeſsio.

v ¶ Sine vi.] hoc innuit etiam extra ius . cùm in iure non ſit veriſimile pati vim. vt.ff. quod metus cauſa.l, non eſt veriſi 60mile.

x ¶ Quid enim.] interpoſitio eſt. Accurſius.

y ¶ Conditionale inſtrumentū.] id eſt adſcriptitię conditionis. vel dic, id eſt notarij. vt.ſ. dixi. Accurſius.

z ¶ Et inter acta.] vel etiam extra ius ſit confeſſus. vt ſ. dixi. regulariter em̄ tm̄ valet qđ fit extra ius, quātū qđ fit corā iudice, vt.ſ. de pac. pacta nouiſſima.& de tranſac. ſiue apud.& de libe, cau. interrogatam . Sed 70 fallit. vt.ſ. de cōſeſ.& inſti. de adop.§.fi. itē no. eū ſtare ſuæ confeſsioni vel ſcripturę. ſic & aliàs etiam ſi nō ſit tanta ſolennitas. vt.ſ. arbit. tut. l.fi.& ſ. de fabri.l.ſiqs. itē & ille q ſe exheredauit. vt.ff. de contratabul.l. non 7 oputauit.§.ſiqs ſua. ſic &.ſ. de arbi.l.ne in arbitris. in fi.& de do.ſi patronus.&.ſ. de nō nu.pe.gñaſr. ſic ergo habes qualiter fit adſcriptitius de nouo, ſcilicet cum ſcriptura & cum alio adminiculo vt in rubr. præmiſ.

a ¶ Illud quoq;.]ſi filius coloni mei in libera conuerſatione moratus fuerit. xxx. an. vel. xl. vel longiori tpe: nihilominus tm̄ poſt patris mortē vel poſtquam pater agriculturę inutilis factus eſt, detineri valet ille in vinculis in agro. nec pōt ſe excuſare ideo qa liberē vixerit longiſſimo tēpore. nō em̄ videtur liberē vixiſſe, cum quodāmodo pārs corporis ei° in fundo remanſerit, cùm permanſerit aliqua vel aliquis de cognatione 80ſua qui mihi præſtabat vel præſtiterunt qđ volui. ideo cùm ipſemet preſtitiſſe videaī, non pōt ſe in libertatē defendere, vt dictum eſt . Acc.

b ¶ Conuerſatione.]aſs cōditionē. i. in libertatis poſſeſsione. Accurſi.

c ¶ Inutilis] clericus puta factus, vt iaut. de ſanct. epiſ.§.adſcriptitios. [col.ix.

d ¶ Idoneus.]vel eſſent x.

e ¶ Per patrē.]ſed non conuertitur imo vt in fin. huius.l. & facit.ſ. de anna.exce.l.j.&.l.fina.

f ¶ Colonorū.]id eſt filiorum colori: nec tamen deterioris conditionis erunt quàm pater; vt.j.l.proxim.§.j.

a ¶ Natl.] idē si alibi arg j.l,proxi.licet quidā contra.sub.ergo maximè.
b ¶ Remanebat.] sec⁹ ergo si nullus remāserat.pqđ collige q coloni nō adscriptitij sit filⁱ⁹:qa in eo sec⁹.vt.j.l.pxi itē no.q dicit cognatorū.s.fratres vel similes.cū qb⁹ patrimoniū seruiētis sit cōe:ī alijs sec⁹.vt.s.delib. cau.l.multis.Itē cōtra.j.de fun.re.pri.eū.So.ibi nemo remanserat.Vel ibi ab alio detinebaī, hic à se,& eodē modo sol.ff.de diuer.ptcri.l.longe. vel ibi cū solo. itē fac.s.ad.l. xxi ul.ma.l.qsqs.itē not. circa prędicamētū sitū esse. item facit.ff.de vsufru.si cui.& q.mo.vsufr.amitt. is cui.item quid si esset natus antequam pater esset colonus?Respō.vt.j.l. proxi.§.j.item facit.s.de prescri. xxx.anno.l.iij.

c ¶ Antiquitas.] pater xx na.

Partē retinens,totū retinere videtur.

d ¶ Posteritas.]filij itē nota q retinendo partē videtur retinere totum. argumen.ff. de ser.rusti. prę.l.vna.Accursius.

e Cum satis.] sicut curialis lōgo tpenō pōt se liberare à curiali conditione,sic nec adscriptitius:nec etiā soboles eius siue nata sit in eosū do,siue alibi. nam ipse & sua soboles remanent adscriptitię cōditionis. nec se separādo à solo liberantur à cōditione adscriptitia, vt dictum est. & hoc dictum est ad similitudinem serui fugitiui qui in fugam se cōuertendo non prescribit sibi libertatem longo tē pore:vt.s. de ser.fug.l.j.

f ¶ Colonos.]id est adscriptitios.

g ¶ Cursu.] tpali etiam xl.an.vt.s.de decu.l.siqs decurio. & de prescript. xxx.an.prescriptionē sed † Concor. c.ij.iuncta gl.si extra de immu. ecclesia. socontra.s. quādo & quarta pars.l.fin . in fin. solu.vt ibi.

h ¶ Quacūq;.] nisi.xl. an.vt.s.de pscri.xxx. an. l.oēs.quę est cōtra. item qūq;.xxx.an.vt qñ alius prescribit:vt.j.de fun.rei.priua.l.eum.& hoc ni fi steterit.i. permanserit ius adscriptitij in agnatione: quia tūc nullo tē pore:vt.s.l.proxim.in simplici aūt seruo dic vt.s.de prescrip.long.temp. quæ pro li.l.j.&.ij.non ergo per omnia curiali comparatur.

60 i ¶ Negotiatione.] quam alibi exercuit.

k ¶ Intelligatur.]vt.s.de ser.fugi.l j.sed an.xxx.annis præscribitur fugitiuus? Resp̄ō.vt ibi.item an priuatus ex titu.potest præscribere adscriptitiū alienū? Dic vt ibi sic dicitur se furari colonus & inquilinus & similes eò quòd omnes fugere dicuntur,& receptatores eorum puniuntur.vt.s.eod.l.omnes.&.l.originarios.&.l.seruos.&.l.si coloni.

l ¶ Sobole sua.]ex fœmina adscriptitia.nō si ex libera nulli cōditioni suppositа:vt.j.eod.l fi.nam in adscriptitijs tantū & colonis colonarię cō ditionis dicitur q ex cursu tpis nō liberātur.oēs autem alij coloni liberari possunt ex cursu tēporis cēsiti & reliqui:vt.j.de fun.rei priua.l.eum

70 Vel dic in colonis idem quod in alijs:vt.s.l.proxim.notatur. Accursi⁹.

m ¶ Fecerit.]i.procurauerit,vulgariter enim loquitur. Sed contra .s.l. prox.§.j.&.s.ea.l.§.nulla.Sol.ibi in colonis. hic in adscriptitijs,vel veri⁹ ibi maximè subaudi.

n ¶ Competente.]sine volūtate dñi.vel nulla.s.tali.& facit.s.eo.l. mulier.&.l.originarios.& de metal.l.fi.&.j.de cohor.si cohortalis.Accursi⁹.

o ¶ Detēti.]nullo pacto vel scriptura pambula secđm quosdā ad instar aliarū rerū:vt.s.de prescrip.xxx.an.sicut. & hoc soluendo pensionem vt colon⁹:vt hic dicit.Sed tu dic q pactio de illigando se solo,præcessit in scriptura vel sine scriptura,& secuta pscri.xxx.ann.nō eñ ex vna cā tm

80 sed plurib⁹:vt.s.l pxi.circa prin.nec est differētia iter hos qdem adscriptitios:sed certè imo differūt:vt.s.de episc.audi.l.nemini. item colonus tpis cursu pōt liberari vt.s.l.cū scimus.in fi.sed adscriptitij nō:vt.s.ead. l.in prin.item istę pscriptiones nō mutāt cōditionē:sed liber remanet:vt hic,quod in eo.s.adscriptitio secus:vt argumen.s.ne diutius.

p ¶ Liberos.]id est adscriptitios.

q ¶ Permanere.]igitr pñt testari,sed nō alienare:vt.j.ti.ij.l.ij.sed ibi aīs quā p testm:vt ili.q ma.nō pos.§.pe.Vl dic q testari pñt iter suos q ab intestato succeſſuri erāt:non inter extraneos,sic.s.de bo.q lib.cū oportet.in prin.& de īcest.nup.siqs incesti.itē no.simul aliquē esse liberū & nō liberū:vt.ff.de lib.ho.exhi.l.ij.& de testa.qui testamento.& de colo.thra.l.j. & secđm hoc sunt liberi secđm qd,nō simpliciter.& sic in cęteris pterquā in adscriptitijs,q magis seruis cōparant:vt.s.eo.ne diuti⁹.pdicti aūt dicū tur coloni inspecto principio:cōditionales inspecto fine:quia conditioni iam obligati sunt: vt hic

10 dicitur.& inter hūc & inquilinū nō est differētia: vt.s.eod.definimus. Sed certè imo est.vt ibi not.

r ¶ Liberi eorū.] quos si non habent, succedit dominus:vt.s.de epil. & cle.siquis presbyter.

s ¶ Deteriori conditione.]quā pater. qđ esset

20 si nō essent liberi vt pater.& possunt hi dici originarij coloni.& poterūt secđm hoc testari. Accur.

t ¶ Inhęreāt.] nec pacto se separent:vt.s. eod. colonos &.j.de col.pat.l. j.&.j.§.nulla. item facit s. de prescrip.long. tem. quę pro li.l.fi.&.j. đ col.

30 illy.l.j.& de fun.pa.l.fi. &.s.de tabul.l.fina.

v ¶ Susceperūt.]& postea longo siue lōgissimo tempore coluerunt.

x ¶ Tales coloni.]q.d. secus in adscript.quibus potest inferri vis secđm quosdā: quod nō placet.

y ¶ Per iudicē.].i simplicē ordinariū.& quod

40 subdit pses puincię, qui deat, scilicet exequēdo: cū ibi.i.in exequēdo verti posset mistū imperiū: vt.ff.de iurisdi.om.iu.iubere. qđ pses habēt:vt.ff. de offi.pfi.l.illicitas.§. q vniuersas.Vel dic pro eodem accipi iudicē & pses dem.Vel dic quod non

50 iure actionis,sed p officium iudicis hoc implorabit colonus:vt hic innuit,prouideat &c. &.j. ti.ij.l.j.Sicq; dicas secđm H.q in simplum non duplum fit cōdemnatio . licet rapina vel vis , vel furtum sit.arg.ff.de ser.corru.l.fi.&.ff. rerum amo.l.iij.§.si quis etiā.Sed alij dicunt esse cū pœnis:vt.ff qđ me.cau.l.extat.item qđ subijcit de cō

60 suetudine,est sic.s.de expē.lu.l.j.& deseruit.l.j.&.l.si manifestè.&.s. eo. l.domini.&.l.litibus.§.hęc de reditibus.Accursius.

z ¶ Nulla.]nec tunc quando violentias patiuntur.nam domino suo seruus stat aut cadit.& facit.ff.de statu homi.seruus.

a ¶ In sobole eorū.]nata ex colonis fœminis cuiusdā dñi.xxx.an. detētis cū viro.secus si ex libera:qa tūc ventrē:vt.j.eo.tit.l.fin.sed die imo patrē colonū.idē in inqlino,vt.s.eod.definimus.in adscriptitio aūt & libera loquit:vt.j.l.fi.itē hoc cōstat si post cōpletā pscrip.patris nata est quia tūc ex colono nascitur verbo accepto cum effectu:vt.ff.ne quis eū qui in ius.l.pe.§.docere.Sed qd in nato post inchoatam nō cōpletam,vel concepto ante cōpletā:nato aūt post cōpletā?videtur secus:qa nati post ingra-

70 titudinē patris reuocant,nō ante:vt.s.de lib.& eorum lib.l.ij. itē qñ de cōmodis partus quęritur,tps cōceptionis spectat.vt.ff.de sta.hom.qui in vtero.sicq; senator vel alius clarissimus priuat⁹ habet filios ante dignitatem editos:vt.j.de dig.si senator . Cohortalis quoq; filium natū tpe sui officij cohortali cōditioni relinquit obnoxiū:vt.j. de princ.agen l. quicunq;.& de cohor.si cohortalis sec⁹ in eo qui se curiæ offert: in quo etiā indistinctè filij remanēt liberi:vt.s.de ijs qui spon l.fin. sic & filius naturalis curię dat⁹ si postea filios susceperit: & curiales erunt , & munera curialia subibūt:vt.s.de na.li.l.cōmuniū.sed econtra videtur velle hęc lex.dicit eñ patrē prescriptū teneri & liberos eorū.licet nō.xxx. an.

80 steterint &c.itē qd dicis de natis aī īchoatam pscriptionē,q tm cūpatre steterint semp? Videt q non teneant,cū non cōtraxerint,nec mercedē vl lā soluerint,nec postea nati sunt,nec excolunt.itē qđ subijcit ī fundo natę:sec⁹ si alibi secđm quosdā:vt.s.e.l.cū scim⁹.§.fi sed vtrobiq; sub maximè.ar.s.e.l.ī prī.itē daret occasio colono tpe pariēdi vt faceret alibi ire vxorē & dñm fraudaret.& via debet tolli malitijs.s.đ la.li.tol.l.vnica.§. similiter mō.itē pudor eēt dño tpe illo stare cūvxore coloni si velletpudere ne alibi iret:&parcēdū ē pudori:vt.ff.mā.qnt⁹ muti⁹.itē p hoc qa.s.dicit, in fœudis.

Cōceptionis tps in partu cōsideratur.

Pudor parcendū est.

in fundis vel vicis, quaſi nõ ſit curandũ ſi aliquo tpe nõ fuerunt in fundo vel tempore pariẽdi vel alio &c. Itẽ pro hoc qđ dicit.ſ.q ſufficit ſi pater accepit terram ad colendum & diu colat. itẽ pro hoc.ſ.eod.l. mulier.

a ¶ Nemini.] nõ debet qs in ſuũ ius recipere adſcriptitiũ alienũ. & ſi qs alienũ ſuſcepit ignorãs: poſtea quã dñs adſcriptitij patefecerit p ſe vel p ſuũ procuratorẽ, debet qre cepit, reſtituere cũ oi ſobole ſua. & ſi cõtra fecerit, tenebit̃ ꝑſtare tribu-
1 ota q ſolui debent vel ſo- luta ſunt à tpe profugæ pro re illius cuius cultu ram deſeruit ille adſcriptitius: etiam pro animalibus deputatis ad agriculturam illius agri.

b ¶ Bona fide.] ad quod exigitur q à princi. ingrat: vt.j. de colle. illyric.
20 l. prima.

c ¶ Vel ipſius.] poteſt ergo aliquis eſſe terrędominus, & alius adſcriptitij: vt.ſ.eo.l.j. Item facit ſ.de inceſt.nup. qui contra.&ff.de libe.ho. exhi. l.iij.§.is qui.& depoſiti. ſiquis.in fin.& de tribu. illud.§.minus.

30 d ¶ Per procuratorem.] vel etiam in ſubſidium p preſidẽ: vt.j.l. fi.

e ¶ Temporis.] etiam pręteriti. quod dic vt.ſ. eod. quiſquis.

f ¶ Publicas.] dñi vel fiſci: vt.d.l. quiſquis.& l. omnes profugi.

g ¶ Annales.] aĺs anim
40 les.i.de animalibus. aĺs annales. & ſecundũ hoc dic terrenas. ſcilicet de quinquẽnio in quinquẽ niũ. vt.ſ.de ſuſcept.l. fin. Vel dic tertio in tertium annum.

h ¶ Inſertas.] has pœnas dic vt no.ſ.de ſer.fu. l. quicunq; . & facit. in
50 auť.de mand. prin.§. ſed etiã.col.iij.&.ſ.eod.l.omnes.&.l.ſeruos.& de opę. li.l.fi.&.j.de colo thra.l. j. & de colle.illyric.l.j.

i ¶ Si qui. Mente.] ſ. credentes matrimoniũ: fortè valere. Accurſius.

k ¶ Vxores.] de facto, non de iure hodie: vt in
60 auť.de nupt.§.adſcriptios.colla.iiij.

l ¶ Tam eas.] ſed ſeruo cõiuncta libera poſt annum fit ſerua dñi ſerui ſcđm legem Lõbardam: vt in lombarda. ſi ſeruus li.muli.l.fin. item qđ hic ſubijcit prolẽ liberã dicit Al.& H. colonũ, vt tñ
70 à ſolo recederenõ liceat: vt.ſ.eod.ti. cùm ſatis.§.j. ſed in alio caſu dicit. Itẽ adducunt, ſ.eo. definim' ſed dic vt ibi. Itẽ in nouel. de ijs qui ex li. mat. ſed certè ibi Pla. dicit cõtra. ſ. ingenuã. itẽ p his ſ. de murile. l. fin. Sed ibi ſpeciale. Dic ergo ſcđm
80 lr. & ingenuã, vt hic, & in nouel. dicto ti. ſ. eo. ne diuti'. &.ſ. de rei vend. p totum. & de lib. cauſa. l. fin. item j. ibi, conditio deerescat. & ſic ergo ventrem ſequitur. Sed fallit vt not. ſ. ne diutius. item hęc lex in futuris tantum obtinet: vt in authen. conſtitutio quę ex adſcripti. &c. & nil aliud huic adijcit.

m ¶ Libertatem.] vt &.ſ.eod.ne diutius. vel dic conditionem.

tis ſit, ſancimus, vt & ipſa ſemel in fundo nata remaneat in poſſeſſione ſub eiſdem modis eiſdemq; cõditionibus ſub quibus etiam genitores eius manere in alienis fundis definiuimus.

¶ *Nullus debet colonum uel adſcriptitium alienum occultare. Et ſuſcipientes etiam ignorantes niſi reſtituant illum: pœnis hic inſertis tenentur. Bartolus.*

¶ Nemini[a] autẽ liceat vel adſcriptitium vel colonum alienũ ſciẽti prudetiq; in ſuũ ius ſuſcipere. ſed & ſi bona fide[b] eũ ſuſcepit poſtea aũt repererit eũ alienũ eſſe cõſtitutũ admonente domino vel ipſius[c] ad ſcriptitij vel terrę, & hoc faciẽte per ſe vel per procuratorẽ[d] ſuũ: hunc reſtituere cum omni peculio & ſobole ſua. & ſi hoc facere ſu[e] perſederit: omnis quidẽ tẽporis quo apud eũ remoratus eſt, publicas[f] functiones ſiue terrenas ſiue annales[g] pro eo inferre cõpellet: cura & prouiſione tam eminentiſſimę pręfecturę quàm preſidis pouincię. coarctetur aũt ſic ad reſtitutionẽ eius ſecundùm veteres cõſtitutiones & pœnas in eis inſertas[h].

¶ *Mulieres liberæ cum adſcriptitijs matrimoniũ contrahentes non perdunt ipſi nec eorum poſteri libertatem: & natus ex adſcriptitio & libera muliere, conditionem uentris ſequitur. item dñi talium adſcriptitiorum poſſunt eos extrahere á tali matrimonio authoritate propria, & etiam caſtigare ſi iudicis copia deſit. quod ſi non fecerint, ad eorum damnum negligentia redundabit. Bartolus.*

Idem.a.Ioanni præ.prę. LEX.XXIII.

¶ Si qui adſcriptitię cõditionis cõſtituti mulieres liberas quacũq; mente[i] aut quacunq; machinatione ſiue ſcientibus ſiue ignorãtibus dñis ſibi vxores[k] cõiunxerint: in ſua libertate permanere tã eas quàm prolẽ quę ex his cognoſcit: ꝑcreata, ſancimus: illo ꝑculdubio obſeruando, vt ſi ex libero marito & adſcriptitia vxore partus fuerit editus: is maternę cõditionis maculã, & nõ paternã ſequatur libertatem[m]. Sed ne adſcriptitij putẽt ſibi impunitũ eſſe tale conamẽ, qđ maximè verẽdũ eſt, ne liberarum mulierũ nuptijs ab his excogitatis paulatim hmõi hoim conditio de[n] creſcat: ſancimus ſiqđ tale fuerit

n ¶ Decreſcat.] ac ſi dicat, natus ex ingenua non eſt adſcriptitius.

o ¶ Siue per ſe.] ſi deeſt pręſes. ſic.ſ. de ijs qui ad eccle. cõſu. ſi ſeruus.& ſ.de decu.l.generali.&.j.de colo.thra.l.j.& de agri. & man.l.ij.

p ¶ Neglexerit.] ignorãs ergo dñs nõ ꝑdit adſcriptitiũ: ſed ſciẽs ſic, vt ſubijcit ſecundum P.&.ſ.ad ſenatuſc.claudi.l.j. in fi. Itẽ ſcđm P. in ſeruo nõ diſtinguit̃: ſciat dñs vł ignoret: qa ſemp partus ſequitur ventrem. Sed cõtra ſ. ad ſenatuſcõ. clau. l. j. in fi. vbi in ſeruo dicit idem. Ventrẽ ſequit̃ quiẽ ꝑles.

q ¶ Damnũ hmõi.] qa ſit liber adſcriptitius ſecundum Py. vel alitervt no. ſ. ad ſenatuſcon. clau. l. j. in fin.

r ¶ Deſidiam.] id eſt pigritiam

DE CAPITATIONE &c.

De capitatione ciuiũ cenſibus eximenda.

¶ *Ciues urbani ſeu Romani habitantes in urbe effugiunt onus capitationis. Bartolus.*

Impe. Conſtantinus.a. LEX VNICA.

s PLebs vrbana[s] (ſicut in Oriẽtalibꝰ quoq; prouincijs obſeruat̃) minimè in cenſibus pro capitatione ſua cõueniatur: ſed iuxta hanc iuſſionem noſtram immunis habeatur.

TIT. XLIX.

In quibus cauſis coloni ceſiti dominos accuſare poſſunt[t].

¶ *Colonus exactus per dñm contra conſuetudinem præſtationis antiquam accuſare poteſt eũ: & ſi dominus conuincitur, punitur. Bartolus.*

Impe. Conſtantinus.a. LEX. I.

u Viſqs colonus plus à dño exigit̃ quã ante cõſueuerat, & quã in anterioribus tempo ribus exactum eſt, adeat[x] iudicem cuius primùm poterit habere pręſentiam, & facinus comprobet: vt ille qui conuincitur amplius poſtulare quàm accipere conſueuerat, hoc facere[y] in poſterum prohibeatur prius reddito quod ſuperexactione perpetrata noſcitur extorſiſſe.

¶ *Coloni cenſiti licet reſpectu aliorum ſint liberi, tamen quo ad perſonas dominorum quibus tributa præſtãt, quadam ſeruitute tenentur adſtricti: & ideo eos in iudicium uocare non poſſunt pro cauſis ciuilibus niſi ratione ſuperexactionis: ſed pro publicis criminibus eos accuſant ſi ſuam uel ſuorum iniuriam proſequantur: eorũ tamen prædia uel peculia alienare non poſſunt in uitis dominis inter uiuos. Bartolus.*

Impp. Arcad.& Honor.aa. LEX. II.

C Oloni cẽſibꝰ dũtaxat adſcripti, ſicuti ab ijs liberi ſũt qbꝰ eos tributa ſubiectos non faciũt: ita ijs qbꝰ annuis functionibꝰ & debito cõdictiõis obnoxij ſũt, penè ẽ vt quadã ꝺditi ſeruitute videãtur:

t ¶ In quibus cauſis colono &c.

u ¶ Qui ſint, dic ut.j.l.ij. in prĩ. & dic q, accuſat dñm qñ ultra debitũ exigit: ut l.j. item qñ in publica accuſatione perſequitur ſuã uel ſuorum iniuriam, ut.j. l.ij. in fin.

v Viſqs. Adeat. ergo nõ ẽ ſeruus ſcđm Pyrr.

x ¶ Poterit. habere pręſentiã.] dũmodo cõpetẽs ſit. ſ. ordinarꝰ rei: vt.ſ.eod. iuriſ. omniũ iudi. l. iuris.

y ¶ Prohibeat.] nec obeſt colono q aliqñ ſit p vim exactus: vt.ff. de mu. & ho. l. cura. Et not. pnũ ciari de futuro, vt ĩ negatoria: vt.ff. ſi ſer. vẽ. l. eg. itẽ ar. cõtra.ff. de vſur. l. j.§. j.& facit ad hanc .l.ſ. tit.ij.l. cũſatis.§. caueãt. &.l. colonꝰ. &.l.j &.ſ. loc. l. legẽ. & de diſcu. l j. & ĩ auť. de quæſtore. &.j. de agric. & manci. l. dnicos. Pronunciari defuturo põt.

z ¶ Coloni. Non faciũt.] ſed dni ꝑſtãt opro eis. vt.ſ.ti.ij.l.iiij.& no. q in eorũ cõſtitione exigit̃ ſcriptura, vt hic dicit.&.ſ tit.ij.l. colonos. ſicut ĩ adſcriptitio: vt.ſ.ti.ij. cũſcimꝰ ſed differũt, qa hic ẽ ex adſcriptitio natus ſcđm quoſdã. Vel cẽſitꝰ eſt q certã annuã pẽſionem dño ſoluit: vt hac.l. adſcriptitiꝰ q incertã vt dimidiã fructuũ ſcđm io. Alij dicũt cẽſitũ p quo dns ꝑſtat cẽſum & ſcribit in cẽſum vt cæteras res ſuas: vt in auť.

de col §.j.col.ix.&§.tit.ij.l.iiij.&§. de epis. & cle.l.qſqs.&j.de re milit. qcũ q;.Sed certè hoc debet facere de oĩbus adſcriptitijs & colonis;vt.ff.de cenſi forma.§.ſiqs inqlinũ.& no.q; qñq; largè accipit cenſitus vt etiam adſcriptitiũ cõprehẽdat:vt.§.tit ij.definimus.qñq; ſtrictè:vt hic dicitur.

a ¶ Quo minus.]i.adſcriptitij.ſi habeas quod,id eſt ꝓpter quod. alias qũo ẽ ergo ferendũ &c.

b ¶ Lite pulſare.]vt.§. eo.l.j.&j.ea.l.in fin.&§. titu.ij. definimus,

10 c ¶ Nõ dubium.]vt §.titu.ij.l. quemadmodũ eadem eſt cõditio inquilinorum:vt.§.titu.ij.definimus.

d ¶ Cuius ipſi ſunt.] coloni,non ſerui. & ſic quo ad ſeruitiũ, nõ quo ad dñium.nã ſępe vulgariter dicit amicꝰ amico: 20tuus in oĩbus ſum & meus eſſe recognoſco.ſcdm Py.ſic aliàs oĩa principis eſſe intelligunt.ſ.quo ad iuriſdictonẽ, non dñium vel vtilitatem; vt.C. de quadri.prẽſcri.l.fin. nec obeſt ꝙ non poſſunt alienare,vt ſubijcit.nam nec maritus fundũ dotalẽ.vt 30inſti.qb.alie.licet in prĩ. nec hęres rẽ legatã. licet ſub conditione:vt.§. cõia de leg.l.fi.§.ſed quia . & tñ ſunt dñi. Itẽ pro hoc ꝙ liberi & ſuarũ rerum dñi.§.ti.ij.l.iiij.vbi dicit eos conſcriptos in ꝓprijs prædijs. Sed an actio de peculio detur j dominũ: 40 Rñ. ſic vtilis: vt not.§. ti.ij.l.ne diutius. Accur.

e ¶ Alienare liceret.] vt &.§.de epiſ.& cle. ſiqs ꝓſbyter.&.l.iubemus.in prin.nec eccleſiã intrare vt diſt,liij.c.ſiqs obligatus.&.vij.q.ij.ſiquis,An aũt teſtari? Quidã ꝙ non ar.hoius.l.&.§.de ſecũd. 50nup.ſiquis prioris.§. illud. Itẽ qa ſerui dicũtur: vt.§.tit.ij.l.ne diutius.& l.quẽadmodum. Sed dic ꝙ põt inter ſuos de ſua familia,nõ interalios.ar. §.de hær,cognouimus.& de inceſt.nup.ſi quis inceſtas.itẽ pro hoc quia & liberi dicũtur:vt.§.tit.ij. 60cùm ſatis.§.j. & de hoc no.inſtit.de iure per.&.§. ti.ij.l.ne diutius. Accur,

f ¶ Conſiſtere.]ſi ergo ſi de facto agat, non valet iudicium nec ſententia:ſicut nec ſi ſeruus cõtra dominum,niſi in caſibus:vt.ff.de iudi.l. vix.

g ¶ Nec propria.]por 70ſus.ſunt tamen domini vt modo not.

h ¶ Vel patronos.]eũdem vocat patronum.vl dic poſt manumiſionẽ, ſed tũc poterit cum venia,vt libertus.

i ¶ Prębuerũt.]vt.§.l.j & titul.ij l. cùm ſatis .§. caueant.

80k ¶ Licẽtia.] non aliter.ad quod.§. qui ac. nõ poſ.l.ſi quis.&.ff. de iure fiſ.l.ij.§. imperator.&.§. de dila.l.fin.& de quæſt. l j.& in aut.de quęſtore.

¶ DE COLONIS PALESTINIS.

Ita ſum, dñium nõ importat.

quo minus[a] eſt ferẽdũ vt eos audeant lite pulſare[b] à quibus ipſos, vt pote dñis, vnà cũ poſſeſsionibus diſtrahi poſſe nõ dubiũ[c] eſt. quã decętero licẽtiam ſubmouem⁹: ne qs audeat dñi nomẽ i iudicio laceſſere: & cuius ipi ſunt[d], eiuſdẽ oĩa ſua eſſe cognoſcãt. Cùmem ſępiſſime decretũ ſit ne quid de peculio ſuo cuiquam colonorũ ignorante dño prędij aut vẽdere,aut alio modo alienare liceret[e]: quẽadmodũ cõtra eius pſonã ęquo poterit iure cõſiſtere[f],quẽ nec ꝓpria[g] qdẽ leges ſui iuris habere voluerũt, & acquirendi tm̃,nõ etiam trãsferendi ptãte permiſſa, dño & acquirere & habere voluerunt . Sed vt in cauſis ciuilibus hmõi hoĩm gñi aduerſus dños vel patronos[h] aditum intercludimus, & vocẽ negamus (exceptis ſuperexactionibus i quibus retro principes facultatem eis ſup hoc interpellãdi prębuerũt[i]) ita in criminũ accuſatione,quę publica eſt,nõ adimit eis propter ſuã ſuorũq; iniuriã experiẽdi licẽtia[k],

TITVLVS L.

De colonis Paleſtinis.

¶ *Coloni Paleſtini non poſſunt a terra recedere ſicut alij: & eorum dominis datur reuocandi plena poteſtas.Bartolus.*

Impp.Valen.& Valens.aa. LEX VNICA.

CVm per alias ꝓuincias quę ſubiacet noſtrę ſerenitatis imperio,lex[l] à maioribus conſtituta, colonos quodam æternitatis iure detineat ita vt illis nõ liceat ex ijs locis quorum fructu releuantur[m], abſcedere,nec ea deſerere quę ſemel colenda ſuſceperunt, neq; id Paleſtinę prouincię poſſeſſoribus ſuffragetur[n]: ſancimus vt etiam per Paleſtinam nullus omnino colonorũ ſuo iure velut vagus ac liber exultet,ſed exemplo aliarum prouinciarum ita domino fundi teneat, vt ſine pœna ſuſcipientis non poſſit abſcedere: addito eo vt poſſeſſionis domino reuocandi eius plena tribuatur authoritas[o].

TITVLVS LI.

De colonis Thracenſibus.

¶ *Thracenſes capitationis tributa non præſtãt, ſed tributa terræ:non tamen poſſunt a terra diſcedere: & occultans uel retinens colonum Thracenſem ipſum reſtituet domino cum peculio, & cum agnatione, & punitur in duabus libris auri.Bartolus.*

Imperat.Arca.& Hon.aa. LEX VNICA.

PEr vniuerſam diœceſim Thraciarũ ſublato in perpetuum humanę capitationis[p] cenſu iugatio tantũ terrena ſoluatur: & ne forte coloni tributariæ ſortis nexibus abſolutis[q], vagandi & quo libuerit recedendi facultas permiſſa videatur, ipſi quidem originario iure[p] teneantur: & licet conditione videantur ingenui[r], ſerui tamen terræ ipſius cui nati ſunt, exiſtimentur: nec recedendi[s] quo velint aut permutandi loca habeant facultatem, ſed poſſeſſores eorum iure vtantur,& patroni ſolicitudine, & domini poteſtate. Si quis verò alienũ colonum ſuſcipiendum retinendũ vẽ crediderit:duas auri libras[t] ei cogatur exoluere,cuius agros trãſfuga cultore euacuauerit:ita vt eũdem cum omni peculio ſuo & agnatione reſtituat.

TITVLVS LII.

De colonis Illyricanis[v].

¶ *Coloni Illyricani origine,à terra ſe ſeparare nõ poſſunt: & contra facientes reuocantur, & reuocati ſubduntur in uinculis,item receptantes eos licet incognitos puniuntur.Bartolus.*

Imperatores Valentinia.Theodoſi.& Arca. aaa. LEX VNICA.

COlonos inqlinoſq; ꝓ Illyricũ vicinaſq; regiones abeũdi rurei quo eos originis agnationiſq; meritò certũ eſt,immorari licẽtiam habere non poſſe cẽſemus[w]. Inſeruiãt terris non tributario[y] nexu: ſed nomine & titulo colonorum: ita vt ſi abſceſſerint[z], & ad alium trãſfierint:reuocati vinculis pœniſq; ſubdantẽ:maneatq;, in eos pœna q alienum & incognitum[a] recipiẽdum eſſe duxerint:tam in redhibitione operarum & damni qđlocis quę deſeruerant factum eſt: quam multę, cuius modum in authoritate iudicis collocamus:ita vt etiã dominus fundi in quo alienus fuiſſe mõſtrabitur,pro qualitate peccati coertionẽ ſubire cogatur:nec ſit ignorantię loc⁹,cũ ad criminis rõnem ſolũ illud ſufficiat,ꝙ incognitũ[b] ſibi tenuit. Seruũ etiam memoratis regionibus ſiqs receperit,

1 CVm plus alias. Lex.]in genere ponit lex.nã multæ leges hoc dicunt.vt.§.titu.iij.omnes.&.l.ſeruos.& leg.colonos. & aliæ plures.

m ¶ Releuatur.]i.cultura propter quam fructus quęritur releuatur ab alijs oneribus extraordinarijs qbus tributa faciũt eos ſubiectos:vt.§.titu.j.l.j. &.§. titul.iij.l.j.&.l.colonos.

n ¶ Suffragetur.]quia eorum coloni recedebãt 10à ſolo quaſi priuilegiati quia natij terra in qua Chriſtus natus eſt.

o ¶ Authoritas.] non ergo cadit à ſuo iure ſic reuocãdo.arg.j.de met.l. deuotum.&.§. quãdo liuni.ſine iu.l.j.& in aut. vt iud.ſine quoquo ſuffrag.§.neceſſitatem. col. 20iij.&.j titu.j.l.j.

¶ DE COLONIS THRACENSIBVS.

PEr vniuerſam. Capitationis.] p capite non prędiãt. ſic.§.tit.iij.l.j.ſed pro terra ſic:vt oẽs alij: vt.§.ſine cen.l.oẽs . & eſt 30aliàs ſubiugatio in litera:quia oneri homines ſubiugantur pro terra, vel qa ſub iugo terra colit.alꝰ iugatio:& tũc idẽ ſit ſenſus . & ad hoc in aut.de mã.prin.§. coges.

q ¶ Abſolutis.]quantum ad capitationem.

r ¶ Videantur.]i genui 40ono.nõ igitur ſerui. Acc.

s ¶ Nec recedẽdi.] ſic §.de agri.& cenſi.ſeruos. &.l. colonos nunquam. &.j.titu. proxim.

t ¶ Libras.]not.pœnam ſuſcipiẽtis tharcẽlem.ſed qui tributarių priuati: tũc dic vt.§.de agr.& cẽ. ſeruos idẽ ſi paleſtinum 50ſcdm Py. De illyricanis dic vt.j.tit.j. ſi patrimonialem impatoris: dic vt j.de fu.co.l.ij. cętera dic vt no.§.de ſer.fu. qcũqi. & facit.§.de agri.& cẽſi. cum ſatis.§.fi.& in aut.đ mand.prin.§. ſed etiam. col.iij.&.§.de ope.li.l.fi. &§.titu.j.&j.titu.j.&.§. 60 de agri.& cen.l.omnes.

v ¶ DE COLONIS ILLYRICANIS.

¶ *Id eſt de Illyrico, id eſt Sclauonia.*

COlonos. Cẽſemus.vt.§.tiij.l.j. Accurſi⁹.

w ¶ Nõ tributario.]i. nõ tanquã tributarij: nã 70tunc poſſet recedere cũ vellet.Accurſius.

z ¶ Abſceſſerint.] alꝰ acceſſerint. Accurſius.

a ¶ Incognitũ.] ſciebat tñ alienũ:ne ſit contra.§. de ſer fugi.l.quicunq;.i fi.&.§.de agri. & cẽ. cùm ſatis.§. fi.alꝰ cẽt iniquũ. Adde qđ no.§.ti.j.i fi.ad 80qđ eſt.ff.de fur.fallus.§. qui alienum.&'argumẽ. ff nau.cau.ſtabu.l.fin.§. ſeruorum.& vnde vi. cũ quęrebatur.

b ¶ Quod incognitũ. id eſt ſciẽs nõ eſſe ſuum.

a ¶ Cõpendijs.]no. lucrum. sic. ff. de eo. quod cer. lo. l. ij. & iij. §. fi. cum concor. ibidem positis.

b ¶ Liberos.] colonos. vt in prima parte huius l. in liberto autẽ priuati dic vt. s. de ope. libe. l. fin.

c ¶ VT NEMO &c.

1o ¶ *Quidam p potẽtiã pol licẽtur iuuare uillã uel castrũ: uel singularẽ hoĩem rusticanũ in præiudicium publicæ functionis: & faciunt simulatas emptiões, uel alios contractus quasi bona rusticorum sint illius potentis: quæ omnia cassat lex hæc.*

Quis. Fũctionis.]vel etiã priuati: vt in aut. de man. prin. §. patrocinia. col. iij. & arg. s. ne li. po. l. j. & de ijs qui po. no tit. prę. & manda. per diuersas. & s. de sedi. l. j.

d ¶ Si qs post hãc nostri nois † sanctionẽ, in fraudẽ circũscriptionẽq; publicæ functionis d, ad patrocinium cuiuscũq; cõditionis cõfugerit: id qđ huius rei gratia gerit sub ꝓtextu donatiõis vel vẽditionis seu cõductionis aut cuiuslibet alteriº cõtractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibº qui talia instrumenta cõscribere ausi sunt, bonorũ ꝓscriptione plectendis, q tñ sciẽtes ausi fuerint e hmõi instrumẽta cõscribere: vicis etiã vel possessionibus ad patrocinia confugientiũ, publico vendicandis. Hę autẽ ꝑsonæ quæ cõtra publicam vtilitatẽ in clientelam suam suscepisse collatores detectę fuerint: nobiliores quidẽ centum auri librarũ cõdemnationem subire cogentur: mediocris f verò fortunę, facultatũ suarum amissione plectẽtur: eadem pœna multandis etiã ijs qui intercedentes ministerium g suum hmõi nefarijs actibus improbamẽte ꝓbuerint. Quã formã ex eo qđ tpe qđ sacra cõstitutio à Diuæ memoriæ Martiano ꝓmulgata cõtinet, id est in Thracica qđẽ diœcesi ab hinc ãnis. xxx. hoc est à cõsulatu Aetij. ij. & Sigisbuldi h: in Orientali verò & Aegytiaca & Põtica & Asiana diœcesi. xxvj. hoc est à consulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus i.

Imp. Leo. a. Erythrio prę. præto. LEX. I.

Imp. Iustinianus. a. LEX. II.

Si cuiuslibet tributarius iunxerit sibi tributariam vxorẽ, vel econtrario si cuiuslibet ancilla seruo seiunxerit alieno: tam tributarij quàm serui filios matrum sequi conditionem, earumq; more genitricum suarum, dominis subditos esse censemus.

TITVLVS LIIII.

Ne rustici ad vllum obsequium deuocentur.

Impp. Diocl. & Maximia. aa. & .cc. LEX. I.

Nillis. Metroconię. ex ponę vt ĩ ri. & ignorationis excusatione sublata, quadrupli pœna teneatur, operarum prẽterea compendijs a dãnisq; prẽstitis. In libertis etiam quos pari vsurpatione susceperit, is modº sit quem circa liberos b colonos duximus retinendum.

TITVLVS LIII.

Vt nemo ad suum patrocinium c suscipiat rusticanos vel vicos eorum.

Imp. Leo. a. Erythrio prę. præto. LEX. I.

Si qs post hãc nostri nois † sanctionẽ, in fraudẽ circũscriptionẽq; publicæ functionis d, ad patrocinium cuiuscũq; cõditionis cõfugerit: id qđ huius rei gratia gerit sub ꝓtextu donatiõis vel vẽditionis seu cõductionis aut cuiuslibet alteriº cõtractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibº qui talia instrumenta cõscribere ausi sunt, bonorũ ꝓscriptione plectendis, q tñ sciẽtes ausi fuerint e hmõi instrumẽta cõscribere: vicis etiã vel possessionibus ad patrocinia confugientiũ, publico vendicandis. Hę autẽ ꝑsonæ quæ cõtra publicam vtilitatẽ in clientelam suam suscepisse collatores detectę fuerint: nobiliores quidẽ centum auri librarũ cõdemnationem subire cogentur: mediocris f verò fortunę, facultatũ suarum amissione plectẽtur: eadem pœna multandis etiã ijs qui intercedentes ministerium g suum hmõi nefarijs actibus improbamẽte ꝓbuerint. Quã formã ex eo qđ tpe qđ sacra cõstitutio à Diuæ memoriæ Martiano ꝓmulgata cõtinet, id est in Thracica qđẽ diœcesi ab hinc ãnis. xxx. hoc est à cõsulatu Aetij. ij. & Sigisbuldi h: in Orientali verò & Aegytiaca & Põtica & Asiana diœcesi. xxvj. hoc est à consulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus i.

Imp. Iustinianus. a. LEX. II.

Si cuiuslibet tributarius iunxerit sibi tributariam vxorẽ, vel econtrario si cuiuslibet ancilla seruo seiunxerit alieno: tam tributarij quàm serui filios matrum sequi conditionem, earumq; more genitricum suarum, dominis subditos esse censemus.

TITVLVS LIIII.

Ne rustici ad vllum obsequium deuocentur.

Impp. Diocl. & Maximia. aa. & .cc. LEX. I.

Nillis quę metrocomię l communi vocabulo nuncupãtur, hoc adijciedũ necessariò nostra putauit humanitas, vt nulli extraneo illicquoquo modo possidendi licẽtia tribuat. sed si qs ex ijsdẽ vicarijs q loca r suiiuris alienare voluerit, nõ licere ei s nisi ad habitatorẽ adscriptum eidẽ metrocomiæ, per qualemcunq; cõtractũ terrarũ suarum dominiũ possessionẽq; trãsferre: sciẽte persona extranea q ꝓ si cõtra vetitũ se huic negotio immiscere, y vel illic possideretẽtauerit: q cunq; cõtractus t init° fuerit, carebit effectu: & cõtractu soluto, si quid ꝓstitum est, hoc tantum reddetur v.

TITVLVS LVI.

Vt nullº ex vicaneis x ꝓ alienis vicaneorũ debitis teneat.

Imp. Zeno. a. LEX VNICA.

Graue est nõ solũ legibº verũetiã ęq tati naturali cõtrariũ, ꝓ alienis debitis alios molestari. idcirco hmõi iiq tates circa oẽs vicaneos y ppetrari modis oĩbus ꝓhibemus.

TITVLVS LVII.

De censibus z, & censitoribus a, & perequatoribus, & inspectoribus.

Imp. Constanti. a. ad pôpulũm. LEX. I.

Graue. Vicaneos.] ꝓpetrari nedũ ciuis pro cõciue. ad quod est. s. de decurio. prouidendum. & de exac. tri. l. j. & ĩ aut. vt non fiant pi. §. j. col. v. & j. de oĩ agro deser. hac definitione. & s. ne filius 7opro patre. Sed fallit. s. de fab. l. iure.

z ¶ DE CENSIB. &c.

¶ *Cẽsus & tributũ & publica pẽsitatio sũtidẽ: ut. s. qb. cau. pi. ta. cõtra. l. j. & s. si propter pu. pen. l. fina.*

a ¶ Cẽsitoribº.]cẽsitor q recipit pfessiões collatorũ & cẽsum vel onus & 8opignoris iure vẽdit prę diũ si cẽsus nõ soluat: vt ff. de cẽsi. forma. §. illã. & l. cũ possessor. §. pro pecunia. Per æquator q hoies & territoria pęquat. i. val de ęquat. ad qđ. ff. de cẽ. est sic. s. de exact. tri. l. fin.

q ¶ Vicarijs.]al's vicarij al's vicaneis, & semp expone. i. habitatoribº illiº loci, sicut exponet. ĩ. j. tit. j.

r ¶ Loca suiiuris.]sed fũdos ĩtegros q hñt certos cõfines, pñt vẽdere: sed locº nõ est determinatº. vt. ff. 10de v̄b. sig. l. locº. in fi. vñ posset oriri discordia secundũ Py. & H. sed fortè idẽ si totũ: vt. ĩ. subijcit, terrarũ &c. & ĩ. de fund. li. l. vnica & sic seruat in villa altedi Bon. dicæ. & ꝓ hoc in lõbar. de ꝓhibi. alie. feu. vel al. l. fi. Itẽ an hęredẽ ĩstituere? qđ vide 2otur: vt. ff. đ ali. iudi. l. ex hoc. §. sed hęredẽ. itẽ pro hoc. ff. de re mi. milites. ĩ fi. & de decu. l. decuri. itẽ ff. deacq. re. do. qđã. sedar. cõtra. s. de secũ. nu. l. figs. j. §. certũ. & de leg. ij. peto. § fratre. primũ veriº. arg. ff. de fuu. dotal. l. j.

s ¶ Non licere eel.]sic. s. 3osi impia. li. so l. j. ar. cõtra ff. de cõtrah. emp. dudũ.

t ¶ Contractº.] impropriè: cùm nullus sit ipso iure: & quatenus đ facto est, rescinditur: vt. s. đ res. vendi. si dolo.

v ¶ Hoc tantũ reddet. fortè neq; dupli stipulatione vel melioratione 4olocũ habẽte. vt. s. de leg. l. fi. §. fi. & scđm hoc etiã sciens agit. vel dic q fuit ignorãs: vel si fuit sciens fuit stipulatº licet vltra ꝓtium. nã al's sciens etiã ad pretiũ nõ agit. vt. s. de euic. si fundũ Sed arg. cõtra. s. de agr. & cẽ. l. quẽ admodũ. & j. de fund. rei 5o pri. nemo. vbi etiã ꝓtiũ nõ repetit. Sed dices ibi sciẽs, hic ignorãs. Accur.

x ¶ VT NVLLVS EX VI. &c.

¶ *Id est in uilla seu uicohabitãtibus. ut. ff. ad mu. qui ex uico. & sic scđm Py, loquitur in uillanis: & alias 6oest uicarijs.*

7o ¶ *quid sit metrocomia, pulchrè Alc. hic.*

Punitur plus ignobilis quã nobilis p eodem de lũco.

k Negs. Extra muros.]nõ dicit Rom. & sic facit p eo qđ not. s. de cap. ci. cen exi. l. j. & maximè qa inferior lex etiãde ꝓuĩcijs dicit. & facit. s. de agri. & cẽsi. l. j. & l. colonos. & j. de pa. pu. l. fin. & de priui. do, au. l. j. & s. ne operę à co. ex. l. j.

l ¶ Ad vllũ aliud obsequiũ.] hoc malè seruant ciuitates. Accursi°.

m Siquiseorũ. Terribiles.]fa. s. si re. puĩcię. l. j. & s. ne op. à colla. ex. l. j. & j. de diuer. offic. l. j. & ij. & ff. qđme. cau. l. iij. & đ offi. prę. si. l. illicitas. §. illicita. & §. ne qđ.

n ¶ Sponte.]secus si in 7ouitas: vt. s. qđ me. cau. si per impressionem.

o ¶ NON LICERE &c.

¶ *Metrõ græcè, latinè mẽsura: comes uilla: i. de metrocomia. i uilla mensurata quæ datur trãslatis iussu principis: ut. s. de iur. fis. l. certa. inde dicitur comedia. i. uilla seu uillana dio8ctio. nã dia. i. dictio. alij ut Py. dicũt. i. pochiæ uel dicĩ illis. s. terris uel uillis.*

p

l.forma.§. si verò qs agrũ.&ĵ.l.iij. Vel q p̃diũ desertũ ęqua pensione vt prius assignat nouo possessori: vt.ĵ.de fun.pa.l.fundi.&.l.fund°.& ęquat sterilia cũ fertilib° : vt.ĵ.e.l.o mẽ.īspector,q ad p̃dia puicialiũ īspiciẽda ac cedere habet fortè vt referat q̃ essent deser.vl malè ęq̃ta.qđ hodie tollit: vt.s̃. de an.& tri.l.fin.& dic vt ibi.& in desertis adhuc habet locũ , & hic dicitur discussor:vt.ĵ. eo. l.perequatores.

a QVoniã tabularij.] q cũ susceptoribus ad prouincias destinant:vt.s̃. đ fusce.& ar.l.duos.Accur.

b ¶ Ad inferiores.] s. vt quidam falsi notarij. Bon.faciunt auferẽdo de estimatione vnius,& addendo alteri.

c ¶ Agnoscat.] & puniatur tabularius,vt.s̃.de a po.publi.l.j.§. hoc etiã, & de immu.nemi.cõce.l. j.& ad id officiũ ammodo non vocantur:vt.s̃.de fusce.& ar.l.si aliquid.& facit.ĵ.eo, qui grauatos, & de postu.prouidendũ. &.s̃.ne fili.pro pa.per totum. &.s̃.tit.j.l.j.Accur.

† alȝ necauerit. aliàs vitiauerit.

d QVisquis. Ferocium.]i.ferẽtiũ

e ¶ Fœtus.]i.fructus.& facit.ff.de censi.forma.§. si vites.& de fur.l.si seruus nauem.§. interdum. &.ĵ.l. proxi.item.ff. arb. fur.cęs.l.ij.

f ¶ Calumniam.] i. pœnam dictę īdignationis.

g SI perequatore. hoc dic vt in ru. & no.missio.sic.s̃.fi.re. si qs. & sic sẽm conscientiam iudicis seu officialis.

h ¶ Suum.]vt.s̃.quodcũ eo.l.iiij. per cuius præsentiam prædium erat melius:vt.s̃.l.pxi.& sic đ colono seruo vel adscriptitio per quem erat melius prędiũ.& etiã p quo solui debebat.vt.s̃.đ agr. & cen.l.iij.

† ieiunia,i scriptis quibusdã exẽ. alȝ arẽtia.

i ¶ Apposuerit.] non minus propter absentiã vt.ff. de cen.forma.§. si vites.& de reg.iur.l.patrẽ.& nihilominus punitur:vt.s̃.l. proxi. & facit

6o s̃.de immu.nemi.conce. l.j.Accur.

k QMne territorium.] hoc expone ff.de verbo.sig.pupillus. §.territoriũ.nãterritoriũ simul cũ ciuitate soluebat:vt.s̃.de na.lib.l.ij.in prin.cũ ergo aliquorũ p̃dia defecerũt vl chasma

7o te, vl alio mõ:petũt relleuari.i.alleuiari ī tributis vt.ff.đ cẽ.forma.§.illã.& s̃.de al.l.iij.sic& i hac ciuitate ppter depauperatos q̃m de nouo fit estiatio.

l ¶ Arenia.]vt bercheletæ.

m ¶ Cõpensent.]i.ęqualiter imponant scẽm q pl' vl min° valẽt cõsiderãdo. Vel dic cõpẽsent vt quãtũ diminuiti delertis,tm̃ addat alijs : vt

8o his.col.ix.vl dic p̃diis vni° ad eũdẽ,nõ ad alterũ:vt.ĵ.ti.j.l.q p potẽtiã, & l.hac definitione.sic lucrũ cũ dãno:vt inst.p socio.§.adeo. aquacũ pinguedine:vt.ff.đ aqua plu.ar.l.j.§.finaũt.sic.s̃.de iur.ẽph.l.fin.§.si duorũ, sic fructus cũ quarta:vt.ff.đ inof.test.l.papinian°.§.siqs.quęri em debet: vt.ff.eo.forma.§.penul.describentur ergo singula in publicis tabulis secundum formam quę est.ff.de censi.l.forma.Accursius.

n QVi grauatos. Cõpetitiõis.]i.cõquerẽdi pappellationẽ.nam ciuiliter pãt appellare:vt ī auť.de col.§.si verò aliqñ.col.ix.itẽ accusare criminaliter,vt subijcit.

o ¶ Demeret.]id est adimeretur.à demo demis,

p ¶ Oblationẽ.]id est postquam sciuit iniquam impositionem p hoc q̃ fuit electus codex vbi ipse & alij collaterales erant scripti.

q ¶ Quo.]id est in quo anni tempore.

QVoniam tabularij[a] ciuitatũ p collusionem potentiorũ,sarcinam adiferiores[b] transferũt: iubemus vt quisquis se grauatum probauerit, suã tantũ pristinã professionẽ agnoscat[c],D.xv.cal.Feb. Romæ, Cõstantino.a.iij.& Licinio Cõs.

Imperatores Grat.Val.& Theo.aaa. LEX.II.

QVisqs vite succiderit,aut feraciũ ramorũ fœt°[d] vetauerit[†],quo declinet fidẽ cẽsuum,& mẽtiat callidę pauptatis ingeniũ; mox detectus cõpetẽti īdignatiõi subijciatur:illo videlicet euitante calumniam[f] qui fortè detegitur laboraſſe pro copia ac pro reparandis agrorũ fœtibus,nõ sterilitatẽ aut inopiam procurasse.

Impatores Valent.Theodosi.& Arcad.aaa. LEX.III.

SI perequatore[g] misso aliquis aut p̃curatorẽ suũ[h] retraxerit, aut colonũ per contumaciã retractionis fugauerit:ad eũ cẽsuũ modum quẽ vel eo vel p̃curatore illi[9] absente perequator apposuerit[i], nr̃ę sanctiõis authoritate tenebit.

Imperatores Theodo.Arcadi.& Honor.aaa. LEX.IIII.

OMne territoriũ[k] cẽseat quoties defectorũ leuamẽ exposcit: vt sterilia atq; arenia[l] †ijsquę culta vel opima sunt,cõpensent[m].

¶ *Grauati a peræquatore habent facultatem conquerendi intra annũ.quo elapso non audiuntur ulterius,exceptis minoribus & absentibus reipublicæ causa:quibus non currit tempus, donec habuerint experiendi facultatem . Bartolus.*

Idem.aaa. LEX.V.

QVi grauatos se esse à pęquatorib9 cõquerunt̃,& iniusto oneri impares esse p̃clamãt, cõpetitionis[n] habeãt facultatẽ:vt q̃d remissum gr̃a,qđ vẽ interceptũ fuerit fraude,cõuincãt,& ex eo leuamen accipiãt q p deformia & crimino sa cõmercia sibi i positũ esse deplorãt,vt alijs demeret[o].Quod ītra ãnũ post codicũ oblationẽ[p], quo[q] videbit̃,de iniusto onere cõquerat iniq̃tatẽ perequatoris accusẽt,ac p̃stitã gratiã habita cõpẽsatiõe† cõuincat[r],vt qđ ei fuerat supfusum[s] ille cognoscat quẽ debitę functiõi fraus clãdestina subtraxerat.Emenso aũt eo tpe actio[t] denegabitur, exceptis minoribus qui fuerũt indefensi:ijs etiã qui abfuerũt reipublicę causa:qui tamen ex eo tẽpore quę sunt statuta custodiẽt,ex quo ad agendũ habuerint facultatem[v].

Impp.Arcad.& Honor.aa. LEX.VI.

PEręquatores[x] ac discussores si incurrerint culpam negligẽtię vel gratię[y],non solũ bonorũ[z] iacturã,verumetiã annonarum in quadruplum[a] multã subire debebunt:ea verò quę in dãnũ prouincialiũ fuerint accepisse conuicti, ī quadruplum cogentur exoluere.

Imp.Honor.& Theodo.aa. LEX.VII.

APud eum possessio firma p̃maneat, cui eam à p ereąuatore semel traditã fuisse cõstiterit: reliqua verò tpis anteacti à nouo dn̄o fiscũ postulare nõ patimur,ne alterius culpa alter incipiat subiacere dispẽdio. Siqs verò priuat9 autobligatã[b] sibi possessionẽqę desertavsq; nũc pmãsit,aut exaliquo titulo deberi sibi iure confirmat:allegationes suas sine mora[c] vel perse vel per aliã psonã legib9 ordinatã manifestare debebit: ita vt si ęq̃tatis rõne suadente ad petitorẽ fuerit trãslata possessio, is q̃ à perequatore eam susceperit, rei melioratę susceptis subleuet̃ expẽsis[d]. Verũ ne sub specie litis donationes[e] semel cõstitutę turbentur, sex mensiũ spaciũ censemus debere seruari: intra qđ is q putat sibi rem probabili rõne cõpetere,debitas exerceat actiones. Quòd si tps adscriptũ silẽtio fuerit ĩterueniẽte trãsactũ: nullũ penitus repetẽdi volum° esse p̃cipiũ. Quòd si qs[f] ex eo tpe quo perequator prædiũ alicui addicit,de suo iure vel perse vel per hoĩes suos non crediderit actitandũ,sex mensium curriculis euolutis,in perpetuũ conquiescat.

r ¶ Cõuincat.]pœnam perequatoris,quod est.ĵ. l.proxim. † alȝ competitionis.

s ¶ Superfusum.]i.vl ultra modum impositum,

t ¶ Actio.]i.adequatio sic.ff.de sepul.vio.l.iij.§. penul.at ciuilis appellatio terminatur secundũ tempora fatalia.s̃.de tẽp. & reg.l.ij.& auť.ei qui.

v ¶ Facultatẽ.]cõsonat s̃.de p̃scri.xxx.an.sicut.§. pe.& de an.excep.l.ij. in fi.& de tẽp.in inte.rest. l.fi.& ex qb.cau.in integ. resti.l.fi.&.ff.de mino.interdũ.& not.q ipso iure nõ currit annus.alȝ dare tur restitutio:vt.ff.de mino.l.auxiliũ.nisi in casu ff.ex qui.cau.ma.l.siqua. Accursius.

x ¶ Perequatores.hoc expone vt in rub.at discussor potest dici qui querit dominos pro prę dijs desertis.& querit qs sit idoneus,& etiam fide iussor:vt ĵ.de loc.fun.l.j. Vel dic vt.s̃. in rubri.

y ¶ Vel gratię.]omittendo,vel malè;adequando.& sic est lata culpa q̃ dolo equiparatur:vt.ff. de suspec.tu.l. impuberibus.§.j.&.ĵ.de col.fun.patri.l.placuit.in fin.

z ¶ Bonorum.]sic.ĵ.de di.l.iudices.&.l.quoties.

a ¶ In quadruplũ.] s̃. de exact.tribut.l.j.cõtra. Sed hîc duplum fiscus accipiat de hoc quadruplo:vt arg.s̃.de assess.l.iij. Vel dic de alio officio. Vel hîc accepit vt sibi đ meretur: & alij adderet: vt.s̃ qui grauatos . & sic soluetur illi ob cuius malũ accepit:vt ar.ff.de cal. l.& generalȝ r.§.fi.Itẽ cõtra in auť.vt iu.fine quo quo suffra.§.si igit.in fi.

6o §.vbi maior imponit pęna.sed in alio officio hic dicit.& facit.s̃.ad.l. iuli. repet.l.j.sic.s̃. de pœn.l. sancimus.Et no.q autab officiali hîc accipit,& securus sit sex mensibus, vt hic sequitur: & nõ p̃stat quicquam pro præterito tempore:vt hic,&

7o ĵ.ti.j.locorũ.&.ĵ.de fun. rei priua.l.fi.in fi.&.s̃.de fide instrum.& iur. hast. fi.l.fi.aut suaauthoritate accepit; & tunc biennio: vt.ĵ.tit.j.l. qui agros. cõtra.Et prẽstat pro prẽterito tempore sicut si acciperet à priuato:vt.s̃. ne censi.l.ij.&.ff.de publi.imperatores.quę sunt contra . Item facit.s̃. de inoffi.testa.si quis in suo Sed arg.contra,s̃.de fab.l.iure.& de off.pc.l.iij.

b APud eũ. Obligatam.] Hic no.tolli hypothecariã sex mensibus Hypothecaria sex mensibus tollitur. vt & redhibitoria.alȝ centũ annis:vt.s̃.de sacrosan.eccle.l.vt inter diuinũ.alȝ aliter:vt no.s̃.de prescript.xxx an.l.cum notissimi.in princip.

c ¶ Mora.]magna.Et not.fieri sine mora quod fit intra sex menses: alȝ intra quatuor menses:vt.ff. de iudi.si debitori. Accursius.

d ¶ Expẽsis.]per exceptionem.ad quod.s̃.de euictio.super hoc est bonę fidei possessor:vt.ff.de acquiren.posse.l.iustè.

e ¶ Donatiões.]i.dationes factę in nouum dn̄m.& facit.ĵ.ti.j.l.locorũ.

f ¶ Quod si quis.]id est quia,ne videatur replicari idem.

De omni

a ¶ DE OMNI AGRO DESERTO &c.

¶ De censibus & personis eorũ qui præsunt censui dixit: nũc de prædijs ex quibus census percipitur, & dicit q; ager reliquitur ob sterilitatẽ, & aliqñ datur á peræquatore uel censitore nouo possessori: ut ff. de fun. patr. l. sigs á prioribus. aliquando nouus possidet authoritate sua: ut. j. e. l. vij. & viij. aliqñ traditur a principe: ut. j. eo. l. fi

b ¶ Steriles.] i. qñ steriles fundi suscepti fertilibus cõpensantur. vt. j. l. v.

c ¶ Imponũtur.] id est adiunguntur,

d ¶ Vm diuus Ordines.] i. decuriões. vt pote ditiores qã dic vt. j. eo. quisquis.

e ¶ Et.] pro id est.

f ¶ Quos.] ordines.

g ¶ Solẽnib⁹.] tributis.

h ¶ Tenore.] s. deimunitate triennij Sed contra. j. eod. quicunq;. §. cæterum. & §. illos.

i ¶ Possessiõibus.] ab alijs q nõ sunt curiales.

k ¶ Si quis. Priuati.] scilicet Cæsaris.

l ¶ Cuius.] alienati.

m ¶ Reliqua.] q̃ eiremã serant, vtpote non sufficiẽtia pro expensis. & facit. s. de debi. ciui. l. final.

n ¶ Vicũq;. Meruerint.] id est vt mererentur impetrauerint,

o ¶ Cautione.] idonea cũ fideiussore vl̃ pignore vt hic, & ff. mãd. si mãdauero, §. fi. & facit. j. de lo. fun. ci. l. j. & de fun. pa. l. eũq;. & s. de mu. l. pen.

p ¶ Haeredes. Agnoscere.] i. exoluere. sic. ff. de leg. j. apud iul.

q ¶ Titulo.] etiã intervenios: qđ alias nõ cõtingit. & facit. C. de iure delib. quidam. & ff. de acquirẽ. hære. l. ij.

r ¶ Vt vtilia. Suscipiant.] id est retineant.

s ¶ Si eorũ.] locorũ inutilium. Accursius.

t ¶ Quas.] ptes inutiles.

v ¶ Alijs.] non estadiectiuum ad dictionem curialibus: sed dic alijs, scilicet vtilibus locis: scilicet curialibus. sicut si dicerem cedo prædium tibi.

x ¶ Sublata.] scilicet culta, id est ablata.

y ¶ Quos.] s. paucos. nã pauci sunt qui velint culta & bona deserere.

z ¶ Visquis.] aps incipit, vt quisquis.

a ¶ Conductor.] i. curialis, vt dixi. vel etiã nõ curialis: vt. s. l. j. & j. l. px. & facit. j. de fun. pat. fundos, & in aut. de col. §. si verò. coll. ix. & de mãda. princip. §. sed etiam. col. fertia.

b ¶ Fundi] fertilis.

deserto. fen.

TITVLVS LVIII.

De omni agro deserto [a], & quando steriles [b] fertilib⁹ imponuntur [c].

¶ *Prædia deserta decurionibus loci cui subsunt assignari debent cum immunitate triennij. & si insufficientes sunt ad dicta onera supportanda, debẽt diuidi, & possessionibus fertilibus assignari. Bartolus.*

[1] mp. Constantinus. a. LEX. I.

CVm diuus Aurelianus parẽs noster ciuitatũ ordines [d] pro desertis possessionibus [e] iusserit cõueniri, & pro ijs fundis, qui inuenire dños non potuerũt, quos [f] p̃ceperamus earũdẽ possessionũ triennij immunitate percepta, de solennibus [g] satisfacere: seruato hoc tenore [h] p̃cipimus, vt si cõstiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus idoneos esse, eorũdẽ agrorum onera possessiõibus [i] & territorijs diuidantur accepta.

¶ *Possidens fundos steriles & fertiles tributarios, si alienat fertiles, & ob hoc efficitur nõ soluendo: tenetur ad tributa fertilium & sterilium emptor. Bartolus.*

[1] dem Augustus. LEX. II.

SI quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore priuati [k] iuris quippiam comparauerit, cui⁹ [l] substãtia alias possessiones sustẽtare cõsueuerat, & succisis quasi quarũdam viriũ neruis, reliqua [m] labuntur: earũ possessionũ onera subiturus est, quę penes distractore [†] inopẽ inutiles p̃manebũt.

¶ *Accipientes prædia deserta cum immunitate triennij, debent cauere idoneé, quod dicta prædia non relinquent cum damno reipublicæ. Bartolus.*

[1] mpp. Valentin. & Valens. aa. LEX. III.

QVicunq; deserta prædia meruerint [n] sub certa immunitate, ad possessionẽ impetratorũ non prius sinantur accedere, quã vel fideiussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis patrimonij sui maximè vtilibus obligatis, idonea cautione [o] firmauerint susceptam à se possessionẽ nullo detrimẽto publico relinquẽdam.

¶ *Scriptus hæres á tributario debitore etiam onus fundorum sterilium agnoscere cogitur: & si hæreditati renunciat, cogitur cedere omnibus bonis, quæ ex aliquo titulo a debitore percepit. Bartolus.*

[1] idem. aa. & Gratia. a. LEX. IIII.

HAeredes scripti etiã pro minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere [p]: vel si renunciandum hereditati putent, cedant ijs omnibus rebus quas ex ijsdem bonis quocunq; titulo [q] & iure perceperint.

¶ *Possidens prædia sterilia & fertilia non põt renunciare sterilibus, & fertilia retinere, sed omnibus debet cedere, ut pariter omnia curialibus deferantur. Bartolus.*

[1] mpp. Valent. & Theod. aa. LEX. V

QVi vtilia reipublicę loca possident, permissione facta ẽt deserta suscipiant [r]: vt si earũ [s] partium grauentur accessu, quas [t] antea per fastidiũ reliquerũt, cedãt alijs [v] curialib⁹ qui vtraq; hac conditione retineãt, vt p̃statione salua, cũ desertis & culta possideãt, sublata [x] à paucis, quos [y] iniquum est electa retinere: cùm municipes grauatura sit pars relicta.

¶ *Prædium sterile desertum iniungi debet possidenti fundum fertilem dominicum uel templorũ: & si nullus reperitur uolẽs dictũ prædiũ possidere, ãtiquo possessori restituit̃ præstita cautiõe tributa soluendi, & aliàs publicas functiones. Bar.*

[1] idem. aa. LEX. VI.

QVisquis [z] conductor [a] fuerit inuẽtus possessor fundi [b] fertilis q ex publico vel tẽplorũ iure descedit, huic ager iungatur ĩ utilior. q̃ si cõtra id reluctandum existimauerit, ali⁹ possessor [d] sub eadẽ p̃statione queratur. vel si voluntarius qui sit conductor nõ inueniatur, tunc ad possessores antiquos [e], id est decuriones vel quoslibet alios loca iuris p̃dicti adiũctis inutilibus reuertãtur: idoneis fideiussoribus præstitis.

[1] idem. aa. LEX. VII.

QVicunq; desertum fundum patrimoniale [g] exercuerit, & fertilẽ idoneũq; p̃stiterit: saluo patrimoniali canone, p̃petuo ac priuato [h] iure defendat, & velut domesticũ, & auita successione [i] quęsitum sibi habeat, suisq; relinquat, neq; eum aut promulgatione rescripti, aut reuerentia sacræ annotationis [k] quisquam à fructu [l] impensi operis excludat. Cæterum eos qui opimas ac fertiles possident terras, aut etiam nunc sibi existimãt eligẽdas [m]: p̃ deserta scilicet portione [n] summã debiti p̃sentis iubem⁹ implere. ¶ Illos etiã q̃ emphyteuticarion oĩe nec ad plenũ idoneas, nec oĩbusmodis vacuas detinẽt, sic ex illis quoq; q̃ p̃sidio [p] indigent, iustã ac debitã quãtitatẽ debere suscipe [q], vt ĩdulto tpis spatio, post biẽniũ decretũ canonẽ soluẽdũesse meminerint. Nemo tñ qualibet meriti & ptãtis obiectione submoueat [r] quo minꝰ ad diacatharotię [s] [†] vicẽ defectas possessiões patrimonialis iuris accipiat, earũ tributa & canonẽ soluatur [t], illud spãli obseruatiõe p̃curãs, vt primò vicinas, & ĩ eodẽ territorio sortiatur: dehinc si neq; finitimas, neq; in eisdẽ locis repererit constitutas, tunc demum etiam longius positas: sed inquantũ fieri valet, p̃ interiecto spatio sibimet cohærentes, pro modo & æquitate suscipiat, vt id consensu omnium [v] [†] fiat, qđ oĩbus profuturũ est.

c ¶ Vel tẽplorum.] similia enim sunt. fic. s. nec do. vel temp.

d ¶ Possessor.] id est cõductor qui & tributaria prędia possidet: vt ĩ aut. de col. §. fi quando.

e ¶ Prestatione.] fortè q̃ p̃stabãt ante quã esset steterilis saluo triẽnio: vt. s. e. l. j. & sic nõ est cõtra. s. de iu. fis. l. iij. §. diui fratres.

f ¶ Antiquos.] qui reliquerunt loca vtilia illorum qui voluerint suscipere. item hęc non verè inutilia: vt. s. l. proxim. dicitur. sed locant hęredes & facit. j. de fund. patrimonia. l. quicunque.

g ¶ Vicũq;. Patrimoniale.] id est pertinentem ad patrimoniũ principis.

h ¶ Priuato.] i. speciali, & hoc quo ad fiscũ vl̃ principẽ: vt. j. de fun. pa. l. iij. in fi. sed alius habens in eo ius auditur vsq; ad sex menses: vt. s. ti. j. l. fi.

i ¶ Successione.] i. si p patris successionẽ haberet. & facit. j. de fun. pat. l. hi. & de fun. rei pri. l. j. & j. de diuer. prę. l. iiij.

k ¶ Annotationis] p prio motu. & facit. s. de rescin. vẽ. l. iij. & de prę. imp. offe. l. quoties.

l ¶ Fructu.] i. velut.

m ¶ Eligẽdas.] terras fertiles.

n ¶ Portione.] s. deserta quę ei def: vt. s. l. pxi. vel dic q̃ habet aliã sterilem vel partem sterilis. nam vna supplet aliã: vel statim: vel post biennium. vel post tempora huius legis. ad qđ. j. eod l. hac definitione. & sic nõ est contra. s. eod l. j.

o ¶ Prętentis.] quasi dicat nõ præteriti temporis. vt. s. ti. j. l. fin. Accursi.

p ¶ Prędio.] i. desertis quę eis dantur.

q ¶ Suscipere.] s. iubemus repete exactorem

Sed videtur cõtra huic superiori prox. rñ. s. eod. l. j. Sol. ibi fiscale, hic patrimoniale. Accursius.

r ¶ Submoueat.] hoc onus cũ habẽtur tũc fertilia. volebãt em̃ se aliq excusare & accipere sterilia ad vicẽ cuiusdam hospitalis quod excusatur licet fertilem habeat.

s ¶ Diacatharotię. hospitale. ad qđ. s. de episc. & cleri. omnia.

t ¶ Soluturus] profuturo, non pro prętérito. vt. j. eod. l. hac.

v ¶ Oĩm.] municipũ, vel maioris partis. sic. s. de iurisd. om. iu. l. ij. & not.

† vide Alciatũ hîc. † Namqđ oẽs tangit ab oĩb⁹ debet approri. Sic archiepś. de bet abepis puicialib⁹ ordiari: vt extra đ tẽ. ordi. ca. si archiepś. iuncta gl. sup verb. ab oĩbus.

qđ oēs &c.vt ī. de auth. prēst.l fi.&.ff.đ ędil.edi. qđ fi.§.si plures. & q & a qui.l.penul.§.j. Itē facit.ff.de tuto.& cu. da.l. diui.& ī.de exactor.trib. l.pro locis.&.ī.de censi.l. fina.item facit q hic sua authoritate inuasit: ibi ꝙà perequatore accepit.

a Q Vi agros. Respōsum.]i.cōsensum fine alia interpretatione.

b g Possessionis.]cōdictio ergo ex lege cū q̄rebat, hic cessat q̄ ad .xxx. an.dat.Itē nec ti.nec fortè bona fides hic exigit. ꝙalis secus:vt.ī.de rei vē.l. nullo. Sed hoc spāle fauore tributorum:vt.ī.de iu.do.īpe.l.fi.Itē cōtra.j. eo.locorū.Sol.ibi vocati fuerūt primi dñi,hic nō.

c Q Vi fundos. iure priuato.]em phyteutico.Accursius,

d g Non abnuant.]i. ꝙnon renuant. Accursius.

e g Opimioribꝰ.]i.fertilioribus.sic ergo fa.ī.e. hęredes.&.j.l.px.& j.ti.j l.fi.& ī aut.đ col.§.si ꝙo. col.ix.& ff.đ admi.tu.cū q̄ritur & ad exhi. celsus. §.j.&.ī.de ca.tol.his ita. & de dā.infec.ptor.§. fi.

f Q Vi p potentiā. Cū quęstuosis. facit.ī.l.proxi.Accursi.

g g Infecūdos i.sterile.s.

h L Ocorū.Sex menses.].ī.co.l.q agros. in fi.contra.Solu. vt ibi.

i g Affugerint.]i.pśentes sunt,& sic venerunt.

k g Propria.]scilicet p̄dia vocati prius.

l g Confitētur.]ª no.cōtumaciā pro cōfesso.ficinaut.de exhibē.§. si vero. sed aꝑs cōtra.ff. de custo. reo.l.diuꝰ.§. sic & diuus.

m g Voluerint.] intra sex mēses vocati prius.

n g Quem.]i.aliquem.

o g Cōpetitionis.]j. đ fun.patri l.si quis.&.ī. e. ꝙquicūq;.in prin. Accur.

p g Cœperit.nō p ātēriori tpe:vt.ī.tit.j.l.fin.&.ī. eo.q̄cūq;.§.cæterum.Sed ar.cōtra.ff.de iure fis.l. p̄dijs.& de pu,impatores. Sol.hic magis inuito dat aliud in istis qui sponte emunt.ar.ī.l.px.&.l.qui fundos.Vel verius hic de ꝙsterili,& sua authoritate accedit: vt.ī. eodē.l. qui agros.

q H Ac definitione. Munificū.] prędium,id est muneri subditum.

† cōpetitoris. r g Destitutioni.] f so ūltiōis debiti.si aūt ipm prędiū desereretur,tūnc ꝙbene assignabit alij cū onere;vt.ī. eo. qnisquis,

s g Despectione.]supi. ri.l.competitio.hic despectio.& aꝑs est despectiōe. aꝑs defunctione . Et not. q si habeo fertile p̄diū: nō soluo pro te q habes sterile vel desertum. sed si habeo sterile & fertile vnū soluit p alio: vt hic, &.ī de cē.l.omne.adeo q posquā sterile esset mihi datū à pę quatore:nō ob no p̄terito rpe:vt.ī eo, l.locorū.in fi. licet sec fi ſpōtè acceperim:vt ff.de ioiu.fiſ.l.p̄dijs.& đ pub.l. impatores. q̄ sunt cōtra, & facit.ī.ne vxor p mar. & in aut.vt non fi.pign. col.v. &in aut. vt nulli iudi.§.qa ꝙò.coll.ix.&.j. de exec.& exac.l.nullā.& ī.vt nullꝰ ex vicarijs &c.

t g Prēstigijs.] expone vt.ff.de adul.l.ita.

zov g Mutilet.]i.tardet.

x Q Mniū p̄diorū.] tam rusticorū quā vrbanorum.

y g Cōtracta.]i.detracta:vt ga cessauerūt ī solutione tributorū:tunc ēm possessores exceptis ecclesijs amittunt p̄dia: vt hic,&.ī.de epi.& cle.l. đ 30his.& de sacrosan.eccle. l.placet,ibi nulla &c.

z R Vra.]hac lege nop. q desideriū apud acta publicatū nō pōt cor rigi.sic.ī.de liberali cau. cum pretium Sedarg.contra.e,tit.l.interrogaram. Sed ibi spāle ne pereat libertas.itē facit ad hāc le 40gē.ī.eo.q̄cūq; in pric.& j. de fun. patr.q̄cunq;& ī.de exact.tribu.l.fi.&.ī. de cē.l.si pęrequatorē.

g Repetēdi]intrabit nium cū palā renūciauit vt.ī.de pact. postquam.

b I quis. Naualē.] nauicularij alicuius fuerant vel erant.vt.ī.de ꝙprę.na.l.ij.&.iij. quib tributa dabātur ex prædijs aliquorum,

† aliàs naturalis.

c g Supęquatiōis.vna dictio superæquationis. Accursius.

d g Ea.]scil.p̄dia ,q.d.multa grauamina inerant in eis quę relevant ab alijs vt naualis sors integra 60soluat.&sc̄dm hoc ponit hic ti.vt.ī.de cano. larg. ti.& sunt similia q ī vno releuet,& in alio grauetur.ff.de iureiu.l.eū qui. &.j.loc.licet.&,ī.eo.quicunq;.§.cęterū.&.§.illos &.ff.de pu.cotem.§.fina.

Grauatus alio releuari debet in vno, in † numinis.

e g Portiuncula.] ex dictis prędijs quę dicun 70tur diminuta cō q mera & sterilia sunt tacta.

f g Fuerit.]aꝑs fuerit.scilicet portiuncula.aliàs fuerint prædia.

g I quis. Firmiter.] sic.j.de loca.prę ciuſ. l.fi.in prin.&.l. quicūq;. &.ī.eo. quicunq;.in prī.

h g Nullamq; eos.] 80transit de singulari ad pluralem numerum. sic econtra.ī. de ius vocan.l.fi.

g Innouationē.]sic.ī. de agri.& cē.l.cū tales.§. caueant &.ī. quib,cauſi. co.cē.l.j.&.ī.de allu.l.fi.

Iubemus

§ Vide super hāc gl. Io. de pla. hic.& p cano.& maximè p ab batē.ī.c. ij. col.vij. extra de con fessis.

g Agrū sterilem & tributarium & desertum quilibet authoritate propria potest inuadere, si ue inuadens sit uicinus, siue non: sed dominus deserens intra biennīū recuperare potest restitutis expensis culturi: quo elapso non auditur. Barto, Imppp. Valen. Theo. &. Arc. aaa. LEX. VIII.

Q Vi agros dño cessante desertos, vel longe positos, vel infinitimis, ad priuatum pariter publicūq; cōpēdiū excolere festinat: volūtati suę nostrū nouerit adesse rńsum[a]: ita tn vt si vacanti ac desti tuto solo nouꝰ cultor insederit, ac vetus dńs intra biēniū eadē ad suū ius voluerit revocare, restitutis primitus quę expensa constiterit, facultatem loci proprij consequatur. Nam si biennij fuerit tempus emensum, omnis possessionis[b] & dominij carebit iure, qui siluit.

g Fundos patrimoniales principis ille dicitur possidere iure priuati, qui ipsos steriles accepit, & sui cultura fecit fertiles. Bartolus.

Iidem.aaa.& Honor.a. LEX. IX.

Q Vi fundos patrimoniales iure[c] priuato, canone saluo susceperint: hāc omnes sine vllius exceptiōe persone propositā sibi intelligant optionē, vt aut ea loca quibus minor est soli fœcunditas cum ijs ex quibus fructus vberes capiunt, suscipere & tenere nō abnuant[d]: aut si eorū refugiunt sterilitatem, opimioribus[e] cedant.

g Si fiscus alicui successit qui fundos steriles & fertiles possidebat, & aliquis per potentiam fertiles occupauit: cogitur steriles ex eadem substantia pro portione acceptare. Bartolus,

Impp. Arcad.& Honor.aa. LEX. X.

Q Vi per potentiam fundos opimos ac fertiles occuparūt cum quæstuosis[f] vberibusq; pro rata portione suscipiant infœcūdos[g] ex eadem substantia.

Iidem.aa. LEX. XI.

L Ocorū dñi intra sex menses[h] edictis vocati, reuertantur. q si affuerint[i], & ꝓpria[k] teneant, & ea quæ ex præteriro contraxerint debita, rednibere cogantur. Sin verò se impares esse earū rerū tributis propria confitentur[l] absentia, nec adesse voluerint[m]: penes eos qui hęc susceperint, & certū quem[n] tributorum canonē promittunt, proprietas possessionis intemerata ꝑmaneat, vt postquam ea exoluerint, sciant sibi inquietudinem submouendam, nec subreptione cuiusquam competitionis[o] † loca quæ tenuerunt auferenda. quibus etiā illud indulsimus, vt ex eo tēpore ex quo primùm loca de quibus agitur, cœperint[p] possidere, tributa poscantur †.

g Ad tributa prædij sterilis nullus possidens fertilia cogitur, nisi postquam assecutus fuerit. hoc dicit. Bartolus.

Impp. Honor.& Theodosi.aa. LEX. XII.

H Ac definitiōe sancimus nullum possessorem neq; munificum[q] prędium pro alienis debitis vel destitutionibus[r] esse retinendum: neq; eorū prędiorum despectione[s] prægrauari quęex ijsdem bonis quęretinētur, nequaquā esse monstrantur: nevllis præstigijs[t] atq; cōmentis exactio mutiletur[v].

g Domini prædiorum debent requiri ut soluāt debita contracta: & ipsis cessantibus assignantur uolentibus soluere. Bartolus.

Iidem.aa. LEX. XIII.

O Mnium prędiorum[x] actores ac domini requirantur: quorum si vitio probantur debita fuisse contracta[y], in absoluto est vt debeat dominium commutari.

g Si curialibus patiētibus, & apud acta fatentibus prædia esse alicuius, & tributa quais soluerit, apud soluentes remanet perpetuo dominium prædiorum: & nulla repetēdi datur licentia, Bar. Iidem.aa. LEX. XIIII.

R Ara[z] & possessiones † quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta prouincialia desiderijs suis vel reliquerunt, vel possidere alios permiserūt: penes eos qui eas excoluerūt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter ꝑdurabunt, nullam habentibus curialibus copiam repetendi[a].

Iidem.aa. LEX. XV.

S Iquis deserta prædia quæ naualē[b] sustinent functionē, & a in desertis nunc vsq; remanent, superequationis[c] iure ꝓceperit, melioreconditione in oibus titulis cōuenit ea[d] releuari, vt grauis sors nauis † esse non possit pro ea quę resederit portiuncula[e], cum alijs fuerit[f] dispendijs liberata.

g Accipienti fundum patrimonialem sterilem sub certi canonis annua præstatione, non debet augeri canon ex meliorātione. Bartolus.

Iidem.aa. LEX. XVI.

S Iquis authoritate nostri nominis † de fundis patrimonialibus steriles sub certi canonis pol licitatione susceperit, firmiter g eum volumus possidere. sub eiusdem tamen canonis solutione, quē nostræ maiestatis authoritas per annos singulos soluendum esse prę scripsit: nullamq; eos[h] descriptionem siue adiectionem aut innoua f tionem[i] in posterum sustinere, quoniam nimis absurdum est eos qui nobis hortantibus fundos inopes atq; egenos magno labore impenso aut exhausto patrimonio vix fortè meliorare potuerunt, vt pote deceptos, inopinatum onus suscipere: illudq; velut quadā circunuentione deposci, quod si se daturos ꝓscissent, fundos minimè susciperē aut etiā colere paterentur.

a IVbemus.]Municipem id est muneri subiectum,vt innuit ex eo qđ sequitur.&.ff.ad muni.l.j.Accursius.

b ¶Territorij.]i.terrę:vt.ſ.e.l.hac.& sic aliter quã.ff.de v̄b sig.l.pupillus.§.territoriũ.vel dic q licet alij q̃q; coganť extra territoriũ accipere deserta p̄dia:vt.ſ.e.q̃cũq;.§.fi.curiales tñ nõ:vt ar.ſ.de decu.l.curiales.& ſ.de ac.& ob.l.ob causas.& l.rura.& illa quę dixi ſ.eo.l.hac definitione.

c ¶ DE FVN. LI. &c.

10 *Quia hũt limitrophis à trophos descriptio & limite.i. descriptis ad usum militũ:qa milites imperiũ custodiũt:ut.j.l.j.& ſi.& in quib⁹ cessat alluvio:ut ff.de acq.re.do.l.in agris. aliás est limitosis.hæc siue de nostris,siue de cuiactis fundis erant.*

d ¶Castellorum.] scilicet fundis, vt.j.l.ij.

e [illegible]Yberianus]vſimpator:vt qa ī eorũ chronicis nõ inuenit, p̄fect⁹ fuit:q legẽ facere pōt:vt ſ.đ of.p̄fe.p.ori. formã.

Legem facere pōt ipſe.

f ¶Possibilitatẽ.] qđ 30 facere debuit: vt.ſ. de an.& tri.l.pro locis.

g ¶Limitem.] aliâs limitũ:item aľs conuenirent:aliâs conuerterent: aliâs conueherent.

† In scriptis ad limitum fructa cõuenirent.

h ¶Respuenda.]rescripta sic &.j.titu.ij.l.pe.& l.omnis.

i 40 QVicunq;]pri quati vel milites nõ castellani secundũ P. vt in fi.huius.l.

k ¶Territoria.]i. castrũ cũ territorio.i. iurisdictione:vt.ff. de v̄b.sig. l. pupillus.§. territoriũ vel etiam ipsum castrũ &terram in qua residet.

l ¶Sunt.]ab iis qui primi agros constituerunt vt arg.ff.de aqua plu.l. qđ principis.Vel dic ad scripta per exemplũ seu scripturam principis qđ olim dabatur magistris militũ custodientibus limina.qđ exemplũ sequebantur magistri militũ qui etiam statuerũt p.u- 60 merum militũ limitariorum:vt.ſ.de off. præf. præto.af.l.in nomine domini.§.qđ autem.

m ¶Antiquitas.]i.antiqui:vt p̄dixi. vel.i.vetustas quæ p lege habeť vt.ff.de aqua plu.ar.l.ij. in prin.Et sic no.nõ licere cuilibet habere castrũ 70 qđ intellige in limine imperij,& sic castellum dicit limitis castrum: vt d.l.in noie dñi. & hic dicit his locis:at alibi qui libet p̄ōt facere:vt.C.de ędi.pri.l.per prouincias. nisi fiat ad ęmulationẽ, vel ſcandalũ inde oriretur: vt ibi not.nam nec 80 priuato debet commitii custodia limitis: vt.ff. de ope.publi l.legatum.

Castrũcui libet habe re nõ permittitur.

mp.Valentin.a. LEX.XVII.

IVbemus[a] neminem curialem p alieni territorij debitis detineri,sed tantummodo municipem pro gleba propria conueniri.

TITVLVS LIX.

De fundis limitrophis[c],& terris & paludibus & pascuis limitaneis & castellorũ[d].

¶ *Quidã præfectus q uocabãt Tyberianus,statuit quasdã possessiones ex quibus militibus custodientibus limina impij deferebantur frumẽta. hoc statutũ hic cõfirmat hæc lex,& iubet in perpetuum obseruari mandans q; rescripta in cõtrarium impetrata,nullius sint momenti .Bartolus.*

Impp.Valenti.& Theod.aa. LEX.I.

[illegible]Yberian⁹ ad possibilitatẽ f singulorũ quorũq; locorum intuens,statuit certas possessiões q̃ad limitem g† frumẽta cõueherent.Quo circa generali lege sancimus Tyberiani dispositionem oportere obseruari:amouentes q̃cquid vel potẽtia cuiuscũq; elicuit,vel furtiua depcatio:addẽtesq; nihilominus, in futurũ nulli licere aduersus vtilẽ vetustatẽ & p̄sentẽ legẽ nostrã ī portuna & respuẽda h† repoſcere.

¶ *In limine imperij nullus debet esse castelli detentor:nisi is solus cui p principem detentio est commissa:contra facientes pœna hic inserta puniuntur.Bartolus.*

Impp.Honor.& Theod.aa. LEX.II.

{QVicunq; i castellorum loca quocunq; titulo possident, cedãt ac deferant:qa ijs tantùm fas est possidere castellorũ territoria x quibus adscripta sunt j, & de quibus iudicauit antiquitas m, q; si vlterius vel priuatæ cõditionis quispiam,in his locis vel non castellanus n miles fuerit detentator inuẽtus:capitali sententia cùm publicatione bonorum plectetur.

¶ *Agri limitanei donec per milites possidentur, sunt à tributis immunes.si tamen alienati fuerint lege prohibente,uendicantur,non obstante temporis præscriptione..Bartolus.*

Impp.Theod.& Valen.aa. LEX.III.

AGros limitaneos o vniuersos cũ paludibus oĩq; iure quos ex prisca dispositiõe limitanei milites ab omni munere p vacuos ipsi curare p suo cõpẽdio atq; arare cõ sueuerãt, & si in p̄senti colunt,ab his firmiter q ac sine vllo cõcussionis grauamine detineri: & si ab â magistro militũ inter limitaneos deputatus.ex militibus enim constituebantur milites limitanei qui erant sub ducibus:vt supradicta.l.in nomine domini.& de offi.ma.mi.l.fi.Accursius.

o AGros limitaneos.] i. militibus custodientibus limina imperij assignatos:vt.j.tit.ij.l.omnes.&.ſ.l.j.Accursius.

alijs possidentur(cuius libet spatij tpis p̄scriptione cessante r)ab vniuersis detẽtatorib⁹ vẽdicãdos,ijsdẽ militib⁹ sine vllo p̄sus(sicut antiquitus statutũ est)collationis onere volum⁹ assignari:in ijs etiã cõtra eos q præceptionib⁹ nr̃is obuiã venire tẽtauerint, p̄scriptiõis s pœna valitura.Nã si qs forte(qđ minimè audere debuerat)emptionis titulo memorati iuris possidet prædia competens ei actio t contra venditorẽ intacta seruabitur.

TITVLVS LX.

De pascuis pub.et priuatis v.

¶ *Antiqua pensio pro pascuis saltuũ antiquitus cõstituta incõsulto principe augeri nõ debet.A.*

Imppp.Valent.Theo.& Arcad.aaa. LEX.I.

[illegible]VM nulla r rõ sit cur ī pascuis saltibusq; rei priuatę v pẽsiode beat ampliari neq; q̃ p libidine ordinum augmẽta facienda sunt.Etẽm idcirco grauiorẽ pẽsionẽ ipo niab ordinib⁹ accepim⁹,vt animalia ex rebus priuatis nr̃is à locorũ pastib⁹ arceant s ;qđ fieri nõ oportere diuę memorię Iulianus proga ta iussione cõstituit. Quare excellẽs authoritas tua a cõuentis p uinciarũ rectorib⁹,nõ eã licitatiõis necessitatẽ patiat inferri,quã repẽti nam faciũt ciuitates:sed eã manere decernet,quã statuit ãtiqtas b.

Impp.Arca.& Hono.aa. LEX.II.

INsignis authoritas tua c hac cõditione d à publicis e pratis ac amœnis † pascuis animalia militum p hiberi præcipiat,vt vniuersi cognoscãt,de emolumentis eorũ, tuiq; officij facultatib⁹ duodecim libras auri fisci cõmodis exigendas si quis q̃ post hac memorata prata mutilare tẽtauerit:nõminore decernẽda pœna si ẽt prata priuatorũ aut Antiochenorũ fuerint deuastata:ita tñ,vt sine læsiõe p uincialiũ p uideãt curiales quo pacto animaliũ militarium f pastui cõsulatur.

¶ *Prata prouincialium non debent fatigari molestia militum principis.Bartolus.*

Impp.Hono.& Theod.aa. LEX.III.

PRata p uincialiũ nostrorũ,& præcipuè rei priuatę nr̃æ pernicioſum vel periculoſum est militũ molestia fatigari:ideoq; lege g ad

p ¶Munere.]ergo tributorum.sed pro nõ limitaneis etiã milites tributa præstãt:vt.ſ. de of. 10 p̄fe.augu.l.j.&.ff.đ munere.& ho.l.fi.§.ab hmõi.

q ¶Firmiter.]sic.ſ.tit. j.l.fi.

r ¶Cessante.]cessat hîc præscriptio.sic.ſ.de præscrip.long.temp.quæ p li.l.fi.& de præscri.xxx. an.cõpetit. & de decu-l. si quis decurio.&de me 20 ta.l.fi.& de fab.l.iiij.& ſ.ne rei do.l.j.&de agri. & cen.l.cũ satis.& đvsu. neq;.&.j.de cohor.l. ordinariorũ.& de fun. rei pri.vsus.&.ff.de fal.q fal sam.hæc specialia sunt regulariter contra:vt.ſ. de p̄scrip.xxx.ann.l.oẽs.

s ¶Proscriptionis.]ſ. 30 bonorum.Accursius.

t ¶Actio.]ſ.p euictione qa sibi fuerit stipulatus: vel quia bona fide emit: licet in q̃busdam casibus emptor de p̄tio non agat:vt.j.de fun.rei pri.l.nemo.&.ſ. de p̄di. curia.l.j.& de agri. & cẽ fi.l. quemadmodum.

Concorcũ hac.l.c. phibem⁹. iuncta gl. j. extrà de censi . vbi phibẽtur noui cẽsus imponi.

40 v ¶ DE PASC. &c.

¶ *Prouidit fundis limitum,nunc pascuis.*

x [illegible]VM nulla.Saltib. facit hîc vim in v̄bo ſaltibus. nõ dicas pratis vñ fructus colligit aliter quã pastione: vt.ſ.l.pxi. 50 &fi.& qđ dicit priuatę ſ.principis.nam in saltu priuati hominis non intromittit se ordo,sed domino committitur:vt.ſ. de iu.l.nemo.

y ¶Priuatæ.] scilicet principis.

z ¶Arceantur.] q.d. ideo possessor seu cõduc- In scri- 60 ptor saltus pricipis priptis exẽp. dat ordini,& sic ordo ac non habeť cipit,vt animalia militũ vox amœ arceanť, vt sua cõductoris liberius pascanť,& q̃ nis. vult induci.& facit.ſ.no tua.ve.l.j.ij.&.iij.& facit ſ.de cano.fru.vr.ro.l.neminem.& de pri.vr.con stan.l.nulli.&.ff.de decr. 70 ab ordi.fa.l.ij.

a ¶Tua.]loquitur præfect.præto.

b ¶Antiquitas.] sic.ſ. tit.j.l.ij.Accursius.

c ¶INsignis.Tua.]magistro militũ loquit.

d ¶Hac conditione.] id est intantùm.

e ¶Publicis.] fisci vel 80 principis.Idem in priuatis cuiuslibet:vt in ac cu.l.&.j.l.proxi.

f ¶Militarium.]in duobus consulitur per hunc titu.animalibus militum.primò vt hîc.secundò vt pensio non augeatur conductoribus priuatis:vt.ſ.l.proxi.§.penul.

g PRata.Lege.]ista quam dirigit ad præfect.& facit.j. de priuilegi. do.aug.l.ij.

h ¶Castellanus.]i.talis miles cui nõ sit adscriptũ militis castrũ:ne c sit

a ¶ DE FVNDIS PATRI. &c. ¶ *Tam de proprijs quã de fiscalibus dicitur cũ oẽs sunt principis quasi ꝓprij & patrimoniales: ut ar. j.e.l.j.& ff. ne qd in lo.pu.l.ij.§.j.secundũ quosdã. sed alij de patrimonialibus tantùm dicunt: ut. ff. ne quid in lo.pub.l.ij.§.j.& no.q̃ quidã ex his nõ pñt locari ut cõ stituti p mesopotamiã. quid mirum quia sunt militibus aßignati: ut j.eo.l.omnes & l.nulli. Accursius.*

b ¶ Et saltuensibus.] de his dicit lex fi.

c ¶ Emphyteuticis.] 10 ad quã emphyteusim nõ ꝓmittit accedere: nisi dato fideiuss. ẽt si dsertũ accipiẽ: vt. j.e. qcunq; &.s. de oĩ ag. deser. l.iij.

d ¶ Conductoribus.] s. ꝓsonalib⁹ qb⁹ spãle ius cõcedit tã ꝓ eis quã contra eos: vt. j.l.iij.& no. q̃ fi ꝓpetuò accipiunt, dñi 20 sunt: & ideo donãt: vt. l. j.&.s. de oĩ agro deser. q̃ agros. nec impator põt eis auferre: vt. j. de loca. prædio. ci. l. fi. Accursi.

e ¶ Iquis. Emphyteuta.

f ¶ Fũdos.] ad riscum ꝓtinentes.

g ¶ Lege.] i. saluo canone: vt j.eo. vniuersi. & l. fundi. & l. fundos. 30

h ¶ Firmę sint] vt insti. loca. §. adeo. Sed an vẽde re? videt idẽ: vt. ff. de re. iu. cuius est. sed ĩ alio emphyt. secus: vt. s. de iure emphy. l. fi. circa princ.

i ¶ Cogatur.] nõ donator: sed donatarius. sic nec vẽditor pacto etiam interueniẽte: vt. s. sine cẽsu vel re. l. fi. & facit. s. d epi. & cle. l. fi qs presbyter. & de heredi. dec. l. fi. 40

k Patrimonial. Tẽpus.] xxx. dierũ: vt ff. de publi. l. impatores.

l ¶ Nocere.] Imo videt 50 cõtra. sed restituit: vt. ff. de mi. l. si ex cã. §. si in cõmissum. Sed ibi in fiscali: hîc in patrimoniali. Itẽ adhuc plus: qa videt nec restitui & sibi ꝓiudicare: vt. s. de fi. instru. & iure hast. fis. l. q̃cũq; s. Sed ibi in fiscali & vltra erat processum: qa solenniter 60 venditũ. & eodem modo solue. s. de admi. tu. l. si tutoris. Itẽ nec sibi negat restitutionem. Item hodie videt corrigi qd de .xxx. diebus dicit: vt ipso iure nõ currant: vt s. in qb. cau. in integ. res. l. fin. Vel dic ꝙ illud qñ currebat tps & restitue 70 batur: at qñ non restituebatur, etiã hodie currit, & nõ restituitur, vt dixi qñ vendidit fiscale: aliàs corrigitur.

m ¶ Ad fraudẽ.] id est damnum. sic. ff. de ędili. edic. l. cùm antem. §. excipitur. q.d. euadere nõ affert damnum.

80n ¶ Accedere. aliàs euadere. Accursius.

o ¶ Paulo. Ji. parum inferãt &c. i. nõ totũ quod debetur. vel dic ad fraudem. i. occasionem iuris &c. quod esset fraus eũ euadere. & facit. s. de vsu

amplissimã ꝓfecturã promulgata, censemus ne hoc deinceps vsurpetur, sup quare vniuersos quorũ interest, cõuenire tua magnificentia non moretur: neq; ꝓmittat possessores vel colonos pratorũ gratia qualibet ĩportunitate vexari.

TITVLVS LXI.

De fundis patrimonialiũ⁹ᵃ, & saltuẽsib⁹ᵇ, & emphyteuticis ᶜ, & eorũ cõductorib⁹ᵈ.

¶ *Accipiens fundum fiscalem in emphyteusim perpetuam, ipsum donat etiã irrequisito fisco. B.*

I mp. Constantinus. a. LEX. I.

Iquis ᵉ fundos ᶠ emphyteutici iuris salua lege ᵍ fisci citra iudicis authoritatẽ donauerit, donationes firmę sint ʰ, dũmodo suis quibusq; temporibus ea quę fisco pensitãda sunt, repręsentare cogatur ⁱ.

¶ *Si pro re emphyteutica patrimoniali tẽpore debito soluta pensio nõ ꝓbetur, minori ipso iure nõ ĩfertur damnum uel pœna: sed tutori & curatori in solutione cessantibus. Bartolus.*

I dem Augustus. LEX. II.

Patrimonialis fundi pẽsitationem seu auratiam seu frumentariam intra tempus ᵏ omissam minorũ dominio nõ nocere ˡ præcipimus, nec ad fraudẽ ᵐ iuris eorũ euaderę ⁿ, si quod solẽniter debeẽt, paulo ᵒ serius inferatur: ita tamen, vt permanente substantia paruulorum iudex tutorem vel curatorem per quem differtur illatio, negligẽtię suę & deserti officij pœnas ᵖ exigat, & damna deplorare ᵠ cõpellat.

¶ *Emphyteuta ob sterilitatem nõ petat remissionem: & rescriptũ in cõtrariũ impetratũ ꝓ obreptionem, nõ tenet. Itẽ fundus fiscalis cõcessus in emphyteusim ꝓpetuã, ab emphyteuta non potest auelli, licet alius offerat meliorẽ cõditionẽ. Bar.*

I mpp. Valẽtin. & Valẽs. aa. LEX. III.

Qvicunq; possessiones ʳ ex emphyteutico iure susceperint, ea ad refundẽdum ˢ vti occasione nõ possunt, qua asserãt desertas ᵗ esse cœpisse: tametsi rescripta per obreptionem meruerint: sed nec auelli eas ab his posse, nec si licitatio ᵛ † ab alio fuerit promissa: sed eas in perpetuum apud eos qui eas susceperint, & eorum posteritatẽ, remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit aduersus eos impetratum.

I mppp. Valẽs, Grat. & Valẽt. aaa. LEX. IIII.

Fvndi patrimoniales, & qui ex emphyteutico iure ad domũ nostram ˣ diuersis generibus deuoluti sunt: sic eis qui eos poposcerint ʸ eedunt vt cõmissi metus esse non possit. Neq; enim magis commodamus ᶻ nostra quàm tradimꝰ ea iure dominij: ita tamen vt ea quæ in nostra possessione ᵃ positi præstiterint, & in posterum dissoluant ᵇ.

¶ *Suscipiens à peræquatore fundum desertum: ipsum perpetuò possidebit. Bartolus.*

I mpp. Grat. & Valent. aa. LEX. V.

Si qui à prioribus colonis vel emphyteuticarijs destitutum patrimonialem fundũ à peræquatore vel censitore susceperint: perpetuo ᶜ eundem atq; incõcusso iure possideant, nec quis q̃ secundus petitor accedat.

¶ *Donatarius principis rem sibi donatam possidet inconcussam, & eam in alium potest transferre. Bartolus.*

I mppp. Grat. Valẽt. & Theod. aaa. LEX. VI.

Hi quibus patrimoniales possessiones per Asianã & Põticam diœcesim vel à nobis vel à diuis parentibus nostris sacra largitate donatæ sunt inconcusse ᵈ possideant, atq; ad suos posteros transmittant: quod quidem nõ solùm in hæredibus, sed etiam in cõtractibus ᵉ omnis generis volumꝰ custodiri.

¶ *Accipiens in emphyteusim à fisco debet cauere de nõ deserendo sub hypotheca suorum bonorum: aliàs satisdare tenetur: quam satisdationem si magistratus omiserit, ad suum redundat periculum. Bartolus.*

I idem. aaa. LEX. VII.

Qvicunq; ad emphyteusim fundorum patrimonialium vel reipublicæ iussu nostri numinis venerit: is si redundantia fortunarum idoneus fuerit ad restituenda quæ desertis ᶠ fortè possessionibus requirentur, patrimoniũ suum publicis implicet nexibus. Si verò minor facultatibus probabitur, datis fideiussoribus idoneis, ad emphyteusim accedat: scientibus ijs quos talium rerum cura solicitat in se negligentiæ damna, si huiusmodi cautio defuerit, esse vertenda.

¶ *Fundi limitrophi militibus aßignati per rescriptum principis uel annotationem, in emphyteusim, uel iure dominij in alium transferri non possunt: & translati reuocantur. Bartolus.*

I idem. aaa. LEX. VIII.

Omnes fundi † patrimoniales per Mesopotamiam & Osdrochenam † ꝓuincias, quos constat diuorum retro principũ sanctiõibus limiti ᵍ deputatos, ad ius pristinũ sine vllius assertionis recap pro emptore. l. fi.

p ¶ Pœnas.] quia fortè soluit æstimationẽ pẽsionis per quã minor solũere debuisset. argu. s. vñ vi. l. meminerint. & ff. de act. emp. l. iulianus. §. sed cùm in facto. tributa tamẽ minor soluit: cũ in hoc locupletior est: vt d. §. & no. pœnas deserti officij. sic. ff. de offi. ꝓcõ. l. diuus. idẽ ꝓ oĩa in eccle sia & prælato: vt in aut. de nõ alie. §. finim⁹. col. ij. & .s. de anno. & trib. l. obsistere. Tributa soluit minor

10 q ¶ Deplorare.] i. emendare. Accursi.

r Qvicunq; possessiones.] scilicet patrimoniales.

s ¶ Ad refundendũ.] i. ad remittẽdũ canonẽ.

t ¶ Desertas.] i. steriles per qđ excusabat se, vt nõ perdiderit, licet non 20 soluerit pẽsionem. Sed arg. cõtra. ff. de allu. l. ij. sed ibi per principẽ fuit diminutum. Accursi.

v ¶ Licitatio.] in locationibus emꝑ & venditionibus prædiorũ fiscaliũ nõ patrimonialiũ est loc⁹ adiectiõib⁹: nisi cũ locatio patrimonialis fuit 30 tẽporalis: sed nec ad vẽditiones pertinet ciuitatum adiectio: vt. s. de vẽre. ciui. l. j. & j. de lo. prę. ciui. l. fi. & no. hac. l. vnũ contra cõductorẽ, aliud pro eo. Itẽ facit. s. de omni agro deser. l. qcunq;. & de allu. l. ij. & de ven. re. ciui. l. ij. & ff. de publ. 40 l. licitatio. Accur.

x Fvndi Nostrã.] Cęsaris: cũ antea essent emphyteuticarij alicuius priuatiue ecclesię vel fisci.

y ¶ Poposcerint.] titulo emptionis vel alio ꝓpetuo titulo.

z ¶ Cõmodamus.] i. ad cõmodũ ꝓcipiẽdũ damꝰ. vel hoc dicit quantũ ad translationem possessionis.

a ¶ Possessione.] fundi dati in emphyteusim

b ¶ Dissoluant.] aliàs põt esse metus cõmissi.

c ¶ Si qui. Perpetuo. nisi intra sex menses 60 ex die cõcessionis venit. vt. ff. de censi. l. fi. & facit .s. de omni agro deser. l. loco rũ. & s. eo. quicũq;.

d Hi quibus. Incũsse ᶜ.] fic. s. eo. l. fundi. & j. de loca. præ. ciui. l. fi. &. s. de cẽsi. l. fi. & de omni agro deser. l. q cũq;. & de quadriẽ. præ 70 scrip. l. bene à zenone.

e ¶ Contractibus.] vt vẽdat, vel alio titulo posit alienare.

† Hîc nota.

f Qvicũq;. Desertis.] id est si fiant q dicũt rosteriles, vt accedat. s. d oĩ. manũ ipe agro deser. l. qcunq;. & facit. s. de murile. l. pe. & j. de lo. prę. ciui. l. j. & ff. de 80 opu. l. licitatio. in prin. & s. de vsu. l. fi bñ. & instit. de satisf. tu. §. pe. Accur.

† Obstaculo. cõtra illos fuisse extẽsum vltra cuſratem. † Osdrocenam. Alc. hîc.

g Omnes fundi. Limiti.] i. ad vsũ militũ q stãt ĩ limitib⁹ impe rij: et iõ ẽt impator alio alienare nõ põt: vt hic dicit. Imperator quædã potest

a ¶Obstaculo.] si alius possideat. & facit. ff. de fun. limit. l j. &. l. fin. & xvj. quæstio. iij. c. inter.

b VNiuersi. Priuato iure.] facit differẽtiam inter p̃dia patrimonialia & tributaria, q̃ emit priuat⁹ à priuato: saluo tñ canone qa aliter emere nõ licet: vt. j. de fun. rei pri. l. nemo. & illa patrimonialia q̃ quis acceperit directè à principe in ẽphyteusim: cũ his scdis põt dari aliud desertum, si prius data 10 sunt florida: & hoc p̃ quatorem: qđ in primis secus est. & secundũ hoc p riuato dic. i. qa priuatus à priuato emit. Alij dicunt. i. speciali iure.

c ¶Ad eos.] emptos & facit. j. de metal. l. deuotũ. & l. proxi.

d 20 FVndos. Canone.] i. tributa ordinaria quę præstant principis prædia: vt. ff. de exac. tribu. l. fi. nam & ecclesia: vt. ff. de sac. san. eccle. l. placet.

e ¶Concessi sunt.] in emphyteusim vel locationem.

f ¶Cõstituti sunt.] de 30 serti puta: & ita apd nos sunt nemini cõcessi q cõcedunt habenti alia vt illa deferat, vt omnia alicui dari possint: vt. ff. de omni agr. defer. qvtilia. secus in emptis à priuato: vt. ff. l. proxi. Accursi.

g IVs.] i. pẽsio emphyteutici p̃dij: q̃ pensio 40 nostro iudicio. i. pmissione nostra specialiter est retenta apud vendito rem vt ipse eam p̃stet nõ emptor sine vinculo obligationis. inefficax enim pactio est seu obligatio vt eam alius quã q possi det p̃stare: vt. ff. sine cen. vel reli. l. fi. nisi sit facta 50 nostro iudicio: sicut & ipsius p̃dij patrimonialis inefficax: est alienatio facta à procuratore patrimonij nisi iussu principis: vt. ff. de legat. j. apud iulianũ. §. fi. itaq; illud ius nostro iudicio retentũ immutabile p̃seueret sicut est ab emptore possessum vt venditor nõ 60 ipse emptor p̃stet. Cy. & scdm hoc verba iudicio nostro terminãt retenta tum. Vel dic iudiciũ est in hoc vbi sine obligatione est cõuentio. & sic soluat emptor qa nõ valet cõuentio in p̃iudiciũ fisci: valet tñ inter cõtra 70 hẽtes: vt. ff. de pac. inter debitorẽ. & sic soluat emptor. Vel dic q̃ leganꝫ cũ inferiori litera iudicio nostro. & est sensus idẽ q̃

h ¶Prædij.] patrimonialis. [proximus.

i ¶Possessionẽ.] i. si sine nostro iudicio emptor vetusto tpe retinuerit sic possessionẽ q̃ vẽditor p̃stiterit, nõ ipse: nolumus eũ adiuuari ex vetustate tpis quo minꝰ post p̃stet ipse emptor scdm quosdã. & verbũ vitiosa põt legi. l. obligatione: vt. ff. vel vetustate. nam trigẽnalis. vel. xl. an. p̃scri ptio ex vitiosa possessione oritur. vt. ff. de acq. pos. l. põponius. §. fi. & vetustas dicit. xl. an. vt arg. ff. de fun. rei pri. l. nemo. Vel dic q̃ possessio. s. vitiosa. & secundũ hoc dic q̃ vitiosẽ cœpit possidere possessor sine titu. & tñ præscribit. xl. an. sed canonẽ soluet p. l. fi. j. e. vel dic secundũ Azo. ius emphyteuticũ habebas in fundo Titij: illud prædiũ possedit Seius. xxx. annis nullo modo sibi obligatum ab emphyteuticario: nunc emphyteuta vendicat à Seio vtili in rem. Seius obijcit præscriptionẽ. prohibet hęc cõstitutio p̃scriptionem: & est speciale iuri emphiteutico nõ obijci præscriptionẽ scdm Azo. Sed ego credo melius dici si dicamus eũ habuisse ius emphyteuticũ in p̃dio patrimoniali: nam & rub. de patrimonialibus loquitur, & sic hîc speciale in patrimonialibus ẽphyteuticis scdm M. & secundũ hoc adimatur possessio. i. dominiũ vt nõ præscribat. xxx. ann. sed xl. vt. j. eo. l. fi. & facit. ff. de præscrip. xxx. ann. l. cùm notissimi. §. fi.

Impp. Arcad. & Hono. aa. LEX. IX.

VNiuersi cognoscãt nihil priuato iure [b], saluo canone, fundis ẽptis cũ p̃simonialibꝰ esse cõe: ita vt ad eos [c] nunq̃ p̃simonialiũ fundorũ peræq̃tor accedat grauimulta feriendo eo q statutan nr̃æ clementiæ ausus fuerit temerare.

¶Si fundi patrimoniales fertiles aliquibus sint concessi, & steriles nõ: peræquator debet sterilia fertilibus aggregare: ut sic omnium pensio præstetur, & diuisio fiat sterilium æqua lance & fertilium. Bartolus.

Idem. aa. LEX. X.

FVndos patrimoniales eos dũ taxat q saluo canone [d] iure priuato nr̃a libe alitate cõcessi sunt [e], cũ ijs patrimonialibus q in conditiõe ppria cõstituti sunt [f], illustris authoritas tua iubeat exequari: ita vt releuato onere rei qđ imminet fatigatis, translatio in eos qui integris viribus florẽt, & adscriptio tributorũ, æqua lance dividantur.

¶Pensio prædij emphyteutici à fisco defenditur per emptorem: non obstante pacto q̃ venditor soluere debeat nisi principis iudicio fuerit firmatum. Bartolus.

Impp. Hono. & Theodo. aa. LEX. XI.

IVs [g] emphyteutici prædij [h] qđ si ne obligationis vinculo retenta tum est iudicio nostro, immutabile perdurare præcipimus: possessionem [i] autem quę sine obligatione speciali fuerit vitiosa, vetustate temporis nolumus adiuuari.

¶Emphyteutæ fundos patrimoniales emere nõ coguntur: dominium uerò utile habeãt, sicut si à principe uel alio quocunq; titulo acquisissent. B.

Impp. Theodo. & Valent. aa. LEX. XII.

POssessores vel [k] emphyteuticarij p̃simoniales q fundos minime [l] nũc vsq; cõparauerũt [l], eodem largitatis mõ [m] nequaq̃ ad eorũ cõparationẽ vrgeant: sed tanq̃ p̃tijs depensis, sic eis nr̃i numinis beneficio potiant: vt qđ iuris alter inferẽdo p̃tiũ cõsecutus est, hoc nr̃a liberalitate p̃dictus emphyteuticarius habeat. Illud quoq; ius in q̃bus coluit p̃dijs, qđ aut ex successiõe [n] aut ex cõparatione priuata [o] aut nr̃i numinis liberalitate, aut quocunque modo [p] possedit, sciat [q] illibatũ intemeratũq; seruari licẽtia eis cõcedenda etiam libertates [r] mancipijs ex fundis patrimonialibꝰ atq; emphyteuticarijs cùm fundorũ sint domini, præstare.

¶Prædia patrimonialia hic nominata nõ possunt alienari in alium, pœna contra facientibus o imminente. Bartolus.

Idem. aa. LEX. XIII.

NVlli iam in postorũ licere p̃cipimus p̃simoniales seu limitrophos vel saltuses [s] fundos q p tractũ orietis [t] positi sunt, ad ius trãsferre priuatũ: siue dẽpto, siue saluo canone, iuris fundorũ immutatio postulet legis temeratores qnquaginta librarũ auri pœna coerceantes: tã videlicet petitorẽ, quã officiũ [v] q̃ petitionẽ cõcedit admitti: licet annotatio nr̃a, vel diuina pragmatica cõtra'vetitũ p̃feratur.

¶Qui per. xl. an. fundũ patrimonialem uel tem plorum possederit, uel alterius iuris cum titulo uel sine: nullã p ipso molestiam uel quæstionem pati põt: sed soluet debitum canonem. si uerò ab initio p̃bet titulum possessor adempto canone à principe prædium sibi fuisse cõcessum, à canonis præstatione securus est. Bartolus.

Imp. Anastasius. a. LEX. XIIII.

IVbemus oẽs q in quacũq; diœcesi aut quacunq; p̃uincia vel quolibet saltu vel ciuitate fundos p̃simoniales vel templorũ vel agonothetici [x] seu releuatorũ iugorũ [y] vel cuiuscunq; iuris per. xl. iugiter annos (possessiõe. s. nõ solũ eorũ q nũc detinẽt, verũetiam eorũ q antea possederãt, cõputãda) ex quocũq; titulo, vel etiã sine titulo hacten⁹ possederũt, vel postea p memoratũ quadraginta annorũ spatiũ possederint nullã penitus sup dñio memoratorũ oĩm fundorũ

k ¶Possessores vel.] vel pro id est.

l ¶Cõparauerunt.] à me vel à priuato, sed to in emphyteusim habẽt à me.

m ¶Modo.] i. bñficio. q. d. sicut eis largimur ĩ emphytensim, ita largimur hoc vt nõ habeant necesse ea emere, & tñ habeant tm̃ ius ac si emissent, excepto qđ dicitur ff. eo. vniuersi. Accursi.

n ¶Successione.] vt qa acceperant desertũ, p qđ videnꝫ succedere deferenti. quo casu biẽnio vel sex mẽsibus sit tutꝰ: vt ff. de oĩ agro defer. l. qui agros. & l. locorum.

o ¶Priuata.] facta à nobis, vt subijcit.

p ¶Quocunq; modo.] quia ius in re temporis diuturnitate quęsiuit: vt ff. eo. l. ius. Tpis diuturnitate ius alicui quæritur.

q ¶Sciat.] emphyteuta tantùm.

r ¶Libertates.] j. ti. j. l. ij. cõtra. Sol. habẽt hîc qdam liberalitates: secus in libertate dicunt. vel illud in colono simplici vel alio: hoc in emphyteuticario vel simili qui sunt dñi saltẽ vtiliter. ar. in aut. de nõ alie. §. alienationis. colla. ij. & facit qđ dixi. ff. de agri. & cẽsi. quemadmodum. Accur.

s NVlli. Saltuenses.] i. saltus in q̃bus sunt pascua. Accur.

t ¶Orientis.] localis est hęc lex. nam aliæ dñi cæ possessiones saluo canone alienari possunt: vt. j. de fun. rei pri. l. fi. & j. l. proxi. & est similis phibitio quodãmodo in p̃dijs redactis sub forma patrimonij. ff. de lega. j. apud iulianum. §. fi.

v ¶Officium.] i. officiales. & facit. ff. de aquẽdu. l. diligenter. & de sun. limi. l. fi. & de petit. bono. sub. l. ij.

x IVbem⁹. Agonothetici.] s. nois fundos vel noiatos releuatorum vel alio simili: vt. ff. de colla. do. ade. l. j. & dicuntur agonothetici secũdũ M. fundi qui dabãtur certãtibus in agone vel. i. rurestres perducti ad fertilitatem. agone. i. labore. nã primò erãt sterilis. agon enim græcè, labor latinè: qa qui laborat agit. vnde Christus in agone fuit Et releuata dicunt quæ cũ erant paludria, facta sunt terrena: de quibus etiam loquit. d. l. de col. do. Acc.

y ¶Iugorum.] i. terræ quæ modo iugo aratur, olim sterilis: vt in aut. de man. princ. §. coges. Item cuiuscunq; iuris, id est nominis à iure impositi vt aurarium: vt. ff. eo. l. ij. & de col do. l. j. & not. secundũ M. hic loquitur de prædijs desertis quæ possidentur ab aliquo nulla intercedẽte authoritate eius q eam interponere potuit. & ideo hîc per. xl. an. præscribit, vel alius qui à tali possessore titulo intercedente accepit. secundũ M. & I. q cunq; ergo talia prędia per contractũ emphyteu. vel per conductionem perpetuam præceptione imperatoris vel authoritate comitis priuati ęrarij susceperit: dominium cũ possessione consequitur quã alienare & quo voluerit modo transferre poterit, quod ergo præceptio vel authoritas

facit, hoc facit hic ꝓscriptio. Accursius.

a ¶ Suũ esse.] qa capitis censura sublata, iugatio terrena remãsit, & oẽs ꝑ his agris quos possident, publicas ꝓstatiões debẽt. ideo videbatur publico esse quęsitũ qđ fuerat ꝑ scriptũ: quia fiscus solus pẽsionem receperat, sed non est nisi ei qui possedit. M.

b ¶ Mouendã.] anniuersarię solutiões per rationalem rei priuatę exigebantur: qui aliàs vocatur procurator fisci: vt. s. de mo. mul. l. ij. & iij. & sic à publico mouebaẽ actio: vt. j. de fũ. rei pri. l. vniuersi.

c ¶ Quadraginta an.] iugis. vt. s. de ꝓscrip. xxx. an. cõpetit. & j. de fũ. rei pri. l. fi. nec obst. s. ne rei do. vel temp. quia ibi de lõgo tpe dicit. Itẽ nec. s. de omni agro deser. l. q agros. & l. locorũ. quia ibi cõtra priuatos, hic cõtra fiscũ. Item qd si erat priuati ꝓdiũ? Rn. multo magis secundum P. sec' aũt si nihil ẽ solutũ: qa fisco nõ ꝓscribit ĩ canone priuato: vt ãmodo nõ teneaẽ soluere: vt. s. de ꝓscrip. xxx. an. cõperit. qđ otñ dic vt. s. de ꝓscr. xxx. an. male

d ¶ Adepto canõe.] ĩpetraui à principe ꝑdiũ vt sine canõe liberè habẽrẽ. Sed cõtra. j. de fun. rei pri. l. fi. Sol. ibi ĩ dñico hic nõ: imo hîc à ꝓncipe ibi ab alio accepit eo pacto. Et no. duo necessaria quorũ vnũ non sufficit. sic. ff. de adop. l. post mortẽ. Alij dicunt q hîc erat dubiũ de canõe. si autẽ esset certũ: etiã à prĩcipe sufficeret. Itẽ cõtra. s. de ꝓscrip. xxx. an. cũm notissimi. in fi. Sol. hîc iussio vel cõcessio prĩcipis fuit: ibi non.

e ¶ Abinitio.] ĩuit q si primò cœperit possidere postea bñficiũ dẽpti canõis ĩpetrauerit, nihil egit: vt. s. de ãno. & tri. l. in fraudẽ. & de ĩmu. ne. con. l. j. M. & facit. s. de profes. & me. l. fi.

¶ DE MANCIP.

f Emphyteuticarios.] cũ fiscus singula prædia cuiusdam villę locasset diuersis certa mercede in nummis cõstituta: postea dederat alij villã illã in ẽphyteusim: coloni sic oĩa volũt vsurpare, vt ĩ emphyteusin nil remaneat: qđ nõ possunt. ad quod facit. j. eod. l. iij.

Doctor aut lector non põt legere ꝓ sub tututum.

g ¶ Coloni.] quib' locatio prima facta est ad nummos.

h ¶ Vsurpantes.] s. eos quos &c. & est arg. cõtra vel locorũ vel domorũ à publico actionẽ vel molestiã aut q̃libet inquietudinẽ formidare: sed ĩ positũ canonẽ ꝓ qualitate iuris cui' ꝓdia sunt vel loca, ꝓ singulos ãnos soluẽtes, ꝓ certo habeãt suũ esse qđ possidẽt vel postea possederint: ita vt omnib' ad excludendã oẽm quolibet modo ex publico mouẽdam quęstionẽ, nudę ex quocũq; titulo vel etiã sine titulo corpalis q̃dragĩta ãnorũ iugis possessiõis exceptio possit sufficere: hoc etiã adijciẽdo, vt illi quoq; qui adẽpto canone hmõi fundos ab initio prĩcipali iussione datos sibi fuisse cõfirmãt, si per quadraginta annos adẽpti canonis bñficiũ iugiter posse derũt: nec canonẽ cuius adẽptionẽ quadragĩta (sicut dictũ est) ãnorũ possessio testaẽ, possint penit' ꝓfligari: eò q nostrę pietati placuit in vtroq; casu id est tã saluo quã adẽpto canone, possessorũ nostrorũ iura in eo statu in quo ꝓ quadragĩta ãnos (sicut dictũ est) iugiter mã serũt, absq; vlla ĩnouatiõe durare.

TITVLVS LXII.

De mancipiis & colonis patrimonialium & saltuensium & emphyteuticorum fundorum.

¶ *Si uilla locata in emphyteusim cõceditur: nõ põt coloni usurpare totũ territoriũ eiusdẽ, & uniuersas aquas & fontes eiusdem, sed fructum debent percipere de ijs in quibus cultura requiritur: & uti aqua quatenus est ad culturã necessaria: reliquũ uerò cedit emphyteutis. B.*

I mpp. Valenti. & Valens, aa. LEX. I.

Emphyteuticarios grauant coloni, agros prẽter cõsuetudinem vsurpãtes, quos nullis culturis erudierunt: cùm solẽnitas ideos attrectare ꝓmittat, quod eorum labore vel oliuetis est ĩsitũ vel vinetis. Sed & irriguas fontium aquas vsurpare conãtur, quarũ fruct' solis emphyteuticarijs debent. Ideoq; placuit vt deinceps aquarũ iura ptãtesq; penes emphyteuticarios ꝓmaneãt: tantũq; ex eis colonis imptiaẽ: quãtùm culturis eorũ agrorum sufficere manifestum est quos ipsi colũt: pro modo aũt superfluę irrigationis quam vltra culturas suas vsurparint, emphyteuticarijs possessoribus pensiones accessionesq; prębeant.

¶ *Manumissio facta de mãcipio fundi patrimonialis ân dño, rescindit ꝓ ꝓcuratorẽ Cæsaris. B.*

I mppp. Valens, Grat. & Valent. aaa. LEX. II.

Libertates quas ĩmãcipijs ex fundis patrimonialibus atq; ẽphyteuticis q fundorũ nõ sunt dñi ꝓstiterint: rationales, huius præcepti authoritate rescindant.

¶ *Emptor fundi patrimonialis tenetur stare colono: quem si expulerit, possessione priuaẽ. Bart.*

I mppp. Grat. Valẽt. & Theod. aaa. LEX. III.

Cognouimus à nõnullis q̃patrimoniales fundos meruerũt, colonos antiq̃ssimos ꝓturbari, atq; in eorũ locũ vel seruos proprios vel alios colonos surrogari. Edicti itaq; huius authoritate sancimus eos q deinceps aliqd hmõi crediderint attentandum, ijsdem possessionibus esse priuandos.

¶ *Coloni ad aliquam militiam cõuolantes reuocantur ad antiquam culturam. Item milites ueterani ad quietem donati, rei rusticæ operam non debent dare. Bartolus.*

I idem. aaa. LEX. IIII.

Sub ꝑimonialiũ refectione fundorũ dudũ nr̃is est legib' constitutũ, vt ij q eos colentes, solũ eorũ verterãt: nũc ad alia se loca dirigẽtes, nũc ad militiã cõuolantes, ad auitas cõditiões & propria iura reuocent. Cæterũ eos q castrensibus stipendijs otia quieta meruerũt, iam veterani cõstituti nequaq̃ placet tela in vsum vomeris ligonisq; conuertere.

TITVLVS LXIII.

De fugitiuis coloris patrimonialibus, saltuensibus, & emphyteuticis.

¶ *Coloni patrimoniales uel saltuẽses nõ obstantibus aliquibus stipendijs quæ ꝓmeruerint, reuocantur ad primæuam culturam agrorum. Barto.*

I mppp. Valent. Theo. & Arcad. aaa. LEX. I.

Quicunq; paruuli ex municipib' vel colonis patrimonialibus vel saltuẽsib' quorũ tñ aui ac prẽs implicati hmõi functionib' fuerit, cõuentia militaris officij ad stipẽdiũ castrẽse vel officia diuersa transierint: ad munera patrię vel ad agrorum cultus cõuentis ducibus tribunis ac præpositis reuocentur, neq; his stipendia data prosint.

¶ *Suscipiens uel occultãs colonum patrimonialem pœna hic inserta punitur. Bartolus.*

I idem. aaa. Cynegio pręf. pręt. LEX. II.

Quisq; colonũ ꝑimonialẽ aut solicitatione susceperit, aut occultatione celauerit: nõ solũ ipm restituere, sed etiã libr̃ã auri pœnę noĩe inferre cogaẽ. PP. viij. cal. Nouẽbr. Constantinop. Honorio N. P. & Euodio Cons.

¶ *Omnes adscriptitij ad agriculturam prædiorum patrimonialium, si ad aliquam militiam cõuolauerint, reuocantur. Bartolus.*

I mpp. Hono. & Theod. aa. LEX. III.

Cuiuscũq; annotationis vel oraculi dudum impetrati vel postea eliciendi authoritate submota, oẽs quos ꝑimonialiũ agroprandensem scriptorẽ q facit ꝓ suos discipulos scribi: & cõtra magistrũ qui facit scholarem pro se legere.

¶ Solennitas.] q à iure est inuenta circa emphyteuticos fundos.

k ¶ Attrectare.] i. ad rovsum propriũ trahere.

l ¶ Insitum.] quasi ĩsertũ: & venit ab insero inseris insẽrui. i. insedare.

m ¶ Irrigationis.] facit. s. de serui. & aqua. l. præses.

n Ibertates. Domini.] vt coloni. & sic nõ est cõtra. s. tit. j. l. possessores. & facit. s. de ijs q à nõ do. l. fi nõ ꝓpriè.

o ¶ Rationales.] i. procuratores Cæsaris: vt. s. de modo mul. l. ij.

p Cognouimus. Meruerũt.] in emphyteusim. & no. ĩpecialẽ vt teneaẽ colono ĩtare fauore filĩ: ne fisc' teneaẽ ei: vt hîc, & ff. ꝺiu. fi. l. fi. §. patronus. aĩs regulariter cõtra: vt. s. loc. emptorẽ. & ff. lo. l. si merces. §. j. & de vsufru. arboribus. §. j. q̃ sunt contra.

q ¶ Vper. Fũdorũ] scilicet desertorum.

r ¶ Verterãt.] arando.

s ¶ Dirigẽtes.] s. se.

t ¶ Ad militiã.] i. reuocanẽ de militia: vt. j. ti. j. l. j. & fi. & j. ꝺ ag. & mã. do. l. iij. & j. q mi. nõ po. l. cura. & s. de colo. pa. l. j. & de agri. & censi. l. colonos nulla & l. cũ satis. §. caueant. & ne rei do. vel tẽp. l. j. & j. de ap. mi. l. ꝓbari. nisi iam facti veterani, vt subijcit. Et not. q nõ loquit' de simplici colono sed adscriptitio: qđ patet qa dicit auitas cõditiones. Item. j. de vetera. l. pen. contra.

† Vide ad hoc Io. de pla. hîc & in pœ. in fli. et quis doctor debet ꝑcedere chrè q abaẽ in. c. clerici. ex tra de iud.

v ¶ Meruerũt.] vt qa honestè missi sunt de militia.

x ¶ Tela.] quæ in militia habuerunt. Accur.

y ¶ Vomeris.] ista sunt nomina instrumentorũ quæ sunt in aratro.

¶ DE FVGITIVIS COLONIS PAT. &c.

† Ex fine huius tex. not. sedm Io. de pla. q licet q ꝓbet se dare tium exercuisse, & so magnus cessauit se à so- cepisse: nõ lo: vt. s. tit. j. l. fi. cũm suis ꝓpter hoc cõcor. & ff. de decu. l. ho ꝓbat se cõ nores. § pe. Accursius.

a Stipẽdia data. Jvel datij cẽni statuta. ad qđ. ff. de decu rio. l. herennius. si ꝓbet legitimè da tiũ habuiss

b Qvisquis patrimonialẽ. Idem se cũsolen fortè ĩ colono, crederem nitatib' re ar. s. de fun. pa. l. fi. in pri. quisitis de & facit qđ not. s. de ser. qb' in. l. fugi. l. quicũq; . in fi Ac. pora. s. de Vtscũq; .] facit fi. instr. & s. co. l. j. &. s. ti. j. l. fi. iur. hab. fi. cum suis

cum ſuis concor. &ſ. de decur. l. gñali. & de agri. & cenſi. l. ſeruos.

a ¶ DE COLLATIO. ¶ *Ad quas collationes teneantur iſti fundi, dicere uult.*

b EMphyteuticarij Munera. nõ ſuo fauore, ſed fiſci, vt principis vt. ff. de in. immu. l. ſemp §. conductores. & facit. ſ. de agri. & cenſi. l. j.

c ¶ Impendãt.] facit ſ. de ſacroſanc. eccl. l. ad inſtructionem. & de mun. pa. l. ij. &. j. de priuil. do. aug. l. abſit.

d ¶ Prodeſt.] aliàs profuturum eſt. ſic in aut. de non alie. §. quia veriſimile. in fi.

e PAtrimõiales. tertię portiõis.] q. d. ſoluat tertiã ei⁹ de collatione fundorũ patrimonialiũ & emphyteuticarioru̇ qđ ſoluerũt alij. ſed certè aut totum aut nihil: vt. ſ. de ann. & tribu. l. iij. & certè nihil: vt hîc dicit.

f ¶ Auri.] vt ſ. de mu. pa. l. iij. Accurſius.

g ¶ Puniat̃.] pœna eſt. ſ. de excu. mu. l. euidenter.

h OMnes. Pro rata.] cùm communiter poſsidet.

i ¶ Inſolidũ.] qñ ex aſſe. Et no. ptinentiũ: nam nõ extra ordinẽ vocant̃: ſed ordi. vt. ſ. l. proxi. &. ſ. de excu. mu. l. euidenter.

k ¶ Priuatorum.] facit ſ. de mu. pa. l. ij. & de an. &tri. l. oẽs. & l. fi. & đ al. lu. l. ij. &. ſ. ſine cen. vl re. li. l. fi. & j. de col. fun. l. fi.

l PLacuit. Poſſeſſores.] i. qui habẽt in emphyteuſim p̃dia prĩcipis, vel quę prĩceps habebat ab alio in emphyteuſim: vt. ſ. de fun. pa. l. fundi.

m ¶ Habuerint.] conſtra. ff. de vſur. l. tutor. §. luci⁹. ſed dic vt. ff. ſi certa. quidam.

n ¶ Ianuarium.] i dies hic circa mediũ Ianuarij.

o ¶ Iduum.] genitiuus pluralis numeri & ſubſtantiuum.

p ¶ Securitatis.] q̃ cõprehendat inferẽtis nomen, diẽ & cõſulem, mẽſem, cauſam & ſummã vt. ſ. de apo. pu. l. j. & ſi fundus eſſet priuati hãc apochã debet emphyteuta dare domino: vt. ſ. de iur. emphy. l. ij.

q ¶ Quo.] facit ff. đ ſo. q̃ decem. &. l. ſi debitor. &. ſ. de ſuſcep. l. j. &. ff. de ac. & obli. quod quis.

r PEr oẽs. Ab ordinarijs.] præſidibus vt. ſ. de modo mul. l. eos.

s ¶ Dirigat̃.] ad erariũ vt. ſ. de fru. vt. cõ. l. fi. & ſ. de his q̃ ex pu. col. illata iunt. l. fi. & de ijs q̃ ex

rum vinculis fortuna tenet adſcriptos, ſub quibuslibet gradibus militantes, ad prouinciæ moderatoris iudiciũ illico ſub idonea interceſsione mittentur.

TITVLVS LXIIII.

De collatione fundorũ patrimonialium & emphyteuticariorum[a].

¶ *Emphyteuta fundi patrimonialis debet pro parte qua fundos poſsidet, munera agnoſcere. B.*

Impera. Conſtantinus. a. LEX. I.

EMphyteuticarij poſſeſſores q̃ mãſuetudinis noſtrę bñficio ad extraordinaria minimè deuocãtur munera[b]: ſicut cæteri prouinciales, obſequiũ ſuũ itineribus muniẽdis impẽdant[c]. Nulla enim ratione debent ad hoc quod in commune omnib⁹ p̃futurũ eſt[d], ſeiungi.

Idem Auguſtus. LEX. II.

PAtrimoniales fundos extraordinarijs oneribus vel mediæ aut tertiæ portionis[e] obſequijs fatigari nõ conuenit: cùm eoſdem & auri ſ ſpeciem & frumẽti plurimũ modũ cõſtet perſoluere: ita vt qui violare ſtatuta tẽtauerit, puniat̃[g].

Impe. Iulianus. a. LEX. III.

OMnes qui patrimoniales fundos ſiue cõmuniter ſiue ex aſſe retinent, pro his conueniẽdi ſunt ad vniuerſorũ munerũ ad eoſdem fundos p̃tinentiũ p̃ rata[h] portione vel inſolidũ[i] functiones, ſicut vnũquẽq; priuatorũ[k] neceſsitas publicę peſitationis adſtringit.

Impp. Valent. & Valens. aa. LEX. IIII.

PLacuit vt emphyteuticorum fundorum patrimonialiumq; poſſeſſores[l] quo voluerint tẽpore, & quãtũ habuerint[m] penſionis paratũ, dũmodo non amplius quã in tribus p̃ ſingulos annos vicibus officio rationalis aſsignent: ac de ſuſcepto ab eo de ſecuritatẽ eodem die p̃more p̃cipiant: modo vt intra Ianuariũ[n] iduum[o] diem omnis ſumma ratiocinijs publicis inferat̃ grauiſsimę pœnę ſubdẽdo officio ſi cuiq̃ quolibet anni tpe (dummõ nequaq̃ numerũ ternæ illatiõis excedat) ſolutionem facere geſtiẽti negauerit ſuſceptionis officiũ: vel ſi morã fecerit in chirographo ſecuritatis[p] pẽdendo: ſup quo poſſeſſores aut procuratores vel magiſtratus aut quicũq; in locis fuerint q̃ conficiendorũ actorũ habeant poteſtatẽ cõueniat cõteſtari: vt & de officij inſolẽtia cõſtet, in quo[q] exercenda vindicta eſt: & his poſſit eſſe conſultum.

Impp. Arcad. & Honor. aa. LEX. V.

PEr oẽs puincias patrimonialium fundorũ ab ordinarijs[r] iudicibus canon exigat̃: & q̃cquid exactũ fuerit, dirigatur[s]. Sciãt verò memorati iudices nihil ſibi ex priuatæ rei vel ex eo canone qđ ex iſdem titulis contigerit, ad neceſsitates alias transferẽdum: niſi maluerint grauiſsima ſeueritate eorũ licentiam coerceri.

TITVLVS LXV.

De fundis rei priuatę[t], & ſaltibus diuinę domus.

¶ *Fiſco alienante rem nõ poteſt res auocari: ſed perpetuo penes ipſum uel eius ſucceſſores debet res permanere. Baldus.*

Impera. Conſtantinus. a. LEX. I.

VNiuerſi cognoſcãt has poſſeſsiones q̃s de fiſco noſtro cõpa y rauerũt ſeu cõparãt: nullo à nobis iurere trahi[v], ſed p̃pria firmitate poſſeſſas, etiã ad poſteros ſuos dominij perpetui durabilitate dimitti.

Impp. Valent. & Valens. aa. LEX. II.

HI quos commoditas priuatæ rei prædiorũ, ad ea poſtulanda ſolicitat[x], adeant tuæ dignationis y officiũ, & modũ ſuæ deliberationis indicẽt p̃libellos: certũq; habeant q̃ vnaquæq; villa[z] cum eo onere vel forma cui nũc habẽt obnoxia, ad noui dñi iura migrabit: vt ſi q̃d adiecerit ſumptus cura vel ſolertia, q̃cq̃d mãcipiorũ vel pecoris accreuerit, capitationis aut canonis augmẽtanõ patiat̃ [a], ſed ſolis dñis hęredibus q̃; dñorũ ſit ceſſura felicitas. Si q̃s aũt in annis ſingulis nõ ſoluerit debitũ[b] ex re ipſius: q̃d in reliquis remãſiſſe claruerit, ſine aliquibus dependere cogẽt inducijs. Sanè ſi quẽ poſtea minus idoneũ factũ eſſe cõſtet, nec ita vt expedit, rationẽ reddere penſionis: res quas ex noſtris reb⁹ acceperat[c], ad aliũ idoneũ iure quoſancim⁹ [d] trãſferent̃: nec tñ decoctoris cuiuſq; reliquis, q̃ nouus accedit onerabit̃[e].

Impp. Grat. & Valent. aa. LEX. III.

QVicũq; poſſeſsionẽ rei priuatæ nr̃ę acceptã ſuo noĩe[f], vel iure p̃petuo[g], vel titulo conductionis h ei crediderit eſſe tradẽdã, qui penſare vtilitatem patrimonij noſtri ſoluendo nõ valeat: is p̃ eo quẽ ſuccedaneũ ſurrogauit, perpetuę ſolutioni ſtatuat̃ obnoxius[i].

Impp. Grat. Valen. & Theod. aaa. LEX. IIII.

VNiuerſi k fundi templorum ad rationaliũ l rei priuatę ſolicitudinem curãq; pertineãt: atq; ab his vniuerſarijs ſolutionib⁹ poſtulatis[m], peculiari[n] (vt ſemper fuit) ſtudio defendantur.

pu. ra. l. j. &. ij. & de exactri. in fiſcalibus.

t ¶ DE FVNDIS REI PRIVA. &c. ¶ *Id eſt fiſcalis, quæ propriæ & priuatæ principis dicũtur: ut ff. ne quid in loco publi. l. j. §. item hoc.*

u VNiuerſi. Retrahi. niſi alius ad iiciat p̃tio: vt. ſ. de ven. re. ciui. l. fi. & facit ad. l. iſtam. j. đ diuer. præ. l. iiij. &. ſ. đ fun. pa. l. hi. & de debi. ci. l. fi. in fi. &. ſ. ne fiſ. rem quã ven. e. l. j. &. ij. & de quadri. præſcri. l pe. & fi.

x HI quos. Solicitat.] q̃a videt̃ eis expedire habere in emphyteuſim prædia principis.

y ¶ Tuę dignatiõis.] aliàs dicationis. & præſidi loquitur.

z ¶ Villa.] eſt in emphyteuſim danda ſic dicta ſecundũ M. à continuatione limitis.

a ¶ Non patiatur.] ſic ſ. de prædi. na. lij. & de allu. l. fi.

b ¶ Debitũ.] ſ. pẽſionis.

c ¶ Acceperat.] i. prædictam emphyteuſim.

d ¶ Sancimus.] hac. l. ſicet ſine diminutiõe veteris mercedis.

e ¶ Onerabit̃.] i. nõ grauabit̃ nouus emphyteuta reliqs nõ ſolutis à primo q̃ fuit decoctor. i. diminutor pẽſionis: decocto enim diminuit. & facit. ſ. de cenſit. l. fi. in prĩcip. cum ſi. Sed cõtra. ff. de publi. l. imperatores. Sol. ibi in conductione vectigalis: hic in alia vl illa ſecundũ hanc intelligitur. vel ibi cõceditur ab eo qui conduxit: hic ab eo qui auferendi & dandi poteſtatem habebat. Vel hîc authoritate principis, ibi verò nõ. & facit. ſ. đ fun. pa. l. fundi. & l hi. Accurſius.

f QVicunq;. Suo nomine.] poſsidendã ſibiq; habẽdam.

g ¶ Perpetuo.] id eſt emphyteutico.

h ¶ Cõductionis.] ſcilicet temporalis.

i ¶ Obnoxius.] fic. ſ. de prædi. naui. l. fi. &in aut. de man. prin. §. non permittas. colla. iij. &. ff. de pac. inter.

k VNiuerſi.] quidã habent hîc rubricam ſuperiorem. Acc.

l ¶ Rationaliũ.] i. procuratorum cæſaris[a]: vt. ſ. de modo mul. l. ij.

m ¶ Poſtulatis.] vel dicit de ijs quæ debẽtur ex prædijs templorũ prĩcipi vel fiſco. ad qđ in aut. de exc. titu. §. ad hęc col. ix. vel quæ pẽſio debetur templo.

n ¶ Peculiari.] i. p̃cipuo

a Imo fiſci inquit Alc. hîc.

& facit.xj.q.j.si tributa.Accursius.

a VSus.Perfectũ.]repete dicit vt &c.cõsecutiuè,sic &.§.de obse.l. si manumissoris. [b GPristinos.]facit.§.deserui.& aqua.l.si manifestè,&.l.præses.& de aquæduc.l.diligenter.

c EVm qui.Priuata.]qa sit priuati colonus.& facit.§.de agri.& cẽ. l.cũ satis.§.j. & de decu.l.eũ.Sed cõtra.§.de agri.& cen.l.cũ scimus. §.illud.So.ibi per agnatos seruiũt. Item cõtra §.ne rei do.vl templo.l.j.Sed ibi de lõg.tempo. vel hîc speciale.

d NEmo dẽpto canone.]i.hoc pacto vt nõ teneat emptor soluere canonẽ.Et not.q hîc tangit vltimam partem rubricę,secundũ M.

e GDominicę.]& ipatoris ex qua ipe impator soluebat alij canonẽ vel pensionẽ:vt.§.d fun. pa.l.fundi.& sui officiales vendũt dicto pacto.& excipe possessiones positas p orientem&c.q nec saluo,nec dempto canone possunt alienari:vt.§. de fun.patri.l.penul.

f GPretia.]nisi fuerit stipulatus:vt.§.cõmu.de lega.l.fi.§.fi.Itẽ contra. §.nõ li.ha.me.l.j.&fi.in fi.Sol.vt ibi.Accur.

†aliâs opponere.

g GFructuũ.]si habes fructuũ planũ est:qa procura.cęsaris rem cũ fructibus vẽdicat:vt.§.de fi. instr.& iu.ha.fis.l.j.Si habeas fructũ,dic.i.melioratio rei non inducet cõpensationẽ exactiõi.s. fundi.& impropriè dicitur cõpensatio.s.canonis & sic habitur cõtractui volente decepto:vt.§.de transactio.Item contra j.de di.præb.l. penul. in fo prin.Solu.vt ibi.

h GVetustatis.]s.xl. an.opponẽda tã petitioni rei quã canonis: quia hîc nõ agit de canõe tributorum:sed de canone fundorũ rei priuatæ prĩcipis.& sic nõ ob.§.de p̃scrip.xxx.ann.comperit.

i GCelebratus.]per id officium.

k GValitura.]facit.§.d preci.impe.offe.l.nec dãnola.& si contra ius vel vtili.publi.l.fi.& de can. frumen.vr.ro.l.ij.&.j.tij.l.ij. Item facit ad.l.§. ne rei do.vel tem.l.ij. & j.de prędijs tamia.l.ij.& §.de fun.pa.l.fi.

l GDE FVNDIS &c.

SIquis. Greges.] quotcunmalia gregem faciant,not.ff.de abigeis l.oues.

m GAlienus.]id est extraneus.

n GVendicentur.]scilicet greges.

o GConniuentia.]id est consensus.

p GEos.]procuratores. & facit.§. de pasc pu.l.ij.

q GIqua.Occupauerit.]alio emphyteuta tenente.Accursius.

Impp.Grat.& Hono.aa. LEX.V.

VSus aquæ quæ fundorũ nostrorum vtilitatibus seruiebat,plurimorũ dicitur vsurpatione sublatus:idq; procuratorũ conniuentia vel dissimulatione perfectum[a],vt agrorũ fertilitas destituta,nullos fructus cultoribus præstet.Quia igitur satis iniustum est statum florentis antepatrimonij, aridæ sitis molestia fatigari: ad meat[o] pristinos[b] vniuersum aquę motũ,temporis præscriptiõe submota præcipimus reuocari.

Idem.aa. LEX.VI.

EVm q collegio vel curiæ vel burgis cæteris q; corporibus p.xxx.an.sine interpellatiõe seruierit:res dñica vel intentio priuata[c] nõ inquietabit,si colonatus vel inquilinatus quæstionem mouere[†] tentauerit:sed in curia vel in corpore in quo seruierit,remaneat.

Impp.Theodo.& Valent.aa. LEX.VII.

NEmo dẽpto canõe[d] ad cõparationem dñicæ[e] possessionis accedat.Quòd si quis in posterum ad interdictũ contractũ accesserit,eum volumus pretia[f] perdere perpetuo:nec expensarũ vel melioratę rei fructuũ[g] exactioni compensationem opponere:nec tẽporis sibimet cõtra nostra commoda præscriptiõe (excepto vetustatis[h] auxilio) blãdiri:palatinũ etiã officium si quoquomodo cõtractus eiusmodi fuerit celebratus[i],vel si talem petitiõem instruxerit quinquaginta pondo auri pœnæ nomine inferre priuato nostræ mansuetudinis ærario nulla liberalitate nostræ clementiæ,nulla sanctione cõtra tanta rei priuatæ commoda valitura[k],licet annotatio vel diuina pragmatica sit quæ cõtra vetita canonem vendere cõcedat,vel pœnam palatino remittat officio.

TITVLVS LXVI.

De fundis & saltibus rei dominicę.

GImmittens animalia in pascua principis, animalia perdit procuratorq; fisci qui hoc consentit,grauissimè punitur.Angelus.

Impppp.Valent.Theodo.& Arca.aaa.LEX.I.

SIquis ouiũ vel equarum greges[l] in saltus rei dominicæ alienus[m] immiserit: fisco illico vendicẽtur[n].Quòd si venalis procuratorum conniuentia[o],vt id deinceps tentetur,admiserit:eos[p] grauissimo iubemus supplicio subiacere.

r GIura.]id est ad primum emphyteutam & consuetum censum.Accurs.

s GTemporis.]l.xl.an.prescriptio noceret,quia hîc nõ agit de canone rei dominicæ qui tollitur præscriptione:vt.§.tit.j.l.fi.canon enim tributorum nulla tollitur prælcriptione nisi in casu:vt.§.de prescrip.xxx.ann. comperit.& de fun.pat.l.fi.§.fi.M.

t GPræiudicijs.]i. vt noui nõ præiudicent veteribus.

Impp.Theod.& Valent.aa. LEX.II.

SI qua loca ad sacrum dominium pertinentia,cuiuslibet temeritas occupauerit[q],secundũ veteris census fidem,in sua iura[r] retrahantur rescriptis per obreptionem impetratis, & præscriptione longi temporis[s],& noui census præiudicijs[t],in hac causa submouendis.Neq; enim aut præcatio colorata,aut incubatio diuturna,aut nouella professio[v] proprietatis nostrę priuilegium[x] abolere potuerunt.

u GProfessio.]Arg.cõtra eos q occupauerunt terras comitis hugonis, & impetrauerunt rescripta per obreptionem.

x GPriuilegiũ.]maioris cẽsus.& facit.§.ne rei do.vel temp.l.fi.&.§.tit. j.l.iij. &.l.fi.&.l. vsus.& §.de aquędu.l. diligẽter & dic priuilegium abolere potuerunt.

TITVLVS LXVII.

De agricolis & mancipiis dominicis vel fiscalibus[†] rei publicę vel priuatę.

Impera.Constantinus.a. LEX.I.

NVllus omnino originalis colonus rei priuatæ[y] nostræ ad aliquos honores vel quælibet alia ciuitatis munera deuocetur. Non enim ciuitatum ordinibus & cæteris ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet,per omnia florentibus[z],ad hæc suprema præsidia iniuriosa nominatione[a] descẽdendum est.

y GPriuatæ.]q ea- dẽ est q & fiscal.M.ar.§. de of.co.re.priua.l.j.&.§. de fun.rei priua. not.in rub.&.ff.ne qd in lo.pu. l.ij.§.hoc interdictũ.Itẽ idem de colono priuati vt.§.de agri.& cen.l.originarios.facit.§.deman. & co.l.fi.

†i scriptis nostris exemp.legit fiscalibus, siue rei priuatæ.

z GFlorentib⁹.]innuit q si alicubi sit copia,ad hos descendendum est. Idem videtur de minoribus.xxv.ann.vt.§.q æta. l.ij.& de decu.l.eos qui. & de mu.& ho.l.vt gradatim.§.j.&.§.ij.&.l.honor.§.fi.Accur.

a GNominatione.]aĩs nominatiõe, & aliâs denominatiõe, aliás terminatione.

Impera.Constantinus.a. LEX.II.

COlonos nostros,q priuati[b] sunt,vel ad ratiocinia gerenda[c],vel ad colendos agros idonei retrahi[d] iubemus:ac tantũ colendis[e] nostris rebus addici quinetiã in posterum obseruari[f] sinequis eorum rem priuatã cuiusq; gerendã, aut aliq̃d administrãdũ suscipiat.

b GColonos.Priuati.]scilicet patrimonij nostri.

c GGerenda.]intra domum.

d GRetrahi.]si ad alio rum vsum iuerunt.

e GColendis.]id est administrandis in agro vel alibi.

f GObseruari.]iubemus repete.& facit.§.de man.& colo.l.fi.

Idem Augustus. LEX.III.

SErui atq; coloni,& eorũ filij vel nepotes,vel quicũq; defundis ac possessionibus nostris clanculo ad officia conuolauerint diuersa,reddantur: etiam si armatę habuerint sacramenta militiæ[g]. Nos enim etiam eos discingi[h] iubemus ac reddi qui protectorum fuerint nomen adepti.

g GSerui. Militię.]nisi peractis stipendijs meruerunt otia veteranorum:vt.§.de man. & colon.l.fi.

h GDiscingi.]Not. discingi. nam cingitur cũ fit miles:vt.ff.de milit.testa.l.pe. & facit.§. ne rei do.vel temp.l.j. &.iij.& de ser.fugi.l.fi.& de colo.fug.l.j.&.iij.& de col. fun.pa.l.j.&.ij.

Imp.Grat.Valent.& Theo.aaa. LEX.IIII.

EXingenuo & colonis ancillisq; nostris natos natasvé,origini ex qua matres eorum sunt,facies deputari[i].

i GExingenuo. Deputari.]Excepto eo qđ dicit de colono q iungitur tamiacę:vt.j.tutu.j.l.j.M.&facit.§.de de cur.l.nati.& de agric.& cen.l.mulier.&.l.ne diutius.&.l.fi.&.§.de muri legulis.l.ij qui.

Imp.Valent.Theod.& Arcad.aaa.LEX.V.

DOminicos colonos neq; ad descriptionem[k] patimur deuocari,neq; extraordinarias[l] pati

k GDominicos. Descriptionem.]species illationis:vt.§.de impo.lu.descri.l.ij.

l GExtraordinarias.]vt.§.de col. fun.pa.l.j.& j.de

j. de priui. do. aug. l. j.

a QVoties. Colonorũ.] nostrorũ.

b ¶ Origine.] nõ admittitur quibet ad emendũ. sic. ſ. nõ licebat. habi. me. l. j. & in aut. de colla. §. ſi verò. Sed ar. contra. ſ. de contrahen. em. l. dudum.

10 c ¶ DE PRAEDIS TAMIACIS &c.

¶ Quidam dicunt debere ſcribi de prædijs dñicis nõ tamiacis in hac ru. & hoc ex eo ꝓbatur qđ ſubijcit: & de his q &c. ergo in. l. j. dicatur dñico uel dñicæ. non tamiaco uel tamiacæ, & in ulti. fundos dñici uris, nõ tamiaci ſcđm P. qđ nihil eſt. Vel dic ſcđm Io. tamiacis. ſ. prædijs in qbus ſunt cellulæ. Vnde tamiacus. i. cellarius: aliás cellularius. tami enim græcè, latinè dicit cellariũ. Vel aliter: prædia empta erant ut canonẽ redderẽt inter cellulas ſcđm Io. & eorũ coloni dicunt tamiaci. i. dñici coloni quia dicta prædia erant imperatoris.

d ¶ Sᴵ liber.] aliud in ſeruo vel adſcriptitio vt j. in. l. fi. Accurſius.

e ¶ Dominico.] ꝓ hoc ꝓbatur non debere ſcribi tamiacũ ſecundũm P. & not. prout accidit colono, eſt ſpeciale: vt. ſ. de ſer. fugi. l. fi. Accurſi.

f ¶ Sancimus.] vt ſequatur matris conditionem vt &. ſ. titu. j. l. ex ingenuo. cũ ſuis cõcor. qđ in caſu primo huius legis nõ cõtingit. Item eſt ar.

50 cõtra. ſ. deſer. fugi. l. fi. Sol. ibi in liberis. Accur.

g MEminimus. Iuſſiſſe.] quod habemus.

h ¶ Tamiaci.] Expone vt in rubri.

i ¶ Gomatici.] i. ſaltus laboribus ad fertilitatẽ deducti. gomos em̃ græcè, latinè labor. Alij habent canonici. i. ꝑſtantis ordinariũ canonem. canon enim græcè, latinè ordo. inde canonici: qa ex ordine noïatorũ ibi ſunt poſiti ſecundũ M.

k ¶ Canone.] de hoc canone fit mentio. ſ. de colla. do. &. ſ. de ſac. ſan. ec.

70 l. placet.

l ¶ Diſtrahi.] ſibi ſubaudi. hoc fallit in his patrimonialib⁹ qui per orientẽ ſunt: vt. ſ. d fun. pa. l. pe. & facit. j. ti. j. l. j. & l. eos. & l. ſi quis. & j. tit. ij. l. fi. & ſ. de fun. rei

80 priua. l. j. & l. fi. Accur.

m ¶ DE DIVERSIS &c.

Roędib⁹. Cogant̃. ſi hoc publicè expediat aliás vendicentur in publicum ꝓ præſidem: vt functiones: maximè cùm aduerſus conſuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

I mpp. Theod. & Valenti. aa. LEX. VI.

QVoties alicui colonorũ [a] agrum priuati patrimonij noſtri placuerit vænundari: nõ vnus tantùm qui fortè conſortibus ſuis grauis ac moleſtus exiſtat, ſed alij quoq; duo vel plures ex ſimili origine [b] ac iure venientes, in ſupra dicta emptione ſocientur.

TITVLVS LXVIII.

De prędiis [c] tamiacis, [†] & de iis qui ex colonis dominicis aliiſq; liberę conditionis procreantur.

¶ Natus ex uno parente tamiaco & altero libero, tamiacus eſt: natus autem ex adſcriptitio uel ex ſeruo alieno & ancilla dominica uel adſcriptitia, uel ex ſerua priuati & ex colono uel ſeruo dominico, ſemper ſequitur conditionem parentis liberi. Bartolus.

I mperator Zeno. a. LEX. I.

Sᴵ liber [d] colonus vel colona libera tamiaco vel tamiacæ matrimonij iure copuletur: filij vel filiæ ex huiuſmodi contubernio procreati vel procreatæ, colonis dominicis annectentur. ſi autem adſcriptitius vel ſeruus alienus colonã vel ancillam dominicam ducat vxorem, vel adſcriptitia vel ancilla colono vel ſeruo nubat dominico [e], & ex huiuſmodi cõiunctionibus nati ſunt liberi: veterum legum ius tenere ſancimus [f].

I mpera. Iuſtinianus. a. LEX. II.

MEminimus pragmaticã ſanctionẽ iuſſiſſe [g] fundos tamiaci [h] iuris in prouincijs poſitos necnõ etiam poſſeſſiones gomatici [i] † ſaltus ſub certa forma, ſaluo ſcilicet canone [k] & tributarijs collationibus ijſdem prædijs impoſitis, volẽtibus diſtrahi [l]: quatenus qcquid ex ꝑtijs memoratorum fundorũ poſsit reſtitui, publico inferatur. Sed licet ꝓ eandẽ ſanctionem huiuſmodi venditionũ cõtractib⁹ pleniſsima delata ſit cautio, attamen ꝓpetuę emptionis ſecuritati cõſulentes, huius etiam perpetuæ conſtitutionis authoritate muniri eoſdem emptores præcipimus.

TITVLVS LXIX.

De diuerſis prędiis vrbanis & ruſticis templorum & ciuitatũ, & omni reditu ciuili.

¶ Ædificans in ſolo publico debet ſoluere debitam penſionem pro ædificio ſi expediat reipublicæ, aliàs ipſum ſolum cum ædificio uendicatur. Bartolus.

I mperator Iulianus a. LEX. I.

RO ædibus quas nõ nulli in ſolo reipublicæ extruxerunt: placitam præſtare penſionẽ cogant [m].

I dem Auguſtus. LEX. II.

PAmphilię [n] etiam ciuitates & quæcũq; aliæ [o], quicquid ſibi acquirant [p], id firmiter habeant.

¶ Tertia pars canonis qui redigitur ex fundis uel locis reipubli. ſufficit ad reſtaurationem murorum. Bartolus.

I mpp. Arcad. & Hono. aa. LEX. III.

REſtaurationi mœniũ [q] publicorum tertiã portionẽ eius canonis [r] q ex locis fundisvè reipublicę annua pręſtatione cõferẽt, certum eſt ſatis poſſe ſufficere.

¶ Emptor reipubli. uel templorum ipſam perpetuò poſſidebit: nec ab eo poteſt auelli, licet alius offerat meliorem conditionem. Bartolus.

I dem. aa. LEX. IIII.

EOs [s] qui auctione prima fundorum iuris patrimonialis ſi ue templorum poſſeſſores effecti ſunt vel fuerit, firmum [t] dominiũ tenere decernimus, ne vlterius vacillet vniuſcuiusq; poſſeſsio, ſed teneat quiſq; ius proprium quod dato pretio roboratum eſt vel fuerit.

¶ Emptio rei emphyteuticæ fiſcalis facta à priuato uel etiam à ciuitate ſub pacto ne teneatur ad canonem, tenet: ſed pactum eſt irritum. Bart.

I mpera. Valentinianus. a. LEX. V.

SI qui ex titulo donationis vel emptionis, ſiue ex alio quolibet titulo poſſeſsiones vel domus vel ergaſteria [v] iuris dũtaxat ciuilis quæ huius iuris eſſe verè probantur, cuiuslibet ciuitatis, & præcipue huius [x] æternæ vrbis, cui maiorem debemus fauorem: tam ciuilis [y] (vt dictum eſt) iuris, quàm etiã agonotheticas [z] poſſeſsiones à conſulatu Auſonij & Olibrij, dempto ciuili canone acceperunt: eos impoſitum eis [a] canonem iuxta fidem publicorum monumentorum ciuitatis, ad quam eædem res pertinuerint, prębere iubemus. Nã ſi priuati iuris debita [b] nõ patimur denegari, multò magis præbenda ſunt ciuitatibus quæ iure debentur: cũ ſufficiat poſſeſſoribus ꝙ apud eos dominium [c] in perpetuũ ex noſtra liberalitate permaneat. Si quæ tamen poſſeſsiones iuris ciuilis canonem priuatis largitionibus [d] in pręſenti prębent, vel nunquam ademptum [e], vel poſtea impoſitum [f]: ad hanc iuſsionem nõ pertinebunt, ſed priuato ærario canonem quem nunc agnoſcunt, inferre ex more debebunt, dominio firmiter apud eos ſucceſſoreſq; eorum & detentatores pari modo permanente.

ff. de ope. pu. ſi legatũ. §. ſi. & facit. ff. ne qđ in loc. pu. l. ij. §. ſi quis neminẽ.

n ¶ Amphiliæ.] aliás pamphilę. & eſt nomen prouinciæ, alias incipit, etiam ciuitates.

o ¶ Aliæ.] ſ. ciuitates. vl dic aliæ, ſcilicet villę vl

10 perſonæ. Accurſi.

p ¶ Acquirant.] iuſtè tamen. & facit. ſ. de hære. inſtu. l. hæreditas. & de leg. j. ciuitatibus. &. ſ. de fun. rei priu. l. j. & ff. ad treb. l. omnibus.

q ¶ Reſtaurationi mœniũ] ciuitatũ vel caſtellorum: quod fi

20 eri debet conſulto principe: vt. ff. de rer. diui. l. antepenul. §. muros.

r ¶ Canonis.] i. annui tributi fiſco præſtandi: vt. ſ. de ope. pu. l. ne ſplẽdiſsimæ. & de vec. l. fi. & in aut. de col. §. iubemus nullam. col. ix.

s

30 EOs qui auctione.] i. acceptione ꝓ emptionẽ: vt. j. in fi. & ſic pro actu nõ ꝓ iure ponitur nomen auctionis. ſic in aut. hoc ius porrectum ſupra de ſacroſan. eccleſi.

a Quod gl. hîc dicit ſcilicet q̃ non eſt locus auctioni invẽditione rẽ templorum: eſt correctũ p authenticam hoc ius porrectũ. ſ. de ſac. ſan. ecc. ſecundũ Io. de pla. hîc.

t ¶ Firmũ.] [a] quia nõ eſt

40 locus adiectioni in patrimonialibus ſeu templorum poſſeſsionib⁹: ſed ſolùm in cauſis fiſcalib⁹: vt. j. de ven. re. ci. l. j. vel poteſt dici vt in patrimonialibus ſit locus adiectioni: ſed nõ niſi ſemel: & hoc colligitur in eo quod dicit prima auctione. ad quod facit ſupra de fun. rei priua. l. j.

50 Accurſius.

v SIquis. Ergaſteria.] acceperunt qđ eſt. j. ſcilicet ab alio priuato.

x ¶ Huius.] ſcilicet Cõſtantinopolis.

y ¶ Ciuilis.] ex qua reditus præſtari debet.

z ¶ Agonotheticas.]

60 expone vt. ſ. de fun. rei priuatæ. l. fi.

a ¶ Eis.] poſſeſſoribus.

b ¶ Debita.] id eſt quod debetur priuato.

c ¶ Dominium in perpetuum.] Contra. ſ. de fun. rei priua. l. fi. vbi aufertur poſſeſsio. ſed ibi in prædio Cæſaris: hîc

70 ciuitatis.

d ¶ Largitionibus.] i. cameræ principis.

e ¶ Ademptum.] canonem dico nunq̃ ademptum per pactum ab emptore: quia nõ poſſet: vt ſ. de fun. rei priua. l. fi.

f ¶ Impoſitum.] poſtq̃ nouus poſſeſſor accepit

80 facit. j. de loc. præ. ciui. l. fina. & de fun. rei priuat. l. j.

† Cõcor. ad hãc.l.c. nouit.iuer si.vt nec illud omittamus. extra de iud. scdm Io. de pla.hic.

Priuilegia vetera renouari debent.

a HAc in perpetuum.] Martianus cõcessit ciuitati Nicenẽsium & quibusdã nobilib⁹ de territorio Apamenę ciuitatis vt de reditu seu canone qđ soluere debebãt dicta ciuitas exigeret sibi certã summã: qđ priuilegiũ à certo tpe male obseruatũ eis reparat Zeno per.l.istam.

b ¶ Nicęnensium.] ciuitas est in puicia Syrię secundum P.

c ¶ Eorũ.] fortè nepote

d ¶ Tertia indictione.] ex quo tempore nõ fuerit eis obseruatum.

e ¶ Cum ipsa.] .s. Apamena ciuitate quę erat subdita Nicęnen. vel dic cum ipsa exactione.

f ¶ Quam.] hoc respicit superius. Accursius.

g ¶ Ciuitatis.] Nicęnę. Accursius.

h ¶ Ciuitatibus.] prędictis duab⁹, quibus & alia priuilegia data fuerãt à Mar. Et est hęc.l.ar. pro priuileg. renouãdis: vt in aut. de hęre. & fa. §. j.

i ¶ DE LOCA. PRAE. ¶ Silicet cuiuslibet ciuitatis: ut .s. tit. j. l. j. Acc.

k ¶ Fiscaliũ.] hęc non debẽt locari minoribus. Item cõductor nihil deberet exĩde exportare: vt ff. de iur. fis. in fraudem §. fi. &. §. pen. Accursius.

l ¶ Templorũ.] ex hoc ti. & eius legibus videt posse colligi q̃ sicut prędia reipubli. seu dñicę possunt locari in ꝑpetuũ id est dari in emphyteusim: sic tẽplorũ. qđ noua cõstitutione phibitũ est: vt in aut. de ali. & ẽphy. §. locationes. coll. ix. vbi nõ vltra. xxx. an. & ĩ alijs venerabilibus domibus, sed dic q̃ potest etiam in perpetuũ: vt no. in aut. de nõ alie. §. necnõ illud col. ij.

m DIui. Perpetuarijs.] i. colonis.

n ¶ Officio rum.] i. officiorũ colonorum &c.

o ¶ Si apparitione.] ĩ. iudice cum suis apparitoribus: qui & discussor dicitur.

p ¶ Fideiussione.] si tamẽ habẽt sufficẽtia prędia: vt .s. de om. ag. deser. l. quicunq; & de fun. pa. l. quicunq;. Accursius.

q ¶ Seruetur.] facit .s. de fun. rei priua. l. quicunque.

r FVndi. cõductionis.] simplicis temporalis. nam tunc posset aufferri primo alio plus offerente: vt j. l. fina. §. si verò pro tali. quod hîc non licet post contractũ, vt hic & j l. fi. sed nec locabitur, sed tempore cõtractus sic: vt in fi. hui⁹. l. & j. l. pxi. tenebat ergò

† addictio nis.

Impera. Zeno. a. LEX. VI.

HAc in perpetuum [a] † valitura lege sancim⁹ Nicęnẽsiũ [b] ciuitati seu habitatoribus eius, tãtius exactionis. cccc. solid. annui canonis ciuilis reditus ad suã patriãptinẽtis, & possessorib⁹ id est Callimacho & Eliburno necnõ Emptorio & Veratorio cũ Epotio eorũ [c] sub territorio Apamenæ ciuitatis cõstitutis, ex nuper lapsa tertia indictiõe [d] cũ ipsa [e] restituit: q̃ [f] si qđ ex quo sanctio Martiani diuę memoriæ lata est, ad eiusdẽ ciuitatis [g] præiudiciũ gestũ est, infirmari: & qđ ex eadẽ prouisione ciuitatib⁹ delatũ, interea qualibet occasiõe minutum est, ex authoritate constitutionis nostræ serenitatis eisdem ciuitatibus [h] redhiberi: ita vt neq; iudiciaria authoritas: necĩperiale rescriptũ, quacũq; videlicet adiectione munitum, sæpedictę generalis legis vires possit infringere. Quòd si quis aliter fecerit, pœna graui plectetur.

TITVLVS LXX.

De locatione prędiorum ciuilium [i] vel fiscalium [k] siue templorum [l] siue rei priuatę vel dominicę.

¶ *Prædia principis quæ in perpetuum locantur, sunt locanda diuitibus, & alijs cũ fideiussoribus idoneis: & officialis prædicta negligens, de suo resarcit omne detrimentum. Baldus.*

Imppp. Grat. Theod. & Arcad. aaa. LEX. I.

DIui patris nr̃i aperta pręceptione cauetur fundos ex re priuata nostra ita tradi ꝑpetuarijs [m], vt piculo collocatiũ officiorũq; [n] tradantur. Neq; em̃ quicquã põt ex deuotionis plenitudine vacillare, si apparitione [o] iudiciaria & fundi idoneis attributi sunt, & inde fiscalis indẽnitas idonea fideiussione [p] est munita. quorũ si alterũ vel vtrũq; neglectũ est: quæ ex hoc titulo pensitatio canonica desideratur, ex officiorum facultatibus seruet̃ [q].

¶ *A colonis perpetuis fundorum publicorum non auferantur fundi, licet alius meliorem offerat conditionem. Bar.*

Idem. aaa. LEX. II.

FVndi reipublicæ ab ijs q̃ nec titulo cõductionis [r] eos detinent, quiq; meliores cultu patrocinãte reddiderit: nec nostrarũ qđẽ sanctionũ [s] (si fortè quis piã ꝓ surreptionẽ meruerit) nutib⁹ auferant, iuxta legem veterem [t] semel tantũ licentia faciẽdæ adiectionis indulta.

¶ *Subhastatio in locatione perpetua fundorum publicorum non indicat sibi locum sicut in uenditione. Bar.*

Impp. Hono. & Theod. aa. LEX. III.

LOca oĩa fundi vel reipubli. ꝓpositis prius licenter edictis [v], dehinc vbi in eum canonis modũ, contendentiũ augmẽta succreuerint, vt extendi vltra, aut superari ab alterius oblatione non possint: perpetuarijs conductoribus [x] locentur.

¶ *Si finita locatione cõductor primus offert tantum quantũ nouus: in locatione præfertur Bart.*

Idem. aa. LEX. IIII.

COngruit æquitati, vt veteres possessores [y] fundorum publicorum, nouis conductorib⁹ præferãtur: si facta nobis † ꝓ alios augmenta suscipiant.

¶ *Prædia domus augustalis in perpetuum locata, ad alium nõ possunt transferri sub aliquo prætextu quandiu pensio soluitur, & comes rerum priuatarũ contra faciens punitur. Item prædium augustale princeps põt donare ei cui locauerat in perpetuum uel ad tempus. Item primus conductor conductione finita si offert tantum, alijs præfertur: si uerò rem conduxerit in perpetuum, omni tempore est securus. Bartolus.*

Impp. Theodos. & Valẽtin. aa. LEX. V.

PRædia † dom⁹ nostrę si semel iure perpetuo [z] vel nostra pręceptione, vel authoritate illustris viri comitis ærarij priuati, apud aliquem fuerint, vel iandudũ sint collata, ad alium transferri perpetuariũ nõ oportet [a]. Aperte em̃ definimus hoc edicto vt à perpetuario nunquã possessio trãsferatur, etiam si alteri eam imperator vel exoratus vel sponte donauerit, siue annotatione, siue pragmatica. cui si fortè contra perpetuariũ vir illustris comes priuatarum rerum dũ allegabitur, acquiescet: & de ꝓprio [b] ipse centũ libras auri, & alias centũ fisci iuribus palatinũ inferre cogat̃ officiũ. nec tamen [b] post allegationem habebit huiusmodi iussio firmitatem, sed nec locabit̃ [c] alteri, licet ingẽti superare videatur augmento possessio. Iure igitur ꝓpetuo publici cõtract⁹ firmitate ꝓpetuarius securus sit: & intelligat neq; à se, neq; à posteris suis vel ijs ad quos ea res vel successione vel donatione siue venditiõe vel quolibet titulo peruenerit, esse retrahendam [d]. Sanè quia non ex omni parte excludenda est largitas principalis, rem diuinæ domus suę imperator, si velit, donabit ei [e] qui eam possidet iure perpetuo: siue ipse iam meruerit, siue cuiuslibet tituli iure successerit, videtur enim suam concedere pensionem: non alteri nocere liberalitas quæ possidentem iure perpetuo, dominum eum vult vocari. Sanè si quis non perpetuo iure, sed ad tempus

in ẽphyteusim. & facit ff. de iure fis. l. iij. §. diui fratres.

s ¶ Sanctionũ.] i. priuilegiorum, quę sanctiones personales dicũtur vt instituti. de iur. na. §. planè.

Priuilegia ꝓnales sanctiones dicuntur.

t ¶ Veterẽ.] quam nõ habemus. sed permittebat aliũ plus offerre tpe cõtractus non post: vt in princ. l. dixi. Et not. q̃ sufficit sc̃. fic. s̃. de iur. deli. l. fi. §. sed quia. Itẽ facit s̃ de vẽ. re. ciui. l j. & de fi. instru. & iur. hastę fis. l. si tpe. & l. qcunq;. & ff. ad muni. lucius. §. fi. & s̃. de comune. pa. l. ij. & iij.

† aliàs nõ habẽt vox nobis.

v LOca. Edictis.] fortè. xx. dierũ secundũ formã quę est s̃. de sacr. san. eccle. aut. hoc ius porrectum. & s̃. l. proxi. cum suis similibus. Accur.

x ¶ Conductoribus. scilicet emphyteuticaris.

y ¶ Congruit. Possessores.] id est detẽtatores. nam de conductore temporali dicit, non perpetuo emphyteuta: vt j. l. fi. §. sed nũc & §. si verò. & facit s̃. de in diem addi. l. licet. & l. necesse.

† Quærit hîc Io. de pla. an ipe rator possit donare res ĩmobiles ĩperij. ar. ꝑ sic ꝑ multa iura & rationes. demũ concludit ꝑ nõ pluribus rationibus & iurib⁹. vide eum pulchrè de hoc disputãtẽ.

z PRædia. Perpetuo.] i. in emphyteusim quod ideo sic dicit: quia quandiu &c. vt institu. loca. §. adeo. & ff. si ag. vecti. vel emphy. l. j. vel etiã locatio simplex & ĩperpetuum. vnde est simile contractui emphyteutico.

a ¶ Non oportet.] nec extraordinarijs nec sordidis muneribus gratuatur hæc res: vt. s̃. de excu. mune. l. priuatæ. & l. euidenter.

b ¶ Nec tamen.] punit̃ factum etiam si non tenuit: vt. ff. ad sylla. l. iij. §. si quis co. & s̃. de legi. & con. l. ij. & de fun. rei priua. l. fin. & ff. de iniu.

c ¶ Sed nec locabit̃.] non solũ nõ donabitur, sed &c. vt primo auferatur: nec tamen in iuriarum &c. vt. s̃. vnde vi. l. meminerint. sed ius ꝙ habet, põt vẽdere alij: quia & priuatus posset.

d ¶ Retrahendã.] Nores in perpetuũ locatas, posse vẽdi & alienari ab eo cui locatæ sunt. Item not. quòd res sic locata videtur dari in emphyteusim. ad quod facit in fi. loc. §. adeo. nec de nouo potest, ei adijci: vt no. s̃. eo. l. ij. Ac.

e ¶ Donabit ei.] Et sic mutabit̃ ei cã possessiõis qđ hoc casu licet, vt hic, & ff. de acq. pos. l. iij. §. illud. & not. s̃. de acq. pos. cũ nemo. qđ nõ fieret si extraneo

extraneo donaret ꝙ perpetuariò (alʒ perpetuò) in aliquo ius suũ mutaretur. Sed videtur ꝙ etiã extraneo: vt.ff.de pu.l.cotẽ.§.j.contra. solu. hic dederat princeps vel comes rerumpriuatarũ, qui à principe hoc ius hñt. ibi actor possessionis. vel subaudi ibi maxime, vel verius ibi de agris pubit. hic de priuatis secundùm P. Accursius.

a ¶ Donationẽ.] Idatione etiam intra tempora primi, aliás nullũ speciale esset.

b ¶ Offeratur.] etiã durãte locatione prima tẽporali. & secũdũ hoc est cõtra. ff. de pub. l. licitatio §. ad conducẽdũ. ibi, finito &c. Sol. ibi in locatione vectigaliũ, hic in alijs vel in alia trahitur ad hanc secundũ quosdam.

20c ¶ In arbitrio.] Si nõ soluerit pẽsionẽ prẽteritã: vt. ʒ. de public. l. licitatio. §. ad conducendũ. inuitus ergo nõ cogit, vt hic, & ibi. sed hoc verum nisi maximos fructus cõsecutus sit, & postea tm̃ locari nõ pot: vt. ff. depu. l. cotẽ cõtra. Sol. illa corrigit per. l. ff. de iur. fisc. l. ij. §. cũ ꝙnquẽniũ. Et no. ꝙ locatio talis in ꝙnquẽniũ fit: vt. d. §. cum quinquẽniũ. vel ad minus in trienniũ: vt. ʒ. de vectig. l. penes. Accursius.

30 ¶ Maneat.] Inot. sic. ʒ. c. cõgruit. Sed cõtra. ʒ. lo. l. ne cui. Sol. hoc spãle sicut in scholaribus: vt extra de loca. & condu. c. ex rescripto.

c ¶ Idem.] Itẽporalis conductor. Accur.

f ¶ Superius.] hac. l. vsq; ad. §. ſanè. quia. & facit ad. l. ʒ. lo. emptorẽ. & l. viã. &. ʒ. de omni agro 40 deser. l. fina.

¶ DE CONDV. &c.

g ¶ Augustę.] adiectiuũ. nã de suis hoibus. nõ vxoris dicit: vt. j. in fina. l. l. vel dicit vxoris, quia eius res viri dicũtur: vt ʒ. de pact. con. l. hac lege.

h Conductores. Augustissimę.] adiectiuũ vt in rubr. Accur.

i ¶ Tenetur.] not. sic. ʒ. de legi. & cõsti. l. leges. & de iudę. l. iudęi.

k ¶ Excipiãt.] apud rationalẽ summę rei sunt conueniẽdi: vt. ʒ. vbi cause fisc. colonis. vel apud cubiculi sacri prępositũ: 70 vt. ʒ. eo. tit. l. fi. vel apud prẽsidem prouincię: vt ʒ. eo. titu. l. vn. tuersis.

k ¶ Excipiãt.] ſ. quãdo conueniuntur.

l ¶ Intercedãt.] vt. ʒ. de agri. & mãci. l. ij. & ar. ʒ. ne lic. po. l. j. Accur.

m ¶ Sentẽtia.] qua eis cõcedit accedere ad prę 80 dicta. Vel dic ſnĩa quam cito obtinerẽt pro eo cui patrocinarẽtur propter sui magnitudinem.

n ¶ Ultra.] aliorũ. Acc.

o ¶ Delatio.] Ji. non deferant aliquem in fiscũ fouẽdo delatorem. & dic

† Cõcor. ad hoc In no. in. c. ad nostrã. ij. extra de tu reuran. Vxorisbo ꝙ iter res viri annu merãtur.

locatã, ab illustri viro comite rerũ priuatarũ possessionem videt adeptus: non erit obstaculo prĩcipali largitati si voluerit in alterũ donationẽ [a] transferre, qđ ad definitum tẽpus alter forte cõduxit. Si verò ꝑ tali ꝓdio ab altero cõductore offeratur [b] augmẽtũ, sit in arbitrio [c] cõductoris prioris cui res ad tempus locata est, vt si ipse quod alter adiecit, obtulerit: maneat [d] penes eum temporalis illa conductio. Si verò idẽ [e] hanc ipsam rẽ aliquãdo meruerit iure perpetuo possidere: habebit & ipse superius [f] expressam perpetuam firmitatem.

TITVLVS LXXI.

De cõductorib⁹ & ꝓcuratorib⁹ siue exactorib⁹ prędiorũ fiscaliũ dom⁹ augustę [g].

¶ *Conductores fundorum domus augustalis & alij homines dicti e domus cũ agere uolunt, uel exigere, uel exerceri, debent ordinario iure hoc facere: & nulli eorum patrocinium præstare debẽt: aut executionis ministerium: & cõtra facientibus pœna imponitur: nec est pœnitentiæ locus. Barmp. Theodo. a.* LEX VNICA.

Conductores hominesvẽ augustalis [h] domus nostræ quoties de causa ad domum regiã ꝓtinẽte aliquid quæstionis emerserit: non aliter quã ex legũ tordine (qbus similiter oẽ hominũ genus teneat [i]) vel excipiãt [k] vel inferãt actiões: nec alioru litigatorũ negotio intercedãt [l]: nec sentẽtia [m] iudicantium aut illico patrocinij sui fomite iura [n] conturbent: nullivè executionis suæ turbulentũ ministeriũ audeant cõmodare: nõ priuatis se negotijs, non publicis misceant: nec ꝙscentem domum delatio [o] vlla, solicitet: ne eos incõsultæ pertinacię serò pœniteat. [p] Grauior [q] ẽm pœna constituẽda est in hos ꝙ nostri iuris sunt, & nostra [r] debent custodire mandata.

TITVLVS LXXII.

Quibus ad conductione [s] prędiorum fiscalium accedere non licet.

¶ *Palatini milites prohibẽtur à locatione fundorum principis. Bartolus.*

Impp. Archa. & Ho. aa. LEX VNICA.

Nvllus palatinorum qui in officio rei nostræ priuatæ militat, cõductiõis noĩe vel ꝑ se vel per quã libet personã, possessionum hmõi cõducendarũ habeat facultatem: cũ neq; militi neq; curiali hoc faciendum permittimus [t].

TITVLVS LXXIII.

De collatiõe fundorũ fiscaliũ vel rei priuatę, vel dominicę, vel ciuitatis vel templi.

¶ *Præses prouinciæ & sui officiales possunt exigere conductores dominicos, & impertiri fauorem curialibus Cæsaris uolentibus facere dictã exactionem. Bartolus.*

Impp. Archad. & Hono. aa. LEX. I.

Ordinariorũ iudicũ officijs [v] necnõ ipsis rectoribus ꝓuinciarũ [x] auctores siue cõductores dominicos cõueniendi [y] licẽtiã damus: ita tñ, vt rationalibus priuatæ rei, ad exigenda fiscalia debita immineãt [z].

¶ *Palatini trãsmissi per comitẽ rerũ priuatarũ ad præsidẽ cum literis ut sint soliciti circa exactionẽ pensionum fiscalium, nõ debent inferre aliquam concussionem. Bartolus.*

Idem. aa. LEX. II.

PAlatinos qui à viro illustri comite rerũ priuatarũ cum publicis literis destinãtur ad cõmonitionẽ iudicis: quò facilius ex prędijs rei nostræ cõferãtur debitæ pẽsiones, cum summa degere præcipimus disciplina: de quorũ nominibus, si temerè versati fuerint, ad sublimitatem tuam referri per ordinarios iudices oportebit, vt in eos seueriſsimè vindicetur.

¶ *Prædia ex quacunq; causa ad fiscum pertinẽtia, à transuectione publicarum specierum non habent immunitatem. Barto,*

Idem. aa. LEX. III.

OMnia prędia tã ea ꝙ in re priuata olim detinent, quã illa quæ ex ꝓscriptorũ bonis ad fiscũ sunt deuoluta: eaten⁹ ab hmõi priuilegijs & excusationibus submoueant, vt, oẽs species annonarias. cursitationes ẽt debitas, atq; integrã opinionẽ [b] sciãt esse soluendã.

TITVLVS LXXIIII.

De priuilegiis [c] dom⁹ augustę vel rei priuatę: & quarũ collationũ excusationẽ habẽt.

¶ *Ad extraordinaria munera uel super indicta etiam fiscalis possessor non cogitur.*

Imp. Constantinus. a. LEX. I.

PRiuatas possessiões nostras ab vniuersis muneribus sordidis placet immunes esse neq; earum conductores [d] neq; colonos ad extraordinum id est aliquem de domo priuati. sic. ff. si cert. pet. l. lecta. vel dic ꝙ non faciant prędicta ne aliquis nobis deferat qui quiescere volumus & sic domum id est me de domo.

p ¶ Pœniteat.] id est nõ delinquat vt pœniteat: quia sero pœniteret. nã non habet locum pœnitentia.

Pœnitudo post factũ nõ habet locũ.

q ¶ Grauior.] quã in alijs. sic. ʒ. de epi. & cler. & ʒ. vñ vi. l. meminerint. & est ar. ad id qđ not. ff. de iure. diui. l. fina.

r ¶ Et nostra.] Expone vt in rubric.

¶ QVIBVS AD CONDVCEN. &c.

s Vllus. Permittimus. si tñ hęredes extiterint cõductorũ, remanebũt in ea 20 dẽ cõductione: vt. ff. đ de cu. l. decurio. & de re mi. l. milites. §. fin. & facit. ff. de cõtrah. emp. l. gofficiũ &. l. nõ licet. & ʒ. qđ met. cau. l. fi per impresionẽ. &. ʒ. loc. l. milites, &. l. curiales. &. l. fi. &. ff. de ad. re. ad ciui. perti. l. ij. §. j. & pro empto. l. ij. §. tutor. & 30 ʒ. de dec. l. fi quis procurationẽ. &. ʒ. de agrico. & man. l. ij. & fin.

¶ DE COLLATIO. FVNDORVM &c.

v Ordinariorũ iudicũ officijs.] i. officialibus.

x ¶ Prouinciarũ.] qui 40 sunt ordinarij: vt. ʒ. de modo mult. l. eos.

y ¶ Cõueniendi.] id est cogendi vt soluant pensionem.

† Not. hic Io. de pla. ꝓ hũc tex. ꝙambasiatori nõcreditur fine literis suæ ãbasię nisi sit vir nobilissim⁹ & notus. Itẽ ꝙ nuncio nõ creditur fine literis suę cõmissionis nisi sit nũcius publicus iurat⁹ & not⁹. vide hic per eum.

z ¶ Immineãt.] dicti ordinarij. q. d. tã ipsi exigẽtes quã ꝓcu. cęsa. reddent solicitũ. vel dic imineant exigendi. ſ. ad periculum 50 nisi exigant. & facit. ʒ. de exact. tribut. l. exactores. & de fun. rei priua. l. vniuersi. & vbi causa fis. cum aliquid. &. ff. de iure im muni. l. ſemper. §. conductores.

a Palatinos. Versati.] quia cõcusserũt possessorẽ: qđ facere non 60 debent: vt. ʒ. de offic. re. prouin. l. nullum. Acc.

b Opinionẽ.] expone vt. ʒ. đ prędi. nau. l. fi. & facit. ʒ. de exacti. tribut. l. vlti. & de fun. pa. l. iij.

c ¶ DE PRIVILEG. DOMVS AVGVST. VEL REI PRIVA.

70 ¶ Hoc expone adiectiuè ut. ʒ. titu. iij. in rub. quoniã idẽ priuilegiũ quod habet cæsar uel fiscus, habet & augusta: ut. ff. de iure fisci. l. fiscus. §. j. & fina.

d Priuatas. Cõductores.] facit. ʒ. đ pascuis pu. 80 ol. fi. & de ag. & mã. l. dñi cos. & de coll. fun. pa. l. j. &. iij. & de agricolis & censi. l. j. &. l. colonos. & ʒ. ne rustic. ad vllum. l. prima. & de excusa. mu.

l euidēter.&.l. maximarum. Sed cōtra.ſ.ti.j.l.fi. Sol. ibi de ordinario: vt j.l. proxi. Accur.

a REmnoſtrā.] i. poſſeſsiones principis. Accurſius.

b ¶ Leuādorū.] quod à pluribus portatur, leuiº
10 portatur. ſic in authē. de immē. do. &.ſ. de exac. tribu. l. exactores.

c ¶ Prouincialiū.] indicat hęc cōſtitutio q; ſoli prouinciales pręſtabant canones tributorū: quorum leuandorum cauſa iſtud aſſerit.

d ¶ Iuſsionē.] i. qñq; hoc
20 nō eſt obſeruatū occaſione tali quia frumēti reditus ex eis prędijs portabatur vltra ſolitū, & iō id remouet vt vltra ſolitum locū non portetur.

e ¶ Remanentē.] aſsremeātē. & facit.ſ. de fun. li. l. j. & .ſ. de fun. pa. l. iij. &.ſ. titu. j. l. j. & de iudi.
30 l. j. & de an. trit. l. pro locis. &. l. mediterraneę.

† Aſs pro portionibus in corpo. &c.

f ERo tyronibus.] i. pro eorū ſtipēdijs & neceſſarijs.

g ¶ In corporibus.] alicuius militię. Accur.

h ¶ Pretia.] i. penſiones vel quidā reditus quivo
40 cabātur pretium: vt.ſ. de ex. mu. l. euidēter. nō eñ aliud extraordinariū pretiū exigit: vt.ſ. de excuſ. mu. l. priuatæ. &.ſ. de lo. fun. ci. l. ij. &. l. fina.

i ABſit. Titulis.] nominabatur, opus à principe qui fieri faciebat.

k ¶ Numeremus.] ſed
50 ſo conſtruere publicas vel ſacras ędes ſeu reparare inter ſordida munera erat: vt.ſ. de excu. mu. l. maximarum. §. publicis.

l ¶ Genus.] niſi alicui' ſpecialiter ſit vacatio publici muneris: vt. ff. dmu. & hono. l. cui. in fi.

m ¶ Diuinas.] ſicut ea
60 quę nauicularionomię ſunt obnoxia: vt.ſ. de prędi. na. l. j. & ſic etiā nō excuſatur vtraq; domus à cōparatione ſpecierū: vt ſ. ne lic. in empt. ſpe. l. j. & facit.ſ. de ſac. ſan. ec. l. ad inſtructionē. & de op. pu. l. ad portas. & de col. fun. pa. l. j. in fi. &.ſ. de ex
70 ac. trib. l. fi. & ff. de priu. yetera. l. penul.

n EXcepto patrimonio.] qā neq; recipit ſuperindictū, nec ſordidis oneratur muneribus: vt.ſ. de excu. mu. l. pe. &. l. priuatę. &.ſ. co. l. j. & de collat. fun pa. l. ij. & facit.ſ. ſine cen. vel rel.
80 ol. fi. & de exact. trib. l. ij. in fin. Accur.

† dicit Io. de pla. q̄ ē ſpecialē in equis. nā hęc pēanō o habet locū in cæte p ris animalibus.

g ¶ Neceſsitatibus.] ſ. ordinarijs.

¶ DE GREGE DOMINICO.

¶ Id eſt principis.

naria munera vel ſuperindictiones aliquas conueniri.

¶ *Prædia principis á tranſuectione publicarum ſpecierū nullatenus hodie excuſantur, ſicuti nec prædia priuatorum, licet aliquādo excuſata fuerint: quia ultra ſolitū locū tales ſpecies portabā tur. quod hodie nō permittitur. Bartol.*

I mpp. Archad. & Ho. aa. LEX II.

REmpriuatam noſtrā[a] leuandorum[b] prouincialiū[c] cauſa canonicas neceſsitates ea cōditione qua cūctos volumus ſuſtinere. ſed exceſsit occaſio iuſsionē[d]; quā do quidē nō locis ſolitis frumēta quę ſunt ex diuerſis ſaltibus conuehenda, trahātur, ſed eo vſq; portētur, quò graue atq; damnoſum eſt prouehere. Proinde ſpectabilis ſynceritas tua remanentē[e] inijſdē locis implere faciat proprias functiones quibus antea præbebant frumenta.

I mpp. Hon. & Theod. aa. LEX. III.

PRo tyronibus[f] †in corporibus[g] poſtulatis pretia[h] conferi ex fundis perpetuarijs noſtræ rei priuatæ præcipimus.

¶ *Inſtructio uiæ publicæ & pontiū & ſtratarū inter ſordida munera non numerantur: & ideo nemo excuſatur ab ea. Bartol.*

Iidem. aa. Aſclepiodo p. p. LEX. IIII.

ABſit vt nos inſtructiones viæ publicæ, & pontiū ſtratarūq; opera, titulis[i] maiorū principū dedicata inter ſordida munera numeremus[k]. Igitur ad inſtructiōes reparationesq; itinerū pōtiumq;, nullum genus[l] hominum, nulliuſque dignitatis ac venerationis meritis ceſſare oportet. Domos etiam diuinas[m] tam laudabili titulo libentur adſcribimus.

¶ *Nullus á ſuperindicto excuſatur, excepta principis poſſeßione. Bartolus.*

I mpp. Theod. & Valen. aa. LEX. V.

EXcepto patrimonio[n] pietatis noſtræ cuius quidem reditus neceſsitatib[9o] publicis frequentiſsimè deputam[9]: vniuerſos poſſeſſores functiones in ſuperindictis titulis abſq; vlli[9] beneficij exceptione agnoſcere oportere cenſemus.

TITVLVS LXXV.

De grege dominico.[p]

¶ *Subtrahens equū de grege dominico: ipſum reſtituit: & in una libra auri pūnitur. ſubtrahēs autem de grege priuato punitur in media libra: á qua pœna releuatur ſi obtulerit ſpontè. Bart.*

I mpp. Arcad. & Ho. aa. LEX VNICA.

PRopoſitis edictis ſublimis magnificētię tuę[q] minimi maximique[r] moneant, vt ſciant ſingulas[s] lib. auri ex proprijs facultatibus ſeruādas pro ſingulis equis †ſiue equabus ſiue Hermogenianis[t] ſiue palmatis: niſi ſponte eos[v] ob tulerint[x] in ijs verò quos ex alijs gregibus occupatos eſſe conſtiterit, ſex auri vncias fiſci iuribus inferendas.

TITVLVS LXXVI.

De palatiis & domibus dominicis.

I mp. Cōſtantinus. a. LEX VNICA.

COnſecratas nobis ędes, id eſt inclyta palatia, ab omni priuatorum vſu & cōmuni habitatione excipimus[y].

TITVLVS LXXVII.

De cupreſsis[z] ex lucō daphnes[a] vel Perſeidis per Aegyptū non excidendis vel vēdendis.

¶ *Ementes & uendentes arbores cupreſsi in locis hic nominatis, puniuntur. Bartolus.*

I mpp. Arcad. & Hono. aa. LEX. I.

SI quis Daphnes luci in Syria, vel Perſeidis[a] in Aegypto arbores cōparauerit, qnq; libris auri nouerit ſe eſſe multandū: nō minore diſpēdio & illo feriēdo qui vendere arbores auſus fuerit, quas non licet emptoribus comparare.

¶ *Authoritate propria nullus poteſt in luco Daphnes incidere cupreſſos, nec etiā eas collapſas alio trāſportare. Itē plantans cupreſſum non pōt ob hoc aliā incidere: ſed pro tali piātatione á fiſco unā libram auri conſequetur. Bartolus.*

I mpp. Theod. & Valē. aa. LEX. II.

OMnes iudices cuiuſcūq; dignitatis ſciant poſt hac abſq; permiſſu magnitudinis tuæ arborem ex Daphnes luco Antiochenæ ciuitatis præcidēdi, vel quo e libet modo lapſas transferendi licentiam ſibimet denegandam. Sed nec à luco vel à litore vnam cupreſſum alijs plantatis excidere ſibi licere contendat. At ne ſolatio[b] antiquitus ei conceſſo priuari per omnia videatur: pro eo q̄ ei cupreſſum excidere denegatur, vnā libram auri eum de priuatis noſtris largitionibus accipere decernimus: quinquaginta[c] librarum auri condemnatione huius legis temeratorem plectendo.

¶ Finis Libri Vndecimi.

¶ PRopoſitis Tuę] præfecto loquitur.

r ¶ Maximiq;.] hoīes.

s ¶ Singulas.] i. vna li. auri p quolibet equo. Et dic q̄ not. differentia ſubtrahi de grege principis
10 equos, an ipſos ex alijs gregibus.

t ¶ Hermogenianis.] ſiue ſint nati ex illa terra, ſiue non.

v ¶ Niſi eos.] equos vel equas.

x ¶ Obtulerint.] no. ſic ff. de ali. iur. l. iij. in fin.

¶ DE PALAT. ET
20 DOMI. &c.

y CONſecratas. Excipimus. Excipe iudices qui reddunt ius: vt.ſ. de offic. rec. puin. l. nullum. & facit.ſ. de ope. pub. l. q cunq;. & de iudę. l. in ſy
30 negoga. Accur.

† locūhūc nobis Alciatus retinuit. tu illū videto.

z ¶ DE CVPRE. &c.

a ¶ Aliàs cypreſsis, aliàs cupreſeis, aliàs pſeidis, & ſunt nomina arborum. uel perſeis nomen loci ubi naſcitur cupreſſus. & eſt ratio quia continēt aggeres tenentes aquam Nili: quā opportunis tēporibus ſpargitur per agros, cum in Aegypto nōpluit: ut.ſ. de Nili agge. l. j.

SIquis. Perſei.] nomen loci ſicut daphnes: & eſt genitiuus perſeidis.

b OMnes. Solatio.] Olim enim licebat vnam incidere qui aliā ſoplantabat. qđ hic remouet: ſed aliud á fiſco habet.

¶ Quinquaginta.] inciſor plus punit quàm emptor: vt.ſ. l. proxi.

a ¶ DE DIGNITATIBVS. *Dictũ est ff. de iure publ. sed quia ius publicũ non põt expediri nisi per eos qui in dignitatibus erigũtur: ut ff. de ori. iuris l.ij.§.post originem. ideo de dignitatibus dicit, scilicet qui ad eas admittantur. & reijciantur: & quæ priuilegia eis competant: & quanto tempore durent. Accursius.*

Codicis Domini Iustiniani Sacratissimi principis ex repetita prælectione Liber Duodecimus.

TITVLVS I. De dignitatibus[a].

¶ *Mulier patris conditionẽ & aui illustris retinet: dum tamen nubat clarissimis. Bartol.*

Imperator Antoninus. a. LEX. I.

SI vt pponitis[b] & auũ cõsularẽ, & patrẽ prætoriũ virũm habuistis & nõ priuatæ[c] conditionis hoibus, sed clarissimis nupseritis: claritatẽ generis retinetis.

¶ *Notati infamia iuris & facti, uel ingnati scelere aut turpitudine uitæ, ad dignitates non ascendunt. Bartolus.*

Imp. Alexander. a. LEX. II.

NEq; famosis[d] † & notatis, & quos scelus aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia abhonestorum cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt.

Imp. Gordianus. a. LEX. III.

MAior dignitas nulli debet circa prioris dignitatis seu militię priuilegia p̃iudiciũ facere[e].

¶ *Substantiæ senatorum habent immunitatem à muneribus sordidis & etiã extraordinarijs. Bar.*

Imp. Philippus. a. LEX. IIII.

SEnatorũ † substantias quas in diuersis locis & ꝓuincijs possident, & homines eorũ tam à temonarijs[f] onerib[g] cõferẽdis, quã à cęteris pręstationibus quas iudices describunt, necnõ [g] etiã ab omnibus sordidis muneribus extraordinarijsq; & vilioribus[h] liberos esse præcipimus, nullaq; sorte constringi functionis indignæ.

b IVt proponitis. Duabus honoribus supplicatio rñdet. & qđ dicit auũ. s. paternũ. nã à superiorib[9] agnatis nõ cognatis venit dignitas honor & familia. vt no. ff. de sta. ho. l. cũ legitimè. s tẽ qđ dicit cõsularẽ. i. cõsulẽ, vel 20 de generecõsulũ. & fic expone prętoriũ. ad qđ. ff. de sena. l. j. Et no. ꝙ huiꝰ honor vel nobilitas quę venit per accidẽs. i. perdi gnitatẽ, nõ videt extendi vltra pnepotes: vt. s. de quæstio. l. diuo. Itẽ quidã hic habẽt virum. i. homine. nõ aũt pro marito po 30 nit. Itẽ not. secũdũ B. ꝙ cõsules clarissimatus dignitate perfruũtur: vt. j. de dome. & pt. l. ij. & iij. sed certè imò illustres sunt. vt s. vbi sen. vel cla. l. quoties. Accur.

c ¶ Priuatę. hic dicit differentiã inter patrem & virũ: vt. ff. de sena. l. fœ 40 minę.

NEq; famosis. videt quinquies idẽ per idem repetere, seddic famosis infamia iuris & per sniam: vt in actione furti, tutelę, & si. pro eis deponat notatis: vñ qdã hñt aduocatis. & de his habes. ff. de ijs q not. 50 inf. l. j. §. qui [i] in iudicio. Vel dic notãtur infamia. [i] facti. i. p sniam definitiuã vel interlocutoriã: vt ff. de obse. & hon. & l. parens. & l. licet. & s. de his qui notã. infa. l. verbũ. & l. interlocutio. Item qđ subijcit. scelus, vt ipsofacto infamis: vt missus ab 60 exercitu cũ ignominia, & similes: vt. ff. de ijs q not. infa. l. j. Item ꝙ subijcit turpitudo vitę: vt quia mãle viuunt obligando rẽ duobus: vt. ff. de pign. act. l. figs in pignore. §. fi. vel alia crimina cõmittẽdo q̃ ipsofacto nõ infert ũt infamiã iuris: vt. s. de reis 70 post l. j. & hoc est valde notabile ꝙ infamia facti siue p sniam siue alꝰ illata repellit à dignitate. sic & s. de inof. test. l. fratres. Itẽ qđ subijcit: & quosinfra. l. ꝑdita Nã nõ participant infames prędicti circa dignitates cũ hoibus integrę famę: vt hic 80 & s. de decu. l. ne quis. & de infa. l. j. lib. x. & ff. de iudi. cũ prętor. §. non autẽ. & ff. ad leg. iul. de vi pri. l. j. nec etiã in aduocãdo: vt & ff. de postu. l. j. §. ait prętor. nec in assidendo: vt. ff. de assess. l. ij. sed procuratores possunt esse: quia onus est: vt inst. de except. §. fin. Item arbitri: vt. ff. de arbi. pedius. Item segregãtur vt non habitent Romę vel alibi: vbi imperator sit: vt. j. de remiti. l. iij. & ff. de ijs qui not. infa. l. ij. §. Ignominia.

c MAior. Facere.] quominus retineat priuilegium prioris dignitatis. pone exẽplũ vt. s. de exc. mu. l. eos. & j. de primi. l. j. & j. de filẽ. l. decurionibus. in prin. & j. de proxi. fac. scri. l. iij. Et no. de minori dignitate ad maiorẽ eligi: vt. ff. de mune. & honorib. l. vt gradatim. & l. honor. §. gerẽdorũ. nõ aũt econuerso: vt. s. quẽadmo. ci. mu. l. maioribus. Accur. dẽ oan. de pla. in. l. q immunitatẽ. s. demune. patri.

¶ *Præfectus nõ potest senatoribus absq; principis consentia aliquod munus iudicere. Bartol.*

Impp. Valeria. & Gallie. aa. LEX. V.

NEmo præfectus vrbis citra pręceptionem vel sciẽtiam nostram vlli muneri subiuget senatorem [j] nemo curiã [k] nostrã immani [l] pulset iniuria. Siquidenim senatoria prędita dignitate fuerit i fortè mandandũ: nostro id iudicio reseruandũ est. fit [m] nãq; dignitas q̃ nobis iubentibus sustinetur[n].

¶ *Negotiantes artes uilissimas, ad dignitates non aspirent: & aspirantes expelluntur ab eis. Bart.*

Impp. Dioc. & Maximia. aa. LEX. VI.

NE quis ex vltimis negotiatoribus[o] vel monetarijs[p] abiectisque officijs [q] vel deformibus ministerijs, stationarijs[r], oĩq; [s] officiorũ fece, diuersisq; pastis turpibus lucris, aliqua frui dignitate pertentet. sed & si quis meruerit, repellatur: repulsos autem etiã proprijs [t] reddi consortijs oportebit.

¶ *Iudex uolens ædificia in urbe construere, senatorum substantias non lædat. Bart.*

Iidem. aa. & cc. LEX. VII.

QVoniã diuersi iudices nonnulla opera in quibusdã existimãt vrbibus extruenda[v], ad huiusmodi necessitatem senatorum, substantia non vocetur.

¶ *Senatores in quorum numero est imperator sunt defendendi ab omni iniuria. Bartol.*

Iidem. aa. & cc. LEX. VIII.

IVs senatorum, & authoritatẽ eius ordinis [x] (in quo nos quoque ipsos numeramus[y]) necesse est ab omni iniuria[z] defendere.

Iidem. aa. & cc. LEX. IX.

LIbertorum filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus[a].

Iidem. aa. & cc. LEX. X.

SEueram indagationẽ per tormenta quærendi, à clarissimo homine submouemus[b].

¶ *Natus ex eo qui post natiuitatem adeptus est dignitatẽ senatoriã, nõ consequitur dignitatẽ paternã. si uerò natus sit dignitate senatoria durante, licet fuerit ante cõceptus, eius sequitur dignitatem. Bartolus.*

f SEnatorũ. Temonarijs.] fortè à temone id est plaustro sic dictis: aliãs temerarijs: 10 quia ad tempus debebantur. Accur.

g ¶ Necnõ. Jinculcatio. Accursius.

h ¶ Vilioribus.] id est vilibus & minoribus. & facit. s. de excusat. mu. l. maximarum. & j. l. proxima.

i NEmo. Senatorẽ.] vt. s. l. prox. & 20 j. eo. l. præcipimus.

k ¶ Curiam.] ergo nec senatores, qui pars nostri corporis sunt: vt supra ad. l. iuliam maiest. l. quis quis.

l ¶ Immani.] aliãs immani, aliãs inani, aliãs in manipulis, scilicet iniu- 30 ria. i. malis ministris subiunges repete: vt. s. ad. l. iul. repe. l. vj.

m ¶ Fit.] s. munus illud. vel sub. nihilominus.

n ¶ Sustinetur.] aliqđ munus in senatore.

o NEquis. Negotiatoribus.] j. negotiatores ne militẽt. 40 ol. j.

p ¶ Monetarijs.] s. de murile. l. ij. lib. xj.

q ¶ Officijs.] id est officialibus, vt pistor: vt. s. de pisto. l. j. lib. xj.

r ¶ Stationarijs.] quia custodiunt portã in castro militis, vel quia tenent stationẽ de vili mer 50 ce: vt oleo, sale, & cępe.

s ¶ Omníq;.] totũquod sequitur, ponitur p vno. & dic quod fuit saltuarius vel custos porcorum vel pascuorum militum vel priuatorum. ad quod s. de pasc. pu. l. vlti.

t ¶ Proprijs. i. primis eõ sortijs. ad quod. s. de pa- 60 oscu. l. vltim. & s. de prof. l. redditur. & de tabul. l. finali.

v QVoniã. Extruenda.] qđ de nouo nõ licet sine authoritate principis: sed vetera reparare sic: vt. s. de ope. publicis. l. intra. & l. nemo. & sic intelligo. l. om 70 nes. in eo. ti. & facit. s. de excu. mu. l. maximarum. §. publicis.

x IVs senatorũ. Ordinis.] qui cẽtum erãt: vt. s. de petitio. hęredita. l. vlti.

y ¶ Numeramus.] Nota sic. s. ad. l. iul. ma. qsquis. & ff. de mili. testa. l. j. §. j. 80

z ¶ Iniuria.] qđ dic vt. s. eo. l. nemo.

a LIbertorũ. Nõ Prohibemus.] qa ingenui sunt: vt inst. de inge. in princ. in libertinis aũt sec': vt. s. ad. l. iu. vite. l. j. & s. si seruus vel liber. l. j. sed hodie idem est in eis: vt in aut' vt liber. decę. § j. col. iiij. & facit. s. de postu. l. ij. & ff. de assess. l. ij. & s. de libert. & eorum liber. l. fina.

b SEuerã Submouemus.] nisi in crimine lęsę maiestatis: vt. s. ad Iiul. maie. l. nullus. & facit. s. de quæsto. l. diuo. & l. decuriones.

a Senator. Priuatos.] Hic rñ. sed cõtra j. in fi. l. vbi dicit eos clarissimos. sol. hic sunt priuati. i. nõ illustres, clarissimi tñ, sicut ibi: & subaudi, ibi tñ. sic concor. ff. de sena. l. senatoris filiũ. in fi. vel dic in fi. huiꝰ legis suscepti subaudi tñ. i. post dignitatẽ susceptã. & sedm hoc refert, ante vel post fuerint nati. & sic est cõtra dictã. l. senatoris. in fi. & solues secundũ hac lec. q hic ante fuit cõceptus vel natꝰ, & sic est priuatus: ibi & ante cõceptus, sed postea onatꝰ. Itẽ ar. cõtra. ꝯ. dead uo. di. iud. l. cũ aduocatio vbi ex electiõe & cohortali cõditione addignitatẽ filij ante vel post nati cũ patre eximunt. Vel dic se cus: vt. ꝯ. de dec. l. fi. & ibi in. l. cũ aduocatio. sit ꝑ ciale in aduocatis illis. vl dic ibi qñq;, dum tamen 20 postea. Itẽ aliud seruat in filijs eorum qui ꝑ pontẽ se curię ciuisq; ciuitatis dederint. Nam nati post talem conditionem paternę non erunt succedanei functionis: vt. ꝯ. de ijs qui ꝑ pontẽ mu. su. l. fina. circa princip.

b Honores. i. paterho 30norẽ habens nõ inuidet filio quin filiũ secũ participem admittat.

c Clarissimo.] tantũ, secundũ primam lecturam.

d Susceptũ.] vel dic etiã ante dignitatẽ. vel dic tantũ post vt in principio huiuslegis notatur 40 & facit. ꝯ. de libe. & eorũ liber. l. fi manumissus.

e Iudices. Codicillorũ.] i. dignitatũ: quia per codicillos cõferũtur vt institu. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. filius familiãs. & facit in authẽ. de sanct. episcop §. reuerendissimis. &. §. presbyter. 50 coll. ix. &. j. de decu. l. infamia. &. ꝯ. de pa. fac. lar. l. ij. &. ꝯ. de offi. pręfe. prę to. l. si quos. &. ꝯ. de suscept. & arcar. lege si aliquid.

†Facit ad hãc. l. c. de vxore iun cta gl. j. extra de sep.

f Indignos.] No. q priuilegiũ meretur &c. vt. ꝯ. de iudę. l. iudęos. &. ff. de 60 opec. l. libera.

g Mulieres. Nobilitamus.] vt in aut. de cõiu. §. finaũt. col. iuj. &. ꝯ. de nup. l. fin. Sed nõne est supflua. p. l. ꝯ. de inco. l. fin. Rñ. vitũ scriptoris est. sic. ꝯ. de distrac. pig. arbiter. Vel dic vt. ꝯ. de vet. iu. enu. l. ij. §. sigd 70 ante.

h Statuimus.] vt. ff. de iur. om. iu. l. pe. & de iud. exigere. &. ff. ad. munici. l. fi. §. item rescripserunt.

i Priuatæ.] nam quę priorũ est oblita, rursus à prioribus nõ adiuuabit vt in aut. de nupt. §. qui tñ. nisi à principe impetret: vt. ff. de se. l. fi. & facit 80 j. l. fœminę. &. ꝯ. de nup. l. cum te.

k Repiplimus.] facit. ꝯ. eod. l. nemo.

l Clarissimis. Facultatem.] facit. ꝯ. de ope. liberto. l. fi. & j. de prę po. sac. cubi. l. fina. &. ꝯ. de consul. sancimus. & ff. ad municip. l. filij §. penultimo.

m Si grauius. Substitutione.] aꝰ substitutũ: aliàs sub fideiussiõe. i. sub custodia militari vel executorũ: vt. ff. de custo. rec. l. j. & hic adiũ

Imp. Constantinus. a. LEX. XI.

SI senator vel alius clarissimus priuatos [a] habeat filios, editos quippe antequã susciperet dignitem (quod non solũ circa masculos dignoscitur constitutum, verũetiã circa filias) simili conditione seruãdũ. Cũ autẽ paternos honores [b] inuidere filijs non oporteat, âsenatore vel solo clarissimo, [c] susceptum din clarissimatus sciendum est dignitate mansurum.

¶ Iudices in officio furta uel scelera cõmittentes pœnis hic insertis puniuntur. Bartol.

Impp. Const. a. & Iulia. Cęs. LEX XII.

IVdices qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse conuicti ablatis codicillorum [e] insignibus, & honore exuti, inter pessimos quoq; & plebeios habeantur: nec sibi posthac de eo honore blandiãtur: quo seipsos indignos [f] iudicauerunt.

¶ Vxores durante matrimonio uiri genere nobilitantur: & eorum forum sequuntur, & eorum domicilia. Bartolus.

Impp. Valent. & Valẽs. aa. LEX. XIII.

MVlieres † honore maritorũ merigimus: genere nobilitamus [g]: & forum ex eorũ persona statuimus [h]: & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint: priore dignitate priuatæ [i] posteriori maritisequentur conditionem.

¶ Senatores in quacunq; prouincia sint: à muneribus publicis sunt immunes. Bartol.

Impp. Gra. & Theo. aa. LEX XIIII.

PRæcipimus [k] vt senatori in qualibet prouincia constituto nullam habeant iudices iniungendi aliquid fortè publici muneris potestatem.

¶ Clarißimi & spectabiles possunt proficisci sine licentia quo uolunt. Barto.

Idem. aa. LEX. XV.

CLarissimis vel spectabilibus vniuersis adgenitale solum vel quolibet alio & sine cõmeatu proficiscendi, & vbi voluerint, cõmorandi habitãdiue permittimus facultatem [l].

¶ Illustres de criminibus grauioribus impetiti, in carcerem non detruduntur: sed custodiuntur custodia militari: & per aliquem iudicem non puniuntur: sed de commißis per eos relatio fit principi. constituti uerò in dignitate minori, per præfectum prætorio puniuntur. Bartol.

Idem. aa. & Arcad. † a. LEX. XVI.

SI grauius vllum facinus admittatur, nocente persona extra carceralem custodiam sub fideiussione [m] habita, superillustribꝰ quidem nobis suggeri iubemus: super cæteris verò quadam minori dignitate decoratis, ad tui referri culminis notionem: vt ita demũ quid de admisso crimine cõstitui oporteat iudicetur [n].

¶ Illustres conuenti ciuiliter uel criminaliter ad satisdationem iudiciariam non coguntur: sed eorum committitur iuratoriæ cautioni: qua completa per eos uel eorum procuratores fit mißio in eorum bona in ciuili: in criminali uerò tanquã periuri dignitate priuantur: & absq; relatione puniuntur per iudicem. Item dicti illustres criminaliter uel ciuiliter non possunt conueniri sine scriptura. Bartolus.

Impp. Ho. & Theo. † aa. LEX. XVII.

QVoties ex priuata [o] cuiuslibet interpellatione ciuili vel criminali viri illustres conueniendi sunt: nulla dandæ fideiussiõis [p] concussione vexẽtur: sed per spãle priuilegiũ suę cõmittifideicõsequãtur, iuratoria ab his cautione tantũmodo exponẽda. quã si neglexerint, & cõtra insertũ cautiõi sacramẽtũ ipsi vel eorũ ꝑcuratores abfuerint [q]: in pecuniarijs quidẽ causis super possessione rerũ ad eos ꝑtinẽtiũ iudex cõpetẽs qđ iuris authoritas & rei qualitas suggesserit ordinabit [r]. In criminalibus verò negotijs dignitate quoq; qua se ꝑ suũ videlicet periuriũ indignos esse ꝓbauerint, spoliẽtur [s]: vt ineos vtpote illustri dignitate ꝑsuũ facinus priuatos [t], incõsulta [v] etiam nostra pietate, iudicibus legum seueritatẽ liceat exercere [x]. quibus illustriũ dignitatũ priuilegijs [y] hoc etiam adijciendum esse censuimus vt huiusmodi personæ nullã ex cuiuslibet iudicis sine scriptis habita snĩa [z] cõuentionẽ [a] neq; in ciuili neq; in criminali causa substineãt.

¶ Vocati per principem ad aliquam maiorem dignitatẽ uel minorẽ, possunt de urbe & de ꝑuincijs absq; licẽtia principis comitatũ adire. Bart.

Imp. Iustinianus. a. LEX. XVIII.

IVbemus saluo honore [b] qui per reuocationẽ sacrę reuocatorię defertur durãte, licere cunctis tam

g Honorati.] per te prępfecte prætorio: sed hęc lex fallit in casu. j. l. 10 prox. §. inter eos. Accur.

o Quoties ex priuata.] priuatꝰ accusat vel conuenit illustres.

p Fideiussiõis.] i. iudicio fisti, licet immobilia nõ possideat. fic. ꝯ. de princi. agent. in rebus. l. multis. & institut. de sa- 20 tisf. §. sed hodie. &. j. ꝺ priui. schol. l. final. circa fin. &. ꝯ. de episcop. & cleric. cum clericis. § j. Sed ibi nec iurat regulariter cõtra vt. ff. qui satisd. cog. l. sciendum.

q Abfuerint.] per d, ſalibi: sed per b, planum est. ꝯ. de epi. audi. l. fiquis 30 ex consensu.

r Ordinabit,] mittendo in possessio. rei petitæ vel omnium bonorum olim, vel pro mensura debiti hodie: vt. ff. quib. ex caus. in possessio. ea. l. j. & in authen. de exhib. §. si verò quidam. Vel si detur definitiua cõtra eũ 40 absentem cõtumacem, fit missio per l. properandum. §. finautem. nam & lite contestata potest abesse, & non fisti iuri.

s Spoliẽtur. Ipso iure vt subijcit.

t Priuatos. Ipso iure. Nam est infamis: quia cõtra promissionem & con 50 tra sacramentũ venit: vt ꝯ. de transa. & l. fiquis ma iorergo ipso iure desinit vt. ꝯ. de decur. l. infamia. &. ꝯ. eo. l. ij. secus vbi contra iuramentum tantũ: vt. ff. de infa. l. lucius.

Infamis est qui ꝓfitẽtur ꝓpter quę cõtrauenit.

v Inconsulta.] hoc est speciale contra superiorẽ l. proximã. principi refert 60 sententia. sed hoc propter periuriũ. & facit. j. de lucris ad. l. iij. & de curiosis l. penulti.

x Exercere.] quę seueritas est lite nõ contestata vt bona aduocẽtur: vt. ꝯ. de requi. reis. sed lite cõtest. pecuniaria pœna vel quę ęstimationem cõtin 70 git, ĩfligi potest. vt. ff. de pœ. absentem. §. j.

y Priuilegijs.] de sat. vitanda.

z Sentẽtia.] eõmonitoria. fic. ꝯ. de episco. & clecum clericis.

a Cõuẽtionẽ.] regulariter iure isto potest fieri conuẽtio in scriptis & sine scriptis: vt. ff. de ędę. l. 80 j. §. j. nisi ĩ hoc casu vbi libellus in scriptis est dãdus: vt hic: hodie regulariter idẽ: vt ꝯ. de litis cõtest. aut. offerat. Snia aũt olim & hodie in scriptis ferẽda erat nisi in casibus: vt. ꝯ. de sen. ex breui. recit. l. ij. & in auth. nisi. & facit. j. de prox. sa. scri. l. pen. & de princ. agen. in re. l. fi. &. ꝯ. de manda. princip. l. j. Accursius.

Snia in scriptis est ferenda.

b Vbemus. Honore.] honor est illi quem princeps vocat vel reuocat. & fa. ꝯ. vbi de crimi. agi oportet. aut. qua in prouincia. in fine.

Gerẽtibus

minoribus quã maiorib⁹ ptãtẽ gerentibus[a] necnõ etiã honorarijs[b] illustribus, siue ex hac regia vrbe, principali videlicet precedẽte cõsensu[c] pfectifuerint, siue in puincijs habitãtes sacratissimũ (suisci licet poscentibus negotijs) petere maluerint comitatũ[d] sine sacra[e] quoque reuocatoria ad hanc regiã vrbem pertenire.

TITVLVS II.

De prętoribus[f] & honore prętur̃ę & collatione[g] & gleba, & claui, & folli, & septẽ solidorũ functione sublata.

¶ *Ad dignitatem prætoriam non potest eligi aliquis in clarissima dignitate constitutus in. pro uincijs manens. Bartolus.*

Impp. Archad. & Hono. aa. LEX. I.

NEmo ex clarissimis & spectabilibus qui in puincijs degunt ad pfecturã[h] postea deuocetur, sed maneat vnusquisq; domi suæ tut⁹ i at q; secur⁹, & sua dignitate lætetur.

¶ *Istæ tres functiones publicæ quæ olim præstabãtur. s. gleba, follis, & .vij. solidorum, tolluntur ut nullatenus præstentur. Bartolus.*

Idem. aa. LEX. II.

GLebam[k] vel follem† siue .vij. solidorũ functionẽ, siue quã libet huiusmodi collationẽ[l] tã circa personas quã circa res ac prędia funditus iubemus aboleri: vt omnis huiusmodi sopita perpetuò cõ quiescat exactio.

TITVLVS III.

De consulibus, & nõ spargendis ab his pecunijs, & de prefectis & magistratibus militum & patricijs.

¶ *Inter habentes eandem dignitatem ille prius debet antecedere qui prius est adeptus dignitatẽ etiam si posterior eandem fuerit consecutus pluries si tamen priori consulatu patriciatus honorem fuerit consecutus: post eum qui est in consulatu posterior: & in patriciatu prior hoc casu præfertur. Bartolus.*

Imp. Valentinianus. a. LEX. I.

ANtiquitus statutum est cõsularibus viris cęteros quidẽ honoratos[m] ipsi⁹ trabeæ summitate, pares verò infulis, cõsideratione tãtũ tpis anteire. Quis enim in vno eodẽq; gñe dignitatis prior esse debuerat nisi qui prior meruit dignitatẽ, cũ posterior etiã si eiusdẽ honoris prętendat auspicia[n], cedere tamen illius temporis consuli debeat quo ipse non fuerit? hoc obseruãdo & si iterata vice fastigia consulatus aliquis ascẽderit. Repetitio[p] etenim fasces virtutes sæpe meriti cõpro-

bãt, nõ augent, quia nihil est altiꝰ[q] dignitate. Quod si quis prior cõsul posteriori consuli eidẽq; patricio posthabitus patriciatum postea consequatur: vincieũ oportet qui prior meruerit patriciatũ, postquã iste honore patricię dignitatis decoratus est.

¶ *Cõsules hodie, phibẽtur per urbẽ spargere pecuniã: ne cupiditate lucri populus eos sequatur sed eorũ meritis: & q; pecunia quæ per eos iactabãt, expẽdatur in opus aquæductꝰ & quilibet cõsul expẽdere debet. c. auri pondo. Bart.*

Imp. Leo. a. † LEX. II.

ORdinẽ cõsulatus ad antiquã reducimus sanctionẽ, vt sellam[s] nostrã honoris merito, nõ rapiendi studio populorum agmina sectent: ac lucrãdi cupiditate deposita, venerabilẽ parẽtũ[t] habitũ, & felicissima antiquitatis ornamẽta cõspicerẽt[v]. Hoc ergo exẽplo etiã cæteros[x] pcedere cõsules volumꝰ: nec expẽdere eos sine effectu† patimur[y]. Cessante ergo ista spargẽdi vilitate, amplissimi cõsules pcedẽtes deinceps abstineant hoc errore perdendi† optimoq; consilio operi neccssarto pficiat, qđ erat incompetenter proijciendũ. Ad restaurationẽ itaq; a quæductuũ huiꝰ amplissimæ vrbis centena[z] pondo auri præstentur per singulos consulatus: vt & consul patriæ[a] se dedisse nouerit, & data notum sit mensuræ esse perpetuo.

¶ *Nullus eligi potest patricius nisi primò altam dignitatum hic insertarum fuerit adeptus. itẽ habens dignitatem consularem absq; administratione, in opus aquæductus expendere debet centum pondo auri. Bartolus.*

Imp. Zeuo. a. LEX. III.

NEmini ad sublimẽ patriciatus honorẽ (qui cæteris omnibus anteponitur) ascendere liceat, nisi prius aut cõsulatus honore potiat̃, aut pfecturæ prętoriæ, vel Illyrici, vel vrbis administrationẽ, aut magistri militũ aut magistri officiorũ in actu[c] videlicet positus gessisse noscatur: vt hmõi tm̃ psonis, siue adhuc administrationẽ gerẽdo, siue postea, liceat qñ hoc nostræ sederit maiestati, patriciã cõsequi dignitatẽ[d]. Qm̃ verò gloriosissimæ huic vrbi quæ caput orbis[e] terrarũ est, omni fariã credimꝰ[h] cõsulendũ: vniuersos qui posthac honorarij consulatus insignibus principali munificentia decorãtur. c. lib. auri ad reficiendũ aquędu ctũ publicum ministrare censemus[f]: ad similitudinẽ eorum qui per annale[g] tempus consulariũ editione munerum gloriantur. Nam ipsis quoque expedit vt florentissima ciuitas centum auri librarum munificentia subsẽtata honorarium quoque sentiat[h] consulatum.

¶ *Si cui conceditur administratio dignitatis diu ante concessæ, non videtur de nouo dignitas concedi: imo illis potietur honoribus,*

---

a ¶ Gerentibus.] qui dignitatẽ, cũ administratione habent.

b ¶ Honorarijs.] sine administratione.

c ¶ Cõsensu. vel ẽt sine consensu: vt .ĩ. eod. l. clarissimus. quę est cõtra. Vel dic aliud cõsensum quia ad petitionẽ volẽtis ire, aliud commeatus.

d ¶ Comitatũ.] nostrũ.

e ¶ Sine sacra.] sed cum venerit, nõ recedat absq; licẽtia: vt .ĩ. de dec. l. siqs decu. Item cõtra. ĩ. de of. re. pronin. nullus. Solut. hoc in perpetuis. argum. ff. si cert. peta. l. prędis.

Item facit. ĩ. de silenti. l. iij. Accursius.

f ¶ DE PRAET. &c. ¶ *Aliàs prætura, aliàs præfectura, aliàs prætoria, ut pro eodem ponat.*

g ¶ Et collatiõe.] s. sublata. Et nota q; quędam spales functiones erant quas hic remouet.

h NEmo. Ad pręfecturã.] s. prętoriã. nãtm̃ de vrbe debet eligi: vt .ĩ. de offi. pręto. l. tres.

i ¶ Tutus.] no. sic .ĩ. de ius voc. pleriq; . & de le. j. nemo. & de iniur. l. qui domũ. Accursius.

† Pholim bene ingt Alcia. hic simul & loquitur de hac tota pulcherrima expli catione illius vidento.

k GLebam.] aliàs de est glebã vel follẽ: & incipit, siue &c.

l ¶ Hmõi collationẽ.] s. aliã à cęsura capitis & iugatione terrarũ: vt .ĩ. d colo. thracẽ. l. j. in prin. & .ĩ. sine cẽ. l. vl. & de allu. l. ij qui. & facit. ĩ. de ea. ci. cen. exi. l. j. Sed contra. ĩ. de meta. l. per singulos Solu. vt ibi.

Trabea quid sit.

m ¶ DE CONSV. &c. ANtiquitus. Honoratos.] s. cõsules. Et no. q trabea est vestis consularis qua etiam imperator vtebatur: & ideo se cõsulem vocabat secũdũ Al. vt in auth. de cõsu. in fi. tit. col. iiij. ibi, aduenit autẽ cum ipse annuerit trabea. &c.

n ¶ Anteire.] in eũdo, loquẽdo, decernẽdo: vt .j. ti. j. l. j. & ij. & de proxi. sa. scri. l. vnicuiq; . & .j. de primi. l. vlti. & ff. de albo scribẽ. l. j. §. & inter. Accursius.

o ¶ Auspicia.] ab initio post tamen ademptа.

p Repetiti.] i. sępe meruit dignitatem consulatus. & facit. ĩ. de assess. liceat.

q ¶ Altius.] hyperbolicè: q; deus est altior. vel sub incõsulte. Accur.

r ¶ Posthabitus.] ponitur enim prior consul quando sequens fit patricius cũ maior sit cõsule: vt .j. e. l. nemini. sed si tunc primus fuit & ipse patricius recuperat prioritatem ex tunc: & hoc dicit. Alij dicũt pręferri eum qui primo patricius tum: licet postea cõsulatũ meruit. & subaudiũt oportet. s. ab eo qui prior &c. sed secundũ eos male aduersaretur quis &c. Itẽ hic versus postquã iste &c. malẽ staret.

s ORdinẽ Sellã.] i. sedẽ cõsulis quę est nostra: quia ei damus. sic ff. de postulan. l. j. §. refert Accursius.

† Lege, imperator Martiane au. testimonio nouellę constõnis. cv. quę de cõsulibus scripta est.

Aurum spargere & cõtemnere solus princeps põt.

† Affectu.

t ¶ Parẽtum.] i. cõsulũ. qui patres debẽt esse de uotis: vt in authẽ. iusiu. quòd prest. coll. ij.

v ¶ Conspicerẽt.] agmina populorum.

x ¶ Cæteros.] futuros.

y ¶ Patimur.] corrigit hoc qđ est inst. de re. di. §. hoc amplius. sed etiam hoc hodie corrigit: & in volũtate eorũ ponit ſpargere vel nõ: præter aurũ qđ soli prĩcipi licet ſpargere. vt in aut. de cõsu. §. ſpargere. coll. iij.

z ¶ Centena.] facit. ĩ. e. hęmini. & l. sancimus.

a ¶ Patriæ.] vrbem vocat patriam. Accursius.

† Ex his verbis no. Ioann. de pla. qđ dare ignoranti est pdere.

b EMini Antepo nitur.] imo pręf. vrb. anteponitur: vt .ĩ. de of. pfe. vr. l. pfectũ. & .ĩ. de of pfe. vi. l. j. quę sunt contra. Sol pręfectus anteponitur dignitatibus de vrbe tm̃: sed patriciatus etiam extra vrbẽ habet locum.

c ¶ Actu.] vt .j. vt dign. ordo serue. l. ij.

d ¶ Dignitatẽ.] sed illustribus viris ꝓmittebat patriciat⁹ codicillos accipe: quãuis hmõi dignitatibus nõ fuerint primò decorati: vt in nouel. de ordin. se. vbi etiam dicit præfectum vrbis pręesse patricio.

e ¶ Orbis terrarũ.] ff. de legi. & se. de quib⁹. & .ĩ. de vet. iu. enu. l. j. §. sed & si quis. & insti. de satisda. in fine.

f ¶ Censemus] .ĩ. l. p. & .ĩ. l. proxi. & separatus arcari⁹ debet eligi qui hoc custodiat: vt .ĩ. de aquæduc. l. hac lege.

g ¶ Annale.] sicut pstat lib. auri q ꝑ annũ impetrat vt fit cõsul in actu: vt .j. l. pxi. sic q fit cõsularis. i. vt dignitatẽ habeat sine administratione.

h ¶ Sentiat.] ciuitas.

a S Ancimus. Procedendi.]vt impetret per annum etiam administrationem.
b ¶ Et re ipsa.]i.etiam ipso actu.
c ¶ Processio.]s.p annū & aliās est professio.
d ¶ Iterasse.]primo consularis factus consul in actu nō est plus quā consul.& facit.s.l.j.
e ¶ Nostra.]i.nospurpura vestitos:& dicit adorari cū salutat:vt.s.de fab.l.ij.in quo est ordo &c.
f ¶ Sacrę cōstōnis.]s.l.p.sed si ante nō fuisset cōsularis,& sic nō soluisset:nūc impetrās cōsulatum per annū solueret:vt.s.l.proxi.in fin.
g ¶ Denuo.]sic.ff.dere.iur.l.bona.
h S Ancimus. Prestitis.]i.presentatis sibi literis selectionis ad patriciatū:vt hic,& inst.q.mo.ius pa.po.sol.§.filius familiās.sic est & in quibusdam alijs.quod dicvt s.de dec.l.fi.& in aut.cōsti.quę de dignita.§ generaliter.coll.v.
i ¶ Minut.]qa quodammodo essemus in potestate patricij patris quasi aui.
k ¶ Satis.]sicq; parū leoduntur patres:qđ secus esset in cōsule:vt.ff.devsucap.l.iusto.& tamē incōsule est idem hodie:vt in d.authent.
l ¶ DE PRAEFEC. PRAETORIO &c.
¶ Oēs istos dicit cē pares.
m IMPrefectū. Indiscretæ.]i.nō discrete seu separatę.sed equalis dignitatis.
n ¶ Vsq; adeo.]i.adeo hoc est verum.
o ¶ Ad priuatā.]aliās à priuata:& est plana.aliās ad priuatā.& tunc dic q retineat aliquē effectum dignitatis:vt.j.l.pxi.& fa.s.ti j.l.j.&.s.qui po.ī pig.hab.si fundum.& de lo.prę.ci l.cōgruit.
p QVisquis.Gesserit.]i.gestionē cōpleuerit.idē si nō cōpleuit antequā aliꝰ prefectꝰ eligeret.sic ęqparat magistrū istū pfecto vt qui prior fuerit preferat.in hoc enim est similitudo.
q ¶ Exprefectis.]i.his q post magistratū fuerīt electi & desierūt,pferat magister ī his quę sequūtur.Et no.eos retinere effectū dignitatis.sic s.de aduo.diu.iu.petitionē.§.egredientē.& j.tit.j.l.j.& s.deexc.mu.l.eā.&.l.maxi.in fi.&.j.de pri.e.qui in sa.pa.l.ij.in fi.&.l.fi. Dic ergo q hīc fuerunt puecti,sed desierūt[a]:aīs secus:vt.j.de primi.l.ij.ī fi.& facit.s.l.proxi.cum quibus potiretur si eidem ab initio administratio cōcessa fuisset:nec soluet.c.lib.auri in opus aquæductus si tpe dignitatis cōcessæ soluit.Bart.

[a] Argu.contra glo.non soluit hoc argumentū

1 dem Augustus. LEX.IIII.

SAncimꝰ viris excellētissimis cōsularibus oībus qiam facti sunt,vel postea fuerint: pcedēdi[a] quoq; & reipsa[b] per annū gerēdi cōsulatus impetrato videlicet principali iudicio, legitimā tribui facultatē:ita vt peracta quā meruerint pcessiōe nō nouū aliquid, vel quod nondū habeant adipisci:sed cōsulatus ius qđ semel eis consularis detulerat processio[c] iterasse[d] beneficio videātur: & in adorāda nostra[e] purpura,vel in consequēdis cunctis consulū honoribus& priuilegijs exanteriori tēpore puectionis ordinē sibimet nouerint vendicandū.Hoc etiam obseruando,vt hmōi consul nec.c.libras auri aquæductibus huius inclytæ ciuitatis pro tenore sacræ constitutionis[f] præbendas,quas cūm esset cōsularis prestiterat,consul post ea creatus persoluere denuo[g] cōpellatur.

¶ Filiusfamiliās electus in patricium,à patria potestate liberatur.Bartol.

1 mp. Iustiniannus.a. LEX.V.

SAncimus viros excelsos patricios quos in hmōi dignitatis apicē augusta maiestas retulerit,illico ab imperialibus codicillis præstitis[h] patres fa.effici,ac ptāte liberari paterna:ne videant q à nobis loco patris honorētur,alieno iuri esse subiecti.(Quis em patiat patrēqdē posse pemācipationis modū suis nexibus filiū relaxare:imperatoriā aūt celsitudinē nō valere eūquē sibi patrē elegerit,ab aliena eximere ptāte?ne si cōtrariū approbetur pquācūq; machinationē,imperialis maiestas minui[i] videatur. Et hoc qdē raro contingere satis[k] certū est:nemo em facilē respexit filiumfamiliās in patriciatus honorem prouectum,quēadmodū in cōsulibus hæc res vsitata est:sed ne quid in parte tēporis tale eueniat, & sine legib⁹ inueniatur,ideo hęc nobis visa sunt sancienda.

TITVLVS IIII.

De prępositis prętorio siue vrbis[l] & magistris militū in dignitatibus exęquādis.

¶ Prefectus urbis,& prefectus prætorio,& magister peditū uel militū,licet habeāt dignitates distinctas:tamē oēs sunt paris gradus,& ille præfertur qui primò fuit ī dignitate electus.Bar.

1 mp. Valentinianus.a. LEX.I.

RAefectum vrbi, & præfectū prætorio, & magistros equitum ac peditum,indiscretæ[m] ducimus dignitatis: vsque adeo[n] videlicet vt cùm ad priuatam[o] secesserint vitam,eum locum velimus esse potiorē qui alios promotionis tpe & codicillorū adeptiōe præcesserit.

¶ Dignitate depositā per plures in pari gradu dignitatis existentes,ille est potior qui prior fuit in dignitate electus.Bartolus.

1 mp. Leo.a. LEX.II.

QVisquis magisteriū equitum peditūq; susceperit & gesserit[p] ante captā à quoquā præfectura:is cū priuatꝰ erit,& honorē deposuerit,ex præfectis[q] qui puecti fuerint preferat.sit igit sedes prior ante prouectis,locus conspectior decernēdi loquēdiq; facultas antiquior,cui est splendor adepti magistratus vetustior.

TITVLVS V.

De prępositis sacri cubiculi,& de omnibus cubicularijs & priulegiis eorū.

¶ Custodiētes cubiculum principis uel augustæ eandē dignitatē habēt quam præfectus urbi,& præfecti prætorio,& magister militū.& hac dignitate deposita nulla est inter eos discretio:seruata tamen reuerentia temporis.Bartolus.

1 mpp.Arcad.& Honor.aa. LEX.I.

SAcri cubiculi præpositi ea dignitate fungantur qua sunt prędi ti,quieminentissimam prętorianam vel vrbanam meruerint præfecturam,aut certē militarē magisteriam potestatem:ita vt sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio[r] siuenrę sereni tatis adoraturi admittāturimpiū: siue p suo arbittio solēnes festiuitates[s] & cœt⁹ vel salutatiōes[t] vel q̄libet alia officia frequētēt:vt in sedib⁹[v] & in cōcessu[x] eis ordo seruet quē ordo puectiōis ostēderit:sub habitu videlicet ipsis cōsueto:cū manifestē decretū[y] sit eū esse potiorē qui præcesserit vel illū subsequi quē recentius ꝓbauerit examē.

¶ Cubicularij principis etiā antequā ad dictū officium obligētur,gaudēt immunitate munerū extraordinariorum,& finita dignitate nō recipiūt hospitē inuiti:& præsides contrariū facientes,pœna hac lege inserta puniūtur.Bar.

1 mp. Theodos.& Valenti.aa. LEX.II.

HAc nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus vt omnes cubicularij qui de nostro cubiculo exeūt[z],antequā[a] primum locum[b] obtineāt(excepto[c] castrensi & comite domorū) his priuilegijs perfruantur, vt nec possessiones eorū angarias[d] siue perāgarias vel ēt paraueredos in posterū disponere tui culminis vel alicuius calūniā dare cogantur,ne sordidis adstrictimunerib⁹,dec⁹ ministerijquod militando videbanturadepti,otij tpe & quietis amittant.domos quoq; eorū vel in hac sacratissima vrbe vel in qualibet alia positas ciuitate ab oī hospitū cuiuslibet dignitatis inqetudine vindicamus[e] prouinciarum rectoribus eorumque ap paritoribus

suis concor.Alij dicūt ꝓ uecti de nouo:vt &.s.ti. j.l.j.sed & hñt necesse dicere q desierūt per.l. j.vt dig.ordo seruet.l.ij. §.sed administratores.

¶ DE PRAEPOSI. SAC V.&c.

SAcri.Discretio.]i. differētia.fa.s.tit j.l.j. & ij.&.s.ti.ij.l.j.& pe.& j. de fi.l.vl.Sed ar.cōtra.ff. de iudi.l.j.§.planē.Acc.

¶ Festiuitates.]i.festi cōuentus qui fiebant in maio,& dicebātur conuiuia:vt.s.de pag.& fal.l.vt opfanos.vel in maiuma- vt.s.de maiu.l.vnica.lib. xj.Accursius.

¶ Salutationes]iudicū fortē:vt.j.de pxi.sacr.scri.l.ij.&.s.de offi.diu. iudi.l.vlt.Accur.

¶ Sedibus.]sic.s.de sasan.ecc.l.decernimus.

¶ Cōsensu.]vt.ff.de alobo scri.l.j.

¶ Decretū.]ciuiū vel senatorum vel curiæ.

HAc nostrę.Exceūt.]qa finierūt officiū,& tñ retinēt priuilegium quandiu viuūt: vt hic,&.s.de excu.mu. l.eos.&.l. maximarum. in fine.

a ¶ Antequā.]subaudi etiam.

b ¶ Locū.]s.cubicularij ad qđ posset reeligi:vt s.de consu.l.j.

c ¶ Excepto.]excipitdu os palatinos qui non habent immunitatē infrascriptā,quinimo nullus habet nisi qui.l.aliqua sose habere ostendat:vt.s. de excu.mu.l.maximarū. in princip.

d ¶ Angarias.]i.munus sordidum.

e ¶ Vindicamus.]i.excipimus.& facit.j.de pxi. sacr.scri.in sacris.&.ff.de mu.& honor.l.vlt.§. patrimoniorum.

Priuilegiū officialiū dignitate finita nō ꝓtitur.

quod.facit l.ij.ff.de re. vbi legati finito officio legationis ispīt cōueniri.sed solu.secūdū Io.de pla.q legatꝰ nō habet dignitatē:sed potius officiū & sic deposita legatione nō remanēt reliquię dignitatis.

a CVbicularios.hic meritò dicũtur penetralia,quia nullus audet penetrare.P.

b ¶Obire.]i.subire.& loquit magistro officiorũ cui hæc cõstõ mittitur.& fa.j.de silẽt.l.ne aduersa. &.ff.de cast.l.iij.&d agẽ. 10in re.l.iij.&.s.vbi senat. vel cla.l.quoties.&.j.de priui.lcho.l.ij.nec ob.s. vbi de cri.a.opor.aut. q in puincia.ibi,nullo priuilegio &c.qa non erat ibi insertum in iuris corpore.

c IVbemus.]subaudi vt omnes &c.

20 d ¶Cuiuspiã.]scili cet domini serui.

e ¶Rapiãtur.]ex hac l.vt in authen.de mo.§. ij.coll.j.

f ¶Mortuos.]i.moriẽtes vl ppriè.f.valeãt eorũ testamẽta.Et not.hic arg.ad id qd habetur in stitu.de le.fu.ca.tol.

30 g ¶Dũtaxat.]scili cet morientes.

h ¶Sinelegitimis.]vt.s. de bo.vac.l.vacantia.

i ¶Dederit.]s.dns.

k ¶Iudicium]vt magistri officiorũ:vt.s.l.proxima.

l ¶Eũ.]repete interpellare:& no.ꝓbauerit:qa ꝓ

40 batignorãtiã.& sic est cõtra.ff.de pb.verius.Sed dic ꝙ ꝓbat eo ipsò ꝙ non ꝓbaẽ cõtrariũ:sic.j.q mi li.nõ pos.super seruis.& s.de peri.tuto.l.si tutor. sed vbi scit,prẽsumitur ꝙ voluerit eũ fieri liberum vt.s.de episc.& cler.aut. si seruus.& de proba.cũ 50precibus.

m ¶Calũniandi.]ar.ff. de accusa.l.alij.

n ¶Denegetur.]sic.s. ne de stat.defunct.per totum.&.s.de tabel.l.ij.

o IVbemus.Coniugis.]vnus vni, alter alteri cubiculo prẽerat: super qbus alij plures 60erãt:vt.s.l.prox.in prin.

p ¶Sociati.]ꝓ electione cũ cẽtũ erãt nũero:vt.s. de pe.hẽre.l.fin.Vel dic eo ipsò ꝙ illustres erant: & sic largius dicuntur senatores:vt.ff.de senat.l. final.§.fina.

q ¶Cingulo.]Ense forte sic est speciale.regulariter cõtra:vt.s.vt armorũ vsus.l.j.& in aut.de armis.Vel dic cingulo.i. titulo dignitatis,id est carruca:vt.s.de ho.ve.l. j.&facit.s.de dignita.l. clarissima.

r ¶Videatur.]sic.s. de precib. impera.offer.l.rescripta.&.ff.de sena.l. vlt.in princip.

s ¶ DE QVAESTO. ET MAGI.&c. ¶Officia istorum sunt ut.s.de offi.quæsto.cum tribus sequent.titul.

paritoribus denarũ lib.auri dispẽdio feriendis,si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare,& ex aliqua parte violare tentauerint.

¶*Cubicularij principis & augustæ non coguntur respõdere nisi corã officiorũ magistrò.Bart.*

Imp.Martianus.a. LEX.III.

CVbicularios tam sacricubiculi mei quã veneranbilis augustæ quos vtrosq; certũ est obsequijs occupatos,& aulæ penetralibus inhærẽtes:diuersa iudicia obire nõ posse ab obseruatiõe aliorũ tribunaliũ liberam ꝙ vt in sublimitatis solũmõ tuæ iudicio propositas aduersus se excipiant actiones.

¶Si dominus principi seruũ suũ cubicularium obtulit,illico talis seruus libertatẽ adipiscitur, & ea utitur inter uiuos & in ultima uoluntate & cidẽ ab intestato succeditur per agnatos & cognatos:quibus deficiẽtibus fiscus eius bona occupat tãquã uacãtia,si autẽ domino ignorãte uel inuito cubicularius factus sit ,intra quinquennũ cum peculio uendicatur: & prædicta etiã ad cubicularios extenduntur.Bartolus.

Imp.Leo.a. LEX.IIII.

IVbemus ꝙ,oẽs qui vel iam in sacrũ cubiculũ cuiuspiã liberalitate donati,aliòve titulo dati vel dãdi principalib⁹ obsequijs inhærere vel ante meruerũt,vel postea meruerint,licet nulla iterueniẽte scriptura,nullacõfectiõe gestorũ,post quã deuotissimis cubicularijs fuerint sociati:adcõditionẽ libertatis ingenuitatisq; rapiãt raptiq; videanr.hoc qd nõ solũ circa supstites,sed ẽt circa mortuos volunta custodiri.Nã cũ hoc priuilegiũ videat principalis esse ꝓpriũ maiestatis,vt nõ famulorũ,sicut priuatę cõditiõis hoies,sed liberorũ honestis vtar obsequijs:periniquũ est eos dũtaxat patifortunæ deteriorisincõmoda:sed testamẽta quidẽ ad similitudinẽ aliorũ ingenuitatis insulis decorant,ꝓ sua liceat eis cõdere volũtate: intestatorũ verò nemo dubitet facultates vtpote si ne legitimis successoribus defunctorũ,fisci iurib⁹ vẽdicari.Et hæc oĩa tũc diligẽti obseruatione volum⁹ custodiri,cũ spõte suaq; volũtate qs dederit eunuchũ sacricubiculi ministerijs adhęsurũ.Si verò cui dã fuerit violẽter extort⁹,aut inuito dño vel ignaro intra sacrũ ausus sit militare cubiculũ:liceat dño ꝺstinatũ sacra ex lege cubicularijs interpellare iudiciũ:& eũ quẽ ꝓbauerit nolẽte se vel insscio sacrũ penetrasse cubiculũ,vt suũ famulũ cũ peculio cõsequatur.Sed & sicut læsis implorãdi prẽsidij facultatẽ denegari nõ cõuenit:ita necessitatẽ iãdi viã patimur diuti⁹ esse patefactã.Ideoq; tps quinquẽnij prẽfinim⁹,intra qd cõtra eos suis debeãt exercere quæstiones:vt si medio tpe moueredi stulerint,vltei rius eis tanquã in suũ famulũ vẽdicãdi,vel eius vt serui peculium vel bona quasi liberti copia deneget. Hæc omnia quæsuper deuotissimis cubicularijs sancimus,etiã ad cubicularias quę à dominis in sacrũ cubiculum datæ vel dãdę sunt, superstites atq; mortuas extẽdi pro pagariq; decernimus.

¶*Cubiculariæ etiam dignitate depositæ cũ uadunt extra urbem poterunt uti cingulo dignitatis.Bartolus.*

Imp.Anastasius.a. LEX.V.

IVbemus duobus viris illustribus præpositis vtriusq;sacri cubiculi tam nostræ pietatis quàm sereniss imæ nostræ coniugis qui post finitam militiã senatoriofuerint consortio sociati licere quotiesad aspiciẽdos agros suos, vel ob aliã cãm proficisci voluerint, cingulo vti cũ hoc ad implendum eorũ desiderium,& ad nullius læsionem respicere videatur.

TITVLVS VI.

De quęstoribus & magistris officiorũ & comitibus sacrarum largitionum, & rei priuatę.

¶*Qui in administratione publicorum officiorũ se bene gesserunt,debent clamorosis uocibus populi commendari.Bartolus.*

Impp.Arca.& Ho.aa. LEX VNICA.

QVi exquęsturę honore, aut officiali magisterio aut comitiua vtriusq; ordinarij nostri,attonito splendore viguerũt acclamatione excipiantur solita,nec prætereantur vt incogniti.

TITVLVS VII.

De primicerio & secundicerio & notariis.

¶*Notarij principis licet senectute deposuerint officium,aut maiorẽ dignitatẽ fuerint adepti,nõ ob hoc notariorũ nomẽ perdunt:sed notariorum & dignitatis secundæ retinent priuilegia:nec possunt esse discussores aut pæquatores,aut similem dignitatẽ cũ administratione habere.Bartolus.*

Imperator Leo.a. LEX.I.

PRæcipua est nostræ pietatis intentio circa notariorum nomen:atque ideo si vnquam huius ordinis viri laborem quietę mutauerint vel abiecerint,vel senectute posuerint,seu cum alia dignitate post hac qualibet vsi sunt,non omittant prioris vocabulum militiæ, sed compendium sequentis honoris assumant: & siquis ex officio vel præcipuè sublimitatis tuæ temerario assensu in discussiones,perequationes, aliam denique vllam rem inquietator extiterit: officium suũ nouerit vel leuis culpę offensione detecta, grauis multæ discrimine fatigandum: &

t QVi exquęsturæ.]duę sunt partes. ¶Vtriusq;.]i.fisci& rei priuatę.

x ¶Attonito.]idest terribili.

y ¶Viguerũt.]i.si bene gesserunt,vt tanquã 10tunc ab omnibus cõmendẽtur.Accur.

z ¶Acclamatiõe.]Viuat talis:vt faciũt Romani de papa.& etiã ꝓconũ vt.s.de of.rec.ꝓuin.l.iij. & in auth.vt or.prę.§.j. coll.v.Alij dicũtq; isti excipiuntur ab alijs q commẽdãt si aliâs tacita re 20uerentia præbeatur eis: vt subijcit:quod non placet.

a ¶Excipiãtur.]id est recipiãtur cum laudibus populi.

b ¶ DE PRIMICER. ¶*Id est de eo qui primò scriptus est in matricula notariorum & qui primũ lo* Primicerius & secũdicerius q sint.
30 *cum obtinẽt.M. secundicerius qui scẽdus ad quod j.de dome.l.ul.& notarijs id est cæteris postea scriptis.Alij dicũt & ꝓ.i.nã idẽ est secundicerius quod primicerius scẽdus eos.uel dici primiceri⁹ q primo portabat cereũ in aliquo festo,& erat in dignitate:*
40 *q spectabilis :ut.j.l.ꝓx.*

c PRæcipua. quiete.]i. in qetẽ adqd s.de episc.& cle.l.decernimus.

d ¶Posuerint.]i. deposuerint.

e ¶Vsi sunt.]de facto.

f ¶Cõpendium.]quasi sonon honorẽ:vt.s.de decur.l.j.& facit.s.de dig.l. iiij.cum concor.

g ¶Vel.]ꝓ ẽt dic.si qs assensus temerarius extiterit:& sub.imponẽdo discu.&c.q.d.si notari⁹ receperit dignitatẽ,&sic inqetauit legẽ istã.Acc.

h ¶Leuis.]ẽt si in leui 60re exerceat officiũ,punit arbitrio iudicis:vthic,& ff.de pœ.sanctio.& depo nit vt subijcit.& no.ꝙ ꝓ paruo delicto pœna magna imponitur.sic.s.d li. &eo.libe.l.ij.& de hęre. l.ij.Accursius. Pœna grauis ꝓ delicto paruo imponit.

a ¶ Corpus. Iid est corpus officialiũ inter quos iste cœperat numerari, minuitur isto extincto, id est depositio. vel habeas minuetur, scilicet ꝑ electionem alterius isto relicto. Et dic quia isti sunt notarij qui dignitates non possunt habere: vt not. s. in rubr. de tabel. itẽ hoc durante officio aliâs secus: vt. j. l. proxi. in fine.

† Not. hic b lo. de pla. ꝙ dicitur ille extinctꝰ & mortuus ꝙ ab aliqua dignitate velꝰ offo cũ de decore remotus est e & est arg. secũdum and. ꝙ indexrecusatus loco mortui habetur.

Primiceriꝰ quatuor priuilegijs donatur.

Reclaram. Mili tẽ.] inermem.

b ¶ Tribunorũ.] i. primiceriorũ: sic dicti, quia 10tribuũ suffragio eligebãtur. qui. s. tribuni. vel ꝙ, scilicet notarij.

c ¶ Nõnihil.] id est multum: vt. ff. de verbo. sig. l. duobus.

d ¶ Beneficiorũ.] quatuor eĩ ꝓuilegia dat eis per hãc. l. primò vt primiceriꝰ eorũ tantũ duobus 20annis teneat̃ stare in officio: secdò ꝙ â quibusdam muneribꝰ eos excusat: tertio ꝙa prefert eos alijs posteriorib⁹: quarto ꝙa finito officio habẽt aliã dignitatem.

e ¶ Statuendas.] vt &. s. de of. pre. vrb. l. primicerius. Sed contra. j. de nu- 30me. l. ij. &. l. fin. Solut. ibi in notarijs: hic in primiceri js tribus.

†aꝰ agendis numeris.

f ¶ Hos autẽ] hîc magis pœnã quã premium eis donat.

g ¶ Cõmeatus] facit. j. de cõmea. l ij. & fina. &. j. de dona l. iij.

h ¶ Vnius gradꝰ.] s. volumus subire 40turam quod est. j. & sic sub. in sequentibus.

i ¶ Postponẽdis.] aliâs dis. aliâs di. & dictio bis datiui casus est. nã postponitur iste sequentibus in his quibꝰ anteponeretur nisi abfuisset. ad qđ. s. de of. pref. præt. l. ij. in fi. Et 50 dic inferioris gradus secũdũ ꝑ dictã ꝓportionalitatẽ. Itẽ nota, geminatio delicti geminat pœnã. sic j. de episcop. audien. l. nemo. in fine.

Geminatio crimis pœnã multiplicat.

k ¶ Discussionis] hec munera sunt. s. de cen.

l ¶ Surripere.] Not. sic s. de princ. agẽ. in re. l. iij. 60 &. s. de cõ. l. j. &. j. de px. sa. scr. l. vnicuiq;. & đ re. mili. l. contra publicam. & de tyronibus. l. fi. &. s. de offi. ma. of. l. nemo. & j. de dome. l. iij.

m ¶ Infulas.] i. dignitates. Et not. ꝙ loquit̃ qñ per quinquẽniũ abfuit: vt. s. §. hos aũt. & sic ex 70 delicto habet premiũ, sed certè non ex delicto: sed ꝙa meruit dignitatẽ, gerat eã vel nõ: vt hic dicit. vel dic ꝙ pinde acquirit infulas ꝑ legẽ ista acsi ꝑ electionẽ habuisset & gessisset illas infulas.

n ¶ Preponẽdus.] ponitur vacantibus prigomis: quia habet nouam dignitatem: vt. j. titul. j. l. ij. §. sed administratores vel priuilegio prioris dignitatis obtẽtu cuius pferatur alijs qui aliquando habuerunt dignitates, sed habere desierunt

† Numerus.

numerariorum corpus aextincto † iniuriæ authore, minuendum.

¶ Primicerij ultra biennium in officio militare nõ cogũtur, & si à palatio ꝑ annũ seᵃ absentauerint: unũ gradũ militiæ perdũt. si ꝑ biẽniũ: duos. si ꝑ triẽniũ: tres. si per quadriẽniũ: quatuor. si per quinquẽniũ, quinq; sed nõ utũtur ordine. & licet ob absentiã quinquẽnij ab officio sint remoti, tñ ordine discussorũ & perequatorũ nõ grauãtur: & inter eos prærogatiua tpis est habẽda quæ nulla rõne põt celari: & hoc officio finito ad officium magistri officiorum sunt assumẽdi. Barto.

Imp. Iustinianus. a. LEX. II.

PReclarã nobilẽq; militiã bspectabiliũ tribunorũ cnotariorũ qui glorioſissimis obsequijs nõnihil dreipublicę commoditatis afferunt & decoris diuersis beneficiorũ etitulis minuendã credimus & augendã. nam biẽnales metas viro spectabili pro tẽpore primicerio agendi † numeris duximus statuendas f. Hos autẽ gtribunos qui suis negotijs occupati, minime sacrum palatiũ curauerint frequentandũ: nisi intra annale spatiũ reuertãtur (quãuis cõmeatus hinrapretẽdãt) pro absentia quidẽ vniusanni vniꝰ gradus i: si verò duobꝰ annis abfuerint, duorũ: si tribꝰ, triũ: si quatuor similiter quatuor graduũ subire iacturã ijs qui inferiores eis fuerint, postponẽdis k. Qui verò per quinquẽniũ integrũ se præsentare cessauerint exemptos matricula tantum nomine tribunorum, non verò ordine perpotiri: his in hunc modum dispositis, vacationem cẽsus discussionis l, peræquationis, & cuiuslibet alterius rei habituros. ¶ Illud precipuè prouisionem nostrã flagitare perspeximus, ne per ambitionem vel gratiã, aut cuiuslibet occasionis obtentu, vel laborũ seu solicitudinũ specie, publicorum cuiquã liceat aliquãdo graduum seriem cõturbare, & temporum ratione calcata, dudũ militantibus anteferri: & quæ longis prolixisq; stipendijs defensa iam pollicetur senectus, gratiosa festinatione surripere m: hoc etiam adijciendo, vt primicerius post depositã publicam numerorum † solicitudinem ac sui ipsam gessisset administrationem cuius consequitur dignitatem, magistri officiorũ pro antiqua consuetudine infulas nortiatur, omnibus vacantibus, quam uis tempore precedentibus, prepondus o.

& sic est speciale contra id quod habes. s. de pfect. preto. l. ij. aliâs proponendis.

¶ VT DIGNITATVM ORDO SERVETVR.

Si quis indebitum.] alijs tamen debitum, vt. j. l. proxim. vel pone: vt. j. de priui. eo. qui in sacr. pa. l. ij. vel vt. ff. de mu. & honori. l. vt gradatim Accursius.

TITVLVS VIII.

Vt dignitatum ordo seruetur.

q ¶ Ignorãtia.] iuris vel facti, ad quod. s. ꝙ 10pe. tu. l. fina. & de crimi. sacri. l. j. &. s. vnde vi. l. si quis. &. l. fina.

¶ Vsurpans scienter honorem sibi indebitum, crimine sacrilegij punitur. Bartolus.

Imp. Theodo. a. LEX. I.

¶ Diuina.] huius. l. occupando scilicet alterius locum ad quod infra de erog. mili. lege. & de priuilegi. eo. qui in sac. pa. l. fina. &. s. de diuer. rescri. l. sacrilegij. & de cri. 20sacri. l. ij Accur.

Si quis indebitũ pfibi locũ vsurpauerit nulla se ignorãtia q defendat: sitq; plane sacrilegij reus, ꝙ diuina r præcepta neglexerit.

s ¶ Omnes. perege rint.] & adhuc per agunt: vt ex sequentibus patet & nota quod hęc prelatio valet ad ea quę dicuntur. s. de officio prefect. preto. l. ij. in fin. cum concor.

¶ Habentes dignitatem cum administratiõe, præferuntur habẽtibus eandẽ sine administratione. postea qui dignitatẽ solum cũ administratione de posuerunt & hi habere dicuntur dignitatẽ uacantẽ. postea illi quibus dignitas cum administratione cõmittitur. quartò illi quibus dignitas à principe cõceditur in præsentia sine administratione & hi honorarij appellãtur. quintò illi quibus illustris dignitas sine administratione cõmittitur. itẽ administrationẽ habẽtes præferũtur uacãtibus itẽ uacãtes præferuntur honorarijs in simili dignitate constitutis nõ in disparibꝰ prefectus ua eãs præfertur prefecto honorario. Itẽ non debet appellari uacans si habet dignitatem, cui postea conceditur administratio. Barto.

Idem. a. & Valentin. a. LEX. II.

Omnes priuilegia dignitatũ hocordine seruãda cognoscant, vt primo loco habeantur ij qui in actu positi, illustres peregerint s administrationes: secundo ve niant vacantes t qui præsentes in comitatu illustris dignitatis cingulum meruerint: tertium verò ordinem eorum prospicimus, quibus absentibus u cingulũ illustris mittit̃ dignitatis: quarũ honorariorũ qui præsentes à nostro numine sine cingulo codicillos tantùm honorariæ dignitatis adepti sunt: quantum eorum quibus absentibus similiter sine cingulo. x mittuntur illustris insignia dignitatis. Sed administratores quidem etiam comites rei priuatæ vacantibus y omnibus honorarijs anteponi cẽsemus. Vacantes † autem post administratores venientes, non omnes iam omnibus honorarijs credimus præponendos: sed eos vacantes illis honorarijs qui similem adepti sunt dignitatem: vt præfectorius z quęstorio: non quæstorius a præfectorio prępondus pariq; modo quæstorius quæstorio: non vacans comes thesaurorum, vel comes b rei priuatæ, honorario quęstorio vel magistro c † officiorum prefertur. Et inter administratores illos etiam numerari decernimus quibus illustribus in sacro nostro con

t ¶ Vacantes.] id est q 30 habuerunt dignitatem cum administratione, sed administratiõnẽ deposuerunt. vt. j. vacantes. &. s. de fabric. l. eos. in fine. Accursius.

u ¶ Absentibus cingulum.] insignum illustratus. ad quod in authent. vt iudices. siue quoquo 40 suffragio. § fina. collat. ij. & in aut. vt or. pre. §. j. col. v. & dic hic mittitur cũ administratiõe vt differat à sequenti. Itẽ dic quod fuit deposita administratio: ne sit contra. j. § sed administratores. si enim non esset deposita, deficit ille casus. Sed 50 solui tur per dictum. §. sed administratores. Accursius.

x ¶ Sine cingulo.] id est sine administratione. & sic expone in sequenti. & nota secundùm M. quod criminales cauſæ contra istos motę non possunt terminari sententia con 60 dẽnatoria nisi per principem. sed absolutoria etiam per vicarium: vt. s. vbi senat. vel clarissi. l. quoties. §. j. &. §. viros. Accursius.

y ¶ Vacãtibus.] sic ergo tria genera rota 70 scilicet vacantes qui desierunt. Item honorarios qui nunc administratiõnem habuerunt. Item illos qui cum actu omnibus præferuntur alijs: vt. s. titu. j. l. fin. & facit. s. de consu. l. nemini. in fine. libr. x.

Hic ꝙ ar. ꝙ bficiũ põt conferri abenti. de hoc est casus in. c. accedens. extra de ꝓbẽ. & dig.

z ¶ Præfectorius.] id est vacans prefectorio 80 honorario.

a ¶ Quæstorius.] vacans quæstorio honorario.

In scriptis omnibus exẽplar legitur, ex magistro officiorũ iũctim. l. quẽadmodum excõ dum dicit.

b ¶ Vel comes rei.] scilicet vacans.

c ¶ Magistro.] honorario est ergo nomen dignitatis: vt. s. de aduo. diuer.

iudic.

iud. l. petitionem. §. egre dientem.

a ¶Cunctis.] alias ductis, & aliâs cunctis.

b ¶Vacantiũ.] magister enim militũ vacantium erat. & sic ipse erat vacans. sed si de nouo iungitur ei cura belli, non erit habendus vacãs.

c ¶Propentadius.] prius nomen: cui cum esset vacans, iniunctum fuit vt faceret quod præfectus facere cõsueuerat.

d ¶Miles.] i. militaris copiam annonę habuit.

¶Commeatuũ.] à tẽpore commeatus supererat de annona.

¶ DE MAGISTRIS SACRO. SCRINIO.

e VIris. Depositũ.] adde ĩ. de exc. mu. l. eã. & de fa. l. eos. & ĩ. de aduo. diuer. iu. l. j. & de assess. l. nõ parũ. & ĩ. de præpo. sacro. cubi. l. ij. per quę habes priuilegium durare etiam finita dignitate.

Priuilegiũ durat etiã finita dignitate

f ¶Ad proximos.] vt ĩ. de proxi. sacr. scri. l. iiij.

h ¶Ex proximis.] s. natis: vt. ĩ. de px. sac. scri. l. in sacris. in prin. Sed cõtra. eod. tit. l. iubemus. Solu. vt ibi. ad qđ. ĩ. de agẽ. in re. l. fi. & ĩ. de priuile. eo. qui in sa. palat. l. ij.

¶ DE COMITIBVS CONSISTORIANIS.

i EOs. Aequari.] ergo est spectabilis: vt in aut. de appel. & intra quę tem. §. illud. col. ix.

VIros. Vtuntur. vt. ĩ. de prin. agen. in fore. l. fi. & facit. ĩ. de priu. scho. l. iij. & de pxoxi. sacri. scri. l. in sacris. & ĩ. de profes. & med. l. final.

l ¶ DE COMITIBVS ET TRIBVNIS &c.

¶Aliis de comitibus & tribunis, aliis de præpositis & tribu.

m DEpositos comitibus.

n ¶Scholarũ.] i. eorũ q obediebãt ei in officio.

o ¶Epulis.] est enim q̃dam inquietatio cogitare de epulis: vt. ff. de officio. l. cum societas.

p ¶Adorãdi. i. salutãdi.

q ¶Inter quos.] s. ꝓpositos & tribunos.

r ¶Numerãtur.] nam & hęc pertinent ad officium prędictorum. Vel dic q alij ꝓerant q similes erant ꝓdictis. Accur.

s ¶Prępositura.] s. cũ administratione.

t ¶Meruerũt.] à principe propter bonũ seruitium: vt. j. de silen. l. j. & dic q est multiplex comitiua: id est multi gradus sunt comitis.

sistorio cũctis aliquid ordinariæ dignitatis vel ante cõmisimus, vel postea committemus peragẽdum, verbi gratia si vacantium magistro militum belli cura cõmittatur. Cur enim aut vir magnificus Germanus magister militum vacans appelletur, cui bellũ cõtra hostes mandauimus? aut cur excellẽtissimus Propentadius nõ egisse dicatur prętecturã, cuius illustribus cũctis depositionibus ꝙvice prętorianę prętecturę miles in expeditione copia cõmeatuũ abũdauit?

TITVLVS IX.

De magistris sacrorum scriniorum.

¶*Magistri notariorum magnæ curiæ etiam dignitate finita unà cum eorum filijs à grauamine priuato & publico sunt immunes: & pœna grauanti hic imponitur, & durat priuilegium. Bar.*

Imp. Anastasius a. LEX VNICA.

VIris spectabili b magistris omniũ sacrorũ scriniorũ, nostrę beneuolentię libera litas tribuẽda est, q nostrę quodã modo afflidere maiestati videtur: ideoq; post depositum c etiam officium ab omni indictionis onere seu ciuiliũ seu militarium iudicum, prorsus immunes esse precipimus: vt nec ab amplissima quidem sede tui culminis eis vlla molestia sup suscipiendo quolibet grauamine priuato vel publico penitus iniungatur. Hoc beneficium ad proximos g etiam sacrorum scriniorum: & ex proximis h, volumus propagari: quinquaginta librarum auri officio tui culminis condemnatione multando, si quid aduersus statuta clementiæ nostræ innouari concesserit.

TITVLVS X.

De comitibus consistorianis.

¶ *Comites consistoriani sunt illi qui steterunt in principis consistorio, & proconsulibus adæquantur. Bartolus.*

Imppp. Grat. Valen. & Theod. aaa. LEX. I.

EOs qui tranquillitatis nostræ cõsistorij dici comites meruerunt, spectabilibus procõsulibus ęquari i generaliter decernimus.

¶ *Comites consistoriani tam in agendo quàm in excipiendo utuntur priuilegijs competentibus principibus scholæ agentium in rebus. Bartolus.*

Impe. Iustinianus. a. LEX. II.

VIros spectabiles comites cõsistorianos, & coniuges & liberos, quinetiã seruos eorũ atq; colonos ijsdẽ priuilegijs, tam intẽtiones ab alijs proponendas excipiendo, quàm suas contra alios exercendo, perfrui: quibus viri clarissimi principes scholę agẽtium in rebus, per sacram pragmaticã sanctionem diuinę memoriæ Zenonis vtuntur k.

TITVLVS XI.

De comitibus & tribunis scholarum l.

¶*Præpositi scholarum & illorum qui sunt per principem ad aliquod officiũ deputati, principem adorare possunt, inter quos etiam palatini numerantur si eis data sit primi ordinis comitiua cum administratione: & officio deposito, si nõ aspirauerint ad maiorẽ dignitatẽ, pares sunt comitibus Aegypti diœce. & Pontic. alij uero milites militia soluta numerantur inter eos qui fuerunt prouinciarum duces. Bartolus.*

Imp. Valentinianus. a. LEX VNICA.

PRępositos m actribunos scholarũ n q inquietudinis † epulis o adhibentur, & adorãdi p principis facultatem antiquitus meruerũt: (inter quos q comites etiã sacri stabuli, & cura palatij numerãtur r) si primi ordinis comitiuam cum prępositura s meruerit t, & casu v ad altiora nõ peruenerint: depositosacramento x, inter eos q comites Aegypti vel Põticę diœceseos fuerint (quorũ par y dignitas est) haberi prępimus: alios z qui honore a comitiuæ regimen fuerint nacti, absolutos militia b, ĩter eos qui duces fuerint prouinciarum, numerari iubemus.

TITVLVS XII.

De comitib9 rei militaris.

¶*Missus ob suam probitatem ad partes trãsmarinas custodiendas, illis dignitatũ insignijs adornatur quibus proconsules. Bartolus.*

Impera. Leo. a. LEX. I.

QVi contemplatione meritorũ c, ducto d intra prouincias trãsmarinas strenuissimo milite, primi ordinis comitiuam fuerint cõsecuti e: ea reuerentia altissimarũ dignitatum viris subiugantur f, vt his locum prẽsent qui procõsulatus insignibus adornãtur.

¶ *Missus principaliter ad defendẽdam aliquam prouinciã citra mare, similis est duci administranti aliquam prouinciam excepto duce Ponticæ & Aegypti. Bartolus.*

Imperator. Anastasius. a. LEX. II.

EOs quisub comitiua primi ordinis dignitate peculiariter g ad quamlibet prouinciam vel prouincias defendendas milite h creditoaut horitate nostri numinis destinantur, & eos qui vicem illustrium virorum magistrorum militum susceperint peragendam i, ducibus qui præter Aegyptum k & Ponticam in alijs prouinciis administrauerint, adæquamus.

TITVLVS XIII.

De comitibus & archiatris † sacri palatii l.

† medicos principis hic accipe archiatros Alciatus.

¶ *Archiatri si primi gradus mili. i. m obtinuerunt: eam dignitatem adipiscuntur: quam duces. & uicarij principis qui militiam administrauerunt, & etiã comites primi ordinis. Bartolus.*

v ¶Casu.] No. de casu est dignitas: vt no. ĩ. de leg. & constitu. l. digna.

x ¶Depositosacramẽto.] id est finito officio comitiuę: vel verius tribuni & præpositi.

y ¶Par.] põticę & ęgypti par est dignitas. & facit ioj. de pala. l. vlti.

z ¶Alios qui.] aliàs q. quod est melius.

a ¶Honore.] quia dignitatem sine præpositura, id est administratione meruit.

b ¶Militia.] s. præpositi vel tribuni. Accursius.

¶ DE COMITIBVS &c.

c QVi cõtemplatiõe meritorũ.] nõ probi ad talia eliguntur.

d ¶Ducto.] id est ductis militibus. sic. ff. de verb. significa. l. in vsu.

† Pyrrha ad tit. de proxi. sac. scri. inquirẽdis epulis putat legendũ.

e ¶Consecuti.] dic vt ĩ. titu. j. l. prima.

f ¶Subiugant.] i. subiiciunt siue adhibentur. & dic dignitatẽ ꝓdictorũ comitũ: vt his. s. comitibus locũ ꝓstẽt illi q &c. & ẽ alĩs adornat9: & tũc hẽ as ꝓstet: aliàs nominãtur.

g EOs. Particulariter. ĩ. specialiter & 4o intimè de his cõfitẽdo.

h ¶Milite. ĩ. militibus eis datis à nobis: vt. ĩ. l. proxim. quæ vltra mare: hîc citra mare dicit missos.

i ¶Peragendã.] vt. ĩ. vt dig. ordo. l. fi. in fin. & facit. ĩ. de princ. agent. in reb. l. eos.

k ¶Pręter ęgyptum.] ꝙ illi fortè sunt maiores.

l ¶ DE COMITIBVS ET AR. &c.

¶Id est summis medicis: ab archos quod est princeps.

ARchiatros. militãtes.] nermi milicia vt in rub.

b ¶ Ordinis.] dic vt ſ. de comi. & trib. l. j. Accurſi.

c ¶ Vicarios.] quæ eſt quædam dignitas: vt. ſ. de offi. vica. l. j.

d ¶ Meruerint.] not. q̃ quatuor dignitates. qđ valet ad id quod dicitur ſ de præfect. præto. l. ij. in fi. facit. j. de proxi. ſa. ſcri. l. j. & ſ. de conſul. l. j. & de præpo. ſacri cubi. l. j. & de primice. l. fin. in fin.

e ¶ DE COMITIB. &c.

¶ Vt tholoſanus: & eſt conſpectabilis: ut in authẽ. de ep. §. illud. col. viij. Sed quidam ſunt illuſtres: ut j. de erog. mili. anno. l. prouinciarum.

f DOs. Comites.] hoc expone vt. ſ. de comit. & tri. l. j. & facit j de pri. agen. in re. l. j. & ſ. de excuſat. mune. l. eos.

¶ DE PROFES. &c.

¶ Vt ſunt comites: quod tex. non bene aperit.

h GRãmaticos qui grãmaticam docent.

¶ Sophiſtas.] qui dialecticam.

Doceride ber publicè tãtum in regijs vrbibus.

40 k ¶ Haec regia] Cõſtãtinopolitana. & nota j in regijs vrbibus tãtùm docent: vt not. ſ. de ſtud. lib. vrb Romæ in rubric.

l ¶ Statutos.] qui debent eſſe duo qui leges pandant: vt. ſ. de ſtu. libo. l. j. in fi.

m ¶ Vitam.] p mores: vt 50 ſ. de profeſ. l. magiſtros. vbi de facundia dicit.

n ¶ Peritiã.] vt rectè ſentiat mentẽ legis: vt inſtitut. in prœm. §. cumq;.

o ¶ Interpretãdi.] i. exponendi: vt ff. ſi cert. peta. l. j.

p ¶ Diſſerendi.] i. in dicendo copioſus arg. ſ. de 60teſta. l. teſtamentum.

q ¶ Ampliſſimo.] i. ſenatorum. vel dic vt in .d. l. magiſtros. Accurſius.

r ¶ Ex vicaria.] Sed vicarius æquiparatur comiti & duci. ergo comes & dux: vt. ſ. de comit. & archia. l. j. & ga ru. ipſa hoc dicit. Et not. q nouẽ debẽt adeſſe: vt hic dicit. & facit. ff. de excu. tut. l. ſi duas. §. j. & l. ſed reprobari. §. fi. & ff. de mili. teſta. l. antepe. & ſ. de mur. l. ſi quis. & de profeſ. l. ij. Et not. q ſic dicit de magiſtro Ioanne grãmatico & Acc. iuriſperito. Item facit. j. de proxi. ſacr. ſcrin. 80 l. iij. & ff. de verb. ſign. l. quibus.

Vicarius comiti & duci æquiparatur.

ſingulis non eſt vox eorũ.

s ¶ DE SILENTIARIIS ET DECVRIONIBVS EORVM.

¶ Silẽtiarij ſunt xxx. decuriones tres: ut. j. l. iij. ff. & dicũtur cõſiliarij ut. ff de mino. l. ueru m. §. ex facto.

t DEcuriones Emeſum.] i. finitũ: qđ eſt ex voluntate principũ, nam non eligit niſi in certũ 10 tempus: vt. ff. de excuſat. tuto l. iuriſperitos.

v ¶ Militiæ.] prædictæ in ermis. Accurſius.

x ¶ Agẽtes.] i. habeãt dignitates ſine adminiſtratiõe quam habet magiſter officiorum cum adminiſtratione, qui eſt illuſtris: vt ſ. de offi. ma. of 20 fic. vbi ponitur interillu ſtres: licet P. magiſtrũ officiorum dicat ſpectabilem. Accurſius.

y ¶ Taxari.] i. numerari Et not. quòd agentes in rebus & comites domeſticorum ijdem ſunt.

z ¶ Adorãda.] Adorat princeps: ſalutantur alij. 30 ad qđ. j. titul. j. l. j. & de pro. ſa. ſcri. l. ij. & l. v. & ſ. de co. & tri. l. j.

Princeps adoratidi citur, alij ſalutari.

a VNuſquiſq; præſtatiõibus.] dic qđ ſint perſonalia munera: vt. ff. de mu. & ho l. vlt. §. j. vel verius patrimonij ſunt: vt hic, & ſ. de mu. pa. l. iiij. nam & hîc dicit 40 præſtationibus. & facit j. de proxim. ſacr. ſcrin. l. iiij. & j. l. proxi.

DEcurionib⁹. Pragmatica. Etiamſi generale ſtatutum fiat in contrarium, non videntur iſti comprehendi. arg. ff. de ſena. l. caſsius. Vel dic etiam ſpeciali reſcripto 50 in contrarium. vel generaliter dicam. & facit ſ. ff digni. l. iij. cum concord.

c ¶ Nec angarias.] gñafordidorũ munerũ: q̃ expone vt. ſ. de ex. mu. l. maximarũ. & de epiſ. & cle. l. ij. de ſa. ſan. eccl. l. nem i nem. & ſ. de præpo. ſac. cubi. l. j. Accurſius.

60 d ¶ Superindicti.] genus munerum: vt. ſ. de ſuperindicto. l. j.

e ¶ Vindicamus.] id eſt liberamus.

f ¶ Ad comitatum.] ſcilicet noſtrum.

g ¶ Præter.] etiã ſi non mittamus p eis: vt. ſ. de digni. l. ſi. & j. de pro. ſa. 70 ſcrin. l. ij. Accurſius.

† ſeuerita tẽ, in exẽ victori.

h ¶ Officijs.] id eſt officialibus.

i ¶ Acceperint.] i. ẽpo † numiſ. fuerint officium. Accur.

k ¶ Illuſtres.] Notatores illuſtres: vt. ſ. de ſenatori. l. final.

l ¶ Functione.] id eſt munerum exhibitione. 80 m ¶ Solã.] nã ſenator qs eſſe poteſt, & tñ honores nõ petere: vt ff. de inter. & relega l. relegatorũ. §. ſolet. i. dignitatem habet ſine adminiſtratione.

n ¶ Ea priuilegia.] ſupradicta.

DEcurionibus noſtri palatij poſt emẽſum [t] fideliter obſequium poſtque depoſita ſacramenta militiæ [v] electionem habeant ſiue ex magiſtro officiorum, velut agentes [x], dignitatem conſequi à noſtra maieſtate maluerint: ſiue inter viros illuſtres comites domeſticorum, videlicet inter agentes taxari [y]: vt tam in adoranda [z] noſtra ſerenitate, quàm in ſalutandis adminiſtratoribꝰ, & reliqs prædicti honoris priuilegijs, necnõ nr̃o cõſiſtorio his honor omnifariã obſeruetur.

¶ Decurio & ſilentiarius a tyronum equorumq; præſtatione habetur immunis: nec præſtare cogitur præſtationes extraordinarias, quæ neceſſario imponuntur. Bartolus.

I idem. aa. LEX. II.

VNuſquiſq; decurio vel ſilẽtiarius à tyronũ equorumq; præſtationibus [a] habeatur immunis: nullam collationem quæ plerunq; poſcitur, ſoluat: nihil his vlla poteſtas iniungat, aut neceſſitas imponat.

¶ Priuilegia data decurionibus & ſilentiarijs per hanc, l. confirmantur, & eis conſeruantur, licet ad maiorem aſcenderint dignitatem: nec eis præiudicatur ĩ hoc per aliquod generale uel ſpeciale reſcriptum diſponens contrarium. Bartolus.

Impe. Valentin. a. LEX. III.

DEcurionibus & ſilentiarijs [b] etiã ſi ad ſuperiorem gradũ ſucceſſu meliore tranſcendũt: oĩa priuilegia quæ iandudũ diuorũ principũ iudicio meruerunt, legis iſtius præceptione nouerint eſſe firmata, nõ p̃iudicatura quacũq; generalitate pragmatica [b]: nec angarias [c] vel perãgarias ſiue paraueredos vllaeis ampliſsimę p̃ceptionis imponet authoritas. ſordidis quoq; muneribus, excoctiõe calcis, & ſuperindicti [d] grauamine eos liberamus. Domos quoq; eorũ nõ tantum in hac ſacratiſsima vrbe, ſed in qualibet alia poſitas ciuitate ĩmunes ab omni hoſpitũ ꝯuiuſlibet dignitatis ingetudine vindicamus [e] permiſſa eis veniẽdi ad comitatũ [f] licẽtia, præter [g] reuocatorię ſecuritatem †; multa. x. libr̃arũ auri iudicibus prouinciarũ eorũq; officijs [h] infligẽda ſi ſtatuta noſtra † nr̃i credi derint eſſe cõtẽnenda. ¶ His addimus vt cũ optatam quietẽ acceperint [i], & inter viros illuſtres [k] ſenatores cœperint numerari: honore curię ſine aliqua functiõe [l] lætent, immunitatiſq; gaudio plena dignitatis lętitia potiant, vt dignitatẽ ſolam [m] habeant ex ſenatu, ſub hac videlicet definitione, vt. xxx. tantũ. n. odonumero e priuileg a [n] con

pradicta.

a ¶ Excubias.]id est officium suum quod cum vigilijs fit.

† Not. fin. huius. l. ledum Io. de plat. ad limitationem oium legum' dis ponẽtium priuilegia & dignita tẽ remane refinitõ of ficio. & ibi vide latèp eum.

b NE ad diuersa. QUIẽLSIBET.]schole deuo. &c. l. societatis. & facit. ſ. de fabr. l. eos. & j. de proxi. sa. scri. l. in sacris. &. j. de deca. l. ij. &. j. de priuile. scholar. l j. & j. de agen. in re. l. ex eo. & j. de palati. l. viros. &. ſ. de iurisdi. omni. iudi. l. fina. &. ſ. de profes. & medi. l. fina. li.

c IVbemus clarissimorũ.]i. clarissimarũ personarum. sunt enim spectabiles: vt. ſ. de inoffici. ſteſtamen. l. omnino. §. fina. &. j. de castren. peculi. l. j.

d ¶ Eiusmodi causam l. militię, vt à socijs: vt. ff. de castrẽ. pecu. l. castrẽse. &. l. si fortè Accursius.

e ¶ Possidere.]sic aduocati: vt. ſ. de aduo. diuer. iudic. l. iiij. & assessores: vt. ſ. de assess. l. velut.

f ¶ Fructũ.]ad hoc. ſ. de bon. quę lib. l cum oportet. §. j. &. ff. de col. bono. l. j. §. nec castrense. &. ſ. de inoffi. testamẽ. l. omnino. §. fina. &. l. fina. &. j. de castren. peculi. l. prima.

g ¶ Ratione.]qua mouemur ad prædicta.

h ¶ Militiam.]ipsam, vel quod inde percipit, vel eius æstimationem. Item suffragium, id est pretium pro ea emenda: & est datum à se filio vel à patre vel ab alio: & nõ confertur.

i ¶ Imputari.] vt præiudicius primis legibus: secus in alijs dignitatibus vt. d. l. omnimodo. & ſ. de colle. illud.

k ¶ Compellãtur.]vt ſ. de excu. tu. l. fina. etiã si iam erat inchoata tutela vt. ff. de mino. l. verum. §. ex facto. &. ff. de excu. tuto. l. iurisperitos.

l ¶ Nolẽtes.]volentes ergo pñt, aliàs generaliter inuitus quis cogitur ad magistratum: vt. ff. de mu. & ho. fiqs magistratus. item not. priuilegiũ transire ad filios in aliquo. sic. j. de proxi. sacro. scri. l. in sacris Accursius.

Priuilegium in q̃ dã ad filios trãsit.

m ¶ Obseruãdis.]sic. ſ. de excu. mu. l. eam. &. j. de agen. in re. l. fina. &. j. de proxi. sacro. scrini. l. ij.

n ¶ DE DOME. &c.

¶ Domesticis. id est silentiarijs secundùmquosdam. qđ non placet: ut. ſ. tit. j. l. j. uel domestici. i. serui & liberti & similes: ut. ſ. deijs qui ad eccle. confu. l. fin. §. osane. qđ nõ placet: quia in genui seruiunt principi: ut ſ. de præpo. sa, cubi. l. iubemus. §. hoc non solũ. Tudic de domesticis: ut accipitur ſ. de assess. l. domesticus. ut sequantur, decuriones quoq; tres, sed eos† tunc demum perpotiri decernimus beneficijs suprascriptis cùm per continuos. xiij. annos inculpatas excubias[a] peregerint.

¶ Silentiarij & eorum uxores ciuiliter & criminaliter sunt conueniendi coram officiorum magistro. Bartolus.

Idem Augustus. LEX. IIII.

NE ad diuersa tracti viri deuoti filẽtiarijiudicia, sacris abstrahi videantur obsequijs: iubemus eos qui quemlibet[b] deuotissimorum silentiariorum scholę, vel eius vxorem ciuiliter vel etiam criminaliter pulsare maluerint: minimè eum ex cuiuslibet alterius iudicio, nisi ex iudicio tantummodo viri excellentissimi magistri officiorum conueniri.

¶ Silentiarij in potestate positi quicquid acquirunt, retinent tanquam castrense peculium: nec aliàs eis per parentes auferri potest: nec post parentis obitum fratribus conferre tenentur: nec etiam conferre tenentur dictis fratribus illud quod parentes uel alij ei donauerunt ratione militiæ supradictæ, item excusantur á tutelis & curis, & filijs ipsorum ad præturam inuiti non uocantur: & per hanc legem non derogatur priuilegijs eis datis. Bartolus.

Impera. Iustinianus. a. LEX. V.

IVbemus clarissimorũ[c] filẽtiariorũ pręditos militia, & si genitorũ suorũ in potestate sint constituti: quęcũq; solatiorũ seu emolumentorũ vel donationũ seu hæreditatũ noie per militiã vel quãlibet eiusmodi causam[d] his acquisita sunt vel fuerint, iure castrensis peculij possidere[e]: nec ea posse vel parẽtes supstites sibi vẽdicare vel auferre, vel etiã post eorũ obitum fratres vel alios eorũ hęredes, quasi ad defunctorũ dñium pertinẽtia in diuisionẽ ducere: nec eñ oportet labores eorũ alijs fructum[f] vel lucrũ afferre. Hac nanq; ratione[g] simul & cõtemplatiõe, nec ipsam militiã[h], vel suffragiũ quodcunq; p ea vel ab ijsdẽ virisdeuotissimis silẽtiarijs, vel à parẽtibus eorũ vel à quolibet alio datũ est vel fuerit: ab ijs patimur in successionem defunctorũ parẽtũ cõferri, seu noie collationis in mediũ easdẽ offerri pecunias, vel ijs iputari[i]. Ad hoc de tutelis & curationibus eos excusari sancimus: ne alienarũ rerũ administrationẽ subire cõpellãtur[k], qui propter nostra ministeria nec suis curã seu prouisionem diligenter deferre possunt: insuper eorũ liberos qui dignitate virorũ spectabilium comitum seu tribunorum decorati sunt, vel fuerint: nullatenus nolentes[l] administrationem præfecturę suscipere seu peragere: oibus videlicet antelatis priuilegijs, in persona non tantum in prę senti militantium, sed etiam post ea eidem consortio inferendorum, tam tẽpore militię, quã post eam depositam obseruandis[m].

TITVLVS XVII.

De domesticis† & protectoribus[n].

¶ Domestici & protectores principis salutantes uicarios & præfectum, ipsos osculari possunt: ac eis omnes debent reuerentiam exhibere. Bartolus.

Impp. Valentin. & Valens. aa. LEX. I.

DOmestici[o] ac protectores, osculandi[p] (cũ salutauerint vicarios) tui culminis habeãt potestatem. Pœna enim sacrilegij[q] similiserit sijs honorificentia[r] nõ deferatur, qui cõtingere nostram purpuram digni sunt existimati[s].

¶ Primicerius domesticorum & protectorum fungatur dignitate spectabili: & alij subsequentes post eum in gradu usque ad numerum decem inter clarissimos nominantur: ita tñ, q̃ qui prior est in loco, prior sit in ordine. Bartolus.

Idem. aa. & Gratia. a. LEX. II.

PRimicerius quidem domesticorum & protectorũ vtriusq; scholę[t], post adeptũ tribunatũ[v], inter eos spectabili dignitate perfruatur qui ducatũ[x] gerere meruerint: alij verò qui decursis stipendijs ab eodẽ. x. vsq; numero subsequuntur[y], consulari id est clarissimatus dignitate perfruantur cum ipsa loci decẽprimorũ accessione.

¶ Domesticus uel protector qui sine licentia principis se absentauit à curia, non ex causa reipublicæ: si per biennium absens fuerit, debet poni post quintum in ordine ipsorum. si triennio, in decimo gradu ponitur. si quadriennio, loco nouissimo erit habendus. si quinquennio, erit spoliandus cingulo. Bartolus.

Idem. aaa. LEX. III.

SIquis domesticorum nulla negotij publici abstrahente solicitudine, nec ei per cõmeatũ solenniter vt abesset facultate cõcessa, p bienniũ obsequijs serenitatis nostrę defuerit: is retrorsum in ordinem tractus inferiorem, quinq; sequentibus postponatur. Si verò trienniũ eius absentia continuasse monstretur, vsq; ad decimum locum procul dubio regredietẽ. Quod si quadriennio tenus abfuerit, nouissimus[z] collocetur: quinquenniũ autem si fuerit diuagatus: ipso iã cingulo spoliandus[a] est. indignũ quippe est desides à proprijs tãdiu munijs aberrantes[b] (quos esse conuenit assiduos) numerari[c].

¶ Si domesticus uel protector ante finitum officium decesserit: hæres eius salarium totius anni ac etiam subsequentis percipiet. Bartolus.

sunt templarij & quidam fratres ad papam. sed hic laici ac milites fortes: ut. j. l. fi. Protector uerò est qui stat armatus coram principe. unde obius & belisarius fuerunt domestici & protectores iustiniani. & totam primi quàm secundi erant plures, & habebant præpositos qui primicerij dicuntur: ut. j. l. ij.

† domesticos accipe arcanorũ principis cõscios. Aliàs hic.

o DOmestici. expone: vt in rubric.

p ¶ Osculãdi.]dãdo pacem cum vicario præfecti: non dicit præfecto: sed papam osculamur in pede.

Papa in pede osculari debet.

q ¶ Sacrilegij.] facit. ſ. vt dig. or. ser. l. j. cum concord.

r ¶ Honorificẽtia.]maximè supradicta.

s ¶ Existimati.] quem princeps honorat, ab omnibus est honorandus[a]. vt. j. ti. j. l. j. &. ſ. de er. sa. l. ij. & de aduo. di. iud. l. restituendę. in fi. &. ff. de re iudic. l. quidam. &. ſ. titu. j. l. j. &. ff. de al. scri. l. j. & facit. j titul. ij. l. ij. & ſ. de offi. diuer. iud. l. fin. Accursius.

a Sic etiam habet. i gl. j. in c. ná ex extra de et. & quali.

t ¶ Primicerius. Scholę.]id est societatis.

v ¶ Tribunatũ.] id est primiceriatum: vt. ſ. de primi. l. præclaram. in principio.

x ¶ Ducatum.] id est primiceriatum prædictũ &c. & habeas meruit in singulari: aliàs transit de singulari ad pluralem.

y ¶ Subsecũtur. ordine enim erant positi: & sic vsq; ad. x. post primiceriũ sunt clarissimi, dum tamẽ inter eos sit ordo tẽporis, prout fuerunt in eo officio electi: vt dicit in fin. vt secundum ordinem seruent̃ quæ dixi. ſ. de offi. pręt. pręt. l. ij. in fi. & dic decursis. i. currentibus. nõ eñ erat finitum officiũ licet qdam cõtra. item & alijs vltra. x non datur priuilegium per legem istam.

z ¶ Iquis. Nouissimus.]id est vltimus. adde quę not. ſ. de offic. præ. preto. l. ij. in fine.

a ¶ Spoliandus.]no. va 70gabundum perdere priuilegium. sic. ſ. de epis. & cleric. l. generaliter. alia forma seruatur. ſ. de primicerio. l. ij &. j. de commeatu. leg. quicunque, &. l. finali.

Vagabũdus priuilegiũ perdit.

b ¶ Aberrantes.] scilicet, esse quod sequitur.

80 c ¶ Numerari.] id est inueniri vt numerentur vt facit potestas de his qui debent habere equos pro communi: & de illis de consilio.

a LEge pragmatica. Victura.]id est duratura.
b ¶ Presentialium.]quia presentes stare debēt in curia:vt.ſ.l.pro.
c ¶ Equitū.]id est in societate domesticorum qui sunt milites.
d ¶ Secūdi.]abijcias secūdi.& est planum.Alij habēt syncerij, & dicuntur esse ijdem q primicerij.Alij habēt secūdicerij:& alij secūdū locum primicerij: & semper subaudi etiā,nā multò magis in primicerio.Vel dic semp poni pro primiceto rio:vt.j.dicit primicerius:vel respectu principis qui est ibi primus.ar. ff.de off.procon.& le.l.si in aliquam.in fin.sed primus erat respectu sequētium.& sic dicit.j.primiceriatus.
† in exēp. quodā nostro scripto legit, secundiceri j.
e ¶ Monstrat.]ad annum erat electus: non ergo tantum illius anni hęres habet salariū,de quo constat:vt.j.titu.ij.l.fig. &.ſ.de aduo.di.iu.l.post duos.§.fi.&.j. de primipi.l.ij.&.j.de agen.in re. l.iij.sed etiam alterius anni:qđ est mirū, quia sic hęres habet plus quām defunctus.sic.ff.de magi. conue.l.non similiter. & de peti.hęred.l.nec vllū. §.vltimo.
Hęres qñ q; plus percipit legiatur defuncto.
† similes habeant.
f ¶ Anni.]scripe.Accursi.
g ¶ Prolixe.]i. lōge vltra quā vixerat.Accursi.
h ¶ Similis.]quo ad eū annū,sed dissimilis quo ad sequentem: nisi dicas ipsum habere salarium duorū annorū pro vno.
¶ Vide ad hūc tit. Alcia. hīc, & Pyrrhū.j. proxi. tit.

¶ DE PRAEPOSITIS LABORVM.

¶ Quidā habēt laborum in textu & rubric. nec dicūt cui labori sunt præpositi:alij laborum a labijs, forte corrigebant eos qui male loquebantur de principe. Vel dicit hoc laborū signum bellicum ex auro & lapidibus pretiosis qđ fecit fieri Constantinus pretiosius inter alia signa bellica,secūdm Hugonem.& secundum hoc ponit p genitiuo plurali: ut scilicet deum pro deorum. & ad uicarium pro aduicariorū: ut.j.tit.proxi.l.fi. & deriuatur à labor.qui ergo talibus signis faciendis præponebatur,dicebatur præpositus laborum.

k QVi prepositi. Promouentur] i. facti sunt.
l ¶ Habeantur.] etiā finito officio:vt ar.j.ti.j.l.ij
m ¶ Immunitate.] personalium munerum,non patrimonialium:vt.ff.de excus.mu.l. inductis.
n ¶ DE PROXIMIS SACROSCRI.&c.

¶ Quidā habēt præpositis ,alij proximis:quod idē est:sic dicti q magis se principi proximāt quā alij qui sub eis sunt:q sunt plures: ut.j. eo.hac parte. Et not. q tria sunt scrinia seu cameræ de quibus dicit.j.e.epistolarū.quæ principi uel ab eo mittebātur,ut fit Bononiæ.item libellorum conuentionaliū,& cognitionū ut.j.eo.l.ult.item dispositionum,ut est regestrū:ut.j.de agē.in reb.l.iij.in fin.
Scriniorū tria sūt genera.

o PRoximos.]Expone vt in rubri & dic secūm Pla.hi sunt quibus arcana principis cōmittunt.vt.j.eo.proximos.est etiā dignitas quę dicit proximatus:vt.j.e.sigs. Itē & alij q dicūtur meloproximi:vt.j.e.peculiari.
p ¶ Eos.]vicarios Accurs.
q ¶ Merito.]nomē est.
r ¶ Qui.]scilicet vicarij.
s ¶ Dioceses.]i. terras vl puincias cōmissas ab his quorū fiūt vicarij.
t ¶ Temperarunt.]i. administrauerunt.
v ¶ Indepti.].i. adepti.
x ¶ Insequētibus.]i. finito officio:quod fit post annum:vt.j.eo.l. pro biēnio. vicarij administrantes præferuntur his vacantibus:vt.ſ.vt dig. or. ser.l.j.§.sed administratores.
y ¶ Per horrescant.]vt j.l.iiij.
z ¶ In sacris. In prouincijs.] si fortè prīceps qñq; illuc ibat. Et nota q ex alijs ordinarijs eligebatur prępositus:vt si episcopus fuerit ibi auditor contradictoriarū.
a ¶ Ad salutationem. quia principem & alios salutant:vt &.ſ. de silen. l.j. & de dome.l.j.
b ¶ Concessum.]i. cōsilium iudicū.Et sic no. q qs inuitus tenetur cōsulere sicut iudicare: vt ſ.de aduo.diuer.iu. sanci mus.& dic vt ibi dixim & extra de offi.delega.c. pastoralis.in prin.nō aūt recipere cōpromissum:vt ibi.Accursius,
c ¶ Cornicularío.]i.apparitore præfect. præto.
d ¶ Delata.]sic.j. eod.l. peculiari.&.ſ.de offic.diuer.iudi.l,vlti.
† ex consulibus.
e INscrinijs. Post.xx. annos.]De alijs inferioribus dicit,nō de prę posito q nō nisi p annū: vt.j.eo.pro biēnio. & facit.j.de pfes.q in vrb.l.j.
f ¶ Electos.] i. honore cōsulis,qui dicūtur honorarij: vt.ſ.vt dig.or. ser.Et nota q iste honorem , & honores illi habent & tenent.
† als vt patrimonio rum eorū qui &c.
g ¶ Excōsularibus.] vna ps. & facit.ſ. de do. l.j.& de filē.l.j. &.ſ.ti.j. & đ ppo.fac.cub.l.ij.&.j. e.i sacris.in fi.&.l. proxi.
h ¶ Eos.]vt.j.eo.l. prox.
i ¶ Vbemus. Sordidis.]quę sint sordida,dic vt.ſ.de excus.mu. l.maximarum.
k ¶ Venalitiū.] munus sordidū:puta qui bet vēdat corbē vini pro vbertate.
l ¶ Canonicę.] imo vide nec hic als cōtra:vt.ſ đ ma.scr.l.ij. Soillascđm oistam.& fa.j.de pala.lar. larg l.j.&.l.palatinos. & ſ.de sac.san.eccl.l.placet.
m ¶ Temonū.]id est plaustrorum , à temone. Accursius.
u ¶ Equorū.]vt.ſ. de silen.l.ij.

Imp.Anastasius.a. LEX IIII.

LEge pragmatica sine fine victura[a] ,prefiniendum ac cōstituendū credidimus,vt si quis virorum fortium presentialium[b] domesticorum in equitum[c] schola secundi[d] † primicerij locum adeptus,die interea supremum clauserit:hęredes eius non reliqui tantumtemporis quod eidem gradui superesse mōstretur[e] , verumetiā insequentis anni[f] ,hoc est primi ceriatus folatijs ac emolumentis fruātur omnibus:vt quod ad quęstum & compendium militię q;fructum prolixę[g] pertinet,similis[h] † habeatur ac si superstes permansisset ad finem vsque supremum.

TITVLVS XVIII.

De prępositis laborum[i] †.

¶ Prępositi laborum durante officio sunt clarissimi:eo finito inter cōsulares habētur.Bartolus.

Imperator. LEX VNICA.

QVi prępositi laborū nostro iudicio,pmouent[k] clarissimi sint inter electos : ita vt ex consularibus habeantur[l]. Nam & immunitate[m] digni sunt,quos nostri lateris comitatus illustrat.

TITVLVS XIX.

De proximis sacrorum[n] scriniorum, cęteriq; qui in sacris scriniis militant.

¶ Proximi sacrorum scriniorū ea dignitate sunguntur qua uicarij principis:& officio depositio sunt pręponandi uicarijs qui primo uicariatus officium sunt adepti, & eorum officium est finitum.Item onus descriptionis nullo modo subire coguntur.Bartolus .

Imppp.Gratian.& Valenti . & Theodo.aaa. LEX.I.

PRoximos[o] memorię,epistolarum,acli bellorū,atq; dispositionū ,ita vicariorū honore cumulamus, vt inter eos[p] merito[q] dignitatis habeantur qui[r] præfecti diœceses[s] sibi creditas temperarūt[t] , ex eo tempore ex quo eos splēdor adepti[v] proximatus ostendat: insequentibus[x] prępponendi qui vicarias postea administrauerint : & nullam iniuriam descriptionis perhorrescant[y] .

¶ Militantes in sacris scriniis ordinarios uel spectabiles iudices in prouincia existentes salutare non compelluntur, nec etiam accedere ad consilium,& eis non debet denegari accessus ad prin cipem,& eis debet in salutatione reuerentia exhiberi,& etiam dari potestas sedendi cum iudice:primates & apparitores si contra fecerint, ternas libras auri nomine pœnæ soluant. Barto.

Imppp.Valen.Theo.& Arca.aaa. LEX. II.

IN sacris scrinijs nostris militātes, in prouincijs ordinarij vel spectabilis iudicis ad salutationē[a] non arceantur,& inuiti in concessum[b] accipiantur:scituris vel prīcipe vel cornicularío[c] vel capitibus officij, ternas libras auri ex suis facultatibus eruendas, si cōsistorium nostrum sæpe ingredientibus,secretarij iudicum non patuerit ingressus,aut reuerentia nō fuerit in salutatione delata[d] ,aut sedendi cum iudice societas denegata.

¶ Qui militauerunt in sacris scrinijs per.xx.annos,si quieti postea fuerint per principem destinati,, consularem retinent honorem , nec possunt quoquo modo ab impertito otio separari.Bartolus.

Imppp.The.Arca.& Honor.aaa. LEX.III.

IN scrinijs palatij militantes, id est memoriæ,epistolarum libelloru q;ac dispositionum , post xx.annos[c] transactę militiæ si discedendum sibi esse decreuerint:cōsulari honore fulti, inter electos[f] habeantur . huncq; honorem dignitatis teneant qui ex consularibus[g] † deferri consueuit:nec eos[h] quisquam iniungendo aliquid vel iubendo possit ab impertito otio separare,

¶ Possessio militantium in sacris scrinijs solum tributum canonicæ indictionis præstat: a cæteris uero muneribus non uexatur:& si ad maiorem ascenderit dignitatem , non perdit ob hoc priuilegia scriniorum. Bartol,

Impp.Arcad.& Honor.aa, LEX.IIII.

IVbemus vt primùm† omniū sit eorū qui in sacris scrinijs nostris id est memorię,epistolarum, libellorū & dispositionū referunt, secura possessio,ab oīb sordidis[i] muneribus excusata, superindictū nō timeāt,aut venalitiū[k] nō petat: solūq; canonicę[l] īdictiōis præstet tributū: vt labore dignitas cōquisita,extraordinariū munus ignoret nec vllā temonū[m] patiat iniuriā: equorū[n] tyronūq; p̄stationē null agnoscat q vel adhuc scrinijs militat,vel honorē pximi, & comitiū primi dispositionē,longi tpis sudore quęsiuit.Et hęc quidē prīmonijs censuim deferēdā. Quod

a Ex hoc fert hic Io.ā. de pla.q potestas pt cō pellere iurisperitos &ad uocatos vt dent sibi cōsiliū in causis etiā criminalibus g l cust odias. ff.de custo. reorum.
† exconsulibus.

† Contrariũ facit in a. de mul en. extra d ſpõ. & dig.

lẽ. l. ij. & j. eo. l. in ſacris. & ſ. de ſilen. l. iij.

a ¶ Oĩbus.] ſ. p̃dictis militãtib⁹ in ſacris ſcrinijs.

b ¶ Honoris.] alterius dignitatis.

c ¶ Seruẽtur.] facit ſ. de ſilen. l. j. & de dig l. iij. & de excu. mu. l. eos. & j. de

10 opala. ſacr. largi. l. vlti. & ſ. de primice. l. j.

d PEculiarí.] i. ſpeciali. fic. ſ. de fun. rei pri. l. vniuerſi.

e ¶ In ſcrinijs.] ſubaudi militantes.

f ¶ Memorię.] id eſt diſpoſitionum. & militante ſubaudi.

† Qualiter hæc dictio vſq; ponit excluſi uẽ vt iclu ſiuẽ, vide hic g Ioã. de pla. & g Arch. in. c gratioſũ. d i reſcript. in vj. vid ple ãt p Ioan. and. in. c. j. extra ẽor. ab epi. qui k re. epiſcopati.

20 g ¶ Meloproximos. vna dictio: & ſunt noĩa graduũ militantiũ in ſacris ſcrinijs: q̃ gradus multi ſunt: vt j. l. vnicuiq;.

h ¶ Contributã.] facit ſ. eod. l. ij. in fin. cum cõcord.

PRo biẽnio. Agere. i. adminiſtrare. ſic

30 j. de pala. ſacr. largitio. palatinos. & ſ. de ſuſcep. l. neminem. & de conſu. l. penul. & vltim.

k ¶ Memorię.] ſubaudi diſpoſitionum.

l ¶ Proximorũ.] nunc dicit de cæteris inferioribus militantibus qui maiori tempore ſtabant: vt

40 j eod. l. proxi. & ſ. eod. l. in ſcrinijs.

m VNicuiq; ſui loci.] ſtatuti. Accur.

n ¶ Ordinẽ.] ſunt em̃ pluresordines: vt j. hac. l. inter omnes tñ certi erãt numero: vt. j. hac parte. Item alij erant vltra numerum: & illi ſucceſſiuè ſoelecti: qui primas vacantes habebant hoc ordine vt primo primus, & ſic per ordinem vocentur: nec tamen in locum vacantis: ſed alij ſtatuti poſt vacantem aſcendent vt vltimus vacet: & eumlo cum accipit qui vocatur & facit. ſ. l. proxi. & ff. de

60 mu. & hon. l. vt gradatim. & ſ. vt dign or. ſer. l. j. & ij. Accurſius.

o ¶ Nemini.] qui eſt vltra numerum, non prędecet conſocios. Itẽ nec prędecet ſtatutos, vt dixi.

ſtudiſſe dim nõ ſuf ſcit ſed be te.

p ¶ Superetur.] No nõ ſufficit diu ſtudiſſe, ſed bene: nec hieroſolymis

70 fuiſſe &c. Et no. xv. teſtibus hoc probari q̃ vltimus vel poſterior ſit melior primo qui ſupra ordinem vult admitti, regulariter ſufficiunt duo. ad q̃ dicvt. ff. d̃ te. l. vbi.

q ¶ Extra filios.] hęc ẽ exceptio exceptionis. nã licet poſterior melior ad

80 omittat verũeſt, niſi prior erat filij⁹ vn⁹ de ſtatutis. Et ſic no. priuilegiũ patris filio p̃deſſe. ſic. ſ. de aduo. di. iu. petitionẽ. §. filijs. & de aduo. di. iudi. l. iubemus. §. & filios. & l. petitiones. §. & filios.

Priuilegiũ patris filio p̃deſt. † quinde cinũ priuilegiũ, iuxta legem dũ eſt quẽ admodum

autem † omnibus a conſtat deferri, adiectu alterius dignitatis perire non patimur: vt etiam ſi pro ſuperioris fortunę iudicio ad honoris b ornamenta proceſſerint: veterata men eis ſcrinijs labore priuilegia quęſita ſeruentur c.

¶ *Omnis militans in ſacris ſcrinijs cuiuſcunque ſit gradus, ad principem habet acceſſum: ſiue ſit inter clariſſimos ratione ſui gradus, ſiue inter ſpectabiles. Bartolus.*

Impera. Theodo. a. LEX. V.

PEculiari d præceptionis noſtræ fauore præſtamus, vt in ſcrinijs e memoriæ f, epiſtolarũ, libellorumq;, ab exceptoribus vſque † ad meloproximos g, dignitatem clariſſimorum honorẽq; percipiant: & ſicut reliqui qui in ijſdem ſcrinijs militant, liberum cũ ordinarijs iudicibus ingreſſum ſecretarij, conſeſſumq; habere legibus meruerũt: ita ij quoq; in quos hanc ſti pendiorum meritis clariſſimatus conferimus dignitatem, cum ſpectabilibus etiam habere ſe reuerentiam recognoſcant: vt conſedendi, ingrediendi ve ſecretarium ſibi ſciant à nobis licentiam contributam h.

¶ *Officium militantis in ſacris ſcrinijs olim durabat biennio: hodie ad unum annum reſtringitur. Bartolus.*

Idem. a. & Valentin. a. LEX. VI.

PRo biennio annum ſolũ agere i deinceps decernimus eos qui in tribus ſcrinijs memoriæ k, epiſtolarum, libellorumq;, ordine ac merito ſtipendiorum ad gradũ peruenerint proximorum l.

¶ *Militantes in ſcrinio ultra numerum, loco deficientium ſuccedunt ſecundùm ordinem graduſui: niſi qui poſterior eorum eſt, laborum comparatione ſuperet antiquiorem in ordine: quia tunc ſuccedit in locũ defuncti excluſo priore in ordine: niſi defunctus teneatur illi qui eſt in ordine prior, quia tunc poſterior, licet melior in locum defuncti non ſuccedit, ſed qui primus eſt in ordine. Bartolus.*

Impp. Valentinia. & Martia. aa. LEX. VII.

VNicuiq; q̃ ĩ ſacris ſcrinijs militat, ſui loci m merita ſeruari oportere cõſtituimus: & vniuerſos qui vltra numerum ſtatutorũ in ijſdem ſcrinijs militant, ſui gradus reſpectu, p ordinẽ n quę ſortiti ſunt, in deficientiũ ſtatutorũ locum (vt tamẽ vltimis ſocienẽ) ſubire decernimus, ſcilicet vt nemini o penitus liceat cùm ſit poſterior tẽpore, locum præcedentis ambire: niſi forte ab eo qui tẽpore vincit, laborũ cõparatione ſuperetur p: vt xv. primatũ † eiuſdẽ ſcrinij teſtimonio cum ſacramenti religione ſubnixus p̃cedẽtibus dignior iudicet. Hanc quoq; obſeruationẽ extra filios q p̃ximorũ volum⁹ cuſtodiri. etenim vnicuiq; p̃ximo vnum r de ſuis filijs qui temporis dũtaxat ſuffragio nititur, (licet parũ obſeruaſſe s militiam cognoſcatur) inſequẽtibus s tpe qui laborũ meritis muniuntur, anteferri poſſe decernimus. Illum t tñ qui locum ſtatuti meretur: proximo v quidem ducẽtos quinquaginta ſolidos, meloproximo † verò vel adiutori procõ ſuetudine vniuſcuiuſq; ſcrinij. xx. aut. xv. ſolidos offerre præcipimus. Quod ſi quis x de ſupnumerarijs q̃ in ſtatuti locum ſubire debuerat, ne pecuniam offerat, ſtatuti etiã gradum recuſare voluerit: ſequenti tam offerendę quantitatis prędictę quàm ſurrogandi licentia permittatur: ita videlicet, vt ſi ſecundus vel etiam tertius, vel alterius cuiuslibet numeri: in eadem excuſationis voluntate duraverit: accedenti ſemper eadem copia quã prędecedens recuſauerit, tribuatur. Hos autem qui ad ſtatutorum ordinẽ progredi noluerint, nec de ſuo gradu volumus remoueri: & cùm vacauerit ſtatuti locus, conditionem quam antea repudiauerant, id eſt & offerendę pecuniæ, & adipiſcendi ſtatuti locum, liberam habere præcipimus facultatem.

¶ *Qui longo tempore probè militauerunt in ſacris ſcrinijs: finito officio cingulo comitiuæ ſacri palatij dum uiuunt potiuntur: & nihilominus omnia priuilegia eis data ſalua manent. Bar.*

Idem. aa. LEX. VIII.

PRoximos ſacrorum ſcriniorũ quos fides ac diuturnæ obſeruationis induſtria literataq; militia y: comitem z quinetiam diſpoſitionum, quem probitas ac ſtrenuitas meritò commẽdãt, completo tempore ſuæ militiæ comitiuæ ſacri noſtri conſiſtorij cingulo ĩ diẽ vitæ potiri (manentibus videlicet iamdudum prędictis ſaluis a priuilegijs proprijs †) decernimus. Quibus em̃ pietatis noſtrę arcana meritò committuntur: ijs pietas nra vitã cingulo ſupradictę comitiuę ornandã decorandamq; decreuit.

¶ *Militantes in ſacris ſcrinijs qui antequam cõuenirentur in iudicio, commeatu accepto ſe abſentant: durante tempore commeatus prædicti cõueniri non poſſunt: & ab indictionibus munerum publicorum officio depoſito ſunt immunes: & domus quas in prouincia poſident, ab onere metatorum non uexantur. Bartolus.*

Impera. Leo. a. LEX. IX.

IN ſacris b noſtris ſcrinijs militantes, per commeatũ non continuatim præſtitum ante conuentionem c p̃fecti, intra indultum d temporis ſpatiũ erũt cũ ſuis cõiugibus & liberis à cõuentione ſecuri: ab indictionibus etiam publicorum & ciuilium munerum etiam poſt e cõpletam militiam excuſatione f potiantur: ſuper domibus quoque quas in prouinciis poſident, metatorum g moleſtia liberentur.

decempriſed parum proficit: & ſic qui parum ſtudet, parũ proficit. matus dicitur. Pyrrhus hic.

s ¶ Inſequentibus.] vna dictio.

t ¶ Illũ.] extra numerum ſtatutum hactenus cõſtitutum.

10 v ¶ Proximo.] Hic eſt primus ordo, ſcilicet proximus meloproximus ſecundus, adiutor tertius vel pars ſecundi. Nam diuerſi ſunt gradus militantium: vt in prin hui⁹ l. & facit in aut. de ſanct. epi. §. pro conſuetudine. col. ix. & in aut. ſcriptum

20 exemplar. ſed hodie hoc datur alijs: vt. j. eo. l. ſigs.

x ¶ Quod ſiquis.] ſ. de his qui ſunt vltra ſtatutum numerum. & facit. ſ. de condi. inſer. l. pe. Arg. contra. ff. quis or. in bon. poſ. l. iiij. item facit in de cret. vij. q. j. eos ſacerdotes. itẽ ar. contra. j. de nu-

30 omera. l. nulli. item facit j. de pala. l. vj. & de agen. in re. l. j. & ſ. de potio. ad munera. l. j. & de cõſu. l. j & j. de eroga. mili. añno. l. iubemus.

y PRoximos. Lite-rata q̃ militia.] militant nãq; patroni cauſarum &c. vt. ſ. de aduoc.

40 diuer. iudic. l. aduocati.

z ¶ Comitem.] hic comes erat proximus ſcrinij diſpoſitionum. nãproximus erat & comes.

a ¶ Saluis.] ſic. ſ. l. iiij. & l. iubemus. in fin. & ſ. tit. j. l. j. & j. de pri. eo. quiin ſac. pala. mil. j. &. ij. &. ſ. de præpo. ſac. cubi. l. ij. &

50 de ſilen. l. iij.

b IN ſacris.] Militans in ſacris ſi habita licẽtia ad tempus non cõtinua. i perpetua, interim conuenietur coram communi iudice. ſed poſt profectionem ante reuerſionem excuſatur: ſed ſuus iudex eſt. j. eod. in ſacris.

60 Item & à muneribus.

c ¶ Ante cõuentionẽ. i. antequã citetur. Accur.

d ¶ Indultum.] i. ante commeatum. ff. de iu. l. ij. §. in omnibus. & facit. ſ. de comi. conſiſto. l. ij. & de ſilenti. ne ad diuerſa. Accurſius.

† pximis.

e ¶ Poſt.] non ſolùm ea

70 durante.

f ¶ Excuſatione.] dictorum munerum. & facit. ſ. de præpo. ſac. cu. l. ij.

g ¶ Metatorum.] de hoc habes. j. de metatis.

a HAc parte militantes in sacris scrinijs principis. Nam secus in militantibus in scrinijs inferiorum, vbi pauciores adsunt: vt j.e. l.comperimus.

b ¶ Antiquarios.] forte senes. Accursius.

Officia duo nō debet quis habere.

† antiquarios, inquit Alcia. hic, eos intelligeq antiquarū rerū memoriam principi suggerunt.

loc ¶ Duplici.] No. duo officia non debere haberi. fic.j.de assess.l.fi. &.ff. de of.assess.l.pe.& admu. l.libertus.§.præscriptio. & in authen.vt iud. fine quoquo suf.§ illud. &.j. de agen. in rebus.l. pen. §.illi.& qui militar.pos. l.eos. Accursius

od ¶ Geminis.] faciēdo se scribi in diuersis officijs. Accursius.

e ¶ Occupent.] aliàs aucupentur. i. non debent aucupari plura cōmoda: qđ esset p hoc q habent plura officia illi qui sunt collaturi in vnū scilicet officium & nihil reliquis

o &c.1 ille q debet tm vni intēdere, non ōrat plura. aīs est occupent à se.s. in se diuersa officia collaturi &c.& idem est sensus.

f SIqs. Surrogatus.] qđ dic vt not.j.eod.l. vnicuique circa princip.

g ¶ Cōsequant.] qđ ergo olim per.l.vnicuiq;

o §.illū. dabatur diuersis gradibus: hoc hodie dat certis psonis: vt hic. Vel dic q illa secundùm hāc loquebatur.& no. pro solatio. sic inst. ad tertul.§. j. item no. acquirēdo. sic j.de pig.l.vltim.& auth. ibi posita.

h ¶ Cōtra cęteros.] scilicet filios non heredes. & not. ordinem hunc seruari sicut diximus. ff. de lega.ij. cùm pater.§. à te. Vel dic cęteros. s. etiam cūctos alios creditores, quāuis tempore priores: vt.j. de pigno.l.vltim. & qui potio. in pigno, l. diuersi. Sed hodie ita demum si

o ad hoc est mutuata. aliàs non præfertur alijs: vt in aut. de equali. do §. quia verò. col. vij. & de exhib. §. optimum, col. v.

i ¶ Maxime cū.] Accipe finem non dubitetur viros &c. si ergo datur hę redibus salarium ergo & hoc lucrum. ad qđ.j. de

o dome. l. fi.&.j. tit. j. l. iij. & de primipi. l. j.&.j. de inoff. testa. l. omnimodo. & de aduo. diuer. iu. post duos.§. j.& in authēt. de exhiben.§. optimum. & de var.& extraor. cogni. l. j.§. penult.&.j. de erog. milit. an. per hanc. Itēno.

o q aliquid habēt filij nō vt hæredes patris, sed vt liberi. fic.j., de lati. liber. tollen.§. sed & si sub cōditione

Filijs aliqđ nō tanquā hæredibus sed vt filijs cōpetit.

k IN sacris scrinijs.] scilicet principis: quę sunt tria: vt in rubrica notaui. Accursius.

¶ Militantes in sacris scrinijs principis debent esse. lxij. super epistolis verò. xxxiiij. super libellis conuentionalibus. xxxiiij. & quatuor qui sunt omnibus prædictis seniores; nec duplici officio fungi possunt. Bartolus.

Idem Augustus. LEX. X.

HAc parte[a] statutos memoriales precipimus esse in scrinio quidem memoriæ sexaginta duos: epistolarum verò tringinta quatuor, libellorū quoq; triginta quatuor: antiquarios[b] †verò qhabentur in scrinijs memoriæ, nunquam minus esse quàm quatuor: supradicti autem memoriales nullo modo duplici[c] fungantur officio, nec geminis[d] chartis irrepserint: vt non occupentur[e], plura in vnum secommoda collaturi, nihilque reliquis relicturi.

¶ Si militans in sacris scrinijs decesserit, & in eius locum fuerit alius surrogatus: salarium ei debitum inter creditores diuiditur hæreditate nōdum adita, salua tamen priuilegiorum prærogatiua. ea verò adita salarium hæredibus debetur pro præterito tempore, & etiam residui temporis, Bartolus.

Impera. Zeno. a. LEX. XI.

SIquis in sacris nostris scrinijs id est memoriæ, dispositionū, epistolarum & libellorū, statutis iam cōnumeratus, ab hac luce fuerit subtractus: abeo, quicunq;, vt pote vacante loco, de substitutis in statutorum consortio fuerit vltimus surrogatus[f], pro solatio vel suffragio proximi, definitam, sacręq; constitutioni Diuę memoriæ Theodosij & Valentiniani principum insertam quantitatem defuncti hæredes & successores vel liberi eius seu creditores q fœnus cum mortuo pro statuti loco ei acquirendo contraxerint, consequantur[g]: ita scilicet vt si hæreditas vel successio defuncti minimè fuerit suscepta vel adita, tales personæ, id est creditores quidem cōtra cæteros[h] prærogatiua sibi seruata: liberi autem vel agnati seu cognati non hæreditatis, sed priuilegij nomine simili modo huiusmodi summam percipiant: sibiq; petere ac vendicare permittantur: nullius machinatione huiusmodi nostra dispositione retractāda seu violanda: maximè cùm[i] viro etiā pro tempore spectabiles eorum dē proximos scriniorum, siquis eorū ante completum proximatus actū morte præuentus sit, ad hæredes successoresq; suos residui temporis proximatus solatia sine quodā imminutione transmittere non dubitetur.

¶ Militantes in sacris scrinijs & eorum parentes, uxores, liberi, coloni, adscriptitij, & serui eorum ciuiliter & criminaliter coram officiorum magistro sunt conueniendi: & si in prouincia cōueniuntur, satisdare non coguntur de iudicio sisti, licet immobilia non possideant: sed eorum iuratoriæ cautioni committitur: & nomine sportularum nihil soluent. nam executoribus agentium in rebus unum solidum præstabunt: & cùm ingredi iuntur iudicium dicti magistri, soluent solidos duos: & pro editione actorum notarijs dimidiū solidum: & si litigant corā delegato uel arbitro eisdem nomine sportularum unū solidum tantū præstabūt. pro omnibus verò alijs in iudicio agitandis tertium solidū tātum: & si nō coram magistro, sed coram alijs iudicibus maioribus super annonis ciuilibus, tutela nel curatione, uel nunciatione noui operis conueniantur: illos sumptus facient in tali iudicio quos facere tenebantur coram officiorum magistro. si verò conueniantur coram præfecto: uel fisci patrono, aut urbis tantū præfecto, uel apud architectos: illos sumptus præstabunt nomine sportularum quos corā arbitris præstare tenentur, & non ultra. & habent locū prædicta siue per se siue per procuratorem litigent: & ad prædictas sportulas tenentur cùm processus ordinariè agitatur in scriptis: secus si extraordinariè. Item dictis militantibus donec militant, & etiam depositio officio priuilegia data sunt salua: & ob æqualitatem in iudicijs obseruandam priuilegia eis competentia circa præstationem sportularum ad aduersarios porrigūtur. Item mutatione loci priuilegia eis concessa nō perduntur. Bartolus.

Idem Augustus ✠ magistro officiorum. LEX. XII.

INsacris scrinijs[k] militantes, & parentes[l] atq; vxores eorum, nec nō liberos, exsentētia tantūmodo tuæ celsitudinis[m] criminales & ciuiles intētiones agētium excipere iubemus: insuper etiā colonos seu adscriptitios & seruos[n] eorum in hac regia vrbe degentes, eodem beneficio potiri: fidei pro tempore adiutoris viri spectabilis proximi, vel vnius ex statutis, cōmittendos[o]: ita vt si in prouincia quicunque memorialis repert[p] fuerit, iuratoriæ cautioni committatur: vt etsi[p] non possideat immobilē substantiam, serui nihilominus & coloni ad eū pertinētes, fidei[q] eius[r] tradantur. ¶ Modum insuper sportularum, ad mediocrem deduci quantitatem[s]: & executoribus de schola agentium in rebus attribuē dis[t], vnum solidum singulos[v] vsque ad finem negotij: proque ingressu in iudicio tuæ magnitudinis quolibet modo faciendo, duos solidos[x]: & pro editione gestorum[y], exceptoribus dimidiā solidi partē: & si apud arbitrū[z] negotiū vētilari cōtigerit, ipsi quidē arbitro vnum solidum, & nihil amplius: exceptoribus[a] autem eū[b] obseruantibus, tam pro ipso quod implere videntur ministerio, quàm pro editione gestorum seu relationis vel definitionis, tertiam partem solidi præbere sancimus: nec pro tempore virum spectabilem fisci patronum, vel executores quibus in minuendis litibus solicitudo iniuncta est, cet aliquos

¶ Parentes.] trāsit ad superiores priuilegium. fic.j. titu. j. l. final &.j. de castren. l. fin.§. hoc autē, Sed contra ff. de sena. l. j. in fi. Solue vt ibi. Accur,

m ¶ Tuę celsitudinis.] magistro officiorum loquitur: vt.j. de silē. l. pe. & dic sentētia citatoria. fic.j. de episc & cler. l. cū clericis.& de arbi. qualē. & dic statutis vt j. eod. l. vnicuique.

n ¶ Seruos.] in his speciale vt in seruis prīcipis vt.j. vbi causæ fisc. l. fina.

o ¶ Cōmittēdos.] octos militātes, & eorum familiam: & hoc in vrbe sed in prouincia iurabūt vt subijcit. Accursius.

p ¶ Etsi.] Ji. quāuis. aīs cōtra ff qui satisda. cogan. l. sciendum. & de hoc loquitur instit. de satisda. §. sed hodie & facit. j. de prin. agen. in re. l. fi. & de

p priui. schol. l. final.

q ¶ Fidei.] scilicet cautioni iudicio sisti. Accur.

r ¶ Fius.] memorialis in prouincia: & conuenientur ibi coram delegato à magistro officiorum, vel præside puincię: argumē tū j. de epis. & cleri. l. oēs qui. j.&. ij. rū.&.j §. dimi

4o diā. & facit. j. de dignit. l. quoties.&. j. de agen. in reb. l. fina. Accursius.

s ¶ Quantitatem.] Repete iubemus: vt ecce & execu. &c.

t ¶ Attribuēdis.] magistro officiorū qui assumebat de schola alia: vt defensor ciuitatis de schola

5o pfidis: vt i aut. de defen. ciui. § ex puinciali. collatio. ij. itē dicit executor hic qui facit partes in iudicio cōparere: vel aliter & propriè: vt.j. d exe. rei iudi. l. executorem.

v ¶ Singulos.] scilicet pximos conuentos.

x ¶ Duos solidos.] nō

6o aperit euidenter. quidā dicunt ostiarijs. Vel dic ipsi prefecto. argumē. in aut. de iudi. §. ne autē. & j. prox.&. l. si ad arbitrū. & dic solidum, id est aureum: vt insti. de pœ. te. liti. §. finali.

y ¶ Gestorum.] id est eorum quæ aguntur in

7o iudicio. Accursius.

z ¶ Arbitrū.] i. delegatum. vel propriè vt in authen. de iudi. §. appellationes. collat. vj.

a ¶ Exceptoribus.] id est notarijs.

b ¶ Eum.] conuentum coram arbitro.

c ¶ Executores.] scili-

cet aliquos ab his coram arbitro conuentis.

proflagi ura.

a ¶ Dimidia.] Nota minus præstatur si conueniatur in prouincia quã si Rome. sic. ẽ. de episco. & cleric. l. omnes. §. ij. & tertio.

b ¶ De ciuilibus.] & 10 de his habes. ẽ. de diuersis præscript.

c ¶ Eos.] militantes in sacris scrinijs. aliàs eorum familia sed quomodo, hoc, cùm coram magistro officiorum tantum debeant conueniri, vt in princip. huius. l? Rñ. spõte vel speciale in talibus 20 vt certos habeant iudices: vt. j. de pala. l. viros. Accursius.

d ¶ Maiore.] scilicet illustrium vel spectabiliũ: quia separat spectabiles cũ dicit &c. Accursius.

e ¶ Patronum.] ex curia prefecti erat electus patronus fisci qui audiebat de his causis vt iudex. Accursius. 30

f ¶ Architectos.] iudices de tectis cognoscentes: vt super nunciatione noui operis: aliàs summi magistri tectorum vocabantur vt consulerẽt. sic in authen. de non alie. §. quod autem. Al.

40g ¶ Defensores.] procurator actoris, defensor rei, vel procurator cum mãdato rei vel actoris, defensor scilicet rei sinemãdato: & hoc in ciuili, nõ in criminali: vt. ff. de publicis. iudic. l. penult. §. ad crimen.

h ¶ Sententia.] citatoria: vt puta per album vel per scripturam missam sibi vt veniat. †vocante.

i ¶ Ex depositione.] ga actor dicit & petit & notarius scribit: vel tãtũ verbis dicit: & sic extraordinariè: & tũc nihil debetur. & sic est argumẽ. ℞ iudex medi⁹ nihil accipiat de decimis quando extraor. agitur. †Cõcor. e. iudicijs. cãsua gl. circa me. extrad re. iur. &in. c. tuas. iũcta gl. sup verbo, excellentiores. extrad simon:

k ¶ Adiutoris.] de curia magistri officiorum erat.

l ¶ Omnibus antelatis.] ante hanc legẽ per alias leges huius titul.

m ¶ Postea.] id est postquam fuerint concessa. 50

n ¶ Militãt.] de his qui tempore priuilegij militãt: vel postea cœperũt: Vel dic sunt. i. erunt.

o ¶ Vacãte.] aliàs gradu vacante: aliàs genere vacante perfruantur. sic. ẽ. de silen. l. fina. in fi. cum concord.

p ¶ Custodiri.] & ideo 60 eorũ aduersarij nõ dãnificantur. idcirco habeant agẽdo vel defendẽdo, & no. ℞ qualitatẽ in iudicijs seruandã. sic. ẽ. de fru. & lit. expẽ. l. fi. & de post. puidendũ. & j. de re mil. l. fi. §. ita videlicet. &. ff. de

quicquam ab eis exigere, seu profligare †concedi: dimidia scilicet expensarum quas in iudicio tui culminis à memoratis personis præberi statuimus portiõe in iudicijs prouincialibus ab his agnoscẽda: ita vt si de ciuilibus annonis vel tutela seu curatione vel noui operis nunciatione litem eos subire contingat: in maiore quidem iudicio ad similitudinem sumptuũ quos in iudicio eminentiæ tuæ dependere præcepti sunt, apud virũ clarissimum præfectum annonæ, seu fisci patronum vrbicariæ magnificæ præfecturæ, vel architectos, pro modo eorum quæ sup arbitris & litibus apud eos, exercẽdis superius statuta sunt, soluentes expensas, nihil amplius agnoscere seu dependere cogantur. Quæ oĩa custodiri iubemus siue perse, siue per procuratores aut etiam defensores lites exercere maluerint. ¶ Hoc si prolata scriptis sententia moniti sunt. Si verò ex dispositione seu aliter quis eorum conuentus fuerit: nihil eum vel scrinio viri clarissimi adiutoris vel cuilibet alij nomine sportularum offerre cõpelli, omnibus antelatis priuilegijs quibus postea per anteriores diuorum principum sanctiones defenduntur, in persona tam eorum qui adhuc militant, & qui postea eandem militiam sortiti sunt: quàm eorũ qui prædictam militiam gradu vacante † iam deposuerunt, vel postea deposuerint, seruandis: vt eorum commodo ipsi quoque vnà cum vxoribus & liberis, colonis præterea & seruis proprijs, perfruantur. ¶ Et quoniam † in controuersijs quas in iudicijs moueri cõtigerit, æqualitatem litigatoribus volumus seruari & aduersarijs eorum: pro sumptibus & expensis similem antelatorum beneficiorum prærogatiuam custodiri. propter hãc etenim causam & viros deuotos memoriales non tantum agendo in quolibet iudicio, sed etiã actiones ab alijs ingerendas excipiendo, priuilegijs à nobis indultis potiri decernimus: ijs videlicet qui militiam virorum deuotissimorũ memorialium gradu solito deposuerunt seu deposuerint, & si quieti amore per prouincias domicilium fouere maluerint, omnibus nihilominus priuilegijs quæ huiusmodi personis per sacratissimam legem nuper promulgatam à nostra liberalitate præstita sunt

munijendis, & eorum commodis atque auxilio potituris.

¶ Numerus adiutorum primò determinatus, & postea per ambitionem ampliatus, est ad primũ ampliatum numerum post præsentes adiutores reducendus. Et si unus ex dictis adiutoribus fuerit incorporatus inter scriniarios memoriales libellorum uel epistolarum, potest alium coadiutorem loco sui surrogare, dummodo quæstori in scriptis uel per libellum notificet nomen, tempus & meritum surrogati, & quæstorum subscriptio apponatur: & adiutor talis surrogatus remanebit in ordine qualis tempore dati libelli fuerat. Quod etiam in dignitatibus obseruatur. & hoc dicit tota. l. secundum Ioan. de pla.

Impe. Iustinianus. a. LEX. XII.

COmperimus diuinitus quidem pridẽ fuisse dispositũ viros deuotos adiutores tuæ magnitudinis, certo esse numero. nec ad huiusmodi nomen vel operam plures licitum esse aspirare, quàm in scrinio quidem sacræ memoriæ duodecim tantum: septenos verò in duobus reliquis scrinijs, id est sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum: sed posterioris licentiam temporis supra modum indulgendo ambitionibus, distur-basse rei merita, ac multitudinem diuulgasse: vt inter memorialium & adiutorum numerum non lõgum pene interfit. Sancimus itaque reduci eis ac renouari statutũ ordinis terminum: non vt eximãtur adiutoribus ij qui præter prædictam dispositionem in præsenti exuberant: sed vt interea omnibus alijs interdicatur ab affectãdo hoc nomen, donec exeuntibus singulis ac recedentibus decrescere possit vetita conglomeratio, legitimusque iam redeat numerus: non prohibendis viris deuotis adiutoribus desistentibus ab eodem officio, cùm vel ad laterculẽsis gradum in scrinio sacræ memoriæ prouecti fuerint, vel secundum locum obtinuerint, in duobus alijs scrinijs, postquam proximi creabuntur, licet nondum redacta sit quantitas pristina, tñ alios pro se quos elegerint surrogãdos, adiutores petere: qui posteriores erunt cæteris. ¶ Illud etiam disponendum duximus, vt pote nonnullis anterioribus exemplis subnixum, necnon iustitię cõgruũ vt ab ijs quibus concessum est adiutorium agmini pro se sociare: libellus offeratur viro illustri pro tempore quæstori, petendaque eius subscriptio tempus atque hominem necnon etiam rem ipsam continens: id est quòd inter adiutores ei quem pro se surrogat, mereri permissum est: ordinandis videlicet ijsdem adiutoribus pro ratione temporum, quibus libelli porrecti sunt: vt etiam si in memorialium matricula inferiore loco sit qui prior in adiutoribus meruit: adiutor quidem habeatur superior: memorialis verò posterior pro vtriusque ordinis modo vel discrimine. quod etiã

re iudica. l. nõ tantum. & ẽ. cõmun. diui. l. penul. & in arbitris: vt. ff. de arbi. si cùm dies. §. penul. & in pactis: vt. ff. pro socio. l. si socius pro filia. argumẽ. contra. ff. de act. emp. iulianus. §. penultim.

q ¶ Solito.] aliàs soluto 10 & facit ad prin. l. ẽ. de comi. consi. l. ij. & de silentiarijs. l. penultim. &. ẽ. vt omnes tam ciuj. l. j. & in aut. de litigiosis. §. ad excludendas. colla. vij. &. j. de castren. l. fina. &. j. de principi. agen. in rebus. l. fin. item ad fi. ẽ. de pri. scho. l ij. Accursius.

tor ¶ Domicilium.] Ex differentia enim locorũ &c. vt. ẽ. de tempo. in integr. restitut. l. finali. Accursius.

s ¶ Prestita.] in. l. quam non habemus.

t ¶ Omperim'. Dispositum.] ĩ. l. quã non habemus.

30v ¶ Tue.] quęstori loquitur vt j. l. fin. Accursius.

x ¶ Duodecim.] ẽ. co. l. hac parte. cõtra. Solu. vt ibi. Alij quia ibi in memorialibus, hic in adiutoribus. Accursius.

y ¶ Numerũ.] No. duas scholas seu numeros memorialium adiutorum. 40 z

z ¶ Longũ.] i. lõgè: cùm memoriales debeãt esse plures.

a ¶ Numer'.] sic ĩ aut. ñ referẽ. col. iij. & de mẽsu. ordinãdo. clericorũ. & vt determinat⁹ sit numerus cle. in princ. col. j. &. ẽ. de sa. san. eccle. non plures.

b ¶ Laterculẽsis.] gradus quidã in scrinio memorię dispositionũ principis. Accursius.

c ¶ Alijs.] ſ. libellorum vel epistolarum: quod dic vt in rubrica.

d ¶ Proximi.] id est in dictis gradibus fuerunt incorporati.

e ¶ Inter alia.] hoc cõtinet subscriptionem ℞ inter adiutores ei quem pro se surrogat.

f ¶ Temporum.] sic. j. de priuile. eo. qui in sac. pala. l. final. Accursius.

g ¶ Meruit.] i. ℞ decess.

sit ab adiutoribus: inter quos erat prior: nunc est vltimus inter memoriales: sed surrogatus ab eo inter adiutores erit primus inter eos. si modo ordo temporis libellorum ei dederit: quia precedentes eũ sunt mortui: ne ob
to stet. s. eo. ibi, qui posteriores erãt ceteris. Vel dic ꝙ memorialis vltimus sit adiutor. & poterit esse primus. idẽ si desinãt precedentes ar. j. l. pro. & sic duo habẽt officia: quod cõtradicit. s. hac pte nisi dicas ꝙ hic quasi vnum reputatur cùm sint circa
20 idem.

Officia duo regulariter ꝙs habere nõ potest.

a ¶ Officijs.] puta inscriniis principum. Vel dic etiam in scrinijs aliorũ magistratuum. nã & alij habent. vt. j. l. proxim.

b Hac lege. Percipiẽtis.] id est agẽtis vel accusantis.

c ¶ Monumenta.] i. scripturę sententiarum
30 precedentiũ. s. cõuentionalium. & facit. l. l. in sacris. §. hoc si prolata. & de dignit. quoties.

d ¶ Probationibus.] aliàs procurationib⁹, aliàs pronocationibus. i. procurationibus quibus homines vacantur ad ius: &
40 sic sunt duæ partes. Accursius.

Absens cã studij cõmeatũ habere dbet

e ¶ Deductiõe.] videtur adesse qui abest licito commeatu quo ad ꝙbendam. & sic facit p clericis absentibus. Itẽ quo ad priuilegium: vt. s. e. l. in sacris. aliàs secus: vt. s. de domesticis. l. iij. & de
50 epis. & cle. si qua per calumniam.

f ¶ Fuerint.] facit. s. l. proxi. & j. l. proxim. §. illo.

g Certe prima. Hęc est. s. eod. comperimus.

h ¶ Adiutorũ.] id est adiutoriorũ syncopa. sic s. de prępo. laborum. &
60 sic in hac lege frequẽter ponitur. Accursius.

i ¶ Laterculẽsis.] Hæc omnia expone vt in. d. l. comperimus.

k ¶ Habeant.] surrogãtes: non autem dicas ꝙ vnus habeat duo officia: vt. s. eod. l. hac parte. vel dic vt nota. in. d. l. compe
70 rimus.

l ¶ Altera.] hoc est greca. Ac.

m ¶ Diminutionẽ.] nã cũ multi erant supra numerũ, nõ poterãt minui sed liceat cuilibet senivel morboso. Accursius.

n ¶ Vẽditionis.] quia fingens vel non fingens
80 ægritudinem vendebat locum surrogato.

o ¶ Adepti fuerint.] vt. comperimus.

p ¶ Secũda.] scilicet greca quam non habemus.

q ¶ Illo.] facit. s. l. proxi. §. finali.

in alijs quoque penè omnibus officijs[a] obseruari dignoscitur.

¶ *Adiutores cum conueniuntur sine scriptis, eorum nomen uoce sola sufficit demonstrari: alias tam in scriptis tam in causa quàm in actis est demonstrandum. Item si adiutores commeatu accepto se absentauerunt: durante tempore absentię integrum debent habere salarium, ac si præsentes essent.* Bartolus.

Idem a Proculo. LEX. XIIII.

Hac lege sancimus, si quando adiutores viri magnifici pro tempore quęstoris sacri nostri palatij, in accusationem ciuilis causę vel criminalis deducti fuerint: strictum iuris, & integritatis cõgruũ ordinem conseruari: vt si sine scriptis conueniẽdi sint, nomen eius præcipientis[b] ore designatũ esse sufficiat. Si autem scriptis in querimoniam vnus adiutorũ aut plures forte ferendi sint: monumẽta[c] sententiarum in persona tantummodo conueniendi adiutoris præcedentium, ęquum & iustum initium futuro præstent certamini. Et quoniam probationibus[d] exẽplis potius quàm indecorę consuetudini decet idulgeri: quod in vniuerso deuotissimorum scrinio libellentium euicisse monstratur, id in adiutores sacrę memorię, sacrarum etiam epistolarum trãsferendum censemus: vt qui liberam profiscendi licentiam prẽnunciatione commeatus adepti fuerint, sine qualibet stipẽdiorum aut emolumentorum deductiõe[e] peregrè degant. etenim pro tempore viris clarissimis proximis & meloproximis, aut eorum adiutoribus, absentiæ causa vel offerre de suo proprio, aut ex annonis seu stipẽdijs quicquam relinquere cogendis: quamuis Ianuarias calendas indultum excedat spatium, & intra se festum diem contineat. Ad hocillud obseruari sancimus, ne alius adiutor propter quancunque ambitionem ijs ꝙ in prẽsenti sunt, vel post eorum diminutionem addat̃, licet in veterẽ numerũ redacti fuerint[f].

¶ *Adiutores sacrorum scriniorum etiam supernumerati possunt alios surrogare loco ipsorum, ut ipsi assumantur inter scriniarios collegiatos: non autem propter morbum uel senium uel aliã necessariam causam: constitutione hoc permittẽte hac in parte correcta.* Bartolus.

Idem Augustus. LEX. XV.

Certè quidem sunt depositiones nostri numinis quas sup adiutoribus viri illustris pro tpe quęstoris nostri palatij, quorum obsequio res agitur quęstoria, de dimus: quarum prima[g] quidem ad supplicationẽ eorundẽ adiutorũ[h] emissa, numero eorũ qui erant illo tẽpore quo preces nobis obtule
runt, neq; aliquẽ eximi, neq; addi
r pręcipit, pręterquã si quis eorũ vel ad laterculensis[i] gradũ in scrinio sacrę memorię, vel ad scdm locum in duobus alijs scrinijs: id est sacrarũ epistolarum sacrorumq; libellorum & cognitionũ, prouectus fuerit. nã his licere desistentibus ab adiutoris officio, alios ꝑ se quos voluerint adiutores surrogare, vltimum locum in ijsdem adiutoribus obtẽturos, licet superiorẽ in memorialibus habeant[k]. Altera[l] verò per sacram pragmaticam facta est, per quã excelsę memoriæ viro Proculo suggerẽte pręcipimus illos etiam adiutores posse in suum locũ alios ĩducere, qui per aliquẽ
v fortuitũ casum minus ĩplere suum officiũ valeãt, velut ĩ senio vel mor
x bum vel aliã necessariã cãm: qđ ex ipsorum adiutorũ petitione idẽ magnificę memoriæ Proculus ad nos retulit. Sed in prẽsenti ab alijs memorialibus tam in scrinio sacrę memorię, quàm in ceteris duobus, sacrarũ epistolarum, sacrorumq; libellorum & cognitionum relatis, adijci comperimus, diminutionem[m] eorũdem adiutorũ impediri per memoratã pragmaticam sanctionem, & insuper venditionis[n] quodam modo memorati officij locum introductum esse: qđ ne decętero fiat, præsentem sanctionẽ ad tuam magnitudinẽ mittimus: per quam iubemus illis tantũ permissum esse scdm prius nr̃æ serenitatis rescriptũ alios in suũ locũ surrogare, ꝙ vel latercu lẽsis gradũ in scrinio memoriæ, vel secundum locũ in alijs duobus scrinijs adepti fuerint[o]: secunda[p] nostra sanctione super hoc capitulo decæterocessante: nulliq; danda licẽtia eorundem adiutorũ, præterquam si ad memoratos gradus ascenderint alium pro se eisdem adiutoribus ex quocunque forte casu communerare: vt eo modo ad veterem numerum ijdem adiutores redeant: & .xij. quidem in scrinio sacræ memoriæ, si per verò in alijs duobus sint, id est sacrarum epistolarum, sacrorũq; libellorum & cognitionum. ¶ Illò[q] videlicet obseruando, ne alius adiutor per quãcunq; ambitionẽ ijs qui in præsenti sunt, vel post eorum diminutionem licet in veterem numerum redacti fuerint, addatur: nam si permutationem, licet fortuiti casus mouerint, prohiberi dl̃ posumus: multo magis prioribus manẽtibus alios introduci vetamus: cæteris scilicet anteriorisanctionis[s] capitulis in suo robore permansuris.

¶Addatur.] vt sit vltra numerum.

s ¶Sanctionis.] sic grece Sed arg. cõtra. j. tit. j. l. pe. item facit in auth. de dedẽte. ciui. §. nulla. col. iij. & vt iud. sine quoquo suffra. §. nulli. col. ij. & de man. prin. §. eos autem. col. iij.
10 & s. de assess. nullus.

¶DE AGENTIBVS IN REBVS.

His sunt quibus electionum cura mandatur: ut. j. de dec. l. ul. & erant plures diuisi per diuersos numeros: ut j. l. iij. & quilibet numerus habebat præpositum: ut. s. de offi. ma. of. l. j. & dicebãtur principes: ut. j. titul.
20 *oj. per totum. nam de illis ibi dicit. Accursius.*

Vllus.] alter quamille de quo dicit.

¶ De schola.] neq; de extraneis, adeo ꝙ si militauerit in officijs spectabilium, nõ accipiet hic locum vt. s.
30 de offi. mili. in. l. penul.

y ¶ Obiectione.] alias obiectione, aliàs obreptione. & facit. s. de proxi. sacro. scrini. l. vnicui q; . & j. de castren. l. j. & in aut. de mona. §. ordinationẽ. col. j. & s. de offi. mag. of. l. nemo. & de adu. iudic. l. petitionem. §. qñ
40 autẽ. & de aduoc. diuer. iud. l. fin. in princ. & j. de tyro. l. fin. & s. demurile. l. fiquis. & s. de profess. magistros. & s. de stu. lib. vr. ro. l. j. & s. de of. re. pro uin. l. fiquis. & j. d diuer. offic. l. j. & s. de offic. prę. vrb. l. finali.

Nullus

TITVLVS XX.

De agentibus in rebus.

¶ *Nullus de numero agẽtiũ in rebus locũ mortui p pecuniã debet ĩuadere: sed locũ ei⁹ ille debet succedere q ĩ gradu post eũ erat pxim⁹, & dign⁹ labore.*

Imperatores Theodosius & Valentinianus. aa. LEX. I.

Vllus[v] de schola[x] agẽtiũ in rebus, decęteroi
cum mortui conetur inuadere: sed is qui ordi
ne stipendiorum, & laborum merito ad gradũ militiæ sequebat̃, statim atq; illũ fata subduxerũt, eius prẽmia ꝑcipienda succedat, oĩ obiectiõe[y] cessante.

a NVlli.] f.indici.
b ¶ Discingēdi] i.deponēdi.fic.ī.de agri. & man.l.iij Accursius.
c ¶ Eximēdi.]á matricula seu libro in quo nomīa eorū erāt scripta: sed ipa.l.eximit qñq; pter delictū eius:vt.j.de decomme.l.fi. & argu.ī. de primice.l.fi.& facit.ī. de decu.l.nemo.
d ¶ Iudicis.] alicuius.
e ¶ Vilitatis.] viles vocat alios iudices: vel respectu eius agētis dicit: quaſi vile sit timere:vt ff.de regu. iur.l. vani.
f MAtriculā.]i.libru vbi noīa inscriptorū erāt descripta per ordinē,& fuerāt vocati. Accursius.
† Multa ī hac l. Alc. Bicē Pyr. in illos vide.
g ¶ A tua.] magistrō officiorū loquit: vt patet ī.de offi.magi.offi.l.j.
h ¶ Insingulis.] hi.xlviij.erant principes dicti vt hac.d.l.j. & qlibet p̄ 30erat fortè ducētis.Acc.
i ¶ Admiserint.]accipe impleāt qđ est.j.& hi ducēti suū principē habēt q cētenarius dicit: & sic sequentis numeri quilibet suum:vt.d.l.j.
Circitores qui sint.
k ¶ Circitorū.]circitores dicunt qb⁹ vestiarij vl̄ lintearij dāt vestē cir 40cūferēdi & distrahēdā vt.ff.de īstito.l. cuicūq; §.j.& dic q oīa sunt nomina numerorū militātiū inter agētes in reb⁹.
l ¶ Quotānis.] i.singulis annis.
m ¶ Lucrum.] sic.ī. de pxi. sac. scri.l. fīqs in sacris. & de aduoc.diuer. 50iud.l.post duos.§.j.&.ī de dome.& pro.l.fina.
n ¶ Vacare.] vsq; dū debebat durare defunctus si vixisset:ne duob⁹ salarijs grauaretur respublica. Accursius.
o ¶ Accipe.]hoc est q̄si registrū.fic.j. de diuers. 60offi.l.probatorias.
p EX eo.] s.tēpore.
q ¶ Gradum.]Ad quē nō suffragio, sed labore q̄s puenit:vt.ī. de offici. magist.offi.l.j. & ij.&.ī.eo.l.j.
r ¶ Desināt.]aſs destituant:& aſs desināt: & aliās deserant.
s ¶ Absurdū.]sic.ff.de 70pe.l.capitaliū.§.&vt generaliter. & desena,l, ¶ indign⁹.Sed ar.cōtra.ff. de iudi.l.solem⁹.§.latrū culator.& facit j. de ap. p̄.p̄ l.fi.& de palati.l.viros.& de castrē.l.fi.&de vetera.l.fin.& de diuer. offi.l. viros. & de priui. schol.l.ij.&.ī. de silētia. 80l.penul.Accursius.
t ¶ Subadiuuis.] nomina appellatiua quorundā militantiū inter agentes:vt.j.l.proxi.
v ¶ Post depositū.]j, ti.j.l.principes.cōtra.& j.eo.l.§ Solu.vt ibi.

¶ *Agens in rebus deponendus uel eximendus de libro agentium non est per aliquem iudicem ad cuius officium non spectat cognitio contra eos. Bartolus.*

Iidem.aa. LEX.II.

NVlli [a] post hac sine nr̄ę maiestatis authoritate discingendi [b] agentē in rebus, nulli eximēdi [c] pateat copia, nisi probata schola & animaduersione veteris iudicis [d], & nullam timere debet contumeliam vilitatis [e].

¶ *Matricula agētiū in rebus nō debet esse nisi xlviij.quorū quilibet præest ducētis .circitores uerò debent esse trecenti:& equites quadringenti quinquaginta. Bartolus.*

Imp.Zeno.a. LEX.III.

MAtriculam [f] †agentium in reb⁹ à tua [g] celsitudine confectā admittētes, iubemus ne ducenarij plusquam .xlviij. in singulis [h] habeant in posterū: & numerum cētenariorū ducēti viri:quos vacante tempore grad⁹ competē tes admiserint [i]: pariq; modo biarchorum nomē meritumq;.ccl. viri dūtaxat: pręterea circitorū [k] ccc. & equitū.cccl. impleāt. sit in ęternum illa quoq; fixa stabilisq; tuę sublimitatis dispositio vt siqs de numero ducenariorum quos xlviij. quotannis [l] esse cēsuimus, forsitā de luce migrauerit: laborum eius fructū successores ab intestato vel ex testamēto veniētes & lucrum [m] dispensent: & ita omnibus inter cęteros superstites potiantē solatijs,tanq̄ si viu⁹ qui hęc eadem diu sperauerat,sibimet vēdicasset.qua de causa locum etiā eius successorū intuitu vacare [n] cō ueniet. Nemo aūt sine diuali probatoria quā codices in sacro nr̄o scrinio memoriæ positi debeant inferendam accipere [o], militarib⁹ eiusdem deuotissimę scholæ stipendijs vel priuilegijs potiatur.

¶ *Nullus de numero centenariorū uel ducēnariorum in rebus agentium moram contrahens in ciuitate Constantinopolitana conueniri potest coram alio quàm coram officiorū magistro in causa ciuili uel criminali: quo priuilegio nō utitur si extra ciuitatem illam degat, uel deposito officio, Bartolus.*

Idem Augustus. LEX.IIII.

EX eo [p] quo primum ducennæ vel cētenariorū gradum [q] in schola agentium in rebus militātes meruerint, desinant [r] in sacratissima videlicet ciuitate cōstituti alterius iudicis cuiuslibet authoritate pulsari, vel in alio quolibet examine pręterq̄ viri magnifici magistri officiorū, & cui forsitā ipe cōcesserit,actionibus sui quisq̄ aduersarij respondere,qđ multò magis in criminalibus causis obseruari decernimus. Absurdum est enim vt in eius salutē vel existimationē valeat quisq̄ pferre sententiā,cuius de nulla re possit pecuniaria iudicare. ¶ Huius autē beneficij p̄rogatiuā subadiuuis [t] etiā qui pro singulis inueniunt tē poribus,deferri iubem⁹: licet hāc in corū persona more quoq; veteri seruari cognouerim⁹: vt tñ post depositū [v] officiū memoratum, si nō inter cētenarios numerent, cōmuni iam lege respōdere nō ambigant. Prędictas aūt oēs centenariorum personas,in prouincijs repertas, cōcessa nunc speciali fori pręrogatiua (nisi publicę executionis [x] solicitudo his iniūcta sit) vti p̄hibem⁹,eosq; ordinariorū [y] etiā iudicum pro veteri iure sentē tijs obedire præcipimus.

[s] x ¶ Executionis.] aſs executoris.
y ¶ Ordinariorū.] s. p̄sidū:vt.ī. de mo.mul. l. eos. Accursius.

TITVLVS XXI.

De prępositis agentium †in rebus.

Imp.Zeno.a. LEX.I.

AGentes in rebus qui per ordinē [z] consueq solēt principat⁹ [a] insignia: ī vno quoq; scrinio,fabricarū & barbarorum † quaternos sub ambarum [b] solicitudine per annum duntaxat integrum procedentes gradatim subire hac in æternum valitura lege decernimus:exceptis videlicet vniuersis negotiatorib⁹ quodlibet mercimoniū per sege rentib⁹, interpositaſvé personas: cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictū sit militare [c]: exceptis nihilominus ijs qui possessionum alienarum solicitudinem procurationēvé susceperint. Eos enim ad hęc officia volumus aspirare, quorū labores, scholæ agentiū in rebus testimonio comprobātur. Illi quoq; sunt ab hac liberalitate nostræ manſuetudinis excludē di,qui cùm scholę eide socientur,in sacris scrinijs quibus viri spectabiles primicerius & tertiocerius præsunt,adiuuātes eos, publicarum chartarū tractatibus occupantur: & duobus officijs [d] operam suam adhiberenon possunt. Nam pręter emolumenta quę de p̄dictis scrinijs consequuntur, principatus etiā solatio debent esse contenti. Quòd si morbo,vel ętatis senio capti, & imperiti huiusmodi rerū, vel quocunq; alio vitio prępediti, per se memorati officij curam subire nequiuerint:cōsideratis pręcedētibus eorū laboribus [e], per substitutum [f] chartularium eiusdem scrinij cui pręfuturus est ipse,idoneum, & tam moribus optimis pręditum, quā scientiam peritiamq; rerum habentē, electione sua,suarumq; periculo facultatum, præfatū munus eos implere præcipimus.

z ¶ Gentes. Ordinē.] matricula decurrente vt.ī.de offi.ma.l.j.
a ¶ Principatus.] vt fiat princeps agentiū:vt d.l.j.&.j.tit.j.l.j.
b ¶ Ambarū.] i.p̄pone banť cęteris agētib⁹:minores tñ erāt principib⁹ 20vt hîc colligit: quales erāt antiquarij in scrinijs memorię: vt.ī.titu, ij.l.hac parte.& hęc sunt nomina quorūdam numerorum in rebus agētium.
c ¶ Militare.] No.negotiatores nō militare: vt.j.nego.ne mi.&.ī. de 30digni.l.ne quis. itē cōductores & p̄curatores: vt &.ī loca.l.fina.
d ¶ Officijs.] not.fic.ī. ti.ij.l. hac parte. cum concord.Accursius.
e ¶ Laboribus.]prodest hactenus fuisse bonum. fic.ff. de re mili.l. iij.§.is qui.&.l.non oēs. 40§ à barbaris.
f ¶ Substitutū.] sic.ī, tit.j.l.iiij.Sed cōtra.ī.ti. j.l. fi.§.pe. Solu. ibi in alio officiali q̄ hîc.Item facit q̄ aliquis per substitutum facit, & suo periculo:vt hîc, &.ī.de epis.& cle.l. quisqs. &.l. ad similitudinem.& de 50admi.tu.l.decreto.&ad muni.l.qdergo.&d pol. l.de pollicitationib⁹.& ī.de peri. noīa.l. fina.& quo qs or.l.fi.&de decu. l.nullus. &.ff. de cōstit. pecu.l. quod aūt.§. sed & siquis. Accursius.

¶ DE PRAEPOSITIS AGENTIVM IN REBVS.

Negotiatores milităre non debent.
† aſs non est hic rubrica.
Bonum fuisse hactenus prodest.
† aſs barbaricorū. aſs barbariorum.

a HAc procuratores.] quoslibet, nisi sint illustres. &.ſ.vt ī aut. vt illustres.§.j. col. y.&.ſ.de procu.l.pe.

b ¶ Indulta.] vt.ſ.tit.ij. l.in sacris.

c ¶ Eadem schola.] sic prędi.l.in sacris.§.j.

20d ¶ Impertita.] p.ll. quas nō habemus. nā leges q̄ sunt.ſ.nō dicūt de priui.cōpetētib⁹ post de positū officiū. & facit.j. ti.j.l.ex agentib⁹. sed cō tra.ſ.tut.j.l. ex eo.ibi, vt cū &c. & verbū ibi posi tum si nō certè &c. vbi subaudi vel similes prī 20cipes, soluit contrarium. Accursius.

Primū privilegiū p supueniēs nō tollit.

d ¶ Cōuertere.] priui legia extēdunt: vt.ff.de cōst.prī.l,vl.itēno.cū da tur priuilegiū priuilegiato, nō ideo auferē primū priuilegiū. sic &.ſ.d digni.l.iij. & arg.ff.de ac.&obli.l.lucio.

30f ¶ Pro matribus.] de matribus & de seruis dic vt not.ſ. titu.ij.l. in sacris.in princi.

g ¶ Quātitatis.] facit d.l.in sacris.&.j.e.ti.l.fi. &d priui.scho.l.quoties &.ſ.d filē.l.pe.&d excu. mu.l.eā.&.j. q mili. non pos.l.eis.& de priui.eo.q 40ī sacro,l.ij.&.j.demu.l. scriniarios.&.j.de castr. l.iij.&.l.fi.&.ff.d lib.ag. l.sigs ali.§.fi.& de fabri. l.eos qui.&.j. de priui. scho.l.hac lege.

h ¶ Denarū.] i.decē & decē:vt.ff.de leg.j.l. sigs testamēto. & facit.ſ.de legi.& consti.l.ij.in fi.

50i ¶ DE PRINCIP. &c.

¶ Dic ut.ſ.ti.ij. in rubri,

k AGentes.] Et hoc expone vt in rub.ſ.tit,j.& dic palmā.i.victoriā &fi nē laboris. sic aduocat⁹ habet palmā cū vincit cām:vt.ff.de var.cog.l.j. 60§.& si palmarij.

Aduocat⁹ cū vincit in causa, palmā habet.

l ¶ Principatus.] i.vt sit princeps agentiū in rebus:quod fit p laborē nō suffragio decurrente matricula: vt.ſ.de offic. magi.offi.l,j.

m ¶ A principe.] i.ab īperatore;vt nō cōuenia tur nisi cora īperatore 70dict⁹ princeps. Vel dic à principe p̄dicto: & dic ad citandū vel exigēdū aliqd ab eo qui est de sua militia:vt.j.l.proxi.

n Personarū.] vel dic dictorū principū,& sine ipo scilicet imperatore. Vel dic psonarū.ſ. militantiū sub principe. nā 80n.nō vexabunt ab alio iu dice nisi á dicto principe: & qđ subijcit etiā si īterceſsio, id est p̄ceptio fuerit impertita offi. in loco degētis id est citati vel conuēti vel corā im

¶ Agētes in rebus,& eorū serui, uxores & liberi siue agāt per se, siue per p̄curatores eorū siue cōueniātur,habēt circa soluēdas ſportulas priuilegiū quod habēt in sacris scriniis militantes:nec coguntur dare fideiussores extraneos de iudicio sisti,sed sufficit fideiussor d̄ suo numero in rebus agentiū: & per hoc priuilegium non derogat alijs priuilegijs eis conceſsis.10.de pla.

Imp.Anastasius.a. LEX.II.

HAc saluberrima sanctiōe decernimus agētes in reb⁹ pro cōuēcionib⁹ & modo ſportularū executorib⁹ p̄bēdarū, p quātitatesumptuū quę circa litigia sibimet ab alijs inferēda,vel à se cōtra alios p semetipsos,seu per ordinā dos à se p̄curatores [a] exercēda,cō uenit ab his agnosci:ac beneficijs q̄ in sacro nostro militantib⁹ ministerio iampridē per diuinas sanctiones indulta [b] sunt, per potiri. Fideiussorē idoneū de eadē schola [c],nō aūt extraneū offerre compelli:ita tamē vt priuilegia quæcūq; cētenarijs seu ducenarijs vel chartularijs seu viris c[illegible]issimis principib⁹ post depositam quoq; militiā iam per dispositiōes principales impertita [d], & nunc vsq; obseruata esse noscuntur, intacta inuiolataq; custodiantur: cùm p absurdum perq; temerariū sit, hāc nostrę liberalitatē pietatis quēq; astuta interpretatione non ad augmentū anteriorū priuilegiorū, sed diminutionē conuertere [e] concedi,similiter videlicet forma p̄ matribus [f] & vxoribus eorū necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliam sortitis vel sortituris militiā,necnō etiā seruis ad eos pertinentib⁹ seruanda: ita vt in p̄incijs quoq; supra dictę personę degētes,simili beneficio perfruantur: ſportulas tamē & litiū expēsas pro tertia ſuperi⁹ enarratę quantitatis [g] parte soluturę,denarū [h] librarū auri cōdemnatiōe aliaq; grauissima indignatione ijs feriēdis, q̄cunq; nostra iussa quolibet modo seu tpe violauerint seu violari consenserint.

TITVLVS XXII.
De principibus agentium in rebus [i].

¶ Finito labore agentiū in reb⁹, agēs princeps agentiū creandus est: nec potest ad aliquas publicas uel priuatas functiones uocari nisi de principis conscientia: nec uexari potest coram aliquo iudice nisi corā principe:nec patron⁹ causarū pōt ignorāte principe cōtra eū aliqd postulare:& cōtra faciēs pœna.x.lib. auri puniē. B.

Imperator Zeno.a. LEX.I.

AGētes [k] in reb⁹ post palmam laboris emeriti, principatus [l] honore remuneramus:atq; ideo offici ales tam ad necessitates publicas quā priuatas non nisi principe [m] mittantur authore:nullarūq; sine ipo cuiq̄ mādet exhibitio personarum [n], etiā si interceſsio in locis degētis officij fuerit impertita. Causarū etiā patronos ita volum⁹ esse conuētos [o], ne ignorāte principe vllam postulationē introducant [p]:neve sub vnius persona susceptī,fraude quadā aliena [q] negotia inferenda esse pertentēt. Quod si fuerit definitio [r] cōtempta, decē libras auri fisco nostro ab officio tuo iubemus inferri.

¶ Omnes agētes in rebus sunt sub eorū principe conueniēdi etiā si senatoria dignitas præfulgeat in eis:actus ucrō soliti expediri per cœtum senatus,expediētur per ipsum,aliquo rescripto subuentionum non obstante. Bartolus. s

Imp.Anastasius.a. LEX.II.

OMnia citatoria [s], oīm scilicet causarū atq; p̄sonarum, licet sint senatorię dignitatis [t], ad principes [v] specialiter reuocari p̄cipimus: actus verò cęteros q̄ à sacratiſsimo cœtu senat⁹ tractari cōsueuerūt,cēsualiū [x] solicitudine celebrari: nec aliquod p̄iudiciū [y] exsurreptitio rescripto supplicibus inferri.

¶ Principes agentium in rebus decorantur dignitate proconsulari. Bartolus.

Idem Augustus. LEX.III.

PRoconsularis apicis dignitatis adiectione principes agētium in rebus præcipimus decorari [z].

¶ Principes agētes in rebus possunt habere domesticos quorū industriā & fidem putāt esse comprobatā: licet illi domestici eodē officio fæpe functi fuerint: & si in dicto officio p. xxv. an. seruire nō possint corporis ualetudine impediti,& ob hoc ad honorariā dignitatē principis beneficio transmigrauerint:ijsdē priuilegijs & beneficijs potientur quibus potitur factus princeps agentium. Bartolus.

Imppp.Theod.& Valēt.aa. LEX.IIII.

EX agētib⁹ ī reb⁹ principalib⁹ domesticos in suis actibus habere liceat [a] eos, quorum fidem industriāq; probatā sibi existimāt: & si sępe eodē officio fuerint [b] antè p̄functi. Et si quis agēs in rebus post.xxv.annorū curricula,ob aduersam corporis [c] valetudinē, militię finē minimè valuerit expectare,sed ad honorariā ex principe dignitatē testimonio [d] scholæ prosilierit, ijsdē cum priuilegijs muniri censem⁹, q̄b⁹ ij q̄ ad principat⁹ actū p̄gressi sunt potiūtur.

¶ Sed in salutationib⁹ iudicū cōcessibusq; priores eos qui per longę militię metas,ad principatus actum peruenerint, & si actus tempore posteriores [e] sint, esse peratore secūdū primū vel corā principe sēm aliū intellectū. videbat em̄ tunc cōtra:quasi nō trahatur extra locūtuum.ar.ſ. de epiſc. & cle, l.omnes qui.

o ¶ Cōuentos.] id est admonitos.

10p ¶ Introducāt.] cōtra p̄dictos ī p̄missō exa mine vocatos secūdum vtrunq; casum: vel nec p eo,nec cōtra:qa in vetito examine vocāt secū dum vtrunq; casum.

q ¶ Aliena.] l.dictuvoca ti principis secundū primum casum: vel sub eo 20mulitātis secundū aliū

r ¶ Definitio.] scilicet hui⁹ legis. & facit.j. de re mili.l. nemo.&.ſ.tit. iij.l.in sacris. Accursius.

¶ Mnia citatoria. ¶ habēt fieri cora principe agētiū in reb⁹ vt de his q̄ militant sub se:vt.ſ.l.proxi.

30t ¶ Dignitatis.] ſ.qui sub eo militāt: & sic ex cōsensu imperatoris q̄ fecit legē istā, hoc p̄mitti tur:ne sit cōtra.ſ.d dig. l.nemo. vel dic hîc honorē senatorię tātū: ibi habet & actum.

v ¶ Ad principes.] sci licet agētium in rebus.

40x ¶ Censualiū.] i.co ram magistro cēsus, cū dicat aut⁹.ſ. legitimos.ſ. insinuatio,&similes.vl subau.coram al io cuius fit iurisdictio.

y ¶ Prędiciū.] i. q̄ prędiudicet prędictis.ars malè videntur sonarę leges.

z PRoconsularis. Decorari.] ergo 50est spectabilis:vt in aut. de nō alie.§.fi.col.ij.nec obst.j.eo.l.vltī.in princi. vt ibi not.

a EX agētibus. liceat.] qđ nō licet ſ.habere domesticū rectori prouincię: vt.ſ.de 60asses.l.nullus.

b ¶ Fuerint.] sic.ſ. de asses.l.liceat.

c ¶ Corporis.] facit.ſ. ū.j.l.agētes.§.qđ si mor bo.Et no.q̄ nō dicit hic q̄ eligat & aliū substitu at:& sic nō est cōtra.ſ. tit.ij.l.fi.Sed illa agētes dicit ibi soluī.

70d ¶ Testimonio.] sor tē toti⁹. & sic nō iurāt: sed ẋboten⁹ bonū de co dicūt,sic ī aut.de mona. §.cogitādū,col.j.vēl dic q̄ iurēt.xv. arg.ſ ti.iij.l. vnicuiq;. secus ergo si miles fecisset prius:vt.j. de re mili.l.miles. &ff. de insa.l.ij.§.ignominia 80 &.ff.de re mi.l.milites. §.j.&.ij.

e ¶ Posteriores.] facit ſ.de cōsul.l.j. in fi. Sed cōtra.ſ.de p̄po fac.cubi. l.j.& de [illegible] detur p̄ferre cui q[illegible] honorari⁹. Sed

intelligi ſcđm iſtã : vt q eſt in actu , ſemp p̃ferat honorarijs eiuſdē vel alteri⁹ dignitatis : vt. ſ. vt dign. or. ſerue. l. ij. §. ſed adminiſtratores.

a ¶ Tanquã.] verè nil quia habent p̃inde ac ſi fuiſſent in actu & com-
10pleuiſſent militiã: quia oēs p̃cedētes eũ deceſſiſ ſent : & ſic iſte fuiſſet p̃ceps . & facit ad. l. iſtã j. de pala. l. palatinos. & ſ. tit. ij. l. ij.

b E Os qui ordīe.] qđ eſt faciendũ : vt ſ. de offi. ma. offi. l. j.

c ¶ Ducenã.] dignitas
20eſt, vt dicta. l.

d ¶ Principis.] ſcilicet agentium in rebus.

e ¶ Extiterint.] qa tũc debet fieri princeps cũ ſteterit in ducena p̃ annum: vt. ſ. tit. j. l. matricu lam. aſſumpt⁹ eſt adiutor fuit magiſtro officio
30rum qa ſup oēs iſtos p̃ri ceps erat. nã ipſe facie bat matriculam: vt. ſ. ti. ij. l. matriculam.

f ¶ Numerari.] hoc ipſo.

g ¶ Vicariane.] q eſt ſpectabilis vt pcõſul. qđ patet: qa inter ſpectabi les ponit, vt. ſ. đ of. vica. cui pconſuli æquipara-
40nit. ſ. eo. l. procõſularis & facit. j. l. proxi.

h P Rincipes. Renũciatio.] renũciat q ſe ſupponit piculo. & fa cit. ff. p ſoc. l. ſinõ fuerit. §. j. in fi. & j. tit. j. l. vlti.

i ¶ Comitiuę.] & hoc cingulũ comitiuę eſt ſpectabile: vt no. ſ. de offic.
50eius q p. l. j. & cõcordat cũ ſuperiorib⁹ & duab⁹ proximis. Accurſius.

k ¶ Saluis.] facit. j. đ priui. eo. qui in ſac. l. de cubiculis. & ſ. de ſilen. l. fi.

l Q Vicũ qꝫ. Principatus.] ſubaudi & princi. &c. quod fit matricula decurrente.

60m ¶ Pulſari.] vt. ſ. de dec. l. fi. §. viri quoq;. & facit in eadē. l. §. necnon magiſtri. & ſ. de dignit. l. ſenatores & . ff. de ſena to. l. emãcipatũ. & . ff. de decurio. l. ij. §. j.

n M Vltis. Clariſſimos.] i. clarę dignitatis : ſpectabiles tñ
70ſunt: vt. ſ. e. l. pconſularis. & ſub. iubemus.

o ¶ Sētētijs.] citatorijs.

p ¶ Vel ſerui.] de his dic. ſ. tit. iij. l. in ſacris. in princip.

q ¶ Procuratores.] de hoc. ſ. tit. j. l. fina.

r ¶ Sportularũ.] in fiſcum dandarũ . ideo in
80ſporta ponit: vt ſeruiamus verbis: vt inſtit. de dona. §. eſt & aliud.

s ¶ Pręſtãda] noīe ſportularum pro fiſco. nam pro ſe infra accipient.

t ¶ Exiſtimauerit.] de ſuo fortè numero: vt ar.

pręcipim⁹ : nihil cēſualib⁹ vel ap paritorib⁹ aduerſus priuilegia eo rum excogitantib⁹, tanq̃[a] in actu principatus fuerint verſati: vicenarum librarũ auri condemnatio ne contra eos propoſita.

¶ *Vicarianæ dignitatis titulis honoratur qui princeps agentium aut magiſter officiorum eſt effectus . Bartolus .*

I idem. aa. LEX. V.

E Os qui ordine[b] trãſcurſa mi litia, poſt ducenã[c] ad deſideratum principis[d] puenerint gradum, aut adiutores viri illuſtris magiſtri officiorũ extiterint[e] : cũ inter honoratos cœperint numerari[f] , vicarianę[g] dignitatis titulis decorari cenſemus .

¶ *Princeps agentium in rebus cingulo comitiuæ primi ordinis fungitur . Bartolus .*

I idem. aa. LEX. VI.

P Rincipes agentium in rebus quos ſępe ſęua picula, vitæq; interdũ renũciatio[h] ad memora tum gradũ adduxit: completo tpe militię ſuę comitiuę[i] primi ordinis cingulo ĩ diē vitę potiri (manẽ tibus videlicet dudũ pręſtitis ſaluis[k] priuilegijs) decernimus .

¶ *Militans in ſchola agentium ſi fuerit de corpore cohortalium : licet princeps agentium factus ſit , filium curiæ obligatum relinquit : ſed ſi ipſum ſuſceperit poſtquã princeps factus fuerit , liber erit à curia . Bartolus .*

Imperator Leo. a. LEX. VII.

Q Vicũq; ex corpore cohortaliumm ilitãs in ſchola agentium in reb⁹ filiũ procreauerit: an teq̃ ad metas militię ſuę p̃ueniat, principatus[l] honore decoretẽ : & licet ipſe poſt finitã militiã, vtpote liber, nulla debeat huiuſmodi conuẽtiõe pulſari[m] filiũ tñ cohortali cõditioni relinquat obnoxiũ. Si verò poſtq̃ adept⁹ fuerit prinpatũ, ediderit filiũ: is q nat⁹ eſt, ẽt ſi in ſchola deuotiſsimorũ agẽtiũ in reb⁹ militiã ſortitus nõ fuerit, ita liber ſit ac ſecurus, vt nec vllis cohortalis officij nexibus obligetur, quaſi iam ex patre libero & ab hac conditione penitus alie no progenitus .

Impera. Anaſtaſius. a. LEX. VIII.

M Vltis deuotiſsimæ ſcholæ agẽtiũ in reb⁹ aditionibus permoti, viros clariſsimos[n] eiuſdem ſcholę principes, q finitis militię ſtipẽdijs exeũt: quoties ex maioris iudicis ſentẽtijs[o] ipſi vel eorum coniuges aut liberi vel ſerui[p] aut coloni ſiue per ſe ſiue per procuratores[q] conueniantur, nõ amplius quàm vnum ſolidũ executoribus ſportularum[r] nomine prębere compelli : apparitoribus vicariani ſeu præſidalis iudicij, non niſi tertia parte ſolidi tantũ præſtanda[s] : nullaſq; ijſdem concuſsiones aut vexationes in præbendis fideiuſſoribus ingeri , ſed eos fideiuſſores quos locorum defenſor exiſtimauerit[t] , dare: ita videlicet, vt pro tenore generalium edictorum ij qui vel in ſacratiſsima vrbe vel in prouincijs immobiles poſsident facultates, adiuratorię cautioni[v] & ſubſtantiæ ſuæ credantur. Hoc etiam adijciendo, vt nunq̃ niſi ex ſententia[x] in ſcriptis prolata penitus moneantur. Ad ſimilitudinem inſuper aliorum[y] officiorum, quoties ciuiles vel criminales contra eoſdem cognitiones mouentur, executorẽ quidem negotij vſq; ad finem litis ciuilis ſeu criminalis vnius eſſe ſolidi præſtatione contentum[z] : & p̃ inſinuãdis[a] noſtræ ſerenitatis apicibus, vel ſimplici contra obnoxios eorum poſtulatione deponenda: binos ſolidos ab his vel coniugibus eorũ præberi: & quotieſcunq; exemplaria[b] poſtulantur, ij quorum intereſt, accepto ſolido, quod petitur pręberenon differant. Pro implendis verò monumentis[c] , vnde conueniendi tri buitur executoribus facultas: nõ vltra quàm tres ſolidos , quibus competit impertiri præcipimus: arbitro[d] verò non amplius q̃ ſolidum : & fiſci[e] patronis dimidiã ſolidi partem: notarijs[f] verò tertiam[g] vſq; ad finem (ſicut dictum eſt[h]) cauſę præſtare: ſuper editione[i] quoq; chartularum ſolidi partem dimidiam præbere. Quod ſi non apud arbitrum, ſed in competentibus iudicijs maioribus cognitio celebretur: inducendi quidem negotij gratia non niſi quatuor ſolidos eoſdẽ viros clariſsimos erogare[k] : geſtorum[l] verò excipiendorum cauſa duos tantummodo ſolidos dare: & nullius vltra ſupra ſcriptas quantitates, cuilibet alteri pręſtãdi ſumptus exactione vexari : his omnibus locum habentibus ſiue ipſi alijs litem ingerant, ſiue ab alijs pulſentur .

TITVLVS XXIII.

De curioſis † & ſtationariis[m] .

¶ *Denuncians maleficium punitur ſi non probat : & ideo alium pro delicto non incarcerat . Bartolus .*

ſ. ti. iij. l. ĩ ſacris. §. fidei. & ſ. ti. j. l. fi. §. fideiuſſorẽ.

v ¶ Cautioni.] ex quo colligo generaliter oēs poſſeſſores immobiliũ rerũ debere iurare iudicio ſiſti , q̃q̃ nõ ſatiſdẽt. M. vt no. ff. q ſatii. cog. l. ſciẽdũ. Itẽ qđ ſi nõ poſsi
10det? Rñ. idẽ, vt iuramento ſtetur: vt. ſ. ti. iij. in ſacris. ibi, ita vt ſi &c. nũc iurat ſatiſdare nõ poſſe: licet hoc alij faciãt: vt. ſ. đ epi. & cle. aut. gñaliter. Vel potes hîc dicere ſecus q̃ in p̃ximo ſac. ſcri. vt. ſ. ſatiſdet ſi nõ habet
20 imobilia: vt. ſ. p̃. x. l. nullaſq; &c. Itẽ no. p̃ hic ĩnuit p̃ ſi poſsidet romę, exiret in p̃uincia: & ecõtra. qđ nõ puto: cũ loco ſatiſdatiõis ſit poſſeſsio.

x ¶ Sententia.] epiſtola citatoria .

y ¶ Aliorum.] vt. ſ. ti. iij. l. in ſacris. & . ſ. de dig. l. quoties .

30z ¶ Cõtentum.] hoc pro ſe accipit.

a ¶ Inſinuãdis] i. ſcribendo reſcripto principis vel ſimplici petitiõe actoris in libro iudicis. Accurſius.

b ¶ Exẽplaria] hîc illa eadẽ exẽplificant. & ſic aliud p̃ ſcribẽdo: & aliđ
40pretiũ pro exemplatura datur . Accurſius.

c ¶ Monumẽtis.] i. p̃ ſcribenda epiſtola citatoria: vt. ſ. eo. l. omnia.

d ¶ Arbitro.] id eſt de legato . vel proprię , vt no. ſ. tit. iij. l. in ſacris.

e ¶ Fiſci.] q cogunt arbi
50trum procedere: vt. d. l. in ſacris .

f ¶ Notarijs.] arbitri.

g ¶ Tertiam] partem ſolidi .

h ¶ Dictũ eſt.] in executore expreſſè, & in alijs ſenſit idem .

i ¶ Editione.] i. p̃ datis exẽplis geſtorũ . ſed
60 ſ. proxi. pro ſcribẽdo in quaterno iudicis.

k ¶ Erogare.] hoc habẽbunt iudices: vt in aut. de iud. §. ne autẽ . inter hęc. col. vj. ſed. ſ. in prin. l. fiſcus .

l ¶ Geſtorũ.] hic de nomine aliorũ iudicũ: non
70 arbitri, de quorũ noīe. ſ. p̃xi. dixi. & no. q oīa privilegia habet comes cõſiſtorij: vt. ſ. de co. mi. cõſi. l. j. & . ij. & facit. j. de pri. icho. l. hac lege. & . ſ. de agri. & cẽ. oēs. đ ſpor. l. ij. & inſt. de ſatiſ. §. ſed hodie. & ĩ aut. de nup. §. j. col. iiij. & . j. de caſtren. & miniſte. l. ante omnia. Item non turberis ſi in
80 aliquo differat lex iſta ab illa, in ſacris . Accurſius .

m ¶ DE CVRIOSIS ET STATIONARIIS .

† Curioſos exiſtimat Alci. hîc dici, nõ q vbiubi delicta fierẽt denuncia bãt, vt ſentit Accur. ſed tñ q cõmiſſa ĩ curia p̃ſidũ p̃ oēs p̃uincias referrẽt ad p̃fectum. Stationarij autẽ (inquit ille) p̃ his accipiẽdi ſunt q ſtationariorum militũ (hoc eſt eorũ q ad aliquẽ locum tuendũ deputati ſunt) delicta deferrẽt. Nihil tñ horum ex legibus huius tituli deprehendas .

¶ Dictũ est ĩgñe de agẽtib⁹ ĩ reb⁹ & eorũ prĩcipib⁹: nũc de duab⁹ ſpẽb⁹. Prĩo de curioſis, quorũ officiũ erat nũciare crmĩa, & remittere crimĩoſos: ut .j. l. fi. Itẽ ſecũdo de quibuſdã q̃ præerãt exactionibus: ut in tribus ſequentibus legibus.

I mp. Conſtantinus. a. LEX. I.

a VRioſi & ſtationarij.] p eodem curioſi & ſtatiõarij, fortè q̃a ſtabãt certo loco vñ cõſueuerãt fugere delinquentes. idẽ dicit irenarcha: vt .ff. de cuſt. reo. l. diu⁹.

2ob ¶ Probatiõis.] no. ergo non credi officiali niſi & pbet qđ dic vt .ſ. de accuſ. l. ea q̃dẽ. & facit. l. ſinguli. & de cuſt. reo. l. j. Sedar. cõtra. ff. de offi. prę fe. vrb. l. j. §. fi.

c ¶ Immittebãt.] vt .j. de cohor. l. j. itẽ q̃ cõſuetudo praua reijcitur.

3o facit in aut'. vt nul. iu. §. j. col. ix.

d AGẽtes. Curſus. officiũ huius erat portare pecuniam publicam per prouincias & conducere naues & animalia ad ferendam annonam reipub. & tẽpore competẽti facere

4o incipi iter vel curſum & puidere ne quid ſubtrahatur: vt hic, & .j. l. fi. & .j. đ cur. pu. l. iij. & l. fi.

e ¶ Credimus.] ſic de præfecto credit prĩceps: vt .ff. de offi. præfect. prę to. l. j.

f ¶ Officio.] i. alius nõ

5o intromittat ſe. vel dic q̃ iſte non intromittat ſe de alio officio. ad qđ ſ. de prĩ agen. in re. l. pe, & vl. prima placet.

g ¶ Curſum.] arripiendo iter ante alios: vel aliâs faciendo contra præceptum iſtius.

h ¶ Euectio.] i. quod

6o vehitur: vel. i. quando iter arripit, dicat huic. aĩs eſt aduocatio ſic dicta euectio: q̃a aĩalia vocant ad publicũ curſum

i ¶ Pro aĩalib⁹.] mulis puta, vel p equis, quiſq; accipiat pro .x. cũ non habeat niſi .viij.

k ¶ Cogat.] ad hoc. j. de

7o er. mil. an. l. excellẽtię. & ſ. đ excu. mu. l. placet.

l PEr id. Suſtinetis. loquit agentibus in rebus. Accurſius.

m ¶ Statuẽda.] no. non iuuatur officio vł digni tate qui malè eã ſeruat ſic. ſ. de digni. l. iudices. & l. quoties. & .j. de cur.

8o pu. l. iij. & de vete. l. iij. itẽ & facit. ff. de in ius voc. l. ij. & de mino. auxiliũ. in fi. & ſ. de epiſc. & cle. l. generaliter.

Officium aut dignitatem malè ſeruans eis non iuuatur.

n AGẽtes Cẽſem⁹. ad quã curã & cur

I mp. Conſtantinus. a. LEX. I.

CVrioſi & ſtationarij[a] vel quicũq; funguntur hoc munere, crimina iudicib⁹ nũciandã meminerint & ſibi neceſsitatẽ probationis[b] incũbere nõ citra periculũ ſui ſi inſontibus eos calumnias nexuiſſe cõſtiterit. Ceſſet ergo praua cõſuetudo per quam carceri aliquos immittebant[c].

¶ *Officium agentiũ in rebus eſt curã habere ſuper euictionib⁹ curſus publici portãdo pecuniã publicã p̃ puincias, & conducẽdo naues & aĩalia ad deferendũ annonas: & alius officialis ſub pœna ſe intromittere nõ debet: & recipiẽs pecuniã p̃ animali in curſum publicũ nõ edicto pœna quadrupli punitur. Io. de pla.*

I dem Auguſtus. LEX. II.

AGẽtes in rebus, in curis agẽdis, & euictionibus publici curſus[d] inſpiciẽdis, noſtrorũ memores præceptorũ credimus[e] in omnibus velle profuturam reipublicæ: ideoq; ſolos agentes in rebus in hoc genere iuſſimus obſequiũ adhibere: & nõ ab alio penitus officio[f]. Hi verò perũigili diligentia p̃uidebũt ne quis cõtra euictionis authoritatẽ moueat curſum[g], vel amplius poſtulet q̃ cõceſſit euectio[h]. Quiſq; igit̃ aliq̃d tale ꝑpetrare tẽtauerit, improbi cœpti prius effectu. Demonſtretẽ etiã iudicib⁹ vel curioſis euectio, etiã ſiqs nobis iubẽtib⁹ feſtinare memoret in obſequiũ neceſſarium, nec præualeat contumacia vel dignitas. Ergo nummum iam vetamus expoſci pro animalib⁹[i] incurſu minimè conſtitutis. Quòd ſi fortè aliqs exiſtimauerit perpetrandũ: eius quadruplum quod accepit, inferre cogatur[k].

¶ *Condemnatio præfecti facta de agente in rebus, eſt nulla: niſi talis agens aliquid contra honorem honeſtatem & decus ſui officij commiſerit: quia tunc grauius punitur. Bartolus.*

I mp. Conſtantinus. a. LEX. III.

PEr id tempus quo curſus tuendi ſolicitudinem ſuſtinetis[l], condemnationes præfectorũ circa eos ſolos irritæ ſunt futuræ, q̃ ſeruauerint honeſtatem: erga eos verò qui inhoneſtè & contra decus ſeculi vel honorem militiæ verſabuntur, non ſolúm condemnatio manſura eſt, verumetiam grauior pœna ſtatuenda[m].

¶ *Agẽtes in reb⁹ ſingularib⁹ p̃ ſingulas puincias ſunt mittẽdi: q̃ in euectionibus inſpiciendis curã tantũ habebunt cũ aliis, iudicib⁹ uel puincialib⁹: & alios illicitæ nõ uexabũt: de cauſis nõ cognoſcent: & non detrudent in carcerẽ. Bar.*

I dem Auguſtus. LEX. IIII.

AGentes in rebus ſingulos p̃ ſingulas prouincias mittendos eſſe cenſemus[n]: quibus inſpiciendarum euectionum tantũ debeat cura mãdari: vt nihil p̃rſus commune[o] aut cũ iudicib⁹, aut cũ puincialibus habeant: nec naues debebũt illicita cõcuſsione vexare: nec libellos aut atteſtatiões vel conteſtationes litis gratia ſuſcipere[p]: aut in carcerem quenquam trudere[q] ſed curſui ſolùm vacare.

TITVLVS XXIIII.

De palatinis † ſacrarum largitionũ, & rerũ priuatarũ[r].

¶ *Palatini pro capitibus eorum & iugis tantum penſitationem fiſco ſoluent: ab alijs uerò muneribus ſordidis uacant. Bartolus.*

I mp. Valentin. & Valens. aa. LEX. I.

PAlatini[s] pro capitibus[t] ſeu iugis[v] ſuis tantũ penſitationẽ atq; obſequia recognoſcẽt, extraordinarijs & ſordidis muneribus & ſuſceptionibus[x] & temonarijs[y] ồneribus liberati.

¶ *Theſaurarius uel comes theſaurorum repertus ſemel culpabilis in officio, iteratò ad eãdem militiam nõ aſpirabit: nec etiam aliam acquirere poteſt. Bartolus.*

Imp pp. Valẽs, Grat. & Valent. aaa. LEX. II.

NVllus theſaurenſis vel officialis comitis theſaurorum ſemel deprehẽſus euerſor[z], quocunq; pacto[a] aut repetat militiã ſuã, aut aliã ſibi requirat per ambitum dignitatẽ, vel ſe trãſferat ad aliam quamcunq; militiam.

¶ *Singulis annis unus ex palatinis mitti debet ad regendum principatum comitis domorum Cappadociæ. Bartolus.*

I mppp. Grat. Valẽ. & Theo. aaa. LEX. III.

PRiſco[b] iam nunc ordine reuocato[c], de palatino potius officio ad regẽdũ principatũ officij comitis domorũ p̃ Cappadociã mittant̃: quales comes etiã domorũ ſi inhoneſtũ aliq̃d geſſerit, vereat̃. Idoneos itaq; ſingulis annis è numero mittẽdariorum[d] ad hoc eligere debebis[e] & mittere.

¶ *Palatini nihil habẽt commune cũ alijs iudicibus prouinciarũ: ſed excepta reuerẽtia quæ eis debẽtur, nõ ſolũ per iudices minores, uerũetiã per maiores quilibet iudex debet in ſuo officio deſeruire. Bartolus.*

I dem. aa. LEX. IIII.

NIhil omninò vllis iudicibus[f] cum palatinis noſtræ clementiæ, quicunq; à comitibus dirigunt̃, ſit commune atq; cõiunctum[g]: ſed excepta reuerentia (quæ non ſolũ ab inferioribus[h], ſed etiã à maiorib⁹ & in p̃uincia ſum illi ex ſchola agentiũ debẽt exire, quos ordo militię vocat & laborum adiutor: vt .ſ. de offi. ma. of. l. j. plures ergo & alij agẽtes erãt in rebus vt. d. l. &. ſ. de principi. agent. in rebus. l. matriculam. Et no. huius offi

10 cium: vt .ſ. e. l. ij.

o ¶ Cõe.] ſic. j. tu. j. nihil.

p ¶ Suſcipere.] ad audiendum. Accurſius.

q ¶ Trudere.] vt .ſ. e. l. j. ĩ fi. ſed ſi inueniat fugitiuos, ĩ cuſtodia detinere poſsit. vt .ff. de fugi. l. fi. in prin. cũ iſti dicant ſtatiõarij: vt .ſ. e. l. j. ĩ prĩ.

1 ¶ DE PALATINIS &c. Scilicet principis. nã utriſq; p̃iuilegiũ idem datur: ut .j. eo. l. fin.

† Palatini (inquit Alci. hîc) dicuntur oẽs ĩ palatio habitãtes: alij q̃ demſemp in domo Auguſti p̃ ſeuerãtes, q̃ comitãtẽſes dicũtur. comitatũ autẽ locum appellabant in quo vitam ducebat imperator. qui verò in p̃uincias mittebantur, dicebant̃, mittendarij, à nuncio mittendo.

s PAlatini.] aliâs vicarij palatini: q̃a quodã mõ gerũt vicẽ prĩcipis. & ſic p̃ eodẽ. aĩs deeſt vicarij.

3o ¶ Pro capitib⁹.] nõ. ſic. ſ. de agri. & cẽ. l. cũ antea. & ne ruſt. adv llũ & c. l. j. Sed cõtra. ſ. de ca. ci. cẽ. exi. l. j. & đ colo. trhacen. ſed & illa ſpecialia.

v ¶ Iugis] ſ. boum: vt in aut'. de mã. prin. §. coges. col. iij. Accurſius.

x ¶ Suſceptiõibus.]

4o hoſpitum: vt de clericis dicit̃. ſ. de epi. & cle. l. j.

y ¶ Temonarijs.] aĩs temerarijs: aĩs temonarijs. & facit. j. de priui. eorum q̃ ĩ ſac. pa. l. j. Accu.

z NVll⁹. Euerſor.] q̃a male geſsit.

a ¶ Pacto.] i. modo. & fa. ſ. de ſuſce. l. ſi aliq̃d. & ſ. đ dig. l. iudices. & .ff. de ſuſpe. tu. l. iij. §. q̃ri. ĩfi. §. & de ac. l. ſi cui. §. hiſdẽ. & .j. de cohor. l. ſi cohortalis. & ſ. ad. l. iul. de ambi. l. j.

b PRiſco.] prĩcipatus Cappadocię ſpecialiter deputat⁹ p̃ſuis ſtipẽdijs comiti domorũ ad

6o quẽ regẽdũ. mittit̃ đ palatinis: quẽ etiã verebit̃ comes malè aliquid per eum vel alium gerere.

c ¶ Reuocato.] antea ſic fuerat: ſed ĩ diſſuetudinem habitũ reuocat.

d ¶ Mittẽdariorũ.] i. palatinorũ qui ſunt habiles ad mitendum.

7oe ¶ Debebis.] comiti domorũ loquit̃: vt .j. l. pxi. & no. hîc arg. q̃ malus prelatus timet bonum ſubditum. Prelatus malus bonum ſubditum timet.

f NIhil. Iudicib⁹.] aĩs militibus. & alias comitibus. ſ. prouĩciarum.

g ¶ Cõiunctũ.] dũ pa-

8o latini gerãt ſuũ officiũ. & ſic nõ obſtat. ſ. de agẽ. in reb. l. ex eo. ĩ fi. & .l. fi. §. ita. quę ſunt cõtra. & facit. ſ. titu. j. l. fina.

h ¶ Ab inferioribus.] not. reuerẽtiam maiori á minori Reuerentiã debet

minor ma
ori impē
dere: & e-
ontra.

â minori deberi: & econtra. sic. ẽ. de offic. re. p. l. potiores. & de offi. diuer. iudi. l, ij. Itē no. q archieps in hac terra honorare debet epm: vt hîc nec suã iurisdictionē p illi⁹ presentiã perdit: vt in aut. de defen. ci. §. nulla. ꝛocollatio. ij.

a Q Vidã. excepto rum.] id est ad aliam dignitatem.

b ¶ Militãdo] subaudi elegit. & facit. ẽ. vt dign. or. ser. l. j. & de proxi. sac. scrini. l. vnicuiq;.

c A B officijs Neq; ipsa.] scilicet excellentia tua. Accurs. ꝛocellentia tua. Accurs.

d ¶ Postmodũ.] i. post legē istã. Vel dic post finitũ officiũ: & dicit in sordidis & similibus: ne sit contra. ẽ. eo. l. j.

e S Crinijs] hac. l. nominantur officiales q̃ subsunt comitib⁹ domorũ: & hi soli habebãt ꝛostipẽdia: & est falsa hec l. in omnibus ferè libris circa literam.

f ¶ Suffragio] sic. ẽ. de princi. agent. in rebus l. omnia.

g P Lacuit. Et palatinis.] &, pro id est.

h ¶ Ex ijsdẽ.] scilicet palatinis. Accursius.

i ¶ Terni.] al's tñ. aliâs ⁴otiñ. al' terni. & qui sunt centenarij, & ducenarij & certi numeri, habes ẽ. l. proxi. de quibus singulis annis aliquot gescunt, vt hîc.

k ¶ Prouiõsus.] s. tuæ & prefecto loquitur.

l N On aliter. Annotationē.] i. priuilegiũ nostro motu sed cũ cõsilio ꝓcerũ est pragmatica sanctio. & facit. ẽ. d prĩ. agẽ. i re. l. matriculam. in fi. & j. de re milita. l. neminem.

m P Alatinos, Ad calcẽ. i. finẽ. nã calx calcis pars pedis extrema: vt vbi est iunctura tibię & pedis subcel. est pedis concauum: inde ꝛubcellaris, secundũ P.

n ¶ A tyronũ.] ab his excusant prĩ. agẽ. in re. vt. ẽ. de prin. agẽ. in re. l. ex agẽtib⁹. & facit. ẽ. de prox. sac. scri. l. j. in fin.

o A D similitudinẽ. Ibi ad similitudinem incipit lex: vt. ẽ. de pxi. sac. scri. l. p biennio.

degentibus rectoribus prouincia rum debet atq; defertur) suis quisq; necessitatibus obsecundet.

¶ *Effectus princeps palatinorũ, ad aliũ dignitatem conuolare non potest. Bartolus.*

I idem. aa. LEX. V.

Q Vidã post impletũ ordinẽ militię palatinę quã gesserant, honorẽq; trãsactũ, ad exceptorũ scrinia trãsire nitũt. Hac igit lege sancim⁹ vt nulli prorsus dehinc ista audiendi relinquatur occasio: sed vnusquisq; eius scrinij quẽ primũ militando[b] elegit ordinẽ ꝓsequat. nec in alterius loco finẽ militię reqrat. qa iã ꝓprij ordinis trãsegerit principatum.

¶ *Præses palatinus iniungere non potest sordidum munus. Bartolus.*

I idem aa. LEX. VI.

A B officijs palatinorũ excellentia tua sciat ita penitus esse recedẽdũ, vt neq; ipa[c] postmodũ[d] licitũ sibi credat ijsde aliquid iniungere: & ꝓpterea ꝓuinciarũ rectores prohibeant quicq̃ vlterius tale conari.

¶ *Hæc lex est hodie modicæ utilitatis: ideo nõ est circa eã insistendũ. uide eã p teipsum: quia circa eam laborare esset litus arare. Bartolus.*

I idem. a a. LEX. VII.

S Crinijs[e] oĩb⁹ largitionũ comitatẽsiũ infrascriptas decernimus dignitates: vt his contẽti, ambiẽdi sibi aditũ intercluſum esse cognoscãt, etiã si ſ speciale beneficiũ emendicato ſuffragio[f] qſq̃ valuerit impetrare. Annonas ẽt iuxta definitũ dignitatũ modũ volumus ꝓstari: nec ampli⁹ qcq̃ presumit[t]: quas dignitates p ſingula scrinia officiũ sacrarũ largitionũ habere statuim⁹. Hoc est, scrinij exceptorũ ꝓfectissim⁹ ordinis scdi numero vnus. i. primicerius. Oĩs scholę ꝓfectissim⁹ vnusq̃sq; primiceri⁹: exceptorũ numero vn⁹: ducenarij duo. i. tertioceri⁹, & quarto ceri⁹, cẽtenari⁹ vn⁹. i. primiceri⁹, instrumentorũ epistolares numero duo. formę primę numero triginta ſex. formę ſecundę numero quatuor. formæ tertiæ numero tres. scrinij numerorũ prefectus ordinis tertii numero vn⁹. Quisq; ducenarij numero vn⁹. centenarij numeri duo. epistolares numero duo. formę primæ numero tres. formę ſecũdę numero vnus. formę tertię numero duo. scrinij sacri tabellariorum præfectus ordinis tertij numero vnus. ducenarius numero vnus. centenarius numero vnus. epistolarius numero vnus. formę primę numero tres. formę scdę numero quicq;. Scrinii canonũ ꝓfectissim⁹ ordinis tertii numero vn⁹. ducenari⁹ numero vn⁹. cẽtenarius numero vn⁹. epistolares numero duo. formę primę nũero quatuor. formę scdę numero quatuor. scrinij mittẽdariorũ ducenari⁹ numero vn⁹. cẽtenarij nũero qnq;. epistolares numero viij. formę primę nu. viij. formę ſcdę numero xxxiij. ꝓfectissimi ordinis nu. iij. idẽ primiceri⁹ sacræ massæ ꝓfectũ numerũ. idẽ ſecũdiceri⁹ ducenarij nu. ij. idẽ tertioceri⁹ ducenarij, & quartoceri⁹ cẽtenarij nu. vj. epistolarũ nu. iiij. aurifices ſpecierũ ꝓfectũ numerũ: ducenarij. iiij. nu. cẽtenarij nu. vi. epistolares nu. viij. formę primę nu. viij. formę scdę nu. iiij. aurifices ſolidorũ ducenarij nu. vn⁹. cẽtenarij nu. viij. epistolares nu. vi. formę primę nu. ix. formę scdę nu. xxx. sculptores & cęteri artifices cẽtenarij nu. vn⁹. epistolares nu. v. formę. j. nu. vj. formę. ij. nu. xviij. Scrinii ad respõsum p formã primã numero vnus, p formã secundã numero ducenarij nu. j. cẽtenarii numero duo. epistolares nu. iij. formę primę nu. iiij. formę. ij. nu. ij. formę. iij. nu. j. scriniarii ad limitẽ p formã nu. j. ducenarij nu. . formę. j. nu. j. formę. ij. nu. ij. formę. iij. nu. iij. scrinij nr̃i p formã ordine. iij. nu. i. p formã epistolares nu. ij. formę. j. nu. vij. formę. ij. nu. x. formę. iij. nu. iiij. officialium sacrarũ vestiũ ducenarij nu. iij. cẽtenarij nu. iij. epistolarũ nu. ij. formę. j. nu. xij. formę. ij. nu. x. formæ iij. nu. viij. deputatis sacrę vestis p formã secũdi ordinis nu. duo. ducenarij numero duo. cẽtenarij nu. duo. epistolares nũe. duo. formę. j. nu. iij. scrinij ab argentarijs p formã ordinis nu. j. epistolares nu. j. formæ. j. nu. vj. formę scdę. nu. iij. formę. iij. nu. j. ad pecunias p formam ordinis nu. j. formę primę nu. vn⁹. formę secũdæ nu. ij. formę. iij. nu. v. Argẽtarij comitatẽsis ducenarij nu. j. cẽtenarij nu. ij. epistolares nu. iij. formę primæ nu. viij. formę scdę nu. xxv. Barbaricarij cẽtenarij nu. duo. epistolares numero quinq;. formæ primæ numero. viij. formæ secundæ numero vnus.

¶ *Palatini transmißi perprouincias anno elapso cingulo liberantur. Bartolus.*

I idem. aa. LEX. VIII.

P Lacuit iustẽ omnibus mittendarijs & palatinis[g] officijs profutura ſuggestio quam insinuasti, vt ex ijsdem[h] annis ſingulis ex ducenarijs terni[i], ex centenarijs habito prouisionis[k] intuitu, cingulo liberantur.

¶ *Nullus officium sacrarum uel priuatarum largitionum assumere potest nisi mediante principis authoritate. Bartolus.*

I mppp. Valent. Theodos. & Arcad. aaa. LEX. IX.

N On aliter quilibet in officio sacrarum largitionum vel priuatarum cingulum militiæ sibi sumendum existimet, nisi nostræ mansuetudinis annotationem[l] meruerit.

¶ *Palatini adiutores & primicerij finito officio sicut agentes in rebus á præbitione tyronũ cæterisq; muneribus sordidis sunt immunes. Bartolus.*

I mppp. Theod. Arcad. & Honor. aaa. LEX. X.

P Alatinos qui sacrarum remunerationem rationũ tractantes inculpantur, ad calcem[m] terminumq; militiæ peruenientes, necnon etiam adiutores & primicerios diuersorum officiorum præcipimus habere priuilegia quæ nuper agentiũ in rebus ſcholæ nostra sunt mansuetudine contributa scilicet vt á tyronum[n] præbitione memorati reddantur exortes: cæteraq; onera non agnoscant.

I mpp. Arcad. & Honor. aa. LEX. XI.

A D similitudinem[o] sanctionis quam de proximis sacrorum promulgauimus scriniorum, etiam in officio sacrarum largitionum atq; priuatarum pro biennio annum sub perpetua obseruatione præcipimus custodiri: ita vt priuilegia quæ huiusmodi officijs vel primicerijs sacris legibus deferuntur, integra illibataq; seruentur.

ãs, prę-
ſumi bre-
uius q̃ di-
gnit. aꝑãs,
ſſumi bre
uis, quem
dignit.

a VIros. Videtur causa.] sic.ff.de pxi.sa.scri.l. i sacris.§.ita.

b Respõdere.] sic.ff. de filẽ.l.pe. & de agẽ.in re.ex eo. &.l.fi.§.ita. & facit.j.ꝺ of.prę.vrl.j.&ꝺ of.comi.re. priua.l,pen.

c Permiserit.] sic.ff, xovbi sena.vl' clarif.l.fi.& in aut.vt cleri.apꝺ ppri. epif.§.penul.col.vj.

d INter. Tres.] aliâs res,aliâs tres.

e Tribuni.] l.proxi.

f Necessitate.] nisi ordinaria; vt.ff.eod.l.fi.

g Vbemus. Par.] nã Principis sunt oĩa. xo ꝺe quadri.prę scrip.l,fi.

h Iustã.] Vbi eaꝺẽ ratio, idẽ ius.sic.ff.ad leg. fal.l.fi.&.ff.ad.l.aquil.l. illud,cum seq.

i Posint.] vt.ff.l,pxi, &.§.eo.l.j.&.ff. de proxi. sa.scr.l.iubem⁹.&.xxxij, q.v.item apud.

k DE STRATORIB. xo Hoc stratoriũ.i. stabulũ, unde i Genesi: Rachel hoc uidens posuit idola patris sui in stratorio cameli: & sedit super ipsum. unde stratores dicũtur qui præ sunt stabulis seu equis stã tibus in stabulo.

l PEr oẽs. Poscere[t] ff.de offi.pẽõ.l.iij.§.ne mo.cõtra Sol.hic in cognitione earũ & definitione pfidẽtes nõ debẽt eis uti, sed circa equos sic. Vel aliud in pcõsule, & aliud in pfide: ut hic ĩmo ibi aliter accipit.i. viridarius: hic qui prę- xo est equis ferrãdis& sellis & frenis pfidis. unde ysus. Sternit ęquinoctẽ mare lect⁹ asell⁹ & hostis aureũ hic habet pluo sũ pẽdio singulis dieb⁹. Itẽ & qñ pses vel rex vel comes donat equũ, habet á donatario solitã quantitatẽ: puta aliũ aureũ: xo sic eñ faciũt reges Hispanię: nã in pręsidibus prouinciarum loquitur & eorum stratoribus.

† aſs stratores (inquit Alc. hîc.) vt eos intelligamus, quos princeps varia necessitate mittit ad prouincias vt nũciẽt aliqꝺ qb⁹ tenentur prouinciales sub inde mutare equos quò celerius eũt. Tu si libet vide Pyr. hîc.

m Cognoscãt. illi donatarij. & sic nota q ꝺas punit sicut simoniacus qsi corrũpẽs eũ vt equũ ꝺonaꝺũ vituperet princi. sic.ff.ꝺ epi,& cle.l.si xo quẽq. Itẽ facit.j.ꝺ meta tis.l.deuotũ. &.ff. ne ru. ad vllum obsequi.l.ij.

n Quos.] puinciales, id est ꝺonatores. Accur.

o DE CASTREN. &c. In lib. Ir. de cõsistorianis aut castrẽsiarijs qui fortè præerãt castris principis ordinãdis: & erãt plures xo & eligebãtur decani: ut j.tit.j.& mẽsores q mensurabãt quãtũ mœnia iuxta castrũ uel similia: ut.j. tit.j.& ij. Accursius.

g In ciuitate Constantinopoli palatinus apud præfectũ urbi nõ compellitur litigare nisi pro seruitutibus, domibus uel annonis quæstio moueatur: in prouincia uerò cognoscit præses cõtra palatinũ: sed in causa criminali contra eum nõ fert sententiã nisi ex suggestione principis sub quo militat palatinus. Bartolus,

1 mp. Theodosius.a. LEX.XII.

VIros deuotos palatinos nõ oportet in hac regia vrbe apud virũ illustrẽ pfectũ vrbi litigare cõpelli, nisi ꝺe ędificatiõe domorũ, & seruitutib⁹ & annonis orta videatur causa[n]: in alijs verò causis tã pecuniarijs q̃ criminalibus apud viros illustres tm modo comites suos rñdere rectoribus aũt puinciarũ itra administrationis suę fines iter pśentes palatinos nec causis publicis occupatos cognoscere tã p ciuili q̃ p criminali causa pmittim⁹: sic tn, vt nõ aliter criminalis sententia aduersus eos pferat nisi ex suggestiõe puincialis iudicij vir illustris comes sub quo militat, certioratus hoc ei permiserit.

g Palatini primicerij, & tres scriniorũ primicerij, & tres tribuni prætoriani militari dignitate funguntur: & nulla potest eis iniungi necessitas publica uel priuata, Bartolus.

1 dem.a.& Valent.Cęs. LEX.XIII.

INter alias prę rogatiuas quas antea meruerant schole societatis sacrarum largitionum, primicerius, & tres[d] primiceri scriniorũ tribuni[e] prętoriani, militari dignitate fruãtur: nulla eis ex cuiuslibet iudicis ꝓceptione iniũgenda publica vel priuata necessitate[f].

g Palatini principis eisdem priuilegijs funguntur quibus palatini sacrarũ largitionũ: & ideo primicerij & primates scriniorũ principis finito officio inter militares tribunos numerãtur: & nulla solicitudine negotij publici uel priuati possunt urgeri. Bartolus.

1 idem Augusti. LEX.XIIII.

IVbem⁹ viros deuotos palatinos rei nr̃i numinis priuatæ, eisdem priuilegijs decorari qb⁹ etiã palatini q in sacris largitionib⁹ deferũtur. Cũ eñ par[g] similisq; militia sit, iustũ[h] & competẽs videt ijsdẽ vtrũq; officiũ priuilegijs gloriari. Primicerios itaq; officij treq; primates scriniorũ rerũ priuatarũ finito tẽpore militię, inter tribunos militares ꝓtorianos saluis ijsdẽ ꝓstitis priuilegijs sacris cõstitutiõibus nr̃am clemẽtiã adorare decernim⁹: ita tñ, vt nullã iunctiõem, nullã solicitudinẽ priuati vel publici negotij quolibet iudiciario ꝓcepto sustinere possint: sed excepta oĩ necessitate oĩq; fatigatiõe adeptę dignitatis honore potiãt.

TITVLVS XXV.

De stratoribus[k] †.

1 mpp. Arcad.& Honor.aa. LEX VNICA.

PEr oẽs ꝓuincias edictum generale misimus, vt stratoribus vn⁹ tantũ solid⁹ proprio noĩe poscere[l] & inferẽdis equis certã formã statutã equalẽ ꝓuinciales nr̃i custodiẽdã esse cognoscãt[m]: quos[n] etiã fisco certo modo solidorum obnoxios fecimus, si qꝺ stratores petere interdictũ est, illi dare stratorib⁹ nõ timerent. officiũ quoq; grauitatis tuę centũ argenti libris multabit̃ si sciẽs pdictã rẽ gestam fuisse, non illico eam seueritati iudiciarię prodiderit.

TITVLVS XXVI.

De castrensianis† & ministerianis°.

g Castrẽsiani & ministeriani officio finito p ipsum bicnij, alius surrogatur: ipse uerò ad idẽ officium nullatenus eligetur. Bartolus.

1 mperator Constantinus.a. LEX.I.

INofficio spectabilitatis tuę sedm formã diualiũ respon xo sorũ post cõpletũ tps pfinitũ, id est biẽnium priorib⁹ decedẽtib⁹ insequẽtes ad locũ ꝓ merito[p] laborũ stipẽdiorũq; succedãt: nec vlla licẽtia tribuat̃ iis qui impletum deposuerint officium, denuo ad eãdem militiam vel solicitudinem remeandi.

g Si ultim⁹ ĩter ministerianos gradũ primæ secundæ uel tertiæ formæ inter castrẽsianos fuerit adept⁹, scribẽd⁹ est in matricula tertiæ formæ. Bartolus.

1 dem Augustus. LEX.II.

SIquis primę vel secũdę vel tertię formę specialiter inter statutos gradũ cælit⁹[q] valuerit ĩpetrare: sup numerari † vltim⁹[q] formę tertię ĩ matriculis habeatur.

† Super numerarij.

g Militãtes in hac militia, & eorũ matres & uxores nõ possunt cõueniri in causa ciuili uel criminali nisi sub comite castrensianorum. Bartolus,

1 mpp. Valentin.& Theodosius.aa. LEX.III.

IIq in schola vestis sacrę militãt, vel matres eorũ vel vxores, criminalem vel ciuilem litem contra se commouendam, in nullo alio nisi in sublimitatis tuæ suscipiant examine[s].

g Castrẽsiani & ministeriani eorũq; matres, uxores & filij solũ corã magistro officiorũ sunt conuenirẽdi nisi pro tributis & muneribus suscipiendis & delictis cõmissis: pro quibus possunt corã iudicibus locorũ conueniri. habent etiã priuilegiũ circa minores sportulas secundũ modum hic descriptũ soluendas, ac etiam circa fideiussorem iudicio sisti præstandum: ut unum ex coniunctis uel de suo numero præstare possint.

1 mperator Zeno.a. LEX.IIII.

ANte omnia nullius penit⁹ alterius iudicis minoris vel maioris sacro ministerio nr̃o deputatos (quorũ officia sigillatim breuis[t] subter annexus cõtinet) nisi à tuę duntaxat magnitudinis sententiis conueniri[v], vt ĩ nullo penitus alterius iudicis foro pulsantium nisi in tuę tm modo amplitudinis examine ꝓbeãt aliquãdo rñsum. Sed ne in hoc ipso iudicio enormib⁹ molestent̃ disꝑdiis vel ex nudis conueniant̃ facile iudicis cuiuscũq; mãdatis: ipsis quoq; sportulis & fideiussiõib⁹ modũ cõstituim⁹ obseruãdũ: ante omnia decernẽtes nequando sine scriptura[x] vel interpellatione deposita, ac sententia prorogata tuæ magnitudinis, eademq; non edita[y], conueniri posse: conuentos verò nõ alium fideiussorem nisi actuarium

vel vnum

† aſs. c. solidorum modo.

† magis latinè (inquit Alc. hic) diceretur, de castrẽsib⁹ ministris. tu illum videto.

vel vnum ex primatib⁹ ſue ſcholę executorib⁹ ꝓ reſpõſione ſuę ꝑſonę ſine ſcripto ꝑſtare: ſiue ꝑ ſe ipſos, ſiue per ꝓcuratorẽ datũ in iudicio reſpõſuri ſunt, ſiue in cauſis ciuilibus appetant, ſiue in criminalibus accuſent: nec vltra cõuẽtionis[a] nomine ſportularum q̃ vnum aureum executoribus vſq; ab finem litis ꝑſtent, quẽcũq; cõtigerit cõueniri. Inducedorũ[b] ſanè noſce, & cognitionũ exercendarũ preſtandęq; ꝑſonę gratia, ex ſimplici[c] poſtulatione cõtra eos habita, ſiue ex appellatione ſubſecuta, vel alio quolibet mõ[d] in iudicio deponat: trib⁹ tm̃modo ſolidis vſq; ad terminũ negotij eos q̃ acceptur iſunt, ꝑcipimus ſemper eſſe cõtentos: in cognitionalibus verò geſtis edendis, duos tm̃mõ ꝑſtari[e] ſolidos. Hęc aũt priuilegia nõ in eorũ tm̃mõ ſed in matrũ[f] quoq; & vxorũ[g] ꝑſonis valere, & ad integrũ permanere: filijs[h] quoq; et maritis eiuſdẽ fideiuſsiõis noſce, ſi neceſsitas interpellationis exegerit, tradi: nec alios vades[i] exigi: ipſoſq; dũ militãt, & poſt emenſam[l] militiã, cũijs quiex tẽpore prioris preſtitę ſibi pragmaticæ ſanctionis eiuſdẽ militiæ ſtipendia impleſſe noſcũtur, omnib⁹ priuilegijs perfrui: cũctis nihilominus capitulis, ſacris affatibus diuæ recordatiõis Martiani, quos ſe meruiſſe aſſerunt, valituris: excepto hoc q̃ in diuerſis iudicijs tunc reſpõdere pręceptiſunt, hac ſanctione decernim⁹: aduocato quoq; fiſci, exceptoribus etiã qui apud arbitros hoc vtunt officio, ab exordio incipiendo, vſq; ad terminum finẽq; negotij tertiam dũtaxat ſolidi partem prębituros. In huiuſmodi aũt arbitrorum geſtis edẽdis nõ vltra pręſtare quã dimidiã ſolidi partẽ: & cũ p ꝓuincias cõſtitut⁹, fideiuſſorib⁹ cõuent⁹ caruerit, adiuratoriæ tm̃modo cautioni[m] cõmitti: nec vllo tpe niſi ex tuę duntaxat magnitudinis ſentẽtia cõueniri: exceptis tributarijs et munerũ functiõib⁹, & criminib⁹, q̃ in locis ingri flagitari, & vindicari gñalia legum p̃cepta[n] cõſtituunt: ꝑſenti ſanctione decernim⁹ viro clariſsimo adiutore ſublimitatis tuæ in ſpeculis[o] conſtituto, ne quid ex ijs quæ ſtatuimus, aliqua ſurreptione violetur.

a ¶ Conuentionis.] ſportulis quę dantur à conuentis.
b ¶ Inducendorum. i. executorum qui inducunt partem in iudicio quandocunq; eſt opus.
c ¶ Simplici.] in cauſa principali.
10 d ¶ Alio modo.] puta extraordinariè.
e ¶ Preſtari ſolidos.] ſcilicet exceptoribus.
f ¶ Matrũ.] tranſit ad ſuperiores per priuilegium. quod dic vt no. ſ. de proxi. ſac. ſcri. l. in ſacris. circa princi.
g ¶ Vxorum.] ſic. ſ. de
20 dig. l. mulieres.
h ¶ Filijs.] ſic. ſ. q ſatiſdare cog. l. ij. §. ij. &. ſ. de proxi. ſa. ſcri. l. in ſacris. §. vt ita.
i ¶ Vades.] i. fideiuſſores. inde vadiũ vel vadimonium. i. pignus.
k ¶ Ipſoſq;.] ſ. deputatos noſtro miniſterio.
30 ¶ Emẽſam.] i. finitã. ſic. ſ. de ſilen. l. fi. in fi.
m ¶ Tantũmodo cautioni.] ſic. ſ. de aſſeſ. l. j. §. ſuper. & in aut. vt nulli iudi. §. neceſſariũ. col. ix. &. ſ. de proxi. ſa. ſcri. l. in ſacris. §. vt ita &c. cũm ſuis concor.
n ¶ Legũ pręcepta.]
40 vt. ſ. vbi d̃ cri. agi opo. l. j. & in aut. qua in p. & ſ. vt oẽs tã ciui. q̃ mili. l. j. in prin. &. j. de priui. ſcho. l. ij. Accurſius.
o ¶ In ſpeculis.] ſic. ſ. de pri. car. l. j. & fa. ad. l. ſ. de agẽ. ĩre. l. ex eo. &. l. fi. & ſ. de co. cõſi. l. ij. & j. de pri. ſcho. l. cõtigerit,
50 Accurſius.

p ¶ DE DECANIS.

¶ Decan⁹. i. decẽ uirorũ ſocietas ſecundũ H. uel q præeſt decẽ. unde decaniſſa. i. uxor decani. & dic ut. ſ. ti. j. in rubri.

q Quatuor. Primiceriatus.] facit. j. tit. j. l. j.
60 &. ſ. titu. j. l. j.

r Noſtrę. Reſpõſum.] ſic. ſ. tit. j. l. fi. & de prępo. ſac. cu. l. iij. & de ſilen. l. pe. & de agẽ. in re. l. ex eo. &. l. fi.

s ¶ Scholarium.] vt. j. tit. iij. l. ij.

t ¶ Pulſatos.] vt. ſ. tit. j. l. fina.

70 v ¶ DE MENSO. &c.

¶ Columnarũ uel lignorum, uel hoĩm. á metior metiris ſecundũ H. & dic ut in rub. ſ. de caſtrẽ. uel dic mẽſores frumẽtarios: ff. de iu. im. l. fi. uel illos q metiebãtur hoſpitia militum: ut. j. de metatis. l. j. uel etiam hæc omnia officia habebant.

x Primicerius facit. ſ. titulo j, l. j.

y ¶ DE PRIVILEGIIS EORVM QVI &c.

Quatuor ex decanis qui primũ locũ in ordine tenuerũt per biennĩ, ad primiceriatus officium aſſumuntur: & alij in locũ eorũ debẽt ſubrogari tranſacto biennio. Bartolus.

Imppp. Theod. Valen. & Arcad. aaa. LEX. I.

QVatuor† qui ex corpore decanorum ad primũ militię gradũ puenerĩt, biẽnij ſpatio primiceriatus[q] gerãt officiũ: neq; vlteri⁹ cuiq̃ licentiã hoc imorari: vt oĩ gr̃a & ãbitione ceſſante, poſt duorũ ãnorũ curricula ſuccedãt ꝓrib⁹ ſubſeqntes.

† aliâs incipit. ex corpore.

¶ Decani adhærẽtes famulatorib⁹ pr̃icipis, cor̃ illuſtri magiſtro officiorũ ſunt cõueniẽdi. B.

Imp. Theod. & Valenti. aa. LEX. II.

NOſtrę pietatis famulatiõib⁹ adhęrẽtes decanos nõ oportet ꝓ deſiderio pulſantiũ ad alia ꝑtrahi iudicia: ſed viri illuſtris tãtũ magiſtri officiorũ obſeruare examẽ. Hoc nãq; modo neq; mãſuetudinis noſtrę obſequia decipiuntur: & agentib⁹ aduerſus eos iure adhibetur reſponſum[r]. ad exemplum itaq; deuotiſsimorum ſcholarium[s] nulli licere memoratos ad aliud iudicium trahere, & pulſatos[t] priorum fidei ſcholę permitti pręcipimus.

q ¶ Quocunq; officĩ. ut. j. l. prima.

a Palatinis. Calũnias. i. munera patrimõialia. eſſet enim calumnia ſi ab eis exigerentur.

a ¶ Nominatiões.] ſ. ad perſonalia: vt. j. hac l. &. j. l. proxi.

b ¶ Ordine ſanguiſ.] no. ar. cõtra. ff. de leg. ij. l. cũ pater. §. à te. & facit ſ. de proxi. ſacro. ſcri. l. iij. &. l. in ſacris.

c ¶ Indiſcreta.] i. non attenta nec cõſiderata.

d De cubiculis.] ſ. de præpoſi. ſacri cubi. l. ij.

e ¶ Memoriales.] ſ. de proxi. ſacr. ſcri. l. iij. &. l. in ſacris.

f ¶ Pẽtaprotias. nomẽ grẽcũ eſt: & dicit à pẽta qđ eſt quĩq;, & ꝓtia qđ eſt decima. i. mun⁹ ꝙntę partis decimarũ. a ſic dicitur munus decaprotię.

a Imo quia q; primorũ munus eſt quos alibi ſacrę cõſtitutiões quĩq; ſummates vocant. Alci. hîc.

† Decani ducebant̃ q decem militibus pręerant, q nũc caput cõtubernij vocant̃. Alci. hîc.

† Menſores ſunt q in caſtris ad podiſmum dimetiunt̃ loca in q-bus tentoria milites figãt, vel qui hoſpitia inciuilitatib⁹ pręſtant.

† Telonariorũ, fortè. vide Alci. hîc.

TITVLVS XXVIII.

De menſoribus[v] †.

Imp. Zeno. a. LEX VNICA.

PRimicerius[x] menſorũ biennio expleto agẽtis in rebus militis militiã ſortiatur.

TITVLVS XXIX.

De priuilegiis eorum qui in ſacro palatio militant[y].

¶ Palatini á cunctis muneribus ſordidis ſunt immunes & eorum filij & nepotes: & ipſis & eorum mancipijs nulla iniuria debet inferri: & contra facientes punitur. Bartolus.

Imperator Conſtantinus. a. LEX. I.

APalatinis tam ijs q obſequijs noſtris inculpata officia prębuerunt, q̃ illis qui in ſcrinijs noſtris, id eſt memorię, epiſtolarum libellorumq; verſati ſunt: ꝓ cul vniuerſas calumnias[z] ſiue nominationes[a] iubem⁹ eſſe ſubmotas: idq; bñficiũ ad filios eorum atq; nepotes ipſo ordine ſanguinis[b] ꝓuenire atq; immunes eos à cunctis munerib⁹ ſordidis & ꝑſonalib⁹ ꝑmanere, cũ vniuerſis mobilib⁹ & mãcipijs vrbanis: nec iniurias eis ab aliquib⁹ inferri: ita vt q̃ hoc cõtẽpſerit indiſcreta[c] dignitate pœnas debitas exoluat.

¶ Cubicularij principis quibus uacatio eſt cõceſſa, & memoriales ſcriniorum & libellorũ & epiſtolarũ, & etiam palatini, & agentes in rebus, & filij & nepotes eorũ ad honores & munera nõ uocantur inuiti: & à perſonalibus & corporalibus muneribus ſunt immunes. Bartolus.

Idem. a. LEX. II.

DE cubiculis[d] noſtris vacatione donatos, vel diuerſis obſequijs palatinis, memoriales[e] etiam qui in ſcrinijs memorię, epiſtolarum, libellorũ, ſacrarumq; diſpoſitionum referuntur: necnon & ſi qui in vtroq; officio Palatinorum comitatenſium, ſingularumve vrbium, & officio amiſsionum, & caſtrenſis ſacri palatij militãt: priuilegia volum⁹ habere, vt neq; ipſi, nec filij nec nepotes eorũ ad honores vel munera municipalia deuocent̃: q̃b⁹ oĩb⁹ cõdonam⁹ ne exactorum vel turmariorũ (quos capitularios vocãt) curã ſubeãt: vel obſequiũ temoniariorũ †, vel pẽtaprotias[f]

ſã decē: & eſt mun⁹ patrimoniale: vt.ī.de mune.pa.l. nec ptoſtaſiç.& ff.de mune. & ho.l.fi.§. ruſta.&.l.iij.§.decaprotos.& ibi no.

a ¶ Caſtrenſe.] vt.j.de caſtren.omn.pala. pecu. l.j.

10b ¶ Donati ſunt.]ad hoc.ī.de aſ.l.nō parū.& de agē.in re.l.fi. Sed ar. cōtra.ī.de teſt.mi.l.pe.& de reſti.mili.l.vlti.

c ¶ Militaribus.] i.licet ſuã militiã cōplere debeãt.q̄ eſt.ī. de curio. l.j.& fi.&facit ī.de agē. in re.l.fi.&.j.l.proxi.

d EX aula noſtra diſcedētes.]ab aliquo officio aulę: vt.ī. l.pro.§.habeant.

e ¶ Iniunctis.] i.ab his quę iniungerentur.

f ¶ Faſtus.] i. qui ſunt numerarij.

g ¶ Experientes.]i.experti : licet ſint idonei, 30 non vocentur.

h OMnes poſterio ri tpe.]ſic.ī.de officio.prę.prętl.j.& .ij.& vt di.or.ſer.l.fi.& de cōſu.nō ſpe.l.j.&.ff.de alboſcri.l.j.&.ij.

i ¶ Sacrilegij.]ſic.ī.vt di.or.ſer.l.j.&.j. de ero. mili.anno.l.lege.

40k ¶ DE PRIVIL.&c.

¶ In quibus tyrones militiã addiſcũt.i. ſocietatẽ militum.nũ.j.l ulti. uocat fortiſſimos.

l AIris. comitibus.] aſs comitibus : aſs militib⁹ quia fortè ſunt magiſtri militum.

† Scholares hîc itel lige militantes in ſacro palatio. Alcia. hîc. Degradaī quis dum dignitate ſpoliatur.

m ¶ Senatores.]i.nobiles qui erāt ſcholares.i. de ſocietate militū.ſic & ff.de iu.l. ſi lōgi⁹.§.fi. Itē no.aliquē degradari.ſic ff.de his q̄ no.infa,l,ij.§. ignominię.&.ī. de agri. & man.l.ij.&.iij.

n ¶ Ad tuę.] magiſtro 600 ficiorū loquit: vt.ī.de of.ma.offi.l. ſcholariū.

o ¶ Barbarorū.]ī.de agen.in re.l. agentes.in prin.&.ī.de commer.& mer.l.ij.

p ¶ Valeat vſurpare] no.cōtra eos q̄ dicūt dominū ottonē poteſtatē ī fraudē vocari defenſorē 70ſic.ī.de nat.li.l.j.in fin. &.ff.de tuto. & cura.da. ad his.l.ſcire oportet.§. j.& de tranſac.l.cūm hi. §. ſi cūm lis. Accurſius.

† aſs Barbaricorū, aſs Barbariorum.

q HAc lege. Scholis.] id eſt ſocietatibus militū armatorū.

r ¶ Tuę celſitudinis.] magiſtro officiorū loq- 80tur. ſic.ī.d dec.l.ij in fi.

s ¶ Obſeruari.] ſic.ī. de caſtrē.l.vl. in fi.& eſt ratio in vtroq; vt ſubij cit.& fa. in aut. vt iudi. ſine quoquo ſuſ.§. q̄d aūt.col.ij. & vt nō fiant aut etiãty ronis p̄ſentationē agnoſcant. Nā beneficijs nr̄is ita digni ſunt, vt etiã ceſualib⁹ vel p̄ſonalibus vel corporalib⁹ muneribꝰ liberent̄, & habeãt caſtrēſe[a] peculium: ſiue adhuc palatiũ obſeruēt, ſiue optata quiete donati ſunt[b]. Quib⁹ oīb⁹ priuilegijs cōiũgim⁹ agẽtes in reb⁹, licet militaribꝰ[c] videantur eſſe ſubnixi.

¶ Diſcedẽtes ab aliquo officio in palatio principis licet ſint idonei & expti, tñ ab oīb⁹ oneribus eiſdē iniunctis ſunt immunes. Bartolus.

Imppp.Grat.Valẽt.& Theo.aaa. LEX.III.

EX aula noſtra[d] diſcedẽtes vi-
Eri, ab omnib⁹ iniũctis [e] habeantur immunes: numerariorũq; faſtus [f], vel rapaces quæſtus, tanquam experientes [g] & idonei non patiantur.

¶ Qui miſſionē meruit ab officio quod in palatio principis exercebat, anteferri debet omnibus a lijs qui poſt ad regendas dignitates uel p uincias ſunt aſſumpti. Bartolus.

I idem.aaa. LEX.IIII.

OMnes q̄ in palatio militādo diuerſis actibus paruerint, volum⁹ intantum eius dignitatis cuius meruerint miſſionē, obtinere inſignia, vt his omnib⁹ p̄ferantur in ordine atq; conceſſu, q̄ poſteriori tẽpore[h] regẽdas prouincias dignitateſq; ſuſceperint palatinas. Si quis aũt temeraria vſurpatiõe ſtatuta violare tentauerit: ſacrilegij[i] pœnam ſuſtineat.

TITVLVS XXX.

De priuilegiis ſcholarū[k] †.

¶ Magiſtri militũ ſenatores milites ſuos ſcholares uerberare uel degradare nō poſſunt: ſed iſtud ſpectat ad officiorũ magiſtrũ. Itē magiſter militũ ſuos domeſticos ſenatores ducenarios uel cẽtenarios facere non poteſt. Bartolus.

Imppp.Theo.Arcad.& Honor.aaa. LEX.I.

VIris ſpectabilibus comitibus [l] ſcholarũ verberãdi degradãdiué ſenatores [m] ac ducenarios, licẽtiã denegam⁹. ea nãq; q̄ tali cōmotione digna ſunt, ad tuæ [n] ſublimitatis volum⁹ referri notitiã. Inſup etiã domeſticos eorũ, nō ſenatores vel ducenarios cẽtenarioſvé fieri decernim⁹: pœna.v.libr.auri plectẽdo, q̄ſquis hãc diuinã iuſſionem exceſſerit: ſcrinio verò barbarorũ[o] †, ſi tale quid vel attẽtari paſſum fuerit, vel attentatũ cōtra leges nō ſuggeſſerit, decẽ lib.auri cōdemnatiõe plectẽdo. Illud etiã obſeruari nō ſine ratione cōuenit, ne is cui domeſtici officiũ per militię gradũ vel quinquẽnij tẽpus īterdici cẽſuim⁹, familiaritate comitis ſimulata, rem prohibitam alio nomine valeat[p] vſurpare.

¶ Militãs in aliqua militia qui ſtipẽdijs decurſis primicerius factus eſt, oĩbus priuilegijs ſibi competẽtib⁹ p̄fruatur: & etiã in cauſis ciuilib⁹ coram officiorũ magiſtro tantũ cogitur reſpõdere. in criminalibus uerò cauſis hoc priuilegiũ non ſortitur. Bartolus.

Imp.Honor.& Theodoſius.aa. LEX.II.

HAc lege decernim⁹ vt qui in ſingulis ſcholis [q] militãt, q̄q; poſt emẽſa ſtipẽdiorũ curricula, ad primiceriorũ gradũ perueniunt: & adorata nr̄ę diuinitatis purpura, virorũ clariſſimorũ comitũ meruerint dignitatẽ: tam cingulo q̄ priuilegijs oīb⁹ ſibimet cõ petẽtib⁹ p̄fruant̄: ac deinceps vſq; ad finẽ vitę foro tuę celſitudinis [r] tantũmodo ſubiaceãt: nec ex alterius cuiuslibet ſentẽtia ciuile ſub ire litigiũ cõpellãtur. In criminalibus ſanè controuerſijs & in publicis tributis ita etiã aduerſus tales viros prouincias moderantiũ congruam iuriſdictionẽ volum⁹ obſeruari [s], neſub prętextu conceſſi priuilegij, vel flagitiorum creſcat authoritas, vel publica vacillet vtilitas.

¶ Imperator in hac lege cõceſſit ſcholis, id eſt ſocietatibus militũ priuilegia quæ conceſſit magiſtris ſacrorũ ſcriniorũ & agẽtium in rebus, & eorum principibus & conſiſtorianis: de quibus in.l.fi.ī.de conſiſto. ſcilicet circa forum, circa fideiuſſorẽ, ſcilicet de iudicio ſiſti, circa ſolutionẽ ſportularũ & ſimilia tam in urbe quàm in prouincia. Et hoc ſit pro ſummario.

I mp.Anaſtaſius.a. LEX.III.

QVoties ſupercauſa ciuili vel etiam criminali, ex ſententia [t] videlicet iudicij tui culminis [v] ſcholares [x] vel eorum coniuges (ſiue adhuc viuerent earum mariti, ſiue poſt mortem eorum in viduitate conſtitutę [y] ſunt) matres vè eorum in viduitate permanẽtes, aut liberi q̄ nõ ſpecialiter alterius iudicis iuriſdictioni ſubiectam conditionem ſortiti ſunt, & ſerui [z] ad eos pertinentes conueniuntur: minimé eos eas vè extranei fideiuſſoris exactione vexari: ſed pro conſuetudine [a] vetuſtiſſima & iugiter obſeruata, numerarium ſuę ſcholę [b] fideiuſſorẽ p̄ębere iubem⁹: hoc videlicet obſeruando, vt in criminalibus cauſis quinq; alios primates ex.xxx. viris à primicerio vſq; ad.xxx. retro numerandis vnà cum numerario volente ſcilicet & non recuſante præbeant fideiuſſores, aut recuſantibus. v. (ſicut dictũ eſt) virisextraneis, in criminib⁹ tãtũmodo publicis fideiuſſor vnà cũ numerario præbeat: ita vt executorib⁹ nõ amplius ab ijs q̄ vnus ſolidus, ſiue per ſe ſiue per procuratorẽ reſpondere maluerint, p̄ębeat. In ſubeundis aũt cognitionalib⁹ certaminib⁹ quoties cã fuerit arbitro [c] delegata: p cõteſtatiõe litis vnũ ſolidum, & pro definitione ab arbitro recitanda, alterum vnum, & nihil amplius dari decernimus. Quod ſi cauſa in iudicio tui culminis ab ipſa conteſtatione litis, vel relatione iudicis, aut appellatione interpoſita ventilatur: pro inducenda cognitione non amplius q̄ tres ſolidos, & chartarũ, vel recitãdorũ in cognitionibus inſtrumetorũ, nomine editiõis, quinetiã geſtorũ, duos tñmodo ſolidos dabũt. Quoties ſanè apud viros clariſſimos p rouinciarum moderatores, ex delegatione ſcilicet ſentẽtiæ tuæ magnitudinis contra viros

fortiſſimos

pi.circa prin. & vt neq; mil. neq; fœ.circa fi. & ff.de of.p̄ſi.l.iij. &.ī.vbi ſe.vl cla.l q̄cūq;.in fi. & in q.cau. mi.ſo. p̄ę.l.j. Sed cõtra.ī. de agē. ī re. l.ex eo.§. q̄d multò magis. &c.&.ff. de re. iur.l. nõ debet cui q̄d pl' eſt 10&c.ſed illa ex eo erat in vrbe: hîc in puincia.

t QVoties. Sentẽtia.] monitoria.

v ¶ Tui culminis.] loquitur magiſtro officiorum: vt no.ī.l. proxima.

x ¶ Scholares.]expone vt in rubri.

y ¶ Conſtitutæ.]hoc 20dic vt.ī.de dig.l.mulieres. &.ff. ad muni.l.fi.§. viduam.& in aut.de nupti.§. non tamen. colla. iiij. & ad id quod de matribus dicit, facit.ī. de q̄ęſto.l.ij. Sed contra.ff.de ſena.l j.Sol. vt no.ī.de prox. ſacro.ſcri. l.in ſacris.circa prin. 30

z ¶ Seruí.] hoc dic vt.d.l.in ſacris.

a ¶ Cõſuetudine.]ſic ī.de diuer.offi.l.viros.

b ¶ Suę ſcholę.]officialis quidam erat.& facit l. prædicta, in ſacris. §. fidei.

c ¶ Arbitro.] i.iudici delegato.ſic. ff. de app. 40ex conſenſu. Accurſius.

a ¶ Fortiſſimos.] phoc nota ꝙ de militibus armatis loquitur.

b ¶ Remeãdi.] ad militiam.

c ¶ Exceptis crimini bus.] ppriè excipit ãfunctionib⁹: impropriè à tributis. & facit. ſ. de caſtr. tol. fi. §. fina.

d ¶ Ibi quoq;.] ſ. in prouincia nã poterit cõueniri poſt qnq; mẽſes: ſed certo mõ. vt dicit. ad qđ eſt dictus. §. & facit. ſ. vt mi. to ri prẽſcripti. non vtatur. l. j.

e ¶ Adiurato.] ſic ſ. de caſtrẽn. l. fi. §. fi. & de pxi. 20 ſac. ſcri. l. in ſcris.

f ¶ Sñia.] ſ. citatoria: & dic de facto. nam de iure in ſcriptis ſunt cõuenien di: niſi ſit cauſa vilis, & partium conſenſu, vt ſub ijcit.

Citari nõ debet qs ſine ſcriptis.

g ¶ Cõſentiẽtib⁹.] no. cõſenſu partiũ ſniari poſſe ſine ſcriptura: ſic. ſ. de 30 epi. & cle. l. gñaliter in fi. hodie ẽt ſine cõſenſu partium: vt. ſ. de ſent. ex bre. re. aut. niſi. & fa. ad leg. ſ. de digni. l. quoties. & idẽ in ſimilibus ibi no. in. l. quoties. & ſ. de pxi. ſacr. ſcri. l. in ſacris. & de prin. agen. in rebus. l. fin.

h ¶ DE CASTREN. 40 OMNIVM PA. &c. *i. de militibus palatij qui principẽ ſequũtur: ut. ſ. ti. ſuperiori: ſed hic circa peculium.*

i 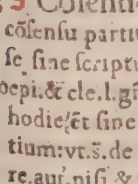 Mnes. Supfundũt.] i. locupletantur. R. & dic edicti de legib⁹ ꝙ ſunt. ſ. 50 titu. ij. l. j. & ij. quæ ſunt cõſtantini, vt iſta. Vel dic ꝙ nonhabemus.

k ¶ Si quãdo.] aſs ſi qñ. aliãs ſiquam dum &c.

l ¶ Parſimonia.] abundat ſi. Et not. parſimonia ſic. & ſ. de epiſco. & cleri. l. ij. & ff. de pec. l. peculiũ ex eo.

60 m ¶ Precipim⁹.] vt. ſ. de bo. quę lib. l. pe. & fa. ſ. de aſſeſſ. l. veluc. & de adno. diuer. iu. l. fori. & de inof. teſta. l. fi. & de ſilen. l. fi. & de epiſc. & cle. l. cũ lex. & l. ſacroſanctę. & ſ. tit. j. l. ij. in fi. & de bo. po. ex teſt. mi. l. j. & famil. erc. ſi filius. & ff. de col. bo. l. 70 ſi. § nec caſtrenſe.

n ¶ Signa noſtra.] ga ſtãt nobiſcũ, & ſequunt nos: licet nõ ſint in caſtris ꝙ facit fieri alicui p aliquẽ ducẽ belli: vt j. de re mili. l. nemo miles. Item no. de puluere.

o ¶ DE EQVED. 80 Omnibus præcedentibus.

Quites. Romanos.] q Romã. cuſtodiũt. nã & illi habẽtur p abſentib⁹ rei publicę cauſa: vt. ff. ex q. cau. mat. l. milites. Et dic ꝙ aliqui prẽſidẽtes aliis erant: non enim ſimplex militia eſt dignitas: vt. j. tit. ij. l. fi. in princip. Acc.

Militia ſimplex nõ eſt dignitas.

q ¶ Clariſſimatus.] i. conſulatus: vt. ſ. de do. & pro. l. ij.

r ¶ DE PERFECTI. 90 DIGNITATE &c. *Dignitas erat ſorte ut eſſet dictus perfectiſſimus miles.*

s 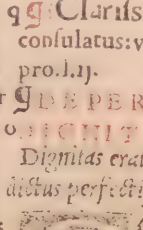 Odicillis. Negotio. vili.

t Honorẽ.] ſ. iſtũ. probitate ergo daſ, nõ pretio. ſic. ſ. đ epi. & cleri. l. ſi quenquã.

20 v ¶ Alicuius.] priuati ſine aliquo vili offo: vt. ſ. de dig. l. ne qs. & fa. ſ. de agen. in re. l. agẽtes. §. j.

x ¶ QVI MI. POS. *De armata militia loquitur: & de hac prima parte legitur. j. e. l. j. ij. iij. & iiij.*

y ¶ Et de ſeruis.] de hoc j. eo. l. pe. & vlti.

o z ¶ Et vt nemo.] de hoc. j. eo. l. eis.

a 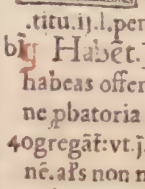 I militię. ijs.] ſ. magiſtro militũ, & ducib⁹: vt. titu. ij. l. penulti.

b ¶ Habẽt.] ſ. debitis. vl habeas offerre. nec tñ ſine ꝓbatoria principis agregãt: vt. j. ti. iij. l. neminẽ. aſs non militet: vt. in aut. de man. princ. §. fin. col. iij. & facit. ſ. de fabri. l. iij.

c ¶ Litis.] ſ. vitãdę: vt. ff. de ae mi. l. iij. §. nõ oĩs. & l. fi. & fa. ſ. ſi propter pu. l. j. & de ta. l. j. & de dec. l. qui derelictã. & l. neqs ſo & l. omnes. & ſ. de proc. l. maritus. §. j. & j. l. prox.

d 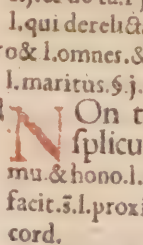 On tantũ. Diſplicuit.] vt. ff. de mu. & hono. l. iij. §. fin. & facit. ſ. l. proxi. cũ ſuis cõcord.

e 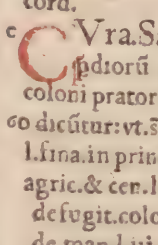 Vra. Saltuẽſes.] ꝓdiorũ cõductores coloni pratorũ ſaltuẽſes 60 dicũtur: vt. ſ. de fun. pa. l. fina. in princ. & fa ſ. de agric. & cen. l. colonos. & de fugit. colo. l. j. & fi. & de man. l. iij.

f 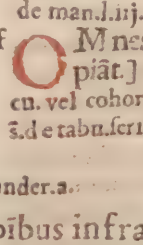 Mnes. Arripiãt.] facit. ſ. vbi cu. vel cohor. l. j. & ij. & ſ. d e tabu. ſeri. l. j. & ſ. eo.

TITVLVS XXXII.

De equeſtri dignitate.

1 mp. Iuſtinia. a. LEX VNICA.

Quites Romanos p ſecundũ gradũ poſt clariſſimat⁹ q dignitatem obtinere iubemus

TITVLVS XXXIII.

De perfectiſsimatus dignitate r.

1 mp. Iuſtinianus. a. LEX VNICA.

Odicillis perfectiſſimatus fruẽtur qui impetrauerũt, ſi ab horreãt à cõditione ſeruili vel fiſco: aut curię obnoxij nõ ſint, vel ſi piſtores nõ fuerint, vel nõ aliquo negotio ſ cõſtiterint, nec ſibi honorẽ t vænali ſuffragio emerint, nec rem alicuius v adminiſtrauerint.

TITVLVS XXXIIII.

Qui militare x poſsũt vel nõ poſsunt: & de ſeruis y ad militiã vel dignitatem aſpirãtibus: & vt nemo z duplici militia, vel dignitate & militia ſimul vtatur.

¶ *Volentes militare ſe debẽt etiã offerre ei qui habet ius probandi, ſcilicet officiorũ magiſtro. Itẽ nullus cauſa litis uitã de militare põt. Bart.*

1 mpp. Seuerus & Anton. aa. LEX I.

I militię nomẽ dare vultis, offerte vos ijs a qui probãdi ius habent o. Nõ autem ignoratis eos quilitis c cãmilitiã appetierunt: poſtulãtibus aduerſarijs ſolui ſacramento ſolere.

¶ *In fraudẽ ciuiliũ munerũ nullus armatæ militiæ nomen poteſt aſſumere. Barto.* 1 mp. Alexander. a. LEX II.

NOn tãtũ decurionũ filijs, ſed oĩbus in fraude ciuiltũ munerũ, nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem prodeſſe diſplicuit d.

¶ *Colõi uel ſaltuẽſes ad militiã armatã uolẽtes uel inuiti nõ ſunt admittẽdi. B.*

1 mperatores Diocle. & Maximianus. aa. LEX III.

CVra puigili obſeruare debe vit ſublimitas tua, ne coloni vel ſaltuẽſes c aut vltro ſe offerẽtes ad militiam ſuſcipiantur armatam, aut cogantur inuiti.

¶ *Curialis uel cohortalis cõditiõis exiſtẽs, ad armatã militiã nõ aſſumit. B.*

1 mp. Leo. a. LEX IIII.

OMnes oĩno curialis vel cohortalis cõditiõis cõſtituti, nullã armatã militiã in poſterũ arripiãt f.

tit.lij.cũ ſuis cõcor.Ac.

a Is quidẽ.]aliàs eis. aliàs iis.

b Abſectis.]i.ſeparatis.ſedvaleret hoc ſi ſeparatimpoſſet vti:vt.j.§.fi. Accurſius.

† Mereãt ſortè: aut certè,vtãtur.

c Ordinis.]ſ.militiæ armatę vel inermis vt ſoſubijcit.

d Militijs.]no.ſ deaſſeſſ.l.fi.& de poſtu.l.quiſquis.&.ſ.de pxi.ſacr.ſcri.l. hac parte.cũſuisconcor. &.ff.de coll.illi.l.j.§.ij.

e Infructuoſa.]not. puniri affectũ &ſi nõ ſequatur effectus.ſic.ſ.delegi.& cõſti.l.ij.in fi.& in

† Facitad hoc .c. de multa.extra de prębẽ.lib. vj. vbi dicit ſ nullus põt retinere duas dignitates.

2olẽbar.de cõſi.mor.l.ſiqs & ne.ad regem.ne.in fi. l.iij.arg.contra.ff.qđ qſq; iur.l.j.§.fina.

f Suſceperint.]iudices ad quos deuenerunt: vt.ſ.de preci.imp.offer. l.reſcripta.facit.j.ſi nu ex reſcrip.pe.l.j.in fin.& de pe.bo.ſubl.l.j.&.ſ.vt lit.

3open.l.ij.& fi.& in auẽ.vt omnes obe.iudi.coll.ij.

g Reſtiterint.]No.ſic ſ.de decu.l.omnes.& de appel.quoniam.

h Gradus.]i.ordoquẽ percipient ante ſuſceptã adminiſtrationem.M. & repete fuerint ſortiti.

i Parem.]ſ.qualẽ di-

4oxit.ſ.ea.l.in prin.ibi,detur electio &c.

k Quem.]ſ.titulum.

l Vẽrũ.]pſed.& eſtal's deſiſtente.& aliàs deſiſtendo,& aliàs di.& idẽ eſt ſenſus.

m Monẽte.]aſs monente,& alıàs moderãte.

n Conferendi.]i.conferre:ad qđ.ſ.de ino.te. l.omnimodo.§.fin.& de pig.l.vlti.& in auẽ.ibipoſita.&.ſ.de proxi.ia.ſcri. l.vnicuiq;.&.l.in ſacris.

o Conſequẽdi.]id eſt conſequi.

p Aſecretis.]nomen officij.

q Quos.]ſcilicet prę

6odictosomnes.

r Iungũtur.]ſ.plegẽ ſcriptã nõ p priuilegium principis viuẽtis.& no.p hanc legẽ nõ licere habere duas prębendas.

Duas p bẽdas habere non licet.

s Vperſeruis. meruerint.no.q lex facit liberũ.ſic in auẽ.de ſan.epiſ ſi ſeruus.coll.ix.

7o& de nupt.§.ſi verò ab. col.iuj.& de mo.§.j.coll. j.& de bo.lib.l.fi.in fin. &.ſ.de prepo.ſac.cu.l.iubemus.in prin.Sed cõtra ff.de re mil.t.l.alienã.vbi nõ fit liber.Sol.hic corrigit:vel dicerat electus: ibi ſua authoritate vſurpauit.Itẽ contra.ſ.de ta. generali.Sol.vt.j.l.prox.

Ignorãtia pbatur eò q contra nõ probatur.

t Oſtendere.]Not.pbari ignorãtiã eoipſo q̃ contra non pr̃obatur.ſic &.ff.de acc.l.ſi cui.§.j.q̃libet enim ignorãs præſumitur:vt.ff.de probat. l.verius.& infrà.de le.§.

g *Duas militias diuerſi generis,aut dignitatem & militiam eodẽ tempore quis habere non põt: ſecus ſi ad idem tendant.Barto.*

I mp.Iuſtinianus.a. LEX.V.

Is quidem[a] quibus indultum hactenus demonſtratur quo binis aut ternis pluriſvè mereantur† cingulis,non coniunctis ex priſca conſuetudine,ſed abſectis[b] atq; diſcrepantibus,detur electio quem retinendum ſibi potius cenſeant, quem deſerendũ cognoſcãt:vt in eo qđ optaueirnt,firmiternaneãt: eò qđ deſpexerint,ſine dubitatione repellantur†.In poſterum verò nemini prorſus facultas pateat eodẽ tẽpore pluſquã vnius,ordinis[c] nomen affectare:interdicendis in cõmune cũctis(vt dictũ eſt)binis pluribuſvè militijs[d],nec dignitatem coniũgere cuilibet alij cingulo cõcedendis:vt & qui ſupplicandum de re vẽtita nobis exiſtimauerint,pœna decem librarũ auri pro temeritate quamuis infructuoſa[e] plectãtur: & qui ſuſceperint[f] iuſſionẽ auguſtã per ſurreptionẽ elicitã(qđ nonnunquã contingit).x. librarũ auri multa feriantur:ſcrinijs etiã necnon officijs quorum hoc interſit,ſi non reſtiterint[g],& hanc pragmaticam legem abiecerint,decem librarum auri diſpẽdio puniendis.¶Si quid autẽ contra hoc perpetretur: ſciant omnes,qđ extra conceſſum admiſſumeſt,aut actum fuerit,vel notis conſcriptũ publicis,ſimile habeatur ac ſi nec impetratũ nec pronũciatum omnino nec inſertum eſſet vllis matriculis ſcituris etiã omnibus qui merentes in ordinibus armatis ſiue ciuilibus adminiſtrãdas prouincias, ſeu gerendos quoslibet numeros, vel iam ſunt ſeu decętero fuerint iuſſione noſtra ſortiti:vt ſeruetur eis gradus h auguſta p meritis ſanctione,parẽ i indulgendã ſibi licẽtiã poſtquã depoſuerint ſolicitudine,aut in priori cingulo p̃tinus perſiſtendi,nullo vendicãdo titulo dignitatis quã ſolicitudo media præiterit:aut retinẽdi ſplendorẽ quem[k] acquiſierint adminiſtrationis obtentu.Verum l priore cingulo deſiſtendi(monẽte[m] tñ innata nobis clementia)liberum eſſe cunctis perſpeximus:ſi militia qua decedendum eſt, inter eas habeatur quas volẽtibus licet diſtrahere: & in alios eam conferẽdi[n],& pretia cõſequendi[o]:prout in ijſdẽ agminibus conſueuerit hactenus:excipiendis videlicet,nec deducendis in hanc perpetuo conſeruandam legem pragmaticam,ijs qui binas militias ſimul compoſitas,& ſociali nexas conſortio fuerint aſſecuti:vt in viris deuotiſsimis ſcholaribus atq; candidatis fieri moris eſt:necnon in viris deuotis latercu lenſibus & pragmaticarijs vel à ſecretis[p] cõtingit:quos[q] memorialium aut etiam agentiũ in rebus adornat cingulum:& ſi qui ſimili v ſtipendiorum iungũtur[r] copula.

g *Dominus patiẽs ſeruum militare:dominio, priuabitur,& iure patronatus.ſed ſi eo ignorante ſeruus militiam fuerit adeptus:tunc intra triginta dies tantum ex quo ſciuerit,datur ſibi eũ uendicandi poteſtas.Bartolus.*

I mp.Iuſtinianus.a. LEX.VI.

SVperſeruis qui poſtea adquãdam militiam aſpirare tentauerint vel ſcientibus vel ignorantibus dominis,præcipimus ſiquidẽ ignorãtibus his eã meruerint[s] licere dominis adire competentem iudicem,& ſuam ignorantiam(eò quòd contrarium minime† proba tur) oſtendere[t], eoque modo ſpoliatos eos militia in ſuum dominium trahere.Si verò ſcientibus his ſerui militauerint[v]:cadere quidem eos non tantũm dominio eorum,ſed etiam omni patronatus iure:illos verò ingenuos effectos, ſiquidem vtiles ad militiam eis data tam,viſi fuerint,in ea durare:ſinverò minime idonei ſint,ea priuari.¶Super illis autem ſeruis qui iam militauerunt,& adhuc in eadem militia pſeuerãt,licentiã damus dñis intra triginta dierũ ſpatium ab eo tempore connumerandorum quo præſens ſanctio diuulgata fuerit,vel noſtram adire clementiã, vel competentes iudices: & ſuam ignorantiam cõmendare,eoſque in ſuum dominium recipere,quo tempore trãſacto,ſimili modo tam dominio quã omni patronatus iure cadere eos neceſſeeſt.

g *Dñs patiẽs ſeruũ in dignitate eſſe,priuabitur dominio & iure patronatus ſed ſi eo ignorante ſeruus ipſam fuerit adeptus, tunc intra triginta dies tantum ex quo ſciuerit datur ſibi uendicandi poteſtas.Barto.*

I dem Auguſtus. LEX.VII.

SI quis ſeruum ſuum dignitatem habere, quemadmodum militiam,fuerit paſſus:ſpolietur & dominio ſerui[x], & iure quod pertinet ad patronos.Cui eñ ferendum eſt homines à noſtra manu donationes accipientes[y],adhuc inter ſeruos haberi,& fortè cum ſuis dominis noſtram purpuram adorãtes?In ijs itaque caſibus in quibus non militia ſed dignitas volentibus dominis ſeruis acquiritur:eadem iura ſeruentur,quæ antea poſita ſunt:ne videatur noſtra ſanctio aliquid habere imperfectum[z].Sciant autem domini ad exemplũ præteritę[a] noſtræ conſtitutionis quæ de huiuſmodi ſeruis loquitur,quod niſi hoc intra triginta dies ex quo eis hoc fuerit notum[b] manifeſtauerint, & competentem iudicem adierint, & ſpoliare eos dignitatibus curauerint,dominium eorũ & ius patronatus amittãt: nobis deliberantibus poſtquã dominio ſerui fuerint liberati, & inter ingenuos connumerati,ſi oportet eos habere dignitatem,vel ea quaſi indignos ſpoliari[c].

TITVLVS XXXV.

Negotiatores ne militent.

Negotiatoribus

qđ aũt.&.ff.de admi.tu. l.hoc aũt.&.ſ.de præpo. ſac. cu.l.iubemus. in fi. &.ſ.de peti. hęr.l. qui ſe. Itẽ qđ dicitur probatur, quomodo pbat re'? Rñ. quia excipit aſſerẽdo .ff. đ proba.l.in exceptiõib' Item eſt ei mos gerẽdus:

10vt.ff.de proba.l.circa. & facit.ſ.de libe.cauſa.l. nõ mutant.

v Militauerint.]tẽpore huius.l. & facit ad l.in auẽ.cõſti.qnę de di. §.j.&.ſ.ne rei domi.vel templo.l.j.& j l.proxi.

x Si quis. Domino ſerui.]hæc lex facit

20liberũ:vt.ſ.l.proxi.cum ſimilibus.Sed cõtra.ſ.de ta.l.generali.Sol.illa tra hitur ad iſtã:imo ibimus,hic dignitas.

y Accipiẽtes.]nã donamus noſtris militibus ſtipendia & alia:vt.ſ.de caſtren.om. palat.pe.l.j.

30&.j.titu.ij.l.j.

z Imperfectũ.]ad hoc.ſ.ad ſyl.l.fina.

† Cõcor. c.j.cũ gl. ſup verb. mortis,extra de his quę vimeve cauſa fiunt.

a Præteritę.]vt.ſ.l. proxima.

b Notũ.]not.ſic.ff.qñ ap.ſit.l.j.§.fin.&.l.fin.& ff.de cal.l.annus.& de ex cu.tu.l. qnquaginta.Ac.

c Spoliari.]armata

40vel inermi militia:vt.j. titul.j.l.j.

¶NEGOTIATO. NEMILITENT.

a OS. Ergasterio.] id est stationi quasi negotiationi.

b ¶ Prohibem⁹. hoc nō nobilitatis defectu. nam & libert⁹ militat: vt. ff. d teſt. mi. l. ſi duob⁹. & de bo. li. l. fi fili⁹. §. papinian⁹. & .ſ. tit. j. l. pe. ſed quaſi ex vili offō nō debeant aſſumi: vt .ſ. de di. l. neq; & de pfectiſſima dignitate. l. j. & j. de cohort. l. ante pe. & per idqđ ſubijcit argentarijs, quaſi nō ſit hoc vile offiñ: vt .ſ. tit. j. oēs. qa ſemper ibi animū ſohñt. ar. ſ. lo. l. milites. Sed cōtra. ſ. de iu. om. iu. l. vl. vbi negotiatores militāt. Sol. hoc nouū: illud vetus. nā hic dicit de cætero. Vel ſolu. vt ibi.

c ¶ Hos enim-] vt ſunt cęteri pręter argētarios.

d ¶ Iam.] ante hanc legem.

e ¶ Extructionē.] qa arma faciūt, vel facta vſui coaptāt. & facit ad. l. ſ. de aduo. dt. iu. l. ne quis &. ſ. de pign. l. fin. &. ſ. de agen. in re. l. agētes. §. exceptis. &. ſ. in q. cau. mi. fo. pręl. j. &. ſ. de fa. l. iij. & qđ not. ſ. qui. ex cauſ. 40 maio. l. vlti.

¶ DE RE MILIT.

f STipēdia. & donatiua.] Ponit pro eodem vel quia quandoq; vltra ſtipendia contulit præſentibus.

g ¶ Non iure.] qa cauſa ſofacti nōcōtinet poſtlimi nio: vt. ff. ex q. cau. mai. l. deni q. ſ. Sed cōtra. ff. eo. l. iij. §. is qđ hoſtes, in fi. §. &. l. nō oēs. §. pe. & l. pe. Sol. hic fuit captus præſidio ibi ex improuiſo dū iter facit aut epiſtolam fert. vel ibi ex ſpāli indulgētia principis nō cōi coiure: vt dicitur in deſerto re: vt. j. e. l. cū allegatis. & ff. eo. qui excubias: & facit. ſ. de domeſtic. l. vlti.

h VIginti.] ſcilicet annorum.

i ¶ Sordida.] ſ. patrimonialia: ſed honeſta ſubibitis. vt ff. de priuil. vete. l. ij. §. fina. ſed à perſonali 70bus excuſantur: vt ſ. de his quinon imple. ſtipē. l. penul.

k MIlites. Miſsi.] cū coniunctio cauſalis.

l ¶ Vti poſſunt.] vt. ſ. de his qui nō imple. ſti. l. j. & de infa. l. j. li. x. & de digni. l. neq;. &. l. iudices 80 & đ al. l. liberti. & de in. l. cū prętor. §. nō omnes. &. ff. de his qui not. infa. l. ij. §. ignominia. Accur.

m ¶ Arguātur. ſ. Romę & etiam alibi vbi ſit imperator, non ſtabunt: vt

¶ Negotiatoribus eſt omnis militaris dignitas interdicta exceptis argēti diſtractoribus, qui nō ad armatā militiā, ſed ad aliamquācunq; accedere poſſunt. Qui uerò ante hāc legē aſſumpſerūt illā retinere poſſunt, dumtamen à negotiatione ſe abſtineāt, aliàs militia priuarētur. armorū tamen conſtructores militiā obtinere, & ſuam negotiationem retinere ualent. Ioā. de pla.

Imp. Iuſtinianus. a. LEX. I.

EOs q vel in hac almavrbe, vel in pum cijs cuidam ergaſterio [a] pſunt: militare decætero prohibemus [b], exceptis argēti diſtractoribus qui in hac almavrbe negotiātur. Hos em̄ [c], vt pote vtiles oīb⁹ cōtractibus, armata quidē militia penitus abſtinere ſancimus: aliam verō quācūq; ſine metu præſentis ſanctionis poſſe ſibi acquirere. Si qui verò negotiatores quos omni militia phibuimus, iā [d] militarūt. eis licētiā dam⁹ negotiationē qđē relinquere, militiā verò retinere: ſciētib⁹ q̄ ſi poſtea negotiātes appareāt, militia priuabūtur. Qđ & in argēti diſtractorib⁹ huius almę vrbis, ſi armatā militiā iam ſortiti ſunt tenere volumus: vt relicta negotiatiōe liceat eis in eadē militia durare. Negotiantes etenim poſt hāc ſanctionē, hmōi militia priuabunt̄: illis quiad armorū extructionē [e] ſuā pfeſsionē cōtulerint, minimè phibendis ad cōpetentē ſuę pfeſsiōis venire militiā, & hmōi negotiationē nihilomin⁹ retinere.

TITVLVS XXXVI.

De re militari.

¶ Miles captus ab hoſtibus dū ibi eſt, ſtipendiū uel donarium habere non poteſt. Barto.

Imp. Antoninus. a. LEX. I.

STipēdia & donatiua [f] tpis quo apđ hoſtes fuiſſe te dicis, reſtituti tibi poſtlimi nio regreſſo reſtituto q; non iure [g] deſideras.

Idem Auguſtus. LEX. II.

VIginti [h] ſtipēdia ſi impleſtis ſordida [i] munera vobis non indicentur.

¶ Miſſus á militia ignominiæ cauſa, eſt infamis: & dignitatē cōſequi nō pōt: morari tamē pōt ubiq; præterquā in locis interdictis. Bartolus.

Idem Auguſtus. LEX. III.

MIlites ignominia miſsi [k] cū infamia notātur, nullis honoribus q̄ integræ dignitatis hoī bus deferri ſolēt, vti poſſunt [l], habeāt aūt morādi vbi velint poteſtatem præterquā in eis locis in quib⁹ ſpecialiter arguantur [m].

¶ Bona militis deſerentis in deſertione defuncti confiſcantur. Bartolus.

Imp. Alexander. a. LEX. IIII.

DEfunctorū in deſertiōe bona cōfiſcari Diu⁹ Marc⁹ & Antoninus pater meus conſtituit [n].

¶ Deſertor indulgentia principis reſtitutus nō habetur pro tēpore quo deſeruit, perinde ac ſi militaſſet in caſtris: & ideo pro illo tempore ſtipendium non petit. Bartolus.

Imp. Gordianus. a. LEX. V.

CVm allegatis ſeptē annos in deſertione egiſſe maritū ſororis veſtrę, & indulgētia noſtra eſſe reſtitutū: nō rectè deſideratis vt id tēpus, ac ſi in caſtris fuerit, habeāt [o]. Proinde excepto eo tpe qđ ad deſertores ptinet, reſtitut⁹ ex indulgētia noſtra, reſiduo militare debebit: ideoq; neceſſe pē diatempo ris quo in deſertione fuit, exigere poterit [p].

¶ Miſſus à militia ex cauſa ægritudinis, factus ſanus inſtaurādus nō eſt: tanē mitti non debet ni ſi medicis hoc denunciantibus, & iudice hoc inquirente Bartolus.

Idem Auguſtus. LEX. VI.

SEmel cauſaria miſsis militib⁹, inſtauratio nō ſolet concedi [q] obtētu recuperatæ valetudinis melioris: qñ [r] nō temere dimittātur, niſi quos cōſtet medicis [s] denūciātibus & iudice cōpetēti diligenter examināte, vitiū [t] contraxiſſe.

¶ Dānatus de crimine militari miles exiſtēs nō infamatur etiam factus ueteranus. Bart.

Idem Auguſtus. LEX. VII.

FRuſtra [v] vereris ne nota [x] quæ propter delictū militare interceſsit, exiſtimationē [y] tuā [z] iam veterani [a] læſiſſe videat̄: maximè cū nec ex eo delicto quod in paganorum poteſt cadere perſonam, notatos milites poſt miſsionem placuerit eſſe famoſos.

Imp. Philippus. a. LEX. VIII.

CAuſaria miſſus, nulla exiſtimationis macula aſpergitur [b].

¶ Dans operā ut Barbari Romanos deprædentur, uel prædam factā cum eis diuidens, uiuus cōburitur. Bartol.

Imp. Conſtātinus. a. LEX. IX.

SIquis Barbaris ſcelerata factione facultatem deprædationis in Romanos dederit [c], vel ſiquis alio modo factam [d] diuiſerit [e]: viuus comburatur.

¶ Miles qui á principe maruit ſuā familiā ad ſe uenire: cōiugē ſuā poteſt facere uenire. Bartol.

Idem Auguſtus. LEX. X.

QVicūque militum ex noſtra authoritate familias ſuas ad ſe venire meruerint: non amplius quàm coniuges [f], liberos ſeruos etiam de peculio caſtrenſi

ff. de his qui no. inf. l. ij. §. ignominia. & de excuſ. tu. ſed & milites. §. ſed & ignominia. &. ff. e. l. milites. §. miſsionum. Acc.

n DEfunctorū. Cōſtituit.] ſed & viuēti dēſertori pœna imponit. qđ dic vt. ff. e. l. nō 100 ōs. per totū. &. l. pe. ſ. qñ li. vni. ſi. iudi. ſe vindi. l. ij. &. j. l. proxi.

o CVm allegatis. Habeatur. vt. ff. e. l. iij. §. qui militię. &. l. pe. Sed ar. cōtra. ff. de ali. & cib. leg. l. is cui. Sol. ibi ſpeciale in alimentis: vt ff. de his qui pro nō ſcri. 20 ha. l. ſi in metallū.

Alimēto rum cauſa priuilegia ta eſt.

p ¶ Poterit.] ſ. e. l. j. &. ſ. de decu. l. ne quis. in fin.

q ¶ Emel. Concedi.] ſine auguſti affatibus vt. j. de diuer. offic. l. ij. &. ar. j. de cohor. l. ſiquis.

r ¶ Quādo.] pro quia.

s ¶ Medicis.] Not. conſulendos qui ſciūt. ſic & 30 in aut. de non alienan. §. quod autem.

t ¶ Vitiū.] animi vel corporis: vt &. ff. e. l. milites. §. miſsionū. licet vitium nō fit ppriè corporis, ſed vnū p altero ponitur: vt ff. de ędili. edict. l. j. §. ſed ſciendum.

v FRuſtra.] miles dā natus crimine mili- 40 otari vł cōi nō fit infamis nec dū militat. i. dū militia durat. nā ſtatim vt in famis eſt, miles eſſe deſinit: qa iam nō poſſet ſtare vbi princeps: vt ſ. e. l. milites. in fin. nec factus veteranus: vt hic, & ſic mitius agitur cū milite 50 quā cū alio in infamia: ſecus in pœna debita qñ q̄: vt. ff. de pœ. l. quędā. quę eſt cōtra. & eſt rō vt dixi. ſunt aūt criminami litaria: vt. ff. eod. per totū cōmunia patent.

Infamis factus dignitates p dit.

x ¶ Nota.] i. infamia.

y ¶ Exiſtimationē.] id eſt famam.

60 z ¶ Tuam.] i. tui.

a ¶ Veterani.] ſ. facti.

b Auſaria. Aſpergitur.] vt. ff. e. milites. §. miſsionum &. ff. de his qui notā. infa. l. ij. §. miſsionum.

c SI quis Dederit.] vt poteſtas caſtrifrāci permiſit venire muti 70 onēſes corruptus ab eis: vel fortè diuiſit cū eis p dam quam fecerant ſine eius conſcientia.

d ¶ Factā.] prædationem.

e ¶ Diuiſerit.] cū eis: vel die inter eos. & no. ſi milis pœna. ſ. vbi cau. fi. 80 ol. vniuerſi. Accur.

f QVicūq;. Cōiuges.] aliàs coniugia. Et no. vxorem domeſticam ſeu familiarem: vt not. ſ. de his qui ad ec. confu. l. vlti. §. ſane. & facit ad. l. ff. de offi. procōſ.

iiij.§.i⁹, &.ſ.de vxo.mi. l.j.&.ff.de pact.dotal.l.in ter.§.conuenit.

a ¶ Emptos.]hi eẽnec puncto &c.vt.ſ.de agric. & cenſi.l colonos.

b TRibuni. Manent.]i.manere debeãt.Et no.q̃ hęc ẏba cũ so ſignis proprijs poſſunt legi cũ prędicti & ſubſequẽti litera.& facit.j. de cõmer.l.j.Accur.

c ¶ De eo.]ſ.milite qui contempſit.Accurſius.

d CVmſupra.Fluẽtis.]hoc fluentum huius fluenti.

e ¶ Sudores.]i. equos 20 ipſos ſudatos.nã ſpoliat ſe ſcutifer in aqua.Et no. curialem legẽ cõtra eos qui more beſtiarũ ſe inuerecundè balneãt in natigio.& facit ad.l.ff. de aqua plu.ar.l.apud Trebatium.

f NEmo. Deputati ſunt.]qui dicũ 30 tur palatini,& ad eius menſam ſunt.

†al's ſudore. g ¶ Vrbe.] conſtantinopolitana: nec tamen ad menſam eius.

h ¶ Legiõibus ſunt.] ſ.in alijs locis.

i ¶ Vacet.]i.nec ppria nec aliena faciat:vt.ſ.de procura.l.militem.& ar. 40 ſ.de aduo.diuer.iud.l. ij.& de prin.agẽ.in re.l. j.Sed cõtra.ſ.de pcu.qui ſtipendia.Sol.ibi non offenditur diſciplina: hic ſic:vt.j.eo.l.milites.Vel ibi permiſſu principis. Vel dic vacabat:id eſt otioſus ſtabat.

k ¶ Quinq; libris au

†al's pñtes ſori.] ſic.ſ.de ſer.fugiti.l. quicunq;.

eſſe comitatui &c. l ¶ Citã.]id eſt velocẽ. & facit in aut,quomod. oporteat epiſc.§.non aliter.colla.j.

m ¶ Vagari.]facit.ſ.de aduo.diuer.in.l.ij.& qñ liceat vni.l.ij.&.ſ.de primi.l.ij

n COntra publicã VTilitatem.] qđ ſemper pręſumitur niſi principis adſit authoritas:vt.j.patet.

†numerario, o ¶ Comites.]qui dicãtur comites rei militaris dic vt.ſ.de com.rei mil. l.j.&.ij.

p ¶ Commiſſa.]immemo 7 odiate in aliqua puincia.

q ¶ Comitatenſib⁹.]q̃ ſunt in vrbe non ad menſam:ſed palatini ad menſam:vt.ſ.l.proxi. Accur.

r ¶ Ipſi.]ſ.comitibus vel ducibus.Accur.

s ¶ Legiõibus.]ſ.militię qđ eſt j.& nominat quaſdã militias de quib⁹ 8 o non trahitur:vt & alias ponitur.& caue:quia abſt dat ipſis quidem:vel qđ eſt.j.cuiquam eorum.ſed oblitus dixit cuiquam eorum.

t ¶ VTilitatis].& cũ ſo lẽnitate quæ eſt.ſ.de of. emptos[a] neq; adſcriptos cenſibus ad eoſdem excellentia tua dirigi faciat.

¶ *Tribuni uel milites in loco deputato ſtare debent:nec poſſunt uagari.Bartol.*

I mppp.Grat.Valẽ.& Theo.aaa. LEX.XI.

TRibuni vel milites nullã eua gãdi per poſſeſsiones habeãt facultatem:ſed cũ ſignis proprijs in manſionibus ſolitis ac publicis maneãt[b].At ſi quis tã neceſſaria ſcita contempſerit,de eo[c] actribuno eius ad noſtram ſcientiam rectorum ac defenſorum relationibus protinus referatur: quatenus ſeueriſsimè in eos animaduertat.

¶ *Præſentibus militibus quis ſe balneare nõ præſumat,aut equos lauare niſi ſecretè.Bartol.*

I mpp.Arcadius & Hono.aa. LEX.XII.

CVm ſupra virentes fluminũ ripas,omnis legionũ multitudo cõſiſtat:ideo prouida authoritate decernimus vt nullus omni no immundo fimo ſordidatis fluẽtis[d],commune poculum polluat, neve abluendo equorũ ſudores[e] † deproperans publicos oculos nudatus inceſſet:ſed procul à cuncto rum obtutibus,in inferioribus partibus fluuiorum hoc ipſum faciat.

I mpp.Theod.& Hono.aa. LEX.XIII.

NEmo miles ex iis qui præſentes diurno obſequio noſtræ clementiæ deputati ſunt[f],& qui in hac alma vrbe[g] præſenti † comitatui conceſsi ſunt,quę vè de alijs numeris vel legionibus[h] ſunt: vel ſibi vacet[i],vel aliena obſequia ſine nutu principali peragere audeat.Qui autem in huiuſmodi facinore fuerint conuicti:militia exuti,pœnas conſentaneas luere compellantur.ij verò qui in priuato obſequio militem retinere fuerint reperti: quinque libris auri[k] multæ nomine feriantur.Si verò quiſquã miſſus à numero †,vel à tribuno ad comitatũ ſerenitatis noſtræ peruenerit,(aliter enim eos hoc facere vetamus)illico ſe virisilluſtribus comitibus ſub quorum regimine conſtituti ſunt offerre feſtinet: & cauſas profectiõis exponat:vt & reſponſum cæleſte mereatur,& citam[l] remeandi accipiat facultatẽ.Si quos autem milites per prouincias relictis proprijs numeris paſsim vagari[m] prędes earum cognouerint:correctos faciãt cuſtodiri donec de his clemẽtiæ noſtrę auribus intimetur: & quid fieri oporteat decernamus.

¶ *Miles de uno numero ad alium ſe transferre non debet:niſi utilitatis publicæ cauſa princeps conſenſerit.Barto.*

I idem.aa. LEX.XIIII.

COntra publicam vtilitatẽ[n] nolumus à numeris ad alios numeros milites noſtros transferri.Sciant igitur comites[o] vel duces quibus regendæ militiæ cura commiſſa[p] eſt,non ſolùm à comitatenſibus[q] ac palatinis numeris ad alios numeros milites transferrinon licere:ſed neipſis quidem ſeu de comitatẽſibus legionibus[s] ſeu de caſtris riparenſibus † caſtrenſianis cęteriſque cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam:niſi hoc auguſta maieſtas publicæ vtilitatis[t] gratia fieri iuſſerit:quia honoris[v] † augmentum non ambitione ſed laboread vnumquenque conuenit deuenire.Quòd ſi quis cõtra fecerit per ſingulos milites ſingulas auri libras à ſe nouerit exigendas.

¶ *Miles armatæ militiæ,agrorum cultui,cuſtodiæ animalium, mercimoniorum quæſtui non eſt deputandus.Barto.*

I mp.Leo.a. LEX.XV.

MIlites qui à republica armãtur & aluntur,ſolis debent vtilitatibus publicis occupari:nec agrorum cultui[x],& cuſtodię animalium,vel mercimoniorum quæſtui,ſed propriæ munijs inſudare militiæ.Nullum prætereà ex militibus poſthac prædictis obſequijs vacare magnitudo tua patiatur: ſed frequentes in numero ſuo eſſe iubeat:vt armorũ quotidiano exercitio[y] ad bella ſe præparẽt.Quòd ſi quis ex militaribus iudicibus vllos militum tam diuinis[z] quàm regijs[a] vel priuatis domibus ac poſſeſsionibus diuerſiſque alijs obſequijs[b] contra interdictum ſerenitatis noſtræ crediderit deputandos:ſciat[c] ſe ab eo qui contra † al's ſciat vetitum fecerit, & ab eo qui auſus accipere militem & ab eo q fuerit,per ſingulos milites ſingulas libras auri protin[9] cõtra &c. exigendas.

¶ *Milites ciuilem curam non debent aſſumere.Bartol.*

I dem Auguſtus. LEX.XVI.

MIlitares viros ciuiles curas[d] arripere prohibemus:aut ſi aliquam huiuſmodi ſolicitudinem fortè ſuſceperint,& militia ſtatim & priuilegijs omnibus denudari decernimus: formidantibus ijs motum noſtræ ſerenitatis,qui temeritate[e] ſaluberrimis ſtatutis obuiam ire tentauerint.

¶ *Nullus in aliquo numero militum poteſt militare ſine licentia principis ſi tamen aliquis de numero deficiet,magiſter militum & dux belli in illius locum alium ſubrogabit,facta prius declaratione principi.Bartol.*

LEX.XVII.

I mperator Zeno.a.

NEminem in nullo numero equitum vel peditum vel in quolibet limite[f] ſine noſtri nominis † ſacra probatoria in poſterum ſociari concedimus:cõſuetudine quę hactenus tenuit,antiquata,quæ magiſteriæ † Numipoteſtati vel ducibus probatorias[g] militum facere,vel militibus adiungere,licentiam tribuerat:vt ij tantùm innumeris vel militijs militent qui à noſtra diuinitate probatorias conſequuntur.Viros autem eminentiſsimos pro tempore magiſtros militum,necnon & viros

nis.

ma.mili.l.milites.& facit auth.vt om.obe.iudi. ꝓuin.§. arripiat.col.j.Et no.q̃ interim dũ extrahi † Facit adtur ab vna,& mittendus eſt in aliam,teſtatur iure militũ:vt.ff.de bo.poſ.ex teſt mi.l.j.in fine.Accur. hanc.l. qđ dicitur in c.ad apoſtolicã.cũ gl.ſup v. prohiben dũ.extra de regula.

v ¶ Quia honoris.]ſic 10 j.de di.offi.l.j.&.ſ.de of. magi.offi.l.j.&.ij.&.ſ.de tyro.l.finali.Accur.

x MIlites. Cultui. ſic.ſ.e.nemo miles &.ſ.locat.l.milites. &.l. vlti.&.ſ.nego.ne mili.l. j.& in aut.neq; milites neq; fe.&.ſ.d ꝓ.l.militẽ. † Riparẽſes milites exiſtimat hic eos dici Alcia.q̃ in ꝑiculi mitib⁹ ex cubabãt ꝓ repub.adueꝛſusbarbaros.

y ¶ Exercitio.]quoſciẽ 20 otia creſit:vt.ff.de lega. iij.legatis.§.ornatricib⁹.

z ¶ Diuinis.]id eſt fiſcalibus.

a ¶ Regijs.]i. patrimonialibus:vt differant.

b ¶ Obſequijs.]ſcilicet fiſcalibus.

c ¶ Sciat ſe.]aliàs ſe.& tũc dic magnitudo ſua. 30 aliàs à ſe:& tunc dic iudex qui cõceſsit militem accipere in locis priuatis ſ.e.l.nemo miles.

† Cõcor. gl.j.in fi.I cap.officij tui extra de ele.vbi recitãtur hęc verba. & gl.pe.in.c. cũ poſſ.ꝓpe fi.e.tit. &.c.perno ſtras iuncta gl.j.in fi.de iure patronat.

d MIlitares.curas.] vt munera perſonalia:vt.ſ.qui pe.tu.l.armatę.& facit.ſ.l. proxi.§. ꝙ ſi quis.cũ ſuis concor.

e ¶ Temeritate.]ſ.ſua 40 vel aliqua.

NEminẽ. Limite. cuſtodiẽdo.ſ. ſtent milites vel pedites.

g ¶ Probatorias.]ſic.ſ. e.l.cõtra publicã.&.j.de diuer.offi.l.probatorias. &.j.de cohor.l.ij.&.ſ.de pa.ſac.largitio.l.non aliter.Accurſius.

a ¶Sortiantur.]sic.ſ.de of.magi.mili.l.milites.

b TAm collatores. Dicatiſsimos.]i. ditiſsimos:àdito ditas,id eſt diuitè facere.vel.i.ſacratos:inde dedico.

c ¶Remediū.]fecit.ſ.de offi.prefect.pret.aphric. nol.in nomine domini.

d ¶Agentibus.]ſ.contra milites:vel his agentibus.

e ¶Magnificam.] hoc non vt detrahatur honori magiſtri militum,cùm & duces ſint ſub eo:vt.j. eod.l.fin.

f ¶In menſuris.] aliàs in menſuris: & aliás in menſuras.

g ¶Curaturus.]aſs curaturos aliàs curaturis.

h ¶Spontanea.]sic.ſ.d ſalgamo.l.ij.&.ſ.de rap. vir.l.j.circa fi.

i ¶Ordinando.]vt.ff. qđ cuiuſ.vniuer.nom.l. nulli.&.l.ſequenti.

Aequitas in iudicijs eſſe debet.

30 k ¶Forma.]qaę qualitas debet eſſe in iudicijs:vt.ſ.de proxi.ſac.ſcrini.l.in ſacris.§.&qm. Ac.

l ¶Arbitris.]id eſt de legatis priuatis hominibus.sic.ff.qui ſatiſ.cogã. l.arbitro.

m ¶Vlterioris tẽporis..]facit cõſtitutio friderí.de feudis.

n ¶Sententias.]qđ eſt abſurdũ:vt.ff de lib.cau. ſi pariter.& facit.ff.de in ius vocan.l.iij.&.iiij.in princip.& de iudi.l.ij.§. legatis.

ſpectabiles duces ſi ſupplere numeros pro ijs qui fatalibus ſortibus decreſcẽt, neceſſarium eſſe putauerint:veritate diſcuſſa:p ſuggeſtionem ſuam noſtræ mãſuetudini declarare qui & quanti & in quo numero vel limite debeãt ſurrogari: vt ita demum prout noſtræ ſederit maieſtati,diuina ſubnotatiõe ſubnixi militiam ſortiantur a:officio quod tuę ſublimitatis actibus obſecundat,centum librarum auri diſpendio feriendo ſi ex aliqua parte quę ſtatuit noſtra ſerenitas fuerint violata.

¶*Milites in partibus Orientalibus morãtes obedire debent iuſsibus ducum eorum in caſibus occurrentibus pro communi utilitate prouidendis: & in cauſis ciuilibus & criminalibus:non corã magiſtris militum,ſed coram præfecto prætorio Orientis:uel coram ducibus eorum reſpondere debẽt. hoc dicit uſq; ad uer.eo.ſ.obſeruãdo.....*

Imp.Anaſtaſius.a. LEX.XVIII.

TAm collatores & prouincia les,quàm fortiſsimos milites prout oportet gubernari,minime q;leſionem aliquam ſeu diſpẽdiũ perpeti properãtes,eſſe neceſſariũ perſpeximus dicatiſsimos b milites qui de diuerſis præſentalibus numeris per Orientis partes noſcuntur conſiſtere,virorum ſpectabiliũ ducum iuſsionibus obedire:vt quicquid emerſerit qđ pro cõmuni ſecuritate curandum eſt,hoc ptinus vtpote militari præſidio in proximis locis conſtituto,cõpetens poſſit adhiberi remedium c:ita videlicet vt etiam agẽtib9 d cauſas tam criminaliter quàm ciuiliter præfati milites iam non apud magnificam c magiſteriam per Orientẽ poteſtatem,vel ex ſententijs ſeu præceptionibus eius, ſed per interlocutiones ſeu diſpoſitiones tam excelſæ tuæ ſedis ſub cuius iuriſdictione conſiſtunt:quã eorũdem ducum reſpondeant.

¶*Ad reſponſum quod prius præfecto mittebatur ad magiſteriam poteſtatẽ, debet poſt hanc.l.mitti ducibus belli.Item licet etiam duci facere ſuam ſolicitudinem & executionem ad reſponſum procedens ab officio alicuius magiſtri militum in locis in quibus non extant apparitores præfecti.h.d.*

¶Eo ſcilicet obſeruando,vt ad reſponſum quem de officio tuæ ſublimitatis hucuſq; ad prędictã magiſteriã per Oriẽtem poteſtatem moris erat deſtinari,viris ſpectabilibus ducibus inhæſurus f mittatur:tam perſe quã per adiutores ſuos eoſdẽ iudices obſeruare, & iuſſiones eorum implere curaturus g:licentia ei nõ denegãda etiã ad reſpõſum qui de officio alterius viri excelſi magiſtri militũ præſentalis pro hac noſtra diſpoſitione deſtinatur,in locis in quibus apparitionis tuę ſublimitatis ad reſpõſum nõ contigerit reperiri ſuã ſolicitudinẽ pro emergentibus maximè cauſis peragere:cuius etiã illi qui de altero offõ mittẽdus eſt,præbemus facultatẽ:vt nõ tm per adiutores ſuos,id eſt ad reſpõſum ſed ẽt inuicẽ ſe adiuuãdo,nec publicis nec priuatis cauſis vel executiõib9 abeſſe videãt.ad ſingulos etem duces ad reſpõſum de apparitorib9 nr̃is nõ ꝓſpexim9 oportere deſtinari:ne per multitudinẽ eorũ qualibet machinatione dãna cõtra milites noſtros augeri contingat.

¶*Militer cõuẽti corã iudicibus ſoluãt unũ ſolidũ pro ſportulis,& duos ſolidos cũ unus numerus ſeu uniuerſitas militum cõ:enitur:ex quibus ſolidus un' tantũ pro expenſis ingreſſus litis ſoluitur quod etiam in perſona aduerſarij ſeruatur.Et pro uniuerſitate duo tantũ primates ſeu principaliores ipſius uniuerſitatis & ſyndicus conſtitutus conueniri debet.h.d.*

¶Vt aũt omnifariã tam publicę cõmoditati quã fortiſſimis ꝓſpiciat militib9,ſportularũ nihilomin9 exactiõnẽ meritò cẽſuimus moderandã: & iubemus nec ipſis ad reſpõſum,nec adiutoribꝰ eorũ ꝓ criminalibꝰ ſeu ciuilibꝰ cauſis (etiã ſi ex publicis cauſis deſcẽdere,vel ad publicã cauſam pertinere dicãtur) licere aliquid plus quã vnũ ſolidũ à ſingulis vel nolẽtibus vel ſpõtanea h volũtate offerẽtibus ſuſcipere militibus:ita vt ſi vniuerſitas numeri ſeu principiorũ mouẽda ſit,duplicata quãtitate tãtũmodo ſportulas accipiãt.in his etem cauſis nec plures quàm duos primates,quorũ noĩa ſemel ac primũ geſtis interuenientibus fuerint publicata,patimur cõueniri:ſyndico videlicet ꝓut cõſuetudo deposcit,legibuſq; cautũ eſt,ordinãdo i. ¶Hoc quoq; adiecto,vt ꝓ omnib9 & q;buslibet expenſis faciẽdis ingreſſus iudicij duciani,vnũ tantũmodo ſolidũ nihilq; amplius milites vel ſyndici litigãtes dependere cõpellant vt himõi ſolatiũ ad cõmodũ & ad reſpõſum & eius adiutorũ & exceptorũ proficiat:nihil ſibi vſurpare,vel ſuo nomine poſcere,vel viris deuotis principalibus qui ducianũ obſeruãtiudicium vel ducianã apparitione,de præfatis litibus cõcedendis:ita videlicet vt ſuper litis expenſis in perſonis etiã eorum quicunq; milites pulſare maluerint,eadem forma k ſeruetur.

¶*Duces poſſunt cauſas militares per ſe cognoſcere ac ſi eſſent principalibus delegatæ.Itẽ ad curã ducũ ſpectat quãdo cõuocant ad ſe milites de uno loco ad alium quòd collatores nullis grauẽtur expenſis:nulla neceßitate cogente milites accedant.ſi autem exigente neceßitate,tunc intra.xxx. dies milites debent ſibi expẽſas miniſtrare.poſt.xxx.uerò dies tenentur collatores prouinciales expenſas ituneris exhibere.Bartol.*

¶Erit aũt arbitrij atq; æſtimationis virorũ ſpectabiliũ ducũ ꝓ qualitate negotiorũ vel quãtitate quæ deuotiſſimis militibus ab aduerſarijs eorũ ingeritꝰ,vel ſuã audientiã interponere litigijs,vel eorũ diſcuſsionẽ dicatiſſimis principijs ſeu arbitris l in locis degẽtibus cõmittere:quibus viris ſpectabilibus ducib9 & eos obſeruãtib9 ad reſpõſum ſeu adiutorib9 eorũ curę ſit,ſi qñ ad eoſdẽ duces milites acceſſiti fuerint,vel de locis in qb9 cõſtituti ſunt moueri præcepti,ne quolibet mõ curiales ſeu collatores q;buſdã afficiãtur diſpẽdijs:ita ſcilicet vt ꝓ militibus inſpiciẽdis qñcũq; voluerint viri ſpectabiles duces etiã præſentales deuotiſsimos milites adhibere,nõ immodicã multitudinẽ eorũ tpe pacis cõuocare ꝓcurẽt.Si verò etiã neceſsitate poſcẽte milites ad alia pueniãt loca,læſionibus contra curiales ſeu collatores nihilomin9 modis oĩbus abſtineãt: & ſi tã eũdo quã redeũdo.xxx.tm dies oporteat eos proficiſci,ipſi ſuas expenſas ſibi præbendas (collatoribus ſeu curialibus minimẽ prægrauandis) ſuſciperenon ceſſent.ſi autem vlteriore tempore in alijs locis neceſſe ſit eos commorari:expenſas eis vlterioris m (vt dictum eſt) temporis,ad quæ peruenerint loca miniſtrari.

¶*Iudiciũ ciuile uel criminale intẽtatũ cõtra militẽ corã uno iudice,nõ põt intentari criminaliter corã alio niſi primo peracto:& idẽ ecõuerſo:& contra faciẽs punitur.Itẽ per hãc iuriſdictionẽ cõceſſam ducibus nõ derogatur iuriſdictioni magiſtrorũ ſub quibus ſunt ipſi duces.h.d.uſq; ad fin.l.*

¶Quoniã verò cõperimus quoſdã temerario atq; iniquo ꝓpoſito,anteriore tpe certos de memoratis militibus tam in iudicio ſublimitatis tuæ,quã apud excelſam magiſteriã per Oriẽtẽ poteſtatẽ,in accuſationẽ deduxiſſe: & eoſdẽ eodẽ tẽpore ad diuerſa quoq; protraxiſſe iudicia:diuerſaſq; ſuperijſdẽ perſonis,ijſdẽq; cauſis & negotijs prolatas fuiſſe ſententias n:ne poſtea nihilo-

† Alis in idenſuris mutãtur. &.j.paulo poſt,curatoros.

a ¶ Antelatas.] ſ. in priuilegio. & facit ad legē in aut. de quæſto. §. ſi vero aliquid. coll. vj.

b ¶ DE CASTREN. PECVL. MILI. &c.

¶ De hoc nō dicit in tex. ro ſic. §. de reli. in rubrica.

d [S]I in poteſtate. Non dubitat.] vt. §. ſi gs alterius vel ſibi. l. i). & inſti. de inut. ſtip. §. ei qui. & §. de bo. proſcri. l. ſi quis poſt hāc. §. finali.

¶ Mobiles.] nō īmobiles: vt hic, & §. fami. erci. ſi filius. & facit. ff. eo. 20 l. iii). &. v. & l. ſi fortè. & l. caſtrenſe. & l. pe. & ff. de fal. ſi pater.

e ¶ Donatū.] niſi notitia caſtrenſi: vt j. proxi.

f ¶ Cōditionis.] vt ſunt caſtrenſia. & ſic no. res ſuccedit loco pretij ſuo re militię. ſic. §. de rei vē. l. ſi vt proponis aſs contra: vt eod. titu. l. ſi ex ea. 30

Res q̄nq; pretij loco ſuccedit.

g [F]I liusfamiliâs.] facit. ff. cōtrah. emp. l. inter pares. & de don. filiusf. in fi. & §. de pa. po. l. iij. īprin. & iure nouo quo habet ꝓprietatē adnētitiorū: vt. §. de bo. ḡli. l. vlt. §. filijs aūt. facit. ff. 40 quę res pi. obli. poſ. l. j.

† aſs, ſubnerſa vice.

h [E]Rrat. Sacramēti.] militię: vt inſt. qui. mo. ius pa. pot. ſol. §. filiusfami.

i ¶ Patris eſt.] vt. ff. e. l. ex nota. & l. milēs præcipua. §. j. & §. de bo. quæ libe. l. cū oportet. §. exceptis. Accur.

k [C]Vm allegas. In eiſdē.] ſic. ff. e. ſol. miles filiusfamiliâs. ſecus ſi in alijs, & nūquā ſecū in eadē puincia militaſſet: vt. ff. eo. l. dotem. §. finali.

l ¶ Nōnihil.] i. nō parū Et no. ꝙ conſuetudo augetaffectionē parētelę vt 60 ff. eod. l. pe. in principio.

Cōſuetūdo affectū parentelæ auget.

m [I]Ntelligis. Quæſitā.] vt. ff. e. l. j. & ij. ad l. falſi. l. filiusfamiliâs. & §. de bo. quę lib. l. ij. Sed hodie contra: vt in auth. de hæredi. ab inteſt. §. ij. colla. ix.

n [I]Vs caſtrēſis. Adiutricis noſtrę.] vt adiutricę noſtrę. Sed vi 70 detur cōtra. §. de teſt. mi. l. pe. Sol. hic ſcriniarius erat miles, ibi nō. vt hic in ruſtico: ibi non: vt in e. ti. l. fi. & ff. de bo. poſſ. ex teſt. mili. l. j. Vel bicha b et ius caſtrenſe: non tñ dicit quod iure militari teſtetur. & facit j. de appa 80 ori. magi. mil. l. ij.

o ¶ DE EROGAT. MILI. &c. i. quid & uſq; habeāt milites ſtipēdia.

p [R]Epetita.] quia fuerat primò conſuetudo, ſed minus tātæ cōtra milites noſtros inſidię tantaq; cōfuſio ḡrelis quas eis ingeri cōtigerit, generētur nemini liceat apud ſedē magnitudinis tuę accuſatione cōtra militem ſeu milites pręſentales depoſita, cō uēctioneq; oblata, eūdēq; vel eoſdē criminaliter vel ciuiliter p iuſſionē virorū ſpectabiliū iudicū vel ducū inqetare antequā negotiū ex prio ri actione prioreq; cōuentione finē legitimū ſortiatur. Idēq; verſa vice obſeruari, vt ſi quidē miles ſeu milites pręſentales ꝓuiſione viri ſpectabilis ducis incuſati ac admoniti fuerint: incuſatori licētia denegetur agēti poſtulationē ſeu accuſationē in iudicio tuæ ſublimitatis cōtra eūdē militē vel eoſdē milites depōere. nec ſi eūdē vel eoſdē tā criminaliter quā ciuiliter obnoxios eſſe firmauerit, facultatē eidē agenti ſupereſſe, & ſeparatis intētionibus ſuis, ꝓ criminalibus quidē tuę celſitudinis iudiciū, ꝓ ciuilib⁹ aūt viri ſpectabilis ducis ſublimitatē ſeu †verſa vice occupare. Si quis verō ad hmōi tamaudaciſsimū tāquā ęquitati cōtrariū conamē ꝓſilierit: eū pro pecuniarijs quidē negotijs, iactura litis & dānorūquæ vitio eius cōtigerūt: ſolutione percelli: pro criminalibus aūt quaſi calūniatorem cōuictū, legum aculeos ſentire. ¶ Diſpoſitiones aūt antelatas [a] nō ad imminuendā poteſtatē magiſteriæ per Orientem adminiſtrationis, ſed pro tuitione locorū ac ſecuritate publica noſcimur pręſtitiſſe: cùm non dubium ſit ipſos etiam duces quib⁹ fortiſsimi præſentales milites parere ꝓcepti ſunt, ſub eadem excelſa poteſtate eſſe cōſtitutos.

TITVLVS XXXVII.

De caſtrenſi peculio militum & pręfectis annonę[b].

¶ Filius in ptāte militās, quæ ob eam cām accepit ex dono á patre, matre, uel alijs propinquis uel amicis, & quæ ei occaſione militiæ ſunt quæſita, in caſtrēſi peculio numerantur: non autem matris hæreditas. prædiū uerò donatū, in caſtrēſi peculio non eſt: ſed. ſi ſit emptum ex caſtrenſi peculio efficitur caſtrenſe. Bartolus.

Imp. Alexander. a. LEX. I.

[S]I in poteſtate tua filius tuus fuit eo tempore quo quę dā nomine eius emiſti: ea tua eſſe non dubitatur [c]. Peculio aūt caſtrenſi cedunt res mobiles, [d] quę eūti in militiam à patre vel à matre aliſvè propinquis vel amicis donatæ ſunt: item quę in caſtris per occaſionem militię quęruntur: in quibus ſunt etiam hæreditates eorum qui nō aliâs noti eſſe potuerūt niſi per militię occaſionē, etiā ſi res immobiles in his erūt. Matris aūt hæreditas quā uis in militia delata ſit, ad peculiū caſtrenſe non pertinet. In caſtrenſi verò peculio prædium donatū [e] non eſſe conſtat: quāuis empta ex caſtrenſi peculio prędia, eius conditionis [f] efficiantur.

l dem. a. LEX. II.

[F]Iliusfamiliâs [g] alienationem nulliusrei ſine voluntate patris habet, niſi caſtrenſe peculium habeat.

¶ Licet quis militet, non propterea liberatur á patria poteſtate. Bartolus.

l dem Auguſtus. LEX. III.

[E]Rrat qui tibi perſuaſit ꝙ ne ex paternæ ptātis, iure ſacramēnti [h] ſolutus es. Manēt em̄ nihilominus milites in ptāte parentū: ſed peculiū caſtrenſe propriū habent: nec in eo vllū ius patris eſt [i].

¶ Hæreditas fratris quæſita militanti in caſtris, in caſtrenſi peculio numeratur. Bartol.

Imp. Gordianus. a. LEX. IIII.

[C]Vm allegas te à fratre tuo, eodēq; cōmilitone ineiſdē [k] caſtris inſtitutū hæredē: ſucceſſionem eius potius caſtrenſi peculio tuo quā patri cuius in poteſtate es, per te quæſitam videri, rationis eſt. Etenim peregrinationis laborem †ſociatū commilitijeius, & obeundorū munerum conſortiū, affectioni fraternæ nōnihil [l] addidiſſe, quīimo vice mutua chariores inuicem ſibi eos reddidiſſecredendum eſt.

Impp. Dioclet. & Maximianus. aa. LEX. V.

[I]Ntelligis filio, qui militauit, defuncto, peculiū eius penes patrem remanſiſſe: non hæreditatem patri quæſitam [m].

¶ Milites ſcriniarij & exceptores, & cæteri militantes habent caſtrenſe peculium. Bartolus.

Imperator Conſtantinus. a. LEX. VI.

[I]Vs caſtrēſis peculij tam ſcriniarios quā exceptores cæteroſq; qui in officio tui culminis merendi licentiam habere noſcūtur: acſi in legione prima adiutrice noſtræ [n] rcip. militent, inuiolatū habere pręcipimus.

TITVLVS XXXVIII.

De erogatione militaris annonę[o].

Imperator Conſtantinus. a. LEX. I.

[R]Epetita [p] †conſuetudo monſtrauit expeditionis tempore bucellatum [q] ac panem [r] vinum quoque atque acetum, ſed & lardum, carnem etiam veruecinam milites noſtros [s] ita ſolere percipere: in duobus diebus bucellatum: †in tertio die panem vno die vinū: alio die acetum [t] vno die lardum [v]: biduo carnem veruecinam.

Impp. Valent. & Valens. aa. LEX. II.

[V]Iceſimo non amplius lapide [x] milites ſibi iubemus paleas conuectare [y].

¶ Milites ut aliquid in cœna habeant: á prouincialibus nihil poſſunt accipere. Bartolus.

l idem. aa. & Gratianus. aa. LEX. III.

deſijt: deinde redijt.

q ¶ Bucellatū.] ſi. bucellas panis aliquas ſiue alicuot, ſicut habēt fratres: vel ſecundū P. dic vt. j. ti. j. l. ij. aliâs aliter ponit bucellas. §. ad. l. iul. de vi. l. omnes.

r ¶ Panem.] integrum.

10 s ¶ In duobus.] aliâs biduo. & aliâs duob⁹ diebus.

t ¶ Acetū.] cū lactucis agreſtibus: imo adbibēdū quia etiā de vino dicit. & ſic faciunt Florentini qui acetū in exercitu portāt & facit ū hoc vt reſp. nō grauet. ar. j. eo. l. iube

20 omus. Itē vt aſſueſcant ad malū: vt. ff. de mili. teſta. l. j. Itēqa nō fiunt ebrij: ſicut ſi quotidie vinum & carnes haberēt: ſed an de ſuo hoc poſſent facere? Fortè ſic. & facit j. de ſal. hoſ. nō pręſtā. l. j. &. §. de fru. vrb. conſtan. l. j.

Florētini acetū inexercitu portant.

v ¶ Lardum.] ad condi

30 mentum.

x [V]Iceſimo. Lapide.] i. miliario: vt inſti. de exc. tu. §. qđ aūt. & eſt rō ſecūdū Pla. vt facilius de ꝓximo poſſint vocari, & vt paleas i area dimittant. & facit j. eo. l. prouincialium.

y ¶ Conuectare.] aſs 40 conuelare.

† Aliâs, laborſociatus cōmilitoni eius. & j. credēdus.

† Tenorē huiꝰ. l. ſecundat glo. in c. quāto. ſuper verbo, pręgrauari circa med. extra de cēſib⁹. ‡ Aliâs ſic, in duos dies bucellatū in tres panem.

a COenaticorũ.] vt aliquid fortè in cœna habeant.

b ¶Superinſtantes.] puta fortè ꝓcuratores q̃ inſtabãt annonas colligere & accipere ſcdm Alb. ſed Bononię dicũtur q̃ ꝑ ſuntcaptis mutinẽſib⁹: & 10facit.ĩ.de ſalgamo.l.j.& de metatis.l.deuotum.& l.ſeq.&ĩ eo.ſeptem.

c SIcut.limites.] aliàs limites: & aliàs milites.ad quod.ſ.de anno.& trib.l.pro locis.cum ſuis concord.

d ¶Ordinabis.] loquit̃ 20prefecto prętorio.

e ¶In veteranis.] i.antiquis vbi horrea publica & annonę publicæ ſunt repoſitę.ſed.ſ.pxi. caſu vel nõ erat caſtrum vel erat ſine annona.

f ¶Cõditis.] i.de annona publica ibi repoſita. ad quod.ſ.de condit.in publicis horreis.per to 30tum.Accurſius.

g ACtuarij.Pyctacia.] i. ſcripturas breues ſecũdũ H.quæ cõtinẽt quãtũ ex publicis conditis receperint vt militibus darẽt: ſed ad diſtruendũ aliud tẽpus datur qđdic vt ĩ.e.l.p hãc. ¶.hoc videlicet.

40 h ¶Addicãtur.] id eſt cogantur.

i FOrtiſſimi. Capita.] i. qđ ꝑ cuiuslibet militis perſona prębabaẽ. Et not.hic honorẽ in recipere nolẽtẽ.ſic.ff. de ac.em.l.ratio.¶.ſi per venditorem.

Honor no lenti ferr.

k NVlli. Delegantur.] hodie nõ de 50leganť: vt.ĩ.c.l.annonas. quę eſt contra.

l ¶Expetit.] puta pretiũ Et no.cõtra alb.calu. ĩ eo q̃ ſic faciebat cõtra ruſticos. Itẽ facit.ſ.de cõdi.inſer.l.ſina.&.ff.de ſtatul.l.iiij.¶.ſtichum.Acc.

m PRouincialiũ. Comites.] Nota illu- 60 ſtres comites. argu.contra.ſ.de comiti. qui pro re.l.j.

n ¶Peruenire.] ſcilicet in notitiam.

o ¶Iuxta legẽ.] i.à vi ceſimo lapide,& nõ amplius: vt.ſ.eo.l.ij.vel ad caſtra tm̃: vt.ſ.eo. ſicut 70 aliàs vbi illę ſunt, valẽt.

Ac ſibi debitam.

p EXcellẽtia tua.] loquitur prefe.prętorio.

q ¶Per ſuſceptores.] ſ. qui ſuſcipiebant à prouincialibus & dabant militibus.

r ¶Opinatores.] i. exactores: vt.ĩ.eo.l.opinatoribus.

ſ ¶Datorũ.] ſunt eñ dandi nobis: vt.ĩ.cod.l. vlti.

t ¶Indictionis.principũ.] vt in aut.de colla. in princip.collat.ix.&.ĩ.

Als militum.

CCOenaticorũ [a] †nomine milites & eorum ſuperinſtãtes [b] nihil penitus à prouincialibus accipere audeant. Sciant etenim milites quod oportet eos cõmoda ſua quæ in annonarum perceptione adipiſcuntur, accipientes extrinſecus detrimentis prouinciales non afficere.

¶Annonariæ ſpecies prouinciales tribuẽdæ ſunt militibus exiſtẽtibus in caſtris uicinioribus: & milites conſtituti in caſtris ueteranis duas partes tantũ annonæ, ibidem retinere debent, tertiã uerò partem extrahere. Bartolus.

Imperatores Valens, Gratianus & Valentinia.aaa. LEX.IIII.

SIcut fieri per omnes limites [c] ſalubri perſpectione præcipimus, ſpecies annonarias vicinioribus limitibus à prouincialibus ordinabis [d] ad caſtra conferri. ſed in veteranis [e] caſtris cõſtituti milites quas alimoniarum partes ibidem de conditis [f] ſunt ant: nec amplius quàm tertiam partem ipſi vehere cogantur.

¶Conſtituti ad deferendum ſ u deſcribendum militares annonas, ſi intra trigi ta dies annonam receptam & militibus aſſignatam non oſtenderint per publicum inſtrumentum, tã reipublicæ quã militibus de ſuo inferre cogentur. Bartolus.

Imperatores Gratianus Valentinia. & Theodoſius.aaa. LEX.V.

ACtuarij niſi expleto triginta dierum ſpatio, pictacia [b] authẽtica confeſtim tradiderint: ſpecies quas ex fiſcalibus conditis diſſimulauerint excludere, vel numero cuius ratiocinia pertractant, ſuperſederint erogare de proprijs facultatibus vel militibus ipſis vel fiſcalibus horreis addicantur [h] inferre.

¶Militibus præſtãda eſt annona ſingulis diebus & ante lapſum anni. & ſi eam noluerint recipere, fiſci commodis applicatur. Bartolus.

Imperatores. Valentinianus Theodoſius & Archad.aaa. LEX.VI.

FOrtiſſimi ac deuotiſſimi milites annonas & capita [i] ſingulis diebus, aut certè competenti tẽpore, id eſt priuſquã annus elabatur, de horreis conſequãtur: aut ſi perceptionem ſuam ac ſi †debitam ſtudio voluerint protelare: id qđ competenti tempore minimè perceperint, fiſci noſtri commodis vẽdicetur.

¶Qui tempore fertilitatis annonam neglexerit recipere de publico tempore cariſtiæ pretiũ ipſius aut annonam non petet. Bartolus.

Imperatores Theodoſius Arcad.& Honora. aaa. LEX.VII.

NVlli militarium †pro ijs annonis quæ in prouincijs delegantur [k], repudiata ad tempus ſpecierũ copia, & inopiæ occaſione captata, pretia liceat poſtulare ita vt ſi quis propter anni abũdantiã ſuſcipere oblata neglexerit, ac poſtea impoſitis ꝓ neceſſitate rerũ pretijs, repudiata taxauerit: neq; id qđ cõtra hanc legẽ expetit [l], ſinat exigere: neq; id qđ accipere diſſimulauerit, conſequatur.

¶Fœnũ militibus & uexiliferis opportunũ, ac etiã ſcholarũ tribunis & comitibus illuſtribus ad domũ eorũ habitationis apportatur. Barto.

Impp. Arca.& Hono.aa. LEX.VIII.

PRouincialiũ cõmodis nos conuenit ſubuenire. Ad omniũ itaq; numerorũ ſiue vexillationũ aut etiã ſcholarũ tribunos vel viros illuſtres comites [m] ſublimitas tua faciat peruenire [n], vt meminerint fœnũ militibus iuſtis capitibus præſtandum, iuxta legẽ [o] diui Valentiniani: nec tamen †ad oppidum deferendum.

¶Omnis erogatio annonæ reo per ſuſceptores facta in ſcriptis eſt redigenda: & etiã quãtitatis ipſius annonæ ſuſceptæ, quã debent principi declarare: & ſi quid ultra acceperint quã ſcripſerint, in duplum tenentur. Bartolus.

Idem.aa. LEX.IX.

EXcellẽtia tua [p] erogationis per ſuſceptores [q] factę modũ quantitate breuium conferri ꝓſpiciat: ita vt quo die numeris datum ſit, diligẽtius exploretur: ac ſi quid amplius actuarios vel opinatores [r] accepiſſe cõſtiterit, quã breuiũ datorũ [ſ] ſcrinijs noſtris, veritas cõtinet: memoratis in duplũ reddere cõpellãtur: ſuſceptoribus ea ſumma imputãda, quã ſemel flagitãtibus eoſdẽ erogaſſe monſtrauerint. nã ad illuſtres quoq; viros magiſtros vtriuſq; militię ſacri apices cucurrerũt, quibus prouida ſanctione decreuimus vt breues ante indictionis [t] principiũ ſumma fide ac veritate confecti ad noſtra ſcrinia dirigantur: ſecũdũ quos à ſuſceptoribus erogatio celebretur.

¶Poſt calendas Nouẽbris militibus uinũ nouum nõ uetus tribuitur. Bartol.

Idem.aa. LEX.X.

IVbemus per omnes prouincias cũctis numeris ac militibus à Nouẽbri menſe de nouello vino [u] annonã dari: quoniã veteris diſpẽdioſa videtur erogatio.

¶Exactor militaris annonæ cum prouincialibus nullũ debet habere cõmerciũ ad hoc ut communem ſummam intra annum poſſit conferre. Bartol.

Idem.aa. LEX.XI.

OPinatoribus id eſt exactoribus militaris annonæ nullum ſit cum prouincialibus commerciũ [x]: ita vt à ducibus vel officio prouinciali omnis ſumma debiti poſtuletur, intra anni ſpatium conferenda.

¶Septem diebus fori militibus non uenduntur res pretio uiliori. Bartol.

Idem.aa. LEX.XII.

SEptem [y] diebus per quot tribuni prætoriani emolumenti gratia ſolenniter ſtellaturæ [z] †nomine ſpecies conſequuntur: ſpecies reſiſtentes non aliter adęrẽtur [a], niſi vt in foro rerum venalium diſtrahantur.

¶Miles impediẽs exactionem annonæ, uel conſuetam erogationẽ, pœna hic inſerta puniur. Bartolus.

Idem.aa. LEX.XIII.

LEgę repetita cenſemus vt ſi quis militum intercluſam ſpecierum exactionem refricare tentauerit [b], vel adærationes ſtatutas auſus fuerit immutare, tam

eo.opinatoribus.&.ſ. de apo.l.j.

v IVbemus. Vino.] Not. vinum annonã dici. Accurſius.

x OPinatoribus. cõmercium.] vt & ſ.de ſuſcept.l.j &.ij.&.ſ. de offic.re.puin.l.nullũ. 10ltẽ facit.ſ.de exacto.trib. l.miſsi.&.ĩ.de execu.& ex ac.l.ſiue. Accurſius.

y SEptẽ diebus.] habeas inſtantes. qđ eſt ĩ. aliàs dierũ. & dic ſpecies ſeptẽ dierũ &c. ſed ſuperfluit reſiſtentes. & dicas q̃ ꝓ minori pretio quã alijs dabatur his: vt 20puta plauſtrum lignorũ nomine. Accur.

z ¶Stellaturę.] qđ remouet. Et not. foro venalium. ſic.ĩ.de cohor.l.ſpeciebus.& ad.l.aquil.l.ſi ſeruum.

† Necnõ, ĩ exẽ. vict. qđ & videtur conuenire cum epitome.

a ¶Adærẽtur.] i. in ęrarium deferãtur per hoc quod datur prædictis, 30 aliàs adhibẽtur, aliàs adueh entur.

b LEge. Tãtauerit. impediendo exacto res exigere quod debet ſolui.

† Stellatura iterpretaťhic & in li.ꝑter. j. Alcia. eſt ſeꝑriuilegiũ quod dã militũ quo viliori pretio annonam cõſequuntur: quale qđ eſt aliis teſſera frumentaria.

a ¶ Dux.] si ipse hoc fe cerit, vel eius officialis. Vel dic nisi punierit fa cientē. & secūdū hoc facit in authen. de depo. & de nun. §. j.

b Is scholaribus. per opinatores.] & expone vt. s.

soc ¶ Heredib⁹.] facit. j. eo. per hanc. in fi. & s. de aduocat. diuer. iud. l. post duos. §. j. & de proxi. sacr. l. si quis. & de domesti. l. fin. & s. de an. ciui. l. j. & j. de primipi. l. j.

d Annonas. Aera rię.] id est ærariū pertinere, & de ærario

2 o solui. videtur ergo cōtra riū. s. eod. l. nulli. dic vt ibi. Vel hic nō prohibet accipi species, sed debet accipere à fisco taxato pretio, qđ ibi nolebāt fa cere milites, sed tantum pretium.

e ¶ Tui culminis.] præ fecto prætorio loquitur.

3 o Accursius.

f Iubemus. per hāc. Sublimitatis.] loq tur magistro militum.

g ¶ Pro iustitię.] fic. s. de iudic. l. rem nō nouā. in princi. & §. patroni. & in aut. vt ij qui obli. §. ij. colla. vj.

h ¶ De negotiatione.

4 o nā aliquid pacisceba fibi restitui actuarius, vt subijcit.

i ¶ Debitū.] videtur q mutuabatur militib⁹: & dicit trenis secūdū H. i. tertiā forte solidi ad pl⁹ sed plerūq; minus: vel à triente. fic. j. de mi. veste. l. iij. Accursius.

5 o k ¶ Consuetudinē.] fic. j. de diuer. offic.

l ¶ Retineri.] videntur ex eo retineri q nō dātur militi, sicut mulier vide tur stare in primo matri monio eò q non nubit secūdò: vt in aut. de nup. §. soluto. coll. iiij. nā stat apud superiorē in seque

6 o stro vt dicit.

m ¶ Propositis.] non ta ctis. fic. s. de epis. & cleric. auth. sed & iudex. & de iudi. l. rem non nouam.

n ¶ Negotiatiōe.] s. de creuisse.

o ¶ Cōstitutio.] s. ista vt. j. §. proxi.

p ¶ Sequestrētur.] fic

7 o s. de probi. sequestr. pe. l. j. contra. Solu. hic specia le: vt &. s. de agri. & cen. l. litibus.

q ¶ Pictacia.] i. scripturā breuem secundū Hugo.

r ¶ Decem ex deuotis simis.] Not. decē testes necessarios sicut & aliās xv. vt. s. de proxi. sacr. scr.

8 o l. vnicui q; regulariter contra. ff. de testib. l. vbi. Item not. sub præsentia. sic. ff. de testu. l. testium. & in authen. de hęredib. & fal. §. hinc.

vir spectabilis dux .,centum libra rum auri, quā eius etiam officium pari condemnationis summa qua tiatur, adiecta sacrilegij pœna quę diualium scitorum violatores pa lam insequitur.

¶ *Exactor militaris annonæ scholari ad numerū cogendū deputato unū solidū præstabit: deputa to uerò ad onus præstandi æquis annonā, salariū debitū dabitur unà cum annona etiā suis hæredi bus ipso defuncto. Barto.*

Imp. Hono. & Theo. aa. LEX. XIIII.

Is scholaribus quibus laborum intuitu regendos numerosdede rimus, de ærarijs annonis singu los solidos per opinatores[b], cabal lationis quoq; rationē p̄ admini strato tēpore debitam, quando mi litibus erogatur, sine mora præbe ri oportet: vel si quis eorum ante quā accipiat, in fata concesserit: qđ ex vtraq; causa ei debebatur, hęre dibus[c] eius restitui.

¶ *Annonæ debitæ in publico uniuersis officijs & sacri palatij ministerijs sacrisq; scrinijs & cæ teris adminiculis dignitatū præberi eis debent in pretio taxato. Barto.*

Imp. Leo. a. LEX. XV.

Annonas omnes quæ vniuer sis officijs atq; sacri palatij ministerijs & sacris scriniis cęteris q; cunctarum adminiculis dignita tū a solēt delegari, quasq; ij qui ad earū exactionē mittuntur, pro cu piditate & libidine sua grauiter ex prouincialium visceribus eruebāt, ad similitudinem militum quibus ærariæ[d] præbentur annonę, adhæ rere præcipimus, vt omnibus su pra designatis, emolumenta debita in pretijs dispositio tui[e] culminis pro publica vtilitate taxatis præci piat erogari.

¶ *Erogator iurare debet se officiū legaliter & secundū iustitiā peracturū, & sua manu numera re debet militibus annonā eis debitam. Bartolus.*

Imp. Anastasius. a. LEX. XVI.

Iubemus per hāc diuinā dispo sitionē eos quib⁹ ex officio tuæ sublimitatis f militariū meritorum seu cuiuslibet præstationis cōmit titur erogatio, in primis iurare p̄ iustitię g rationem iunctā sibi soli citudinē peracturos, & secūdū pręsentem saluberrimę nostræ dispo sitionis obseruationē solatiū (sicut dictū est) publicum erogator ma nu sua sine vllo dolo & fraude sin gulis militibus enumeret: quatenus vnusquisq; miles accepto per suam manum solatio, ipse cū actuario de negotiatione h actuarijs permissa secundū rationē agat iustitiæ: hoc videlicet obseruādo, vt pro singu lis solidis actuario, siue statim, siue post vnum duosve seu amplius an nos restitutum fuerit debitum i mi nus quidem vno tremisse, pro temporis scilicet breui tate paciscili iceat: amplius autem quā vnum tremissem nullus actuarius pro quoquo tempore seu annorū spa tio paciscipenitus permittatur, nec vlla possit actuari⁹ machinatione pro temporis prolixitate vnius quanti tatem tremissis excedere.

¶ *Si tempore erogationis stipendiorum oriatur quæstio inter militem præ sentem & actuarium de lucro ex pactione actuarij debito: pecunia deponitur apud principes militum, donec per eos principes propositis eis sacrosanctis euangelijs causa interim fuerit terminata. Si uerò erogationis tempore miles fuerit absens ex legitimo commeatu intra taxatum numerum sequestratur pe cunia in instrumento contenta apud dictos principes, donec post reuersionē militis fuerit causa terminata inter militem & actuarium per ipsos princi pes, hoc dicit. Bartolus.*

¶ Siqua tamen inter actuarium & militē super pactio ne vel negotiatione tempore erogationis emerserit du bitatio: iubemus eidē militi dādas pecunias, ab erogato re principis dari, & secundū hactenus obseruatam con suetudinem[k] easdem pecunias vel ab erogatore prin cipis, vel ab actuario retineri[l]: quatenus causa apud de uotissima principia, propositis[m] sacrosanctis scriptu ris inter actuarium & militē tractetur: vt ex omni par te miles nullum damnū sub quacūq; occasione (præter quā id quod eū ex iusta & permissa actuarijs negotia tiōe[n] debere cōstiterit) patiatur. ¶ Super ijs vero quos datis forte cōmeatibus abesse contigerit, hoc volumus obseruari, vt pecuniæ quæ erogandæ sunt, vsque ad tri ginta milites, quos tā tummodo datis cōmeatibus di mitti sacra cōstitutio[o] continet apud deuotissima prin cipia sequestrentur[p]: illorum scilicet tantūmodo mili tum, quorum intra triginta commeatales viros consti tutorum actuarius tempore erogationis pictacia[q], vt pote habita super pactione, protulerit quatenus cum ijdē redierint milites causa apud deuotissima principia secundùm præfatum modum tractata, vt riusque par te indemnitati similiter consulatur.

¶ *Tribunus triginta militibus tantum potest dare licentiam commeandi, & si pluribus dederit, illi plures non habebunt stipendium: sed erogator rationi publicæ reportabit: ipse tamen tribunus eis de suo proprio satisfaciet. hoc dicit. Bartolus.*

¶ Non danda pro tempore tribuno licentia triginta viris ampli⁹ sub cōmeatus occasione dimittere. Sinue rò saluberrimā constitutionē auferēdo, amplius quā triginta viros datis commeatibus tribunus dimittere ausus fuerit, pecunias quidem quę post præfatorum tri ginta virorum numerum per commeatus dimissis mi litibus erogandæ fuerant, publicæ rationis erogator non dubitet reportandas. Sciat verō tribunus præter iam constitutas super huiusmodi facinore interminationes, sese de proprijs facultatibus singulis militibus quibus vltra numerum triginta virorum sub nomine commeatuum eos dimittendo causam ne consequen di publica solatia dederit: quicquid obiniquam dimis sionē amiserint, soluturum. Nec prius idem tribunus ab eodem decedat numero, nisi omnes huiusmodi mi lites, id est quos post permissam triginta virorum quā titatem, commeatus nomine dimiserit, indemnes in hac parte atq; illæsos reddiderit. ¶ Hoc etiam adijcien do, vt sub gestorum testificationem decem ex deuotis simis[r] principijs primates eorum videlicet, quā vnus quisq; caput scholæ iuratus deponat sub præsentia sua rē sicut superius dispositum est, fuisse subsecutā, & sub obtutibus suis vnūquenq; militem solatium suū manu sua ab erogatoris dextera suscepisse: & hmōi gesta, rela tione à viro clarissimo tribuno vel deuotissimis prin cipijs intra tres mēses mittēda, ex quo profectus fuerit

Negotiatione

a ¶ Negotiatione.] qa forte in ea est erogator.
b ¶ Simulatq;.] id est post quam.
c ¶ Ministrandas.] facit. ſ. eo. his scholaribus.
d Cvm sepe. Rationes.] propter timorem fortè galdanæ.
e ¶ Causam.] ſ. fortè propter ductum personarum vel rerum.
f ¶ Ingeratur.] pro stipendio puta talium militum.
g ¶ Agnoscere.] videt q; custodit' á nũcio cõis debeat soluere nuncio, non cõmuni per. l. istam sed certè imo ille qui facit custodiri: vt patet ibi, vel si antelatam &c.
h ¶ Imputando.] i. qđ soliti erant antea de publico habere pro salario hoc habeant nõ autem plus à publico, sed ab eo in cuius stant seruitio.
i ¶ Iusione.] sic. ſ. de mandata. princi. l. j.
k ¶ Tuæ celsitudinis. loquitur præfecto. Acc.
l ¶ DE EXCOCTIONE & TRANSLA. &c. Expene ut patebit. j. eod.
m Pinatores.] i. exactores militaris annonę vt. ſ. tit. j. l. opinatores.
n ¶ Delegãtur.] vt ibi exigant, & militibus dent qui ibi sunt pro republica.
o ¶ A nullis.] i. nõ petãt ab illis famulis excoctionem panis quos cõsuetudo excusat. & sic no. pro cõsuetudine ꝓuincialiũ sic. ff. de offi. procon. l. ob seruare. §. obseruare. & l. si in aliquã. §. & ferias. &. ſ. de testa. l. testamẽta. &. ff. de aqua plu. arc. l. si prius. & de decu. l. nõ eñ §. vlti. &. ſ. de expen. ludo. l. j. &. j. de diuer. offi. l. viros. sed ab alijs omnibus quos consuetudo non excusat, efflagitent: vt. j. l. proxi.
p ¶ Tua.] magistro militum loquitur. Accursi.
q ¶ Excoctiõe buccellati.] id est panis azimi: qui ideo buccellatus dicitur, quia facile per buccellos, id est per parua & minima frusta diuiditur. P.
r ¶ In trãslatiõe] i. in deferendo ad milites qui ibi propè in limitibus sunt.
s ¶ Nullius.] nisi cõsuetudo excuset: vt. ſ. l. pxi. & ad idem. ff. de muner. & hono. l. iij. §. eos.
t ¶ Domus.] sic quã in ea prouincia habemus.
u ad quod. ſ. vt in emptione specierum. l. j. &. j. de cur. pu. l. nullus. &. ſ. de priuil. do. aug. l. iiij.
v ¶ In procuratorẽ.] cũ dominus abest. ad qđ ſ. vnde vi. meminerint.

numerandos, ad nostrã referat pietatem. Hoc videlicet ante omnia curando, vt ꝑ tempore erogator, postq; datæ fuerint ex publico pecuniæ, intra duos vel tres menses seu quatuor, pro qualitate scilicet spaciorum, cõmissam sibi solicitudinem erogationis nõ dubitet faciendam, vel si vlterius apud se pecunias publicas, differendo erogationem, ausus fuerit retinere: sciat se modis omnibus damnũ qđ ex negotiatione[a] miles sustinuerit, ex ꝑprijs facultatibus militi soluturũ. Scientibus ijsq; prefatę dispositionis obseruantiã siue in differenda vltra sigillatim definitũ temporis spatium erogatione, siue in qualibet alia parte fuerint egressi, nõ solùm sese militię cingulì amissionẽ verumetiam facultatũ quoq; suarum publicationem ꝑ tanto subituros flagitio: & insuper erogationum quoq; solicitudinem ab officio tuæ celsitudinis (si imperatoria fuerit violata dispositio) ad alios transferandam. Si verò idem officiũ simulatq;[b] huiusmodi fuerit à quolibet facinus perpetratũ ad notitiam nostræ mãsuetudinis, vel certè ad sciẽtiam illustrissimæ magisteriæ referre curauerit potestatis, vt eiusdem apparitiõis †periculo tale flagitiũ principales minimè possit aures latere: quatenus ex omni parte eodem delicto reuelato, quicunq; saluberrimas nostrę cõstitutionis vel pietatis ordinationes ausus fuerit violare, intermina tas minimè possit pœnas euadere: ita vt singulis militibus qui nõ obseruato in eorum persona tenore dictæ dispositionis, læsi fuerint, liceat sacratissimũ nostrum per vnũ fortè, vel etiam binos milites pro omnibus verba facturos, petere cõ meatũ: & porrectis precib⁹, qđ cõ tra nr̃am dispositionẽ passi sunt, approbare: eoq; facto, statutis violator impatoriæ dispositionis supplicijs percellatur. ¶ Illud præterea omnibus modis obseruari decernimus, vt erogator omnes pecunias quæ mortuis militib⁹ vsq; ad diem mortis eorum debitę fuerãt secundùm iam datam diualem dispositionẽ vxoribus vel liberis eorum non dubitet ministrandas[c].

¶ *Milites deputati ad custodiam alicuius personæ uel loci, annonam de publico nõ percipiũt: sed sed à constituta persona salariũ habebũt de publco. Item milites non debent ad custodiam alicuius deputari sine principis licentia obtenta in scriptis. Bartolus.*

Imperator Iustinianus.a. LEX. XVII.

CVm sæpe contingat propter quasdam maximas & inexcusabiles rationes[d], quibusdã ad custodiam vel ob aliam huiusmodi causam milites deputari, vel etiam iam deputatos esse, & nõ conueniat hoc modo publicum aliquod damnũ seu dispendium sustineri: iubemus si qui fortissimi milites ex quocũq; numero curijs vel quibusdam corporibus vel sacrosanctis ecclesijs vel alijs personis ꝑ custodia (vt dictũ est) vel tali alia causa à nr̃o nomine † deputati sunt vel fuerint, ne per eorum translationes circa annonarũ vel capitum † eis prębendorum erogationem, publicis rationibus quædam læsio ingeratur[f], eandem rem de proprio personam seu etiam personas cui vel quibus deputati sunt vel fuerint, hęc modis omnib⁹ agnoscere[g], hoc tantummodo de publico pro ijsdem annonis & capite præbendo & imputando[h], qđ in locis ex qbus præfati milites peruenerũt seu peruenerũt, imputabatur: vel si antelatam præstationem supradictæ ꝑsonæ recusauerint, eosdem milites nõ recedere de suis locis, vel eos ꝑ recesserint, siue quadam mora ad ea redire hoc omnifariam custodiendo, vt nemo deuotissimorũ militum cuicũq; personæ seu corpori sine speciali nostræ serenitatis iusione scriptis ꝑferenda deputetur: officio tuæ celsitudinis[k], si hanc nostræ mãsuetudinis formã quoties super militibus qbusdam deputandis aliquid statutum fuerit, gestis insinuare, & qđ eos quibus dati sunt, prout nobis placuit agnoscere oportet, itidem publicare minimè curauerit, tam dispendiũ quodcũq; publicũ hac ex causa sustinuerit, ei de proprio resarcire: quàm triginta librarũ auri multam ꝑpter desidiã suam, imo magis conniuentiam, dependere cogendo: rectoribus nihilominus prouinciarum & apparitoribus eorum, si statuta nostra violauerint seu violari concesserint, eiusdem condemnationis solutione percellendis.

& de fal. mo. l. j. §. actore.
x ¶ Posthabita.] id est sine dilatione.
† numine.
† aliâs capituum.

TITVLVS XXXIX.

De excoctione † & translatione militarium annonarum[l].

† aliâs exactione.

¶ *Opinatores delegati ut militibus annonam exigãt, & eis soluant, á ꝓincialibus nõ petant panis excoctionẽ. nisi sit inter eos cõsuetudo cõtraria. Bar.*

Imperator Theodosius.a. LEX. I.

† opinatores. & j.

OPinatores[m] † quibus species in diuersis prouincijs delegantur[n], contra omnem consuetudinem à nullis[o] consistentibus † famulis † excoctionem panis efflagitent. Illustris igitur authoritas tua[p] nouam vsurpationem congrua authoritate repellat: vt cùm opinatores in prouincias delegantur, vetus consuetudo seruetur.

† familijs

† Concor. cum hac. l. c. j. in glo. sup. ¶. pro curatoris. extra vt li. nõ contes. circa med. gloss. ibi, & dolus ꝑ curatoris.

¶ *Ab excoctione panis nulla domus etiam principis excusatur: & si procurator domini cui panis coquendus mandatur, cõtumaciter facere neglexerit, punitur ipse & dominus si fuerit conscius. Bartolus.*

Idem.a. & Valent.a. LEX. II.

IN excoctione ¶ buccellati qđ deuotissimis militib⁹ conuenit præparari, in translatione † etiam annonæ, nullius † excipiatur persona videlicet vt nec nostra quidem domus † ab ijs habeatur immunis. Et si quisquam (quod non opinamur) implere quæ sunt præcepta neglexerit, in procuratorem † eius seueriſsimè vindicetur, ita vt si huiusmodi contumaciæ dominum † consciũ esse constiterit, quadruplum id quod pro eius capitatione poscitur, posthabita † dilatione soluatur.

† De hoc ꝟbo, qđ significet & qualiterex ponit̃ vide glos. super verb. habita. in. c. inter monasterium. extra de re iudica.

g DE MILITARI &c.

a OMnem. Vestiũ.] militũ: vtex rubr. patet.

b § Aprilis.] no. in calendis Aprilis vestiendũ p ęstate: sed & tunc nauigiũ incipit: vt. ſ. de nauſo fra. quoties. in fine.

c § Tuæ.] loquitur præfecto prætorio. Accurſius.

d PRouincię. In triginta.] fortè p singulis. xxx. iugis vnũ aureũ dabit aliquis. Itẽ p tot capitibus alium aureum a vestes militum.

e § Ternis.] ideſt trigin 20 ta quatuor, ſecundũm Hug.

f § Comparatitium.] id eſt qui comparabunt ſi non habent.

g § Debere.] ſed ĩ mercę fortè dabunt æquiua lens.

h FOrtiſsimis. Tremiſſes.] ſ. quia in 30 trientes remittunt. P. & de his fit mentio. ſ. de erog. mi. anno. l. per hãc §. hoc videlicet.

† orientis puinciam.

i § Chlamydibus.] fortè pro furrura vel fibulis. nam pro toto parum eſſet.

† Alci. hîc legit orthodoſiæ natis.

k MIlitaris adęratio.] i. æris con 40 gregatio certo tempore: vt. ſ. co. l. j.

l § Agyneciarijs.] hoc expone vt. ſ. de murileg. in rubri.

m § Gregarijs.] i. vilibus puta de plebeis natis: ſicut grex ex inferiorum pecorũ. ſ. ouiũ. maiorũ aũt dicit armentũ 50 ſecundũ Hug. No. ergo q fortiſsimis q̃q; dant partes in pecunia inferioribus datur ſexta in pãno: qđ volũt eligere.

Metati q dicuntur.

g DE METATIS &c. *Metati dicũtur milites in terminis caſtrorũ: qui caſtra uallo undiq; circunda bãt. unde in Exod. Caſtra* 60 *metati ſunt filij Iſrael ſic & ponitur. ſ. de epiſc. & cleri. l. omnia. Sed epidemetici dicuntur qui ſupra milites ſunt conſtituti: metientes ſiue dimetientes militibus hoſpitia, ab epi quod eſt ſupra, & metis id eſt metatis id eſt de ijs qui ſupra milites dime* 70 *tiuntur id eſt diuerſis diuerſa aſſignant hoſpitia.*

Epidemetici qui dicuntur.

† aliâs inioribus.

o SI quis. Videtur dicere q epidemeticihabebãt iub ſemẽſores q quidem menſurabãt hoſpitia accipiẽtes tertiã: vt. ſ. ſol. pxi. & in eminẽti loco ſcribebat nomẽ eius qui ibi debebãt hoſpitari: qbus non licet delere nec variare poſtq̃ fecerint, quaſi ſuo officio functi: vt. ff. de re iud. l. iudex. &

TITVLVS XL.

De militari veſte.

§ *Canonem ueſtium à calendis Septembris uſq; ad calendas Aprilis reſpublica ſoluet. h. d. Bart.*

Imp. Valentin. Theod. & Arca. aaa. LEX. I.

OMnem canonem veſtiũ[a] ex calendis Septembris ad calendas Aprilis[b] noſtris largitionibus tradi præcipimus: propoſita pœnâ rectori prouinciæ vel eius officio condemnationis quæ tuæ[c] iuſtitiæ videbitur.

Imp. Theod. Arcad. & Hono. aaa. LEX. II

PRouinciæ Thraciarũ† p triginta iuga ſeu capita cõferant veſtem. Scythia & Myſia† in triginta[d] iugis ſeu capitib[e] interim annua ſolutione dependant: per Aegyptũ & Orientis partes in triginta temis[c] iugis: per Aſianã verò & Ponticã diœceſim ad eũdem numerũ in capitibus ſeu iugis annuę veſtis collatio dependatur: ita vt per Orientem† prouinciæ in titulo auri comparatitij quod per iugationem redditur, compenſationis gratia perfruantur: exceptis Oſtroenatis†, & Oſrhenia, & Iſauria. nam eas demum conſtat aurũ comparatitium[f] minimè debere[g].

§ *Ad ueſtem militis non præſtabuntur bini tremiſſes, ſed unus ſolidus. Bartolus.*

Imp. Arcad. & Honor. aa. LEX. III.

FOrtiſsimis militibus noſtris per Illyricum non binos tremiſſes[h] p ſingulis chlamydibus[i], ſed ſingulos ſolidos dari præcipimus.

§ *Quinq; partes pretij ueſtis militaris in pecunia debent dari fortiſsimis militibus: debilibus uerò ſexta pars in pannõ. Bartolus.*

Imp. Honor. & Theodo. aa. LEX. IIII.

MIlitaris[k] adæratio veſtis à collatoribus exigatur, ſacratiſsimis videlicet largitionibus inferenda: ita vt quinq; eius partes fortiſsimis militibus erogẽtur in pretio: ſexta verò portio à gynecia rijs[l] clementiæ noſtræ abſq; vlla vel ipſorum vel publica incommoditate p eadem contextione ſuſcepta, minoribus† gregarijsq;[m] militibus in ipſa quã maximè eos deſyderare conſtiterit, ſpecies præbeatur.

TITVLVS XLI.

De metatis & epidemeticis[n].

§ *Menſor deputatus ad hoſpitia menſuranda p epidemeticos, & militibus danda ſeu aſſignanda ſi in hoſpitis domo ſcripſerit nomen militis cui ſit hoſpitium aſſignatum, & poſtea deleuerit, punitur pœna falſi. Bartolus.*

Imppp. Theodoſius, Arcad. & Honorius. aaa

LEX PRIMA.

SI quis[o] metatorũ[p] noſtrorum manum qua deputatas ſingulis quibusq; domus denotant, & poſtibus[q] hoſpitaturi[r] nomen adſcribunt, delere non dubitauerit: ad inſtar falſi[s] reus conſtituti huius authoritate teneatur.

Imp. Arcad. & Hono. aa. LEX. II.

IN qualibet vel noſ ipſi vrbe fuerimus, vel in qua ij qui nobis militant, commorentur: omnium tam metatorum[t] quàm etiam hoſpitum iniquitate ſummota, duas dominus propriæ domus, tertia hoſpiti deputata, eatenus intrepidus ac ſecurus poſſideat portiones vt in tres domus diuiſæ partes, primam eligendi dominus habeat facultatem: ſecundam hoſpes quam voluerit exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atq; iuſtitia eſt, vt qui aut ſucceſsione fruitur, aut emptor, vel extructione gaudet: electam præcipuè iudicio ſuam partem teneat & relictam[v]. Ergaſteria[x] verò quæ mercimonijs deputant, ad prædictã diuiſiõis iniuriam non vocentur, ſed quieta ſint & libera, & ab omni hoſpitum iniuria defenſata, ſolis dominis conductoribusq; deſeruiant. Sanè ſi ſtabulũ (vt aſſolet) militari viro in tertia domus parte defuerit: ex ergaſteriis (niſi id dominus qualibet occaſione prouiderit) pro animalium numero vel domus qualitate deputabitur. ¶ Illuſtribus ſanè viris non tertiam partem domus, ſed dimidiam hoſpitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat cõditione obſeruata, vt alter ex his (ſi libet[y], atq; maluerit) diuiſionem arbitraria çquitate faciat, & alter[z] eligendi habeat optionem. & firmiſsimum perpetuò quod iuſsimus perſeueret: ita vt triginta librarum auri qui illuſtriſsima ſunt prædiți dignitate, fiſco noſtro ſe pœnam illaturos eſſe cognoſcant: cæteri verò militia ſciant ſe eſſe priuandos, ſi generale præceptum amplius vſurpando quàm iuſsimus, reprehenſibili temeritate violauerint.

§ *Præſentibus iudicibus qui de cauſa cognoſcendi poteſtatem habent, non debent eorum prætores adiri. Bartolus.*

Idem. aa. LEX. III.

CVnctos iudices ſcire volumus à prætorijs ordinariorum iudicum his[a] præſentibus abſtinendum.

§ *Domus fabricenſium ad hoſpites recipiendos non grauantur. h. d. Barto.*

Idem. aa. LEX. IIII.

FAbricenſium[b] domibus vbicunque conſtitutis omnem moleſtiam hoſpitum præcipimus amoueri: quòd & Antiochenſibus & cæterarum ciuitatũ fabricis ſimilis domorum excuſatio præbeatur, abſente ſcilicet ſacro comitatu[c].

Deuotum.

p § Menſorũ.] dicti menſores: de quibus habes. ſ. de menſoribus.

q § Poſtibus.] i. oſtijs. ſic. ff. de inſtit. l. ſi pupillus. §. de quo.

r § Hoſpitaturi.] ſcilicet militis. Accur.

10 s § Falſi.] quia delet verum: vt &. ff. de fal. l. j. §. qui in rationibus.

t IN qualibet. Menſorum.] expone vt. ſ. l. proxi.

v § Relictã.] p ferẽ ma iorem habet partẽ dere: vt. ſ. de dona. ſancim'. §. j. & facit. ſ. de ijs q ſe de- 20 fe. l. j. circa princi. Arg. cõtra. ſ. qñ & qui. quar. pars debe. l. ij. circa prin. Sed quis diuidet? Rñd. menſor, vt. ſ. hac. l. innuit: &. ſ. l. proxi.

x § Ergaſteria.] quæ ſunt in plateis: vel angi portis: vt. ĩ. l. vltima.

y § Quilibet.] ſi habes 30 q libet, videſ abundare propter verbum alter. ſi habes quibuslibet. ſ. de prædictis illuſtribus.

z § Et alter.] puta hoſpes. nam &. ſ. prius eligit hoſpes. Accurſius.

a CVnctos. His.] ordinarijs iudicibus. Et no. cõtra legatos 40 curię Romanæ q hoſpitãtur in domibus eorũ & aliorũ prælatorum eis præſentibus. & facit in aut. de defen. ciui. §. nulla. vbi defenſor non perdit iuriſdictionem propter præſentiã præſidis.

Legati apoſtolici ſi debent in eorũ domibus hoſpitari.

b FAbricenſium.] hi ſunt qui faciunt 50 publica arma: vt not. ſ. de fab. in rub.

c § Comitatu.] aſs comitatu, aliâs commeatu.

a DEuotum.] quales debent esse cēs prouinciales.

b ¶ Prædium.] quia secus in domo: vt.j.ead.l. §.solam.

c ¶ Metator.] i. miles: vt.s.in rub.not.

d ¶ Actori.] i. castaldio
10 ni domini eo absente.

e ¶ Concessum.] Not. sic &.s.de iur.fisc.l.phibitum.& est arg. ad id qđ no.ff.de iusti.& iur.l. vt vim. Itē facit.s. qñ licet. vni. sine iu.se vin.l.j. & ij.& de iure emphy.l.ij. & de adul.l.gracchus.& ff.de adul.l.mariti.&ad
20 l.aquil.sed & quicunq; &.l. quemadmodū.§. j. & in aut. vt licet matr.& auię.§ his.&.s.de decur. eos.&.l gñaliter.Itē no. q hīc pmittit vltionem. non solùm defensionem sic.ff de bo.li. qui cū maior.§.si libertus.in fi.sed hic p defensione ponit.
30 &.d.l.qui cū maior.per iudiciū vendicat: vt no. ff.ad.l.aquil.l.scientiam. §.qui cùm aliter. in fin.

f ¶ Hospitalitatem.] i.recipiendo hospitē in tertia vel dimidia parte domus: vt.s.l.ij.Accursi.

g ¶ Postulauerit.] sic
40 s.ne rusti.ad vllū.l.ij.& de eroga.mili.an.l.iij.

h ¶ Sponte.] sic &.s. ne rusticani ad vllum. l.ij in fi.&.j.ti.ij.l.ij.Ac.

i HOc prospectū. Infausta.] i. non horrenda secundū Hug. aliās pro malo homine: vt.s. de repud.consensu. circa prin.Accursius.

50 k ¶ Nec balneū.] s. nec comitibus lauacra.

DEuotissimos. Muri.] genitiui casus est. Accursius.

m ¶ Pedeplanis.] i. in pedibus turrium & murorum vrbis q̄ spicę sunt poterunt milites se defendere vt se ibi præpa-
60 rent alijs vestibus ad eū dum. & videtur vna dictio in pedeplanis.

n ARchiatros.] i. principes medicorū seu maiores medicos. & facit.s.de inof.testa.l. fi.& de profes. & medi. medicos.&.l fi.Accursi.

o ¶ Literarum.] nō pri
70 marum: vt.ff.de mune. & ho.l. vt gradatim.§. fina.Accur.

p OMnes. Metata.] id est castra vł hospitia, vt postea exponit.

q ¶ Metatoribus.] id est militibus.

r ¶ Vendicare.] sic.ff.
80 qđ quisq; iur.l.j.

s ¶ Cingulum.] ad qđ.s. vt dig. ordo ser.l. l.ij.&in aut.vt ord. prę. collā.v. Item & facit.j.l. proxi.§.si qui.

t ¶ Tertiæ.] s. eo.l.ij.

v ¶ Priuilegijs.] No. cū

Imperator Theodosius.a. LEX.V.

DEuotū[2] possessorē ab omni inquietudine liberamus. Primò igitur omniū ad nullū prędiū[b] publicū vel priuatū domus nostræ vel cuiuscūq; iuris vllus metator[c] accedat, si à quoq̄ fuerit destinat[o]. Licēt iam enim domino, actori[d], ipsiq; plebi serenitas nostra cōmi sit, vt eum q̄ præparandi gratia ad possessionē venerit, expellendi habeat facultatem, nec crimen ꝓaliqđ pertimescat: cū sibi arbitriū vltionis suæ sciat esse cōcessum[e]: rectęque sacrilegū prior arceat qui primus inuenit. Administrantem verò, eius q̄; officij p̄ceres quorū præceptio inhibitā p̄sonam ad agrum aliquem destinauerit, in tps p̄scribi debere cēsuim[o]. ¶ Solā sanè hospitalitatem[f] sub hac obseruatione cōcedimus, vt nihil ab hospite qđ vel hominū vel animalium pascuis necessariū creditur, postulet: omniumq; sit acceleratū iter atq; continuū, nec vlli liceat residere: ne diuturnitas cōmanentium, vlla ex parte prædiū vexet. Decem etiā librarū auri multa ferietur quisqs administrator, rogator, apparitor vè vllus, militans scilicet vel iter agēs, vllo in loco aliqđ ab hospite postulauerit[g]. Intantū enim inhiberi sceleratum morem iubemus, vt ipsis quoq; præbentibus impunitum esse non patiamur, si quid sponte[h] cōtra præceptum nostrū probati fuerint. obtuliſſe.

Idem.a.& Valentin. Cæs. LEX.VI.

HOc prospectum est vt infausta[i] hospitalitatis præbitio toleretur, nec balneum[k] quisq̄ à domino ędium postulet.

Iidem Augusti. LEX.VII.

DEuotissimos milites ex procinctu redeuntes, vel profici scētes ad bella, muri[l] sacratissimę vrbis singulæ turres in pedeplanis[m] suis suscipiant.

¶ *Medici sacri palatij & urbis Romæ magistri liberalium artium, & pictores ingenui quó ad uiuunt sunt immunes ab onere hospitandi. Bar.*

Idem Augusti. LEX.VIII.

ARchiatros[n] nostri palatij, necnō vrbis Romę, & magistros literarū[o], pro necessarijs artibus vel liberalibus disciplinis, necnon picturæ professores (si modo ingenui sunt) hospitali molestia quò aduiuent, liberari p̄cipimus.

¶ *Hospitantes milites in domibus habitationum ipsorum nullam aliam discutionem uel pœnam debent subire. Item nullus debet impetrare ut à munere hospitandi milites sit immunis, & uicini domus grauetur. Bartolus.*

Idem Augusti. LEX.IX.

OMnes qui metata[p] in suis domibus præstant, siue hospitia præbuerint metatoribus[q], siue quolibet pacto satis eis fecerit, nullam vel pēsionis vel discussionis domus gratia molestiam sustinere coganṫ. Deinde neminē volumus cuiuslibet loci vel ordinis in hac florentissima vrbe domū p̄priam excusantem, metatum sibi in alienis ædibus priuilegio militiæ vendicare[r], qđ & in p̄uincijs obseruari oportet. cæteris verò quibus illustris dignitas sub cingulo vel citra cingulū[s] p̄ suo solo honore delata est, excusandarū ædiū licentiā penitus denegamus. Hoc iuris etiā in ijs præcipimus obseruari, quos ipsa quidem administrationis conditio spectabiles nouit honor tamen additus à nostra liberalitate reddit illustres. Sciturus omnibus q̄ si qs cū cingulo p̄fruatur, & excusationem ita propriæ domus impetrauerit, vt à pensione etiam portionis tertiæ[t] sit immunis, & militiæ causa metatum in alienis domibus sibi crediderit vendicandum: siquidem honore præditus excusationis ius habeat, carebit legum priuilegijs[v], quas fraudare conatus est. Si verò inter eos quibus nulla suffragatur dignitas, numeretur, centum libarrū auri sacratissimis largitionibus pendendarū illatione multabitur.

¶ *Quidam in hac lege nominati dum uiuunt, & post mortem eorum hæredes filij, parentes, nepotes, frater, soror, uxor, & eorum tres domus à molestia recipiendi milites habent immunitatem: quidam duas, quidam unam tantū quidam dimidiam tantùm. Bartolus.*

carere priuilegijs legū q̄ eas fraudare conat̄. sic s.de iudę.l.iudęos.&.ff. de mino.l.auxiliū. in fi. & facit.ff.de pœnis. quędam.&.s.de epis.& cleri. presbyteros. Sed arg. cōtra.s. de iudi. properandum. vbi etiam contumacia seruatur ius.

x HAc lege. Dignitatem.] & sic habet duas. Accursius.

y ¶ Duarū.] minus habet hęres quā defunctus & sic est arg. cōtra. ff. đ re. iur.l.hęredē. Itē not. priuilegiū trāsit ad superiores qđ dic vt.s.de proxi. fac. scri. in sacris. vel non sunt superiores, cū iam
20 defuncti non sunt.

z ¶ Semis.] i. medietas: vt insti. de hæred. instit. §. hæreditas. Alij ergo semisses pro tertia præstabant hospitium: vt.j.eo. §. comites.

a ¶ Cęlitus.] i. à principe ad quod.s.l.proxi.

Imperator Valentinianus.a. LEX.X.

HAc lege sancimus vt si quis consularem ac patriciam meruerit dignitate[x], tres domos p̄prias dū supereſt, habeat hospitū immunitate secuias: hęredes verò eius filij, aut pater, aut mater, nepos, aut frater, aut soror, aut vxor, duarum[y] domorum suarum excusatione potiantur. Si quis verò consulatu tantummodo gloriatur, duas semis[z] domos suas immunes habeat: post fata verò eius memorati hæredes vnam semis domū suam habeant nullis hospitijs prægrauatam. Pari priuilegio perfruatur cū memoratis hæredibus qui solius patriciæ dignitatis fine consulatu decoratur insignibus. præfectorij verò necnon & magistri militum duas domos suas habeant quoad vixerint hospitibus liberatas. Hæredes verò eorum memorati vnam defendant domum suam simili excusatione munitam. Magistri verò officiorum vel quæstores vnam semis domum suā quoad vixerint habeant hospitum onere liberatā. Hæredes verò eorū, prædicti vnā ab hospitibus iure defendāt. Comites aūt domesticorū & p̄tectorū & sacrarū largitionū, & rerum priuatarum, & vir spectabilis primicerius notariorum, singulas domos suas ab hospitum grauamine dum viuunt gaudeant esse securas. Memorati verò hæredes eorum mediam partem vnius domus suæ sciant excusatione muniri: residuæ verò partis dimidiæ tertiam portionem hospitibus deputandam esse cognoscant. ¶ Si qui illustres honorarias dignitates quascunq, sine actu cælitus[a] impetrauerunt: ęquo animo suas domos hospitib° post hāc legē pādāt p̄ tertia q̄ legibus p̄finita est portiōe: exceptis videlicet

a ¶Ergasterijs.]i.fa-
tionibus:vt.ſ.eo.l.ij.§.er
gaſteria.

b ¶Plateis.]nam quaſi
omnia ſunt ī plateis vel
angiportu:quod expone
vt.ff.de ver.ſig.l.portus,
in fi.

c ¶Auxilio.]ſic .j. de
ſo peti. bo. ſub.l.j. & .ij.
aliud ſi per.l. ſcriptā in
corpore iuris:vt.ſ.hac.l.
d D &.l.proxi.
Ecem.]ſ.l.proxi.
e ¶DE SALGAMO.
Hoc expone vt.j.l.j ſed
P.dixit nomine ſalgami
& oleū intelligas.gamos
i.mulier. ſed ſecundùm
30 H.ſalgamū .i. culcitra:
compoſitum à gamos &
ſalica vel ſaluo. & ga-
mos nuptię vel mulier:
quia maximè ꝓpter talia
fiunt culcitrę:& eſt neu-
tri generis.

f NE quis.] Auferat.
i.accipiat & hoc ad offi-
ſo cium ꝓſidis pertinet:
vt.ff.de offi.ꝓſi.illicitas,
Et not. etiam à volente:
quia ſemper ꝓſumitur
cōcuſsio,ſic.ſ.ti.j. deuo-
tum.in fi.&ſ.de re mili.
l.fin.§. vt aūt.& de offi.
procō.l. obſeruare. & .ſ.
ne ruſti,ad vllū.l.ij.& ne
40 quid à colla. exi.l.j.&
d rap.vir.l.j.&.ſ.de ero,
mili.an.l.j.&.iij.ltē ſicu
ti ſalgamum hoc com-
prehendit: ſic penus oē
id quod eſui & potui eſt
deſtinatum:vt.ff.de pen.
le.l.iij.in prin.

¶DE COMMEATV.

g NE cui.Tri
bunorū.]
nisi vſq; ad
trigīta mili-
ſo tes:vt.ſ.de er.mil.an.p
hanc.§. vt autē.Vel hic
barbari erant propriè,vt
ſubijcit:ibi non.

h ¶Dare.]facit.ſ. de te
ſta. militis. l. tribuni, &
l.milites.&.l. fi.in princ.
60 i ¶Capite.]ſed qui
in pace deſerit militiam
pdit eā:vt.ff. de re mil.l.
nō oēs.§.j.Et not. puni-
ri licēt iantē & licētiatū.

Licentiās &licētiat⁹ ꝙ quèpuni antur.

k QVicūq;.Sacra-
rum.]fiſcalium,

l ¶Priuatarum.]prin
cipis.

m ¶Tempus.]ſubaudi
7o curauerit ad ſuum of-
ficium redire. & habeas
militantiū nō immeritò
&c. habetur tamē ratio
tpis & valetudinis:vt.ff.
de re mil.ꝙ cōmeatus. &
facit.j.l.px.cū ſuis cōcor.

n SI quis.] differt à-
cedēti: quia hic ſine
commeatu:ibi ſic.
80 o ¶In penatibus.]i.
domi.us pprijs: vt.ſ. de
ex.hi.l.ij.Accur.

Cōſuetu p dō ī delin quēdo ag grauatpœ nam.

¶Exempto.]aſs exē-
plo,& augeſ pœna: quia
aſſueſcit delictū.fic.ſ.de
domeſti.l.iij.li. xj. & de
primicerio l. fina.& de
ergaſterijs[a] quæ in plateis[b] vel an
giportis eſſe noſcunt.qđ in omni-
bus domibus quæ hoſpitales ſunt,
obſeruari iubem[p]: ita vt nemo vel
ex ſacro reſcripto vel ex diuina an
notatione ſeu pragmatica ſanctio
ne contra hanc legem vti poſsit ex
cuſationis auxilio[c], ijs omnibus
quę per hanc legem conſtituimus
in hac ęterna vrbe obſeruandis.

¶*Tribuni ex primicerio immunitatem habēt ab hoſpite recipiendo in domibus quas tenent in ur be Conſtantinopolitana,hoc dicit.Bartolus,*

Imperator Leo.a. LEX.XI.

DEcem[d] poſt primiceriū tri-
bunos in domibus quas in
hac régia vrbe poſsident, metato-
rum iuſsimus vacationem mereri.

TITVLVS XLII.
De ſalgamo[e] hoſpitibus nō prǽſtando.

Imperator Conſtantinus.a. LEX VNICA.

NE quis comitum vel
tribunorū aut præ-
poſitorum aut mili
tum,nomine ſalga-
mi culcitras,lignū,
oleum à ſuis extorqueat hoſpiti-
bus,ſed nec volentibus hoſpitibus
in prædictis ſpeciebus aliquid au-
ferat f:ſed ſint prouinciales noſtri
ab hac præbitione ſecuri: comiti-
bus,tribunis,vel certè præpoſitis
militibus graui vexationi ſubiacē
tibus,

TITVLVS XLIII.
De commeatu.

¶*Tempore expeditionis nullus militibus com= meatum dare poteſt:contra faciens capite puni= tur.Bartolus.*

Impp. Arcad.& Hono.aa. LEX.I.

NE cui liceat prępoſi
torum,vel tribuno-
rum[g] cohortum vel
vicariorū & familia
rium eorum tempo
re expeditionis quocunq; genere
cuiq̄ de militibus à caſtris atque ſi
gnis vel ijs etiam locis in quibus
prætendant,diſcedendi commea-
tum dare[h].Si quis verò contra hāc
legem facere auſus fuerit, & mili-
tem contra interdictum commea-
tum dimiſerit eo tempore in quo
barbarorum incurſio extiterit, &
tunc cū præſentes in caſtris atq;
apud ſigna milites eſſe debeant,ſ̄
quam abfuerit capite[i] vindicet.

Impp.Theo.& Valent.aa. LEX.II.

QVicunq, deſcriniis aut agen
tibus in rebus vel etiam ex
officijs palatinis,ijs videlicet qui
ſacrarum[k] & priuatarum[l] remu-
nerationum comitibus obſecun-
dant,ſex menſium ſpacium ſupra
diem commeatus aut iuſsionem
cuectionis abſuerit: is in inferio-
rem locum,quinq; antelatis poſte
rioribus,deuoluatur.Is verò qui an
ni vacationem arbitratu ꝓprio,iu
diciarij prǽcepti oblitus aſſumpſe
rit: à decem poſt ſe militantibus
transferatur: ac deinde cùm iam
aliquis deſidia quadriennio offi-
cium proprium adire neglexerit,
quadraginta de ſequentibus poſt
feratur. Qui verò nec poſt qua-
driennij quidem tempus[m] †:mili
tantium non immeritó matricu-
lis auferatur.

¶*Qui ſine commeatu biennio aut triennio uel quadriennio uacauerit,modo hic inſcripto puni tur.Bartolus.*

Imperator Zeno.a. LEX.III.

SI quis[n] ſine commeatu aliquo
annum in penatibus[o] proprijs
in quibuslibet locis deſidioſa quie
te tranſegerit,decem ſequentibus
poſtponatur.in quo verò bienna-
lis culpa deprehenditur,viginti ſi
bi antepoſitos cōgemiſcat tertius
autem annus triginta prǽlatos iu-
re deflebit: ita vt quartus exem-
pto[p] matriculæ, nullam veniam
derelinquat.

TITVLVS XLIIII.
De tyronibus[q].

Imp.Valens,Grat.& Valent.aaa. LEX.I.

NVllus tyro,vagus[r],
aut veteranus[s],aut
cēſibus[t] obnoxius,
ad militiam acce-
dat.

Imp. Theod.Arcad.& Hono.aaa. LEX.II.

QVisquis alieni iuris manci-
pium in tyrocinio militiæ
ſcribi curauerit cōuictus ac prodi-
tus auri libram ærario noſtro co-
gatur inferre,mācipio ſcilicet do
mino (ſi factum ignorauerit[v]))
reddendo.

Imperator Anaſtaſius.a. LEX.III.

TYrones in ſcholis[x] loco ſem
per poſteriore ponantur.nec
enim patimur quenq̄ celſiorē gra
dum obtinere niſi cui & laborum
aſsiduitas & ſtipendiorum proli-
xitas ſuffragantur.

TITVLVS XLV.
De litorum & itinerum cu ſtodia.

Imppp. Gratia.Valentinia. & Theodo.aaa.
LEX VNICA.

SAluberrima ſanctione cenſemus ne mer
ces illicitæ[y] ad nationes barbaras defe-
rantur: & quęcūq; naues ex quolibet por
tu ſeu litore dimittuntur nullam con-
cuſsionem vel damna ſuſtineant[z]: ita
tamen,vt earum naucleri deponāt in quā prouinciam
ituri ſunt: vt hoc manifeſtato,nulla contra eos poſtea
indignatio ſeu concuſsio quoquo modo procedat.

TITVLVS XLVI.
De deſertoribus,&occultatoribus[a] eorum.

aduo.diuer.iu.l.fi. & de
ſuperexa.tri.l.j.&.ſ.l.p-
xi.Sed ar.cōtra.ff.d pœ-
l.ſi diutino. &.ff.de ritu
nu.ꝙ in puincia.§.fi.ſed
vtrobiq; patet ratio.

q ¶DE TYRONIBVS.
id eſt nouis militibus: qa adhuc nō erant ſcripti in
10 *ter milites fortiſsimos: ut.ff.de mili.teſt.l.ex eo.*

† al's nec poſt quadrien. qđē temp' militauerit, non &c.

r NVll⁹. Va-
gus] quia
firmiter de
bent ſtare in
militia:vt.ſ.de re mili.l.
milites.Et ſic eſt argu.ꝙ
vagus ſcholaris non fiat
magiſter.

Scholaris vagus non debet magiſterfieri.

20 s ¶Veteranus.]vel
propter debilitatem: vl
quia diu laborauit:vt.ſ.
de ijs qui non imple.ſti.
l.j.&.ij.Accurſius.

¶Aut cenſibus.]ſ.q
mili.non poſ.l.j &.ij.

v QVisquis.Igno-
rauerit.]facit.ſ.
qui mili.nō poſ.l. pe. &
30 fi.&.ſ.de tabel.l.genera
li.&.ff.de pu.l. cotem.§.
dominus.&.ſ.l.proxi.in
fi.Accurſius.

x TYrones in ſcho-
lis.]& nō dicas vbi
addiſcūt:ꝙa ibi oēs ſunt
tyrones. vnde non eſſet
poſt quos ponerent.Sed
dic ꝙ tyro electus inter
40 milites ſtet loco poſte-
riori in ſcholis .i. in ſocie
tatibus militum ſeu in
matricula:vt.ff.de teſta.
mili.ex eo.&.ſ.tit.j.l.pe.
& vlti.& ſic bene ſequi-
tur.nec enim &c.&.ſ. de
offi.ma.of.l.j.&.ij. & de
proxi.ſac.ſcri.l.vnicuiq;
&de agen.in re.l.vnicui
que.& facit.j. de di.offi.
& app.l.j. &.ſ. de off.co.
rei mili.l.j.& de profeſ.
l.magiſtros &.ff. de alb.
ſcri.l.fi.Sed argu.contra
ſ.de offi.rec.prouin.l.po
tioris.

¶DE LITORVM ET
50 ITINERVM CV.&c.

y SAluberri
ma. Illici-
tæ.] vt vi-
ctualia & ar
ſoma.aſs pœna capitis cū
amiſsione bonorū impo
nitur: vt.ſ. ꝙ res expor.
nō deb.l.j. &.ij. & .ff. de
publi.l cotem. in princ.

z ¶Suſtineant.]ſic.ſ.
de naucle,l.j.

a ¶DE DESERTORI.
Deſertores,milites occul tatores priuatos uocat.

Si quis.

a SI quis. Amissione. sic.ẽ.de fal. mo.l.j.&de ijs q latro. vel ali.l.ij.& de cap.& postli re.l.fi.& de incest.nup.l.iij.

b ¶ Prodiderit.] i.manifestauerit.Accur.

c ¶ Mediocris.]i.homo pauper.sic eõtrario honesti loci diues: vt.ff. de transact.l.cùm hi.§.si in annos.

d ¶ Immunitate.] munerũ fortè.seruo verò fit liber:vt.ẽ.p qui.cau.ser. p præ.ac.lib.l.fi. & facit in aut. de nõ alie.§.fi.& ẽ.de epi.& cle.l.nulli.in fi.& ẽ.loc.& conduc.l.fi.

e ¶ Militaribus.]licet nõ sint pximè applicati.

f ¶ A signis.] alibi largius:vt.ẽ.de re milita.l. iij.§.emansor.

g ¶ Processerit.] i.q se pdiderit anteq̃ ab alio manifesteť. sic.ẽ.de pœ. iu.qui.ma.iu.aut.nouo iure.

h ¶ Officij primores. i.in officiales pręsidis.Et not.contra præsidem & officiales q pœnas legibus impositas vel gratia vel dissimulatione differunt secundùm Al.

Pœnę leg̃ differri nõ debẽt.

i SI desertores. Opprimãtur.]vt.ẽ.qñ 4oli.vnic.si.in.se vi.l.§.j.

k ¶ Tractatoriarũ.] i.absentiarũ vel licentiationũ.ad qđ.ẽ.de tra.l.j.

DE VETERANIS.

l VM introissent. principia.& numerorũ.

Salutare principem cuiq; non licet.

m ¶ Salutatus.] not.q so nõ licet cuilibet salutare principem: vt.ẽ.de filen.l.j. & facit de sen. pas.l.j.

n ¶ Indica quę sunt.] Not.benignam repõsionem.sic.ẽ.de tranlac.l.vt responsum.

o ¶ Magnificentia.] 6o ablatiui casus.

p ¶ Ciuili.]i.p̃sonali: vt j.in fi.sed patrimoniale ordinariũ subeũt sic.ff. depriui.vete.l.iij.&.iiij.

q ¶ Collatione.]extraordinaria.in ordinarijs enim secus,vt dixi.

r ¶ Ad vẽditionem.] hoc est vt aliquid detur 70pro loco vbi tenent pergulam.ad quod est.ẽ.de nundi.l.j.

s ¶ Deportatorso.] deportatorũ dicit onus qđ redemptor pontis â transeũtibus p onere vehẽdo exigebat:vt innuitur.ff.loca.l.cum plures. §.vehiculum.de verb.si- 80gni l.in lege.Accursi.

t PRouidendũ.Cumulati.] quia facti sunt ptectores. ad quod ẽ.de dome.& prote.l.j.

v VEterani. Nec rus colũt.]Not. milites veteranos rus colere. Sed cõtra.ẽ.de mã. & col.pa.l.fi.sed ibinõ colunt vt sint adscriptitij.

x ¶ Exuti.]vt.ẽ.de dig. l.iudices.& facit.ẽ.de circen.l.iij.& de epis.& cle. l.generaliter..magis eñ pœna sunt digni &c. vt ẽ.de episc.& cler.l.presbyter.Accursius.

y NVllus.Cepta.] vt.ff.de iur.om.iu. l.cum quędã.& de iudi. l.si quis postea.&.l.vbi. &.ẽ.vbi decu.con.l.fi.

† In nonnullis codic.ficinci pit hæc.l. Impator Constantinus cũ introisset prĩcipia,& salutatus esset à pręsetis,& tribunis,& à viris eminẽtissimis acclamatunt esset, Augu.&c.

¶ *Recipiens scienter desertorem in agro uel in domo,si est actor uel procurator,capite punitur sed domus uel prædiũ confiscatur si ipsius est dominus.Item manifestans desertorem præmiatur. Item desertor est qui tempore belli se absentauit à signis.Item si seipsum prodiderit,ueniam meretur.Punitur verò desertor pœna à legibus statuta:quã si iudex dissimulauerit, uel gratia distulerit,ipse punitur.Bartolus.*

Imperator Theodos.a. LEX.I.

SI quis fortè desertorũ agro tectové susceperit,atq; apud se diu passus fuerit delitescere: actor qdẽ vel pcurator loci q hoc sciens prudensq; commiserit,capitali supplicio subiugeť:dominus verò si huius rei cõscius fuerit,prædijn quo latuerit desertor,amissióe[a] puniatur.¶ Si quis aũt desertorem pdiderit[b],mediocris[c] loci ingenuus immunitate[d] potiať. Neq; solũ de ijs loquimur q proximè signis feli cibus applicati,militiæ rudimenta timuerũt:verumetiam qui stipendijs militaribus[e] degenerem latebram prębuisse monstranť.¶ Desertor autem habebitur quisquis belli tpe abierit à signis[f].Horum qui sponte processerit[g], peccati anterioris suppliciũ nõ timebit. Si verò flagitiosa ignauia delitescat: per eum in cuius domo fuerit inuigilantibus extrinsecus quoq; officijs publicis vbicũq; correptus seueritatiiudicis offeratur,degeneris mortis gladium subiturus.Sin autem rector prouinciæ propositam seueritatem vel gratia vel dissimulatione distulerit, patrimonij atq; existimationis damno subijciatur: & in officij primores[h] capitaliter vindicetur.

¶ *Desertor inuentus resistens,ut rebellis opprimitur.Item diligens debet esse iudex ne sub prætextu alicuius licentiæ desertor posśit euadere. Bartolus.*

Imperator Leo.a. LEX.II.

SI desertores inuenti resistendũ atq; armis oppugnandũ putauerint:tanq̃ rebelles in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur[i]:ita tamen,vt prouinciarũ iudices solicita cautione disquirant ne subfalsarũ tractatoriarum[k] nomine, desertionis suæ crimen defendere moliantur:nec suppositis & commentitijs epistolis euadendi habeant facultatem.

Idem Augustus. LEX.III.

QVi relictis militaribus castris,se ad deprædationem vel latrocinium contulerint:seueritatem iudicis non euadant.

TITVLVS XLVII.

De veteranis.

¶ *Veterani gaudẽt priuilegijs hic insertis.Bar.*

Imperator Constantinus.a. LEX.I.

CVm introissent[l] principia, & salutatus[m] esset à præfectis & tribunis & viris eminentissimis, acclamatum est, Auguste Cõstantine Deus te nobis seruet,nostra salus, nostra salus.verè dicimus, iurati dicimus. Adunati veterani exclamauerunt: Cõstantine Auguste, quid nos veteranos facis,si nullã indulgentiam habemus?Constantinus Augustꝰ dixit:Magis magisq; cõueteranis meis beatitudinem augere debeo quam minuere.Victorinꝰ veteranꝰ:dixit:Muneribus & oneribus vniuersis locis conueniri nõ sinamur.Constantinus Augustus dixit: Apertius indica q̃ sunt[n] maxima munera quę vos contumaciter grauant. Vniuersi veterani dixerũt:Ipse perspicis.Constantinus Augustus dixit:Iam nunc magnificentia[o] mea omnibus veteranis id esse concessum perspicuum sit,ne quis eorum in vllo munere ciuili[p],nec in operibus publicis conueniatur, nec vlla collatione[q],nec à magistratibus,nec vectigalibus,in quibuscũque nundinis interfuerint, vllam ob venditionem[r] ꝓponendã dare debebunt. Publicani quoq; vt solent agẽtibus supplere,abijsdem veteranis amoueantur: quietè post labores suos perenniter perfruantur. Fisco quoq; nostro eadem epistola interdicimꝰ vt nullum omnino ex his inquietet:sed liceat eis emere & vendere:optimis negotijs pecuniã tractare, & mercimonia agitare, nec solùm integra beneficia eorum sub seculi nostri otio & pace perfruantur,sed etiam nullo munere ciuili, id est corporali seu personali vel deportatorio[s] onere eos affici concedimus.

¶ *Veteranus factus protector nullis iniurijs est pulsandus:contra faciens est secundùm qualitatem facti puniendus per rectorem prouinciæ.Bartolus.*

Idem Augustus. LEX.II.

PRouidendũ est ne veterani qui protectoria dignitate cumulati[t],aut honores varios ꝓ meritis suis consecuti sunt,incongruis pulsentur iniurijs.quòd siqs in hoc crimine fuerit deprehensus:rectores prouinciarum pro iurisdictione sua examinantes factum,pro sui qualitate eos coerceant.

¶ *Veteranus qui se latrocinio dedit,priuilegijs nudatus,competentibus pœnis à rectore prouinciæ punitur.Bartolus.*

Imperator Constãtinus.a.& Iulianus Cæs. LEX.III.

VEterani qui ex negligentia vitæ necrus colunt[v], nec aliquid honestum peragunt,sed latrocinijs sese dederunt:omnibus veteranorum priuilegijs exuti[x],pœnis competentibus à prouinciarum rectoribus subijciantur.

¶ *Veteranus effectus inuitus uel uolens non militat:& sententia contra eum lata tali ordine non seruato,non ualet,nisi dum ipse militabat,quæstio in cognitionem esset deducta:quia tunc ibi finitur,licet ueteranus sit effectus nisi speciali priuilegio sit indultum sibi contrarium.hoc dicit Bartolus.*

Imperator Theodosius.a. LEX.IIII.

NVllus eorum qui sacramentis inhærere desierit, vel volens permittatur, vel inuitus militare cogatur,seu stare iudicum sententijs,quæ non his obseruatis latæ fuerint, nullam firmitatem habentibus:nisi forte reperiatur ibi tempore militiæ cœpta[y] cognitio: tunc enim velut necdum cingulo depositò, sub militari iudice rem tractari finiriq̃ præcipimus:nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant.

a ¶ DE FILI.OFFI.&c. *Quæ officia multa sunt: ut ex superioribus ti. patet.*

b I qui. Officiorum. militariũ vt ex ru. patet.

c ¶Sunt.]cũ filij vocentur. q.d. nõ in aliã milit. tiam. ad qđ cõcor. s. de tab. l. fi. &. j. l. pxi. nõ eñ debent diuidi familiæ: vt. s. cõ. vtri. iur. l. possessionũ. sed vbi est emolumentũ, pferẽ filius omnibus alijs: vt. s. de pxi. sacr. scri. l. vnicu q; §. j.

d Filios.]s. l. proxi. cũ suis concor.

20 ¶ DE OBLA. VO. &c.

e Vãdo votis.] Id est volũtati donãdi principibus annus aperit. Acc.

f ¶Vna libra auri.] donũ erat in libra auri per obolos puri auri qđ vocatur obryzatum: vt 30 s. de vete. nu. po. l. j. &. fi. Et not. quòd qui donat de melioribus rebus debet dare.

†principibus. ¶ DE NVMERARIIS, ACTVARIIS &c.

g Orax.]sic s. ne licet. po. l. ij.

h ¶Sacim'. 40 in quadam. l. quam nõ habemus. & facit. s. de decurionibus. l. quilibet.

i Qui numerarij. Vocabũtur.] Not. mutari nomẽ. sic in aur. vt iud. sine quoquo suf. §. illud.

Mutatio nominis ẽ permissa.

k ¶Testificatione.]fic s. de ap. l. pręcipimus. §. 50 in his autem omnibus.

l ¶Persoluta.] p dictorum desidia quasi litem suam quodãmodo faciãt vt iudex: vt insti. de obl. quę ex qua. deli. in prin.

m ¶Triennij.] Not. officium tabularij triennio durare.

n Numera. amplissimę tuę sedis.] 60 pręfec. p ręto. loquitur.

o In prouincijs. Tabularij.] l. vocantur vt. s. eo. l. ij.

p ¶ Collocentur.]vt s. de supsc. p. l. duos.

q ¶ Quò ad.] aliàs quo pro vt. aliàs quo p quia.

r ¶Fiscalis.]fiscalis aũt 70 arca dicitur quia à principio cõsuetudo fuit populi Romani vt pecuniã quãex tributis pcipiebãt in marsupiũ ab initio reponerẽt: sed si marsupiũ non sufficeret, ad fiscum i. ad saccũ deuenirẽt. hoc idẽ & in principe fuit vt 80 primò in burla: deinde ad fiscũ deuenirent. i. ad saccum & sic' quãdoque ratio fiscalis dicitur ratio imperatoris. postea cùm nec fiscus sufficeret ad domum deuentũ est,

TITVLVS XLVIII.
De filiis officialiũ militariũ qui in bello moriuntur[a].

Imperator Constantinus. a. LEX. I.

I q ex officialibus quorũcũq; officiorum [b]geniti sunt, si ue eorũdem parentes adhuc sacramento tenẽtur, siue iam dimissi sunt [c], in parentũ militiam vocentur.

Impp. Arcad. & Hono. aa. LEX. II.

Filios [d] primipilariorum pater nam sequi cõditionẽ oportet.

TITVLVS XLIX.
De oblatione votorum.

Imperator. LEX VNICA.

Vando votis [e]communibus felix annꝰ aperitur, ĩ vna libra auri [f] & solidis obryzatis principibus offerendi deuotionem animo libẽti suscipimus: statuentes vt deinceps sequentibus annis vniuscuiusq; sedulitas principalibus †suis taliam ferat semper & deferat.

TITVLVS L.
De numerariis, actuariis & chartulariis, & adiutoribus, siue scriniariis, & exceptoribus sedis excelsę, cęterorũq; iudicum tam militariũ quã ciuilium.

¶*Numerarij seruientes rectoribus in diuersis obsequijs tormentis & lacerationibus puniuntur. Bartolus.*

Impp. Valent. & Valens. aa. LEX. I.

Orax [g] & fraudulentum numerariorũ propositum qui diuersis obsequijs rectoribus obsequuntur, ita inhibendũ est, vt antea sancimus, & nũc itidem sancimus [h] conditioni eos subdi tormentorũ, & equuleis atque lacerationibus subiacere.

¶*Numerarij cõsularium qui hodie tabularij appellantur, tormentis subijciũtur: nisi iudicibus uel alijs ad ꝓuinciam per principem destinatis nomen debitorũ sub actorũ testificatione monstrauerint, ut eis iudicantibus omnes fisci debitores ad solutionem cõpellantur: tempusq; tabulariorum triennio concluditur. Bartolus.*

Imppp. Grat. Valent. & Theod. aaa. LEX. II.

Qui numerarij appellari consueuerãt cõsulariũ atq; præsidũ dũtaxat tabularij post hãc nostrã sanctionem vocabunt [i]: scientes se tormentis esse subiectos nisi iudicibus vel ijs q ꝓuincias venerint, vel exactoribus debitorũ aut reliquorum nomẽ & modũ frequenter ingesserint sub actorum testificatione [k]: quos scire oportet cum ijs qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinẽdos, nisi oĩa debita ipsis fuerint iudicãtibus psoluta [l]. triennij [m] tamen spatio tabulariorũ decet tempus omne concludi.

¶*Tabularius præfecti prætorio cingulum & ordinem militiæ retinet. Bartolus.*

Iidem. aaa. LEX. III.

Numerarios [n] ampliss. imẽ tuę sedis cingulũ habere & militiæ ordinem tenere iubemus.

¶*In omni prouincia duo numerarij & tabularij collocantur: unus ad ratiociniũ arcæ fiscalis, alius super titulis largitionalibus, nulliusq; alterius officio se immisceat. Bartolus.*

Imp. Valent. Theod. & Arca. aaa. LEX. IIII.

In ꝓuincijs singulis duo numerarij, q & tabularij [o], collocentur [p] quò [q] ad vnũ fiscalis [r] arcæ ratiociniũ, ad alterũ largitionales [s] ptinere tituli iubeant: hoc sciturꝰ q si ex alterius quicq; actibus ad alteram partem illicita fuerit vsurpatione translatũ [t], is qui culpã iudicis dissimulatione texerit, grauissimo sit supplicio subiugandus.

¶*Licet scriptor alicui iudici obsequens efficiatur decurio, nõ desinit esse scriptor: & agnoscere debet munera ciuitatis, & peracto officio ad propriam curiam redit. Bartolus.*

Iidem. aaa. LEX. V.

Exceptores [u] omnes iudicib⁹ ꝓ uincialibus obsequentes qui nec cohortalẽ militiã sustinere videnẽ, neq; à fisco vllas cõsequunt annonas: absq; metu dare cœptis operũ (etiã si decuriones sint) minimè prohibemus [x]: dũmodo munera [y] propriæ ciuitatis agnoscãt, & peracto secundùm morem exceptionis officio, ad propriam sibi curiam [z] redeundum esse non negligenter sciant.

¶*Numerarij à communione actuariorum abstinere debent. Bartolus.*

Impp. Arcad. & Hono. aa. LEX. VI.

Ne diutius ad cunctorũ perniciem actuarij [a] numerariorũ consortijs adiuuentur, illustris authoritas [b] tua cunctos ex numerarijs actuariorum societate præcipiat abstinere, atque ab eorum communione discedere. quòd si hoc moniti [c] custodire neglexerint, iisdem pœnis se quibus actuarios non ambigant subiacere [d].

¶*Actuarij secundùm consuetudinem antiquam sunt ordinandi: & si aliter factum fuerit, factum ab eis non ualet: & ipse faciens punitur. Bartolus.*

Imperator Leo. a. LEX. VII.

Actuarios [e] tam clarissimæ vrbis Constãtinopolitanæ quàm Chimeleæ [f] †& quarũcunq; curialium ciuitatum diuersarum [g] non aliter nisi [h] (vt consueuerat) manus sanxerit principalis, sublimitas tua [i] præcipiat ordinari. quòd si quis talis sub tua fuerit iudicatione conuictus: profecto irritis ijs quæ vetita contrectauerit [k], congruam indignationem incurrat.

¶*Scriniarij uel numerarij nõ possunt à præfecto prætorio pecuniam sumere mutuo, uel aliquid pro expensis publicis alicui promittere. Bartolus.*

Idem

q vocaꝫ ærariũ, eò q æs ibi reponebaꝫ. Aeris ꝙò appellatiõe fortè tũc tpis omnis pecunia continebatur. & sic populus Romanus auctus est. Aeris appellatione omnis pecunia continetur.

s ¶Largitionales.]i. q ipsi principi largiuntur seu dãtur: vt. s. de cano. 10 lar. tit. l. ij. & l. j.

t ¶Translatũ.]sic. s. de compend. l. j. & de exacto. l. ij. Et not. inferiorẽ debere accusare superiorem. Accursius. Superiorem debet accusare inferior.

v Exceptores.]i scriptores. H. vt. ff. loca. l. sed addes. §. fi.

x ¶Prohibemus.]si qs 20 ex scriptore fit decurio remanet scriptor: idem in notario: vt. s. de fal. si quis decurio. sed non de nouo: vt. s. de decu. l. vniuersos.

y ¶Munera.]quæ decurionibus imminent.

z ¶Curiã.]id est officiũ decurionum. & facit. s. de 30 assess. l. vlti. &. C. de aduo. diuer. iu. l. ij.

a Ne diutius. Actuarij.]quirecipiunt pecunias publicas vt. s. d ero. mi. an. l. actuarij. numerarij scientes de abbaco docerent facere Trebellianũ: vnde nõ debent eis sociari: vt. j. e. 40 l. nulli. &. j. de diuer. of. l. in his. & facit. s. de paganis. l. j.

b ¶Authoritas tua.] loquitur præfec. vr. Ac.

c ¶Moniti.] numerarij.

d ¶Subiacere.] fortè extra ordinem: vt. d. l. in his.

50 e Actuarios.] expone vt. s. l. proxi.

f ¶Chimeleę.] nomen ciuitatis est.

g ¶Diuersarum.]scilicet actuarios.

h ¶Nisi.] accipe manus &c. Accursius.

i ¶Sublimitas tua.]loquitur præfecto prætorio.

60 k ¶Cõtrectauerit. Not. nonvalere quæ fiũt à non iure electo. ar. contra. ff. de off. præto. l. barbarius.

†cyreneę legit Alciphiro cũ Pyrrho cũ chimeleę nomen nusq; apud cosmographos reperiatur. alij verò sic legunt, quã Anthiochię. quãque curia. &c.

a Criniarios. Tuę magnitudinis.] loquitur præfec. pręto.
b Sumere.]ſic.ſ.ſi certũ peta.l.eos.&.ff.ſi certum peta.l.preſidis.
c Cogi.] ſcilicet ſcriniarios.Accur.
d Volumus.]ſic.ſ.de to admi.tu.l.cũ quædam.
e NEmini.]ſic.ſ.de epi.& cle.l.officiales.& arg.ſ.de agẽ.in re.l.fi.§.fideiuſſores.
f NVlli. Adiuuare.]propter timorem nõnis corrũpẽdæ & corruptibiliter notãdæ.
g Chartularijs.chartularij ſunt ſcriptores q non ſunt ſcriniarij.i.notarij:vel.i. qui non præſunt ſcrinijs.
h Adiutorum.] id eſt ſcriniariorum.
i Nulla.]No.aſcendẽdum ad dignitates per gradus,non deſcendendum:vt.ſ. quemadmo. ci ioui.ma.indi.l.maiorib⁹. &.ff.de mu.& hono.l.vt gradatim.
k Officio tuæ magnitudinis.] loquitur magiſtro militũ officiorum.
l Precibus.] ſcilicet porrectis.
m Statuatur.] ideſt ꝙſtatueremus.quod & fecimus tunc.
n Annuens.]ſ.tunc.
o Promulgata.] ad poſtulationẽ tui officij.
p Reuocauit.]ſcilicet tunc vel poſtea.& ſic nunc reuocamus qđ tũc conceſsimus ad petitionẽ officij tui. ſed quãto ſotpe durabũt? Rñ.triennio fortè:vt.ſ.eo.l.ij. in fi.Vel aliter expone legẽ:qa ſtatuerat vt per biennium duraret:nũc remouet qđ eſtvltra annũ ad petitionẽ tui officij. ad qđ.ſ.de proxi.ſac.ſacri.l.pro biennio.
q PEr hanc.tuę celſitudinis.] loquitur ꝯo prefecto prętorio illyrici. nam eius officiales deponebãt officiũ,& fiebant tribuni prætoriani aſcendẽdo ad maiorẽ dignitatem:vt.ſ.l.nulli.& tunc proferebatur quædam interlocutoria, ſeu decretũ electionis,& aliquid ei dabatur.hic ergo ſtatuit idẽ ſeruari in illis qui eligũtur ad comitiuam de dictis officialibus.
r DE CVRSV PV. &c. Qñq; ponitur curſus p officio currẽdi,qñq; p loco p quẽ curritur ſcũdũ H. ut.j.l.ij.erãt enim qđã officiales q præerãt officio ut facerent conduci militibus annonam & arma in pluſtris quæ ducebantur cum equis ual in ipſis equis.j. eod.l. curſum.& ſ.de fabricẽ.l.ſi.§. quoties.

Idem Auguſtus. LEX.VIII.

SCriniarios vel numerarios officij magnitudinis [a]tuæ iubemus nullatenus in poſterũ aut mutuã pecuniã ſumere[b],aut polliceri cuiquã pro publicis expenſis cogi[c] quos nullam poſt depoſitã militiam inquietudinem ſuſtinere volumus[d].

ꝯNullus in numero militum numeratus actuarius fieri poteſt,nec actuarius officio depoſito ad aliquam militiam aſpirare poteſt.Barto.

Impp. Leo Iun.& Zeno.aa. LEX.IX.

NEmini [e]licere deinceps iubemus in quacũq; militia cõnumerato ſolicitudinem actuarij ſubire: vel poſt depoſitã eandẽ curã,ad militiã aſpirare quatenus inter priuatos agẽs,omniq; militari priuilegio denudat⁹,nihil nũdinationis vel fraudis circa cõmendandaratiocinia quibus obnoxius eſt attentare valeat.

ꝯScriniarij adiutores non debent ſociari numerarijs & chartularijs niſi ſecundùm modum hic declaratum .Item numerarijs in prouincijs hic deſcriptis adiunguntur ſcriniarij adiutores ordiar hic declarato.Itẽ adiutoribus & tractatoribus incũbit neceſsitas ſcribẽdi præcepta & cõmonitiones & euectiones quæ fiũt prouincialibus:& ſcripturæ ſine forma prædicta facta præſumuntur falſæ,& contra facientes pœnis hic declaratis puniuntur.Bar.

Imperator Zeno.a. LEX.X.

NVlli ſcriniario liceat,p tpe numerarios plusq̃ quaternis vicib⁹,nec his tñ cõtinuandis,adiuuare [f].idẽq; hoc ſup chartularijs [g] in præbẽda,p tpe numerarijs opera obſeruari decernim⁹,ita vt adiutorũ hq̃dẽ biẽnij,chartulariorũ verò vni⁹ anni interuallo cõtinuatio interrũpat. nulla [i]adiutoribus ad chartulariorũ ſolicitudinẽ quã ſemel dedignati ſunt,deſcẽdendi dãda licentia:ita vt Orientalis qdem tractus p tpe numerarijs non niſi ab ijs ſcriniarijs q̃ inter triginta viros à numerario retro numerãdos Aſianę verò dioeceſeos numerarijs nõ niſi ab ijs q̃ intra quinquaginta à numerario ſimiliter retro numerãdos inueniunt: Ponticę verò & Thraciæ dioeceſeos paſsim & p ſuo libito ex omni multitudine eligendorũ adiutorũ tribuatur facultas.Omnia ſanè cõmonitoria vel p̃ceptiões aut euectiones ſeu quælibet publica inſtrumenta nõ ſolùm adiutoribus,verũetiam prouincię illius de qua diſponit̃ tractatori inſpiciendi,itidẽq; ſubſcribẽdi aliorum quoq; q̃ vnà cũ eo tractant,in eadem ſubſcriptione mentione habẽda, neceſsitatẽ incũbere. Si qđ aũt ſine hac obſeruatione ex Oriẽtali vel Aſiano vel Thraciano ſcrinio fuerit emiſſum,falſi ſuſpicione nõ careat:exceptis publicis [s] inſtrumẽtis quę à ſcrinio Ponticę dioeceſeos emittuntur,q̃p in ijſdẽ inſtrumentis ſolũ numerariũ eiuſdem dioeceſeos eiusq; aditorem & chartulariũ ſubſcribere magnitudo tua diſpoſuit, ita vt ſi quid huius legis fuerit violatum,numerarij quidem tam gradus ſui quàm ſolennitatũ ſeu ſalatiorũ vniuerſi vnius anni iacturã,adiutores verò quinquaginta librarũ auri,& chartularij quindecim itidem librarũ auri pœnam ſubeant.

ꝯOfficiũ actuarij quod olim durabat biennio hodie concluditur anno.Bar.

Idem Auguſtus. LEX.XI.

OFficio tuæ magnitudinis [k] datis precibus [l] poſtulante vt numerariorũ actus nõ in biennium ſed in vnum annum ſtatuatur [m]:noſtra pietas huiuſmodi petitionib⁹ annuens [n],diſpoſitionem quæ ſuper biẽnio promulgata [o] fuerat,ſuper vno tantummodo anno reuocauit [p].

ꝯOfficiales præfecti prætorio Illyricano ſi dignitatẽ comitiuã adipiſcũtur profertur ſententia interlocutoria ſeu decretũ electionis.Et illud eis dari debet quod ante hanc legẽ dabatur cum officio prædicto depoſito eligebãtur prætoriani tribuni.Bar.

Imperator Anaſtaſius.a. LEX.XII.

PEr hanc diuinam pragmaticam ſanctionem decernimus quod antea tribunis prętorianis dum dignitas eis qui in ſcrinijs ſeu gradibus officij tuæ celſitudinis [q] deponunt militiam, præbebatur, & cuſtoditum fuiſſe dignoſcitur,hoc ſuper honore quoq; comitiuæ dignitatis eis,impertiri,vt ſententia pro fine eorum militię proferenda,dignitatis etiã mentionem contineat. Hoc quoq; tantummodo & ſine ſpeciali codicillorum vel diuinorum apicum ſanctione ad eandem dignitatem adipiſcẽdam,& priuilegia eam ſequentia ſufficiat: ita tamen,vt primi ordinis comitiuã per interlocutionem eiuſdem poteſtatis mereãtur,ideſt cornicularius & chartularius & primiſcrinius & numerarius ſcrinij Macedonię,& ſcrinij Daciæ,& ſcrinij operum,& ſcrinij auri: hoc eodem in ijs etiam qui poſt nouellã diſpoſitionem diuæ memoriæ Zenonis quæ de eiſdem pœnis loquitur, & de eiſdem perſonis quæ depoſuerunt militiam,obtinente.

QUos.de ternim⁹.] ſic.ff.ad ſyl la.l.j §. impuberi.

PRaſidibus. Pecoribus.]ſub.pro.

ꝯParaueredi.]indeclinabile ideſt quadriga rorij.& dicitur à para qđ eſt iuxta & verede id eſt equo ducente rhedam: à veho & rheda, ſecundùm H.& ſic bubulci vl aurigæ dicuntur paraueredarii à para quod eſt iuxta.

Paraueredа quid ſit.

ꝯDerogetur.]i.denegetur.

ꝯDignoſcitur.] vt.j.eo.l.ſi quis. &.ff.de rerum diui.l.fi.

ꝯTua.]loquitur præfecto prætorio.

TITVLVS LI.

De curſu [t] publico & angariis, & parangariis [r].

[t] de curſu publico multa Alcia.hîc nõ aſpernanda.itidẽ & Budęus in anno. poſte.ad pandectas.

Imperator Conſtantinus.a. LEX.I.

QUos qui publico curſui deputati ſunt, non lignis vel fuſtibus, ſed flagellis tantummodo agitari decernimus [s]:pœna non defutura contra eum qui aliter fecerit.

ꝯPræſides & rationales quibus per rempublicam annonæ ſubminiſtrantur pro pecoribus gubernandis,uſurpare non poſſunt bubulcos.Item nullus cum annona aliam uiam debet tenere niſi per curſum publicum:quo proficiſcendi licentia eſt conceſſa.Bar.

Idem Auguſtus. LEX.II.

PRæſidibus & rationalibus,ceteriſq; quibus reſpublica & annonas & alimenta pecoribus [u] ſubminiſtrat, vſurpãdi paraueredi [v] licentia deroget [x].Sed nec p aliam viam eũdi quiſq̃ habeat facultatẽ,niſi p quã curſus public⁹ ſtare dignoſcit [y],excepta videlicet tua [z]

a Præsto est.] i. cõcessa est vel præstita: vt j. e. l. iudicibus. & loquit p̃fecto prætorio. vel est ad uerbiũ tẽporis: id est præsentialiter concessa.

b Vectiones.] ab oĩbus .i. puncialibus nisi speciali lege excoquent: vt j. e. l. cursum.

c Custodes.] Vt iunt agentes in rebus: vt s̃. de curio. l. ij. & l. fi.

d Insertum.] sic. ff. ex s. cau. maio. l. si cui. §. fi.

e Vbi repertus.] alias repetit. sic. ff. de offic. præ. l. iij.

f Prouidentiã tuã.] loquitur præfecto prætorio.

g Protinus.] facit s̃. de deserto. l. ij.

h Militiæ.] sic. ff. de offic. præsi. l. iij.

i Parhippũ. Veredis.] expone vt s̃. l. ij. vel scdm V. veredus dicit currus: i veho & rheda. inde dicit veredus. id est vehens rhedam.

k Tertiumve.] aliàs tertiũve, aliàs tertiũ vel &c. & dicas agẽs in reb⁹ qui præest euectionib⁹, vt s̃. eo. l. euectiones.

l An.] aliàs necne. aliàs an ne.

m Si quis per publicũ cursum.] expone vt ī rub. & facit s̃. eo. l. ij. & . iij. § j. & est ratio vt tollat copia se furãdi.

n Cõpetens.] i. arbitraria ff. de pe. l. sanctio.

o Vectionum.] Ie natũ, quia parificatur principi.

p Discedit.] sic s̃. de decu. l. si quis decurio.

q Vetitũ. omnibus est vetitum nisi certis: vt j. eo. l. iudicibus.

r In oĩbus. Quarta pars.] nã nõ oẽs simul, sed separatim. & expone veredorum vt s̃. l. parhippum.

s Publicis.] sic s̃. de coop. pu. turre.

t Solatio.] id est stallatico.

u Vt agẽdi. Denis veredi.] l. xx. vt ff. de lega. j. si quis testamento.

x Per singulos dies.] vt non iste inuicem impediant.

y Ex vtraq; pte. s. mittentium. & remittẽtium ad qd. j. eod. l. fi.

z Dimittãtur.] i. mittãtur & remittantur.

a Vdicib⁹.] i. alij magistratus quàm inferiores non debent de publico habere euectiones, sed accipiant ad vectuoram.

b Reseruandum.] & senatui: vt s̃. eo. l. euectionum.

c Iudices.] q p̃sũt mittentibus, & agentes in rebus: vt s̃. eo. l. iij.

d Cõstitutos.] i. de-

sublimissima sede, cui cursus publicus, & p̃ficiscendi per eũ licentia, & vbi ratio exegerit, & p̃sto est.

g Nullus iudex uel custos publici cursus pati debet per publicũ cursum aliquẽ ire, nisi uadens prius ordine suæ euectionis ostendat: & uolens resistere, aut ultra tempus uehere, si repertus fuerit, retinebitur. Bartolus.

Impp. Arcad. & Honor. aa. LEX. III.

EVectiones ab omnibus[b] postulẽtur, & tã iudices quã custodes[c] publici cursus minime trãsire patiantur antequã seriem euectiõis aspexerint. Quòd si quis putauerit resistendũ, & sine euectiõe iter facere detegit, vel vltra tẽpus qd̃ euectiõi insertum[d] est, publico cursu vti conatus sit: vbi repert⁹[e] fuerit, ibidẽ iubem⁹ retineri: & si quidẽ dignitate p̃ditus sit, de eius noĩe ad prouidentiã tuã[f] & ad illustrẽ virũ cõmitẽ & magistrũ officiorũ referri: aduersus verò cæteros protinus[g] indignatio competens exercẽda est, quos syncritas tua pro loco graduq; militiæ[h] ibidem coerceri posse crediderit.

g Parhippus appellatur qui licẽtiam habens de duobus uehendis, tertiũ uehit, aut euectionẽ extra ordinẽ facit. Si aũt secũdu licentiã sibi data tam quis uehit, nõ debet delictum reputari si ue euectionem faciat euectioni præpositus, siue mulio. Bar.

Impp. Honor. & Theodos. aa. LEX. IIII.

PArhippum eum videri & habendũ esse q̃ vsurpato vno vel duob⁹ veredis[i], quos solos euectio cõtinebat, alterũ tertiũve extraordinẽ cõmoueat. Nihil autẽ interest se debet nec ad crimẽ vocari, vtrũ agens in rebus suo itineri, an[j] mulionis subiugando, modo euectionis datæ formæ licentiam non excedat.

Imperator Theodosius, a. LEX. V.

SI quis per publicũ cursum[m] iter faciens, cuiuscunq; dignitatis vel militiæ, ab itinere recto diuerterit, pœna in eum cõpetens[n] proferatur.

g Senatus habet potestatẽ euectiõis eũ ad prin. pẽ uadit: uehẽs uerò contra publicũ cursum pœna hic inserta punitur. Bar.

Idem Augustus. LEX. VI.

EVectionũ copiã senatus[o] cùm proficiscẽdi ad nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est: ita tamẽ, cũ aut à nobis euocatur, aut à clemẽtiæ nostræ veneratiõe discedit[p]. Si quis ergo posthac cõtra vetitũ[q] sibi cursum publicum illicita temeritate præsumpserit, motum in se nostræ mansuetudinis excitabit.

g Stabula prouincialiũ non debẽt fieri sumptu publico: sed expensis prouincialium, pro quibus habebunt animalium stercus. Bar.

Idem. a. & Valẽtin. Cęs. LEX. VII.

IN oĩbus prouincijs veredorum quarta pars[r] reparetur. Stabula autem vt impensis publicis[s] extruantur, cõtra rationem est: cùm prouincialium sumptu in quorum locis stabula cõstituta sunt, citius arbitremur apparãda, & vtilius sit tam publico, quã ijs quos stercus animalium pro suo solatio[t] habere concedimus.

Impera. Valentinianus. a. LEX. VIII.

VT agendi itineris possit esse moderatio, deni veredi[u] per dies singulos[x] ex vtraq; parte[y] dimittantur[z], pœna quinq; librarũ auri minimè defutura contra eos qui statuta nostra neglexerint.

g Faciẽdæ euectiõis copia oĩbus iudicibus denegetur, excepto præfecto prætorio, & officiorũ magistro, nisi ad trãsmittẽdas publicas functiones euectionẽ faciant. Bar.

Imperator. Leo & Anthemi⁹. aa. LEX. IX.

IVdicibus[a] faciendæ euectionis copiam denegamus: cùm id tantùm nostro numini, & tuæ sedi, necnõ viro illustri magistro officiorum sit reseruãdum[b]: cũ nec præfecto vrbi, nec magistris militum, nec ducibus, nec vicarijs, nec cuiquã alij prętermemoratas duas potestates à nobis hoc concessum sit. Iis enim tantùm ambulandi facultatem iudices[c] ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissionem publicarũ functionũ persecutores viderint cõstitutos[d]: sciturì si definitionem nostrã excesserint: se quidem vigintiquinq; auri libris, officia verò quinquaginta esse multandos.

g Super animalibus publicis ad euectionem cursus publici deputatis nullus contractus locationis etiam ad uecturam emptionis tenet Barto.

Idem. aa. LEX. X.

GRauissimæ pœnæ acerbitate proposita, euectionum contractus[e], animalium quoq; publicorũ merces[f], & ementis & distrahentis coercitione prohibemus.

Idem. aa. LEX. XI.

NVllus euectione vtatur priuatus[g], tametsi valuerit impetrare.

Imp. Leo. a. LEX. XII.

QVoniam veredorum[h] quoq; cura pari ratiõe tractanda est: sexaginta libras auri sella cũ frenis, sexaginta itidem auerta[i] non transeat[k]: ea conditione, vt si quis præscripta moderationis imperatorum[l] libramenta transcenderit, eius sella in frusta cædatur: auerta verò fisci iuribus deputetur, exceptis auri centenarijs, quæ necessarium est ab hippocomis insolitis sacculis[m] reportari.

g Non debent rustici qui hippocomi appellantur, perducendo equos per publicum cursum, indigna spoliatione uexari. Bar.

Idem Augustus. LEX. XIII.

NOn patimur hippocomos[n] per eos qui veredis vtuntur, indigna spoliatione vexari. si quidem nónulli veredarij[o] saga eorum[p] dicuntur auferre vel præcidere. quocirca per omnes iudices & curiosos miserabilis remoueatur iniuria, scientibus cunctis quod si obseruata non fuerit nostra sanctio, non solũ dãna

resarcire

putos ī quarta veredorũ: vt s̃. l. in omnibus. non autem alium pro alio: qa tũc esse parhippum: vt s̃. eo parhippum.

e Rauissimæ. cõtractus.] i. rerũ quæ vehũtur. qd̃ dic vt ios. de nauicu. l. pe. & quæres ven. nõ pos. l. iij.

f Merces.] quia locant alicui ad vecturam animalia publico cursui deputata.

g Nvllus. Priuatus.] quinimo nec magistrat⁹ nisi duo vt s̃. eo. iudicibus.

h Qvoniam. veredorum.] expone vt s̃. eo. l. ij.

i Auerta.] id est pectorale equorum.

k Non transeat.] s. sella & auerta.

l Auri centenarijs. aliàs aurigenarijs, aliàs auri cẽtenarijs.

m Sacculis.] sine sella aliqua fortè. & qd̃ dicit hippocomos: expone vt j. l. proxi.

n Non pati. hippocomos.] hypo. i. sub: comos. i. villa. i de hypocomi qui sunt sub villanis.

o Veredarij.] i. ducẽtes equos. alibi pro ipsis equis: vt no. s̃. e. l. ij.

p Sagorum.] hoc sagum lagi, vestis tenuis & abrasa. idem Hug.

† als ipetratione, aliàs moderamnis impetratorij.

† centenaria existimat hic Alcia. sitel ligẽda or namẽta i modũ no milimatis, quę equorũ pectoribus affigũtur.

† hippocomi dicunt stabularij, seu equorum curatores.

a ¶ Notã.] i. infamiam: vt.ſ. de digni.l.ij.vel ſecũ dum P.i. bullã ſingulis manibus eorum impreſſam: vt.ſ.de aq̃duc.l. decernimus.& de fabricẽ.l. ſtigmata.

b PVblici.] No. conſuetudinem .j. e. curſum & ff.de teſt.l.iij.§.fi.

c ¶ Committi.]vt faciãt onerari plauſtra.

d ¶ Excipiũt.i.accipiũt.

e SIquis.]ſcilicet officialis.Accurſius.

f ¶ Mutatiõe.]Mittit equos non mittendos,& releuat mittendos ad qã

20 ſ.eo.l. parephippium.

g IS tantũmodo.] ſ. legatis qui &c. & dic gentibus nõ ſubditis, ſed de ſubditis ſecus: vt.j.e. curſum.ibi, quoniã etiã legatorum &c. & facit .j. eo.l.iudicibus.

h NEmo. Mutatio nib'.i.euectionib' q̃ fiunt p mutatiões per-

30 ſonarum & equorũ: vt.ſ. eo.l.in omnibus. Accur.

i ANimalia]i.equos ducẽtes veredos.

k ¶ Per mãcipes.] qui manu capiunt.

l ¶ Apparitores.] i. publicanos: vt.ſ.de vect. l. ſi quis. P. nam cũm mancipes earũ vẽdunt,

40 parũ datur eis:& ſic laborẽ perferre nequeũt. Et ſic not. q̃ equus malè pabulatus, malè vadit. Accurſius.

m ¶ Ne id.] ſub. vnde ne &c.

n ¶ Sublimitas tua.] loquitur præfecto prætorio. Accurſius.

500 ¶ Mutationib'.] i. equis q̃ permutationes vehunt: vt.ſ.l.proxi.

p ¶ Pregrauent̃.] quia non debent minus vili pretio vendere. Accur.

q ¶ COmperim'.Paraueredorũ.]ex pone vt.ſ.eod.l.iij.& facit

60 j.de lucr. adnũ.l.ij.&. ſ. de vecti.l. vſurpationẽ. &.ff. de offici. præſid.l. illicitas.

r NEmo.Prouinciam.] id eſt ducatum.

s ¶ Propriis.] facit.ſ. de ſtatu &imagi.l.& virtutum. & in auẽ.de mã. prin.§.illud.

70 t ¶ Veredo.] expone vt.ſ.eod.l.ij.

v NVllus. Habeat.] ſic.ſ. de ſacr. ſanct. eccle.l. neminem. & de excu . mu.l. maximarum.&.ſ.de qui.mu. vel.pre.l.ij.

x CVrſum. Tui culminis.] loquitur

80 præfecto prætorio.

y ¶ Conſuetudinẽ.] ſ.eod.l.publici.

z ¶ Trãſlatione.] ſ.de fabri.l.ſi §. quoties.

a ¶ Legatorum.] ſ.e, his tantummodo con-

reſarcire, verũetiã notã a & multam qui neglexerit ſubire cogẽt.

¶ *Exhibitio curſus publici ſecundũ conſuetudinem locorum committitur, ut plauſtra faciãt onerari. Bartolus.*

Idem Auguſtus. LEX. XIIII.

PVblici b curſus exhibitio ſecundùm locorũ conſuetudinẽ vel curialib⁹ vel cohortalib⁹ debet committi c, vel ijs qui ſuo periculo ab eminẽtiſsima pręfectura ſub cõpetenti cautela excipiunt d.

¶ *Mittens equum in curſum publicum non mittendum, quadruplum pretij dicti equi fiſco reſtituat. Bartolus.*

Imperator Zeno.a. LEX. XV.

SIquis e vel pró vna mutatione f veredum ſuperducẽdum eſſe crediderit, in quadruplum ſuperductorum animalium pretiũ fiſci iuribus inferat.

¶ *Legati gentium principi non ſubditarum curſu publico poſſunt uti. Bartolus.*

Idem Auguſtus. LEX. XVI.

IS tantummodo g vtendi curſus publici facultas conceſſa eſt, q̃ legati de diuerſis gentibus ad noſtram clemẽtiã ꝓperare feſtinãt.

¶ *Subtrahẽs mulionẽ euectioni deputatũ, decẽ libras argenti fiſco perſoluat, Bartolus.*

Idem Auguſtus. LEX. XVII.

NEmo mulionẽ mutationibus h deputatũ, vel per ſolicitationem vel per receptionem † ſubtrahere audeat, decem libras argenti pœnę nomine inferre reformidans.

¶ *Curari debet ne equorũ curſui publico deputatorũ pabula, id eſt præbẽda cariori pretio uendatur, & etiam ut non teneãtur prouinciales uiliori pretio uendere. Bartolus.*

Idem Auguſtus. LEX. XVIII.

ANimalia i publica, dum longe maiore ac periniquo pretio pabula eſtimant̃ p mãcipes k atq; apparitores l, aperte vexant̃: ne id m contingat, ſublimitas tua n diſponat vt nec pabula mutationibus o deſint, nec prouinciales vltra quã iuſtitię ſinit ratio, pręgrauentur p.

¶ *Prouinciales & curiales ad præſtandũ animalia indebita ad curſum publicũ, nõ grauãtur quia ſatis eſt ſi conferũt in pabulis & pecunijs equorũ deputatorum curſui publico. Bartolus.*

Idem Auguſtus. LEX. XIX.

COmperim q prouinciales & pabula & pecuniã pro curſu equorũ cenſualiũ ſolenni ratione cõferre, & extrinſec⁹ etiã para ueredorũ r onere ꝓgrauari. Prouinciarũ igit̃ rectores procurent ne vnq̃ curſus publicus veniat in querelam, & occaſio deceptionis curiales vel ꝓuinciales animalia indebita pręſtare compellat.

¶ *Nullus dux poſt quã ducatũ ſuũ intrauit, uti debet curſu publico, ſed ũmẽtis proprijs: quod etiã obſeruatur ĩ officialib⁹ cohortalib⁹: pœna contra facientibus imminente. Bartolus.*

Idem Auguſtus. LEX. XX.

NEmo ducũ ingreſſus ſemel ꝓuinciã s ſuã, poſtmodum in itinerib⁹ faciẽdis curſu atq; angarijs ipſe ſine ſuo vtatur officio: ſed expeditionẽ militarẽ iumẽtis propris t exequat̃. De cohortalinis etiã officijs eadẽ lege ſancim⁹ ne quis ex his per ꝓuinciã ſuam diſcurrens, veredo v vti conetur in poſterũ, cum ſacra prohibitum ſanctione cognoſcat. Quòd ſi qs ducũ vel apparitorũ vel cohortalium officio rũ temerario aio ea q̃ decernimus, contemnẽda putauerit: per ſingula animalia quibus vſus fuerit, ſingularum librarum auri illatione multabitur.

¶ *Etiã eccleſia tempore expeditionis nõ excuſatur ab angarijs uel parangarijs. Bartolus.*

Imp.Anaſtaſius.a. LEX. XXI.

NVllus penitus cuiuslibet ordinis ſeu dignitatis vel ſacroſancta eccleſia vel domus regia tempore expeditionis excuſationem angariarum ſeu parangariarum habeat w.

Imp.Iuſtinus.a. LEX. XXII.

CVrſum ambulare m ab omni Oriẽtali tractu nec non ab ijs ciuitatibus aliarũ regionũ quarum inſtructio tui culminis x meminit, tolli amputariq; decernimus: ita tamẽ vt in tranſitu fortiſsimorũ militũ quãdo nr̃a ſerenitas diſpoſuerit ex alijs ad alia eos loca deduci euectioneſq; animalium ſecundũ conſuetudinem y à noſtra fuerint ſerenitate conſecuti, & in armorum tam confectione quã translatione z ſeruata conſuetudine, in profectione quinetiam legatorum a, animalium dominis qui ea ſolent accepta mercede locare, prębenda penſio, arcę tui culminis imputetur, tractatorias b videlicet animalium ſuper memoratis cauſis nulli alij iudici, cuiuſcunq; ſit dignitatis, niſi tuo tantummodo culmini, faciendi licentiam patere decernimus.

Imp.Iuſtinianus.a. LEX. XXIII.

IVbem c nemini licere cuiuſcũq; ſcholę vel officij vel militię ſeu conditionis per totius Oriẽtalis tract d partes, ob quancunq; cauſam proficiſcenti ſeu redeunti, ſupra vnum veredum e vnunq́; paraueredũ, cum euectione tamẽ iudiciali d mouere: niſi ſpecialis ei præſtita ſit noſtrę ſerenitatis quantitatẽ animalium continens euectio: exceptis ꝓculdubio ijs qui pecunias publicas deuehunt: cùm in hac parte ſine noſtra quoq; ſpeciali authoritate tanta conueniat animalia moueri quanta tranſuehẽdæ pecuniæ ſumma & eius tuitio depoſcit: quinquaginta librarum auri ijs feriendis cõdemnatione, quicunq; noſtra iuſſa quolibet modo ſeu tempore violauerint ſeu violari conceſſerint.

TITVLVS LII.

De tractatoriis & ſtatiuis e †.

¶ *Licentia data ꝓ animalibus ad uehendũ & arripiendũ iter debet biduũ continere: ad morã uerò trahendã quinq; dies, & nulli debet dari pro ſe & neceſſarijs ſibi perſonis niſi illis tantum qui animalia uſui publico deputata perſequuntur. Bartolus.*

1

Equ' male pabulatus malè vadit. † alſo obre ptionem.

Prouincia p ducatu capitur.

tra.Sol.ibi.

b ¶ Tractatorias.] id eſt literas datę licentiæ vehẽdi animalia. & adde vt.ſ.tit.j.in rub.

c IVbemus. Veredum.] hoc expone vt.j.eod.l.ij. Accurſius.

d ¶ Iudiciali.] præfecti 10 non alterius: vt.ſ.l.pxi. in fin.

e ¶ DE TRACTATORIIS ET STATIVIS.

¶ *Fortè declinatur hic & hæc tractatoria, & erant uiri qui tractabant & contrectabant animalia publica, & equos ſacro uſui deputatos. Vel* 20 *fortè tractatoriæ dicũtur literæ datæ licentiæ uehẽdi animalia: ut.ſ.ti.j.l.curſum.in fi. uel ut liceret ad tractandum.i. ad apprehendendũ criminoſos impetrare: ut.ſ. de defer.l.j. §.j.imo & ius erat licẽtia militi data fortè falſa.*

† ſtatiua, loca dicũtur ĩ qb⁹ aliqs moraſ̃,à ſtando. Tractatores aũt dicuntur q̃ facultatem habẽt adducendi equos in publico curſu: vnde eſt tractatoria facultas.

a TRactato
res.] expo-
ne vt ī rub.
b ¶ Accipi
ant.] vt iter arripiant.
c ¶ Persequũtur.] i.
qui deputati sunt ad
hoc: vt ff.tit.j.l.iudicib⁹,
§ his enim.
d ¶ Corpore.] scribe
batur dies datarum in
quodã libro vbi omnes
scribebantur, & biduũ
ad inchoandũ iter, &
quinq; dies alij quibus
posit stare ī itinere vbi
velit, nõ plures, aſs capi
tur vbi ingenit: vt.ff.tit.
j.l.iij. Et not. q sic bidu
um datur ijs qui accipiũt
literas ad trãseundũ p
castrum francum.

¶ DE APPARITORIBVS PRAEFECT. &c.

e DRefectu
rę.] s. ptorię, vtī ru.
& cornicularij erãt q cornua sona
bãt qñ milites ibãt ad
bellũ secđm H. de quib⁹
ff.l.iij.&.ff.đ offi.di.iudi.
l.sciãt.& facit ad hãc.l.j.
tit.j.&.ff.de pala.sac.lar.
l.j.& đ dome.& protec.
l.j. Accursius.
f ¶ Susceptionẽ.] i. of-
ficiũ susceptoris. de qui
bus habes ff. de suis ep.
col. prima.
g PRefectiarios.] id
est officiales pfecti.
h ¶ Perniciem.] i. qđ
esset pernicies prouin.
i ¶ Suis.] sic. ff. de neg.
ge.l. si pupilli. §. sed &
si quis.
k ¶ Horreorum.] pu
bliçorum. Aldri.
l ¶ Curiarum.] s. vt
sunt agẽtes in rebus: vt
ff. de curiosis. l.ij.
m COrnicularij.]
Expone vt. ff.l.j.
oẽs isti erant officiales
præfecti præto.
n ¶ Ciuiliũ.] sic. ff. de a-
gen. in re. l. ex eo. §. vt
autem non.
o ¶ Immunes.] vt. ff.
l. prima.
p ¶ Fisci iuribus.] sic
ff. de iniust. rup. test. l. si
quis exhæredat⁹. §. eius.
ibi, q si tædio &c.
q ¶ Prima.] multę em
erant. sic. ff. de castren. pe
cu. l. finali.
r ¶ Iubem⁹.] sic. ff. de of
fi. recto. puin. l. in offi-
ciales. & ff. de agen. in re
bus. l. ex eo. in fin.

¶ DE APPARITORIBVS PRAEFEC. VRBIS.

s DRæter
eos. Pote
statũ.] vt
sunt pfect.
præto.
t ¶ Serenitatis no-
strę.] hîc pone sùperio
rem versum numero sti
pen. &c.
v ¶ Præcepti sunt.] vt

Imp. Constantinus. a. LEX VNICA.

TRactatores [a] cũ sta
tuis solitis tantum
modo biduum tem-
pus accipiãt [b]. nulli
verò penitus cũnece-
ssarijs sibi personis prębeatur,
nisi ijs tãtummodo qui animalia
atq; equos sacro vsui necessarios
persequũtur [c]: ita tamen vt his di
missis in tractatoriarũ corpore [d],
quinq; dierum numerus adscriba
tur: vt nullus vltra hoc temporis
spatium ad residendum in quo li
bitũ fuerit loco copiã nancisçat.

TITVLVS LIII.

De apparitoribus prętfecto rum prętorio, & priuile-giis eorum.

¶ *Cornicularij prætectorũ completo munere principis purpurã adorẽt: & cũ sint otio do-nati, ad aliud officiũ nõ deuocãtur. Bartolus.*

Imperator Leo. a. LEX. I.

PRęfecturę [e] cornicu
larios, q annis singu
lis exeunt: post trans
actos corniculos no
stram adorare pur-
puram volumus: quo honore per
functis, cũ iam missionem tenue-
rint, liberũ otium damus: vt ad
susceptionem [f] vel cuiuslibet ne-
cessitatis officium minimè deuo-
centur.

¶ *Prætectiarij exactiones puincialiũ facere nõ debent, nec etiam habere custodiam horreo-rum. Bartolus.*

Idem. LEX. II.

PRæfectiarios [g] ad pniciem [h]
puincialiũ exactionibus in p
uincijs, vel potius lucris & q̃stib⁹
suis [i] sese immiscere vetamus: p̃te-
ea vel horreorũ [k] gerere custodi-
am vel curiarum [l] ius atq; arbitri
um sibi prętsumere his denegam⁹.
Horũ si quis prętsentis legis teme
rator existat, volumus cũ compe-
tenti motu & indignatiõe pcelli.

¶ *Cornicularij, primiscrinij, & numerarij præfecti prætorio sortita laborũ requie priuile gijs hic insertis gaudent. Bartolus.*

Imp. Anastasius. a. LEX. III.

COrnicularij [m] & primiscri-
nij, numerarij insuper qui
in officio tuę sublimitatis per or-
dinem obsequijs militię termina
tis, de sideratã laborũ requiẽ sorti-
untur: p multis erga rempublicã
sudorib⁹, ab oĩb⁹ indictionib⁹ tã
militariũ q̃ ciuiliũ [n] iudicũ semp
habeant immunes [o], & ciuiliũ tm̃
iudicũ, nõ etiã militariũ iurisdi-
ctioni subiaceãt. Huic sanctioni
addẽdũ esse cẽsem⁹, vt si quis prę
fectiari⁹ dũ militat, vel post de-
positũ cingulũ sine testamẽto qđ
legibus comprobat, nulliq; ab
intestato successorib⁹ derelictis,
fatimun⁹ impleuerit: oẽs eius pa-
trimonij facultates p̃uisione ma
gnificentię tuæ sedis nõ fisci iuri-
bus [p], sed arcętui culminis ratio-
nib⁹ vẽdicent. ¶ Scriniarijs aũt
& exceptorib⁹ cęteriśq; qui in of
ficio tui culminis merẽt: cũ in le-
gione prima [q] adiutrice nostra mi
litãt, audientiã tm̃ modo in causis
in quib⁹ pulsant, tuę celsitudinis
deputamus. In prouincijs verò cõ
morãtes, rectorib⁹ earũ eos respõ
dere iubemus [r], nisi publicũ offi-
cium aliquod eis iniunctũ sit.

TITVLVS LIIII.

De apparitorib⁹ prętfecti vrbis.

¶ *Qui administrauerũt officia, officio finito prin cipis purpurã nõ adorãt. Itẽ apparitor sedis ur-banæ illustis de concusso pistore cõuictus puni-tur. h.d. cum. l. sequen. Bartolus.*

Imppp. Grat. Valẽt. & Theod. aaa. LEX. I.

DRęter eos q de offi-
cio eminentiũ, pote
statũ [s], numero sti-
pendiorũ & curricu
li seuolutis, vrbiśq;
prętfecturę, serenitatis nostrę [t] an
nis singulis attingere purpurã ve
nerariq; p̃cepti [v] sunt nulli pror
sus eorũ q prouincialia officia p-
egerint, trãquillitatis nostrę mu-
ricem [x] adorare sit liberũ, omniũ
suffragiorũ obreptione cessante.

Imppp. Arcad. & Honor. aa. LEX. II.

QVicunq; illustris vrbanę se
dis apparitor clandestina
fraude pistorem concusserit, accu
satus atq; conuictus perpetui pa-
nificij [y] nexibus addicetur.

TITVLVS LV.

De apparitoribus magistrorum militum, & priuilegiis eorum.

Imppp. Valentin. Valens & Gratia. aaa. LEX. I.

QVi sese [z] in officijs magistrorũ equitũ
ac peditũ militare mõstrauerint, abomni
nominationis iniuria excusentur.

Impp. Theod. & Valentin. aa. LEX. II.

QVi in officio magistrorum equitum ac peditũ
militiam sortiti sint: ordinis [a] sint militaris.

Imperator Martianus. a. LEX. III.

PRobari apparitores magisteriæ potestatis neq; cu
riales in aliquo officio, neq; cohortales, neq; cen-
sibus adscriptos volumus [b].

¶ *Numerarij illustriũ completa militia & principatus munere functi gau-dent priuilegijs hic insertis. itẽ qui sunt de numero militantiũ, gaudẽt priui legijs eorũ. qui uerò sunt ultra numerũ, nõ. h.d. cum. l. seq. Bartolus.*

Idem Augustus. LEX. IIII.

NVmerarios [c] virorũ illustriũ magistrorũ militũ
tam prętsentaliũ [d] q̃ Oriẽtaliũ, qui ordine & sti
pendijs militię fuerint decorati, exeuntes [e], tribunis p̃
torianis partis militaris sudorib⁹ eorũ beneficiũ defe
rentes [f], sociari pręcipimus: ita videlicet vt post com
pletam

a ff. titul. j.
x ¶ Muricẽ.] i. nos mu-
riceo colore vestitos: vt
ff. de vest. olobe. l.ij. lib. xj.
y QVicũq;. Panifi-
cij.] sic habes be-
neficij, habeas, abdicet.
si panificij, habeas tũc
addicet. & tũc est cõtra
ff. đpœnis. l. ne quis. So.
hic speciale. nã & aſs to
lerat talis sentẽtia, licet
sit ĩciuilis: vt. ff. de pœ.
l. moris. §. sed damnare.

¶ DE APPARITORIBVS MAGISTRO. &c.

z QVi sese. ff.
ti. ij. l. j. &
a QVi ij.
20 officio. Ordinis.]
s. eius militiæ in qua
sunt puta numerarij &
similes: vt. j. l. numerario-
os. nõ tm̃ modo militari
possunt testari: vt. ff. de
testa. l. scriniarios. q̃ est
contra. Vel dic vt no. ff.
de castren. pecu. l. fi. Ac.
b PRobari. volum⁹
30 vt &. ff. de agri. & ce.
s. colonos. & facit. ff. qui
mili. non pos. l. iij. &. iiij.
&. j. tit. j. l. j.
c NVmerarios.]
De his habes. ff. de
numera.
d ¶ Prętsentaliũ.] i. eo-
rum qui prętsentialiter
nobiscũ sunt: vt. ff. de re
40 omili. l. nemo miles.
e ¶ Exeuntes.] de offi-
numerarij.
f ¶ Deferentes.] s.
numerarios beneficiũ
partis mili. q. d. licet fi-
niatur militia prima, de
ferunt tamen secum par
tem beneficij seu hono-
ris: quia sociantur tribu
50 nis vt habeant eam di
gnitatem siue adminis-
trationem quam habẽt
tribuni. ad quod. ff. de si
len. l. fina. in fi. Accursi.

a ¶ Immunes.] sic.ſ. de aſſeſſ. l. nō parum. Accur.

b ¶ Principat⁹.] & hi prīcipes erāt qdā officia les magiſtri militū maiores alijs, quaſi prima capientes ſecundū Hug. & ſa. j. de cohor. l. j.

c ¶ Vigilū.] nō loquit̄ 10 de illis q ſunt. ſ. de offi. prefec. vigi. l. j. ſed d ijs qui ſunt. j. de cohor. l. j.

d EOs noſtris.] loqtur magiſtro officiorum.

e ¶ Statutorū.] taxat⁹ erat eorū numer⁹. & ſa. ſ. de ſac. ſan. eccle. l. nō plures. & ſ. de off. magi. mi- 20 olit. l. ij. & iij.

f ¶ Muniri.] nā ſub te nō ſub alio conueniunt̄ & in ciuilib⁹ & in crimi nalibus cauſis.

¶ DE APPARITORI PROCONSVLIS ET LEGATI.

g OFficio.] loquit̄ procō ſuli Aphricę. & facit. ſ titu. j. l. ij.

h APparitioni tuę. procōſuli Aphricę loquit̄. & facit. ſ. tit. j. l. prima.

i ¶ Mēbra.] vt enim homo habet multa mēbra: ſic reſpublica habet di- 30 uerſa officia: qđ patet per hunc librū & tractatum de officijs & inſt. ī pœ. in fi. nō ergo alteri⁹ curiæ adſtrictū accipiet.

k IN pcōſulari prouīcia.] i. in ea quam pconſul regit. nā aliquę regūtur per alios, ſcilicet comites præfectos.

40 l ¶ Impudēter.] ſic ff. de pcu. l. quę oīa. §. j.

¶ DE APPARITOR. 50 bVS COMITIS ORIENTIS.

m IN officio. ſ. ti. j. l. ij. Accurſius.

n ¶ DE COHORTALIBVS.

60 o ¶ Qui officio curiæ erāt coarctati. Accurſius.

o ¶ Principib⁹.] hoc dic vt. ſ. tit. iij. l. numerarios. in fi. no. ſed quidā habent rubri. j. proxi. l. nullus.

p OMnes ſtationarij.] Qui ſtabant in confinib⁹ q & dicunt̄ limenarchæ & irenarchę: vt. ff. de cura. l. diuus. Accurſius.

q ¶ In cuſtodia.] vt & ſ. de curio. l. j. in fi. &. l. fina. & de pri. car. l. j. & de accuſa. l. ſi quis.

r NVllus. Probare.] i. approbare ī officiū vel puchere. i. p mouere ſine litera principis q eū approbet: vt hīc, &. j. de diuer. offi. l. in his. &. l. pe. & fi. &. ſ. de re milit. l. neminem.

pletam militiā, ab omnib⁹ inditionibus tam militariū q̄ ciuiliū iudicum ſemper habeant̄ immunes a. principat⁹ b verò munere functos tribunis vigilum c militaribus aggregari volumus.

Imp. Zeno. a. LEX. V.

EOs q in officijs noſtris d merentes, ſtatutorū e tātūmodo numero inſerti ſunt, fori pręſcriptione muniri f: cęteros verò qui ſupra huiuſmodi numerū militare noſcunt̄, quaſi nec militantes, & apud illuſtriſsimas præfecturas, & apud clariſsimos prouinciarū rectores de quolibet pulſari & conueniri, & ſine cinguli præſcriptione reſpondere negotio ſancimus.

TITVLVS LVI.

De apparitoribus procōſulis & legati.

¶ *Obſecundās proconſuli uel legato nō debet eſſe curialis uel adſtrictus alicui corpori, & ſi adſtrictus eſt, debet reſtitui, & apparitores legatorū debent eſſe quadringenti. Bartolus.*

Imp. Conſtantinus. a. LEX I.

OFficio g qđ tuis meritis obſecundat, nō curialē quenq̄, nec ex cęteris corporibus volumus aggregari. at ſi qui erūt inter apparitores huiuſmodi, reſtitui eos munijs debitis mox iubemus.

Imppp. Valent. Valens & Gratia. aaa. ✻ proconſuli. Aphricę. LEX. II.

APparitioni tuæ h & legatorum quadringēnos cēſuim⁹ deputandos, de ijs duntaxat quos eſſe ſibi detractos reipublicæ mēbra i non quæruntur.

Imppp. Arcad. & Honor. aa. LEX. III.

IN proconſulari prouincia k officiū proconſulare poſtulet qđ exigere cōſueuit, nec alienis ſe partibus impudenter l inſerat.

TITVLVS LVII.

De apparitoribus comitis Orientis.

Imp. Zeno. a. LEX VNICA.

IN officio m comitis Oriētis nō ampli⁹ q̄ ſexcenti apparitores habeantur, quos quidē publicis neceſsitatibus nouimus abundè ſuppetere.

TITVLVS LVIII.

De cohortalibus n †& principibus o corniculariis ac primipilariis.

¶ *Stationarij qui irenarchæ appellātur, nō debent facere exactiones, nec aliquē in carcerem mittere, etiā ſi crimē ſit manifeſtum. Bartolus.*

Imp. Conſtantinus. a. LEX. I. s

OMnes ſtationarij p neq; ſuperexactionem audeant, neq; carcerem habeant, nevé quis perſonā, licet p manifeſto crimine, apud ſe habeat in cuſtodia q, ſciēs q̄ ſi quid tale fuerit commiſſum, capite puniendus eſt.

¶ *Nullus iudex uolentē militare approbare debet ſine ſacra approbatoria, nec p̄mittere etiā uehere, exceptis prouinciæ officialibus qui curſus publici ſolicitudinem ſuſtinent. Bar.*

Imp. Theod. Arcad. & Hono. aaa. LEX. II.

NVllus iudicū quenq̄ ſine ſacra probatoria probare r audeat, vel prouehere. Excipim⁹ tñ officia prouincialia curſus publici ſolicitudinē ſuſtinētia s. neceñ tanto muneri t adminiculū v denegari publica permittit vtilitas.

¶ *Priuilegia ſolita conceſſa per dominū Diocletianū principē confirmātur, & etiā extēduntur, prout infra deſcribitur. Bartolus.*

Imp. Arcad. & Honor. aa. LEX. III.

SOlita x cohortalib⁹ Syrię priuilegia, quę à diuo Diocletiano porrecta ſunt atq; cōceſſa, nos quoq; porreximus: ac iubem⁹ eos nō ad ſolicitudinē baſtagię y †, nō ad functionē nauicularią deuocādos, nō inuitos curialibus cœtib⁹ adſcribēdos, verū peracto labore militię, paſtus primipili z competenti ſedulitate functione trāſacta prærogatiuam his recuſationis a offerimus.

Idem. aa. LEX. IIII.

OFficia rectorū prouinciarū tuę magnificētiæ literis volumus admoneri, vt ſuſceptos in officio proprio b vel probatos, cohortū nomine vel legionū priuilegijs exiſtiment inſerendos.

¶ *Habens plures filios debet cohorti ſiue collegio cui eſt adſtrictus, unum ad ſeruiendū deputare, alterū ſuæ patriæ. Si uerò habeat unū tantū, potius curiæ ſuæ patriæ quàm collegio eum deputare debet. Bartolus.*

Idem. Auguſti. LEX. V.

QVicunq; per Oſdroſenā † primipilarius maiore lętatur numerò filiorū, vnū loco ſuo veluti hęreditario iure ſubſtituat c, alterū p amore patrię, Oſdroſenę d † curię tradat obſequijs: cęteris qua voluerit militia prouiſurus. Sinautē duos tm̄ p̄creauerit: cohorti ſatis facere cogatur & curię. Quòd ſi vnum procreauerit, eundē ordini patrię reſtituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. Damus ſanè licentiam tam patribus eorum, q̄ ipſis qui huius legis authoritate ciuitatum obſequio aggregantur, vt ſi quos curiales patrocinio principalium inuenerint excuſari, in medium proferant: vt & ipſi ſimilibus officijs deputati, careant impetratis e.

¶ *Apparitor criminoſus fugiens citandus eſt, quòd niſi intra talem diem uenerit, contra eum proferetur ſententia condemnatoria, & ipſo non comparente, condemnabitur. Bartolus.*

Imp. Honor. & Theod. aa. LEX. VI.

s ¶ Suſtinētia.] vt. ſ. de agē. in re. & nō alij: vt. ſ. de decu. l. j. & fi. in fi.

t ¶ Muneri.] i. gerētibus tantum munus.

v ¶ Adminiculū] quod eſt per officiales quos ſibi eligit.

x SOlita.] aſs incipit, ſolita cohortalib⁹ ſyriæ priuilegia &c. aſs incipit priuilegia, & cętera deſunt.

y ¶ Baſtagię.] baſtaga ſeu vaſtaga (vtrunq; em dicit) officiū publicū eſt vel militia qđ gerentes baſtagarij dicebantur: q ruſticos ad quintā bezoſtiā principi dandā cōgebāt: vt. ſ. de murile. l. iiij. &. l. æternam.

Baſtagiarij qui dicuntur.

z ¶ Primipili.] qa fuerat primipilari⁹. & no. q qdā habēt paſt⁹ primipili: & leges trāſacta functione paſt⁹ primili cōpeſe. &c. & dicit paſt⁹ per ſimilitudinē: quia ſicut homo primò comedit, ſcdò digerit: ſic iſte primò gerit officiū, ſcdò rationē reddit, & ita digerit quodāmodo: vt. j. eo. l. ordinariorū. & aſs faſtus ♁ & eodē modo legitur. vel careas vtroq;: & pūctua poſt dictionem primipili. Accurſius.

♁ Et hæc lectio Pyrrho hīc placet vt intelligas honorē ac officium primipili

40 a ¶ Recuſationis] à prędictis ſolicitudinib⁹ baſtagię & nauicularionum.

b OFficia. Proprio ſ. tuo. & vel, p etiā.

c OVicū q̄. Subſtituat.] vt. ſ. de fi. offi. mili. l. ij.

† Baſtagia munᵉ erat ferendi res neceſſarias ad exercitum. Alc.

d ¶ Oſdroſenę.] i. puinſocię prędictę, & ſic habeas oſdrenę, aſs eſt deſenę: & benè ſtat.

e ¶ Impetratis.] p quā curiā euitabant: vt &. ſ. de decur. l. euacuatis.

† aſs Oſrheniā. aſs Qſdroenā

† aſs Oſrheniæ. aſs oſdroenæ.

a SI apparitor. Cõditione.] nisi ad talem diẽ venerit, ꝓferet sententiã cõdẽnatoriã. sic em̃ perẽptoriũ mittit: vt ff. de iudi. l ad emptorium. nã hîc quodã modo est peremptoriũ. potest em̃ dãnari licet absens
2 officialis: vt &. s. de pœ. l. diuus. sed aĩs regulariter contra. s. de accusa. l. absentem.

b ¶ Subleuam⁹.] fic. s. de apposita, l. iij. & ff. de edil. edic. quis sit fugitiuus.

c ORdinariorum Qui.] ſ. iudices.
2 speculatorũ, quales sũt præsides: vt. s. de priua. carce. l. j.

d ¶ Ordinariorũ.] ſ. aliorũ. nam & præsides ordi. sunt: vt. s. de mo. multan. l. eos.

e ¶ Pastum.] expone vt s. eod. solita.

f ¶ Ante debitũ.] ꝓpo
3 sitio. & diclocũ. i. tps sic vt in vulgari dicim⁹ nõ est adhuc loc⁹, i. tps, vel dic ante aduerbiũ tpis. vel dic q locũ adducebat ad impetrandã excusationẽ, scilicet diu in eo loco. i. officio steterat vel in infirmitate vel in senectute. Accursius,
4 og ¶ Peculio.] i. salario qđ peribit: vt. j. eo. l. quisquis §. delinc.

h ¶ Extremę.] i. si ẽt in minima militia erat obnoxius, omnia sua bona ei relinquit.

i SPeciebus. Adesrãdis] aĩs adhęrendis, aĩs adęrandis. i. ad
5 ęrariũ deducẽdis ꝑdando primipilarib⁹. & facit. s. de erog. mili. an. l. septem.

k PEr Illyricum. Cẽteri.] fic. s. de appari. proconsũl. l. ij.

l ¶ Immania.] i. crudelia & iniqua, aĩs inania & sic idem.

m QVicunq;. Tabulas.] officium emẽdi chartas & parãdi & sic de tabulis. i. pugillaribus dicas vbi acta vel memorię publicę scribebantur.

n ¶ Fuerit.] fic. s. de fabri. l. si quis.

o SI quis. Ex grege propter vilitatẽ dicit gregem. fic. s. de mil. veste. l. fi. in fi.

p ¶ Allegãdũ.] fic. j. de diuer. offi. l. iij. Sedcõtra s. de suscep. l. si aliqd. Solue hic aĩs, nõ in officio deliqt. Vel hoc ex certa scientia: vt ibi patet. Itẽ j. tit. ij l. qcũq;, cõtra. Sol.
8 ibi. itẽ facit. s. de digni. l. iudices.

q SI cohortalis. Reuocẽt.] fic. s. vbi de cu. vel cohor. l. j. & s. q mili. non pos. l. iij.

r ¶ Patrię.] patrem sequit. fic. s. de murile. l.

SI apparitor defugerit crimino sus, edictum quo reuocari possit, adiecta conditione, legibus subsequat: cui nisi fuerit satisfactũ, meritò in latitantẽ à iudice pro qualitate peccati sententia ꝓferatur. Veniam enim talibus nõ permittimus, nec indulgentijs crimina subleuamus[b].

¶ *Apparitores quorunc̃uq; iudicũ nõ possunt scribi in numero aliquorũ militũ, aut contẽplatione alicuius stipẽdij relaxari, priusquã primi pili rationẽ reddiderit, nec etiã petere ut quieti donentur. Itẽ solutus militia ob delictũ, non ob hoc quictẽ accipiet, & bona talis delinquentis illi militiæ relinquuntur. Bartolus,*

I mp. Theodosius, a. LEX. VII.

ORdinariorũ iudicũ apparitores, qui [c] vel speculatorũ vel ordinariorũ [d] attigerint gradum, nullo annorũ numero, nulla stipendiorũ contemplatione laxẽtur priusq; primipili pastũ [e] digesta ratione compleuerint. Quod si ante debitum [f] locũ, qui huicfũctioni habetur obnoxius, vel ęgri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad impetrãdã quietem crediderit prętendeda, nõ prius otio condonetur, q̃ omne qđ primipilo debetur, expenderit. Eos etiam qui pro sceleribus suis soluto militię cingulo, addicunt infamiæ, nec integro peculio [g] sub hac occasione lætentur: ita condigne vltioni eos volumus subiacere, vt functioni quoq; quæ extremę [h] militiæ debetur, nihil ex eorum facultatibus subtrahatur.

I mp. Valentin. a. LEX. VIII.

SPeciebus primipilaribus adærandis [i] eadem pretiorum taxatio seruetur, quæ in venalibus publicis poterit reperiri.

¶ *In Illyrico centum apparitores singulis iudicibus obsecundent, & nõ ultra. ad quæ obsequia nõ deputãtur iniqui, sed illi qui tantũoli citudines debita exequuntur. Bartolus.*

I dẽ, a. & Martianus. a. LEX. IX.

PEr Illyricũ (in quo plurima ac maxima necessitatũ publicarum emolumẽta officijs constat ꝑsidalib⁹ expediri) cẽteni [k] numero singulis iudicibus obsecundẽt: nec vltra hũc modũ vel ad militiã vllus aspiret, vel conniuentia iudicum perseueret. Adhibendi autẽ sunt ad huiusmodi ministeriorũ obsequia nõ illi qui vano militiæ nomine immania [l] lucra sectẽtur sed qui necessitatẽ officij solicitudinibus debitis exequantur.

¶ *Nemo potest ad officiũ cohortaliũ accedere nisi prius in matricula cohortaliũ receptus & descriptus fuerit: pœna contra facientibus imminente. Bartolus,*

I dem. a. LEX. X.

QVicunq; chartas vel tabulas [m] vel quodcunq; aliud ministeriũ cohortalis optauerit, s nõ ante accedere permittat, nisi eius nomẽ matriculis receptũ primitus fuerit [n]: pœna ꝓposita ijs q̃ cõtra statuta cęlestia crediderit suscipiendos aliquos, aut quodlibet eis officium iniungendum.

¶ *Exemptus de grege cohortaliũ propter crimen, sic uoluerit ad idẽ sacramentũ repedare, al legare debet, & ostẽdere principis oraculũ ex certa forma concessum. Bartolus.*

I mp. Leo, a. LEX. XI.

SI quis ex grege [o] cohortalinorum, vrgente criminis infectatione, stipẽdijs fuerit exemptus, aut otio traditus, quietis artibus immoretur: aut si ad pristina sacramenta precũ miseratione maluerit repedare, indultũ nostræ maiestatis oraculum amplissimæ tuę sedi offerat allegandum [p].

¶ *Si cohortalis apparitor uel cohorti obnoxius hoc officio derelicto ad aliam aspirauerit dignitatem, tam ipse quã liberi eius tali dignitate & militia spoliati, ad pristinam conditionem retrahuntur, nulla nisi. xxx. annorum præscriptione obstante.*

I mperator Zeno. a. LEX. XII.

SI cohortalis apparitor, aut obnoxius cohorti, ad vllam aspirauerit dignitatẽ: spoliatus omnib⁹ impetrati honoris insignib⁹, ad statũ pristinũ reuocet [q]: liberis etiã in tali eius conditione susceptis, fortunæ patrię [r] mancipandis. Quòd si quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam, nulla prescriptione tpis muniat, prętereã scilicet quę ex triginta annis [s] colligit: sed ad conditionẽ propriã retrahat, nec ipse vel liberi eius post talẽ ipsius statũ ꝓcreati, quod cohorti debetur, valeãt declinare. Sed nec ad aliã cohortalinus vel cohortalini filius audeat aspirare fortunã cui maiorũ suorum exempla [t] prędiudicant. Sed etiã cunctos [v] qui diuersarũ rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet, vel gemmarũ argẽtiq;, vestiũvé vẽditores apothecarios etiã, cętero sq; institores aliarũ mercium quibuscunq; ergasterijs adhęrentes, iubem⁹ à prouincialib⁹ officijs remoueri: vt omnis honor atq; militia à contagione huiusmodi segregetur.

¶ *Nullus primipilaris & cohortalis ad aliam militiam aspirabit etiam ex aduocatione principis, & statim restituendus est curiæ ciuitatis unde oriundus est. Bartolus.*

I dem Augustus. LEX. XIII.

NVllum ex primipilaribus, nullũ ex principe [x] cohortalis officij vel ad aliam posse militiã aspirare, vel ministerijs sibi contra publicam vtilitatem blãdiri [y], vel ad quamlibet aliam dignitatem ad prędiudicium prætériti status accedere concedimus [z]. Quòd si contra hanc tam salubérrimam formã vel responsa [a] cælestia, quędam militia aut dignitas audacter eliciat: pro ingestis haberi, etiam si ſ special i annotatione nostræ indulgentię eam obtinuisse videatur, nec assentionem ei quoquo modo patere, qui se memoratis arti publicę studet cõmoditatibus subtrahere: sed statim ciuitatis vnde oriundus est curiæ tradi præcipimus.

Obligatos

s. libr. xj. & de fabri. l. iij. & de tabu. l. j. & fi. & j. § sed nec.

t ¶ Annis. xxx.] fic. s. d ꝑscri. xxx. an. l ꝑscriptione. contra. vbi dicit. xl. Sol. hîc propter dignitatem in qua stetit. arg. s. de fun. reipub. l. eũ sed
10 ibi nõ fuit ī dignitate.

t ¶ Exẽpla maiorũ.] quos sequit: vt. s. e. l. §. liberis. & fa. C. de emen. propinquo. l. j.

v ¶ Cunctos.] nõ solũ viles cohortales repellũtur à dignitatibus, sed etiã oẽs artifices: vt subijcit, & s. de dig. l. ne qs.
20 & neg. ne mil. l. j.

x NVllũ. Ex prin cipe.] hoc expone vt. s. de ap. mag. mi. l. numerarios. in fi.

y ¶ Blandiri] quasi posſit deserere suũ officiũ.

z ¶ Cõcedimus.] s. l. pxi. in prin. cũ concor.

a ¶ Responsa.] repete
30 contra.

a QVisqs. Careat.] vt. ſ. de offi. rec. pro uin. l. ſi quis. & facit. ſ. l. proxi. & l. ſi cohortalis. in princi. cum concor.

b Interpoſitam perſonam.] quod non poteſt per ſe, nec per alium: vt. ff. de adminiſtratio. rerum ad ciuita. perti. l. ij. §. primo.

DE APPARITORIBVS PRAEFECTI ANNONE.

c APparitores. præfecturę.] id eſt pfecti vrbis. nam vni commiſſum alter facere non debet: vt ſ. de teſta. hac conſultiſſima. & ſ. de offic. præfect. vrb. l. ſtudētibus. & argumen. ſ. de excuſ. l. ij.

d Secreta.] i. ſeparata remota vel diuiſa.

e Funganť.] cum ſuis apparitoribus: vt. ſ. l. proxima.

f Perane. Prefect⁹. cōpulſores.] id eſt apparitores.

g Officio.] id eſt cum officialibus.

h Obnoxius.] ſcilicet præfectus annonæ.

DE DIVERSIS OFF. ET APPARITOR. &c.

i SI qñ. Miſit tū.] i. præpoſituram.

k Deuocatur.] id eſt reuocatur: vt & ſ. tit ij. l. ſi cohortalis.

l Inſignia.] ſic ſ. d agē. in re. l. j. & de tyro. l. ſi. cū ſuis concor.

m NVllus. Affatibus.] ſic. ſ. de cohort. l. ſi qs ex. Sed cōtra ſ. ad le. iul. amb. l. j. Solu. hic ex certa ſcientia: ibi non arg. ſ. de ſuſce. ſi aliquid. ad idem facit quod in. l. contraria no. item facit. ſ. de re mili. l. ſemel.

n NVllus. Tuę.] loquitur prefect. prętorio.

o Larē.] & ita animo conſtituit ibi domicilium: vt. ſ. de inc. l. ciues.

p Cōmoratus.] licet nō habeat ibi domiciliū: vt. ſ. l. proxi. cum concor.

q Vel.] pro etiam.

r Larem.] ſubaudi vel ibi ſā fecit idē officiū, vt prędixit. & facit. ſ. decri. 7 ofacr. l. ſi. & de aſſe. l. in cō ſiliarijs. & ff. qui. ex cauma. l. ij qui. & l. finali.

s QVi vel. Nō vetē tur.] ſic inſt. de ſu ſpect. tuto. l. finali.

t QVicūq; diſtricti. aliás adſtricti. i. obligati puta quia ſunt condemnati. aliás diſtinctiab officio iudicato. i. ſentētia ſeparati. ad quod eſt ſ. de offici præfect. pręto. l. ſiquos.

u Nec ex reſcripto. vt. ſ. tit. ij. ſi quis. contra. Selut. huc in officio deligatus cohorti, etiam ex priuilegio principis conceſſo motu proprio ad dignitatem aliā non aſpirabit. & carebit effectu priuilegij: & commodum cohortalis militiæ non habebit. Bartolus.

Impera. Anaſtaſius. a. LEX. XIIII.

QVisquis cohortalib⁹ adhuc obſequijs obligat⁹, vel regimen puincię, vel cingulum cuiuslibet militię vel dignitatis quoquomodo meruerit: ante omnia cōtra licitum vſurpatis impetratisvè careat[a], etiam ſi vltronea noſtra liberalitate ius gerendę prouincię vel militię ſeu dignitatis cuiuſpiā ſibi iactauerit fuiſſe delatū. dehinc vniuerſis ſolatijs cōditionis quā ſpreuerat † defraudatus, ne quid cotū omnino per ſe vel per interpoſitā perſonam[b] poſſit acqrere, primipili tantùm munus implere cogatur: mox curialibus ciuitatis in qua natus eſt, in diem vitę ſuę functionibus inhęſurus: ita ſcilicet vt etiam ij qui poſt impletam talem militiā quodlibet militiæ dignitatis vè genus affectauerint, curiæ patrię ſuę reſtituantur.

TITVLVS LIX.

De apparitoribus prefecti annonię.

Impera. Antoninus. a. LEX. I.

APparitores vrbanæ præfecturę[c], annonario officio ſeſe nō inſerant: ſed apparitorum emulatione ſecreta[d], miniſterio ſuo annonę prę fecturæ fungantur[e].

Impe. Conſtantinus. a. LEX. II.

PRæfectus annonæ canonem qui ad officiū ſuum ptinet, per cōpulſores[f] ſuos exigat: & cū officio[g] ſuo retineatur obnoxius[h], q ad implēdum canonē deuotionis ſuæ exactionem non oſtenderit.

TITVLVS LX.

De diuerſis officijs & apparitoribus iudicum, & probatorijs eorum.

Adſtrictus chartarum officio, uel publicis ratiocinijs, ſi ad militiam conuolauit, ad primū officium reuocatur, & in locum talis reiecti ſubſtituitur alius quem merita dignum faciunt. Bar.

Imperator Conſtantinus. a. LEX. I.

SI quando præfectus prætorio vel vicari⁹ aut rector prouincię ſignificauerit eūqui chartis ac rōcinijs publicis inuenitur obnoxius, ad p̄ poſitum caſtri ac militū[i] trāſiſſe: retractus illi aſſignet̄ officio àquo ad neceſsitatē præſtādi ratiocinij deuocatur[k]: in reiecti verò locū is potiſsimum deſtinetur, cui meritorum aſtipulantur inſignia[l].

Reſolutus á militia, ad eandem non aſpirabit ſine licentia principis: & impetrans contrarium per obreptionem, punitur pœna quinq; librarū auri. hoc dicit. Bartolus.

Impera. Conſtantinus. a. LEX. II.

NVllus ex ijs quos claruerit militia reſolut⁹, indebita de y nuo ſacramenta ſine Auguſti affatibus[m] ſuſcipiat. Siquis aūt id per obreptionem fortè meruerit, quinq; librarum auri multetur incōmodo.

Idem. a. & Iulianus Cæſar. LEX. III.

NVllus apparitor amplitudinis tuæ[n] vel de officijs palatinis ad eam prouinciā ex qua oriundus eſt, vel in qua collocauerit larem[o], vel qui iam in hmōi officio fuerit commoratus[p]: obtentu publicę neceſsitatis, vel executor priuati negotij dirigatur. Etenim officij tuæ celſitudinis primiſcrinius tres libras auri fiſci vtilitatibus ſine dilatione perſoluet, ſi ſtatuta fuerint temerata. Apparitor verò q huic ſe muneri paſsus eſt deputari, militia ſpoliabitur. Hæc verò pœna etiā cæteris irrogata eſt, vt ſi domeſticus aut protector aut ſtrator vel [q]agēs in reb⁹ vel palatinus vtriuſq; officij, vel ad eādem puinciā in qua natus eſt, vel ad eam in qua collocauerit larē[r], cū huiuſmodi vſurpatione perrexerit: matriculis qdē exēptus ipſe qui ſe voluerit mitti, auri libr ā vnā fiſci iuribus inferre cogatur. adiutores verò officiorū palatinorū, ac numerarij comitū illuſtriū virorū, ſiue actuarij, libr ā auri fiſci iurib⁹ ſoluāt, niſi ſtatuta fuerit cuſtodita.

Imperator Iulianus. a. LEX. IIII.

QVi vel exiguam rei familiaris ſubſtantiā habēt, militare in apparitorum numero non vetētur[s].

Apparitor ob culpam uel negligentiam amotus officio per ſententiam, ad nullam militiam aſpirabit. Bartolus.

Imppp. Grat. Valent. & Theodo. aaa. LEX. V.

QVicunq; apparitores ob culpam vel negligentiā fuerint iudicato diſtricti[t], iā ad nullam militiam habeant facultatem aſpirandi, nec ex reſcripto[u] his vllus aditus reſeretur quos congruit pœnæ grauiſsimæ ſubiugari, ſi contra inhibita quoq; ſacratiſsimis conſtitutis, aſpirare contempſerint.

Nullus debet fieri proconſul Aſiæ, comes Orientis, præfectus Auguſtalis, uel eorum uicarius, niſi ſacri ſcrinij probatoria conſecretur. hoc dicit. Bartolus.

Impera. Arcad. & Honor. aa. LEX. VI.

IN ijs officijs[x], id eſt virorum ſpectabilium proconſulis Aſiæ, comitis Oriētis, præfecti auguſtalis, & vicariorum, quos etiam monuimus ſub. xxx. interminatione librarum auri, nemo aliter admittatur niſi eū emiſſa ſacri ſcrinij probatoria conſecrauerit. Quod ſi quis talis ſub tua[y] fuerit iudicatione conuictus, profecto irritis ijs quæ vetita contrectauerit, etiam cōgruā indignationem incurret.

Idem. aa. LEX. VII.

ADſplēdidioris[z] priuilegia militię, poſteaquam priorem continuo labore compleuerint, eos venientes admittimus, qui ea voto adipiſcendi honoris crediderint expetenda, non eos qui ſtudio exercendæ cupiditatis[a] ambierint vt velut[b] in meliori fortuna poſiti, aut ea ſcelera quæ prius commiſiſſe doceantur, occultent, aut alia deinceps poſsint impunē committere.

quit: ibi non: vt ibi not.

INijs officijs.] i. officialibus iſtorum qui ſequuntur. & facit. ſ. eo. probatorias. & l. ſi &. ſ. d cohor. l. ij. &. ſ. de nume. l. curialis.

Sub tua.] loquitur præfecto prętorio.

10z ADſplendidioris.] .i. maioris.

a Cupiditatis.] ſic & ſ. titu. ij. l. per illyricum. & de re mili. l. contra publicam. item not. q aſcendere licet, non deſcendere: vt. ſ. de numera. l. nulli. §. nulla. Acurſius. Aſcendere non deſcēdere licitum eſt.

b Velut] cū pxima litera legit. itē no. delicta magnorū celari, & nō puniri. qđ ſępe cōtingit: licet iuſtitię claues errent. Maiorū delicta celari đbēt.

a VIros. Limitaneos.] à limitib⁹ in perij sic dictos: vnde & agri militum limitanei dicuntur: vt. ſ. de fund. limit l. finali.

b ¶Tui iudicij.] loquitur magistro officiorum.

c ¶Obtinuit.] circa iurisdictionem. & sic no. ¶ consuetudo dat iurisdictionem. sic. ſ. de emanci. libe. l. j. & fi. & ff. ad mu. l. magistratus. & l. fi. & in electionibus valet: vt ff. ḡdcu. vniuer. l. nulli. & l. itē. §. sed hodie. & in alijs vt. ſ. de erog. mili. anno. ¶ hāc. §. fiqua. & ff. de leg. 20 & senatusc̄. l. sed ea. & ſ. de exact. l. j. & de priui. ſcho l. iij & l. ꝓbatorias. in fin. & ſ. de aquæduc. l. vſum.

Cōſuetudo dat iurisdictionem.

d PRobatorias memorialiū.] literę q̄bus approbantur memoriales per principem. & sic de alijs.

30e ¶Decernimus.] ſ. vt aliter non teneat de eis facta electio, nisi principis ſit ſubſecuta approbatio: vt hic, & ſ. eo. l. in his. & ſ. de agen. in reb. l. vlti. &, iij in fin. & de cohor l. nullus. & de re mi. l. neminem. & caue: quia non omnes officiales de- 40 bent habere probatorias: vt j. l. pro. §. quāuis.

f ¶Authenticis.] No. authenticum nō exēplū ꝓbare. sic in aut. vt ſponsalar. §. & hęc inſup. & ſ. d diuer. re. l. ſancimus. & ſ. de eden. l. procurator. ſed quid ſi hoc exemplū authoritate ordinarij ſit ſopublicatum? Videtur valere: vt in aut. vt tra. fili. §. j. ſed hîc puto ſecus: qa dicit manu noſtra ſubſcriptis. Accurſius.

Exemplū non ꝓbat: ſed authēticum ſic.

g ¶Dolus.] Not. nullus dolus pōt cōmitti cum principe, nec ambitio: vt ff. ad leg. iul. de ambi. l. j. nec deficere ſolennitas: 60 vt. ff. de teſt. l. omnium.

Dolus cū principe cōmitti non poteſt.

h ¶Catholicę fidei.] Hęc lex Leōiseſt: q catholicus multum auxit ſta. eccleſi. vt in aut. de non alie. in prin. col. j. & facit ſ. de poſt. l. fi. & d epiſ. audien. l. iubemus.

i ¶Authoribus.] nobis. Accurſius.

70k ¶Cosuetudo.] no. ſic. ſ. l. proxi. in fi. cū con cor. Accurſius.

l HAclege. Authēticas.] ex quibus ſolis probatur: vt. ſ. l. pxi. & not. ¶ mittebatur probatoria ad eum ſub quo erat futurus officialis, vt ipſo probato portāte, vel 80 aliquo quiſubſcribebat & exemplabat, & authenticum dabat approbato. Accurſius.

m ¶Ceterorum.] aliàs cęterorum, & dic tūc prę ter nominatos in. l. ſ. proxim. & in eius concordā.

¶Duces & apparitores & limitanei caſtrorū ſub officiorum magiſtro conueniuntur: non tamē per hoc derogatur iuriſdictioni magiſtri militū Thraciæ & illyrici qui ex conſuetudine contra eos iuriſdictionem habent. Bartolus.

Imperat. Theodoſius. a. magiſtro officio ſuum. LEX. VIII.

VIros ſpectabiles duces, eorumq; apparitores, necnon limitaneos [a] caſtrorūq, prępoſitos tantūmodo ex ſublimis tui iudicij [b] ſententia conueniri, nec alijs ſubiacere iudicibus pręcipimus, illuſtribus ſcilicet ac magnificis viris magiſtris militum conſuetudine ac poteſtate ſiqua ad limites alios Orientis, Thraciarū, & Illyrici, ex longo tēpore hactenus obtinuit [c], reſeruata.

¶Memoriales & agentes in rebus & apparitores præfecti prætorio Orientis non ſortiuntur præmia militiæ, niſi ſecundùm conſuetudinē ſint eorum electiones manu principis approbatæ, nō per literarum exempla: & debent dicti officiales eſſe fideles Chriſtiani. Bartolus.

Idem. a. & Valentinianus Cęſar, LEX. IX.

PRobatorias memorialium [d] & agentium in rebus, cæterorum nihilominus apparitorū prætorianę per Orientem ampliſsimę prefecturę, eorum etiam qui in diuerſorum iudicum officijs numerātur, ex ſacris probatorijs ſolito more militię ſacramenta ſortiri decernimus [e]: non paſsim nec licēter ſolis authoritatibus vel ſacrarū militarium literarum exemplaribus, ſed ex authenticis [f] tantūſacris ꝓbatorijs manu noſtra ſubſcriptis, & noſtro arbitrio pręſtandis: ita vt nullus his dolus [g] aut fraus poſſit annecti. de ijs etiam qui ſunt veræ & catholicę [h] fidei, iubemus admitti. Aliter verò militantes, niſi exijs ſint quos ſolis authoribus [i] apparitioni aggregari vetuſta cōſuetudo [k] perdocuit, detecta fraude cuiuſcunq; accuſandi ſtudio, nō ſolùm mendacicarere militia, ſed & proſcriptionis ſtylum ſubire decernimus, & bonorum omniū amiſsione multamus.

¶Approbatio facta per principem militis militare uolentis habēs ſubſcriptionem principis & adminiſtrantium ſub quibus ipſe debet militare, ipſi traditur: exinde uerò eorundem iudicū ſubſcriptionem habens apud officium dimittitur. Bartolus.

Idem. a. & c. LEX. X.

HAcſanctione decernimus, vt in poſterū nemini licētia ſit edendi exemplaria ijs qui ſociandi ſunt cuicūq; militię, quā ſine diuinis probatorijs adipiſci non poſſunt: ſed periculo primatum vniuſcuiuſq; officij ipſas authenticas [l] ſacras quæ diuinam noſtræ pietatis continent annotationem cum ſubſcriptione adminiſtrantium ſub quorū iuriſdictione conſiſtūt ijs qui militare volūt, pręſtari, exēplaribus videlicet eorū cū ſubſcriptione eorundē iudicū apud ſingula quoq; officia prout conuenit reſeruandis. Quamuis autem manifeſtum ſit de huiuſmodi probatoriarum obſeruatione excepta eſſe cęterorum [m] iudicum officia: tamen ne vlla ei ignorantię relinquatur occaſio, omniū officiorū quib⁹ neceſſe eſt per ſacras probatorias militię ſociari, notitiam [n] in ſacris apicibus ſubdendam eſſe cēſuimus [o]. Sub hac igitur obſeruatione omnes qui ſiue in hoc ſacro palatio noſtro, ſiue in alijs quibuſcūq; officijs deinceps militare cupiunt: q̄ tamen (vt dictū eſt) non poſſunt ꝓ tenore ſacrarū conſtitutionū, vel veteri conſuetudine, niſi præcedentibus ſacris probatorijs militię ſociari, ſicut ſubiecta notitia demonſtrat, adipiſci pręcipimus: ſciētib⁹ ijs qui ex aliqua parte pręſentis noſtrę ſerenitatis legis formam cōniuentia vel negligentia quadam colludere tentauerint: non tantū amiſſione bonorum omnium, ſed etiam capitis [p] periculo, vtpote crimini falſitatis obnoxios, ſemetipſos eſſe plectendos. & eſt notitia [q] ſcrinij [r] memoriæ probatoriæ.

aliàs certorum. & tūc dic ¶ officialia iudicia curſus publici ſolicitudinē ſuſtinentia ſecundū Al.

n ¶Notitiā.] quæ eſt. j. ibi, & eſt notitia.

o ¶Capitis.] nam hæc eſt pœna falſi: vt. ſ. de falſis. l. vbi. Pœna falſi eſt pœna capitis.

10p ¶Et eſt notitia.] Quidam habent rubricā & eſt notitia ſcrinij memorię probatoriæ: & incipit. l. agentium &c. ſed melius eſt vt totū ſit de lege præcedenti. & dicq̄ nominat officia quorum officiales eſſe non poſſūt niſi approbentur ꝓ prin 20cipem: vt. ſ. iſta. l. ꝓmiſit.

q ¶Scrinij.] ſubaudi & eſt notitia &c. Accurſius.

r AGentiū. Officij procōſulis.] itē eſt notitia: & ſic in ſequētibus.

¶DE EXECVTORIBVS &c.

s 30 NEp diuerſas.] Hāc lege intellige per id qđ habes. ſ. de ca. lar. tit. l. ij. & in aut. de col. §. eos autē. & de exacto. trib. l. miſsi.

Idem. a. & c. LEX. XI.

AGgentium †in rebus palatinorū largitionū rerū priuatarū partis auguſtę. Item ſcrinij ſacrarū epiſtolarum: ſic in officijs virorū illuſtrium præfectorum prętо. Orientis & Illyrici, & vrbis, officij procōſulis [s] Aſiæ & Achaiæ, officij comitis Oriētis, officij prefecti auguſtalis, officij comitis diuinarū domorum, officij vicariorum Thraciæ, Pōti & Aſiæ & Macedonię, & Theſaurenſium claſsis. Itē ſcrinij ſacrorū libellorū: officij virorum magiſtrorum militum vtriuſq; pręfecti Orientis & Illyrici: inuitatorum, admiſsionalium, memorialium, omniūq; pedagogorum, cellariorū, menſorum, lampadariorum eorū qui in ſacris ſcrinijs deputati ſunt, decanorum partis Auguſti, & curſorū partis auguſtæ, officij virorū ſpectabilium ducum Paleſtinæ, & Meſopotamiæ, nobilis comitis Phœniceſeos Corſenæ †, Syriæ, & Auguſtæ Euphratenſis, Arabiæ, & Thebaidis, Libyæ, Pentapoleos, vtriuſq; Armeniæ, vtriuſq; ponti, Scythiæ, Myſiæ †primæ, ſecundæ Daciæ, Pannoniæ, officij virorum ſpectabiliū comitis Aegypti, Pamphiliæ, Hiſaurię, Lycaoniæ, & Piſidiæ.

† thęc lectio ſcriptione ſtris exēp. nō eſt ſepārata, ſed cōtinuus eſt text. cū præcedēti lege.

† Phenicię Oſrhe niæ, legit Alcia. hic.

† mœſiæ, Alciat.

TITVLVS LXI.

De executoribus & exactoribus.

¶Ne apparitores uel palatini exactores per prouinciam uagando inferant prouincialibus moleſtiam, periculum geſtorum per eos pertinet ad eos quorum ſunt apparitores & exactores. Baldus.

Impera. Arcad. & Honor. aa. LEX. I.

NE per diuerſas [s] prouinciarū partes, aut palatinus exactor accederet, aut illuſtriū virorū apparitor vagarēt, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege ſancimus vt oēs memorati itenti ſint ad puinciæ rectorē, & cū eo agāt: illo inſiſtāte, diſponente, & agnoſcēte, & ſuo piculo rē pagāt & ipleant vniuerſam.

Deputatus.

a Q Vicunq; palatio.] subaudi de, vel ꝛ.

b ¶ Tituli. sunt em̄ multa officia in palatio quibus prouinciales respondent pro principe.

c ¶ Approbet.] in scriptis, non aliter: vt. ꝛ. de toinr. fis. prohibitum. in fi. & de mand. prin. l. j.

d ¶ Iure.] no. vnū nō debere tāgere de officio alterius. ꝛ. de mun. l. in prouincijs. & de testa. l. cōsulta. & est ratio ne rationes fiscales per hoc turbent̄: vt. ꝛ. d̄ compē. l. ij. Accur.

e S Iue. Remeare.] vt. ꝛ. de exact. tribu. l. penul. & de erog. mi. anno. l. opinatoribus.

f ¶ Per Vices.] aliàs vicarios, aliàs vices. idest vicarios. Accursius.

g ¶ Examē.] ad eū a quo fuit missus. & est similis reductio de prēside q̄ aufugit ante rationē reddi tam: vt. ꝛ. vt oēs tam ciuq̄m mil. l. j. & alibi: vt ꝛ. ad l. iul. repe. l. j.

h ¶ Auferamus.] nam nullā aliam debet recipere: vt & j̄ eo. l. sancimus.

i N Vllā cōuenſri.] vt & ꝛ. vt nullus ex vicarijs. l. j. & de omni agro deser. l. hac definitio ne. & arg. in auc. vt non fi. pig. & ꝛ. ne vxor p̄ ma. l. iij sed argumē. cōtra. ꝛ. de fabri. l. iure.

k C Ontra. Audebit.] quia possessorem prouincialem exigit aliter quām prēses velit vel concutit: cùm nihil nisi voluntate prædis facere debeat: vt. ꝛ. eod. l. j. Accursius.

l ¶ Tuę.] loquitur prætorio prætorio.

m ¶ Sub proscriptione.] i. sub fida custodia, fortè etiam in catenis. vt ꝛ. eod. l. fiue. in fine.

n ¶ Prouinciali.] possessori. & not. dari licentiā resistendi officiali excedenti modum: vt & ꝛ. de iur. fisc. l. prohibitū. & ꝛ. de meta. l. denotum.

o ¶ Probetur.] ipso facto.

p ¶ Obnoxius executor.] repellit̄ executor temere vendicās sibi exactionem cōtra vetitum.

q ¶ Sancimus.] Sic construe. sancimus vt minimè liceat &c. liceat dico. scilicet eū cui ex iudicio tui culminis. & loquitur præfect. præ.

r ¶ Siue studio.] quia numerarius procurauit vt mitteret̄, vel alius officialis: vt in fin. illius. l. vel ille misit qui loco p̄ fecti quandoque est, vt eius vicarius.

s ¶ Iniungendi.] subaudi licentia aliàs est in textu.

t ¶ Responsum.] p̄buit qui binos lepores &c. sic

¶ Deputatus ad unum officium, se non intromittat de officio sui collegæ. Bartolus.

Idem. aa. LEX. II.

Q Vicūq; ex palatio[a] nostro cuiuslibet tituli[b] ad prouincias commeauerit compulsor, exactor, admonitor portitor vē p̄cepti agens in rebus, vel palatinus, vel apparitor illustrium potestatum: hoc tantum potestatis arripiat q̄d mādatum curię suę specialiter approbetur[c], nec quod iniunctū alteri fuerit† collegę, vsurpare alter iure[d] p̄sumat: nedum hęc sibi inuicem mutui officij licentia partiuntur, agant cuncti quod singulis credebatur.

¶ Exactor intra annum debet ostendere quid exegit: & si non exegit, causam denotare cur nō exegit, aliàs punitur. Bartolus.

Impp. Theodo. & Valen. aa. LEX. III.

S Iue ex prætoriano officio, siue illustris comitiuę sacrarum largitionum, necnon & rei priuatæ nostræ militiæ, vel ex quacūq; apparitione ad quancunq; necessitatem profligandam quis fuerit destinatus: sciat se intra anni metas debere collectis ratiocinijs ad proprium iudicem remeare[e], eiq; suam efficaciam ostendere, & q̄d in eius instantia exactum fuerit, quidvè in debitis habeatur, & penes quos resederit, vel cuius culpa aut causa in eadem prouincia fuerit derelictū. Quòd si exacto spatio anni in eius regionis viscerib⁹ prędator insidians† deprehensus fuerit remorari: tūc absolutus cingulo, militia abijcietur, primoribus eius militiæ decem librarum auri multa proposita si redire dissimulet: & per vices[f] officiorum ligatus ferreis nexibus, cura prouincialis officij ad debitum mittatur examen[g]: nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defendat, quòd sibi aliud negotium vel aliam necessitatem post iniunctam esse causetur: cùm ijsdem licentiam auferamus[h] in eadem prouincia continuare exactionem.

Imperator Zeno. a. LEX. IIII.

N Vllam possessionem alterius pro alienis debitis publicis vel priuatis præcipimus conueniri[i].

¶ Facienti exactionem contra modum, potest licitè resisti, & si probatur criminosus, potest puniri. Bartolus.

Imp. Anastasius. a. LEX. V.

C Ontra nostra prēcepta si q̄squam vetito ac temerario ausu exercere† audebit[k]: licebit prouinciæ moderatori eundem correptum, ad sublimitatis tuæ[l] iudicium sub proscriptione[m]† dirigere: & licebit prouinciali[n], si probetur[o] obnoxius executor[p], contra vetitum exactionem sibi vendicans, temeritatem legitimè repellere.

¶ Exactor præfecti prætorio antequam exactionem publicarum pecuniarum susceptam impleat aliam suscipere non potest. si tamen fuerit necessitas, duas exactiones simul in eadem prouincia faciendas suscipere potest, sed non tres. Bartolus.

Impe. Iustinianus. a. LEX. VI.

S Ancimus[q] vt eum cui ex iudicio tui culminis quocūquemodo, siue studio[r] numerariorū aut tractatorum, vel ipsorū iussu qui pro tempore amplissimę tuę sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarū iniungatur, minimè prius liceat aliam solicitudinem gerendam suscipere, quàm reuersus iunctę sibi causæ responsum prębuerit. Si tamen ita fors tulerit, vt in ea p̄uincia ad quam exequendi causa publici negotij aliquis p̄ficiscitur, alia quoque causa sit exequenda: non p̄hiberi vnum eundemq; executorem ab hac vrbe regia proficiscentem, duorum simul non plurium negotiorum executionem suscipere, dū ipsi quoq; tertij negotij nō sit iniūgendi[s] licētia antequam de superioribus responsum[t] portauerit. Executoribus ijs qui secūdam[v], si fuerint simul duas, vel etiā tertiam causam passi fuerint exequendam suscipere nō solum cinguli & bonorū suorum amissionem, verumetiam perpetui exilij supplicium subituris. Eādem hāc pœnā numerariū[x] quoq; & eius adiutores, ad quorum curam quod violatum est pertinet, formidare.

TITVLVS LXII.

De lucris aduocatorum, & cōcussionibus officiorum seu apparitorum[y].

¶ Cognoscens se læsum à ducenarijs, centenarijs, uel aduocatis, pandat iniuriam, ut dicti officiales conuicti puniantur. Bartolus.

Imperator Constantinus. a. LEX. I.

Si quis à ducēnarijs[z] vel centenarijs, vel fisci aduocatis læsum se esse cognoscit, adire iudicia, & probare iniuriam non moretur: vt in eum qui conuictus fuerit, cōpetenti seueritate vindicetur.

Idem Augustus. LEX. II.

P Ræterea solennes & canonicas[a] pensitationes, multa à prouincialibus indignissimè postulantur ab officialibus & [b]scholasticis[c], non modo in ciuitatibus[d] singulis, sed etiam mansionibus, dum ipsis & animalibus eorundem[e] alimoniæ sine pretio ministrētur. Prouinciales[f] itaque cuncti iudices tueantur, nec iniurias inultas transire permittant.

Impera. Grat. & Valentin. aa. LEX. III.

Q Voties compulsor arguitur in deprædatione cōuictus, etiam non consulta clementia nostra pœnam[g] subeat legibus competentem.

---

aliàs ne q̄ iniūc. alteri fuerit colle- gij iure alter p̄sumat vsurpare.

Officiali modū ex- cedere resi- stere, potest.

in vetu ex. exe tor au- bet.

ꝛ. de assess. l. fi. & ꝛ. qui mihi. l. non posse. l. eis. §. j.

† prosecutione, in exem. victor.

v ¶ Secundā.] in alia p̄uincia: vt nō contradicat superiori rñso. Vel tertiā in eadem, vel in alia.

x ¶ Numerarium.] no. puniri qui imponit vel facit imponi illicitā ambasiatam.

Ambasia tam illici tam perse aut p̄ aliū impor eos punitur.

y ¶ DE LVCRIS AD VOCATORVM. Scilicet priuatis: ut. j. l. j. & ij. de lucris dic ut. ꝛ. de suf. l. unica. no. licet quidam dicant de hoc non dici ī hoc titu. sed de aduocatis.

z 20 Igs à decē narijs.] q̄ p̄cerāt ducentis, q̄d dic vt. ꝛ. de agent. in re. l. matriculā. & facit. ꝛ. vbi causę fisc. l. vniuersi. & d̄ super exact. l. j. & j̄. l. prox.

a P Ræter. Canonicas.] id est regulares fic. ꝛ. de sacrosan. eccles. i. l. placet.

30 b ¶ Et.] ponitur & p̄ id est. Accursius.

c ¶ Scholasticis.] .i. ab ijs qui sunt de scholis vel eius societatibus. sic em̄ accipitur ꝛ. de pri. schol.

d ¶ Ciuitatib⁹.] i. in ciuitatibus vel in villis. vī. faciunt deferri ad ciuitates, vel etiam ad domos 40 eorum mittunt.

e ¶ Eorundem.] scilicet officialium. ad quod. ꝛ. d̄ cur. pu. l. comperimus. & l. animalia. & ꝛ. l. proxim. cum concord.

f ¶ Prouinciales.] accusatiui casus est prouinciales. Accursius.

g Q Voties. Pœna. omnem honorē ex clūdit reatus: vt. ꝛ. vbi se. velclar. l. j. in fi. & facit. ꝛ. de offic. præfe. prætor. si quos.

a CVrialibus.Corporibus.]similibus publicæ vtilitati intẽdentibus.Accursius.

b g Liceat.]accipere ab incorporatis prędictis corporibus: quod licet ab alijs.sed esset præda accipere ab istis.ad quod.ff.de silent.l.decurionibus.§.j.&.ij.&.iij.si autem diceres non accipi ab istis, quod nec ab alijs in nullo videtur eis subuenire.

c g DE PRIMIPILO. *Primipilarij dicuntur primi omi administratores: & sic accipitur ff.de cohor.l.solita.& l.ordinariorum.& ff.de episcop.& cleri.l.officiales. alias pro his qui primipilum ferunt. secundum H. potest accipi hic utroque modo. Vel dic primipilum portantem aliqua occasione sui officij administrare: & sic utrũque continet.*

d COmmoda, id est salaria. sic accipitur ff. de re iud. l.commodis.

e g Postadministratione.]ff.finitam,& hoc innuit sequens litera.& sic no.argum ꝙ in fine anni sit soluẽda pensio. qđ dic vt not.ff.locat.l.iij. & iij.Accursius.

Pẽsio est in fine ãni soluenda.

f g Heredib.]Not. hæredibus dari salariũ. sic ff.de proxi.sacro.scri.l. si quis.& de domesti. & p. l.finali.& de aduoca. diuer.iudic.l. post duos, & off.de offi.assel.l.diem.& ff.de eroga.milit. anno.l. penul.in fin.argumẽ.cõtra.ff.de lega. l.ij.

g OBtẽtu. Ciuiles. actiones.]quibus tenetur primipilarius alicui priuato qui non sub procuratore Cesaris vbi conuenit eum fiscus, sed coram competenti iudice aget: vt ff.de iur.omn. iudi.l. iuris.& l.in criminali. Vel dicas quod debitorem debitoris primipili conueniat fiscus, coram suo iudice, & sic loquitur.ff.de con. ex lege. l.j. vt cùm grauetur qđ conuenitur in iudicem, non grauetur, cùm nec cum fisco contraxerit. ꝙ argumen. ff. de iureiuran. l. eum qui.

h VTilitas. Preferenda]vt &.ff.pro socio.l.actione.§.labeo.&.ff.de caducis tollendis.§.penultimo.

i g Satisfactũ]aliter non: vt ff.quib.caus.pign.taci.contra.l.iiij. & facit ff.de donatio.inter vi.& vxo.l.si non verum.

k CVm ex sola. Conueniri.]no. nõ cõueniri vt hæredem eũ qui hæres nõ est: vt ff.arbi.tu.l.cum.& de repu.hære.l.j.&.ij.&.ff.de re-

Impera.Arcad.& Honor.aa. LEX. IIII.

CVrialibus & nauicularijs omnibus ſq; corporibus[a] ita subueniri volumus, vt nihil apparitoribus vniuersorum iudicum liceat[b], quod ad prædam prouincialium pertinet.

TITVLVS LXIII.

De primipilo[c].

Imperator Gordianus.a. LEX.I.

COmmoda[d] primipili latus post administrationẽ[e] incipiunt deberi, & ſiis qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, hę redibus[f] petitio salua sit.

Impp.Diocle.&Maximian.aa. LEX.II.

OBtentu nominis primipili, ciuiles actiones[g] ad alios iudices transferendæ non sunt.

Idem.aa. &. cc. LEX.III.

VTilitas publica præferẽda[h] est priuatorum contractib⁹ & ideo si constiterit fisco satisfactum[i] esse ob causam primipili, poteris obligatam tibi possessionem dotis titulo petere, vt satis doti fieri possit.

g *Solum ex causa primipili filius nõ existens hæres patris potest conueniri pro patre: in alijs uero secus Bartolus.*

Idem.aa.&.cc. LEX.IIII.

CVm ex sola primipili causa liberos, etiam si patribus hæredes non existãt, teneri duus Aurelianus sanxerit: si neque successistis patri vestro, nec quicquam ex bonis eius tenetis: consequens est à paternis creditoribus vos non nocan. his quę in frau.cred.l.ij.&.iij.sed hoc fallit, vt hic. Item quando quę aliter quam pro hæreditaria parte: vt ff.de pol.l.ex pollicitatione.

l g PVBLICAE LAETITIAE VEL CONSVLVM NVNCIATORES &c.

g *Lætitiæ scilicet nunciatores. & dic uel quia principi aliquid felix nunciabatur à fidelibus, uel quia consul eligebatur, uel quia princeps etiam mittebat eis aliquam constitutionem, & nuncius dabat, & subscribebat se dedisse.*

TITVLVS LXIIII.

Publicę lętitię[l] vel consulum nunciatores, vel insinuatores cõstitutionum, & aliarum sacrarum vel iudicialiũ literarum, ex descriptione, vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum[m].

Impp.Gratianus Valentin.& Theodo.aa. LEX VNICA.

QVicquid nostrorũ vnquã nunciaricœperit, prosperorũ ad bella: si desinunt[n], si oriuntur victorię fastus[o], si honor datus fuerit regalium[p], vel cõsulũ, vel trabearũ[q], compositę vè pacis erit offerẽda tranquillitas, si sacros vultus[r] inhiantibus fortè populis inferimus hoc sine immodico pretio nuncia ri, excipiq; sancimus: actum esse iubemus castissimũ, indigentibus non numerarijs[s] esse præbendũ: iudices[v] statuimus esse solicitos ne turpi colludio queratur ex miseris[x] pretium gaudiorũ. Quòd si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & accipientem[y] pudoris fortunarũq; manebit excidiũ, & cogentem par pœna multabit, & officium[z] triginta librarum auri vexatione quatietur.

¶Finis libri.xij. Codicis.

m g Immodicũ.]i. magnum, licet parum accipiant ab ijs quibus hãc lætitiam portant.

n QVicquid. Si desinũt. Hęc est lętitia, cùm bellorum perditionem animę & corporis & substantiæ inducat: vt in aut. de armis.in princi. Accursius. Bellũ animę & copo ris pditionem indu cit.

o g Fastus.]+ qa homo fit fastuosius.i.sublimis, & etiam superbus propter triumphum. + imo fastus hîc libru signifi cat in quo leges & cõsules scribuntur: vt vult Alci. hic quam Pyrrhus Accursiũ hîc tueatur.

p g Regaliũ.]quia sit imperator rex Hierosolymi tanus, vel consul Romanus.nam accipiebãt consulatum quandoq; . vnde noster Iustinianus ter fuit consul, vt in pœmio ff.in fine.

q g Trabearum.]trabea vestis regalis de pura secũdum H. quã cõsules vestiebant, & nunc imperator vt consul.

r g Offerenda.]populis à nobis per nostrum nuncium. Accursius.

s g Sacros vultus.] quia tenemus publicam curiam, vel ostendimus nos aliàs: & nuncius vadit & dicit populo vt veniat videre. Accursius.

t g Numerarijs.]id est nuncijs nostris. nam tales mittuntur. Et not. in ff.de epiſcop. & cleri.fiquis ad declinandam.§.penultimo. Indigentibus potius dandum. sic ff. de epiſcop. & cleri.fiquis ad declinandam.§.penultimo. Indigentibus dandum est.

v g Iudices.]terrarum vbi huiusmodi mittuntur.

x g Ex miseris.]id est pauperibus.

y g Accipientem.] à sponte dantibus. & nota cogentem & sponte accipientem pari pœna adstringi. sic.ff. de re militari. l.finali. §. vt autem.

z g Officium.]id est dicti iudices cum suis officialibus.

g FINIS.

De iis qui feu. dare possunt.

Incipiunt consuetudines feudorum[a].

a ¶ QVI FEVDVM DARE POSSVNT &c. *Quidam habent aliter rubricam: ita. ſ. quibus modis feudum acquiratur & retineatur: noſter autem apparatus utitur hac rub. ab illo uerbo primo in antea. ſ. de his qui feudum dare poſſunt. utraq; tamen ſatis poteſt ſuſtineri.* Acc.] *item no. q. hæc rub. habet duas partes. Prima eſt qui feu. dare poſ. & hoc expeditur ſtatim uſq; ad. §. & qa uidemus. Secunda eſt qualiter acquiratur. & hæc expeditur ab illo. §. & quia. uſq; in fin.*

Incipiunt cõſuetudines feudorum.

Et primò, De iis qui feudum dare poſſunt[a], & qui non, & qualiter acquiratur & retineatur.

TITVLVS I.

¶ *Feudum dare poſſunt prælati eccleſiarum ji eccleſiæ eſt conſuetudo: & nobiles ſeculares: & qui ab eis feudum accipiunt. Baldus.*

b Via d feu dis.] qd ar tẽ[b], ſi feudũ. vnde dicatur in ſumma dictũ eſt per id qđ legit j. in qb. cau. feu. amit. cir ca prin. ij. col. &. j. p quos fiat inue. & per quos re. c. nulla. Qualiter autem debeat diſtingui, dic vt in ſumma plenè nota.

c ¶ Poſſunt.] qđ de regalibus[c] eſt intelligendum. ſ. vt ſi habeant beneficia aliqua regalia, q valeãt ea in feudũ dare: inde vſitatum eſt & eos feudũ dare poſſe etiã de alijs quàm de regalib⁹.

d ¶ Si antiquitus] vt nõ ſtet memoria[d] rẽ aliter pceſſiſſe: vel p. xxx. annos & retro hoc cõſuerat facere. nam conſuetudo multũ operatur in iuriſdictione. vt. C. de eman. h. l j. &. l. fi.

e ¶ Feudum dare.] qđ hic dicit de clericis, intelligas[e] ſecũdm id qđ dicitur. j. de cle. qui inue. fa. ca. clerico. & ita videt, ſecundũ qđ hic dicitur, q clerici nõ poſſunt feudum dare niſi eorũ antiquitus fuerit cõſuetudo qđ fortè eſt ſic intelligẽdum. ſ. de rebus ipſius eccleſiæ, quę videlicet ei ſubiectæ ſunt: vt. j. epm vel ab. vl abbatiſ. &c. §. item ſi epſ. alia dare q data nõ inuenerunt tempore ſui ingreſſus, prohibentur: & hoc eſt qđ ibi dicitur, quæ videlicet ei ſubiectæ ſunt &c.

f ¶ Marchio.] qui autem dicantur marchiones, comites, duces, capitanei, valuaſores, maiores vel minores: & etiam minimi dicitur. j. quis dicatur marchio, dux, vel comes. c. qui à principe. Accurſius.

g ¶ Feuda accipiunt.] Et iſta feuda iuperiora propriè iure feudi olim concedebantur: alia verò feuda quæ à maioribus alijs impendebantur, iure feudi non iudicabantur: vt. j. eod. §. notandũ eſt autem. hodie autẽ idem obſeruatur in minoribus & minimis qđ etiam in maioribus: vt. j. de nat. feud. c. j &. ij.

h ¶ Auferre.] quod adhuc obtinet in feudo guardiæ & caſtaldiæ qđ datur pro mercede alicuius rei ſcilicet quòd poſt annum poteſt auferri etiam pretio pro eo dato non reſtituto: niſi ad certum tempus datũ ſit: vt. j. de feu. guar. c. item illud datur. &. j. de cõten. inter do. & va. de inueſt. feu. §. inſuper ſciendũ eſt. niſi fortè velit dicere qđ illa capitula loquant ſcđm antiqua tpa ſecundùm quæ hîc generaliter dicitur: contrarium tñ videtur dicendum: ideo quia illa duo capitula poſita ſunt poſt illud.

i ¶ Vſq; ad Vitam.] vltra nõ. & hoc adhuc obtinet ſecundũ rigorẽ conſuetudinis in feudo marchię, ducatus, comitatus, vel alterius regalis dignitatis ab Imperatore data: quoniam illud feudum finitur cum perſona accipientis: quia hæres in eo non ſuccedit niſi iterum ab Imperatore inueſtiatur: vt. j. de feu. marc. c. j. licet illud videatur hodie vſurpatũ vt. j. de alie. fcu. §. in feudo comitatus.

k ¶ Cũ verò.] hîc inueni. c. i qbuſdã libris, ſed malè: tu tñ hẽas. §. inſup inueni gl. talẽ: vacat hoc. c. ppter inferi⁹ ca. ſi duo. ſ. j. de feu. mar. du. &c.

1 ¶ Producere dignaretur.] ſubaudi quod dignatus eſt facere. pmulgauit enim legem in qua hęc continentur quæ hîc dicuntur: & quędam alia. c. vt in lombarda. de bene. & terris tributa. l. fi.

m ¶ Frater.] ſic ergo frater fratri ſuccedit in feu. pateruo. ſ. cũ ſine legitimo deceſsit hærede. Sed pone fratrẽ deceſsiſſe q extraneũ hęredẽ inſtituit: nunqd ob hoc priuabitur frater illius, cũ ille hæres inſtitutus per omnia legitim⁹ reperiatur? ar. ff. de ver. ſig. l. lege? Rñ. nequaq[h] priuabitur: q rñ iſtud eſt intelligendum de eo legitimo hærede cui. ſ. deferebat ab inteſt. hęreditas: & nõ ſic de illegitimo. i. de eo q de iure inſtitui nõ valet: ſed ideo cõtingit hoc qa potius principali puidentia quã eius iudicio hoc feudũ ad fratrẽ pueniret: & ideo in extraneũ transferre nõ valet. ar. ff. de adop. ſi arrogator. §. j. nam & à maioribus potius hoc intelligit habere quã à fratre. vnde ităl ligo fratrẽ fratri debere ſuccedere, ex quacũq; cã feudũ amittat dũ tñ cui pari nõ poſsit his q ſuccedere intendit ar. ff. de inter. & re. l. iij. ita tñ ſuccedit vt ſi dñm ī aliquo offendit, ei ſatisfaciat: alioqn tali bñficio indignus videt, vt ex cõſtitutione impatoris Corraradi manifeſtè colligit: q eſt in Lõbar. in ti. de be. & ter. tri. l. vl. Sic ergo † legitimus velut pximior fratrẽ excludit. hoc autẽ ita intelligitur ſi fuerit maſcul⁹. fœmina em nõ ſuccedit in feu. niſi ex pacto: vt. j. de ſuc. feu. §. filia ỹò. &. j. e. §. hoc aũt notã dũ. niſi ſcđm quoſdã ſi fuerit feudũ maternũ: vt. j. de na. ſu. feu. c. j. licet videat contradicere. j. de feu. fœ. c. j. ltẽ hoc ſic ităl ligat. ſ. ſi nõ felonia p̃de ceſſor feudũ amiſerit. nã tunc pximior expellit, & vlterior admittitur niſi dñs gratificat⁹ pximiori fuerit & ei feudũ cõceſſerit: vt. j. quãadmo. ad filiã feu. pti. c. ſiqs ſine filio maſculo. &. j. ſi vaſal. feu. priu. cui deferat. c. vaſalli. feu. qđ verò dixi fœminã nõ poſſe ſuccedere, ſic verũ eſt niſi feudum à dño redemerit: vel niſi dñs ppter ſeruitiũ patris id ei dederit. tũc enim ab aliquo ex parentibus ſuis nõ eſt inquietanda: vt. j. quemad. feu. ad filiam perti. c. ſi quis ſine filio maſculo.

h Idẽ tenet hîc Bald. in iiij. col. ver. q̃rit glo. pone q frater. & Albe. Frater fratri filijs nõ extantibus ſuccedit in feudo:

† Facit hîc Bald. ſup ỹbo æqualiter. in. ij. col. ſed q̃ro de vno vbi latè tractat hãc materiã.

n ¶ Nominatim.] ſic ergo expreſsim p pactũ licet q aliàs nõ liceret: vt & alr̃s eſt. C. de pig. l. iij. & arg. ff. de cõtra. emp. l. labeo. ſecũdũ qđ de hac materia & pro & contra ſatis potes colligere in libello diſputationum dñi Py. ij. charta rub. licitũ eſt tacitè &c. cũ duabus ſequentibus rubricel lis. Iſtud aũt q dicit hîc, ſic eſt intelligendũ niſi emptũ fuerit de cõibus bonis cũ in ſimul ſtarent, & domino ſciente, vt. j. de bene. fra. & qualiter fra. ſuc. in feu. c. ſi quis acquiſierit bene. nec ob. qđ legitur in illo tit. de duobus fratribus de nouo bene. inueſti. c. ſi duo fratres in cõi cauſa. qa ibi loquitur quando domino feudi ignorante de cõmuni pecunia emebat: & hoc eſt quod dicitur ibi, ne fortè inuitus dominus &c. ſic ergo cuius fuerit pecunia de qua feudum emitur multum intereſt. argu. tamen contra eſt aliàs: quia nõ intereſt de cuius pecunia emitur, ſed cuius nomine emitur: niſi caſualia notentur: vt. C. de rei ven. ſi ex ea pecunia. &. C. communia vtriuſq; iudi. l. ſi patruus. &. C. de proba. ad probationem. caſualia autem hîs tribus carminibus comprehenduntur, Fit res dotalis nummis dotalibus empta. Fitq; pupillaris nummis res empta pupilli. Et ne conuertas, idem de milite credas: vt. ff. de iure do. cum vir. §. vlti. aliàs eſt ibi. l. res quæ. &. ff. ſol. matri. l. ſi cùm dotem. in fi. &. C. de reiven. l. ſi vt proponis. ſed quod in verſi. primo continetur falſum puto! vt. C. de iure dotium. l. ex pecunia.

i Iſtud dictũ gl. approbat Bal. & Albe.

k Idem dicit in filio ꝑdigo p. l. ij. in gl. C. de cura. fu. & in eccleſia p gl. in. l. ſi ꝓponis hîc allegata. & in. l. vxor marito. ff. de dona. inter vi. & vxo. Bal. & Albe.

l Tu dic q primo res efficiat dotalis in ſubſidiũ. l. ꝓculus. ff. de iur. dot. Bal. & Alb.

a ¶Legibus.] qđ verum est: sed alio modo succedũt iure Romano: alio modo iure Lõbar. iure enim Romano succedũt tã masculi quã fœminę, ꝑ se & cum masculis æqualiter: qm̃ sublata est differentia sexus: vt. C. de suis & legi. hęc aũt in successione, nec em̃ debent ꝓpter hoc solũ puniri ꝙ fœminæ natæ sunt: vt. C. de legi. hęre. l. pe. qđ em̃ peccauit natura ꝙ masculos nõ ꝑcreauerit. C. de li. prę. vel exhę. l. vlti. extantibus ergo filiabus legitimis tanq̃ legitimis successoribus, naturales filij omnino excludunt: vt. C. de na. li. quasi ꝑ totũ & in auc. ibi signata ꝓpterea si pater dotauerit filiã, nihilominus veniet ad successionẽ patris etiã si pacta fuerit cum patre se nullũ regressum habi turam ad bona paterna vt. C. de coll. pactum. & C. de pac. l. pactum. filij enim meritis paternis magis sunt ad obsequia paterna ꝓuocandi quã pactionibus adstringendi: vt. C. de inof. testa. si quando. §. j. iure aũt lõbardo nõ succedunt ita fœminæ sicut masculi. quãuis em̃ iure lõbardo filia legitima si sola remaneat, totã patris hęreditatem habere debeat: vt in lombar. de succ. si quis lõbardus. & de ho. libe. §. si quis lombardus. tm̃ si remanserit vnã cũ filio legitimo masculo, ipsa habebit tm̃ tertiam partẽ hęreditatis & masculus duas, vt in lombar. de succes. l. ij. & l. vj. præterea iure lõbar. legitima filia nõ excludit naturales: imo habet tantũ tertiã: & naturalis vnus vel plures aliã tertiam: & curia regia vel alij parentes aliã tertiã: vt in lombar. de succes. si quis dereliquerit filiam. legitimus verò si lius haberet duas partes & naturalis tertiam: vt in prædi. tit. l. ij. Item si pater dotauerit filiam, nõ veniet amplius filia ad eius successionem: vt in lombar. prędi. titu. si pater filiam suam aut frater. Item iure lõbar. filius legitimus natus post donationem quã pater fecit omnium bonorum suorum, reuocat eam totam post mortem patris: filia verò tantũ tertiam partem, vt in lombar. prędi. tit. si quis se desperauerit. & præterea filia iure lombar. nõ recipit compositionem patris occisi, sed masculus tantùm vel alij parentes, ideo quia faidam leuare nõ potest: vt in lobar. de ho. li. ho. l. si quis longo. dicitur autem faida id est inimicitia: vt in lõ bar. de pla. li. ho. l. in omnibus. & tit. de suc. si fuerint filij. Accursius.

† Hi secũdũ Alcia. sunt, duces comites vł marchiones.

† Facit ad hoc gl. penult. circa prin. in. c. q̃ in ecclesiarũ extra de consti.

functo sine legitimo hærede, alter succedat: hærede verò relicto, alter frater remouebitur. ¶Hoc aũt notandum est ꝙ licet filiæ vt masculi patribus succedãt, legibus [a] tamen à successione [b] feudi remouentur similiter & earum filij: nisi specialiter dictum fuerit vt ad eas pertineat. ¶Hoc quoq; sciendum est ꝙ beneficiũ hoc ad veniẽtes ex latere vltra fratres patrueles [c] nõ progreditur successione secundùm vsum ab antiquis sapiẽtibus cõstitutum licet modèrno tpe vsq; ad septimum gradũ [d] sit vsurpatum: qđ in masculis descendentibus hodie nouo iure vsq; in infinitũ [e] extenditur.

g Feudum quod datur à capitaneis uel regis ualuasoribus, propriam habet naturam. quod uerò à minoribus datur, propriam naturam non habet: duobus casibus exceptis qui in litera continentur. Baldus.

¶Notandum est autẽ ꝙ illud beneficium quod à regis capitaneis, atq; regis vel regni valuasoribus † aliis impẽditur, ꝑ priè iure feudi cẽsetur. Illud verò qđ à minoribus in alios transfertur, nõ iure feudi iudicatur, licet aliter in curia Mediolanensi obseruetur [f]: sed qm̃ voluerint, rectè auferre † queũt: nisi Romã cũ illis in exercitu perrexerit, quo casu iure feudi transit & adiudicatur, vel nisi aliquid ꝑpter feudum acceperint. tũc enim nisi restituto pretio auferre non possunt.

TITVLVS II.

De feudo guardię & castaldię.

g Feudum guardiæ & castaldiæ, & illud quod pro mercede alicuius rei datur, elapso anno reuocari potest: nisi ad certum tempus detur. sed si castaldi nomine proprij feudi dicant se possidere non defendunt sibi possessionem nisi de suo iure probent. Baldus.

ITem illud [g] qđ datur nomine castaldiæ vel guardiæ, & ꝑ mercede alicuius rei: transacto anno põt iure auferri etiã pretio ꝑ eo dato nõ restituto: nisi ad certum tempus datũ fuerit. ¶Si verò castaldi [h] aliqd noĩe proprij feudi possederĩt nõ valebũt ꝓpterea possessionẽ sibi defendere [i], nisi per pares curiæ vel breue testatum [k] potuerint ꝓbare se antequã castaldi essent, vel postquã desierunt esse, inuestiturã accepisse.

TITVLVS III.

Qui successores feudum dare teneantur.

g Successor prælati non cogitur inuestituram à prædecessore factam & non expletam de feudo quod alius tenet, ratam habere: nisi eo cõsentiente qui feudum tenet, sit alius inuestitus. inuestiẽs autem cogitur eam adimplere feudo sibi aperto: sed laici successor cogitur indistinctè adimplere inuestituram à prædecessore factam. Baldus.

SI verò [l] archiepiscopus, episcop⁹ [m], vel abbas, vel abbati ssa inuestiturã eius feudi quod alius detinebat, eo tenore alicui dederit vt post decessum eius q̃ possidet, habeat: & ante decesserit archiepiscopus quã ille qui feudum possidebat: successores eorum nõ coguntur eam inuestituram facere vel confirmare, etiam si pares [n] eius curię adsint

[e] ¶Vsq; in infinitum.] hîc ergo colligitur ꝙ infinitas relliciti vel illiciti, nec iuuat nec excludit. ar. ff. de le. præstan. cõtra tab. l. j. licet cõtra aliàs dicatur, scilicet quod infinitas est vitanda: vt. ff. de damn. infec. qui bona. §. vlti. & de testi. l. j & no. de hac materia plenè in libello disputa. Py. iiij. char. rub. quod illicitum est &c.

[f] ¶Obseruetur.] quia omniũ ęqualis est cõditio. Sed qm̃ hoc refertur ad versi. illud, nõ ad ver. aliter in curia, rectè hoc intelligo scđm sua tpa. olim enim licebat minoribus valuasoribus deuestire vasallos suos quãdocunq; volebant & principi vel maioribus valuasoribꝰ nõ erat ꝓmissum & sic concedebatur minori qđ maioribus dene gabatur. ar. ad hoc. ff. de ri. nu. l. obseruãdũ. ar ff. de offi. prę. l. barbarius. hoc tamen hodie mutatur: quia idem est minori qđ in maiore dicebat vt. j. de nat. feu. in fi. &. j. de feu. datis minimis valuaso. c. si minores. sed nouissimo iure feud. sine certa & conuicta culpa amitti nõ debet: vt in lõbar. de bene. & terris tri. l. vlti. &. j. de feu. sine cul. non amitten. c. j. & tiru. quo tempo. miles inuesti. pe. debeat. c. nij.

¶ DE FEVDO GVARDIAE ET CASTAL.

[g] ITem illud. aliàs item. illud. aliàs item aliud. aliàs illud autem. aliàs c. & alĩs. §. sed. c. debet esse, nõ. §. quia habet rubricam vł habere debet vt hîc: qua vtimur in nostro apparatu.

[h] ¶Si verò castaldi.] dicit castaldꝰ siue actor cui res dñi cõmittunt gubernandę: vt. C. de sa. sanct. ec. l. iubemus. circa prin. & in lõbar. de acq̃si. ac. re. l. j. vt alĩs dicit œconomus cui gubernanda res ecclesiæ mandatur: vt. C. de sac. eccle. l. iubemus circa princ. villicus autem dicitur qui ad fructus percipiẽdos præponitur: vt. ff. de instito. actio. si cum villico.

[b] secũdùm Andreã de vser. hodie tales dũr castellam casirorum: & huiusmodi nomina intelliguntur ex consuetudine ventiũ & vsu loquentiũ: vt ff. de sup. le. l. labeo.

[i] ¶Sibi defendere.] ignorãter accipiẽdo, qđ erat ꝓpriũ feu. simplex ꝙ castaldia. alioquin præiudiciũ fieret sibi. C. de act emp. & vẽ. l. si seruos.

[k] ¶Testatũ.] hæc tamen adiectio plerisque non placet.

¶ QVI SVCCESSORES FEVDVM DARE TENEANTVR.

[l] SI verò.] aliàs. c. & aliàs. §. siue ru. quæ hîc est vel debet esse scđm quosdam: quia hîc in apparatu nostro vtimur. aliàs habetur hîc glo. talis: vacat hoc. c. propter inferius si quis inuestitus. & hîc potest esse titu. qui succes. test.

[m] ¶Archiepiscopus.] possunt ergo huiusmodi clerici feudũ cõstituere sed hoc est intelligendũ vt not. in summa constituebat olim &c. sed licet feudum dare possint: nõ tamen cognatis dabũc. C. de sac. sanc. ecc. l. iubemus. & in auc. ibi posita, quibuscunq; modis. & est notandũ ꝙ si persona ecclesiastica facit inuestituram de feudo qđ ab alio detinetur, anteq̃ sibi aperiatur, ꝙ nõ tenetur successor eius: & si purè aliquem inuestierit, ꝙ exinaniĩ feudũ. ꝙ si sub conditione fecit inducit inuestiturã: & econuerso præcedente vasallo inuestituram recusare nõ valet. secus autem est in persona priuati: quia tũc vtriusq; successor obligatur. & hîc potest esse tit. qui suc. feud. c. si quis inuestitus fuerit. &. j. si de feu. conten. iuc. c. moribus. & est quoq; not. ꝙ in clericorũ inuestitura pariter admittuntur testes pares & extranei: vt. j. si de inuesti. inter do. & val. lis oriatur. c. j. §. si autem se vepturum. & hoc cùm de rebus ecclesiæ faciunt inuestituram quia secus est cùm de suis propriis: vt. j. qui test. sunt necess. ad no. inuesti. proban. c. j. circa princi. Accursius.

[n] ¶Pares.] eius curiæ, vt breue testatum. aut alijs euidentissimis probationibus. Accursius.

Leges romanorum cõsuetudinem non vincunt.

a Sequitur eam Bal. & Albe.

Ratam

a ¶ Ratam habere.] hic poteſt not. ꝙ ratione adiuncti præſumitur qd ademptum niſi phetur conceſſum: vt ar. ff. de poſtu. l. j. §. item ſenatus. & ff. de inſa. l. furti. & C. de inſa. decreto. arg. contra. ff. de do. inter. vi. & vxo. l. ſi ſponſus. §. ij. & de ma. te. l. ſi quis liber. ſecundū etiam ꝙ de hoc no. ꝑ & contra in libello Py. char. ij. rub. licitū eſt quid ratione adiuncti. & rub. cōtra ſeq. Sed huic. §. eſt contra. j. ſi de inue. inter do. & va. lis ori. §. ſi autem aliquis. Sed illud intelligo quando in poſſeſſione fuit caſtaldus. hîc igitur non præſumitur fuiſſe datum, niſi ꝑbetur cōtra ſicut & peculium illius qui manumittitur in teſtamento vel in vltima voluntate: vt. C. de pecu. eius qui libertatem meruit. l. vnica. Accurſius.

† Dñs Alua. tit. j. §. j. ſuper text. dicit breue teſtatū eſſe publicum inſtrumētū.

b ¶ Compelluntur.] Et eſt ratio: quia ſucceſſor prædictorū nihil habet á prædeceſſore[a]. vnde eius factū nō tenetur habere ratum: ſed in hærede ſecus[b]. Azo. quia ex qua perſona quis lucrum capit, eius quoq; factū probare tenetur etiam ſi quandoq; iure factum nō eſſet: vt. ff. de reg. iu. l. ex qua. & C. de lib. cau. ſi ab eo.

a Nā hereditaria ſucceſſio in eccleſia locū nō habet vt j. de prēb. c. apoſtolica. viij. q. j. c. ex trāſmiſſa. de ſi. pre. Albe.

b Sequunt hāc gl. Bal. & Alber.

¶ SI DE INVESTI. c SI autem.] Quidam habent hîc talem ru. ſi cō trouerſia fuerit de inueſtitura feudi: qua non vtimur in noſtro apparatu: & quidam habent gloſſatum, vacat hoc. c. ꝓpter inferius. c. de cōtrouerſia feudi apud pares curię terminanda. c. ſi inter dominum. Accurſi.

c Idem Bal. & Albe.

d ¶ Coram paribus.] ſol. quia debent eſſe nouę inueſtiturę, ſi tñ pares habet dominus: ſi autē nō habet: tunc ſufficiēt[c] extranei. j. qui teſtes ſunt ne. ad proban. nouam inueſtituram. c. j. Accurſi.

d Approbatur ꝑ Bal. & Alb.

e ¶ Breui teſtato.] & ā paribus cōfirmato ſaltem duobus[d] vel tribus: vt. j. qd ſit inue. §. ſi eñ ſecundùm mediolanen. aliud obſeruatur: vt. j. ꝙ teſt. ſunt ne. ad probā. nouam inueſtitu. c. j.

e Iſtā gloſ. approbat Bal. Alberi. & Prepo.

f ¶ Poſſeſſionē.] ſ. vacuā. ꝙ ſi differat, omnē vtilitatem ei prēſtabit[e]: vt de no. for fide. c. inueſtiturā. nec liberabitur dñs ſoluēdo intereſſe ſi eū pœniteat inueſtiturā feciſſe, vt. j. ſi de feu. cō. fue. c. ſi facta inueſtitura.

f Idē tenet hîc Bald in quātū dicit hoc eſſe in telligēdū ni ſi cōſtaret de nō inueſtitura nam tūc talis abſq; ſua poſſeſſione nihil patrocinārēt. & vide iura per eum hîc alle.

g ¶ In poſſeſſiōe.] in qua ſtetur ad minus ꝓ annum & domino ſciente & nō contradicente ne aliās iuſta ignorantia vel parui tpis negligentia cū iniquæ poſſeſſionis periurio quandoq; domino poſſet damnum afferre: vt. j. ſi de feu. defun. conten. ſit inter do. & agna. vaſ. §. ſi facta de feudo.

g Idem Alber. hîc.

h ¶ In poſſeſſione.] hic datur defenſio poſſeſſori ꝓpter poſſeſſionem. eſt eñ magnū cōmodū poſſidere: vt. ff. de rei vē. is ꝙ deſtinauit. qd puto intelligendū de iuſta poſſeſſiōe: ſ: qñ ſi dolo ꝙs poſſeſſor inuent[f] fuerit, nō debet talis poſſeſſio ſibi patrocinari: vt. C. de lib. cau. eā. nec eñ dolus ꝓ priusaliquē releuare debet: vt. ff. ꝓ ſocio. l. verū. §. tꝑs. Quid ergo erit ſi neuter poſſideat? Rñ. ei ꝙ cōuenit, dabit defenſio: ꝙa fauorabiliores ſunt rei quā actores[g], vt. ff. de re. iu. fauorabiliores. & prōptiores ſumus ad absoluendū quā ad condēnandū: vt. ff. de ac. & obli. arrianus. & hoc vbi per omnia paris cōditionis ſunt actor & reus: aliogn honeſtiori deferendū eſt ſacramentū: ſecundùm qđ no. C. de iureiu. in bonę fidei. & j. de conſ. re. feud. c. ſacramentum non ſemper eſt dandum &c. vnde quæ dicuntur hîc de ſacramento dando poſſidenti, & in ſeq. c. & in omnibus in quibus hoc dicitur, debet intelligi cum determinatione prædicti. c. ſacramentū.

i ¶ Eſſet defenſio.] hoc ſic intelligo. ſ. vt habeat ratio ꝓſonę & feudi qđ petit: vtrum honeſta ſit: an eſt ꝓſona ꝙ facile iuret: & an ſit magnū an paruū feudū qđ á vaſallo poſſederit. hęc omnia curię cū alterius iudicis arbitrio relinquunt examināda.

¶ Si uaſallus legitimè probauerit ſe fouere ius in parte feudi paterni ꝑ ipſum poſſeſſi: retinere debet etiam in alia parte de qua uerſatur quæſtio inter ipſum & dominum. h. d. ſecundū Alua.

¶ Cū aūt quis dixerit feudū ad ſe ꝑ ſucceſſionem ptinere, aſſerendo illud eſſe paternū: ſi fuerit in poſſeſſione medietatis vel alicuius partis[l], vel cambiū ꝓprietatis[m] nomine illius feudi habuerit, vel alijs iuſtis rationibus[n] illud eſſe paternū ꝓbare[o] potuerit: iure[p] obtinebit. verò probare nō potuerit prędicto modo, dabitur ei defenſio cū duodecim ſacramentalibus.

¶ Si uaſallus poſſidet caſtrū nomine recti feudi, dominus aūt dicat eum nomine guardiæ poſſidere, dño incūbit probatio: & ſi probauerit, uaſallus condemnabitur: niſi uaſallus probet ſe legitimè inueſtitum á domino, poſtquā in guardiam ab eo acceperit: domino uerò in probatione deficiente, uaſallo datur defenſio. Baldus.

¶ Item ſi vaſallus poſſederit caſtrum qđ dixerit ſe pro feudo tenere, & ecōtra dominus per guardiā dixerit ſe ei dediſſe: domini eſt ꝓbatio: & ſi poterit probare, tunc illeꝙ tenet, dño debet reſtituere, vel probare per pares curtis[q], vel per breue teſtatum: poſtq̄ in guardiā ſuſcepiſſet, ſe à domino pro feudo inueſtituram accepiſſe. dominove rò in probatione deficiente, tunc illius erit defenſio qui poſſidet.

¶ Si creditor emit pignus deſinit eſſe pignus niſi eſſet emptio ſimulata, & de ſimulatione conſtaret per certa indicia. Baldus.

¶ Similiter ſi aliquis poſſederit caſtrum vel aliam rem, & dñs dixerit ſe pro pignore ei dediſſe: econtrario ille dixerit ſe accepiſſe pro feudo, ſi potuerit dñs probare ꝙ ei ꝓ pignore dediſſet: tunc ille ꝙ tenet, domino reſtituet: vel probet ſupradicto modo ſe poſtq̄ à domino ꝓ pignore accepit, feudi nomine accepiſſe: & ſi dominus non poterit probare ſe nomine pignoris dediſſe, erit defenſio illius qui poſſidet.

¶ Si quis de manſo[r] vno feudi nomine inueſtituram acceperit, & dixerit ꝙ omne incrementum pertinet ad minus ꝓ annum & domino ſciente & nō contradicente ne aliās iuſta ignorantia vel parui tpis negligentia cū iniquæ poſſeſſionis periurio quandoq; domino poſſet damnum afferre: vt. j. ſi de feu. defun. conten. ſit inter do. & agna. vaſ. §. ſi facta de feudo.

TITVLVS IIII.

Si de inueſtitura feudi controuerſia fuerit.

¶ Si inueſtitura ſit facta coram paribus, uel per breue teſtatum dominus tenetur inueſtituꝝ mittere in poſſeſſionem. ſi uerò in poſſeſſione fuerit, & lis ei mouceatur à domiño: ſibi datur defenſio per iuramentum: niſi in caſu: ut quando uaſallus eſt de alio feudo infeudatus: quia tūc dominus remittitur ſacramentum. h. d. Iaco. de bel.

SI aūt[e] controuerſia inter dominū & fidelem de feudi inueſtitura fuerit: qd iuris ſit videamus. Et ſi inueſtitura facta fuerit corā paribus[d] curiæ, aut in breui teſtato[e]: rectè eum qui inueſtitus eſt, cogitur dñs mittere infeudi poſſeſſionem[f]. ¶ Si verò fuerit in poſſeſſione[g], et mota fuerit ei cōtrouerſia à domino: ei defenſio detur propter poſſeſſionem. Si aūt non fuerit in poſſeſſione[h], nec ſupradictis modis poterit ꝓbare: tunc illius erit defenſio qui inueſtituram dicitur feciſſe. ¶ Si verò feudum aliquis habuerit de quo nulla controuerſia eſt, & dixerit ſe inueſtituꝝ alterius feudi accepiſſe ab eodem domino, nec in poſſeſſione fuerit, nec prædictis rationibus probare poterit: licet domini eſſet defenſio[i], ex ordine tamen quia aliunde vaſallus eſt, remittitur[k] domino ex æquitate defenſio.

¶ Partis.] hic dicit ꝙ obtinere debeat vaſall[s] ſi đ aliqua ꝑte poſſeſſor inueniatur: qđ puto intelligendū ſecundū ſuperius dicta: vt. j. proxi. poſtea deī ſibi defenſio.

m ¶ Proprietatis.] ſed vtrū eadem ſit diſtinctio hic quemadmodū. j. eo. §. ꝓxi. ſ. vtrū fuerit ei datū cambiū corā paribus vel in breui teſtato vel aliās? Rñ. vtiq;. et intelligo ꝙ alle. vaſ. ſe habere purè nomine proprietatis ꝓ parte illi[s] feudi qđ feudū ꝓ parte petit. ſ. ꝓ illa parte ꝓ qua dicit ſe nō habere cābiū: nā alio ꝙn ſi haberet cābiū toti[s] feudi nomine ꝓprietatis, fruſtra expiret ꝓ feud.

n ¶ Rationibus.] hoc eſt ꝙ inueſtitura fuerit facta corā paribus curiæ vel qđ habuit breue teſtatū. alij enim & ſi idonei ſunt, nō admittunt: vt. j. de cō. inter do. & vaſal de inueſtit. feud. c. ſi fuerit contentio.

o ¶ Probare.] ſed & ſi nō ꝓbauerit, etiā electuo iuriſiurādi ei dat. ſi verò ꝓbare nō potuerit ꝑdicto modo, dabit ei đ defenſio cū. xij. ſacramētalibus, etiam ſi non poſſideat totū feudū vel partem vl ꝓ eo aliquid. Ac.

p ¶ Iure.] adeo vt eū ſolū iurare ſufficiat ſine teſtib. qñ poſſidet: vt. j. ſi de inue. in. do. & vā. lis oria. §. ſiqs ſe vl parē. &. §. ſi aūt. nec eſt contra ꝑdictum. c. ſi fuerit cōtr. in. do. & vaſ. c. ſi tñ cōtētio. ꝙa illa determinat ꝓ iſtā vt diſtinguat ſit dñs an fidelis. vel ibi cōſtat feudum: ſed dubitat eſſe paternū an collaterale: in. c. ſi fuerit. nō conſtabat ꝙ vnq̄ fuerit feudū.

q ¶ Curtis.] in hoc & in ſe. §. ſic opponit: aut inficiat ſe habere noīe guardiæ: aut nō inficiatur. ſi nō inficiat, ad qđ ꝓbat dñs? Itē ſi inficiat[t] fuerit: ad qđ poſt ea audit, cū illi deneget audiētia ꝙ ꝓpriā ſcripturā negauerit: vt. C. de nō nu. pe. aut. cōtra ꝙ ꝓpriam? Itē q̄rit in iſto. §. & ſe. ad qđ deferat iuſiurandū vaſallo ſi dñs in ꝓbatione deficiat, cū actore nō ꝓbante reus, & ſi nihil præſūterit, obtinebit: vt. C. de eden. ꝙ accuſare? Rñ. ad cautelam hoc facit iudex, ſicut & in. C. de iureiuran. l. in bonę fidei. & ff. de iureiuran. l. admonendi. non eſt contra. j. de feu. guardiæ. vt ibi not.

r ¶ De manſo.] in iſto. §. talis notat diſtinctio: aut dominus aliquid ſibi reſeruauit aut nō. ſi non ſibi reſeruauit aliquid aut eſt vaſ. in poſ. aut non. In primo caſu tenetur ꝓbare vaſ. inueſtituram: & hoc facit retentio dominij. In ſecundo verò quando nihil ſibi reſeruauit ſi non eſt in poſſeſſione, idē eſt. ſi verò poſſideat, nō probabit inueſti. ſed ita eſſe iurabit.

a ¶ Reseruauerit.] ꝑsumitur enim q dñs incrementū retinuit eò q ali qd sibi in curia reseruauit. vndeva, obtinere debet, & de incremento specialiter inuestit. factā esse probare habet necesse. Vel dicas referre vtrum sit discretū vl latens incrementū vt si sit discretū sicut est insula ptineat ad dominum: si latens, ad vasallum: vt. ff. de vsuf. item si fundi. §. j. &. ij.

b ¶ Probare.] qualiqualis ergo retentio domino prodest, vt hic & j. tit. j. §. item si quis feu.

c ¶ Pertinebit.] in isto. §. not. q resoluto iure datoris, & ius accepto ris resoluit. simile. j. tit. j. §. rursus. C. si pign. pig. da. fu. l. j. Sed quæro nūquid iste qui secūdo loco possidet iure feudi si velit priori dño seruire, an sit expellēdus? Rñ. nō scdm iura ista: vt. j. qua, olim po. fe. ali. c. j. verū hodie fortè poterit, sed vtrū poterit vel nō poterit. j. pleni' determinabit.

¶ QVIBVS MO. &c.

d QVia supra. Feudum amittere debet.] Nūqd a est hoc intelligēdū siue iustè siue iniustè dns ꝑlietur? Rñ hoc determinabit. j. ti. j. hic finit lex, deinde cōsue. re. incipiunt. c. j. Sed ḡro hic si sciat dñm iustè ꝑliari, cū eum adiuuare nō teneat si eū adiuuare incipiat, & eū postea vt hic deserat: an feudo priuet? Rñ. hæc vberius j. notabunt arg. tñ est ad hoc q nō b: vt. C. de neg. gest. tutori. sufficit enim si cui vel in paucis &c. vt ibi dicit. sed illud qd in hoc. c. dicit, intelligo cū poterat dñm adiuuare & eū dimisit. qd aūt si brachijs abscisis aufugit vtpote omnino in utili sad dñi defensionē? Rñ. nō priuabitur feud. arg. j. de fu. fine cul. nō. §. ij. in fi. nihil enim intererat domini vasallū ibi stetisse. ergo feu. non priuabitur, cū peræquè moriturus erat: vt argu. ff. de condi. ob cau. l. si pecunia. §. vlti. &. C. de po. l. si plures. Sed consueuit quæri qd auxiliū domino vasallus ꝑstare teneatur: nunquid salutem suam debebit præponere saluti dñi sui, an nō? arg. est qd postponere debeat ff. ad se. cō. sylL. l. j. §. hîc aūt quærit. versic. serui. Sed puto contra c fore censendū: quia nō tantùm habet ius domin' in vasallo vt in seruo: licet dicatur contrarium. j. de alie. feu. pa. c. si à morte. scilicet quod debeat dominum à morte liberare si potest. Accursius.

e ¶ Cucurbitauerit.] d. qd hic dicitur cucurbitauerit, verbū est. inde cucurbita nomen verbale. aliàs dicitur arga: vt in lombar. de conuitijs. l. j. sed in hoc loco quidam e habent gl. vacant istæ causæ amittendi feu. propter inferiores. §. huius titu.

f ¶ Concubuerit.] vel cum inimicis domini amicitias copulauerit. vel taliter contra dominū se habuerit vt magis præsumatur inimicus quàm amicus: vt arg. C. de inof. testa. l. liberi. &. ff. de officio præ. vrb. l. j. §. cùm patronus. sed si dominus nō placitauerit vasal. de culpis cōmissis in vita sua, nec hæres debet placitare: vt. C. de inoffic. test. omnimodo. &. C. de re uo. do. l. j. &. ff. de proba. l. proculus. Accursius.

g ¶ Exercuerit.] hoc ideo, quia in maleficijs potius voluntas quā effectus inspicitur: vt. ff. ad. l. cor. de sic. l. diuus. & hoc intelligo nisi propter pœnitentiam destiterit: vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. qui falsam. si verò ꝑpter impossibilitatem destitit, affectus est puniendus: vt not. in dist. Py. cùm quis habet voluntatem delinquendi &c.

h ¶ Luserit.] f puta fortè manus ad pectus eius ponendo, vel etiam turpius aduersus dominum lusit: vt in lombar. qua. quis se defen. de. si quis amodo. ludus enim siue lusus noxius in culpa est vt. ff. ad leg. aquil. nam ludus. Quis enim eos ludos appellat ex quibus crimina oriuntur: vt in constit. fride. imperator. circa finem constitutionis.

i ¶ Concubuerit.] quidā habent hic in tex. post illa verba statim hæc alia. hæc ita obtinent si in domo domini maneat. quidam non habent: sed credimus illa esse superflua.

k ¶ Amittere censetur.] sed nunquid hodie & illud est correctum vt nō possit auferri sine certa & conuicta culpa? Rñ. nequaq. qd enim specialiter nō remouet, quare stare ꝓhibetur: vt. C. de test. l. fancimus. quicqd enim noua lege non inuenitur expressum, illud in constitutionib' veterum constat esse relictum: vt. C. de app. præcipimus. in fi. l. satis tamen puto g posse dici cōtrariū: vt in lombar. de bene. & ter. l. vlti. &. j. de feudo fine cul. nō amitt. c. j & tit. quo tempo. mi. inuesti. pe. dē. c. ij.

l ¶ Sciens.] ita tñ q crassa & supina ignorātia eū nō excusset: vt. ff. de cōtra hen. emp. l. & si. § ignorātia. & de iur. & fa. ign. nec supina. imo, vt verè loquar h, subaudiendum est maximè: qm̄ cōtra sacramentum facit. Sed tu instabis, nunqd feudo priuat vas. qa sacramētū fidelitatis deserit? Rñ. ne quaq: vt. j. quæ fuc. pri. cau. ben. a. §. illud enim. Sed ibi loquit qñ deierat se subtrahendo: hîc aūt delinquēdo. si ergo sciat vl ignoret dñm ibi eē, feudo priuat. Itē siue ibi fuerit fine nō fuerit licet videat obuiare. j. q fu. pri. cā bene. amitt. §. porro. nam ibi loquit de alieno loco: qm̄ sciēs ibi dñm esse feudo priuat. sic ergo rōe loci licitum deprehēdit: qd alṡ nō liceret: licet alibi sit cōtra vt. C. de tem. in inte. rest. l. vlti. & hoc ita tam variè: qm̄ maiorem iniuriam putauit legislator in eius domo fieri quàm alibi: vt. ff. ad leg. iul. de adul. l. quod ait.

m ¶ Ibi esse.] aliàs intus & alṡ ibi. sed melior lectura est intus.

n ¶ Fratrem suū occiderit.] Hic q̄ritur cui referatur istud suū, nunquid ad dñm vel ad vasallū? Rñ. ad vtrunq; potest referri: nō tamen indistinctè. nimirum licet fratrem domini sui vasallus occiderit nō tamen ideo feu. admittit. sed istud intelligo nisi in tradendo. i ꝓdendo hoc fecerit. nam extūc si extraneus esset, priuarē feudo: multò ergo fortius si domini fratrem ita occiderit. & in hoc casu feu. ad dominū reuertit si vasallus suus ipsius fratrē interficiat ad hoc fortè vt totā hæreditatem habeat. vel similem felonia fecit: puta hominem occidendo, vt amplius in curia stare non possit, feu. amittat. verum quia in dominum non deliquit, ad proximum agnatum pertinebit: vt. j. an ille qui interfecerit fratrem domini sui, feu. a. c. fi quis interfeceriti.

o ¶ Multabitur.] nunqd toto priuabitur ratione partis alienatę? Rñd. imo in quo deliquit: vt. j. de va. qui contra consti. lotha. bene. ali. c. j. hodie non potest aliquam partem alienare sine domini voluntate: vt. j. de prohi. feu. ali. per fri. l. imperialem. quicquid hîc dicatur.

p ¶ Reuertitur.] post hoc verbum reuertitur, & ante. §. rursus. inueni glo. talem, derogatur hoc nostro tempore in curia Mediolanensi.

q ¶ Ad dominū.] hic notari possunt q̄ notauimus. s. tit. j. §. rursus. &. j. ti. illo, qua. olim po. feu. ali. circa prin. Sed q̄ritur nunqd hic sēds vas. valeat cōtra hęredē ipsius experiri, cū decesserit sine hęrede. s. in feu. sed cū hęrede in alijs bonis? Rñ. hęc q̄ō potiùs facti est quā iuris: & pōt determinari scdm qd legit. j. deinuc. d re ali. c. de re ali. Sed nūqd eodē mō retinuit ius acceptiōis si culpa sua dns. i. primus vas. feu. amittit? Rñ. vtiq; nā si ꝑpter inimicitias id accidit, siue alio modo ꝑpter culpā suā ipse tenebit: vt arg. ff. sol. matri. l. pe. in prin. &. ff. loc. & conduc. l. si merces. §. cōductor. & arg. C. de condi. ob causam. l. si militem.

r ¶ Ad libellum.] aliàs ad libellum. aliàs ad libellarium. Accursius.

Regressum.

a De hac q̄stione vide hîc per dñm Alua. in. iiij. coll. cū seq. vbi ponit pulcras q̄stiones qualiter vasall' teneat seruire domino in bello.

b Nisi esset cā q alter nō iuit qui aliàs iturus erat ad iuuā dū dñm qa tūc vasallus teneturdño arg. l. in cō modato. §. ficut. ff. cō moda. Bal. & Albe.

c Idem Bal. Alb. & Præ positus.

d De hoc vide p do. Alex. & Pau. de castro in l. sororē. C. quib' vt indignis.

e Reproba tur per scriben. hic.

f Quid si vasallus turpiter & inhonestè locutus est cū vxore domini sui nō tñ tetigit ei' p sonā: an priuet feū. dic secundū Bal. And. d vser. & Alexā. p nō: quia nō tā turpe est colloquiū quā tactus: vt hîc p eosdem.

TITVLVS V.

Quibus modis feudum amittatur.

¶ Casus primus feudi amittendi est si dominus prælium campestre habuerit, & uasallus eum morantem in prælio dimiserit non mortuum nec ad mortem uulneratum. Bald.

QVia supra dictū est qbus modis feudū acquirit & retinetur nūc videamus qualiter amittatur. Si em dns præliū campestre habuerit, & vasallus eū morantem in ipso ꝑlio dimiserit non mortuum necad mortē vulneratū: feudū amittere debet d. ¶ Itē si fidelis cucurbitauerit e dñm, id est cū vxore eius cōcubuerit f, vel cōcumbere se exercuerit g, aut cū ea turpiter luserit h: vel si cū filia, aut cū nepte ex filio, aut cū nupta filio, aut cum sorore dñi concubuerit i (hæc ita obtinent si in domo domini maneat) iure feudū amittere k censetur similiter si dominum assalierit, vel castrum domini sciens l dominum vel dominam ibi esse m. Item si fratrē n suum occiderit vel nepotem, id est filium fratris. ¶ Aut si libellario noīe amplius medietate in feudū dederit: aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt transactū permittat: vel dolo hoc egerit: amissione feudi multabit o. ¶ His omnib' casibus feudum ad dominum reuertitur p. ¶ Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine feudum dederit, & sine hærede decesserit, & feudum ad dominum q redierit vel postquam ad libellum r dederit vel pignori obligauerit, & domino refutauerit: tūc illeq ab eo acceperit, nullo iure aduersus dominum se tueri poterit.

¶ Qui consentit iura sua perdit & aliena fortificat. Baldus.

¶ Præterea si ille ad quem feudum per successionem iure obuenire debet, consenserit eos inuestire ad quos secundùm rectum morem non pertinet: nullo modo ad

g Approbatur ꝑ Bald. Alb. & Præpo.

h Idem Bal. Alb. & Præpo.

i Istam gl. in fi. sequitur Bald. & Alb.

k Approbatur ꝑ Bald. Alb. & Præpo.

† Concor. cū hoc. §. ea q dicuntur in. c. ij. cū gl. sup verbo, contra fortem. extra de feu.

† Concor. cū hoc. §. ca. ij. in gl. ij. extra de feud.

Locus illi citum facit licitum.

a ¶Regressum.]Sed nunquid hoc intelliges quocunq; modo consentias.i. siue tacitè siue expressim? Rñ. vtiq;:vt arg.C. de remiss. pig.l.ij.& l.si hypotheças.&.ff.de reg.iur.l.creditor.in fi.nisi dum tacitè consentit intelligat ius suum vbiq; durare:vt.ff.quib.mo.pig. vel hypo.sol.sicut. §.nõ videtur. Item istud intelligo quando ex certa scientia cõsensit[a], nã aliás potius intelligitur errare quàm iam cõsentire: vt.ff.de iudi.l.ij. & de iurisdom.iud.l. si per errorem.&.j. si de feu. contro.fue.c.si vasallus. Item consentire hîc intelligitur qui præsens est nec contradicit:vt argu.ff.de decur.l.decuriones.§.vlti.&.ff.ad muni. l.ij. &.C. de filijsfa.l.ij. lib.x. in summa aũt hîc notandum est q; qui alij consentit,ipse iua iura perdit:vt.C.de ami.tut. l.cùm quidam. Accursi.

b ¶Reuertitur.] hoc intelligo quando cõmuniter feudum acceperũt & nominatim dictum fuit vt alter alteri succederet.nam alioquin nullum esset dubium:& nil operaret talis prohibitus contractus: quia alius frater fratri nõ succederet in feudo:vt.§.q feud. dare pos.§.ij. Sed tu instabis: quoniam si non delinquat vasal.in dominum,ad pximiorẽ agnatum & nõ ad dominum feudũ reuertitur:vt.j.in quib.cau.feud.amit.§. vlt.ibi quoq; &in dñm delinquere intelligitur: qñ cõtinere videtur,vt ibidem ostenditur. sic ergo alterius delictũ siue factum alteri obesse videtur.sed hoc plenius notabitur.j.quę fuit prima causa benefi.amit.§.vlt. &.j. si vasal.feu.pri.cui defe.ca.vasalli. Accursi.

c ¶Curtem.] i.qđ vulgò de cauena dicitur.sic ergo secundùm iura ista aliàs habet vasallus feudũ in curte dñi sui,aliàs extra & si extra: vel dñs habet districtum.i.iurisdictionem: vel nõ.in primis duobus casibus nõ potest aliquam partem sine domini voluntate libellario nomine dare.sed in vltimo vsq; ad medietatem potest:vt.ẽ.propc.&.j.in pluribus casibus vel locis. verumtamen hodie in nullo istorum casuum potest vasallus sine domini voluntate id alteri concedere:vt in constit fride. imperialem decet solertiã &c.sic itaque qualisqualis retentio domino prodest:vt hîc,&.ẽ.tit.j.§. si quis de manso vno. Accursius.

d ¶Episcopum vel abbatem vel abba.&c. *Aliás non est hic rub.seu tit.nec litera capitalis,sed solus.§.& malè.*

e ¶Tem si episcopus.Nullũ habet vigorem.]hoc qualiter sit intelligendum in summa exposuimus. vnde istud notandum est:quia quod constituit papa Vrbanus,in futurum duntaxat habet locum:& meritò:quia nil peccauit antiquitas,cùm huius decreti foret inscia:vt.C.de testa.l.iubemus.in fi.& ff.de iure.iuramu.l.j.

f ¶Non admittuntur.]Sed qd si masculũ relinquit & fœminã: nunquid & fœmina in feudo succedit? Rñ.nõ:vt.j.tit.ij.§.ij. nisi fortè masculus subito post mortem patris mortuus sit,quasi non videatur exutisse, cùm nõ perieuerauerit:vt.ff.de iniust.ru.test.l.posthumus. nec enim patet locus fœminæ in feudi successione, donec masculus supereſt ex eo,q primus de eo feudo fuerit inuestitus.ẽ.de eo qui sibi vel iuc.hære.masculum repetẽdũ regressum[a] habet. ¶Item si fuerint duo fratres & vnus inuesturam feudi acceperit:si postea feudũ cum fratre diuiserit,& illeq feudi partẽ accepit, postea plus medietate vendiderit, & sine hærede legitimo decesserit feudũ ad dñm reuertitur[b]. ¶Itẽ si qs feudũ habuerit in curte dñi sui: non poterit ipsum feudũ in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu dñi sui dare,vel pignori obligare.Similiter si extra curtẽ[c] detinuerit,& dñs districtũ habuerit vel alium honorem:si alienauerit sine domini voluntate,iure ad dominum reuertitur.

TITVLVS VI.

Episcopum vel abbatẽ vel abbatissam[d] vel dominum plebis feudũ dare nõ posse.

¶*Episcopus,abbas, uel abbatissa, uel dominus plebis non possunt decætero infeudare res ecclesiarum sibi subiectarũ quæ uocantur tituli.Bald.*

¶Item si epũs,vel abbas, vel abbatissa, vel dñs † plebis feudum dederit de rebꝰ ecclesiarum quæ eis subiectæ sunt,& tituli vocant nullum habet vigorem[e], secundũ hoc qđ constitutũ est à papa Vrbano in sancta synodo, hoc est illud qđ post eius decretum fuerit datũ:qđ aũt ante datum fuerit, firmiter pmanere debet. ¶Idẽ iuris est si sit ꝑpositus,vel abbatissa, vel alia ecclesiastica persona q̃ antiquitꝰ nõ sit solita in feudum dare:scilicet vt quod dederit,de iure non valeat.

¶*Fœmina posita in copula cum masculo nõ succedit simul cum eo,sed ita demum si masculus nõ est.Baldus.*

¶Quinetiã si quis eo tenore feudum acceperit vt eius descẽdentes masculi & fœminæ illud habere possint: relicto masculo, vlterius fœminæ nõ admittuntur[f]. ¶Mutus feudũ [g]retinere non potest, sicet qui nullo modo loquitur.sed si feudum fuerit magnum:quo ei ablato,se exhibere non valeat: tantùm ei relinqui debet, vnde se sustinere possit.Et his omnibus casibus feudum amittitur,& ad dominum reuertitur.

TITVLVS VII.

De natura feudi[h].

¶*Non potest de comitatu marchia uel baronia inuestitus per principem,de his pro libito deuestiri:& quod de principe dicit, idem de maximis & maioribus ualuasoribus.Baldus.*

¶Natura feudi hęc est, vt si princeps inuestierit capitaneos suos de aliquo feudo, non potest eos deuestire sine culpa i,id est marchiões & comites, & ipsos qui propriè hodie appellãtur capitanei. ¶Idẽ est si inuestitura sit facta à capitaneis & maioribus valuasoribus, qui propriè hodie capitanei appellantur.Si verò facta fuerit à minoribus vel minimis valuasoribus, aliud est. Tunc enim possunt deuestiri non habita ratione culpæ: nisi fecerint hostem Romæ.tunc enim idem est in minimis quod in maioribus valuasoribus: vel nisi emerint feudum.tũc enim pretiũ[k] restituendum est secundùm antiquum & rationabilem vsum. Moderni autem non ita subtiliter cernentes, dicunt idem obseruãdum in minimis quod dictum est in maioribus valuasoribus.

TITVLVS VIII.

De successione† feudi.

¶*Si habens feudum decedat masculis & filiabus relictis: soli masculi succedunt in feudum,nõ filiæ seu fœminæ.Baldus.*

¶Natura.Sine culpa. simile .j. de feu.sine cul. nõ a.c.j.& tit. quo tempo.mi.inue. pe.debet.c. iij.&in lõbar.de bene.& ter.tri.l.vlti.ex isto loco colligitur ar.scdm vetores.q̃ ex personarũ qualitate & differentia licitum deprehenditur qđ alʒ esset illicitũ.ar.ff. de ꝑba.cũ de indeb.& inst. ad.l.aquil.§.ij. &.C. de procu.militẽ.de hoc plenius inuenitur in libello Py. char.ij.in rub.ex personarũ qualitate &c. secundùm modernos verò inter maiores & minores non habetur discretio. Item colligitur adhuc quòd id quod ab initio est voluntarium,ex postfacto necessarium efficitur:vt not.&.C.de actioni.& oblig.sicut.cum suis concor. Item colligitur q̃ licitum est ante quod postea non licebit:vt.ff.de offi.prę.si.cenatuscon.&.ff.de fer.l.j &.ff.de proc.sed etiam.& de iudi.sed & si.§.ij.& de infa.solet.&.l.ij.§.j.ff.de ritu nup.l.si quis officio.arg contra.ff.de iud.l. ij.§.pen.&.ff.de ritu nup.l.si quis tutor.§.quamuis. Accursius.

k ¶Pretium.]hîc colligit q̃ nõ debet quis duplici damno affici.simile ff.de condi.ob tur.cau.l.si pecuniã §.pe.&.ff.ad le.rho.de iac.nauis.in fi. &.ff.de ac.emp.& ven.ex empto.§.vlt.&.ff.de iure do.l.iure succurium. &.ff.de pœ.l.sanct.Sed contra.ff.de transac.qui fidem.&.C. de transac.l. cùm proponas.&.l.si quis maior.&.C. de secun.nup.l.j.Itẽ innuit hîc q̃ feudum emi valeat:vt.j.de feud.da.minimis.val.c.si minores.& de bene. fratris.c.j.&.j. quẽad.ad fi.feu.per.ca.si quis sine filio masculo.Sed cõtra j.de feu.da.inuicẽ.le.com.c.j.sed domino dante ibi vberius exponetur:& in summa etiam expositum est.

¶DE SVCCESSIONE FEVDI.

[a] Idem Bal. & Alberi.

[b] Legitimũ factũ ꝑ superueniẽs turbatur.

[c] † Exponit hîc do. Alua.i.plebanus: & interdũ ꝑpositus.nã vt dicitidẽ importat.† & vide hic ſfactũ do. Alua. tractatem de ordinibus & dignitatibus eccleſiasticis val de diffusè in.iij. col. anteſi.ver. quęroqñ alibi.

[d] Tẽ nõ videtur ꝑ tot ꝑtes.

[e] Facit ad tenorẽ istius rubricę Inno.in.c. ij.extra de cõsuetu.& c.ex ore.extra de his q̃ fi. à ma. ꝑ ca.& per Dy.in ca. beneficiũ. de reg. iu. lib.vj.

[f] Licet antea quod postea nõ licet.

[g] Feudum.

[h] DE NATVRA FE. *Aliás hic inuenitur notabile in gl.uacat hoc ca. ꝑpter inferius ca.mutus.sed Iac. gofredi aliás columbi hãc gloſ. non habet;*

[i] Natura. Sine culpa. simile .j. de feu.sine cul. nõ a.c.j.& tit. quo tempo.mi.inue. pe.debet.c. iij.&in lõbar.de bene.& ter.tri.l.vlti.ex isto loco colligitur ar.scdm vetores.q̃ ex personarũ qualitate & differentia licitum deprehenditur qđ alʒ esset illicitũ.ar.ff. de ꝑba.cũ de indeb.& inst. ad.l.aquil.§.ij. &.C. de procu.militẽ.de hoc plenius inuenitur in libello Py. char.ij.in rub.ex personarũ qualitate &c. secundùm modernos verò inter maiores & minores non habetur discretio. Item colligitur adhuc quòd id quod ab initio est voluntarium,ex postfacto necessarium efficitur:vt not.&.C.de actioni.& oblig.sicut.cum suis concor. Item colligitur q̃ licitum est ante quod postea non licebit:vt.ff.de offi.prę.si.cenatuscon.&.ff.de fer.l.j &.ff.de proc.sed etiam.& de iudi.sed & si.§.ij.& de infa.solet.&.l.ij.§.j.ff.de ritu nup.l.si quis officio.arg contra.ff.de iud.l. ij.§.pen.&.ff.de ritu nup.l.si quis tutor.§.quamuis. Accursius.

[k] Pretium.]hîc colligit q̃ nõ debet quis duplici damno affici.simile ff.de condi.ob tur.cau.l.si pecuniã §.pe.&.ff.ad le.rho.de iac.nauis.in fi. &.ff.de ac.emp.& ven.ex empto.§.vlt.&.ff.de iure do.l.iure succurium. &.ff.de pœ.l.sanct.Sed contra.ff.de transac.qui fidem.&.C. de transac.l. cùm proponas.&.l.si quis maior.&.C. de secun.nup.l.j.Itẽ innuit hîc q̃ feudum emi valeat:vt.j.de feud.da.minimis.val.c.si minores.& de bene. fratris.c.j.&.j. quẽad.ad fi.feu.per.ca.si quis sine filio masculo.Sed cõtra j.de feu.da.inuicẽ.le.com.c.j.sed domino dante ibi vberius exponetur:& in summa etiam expositum est. Feudum emi potest.

Masculi melior est conditio quàm fœminæ.

a SEquitur. Aequaliter.] hîc colligitur in primis q̃ melior est masculorũ conditio quã mulierũ: sicut & in multis not.vt.ff.de sta.ho.l.in multis.& not.ꝫ qui feu.da pos.§.hoc autem notandũ est. quædã possunt hîc notari quæ notata sunt alibi vt in summa de suc.ab intest.est disputatum. inferius autẽ de suc.tractaturi pleniusex ponemus q̃ possunt subtiliter indagari.Py.& secundũ quod de hac materia in summa not.

SEquitur de successione feudi videre. Si quis igitur decesserit filijs & filiab⁹ supestitibus: succedunt tantũ filij æqualiter [a], vel nepotes ex filio,loco sui patris,nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente.

¶Feudo paterno alienatò,uel de quo est filia in uestita,succedit masculus superstes.Baldus.

b ¶Hoc quoq;[b] obseruat, vt si frater meus alienauerit partem suã [c] feudi, vel fecerit inuestiri [d] filiam suã: si moriatur [e] sine hærede masculo [f],niominus reuertit ad me. & olim obseruabat vsq; ad quartum gradum tm̃ secundũ quosdã: hoc ideo quia postea non vocatur feudum paternum. Alij autem dicunt vsq; ad septimum [g] gradum.

¶Filia nõ succedit in feudo licet uasallus decesserit sine hærede masculo,nisi inuestitura facta fuerit in patrem ut filij,& filiæ succedãt in feudum.Baldus.

¶Filia verò nõ succedit [h] in feudo nisi inuestitura fuerit facta in patre vt filij & filiæ succedãt [i] in feudum (tũc enim succedit filia filijs non extantibus [k]) vel nisi inuestitę fuerint de hoc feudo paterno. In alioverò feudo qd̃ habuit initium tãtùm à fratribus nõ succedit vn⁹ alteri, siue vna inuestitura [l], siue duabus:nisi hoc fuerit dictum expressimvt alter alteri succedat.

TITVLVS IX.

Qui successores teneãtur [m]

¶Inuestitura papæ potentior est quàm iusiurãdum.Item facta inuestitura á laico de alieno feudo in diem uel sub conditione,sortitur effectum uasallo mortuo sine successore, siue præmoriatur inuestitor, siue inuestitus,siue tenens feudum sed purè facta inuestitura nõ ualet.facta uerò in uestitura ab ecclesiastica persona modo prædicto, non sortitur effectũ si præmoriatur inuestitor antequã feudum tenens:uel si sub conditione uel tempore antequã conditio uel tempus existat.Baldus.

SI qs [n] inuestitus fuerit de alieno feudo post mortẽ eius:vel si quis fuerit inuestitus sub conditione aliqua vel tpe quo nullus erat inuestitus:siue p̃moriat tenens feudũ,siue inuestitor,siue inuestit⁹ inuestitoris hæredes tenent̃ inuestito vel heredi eius veniente tpe vel cõditione:licet alij dicãt,si moriat̃ inuestitus anteq̃ tenẽs feudũ,vel ante cõditionẽ existentem, vel ante tp̃s,q̃ hæredes eius nõ debeãt inuestiri [o]. nam si quis fuerit

d ¶Inuestiri.] qd̃ ergo erit si frater cõsentiat fratri sic faciẽti nunq̃d filio p̃iudicium facit? & certè videt q̃ nõ:vt.C.de lib.& eo.li.l.ij.ar.ff.de adop.si arrogator.&.ff.de sena.emancipatũ. sed qũo nõ teneat̃ affirmare qd̃ defunctus voluit:nec debeat hæredi licere qd̃ defuncto nõ licebat:& maximè cũ nõ possit filius feudũ habere,& hæreditatem repudiare:vt.j. an agna.vl̃ filius defun. pos.feu.ren.c.si contigerit.&.j.de cap.q cu. ven. c.filius non põt.&.C.de lib.cau. si ab eo. &.ff.p soc.hæres.& de diuer. & temp.prę.cũ hęres.secũ dũ q̃ de hac materia potes inuenire in libello dispu.Py.ij.char. & pro & cõtra in ru.nõ est licitum hæredi &c.& in superioribus rubricellis. Rñ.q̃ opposita sunt loquũt in feu.paterno:& hoc non est paternũ, sed ab antecessoribus acquisitum: igitur non iure paterno hoc habet nepos.arg.ff.de adop.si arrogator.§.pe.

c ¶Si moriatur.] sine filio masculo: vt.j.d alie na.feu §.inde potest prę sumi.Accursius.

f ¶Masculo.] hic colligitur fratrẽ ad partẽ ei⁹ qui necessitate suadente alienauit: vel alio modo à iure suo cecidit,nõ admitti donec superit alienator. nã & si hæres scriptus rogatus esset alicui post mortem suam restituere hæreditatem suã & condemnetur,&bona eius occupent̃ à fisco:interim veniens fideicommissarius hæreditatẽ petens repellit̃ expectanda enim est mors scripti: vt ff.de iu.fis.l. flatius florus.§.fi.& de lega.ij.l.cũ pater.§.hæreditatem.& §.ab instituto.& ar.j.de le.cor.§.profecto. Accursius.

g ¶Vsq; ad.vij.] sed hodie obtinet vsq; in infinitum:vt.ꝫ.qui feudum dare possunt.§.hoc quoq; sciendum est.

h ¶Nõ succedit.] nec eius filij. plẽs enim fœminini sexus vel ex fœmineo sexu descendens aspirare nõ potest ad feudũ nisi ex pacto: vt hic & j.de gradib.succes.in feu.c.j. licet enim filię vt masculi succedant patri, legibus tamen à successione feudi remouentur & eorum filij: vt.ꝫ. feudum dare possunt.§.hoc autem notandum est.

Fœminæ ad feudũ aspirare nõ possũt.

i ¶Succedant.] hic põt notari illud generale q̃ licitũ est expressè qd̃ tacitè nõ licet:vt.C.de pi.l.iij.&.ff.de cõtrahẽ.em.l.labe.&.C.de do.inter vi.&vxo.donationes.cũ omnibus concordan.seq.in rubricella illa imo expressim & per pactum licet.qd̃ est in li.dispu.Py.char.ij.licet cõtrariæ sint rubricellæ illæ ibidem præcedentes.notari tm̃ hic põt q̃ illud habet in feudo masculorum:quoniã filia rectè succedit matri in feudo secundũ quosdã: vt j.de nat.suc.feu.c.j.licet videatur contra.j. de benefi. feud.c.j.& super illud succedat:inueni gloss.talem in quibusdam lib.sic dicentem, vacat hoc.c. propter inferius si duæ.j.de feu.marchi.

Expressè licẽt q̃ tacitè non.

k ¶Non extantibus.] vel extantibus & subito mortuis: quasi non videanť extitisse: vt not.ꝫ.episcopum vel abba.&c.§. quinetiam si quis.

l ¶Inuestitura.] hoc est dicere,siue vnus tm̃ fuerit inuestitus,sine ambo fuerint inuestiti,nõ succedet vn⁹ alteri nisi hoc dictũ fuerit expressim,& alter decedat sine legitimo hærede, secundũ qd̃ hic dicit.&.ꝫ. feu.dare pos.§.cùm verò conradus.&.j.de feu.mar.ca.si duo fratres.

m ¶QVI SVCCESSORES TENEANTVR. Hic põt esse tit.qui succes. teneãt.rubricella talis est quid iuris si quis fuerit inuestitus de alieno feudo. hæc autem non utimur in nostro apparatu.

n QUis.] nimirũ ex qua persona quis lucrũ capit eius quoq; factum prestare tenetur:& si quando iure factũ non esset:vt ff.de reg.iur.l.ex qua persona.&.C.de lib.cau. si ab eo.Accursius.

o ¶Inuestiri.] & meritò:qa p̃ patrẽ vl̃ testatorẽ sibi defert̃ bat:at ī ipsius psona locũ nõ habuit:igit nec hereditas cõpetit:nimirũ nec debet p̃mitti heredi qd̃ defuncto nõ fuit licitũ:vt.ff.de diuer.& tem. p̃scri l.cũ hæres.&.ff qd̃ qs.iu.l.iij.&.ff.de ver.ob.l.ij. & qua. re.ac.non da.l.j.& de cõdi.& demõ.cui.& de edẽ.quædã.& in summa in rubricella illa,nõ est licitũ hęredi &c.vt no.ꝫ tit.j.§.hoc quoq;.sup. ꝫbo illo,inuestire filiũ &c.& iunt hęc oĩa intelligẽda qñ nõ fuerat ī possessiõe missus hic scẽs vasallus:vt.ꝫ.tit.q̃ successores teneanť.c.si qs inuestit⁹. & hoc est qd̃ alibi dicit̃ possessiõis maximũ cõmodum esse:vt.ff.de rei ven.is qui defunauit.

Heredi nõ licet qd̃ defuncto nõ licuit.

Culpa vasalli suis hęredibus nocet.

e ¶Partem suam.] i. ad libellũ cõcesserit: qd̃ qdem facere potuit sine dñi volũtate:vt.j.de feu. alie.c.j.& hoc contingit ea ratione:qa pars tãtũ feudi est alienata, cùm vnũ erat feudum tm̃ qd̃ ad alios fratres peruenerat ex successione patris seu aui: & ideo donec vixerit alienator,frater ei⁹ nõ poterit petere partẽ illã alienatã: secundũ q̃ hîc.j.sequit̃.si moriat̃ sine hærede masculo,nihilominus reuertit̃ ad me &c.q.d. ante mortẽ eius nõ põt reuerti:imo nec dñs poterit eũ recuperare,nisi demum alienatore mortuo sine hęrede masculo subaudias & sine fratre: vt.j.de feu.alie.§.si clientulus sed cerit libellũ &c.Vel si vis intelligere q̃ hîc loquat̃ etiã de alienatione titulo venditionis facta: dicas q̃ hic loquit̃ secũdm sua tpa.olim em̃ poterat vasal.necessitate suadẽte vsq; ad medietatẽ sine cõsensu dñi feudũ vẽdere:vt.j.qua.olim po.feu. §oalie.c.j.§.j.&sicũdm hoc habet locum notula Py.quã hic no.q̃ sic incipit, Hic colligit̃ fratrẽ ad partẽ eius q̃ alienauit &c.nã & tũc qñ vasallus vẽdebat partẽ sine cõsensu dñi,nõ irritabat̃ vẽditio nisi demũ mortuo alienatore sine hærede masculo.verumtm̃ si dñs volebat eã redimere p̃ equali p̃tio,poterat hoc facere: sed agnatus p̃ferebat̃ ei & inp̃hibendo & in redimẽdo.vt.j.qua.olim po.feu.alie.c.ett aũt.§.porro siue de bona.hodie verò inhibita est omnis feudi alienatio tam particularis quã totalis per leges Lotha.& Fride.j. positas.q̃ si fiat, hodie ipso iure nõ tenet,& ad dominũ liberè reuertit̃:vt dicit.d.l.Fride.imp.alem.qd̃ intelligo verũ esse qñ feudũ erat nouũ seu tale paternũ ad qd̃ nõ veniebat aliqs post alienatorem cũ nõ habebat agnatos seu descẽdentes, & nõ erat paternum ad qd̃ agnati venditoris venire debebãt post mortẽ eius sine filijs masculis qm̃ tunc ipsius agnati p̃feruntur domino:sicut olim p̃ferebantur ei in redimendo partem.s feudi alienatã:vt.ꝫ.no.est.sicut & alhâs dicit̃ q̃ si vasallus culpã cõmittat ppter quã feudũ amittere debeat: neq; filius neq; eius descendentes ad id feudum vocabunť, sed agnati admittent̃: vt.j.si de feu.cõtro.fue.c.si vasallus.&.j.si vasal.feu.pri.c.si vasallus. sicut ergo olim p̃ferebantur agnati domino:ita &hodie p̃feruntur:cùm hoc nõ sit mutatum:qa qd̃ specialiter nõ mutatur, quare stare p̃hibeturť vt.C. de testa.l.sancimus. quicquid enim lege noua nõ videtur expressum,id veteri legi debet intelligi relictũ:vt.C.de ap.l.p̃cipimus.in fi.Dices ergo q̃ hic loquit̃ de alienatione q̃ fiebat olim ante constitutionem Lotharij & Friderichi.olim enim si vasallus alienabat feudũ, & postea ipsum recuperabat,ipsum tanq̃ feudum retinebat.Hodie verò secus, cùm statim post alienationem illicitã sit hoc dño apertum:vt.j.quid iuris si vas.post alie.feu.ipsum recupe.c.j.Sed videt̃ q̃ dominus omnino debeat agnatis p̃ferri quando vasallus feudũ vendidit:quia tũc videt̃ dominum contenere:vt.j. in quib.cau.feud.amit.§.deri o;.in fi.cùm vasallus ita in dominum peccet q̃ feudũ amittere debeat:nõ ad pximos sed ad dominũ bene ficiũ reuerti debet vt dominus hãc iuę iniurię vltionẽ habeat:vt in.d.§. circa prin.Sed dicas q̃ ibi loquit̃ de feudo nouo:vel de tali paterno ad qd̃ nõ venerũt agnati ex latere venientes,cùm nõ superstent,sed tm̃ descẽdentes ab eo q̃ illud acquisiuit:& ad hoc videt̃ facere litera ibi posita,nõ ad proximes.& nõ dixit agnatos:quasi voluerit intelligere d descẽdentibus tantùm:argu.ad hoc.j.si de feu con fue.c.si vasallus culpã cõmittit &c eodem modo potest intelligi quod legitur.j. aa ille qui in frau.do. iui.c.si quis interfecerit.licet alibi dicatur quod ille proximus est quem nemo sequitur:vt.ff.de verb.signi.l.proximus.

Proximus est quẽ nemo sequitur.

destinauit.Sed opponitur: quomodo potuit hic secundus vasallus in possessionem mitti cũ alter possidebat? Rñ. bene: quia potuit aliqua cã interuenięte feudo priuari: & sic etiam tempus ipsi reo potuit fieri traditio.

a ¶ Inuestitura.] s.q hæredes inuestioris tenent præmortuo inuestitore anteq̃ tenens feudum vel conditio vel tempus existat: vel nisi fuerit inuestitus purè de alieno feudo, nõ valet habita inuestitura [a]. hoc ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. tunc enim si p̃mo riatur inuestitor antequã feudum tenens, vel conditio vel tẽpus existat: nõ obligatur successor illius. & hoc probatur per legem Lotharij [b] de precarijs. & hoc intelligendum est in vasallis qui feudi successionem non habent.

b ¶ Legẽ Lotharij.] q̃ est in Lõbar. tit. quando licet rectoribus. l. ij. & rubri. de precarijs.

TITVLVS X.

De contentione inter dominum & fidelem de inuestitura feudi.

¶ *Orta cõtentio inter dñm & fidelẽ de inuestitura decidi debet uel p pares curiæ testimoniũ perhibẽtes, uel p iuramentũ possessoris iurantis cum. xij. sacramentalibus. Bal.*

10 ¶ DE CONTENTIONE INTER DO. &c.

c SI contentio fuerit p pares.] istud plenius notabit in titu. q̃d fit in uestitura. c. j. §. j. in distinctione q̃ ibi fit &. j. titu. si de inuestit. inter dñm & vasallum lis oriatur.

d ¶ Inopia.] hîc notandum est q̃ inopia p̃batio nis emergente conuolãdum est ad auxilium q̃d aliâs esset respuendum: sicut etiam not. in. C. de hæret. & ma. quoniam. & ff. de testi. serui. & C. de rep. l. consensu. Accursi.

30 e ¶ Hoc ita.] vt deferatur sacramentũ vasallo. nam verũ est q̃ ei dari nisi sit castaldus q̃ possidet. tũc enim tantũ sue. i. domini religioni stabit. alioquin nõ, nisi fortè veniat castaldus q̃ possidet: tũc enim nõ possidenti dño sacramentũ defertur: &

40 hoc est quod dicit, nã malignãdo &c. Py. melius puto. s. q̃ istud hoc ita refert ad proxi. dictũ vt ita exponas: hoc ita vt. s. p̃ sacramentũ. i. p̃ iusiurandum dñi possidentis cũ. xij. sacramentalibus dirimat, nisi clientulus sit castaldus &c. tũc em̃

50 suæ. i. dñi religioni stat ita q̃ solus iurabit, & nõ habebit necesse iurare cũ. xij. sacr. sed alibi est ĩ tex. nõ stabitur: & sc̃dm hoc nõ debet esse in tex. verbũ illud. i. dñi: sed debebit referri illud verbũ suæ, tantũ ad clientulum & nõ ad dominũ: ita dicas tantũ suæ id est cliẽ-

60 tuli religioni nõ stabit nisi habeat testes &c. & sc̃dm hoc magis cõgruit literæ prior expositio.

f ¶ Clientulus.] huic simile est. C. de reb. cred. & iureiuran. in bonę fidei. & meritò nota quod possessori defertur iusiu-

70 ran. tum possessionis fauore tum quia reus est nimirum (vt supra dictũ est) maximũ est possessionis cõmodum: quoniam melior est possidentis cõditio quàm petentis: vt hîc, & ff. de sal. inter. l. j. & ff. de pig l. si debitor. nam & actore nõ probante & si nihil præstiterit reus obtinere debet: vt

80 C. de eden. qui accusare. & fauorabiliores sunt rei quàm actores: vt. ff. de reg. iur. l. fauorabiliores. & promptiores sumus ad absoluendum quàm ad condemnandum. ff. de act. & obli. l. Arrianus.

g ¶ Malignando.] aliâs malitiando: & aliâs aliquando multa bona.

TITVLVS XI.

De pignori dato feudo quid iuris sit.

SImiliter si q̃s voluerit dicere de pignore [h] sibi dato se inuestitũ esse, nõ credat suo iuramẽto: sed testibus idoneis paribus dom⁹ vel curię. ¶ Insup sciendũ est feudum debet eum domino, vel p̃bare per pares curtis vel breue testatũ, q̃d sibi de feudo dederit postq̃ per pignus accepit: vt. §. de cẽtro. inuef. feu. c. similiter si aliquis. Huic obuiare videtur. C. qui pot. in pig. ha. l. si generaliter. aut. item possessor? Rñd. illud locũ habet q̃n inficiabatur rem fuisse illius. sed hîc bene cõfitebatur rem domini fuisse: licet diceret sibi obligatã pro pignore non esse. Vel aliter dicimus q̃ potest intelligi iste §. ici licet quãdo dominus in

10 probatione defecerit: & sic datur defensio vasallo, nec sufficit iusiurandum nisi & testes adsint alioquin crederetur suo sacramento cum. xij. sacramẽtalibus: vt. s. p̃x. §.

i ¶ Post annum.] nisi ad certum tempus datũ sit: tunc enim nõ posset

20 auferre ante tempus. illud autem intelligas & de eo quod datum est p̃ mercede alicuius rei: vt s. de feu. guar. c. j. quis autem dicatur castaldus. dic vt ibi not.

h ¶ Malignando.] Ita. Alexa. & And. de Ysern. nõ debet esse rub. sed esse rub. sed q̃ continuatur adsuperi. & hoc satis patet p dictionẽ si militer. quę est dict. cõfirmatiua.

h ¶ DE PIGNORIS DATO FEVDO QVID IVRIS SIT. Similiter. De pignore.] hoc intelligo locum habere quãdo de pignore constabat: alioquin probatio incumbit domino. quod si probare nõ poterit se pignori dedisse, restituere guardiæ & castaldiæ quacũq; hora vult auferri posse à domino, sicet licet post annum [i].

TITVLVS XII.

De cõtentione inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti [k].

¶ *Fratri superstiti defertur iusiurandum si partem habeat in feudo de quo est contentio inter eum & dominum: sed si nullam habet partem, datur domino. Baldus.*

SI contentio [l] fuerit inter me & dominũ de portione [m] feudi fratris mei defuncti, dicẽdo paternum esse, & sic me debere succedere: ille verò minimè, tanq̃ habuerim partem meam, siue possideo, siue alienaui [n], dabitur mihi iusiurandũ, scilicet patrem meũ iure inuestitum fuisse: licet nõ possideam portionem fratris mei. Si verò nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur iusiurandum, nisi propter supradictam rationem: domino nõ, vt ego propter hoc aliud meũ feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, siue possideat, siue non obtinebit: alioqui nisi probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

TITVLVS XIII.

De alienatione feudi.

¶ *Vasallus hoc iure potest etiam sine uoluntate domini feudum alienare ad libellum usq; ad medietatem, & nõ in plus: & non per aliũ contractum, & non ecclesijs in perpetuum: sed priuato sic: & tunc resoluto iure datoris, resoluitur ius acceptoris: sed uoluntate domini facta alienatio uel proximo agnato, manet stabilis omni tempore. In feudo autem marchiæ & comitatus non est successio. Baldus.*

SI clientulus voluerit partem suam feudi alienare †, id est mediũ sine domini voluntate, poterit hoc facere: vlterius [o] progredi nõ potest, secundũ iustum & verum vsum: alioqui & feudũ amittit: & non valebit q̃d factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello [p]. Huic consuetudini licet quod insolidũ nõ liceret: vt. ff. de contrahen. empt. & vend. l. si quis

80 donationis. & de offic. eius cui man. est iurisd. l. j. & de in ius vocand. sed si hac. §. qui manumittitur. &. C. de condic. & demonst. l. cùm ita. similia studiosus inquirat.

† Facit ad hoc. C. de fun. patri. l. hi q̃bus, li. xj. & Baldus ca. l. ✗ sic. cõsuetudo. qui feud. dare pos. in ✗ si. feud.

b Concor. cum hoc. c. tex. de reu. c. ij. & gl. iij. in c. q̃ in ecclesiarũ. in princi. extrà de constit. Alienationis appellatione pignoratio cõtinetur.

p ¶ De libello.] sic ergo videtur q̃ aliâs nõ sit alienatio permissa præter quã libelli concessio. nam cùm de pluribus vnũ conceditur, sequens intellectus patens est q̃ de alijs remouetur sicut econtra: vt. ff. de con. & demon. cũ ita. & de iudi. l. cùm prætor. Sed cum alienationis appellatione pignoris obligatio cõtinetur: nũquid pignori obligare poterit? Et videtur

o ¶ Vlterius.] ergo pro parte

Partis appellatione dimidia cõtinetur.

m ¶ De portione.] id est de medietate: nam appellatione partis dimidia cõtinetur: vt. ff. de vsufruct. l. etiam. & ff. de verb. signi. nomen filiarum. §. portionis. vel intelligas de portiõe id est siue de medietate, siue de aliqua parte intelligendo de maiori vel minori: vt. s. si de inuesti. §.

50 cũ autem quis dixerit.

n ¶ Alienaui.] intelligo sic id est siue possideo per me siue per aliũ nam q̃ meo nomine possidet, ipse non possidet: sed ego ipse possideo. ff. de acquirẽ. possess. quod meo nomine. Impropriè ergo ponitur alienaui.

60 Vel fortè ideo refertur ad vasallum iusiurandũ & si nõ possideat: quia feudi non est contentio, sed de feudi qualitate hęsitatio id est vtrum fuerit paternum vel non vel ratione alterius partis quam possidet, istud intelligo. si enim nihil

70 possideat de feudo: & nec dominus, vel fortè dominus: aliud est.

¶ DE ALIENATIONE FEVDI.

o SI clientul[b]. Vlterius.] ergo pro parte

q nō:vt.C.de re.alie.nō ali.l fi.rimirū cui nō in genere licet nec in ſpecie licebit.ff.nau.cau.ſtab.l.j.in prin.& de ope.pu l.iij.& de rei ven.officium.& inſti.de aut.tut.& inſti. qđ cum eo.§.fi. videtur etiam iſtud confirmari per.l.friderichi,imperialem &c.quicquid tamen dixerim, obtinet:& verum eſt q vſq; ad medietatem valet pignoris obligatio ſicut & olim poterat:vt.ſ. quib. mo.feud.amit.§.rurſus. nec obſt.cōſtitutio:quia loquitur de fraudulenta alienatione:vel quādo totū alienare volebat vel pignarare.eodem caſu loquit.C.de re.alien. nō ali.l.vlt.nā vt dicim° licitū eſt pro parte quod in totum non licet: ſed huic quomodo reſpondebimus?quod dictū eſt alienare,intelligas de li bello ſubaudi & pignore:& ita videtur Pyr.ſi bijpſi contradicere:cùm aliàs in ſumma contrarium notatur in rubricella, quid hodie obtinet de feu.aliàs.§.ſed an hodie &c.ſed de hac materia dic vt ibidem notaui.

a ¶Derogatū eſt.] ego nō puto q debeat eſſe in tex.ſed potius in gl. & dices verum eſſe.ſ. qđ ei derogatum erit per d.l.lotharij.q eſt.j.de p hi,feu.ali.per lotha. imperialis beneuolentiæ. imo dices q ſimiliter derogatum ſit ei per.l. fide.imperialem.

b ¶Inde.] quæritur vnde procedat illud inde? Rñ.quia dictum eſt ſolā alienationem quæ fit in conceſsione libelli, permiſſam eſſe:inde præſumi poteſt &c.per hoc datur intelligi q nulli ſit permiſſa alienatio præter iſtam.ſ. per libellū cū alicui conceditur:nec contradicit q de pignoris obligatione dicitur quoniam licet pignoris obligatio contineat alienatiōis appellatione:nō tamē eſt alienatio. nimirum pignus in bonis debitoris permanet.ideoq; ipſi perire in dubium non venit:vt.C.de pig.actio.pignus,

derogatū eſt per legem Lotharij. ¶Mediolanenſes verò irrationabiliter conſiderantes dicunt clientulum etiam alienare poſſe in totū & ſine domini volūtate.Inde b poteſt præſumi,ſi clientulus fecerit libellum in perpetuū de feudo ſuo alicui eccleſiæ,nō valet:ideo ſcilicet quia nunq̄ reuerſurum ſit ad dominum,cùm eccleſia non deſinat eſſe hæres.quod obſeruandum eſt & in priuato ex natura ppetui libelli. ¶Sed diuerſum obſeruatur in eccleſia quā in priuato c.Eccleſia d em cultrix & auctrix iuſtitiæ non patitur contra iuſtitiam aliquid fieri in ſeuel in alterum:priuatus verò ſæpe obuiat iuſtitiæ.Et ſi cliētulus fecerit libellum vel aliud de medietate feudi ſine domini voluntate: eo mortuo ſine legitimo hærede maſculo(quod verbū ita intelligendum eſt in feudo, id eſt ſine filio maſculo e)reuertitur feudum ad dominum f. ¶Si verò cum domini voluntate totum vel medium alienauerit, ſtabilis permaneat alienatio:fratri verò vel nepoti per libellū facta g alienatio, etiam ſine volūtate domini.Item in feudo comitatus vel marchiæ vel aliarum dignitatum nō eſt ſucceſsio ſecundū rationabilem vſum ſed hodie hoc eſt vſurpatum h.

TITVLVS XIIII.

De feudo marchiæ vel ducatus vel comitatus i.

c ¶In priuato.] eſt ergo deterioris cōditionis eccleſia quā priuatus, cū eccleſia in ppetuum p libellum habere rem nō poſsit,ſed priuatus valet. alibi contra:vt not.C.de ſacroſan.eccle.l.vt inter diuinum. Accurſius.

d ¶Eccleſia cultrix.] iſtud verbum ſatis notabile eſt:nā ſatis eſt omnibus prodeſſe velle & neminem lædere:licet ſolui poſsit,ſi diues ſit:vt in decretis cauſa.xiij.q.v.deniq;.Accurſius.

Hæredis appellatione cōtinet tantū filius maſculus.

e ¶Maſculo.] in hoc.c.notare licet quia hęredis appellatione continetur filius tantùm maſculus:ſed alibi ponitur p liberis:vt.ff.ad trebel.l.ex facto.§.vlti.& ſi vis ſcire quantū extēdatur nomen hæredis,decurre in lib,diſpu.Py.char.vj.rub.ſed quærit quatenus hæredis appellatio extendatur &c.in qua dicitur q hæredis appellatio in perpetuum ſignificat ſuccedentes:vt.ff.de ver.ſig.l.hæredis.&.ff.de iu.immu.l.iiij.&.ff.de ver. obli.ſtipulatio iſta.cū alijs concordan.ibi ſequentibus licet cōtraria rub. ſequens ibi dicat q ſignificat proximum hæredem duntaxat:vt.ff.de verbo.ſig.l.ſciēdum.&.ff.de oper.liber.l.cùm patronus.§.j.&.ff.de minor.in cauſa.§.j.cum alijs concor.ibi ſequen.

Filiorū appellatione nepotes veniunt.

f ¶Dominum.] hic ergo dicit q vaſallus licitè poſsit vſq; ad medietatem feudi in libello dare ſine permiſſu domini:qđ ſi fecerit,& ſine filio maſculo deceſſerit:tunc ad dominū feudum reuertit.Sed op. vaſ.licitè tur nō quia alienauit,ſed quia ſine maſculo deceſsit:ſicut de minore dicitur q reſtituitur nō quia fecit, ſed quia ſic fecit:vt.ff.de mino.xxv. ando in quo fœminæ nō ſuccedunt.Sed inſtabis:nōne nepotes hic excludūtur? Reſpond.non:quoniam filiorum appellatione etiam nepotes continentur:nec enim dulciori vocabulo poſſunt nominari.ff.de verb.ſign.l. liberorum.& in lombar.de beneficio.l.fi.Accurſius.

g ¶Facta.] ſubaudi etiā ſi dñi voluntate,quaſi nō videat alienatio.ſ. cū feudum erat paternū. Item & in alia alienatione ei facta.licet enim aliàs phibeatur alienatio feudi paterni inter agnatos tñ concedit:vt.j.de alie. feu.paterni.c.j.ar.j.per quos fi.inue.& p quos reci.§.ſed & res.&..ff.de le. .iij.l.pater.§. quindecim. Vel etiā dicas q hoc refertur ad pximum dictū & ita cōtinuabis:ſtabilis pmaneat alienatio.fratri verò vel nepoti &c. dum tamen ſit facta fratri vel nepoti:& ita ſecū dùm hoc nihil videtur operari cōſenſus ſiue volutas domini: qa tunc ſi eius voluntate eſſet facta qualitercunq;,valeret& nō poſſet irritari ſecundùm qđ videnť velle conſtitutiones Lotha.& Fride.vť etiam dicas qđ nihil ſubauditur: & ita continua cum ſequenti litera.fratri verò vel nepoti ideſt alienatio libelli facta in feudo comitatus vel marchiæ &c &ſecundùm hoc dices q nō debet eſſe.§. Prior tamen expoſitio verior eſſe videtur.

† Iaco.de belui. ſup hoc textu tacit tria brocar.allegādo iura ad hoc faciētia,& ibi diffusè tractat iſtā materiā.

h ¶Vſurpatum.] ſi feudo ergo nō eſt ſeruandū nimirum quia malè inuenta & prauæ conſuetudines tractu temporis nō confirmantur: vt in auť.vt nulli iudi.§.nulli col.ix.licet contrarium dicatur.j.de cog.feud.in principi.

Conſuetudines malæ tractu tpis nō cōfirmatur.

i ¶DE FEVDO &c. *Aliàs eſt tit.talis,qualiter uſus beneficij ſit retinendus.quo non utimur in noſtro apparatu.*

k ¶De marchia. Ab Imperatore.] In primis illud not.ſ.q ex rei qualitate & differentia licitum deprehenditur qđ aliàs nō liceret ſimile.C.fami.ercīſc.l.ſi filius.&.ff.de procur.l.procurator totorū.& de minor.l.ait prętor.§.quęſitum.&.ff.de admi.tut. q ſine hærede.&.C.ſi aduer,do.l.ij.& in ſumma,vt in li.dil,Pyr.char.ij. rub.ex rerū,de quibus agitur qualita.&c.licet contra.ſit arg.ff.vſusfruc. quemadmo.caue.l.j.&.ij.&.C.de contra.iudi.l.vnica.Item hîc not.q licitum eſt minori qđ maiori nō licet:vt.C.de arbi.l.j.&.C. ſi de momen. poſ.ap.fue.l.j.&.C.ad.l.iul.de adult.l.ſi adulteriū.&.C.de procu.militē. &.ff.de rit.nup.obſeruandū.licet argu.ſit contra.C.de decur.l.fi.&.ff.de regu.iur.nō debet actori.imo & aliâs dicitur q ſi licitū eſt minori, multò fortius & maiori.ff.de of.p̄to.barbari°.&.C.de poſtu.l.j.&.C.de pedaiud.l.ij.Item hîc non licet hęredi quod defuncto licebat:vt & aliàs.C.de reuo.do.l.j.& fi.&.ff.de dona.inter vi.& vxo.cùm hîc.&.ff.de peti.hęre. nec vllam.& in ſumma,vt in li.Py.char.vj.rubri.cōtra non licet hęredi quod defuncto licebat.licet ſit cōtra ibi rubrica ſuperior. vnde hîc ſolet aſsignari cōtra:vt.ff.de pbatio.ſi pactum.ſed ibi plerunq; eſt propter q ſoluitur contra.

l ¶Succedit.] licet hoc hodie ſit vſurpatum: vt.ſ.§. proxi.in fine.

m ¶Modo.] & aſs vllo mortuo:ſed vllo modo credo literam veriorē.

n ¶Et aui.] benè dixit patris &aui:qm̄ hoc obſeruať in feudo ab anteceſſoribus quęſito,nō ſi per ſe quęſiuiſſet:quia tūc frater fratri non ſuccedit:vt ſupra dictum eſt.&.j.proximè dicetur:niſi ex pacto:vt ibi dicitur.

o ¶In conſobrinis.] hoc olim vſq; ad ſeptimum gradum:ſed hodie in infinitū:& intellige hîc propriè accipi conſobrinos.alioquin de ſuperfluo diceretur:vt inſtit.de gradib.cog.§.iiij.

p ¶Si duo fratres.] inueſtiti.iſtud expoſitum eſt.ſ.de ſuc.feu.§. filia verò.&.ſ.qui feu.dare poſ.§.cùm verò corradus.ſed eſt ſciendum q induxit argu.à ſimili.ſimilia ſtudioſus inquirat.

q ¶Succedunt.] vt.ſ.qui feu.dare poſ.§.hoc autem notandum.&.ſ.de ſuc.feu.§.filia verò.&.j.de gradi.ſuc.in feu.c.j.

An maritus

a ¶ AN MARITVS SVCCEDAT &c.
Aliàs est titu. quo ordine succedant filij in beneficium matris: quo non vtimur in nostro apparatu.

b [S]¶ Fœmina. Succedit.] quãuis in alijs bonis iure Lõbar. succedat: vt in Lombar. de succes. l. fin. simile. j. de inuestit. quam Titius accepit à Sempronio. c. j.

c ¶ Aequitatẽ.] hîc rigori iuris p̃fertur æquitas: vt & alibi & in sum. vt in li. Py. ij. quaterno. j. char. ru. temp. eñ æquitas prefertur rigori. vt C. si res alie. l. cũ res alie. &. C. de iud. placuit. &. ff. ad senatusconsul. velleia. l. si creditor. §. j.

d ¶ Hoc dicimus.] q̃d dictũ est. s. de natu. feu. in prin. s. q̃ fine cauſa deue stiri non posit. Accur.

e ¶ Valuasoribus.] q̃dam habent hîc in tex. statim post valuasoribus glossatum seu interlineatũ. i. de his qui beneficiũ tenent à minoribus valuasoribus. post sequitur sic vt seruetur &c.

f ¶ Seruetur.] sicut cõtinetur in seq. c. pxi. licet illud hodie corrigat vt ibi nota.

g ¶ DE FEVDIS &c.
Aliàs non erat tit. neq; c. sed. §. si minores. Acc.

h [S]i minores. Istud totum est correctũ: vt. s. de natu. feud. in fi.

i ¶ QVIBVSMODO &c.
Aliàs est ti. de amissione feu. quo non vtimur.

k [S]i capitanei. Dimiserit. Istud expositũ est s. in prin. illius tit. quib. modo feu. amit.

l ¶ Scienter.] nunquid ista duo sunt necessaria, id est q̃ manifestet: & q̃ ad eius damnum hoc faciat? rñ. vtiq;: quia pœnę potius sunt moliẽdę quã exasperandę. ff. de pœn. l. pe. si ergo credentiã dñi manifestauerit aliàs, nõ damnificãdi animo licet dñs dãnificetur: tamẽ nõ priuabit feudo. similiter dic de liberto qui cõspirationẽ fecit cũ inimicis domini sui: si nõ contra dñm cõspirauerit, nõ revocabitur in seruitutẽ: vt ff. de offi. p̃fect. vr. l. j. §. cũ patron⁹. licet videat arg. cõtra in decretis. iij. q. v. accusatoribus.

m ¶ Adulterauerit.] illud intelligo quãdo sciẽter vasallus cognouerit ipsam. quid eñ si in lectũ suũ sua vxore absente vasallus dominam suã inuenerit: & sic putans vxorem suam esse, eam cognouerit: nũquid propter hoc feudo priuabit certè non. verè enim ipse adulteriũ non committit: vt in decretis. xxxiiij. q. i. c. in lectum. idẽ intelligo si concumbere se exercuerit: vt. s. quibus modis feud. amitta. §. item si fidelis. idem dicitur de eo qui sacratissimas virgines solicitauerit. C. de epis. & cleri. si quis nõ dicã. & in aut. de san. epis. §. pe. col. ix.

i ¶ APVD QVEM VEL QVOS &c.
Aliàs non est hic aliquis titulus.

n [S]i contẽtio. Corã ip̃eratore.] Istud hodie corrigit: quia hodie inter maiores & minores nulla est discretio: vt. s. de na. feu. i fi. sic ergo pares curtis cognoscere poterũt etiã inter capitaneos: & maximè hodie per cõstitutionẽ Friderichi, imperialem. §. præterea si inter rim. Vel dicas q̃ hic loquitur quãdo controuersia erat inter capitaneos o de feudo q̃ quilibet eorum dicebat se tenere ab imperatore & ab eo se esse inuestitum. vnde non est mirum si imperator tanquam dominus debet cognoscere intereos: sed q̃ dicit in prædicta cõstitutione Friderichi, imperialẽ. §. p̃terea. s. q̃ o si controuersia est de feudo inter duos vasallos, q̃ domini est cognitio.

o ¶ Si aliquis.] sup hoc c. quædã exemplaria habent titu. talem, qualiter alienationis militũ eua cuari debeant. quo non vtimur.

p ¶ Siue totũ.] istud intelligo quãdo licitè alienauit: & ponitur hîc vel correctiuè: q̃m nõ totum poterat alienari: alioquĩ ex sola alienatiõe nõ in specta morte hęredis ad dñm reuertitur: vt. s. de feud. alie. in princ. expositum est. Vel si vis intelligere quando alienauit cõtra prohibitionẽ, intelligas q̃ ita de facto euenerat, & erat solũ modo dubitatio vtrum à bonæfidei emptore posset renocari mala fide traditũ. & no. hîc idem quod. s. quibus mo. feud. amit. §. rursus.

q ¶ Sine hærede.] i. filone filio masculo. vt. s. de alie. feu. circa finem.

r ¶ Reuocari debet.] Hîc notandũ est verbum necessitatis pro posse bi litate poni & pro consilio: sicut & alibi: vt. ff. de pigne. creditor. & C. ad leg. fla. de plag. si fratrẽ. sicut econtra verbum cõ o filij s. pissime ponitur p necessitate: vt. C. de rescin. vẽ. nõ idcirco. &. ff. de admini. tu. tutores. §. ij.

Cõsilij verbũ q̃q; p necessitate ponitur.

s ¶ CONSTITV. &c.
[S]i quis ex Lotharij. hanc cõstitutionẽ nõ memini me legisse: nisi fuerit illa quæ sic incipit Imperialis beneuolẽtiæ &c. Py. ego aũt puto q̃ ista q̃ sequitur, sit illa q̃ sic incipit, Si quis miles mortuus fuerit. & debet habere supscriptionẽ talem, Imperator Lotha. Euge. papæ & vniuerso populo. & in quibusdam o consuetudinibus, ita habetur suprascriptum: & intelligo q̃ teneat hęc constitutio vsq; ad illud ca. si quis sine filio masculo, nam in prædictis cap. omnibus quæ sunt vsq; ad dictum. c. si quis &c. loquuntur de beneficijs militũ, & de successiõe, & de culpis, si q̃s ea capta rectè inspexerit: & hæc est de qua dicit hîc obseruet de beneficio & successione & de culpis &c. ad hoc faciũt plura capitula q̃ sic incipiũt, sancim⁹ &c. q̃ verbũ no

TITVLVS XV.

An maritus succedat vxori in beneficio[a].

¶ *Maritus uxori non succedit in feudo etiam fœmineo nisi specialiter sit inuestitus. filiæ etiam non succedunt matri in eodem feudo de rigore: nisi specialiter sit dictum, uel fuerint inuestitæ: sed de æquitate benè succedunt. Hoc obtinet in capitaneis & maioribus ualuasoribus. Bal.*

[S]i fœmina habẽs beneficium & maritũ, moriatur, nullomodo succedit[b] in beneficium maritus, nisi specialiter inuestitus fuerit. Et si ipsa fœmina filios dimiserit: dicunt quidam filios non debere succedere in beneficium matris: nisi specialiter sit dictum, vel inuestiti fuerint: quia scdm vsum regni, ad beneficium vocantur paternum, & non maternum. Sed scdm æquitatem[c] dicamus filios debere succedere. Hoc dicimus[d] de capitaneis & de maioribus valuasoribus[e] & de minoribus: de minimis autẽ & de ijs qui beneficium tenẽt à maioribus valuasoribus, sic seruet[f] sicut inferius dicemus.

TITVLVS XVI.

De feudis datis minimis valuasoribus[g], quid iuris sit.

¶ *Minores ualuasoribus minimis feudum auferre possunt quandocunq;, pretio tamen restituto si quod acceperint. Bal.*

[S]i minores[h] valuasores beneficium tollere voluerit minimis valuasoribꝰ, licet eis faceret, excepto si beneficium vẽdiderint eis. Si verò pretium de beneficio acceperint: tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

TITVLVS XVII.

Quibus modis feudum amittatur[i].

[S]i capitanei vel maiores valuasores q̃ hodie vocantur capitanei (licet impropriè dicãtur minores) seniores in bello dimiserint[k]: vel si credẽtiam ad eorum damnum sciẽter[l] miserint: si valuasores

TITVLVS XVIII.

Apud quem vel quos cõtrouersia feudi definiatur.

[S]i contẽtio fuerit de beneficio inter capitaneos, corã imperatore[n] definiri debet. Si verò fuerit contẽtio inter minores valuasores, & maiores de beneficio: ĩ iudicio parium definiatur, vel per iudicẽ curtis. ¶ Si aliquis[o] de capitaneis vel de maioribus valuasoribus vel de minoribus suum beneficium siue totum[p] siue partem alienauerit, & ipse vel hæres eius sine hærede[q] decesserit: quia beneficiũ senioribus aperitur, totum quod fecit, reuocari debet[r].

TITVLVS XIX.

Constitutiões feudales domini Lotharij imperatoris, quas ante ianuam beati Petri in ciuitate Romana cõdidit obseruandas.

¶ *Præcipit imperator cõstitutionem editam super beneficijs militum & successione & culpa, cum consilio uirorum prudentum ab omnibus obseruari. Bal.*

[S]i quis ex militum ordine decesserit q̃ de feudo inuestitus fuerit: vt constitutũ habem[s] obseruetur de beneficio & successione & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vnà de his nominatis culpis, vt habemus insertum, obseruetur per constitutionem domini Lotharij[s] imperatoris, quæ est constituta tempore Eugenij papæ ante ianuam beatissimi Petri apostoli in ciuitate Romana per laudamentum sapientũ Papiæ atq; Mediolani, Mantuæ, Veronæ, quæ Brenus (aliàs Hybernus) vocatur, & Parmæ, Lucę, & Pisæ, & Syponti, & marchionum atq; ducum vel capitaneorũ atq; valuasorum maiorum,

seniorum vxores adulterauerint[m]: si scienter seniores assalierint, vel similes culpas commiserint: beneficio carere debent.

tate esse.l.imperatoris.illa enim cõstitutio imperialis beneuolẽtiæ nõ loquit nisi de vna culpa,scilicet de alienatiõe feudi:ꝑ qđ videtur ꝙ hîc nõ loquit de illa cõstitutiõe:nisi fortè diceres ꝙ illa cõstitutio in fi.& istę q̃ sunt hic,sint vel debeant esse tm̃ vna constitutio.

a ¶ Imperator Lotharius.] quidam nõ habẽt hãc superscriptionẽ, nec aliquã:puto tamẽ ꝙ satis possit admitti talis suprascriptio:quia credo hanc fore illam constitutionẽ de qua feci mẽtionẽ.s.proxi.& credo ꝙ duret hæc constitutio vsq; ad illud.c.si quis sine filio masculo .licet distincta per plura capitula.

b Si quis miles.Reliquerit.] in successiõe militis notabis ꝙ licet inferiores non relinquãt,tm̃ fratres extranseuersio admittunt:& dño ꝓponũt:licet ī feud.aliorũ fratrũ fratres nõ succedãt nisi fuerit spãliter dictũ: vt.j.c. pxi.&.s. de feu.mar.c.si duo.Vel qđ est verius, idẽ in filiorũ successiõe:qa in feudo antiquo loquitur.& hoc est ꝓqđ dicit in bñficio patris ipse succedit &c. Quid ergo erit si duo fratres ī ter le bona fratris diuidant,& vni soli feudum eueniat qđ erat antiquũ nũquid sine hęrede mortuo fratre ad quem deuenit,deferẽ fratri vel dño? Rñ.aut refutauit,aut nõ si refutauit:vel ad hoc refutauit vt dñs eũ de nouo inuestiret:& rectè ad ipsum dñm reuertit̃:alioquin fratri:vt.j. de natu. suc.feu.c.j.&.j. de eo ꝙ fi. fe.ag.de feu.patro.c.tres erãt agnati:&.j.si de feu. defun. conten. sit.§. Titius cũ Sẽpronio.

c ¶ DE BENE FI. ꝓ FRATRIS. &c.
Aliâs non est titulus.

d Si quis acquisierit. Emptũ.] sic ergo feudum emitur & acquirit̃ pretio vt hic,&.s.de na. feu.contra. est euidẽter. j.de feud.dato in vicem ꝓ oleg. commis.vbi dicit ꝙ non sub prętextu pecuniæ, sed amore domini feudum acquiritur? Rñ. istud intelligo quãdo à vasallo emitur dño sciente illud vero locũ habet qñá domino emitur: qđ fieri prohibetur. Sed opponitur.j.tu. quemadmo. feu.ad fis.perti.ca.si quis sine filio.ex eo verbo nisi à dño redemerit per qđ innuitur ꝙ à domino emi valeat. Solu.illud intelligendum est quando redemit sine pretio aliâs bene seruiẽdo dño & optimè se habendo erga dñm.& ponit̃ ibi redimit extra ꝓpriã significationẽ.similia studiosus ꝛ inquirat.hic autẽ notabis istud gñale: Licitũ est sine pretio qđ cũ pretio nõ liceret.vt ar.ff.de infa.fur.& ar.C.de prædijs curi.l.fi.&.C.man.l.fi. & de fun.patri.l.j.ar.contra est aliàs.s.qa nõ est licitũ gratis qđ pretio nõ liceret: vt.ff.de ri.nupt.palã.arg.cõtra ad hoc.ff.de reg.iur.cui ius est donandi.licet aliâs dicat ꝙ licitũ,est pretio qđ gratis nõ liceret: vt.ff.quib. mo.pig.vel hypothe.solui.sicut.§.sed si.&.C.de contra.iudic.l.vna.&.ff. de contrahen.emp.l.j.&.C.de admi.tu.l.non omni.&.ff.de procu.l.procurator cui.ff.de pa.contra.§.vlt.ff.de do.l.filius.&.C.si maior factus.l.fi. & ista gñaliter sunt in li.Py. qđ autem hic dicitur si insimul steterint:intelligo maximè:qa idẽ intelligo & si nõ insimul,dũ tm̃ de cõmuni pecunia ꝛ & dño sciẽte fuerit emptũ.& ita multũ interest cuius pecunia feu.emat̃. vnde hîc poteris repetere qđ nota.s.quifeu.da.pos.c.cùm verò corradus.

e ¶ Domino sciente.] hoc autem dictum est ne aliàs inuitus dominus aliu ꝛ quàm quẽ velit acquirat vas. vt.j. de fratribus de no.bene.inuesti. ca.si duo fratres.& in communi causa hîc colligitur ꝙ ex certa scientia sine contradictione præsumitur dominus consentire.sicut & aliâs:vt.ff.

¶ *Decedente milite uasallo succedit sibi filius & nepos ex eo & frater:quinimo & patruus si feudum sit auitum.Bald.*

Imper. Lotharius[2] Eugenio papę,& vniuerso populo.

Si quis miles mortu[c] fuerit sine filio masculo, & nepotem reliquerit[b]:in beneficiũ aui in patris vicẽ succedit. Et si hæredẽ & fratrem reliquerit,in beneficiũ patris ipse succedit. Et si filii[9] fratris mortuus fuerit,frater patris in beneficium aui defuncti succedat.

TITVLVS XX.

De beneficio fratris ,& qualiter frater in beneficiũ fratris succedat[c].

¶ *Frater fratri defuncto sine filio non succedit in feudo nouo.Fallit regula si tempore inuestiturę per pactũ aliud cõuenit.Itẽ si de communibus bonis est emptum.Itẽ si frater est inuestitus utriusq; noẽ dño sciente.Itẽ si frater acquisiuit in hostẽ regis.Bald.*

Si quis acq̃sierit beneficium: & sine filio masculo mortu[9] fuerit, & fratrem reliquerit: frater nõ succedat fratri ,sed dominus habeat, nisi per inuestituram à dño ordinatũ fuerit vt frater succedat fratri si mortuus fuerit sine hærede masculo: vel succedat frater fratri morienti sine filio: vel nisi beneficium de communibus bonis fuerit emptum[d]: vel vtriusq; nomine domino sciẽte[e]; si insimul steterint: vel in hostem regis acquisierint.

TITVLVS XXI.

De feudo sine culpa non amittendo[f].

deceuit quidã.&.C.de nupt,si vt proponis.&.ff.de reg.iu.qui tacet.& in summa vt in lib.dis.Py.secũdo quaterno.ij.char.ru.ex scientia sine cõtradictiõe eiusq; cõtrario licet cõtraria sit sequẽs rubricella perid qđ legit.ff. q̃ mo.pi.vel hypo.sol.sicut.§.non videtur.&.ff.de procu.filius.§.inuitus cum concor.ibi seq.quod autẽ dicitur in fi.vel in hostem regis, dicitur ꝓ l.quæ est in lombar. de suc.si fratres post mortem &c.

¶ DE FEV. SINE CVL. NON AMITTENDO.

Quidam non habẽt hîc aliquam rubricã:sed nos hac vtimur.

Sancimus vt nemo miles[g] sine cognita culpa beneficiũ suũ amittat si ex culpis ijs vel causis conuictus nõ fuerit,quas milites vsi sunt nominare quãdo fidelitatẽ faciũt g dominis suis,vel per laudamẽtum pariũ suorum: vel si dominis suis deseruire noluerint,tunc condictio causa data proponitur ad repetẽdum feudum,ex quo nõ seruit domino.Nam si steterit vigintiannis & vltra ꝙ non seruierit domino:nisi necesse fuerit domino,feudum non amittit†.

¶ Vasallus feudo priuatur alienando:cũ uxore domini cõcumbendo:& in pugna cùm posset eũ iuuare dimittendo.Bal.

Si quis miles[h] beneficiũ suũ vẽ diderit totũ sine voluntate vel iussu[i] domini sui:vt proprium beneficium amittat decernimus:dominus verò habeat:vel si cõcubuerit[k] cũ vxore domini sui domino viuẽte:vel si ī pugna suũ dominũ dimiserit:† & cum eo[l] nõ laborauerit,si potuerit.

TITVLVS XXII.

Quo tempore miles inuestituram petere debeat[m].

¶ *Si miles intra annum & mensem post mortẽ domini nõ petat inuestiturã ab eius hærede ,uel post mortem patris à domino : perdit feudum. Fallit in casibus hic insertis.Ba.*

Sancimus[n] vt nemo miles vltra annũ[o] & mẽsem[p] vadat vt inuestiturã bñficij sui à filio vel successore dñi sui petat, vel post mortem dñi sui vel patris sui vel alteri[9] cui succedere debet: nisi iusta cã interueniat quidã.&.C.de nupt,si vt proponis.&.ff.de reg.iu.qui tacet.& in summa vt in lib.dis.Py.secũdo quaterno.ij.char.ru.ex scientia sine cõtradictiõe eiusq; cõtrario licet cõtraria sit sequẽs rubricella perid qđ legit.ff. q̃ mo.pi.vel hypo.sol.sicut.§.non videtur.&.ff.de procu.filius.§.inuitus cum concor.ibi seq.quod autẽ dicitur in fi.vel in hostem regis, dicitur ꝓ l.quæ est in lombar. de suc.si fratres post mortem &c.

¶ DE FEV. SINE CVL. NON AMITTENDO.

Quidam non habẽt hîc aliquam rubricã:sed nos hac vtimur.

Sancimus vt nemo miles.] quod diximus de milite ,idem in alijs hodie:vt.s.de natu.feu. in fi. simile legit[20] C.qui accu.non possunt leg.ij.&.ff. quod metus cau.non est verisimile.& meritò idem in illis alijs vas.quia eadem est hinc inde ratio & ęquitas.vnde idem ius constituendũ est:vt.ff.ad.l.aquil.illud.&.ff.de legi.& senatusco.nõ possunt.&.C. de libe.pręte.vel exhæreda.l.j.Accursius.

† Hæreditas est vera ī omnibus.vt.s.de nat. feud. dehis qui feud.dare pos.§.fin. & q.mod feu. amit. in prin.

h Si quis miles.] huic.c.quidã habenti.de suc.quonõvtimur.

¶ Iussu.Jhic iussus ꝓ consensu ponitur.i. sine consensu & volũtate dñi[40] & notãdũ est ī alijs idẽ quod in milite vt in consti.Fride.imperialem. & idẽ de parte quod hic dicit̃ de toto,scilicet vt partẽ tantũ alienatam amittat:vt.j. de va.qui contra constitu. lotha.bene.alie na.c.j.

† Facit ad hoc Ang. in .l. ij.§. occisori .ff. ad fine.ff. ad sylla. qđ est verũ si dñs cõque stus fuerit de eo.alias secus.

k ¶ Cõcubuerit. istud[50] cap.expositum est.s. quibus mod.feu.amittta.in prin.§.ij.

l ¶ Et cum eo.] No.verbum istud:& soluit quæstionẽ quã fecim[9].s. quibus mod.feud.amitta.in prin.

m ¶ QVO TEMPORE MILES INVESTI. &c.

Quidã nõ habẽt hic aliquem titulum.

n Ancimus vt nẽo miles .in quibuidam constitutionibus non est sancimus:sed ita continuatur cũ superiori.c.& cũ eo nõ laborauerit si potuerit:sed vltra annum & mensem vadat vt inuestituram &c.& ita secundùm hoc non debet esse hic inceptio.c.nec ru[70] bri.qđ est falsum.

o ¶ Vltra annum.] hoc demum tempus post scientiam currit: dum tamen crassa & supina ignorantia non sit excusata:puta si ignorauerit quod omnes de ciuitate sciant.ff.de iuris & factiignorantia.l.j.& l.nec.&.l.regula.&.ff.de calum.annus.& not.de tali tempore expressius in.C.de re mili.l.j.

p ¶ Et mensem.] sic ergo videtur quod per annum & mensem possit miles differre petitionem inuestiturę: quod in alijs non obseruatur:imo & anno & die elapso excluduntur alij: dum tamen sint puberes:vt in cõstitutiõe Friderichi imperialem.§.pręterea.& hoc erit casuale in milite: ꝙ[80] sicut & alia casualia notantur circa militem quæ hic enumerare esset superfluum. Vel fortè corrigitur istud per constitutionem Friderichi & idem erit in milite quod in alijs.velut ergo cõtumax feudo priuatur vasallus post spatium tanti temporis . sic & alibi punitur contumax:vt.C. quorum appellatio.non reci.l.j.& de iudic.properandum.§.cùm autem. Sed pone quod post annum & mensem secundum vsum consuetum dominus vas. recepit: nunquid huic talem quasi ingratitudinem videtur remittere? Et certè videtur ꝙ sic.ff.de le.commis.post diem.& de eo qđ certo loco,l.fi,

† Tẽp' post scientiam currit.

Veluti

a ¶Veluti mortis.]Nunquid si moriatur antequã petat eum superei sent tantum duo vel tres dies de anno & mense vel die dabitur hæredi su ò tantũ tempus dũtaxat quãtũ defuncto supererat: aut dabit̃ iterũ mẽ sis & annus? Rñ. ne tu lector piger efficiaris, quæras diligenter quæ notã tur in. C. de temp. in integr. reſtitu. l. antepe. quæ incipit, ea quæ. & omnia poterisinuenire: licet videatur ꝙ illud tãtũ qđ supererat defuncto, dari debeat: vt. C. de iudi. pro zoperandum. §. finautẽ. & ff. de iudi. si iudex.

b ¶Infantia.]Si habesin litera infantia, tũc cessabũt contra. vel anfractus vt patet in consti. ſri. j. si de feu. cõtro. fue. c. si minor. si habes infamia: tũc quæritur de cuius infamia sit intelligendũ, nũ zoquid de infamia vas. an de infamia do. si dicat de infamia vas. tũc videtur absurdũ ꝙ propter istam infamiã debeat istud habere priuilegiũ: cũ potiꝰ debeat ei nocere delictũ suũ quã pdesse. numrum dolus proprius nõ debet aliquẽ releuare, neq; pro zopria temeritas alicui lucratiua cõcedi. ff. pro so. verũ. §. tempus. & de dolo. l. j. & l. neratius. &. C. de epi. & cle. omnes. in fi. ne igitur ex delicto suo fructum consequatur, de vasalli infamianõ loquit de domini autẽ infamia sic: puta quia dominus 4o excõmunicatꝰ est: & iõ cũ dño vasallusnõ habet loquelã. in quo casu etiã à sacramẽto fidelitatis est absolutus: vt in decr. cã xv. q. vj. alius. &. c. fina. & j. ti. hic finitur lex: deinde cõsuetudines regni in cipiũt. c. j. vel ita intelligas infamia. i. mala fama 50 habitade domini morte pone dominũ vltra mare mortuũ: nec sit fama de eius morte post annum & mensem: certè istud vasallo non valet imputari vnde apparet ꝙ hoc tempus ei à tempore sciẽtiæ cedat. & secundũ hoc erit ei vtile & non conti eonuum hoc tempus. sed nunquid hodie per. l. Friderichi corrigitur? Rñ. ibi determinabitur.

c ¶Absentia.]puta cũ causa reipublicæ sit absens. nunquidergo absenti causa reipublicæ non currit tempus, maximè si potuit per procuratorẽ adire dominũ, & nõ fecit? & vtique currit ei: nec 70puto ei succurrendũ hoc casu ff. de mi. pa. exuli. sed vbi nõ potuit per ꝓcuratorẽ, secus est, vt ibi not. Vel fortè vbi iusta de causa absens est: nec per procuratorem adire tenetur: quia nõ intelligitur absens qui legitimum procuratorem reliquit: vt in pluribus studiosus indagator poterit inuenire.

d ¶Dãnetur.]distinguitur tñ si fuerit contumax vel non: vt si cõtumax fuerit inuẽtus, quia noluit seruire: meritò amittat feudum. Sed si dñs ꝛre cepit eius seruitium post annum: videtur renunciasse iuri suo: & hoc propter multas ll. vt argu. ff. de recep. celsus. &. C. de vsu. quãuis. &. C. de pa. 80inter em. & vẽ. l. cõmissoriç. &. C. de iu. do. impe. l. ij. &. ff. đ va. & ex. l. pe.

e ¶Si quis fecerit. Cambiũ.]licet nõ possit alienare nũquid locare? Itẽ nũquid in feudũ dare? itẽ nũquid pignori obligare? Hæc in consti. Fri. notabũtur annuẽte domino: & hoc intelligas verũ esse nisi totã curiam alienauerit: vt. ff. de fundo dota. l. j. & in long. de be. l. finali. &. j. de le. cor. §. ex eadem lege.

f ¶Pro non facto.]hoc intelligo dum supererit vasallus: verũtñ eo decedẽte cogit̃ dñs adimplere promissum. & tũc demũ incipit inuestitura effectũ habere qđ intelligo tm̃ de eo milite qui successionẽ feudi nõ habet. alioquin pro nõ facta habetur inuestitura: vt. j. si de feu. cõ. fue. c. moribus. & de feu. da. in vicẽ le. commisso riç. siquis inuestierit sed ibi aliud notabitur: vt in lombar. de bene. l. fina.

g ¶In possessione maneat.]& merito: ga debẽt in suo statu omnia permanere post app. C. de ap. l. iij. qđ intelligo nisi fuerit res mobilis, & persona possidens suspecta sit nec satisdat: vel etiam si res à possidẽte postularetur. ar. C. quo ap. nõ re 10 ci. l. ab executore. &. ff. đ ap. imperator. §. fi. & qui satisf. cog si fide: iussor. §. fi. ꝙ aũt dicit̃ in fi. c. s. ante nos definiemus: sic intelligitur. s. si ambo sint vasalli principis curiæ. alioquin ille ad quẽ appellauerit, causam appellatiõis sine debito termi 20nabit. & aliâs in text. est definietur.

h ¶Per sex.]sed nũquid cõtinuũ, vel vtile est hoc tempus? intelligo ꝙ vtile sit istud, quale est illud qđ indulgetur appellanti. Et no. ꝙ detrahit̃ huic l. per consuetudinẽ: quia generaliter appellanti in 30dulgeturann°: vt in aut. de his qui ingre. ad app. col. v. Vel etiã dic ꝙ hic nõ negatur illud: sed dicitur ꝙ intra sex hebdomadas se debet repꝛesentare: imo hoc spatiũ habet antequã iter arripiat & hoc intelligẽdũ est de maioribus valuasoribus 40vt in lõbar. de bene. l. fi.

Excõicati vasall' à fidelitatis sacramẽto ẽ absolutus.

De contentione inter dominum & vasallum de inuestitura feudi.

¶Si inter militem uasallum & dominum contẽtio sit de iuestitura: domino deficiẽte in probatione uasallo poſsidenti defertur iusiurandum: domino autẽ poſsidente, militi uasallo incumbit probatio. eo autem in probatione deficiente domino dabitur iusiurandum. Bald.

i Iqs miles[i] in possessione[k] sui beneficij fuerit & dominus inuestituram negauerit miles affirmet p̃ iusiurandum, si potuerit, ꝙ suũ sit beneficium per inuestituram domini sui. & si dominus possederit, & miles sic dixerit ꝙ inuestitus fuerit à domino suo: & dominus negauerit: adhibeantur pares illius: & per ipsos inueniatur veritas: & si pares nõ fuerint: veritas inueniatur per dominum: quia non est bonum vt veritas denegetur.

TITVLVS XXIIII.

Quemadmodum feudum ad filiam pertineat.

¶Vasallo defuncto sine liberis, filia non succedit in beneficio patris. fallit hoc in duobus casibus. Baldus.

Si quis sine filio masculo mortuus fuerit & reliquerit filiam: filia non habeat beneficium patris[l], nisi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter seruitium & amorem patris: non reuocetur ab vllo ex parentibus suis, neque damnetur.

TITVLVS XXV.

Quibus modis feudum constitui potest.

¶Feudum sine inuestitura cõstitui nõ põt. Bald.

Ciendum est feudũ sine inuestitura nullo modo constitui posse, etiã si domino iubente quis alicuius rei nomine feudi possessionẽ nanciscatur & teneat: licet tamen possessionem taliter adeptam, dũ vixerit, quasi feudi nomine retinere: hæredes eius in hoc iure[m] nullo modo ei succedẽte[n]. ¶Si dominꝰ qui inuestiuit, fortè sit clericus[o] & cõtigerit vt ante moriatur quã vasallus possessionem feudi nanciscereꝰ exinanitur feudum. quod generaliter in omnibꝰ clericis qui feudum dant, obseruatur.

TITVLVS XXVI.

Si de inuestitura inter dominũ & vasallũ lis oriatur.

Si iter dñm[q] & vasallũ lis oriat de inuestitura feudi, dño scili-

l Si quis sine filio. Beneficium patris.]intelligo nisi pactum interuenerit vt & filiæ succedant: vt. s. de succ. feud. §. filia vero non succedit.

¶QVIBVS MODIS FEVDVM CONST.

m Ciendum est. Hoc iure.]aliâs hoc iure. & aliâs hac in re nullo &c.

n ¶Succedente.]in hoc. c. videtur absurdũ. s. ꝙ hęres excludatur quãdo dñs possessionẽ in vasallũ trãstulit. igitur inuestituram fecisse videt, ga ꝓpriè inuestitura possessio appellat̃. ar. j. eo. qđ fit inuestitura. c. ij. nã vnusquisq; sibi & suis hęredibꝰ ꝓspexisse videtur: vt. j. de duobus frat à capi. inue. c. duo fratres. & hoc verũ est si hæredis mentio hibita nõ est: vt. ff. de probat. si pactũ. & apertè cõtradicitur. j. de consue. re. feu. c. sciendum. Fy. tamen de hoc dicit vt in summa no.

goo ¶Forte sit clericus.]si sud satis expositũ est. s. tit. qui succ. teneant. & in alio titu. hic potest esse titu. qui succ. teneãtur. & j. dicetur.

p ¶SIDEIN. *Aliàs tit. qualiter iudiciũ feudi sit examinãdũ, quo nõ utimur.*

q Si iter dominũ.]Orta cõtẽtione inter dominum & vasallũ defiscieẽte ꝓbatiõe, possessoris sacramẽto cã dfiniet. sed si testes iterfuerint, debet fieri per testes probatio qui si veritatem dicere recusant, debent

¶DE CONTEN. INTER DOMI. &c.

i

Si quis mi les.]aliâs inueni talẽ gso. loco isto vaca tistud ca. ppter in ferius. c. si inter dominũ.

k ¶In possessione. qđ 50 in isto. c. continetur scilicet possessorem debere iurare, nõ est indistinctè sic intelligẽdũ: sed sicut distinguitur. j. de consu. re. feudi. capitul. sacramentum non semper. & notabitur. j. si de inuesti. inter do. & vasall. lis ori. c j. quod autem in fin. di 70citur nõ est relinquẽdũ scilicet quia non est bonũ vt veritas denegetur simile in. C. de appel. eos qui. §. j.

¶QVEMADMODVM FEVDVM.

cogi à comite vel à populo, vt ab imperatore ad quem accedere debet vasallus cũ iussu domini: sed interim quietè possidet vsq; ad annum. sed si interim non iuerit per se vel per alium domini sacramento cauta deci def. in clericorũ aũt inuestitura omnes testes pariter admittunt. h. d. Bal.

a ¶ Inuestituram.] Sed de qua inuestitura intelligitur qđ hic dicit: q̃ ro vtrũ de noua, an de veteri? Rñ. de veteri. qm̃de noua nõ audiunt testes nisi sint de paribus: imo 1 o debet per breue testatũ p̃bari: in quo etiã casu secundũ quosdã non valet inuestitura: ga de solẽnitate deest in cõ. fe. feudi: vt. j. q. te. sunt ne. ad p̃bã. no. inue. c. j. vel ẽt põt intelligi illud qm̃ præsentes sunt pares tpe inuestiturę. nã si tũc abessent: 2 o tũc ẽt extranei põt recipi secũdũ q̃ hic videt dici in verbo illo, qđ si tpe inuestitiõis abfuerint &c. qđ falsum est: qm̃ si absunt, expectãdi sunt: vt. j. de cõsue. re. feu. c. ſciẽdũ. q̃ aũt hic dicit intelligo q̃ dãs pares nõ habet vt colligat in præd. c. ſciẽdũ 3 o vnde qđ hic dicit, qđ si tpe inuestituræ abfuerint intelligas. i. si tpe inuestitionis pares dãs habuerit. nã si pares nõ habuerit etiã extranei &c. & qđ ibi sequit, veritatẽ celare voluerint est notabile verbũ nimirũ q̃ veritatẽ dicere nõ vult, nocere desi 4 o derat: vt in dec. cã. xj. q. vlti. c. qui quis.

Veritatẽ celans nocere desiderat.

b ¶ Qualibet ex cã ã comite.] Sed istud notandũ est q̃ gradatim facienda est postulatio. i. de minore iudice ad maiorem iudicem.

c ¶ Ad imperatorẽ.] nã primò inuocat curia: 5 o posset comes: deinde populus: postea imperator. sic etiã precedit à populo in auth. de ap. col. iij. §. vlt. licet videat cõtra. ff. de cõsti. prin. l. j. & inſti. de iu. natu. gen. & ciui. §. sed & qđ prin. nã ibi innititur q̃ maior sit populus imperatore, cũ ab eo possit 6 o degradari, licet in cõtrarium Barbarius Philippus dicat scilicet pl's posse imperatorem: vt. ff. de offic. præto. l. barbarius philippus. Accursius.

d ¶ Offertur.] & meritò: quia quod principi placuit, legis habet vigorẽ: vt inſti. de iure natu. sed & qđ princi. & ff. de consti. princ. l. j. & inuenitur errorẽ principis ius facere: vt. ff. de ali. & cibaria. leg. l. iij. in fin. sed & qđ comes vtpote loco præsidis statuit ex necessitate seruandũ est: vt. C. vbi pu. educ. de. l. v.

7 o e ¶ Vsque ad annum.] & est illud mirabile q̃ annus vasal. indulgeat ad præsentandũ se: cũ tantũ. vj. hebdomadę cõcedãtur superioribus appellationibus: vt. §. quo tẽ. mi. inuest. pe. de. c. iij. §. si aũt dixerit. & in long. de be. l. vlt. Sed illud cur cõtingat, is inquirat quẽ labor mundi exagitat: cũ maximè ipsarũ nouẽ mensium septẽtrionalibus hominibus ad se repręsentandum iudici legislatoribus videtur sufficiens: vt in aut. vt omnes obed. iudi §. si igitur. coll. v.

f ¶ Intra annũ.] & sic per totum annum quietè debet possidere vasallus, licet intra annum se debeat repręsentare. & est not. hic q̃ possessori probatio incumbit. sed intelligo quod aliud pro domino faciebat: vt. j. 8 o dicitur: quod si testes se nõ interfuisse dixerint. quod sacramento domini cauta finitur: & intelligo quod hoc sacramentum ad cautelam domino detur, cũ is in probatione deficiat qui probare tenetur: sicut nota. in C. de reb. credi. & iureiurand. in bonę. & hoc consonat et quod legitur. j. de cõsue. re. feu. c. sacramentum.

Licitũ fuit ex illito personarũ qualitas & differentia.

g ¶ Sacramẽto.] Si habes non, tunc similiter debes habere in litera domini sacramento: alioquin non.

h ¶ In clericorũ.] Hic colligitur quod ex personarum qualitate & differentia licitum deprehenditur, qđ aliàs non liceret: vt not. ſ. dena. feu. circa princi. qđ autem dicitur hic de clericis, scilicet q̃ feud. da. possunt: cognati tamen excipiuntur, quibus dare prohibẽtur: vt. C. de sacr. sanct. ecc. iubemus. auth. quibuscũq; licet potius hodie agnatis quã extraneis huiusmodi beneficia à clericis concedantur, nec sibi possunt acquirere dum administrant: vt. ff. de contrahẽ. empti. nõ licet. & de offi. procon. iolent. §. vlti. Item in isto 10 §. notare licet & notabit in inferiori proxim. §. q̃ inopia probationũ emergente licitum deprehenditur quod aliàs esset illicitum: vt nota. ſ. de conten. inter domi. & vasall. de inuestitura feudi. circa princip.

cet inuestituram [a] se fecisse negante: si testibus res probari non poterit, possessoris sacramẽto res decidatur. Idem & in eorum successoribus obseruatur. Si verò testes interfuerint, & eos vasallus ad testimonium vocauerit: eorum testimonio cum sacramento credatur. Testes verò sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant qui si tempore inuestitionis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi. qui etiam si veritatem celare voluerint, fortè amore vel pretio vel alia qualibet ex causa, à comite [b] vel à populo iurare compellantur quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes tacebunt. His enim non cogentibus eos, vasallus cum ipso domino ad imperatorem [c] ire festinet, eique causam intimet: & quod imperator inter eos iudicauerit, obseruetur [d]. Si autem se venturum vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, vsque ad annum [e] quiete possideat. Si verò ad regem non venerit vel non miserit intra annum [f], domini sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento [g] iam dicto præstito se non interfuisse dixerint: domini sacramẽto quæstio terminetur. Hęc omnia etiã in clericorum [h] personis locum habent, præterquã qđ de personis testiũ dictum est. In clericorum feudo pariter accipiuntur pares & extranei: hoc ideo, quia cùm clerici quosdam de feudo inuestiunt: sæpe absconsè & sine præsentia suorum confratrum hoc facere student.

¶ Orta contentione inter dominum & uasallũ, si uasallus dicit se uel patrem suum inuestitum, debet probare per testes saltem duos suam intentionem & eo in probatione deficiente, defertur sacramentum domino possidenti, qui iurabit cum duodecim sacramentalibus: & eo nolente iurare defertur actori, qui iurabit etiam cum duodecim sacramentalibus. utroque autem nolente iurare dominus possessor absoluitur. uasallo autem possidente, si possidet per annum sciente domino & non contradicente, solus debet iurare sine alijs: aliàs autem non. Baldus.

¶ Si quis [i] se vel patrem suum ab aliquo defuncto vel patre eius de feudis inuestitum esse contenderit: nisi per duos pares [k] de domo ipsi [o] domini probauerit quod intendit, vel etiam cùm pares absunt, per alios [l] idoneos duos testes [m]: tunc in electione domini est vtrum velit iurare [n] cum duodecim sacramẽtalibus illum qui feudum quærit, per se vel patrẽ eius, si de hoc quęratur, de ipso feudo inuestitum nõ fuisse. Quòd si iurare noluerit: actor iuret cum duodecim sacramẽtalibus se vel patrem suum inuestitum fuisse. Quòd si iurare [o] noluerit, qui conuenitur est absoluendus [p]. Secundùm enim morem Mediolanensium hæc sacramenta præstãda [q] sunt tam à filijs actoris vel rei, quàm ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione feudi sit, de quo dominus [r] dicit eum inuestitum nõ fuisse, tũc sine probatione vlla testiũ debet solus [r] iurare se vel patrem suũ fuisse inuestitũ. Hęc autẽ sunt ita tenẽda si per vnũ annum sciente [s] domino in vasallum transferatur electio: licet antequam iuret, etiam die transacto possit adhuc iurare dominus: vt argum. ff. de le. j. cùm res. &. C. communia de legat. si duobus. §. sed si quis. &. ff. de opponenda legatione. l. mancipiorum.

i ¶ Si quis.] quidam in 2 o hoc. c. habẽt glos. talem vacat hoc. c. propter infe rius, si duo.

k ¶ Pares.] hic not. duos testes sufficere ad inuestituram probandam: & meritò: quia vbi numerus testium non exigitur, duo sufficiunt. pluralis enim locutio duorum numero contenta est: vt. ff. de testi. vbi. vnde dominus in euangel. In ore duorum vel trium testiũ stat omne verbum. & extra de testa. relatum.

l ¶ Per alios.] Decce quod plenè notauimus vel inopia p̃bationũ emergẽte.

m ¶ Duos testes idoneos.] cũ pares absunt: vt supra eodem. capitul. j. & de hoc dic vt ibi notauimus. q̃ autem de domo id est de curia intelligo, ne fortè domesticiste ſtibus fides improbetur: vt. C. de testi. parentes. & l. aduersus. &. l. etiã. qũq; tñ & domestici admittuntur: vt. C. de repu. cõsensu. §. finali & hoc est quod dicit, nisi per duos pares. Accursius.

n ¶ Iurare.] Decce qđ propè nõ. inopia probationũ emergẽte &c.

o ¶ Quòd si iurare.] Quid ergo si nec iurat, nec se iurare velle recusat? Respon. intelligo q̃ iudex debet statuere tempus intra qđ iuret si vult dominus: quo transacto, Iusiurãdũ quasi probatio dicitur.

p ¶ Absoluendus.] nimirũ actore non probante vel quasi probante, absoluitur reus & si nihil præstiterit, obtinere debet: vt. C. de eden. qui 7 o accusare. quasi probante ideo dixi: quia iusiurandum loco probationis cedit, imo quasi probatio dicitur. C. de reb. cre. actori. &. ff. de iureiur. non erit. §. dato. &. l. sed & si. §. fin. &. l. tutor.

q ¶ Præstãda.] tam à filijs. & meritò, quoniã personã patris & filij vna esse intelligitur. C. de impu. & ali. subst. l. vlti. & inſti. de inuti. ſtipulati. iureiuran. à mo. præſti. in princip. licet alibi dicatur q̃ multum discrepet iusiuran. hęreditarium à principali sacramento. C. de re. credi. & iureiu. l. generaliter. in principio.

r ¶ Debet solus.] Intelligo secundũ distinctionem quæ fit. j. de consu. 8 ore. feu. capitu. sacramentum.

s ¶ Sciente.] hic sumitur quod patientia sine cõtradictione habetur pro expresso consensu. simile est qđ dicitur de cohęredibus qui præsentes passi sunt vtrũ cohęredẽ totã hęreditatẽ vendere, & pretium acceperũt. nã & ipsi videtur suas partes vendidisse: vt. ff. de euict. quidã. idẽ quoq; dicitur de liberto qui passus est dominũ rẽ vẽdere cũ pro ipsa parte pretiũ soluisset. ff. mã. si verò. §. inde papinia. nã pater videtur approbasse matrimoniũ filij sui cũ ipsum contrahentẽ non prohibuit sciens: vt. C. de nu. si vt proponis.

vt proponis idem dicas de contractu filij: vt. ff. ad mac. si filius. sed vt magister nauis videtur illum naui præposuisse quē ministerio fungi voluit nec contradixit: vt. ff. de exer. l. j. §. magister. idē quoq; de eo dicitur qui misit stillicidiū suum in alienis ędibus sciente eo & nō contradicente cū emerat ad hoc: vt. ff. si ser. ven. si à te. sed & si passus fuero te in meo sepulchro ędificare, & me sciēte mortuum tuū intuleris: alium postea te inferentē prohibere nō potero: vt. ff. de mor. infe. si prius. § fina. nā & si ego dñs horreorū propositū habeo aurum & argentū & margaritas meo nomine & periculo non recipere, & me sciēte has res in horreis induxeris: videor à proposito recessisse: vt ff. loca. & cōdu. cū in plures. §. locator. sed & licet in instrumento nō contineatur possessionē fuisse traditam: si tamen domino sciēte tu emptor possedisti diutius, eā tradidisse intelligitur. C. de ac qui. pos. l. j. & ij. nā si dominus sciat seruū suum militare, vel aliquādigni3 otatē habere, & ipsum nō reuocet: videtur cōsentire, & ingenuus efficit. C. qui mi. nō pos. l. pe. & vl. Item si nō contradixerit seruū ordinari clericum cū sciebat: vt in auth. de san. epis. §. si seruus. coll. ix. hic ergo scientia siue patiētia sine cōtradictiōe Patiētia pro cōsensu habet. 4o p cōsensu accipitur: sed intelligo sicut expositū est. ī. qui. mo. feu. amit. §. præterea.

¶ DE FEV. DATO.

a SI quis. Pacto.] hoc. §. dicit expresse q nō pōt feudum acquiri secūdū 5o pactum. l. cōmissoriæ oc casione pignoris & est rō quia in pignoribus omnibus reprobata est lex cō. C. de pact. pi. & ď le. com. l. j. & ij. Sed quid erit de tali pacto: putavē do tibi domū pro centū aureis: & nisi solueris integrū pretium, retinebo postea in feudum. & soluis medietatē plus vel 6ominus: quid iuris erit: nunquid licitum est pactum? Rnd. videtur q hoc pactum sit licitum: quia in traditionibus rerum suarū quodcūq; pactum apponatur, valere debet. ff. de pact. in traditionibus. nam & si non expediat domino talē vas. habere: tamen potest pactū valere. ff. de serui. ei fundo. maximè cūistud pactū nullā cōtineat turpitudinē. idcirco videt; valere. Sed cōtra est qď sequitur statim. ſ. feudū eiñ nō sub prætextu pecuniæ sed amore & honore domini acquiritur: vt no. ī. pōt ergo distingui vtrū voluerit dominus totā domū p feudo teneri: an pro ea tiñ parte pro qua pretiū nō est solutū: vt in primo casu nō valeat: secūdo teneat pro parte illa: licet hodie sub prętextu pecunię multa feuda acquirātur. Sed quid 7oerit si debitor cū suo fideiussore pactū fecerit qď nisi soluerit creditori suo & nisi eū liberauerit vlq; ad certū tps: & si fideiussor soluerit proeo postea: q habeat ipsum pignus pro feudo: nunquid valet pactum? Et videtur qď sic. ff. de contr. emp. l. finali. licet prima ratio videaī refragari.

b ¶ Quandocunque] istud quandocūq;. sic intelligo. i. nisi creditor aslo iare velit se tueri: puta præscriptione. xxx. ann. allegādo qď quidem facere pōt secundū quosdā: maximè post interuersam possessionē: vt no. in. C. de pig. ac. ne creditores. vel etiam si ius dominij impetrauerit, & post biennū soluere voluerit debitor: tūc nō cogitur solutionē recipere creditor: vt. C. de iur. dot. im. l. vltim. in medio. l. sed si receperat, pecuniā 8o pignus restituere cogitur: vt. C. de de iur. dot. impe. l. ij.

c ¶ Non obstante.] hoc verum est si conuētio inter dominū & vasal. est: alioquin si inter extraneos, valet pactum: vt in Lombar. de debit. & guar. si quis fideiussorem.

d ¶ Si quis. Consentiente] intelligo istud secundū. P. cum de futura successione tractatur: quia contra bonos mores tale pactum factum improbatur, & ideo est inualidum: vt. C. de pact. l. final. &. C. de inu. stip. ex eo. vnde non obst. mulieri quę nullum regressum ad bona paterna ha-

& non contradicente in possessione feudi permansit. alioqui iusta ignorantia vel parui temporis negligentia cum iniquæ possessionis periurio quandoque domino in possessione damnum afferat.

TITVLVS XXVII.

De feudo dato in vicem legis commissorię reprobando.

g *Feudum non potest constitui sub pacto legis cōmissoriæ: quia non sub prætextu pecuniæ: sed amore domini dandum est. Bal.*

SI quis obligauerit aliquam rem pignori eo pacto a vt si statuto tempore pecunia solutanō fuisset, res esset creditoris, & eam pro feudo habeat: potest debitor quandocunque b pecuniam soluendo, pacto non obstante c pignus recuperare. Feudum enim non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini acquirendum est.

SI quis inuestierit aliquem de feudo sui militis: viri Placenti ni prorsus asserunt hanc inuestituram non aliter valere, nisi eo consentiente d cuius erat feudum. Mediolauenses & Cremonēses nihil distare asseuerant: vtrum eo sciente vel ignorante: dūmodo eo viuē te nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite qui feudi successores non habet.

TITVLVS XXVIII.

De vsu Mediolanensium secundum quosdam.

g *Filio militis dicenti patrem inuestitum de pignore. & xxx. an. nomine feudi possedisse, defertur iusiurandum, ut iuret cū duodecim sacramentalibus forma hic tradita, sed eo nolente iurare defertur filio domini: qui si iurare recuset, cogitur filiū militis inuestire. lac. de bel.*

QVidā obligauerat e terram quādam suo militi: deinde cùm filius sui domini longum post tempus g pecuniam offerendo pignus liberare voluisset filius militis contendebat patrem suum à domino suo defuncto de prædicto pignore inuestitionem feudi accepisse. vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filij militis esse cum. xij. sacramentalibus iurare patrem suum h vel se à domino suo per inuestiturā prędictam terram tenuisse: ita vt per xxx. annos i cōtestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iurare noluerit: filius defuncti domini necesse habet iurare cum duodecim sacramentalibus defunctum militem inde per feudum inuestitum nō fuisse. Quòd si ita iurare recuset, inuestire ipsum filium militis domini filius debeat dicta terra per feudum debet.

¶ Finis Libri primi Feudorum.

habituram pacta fuerit. C. de coll. l. iij. vel etiam si de futura successione non tractatur. sed si ignarus fortè vasallus de alieno feudo inuesturam accepit, vel etiam sciens, & nominatim de euictione cautionē habuerit vel accepit: cur nō valeat, non video: nimirum quoniā vēdere rem alienā posse nulla est dubitatio. ff. de contrahen. emptio. rē alienā. Vel intelligit quo ad prędiudicium vasalli, sicut Mediolanē. faciunt vt no. etiam. j. si de feu. defun. contro. fue. c. 1omoribus. &. j. de inuesti. rei alie. c cūm de re alie. hęc ita dicta sunt secundùm P. sed secundū Mediolanen. non. namquod ipsi dicunt dummodo de feudo viuente illo nullum detrimentum patiatur: istud consonat. ll. s. notatis. & est argum. ff. de 2oseru. rusti. prędi. per quē. &. ff. de aqua plu. arcen. in concedendo. licet videatur argum. contra. ff. de aqua quotidiana & ęstiua. lucio.

g Successores.] Sed cur in eo qui habet successores, idem iuris non est: cū nullum prædi3ocium ipsi hęredibus vè suis fieri debeat? Respō. huic studiosus respond. Non omnium quæ â maioribus tradita sunt. ratio reddi potest. ff. d leg. & con. non omnium.

f QVidā obligauerat.] super hoc. c. pauci titul. 4o, habēt vel rub qui autē habent, talem consueuerunt habere: de vsu mediola. quo non vtimur.

g ¶ Longū tempus.] hic habetur qď. s. proxi. not. est. c. si quis obligauerit scilicet quia ius offerendi non tollitur longo tempore: vt. C. de pigno. 5oacti. nec creditores.

h ¶ Suum.] post ista verba secundū quædam exemplaria in text. habentur hæc adiecta, à domino suo post inuestituram prędictam defuncto postea continuantur sub

seq. ſ. per inuestituram prædictam &c. quę sequuntur.

i ¶ Per. xxx. annos.] Hic not. præscriptio. triginta annorum in feudo 6olocum habere. vnde si aliquis per triginta ann. feudum possedit, & seruitium domino exhibuerit: quāuis de ea re nū quā inuestitus fuerit, tamē præscriptionem acquisiuit, ita q se tueri poterit, vt. j. si de feud. fue. con. e. si quis per. xxx. annos. Quid ergo si à possessione ceciderit iste qui prę scriptione se tueri potest, nunquid vendicare poterit? Respond. vtique adhibita distinctione quæ fit in. C. de præ. xxx. vel. xl. an. si quis emptionis &c. sed quod dicitur. j. eod. videtur mirum q filius iurare debet post inuestituram patrem suum mortuum fuisse, & se per feudum quoq; rem tenuisse: ita vt per. xxx. an. contestatio pignoris facta non sit. sed domino defertur de incerto scilicet defunctum militem per feudum inuestitum 7onon fuisse. Sed cur non sufficit ipsum probare contestationem pignoris factam: vbi tantū alter præscriptione feudi se tuetur? Respond. hoc non negatur hic: sed hic filius volebat se tueri, dicens patrē suū inuestitū. vn deputo q si tantū præscriptionē feudi alleget filius defuncti, q filius domini non aliud teneatur probare nisi patrem suum pignorasse, & contestationem factam fuisse ante spatium triginta annorum. est enim legitima interruptio si per executorem consecuta sit conuentio: vt. C. de præscrip. xxx. an. sicut. argu. ad hoc. C. de pigno. actio. neque.

¶ Explicit Liber primus Feudorum.

Incipit Liber secundus feudorum.

Consuetudo in feudis leges vincit.

a b ¶ DE FEVDI COGNI. *Quidã nõ habent de feu. cognit.* Bertus de orto. Vim suã extendunt.] acsi apertè dicat consuetudo in feudis vincit leges: licet contra dicatur C. q̃ sit lõg cõ, l. consuetudinis, sed hoc intelligo de equa, nõ de iniqua consuetudine, ibi nimirum malè inuẽta: & malæ consuetudines non confirmantur etiam 10lõgo tempore: vt in aut, vt nulli iudicum. §. nulli verò. collatio, ix. & in decret. distinctione. viij. c. mala. consuetudo. &. c. consuetudo.

c ¶ Cõprehẽsus.] ac si apertè dicat argumentis non est credendum: nisi in consuetudinibus feu 20di: licet in legibus reperiatur contra. ff. de re iudi, non omnes. §. à barbaris. Sed nunquid de similibus ad similia est procedendum? & vtique vt opinor sic vt in legibus. ff. de legi. & constit, nõ possunt. Quid est ergo q̃d dictum est in feudo, q̃ argumen30tis nõ est credendũ? Rñ. intelligas quando simile non apparet: & lex quid fieri debeat indicat. nam tũc sequẽda est, l. &. ar. superflua non concedunt. ergo hic primò considerat consuetudo. secũdo similia vel lex. nã lex consuetudini non potest obstare. q̃d est itelligẽdũ vt. §. simile legitur in decretis. nam nec decretis possunt obuiare leges: vt in decre. x. distin. lege.

d ¶ Cõhærẽtibus.] veluti in rebus immobilibus: & q̃d sequitur, aut solo cohærentibus. vt puta in fructibus qui pẽdẽt sol fundo, qui, vt pote fundi pars ipsi fundo cohærere dicuntur: nam fructus pendentes, fundi pars esse videntur. vt. ff. de rei vend, fructus.

d ¶ Immobilia.] vt sunt panes ciuiles: vt. C. de iu. do. l. fina. §. præterea. Sed nunquid debitorum nomina iter immobilia cõputãtur? Respon. hoc ab antiquo quæsitum est, & alibi satis disputatum, & ideo omittimus.

Debitorũ noia inter immobilia nũmerãt,

f ¶ De cauena.] melius dixisset iudicio meo veluti feu. &c. vt sic intelligatur q̃ non sit expositiuũ illius verbi aut in his quæ inter immobilia computantur: & sic feudum 70cameræ aut cauenæ computabimus in rebus immobilibus vel etiã solo cohærentib s: vt. ff. vnde vi. l. j. §. iij. Accursius.

Insiurãdum loco probationis succedit.

g ¶ Nisi inuestitura.] intelligo aut eo quod habetur pro inuestitura, vt puta cũ iusserit dominus aliquem ire in possessionem. licet enim possessionem non tradiderit, pro eodem tamen habetur: vt. j. de consue. re. feudi. capitu. iciendum. licet illud feudum ad hæredes nõ transeat: vt. ſ. quib. mod. feudum constitui. põt. c. sciendum. & ideo simile est huic q̃d dicitur, actore non probante reus & si nihil præstiterit, obtinebit: vt glos 80satur. C. de edend. qui accusare. nam licet hic deficiat inuestitura, sufficit tamen quasi inuestitura: sicut & ibi, licet deficiat probatio: sufficit tamẽ quasi probatio: quia intelligitur iusiurandum delatum & præstitum. succedit enim loco probationis iusiurandum. & quasi probatio appellatur. ff. de iureiurando. non erit. §. dato. & lege, sed & si. §. finali. & lege, tutor. Accursius.

h ¶ Aut successione.] istud potest habere locum in cohæredibus, sed non in filio cum pater succedat: nimirum quia etiam viuente patre dominus intelligitur: vt inth. de hære. qua. & diffe. §. iui. & alibi dicitur q̃ penè ad propria bona venire intelligitur: vt. ff. de succ. edicto. l. j. §. lar-

Incipit Liber secundus Feudorum.

TITVLVS I.

De feudi cognitione a.

¶ Causæ generaliter aut decidũtur iure Romano, aut legibus Longobardorum, aut consuetudine: sed causæ feudales decidũtur cõsuetudine, quæ uincit legẽ in hac parte: licet contrariũ dici soleat. consuetudine autẽ deficiente decidi possunt etiam lege scripta Baldus.

Bertus de orto, Anselmo filio suo dilecto salutem. Causarũ quarũ cognitio frequẽter nobis cõmittitur, aliæ dirimũtur iure Romano: alię verò legibus Lõgobardorũ: alię aũt secundũ regni cõsuetudinẽ. quę quãquã sint variæ & quãquã secundũ diuersorũ loco rũ aut curiarũ mores sint diuersę, nec breuiter possint dici, nec hoc libello facilè cõprehẽdi: vsum tñ feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est exponere tibi necessariũ duxi. In iudicio etenim q̃d de feudis agitur, illud legibus nostris contrariũ dici solet. Legũ aũt Romanorũ nõ est vilis authoritas: sed non adeo vim suam b extendunt vt vsum vincãt aut mores. Strenuus autem legisperitus, si cubi casus emerserit qui consuetudine feudi non sit comprehensus c absq; calũnia vti poterit lege scripta. Sciendũ est autẽ feudũ siue beneficiũ nõnisi in rebus soli, aut solo cohęrẽtibus d, aut in ijs quæ inter rimmobilia c connumerantur (veluti cũ de camera aut de cauena f feudum datur) posse consistere: ac feudum neminẽ posse acquirere nisi inuestitura g aut successione h.

TITVLVS II.

Quid sit inuestitura i.

¶ Inuestitura alia propria, ut possessio: alia abusiua, ut quando hasta uel aliud corporeũ porrigitur uasallo à domino pro inuestitura. Bald.

Nuestitura quidem propriè dicitur possessio: abusiuo autẽ modo dicitur inuestitura quando hasta vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à domino feudi se inuestituram facere dicente: quę q̃dẽ ab illo fiat q̃ alios habet vasallos k saltẽ coram duobus ex illis solẽniter fieri debet: alioqui licet alij interfint testes inuestitura minimè valeat. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit inuestitura quæratur: non debet p̃bare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum nõ fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat, qui si denegauerint, fortè corrupti odio vel gratia seu pretio, & dicant se non interfuisse, tunc domino dabitur sacramentum vt aut iuret, aut referat vasallus 70vt infra. §. proximo. &. §. si verò inuestitura. quod quidem verũ est licet q̃ dominus debebit iurare si vasal. aliunde non habet feudum ab ipso domino. aliàs enim de æquitate remittitur domino iusiurandum vt. ſ. de contro. inue. §. si verò feudũ. & hæc vera sunt cũ de noua inuestitura agitur. si autem agatur de veteri: tunc etiam extranei testes recipiũtur: vt. j. de consue. recti feudi. c. sciendum. in fin. Et hæc vera sunt in laico dño. ī clerico aũt dño indistinctè admittũt pares & extranei: vt ſ. si de inuest. inter do. & vasal. lis ori. §. si aũt se ventur ũ. quod verũ est cũ de rebus ecclesię facit inuestituram. si autem de suis proprijs: tunc idem dicendum est & obseruandum in clerico quod obseruatur in laico: vt in 80fra qui testes sunt necessarij ad probandum nouam inuestituram. capitu. primo. & hæc vera sunt quando dominus est in possessione. Si autem vasallus est in possessione: tunc si stetit in possessione per annum, & domino sciente & non contradicente, sine aliqua probatione testiũ sol° iurabit va. sel patrẽ suũ inuestitũ fuisse: ne afs iusta ignorãtia vel parui tp̃is negligẽtia cũ iniquæ possessionis p̃iurio q̃q; dño possessionis damnum afferat: vt. ſ. si de inue. inter do. & vasal. lis oriatur. capitulo si autem aliquis. quæ autem dicta sunt de sacramento præstando

i ¶ QVID SIT INVESTITVRA. *Quidam non habent hic tit. nec rubricam, & malè.*

k Nuestitura. Vasallos.] circa hunc articulum talis est facienda distinctio: aut agitur de noua inuestitura, aut de veteri: aut dominus habet pares, aut non. Item aut va. põt p̃bare p̃ breue testatũ, aut nõ: afs possidet dñs, aliâs nõ. Itẽ aut est dñs cleric°, aut laic°. afs cõpellit pares, aut nõ vult cõpellere. Itẽ afs habet 20vasalli feudum: aliâs nihil habet. siquidẽ agitur de noua inuestitura, & dominus habet pares & est in possessione feudi: tunc debet probare vas. inuestituram per pares vel etiã per breue testatum: & ab ipsis paribus confirmatũ vt. j. §. pro. sed secũdm Mediol. etiam si ab alio est confirmatum, sufficiens est: vt. j. qui testes sint necessad probã. nouã inue. cap. siue clericus. &. c. sed sciendum est. & hoc vbi dominus cõpellit pares iurare. si autem pares aliqua ex causa noluerit iurare, nec dominus com40pellit eos: tũc licebit ẽt per extraneos inuestituram probare: vt. j. proxi. §. & si extranei noluerint iurare: tunc âcomite vel à populo debent compelli iurare. q̃ si nolnerint eos cõpellere: tũc vas. cũ misso domini ad imperatorem ibit. & q̃d imperatoriudicauerit, seruabit vt. ſ. si de inuest. inter do. & vasal. lis ori. c. j. & hęc vera sunt, cum dominus habet pares. si autẽ dominus nõ habet pares: tũc sufficient testes extranei ad probãdã nouã inuestituram: vt. j. c. §. fi. ỹ onec dicat quis inuestituram v a 60lere, cũ fine paribꝰ facta est quãdo pares haberẽt: q̃m si absint, expectandi sunt: vt. j. de cõs. re. feu. c. sciẽdũ. hęc ỹa sunt cũ vas. p̃bare põt p̃ testes. si ỹo p̃bare nõ põt p̃ testes nec p̃ publicũ instrumẽtũ siue per breue testatum:

70 vt infra. §. proximo. &. §. si verò inuestitura. quod quidem verũ est licet q̃ dominus debebit iurare si vasal. aliunde non habet feudum ab ipso domino. aliàs enim de æquitate remittitur domino iusiurandum vt. ſ. de contro. inue. §. si verò feudũ. & hæc vera sunt cũ de noua inuestitura agitur. si autem agatur de veteri: tunc etiam extranei testes recipiũtur: vt. j. de consue. recti feudi. c. sciendum. in fin. Et hæc vera sunt in laico dño. ī clerico aũt dño indistinctè admittũt pares & extranei: vt ſ. si de inuest. inter do. & vasal. lis ori. §. si aũt se ventur ũ. quod verũ est cũ de rebus ecclesię facit inuestituram. si autem de suis proprijs: tunc idem dicendum est & obseruandum in clerico quod obseruatur in laico: vt in 80fra qui testes sunt necessarij ad probandum nouam inuestituram. capitu. primo. & hæc vera sunt quando dominus est in possessione. Si autem vasallus est in possessione: tunc si stetit in possessione per annum, & domino sciente & non contradicente, sine aliqua probatione testiũ sol° iurabit va. sel patrẽ suũ inuestitũ fuisse: ne afs iusta ignorãtia vel parui tp̃is negligẽtia cũ iniquæ possessionis p̃iurio q̃q; dño possessionis damnum afferat: vt. ſ. si de inue. inter do. & vasal. lis oriatur. capitulo si autem aliquis. quæ autem dicta sunt de sacramento

præstando

prestando intelligenda sunt cũ determinatiõe eius qđ legitur.j.de consue.recti feudi.ca.sacramentũ.&.c.itẽ fr inter dominũ.Accur.

a ℊ Domino cogẽte.] huic videtur obuiare.C.de test. nimis graue. & istud accidit ꝓpter iurisdictionẽ quã habet dominus, est em̃ istorum iudex:& ideo ab eo cõpellẽdi sunt veritatẽ reuelare:vt in lõbar.de off. iud. vt iudex. Quę autẽ dicta sunt de probatione nouæ inuestiturę intelligenda sunt de eo qui nouum feudũ nõ habebat: vt.j.de contro.inuest.§. ij. Sed fortè vbi habet breue testatũ vasall' hîc facienda est subdiuisio: scilicet vtrum possideat dñs an ipse vasall': vt in primo casu nõ sit sufficiens corroboratio ꝑ extraneos vt hîc.in ꝑcõ sufficiant extranei: vt.j. qui testes sunt ne .ad proban.nouã inuesti.c. siue clericus.

b ℊ Cõpellat.] hanc pœnã patitur dominus si nõ cõpellat, scilicet ꝙ extranei & ꝙ aliâs repellerẽtur, admittãtur: qui extranei à populo vel comite cõpellũtur : vt .ẽ.si inter do .& vas.lis .ori.c. j. Sed quæro si vasallus ꝙ alios testes non possit ꝓbare nisi ꝙ pares, & dñs eos testimoniũ dicere nuẽtes nõ cõpellit: quid iuris sit? Rñ. intelligo ꝙ possit â comite vel à populo postulare vt cõpellantur. q si cessauerint: 4o iperatorẽ adire debet: & ꝙ inde statuerit, obseruare: sicut de extraneis dictũ est.ẽ. predi.ti. nã ꝙ dicitur.ſ.licere ꝙ alios ꝓbare:fauore vasalli dicit vnde nõ debet ad eius lę sionẽ retorqueri:ꝙ esset si partiũ ꝓductio denegaretur ꝙ extraneos cũ ex- 5o tranei abfuerunt: nã & alibi dicit fauore pupilli ne tutor possit hęreditatẽ delatã pupillo sine eius voluntate vel actu acquirere.C. de iu deli. potuit.ꝙ sic.ſ. intelligendum est vt in eius ꝓniciẽ nõ reuertatur:ꝙ fieret si adhuc fari nõ posset,vel 6o sensu careret: vt puta quia est furios'.C.ad tre l.pe.sic ergo ita est interpretatio facienda vt in vasalli perniciem nõ reuertatur quod in eius priuilegiũ fuerat concessum.Similia studiosus inquirat.Sed dici potest ꝙ proprietate priuetur dominus hoc ipso,sicut not.j. in quib.cau.feud.amit.§.illud te non lateat.alıâs.§. item qui domino suo.

c ℊ Possideat.]intelligo de ea re quę verè possideri potest.

d ℊ Vel si feudũ.]istud vel ideo dixit:quia huiusmodi annuę præstatio 7o nes loco vsufructus habentur:vtpote seruitutes verè nõ possunt possideri,sed quasi:vt.ff.de vsufru. si quis ita.& de an.leg.in singulos.& de vsuc.sequitur.& de serui. quoties.nõ ergo in talibus vera possessio est, sed quasi.vnde nec vera traditio.ff.de act.emp.l. ratio.§.si iter.& hoc est qđ dicit duabus seu tribus acceptionibus quasi &c.huic simile est qđ dicit duabus seu tribus acceptionibus quasi &c.huic simile est qđ de fideicom.dicitur. C. de fideicom.l.j.& argu.ff.de vsur.cũ de in rẽ verso .licet contra videatur.C.de pact.si certis.

e ℊ Suum esse feudum.] quod intelligendum est secundũ distinctionem illius.c.j.de con.re.feu.ca.sacramentum.

f ℊ Adempta.]hoc sic intellige.i.domino in probatione deficiente: 8o &ꝓsumatur postea iusiurandum ad cautelam ab ipso vasallo,sicut &.ẽ. notatum est.nam si aliter intelligatur,absurdum videtur vt quod vasallo in eodem casu conceditur probare,denegetur domino:vt.j.§.proximo dicitur ,liceat ei tenorem &c.vel si vis intelligere quod dominus non admittatur ad probationem intelligas istud quod violenta ꝓsumptio & talis quę non recipit probationem in contrarium erat pro vasallo.& de hac ꝓsumptione tractatur in principio libr. dispu. hic ergo & in.§.seq.not.sic semper aliquid fore concessum vt consuetudo confirmet se cum inuestitura facta fuerat, vel non reminisci,tũc domino cogente[a] iurent tactis sacrosanctis scripturis,ꝙ huiusrei veritatẽ nesciãt & tunc actor aut alios producat pares,aut iurisiurãdi domino detur electio:vtproinde iuret inuestituram factam non esse:aut sacramentũ vasallo referat:& ille aut iuret,aut acqescat. Quòd si iurare pares aliqua ex causa recusauerint nec dominus eos iurare cõpellat[b] liceat vasallo etiam per extraneos probare inuestituram . Testibus verò deficientibus,iurisiurãdi electio domino detur.

ℊ *Vasallo possidẽti feudũ cauenæ non opus est probatione:sed aut iuret,aut deferat si de inuestitura inter se & dominũ lis orta fuerit.Bald.*

¶ Si verò vasallus quidem possideat[c] vel si feudum[d] cameræ aut cauenæ in duabus seu tribus acceptionibus quietis quasi possideat, dominus autem feudum negans esse,rem suam petat:vel quod de camera vel de cauena bis vel ter(sicut diximus)iam solutũ est,deinceps soluere renuat:tũc nõ est opꝰ ꝓbatiõe:sed possidẽti data electione, aut iuret suũ esse feudũ[e] rectũ,aut domino referatur iusiurandũ. ¶ Si autem inuestitura ab eo qui vasallos non habebat dicatur facta:tũc per quoslibet idoneos testes aut per publicum instrumẽtũ ꝓbari potest aut ĩopia probatiõis emergente res decidat̃ per iusiurandũ.

ℊ *Contentione orta inter dominũ & uasallum de pactis appositis inter eos præter conditionẽ feudi uel naturã:uel quia dominus allegat pactũ in sui fauorem,uel dicit fundũ datum sub tali cõditione ut uasallus associet uxorem suam ad ecclesiam festiuis diebus,domino quidẽ incũbit probatio:eo autem in probatione deficiente,uasallo defertur iusiurandum.Bald.*

g ¶ Præterea si aliquis tenor præter communem feudi rationem in inuestitura à domino dicatur interuenisse:vel si dicatur feudum sub tali conditione dedisse,vt vasallus in festiuis diebus vadat cum vxore sua ad ecclesiã:omni facultate probandi domino adempta[f], habeat vasallus potestatẽ defendendi se ꝙ sacramentum.Item si vasallus per peccatum speciale contra feudi cõsuetudinem allegat,velut de filiarum successione:liceat ei tenorẽ, si potest, sicut inuestituram probare.ꝙ si in ꝓbatione defecerit vel cessauerit:cõcedatur domino hoc denegare iure iurando ꝓstito.

TITVLVS III.

Per quos fiat inuestitura, & per quos recipiatur.

ℊ *Vetus inuestitura fieri potest etiam à maiore uel a quocũq;:noua autem non potest fieri ab alio quã ab eo qui habet legitimam bonorum administrationem.qui enim alienare prohibetur sua bona,nec in feudum dare potest.Bald.*

INuestitura aũt aut fit de veteri beneficio, aut denouo[g], ℊ de veteri fit, etiam a minore[h] potest fieri Siue aute à minore, siue à maiore fiat: nõ de omni possessione vasalli,sed de iusta i ꝑ tãtũ facta intelligitur: nisi aliud nominatim dicatur. Noui verò inuestitura feudi non ab alio rectè fit, nisi ab eo qui legitimẽ suorum bonorum[k] administrationẽ habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de suis rebus[l]

Nuestitura autem. De nouo. quę sit noua inuestitura, tractatur infra qui testes sunt necessarij adprobandum no. inue.c.j.

h ℊ A minore.]& meritõ quoniam non alienat: sed alienatum inuenit, & maiorum suorum factum confirmat.vnde dicit ꝙ si pignus incipit à maiore:& secundũ cõuentionem creditor distraxerit illud:qđ minor restitui postulans non audit: vt. C.si ad. vendi. pigno, l.j.& ij.

ℊ Sed de iusta.]simile reperitur in trãsactione facta. nõ enim rebus sẽper legitimè possessis nõ furtinis obstat pactũ. ff. de pact.tres fratres.&.C.de excep.aduersus.Itẽ si debitor meo liberationem relinquo: quoniã tantũ de his videor liberationẽ reliquisse quę iustè,id est sine dolo vel fraude mihi tenebatur.vnde de rebus furtiuis ab hęrede ose tueri nõ poterit.ff.de li.le non solũ.§.si hęres nam econtra si hęres possessionem tradere iussus vitiosam tradat possessionẽ, non videtur tradidisse:vt.ff.de leg.iij.qui concubinam.§.sed si hęres. &.ff.de acqui.possessio. non videtur.& de actio. emp.& vẽ.l.ratio.

k ℊ Suorum bonorũ.] hic videtur ꝙ de bonis non alienat qui veterem facit inuestituram.& meritò:qa in bonis ius feu, computatur:vt.ff.de ver. sig bonorũ . nimirum si ager vectigalis i bonis cõductoris est: quanto fortius feudum in bonis vasalli est,vt ibi.

l ℊ De suis rebus.] Huic instat solicitus:si prohibitus sit hęres vendere feudum sibi legatum , vt ꝓpiſsime accidit : nunquid in feudum dare poterit aliquid de bonis suis,cùm sit verum aliquid de bonis suis alienare prohibitum? Respondeo istud est dictum tantum de re prohibita.id ergo ꝙ nõ potest vendere,nec poterit postea alienare scilicet in feudum concedendo: quoniam alienationis verbo etiam pignoris obligatio , quod minꝰ esse videtur, continetur. C.de rebus alie.non alienand.lege finali.sed adhuc 7o instat prędictus.alienatione cõmuni omnis actus continetur per quem dominium transfertur Codice de fundo dota.lege prima.sed iste non trasnfert dominium qui in feudum concedit. non debet ergo alienationis prohibitione in feudum dare prohiberi quod alienare prohibẽtur. Respondeo falsum est:imo dominium alienat,scilicet vtile.retinet tamen directum:vnde vtilis & nõ directa vendicatio datur:vt.j. de inue. rei alienę.§.rei autem &c. Item obijcitur:quia reperitur ꝙ aliquis põt alienare rẽ sibi prohibitã alienari:dum tamen per aliũ modum alienet vt ecce res litigiosa ꝓhibita est alienari:& qnę iudicij mutãdi causa trãsfertur,similiter inhibetur.ff.de alien.iu.mu.cau.fa.ex hoc.§.alienare.& 8o C.de litt.l.iij.& authen.eo.Respon.ille loquũtur in his quibus alienatio generalis non est prohibita.hic autẽ cõtra.nam appellatione generis quęlibet species continetur:vt in.l.prędicta de re.alie.non alienã sed appellatione speciei nõ continetur genus:nisi in vnico casu,qđ memine rim:vt.ff.de statu liber.l.statuliber.á cęteris.& partis appellatione qñq; totum totum continetur.argu.ff.de leg.iij.l.vxoris.&.C.de hęre.instituta.l.j.&.ff.de hęre.insti.si quis ita.

+ No.hic Bal. super his verbis ꝙ facta generali cõfirmatiõe priuilegiorũ non intelligũtur cõfirmata nisi iusta priuilegia:& adducitura ꝙ quę hoc ꝓbat. deide sumpta occasiõe subiũgit quẽdam quę stionem satis vtilem vt ibi vide re poteris

Dñium nõ transfert qui in feudum concedit.

Generis appellatione quęlibet eius species cõtinetur.

a ¶Proximiori.]& vere:qa nõ intelligit alienatio:vt.ff.de le.iij.pater. §.quidecim.hic ergo cõcedit agnatis.qđ alijs denegat. nã & alibi similia inuenire potes:vt.ff.de pact.imperator.& de cõtrah.emp.q officij. & de mi.xxv.an.si in emptionẽ.&.C.de admi.tu.l.lex quæ.alibi aũt cõceditur extraneis qđ agnatis denegat.vt.C.vbi pu.ed.de.l.fi.hic ergo dicitur q agnati preferuntur si tã impeditur alienare:is nec per feudum poterit inuestituram facere.

¶Res cuius alienatio prohibetur,in feudũ dari nõ potest.fallit in duobus casibus hic positis.Bal.

¶Sed etiã res cuius alienatio prohibetur,nec per beneficiũ dari cõcedit,nisi in casibus:vt ecce:si quis ex agnatis tuis rẽ quę à cõi parẽte per succcesionẽ ad eũ puenerit, aliena re voluerit:nõ permittit ei etiã secundũ antiquã cõsuetudinẽ alij eã vẽdere:nisi tibi vel alij ꝓximiori [a] pro ęquali pretio acciperevolẽti:ꝙ feudũ tñ cuilibet dare potest, nisi fiat in fraudẽ [b] nostræ consuetudinis vel legis nouę bonæ memoriæ Lotharij vel Friderici ĩperatoris. tũc em̃ rescissa inuestitura,reddito à te vel ab alio ꝓximiori [c] videlicet secundũ antiquã consuetudinẽ pretio si qđ dederit:is qui inuestituram accepit,cõpellat̃ rẽ tibi restituere [d].Personã verò inuestituram accipientis nõ distinguimus [e].Nã etiã seruus inuestiri poterit,nisi ignorantia [f] prętẽ detur.Sed vtrũ ipse vel alius pro te inuestituram faciat vel suscipiat, nihil interesse putamus [g].potestem̃ hoc negotiũ & ꝓ procuratorẽ ab vtraq; parte expediri. ¶Fœminã [h] quoq; etiã noui feudi inuestituram facere posse plerique consentiunt. ¶Nulla aũt inuestitura debet ei fieri qui fidelitatẽ facere recusat [i]:cùm à fidelitate [k] feudum dicatur.vel à fide:nisi eo pacto acqsitum sit ei feudũ vt sine iuramento fidelitatis habeatur.

TITVLVS IIII.

Quid pręcedere debeat, an inuestitura,vel fidelitas.

¶Fidelitatẽ præcedere debet inuestitura. Bal.

VTrum autem præcedere debeat fidelitas inuestituram, an inuestitura fidelitatem ,quæsitum scio:& sæpe responsum est inuestituram debere præcedere fidelitatem.Fidelitatem autem dicimus insiurandum quod à vasallo præstatur domino.

TITVLVS. V.

Qualiter iurare debeatvasallus domino fidelitatem.

¶Vasallus domino iurare debet q,sibi erit fidelis:& q,credentiam sibi cõmissam non manifestabit.domesticus aũt & subditus addere debet. nominatim seruare uitã,membrũ,mentẽ,& eius rectum honorem.Baldus.

QValiter autem debeat iurare vasallus fidelitatem videam⁹. Iurare scilicet sic debet:Ego iuro ad hęc sancta dei euangelia quòd ammodo in antea ero fidelis huic, sicut debet esse vasallus domino· nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit dominus,pandam alij ad eius detrimentum [l] me sciente. ¶Si verò domesticus [m],idest familiaris eius sit cui iurat:aut si ideo iurat fidelitatem,nõ quòd habeat feudum,sed quia sub iurisdictione sit eius cui iurat:nominatim vitam,membrum,mentem, & eius rectum honorem custodire iurabit.

b ¶In fraudẽ.]in fraudẽ consuetudinis facere videt fortè q castè natus est:vel ita ad eã ętatẽ ꝓuenit vt filios habere nõ possit.vel si ideo facit vt priuet eũ qui in ea succedere debet,à sua successione:vt habes de eo qui talẽ natã in fraudẽ creditorũ.

c ¶Proximiori.]nam &als volentibus emere prędia suorum maiorũ ius fauorabile inuenitur:vt.ff.de contrahẽ.empti.qui officij.& de mino. xxv.annis .l. si in emptione.Accur si.

d ¶Restituere.]hoc ita verũ est vt reddat proprium pretiũ vasallo inuestito nisi ei succedat in proprietate & in alijs etiam pręter feudum.alioquin & sine pretio recuperabit nulla obstante prescriptione vt.C. de bo.mat l.ij.&.iij.Accur.

e ¶Distinguimus.]hic rõne psonę recipientis inuestituram nihil interest.nã & alibi no.q nihil interest à quo qd fiat:vt.s.&.j.hoc eodẽ libro.

f ¶Ignorãtia.]nã si dñs putat liberũ q postea seruus apparet, meritò nõ valet inuestitura.nimirũ incidente errore etiã matrimoniũ nõ tenet: vt in decre.causa.xxviij.&.xxix.per totum.& in authẽ.de nupt.§.si verò col.iiij arg.ff.sol.matr.si cũ.§.si.pariter ergo serui & liberi possunt inuestiri sicut hęredes instituti:vt.ff de hære.instũ.non minus.

g ¶Putamus.]hic not.q licitum est per alium qđ per seipsum nõ licebat:vt & alibi.C.de solu.l.nihil.&.ff.de solut.l.soluendo.&.l fuchum.§. ususfructus.&.C.de episco.& cleric.l.quisquis ad simili.& inst.de re.di. §.nihil autem.& in fum.vt in li.Py.iij.char.ru.imo licet per alium &c. licet contra sit superiorꝭ rubric.proxi.

a Licet per aliũ qđ p se non liceat.

h ¶Fœminã.]ergo in datione non successione similis est fœmina masculo:vt.s.dictum est,& adhuc infra notabitur.

i ¶Recusat.]hoc videlicet sic intelligo si penitus domino fidelitatem se facturum negat:non q inuestitura non debeat fidelitatem præcedere: vt.j.prope.nec enim est ei fides præstanda qui vult contra fidem versari vt alibi notaui solicitus.C.de pac.cũ proponas.

k ¶A fidelitate.]No.hic arg.ad nominis interpretationẽ.sic aliàs insti.de tu.in princ.&.ff.de verb.sig.l.bonorũ.&.l.malũ.§.pe.Sed quero in quem modum sit inuestitura facienda vel petẽda,& fidelitas præstanda & quãdo?Et vtiq; dñm honorificè adire debet vas.& præsentibus curię paribus vel alijs secundũ distinctionẽ quã fecimus.s.qđ sit inuestitura: nõ q inuestitura non valeat sine testib⁹ facta.sed ideo dicitur,ne veritas occultet:vt.s. q test. iunc.ad prob.no.inui.c.sine clericus.& nõ solũ adire,sed inuestiturã petere & fidelitatẽ polliceri debet:vt.j.in qui.cau.feu.amit.c.prima aũt.& j.de ca.cor.c.j. verbi gratia: Dñe mi talis rei inuestiturã putá fundi Cornelianũ quem à te possideo ovł possidere debeo,postulo:& fidelitatẽ tibi cõtra omnẽ hominẽ, exceptis anterioribus meis dominis,& imperatore, volo & paratus sum facere.suf ficit ẽt si dicat tm̃ postulo inuestiturã mei recti feudi. quo facto dominus debet statim inuesturã facere,& sacramentũ suscipere si sibi placuerit. sinautẽ poterit differre & erit hic talis adhibenda distinctio.s. an velit dñs incõtinẽti facere inuestiturã &suscipere fidelitatẽ:an velit differre. Quid ergo si dñs non faciat statim qđ facere debet? Itẽ si vltra diem & annũ steterit q inuestituram nõ fecerit,cũ intra annũ fuerit petita? Rñ. hoc nõ debebit obesse vasallo.sufficit enim si inuestituram petit scđm qđ debuit cũ aliud nõ dicat̃ in.l.friderichi.l.ĩperialẽ. ipsum facere debere,nec c.corradi.imo fortè hoc ipso proprietate dñs debebit priuari.nam sicut vas.priuaret feudo si inuestituranõ peteret intra annũ & diẽ:ita & dominus debet proprietate priuari si nõ postquã fuerit ab eo petita sicut debuerit,ipsum vasal.intra oid tẽp⁹ inuestierit. ar.j. qualiter do.à proprie.prius.c.ex facto.&.j.si đ feu. contro.fue.ca.domino cõmittente:fidelitas verò talis facienda est vt se quitur statim.c.qualiter autem debeat &c.& in tit.de forma fidelitatis & in alio titu.de no.forma fide.& in decret.causa.xxiij.q.v.de forma.& disti.lxiij c.tibi domino.Ergo notabis q fidelitas cũ fama dñi finitur, dñs excõicatur:& pariter cum fama restituitur:vt.j.hic finitur lex.c.domino guerram.& in decre.xv.q.vj.c.alius.& c.finali.

Fidelitatis forma.

Fidelitas cum fama extinguit.

¶QVID PRAECEDERE DEBEAT,AN INVESTI.

o *Quidam hic non habent rubricam,sed neq; ea.imo,§.tantũ,sed male.*

¶QVALITER IVRARE DEBEAT VASALLVS.&c.

l QValiter aũt.Detrimentũ.]iustè enim potest hic vasallus iurare.cũ aliàs dicatur q amitteret feudũ si credentiã domini scienter ad eius detrimentum manifestauerit:vt.s. hic potest esse titu.qui.mo.feu.amit.c.j.& in hoc tacramento cõtineri videtur q ipsum & dominũ suũ totũ exaltabit in quantũ poterit,& nunquã vitam aut membrum ne q; honorẽ quẽ habet sua volũtate aut consilio aut exhortatiõe perdet:sed in his omnibus adiutor erit eius secundũ suum posse:vt habetur in iuramento quod fecit Rex Otto papæ Ioanni.

m ¶Si verò domesticus.]Hic no.differẽtiam inter sacramẽtum domestici, & sufficit si in genere dicat in extraneo? Rñ.ga citius fraus præsumitur in persona domestici ad quem fortè domini hęreditas spectare videtur post mortem:vt.C.de nupt.viduę.& .C. vbi pupil.educa.l.fina.& quia plus solet timeri quod specialiter pollicetur quàm quod generali sponsione concluditur :idcirco specialiter in domesticorũ personis faciendа est

da est promissio: vt in decr. xxiij. dist. quanquã. Sed q̃ritur quę sint domestice pſonę? Rñ. oẽs quos leges domesticos appellãt: vt. C. de testibus, etiã iure ciuili, & inst. de test. or. §. in testibus. &. C. de quęstio. placuit. & C. de his qui ad eccl. cõfu. l. fi. §. pe. not. & omnes ad quos domini successio est peruentura in feudo propter prædictam rationem.

a ¶ DE FORMA FIDE. ¶ *Quidam nõ habẽt hũc titulum, sed male.*

b 10 IN epistola. Philiberti. De forma quæ in isto ca. exprimit, notabilia sunt omnia: sed id p̃ci puè nõ est omittẽdũ q̃d dicit in fine. s. q̃ dñs in his oĩbus fideli suo vicem reddere debet. q̃d si non fecerit, meritò cẽsebit malefidus sicut &c. Sed nũquid aliã pœnã patietur? Rñ. vtiq; talẽ qualem vasallus: id est si vasallus priuaretur feudo, dñs ꝓprietate: vt legitur. j. quã. dom. ꝓprie. pri. c. ex facto. & hoc est simile q̃d de patrono dicitur & liberto. nã liber 30ti non alendo patronos suos in paupertate positos puniunt à patronis, & in potestatẽ eorũ redigũtur: versa vice patroni nõ prẽstãtes alimenta libertis carebũt opis impositis cã libertatis, & ab eorũ hęreditate excludũtur vbi hęredes instituti 40fuerint: & ius patronatus amittũt: vt. ff. de lib. agn. l. alimẽta. & de iur. pa. diuus claudius. & de bo. liber. si patronus. & hic est argumen. ad mutuam præstationem.

† Facit ad hoc gloss. xiij. distĩ. nemi. & etiã hoc p hãi in. c. si sacerdos. contra dof. indi. ordi. Idẽ tenet Andr. de ſſer. hic. Domestice pſonæ quæ sint.

c ¶ DE NOVA FORMA FIDELITATIS. ¶ *Quidam nõ habent hic 50titulũ nec rubr. & male.*

d EST & alia de nouo. istud ca. in paucis consuetudinibus inuenitur: quia nouiter est inuentũ vt in prin. ipsius cap. potest perpendi.

e ¶ Contra omnẽ ho 60minẽ.] & merito debet ita iurare, q̃m vas' cõtra oẽs debet dñm adiuuare etiã contra fratrẽ & filiũ nisi contra alium dñm antiquiorẽ. hic em̃ cęteris est prę ferendus: vt. j. hic finitur lex. §. contra omnes. vñ si antiquior dñs in sacra. similiter ex 70cipiatur, nõ erit absonum. q̃ autem persona imperatoris nominatim debet excipi de omni sacramento fidelitatis, expressim dicitur. j. de pro hi. feu. alie. per fride. l. imperialem. §. illud quoque præcipimus.

Vasallus cõtra oẽs auxiliũ domino præst.

TITVLVS VI.
De forma fidelitatis[a].

¶ *Vasallus & dominus sibi inuicem auxilium & consilium præstare debent. Baldus.*

IN epistola Philiberti[b] episcopi in decretis. xxij. causa, de forma fidelitatis aliq̃d scribere monitus: hęc vobis quæ sequuntur, breuiter ex librorum authoritate notaui. ¶ Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile. Incolume: ne sit in dãno domino suo de corpore suo. Tutum: ne sit ei in dãno de secreto† suo vel de munitionibus suis ꝓ quas esse tut[o] potest. Honestum: ne sit ei in damno de sua iustitia vel de alijs causis quæ ad honestatem eius pertinere vidẽtur. Vtile: ne sit ei in dãno de suis possessionibus. Facile vel possibile: ne id bonũ quod dominus suus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: nevè id q̃d possibile ei erat, faciat impossibile. Vt fidelis hæc documẽta caueat, iustum est. Sed quia nõ sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: restat vt in sex prædictis consilium & auxilium domino prestet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse saluus. Dominus quoq; in his omnibus vicem fideli suo reddere debet. quod si nõ fecerit, meritòcẽ sebitur malefidus, sicut ille qui in eorum prẽuaricatione vel faciẽdo vel consentiendo deprehensus fuerit perfidibus & periurus.

TITVLVS VII.
De noua forma fidelitatis[c].

¶ *Traditur hic noua forma iurisiurandi fidelitatis quod præstat vasallus domino. Baldus.*

EST & alia de nouo[d] super fidelitatis iuramẽto forma inuẽta, & vtentiũ approbata consuetudine: quę hodie ferè in oĩ curia vĩ obtinere: hęc. s. Ego Titi[o] iuro sup hęc sanctaDei euãgelia, q̃ ab hac hora in antea vsq; ad vltimũ diẽ vitę meæ ero fidelis tibi Caio dño meo contra omnẽ hominẽ[e]: excepto imperatore vel rege. Quod verbũ si rectè intelligat, nulla quidẽ indiget adiectione, sed integrã & perfectã in se continet[f] fidelitatẽ: sed ꝓpter simplices, & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationẽ hoc adijci solet, id est: Ego iuro q̃ nũquã scienter ero in consilio vel auxilio vel in facto q̃ tu amittas vitam, vel membrum aliquod: vel q̃ tu recipias in persona aliquam lęsionem vel iniuriam vel contumeliam: vel q̃d tu amittas aliquem honorem quem nunc habes vel in antea habebis. & si sciuero vel audiuero de aliquo q̃ velit aliq̃d istorũ cõtra te facere, pro posse meo, vt nõ fiat, impedimẽtũ ꝓstabo. Et si impedimẽtum ꝓstare nequero: quãcito potero tibi nunciabo[g]: & cõtra eũ ꝓut potero[h] auxiliũ meũ tibi ꝓstabo. & si contigerit te rem aliquã quã habes vel habebis, ĩiustè vel fortuito casu amittere, eã recuperare iuuabo, & recuperatam oĩ tp̃e retinere. Et si sciuero te velle iustè aliquẽ offendere[i], & inde gñaliter vel specialiter fuero req̃situs[k]: meũ tibi sicut potero præstabo auxiliũ. Et si aliq̃d mihi de secreto manifestaueris: illud sine tua licẽtia nemini pandã[l], vel ꝓ q̃d pãdatur faciã. & si cõsiliũ mihi sup aliquo facto postulaueris: illud tibi dabo cõsilium q̃d mihi videbit magis expedire[m] tibi: & nunquã ex pson[a] mea aliq̃d faciã sciẽter q̃d pertineat ad tuã vel tuorũ iniuriam vel contumeliã. ¶ Inuestitura verò facta, & fidelitate sub secuta, omnimodo cogatur dominus inuestitum in vacuam[o] possessionẽ mittere q̃ si differat, omnẽ vtilitatem[p] ei præstabit[q].

TITVLVS VIII.
De inuestitura de re aliena facta[r].

non habeat illud in textu.

i ¶ Iustè offendere.] benè iustè dicit: quia nõ tenet vasallus dñm ad iuuare si iniustè velit aliquẽ offendere. nisi ad dñi defensionem: vel nisi dubitetur vtrum iustè an iniustè velit eũ offendere siue guerram facere: tunc enim tenetur eũ adiuuare: licet quidã dixerint q̃ indistinctè tenetur eum adiuuare: vt. j. hic finitur lex. c. j. & hęc vera sunt & tenetur dñm adiuuare sicut supradictum est nisi dominus sit excommunicatus vel à rege bannitus: quoniam tunc interim vasal. est à sacramento fidelitatis solutus vt ibidem dicitur.

k ¶ Requisitus.] istud verbum nõ ponitur hic sine causa. nec em̃ vasallus tenet officiũ offerre 20dño. quãtocũq; em̃ tpe steterit q̃ dño nõ seruierit, ob hoc nõ amittit feudũ, dũ tñ dño petẽti seruire paratus sit. si tñ sciuerit dño magnũ periculum imminere puta mortem vel captionẽ vel q̃d simile: tũc vltrosè ei offerre debet. vt. j. hic finit 30 lex. §. ad hoc. &. j. si de feu. cõtr. fue. ca. licet vas. &. j. titu. an ille qui interfe. fra. domini feud. amittat. c. non cogitur.

l ¶ Pandã.] scienter ad damnum tuũ: vt. j. quaaliter vas. iura. debe. fide. circa prin. vnde si contra postea fecerit vasall' feu 40 dum amittet: vt. j. hic potestesse ti. qui. mo. feu. amit. ca. si capitanei.

m ¶ Expedire.] q̃d vasallus tenet facere si beneficio vult dign' videri, & fidelitate esse salu'. vt. j. tit. proxi. circa finẽ.

n ¶ Ex persona.] & meritò: cum em̃ vasallus 50 tenetur dominum adiuuare contra alios, & ab alijs eum defendere ne prędicta ei eueniãt: multo fortius in sua persona hoc attendere debet: vt argu. ff. de condi. ind. frater à fratre. §. porro. &. C de euictioni. l. siue.

o ¶ In vacuam.] sic. ff. 60 de actio. emp. ratio.

p ¶ Vtilitatẽ.] quæ fit circa rem. neq; em̃ si potuit ex vino & ex reditu negotiari, & lucrum capere, id æstimabitur: vt ff. de actio. emp. si sterilis §. cum per venditorem. Item si dominus ei fidẽ non seruauerit: aut si feudum promissum sibi nõ dederit: non tenetur seruare iuramentum fidelitatis: quia semper inhęret cõditio si fidẽ seruauerit domino: aut si feudum promissum præstiterit. & quia fidem seruare ei qui contra fidem nititur, graue est & iniquum. C. de tran. si diuersa. & in decr. causa. xxvij. q. ij. Agathosa. &. xxij. q. ij. ne quis. &. c. quare. j. & C. de pa. cum proponas. &. ff. de mi. xxv. ann. 80 auxilium. in fine. l. &. C. de non nume. pecu. l. fin. &. ff. ad. l. iul. de adulte. si vxor. &. ff. loca. quæro. §. inter locatorem. & de lega. ij. cum pater. §. libertis.

q ¶ Prẽstabit.] nec liberabitur dominus volens ei soluere interesse si eum pœniteat inuestituram fecisse, vt. j. fide feudo controuer. fuer. cap. si facta.

r ¶ DE INVESTITVRA DE RE ALIENA FACTA.

¶ *Quidam hic non habent titu, nec etiam capi. & male.*

a VM de re. Agere non poterit.] huic simile est. C. de euict. si fundum. & ff. de doli excep. l. apud. §. item labeo.

b ¶ Ignorauerit.] verũ est: quia scire debuit: vt. ff. de ędil. ed. l. j. §. causa. & ff. loca. sed addes. §. j. & C. commu. vtri. iu. si fratres. & ff. de pi. acti. tutor. §. j. & ff. de cõtrah. empt. l si in emptione. §. iij. & l. domum. & C. cõ. 10 de lega. l. vltim. §. vltim.

c ¶ Vẽdicare.] nec mirẽtur q̃s, cum & ei cõpetat rei ven. vtilis q̃ ppetuo vel ad non modicũ tps fundum cõduxit, dũ tamen tempus nõ sit finitum. ff. si ager vecti. l. j. §. fi. & l. fin. Item & si ſnpficiario datur. ff. de rei 20 ven. ſuperficiario. & ff. de pi. act. tutor. §. fi. & ſuperficiariũ tuetur prætor interdicto vti possidetis ſcđm conuentionẽ suã: vt. ff. vti pos. si duo. §. labeo. cũ ergo vtilis vẽdicatio ſupradictis conceditur, multò fortiº feudatario concedi solet, & 30 conceditur: vt j. de cõtẽtio. inter vaſallũ & aliũ. ca. si causa inter vaſallũ. quidam autẽ habent hic quaſi. Hic aũt potes facere illam quęstionem quã in ſumma fecimus: ſcilicet vtrũ vaſallus habeat aliquod dñium feudi. & de hoc dicas vt in 40 oſumma diximus. Accur.

d ¶ Per lõgatpa.] idẽ intelligendum est de tpe longiſsimo[a], maximè hodie: quia alienatio videtur prohibita. & hic est vnus alienationis modº, vñ nulla obſtabit ꝓſcriptio. & puto hoc itelligẽdum in poſsidente vaſallo, & maximè ignorãte dño. alioquin ſi dominº poſſidebat, bene põt ſeruitus longo tpe acquiri multò fortiº: lõgiſsimo arg. C. de ſeruit. l. j. &. j. &. ff. de ſeruit. vr. prę. foramen. habita tamen diſtinctione inter ſeruitutem & ſeruitutem ſecundum 60 quod ibi nota.

e ¶ Subſiſtere.] nam ſi per ſe ſubſiſtat, obſeruabitur quod legitur. j. hic finitur lex. §. ſi vaſallus. in feudo igitur ratione rei indiuiſibilis licitum deprehenditur qđ aliàs non liceret. ſicut aliàs licitè petitur inſolidũ qđ 70 aliàs pro parte peti nõ poſſet: quia res est indiuiſibilis: vt. ff. de ſer. le. l. fina. & ff. quæ in fraud. pat. l. j. §. quamuis, & de reg. iur. ea quæ. & inſumma: vt in lib. Py. rubric. licitum est inſolidum qđ pro parte non liceret. licet contrariæ ſint aliæ 80 rubricæ ſequentes. Accurſius.

f ¶ Meliorem.] & in hoc ſimilis est fructuario: vt. ff. de vſufruct. ſed & ſi quid. §. proprietatis idem dicitur de filio vel de ſeruo. C. de pa. l. ſi

a Cõtrariũ tenet hic. d. Alua. vide eundẽ hic ĩ j. col. verſic. quęro. cum gloſſ.

¶ *Miles ignorans a comite de aliena re aut pignorata inueſtitus, habet contra dominum actionem pro euictione: ſciens autem non, niſi ſtipulatio aut pactum interuenerit. Baldus.*

VM de re aliena vel alij obligata inueſtitura fiat: illud diſtinguitur vtrum ſcienti an ignorãti facta ſit. Qui enim alienæ rei ſciens inueſtituram accepit: niſi pacto ſpeciali ſibi proſpexerit, de euictiõe † agere non poterit[a]: ignorans verò rẽ ctè aget vt aliud eiuſdem bonitatis ſeu quãtitatis ei præſtetur. Sed in eo nulla est differentia, qui inueſtituram feçit, vtrum ſciuerit, vel ignorauerit[b]. ¶ Rei autem per beneficium rectè inueſtitæ vaſallus hanc habet poteſtatem, vt tanquã dominus poſsit à quolibet poſſidente ſibi quaſi vendicare[c]: & ſi ab alio eius rei nomine conueniatur, defenſionem opponere. Nam & ſeruitutem eidem rei debitam petere poteſt & retinere. ¶ Quid ergo ſi pretio vel dolo aut incuria ſeruitutem rei beneficiariæ impo ni patiatur, & ad dominum ex qua libet cauſa poſtea beneficiũ reuertatur: an ex eo pręiudicium domino generetur, quęſitum fuit: & reſponſum est vt vaſallo quidem do nec feudum tenet, poſsit obeſſe: domino autem etſi per longa tempora[d] perſeuerauerit ſeruitus, minimè noceat.

† Quærit hic dominus Alua. an pẽdẽte cauſa euictionis teneatur vaſallus ad ſeruitia: & rñd. ſcđm Bal. q̃ ſic, ea ratione quia interĩ recipit cõmodũ.

¶ *Vaſallus poteſt feudi conditionem facere meliorem, non deteriorem in alterius præiudicium. Baldus.*

¶ E contrario autem ſi quid feudo à vaſallo additum ſit: ſi quidem tale adiectum ſit quod per ſe ſubſiſtere poſsit, id est vt per ſe cenſeatur, vt prædium: id nõ accreſcit feudo. Si verò per ſe non poſsit ſubſiſtere[e], vt ſeruitus: pleriſque placet feudo accedere, & ſicut partem feudi diſponendam eſſe. meliorẽ f nanq; conditionem feudi facere poteſt: deteriorem verò ſine domini voluntate vel eorum agnatorum ad quos per ſucceſsionem pertinet, facere non poteſt.

¶ *Feudum alienari non poteſt in alium: quinimo nec pignori obligari. Baldus.*

¶ Quamuis enim poſſeſsio per beneficium ad eum pertineat: tamen proprietas ad aliũ ſpectat: & ideo lius. &. C. de rebus credi. & iureiurando. nec filius.

g ¶ Quarte.] de hac quarta iure Romano reperitur q̃ ſi maritus ſine dote vxorem acceperit, & præmoriatur maritus: vxor quæ ſuperſtes inopia laborabat, quartam partem ſuorum bonorum ſi tres liberos vel paciores vndecunq; habuerint, reſeruare cõpellitur: alioquin ſi plures, in virilem portionẽ cũ ipſis ſuccedit: in qua computabuntur alia ſibi relicta à viro; vt. C. vnde 10 vir & vxor. & in auẽ. ibi poſita. & in auẽ. de exhi. & intro. re. §. fin. col. v. & hęc quarta nõ debet excedere ſummam. c. lib. auri: vt in aut. vt lic. mat. & auiæ. §. quia verò. coll. viij. proſpexit Iuſtinianus ad máximam dotis quantitatem cũ de tali 20 quarta aliquid ordinauerit. hãc etiam quartã cogitur maritus vxori relinquere iure longobar. vt in lombar. de his quę à viro in vxo. l. j. §. final. ſunt quoq; multæ aliæ quartę vtroq; iure inuẽtę, ſed de alijs nihil ad rhombum.

† Conſuetudo iquã tũ phibitoria: quia cũ feudũ cõcederet ob ſingularem idu ſtriam & fidem vaſalli, nõ debebat eũ poſſe inalium transferre. ar. ff. de of. pręſe. præ. l. j. & ff. de offi. eiº cui mã. eſt iuriſdi. l. j. in prin. ſcđm Al. & Bar.

30 ¶ Siue tertię.] de hac tertia reperitur iure lõgobardo. quoniam ſi longobardus voluerit relinquere in vltima volũtate vxori ſuæ vſumfructum, de rebus ſuis vltra id quod debet ſibi pro morigrapho. & metha, & habuit vnũ filium aut 40 duos ex alia vxore: non poſsit vltra tertiam partem relinquere ſibi ad vſufructuandum. & vide in lombar. de his quę à viro in vxorem dan. l. finali.

i ¶ Nec pignus.] in hoc. §. quid de pignore obſeruetur nihil ſtatuemus: quia in cõſtitutione determinabitur.

¶ QVALITER OLIM POTERAT &c.

k EST autẽ optima. cõſuetudine.] Hic dicitur de optima cõſuetudine: alibi vero de beata. nãvt 60 maiores quæſtiones ad apoſtolicum referantur & ſancta ſynodus & beata conſuetudo cõfirmat: vt ĩ dec. xvj. q. j. c. multis.

l ¶ Donare.] in hoc variatur vaſallº ab emphyteuticario qui tenet rem in emphyteuſim à fiſco: quoniam ipſe poteſt rẽ 70 emphyteuticariam donare: ſalua tamẽ ratione penſionis fiſci. C. de fun. patrimo. l. j.

m ¶ Vel in dotẽ pro filia.] in hoc variatur à liberto vaſallus: quoniam põt libertus dotare filiã ſuam. & ſi nõ ſuffiçiat reliquũ ad legitimã patro 80 oni: vt. ff. q̃ in frau. pa. l. j. §. ſed ſi libertus. nã & res q̃ ſubiacet reſtitutiõi, diminui dotis cã licite põt vt. C. ad treb. iubemus. aut. cõtra. & C. commu. de legat. authẽ. res quæ.

n ¶ Sub viliſsima.] ſimile

mile eſt qđ dicit ff. loca. l. ſiqs vno nūmo cōduxe rit. licet videaī cōtra. ff. de iur. do. ſi vſufructus.

2 ¶ Aequali pretio.] Sed nūquid hodie p̄ferī dominus volēs p̄ æquali p̄tio redimere, maximè ī ciuitatibus in q̄bus va-
10 ſallorū feuda ſunt quæ pro ipſorū debitis credi toribus ſuis vēduntur? Et vtiq;, vt opinor. nam cùm noua lex omittaī, & vetus cōſuetudo in a lienatione obſeruēī: meritò veteri nō eſt detrahā dū. maximè cū illud ſpe liter nō ſit correctum: &
20 ideo ſtare nō prohibēī: vt. C. de teſta. ſanctimus.

b ¶ Per refutationē.] intelligas. i. ius ſuū refutādo. eſt ēm iuris antiqui regula, oēs habere licentiam his quę pro ſe ītro ducta ſunt renūciare: vt C. de pac. l. ſiqs in cōſcri bēdo. Et no. q̄ antiq̄tas
30 videtur cōlonare cū ſta tuto ciuitatis vicētiq; qđ tale eſt: ſi p̄ annū & diē diſtulerit creditor ſecū dus ius ſuum exequi: vel allegare át p̄te vēditionis factę: poſtea nō audiī ni ſi interruptionem inſtru mento confecto per manum tabellioīs bonę opi
40 nionis oſtenderit: licet quibuſdam videatur iniquum, & nō ex codicis ratione ſcriptū. hic ergo đ annali exceptiōe habeī, de eadem habeī. C. q̄ ad mi. ad bo. poſ. emancipa ti. Et eſt notādū q̄ hmōi tp̄s á t̄pe ſcientiæ demū currere debet hic ſicut &
50 alibi. vt. ff. quis ordo in bo. poſ. ſeruc. l. ij. & đhac annali exceptione legiī ff. de ſucceſſo. edict. l. j. §. largius. Accurſius.

c ¶ Triginta annorū. hoc intelligo de illis fuiſ ſe dictum q̄bus p̄ōt de iu re talis p̄ſcriptio currere: vt. C. de p̄ſcripti. xxx.
60 anī. l. ij. Sed nūquid hæc antiquitas corrigiī? Rñ. hoc in conſtitutione Fri. determinabitur domino fauente. illud tñ qđ ſeq̄tur, non eſt omittendū. ſ. q̄ proximior agnatus re dimendo vel prohibēdo dominum excludit. vn-
70 de apparet q̄ neceſſaria- rum perſonarum ratio habetur: vt. §. notatū eſt.

d ¶ Lex imperatoris. & alia lex īperatoris Fri derici hi, imperialē. decet ſolertiam &c. § p̄ęterea ducatus. &. j. de lege cor radi. §. ex eadem lege.

e ¶ Titulo.] ſcilicet in Lombarda. Accurſius.

80 ¶ QVIS DI. DVX &c.

f QVi à prin cipe. Mar chio & co- mes ꝓpriè dicunī capitanei regis vel regni. Alij vero qui ab ipſis feudū accipiūt, dicū

praua quæramus: conceſſa erat do mino pro æquali pretio [a] redemptio niſi hoc beneficium amiſerit dominus per refutationē [b], vel annali ſilentio, ex quo ſciuerit cōputando. Preſcriptione aūt trigin ta annorum [c] ſubmouebatur tam ſciens quàm ignorans: in prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quā domini conditio: ſi tamen feudū erat paternū. ¶ De illa verò feudi alienatione quę à domino fit, ſi dubitetur, lex imperatoris [d] Corradi conſulatur, quę poſita eſt in iam dicto titulo [e] de beneficijs.

TITVLVS X.

Quis dicatur dux, marchio, comes, capitaneus, vel valuaſor.

¶ *Primò ponit quæ perſonæ nobilitentur per feudum: & declarat gradus nobilitatis feudi. Secundò quæ ſunt perſonæ quæ non nobilitantur. Baldus.*

QVi à principe de ducatu aliquo inueſtitus eſt: dux ſolito more vocatur. Qui vero de marchia: marchio [f] dicitur. Dicitur autem marchia, quia †marchia, & vt plurimū iuxta mare ſit poſita. Qui verò de aliquo comitatu inueſtitus eſt: comes appellatur. Qui verò à principe vel ab aliqua poteſtate de plebe aliqua vel plebis parte per feudum eſt inueſtitus, is capitaneus [g] appellatur: qui propriè valuaſores maiores olim appellabantur. Qui verò à capitaneis antiquitus beneficium tenent, valuaſores ſunt. Qui autem à valuaſoribus feudū quod à capitaneis habebatur, ſimiliter acceperint, valuaſini [h], id eſt minores valuaſores appellantur: qui antiquo quidem vſu conſuetudinem feudi nullam habebant. Valuaſore autē ſine filio mortuo, feudū quod valuaſori minori dederat, ad capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtūtur in curia Mediolanenſi, quo & valuaſores Cæteri verò qui ab antiquis temporibus beneficiū non tenent, licet nouiter à capitaneis ſeu à valuaſoribus acquiſierint, plebeij nihilominus ſunt. Nam illi q̄ ſoldatam habuerunt vel acceperūt vel habent: per eam nullum pedagium, ſed nec feudi vſum acquirunt. ¶ Soldata autem eſt præſtatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte tranſit in hęredem. Morte enim dantis vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerunque inſolidorum donatione conſiſtit: quā doque autem in vino & annona conſiſtit.

g ¶ Capitane⁹.] ſimiliter & ille q̄ feudū accipit à marchiōe vł comite, capitane⁹ hodie ꝓpriè dicitur. vt. §. ꝓximè notatū ē.

10 ¶ Valuaſini.] Sed illi q̄ à minorib⁹ feudū accipiūt, dicunī minimi valuaſores: vt. §. ti. an maritus ſuccedat vxorii bñſ. c. ſi fœmina. &. c. ſe. A[illegible]

¶ DE GRA. SVCC. &c.

PEr ſucceſſionē. Hic not. q̄ feudi ſucceſsio ſic defertur ad hęredes deſcendentes ſicut hęreditatis ſucceſſio iure nouiſſimo: vt hic, &. j. de ſuc. feu. in prin. & in aut. de hęre. quę ab iuteſt. defe. in prin. &. § j. col. ix. &. j. de na. ſuc. feu. in prin. de ſcendentes aūt ideo dixi
30 quia ad lineas ex tranſuerſo non porrigitur niſi antiquum & deicēdentibus deficiētibus. vt hic &. §. de ſucceſ. feu. &. j. de natu. ſucceſ. feu. Accur.

k ¶ Fœminini ſex⁹.] licet fœminę vt maſculi ſuccedant. legibus tamē à ſucceſſione feudi fœminæ remouentur, & eorū filij. vt. §. de ijs q̄ feu. da. poſ. §. hoc autem notandum. Accurſius.

l ¶ Qui nouū.] ſicut hęredi incūbit probatio ſi aliq̄d nouū in teſtamē to teſtatorē aſſerat addiſſe: vt. ff. de probat. cū tacitū. & illud intelligo
50 oqñ neuter poſidebat q̄a poſſeſſori nō ſolebat onus probationis incūbere: vt. C. de ꝓba. l. ij. &. l. actor. niſi fortè poſt fundatā actoris intentionē tūc eīn & reus ꝓbare deberet. C. de probat. l. ſiue poſſidetis Accurſius.

m ¶ Pronunciatū.] qđ
60 forte ideo factū fuit q̄a maior erat p̄actore præſumptio. & ideo dicīt q̄ nō daī ſemp̄ poſsidenti iuſiurādum: vt. j. de cōſ. re. feu. c. ſacramētū. huic ſimile eſt. C. de iureiur.
70 in bonæ fidei. iudici aūt merito iudagandū committī cui ſit potiꝰ iuſiurandū deferendū: q̄a ęq̄tatē ante oculos habere debet. ff. de eo. qđ cer. lo. q̄ ſi ephęſi. §. vlti. licet dicaī aliter actore nō ꝓbāte &c. vt. §. notatū ē. &. no. j. &. ff. de iud. l. ij &. C. de edē. q̄ accuſare. huic aūt cōlonare videī qđ legiī in crimine falſi. C. ad legem corne. de falſ. & ibi
80 huius quæſtionis dominus iudex eſt: vt. j. de vaſ. decret. quidam.

¶ DE FRATRIBVS DE NOVO BENEFICIO INVESTITIS.

† Oppo. Iac. đ bel. q̄ in beneficio ſucceđāt agnati & deſcēdētes p̄ lineam trāſuerſalē: vt §. proxi. §. &. j. de na. ſucc feu. c. in prin.

TITVLVS XII.

De fratribus de nouo beneficio inueſtitis.

SI duo fratres. Portio.] qd ergo si portio fieri nō valet, cùm fortè res sit indiuisibilis? Rñ. ne tu leuis efficiaris, hoc tibi solicito.i.tibi studioso qui solicitus esse debes, ad indagandum relinquo. Py. posses fortè dicere tūc ad vasallum totum pertinere: maxime alterius partis ratione quam possidet: vt.ſ. de cō.inue.§.cùm autem quis dixerit.imo &ratione possessionis quā in totum habet & maximecū positreus: qui fœuorabilior esse debet: vt.ff.de re. iu. fauorabiliores.& promptiores sumus ad absoluendum quā adcondemnandum: vt.ff.de actu. & obli. arrianus.nec mirū cū ratione rei indiuisibilis quid pmittitur quod alias nō permitteretur: argu.ſ.de inueſt. rei ali, §.ex cōtrario.econtra videtur q dominus totū debeat habere: scilicet eadem ratione qa res est indiuisibilis: & maxime cū dominus debeat esse maioris authoritatis quàm vasallus.nimirū aliàs licite petitur insolidū qđ p parte non peteretur: vt ff.de ser.l.vlt.&.ff. de rē. iur.ea quæ. Item si dñs agit vt res libereſ: & maxime quādo est seruitus: meritò debet esse potior vasallo.Arg.C.de cōi ſer manu.l.j. & maxime si dominus emat aliā portionem à vasallo: vt ibi eodem est argu.Sed dicet solicitus; intere pacti exē plum rerū indiuisibiliū? Rñ.seruitus & statua dicitur indiuisibilis: ar.ff. de leg.iij.l.xj.§.penul.& si qua alia sunt: & ita de currere: vt.j.eo. feudum em̄ &c.simile est huic.ff. de cōtrah.emp.pacta. & ff. de pact.iuri gentium.

Pactum limitū facit qđ alias nō liceret.

Nota etiā hîc expresim q per pactū licet qđ alias non liceret: vt notauimus.ſ.de ſucceſ.feudi.

b ¶ Acqsierit.] itelligas scilicet et suo nomine tantum: licet de pecunia cōi fuerit: nimirum de communia pecunia qd emator, nihil ītereſt: sed cuius nomine id fiat, inspiciēdum est, vt.C.si qs alteri vel sibi.qui alienā.&.C. de pba.ad probationem &.C.de rei vēdi.si ex eaqualiter em̄ pecunię origo nō ingrif: vt.C.si certum.nō vnde.&.l.quānis. sed casualiter qdā notātur q satis.ſ.q feud.dare possunt, notata videnſ.

c ¶ Fructū.] itelligo maxime cū de cōi fuerit acquisitū: licet ī supiorinihil interſit: & hoc ad similitudinē quasi castrēſis peculij videtur statutum: vt.C.de aduoca.diuer.iudi. fori.

¶ *In feudo non habet locum ius accreſcendi inter eos qui prætendunt primam seu primordialem inueſtituram. Baldus.*

SI duo fratres de nouo beneficio & non de paterno simul in ueſtiti fuerit: vno sine hęrede defuncto ad alterum non pertinet eius beneficij portio: nisi facta fuerit eo pacto inueſtitura. ¶ Si duo fratres in causa communi post mortē patris remanserint, id est habitauerint simul, & vnus eorum feudum acquisierit, plerique dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum: sed neq; viuente eo qui acquisierit, neq; post mortem eius: fructus tamen erūt communes donec simul habitauerint. Quòd si cum equis & armis communibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt: ne fortè inuitus dominus alium quàm quem voluerit, sibi acquirat vasallum: dum tamen meminerimus id quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

TITVLVS XIII.

De inueſtitura quam Titius accepit a Sempronio f.

¶ *Maritus non succedit uxori in beneficio ea mortua sine hærede. Baldus.*

TItius à Sēpronio g talem inueſtituram accepit feudi, vt haberet ipse & hęredes sui legitimi masculi: & ijs omnibus deficientibus, fœminæ. Porro Titius superstite tātum filia decesſit. Ipsa à domino inueſtita fuit, & feudum in dotem dedit: maritoque superstite sine liberis decesſit. Quærebatur si ad maritum succesſio feudi pertineat? Respoſum h est non pertinere,

TITVLVS XIIII.

De vasallo decrepitę ętatis qui feudum refutauit vt filii inueſtirentur i.

¶ *Si uasallus decrepitæ ætatis feudum refutauit ut filij inueſtiantur, & inueſtiti sunt: poſtea decedente altero filiorum poſt inueſtituram fratre superstite & sine hærede, frater sibi succedit, & non reuertitur ad dominum: quia feudum adhuc paternum dicitur, & non nouum. Baldus.*

QVidam vasallus cum decrepitę ętatis esſet feudum suum in manu domini ad hoc refutauit vt Seium & Sempronium filios suos de eodem beneficio inueſtiret. Vasallo mortuo Sempronius sine legitimo hę rede, Seio adhuc superstite decesſit. Lis est inter dominum, tanquam nouum feudum sibi delatū esse dicentem: & Seium, paternum esse k contendentem. Vnde eorum sententia prævaluit, qui dixerunt hoc feudum quamuis refutatum, nihilominus esse paternum.

TITVLVS XV.

De inueſtitura in maritum facta l.

¶ *Si contentio est inter maritum filiæ uasallię agnatum de beneficio an sit paternum uel nouum, quæſtio dirimi debet coram iudice ordinario uel arbitro, non coram domino uel eius curia. Baldus.*

VAsallus supstite tantū vna filia decesſit: illa vero maritū accepit, cu dominus accepta pecunia partē feudi quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera, dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cū marito agit dicens totum hoc feudum esse paternum: & ideo omni modo esse ad ſe deuolutum. Econtra maritus contendit hanc partem quam ipſe habet, nouum feudum esse: & ideo domino apertū. quæritur igitur m vtrum apud dominum eundem & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati iudicem, vel arbitrum vtriusque conſenſu electum hoc esse debeat? mihi & alijs placet potius apud iudicem ordinariū vel arbitrum, quàm apud eundem dominum hoc litigium fore determinandum. ¶ Item placet agnatum non semper cogendum probare feudum hoc esse paternum, sed ab aduersa parte nouum esse probandum. Qua deficiente in probatione, tunc agnato (vt dictum est) causa cognita detur electio qua tenus vel iuret esse paternum, vel alteri parti referat iusiurandum & ille aut iuret, aut taceat. Illud tamen sciendum est, quod si inter duos qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum inuitum trahere non potest ad dominum o vel eius curiæ iudicium. Si verò cum sua curia dominus vocauerit eos: nemini eorum licet illius domini vel eius curiæ examen declinare.

TITVLVS XVI.

De controuersia feudi

tum: vt.C.de aduoca.diuer.iudi. fori.

d ¶ Dicūt.] hoc ītelligo qñ dño ignorāte fuit acquisitū de pecunia cōi. secus si eo sciente: tūc erā frater succederet ī eo, & ei pro parte acquireret: vt.ſ. de benefi.fra.c.j.

10 e ¶ Restituēdū.] & hoc veniet in iudicio cōi diuidūdo, vel fam.erc.vt C.communia vtriusq; iudic.si patruus. Accurſi.

f ¶ DE INVESTI. &c.

g TItius à Sēpronio.] aliàs nō erat hic ti. sed.c. 2 otantum. & quia hic est parua dubitatio, eadem erit expoſitio vel nulla.

h ¶ Respoſum.] ſimile.ſ.an maritus succedat vxori in beneficio.c. ſi fœmina.

i ¶ DE VASALLO DECREPIT. AETA. &c.

¶ *Aliàs non erat hic titu.*

30 *ſed.c. tantum.*

k QVidā. Paternū, esſe. Quod hic dicit nihilominus esse paternum, intelligo nisi ad hoc refutauit omnino quaſi de nouo beneficio ipſos inueſtiret: sed intelligo cō-
40 ſentiētibus his ad quos per ſucceſsionem est ventura[a] vt.ī.de eo qui ſi. ſe.ag.de feu.pater.c. tres erant agnati. Et no.est.ſ. quib.mo.feu.amit.§.prę terea. huic simile est qđ de ſolutione dicitur. nā sicut hic nō tenet pactio vel refutatio ita facta vt
50 reinueſtiatur: ita nulla est ſolutio quæ fic fit vt nummi reddantur. nam qui ſoluit vt repetat, nihil agit: vt.ff.de ſolu. qui fic. Accurſius.

a Facit ad hoc qđ no. ſ.impa.Iothari.Eug. pape.c.j & ar.ff. d vſu. ſi ſtipulat°. & est hoc arg.ad.q. q nota.ff. de pecu.l. pecu lium. §. fi cre.& de ī pen. in reb. do.fac.l. qđ dicatur.

1 ¶ DE INVESTITVRA &c.

¶ *Aliàs nō est hic tit. ſed §. tantum.*

m 60 VAſallus. Dom.eūdē.] nec mirum videt, cùm vterq; domini ſeva ſallum asſerat: licet vnus de nouo, & alius de veteri contendat: cur ipſe iudex non est. Accurſius.

n ¶ Referat.] hoc ideo qa manifeſtę turpitudiis 70 est nec velle iurare, nec ſacramētum referre: vt ff.de iureiurā manifeſtè.

o ¶ Ad dñm.] & iſtud ē intelligēdū, ppter feudi incertitudinē. ſecus em̄ foret ſi inter duos vaſal. cōtro. eſſet. Sed qđ est qđ ī.dicit.ſ. q nemini licet curię examē declinare? ſo ſic intelligo nō licet.i.īdecens est ei. non aūt q non poſsit examen eius declinare. ſimilia ſtudioſus inquirat. Sed quid ſi alter vaſallus vocatus vę niret

niret ad dominũ vel eius curiam cõtẽpserit? Rñ. sine pœna abibit. sed tuin stabis: nonne debet venire allegaturus saltem priuilegium suum: vt. ff. de iud. si quis ex aliena? Rñ. illud loquitur in iudice ordinario general. athic
20 licet sit ordinarius iter aliquos & pancos. non tamen in alienam messem manum importabit, sed corrigitur. j. an apud iudi. vel curiã domini quę stio feudi terminari debet. c. ex eo &c.

a ¶ DE CONTROVERSIA FEVDI &c.
20 *Alias non erat hic titul. aliquis, sed male.*

b SIiter dominũ. & vasallũ.] Huic. c. gloſſellam inueni talem vacat istud. c. propter inferius. c. expositum. j. de cõtro. inter vasallum. & epi
30 scopum.

c ¶ Faciendũ.] qđ dicit in isto. c. mirũ videt. ſ. q̃ pñt eligere quos volũt ad iudicãdũ inter ipsos: eũ alibi dicat eũ iudicẽ nõ esse pstãdum quã postulauerit aduersarius: vt. ff. de iud. obseruandũ Rñ. illud loquitur qñ al
40 tera pars ignorabat postulationẽ ipsius. hic aũt vterq; sciebat & cõsentiebat. & licitũ est ex cõsensu qđ alẽ nõ liceret. vt. C đ epi. & cle. aut. gñaliter. in fi. & arg. C. de trãsa. si diuersa. maximè cũ hoc sit litigãtiũ fauore inuẽtum. vñ apparet q̃ licitè
50 possunt renũciare: vt. C. de pac si q̃s in cõscribendo. &. ff. de min. si iudex. & in summa si vis casus in q̃bus de iure pñt relaxari vtroq; cõsentiẽte, in quibus. C. de epis. & cler. aut. gñaliter. in fi. &. ff. đ fer. l. j. §. j. &. l. si feriatis. & de in ius vo. quãuis. &
60 de re iudi. si cõuenerit, & ad senatusc̃õ. turpil. l. vlt. in fi. licet videatur cõtra. ff. de postu. quos phibet. &. C. de iurisd. om. iud. l. priuatorũ. & de iureiu. pro. ca. dã. l. ij. §. sed quia. Illud aut̃ notabiliter ẽ notandum q̃ ille nõ est eligendus pro pari dño
70 vel vasallo dissentiẽte q̃ fidelitatẽ nõ iurauit. sed cùm ille solus excipiat, indifferẽter alij eligunt, vt. ff. de iud. cum prætor. sed intelligo dũ tñ idonei sint ad iudicandum. Hic q̃ri cõsueuit: si cõuẽtus velit actorẽ recõuenire fortè de alia cã, vtrum
80 possit curię examẽ actor declinare, quasi curia nõ possit extra causam feudi aliq̃d inter ipsos iudicare? Rñd. non poterit: imo si agat de eibus etiã causis, apud eandem curiam se debet defendere.

apud pares terminanda[a].

SIinter dominum & vasallum[b] de feudo orta fuerit cõtentio per pares illius domus, sicut lex Corradi dicit, dirimatur: si tamen pares habeat. Et si quidem dominus & vasallus consenserint in eligendis paribus, nulla dubitatio est. si verò dissentiant: tunc quid faciendum[c] sit, quæritur. sed prævaluit eorum sententia qui dixerunt dominum debere eligere prius quẽ aut quos voluerit: & vasallus similiter hoc faciat secundum numerũ à domino comprobatum. Ille tamen vasallus qui fidelitatem domino non iurauit: domino vel vasallo dissentiente, pro pari non est eligendus.

TITVLVS XVII.

De eo qui sibi vel hęredibus suis masculis & fœminis inuestituram accepit[d].

¶ Si uasallus pro se & hæredibus suis masculis, & his deficientibus, fœminis inuestituram accepit, fœmina non succedit in beneficio quandiu masculus superest: quinimo nec debet uasallus qui feudum a uasallo recepit, per fœminam recognoscere si masculus superest. Baldus.

QVi sibi vel hęredib[9] suis masculis, vel his deficientib[9], fœminis per beneficiũ inuestituram feudi accepit: vna tantùm filia supersite, nullo alio descendente relicto decessit. hęc mariro paternum feudum in dotẽ dedit, & decessit, duobus filijs ex eo procreatis: quorũ vnus duas filias reliquit: alter verò vno filio masculo relicto decessit. de prędicto itaq; feudo vrgentem vidimus quęstionem: masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus eius qui primò inuestiturã accepit, hęres masculus sit, vendicante: fœminis verò totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cumq; inter sapientes sępe super hac quęstione sit disputatũ: tãdem pro masculo[c] pronunciatũ est. nõ enim patet locus fœminę in feudi successione donec masculus supest ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inuestitus. Nam & illud iudicatum scio: si ille qui pprium feudũ suum militi pro beneficio dedit, duobus filijs relictis decesserit: quorum vnus filia tantũ relicta obijt: alter verò filio masculo relicto superstite defunctus est: quòd miles non debet feudum suum per fœminam recognoscere donec supersit masculus ex eo qui primam inuestituram fecit. Alij dicunt per filiã debere recognoscere, cùm dpater no allodio esset hoc feudum: alioqui si aliunde esset, verum esset qđ dicitur per fœminam non debere recognoscere.

TITVLVS XVIII.

De duobus fratribus a capitaneo inuestitis[f].

¶ Si duo fratres simul de nouo beneficio à capitaneis fuerint inuestiti, ut quandiu ipsi uel eorum hæredes masculi uiuerent: & masculis deficientibus fœminæ feudum haberent: decedente postea uasallo altero, si masculus uel fœmina ex eo supersit, fratri non succedit. aliàs succedit. Bal.

DVo fratres, scilicet Titius & Seius, à quodam capitaneo de nouo beneficio simul inuestiti sunt: eo videlicet tenore, vt quandiu ipsi vel eorum hęredes masculi viuerent, & masculis deficientibus, fœminę, si supererent, feudum haberent. Ex fratribus his vnus vna filia relicta, altero adhuc viuente decessit. Quæritur cui portio defuncti deferatur, vtrum filiæ, an fratri? Respondetur, filiæ. Vnusquisque enim sibi suisq; hæredibus videtur prospexisse[g], si tamen is qui filiam reliquit, sine hærede decessisset, propter tenorem innestituræ insertum, eius pars fratri, non domino est quæsita.

TITVLVS XIX.

An remoueri debeant testes qui pares esse desierũt[h].

¶ Si inter dominum & uasallum contentio est de inuestitura: illi qui pares fuerunt tempore inuestiture, non remouentur postea à testimonio: licet desierint esse pares. Baldus.

EX facto quæsitum scio: si inter dominum & fidelẽ de inuestitura feudi contentio emerserit, q̃a factam eam dominus neget: si vasallus offerat eos testes qui tempore inuestituræ pares erant, sed postea qualibet ex causa[i] pares esse desierunt: an ideo sint remouendi quia nunc non sunt pares? Sed quãuis alij aliter sentiant, tamen mihi & quibusdam alijs videtur sufficere eos tẽpore inuestiturę saltẽ pares[k] fuisse. Quid em̃ peccauit q̃ inuestituram accepit si illi quos eo tẽpore, vtpote idoneos, adhibuit: postea pares esse desierunt?

arg. C. de sen. & interloc. om. iudi. l. vlti. & aut. ibi posita, & consequenter &c. &. ff. de iudic. l. ij. §. omnes. & l. qui non cogitur. nam ibi non distinguitur: quare nec nos distinguere debem[9]. decurras in thesauris tuis.

10 od ¶ DE EO QVI SIBI VEL HAERE. &c. *Alias non erat hic titul. sed. c. tantum.*

c QVip masculo. Istud e. sæpissime posset accidere: & ideo valde est notandũ. Et no. in eo potis-
20 simè quantò sit potior masculorum quám fœminarum cõditio. sed mirum est qđ dicitur hic. ſ. quòd masculus excludit germanã suã, cũ iam ad fœminã transitum fecerit feudum. Nũquid em̃ hic mascul' excludit amitam suam viuẽtẽ? Et vti-
30 que eadẽ ęquitate durãte. alias nõ licebit hęredi qđ defuncto licebat: & erit cõtra. ff de reg. iu. hęredem. &. l. qui in ius. &. ff. de bo. lib. si ex. & no. s̃. de feu. mar. ca. j. Hic ẽt no. q̃ ex rerũ qualitate & differentia licitum deprehenditur quod aliàs
40 nõ liceret: vt s̃. prędicto tit. & capi. notatur.

f ¶ DE DVO. FRATRI. A CAPITA. INVE. &c. *Alias non erat hic titulus sed capitulum tantum.*

g DVo fratres. Prospexisse.] Istud habe-
50 tur in. ff. de proba. si pactum. Quòd autem in fine dicitur, scilicet quòd à fratre dominus excluditur, accidit propter pactum quia dictum fuit ex presse. alioquin frater excluditur à domino: vt. ſ. notatum est. Accursius.

h ¶ AN REMOVE. DEBEANT TE. QVI. &c. *Alias non erat hic titul. & male.*

60 EX facto quęsitum. Qualibet ex causa. Huic. c. inueni gl. talẽ vacat hoc. c. ppter inferius proxi. ex eo. & propter iuperius, si inter dominũ.

70 k ¶ Pares.] hoc idem in testamentis seruatur. nã si facti testamenti tẽpore fuerit q̃s idonens: licet postea fiat minus idone[9] nihilominus tamẽ tenet testamentũ. ff de testa. ad testium. §. j. & idem intelligo si non erat idoneus
80 sed communi opinione putabatur idoneus. C. đ testa. ordi. l. j. & inst. de testa. ordi. §. testes. Sed si q̃s cognatis suis aliquid relinquat, & tẽpore testa-

This transaction invalidates qđã validantur.

menti cognati erant: licet cognati esse definãt: nihilominus legatũ habe bũt: vt. ff. de re. du. si cognatis. Quod aũt in fi. dicitur, qd eũ peccauit &c. hęc non videt ratio sufficiens: nimirũ & si propter iustam culpã de paribus esse desierit aliquis: nihilominus tamen testis esse poterit, hic enim non est modus interdicendi testimonium.

a ¶ DE CONTRO. INT. EPISC. ET VASAL.
¶ *Alias non erat hic titulus, sed capitulum tantũ.*

b EX eo. Quodam epísc.] vel alio de beneficio. si de alijs dixerit q̃ in alijs non posit habere locum exemplũ de annua p̃statione nisi quis dixerit aliud esse in feudo camerę seu cauenę: ut ola eũ ab hęredib⁹ siue successoribus clericorũ nõ prę̃stantur: vt. j. dictũ est d̃ feu. camerę. vel põt etiã exemplificari in clerico. nam licet iuste agat vasallus, nihilomin⁹ tamen ratio ei faciẽda est.

c ¶ De suo recto. Not. q̃ hîc ante petit inuestituram recti feudi: secus esset si specialiter peteret inuestituram alicuius rei vt. j. in diffin. quam fecimus.

d ¶ Secũdum prefatũ modũ.] scilicet qui est j. de controuer. feu. apud pares terminanda. c. fi in ter dominum.

e ¶ Suo recto feudo.] sed hoc fortè in eo casu tantum est exaudiẽdum quando & de hoc erat controuersia an illud teneret pro feudo.

f ¶ Aliqd aliud.] hîc potest no. q̃ ratione adiuncti licitum deprehenditur quod aliâs esset illicitum: vt alibi notauit iurisprudentia. Accursius.

g ¶ Accedere.] sed nunquid debebit episcopus condemnari postea ad illam annuam prę̃stationem si probatum fuerit illum inuestitum fuisse à prędecessore suo de illa? Rñde, fortè non: imo absolui debet: quia fortè morte dantis fuit finita: vt. j. quis dicatur dux vel mar. ca, qui à principe. nisi fortè dicas quod aliud sit in soldata quæ non præstatur nomine feudi: vt ibi dicitur. Accursius.

h ¶ DE VASAL. MI. &c.
Alias non erat hic titul. sed. c. tantum.

TITVLVS XX.
De controuersia inter episcopum & vasallum[a].

¶ *Si inter episcopum & uasallum est cõtentio de inuestitura ab eius prædecessore facta, pares curiæ cognoscunt: prius tamen debet inuestiri de suo proprio & recto feudo quam principalis quæstio dirimatur. Baldus.*

EX eo qd̃ scriptũ est, si inter dñm & vasallũ de feudo nascat quæstio, q̃ per pares eiusdem curię dirimẽda sit: quęsitum est, si quis dixerit se à quodam episcopo[b] fortalsis iam defuncto de annua prę̃statiõe aut qualibet alia re per feudũ inuestituram accepisse: & cum successore eius agat, & ille respõdendo neget hunc esse vasallum: vtrũ per pares eiusdem curię sit iudicãdum super hac quęstione? Opponit enim vasallus q̃ dñs eum negat esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus q̃ prius de suo recto[c] feudo debet inuestiri quàm à nemine iudicari: dño respõdẽte q̃ quid inter eos siue de inuestitura, siue de fidelitate, siue de principali causa agẽdum est, per suam curiam est expediẽdum. Sed laudatum sępe scio, pares illius curiæ secundùm prefatũ modum[d] esse eligẽdos prius ad quorũ spectat officium vt illum prius de suo recto feudo[e] inuestiri faciãt: sed fidelitatis iusiurandum differatur donec de principali causa cognoscatur. ex illo enim apparebit vtrũ iurare debeat, an non. qd̃ totum ex pedite quęstionis est. ¶ Sed si constiterit vasallum aliquid aliud[f] prę̃ter id de quo quęritur, ab eodẽ dño tenere pro feudo: tunc quinde beat de suo recto feudo inuestituram accipere, & fidelitatem iurare, & sic ad principalem causam accedere[g]: non est dubitandum.

i MILES qui &c. Factus est &c.] idem si esset factus clericus: vt j. titu. an mutus vel aliter imperfectus. c mutus. in fin. nec proderit si hunc habitũ postposuerit. vt. j. fi de feud. cõtrouer. fue. c. qui clericus. &. j. de benefi. feud. in fin.

k ¶ Vel agnatus dñi.] intellige quãdo successorẽ nõ habet: & meritò est otior causa domini vel agnati: quia cùm monasterium ingreditur, rerum suarum dominus esse definit: vtpote ergo non dominus nec testari poterit: vt. C. de sacrosan. eccle. auth. ingressi. Accursius.

monasterio rerum suarum dominus esse definit.

l ¶ DE MILITE VASAL. &c. *Alias nõ erat hic titu. sed. c. tantũ.*
DOminus. vij. vel. x. dierũ.] sed hodie hæc solẽnitas nõ seruatur in. vij. vel. x. dies. sed plus patet largè curię officiũ: vt suo arbitrio terminũ constituat; qd̃ quotidie vsitat. sed iure Romano alia solennitas in citãdo obseruatur. Accur.

m ¶ Tertiã vocatiõnẽ.] hoc meritò accidit q̃ cõtumax est q̃ trinis edictis citatus iudici se non presentat. & litis dãno cõtumacia eorum qui iudici non obtemperant, coercetur: vt. ff. de re iud. cõtumacia. Idẽ est si vnũ duntaxat edictum mittatur pro omnibus: vt. C. quomodo & qñ iudex. l. consentaneum. Sed illud in feudo[a] non obseruatur, scilicet q̃ pro omnibus edictis vnum duntaxat proponatur.

TITVLVS XXI.
De vasallo milite qui arma bellica deposuit[h].

¶ *Miles seculi qui factus est miles Dei ex eo q̃ uenerabilem domum intrauit, & feudo renunciauit, feudum amittit. Baldus.*

MILES qui beneficium tenebat, cùm esset si ne liberis, venerabilem domũ intrauit, & seculo renunciãdo arma bellica deposuit, habitũq; religionis assumpsit, & sic conuersus factus est[i] hic donec vixerit, feudũ retinere conatur, quod dñs vel agnatus sibi pertinere contẽdit. Sed iudicatum est domini[k] vel agnati cõditionem esse potiorem, eò quòd desijt esse miles seculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum quinõ debet gerere officium†.

TITVLVS XXII.
De milite vasallo qui contumax est[l].

¶ *Primò dicit qualiter procedatur contra uasallum domino querimoniam exponente de eo qui incidit in culpam. Secundó qualiter procedatur contra dominum uasallo dicente se ab eo spoliatum feudi possessione. Secunda ibi, Si uero uasallus. Baldus.*

DOminus vocat militem qui ab eo feudũ possidebat, dicẽdo eum in culpam incidisse per quã feudũ amittere debeat. hic non respondet. Quęritur quid faciendum sit domino? Respondeo eum ad curiam vocare debere: & si non venerit, iterũ eum debere vocare vsq; in spatio tertio septẽ vel decem dierum[m], arbitrio eiusdẽ curię terminando. Quòd si neq; veneritad tertiam vocationẽ[n], hoc ipso feudũ amittat[o]: & ideo debet curia dñm mittere in possessionẽ. Sed[p] si itra annũ venerit, restituit ei possessio:

a *Istud vltimũ dictũ glo. sequuntur Bald. ex Aluarotus.*

b *Reprobatur ſcdm A. u. & Bald. nisi loquat ī verò contumace.*

o ¶ Amittat.] & meritò. hoc eũ ipso q̃ nõ vult iustitiã facere dño suo, feudum perdit[b]: vt. j. in quibus caus. feu. amit. c. itẽ qui domino suo. aliàs ca. illud te non lateat.

p ¶ Sed.] aliàs sed si. aliàs secus. & vtraq; litera bona est. & correctiuè ponitur ad antecedentia verba: qa sufficit ante litem cõtestatam si dñs in possessionem mittat. & bñ se quis si itra annũ veniat q̃ possessionẽ valeat recuperare. nã legit idẽ in. C. de p̃script. xxx. an. si quis emptionis. §. sed si quis. Sed dicit studiosus: q̃ro à te iuris prudẽtia, qualiter scdm ius tuũ sit citatio facienda: vt hoc p̃cepto, si cõsuetudo deficiat saltẽ iure tuo in cã procedere valeã: sicut expositũ est. j. de feu. cogn. c. j. & fi. Iuris prudentia rñdit: qa tu & me & alios frequẽter interrogasti quatenus de citatione qd sentirem ostenderẽ: ideo maximè tuis motus precib⁹ de ea qd sentiã, paucis explicabo, q̃ habet aures audiẽdi, audiat. modocũ de citatione qs plenissimè desiderat scire, hæc inquirat. s. qui iudices possũt citare, & q̃ nõ. & q̃ citari possunt, & qñ: etiã quot sufficiãt citatiões: & quod interuallum debeat esse inter vnam citationẽ & aliã: qd olim, qd hodie de hoc interuallo obseruetẽ: & qs sit citationis effectus. Et citare possunt iudices ordinarij[c], delegati aũt nequaquam, siue pedanei, sicut nec snĩam possunt executioni mãdare: vt. ff. de re ind. à diuo pio. in prin. & C. de iudi. sancim⁹. & intelligo si nõ sit delegat⁹ à p̃cipe iure nouo, nec etiam nouissimo iure à principe delegatus recte citabit: vt. C. quõ & qñ iudex. aut. qui semel. & supradicti licet citare nõ possunt, inquirere tñ valent: vt. C. de iudi. sanciomus. Dictũ est ergo à q̃busdam citatio posit fieri: nunc dicendũ est qui citari valeant: & vtiq; possunt citari tam actor quàm reus. restat igitur videre quãdo: & vtiq; ante litẽ contestatã reus valet citari: quo casu & ab eo rite citatur qui in eũ nullã habet iurisdictionẽ: nimirũ venire debet allegaturus priuilegiũ suũ saltẽ si qd̃ habet: vt. ff. si q̃s in ius vo. l. ij. & ff. de iudi. si quis ex aliena. sed post litẽ contestatam citari potest & debet actor, sed nõ ante: qa agere vel accusare inuit⁹ nõ cõpellit: vt. C. vt nemo inuitus &c. nisi scdm q̃ in prędicta aut. cõtinetur, & in aut. vt oẽs obed. iudi. col. v. §. si verò. Nũc videndũ[d] est quot sufficiãt citationes. & certe ni si ad solennitates te referas, tres sufficiũt: vt in hoc ca. &. C. de iudic. prorandum. §. & siqdẽ. & ff. de re iudic. l. cõtumacia. &. ff. de iur. fisc. senatus. §. senatus. de solennitatibus ideo dixit, q̃m scdm eas citatio est facienda. primò eĩ vnum ponitur edictũ, mox aliud, deinde tertium, postea verò sequitur peremptoriũ. sed post peremptoriũ semel debet citare iudex inquã si voluerit. nec enim infert necessitatem istud debet, sed vrbanitatem inducit.

† Facit ad hunc text. scdm Bal. l. lucius. ff. d̃ fideicli. &. ff. d̃ pac. l. tale pactum. §. fi. Citationis multa singularia.

c *Hoc verũ q̃n delegat⁹ non citat p edicta, sed p se vel pernũcium vel per lras suas bñ pót. p gl. in l. sanciamus. C. de iudic. scdm Aluar. Ro. & bar. ī l. j. ff. de iurisd. om. iu.*

Citari q̃ possunt & quando.

d *Istã quartã partẽ & tertiã. s. ibi dictũ ẽ &c. sequitur Aluaro. hic.*

tem inducit. ſimile. C. de pig. l. iij. & C. ad. l. flau. de pla. ſi fratrẽ. & ff. de minor. l. ij. §. ſed vtrũ. nimirũ & hoc totum iudicis arbitrio cõmittitur? vt. ff. de iudi. nõnunquã. & q talis ſit ſeruanda ſolẽnitas, dicit. ff. de iudi. ad peremptorium. & l. tertium. & l. & polt. ſed qa de pluribus edictismẽ tionem fecimus, & vni duntaxat nomẽ apponitur: an alia propria nomina poſsint habere quę rit ſolicitus? ad qđ iuris prudentia reſpondet, vtique. Primũ ergo vocat 10 admonitoriũ. ſecundum citatorium. tertiũ cõuentionale: vt iſtorũ tria nomina procedant à bono ingenio. quartum aũt vocatur peremptoriũ, & à lege deſcendit. hoc dicit iuris prudentia. Sed ſtudioſus ait. videtur q nomẽ ſecundi vltimo edi- 20 cto cui nomẽ nõaſſignas potius cõueniat: cũ maioris ſit authoritatis ſuperiore: nimirũ citatoria omniũ cauſarũ ſolus princeps põt reuocare: vt C. de prin. agen. in reb. l. ij. [a] Quod ergo erit nomen ſcđi qđ. i. nomẽ vlti mi vſurpauit? nondũ ſa- 30 ctũ factum eſt ſtudioſo. Illud autem aſſiduè not. q vnum edictum pro omnibus iudex mittere poteſt. C. quõ & qñ. iud. cõſentaneum. & ff. de iudi. nõnunquã. Reſtat ergo [b] videre qđ interuallum eſſe debeat inter vnã citationem & aliam iure 40 antiquo & nouiſsimo. certè ſcđm veteres leges non minus decẽ dierum ſpatio. vt. ff. de iudi. per interualla. & C. de iudi. properandum. §. & ſiquidem. ſed hodie per aut. non minus. xxx. vt in aut. de litig. §. omnem verò. col. viij. Quidam tamen dicũt aut. loqui qñ actor citatur: antiquæ verò leges quando reus. & ideo dicunt veteres leges non corrigi. qđ ego non approbo, ne permittatur actori quod reo denegatur. ff. de re iur. non debet. igitur verius eſt legẽs veteres poſteritati relinquendas fore. & hæc vera ſunt ſecundùm iura fori, & non ſecundùm iura poli. iure eñ poli pri- 50 omò perſonaliter vocatur, & per ſeptem dies expectatur. poſtea his diebus tranſactis, alij ſeptem dies adijciuntur, quibus ab ingreſſu eccleſię & diuinis officijs interdictus eſt. poſtea adijciũtur duo dies, quibus à pace & cõione ſanctę eccleſię ſuſpenſus eſt. deinde alij duo dies adijciuntur ſub eadem expectatione. quibus vno ſuperaddito die, omni expectatione veluti deſperata reus mox feriatur anathematis gladio: vt in decret. v. q. ij. preſenti. ſed ītelligīt qñ eccleſiaſtica & criminalis cauſa agitatur. Sequīt nunc [c] de citationis effectu: q ſi fuerit abſens reus, & legitimè citatus nõ venit ante lit. cõteſt. ſi conueniatur per actionẽ in rem, mittitur actor in poſſeſsionẽ petitę rei dũtaxat intelligo niſi abſens latitauerit. nã tunc ſi 60 etiã in rẽ agatur, in oĩbus bonis faciẽda eſt miſsio: vt no. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. fulcinius. §. idẽ videamus. &. §. celſus. aliàs eſt lex ſi fundum. &. C. de preſcrip. xxx. an. ſi quis emptionis. §. ſed qs. Notabis ergo differentiam inter abſentẽ & latitantẽ: vt ibi no. niſi forte petaī hęreditas ſcđm quoſdam: tũc eñ nulla erit differentia ſi latitauerit vel nõ. ſed Py. nõ placet: qđ nec idem Celſus videī cõprobare, niſi dolo forte fecit quo minus poſſideret. nã tũc in omnibus bonis abſentis faciẽda eſt miſsio: vt in. §. celſus in fin. Et in caſu iſto dicunt quidã actorem poſsidere: qđ ego non approbo. nam tunc cauſa rei ſeruãdę mittitur in poſſeſsionẽ: ergo nõ poſsidet: vt. ff. de acquir. poſ. poſſideri. §. vlti. &. ff. vti poſ. ſi duo. §. creditor. Hoc ta- 70 men caſu ſecundùm priores intra annũ reuerſus poſſeſsionẽ recuperat reus, & iudiciũ adhuc patitur. dũ tñ actorẽ indẽnẽ ſeruet. aliſ eñ nõ audi tur: vt. C. de iudi. ſancimus. & in hoc caſu põt habere etiã locũ qđ hic dicitur poſt annũ verò reuerſus partibus actoris fungīt, & actor quaſi ex ſcđo decreto cõſtituitur poſſeſſor. hîc ſcđm noſtrã ſnīam ante annũ non eſt poſſeſſor, ſed poſtea fit. & hęc vera ſunt cũ agitur actione in rẽ. ſi verò perſonali agaī, mittitur actor in poſſeſsionẽ: ſed poſſeſsio gñalis erit: qa p modica ſumma mittīt in vniuerſorum bonorũ poſſeſsionẽ. & hoc niſi agat de dãno infecto vt caueat: tũc eñ rei tm̃ de qua timeī dãnũ, fit miſsio: vt. ff. q. ex cau. in poſ. ea. l. j. ſed qa hoc videbaī abſurdũ, à Iuſtiniano 80 medicina pſtaī. mittīt ergo in poſ. ſcđm mẽſurã debiti declarati. ſic eñ febribus pſtaī medicina. & intelligo declarari fortè per ſnīam. & erit caſus vbi ante lit. cõte. definitiuè pnũciatur. vt in aut. de exhib. & introdu. reis. §. ſi verò col. v. & in aut. de litig. §. ſi verò. colla. viij. & hæc vera ſunt de reo. actor verò ante lit. cõteſt. nõ põt citari, niſi ſcđm qđ. ſ. expoſitum eſt. imo vt verius loquar, poſt lit. cõteſt. nõ poterat olim citari actor: quia eo abſente nõ cõtrahebaī olim eremodiciũ. prętęrquã in cauſa libertatis & ingenuitatis: vt. ff. de cõfeſ. certum. §. ſi quis abſente, & ff. de libe. cauſ.

Edicta ſunt multiplicia.

a Iſta argumẽtatio nõ valet: qa illa lex. ij. loquitur in caſu ſpecialī ſecundũ Alua.

b Hic dñbet eſſe tertius liber ſcđm oēs docto. b Iſtam ſextã ptẽ gl. ſequitur Almarot.

c Iſtã etiã tenet & ſequitur Alua.

Lite nõcõteſt. qñq; definitiuè pnũciaī.

TITVLVS XXIII.

In quibus† cauſis feudum amittatur.

¶ *Primò pater ſcribit filio præmittens excuſationem ſui, dicens quod cauſæ quibus feudũ amittitur, non poſſunt ſub regula definiri: & addit qualiter vaſallus contra dominum ſe debeat habere: poſtea definit beneficium dupliciter. Bald.*

OBert[9d] de orto, Anſelmo filio ſuo ſalutẽ. Cogis me, & ſup hoc ſæpe ſcribendo multũ vrges vt cauſas quibus beneficium amittatur, enumeratas tibi ſignificarẽ. Quod ideo diſtuli, quia ſæpius circa noſtræ reipublicæ curam occupatus, & multis priuatorum cauſis, alijſque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud ſubire non valebam. At ne videar preces tuas paruipendere, & ſtudium diſcendi tibi nunc imminens negligere: quid mihi ſuper hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris cauſas illas ſub aliqua certa regula aut definitione rotũda non poſſe cõprehẽdi. Nã ſicut [e] de probationib⁹ in digeſtis ſcriptũ reperimus: ſic & de his cauſis ſine calumnia dicere poſſumus. Si quis alioqui & beneficium & poſſeſsionem amittit: vt in Lombarda de ijs qui ad palatium venire contẽpſerint. l. ſi cuiuſcunq;. ¶ Si verò vaſallus conqueritur de domino, forſan quia feudum malo ordine intrauit: domino per peram reſpõdente, quid vaſallo faciẽdũ ſit quæritur? Rñd. eũ curiã deberevocare, & in eadem curia de domino conqueri. curia autem debet adire dominum, eumq; ſalua reuerentia[a] competenter cogere vt vel poſſeſſionem reſtituat & acquieſcat, vel iudicio curiæ ſe committat. Quòd ſi ter admonitus facere diſtulerit: tunc licet vaſallo ad aliam maiorem[b] poteſtatem ire, & ſibi conſulere: & ſi dominus ei iuſtitiam facere noluerit, poterit eum deprædare[c].

diui. & C. de libe. cau. ſi is quem. & C. de inge. ma. diffamari. ſed hodie ſecus: vt. C. de iud. properandum. §. ij. ſi verò actor abſit, & poſt lit. cõteſta. (ſicut. ſ. dictũ eſt) citatus nõ venit: eũ nõ ſit ſufficiẽter aliqd agitatum: nõ ſolùm ab obſeruatione iudicij abſoluetur reus, verumetiam expenſis circa litem rei ſi cramẽto declaratis actor condemnabitur: vt. C. de iudi. ꝓperandum. §. j. licet alibi dicaī q litis dãno abſentis cõtumaciaī puniī: vt. ff. de re iudi. cõtumacia. & in aut. vt om. obe. iudi. §. ſi vero neq;. col. v. & hoc intelligo etiãante litis cõteſtationẽ. & poſt litem tamẽ motã qñ nil actitatũ eſt. ſi vero abfuerit legitimè citatus: tunc nõ absoluitur reus vel cõdẽnaī, vt. C. de iu. l. perãdum. §. finautẽ exge- 20 oſtis. ſed in hoc caſu ſire⁹ cõdemnaī, expenſę deducunt de condẽnatione q facienda eſt pro abſente actore: vt ibidem. Quod autẽ dictũ eſt de lite conteſtata, idẽ intelligendũ eſt in quaſi cõteſtata. vt C. vbi īrẽ act. exerc. deb. l. pe. & C. quõ & qñiu. l. 30 cõſentaneum. Sed ſciendũ eſt[d] q ſi actor in rem agat, & mittatur actor ī poſſeſsionẽ poſt litẽ conteſtatã, ſtatim fit poſſeſſor. hęc eſt differẽtia iter miſsionem quæ fit ante litem conteſtat. & poſt: quia ante non poſsidet: ſed poſtea ſic. ſi vero per 40 ſonali agatur. idem eſt per omnia: vt. ſ. dictum eſt, ſecundùm P.

d Totam iſtã gloſ. ſequit Alua. & Prępo.

a ¶ Salua reuerẽtia.] Ecce q liberto ęquiparatur vaſallus: nam libert⁹ ſalua reuerẽtia cũ patrono experitur: vt. C. de liber. cau. l. cũ affirmes. ſicut & ſeruus paciſcendo cũ dño ſuo de ſe liberãdo ſi aliquid ꝓpter hoc de peculio dedit dño: licet cũ dño nullam poſsit habere actionẽ. adit⁹ tñ prędes ꝓuincię ſalua reuerẽtia hortabitur dñm ſtare placito ſuo vt. C. đ condi. ob cau. l. ſi liber. Sed quid eſt qđ dicit ſalua reuerentia, nunquid non poterit vaſallus dñm ſuum in ius vocare ſine pœna veniæ non peti- 50 tę, ſicut de liberto dicitur. ff. &. C. de in ius vocan? Rñ. non puto[e] q; in his ambagibus ſit locus conſuetudinibus. Sed dic ſalua reuerentia &c. ſcilicet quãtum ad actionẽ famoſam, quę. ſ. verbis eſt temperanda, vt legitur aliàs de liberto. ff. de do. exceptio. apud. &. C. de obſe. pa. præ. l. iiij.

e Approbatur hic per Alua. Bald. & Præpo.

b ¶ Maiorẽ.] Sed cur hoc dicitur? nõne curia inter ipſos more iudicis ordinarij iudicabit? Rñ. vtiq; vt. ſ. §. proxim. ſed hoc in fauorẽ vaſalli dicīt. ſcilicet vt valeat iudicium curię declinare. qđ puto intelligẽdum qñ curia in dñm poteſtatem habere nõ põt & maxime propter ſui potẽtiam nihilominus tamẽ iudicabit curia ſi vaſallus voluerit. & erit hic caſus in quo frãgitur lex illa. ff. de iud. vbi ſicut & alibi notatur. Accur.

60 c ¶ Deprędare.] Intelligo f iſtud qñ fuit bannit⁹ ꝓpter cõtumaciam ſui. nã tũc licitũ eſt & cuiq; eũ deprędare, nedũ vaſallo q iniuſtitiam patīt alioquin. i. dum iudicis copiã habet, timeo ſi ſibi ius dicat, ne iure ſuo priueī vt. ff. qđ me. cau. extat. & hoc caſu amittat dñs ꝓprietatẽ[h], quia & vaſal. feu. vt ī ti. pxi. §. itẽ qui dño. aliàs illud te. &. j. tit. qua. dñs proprie. pri. c. ex facto. &. j. ſi de feu. controuer. ſue. c. domino committente. Accur.

f Iſte intelligit⁹ reprobaī cõiterp ſcriben. hic, g Iſtud dictum gl. ſequitur laſ. ī l. j. C. de hæred. inſtitu. h Idem Alua. & Pręp.

¶ IN QVIBVS CAVSIS FEVDVM AMITTATVR.

d Bertus.] Quidã habẽt hîc poſt illud. c. dñs vocat militem, plura. c. quę oĩa vacãt ī hoc loco, qa ſunt. ſ. de feu. mar. c. qui de marchia vel comitatu. &. c. ſi capitanei. &. c. ſi duo fratres. hęc eñ omnia ſunt. ſ. prędicto titu. Poſtea habent quidam 70 aliud. c. qđ non eſt ibi ſcilicet poſt illud. c. ſi duo fratres. qđ ſic dicit. In his oĩbus primum videndum puto qd actum ſit. inueſtitura eñ q; fit ante tres liberos hoĩes, ſeruari debet, niſi iuri contraria ſit. ſi ergo dño & fideli placuit vt paciſcẽtur de filiabus quatenus ipſę ſuccedãt: hoc quoq; ſeruãdum eſt. Quod autẽ dicitur in prędicto ca. in his primo videndum eſt qd actum ſit gñaliter qđ in oĩbus obſeruatur. ſ. vt primo qd ſit actum inſpiciatur vt. ff. de trãſac. q cum tutorib⁹. Quod autẽ dicit ante tres liberos hoĩes, intelligo cum diſtinctione. ſ. ſi de noua vel veteri inueſtitura quęratur. i. vt tunc hoĩm etiam liberorũ habeatur diſtinctio. Sed qđ dicit 80 ante tres liberos hoĩes &c. nunqd ſiue ī iure ſiue extra ius? verbi gratia confitetur ſcilicet vaſallus feudum ſuum fore coditionale coram trib⁹ liberis hoĩbus nunqd ei ꝓiudicabit? Rñ. illud diſputabitur in libello diſputatorio Pylei. poſtea qdam habẽt illud. c. qđ dictum eſt qualiter per bñficium &c. qđ ſimiliter vacat qa expoſitum eſt. ſ. hic poteſt eſſe titul. qui. mo. feu. amit. c. j. &. c. ſeq. vtq; ad illud. c. ſiquis ex ordine militum &c.

e ¶ Namſicut de probationibus.] per teſtes faciendis: vt. ff. de teſti. l. teſtium. j. colum. ibi, quæ argumenta &c.

a ¶ Omnis occasio.] sicut non sufficit quilibet metus ad ea quę termi nata sunc reuocanda: vt. C. de transact. interpositas. idem est circa ingra tum: vt. C. de reuocand. donatio. l. final.

b ¶ Cōprehendi.] aliàs deficit epistola hęc, Obert⁹ &c, vsq; huc. & hic ē postmodū ca. assignatū p literam capitalē incipiens, in primis te illud.

c ¶ Capientibus.] al's non est capientibus.

d ¶ In id.] al's non est id.

e ¶ Parata] aliás pacta ropostea quidam habent: vt ait Seneca &c,

¶ QVAE FVIT PRIMA CAVSA BE. &c.

f RIma aūt causa beneficij amittēdi.] Hac rub. raro vtimur: quia sub superiori cōtinetur.

2og ¶ Dīc.] loquit secm modernos. i. secundum ius nouissimum. i. secundum cōstitutionem Friderichi, imperialem. vel scm ca. Corr. vt. j. de ca. corra. c. j. Vel de alijs loquit[a], nō de milite: sicut satis est expositū. s. quo tem. mili. inuestit. pe. de. 30 c. j.

a Istā seq tur Alua. & pro ea facit gl. singularis in. l. de curionibus. C. de silent. lib. xij.

h ¶ Petēdo.] Nisi & fide litatem polliceatur: vt. j. legitur de. c. corra. c. j. & notauimus. s. qualiter va sallus iurare debet fideli tatem. Quod aūt dicitur in isto. c. intelligatur de pubere, sicut dicitur in cōstitutione Friderichi, 4oimperialem. Itē intelligatur scm qđ dicitur. s. quo tē. mi. iue. pe. de. c. j.

i ¶ Pollicēdo.] istud er go qđ dicitur, habet locum in eo qui nondum inuestitus est. & ideo dicit pollicendo &c. nam si foret inuestitus, ad quid deberet inuestiturā polli ſoceri, non video.

¶lib. de be neficijs pri mo.

k ¶ Conuenienti.] sed qñ erit istud tēpus? Rñ. arbitrio curię determi nandum erit: sicut &. s. tit. ij. c. dns vocat militē & intelligo de vasallo q cōtumax est. Sed qđ erit de eo qui inuestit⁹ est, & dño postulante fidelita- 6otē ipsam facere cōtēnit? Rñd. [b] hoc obseruabit in Lōbar. l. q dns prēparat. libellū enim & fidelitatē à vasallo sibi fieri postu lat. qđ si facere recusat i tra annū & diem, nihilo minus quietè possideat. postea verò oīno priuat bñficio. & sic erit differē 7otia inter eū q inuestituram accepit, & aliū. nam plus iuris debet habere inuestitus quā nō inue stitus. ergo in isto ca. ma xima est differentia à superiori: cum in superiori quietè possidere possit vsq; ad annum & diē vasallus. sed dño pollicē 8odo inuestituram & petē do fidelitatem nihil de-

b Contra istā glos. te nēt Bal Alua. & Prep. dicentes q dns nō habet expecta re annū & diem qa ali ter esset de terioris cō ditionis qñ magis libe ralis extitit.

& vasallus eū morantem in ipso plio dimisit nō mortuū, sed ad mortem vulneratum, feudum amittere debet. vt. s. quibus mo. feu. amit. in prin. vnde[c] per omnia istud etiam intelligendum est vt ibi notatum est.

c Approba tur p Alua.

m ¶ Aut grandem.] forte secus de leui. sic. C. de reuo. don. l. fin. Accur-

n ¶ Certiorare.] qđ ergo si nullo modo eū certiorare potuerit? Certe impunis habebitur: nisi forte resistere potuit, & nō fecit. vt. ff. loca. & con duc. itē queritur. §. exer 10cita. nimirum negligere videtur cùm potuit ptur bare puersos: quod nihil aliud est quā fauere. nec caret scrupulo occultæ cōtentionis qui manife sto facinori desinit obuia re vt in decr. dist. lxxxvj. c. iij. huic cōsonat. ff. đ re gu. iur. semp q non phi- 20bet. nā iudex q facinus cōpertū nō vindicat, te gere vt cōscius crimina festinat[d]. vt. C. đ cōmer. & mercato. l. ij. Accursi.

d Sequunt hāc gl. Bal. Alu. & Prę-

n ¶ Certiorare.] hāc se cūdam glosſ. inueni sup hoc eodē tex. q glosſ. po nitur in hūc modū. Qui dā habēt certiorare, qdā 30denūciare. sed qui habēt denunciare, debent habe re dño, & nō dñm al's fal sum esset latinum. cęterū si denunciare nō potuit, nō debet amittere feudū vt. ff. loc. & cōdu. itē quę ritur. §. exercitu. sed ali ter est si potuit denūcia re, & nō fecit: qatūc amit 40tit feudum. ar. ff. mā. sifi deiussor. §. ij. & in aut. vt lice. ma. & aniq. §. ijs quo q;. &. §. ab ea. col. viij. Sed nunquid filius priuabit feudo propter ingratitu dinē quā pater cōmisit? Videt q nō eo mortuo, nec eo viuo, vt. ff. de īius vocā. adoptiuum. §. pa- 50tronū. &. ff. de iur. patr. diui fratres. & de bo. lib. quæritur. consuetudo tñ videtur repugnare[e]: vt. j. si vasal. feud. pri. cui de. c. vasalli.

e Idē Alua.

o ¶ Vel negligentia.] hīc no. q ex sola negligē tia priuat quis feudo, vt in aut. vt cū de appel. co. 60§. fi vnum. col. viij.

P ¶ Rursus.] istud ex positum est. s. in ęquipol lenti.

q ¶ Assalierit.] istud expositū est. s. sed qa de insidijs & pſecutionibus hic loquit, videamus qđ iuris sit si vasall⁹ cū ini micis dñi amicitias copu 70lauerit & vtiq; feudo pri uari potest vt. C. de inof. testa. liberi. & ff. de offic. pfe. vr. l. j. §. cū patronus. nam & accusatores q cū inimicis morantur vt sus pecti ab accusatione re- probātur, vt Symma- chus testatur in decret. iij. q. v. accusatoribus. 80 nā & in fine loquitur quando libertus conspi rauit cum inimicis do-

f Hęc vera qđ vasallus nō pdit feu dū si copu lauerit ami citiam cum inimicis do mini: nisi hoc faceret in odiū & vna cū ini micis cōspi ra: et cōtra dñm sedm Alua. & Prę

mini, & contra dominum. & huic præbet sententiæ adminiculum: quod dictum est. s. hic potest esse titul. quibus modis feudum amittatur. capitu. si capitanei. Istud autem ne tradas obliuioni, quia ex omnibus. s. & j. scriptis causis licet peccauerit vasallus, si tamē toto tempore vitę dñi adhuc ipse propter hoc dns vasallum nō ingetauit, hæres eius non eius delicti

---

enim dixerit, quę causę quēadmo dum alicui domino ad ingratitu dinem alicuius vasalli probandā possint sufficere, nullo certo mo do posse definiri: nihil errauerit. De illa tñ ingratitudine loquor p quā beneficiū amittatur. nō enim ad hoc sufficit omnis occasio[a] p quā fidelis accepti beneficij videt ingratus: sed sunt quędam (vt ita dixerim) egregię ingratitudinis causę, quibus beneficium secundùm mores curiarū solet adimi. Quomodo enim vasallus, quā humiliter, quàm deuotè, quàm benignè, quàm fideliter erga dominum suū debeat se habere: potius ex naturalibus & bonis curiarum cōsuetudinibus potest percipi, quàm lege aut scripto aliquo possit comprehendi[b]. ¶ In primis te illud scire oportet, beneficij illius quod est genus, talem esse definitionē. Beneficium nihil aliud est quā beneuola actio tribuens gaudium capiē tibus[c], capienſq; tribuendo: in id[d] quod facit, prona, & sponte sua parata[e]: vt ait Seneca †. Huius autē generis species quędam est beneficium illud quod ex beneuolentia ita datur alicui vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vsusfructus verò illius rei ad accipientem transeat vt ad eum hæredesq; suos masculos siue fœminas (si de his nominatim dictum sit) in perpetuum p tineat: ad hoc vt ille & sui hæredes fideliter domino seruiant: siue seruitium illud nominatim quale esse debeat, sit expressum: siue indeterminatè sit promissum,

TITVLVS XXIIII.

Quę fuit prima causa beneficii amittendi.

¶ Si vasallus ab hærede domini, uel hæres vasalli a domino nō petijt inuestituram intra annum & diem, amittit beneficium. Baldus.

PRima autem causa beneficij amittēdi hęc fuit & adhuc est in plerisq; curijs: sed in nostra curia Mediolanēsi nō obtinet: q̄ si vasallus per annū & diē[g] dño suo mortuo

---

sfeterit q̄ hęredē dñi sui, inuestituram petedo[h], fidelitatem pollicēdo[i], nō adierit tanquā ingrat⁹ exi stens beneficiū amittit. & ecōuerso si dño superstite vasallus decesserit, & filius eius per iam dictū tempus neglexerit petere inuestituraū, beneficio carebit.

¶ Si dominus à uasallo petierit fidelitatem inue stituram pollicendo, nec legitime requisitus eam præstare uoluerit: cum beneficium tale sit unde fidelitas fieri debeat: tanquam ingratus feudum amittit. Baldus.

¶ Est & alia ingratitudo notanda, si dominus inuestituram pollicendo, vasalli fidelitatem petierit: & illo non præstante, dominus tribus vicibus, conuenienti[k] tempore interposito, fortè septem dierū spatio: ad curiam suam super hoc reclamauerit: & vasallus tribus vicibus citatus à suis paribus iurare noluerit: si tamen beneficium tale sit vt pro eo iusiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt eñ quędam feuda ita data vt pro his fidelitas non sit præstanda.

¶ Vasallus amittit feudum si cum domino non uult in prælium dum potuit. Item si dominum non certiorauit sciens sibi magnum periculum imminere cui obuiare posset. Item si concubuit cum filia, nuru, uel sorore domini manente in capillo: & in multis alijs casibus in sequent. text. insertis. Baldus.

¶ Item qui dominum[l] suum cum quo ad pręliu miuerit, in acie periclitantem dimiserit, beneficio indignum se indicauit. ¶ Præterea si vasallus rescierit aliquem contra dominum suum assaltum vel mortem vel captionem, aut patrimonij grādem[m] iacturam facere molientem: debet dñm sup hoc quā citius potest certiorare[n]: vt proinde dns sciens prudens sq; periculū valeat declinare. Quod si non fecerit doloq; vel negligētia[o] sua vel fraude celauerit: beneficio se carituraū agnoscat. ¶ Rursus[p] si dñi vel dñę filię vel nurui aut sorori in domo adhuc manenti, quę in capillo dicitur, se se immiscuerit: feudo quo se monstrauerit indignum: carere debet. ¶ Porro si dominum assalierit[q], vel vicū in quo est, per vim aggressus fuerit, vel impias manus in pſonā domini vbicūq; īgesserit,

delicti ante mortẽ cõmiſsi â vaſal. ipſum inqetare nõ poterit[a]: vt.C. de reuo.do.l.vlti.& de inoffi.teſta.l.oĩmodo.&.ff.de proba.l.ꝓcula.in prin. &.ff.de bo.poſ.cõtra tab.l. nõ tantũ.§.ſi emancipatus filius vxore.

a ¶ Vel morti.] excepto eo ꝙ aliter nõ poteſt euitare periculũ q̃ ſi ſe defendat.tunc enim nõ tenetur: quia quod quis ob tutelã ſui corporis fecit &c.[b] vt.ff. de iuſti. & iur.l.vt vim.

b ¶ Inſidiatus] aliud.c. dicit ſi voluerit vaſall' 1o dominũ offendere, & nõ laborauit vaſal. feudum non amittit[c]: vt j.de vaſal. qui cur. ven. c.ſi voluerit vaſal.dominum offendere &c.

c Approbatur ꝑ Alua. & Præpo.

¶ Domino.] aſs itẽ q dño ſuo. & aſs illud nõ lateat ꝙ q dño &c. vtraq; litera bona eſt: quia 2oper talem varietatẽ nec vis, nec poteſtas, nec ſignificatio variatur nec confunditur.

d ¶ Iuſtitiam.] Sed de qua iuſtitia intelligitur illud.c. nũqd poterit vaſall' feudo priuari ſi ꝓp qualẽqualẽ rẽ cõuent' â dño curię vel iudici ſe nõ ꝓſẽtat: & ideo ſui iu 3oſtitia dño denegat? Rñ. nõ intelligo[d] niſi cũ de feudo agit: ne res ĩ vno iudicio agitata, alteri rei ꝓiudiciũ faciat.argumenta tuę diſcretioni ĩueſtigãda relinquo. Iſtd ergo valde notandũ eſt[e] ꝙ ſicut priuatur vaſallus feudo ꝓpter hãc cul 4opam, ita quoq; debet priuari dñs proprietate ꝓpter eandẽ culpã: vt .j. qualiter dñs prorie.princ.c.ex facto. Si ergo dominus noluerit iuſtitiã facere vaſallo, ꝓprietate priuabit. vnde hîc expeditũ eſt qd no.ſ. titu. quid ſit inueſtitura.§.ſi 5oenim domino ſuperverbo illo, eos iurare compellat &c. Accurſius.

d Iſtã doctrinã glo. ſequuntur Andre. de yſer. Bald. Aluaro. & Præpo.

e Idẽ Bal. & Præpo.

† Cõcor. cũ hoc tex. ĩ proœ.cl. poſtprinc. ubi, qm̃ nulla &c.

vel alias graues vel inhoneſtas iniurias intulerit, vel morti[a] eius veneno vel gladio vel aliter inſidiatus[b] fuerit: beneficiũ amittit. Illud tñ non lateat, ꝙ ſiqs ſuo dño[e] iuſtitiã[d] facere noluerit: feudũ qd tenebat ꝓdet[c] ſicut in alio libello tibi ſcripſiſſe hoc credo. ¶ Sed nõ eſt alia iuſtior cã bñficij auferẽdi q̃ ſi id ꝓpter qd beneficiũ datũ fuerit, hoc ſeruitiũ facere recuſauerit[f]: qa beneficiũ amittit. Aliud eſt ſi forte ideo nõ ſeruierit, qa non potuerit: tũc enim feudũ nõ amittit. ¶ Item ſi delator dñi ſui extiterit, & per ſuã delationẽ graue diſpendium eũ ſuſtinere fecerit: vel ſi cognouerit dominũ incluſum, & eũ cũ potuerit non liberauit: feudum perdit[g]. ¶ Prędictis modis bñficium debere amitti, tam naturalis q̃ ciuilis ratio ſuadet: q̃ poteſt colligi ſi qs nouã cõſtitutionem iuſtas exhęredationis cauſas enumerantem, & alias conſtitutiones veteres iuſtas ĩgratitudinis & repudij cauſas quibus matrimonia rectè contracta ſoluuntur, & donationes iure perfectæ reuocãtur, ſubtiliter ſcrutat' fuerit. ¶ Sed quia† natura nouas deproperat edere formas, poteſt multis modis cõtingere vt alię emergant cauſæ quibus videa

penul.&.ff.de bo.lib.l.qui cum.§. penul.ſecundũ nõ: vt ff.de inoffi.teſta. l vlti. Qd aũt aduocati cogent̃, legit̃.C.de poſtu.l.prouidendũ.&.ff.de offici ꝓcõ.l.nec quicq̃.§.obſeruare.&.ff. de poſtul.l.j.§. ait prætor. Quid ergo ſi vaſallus iuſta pœnitentia ductus ante ſententiam deſiſtere voluerit nunquid poterit feudo priuari vaſallus? Et vtiq; kvt opinor ſi perfecerit delictũ.l. ſi dominũ reũ detulit: & ideo deſtitit quia ꝓbare nõ potuit.ff. qd quiſq; 1oiur.l.iij. in prin. & de calum.l. & generaliter. & de poſtu.l.j.§. & qui operas. alioquin ſecus eſt ne iuſtę pœnitudinis humanitas amputetur vt.ff. de in ius vocan.l. q̃uis.&.C. de app.l. ſiqs &.ff.ad.l. cor. de fal.l. q falſam.& de bo.lib.l. q 2ocũ.§. accuſare. & no.ff. qd qſq; iur.l.iij. Sed qd erit ſi vaſallus in cauſa domini cõtra dñm ꝓnũciauit, â cui' ſententia appellauerit dñs, & obtinuerit: nunqd feudo priuabitur? Rñ. videt ꝙ ſic: vt.ff.d ijs q.vt indi. l.poſt legatũ.§. q accuſa 3ouerit. hoc intelligo in eo caſu qñ in cauſa appellationis nihil additũ fuit: maxime ſi bene iudicatũ fuit â iudice appellationis. ſed adhuc excuſatur vaſallus ſi cã venerandę reipub. iniuriarũ agat: ſed cõuitij ĩcertę pſonæ facti nulla 4oeſt excuſatio: vt.ff. de iniu.itẽ apud.§.cui.ſi tñ curauerit facere conuitium, & factũ nõ eſt, nõ tenetur: vt.ff. eo. tit. & ea.l.j.itẽ apd labeonẽ.§. ſi curauerit.&.ff. qd qſq; iur.l.j. in fi. intelligo qñ ſua voluntate deſtitit, & nõ ꝓ impoſsibili 5otatẽ: vt notatũ eſt.ſ. qb' mo. feud. amit. in prin. & not.in diſ. Pyr. cũ qs

k Iſtã doctrinã glo. ſequũt Al. & Præpo.

tur iuſtè adimi poſſe feudum: ideo q; iudex ſolers & diſcretus & ęqui tati obſecundare ſolicitus cuncta ſubtiliter diſpenſans prouideat ſi qua fuerit antiquioribus cauſis ſimilis ſeu maior: vt proinde ſciat vtrum beneficium ſit amittendũ, an nihilominus retinendũ. ¶ Illud enim eſt certum quòd non ex omni cauſa[h] ex qua opinio vaſalli grauatur, beneficium amittitur. Nam & ſæpe deierat, & beneficiũ nihilominus retinet: vtputa qui beneficij portionem alienat abſque domini ſciẽtia, beneficiũ quidẽ retinet[i] ſed fidem ꝓmiſſam ſeruare nõ videtur.

¶ Vbicunq; dominus principaliter offenditur per reatum uaſalli, ibi ad dominũ feudũ reuerti tur, ut hanc habeat ſaltem ſuæ iniuriæ ultionẽ. Baldus.

¶ Deniq; ſæpe quæſitum eſt vaſallo ꝓpter iuſtã culpã â feudo cadẽte, vtrũ ad dñm, an ad ſucceſſorẽ vaſalli beneficiũ ꝓtineat: ſed hæc diſtinctio tã ratiõe[k] q̃ moribꝰ cõprobata eſt, vt ſi quidẽ vaſallꝰ ita in dñm peccauerit vt feudũ amittere debeat: nõ ad ꝓximos[l], ſed ad dñm beneficiũ reuertat̃: vt hãc ſaltem habeat ſuę iniurię vltionẽ[m]. Si verò nõ in dñm, ſed alias grauiter deliquerit, vel graue qd cõmiſerit ſicut ille qui fratrẽ ſuũ[n] interfecit

1 Tu dic aliter ꝙ ſi vaſall' ꝓperam & malo aĩo iudicat priuaſ. Si verò ꝓ imperitiam cõdemnat, puniſ ſi nõ cõſulit peritiores cum poſsit. An. Bal.& Præ.

m Iſtã ptẽ & præcedẽtem ſequũt Al.& Præ. n Hoc verum ſi vltra colloquium puentũ eſt ad aliquẽ actum inhoneſtũ ſcdm And' Aluaro. & Præpoſi. Ingratitudine amittit qs feudũ: & redit ĩ ſeruitutem. o Iſta eſt vera & cõmunis ſecũdum Alua. ꝓ De hoc vide ꝓDy. in.c.nõ debet.extra d reg.iur.lib. vj. Itẽ vide hic. xlv nj. cõcluſiões quas ponit hic.d.Alua. ſup intelle. etũ iſti' gl. & incipiũt dicę cõcl. in. inj. col. poſt med.ĩ ver.q̃ro ꝓ intellec.iſti us glo.

habet voluntatẽ delinquendi &c. Itẽ adhuc excuſatur[m] vaſallus ſi gratia ſui iuris cõſeruãdi in aliquã prędictarũ cauſarũ inducat̃: vt arg.ff.de bo.lib.l.ſi quis.&.ff.de iureiu.l. ſi qs.nã & ſi iuſta ignorãtia ductꝰ in ſeruitutem dñm ſuũ petierit & obtinuerit: & poſt ea veritate reuelata liber apparuerit: & ita pro libero dimittatur: ab ipſo tñ nihilominꝰ in feudũ retinebit: vt.ff.de bo.liber.l.in ſeruitutẽ.§. ſi petierit. adhuc ingratitudinem[n] egregiam vaſallus committit ſi domini ſui vxorẽ aduiterandã 6oconatus fuerit tradere. quia & propter hoc vxor à marito diuertit: vt C.de repu.aut'.l.ſed nouo iure. Accurſius.

e ¶ Perdet.] id eſt perdere poteſt, vel debet, vel eo ſpoliandus eſt.

f ¶ Recuſauerit.] ſimile eſt qd de cõductore dicitur. nãpactũ factũ á locatore cõductori, ita demum obſeruatur ſi qd promiſit obſeruet. i. ſi penſionẽ ſoluit, q̃uis in promiſsione de colono vel conductore de domo repellendo non fuerit adiectum: vt.ff.loca.& conduc.l.quęro.§.inter.nã donatarius qui legi dictę non paruit, dominum âſe vendicari ſaltem vtiliter cognoſcit: vt.ff.de condi.ob cau.l.ij. ſed in.l.ij. diligentius quæ 6opoſſunt hîc opponi no. & habes in.C. de donationi. quæ ſub modo.l. ſi doceas. Accurſius.

g ¶ Perdit.] aſs amittit indignationẽ domini nõ euitabit. i. feud. priuari poteſt: ſicut hæres hęreditate: & patronus bonorum poſſeſsione contratab. liberti: vt in authen. vt cùm de appel. cog.§. cauſas.&.ff. de bon.lib.l.qui cùm. Idem intelligo[o] ſi pro delatore fideiuſsit, vel ipſum ſubmiſerit, vel etiam ſi ſuo teſtimonio delatorem adiuuit: vt.ff.prædi. titu.l.qui cùm.§.j.& de ijs qui vt indig.l.poſt legatum.§.qui accuſauerit. ſed licet dominum[p] vaſallus accuſauit pro principe vel repub. nõ tamen á feudo priuabitur: quia nec filius exhęredatur: vt in authẽ.eo. 7otitu.& eo.§.in prin. Item licet acculauerit, non tamen criminaliter accuſatur: vt.ff. de bon.liber. qui cum.in.§.j. excuſatur etiam vaſallus ſi ſuam ſuorumq; iniuriam proſequatur: vt.ff. eo.l. qui cum.§. ſi patris ſuam ſuorumq; iniuriam proſequatur: vt.ff. eo.l. qui cum.§. ſi patris mortem, ſed & ſi crimen quod intendit[h] probauerit, excuſationem meretur: vt.ff.de iniur.l. eum qui nocentem.&.ff. de bon.lib.l. qui cum.§. vlti. ſed & ſi leui cauſa delator vel accuſator extiterit, de qua ſine pœna poterat dominũ accuſare: licet iudex pœnam exacerbauerit, nihilominus feudum retinebit vaſal. quoniam iniuria iudicis nõ debebit vaſallo nocere: vt.ff. de euict.l.ſi per imprudentiam. & de bo.lib.l.qui cũ. §.j. ſed ſiſe defendendo vel vlciſcendo fecerit, excuſatur: vt.ff. eod.tit.& 8oead.l.§.ij. Quod autem dictum eſt de eo qui teſtimonium dicit in cauſa patroni vel domini, intelligitur quando nõ coactus id fecit: aſs enim ſi vrgente neceſsitate id fecerit, excuſandus erit: vt no.ff. ſi quis cau.l. ij.§.j & argumen.ff de ijs quib. vt indig.l. poſt legatum.§. an libertas. Quid ergo ſi aduocatus cõtra dominũ ſuũ extiterit? Rñ.& vtiq; ob hoc feudo priuabitur: vt.ff.de inoffic.teſtamen.l.vlti. Vtigitur nulla ſit hæſitatio, diſtinguas vt.ſ. ſcilicet quia aut pręſtat aduocationem coactus: aut voluntariè. in primo caſu excuſatur: vt inſti.de inoffi. teſta.§. anteo

f Iſtum intellectũ gl. ſequuntur Bal. Aluar. & Præpo.

g Iſta limitationẽ cũ ſequenti ſe quunt ſcribentes hîc. h No. hãc limitationẽ gamirabilis eſt & ſingul. ſecũdũ Præpo.

i Idẽ Alu. & Præpo.

totam habeat hereditatem. nam & licet in curia amplius stare non pōt, ad dominum nō reuertitur: vt.j.tit.an ille qui interfecit fratrē dñi sui, amittat feudum.c. si quis interfecerit. Quod autem dicitur in fine: si contra constitutionē bonę memorię &c. determinabitur.j.de vasal.qui contra constitu.lotha.feu.amit.c.j.

1 ¶ Ad proximos.] & non ad filium vasalli: vt.j. si vasall. feud. pri. cui defe.c.j.

10b ¶ Scriptū.] totū, si totū alienauerit: si aūt tm̄ ptē alienauerit, tūc illa tantū redibit ad dominum. Accursius.

c ¶ Agnoscat.] vt.j. de prohi.feu.ali.per lotharium.l.j. circa fi.

¶ SI DE FEVDO &c.

d NEgotiū. Vocauit] ceterū si nō vocauit vt 20eū defenderet. nullū regressum habet[a]: vt.ff.de cuict.l.si fundo.§.vlti.

a Hoc verū nisi ipa denūciatio fuerit remissa p pactū: vt.l. herennius. ff. de euictio. secundū Alu. b Istā limitationē sequunt hic Aluaro. & Præpo.

e ¶ Vasallus.] qđ dicit dñm teneri, intelligo secundū distinctionē q̄ fit ī. de inuesti. rei alie.c.j.

30 Itē hoc ītelligo[b] qñ denunciatū est dño vel ei⁹ ꝓcuratori maximè dño sciēte. Itē & qñ nō ꝑ iudicis iniuriā, siue ꝑ imprudētiā iudicis sentētia lata est. Itē & qñ nō ex cōpromisso snīa lata est. Item & qñ cōtra prę sentē pnūciatū est. sed & 40si nō denūciauit: qa dñs vbi esset scire nō potuit: nihil homin⁹ rectè agat: & veniet etiam in actiōe melioratiōis ratio. & hęc oīa his legib⁹ colligūt: vt.ff.de euict.l. si ꝑ imprudentiā. &.l. si fundo &.l. si ideo. &.l. si dictū. §.j. & §. si presentē. &. C 50de euict.l, emptor fundi. &.l. si controuersia. & in sum. si res euicta sit culpa sua, dñs nō tenet: vt.ff.de euict.l. si dictū. §. si cūm posset, Accur.

f ¶ In feudū dādos.] id est in terrā siue aliquā rē immobilē quā teneat ab eo in feudū 60sicut priorem tenebat. aīs em̄ aliter intelligeretur. i. q̄ deberet tenere nummos in feudum. hoc ttare non posset qm̄ feudū siue beneficiū nō potest consistere nisi in reb⁹ soli aut solo cohærentib⁹: aut in ijs q̄ inter immobilia cōputan 70tur, velut ea de camera aut de cauena datur feudū: vt.ī. de feu.cog. c. sciendū. Sed si quis[c] simplex cōtra cōsuetudinē pecuniā in feudū dedit, ꝑ cui⁹ datiōe fidelitatē quoq; recipit, qd erit? nunquid amittet pecuniā? & q̄ iurauerit 80 fidelitatē abibit iuramento solutus ita q̄ vasallus non erit?

c Hanc. q. glos. nō sol nit, sed vide hic q.d. Andre. deyser. q̄ hoc latè declarat.

TITVLVS XXV.

Si de feudo vasallus ab aliquo īterpellat⁹ fuerit, & dominꝰ eū defedere noluerit.

¶ *Dominus vasallo cū extraneo litem habenti de feudo, de euictione tenetur si monitus eum non defenderit. Baldus.*

NEgotiū tale est: Quidam vasallus à dño tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit: & sic vasallus dominū vocauit, vt eum defenderet. domino renuente ad iudicē venire, vasallus amisit causam ꝑ sententiā. nūc verò vasallus cambiū feudi à dño petit: ad quē dominus respondēs ait illū nunq̄ ab eo feudū tenuisse: nec ab eo inuestituram accepisse. cōtra quē vasallus dicit se hoc feudū ab eo tenuisse, & inuestituram recepisse, & ab eo petiuisse vt eū in iudicio defenderet. nec tūc tp̄is inficiabatur illius esse. qđ idoneis totū testib⁹ ꝓbat vasallus. ¶ Rñ. Sup negotio isto quod literis insinuasti nobis tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti de orto, & Gerardi Capagisti: vt si vasallus cùm de feudo interpellabatur, authorem suum, id est dominum vt eum defenderet vocauit d & hoc probare posset: si in eo iudicio vasallus e fuerit victus de re aliena inuestitū fuisse: vt dominꝰ vasallo eiusdē ęstimationis quod erat tempore rei iudicatę feudum restituat, vel nummos in feudum dandos f numeret: & hoc cū certū est vasallum de feudo victū fore. Sed si dñs neget hoc feudū nunq̄ ab eo tenuisse: nec ab eo dominꝰ ipsum vasallum vel eius antecessores vnquā inuestituram accepisse: & hoc vel ꝑ instrumētū publicē confectū[g], vel ꝑ pares[h] curtis vasallus poterit ꝓbare: dñs ad restitutionē feudi tenebit. alioqui dominus sacramentū subire cogetur[i], istū qui est in causa, vel eius antecessores à se vel à suis antecessoribus nunq̄ hoc feudū tenuisse, vel īuestituram accepisse: quo facto dominus absoluendus erit.

g ¶ Publicè cōfectum.] & à duobus vel à tribus paribus confirmatū si de noua īuestitura agat: vt.ī. qd fit inuesti.c. si enim. sed sēdm Mediolanenses sufficit si etiā ab extraneis sit confirmatū: vt.j. qui testes sunt necessa. ad proban. nouam inuestitu.c. si clericus.

h ¶ Per pares.] hoc intelligo secundū distinctionē prędictā: scilicet si agatur de noua inuestitura, an de veteri.

i ¶ Subire coget[d].] Sed cur debet dñs cogi iurare, cū etiā si nihil ꝑstiterit, debet obtinere: vt.C.de edē.l.q̄ acculare. Itē nunqd hoc est intelligendū in casu ꝓposito scilicet qñ dñs ante sententiā nō inficiabat feudū esse & à se detineri: an vtroq; casu ītelligis dominum debere iurare? Rñ. ad cautela dño de 10ferī in primo casu. s. qñ nō inficiabat: sicut alibi studiosus inueniet. Pyr. & hoc fortè ideo qa ꝑsumptio erat ꝓ vasallo: s. qñ dñs nō erat īficiat⁹ illud feudū: scilicet qñ fuit denūciatū ei: aīs em̄ absoluerē nullo etiā dato sacramēto. & sic intel 20oligas hoc: & si tunc nō cōfitebatur, nō tamē dicebatur: alioquin contra ꝓpriā scripturā audiebatur. audiretur enim contra propriā scripturam si deferretur sibi iuramentū, eo casu quando ab initio cū fuit ei facta denūtiatio, cōfessus fuit 30 feudum esse & à se detineri, qđ esse nō debet vt quis cōtra propriam scripturā & confessionē audiatur: vt.C. de non nu. pecu.l. generaliter. Accursius.

d Totam istā glo. sequūtur scribentes hic,

¶ SI DE FEVDO DEFVNCTI CONTENTIO SIT &c.

40 k ¶ SI de feudo iurisiurādi.] Videt mirum qđ hic dicitur agnatos posse reuocare iurādo, cùm quondā modo anceps periurium subire cogi videantur? Respon. q̄ nō coguntur[e], sed volētes ad 50 omittuntur: vt.ff.de dā. infe.l.q̄ bona. &.ff.de inlit.iur.l. videamus. præterea hoc intelligo secūdum distinctionē quæ fit.j. de cōsue. rec.feu.c. sacramentū nōsemp &c. Itē[g] qđ dicit agnatos in poss. feu. cōstituēdos, est simili qđ dicit de interodicto quorū bonorū: vt C. quorū bo.l.fi. Sed qd si status moueat q̄stio: nunqd interim possideat vasallus vel dñs? Rñ. videtur q̄ dñs[h]: vt.C.de car.edi.l.j.&.ff.de carb. edic.l.carbonianū.§.pe. &.C. de ord. cog.l.ij. licet ī edicto diui Hadriani videat contra: vt.C. de edict. diui hadriani tol.l.ij.

k ¶ Si contentio est inter filiā & agnatum de beneficio, filia interim debet esse in possessione: utroq; autem deficiente in probatione, agnatis defertur iusiurandum. Baldus.

¶ Inter filiā defuncti & agnatos eius de quodā prędio mota est q̄stio, agnatis feudū: filia verò allodium siue libellarium esse asserentibus. super possessione, apud quē manere debeat, quęrebatur? Rñsum est ap̄d filiā possessionē interim l esse collocandā, deficientibus verò hinc inde ꝓbationib⁹, per iusiurandū causa cognita res decidetur, electione danda agnatis. ¶ Defuncto milite, inter dominum & filiam illius super quodā feudo quęrebat: domino feudum filia allodiū siue libellarium esse allegante? Respondi filiam in possessione feudi manere debere donec de eo iudicetur. probatione verò hinc inde cessante, nihil prestiterit reus, obtinere debet: vt.C.de eden.l. qui accusare? Rñ, illud est intelligendum secundum distinctionē Pyr. actore nō ꝓbante &c. sicut distinguit.j. de consue. rec. feu.c. sacramentū. huic.c. ꝓbet admiculū qđ legit. C.đ iurei.l.ī bonę fidei. huic.c. obuiare videt qđ legit ī proxi.

TITVLVS XXVI.

Si de feudo defuncti contentio sit inter dominū & agnatos vasalli.

¶ *Si contentio est inter dominū & agnatos defuncti, agnati interim ante litē finitā constituēdi sunt in possessione, utroq; autē in probatiōe deficiente, agnato defertur iusiurandum. Bald.*

SI de feudo defuncti militis sit contentio inter dñm & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis verò paternū esse contendentibus: agnati in possessione feudi de quo quęritur, constituēdi sunt. Eo facto, sup principali q̄stione cognoscendum est. vtroq; aūt deficiēte in ꝓbatione, electio iurisiurandi[k] agnatis danda est.

e Istā ap probat Bal. Aluaro. & Præpo.

f Istud dictum sequit Præpo. hic.

g Istud dictū glos. reprobatur ꝑ Præpo. hic.

h Ista est vera si de seruitute ꝓuocat in libertatē. secꝰ si ecōuerso sēdm Bald. Aluaro. & Præpo.

i Istā ap ꝓbāt cēter oēs scribentes hic.

ꝓxi.notabili ſeq.nñ hic dicit ꝙ dat agnatis electio : licet ibi dicat ꝙ dat filię: ergo vel erunt cõtraria, vel rationem diuerſitatis aſsignabis. Rñ. ſi ea q̃ dicta ſunt ſuperius diligenter attẽdas:à ſuperioribus nõ diſcrepabit.referas autem ad diſtinctionem ſupradictam.

a ¶ Dãda eſt.]occurrit cõtradictio ſupradicto ꝓxi.ca. Solu.hic pro filia faciebat prę ſumptio,ibi pro agnatis. Accurſius.

b ¶ Moribus.]hîc videtur ꝙ pactũ de futura ſucceſsiõe feudi valeat & teneat & ſine cõſenſu illius de cuius hęreditate quęritur, vt alibi tenet venditio: vt.ff.de actio. emp. & ven.l. ſi qs elienam. & de hæredi. vel actio. vend.l.ij.§.iij. & argu. C. de pact.l.j. Arg. contra.C. de pact. ſol.vlti. &.ff.de acq.hęre. l.qui ſuperſtitis.&.C.de inuti. ſtipu.l.ex eo.&.C. de colla.l.pactũ. q̃ dotali.Sed ad hoc vt valeat,potentiſsimũ eſt arg. C.de dona.l.iij. De hac materia ſatis tractatum eſt.ſ. tit. q ſuc.tene.c. ſi verò archiepiſcopus. & de feu.da. in vicẽ legis commiſ.c. ſi quis inueſtierit &c. Accurſius.

Pactũ de futura feudi ſucceſſione an valeat.

c ¶ Sciẽtia.] q̃ dicit de ſciẽtia, intelligo[a] ſic vt craſſa & ſupina ignorãtia nõ ſit excuſata: vt.ſ. no.eſt,& legit.ff.de iur. & fact. igno.l. nec ſupina.&.l. regula. & quod opoſtea dicit expoliabitur,intelligo[b] pea parte quã inficiat[a] eſt:vt dicit de alienatiõe feudi.j. de vaſal.q cõ. conſti. lotharbene.ali.c.j. nec eñ debet vltra procedere metus q̃ reperiat delictũ:vt C. de pœnis. l.ſancim[a]. &.ff. de vulga. & pup. ſubſtitu.l. ex facto. §. iulian[a].& no.hîc de pœna inficiatiõis: q̃ q̃q̃ varia ſit,in fine libelli diſputa. ſatis poteſt à diligenti competenter indagari.

a Illud dictum gl. ſequunt communt ſcribẽ.hic.

b Idẽ Alua. & Præpo.

d ¶ Celauerit.] nõ per dolum[c],alioquin per hoc ꝙ celat ꝑ dolũ dñm cõtra abnegantẽ ſciẽs patefacti ẽdo nõ adiuuat vtile vel facisẽ nõ habet in memoria,q̃d habere debet:vt.ſ. de for. fide. in epſa.ergo qa deierat non immeritò feud. caret : vt.j. hîc finitur lex, deinde conſue.reg.c. ſi inter dominum & vaſallum.

e Sequitur eam Alua. hic.

e ¶ Triginta annos.] illud meritò accidit : quia tanto tpe actio oĩs tollitur:vt.C.de prę ſcrip.long.tẽp.malefidei. Sed nunqd iſtud locũ habet ſiue bona ſiue mala fide poſſederit? Item nunqd iſtud locũ habet ſi ue cũ titulo ſiue ſine titulo? ıtẽ ſi á poſſeſsione ceciderit,nunqd vendicare poterit ? & ſi ad vendicationem admittatur : nunquid præfertur dominus vendicando,an ipſe? Rñ.hęc omnia inuenies notata in.C. de prę ſcrip.xxx.an.l.ſi quis emptionis.

Actio oĩs xxx.anno. ſpatio tollitur.

f ¶ Amittit.] hoc ideo accidit:qa ex quo incipit eſſe miles Dei,deſinit eſſe miles ſeculi:nec debet beneficiũ ꝓtinere ad eũ qui nõ debet gerere officiũ:vt.ſ.de eo qui ar.belli.depo. Sed nunqd ꝑ aliũ poteſt feudo ſeruire cleric[o]?Rñ.hęc quæſtio eſt ſcholaſtica & ideo omiſim[o] eã:qa in brocardicis diſputatur à iuris prudentia.

g ¶ Et ſi vaſallus.]iſtud plenius dicitur.j.eo.c.licet.

h ¶ Oẽs filij ei[o].] meritò dicit oẽs filios fidelitatẽ iurare:qa cũ plures ꝓſonę in locũ vnius ꝓſonę ſuccedãt:oẽs ꝑ ſingulari ꝓſona ſunt accipiendi:vt.ff.de condi.& demõ.l.cũ fundus.&.C.de iecũ.nup.l.ſi quis.& intelligo ꝙ iſtud maximè expoſitiuè ponat. nã ſi ꝑ diuiſo poſsideret:iſolus q̃ poſsidet,vaſallus eſt cenſendus.huic conſonat.ff. commod.l.iij.§. hęres.&.ff.de vi & vi.arma.l.ſi plures. Sed quęrit an vaſallus teneatur iurare & fidelitatẽ facere omnib[o] hęredib[o] dñi : an ſufficiat ſi paratus eſt iurare vni ? quòd ſufficiat vni iurare , videtur probari poſſe : quia in principio quãdo recepit feudũ,nõ fuit expreſſum ꝙ oĩb[o] iurare debo ret.ergo nõ eſt verbũ progandũ:qa à tenore ꝙborũ in contractu appoſitorũ nõ eſt recedendũ,niſi euidẽter illud appareat: vt.ff.de leg.iij.non aliter. Itẽ qa in hoc caſu poſſet deuenire ad ĩfinitatẽ,& infinitas eſt euitanda:vt.ff.de dã.infect.l.q bona.§.vlt.& de re iudi.l.à diuo pio.§.ſed ſi emptor.& l.j.§.ſi cui.ff.vt lega.no.cauea. & de lega.iij.l. fideicõ.§.ſi qs decẽ.& de ver. ſigni.l.boues.§.hoc ſermone.& de ver.oblig.l. eũ q calẽdis. Itẽ quia fauorabiliores ſunt rei q̃ actores:vt.ff. de actio. & obliga. l.arrianus. Item quia iſti hęredes non eſſent contrarium poſtulaturi eius q̃d petunt:ergo nõ ſunt audiendi:vt.ff.de dam. infe. qui bona.§.ſi quis.&.C.de ſolu.l.penul. Itẽ qa obligatio non debet mutari ex ꝓſona ſucceſſorũ : vt.ff.de ver. obli.l.ij.§. ex his. & de prę to.ſti.l.ij.§.j.& de dã. infec.l.dã.§.ſiquis.& de diuer.& tẽp.prę ſcrip.l. cũ hæres. Itẽ qa ſpecialis eſt obligatio, non debet in alios extendi. arg.ff.de act.emp. & vẽ. l.qui ab eo . Item qa cũ vno cõtraxit , nõ debet in plures aduerſarios diſtringi:vt.ff. de exer.act. l.j.§.vl.&.l.ij.Ex his itaq; patet ꝙ vni iurãdo liberatur: vt.ff. de ijs qui deie.vel effu.l.j.§. vlti. &.l.iij. Et cõtra prima ratio põt in caput vaſali retorqueri : iurauit eñ ſibi & ſuis hęredib[o] & ſi nõ fuerit dictũ ſuis hęredi,ſedſibi cũ nõ fuerit additũ ſibi tñ,& hęredib[o] iuraſſe ĩtelligit: qa pactũ nõ fuit ꝓſonale:licet in eo ꝓſona fuerit inſerta : ergo tranſit ad hęredes:vt.ff.de pac. l.iuriſgentiũ.§. vtrũ.& l.tale pactũ . & de pign. act.l. ſi neceſſarias.§.de vendendo.&d̃ proba.l.ſi pactũ. ſi tranſit ad hęredes:ergo ad oẽs:vt arg. ff.de ſer.vrb. prę.l.ſi ſeruitus.ij. reſpon. Itẽ illa ratio : qa obligatio nõ debet mutari ex perſona ſuc. poteſt retorqueri in vaſallum:& illa qa nõ eſſet poſtulaturus cõtrariũ:& oẽs alie. Solu. iurare debet oĩbus , qa vaſallorũ eſt ius indiuiduũ: vt.ff. de iure patro.l.carmelia pia.& ea quę indiuidua ſunt, debenť hęredibus inſolidum: vt.ff.de ſer. ruſti.prędio.l.ſi vnus ex.& de condi. & demonſt.l.ſi cui fundus.nec eñ incurrit infinitas,cũ effectus ſit idẽ. tãtũ eñ faciet omnibus hęredibus inſolidũ quantũ faciebat ſoli defuncto. quare vni pro omnib[o] iurando poterit liberari:vt arg.ff.de ijs qui deie.vel effud.l.iij. à cõtrario ſenſu illi[o].l.vt ſit cõtrariorũ eadẽ ratio:vel ſi grauari ſentit,relinquat feudũ: ſecundũ Pyr. ſed quicquid dicat Pyr. hoc tamẽ videt expreſsim dictũ in cõſtitutione Friderichi,imperialẽ.§.prętereа ducat[o].ſcilicet vt nõ teneatur fidelitatẽ facere vaſallus niſi vni : dicẽdo ꝙ pro vno feudo plures dominos habere non compellatur.

Indiuidua hęredib[o] inſolidum debentur.

i ¶ Succedit.] licet in quartam omnimodo patri adoptiuo ſuccedat: vt.C. de adoptioni. l.ij. & inſtitu. de adoptio.§. cùm autem. &.ff. de adoptio.l. ſi arrogator. nec ſibi putet aliquam iniuriam fieri, cùm patris naturalis omnia iura perſiſtant:vt.C. de adoptio.l. cùm in adoptiuis. circa medium primæ columnæ.

k ¶ Cæteris potiores eſſe.] iſtud quod hîc dicit expreſſum legibus contradicit, & iniquitatem cõtinet maximam:vt.C. de legi. hęre. l.vltima.&.C.ad ſenatconſult.orficia.l.penultima. vel fortè hîc logtur de his filijs ſecundi matrimonij:quæ dicuntur.j.proximo.c.filij nati.

Inualidũ ab initio ex poſtfacto nõ cõualeſcit.

l ¶ Legitimi.] hîc notabis illud generale, q̃d ab inititio nõ valet,nec ex poſtfacto cõualeſcit. ſecundũ quod plenius nota.in cõſtitutione Friderichi,imperialem.circa fi.j.reſpõ.ſic etiã dicũt & de clerico q̃ bñficiũ amiſerit:nã licet poſtea deſinat eſſe clericus,nõ tamẽ feudũ poſsidebit: vt.j.de feu.fœmi.§.ex hoc illud.hoc autem q̃d de naturalibus dicit,ita intelligo:niſi fiant ita legitimi vt in feudo ſuccedãt: & hoc ſit nomina tim dictũ ab Imperatore:& ſic ex reſcripto licebit quod alſ nõ liceret: vt.C.de preci.impe.offe.quoties.& ita accidit Mutinę in cauſa cuiuſdã Hugo. contra paſſapontes : vt ferebatur.

m ¶ Si minori.] ſed de quo minore intelligendũ eſt hic ? Rñ.[d] de impubere tantũm:nam ſi fuerit pubes, & per annum & diem differat,feudo priuatur : vt in conſtitutione Friderichi , imperialem.§. prætereа &c . iſtud autem fauore minoris dicitur : quia generaliter nulla eſt inueſtitura facienda ei qui fidelitatem recuſat : vt ſupra per quos

d Iſtã ꝓlo. in omnib[o] ſeq̃ſ & tenet hîc Aluarot.

fiat inuestitura, & per quos recidat nulla.

a Istã glo. sequit Bal. & Alua.

a ¶ Filio impubere.] Iste casus valde notabilis est[a]: quia si filios habet alienator, q̃ etiã eo viuente reuocãt alienatio. sed si non habet demum eo mortuo. quod quare contingat, is inquirat cui alia inquirẽda relinquimus. Et nota q̃ qui alij consentit, sua iura perdit[b]: vt. ff. notatũ est in pluribus locis. &. ff. quibus modis feudum amittit. §. ꝓterea. &. ff. si q̃ investitu. inter domi. & vasal. lis oria. §. finaut̃ aliquis. alibi ad hoc vt proximior agnatus succedat, alienatoris mors inspicitur: vt. ff. de succe. feu. c. ij. §. j. Sed quid est quod dicitur. ff. qui. cau. feu. amit. §. denig; in fi. scilicet q̃ si vasallus alie nauerit feudum illicitè, quia videtur dominũ contemnere, ad ipsum oĩmodo pertinebit: nun quid propter patris alie nationem excluduntur filij? Item si excludunt̃ cur ad agnatos potius quàm ad ipsos pertinet, maximè cũ fuerit auitũ & proauitũ? Rñ. determinabitur j. titu. si vasal. feu. priue. cui dese. c. vasalli feudum &c.

b ¶ Cogit̃.] no. hic q̃ impubes nõ cogitur fidelitatẽ facere[c], nec seruitiũ vl̃ p se vel aliũ: si tñ fecerit, vel facere voluerit, amittit̃ & audit̃ istud aũt potissimè nota quia[d] q̃ alius pro alio feudo seruire valeat. huic prebet adminiculum C. de epi. & cle. l. quisq;. & l. ad similitudinẽ. & ff. de admi. tuto. l. ita. in prin. & C. de cadu. tol. l. vna. §. ne autẽ. & C. de natu. libe. l. iij. & de ꝓpos. agẽ. in re. l. agẽtes. lib. xij. & in sum. ff. in prin. hic autẽ arbitrio minoris. i. impuberis relinquitur. hodie verò p maiorem partem curiarum necessitati subijcitur[e]. nam hodie cũ dominus investit impuberem: aliũ pro eo, donec pubes fiat, postulat vasallo: quẽ impubes nulla adhibita excusatione ꝓstat sed tñ nõ puto prejudiciũ ei fieri si id nõ faciat: vt hic dicit̃. & notabis q̃ ad id ad qd̃ aliquis non compellit̃: volens tamen admittitur, similia studiosus inquirat.

§ Idem Alu. iuro.

d Placet Bal. & Alu.

§ De hoc vide p do. Alua. hic in ij. col. ĩ ver. quero. cum dicta glos.

c ¶ Consensit.] siue tacitè siue expressè: vt not. ff. quib. mod. feud. amit. capitulo præterea.

d ¶ Per annũ.] remouebitur ergo iste proximior agnatus á petitione illius partis feudi q̃ tanq̃ pximiori debebat ad eũ puenire taciturnitate vnius anni á tpe scientię computãdi: qd̃ ideo fortè cõtingit: qa ille erat de agnatis ad quẽ feudũ spectaret: nisi ipse ꝑcederet in gradu vno fortè vel plurib⁹, nõ curo. & hoc facit scientia & anni transcursio & agnatio illi⁹ q̃ possidet: quasi videat cõsentire alienationi factę agnato suo, secus fortè esset si extraneo alienasset: quoniã tunc nõ noceret ei annalis trãscursio: nisi fortè esset tanta ꝑ qnã ius suũ tolleret: puta. xxx. ann. vt. C. de prescrip. xxx. an. l. sicut, & aut. malę fidei, de hac annali prescriptione habes. ff. si de inuestitu. inter do. & vasal. lis oriatur. c. si autem aliquis.

e ¶ Dominũ possessionẽ.] i. vacuã possessionẽ statim. i. posq̃ fecit investiturã & fidelitatẽ recepit si per pactũ nõ remisit fidelitatẽ: imo si differret eam tradere, oẽm vtilitatẽ ꝓstabit ei; vt. ff. de noua fideli. forma. c. investitura. & intelligas q̃ hic loquit̃ de ea investitura. i. verbali quę abusiuo modo dicit̃, & nõ de ea quę propriè dicit̃ investitura, secundũ q̃ de vtraq; dicit̃. ff. qd sit investitura c. j aſs em̃ si de ꝓpria investitura loqueretur, nulla esset dubitatio. ad quid em̃ teneretur dominꝰ tradere possessionẽ, cũ iam tradita erat? & tunc nõ esset mirũ si vasallꝰ nõ compelleret interesse recipere si nollet. Sed quid si alium investiuit posteaq̃ istum investiuerat, & ei possessionẽ tradidit anteq̃ isti: nunqd tunc liberabitur soluendo interesse? & quare non? sicut si vendidisset duobus: vt tunc habeat locum si res vendita non traditur &c. vt. ff. de actio. emp. & vendi. l. j. Accursius.

f ¶ Tradere.] sicut aſs dicitur de donatore qui oĩno compellitur rem simpliciter inter viuos donatam tradere: nec temerè poterit eam reuocare: vt institu. de dona. §. ij. aliud est secundũ vnã sententiã in re vendita á cuius traditione liberatur vẽditor prestãdo interesse: vt. ff. de actio. empti. & vendi. l. j. veruntamen super ea variatur.

¶ Filij nati.] isti filij qui lege Salica dicunt̃ nati siue ꝓditi, in feudũ nõ succedũt: sed nec in proprietate priorib⁹ extãtibus. si em̃ priores nõ extarẽt, tũc in ꝓprietate succederẽt; & nõ in feudo. priorib⁹ verò fratribus sine filijs decedenib⁹ succedũt: & dicitur tale matrimoniũ Medio lani accipere vxorẽ ad morganaticã, alibi lege Salica: vt. j. de filijs natis de matrimo. ad morganaticã cõtracto. c. qdã habens filium. & de his fortè filijs loquitur. ff. eod. l. mulier.

¶ Licet vasallus dño seruitiũ non offerat: quãtocũq; tẽpore steterit (dũmodo dno petẽti seruire paratus sit) bñficiũ nõ amittit. si tamẽ sciat ei magnũ periculum[h] imminere: vltro adiutoriũ suum ei debet prębere. Inde quęsitum est, si dñs in periuriũ incidat, quia dare non valeat quod dare iurauerat: & vasallus eũ liberare possit suã pecuniam dando, & nõ facit: an beneficium amittat? & responsum est non amittere[i]. ¶ Si vasallus culpã cõmittat[k] ꝓpter quã feudũ amittere debeat: neq; filiꝰ neq; eius descẽdentes ad id feudũ reuocabũtur[l]: sed agnati qui quarto gradu sunt: dũmodo ad eos ꝓtineat. ¶ In gñali alienatione[m] vasalli nõ continet feudum nisi nominatim dictũ sit.

§ Si vasallus feudum ignorans alienauit, feudũ non amittit, & sibi restituendum est, non domino: tenebitur tamẽ ad interesse emptori ignorãti. Baldus.

¶ Licet vasallus dño seruitiũ non offerat: quãtocũq; tẽpore steterit (dũmodo dno petẽti seruire paratus sit) bñficiũ nõ amittit. si tamẽ sciat ei magnũ periculum[h] imminere: vltro adiutoriũ suum ei debet prębere. Inde quęsitum est, si dñs in periuriũ incidat, quia dare non valeat quod dare iurauerat: & vasallus eũ liberare possit suã pecuniam dando, & nõ facit: an beneficium amittat? & responsum est non amittere[i]. ¶ Si vasallus culpã cõmittat[k] ꝓpter quã feudũ amittere debeat: neq; filiꝰ neq; eius descẽdentes ad id feudũ reuocabũtur[l]: sed agnati qui quarto gradu sunt: dũmodo ad eos ꝓtineat. ¶ In gñali alienatione[m] vasalli nõ continet feudum nisi nominatim dictũ sit.

§ Si vasallus feudum ignorans alienauit, feudũ non amittit, & sibi restituendum est, non domino: tenebitur tamẽ ad interesse emptori ignorãti. Baldus.

¶ Si vasallus[n] feudum alienauit ignorans: nõ dño, sed ipsi vasallo feudũ restituendũ est: ad interesse verò emptori ignorãti cõdẽnãd⁹ est vasall⁹. ¶ Vasall⁹ feudũ qd̃ sciens abnegauit[o], amittit: ignorãti verò subuenit. Qd̃ si dubitet: dubitãter rñdere debet. ¶ Bñficiũ à vasallo infeudũ si nihil in fraudẽ legis fiat, rectè dari põt: dũ tñ militi det[p]. ¶ Si vasallꝰ de bñficio suo[q] acquisitũ: ergo multò minus si á proauo vel etiã á superiorib⁹: vel etiã eadẽ æquitate siue ratione nõ debet amittere. quomodo em̃ possent ęe isti agnati de qb⁹ hic dicitur, in quarto gradu nisi ab auo vel pauo ad minꝰ esset acqsitũ? Dicas ergo q̃ nullo modo debeat admitti filiꝰ ad eꝰ portionẽ nisi p gratiã solã à dño acquirat: & agnati nõ extent quibus aperiat̃: qui vlq; ad quartũ gradũ admittunt̃: vt hic dicitur: imo vlq; in infinitũ: vt. j. si vasal. feu. pri. cui dese. c. j. imo qd̃ plꝰ est, puto q̃ etiam agnati remoueatur à petitione illius si talis sit felonia q̃ dñm respiciat vt dñs habeat hanc suę iniurię vltionẽ: vt. ff. in quibꝰ cau. feu. amit §. de niq;. licet quidam fortè intelligant illud habere locum in feudo nouo secũdùm quod ibi notatur.

¶ Si vasallus[n] feudum alienauit ignorans: nõ dño, sed ipsi vasallo feudũ restituendũ est: ad interesse verò emptori ignorãti cõdẽnãd⁹ est vasall⁹. ¶ Vasall⁹ feudũ qd̃ sciens abnegauit[o], amittit: ignorãti verò subuenit. Qd̃ si dubitet: dubitãter rñdere debet. ¶ Bñficiũ à vasallo infeudũ si nihil in fraudẽ legis fiat, rectè dari põt: dũ tñ militi det[p]. ¶ Si vasallꝰ de bñficio suo[q] acquisitũ: ergo multò minus si á proauo vel etiã á superiorib⁹: vel etiã eadẽ æquitate siue ratione nõ debet amittere. quomodo em̃ possent ęe isti agnati de qb⁹ hic dicitur, in quarto gradu nisi ab auo vel pauo ad minꝰ esset acqsitũ? Dicas ergo q̃ nullo modo debeat admitti filiꝰ ad eꝰ portionẽ nisi p gratiã solã à dño acquirat: & agnati nõ extent quibus aperiat̃: qui vlq; ad quartũ gradũ admittunt̃: vt hic dicitur: imo vlq; in infinitũ: vt. j. si vasal. feu. pri. cui dese. c. j. imo qd̃ plꝰ est, puto q̃ etiam agnati remoueatur à petitione illius si talis sit felonia q̃ dñm respiciat vt dñs habeat hanc suę iniurię vltionẽ: vt. ff. in quibꝰ cau. feu. amit §. de niq;. licet quidam fortè intelligant illud habere locum in feudo nouo secũdùm quod ibi notatur.

¶ Si vasallus de bñficio suo.] istud. c. determinatur per id quod notatur infra de contro. feu. inter vasa. & alium. c. si controuersia inter vasallum.

Filius nõ amittit feudũ ab auo acqsitum propter patris delictum.

m ¶ In generali alienatione.] quod hic dicitur, expositum est. j. de capi. qui cu. ven. c. quidam capitaneꝰ. & quę ibi notantur, hic similiter notari possunt.

n ¶ Si vasallus.] huc accedit. ff. de euict. l. ij. §. vlti. &. j. de cõtrouer. inter domi. & emp. feu. c. domino cum emptore. & quę ibi notaui, hic repetas.

o ¶ Sciens abnegauit.] hoc satis expositum est. j. de lege corre. c. si fuerit inter dominum &c.

p ¶ Dum tamen militi detur.] si tamen dans fuerit miles sufficit enim si sibi æquali detur. Item non debebit dari alia lege nisi quam ipse habet: vt. j. de le. corra. §. ex eadem lege. præterea non debebit pretium accipere de eo sub colore investituræ cum vendendo: vt in constitione Friderichi. §. callidis. & hoc etiã etiam quod hic dicitur, nihil in fraudem legis fiat &c. in fraudem enim tunc intelligitur facere si vltra pretium medietatis acciperet pro toto, & hoc ita á multis intelligitur. & accedit huic quod legitur. ff. qualiter olim poterat feudũ alienari, circa princip. & quęcunq; de hac materia notantur. j. de ca. cor. c. j. etiam hic possent notari.

q ¶ Si vasallus de beneficio suo.] istud. c. determinatur per id quod notatur infra de contro. feu. inter vasa. & alium. c. si controuersia inter vasallum.

a ¶ Feudum.] nisi sit tale quod per se esse nō potest: vt.ī. de inuesti. de re aliena.c.rei.

b ¶ Feloniam.] istud melius exponitur.ī.qualiercunq; dominus à proprie. pri.c.ex facto.

c ¶ Amittitur.] licet enim non habeat propriam feudi naturam, iure tamen feudum censetur.poterit enim vendere& donare:vel aliter si sibi placuerit alienare etiam sine domini volūtate. & hoc facit verbū illud,& cui dederit &c. aliud tamē esset si dixisset,&cui in feudū dederit:quoniam tunc haberet propriam feudi naturam:vt.ī. de feu. non habente propriam feudi naturam.c.si quis ea lege &c.

d ¶ Sempronio.] hoc exponitur.ī. de eo qui fidē fecit agnato de feudo paterno.c. tres serāt agnati. Accur.

¶ DE PACE TENENDA, ET EIVS VI. &c.

e IRiderichus. Literę istę] videt ergo q̄ voluerit imperator iste cōdere legem cū dixerit: ad quos literæ istę puenerint: sed dic tu sup hoc scdm q̄d notat.ī. de pace iura. firmā.l. hac edictali.§. iniuria seu furtum.

f ¶ Leges.] hoc nō seruauit impator iste īfurto.s. q̄ leges in eo remanerēt in suo statu cū dicat q̄ pro furto valenti tm̄ qnq; solidos debet furt laqueo suspēdi:vt.ī. e.§.siqs qnq; sol.valens. & alīs lex dicit q̄ p furto nō debeat mori:sed alit castigari: vt.C.de furt. aut.sed hodie pro furto.

g ¶ Capitalē] eodē modo punit miles q̄ pacem turbauit: vt.ff. de re milit.l.vl.&ita habes hic q̄ capite puniri debet ille q̄ hominē occiderit ītra pacēcōstitutā.sed alīs p̄ Henricū imperatorē dicit q̄ manº ei debeat amputari: vt in Lōbar. de ho.li.ho.l.q verò intra treugā.Sed dic q̄ hic cōstabat homicidiū p̄petratū ab isto q̄ ita punit.ibi verò nō cōstabat nisi per pugnā in qua succubuit.vñ nō est mirum si mitiº puniat:q̄m incertiſumº de iudicio Dei: & multi p̄ pugnā cām suā p̄dūt sine iusta causa: vt in Lōbar. p̄dicto tit.vt recolimus.

h ¶ Duellū.] Not.hic casum in quo pugna fit scilicet q̄n cōstabat eū fecisse homicidiū,de quo dicit hic.fit etiā pugna q̄n nō occidit, sed vulnerauit tm̄:& de hoc cō

Duellum q̄nq; permittitur.

agat vel conueniatur: siue obtineat siue non (licet ignorante domino fiat) omni tempore firmū erit illud iudicium. nam & transigere rectè poterit:nec quod accepit transactionis nominè,feudū[a] erit.

¶ *Si dominus commisit feloniam per quam si eam committeret uasallus in dominum,amitteret feudum: dominus etiam perdere debet feudi proprietatem. Baldus.*

¶ Domino committente feloniam[b] (vt ita dicam) per quam vasallus amitteret feudum si eam cō mitteret: quid obtinere debeat de cōsuetudine quæritur, & respondetur proprietatem feudi ad vasallum p̄tinere, siue peccauerit in vasallum,siue in alium. ¶ Feudū ea lege datū vt ipse & hęredes sui masculi & fœminę, & cui dederit habeāt:ijsdem culpis amittitur[c] q̄ bus & aliud feudum. Quòd si vasallus alienauit: feudum esse desinit apud emptorem. ¶ Titius cū Sempronio[d] fratre suo feudū paternum possidente pactū fecit de eo feudo nō petendo à Sempronio hęredibus vé suis. Sempronio sine hęrede masculo defuncto, inter Titiū & Seiū fratrē suum de eo feudo quęstio orta est. quid in de fieri debeat, quęritur? Respondsum est pactū nō obstare Titio.

TITVLVS XXVII.

De pace tenēda, & eius violatoribus.

¶ *Imperator adulatur omnibus suadens q̄ debeant seruare pacē: & statuit pœnam cōtra nō seruantes. Baldus.*

IRiderich[e] Dei gratia Romanus imperator semper Augustus episcopis,ducibus,comitibus,marchionibus,& omnibus ad quos literæ istæ[e] peruenerint, gratiam suam & pacem & dilectionem. Quoniam diuina præordinante clementia,solium regiæ maiestatis conscendimus: dignum est vt cuius præcellimus munere, illi omnino pareamus in opere. Inde est quòd nos tam diuinas quàm humanas leges[f] in suo vigore manere cupientes, & ecclesias siue ecclesiasticas personas sublimare, & ab incursu & inuasione quorūlibet defensare intendentes: quibuscunq; personis ius suum conseruare volumus: & pacē diu desideratam, & antea toti terræ necessariam, per vniuersas regni partes habendam regia authoritate indicimus. Qualiter autem eadē pax tenenda sit & seruanda,in subsequentibus declarabitur euidenter. ¶ Si quis hominem intra pacem constitutam occiderit, capitalem[g] subeat sentētiam: nisi per duellum[h] hoc probare possit q̄ vitam suam defendendo illum occidit. Si autem omnibus manifestum sit quòd non necessariò, sed voluntariè illum occiderit: tunc neq; per duellum, neq; quolibet alio modo excusabitur quin capitali damnetur sententia. Si verò violator pacis à facie iudicis fugerit:res eius mobiles à iudice in populum publicentur & dispensentur: hæredes autem sui hæreditatem quam ipse tenebat, recipiant tali conditione interposita vt iureiurando spondeant quòd ille violator pacis nunquàm decætero ipsorum voluntate aut consensu aliquod emolumentū inde p̄cipiat. Quòd si hæredes neglecto postmodum iuris rigore, hæreditatem ei dimiserint:comes eandē hæreditatem regiæ ditioni assignet: & à regio iure† beneficium suscipiant. ¶ Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit: nisi, quòd in duello,& vitam suam defendendo[i] hoc fecerit, probauerit:manus ei amputetur: & sicut superius dictum est iudicetur: & iudex in causa ipsum & res eius secundùm rigorem iustitiæ strictius consequatur. ¶ Si quis aliquē ceperit, & absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel crines eius aut barbam expilauerit: decem libras ei cui iniuria illata esse videtur, per compositionem impendat: & iudici viginti libras persoluat. ¶ Si verò temerarius absque percussione eum inuadat eo quod vulgò dicitur cisteros, & calida manu ac verberibus contumelijsq; malè tractauerit: quinq; libras pro tali excessu componat: & iudici pro tali excessu decem libras p̄soluat. ¶ Quicunq; iudici suo pro excessu viginti libras inuadiauerit: prædium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor septimanas inuadiatam pecuniā p̄soluat. Quòd si ītra quatuor septimanas p̄diū suū soluere neglexerit: hęredes sui, si voluerīt, hęreditatē recipiāt, & comiti ītra sex septimanas viginti libras p̄soluant. Si aūt comes eandem hæreditatem regiæ potestati consignet: proclamatori etiam damnū restituat, & prędium à rege beneficiali iure obtineat.

¶ *Clericus qui pacē uiolauit, uel pacis uiolatorē receptauit: si quidē cōparet in iudicio, pœna pecuniaria punitur. Si uerò est inobediens: pœna maiori puniendus est. Baldus.*

stabat.dicebat tamen illud feciſſe se defendendo, sicut in superiori casu.ī.eadē.l.§.si quis aliū si autē constaret de homicidio:sed non q̄ ille istud feciſſet, tūc posset illud per pugnā probari:siue post treugam factam, siue post pacē dicatur eū feciſſe homicidium illud: vt in Lombar.de ho.lib.ho.q̄verò intra treugam. Poteris ergo addere istos duos casus q̄ sunt in. l. ista in quibus fit pugna alijs casibus qui notant in Lombar.in summa Friderichi. Notabis etiam hîc dūos casus.s. prędictos in quibus ex necessitate causatiua cogitur reus pugnam imponere scilicet si non vult puniri.Sunt autem & alij duo casus in Lombar, in quibus similiter cogitur, puta in crimine lęsæ maiestatis. Item vbi quis alium vocauerit arigam, id est cucurbitam: vt in Lombard.de pur.rei.l.vlti.& de conuitijs.l.j. quod erit speciale in prædictis quatuor casibus:eū aliâs regulariter pugna fit semper in electione actoris:vt in Lombar. qualiter quis se defendere debet. si quis ammodo.&.l. de prędijs.& l.si quis alium asto. licet omnes videantur dicere q̄ reus teneatur se vel per pugnam defendere, vel iurare: vt in Lombar. prædicto titu. c. si quis post. quod ita intelligitur, scilicet si actor voluerit per prędictas leges.

† à lege in re beneficij recipiant.

¶ Vitam suam defendendo.] quod quidem iure facere potest. quod enim quis ob tutelam sui corporis facit iure feciſſe existimatur: vt.ff.de iustitia & iure. l. vt vim. dum tamen cum moderamine inculpatæ tutelæ hoc faciat: vt. C. vnde vi.lege prima. idem puto si non voluntariè, sed ex improuiso eum occidit; quoniam crimen tunc non contraxit. ea enim quæ ex improuiso casu potius quàm fraude accidunt, fato non noxę imputantur: vt. C. ad

l.cornelia,de ſica.l.j.idem etiã puto ſi hoc fecit ob tutelã filiorũ ſuorũ, vel vxoris vel alterius perſonę coniunctę: vt ar. C.de epiſc.& cleri.l.raptores.j.reſpon,&.ff.qđ met,cau.l.iſti quidẽ.§.vlti.&.ff. ad ſenatuſcon. ſyl.l.j.§.fi. cũ idem forte eſſet ſi ob tutelã rerũ ſuarũ: vt argu.C. vnde vi.l.j.&.ff.ad.l.cornę.de ſica.l.fũrẽ, & in aut. vt nulli iudi.§. vlti. & in Lombar. de ijs q ad palatiũ ire contendunt. ſi cpiuſq;.

a ¶ Nõ deſiſtat.] armis ꝛoſcilicet legalibus quib' imperatoriam &c. vt in prœmio inſti. in prin. ergo & conſequenter iudicem de quo hic dicit & quidem nõ aliter iudex iudicare debet q̃ qđ ex legibus & conſtitutionibus & moribus proditum eſt: vt inſti.de offic. ꝛoiudi. in prin.

b ¶ Si duo hoĩes.] i.qñ inueſtitor dicit ſe illũ inueſtiuiſſe de illo beneficio: quam inueſtituraꝝ fecit dono, nullo pretio accepto. & hoc eſt quod dicit, donum inueſturę recognoſcit &c.

c ¶ Et vnus.] nã ſi amꝫbo producunt eundẽ in ueſtitorẽ: tunc ille eſſet potior cui dñs ſine fraude guarẽtizaret: niſi aliud probaretur ab alio: vt j.de.l.corra.§. ſi autẽ inter pares duos.

d ¶ Teſtimoniũ.] ſ.eiꝰ qui produxit inueſtitorem: quia debebat probare ſe ĩueſtitũ eſſe: vt j.ſequit, & ſi idẽ proba re poterit &c. vel dicas illius teſtimoniũ &c. id eſt eius inueſtitoris: qa comes debebit primò audire eius teſtimoniũ: id eſt ſimplex dictum ſine iuramento; vel cũ iuramento ſi voluerit. & ſi ſodixerit ſe ĩueſtiturã in illũ q eũ pduxit feciſſe: tũc ille q p eũ pduxit ĩueſtitorẽ, debebit pbare idoneis teſtibꝰ &c. priortñ intellectꝰ magis conſonat literę: nihilomiꝰtñ comes audiet dictum inueſtitoris. & hoc eſt qđ dicit, inueſtitoris donum &c. & ĩtelligas q iſte q pduxit inueſtitorẽ nõ poſsidebat. aliter em nõ haberet neceſſe probare, cũ actore nõ probãte &c. vt.C. de eden.l.q accuſare. niſi forte aliud eſſet qđ p aduerſario faceret. Sed quare dicit q debet pbare ſe illud beneficiũ abſq; rapina habuiſſe? nonne ſufficit ſi pbet ſe inueſtitũ, & illud habuiſſe? Rñ. latis intelligiter pbare hoc ipo q cõtrariũ nõ pbat: dũ tñ pbet ſe inueſtitũ ſaltẽ p dictũ illius inueſtitoꝛis quẽ pduxit. arg. ff. de iure do. l. dotẽ quę &. C. q milit. nõ poſ. l. ſuper ſeruis. & hoc etiã videt dici. j. pxi. §. q ſi de rapina &c. vel dicas q ideo p bare debet illud: vt remoueat poſtea oĩs cõtrouerſia de eo: & hoc eſt qđ ſequitur, remota controuerſię materia &c. Accurſius.

e ¶ Soluat.] ſ.ei q per rapinã abſtulit. & intelligas hic rapinã nõ in ꝓpria ſignificatione, cũ res ĩmobilis dicat pprie inuadi, & res mobilis rapi: vt inſtitutio. vi bonorũ rap. §. qđ nõ ſolũ. ſub. §. qa tñ. & ita habes hic q debet ſoluere duplũ rapinę illiꝰ. Sed nunqd erit totũ pœna, an in ipo duplo res cõtinebit? Rñ. in ipſo duplo res cõtinebit: ne alꝫ cõtradicat conſtitutioni, ſi qs in tantã, C. vnde vi. vel alijs q̃ dicũt rẽ in duplo cõtineri ſoVel dicas q totũ erit pœna: & ꝓpterea beneficiũ debebit amittere: & hoc eſt qđ ſequit, bñficio verò careat &c. & ꝓpter p̃dictã pœnã reſeruat ei hoc ius. ſ. vt poſsit illud beneficiũ in poſterũ acqrere de iure: cũ forte res bene eſſet illius q eũ inueſtiuit, verũtamẽ alius poſsidebat: quã poſſeſsionem iſte inuaſit. & hoc eſt qđ ſequitur, niſi iuſtitia &c.

f ¶ Inueſtitores.] ſi aũt vnũ pducerẽt inueſtitorẽ: tunc ſi poſsidẽti dominus guarẽtare voluerit ſine fraude, ille obtinebit: niſi aduerſarius cõtrarium induxit: vt j. de le. corra. §. ſi aũt inter pares duos.

¶ Si cleric⁹ de pace violata pulſatus fuerit, id eſt notat⁹ & ꝓſcript⁹ fuerit: aut pacis violatorẽ in contubernio ſuo habuerit: & de ijs in prẽſentia ſui epi ſufficienti teſtimonio conuict⁹ fuerit: comiti in cuius comitatu idem cleric⁹ hoc perpetrauerit, viginti libras perſoluat: & de tanto exceſſu ſecũdũ ſtatuta canonũ epiſcopo ſatisfaciat. Si aũt idem clericus inobediens extiterit: nõ ſolũ officio & beneficio eccleſiaſtico priuetur, ve rumetiã tanq̃ proſcriptus habeat.

¶ *Dñs caſtri ſi uiolatorem pacis receptauit, aut eũ repræſentet cũ omnibus bonis ſuis mobilibus, uel ſub iuramento eũ adduci permittat: aut ſi hoc nõ faciat, punietur. Baldus.*

¶ Si iudex populi clamore aliquẽ pacis violatorẽ ad caſtrũ alicuius domini ſecutus fuerit: domin⁹ cuius caſtrũ ideſſe cognoſcit, ad faciendã iuſtitiã illũ producat. Qui ſi deſua fuerit diffiſus innocẽtia, & ante conſpectũ iudicis venire formidauerit: ſi manſionem in caſtro habet, dominus eius omnia bona mobilia ſub ſacramento iudici repręſentet: & eum decętero in domo ſua tanq̃ proſcriptũ non recipiat. Si verò mãſionem in caſtro nõ habuerit: dñs eius ſecurè eũ adducere faciat: & poſtmodũ iudex cũ populo eũ tanq̃ pacis violatorem perſequi nõ deſiſtat[a].

¶ Si duo hoĩes[b] pro vno bñficio contendũt, & vnus[c] ſuper eodẽ beneficio inueſtitorẽ producit: illius teſtimonium[d], cum inueſtitor donum inueſturę cognoſcit comes primò recipiat: & ſi idẽ p bare poterit idoneis teſtib⁹ qđ abſq; rapina hoc idem beneficiũ habuit: remota controuerſiæ materia id obtineat. Quòd ſi de rapina pſente iudice conuictus fuerit: rapinam dupliciter ſoluat[e], beneficio verò careat: niſi iuſtitia & iudicio dictãte illud in poſterũ requirat. ¶ Si tres vel plures contendunt de eodẽ beneficio producentes vtrinq; diuerſos ĩueſtitores[f]: iudex in cuius prẽſentia cauſa vẽtilatur, à duob⁹ requirat[g] boni teſtimonij hominibus in prouincia eorundem litigatorũ cõmorantibus p ſacramentũ qđ iurauerint, quis illorũ abſq; rapina eius beneficij poſſeſſor extiterit: & cognita ex ipſorũ teſtimonio rei veritate, poſſeſſor beneficiũ ſuũ quietè obtineat: niſi iudicio & iuſtitia dictante alter de manu ſua illud eripiat.

¶ *Miles à ruſtico de pace uiolata pulſatus, militari manu ſe purgabit. Quòd ſi ruſtico per militẽ obijciatur: diuino ruſticus aut humano iudicio ſuam monſtrabit innocentiam. Baldus.*

¶ Si ruſticus militem de violata pace pulſans manu ſua iurauerit q̃ non de voluntate[h] ſua, ſed de neceſsitate hoc fecit: manu militari ſe miles expurgabit. ¶ Si miles ruſticum de violata pace pulſauerit[i], & manu ſua iurauerit q̃ nõ voluntate, ſed neceſsitate hoc[k] fecit; de duobus vnũ ruſtic⁹ eligat, an diuino[l], an humano iudicio innocentiam ſuam oſtendat: aut ſeptem teſtibus idoneis quos iudex elegerit, ſe purget. ¶ Si miles aduerſus militẽ ꝓpace violata aut aliq̃ capitali cã[m] duellũ cõmittere

g ¶ Requirat.] quid ergo erit ſi nullũ inueniat q hoc dicat? Rñ. beatꝰ qui tenebit: niſi forte alter eorũ ꝓbauerit de iure ſuo. in. §. ergo iſto & ſuperiori videt dici q̃ iudex ſiue comes debet cognoſcere inter duos vl tres pares de controuerſia feudi: quę eſt cõtra alia cõſtitutionẽ eiuſdem Friderichi, imperialẽ decet ſolertiã &c. §. ꝓterea ſi inter. vbi dicitur q dñs debet cognoſcere. ſed dicas de hoc ſecundum q ibi notaui ĩ ſumma tit. apd quẽ vel quos ꝛoiudi. cau. feu. d. agitari.

h ¶ De voluntate.] qđ alꝫ dicit in Lõbar. aſto aĩo. & in multis legibꝰ & maxime in tu. qua. qs ſe de. deb. ſi qs aliũ aſto aĩo appellauerit. & in multis alijs legibus. qđ verbũ exponit. i. volũtarie: icdm q hîc eſt ſimꝛopliciter poſitũ; vt in Lõbar. de ho. li. ho. l. ſi qs puellã. ĩ fi. tit. & de in cẽ. & dãno & inu. l. j. in prin. iure aũt Romano dicit calũnia. Accurſi.

i ¶ Pulſauerit.] ſ. defe rens vel accuſans: & accuſando citans.

k ¶ Hoc.] ſcilicet iura ꝛomentũ tale prętatę pulſationis. Accurſius.

l ¶ An diuino.] i. per iudiciũ candentis ferri ſiue igniti: ſicut hodie eſt cõſuetudo in multis locis portari: vel forte ac cedet ad. ix. vomeres ignitos: quorũ q̃libet calidus ſiue ignit⁹ in terra ꝛoponet vnꝰ ante alũ, & ipſe portabit vnũ ex eis donec fuerit ad nonũ: ſi cut ille q parricidiũ cõmiſit, timẽs p eũ ſe caſuꝛum in ſeruitutẽ, cũ ille forte eſſet ſeruꝰ quẽ occidit, & hoc negauerit: vt in Lombar. de parri. l. iij. vel etiã per iudiciũ ſoſeruẽtis aquę: ſicut dicitur de ſeruo q dicitur homicidiũ abſcõſe ꝓpetraſſe: vt in Lombar. de hom. li. ho. l. vlti. qđ aũt ſequit an humano indicio: ſic intelligas. i. p pugnã. Sed quęro cũ quo debebit pugnare iſte ruſticus: nunqd pugnabit ꝛocũ milite: an cũ cãpiõe ei dato à milite? Rñ. niſi cũ milite nõ debebit pugnare; qm̃ principales pſonę debẽt p ſe pugnare, niſi iuuenilis ętas, aut decrepita, aut infirmitas eas pugnare ꝓhibeat: & in alijs quibuſdã caſibus: vt in Lombar. qualiter qs ſe defendere debe. l. qcunq;. &. l. fin. & l. ſi ſeruus propter appetitũ. tit. de ho. li. ho. l. qui verò. Vel dicas (& hoc fortè verius eſt) q nõ pugnabit cum milite: ſed cũ campione ſibi ęquaꝛoli dato à milite: quoniã per conſimiles aduocatores fieri debet pugna: vt in Lombar. qualiter quis ſe defen. deb. l. vlti. nec enim poteſt quis contra militẽ nolentẽ pugnam imponere: niſi probauerit q antiquitus ipſe cum ꝓparentibus ſuis natione miles exiſtat legitimus: vt ſequitur. j. proxim. niſi, fortè velles dicere q aliud ſit quando miles imponit pugnam contra ruſticum: & tunc per ſeipſum pugnabit: & aliud quando ruſticus vult pugnam imponere militi, & tunc non poſſet eam imponere: vt. j. §. proxi. dicitur, quia tunc miles debet ſe purgare ſacramento ſuo. & ita erit deterioris cõditionis ruſticus q̃ miles: nec mirum, cùm in multis caſibus priuilegium habeat miles quod non habent alij: quos ꝛohîc enumerare eſſet prolixum. nimirum, quia magis debet puniri corporaliter ruſticus quàm miles: vt argumento, C. de ſumma trinita. l. nemo clericus, licet pecuniariter lęcus: vt. C. de epiſcop. & cleri. l. preſbyteri.

Ruſticus deterioris eſtcõditionis q̃ miles.

m ¶ Capitali cauſa.] Sic ergo videtur quòd de quolibet capitali crimine pugna hodie poſsit imponi: qđ eſt cõtra ius Lombardorũ, quo videtur prohiberi pugnã fieri: niſi in caſibus à lege dictis: vt notatur in Lombar.

in Lombar. qualiter quis se defende.debe. quicunq;. & tit. de homine ad iudiciū nō mittendo.l.vnica. pugna em̄ est odiosa. & legi displicet: vt ī Lōbar.de ho.lib.ho. recolim⁹ em̄.& odia sunt magis restringēda q̄ ampliēda:vt.ff. de li.& posthu.l. cū quidā.vel dicas etiam q̄ nihil inquetur per id quod hic dicitur.& intelligas quod hīc dicitur aut aliqua capitali causa,scilicet q̄ quā pugna oriat & hic fortè est verior ītellectus q̄ pōt colligi ex
10eo qđ dixit aliqua, & nō dixit qualibet, sicut & alʒ secundū quosdā intelligitur quod legit in Lombarda, qualiter quis se defende.debet.l. de futuris. vel de minoribus causis: quia quod ibi dicitur de minorib⁹ causis, intelligunt ipsi
20 & de his causis in quibus nō pōt fieri pugna gratia rei: quia est infra quantitatē de qūa aliās fieret pugna,puta quia est furtū infra sex solidos,aut depositū negatum infra viginti solidos: nō de alijs de qb⁹ alʒ nō posset imponi pu
30gna,licet qdā illud aliter intelligant: vt ibidem notatur. sic etiā aliqui intelligunt legem, siqs alīū asto animo &c.scilicet verbū illud,an, vnđ ipsa appellatio agat: id est de causa de qua pugna oriatur. In hoc tñ arctabitur fortè ius Lō
40bar. per hoc quod hīc dicitur, scilicet q̄ cōtra militē nō poterit hodie pugna īponi nisi á militē: secundū quod sequtur in hoc.§. nisi probare posit &c.

a ¶ Si quis rusticus arma.] & ita habes q̄ rustici nō audent portare arma: sicut alʒ dicit q̄ rustici nō audēt optare pecuniā: vt.C.de agr. & censi.l. domini prædiorum. & intelligas q̄ fortè tollere debebit ei arma,quando nō poterit ei auferre pecuniam cū talis erit qui nō audeat eam optare vt dixi
60qa forte nō poterat se parari á solo:de quibus forte loquit hęc lex prędicta: alijs verò rusticis auferet viginti solidos si habuerint. & hoc est quod dicit l ex viginti solidos &c. Vel dicas q̄ tollet vtrunq; , scilicet arma & pecuniā si ha-
70buerit: & exponas vel, pro &.

b ¶ Nō vt quē lędat l.nō eo animo vt quem &c. ecce vt hīc palam dicit Imperator maleuolum animū habere arma deferentem.

c ¶ HIC FINITVR &c. Quidā aliter habēt.ſ. ita
80hic incipit lex consuetudinis regni. meliorē tamē puto hanc rubricā, quia uerū est q̄ lex hic finit.ſ. superior lex de pace tenēda.ſ. Friderichus.& quod sequitur, non est lex, sed cōsuetudines sunt potius,

Arma portare & pecuniam optare non audent rustici.

† insolentia.

voluerit: facultas pugnādi ei nō cōcedatur, nisi probare posit q̄ antiquit⁹ ipse cū parentib⁹ suis natione legitimus miles exist at.

¶ *Imperator præcipit ciuitatibus q̄ post natalem sanctæ mariæ prouideāt q̄ sit rerū ubertas: & statuitur pœna non seruantibus eorum deliberationem & statuta. Baldus.*

¶ Post natalem sanctæ Mariæ vnusquisq; comes septē bonitestimonij viros sibi eligat: & de qualibet prouincia cū ipsis sagaciter disponat: & quāto pretio secundum qualitatē tēporis sit annona vēdenda, vtiliter prouideat. Quicunq; verò contra deliberationē ipsius intra anni terminum altius modiū & cari⁹ vēdere p̄sumpserit tanq̄ violator pacis habeatur: & totidē viginti libras comiti exoluat, quanti modios siue maldios altius vendidisse cōuictus fuerit.

¶ *Rusticus arma nō portet nec mercator qui negotiandi causa p̄ prouinciā transit,nec miles ad palatiū comitis. Item nullus laqueos seu retia tendat ad capiendas uenationes: nisi aduersus apros & lupos. Baldus.*

¶ Si quis rusticus arma[a] vel lanceam portauerit vel gladium: iudex in cuius potestate repert⁹ fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. ¶ Mercator negotiādi causa per prouinciam per transiēs, gladiū suū sue sellę alliget, vel super vehiculū suum ponat: nō vt que[b] lędat innocentem, sed vt à prædone se defendat. ¶ Nemo retia sua aut laqueos aut alia quęlibet instrumēta ad capiēdas venationes tendat, nisi ad vrsos,apros vel lupos capiendos. ¶ Ad palatium comitis nullus miles ferat arma,nisi rogatus à comite.

¶ *Publici latrones antiqua damnantur sententia,& ijs nō prodest apellatio uel reclamatio, sicut nec cæteris qui appellare nō possunt. Bal.*

¶ Publici latrones & cōuicti, antiqua dānent sentētia. ¶ Quicūq; aduocatiam suā vel aliquod aliud beneficiū inornatè tractauerit, & à domino suo admonitus nō resipuerit, & in sua perdurās insolertia † ordine iudiciario tā aduocatia q̄ beneficio exut⁹ fuerit: si post modū ausu temerario aduocatiā vel beneficium inuaserit, pro violatore habeatur.

¶ *Si furatus est aliquis ualorem quinq; solidorum uel amplius, laqueo suspendatur. si uerò minus, scopis & forpice excorietur & tundatur. Baldus.*

d DOmino. Solutus est.] Nūquid vasallus interim poterit vendere sine consensu ipsius domini sui banniti, ita q̄ teneat venditio,& q̄ dominus non posit eam venditionem rescindere postq̄ fuerit restitutus? Et videtur q̄ sic,ad exēplum filij eius qui deportatus est: nam ea quę gesta sunt per ipsum filium, tunc quando pater eius est deportatus,rata debent haberi:nec infirmātur patre restituto:
10vt.C.de sen. pas.l. vlti. circa prin. & meritò debet tenere venditiò: nā & interim dum est bannitus, posset damnum impune in bonis eius dari: cum alʒ nihil videt ei nocere bannum. Item tunc non dicit feudum vendi: quia tunc non
20 videtur feudum esse, cū interim vasall⁹ est solut⁹ à sacramēo fidēlitatis: á qua fidelitate feudum dicitur: vt. ſ. per quos fiat inuesti.& per quos reci.c. nulla. Sed dicas & forte melius q̄ non posit interim vendere:licet interim nōpo
30sit vēditio retractari. Nec em̄ dominus amisit dominiū directū qđ retinuerat tempore inuestituręppter bannū nisi fortè bona eius essent expressim publicata:cùm etiam tunc fortè eo restituto, & bona ei⁹ intelligerentur restitu-
40ota:vt.C.prędi.tir.l.j.& vlti.circa finē.& maximè si dominus habet filios,interim feudum ad eos pertinet: cùm hodie bona deportati non publicentʒ:vt.C.de bon. proscrip.auē.bona. Sed quid si dñs bannitus est ab aliqua potestate ali-
50cuius ciuitatis sub cui⁹ iurisdictione est & dñs & vasallus? nunquid interim vasallus sacramento fidelitatis absolutus est:ita q̄ nō sit obligat⁹ ad eū adiuuandū, vel ei seruitiū prestādū? Rñ. forte sic, eadē ratione: vt in bannito à rege: cū
60oratio diuersitatis reddi non possit. ar.C. de consti.pec.l.vlti.nisi fortè diceres contrariū ea ratione q̄ maior sit rex aliqua potestate.

e ¶ Secundū vsum Mediola.] imo scdm communem vsum. licet enim vasallus seruitium
70domino nō offerat: tñ nō ob hoc feudū amittit,dū tñ domino petēti seruire paratus sit.verū tamē si sciuerit dño magnū periculū imminere vltro adiutoriū suū debet dño prębere: aliquī feudū pāeret:vt.ſ. si de feu.controuer. fue.c.li-
80cet.& hoc est quod dicitur.j.proxi. tu tñ scias &c.hæc tamen vertentur in causæ cognitione secundùm quod hīc dicitur, bonus tamen iudex &c.

TITVLVS XXVIII.

Hic finitur lex,deinde consuetudines regni incipiūt[c],

¶ *Vasallus dominū suū nō adiuuans in prælio iusto,feudū perdit: in bello autē iniusto ad defendendū eum iuuare tenetur: ad offendendum uerò potest si uult, sed non cogitur: nec feudum perdit. Baldus.*

DOmino guerrā faciēte alicui, si sciat q̄ iustè,aut cùm dubitatur, vasallus eū adiuuare tenet. Sed cum palam est q̄ irrationabiliter eam facit,adiuuet eum ad eius defensionem: ad offendendum verò alium non adiuuet, si vult. Sed si eum adiuuare noluerit: nō tamen feudū amittet, secundū Obert. de orto, & Gerardum Capagistū. Alij verò sine distinctione dicūt semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumēto, q̄ quēadmodū dñm excōicatū vel à rege bannitū nō est obligatus vasallus ad adiuuandū, vel seruitiū ei prestandū, imo solutus est[d] interim sacramento fidelitatis, nisi ab ecclesia vel à rege fuerit restitutus, ita nec istum iniustè guerram alicui facientem.

¶ *Vasallus nō cogitur domino offerre seruitium: & quantocunq; tempore steterit q̄ seruitium nō præstiterit, feudū nō amittit. Fallit in tribus casibus hic insertis. Iacob.de bel.*

¶ Ad hoc quantocunq; tempore steterit vasallus q̄ domino nō seruierit secundū vsum Mediolañ. [e] beneficiū nō amittit, nisi seruitiū

Bannitus nō habet sub se vasallos sicut nec excōicatus.

† tondeatur.

q̄ bellum dicat licitum vel illicitum vi Bar et dd in l ex hō fre in pr ff de just et jure

Absolui a mus potī q̄ condem namus,

¶ Et promptiores.] hoc est qđ alʒ dicit. ff. de act. & obli. l. arrian', & fauorabiliores sunt rei q̄ actores: vt. ff. de reg. iu. l. fauorabiliores. & hoc est verū; nisi p̄ libertate & pro re priuilegiata pnunciari posit. tūc em̄ magis cōdēnare q̄ absoluere debem': vt. ff. de re iud. l. iter pares. Ac,

b ¶ Aedificiū fecerit.] cū fortassis facere nō debeat, nisi hoc in fundo colligēdorū fructuū causa facias. Sed siquid ędificauerit: forsitā nec tollere nec reficere sine

10 quęstione potest: rem tamē suam poterit vendicare. arg. ff. de vsufru, sed si quid inędificauerit. in prin. Accursius.

c ¶ Soluat pretiū.] alʒ enim submoueret exceptione doli mali, nisi p̄tium exolueret: vt ff. de actio. emp. & vendi. l. iuxta. §. j. & inst. de rerū di nisi. §. certè illud. &. ff. đ vsufru. l. sed & siqd. & đ rei vēdi. l. si fundi pos. & l. in fundo. &. ff. de pign. actio. l. j. &. l. elegāter. §. vlti. &. l. si seruus pign. &. l. si necessarias. & .ff.

20 de cōtra. iu. tu. l. j. §. finito. & .ff. ad treb. l. hęres cū de. &. l. patroni filius §. vltim. &. ff. loca. & cōduc. l. dominus. §. j. &. l. penul. & qđ dicit postea idem dico si pretio seruitutē fundo acquisiuit: istud dico qa per se non potest subsistere: vt notatum est. s. illi verò qui dicunt omnino ad dm̄

40 pertinere, sine dubio ineptè locuti sunt: vt mihi videtur. Accursius,

d ¶ Martiū.] Quod hīc dicitur de fructibus distinguit vt alʒ in hęrede fructuarij obseruat: vt ff. de vsufru. l. defuncta sed inter vxorem & maritū aliter sit fructuū di

50 uisio: vt. ff. soluto matrimo. l. diuortio. qualiter autē distinguat, diligenter est attendendū: qa de facto sępissime accidit. qđ vltimi dicunt; iniquitatē continet: & ideo malè dicitur: sicut superius in alio cap.

† Facit ad hoc. c. si p- pter tua. đ rescriptis. lib. vj.

e ¶ Pertinebūt.] q̄ istū

60 obenè dicāt, probat arg. ff. de vsur. l. hērēnius. & instit. de rerū diui. §. is verò ad quē vsusfruct'.

f ¶ Cōtra oēs.] sed nū quid cōtra se debet dominū adiuuare? Rn. videt q̄ sic: qm̄ generaliter iurauit ei vasallus fideli tatē contra oēs hoīes:

70 vnde generaliter faciēda est interpretatio: vt ar. ff. de lib. lega. l. si qs rationes. &. C. de fideicō. l. cū virū. vnde cū fecerit diuisionē persōnarū vniuersos cōprehendere intelligitur. arg. C. de dona. data. & maximè cū teneatur contra filiū eū adiuuare, vt statim sequit: cū eadē quasi intelligatur patris persona cū

80 psona filij. arg. institu. de inuti. stip. §. et qui. sicut alʒ nō interest vtrū veritus sit in se pater, an in filijs: vt. ff. qđ metus cau. l. isti quidē. §. vlti. si em̄ vasallus tenetur dm̄ adiuuare contra filios, & ab illis eū defende re: ergo multò fortius cōtra se, & à se. ar. ff. de cōdi. inde. l. frater à fratre &. C. de euict. l. siue ecōtra. videt q̄ nō debeat contra se dominū adiuua re: nec em̄ semper est facienda interpretatio generaliter generalis sermonis. arg. ff. de mi. l. illud. in fin. & de procura. mandato. imo de generalibus est facienda tacitè exceptio: vt. ff. de ser. si cui. nec enim est credēdum quòd intellixisset iurare contra se, cum specialiter cōtra se non facere renuerit: vel nisi à dño ei denunciatū fuerit, & ille cū potuerit diu steterit q̄ seruitiū nullū ei fecerit. Bonus tn iudex varię ex p̄sonis causisq; definiet: & finget vasallū remotū esse vel p̄pinquū paratū esse, vel nō: dm̄ guerram habere, vel nō: vtrū etiam magnā vel paruā: & annūciabit ei dominus, vel nō. hęc oīa vertunt in cognitione causæ. & prōptiores[a] sumus ad absoluendū q̄ ad cōdēnandum. Tu tn̄ scias q̄ si vasall' sciat dm̄ obsideri, vel aliter ei mortē imminere: & cū potuerit ei nō nūciauerit, vel etiā sine nūcio eū nō adiuuerit, feudo priuabit. ¶ Si vasallus in feudo aliquod ędificiū fecerit[b], vel ipsum sua pecunia meliorauit & cōtigerit postea vt vasallus sine filio masculo decedat: dm̄s aut patiatur ędificiū auferri, aut soluat pretiū[c] melioration is. Idē dico si pretio seruitutē fundo acquirāt. Quidam alij dicunt omnino ad dominum pertinere,

¶ *Si vasallus nullo hærede relicto ante Martiū decesserit, fructus domino pertinent ad quem deuoluitur feudum. secus si post Augustū decedat, quia tunc eius hæredis erunt.* Baldus.

¶ His consequenter dicit q̄ si vasallus decedat sine hęrede masculo, & contingat feudū ad dominū reuerti, sic distinguitur, q̄ si ante Martiū[d], oēs fruct' illius anni ex feudo p̄uenientes, ad dm̄ pertinebunt[e]. Si verò post calendas Martij vsq; ad Augustū, oēs fructus qui interim p̄cipiunt, ad hæredes vasalli pertineant[f]. Si verò post Augustū, oēs fructus anni p̄cipiet dns. qđā tn̄ dicūt quocunq; tpe anni decedat, oēs pendētes fructus ad dm̄ pertinere. ¶ Contra omnes[f] debet vasallus dominum adiuuare, & contra fratrem[g] & filium & patrē: nisi contra alium dominum antiquiorē[h]. hic enim cæteris est præferendus.

TITVLVS XXIX.

De filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto.

QVidam habens filiū ex nobili coniuge, post mortē eius nō valēs cōtinere, aliā minus nobilē duxit qui nolēs existere in peccato, eam desponsauit, ea lege, vt nec ipsa nec filij eius[i] amplius habeant de bonis patris, q̄ dixerit tempore sponsaliorū: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsauit: qđ Mediolañ. dicunt accipere vxorē ad morganaticā: alibi, lege salica. hic filijs ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatē nō succedūt, alijs extantibus: sed nec in feudo, etiā alijs non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minimè succedunt. In proprietate verò succedunt patri, prioribus non existentibus: succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus secundū vsum Mediolanensium,

TITVLVS XXX.

De feudo fœminę.

¶ *Filiæ matri in feudo fœmineo succedunt, masculis non extantibus, secundùm Obertū & Gerardum: sed secundùm alios nō succedunt, nisi per pactum sit actum.* Baldus.

SI fœmina habēs feudum decesserit: quia fœmineu est feudū & sine pacto speciali, deficiētibus filijs masculis[k], ad filias p̄tinebit. Obertus et Gerardus. Alij verò dicunt nisi per pactum speciale ad eas nō pertinere: sicut si datum esset filio masculo: quia si ideo q̄ est fœmineum, sine pacto transit in fœminas: eadem ratione quia est fœmineum, transit in fœmineā prolem, etiam masculis extantibus: quod falsum est. Ex hoc illud descendit quod dicitur clericum nullo modo in beneficium paternū

Vasallus contra se dominum iuuare nō tenetur.

fuisset iuraturus: vt. arg. ff. de pec. l. qui peculij. in generali enim isto iuramento videtur tantum de extraneis cogitasse siue dixisse. arg. ff. loca. & condu. l. qui insulam. §. vlti. &. ff. communia prædi. l, quicquid. Item facit contra eum: quia contra stipulatorem debet fieri interpretatio. ff. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. ij. pro domino vero adhuc videtur facere litera sequens scilicet nisi cōtra aliū antiquiorem dominū &c. cūm ergo vnum excipiat, meritò omnes alios videt comprehēdere. ar. ff. de iud. solemus. qđ ergo dicemus? Rn. q̄ nō teneat cōtra se dm̄ adiuuare: qm̄ in isto generali sacramento videtur tantū de extraneis cogitasse: vt arg. ff. cōia prędi. l. quicquid. Item alia ratione: aut enim dominʒ iustè habet guerrā cū eo, aut iniustè. si iustè, nō ppter aliud de causa leui nisi propter aliquā culpam ipsius vasalli. vnde eo ipso forte poterit feudum ei auferri. ad quid ergo teneret eū adiuuare cōtra, cū se nihil aliđ paretur si etiā cōtra alios eū nō adiuuaret, nisi qa feudū amitteret? si autē iniustè, adhuc idē: quia hoc ipso deberet dm̄s amittere p̄prietatē feudi sicut vasallʒ caderet à feudo si cōtra dm̄ hoc faceret: vt. s. si de feu. cō trouersia fuerit. c. dño committēte. &. j. qualiter dm̄s à proprie. c. ex facto. & argu. s. de for. fideli. in fine.

g ¶ Fratrē.] sed nunqđ dm̄s eodē modo debet vasallū adiuuare contra oēs homines, & contra fratrē & filiū? Rn. vtiq; cū in his omnibus debeat dominus vasallo vicem reddere, quę vasallus tenetur p̄stare domino: vt. s. p̄dicto tit. de forma fidelita. in fi. cū etiā dominus amitteret p̄prietatē per eandē feloniā, per quā vasallʒ amittit feudū: vt. s. si de feu. controuer. fue. c. domino cōmittente. &. j. qualiter dm̄s à proprie. c. ex facto.

h ¶ Dominū antiquiorem.] scilicet à quo ante feudum tenebat. vnde rectè facit si nomina tim excipiat eū qm̄ iurat fidelitatē, sicut nomina tim debet excipere per-

70 sonā Imperatoris: vt in constitutiōe Friderichi imperialem. §. illud quoq; p̄cipimus. & meritò, quoniam qui prior est tempore, potior debet esse iure. ff. q potio. in pig. haben. l. potior.

80 ¶ DE FILIIS NATIS EX MATRIMONIO AD MORGANATICAM CONTRACTO.

i QVidam. Nec filij eius.] De talib' filijs ītelligo loquni. s. si de feu. cōtrouer. fue. c. mulier. &. c. filij nati. vt antiquitas secundū leges habeat authoritatē: & vocat hęc lex Salica.

¶ DE FEVDO FOEMINAE.

k SI fœmina. Masculis.] hic no. q̄ filiæ non succedunt matri in feudo, licet à matre sumpserint initium: & hoc secundùm istos: licet alijs aliter videatur: vt. s. dicitur proxi. c. §. j. j. de na. suc.

na suc.feu.& meritò nõ succedũt sine pacto spāli.nã scdm rigorẽ cõsuetu dinisilijmasculi non succedũt matri in feudo:cũ scdm vsum regni dica tur feudum paternum,& non maternum.sed de æquitate admittuntur: vt.ſ.ti.an maritus succe.vxo.in bene.c.si fœmina.

a ¶ Succedere.]nisi fortè paratus sit seruire p substitutũ domino:ar.C. de epi.& cle.quisquis.& l.ad similitudinem.&.ff. de arbi.l.si arbiter.ī fi.l.

b ¶ Postposuerit.]statim enim cũ factus clericus vel conuersus fuit domino feudum apertum. sicut & de eo qui feudũ illicitè alienauit non volũtate dñi.licet enim recuperauit ab emptore, non tamẽ penes se retinebit:cũ dño erat apertum per alienationẽ :vt.j. qd

2 oiur.si post ali.feu.va.re. l.præterea.hic ergo colligitur manifestè q nõ restituũtur amissa:licet in pristinum statũ res redierit:vt ar.insti.de capi.di. §.qd aũt.&.ff.de adop.q libertus.arg.cõtra.C. de sen.pas.& resti.l.j.& vlti. &.ff.de in ius vo.l.sed &

3 oarg.contra.ī.tit.hic finitur lex.c.j.& in summa. vt in libel.di.Py.rub.nec enim iura restaurantur. aliàs restituantur.

c ¶ Succedunt.] etiã si cũ fortè acquisiuit:fortè cũ esset clericus:qm̃ scriptum est,nemo militans deo implicat se negotijs

4 oseculatibus:vt in decre. xvj.di.apostolorum. &.c. placuit .sicut.ſ.dictũ est qa q fact⁹ est milesdei,de finit esse miles seculi: vt ī.de eo q ar.bel.depo.l.j.

¶ SI VASAL.&c.

d Vasalli. Quando q.] Putaqm̃ beneficiũ nõ

5o est nouũ:qm̃ aliàs nõ p tineret ad agnatos sed ad dñm:& ita intelligunt q dã qd legit.ī.in qui. cau. feu.amit.§.vlti.scilicet vt ibi loquatur de nouo beneficio:tn̄ puto q hic loquaī deparetno.& quod hic dicit licet qnq;,intel

6o ligas.ſ.qm̃ vasall⁹ nõ delinquit ī dñm,sed inaliũ quoniã tunc pertinet ad agnatos & non ad dominum,secũdùm quod ibi dicitur. si autem in dominũ deliquisset:tũc secus est.& hoc est qd ibi dicit vt dominus habeat hãc suę iniurię vltionẽ li

7o cet videaī fortè ęqor sentẽtia prior: ne exdelicto alterius alius damnum patiatur.

e ¶ Tamen.]sic ergo est deterioris conditionis filius quàm alius:& patris delictum nocet filio.alterius ergo delictum alteri nocet: quod fit pleruncq; propter delicti magnitudinem:vt.C.ad leg iul.maie.quisquis.ali quando propter nimiam personarum coniunctionem.ff.si quis aliquẽ testari prohibu.l.j.licet alibi dicatur q delictum patris filio nocere non debet:vt.ff.de fena.emancipata.& de bo.pos.cõtra ta.l.j.&.iij.& de pœ.l.

8o moris §.pe.& in summa:vt not.in libel.Py.disputa.c.plenissimè.ſ. dictum est qualiter quis ex suo facto &c.& rub sequen.aliquando etiam filij delictum nocet patri in feudo quod pater habebat:vt in constitu.Friderici. Imperialem.§.insuper si filius vasalli.

f ¶ Gratiam.]hoc tale est ac si dicat,tunc non potest dominus filio gratiam facere.

g ¶ Quibus.]& ita videtur q ex latere venientes excludant non solùm filium in casu isto:sed etiam omnes descendentes:quod fortè est verum

debere succedere[a] ,etiam si postea quam habitum religionis assumpserit,postposuerit.[b] Idẽ in omnibus qui habitũ religionis assumũt, vt conuersi.hi enim nec postea in feudo succedunt[c] :& si qd habent: perdunt.

TITVLVS XXXI.

Si vasallus feudo priuetur, cui deferatur.

¶ *Filius nõ succedit patri in feudo nec agnati usq; ad tertium gradum: quandoq; nec descendẽtes in infinitum.si uasallus feudo priuetur propter suum delictũ:nisi filius conquirat , domino gratiam sibi faciẽte,non extãtibus agnatis.Bald.*

Vasalli feudum delinquẽtis,liceta agnatos quãdoq;[d] pertineat,filius tamẽ[e] ad id nullatenus aspirabit,nisi id iterũ à dño licitè acqrat sibi gratiã[f] faciente:verbi gratia, si non sunt alij ex latere,quibus[g] aperiatur:ad eius petitione admittunt̃ qui quarto gradu sunt remoti ab eo q̃ id acquisiuit, & etiã vsq; ad infinitum:dũ tamen hos cõstet ab eo per masculos descendisse.

TITVLVS XXXII.

Qui testes sunt necessarii ad nouam inuestituram probandam.

¶ *Noua inuestitura probatur per testes pares curtis,aut per breue testatum à paribus confirmatum:siue dominus sit laicus,siue clericus:nec aliter facta ualet , etiam si dominus confiteatur factam,& alij contra testãtur . Vetus autem inuestitura probari potest testibus quibuscunq;:paribus uel non paribus:masculis tamen,non fœminis. Bald.*

Siue clericus siue laicus sit dominus ,ad probandam nouam inuestituram[h] semper pares curiæ sunt necessarij, & si sine eis facta sit inuestitura: etiam si dñs confiteatur factam,quia tamẽ sine hac solennitate facta est: nõ valet,etiã si probari

imo sine fortè: vt.ſ.si de feu.controuer.fue.c.si vasallus culpam.

¶ QVI TESTES SVNT NECESSARII &c.

h Siue clericus. Ad probandã nouã inuestituram.] Hic manifestè corrigitur qd dictũ est.ſ.quid sit inuestitur. in princi.Vel dicas q illorum sententia corrigitur per alios qui melius dicere videtur:& merito eorum sententia præualet.nam & hæres decurrens ad solennita

10 tes iuris cũmab eo legatum vel fideicõmissum petatur ,soluere detrectans nõ auditur:vt.C. de fideicõ. quæstionem. & insti.de fideicõ.hęre. §.vlti.sed occuret instãtia.nã reperitur q pater dicit emãcipationẽ à se factã:sed decurrẽs ad iu

20 ris solennitatẽ filiũ redigit in potestatem suã: vt.C.si aduer.rem iu.l. si cũ.Sol.ibi reuocat:qa de substãtia emãcipationis aliqd defuerat:puta quia non fuerat authore prętore facta:sed hîc nõ est ita:qm̃ testes nõ sunt de substãtia inuesti

30 turæ:vt ita dixerimus. arg.ff.de ado.post mortem.qui autem testes in vtraq; inuestitura sint necessarij ad ipsam probãdam, notatũ est.ī.qd sit inuestit.c.j.§.si enim. hîc ergo scdm meliorẽ sententiã nõ nocet,& si de solẽnitate aliqd de

40 est: quib⁹ subueniri potest:vt.j.iij.char.Acc.

¶ DECON. &c.

Ciẽdũ. Inuestitura. & p eã solã potest constitui: vt.ſ.qui.mo.feu.consti.põt c.sciẽdũ &c. istis

50 autẽ duobus modis põt acquiri : vt hic, &.ſ. de feu co.sciendum.imo& tertio modo : vt hic , & quarto similiter vt notatur in summa qualiter feu.constituta . & acquiratur.

k ¶ Paribus curiæ.] si autẽ non dixit coram cu

60 riæ paribus,tũc fortè secus esset : qm̃ tunc non propriè feudũ ,sed qua si feudum censebitur do nec vixerit illeq ita nact⁹ fuerit,& nullũ in eo habebit succesſorem: vt.ſ. qui.mod.feu.constitu.potest.c.sciendum. vnde talis erit differentia inter

70 hũc casum& illum: quoniam hîc dixit coram curia.ibi verò nõ.vel etiã

intellige hunc casum secundum illum. Accur.

l ¶ Fundi.]no.q ex eo solo vasallus possessor efficitur: quia animo solo non acquiritur possessio:vt.ff.de acquir.pos.possideri.in prin.licet videatur obuiare.ff.prædicto tit.l.j.§.fin.& qualiter intelligatur,ibi exponit. Hîc not.p patientiã possessionem transferri.simile.ff.de dona.qui saxũ. & de acquir.re.do.qua ratione.aliàs transfertur possessio per retentionẽ vsusfruc.C.de dona.quisquis.&.l.si quis argentũ.§.sed & si quis.aliàs de

80 signatione:vt.ff.de peri.& cõ.rei vẽ.l.qd si aliàs oculorũ subiectione: dũ tamen affectus interueniat: vt.ff.de acquiren.pos.l.j.§.si iusserim.&.l.q meo.§.si venditorem.aliàs alterius rei traditione : puta clauium horrei vel cellæ vinariæ.ff.prædicto ti.l.j.§.si iusserim.& de contrahen.emp.cluibus.aliàs conductione.& omnes isti quinq; casus transferẽdi possessionem his versibus declarantur:Visu,siue rei mutuatę venditione.Si cõductorem iussi deponere,rerũ Clauibus & chartis:mea si cõduco scienter, Quamuis non aliter detur,possessio transit.

Possessio nẽ transfe rẽdi qnq; sunt casus.

a ¶ Aliquo tẽpore.]sed de quo tempore intelligitur? Rñd.xxx.anno. vt.ſ.fi de feud.cõtro.ſue.c.ſi quis per triginta annos. vel intelligas etiam de tempore vnius anni per:qđ ſtetit in poſſeſsione ſciente domino ipſo hoc nõ ignorante,cum delatione tamen iuriſiurãdi:vt.j. lequitur,præſtito &c.&.ſ.fi de inueſti.inter dñm &vaſal.lis oria.§.ſi autẽ aliquis.& non intelligas de dicto tempore triginta annorum: quia tunc puto ſine dilatione ſacramenti debere abſolui.

b ¶ Et nõ contradicente.]valde notabile hoc verbũ eſt.nam propter hoc videtur cõſentire. & ſibi præiudiciũ facere :& omnia notanđ de hac materia.ſ.fi de inueſti. inter dñm &vaſal. lis oria.§.ſi aũt aliquis.

c ¶ Nõ probet.& meritò qa contra dñm præſumitur :cũ præſens ſit: vt notatur.ſ.fi de inueſti. inter dñm & vaſ.lis oriatur.§.ſi autem aliquis. Item ſupple, vel quaſi probet puta iurãdo,vt ſequit ſtatim præſtito iuramento &c.&.j. eo.§.itẽ ſi inter dñm.inſ iurandum enim eſt loco ꝓbatiõis:vt inuenies notatum.ſ.fi de inue.inter do.& vaſ.lis oria.§.ſi qs ſeuel patrem &c.

d ¶ Expectãdi ſunt.] Eccę qđ in diſtinctione notauim°:ꝙ ſi abſint pares,expectari debẽt:aliàs eſſñ nõ valeret noua inueſtitura:vt hic dicitur. põt & hic notari arg.ad qſtionẽ illam in qua dicitur de eo qui ſibi ius dixit propter inopiã magiſtratus. nam & ibi dicitur ꝙ ſi aberat,debuit tamen expectari.

e ¶ Iudicẽ moueat.] Sed nunqd propter vnũ teſtẽ ſe mouebit iudex? Rñ. vtiq;. inducit enim præſumptionẽ vox vnius.argu.ff.de iureiur.l.ſi duo patroni.in princi.& de liber.agno.l.j.§.fi. & C.de aduoca. diuer.iud. nemini.&.C.de decur.ſi quis decurio. &.ff.quem admo.teſta.ape.l.j.&.ij. in fi.& de dote prælega. theopompus. licet cõtra ſit in aut.de inſtru.cau. & fide.§.ſi verò moriantur oẽs.coll.vj.vbi dicit, & oĩno ſeputauerit.& ar. contra.ff.de quæſtio.maritus.ſed ideo ibi fuit remota quæſtio ancillę,qa onõ debuit in dñm ſuum torqueri.C.de quęſtio.l. j.Itẽ licet cõtra eodẽ iure.vt no cõtra.C.deteſti. iurifiurandi.ſi ergo vis circa hũc articulũ diſtingue latius:& recurre ad diſtinctionem Py.actore nõ ꝓbãte &c.ſic ergo ſecũdũ determinationem iſtius.c. eſt intelligendũ maſcu.& fœmi.de beneſi.c.item ſciendum.

Præſumptionẽ inducit vnus depoſitio.

† aliâs nũquam cõ. aliàs non ſemp cõ.

f ¶ Referat.] nimirum nec velle iurare,nec iuſiurandum referre,manifeſtæ turpitudinis eſt ff.de iureiur.manifeſtæ.Accur.

g ¶ Parentibus.]hic potius parentibus creditur quàm extraneis,cũ ex neceſsitatẽ ſex debeant adeſſe:de reliquis eius arbitrio relinquitur: licet contrarium ſit in vltimo.Accur.

h ¶ Si vult.]hic melioris conditionis eſt dñs quãvaſallus.Sed quæro ſi vaſallus propinquos nõ habeat,qd iuris ſit? Rñ.tñc alij admittuntur in defectum nimirum:& alibi inopia emergente probationis,admittuntur qui aliâs repellerentur,C.de hęre,& ma.quoniam.in fi.& ff.de teſtũ.l. ſerui.Reſpon.vt in ſumma.

i ¶ Conſcientiæ.] ſicergo de incerto iurat : ſicut & aliàs in lombar. qua.quis ſe defende.de.ſi cõtingerit.&.l.ſi quis poſt mortẽ.Sed opponitur ꝙ anceps periurium ſubire videtur.ff.de in li.iuran.l.videamus. Periuriũ anceps ſubire qs nõ debet.

k ¶ In quibus.]in quibus etiam iurat vaſallus de calumnia ſi ſacramẽtum de feudo non fecit. Accur.

¶ In quibus[k] etiam cauſis ſacramẽtum calumniæ a domino non exigetur:quod nuper rex Friderich[o] in Romandiola conſtituit:vt vaſallus calumniæ ſacramẽtum a domino[l] non exigat : quod etiam a parte domini[m] intelligẽdum eſt: vt quod quiſq;[n] iuris in alium ſtatuit,ipſe eodem iure vtatur. ¶ Similiter vaſall° dñm accuſare[o],vel teſtimoniũ contra eũ reddere nõ debet in ciuili cã modica aut criminali.Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili licere. in quibus ſi contrafecerit, feudo priuabitur[p].

¶ *Si contentio eſt de beneficio inter dominum & uaſallum,domino poſſidente,uaſallo autẽ in probatione deficiente: abſoluitur dominus ſine iuramẽto,ſed uaſallo poſsidẽte.& domino in probatione deficiente,ſi longa eſt poſſeſsio uaſalli: ſibi defertur ſacramentum.ſi noua:defertur domino:niſi præſumptio ſit pro uaſallo.Bald.*

¶ Item ſi inter dominum & vaſallum controuerſia ſit de beneficio: poſsidente domino, & vaſallo in probatione deficiente:qui conuenitur,nullo præſtito ſacramẽto abſoluatur.vaſallo verò poſsidente, & actore in probatione deficiente ſi longa ſit[i] vaſalli poſſeſsio , eius iuramento cauſa finiatur.vbi verò noua eſt poſſeſsio: ſacramentũ ei non præſtabitur,ſed domino deferetur:niſi aliud faciat pro poſsidente.

TITVLVS XXXIIII.

De lege Corradi.

¶ *Si inter capitaneos regis eſt contentio coram rege debet definiri p.l.corradi.ſi uerò inter ualuaſores,coram paribus curiæ.Bal.*

EX Corradi de beneficio,quæ dicit:Si inter capitaneos controuerſia ſit, coram rege finiatur: ſi inter valuaſores, coram paribus curiæ: Mediolani non tenetur[r] :ſed talis diſtinctio ibi obſeruatur:quia ſi inter duos,quicunq; fuerint,de beneficio regali controuerſia fuerit,

l ¶ A domino.]in hoc ſimilis eſt domin° patrono:qui cũ iuſiurã.defert ioliberto,nõ tenetur de calumnia iurare:vt.ff.de iure.iuſiuran.§.qui iuſu.

m ¶ A parte domini.] nõ eſt enim deferendum amplius aduerſarijs ſuis quęrere concedi quàm ab alijs poſſari facere patiãtur:vt.C.de fru.& lit. expẽ.l.vlt.Accur.

n ¶ Quod quiſq;.]ſed quo modo hoc eſſe potuit,non video,dicit ſolicit°.aut enim Imperator per ipetrationẽ iniquũ ius ſtatuit:aut ſine impetratione.in primo caſu ille ſolus qui impetrauit, eſt puniendus:cũ alteri° ofactũ alteri imputari nõ valeat.vt.ij.q.v.c.j.ĩ prĩ. vel.c.interrogatum.Item res inter alios acta nõ debet alijs obeſſe nec prodeſſe:vt.C.res ĩter alios acta.l.vlti.&.C. de pact. debitorum.licet pro & cõtra aliqñ reperiatur : vt in illo gñali:res, inter oalios acta &c.in ſcđo caſu vbi ſine impetratiõe datum eſt tale ius:null° eſt puniẽdus:vt.ff.quod quiſq; iu.l.iij.nimirum licitè offertur ꝙđ exigi prohibetur:vt in aut.de ſan.epiſ.§.ſi quis autem. colla.ix.&.ff. qđ quiſq; iur.l.iij.&.ff.quæ ĩ frau. ocre.pupill°.&.C.de criſac.l.fi.&.C.de pe.bono. ſub.l.ij.&.ff.qui& à quima.li.l.vlt.&.ff.de var.& extraordi. co.l.j.&.C.de of.ꝑfe.ꝑ.l.ij. Quid ergo eſt qđ gñaliter hîc dicit? Rñ.ꝑ ĩpetrationẽ ſtatuit hoc imperator, verũ voluit hoc gñale eſſe.& qđ odixit.ff. qđ quiſq; iu.& c. dixit cõtẽplãdo ꝑſonas q̃ huicedictocãm ꝑſiterũt.

o ¶ Accuſare.hoc ẽt dicit de patrono et filio patroni q̃phibent libertũ accuſare in cã capitis,vel teſtimoniũ cõtra eũ reddere.& ſi cõtra fecerit,ab omni bonorum poſſeſſio.contra tabulas.remouentur.ff. de bon.liber. qui cùm liberti quoq; aduerſus patronos reddentes teſtimonium puniuntur:vt.C.de teſti.ad uerſus.is etiam qui ſub teſtimonio ſuo intẽctionem accuſatoris adiuuat, vel actoris fideiuſſor extiterit:à relictis in teſtamento priuatur .& libertas data ſeruo qui teſtamentum teſtimonio ſuo infringere voluit.auſertur.ff.de ijs quib.vt indig.l.poſt.§.ætati.&.§.an libertas.

† Facit ad hocinſtitutio. de iure na.gen. & ciui.§. & qđ principi.

p ¶ Priuabitur.]iſtud intelligitur quando nulla neceſsitate cogente vaſallus teſtimonium dixit:alioquin excuſabitur:vt not.ff.ſi quis cau.l.ij. §.j.& arg.ff.de ijs qui. vt indig.l.poſt.§.an libertas.Item quia officium proprium non debet ei eſſe damnoſum.

q ¶ Si longa ſit.]iſtud ſupra expoſitumeſt:& intelligendum eſt ſicut ſupra dictum eſt.

¶ DE LEGE CORRADI.

a [E]Ex Corradi. Si inter duos pares .] Quod in isto. ca. dicitur obseruatur, quicquid. ſ. fit expositum.

b ¶ Feudū alienare.] quicquid de alienando 10 feudo obseruādum sit, hîc subtiliter distinguitur: sed qualiter sit intelligendum, in constitutione Fride. determinabit. Notā. tamen est ꝙ licitè cū vniuersitate trāsit qđ per se transire nō pōt. ff. de fun. do. l j. & ff. de acqui. re. do. quidā. nam li 20 citū est insolidum qđ ꝑ ꝑte nō liceret: no. ī li. dis. Py. vj char rub licitū est insolidū qđ parte non liceret: licet cōtra notetur in sequē. duabus rub.

Feudum cū vniuersitate trā sit.

Licet in solidū qđ pro parte non licet.

c ¶ Totum.] Ji. qđ in curia habetur. quare quædam ꝑ se nō transeunt, quæ cū vniuersitate trāsi 30 eunt. ar. ff. de contrahen. empt. & vē. in modicis. & de act. em. & vē. si mercedē. §. si cûm. & de acq. re. do. q̄dā. & de fun. do. l. j. & no. in lib. dis. Py. iij. char. rub. licitè cum vniuersitate transeunt quæ aliàs trāsire nō possunt. licet sit contra in rubri. 40 ibidem sequenti.

d ¶ Aut æquali.] hîc ergo not. ꝙ licitum est mihi per alium qđ per me ipsum licebat: dū tamen sit perequè bonū illud, sicut & aliud vinū eiusdem generis & bonitatis rectè soluitur: vt no. ff. si cert. pet. icū quid. & hoc 50 no. scđm consuetud. Mediola. pro qua argu. possunt reperiri in Py. quæstione in qua quæritur vtrū vasallus possit per alium feudo seruire.

e ¶ Similiter seruire.] videtur ꝙ secūda ꝑsona feudo debeat seruire, sed nō debet: vt ar. ff. vsufru. 60 quē admo. caue a. si vsuff. leg. &. ſ. si de feu. contro. fuerit. c. beneficium. Ac.

Infinitas licitū aut illicitū nō vitiat.

f ¶ In infinitum.] not. hîc ꝙ infinitas licitū vel illicitum non vitiat nec excusat: vt. ff. de annuis leg. annua. §. annua.

g ¶ Tertiā ꝑsonā.] & hoc ꝓpter infinitatē euitā 70 dā: vt. ff. de dā. infe. q bona. sed hîc querit â quo domino vendicetur, cū in quartam personam ꝑ uenerit? vtiq; à primo, vt opinor. Sed nunquid tertius de euictione tenetur? vtiq; nisi fallor ac si de re aliena fecisset inuestiturā: vt. ſ. de inuestitu. 80 rei alienę. §. cūde re alie. cùm distinctione tamē q̄ est ibi sciens aut ignorans receperit alienū. & est ratio cur primus dominus admittitur ad vē dicādum, & nō secūdus, quoniam ea ratione quā quorum vterq; à rege se dicit inuestitum fuisse: tunc causa coram eo decidatur: cæteræ verò causæ apud pares curiæ. ¶ Si autē inter pares [a] duos de aliquo beneficio controuersia sit, quorum vterq; suum feudum proprium esse dicat: siue asserant eundem inuestitorem, siue diuersos: coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cùm vnum producunt inuestitorem: si possidenti dominus guarentizare voluerit, sine fraude ipse obtinebit: nisi aduersarius contra aliquid induxerit.

¶ Dominus sine vasalli voluntate feudum alienare non potest. sed hoc non seruatur Mediolani. Baldus.

¶ Ex eadem lege descēdit quod dominus sine voluntate vasalli feudum alienare [b] non potest: quod Mediolani non obtinet. ibi enim si ne curia etiam beneficium totū [c] rectè alienatur: dū tamen aut æquali [d] domino, aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam maiori retenta parte alia feudi. verbi gratia: est vasallus qui ab eodem domino in pluribus locis feudū tenet: si partem feudi in vno loco vē dat, in alio sibi teneat, iste non debet emptori seruire: sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere. cum curia verò cuicunq; beneficium etiam rustico & sine vasalli voluntate potest: dum tamen nō totum alienetur. Ober. Quidam autem dicunt, & Gerar. non valere si fiat inferiori.

¶ Non potest regulariter vasallus feudum sine voluntate domini alienare, nisi det alij in feudū, & personæ sibi æquali. Bald.

¶ Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit: in feudum tamen rectè dabit si secunda persona sit talis quæ feudo seruire possit: vt si dans miles est: & ille qui accepit feudum, inueniatur miles, ad hoc vt feudum si contigerit, domino similiter [e] seruire et vt & prior possit: & hoc vt dare liceat in infinitum [f]. In quibusdam tamen curijs vltra tertiam personā [g] feudi concessio non extenditur: vt cùm feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. Profecto ille qui suum beneficium alij dat in feudum: non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi suisq; hæredibus (quod ītelligi debet de solis masculis [h]) non debet alij dare vt habeat ipse & sui hæredes masculi & fœminæ. Vnde quibusdam placet ꝙ qui taliter dedit, eo ipso beneficiū amittit. Gerardus & alij dicunt ꝙ qui dedit, & cui datum est, beneficium perdit. Secundùm alios verò tunc domino aperitur, cum masculi defecerint.

¶ Si contentio est inter dominū & vasallū: aut vasallus feudum inficiatur, & dominus contra cum probat, & tunc amittit feudum: aut dubitāter respondet: & non amittit. Bal.

¶ Si fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino dicēte, hoc qđ tenes īfeudum, à me habes: ille verò negauerit prorsus: si quidem probatū fuerit, ipsum ab eo auferatur [i]. Sed cū dubitanter responsum fuerit, nescio. minime, secundùm quosdam: sed secundū alios, tunc demū priuabitur, si fraudulēter ideſt sciēs hoc negauerit [k].

TITVLVS XXXV.
De clerico qui inuestituram facit.

¶ Primò tractat de inuestitura facta á clerico de rebus proprijs. Secūdò de rebus ecclesiæ quas tenet inuestitor. Tertiò de rebus ecclesiæ quas tenet alius in feudū, Quartò de inuestitura facta ab archiepiscopo uel episcopo & alijs clericis de rebus ecclesiæ quæ á nemine detinentur. Bald.

[C]Lerico inuestiturā [l] faciente de suis bonis [l], eius successor omnifariam [m] cogitur eam adimplere. cumq; de bonis ecclesię eam fecerit, si possessio rei ꝑ beneficio inuestituræ penes eum fuerit: ipse & eius successor ipsam adimpleant. quod etiam in laicis cōtingit. Vbi vero de alterius feudo fecerit inuestituram: si quidem purè, non valeat: sed si sub tempore vel conditione quo feudum sibi aperiatur, valebit inuestitura etiam sine volū tate vasalli facta. Si tamen ante decesserit inuestitor, quàm feudum ad eum reuertatur: successor non cogitur eam habere ratam: aut cū se viuente feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & inuestituram adimpleat. & ideo sciendū est archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in feudum quod tē pore introitus sui in dominico inuenerit: sed si ei postea feudū aperiatur, ipsum rectè dabit. Profecto alij episcopi & clerici ea quę in dominico habent, & feuda his aperta olim dederant, & hodie dant.

TITVLVS XXXVI.
An mutus vel alias imperfectus feudum retineat.

¶ Succedit milit patri mutus aut aliter imperfectus in feudo. Baldus.

non potest dominus primus tertium conuenire, ex eadem secundus non poterit conuenire quartum. Sed pone in quintā personam transitum fecisse: quis tūc prętertur? Rñd. adhuc primus: qa primò sibi fuit apertum, 10 nec renūciauit iuri suo: vt. ff. de ser. expor. titius. Sed opponitur ꝙ secundus vasallus vel primus habet vtile dominiū: at domin° directū: vnde videtur ꝙ vasallus qui habet vtile, præferatur: sicut dicitur de actione vtili & directa: quia directa 20 postponitur: vt. ff. de superfi. l. j. §. iij. huic studio ius respondeat. Accur.

h ¶ Masculis.] hîc ergo appellatione hęredis solus masculus continet. sed. ſ. etiam aliter notat de feu. alie. §. inde potest pręsumi. Item hîc notat ꝙ non pōt quis plus iu- 30 ris in alium trāsferre q̄ ipse habeat: vt. ff. de reg. iur. nemo. Item hîc notatur scđm sniam posteriorum mortem alienatoris spectandam esse. sicut notatur. ſ. de suc. feudi. in princip.

Iuris nō trāsfert qs plus ī aliū quam habeat.

i ¶ Ab eo auferatur.] istud contingit propter 40 inficiationis pœnā. quā quàm varia in fin. libelli dispu. Py. reperiatur. & hoc si non negauerit. aliud si dixerit se nescire vel ignorare: qđ intelligendum est secundùm sententiam inferiorum, scilicet vbi sciebat & ex certa sciētia dixit se ignorare: quod priuetur tūc argu. C. de inge. ma. l. pe.

k ¶ Sciens negauerit.] istud videtur verum quā do propter ignorantiam doli præsumptio repelli tur. ff. de li. homi. exhibē. l. iij. §. ij qui. & ff. de reg. iur. non potest.

60 ¶ DE CLERICO QVI INVESTITVRAM FACIT.

[C]Lerico. De suis bonis.] Cū clericus dat in feudum de suis rebus, similis est laico: sed cùm 70 de reb° ecclesię, nō sic: vt hîc dicitur ꝙ autem hîc dicitur de feudo ꝙ aperiatur & non de alio, malè hodie obseruatur. vnde aliud cap. quidam habent in quo contrarium dicitur & legitur & incipit, archiepisco. &c.

m ¶ Omnifariam. nam 80 qđ à defuncto inchoatū est, per hæredem explicari debet. ff. de fideiusso. & nominato. & hęredibus tu. & cura. l. j.

¶ AN MVT. VEL ALIAS IMPERFECTVS &c.

MVtus feudū paternū.] nouum verò feudum, non: verum tamen si feudum fuerit ita magnum q eo sibi ablato se exhibere non valeat: tunc debet ei tantum de feudo relinqui vnde se sustinere possit: vt.ſ. de epiſ. vel ab. feud. da. non poſ. §. mutus. Accur.

b g Non posse.] & hoc fortè ſcđm iſtos pōt eodē modo intelligi, vt de nouo feudo pximè dixim⁹.

c g Nō valet.] Sed nū quid hîc ſi velit p ſubſtitutum ſeruire, poſſeſsionem retinebit tunc?

d g In similibus.] vt.ſ. de eo q arma bellica depoſuit. c. j. & tit. ſi de feu. cōtrouerſia fuerit. c. qui cleric⁹. & titu. ſi de feu. fœmi. c. j. §. ex hoc. & ita videt hîc aſsignari ratio quare fœmina nō pōt retinere feu. ſ. q ei ſeruire non pōt: ſicut & aliàs dicitur q filia non recepit cōpoſitionem patris ſui occiſi: q ſaidam leuare nō pōt: vt in Lōbar. de ho. li. ho. §. ſi quis lōgo.

e g AN ILLE QVI.

SI quis. Nō poſsit.] ac ſi apertè dicat, ſi talem commiſerit feloniam q i curia morari nō poteſt debeat feudo priuari: morari dico ſine verecūdia. nō qui ſine verecundia nō pōt cōſiſtere, non intelligit exiſtere poſſe: ſicut nō pōt exigi quod ſine verecūdia nō poteſt poſtulari: vt ff. de vſur. l. iij. in fi. Vnde denegatur doli exceptio contra partē: quia pudorē apud bonos & graues ſuggillat: vt. ff. de doli exceptio. l. apud celſum. §. aduerſus &. ff. de obſ. à li. pa. prę. l. licet. vnde etiam ſi aliquis ſine dedecore ſuo in publico non poteſt apparere non poſſe in telligo niſi propter ſuum delictū reſtituatur. ff. ex quib. cau. ma. l. in eadem. ſed & ſi arbiter in aliquo loco inhoneſto litigatorē adeſſe iuſſerit, parere non tenetur. ff. de arbi. ſi' cùm dies. §. pe. ſed propter hoc verbum dicitur q portę dignitatum infamibus claudūtur. vt. C. de digni. neq; famoſis. vel intelligas vt in curia amplius &c. ad hoc vt in curia propria amplius eſſe nō poſsit, à feudo priuatur. Sed prima verior eſt. in hac ſignificatione ponitur vt quando dicitur, agit vt damnū conſequatur: vt. ff. de aqua plu. arcen. ſi titius. §. j.

f g Non cogitur.] hîc poſſunt notari multa ſimilia nā ſi vendidi tibi meam rem ea conditione vt intra. xxx. dies promitterē tibi de duplo? poſtea nequiui pręſtare intra. xxx. dies: & hoc nō deſy derasti: tibi nō tenetur. ff. de act. emp. emptorem. §. deniq;. Itē ſi denuncio tibi nouum opus, non iurabo de calumnia: niſi iuſiurandum exigas. ff. de oper. no nun. de pupillo. §. qui nunciat. ſane argu. ſunt in contrarium. C. de contrahend. & com. ſti pu. magnam. & de iure emphy. l. ij.

g Offerre.] niſi ſciat magnū periculum imminere: vt.ſ. hic finitur lex §. ad hoc. & ſ. ſi de feu. controuer. ſue. licet vaſallus.

g DE VASALLO QVI CONTRA &c.

Puniri nō debet quis vltra quàm deliquit.

h SI vaſallus partē.] hęc manifeſtè colligitur q non eſt vltra puniendus quis quàm deliquerit: & meritò: quia nō debet vltra progredi pœna quàm reperiatur delictum. C. de pœn. ſanctus. & ff. ad trebel. P. rñ. & ff. de ijs qui. vt indignis. hæres. sonam & cùm inofficioſè teſtator teſtatur: ſi in ſola inſtitutione delinquere conuincitur, in ea ſola punitur: quia ipſa infringitur: cætera verò manent, vt in aut. vt cū de ap. cog. col. viij. Arg. cōtra. ff. de incē. rui. nau. l. ij. §. fi. & in ſumma quo q;. vij. lib. diſt. qđ autē dicitur ad dām reuertetur, qualiter hoc ſit intelligendū, in cōſti. Fride determinabitur. Itē qđ dicit ei' ſoli⁹ &c. p hoc ſumit q hęc nō eſt talis felonia q in curia apparere nō poſsit. nam ſi eſſet talis, tūc à toto priuaret vt.ſ. pxi. c. ſi quis interfecerit.

i g Refutare.] hoc nō eſt omittendū: qa ſepiſsimè quæritur nūqd idē eſt in libellario & in cōductore? ad qđ rñ. nō eſse idē. ſed quæritur quæ ſit ratio diuerſitatis? Rñ. hoc in thelauris determinabimus.

k g Non tenet.] arg. C. de na. lib. ſi qs feu. in fi. j. rñ.

l g Non debet.] Hoc dictū eſt in memoriam fidelitatis & iuriſiurandi ſiue prioris amicitiæ. ſi cut đ decuriōe dicitur. nam ipſo damnato non tamen quęſtiōi ſubijcit. Itē & ſi deſierit eſſe decurio. & poſtea damnat: non eſt tamē torquend⁹, ſcilicet ppter memoriam prioris dignitatis: vt. ff. de decu. l. fi. & ſimile eſt etiā qđ dicitur de ſeruo q in metallū dānat⁹ & poſt reſtitutus eſt: quia licet dño nō reddatur, tamē ei iniurioſus eſſe nō debet: vt. C. de ſentē. paſ. fruſtra. Py. videtur enim durare reliquiæ prioris fidelitatis & amicitię. arg. ff. cōmuni di. in hoc iudicio. §. pe. nec videtur omnino falſum q iuuatur in primordio veritatis. ff. de lega. ij. cū filius. §. hęres. Sed quid ſi eum offendat? Rñ. punietur ſecundū qualitatē delicti: inſpecta etiā perſona domini: & eius etiā inſpecta priori amicitia: & cuius culpa hoc accidit.

m g DE ALIENA.

g Alienatiōis verbo intelligo de omnib⁹ alienationib⁹ ſiue fuerit pignori obligatū, ſiue venditū, ſiue vſufru. in eo cōſtitutus fuerit: ſiue ſeruitus ī poſita. C. de re. alie. non alienā. l. vlti. & in conſtitutione Fride. imperialē. &c. & bene dicit đ ſeruitute q non poterit vaſallus eā imponere feudo: ſeruitutē aūt benè poterit acquirere: qm̄ meliorē cōditionē feudi facere pōt: deteriorē verò nō ſine dñi volūtate vel eius agnatorū per quos peruenire ad ſucceſsionē pōt: vt. ſ. de inueſti. rei alie. §. rei aūt. Sed nunquid intelliges hoc q alienationis verbo intelligatur & feudi datio vt hodie non poſsit feudum dari ſine permiſſu dñi: per hoc qđ hic dicitur: & in cōſtitutiōe Fride. imperialem. Rñ. videtur q ſic debeat intelligi. quoniā verbo alienationis omnis act⁹ continetur p quē dñiū tranſfertur. C. de fun. do. l. j. at in vaſallū tranſfert ſaltē vtile dñiū à dño qñ inueſtit. ſic ergo habet vtile dñium dādo in feudū: ſimiliter illđ trāſfert ſaltē vtile, & ſi trālfert ergo alienat. ſic ergo cui phibita eſt alienatio, phibita eſt feudi datio. q autē trālferat in vaſallū vtile dominiū, probat: qa datur ei vtilis actio p feudo ipſo: vt. j. de cōtro. inter vaſ. & alium. ca. ſi controuerſia inter vaſ. imo tanquā dominus poteſt aliud quaſi vēdicare â quolibet poſsidēte ſ. ſi de inueſtu. rei alie. §. rei aūt. ſicut aliàs dicit deſupficiario. ſ. q habet vtile dominiū eo q datur ei vtilis actio: vt. ff. de rei ven. ſuperficiario. & de pig. ac tutor. § fi. idē etiā dicit de emphyteuticario. & de eo qui nō ad modicū tps fundū cōduxit & tps nō eſt finitū, quibus ſimiliter vtilis datur: vt. ff. ſi ager vecti. vel emphy. pe. l. j. §. fi. & l. vlt. Item alia ratione: nam (vt dictū eſt) verbo alienatiōis cōtinet vſufru. datio: vt dictū eſt p. l. vlt. C. de re. alie. nō alie. at cū res in feudū datur, proprietas quidem retinetur penes dantē: vſus fructus aūt ita in accipiētē trālfertur: vt ipſe & ſui hęredes (qđ plus eſt) in perpetuum habeant: vt. ſ. in qui. cau. feu. amit. circa prin. ergo per conſequentiam alienat ita q ſine conſenſu domini ſui hoc facere nō debeat. nam & aliās dicitur q vſusfructus in multis caſibus eſt dñij pars: vt. ff. de vſufru. l. iiij. vnde etiam iure cōſuetudinario videtur hoc confirmari. ſ. q hodie non poſsit in feudum dari ſine conſenſu dñi: ex quo dicitur q res cuius alienatio prohibetur, nō pōt in feudari: vt. ſ. per quos fiat inueſtit. & per quos reſti. §. ſed & res. ſed interdicta eſt alienatio feudi per conſtitu

tionem ei offerre: ſed cùm nunciatum ei fuerit, tunc domino, ſi pōt, ſeruiat.

TITVLVS XXXVIII.
De vaſallo qui contra cōſtitutionem Lotharii regis beneficium alienauit.

q Vaſallus inquantum beneficium alienauit inſcio aut nolēte domino, in hoc grauatur quia alienatum ad dominum redit. Bal.

SI vaſallus contra cōſtitutionem Lotharij regis beneficium alienauerit: ſi totū, perdat totū: ſi partem, partem perdat: & ad dominum reuertatur. Et ideo ſi contra vnum dominorum quorum communis vaſallus erat: fecerit feloniā, eum fortè cucurbitando: eius ſoli⁹ parte priuabitur. & ſi voluerit vnius ſolius partem refutare: alijs ſibi reſeruatis: hoc facere poterit: qa vaſallus etiam ſine domini voluntati rectè feudum refutare poteſt: poſt refutationem tamē ad ſeruiēdum non tenetur. ſed eum quidē tunc offendere non debet.

TITVLVS XXXIX.
De alienatione paterni feudi.

q Vaſallus feudum paternum etiam domini voluntate alienare non poteſt non conſentientibus agnatis: nec etiam poteſt vaſallus filiam ſuam in veſtiri facere a domino agnatis non conſentientibus nec ratum habētibus: ſed agnatis licet alienare: & ad libellū dare, nec dicitur libellus, ſed quaſi refutatio erit. Bal.

tionem Fride.imperialē.& p hoc qđ hic dicitur.ergo & infeudatio eſt interdicta.econtra videtur q hodie poſsit in feudū dari ſicut olim poterat,cū non prohibeatur expreſsim.qđ eñ nō mutaſ,quare ſtare ꝓbibeſ: vt.C.de teſta.ſancim⁹.&.C.de ap.præcipimus.nam quicquid noua lege non videſ expreſſum ſpāliter,id videſ derelictū regulis vterū legū & cōſti.vt.C.de app.præcipimus.in fin.ſicut ergo olī poterat,ſic hodie poteſt, dum tamen fiat ſine frau
20de:vt.ſ.qua.po.olim feu. ali.circa prin.imo per legē Corradi videtur per miſſum:vt.ſ.de le.corra. §.ſimiliter.nec vaſal.vnde videtur dicendum q hic & in prædi.conſtitu. Lotha.loquatur tantum de fraudulēta alienatione,& non de datione in
20feudū:niſi fiatī fraudē: puta fortè pretiū verum rei accipiendo ſub colore inueſtiturę:qđ per dictā cōſtitutionē prohibetur.§.callidis inſup, &c. & ita nō obſtat qđ dicīt res cui⁹ alienatio prohibetur &c. quoniā ibi loquitur de prohibitione
30rei ſpecialis:puta quando prohibita eſt à teſtatore ſecđm qđ ibi videtur dici.Vnde nec fortè tutū eſt dicere q vtile dñiū in vaſallū trāſferat, nec etiā aliquod.nā licet dicat q vtilē habeat actionem:per hoc tamen nō dicitur q habeat domi
40niū aliqđ.licet enim p beneficiū res ſibi in feudū data ad eū ſpectet:p prietas tamen penes aliū remanet.ſ.de inueſti.rei alie.§.rei autē.aliàs autē & vtilis datur rei vendicatio ei qui nō eſt dominus directò nec vtiliter: ſicut ei cui datur publi.
50vt inſtit.de actio.§.eccepleruncq;.& per totum titu.de pub.ergo ſi nō habet dominium,nō videtur dando in feu.alienare. Quid ergo dicemus? Reſpon.ſine prætudicio melioris ſententię puto q hodie rectè poſsit in feudū dari:dū tñ ſyncerè & ſine fraude fiat:ſecđm qđ.ſ.dicit qua.olī po. feu.al.circa prin.qđ etiam pōt perpēdi ex prædi.§ callidis .& ex alio.§. eiuſdē cōſti illud quoq; præci.vt ſi val.de feu.ſuo aliū vaſ habuerit &c. quaſi videaſ ꝓmittere q poſsit infeudare, duntñ ſine fraude fiat vt dixi puta qa ſecundus vaſal.eodē modo poſsit feudo ſeruire ſicut prior. Item
60qa nō dat in feu.alia lege niſi quā ipſe habet.nā cōtra hoc non pōt facere:vt.ſ.de le.corra.§.ex ea lege. Itē quia nō vēdidit feudū accipiēdo p̄tiū ſub colore inueſti.qđ prohibetur per prædictū.§.callidis.& hoc videtur hodie q totū obtinere:&ita p̄di.Leſt interpretāda ſemp:ergo non eſt hęc interpretatio immutanda,minimè enim mutanda ſunt q̄ interpretatio nē certā habent:vt.ff.de legi.minimè.eſt enim optima legū interpres cō ſuetudo:vt prædi.tit.ſi de interpretatione. rectè enim pōt dici non alienare,cùm nihilominus remaneat domini vaſal.

Mutari nō.debent a ſ.interpretationem certā habent.

ALienatio feudi paterni.]quod autem eſt feu.paternum dicitur.ī.de natu. luc.feu.c.j. in fi & ī.de gra.ſuc.in feu.c.j.

¶ Cōſentientibus.]tūc eñ benè valeret,nec ab ipſis poſſet poſtea reuocari:vt.ī.quib.mo.feu.amit.§.præterea.

c ¶ Nec in filiam.]verūtamen ſi cōfirmauerit in filiū, filia eum retinebit donec pater vixerit.ſicut dominus ſi ſibi refutatum fuerit:licet agnati non conſenſerint:vt.ī.de ſuc.feu circa prin.

d ¶ Non habentibus.]nimirum ratihabitio retrotrahitur:& mandato comparatur:vt.ff.de ſol.non licet.&.C.ad mace.l fi.licet ſit argu.contra.ff.de offi procon.obſeruare.in fi.

e ¶ Cōcederetur.]& meritò:quia tunc nō dicitur alienatio,ſed quaſi refutatio:vt in fi.dicitur,& quæcūq; no.ī. per quos fi.inue.& per quos
80re.§.ſed & res hîc potes repetere

f ¶ Longobardorū.]vt in Lōbar.qua. quis ſe defen. de. quibuſcunq;. aliàs de quibuſcunq;.& ita potes hîc notare q de infidelitate poteſt fieri pugna ſecđm qđ dicit lex Lōbar.puta quando dicit dominus vaſ felo niam commiſiſſe ſiue infidelē ei extitiſſe:& ita q feudum amittere debeat:& ſi hoc nō poterit probare per teſtes,nunquid dominus tunc debeat per ſe pugnā facere cū vaſ.ſi iuuenilis vel decrepita ætas vel infirmitas eum pugnare non prohibeat?Rñ.fortè non:imo pro ſe dabit campionē ſi voluerit.qui pugnabit cū vaſ.ſicut aliàs dicitur de domino qui dare poteſt campionē cōtra ſeruum qui propter appetitum libertatis ſe libertum appellauit:vt in lombar.qua.quis le defen.de.ſi ſeruus.Sed dicas q per ſe pugnabit niſi prohibeatur per ætatem vel infirmitatem:cùm ſem per principales perſonę per ſe debeat pugnam facere exceptis quibuſdā caſibus: vt in Lombar. prędi.ti.l.fin.ſit autē hęc pugna militarib⁹ armis: & ita intelligitur q præ
10di.l.quibuſcūq;.dicit in Lōbarda.non cū fuſtib⁹ ſcđm q aliàs fieri debet: vt in Lombar.de teſti.ſi aliquis cū altero.& titu. qua.qs ſe defen.de.mentio.eodē modo puto vaſal.poſſe pugnam imponere contra dñm de infidelitate,cùm eodē modo
20 poſsit dominus cōmittere feloniam cōtra vaſ. & eſſe infidelis ei, ꝓpter quam cadat à proprietate feudi:vt.ī.ſi de feu.cōtro fue.domino cōmittē te feloniam .&.ī.qua.do. à proprie.c.exfacto.nimirum dominus teneſ redderevicē fideli ſuo de ijs
30quæ fidelis tenetur prę ſtare domino:vt.ī.de for. fide in fin.pro primo dicto.ſ.q dominus non teneatur pugnam per ſe facere:eſt arg.ī.de pace te. §.ſi miles aduerſus.& ita potes hic notare caſum ī quo pugna fieri poteſt. Sunt & alij duo caſus.ī.
40de pace tenen.§.j.& .ij. alij poſſunt hîc notari qui in ſum.Goffre.notātur.

g ¶ Potuerit.]puta nūciando domino q ab aliquo volebat occidi,& nō nūciauit cùm potuit:q đ facere debuit ſtatim cū ſciuit.vt.ī.in quib⁹ cau. feu.amit.§.preterea.maximè cùm nō potuerit p hibere per ſe ne occidere
50tur.vel cùm erat fortè ſecū,non liberauit eum à morte quando occidebatur,cùm poterat eum liberare bene armadiuuādo fortè:& intelligas q hic dicitur liberare potuerit.ſ.cōmodè.& nō poſtponēdo mortē ſuam morti domini.nec enim intelligitur fieri poſſe qđ commodè fieri nō poteſt:vt.ff.de verb.ſig.l.nepos proculo & arg.ff.de iur.do.anus.in fin.licet aliàs dicitur de ſeruo q debet ſaletem domini prę ferre propriæ ſaluti: vt.ff.ad ſylla.ſenatuſcō.l.j.§ hoc autē.qñ aliud eſt in ſeruo:in quo domi
60nus habet maius ius quām in vaſallo.Accur.

Fieri non poſſe dicitur q commodè nō fit.

h ¶ Perſurium.] puta q dñs fortè nō poterat ſoluere debitum qđ iurauerat ſoluere:& vaſallus poterat eum liberare ſoluendo pecuniam ſuam pro dño qđ quidem nō tenetur facere:nec ob hoc amittit feudum: vt ī.ſi de feu.cōtro.fue.c.licet vaſallus.nec enim ſufficit ad bñficium amittē dum omnis occaſio per quā fidelis accepti beneficij videatur ingratus: vt.ī.in qb.cau.feu.amit.circa prin.ſicut etiā nō amittit beneficium ex eā ex qua opinio vaſalli grauatur:vt.ī.prędicto ti.§.illud enim certū.

TITVLVS XL.
De capitulis Corradi.

¶ Si uaſallus uel eius hæres intra annum & diem non ueterem non petierit inueſtituram a domino uel hærede eius,feudum amittit:ſed Mediolani non ſeruatur.Bal.

HAec ſunt capitula q̄ rex Corradus fecit in Romandiola de beneficijs.Conſtituit enim vt ſi poſt mortem domini vaſallus:vel poſt mortem vaſalli hæredes eius per annū & diem ſteterint i quod dominum vel hæredem eius non adierint.fidelitatem pollicendo,& inueſtituram petendo:ſi tale ſit k beneficium vt fidelitas ſit præſtanda,ipſum perdat:ſicut & antiquitus conſuetudo fuit: ſed non Mediolani.¶ Præterea vt liceat dominis oēs alienatiōes feudi factas l, nulla obſtante præſcriptione m re
70ſo feu.amit.§.preterea.maximè cùm nō potuerit p hibere per ſe ne occidere

Feudū affidelitate dicitur.

tur.vel cùm erat fortè ſecū,non liberauit eum à morte quando occidebatur,cùm poterat eum liberare bene armadiuuādo fortè:& intelligas q hic dicitur liberare potuerit.ſ.cōmodè.& nō poſtponēdo mortē ſuam morti domini.nec enim intelligitur fieri poſſe qđ commodè fieri nō poteſt:vt.ff.de verb.ſig.l.nepos proculo & arg.ff.de iur.do.anus.in fin.licet aliàs dicitur de ſeruo q debet ſaletem domini prę ferre propriæ ſaluti: vt.ff.ad ſylla.ſenatuſcō.l.j.§ hoc autē.qñ aliud eſt in ſeruo:in quo domi
80nus habet maius ius quām in vaſallo.Accur.

h ¶ Perſurium.] puta q dñs fortè nō poterat ſoluere debitum qđ iurauerat ſoluere:& vaſallus poterat eum liberare ſoluendo pecuniam ſuam pro dño qđ quidem nō tenetur facere:nec ob hoc amittit feudum: vt ī.ſi de feu.cōtro.fue.c.licet vaſallus.nec enim ſufficit ad bñficium amittē dum omnis occaſio per quā fidelis accepti beneficij videatur ingratus: vt.ī.in qb.cau.feu.amit.circa prin.ſicut etiā nō amittit beneficium ex eā ex qua opinio vaſalli grauatur:vt.ī.prędicto ti.§.illud enim certū.

¶ DE CAPITVLIS CORRADI.

i HAec ſunt.Steterint.]per annum & diem,niſi fuerit miles,qui pōt ſtare per annū & menſem.ī.quo temp.miles inue.pete.debet.c.j.vt ſit ſpeciale in milite,cū multa de eo ſint ſpecialia nā &aliàs habes q cōtra eū non pōt imponi pugna
90niſi à milite:vt.ī.de pace te.§.ſi miles aduerſus.Vl dicas q idē hodie in milite qđ in alijs per cōſtitutionē Fride.imperialē.& hoc idē dicitur.ī.in qui.cau.feu.amit c.j.vnde quę ibi notata ſunt circa hunc articulum,& ī.quo tēpo.miles inue pe.de.& hic notare poteris.

k ¶ Si tale ſit.]quod eſſe ſemper intelligi debet,ſcilicet vt debeat de eo fidelitas fieri:niſi eo pacto ſit acquiſitum feudum vt de eo ſacramentū fidelitatis fieri nō debeat:vt.ī in quibus cau.feu amit §.eſt & alia ingratitudo in fin.nec enim debet inueſtitura fieri ei qui fidelitatem facere re
100cuſat:cùm à fidelitate feudum dicatur:vt.ī.per quos fiat inueſtit.& per quos re.ea.nulla.

l ¶ Feudi factas.]ſine cōſenſu dominorum:vt.j.de prohi.feu.alie per lotha.l.j.& in conſti.Fride imperialem.

m ¶ Præſcriptione.]ſed de qua prelcriptione intelliges an de prelcriptione.xxx.an.vel.xl? Rñ.intelligas de prelcriptione quędatur ti.habentibus.ſ.x.an.inter præſentes,vel.xx.inter abſentes.ſecūdùm quod do hac

dicitur.C.de præscrip.long.tẽp.x.vel.xx.an.quę meritò hic dicimus non obstare,cùm alienatio ipso iure nulla fuit.qđ enim ab initio non tenet tractatu temporis non potest conualescere:vt in constitutione Fride. imperialem.nam intelligo de præscriptione.xxx.vel.xl.an.per quos omnis actio tollitur.C.de præscri.xxx.an.sicut cõtra.desides em̃ & sui iuris cõtẽptores introductæ sunt huiusmodi præscriptiones odiosę:cùm differentia debeat esse inter desides & vigilãtes:vt.C.de anna.excep. vt perfecti[9]. &.l.fi.vigilantibus enim iura subueniunt:vt.ff.de ijs quę in frau.cre.l.pupillus.in fi.nec enim credendũ est Romanũ principem qui iura tuetur, huiusmodi verbo totam obseruationem de præscrip.lon.tẽp.multis vigilijs excogitatã atq; inuentã velle euerti:vt argu.C.de inoffi.test.si quã do.j.rñ.etiãm dicas q̃ loquitur de omni prędscriptione ,cùm indistinctè loquatur:prior tamẽ intellectus videtur verior, vt puto.

a ¶ Reuocare.] hoc intelligas verum esse nisi vasallus poterit iurare q̃ ignorans illud feudũ vendidit.tunc em̃ est electio emptoris vtrum velit illud feudum cedere domino,vel vasallo restituere:postquam iurauerit & postquã ita fuerit restitutum,vasall[9] ipsum retinebit,non obstãte venditione:vt.j.proxi. c.domino cum emptore. Accur.

b ¶ Tertiã partẽ fru.] hodie verò per constitu. Fride.debet esse medietas tam in Lõbardia quã in Alemania: vt in constito. Fride.imperialem. §.firmiter.nisi vasallus. mittat aliũ pro se dño acceptabilẽ:vt ibi dicitur.

Ecclesia c quando q; damnũ patitꝑ propter prędlati culpam.

¶ Ad regẽ ptineat.] & ita hic habes casum in quo casu ecclesia patitur damnum propter culpã prælati:& hoc cõtingit ratione regis siue eius priuilegio,sicut & aliàs ratione publicę 6 vtilitatis publicatur res ecclesiastica propter culpã prędlati.C.de sacrosan.eccle.iubemus nullam nauem.in fi.Itẽ hoc contingit propter naturam feudi:quia propter ingratitudinem amittitur.aliàs enim nunquàm amitteretur feudum ecclesię datum.& fortè loquitur de culpa quæ respiciebat dominum:quo casu si dominus potest feudum recuperare,non est absonum vt dominus habeat hanc suæ iniuriæ vltionẽ:vt.ẽ.quibus cau.feu.amit.§.deniq;.verũtamen propter priuilegium ecclesię reuerti tur ad successionem illius primi prælati post mortem illius.Sed quid si ab alio non rege beneficiũ habuerit? Itẽ quid in alio prælato qui non sit episcopus vel abbas? Itẽ qđ in eo successore qui ante suę prędlaturę pro- 7 motionem tale delictũ in regẽ cõmisisset propter quod si in prędlatura tunc fuisset à fendo ecclesia fuisset priuata? Item quid erit tenendum in delicto prędlati qui rebus ecclesię in feudum iustè datis subsequenter tale in vasallum commisit:quòd si laicus esset vel clericus & de patrimonio proprio dedisset,cecidisset à proprietate? Accur.

¶ DE CONTROVERSIA INTER &c.

d ¶ Item sciendum.] Potest hìc poni casus in duobus filijs defuncti.ſ.masculo & fœmina qui cũ vellent hęreditatẽ diuidere.masculus dicebat quoddã prædium hęreditariũ feudũ fore:qđ fœmina negabat. põt etiam poni in agnato & fi 8 olia defuncti:â qua filia petebat agnatus id prędiũ,dicẽs feudũ esse:illa autem negabat:vel agnatus possidebat,& filia petebat:vel etiã vacabat adhuc possessio fortè illius prędij.non curo:quia in vtroq; casu filia primo debet poni in possessione.& postea agnatus debet petere:vt.ẽ.si de feudo controuersia fuerit inter filiam &c.

e ¶ Duodecim sacramentalibus.] qui cum eo iurabunt illud feudũ esse.& ita intelligendũ est qđ dicitur.j.de capi.qui curi.ven.c.si contentio fuerit. &.ẽ.si de feud.controuer.fue.c.inter filiã.& hęc vera sunt q̃ ita debet dari sacramentũ agnato ſne masculo,si aliquid sit pro eo qđ iudicem moueat:aliàs contra.ẽ.de consuetu.re.feu.c.sacramentum.vnde quęcunq; dicuntur in isto capitulo de iuramento prędstando,intelligenda sunt cum determinatione prędicti capituli,sacramentum.

f ¶ Magna.] quasi velint prędsumere aliud feudum esse ex eo q̃ magna pars eorum q̃ vasall[9] ibi habebat , eratfeudũ ,ad hoc vt det sacramentum domino:sicut & aliâs q̃ 10 odem prędsumitur ex diuturna prædstatiõe:vt.ff.de vsur.cũ de in rẽ verso & C.de fideicom.l.j. sicut & aliàs datur sacramẽtũ ratione partis quã possidet quis:vt.ẽ.de controuer.inuesti.§.cũ autẽ qs. Sed nunquid secundùm istos eadẽ distinctio erit ĩ 20 ter marẽ & fœminã facienda,vel inter dñm & emptorẽ?& quare nõ?ea dẽ ęquitate qua ipsi mouentur.ar.C.de cõsti.pe. l.fi.

¶ DE CONTROVERSIA INTER.

g ¶ Domino. Agente.] scilicet reiuẽdicatione si crediderit se probare dominũ:vel fortè cõdictione ex moribus.vel fortè condi. ex illa.l.imperialem &c.cùm em̃ ibi non caueat quo genere actionis agatur,meritò cõdi- 40 ctione ex illa.l.agẽdum erit:vt.ff.de condi.ex le. l.j.& intelligas q̃ condices eã respectu possessionis,& nõ respectu ppriRem suã tatis: cùm nemo possit quis nisi condicere rem suam nisi à fure cum à fure:vt.ff.vsufru.quem dicere nõ ad.ca.l.vlti.in fin.vel dicas q̃ condicere possęs cõ 50 di.ex illa.l.exlibris Sabiniani:cùm ab eo habeat emptor qui pro domino possidebat:vt.C.de acqr. possess.ex libris. poteſt.

h ¶ Iurare poterit]bene dixit poterit, scilicet quando verè ignorabat: & non dixit voluerit:qa fortè vasallus libenter vellet iurare etiam si sciret illud feudũ esse: quia 60 ignorans vendidisset:& hoc dixit nolens aperire viam periurijs,cũ satis inhumanum esse videatur per.ll.quę periuria puniunt viam periurijs aperiri:vt.C.de indi.vidu.l.ij.in fi.

i ¶ Ignorãs.] duntamẽ eius ignorãtia nõ sit crassa & supina:puta ignorauit qđ oẽs de ciuitate sciebant:vt.ff.de iur.& fact.igno.l.j.&.ij.&.l.regula.& ar.ff.de calũ.ann[9].Itẽ intelligas,verũ esse qñ ignorabat factũ alienũ:puta quia à prędecessore illud habuerat:& in alieni facti ignorantia tolerabilis est error:vt.ff.pro suo.l.fi.&.fi.de iur.& fact.igno.plurimũ. & l.error.secus in suo,puta cũ ipse acqsiuit:vt.ff.ad velle.quãquam.&.ff.loca.& cõdu.sed addes.§.j.&de ędil.edic.l.j.§.j.&.§.causa.&.C.de rescin. 70 ven. quisquis.& hæc vera sunt quando errauit in facto putãs illud feudum esse.Sed quid si ignorabat ius:puta qa ignorabat legem prohibere feudi alienationẽ? Rñ.forte nõ pderit ei talis ignorãtia:vt.ff.ad ma.si qs patrẽ.&.C.vñvi.si qs in tãtã.&.C.de ĩter di.ma.l.j.&.ij.&.C.de pscri.xxx. an.l.sicut.in fi.&.C.de prędscrip.lon.tẽpo.l.vlti.leges enim sacratissimæ quę cõstringunt hominum vitas,ab omnibus sciri debent:vt.C.de legi.& consti.leges.& hęc fortè vera sunt nisi fuerit talis cui permissum sit 80 ius ignorare:puta minor,miles,& mulier aliquando:vt.ff.de iur.& fact. igno.l.regula.in prin.&.C.si aduer.fol.l.fi.& de iur.deli.l.fi.& de iur.& fa.igno.l.j.vnde hic circa hunc arti.potes distinguere secundùm qđ distinguitur de ignorantia iuris & facti.

k ¶ Electioni.] & ita datur electio hic emptori vtrum velit cedere domino,an velit restituere vasallo.vnde secũdũ determinationẽ illius.c.potes intelligere qđ dicitur.ẽ.si de feu.contro.fue.c.si vasallus.in quo distincte dicitur q̃ vasallo debebit restitui,& nõ domino.Vel dicas & forte melius q̃ illud intelligi debeat cũ determinatione illius.& qđ dicitur q̃ committitur electioni emptoris,verum est:sed illa electio non habebit effectum si vasallus voluerit vt ei restituatur.& postquam ei fuerit restitutum

tutum tenebitur ad interesse emptori ignoranti scdm ꝙ ibi dicitur. si autē cōtra voluntatem vasalli domino cesserit: tūc fortè nō tenebitur ei ad interesse, cū ipsi vasallo debeat restituere. & ita culpa eius amisit, quę nō debet vēditori nocere: vt. ff. de euict. si dictū. §. ij Sed quid si emptor dño cesserit, nunquid vasallus qui ignorans vendidit, poterit hoc recuperare á dño non obstante vēditione quam de eo fecerit? Rn. fortè sic, cū per illā venditionē non fuerit

10 dño apertū. scdm qđ. j. sequitur hoc eo. c. ibi qđ dicit alienatione feudū domino aperiri &c. imo qđ plus est. fortè ab ipso emptore posset eū vasallus recuperare statī post venditionem postquám sciuerit feudum fuisse, cùm venditio nō tenuerit ipso iure, vt dicit cōsti. Fride. imperialē. vt tar. C. de agri. & cens. l. quē admodū lib. xj. Sed quo iure ageret cōtra quem libet? valde ergo est notabile. c. istud: qm̄ multoties posset accidere de facto. nā & scdm istud. c. &

20 illud qđ est. ſ. fide feu. cōtro. fuer. ca. si vas. feudo. credo constitutionē Fride. intelligendā.

¶ DE CONTROVERSIA &c.

a SI controuersia. Domino absente.] Idem puto & si domin⁹ fuerit

40 ꝓsens. & hoc est qđ dicit: dño absente, statim cū vasallus est inuestitus de aliqua re, recte hāc habet potestatē ꝙ tanquam dns poterit à quolibet possidēte quasi vendicare. & defensionē opponere: vt. ſ. de inuestitu. rei alie. §. rei autē. verum-

50 tamen si voluerit habere regressum aduersus dominū de euictione, debebit dño denunciare: vt. ſ. si de feud. vas. interpella. fue. c. negotiū. qđ quidē intelligē scdm qđ dicit in gl. quæ ibi est, quę sic incipit, hoc intelligas secūdū distinctionē &c.

60 b ¶ Ipse enim solus vtiliter.] & ita videtur ꝙ habeat vtile dominiū: qđ verū puto sicut dicit de supficiario & emphyteuticario. & de eo qui ad nō modicū tēpus feudū conduxit, quibus datur vtilis actio: vt not. ſ. de cap. cor. §. j. vnde hīc poteris repetere qđ de hac materia no. in summa.

c ¶ Ratum haberi.] ita ꝙ tenebitur vasallus restituere interesse scdm

70 ſ. ro. nec id qđ nomine transactionis accepit, feudum erit: vt. ſ. si de feu. contro. fue. c. si vasal. de feu. suo.

¶ QVID IVRIS SI POST ALIENATIONEM &c.

PRæterea. Remanebit.] simile habuimus de eo qui factus est clericus vel conuersus: qui licet habitū depoluerit, feudū tn̄ à quo priuatus est, propter id nō recuperabit: vt. ſ. de benefi. fœ. §. ex hoc illud. ar. cōtra. ſ. tit. hīc finitur lex Cor tra. c. j. licet eī vasallus interim dū est dns excōicatus vel à rege bannitus. sic á sacramento fidelitatis solutus: tn̄ si postea fuerit dominus restitutus, redibit res ad priorē statū: vt ibi dicitur, hīc ergo colligit manifestē ꝙ non restituuntur iura amissa, licet res in pristinū statū tedierit. arg.

80 ad hoc. C. de sen. pas. & re. insulā &. ff. vnde cogna. is qui alienā. &. ff. de vsufr. ac. l. quod tamē. §. j. & §. pe. arg. contra hoc. ff. de bo. pos. cōtra tab. l. j. §. j. & fi. & de iure pat. fiue. &. C. de adop. cū in adop. &. C. de sen. pas. & re. l. j. & vlt. &. ff. de alie. iu. mu. cau. fa. ex hoc. §. si quis.

d ¶ Profecto si domini voluntate.] fortè loquitur scdm noua iura per quę vasallus prohibetur feudum alienare sine domini voluntate: vt in contti. Fride. & Lotha. olim tn̄ poterat vasallus sine domini voluntate

90 feudū vsq; ad medietatē recte vendere, & libellario nomine dare: vt. ſ. de feu. alie. c. j. &. ſ. qualiter olim pot. feudū alienari. circa prin. & hæc ratione secūdū ius antiquum qn̄ vasallus non habebat id feudū in curte dn̄i. nā si habeat in curte, vel si habeat extra curtē, & dns habeat districtum vel aliū honorē: tunc secus: quoniam si aliquā partē alienabat sine domini voluntate, à feudo cadebat: vt. ſ. quib. mod. feu. amit. c. item si qs.

100 imo & si fiebat alienatio sicut fieri non debebat, habebat locum prælcri. xxx. an. & obstabat tam roscienti quā ignorāti: vt ſ. qualiter olim feudū pōterat alienari. §. præscriptione. quæ præscriptiō fortè locum habebit hodie contra scientes: vt no. ſ. de ca. corra. c. j. dū tamē sint tales personę quib⁹ hodie currat prescriptio talis: vt. C. de præscript.

20 xxx. an. l. ij.

f ¶ Beneficij.] puta qn̄ vendiderat: cū idē est qn̄ ad libellū. dederat, & eū recuperauit similiter ad libellum. & hoc est qđ sequitur, aut pro proprio, aut ꝙ libello &c. & hoc verū est ꝙ nō remanebit penes eū iure beneficij.

30 ſ. illud ius qđ per libellū transtulit, & postea recuperauit: rem tamē ipsam nihilomin⁹ retinebit in feudum, sicut ab initio habuerat. & hoc datur ī telligi per id quod. j. sequitur. illud verò ius &c & quod in fine dicit. si feudum domino refutaue-

40 rit &c.

g ¶ Singulis forte annis.] ſ. qđ datur ei pro libello singulis annis sui redit⁹. Vel ītelligas hoc ſ. qđ ad libellū dn̄i volūtate dedit, vt referatur ad superius dictū, & non ad proximum. Sed prior expositio verior videt.

50 h ¶ Alterius rei. Ji. tanquam alia res esset sibi data ad libellādū scili cet ab illa quam tenebat in feudum.

¶ A NAGNA. VEL FIL. DEFVN. &c.

SI contigerit. Feudum.] scilicet paternū.

60 i ecus si fuerit nouum: qm̄ tunc nec cum hæreditate nec sine hæreditate retinere posset: nisi eo pacto esset acquisitum: vt. ſ. dictum est pluries.

k ¶ Retinere poterit.] hoc ideo cōtingit: qa potius principali prouidētia quā ex iudicio siue ex successione defuncti ad eum peruenit: vt argu. ff. de ado. si arrogator. à maioribus em̄ potius hoc intelligitur quam

70 ab isto.

l ¶ Supra diximus.] vt. ſ. hic finit lex. §. his cōsequent. cōsyderabit em̄ vtrū decesserit ante calendas Martij vel post: & hoc ideo quia fructus illius temporis pertinent ad hęredem defuncti, & non ad dominū, secūdū qđ ibidem dicitur.

m ¶ Repudiare.] hoc etiā verū est siue feudū fuerit nouū, siue paternum. & hoc datur intelligi per id qđ. j. sequitur ad agnatos si paternum fuerit &c. Et ita no. ꝙ deterior cōditio est filiorū quē agnatorum. sic. ſ. si vasal. feud. pri. c. j. qđ videtur mirū: maximè cū fuerat paternum: qđ potius principali prouidentia videtur ad eum pertinere debere quām iudicio defuncti: vt. ſ. notatum est.

Deterior est qn̄ꝙ filiorū conditio quā agnatorū.

80 n ¶ Aut vtrū qꝫ.] Not. ergo hic ꝙ filius vasalli nō pōt retinere feudū repudiata hęreditate paterna ad hoc vt nō teneatur satisfacere creditoribus hæreditarijs. & est ꝓ hoc arg. ff. de ver. sig. bonorū. §. j. ff. vt in poss. lega. is cui. §. bonorū. & de bo. pol. sed & cū. §. bonorū. & de acq. re. do. l. rē in bonis. & de ver. obl. stipulatio ista. &. ff. ad treb. l. cogi. §. sed &. ar. cōtra. C. de col. fun. pa. l. ij. &. C. de fun. pa. l. fundi. &. l. possessores. &. C. de col. Ial. fun. pa. l. pe. &. ff. de bo. li. si patronus. §. fi. Sed nū quid idem erit in filio emphyteuticarij? ar. hic ꝙ sic. & ꝓdicta ꝓ & cōtra potes in eo notare.

† No. hic tex. satis elegantē. Querit hic do. alia. de tali qōne quā ponit Bal. in. l. ij. C. de epi. audien. Si ex forma statuti darē certa solēnitas ī vēditiōe rei feudalis vel emphyteuticæ, sine q̄ vitiat vēditio: an tūc si contra fiat, cadat ꝙs pro pterea q̄ iure suo, & cēn. scdm Bal. ꝙ nō: q̄a verbū venditionis, absolute prolatum non cōprehendit vendi tionem q̄ nulla est ex defectu solēnitatis ꝙ. l. iuj. §. cōdēnatū. ff. de re iudi. facit. l. alienationis. ff. de ver. sig.

Bal. pro sequitur hanc materiam in vj. col. Pro pe fi. e. ti.

¶ Consentientibus.] vel etiam postea ratum habentibus: vt. ſ. de alie na. feu. pa. c. j. cũ ratihabitio retrotrahatur, & mandato æquiparet: vt ibi notat. nam & ſi ad iſtũ nõ debet deuenire per ſucceſsionẽ: tamẽ ſi cõſenſu eorũ fuerit inueſtit⁹, ad eũ repetendũ nullo modo regreſſum haberet vt. ſ. quib⁹ mo. fue. amit. §. prẽterea. & hæc vera ſunt ſiue cõſenſerũt tacitè vel expreſsè: vt ibidẽ notatum eſt.

b ¶ De nouo beneficio.] ſed nũquid in iſto 10 caſu poſt mortẽ filii⁹ ei⁹ ſi deceſſerit ſine filijs, p̃ tinebit illud feudum tã quã paternum adhuc ad eoſdem agnatos. ita p̃ p̃ ferãtur domino? Rñ. fortè non ſecundùm quod videtur dici in illo. §. p̃terea. nam cõſentiẽdo eũ inueſtiri: quaſi de nouo 20 beneficio, videt iuri ſuo renũciare: qa qui alij cõ ſentit, iura ſua perdit: vt C. de admini. tut. cũ quidã. & etiã ad hoc eſt arg. j. prope. c. tres erant agnati. in fi. Sed quid ſi ſine eorũ conſenſu dominus eum quaſi de nouo beneficio inueſtiuit: nũquid 30 ſtatim poterunt illud petere ab eo? Rñ. fortènõ, ſi fili⁹ eũ nõ repudiauerat: eũ & aliàs fortè dñs poſſet ei facere gratiã inueſtiendo eam propter ſeruitium & amorẽ patris: ſicut dicitur de filia: vt ſ. quemadmo. ad fi. feud. pe rti. c. ſi quis ſine filio.

40 ¶ AN APVD IVDICEM VEL CV.

c EX eo dixi mus.] vt. ſ. de lege cor ra. c. ſi aũt ĩ ter duos par[es].

d ¶ Corã paribus.] hoc ideo cõtingit: quia hîc cõſtabat illud feudũ 50 optinere ad illũ dñm: ſed in ſupiori. c. ſi aũt inter duos pares. nõ cõſtabat. & ita habes hic q̃ pares debent cognoſcere ſi volũt, qñ queſtio de feudo eſt inter duos. qđ videt cõtra illud qđ dicit̃ incõ ſti. Fride. impialẽ. §. p̃terea ſi inter. ſ. q̃ dñs cognо 60 ſcere debet. Sed dicas q̃ illa loquit̃ de ijs q aliàs erant vaſalli, & nõ tantũ de eo ſup quo erat q̃ſtio hic autẽ ille q fuerat inueſtitus de eo ſup quo litigabat, nõ erat alʒ vaſallus. Vel intelligas qđ hîc dicitur coram parib⁹ curiæ finiat̃: ſi pares. ſ. vo- 70 luerint: & hoc etiam eſt quod ſequitur & licet alter per ſe non poſsit &c. & quod dicit in fin. non licebit alicui eorum, intelligas. ideſt nõ debebit. poterunt tamen ſi voluerint. vel dicas q̃ domin⁹ vnà cũ curia cognoſcet: vt. ſ. de inue. in ma. facta. 80 §. illud. & tamen ſciẽdũ eſt vt hoc ca. intelligatur ſecundùm illud. & econtra. Et ſecũdũ hoc dicas q̃ hoc. c. & etiã illud ſi ĩter pares duos, loquantur ſecundum iura vetera[ſ], hodie autem debebit dñs cognoſcere: vt in cõſti. Frid. impialẽ. §. p̃terea. & poteris hic notare quæ notantur ſuper prędicto. c. illud tamen.

terũ ſine altero retinere nõ poſsit: agnatis tamẽ cõſentientibus[a] poterit dñs eũ ſi voluerit quaſi de nouo beneficio[b] inueſtire: quo facto licebit ei repudiata hęreditate feudum tenere, nullo onere ei hæreditario imminente.

TITVLVS XLVI.

An apud iudicem vel curiam domini quęſtio feudi debeat terminari.

¶ *Primò ponitur thema. Secũdò quæſtio. Tertiò reſponſio. Secũda in uerſi. eſt igitur quæſtiũ: Tertia in uerſi. & reſponſum.*

EX eo qđ ſupra dixim⁹[c], vt ſi ĩter duos de beneficio fuerit controuerſia, corã iudice vel arbitro finiatur: talis hic fit quæſtio: quodã ſine filio decedẽte, ali⁹ credẽs beneficiũ qđ ipſe tenebat, apertũ dño eſſe, ab eo inueſtit⁹ eſt eius beneficij nomine: ecõtra apparẽt agnati qui feudũ ſibi vendicant quaſi paternum. Eſt igit̃ quæſitũ an apud curiã dñi vel iudicẽ ſit hæc q̃ſtio terminanda? Et rñſum ſcio qa ad dominũ quodã modo cã ſpectare videt̃, ad quem inueſtitus habebit regreſſum de euictione, vt coram parib⁹ d finiat̃ curtis. & licet alter per ſe non poſsit alterũ trahere ad curiæ iudiciũ: generaliter tñ ẽt ſi ĩter duos cã fuerit de beneficio: eos curia vocãte nõ licebit eorũ alicui eius curiæ iudiciũ declinare.

TITVLVS XLVII.

Qualiter domin⁹ proprietate feudi priuetur.

¶ *Dominus propter felonĩã cõmiſſam in uaſallum, feudi proprietate priuatur: ſicut ecõtra uaſallus feudo. Bal.*

EX facto quæſitũ ſcio, & ego à pluribus q̃ſi ui: ſi dominus cõtra vaſallũ apertam felo niam fecerit: an ſicut vaſallus feudũ, debet amittere: ita dñs proprietate priuetur? Et q̃dã dicunt, ex omni felonia qua vaſallus feudo priuatur: & dñs proprietate priuetur. Alij nõ niſi ex magna felonia: alij ex nulla. Sed prior ſententia mihi placet, e nõ habita diſtinctiõe f qualis vaſallus ſit, vtrũ per ſacramentum, vel non.

¶ QVALITER DOMINVS &c.

EX facto. Mihi placet.] & verior eſt vt puto: & tunc ad vaſal. pueniet pprietas, nõ habita diſtinctiõe peccauit dñs in vaſallum vel in aliũ[a]: vt. ſ. ſi de feu. cõtrouer. fue. c. domino cõmittẽte. & nõ eſt mirũ ſi proprietatẽ amittat, cùm ipſe dominus teneatur vicẽ red dere vaſallo de ijs in quibus vaſallus ei tenetur: vt. ſ. de forma fidelita. 10 in fin.

a Vide de hoc p do. Alua. hicí j. col in fi. ver. quero cũ glo. j.

f ¶ Habita diſtinctione.] hoc verũ eſt quãtum ad id de quo queritẽ hic. quantũ verò ad hoc vt p̃ pari poſsit eligi ad cognoſcẽdũ inter dñm & vaſallũ inuito dño & vaſallo diſtinguẽdum eſt: qm̃ ille nõ eſt eligẽdus p̃ pari 20 q fidelitatẽ nõ iuranit inuita altera parte, vt. ſ. de cõtrouer. feudi apud par. termi. c. ſi inter dominum.

¶ DE FEVDO &c.

g SI quis ea. Ipſum amittat qui bus.] ſcili- 30 cet ille qui habuit à vaſallo. Quid ergo ei p̃derit ſi per proprium eũ emit ſi ex his culpis debeat eũ amittere? Rñ. nõ proderit ei, ſed ei nocebit ad hoc vt eũ amittat ideo q̃ propriũ: vel qa ad libellũ ſine voluntate dñi eũ acqſiuit. Vel dic & fortè 40 melius. ſ. qđ iſtud verbũ amittat, nõ referatur ad emptorẽ vel libellarium ſed vaſallũ. Vel dicas q̃ vaſallus ijſdem cauſis eũ amittat. & ad hoc facit qđ legit̃. ſ. ſi de feud. cõtro. fue. c. feudũ. Sed nũ quid emptor poterit eũ p̃ſcribere ſi ignorans eũ 50 feudũ eſſe ipſum per p̃ priũ emit̃ itẽ, nũqd habet iſte emptor oẽm proprietatẽ & poſſeſsionẽ?

¶ DE BONO QVI &c.

h RES erãt. Nõ obſtãte.] hoc ideo quia pactum fuerat p̃ſonale. ſ. quãtum 60 ad ipſum qui refutauit & eius hæredes, & cui daret. vnde non eſt mirũ ſi alij non profit: vt. ff. de pac. idem in duobus. §. j. ſecus ſi eſſet reale: vt ſtatim ſequitur, niſi feudũ omnino &c. in rem enim pacta perę què omnibus 70 proſunt: vt. ff. de pact. l. & heredi. §. j.

¶ Quaſi nouũ ſit.] ſ. quãtũ ad eũ q refutauit, nõ quãtũ ad aliũ qui nõ refutauit, niſi eius cõſenſu hoc fieret, tunc enim & ipſi fortè noceret: vt. ſ. 80 quibus mod. feud. amit. §. p̃terea.

TITVLVS XLVIII.

De feudo nõ habere propriam feudi naturam.

¶ *Similes accepit caſtrũ in feudũ á duce ut ipſe & ſui hæredes quibus dederit, id habeant, nõ habet hoc feudũ propriã feudi naturã, quia alienare põt feudum uaſallus indiſtinctè: & ille in quem alienauerit, nõ retinebit pro feudo. Bald.*

SI quis ea lege alicui feudum dederit, vt ipſe & ſui hęredes, & cui ipſe dederit habeãt: reſpõ. iſte q̃ ſic accepit, poterit id vẽdere vel donare: vel aliter, ſi ſibi placuerit, ẽt ſine voluntate dñi alienare: & ille g etiã cui datũ fuerit, non habebit ipſum p̃ feudo, niſi ſicut ei datũ eſt. Sed qualitercunq; ei datũ fuerit, ſiue ad propriũ, ſiue ad libellũ: licet propriã feudi naturã non habeat, 10 iure tñ feudi cenſebit: vt ex his cauſis ipſum amittat, quibus & verũ feudũ. Vbi ergo ſic datum eſt feudum, & cui in feudũ dederis, aliud eſt, & propriã feudi naturã habet.

TITVLVS XLIX.

De eo qui finẽ fecit agnato de feudo paterno.

RES erãt agnati: vel plures. vnus eorum habebat feudum qđ erat paternum: ſed alter eorum finẽ & refutationẽ ei ſuiſq; hęredibus, & cui ipſe dederit, fecit. deceſsit iſte ſine filio maſculo. Alter qui nõ refutauit, vẽdicat ſibi totum. Alter h verò q refutationẽ fecit, vult ad ſucceſsionẽ venire, pacto nõ obſtãte Sapiẽtes qdã Mediolaneñ. interrogati reſpõderũt nõ obſtare illud pactũ, niſi feudũ omnino refutauerit vel niſi ad hoc refutauerit vt dñs eũ quaſi đ nouo bñficio ĩueſtiret. Tũc em̃ ſecuta inueſtitura noua, quaſi nouũ ſit i feudũ ſ nõ ſuccedit.

TITVLVS L.

De natura ſucceſsiõis feudi.

¶ *Primò determinatur clarè quæ p̃ſonæ ſuccedere debeãt in feudo. Secundò ſubditur quædã quæſtio dubitabilis circa ius ſuccedendi in feudo. Secunda in uer. dũmodo ſcias. Bal.*

SVceſsiõis † feudi talis eſt natura, qđ aſcẽdẽtes nõ ſuccedũt verbi gratia pater filio. k: inferi⁹ verò ſi

† Bal. ſup hoc ca. ponit pulchrã qnæſti. & eũvide col. ij.

SVceſsionis. Parer filio.] hoc eſt contra ius Romanum quo pater ſuccedit filio, & etiam mater: vt. C. ad ſenatuſconſult. tert. authẽ. defuncto. Sed hoc contingit propter naturã feudi. & ita

di & ita in isto casu consuetudo feu.vincit legem: nimirum legum romanarum non est vilis authoritas :sed non adeo sui valitura momento vt vsum vincat aut mores:vt.ꝫ.de co.feu.c.j.

a ¶ Succedit.]hoc verū est nisi tale fuerit feudū in quo nullus succedat puta in feudo marchiæ ducatus vel comitatus, vel vlterius regalis dignatis,de quo ab imperatore fit inuestitura. in ipso enim nullus succedit,sed morte accipiētis finit:nisi iterū ab imperatore inuestiat:vt.ꝫ. de feu.mar.c.j.licet hocho die sit vsurpatū:vt ibi& supiori.c.pxi.in fi.Itē nisi fuerit feudum de quo nō fuit facta inuestitura sed ita intrauit in pos.qs volūtate dñi:in eo enim nullus succedit:vt.ꝫ.qb. mo.feud. consti.po.c.j. Item nisi filius successionem feudi amisit ꝓpter culpā suam offendendo dñm īvita patris:&de illa offensa dño nō satisfecerit.vt in cōsti.Frid.imperialē.§. insuper. Item vbi pater deliquit, propter delictū amisit feudum:qm̄ & tūc filiꝰ ab eo priuat:vt.ꝫ. si vas.feu. pri.cui defe.c.j.&.ꝫ.si de feu.contro.fue.c. si vas. culpam.Item verū est ꝙ succedit filius patri in feudo si legitimus sit ab initio,nō adoptiuꝰ neq; naturalis. Item naturalis etiā si postea efficiat legitimus: nec solꝰ nec cum alijs ad successionē feudi vocatur:vt.ꝫ. si de feu.cōtro.fue.c. adoptiuus.&.c. naturalis. Item verum est nisi fuerit natus surdus vel mutus vel cæcus, vel claudus, vel aliter imperfectus vt feudo seruire non possit:tūc enim secundùm quosdam non succedit:vt.ꝫ.titu. an mutus vel aliàs imperfectus in feu.succ.ca,mutus.Accursius.

lius patri succedit [a],& nō filia [b],nisi ex pacto [c],vel nisi sit fœmineū. Tūc enim succedit filia [d]matri & patri:scdm quosdam [e]succedit nepos [f]ex filio solus [g]: & sic vsq; in infinitū:ex latere omnes per masculos descendentes, vsq; in infinitum [h],si feudū sit paternum. Paternum [i]autem voco,quicunq; ex superioribus id acquisiuit: dūmodo scias ꝙ si quis habens beneficiū, quatuor supestitibus filijs decedat & feudū ad vnum solū ex diuisione deueniat, & iste superstitibus filijs duobus vel tribus decedat,qui patrueles [k]dicuntur: & ad vnum eorum beneficium feudi ex diuisione perueniat:& similiter iste superstitibus filijs decedat,qui patrueles dicuntur ad quorum vnum feudum similiter peruenit:sicut etiā ex alijs superioribus vel primis fratribus supersunt masculi: si ille qui feudū habet decesserit nullo filio relicto:an ad oēs,vel ad quos perueniat quæritur? Respōdeo,ad solos &ad omnes qui ex illa linea sunt ex qua iste fuit.Et hoc est qđ

50 b ¶ Non filia.]licet enim filiæ vt masculi succedant: legibus tamen ad huiusmodi successionem aspirare non possunt,nec earum filij:vt.ꝫ. feu.da.pos.§.hoc autem notandū.& hoc verum est, quoniam proles fœminini sexus & ex fœmineo sexu descendens in feudo non succedit nisi ex pacto:vt hîc,&.ꝫ.de gra.suc. in feu.c.j.

c ¶ Nisi ex pacto.]& tunc demum succedet cùm masculi nō extiterint vt.ꝫ.titu.episcopum vel abba.&c.c.item si epꝰ vel abbas.in fi.&.ꝫ.de suc. feu.c.filia verò.nec enim patet locus fœminę in feudi succes.donec masculus supereſt,ex eo ꝙ primus fuerit inuestitus de eo:vt.ꝫ.de eo qui sibi vel hære. suc.mascu.& fœmi.feu.accepit c.qui sibi.Accur.

60 d ¶ Filia matri.]vel nisi post mortem patris feudum à domino redemerit,vel nisi à domino fuerit inuestita de beneficio patris propter seruitium & amorem patris.tunc enim nō poterit ab aliquo reuocari ex parentibus suis:vt.ꝫ.quemadmo.ad fi.feu.perti.c.j.

d ¶ Filia.]hoc potest referri ad illud verbum nisi ex pacto. potest etiam referri ad illud vel nisi sit fœmineum:& tunc intelliges quòd ille pater descendit ex fœmina quæ acquisierat feudum illud.quidam tamen non habent in textu hoc verbum patri &c.

e Secundum quosdam.] dixerunt tamen quidam contra, vt.ꝫ. de bene.feu.c.j.imo etiam fuerunt qui dixerunt ꝙ etiam masculi non succe
70 dant in feudo fœmineo id est per fœminam acquisito:cùm secundùm rigorem consuetudinis feudum dici debeat paternum,& non maternū: vt.ꝫ.tit.an mari.suc.vxo.in bene.c.si fœmina.

f ¶ Nepos ex filio.]& non ex filia.proles enim fœminini sexus &c.vt ꝫ.de gra.suc.in feud.ca.j.

g ¶ Solus.]solus dicit quantū ad collaterales: qm̄ donec descendentes supersunt,nō admittunt collaterales agnati:vt.ꝫ.de gra.suc. in feu.c. per successionem.Sed nunquid vnà cum patruo admittent ad successionem aut in feu.in locū sui patris? Rn.sic cùm iure isto consuetudinario nō sit prohibitū,imo potius admissum cū dicat ꝙ prima causa sit liberorum in
80 suc.feu.& inter liberos videant postea nepotes cōnumerari:vt.ꝫ.ꝑdi.tit. &.c.in prin.nimirū qm̄ appellatione liberorum vel filiorum nepos continetur:nec etiam poterunt eos dulciori vocabulo nominare:vt.ff.deverbo.sig.l.liberorū.&.l.iusta.cùm etiam Romano iure filius vnà cum nepote ex filio mortuo succedit.C.de suis & legi.hære.l.ij.

Filiorū appellatione nepos continetur.

h ¶ Infinitum.]hîc potest notari ꝙ infinitas rei licitum vl illicitum nō vitiat nec excludit.& est contra illud generale,infinitas est euitanda. secundùm quod not.ꝫ qui feu.da.possunt.§.hoc quoq; sciendum est.

i ¶ Paternū.]Sed quare dixit si feudū sit paternum?nonne dicit feudū paternū postq̄ peruenerit ad nepotes?& deniq; paternū feudū dicit dū à quocūq; de superioribus sit acquisitū,vt statim sequit paternū voco &c. hoc est ab eo parente qui fuit agnationis cōis:vt.ꝫ.de gra.suc.in feud.c.j. circa prin.Rn.nō ideo dixit paternū ꝙ illud nō dicatur paternū qđ iam dicitur ad proximiores pertinere [l].Isti verò proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearū, sed omnibus ex hac linea deficientibus,omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

TITVLVS LI.

De capitaneo qui curiam vendidit,an intelligatur beneficium vendidisse.

QVidā capitane⁹ †in quadā curte sua bñficiū dedit militibus, & postea eandā curiā vendidit,non habita mentiōe bñficij. Cōtrouersia est inter capitaneū & emptorē,dicente emptore se curiā cū bñficio emisse dño verò cōtradicēte ad eū bñficiū nō ptinere.Respondet illd beneficiū in vendione nō contineri [m],nisi expresse de eo actū sit [n]. ¶Quesitum esse apud mescio:si filius [o]viuente patre dominū offenderit,ita ꝙ feudum amitteret si pater decessisset:vtrum feudū amittat [p],vel non?scdm istos sic,scdm Gerardū nō,& Obertū similiter.

k ¶ Patrueles.]sed videt falsum.s. qđ dicantur patrueles,cū sint nati ex eodem patre :vnde potius dicunt cōsanguinei,cū ex eodē sanguine nati sint: de quibus habes rubricā specialē siue tit.in aut.de consangui. & vteri. fratri.coll.v.pa
30 trueles aūt dicunt nati ex duobus fratribus: vt insti.de gradib.cogna.§. iiij.&.ff. de gradi. affi.l. j.§.iiij.sed dicas ꝙ hi nō dicunt patrueles ex eo ꝙ nati sunt ex eodem patre:sed dicuntur patrueles cū filijs aliorum fratrum: licet de illis non
40 esset adhuc locutus, sed in sequētibus loquetur.s.vbi dicitur,sic &in alijs superioribus &c.

†dñs Bal. & Alu. formāt super hoc capitulum pulchras&vtiles q̄stiōes ad quos ꝓpter longā disputationem te remitto.

l ¶ Pertinere.]filijs em existentibus masculis vl ex filio nepotibus vel deinceps per masculinū sexum descendentibus:cæteri remouentur agnati:vt.ꝫ.de gradi.suc.in feu.c.j.

50 ¶ DE CAPITANEO QVI CVRIAM &c.

m VIdam.Nō contineri.]licet fuerit vsus verbo generali vel simplici:id tm̄ debet intelligi tm̄ venditū de quo actū fuerit inter cōtrahētes:vt ar.C de trās.si de certa re.&.C.ad velle.iubemus. nec etiā fuit cogitatū de bñficio vendendo. ar.ff.de transac.l.cū a quiliana.&.l.qui cū tutoribus.§.j.vnde id tm̄ videt venditū,qđ verbis fuit nominatū.ff de euic. qui libertatis.& de fund. in stru.& instrumen.leg.l.cùm de lanionis.&.l.prædia.nec enim à verb.sig. recedendum est &c.vt.de leg.iij.nō aliter.Item nonne potest haberi curia sine beneficio:& econtra?ergo vendendo vnum, nō sequit venditio alterius.arg.C.de proba.neq; natales.&.l.ad ꝓbationem seruitutis. imo
60 ad venditionem vnius sequit exceptio alterius.ar.C.de pac.conuen. tam super do.l.fi.&.ff.de cōpen.l.labeo.econtra curia vendita, & beneficium venditum videtur cū ad curiā pertineat.ar.ff si ser.ven.l.pe.§.j.& de act. empt.& ven.creditor.§.fi.in vendendo enim fuit vsus verbo generali vl simplici.ergo videtur omnia vendidisse quæ non excipit.ar.ff.de accept. pluribus.&.ff.quæ in frau.credi.l.j.§.j. Item nonne beneficiū cohæret curiæ:ergo cū datione curiæ transit.arg ff.de offi.eius cui manda. est iurisdi.l.fi.& de institoria.l.cuicunq;.§.penul.præterea beneficiū inest curiæ tanq̄ pars in toto.ergo tradita curia,& ipsum beneficiū traditū intelligitur.alioquin nō intelligeret curia tradita parte subtracta.arg.ff.de verb.
70 ob l.qui vsumfru.in prin.&.l.in executione.§.pe.&.ff.de excep.rei iud. l.si quis cū totū.& pro accipiēte cōtra dantem debemus interpretari.ff. de contraben.emp.l.labeo.& de verb.obli. stipulatio ista. §.in stipu. hoc etiam multum videtur facere pro emptore.s.quia nō erat fortè aliās emptur⁹ nisi beneficiū haberet:vt.ff.de mino.xxv.annis.tutor vrgentibus §.fi.& de in diem addic.ꝙ si. & de solu.si quis aliam.qua enim ratione vult venditor emptori subtrahere beneficium.s.quia specialiter non dedit: eadem ratione potest ei subtrahere domos, vineas & terras: & ita redigitur ad nihilum vēditio.vt ergo videat aliqđ dedisse,videret interpretandum & beneficiū esse datum .arg.ff.ad muni.l.j.& de leg.j.si qñ.
80 n ¶ Actū sit.]in generali enim alienatione nō continentur nisi de eis nominatim fuerit dictum:vt.ꝫ.si de feu.contro.fu.c.in generali.

Curia venditabñficiū ad curiā spectās vēdi videtur.

o ¶ Si filius.]Quicquid in isto ca.quæratur & respondeatur, hoc plenè determinatur in constit.Fride.imperialem.§.insuper.hoc idem determinatur ibidem de vasallo vasalli qui dominum domini sui offenderit. & ideo non est hîc multum insistendum.

p ¶ Feudū amittat.]hoc ideo ꝙa cogitationis pœnam nemo meret:vt ff.de pœnis.l.cogitationis.nec enim puniri debet affectus nisi secutus

fuerit effectus.ff.qđ qsq; iuris.l.j.§.fin.& de fur.l.j.§.j.&.l.si qs vxori.§. neq; verbo.&.l.inficiãdo.&.ff.ad le.cor.de fal.q̃ fallam.nisi aliud reperiat casualiter dictum ꝓpter enormitatẽ criminis:vt.C.de epis.& cle.l.si quis nõ dicam.&.C.si quacunq; p̃di.po.l.j.&.C.ad legẽ iul.maie.quisquis.& ff.de extraordi.cog.l.j.nõ obstat qđ alʒ dicit ꝙ in maleficijs volũtas inspicit, nõ exitus.ff.ad.l. cor.de sic.l.diuus.§.j.qa illud est verũ in maleficio perpetrato.s.vt in eo nõ inspiciatur qđ perpetratũ est:sed debet inspici si ille q̃ cõmisit,habuit voluntatem delinquendi:& tũc puniatur. si autem non habuit voluntatem:tunc secus: vt C.ad leg.cor.de sica.l.j.

† Quia cogitationis pœnã nemo meretur vt.ff.đ pœnis.l.cogitationis. Bal.q̃ lex s.cogitationis.recitat de pœni. dist.j.c. cogitationis.

Volũtas in maleficijs nõ exitus inspicitur,

a ¶ Non amittit.] quia fortè pœnituit: vn de venia dignus est: vt ff.ad legem corn. de fal. qui fallam.

b ¶ Insidiatus.] sicut alʒ dicit qui insidiatus fuit morti sui dñi veneno vl̃ gladio,amittit feudum: vt.ʒ.in q̃.cau.feud.amit. §.porro si dominum.

c ¶ Fuerit.] ꝑ testes nõ minus.v.summę & integrę opinionis: secundũ qđ dici videtur.j.in quadam cõstitutione imperatoris Hẽrici:vt.j,quot testes sunt necessa.ad ꝓban.ingra.c.si vasallus. quã constitutionẽ pauci habent:nescio tamen vtrum debeat esse constitutio vel nõ:vl̃ si nõ est constitutio,dices ꝙ sufficiant duo.vbi enim numerus testiũ non adijcitur,duo sufficiunt:vt.ff. de testibus.vbi numer⁹.

Testiũ numero non adiecto, duo sufficiunt.

d ¶ Masculus.] hęc videtur melior sententia, cùm nõ debeant succedere fœminę in feudo donec masculus supest:vt ʒ.eꝑm vel ab.&c.in fi.& §.de suc.feu.§.filiaverò. nec em̃ patet locus fœminæ in feud.suc.donec masculus supereſt ex eo qui primò fuit inuestit⁹ §.de eo qui sibi vel hęredi.suis.c.qui sibi. Acc.

e ¶ Si filios.] ſ. duos, quorum vnus habuerit filiũ masculum,aliter habuerit filiam: & referas istud ille,ad illũ qui fuerit inuestitus:&secundũ hoc dices ꝙ filius masculus tm̃ debet habere feudum totũ. Sed dicas qđ hoc vltimũ dictũ sit Gerardi cui dicto Ober.nõ contradicit.alʒ enim contradiceret toti naturæ suc. feu. cũ masculi debeant prędferri fœminis in suc.feu.vt.ʒ.not.est.Vel si vis referre illud ille,ad filium quem vna ex filiabus habuerat referas: veruntamen secundùm hoc bene diceretur & econtra &c.cùm in conuerso casu nihil dixerat de illo filio.vnde prior intellectus melior videtur.

f ¶ Filius.] hoc idem dicitur ʒ.titu.an agnatus vel filius defuncti.c. & si contigerit.vnde quæ ibi notata sunt,hîc poteris repetere. Accursius.

g ¶ Iureiurando.] filia in probatione deficiente:vt.ʒ.si de feu. contro. fue.c.ij.& intelligas quod iurabit cum.xij.sacramentalibus:vt.ʒ.de controuer.inter masculum & fœminam.c. item sciendum. & quæcunq; ibi notaui de hac materia,hîc repetas.

h ¶ Gerardus & Obertus.] Pro sniã Gerar.est qđ dicit ʒ.de feu. dato in vicẽ le.cõmisso.c.si qs obligauerit.vbi dicit ꝙ feudũ nõ sub prętextu pecuniæ,sed amore & honore dñi debet acquiri:& ideo melior videtur eius sententia.vnde quæ ibi notaui,& hîc poteris notare. Accursius.

i ¶ Discernere.] &idem est si inter dñm & emptorẽ fuerit cõtẽtio:vt.ʒ. de cõ.int̃ ma.&fœ,c.itẽ sciendũ.circa fi.Itẽ intelligas ꝙ iurabit sividebitur iudici ꝙ aliqd faciat ꝑ eo vel cõtra eũ quare debeat ei dare iusiuran dũ.nec em̃ semp debet dari possidẽti:sed qñq; vni dat̃,qñq; alteri,qñq; neutri:vt actore nõꝑbante &c.vt.ʒ.de consue.rec.feu.ca.sacramentũ.Ac.

k ¶ Seruitium.] puta ad aliqd certũ faciendum quolibet anno ꝑ ipso feudo.& tũc nõ tenebit aliud facere dño nisi fuerit dictũ.Sed nunqd poterit vasallus tale feudum refutare qñcunq; voluerit inuito dño? Rñ.qđ sic:qa indistincte dicitur alʒ ꝙ vasallus possit feudum refutare qñcunq; voluerit:nec postq̃ refutauerit,tenet dño seruire:vt.ʒ.de vas.qui cõtra consti.Lotha. feu.alie.c. j.&.c.ij.& cùm ibi nõ distinguat, nec nos debemus distinguere.argu.ff. de of.prę.l.iij.&.ff.depabli.de pretio.econtra videtur ꝙ nõ possit refutare sine voluntate domini:quoniã ab initio liberam habuit potestatẽ se non obligãdi ad illud seruitiũ faciendũ & feudum accipiendum. ergo nõ potest illi contractui siue obligationi sine voluntate dñi renunciare. sicut enim ĩ initio libera potestas est &c. vt.C. de act.& ob. sicut cũ omnibus concor.suis.& est ar. ad hoc.ff.de vsufruc. sed cum fructuariũ. nec ob. ꝙ p̃dictum ca. indistinctè loquitur, qm̃ licet ibi nõ distinguat,nos tm̃ debemus distinguere.qđ enim omittit̃ à lege, nõ debet omitti à religiõe iudicantis.ff.de testi. q̃ situm.& de spon.oratio. & est fortè ratio:qa feudum datũ ad certũ seruitium faciendũ,nõ põt refutari sine voluntate domini. alʒ verò qđ est indeterminatè datũ, potest refutari: quoniam vasallus qui habet feudum conditionale, est obligatus dño ad illud seruitiũ vel per stipulationem, vel saltem per pactum in isto cõtractu infeudationis appositũ, & ita vestitũ: vnde certa actione ad id faciendum posset à dño conueniri puta vl̃ ex stipulatu,vbi ad factũ est obligatus per stipulationẽ: vel certi conditione,vbi certũ quid promiserit:vel prę scriptis verbis, vbi stipulatio nõ interuenit: vel etiam cõdi. ex maioribꝰ informata per pactũ:qđ esset ineptũ dicere, vt ꝙ eius refutationem actio domino competẽs tolleretur.at cũ liberè feudum recipit,non apposita aliqua cõditiõe,sed simpliciter fuerit de eo inuestitus:nihil ei ꝑter sacramentũ de quo deũ habeat vltorẽ si cõtra fecerit,si fidelitatem iurauerit ꝙa & feudũ amittit si culpã cõmittit ꝙ quã amittere debeat.ad nihilum em̃ obligatus est nisi ex natura feudi:nisi qa si dño nõ seruierit scdm ꝙ ex natura feudi debuerit, ipsum feudũ amittit. sicut em̃ iure cõsuetudinario feu.ꝑmittitur vasallo feudũ refutare:ita eodem iure liberatus est postq̃ refutauit,ab illa obligatione naturali qua tenebatur domino seruire.& hoc est quod ibi dicit,ad seruiendũ postq̃ refutauit:non tenetur.

Ger.& secundùm Obertum valet.

¶ Similiter potest feudum dari ad certum seruitium[k]. Gerardus & Obertus.

TITVLVS LII.

De prohibita feudi alienatione per Lotharium.

¶ *Feudum uasalli non alienent sine uoluntate dominorum suorum:& si uasallus contra fecerit, pretio & beneficio carebit: notarius uerò qui scripsit instrumentum, officio suo priuabitur, & sit infamis.Baldus.*

Lotharius diuina fauente clementia.iij.imperator Romanorum piusfelix inclytus ac triũphator semper Augustus vniuerso populo.

IMperialis beneuolẽtię ꝓpriũ esse iudicamus, cõmoda subiectorum inuestigare & eorũ calamitatib⁹ diligenti cura mederi:similiter rei publicę bonũ statũ,ac dignitatem imp̃j omnibus priuatis cõmodis ꝑponere.Quocirca omniũ fidelium nostrorũ tam futurorũ quã prędentiũ nouerit vniuersitas qualiter dũ apud Ronchalias secũdũ antiquorum imperatorũ consuetudinem ꝓ iustitia ac pace regni cõponenda cõsiderem⁹ omnia quę ad honorẽ imperij Romani spectare videtur solicitè indagantes,pernicios̃issimam pestem, & reipublicæ nõ mediocre detrimentum inferentem resecare proposuimus.Per multas enim interpellationes ad nos factas comperimus milites sua beneficia passim distrahere:ac ita omnibus exaustis,suorum seniorum seruitia subterfugere: per quod vires imperij maximè attenuatas cognouimus, dum proceres nostri milites suos omnibus bñficijs suis exutos ad felicis̃imam nostri numinis expeditionem nullo modo trãsducere[l] valeant.Hortatuitaq;

¶ DE PROHIBITA FEVDI &c.

1 IMperialis. Trãsducere.] cũ ipsi milites q̃ beneficia habẽt à dñis suis,debeant ire cũ eis qñ vadũt Romã cũ rege in hostẽ.i.in exercitu.illi aũt vasalli q̃ cum eis nõ vadunt debẽt præstare eis hostenditias,olim,scilicet in Lombar.xij. denarios de modio.in Theutonia tertiã partem fructuũ facta cõputatione fructuũ solũmodo eius anni in quo hostẽ faciunt:vt.ʒ.de cap.cor.§.similiter in hostẽ ditijs.hodie verò aliter statutũ est.s.ꝙ si nõ iuerit secũ in p̃dicta expeditione,vel alium pro se dño acceptabilem nõ miserit:debebit tã in Lõbar.

quàm

q̃ in Alemania ſubminiſtrare dño dimidiũ redit' feudi vnius anni.& ſi alterũ iſtorũ à dño admonit' ſiue vocatus ſpatio cõpetẽti nõ fecit feudũ amittit:vt in cõſti. Frid.imperialem.§. firmiter. & hoc debebit ꝓbari.l.q̃ vocatus fuerit à dño per cõpares ipſius vaſ.arg.j.de allo.§. vt aũt q̃tas.

a q̃ Cõſilio.] ſecutus fuit impator iſte modũ Iuſtiniani in cõdenda lege ſ.eam faciendo cõſilio ꝓ cerum ſuorum: vt.C.de legi.&conſti.l.humanũ.

b q̃ Lege.] vnde habet 10 vim generalis legis hoc ipſo q̃ in ea ponitur verbum iſtud hac edicta.l. q̃d ſolùm ſufficeret,etiã ſequẽs verbũ.ſ. in omne q̃uum &c. ad hoc vt haberet vim generalis legis:vt.C. de legi.l. leges vt generales.Accurſius.

c q̃ Permiſsione.]aliàs 20 enim ſi eorũ conſenſu venditio fieret,bene valeret:& hocverũ eſt ſiue dñs cõſentiat taceãtè ipſi vẽditiõi, ſiue expreſsim vt ar.C.de remiſ.pi.l.ij. &.l.ſi hypothecas.&.ff. de re.iu.l.creditor.q̃ẽ alij cõſentit, ſua iura ꝓdit:vt.C.de admi.tut.cũ q̃dam.Sed q̃d ſi eo ſciẽte 30 & nõ contradicente vẽdat? Rñ. &tũc fortè bene valeret vẽditio: vt ar.ſ. ſi de inue.inter do.&va. lis oriatur.§.ſi aũt aliq̃s patiẽtia eã ſine cõtradi ctione habeẽt pro conſenſu expreſſo:vt argu.ff.de euic.q̃dam.&.ff.manda. l.ſi verò.§.idem papinia 40 nus.&.C.de nup.l.ſi vt ꝓponis. Item intelligiẽ cõſentire ſi ꝓſens fuit & nõ contradixit: vt ar.ff. d̃ decu.honores.§.vl.niſi fortè ſciat vbiq; ius ſuũ durare dum tacitè conſentit:vt ar.ff.quib' mo. pig.vl hypo.ſol.ſicut.§. nõ videtur. & hęc vera 50 ſunt quãdo ex certa ſciẽtia conſentit. aliâs enim potius videretur errare: vt.ff.de iudi.l.ij.

† Concor. C.d̃ ſer.fugi aut.non iure.& hoc verũ ſecundùm Bal. hic ſi notarius erat legiti mè ętatis ſ.xxv.ann. completorũ vt.C.de his quive. ętat. impe tra.l.ij.alꝰ nõ amputat ei manus: quia inſtrumentũ iſtud re vera nõeſt falſum ſed temerariũ Bald.

Patientia ꝓ cõſenſu habetur.

d q̃ Cõmercium.] puta fortè pretiũ ipſum ac cipiendo ſub colore inueſtiturę: vel etiã pigno ri obligando: vel aliter alienãdo:q̃d q̃dem face- 60 ore nõ poteſt: vt.j. in conſti.Frid.imperialẽ.§. cal lidis.vel fortè infeudando alijs qui non poſſunt feudũ ſeruare,ſicut ipſe poteſt:cũ nõ ſit fortè mi les ſicut ipſe eſt: vel etiã dando alia lege quã ipſe habet. q̃d ſimpliciter ꝓ- 70 hibetur facere:vt.ſ.d̃ le ge.corradi.§. ex eadẽ le.

e q̃ Excogitare.] nõ in telligas ſecundũ literã q̃ ex ſola cognitione[a] pa tiatur pœnam ſequentẽ ſed intelligas de ea quæ iam proceſſerat ad actum,& factum complevit: cũm ex ſola cognitione nõ minuatur vtilitas imperij vel dominorum.& hoc eſt q̃d ſequitur,per q̃d imperij vel dominorũ minuatur vtilitas &c. cũm nemo debeat pœnam pati cogitatiõis,vt notatũ eſt.ſ.tit.pxi.c.ſivo 80 luerit.& ad hunc intellectum facit etiam q̃d .j.dicit pretio ac beneficio ſe cariturum &c.per q̃d videtur q̃ completa debeat eſſe venditio.Vel di cas q̃ bene debet pati vaſallus pœnam inferiorem ex ſola cogitatione.ſ. quia beneficio debet carere:vt hic ſit vnus caſus in quo patiatur q̃s pœnam cogitationis & tentationis.hoc eſt q̃d.j.dicit, in fraudem legis machinari tẽtauerit &c.&intelligas q̃d hîc dicitur minuaſ.i. minui poſsit. & q̃d.j.ſequitur pretio.ſ.q̃n cõpleta erat venditio:ac beneficio.ſ. quando ſolummodo cogitauerat vel tentauerat.priorem tamen intellectum pu-

a Vide hæc ꝓ Bal. in.ij. collat. poſt prin.in ver. not. q̃ putatur.

to meliorem.

f q̃ Vtilitas.]in hoc minueret vtilitas imperij ſi bñficia ita alienarẽtur: q̃n̄ milites q̃ beneficia vẽderent,nõ irent amplius in expeditionẽ cum dñis eorũ,q̃d facere debent:vt.ſ.no.eſt.& ita vires impij attenuarent ſecundũ q̃d.ſ.dixit,ꝓq̃d vires imperij attenuatas &c. dñorum aũtvtilitas in hoc minueret:q̃n̄ nõ poſſent amplius habere ab eis oſtenditias ſuperios nominatas: vel etiã 10 alia ſeruitia q̃ęvaſalli dñis ꝓſtare tenẽtur. & hoc eſt q̃d dixit in ſuperiori parte iſti' legis vbi dicit ſuorũ ſeniorũ ſeruitia ſubterfugere.

g q̃ Pretio.] q̃d pretiũ reſtituet bonę fidei emptori:vt in conſti.Fride. imperialẽ.circa fin.j.rñ. 20 Sed q̃d ſi eſſet malæ fidei emptor,puta q̃ ſciebat feudũ eſſe q̃d emit? Rñ.tũc nõ repetet ſcdm quod hic videt dici: vel aliud ſi in fraudem.l.machinari tẽtauerit&c qua ſi videat dicere tam de emptore quã de vẽditore.& ita ſcdm hoc poteris referre iſtud carituru agnoſcat,tam ad emptorẽ quã ad vẽditorẽ.d̃ hac materia dices ſcdm q̃d plenius not.in.d.conſtitu.Fride. imperialem.

q̃ Beneficio.]q̃d bñficium dñs recuperabit nulla ꝓſcriptione obſtãte: quia quod ab initio nõ valuit,tractu tẽporis cõfirmari non põt:vt ſ. de cap.corra.ca.j. & in conſti. Fride. imperialẽ.

q̃ Libellũ.] fortè quia imbreuiauit tm̄ contractum ipſum ſup̄ aliqua ſchedula: vel fortè ſcripſit ſup̄ aliqua chartula qualiter debeat cõtract' celebrari,quẽ deditvni ex cõtrahẽtib' vel ambobus:& nihil vltra fecit.

q̃ Infamię.]& ita non pãtiet aliam pœnam notarius ꝓ conſtitutionem iſtam:niſi quia officium tabellionat' amittet:& infamis efficietur.per cõſtitutionem autem Friderichi, impialẽ decet ſolertiã. debet ſimiliter manũ amittere, in.§.illo,callidis.Sed nunquid verum erit ſi ſciens ſiue ignorans feudum eſſe, inde inſtrumentum fecit? non puto q̃d ignorans puniatur. nam nec vaſallus alienans ꝓ ignorantiã puniet: vt.ſ. de controuerſi.inter.do.& empt.§.j.

Quoniã inter.]Et nota q̃ lex iſta tãtũ locu habet in futurũ:ſecũdùm q̃d dicit in ꝓdicta conſtitutione Fridꝰrichi,imperialẽ.circa principium:vbi dicit:vnde impator&c.nimirũ cùm in hac nõ dicat aliud de prꝰteritis cõtractibus.leges enim & cõſtitutiones futuris certũ eſt dare formam negotijs &c.&.C.de legi.& conſti.l.leges & conſtitutiones.

m q̃ Si iuſta cauſa.] quando autem intelligatur iuſta cauſa impediri dicitur.ſ.quotem.mi.inue.pe.c.j.Et not q̃ hęc lex & ſuperior proxima inueniuntur in paucis conſuetudinib' feudorũ.vnde quia dubitovtrum ſint leges vel non circa eas non inſtiti.

n q̃ De pace tenenda &c.

Hac edictali.Imperio.]Et ita videt q̃ lex iſta nõ habet locũ niſi inter illos qui ei ſubditi ſunt. Sed nunquid tenet francigenas[b] & alios vltramontanos qui ei non ſunt ſubditi? videtur q̃ non ex co

b Vide hic Iaco.de beluiſo qui diffuſe tractat hanc materiam diſtinguẽdo ętates ꝓpter effectus multiplices & allegando iura ad hocſa cientia.

to meliorem.

f q̃ Vtilitas.]in hoc minueret vtilitas imperij ſi bñficia ita alienarẽtur: q̃n̄ milites q̃ beneficia vẽderent,nõ irent amplius in expeditionẽ cum dñis eorũ,q̃d facere debent:vt.ſ.no.eſt.& ita vires impij attenuarent ſecundũ q̃d.ſ.dixit,ꝓq̃d vires imperij attenuatas &c. dñorum aũtvtilitas in hoc minueret:q̃n̄ nõ poſſent amplius habere ab eis oſtenditias ſuperios nominatas: vel etiã 10 alia ſeruitia q̃ęvaſalli dñis ꝓſtare tenẽtur. & hoc eſt q̃d dixit in ſuperiori parte iſti' legis vbi dicit ſuorũ ſeniorũ ſeruitia ſubterfugere.

g q̃ Pretio.] q̃d pretiũ reſtituet bonę fidei emptori:vt in conſti.Fride. imperialẽ.circa fin.j.rñ. 20 Sed q̃d ſi eſſet malæ fidei emptor,puta q̃ ſciebat feudũ eſſe q̃d emit? Rñ.tũc nõ repetet ſcdm quod hic videt dici: vel aliud ſi in fraudem.l.machinari tẽtauerit&c qua ſi videat dicere tam de emptore quã de vẽditore.& ita ſcdm hoc poteris referre iſtud carituru agnoſcat,tam ad emptorẽ quã ad vẽditorẽ.d̃ hac materia dices ſcdm q̃d plenius not.in.d.conſtitu.Fride. imperialem.

q̃ Beneficio.]q̃d bñficium dñs recuperabit nulla ꝓſcriptione obſtãte: quia quod ab initio nõ valuit,tractu tẽporis cõfirmari non põt:vt ſ. de cap.corra.ca.j. & in conſti. Fride. imperialẽ.

q̃ Libellũ.] fortè quia imbreuiauit tm̄ contractum ipſum ſup̄ aliqua ſchedula: vel fortè ſcripſit ſup̄ aliqua chartula qualiter debeat cõtract' celebrari,quẽ deditvni ex cõtrahẽtib' vel ambobus:& nihil vltra fecit.

q̃ Infamię.]& ita non pãtiet aliam pœnam notarius ꝓ conſtitutionem iſtam:niſi quia officium tabellionat' amittet:& infamis efficietur.per cõſtitutionem autem Fridꝰrichi, impialẽ decet ſolertiã. debet ſimiliter manũ amittere, in.§.illo,callidis.Sed nunquid verum erit ſi ſciens ſiue ignorans feudum eſſe, inde inſtrumentum fecit? non puto q̃d ignorans puniatur. nam nec vaſallus alienans ꝓ ignorantiã puniet: vt.ſ. de controuerſi.inter.do.& empt.§.j.

Quoniã inter.]Et nota q̃ lex iſta tãtũ locu habet in futurũ:ſecũdùm q̃d dicit in ꝓdicta conſtitutione Fridꝰrichi,imperialẽ.circa principium:vbi dicit:vnde impator&c.nimirũ cùm in hac nõ dicat aliud de prꝰteritis cõtractibus.leges enim & cõſtitutiones futuris certũ eſt dare formam negotijs &c.&.C.de legi.& conſti.l.leges & conſtitutiones.

m q̃ Si iuſta cauſa.] quando autem intelligatur iuſta cauſa impediri dicitur.ſ.quotem.mi.inue.pe.c.j.Et not q̃ hęc lex & ſuperior proxima inueniuntur in paucis conſuetudinib' feudorũ.vnde quia dubitovtrum ſint leges vel non circa eas non inſtiti.

n q̃ De pace tenenda &c.

Hac edictali.Imperio.]Et ita videt q̃ lex iſta nõ habet locũ niſi inter illos qui ei ſubditi ſunt. Sed nunquid tenet francigenas[b] & alios vltramontanos qui ei non ſunt ſubditi? videtur q̃ non ex co

b Vide hic Iaco.de beluiſo qui diffuſe tractat hanc materiam diſtinguẽdo ętates ꝓpter effectus multiplices & allegando iura ad hocſa cientia.

& cõſilio[a] archiepõrũ, eꝑorum, ducum,cõmitũ,marchionum,palatinorũ,cęterorũq̃;nobiliũ,ſimiliter etiam iudicum hac edictali lege[b] in omne æuum Deo ꝓpitiova litura decernimus nemini licere beneficia quę à ſuis ſenioribus habẽt ſine ipſorum permiſsione[c] diſtrahere,vel aliq̃d commerciũ[d] aduerſus tenorem noſtræ cõſtitutionis excogitare[e],per q̃d imperij vel dominorum minuatur vtilitas[f]. ¶ Si q̃s verò cõtra hęc noſtræ legis ſaluberrimæ præcepta ad huiuſmodi illicitum commercium acceſſerit, vel aliquid infraudem huius legis machinari tentauerit: pretio[g] ac beneficio[h] ſe cariturum agnoſcat. Notarium verò qui ſuper hoc tali contractu libellum[i] vel aliud inſtrumentum conſcripſerit: poſt amiſsionem officij, ipſum infamiæ[k] † periculum ſuſtinere ſancimus.Darum.vij.die mẽſis Nouembris.M.cxxxvj.

q̃ *Primò thema.Secundò quæſtio.Tertiò reſpõſio.Secunda ibi, Defuncto.Tertia in verſic. quas amputantes.Baldus.*

Imp.Lotharius.a.vniuerſo populo.

Statis benè diſpoſitũ ad vtilitatem regni,& ad ꝓnitioſam peſtem deſtruendã,in ſcriptis inſerere curauimus. Quidam miles bina bñficia à duobus dñis,prout ſolitũ eſt acquiſiuit: qui decedens duos reliquit filios,qui paterna bñficia inter ſe diuidentes,alter eorũ dño ſuo pro beneficio q̃d ad eum puenit,fidelitatem nullo antepoſito, ſicut paterfecerat,fecit. Alter verò frater pro ſuo beneficio alteri dño ſuo ſimiliter: quia nullũ aliũ dñm habere videbatur,nullo antepoſito fidelitatẽ fecit. ¶ Defuncto poſteriore fratre ſine filijs:vtiq; feudum in querimoniã venit: vt prius perſonã, & ſic dominus poſterior talem fidelitatem quærit, qualem eius frater fecerat. ¶ Quas amputantes altercationes, ſancimus q̃d frater fecit (ſcilicet in dando ſimpliciter) nil ſuperſtiti obeſſe:licet in ſecundam & tertiam generationem & vſq; in infinitum peruenit, ſi hoc actum erit.

q̃ *Si vaſallus intra annum & diem dolosè nõ petierit inueſtituram, amittit feudum. Si verò iuſta cauſa impeditus non fecerit:non perdit feudum.Baldus.*

Imperator Lotharius augu.&c. Eugenio papæ & vniuerſo populo.

Quoniam inter[l] dominum & vaſallũ nulla fraus nec vllum malum ingenium debet interuenire,idcirco per hãc præſentem legem ſancimus,ſi vaſallus non doloſè per annum & diem ſteterit q̃ à domino ſui beneficij inueſtiturã non petierit:feudum non ob hoc amittat.dolus enim abeſſe videtur ſi iuſta cauſa[m] impediẽte ſteterit. Datum.vj.cal.Septembris anno à natiuitate domini.M.cxxvij.indictione.v.

TITVLVS LIII

De pace tenenda inter ſubditos,& iuramento firmanda,& vindicanda: & de pœna iudicibus appoſita qui eã vindicare,& iuſtitiam facere neglexerunt.

q̃ *Primò præcipit imperator pacem iuramento firmatam ab omnibus ſeruari.Secũdò ſtatuit pœnam non ſeruantibus. Tertiò prohibet conuenticula & illicitas exactiones. Quartò cõfirmat ſacramenta puberum licita,& caſſat illicita. Quintò redit ad materiam feudorum. Secunda ibi, Si quis verò auſu temerario.Tertia in.§. conuẽticula. Quarta in.§. item ſacramenta puberum. Quinta in.§. ad hoc qui allodium.Baldus.*

Fridericus Dei gratia Romanorum imperator ſemper Auguſtus vniuerſis ſubiectis ſuo imperio,ſalutem.

Hac edictali lege in perpetuum valitura iubemus vt omnes noſtro ſubiecti ĩperio,[n] verã & ꝓpetuã pacẽ interſe obſeruẽt: & vt inuiolabilem cõſtantiam ſuam erga deum & ſanctam eccleſiam demonſtrent: & vt ſacramenta quæ ſe inuicem præſtiterint obſeruent: & vt ſi quis aduerſus alterum habuerit querimoniam, non ſibi vſurpet vltionem, ſed ad iudicem recurrat. Quod ſi quis hoc ſacramentum violare præſumpſerit, ſciat ſe ſententiam incurriſſe, quam in ſacramenti violatores ſuperius promulgauimus. Si quis verò auſu temerario contra hanc pacem ſacramento firmatam, vel contra ſacramenta puberum licita, quæ ſuperius memorauimus, aliquid machinari tentauerit, ſciat ſe ſententiam incurriſſe, quam in violatores pacis ſacramento firmatæ ſuperius promulgauimus. Si quis verò ſacramenta puberum illicita, quæ ſuperius memorauimus, obſeruare noluerit, ſciat ſe ſententiam incurriſſe, quam in violatores pacis ſacramento firmatæ

a Cõtrariũ est verũ per text.in.c.per venerabilẽ. q fi. sint le. & gl.quã dicit Iaso.esse ad hoc singularem in §.j.insti. de pa.pot. Alu. post Bar. in extravagã. ad reprimẽ dum.j.eodẽ coll.xj.

q hic dicit nostro subiecti imperio &c. Sed dicas[a] q eos similiter tenet: quoniam licet ei non sint sacramento subditi, sunt tamen ratione imperij Ro. sub quo esse debent, cùm ipsi fuerint de imperio iustumiani: vt. C. de offi. præfe. præto. aphri. l. vlti. j. col.

a ¶ Duces.] qui aũt dicanť duces & alij sequentes, dicit.ś. quis dicatur mar. dux, co. c. j. Accur.

b ¶ A.xvlij.] anno. Et ita habes hic q postq̃qs est. xviij. an. habet legitimam ætatẽ quantũ ad hoc vt teneať iurare qđ pacẽ tenebit aliud tñ obseruať in cõtractib⁹ rerũ minorũ: qm̃ tũc postq̃ factus est pubes põt iurare in cõtractu suo: vt. j. e. l. §. item sacramenta puberũ. Sed qđ si postq̃ factus est pubes, iurauerit se nõ 20 ventarũ cõtra pacẽ quã cũ aliquo inimico suo fecerit & postea cõtra eã venerit rñdẽdo: nunqđ puniet pœna ei⁹ legis? rn[b]. fortè nõ scđm qđ hic dicitur vt aliud sit in cõtractu, & aliud hic: qm̃ cũ pacẽ reddit de eo qđ si-

b Idem Iac. de beluis. & Alua. hic.

lata inter oẽs perpetuò obseruet, duces[a], marchiones, comites, capitanei, valuasores, & omniũ locorum rectores, cum omnib⁹ locorũ primatibus & plebeijs, à decimo octauo anno [b] vsq; ad septuagesimum [c] obstringantur iuramẽto vt pacẽ teneant, & rectores locorum adiuuẽt in pace tenẽda atq; vindicanda: & in fine vniuscuiusq, quinquennij [d] de p̃dicta pace tenenda [e] omnium sacramenta renouentur. Si qs verò aliqđius de quacũque [f] re vel facto [g] cõtra aliquẽ se habere putauerit: iudicialẽ adeat potestatem [h] & per eã ius sibi cõpetens exequať [i]. ¶Si qs verò ausu temerario p̃dictã pace violare[k] p̃sumpserit: si ciuitas est: pœna cẽtum librarum [l] auri camerę nostrę inferẽda puniať: oppidũ verò trigita libris auri multeť: duces aũt, marchiones & comites qnquaginta auri libras p̃stent: capitanei quoq; & maiores valuasores vigiti auri libris puniantur: minores verò valuasores & omnes alij prædictę pacis violatores, tres libras auri inferre cogantur, & damnum passo secundùm leges resarciant. ¶Iniuria [m] †

rector es in pace tuenda atq; vindicanda: & ita construas: vt pacẽ teneant scilicet iuretur. adstringantur. & facies punctũ, & volumus, subaudi siue iubem⁹ q adiuuẽt locorũ rectores. priorẽ tñ intellectum puto veriorem.

f ¶ De quacunq; re.] quam fortè aliquis sibi debet ex contractu vel quasi, vel ex maleficio vel quasi.

g ¶Vel facto.] q fortè sibi facere tenet ex pacto, vl̃ fortè sibi fecit: puta iniuriã vel qđ simile.

10 h ¶Ptãtem.] Sed qđ si nõ habeat iudicialẽ potestatẽ & debitor suus fugit: nũqđ sua authoritate poterit rẽ ab eo auferre, ita vt nõ incidat in cõstitutionẽ illã: si qs in tãtã. C. vnde vi. vl̃ ius creditj amittat p. l. illã, extat edictũ diui Marci. vl̃ 20 debebit ne iudicẽ expectare? Rñ. dixerũt[c] qdã q tũc etiã nõ expectata iudicis authoritate poterit ei rẽ suã authoritate auferre: vt ar. C. de iudæ. & cel. nullus. C. de decur. l. generali. lib. x. qđ nõ credo verũ esse. verũ est eñ

e Et beneficium sit capiẽtis. Ar. dre. de ysern. & Alua. & Bal. secus si est ũbi debita obligatione psonaliter in sequen. opi.

si ipse fugeret, q posset eum detinere donec ad iudicem posset eũ p̃ducere: vt. ff. q̃ in frau. credi. l. ait prætor. §. si debitorẽ. nõ tñ poterit ei pviolẽtiam rem auferre secundũ qđ satis dicit in p̃dicta. l. generali. & no. ff. qđ met. cau sup illa. l. prædicta, extat edictum. Sed quid si nõ fugit? Rñ. nec tunc sua authoritate debebit auferre veruntamen si timet rem suam vsucapi vel præscribi vel timet aliter actionem suam tempore periturã actionem fortè iniuriarum vel aliam: debebit protestari publicè in scriptis cum subscriptione tabellionum: vel si nõ poterit eos habere, subscriptione trium testium, quod vult agere contra eum, & per eum nõ stat, sed per iudicem qui absens est: & hoc faciet vbi aduersarius habet domicilium: & ita interrumpet tempus: vt. C. de an. excep. l. vt perfectius.

40 i ¶ Exequatur.] & nõ sua authoritate. als eñ incideret in edictũ diui Marci, vl̃ in cõstitutionẽ illã, si qs in tantã. vel in alias cõtra quas facere. idcirco eñ vigor iudiciorũ & iuris publici tutela est in medio cõstituta ne qĩq̃ subijpsi p̃mittere valeat vltionem: vt. C. de iudę. & cęl. null⁹. sed si iudex noluerit ei facere iustitiã, & ipse iudex tenebiť sibi resarcire damnũ: vt j. ead. l. §. iudices verò. Si verò maior iudex fuerit punietur in x. lib au si minor, in tribus: vt ibidem sequitur, si quis verò temerario.

k ¶ Violare.] q. d. nos volumus q oẽs ita stent in pace quã iuraverint, vt si aliquis passus fuerit iniuriam ab aliquo fortè ante pacem iuratam vl̃ etiam fortè post: vel aliquid ei debeatur: q adeat iudicem, & per eum ius 50 suũ prosequatur, & nõ per se sumat vindictam vl̃ ius: alioqn tanq̃ pacis violator puniretur. & hoc est qđ sequitur, si quis verò temerario auiu.

l ¶ Centum librarum auri.] & ita debent puniri in. c. lib. au. & alij iudices minori pœna, secundùm qđ sequitur & ita punitur maiori pœna maiores quàm minores. & hoc etiam verum pecuniariter secundùm quod hic dicitur. multò magis enim pœna sunt digni &c. vt. C. de epis. & cle. l. presbyteri. in fi. hoc enim q sunt marchiones vel duces vel comites habent à principe: vt. ś. quis dicatur dux. c. j. corporaliter autem maiori pœna debent puniri minores: vt. C. de sum. trin. l. nemo clericus. & hæc vera sunt q præstabunt dictam pœnam: & præterea punientur secundũ 60 qualitatem criminis. & hoc est quod sequitur homicidiũ quoq; &c. & præterea resarcient damnum ei contra quem pacem ruperint: vt hîc statim sequitur, & damnum passo &c.

m ¶ Iniuriam.] q̃qdem iniuria inspici à iudice debebit si fuerit atrox vl̃ nõ, inspici etiam debebit in quem & à quo facta fuerit iniuria, & quo loco: vt maior, q̃sumeť ex persona vel loco secundũ q hęc omnia dicunt in §ti. de iniur. §. atrox. vt scđm qualitatem iniurię debeat puniri. Item inspici debebit si descendit iniur. ex. l. cor. puta cũ dicat se pulsatum vl̃ verberatũ, vel domũ suam p vim ingressam: an descendat ex iurisdictione p̃toris, sicut alia est præter prędictam: vt illa quæ descendit à lege puniať

Iniuriam augẽt loc⁹ & p̃sona.

f Idem in ciuili descendenti ex lege cornelia. sed in vtraq; iudex taxabit Iaco. Alu. & And. de ysern.

70 arbitrio iudicis. l. in vtraq; pœna corporali & pecuniaria ppter contumeliã: vt. ff. de iniu. constitutionibus. In p̃toria verò iniuriã passus æstimabit suã contumeliã, & iudex pœnã corporalẽ: vt insti. de iniu. §. pœna & hoc inspiciet an agať ciuiliter, an criminaliter, qđ fieri põt: vt in primo casu pœna imponat scđm qđ supius dictũ est. si criminaliter, extraordinaria pœna officio iudicis puniet: vt insti. p̃di. tit. §. in summa. vtrũ autẽ posit agi vna si actũ fuerit alia, variať. dixerunt enim qdam g, q si agat qs pro iniuria sibi facta ciuiliter, nõ poterit postea agere criminaliter, vl̃ ecõtra põt enim vtraq; agi: vt. ff. de iniur. l. p̃tor. §. j. sed si agat ciuiliter, p eo qđ seruus suus sit dolo malo interfectus, nihilominus poterit post-

g Veritas est q quando vtraq; tẽdit ad vindictã: vna ad alteram tollit: secus si vna ad vindictã: & altera ad rẽ familiarẽ. andre. de ysern. & Alua.

80 ea agere criminaliter, & econtra: vt. C. quando ciui. ac, prę. cri. l. j. & hoc dixerunt tali ratione: qa qñ alicui fit iniuria, non habeť æstimatio rei familiaris. i. dani dati: sed tñ cõtumeliæ. M, verò nõ consentit cum eis in priori casu: sed in posteriori sic, & hoc tali ratione, ś. qa in eo casu quo qs habet ciuilẽ iudicis est, æstimare vtrũq; ś. cõtumeliam factam, & pœnam corporalem. is ýo q iniuriã passus est neutrũ æstimabit. in eo verò casu in quo qs p̃toriam habet, ipse æstimabit contumeliã suam tantũ: iudex verò pœnã corporalẽ tñ: & ideo in hoc casu si egerit ciuiliter, poterit postea

agere

c Si tamẽ ponit in necessitate sibi impnter qa nõ resti tuiť Bald. & alua. p. l. auxilium. ff. de mino.

d Iſtam gl. sequiť. Iac. de bel. and. de ysern. & Alua.

agere criminaliter: vt. C. qñ ci ac. ꝓiud. l. j. & intelligas ꝙ hîc loquitur de ea iniuria q̃ ſpecialiter dicit cõtumelia, q̃ à cõ tẽhẽdo dicta eſt: licet gñaliter dica t iniuria qcquid nõ iure factũ eſt: vt inſti. de iniur. in prin. Ac.

a ¶ Seu furtũ.] qd ſit furtũ, & vñ dicatur, habes inſti. de obli. q̃ ex delic. naſ. §. j. & ij. & §. furtũ aũt fit. & ff. de furt. l. j. §. furtũ. Fures eñ ſunt qui occultè & ſine armis furtum cõmittũt: vt in aut. vt nulli iudi. §. quia ꝙ nos. col. ix. qd furtũ potest punirí ciuiliter & criminaliter. ciuiliter punitur furtũ manifeſtum in quadruplũ: non manifeſtum in duplũ: vt inſtit. de obl. quę ex deli. §. pœna. & §. vlt. & de ac. §. ex maleficijs. & §. dupli. & §. quadrupli. & totũ erit pœna ſiue quadruplum ſiue duplũ, res eñ ipſa furtiua ꝓdici ꝑ ſe poterit: vt inſti. de actio. §. ex maleficijs. & de obli. q̃ ex deli. §. vlt. pro pœna verò dabit furti actio: q̃ actio quando datur ad quadruplũ, eſt prętoria: vt inſt. de perpe. & temp. actio. §. furti quoq;. qñ verò datur ad duplũ, eſt ciuilis: vt inſti. de noxa. ac. circa princ. & ita dñs Io. b. eas ſignificauit in arbore actionum. qd aũt eſt furtum manifeſtum & qd nõ manifeſtũ, dicitur inſti. de obli. q̃ ex deli. naſ. §. manifeſtũ, &. §. nec manifeſtũ. criminaliter põt puniri furtum: puta qa fur corporaliter punit: ita tñ ꝙ nec moriat, nec aliqd ei abſcindat: ſed aliter caſtigari debet: vt in aut. vt nul. iud. §. quia verò. col. ix. dum tñ in facie eius nihil inferibatur: ne facies q̃ ad ſimilitudinem pulchritudinis cęleſtis eſt figura ta, maculetur: vt. C. de pœnis. ſi quis in metallum. iure autem lomgobardorum cõtrariũ fit: quoniam pro primo furto debet ei oculus erui: pro ſecdo naſus ſcarpelari: pro tertiò verò debet mori: vt in Lombar. de furt. & ſer. fu. ſi quis latro. & hoc verum eſt qñ criminaliter punitur. ſi aũt ciuiliter punitur: tunc ſi maſculus fuerit & liber & furtum fuerit manifeſtum: ſibi nouũ reddet, & pro culpa ſoluet. lxx. ſoli ſi furtum fuerit vlq; ad. x. ſiliquas ſiue ſolidos, & ſi non poterit ſoluere, debet mori. ſi autẽ fuerit nec manifeſtus: tunc tantùm nouũ reddet. ſi aũt fuerit ſeruus: eo modo punitur, excepto ꝙ pro culpa ſoluet tãtùm. xl. ſoli. vt in Lõba. prædi. tit. l. j. ij. iij. &. iiij. & hæc vera ſunt in maſculo. ſi autem fuerit mulier libera: tunc pro manifeſto tantùm nouum reddet. alia enim culpa ab ea nõ debet requiri pro eo ꝙ paſſa fuerit iniuriã, cùm deprehenſa fuerit in furto: vt in Lombar. prædi. titu. ſi mulier libera eodem modo punieẽ pro non manifeſto, vt puto, ex eo qd dicitur in. l. iiij. eo. tit. eodem etiam modo punietur furtum ab ancilla factum: vt in Lõbar. ꝑdi. tit. ſi ancilla. per. l. aũt iſtius impatoris Fride. aſs corporaliter punit. ſ. qa ſi furtũ fuerit valens. v. ſoli vel ſupra, laqueo debet ſuſpendi. ſi minus, ſcopis & forcipe debet excoriari & tundi: vt. ſ. de pace te. §. ſi quis. v. ſoli. valens.

b ¶ Puniatur.] ſcdm leges. ſed q̃ro ſecũdũ quas leges debet puniri iniuria ſeu furtũ: nunqd ſecundũ leges antiquas Romanas & nouas? an ſcdm ll. lõgobar. punieẽ iniuria, ſecundũ qd dicitur in Lõbar. de cõuitijs. & in tit. de pla. ſeu fur. ſeruorũ. & aliorũ & furtũ ſimiliter ſcdm qd ſuperius no. eſt an dices ꝑdictam debere puniri ſcdm. l ꝑdictam de pace te. §. ſiqs alium. & ſequenti. &. §. ſi quis. v. ſoli. valens &c. Rñ. ſecundũ. l. Lõbar. non punietur, cùm iſte fuerit Romanorũ impator. vnde intellexit tñ de legibus Romanis. nam ille qui Romana lege viuit, ei ſubiacere debet: vt in Lombar. vt Roma. po. inter qua. le. viuere velit. l. j. Sed tñ inſtabis nonne & Carolus fuit impator qui illam. l. ſi quis latro. condidit, q̃ eſt in Lombar. de fur. & ler. fugi? Rñ. licet fuerit impator, non tñ fuit Romanus vl dicas ꝙ non fuit impator: imo videtur ꝙ tñ fuit rex Francorũ & Lombardorũ: vt in Lom. qua. di. lege ho. tuas res ſer. de. l. j. in fi. nec inuenit in illo libro ꝙ fuiſſet impator niſi ꝑ ſubſcriptiões ſuꝑ. ll. eius factas ab ijs qui compilauerunt Lõbar. ſub titulis cõpetentibus ſiue rubricis. imo ꝑ illam. ſ. quam fecit. ſ. primam, appellatur tñ rex: vt in Lomb. de epiſ. & cle. l. j. vel dicas ꝙ ſtetit rex ꝑ multos annos Francię & Lõbar. anteq̃ Romanum impium haberet: & tunc fecit. l. ꝑdictam vt apparet ꝑ capitulare ſuũ ſi quis ꝑ ordinem inſpexerit in Lomb. cõfuſa nõ intitulata. nec enim inuenitur niſi nouem leges feciſſe poſtq̃ fuit imperator ſiue. x. vt in vlt. charta capitularis ſui reperitur. nõ eñ ille fuit Carolus q̃ dicitur filius fuiſſe Pipini, ſed fuit ille q̃ fuit pater Pipini: vt ꝑdi. c. inueniẽ. char. vlt & in Lom. de epi. & cle. l. & hoc ſtatuimus. & ita dices ſecundũ qd ſuperius dictum eſt, ꝙ non punient ꝑ. l. Lõbar. imo nec ꝑ. ll. ꝑdi. ſ. de pace te. cũ fortè ipſa non eſt lex[a], nec ꝑ. l. debet ſeruari: maximè in illo caſu nec imperator illi voluit eam. l. eſſe, niſi vt ſeruaretur id qd eſt in ea donec conderet. l. de pace te. & ſuꝑ ijs q̃ in iſta cõtinentur. vnde poſtea hanc legem fecit gñalem, quã voluit ꝓpetuò debere obſeruari, ſcdm qd in prin. l. dicitur in ꝓpetuum valitura &c. & ꝙ illa nõ ſit lex, ꝓbatur ex eo qd in ea dicitur in prin. l. & oĩbus ad quos literæ iſtæ ꝓuenerint. ꝑ qd videtur ꝙ nõ eſt lex: ſed fuerũt literę quas mittebat ꝑ ſubditos ſuos, nõ faciẽdo mẽtionẽ de oĩbus ſubditis ſuis, ſed de his tñ ad quos ꝓuenerint cũ fortè ꝓuenerit niſi ad paucos. & eas fortè miſit latini cũ rece erat coronã, ſicut facit oẽs imꝑatores. nec eñ ſeruauit in ea ſtylũ cõdendę, l. quem ipſe met ſeruauit in iſta dicens hac edictali. l. & alijs quas fecit: & qualẽ debebat ſeruare, & etiam ſeruauit Iuſtinianus, ſecundũ qd dicitur in. C. de legi. & conſti. vt generales. &. l. humanũ. quã etiam ſeruauit Lotharius in ſua. l. ſuperiori. remanet ergo ꝙ illas leges Romanas debẽt puniri: & punientur ſecundũ qd imperius nota eſt. nec enim voluit imperator ille derogare alijs ll per prędictam. l. ſ. de pace tenenda. ſi lex eſt: imo voluit qd in ſuo vigore deberent permanere. & hoc probatur ex eo ꝙ in eadem dicitur circa prin. ſibi dicit. Inde eſt ꝙ nos tam diuinas quàm humanas leges in ſuo vigore manere cupientes &c. & hoc etiam qd hîc ꝓximè dixit ſ. & damnũ paſſo ſecundũ le. &c. & nõ dixit ſecundũ. ll. qd eodem modo debet hîc intelligi legitimè puniant. i. ſcdm. l. ſicut. in prin. huius. gl. expoſitum eſt. nec voluit tñ repilogare verbũ illud ſcdm leges cauſa pulchrioris dictatus. vel dicas (& hoc verũ puto[b]) ꝙ ꝑdicta lex bene eſt lex, & pro lege debet ſeruari. nam quod principi placuit, legis habet vigorẽ. quęcũq; eñ ꝑ epiſtolã & ſubſcriptionem ſtatuit, vel edicto ꝓcepit, legem eſſe cõſtat: vt. ff. de cõſti. princ. l. j. ſatis enim in eacontinetur vocabulũ edicti ſecundùm qd in. §. illo ſi quis alium. dicit cùm ibi dicatur, ſi quis alium &c. quaſi fuerit illud pacis edictum qd fecit de pace tenenda: imo videtur iuſsiſſe ꝙ per omnes partes regni deberet ſeruari ex hoc quod ibi dicitur circa prin. per vniuerſas regni partes &c. qd ſufficit ad hoc vt vim obtineat edicti: vt. C. de legi. & conſtit. l. iij. Et ſecundùm hoc dices ꝙ iniuria puniri debeat ſecundùm qd dicitur in illa. l. in illis caſibus in q̃bus loquitur. ſ. quando fit poſt pacem. verumtamen ſi iudex videbit magis[c] puniendum inſpecta atrocitate iniuriæ, & inſpectis perſonis iniuriã patientis & facientis, & loco magis puniet, vel etiam minus puniet ſi viderit minus puniendum prædictis inſpectis ſecundùm qd dicitur inſtit. de iniur. & ff. d iniur. cũ per illã. l. id nõ prohibeatur. qd enim nõ mutat &c. vt. C. de teſt. l. ſancimus. qcquid enim noua. l. nõ eſt ſpecialiter expreſſum, id veteribº. ll. videtur relictum: vt. C. de ap. l. præcipimus. in fi. hoc idem intelligas de pœna furti, niſi fortè quantum ad pœnam corporalẽ quę debebit fortè fieri ſecundũ qd dicitur in prædicta. l. j. §. ſi quis qnq; ſolidos valens &c. in fi. licet enimvideatur perq̃ durum, lex tñ ita ſcripta eſt & ſeruãda: vt. ff. qui & à quibus ma. li. fi. vel nõ. l. proſpexit legislator. niſi quia fortè hodie derogatum eſt ei per contrariam conſuetudinem.

c ¶ Homicídium.] ille enim qui homicidiũ fecit, capite puniri debet: vt. ſ. de pace tenenda. §. j. in fi. tenetur enim lege Cor. de ſica. cuius pœna talis eſt: vt inſtit. de pub. iud. §. item lege corne. de ſica. eodem etiam modo punitur ſi cauſa hominis occidendi cum telo ambulauerit vt ibidem dicitur. &. C. ad legem corne. de ſica. is qui telo. imo & ſi cauſa furti faciendi cum telo ambularet, eadem lege teneretur: vt. ff. ad legem cornel. de ſica. l. j. & hoc verum eſt quod ita punietur homicida, niſi per pugnã vel aliter probauerit quod ad ſui defenſionem illud fecit: vt. ſ. de pace tenenda. §. j. is enim qui aggreſſorem vel alium in dubio vitæ diſcrimine conſtitutus occiderit, nullam calumniam ob id factum metuere debet: vt. C. ad legem corne. de ſica. l. j. &. ij. quod enim quis ob tutelam ſui corporis fecit, iure feciſſe exiſtimatur: vt. ff. de iuſti. & iure. vt vim. item hoc eſt verum ſi habuit voluntatem occidendi. ſi enim non voluntate: ſed fortè caſu eum occiderit impunis erit: quoniam crimen non contrahitur niſi voluntas nocendi intercedat. ea enim quæ improuiſo caſu potius quàm fraude accidunt, fato non noxæ plerunq; imputantur: vt C. ad legem corne. de ſica. l. j. &. l. iiij. in maleficijs enimvoluntas non exitus ſpectatur: vt. ff. ad legem corne. de ſica. l. diuus. Item hoc verum eſt quod ita debebit puniri vt dictum eſt: & præterea bona eius fiſco applicabunt̃ ſi nõ reliquerit aſcendentes vl deſcẽdentes vſq; ad tertiũ gradũ: quo caſu eis concedentur: excepto crimine læſæ maieſtatis: ſalua tamen dote vxoris: vt. C. de bonis damna. aut. bona damnatorum. &. C. ad legem iul. maieſt. quiſquis. Si autem homicida à facie iudicum fugerit: tunc res eius mobiles publicari debent in populo, & diſpenſari: alia verò immobilia dabuntur hæredibus ſuis iurantibus & obſeruantibus ſecundùm quod continentur. ſ. de pace tenenda. §. ſi verò pacis violator. & hæc vera ſunt in violatore pacis: in alio verò idem puto ſeruandum qd in prædicta authen. dicitur niſi fortè diceres vt maleficium non remaneat impunitum: quod ſaltem legitima tantùm aſcendentibus & deſcendentibus vſq; ad tertium gradum relinquatur. intereſt enim reipublicæ ne maleficia remaneant impunita: vt. ff. ad legem aquil. l. ita vulneratus. parricidium autem punietur ſecundùm quod dicitur. ff. &. C. ad. l. pompe. de parri. & inſtit. de pub. iudicjs.

d ¶ Diminutio.] pro quo delicto fortè manus delinquentis amputabitur, cùm pro ſolo vulnere manus eius amputaretur ſi pacem violauerit: vt. ſ. de pace tenenda. §. ſi quis alium. imo (vt puto) in plus punietur ſi iudici vilium fuerit ſecundũ qualitatem criminis. imo & capite punieẽ ſi animo occidendi eum percuſſit: vt. ſ. notatum eſt. & hoc ſimiliter intelligas ſecundùm determinationem ſuperius notatam, ſcilicet ſe defendendo, aut non, aut voluntariè vel non hoc fecerit.

e ¶ Conſtituti.] & ita not. hîc quòd ab imperatore debent iudices & locorum defenſores & alij magiſtratus, vel eius volũtate cõſtitui. & hoc verum eſt excepto in Lombardia, quæ priuilegium habet ab eo: vt Lõbardi per ſe iudices faciant, dum tamen ab eo confirmentur: quod malè ſeruatur, ſecundùm quod continetur in pace quam imperator Conſtantiæ fecit cum ipſis, quæ ſcripta eſt infra inferius in quaterno ſignato. EF. ij. in fin. & hoc eſt etiam quod dixit ſeu confirmari. quod fortè dixit propter prædictam pacem. & hoc verum eſt quod debent iudices in ciuitatibus conſtitui, ſcilicet qui iura reddere poſsint. parum eſt enim ius eſſe in ciuitate niſi ſint qui iura reddere vel regere poſſunt: vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. poſt originem.

f ¶ Facere neglexerint.] ita quòd eam nullo modo fecerint idẽ puto

† Facit ad hoc auth. vt iudices ſine quoquo ſupra. circa prin. &. ff. ad le. iul. amb. l. i. Iacob. de belui.

Furũ pœna: & q̃ ſint fures, & quotuplices.

a Contrariũ eſt verũ ꝓ textibus in verbo, ꝑdidium. Aluar.

Legis forma quę ſit.

b Idem andre. Bald. & Aluaro.

c Hoc totũ eſt in eiusarbitrio: ſcdm Bal. & Alua.

Homicida capite punitur.

& si cõtra ius litigatoris fecerint, puta sententiãdo cõtra cũ quem nõ debebant: fortè corrupti pretio aut gratia: qm̃ tũc nõ patiet̃ solũ pœnã æstimationis dispendij, sed etiã ipsius litis, cũ eã suã fecerit: vt. C. de pœna iudi. q malè iud. l. vl. debet em̃ tunc condemnari ad verã litis æstimationẽ[a] nisi foret filiusfamiliâs, q condemnat̃ quatenus peculiũ patit[b]: vt. ff. de iudic. l. si filiusfamiliâs.

a Etiamcorporaliterpotest - puniri fcdm Iac. de belui Bald. & Aluaro.

b Imo totũ interesse secundũ Alu. p. l. hic alle.

hęc ꝙa sunt qm̃ dolo malo ita iudicauerit. si aũt nõ dolo sed p imprudẽtiam malè iudicauerit: tũc cõdemnari debebit quatenus ęquũm visum fuerit iudicanti: vt insti. de obli. quę ex quasi de li. nas. circa prin. &. ff. de va. & extra. cog. l. fi.

¶ Qui verò ad p̃dictã pœnã[a] p̃soluẽdã inopia dignoscitur laborare: corporis sui correctionẽ cũ verberibus[b] patiat̃: & p̃cul ab eo loco quẽ inhabitat, qnquaginta miliaria per quinquẽnium vitam agat.

¶ *Domus ubi conuenticula aut cõsp̃trationes fiunt confiscatur: & receptans uiolatorem legis pari cum eo pœna punietur. Baldus.*

a ¶ Pœnam.] hoc refertur ad p̃ximũ dictũ. s. ad iudices q prædicta facere neglexerint. s. vt puniant: vt. j. sequit, si prædictã pœnã nõ potuerit soluere. Sed nũqd aduiolatores pacis posset referri. f. q propter inopiã nõ poss̃t soluere pœnã cõtra eos statutã supi⁹. f. vt eodẽ mõ debuerit cũ ꝙ-

† Facit ad hoc. C. de epi. & cle. l. cõuẽticulã. & de his q ad eccle. cõfu. l. denũciamus. & de monopo. i. j.

coberib⁹ p̃cul ab eo loco i quo habitãt abijci? & q̃rendũ, vt dicas q referat̃ ad superius dictũ & ad p̃ximũ: & maximè cũ violator pacis nõ cõmisit homicidiũ vel aliud delictũ p̃pter qđ debet capite puniri in ipsa violatione pacis: imo multò fortius deberet referri ad eos, cùm sit tale delictũ p̃pter qđ etiam deberet capite puniri. nam miles turbator pacis capite punitur: vt. ff. de re mili. l. fi.

Inopia pœnã non aufert, sed auget.

b ¶ Verberibus.] No. ergo q̃ non liberat̃ qs à pœna p̃pter inopiã, imo maiorem pœnã sustinet cum corporaliter verberibus debeat puniri, & p̃terea à loco suo expelli longe p. l. miliaria. ictus enim fustium maior pœna est qualibet pœna pecuniaria: vt. ff. de pœnis. in seruorum. in fi. cũ alʒ dicat̃ q saltem minorare põt p̃pter inopiam: vt. C. de mo. mul. l. eos. in fi. sed hoc qđ hîc dicitur, contingit propter enormitatem criminis.

c ¶ Cõuẽticula.] sic & alʒ prohibent̃ conuenticula fieri collecta multitudine in qualibet parte ciuitatis vel vici vel cuiuscunq; loci: vt. C. de ijs qui ad eccle. confu. denunciamus. & de episc. & cle. l. conuenticulam.

c Concor. xj. q. j. c. cõiurationum &. c. si q clericorum.

d ¶ Coniurationes[c].] qualitercunq; ergo fiant coniurationes, p̃hibentur p. l. istam & cassantur: qđ malè hodie obseruatur imo totum contrarium faciunt ciuitates, maximè Lombardię p̃ partes q̃ sunt in ciuitatibus & compagine: vt ita loquar. sic etiam alʒ prohibentur coniurationes negotiatorũ. l. vt species diuersorum corporũ negotiationis nõ minoris quàm inter se statuerint venundentur: vt. C. de monopolijs. l. j. Ac.

Receptatores q̃sint & eorũ pœna.

e ¶ Receptatorib⁹.] pessimũ est genus receptatorũ, sine q̃bus latere nemo diu põt: & p̃inde debent puniri sicut latrones. ff. de recep. l. j & de of. p̃to. congruit. idem fortè esset si eos non receperint: sed cùm eos possent apprehendere, accepta pecunia vel parte surreptorum eos dimiserint: cũ in pari causa videanť cum eis. ar. ff. p̃ę. tit. l. j. in fi. imo iure longobar. si poltq̃ deprehenderint eos dimiserint, omne damnũ pro quo deprehensi fuerint tenentur emendare: vt in Lombar. de fur. & ser. fu. l. si qs furem.

f ¶ Feriendis.] puta cũ in pari facinore sint cum ipsis violatorib⁹ qua si consentiendo. quos enim par facinus coinquinat & ęquat, vtroslibet simi-

d Approbatur cõiter p scriben. hic.

lis pœna comitatur: vt. C. de episco. & cle. si quenq̃. in fi. facientes enim & consentientes pari pœna constringuntur: vt. C. de sacrosan. ecc. l. iubemus. §. œconomus. hoc est verum. nisi fortè ille qui recipit, sit eius affinis vel cognatus: quoniam tũc debebit absolui, nec fortè seuerius cõdẽnari. nõ est enim par eius delictũ, & eius q nihil ad se pertinentes malefactores recepit: vt. ff. de rece. l. fin. iure autem longobar. non inspicitur sit affinis vel cognatus: imo etiam si pater filio vl̃ p̃pin quo latroni mansionem post missam sancti Ioannis baptistæ dederit: quasi latro & infidelis debet iudicari. vnde qui illũ suscipit, similis est illi, nisi iurauerit cum. x. francis (si francus est) q̃ nesciret eum latronem fuisse: vt in Lombar. de fur. & ser. fu. l. quicunq; post missam.

g ¶ Destruatur.] hic non inspexit impator iste deformitatem vrbis p̃pter destructionem domorum: quod aliâs lex inspicit: quoniam interest reipublicæ ne vrbes deformentur ruinis: vt. ff. ne quid in loco pu. l. fi.

h ¶ Non fruatur.] cùm in eam committat nolendo iurare pacem, nec eam tenere. frustra enim legis auxilium inuocat qui in eam committit: vt. ff de mi. auxilium. in fi.

i ¶ Illicitas.] quas præses p̃incię p̃hibere debet: vt ff. de of. p̃ę. illicitas.

k ¶ Ab ecclesijs.] nec em̃ debet extraordinarium aut supin dictum ab ecclesijs efflagitari: vt. C. de sac. sanc. ec. l placet. à quibus autem exactionibus debeant esse immunes ecclesiæ, & à quibus non, dicitur & notatur in prædicto tit. & in prædicta. l. & l. ad instructionem pontium.

l ¶ Duplum.] imo fortè si ab ecclesia facta fuerit illicita exactio, pœnã perpetuæ deportationis post excõicationem quę erga sacrilegos iure proxmenda est, patietur exactor: vt. C. de sacrosan. eccle. l placet. in fi.

m ¶ Puberum.] i. iuramenta sup̃ sacrosan. corporaliter p̃stita. propriè em̃ dicunt̃ sacramenta cũ qs fidem suam vel mẽtem sup̃ sacro iuramento adstringit, vt puta sup̃ altari vel libro continente sacrosancta euangelia. qđ ergo si sup̃ libro alio iurauerit, vel fortè sup̃ aliquo lignovel lapide? Rñ. nihilomin⁹ valere q̃a ad cor respicit dñs. vnde no minus peierat qui

ceptatoribus[c] etiã malefactorũ q prędictã pacẽ violauerint, & p̃dã ementibus, nostrã indignationẽ subituris, & eisdẽ pœnis feriẽdis[f]. p̃terea bona eius publicentur, & domus eius destruatur[g]. ¶ Qui pacem iurare & tenere noluerit: beneficio & lege pacis non fruatur[h]. ¶ Illicitas[i] etiã exactiones maximè ab ecclesijs[k] (quarum abusus iam p̃ longa tempora inoleuit) p̃ ciuitates & castella oĩno cõdemnamus & prohibemus. & si factę fuerint, in duplum[l] reddantur.

¶ *Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerũ suarũ inuiolabiliter obseruentur: iuramenta uero per uim & metũ extorta etiam à maioribus, maximè ne querimoniam faciant maleficiorum commissorum, nullius sunt momenti. Iacob. de belui.*

¶ Itẽ sacra puberũ[m] spõtè facta[n] sed & iudex. & de iu. rem nõ nouã. sed speciale ibi. qd si nõ ipse, sed alius p̃ ipso & sup̃ aĩam suam iurauerit, vt fit interdũ? Rñ. idem est ac si ipse iurauerit: si tñ iuratũ fuerit eo mandãte: vt ar. ff. de admi. tu. ita aũt. §. ge fisse. &. ff. qđ cu. vni. no. l. itẽ eorũ. §. j. j. rñ. ar. cõtra. C. de ijs q ve. eta. ipe. l. ij. in prin. & de iu. emphy. l. vl. §. pef. qd si impubes iurauerit nunqd tenebit eius sacramentũ vt cõtractus cũ eo habitus valeat? ar. q̃ fic. ff. de iureiu. q iurasse. j. rñ. sed contra puto: qa illud verũ est in sui emolumentũ & aduersarij p̃iudiciũ: vt ibidẽ p̃batur. qnimo impubes p̃hibetur iurare cũ etiã de eius vtilitate tractat̃: vt. ff. de in litẽ iuran. l. videamus. in prin. in casu tñ, puta cũ iurauerit se daturũ patrono opas, & miniculator est vel histrio, obligat̃: vt. ff. de li. cau. l. vl. p̃terea cũ lex ista loquat̃ tñ de pubere, nihil noui videt̃ statuendũ p̃ hoc in impubere: qa qđ nõ mutat̃ &c. C. đ tes. l. sancim⁹. puberẽ aũt accipim⁹ masculũ. xiiij. an. maiorẽ, fœminã aũt maiorẽ. xij. vt insti. q. mod. tu. fi. in prin. Item puberem accipias sanę

g Approbatur per oẽs scribẽ. hic.

h ista etiam approbat̃ p omnes.

i idem Aluaro.

k Approbatur per oẽs scribẽ. hic.

Iurare qm̃ qs dicat̃.

e Sec⁹ de iure can. qa inter simplicẽ loquelã & iramentũ deus nõ facit differentiã vt. xij. q. ij. c. qcũq;. et. xxij. q. v. c. iramenti. facit etiã c. cũ verè ali qs. extra de iurerand. f. ibi loquit̃ in procuratore generali secundũ Bald. ibidẽ.

fomentis. nam si furiosus sit, nec iureiu. se obligat: qa similis est pupillo infanti: adeo q̃ nullũ negotiũ rectè gerit: vt insti. de inu. stip. §. furiosus. & §. sed qđ diximus. ipse em̃ habeť loco dormientis & absentis[g]: vt. ff. de iu. co. l. ij. §. furiosus. &. ff. de acq. pos. l. j. §. j. Quæro nunqd sit intelligendum hoc de pubere patre fa? Rñ. idẽ in filio fa. pubere: tũ qa lex nõ distinguit: tũ qa ipse ex oĩbus causis obligat̃ q̃bus pater fa. excepta causa mutui: vt. ff. de actio. & ob. filius fa. sed nunquid tm̃ impubere libero? Rñ[h]. & idem in seruo quantum ad hoc vt naturaliter cum effectu obligetur. nam qui est seruus, naturaliter obligatur: vt. ff. de condic. inde. naturaliter. vt nec cõtra illã naturalẽ posset restitui. Itẽ q̃tum ad hoc vt dominũ obliget de peculio: vt. ff. de pec. l. si qs. §. ęt. vbi nec ipse dñs restitui possit qđ tñ etiã sine iuramento cõtingeret: vt. ff. de mi. l. iij. §. seruus. Sed qđ de impubere libero q credebat se seruũ? Rñi. idẽ qđ in vero opinato libero: quia plerũq; extra id qđ agiť, tacita obligatio nasciť: vt. ff. cõmo. l. si is q. §. si libero. &. ff. de acq. re. do. l. hõ liber. Itẽ q̃ro an sit hoc intelligẽdũ in pubere curatorem habente, q sine curatoris authoritate cõtrahendo iurauit? Rñ. vtiq; secundũ eos q dicunt q̃ sacramẽtũ reꝑsentat eũ maiorẽ. nã si maior esset, nõ restitueret. Sed cõtra videt̃, cũ pupillo simulis habeatur: vt. C. de in integ. rest. mi. l. si curatorẽ habens. in quẽ non cadit p̃sens constitutio: vt. ꝛ. notauimus. ergo põt intelligi lex ista in pubere habente curatorẽ & cõtrahẽte eius authoritate & in pubere nõ habente curatorẽ contrahente per se solùm. sed instabit qs dicens. l. ista non distinguit in pubere hñte vl̃ nõ habente curatorẽ: ergo nec tu distinguere debes? Rñ. imo, quãuis lex ista nõ distinguat, à religiõe iudicantis omitti nõ debet: vt. ff. de test. l. q̃situm. vel dic q̃ licet hæc lex non distinguat, debet tñ distingui p̃ alios: vt. ar. C. de ap. l. vl. §. fi. & in aut. de admi. offi. §. fi. nam & posteriores leges interdũ trahendę sunt ad priores: vt. ff. de legi. & senat. sed & posteriores. sed licet ita videať possedici & distingui: tũ verius[k] videtur vt siue curatorem habeat siue non: teneat contractus, nec possit rescindi, quanq̃ secũdũ leges sit ipso iure nullus. nam & secundũ leges veteres vẽdita re sine decreto, ipso iure nulla est venditio: vt. C. de p̃ę. & alijs re. mino. l. ij. &. iij. &. C. de admi. l. lex quę tutores. §. vlti. & tamen si corroboretur iuramento, valida fit & tenet per hanc. l.

n ¶ Facta.] quia secus si p̃ vim vel metũ: vt. j. co. §. per vim aũt. Sed qđ si dolo fuit inductus minor, vt interdũ faciunt tutores finita tutela q̃ eos blanditijs vel adulationibus ad talia inducunt? Rñ. nõ videtur tũc spontanea voluntas: vt ar. C. de rap. vir. l. j. circa fi. qđ ergo? Rñ. si maior esset, haberet actionem de dolo, cùm res processisset ad traditionem: sed quia

minor

ſuper contractibus[a] rerum[b] ſuarum [c] non retractandis, inuiolabiliter[d]

minor eſt, videt q̄ teneret reſtitutio in ſupplite: vt.ff.de dolo.l.j.§.idem pō ponius. reſtitutionem aūt tollit iuramentū interpoſitū: qa repſentat eū maiorē: vt hīc. ſed iuramentū ſiue eius effectū tollit interpoſitus dol⁹: qa nō debet ex eo lucrari: vt.ff.de dolo.l.ne ex dolo. quid ergo? nunquid res erit in circulo, vt.ff.q̄ po. in pi. ha. claudius felix? Rñ. nō, ſed minor[a] poſtulabit reſtitutionē ceſſante actione de dolo, q̄ nō pōt habere locū. & ſi ponatur de iuramento,

10 reoplicabitur de dolo: quia dolo induxit eum ad id: vt ar. C. de trāſac. ſub ptextu. & l. ſi ex falſis. & ar. ff. de iudi. l. ſi ptor. §. marcell⁹. & hoc cū cōſtat adhibitū dolū, fortè pſuadēte ei qui in nullo ei tenebat: & q̄ ipſe lōgè pluris erat ei obligat⁹: vel ſimili modo. quid ſi aliàs ſuis blāditijs minorē induxit ad hoc, fortè dicēdo q̄ ex fide fecerat, quanquā in aliquo min⁹ bene feciſſet ei: & talia: vel quia valde p bono haberet ſi ſic cū eo cōtraheret: nūquid tenebit ſi iurauerit: quāq̄ in aliquo lęius ſit, vt nec reſtituatur? Rñ. vtiq; [b] quia nō eſt alicui interdicēdū, ſi aliq̄d ex ſua induſtria cō ſeq̄ poſit: vt. C. arbi. tu. ſi defunctus. &. C. ſi qs ali. teſta. phi. l. fi. &. ff. de le. ij lucius. §. ſempronia. &. ff. ſi qs ali. te. p. l. f.. itē q̄d dicit ſpōtē. nō dicit ad

20 differentiā eius q̄d interdum ex iuris neceſsitate fit, vt cùm cedit vni actionem cōtra alium: vt. C. de diui. tut. l. ij. §. vlt. & idē in ſimilibus. A c.

a g Sup cōtractibus.] Hic q̄ro an ſit intelligendū de quocūq; contractu etiā legibus interdicto? Rñ. nō. nam iuramentū interpoſitū contra leges: ipſo iure nō valet, nec cōfirmat cōtractū cōtra. ll. initū: vt. C. de leg. & conſti. nō dubiū in fi. &. ff. de pac. iuriſgen. &. § generaliter. & de leg. j. ſi quis inquilinos. §. vlt. & in aut. ſcenicas nō ſolū. col. v. §. fi. &. ff. de obſeq. libe. l. pe. nec ob. ſi dicat q̄ peierat: quia nō videt peieraſſe: vt. ff. qui ſatiſ. cog. l. vlt. ſed in iſto nōne cōtractus alienationis rei immobilis ſine decreto eſt cōtra. l. vt. C. de ad. tut. l. lex q̄ tutores. in fi. & de p̄d. mi. ferē p

30 totum. ergo & ſacramentū nullius debet eſſe momenti? Rñ[c]. nō eſt cōtra l. cū hac. l. fri. ſit approbatū hęc. ſ. ſacramenta puberū &c. vel illud in contractibus interdictis iure cōmuni. Item q̄ro quid ſi minor vendiderit & iurauerit, & deceptus ſit vltra medietatem iuſti p̄tij, an poſsit venire cō tra? Rñ. P. vtiq;, quia agit vel vt iuſtū pretiū ſuppleat, vel vt reſcindatur contractus: vt. C. de reſcin. ven. l. ij. ſed ſo. &. B. idem ſed alia ratione, dicēdo q̄ ſacramentū nihil aliud operat niſi q̄ repręſentat eū maiorem. vnde eſt q̄ ipſe ſicut quis maior poterit poſtulare vel pretiū ſuppleri: vel contractum reſcindi, data electione emptori: vt in p̄di. l. ſacramentū enim interpoſitū priuat eū priuilegio ſuo. i. reſtitutionis: q̄d ei ꝓpter ætatem cō

40 petit nō aūt à iure cōi: qa hoc nō pōt facere: vt. C. de tranſa. l. ſi ex falſis &. C. de nō nu. pe. l. vlt. nec mirū q̄ difficilius tollitur ius cōe quā priuilegiū, cùm etiā difficili⁹ inducat: vt in aut. de re. ec. nō alie. §. ſed qaveriſimile. in fi. Quid de maiore durante ſe deceptū vltra dimidiā? Rñ. fortè idē cū nō ſuperſit ei niſi ius cōe. dño tñ P. viſum fuit cōtra: vt nihilomin⁹ cō trauenire poſsit p̄dicto modo: qa nō agit p̄cisè vt reſcindat contractus, ſed vt iuſtū p̄tium reſtituat & ſuppleat: vel contractus reſcindat. & facit q̄ hoc: qa ſacramentū ius cōe nō tollit: vt. ſ. no. & p̄bat. ff. de acq. poſ. ſi qs extraneus. j. rñ. &. l. ſi ſeruū qs. §. vlt. ſed dño meo vi ſum eſt cōtra[d]: vt no.

50 in ſumma de reſc. ven. qa venditor ſic agendo altera rōne vr get emptorē reſcindere cōtractū: vt. ff. de cōdi. inſti. l. q̄ ſub cōditiōe. §. ſed ſi ſub iuriſ iurandi. cōtra hoc tñ eſt ar. ff. de iure patr. adigere. §. j. Sed q̄ro an hoc ſit intelligendū in venditione facta cū interpoſitiōe decreti: an idē & ſi decretū nō interuenerit? Rñ. vtiq; in oī venditiōe: qa aliter inutiliter videretur adiecta: cū hoc etiā lex. C[e]. aduer. ven. inducat. & maximè cū hoc indiſtinctè hīc dicat, res etiā in dubio ſit poti⁹ interpretāda vt valeat quā pereat: vt. ff. de leg. j. ſi qñ. & ad mu. l. j. Item q̄ro ſi iurauerit aliqs in genere ſeruaturū ſe oēs cōtractus quos fecerit tpe minoris ętatis, & poſtea vēdat & nō iuret: an teneat? Rñ. videt q̄ nō: qa ex cōfeſsione nō ſolet q̄is abſenti obligari: vt. ff. de cōfeſ. certū. §. ſi quis. Item quia res inter alios

60 acta &c. & ad hoc facit. C. ſi aduer. vendi. l. j. vbi dicit emptori iurādum eſſe. Item eſt argu. ad hoc. ff. q̄d cuiuſq; vniuer. l. Item eorum. §. ſed ſi ita. Item pro hoc eſt præſens litera ſuper contractibus. vnde ſi aliter fiat, nō valet: vt argu. C. de ſen. & inter. l. prolatam. ex aduerſo videtur cōtra hac ratione: qa cōſtat eandem rationē ſubeſſe etiā cū aliàs iurat: & qa nihilominus faciens contēnit religionē diuinā & delinqt: & nihilomin⁹ ꝓpria turpitudinē allegat. vnde cū eadē ſubeſt ratio, idem debet ſubeſſe ius: vt ar. ff. ad. l. aql. illud. ſufficit em qa deierat: ideoq; ferendus nō eſt: vt. C. de indu. vi. l. ij. in fi. Item quia cōtra factū ꝓprium venit: vt. ff. de adop. poſt mortem. & in hac q̄ōne latis puto q̄ ſi prius ita iurauerit, & poſtea in cō

70 tractu dixit ſe velle teneri illo iuramento, q̄ teneat. & ita videmus de conſuetudine obſeruari. Item q̄ro ſi minor vendidit & iurauit, & anteq̄ traderet cecidit à poſſeſsione: poſtea ad eum redijt aliquo caſu: an ſi non pręſtet vel nō reſtituat eam emptori agenti poſtea videatur facere cōtra ſacramentū? Rñ. vtiq; cū nondū tradiderat. ſed ſi iā tradiderat, tūc ſecus erit: cū iam videat liberatus ſolutione eius: vt no. C. de tranſa. l. ſi qs maior. ſecundū Azo. Vel dic ſidem in vtroq; caſu: quia agere videt: & cōtro uerſiam facit etiā reus excipiendo & cōtradicendo: vt arg. ff. de pcu. non ſolū. §. ſi ſtatus. & ſi pars hęre pe. ꝓmittendū. Sed q̄d ſi primò vēdidit nec iurauerit, ſed poſtea ex interuallo iurauit ſe ratū habiturū & non contra

80 uenturū: nunq̄d confirmabit vt teneat p̄cedens cōtractus, quanq̄ à principio nullus fuerit ipſo iure? Rñ. vtiq; [e]: arg. ff. de iud. licet ar. contra. inſti. de auth. tut. §. vlt. item qa maior factus ratū habens, etiā ſine iuramento cōfirmat eandē venditionē: quāuis ipſo iure nulla fuerit: vt. C. ſi maior. fa. ra. ha. vel nō. l. j. &. ij. &. ar. ff. quorū lega l. j. §. p̄deſt. Item q̄ro an lex iſta locū habeat in ſtipulatione vel in renunciatione? Videtur q̄ non qa contractus ꝓprię is eſt q̄ vltro citroq; dantem & accipientem obligat: vt ff. de verb. ſig. l. labeo. ij. minor aūt q̄ ꝓmittit nō ſe alij, ſed alii ſibi obligat. Item minor qui renunciat: nō contrahit, ſed potius diſtrahit, vt alibi dicit in ſoluto debito. vt inſti. q. mo. re cōtrahi. oblig. §. is quoq; in fi. Sed contra puto[h]. ſ. vt hoc nomen cōtractus accipiat p̄ omni obligatione, ad exemplū eius q̄d dicit in edicto p̄toris: vt. ff. de mino. l. ait p̄tor ī prin. &ar. ff. de ijs q̄ in frau. cre. l. j. §. ait. &. ff. de iudi. omnem. &. ff. q̄bus ex cau. in poſ. ea. l. vl. Quia ſi iurauit ſe nō venturū contra ſnīam vel contra confeſsionem vel arbitriū?

10 Rñ[i]. vtiq; &tūc tenet. nā in iudicio quaſi cōtrahit: vt. ff. de pec. l. iij. §. idē ſcribit. & maior etiā ſi tale pactū feciſſet, nō veniret contra appellando: vt. ff. q. ap. li. vel nō. l. ij imo contra puto q̄ ſaltem appellare poſsit: qa nō eſt de iure cōi: nam iurando ſolū p̄dit priuilegiū ętatis: vt. ſ. dixi. Sed nunq̄d & tunc in aliquo tenebit ſnīa, cū curator ibi non affuerit? Rñ. idē vt not. ſ. in. viij. q. Quid ſi iurauerit qs ſe non venturū cōtra teſtamentū? diſtinguevtrū ꝓprium, an alienū. ſi contra ꝓpriū non tenet: qa teſtamenti factio iuris publici eſt: vt. ff. de teſta. l. iij q̄d aūt iuris publici eſt, pactis priuatorū non pōt tolli: vt. ff. de pa. ius publicum. nec etiam p pactū pōt aliquis maior libertatē teſtamenti faciendi ſibi auferre: vt. C. de pact. l.

20 pactum q̄d dotale. &. ff. ꝓ ſocio. cū duobus. § idem rñ. ſi aūt contra alienum: diſtingue vtrum potuit tenere pactum de iure cōi ſecundū diſtinctionem no. C. de pac. l. vlt. quo caſu p̄iudicatur ei. nam teſtamentū cōnumeratur inter contractus: vt. ff. de duo. reis. eadē. an nō: in quo caſu cōtra uenit de iure cōi: vt aīs. ſ. no in. xij. q. Quid ſi filius ſa. minor renunciauit macedoniano, & iurauit? Rñ. non tenerik: quia nec maior renunciare potuſſet, cū nō ſit fauore eius inductum, ſed odio creditorum: vt. ff. de condi. inde. q exceptionē ſic em̄ daret materia peccādi, q̄d eſt cōtra publicā vtilitatē: vt. ff ad maced. l. j. in prin. & inſti. q̄d cū eo. ī prī. Quid ſi mulier

30 minor renunciauit velleia. & iurauerit? Rñ. tenet[l] nā ſi maior renunciaſſet, cùm ſit eius fauore inductum, teneret vt in p̄dicta. l. qui exceptionem. &. ff. ad velleia. l. vlt. §. pe. &. C. q̄ñ mu tu. of. fun. l. vlti. Quid ſi minor ſit confeſſus ſe pecuniam accepiſſe mutuo, & renūciauerit exceptio ni non numeratæ pecuniæ, & iurauerit ſe nō venturum contra? Rñ. non poterit aliquo mō venire cōtra ſcīm eos q̄ dicunt maiorem renunciantem nullo modo debere admitti contra, vel ſecundū nos dabitur ei exceptio doli: & ita in hoc grauabitur vt tunc p̄bet nō numeratam pecuniā ſicut aliàs diximus in maiore renunciante: vt in ſum. de nō nu. pe. Quid ſi minor donauerit cauſa mortis, & iurauerit ſe nullo tpe reuocaturū? Rñ. tenet nec reuocat. nā minor etiam de iure cōmuni potuit donare:

40 quia & teſtari poteſt: vt. ff. de dona cau. mor. tam is & inſti. quib. ex cau. ma. non poſ. § pe. nam & maior potuiſſet renunciare iuri reuocādę donationis: cùm hoc ſit eius fauore inductum, vt cenſeatur priuati iuris: licet aliud ſit in teſtamenti factione: vt. ſ. not. vnde & filius fa. donare pōt cauſa mortis patre conſentiente, ſed teſtari non pōt. vt in præd. i. l. tam is. & C. de teſta. nemo. Quid ſi donauerit ſimpliciter & iurauerit? videtur fortè q̄ non teneat: quia etiam decreti authoritate facta ipſo iure non valet vt. C. ſi ma. fa. ra. ha. l. vlt. §. fi. Sed contra puto[m], cùm repręſentat maior ꝓpter iuramentum: vt. ſ. not. nam ſi maior factus donaſſet, non repeteret nec ob. q̄ hoc non pōt facere decreti interpoſitio: qa illa non tollit reſti-

50 tutionem: vt. C. de pręſ. mi. ſi quidem. iuramentum tamen tollit: vt hic. Quid ſi minor iurauerit tranſactionem, venditionem vel aliū contractū ſimilem firmū habere, nunq̄d ſi de facto contrauenit & peierat, infamabitur, & alias pœnas ſubibit q̄ continentur. C. de tranſa. l. ſi quis maior? Rñ. non infamabitur, & ſi pœnas alias ſubeat: vt arg. ff. de ijs q̄ no. infa. l. vlt q̄nimo videt q̄ nec alias ſubeat pœnas niſi quas ſubiret maior qui nō iuraſſet: cū ſacramentū nihil aliud operetur niſi vt maiorem eū repſentet. Vel q̄d verius eſt, dic q̄ oēs pœnas p̄dictas ſubire cogetur. qa conſtat contractū tenere. vnde ſi contra faciat, punit ſicut quis maior q̄ iurauit: cùm in delictis nullo ætatis auxilio debeat ei ſuccurri: vt. C. ſi aduer.

60 deli. l. j. &. ff. de mi. auxilijs. §. in delictis. Quid ſi filius ſa. minor iurauit patri contrahendo fortè cū eo, cùm renunciauerit bonis maternis: ſicut pleriq; faciunt? Rñ. nō valet[n]. nam ſtipulatio inter maiores contracta cū parentibus in quorum poteſtate ſunt, inutilis eſt: vt inſt. de inuti. ſtip. §. item inutilis. Quid ſi pater minor diuiſit bona ſua inter filios emancipatos, & iurauerit nunq̄d poterit venire contrā? Rñ. vtiq;[o]: tum quia nulla fuit contracta obligatio, nec fuiſſet etiam ſi maior eſſet: tum qa liberum debuit habere cōmutandi arbitrium: quanquam hoc fallat in caſu fauore matrimonij: qa dotem quā dedit pro filia ſua priori viro, nō pōt diminuere niſi poſtea clade aliqua ſuperueniente: vt. C. de rei vxo. act. aut. ſed

70 quāuis. ſed cōtra videtur, cum talis diuiſio fiat inter filios animo donādi: & donatio inter eos nitatur viribus: vt. C. de inoffi. do. l. ij.

b g Rerum.] ſ. corporaliū & incorporaliū, item mobilium & immobilium. rei enim appellatio generalis eſt: vt. ff. ſi cer. pet. l. j. & de verb. ſign. rei appellatio. & inſti. de re. corpo. & incorporali. per totum. Accurſius.

c g Suarum.] id eſt propriarū. Sed quid ſi cōmuniū? Rñ. idem quia verbum ſuum, ad vtrūq; pertinet: vt. ff. de verb. ſigni. l. pupillus. § verbum ſuum. & de lega. nj. ſi quis ſeruos ſuos. Quid ſi ſuper rebus alienis contra xit: puta quia rem alienam vendidit, & iurauit? Rñ. conſtitutionem præſentem ad id nō reſpicere, cùm hīc tantùm de rebus ſuis loquatur. q̄d er

80 go? ſtabo legi veteri, vt dicam ipſo iure nonvalere: vt. ff. de reb. eo. qui ſub tu. magis. §. j. vel dic[p] q̄ teneat ſicut à quouis maiore aliàs facta: vt ff. de contrahen. emp. l. rem alienam. & quod dicit rerum ſuarum, largè accipiatur. q. d. ſuper contractibus ſuis &c.

d g Inuiolabiliter.] id eſt incorruptibiliter id eſt ſine violatiōe vel corruptione aliqua & quantum ad agendum: & quantum ad excipiendum, & quantum ad dominium transferendum & accipiendum. arg. ff. de acquiren. rerum domi. ſtatuas. & fami. ercis. inter cohæredes. §. j.

a Approbatur per oēs ſcriben. hic.

b Idem Iac. de belui. & Aluaro.

c Iſta eſt vera de iureca non. p. c. cū canonicus. de iureiur.

Sacramentum repręſentat iurantē maiorem.

d Et bene ſecundū Al. un. & eſt g. ſimilis. & ibi Bart. Bald. Paul. & Sal. in. l. ij. hic al leg.

e Approbatur per oēs ſcriben. hic.

f Tu dicas formā iuramēti eſſe cōſeruandam. & Al. uero.

g Bene log me & ꝓbat. l. ſi. C. ad. l. Aqui.

h Idem Iac. de belui. & Aluaro.

i Approbatur per oēs ſcriben. hic.

k Approbatur per oēs ſcriben. hic.

l Cum iſta gl. tranſeūt omnes doc. hic.

m Approbatur per oēs ſcriben. hic.

n Imo ſecūdū Iaco. de bel. & Alua.

o Hęc opinio p̄cedit q̄n diuiſio habet vim teſtamenti: aliàs ſecꝰ vt hic in fi. gl. Ia. & Alua.

p Et melius and. d. ſer. & Aluaro.

a ¶ Iustum metum.] Quia si vanus fuisset timor, contra esset: vt.ff.qđ met.cau.l.metum.&.l.metum autem.§.j.

b ¶ A maioribus.] maximè si maiores.i.potentiores vim vel metũ intulerant, ne maleficiorũ cõmissorũ extorta &c. Vel potest legi secundùm aliam literam aliter: p vim aũt & metũ etiã à maioribus maximè ne querimonia maleficiorũ cõmissorum fieret.

c ¶ Querimoniã.] etiã si nulla facta vel deposita fuerit querimonia đ maleficio cõmisso, nullius momenti sit.i. ipso iure non valeat. Sed in isto nunqd p hoc dicesq edictũ qđ met.cã sublatũ sit & quò ad actionẽ & quò ad exceptionẽ ex eo inductã: vt.ff.qđ me. cã.metũ.§.sed qđ.&.§.iulianus.&.§.volẽti.&.§. ex hoc edicto. cũ videat p.l.istam q cõtractus p metũ initus ipso iure sit nullus quem cõstat p leges veteres tenere: vt.ff. qđ met.cã.l.si mulier.& l.pe.& antepen. &.C. de inutil.stip. dolo? Rñ. minimè. nam qđ dicit nulli esse momẽti, subaudi quantũ ad effectũ. sic & aliâs accipiuntur hæc verba.ff.qđ met.cã.l.qui in carcerẽ. Sed hęc rñsiõ placet ppter verba p̃cedentia, ne querimoniã maleficiorũ cõmiss.extor. &c.& q hęc ẏba sint posita ppriè, hoc significãt vt qđ fit, ipso iure sit nullũ: vt.ff. de ver.ob.l. gñaliter.&.C. de leg. & cõstit.nõ dubiũ. in fi. Dic ergo hoc esse referendũ ad sacramenta tm̃ pvim extorta: de qbus.s. dixerat: qđ ꝓbat etiã ẏbum aduersatinè positũ ppter p̃cedens verbũ spontè. Sed ī isto quare magis tollit iuramentũ ipso iure quã cõtractus? Rñ. qa effect'iuramẽti debilior est: ex eo em̃ nulla inducit obligatio: sed robur qđdam qđ pstat cõtractui cui accedit. s. q posit efficaciter cõueniri q alʒ nõ poterat, auxilio restitutiõis obstante si spontè interponatur. hîc ergo effectus[a] quasi debilior tollitur vi vel metu illato: quod nõ est in effectu qui ex contractu inducitur quasi fortior: quia eo inducitur vltro citroq; obligatio: vt.ff.de verb.signi.l.labeo.& supradictam lecturam lego secũdùm literam talem quã habebam. per vim autem & metum iustũ iubaudi sacramenta interposita, scilicet à puberibus de quibus dictum est.

d ¶ Extorta.] hoc est dicere hoc qđ dictum est.s. verũ est in iuramentis à puberibus spõtè extortis. nam iuramẽta extorta p vim vl̃ metũ nedũ ab eis, sed etiã à maioribus. xxv. an. nullius momenti sunt ipso iure: maximè si fuerint sup eo exposita, nec deponaꝫ querimonia maleficiorũ cõmissorũ. & meritò dixit maximè: qa reipublicę interest ne maleficia remaneãt impunita: vt.ff.ad.l.aquil. ita vulneratus, cum concor. ibi positis.

e ¶ DE ALLODIIS.

A Dhoc[b]. Nõ poterit.] Et not. hic casum quẽ in summa no. s. q vasallus amittit feudũ sine culpa sua: sicut & aliâs qs amittit feudũ nõ sua culpa, sed ppter culpam alteri': vt.s. in gb.cau.feu.amit.§.deniq;.&.s. si vasallus feudo priuet, cui dese.c.j. Sed nunquid in isto casu tenebitur ei ad interesse dominus. s. vt vel ei pstet ęstimationem vel aliud sibi det feudũ eiusdem quantitatis & bonitatis? Rñ. puto q sic. tanq si eum inuestiuisset de re alie. vt.s. si de feud.vas. interpel.fue.c.negotiũ.&.s.de inue.re.alie.c.cùm de re.cùm enim imperator per hanc. l. illud beneficium ei non abstulit: meritò veteri consuetudini relictum intelligitur. arg. C. de ap. l. præcipimus. in fi.

f ¶ Desiderat.] sicut aliʒ dr q ratio ętatis diuersas species actionũ nõ excludit: ex quo ex similib' negotijs descendunt. C. de consti.pe. l. vlt.

g ¶ Cum ipso.] vel alium pro eo domino acceptabilem mittendo: vt.j. l.proxi.§.firmiter etiam statuimus.

h ¶ Stipẽdia.] q aliʒ dũr hostẽditię in Lõbar. s. xij. denarios de modio. in Alemania tertiã partẽ fructuũ feudi eiusdẽ anni à quo expeditio indicta est, siue quo fit exercitus: & hoc scđm Corradum: vt.s. de ca. cor.§. similiter in hostẽditijs. scđm ẏò Fride. impatorẽ dimidiũ reditus feudi vni' anni: tã in Alemania quã in Lõbar. vt.j.l.pxi.§.firmiter etiã statuimus.

i ¶ Legitima.] ji. p se vel p procuratorẽ suũ facta p̃sentibus alijs paribus fortè duob' vel tribus. debebit em̃ dñs eũ in ꝓpria p̃sona vocare, vl̃ mittere procuratorẽ suũ ad eũ, & debet habere secũ duos vel tres de paribus p testibus vt veniat secũ in expeditione Romana cũ impatore siue rege: & tunc erit legitima vocatio. & hoc est qđ sequit, conuinci p cõpares suos &c. & ita notabis hîc secundũ hoc q ista vocatio debet fieri corã pari b' ad hoc vt legitima sit sicut alʒ debet fieri noua inuestitura corã peribus ad hoc vt legitiè fiat vt.s. q testes sunt necessarij ad p̃bandũ nouã iue. c.j.&.c.seq. vl̃ intelligas hanc legitimã esse vocationẽ si dñs eam ritè fecerit (vt dixi) corã paribus, spatio cõpetenti inter vnã vocationẽ & aliã fortè septẽvl̃ decẽ dierũ interposito: sicut alʒ fieri debet citatio qñ dñs vult controuersiã facere vasallo vel ecõtra: vt.s. đ milite vasal. q cõtumax est. ca. dñs vocat militẽ. Vel etiã dicas q tũc erit legitima si dñs eũ vocauerit p cõpares ipsius vasalli puta qa dñs mitteret ad eum duos vel tres de vasallis suis q dicunt cõpares vasallo quẽ vocat, quasi simul cũ eo pares. s. vt debeat ire cũ eo odño in expeditiõe regis &scđm hoc ita cõstrue: si devocatiõe sua legitia p cõpares suos subaudi facta, à dño suo conuinci &c. & secundũ hũc intellectũ dices q sufficit si p bet etiã p alios ita factã fuisse vocationẽ. prima tamen expositio vel etiã secunda melior videt.

k ¶ Suos.] quid si nõ habuerit cõpares? Rñ. fortè tunc sufficiet etiã per extraneos tunc probetur sicut etiã alʒ dicit de nouа inuestitura q põt fieri corã extraneis testibus, si dñs nõ habet pares: vt s. qui testes sunt necessarij ad probandũ no. inue. c.j.&.c.seq. sicut & alʒ propter inopiam probationũ tales admittũtur qui aliàs repellerẽtur: vt C. de hæ.& ma. quoniam.& de repud. consensu.&.ff. de testi. l. serui rñso.

l ¶ Perdat.] & ita no. hîc aliã ingratitudinẽ p quã vasall' feudũ amittit, & ad dñm liberè reuertit. hoc idem habes. j.l.pxi.§.firmiter etiam statuim'.& secundũ quod has & alias ingratitudines plenè no. in summa.

m ¶ Facultatẽ.] sed nũqd hoc intelligit siue fuerit paternũ feudũ siue nouũ: ita vt nõ solũ fili', sed etiã agnati excludant̃ à dño? Rñ. fortè sic, cũ indistinctè hoc dicat. Cũ em̃ lex nõ distinguit, nec nos distinguere debemus: vt.ff.de of.prę.l.iij.& de pub.de ptio. Itẽ nonne hic talis est iniuria q respicit dñm, cũ eũ cõtẽnit q secũ nõ vadit sicut debet? ergo debet oĩno ad eũ ptinere feu. vt hãc habeat suę iniurię vltionẽ: vt.s. in qb. cau.fe. amit.§.deniq;.imo qđ pl' est, respicit ipm impatorẽ: cũ eũ teneaꝫ adiuuare in dicta expeditiõe vl̃ dñm suũ.& hoc est q.s. dicit regẽ aut sub &c. cũ etiã p hoc q nõ vadit in ipsa expeditiõe, vl̃ aliũ nõ mittit: vt dictũ est vl̃ stipẽdiũ militię nõ soluit minuaꝫ vtilitas impij: & vires ei' attenuent̃ & hoc est de quo Loth. in.l.sua cõquerit̃.s.l. pxi. impialis. qñ si circa fi. Vl̃ dicas q hîc loqt̃ tm̃ de nouo feu. vl̃ etiã de veteri, ad qđ nõ veniũt agnati, cũ eos nõ habeat vas. licet em̃ hîc nõ distinguat: nos tñ in isto casu debem' distinguere, & scđm determinationẽ veteris cõsuetudinis intelligere. s. vt licet vas. delinquat in isto casu: & si ad filiũ nõ veniat ad agnatos tñ si habet pueniet. & hoc ẽ qđ dicit.s. si vas. feu. pri. cui dese. c.j. ibi licet ad agnatũ qñq; ptineat &c. & ita intelligi debet q legit.s. in q.cau.feu.amit.§.deniq;. s. vt ibi loquat de nouo feu. licet em̃ sit hic à.l. omissum: tñ nõ debet omitti à religiõe iudicãtis: vt.ff. de testi. q̃situ. & de spõ. ofo. qđ em̃ hac. l. noua nõ est spãr dictũ, hoc veteri cõsuetudini relictũ itelligi debet: vt ar. C. de ap. l. p̃cipim'. in fi. Prior tñ intellectus ẏior videt p rõnẽ q asignat.s. in q.cau.feu. amit.§. deniq;. cũ ibi videat etiã de paterno feud. loqui.

¶ DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE per Friderichum.

¶ Omnis alienatio feudi contra hanc legem facta etiam antiqua quãtumcunq; cassatur, & bonæfidei emptori pretium restituitur: & tabellio qui instrumentum tale scribet, cum infamia priuabitur officio, & manum amittet. Baldus.

Friderichus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus.

IMperialẽ decet solertiã ita reipublicæ curam gerere, & subiectorũ cõmoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorũ status iugiter seruetur illęsus. Quapropter dum ex prędecessorũ nostrorum more vniuersalis curię Ronchaliæ pro tribunali sedere mus, à principibus Italicis tam rectoribus ecclesiarũ, quã alijs fidelibus regni, nõ modicas accepimus querelas, q beneficia eorum & feuda quæ vasalli ab eis retinebant, sine dominorũ licẽtia pignori obligauerant, & quadam collusiõe nomine libelli vendiderant: vnde debita seruitia amittebant: & honor impij, & nostræ felicis expeditiõis cõplementum minuebatur. Habito ergo cõsilio eorum, ducũ, marchionum, & comitũ, simul etiã & palatinorũ iudicũ, & aliorum procerũ, hac edicta li Deo propitio perpetuò valitura lege sancimus, vt k nulli liceat feudum totũ vel partẽ aliquam vendere vel pignorare[n], ua inuestitura q põt fieri corã extraneis testibus, si dñs nõ habet pares: vt s. qui testes sunt necessarij ad probandũ no. inue. c.j.&.c.seq. sicut & alʒ propter inopiam probationũ tales admittũtur qui aliàs repellerẽtur: vt C. de hæ.& ma. quoniam.& de repud. consensu.&.ff. de testi. l. serui rñso.

Probationũ inopia testes extranei admittũtur.

a Idem Iac. & Alua. & hãc multũ cõmẽdat Marcus anto. j tracta. de effectibus iuramẽti. effect. iv.

b Aliâs ad hoc. Alterius culpa qñq; nocet.

c Iaco. de beluiso exponit hic Allodium i. illud qđ est eius p̃prium & à nemine alio recognoscitur nisi à solo deo. & facit. j. px. §. &.s. si de feu. fue. cõ tro. c. ij. & iij. & de allodio tãgitur. ff. đ reli. l. at sigs §. si interdũ. &. C. đ ãge. & mal. penul.

ſicut px. dixi totū vel partē aliquā &c. qđ eſt cōtra Pyr. q cōtrariū nota uit. ſ. de alie. feu. c. j. Sed nunqđ poterit dñs ꝓprietatē feudi obligare ſine cōſenſu vaſalli? Rñ. lex corra. nō dicit q̄ poſsit obligare vel nō: ſed dicit q̄ dñs nō pōt inde facere cābiū vel precariū ſiue libellū: vt in Lō bar. de bñ. & tit. l. vlti. §. fi. &. ſ. de ſuc. feu. l. mulier. arg. tñ eſt q̄ poſsit o bligare: vt. C. de vſufr. l. ij. &. ff. de pig. act. l. tutor. in fine.

a ¶ Alienare.] ſi autē alienauerit, deinde redi mit: arg. eſt q̄ nō amittat. ff. de ali. iudi. mu. cā fal. l. ex hoc. §. ſi qs. &. ff. qui. mo. pig. vel hy. ſol. ſicut. §. ſuꝑuacuū. ar. cōtra. ff. depo. l. j. §. ſi rem, imō caſus exꝑſſus eſt. ſ. tit. qđ iuris ſit ſi vaſall⁹ poſt alienationē feudi 20 illud recupet. c. ꝓterea. Quid ſi vaſall⁹ legauerit feudū extraneo ꝓ ſus, vel extraneū de feu do hęredē inſtituit nul lis agnatis vel deſcēdēti bus relictis? Rñ. nō vide tur alienatū, vt ſic dñs eū inueſtire cogaī: vt ar. ff. de ali. iudi. mu. l. ex 30 hoc. §. ſed hęredē. & de leg. iij. l. pater. §. iulian⁹ ſed q̄ſtioni huic accedit & illa an per aliū liceat feudo ſeruire. mihi tñ videī q̄ nullo modo co gi debeat dñs eū inueſti re: qa nō tenuit legatū vel hęredis inſtitutio ī feudo facta: nec eñ va 40 let ordinatio defuncti in feudo facta: vt. ſ. de ſuc. feu. in prin. &. ſ. qua liter olim po. feud. alie nari. §. donare. Sed non ne vaſallus pōt feudū ī dotē dare ꝓ filia ſua? ar. eſt q̄ poſsit. C. de na. li. l. iij. in fi. &. ff. ſi qđ in frau. pa. l. j. §. ſed & ſi. & 50 ff. quibus mo. pig. vel hy. ſol. ſicut. §. ſed & ſi ꝓmiſerit. ℣ ſi. q̄ ſi in do tem. caſus tñ eſt exꝑſſus q̄ nō poteſt: vt. ſ. qualit̄ olim poterat feudū alie nari. §. donare. Sed nun qđ poterit ī emphyteu ſim perpetuam dare? Rñ. fortè non, cū emphyteuſis perpetua nō peul ab alienatiōe diſtet: vt in aut. de non alie. aut permu. eccle. reb⁹. §. alie- 60 q̄ nationis. col. ij. &. §. nos igitur.

vel quocūq; modo diſtrahere ſeu alienare[a], vel pro aīa iudicare ſine ꝓmiſsione [b] illius dñi ad quē feudū ſpectare dignoſcit. Vnde ī perator Lotharī⁹ tm̄ in futurū ꝓ cauēs ne fieret legem ꝓmulgauit. Nos aūt ad plenioꝝ regni vtilita tem ꝓuidētes, nō ſolū in poſterū, ſed etiā huiuſmodi alienatiōes illi citas hacten⁹ ꝓpetratas, hac ꝓſenti ſanctione caſſam⁹, & in irritū deducim⁹: nulli⁹ tꝑis ꝓſcriptiōe [c] impediente, qa qđ ab initio de iure nō valuit, tractu tꝑis cōualeſce re [d] nō debet [†]: emptori bonę fidei ex empto actione [e] de pretio con tra vēditorē cōpetēte. ¶ Callidis inſuꝑ machinationib⁹ quorūdā obuiātes, q̄ ꝓtio accepto quaſi ſub colore ĩueſtiturę quā ſibi licere [f] dicunt, feudū vendūt, & in alios trāſferūt: ne tale figmētū vel aliud vlterius in fraudē hui⁹ nr̄ę cōſti tutionis excogiteī, modis oīb⁹ ꝓ hibem⁹: pœna aut horitate noſtra imminētevt vēditor & emptor q̄ tā illicitas alienatiōes repertifue rint cōtraxiſſe, feudū amittāt [g]: & ad dñm liberè reuertaī [h]. Scriba verò q̄ hoc inſtrumentū ſciēs con ſcripſerit: poſt amiſsionē officij cū infamię periculo manū [i] amit tat. ¶ Pręterea ſi quis infeudatus maior quatuordecim annis [k] ſua incuria vel negligētia [l] per annū & diē ſteterit q̄ feudi inueſtiturā à proprio domino non petierit [m] trāſacto hoc ſpatio feudū amittat & feudum ad dominum redeat.

¶ Si uaſallus legitimæ ætatis nō iuerit cum domino in expeditione: uel ibi nō miſerit aliū pro ſe domino acceptabilem: uel nō ſoluerit domino dimidiū partē reditus feudi unius anni: feudum amittet. Baldus.

¶ Firmiter etiam ſtatuimus tam in Italia q̄ in Alemania vt quicū quę in dicta publica expeditione vocatus à domino ſuo, in eadē ex peditione ſpatio cōpetēti [n] temere venire ſuperſederit, vel alium [o] pro ſe domino acceptabilem mit tere cōtempſerit, vel dimidium [p] re ditus feudi vnius anni domino nō ſubminiſtrauerit: feudū quod ab epiſcopo vel alio domino habuit, amittat: & dominus feudi in vſus ſuos illud redigendi modis omni bus habeat facultatē. ¶ Pręterea ducat⁹, marchia, comitat⁹ decętero nō diuidatur: aliud aūt feudū, ſi cō ſortes voluerint, diuidatur ita vt oēs qui partē feudi habet iam di uiſi vel diuidēdi, fidelitatē faciāt: ita tñ, vt vaſall⁹ ꝓ vno feudo plu res dños [q] habere nō cōpellaī [r] nec dñs feudū ſine v olūtate vaſalli ad alium transferat [s].

¶ Si filius uaſalli offendit dñm patris ſui, tunc aut pater à domino requiſitus debet eū ducere ad ſatisfaciēdū dño, aut filiū à ſe ſeparare: alio qui priuabitur feudo. ſi aūt pater uult eū ducere, filius autē contēnit: patre poſtea mortuo filius nō ſuccedit in feudo niſi prius domino ſatisfecerit.

¶ Inſuꝑ ſi filius vaſalli domin um ditor hominis. niſi fortè velles dicere contrarium q̄ venditio nulla ſit.

f ¶ Sibi licere.] q̄ vtiq; licebit ſi nō vēdāt: ſed verè in feudū dādo, inueſtiturā faciāt: vt. ī. e. ti. §. illud quoq;. ar. C. mā. l. ꝓ diuerſas. §. fi. &. l. vl. vel forſan q̄ ꝓhibuit alienari, ꝓ hoc & in feudū dari. ar. C. de re. alie. nō alie. l. fi. de hac aūt materia dices ſecundū qđ notaui. ſ. de capi. cor. c. j.

g ¶ Amittāt.] In totū ſi totū alienauerit, alio qn̄ ꝓ ea ꝑte dūtaxat pro qua alienatū fuit: vt. ī. 10 de va. qui cōtra conſti. Lotha. be. alie. c. j. Sed nunqđ aſ⁹ poterit vaſal lus dño inuito renuncia re feudo? videtur q̄ ſic. ar. ff. de ope. liber. inter dum. econtra videtur q̄ nō poſsit, ſicut nec eo in uito dñs auferre poteſt. nā vtriuſq; gratia datur 20 ſcilicet diſi, vt ſeruitiū vaſalli habeat. Itē vaſal li, vt fruct⁹ feudi habe at, nō pōt altero inuito tali pacto renūciare. ar. C. de act. & obli. l. ſicut. &. ff. de vſufru. ſed cùm fructuarius. in prin. &. l. ꝓdicta interdū? Rñ. q̄ nō ſola renunciatio, ſed 30 cauſa eū ſoluit. ſed dici tur expreſsim de cōſue tudine q̄ poteſt: vt. ſ. de vaſ. qui cōtra cōſti. Lotha. bene. alie. c. j.

h ¶ Reuertat.] Ipſo iure vt puta quantū ad vaſallū q̄ id alienauit & tradidit, cū alienatione facta ſtatim ſit dño aper 40 tū: vt. ſ. ti. qđ iuris ſit ſi poſt alienationē feu. va. id re. c. ꝓterea. in fi. quātū verò ad emptorē nō puto niſi ꝓ ſententiā, cū aſ⁹ nō poſſet agere de euictione cōtra vēditorem, cùm ſit bonæfidei emptor: vt. ff. đ euic. l. j. &. C. de euic. l. fi fundū. 50 idē etiā intelligo de va ſallo ſi cōmittat ſeloniā ꝓ quā feudū amittere debeat: cū adhuc habe at: ſcilicet vt tm̄ ipſum ꝓ ſententiā amittere de beat: nec enim debet va ſallus feudū amittere ſi ne certa & cōuicta culpa laudāda ꝓ iudiciū pariū ſuorū: vt in Lombar. de bene. & ter. tri. l. fi. &. ſ. de feud. ſine culpa non amit. c. j. &. ſ. quo 60 tempore miles inue. petere de. c. iij.

i ¶ Manū amittat.] nam & aſ⁹ punitur pœna irrenocabilis exilij: vt C. de ſacroſan. eccle. l. iubemus §. penul. in fi.

k ¶ Quatuordecim annis[a].] q̄ fortè reſtituet in integrū ſi fuerit minor. xxv. an. cum hoc ipſo læſus ſit q̄ intra id tempus non petijt.

l ¶ Negligentia.] niſi iuſta de cauſa ſtaret: tūc em̄ ſecus eſſet. quæ aūt ſit iuſta cauſa propter quā poſſet ſtare, dicit. ſ. quo tempore miles inue ſtitu. pete. debeat. c. j. & quæ ibi notantur, hic repetas.

m ¶ Petierit.] pollicendo fidelitatē: vt. ſ. de cap. cor. c. j. &. ſ. in quibus cau. feu. amit c. j. & quę ibi notantur, hīc repetas.

70 ¶ Cōpetēti.] puta fortè qa dinumerabunt ei vicena milia paſſuū ꝓ ſingulos dies, donec fuerit in exercitu, pręter eum diē quo vocat⁹ fuit vt iret, & pręter eū diē quo ſe debet repręſentare: & hoc ad exemplum eius qui promiſit ſe ſtaturū in iudicio: vt. ff. ſi quis cau. l. j.

o ¶ Aliū pro ſe.] Notare potes hic ar. q̄ vaſallus pōt feudo ſeruire per ſubſtitutā ꝓſonā, dū tamē ſit dño acceptabilis ſecūdū qđ hic dicit. hoc idē notat. ſ. ſi de feu. contro. fue. c. ſi qs deceſſerit. & puto q̄ acceptabi lis debet eſſe dño ſi perę quę bonū vt ipſe eſt, vaſal. ei mittit. ar. ſ. de. l. cor. c. ex eadem lege. &. ſ. tit. ſi de feu. contro. fue. l. ſi quis deceſſerit.

p ¶ Dimidiū.] aliter obſeruaī ꝓ Corradū in Lombardia, & aliter in 80 Alemania: vt. ſ. de capi. cor. c. ſimiliter in hoſtenditijs. Accurſius.

q ¶ Plures dominos.] arg. contra. ff. de vſufru. l. ſi cuius. quia ibi pluribus dominis fructuarius latiſdare debet: vt. C. de ſer. & aqua.

r ¶ Compellatur.] Sed cui dabiī electio: vtrū ipſis dominis, an vaſal ſo? Rñ. videtur q̄ vaſallo debeat dari. l. vt eligat quē voluerit ex domi nis. ar. ff. de iure dot. l. plerunq;. §. vlti.

s ¶ Trāſferat.] ſ. iure cōſuetudinario ad minorē dñm, ſed ad maiorem pōt: qa tūc nō lędit vaſall⁹ niſi ſit priuat⁹ forte: vt ar. C. đ un. limitro. l. ij. lib. xj. Vel dicas q̄ ad minorem dominum poteſt trans ferre, nō ad

† Facit ad hoc. C. de pactis. l. ſi cer. an. & ff. de reg. iur. l. qđ ab initio. &. l. oīa. & inſtitu. de legat. §. an ſeruo. &. ff de leg. j. l. cætera. & deſena. l. ſi lia. ſ. ac. de belui.

Inualidū tꝑis diu turnitate nō conua leſcit.

Fiſc⁹ eſt ſucceſſor malè acq ſitorum.

a Facit ad hoc. ſ. ſi de feu. fue. con tro. c. ſi mi nori. &. c. ſi qs deceſſe rit.

Seruire vaſallus feudo per ſubſtitu tum pōt.

maiorem, arg. ff. de alie. iudi, mu. l. j. & iij. & C. ne liceat po, l, ij, vel dicas q̃ ad oẽs trãſire põt, ar, C, de cõtra. emp, & vẽ. l. dudũ, &. ff. ſi qs à paren, ma, fue. l. ij. & vl. & hic ſubau. ius vaſal. vel nõ põt trãsferre oĩno, ſed retinendo directũ dominiũ põt. ar. ff. de off. prę. l. pe. Vel localis eſt: qđ nõ placet. C. de no. cod, cõponẽ. l, j, in fi, ſcđę cõſtũ, Vel dic referre vtrũ tota curiã vẽdat, vel tm̃ feudum vni⁹ vaſalli. In primo caſu põt: qa quædã p ſe nõ trãſeũt q̃ cũ vni-
1 uerſitate trãſeũt, ff. đ acquiſi. re. do. l, q̃dã, & ar. ff. de cõtrahẽ. emp. l. ĩmo dicis. verunt̃ hoc ſatis videt determinari. ſ. de le. cor. §. ex eadẽ, l. qđ ſi vaſall⁹ deceſſerit relictis duob⁹ filijs quorũ vn⁹ vtilis eſt ad ſeruiẽdũ, alter inutilis; nunqđ tm̃
2 vtilis ſuccedet, cũ &dom̃in⁹ in hoc cõſentiat? Rñ. hęc queſtio eſt diſputabilis ſcđm Corradum, qdã tm̃ dixerunt q̃ ſuccedat: & qdã nõ: vt. ſ. ti. an mu. & al's impfect. c. nullus,

a ¶ Offenderit.] Quid ſi vaſall' feloniã cõmiſit ante inueſtituraĩ vel poſt, ſed tm̃ inficiat eã feloniã vel pater, vel hæredes eius: nũqđ obſtat delictũ? Rñ. nõ. ar. ff. de do. l. & elegãter. §. pen. Idẽ etiã ſi cõfiteat̃ q̃ deueſtiri nõ põt niſi pri⁹ inueſtiat̃ eo qđ nõ habet: argu. ff. de ędil. edic.
3 pl. bouem. §. ſi ſub conditione. ſecundũm Cor.

b ¶ Priuetur.] nũqđ ppter factũ pris fili⁹ amittit feudũ auitũ? Rñ. q̃dã ita: qa & auitã hęreditatẽ. ar. ff. ad. l. cor. de fal. l. ſi qs patris ſui. Sed ar. cõtra. ff. de ſena. l. emãcipatũ. in fi. l. ſcđm Cor. Sed dicas q̃ amittit: vt. ſ. ſi vaſ. feu. pri, cui defer. c. j. Quid ſi vaſ. hñs auitũ feudũ cõmiſit delictũ cõtra dñm, ex quo poterit ei feudũ auferre, ſed dñs remiſit delictũ vaſalli, deinde deceſsit ſine liberis vaſall⁹: nũqđ repellunt̃ agnati vt eſt cõſuetũ cũ eſt feudũ ab eo acqſitũ? Rñ. imo agnati vt in feudo paterno ſuccedũt nõ vt in nouo: ar. ff. de pec. l. peculiũ. §. ſi ab ęre alieno,

c ¶ Non ſuccedit.] Quid ſi vaſ. cõtra dñm offenſam cõtraxit, nec dñs
Hęres mouere nõ debet qđ defunct⁹ tacuit. 5 in vita ſua aliquid dixit: nunqđ poſt mortẽ dñi à vaſallo poteſt auferri feudũ? Rñ. nõ poteſt: qa nõ debet hęres mouere qđ defunct⁹ tacuit. C. de inoffi. teſta. l. omnimodo. §. j. & de reuo. do. l. vltu.

d ¶ Domeſticis.] q̃ dicant domeſtici, habes. ff. de iu. om. iu. q̃ iuriſd. & de pœ. l. reſpiciẽdũ. &. C. đ ijs q̃ ad ec. cõ. l. q̃ſti. §. ſanè, & đ q̃ſtio. l. pridẽ.

e ¶ Aliũ Vaſallũ.] No. ergo hic q̃ vaſall⁹ põt habere aliũ vaſallũ de feudo ſuo: nõ ergo intellexit impator iſte verbo alienationis phibere donationẽ in feudũ: & hoc verũ eſt, dũ tm̃ ſyncerè & ſine fraude hoc fiat: vt ſ. qualiter olim po. feu. alie. c. neceſsitate. niſi fortè velis intelligere ſecũdum eos q̃ contrariũ dicũt: q̃ hic intelligit ſecundũ voluntatẽ domini.
6 of ¶ Priuetur. ſed q̃re, cũ nõ ſit ei⁹ vaſall⁹? ar. ff. p ſo. l. nõ ſocij. & ar. ff. đ ꝙ. ſig. l. mo deſtin⁹. & đ li agno, l. ſi qs á. §. ſi qs à liberti liber. ſcđm Cor.

g ¶ Niſi requiſit⁹.] Quid ſi vaſall⁹ me⁹ aliũ fecerit de codẽ feudo, & vltim⁹ vaſall⁹ feudũ alienauerit? ar. eſt q̃ primo dño. i. mihi cõmittat̃. ff. de ſer. expor. l, pe. &. ff. de acq. poſ. l. qui vniuerſas. §. fi. &. l. ſi colon⁹. &. l. quãuis. § j. &. l. ſi id qđ. & ita prim⁹ habebit laudimiũ: qđ intiquũ nõ videtur ppter timorẽ futurę amiſsionis. Sed ar. contra. eſt hic ſecũdũ Corradũ. Sed nunqđ vaſallũ dñs corrigere poteſt vt ei feudũ oſtẽdat? ar. eſt q̃ ſic poſsit. ff. de act. emp. & vẽ. l. titius hęres. Sed nunqđ vaſallus dominum qui ei feudũ de camera debet, poteſt cogere vt ei poſſeſsiones ex
7 quibus feudũ percipere debeat, præſtet? arg. eſt q̃ poſsit. C. de dona. l. ſi quis argentum. §. primo.

h ¶ Duos.] ſ. q̃ aſs ſunt vaſalli ejuſdẽ dñi de alijs feudis; & feu. de quo eſt q̃ſtio inter eos, perinet ad eũdẽ dñm, & vterq; contendit ſuũ feudũ eſſe: aliogn ſi nõ eſſent aſs vaſalli, ſed vterq; diceret ſe eſſe vaſallũ ipſi⁹ de eo feudo, vel etiã diuerſos iueſtitores dicerẽt ſe habere de eo: tũc corã iudice vel arbitro cã terminari debebit: vt. ĩ. de pace tenẽ. §. ſi duo. &. §. ſeq. &. ĩ. de l. cor. ſi aũt inter pares. nec vn⁹ alterũ poterit inuitũ trahere ad iudiciũ curię vel dñm cũ vnũ pducũt inueſtitorẽ. verũ tm̃ ſi curia eũ
8 vocauerit ter, tũc nõ poterit ei⁹ examẽ declinare: vt. ĩ. tit. an apud iudi-ſ. de inueſti. ĩ mari facta. §. illud. & ſecundũ hoc §. iſte nõ cõtradicit p̃dictis. c. ſed potius diuerſa ſunt q̃ aduerſa. & de hoc dices ſecundũ qđ in ſumma nõ. Sed qđ ſi dñs nõ vult cognoſcere? Rñ. tũc poterit vaſall⁹ eũ facere cõpelli à maiori iudice ſub quo erit. ar. ff. de arbi. l, j. &. iij. §. vel etiã actor poterit alterũ cõuenire ſub iudice rei. Sed nũqđ ab initio poterũt ipſi litigãtes ire ſub alio iudice, & nõ ſub dño ſaltẽ in cõcordia ita q̃ ſentẽtia ab alio iudice lata teneat? Vel nũqđ tenebit ſnia tã̃ q̃ à nõ ſuo iudice lata? Rñ. fortè nõ tenebit: qm̃ impator voluit q̃ dñi eſſet cognitio & determinatio iſti⁹ cauſę: ergo alijs iudicib⁹ videt̃ phibuiſſe cognitionẽ, & vaſallis ne ad alios iudices irẽt. ar. ff. de cõdi. & demõ. l. cũ ita. Sed eſt ar. cõtra. ff. de iudi. l. cũ p̃tor, † & ar. C. de pac. cõuẽ. tã ſup. do. l. fi. & ff. de cõpẽ. qđ labeo. ſi ergo cõtra fecerint, cõtra legẽ fecerũt. vñ nõ debet tenere qđ factũ eſt ipſo iure: vt. C. de legi. l. nõ dubitũ. nam q̃ nõ facit qđ debet, cõtra i⁹
10 facere intelligit. ff. đ re. iu. l. q̃ nõ facit. & ar. C. đ iudę. & cęli. l. cęlicolarũ. in fi. & dñs in euãgelio, Qui nõ eſt mecũ contra me eſt. & alibi q̃ nõ ſeminat mecũ, diſſpgit. vel dicas referre vtrũ p̃ror rẽ inuerunt ad aliũ iudicem, an ſciẽter. in prio
11 caſu nõ tenet, ĩ ſcđo ſic p̃rogãdo eiusiuriſdictionem: vt. ff. de iudi. l. j. & ij. &. C. de iu. om. iu. l. ij.

† APs eſt de iuriſdi. om. iud. l. prætor.

¶ Cognitio.] ſed in quo loco ſtabit ad cognoſcẽdũ? Rñ. vbi ipſe ſtatuere voluerit ſalua honeſtate ſua & vbi maiorum eius mos fuit co-
12 gnoſcere int' pares ſuos ſi eos habuerit. argu. ad hoc. ff. de iuſt. & iu. l. pe. in fine.

k ¶ Per pares.] q̃ in cõcordia dñi & vaſalli eligent̃. ſed ſi diſſenſerint in eis eligẽdis, tũc dñs primus eliget quem vel quos voluerit: & poſtea
4 o vaſall⁹ ſimiliter faciet ſcđm numerũ à dño cõprobatũ: ita tm̃ ille vaſalus nõ eligat̃ p̃ pari inuito dño vel vaſallo q̃ fidelitatẽ dño nõ iurauit: vt. ĩ, de cõtro. feu. apud pares termi. c. ſi inter dñm. & hoc fortè ea rõne qm̃ debẽt ſub debito fidelitatis cõiurari à dño, ſcđm qđ hic ſtatim ſeq-tur: & hęc vera ſi dñs habet pares, ſcđm qđ đr. ĩ. p̃di. c. ſi inter dñm. Si aũt nõ habet pares: tũc iudicis illi⁹ q̃ cõuenit vl ei⁹ in cui⁹ foro res eſt, erit cognitio: cũ actor debeat ſeq forũ rei. C. de iu. om. iu. l. ij. &. C. vbi ĩ rẽ actio ex. debe. l. fi. Sed qđ ſi dñs nõ vult rndere cũ cõuenit à vaſallo, vel vaſall⁹ à dño? Rñ. tũc p̃cedẽdũ eſt ſcđm q̃ đr. ĩ. de milit. vaſal. q cõtu. eſt. c. dñs vocat militẽ. Cõtigit q̃ri in quo loco debeãt ſtare pares ad co-
5 gnoſcẽdũ inter dñm & vaſallũ? ad qđ ita reſpõderi põt vt in eo loco ſtare debeãt de quo actũ fuerit inter dñm & vaſallũ, ſi aũt nõ apparcat de quo actũ ſit, tũc ſtabũt in loco ĩ quo factũ fuit cõpromiſſum à partibus, & tũc poterũt pares iubere partib⁹ vt debeãt venire corã eis ĩ quacunq; parte voluerint illi⁹ loci. dũ tm̃ facilè partes in eũ locũ venire poſſint: nec ſit loc⁹ ĩhoneſt⁹ puta popina vel lupanar, & hoc ad exẽplũ arbitri: vt. ff. de arbi. l. ſi cũ dies. §. ſi arbiter. ſed ſi pares nõ poſſent cõcordare de loco: tũc fortè dñs poterit iubere eos adeſſe vbi voluerit, ſalua honeſtate ſua: vt, ĩ. no. eſt. & hoc ideo q̃ maior iudex eſt inter eos, cũ ab initio debeat eos cõiurare ſub debito fidelitatis: vt dictũ eſt. ſi aũt nõ eſt lo-
6 ocus cõpręhẽſus in quo iudicare debeãt: tũc videat̃ ille loc⁹ cõpręhẽſus quo ſolet iudicari ſine incõmodo litigantiũ. ar. ad hoc. ff. de iudi. l. ſi locus. Vel fortè poſſet dici q̃ ſemper eſt domini electio vbi voluerit cauſam ventilari: ſicut & aſs habet primò electionẽ pariũ: vt dictum eſt. & ad hoc eſt arg. ĩ. de mi. va. qui cõtu. eſt. cũ ibi dicatur q̃ pares debeãt dominum adire, & eũ ſalua reuerẽtia competẽter cogere &c. Vel dicas q̃ domin⁹ primò eliget vnũ locũ in quo primò cauſa incipiat̃: & vaſallus eliget aliũ ſi voluerit, in quo vicißim vt̃ tilabit̃ cauſa p̃ terminos ſtatutos ſ. p̃ ordinẽ. ſ. ſemel in vno, & poſt in alio: ſicut aſs domin⁹ habet primò electionẽ pariũ: vt dictũ eſt poſtea vaſall⁹: vt cauſa æqua lance trutinetur. nec mirum, cum dominus debeat reddere vicẽ vaſal. de ijs quæ
7 vaſal. tenetur domino præſtare: vs. ĩ. de for. fide. in fi.

l ¶ Terminet.] & hęc vera ſunt q̃ dicũt in. §. iſto, q̃ſi q̃ſtio eſt de feudo inter do. & va. vel inter duos vaſallos. Quid ergo ſi inter dñm & aliũ q̃ nõ ſit vaſ. de feu. quæſtio eſt, vel inter vaſ. & aliũ? Rñ. tũc ab alio iudice ſub cui⁹ iuriſdi. erũt, vel ſaltẽ res, terminari debebit: vt. ĩ. de pace te. §. ſi duo. &. §. fi. &. §. j & ĩ. de lę. cor. c. ſi inter pares. cũ eĩ iſte caſus nõ ſit cõſuetudinib⁹ cõpręhẽſus: meritò legę ſcripta vti ſine calumnia poſſumus: vt. ĩ. de cog. feu. c. j. vnde dicendũ eſt q̃ actor ſequatur forum rei.

m ¶ Sacramẽto.] Iurat ergo vaſallus domino fidelitatem, & econuerſo
8 ita dominus vaſal. vicem redere debet: vt in decre. xxij. q. vlt. de for. fidelita. in fi. & xxiij. q. v. prodeſt. in medio. vbi dicitur ſicut dilectionem ſuſsi ſunt terrentibus dare qui timent &c. Accurſius.

Generalis locutio p̃ tonam cõpręhendit.

n ¶ Excipiat.] nũqđ ſeipm debebit excipere cũ iurat fidelitatẽ cõtra quoſcũm hoĩem? Rñ. nõ: qa nõ eſt ĩ illa vniuerſitate. nã in gñali ſermone nõ itelligit p̃ſona loquẽtis. ar. ff. cõia p̃dio. l. q. ſ. d.

¶ QVAE SINT REGALIAE.

o Egaliæ.] ſubaudi ſunt armandiæ.

Angariarum.

a ℊ Angariarũ.] angarię ſunt ꝓſonales ꝓeſtationes: parāgarię ex ꝙbus ꝓeſtātur pecuniæ & operę: & colligit obſcurè. ff. de mune. & ho. l. munerum. §. patrimoniorum.

§ QVOT TESTES
20 §VNT NECES. &c.

b SI vaſall⁹. Hæc lex in paucis conſuetudinibus inuenit: & ideo ſup ea dubito ſit lex vel nō: vnde circa eā nō iſiſto.

§ DE NOTIS FEV-
20 DORVM.

c NOtādū.] Hic intitulatur de notis feudorū ꝙa potius puto fore notas ſiue notulas ſuper feudis factas q̄ debeant eſſe de textu cōſuetudinum: & hoc videt̄ peobare. ex eo ꝙ quaſi oēs
30 approbant̄ ꝓ leges ronanas & Lombar. vnde quaſi gloſſulas eas reputo vſq; ad finem.

angariarum², paragariarum, & plauſtrorum, & nauiū præſtationes, & extraordinaria collatio ad felicisſimā regalis numinis expeditionē: poteſtas conſtituendorū magiſtratuū ad iuſtitiam expediendā: argentarię & palatia in ciuitatibus conſuetis: piſcationū reditus & ſalinarum, & bona cōmittētium crimē maieſtatis, & dimidiū theſauri in loco Cæſaris inuenti nō data opera, vel loco religioſo: ſi data opera, totum ad eum pertineat.

TITVLVS LVII.

Quot teſtes ſunt neceſſarii ad probandum feudi ingratitudinem.

ℊ *Ad probandum ingratitudinē delicti, quinq; teſtes requiruntur idonei, opinionis integræ, & manifeſtæ probantes. Bartolus.*

Imperator Henricus Auguſtus vniuerſo populo &c.

SI vaſallus[b] inhoneſtis factis atq; indecētibus machinationibus dominum ſuum offenderit, inſidijſq; eum clandeſtinis vel manifeſtis appetiuerit, vel inimicis eius ſuas amicitias copulauerit, atq; in alijs ſic verſatus eſt vt potius inimicus q̄ fidelis eſſe credatur, vel ſi eum cucurbitauerit, ſeu in campeſtri bello ſuū dominū reliquerit, feudo priuabitur. Quod non obtinere ſancimus niſi quinq; teſtibus ſummæ atq; integræ opinionis probatum fuerit manifeſtè. Datum in. viij. idus Auguſti feliciter.

TITVLVS LVIII.

De notis feudorum.

ℊ *Notandum q, moris eſt in ſi. libri ſupponere regulas & aliquas concluſiones: idcirco author huius operis quaſdam notulas & regulas elicit concludendo per eas terminans opus ſuum. uide ſecundum Baldum concluſiones in qualibet materia feudorum. Baldus.*

NOtanduni[c] eſt in feudo qđ de cauena ſeu camera dicitur, non debere dari niſi cùm ſit in camera vel cauena vnde ſolui poſſit: vel ſi ita euacuata ſit cauena ſine culpa promiſſoris, expectandum eſt donec iterum de cauena vel de camera dari poſſit. Dñm autē feudi dare poſſe intelligit, omni ęre alieno deducto. Non enim ęquū eſt quē videre egentē quā prius habuit in cōiugē vel amicū. Qđ aūt pares tm̄ debeāt intereſſe inueſtiturę feudi, & nō alij: hoc tūc verū eſt cū dñs vaſallos alios habuerit. Alioq; adhibeat dñs quos meliores poterit, liberos tm̄: argumētatiōe legis de vltimis volūtatib⁹ in Lōbarda. ſ. illa q̄ dicit: Si qs donatio nē facere voluerit de ſuis reb⁹ alicui vel inueſtiturā: adhibeat ſibi de parētib⁹ ſuis (& ꝓ eādē legē iurāt) duos teſtes idoneos vel tres vel plures. pluralis em̄ locutio, duorū nūero cōtētus eſt. ¶ Itē ſciēdū eſt nō eſſe ipedimē tum inueſtiturę & ſi inueſtiturā faciat đ re quā cōem dñs habeat cū aliquo: ꝙa ſi ſpōtè diuidere noluerit ille cum quo habet rē cōem q̄ inueſtiuit: pōt cogere ꝓ iudicē ille q̄ inueſtit⁹ eſt, vt diuidat. Itē hęredes eius neceſſe h nt tenere firmā inueſtiturā quā pater fecit. Itē eadē lege & eodē iure debet haberē iſte q̄ inueſtitus eſt, quā haberet q̄ eū inueſtiuit, cū cohęrede ſuo. ſ. vt adęquatio percurrat vſq; ad. xl. ann. Itē inueſtitura ꝓ ſe vel ꝓ ſuūnūciū dari & accipi pōt. q̄ oīa ſupradicta colligi pñt ꝓ ſupradictas. ll. lōgobar. titu. de vltimis volūtatib⁹. l. ſi qs. & C. cō. diui. l. j. & ij. Idcirco pares neceſſarij ſunt in inſtrumēto inueſtiturę, & nō alij: ne qđ excogitet falſitatis in pniciē dñi, alijs teſtib⁹ inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel grā: q̄ nō ſunt ſuſpicādā parib⁹. Si inſtrumētū diceret falſum: á dño, daret defenſio vaſallo q̄ inſtrm̄ ad ſe deferret: vt in lō. qualiter qs ſe defen. de. l. de chartis. & auferet dño q̄ veritatē nouerit. & iniquū erit ſi aliqs ex dono ſuo cōueniat. Dñi eſt defenſio ex ordine, cū vaſall⁹ nō poſſideat. ¶ Notādū eſt ꝙ de oī cōtrouerſia q̄ inter dñm & vaſallū orit pares veritatē nouerint, oīno cogi debere à dño & parib⁹ dicere veritatē. q̄ ſi dicāt ſe neſcire, cū ſciāt, & vaſall⁹ poſtulet: dñs eos coget iurare, & veritatē dicere: vt. C. de teſti. l. ſi qñ. & in lō. vt iudex vn⁹ &c. & in ti. qualiter qs ſe defen. de. l. ſi qualiſcunq; cā. & ti. de teſti. l. vt qcūq;. & l. vl. Cū dat̄ dño defenſio de inueſtitura q̄ dicit eſſe facta, iurare debet ſe inueſtiturā nō feciſſe. Cū verò datur ſucceſſori ei⁹, iurare debet ſe nō credere inueſtiturā factam eſſe ab anteceſſore ſuo. ¶ Si qua inueſtitura facta eſſe diceret, ſemꝑ debet noīare dñm à quo inueſtitura facta dicit: cū multū diſcrepet ſacrm̄ hęreditariū à principali ſacramēto. C. de re. cre. & iure. l. iij. & l. gñaliter. & vt habes de tutore q̄ iurat qđ credit & exiſtimat: vt C. de iura. ca. l. ij. de cōſcientia em̄ ſua iurare debet, & nō de alieno facto: cū iniquū ſit aliquē iurare de alieno facto, hęres vel ſucceſſor, nec etiā fili⁹: vt. ff. rerū amo. l. marcell⁹. ſed cōtrariū reperit in Lōbar. ꝙa licet filius minorē virtutē habeat q̄ pater: tamē debet pręciſè iurare patrē ſuū nō fuiſſe debitorē: vt in Lombar. qualiter quis ſe defendere debet. l. ſi contigerit.

¶ Cōſtitutiōes Friderichi ſcđi imperatoris incipiūt.

TITVLVS VNICVS.

De ſtatutis & cōſuetudinib⁹ cōtra libertatē eccleſię editis, & īmunitate locorū religioſorū vbiq; morātiū, & fori priuilegio, & Cazaris, & Patarenis, & aliis hęreticis, eorūq; ſucceſſorib⁹, & nauigiis peregrinis, & aduenis quocūq; locorū hoſpitantib⁹, eorūq; ſucceſſoribus: & de agricolarum ſecuritatibus.

Friderich⁹ Dei gratia Romanorū Imp. ſemp aug. marchionib⁹ comitib⁹ cūctiſq; populis quos clemētię noſtrę regit īperiū, Salutē & gr̄am.

IN die qua de manuſacratiſsimi pr̄is nr̄i ſummi pōtificis recepim⁹ imperij diadema, curauim⁹ ad Dei & eccleſię ſuę honorē edere quaſdā leges quas in p̄ſenti pagina iuſsim⁹ annotari, ꝓ totūn r̄m imperiū publicādas. Per imperialia vobis ſcripta p̄cipiendo mādam⁹ quaten⁹ eas quiſq; literas in ſuo diſtricto irrefragabiliter & īcōcuſsè ſeruet. & ſunt hę leges:

† Facit ad hoc Bart. dicens q̄ v̄bū, libera facultas. plenè importat vt q̄s sit liber ab oīb⁹ regulis iuris ciuilis: vt ī l. alio. ff. d̄ ali. leg. dicit idē alibi q̄ v̄ba p̄dicta important q̄ q̄s nō tenetur seq; arbitriū legis omni iuri. & in l. fideicōmissa. §. fi. sup v̄bo, q̄q̄. de lega. ij.

ADdec⁹ & honorē impij, & laudē Romani p̄ncipis nihil oīno magis videt accedeī, q̄ vt expurgatis q̄busdā erroīb⁹, & iniq̄s quorūdā statutis penit⁹ destitutis, decęt ero ecclesia Dei plena quiete vigeat, & secura gaudeat libertate. Sanè adeò infidelīū quorūdam & īiustorū iniq̄tas abūdauit, vt nō dubitēt cōtra apostolicā disciplinā & sacros canones statuta sua cō stringere cōtra ecclesiasticas p̄sonas & ecclesię libertatem†. Cùm ergo dispositione diuina fauēte nihil velit ecclesia (quę nihil debet p̄ter bonū appetere) q̄d nobis eodem concurrentu & eadem nō placeat voluntate:

NOs Friderichus Romanorūimpator semp August⁹ hac edictali lege irritam⁹ & irritā nūciam⁹ oīa statuta & cōsuetudines q̄ ciuitates vel loca, ptātes, cōsules, vel quęcunq; alię p̄sonæ cōtra libertatē ecclesię vel ecclesiasticas p̄sonas edere vel seruare aduersus canonicas vel impiales sanctiōes p̄sumpserint: & ea de capitulari b⁹ suis mādam⁹ intra duos mēses post hui⁹ publicationē edicti penit⁹ aboleri: & si decęt ero simi lia attētauerīt, ipo iure decernim⁹ esse nulla: & eos sua iurisdictiōe priuatos, supiori p̄tin⁹ applicāda: necnō locū vbi deinceps talia p̄sumpta fuerint, banno mille marcharū p̄cipim⁹ subiacere: ptātes verò, cōsules, rectores, statutarij, & scriptores dictorū statutorū, necnō & cōsiliarij locorū ipsorū q̄ secdm statuta vel cōsuetudines memoratas iudicauerint, sunt extūc ipo iure īfames: quorū sn̄ias & act⁹ alios illegitimos p̄cipim⁹ alią quaten⁹ nō tenere. Q̄d si p annū hui⁹ nr̄ę cōstitutionis inuēti fuerint cōtēptores: bona eorū p totū nr̄m imperiū mādam⁹ ipune ab oīb⁹ occupari: saluis nihilomin⁹ alijs pœnis cōtra tales in gn̄ali cōcilio p̄mulgatis. ¶ Itē nulla ptās vel p̄sona publica vel priuata collectas siue exactiones, angarias, vel parangarias ecclesijs vel alijs pijs locis aut ecclesiasticis p̄sonis imponere, aut inuadere bona ecclesiastica p̄sumāt, q̄d si fecerīt, & req̄siti ab ecclesia vel ab imperio emendare cōtēpserint, triplū refundāt: & nihilomin⁹ bānoimperiali subiaceāt: q̄d absq; satisfactiōe debita nullaten⁹ remittat. Itē q̄cunq; cōitas vel p̄sona p annū in excōicatiōe facta p̄pter libertatē ecclesię p̄stiterīt, ipo iure imperiali bāno subiaceat: à quo nullaten⁹ extrahat, nisi prius ab ecclesia absolut⁹ fuerit. ¶ Itē statuim⁹ vt null⁹ ecclesiasticā p̄sonā in criminali q̄stione vel ciuili trahere ad iudiciū seculare p̄sumat cōtra cōstitutiōes imperiales & canonicas sanctiōes. q̄d si fecerit actor: à iure suo cadat, & iudicatū nō teneat: & iudex sit extūc iudicādi ptāte priuatus. Statuim⁹ em̄ vt si q̄s clericis vel p̄sonis ecclesiasticis iustitiā denegare p̄sumpserit tertio req̄sit⁹, suā iurisdictionē amittat. ¶ Gazaros, Patarenos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circūcisos, & oēs hęreticos vtriusq; sexus, quocūq; noīe cēseant, p̄petua damnam⁹ īfamia, diffidam⁹ atq; bānim⁹: p̄cipientes vt bona taliū cōfiscēt: nec ad eos vlteri⁹ reuertant: ita q̄ filij ad successiōes eorū p̄uenire nō possint: cū lōge graui⁹ sit ętern ā q̄ tēporalē offendere manifestatē. Qui aūt inuēti fuerīt sola suspiciōe notabiles, nisi ad mādatū ecclesię, iuxta cōsiderationē suspiciōis, ac qualitatē p̄sonę, p̄priā innocētiā cōgrua purgatiōe mōstrauerint, tā q̄ infames & bāniti ab oīb⁹ habeant: ita q̄ si sic p annū māserint extūc eos sicut hęreticos cōdēnamus. ¶ Statuim⁹ etiā hoc edicto in perpetuū valituro, vt potestates, consules, seu rectores, q̄buscūq; fungant officijs, pro defensione fidei p̄stēt publicē iuramentū q̄ de terris suę iurisdictiōi subiectis vniuersos hęreticos ab ecclesia denotatos, bona fide p̄ viribus exterminare studebūt, ita q̄ammodo quandocūq; fuerit q̄s in potestatē siue perpetuā vel temporalē assumpt⁹, hoc teneat capitulū iuramēto firmare: alioqui nec p̄ potestatib⁹ nec p̄ cōsulib⁹ habeant: & eorū sententias irritas extūc decernimus & inanes. Si verò dn̄s temporalis requisit⁹ & admonit⁹ ab ecclesia, terrā suā purgare neglexerit ab hæretica prauitate: post annū à tēpore admonitionis ela psum, terrā illius ipsis exponim⁹ catholicis occupādā q̄ eā exterminatis hęreticis, abiq; vlla cōtradictione possideāt, & in fidei pietate cōseruēt: saluo iure dn̄i p̄ncipalis: dummodo sup hoc nullū p̄stet obstaculū, nec aliq̄d aliud impedimentū opponat. eadē nihilomin⁹ lege seruata contra eos q̄ nō habēt dominos principales. ¶ Credētes p̄ter ea receptatores, defensores & fautores hęreticorū bannim⁹, firmiter statuētes vt si post q̄ quilibet taliū fuerit ab ecclesia excōicatione notatus, satisfacere cōtēpserit intra annū, extūc ipso iure sit fact⁹ infamis, nec ad publica officia seu concilia vel ad eligendū aliquos ad huiusmodi, neq; ad testimoniū admittatur. sit etiā intestabilis, vt nec testādi liberam habeat facultatē, nec ad hęreditatis successionē accedat. Nullus p̄ter ea eisuper quocūq; negotio, sed ipe alijs respōdere cogat. Quòd si forte iudex extiterit, ei⁹ sentētia nullā habeat firmitatē: nec causę aliquę ad ei⁹ audientiā perferant. Si fuerit aduocat⁹, ei⁹ patrocinia nullatenus admittat. Si tabellio, instrumēta p eū cōfecta, nullius penit⁹ sint momēti. ¶ Nauigia quocunq; locorū p̄uenerint, si quo casu cōtingēti rupta fuerint, vel aliter ad terrā p̄uenerit: tā nauigia ipa, q̄ nauigātiū bona illis integra reseruent ad quos spectabant ante q̄ nauigiū illud periculū incurrisset, sublata oīm locorū penit⁹ cōsuetudine quę huic aduersat sanctioni: nisi talia sint nauigia quæ piraticā exerceāt prauitatē, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. ¶ Transgressores verò huius nostrę cōstitutionis, bonorū suorum publicatione multētur: & si res exegerit, eorū audacia iuxta mandatū nostrū modis alijs compescatur. ¶ Omnes peregrini & aduenę libere hospitent vbi voluerint, & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinādi liberā habeāt facultatem: quorū ordinatio inconcussa seruetur. Si qui verò intestati decesserint, ad hospitē nihil p̄ueniat: sed bona ipsorū p̄ manus episcopi loci tradantur hęredib⁹, si fieri potest, vel in pias causas erogētur. Hospes verò si aliquid de bonis talium cōtra hanc constitutionē nostrā habuerit, triplum episcopo restituat, cui visum fuerit assignādum, non obstante statuto aliquo seu consuetudine seu priuilegijs quę hactenus contrariū inducebant. Si qui aūt contra p̄sumpserint, eis de rebus suis testandi interdicimus facultatem: vt in eo puniātur in quo deliquerint: alias prout culpę qualitas exegerit puniendi. ¶ Agricultores & circa rusticitatem occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sint qua cunq; parte terrarum: ita vt nullus inueniatur tam audax q̄ personas vel boues, agrorum instrumēta, aut si quid aliud sit quod ad operam rusticalem pertinet, inuadere, capere, aut violenter auferre p̄sumat. Si quis autē huiusmodi statutum ausu temerario violare p̄sumpserit: in quadruplum ablata restituat infamiam ipso iure incurrat, imperiali animaduersione nihilominus puniendus.

¶ Nos verò Honorius episcopus seruus seruorum Dei has leges à Friderichо Romanorū imperatore filio

nostro

a ¶ QVOMODO IN LAESAE MAIESTATIS CRIMINE PRO.&c.
¶ Iſta rubrica eſt magiſtraliter poſita cauſa cõmodioris allegationis.& ad uertendum eſt q; liber authenticorũ diuiſus eſt in nouẽ collationes.poſtea ſuperuenit liber feudorũ, quem.x.collationem uocamus[a], poſtea ſuperuenerunt iſtæ conſtitutiones,quas undecimam collationem appello:ipſaſ q; gloſſare uolui ego Bartolus de ſaxo ferrato ciuis Peruſinus,ut multa utilia quæ in eis ſunt,omnibus innoteſcerent, & etiam ad laudem diuinæ recordationis domini Henrici imperatoris ipſarum conſtitutionum auctoris qui illuſtriſſimi domini, domini Caroli quarti Romanorum imperatoris nunc regnantis, cui debito fidelitatis adſtringor : quia me ſuorũ conſiliariorum & domeſticorũ[b] numero aggregauit. & me, meoſq; poſteros quos legũ doctores eſſe contigerit,legitimationis & conceßionis ueniæ ætatis aliiſq; priuilegijs & gratijs decorauit. In nomine igitur dei omnipotentis ad laudem & reuerentiã præfati domini ĩperatoris ſuiq; aui, & ſtudentiũ utilitatẽ gloſſaui eas ordine infra ſcripto, ſupponens quicquid p me dicetur, correctioni cuiuslibet melius ſentientis. & quia textus eſt breuis:nullus me de gloſſarũ lõgitudine inculpet. ſunt enim multæ gloſſæ ex q bus hæc collatio multum utilis redditur.Bartolus.

a In hoc nõ eſſet ſtãdum cõi denominatiõi ventiũ. Ana.in prelu. feudo.i.uij. col.

b Idẽ multum familiariũ. Ioã.de pla.in rubr. de dome.& pte&o. li. x.

nro chariſsimo p vtilitate oĩum Chr̃ianorũ editas laudam⁹ approbam⁹ & cõfirmam⁹ tãq; in ęternũ valituras.& ſi qs auſu temerario, inimico humani generis ſuadẽte, quocũq; modo hasĩfringere tẽtauerit: ĩdignationẽ Dei oĩpotẽtis & beatorũ Petri & Pauli apoſtolorumſe nouerit incurſurum.

¶ Finis.

Extrauagãtes cum apparatu ſiue gloſsis domini Bartoli, quas nõnulli vndecimã collationẽ appellãt, feliciter incipiunt.

b ¶ Dreprimẽdũ.] Primò ponit cauſam legis condẽ dę.ſecundò ſtatutũ generale in ordine procedẽdi in crimine lęſę maieſtatis. Tertiò ſtatutũ ſpeciale in modo procedẽdi cõtra cõtumaces. Quartò ponit clauſulam deregatoriam .Quintò declarat ad quos caſus extendatur.Sextò quo tempore ſumat vigorem.

c ¶ Multorũ.] ſed cũ multis graſſantibus iudici à lege antiqua concedatur arbitriũ vt poſsit pœnas augere: vt.ff. de pœ.l.aut facta.§. fi. & no.ff.đ infa.l.quid ergo.§.pœna grauior.ideo hoc caſu hęc.l.neceſſaria nõ videtur. Sol.antiqua iura dabãt arbitriũ iudici imponendi pœnam maiorẽ maleficio liquidato.hęc de nouo ſtatuit circa modũ liquidandi maiorẽ maleficio liquidato.hęc de nouo ſtatuit circa modũ liquidandi dans poteſtatẽ.& hęc, ſcilicet multitudo delinquendi dans poteſtatẽ. & hęc,ſcilicet multitudo delinquentium eſt cauſa finalis legis condendę: vt.ĩ.dicam.

d ¶ Ruptis.] determinat verbũ conanti qđ eſt.ĩ. nec reſoluit in cõditionem:qa determinat verbũ p̃ſentis vel p̃teriti tpis:ſec⁹ ſi eſſet verbũ futuri tpis,vel reſpiceret futurũ temp⁹:vel.l.á teſtatore.ff.đ cõdi.& demõ. & de vſu.l.euictis.quod tractaui.ff.de condi.& demon.l.j.

e ¶ Debitę.] iure diuino & humano:vt.ĩ.dicetur.

f ¶ Fidelitas.] Quędã eſt fidelitas q̃ debet pximo, ſcilicet nõ offendere eũ,nec ei inſidiari.ff.de iuſti.& iur.l.vt vim.nõ aũt tenet eũ defendere, vt not.ff.de reg.iur.l.culpa caret. Alia eſt fidelitas q̃ debet patri quem qs etiã tenet defendere verbo:qa debet patri indicare q̃ cognoſcit cõtra eũ: vt.ff.ad.l.põp đ parri.l.j.ĩ fi.&.l.ſeq.debet etiã ei reuerẽtiã: vt in tide obſequijs . nõ aũt reperio q̃ qs teneat patrẽ defendere facto.ſ.opponendo ſe, vel ſimili modo. Tertia eſt fidelitas maiõr qua qs tenet dño ſuo: quẽ nõſolũ tenet nõ offendere,ſed indicare v̄bo,& defendere facto vt.x.col.de for.fi-c.j.& de no.fi.for.c.).iſta debet qs prĩcipi.ſ.nõ offendere:& ſi ſciuerit,indicare.qđ patet:qa cõſcij ẽt tenent:vt.C.ad.l.iulli. maieſt.l.qſqs.in fi.tenet defendere eũ.ff. de re mili.l. omne delictũ.§.fi. verè ergo hic dicit toti⁹:qa tota fidelitas debet̃ principi. Eſt em̃ deus in terris.C.de ſacroſanct.eccle.l.iubem⁹ nullã nauẽ.& ibi no. & de eo ſcriptum eſt. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua,& ex omnibus viribus tuis.

Fidelitas triplex.

c Quę fidelitas & qualiter debeat haberi ĩ prĩcipe, vide plene ĩ laſ.in l.j.ff.de pa.

g ¶ Habenís.] ſicut em̃ p̃ habenas equ⁹ rectè ducit:ita p̃ fidelitatẽ ducit ſubditus à dño:q̃ fidelitas habet duas habenas.ſ. in faciendo q̃ fieri debẽt: & nõ factẽdo q̃ fieri nõ debẽt:vt modo dixi . q̃ duo p̃cepta ſunt duę habenę p quas homo ſubdit⁹ ita ducit ſicut equ⁹,& alia animalia ducuntur per habenas:& ita per iſta duo præcepta homo ducitur & pacificus ſit ſicut equus p habenas quas timet. & fuerũt hęc duo p̃cepta facta primis duob⁹ parẽtib⁹:ſup quib⁹ pendẽt leges & pphetę:& ſuper quibus totũ vtriuſq; iuris corpus fundatũ eſt:vt no.ff. de iuſti.& iur.l.j.

& ideo bene dixit habenis.

h ¶ In tranquillitate.] hoc patet.nã cũ imperiũ fuit in ſtatu & trãqlli tate,tot⁹ mũd⁹ fuit in pace & trãqllitate, vt tpe Octauiani Auguſti. cũ aũt imperiũ fuit proſtratum:inſurrexit dira tyrannis . & hęc fuit huius opuſculi cauſa finalis.

TITVLVS I.

Quomodo in lęſę maieſtatis crimine procedatur[a].

Henricus ſeptimus diuina fauente gratia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus.

AD reprimẽdum [b] multorũ [c] facinora, q ruptis [d] totius debitæ [e] fidelitatis [f] habenis [g], aduerſus Romanum imperium, in cuius trãquillitate [h] totius orbis [i] regularitas reqeſcit: hoſtili aĩo [k] armati conant nedũ humana, verumetiã diuina pręcepta,quib⁹ iubetur q̃ omnis anima Romanorum principi ſit ſubiecta [l],ſceleratiſsimis facinorib⁹ [m] & aſsiduis rebellionibus [n] demoliri:ne ex eorum abſentia [o], in deteſtando læſę maieſtatis crimine licet ſingulares ſint dñi p̃diorũ ſuorũ:vnde à poſſeſſore ipſe poſſet vendicare mundũ:vt.l.bene à zenone.C.đ quadri.p̃ſcri.&.ff.ad.l.rho.đ iac. l.dẽpcatio. nec eſt op⁹ q̃ dicam⁹ q̃ oĩa ſunt ſua quò ad p̃tectionẽ &c.vt no.in cõſtitutione.ff.ĩ prin.qa imo verè oĩa ſunt ipſi⁹:ſi vniuerſaliť cõſideret. Vel tertiófinhęrẽdo opiniõi ſtẽ eccl̃ię:primò fuit ĩperiũ Babylonis,ſcđo fuit imperiũ Perſarũ & Medorũ.tertiò fuit imperiũ Gręcorum. quartò fuit imperiũ Romanorũ. vltimò adueniẽte Chriſto iſtud Romano.ĩperiũ cœpit eſſe Chriſti impiũ: & iõ apđ Chriſti vicariũ eſt vterq; gladi⁹.ſ.ſpũalis & tpalis.Chriſt⁹ em̃ eſt lapis abſciſſus ſine manibus:cui⁹ regnũ nõ diſsipabit:de quo p̃phetauit Daniel ĩ.d.c.ix. vbi hęc oĩa ĩperia deſcribunt exp̃ſſè. dic ergo q̃ ante Chriſtũ imperiũ Rmanũ depẽdebat ab eo ſolo:& impator rectè dicebat q̃ dñs mũdi eſt: & q̃ oĩa ei⁹ ſunt.poſt Chriſtũ v̄ò oẽ imperiũ eſt apud Chriſtũ & eius vicariũ S. & trãsfert p papã in principẽ ſeculare: vt extra de elec.c. venerabilem. vnde ſi dixim⁹,oĩa ſunt ĩperij Romani,qa tũc Chriſti:verũ eſt ſi referam⁹ ad p̃ſonã Chriſti.ſi v̄ò referam⁹ ad p̃ſonã impatoris ſecularis:nõ pprie dicit̃ q̃ oĩa ſunt ſua,vel ſub ſua iuriſdictiõe:qa nõ terrę eccl̃ię.illas em̃ ſibi reſeruat papa:in quo principaliter eſt imperiũ.in hac ergo cõſtitutiõe ſi ſe retulit ad imperiũ:vel ſi ſe retulit ad p̃ſonã ſuã:locutus eſt cautè.nõ em̃ dicit q̃ toti⁹ orbis iuriſdictio ſit ſua:ſed q̃ toti⁹ orbis regularitas in eo requieſcit.nã& terras eccl̃ię ipe habet certo modo regulare, ſcilicet defendẽdo eas, & ſeruãdo in deuotione eccleſię : vt iurauit in.c.j.extra de iureiur.in cle.& hoc p nũc trãſitorie dico: qm̃ op⁹ p̃ ſe reqrit q̃ dico. quare ſic credo tenere eccleſiã:ſic ergo imperatorẽ ſenſe reqrit q̃ dico. quare ſic credo tenere eccleſiã:ſic ergo imperatorẽ ſentire:& ſi male hoc vel aliud intelligerem,ſum paratus corrigere.

d Vide gl. in pragma. ſanctio . in pœmio ,ĩ verbo dei & ĩa . in.l. cũctos populos. C.de ſum.trin.& fi.catho.

i ¶ Toti⁹ orbis.] cõtra: qa maior pars mũdi nõ obedit prĩcipi. Sol. illđ đ facto:ſed đ iure ſec⁹ đ. ſimile habem⁹ đ Daniele.ix.c.vbi de Nabucho donoſor q̃ erat vniuerſalis impator,ſic ait: Tu rex regũ es: de⁹ cęli regnũ fortitudinẽ gloriã & imperiũ dedit tibi:& oĩa in q̃b⁹ habitarẽt filij hoĩm, beſtias agri & volucres cæli dedit in manu tua:& ſub ditiõe tua vniuerſa cõſtituit.& ĩtelligẽdũ eſt đ iure:qa de facto nõ obediuerũt ſibi omnia:vt legitur in chronicis: vt ĩ.d.c. p̃ gl. Itẽ cõtra: qa in terris eccleſię nulla habet iuriſdictionẽ:vt in.c. paſtoralis. extra de re iud.ĩ cle. Sol. eccleſia habet ex donatione principis ẽt ei⁹ q̃ hanc legẽ cõdidit: vt in.c.j. extra đ iureiu. in cle.vnde iſe princeps habere videt:vt in.l.).§. oĩa em̃.C. de vete. iur. enu.vellicet[e] alicui⁹ particulæ dominiũ nõ ſit ſuũ: tñ verũ eſt qđ hic dicitur: ſicut dicit dñs gregis etiã ſi vnũ pecus nõ ſit ſuũ : vt.ff. de rei vẽ.l.ij.&.iij.& p̃ hoc patet q̃ impator rectè đr dñs mũdi.ſ. vniuerſalis

d Vide gl. in pragma. ſanctio . in pœmio ,ĩ verbo dei & ĩa . in.l. cũctos populos. C.de ſum.trin.& fi.catho.

e Iſtã ſolutionẽ ſeqt̃ Ia.in.l. cũctos populos . C . de ſum . trinit. & fide catholica.

f Iſtam ſequunt Ia.& Alua.in.c.j. quis dicat Dux Marchio.

g De elẽctione & coronatiõe ĩperat. vide plenè Alua. in.d.c.j . qs dicat Dux &c.

k ¶ Hoſtili animo.] id eſt nil debentis ſubiectionis & reuerentiæ ſecundùm Hugonem.

l ¶ Subiecta.] ad Roma.xij.c.ſed ibi nõ dicit Romanorũ principi ſed poteſtatib⁹ ſublimioribus. Sed de illo intelligendũ eſt ſub quo Chriſtus voluit naſci & crucifigi.hoc imperiũ eccleſia approbat &c.

m ¶ Facinoribus.] i.cõſpirationib⁹ in malã partẽ:vt no.ff. de publi.l. quantę.& facit.C.ad le.iul.ma.l.quiſquis.in prin.

n ¶ Rebellionibus.] quid ſit,dicitur.ĩ.proxi.

o ¶ Abſentia.] hucuſq; poſuit cauſam impulſiuã.i.vnã cauſam finalẽ ſeu rationẽ legis cõdẽdę : nũc ponit aliã:hoc modo. Primò quomodo tpe factę legis multi conabant cõtra ĩperatorẽ. & hęc fuit cauſa impulſiua legis,nõ finalis,qđ patet:qa cũ lex iſta ſit vniuerſalis & ppetua,cũ & futura facta reſpiciat :illa facta p̃ſentia vel futura nõ ſunt eius cauſa finalis:tendit em̃ ad aliũ finẽ.ſic.ff.đ poſt.l.j.§.ſezũ.& in aut. de nõ alie. in prin.col.ij.& in oĩb⁹.ll.relatis ad ſingulas p̃ſonas,q̃ tñ vniuerſaliter intelliguntur:vt in j conſti.C.in fi.&.ff.de legi.l.non ſingulis. & ideo licet ſingulares ſint dñi p̃diorũ ſuorũ:vnde à poſſeſſore ipſe poſſet vendicare mundũ:vt.l.bene à zenone.C.đ quadri.p̃ſcri.&.ff.ad.l.rho.đ iac. l.dẽpcatio. nec eſt op⁹ q̃ dicam⁹ q̃ oĩa ſunt ſua quò ad p̃tectionẽ &c.vt no.in cõſtitutione.ff.ĩ prin.qa imo verè oĩa ſunt ipſi⁹:ſi vniuerſaliť cõſideret. Vel tertiófinhęrẽdo opiniõi ſtẽ eccl̃ię:primò fuit ĩperiũ Babylonis,ſcđo fuit imperiũ Perſarũ & Medorũ.tertiò fuit imperiũ Gręcorum. quartò fuit imperiũ Romanorũ. vltimò adueniẽte Chriſto iſtud Romano.ĩperiũ cœpit eſſe Chriſti impiũ: & iõ apđ Chriſti vicariũ eſt vterq; gladi⁹.ſ.ſpũalis & tpalis.Chriſt⁹ em̃ eſt lapis abſciſſus ſine manibus:cui⁹ regnũ nõ diſsipabit:de quo p̃phetauit Daniel ĩ.d.c.ix. vbi hęc oĩa ĩperia deſcribunt exp̃ſſè. dic ergo q̃ ante Chriſtũ imperiũ Rmanũ depẽdebat ab eo ſolo:& impator rectè dicebat q̃ dñs mũdi eſt: & q̃ oĩa ei⁹ ſunt.poſt Chriſtũ v̄ò oẽ imperiũ eſt apud Chriſtũ & eius vicariũ S. & trãsfert p papã in principẽ ſeculare: vt extra de elec.c. venerabilem. vnde ſi dixim⁹,oĩa ſunt ĩperij Romani,qa tũc Chriſti:verũ eſt ſi referam⁹ ad p̃ſonã Chriſti.ſi v̄ò referam⁹ ad p̃ſonã impatoris ſecularis:nõ pprie dicit̃ q̃ oĩa ſunt ſua,vel ſub ſua iuriſdictiõe:qa nõ terrę eccl̃ię.illas em̃ ſibi reſeruat papa:in quo principaliter eſt imperiũ.in hac ergo cõſtitutiõe ſi ſe retulit ad imperiũ:vel ſi ſe retulit ad p̃ſonã ſuã:locutus eſt cautè.nõ em̃ dicit q̃ toti⁹ orbis iuriſdictio ſit ſua:ſed q̃ toti⁹ orbis regularitas in eo requieſcit.nã& terras eccl̃ię ipe habet certo modo regulare, ſcilicet defendẽdo eas, & ſeruãdo in deuotione eccleſię : vt iurauit in.c.j.extra de iureiur.in cle.& hoc p nũc trãſitorie dico: qm̃ op⁹ p̃ ſe reqrit q̃ dico. quare ſic credo tenere eccleſiã:ſic ergo imperatorẽ ſentire:& ſi male hoc vel aliud intelligerem,ſum paratus corrigere.

7 otire:& ſi male hoc vel aliud intelligerem,ſum paratus corrigere.

8 ſeu rationẽ legis cõdẽdę : nũc ponit aliã:hoc modo. Primò quomodo tpe factę legis multi conabant cõtra ĩperatorẽ. & hęc fuit cauſa impulſiua legis,nõ finalis,qđ patet:qa cũ lex iſta ſit vniuerſalis & ppetua,cũ & futura facta reſpiciat :illa facta p̃ſentia vel futura nõ ſunt eius cauſa finalis:tendit em̃ ad aliũ finẽ.ſic.ff.đ poſt.l.j.§.ſezũ.& in aut. de nõ alie. in prin.col.ij.& in oĩb⁹.ll.relatis ad ſingulas p̃ſonas,q̃ tñ vniuerſaliter intelliguntur:vt in j conſti.C.in fi.&.ff.de legi.l.non ſingulis. & ideo

ceſſarẽt leges: vt in.d.§. ſexti. & patet ex hac lege q̃ loquit etiã qñ cõtra vnũ pcedit, & quocũq; caſu ſub crimine lęſę maieſtatis. & ſi in aliqua lege vniuerſali vel cõi vel municipali poneret aliqua cauſa impulſiua nõ poſſet opponi q̃ illa cauſa nõ ſit vera: qa nõ nocet: vt. C. de ſal. cau. adiect. l. j. & de cõdi. & d. mon. l. cũ tale. §. ſalſam. & patet ex p̃dictis. ſeq̃ ſi princeps aliqd particulariter reſcriberet: qa tũc factũ vnicũ ſup quo ſcribit poſſet eſſe cauſa finalis reſcripti: vt. C. ſi cõtra ius vel vtili, pu. l. pręſcriptione. & de diuer. reſcri. per totũ. idẽ ſi ciuitas vel ordo decurionũ aliquid ſpecialiter ordinaret ſup quodã facto nõ verõ: eſſet em̃ decretũ ambitioſum: vt. ff. de decre. ab or. fa. l. ambitioſa. Poſuit em̃ vnã cauſam finalẽ imperator ſeu rationẽ legis condendæ, dũ dixit ad reprimendũ multorũ facinora. Iſta em̃ nota vniuerſalis perpetua & futura reſpicit: & eſt finis ad quẽ tendit imperator: & hoc apparet ex natura gerũdij: q̃ eſt vt cũ ponit in accuſatiuo ſignificet cãm finalẽ. ff. d̃ dolo. l. j. §. j. in definitione doli. & de tutel. l. j. in definitiõe tutelę. & ff. ad ex hi. l. iij. §. j. licet qñq; ſignificet modũ. l. qbus diebus. §. j. ff. de condi. & demõſt. ſed certè ille modus nõ eſt cauſa finalis ibi: ſed modus appellat̃ qñ continet onus explicandũ ab eo ad quẽ refert̃: vt ibi dixi. idẽ ſi ponatur in caſu genitiuo cũ hac dictione cauſa, vel cũ hac dictione aõ: vt ff. ad. l. cor. de ſica. l. j. in prin. & in. §. j. & ij. & C. eo. l. is qui cũ telo. nũc aũt imperator ponit alias duas cauſas finales, ſcilicet ne pceſſus vel ſententia retardet. Itẽ ne talia maleficia remaneãt impunita. Sed cũ in. l. ſint plures cauſę finales, an requirat q̃ oẽs cõcurrãt. gloſ. extra de reſc. oc. ij. aut̃ quelibet cauſa p ſe eſt ſufficiẽs ad pducendũ effectũ, & ſufficeret vna: & tũc coniuncta ponit̃ p diſiuncta: vt. l. ſępe. ff. de verbo. ſigni. alꝫ requirit cõcurſus oĩm: qd̃ verũ eſt qñ in. l. ponunt̃ plures cauſę: hoc eſt plura facta ex quib⁹ debet ſequi iuris effect⁹. tũc em̃ de facili cognoſcitur an quodlibet factũ de per ſe ſit ſufficiẽs ad pductionẽ effectus iuris: cũ ius certũ ſit: vt. l. ij. ff. de iur. & fac. igno. Sed quandocũq; in. l. ponunt plures cauſæ, hoc eſt plures finales effectus q̃ ex lege ſequi ſperantur: vt in. l. iſta. & tunc an oẽs requirant, eſt dubiũ, ſed quando illi effectus ſunt ſeparati & diſtincti, ſufficit alterã ex illis cauſis adeſſe: vt inſti. de nup. §. affinitatis. & no. ff. de his q̃ not. infa. l. liberorũ. §. j. & de priui. cre. l. ſi ventri. §. in bonis. Sed ſi illę plures cauſę & plures effectus tendunt ad idẽ: & tũc ſi vna cauſa ponit̃ vt ratio: alia vt ratio rationis. vel vna ponitur tanq̃ maior: altera vt minor ad probandum idem: tunc vtraq; requiritur. ff. ſol. ma. l. j. & de peti. hęre. l. ſed ſi lege. §. item ſi rẽ & hoc apparet hic. nam prima ratio ſeu cauſa finalis eſt maior propoſito: alię duę quelibet per ſe facit minorem. hoc modo dicit imperator, Nos intendimus ad reprimendum multorum facinora &c. ſed iſta reprimuntur ſi ſententia & proceſſus nõ retardentur: ideo ſtatuit q̃ procedi poſſit contra abſentes. Alio modo coniungit & cũ ſcda cauſa. Tertia eſt ſi coniungit̃ cum prima. intẽdim⁹ ad reprimenda talia facinora. ſed iſta reprimentur ſi nõ remanebunt impunita: ideo ſtatuit q̃ poſſit procedi ſummariẽ & de plano vt ei videbit: & ſic facilius inueniatur. prima ergo cauſa generalis eſt, & reſpicit vnũ effectũ cum qualibet earũ & illę reſpiciunt ſeparatos effectus: vna ne retardetur, alia ne punitio extinguatur: & habet locũ ſiue procedatur cõtra abſentẽ, ſiue contra pręſentem: vt. j. patebit. & nõ extẽditur hęc lex ad aliũ caſum ex identitate rationis: quia contra ius commune eſt: vt. l. qd̃ contra. ff. de legi. vnde nõ tollitur niſi quaten⁹ exprimitur. C. de appell. l. pręcipimus. in fi. regula riter enim omnis cauſa requirit plenã cognitionẽ: vt. C. de iudi. l. iudices. & regulariter in cauſis capitalibus non poteſt abſens condemnari. colligitur aut̃ ratio. l. diuerſimodè. nam quędã ſunt leges declaratiuę: & ratio illarũ eſt regula iuris pręcedentis: vt patet ferè per oẽs leges iuriſconſultorũ: maximè in. d. §. itẽ ſi rem. &. ff de verb. obli. ſtipulatio iſta §. alteri. & quaſi per oẽs. & illa propriè dicitur ratio. Quędã ſunt leges merè poſitiuę: quia ad illud nulla ratio iuris antiqui vrgebat; & tunc ratio ex ipſa. l. ſumitur, vel eius pręfatione ſi in ipſa exprimatur: vt hic, & ff. de hęre. initi. l. fi. & ad macedo. l. j. & iſta proprius appellatur cauſa finalis q̃ ratio legis: vt. l. cũ pater. §. dulciſſimis ff. de leg. ij. & de condi. & demon. l. illis libertis. & de iurę pa. l. adigere. §. q̃is. finalis ergo intẽtio. l. eſt ratio, qua ceſſante ceſſat lex: vt. d. li. vbi verò ratio nõ apparet, debemus proprię ſignificationi verborũ ſtare: vt. ff. de exer. l. j. §. ſi is q̃ nauem cum ſimilibus. Accurſius.

Cauſam finalem denotat gerundium poſitum cũ accuſatiuo,

a Propriẽ dicit̃ cõmitti crimẽ lę. ma. qñ aliquid fit cõtra pſonam principis vel contra eos qui ad eius lat⁹ aſſiſtũt vel cõtra rem publicã ſecundũ Io. de pla. in. §. j. inſtitu. de pub. iudic.

b Iſtã gl. reputat nota. & eã ſequit̃ la. ĩ. l. q̃ ſe pris. in vi. j. col. C. vnde li.

a ¶ Retardentur.] ſic. C. de pœnis. ne diu. &. l. correis. Et ſubaudi ne. & ſic ſunt dnę rationes.

b ¶ Impunita.] vt. ff. ad. l. aquil. ita vulneratus, cum ſi.

c ¶ Hac edictali.] Hic incipit ſecũda pars in qua ponit ſtatutũ generale. & in eo ponit ordinẽ procedendi tam contra pręſentes q̃ contra contumaces. ex eo q̃ dicit edictali, apparet q̃ eſt generalis: vt. l. ij. C. delegi. &. j. dicit generalius.

d ¶ In quocunq;.] cũ enim lex iul. maieſtatis[2] habeat multa capita: vt. ff. eo. l. i. ij. iij. &. iiij. in quocunq; crimine cui competit aliquod dictorum capitum, habet locum hęc lex.

e ¶ Et maxime.] hic pręcedit genus[b] .ſ. oẽ crimẽ quod incidit in. l. iul. maieſt. addit̃ ſpecies q̃ cõmittit in impatorẽ vel regẽ: &, ideo nõ ponit̃ implicatiuè, cùm totum ſit expreſſum: ſed ſignificat rationẽ in expreſſis legibus fortius vrgere. ſic. C. ne fi. pro pa. aut̃. habita. ſed ſi genus nõ pręcederet, tunc aut per conditionẽ maximè additur conditio: & tunc innuit idem eſſe in caſu contrario. ſ. conditione non exiſtente: niſi ratione contrarietatis euitandę oporteat dici q̃ dictio maximè abundet: vt. C. de ma. teſta. l. fi. & ibi no. in gloſ. ſup verbo maximè. ſed ſi per hanc dictionem adijciatur ratio, tunc indicat illam eſſe potiſſimam rationẽ, licet alia ſit ratio: vt. l. & ſi maxime. ff. de ſerui. leg.

f ¶ Imperatores,] poſt coronationem &c.

g ¶ Reges.] ante coronationem: vt extra de elect. venerabilem. & no. diligenter q̃ ante coronationem habetur vt generalis dominus. ſi enim eſſet priuata perſona, contra eum facientes non inciderent in. l. iul. maieſt. vt hic patet: & ſic poteſt adminiſtrare & dare priuilegia: vt extra de priui. c. ſuper quibuſda. in cle. & de iureiu. c. j. & ibi glo.. & ſic ceſſat diputatio fa. de are. quã ponit Cy. in. l. bene à zenone. C. de quadri. pręſcrip. poteſt etiam facere condemnationes: vt patet ex literis domini Caroli imperatoris conceſsis cõi Peruſij: cũ ego tunc apud ipſum legatione fungerer: vbi inter cętera ſic ait: oẽs & ſingulas ſententias pceſſus & condemnationes, multas & ordinationes per quoſcunq; duos Romanorum Imperatores & reges prędeceſſores noſtros contra vos & ſingulas ciuitates cõmunis & Peruſij perſonas latas ſeu promulgatas tollimus & relaxamus. Poteſt etiam ante coronationẽ conceſsionis aliorum Imperatorũ tollere & reuocare. qd̃ patet ex alijs literis eiuſdem imperatoris: vbi inter cętera conceſsit quędam: & adiecit tandiu q̃diu per ſucceſſorem noſtrum regem Romanorum ſeu imperatorem non fuerit reuocatũ. quę literę ſunt Peruſij ſub bulla aurea. & prędicta vera poſſ̃ perſona eſt electa in Romanorum regem, & per ſedem apoſtolicam fuerit approbata. Ant. autem videtur tenere gloſ. in. d. c. j. de iureiu. in cle. q̃ etiam electi in diſcordia poſſunt adminiſtrare.

h ¶ Tangat.] ç. d. nõ ſolum ſi ipſum crimen committatur, ſed ſi aliud quod ipſum tangat. hoc autem contingit quandoq; per modum antecedentis, vt mandatum, conſilium, perſuaſio: de quibus plene[c] dixi in. l. nõ ſolũm. §. mandato. ff de iureiur. quandoq; per modũ inhęrentis tempore quo delinquitur: vt auxilium & opẽ dare. de quo dixi. in. l. in furti. §. ope. ff. de fur. quandoq; per modum conſequentis: vt in his qui præſtant conſilium ad euadendum: vt in. l. j. C. de rap. virgi. & dixi in. d. §. ope. vel receptatore: vt. C. de his qui la. l. j. &. ff. de recepta. l. j. facit ad prędicta. ff. ad turpil. l. j. §. incidit. &. C. dehęre. aut̃. credentes. quandoq; per modum alterius actionis: vt ſi quis nollet venire ad perhibendum teſtimonium cõtra reũ de hoc crimine: facit aliquid quod tangit hoc crimen: & hic habet locum hęc lex. & idem ſi faceret vt reus captus euaderet[d]: vt. ff. ad. l. iul. maieſta. ſi cuius. §. item qui confeſſum facit extra de offi. & po. in. dele. c. j. & ibi per Inno. & eſt ſimile verbum extra de hẽre. c. vt inquiſitionis officium. lib. vj.

c Vide latius p Pal. Are. & Iaſ l. j. C. de ſer. fugiti.

d Vide tres pulchras limitationes ad iſtud dictum p Ia. in. §. pœna les. ĩ. xviij. colũ. inſti. de actio.

e Idẽ tenet Bar. & Bal. in. l. j ff. de do.

i ¶ Aſſeratur.] quandoq; per gloſſatorem additur vt verum ſit: vt. ff. ſi qua. pau. fe. di. l. j. in princi. & vi bonorum rap. l. ait prętor. in prin. ali bi dicit glo. etiam ſi verum non ſit: vt. ff. de do. l. j. in glo. ſuper verbo, dicerẽtur. & iſtud placet[e] in his quę reſpiciunt modum procedendi: vt hic. ſcilicet in his quę reſpiciunt ſententiam & executionem, alię gloſſæ procedunt. probatur. ff. de procuratoribus. l. qui omnia. verſiculo planè.

k ¶ Poſsit.] nõ ergo imponitur neceſsitas: & ſic in cauſis ſummarijs licet nõ ſeruetur ordo & procedatur ſolenniter: nõ vitiatur proceſſus vt extra de verbo. ſignifi. c. ſępe. in cle.

l ¶ Per accuſationẽ.] hoc ius commune eſt. ſed in hoc ſpeciale eſt q̃ ad accuſandum admittuntur infames, ſerui, milites, mulieres. ff. ad. l. iul. maieſta. l. famoſi. in. l. in quęſtionibus. & accuſatio eſt nomen iuris. ſicut enim actio eſt ius perſequendi in iudicio quod ſibi debetur, inſtit. de act. in prin. ſic & accuſatio eſt ius perſequendi vindictam publi. vt inſtitu. de pu. iu. in prin. & ius ex quo ſumitur vindicta, eſt duplex, ſcilicet accuſatio & officium iudicis. hoc autem officium exercetur quando per inquiſitionem ad alterius denunciationem proceditur: nam ſuper denunciatione inquiritur: vt. ff. de cuſto. re. l. diuus, & infra dicam. quandoque per inquiſitionem factam proprio motu iudicis. poteſt etiam ſumi accuſatio pro libello accuſatorio; vt. ff. de accuſa. l. ſi cui. in princi. & ad turpil. l. j. §. accuſationem. & illo modo ſumitur hic. Sed quæro quid ſi accuſatio eſt inepte formata, an valeat beneficio huius. l. in hoc crimine? quod videtur: quia cùm non ſit neceſſaria figura iudicij, ergo nec libellus, qui eſt de ordine & figura. & hoc videtur expreſſum extra de verborum ſignificatione. c. ſæpe. in clementina. in contrariũ facit qa hic permittitur procedi altero de tribus modis, ſcilicet per accuſationem, denunciationem, & inquiſitionem: & ſuper quolibet iſtorum permittitur procedi ſummariè & de plano ſine ſtrepitu & figura iudicij. vbi ergo per accuſationem proceditur, oportet accuſationem eſſe factam rite: vt. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de contrahenda. vl. alias ſi non eſt rite facta, non eſt accuſatio: nec per eam delictum in iudicium deducitur: vt. ff. de adulterijs. l. acculaturus. & ad turpillianum. l. prima. §. accuſationem. ibi, erit &c. licet ille. §. faciat contra: quia eſt neceſſaria abolitio: vt ibi, & de accuſationibus. l. libellorum. §. quod ſi libelli. ergo videtur accuſatio aliqua. Solutio, licet accuſatio ſit nulla, tamen qualiſqualis eſt, ſaltem de facto: & ideo eſt neceſſaria abolitio: vt ibi patet. ſed hic requiritur q̃ accuſatio ſit rite facta in forma ſua: vt ſuper ea poſsit procedi ſecundũm formam huius legis facit quod notatur. ff. de furtis. l. ſi quis. §. primo. Bartolus de ſaxo ferrato.

Infames & ſerui quandoq; ad accuſandum admittũtur.

Inquiſitionem.

a Not. hic inq sitionẽ accipi ꝓ inuestigatiõe facti vt no. aut. de cohabi.cleric. & mulie.c. vſa.verſic. nꝑ. ꝙ verbũ extra.

a ℊ Inquiſitionem².] hoc ius eſt nouũ:nã de iure cõi nõ põt pcedi ꝑ inquiſitionẽ niſi in certis caſibus no.in.l.ij.§.ſi publico.ff. de adul. & ibi dixi ꝙ quatuor ſunt regulę in quib⁹ poteſt procedi.Prima per officiales denunciationũ.l.diuus.ff de cuſto.reo.&.C.de accu.l.ea quidem. & de decu.l.j.lib.xij. Secunda regula eſt propter incidentem cognitionem iuris : nã vbicunq; iudex cognoſcẽdo principaliter reperit incidẽter delictũ eſſe commiſ

inquiſitionẽ², ſeu denũciationẽ b

1oſum , poteſt de illo cognoſcere:vt hîc eſt caſus,& in.d.§.ſi publico.& C.ſi aduer.li.le.pe.& de condictio.ob tur.cauſam.l.euitandi. & de calũ. l pe.Tertia regula propter pręcedentẽ generalẽ inquiſitionẽ: nam vbi cunq; iudex inquirendo generaliter de malefactoribus reperit aliquẽ deliquiſſe,poteſt ad inquiſitionẽ ſpecialẽ deſcendere: vt.l.cõgruit.ff.d offi.pręſi.& ad.l.iul.pecu.l.iiij.& in aut.de col.§.iubemus.col.ix.Quarta regula eſt propter magnã offenſionẽ.vbicunq; enim crimen cõmittitur corã iudice,iudex poteſt ſuper illo ꝑ inquiſitionẽ ꝓcedere:vt.C.de calum.l.j.& de teſti.l.nullũ. & de proba.l.penul. & idẽ eadẽ ratione in omnib⁹ delictis quę cõmitterent coram iudice. alꝫ nõ poteſt procedi

2oper inquiſitionẽ de iure cõi.l.reſcripto.§.ſi quis accuſatorẽ.ff. de mune. & hono. Sed ſpeciale eſt hic vt nulla ex prędictis regulis accedente poſsit procedi,vt hîc.de iure canonico poteſt ꝓcedi per inquiſitionem pręcedente fama,vt extra de accu.c.qualiter & quãdo. & de ſimo. licet hely. Sed tunc hoc eſt ſpeciale: quia procedi poſſet etiã fama nõ præcedente:vt hîc patet:quia ſufficit quocunq; modo dicatur:& probatur j.l.proxi.ibi, publice vel occulte.ſed cũ in accuſatione requirant ſolẽnia accuſationis: vt.ꝫ. dixi, quare nõ requirunt ſolẽnia inquiſitionis? Rñ.ſolẽnia accuſationis intelligo circa formã ipſius:vt dixi. ꝙ aũt in inquiſitionẽ pręcedat aliquod prędictorũ, nõ eſt de forma inquiſitionis:

3oſed eſt vt aliqd antecedẽs,& ꝓceſſus valeat ſi nõ opponat.extra de accuſa.c.j.lib.vj.ſicut teſtamẽtũ eſt teſtiõ ſcdm ſui formã,licet teſtator dicat filiusſa.vel ſerũ⁹,vel qd ſimile:vt.C. de edic. diui Hadria. tol.l.ij. ſecus ſi in ipſo deficeret hęredis inſtitutio. Sed an forma inquiſitionis ſit ſicut forma accuſationis : gloſ.inſti. de pup.iudi.in prin.dicit ꝙ nõ Inno.idẽ extra de pur.ca.c.fi.la.de bu.inſt.de ac.in prin.dicit ꝙ eadem forma & eadẽ ſolennitas requirit pręterq; in inſcriptione ad pœnam talionis:quia cũ locũ accuſatoris ſubeat iudex:& inquiſitio loco accuſationis eiuſdẽ debet eſſe naturę:vt.l.j.§. hęc actio. ſi quis teſta.li. eſſe iuſ.ſu. & hoc placet quantũ ad hoc vt inſeratur locus & tẽpus eodem

Iudex per iquiſitionẽ ꝓcedẽs eſt loco accuſatoris.

4omodo:quia nõ debet in tanto crimine vagari:vt.ff.de iniu.l. pretor edixit.in prin.& de dolo.l. idem exigit.facit quia ſi idẽ delictũ opponit per modũ exceptionis.l.ij.§.j.ff.de doli exeptio. & extra de electio.c. vt circa.lib.vj.dixi plene.ff.de exceptio.l.j. nec obſtat extra de ꝓcu.c.fin.& qd ibi per Inno.quia ibi fit inquiſitio contra certã perſonã:tamẽ generaliter quo ad delicta.ſecus ſi fieret de ſpeciali delicto. itẽ accuſatio debet ĩ ſcriptis offerri:vt.l.libellorũ.de accu.&.C.d lit. cõteſt.aut.offerat. ſed cũ inquiſitio nõ offeratur iudici,ſed ipſe inquirat: non eſt neceſſe ꝙ prius formetur in ſcriptis, & poſtea redigatur in actis. ex quo ſequitur ꝙ ſi in proceſſu nõ apparet quãdo fuerit exhibita accuſatio,nõ valet,cũ

6oſit de ſubſtãtialibus:vt.d.l.libellorũ.& no. C. de ac.l. in cauſis. Sed ſi nõ apparet dies inquiſitionis formatę, nõ vitiaret proceſſus : quia dies quo quis citatur ſuper inquiſitione,vel dies quo reſpondit illi,poterit dici dies formatę inquiſitionis:cũ iudex ſemꝑ inquirat: ſed nõ põt dici dies exhibite accuſationis,cũ hoc nõ pertineat ad iudicẽ.multa alia dixi circa materiam inquiſitionis in.d.§.ſi de publico.

b ℊ Denunciationẽ.] de iure antiquo nõ admittit denũciatio niſi ꝑ officialẽ:vt.l.diu⁹.de cuſto.reo.&.C.de accu.l.ea qdẽ.&.ff.de offi.ꝑfect. vr.l.j.§.ſanè.de iure cano. admittit denũciatio ꝓcedẽte charitatiua monitione:vt extra de iudi.c.nouit.& extra de ſimo.c. licet hely. hæc ergo

b Idẽ tenet Panor.in.c. nouiti.xiiij col.in ver. uũccõdeſcẽdo. de iudi. c Idem tenet Panor. vbi.ſ.dictũ eſt.

6olex introduxit[b] nouũ ĩ hoc crimine:qa ꝑ denũciationẽ facta á quocũq; poſſet ꝓcedi de officialis denũciatione , & de iſta materia plenè dixi in d.l.diu⁹. Sed de iſto denũciatore priuato dico[c] ꝙ habet vim cuiuſdam mãdatoris ſeu miſſi ꝓ iudice.ideo deſiſtẽdo incidit in turpil.vt.ff.ad tur.l. j.§.icidit.&.l ab accuſatore.§. denũciatiões.e.ti.& ſi dſiſtat denũciator, ĩpunè iudex ex illa cauſa dimittit ꝓceſſum,ſicut delator mãdatore ſubtracto:vt.ff.de iur.fiſ.l.res quę.§.ſi.qd eſt verũ ſi in ꝓcedẽdo fuit noĩat⁹ denũciator:aliꝫ ſec⁹.ff.de iu.fiſ.l.de eo.ergo hic põt ꝓcedi ad denũciationem alteri⁹ denũciãte nõ noĩato:vt.d.l.d eo.qa ex mero officio iudicis ꝓcedit. Itẽ cũ in caſu illi⁹.l.iſtu tres modi ꝓcedẽdi ſunt ęque auxilia or-

7odinaria,puta ꝙ ſi pendẽte inquiſitione ex officio vel per denũciationẽ ſuperueniat accuſator:nõ debet recedi ab inquiſitione:cùm ceſſet ratio quã ponit Dy.in regula,act⁹ legitimi.de regu. iur.lib.vj. Et quid ſi ex forma ſtatuti conceditur ꝙ iudex generaliter poſsit inquirere de crimine:de hoc dixi in.l. ſi maritus.§.fi.ff. de adult.& hoc de denũciatione q; fit ad vindictam publicã.ad priuatã verò quãdoq; denunciationẽ iudex ꝓcedit in his quę agere nõ poſſunt de iure : vt cũ ſerui á dominis oppri muntur.ff.de his qui ſunt ſui vel alie.iur.l.ij.& de offic.pręfect. vrb.l.j. §.quod autem. Item ad denunciationem patris vel patroni conqueren

8otis de filio vel de liberto:vt.d.l.j.§.cùm patronus. & de oſſi. procon. & le.l.nec quicq̃.§.de planó. Item quãdo homines humiles opprimuntur

d Et idem ſi monachi vel cõuerſi opprimerẽt ab eorũ prælatis.Panor. vbi.ſ.

á poteſtate[d] vel eis aliquid aufertur: vel ab eis promiſsio vel cautio exigitur:vt.ff.de offi.pręſi.l.illicitas. in prin. & quaſi per totam legem, & hoc ſentit Spec.in tit. de denun.§.quis denunciare.& Ioan.and.in.c.nouit. extra de iudi.vbi dictas leges ſic intelligunt, quod eſt nõtandum : quia ad boni iudicis officium pertinet facta ei quęrela de prædictis ex officio eius procedere : cùm tales per ſeipſos agere nõ poſſunt, vel non audent:quod placet: quia interpretatione adiuuandum eſt quod reipublicè vtilitatem continet. Eſt & alia denunciatio priuata quæ locum habet in foro eccleſiaſtico, inducta per legem euangelicam:vt.d.c. nouit.de iudi.quę quotidiana eſt. & per eam multa quę ſunt iuris ciuilis remedio deſtituta,reparari poſſunt: ideo ea proſequor declarãdo quædam ab authoribus iuris cono.intacta. in hac enim requiritur ꝙ quis primò moneat[e] aduerſarium ſuum qui peccat in eum,interſe & ipſum ſolum,dicendo ꝙ cùm in eum peccet retinendo rem ad eum pertinentẽ vel non ſoluendo ei tantam quantitatem ſibi debitã, ꝙ exeat de peccato. quod ſi nõ faciat, iterum dicat idem adhibito vno teſte vel duobus

10teſtibus.ꝙ ſi non faciat,tunc dicat eccleſiæ:& ſic ad forum eccleſiaſticũ recurrat,petens ꝙ cùm peccet talis in eum, & de tali cauſa requiſitus & monitus, & prima requiſitione & ſecunda ſecundum doctrinam & regulam euangelicam,emendare neglexerit,& exire de peccato in periculum animę ſuæ,& etiam contra conſcientiam: implorat eius officiũ, vt eum ad pœnitentiam cogat: vt in.d.c.nouit.ſuper hac denunciatione offertur libellus:ſi lis conteſtatur: & ſententia in ſcriptis fertur ſecun dum Hoſti.& Ioan.and.in.c.nouit.licet in dicta decre. dicatur ꝙ procedatur de plano. quod quid importet.j.dicam.& contra perſonas ſic denunciantes nõ poteſt opponi ꝙ ſit infamis. ſi tamen ſit correptus de cri

e Niſi iuſt⁹ timor impediret monitionẽ: quia tunc põt ſine ea procedi.Anto.de but. & Panor.in.d.c. nouit.

f Idem tenet Panor. in.d.c.nouit

2omine,poteſt ſecundùm Inno.& omnes. poteſt autem opponi ꝙ eſt criminoſus,ſeu in peccato mortali.qualiter enim mouetur bono zelo ad correctionẽ alterius qui nõ eſt ipſe correctus? ſecundum Ber. & Inno. Sed Ioan.and. dicit & ꝙ in hoc genere denunciationis vbi proſequitur quis proprium intereſſe,admittitur etiam criminoſus.ſed ei ob. excõicatio vel alia ꝓpoliatio vel deprędatio:vt ĩ.c.cùm dilectus. &.c.ſi.de or. co.vel alia pręiudicialis exceptio.quod dic vt in.c.nouit.ſuper vlti.glo. per eum.Contra ipſam denunciationẽ opponitur ꝙ poteſt etiam habe ri ſuper eo regreſſus ad iudicẽ ſecularem:nam nõ debet iudex eccleſiaſticus eum indiſtinctè admittere: quia non niſi in defectum iuſtitię, vel

3ocrimen ſui natura ſit eccleſiaſticum, vel ratione pacis vel iuramenti, vel quando crimen eſt notorium vel quando non auditur in iudicio ſeculari,vel quia eſt obligatio naturalis tantum,vel quando hanc proponit miſerabilis perſona & depreſſa:vt in.d c.nouit.de iud.& de pac. qualiter.lxxvij. diſtin. per totum & de foro compe.c. licet. vide ad hoc nota.per Ber.in.c ex tenore.per totum.aliâs ſi indiſtinctè admitteretur,periret temporalis gladij iuriſdictio,& omnis cauſa per hac viam deferretur ad eccleſiã.& ita tenet Ioan.and.in.d.c.nouit[h]. & hoc quod dixi de obligatione naturali, tenuit inno.in.d.c. nouit. ſed cùm illud quod deducitur pro Falcidia vel Trebellianica, ſit naturale debi-

g Iſta opi. Ioan.placet Panor.in.d. c.nouit. ſed Are. ibi tenet opinio. Inno.

h Et etiam Panor.

4otum:vt.no. C.de iur.& fac.ign.l.cũ quis.& ff.de cõdi in de.l.j. & de re. iur.l.cuius per errorẽ.ergo ille qui retinet peccat mortaliter,& contra eum poſſet procedi per formam huius denunciationis,ſed hoc videtur cõtra.c.Rainutius.&.c.raynaldus.extra de teſta.vbi papa pronunciauit has quartas poſſe retineri. Sed dico ꝙ ea ꝙ dicta ſunt de obligatiõe naturali itelliguntꝫ de naturali qua qs tenetꝫ ex ipſo ꝙ qs locupletat cũ aliena iactura.quia qd alienũ eſt, peruenit ad eũ:vt.l. nã hoc natura.ff. de cõdi.inde.vel de ea naturali quę originẽ habet ex conſenſu: vt ex pacto nudo vel iureiuran. interpoſito ab alio, quã á liberto, vt.l. iureiuran

i Idem tenet Bald. in d.authẽ. ad hęc.& Are. in.d.ca.nouit.i pe.col. de iudi.

5ode verbo. oblig.& quod ibi notatur.ſecus de ea naturali quę à conſenſu nõ habet originem, vt in eo qui ex maleficio obligatur ad pœnam. vt.l.nõ ſolum.§.j.ff.de iniur. In propoſito hęres dicitur teneri naturaliter, hoc eſt habito reſpectu ad principia iuriſgentiũ, quo iure dicta quartę deductio nõ erat inuenta.nõ autẽ ex cõſenſu : quia teſtator nũq; conſenſit ꝙ ipſe obligaretur : nec etiam hęres adeundo hæreditatem, quia habuit vel habuiſſe præſumitur animum ꝙ voluit vti beneficio legis. Item nil habet de alieno:quia legatarij & fideicommiſſarij certãt de lucro.non autem petijt quod ſuum eſt vel fuit. Vel dic[k] ꝙ naturalis obligatio non ſubeſt in eo quod per Falcidiam venit deducendum, ſe-

6ecundùm Pe.vt refert Cyn.in dicta.h.cùm quis.de iur.& fact.igno.quod non placet : vt plene dixi in.l.j.ff.de condi.inde. Sed quid de obligatione quæ tollitur præſcriptione? Reſpondeo : tunc actor audiretur á iudice eccleſiaſtico per modum huius denunciationis:quia ei denegaretur audientia in foroſeculari. Sed tu dices, præſcriptione tollitur naturalis[m] & omnis eius effectus:vt.l.fina.in principio: & per Dyn. ff. rem rat.habe.& per Cyn.in.d.l. cùm quis? Reſpondeo tollitur omnis effectus eius ciuilis : non autem poteſt tollere naturalem obligationem quam retinendo incidit in peccatum mortale. ſed eo caſu quo præſcriptio tolleret naturalem , ſecundum ea quæ dixi in.d.l. final . in

7oprincipio.ff.rem ra.habe.tunc ceſſaret hîc denunciatio. Quid de filiofamil.tuto:exceptione Macedoniani,an poſsit conueniri hac denuncia tione,cùm naturaliter & ciuiliter teneatur:licet obſtet exceptio? puto ꝙ non[n] : quia hæc exceptio deſcendit ex delicto creditoris circa illud commiſſo: vt.ff.ad mace.l-j.vnde poteſt opponi etiam denuncianti: vt ſupra dictum eſt per Ioannem andre. dum dicit, vel alia præiudicialis exceptio. idem puto in qualibet alia exceptione propter odium vel delictum creditoris competente, vel doli, vel ſimilis. facit de conditione indebiti.l. qui exceptione. Sed ſi creditor non deliquiſſet: tunc ei iure

8ocommuni ſubueniretur:vt ff.ad macedonianũ.l.ſi quis patrem. Quid de muliere tuta Velleiano? dico eam non poſſe conueniri hac denunciatione , cùm etiam ſoluens repetat ſecundum canon.extra de ſolu. c.finali.& ibi notatur, licet enim teneatur naturaliter , tamen datur ei exceptio æquitate prædicta naturali propter ſuam imbecillitatem & fragilitatem.vnde illa naturalis non habet efficaciam . idem puto in pupillo,eo caſu quo obligatur naturaliter tantũ: vt non poſsit conueniri per viam huius denunciationis,cum illa naturalis nõ ſit efficax. quod

k Contrariũ tenent Bart. Alex. & Ia.ĩ.l.j.ff. de condi. in debi.

l Idem tenet Bal. in auſ. ad hęc. C. de vſur. & in.c.ſi qs per triginta ſ.ſi de feudo fue. cõt.

m Idẽ tenet Panor. & Feli.c.ad aures. extra de præſcrip.

n Idẽ Panor. in.d.c. nouit.

patet: quia quoties ille læderetur, etiam si soluisset, restituitur ex edicto de minoribus naturali æquitate inducto: vt. C. si aduer. sol. l. fi. & ff. de cond. inde. l. interdum. & de in integ. rest. l j. & idē dico in quocunq; casu si aduersus ciuilem vel naturalem obligationem daretur restitutio obligatio enim naturalis elidit̃ per exceptionem descendentem ex illa æquitate naturali: vt. l. si vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. & ideo validior est obligatio naturalis sola cui nulla obstat exceptio, q̃ ciuilis & naturalis, cui obstat exceptio: vt not. ff. de compen. l. quicunq;. nam per exceptionem etiam elidit̃ naturalis obligatio. quid de tuto excep. rei
10 iu. quam glos. dicunt inductam magis ad rigorem iuris obseruandum quàm ex æquitate: vt no. ff. de condi. indebi. l. qui exceptione. & l. iul. & C. de iur. & fact. igno. l. cùm quis? videtur quòd cùm cesset æquitas, & sic naturalis non elidatur: vt. d. l. iul. posit conueniri per viam huius denunciationis: quia peccat mortaliter, contra, imò non est locus huic denunciationi[a]: quia licet peccet mortaliter, nō tamen potest cognosci per sententiam, cùm semel sit cognitum: vt. l. si quis cùm totum. §. planè ff. de exceptio. rei iudi. &. §. si ancillam. & de re iudi. l. post rem. simile de eo qđ est decisum p̃ iusiurandū: vt. d. l. post rē. §. j. & de iureiur. nam & postea. §. j. pro quo facit: nam in certis casibus tantum permittitur vt
20 propter instrumēta de nouo reperta detur restitutio: vt. ff. de re iudi. l. imperatores. Modus[b] probandi hanc denunciationem hîc sit, vt prima denunciatio probetur per seipsam, cùm dicat: corripe eum inter te & ipsum solum. Sed an denunciatus poterit probare contrarium? quod videt̃ de facili: qa posset pbare Rex Frāciæ q̃ Rex Angliæ nunq̃ fuerat ei locutus. sed contrarium puto: cùm prima denunciatio dicatur fieri per seipsum, etiam si fieret intereuentente organo, scilicet epistola vel secreto nuncio: vt. ff. de constitu. pecu. l. qui autem. §. fin. & l. seq. huius contrarij quodammodo impossibilis est probatio. Secunda denunciatio est approbanda per se & vnum alium legitimè deponentem, vel per
30 se & duos alios: cùm dicat: adhibe tecum vnum vel duos: cum in ore duorum vel trium stet omne verbum. Tertia denunciatio quę fit eccle siæ, probatur per ipsum libellum denunciatorium datum ipsi iudici ecclesiastico. Quarta scilicet q̃ peccet in eum: probatur probando q̃ detinet rem suam, vel q̃ est suus debitor. hæc autem elidit̃ hoc modo. dicit denunciatus, non pertinet ad te cognoscere iustè vel iniustè detineant: hoc autem ideo q̃ teneo non contra conscientiam. & hoc sufficit vt vltra ecclesia non procedat. licet enim probet q̃ res fuit sua vel sibi debita, potuit desinere: & sic non sequitur q̃ contra conscientiam non teneat: licet quando ordinariè agitur, sufficit probare suum vel sibi debi
40 tum, nisi aduersarius probet contrarium. sed in hac denūciatione satis est si denunciatus aliquam iustam causam alleget quare contra conscię tiam non teneat: licet causam non probet. creditur enim sibi ad purgandum conscientiam suam, nisi scandalum vel publicū peccatum & manifestum sit. tunc enim debet de satisfactiōe constare, secundum Innocē. Sed Host. contra: quia si semel fuerit meum vel mihi debitum: adhuc prę sumitur, nisi probetur contrarium: vt. C. de proba. l. siue possidetis. Ioan. and. videtur stare dictis Inno. Tu dic[c], si denunciatus dicit se non tenere cōtra cōscientiā suā, & nullā cām allegat: nō sufficit: vt. l. q inter rogatus. de peti hęre. Idem si allegat causam iniustam: vt. l. nec vllam.
50 §. j. eo. tit. sed si alleget causam iustam: tunc si quidem causa est dependēs ex eo facto quia dicit se soluisse, si negat positiones denunciatiōis, videlicet q̃ esset suum vel sibi debitum: & probatum est contra eum: non debet postea credi assertioni sue: vt. ff. de proba. l. cum de indebito. & extra de solu. c. fina. C. de non nume. pe. authen. contra qui propriam cum sint. Conscientia enim alterius non debet probari nisi ex indicijs: vt. C. de dolo l. dolum. sed istud est indicium legitimum & lege probatum. Si verò confessus est intentionem actoris, scilicet fuisse suū vel sibi debitum: dicit tamen se emisse vel soluisse, vel quid simile: tunc si denuncians non probet intentionem suam aliter quàm tali confessione
60 debet stari dicto eius ad excusationem conscientiæ suæ: vt. C. de testi. l. si quis testibus & de sen. & inter, l. cum papinianus. & de iureiu. l. eum qui. in prin. Si autem denunciator potest & vult aliter probare quàm ex confessione denūciati: tunc cessat talis prę sumptio: qa fortè ideo cōfessus est, quia sciebat posse probari, hoc probatur in glos. in. d. l. eum q̃ in prin. igitur tūc erit recurrendū ad cōiecturas, scilicet cuius vitę, cuius cōditionis est iste denunciatus: vtrū eius assertioni debeat credi: vt l. nō oēs. §. à barbaris. de re mili. hoc etiā pender ex quātitate rei petitæ: vtrū sit magna vel parua ar. eius qđ no. in. l. admonēdi. ff. de iureiu. Sed si causa qua allegat est talis quę ab eius facto nō pendeat, & sic dicit se
70 habere ab alijs: an debeat eis credi, videndū est qui sunt illi à quib⁹ habuit, & cuius opinionis, & vtrū hoc dixerit antę litem motam, vel post arg. extra de testi. c. licet. ex quib⁹ etiā puto q̃ si hoc habuit à procuratore suo cui hoc mādauerat, satisfit: vt. ff. pro empto. l. qđ vulgo. Idem si defunctus scriptum reliquit, rectè ei credit hęres ad excusationē suæ conscientię: vt. l. qui cum maior. §. pe. ff. de bo. liber. Idem si aliqua indicia legitima appareant ex quibus pars possit informare conscientiā suam: vt. l. mariti. §. lenocinium. in prin. ff. de adul. Si verò informaret conscientiam suam ex prę sumptionib⁹ nō legitimis, nō excusatur. licet enim nō teneat[d] contra conscientiā suam, habet tamen secundū conscię
80 tiam erroneam, & sic peccat, nisi cōscientiā erroneā deponat. & deponere cogetur: vt extra de sen. excō. c. inquisitionis. vb: probatur hęc distinctio. Sed tu dices, nō per hoc pbatur denūciatio q̃ dicit q̃ peccat in me retinendo meū vel mihi debitū. nā apparet q̃ nō peccat detinendo: sed erroneā cōscientiā habendo. sed certè finaliter in hoc peccat hęres q̃ retinet. & sic videt̃ probata denūciatio. sed qualiter peccat hęres in eo quod defunctus tenebat contra conscientiam? Respon. fortè ipse hęres scit: & sic contra conscientiā retinet. si verò ignorat: tunc prius hęredi notificandū est, & aliter q̃ in eius cadat notitiā vel cadere debeat: vt. ff. si cer. pet. l. qđ te. & ff. depos. l. si quis inficiat[e]. & post q̃ notificatū fuerit, debēt fieri denunciationes: nā textus dixit q̃ si peccauerit in te frater tuus &c. prius ergo debet prę cedere peccatū q̃ fiat denunciatio. Sed si hęres nō patiatur se certificari: certè in hoc peccat, & perinde est ac si certificatus esset. argu. ff. quod vi aut clam. l. j. §. aristo. sententia autem super hac denunciatione ferturs q̃ si reperitur denunciatus peccare, in denunciatione prę cipitur ei q̃ exeat de peccato. & ad hoc per sententiā excommunicationis compellitur: vt. d. c. nouit. & no. q̃ solum in his tribus modis procedēdi loquitur hęc constitutio, scilicet per accusationē inquisitionem, & denunciationē. in alijs verò modis procedendi vel p̃ exceptionem nil immutatur. de quo dic vt dixi. ff. de adul. l. ij. §. si publico. & istis tribus modis procedendi attribuunt̃ istę tres qualitates quæ sequuntur.

a ¶ Summariæ.] summa. id est breuis[e]: vel summa. i. prima: vt no. ff. de statu homi. l. summa. & sic summariè. i. summatim vel breuiter vel primariè vt ostendam. hęc materia tangitur per glo. in. l. ij. §. sciendum. ff. ad exhi. & in Spe. de offi. iud. §. postremo. vbi ponit tractatum Ioā. Iazoli de Pysis sed ad maiorem declarationem dics q̃ hoc. s. vt summariè co
20 gnoscitur, quādoq; adijcitur toti causæ: quandoq; vni articulo. de primo intelligere debemus circa ordinem procedendi summariæ id est breuiter. Et hoc quod dico breuiter, non intelligitur diminutiuè, sed ita q̃ totam substantiam comprehendat: vt. l. j. ff. de reg. iur. & ideo qui aliquid dicit in summa, omnia membra principalia ponit: vt. ff. de conditio. inde. l. in summa. vbi proceditur summariè, tunc contestatur lis: subaudi fortè si sententia tribuit ius finale: alʒ secus. ex hoc dico q̃ in processu nil debet de substantialibus omitti. & ideo libellus debet esse ita plenè formatus sicut & quando ordinariè proceditur. ff. ad exhi. l. iij. in prin. Item contestatur lis. l. tigni. §. si quis non possideat. &. §. idē
30 scribit. &. l. iulianus. §. proinde. ff. ad exhi. Itē sentētia diffinitiua datur vt. l. ij. §. prę terea. ff. ad exhi. & de in litē iurā. l. in actionibus. in prin. & ff. de libe. agn. l. si qs á liberis. §. si qs ex his. licet qdā[g] dicāt q̃ illa est sentētia interlocutoria, vt ibi tangit̃ secundū Guil. sed gl. C. cōmi. vel epi. l. j. innuit q̃ in his summarijs non requiratur ordo. quod non placet, q̃ dictas leges. Expeditur[h] autem iste processus breuiter: quia licet aliâs non possint dilationes breuiari nisi causa cognita: tamen hic abbreuiādi illa sola est causa sufficiens q̃ causa debet agitari summarie: vt. ff. de re iu. l. ij. in fi. non tamen ita potest abbreuiari vt probationes legitimę pereant. hoc enim impediret causę cognitionem: quod non potest
40 quia causę cognitio est substātia iudicij: vt. C. cōmi. vel epi. l. iudex. &. l. fin. & not. C. de sen. l. prolatam. sed ea quę sunt de substantia, non possunt omitti per hoc qđ dixit summariè, vt dictū est. ergo &c. probatur extra de verb. signifi. c. sæpe. in cle. In hoc processu si exceptiones opponantur quę requirant altiorem indaginem: si quidem possunt per aliū iudicem examinari: per iudicem non admittentur, sed in aliud iudiciū seruabuntur: vt. l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad treb. &. l. ij. §. ibidem. ff. ad exhi. Si verò in alio iudicio examinari non possunt: etiam in illo examinantur: vt in. d. §. ibidem. in fin. & ita intelligit glos. dum dicit de excep. quæsitis pro possessione retinenda. sed posse respuere illa
50 quę nō possunt alibi examinari, aufertur ius partis, & etiam cognitio tolleret̃, quod non potest: vt dictum est. illa autem nō dicitur habere altiorem indaginem quę potest examinari intra tantùm tempus k intra quantum principalis processus expeditur: etiam si hoc non opponeretur: vt. l. si is à quo. in prin. ff. vt in pos. leg. Item sicut in his casibus in quibus ordinariè agitur, quis citatur peremptoriè, ita & in istis casib⁹ vbi agitur summarie: quod patet in interpositione primi decreti & secūdi quod summarie sit, & oportet q̃ prę cedat peremptorium: vt. C. de his qui ad ec. confu. l. fi. aliâs prę senti. §. sed si hoc facere. &. C. quomodo & quando iu. l. consentaneum. & Cy. no. ff. de dam. infect. l. si finita. §. iu
60 lianus. Tempore autem feriarum nō potest procedi nisi in casibus expressis. ff. de ferijs. l. j. &. ij & quamplurib⁹ alijs legibus nō obstat prędictis extra de verb. signi. c. sępe. quia tota hęc glos. procedit quando summarie tantum debet procedere. ibi quando omnia illa verba iungūtur simul. de quo. j. dicam. Circa modum probandi in hac summaria cognitione sciendū est l q̃ plena probatio est facere iudici plenā fidem: vt. C. de eden. l. procurator. & de cōdi. ob tur. cau. l. j. &. ff. de proba. l. quinquaginta. habet autē hęc plena fides suos gradus. nam quandoq; quis incipit suspicari, hoc est à leui argumento in vnam partē inclinare: quandoq; quis incipit opinari animū suū aliqua ratione satis forti: nō tū q̃
70 credat nō posse esse cōtrariū: qnq; procedit vltra, & incipit credere, ita forti ratiōe q̃ firmiter inhęret vni parti, nec de cōtrario aliquo modo dubitat: & ista est plena pbatio & plena fides: & hęc naturalis dicit. & pbatur. ff. de quęstio. l. j. in prin. vbi ad tormēta seruorū ita demū venire oportet cū suspect⁹ est re⁹: & alijs argumēntis, ita pbationi admouet̃ vt sola cōfessio seruorū deesse videat. qđ eīm dicit, cū suspect⁹ est reus, denotat primū gradū quo quis incipit puenire ad fidē, scilicet suspicionem. qđ verò iuodit. & alijs argumēntis, denotat secūm gradū quo incipit opinari. qđ verò subdit de cōfessione seruorū, denotat vltimū gradū, scilicet q̃ plena fides habet, & dicit plena pbatio. hoc etiā pbatur. ff. d testi.
80 ol. iij. §. eiusdē. in fi. ibi, qcquid aūt credas aut parū pbatū opinaris &c. & hoc plenius dixi in repetitione. l. admonēdi. ff. de iureiu. vbi de semiplena pbatione tractaui. Nūc aūt ad ppositū dico q̃ quędā sunt causę summariæ modici & quasi nullius prędicij: & in his sufficit pbatio p̃ iuramentum: vt. ff. ad exhi. l. thesaurus. nō enim nocet dño si patī̃ me cauentē de dāno infecto quęrere thesaurū meum in fundo suo. idē vbi cunq; petitur exhibitio sola. secus si in actione[m] ad exhib. veniret possessionis translatio: vt. l. celius. §. iulianus. ff. ad exhi. Vel si aliter per exhibitionem

a Ista opinionē sequit Bal. in auth. clericus. C. de epi. & cle. And. et Ber. in. c. nouit. extra de iu. sed cōtrarium q̃ imo in illo casu habeat locum denunciationē tenēt Hostiē. Panormita. & Feli. in. d. c. nouit.

b Idē tenet Panor. i. d. c. nouit.

c Ista opinio placet Panor. i. d. c. nouit. & ibi eā dicit esse de mēte Aūt. de bur.

d Idē Panor. in. d. c. nouit.

e Idem tenet Pet. de anch. a. Ioa. de imol. & ge. mathā. in cle. sępe. de verb. signi.

f Istā doctrinā Bar. de verbo ad verbū sequunt Ioā. imol. Pe. de ācha. & ge. nath. in loco prædicto.

g Et malē secūm Bart. vbi plenius vide in. l. si quis à liberis. §. si qs ex his. ff. de libe. agn.

h Idē tenēt Imol. Pe. & Geor. vbi supra.

i Idē tenēt prędicti scribēs. in. d. cle. sępe.

k Dic melius q̃ illud tēpus retinquitur arbitrio iudicis secūm Geor. in. d. c. sępe.

l Idē tenēt Bar. & Frācus. & ibi latius loquūt in. l. a. imo. ff. de iureiuran.

m Vide plene p Ange. ad. §. prętera. in. iij. inſtit. de actio.

hibitionē damnificaretur reus,tūc non sufficeret ꝓbatio ꝙ iuramentū: sed requireretur alia:vt statim dicam. In his em̄ vbi ita modicū prēiudicium vertitur:ex solo iuramento iudex ad suspicionem seu opinionem inducitur. quędam sunt in quibus aliquale prēiudicium fit reo, tamen potest reparari per aliud iudicium:& tunc alia ꝓbatio requiritur quàm per iuramentum,scilicet per vnum testē,vel aliqua indicia & verisimilia,ita ꝙ in suspicionem vel opinionem iudex aduocetur:vt.ff.ad.l.aqui. l.in lege aquil.si deletum.ibi,ad suspicionem iudicem adducam. & de carbo.edict.l.iij.§.causę.ibi modicum pro puero facientē.& de ventr. in
20 pos.mit.l.j.§.si in ea.& ista probatio dicitur facta summariè,hoc est primarie,quasi ad primum gradum probationis ꝓuenerit,scilicet ad suspicionem vel opinionem.& istud est qđ dicimus,prima facie videtur qđ sic,vel prima fronte:vt.C.de edict.diui hadria.tol.l.fin.vel etiam pōt dici summarie,id est breuiter.nam ad plenam probationem secundùm cōsuetudinem hodie approbatam per decretales requiritur quòd fiant articuli,& ꝙ singulariter & distincte probentur.hîc verò sufficit ꝙ summatim negotium probetur:vt.d.l.in lege aquil.ibi,summatim negotio exposito.& hoc intelligo in causis summarijs valde fauorabilibus, scilicet ne propter probationes deficiant:vt alimentorum,& ventris.Siverò
20 non ita fauorabiles essent, licet possint per aliud iudicium reparari: tunc quantuncunq; sint summarię,in eis plena probatio requiritur[a] ex parte agentis.dicitur aūt summarie respectu defendentis: quia si accusator diceretur per calumniam postulare:vel aliquam exceptionem opponere quę requireret altiorem indaginem:differretur exceptionis probatio,ne impediretur actoris intentio.ff.vt in pos.leg.l.is à quo.§.j.& de ꝓto.stipul.l.j.§.pe.&.ff.ad treb.l.ille à quo §.si de testamento.& idē dico[b] de omnibus possessorijs iudicijs,quę dico summarie examinari: vt.C. vnde vi.l.mementaneę.& no.C.quorum le.l.j.in glos.& possunt per iudicium petitorium reparari.nam in eis dico quod requiritur ex ꝑte agē
30 tis probatio.vt.d.l.j.C.quorum bono.vbi expresse dicitur. Circa vero exceptionem aduersarij & circa dilationes poterit versari dicta summaria cognitio.& summaria dicitur hoc casu quasi prima facie hoc videaī, cùm iura partis non perfecte discutiantur.Quędam sunt in quibus partibus versatur prēiudicium:nec possunt in aliud iudicium reparari nisi per appellationem vel alijs modis legitimis.& in his si dicatur procedē dum summarie,intelligitur solum quò ad ordinem:sed ab vtraq; parte probationes & defensiones audiuntur:vt.C.de naufra.l.de submersis.licet ibi fit plusquam summarie agendum:vt extra de verb.sig.c.sępe.in cle.in his enim causis debet intelligi illa constitutio:& sic requiritur hic.
40 Si enim in causis vbi ponuntur omnia alia vocabula,scilicet summarie & de plano &c.si hoc est in.d clemen.sępe.multo minus hoc est vbi dicitur summarie tantum procedi,& prędicta vera vbi contra præsentē proceditur.processus autem qui fieret contra absentem,ex quo possetcō tra eum aliquod decretum interponi,vel diffinitiua sententia ferri: semper debet dici summarie agitari.nam cùm merita causarū partium assertione pandantur:vt.l.fin.C.si per vim vel alio modo.si fit parte absente, non potest dici quod plene liqueat iudici.forte enim si pars fuisset præsens,aliquid ostēdisset.& ideo totum quod probatur,dicitur cōstare sum marie: hoc est primarie,id est prima facie.& ideo gesta parte absente nō
50 ita porrigunt effectus suos ad extraneos[c]:vt.l.qui repudiantis.&.l. papinianus.§.meminisse.ff.de inoffi.testa.cum sim.& sic summatim cognoscitur:vt dicit glos.C. de bon.authori. iudi. possiden.l. cùm proponas. & aut.ibi posita.&.ff.ex qui.cau.in posse.ea.l.fulcinius.§.j.& ibi glos.dicit quod secundum decretum non præcedit summaria cognitio: & ꝙ in eo requiretur probatio per instrumentum vel per idoneos testes: vt.l.si. C.de bo.aut.iudi.pos sed in primo decreto:quia ibi generatur modicum prēiudicium quod potest de facili reparari.sufficit probatio per iuramē tum:vt probatur in aut.de ex.re.§.suscepto.aliàs. §. si vero quidam iurent.quod enim fit dictum summatim,sentit Specu.in.d.§.postremo. cir
60 ca fin.Et si quęratur quę sint causæ summarię:glos. dicit ꝙ regulariter omnis causa requirit plenam cognitionem:vt.l.iudices. C. de iudic. fallit in casibus quos numerat.ff.ad exhiben.l.iij §.sciendum.Specu.idē dicit.& certos casus enumerat.sed Dyn.ff.de prętor.stipul.l.j.§.pen. dat regulas sic:vbicunque agitur causa in qua sententia lata tribuit ius finale,& aufert plenum ius,& tribuit alteri:ibi desideratur causæ cognitio plena.vbi vero econtra,non desideratur plena:sufficit semiplena : vt.ff. quis ord.in bono posses.ferue.l.ij.& de bono.posse.l.iij.§.si causa cognita.sed certe ille leges hoc non probant.nam distinguunt vtrum detur de plano:an iudice sedente pro tribunali.nam aliud est dicere de plano, &
70 aliud est dicere summarie:vt j.dicam in sequent. glos. nam bonorum possessio quæ tribuit ius,datur iudice sedente pro tribunali : & tamen non datur in forma iudicij:vt not.in.d.§.si causa cognita.suę tamen regulę mihi placent[d] vt dicamus sic:vbicunque sententia data tribuit ius finale,nec potest per aliud iudicium reparari,nec per appellationem vel aliud remedium,tunc requiritur causę plenaria cognitio regulariter: vt in.d.l.iudices.C.de iudic.fallit in casu.d.l.de submersis.C. de naufra. Item in casu huius constitutionis. Item in casibus qui ponuntur in.c.di spendiosam.extra de iudic.in clementi.Item in casibus in quibus sententia potest ferri contra absentem,& negotium liquidari:vt.C.quomodo
80 & quando iudex.aut.quī semel.&.C.vbi de crimi.agi oportet. aut. qua in prouincia.Item vbi pervenitur ad secundum decretum,vt dictum est. Secunda regula est quod vbi causa agitur super qua sententia lata non parit magnum præiudicium,vel parit tale quod per aliud iudicium pōt reparari absque alia appellatione vel restitutione vel simili remedio: tunc procedendum est summarie.Illud probatur in omnibus exemplis positis in d.§.sciendum.in glos.& in eo quod.s.dixi de iudicijs possessorijs.Sed hoc quod dico summarię,diuersimode accipitur: vt. s. ostensum est.Sed dicas tu,nulla.l.antiqua reperitur quod agatur summarie. nam in.d.l.iij.§.sciendum.ff.ad exhiben.dicitur quod summatim debet cognosci an actoris interfit.& sic illum articulum tantum dicit examinandum,non totam causam.similiter in causa alimentorum &c.arbonia no summatim examinatur an sit filius:& sic vnus articulus:vt.ff.de lib. agnoscen.l.si quis à liberis.§.si vel parens.& de car.edict.l.iij.§. causæ.& idem in simili.sed vbi aliquid quod est principalis causę intentionis,venit examinandum summariè:meritò tota causa dicitur summaria. de secundo videlicet quando hoc,scilicet ꝙ cognoscatur summatim , additur
10 vni articulo,qualiter intelligatur.ad quod dico quod si causa principalis est summaria,& omnes articuli sunt summarij: eadem ratione ,vt dictum est.Si vero causa principalis requirit plenam cognitionem causæ: tunc de emergentibus & incidentibus videamus . Dico quod quædam sunt emergentes,in quibus,siue quis vincat,siue vincatur. causa principalis propter hoc non perditur.& in his semper dico summarie cognoscendum.exemplum.ff.de petitio.hęredi.l.si quis libertatem.in fin.& de interrogato. ac.l.defensor.§.illud.nec dico hîc vel in alijs emergentibus vel incidentibus agi summariè respectu ordinis:quia in his ordo attenditur respectu ipsius causæ principalis.Sed dico summatim cognosci
20 respectu probationum:quia cùm res sit modici prēiudicij, sufficit qđ ostendatur iudici sic esse prima facie.vt dictis legibus. Quædā sunt emergentes in quibus ille qui illas emergentes proponit,si vincit, ꝑpter hoc non vincit causam principalam:sed remanet in dubio.sed si perdit in illa emergenti, perdit causam:vt cùm actor in prima dilatione nil probauit:vel reus intentione actoris fundata in prima dilatione nil probauit: petit secundam.si obtinet,non vincit causam,sed remanet in dubio probationis.si vero perdit in illa emergenti:absque dubio perdit causam. In istis,si quidem loquimur de probatione impedimenti fienda ab eo qui petit secundam dilationem:dico quod sufficit summaria & semiple
30 na probatio:quod patet:quia sufficit probari per iuramentum:vt extra de except.c.pastoralis.&.ff.de excusatio.tuto.l.scire oportet.§.sufficit. in fin.& ita determinauit papa,vt retulit Specu.in tit.u . de appellationi.§. nunc vero.versicu.quid ergo quod tenet Guil.in.l.ij.§. si quis.ff. si quis cau.& huius casus est ratio :quia consequitur modicum commodum,vt dixi.Sed quando de probatione impedimenti tractaretur: tunc illud nō assero probari ex solo iuramento & per solum iuramentum:sed considero istam emergentem ex parte resistentis:quia ex denegatione huius dilationis consequitur magnum commodum:& si vult impedire,requirit causæ plena cognitio:vt est text.C.de dilationi.l.à procedente . vbi ex-
40 presse dicitur quod ideo causę plena cognitio tunc requiritur: quia si denegaretur,sententiaretur super principali quęstione.igitur de dilatione:quia aliquo casu requiritur plena cognitio.scilicet quando denegatur:igitur in dubio dicitur plenam causę cognitionem requiri. argum. ff.de conditio.indebi.l.sufficit.Quædam sunt emergentes quę habent se econtra ad prædicta quæ ex parte eius qui emergentem,proponit,si vinceret,totum ibi vinceret.sed si perderet,non per hoc perdit totum , nec aduersarius vincit.exemplum in exceptione rei iudicatę,iurisiurāndi,& transactio.quæ opponuntur à reo ante litem contestatam ad impediendum processum.si enim opponens vincit,totum vincit:si perdit, rema-
50 net lis.hoc enim ex parte opponentis requirit plenam probationem vt vincat:potest tamen hæc cognitio dici summaria propter breuitatem dilationis:quia si requireret altiorem indaginem,differretur illa exceptio quantum ad impediendum processum,& contestabitur lis:postea opponetur in vim peremptorię:vt.l.nam & postea.in princi.ff.de iureiurā. in textu & in glos.& ex hoc dico quod si opponens in illa exceptione succumberet,nec plene ante litem contestatam probauit.posito quod super hoc examinati sint testes,& post litem contestatam iterum poterit opponi,& testes iterum examinari super eodem,& iterum publicari.nam primo fuerunt examinati summariè.ergo non impedit examinationem quę
60 fit post litem contestatam,vbi fit plenariè.argu.l.pe,ff.de ijs qui sunt sui vel alie iur.& in.l.à diuo pio:§.super rebus.ff.de re iudic. Item quia testes examinati super vna instantia ad vnum finem, non impediunt examinationem fieri in alia ad alium finem argumen.ff. de eden.l.argentarius § penultim.&.ff.de fur.l.qui tabulas.§.fin.sed hic ante litem contestatam producuntur ad vnum finem,scilicet ne procedatur: postea vero producuntur ad alium finem,scilicet vt diffinitiue absoluatur . & cum instantia incipiat à cōtestatione,non pōt dici ꝙ producantur in eadē instatia:vt hic est casus,& extra de testi.c.veniens. Quędā sunt emergentes vel verius incidentes:vt qñ producuntur aliquę peremptoriæ : & istarū
70 quædam sunt quę à principali intentione nō possunt seperari: vt omnis exceptio ītētionis.si em̄ dico,testamētū nullū esse,qa ruptū agnatione posthumi,vel si dicam actori nō cōpetere ius agendi,qa meus seruus est.vel eū qui petit hęreditatē,nō esse hęredē,qa ego sum hęres,& similia (nō em̄ pōt pronunciari de vno quin pronūcietur de altero) tunc de hoc incidēti cognoscendū est plene.qđ patet,qa sīa lata sup principali parit exceptionē rei iudicatę super incidēti:vt.l.j.C.de or.cog l.ij.& de excep.rei iudi.l.si inter me & te.qđ intellige si principalis causa requirebat plenā causę cognitionē:vt d ll.secus si summariam:vt.ff.de ijs qui sunt sui vel alie.iur.i.pe.& de lib.agno.l.si quis à liberis.§ si vel parens.
80 Quędam alię sunt incidentes peremptorię quę possunt seperari à principali:vt quę vere est exceptiōis exceptio.i.actiōis exclusio.nāvtrūq; esse pōt:& pōt de vno cognosci,& aliud omitti Et istarū ītā sunt quę principaliter non pñt ꝑ se in alio iudicio agitari:vt exceptio pactis:& si quæ sunt alię merę exceptiones.& de istis sine dubio debet plenius cognosci, cū ex vtraq; parte debeāt pleni[e] discuti,vt in.d.l.iudices.C. de iudic. & hoc facit:qa parit plenū prēiudiciū ab vtraque parte.Quędam sunt exceptiones quæ possunt per se examinari in alio iudicio:nō tñ ad eundē

Idem Io. de imo.pet. & ancha.& Ce.nathan. dicta cle. sępe. de ver bo. signifi. Sequunt Bar.& Sali. i.l.j.C. quo dam bono.

Et idē dicūt est regulariter de sīa lata in tā sūmaria: qa regulari ter nō porrigit suū effectū ad alias personas nec facit prēiudiciū i cāpleta.l. i.l.fīnū.ff. de his qui sui vel alie.iur. sunt.

Sūmaria examīatio plenariā nō īpedit.

d Istā doctrinā sequitur Ge.in di cle.sępe

finē ad quem proponuntur in primo.exemplum in.l.vendicantem.&.l. sequen ff.de euictioni.tunc debet etiam plenè probari eadem ratione: tamen licet quis succumbat per modum exceptionis, potest illud deducere in iudicium per modum actionis: vt,d.l.vendicantem.in fin.&.l.seq. ratio est:quia ad diuersum finem agitur: & sic non videtur eadem res: vt l. cùm quæritur .ff. de exce.rei iu.ita no.Cy.C. senten.rescin. non pos.l. peremptorias.dixi plenè quantum ad hoc in.l.q

† Vide de hoc Bal.& ale.ī.l.j.C. qadmit.& ibi Sali.& bal,in.l.neq̄quā. ¶f. de plano. de offic. p consulis.

summariè & de plano[a] sine strepitu[b] & figura[c] iudicij †

romę.§.duo fratres.ff.de verbo.obligatio. Quædam sunt exceptionesquę possunt per se examinari in alio iudicio ad eundem finem per modum agendi: vt exceptio compensationis.sicut enim cùm opponitur,tendit ad hunc finem vt mihi satisfaciat compensando:ita cùm ago,tendit ad hūc finem vt mihi satisfiat soluendo.& ista cùm possit in alio indicio reparari, habet in se aliquid summariæ cognitionis: quia si habet altiorem indaginem,iudex non debet eam admittere. C.de compen.l.fina.& ideosi opponeretur compensatio debiti naturalis quod non potest deduci in alio iudicio agendo,hoc non haberet locum,sed deberet plene examinari sicut aliæ exceptiones: vt dictum est.sed si admittitur ad hoc vt oppo nens vincat,vel vt reprobetur compensatio:requiretur plena causæ cognitio,cùm plenū etiam faciat prejudicium: vt.l.quod in diem.§. si rationem.ff.de compensa.&.ff.de nego.gestis,l.fin autem.§.fin. Sed si iudex causam dimitteret non reprobando:tunc non faceret prejudiciū: vt ibi.Et prędicta de his quę emergunt ante sententiam.sed post sententiā quandoque occurrunt aliquæ emergentes vel incidentes:& ideo dicit q̄ post sententiam aliquando opponuntur aliquę exceptiones ad merita causæ,non ad sententiam: vt in casu.l.j.C.de iur.& fact.igno. & tunc dicidem quod.s.Quædam sunt quę opponuntur contra ipsam executionē: vt quia dicit quod non debet fieri executio quia sententia nulla. vel lata prætextu falsorum instrumentorum,vel alia similia.& ista requirunt summariam cognitionem quo ad breuitatem dilationis: quia si requirunt altiorem indaginem,nō impediretur executio,sed exceptio reseruaretur præstita cautione de reddendo quod exigitur.C.de fal.l.ij.&. C.d preci.impera offeren.authen.quę supplicatio.& extra de in integr.resti. capi suscitata.sed si probationes deberent esse in promptu:vt.C.si ex fal. instrumen.l.fina.ibi,manifestę probationes &c.idem puto quando opponitur exceptio quod non debet mandari executioni in totum.sed quatenus quis facere potest,vel alia similia:vt.ff.soluo.matrimo.l.si ex diuerso.§.fin.cum simi.Quædam exceptiones opponuntur non contra executionem simpliciter,sed contra rem in qua fit executio.& istæ simpliciter requirunt summariam cognitionem quò ad breuitatem,& quò ad semi plenam probationem: vt.l.à diuo pio.§.si super rebus.ff. de re iudic. ratio:quia ibi vertitur modicum prejudicium:qa si nō mādat executioni super illa re,mandabitur super alia. Item de illa quæstione poterit cognosci in ordinario iudicio: vt ibi dicitur.Sed quando contenditur vtrū sententia sit executioni mandanda vel non,& sic de viribus sententiæ: tunc est res magni prejudicij.Sed quid si in causa summaria index in sententia dixerit se habuisse plenam causæ cognitionem:an per hoc faciet prejudicium in alia causa? Respondeo non:quia debet intelligi se habuisse plenam secundùm quod natura causæ exigit:vt l. si vnum. in princip.ff.locat.& de viur.l.si stipulatus.& de damn.infect.l.damni infect.§.quædam & quia cognoscere summarie non est solum in iudice,sed etiam in parte quæ forte non curat producere probationes ideo quia scit causam posse reparari in alio iudicio. & hoc maxime verum est si pars contradicit sententiæ: vt in.c.sæpe.in fin.extra de verb.signi.in clementin.Sed illud capi,loquitur in causis quę parant plenum prejudicium, quocunque modo agatur.sed si in causa in qua requiritur plena, probatio, diceret se habuisse cognitionem summariam:puto sententiam non valere: quia plenaria causæ cognitio est de substantialibus: vt.C.de senten.l.ex stipulatione.&.C.commi.vel episto.l.iudex ideo si omittitur vitiatur sententia:vt not.C.de senten.l.prolatam item quod supra dixi de hac dictione summaria,idem intellige si diceretur quod causa deberet recte examinari simpliciter:de quo verbo fit mentio in.d.c.sępe.quia debet intelligi hoc simpliciter sine plica:id est sine distinctione & inuolutione:vt.ff.pro socio l coiri.& de vulga.& pupilla.substitutio.l.j.& de verbo.obligatio.l.j.§.siquis simpliciter.

[a] Facit ad hoc cle.vestra. extra: a vbi dicit q̄ iudex p̄t procedere sine figura iudicij se formando de fama de notorio & de legitimatione:nec requritur q̄ pro tribunali sedeat: nec q̄ citet ptes. Anto. Regum & principū est d causis arduis summariè cognoscere.

[g] De plano.][a] planum est oppositum alto.Item altum dicitur ratione loci vel styli.dicimus enim quem vti alto stylo. Item de plano fieri oppositum est ei quod fit velociter. quælibet istarum significationum potest habere locum hic : vt statim patebit. videamus ergo quæ causæ debeant agitari de plano.& quid importet:& dico siquidem causa est vilis,vel de vili materia,vel vilium personarum:tunc hic agitur de plano vt.C.de senten.authen.nisi breuiores.&.ff.de offic.procon.& lega.l. nec quicquam.§.de plano.& de ac,l.leuia.& tunc de plano importat quod iudice non sedente pro tribunali:& sit non in loco alto. Item quando non seruatur stylus aliorum iudiciorum:sed sine libello vel alijs solennitatibus cognoscimus veritatem:vt not.in dicto.§.de plano. in gloss.q̄ Guilhel.de cu.in.l.leuia. secundùm vnam opinionem veram. Si vero est causa ponderis grauioris:tunc regula est quòd causa debet agitari plene,& solēniter cognosci:vt.l.iudices.C.de iudic.fallit in quibusdam causis quæ agitantur de plano:vt.ff.de quæstionib.l.vnius.§.final.& extra de iudic.c.nouit.in fin.& extra de accusationi.c.olim. & in his non intelligitur exclusus ordo iudiciarius.vt dicto,c.olim.& ibi nota, per Innocen.& ratio:quia in causis magnis procedere ita repētine sine solēnitate,est stylus a tus nimis.solū enim reges & principes hoc faciunt. sed procedere ordinarie est in his de plano procedee, hoc est non frequenter,nec stylo alto.Vides ergo quod ex diuersitate causæ stylus dicitur altus diuersimodè:& in his semper puto quod non erit necesse iudicem sedere in alto tribunali,sed in camera poterit fieri. & hoc si de tota causa agitanda de plano quæritur.Si verò quæritur de aliquo articulo vnius causæ quæ debet agitari ordinariè,an articulus aliquis potrit agitari de plano? Dic quod quædam facit quis in iudicio coram iudice vbi sufficit præsentia iudicis:vt producere libellum coram iudice.& istud semper potest fieri de plano,hoc est iudice non sedente pro tribunali,& die feriata ob necessitatem hominum:vt l.miles.§.sexagin-ta.ff.de adulte. Item in appellatione quæ solum coram iudice interponitur:vt.C.de ferijs.l j.per hoc dico quod relationes nunciorum quæ fiunt iudici,possunt fieri de plano.& si aliquis habet terminum ad producendum aliquid coram iudice,idem:quia de plano poterit fieri , per dictas leges.secus si habuit terminum ad probandum:quia per hoc solùm quòd exhiberet coram iudice,& non fieret probatio nisi parti detur copia & terminus ad opponendum.& sic quod productum est , approbabitur vel reprobabitur:hoc est ei imponetur fides vel non: vt.C. de fide instrumento.l.final.Quidam sunt articuli in quibus opus est iudicem aliquid facere:& tunc siquidem illud est modici prejudicij , ita quòd summariam cognitionem requirat: secundùm quod dicitur.C. de defen.ciuita.l.iubemus.§.illud.& dixi in præcedenti gloss.& tunc poterit de plano examinari: hoc est iudice non sedente pro tribunali,& die feriatá ob necessitatem hominum: vt.ff.de interroga actio.l. voluit.§.fi. Si verò illud potest esse ab aliqua parte magni prejudicij:tunc non debet agitari de plano,sed plenè causa cognita & iudice sedente pro tribunali: vt.C.de dilationib.l á procedente.& prædicta vera in causis in quibus venit ferenda sententia diffinitiua.sed contingit aliquando quod coram iudice agitantur quædam causæ,& non speratur sententia.sed aliquod decretum iudicis.& in his dic quòd quandoq; decretum tale interponitur in his quæ sunt merè volūtarię iurisdictionis, & nulla alia causa requiritur nisi partium voluntas.& ista de plano interponitur. id est iudice non sedente pro tribunali: vt institut.de liber.§.serui. &.ff. de manu.vin.l.non est omnino. Quædam sunt quæ requirunt causæ cognitionem:& tunc siquidem est cognitio leuis seu summaria , vt in tutore seu curatore qui datur sine inquisitione.& ista possunt similiter agitari de plano.vt.ff.de tutori.l.qui habet.§.quolibet loco.& in bon.possess. quæ non tribuit ius:vt.ff.quis ord.in bono.pos.ser.l.ij.§.dies. & de bo. pos.l.iij.§.si causa cognita. Quædam sunt quæ requirunt verā & plenam causæ cognitionem,vt datio tutorum ex inquisitione,& bon. pos. quæ tribuit ius:& tunc non potest fieri de plano,sed iudice sedēte pro tribunali:vt.ff.de confirmatio.tuto.l.naturalis.§.fina.& de bono. possess. l.iij.§.si causa cognita.&.d.l.ij.§.dies.ff.quis ord.in bono.possess.ser. Sed aduerte quia in istis casibus licet requiratur plena probatio: non tamē est causa ordinaria,imo non fit in forma iudicij,imo nulla parte citata: vt not.in.d.§.si causa cognita.&.d.§.dies.Et illo respectu potest dici nō plenaria,per ea quæ dixi in præceden.gloss.& sic patet quod ille.ll.quę dicunt de plano cognosci,longe differunt ab his quæ dicunt causam summariè agitari.vnde ex.d.l.iij.§.si causa cognita.&.d.l.ij.§. dies. non debuit Dyn.sumere regulas in materia summariæ cognitionis : vt dixi in prædicta glossa.

[g] Sine strepitu[b].]sic extra de ac.c.olim.& de statu.mo.c ea quę.&de elect.c.indemni.§.si verò,libr.vj.& de hęre.c.fina.in prin.lib.vj.& de iuri.c.dispendiosam.& de verbo.significatio.c.sępe.in clement. & strepitu quidam dicunt esse omnem iudicij solennitatem quæ magis spectat ad ordinem quàm ad inuentionem veritatis.quorum opinionem refert Innocen.in.d.c.olim.de accusation.sed non tenet eam.bene dic ergoquod strepitus idem est quod rumor.& descendit à strepo strepis,quod idem est quod rumorem facere secundùm Hugon. sicut enim per verbum de plano,remouetur altitudo loci & styli,vt dictum est, ita per hoc verbū strepitus,remouetur altitudo vocum & declamatio,ideo additur quandoque,absque aduocatorum & iudiciorum strepitu & figura: vt.d.capi. final.in princip.de hæretic.lib.vj.& per hoc dico quod in causis in quibus debet procedi sine strepitu,si pars diceret iudici quod approximaret se ei,& quod volebat ei dicere aliquid in occulto quòd iudex debet hoc facere:aliàs grauaret eum.prædicta tamen iura non haberent locum in hac constitutione:quia hic dicitur quod iudex potest,non autem imponitur ei necessitas.in alijs autem causis iudex non cogitur eum audire nisi palam ante tribunal: vt. C. de episcopis & clericis.l.iubemus. in fin.Item licet aliàs detur dilatio parti ad quęrendum aduocatos : vt.ff. quibus ex causis ma.l.ab hostibus in fine &.l.ait prętor.in fin.§.fin.tamen illo casu non erit danda:quia ab ea est remotus strepitus aduocatorum: puto tamen quod hoc verbum ad maiorem expressionem apponatur.nam per hoc quod dicit de plano,satis potest intelligi respectu loci, styli,& vocis.

b Quo intelligit, vid. Old. i cō si. cxv. icipien te iudicio est cōsidera re.& Card. in cle.ij.qū. xlij.deiudi. vbi late tra ctat hāc ma teriam.

Dilatio dat parti ad quęrē dum aduocatos.

[g] Et figura.]Figura cuiuslibet rei est apparens forma ipsius, vel facies in qua rei substantia figuratur: vt.ff.de actioni.& obligationi.l. non figura.& ita dicit Ioan.andr.in capitulo sępe.extra de verborum significatione in gloss.super verbo,non exigatur . quod est verum in figura rei corporalis:vt.C.de edict.diui hadria,tollen.l.fi.&.ff.de verb. signifi. l.quoties aliquid.vbi hoc melius probatur quāalibi . rei vero incorporalis figura dicitur ei[a] natura.vnde rectè dicimus figurā actionis esse ipsius actionis naturam:vt.C.de rei vxo.actio.l.j.§.cùm aūt. ibi eadem figura &c.quędam sunt facta prout cōsy derantur in fieri seu in actu faciendi:& ipsorū figura est ipse ordo faciendi.vnde in grāmatica dicim[a] figurę simplicis qa simpliciter pfertur.qa igit actus pfectus est simplex, ideo dicitur figurę simplicis.hic aūt loquimur de figura iudicij: & iudiciū licet habeat multas significationes:hic tamen accipitur pro actu examinationis

Figura quid sit.

examinationis & decisionis cauſæ.Figura ergo iudicij, quòd partes iudicij ſint factę ſcām ordinē debitū, & debitam probationē ſeu ꝓpoſitionē,& ex iſta figura iudiciū accipit ſuū eſſe & ſuam ſubſtantiā.qđ patet: quia ſi ordo nō ſeruatur,iudiciū eſt nullū:vt. C.de ſen.l.prolatā . vñ per hoc qđ dicit ſine figura,tollūtur ſubſtātialia iudiciorum, vt ipſum verbū importat : vt not.
Io.an.in.d.c.ſępe.in glo. ſuper verbo,figura. Sed contra hoc oppon. quia
prout * illi qui iuriſdictioni
10 ſublatis ſubſtantialibus nullo modo erit iudicium, cùm res non eſt perpetua ſine eius ſubſtantia: vt.l. obligationum ſubſtantia.ff. de action. & obli.Sed hic in veritatē eſt iudicium,licet extraordinarium.Sol. tolluntur ſubſtantialia iudicij iure ciuili introducta:non autem ea quæ ſunt naturalia iure naturali ſeu gētium inducta naturali ratione:vt.j.in mul
t i s oſtendam. Item aduertendum eſt ꝙ Ioā.and.in.d.c.ſæpe. in gloſſ. ſuper verbo,non exigit,dicit quod iudex non adſtringitur hoc caſu ad aliquas formas regulas vel figuras iudiciorum niſi inquantum in.d.c. exprimitur.& illa expreſſa magis reſpiciunt figurā facti negotij vel cauſæ quàm iudicij ſecundùm eum.Tu dic ꝙ iudex per hęc verba releuatur
20 ab omni forma & figura iudicij inducta à iure ciuili:& tenetur obſeruare omnem figuram & formam iudicij inductam de iure gentiū vel naturali ratione:& de his loquitur vt plurimum illud cap. licet aliqualiter egeat declaratione:vt.j.declarabo.Animaduertendū eſt qđ dicit Io.an. ꝙ ſi omnia dicta verba,ſcilicet ſummariè,ſimpliciter, & de plano , ſine ſtrepitu & figura iudicij,non proponerentur: non haberet locum quod dicitur in.d.clemen.ſępe.vt ibi no.in glo.ſup verbo,in figura. quod eſt verum ſi à primis incipias. & iſtud vltimum omittas. ſed ſi proponere tur iſtud vltimum.ſcilicet ſine figura iudicij:licet omnia verba premiſſa eſſent omiſſa:idē importaret,cùm omnia ſubſtantialia eſſent ſublata.
30 Quod igitur de ſignificatione huius verbi dicam:intellige ldē ſi omnia cōiungerentur.quid ergo hęc verba importēt ꝓ omnes ſingulas partes iudicij,proſequamur latius quàm in.d.c.ſępe declaratur. ¶ Quęro igitur vtrū ſit neceſſe ꝙ pars citetur? Rñ.ſic:vt in hac.l.innuitur. Item quia hoc eſt de iure naturali.nā primum hominem delinquentem citauit deꝰ dicens:Adam vbi es?hoc eñ probatur de re iudi.c.paſtoralis. in clemen. vbi ſententia dñi imperatoris Henrici qui fecit hāc.l.& poſtea damnauit Robertum regem Hieruſalem & Sicilię,caſſa fuit ex eo ꝙ citatio facta legitimē non fuit.& probatur in.d.c.ſępe.Item an eſt neceſſe ꝙ perſonę legitimentur? Rñ.ſic,vt in hac cōſtitu.ibi,vel aliàs legitimè &c.aliàs ſe-
40 queretur abſurdum,ſcilicet ꝙ alter non habens mādatum à me poſſet mihi præiudicare: qđ repugnat iuri naturali:vt.C. de inoffi.teſta.ſi quis in ſuo.&.ff.de reg.iu.l.factum cuiq; ſuum.& extra de reg.iur.c. nō debet aliquis.lib.vj.& hoc tangitur in.d.c.ſæpe. Item an requiratur petitio? Rñ.in caſibus huius.l.oportet ꝙ prędcedat accuſatio, inquiſitio , vel denunciatio,vt dictum eſt:aliàs vbi cauſa deberet agitari ſine figura iudicij.dicitur in dicto.c.ſępe.ꝙ non eſt neceſſe ꝙ libellus detur in ſcriptis,
50 ſed iuxta petitionis formam pronunciatio ſequi debet pro parte agentis vel rei ſiquid petere voluerit & in ipſo litis exordio facienda eſt petitio ſiue in ſcriptis ſiue inverbo,in actis tñ inſerēda: vt ibi dicitur.& iuſtū eſt quia naturale eſt ꝙ agēs petitionē ſuā ꝓponat.nam coram Salomone mulier ita dixit:filius meus viuit.filius iſtius mulieris mortuus eſt:vt notatur.C.de ſentē.ex bre.recitan.l.ij.& extra de præſum.c.afferte mihi. & habetur in.iiij.lib.Regum.iij.c.vbi illa petitio latius ponitur.Et aduertē dum ꝙ illa petitio cōtinet ſolum facti narrationē, nō concluſionem. ex quo infero ꝙ licet illa petitio nō habeat omnia ſolēnia quę de iure requiruntur,vt nō.ff.de edē.l.j.in prin.tñ ſufficit ſi eſt generalis: vt eſt ar.
C. de annal.excep.l.fi.in prin. Idē ſi cōcluſio nō eſt legitimè facta:vt.l.j.
§.j.ff.ſi men.fal.mo.di.vel ſinō petierat eū condemnari. ſed petit eum cogi:qđ fieri non debēt:vt.C. de execu.re.iudi.l.j.tñ in hoc caſu qñ ſine
60 figura iudicij proceditur,valebit iudicium.ſi eñ procedit vbi ſola facti narratio eſt abſq; cōditione vlla:multo magis ſi cōcluſio non erit bene facta,ſi tñ ex narratione poſsit comprehēdi quid actor velit, argumē.C. de rei vxo.actio.l.j.§.j.& hoc eſt qđ volūt dicere verba dicti.c. ſæpe.dum dicit,iuxta petitionis formam.q.d.licet nō pronuncietur in eo qđ eſt petitum,ſufficit ſi pronūcietur iuxta id qđ eſt petitū.aliud eſt enim iuxta petitum,& aliud petitū iudicare.ff.iudi.ſol.l.iam tamen.§.in hac.verſic. quid tamen.ſemper tñ intellige ꝙ non ſit tanta incertitudo ꝙ auferat defenſionem reo:vt.j.dicam.Item an poterit opponi excep.rei iud. vel ſi
70 dicetur in idipſum.exceptiones vero quę magis differūt, & fruſtrantur cauſæ veritatem quàm ipſam reſpiciant:pāt iudex repellere:vt.d.c.ſępe.
Feriato die an iudex ꝓcedere poſsit. alla enim de iure naturali nō ſunt,imo contrariantur. Item an ꝓcedi poſ ſit tempore feriato:vt.d.c.dicitur ꝙ ſic ſi ſunt feriæ indictæ ob neceſſitatem hominum : ſecus ſi ob honorem dei.ratio: quia de natura iudicij ſunt feriæ indictæ in honorem dei.præcepit enim deus coli ſabbata & feriæ indictæ in honorem dei.præcepit enim deus coli ſabbata & ſunt feriæ indictæ in honorem dei.præcepit enim deus coli ſabbata & quaſdam feſtiuitates.An ſit conteſtanda lis? Reſpon.nō. nam dicitur ibi, lite conteſtata non poſtulet, ratio:quia eſt ſolennitas iuris ciuilis.eo tamen caſu quo merita cauſarum tractari incipiunt,vt quia legitimatis ꝑſonis ꝓponuntur exceptiones,vel fiunt poſitiones & articuli , habent
80 vim litis conteſtationis adfaciendum procuratorem dominum litis. Itē quoad certos effectus conteſta.lit.vt.C.de procuratori.l. nulla.ibi , poſt cauſam in iudicio agitatam.& ibi poſt inchoatam cauſam,non dicit licte conteſtata.ſufficit ergo quod quocunque modo cauſa incipiat agitari.hoc not.in.l.nihil.C.de procu.Item an de calum . ſit iurandum:in.d.c.dicitur quod ſic:ne veritas occultetur. in contrarium facit : quia hæc ſolennitas videtur inducta à iure ciuili,vt de iuramento calum.l.iij.ſed dic primum verum quod iuramentum defertur in tota cauſa , etiam de iure naturali,& diuino.hoc enim tempore Moyſi inductum eſt propter incredulitatem vt aliquis deberet iurare:vt extra de iureiuran.c.& ſi chriſtus & Exodi.xxij.cap.ſi igitur iuretur ſuper quolibet articulo,vt fiebat olim:vt.C.de iuramen.calum.l.ij.ſatis putarem ſufficere : maxime cùm tale iuramentum poſsit omitti . vt.d.l.ij.§. ſed quia veremur. Item an debeant dari dilationes:videtur quod ſic.nam in.d.c.ſæpe. dicitur amputandam dilationum materiam:& litem quātum poterit faciat breuiorem:non tamen ſic litem iudex abbreuiet quin probationes
10 verę & defenſiones legitimę admittantur:& ita dicitur ibi : quod iuris naturalis rationi congruit.cùm enim probationes ſunt faciendæ.oportet quod fiant in termino.& puto quod valeant ſi fiant ſine dilatione: vt.l.vnius.in.§.cogniturum.ff.de quæſtio.&.ff.de adulte.l.in crimine.& ibi dixi non æquum eſſe dilationem certam dari cauſa breuiandæ litis. & quod dicit quod non ſint nimis breues, congruit naturali æquitati. nam aufertur parti actoris ius ſuum:reo vero aufertur defenſio: quæ ex æquitate naturali eſt.vt.l.vt vim.ff.de iuſti.& iur.& eſt expreſſum in cle. paſtoralis. de re iudi.Sed ad quid dabitur iſta dilatio?in.d.decret.dicitur quod primò datur terminus ad faciendum poſitiones & articulos ſimul.poſtea verò datur terminus ad producendum omnia quæ partes
20 voluerint.Sed certe illud eſt expreſsè ſtatutum illius decret . quæ vult in hoc ſeruari vſum. hoc tamen non eſt de iure naturali nec ciuili: cùm ſufficiat dari in cauſa ad probandum vnam dilationem:vt.ff. de fer.l.fin. vnde in hoc in foro ciuili non eſt ſeruanda iſta decreta. Item an in dictis cauſis in quibus proceditur ſine figura iudicij, teſtes debeant iurare? hoc enim non reperitur de iure digeſtorum niſi in.l.theopompus ff. de dot.præleg.ſed videtur mera conſtitutio imperatoris:vt.C.de teſtib.l.iurſiurandi . puto tamen quod iurare debeant,per ea quæ dicta ſunt de iuramen calum.Sed an præſente parte?puto quod ſic:aliàs auferretur ei defenſionis copia:quod repugnat æquitati naturali:vt dictum eſt . cir-
30 oca verò dicta teſtium,puto quod debeant eſſe talia quæ concludant , ſicut in cauſis ordinarijs:argumen.eius quod dicitur in Daniele de Suſanna,& quod not.C.de teſtib.l.teſtium.ſed an requiratur publicatio teſtium:gloſſ.in.l.ſiquando.C.de teſtib.dicit quod per Danielem inductū eſt quod examinatio fiat ſecretè.vt legitur in libr. Danielis.xiij.cap. hoc eſt igitur de iure naturali ſeu diuino:& ex hoc ſequitur quod debeat publicatio fieri.aliàs aufertur parti ius defenſionis. ſi enim non publicarentur:,non poſſent impugnari teſtes,& eorum dicta.ſed auferre defenſionem,repugnat iuri naturali:vt dictum eſt.Sed an in hac cauſa poſt didicita teſtificata poterunt teſtes produci.Reſpond. non, cùm ſit pro-
40 hibitum propter timorem ſubornationis.& ſic ex quadā naturali æquitate,quæ eſt ne alter alteri inſidietur:vt.ff.de iuſti. & iure.l. vt vim. hoc eſt introductum & poſitum inter alia ciuilia præcepta . Item an in hac cauſa poterit petere quis vt ſibi edantur inſtrumenta.Reſpon.quod non:& hoc eſt prohibitum non ſolum iure ciuili,ſed etiam naturali æquitate:vt. C.de eden.l.qui accuſare.vbi hoc prohibetur expreſse.Item an requiratur concluſio in cauſa.Reſpond.non:vt.d.capi. ſape dicitur. hęc eſt enim ſolennitas mere ciuilis.ſtatim enim cùm liquet iudici de cauſa,ſine aliqua alia concluſione poteſt ſententiare de iure naturali:vt patet in illa ſententia lata per Salomonem.iij.Reg.cap.j. & eo exemplo
50 puto quod non ſit neceſſaria datio termini ad allegandum. facit quod dixi in præcedenti gloſſ.Item an debeant partes citari ad audiendum ſententiam in.d.c.ſæpe.dicitur quod ſic.quod intelligitur vt infra dicā in gloſſ.ſuper verbo,prædicto crimine. Item an hoc caſu cùm proceditur ſine figura iudicij,requirantur ille ſolennitates quæ à iure poſitæ ſunt circa ſententiam:Reſpond.non eſt neceſſe quod feratur indice ſedente pro tribunali:vt.d.cap.dicitur.hæc enim eſt ſolennitas ciuilis . ſed debet ferri in ſcriptis,vt ibidem dicitur.certe hoc quod feratur in ſcriptis,eſt ſolennitas ciuilis,quæ eſt de eſſe ſententiæ quod ſit deliberata , & non ſubita.l.ij.C.de ſenten.ex breuic.recitand.tamen dicta decretalis ſtatuit
60 quòd feratur in ſcriptis.in foro autem ciuili non arbitror illud neceſſe iſto caſu,vt patet in prædicto exemplo Salomonis,& in dicto capitul. in gloſſ.dicitur quod de iure antiquo non eſt neceſſe ſententiam proferri in ſcriptis:ſed in ſcriptis redigatur vt poſsit probari:vt dictum eſt de petitione.nam ſoli aſſertioni iudicis non creditur niſi ſit papa vel imperator:vt extra de probationibus capi. quoniam contra falſam . & eodē titulo.capitulo.j.in clementi.Sed ſi in ſententiando non ſeruaretur forma.leg.j.C. de ſentent.& interlocut.omnium iudicum valeret,vt ſi procurator eſſet præſens,& condemnaretur dominus, quia hæc ſolennitas eſt iuris ciuilis,& non naturalis ſeu gentium.quod patet: quia licet al-
70 teri abſenti quis non poſsit ſtipulari de iure ciuili: tamen alteri oritur obligatio naturalis:vt.ff.de verborum obligationi lege ſtipulatio iſta. §. alteri.& ibi nota & idem puto ſi iudex ferret ſententiam in abſentem non citatum,quod valeret hoc caſu eadem ratione.aliàs ſecus:vt lege furioſo.ff.de iudicijs.& ibi nota &.C. quomodo & quando iudex. lege ea quæ.in gloſſa idem puto ſi præcedente cognitione,quæ requiritur ſecundum ea quæ dicta ſunt.ſi iudex nulla alia data ſententia iuberet res capi vel diſtrahi pro debito , valerēt.licet enim magis illa ſit natura executionis quàm condemnationis,& ſic non valeret aliàs:vt.C.de executione rei iudicatę lege prima.tamen in hoc caſu valeret exemplo dictæ
80 ſententiæ Salomonis illa vero fuit natura executionis . hoc etiam patet:quia talia ante ius ciuile manu regia expediebantur: vt.ff. de origine iuris.lege ſecunda.

Publicatio teſtiū an requrāt.

Iudicis aſſertiōi nō creditur.

a ¶ Prour.] Poſuit plures modos procedendi & plures formas. & in his dedit iudici poteſtatem eligendi aliquam prædictarum, vel ordinarie ꝓcedendi ſi ſibi videbitur.Sed huic ob.d.c.ſępe. vbi dicitur ꝙ iudex nō poteſt ordinarie procedere niſi de partiū conſenſu.Soln.ibi cauſa ſic cognoſcenda cōmittitur,ſcilicet ſine figura iudicij.hic vero fuit dictū vt

posit procedere hoc modo.& sic nõ fuit positum sub necessitate.l. non quicquid.ff de iudi.&.C.quomodo & quando iudex.l.j. Sed dices tu,ad quid ergo fuit apposita hæc clausula,prout illi iudici videbitur expedire &c? Respon.secundùm hoc potuit eligere quam viam volebat:sed vna electa dubium est an possit ad aliam postea redire:sicut dicimus de eo q̃ assumptus est vt arbiter & arbitrator: vt not.in Spec.in titu.de arbitr.§. sequitur.verſic. quid si compromissum. & dixi ff.de furt.l.si dominium. quod dubium hic tollitur. potest enim ex hoc procedere modis prædictis prout sibi videbitur, hoc est illo tempore, illa qualitate vel specie procedendi quæ sibi videbitur. Ad cuius intelligentiam sciendum est de significatione huius verbi prout. quandoque enim aliquid adijcitur per hanc dictionem prout, quod est diuersum ab eo quod primò positum erat.& tunc ponitur similitudinariè:vt.ff.deso. l.prout quisque.similitudo enim est circa diuersa:vt not.ff. deposi.l. qđ nerua.quandoque respicit idem:& tunc si per hanc dictionem adijcitur aliquid præteritum,& de illo constat:tunc intelligitur limitatiuè: vt C.de eden.l.edita.ibi,prout edicti perpetui monet authoritas. Si verò de illo præterito non constat:tunc in dubio intelligitur poni causaliter, vt sic:concedo tibi vt possis colligere vectigalia tantæ quantitatis prout est hactenus consuetum id est quia sic consuetum est: vt extra de verbo. signi.c.abbate sane.licet ibi loquatur de dictione secundùm quod, vel iuxta quod.sed eadem est ratio.sic loquitur quod not.per Cyn.de cõtra hen.& commit.stipu.l.secundum respõsum.& hoc in legibus,priuilegijs & contractibus:quia illa fiunt animo aliquid disponendi. Idem in sentẽtijs quæ causa cognita proferuntur.secus in confirmatione quæ fieret sine causæ cognitione:quia tunc intelligitur conditionaliter: vt extra de confirma.vti.vel inuti.c.ij.& quod ibi not.& extra de electio.c.quoniã abbas.Si verò per hanc dictionem prout,adijciatur aliquid de futuro: tunc ponitur limitatiuè:vt.d.l.edita.prout dicitur,ius dicentis decernit æquitas.nam illa licentia mutandi & emendandi limitatur secundùm modum de præterito,scilicet prout edicti monet authoritas:& secundũ aliud de futuro,scilicet prout ius dicentis decernit æquitas. istud respicit omne tempus futurum.& ista limitatio est circa tempus & qualitatem:vt not.gloss.in.d.l.edita.& sic iudex hic omni tempore quo vult potest procedere cum figura iudicij & fine.& sic potest eligere vno tempore vnam viam,& alio aliam. Item ex eo quod dixi quod solum in tempore & qualitate facit limitationem, & sic non in substantia dispositionis:apparet quod si illa qualitas vel tempus non limitaretur,non vitiaretur dispositio.exemplum non potest de hac.l.poni:quia iudice procedente apparet qualiter sibi videtur procedendum.pone ergo quòd Titius legauit mihi centum prout per eum declarabitur,certè ipso non declarante valebit.ff.de hæred.instit.l.ij.&.l.cùm pater.§.fina.ff. de lega.ij. &.C.de institutioni.& substitutioni.l.penulti.

a ¶ Videbitur.]Hoc verbum videbitur,denotat arbitrium boni viri[a]. ff.de verb.oblig.l.continuus.§.cùm ita.& de fideicommiss.lib.l.fideicommissaria libertas.& ita potest quilibet dictorum modorum esse iustus & approbatus:& potest iudex eligere quem modum vult.puto etiam hoc casu quod si hæc constitutio diceret,prout iudex voluerit:quod nec pl⁹ nec minus posset.Et pro hac declaratione videamus differentiam inter liberam voluntatem & arbitrium boni viri:cùm etiam voluntatem includat.& quidem de voluntatis esse est quod sit libera, nec possit cogi necessitate præcisa:vt.C.de hęred.instituẽ.l.cùm proponas. Sed cogitur quadam necessitate consequentiæ: vt si quis vult effugere tormẽta,hoc vult liberè,& potest nolle.sed si hoc voluerit,in consequentiam vult illud sine quo tormenta effugere non potest.& ista est necessitas consequentiæ.Nam dicitur verè:coacta voluntas,voluntas est:vt.ff.quod met. cau. l.si mulier.§.quod si metu.voluntas enim est q̃ liberè vult antecedens, & ex illa deducitur ad volendum consequens. Item sciendum est scđm theologos & philosophos q̃ volũtas nunquam appetit nisi bonum existens vel apparens. licet quandoque velit aliquid quod cognoscit esse malum:illud vult sub ratione alicuius boni delectabilis seu apparentis ipsi voluntati. In proposito voluntas alicuius potest consyderari respectu eius quod ipse vult tanquam delectabile ratione regulata vel non:& illa dicitur voluntas libera.alio modo prout ipse vult recta & regulata ratione:& istud dicitur arbitrium boni viri:quia bonus vir hoc arbitratur:vt.ff.iud.sol l.vir bonus,&.ff.pro soc.l.si societatem.§.arbitrorum, cum sim.& verba quæ important liberam voluntatem,sunt verbum volo:vt.l.cùm quidam.de leg.ij.&.d.l.fideicommissaria libertas. de fideicommi.li.Item verbum libet seu libuerit:vt ibidem.idem enim est dicere quod libuerit,id est quod libere voluerit.item vbicunque verbum arbitrium & similia ponuntur cum hac dictione plenum siue liberum:vt l.fideicommissa.§.quamquam.de lega.iij.Item hoc verbum iudicio tuo importat liberam voluntatem:vt.ff.de fideicommis.libe.l.thais.§. lucius. secundum gloss.ibi positam.sed licet aliàs transierim secundùm illam gloss.videtur mihi tamen quod directo text.ibi dicat contrarium, scilicet quòd importet arbitrium boni viri:quod plus placet.quid enim est dices quod ad boni viri arbitrium sine dubio refertur? Conclude igitur quod exceptis prædictis omnia importent arbitrium boni viri, vt videbitur,approbauerit,comprobauerit,& similia:vt.dicta.l.fideicommissa.vel placebit:vt dicta.l.thais.§.sororem.& multa alia quæ ponuntur.ff.de legat.j.l.si sic.quæ hic non repeto:quia dico esse regulam de omnibus,exceptis prædictis,vt dictum est.nec obstat.ff. de fideius.l grece.in prin.vbi equiparat verbum volo,& verbum cupio, & similia: qa vt dixi,vtrunque continet voluntatem:sed vnum liberam, & aliud regulatam:vt ex prædictis colligitur.verbi gratia,quandoque committitur facultas contrahendi,quandoque facultas largiendi ex causa lucratiua,quandoque facultas iudicandi. Primo casu quando committitur facultas contrahendi per verba significantia arbitrium boni viri circa contractum:tunc sine dubio debet arbitrari suo arbitrio regulato ratione,prout bonus vir & diligens paterfamilias facturus fuisset:vt.l.hęc venditio.ff.de contrahen.emptio.&.ff.pro socio.l.si societatem.§.arbitrorum.& de oper.liber.l.si libertus. sed si hæc facultas concederetur per verba significantia liberam voluntatem: tunc omnia potest, duobus exceptis.Primò quod non donet.hoc enim non venit in concessione voluntatis liberæ:vt.l.filius.§.j.ff.de donationi.Secundò quod dolus absit & omnia alia quæ dolo carent, facere potest:vt.ff. mandat. l.creditor.§. lucius.hoc enim non repugnat regulis iurisgentium, secundùm quas licet contrahentibus se decipere:vt.ff.de minori.l.in causę.§.idem pomponius.vnde vides quod quantuncunque committatur in voluntatem liberam intelligitur voluntas libera à regulis iuris ciuilis:sed semper remanet limitata à regulis iurisgentium,vt etiam in sequentibus nota. Secundo casu principali,videlicet quando conceditur facultas largiendi ex causa lucratiua,tunc si per verba significantia arbitrium boni viri,debet eligere vt bonus vir.l.cùm quidam.ff.de lega.ij.&.l.si fic.j. respon.& de leg.iij.l.fideicommissa.§. quanquam. & de fideicom.liber.l. si fideicommissaria libertas.si verò per verba significantia liberam voluntatem:tunc potest facere omnia cõtra regulas iuris ciuilis,seruatis regulis iurisgentium:vt.ff.de mili.testa.l.j.vbi permittitur testari militi quomodo vult.& per hoc potest relinquere deportato,cuius status nullus est de iure ciuili:non autem damnato in metallũ, qui est seruus pœnæ:vel seruo proprio:cùm seruitus sit constituta à iuregentium:vt.l.ei⁹. §.si deportati.&.§.seruum pœnæ.&.§.seruum proprium.ff.de mil.testa. & hoc vult dicere,l.cùm quidam.ff.de leg.j.nam ei qui est indignus propter offensam,non donatur,sed donatum reuocatur.vt.l.fin.C.de reuo. do.ideo bonus vir,hoc est iudex,secundùm regulas iuris ciuilis non arbitraretur ei largiendum.sed secundùm naturalem æquitatem declaratam per ius diuinum maioris perfectionis est retribuere ei qui offendit, quàm alteri.nam ille in cuius libera voluntate committitur,potest eligere indignum.Tertio casu principali,scilicet quando comittitur facultas iudicandi,siquidem per verba importantia arbitrium boni viri, debet sequi omnes regulas iuris ciuilis:vt.l.j.ff.de arb. Si verò per verba significantia liberam voluntatem:tunc est libera regulis ciuilibus. debet tamen seruare regulas iurisgentium seu naturalis æquitatis, quod idem est per dicta iura.& est casus extra de re iudica.capitu.pastoralis.in clemen.nam imperator solutus est legibus,& ex vigore suę potestatis tulit sententiam.tamen quia in quibusdam fecit ibi contra naturalem æquitatem,ideo sententia cassatur.& ex hoc apparet quod in casu nostræ l.vbi proceditur absque figura iudicij,(quia non committitur iudiciũ per verba significantia arbitrium boni viri)debet seruare regulas iurisgentium seu naturalem æquitatem:cùm verbum sine figura, importat quasi committatur per verba significantia liberam voluntatem. & per hoc apparet soluta quæstio quando potestati datur arbitrium liberum: an possit per hoc parti facere iniustitiam?certe non: quia hoc est contra naturalem æquitatem,sed potest omittere solennitatem iuris ciuilis, de hoc per gloss.in.d.c.sępe.in gloss.super verbo,defensiones.dixi.ff. de dona.l.filiusfamiliás.Sed quid si apponuntur verba significantia vtrũque,vt prout arbitratus fuerit & voluerit?Respond.vt.ŝ.dixi quod vnũ prędictorum inest alteri,quia non est arbitriũ sine volũtate.& regula est quando duo ponuntur copulatiue,quorum vnum de necessitate alteri inest,vnum resoluitur in adiectiuum:vt.ff.de pact.l.j.ibi, in idem placitum & consensus.id est placitus consensus, ita in proposito exponatur. id est voluntate arbitratus sit,& sic arbitrium boni viri importabit. facit.ff.pro soc.l.nec adiecit.etiam si dictum sit libere,vt dictũ est. Quid si dicatur in statuto quod in tali negotio procedatur de facto? Certe intelligo[b] eodem modo,scilicet manu regia:vt.l.ij.in prin.ff.de orgin.iur. cùm sit omissa omnis solennitas ciuilis:non autem quod iura alterius vllo modo tollantur nec lædantur contra naturalem æquitatem. idem per quæcunque verba concipiantur.non enim quis potest esse solutus magis legibus quàm imperator. & tamen sua libertas ad hoc non extenditur:ergo &c. Quæro an dictis casibus iudex possit reijcere exceptionem præscriptionis vel aliam procedentem ex mero rigore iuris ciuilis? Respond.in his quæ ipse iudex habet facere,non tenetur sequi regulas iuris ciuilis,sed in his quæ iam à iure facta sunt:ita quod si ex hoc ius alteri quęsitum sit vel ablatum,iudex non habebit immutare:sed tenetur illud sequi.casus est.ff.deposit.l.bona fides.aliàs esset auferre ius alterius: quod est contra naturalem æquitatem.

b ¶ Ad hoc.]id est iuxta hoc,aliter secundùm hoc:vt.C.de iudi. authẽ. ad hoc.& hic incipit tertia pars in qua ponitur statutum speciale in modo procedendi contra contumaces.

c ¶ Communitas[c].]nomen generale est ad vniuersitatem ciuitatis, castri,vel villæ cuiuslibet municipij: quod ab ipsa hominum communitate principaliter regitur.sic.C.de episcopis & clericis.authentic. nulla communitas.&.x.collat. de stat.contra liber.eccle.edict.§.item nulla communitas.

d ¶ Corpus.]generale nomen est ad omnes simul cohabitantes vel non.& quod sequitur collegium,est quando simul cohabitant[d]. & simul colliguntur.ff.quod cuiusque vniuer.l.j.in princip.& est casus expressus hic quod vniuersitas potest delinquere,& contra eam potest procedi:& punitur,licet quidam contra:vt plene dixi in.l. aut facta.§.fina. ff.de pœnis.

a Idem tenet Bart.& Alex.in.l.si ſie.ff.dele.j.

Voluntas coacta voluntas est.

Verba liberã volũtatem importãtia.

b Idem tenet Iaſ.in.l. certi condi ctio.§.ſinũ mos.ff. ũ cert.petat.

c Cõitas habitare dicit in loco vbi habitãt ei⁹ prẽſidentes ſeu ĩ quo loco populus cõ gregari cõſueuit in palatio.Bal. in auth.ſed cũ teſtator.ij. col.in prin.l ver.ſtehabitare dicitur. C. ad le fal. d Sequunt b.&.b.ĩ.l. ſi cut.§.j.ff. quod cuiuſ que vniuer.

preest, videbitur[a] expedire. Ad hoc[b], si qua cõmunitas[c] corpus[d]

Vel collegium vel alia quauis persona, cuiuscunque ſtatus [a] dignitatis [b] vel conditionis [c] exiſtat, ſuper dicto crimine [d] per nuncium [e] vel per literas [f], ſeu etiam per edictum [g],

a ¶ Status.] ſiue liber, ſiue ſeruus, ſiue ingenuus, ſiue libertinus: vt ff. d ſtat. ho. l. iij. cum ſequen. Item ſiue ſit integri ſtatus, ſiue diminuti: vt. ff. de var. & extraor. cogni. l. cognitio. §. j, viles ergo homines hac lege tenentur, licet aliàs non curetur ſi de imperatore ſolo verbo maledixerint: vt. C. ſi quis impera. maledixe. l. j.

b ¶ Dignitatis.] p hoc patet quod in hoc crimine ceſſat priuilegium cõceſſum eis qui habent dignitatem cum adminiſtratione: vt ea durante non conueniantur: vt. ff. de iudic. l. pars literarum: & quod ibi not. ceſſat etiam priuilegium concẽſſum quibuſdam in dignitate exiſtentibus: vt. C. vbi ſena. vel clariſ. l. fina. prout ibi tangitur de modo procedendi & ſententiandi. priuilegiũ tamen iudicis remanet. & quia vt dixi, hic ſunt legitimandæ perſonæ. Bartolus.

c ¶ Conditionis.] maſculus vel fœmina: minor vel maior: tamen tali ætate quod in eum cadat delictum ſui iuris vel alterius: vt. ff. de excep. l. j. in princip. coniuncto. §. parui, Item ſiue ſit laicus, ſiue clericus: ex vi verborum tamen contra clericum non poteſt procedere laicus: niſi ratione feudi[a], vt extra de foro compe. c. verum. & C. de epiſ. & cleri. auẽ. ſtatuimus. & iſte imperator Henricus quoſdam epiſcopos propter rebellionem ſuis feudis priuari fecit. Bartolus.

a Idẽ Pano. ī. c. cete rũ. de iudicijs. quãuis Barbar. ibi contra.

d ¶ Super dicto crimine.] citata vel citatum per nuncium: vt eſt. j. Videtur ergo quod in hoc caſu non ſit neceſſe in citatione exprimi factum limitatum loco & tempore: ſed ſufficit q̃ citetur ſuper crimine læſæ maieſtatis: vt hic apertè dicitur. Sed quid vbi aliàs ſuper dicto crimine debet procedi ordinariè? Rñ. idem: vt. C. de exhiben. re. l. j. in fin. vbi dicit quod poſtquam citatus venit ad iudicium, debet explorare, id eſt dicere quare fuit vocatus. & ſic patet quod in citatorio hoc nõ fuit expreſſum, & quia in criminalibus debent fieri citationes ſicut in ciuilibus. ff. de pœ. l. abſentem. & ibi not. & ff. de re iudi. l. j. & ibi not. Sed in ciuilibus debet citari reus, vt veniat, & ſui præſentiam faciat: vt. C. quomodo & quando iudex. l. conſentaneum. & no. in auẽ. qui ſemel. eod. titu. in gloſſ. ſuper verbo, vocetur. contrarium not. extra de dila. c. j per Bern. & allegat. v. quæſt. ij. c. ſi primates. Sed ibi ſpeciale eſt cùm ad ſynodum vocatur epiſcopus fauore dignitatis epiſcopalis. Sunt & alia multa quæ fauore hominum qui in dignitate ſunt, ſtatuuntur: vt. C. vbi ſena. vel clariſ. per totum. ſed in caſu præſentis conſtitutionis ceſſaret dictus fauor pro eo quod dictum eſt. s. cuiuſcunque dignitatis &c. Sed contra in. d. c. ſępe. de verb. ſig. qa' quando fertur ſententia, debet citari ad hoc. & ſic videtur quod in citatione debet inſeri ad quid ſpecialiter citetur, etiam cùm ſine figura iudicij procedatur. Et hic dicitur quod vigore huius citationis generaliter factæ, quod veniat reſponſurus ſuper crimine tali, poſſit ad ſententiam procedi. Solu. ſi citatus in prima citatione non comparet, procedet, quod hic dicitur. ſed ſi comparuit, & ſtetit ad proceſſum vſque ad finem. ſi tempore ſententię non adeſt, debet citari ſpecialiter ad hoc vt ibi fit. ſi enim primæ citationi veniendo ſatiſfecit, ſi poſtea ſe abſentat, citari iterum debet. C. de bo. auẽ. iu. poſſiden. auẽ. ei qui. Sed tunc vbi debeat citari, vel ad domum ſuæ habitationis quæ fortè eſt in prouincia, vel in curia, dicam. j. in gloſſ ſuper verbo, edictum Et eſt aduertendum, quod licet hoc caſu quandò ſine figura iudicij proceditur. terminus peremptorius non ſit neceſſarius: vt dicam in gloſſ. ſuper verbo, in termino. tamen vbi quis citatur illa citatione generali: ad hoc vt eius vigore poſſit procedi ad vlteriora, requiritur quod fiat citatio peremptoria, vel tres quæ habent vim peremptoriæ: vt dicta. l. conſentaneum. & hoc ſiue fiat ante litis conteſtationem, ſiue poſt: vt ibi no. Item dicta citatio ſpecialis ad ſententiam audiendam ſimiliter debet eſſe peremptoria: vt. l. ad peremptorium. ff. de iudic. Alię vero citationes quæ fiunt in medio ad certum actum, vt ad videndum iurare teſtes, & ſimilia, ſemper intelligũtur peremptoriæ: vt extra de exeep. c. paſtoralis. & ibi de hoc per Ioan. and. facit. C. qui accu. non poſ. l. ſi ea. vbi terminus ille intelligitur peremptorius. quod patet: quia vlterius non auditur. Dilationes verò quæ dantur ad probandum, intelliguntur peremptorie: cùm non dantur plures quàm vna, niſi cauſa cognita: vt. ff. de fe. l. fina. Itẽ ex eo quod dicitur ſimpliciter ſuper dicto crimine patet quod loquitur hæc conſtitutio etiam ex parte accuſatoris ſi citetur quod veniat ad producendum, vel ſi inquiratur de imponendo pœnam talionis. iſta enim ſunt de tangentibus iſtud crimen: ergo &c. patet in textu.

Citatio debet habere cauſam quare reus citetur.

e ¶ Per nuncium.] nuncium conſtituit ipſemet iudex. vt. C. de ſport. l. ij. & ibi not. & in authen. de iudi. §. neceſſarias. col. vj. & puto quod poſſet conſtitui etiam infamis, licet ſit officium publicum: nam viliſſimis pſonis congruit ſecundùm mores noſtros: ergo ab hac infamia non repellit: vt. C. de infa. l. j lib. x. pro hoc. l. nec infames. C. de decurioni. lib. x. ſed ſecundùm leges deberent eligi perſonæ diuites & approbatæ. vt in auẽ. de iudi. §. his autem. colla. vj. facit quia infamis poteſt eſſe procurator. in ſtitu. de except. §. fina. & arbiter, vt. ff. de arbit l. pedius. aliàs incipit, parui. & ff. de poſt. l. j. §. ſed eſt æquiſſimũ. Et ſi dicas, quomodo credetur ei, cùm infamis non poſſit eſſe teſtis, ſtatim dicam. Item debet iurare ſe facturum officium legaliter. Argum. de fide inſtrn. l. comparationes. & C. de ſecun. nupt. l. hac edictali. §. his illud. & argumen. in auẽ. iuſiurandum quod pręſta. ab his, §. j. colla. ij. puto etiam ſi non iuret, poſſe eum exercere officium: vt. C. de arbit. authen. decernimus. eligitur enim periculo iudicis eligentis: vt. d. authẽ. de iudi. §. hoc autem. & ideo videtur quod ſi non apparet quod aliquis ſit electus nuncius, quòd non eſt curandũ, cùm ſtatim eo quod ſibi fit commiſſio de citando, in ipſa commiſsione eligitur, ſed ſi ex lege municipali electio nunciorum deberet fieri à conſilio, & non à iudicibus: tunc deberet conſtare de ea, vel ſufficeret q̃ eſſet in poſſeſsione exercendi illud officium. l. barbarius. ff. de officio pręto. & C. de teſti. l. j. nec poteſt nuncius aliquem citare, niſi fiat ei commiſſio. C. de exhiben. re. l. neminem. Sed an citatus debeat credere eum eſſe nuncium? Reſpond. vt dicitur in authen. de collat. §. eos. collatio. ix. quod exactores qui mittuntur in prouincias, antequã inchoent, debent ſuas literas inſinuare iudici pouinciæ, ex quo colligitur quod ex eo quod in curia ipſius iudicis apparet quod talis eſt nuncius, quod poſſunt citari per eum omnes ſubditi ſui in eius territorio & in eadem prouincia, nec eis aliter fides fieri debet. & ſic credere debet licet in multis partibus obſeruetur quod tales nuncij habent aliqua ſigna quibus cognoſcuntur, in quo conſuetudo loci eſt ſeruanda. Sed ſi citaret extra prouinciam, non eſſet credendum ei ſine literis: vt dicto. §. eos. facit. C. de manda. princip. l. j. & hoc in iudicibus ordinarijs, ſed nuncio delegatorum videtur credendum ſine literis: vt extra de officio delega. capitul. prudentiam. facit quod no. in titu. de citatione. §. j per Specul. Sed an arbiter vel iudex inferior poterit vti nuncijs ſuperiorum? Reſpond. ſic: vt in authen. de defen. ciuita. §. deinde eos. col. ij. ibi, ex prouinciali officio &c. Sed an eidem nuncio deferenti debeat iudex credere, cùm ſit vnus? Quidam dicunt quod non: vt. l. iuſiurandum. C. de teſtib. contrariuum eſt verum, vt hîc, cùm in ſingulari dicat nuncium. facit. C. de epiſcop. & cleric. l. ómnes. §. ſi verò apparitor, & ita vtimur. & creditur eis in his quæ ſibi commiſſa ſunt, & ex eorum officio dependent: vt ſe citaſſe, & ſimilia. facit. C. ad leg. cornel. de falſis. ſiquis decurio. quia ſimiliter etiam ſeruus de facto proprio interrogatur. l. interrogata. C. de quæſtion. multò magis infamis. ſiverò ei committeretur aliquid vt refert quod alios feciſſe vidiſſet: tunc in modicis creditur ſibi: in magnis non eatenus vt iudex poſsit procedere: vt. ff. de reb. eo. l. magis puto. §. ne tantum, &. C. de accuſatio. l. ęa quidem. facit. ff. de cuſtodia reorum. l. diuus. & quod dixi in gloſſ. ſuper verbo, nunciationem &c.

Nuncium quẽ eſſe an credaſ ſine literis.

Infamis procurator eſſe põtnõ aũ teſtis.

f ¶ Per literas.[b]] ſigillatas ſigillo proprio vèl publico: vt. l. ſi publicanus. §. j. de publica. & C. de epiſcop. & cleric. ſi qua per calumniam. & ibi not. & extra de probationi. capi. poſt ceſſionem. Poteſt etiam ſigillare alieno annulo, dummodo faciat de hoc mentionem: vt. ff. de teſtib. l. ad teſtium. §. ij. de hoc in Specul. de citatione. §. iam de citatione. ver. literas. Igitur puto tutius eſſe quod tales literæ publicentur manu notarij, & ita multi obſeruant. licet autem fiant literæ: tamen eſt neceſſarius nuncius qui portet. ſed in hoc differt: quia quando ſolus nuncius mittitur, debet talis eſſe quod citatus debeat credere ipſum eſſe nuncium: vt in præcedenti gloſſ. hic autem ſatis eſt vt credat vel credere debeat literas eſſe alicuius iudicis. Sed dices: quid ſi negare voluerit literas ſibi fuiſſe portatas? Reſpond. iudex ſtabit in hoc relationi fui nuncij. reus enim ſe citatum cognoſcit à iudice per literas. an autem fuerit nuncius, ipſius iudicis eſt cognitio. nam & portare ipſas literas eſt ſignum euidens quod ſit nuncius. Argument. ff. de leg. j. l. ſeruum filij. § . eum qui chirographum. &. C. de donationi. l. j. Sed an actor ipſe poterit portare literas citatorias? videtur expreſſum quod ſic. ff. de furt. l. eum qui §. ſi epiſtola, verſicul. ſed ſi interfuit. vbi ſiquis pro ſeipſo portat epiſtolam: ſi pars negaret eam ſibi præſentatam fuiſſe: eſſet graue quod ipſi actori crederetur: niſi fortè literarum præſentationem probaret per alios: & ideo ſi præſentaret coram teſtibus & notario qui inde conficeret inſtrumentũ, putarem ſufficere.

b Lr̃ę quã do probant no. Bartũ. l. non epiſto. C. de ꝓba.

g ¶ Per edictum.] Iſte modus citandi conuenit ordinarijs & delegatis à principe, & non alijs: vt. C. quomodo & quando iudex. authenti. qui ſemel. Item non ſolum in his caſibus, ſed in alijs omnibus: vt ibi patet. ſed de iure canonico non poteſt fieri niſi de ſola commiſſione papæ. & tunc ſolum contra eos qui procurant ne ad eos citatio perueniat vel ad quorum loca nõ poteſt tutè accedi: vt extra de iud. c. ij. in clemẽ, quę limitatio ſecunda fuit multum æqua: vt ibi patet. ſic puto iudices in foro noſtro debere practicare. nam iſti tres modi citandi permittunt alternatiuè: & ſic iudicis arbitrio. ſed in his debet ſeruare æquitatem: vt in authen. iuſiurandum quod pręſta. ab his. §. j. & per Innocen. extra de conſtitu. c. fi. gloſſ. notabilis. & Archidia. de conſtitutio. libr. vj. Si ergo poteſt per nuncium citare vel epiſtolam, vel literas: non eſt æquum q̃d citet per edicta. & ſi faceret, grauaret partem. & ideo per iudicem appellationis poſſet infringi proceſſus. hoc autem. ſcilicet quem impedire ne ad eum citatio perueniat, vel non poſſe accedi tute, ſæpe accidit: ſcilicet quando citatur aliqua ciuitas, vel dominus, aut multi ciues vnius ciuitatis. Argumen. extra de reſcript. capitu. ſtatutum. §. cùm verò eiuſdem, libr. vj. Item ſi locus in quo perſona eſt citanda, eſt rebellis: non enim tute mittitur nuncius ad locum inimicorum: vt. l. ſciendum §. ſi accuſatio. ff. de legat. &. l. de ætate. ad trebellianum. &. l. iij. ff. ex quib. cau maio. §. ſi accu. puto tamen rectè fieri antequàm hæc citatio fiat, quod ſuper hoc ad iudicis informationem aliquid cognoſcatur. vt dicta lege de ætate. Sed quis terminus in tali edicto ponetur? Reſpond. congruus, vt poſsit venire in notitiam citati: vt poſsit poſtea ad locum citationis comparere in ciuilibus: vt dicto capitul. j. de iudic, in clementi ne alias edictum contineat impoſsibile: vt. ff. de eo quod certo loco. l. ij. §. ſiquis ita. In criminalibus verò datur dilatio longior ſecundùm formam legis. ij. C. de exhibendis reis quæ tamen dilatio non videtur neceſſaria in hac lege cùm abique ſtgura iudicij procedatur: cùm illa ſit ſolennitas iuris

ciuilis: vt.ſ.not.in gloſſ.ſuper verbo, figura. Sed qualiter ſciat iudex moderare terminum, cùm ignoret vbi reus moretur? Rñde.tex eſt.C. quõ & qñ iudex.auᵗ.qui ſemel.vbi dicitur ꝙ iudex præſens debet examinare vbi ſit reus.ſed hoc videtur impoſſibile, ꝙ teſtes examinati corã iudice hoc dicant,ſcilicet aliquem modo eſſe Florentiæ.vnde debet ſic intelligit vt dicit tex.ĩ auᵗ. de exhiben.re.§.ſi illud vere.coll.v. vbi dicitur quod iudex examinet in quantum poſsit, in quã terram abijſſe dicitur.ex eo ergo ꝙ dicitur abijſſe,apparet ꝙ ſufficit ſola fama vel vulgi opinio ꝙ in certum locum dicatur abijſſe.qđ ergo in dicta auᵗ.dicitur vbi ſit,id eſt vbi eſſe dicitur[a].& ex eo ꝙ dicitur examinet,poterit intelligi ſummatim ad ſui informationem etiam parte non citata: vt ibi not hæc eſt practica vera & pulchra,& eſt notabilis. Quid ſi hanc examinationem non fecerit? Certè aliquid de ſubſtantialibus[b] videtur omiſſum.vſus tamen & communis practica hoc non patitur,ſed ſatis eſt aſſignare terminum cõgruentem per diſtantiam loci vbi eſt.vel vbi habitare conſueuit,vbi citare ſufficit:vt.l.j.§.j.ff.de libe.agno.l.iij.§.domum aliàs prætor.ff.de dam.infect. Quid ſi intra terminum comparet aliquis & dicit citatum abeſſe,petens ſibi terminum prorogari vt citatum inueniat, & ei denunciet,an ſit audiendus? Rñ.[c]iſte videtur exculator veniẽs ad allegandum cauſas abſentiæ.ideo audiendus eſt faciendo fidem de abſentia.quo facto ſi petat terminum vt eum inueniat & ei denunciet, audiendus eſt.C.vbi de cri.agi opor.auᵗ.qua in prouincia.Sed quid ſi talis reuertens dicit ſe illum diligenter inquiſiuiſſe,& non potuiſſe inuenire vbi eſſet? Rñ.ꝙ procedet iudex tanquam cõtra cõtumacẽ. nam poſt illam dilationem auditur ille ſi veniat vel mittat legitimè:aliàs ſecus:vt dicta auᵗ.qua in prouincia.hic autem neutrum facit. Sed an prædictis modis põt quis citari vbicunq; etiam extra territorium ciuitatis? qđ videtur.C.de epiſ.& cler.l.omnes.§.ſi verò apparitor.&.ff.de offi. præfect. vrbi.l.ij. vbi ſubditum ſuum quis citat etiam extra territorium exiſtentem. In contrarium eſt caſus extra de re iud.c. paſtoralis.vbi declaratur ꝙ imperator per ſe non poteſt citare eum qui eſt in terris eccleſię,ſed debet ſuperiori denunciare vt ei denunciet Cy.in quadam diſputatione dicit ꝙ illud fuit compoſitum per errorem canoniſtarum.ſed cùm illa đ cretalis fuerit facta in generali concilio, vbi eſt copia magna intelligentium, non eſt veriſimile ꝙ in illo capitulo fuerit erratum. vnde temeraria eſt dicta ſolutio.vnde dicit[d] Paulus de leaza.in dicto.c.ꝙ ille qui eſt iudex alicuius ratione domicilij,poteſt citare illum extra territoriũ qua cunq; citatione: cùm talis abſens alium iſto ſuperiorem non habeat per quem citari poſsit. & ita loquuntur iura prædicta.Si verò loquimur đ ſubiecto ratione delicti vel contractus,& ſic per accidens:tũc talis iudex non citat extra territorium:vt dicto.c.paſtoralis.& hoc quo ad cxecutionem faciendam in rebus quæ alias non ſunt in territorio citantis:vt extra de fo.compe.c.romana.§.contrahentes.lib.vj. Sed certè primum mẽbrum ratione domicilij placet,ſed ſecundum diſplicet,primo per dictũ §.contrahentes.vbi fit citatio extra territorium etiam quo ad pronunciationem. dimittendo in bonis quæ non ſunt in territorio citantis. Secundò quia directo eſt contra caſum huius conſtitutionis.& ꝙ ſic intelexerit imperator, patet quia citationem factam de rege Roberto exiſtẽte extra territorium, aſſerit legitimè factam.& loquitur hic de citatione facta à quocunq; qui præeſt iuriſdictioni.idem in cauſa capitali. & ſi dicas,hoc imperator non potuit.concedo in terris eccleſię. Dic ergo ꝙ papa poteſt citare quemlibet vbicunq; exiſtentem:quia ipſe eſt vicarius Chriſti,cuius eſt terra & plenitudo eius orbis &c. vt extra de iudic.c.j. in cle. Item per vniuerſum imperium officialis qui præeſt vni prouincie,poteſt citare homines exiſtentes in qualibet prouincia imperij: quia hoc faciet authoritate imperatoris.vt d.l.omnes.§.ſi verò apparitor. & dicta.l.ij.de offic.præfect.vrb.& hic,ſed imperator vel alius princeps ſecularis non poteſt citare quem in terris eccleſiæ:quia etiam illas terras ſibi libere reſeruauit:vt dicto.capit.paſtoralis. debet ergo ſcribere ſuperiori illius loci vbi perſona citanda moratur,vt notificet ſibi: vt ibi, & ff.de requi.re.l.j.§.j.Sed quid ſi ille iudex reſcribat quod non vult ei notificare? Videtur quod non imputetur hoc reo,quia per eum non eſt factum:vt.ff.quod vi aut clam.l.j.ſed ſecundùm hoc iudex nõ poteſt expedire proceſſum.ergo dic ꝙ habebitur tanquã legitime citatus.licet eñ ipſe de ſe nõ impediuerit citationem fieri, impediuit tamen defenſor eius,ſcilicet ſuus ſuperior:quod ſufficit.extra de electi.c.cauſam. in clemen.ibi,verum ſi per appellati aut ſuorum &c.Vel dic ꝙ propter eius negligentiam poterit ipſe iudex citare per edicta vel nuncium ſicut ſi eſſet in eius territorio.argu.C. vbi in rem act.l.ij.& de iudic.l. nulli.& quod ibi not.& hoc plus placet mihi.Quid ſi in primo termino citatus comparet,& poſtea ſe abſentauit,qualiter citabitur? Reſpond.[e] aut prima citatio fuit facta ſimpliciter quod compareat ſuper tali negotio reſponſurus:& tunc veniendo ſatisfecit primo termino.& eadem ſolennitate eſt citandus hac ſecunda citatione ſicut in prima.vt dictum eſt.ſ.in gloſſ.ſuper verbo,ſuper dicto crimine.Aut prima citatio facta fuit magis extenſe,dicendo quod veniat reſponſurus ſuper tali negotio, & ad procedendum in cauſa prædicta vt iuris fuerit vſque ad finem.& tunc veniendo non ſatisfecit termino,niſi ſtet vſque ad finem: quia tunc eſt intelligendum vt ſtet in conſpectu iudicis.ideo tunc ſufficit citatio per præconem ipſum citando per ciuitatem quod talis iudex facit citare talem: tunc enim ſi non cõparet,procedetur in cauſa.aut enim erat ꝑſens in ciuitate,& nõ cõparet.& talis proclamatio arctat eum.l. ſi eo tẽpore.C.de remiſ.pig Ant non erat præſens,& ex eo quod ſe abſentauit à ciuitate,erat contumax ex virtute primæ citationis,& ex hoc quia morari debet in ciuitate vbi eſt curia:licet in quo loco ſit,incertum ſit. Sic etiam admittitur citatio per præconem quando eſt incerta perſona quę citatur:vt dicam.j. nec obſtat prædictis.C.de bon.auᵗ. iudic.poſſidẽ.l. ea & authen.ei qui.& in corpore vnde ſumitur: quia ibi promiſit & iurauit de iudicio ſiſti, magis reſpectu partis vt ei committatur obligatio ad intereſſe:vt.ff.ſi quis cau.l.ij.in fine,quàm reſpectu iudicis vt dicatur contumax ſi ibi non eſt:ideo debet ſolenniter citari facta inquiſitione vbi eſſe dicitur. Conſulo tamen ad fugiendum prædicta,quod reo comparente in primo termino in cauſis in quibus non eſt locus detentioni, vt ei dicatur à iudice vt certum locum in ciuitate eligat vbi ſit citandus.ſicut enim poteſt eligere domicilium:vt.ff.ad munica.l. domiciliũ. &.l.nihil.ita poteſt eligere quò ad certum actum. Quidam autem præcipiunt tali ſic comparenti,quia eſt ex longinquo,vt ſingulis diebus & horis quibus redditur ius compareat coram eo.Et quia de citatione quæ fit per præconem,facta eſt mentio,quęro quando licet per præconem citare. Quidam dicunt qnod citare licet reum,non actorem: vt.C. quomodo & quando iud.auᵗ.qui ſemel.& ita videtur tenere Specul.in tit.de cita.§.ſequitur.circa prin.Sed certe ratio poſita in auᵗ.qui ſemel. ſcilicet quod vox præconis pauci s innoteſcit,eſt communis ad actorẽ & reum.vnde dictum Spec.poteſt eſſe verum in eo caſu quo reus poteſt eſſe in loco,vt dixi.dic ergo,aut eſt citanda perſona certa quia conſtat de eius intereſſe.aut ignoratur qs ſit ille cuius intereſt.primo caſu ipſa ꝑſona citanda eſt nominatim.ff.de vent.inſpicien.l.j.§.penul. Sed qualiter?aut eſt certum vbi ſit,nec alibi eſt ex virtute citationis,& non poteſt citare per præconem.i.vocem præconis:vt dicta auᵗ. qui ſemel. aut debet eſſe in aliquo loco virtute citationis, ſed ignoratur locus: quia neſcitur in qua parte ſit ciuitatis:& tunc ſufficit cicatio per præconem: vt.ſ.oſtenſum eſt:vt.l.ſi eo tempore.C.de remiſ.pig.cum iſta citatio nõ præiudicet niſi præſentibus:vt ibi patet.facit qđ not.per Inno.extra de maiori.& obedi.c. fina.& hoc niſi citanda eſſet aliqua multitudo.C.de decurio.l.ij.libr.x.& not.per Innocen.in.d.c.fina.extra de maior.& obe. ſi verò ignoratur quæ ſit perſona cuius intereſt citari : & tunc ſufficit citari per præconem:vt.l.ſi vacantia.C.de bon.vacan.libr.x.&.d.l. ſi eo tempore.

a Idẽ Bal. in auᵗ qui ſemel.in glo. alleg.
b Imo nõ eſt de ſubſtãtialibus. ſcđm Bal.in anthen.
c Sequũtur Cyn.Sal.& Bal.in.d. authen. qua in prouincia.j. alleg.
d Et idẽ Zabarel.ibidẽ.
e Idẽ Bart. & Alex.in.l. iij.de dam. infecto.

a ¶ Publicè.]ſolam propoſitionem requirit:ſed de iure can.debet prius verbo,literas legendo in aliquo publico loco citari poſtea literę debent affigi publice,ſcilicet in foribus maioris eccleſiæ:vt.c.j.extra de iudi. in clemen.hic enim circa locum loquitur large quod ſufficit publice proponi in loco vbi ius redditur,vel in foro nundinarũ,vel alibi vbi moris eſt publice fieri præconia:vt i.ij.conſti.C.circa fin.ibi, edictis ex more propoſitis.quanto tempore ædictum ſtet affixum, ibi non exprimitur: vnde erit in arbitrio iudicis.vt.ff.de iure deliberan.l.j. Sufficit autem in actis ſcriptum eſſe quod edictum fuit publice propoſitum in tali loco.nec eſt neceſſe ſcribi quod tanto tempore ſtetit:nec etiam preſumitur indeſublatum,cùm hoc facere ſit delictum:vt.l.ſi quis id quod.ff.de iur. om.iud.cautius tamen eſſet ſi quis de hoc faceret fieri ſcripturam. Præconia etiam debẽt fieri in locis publicis & cognitis:vt.d.conſtit.C.circa fi.& ſufficit quod præco referat ſe præconizaſſe per ciuitatem in locis publicis & conſuetis,etiam ſi non exprimantur loca.nam talia loca conſueuerunt eſſe notoria,& ſic expreſsio non eſt neceſſaria:vt.ff. de contrahen.emptio.l.cum ſeruo.§.fina.& ſic obſeruat conſuetudo &c.

Præconi creditdicẽti aliquid ſe prẽconizaſſe.

b ¶ Citata.]perſona vel ciuitas.

c ¶ Citatum.]corpus vel collegium.ſed qualiter hoc fiat in citatione quæ fit per edictum,clarum eſt,cùm ibi ſufficiat propoſitio in loco publico vt in præcedenti gloſſ.ſed cùm fit per nuncium vel per epiſtolam quem citabit nuncius eius,vel cui literas præſentabit? Ioan.andr. extra de conceſ.præbend.cap.ſi capitulum.libr.vj.dicit quod requirat eum qui habet conuocare tale collegium,quod illud congreget more ſolito. quod ſi ſe includeret,vel impediret ne fieret propoſitio vel præſentatio:perinde eſt ac ſi eſſet facta.quod ſatis placet.Poteſt etiam dici quod ſicut vnum hominem ſingularem qnis poteſt citare, licet ſolum caput eius reſpiciat,& non aliud corpus.ff.de in ius vocand.l.ſatis.& argum. l.cùm in diuerſis.ff. de religio.& ſum.fu .ſic etiam quis vniuerſitatem poteſt citare citando caput eius:hoc eſt illos qui præſunt vniuerſitati, ciuitati,communitati,vel collegio:vt.l.municipibus.ff. de condition.& demonſtratio. Poteſt etiam dici quod ſicut tutor poteſt citari in cauſa pupilli:ita hoc modo rectores in cauſa vniuerſitatis.argumen.ff. de pactis.l.item magiſtri.&.l.ſequen.& de adminiſtra.tuto.l.j.§. ſufficit. Sed tu dices:illud verum eſt quando commiſsio fieret de citando tutorem: ſed ſi fieret de citando pupillum,an ſufficiat citare tutorem? poſſet dubitari,& ideo conſilium eſt ꝙ fiat commiſsio de citando tutorem & pupillum.& de citando rectores,adminiſtratores,& vniuerſitatem : tunc ſine dubio ſufficit citare rectores.Poteſt etiam dici quod ſufficiat quod nuncius per terram clamet quod ipſe ex parte talis iudicis citat talem vniuerſitatem.cùm enim talis citatio fiat de multitudine, ſufficit fieri per prẽconem:vt dictum eſt.ſ.in gloſſ.ſuper verbo,edictum. Per citationes autem iſtas quæ fiunt de rectoribus vniuerſitatis , vniuerſitas conſtituitur contumax ficte,non autem dicitur vere contumax : quaſi doloſe occultans ſe.ff.de regulis iuris.lege.non poteſt dolo carere.

f Nota ex hac gloſ. ꝙ quis negligẽs eſſe nõ debet ſed vigilans ſcđm Spe.de poſt tion. §.vij. ver.xvj. qa negligentia eſt eruditio nisnouerca. lxxxiij.diſt. nihil.car. in cle.ij.§.j.de ſepultu.

d ¶ Neglexerit[f].]vere,ficte,ſeu præſumptiue. hæc enim conſtitutio non requirit quod quis ſit vere contumax. quod patet ex modo citandi per ꝓdicta,de qua citatione non conſtat quod ad notitiã citati perueniat.& hoc niſi iudici conſtet hoc ad citatum non perueniſſe,vel ipſum fuiſſe legitime impeditum quo minus veniat:& tunc ſi vltra proceditur,ipſo iure nullum eſſet:quia deeſt ſubſtantiale.nã non vere nec ficte negligit.quod requirit hæc lex.& notatur per gloſſam.ff. de re iudicata lege quæſitum.& fuit opinio Placen.in.l.contumacia. §.fin. eo.tit.

Sed quid

Sed quid ſi in termino citationis compareat aliquis excuſator dicens citatum fore abſentem. & ita ꝙ non poteſt in eius notitiam peruenire, vel quia eſt legitimè impeditus, & iudex vltra procedit, an valeat? Dic ꝙ ſi excuſator obtulit ſe probaturum, & iudex contempſit, ꝙ proceſſus eſt nullus, quaſi per iudicem ſteterit quominus fiat. aſs ſecus, facit extra de ap. ca. interpoſita. ſaluũ tñ ẽ ius parti petendę reſtitutiõis ex cauſa iuſtę abſentię. C., quõ & qñ iudex. l. ab eo. & ff. de in integr. reſt. l. fi. & qđ ibi not. An autẽ ſit neceſſe ꝙ in termino quis cõtra citatũ ſe ꝓſentet vt neglexiſſe dicatur? Rñ. non: cùm proceditur per inquiſitionem factã ex officio, vel per denunciationem, cùm iudex ſedens ſemper ſit præſto. ſed cùm per accuſationem proceditur, ſecus videtur: ad ſimilitudinem cauſarum ciuilium: vt. C. de iudi. properandum. §. j. ſed in criminalibus hoc eſt diuerſum: quia acculatore deſiſtente vel defuncto poteſt iudex procedere, vt C. de aboli. l. ij. & ff. de public. iudi. l. pe. in prin. nam ſi conſtaret ꝙ iudex vellet ibi ſupplere defectum partis, ſufficeret. Et ideo quidam in partibus Italiæ faciunt ſi cõcedi licentiam ab accuſatore, vt eo abſente poſſint expedire proceſſum: & tunc conſtat ꝙ partis ſupplet iudex defectum in caſu tamen huius conſtitutionis conſtat ꝙ hoc non requiritur, cùm poſsit ſine figura iudicij procedi.

Accuſato e deſiſten vel dfun to põt iu dex proce dere.

a ¶ In termino.] ex hoc ꝙ in ſingulari numero loquitur, patet ꝙ vnus tã tùm terminus fuit aſſignatus. ex quo patet ꝙ in his in quibus poteſt procedi ſine figura iudicij, terminus intelligitur peremptorius etiam ſi nõ exprimatur. facit extra de verb. ſigni. c. læpe. Item ſi iudex ſua voce admoneret eos vel aliquem ad audiendum ſententiam, intelligitur perẽptorię. C. quomodo & quando iud. in. l. ij. & ibi no. aliàs peremptorię dici debet: vt dixi. ſ. in gloſſ. ſuper verbo, dicto crimine. Item admonitiones & proteſtationes quę fiunt extra iudicium, intelliguntur peremptorię. cùm ſemel ſufficiat fieri. l. titia. §. imperator. ff. de lega. j.

b ¶ Perſonaliter.] hoc eſt verum in crimine vbi eſt pœna infligenda in corpus.

c ¶ Legitimè.] vt per procuratorem vel ſyndicum: & ſic videtur caſus ꝙ in cauſis capitalibus in quibus põt ferri ſententia in abſentia, admittitur procurator. qđ tenet Dyn. in. §. ad crimẽ. per regulam poſitam in. l. ſeruum quoq;. § publicè. ff. de proc. & dicebat ꝙ vbi per ſtatutũ in cauſis capitalibus poteſt dãnari abſens, põt interuenire ꝓcurator: qđ non placet. nam etiam de iure antiquo reperitur in caſibus ꝙ abſens poteſt de capitali crimine damnari in caſibus ſpecialibus. C. de pœn. l. ne diu. & ff. ad. l. corne. de ſic. l. lege cornelia. ver. & qui hoc crimen. ſcđm vnum intellectum. Item in cauſa appellationis alter abſente lite non conteſtata poteſt deueniri ad diffinitiuam. C. de temp. appella. l. fin. §. illud. & tamen tunc non admittitur procurator: vt. ff. an per alium cauſa appella. l. j. Item procurator rei debet ſatiſdare iudicatum ſolui: niſi à dicta ſatiſdatione à dño fuerit releuatus: vt inſtit. de ſatiſda. §. ſi vero dñs. ſed dic ꝙ procurator non poteſt ſatiſdare: nec dñs à ſatiſdando releuare eũ poteſt. Item qđ Dyn. dicit de ſtatuto, eſt aduertendum quoniam ſtatuta Italiæ cõmuniter permittunt damnari abſentem propter contumaciam tantũ. ſed ſi admitteretur procurator, iam nõ eſſet contumax. non obſtat. §. publicè. nam vbicunq; poſſet damnari abſens, de iure communi iudex debet ex officio perquirere veritatem pro vtraq; parte: vt. C. quomodo & quãdo iud. aut. qui ſemel. & de appel. l. ampliorem. §. j. & dicam ſtatim in glo. ſuper verbo, receptionem. alias examinationẽ. meritó quilibet excuſans innocentiam auditur non vt ꝓcurator, ſed vt quilibet. & hoc ꝙ dicit ibi tex. quãuis verba facientem &c. ex eo ꝙ dicit quamuis, apparet ꝙ non requiritur ꝙ ſit ꝓcurator. & hoc dixi in. §. ad crimen. in. l. pe. ff. de publi. iudi. non obſtat hęc litera: ga expone ꝙ intelligitur eo caſu quo pœna à relegatione infra venit imponenda. & intelligitur legitimè ſcilicet per procuratorem eo caſu quo venit imponenda pœna à relegatione infra qđ poteſt eſſe in his quę ipſum crimen quoquo modo tangunt: vt. ſ. dixi in gloſſ. ſup verbo, tangunt. Item ad ipſum crimen poteſt referri. & dic perſonaliter. i. quando aliqua perſona citata eſt legitimè. vel quando procedit contra aliquam communitatem vel corpus vel collegium. & ſic not. caſum ꝙ etiam vniuerſitas in capitalibus reſpondet per ſyndicum: vt. C. de re mili. l. tam collatores. lib. xij & not. per Cy. C. qui accuſ. non poſ. l. ij. & eodem modo eſt caſus: ſi per vniuerſitatem fieret accuſatio, poſſet proſequi per ſyndicum, cùm hic loquatur generaliter ex parte rei & actoris: vt dixi. ſ. in fin gloſſ. ſuper verbo, dicto crimine. licet Dyn. & Cyn. communiter dicant contra in dicta. l. aj, &. nij. ff. de accuſationi. §. finali.

Vniuerſitas in capitalib⁹ per ſyndicum reipõdet.

d ¶ Perinde.] non tamen per omnia: & ſic gratia cõtrarietatis tollendę, non enim ſic poteſt fieri executio in ablentem ſicut in præſentẽ. de qua executione hic dicitur, &. j. dicetur. & idem in omnibus quæ in abſentẽ non cadunt, ſicut in præſentem. de hoc multum not. gloſſ. ff. ad legẽ iul. pecul. l. ſacrilegij. vbi autem contrarietas non reſultaret, perinde eſſet quo ad omnia: ſcilicet quo ad tempus, quò ad modum, & quò ad cæteras qualitates, & idem in cæteris aduerbijs & nominibus ſignificantibus ſimilitudinem: vt. ff. de alimentis & cibarijs legatis. l. à filio §. teſtator.

e ¶ Conteſtata.] cõtumacia de qua dixit, ex vna parte ęquiparatur perſonali præſentię, & litis cõteſta. ex alia parte. nec eñ ſufficeret quem eſſe ꝓſentem, niſi lis eſſet cõteſtata qñ ordinariè ꝓceditur nec ſufficeret litis cõteſt. niſi quis eſſet ꝓſens. l. abſentem. ff. de pœ. & hoc in capitalibus, in alijs ſecus: vt no. in. d. l. abſentẽ. & ibi dixi. Et not. diligenter ꝙ vbicunque abſens põt dãnari, peruenitur ad diffinitiuam ante lit. conteſt. quia illa contumacia habet vim conteſtationis: vt. C. vbi in rem actio. l. ij. & ſic puto actionem perpetuari etiã pro actore ſi ipſe eſſet contumax, ſeruatis omnibus conditionibus quę ponũtur in aut. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex. cùm talis contumacia habeat vim cõteſt. lit pro vtraq; parte, qđ patet. quia pro vtraq; parte iudex examinat cauſam.

ptionem[f] teſtium & eorum publicationem[g] & ſequentia[h] quàm ad definitiuã[i] ſniam & eius executionẽ[k] ꝓcedat[l]: legib⁹[m] & cõſuetudinib⁹ nõ obſtãtib⁹[n] qbuſcunq;.

f ¶ Receptionẽ.] hoc facit pro vtraq; parte: nã iudex debet perquirere veritatẽ pro vtraq; parte: vt in aut. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex. ibi, perquiſita veritate &c. poteſt etiam abſentem abſoluere. C. de iudi. l. properandum. §. ſin aũt ex geſtis. maximè in cauſis capitalib⁹: vbi etiam ſi poſt ſniam appareret de innocentia, debet iudex principi ſcribere. ff. de quęſt. l. j. §. ſi quis vltro. Item ex hoc apparet ꝙ ex ſola contumacia de iure communi quis non habetur pro confeſſo: vt dixi in. l. lex cornelia. §. fina. ff ad ſyllanianum.

Confeſſio nẽ nõ ĩdu cit de iure cõi ſola cõ tumacia.

g ¶ Publicationẽ.] No. in caſibus in quibus poteſt procedi ſine figura iudicij, requiri publicationem. Item no. in criminibus publicationem fieri. Item not. procedi ad receptionem & publicationem teſtium lite non conteſtata, etiam contra eum qui non eſt verè contumax: qđ eſtcõtra ea quę not. Dyn. ff. de damn. infect. l. iiij. §. toties. & ſic faciunt pro not. & his quę ibi diximus.

h ¶ Sequentia.] vt probationes teſtium, productiones inſtrumentorũ, & allegationes: vt. C. de iudi. aut. iubemus. & ad interrogationes teſtiũ pro declarãdis dictis eorũ ſi quę eſſent obſcura, cõcluſionem in criminalibus nõ puto fiendã, imo qñcũq; quis ſe velit defendere, debet audiri: vt l. vnius. §. cognituram. ff. de quęſtio. & arg. l. j. de quęſtio. in fi. intelligo tñ actori dãdas duas dilationes, reo tres cũ aliqua cauſę cognitione. l. fi. ff. de ſe. alias dilationes dabit iudex cum maiori cauſæ cognitione. hanc tñ puto ſufficere ꝙ videat iudex dilationem poſtulari pro veritate, non cauſa differendæ litis. & hoc modo debet intelligi. §. cognituri. De effectu autem publicationis dixi plenè in repetitione quam feci de aut. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex.

i ¶ Definitiuam.] Vides ergo caſum in quo abſente reo põt negotiũ liquidari, & diffinitiuè pronunciari in criminalibus. ſimile. C. de pœ. l. ne diu. & ff. ad le. cor. de ſic. l. lex cornelia. ver. & hoc crimen. ſcđm vnam lectu. in capitalibus hoc erat de iure antiquo: vt. ff. de pœ. l. abſentẽ. in ciuilibus verò quid iuris ſit actore ablente vel reo, dic vt. C. quomodo & quando iud. authenti. qui ſemel. &. C. de iudicijs, properandum. §. j. cum ſequenti.

k ¶ Executionẽ[a].] Hic eſt caſus ꝙ pars non eſt iterum citanda tempore executionis: quod eſt verum ſi per ſententiam liquet executionem ſic eſſe faciendam: vt ſi condẽnatio facta ſit in rem, vt ipſa res capiatur & vẽdatur. vel ſi eſt facta condemnatio in perſonam, vt perſona capiatur & puniatur. ſolùm enim hoc eſt neceſſe ſciri ꝙ ſit illa perſona cõdẽnata. & iõ exigitur ab eo quędam cõfeſſio ſuper hoc, & proceditur ad executionẽ. aliàs ſecus: ſicut erat cùm capiebatur aliquis aduocatus, vt. ff. de cuſtod. reo. l. diuus. ver. & ſi diuus Pius. & ibi dixi. Si autem condemnatio eſſet facta in pecunia, & pro ea caperentur & venderentur res, & vna res pro alia. tunc debet pars citari, quia in hoc certa cauſæ cognitio requiritur. vt. l. á diuo pio. §. ſi in venditione. ff. de re iud. & ibi dixi.

a Not. hic ꝙ executio late ſnię ſup attentatis debet fieri antequã cognoſcat de principali. Ro. con. cij, & cõ. xcix. & ſi eſt lata ſuper poſſeſſione: debet fieri executio antequã ꝺ petitorio cognoſcat vt no idẽ Ro. conſi. cxiij.

l ¶ Procedatur.] Innuit ꝙ iudex habeat neceſſe facere hoc. inf. contrarium videtur. l. non quicquid. ff. de iudi. & C. quomodo & quando iud. l. j. Solu. inſtantia cauſæ criminalis eſt biennium: vt. C. vt intra cert. tem. crimi. quæſtio. termi. l. j. vnde non cogitur ſententiare niſi prope finẽ biennij: vt. C. de iudi. l properandum. § huiuſmodi. & not. C. quomodo & quando iud. l. j. Et ſic not. pro aſſeſſoribus quibus limitatur certum tempus ad finiendum proceſſum: ꝙ non poſſunt ante expedire, niſi prope finem termini: & hoc vt non cogantur ante ſententiare. ea autem lata executionem coguntur facere ſecundum formam. l. ſi quis intra. C. de bon. dam. & etiam in perſonam ſi haberi poteſt. l. cum reis. &. l. ſi vindicari. C. de pœnis.

m ¶ Legibus.] hęc eſt quarta parſin qua ponitur clauſula derogatoria.

n ¶ Nõ obſtantibus.] Clauſula hæc, non obſtantibus, quid importet dicendum eſt nam quadoq; refertur ad iura municipalia ciuitatis. quo caſu aut procedunt iura derogatoria, & eſt neceſſaria clauſula, non obſtantibus: vt. C. de preci. imper. offe. l. quoties. & ibi not. & ſi contra ius vel vtilitatem public. l. fina. & ibi no. & ff. de conſti. prin. l. j. in fin. & ibi not. Sed an neceſſe ſit quod dicatur nominatim non obſtante tali lege? gloſſ. in. d. legibus dubitant. ſed gloſſ. in aut. hoc inter liberos. C. de teſta. videtur tenere ꝙ ſit neceſſe exprimi. item no. ff. de leg. iij. l. ſiquis. in prĩ. Alij ꝙ nullo modo requiratur: vt. ff. de excuſatio tuto. l. idem vlpianus. §. j. ſed ibi tutela eſt onus temporale: & ideo de facili poteſt remitti: nec habet præcedentem legem derogatoriam: vt. C. de pre. imper. offe. l. quoties. alias eſt neceſſe ꝙ dicatur non obſtante tali lege. Sed puto[b] ꝙ ſufficiat ſi dicatur non obſtante aliqua lege derogatoria: vel quæ hoc fieri ꝓhibeat: & ſimilia. Hoc enim eſt expreſsè mentionẽ facere de certa ſpecie legũ. nõ eñ eſt neceſſe ꝙ nominetur lex: hoc eñ eſſet nominatim & ſingulariter mentionẽ facere: & hoc nõ requiritur: vt. d. l. ſiquis in princ. & ibi declaraui. & hoc cùm impator reſcribit ad priuatam vtilitatẽ alicuius. ſed ſi ipſe reſcriberet ad vtilitatẽ publicã, videi cõtra oẽm. l. cẽtraria diſpẽſare: vt. ff. de re iu. l. qđà cõſulebat. in fi. ratio: ga tũc nulla ꝓcedit

b Iſtud eſt de mẽte Feli. in. c. nonnulli. extra de reſcript.

clausula derogatoria,nã.l.rescripta.&.l.nec damnosa.C.de pci. impera, offe.habent in se clausulam derogatoriam solũ ad rescripta ad vtilitatẽ partium cõcessa.& ideo si imperator aliquid statuit ius cõe corrigẽdo, non est necessaria clausula illa,nõ obstãte aliqua lege:qa eo ipso q̃ posteriores condit cõtrarias,priores videtur tollere:vt.l, non est nouum.&.l. sed & posteriores. ff. de legi.& extra de cõsti.c.j, li.vj.hic ergo ista clausula nõ fuit necessaria: nec 10est dubium quin possit tollere ius cõe:etiam sip̃ cedit aliqua clausula derogatoria.nec obst.C.de legi.l.humanum .& qđ ibi no.Quid ergo dices in statuto si p̃cedit aliud statutum habens clausulam derogatoriam.an sit necesse q̃ hat specialis mentio de primo? Puto q̃ sic[a].arg.d.l.figs.in prin, 20& dixi in repe,l.omnes populi.ff.de iusti.& iur.& pro hoc facit quia quid iuris sit in priuato,aliqualis ratio est in populo. nam sicut priuat⁹ prẽmittit illam clausulam timens ne instigatu vel deceptione aliquorũ ad aliud indicatur,ita populus vel vniuersitas videtur timere, cùm ẽqui paretur priuato.quę ratio cessat in principe ius cõdente,Sed si statutum prẽcedens nõ habet clausulam derogatoriam.eodẽ modo per sequens statutum cõtrarium primo primũ videtur sublatum eadẽ rõne.& hęc vera si p̃cedẽtia iura sunt oĩno cõtraria.si autẽ p̃ aliquam limitationẽ vel distinctionẽ adiuuari p̃nt,nõ tollentur:vt.d.l,sed & posteriores. nã aut.offeratur.de lit.cõte.q̃ dicit specialiter satisdãdũ,restringit ad eũ q nõ possi- 30det immobilia:vt.l.sciendũ.ff.q̃ satisd.cog.Sed q̃ro si in lege noua est dictum nõ obstãte aliqua lege:an p̃ hoc tollat̃,ne p̃ priores limitet & distinguatur? Rñ,nõ,sed intelligitur non obstãte lege aliqua, scilicet cõtrãria q̃ nó possit cũ hac sustineri:vt in aut.de hęre.ab intest,circa prin in glos. sup̃ vbo vacantib⁹.p hoc facit.C.cõia de luc.aut.itaq; in eo q̃ ibi disputatur an sit correcta.l.de emãci,& ex hoc patet q̃ modus p̃cedẽdi in hac cõstitutione inductus nõ habet locũ in casu,l.C,siquis impe.maledix,nã cũ ibi sit spaℓr puisum per hãc.l.loquentẽ gñaliter de crimine lęsę maiestatis,& eã tangentibus,nõ videt̃ ppter hoc ei derogatũ.pro hoc facit in aut.hęc cõstitutio &c,col.viij.nã p̃ illam intelligitur sublata.l.fi.C.de sa. 40san.eccle.q̃ gñaliter loquit̃.nõ aũt cõstitutio spãlis q̃ est in aut.vt eccℓia Romana.col.ij.& pbatur.C.de sac,san.ec.aut.quas actiones.licet glos.in illo variet.sed si in lege noua diceret,[b] nõ obstãte aliqua lege quę gñaliter vel spãliter in cõtrariũ loquat̃:tũc.d.ll.nõ distinguerẽt,nec limitarẽt legẽ nouam:nec haberet locũ.l,sed & posteriores.ff.de legi,& hęc videntur vera & vtilia.Sed cùm in hac cõstitutione fit data iudici licẽtia procedendi sine figura iudicij:quibusdam aũt in his q̃ in sacris scrinijs militant,est concessum vt in modo p̃cedendi prerogatiua gauderent:vt.C. de pxi.sac.scri.l.in sacris.an eis in casibus in hac cõstitutione cõprehẽsis hęc priuilegia conseruabũtur? Videtur q̃ nõ,ex eo q̃ sic dixit,cuiuscũq; 50status vel dignitatis &c.Sed hoc nõ facit:qa hîc de statu & de dignitate gñaliter fit mẽtio,ibi cuidã dignitati vel ordini spãliter indulgentur aliqua priuilegia:& ficilla tanquam magis spãlis debet limitare hãc posteriorẽ:vt.s.dictum est.ecõtra videt̃:nã illa loqtur in oĩbus causis criminalibus & ciuilibus gñaliter:hęc spãliter in crimine lęsę maiestatis,&id tangentibus.& sic videtur q̃ hęc vt spãlis limitet & restringat illã. qd dicemus? Dubiũ est in hoc q̃ prima magis spãlis est quò ad qd,scilicet quo ad psonas.& est magis gñalis quò ad qd,scilicet quò ad causas. hęc econtra est magis gñalis quò ad personas:& magis specialis quò ad causas.an secũda limitetur p̃ primã:an prima p̃ secdam? Hęc ambiguitas quodam 60modo perplexitas est,cũ in neutra istarũ dispositionum possit genus à specie separari ex vtute pprietatis sermonis:& iõ ad mẽtẽ legũ recurrẽdum est, Dic igitur q̃ ius singulare semp est introductum ppter aliquam vtilitatem:vt.ff.de legi.l.ius singulare.cùm ergo tam lex.j, quã.ij.ius singulare & spãle cõtineat,hoc est ppter aliquam vtilitatẽ. Debemus[c] ergo illud spãle cõseruare in quo euidẽtior & maior vtilitas reperit̃.ista eñ est benignior interpretatio:vt.ff.de leg.l.benignius.& qa causa magis privilegiata p̃fertur:vt no.C,de priui.do.l.j,&.ff.de priui.cred.l,priuilegia. vnde in pposito cũ spãlitas huj⁹ cõstitutionis sit ppter vtilitatẽ vrgẽtissimam,vt.s.in prin.huj⁹.l.dico hanc.l.restringere illam.l,in sacris.quę in 70priuilegium personale & dignitatis est introducta.& etiam in fauorem minorũ videm⁹ q̃ lex inducta est,vt cõtra eos nulla currat p̃scriptio: vt l.fi.C.in qui.cau.in integ.rest.nõ est ne.& hęc prouisio est generalis quo ad causas:& specialis quo ad psonas minorum. Est & alia cõstitutio quę limitat tps instantię,& hoc fauore publicę vtilitatis, ne lites fierent immortales:vt.l.properandum,C.de iu,& hęc generalis est quo ad psonas omnes litigantium:& specialis quò ad causas,scilicet quò ad prescriptionem instantię,& per hanc.l.properandum.licet sit antiquior in tẽporibus instantię de iure antiquo limitatur illa.l.fina. licet fit posterior:vt no.in.l,j.C.si aduer.rem iudi.sed si.l.antiqua haberet causam specialiter 80 maiorem & fauorabiliorem:tunc limitaretur.l.noua eadem ratione.Si vero non esset ratio specialitatis vt sit fauorabilior vna quam altera:tũc putarem.l.nouam prẽualere.ista sæpe occurrunt in ista ciuitate.Secũdo vero casu principali quando hęc clausula refertur ad priuilegia, sciendum[d] est q̃ si qua.l.simpliciter emanat,non videtur tolli per eam ali quod priuilegium alteri cõcessum:vt in.ij.cõsti.C.§.si quę vero.& itelligo priuilegium qđ fauorẽ alicuius continet,secus si imperator ad aliquam singularem quęstionem rescripsit specialiter ita q̃ faceret ius cõe: vt.C.de legi.l.ij.tunc p̃ aliam.l.cõtrariam videtur tolli: vt in dicta cõstitutione.ij.§.si q̃ vero.ibi,si vero p̃ certis capitulis. Si vo in lege dicitur nõ obstantibus priuilegijs,intelligit̃ in corpe iuris nõ inclusis.nam illud qđ in corpe iuris claudit̃,p̃ hoc tollinon videtur[e],prout.C.vbi de cri. agi opor.aut.qua in puin.& ibi no.ff.de iud.l.hęres absens.in prin.&ibi no.& sic not.de priuile. extra corpus iuris positis sufficere clausulã derogatoriam seu reuocatoriã 10generalem.facit extra de sepul.c.ij.in cle.Not.etiã priuilegia in corpe iuris inserta non reuocari: ni si specialiter diceretur ad illa trahi,vnisi esset aliqua lex specialis sequens quæ haberet magis fauorabilẽ rationem specialitatis:vt dictum est.& eadem ratio est in priuilegio vni cõcesso p 20principem,sialia priuilegia suspenderẽtur.& eodem modo intelligas in inferiore à principe qui per aliam dispositionem vult tollere priuilegia à se concessa alteri.Tertio casu quando hęc clausula refertur ad statutum vel consuetudinem:tunc si de hoc in.l.noua vel priuilegio nil diceretur,non videtur reuocata , quia legislator potest eam probabiliter ignorare:vt extra de cõsti.lib.vj.licet in contrarium faciat.ff. de sepulch. viola.l.iij.§.diuus.de quo dic vt ibi,& tangitur.C. de testamẽ.l.j. & hoc prout loquimur de legislatore vniuersali.nam legislator particularis sta tuta & consuetudines suas ita debet scire sicut legislator vniuersalis legem vniuersalem.Si vero in priuilegio de prędictis statutis vel de cõsue 30tudinib⁹ fit mẽtio,ponẽdo clausulam illam,nõ obstãte,tũc illa sunt sub lata quatenus alteri legi cõtradicũt,etiam si nõ fiat de his specialis mentio.aut.cassa.C.de sacrosan.eccℓ.& de fur.aut.nauigia.&.C. cõmunia de suc.aut,oẽs peregrini.& sic in p̃senti cõstitutione:qa dicitur legibus vel cõsuetudinibus non obstantibus quibuscũq;.expone legibus quę cum hac.l.sustineri non possunt,& cum dicit cõsuetudinibus quibuscũq;,dic siue generaliter,siue specialiter sint approbatę.nã per illas hæc.l.nullã limitationem recipit.de hac clausula,non obstante,multa dicit Io.and. extra de concess.præben.ca.j.lib.vj,quę videre potes per iura canonica quę ipse allegat,si expedit.in difficultates tamen predictas non intrat.

Idem ad perpetuam rei memoriam,

QVoniam[f] nup̃ ẽ ad auditũ nostrũ deductum,q̃ inter nõnullos[g] fideles[h] & subditos[i] nros p̃uincię Lombardię[k],aliorumq; locorum

Hanc aũt[a] gñalẽ legẽ nostrã extẽdi iubemus ad p̃terita[b],p̃sentia,& futura,quã[c] legem exnunc[d] absq; alterius tẽporis expectatione trãscursus suum integrum vigorem decernimus obtinere.

TITVLVS II.
Qui sint rebelles[e].

a Idem tenet Bart. & Ias.in.l. oẽs populi.ff.de iust. & iure.

b Ista glo est singularis ꝓ limitatione .l. sed & posteriores. hic alle. in gl. scdm Ia.in.l. siue. ff.quisatisd. cogan.

c Idẽ tenet Ias.in l.j.§.j.ff.de noui ꝑ.nunci.

d Idẽ tenet philip. in.c. nõnulli . de rescr. extra.

e Sequunt Bar.& Paul. in aut. qua inpronincia hic in gl.al

Priuilegia in corpore iuris inserta no reuocãtur nisi speciale liter fiatd his mẽtio.

a Hanc autem.]hęc est quinta pars in qua ponitur ad quoscasus extendatur hæc constitutio.

b Ad preterita.]hoc non erat necesse dicere:quia cùm tota ifia.l. litis ordinationem respiciat,sine dubio porrigitur ad lites futuras:licet super facto præterito.l.ij.§. penulti.C.de iuram.cal. & hunc passum plene examinaui in repeti,l.omnes populi.ff.de iust.& iur.in illa.q. à quo tpe statuta ligent.dic vt ibi dixi.

c Quam.]hæc est sexta pars in qua ponitur â quo tempore hæc constitutio sumat vigorem &c.

d Exnunc.]si hoc non fuisset dictum,post duos menses hæc constitutio sumeret effectum:vt in aut.vt factæ nouę constitutiones.de quo plene in proœ.cle.circa fin.& ego plene dixi etiam de statutis in.d.l.omnes populi.in dicta.q.à quo tempore &c.dic vt ibi dixi.

Explicit constitutio inclyti imperatoris Henrici glossata per Bartol. de saxo ferrato legum doctorem & ciuem Perusinum.

e QVI SINT REBELLES. Hæc rubri.est magistraliter posita: quia.s.dixit de modo procedendi,ut imponatur pœna per sententiam : hic q̃ sint rebelles,quibus imponitur pœna ipso iure.

f Idem tenet Bar.in.l. si pluribus. ff.de leg.ij.

f Quoniam.]Primò ponit dubium.Secundo rationes quæ mouent principem ad decisionem.Tertio decisionẽ. Quarto ponit impugnationes constitutionis. partes patent.

g Nõnullos.]i.aliquos.nam negatio p̃posita facit æquipollere suo cõtradictorio[f]:vt hic,&.ff.de cõdi.& de.l,nõnunquã.& ꝺ col. bo.l.nonnunquam.postposita vero facit æquipollere suo cõtrario.l.legitimos.§.an ergo.ff.de legi.tu.&.l.obligari.ff.de aut.tu.in princi. & de captiuis.l.in bello.§.j.nisi in contrarium pateat de mente loquentis.vt.l.si seruus.§.si plurium.ff.siquis cau.sed præposita & postposita æquipollet ꝛ subalternæ:vt.l.vnica.C.de caduc.tollen.in princip.

h Fideles.]quæ fidelitas principi debetur,vt.s.proxim. circa princip.

i Subditos.]quia sunt sub republica Romanorum vt in aut.de hær. & falci.in prin.col.j,istis prouidet vt iudi.sine quoquo suf.in prin. qui autem sint subditi,dixi.s.l.proxim.in glos.super verbo, totius.

k Lõbardię.]Hic videtur casus eius opinionis quam refert Cy.C.ꝺ prescrip.xxx.anno.l.fi.s.q̃ prouinciæ appellatio intelligitur scdm cõem & vulgarẽ modũ loquẽdi:scilicet Tuscia, Lõbardia &c. licet scdm cano. Lõbardia nõsit vna prouincia:nam Cremona non est de vna prouincia quia est de archiepiscopatu Mediolan.& Rhegiũ est de alia.s. de archiepiscopatu Rauen.vt not.Ber.extra de electio.c.coram.Idem no. extra de offi.vica.c.sententiam.Sed pro huius declaratiõe sciẽdum est q̃ diuisio orbis terrarum de iuregen.est vt.ff.de iusti.& iur.l. ex hoc iure[g]. & hæc diuisio fit vel eorum qui inhabitant simul.i.edificijs in vnum collatis, & sic communiter habemus tria nomina.scilicet ciuitas,castrum,& villa:vt.d.l.ex hoc.& ibi not.in glossa parua super verbo,collata. Quędam est diuisio eorum qui non habitant simul sed ædificijs separatis.& hæc appellatur prouincia ver regnum,vel sunt alia nomina vniuersalia significantia separationem linguarum.vt Italia,Alemania,Francia,Græcia,&similia:vt,d.l.ex hoc.&.C.de off.rec.puin.&.ff.de offi.prę.per totũ, de quorum

Prouincie appellatione qd veniat.

g istam gl. sequunt ibi Bar.Bald.P. & ias.

de quorum quolibet videamus. Villa in Francia idem est qđ ciuitas. nos autem dicimus villas ędificia sine muris vel fossatis: quæ villæ seu vici nullã habent iurisdictionẽ de iure cõi, sed subsunt alicui ciuitati: vt. C. de epis. & cle. l. nõnulli. §. fi. & de natu. libe. l. ij. & ff. ad mũni. l. j §. qui ex vico. pro hoc facit extra de sen. excõ. §. si ciuitas. lib. vj. & quod ibi no. per Inno. & Ioã. and. Castrũ dicitur casa alta seu fortis & munita muris seu vallo: vt. l. quicunq; castellorum. aliás sedorũ de fun. li. lib. xj. & ff. ad le. iul. maie. l. ij. & in d. c. si ciuitas. & ista similiter nõ consueuerunt habere iurisdictionem de iure communi, sed sunt sicut vici: vt dictis iuribus est expressum. & C. de testa. l. fi. habes tñ quosdam magistratus qui ibi ponuntur à ciuitatibus quibus subsunt: vt. C. de magistr. muni. & ibi no. ꝑ Azo. in summa. Ciuitas verò secundũ vsum nostrũ appellatur illa quæ habet ep̃m. ante tñ quàm essent ep̃i, erant ciuitates: & ciuitati competit potestas eligendi sibi de iure cõmuni defensores qui habeant iurisdictionem: nõ autem merum imperiũ vel mistũ: vt in aut. de defen. ciui. §. iusiurandum: Fallit in vrbe Romana: vt. l. j. §. cùm vrbem. ff. de off. præfec. vrb. & in alijs quæ habẽt ex priuilegio vel ex cõsuetudine: vt d. §. iusiurandum. & quia secundum canones episcopi debent ordinari in dictis locis vbi sunt dicti officiales, vt. lxxx. distin. c. j. ij. &. iij. ideo iisurrexit cõsuetudo quòd locus habens episcopum, sit ciuitas: tamen verè sine episcopo dicitur ciuitas eò quòd habet officiales prædictos & iurisdictionem. & sic patet quòd licet ex causa ciuitas priuetur episcopo, nõ tamen per hoc desinit esse ciuitas. Sed quid dices tu de castris quæ sunt per Italiam, & habent dictas iurisdictiones: an dicemus quod sint ciuitates? Rñ. si constat quod antiquitus fuerit ciuitas: licet postea episcopatum perdiderit, ciuitas est propriè: vt patet ex prędictis. Si hoc nõ cõstat, tunc aut talis iurisdictio fuit illi loco concessa vt ciuitati, aut simpliciter dicendo tali terræ, vel tali communitati. Primo casu erit ciuitas: nam ciuitatem facit princeps eoipso quod sibi scribit vt ciuitati: vt not. per Innoc. extra de offi. ordi. c. cùm ab ecclesiarum. nam dicendo quod sit ciuitas, videtur sibi concedere omnia priuilegia ciuitatis. Argu. ff. de re iudic. l. quidam consulebat. Secundo casu non erit ciuitas, sed castrum habens priuilegium ciuitatis: vt dicitur. ff. de offi. eius cui manda. est iurisdictio. l. j. §. j. Tertio casu erit ciuitas: quia larga interpretatio est facienda in concessione huius beneficij: vt. l. fi. de constitutio. princi. Prouincia verò secundùm cano. distinguitur per archiepiscopatus: vt dictum est quod qualiter iure d communi seu ciuili intelligatur & procedat: dic quod quędã sunt ciuitates minores vt cõiter omnes qui habent iurisdictionẽ ꝑdictã absque mero vel misto imperio. Aliquæ sunt ciuitates quæ habent mistum imperium. Aliquæ sunt maximę q̃ habẽt merũ & mistũ: vt ciuitas metropolitana. nec dico propter episcopatũ: quia forũ causarum est magnũ, cui subeant multæ aliæ ciuitates: vt. ff. d excusa. tuto. l. fi duas. §. est autem. &. §. sequen. Ista autem ciuitas metropolitana dicitur caput prouincię: vt. C. de metropol. l. j. lib. xj. vnde meritò olim totum quod suberat metropolitano, dicebatur prouincia: sicut etiam hoc faciunt canonistæ: vt dictum est in princ. gloss. & eodem modo vnus præsidatus dicitur prouincia: nam ei subsunt plures ciuitates: vt in omnibus. ll. quæ mentionem faciunt de præside prouinciæ. verum quia aliter factæ fuerunt diuisiones in temporalibus, & aliter in spiritualibus: reperitur quòd in eadem prouincia sunt terrę diuersorum episcoporum seu episcopatuum vt dicto. c. coram. & ibi not. Cùm ergo à principe vel à iure fit appellatio prouinciarum, qualiter intelligatur vel accipiatur? Dic quod quandoq; fit appellatio prouinciæ eo respectu quod sit sub vna iurisdictione: & tunc contingit quod quælibet ciuitas habeat separatam iurisdictionẽ: nec est vnus præses cui subsit: & sic quęlibet ciuitas habetur pro prouincia: vt. C. de prędscri. long. temp. l. fi. & ibi nota. Quandoq; appellatio prouinciæ fit eo respectu ꝙ maior est instantia quando extra prouinciã quã quando in prouinca: & tunc serua qđ not. in. d. c. coram. extra de electio. vbi existens in dicta prouincia, si est multum à remotis habetur perinde ac si esset extra. & eodem modo existens extra, si est multum de propinquo, habetur perinde ac si esset intra. sic intelligitur. C. de dila. l. j. & sic sentit Ioan. and. extra de testib. c. vltra tertiam. Quandoque appellatio prouinciæ fit alio respectu: vt quia legatus mittitur in talem prouinciam vt aliquid concedatur hominibus talis prouinciæ: & tunc talis appellatio debet intelligi secundùm vulgarem & communem appellationem prouinciæ: vt in Lombardia, Tuscia, Marchia, & similibus. casus est hîc, & ita tenet Odof. in. l. fi. & Cyn. ibidem. & Hostien. & Ioann. and. in d. c. vltra tertiam. De diuisione & vnione ciuitatis & prouinciæ dixi in d. l. j. C. de metropo. lib. xj. Item an homines alicuius prouinciæ dicantur ex origine, sicut contingit in ciuitate, tangitur. ff. de verbo. signifi. l. prouinciales. & ibi dixi plenius in libello represaliarum. Regnorum verò diuisio, item aliarũ partiũ, per quas fit distinctio linguarũ, ꝑse patet &c.

Ciuitas si ne epoesse potest.

Ciuitates multipli ci sunt differentia.

Prouinciæ appellatione qd contineat.

Italię appellatione dis lingua latina continetur.

a ¶ Italiæ.] Est nomen significans totam linguam latinam, quę distinguitur in multas prouincias, vt hic patet: licet Italia quandoque dicatur prouincia: vt. C. de temp. in integ. restit. l. fi. &. C. sine censib. vel reli. l. fin. & de sacrosan. eccle. aut. cassa.

b ¶ Disceptationes.] inter plures ad inuicem.

c ¶ Dubia.] aliquando inter seipsos vel adinuicem, vt cesset inculcatio verborum.

Italię[a] disceptationes[b] & dubia[c] sæpius oriunt, an infidelis & rebellis[d] imperij quisq̃ reputari debeat nisi pri⁹ per nostr æmaiestatis sententiam condemnatus[e] appareat: nos[f] attendentes quòd acta praua malorum potius[g] quàm verba sententiarum ipsos faciunt pœna condignos, & eoipso quòd qs peccat, correctionem meretur[h]: & quãtò plus differtur punitio, tantó amplius culpa crescit[i], & gentibus perniciosius in exemplum trãsit[k]: Tenore[l] præsentium declara-

d ¶ Rebellis.] id est infidelis ea infidelitate generali quæ inducit rebellionem: nam sciendum est ꝙ hæc dictio infidelis generalis est vt comprehendat etiam eum qui modicæ rei principi furtum fecerit: de qua infidelitate non loquitur hic. sicut enim principi debetur omnis fidelitas: vt. ẽ. l. proxi. in prin. ita omnis deuiatio à fidelitate est infidelitas. facit. x. colla. de ista. contra lib. ecclesiæ. in princi. Quædã est infidelitas verò animo q̃ cadit in modum proditionis: & istud est nomen generale comprehẽdens omnes qui stant sicut subditi & inter subditos corpore, mente tamen cum hostibus & inimicis, nunciando eis secreta & similia: vt. ff. de re milita. l. omne delictum. §. exploratores. &. l. proditores. comprehendit etiam eos qui cùm essent subditi, expressè rebellant principi, transfugiẽdo ad hostes, & conuertendo se in hostes: vt. d. l. proditores. & ibi not. & de capi. di. l. amissione. §. qui deficiunt. & hoc modo sumpto vocabulo vocantur rebelles: quo vocabulo antiqui legum conditores non vtebantur & ideo facta est hæc constitutio ad hoc declarandum. Item not[b]. ꝙ proditoriè dicitur aliquid fieri quando fingo me amicum tuum, & tracto te tanquam inimicum. & sic vnum ostendo corpore: aliud sum animo: vt ff. de his qui notan. infa. l. athletas. §. pe. & de præuari. l. j. tũc tamen incidit[c] in crimen proditionis quando fit contra principem vel contra rempublicã: vt d. §. exploratores. &. l. proditores. &. ff. de pœ. l. fi quis aliquid §. j. Sed quando cõmittitur contra priuatum, non dicitur proditor principaliter & per se: sed crimen aliud factum proditoriè: vt homicidium factum proditoriè vel quid simile: vt. d. l. athletas. §. j. de his qui no. infa. & l. j. de præuari. Item no. ꝙ aliud est esse rebellem imperij: aliud est esse in banno imperij. primum scilicet rebellio est mortale: vt hac. l. nec põt mitti nisi ex mera gratia. secundũ scilicet bãnum est medicinale: quia remittitur purgata contumacia seu facta satisfactione. C. de episco. & cleri. aut. Item nulla. & aut. item quæcunq;. & sic videtur ꝙ quatenus excommunicatio remouet quem ab officijs ecclesiæ, eatenus bannũ à beneficijs imperij: vt dictis iuribus. & tangitur per Guil. in dicta aut. item quæcunq;. facit extra de sen. excom. c. cùm medicinalis. lib. vj. facit. ff. de requi. re. l. j. ovbi glo. illam annotationem appellabat bannum, & est medicinale: quia cùm venit intra annum, recuperat statum. secundùm verò statuta & consuetudines locorum quenq̃ esse bannitũ habet diuersos effectus: de quo aliquid. j. dicam in glo. magna.

e ¶ Condemnatus.] hic nullum fuit dubium: nam per sententiam trãsit in notorium iuris. quod pro veritate habetur: vt. l. res iudicata. ff. de re iudi. idem si imperator aliquibus indiceret bellum: vt. l. hostes. ff. de capti. & de capi. dimi. l. amissione. §. qui deficiunt.

f ¶ Et nos.] hæc est secunda pars huius secundæ constitutionis.

g ¶ Potius.] electiuè accipe: quia solùm propter actũ efficitur qs pœna dignus: per sententiam nullo modo, sed factus declaratur: vt. l. j. C. ad turp. facit pro Mar. in eo qđ nota. ff. de infa. l. furti. &. ff. eo. l. athletas. §. fi. nam ex eo quod condemnatus est, habetur pro veritate: quia ita fit: nec potest dici decætero sic non esse: vt ibi not.

h ¶ Meretur.] non dicit obligatur: nam istæ pœnæ quæ vindictam publicam imponunt: non iure obligationis, sed officio iudicis imponuntur vt institu. de iniur. §. pen. Item non per actionem, sed per accusationem imponũtur: vt institu. de pub. iud. in prin.

i ¶ Crescit.] sic extra de consuetudine. c. cùm tantò. Sed contra. ff. de pœ. l. fi diutino. Solu. intrinsecus culpa crescit, & maiorem pœnam quò ad deũ meretur: vt. d. c. cùm tanto. sed in foro ciuili si quidem actus extrinsecus delicti habet causam continuam: vt esse in rebellione, semper crescit culpa: vt hîc: sic in fugitiuo & desertore: vt no. in. l. contraria. licet autem culpa crescat in casu huius. l. non potest crescere pœna temporalis: quia pro primo actu debetur ita magna quòd nulla maior esse potest: vt j. dicetur. facit qđ not. ff. de fur. l. vulgaris. in prin. & ibi dixi. si verò act⁹ extrinsecus criminis reiterationem non recipit: vt homicidium, tunc ex diuturnitate temporis pœna minoratur: vt. d. l, si diutino[d].

d Sequuntur Bart. & Bald. ibi.

k ¶ Transit.] sic maleficia fieri, malũ est propter exemplum aliorum: vt hîc, &. ff. de sica. l. iij. §. sed & senatusc̃ sultum. & de pœ. l. si quis aliquid §. qui abortionis aut &c. cum suis concor. Item pœnas inferri bonum est propter exemplum: vt vnius pœna sit exemplum seu metus multorum: vt. ff. de pœ. l. aut facta. §. fin. &. C. ad legem iul. repet. l. j. & de prędi. impe. off. l. j. & licet istę ratiões concludant in omni delicto, tamen ista lex non est extendẽda nisi ad istud crimen rebellionis. non enim corriguntur leges antiquæ quæ requirunt sententiam ex identitate rationis, nisi quatenus in illa noua exprimitur: vt. C. de appel. l. prędcipimus. in fi. facit quod not. C. de sacrosanc. eccle. aut. quas actiones. & quod not. ff. de do na. cau. mor. l. tam is. §. j.

l ¶ Tenore.] tertia pars in qua ponit statutum. ad cuius intelligentiam sciendum est ꝙ rebellare idem est quod resistere, secundùm Hug. C. de desertori. l. ij. lib. xij. & hoc resistere potest fieri faciendo aliquid contra vel non faciendo, & non obediendo. vel vtranq; vocabuli significationẽ continet: vt extra de offi. delega. c. sanè. licet hoc nomine rebellis iura antiqua non vtantur. Sed si aliquis rebellat mutando locum hoc est recedẽdo de terris subiectis, & eundo ad hostes talis vocatur transfuga: vt. ff. de pœ. l. fi. quis aliquid. §. trãsfugę. & de cap. & postli. re. l. postliminium. §. transfugę. &. §. filius. & de re mili. l. proditores. cum simi. Quandoq; re

bellant retinendo locum in quo stabãt sub principis obediẽtia: vt isti de iure ciuili antiquo non habebant speciale nomen sed vocabant illi q deficiunt: vt l. amissione. §. qui deficiunt. de capi. di. & isti siquidem rebellabant faciendo bellum principi tanq hostes ipso iure puniebantur, & perdebant ea quæ iuris ciuilis sunt: vt ibi. Sed quia hoc rebellare potest publicè fieri & occultè, & ibi non declarat, ideo hæc. l. declarat. & hoc in primo capi. huius. l. dũ dicit de his qui infidelitatis rebellionis opera faciunt: & sic faciendo delinquunt. Sed si aliqs solũ rebellasset nõ obediendo principi vel non receptando gentem suã: non puniebatur ipso iure nec perdebat ea quæ iuris ciuilis erant nisi princeps vel senatus indiceret: vt. d. l. amissione. & in hoc suppletur[a] per hanc l. nam quocunq; modo machinatur aliquis contra principis honorem rebellando, est rebellis. & hoc in secundo capite huius. l. ibi, in nostram vel imperij &c. Item posset dubitari si aliquis fatetur se subditum imperio, sed rebellat odio personæ imperatoris, an dicatur rebellis imperij & hoc declaratur in. l. amissione: & declaratur hic q sic. & hoc est commune ad primum & secundum caput. declaratur etiam hoc in secundo capite huius. l. de his qui rebellant contra officiales, potest etiam dici q totum sit vnum capitulum continens omnia prædicta. & idem est sensus. & sic hæc. l. directo tendit ad declarandum. l. amissione. §. qui deficiunt. de capi. di. & hoc nomen rebellare in hoc significato in diuina scriptura sumitur in multis locis. iij. reg. xvj. cap. iiij. reg. xvij. c. &. xviij. &. xix. & sic per hanc legem nouam habemus quinq; nouas impositiones: quia tales vocantur rebelles secundùm declarationem eius quod dixit publicè vel occultè. tertiam quandam puisionem nouam, scilicet vt dicantur rebelles & si opera hostilia non faciant, sed solùm si nõ obediant. quartam declarationem facit contra personam principis tantùm. quintam declarationem facit cõtra officiales eius. Sed quæro in quo differt hoc nomen rebellionis ab eo quod antiqui dicebant duelles: quos nos vocamus hostes: vt. l. quos nos. de verb. signi? Rñ. illud nomen quò ad quid generalius est: nam competit etiam his qui non consueuerunt esse sub obedientia, qui indixerunt nobis bellum: vel nos eis: vt. ff. de capti. l. hostes. sed hoc nomẽ rebellionis pprię cõuenit his q defecerũt cũ essent subditi: vt. l. amissione. §. q deficiũt. & not. gl. parua sup vbo, hostes.

[a] Declaramus.] refert se ad tria de quibus poterat dubitari, scilicet an occultè: an contra personam tantùm: an contra officiales tantùm &c.

[b] Decernimus.] ad id quod de nouo induxit, refertur: scilicet de nõ obedientibus: sed opera hostilia non faciunt.

[c] Pronunciamus.] ad id quod de nouo induxit refertur: scilicet de his qui opera hostilia faciunt.

[d] Omnes.] collectiuum est: vt ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cùm in plures. & not. de lega. ij. l. si pluribus. sed in singulari est nomen distributiuum: vt not. in. l. iij. ff. de stat. ho. hic ergo quia collectiuè ponitur, comprehendit ciuitates, collegia, & vniuersitates. & in hoc incidenter facit. l. proxi. cõprehendit etiam singulares res & personas per hoc quod dicit, & singuli.

[e] Nostri imperij.] non potest ergo dicere quis quòd est rebellis imperij & non imperatoris, vel econtra: & hoc patet: quia hæc rebellio morte principis non finitur.

[f] Occulte.[b]] vt si aliqua ciuitas Tusciæ principe incipiente intrare Lombardiam mittit stipendiarios ad aliquam terram vel dominum rebellem, & fingit eos nõ esse suos stipendiarios cassando eos fictè, vel mittit gentem alicui vt ipse possit contra principem habilius mittere gentem suam vel faciunt ligam vel societatem inuicem ad eorum defensionem: vt cõsueuerunt facere isti Perusini Florentini & etiam tyranni Lõbardiæ, & hoc exprimunt, & aliud in veritate agunt[c]. Sed sciendum est quòd tales colligatiões ciuitatũ inuicem seu cum dominis phibitę sunt ipso iure nullæ: vt. x. col. de pace fir. §. cõuenticulas. quod intelligo principe existente in partibus, vel existente ad eorum defensionem: sed principe absente non puto prohibitas tales societates seu colligationes ad defendendum se ab oppressionibus tyrannorum vel malarum societatum quæ sepe insurgant in Italia ad deprædandum alios. fit enim ad iustitiã seruandam: ergo debet valere: vt not. quod cuiusq; vni. l. j. in prin.

[g] Nostrum honorem.] scilicet personæ vel imperij: vt. j. patet.

[h] Faciunt.] loquitur ergo de ea rebellione quæ in faciendo consistit: vt in conferendo se in numerum hostium: in sequendo principem & gentem eius.

[i] Et.] incipit secundum capitulum.

[k] Nostri.] scilicet propriæ personæ imperatoris.

[l] Imperij.] & sic dignitas &c.

[m] Machinantur.] id est aliquid dolosè ordinant: cùm machinatio propriè consistat in arte verborum: vt. ff. de dol. l. j. §. j. & ibi not. vt faciẽ do inter se ligam & societates prohibitas sub aliquo colore licito: vt. ff. de extraor. cri. l. ij. Vel pone q adueniente imperatore vel eius nuncio volente ingredi ciuitatem pro recuperandis iuribus imperij tam ibi quàm alibi, aliqui respondent quòd intromittere eum vel gentem eius est periculosum statui eorum: & sic tenent eum in verbis. & sic labit tempus quo multa posset facere pro imperij prosperitate. Istæ sunt machinationes quædam, licet ad actus bellicos non deueniant, ista machinatio secunda inobedientia facit eos rebelles.

[b] Occultũ dicit qđ nõ põt videri facit ad hoc c. vt nostri rũ vt. ec. bñfic. in pe. de noto. crimi. §. vj. itẽ occultũ dicit secretũ. xxxij. di. erubescant. de simo. tuanos.

[c] Istud est signũ proditionis Bald. j. c. j. q. mo. feu. amit. in vsib. feud.

[g] Rebellando.[d]] resistendo vel nõ obediendo: licet ipsi guerram nõ inferãt: vt dictum est. Et adeertendum est quòd in illo qui rebellat cõtra principem, hæc cõstitutio loquit simpliciter, quasi cõtra eũ nõ possit esse aliqua iusta causa resistendi: quod intellige de subditis imperij, non de ijs qui sunt de terris ecclesiæ, in eo verò q loquitur in eo qui rebellat cõtra officiales suos, loquitur limitatiuè, scilicet in his quæ ad commissum eis officium pertinẽt. & hoc quia si vltra facerent, posset eis legitimè resisti: vt. C. de iur. fis. l. prohibitũ. lib. x. & de meta. l. denotũ. lib. xij. & intellige qñ rebellat pro his quæ petũtur pro statu imperij. secus si aliqua singularis personã cõueniretur coram principe vel eius iudice aliqua causa ciuili vel criminali ad petitionem alterius: vel esset cõtumax, aut alio modo resistere: tũc enim licet largo modo dicat rebellis: vt. d. c. sanè. de offi. deleg. tñ ppter hoc non dicit rebellis imperij, nec incidit in hãc cõstitutionem: qa nõ rebellat cõtra psperitatem impatoris vel imperij principaliter: qđ in hac cõstitutione requirit: vt patet in tex. sed indànum aduersarij cũ quo litigat. qđ patet: qa cõtra talem cõtumacem non pceditur nisi parte petente: vt. ff. de iud. l. ad peremptoriũ. C. de iud. l. pperandũ. §. sed & si qdem. C. quomodo & qñ iud. aut. q semel. Sed an hæc constitutio habet locũ contra eũ q rebellat cõtra aliquem regẽ vel principẽ vel cõtra aliquã ppriam ciuitatẽ? qđ videtur: qa hîc dicit cõtra officiales nostros: sed cẽs pdicti possunt dici officiales imperatoris: quia vel ab eo habent iurisdictionẽ ex cõstitutione vel cõcessione, vel longa cõsuetudine, q vim cõstitutioni habet: vt. ff. de aqua plu. ar. l. j. §. fi. &. ff. de aqua quo. &. alli. l. hoc iure. §. ductus aq. cõtrarium dico: nam tũc nõ fit contra psperitatem principis vel imperij principaliter: licet ex istis defensionibus & rebellionibus respũ. lædatur. casus est. ff. de pact. l. si quis ingenuum. §. in ciuilibus. Et qđ hîc dicitur de officialibus imperatoris intelligitur de his qui principaliter ac directò per eo sunt legati & vicarij imperatoris: vt. C. de eo q vicẽ alterius gerit. l. ij. &. ff. de leg. iij. l. j §. deportatos. &. §. seq. reges verò & ciuitates ellio q habeant iurisdictionẽ à principe: tñ eã exercẽt principaliter ppter se, nõ ppter principem. & sic cessat hæc cõstitutio quæ specialiter loquit in his qui machinãtur cõtra personam principis, vel eius officiales, vel imperij vtilitatem: sed habet locũ ius antiquũ. fl. amissione. §. qui deficiũt. ff. de capi. di. quæ generaliter loquit de his qui deficiũt à iurisdictione eorum sub quorũ imperio sunt. & dicam in tractatu de bãnitis nostri tpis. Sed quid si aliquis rebellat cõtra rectores p Romanã ecclesiam positos in partibus Italię? puto[e] huic cõstitutioni locũ fore. cũ enim imperiũ sit ecclesiæ: vt. s. dixi in. l. pxi. circa prin. apparet q rebellat cõtra psperitatẽ imperij: pro quo facit q canonistæ in talibus imitanr legistas vt extra de ope. no. nun. c. j. Quid si aliquis homo de terris ecclesię aliquid faciat cõtra principem de his quæ ad rebellionem pertinent: an rebellis est, & in crimẽ læsæ maiestatis incidat? Henricus imperator huius l. author determinauit q sic, cõdemnãdo de hoc Robertũ regem: vt extra de re iud. c. pastoralis in cle. sed papa ibi in. §. rursus. determinauit cõtrarium, dicens eum qui est de terris ecclesiæ ratione originis & domicilij, nõ posse dictum crimen cõmittere in imperatorem, & ppter hoc cassauit imperatoris sententiam cõtra regem Robertũ latam. mihi vtriusq; sententia videtur esse vera: nam dicta verba, cõmisit crimen læsæ maiestatis in eum, possunt intelligi sic: in eum. i. in ipsius principis maiestatem: & tũc est vera sentẽtia papę: nam cùm nõ sit subditus maiestati imperiali, nõ debebat sibi illas fidelitates quæ dicũtur. s. l. proxi. circa prin. nec eum tenetur reuereri, sed quò ad eum liber est: & nõ dicitur directò in eius maiestatem cõmittere: vt ibi. facit. ff. de cap. l. nõ dubito. Secundò possupt intelligi dicta verba q cõmisit crimen læsæ maiestatis, scilicet papalis cui subditus est: & hoc crimen cõmittit in eum. s. principem: vt sic nõ directo, sed per quandam cõsequentiam læserit maiestatem papę: & tũc vera est sentẽtia imperatoris. nam imperator est fidelis & fidatus à papa, & ab eo coronatus. si ergo offendit cõfidatum à principe, incidit in crimẽ læsæ maiestatis principis: vt ff. ad leg. iul. maie. l. j. in princ. Sed quia hoc imperator in sua sentẽtia nõ expressit: & sic nõ fuit expressa maiestas q læsa fuerat fuit intelligẽdũ de maiesta. imperatoris. vnde fuit cassa sententia sua. vnde papa multum põderat illa verba læsæ maiestatis in ipsum q. d. suam nõ dicitur lædere, sed alterius maiestatem nõ negat. & hoc de crimine læsæ maiestatis. An autem sit rebellis? Videtur quòd nõ: quia nõ est subditus: vt dixi. In cõtrarium videtur in cle. pastoralis. in princi. vbi imperator appellat regem Robertum hostem & rebellem: quia subditus est ratione comitatus prouinciæ quem tenebat ab imperio & nuper Aloisius rex dicti regis Roberti successor per suos legitimos nũcios domino imperatori nostro pro dicto comitatu fidelitatem iurauit in ciuitate Pisarum me præsente. Sed an cõtra hominem de terris ecclesię sic delinquẽtem possit imperator, vt habẽs authoritatem ab eo, procedere? qđ videtur: quia homines ecclesię sunt imperij fœderati, ergo apud eos possunt fieri rei, & in eos animaduerti. l. nõ dubito. in fi. ff. de cap. maximè cùm coram eo forum sortiãtur ratione delicti commissi in immittẽdo gẽtes cõtra principem ad terras imperij. & sic imperator fecit cõtra dictum regem Robertum. sed papa determinauit cõtrarium: nisi sit inuẽtus, vel ad eum ex more remissus: vt dicta cle. pastoralis. §. nos quoq; ibi sed si punitio. Sed certè verũ est quòd de isto crimine quod est capitale nõ posset de iure communi puniri nisi præsens esset: & illud cõsiderauit illa de-

[d] De hac materia vide p. Bal. in. l. nihil. C. de manumiss. vindicta. circa fi. m verbo, & nota ex hæc. l.

[e] Idem Sal. in. l. j. C. ad legẽ iuliam pecula.

Consuetudo longa vim constitutiõis habet.

Imperator est fidelis & fidatus papæ.

[f] Itiam gl. sequunt ibi Bald. Cy. & Saly.

illa decreta:nec ob.ſ.l.proxi.quia illa fuit facta poſt coronationem imperatoris prædicti:vnde eccleſia nõ admittit illam legem in præiudicium ſubditorũ ſuorũ.& ſic videtur inijſſe fœdus cum eo ꝙ cõtra homines eccleſiæ leges graviores nõ imponat.vnde ratio illius capituli nõ habet locum in hominib⁹ imperij vel alterius regni:ſed ſolũ in hominibus eccleſiæ. qđ not.pro ciuitatibus quæ inuicem confœderantur æquali vel inęquali fœdere: vt.d.l. nõ dubito.de captiuis.

Rebelliũ pœna.

li[a] ergo omnino hominum liceat hanc paginã declarationis & pronunciationis infringere[b], vel auſu temerario[c] contraire[d]. Siquis aũt

nam ſi actum eſt vt inuicem ſe tractent vt ciues in ciuilibus & criminalibus,intelligitur vt vnus contra alios graviores leges nõ faciat:quia tunc errant,quia in ſocietate inſpicitur cõditio ſociorum tempore contractæ ſocietatis:vt inſti.de ſocie.§.fi.&.ff.pro ſoc.l.ſocius ſocio.& fami.erciſc.l. hęres.§.nõ tantum & ibi not.De pœna verò rebelliũ dic ꝙ quędã infligitur ipſo iure:quia perdunt omnia q̃ iur.ciuilis ſunt:vt.d.l.amiſsione. de capi.di.Alia pœna poteſt infligi eis à quolibet homine.nam poſſunt impunè occidi:vt.ff.ad leg.corne.de ſic.l.iij.§.fi.& de re mili.l.proditores.& poſſunt captiui detineri vt ſerui:vt.ff.de acquir.re.do.l. transfuga. Tertia pœna imponitur:quia poteſt talem dãnare vt capite puniatur: vt.ff.de pœ.l.ſi quis aliquid.§.trãsfugæ. qđ intelligitur vt ibi not. circa prin.quia cùm talem pœnam ipſo iure incurrant,peti poſsit pronunciari talem eſſe rebellẽ puto ꝙ ſic.Arg.ff.de iud.l.qui ſe dicit. & eſt expreſſum in.d.c.paſtoralis.vbi imperator pnũciauit regem Robertum eſſe rebellẽ.& eodem modo qui ſe putaret eſſe de tali crimine infamatũ, poſſet petere ſe pnũciari nõ eſſe talẽ:arg.C.de inge.ma.l.diffamari .facit qđ dicimus ꝙ principaliter poteſt peti vt de ætate pronũcietur:vt.ff.de mino.l.de ætate.ſecũdùm vnam lecturam.& de ferijs.l.ij.& ibi not.vt ętates probentur.C.de proba.l.cũ te. Item hoc poſſet fieri ciuiliter agendo. nam ſicut ciuitas poſſet vẽdicare ciuem ſuum,eadem ratione ciuis poteſt dicere ſe ciuẽ ciuitatis illius:& ſic per cõſequens nõ rebellẽ:vt.ff.ad muni.l.de iure.& no.de rei ven.l.j.§.per hãc.Item quæro quid de dominio bonorum?Rñ.illud ſi eſt directum,eſt de iuregẽ.ergo retinet. ſed ſi haberet vtile dñium,illud nõ retineret ſub iſto nomine, quoniam puto hoc à iure ciuili inductũ: ſed quia hoc idem ſonat quod effect⁹ dominij vt not.C.de bo.ma.aut.ideo.nec puto quòd hîc retineat ſicut directum: quia hic effectus dñij eſt de iuregẽ.arg.inſti.de vſu & ha.§.fi. vbi dicitur vſum & ſimilia quæ ſunt de effectu dñij eſſe de iuregen.ſed licet retineãtur,nec publica efficiãtur:tamen occupãti concedũtur.caſus eſt in.l.trãſfuga.de acquirẽ.re.do.ſi enim poteſt occidi perſona, & capi & haberi vt ſeruus,multò magis res.ſed puto quòd ſi ſequeretur cõdemnatio p̃ iudicem,& ſic cõdemnaret crimine læſæ maieſtatis:quia tũc omnia publicarẽtur hodie per.l.pe.& fi.C.ad le.iul.maie.Item qđ de iuriſdictionibus quas haberet talis rebellis?Rñ[a].iuriſdictio eſt iuris ciuilis: quia de iure publico introducta eſt:vt not.ff.de iuriſ.om.iud.l.j. facit de ori.iur.l.ij. §.pe.origo enim fuit de iure gẽtium,quo etiamfuerũt reges:vt.l.ex hoc iure.ff.de iuſtit.& iure.ſed quia circa iuriſdictionem multa ſunt addita, ideo dicit de iure ciuili:vt.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure.& licet in eũ qui eſt rebellis,nõ cadat iuriſdictio tanq̃ ius quoddam à iure ciuili inductum:remanet tamen tanquam quædam poteſtas regia de iure gẽtium: & ideo imperator(vt in illo.c.paſtoralis.)priuauit regem Robertum iuriſdictione & dignitatibus, quaſi nõ eſſet ipſo iure priuatus:vel quia licet eſt-etiam ipſo iure priuatus, tamen donec toleratur,valent geſta per eum:vt.l.barbarius.ff.de offi.præſi.&.C.de ſen.l.ſi arbiter.& ideo imperator in dicta ſentẽtia expreſsè priuauit: nec dicit, ipſo iure priuetur. & tacitè vult hoc fieri expreſsè per id quod dicitur.ff.ſi pen.ap.mors interue.l.j.vbi bona fuerunt publicata expreſsè, tamen vbi tacitè inerat.Vel dic quòd imperator ecõtra regem ideo expreſsè priuauit,quia illasiuriſdictiones habebat in terris eccleſiæ,& ab eccleſia nõ erat ipſo iure priuatus.priuauit autem eum per ſentẽtiam.ſed eccleſia iſtud nõ admiſit,vt ſtatim dicam,licet etiam præcedentia vera ſint. Item quid de obligationibus & promiſsionibus factis his rebellibus?Rñ.ſiquidem ſunt iuris ciuilis,ipſo iure perdunt.ſi iuriſgentium,tũc ea nõ perdunt,vt dictum eſt. ſed in aliquibus promittens ipſo iure nõ tenetur: vt ſi eſſet debitor fidelitatis.nam tũc cũ eſſet rebellis,ei obedire nõ tenetur:non tanquã liberatus per rebellionem:ſed tanquam ab ipſo initio in ipſa promiſsione conditionata ſit conditio vt nõ ſit rebellis ſuperiori.& ita intelligo.x.colla. hîc finitur lex.ca.j.& quod ibi not.facit.ff.de lega.j.l.quid ergo.§. ſi hæres.& de verbo.ob.l.qui ſeruum.Sed dominus imperator cõtra dictum Robertum regem expreſsè priuationis ſententiam promulgauit:vt.d.c. paſtoralis.§.iubendo etiam.ſed hoc facit vel quia prædicta erant in terris eccleſiæ,vel ex alijs cauſis præallegatis.Sed cùm perdant ea quę ſunt iuris ciuilis,quid de his quæ habent à iure canonico ſeu à ſummo pontifice?Rñ[b]. quoddã ius eſt ſuper ius ciuile:quoddam infra ius ciuile:quoddam æquale illi.primo caſu per ſolam rebellionem non perditur,vt ius naturale vel gẽ.ea enim retinet:vt.d.l.amiſsione.ff.de capi.di.ſed per ſententiam poteſt quis priuari eo:vt patet in damnato ad mortem:qui ipſa ſententia priuatur ciuitate & libertate, quæ eſt naturalis facultas: vt.ff. de ſta.homi.l.libertas.& eodem modo dico de his quæ quis habet à ſummo pontifice.nam ea ſola rebellione nõ perdit.nam eius authoritas ſuper ius ciuile eſt.ſed per ſententiam legitimè latam poſſet quis illo iure priuari etiam à iudice ſeculari.de laicis verò loquor:vnde ſi imperator protuliſſet ſententiam contra dictum regem præſentem,valuiſſet: vt.d. c.paſtoralis.ibi,quòd ſi punitio&c.tamen quia in abſentem[c] protulit nõ valuit.vt dictum eſt.De eo verò iure quod eſt infra ius ciuile,vt ſunt propria ciuitatum & aliorum dominorum ſub imperio conſtitutorum, illa ſine dubio perdit.illa enim iura cũ authoritate principis ſint facta ipſi[a]

Regũ & iuriſdictiõis origo ẽ de iuregẽtiũ. a Idẽ Bart. Bal.P.& Ia. in.l. ex hoc iure.in glo. allega.

b Idem Bal. in. l.ſi .C.ſi con. ius vel vtili.pub.& l.j.d ure an nu.aureo. Iuriũ multiplicitas. Ius naturale vel gẽtiũ nõ niſi p̃ ſentẽtiã admittit.

c Vide de hac materia Ra.in rub. C.quomodo & qñ in dex. p̃ gl in l. per ãdũ. §. finaũt al tenutra. de iudi.

iura eſſe videntur:vt.C.de vete.iu.enucleã.l.j.§.omnia. & eſt expreſſum x.colla.hic finitur lex corra.d.c.j. De eo verò iure quod eſt æquale iuri noſtro ciuili,exemplum poni nõ põt de iure:cùm impatoris omnia ſint: exceptis his quæ habet eccleſia,vt dictum eſt.ſ.titu.proxim.circa princi. Sed præſuppono(prout de facto obſeruatur)quòd aliqui reges vel populi non recognoſcunt imperatorem in dominum tamen dicendum eſt qđ illa iura nõ perdit rebelles ex ſua rebellione. nã ex hoc perdunt iura ciuilia,ſcilicet ciuium Romanorum:vt inſtit. quib. mod.ius pa.po.ſol.§.cùm autem iura ciuilia extraneorum. Ex prædictis patet determinatio quæſtionis de exbannitis noſtri temporis.dico enim quòd illi qui ex forma ſtatuti poſſunt impunè offendi dicuntur hoſtes rebelles ciuitatis:quod patet quando per legem ciuitatis contra eos indictum eſt bellum:vt.d.l.amiſsione. in gloſſ. ſuper verbo, relegati. & ideo perdunt iura ciuilia illius ciuitatis:nõ iura ciui. Roma. quæ ſunt ſupra iura aliarum ciuitatum,quæ ſunt æqualia:ſicut exbanniti & condemnati ab imperatore non perdunt ea quæ ſunt iuris ciuilis papalis. & ſic eſt caſus in.d.c.paſtoralis.Sed dices tu,illud verum eſt in terris eccleſię:ſed in terris imperij videtur ibi caſus in contrarium. nam imperator credit illum regem poſſe priuari illo iure quod habebat à ſuperiore:ergo idem ſentit ab eo qui eſt inferior eo.Sed contradico: nam imperator cognoſcens quòd eo ipsò ꝙ rebellis & hoſtis ſuus nõ perdit ea quæ habet à ſuperiore:& ideo expreſsè ſententiam privationis protulit:ſic patet quòd eo-ipsò quòd exbannitus & hoſtis vnius ciuitatis eſt,nõ perdit ea quę ſunt in ciuitate Romana. caſus eſt.ff.de capti.& poſtli.reuer.l.ſi quis ingenuam.§.in ciuilibus.Sed ſi ciuitas vellet hoc expreſsè facere per ſuã legem vt ſuũ effectũ porrigat ad ea quæ ſunt extra territorium: dixi plenè in repetitiõe.l.cunctos populos.C.de ſumma trinitate & fide catholica.& hanc materiam plenè tractatui in quæſtione quã de hoc diſputaui: quæ incipit, Lucanæ ciuitatis ſtatuto &c. Circa ſecundum, ſcilicet de pœna quæ poteſt infligi à quolibet homine,quæritur an eum qui eſt rebellis occultè liceat occidere. Et dic quòd ſic.nam ipſo facto hanc pœnam incurrit:vt hic. & in iudicio quo proceditur de homicidio, liquidabitur an fuerit rebellis.Argu.ff.de oper.nouinuncia.l. de pupillo.§. ſi quis rinos.verſi.toties. Item an iſtæ pœnæ cadant in rebellem ciuitatem?Rñd. quædam ſunt ciuitates quæ per vim occupantur ab aliquo tyranno hoſte imperij: & iſtæ propriè nõ dicuntur rebelles,ſed dicuntur ciuitates[d] captiuæ:quæ ſi recuperantur, dicuntur redditę ad priſtinam libertatem:vt.C.de offi.præfec.præto.aphri.l.j.in princip.quędam proprio motu ciuium vel maioris partis rebellant:& iſtæ ſunt propriè rebelles: in quibus quantum ad amiſsionem iurium & iuriſdictionis, dicendum eſt idem quod in priuato. quantum ad pœnam inferendam per hominem priuatum,dicendum eſt quòd quilibet poteſt in eius ciuitate & territorio capere,prædari,comburere,& ſimilia facere quæ conſueuerunt fieri his contra quos bellum habemus:vt.l.iij.in fi.ff.de acquirend.rerum dominio. Sed ſi capiatur vnà ciuitas cuius populus ſit rebellis:an populus efficiatur ſeruus ſicut vnus priuatus captus?Reſpond.non:imo libertatem recipiunt in aut.de hæred.& falcid.in princip.& ibi not.in gloſſ. ſuper verbo,antiqua.& ibi per Iacob.de beluiſ. Item an iuriſdictio erit priuati capientis?Reſpondeo[e] non:cum iure antiquo illam ante iam perdidit:& ſic eſt principis:& ſic tunc cùm occupatur,non habet iuriſdict. Item an priuatus qui capit ciuitatem poterit eam deſtruere: vel homines inde expellere: patebit ſtatim. De pœna verò inferenda per ſententiam iudicis dico quòd nullus poteſt condemnare ciuitatem ſubijciendã aratro niſi ſolus princeps.nam licet domus particulares ſint priuatorum ipſa ciuitas vniuerſaliter conſyderata eſt principis. ſimiliter & palatia pulchra ciuitatum.x.colla.quæ ſint regalia.c.j.non poterit ergo deſtrui ciuitas quæ principis eſt,abſque eius voluntate. Item ſi nõ licet deſtruere ciuitatem,nec alia ædificia per quæ vrbs deformatur ruinis.ff. de legat.j.l.cætera.§.hoc ſenatus.&.C.de ædific. priua.l.ij. multò minus nec tota ciuitas. Item ſi non licet contra decuriones ciuitatis ferre ſententiam mortis principe inconſulto : vt. ff. de pœnis.l. moris.§. iſte fere. multòminus licebit contra ciuitatem , ſicut Troia & Carthago paſſæ ſunt aratrum ex præcepto eius qui tenebat imperium:vt.ff.quibus modis vſusfruct⁹ amittatur.l.ſi vſusfructus ciuitati. Dico etiam quòd poteſt cogere homines ciuitatis captæ illam dimittere cum omnibus bonis, & ad aliam ſe transferre: quod ſolus princeps poteſt. Argumentum.C. de iure fiſci. l. certa forma. libro.x. ſed relegare ex cauſa poteſt præſes vel alius prætor vel rector: vt.ff. de officio præfecti vrbis.lege prima.§.finali.

Rebellem an occultè occidere liceat.

d Idẽ Bart. in.l. tueelas. ff.de capitis diminu.

e Idẽ Bald. & Pau.in d. §.i ciuilib⁹. ñ.i glo.alle.

a ¶ Nulli.] Quarta pars in qua punit impugnantes conſtitutionem. & quod dicit nulli, intellige priuato , vel in quauis dignitate poſito, etiam ſi vicarius fuerit imperatoris, niſi hoc habuerit expreſsè in mandatis.hoc enim innuit dictio omnino,quæ ſequitur quaſi dicat ſine diſtinctione perſonarum:vt.ff.quod metus cauſa.l.ſi cum exceptione.§.qua tenus.in gloſſ.ſuper verbo,omnino.& de fideiuſſo.l.græcè.§.illud. & ibi per Dynum & de dictione penitus, vide quod ponitur.C. de vſuris rei iudicatæ.l.ſi.ij.reſpon.

b ¶ Infringere.] id eſt retractare directò,vel per malitioſam interpretationem facere:vt.C.de leg.l.ij.

c ¶ Temerario.] ex hoc patet quòd ſi ex facilitate abſque dolo hoc fecerit, non incidit in hanc pœnam: vt.ff. ad turpilianum.l.j. §.quæri poteſt.

d ¶ Contraire.]vel contra diſsimulando vel audiendo allegationes cõtra hanc legem:vt.C.de leg.l.ij.& de ſac.ſan.eccle.l.j.

a ¶ Attentarè.]& ſic non requiritur ꝙ ad effectum perduxerit.quod plenè dic vt.C.de epiſ.& cle.l.ſi quis non dicam rapere &c.

b ¶ Indignationẽ.]huiꝰ verbi nullũ effectũ inuenio niſi quatenꝰ ꝟbũ ſonat:quia impator indignatus ex hac facto nõ exhibebit ſe gratioſum.

c ¶ Mille librarũ.]alꝫ punit alia pœna.C.de legi.l.ij.in fi.&.C.de ſac. ſan.ec.l.placet. & dic vt ibi ꝙ doc. Et ſic not,ꝙ ciuitatibus q̃ q̃nq; faciunt ſtatuta,& pœnam impo-
10 nũt iudici cõtra iudicãti,& aduerſario & aduocato cõtra allegãti:nã valet talis adiectio pœnę ſi ſtatutũ illd̃ ſit validũ vt hîc cũ ſi.ſed ſi eẽt inualidũ non valeret adiectio pœnæ, ſicut nec principale vt.C.de le.l.nõ dubiũ. &.C.de pac.l.pacta q̃ cõtra. Sed aliq̃n ciuitates
20 volẽtes vt ipſa ſtatuta licet inualida obſeruent, auferũt iuriſdictionem ſuis iudicibꝰ: vt ſi aliqd cõtra illud ſtatutũ diceretur vel allegaret: ſup eo qd̃ cõtra illud ſtatutũ allegaret iuriſdictionem nõ habeat.qd̃ an valeat, dic ꝙ q̃nq; p illud ſtatu-
30 tũ inualidũ nitit̃ auferre alicui ius agẽdi:& tũc talis clauſula ꝙ quã auferꝫ iuriſdictio iudici q̃ ea habet ab ipſa ciuitate valet:vt.ff.de iudi.iudiciũ ſoluit.tũ poterit agi coram ſuꝑiore,ſicut alꝫ cũ ꝓcedit ꝙ viã euangelicæ denũciationis:vt dixim⁹
40 ſ.pxi.in gl.ſup ꝟbo,de nũciationẽ.Si ꝟò auferꝫ ius excipiẽdi ſeu ſe dfendendi,tũc talis clauſula ꝙ quã auferꝫ iuriſdictio intꝝ defenſiõe nõ valet: qa defenſio eſt de iu.nat. & ſic nõ põt auferri:nec impediri quin iudex audiat. alꝫ idẽ ĩportaret ſi ſtatueret q̃ iudex faciat
50 iniuſtitiã ꝑpter hoc:extra de re iu.c.paſto.in cle.& qd̃ dixi.ſ.l.pxi.in gl. ſup̃ verbo,figura. Idẽ ſi auferꝫ ius replicandi: quia ſicut exceptio eſt defenſio cõtra actionem,ita replicatio cõtra exceptionem[a]:vt ff.de excep.l. ij.& hoc q̃n talis eſt exceptio ſeu defenſio quę per ſtatutũ non poteſt tol li.aliãs ſicut poſſet ipſa exceptio tolli,ita & iuriſdictio auferri.

a Vide.c.j. &.ij. de lit. conte.li. vj.

d ¶ Data.]Illud eſt vtile &neceſſariũ in legibus q̃ de nouo emanant:ſed in codicibus & legibus antiquis diu obſeruatis, ſeu in volumine legum redactis licet data nõ reperiaꝫ, nihilominus ſuũ vigorem obtinent: vt in prima cõſtitutione codicis.ibi, ſiqua eorum &c.vnde & cõſtitutio poſtq̃ cœpit per ſtudia diuulgari & frequentari, valeret, licet data nõ reperire
60 tur.& hoc eſt vtile ꝑpter quaſdã ciuitates q̃ habent ſua volumina ſtatutorum non publicata manu notariorum: ſed ſunt diutius obſeruata. & hæc data eſt communis ad hanc conſtitutionem & præcedentem,

hoc attẽtarè[d] ꝓſumpſerit, indignationẽ[b] nr̃am, & pœnã mille[c] lib. nr̃ę camerę ſoluendarũ ſe nouerit incurſurũ. Data[d] Piſis.iiij. nonas April,regni noſtri an.v. Mcccxij.

Liber de pace Cõſtantię cõpoſita inter impatore Friderichũ & filiũ eius Henricũ & quoſdã nobiles Alemanię ex vna parte,& ciuitates Lõdardię Marchię & Romãdiolę ex altera, cũ cõmento domini Baldi de Vbaldis de Peruſio vtriuſq; iuris doctoris illuſtriſſimi.

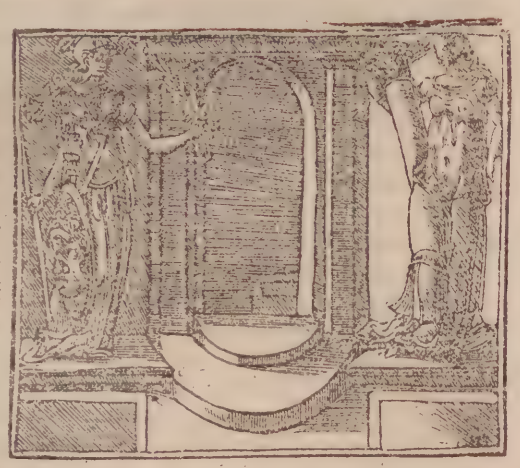

¶ Sequitur liber de pace Conſtantię.

e IN nomine ſanctę & ĩdiuidue trinitatis.] Impera
tor Friderichus pacẽ ſuã laudabilem ſummę attribuit trinitati:vt facit alibi Iuſtinianus.C.de of. ꝑfect.præto. aphri.l. in nomine.& in aut.de quæſto.in prin.& in aut. de armis.in prin.Ex quo ſequit̃ bonũ principiũ, melius
70 mediũ,& finis deo acceptabilis.in aut.quomod.oportet epi.in prin.nõ ergo tanq̃ ipſe,ſed tanq̃ deus videt̃ facere:vt.ff.de acqui.poſ.l.qd̃ meo.& nõ ĩa vice,ſed delegantis.i.dei,cuius vice fungit.nã princeps eſt ordinarius omnium,& legatus ſiue procõſul dei:vt.ff.de offi.eius cui mand. eſt iuriſd.l.j.in fi.& in aut.de fide inſtru.§. quia ergo imperium.ſecundũm Accur.qui ita eleganter not.in aut.de hære.& fal.in rub.col j.Sed quare iſte ſtylus nõ ſeruatur in literis apoſtolicis? Rñ. quia hoc facit ſtylus literarũ papalium,vbi non fit alia expreſsio:vt not.in ca. abbate. in fi. de re iud.lib.vj.in nouel.adde ꝙ conſuetudo formalis debet ſeruari: aliãs inſtrumentum non valet:vt not.in aut. vt præponatur nomen imperato-
80 ris.§.nos enim coll.v.in glo.puta &c.Baldus.

f ¶ Imperialis.] Imperator debet eſſe clemens & manſuetus: vt hîc, & C.de offi.comitis rerum priuatarum.l.vlti.Quę quidem manſuetudo ex humanitate deſcendit,& merito principi ineſt:cũm nihil tam peculiare ſit imperialis maieſtatis quàm humanitas:vt.C.de dona.in.vir.&vxo.l.fi.in fi.&.C.de teſta.l.fi.ibi,ad humanitatem dei reſpicientes. ſic & princeps ſeruus inſcribitur.C.de offi.præfec.ſa.larg.l.exemplar. Item magnanimꝰ & benignus.l.j.C.de theſau.lib.x.

g ¶ Semper.]Imperator pacẽ & clementiã & manſuetudinẽ & diſpẽſationẽ & fauores & gr̃as ſolũ ſubditis ſuis & deuotis polliceꝫ,nõ his quos vt hoſtes & barbaros iure ꝓſequitur: quos potius cõuenit ſeuerè punire. & per hoc imperator iuſtitiæ terminos nõ excedit:ſed potius iuſtitia mediante ꝓcedit: vt.ſ.hîc finitur lex,deinde cõſue.regni incipiũt.c.domino

IN noie[e] ſanctę & indiuiduæ trinitatis.Friderichus diuina fauente clemẽtia Romanorũ impator ſemp Augu. & filiꝰ eius Hẽricus .vj. Romanorum rex Auguſtus. Imperialis[f] clementiæ immenſa ſerenitas manſueta eam ſemperᵍ in ſubditis ſuis diſpenſationẽ[h] fauoris & gr̃æ habere conſueuit,vt quãuis diſtricta ſeueritate exceſſuũ delicta[i] debeat & poſsit corrigere: magis tñ ſtudeat ꝓpitia trãq̃llitate pacis & pijs affectibꝰ[k] miſericordię Romanũ imperiũ regere, & rebelliũ inſolentiã ad debitã fidẽ[l] & debitę denotiõis[m] obſeqũ reuocare. Eapropter cognoſcat vniuerſitas[n] fidelium imperij tã preſentis ętatis quã ſucceſsiuę poſteritatis, ꝙ nos ſolita benignitatis nr̃æ gratia, ad fidẽ & deuotionẽ Lõbardorũ q̃ aliquã do nos & imperiũ noſtrũ offenderãt, viſcera nobis innatę[o] pietatis aperiẽtes, eos & ſocietatẽ[p] ac fautores eorũ in plenitudinẽ[q] gr̃æ noſtrę recipimus, offenſas oẽs & culpas q̃bꝰ nos ad ĩdignationẽ[r] ꝓpter guerrã.col.x. Ideoq; ſubtuli ingenio eſt ab eis velut à barbaris pecunia extorquẽda: vt egeſtate laborent.ff. depo.l. bonafides.nimirũ igitur ſi contra rebelles ferocitas exerceꝫ,cũm peccent: eò ꝙ cõtra dominũ ſuũ bella exerceãt.C. de cõmer. & merca.l.ij.C.loca.l.fi. viij.diſ.quo iure. preſertim ſi papa cõtra hæreticos, qui nõ poſſunt præſcribere cõtra confiſcationem bonorũ vt no.in c.j.de ꝑſcri.lib.vj. in nouella . & eſt expreſſum C.d̃ apoſta.l.apoſtatarũ. hoſtes fidei nõ ꝓtegi,ſed exterminari oportet: vt C.de ſumm.tri.l. nullos hęreticos.ſicut etiam deportatus vllo tpe nõ prę ſcribit: qa à iure ciuili eſt penitus alienus.ff.de leg.iij.l.j.§.ij qbus.quia deportatus ꝓ mortuo habetur:vt ff. de cõtrata.l. j.&no.in.l.j.C. de hære. inſti.&.ff.de li.& poſth. l.gallus.§.& qd ſi tantũ. & fortè ciuiliter poſſidere nõ poteſt.& ſic in tali exilio inceptaꝫ uſucapio interrumperetur.

h ¶ Diſpẽſationem.] diſpenſatio dicit̃ ſeueritatis & exceſſuum mitigatio vel remiſsio.ſa.extra de iudic.c.at ſi clerici. Iura tñ ciuilia raro diſpenſationes ꝓmittũt: quia nõ debẽt indulgentia crimina ſubleuari:vt.C. de cohor.l.ſi apparitor.lib.xij.& cõtra rebelles & ꝓditores nunq̃: ſed debent ipſi temeritatis ſuę conatibus opprimi:vt.C.de ſenato.l.j.&.ij.li.xij.&.C.de delato.l. fi.lib.x.Item hoc ipſo ꝙ quis parcit malo,intelligit̃ nocere bono.in aut. de man.princi.§.homicidia.& eis ſolus princeps ſecuritatem dare poteſt niſi ex cauſa iure exꝑſſa.e.ti.§.ſed neq; hoc.& no.ff.de pu.iu.l.is q reſt⁹.

i ¶ Delicta.]i.delinquẽtes.ſic.C.de teſt.l.iubem⁹.in prin.Occurrit dicere illud vulgare,cũm filius facit offenſam patri,& pater verberibus eum caſtigat.dicit enim pater filio: non verbero te,ſed ſatuitatem tuam vt.C. de emen.propin.l.j.ſecundũm Odof.& alibi: Non punio ego te: ſed mores tui accuſant & puniunt te.l.palam,de rita nupt.ff.de probatio.l. cũm probatio per Accurſi.

k ¶ Affectibus pijs.] imperator pietate mouetur ad aliquid cõcedendum,vt & aliãs.C.de offici.proconſul.& lega.l.ij.ibi dum dicit, cuius allegationes humanè pium principem commouerunt:vt.C.de apoſta. hi qui ſanctam,

l ¶ Debitam fidem.] omnes tenemur principi:quia vt deus eſt princeps in cælis: ſic imperatorẽ vicariũ & dñatorem in fide ac veritate & iuſtitia conſtituit in terris:vt.C.de ve.io.enu.l.ij.§.ſi qd igitur.& in aut. de cõſulibus.in fi.Præterea diuina pagina dicit,omnis anima ſubdita ſit principi & ducibus ab eo miſsis:vt extra de cen.c. omnis anima.

m ¶ Deuotionis.]ſubditi debẽt eſſe deuoti.C de vectigal. & cõmiſ. l elegantem.&.ſ.qui.cau.feu.amit.c.obertus.§.j.col.x.

n ¶ Vniuerſitas.] de iſta magna vniuerſitate q̃ omnes fideles impij in ſe complectitur tam præſentis ætatis quàm ſucceſsiuę poſteritatis,hinc colligitur quòd lex ſemper loquitur:vt.C.de hære.l.arriani.

o ¶ Innatę pietatis.]pietas decet principem per quam ſola dei ſeruatur imitatio:vt.C.de nup.l.imperialis.

p ¶ Eos & ſocietatem.]id eſt ligam ſiue confœderationem tam factam quàm fiendam inter eoſdem:vt.j.eod.§.item ſocietatem. In hac autem ſocietate non continetur Ferraria: quia non fuit in concordia cum Lombardis ſecundũm Oldra.

q ¶ In plenitudinem.]ille intelligitur receptus ad plenitudinem gratiæ cui remittuntur culpæ,& recipitur ad fauores.

r ¶ Ad indignationem.]iniuriæ principes & dominos pronocant ad indignationẽ.ſa.ff de manumiſ.teſt.l.cẽturio. Item not.quòd inter offendentem & offenſum præſumitur animi indignatio:& eſt præſumptio naturæ vulneratæ propter offenſam.ff.de arbi.licet.ff.de adimen.lega,l.iij. in fi.C.famil.erciſc.l.in ipſius.

Recepturos.

a ¶Recepturos.] quando princeps indulget beneficia, ſperat recipere grata ſeruitia, alʒ non facturus. & ideo non mirum ſi ingrati perdunt gratias: nam oppoſitū diſſoluit propoſitum.

b ¶Sigillo cōmunirí.] dicit Odof. q in l. facienda nō eſt opus ſigillo principis. Adde: dicunt doc. q cōtractus probatur p ſigilla vbi deficit tabel. vt not. in c. ij. de fo. cōpe. in nouel. lib. vj. fa. C. qui teſta. fa. poſ. l. hac cō. uitiſſima. §. fi. de teſt. l. ſi vnus. Sigillū habet vim cōſenſus & cōfirmationis: vt not. C. de reb. alie. nō ali. l. ij. per Acc. de fideiuſ. l. lucius. de teſta. mil. l. tribunus. §. vlt. Sine literis tñ mutus & incertus teſtis eſt ſigillū ideo p ſolius ſigilli præſentationem nō ꝓbatur commiſsio p̄ſertim ſpecialis: vt no. in c. quāuis. de pac. li. vj. in nouel. qa ſigillum eſt res inanimata. & vide qđ not. de his quæ fiunt à prælato. c. quāto. in nouel. Sed aliud eſt ſigillum alterius fidei cōmittere: aliud in chartis imponere.

caueránt, clementer eis remittentes: eoſq; propter fidelia deuotæ ſynceritatis ſeruitia quæ nos ab eis credimus certiſsimè receptu-
ros [a], in numero delictorū noſtrorum fidelium computandos cenſemus. Pacem itaq; noſtram quam eis clementer indultam cōceſsimꝰ, præſenti pagina iuſsimus ſubſcribi: & authoritatis nr̄æ ſigillo cōri [b]: cuius eſt hic tenor & ſeries.

NOs Romanorum [c] impator Fridericus, & filius nr̄ Hēricus Romanorū rex, cōcedimꝰ vobis ciuitatibꝰ locis & p̄ſonis ſocietatis regalia & cōſuetudines nr̄as tam in ciuitate quā extra ciuitatē, videlicet Veronæ & caſtro eius, ſuburbijs, etiam & alijs ciuitatibus & ſuburbijs, locis & perſonis ſocietatis in perpetuum, videlicet vt in ipſa ciuitate omnia habeatis ſicut hactenus habuiſtis vel habetis. Extra verò omnes conſuetudines ſine cōtradictione noſtra exerceatis quas ab antiquo exercuiſtis vel exercetis tā in foro vel in nemoribus & paſcuis & pōtibus, aqs & molēdinis ſicut ab antiquo [d] habere conſueuiſtis vel habetis, in exercitu, in munitionibus ciuitatum [e], in iuvt in aut. vt diff. iudi. §. j. Contrariū credo: qa ſi non valet in totū, debet valere p ea parte p̄ qua valere pōt. arg. ff. de ſerui. l. ſi tam anguſti. porro qñq; pars ponit̄ p toto: vt. ff. de leg. iij. l. vxori ſuæ. Quæro nunquid ciuitas durans in nouis ciuibus non naturalibus ſe aduentitijs dicat̄ eadē ciuitas? Rñ. ſic nam hoc idem eſt capitibus ſubrogatis in locū mortuorum ff. de lega. j. grege. & l. ſi grege. & patrię priuilegium videt̄ ipſis ciuibus eſſe conceſſum: vt. C. de teſt. l. ſi nō ſpecialiꝰ. & de fo. cōpe. l. dilecti. Item qa qđ vniuerſale eſt nō pōt morte perire ſicut homo in genere non morit̄: vt ff. ad le. fal. in ratione. §. incertę. Itē lex dicit ciuitas noſtra populoſa eſt, q̄ meritò etiā aduenas cōprehendit: vt in aut. de ꝯſtore. poſt prin. col. vj. nam ciuitas vice perſonæ fungitur: cū talis eſt vniuerſitas q̄ vice vnius perſonę fungatur omnia tranſeunt cū ipſa. de fideiuſ. l. mortuo. Quęro quid ſi ex pluribus caſtris vnius ciuitatis puta Bononiæ fiat vna congregatio quæ velit ſe inſurgere nomine ciuitatis? Reſpondeo hoc nō poteſt fieri ſine cōſenſu ſuperioris. i. rectoris illius ciuitatis in cuius territorio ædificatur: vt. ff. de colleg. illici. l. j. & arg. ff. de rer. diui. l. antepe. §. pe. ſecundū Odof. & C. de fundis limi. l. quocūq; caſtrorū. & in aut. qb. mod. nat. effi. ſu. §. ſi quis igit̄ ex quolibet. ibi, vel abbatis. p̄ſentes ergo & p̄teritas tantū hic cōſuetudines cōcedit. Quid ergo de futuris? Reſpondeo ille nō conceduntur per conſtitutionem iſtam. Odof. ar. ff. de legi. l. cū lex. & ſic eſt argu. q̄ noua ſtatuta nō poſsint fieri ſine ſcientia principis. argu. à contrario ſenſu iſtius literę: dic vt in. l. omnes populi per doctores. imo ſi pertinent ad bonū regimen, per ea q̄ ſequuntur, ſtandū eſtantiquitati.

¶Sicut ab antiquo.] arg. q̄ antiquę cōſuetudines ſunt ſeruandę. vnde dixit lex: ne qd contra longā cōſuetudinē fiat, ad ſolicitudinem ſuā reuocabit p̄ſes puincię. C. q̄ ſit lon. conſue. l. j. ſimile habes. C. de offi. rec. p̄uin. l. nullū. & C. de ſerui. & aqua. l. ſi manifeſtè. & de off procon. l. ſi in aliquam. Et no. hic expreſſum q̄ in paſcuis, pontibus, aquis, & molendinis, ac etiam in ipſis cōmoditatibus aquarum ſtandū eſt antiquitati. Verbum enim habuiſtis & habetis, ſignat retro ſubſiſtentiā iure cōſuetudinario: & quia illud erat amiſſum p rebellionem, hic recuperat̄ p gratiam & recōciliationem. C. de ſen. paſ. l. ſi. ſicut ſi poſtliminio ciuitas reuerſa eſſet. ff. de iniuſ. teſt. l. ſi quis filio. §. fi. Et ſcias q̄ in prę ſcribenda cōſuetudine nō eſt neceſſe allegare titulū: vt not. in c. j. de reſcri. lib. vj. in nouel. & facit ad cōſuetudinem obſeruandā. C. de agri. & cen. l. domini prędiorū. Item no. q̄ interdū fit aquę diſtributio arbitrio boni viri. ff. de va. & extraor. cog. l. ꝺ vſu. & not. in ſpe. de cau. poſ. vbi vide. impator vult hic q̄ aqua p̄petua & curſus eius & cōmoditas p̄petuò nō tollatur nec alteret̄. fa. C. de aq̄duc. l. ſi diligenter. li. xj. & loquit tam de aqua publica quā de aqua q̄ ſeruit commoditatibus priuatorū: vt hic in verbò, perſonæ & eſt expreſſum. C. de aquęduc. l. vius aq̄. li. xj. & extra de off. deleg. cùm olim.

e ¶Munitionibus ciuitatum.] Licet enim Lōbardis ciuitatem munire: vt hic & j. eo. §. ciuitates. Adde q̄ nō ſolū Lombardis, ſed etiā alijs. C. de ſac. ſan. ecc. l. ad inſtructionem. Nunqd ergo eccleſię tenent̄ ad talem munitionem cōferre? dic q̄ aut fit ad ornatū: & nō debent conferre. aut fit ad neceſsitatem: & debēt cōferre: quia eſt eadē ratio q̄ in via & pōtibus. nam refectionem itineris & pontiū agnoſcit eccleſia ꝓpter cōmunem reipu. neceſsitatem, in qua etiam eccleſię continent̄. Idem & in gabella plauſtrorū q̄ ſoluit ad portā: qa illud ſoluit̄ qa plauſtra deſtruūt ciuitatem & vias: & oportet q̄ quotidie reficiantur vię ex illa pecunia. & ideo ſicut ad refectionē vię tenent̄, ita ad ſolutionē illius gabellę ex qua reficitur via. Ad expenſas ergo ſuperuacuas vel honoris cauſa ſicut eſſet ſalicare plateā, nō tenent̄ eccleſię, ſed ad alias neceſſarias expenſas pōtiū viarū, murorū tenentur ſecundū Ia. de bu. in. d. l. ad inſtructionem. niſi fortè ſint eccleſiæ mendicantiū: qa nulla bona in ciuitate habent: ſicut dicimus in ſimili de cap. di. l. tutelas. §. ſi libertate. & ff. de vul. ſub. l. lex Cornelia. nam pauperes ad huiuſmodi ſumptus burſales cōferre nō tenētur: vt legit̄ & notat̄. C. de annonis & tri. l. indictiōes. lib. xj. Quid de collectis q̄ pro alijs neceſsitatibus imponuntur? dic q̄ ſi poſſeſsio p ecclesiā acquiſita, erat adſcripta dare p ſolido & libra ad collectas: qa qñq; patrimonialia munera poſſeſsionibus indicunt̄: vt. ff. de mu. & ho. l. reſcripto. §. vlti. & l. munerū. §. patrimoniorum. & tūc res illa eſt onerata, & cùm illo onere tranſit: quare clericus ad quem peruenit; pro illa ſoluere tenet̄ ff. de act. emp. & ven. l. alienatio. ff. de acqui. rer. do. l. traditū. C. ſine cenſu vel reli. l. omnes. nā pro talibus collectis bona ſunt hypothecata: imo ſunt quodā modo ſuppoſita ſeruituti cuidā. & ideo ad quencunq; tranſeunt, tranſeunt cum onere ſuo: vt. ff. de actio. emp. l. in vēditione. & hoc verum ſi talis deſcriptio quę ſit pro ſolido & libra ſit perpetua & certa. Secus ſi propter varietatem negotiorum imminētium immutetur. nam incertæ obligationi hypotheca accedere nō poteſt. & ideo nō videtur huiuſmodi onus durare poſtq̄ peruenit ac perſonam priuilegiatam: vt in. c.

¶Nos Roma. imperator.] vult iſtā pacē eſſe ꝑpetuā. i. quādiu ſi des ſeruet̄: vt. C. lo. l. q̄ro. §. inter locatorē. inſti. eo. §. adeo. vl̄ p p̄ſentem mūdi ętatē & futurā & ſine p̄finitione tpis: qa impator facit hac pacem noīe ſedis, nō noīe ꝓprio tm̄ & imperiū nō morit̄: vt. ff. de le. ij. l. qđ prin. & in aut. quō oportet epi. in fi. & no. p Cy. q teſt. fa. poſ. l. ſi qs impatorem & in. c. ſi gratioſè. de reſcr. lib. vj. & hoc ex parte impij. Sed ex pte ciuitatis exponit̄ in ꝑpetuū. i. vſq; ad vitā ciuitatis. nā ciuitas mori pōt ſi authoritate ſupioris dānet̄ ad aratrū: vt no. Inn. extra de op. no. nun. c. cū ex iniūcto. Itē ſi ꝑeat alluuione vl̄ chaſmate: vt. ff. q. mo. vſuſ. amit. l. ſi ciuitatū. & C. de le. cū res. §. fi. & qđ no. in c. nō pōt. de p̄bē. li. vj. in nouell. Itē ſi fuerit poſita ciuitas in bāno ęternali impatoris, vel in bāno dñi papę ſcđm Hug. & Odof. nā cū ꝑdat ea q̄ ſunt iuris ciuilis, ęquiparat̄ deportato: qnimo ei q̄ nōdēnatus eſt ad vltimū ſuppliciū: q̄ efficit̄ ieruꝰ pœnę: & ſnīa ſtatim trahit ſecū ad executionē intellectualē: vt. ff. de pœn. l. q vlt. & no. in l. vlt. C. ſiā nō cōpe. iu. Sed hic dubitat̄ an dānata ciuitas ad aratrū intelligant̄ eius caſtra dānata? & dicendū q̄ nō iuxta no. in c. felicis. extra de pœ. in nouel. & in c. ſi ciuitas. de ſen. excō. lib. vj. Itē deſtruit̄ ciuitas ſi hoīes inde eo ꝓpoſito decedāt ne eò amplius reuertant̄ vt. ff. de colle. il. l. pe. j. rñ. & ar. ff. de le. ij. l. pī. §. tuſculan'. Itē ſi incēdio deuſta ſit vel aliquo caſu in totū corruerit ſine ſpe reparationis. ar. ff. de op. no. nū. l. j. §. ſi qs ędificiū. & ff. de iti. actu. priua. l. iij. §. relicere. ff. de ✠. ob. l. iter ſtip. §. ſacram. ff. de ſol. l. q res. §. areā. Sed ſi cū ſpe reparationis durat ciuitas habitu: ſed nō actu. arg. eorū q̄ not. ff. qđ cuiuſq; vni. no. l. ſicut. §. fi. & ff. de pi. l. paulꝰ. §. domus. & in c. pleriſq;. extra de ele. in cle. His itaq; caſibꝰ priuilegia aut delent̄, aut in ſuſpēſo retinent̄: nā ſi eſt ꝑpetuò deſolata ciuitas, priuilegia eius remouent̄: qa ſublata p̄ſona & re cui tributū eſt bñficiū: delet̄ priuilegiū eius. ar. l. poſtq̄. in prin. vt le. no. ca. ff. de cōdi. & de. l. intercidit. de iure cod. l. qdam. at verò ſi ſpes eſt reparatiōis bñficiū nō delet̄ & ſi de facto nō excitaret̄ ad actū ſuū: vt no. ff. de ✠. ob. l. ij. & l. iter ſtipulantē. §. ſacrā. nā ſępe priuilegiū ſuſpēdit̄: & nō annihilat̄: vt no. i. c. j. đ cle. cōiu. li. vj. i nouel. Quid ergo ſi hmōi ciuitas ita diruta reędificet̄ an his priuilegijs qbus prius potiebatur modo potiet̄? ar. q̄ nō, quaſi ſit alia ciuitas, & nō ea q̄ prius trat. ar. ff. de vſufr. l. q vſumfr. & habes arg. ff. q. mo. vſuſ. amit. l. qđ tñ. §. pe. Sed ego cōtra puto ſecundū Odof. quia alʒ ꝓpter vtilitatē cenſet̄ idē qđ nō eſt idē. ff. de ſerui. ru. p̄di. l. ſeruitutes §. ſi ſublatū. & nemo dubitet hanc publicā eſſe vtilitatem ſi talis ciuitas pacificè his priuilegijs potiat̄, cū pax ſit vtilitas publica: vt. ff. de pac. l. cōuentionū. & hic eſt qdam fauor: nō potiri verò eſt quoddā odiū: & fauores ſunt amplandi: & odia ſunt reſtringenda. arg. ſ. eo. in princi. ibi cauſam magis ſtudeat &c. & ff. de lib. & poſth. l. cū qdam. & hæc vera ſunt ſi i. lē populus: nō tñ nūc dānatus à principe ciuitatē reędificet. Quid aūt ſi quondā ciuitas q̄ tpe huius pacis p ciuitate nō habebat̄, ſed p loco, villa vel caſtro reędificet̄, & ciuitas fiat: an huiuſmodi priuilegijs potietur? Rñ. nō tanq̄ ciuitas, ſed tanq̄ caſtrum eius ciuitatis ſub qua erat: cū de ea tanq̄ de ciuitate mentio facta nō fuerit: & ideo omiſſa intelligat̄. arg. ff. ſol. mat. l. ſi cū dotem. & in c. literas. de reſcrip. in cle. Idē credere ſi de nouo in territorio alicuius iſtarū ciuitatū ciuitas aliqua inſtrueret̄: qa nouum corpus & noua vniuerſitas eſt: & eſt ſimilis poſthumo p̄terito: vt. ff. de reuo. do. l. ſi vnquam. & caſui improuiſo: vt. ff. de mil. teſt. l. milites codicillis. §. miles. & rer q̄ nūc primū apparet in rerū natura: vt. ff. de contra hen. emp. l. rutilia. & l. in lege & in c. vlti. de reſcrip. in glo. Sed videt̄ cōtra. ſi ſer. ven. l. fi. ſed ibi fuit facta mentio de futuris. Pone, q̄dam ciuitas ſubmerſa eſt in mari, papa hoc ignorans fecit quendā epm illius ciuitatis. Quærit an erit eps ſaltem ratione dicœce. & videt̄ q̄ no. ar. extra de reſcrip. c. roduliphus. & qa illa dicœceſis eſt acephala: qa caput nō habet. ar. ff. de le. iij. l. j. §. his qbus. Item qa nō videt̄ eps eſſe poſſe ſine ciuitate: vt no. in decre. xcix. diſ. puincię. nā et̄ ſine p̄ſide ꝓprio pōt eſſe ciuitas, nō tñ ſine epo quo caſu eps erit dñs nō ſolùm ſpiritualis, ſed etiā temporalis:

vnico.de iure pat.lib.vj.& ita tenet Archi.in.c.j.de immu.eccle.lib.vj.& idem ibi Io.and in nouel.Ex his apparet q̃ collecta est munus merè patrimoniale,vt qũ est perpetua certa & ordinaria.quandoq; est munus mistum vt qã nõ ed ordinaria:sed secundũ emergentes casus imponitur p sonis p rebus:quo casu nõ tenetur ecclesia:qa nõ est subiecta communitatibus vel dominis temporalibus:sicut nõ tenetur ad superindictum:vt C.de sac.san.ecc.l.placet. 10 ad quæ etiam nõ tenet clericus ad titulum sui patrimonij perpetuò ordinatus:vt not.in.c.episcopus.de preben.p Ber.

a In iurisdictione.] tam in criminalibus causis quàm in ciuilibus. hîc apertè apparet quòd merum imperium & mistum dicitur iurisdictio,cùm dicat in criminali- 20 bus & pecuniarijs.fic.ff.de offi.eius cui man.est iurisdi.l.j.§.j.& not.ff. de iurisd.omni iud.l.imperium.

b Criminalibus.] sed an & sine hac puisione haberent iurisdictionẽ in criminalibus,vidi sępius q̃ri.Io.& Azo dicũt q̃ sic.ff.de offi.p̃si.l. illicitas.§.qui vniuersas.& ar.ff.qđ quisq; iuris.l.j §.j. &.ff.quib. ex causis ma.l.sed & si per p̃torem.§.j.Alij dicũt solo principi merũ imperiũ competere:nã populus ex lege hortẽsia ei & in eũ omne imperiũ & omnem iurisdictionẽ trãstulit:vt inst.de iu.na.§.sed qđ.& ff.de consti.prin.l.j.in prin.ar.validũ.ff.de offi.p̃fec.p̃to.l.vnica ibi,regimentis.& ar.C.de vete. iu.enucle.l.j.§.sed hoc studiosum. Item dicit expresse lex istius imperato 30 ris omnis iurisdictio & omnis districtus apud principẽ est:t.ẽ.vquæ sint regalia.l.omnis iurisdictio. Itẽ & solus princeps põt statuere generalem ęquitatẽ:vt.C.de legi.& consti.princi.l.j.& ad hoc videt facere definitio iurisdictionis.Est enim iurisdictio potestas de publico introducta cũ necessitate iurisdictionis & ęquitatis statuendæ: vt not.do.Azo in summa C.de iurisd.om.iu.circa prin.& nemo sani capitis dubitat merũ imperiũ iurisdictionem esse:vt.ff.de of.eius cui man.est iurisd.l.j.ibi,& ideo.&.l.j. in prin.Nõ obstant leges in contrariũ allegatę:quia exercent authoritate principis:vt.C.de legi.& cõsti.l.fi.&.ẽ.q̃ sint regaliæ.l omnis iurisdict. illud tã nõ est,q; neget magistratus municipales nõ habere merum impe 40 rium:vt.ff.de iu.om.iud.l.magistratibus. Sed certè ego puto potestates qui hodie eligunt,esse municipales magistratus:vt.C.de mut no.l.j vl defensores ciuitatũ:vt in aut.de defen.ciui.§.nos igitur.col.iij qui nõ habet merum imperiũ:vt.C.de defen.ciui.l.defensores. Ita &.l.defensores ciuitatis oblatos.& in aut.iusiurandũ qđ p̃sta.ab his qui admi.susci.§. & equus.col.ij sic nõ habebant ante hanc pacẽ iurisdictionem in criminalibus:sed hoc cõceditur eis.Præterea si & sine hac cõcessione haberent:ad quid ergo in modũ priuilegij hoc eis cõcederetur,cũ frustra p̃cibus impetret qđ iure cõi cõceditur:vt.C. de thesau.l.vnica.lib.x.Odof.Idẽ tenet ipe.dicens q̃ potestates terrarũ nõ habent merũ imperiũ: & ideo ne 50 dũ ad vltimũ supplicĩ nequeũt condẽnare,sed etiã forbãnire noval nimirũ qa nõ reperit hoc eis esse cõcessum specialiter:huiusmodi enim iurisdictiones nominatim lege,vel senatusc̃ulto,vel cõstitutione principum cõstituunt:vt.ff de eo cui man.est iurisd.l.j.Vnde cũ magistratib⁹ municipalibus nõ videat hoc attributũ tacitè videt denegatũ:vt.C.de sen.& interlo om iud.l.nulli.Præterea merũ imperiũ cõpetit in p̃uincia soli p̃sidi p̃uinciæ:vt.ff de offi.p̃si.l.p̃ses.&.l.illicitas.§.q̃ vniuersas. Sed potest dici sẽdm Ac.q̃ hoc iure cauet,sed cõsuetudine nõ habet in ciuitatibus quæ populariter regunt.nã ptãs eligit ab eis de cõsuetudine inuestiturę & aliũ p̃sidem nõ habent:vnde merũ & mistũ imperiũ & omnimoda iu- 60 risdictio apud eũ est:qa loco p̃sidis habere respectu illi⁹ ciuitatis:vt no. in aut.defen.ciui l.nulla.in glo.q̃ incipit.s.maiori infin.&.C. de præscr. longi tpis.l.fi. Idẽ in castris seu terris q̃ alterius iurisdictioni nõ subsunt sicut in insulis multa sunt.facit qđ not.in.c.j.de re iudi.li.vj. in nouella. C.de test.l.fi.An ergo dãnati ad mortem à talibus potestatibus terrarum efficiant serui pœnæ? Rñ.q̃ sic,si ponat eos habere merũ imperiũ: adeo vt nec possint eis reseruare testamenti factionem etiã causa cognita:quia testamenti factio publici iuris est,& in seruũ nõ cadit:vt not. C.de testa. mili.l.& militib⁹ nostris.etiam si faciant testamentũ ad pias causas:bene tñ põt se obligare inter viuos anteq̃ sit cõdemnatus ad restitutionẽ malè 70 ablatorũ:vt not.in.c.quanq̃.de vsur.lib.vj.in nouel. Post sententiã verò si bona sint confiscata,nihil statuere potest.argu in.l.q̃ partem.§. fin.ff. quemad.serui.amit &.ff.de noua.l.quoties.§.fi. hîc enim nulla bona in ciuitate reliquit:vt.ff.de vulg.substi l.lex Corne.&.ff.de his quæ pro nõ scrip.ha l. siis qui in metallũ. Sed hîc dubitat an si quis p furtovel alio priuato delicto cõdemnatus sit ad furcas,nunquid bona sint tacitè confiscata?& glo.sentit q̃ nõ.in.l.ij.C.quemadmo.test.ape. Itẽ & si pœna sit furcarum,tñ crimen est priuatũ:vt not.ff.de condi ob cau.l.si seruus tu⁹. de quo crimine an possit iquiri,not. in.c. felicis.de pœnis.in nouel.l.& melius & latius in.l.ij.§.fi publico.de adulte.& per me.C.de proba.l. iu 80 bemus. Deinde quæro pone q̃ princeps concesit ciuitati facere statuta virtute cuius concessionis ciuitas fecit statuta sua.quæro nunquid poterit reuocare? & videtur q̃ nõ:qa intelligitur de primo actu:vt.ff.de ver. sig.l.boues §.hoc sermone.Contrariũ est verũ.arg.C.de testa.l.omnium. & qđ not.in.c.nõ potest de p̃ben.lib.vj.in nouel.Ex his apparet q̃ statuta potius accedunt vltimæ voluntati quã contractui.de hoc not.c.qa cũctis.de concess.p̃ben.in.vj.& not.ff.de leg.l.sed & posteriores.& no. p Pe. & Cy.C.cõmu.de leg.l.fi.§.j.Quęro vtrũ statutũ iniquum teneat.Rñd. fic,si fit solẽniter factũ, donec corrigatur p̃ superiorẽ: secus si fit impossibile:vt no.in.c.fi.de appel.lib.vj.in nouel.Et in cęteris q̃ ad commoditatem spectãt ciuitatũ,hîc conceditur ciuitatibus q̃ olim erat cõmissum p̃sidibus:vt in aut.de mãda.prin.§.deinde cõpetens.ibi, & qđ omnino &c.Et colligo quod malefactores punire spectat ad commoditatem ciuitatũ:vt hîc, &.ff.de offi. p̃si l.cõgruit.& ad tutelã omniũ: vt.C.de feri. l.prouinciarum Expedit 10 enim reipublicę vt maleficia puniantur: vt.ff.ad legẽ aquil.l.ita vulneratus.nec ad ea cõmittẽda temerè q̃squã p̃siliat: vt C.de pe.l.fi opis Ex hoc ergo.§. nos romanorum habes quędam vtilia & necessaria ciuitatibus q̃

eligãtur viri bonę opiõis, & q̃ ad hoc idonei esse credãtur: c tales qui nec cõtra ciuitatẽ t nec nostrã maiestatẽ priuato vel spãli odio tenentur· q̃ iurẽt q̃ bona fide & sine fraude perquirẽt: & inquisita consignabunt ea quę specialiter ad nostram g excellentiam spectant. Si

sunt concessa, indulta & cõfirmata p̃ hunc imperatorem Friderichum 20 certis ciuitatibus Lõbardię:non enim est cõcessio generalis, ita q̃ ex vi ipsius cõcessionis extendatur ad alias ciuitates:imo est localis terrarum ciuitatũ inferius specificatarum,licet quo ad ipsas ciuitates faciat ius cõmune:vt patet statim in.§.volumus.sẽdm Odofr. Porrò etiam locales cõsuetudines quò ad locũ ipsum dicũtur ius cõmune: vt in.c.cùm veniret. de eo qui mit.in pos.causa rei seruã.& est ratio: quia iure cõmuni confirmatur: vt.ff.de iusti.& iure.l.omnes populi. Porro consuetudines confirmatę sub certo modo & forma non valent: nisi sub illo modo,& forma. C.de testa.l.fi.quas princeps tacitè cõfirmare videtur,eoipso q̃ sunt tolerabiles.C.de re militari.l.tã collatores.lib.xij.C.de agrico.& cẽsi.l.domi 30 ni prędiorũ. C.de fundis limitrophis.l.j.&.l.quicunq;. &.l.fi.C.de iure fisci.l.super creandis.&.C.de vendendis rebus ciuil.l.j.Contra malę cõsuetudines tanquã abortiua statuta non cõualescunt tẽpore: vt in aut.vt nulli iudi.§.nulli verò. Vnde dicit imperator cõsuetudines tunc tenere, cum nostris non repugnãt legibus.in aut. de vsuris nauti.§.fi. & ibi no. Et ideo cõtra consilia generalia quę seruãda sunt vt euangelia,non tenet consuetudo,vel cõtraria cõstitutio:vt no.in.c.cũ laicis.de rebus eccle.non alie.in nouella. &.c.nulli.eo.tit.in nouella.Vnde non valet statutum,vel cõsuetudo de prestandis vsuris:quia est contra cõciliũ:vt not.C.de vsur. aut.ad hęc.Sed nunquid valet sententia lata contra cõsuetudinẽ? videtur 40 quod sic,quasi contra factũ lata.nã cõsuetudines facti sunt:tamẽ potest appellari.Iste videt casus no.in.d.c.cùm veniret.nã cùm de ea non cõstet sine probationibus,meritò dicitur in facto consistere. articuli verò iuris dicunt illi super quibus sine probationibus:facti statim potest pnũciari: vt.no.c.ad decimas.de resti.spo.in nouella.sed super facto nõ potest pnunciari,nisi examinetur factũ:vt.C.de veteranis.l.prouidẽdũ.&.C.de hęre. instit.l cùm proponas.

c Intus & extra.] No.tã eãdẽ q̃ aliã esse posse cõsuetudinẽ intra ciuitatem & extra.i.in iure & in comitatu:vt hîc, &.C.de test l.fi.Ibi in prilegio.i.in cõsuetudine priuilegiata. Cõsuetudo priuilegiat aliquẽ sicut 50 principis priuilegiũ:nã cõsuetudo vice principis fungitur.de verb.sig. c.super q̃busdã.§. pręterea Et collige hîc quod sicut p̃ rebellionẽ cõtra p̃cipẽ perdũtur priuilegia:ita cõsuetudines priuilegiatę: qđ tene mẽri.

d Volumus vt regalia.] Istud verbũ volumus,ostendit hãc l.esse: qa quicqđ pricipi placet,legis habet vigorẽ:vt.C.de cõsu.prĩ.l.j.in prĩ. &.instit.de iure na.§.sed & quod principi.&.ff.de ori.iur.l.ij.§.nouissima & sic cõtractus principis transit ad statutum legis:vt.ff.de publi l.cęsar. Item probat ex eo q̃ imperator vult eã p̃ vniuersos populos diuulgari: vt.ẽ.e.circa prĩ.ibi,ea ꝓpter &c.qđ qdẽ indicat vt sit lex:vt.C.de legi.& cõsti prin.l.leges sacratissimę.quę nobis cõcessa nõ sunt: quia nõ omnia 60 regalia fuerũt concessa,sed demum ea quę longa cõsuetudine erant possessa:& illa nõ in proprietate, sed in fidelitate.Nota ergo q̃ si est quęstio quę sint concessa,& quę remaneãt cõcessori,debent eligi boni viri bonę opinionis ad hoc idonei,non suspecti:qui iurent q̃ bona fide sine fraude perquirẽt:& cõsignabũt cuiq; quod se contingit. qui tex.est valde not. De iuramẽto.facit qđ no.C.de secundis nup.l.hac edictali.§.his illud.Et ad saluandum ipsos iurantes de periurio scias q̃ in omni iuramento sufficit verũ dicere secũdum cõscientiã:vt no.in.c.p̃sentiũ.de testi.in nouella. Nota q̃ super cõtrouersia inter principẽ & subditos eligũtur arbitri.& hoc per istã pacẽ:aliàs potest princeps vbiq; citare subditũ & ipse cogno- 70 scere:vt.l.proximè.ff.de ijs quę in testamẽto delẽtur.&.C.ne quis in sua. l.j.per Cy.ff.de hęre.instit.l.& hęc tyberius.per Cy.

e Idonei credantur.] quo casu etiam si malè fuerit versati,non est q̃ imputetur eis qui elegerunt:vt.ff.cõmoda.l.argentum. & ff.de rei ven. l.si à bonę fidei.Odofre.Ex hoc sume arg.q̃ iudex non facit litem suam ex eo quod arbitri à se electi malè pronunciauerint:quia quod bona fide fit,bene fieri cẽsetur.arg ff.de cõdi.& demõ.l.quãuis.& quod no.ff.de iure:tur.l.eum qui.§.in popularibus.ar.cõtra.ff.mãda.l.idemq; §.si procurator. Sed ibi mãdatori non imminebat explicatio negotij:hîc sola electio 80 personarum:quia nihil faciebant nomine eligentis,sed nomine domino rum & sic non ob.

f Contra ciuitatem.] No.arg.quòd bonus ciuis est qui patrię iura tuetur: & ille est ad regimen eligendus, non autem qui est contra patriam Odofredus.

g Ad nostram.] siue ratione imperij siue ratione patrimonij: cùm oĩa principis esse intelligant siue fiscalia siue patrimonialia sint:· vt .C. de quadri.prę.l.bene.à zenone.Odofre.quod dic vt in princ.digestorum· omnen.

Non

a ℊ Non admittemus.] Not.ꝙ nõ debet qs audiri contra illud qđ facit princeps ex certa ſcientia: imo debet repelli, & imponi ei ꝑpetuũ ſilẽtium. Nam dicit lex: qs tantę ſupbiæ faſtidio tumidus eſt vt regalem ſenſum regat: vt. C. de legi. & cõſti. l. fi. & l. ij. C. de cri. ſacri? Et no. hic de ſilẽtio imponẽdo etiã lite nõ conteſtata. ſ. nõ audito petitore. ff. de alea. l. j. §. qđ aũt. Si ſtatutum dicit talis nõ audiatur, an valeat ſentẽtia pro ea lata? dicit Iac. de are. ꝙ nõ. qđ verũ eſt ſi eſt talis ꝙ habeatur ꝑ mortuò vt bannitus, vel iudex dolo pcedit: vt. d. l. j. §. qđ antẽ. de alea. qa ille qui procedit in contemptũ legũ, videt ꝓcedere errore iuris expreſſo. & vide. l. j. C. de hęr. inſtũ. ꝙ Cy. Sed qualiter põt imponi ſilẽtium ei ꝙ nõ audit? rñ. ꝙ nõ audit ꝑ ſe, ſed contra ſe. ff. de poſtu. l. quos ꝓhibet. ff. de procur. l. filius, §. veterani. & vide qđ no. de offic. delegati. cùm ſuper abbatia. in nouellis.

aũt huic inquiſitioni ſupſedendũ eſſe putauerint: cenſum duorũ milium marcharum argenti per ſingulos annos petimus. Attamen cõ petenti moderatione moderabimur etiam quantitatem iſtam ſi enormis viſa fuerit. ¶ Siquis autem ſup ijs quę vobis conceſsimus vel pmiſim[o] ſiue in ciuitate, vel extra ciuitatẽ, querimoniã apud maieſtatem ipſam depoſuerit: eius querimoniam nõ admittemus [a], & ſilentium ei imponemus. hoc quod nos [b] vel noſter ãteceſſor rex [c] vel imperator epiſcopis, eccleſijs [d], vel ciuitatibus, vel alijs quibuſcũq; perſonis clericis vel laicis ante tempus guerrę dedit, vel quolibet cõceſsionis titulo conceſsit: firmũ & ratum habemus: ſaluis ſuperioribus cõceſsionibus, vt pro ea ſolita nobis ſeruitia exhibeantur: ſed cenſus nõ pręſtetur. Commoditates quas pro bono pacis [e] ciuitatibus conceſsimus in ciuitatibus vel extra: illorũ regalium nomine nõ intelligimus pro quibus cẽſus debeat pręſtari.

b ℊ Hoc quod nos.] Hic dicit ꝙ conceſſa privilegia eccleſijs, epiſcopis, ciuitatibus vel alijs quibuſcũq; perſonis clericis vel laicis per anteceſſores ſuos vel ꝑ ſe vel ꝑ Henricum filium ſuũ & regem Romanorum, firma & rata permaneant. Accurſius.

c ℊ Rex.] ſ. Henricus filius iſtius Friderichi, ſecundũ Odof. hic ergo eſt expreſſum ꝙ rex Romanorum etiã ante coronationem põt cõcedere privilegia. Iſte enim Henricus nõ erat coronatus imperator: quia pater viuebat. ꝑ hoc no. C. de quadri. pręſcri. l. bene à zenone. & ibi ꝙ Cy. dicit Hoſt. ꝙ vidit in Alemania per principes iudicari & teneri ꝙ rex Romanorũ poſt electionem concordem habeat omnem poteſtatem quã imperator: nec vnctio aliquid addat licet Hoſt. ſit in cõtraria opinione: vt not. extra de verb. ſig. ſuꝑ quibuſdam. in nouella. Sed quicquid dicat Hoſtiẽ. prima opinio ſeruatur, & eſt ipſa veritas. Opinio autem Hoſtien. poſſet habere locum quando eſſet electus in diſcordia.

d ℊ Eccleſijs vel epiſcopis.] Ex iſta alternatiua videt probari ꝙ id qđ concedit epis, ſit eorum propriũ: qđ etiã innuit verbum dedit, qđ eſt. j. per qđ patet dominiũ eſſe translatũ in epm, cùm dare ſit accipientis facere: vt inſt. de ac. §. ſic itaq;. dummodo eis cõtemplatione eccleſiæ nõ detur: nam tũc eccleſiæ videtur eſſe conceſſum: vt. ff. de dote pręle. l. cũ qs. ver. nam & ſi quis Additio. De hoc habes tex. notabilem in. c. fin. de ca. corradi. colla. x. vbi omnino vide. & adde qđ not. Inno. extra de teſta. c. cùm in officijs. & hoc ſi talis eſt epus qui poſsit habere proprium. alias de neceſsitate acquiritur epiſcopatui. xviij. q. ij. ſtatutum.

e ℊ Pro bono pacis.] Nota id qđ factum eſt pro bono pacis, ratum debet haberi: vt. ff. manda. l. creditor. §. j. Ita tamen ꝙ nõ ſit contrarium iuri diuino vel impoſsibile de iure: vt extra de præben. ca. niſi eſſent. & ibi dicit tex. ꝙ laude arbitratorũ propter bonum pacis tenetur æquitas naturalis. Etiam not. ꝙ in arbitris & in arbitramentis bona conſuetudo eſt ſeruanda. extra de cauſa poſſ cùm veniſſet.

f ℙ Riuilegia omnia.] No. exiſto tex. ꝙ ſi bona rebellium tempore rebellionis alijs ſunt cõceſſa perſonis, facta pace ſunt reddenda primis dominis. tex. eſt hic valde notabilis: ita quòd ipſa pax non habet vim ſimplicis indulgentiæ, ſed reſtitutionis in integrum: quod tenemenți.

g ℊ Iniuriam.] Sed quomodo poteſt prīceps concedere aliquid in iniuriã alterius: vt. C. de preci. impera. offe. l. ij. & l. reſcripta. & l. nec damnoſa. & ff. de iu. & iur. l. iuſtitia. in prī. & §. iuris præcepta. & C. ſi cõtra ius vel vti. publi. l. fi. & C. de operibus publicis. l. pręſcriptiones? Sol. hęc cauſa guerræ fuerunt conceſſa, & contra rebelles imperij: nec eſt hoc nouũ ſecũdum Odof. Ex quo not. quòd rebelles ſunt extra legis protectionem. vide. C. de natura. lib. l. j. per Cy.

h ℊ Caſſentur.] Nota quòd ſublata guerra tollitur omnis eius effectus ſecutus propter guerram. ſic. j. eo. §. finem quoq;. Odof.

i ℊ Deducentur.] ꝙ dicit ceſſentur, intellige ipſo iure. qđ autem ſequitur in irritum. intelligas ipſo facto. Odof. Et ſic no. ꝙ verbum caſſentur, iunctum cum verbum irritentur, ſignat ipſo iure. non enim requiritur hic alia ſentẽtia, licet tex. vtatur verbo, futuri temporis: qđ eſt notabile.

k ℊ In ciuitate.] hic dicitur ꝙ ſi epus per priuilegium Imperatoris vel regis eſt comes alicuius ciuitatis, ꝙ cõſules ſiue decuriões debent inueſtiri de ipſo conſulatu per ipſum epiſcopum, ſicut fuit hactenus obſeruatum. aliàs in qualibet ciuitate conſulatus recipitur authoritate imperatoris, & inueſtitur conſul per nuncium ipſius imperatoris. Item dicit ꝙ de quinquennio in quinquennium quælibet ciuitas mittat ad imperatorem pro inueſtitura iuriſdictionum renouanda ac priuilegij eligendi ſibi cõſules qui iurabãt ipſi imperiali nũcio, & per epiſcopum ingredientur officiũ. & idem dicit in ſucceſſoribus ſuis obſeruandũ. Not. ꝙ multi ſunt epiſcopi ꝙ habẽt ciuitatem & iuriſdictionem temporalem ab imperatore vel rege. Quæro igitur vtrũ iſti epiſcopi teneantur coram imperatore vel rege cõparere nõ ſolũ quo ad conſiliũ, ſed etiam quò ad auxiliũ ſi ſint conuocati? Rñ. ſic. non tñ poſſunt ꝓſonaliter diſtingui: vt not. in. c. j. de cle. coniug. in nouella. Bald.

ℙ Riuilegia oía [f] & data & conceſsiones quę in priuilegium vel damnũ ciuitatũ vel locorũ vel ꝓſonarũ ſocietatis occaſiõe guerræ in alicuius iniuriã [g] prædictorũ à nobis vel nuncijs noſtris indulta ſunt, caſſentẽ [h] & in irritũ deducantur. [i] In ciuitate [k] illa in qua epiſcopus per priuilegiũ imperatoris vel regis comitatũ habet, conſules [l] ꝑ ipſum epiſcopũ cõſulatũ recipere ſolẽt, ab ipſo recipiãt ſicut conſueuerunt recipere: alioqui vnaquęq; ciuitas à nobis conſulatũ recipiat. Cõſequẽter verò in ſingulis ciuitatibus cõſules conſtituentur à nuncio noſtro qui ſit in ciuitate vel epiſcopatu: & inueſtiturã recipient: & hoc vſq; ad quinquennium. finito [m] quinquẽnio vnaquęq; ciuitas à nobis recipiat, & intraquinquẽniũ à nũcio nr̃o ſicut dictũ eſt, niſi i Lõbardia fuerimus. tũc em̃ à nobis [n] recipiet. Eadẽ obſeruentur [o] in ſucceſſore nr̃o. Et oẽs inueſtiturę gratis fiãt. Cũ autem noſimpator diuina vocatione [p] deceſſerimus, vel regnũ filio nr̃o cõceſſerim[o] [q], ſimi

l ℊ Conſules.] de iuramento conſulum dicitur extra de iureiur. c. venientes. & no. in ſpe. đ iureiu. vbi etiam no. de multiplicibus iuramentis.

m ℊ Finito.] hoc hodie nõ ſeruatur: imo totum contrarium fit. ſed nõeſt vis: cùm ex priori inueſtitura perpetuó inueſtiti intelligantur & nõ ad tempus: vt. ſ. eo. tit. §. nos romanorũ. in prin. i ver- bo, in perpetuũ. Odof.

ℊ Mittit. ſ. nuncium. hic dicitur ſimplex nuncius quem vulgò Italici appellant ſyndicum, & habent cõcipere verba hoc modo: Peto domine Frideriche Romanorum imperator à vobis inueſtituram fieri communi Bonoñ. & mihi recipienti nomine & vice communis Bonoñ. lege teſtante. ff. de conſti. pec. l. qui autem. §. fi. & l. licet. & per hunc ſyndicũ acquiritur ius inueſtituræ cõmuni Boñ. vt. ff. de conſtitut. pec. l. eũ qui. §. fi actori municipũ. Vniuerſis enim redditur qđ pro voto omnium ꝓprimatibus indulgeẽ: vt. C. de aduo. diuer. iudi. l. reſtituendæ. Odof. Dicitur aũt ſyndicus ſecundũ gl. quaſi ſingulorũ cauſas vno complexiuo nomine dicens: Vel ſecundũ Nicolaũ furioſum ꝙ fuit diſcipulus Ioannis, dicitur ſyndicus quaſi pluriũ ſimul cauſam dicens: & ſi plures ſunt creati ſyndici ab vniuerſitate, gerũt publicam ꝑſonam, & videt ꝙ habeãt mandatũ inſolidũ. ar. ff. de admini. tu. l. decreto. etiã in iis q̃ requirunt ſpeciale mandatũ: vt. ff. de iureiu. l. iuſiurandũ. & ad pecunias. §. defenſor. & ꝑ Iac. de are. C. etiã ꝑ ꝓcuratorem cauſam in integ. reſt. agi poſ. l. j. Sed tutius eſt dicere ꝙ in requirẽtibus ſpeciale mandatũ debeat ſyndicus ſpeciale mandatũ habere, vel generale cũ libera: vt not. in. c. ꝑſentium. de teſtib. lib. vj. in nouella. Illud eſt not. dignum ꝙ qui mittit nuncium, vult obligari per ſeipſum, nõ per aliũ: & ideo põt reuocare mandatum clam: ſed ille qui procuratorem mittit, vult obligari per aliũ, & nõ per ſeipſum: vt legitur & not. C. ſi quis alteri vel ſibi. l. multum. itaq; trãſfert cõſenſum ſuum in procuratorem: nec valet reuocatio niſi in notitiã deducatur vt not. in. c. vlti. de procu. lib. vj. in nouella.

n ℊ A nobis.] & non à nuncio. & hoc ſi principi placuerit: vt. j. §. eo. & ſi qua. Odof.

o ℊ Eadem obſeruentur.] hoc vult dicere litera iſta quòd idem ſeruet in perſonam ſucceſſoris noſtri quod in noſtram perſonã ordinam⁹. ſic. C. de quadrienni. peræctiptio. l. bene à zenone. ibi, ſiue ab alijs qui poſtea &c. & hęc forma datur ſubditis erga ſucceſſorem, ſalua ſemper authoritate ſucceſſoris cui non poteſt anteceſſor imponere legem: vt. C. de legib. l. digna vox.

p ℊ Diuina vocatione.] Deus enim in hora mortis nos vocat de tempore ali ſeculo ad perpetuum. Odof. etiam ſi quis ſua morte moriatur. ſed gladio dicitur mors dei iudicio prouenire: vt not. inſti. de cap. dimi. poſt prin. & in euangelio, Sciens quæ ventura erant ſuper eum.

q ℊ Conceſſerimus.] hic primò attende vtrum imperiũ iure hæreditario transferatur, vel nõ. Secundò quis eligat principem, & quis poſsit eligi princeps: & ex quibus debeat eligi. Circa primũ pro & contra allegabimus: deinde qđ tutius viſum fuerit nobis, eligemus. Videtur quidẽ primò imperium ſucceſsione deferri. hoc autem litera iſta manifeſtè innuit. Nam iſte Frideri. qui nunc viuit, Henrici filius fuit, de quo Henrico hic loquitur, ꝙ quidem imperator fuit: arg. de hoc. C. de fun. patri. l. ij quibus. & inſti. de dona. §. ſed primus quidem. & in auẽ. vt defunc. ſeu funera. §. ſi verò etiam moriente. & eſt arg. ad hoc quod hic dicitur, in de-

cretis.lxiij.dist.c.in synodo congregata.&.xxiij.distī.in nomine domini. vbi dicitur q̄ princeps potuit sibi eligere successorem:vt & hic videtur. Contra aūt videt q̄ ex electione nō ex successione imperium deferatur his rationibus. Primò quia imperium habere in fortuna est:vt. C.de vete.iur.enu.l.ij.§.sed qa diuinæ.& in aut.de consu.in fi. Vnde dicitur: Si fortuna volet,fies ď rhetore cōsul : Si volet hæc eadē fies ď cōsul erhetor. & à deo hominibus dat: vt.C.de offi.prefec.p̄to. afri.l.in noīe dñi.in prī. & i aut.quomodo oportet ep̄os.in princi.C. de quadri.p̄scri.l.fi.in fi. & in aut.vt in medio li. nō fiant.§.fi.C.ď of. mami.l.vl.in prin.&in aut. de fi.instru.§.ij. C. de vet.iure enu.l.j.in prin.& in aut.de consul.in fi.& in Lōbar.de p̄hibitis nup.l.quoniam nobis.in prin.&.ꝫ.de priui.ecc.l. fi. in prin.& quia ep̄s eligit̄:vt in aut.de san.epi §.j.&.ij.&.iij.C.de epi.& cle.l.si quemq̄.& omnis dignitas &omne officiū:vt.ff.de decre.ab or.fa.l. j. Item & aduocatio successione nō defertur,sed electione :vt in Lōbard. de aduo.& vicedñis.l. singulis. Et remotis omnib⁹ iuris ambagibus,ego puto imperium electione deferri,& nō successione.extra de elec. venerabilem.§.insup̄ si p̄dictus rex extra de pa.c.accepimus. Nō ob. qď hic dicitur:nam si qs rectè inspiciat,nusq̄ hic dicit̄ successione deferri: sed dicit posse cōcedi:& sic cōcordat in decretis.xxiij.distin.in nomine domini.& lxiij.dist.in synodo cōgregata. Sed illi q̄ ita eligunt, authoritate eligendi ab apostolica sede acceperūt.examinatio tī,p̄motio,vnctio, consecratio,coronatio,manus impositio ad dñm papam ſpectant:vt.d.c.extra de ele.venerabilē.§.j.&.ij. Vnde dñs papa ex causa poterit principem deponere:vt in decre.xv.q.vj.c.alius itē Romanus pōtifex &c.& in aut. de defen.ciui.§.nō habente.& in aut.de colla.§.& hoc custodiri.& arg.ff.de regu.iur.l.eius est nolle.& ar.C.de offi.p̄fe.p̄to.l.si quos. & in aut.de man. prin.§.festinabit.& in Lōbar.de offi.vica.l.fi.cùm imperator iuret ei fidelitatem:vt in decre.lxiij.d.c.tibi dño. & q̄ non transmittat ad posteros, habes validū arg.C.de aduo.diuer.iud.l.petitionem. Quis autem eliget principem posset q̄ri:ad qď dic,eliget senatus.C.de offi.p̄fi.l.ij. & ex senatoribus,cū in numero eorū cōnumeretur:vt.C. de dig.l.ius senatorū. li.xij.cùm senatores sint pars corporis principis:vt.C.ad.l.iul.maie. q̄squis. quare & legem facere possunt vt & princeps:vt.ff.de leg.l.nō ambigitur.& quia p̄ses creatur ab ordine,& in eorum ordine remanet:vt.ff. q̄ ap.sit.l.j.§.solent.Vel dic q̄ à principibus populi suffragio:vt insti.de iure na.§.sed & qď principi.& arg.de offi.q̄sto.l.ij.in prin.vel ab eis sine populi suffragio,authoritate tī apostolica electione eis concessa:vt ſ.notatū est.Vel dic q̄ eligit̄ ab eis qui soliti suat eligere.Sunt enim certi nobiles qui authoritatem & priuilegiū ab apostolica sede habent principē eligendi,& illi eligent:& nullus alius debet electioni interesse:vt in Lōbar.de pontificibus.l.iij.Posset autem dici q̄ quilibet posset in principē eligi in quem eligentes cōsenserunt:sed tī prius videndū est vtrū electus imperio sit dignus:vt.C. de quadriē.præscript.l.bene à zenone.ibi, siue ab alijs &c.Qui enim indignus est inferiori ordine, indignior est superiori:vt.ff.de senatoribus.l.q̄ indignus.Vnde de dignior⁹ est eligēdus.nec dedignētur alij milites,comites,&barones qui nō sedent in tam alto cubiculo:quoniā potētioribus pares esse nō possunt:vt.ff.de alie.iu. mu.causa fa.l.ij.circa prin.Vnum tamē nō omitto q̄ imperiū semp̄ est,licet desit esse eius gubernator: vt ī aut. quomodo oportet ep̄os & cæteros §.q̄ igitur.C.de offi.eius q̄ vicem alteri.ge.l.ij.Odof.Dicit Iac.de dño Ardizo.Veroñ.in summa sub rubricella de suc.imperij,q̄ olim principes potērāt sibi eligere successores,vt in decretis.lxiij.dist.in synodo cōgregata.&.xxiij.dist.in nomine domini in medio. Sed hodie quidā principes eligūt imp̄atorem qui potestatem eligēdi ab apostolica sede acceperunt: sed examinatio,p̄motio,vnctio,coronatio, & manus impositio ad dñm papā spectat:vt extra de elec.c.venerabilis.§.j.&.ij.vnde dñs papa ex causa ipsum poterit deponere:vt in aut.de defen.ciui.§.nō habēte.& de forma fide.c.alius.&.ff.de reg.iur.l.eius est nolle.arg.C.de offi.præfect.præto.l.si quis.in aut.de col.§.sed hoc custodiri.& in aut.de mād.princi.§.festinabit.& in Lombar.de offi.iud.l.fi.q̄ successiōe deferatur,est ar.C.de fun.patrimo.l.ij quibus.& insti.de do.§.sed primus quidem & in aut.vt defuncti seu funera.§.si verò etiam.Mam & imperator Carolus fuit pater Pipini:imperator pipinus fuit pater alterius Caroli imperatoris,& iste Carolus fuit pater Ludouici imperatoris : & Ludouicus fuit pater Lotharij imperatoris,vt in Lombar.de fur.l.cuiuslibet.de epis.& cleri. vbi pro tempore.& de capitulis per le.tenēdis.l.j.Nam & imperator Friderichus videtur innuere in pace Constatiæ in.§. in ciuitate illa.in fi.q̄ potest cōcedere regnum eius filio Hērico,& q̄ eius filius ei in regno succedat:sicut de facto fuit,& iste nūc Friderich⁹ Rogeri⁹ imperator fuit filius Henrici. Sed tu dicas quod hoc cōtingit potius electiōe principum quàm successione.ista sunt formaliter verba Iaco.de dño Ardizo.& hoc vltimum verbum suum est ipsa veritas,& ita seruatur de facto de rege Vuēzeslao filio Caroli imperatoris. Nomina electorum.Et nūquid prīcipes seculares ad quos pertinet electio,posset papa priuare potestate eligendi,& an propter eorum negligentiam papa solus posset eligere imperatorem? dic vt not.de re iudica.c.apostolicæ.lib.vj.& quod not.ff.de le. l.non ambigitur.perglo.& Cy.

a ¶ Imueſtituram recipiētis.] Certū est q̄ regnū Siciliæ est ecclesiæ Romanæ. Pone ergo q̄ regno vacante papa cōtulit plures cōmitatus regni pluribus cōmitibus in feudū:deinde creauit ibi regem.quæriť an illi comites teneant regi facere fidelitatē tanq̄ ipsius vasalli.& dicit Odof.q̄ est hic casus q̄ sic.verba Odo.hæc sunt: hic habes expresè q̄ in generali feudi alienatione quā facit princeps,cōtinent vasalli:qď est cōtra id qď legitur si de feu.va.fuerit interpellatus.c. in gñali.Sol. verū est nisi dicat expresim:&hic satis expresè dicit̄. Vel solue q̄ nō habet successor iusistorum vasal. ex cōcessione ista,sed ideo qa prīceps &fa ff.q.mo.pig. vel hypo.sol.l. sicut.§.illud. & ius istorū vasallorū acqsitum est imperio: & ea quæ fiscalia sunt principis esse intelliguntur: vt C.de quadri.p̄scri.l. bene à zenone.& sic nō ob.dictum.c.in generali.Odof.Ex hoc infero quōd cum dicti comitatus sint de territorio regni, q̄ videntur iurasse fidelitatem papæ tanquam regi:& ideo regno translato regem sequuntur, sicut membra sequuntur caput suum à quo discedere nefas est Item intentio particularium sumitur pro vniuerso.

> li modo à filio nr̄o vel eius successore inueſtituram recipientis.
>
> IN causis b appellationū si quātitas vigintiquinq; librarū impialiū summā excesserit,appellatio ad nos fiat:saluo iure& morib⁹ Brix. ecclesię in appellationibus: ita tamen vt non cogantur in Alemaniam ire:sed nos habebimus proprium nuncium in ciuitatibus vel episcopatu qui de ipsa appellatione cognoscat, & iuret quòd bona fide & sine fraude causas examinabit & definiet secundùm

b IN causis.]no.hic q̄ appellās Italicus nō tenet̄ ire in Alemaniā scdm istam pacē:sed impator debet habere iudicē appellationum in Lōbardia à.xxv.lib.impialiū supra:q̄ cognoscat & diffiniat: & iste iudex debet p̄stare iuramentū q̄ bona fide causas examinabit &diffiniet scdm mores & leges illius ciuitatis intrà duos mēses à cōtest.litis vel à tp̄e appellationis receptæ:nisi iusto impedimēto vel cōsensu vtriusq; partis remāserit. hæc sunt verba literę multū notabilia.Et primò no.q̄ vbi maior est quātitas,impialis debet statuere authoritas:vt.C.de ope.pub.l.fi quādo. & dicit̄ hic maior quātitas à.xxv.libris imperialiū supra:sed de iure cōi aliter taxat̄:vt. C.de ap.l.in offerēdis &.l.p̄cipim⁹.Secūdò no. de iuramēto qď debet p̄stare iudex appellationū.Tertiò not.q̄ iudex debet iurare q̄ feret sententiā scdm.ll.& cōsuetudines illius ciuitatis.& als dicit lex, iudex sententiā p̄ferat legibus & moribus cōsonantē in aut.vt cū de ap. cog.§.j.C.de ę̄difi.priua.l.fi.s.C.q̄ sit lōga. consue.l j C.de sent. & inter. om.iu.l.nemo.Porro si est q̄stio de p̄cessu,seruabit̄ consuetudo primi fori.si de re vel causa, seruabit̄ p̄ iudices appellationis illud ius qď prim⁹ iudex debebat seruare:qa id qď debebat scdm iustitiā causæ & fori face re prim⁹ iudex,debet facere iudex ap.qa ei succedit vt cōfirmator vł reformator.& ideo qa nō est iniquū sed æquū iudici à quo,nō grauāt partem,& sic à nō grauamine iniustè appellaret̄:vt in dicta aut.vt cū de ap. cog.in prin.saluo q̄ ex nouis actis nouā pōt ferre sentētiā,& etiā veterem custodire.ff.qď cū eo.l.titianus. Quartò no.q̄ hic statuit̄ tempus duorum mensiū ad causam appellationis decidenda:sed de iure cōi statuit̄ ann⁹: vt. C.de temp.ap.aut.ei q.Sed q̄ro,nunq̄d elapsis duobus mensibus appellatio sit deserta? & videt̄ q̄ nō:quia meta duorum mensiū videtur p̄fixa cognitori nō p̄secutori: quia verba dirigunt̄ iudici,& nō appellatori, iuxta no.C.de iudi.l.p̄erandū.in prin. In cōtrarium dico: quia isti duo mēses succedūt loco anni. Nam qa cōstitutio duorū mensiū facit mētionem:tacitè videt̄ p̄hibere ne vltra tempus fiat.arg.ff.de lega.ij.l.statuliberum §.stichū. Item tacitè hoc colligit̄ ex litera.vbi cōsidera q̄ aut tempus apponit̄ iudici cū pœna:& tunc debemus esse contenti pœna.aut sine pœna:& tūc vt aliquid operet̄ tp̄is appositio,videtur appositum ipsi liti & causæ.Prēterea qd diceret litera nisi iusto impedimento vel cōsensu &c.si duraret ipsa appellatio & eius vigor etiam post duos mēses.Item ex eo q̄ dicit̄ de p̄rogatione tp̄is per cōsensum partium,apparet manifestè q̄ sine prorogatione deserta est appellatio.& hoc tenet Odo.Sed quęro quare litera dicit à contestatione litis vel tempore appellationis receptæ? Rñ.vult dicere q̄ si appellat⁹ vel appellans nolit litem cōtestari,iudex potest habere litem p̄ contest.vt. C.de temp.app.l. fi.§.illud.& extūc current tempora duorū mensium. de iure aūt cōi q̄n incipiunt currere tempora appellationis prosequendæ,dic vt in aut.de iudicibus. §.appellationes.Quintò nota q̄ tp̄a assignata per statutū possint p̄rogari per litigantes:& hoc q̄n tempus est breue:qa p̄sumit̄ appositū fauore litigantium & etiam fauore sententiæ.Et ideo post terminū legis vel p̄rogatum sententia est rata & appellatio est deserta:qď est not. & idem in tempore statuto super reductione arbitramenti. Nam intelligitur statutū fauore arbitramentalis sentētiæ latæ.sed in lege,p̄erandum nō est ita:quia ibi nulla procedit sententia cuius fauore videat̄ statutū.Idem qd in sententia seruabo in instrumentis guarentigiæ habentibus vim sententiæ per statuta Tuscię.Bal. ¶ In tex.ibi,vel à tempore. hic alternatiuè loquitur. nam in causa appel. iudex potest ferre sententiam & antelitem contestati. si vult:vt.C.de temp.app.l.fi.§.illud.& no.q̄ quicquid iudicis potestati p̄mittitur,id iuris necessitati subijcit̄:vt.ff.de iudi.non quicquid. ¶ Ibi, impedimēto.& hoc probatū fuerit:vt.C.de temp.ap.l.fi.§.illud.Quid ergo si nō iudicet intra tempus statutū,an poterit postea iudicare? Respōdeo,nō:& si iudex tulit postea sn̄iam,sententia nō valet,& ex ea solutum repetit̄.nam expirat iudicij instantia: vt.C.de iudi.l.properandum.§.hu ius.&.§.fin. vbi de hoc plenè.aduerte tī,tota die clamant q̄dam,perierūt acta,&expirauit iudicij instantia:vt.C.de iudi.l.p̄erandū. Sed certè qui ita diffusè allegat:idiota est.nam nō omnia acta pereunt. Dic ergo ipsu temporis ea acta perire in quibus nō imminet magnū periculū,sicut est de libelli oblatiōe.fortè eā vel sine fortè melius formabit̄ nūc quàm primò fuerit formatus,vel saltem ita bene. Itē denuo lis debebit contestari.& in hoc etiā nō vertitur magnū periculum. Item perit sacramentum calumniæ.vnde iterum iurabit̄ de calūnia. acta aūt in q̄bus vertit̄ magnum

magnum periculum, vt sunt cõfessiones & testiũ attestatiões, nõ pereũt, nõ em̃ pereunt confessiones: qa põt esse ꝙ confessus est litigator in prima instantia iudicij aliqua q̃ sunt cõtra eũ, & nũc penitet. modo in alio iudicio non confiteretur, ꝙ ea confessio agnita sibi præiudiciũ generaret. Item attestationes nõ pereũt: qa põt esse ꝙ testis non ita recordatur modo sicut & tũc: cũ memoria hominũ labilis sit: vt ff. de proba. l. si arbiter. & ff ad carb. l. iij. §. duę.

leges & mores ipsius ciuitatis a intra duos menses à contestatione litis, vel a tempore appellationis receptæ, nisi iusto impedimento vel consensu b vtriusq; partis remanserit. ¶ Consules c qui in ciuitatib⁹ constituentur, tales sint qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant antequã cõsulatũ recipiãt.

¶ Vasalli tanquã uasalli, & cæteri omnes tanquam subditi iurare debent fidelitatem principi nisi sint tales personæ quibus iuramentum remittatur. Bar.

¶ Vasalli nostri d à nobis iuestitu rã recipiãt, & fidelitatẽ faciant sicut e vasalli, cæteri oẽs sicut ciues à. xvj. annis vsq; ad. lxx. nisi tales p sonę sint qb⁹ debeãt & possint sine fraude sacramẽta remitti. Vasalli q tpe f guerræ vel treugę nõ posti dauerit inuestituraꝝ, vel debita seruitia nobis nõ exibuerit: hac occasione feudum non amittant g.

10 Vnde qa in his magnũ est periculũ: ideo dicẽdũ est ꝙ non pereunt. nã probationibus pinguius est subueniendum: vnde facultas probationũ nõ est angustanda: vt. C. de hære. & manichęis. l. qm̃. in fi. cũ occasione defectus probationũ ius reddi nõ 20 valeat. vt. ff. de testa. tut. l. duo sunt Titij. & quia acta vnius causæ in alia valent: vt. C. de arbit. l. pe. in fi. &. C. de re iudi. l. fi. & de li. causa. l. iubem⁹. & de testi. l. fi. Odo. De citatione an pereat? & videtur ꝙ nõ: qa traxit executionem pręscriptionẽ interrũpentẽ: vt. C. de ꝓscri. xxx. an. l. sicut. &. l. fi. & malã fidẽ in possessore inducendo: vt. ff. de peti. hære. l. itẽ veniunt. §. petitã. cũ enim mala fides sit facti: non põt pro infecto haberi: vt. ff. de cap. l. in bello. §. factę. In contrarium est gl. ordinaria. C. de fruc & lit. expen. l. litigator. Distingue 30 ergo: aut citatio induxit suũ effectũ respectu actionis pręscriptionem interrumpendo: & talis effectus durat. aut respectu officij mercenarij iudicis: & tunc in alia instantia nõ durat quò ad accessiones quæ officio mercenario veniunt in iudicio. & ita loquitur glo. in. d. l. litigator. vel dic vt ibi dixi. Quid aũt de vitio litigiosi, an duret? dic vt not. in. l. j. C. de præscrip. long. tẽpo. &. l. cũ lite mortua. ff. iudi. sol. Quod aũt dictum est de attestationibus, intellige publicatis: secus si nõ essent publicatæ: quia nõ habent publicam authoritatẽ antequã publicentur: vt no. ff. quę in frau. cre. l. iij. §. gesta. Sed hoc videtur contra rationẽ. s. assignatam per dom̃ Odof. nam ex quo testes solẽniter depositi sunt in iudicio illud qđ est omis 40 sum de publicatione in primo iudicio: equũ est suppleri in secundo iudicio: sicut testes qui nõ essent publicati in causa prima, possent publicari in causa appellationis. ad hoc facit extra vt lite nõ cõtest. cap. quoniam frequenter. Sed qui tenent primam opin. hac vtuntur ratione: quia publicatio testium fit officio iudicis mercenario, qđ perit perempta instantia quo ad ea quæ non sunt executa, sed exequenda. vt. d. l. cum lite mortua. & ideo publicatio impossibilis videtur.

a ¶ Secundum mores & leges illius ciuitatis.] Not. ex eo ꝙ dicit mores, ꝙ licitũ est cuilibet ciuitati habere consuetudines proprias. Et ex eo ꝙ dicit leges, nota quod licitum est ciuitati habere propria statuta cõ 50 firmata per præsidem prouinciæ. sed si ciuitas sit sibijpsi prędes, sufficit ꝙ potestas ciuitatis cum decurionibus faciat statuta, vel ciues eius accedente authoritate superioris. nam cũ facere statuta sit iurisdictionis, & illa quãtum ad actum exercitij sit in magistratibus: vt ff de ori. iuris. l. ij. §. post originem. meritò requiritur magistratibus: nisi alia esset consuetudo loci, quæ potest dare iurisdictionem ipsis decurionibus sine magistratu: vt. C. de diuer. offi. l. viros. lib. xij. Vel si ciuitas illa pro tempore illo careret magistratu: vt. ff. de tu. & cu. da. ab his. l. vbi absunt. Ita intelligit quod no. in. l. j. §. si quis apud eũ. ff. qđ quisq; iur. & ibi omnino vide per Ia. bu. Bar. & me. Aduerte tamẽ ꝙ si statuta tangerẽt iurisdictionem prin 60 cipis, vt in causis appellationum: talia statuta nõ valerent: vt hic, & extra de iureiuran. c. venientes. Et est not. ꝙ in causa appellationis ideo nõ habet locum prorogatio iurisdictionis: quia causę appellationum sunt mixti iperij, & ptinent ad authoritatẽ superioris: vñ vtraq; ꝑte cõsentiẽte, nõ possunt vẽtilari apud iudices incompetentes: vt. C. de iudi. aut. ad hoc. Sed nunquid tabellio de cõsensu partium sine præsentia iudicis possit recipe testiũ iuramẽta, & dicta nulla sibi facta ꝑ iudicẽ cõmissiõe? Rñ. nõ: qa nõ reperitur ꝙ tabelliones possint recipere talia iuramenta: vt no. C. de testa. l. hac consultissima §. pe. qđ tene menti.

b ¶ Cõsensu.] No. consensu partium prorogari tempora appellationis. 70 ad qđ fa. C. de tẽp. ap. l. vl. Odof. etiã si causa appellationis ventiletur per priu. legiũ vel speciale statutũ principis: vt hic, quod est notabile. Bald.

c ¶ Consules.] Consules non possunt ingredi cõsulatũ nisi iurauerint vel iurent fidelitatem antequam cõsulatũ recipiãt. h. d. adde de condi. & demon. l. publius.

d ¶ Vasalli nostri.] Recipiunt ergo hi inuestituram tanquã vasalli, & iurabunt tanquã vasalli: & tale quidem erit eorum iuramentum vt caue tur. s. de forma fidelitatis. c. j. & de noua forma fide. c. j. Cęteri autem iurabunt tanquam ciues, vt habes in. d. c. j. de for. fidelitatis. &. j. eod. c. in nomine. cui quidem sacramento adijcere debent qđ dicitur. j. eo. §. oẽs. 80 Sed an qui iurant tanquam vasalli, iurare debent tanquam ciues? videtur ꝙ non: quia hic dicit conclusiuè cæteri, tanquã ciues iurẽt. per quod videtur innui quod solum qui nũc sunt vasalli principis, iurent tanquã ciues. Sed hoc non innuitur, imo diuersum. s. ꝙ qui vasalli non sunt, iurent tanquam ciues, & non tanquam vasalli. Vnde potest dici quod vasalli teneantur iurare & vt vasalli & vt ciues: cùm separata sint facta: vt. ff. de calum. l. fin. &. C. de dona. inter vi. & vxo. si maritus. Sed tamen vno sacramento quis iurabit & vt vasallus & vt ciuis. ar. ff. de aut. tu. l. accipien tis Odof. No. ꝙ qui iurat simpliciter, videtur iurare in oẽm cãm ex qua iurare tenetur. ff. de fideiul. l. si quis pro eo. §. si nũmos. Sed hic quæro an de periurio possit cognoscere iudex laicus. & dico ꝙ sic: vt not. in. c. licet de iureiuran. in nouella. lib. vj nam istud est crimen commune vtriusq; fori: vt in aut. de mand. prin. §. si verò canonicum. Quæro quid si isti consules intrauerunt consulatum prętermisso iuramento? Rñ. quia malo ordine intrauerunt, sunt extra mittẽdi, & etiam puniendi: vt in. l j. §. necessariò. ff. si mulier vẽ. no. & s. de milite valal. qui contumax est. ca. j. §. si verò. vbi dicitur ꝙ malo ordine factum debet reformari. certè nec in canonica possessiõe cõsulatus potest esse. nam in possessione canonica concurre re debet iuris adminiculum: vt not. in. c. ad decimas. de resti. ꝙpo. lib. vj. in nouel. & plenè no. per Accur. in. l. j. in prin. ff. de acqui. pos. in dubio tamen ex quo sunt publicè in possessione consulatus, pręsumam canonicũ ingressum, & omnia solenniter acta. ff. de offi. præto. l. barbarius.

¶ Sicut.] Ista dictio quãdoq; est aduerbium similitudinis, quãdoq; aduerbium qualitatis, vt quãdoq; ponitur pro tãquam: vt hic, &. ff. de acce. l. si pater. §. qui à domino. &. C. de hære. instit. l. j. no. ergo de tãquã. Sed nũ 30 quid rogatus tanquã tabellio videtur etiam rogatus tanquã testis? videt ꝙ sic. ff. de testa. l. domitius. nã nomẽ testis est generale. & dic ꝙ respectu iuæ scripturæ est tanquã tabellio. sed si scriptura nõ est solennis, poterit recipi ad probationem negotij pro teste, non ad suppletionem sui instrumenti, sed ad viuam vocem, tanquã testis vnius vicẽ gerens: vt. C. qui testa. fa. pos. l. hac consultissima. §. fin. per Accu. Cy. Iacob. butr. & alios ibi videas.

¶ In tex. ibi, Lxx. hi q supra hanc ętatem sunt, merentẽ excusationem á tutela: vt. C. q ęta. l. vnica. vel à prestatiõe munerũ ꝑsonaliũ: vt. C. qui ęta. l. fin. lib. x. Quibus autẽ personis debeat remitti iusiurandũ, quæritẽ? & vi 40 detur ꝙ solis seruis: cũ illi soli excipi videantur. vt j. e. i nomine. circa fi. Sed certè & furiosi excipiuntẽ: cũ pupillis similes habeantẽ: vt. ff. de acq. hę re. l. pupillus. & est ad hoc qđ aliàs dicit, furiosus loco quiescentis & dormientis habetur: vt. ff. de iure cod. l. ij §. furiosus. &. C. ad treb. l. fi. &. ff. de iureiur. l. vbi nõ. §. furiosus. Sed nunquid fœminę iurabunt? Rñ. non: vt j. eo. c. in nomine. circa finẽ. Item nunquid vnus tatũ pro domo? Rñ. imo omnes qui intra hanc ętatem sunt: vt. j. e. c. in nomine. circa fin. Item excipiuntur clerici: vt. C. de epi. & cle. l. cũ clericis. & in Lombar. de aduo. & vicedo. l. quicunq;. &. l. qm̃. Sed tu dic ꝙ imo iurabunt clerici: vt extra de iureiu. c. fin. Monachi aũt & talium ordines non iurant, cùm hoc ad 50 eos non spectet: vt. C. de episco. & cler. l. decernimus. argumen. l. omnes. &. l. generaliter. Item quia pro mortuis reputantur. vt. C. eod. l. fin. & in aut. de nupt. §. distrahuntur. & in aut. de mona. §. illud. Odof. Extra quę ro nunquid ille qui est in articulo mortis, possit tanquã testis examinari? & videtur quod non: quia mens mortis cogitatione turbata non ita bene memorari potest: vt. C. qui testamen. fa. possunt, lege, hac consultissima. §. at cum humana. & in teste est opus scientiæ & memoria: vt. ff. de fur. l. quidam tabularum. Contrarium dico. nam cùm possit facere testamentum: vt. ff. de lega. iij. l. pamphilo. § propositum. ergo & esse testis: nam non minus est testari quàm testificari. vt. ff. de testamen. l. cùm lex. & 60 etiam nos videmus quod si lingua sit ingrossata propter infirmitatem, non tamen omnino præpedita, potest quis facere testamentum: vt. C. de testamen. l. quoniam indignum. in verbo, seminecis. & not. eod. titu. &. l. iubemus, & puto quòd interrogatoria debent breuiari, vt non interrogetur nisi de substantialibus & de his de quibus lex iubet expresiè testẽ interrogari: puta an sit odiosus. nam odioso non creditur, quantuncunq; in infirmitate acceperit corpus Christi. arg ff. ad sylla. l. si quis in graui. dictum etiam ipsius poterit reprobari de facto: quia non omnis qui moritur, est Ioannes euange. vt C. de testamen. l. verba testamenti. De eo q moriens confessus fuit se mutuum vel dotem recepisse: vtrum hęres eius 70 poterit opponere exceptionem non nume. pecu. dicit glosa quod nõ: qa nequaquam moriens expectabat futuram numerationem. Ista est glo. singularis in. l. j. C. de fal. causa adiec. legato.

f ¶ Vasalli qui tempore.] Hic dicitur quod vasalli qui tempore gurræ non postulant inuestituram â domino, & non exhibent seruitia, eo ꝙ ciuitas eorum est in guerra cum illo domino: quod nõ propterea perdũt feudum, quod est not. dignum. Et no. quod treuga magis accedit guerrę quàm paci: & ꝙ de guerra & treuga idem est iudicium. Item not. ꝙ tempore treugę non est tutus accessus. facit. c. pastoralis. de re iudi. in cle. 80 &. j. eo. §. sententię quoq;.

g ¶ Non amittant.] Dicit Cato, Pugna pro patria. sic. C. de abolitionibus. l. fallaciter. &. ff. de iusti. & iure. l. veluti. Iusta enim sunt bella quę fiunt pro patria defendenda: vt in decretis. xxiij. q. vij. cap. si nulla. Odof. Sed an guerra connumeretur inter casus fortuitos? Respon. sic, nisi tempore contractus potuerit prouideri: quia tunc culpæ connumeratur: vt ff. loca. l. ex conducto. § si vis tempestatis. per Cy. quĩ allegat eod. titu. l. habitatores. §. vlt. &. ff. de dam. infect. l. q bona. §. de illo. qđ tene menti.

verba Cy. hæc ſunt in dicto.§.ſi vis tẽpeſtatis.inverbo,incurſus hoſtium. Hic quæritur de quæſtione facti,qdã cõduxerat a cõi Piſtoñ.certas poſſeſſiones per certũ tempus,puta qnq; annorũ.exactor pro cõi petit penſionẽ.conductores dicunt ſe nõ debere teneri:qa nõ potuerunt colligere vel colligi facere prædictas penſiones propter incurſus hoſtium qui moriantur in caſtro ſancti Luce.quęritur quid iuris ſit.Ego diſtinguo an ſuperuenit guerra & incurſus prædictorũ hoſtium poſt contractũ locatiõis: & tũc remittitur pẽſio: vt hic dicitur. aut ante erat guerra:& tunc imputandum eſt eis qui ſciuerunt conditionẽ & ſtatũ rei:& nõ pręuiderũt. vnde non exculantur a penſione.ar.j.de dam. in 2ofec.l.qui bona.§.de illo. & eius qd nõ.d.l.habitatores.§.vl.Cy.Sed quid? ecce materia erat pręparata ad guerrã,tñ nondum eratmota guerra inter duos principes: feeerunt inter ſe treugam ſeu ſufferentiã duorũ annorũ. Quęro,vtrum lapſo tpe ſit neceſſaria diffidatio ad hoc vt ille qui aggreditur territorium alterius,non dicatur eſſe latrũculator?&videtur q nõ ſit neceſſaria diffidatio,arg.ff.de leg.ij.l.ſtatuliberũ.§.ſtichum.Sed contrarium eſt verum.qa vbi non procedit diſpoſitio:ibi lapſus temporis p ſe non habet diſpoſitionem inducere. Item verba quę ſunt ordinata ad 3onegandumvel priuandũ,nõ diſponunt.vt.ff de manumiſſo.l.tilia.§.fin &.ff.de hære.inſti.l.ex facto etiã agitatũ.Sed ſi guerra pręceſsiſſet ex priuato tempore ſufferentiæ:ipſo facto remanerent in guerra,nec eſſet noua diffidatiõe opus:vt.ff.de pac.l.ſivnus.§.ſi cum reo.& vide qd not.in.c.p humani.de homi.lib.vj.in nouella &c.

a¶ Libellariæ.]Dicit q libellariæ & precarię de feudis factæ per vaſallos in ſuo ſtatu gmaneãt i.in eodẽ habitu:vt.ff.de condi.ob cãm.i.qd ſeruius.ſcdm conſuetudinẽ vniuſcuiuſq; ciuitatis.ſ.de ſocietate Lombardię nõ obſtãte lege q̃ diceret cõtrariũ:& eſt impatoris Friderichi.Extra not. q libellariæ eccleſiarum & emphyteuſis poſſunt p emphyteutã donari 4o& legari ſaluo iure eccleſiæ:vt no.extra de loca.c.potuit.in nouella.Sed Bar.conſuluit cõtrarium p.l.vniverſas.C.ne rei dñicæ vel templorũ.Sed ibi loquitur qñ reſpectu proprietatis & nõ vtilis dñij cõtractus in fraudem celebrantur:& ſic nõ ob.& ſa.C.de hęre.inſti.l.hæreditas.in verbo annonę ciuiles.ibi nõ obſtante quæ eſt de prohi.ſeu.alie.per fri.& ſic colligę ar.q imperator dũ concedit aliqd reſcriptum qd fit contra legẽ alicuã,debet ſpecificare legẽ dicẽs,non obſtãte tali lege.& tũc valet,vt hic: aliás non videt valere:vt arg.ff.de le.iij.l.ſi quis.in prin.&.ff.de adop.l.na ita. Quid ergo ſi dicat generaliter nõ obſtan.l.aliqua vel reſcripto ſuper hoc indulto:an teneat hoc?qd quidã dicunt. Alij dicunt,refert vtrũ 5oimperator reſcribat cõtra legem,an cõtra reſcriptum.Si contra legẽ:tũc dicit tali lege non obſtante.Si contra reſcriptum:tunc generaliter ſufficit dicere non obſtante aliquo reſcripto:& ita tenetur.Ratio eſt illa:qa facilius tolluntur iura poſitiua ſiue priuilegia quã iura cõia:vt in aut. de non alie.aut permu.§.illud.Sed quid ſi ita dicat impator,concedo tibi priuilegium hoc non obſtante lege aliqua,& nõ obſtãtib⁹ illis.ll.quæ dicunt gñaliter dictũ non valere niſi in caſibus ſpecialiter nominatis. & hoc dico per.l.ſed & ſi quis.§.quæſitum.ff ſi quis cau.&.C.ad velleia.l. iubemus? Rñ.credo q teneat.arg.ff.de lega iij.l.ſi quis.in prin.& in aut. de teſta.aut.hoc inter liberos.&.C.de iure codicil.l.diuus.§.licet.Odof. 6oIllud eſt conſyderatione dignũ q licet princeps reſcribat cõtra propriũ ſtatutum,ſic ex certa ſcientia:tamẽ cùm approbat factũ damnatũ requiritur clauſula nõ obſtante. Idem ſi factũ nõ eſt damnatũ,ſed eſt data ei forma vt requiratur hæc clauſula.C.de teſt.aut.hoc inter liberos.& ibi no. & eo.ti.l.ſi non ſpãli.De clauſula ſuppletiua de plenitudine poteſtatis ſcians q populus Roman⁹ antequã trãſferret imperiũ ad cęſarẽ,hac clauſula nunquã fuit vſus:nec in iure ciuili inuenitur hæc forma,niſi dicat, & bene,q includitur ſub illis verbis,quicquid principi placet,legis habet vigorẽ.ff.de conſti.prin.l.j.&.C.de legi.l.vl.& adde qd ſpe.dicit q cõtractus feudalis,emphyteuticarius ſiue libellariç conditionis eiuſdẽ na- 7oturæ ſunt,vt ipſe notat in ſpe.de feu.§.qm̃.ver.quadrageſimo.circa fin. & ſic in ſolo nomine eſt diſcrimen,vt & aliâs dicit lex.C.de agri.& cenſi. l.definimus.Sed ſpe.non dicit verum niſi forte loquamur in feudo quarundam eccleſiarum Lõbardiæ,pro quo non pręſtatur ſeruitiũ ſed cenſus pecuniarius ad inſtar ficti:puta certa quãtitas pecuniæ vel frumenti vel aliud ſimile,vt vna ſpalla porci,vel vnũ par caponũ quolibet anno: qa eccleſia Lombardiæ nõ curat de ſeruitijs armorũ,ſed de reditib⁹ burſarũ.& ideo in talibus feudis puto q ſucceederet mutus & ſurdus etiam à natiuitate,& quilibet hęres:vt.C.loca.l.viam veritatis.niſi tenor inſtituræ repugnaret,conſuetudine etiã eccleſiæ ſemp ſalua.Bal. 8ob¶ Dãna.]Hic imperator remittit omnia dãna data in rebus,oĩa ablata facta de rebus,& omnes iniurias factas in perſonis ab vniuerſitate ſocietatis vel ab aliquo de ſocietate vel à coadiutoribus.Et hic not.q imp⁹ & qd no.Bar.ff.de cap.l.hoſtes.& Inn.extra de app.c.dilectis.Item nota q imperator remittit omnia illa,licet non appareat de alio mãdato.Et ad de quod habes extra de iniur.& dam da.c.in noſtra.Item nota q lige & confœderationes faciunt vniuerſitatem.

noſtra parte remittim⁹ gratis.& plenitudinem noſtrę gratię eis dam⁹. Morã ſuperfluã[d] ĩ ciuitate vel epiſcopatu pro dãno ciuitatis non faciem⁹.Ciuitates[c] murare,[f] vel extra munitiones facere eis licet.Itẽ ſocietatem[g] quam nũc habent,tenere,& quoties voluerint remouere eis liceat.Pactiones[h] timore noſtro vel per impreſsionem

c¶ Ab vniuerſitate.]Hic habes q vniuerſitas damnũ dare dicit̃,& ſic p cõſequẽs dolũ cõmittere:vt.ff.de dolo.ſed ſi ex dolo.§.j.licet illa videat dicere contrariũ.Metũ dicitur inferre:vt.ff. q me.cau.l.metũ.§.aduertendum.qd em̃ maior pars facit,tota vniuerſitas feciſſe videt̃:vt.ff.de re.iu. l.aliud.§.refertur.&.ff.ad munici.l.qd maior.Itẽ & ſi ptãs cõſiliarij & anciani hoc faciãtt:tota vniuerſitas feciſſe videt̃.ar. ff.de vi & vi ar.l.ſiue à me.Et ideo nos videmus 10 q vniuerſitas accuſatur & rñdet p ſyndicum habẽtẽ ſpãle mandatum â ciuibus:vt.C.de re mili. l.tã collatores.li.xij.nec requiritur q ille ſingulares perſonę quæ deliquerunt,nominentur in ſyndicatu:qa nõ conſtituit̃ ſyndicus nomine ipſorũ, 20ſed nomine totiꝰ vniuerſitatis:vt.l.intãtũ.§.vniuerſitatis.ff.de rerum di.

Et no.q facilius fit inquiſitio cõtra vniuerſitatẽ quàm contra ſingulos: quia delictum magnæ vniuerſitatis nõ põt eſſe niſi notorium & famoſum.Vnde quãuis fama quæ ſemper apud acta eſt p̃ſens & clamoſa:vox populi magis clamet in rebus notorijs.eſt verũ q in notorio actus tranſeuntis requiruntur poſtea probationes plenè:vt.C.de offi.rect.prouin.l. iuſtiſsimos.& ordo iudiciarius.ar.extra de iu.c.exhibita.ſaluo eo qd no. inſti.de publicis iud.in princ.& no.in.c.fin.de fo.cõpe.in nouel.lib.vj.Si 30autem iudex vult inquirere cõtra ſingulares perſonas:oportet q fama ſpecialiter ſit contra eos:& nõ admittuntur per procuratorem ſi cauſa exigat detentionem ſeu carcerem perſonę:vt in.c.eos qui.de ſen.excom.lib. vj.Et aliquando iſta detentio eſt arbitraria,aliquando neceſſaria ſi qualitas pœnæ ſit perſonalis.Sed nunquid fideiuſſores poſſunt ſe obligare ad pœnã corporalẽ?Et quid de obſidib⁹?dic vt no.xxiij.q.v.cũ homo.& dic q nõ de iureiur.ſed de cõſuetudine in quibuſdã locis ſeruatur cõtrarium:quæ conſuetudo habet poteſtatem in ſanguine hominis.ff.de extraor.cri.l.ſaccularij.§.ſunt quædã.Bal.

d¶ Morã ſuperfluã.]Hic dicitur q imperator in ciuitate vel epiſco- 40patu non debet facere ſuperfluam moram in damnum ciuitatis vel epiſcopatus ſeu territorij per quę trãſit.Et eſtratio:quia ferè impoſsibile eſt quin exercitus eius dãna non inferat:vt.ff.lo.l.ex conducto.§.ſed ſi labes. ver.idemq;.

d¶ Superfluam.]ar.C.de meta.l.deuotum.& in aut. de queſtore.§.ſivero forſan.Sed quando dicatur mora ſuperflua? Reſpon.iudicio eccleſiæ, populi,vel ſi ibi moretur vltra ſex menſes.ar.C.de cenſitis.l.fi. Odof.vel arbi.boni viri:vt.ff.de verbo.obli l.continuus.§.cùm ita. &.ff.ad ter.l.ij. §.ſi mater.&.l.j.ff.de ſuperficiebus.Bal.

e¶ Ciuitates.]Hic dicitur q licitum eſt vniuerſitati ſocietatis ſeu ip- 50ſis ſocietatibus ciuitatis murare,& extra ciuitatem munitiones & forta litia facere.

f¶ Murare.]Hic eſt triplex litera.aliàs murare vel munire,vel mutare: & quælibet bona eſt.& eſt ſimile.ff.de operibus publicis.l.de operibus. C.de ædifi.priua.l.per prouincias.ff.de rerum di.l.ſacra.§ pe.in aut.quõ oportet epiſcopos.§.ſi quis apparuerit.in fi.aliàs autem niſi iuſſum haberent à principe.hoc facere non poſſunt.ar.C.de ope.pub.l.ſi quando. & l.nemo iudicũ.& facit ad id qd not.ſ.eo.§.nos romanorũ imperator &c. in fine illius gl.j ſine præfinitione temporis &c.Odofr.C.de ſacroſan.eccle.l.ad inſtructionem.Bal.

60g¶ Item ſocietatem.]Dicit q ciuitates quęveniunt in iſta pace,poſſunt fœdus & ſocietatẽ quã inter ſe habẽt,manutenere,& etiã renouare toties quoties eis placuerit,& eis videbitur expedire.Conuenticula hic concedunt̃:de iure aũt cõi prohibentur:vt ſ.de pace tenen.§. conventiculas.C.de epi.& cle.l.conventiculam.C.de ijs qui ad eccle.confu.l.denunciamus.de pa.ſacri.l.j.& in aut.de interdic.col.hære.circa prin.C.de ſum.tri.& fi.catho.l.ij.& de hære.l.cũcti.& hęc ſocietas â principe approbata eſt hic.Ideoq; licitum eſt eis ſocietatem ſeu conuenticulũ tenere,& quoties voluerint renouare:vt hic,& ar.C.de iudæis.l.ij.Sed nunquid 70aliã ſocietatẽ poterunt contarhere cũ alijs ciuitatibus cũ quibus nullam ſocietatem habebant?Rñ.non,cùm dicat iſte tex.quã nunc habent &c. & facit j.eo.§.pacta inter ciuitates.Odo.Quæro.facta eſt liga inter duas ciuitates per quinquennium duratura.vtrum ſi poſt quinquennũ pręſtãt ſibi mutuos fauores,intelligatur liga tacitè renouata?videtur q ſic: ſicut dicimus in contractibus rerũ:vt.ff.loca.l.item quæritur.§.qui impleto.Contrarium dico niſi renouetur expreſsè:vt hic,& eſt argumẽ.C. loca.l.ſi cum hermes.præſertim ſi fuit contracta prius per ſtipulationem: quia ſtipulationes,verba deſyderant.Similiter in contractibus in quibus requiritur ſcriptura,non fit tacita renouatio:vt in dicto.§. q impleto. Item not.q iſte tex:.loquitur de renouatione voluntaria,ſed ali 80quando fit renouatio neceſſaria,vt in cõtractibus emphyteuticis & feudalibus:vt no.Cy.C.de ſacroſan.eccle.aut.& quę.

h¶ Pactiones.]hic dicitur q pacta inita timore imperatoris vel impreſsionem nunciorum ſuorum ſunt irrita & caſſanda. ergo imperator non poteſt inferre metũ ſicut nec quælibet priuata perſona.Itẽ nota q illud qd fit per metũ principũ,nõ valet.dicit ſpe.q induci nõ debet nouitas in homagijs vel in actis fidelitatis:vt in ſpe.de feu.§.qm̃.ver.ego talis iuro.dicit Ioan.and.quod indebita ſeruitia præſumuntur á dominis

per

per metum exorta.in.c.j.de prescr.lib.vj in nouel.Et contra potestates ꝙ sumitur.C.de test.l.nolum⁹.C.de fundis limi.l.j.li.xj.&.C.de omni agro deser.l.qui per potentiã præsertim erga rusticos.C.ne rusti.ad vllum officiũ deuo.l.ij.nota tamẽ ꝙ nisi voluntas condescendat compulsioni,nõ potest cogi.C.de hære.instit.l.ij.

a ꝙ Cassentur.]Sed an ipso iure,vel demum opposita exceptione? Respon.ipso iure:vt.ff.quod metꝰ causa.l.si mulier.§. si dos.Tu dic vt not.ff.de pace iura.fir.§. item sacramenta.

b ꝙ Pro infectis.]factę enim fuerunt cõtra legẽ: & quę contra leges fiũt, pro infectis habẽtur: vt C.de leg.l.non dubium. &.C.de sacrosan.eccle.l. ꝛoiubemus.§.sanè.Odofr. Sed an contractus principis habeat vim legis: vt ff.de pa.l. Cęsar? Rñ.sic: quãdo caret vitio,sed hîc non caret vitio, quia est contra ius naturale, vel saltem contra bonos mores.Et no.hũc.§.valde ad cõtractus qui tota die fi ꝛoiunt cum dominis terrarum.Sed nunquid debet poni actio qđ metus causa ad rescindendũ? Rñ.non: quia est corã quo agatur.Item quia metus principis est quodam modo vis præcisa quæ omnino tollit consensum. & adde qđ not.Inno.extra de renuncia.c.super hoc.& ibi ponitur quid quis habebit probare in huiusmodi iudicijs.licet enim dixerim ꝙ nõ est coram quo agatur de facto:tamen de iure si imperator facit iniustitiã, potest adiri Papa per supplicationem,vel denunciationem:vt extra de probatio.c.j.

4oc ꝙ Pacta.]Dicit hic ꝙ ex speciali clausula premissa subijcit generalis. sic.ff.ad leg.aquil.si seruus seruum §.inquit lex.sic contra.C.de sacrosan. eccle.l.generali.&.l.illud.&.l.sancimus.& dicta.l.si seruus seruum.§.rupisse.Odofre.&.ff.de postulan.l.j.§. hoc edicto.

d ꝙ Cõmuni.]i.tota vniuersitate:quia tota vniuersitas commune appellatur.quod autem dicit ab alijs.i.singularibus personis pro priuato facto suo.Odo.

e ꝙ Ita tamẽ.] sta dictio habet determinare præcedentia.Odofre.ff. ad trebel.l.lucius.§.quę habebat.

f ꝙ Persoluere fictum.]Differẽtia est inter fictum & seruitium,sicut ꝛointer pecuniam & censum & operam:& aliquando fictus appellantur cẽsus.C.de dona.l.censuales.de acqui.rerum do.l.quæ quisq;.C.sine censu vel reliquijs.l.omnes.Et an quicunq; nonsoluens censum tempore à iure statuto perdat rei dominium? Dicendum est ꝙ sic,si ille cui debet census solui,habet directum dominium rei:vt.C.de sacrosan.eccle.aut. quirém huiusmodi.secùs si prestatur in signum alterius subiectionis de re propria:vt not.Inno.de reli.domi.c.constitutus.& facit optimè.C.de fundis patri.l.fundi possessionem.tamen nullus perdit donec ejiciatur foras.vt no.ff.pro socio.l.cum duobus.§ idem rñdit.Et qui non renouat ab ecclesia,videtur iuri suo renunciare:vt not.in.c.j.de preca.in nouel.&.j. ꝛoeod.c.ego iuro.s. quando venit ex necessaria consequentia precedentis cõtractus.

g ꝙ Sententiæ quoq;.]Iste.§.est valde not.ad exititios terrarum: vt sciamus qui processus facti cõtra eos rescindantur eis ad ciuitatem reuersis,& qui non. Adde quod no.in.c.j.de cle.nõ resi.lib.vj in nouella. & in c.statutum.de rescri.eo.lib.tangitur de istis exititijs & si quidem licet nõ per se:tñ per procuratorẽ potuerũt cõparere:citatio arctat eos.lec⁹ si nec per se,nec p procuratorem qa nullus audebat tanquã procurator cõparere:vt.ff.ad trel de ætatę.& in.c.pastoralis de re iu.in clemẽ.& in.c.bonæ.de elect.& si erant banniti omnibus bonis eis ademptis,iudicia non 7otenent:vt.l.si cõstante.§.fi.ff.solu.ma.quia nudi exularũt:vt.ff. de capi. di.l.tutelas.§.si libertate & empromissa soluunt.ff.de noua.l.quoties.§. fi.quia habẽtur pro mortuis.C.de hære. instit.l.j.& facit quod no.in.l.ad cognitionẽ.ff. qui.ex cau.in pos ea.in glo.quæ dicit:nota hic pro banni-to.Quid de sententijs latis ex compromisso facto inter exititios & intrinsecos? Rñ tales sententię valẽt pro rebus compromissis:sed extra cõpromissum non valent etiam si post compromissum nominatim homologetur laudum.nam expressè dicit decretalis ꝙ nõ potest homologari laudum super quo non procedit compromissum.extra de confir.vti.vel inuti.c.examinata.ad quod facit.ff de peculio.l.iij.§.si seruus & qđ ibi no. 8oper Guil.de cu.&est ratio: quia est ordo substantialis peruersus.nam vbi non procedit notio, ibi sententia non procedit, nec valet authoritate partium ordine prætermisso:vt.C.de sen.& interlocu.omni.iudic.l.prolatam.

h ꝙ Secundum leges & consuetudines.]No.argu.ꝙ si causa est cõmissa secundùm leges & consuetudines terrarum terminanda,quod potius debet terminari secundùm bonas consuetudines quàm secundùm leges.Et dictio &,significat bonitatem arbitrij,& non merum ius cõmune, vt extra de eo qui mutti.in pos.causa resti.cùm venisset,& vide Cy.C. de testa.milit.l.captatorias.Cy.

i ꝙ Irritum.]sic.ẽ.eod.§.priuilegia.causa enim harum sententiarum seu discordia iublata,cessare debet earum effectus.sic.C.de episco.& cle. l.generaliter.ff.de execu. tu.l.cũ ex oratiõe ff. pro socio.l. exactione.§. alicuius.debẽt enim omnia pacis tempore in pristinum statum restitui.arg. ꝛoeius quod de redhibitione dicitur.ff.de ædi.edi. l.redhibere.&.l.facta. & de alie.iudi.mu.cau.fa.l. quia.Odo.

Sicne rebellionis,si aliàs iustè sunt latè:puta ex causa mutui uel depositi.

k ꝙ Possessiones.]possessiones amissę tempore guerræ quę ante tempus guerrę possidebantur,debent restitui possessori- ꝛobus:& si eas recuperassent,debent eis defendi, nisi essent possessiones quæ pertinerent ad imperium:de quibus debet stari dicto arbitrorũ electorum.Et nota ꝙ nõ dicit hîc de eligendis arbitratoribus: quia nemo transigere vel amicabili ꝛotercomponere compelli tur. quandoq; tamen in arbitratorem potest cõpromitti,& non in arbitrum,vt super decimis & alijs spiritualib⁹,vt not.in.c.si pater.de rerum permu.in nouella.Nota ꝙ tempore guerræ licitũ est recuperare per vim ablata. No.de conseruatorio possessionis.facit.C.de carbo.edic.l.j.Nota ꝙ arbitri eliguntur in causa imperatoris,qui habent cognoscere de regalibus.Nota de verbo assignentur,quod significat.i.declarentur pertinere & de facto ponatur in possessione si non est.

l ꝙ Sentẽtias latis ex compromisso facto inter exititios & intrinsecos? Rñ tales sententię valẽt pro rebus compromissis:sed extra cõpromissum non valent etiam si post compromissum nominatim homologetur laudum.nam expressè dicit decretalis ꝙ nõ potest homologari laudum super quo non procedit compromissum.extra de confir.vti.vel inuti.c.examinata.ad quod facit.ff de peculio.l.iij.§.si seruus & qđ ibi no. 8oper Guil.de cu.&est ratio: quia est ordo substantialis peruersus.nam vbi non procedit notio, ibi sententia non procedit, nec valet authoritate partium ordine prætermisso:vt.C.de sen.& interlocu.omni.iudic.l.prolatam.

m ꝙ Restituantur.]hoc nisi ablator iure se posset tueri in causa proprietatis:tũc enim restitutio impeditur:vt.j.eo.§.si qui.& caue:quia hîc dicit de ablatoribus seu tuasoribus qui non sunt de societate.Sed ego idem puto & de his qui sunt de societate:cum in.d.§.si qui.generaliter loquatur & non specificet an de societate sit vel nõ.sic ergo generaliter & indistinctè debent intelligi,vt.ff de publi.l.de pretio.& intelligendum est imperatorem in hoc casu idem statuisse in suis ꝙ in alijs.& idem in alijs quod 5oin suis,causa ęqualitatis hinc inde seruandę:vt ar.ff de arbit.l.si cũ dies. §.fin.C.de fruct.& liti.expen.l.fi.C.de proxi sacro.scri.l.in sacris.lib.xij. &.ff.mand.l.ij.in fi.&.C.communi diui.l.pe.§.fi.& arg.ff fami.ercis.l. in hoc iudicio. Odo.Et not.ꝙ in litis restitutionibus quæ fiunt vigore capitulorum pacis,obstat exceptio dolo facis:qđ est not.dignum.Sed quid si quis nesciat dicere confines suarum possessionum? Respondeo,sibi imputet:quia nemo sibi incertus esse debet quantũ possideat.vt.ff.de verb. sig l.ubignatum.§.fi.per Accur.

n ꝙ Recuperauerit.]quoquo modo.Odof.Et sic no.ꝙ tẽpore guerrę licitum est recuperare qualitercunq;.Et quid si vnus recuperat alij ab- 6olata? dic vt.ff de capti.l.si quis in bello.Si quis perdidit bona culpa sua damnabili,vt si miles perdidit arma,non recuperat.sed si latrocinio vel virtuosè pugnando:tunc recuperat à quolibet recuperante,salua cõsuetudine armorũ.eo.ti.l.j per Dy.Sed qualiter probabitur possessio? Rñ. probata detentione corporali:nam qui detinet,præsumitur possidere:vt no.in.c.cũ olim.de priuile.per Inno.vij.q.j.pontifices.per archi.& in.c. ij.vt lite pẽ.in nouella.nisi constet aliũ possidere (cunq; personã:vt apparet in prędictis.ll.& capitulis.)Vnde non frustra hoc in modum priuilegij huic conceditur.Sed attende ꝙ si rectè inspicias,non dicitur remittere nisi offensas quas fecit postquã fuit in societate. Et sic puto ꝙ si feu 7odum haberet à principe:& antequã esset in societate culpam aliquam cõmisisset propter quã amittitur feudũ,ꝙ bene amiserit feudum,& culpa illa non videatur remissa per hanc pacem:licet videatur contra id qđ dicã j.proxi.ibi,pro præteritis &c.quasi videantur remissæ omnes culpæ & offensæ factæ,siue antequàm esset in societate, siue post essent commissę.Sed certè non est verum:nam non sic intelligitur in præteritis. nam idem vult dicere ac si dixisset prædictis Hoc etiam indicat quod ibi statim sequitur,vel parti eius &c.Odofre.Nec est nouum maleficium per perseuerantiam delicti tempore guerræ remissum facinus videri.nam inspicitur tempus quo delictum nascitur.ff de iureiu.l.qui iurasse.§.si pa- 8otor.&.l.eum qui.§.in popularib⁹.de fur.l.inficiando.§.infans.C.de test. cũ antiquitas.in prin.& arg.in.c.j.ẽ.de feu.guar.Quęro,quid si testis dixit ꝙ fuit ante guerram,vtrum probet ꝙ fuit ante originem guerræ?& videtur ꝙ non:quia æquiuocus est sermo iste,cum possit intelligi ante guerram.l finitam.l.ij.si cer.pe.per Bar.

ꝙ Truffa est:omnis intellect⁹ est extraneꝰ qui nõ sonat in auribus vulgi vt extra de spon.ca.ex literis.& ideo intelligitur ante originẽ guerræ.

a ¶ Ad cognitionẽ.] No. q arbitri electi ad cognitionẽ videntur electi ad decidendum & ad signandum: vt hic, & ff. de procu. l. qui procuratorem dat. Iecus in electis ad cognoscẽdum & referendum: quia nõ possunt cautam decidere: vt. C. de offi. præfec. august. l. ordinatorum.

b ¶ Coerctionem.] vel coactuonem, vel correctionẽ. Odo. ista tria sunt quasi synonyma.

c ¶ Ampliuscõsueuerũt.] sume illud qđ est lõge. j. & eam quam modo exercent.

d ¶ Possideant.] Not. iurisdictionem possideri, id est quasi possideri: vt j. eod. §. omnis. & non vitiat verbum impropriè positum: vt. ff. de iureiuran. l. sed & si possessori. §. sed si reum. quod debet intelligi scđm sanũ intellectũ. & probat possessio iurisdictionis per exercitia quibus quis est vsus liberè & quietè. tex. est hic notabilis.

e ¶ Successorũ dominorũ.] dicunt quidam, hic videtur Imperator iungere successori suo vt hoc idẽ faciat: qđ quidẽ esse non põt: vt. ff. ad trebel. l. ille à quo. §. tẽpestiuũ. & ff. de manu. l. apud eũ. Sed certè nõ est verũ, sed ita debetis intelligere literã istã q habeãt sine contradictione successorũ nostrorum. Si enim successores nostri contradicant, non habebunt. vel dic simpliciter vt iacet. argu. C. de sentẽ. & interlo. om. iu. l. post sententiã. & sen. relctnd. non pos. l j. Prima placet: cũ Imperator prędecessoris sui factum abrogare possit: vt. C. de veteri iure enu. l. ij. circa prin. Odo. & per hoc determinatur quæstio quã format Cy. C. de legi. l. digna vox. & sic nec per contractum: nec alio modo princeps potest regalia concedere in præiudicium successorum: quia sicut non potest iura eorum subuertere: ita nec minuere: vt. ff. qui & â qui. l. si optio. non enim debet vni in alterius damnum succurri: vt. ff. de mino. l. in causæ. el primo in prin. eo. titu. l. auxiliũ. in prin. Odof. nec est boni principis ovnum altare cooperire, & aliud discooperire: vt. C. qui pos in pigno. ha. l. assiduis. §. exceptis. nec priuilegia vni concessa alteri dare: vt. C. de silentiarijs. l. decurionibus. lib. xij. Et si princeps concesit alicui beneficium: prior tempore potior est ẽ iure. ar. ff. de aqua plu. arcen. l. in concedendo &. §. qui suc. tene. c. j. col. x. Et hæc faciunt ad concessiones quas faciũt prĩcipes de aquis publicis, q semper videantur reseruata iura & commoditates eius cui prima concesio facta est.

f ¶ Saluo.] ff. fami. ercisc. un. l. item Labeo. §. j.

g ¶ Aquæ Lãbri Mediolanẽsi.] pone. Inter duo castra erat quæstio de ductu aquę publicę, & fuit inter se lata sñia. demũ impator cõcesit mihi vnã. de illis castris: nunqd teneor seruare illã sententiam? Et videtur q sic: qa castrũ transit in me cum suis vitijs suaq; causa, præsertim cùm sit vniuersitas quędam. ff. de act. emp. l. in venditione. ff. de serui. rusti. prędi. l. lucius. à contrario sensu. ff. de cõdi. & demon. l. si quis legata. §. fi. de contrahen. empt. l. si aquęductus. Et qa imperator nõ videtur velle præiudicare transactionibus & sententijs, sed tacitè reseruare. ar. huius literæ in contrarium videtur: quia sicut princeps posset: vt. s. in. c. j. quæ sint regalia. ita & ego qui vice principis fungor. Item pacta priuatorum non prę iudicant fisco, nec tenetur fiscus de illis pactis facere mentionẽ. ff. de pac. ius publicũ. & l. iurisgentiũ. §. fi pacisear. & l inter. C. sine censu vel reli quis. l. omnis. dum tamen boni viri fungar officio, sicut ipse princeps indubitanter si certioratus fuisset. ff. de pact. tale pactum. §. fin. quod maximè est si alium non lædo: vt l. ij §. item varus. de aqua plu. arcen. ff. de tol. l. j. & extra de re iudica. c. suborta. in fin. non obstat ista litera: quia hoc ius aquę competit ex consuetudine quæ fortior est quã pactum priuatorum &c. Bald.

h ¶ Omnes.] hic dicitur q illi de societate debent iuuare imperatorem ad manu tenendum iura sua & etiam conseruandum scilicet pro posse quietè possideat: nisi per electos arbitros ad cognitiõem[a] regaliũ nobis assignentur. Opizoni marchioni omnem offensam quã nobis vel alicui partis nostrę fecerit postquã in societate fuerit, vel per se vel per aliquã personam cum societate, vel defendendo aliquẽ de societate, imperiali clementia per nos & nostrã partem remittimus, & in plenitudinẽ nostræ gratię eũ recipimus: nec per nos nec per interpositam personã pro prẽteritis offensis sibi vel parti ipsius aliquã inferemus iniuriã, læsionẽ vel coertionem[b]. Amplius eam iurisdictionẽ quã Mediolanẽses exercere consueuerũt[c] in comitatib[9] Seprij & Martexanæ & Burgariæ, & in alijs comitatibus, exceptis locis q̃ Pergamẽses nomine nostro tenet inter Alduã & Oleũ, excepto Romano veteri & Bariano, & eã quã mõ exercẽt, liberè & qete habeant & possideãt[d] sine cõtradictiõe nostra & successorũ[e] nrorũ saluis pactis & datis & cõcessiõibus in suo robore durãtibus, q̃ Mediolañ. per cõe fecerũt ciuitatibus Pergamo, Nouarię, & Laudo: nec p hãc concessionẽ lędẽdis: nec vllũ p̃iudiciũ fiat iuri aut cõsuetudini alicuius ciuitatis & societatis præter dictas cõcessiones. Pacta inter ciuitates & societates quondam facta, nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones: saluo[f] iure aquæ Lãbri Mediolanensibus[g] si quod habent, vel in pedagio. Omnes[h] de societate qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramento fidelitatis adijcient quod possessiones & iura quæ nos habemus in Lombardia & possidemus extra societatem, iurabunt bona fide nos manutenere si opus fuerit, & cùm super hoc per nos vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quod finitimæ[i] ciuitatęs obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur[k] ad competens auxilium præstandum. Ciuitates quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur[l] facere. Si qua verò[m] ciuitatum ea quæ in conuentione pacis ex parte nostra statuta sunt, non obseruauerit: cæteræ ciuitates eam ad id obseruandum bona fide compellant[n]: pace nihilominus in suo robore permanente. Nobis autem intrantibus[o] Lombardiam sodrium cõsuetum & regale quæ solent & debent, prę stabunt: & vias & pontes[p], bona fide & sine fraude & sufficiẽter reficiẽt: in q̃dũ & redeũdo mercatũ sufficiẽs[q] nobis & nostris eũtibus

& præsertim ciuitates finitimæ: & quę sint magis propriè iura: vt sunt incorporales res, quę non dicuntur possideri, sed quasi possideri: vt. ff. de acqui. re. do. l. seruus. §. incorporales. ff. de serui. vrba. prædi. l. si ędes. in fin. ff. de actio empt. l. datio. §. si iter. & hoc est quod iurant ciues vt ciues. Odofredus.

i ¶ Finitimę.] i. cõfines seu propinquę illis locis in quibus sunt possessiones quę cœptæ sunt turbari.

k ¶ Teneantur.] subaudi si post opus erit. qđ dic vt. C. de sacrosan. eccle. l. neminem.

l ¶ Teneantur.] subaudi si opus fuerit. Odofr. Nota bonam glosellam. Baldus.

m ¶ Si qua verò.] Hic dicitur q si aliqua ciuitas de dicta societate Lõbardiæ non seruat statuta pacis: cæterę ciuitates de societate compellent illã ad obseruandam bona fide.

¶ In text. ibi, bona fide. not. q bona fides debet seruari: cui interdum nõ congruit de iuris apicibus disputare: vt. ff. man. si fideiussor. §. quędam. Et est arg. q omnes contractus qui fiunt cũ principe, habeant naturam bonę fidei cõtractuum.

n ¶ Compellant.] Sed quomodo? faciẽdo guerram, vel obsidendo ciuitatem, vel dãdo repręsalias? Rñ. fortè sic. Sed cõtra per hunc text. nã hic dicit bona fide compellant. hac bona fide non videtur cõpellere aliquo prędictorum modorum: nam bona fides est cõtraria dolo & fraudi: vt ff. pro soc. l. iij. in fi. & in p̃dictis plerunq; hæc versant. & quia discordiæ sunt sedandę & remouẽdę: vt. ff. de lega. ij. l. cùm pater. §. dulcissimis. & quia omne beneficium decet esse perpetuum: vt C. de excu. mu. l. antepe. & quia per pacem discordię sopiuntur vt. C. de cadu. tol. §. ita. in prin. etiam ex pace videtur nasci discordia: quod esse nõ debet vt. C. vnde vi. l. meminerint. Sed fortè his non obstantib. possunt p̃ dictis modis compellere: nec enim videntur dolo facere, cum alteri fraudem excludant: vt. ff. de lega. ij. l. cũ pater. §. item. & quia pax fingitur ei non concessa, qui aduersus pacis statuta venire non timuit. argu. ff. de mino. l. auxilium. in princ. Vel fortè posset dici q accipiantur hoc casu obsides: vt argu. ff. de iur. fi. l. diuus. ff. ex qui. cau. ma. l. necnon. §. j. &. ff. de testa. l. obsides. Odof. Dic q procedent illis vijs & modis quibus videbitur expedire. arg. extra vt lite non contest. quoniã frequenter. §. fin. adhiberi enim debent illa remedia quę magis timeantur, adhibito tamen discretionis moderamine.

o ¶ Nobis intrantibus.] hic dicitur q quãdo imperator intrat Lõbardiam, debet ei sodrium regale & consuetum, & viæ & pontes aptari, & aptatę sufficienter in eundo & redeundo: & q debet habere mercatum sufficiens pro se & suis. Et hic determinatur quæstio de guardana forma ta per gloſ. C. de sacrosãn. eccle. l. neminem. nã guardana Imperatoris nõ debet auferre res aliorũ, sed debet emere, nisi fortè deficeret sibi pecunia vt. l. ij ff. ad. l. rhodiam de iac. vel nisi rustici adeo forent tenaces q nollent eis vendere victualia, vt no.

p ¶ Vias & pontes.] & ab horum refectionis onere nemo excusatur: quod dic vt. C. de sacrosan. eccle. l. ad instructionem.

q ¶ Sufficiens.] non dicit sufficientissimum. sic ergo sufficit aliquid sufficienter præstari, licet non sufficientissimè præstetur. sic. ff. de ædil. edic. l. si quid venditor. &. l. sciendum. §. illud. Odofre. ¶ Restituantur. hoc nisi in causa principali iure se tueri possit possessor: nam tunc impeditur restitutio vt sequitur. quod quidem est contra alia iura. nam & si quod ius haberet, per ingressum violentum amisisset: attamen restituere tenetur ei cui per vim abstulisset vel occupasset: vt. C. vnde vi. l. si quis in tantam. & in Lõbar. de inuasionibus. l. fi. Et q inuasionis restitutio non sit impediẽda, probat in Lõbar. de of. iudi. l. legato. Sol. hoc est cõtra cõia iura:

& speciale

& spāle est cū in modū priuilegij cōceditur. hoc tamen hodie non seruaſ. Vel dic aut inuasor inuadit sua authoritate, aut cū iudicis authoritate. Primo casu locū vendicat sibi cōtraria iura. Scdo casu seruā qđ hic dicitur. & hoc fortè casu loq pôt hæc lex siue prēcedens. Odo. Adde q̄ spoliatus si contra ius petit se restitui, ita q̄ exceptio obstet ipi possessorio, nō est fienda restitutio: vt hic, & in.c. constitut⁹. de filijs presby. per Inn. nā qui expressè iniustū 10petit, ineptè agit: vt not. in.c.j. de of. vica. q̄ Inno. Si verò nō apparet de iniustitia petitoris: si quidem excipiens est per iudicem & partem admissus ad excipiendū, videt per consequēs admissus ad p̄bandum: vt not. Innocen. in.c. cùm venisset. 20de testi. Si autem non est admissus: tunc refert aut allegatur spoliatio, aut dolus sine spoliatione. Primo casu non admittitur exceptio dolo facis, Secundò sic: vt. C. vnde vi. in.l. cū quærebatur. & ita intelligitur qđ no. ff. de iudic. l. si de vi. & .C. 30de agri. & censi. l. si colonus. lib. xj. & extra de restitu. spo. c. j.

a ¶ In omni decimo anno.] in omni decimo anno fidelitates sunt renouandæ.

b ¶ Renouabūt.] hoc fit propter iuuenes qui propter ętatem nō debe-40bant iurare, & modo p̄ uenerūt aliq ex eis ad eā ętatē qua iurare tenent: & propter senes etiā qui iurauerūt pro tpe, & modo rōne ætatis iurare nō debēt: sic. s. de pace iura. fir. circa prin. Sed hodie hoc nō seruatur Odofr. No. ergo q̄ propter mu-50tationem ætatum fit renouatio fidelitatis: quia ætas naturaliter variaſ: vt not. C. de in integ. resti. min. l. si minorem te. & extra de proba. in prē sentia. vnde ex præterita minori ætate non præsumitur in præsenti: quia nō est quid stabile: vt. ff. ad. l. fa. hæreditatum. nisi tempus præsens est coniunctum præterito. ar. huius literæ.

& redeuntibus bona fide & sine fraude præstabūt: in omni decimo anno [a] fidelitates renouabunt [b] in ijs qui eas nobis non fecerunt, cū nos petierimus vel per nos vel per nostrum nuncium. Si qui ex parte nostra [c] de suis iustis [d] possessioni bus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno: nisi in causa pricipali sue proprietatis iurē possessor se tueri possessor: saluis priori bus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem iure seruando ijs qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi ciuitas adstringatur iuramento [e] vt nō restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere [f]. & si qua cōtrouersia [g] fuerit orta de feudo inter nos & aliū qui sit de societate, per pares illi⁹ ciuitatis vel episcopatus in quo descendit, agetur: & secundùm cōsuetudinem [h] illius ciuitatis in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus. tūc enim in audiētia nostra si nobis placuerit agitabitur. Item volētibus [i] venire contra pacta non per violentiam facta & iuramento firmata inter ciuitates & ciuitates, societates & societates, vel ciuitatem & alias p̄sonas, nos audiētiā denegabimus. Itē nos restituimus stratā [k] Veronēsibus: & nominatim recipimus Ozolinum in plenitudinē gratiæ nostræ, & omnem offensam eis remittimus.

c ¶ Si qui ex parte nostra.] not. q̄ expulsi sunt restituendi ad suas iustas possessiones.

d ¶ De iustis.] secus ergo si iniustis. Odof. hîc cadit glo. signata. s. in. §. sufficiens. quę debet scribi super verbo, restituantur.

e ¶ Iuramento.] Not. q̄ per iuramentū proceditur dispensitiuè. Sed an hoc iuramentū teneat? puto q̄ nō: cùm sit cōtra diuinā & humanam legē. Vnde diuina pagina dicit: Nō concupisces rem proximi tui. ad quod est. ff. de iusti. & iure. l. iustitia. & iuramentum contra. l. factum nullius est momenti: vt. ff. de pac. l. iuri gentium. §. & generaliter. C. de legi. & consti. l. non dubium. in fin. C. de nup. aut. qđ eis ar. extra de iureiur. c. intel-70leximus. ff. de leg. j. l. si quis in quilinos §. fi Odofredus.

f ¶ Succedere.] vt soluatur rei æstimatio. Odof. qđ est contra ius commune q̄ inuasor nolente domino liberetur rei æstimationem soluendo: vt. ff. de rei vendi. l. nec quasi. Et not. pulchra verba, arbitrium boni viri pro restitutione succedere, scilicet vt iatis fecisse videatur ille qui soluit æstimationem arbitrio boni viri taxatam. Et not. q̄ in tota ista pace non restituuntur fructus: qđ intellige nisi essent extantes in fundo: quia tunc non restituuntur tanquā accessiones, sed tanquā ipsum corpus fundi: vt l. fi. §. pe ff. quæ in frau. credi. dicit Accur. q̄ nunquā quis iucratur fructⁿ, 80nisi rem habere videatur. ff. de regu. iur. qui actionē. item ait q̄ intra tps restituendi: scilicet qđ quis petit qđ nō est nec fuit suū. ff. de leg. j. fi quis bonorū. ff. sol. ma. l. si mora. Debitor lucratur fructus nisi tēpⁿ sit appositū causa custodię. ff. de reg. iur. l. cū tempus. dicit Accur. q̄ ipeciale est in imperatore q̄ possit auferre rem alterius. ff. de reg iur. l. id qđ nostrū. ¶ Nisi ciuitas adstringatur iuramento. No. q̄ ciuitas potest obligari per iusiurandū, & sub iureiurādo pacisci licet nō habeat animā: vnde hoc iuramētū referēdū est ad ānam ciuiū, per ea q̄ no. Inn. extra de ſen. excō. c grauē.

g ¶ Si qua controuersia.] Dicitur hic q̄ cōtrouersia feudi inter impe-

ratorē & alios de societate debet dirimi per pares illius ciuitatis vel per ep̄m illi⁹ ciuitatis, in quadiscordia vertit, & scdm cōsuetudinē illi⁹ terrę. Et sic nota q̄ in feudis attēdit cōsuetudo loci vbi res est. Nota q̄ si īperator cō: esit mihi Tusco feudū cuiusda castri Alemanię, videt mihi cōcessum scdm cōsuetudinē Alemaniæ. & si Alemanico cōcedit in Tuscia, videt concessum scdm cōsuetudinem Tusciæ, vt hic dicitur. & est ratio: qa consuetudo p̄stationis & rei 10præstande intelligitur se cūdū locū illū vbi debet fieri traditio & solutio corporalis: vt. l. semp. in stipulationibus. de regu. iur. qđ est no. & facit qđ not. extra de test. c. rainu tⁱ. sup. gl. fortè. i nouel.

h ¶ Cōsuetudinem.] Inspicitur em regionis 20cōsuetudo: vt. ff. de sun. instru. l. cū de lanionis. §. asinā. & est sic. s. eo. §. in causis. vincit enim de iure Romano etiā in eo loco in quo est: vt. ff. de legi. l. de quibus. licet contrarium sit de iure Lombar. vt in lōbar. qualiter in iudic. l. placuit. Odofr. 30Et nota. hic cuius loci pares debeant cognoscere de feudo: quia pares illius ep̄atus vel terrę vbi lis agitatur. debet autem agitari in terra vel loco vbi feudū existit: qa reale iudiciū est: vel qa iste loc⁹ est cōmodior, & melius scitur ibi veritas. ar. 40ff. de flu. l. j. §. j. & .C. de ap. l. cū post. & in.c. j. de rescript. in cle. Et si quæras quæ intelligatur cā feudalis? rñ. si criminaliter agitur vel vltra leges feudorum non est causa feudalis sed si de restitutura facta vel fiēda, vel de possessiōe ablatā vel tur 50bataper dñm vasallo, vel per vasallum vasallo. de milit. vasal. qui contu. est. c. j. & vbicunq; fit cōmemoratio feudi ad intentionem fundandam coadiuuandam vel repellē dā. Sec⁹ si nō agatur vel excipiatur ex hoc capite: vt extra de fo. cōpe. c. verum. per Inn. & dixi in c. j. §. præterea. de prohi. feud. ali. per Fride. & hæc vera in petitorio & 60possessorio. Et vnum scias quod ille qui non vult inuestire vasallum de recto feudo, de alio feudo cognoscere nō potest: quia iniustus in vno præsumitur iniustus & suspectus in alio, de controuer. inter vasa. & epi. c. j. tex. est notabilis.

i ¶ Item volētibus.] Hic dicit quod volens venire contra pacta non auditur. ergo si audientia denegatur exceptio pacti impedit litis contestatio. quod verū est si pactum est iuramento firmatum: vt hic. secus si non sit iuramento firmatum, sed sit factum lite pendente. Argumen. ff. de pactis. l. tale pactum. §. qui prouocauit. & .C. de pactis. l. post quam liti. & .C. de fide instrumentorum. l. tertia. nam cùm sit renunciatum li-70ti, non potest denuo resuscitari: vt not. in.c. j. de lit. contestatio. lib. vj. in nouella. Deinde not. hic quod ille qui per metum vult, nihil vult quod dic vt notatur. ff. de regu. iur. l. velle non creditur.

k ¶ Stratam.] Nota. de verbo stratam. Ozolinus nobilis quidam de Roma fuit ex quo geniti fuerunt duo pessimi tyranni, alter quorum eodem nomine potitus est: alter verò Albericus fuit nominatus. Odofre.

l HAnc igitur. Communiri.] sic. s. eod. §. pacem itaq; & dic vt ibi: Odofre.

m NOmina verò. Præscriptam autem.] vt hic patet. & .s. eod. in princip. §. nos romanorum Imperator &c. & .s proximo. §. nomi 80na verò &c. certis tātùm ciuitatibus hæc priuilegia conceduntur. Quid ergo si aliquis in aliqua harum ciuitatum habitet, & negetur esse de natione eius ciuitatis vel alterius quæ in hac pace comprehensa sunt? Respondeo, probare debet se habuisse originem in aliqua harum ciuitatum: vt. ff. de probatio. l. j. secundùm vnam lecturam quam ibi dixi. Odofre, & secundùm hoc nomen & beneficiū ciuitatis forēsibus & extraneis non prodest. C. de testi. l. si nō speciali. qđ tene menti. nisi essent recepti

in numero ciuium:vt.ff.de iure fisci.l.sed si accepto.nam alteri paciscine mo potest.cũ ab eo mandatum non habeat iuxtã illud, nihil ad nos de ijs qui foris sunt.

a ¶ Pacem.]concordat.ff.de pactis.l.j.in princi.& insti.de iniur.§.fi.

b. ¶ In aĩam nostrã.]no.qualiter qs iurat pro alio in aĩam dñi.lxiij.di stin.c.tibi dño.Odof.po ne cõstitui procuratorẽ ad iurandum de calumnia in aĩam meã :aduersarius dicit q ego cõpareã:qa meli⁹ noui factũ. Rñ.in iuramẽto calumniæ nõ debet hoc vẽtilari:vt no.in.c.vlt.de iura. calũ.li.vj.in nouella.Nũ quid illeq habet ptãtem faciendi qcqd viderit expedire dicitur habere arbitriũ voluntatis ?videt q sic.ff.mã.creditor.§.luci⁹.& no.in.c.ij.de iura. cal.lib.vj.in nouel.

c ¶ Hi autẽ.]primò nominat principes, duces, comites & barones q ex vna parte principis vna cũ iuramento pacẽ iurauerũt.Scdò nominat nũcios Lõbardo .& aliarũ ciuitatũ societatis eorũ q ex aduersa parte iuramento suo pacẽ roborauerunt.Tertiò nominat ciuitates q̃ pacẽ ex parte principis vnà cũ principe cũ Lõbardis pacẽ habuerũt.Quartònominat nũcios Lõbardorũ quibus inuestiturã cõsulat⁹ odedit.Quitò impresiõe sigilli sui pacẽ princeps corroborat.Sextò apponit tps & anni dñi,& indictio, & anni Imperij, & locus:vt appareat vbi & qñ data fuit hæc.l.& hęc vsq; ad.l.illã,In christu.Odof.& facit.C.dete. l.omnium.ibi dum dicitur inter tot nobiles probatasq; personas.

Acta. hic habes ar. q anni dñi dies mensis & consul & alia quę in instrumẽtis apponunt,debeãt poni ĩ fine instrumentorũ.aliàs habes cõtrariũ:vt,§.de iur. emphy.in prin.qđ credo verius:vtĩ aut.vt prępo. nomẽ impera.in prin.& §.j.&.ij.& in Lõbar.de epis.l.j.Sed nũquid instrumẽtũ vitiat⁹ si in fine hæc apponãt? dico q nõ nã in instrumãtis nõ apponunt hæc nisi vt cõstet de tẽpore contractus.sed si uein prĩcipio siue insineponant:nihilomin⁹ cũ constat de tẽpore ex quo appositæ sunt,de iuris ordine nõ curatur.ff.de so. l.nec em̃.Odof.Sed nunquid vitiat instrumentũ si nomẽ imperatorũ prępositũ non fuit,velnõ interfecsit tabellionis subscriptio vel contrahẽtis, vel aliquid defuit ex ijs quæ debẽt interuenire? Rñ.vtiq;.ar.in aut:vt ꝑpo.nomen impera.ar.C. de fide instru.l.cõtract⁹. C.de conue. fis.debi.l.fisco.ff.de testa.l.ad testũ. §.si quis.ff.de transac.cũ hi.§.si prętor.ff.de collabo.l.j.ar.optimum.ff.de in integ.restit.l.diuus. C.qui test.fa.pos.l.furiosum.in fi.Si enim quę ad rei substantiam.modũ ordinem vel solennitatem pertinent,omittantur:quicquid gestum fuerit,vitiatur.arg.C,de contrahen.emp.l.empti.&.l.pretium.ff.de contrahen.emp.l.nec emptio.&.l.res.&.ff.de ac.& obli.l.in omnibus.ff.loca.l.q ad certum.&.l.si tibi de cẽ.&.ff. de verbo.obli.l.j.in prin.ff.si cer.peta.l. rogasti. C.de nõ nu.pe.l. cùmvltra.C.de iure emphy.l.ij.C.de fabricen.si quis.insti.de inuti.stipu. §.si quis aliũ.&.§.si qs alijs.C.de sen.& interlo. om.iudic.l.prolatam. & C.de excep.rei iudic.l.j, C. de ap.l.nominatiões. Etqa quoties plura ĩteruenire debẽr, vnum interueniſſe nõ sufficit:vt ff.de diuor.l.fin. cùm si. Vnde est arg.cõtra q valeat instrumentũ ita confectũ.ff.de manu. vin.l. antepe.ff.de ap.l.scio.sed primum verius. Odofr. Sed quid si apponuntur solennitates,tamen erratur in vna:vtrum tabellio poteſt propria authoritate emendare exemplum si errauit in dievel in appositione loci? Respondeo,si est quęstio super die vel loco,non potest emendare.nam rasura caderet in loco suspecto.si autem alibi vbi nõ pendet quęstio:tũc emẽdare potest & raderever bum erroneum & ponere verbum verum,& no. C.de testamen.si vn⁹.Si autem non errauit in solennitate instrumẽti,sed in qualitate facti: tunc postquàm instrumentũ est redactum in modum & publicatum nihil sua authoritate emẽdare potest,sed debet facere errore comperto de mandato iudicis scđm Cy. qui ita no.ff.de sta.ho.l. imperator.Vel dic si est talis error q noceat. non potest emendare sine iussu iudicis.secus si nõ officit parti:quia partis nõ interest.cùm & sine tali emendatione valeat instrumẽtum:vt.C.de test. l.ambiguitates.&.l.præposteri.&.l. errore.&.ff. de reg.iur.l.si librarius. Illud cõstat q aliæ sunt solennitates instrumẽti, aliæ negotij:vt not.ff.de oedẽ.l.j.§.editiões.ĩ fi.gl. d

d ¶ In christi nomine. ¶ Membrũ.]Ad hoc est.§.de forma fi.c.j.Odo. e ¶ Coranã.Potest ergo princeps deponi:vt hic: quod dic vt.§.not.in.§. cùm autem.de forma fidelita.c.alius.Odof. Sed si papa deponit Imperatorem dolo vel ambitione sine legitima & ardua causa : depositio ipso iure est nulla. nam ad esse exercitij huius iurisdictionis suprema circa statum temporalium, papa debet pcedere tanquã de⁹ q est veritas:vñ requiritur

Hi sunt nũcij qui ex parte Longobardorũ pacẽ ꝑscriptã & concordiam receperunt,& in prę sentia nostra iuramento cõfirmauerunt.De Mediolano:Guido de Lãdriano,Pinamote đ Vicomercato, Adobatus Bultraffus.Guilelmus Burrus,Guercius de Buxolla, Aldericus de Bonate. Rogerius Marcellinus,Loteri⁹ medicus. De Brixia: Obrandus de Martinẽgo,Gozed de Turbiado, Desyderius iudex, Rodulphus de Concipio,Boccatius de Manerbio, Alberic⁹ de Caprino.De Placentia: Girardus de Artizone, Iacobus strictus Hermãnus de carnocãpo iudex. De pergamo: Albertus.De Mapello: Attoficianus, Ioannes de Piterigo,Lanfrancus de Monacha,Albert⁹ Attonis, Albertus albertonis.De Verona: Corusiudex, Vbertinus de carcere,Valerianus de castello, Martius de castello , Theobaldinus de Nicaudo, Theobaldinus de Nascenguerra. De Vincentia: Pileus iudex, Vbertinus de fonte viuo, Cardenarius Marchus de Pauliana.De Padua: Iansuxellin⁹ iudex, Bugelescus de fonte Glina.De Teruisio: Florius iudex Gumbertinus. De Mantua: Alexandrinus , Iacobus de Amica, Angelus iudex, Henricus de Angelo.De Fauentia: Bernardus iudex,Hugolinus de Azo,De Bononia: Antonius potestas,Rolandus Guarini,Matthę⁹ Rodulphi. De Mutina: Arlotus iudex,Reinerius de bucacabata .De Rhegio: Albertus cambiator, Rolandus de charitate.De Parma: Iacobus Petri braui,Mallobatus iudex,Vetulus iudex,Corradus Banzoni.De Laude:Vincẽtius de Sisiraga, Anselmus de summa ripa.De Nouaria: Opizo de Briona, Tedixius Cabalacius,Girardus de Bomprãdo.De Vercellis: Meardus & Vercellinus.

Hae autem sunt ciuitates & loca quæ pacem pręscriptam sub iuramento Lombardorum nobiscum receperunt,& eandem per se iurauerunt :Papia , Cremona, Comiterdona , Asta. Cæsarea, Ianua,Alba,et alię ciuitatese t loca & personæ quæ sunt & quæ fuerunt in pace nostra.

Haec autem sunt nomina nũciorum qui inuestituram cõsulatus à nobis nomine ciuitatum receperunt.De Mediolano,Adobatus.De Placentia,Gaardus Atizonus.De Laude,Vincẽtius Corno. De Vincentia, Pileus.De Padua,Iansus.De Teruisio,Florius. De Mantua, Alexandrinus.De Fauentia, Bernardus . De Bononia Antonius .De Mutina,Arlotus. De Rhegio, Rolandus .De Parma,Iacobus Petri braui.de Nouaria Opizo . de Vercellis Meardus . De Pergamo, Artoficiarius.

Signum domini Friderichi Romanorum inclytissimi imperatoris.Ego Gotifredus imperialis aulæ cancellarius vice Christiani Maguntinæsedis archiepiscopi & Germanię archicancellarij recognoui.

Acta sunt hæc anno incarnationis.Mclxxxiij.indictione prima regnante domino Friderichо Romano imperatore glorio e fissimo,anno regni eius.lxxxij.imperij verò.xxxix.Dad.apud Constantiam in solenni curia.vij.calen.Iulij.

In Christi nomine iuro ego qđ 8 ammodo ero fidelis domino imperatori Friderichо,& ei⁹ filio regi Henrico:non ero in consilio vel facto quod ipsi perdant vitam vel mẽbrum d aut mentẽ seu coronã c

requiritur causa: ergo nõ subsistẽte causa cessat iurisdictio. tenet cõsequẽtia per doctrinã Innocentij qui dicit q̃ qñ cã requirit tanq̃ fundamentũ iurisdictionis, oportet causam esse veram & discussam: alias iudiciũ est ipso iure nullũ: vt ipse no. extra de forẽ cõpe. in nouella. c. cũ sit. & de rescrip. super literis p̃ Inno. de offi. deleg. c ũ sup abbatia. per Inno Est & alia ratio: quia ecclesia debet vasallo vicẽ: & de suo imperio nõ potest eũ lędere imo papa se facit alienũ
20 à potestate sitalẽ iustitiã non reddit imperatori q̃ iurauit fidelitatẽ: vt in. c. j. de forma fide. coll. x. & impator põt se defendere cum exercitu suo. de mili. vasal. q̃ cõtu. est. c. j. §. vlteri⁹. Vnde cum papa Ioã. xxij. minaretur regi Roberto de faciẽdo mi-
20 rabilia: rex Robert⁹ respondit. vos facietis, & nos faciemus, & me iuuabo. hoc est q̃ iurantes in sacramẽto fidelitatis debẽt adijcere: vt. s. in pace. §. omnes. Odofre.

a ℊ Bona fide.] hoc sufficiebat dixisse: & licet non dixisset sine fraude.
30 bona eñ fides cõtraria est dolo & fraudi: vt. ff. p socio. l. iij. in fin. Odofre. ff. de pactis. l. iur. gen. §. sed si fraudandi. & ibi, bono intellectu. Nota q̃ cõtractus debet intelligi ad bonũ & sanum intellectum: q̃ tene menti.

b ℊ Masculos.] excludit ergo sexum fœmineum certis tamẽ ciuitatibus hoc remittitur q̃ suę ciuitatis homines iurare nõ faciant: vt. j. eo. c.
40 §. hęc sunt nomina.

c ℊ Ego iuro.] Hic imperator idẽ iurat: & ipse ĩ animã suam hic iurare facit: vt hic, & . s. in pace.
50 §. hęc itaq;. simile. s. de forma fide. c. tibi dño. Vel dic nõ iurat idẽ, sed alius in animam eius: vt d. §. hanc itaq;. & hoc innuit. l. pxi. ibi. inter nuncios. Vel dic q̃ hoc est sacramentum quod fit per rectores ciuitatum q̃ fuerunt in parte principis. arg. s. eo. §. hę autẽ sunt ciuitates & loca superius
60 notata. est iuramentũ quod fit per ciues ciuitatum societatis Lõbardię: sequẽtia verò sunt sacramẽta rectorũ ciuitatis Lõbar seu societatis eorũ.

d ℊ Scripto.] secũdum hoc habes etiã hic argumẽtum quod hæc est lex scripta. quod dic vt. s. diximus. Odofre.

e ℊ Præcepta,] Sed quomodo possunt præcepta iniungere principi, cùm maior sit, & minor in maiorẽ non habeat imperium? Rñ. vt not. ff. de iurisdi. om. iudi. l. est receptũ. & sic imperator potest per actum obligatorium cõferre iurisdictionẽ contra se ipsum pro bono pacis: vel dic verius vt modo dixi. Odofredus.

f ℊ Maior pars.] quod enim maior pars facit, tota vniuersitas fecisse
70 videtur. vt. ff. ad municipa. l. quod maior. Odofre. Nota ergo quod illud quod facit maior pars collegiatorũ seu cõsocratorũ minori parte contradicẽte: ratũ q̃ ad omnes debet haberi: quia omnes collegiati redigunt ad instar vnius corporis. quod est notãdum ex his scilicet quæ pertinẽt ad totum corpus ligę. & ille qui est nobilior & potentior in liga, ille intelligitur superior ad conuocandum alios. arg ff. de fide instru. l. fi. & in c j. de maiori. & obe. per Inno.

g ℊ Triginta annos.] Quid ergo erit finitis trigita annis? Rñ. de necessitate ex integro est iurandum: licet hodie non teneatur. Non aũt dicas tpe
80 hoc elapto pacem amplius non durare, cùm perpetuò nõ ad tẽpus hęc pax concedatur: vt. s. c. l. §. hanc ergo pacem, vsq; ad finẽ. &. §. nos romanorũ imperator. Odofre. Imo ex hoc colligit apertè pacẽ hãc tẽporalem fuisse. nã perpetuũ est qđ triginta annis durat: vt insti. de perpe. & tempo. actio. Odofre. imo prima verior: vt. s. c. §. in omni decimo anno. nam hęc dictio in omni, perpetuitatem temporis demonstrat. Vel dic q̃ tẽpus adijcitur hic iuramento imperatoris, nõ cõcessionibus & alijs capitulis pacis: & hoc teneas. tempus eñ adiectum alicui determinabili determinat
90 istum illud, & non aliud ad cuius determinationẽ non est appositum:

vt. ff. de contrahen. emp. l. qui fundũ. C. qñ di. le. ce. l. ex his verbis.

h ℊ Credentias vsq; ad illũ terminum.] No. hic si tenes q̃ hic fit iuramẽtum imperatoris: q̃ imperator iurat credentias Lõbardorũ: & societates eorũ: & eas nõ pãdet ad eorũ detrimentũ. Idẽ puto in Lombardis & eorũ fautoribus q̃ hocidẽ principi iurẽt, cũ magna secreta ab vniuersis imperio debeant vt. C. de ope. publi. l. qui cunq; locus. & secreta regis abscondere bonum
10 est: vt in Lõbarda de his qui secreta regis fraudulẽter inquirũt. infi. Secreta eñ dñi subditis meritò cõmittuntur: vt argu. C. de pxi. sacro. scri. l. proximos. & q̃ iurent habes arg. extra de iureiur. ego eñ eps. &. s. de noua forma fideli. circa fi. Sed q̃
20 dicunt secreta sine credẽtię? Rñdeo⁹: ea quæ vulgus ignorat: vt arg. ff. de his q̃ deiece. veleffu. l. j. §. summa cum vtilitate. & ammodo si cõtra faciãt, videtur venire cõtra pacẽ & iuramẽtum suũ: & ita pace carere debent: vt & aliàs de vasallo dicit qui
30 amittit feudũ si credẽtiã dñi manifestauerit: vt. s. hic potest esse titulus q̃ bus mod. feu. amit. c. j. & frustra ĩplorat legis auxilium qui in eam cõmittit: vt. ff. de minoribus. l. auxilium. Odofredus. Ex prædictis apparet q̃ si anciani alicuius ciuitatis iurauerunt tenere
40 aliquã credẽtiam, & aliquis eorũ reuelat eam in damnum communitatis, q̃ debet ab officio remoueri. Et nota hîc q̃ quandocunq; imponitur hęc pœna remotionis durante officio, põt cognosci de crimine. nam si expectaremus finẽ officij, trustra fieret amotio: vt. C. ad le. iul. repe. Iubemus.
50

i Die lune. xj. calẽ. Ianuarij.] Not. q̃ olim notarij ita scribebant ratione maioris certitudinis: quia si nõ adijcitur intrante vel exeun
60 te, est dubium: quia quod pluribus modis exponi potest, est ęquiuocum: vt not. ff. de verbo. obli. l. quoties in stipulatione ambigua. Quid ergo si instrumẽtum dicit actum vndecima die Ianuarij. & non dicit intrante vel exeunte mense? Respondeo: si quidem apponit propriũ nomen diei: puta actum die lune vndecima Ianuarij: satis apparet ex ipsa scriptura: vt hic. Si autem non apponit nomen proprium, potest dubitari. Pone, eñ quod testes dicunt vndecima die intrante mense Ianuarij partes fuerunt alibi. Ex aduerso respondetur quod ista probatio non concludit de necessitate. Quæritur ergo vtrum dicti testes reprobent instrumentum? Et videtur quod non: quia sicut debemus saluare testes. ne in falsum incidant: ita & instrumentum & testes: vt extra de testibus cùm ita filij.
70 Item dicta testium debent interpretari in meliorem partem: vt not. Innocen. in. c. dudum. j. extra de elect. Item cùm testes sunt inducti ad probandum, & non probant: de necessitate debent interpretari contra producẽtem: vt extra de probatio. c. in præsentia. &. c. cùm causam. de reseri. & in. c. vlti. & conditione apposita per Ber. nisi in causa fauorabili: vt. ff. de manu. l. antepenul. & in. c. ex literis. de probatio. & de regu. iur. in ambiguis. cum similibus. In contrarium videtur: quia istud instrumentum secundùm communem vsum tabellionum probat de vndecima die intrãte mense. Cùm ergo probatio reprobetur, ergo reprobatum est instrumẽtum. Non enim ista est pręsumptio sed cõmunis intellectus vulgi. & ideo
80 non obstat quod not. ff. de pact. l. iurisgentium. §. quod fere. & qđ notat Innocen. in. c. innotuit. de eo qui furt. ordi. receper. non enim dicitur in certum quod certam interpretationem semper habuit. Argumen. ff. de fundo. instructo. l. cùm de lanionis. §. asinam. Et est notandum quod ad hoc vt ista æquiuocatio cesset in literis apostolicis apponitur nonas, idus, & calendas, vbi talis dubitatio incidere non potest: vt. j. eodem. §. finali.

k ℊ In eorum presentia.] hic habes argumentũ expressum q̃ testes de

societatis aut iã dicto marchioni auferre vel diminuere voluerit, eos vel eas manu tenere & defendere bona fide sine fraude cõtra oẽs adiuuabo: & omnia præcepta c quæ rectores concorditer omnes vel maiorf pars mihi fecerit, sine fraude obseruabo: & oĩa supradicta attendã à calen. Maij vsq; ad. xxx. annos g; & ĩ capite vniuscuiusq; quĩquennij, scilicet si per maiorẽ partẽ rectorũ requisitus fuero, renouabo: & hoc totũ sine fraude iurare omnes hoĩes meæ ciuitatis à decimooctauo anno vsq; ad septuagesimũ faciã. & hæc omnia faciã iurare cõsules vel potestates meæ ciuitatis & credẽtias h vsq; ad illũ terminũ qui mihi cõstitutus fuerit per rectores Lombardiæ & Marchiæ & Romanię in hoc eloquio.

Die lune. xj. calen. Ianuarij i in Placẽtia in ecclesia sanctę Frigidæ in præsentia Mirabelli, Guilelmi, Garoni notarij, ibiq; in eorum præsentia k rectores Lombardiæ, Marchię, & Romaniæ, fecerunt prædictum sacramentum nomina quorum sunt hæc: de Brixia: Aldericus de Salla. de Verona: Vozo iudex. de Bononia: Prẽ de parte potestas. de Padua: Bazotus. de Nouaria: Rogerius Marcellinus potestas. de Teruisio: Oldericus de Montello. de Mantua: Cuilelmus de Azo. de Placentia: Bonizo iudex. de Per-

i Die lune. xj. calẽ. Ianuarij.] Not. q̃ olim notarij ita scribebant ratione maioris certitudinis: quia si nõ adijcitur intrante vel exeun
60 te, est dubium: quia quod pluribus modis exponi potest, est ęquiuocum: vt not. ff. de verbo. obli. l. quoties in stipulatione ambigua. Quid ergo si instrumẽtum dicit actum vndecima die Ianuarij. & non dicit intrante vel exeunte mense? Respondeo: si quidem apponit propriũ nomen diei: puta actum die lune vndecima Ianuarij: satis apparet ex ipsa scriptura: vt hic. Si autem non apponit nomen proprium, potest dubitari. Pone, eñ quod testes dicunt vndecima die intrante mense Ianuarij partes fuerunt alibi. Ex aduerso respondetur quod ista probatio non concludit de necessitate. Quæritur ergo vtrum dicti testes reprobent instrumentum? Et videtur quod non: quia sicut debemus saluare testes. ne in falsum incidant: ita & instrumentum & testes: vt extra de testibus cùm ita filij.
70 Item dicta testium debent interpretari in meliorem partem: vt not. Innocen. in. c. dudum. j. extra de elect. Item cùm testes sunt inducti ad probandum, & non probant: de necessitate debent interpretari contra producẽtem: vt extra de probatio. c. in præsentia. &. c. cùm causam. de reseri. & in. c. vlti. & conditione apposita per Ber. nisi in causa fauorabili: vt. ff. de manu. l. antepenul. & in. c. ex literis. de probatio. & de regu. iur. in ambiguis. cum similibus. In contrarium videtur: quia istud instrumentum secundùm communem vsum tabellionum probat de vndecima die intrãte mense. Cùm ergo probatio reprobetur, ergo reprobatum est instrumẽtum. Non enim ista est pręsumptio sed cõmunis intellectus vulgi. & ideo
80 non obstat quod not. ff. de pact. l. iurisgentium. §. quod fere. & qđ notat Innocen. in. c. innotuit. de eo qui furt. ordi. receper. non enim dicitur in certum quod certam interpretationem semper habuit. Argumen. ff. de fundo. instructo. l. cùm de lanionis. §. asinam. Et est notandum quod ad hoc vt ista æquiuocatio cesset in literis apostolicis apponitur nonas, idus, & calendas, vbi talis dubitatio incidere non potest: vt. j. eodem. §. finali.

k ℊ In eorum presentia.] hic habes argumentũ expressum q̃ testes de

bent scribi & imponi in prima parte instrumenti: & hoc hodie seruãt tabelliones nostri tpis. Alij q̃ in fine vt videantur interfuisse contractui toti. Odofre. Tu dic q̃ si debẽt se subscribere, debent eorum nomina & subscriptiones poni in fine. vt. C. qui testa. fa. pos. l. hac cõsultissima. §. pe. ibi dum dicit, & in fine &c. Et hoc patet ex ipso vocabulo: quia dicit subscriptio, non prescriptio. sic & tabellio debet se subscribere in fine licet signum suum ponere tam in principio quàm in fin. Illud certũ est q̃ instrumẽta debent habere suas proprietates. Et per hoc dicũt quidam q̃ imbreuiatura nõ probat: quia non est ibi subscriptio & signum: vt not. Io. de are. C. de fide instru. l. contractus. per Bar. ff. de testa. l. ad testium. §. si quis. & dic vt extra de fi. instrumen. c. cũ per tabellionẽ. & in aut. vt prẽponatur nomẽ imperatoris. §. j. & C. de tabu. l. generali. li. x. Et si inueniat imbreuiatura appẽsumat imbreuiatura testib⁹ lecta, no. ff. de le. iij. l. fideicõ. §. j. & facit ff. de mili. test. l. luci⁹. Illud est certum q̃ vna scriptura iuuat & interpretatur aliam: vt. ff. de edẽ. l. si quis ex argentarijs. §. si initium tabularum. & de peti. hẽre. l. vtrum.

gamo: Albert⁹ de Ossa potestas. de plebe de Granatina: Petres Collus iudex. de Fauentia: Guilelmus Butinus potestas. de Mediolano: Petrus vicecomes.

HAec sunt noĩa eorũ q̃ iurauerũt vt superius legit̃: vt dicti rectores iurauerũt: eo excepto quòd nõ fuerũt districti facere iurare hoĩes suę ciuitatis. De Brixia. Desiderius iudex, Martinus de Potenalupis, Pax Consalonerius. de Padua: Guaniph⁹ Achalaone. de Verona: cancellari⁹ Crescenonũ, & Viuianus aduocatorũ. de Teruisio: Trauisius de Gualperto. de Pergamo: Lanfrancus. de Monãcha: Oprandus iudex, Ioannes de Petengo. de Nouaria: Friderich⁹. de Boñ. Michael capra. de Mutina: Rolandus de Baimonte. de Garino: Bunalellus de Garbonensib⁹. de plebe de Granatoria. Gregori⁹ consul ita iurauit, suus rector. de Fauentia, Anteus iudex anno à natiuitate dñi. Mclxxx. indictione prima, & postea sequenti die martis. xij. calen. Ianuarij Armanus de Parma rector idem sacramentũ fecit, vt pridẽ rectores fecerũt: & Albert⁹ de Theobaldo similiter.

¶ Explicit liber de pace Constantiæ.

HAec sunt nomina eorum.] Dicit q̃ nõ sunt districti facere iurare homines. Iste text. facit ad quæstionem vtrum comes qui habet castrum quoddam in feudum, alij teneatur facere suos homines iurare. nã aliquando feudum sic datur vt iurent ipsi & faciant iurare suos nobiles & vasallos: aliquando de suis nobilibus non fit mentio. & est hic argu. q̃ non teneãtur ad hoc: nisi expressè caueatur in pactis: qa homo vasalli mei non est propterea homo meus. nisi aliàs habeam iurisdictionem generalem. & hoc not. in spec. de feudo. §. quoniam. ver. xiiij. quęritur. & versi. seq. Idem sacramentum facit vt prędicti rectores fecerunt. per istum tex. probatur apertè quod si tabellio scripsit primo dicta vnius testis, & postea dixit idem per omnia, dixit vt alius testis: siue sub eadem die, siue sub alia: nõ est vis q̃ talis scriptura probat testes in vnam consonantiam concordasse: licet aliqui dicant q̃ ista scriptura non valeat propter incertitudinem. Alij dicunt q̃ non valet: quia proferunt vnum & eundem præmeditatum sermonem. sed nec prima ratio valet: quia totum videt repetitum. nec secunda, quia quod dicitur de eodem meditato sermone, habet locum quando testes sunt suspecti. secus si sunt bonę famę. Vnde sequitur q̃ per dictos testes fit probatio, vt no. extra de ver. signi. nihil obstat in nouel. In huius fœderis fine seu circa fœderis obseruationem notandum est: quia vt dixi, ista est lex: vt dixi. s. in. §. volumus. & lex est cõmune prẽceptum &c. vt. ff. de legi. l. j. & in legibus duabus grẽcis eo. tit. & instit. de iure na. §. lex. Vel lex est sermo determinatus secundùm communem concordiam ciuitatis, admonens quomodo oporteat agere singula secundùm Aristo. Vel lex est principis placitum. ff. de constitu. princi. l. j. & leges sacratissimę hominum vitas constringunt, & ab omnibus sciri debent: vt. C. de legi. & constit. l. leges. vnde quilibet leges obseruare tenetur siue volens siue inuitus: vt in Lombar. de episc. & cleri. l. volumus vt omnibus. Hanc igitur pacem scire debetis, & eam inter alia ciuilia tanquam pretiosum & nobile iusvestro studio exornare. Pax enim multa bona inducit. discordias enim remouet, & tranquillam quietem inducit, status personarum ac ciuitatum augmentat, honestatem affert, diuitias prępar. dei ac regum gratiam tribuit, superbiã vniuscuiusq; excludit, auaritiam cuiusq; repellit: honorem honoratis adiungit, nondũ honor honoratis præparat. ad deo seruiendum animum cuiusq; incitat. fructum affectat expostulatum, vel affectum facit acquirere seu nanciscı. argu. de cad. tol. in prin. C. de offi. prefect. præto. afri. l. in nomine. in princ. ij. col. &. s. in prin. &. C. de vete. iu. enu. l. ij. §. quantuncunq;. &. §. omnia igitur. & in lombar. de seditio. contra iu. ciui. l. j. in fi. extra de treuga & pa. c. j. in Lombar. vt episcopi sint vniti. l. placuit. ff. de offi. prefect. vrb. l. j. §. quies. fi. de adi. leg. l. q̃ si iterũ. insti. in proœ. in prin. insti. de execu. tu. §. inimicitias.

Est enim pacis confirmatio ipsa vera iustitia: vt in Lombar. de fur. l. vin dicta. Odofre. Quęstio vtrum de ista pace facta Cõstãtię debeat gaudiũ vel festiuitas celebrari? & videt & nõ: qa ista pax fuit adulterina ex parte Friderichi: & dato quod Friderichus esset imperator, fuit nulla ex parte populorum qui subtraxerant sibi obedientiam. Venio ad primum. nam ista pax fuit ĩ feruore discordiæ quę erat inter eũ & ecclesiam: vt. s. §. nos roma. versicu. sententia quoq; in verbo, occasione guerre vel discordiæ. ecclesiæ. tunc arguo sic. Imperator erat anathematizatus. est enim anathema excõicatio solẽnis nec põt esse occulta: & ideo iste Friderichus tanquã notoriè excõicatus nõ potuit se gerere pro imperatore: qa oĩs authoritas publica est anathemazatis iter dicta: vt no. Inn. de dolo & contu. veritatis. & plenissimè no. in. c. pia. de excep. in nouel. li. vj. Sol. qa iste impator fuit depositus, & vt ita dixerim, decoronat⁹ ergo leges eius exoleuerũt. i. esse desierũt: vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. exactis de inde regibus. Sed certè fortissima rõne iste Friderichus leges cõdere nõ poterat, nec publica iura imperij administrare: quia erat schismaticus & reus læsę maiestatis ecclesię, & hostis dñę suæ: vnde ipso facto erat suspensus ab administratione: vt. C. de hęre. aut. gazaros. ad hęc. C. ad leg. iuliam maie. l. quisquis. & ar. ff. qui & á qui. l. quæsitum & de accusa. ex iudiciorum. de acqui. hęre. l pantonius. §. rei. institu. de hære. quę ab intest. §. per contrarium. & in. c. dño guerram. s. hic finitur lex, deinde consuetudines regni incipiunt. de ele. venerabilis. § fi. Ex his ergo videtur concludẽdũ q̃ neq; capitula istius pacis neq; leges istius Friderichi possunt in iudicijs allegari, etsi quondã fuerit imperator, argu. C. de sacrosan. ecclc. l. decernimus. Ioan. and. tangit hic dubium extra de feu. c. ex parte. & dicit q̃ quidam hoc asserunt, cùm iste imperator fuerit damnatus in cõsilio Lugdunensi. Sed ipse Ioã. and. transit sicco pede & sub silentio nolens os ponere in cęlum. tamen potest dici illud verbum: Ille loquebatur, nauem soluebat Vlysses. Nam quicquid cantet ecclesia, etiã volunt bene disponi: nec bonum est stare semper in guerra & maledictione: & ideo qd̃ populi acceptarunt, quia verisimile est q̃ nondum erat depositus, ratum & gratum fuit hactenus habitũ & seruatũ qd̃ in pace cõtinet. Itẽ non reperitur q̃ Henricus sextus rex Romanorum á quo fundamentum etiam sumpsit ista pax, fuerit depositus: ergo valet. ff. qd̃ fal. tuto. aut. l. j. §. idem põponius. Secda ratio ppter quam non videtur valere pax, erat: quia non valet transactio inter dñm & seruũ: vt. C. de transact. l. interpositas. sed ibi loquitur de seruo dicto à seruando. nam illa seruitus succedit loco mortis antiquæ: & ideo talis seruus pro mortuo habetur: vt ff. de cõdi. & de. l. interdicit. sed nos loquimur in seruo ab obediendo qui nõ habetur pro mortuo, cũ sit ingenuus: vt not. insti. de iu. pso. per Ac. Ex quibus concludit̃ q̃ ista pax debuit esse læta & festiua: vt. l. j. C. publi. lætitiæ vel cõsulum. lib. xij. De⁹ igitur pacem nobis tribuat lętam, & durabile nomen: & si nõ perfecti operis, saltem bonæ volũtatis. Dicit enim Vegetius secundo de militari disciplina. Vnius ętatis sunt quę fortiter fiunt. Quæ verò pro vtilitate reipublicæ scribuntur, ęterna sunt. O quã magna & indelebilis fama, cui militat honor. Amen.

Anathema q̃d sit.

FINIS.

LVGDVNI excudebat Thomas Bertellus
sumptibus Sennetoniorum fratrum.

Regestum.

aa. abcdefghiklmno. ABC DEFGHI. AA. BB CC DD EE ✠.
Omnes sunt quaterniones prẽter I & ✠, qui sunt duerniones.

Arbor Feudorum.

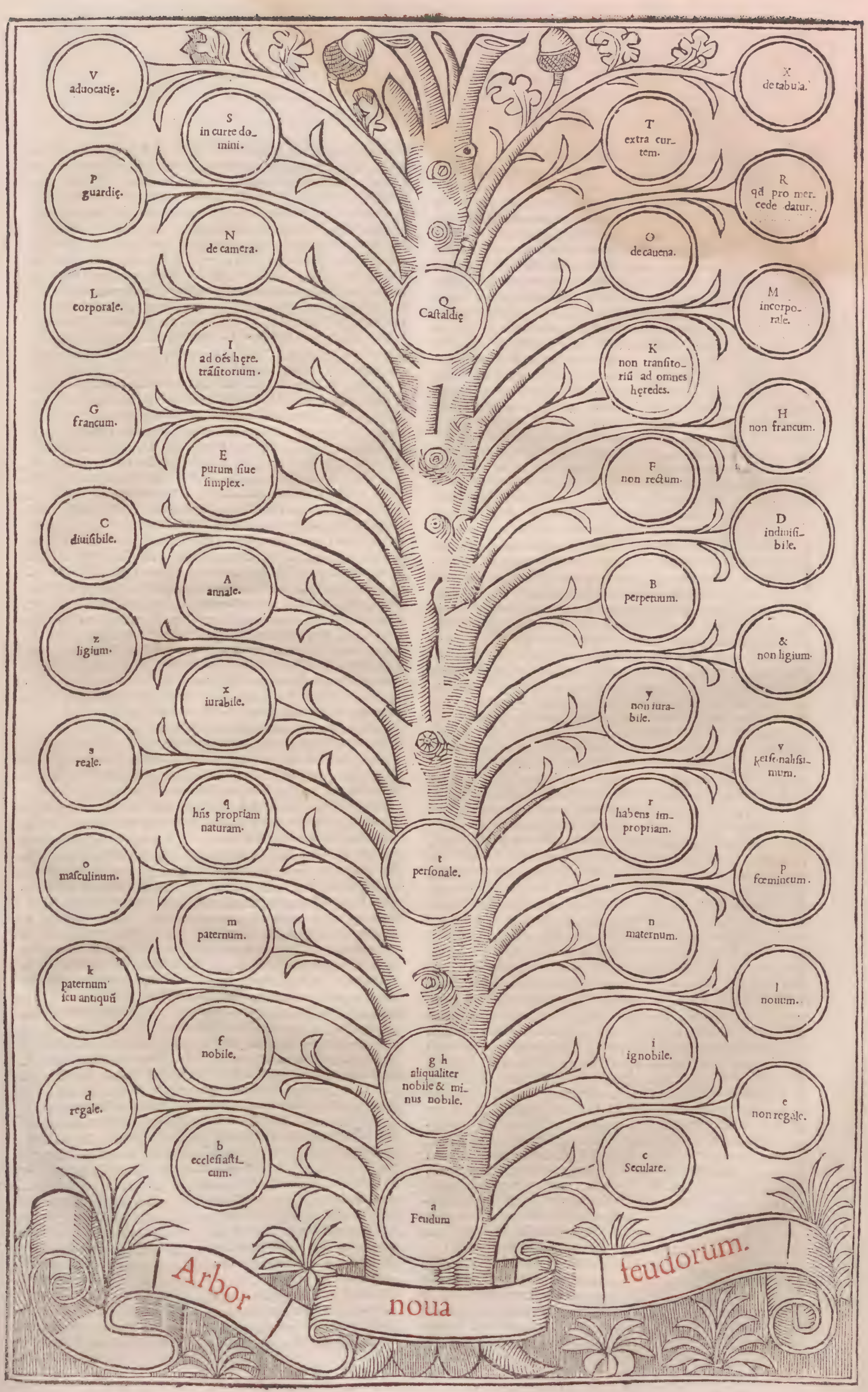

Declaratio arboris Feudorum.

¶Sequitur noua arbor Feudorum cum eius ſolenni declaratione, in qua multę ponuntur correctiones quę contraria conſuetudine inualuerunt, maximè in hoc chriſtianiſsimo Franciæ regno, compilata per ſpectabilem ac egregium virum dominum Petrum Rebuffum de Monte peſſulano iuris vtriuſque doctorem Bituris regentem.

a QVanquã multa in hac materia feudorũ ſcripta reperiantur hincinde diſperſa: tamen quia variãtibus temporibus iura & cõſuetudines variantur, in.c.j.de conſanguinit.& affinita.ita q̃ vix in iſta materia põt certa dari doctrina.vel regula in hoc regno: ſed ſecundùm cõſuetudines locorum, & ritus, variatur vſus, vt aſſerit cõterraneus meus Ioan.berber.in viator.iuris in rub.de feu.in penul.quęſtione.ideo decreui bonũ ratus diuiſiones colligere quaſdã,& conſuetudines, contra conſuetudines feudorum ſcriptas, nunc in viridi obſeruantia in hoc regno exiſtentes, iuxta.l.arriani.C.de hęreti.& cùm conſuetudines feudorum fuerint vſu hominum introductę, contrario vſu poſſunt tollí.§.ex non ſcripto.inſtitu.de iure natura.& ibi docto.& Ioan. fab. in.§.j.in fin.inſtitu.de his per quos agere poſſumus. Bald.in.l.ij.per illum text.ff.de vulgar. Deci.conſi.cclxix.conſultus.in col.iiij. numero.viij.& conſi.cccxc.quoniam ex facto.col.vj.verſi.quintò qaius.numero.xij. c.vnico. §.filij.in.j.ſi de feudo conten. ſit inter do. & agna.vaſal. Et maximè dominatur in feudalibus conſuetudo.c. obertus.de feud.cogni.gloſſ.l.de quibus.ff.de legib. Guido papęſin gu.ccccxcviij. Et etiam cùm ſint conſuetudines locales, non habẽt nos in hoc aſtringere regno, inquit Petrus Iaco.in ſua practic. in rubri.de ſucceſſio.feud.& doctiſsimus ille.d.meus & conciuis do. Boer.in libro conſuetud. Bitur. in.§.ij.de conſue.feud. & cenſual. quod eſt verum in caſibus in quibus reperitur cõtraria conſuetudo: aliàs ſeruabuntur conſuetudines feudorum tanquam ius ſcriptum, vt concludunt cõmuniter docto.in prędudijs feudor. & quia hęc materia eſt fructuoſior,& frequentior in Francia, & alijs regnis, quam in Lombardia, quę caret rege, ideo ſemper in paſsione, & anxietate erit, ſecundùm Petrũ de ferra.in ſua practi. in forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi, in prin. ſed dicit verum de facto: ſed de iure chriſtianiſsimus rex noſter Franciæ eſt rex & dux illorum: ſed ve illis cùm eum nõ admittant, ſed quotidie rebellent. ſunt etiã cauſę feudorum graues,& magni ponderis, magnoſq; ſolent prędare prouentus, vt aſſerit modernorũ facilè prĩceps Iaſ.in proœ.feudo.in prin.& eſt hodie practicabilis, ex cuius ſcientia oriuntur nummi,& tranſeunt in burſas aduocatorum feudiſtarũ, ſecundùm do. Ioan. ſanxon in cõſuetu. Turo. in titulo, comment homage ſe doybt offrir a ſon ſeigneur. in princ. eſtq; lucroſa materia, vt verbis vtar do. Ioan. Pyrri in conſue. Aurelia. rubr. de feud. c.iij.& quandoq; vnus caſus eſt ſufficiens ad ditandum hominem, ſi in hac materia accidat per vitam. Videndum eſt ergo qd ſit feudum, vnde dicatur, quę ſit eius natura: & demum ad diuiſiones & arboris declarationem veniemus. Primò quęro quid ſit feudum? & reſpon. q̃ eſt beneuola actio tribuens gaudium capientibꝰ, capienſq; retribuendo: in id qd facit, prona, & ſponte ſua parata. c.vnico.verſi.beneficium.in quib.cauſ.feud.amitta.& hanc diffinitionem poſuerunt cõmuniter ſummiſtę quam ſequitur Soci.conſil. clxvij.non inutilis.in prin.in.ij.volu.& cõſi.lxvj. viſa donatione, in.iij.volu.aliã diffinitionẽ citat Io.raynaud.in cõprehen. feudal, in prin. videlicet, Feudũ eſt beneuola & libera rei immobilis, vel equipollentis conceſſio cum tranſlatione vtilis dominij, proprietate retenta, ſub fidelitate & exhibitione ſeruitiorum honeſtorũ. & bene dicit honeſtorum: quia ſi feudum cõcederetur ad ſeruitiũ inhoneſtum, non teneret feudi conceſſio. argumen. tex. in.l.ſi remunerandi.§.rei turpis.&.l.ſi mandauero.§.qui ędem.ff.manda.& inſtit. eod.§.illud. Panor.in.c.bonę.in.ij.numero.xiiij.depoſtula.prela.nã generaliter nouimus turpes ſtipulationes & conceſſiones nullius eſſe momenti.l.generaliter.ff.de verb.oblig. Petrus de bella perti ca in ſuo tracta.de feud.in.j.quæſti. Sequitur & Franciſ.curtius in ſuo tracta.de feud.in.j.parte.queſt.vij.vbi dicit ſeptẽ eſſe requiſita: quę latius extendit vir magni conſilij.d.Io.le cirier in tractatu de iure primogenitur̃.q.iiij.libr.ij.in verſi.poſſeſſio.col.ij. nec vaſallus in factis turpibus tenetur domino obedire. argu.l.hæ demum.&.l.eius.ff.de oper.liber.c.domino guerram.ibi, iuſtè.in prin. hic finitur lex &c. idem tenet Petr de ferra.in ſua practi. in forma libelli quo agitur ad reuoca. feud. in principio, ponens ibi aliam definitionem.& Barba.aliã in rub.de feud.col.iij.& Petr.de bellapertica in.d.tracta.de feud.in princip. ponit tres. Sed Benedict. in repeti.c.Rainutius.in verb.& vxorem.in.iij.deciſio.nu. ccccxxiiij. extra de teſta. ſequitur definitionẽ Io.raynaud. licet Ioã. de ſelua in ſuo tracta.de beneficio.in.j.queſt.j.partis alias diffinitiones ponat: tamẽ Iaſ.in prędudijs feud.& nouiſsimè.d.Barthol. de chaſſa. in cõſue. Burgũ.in rub.des fiedz, ſequunt̃ definitionem.d. Rayn. & Io. ſanxon vbi ſupra in prin. dicit eam eſſe verã in genere, ſed nõ in ſpecie pro feudo nouo vel antiquo. latè tradit in omni cẽſura doctiſsimus vir.d.Clau.aqueñ.in ſpecu.feud.ru.de definitione & inuentione feudi. vbi ſic definit, Feudũ eſt cõceſſio rei habilis, p̃ fidelitate: qa̱ piculoſa eſt oĩs definitio, l.oĩs definitio, ff.de regu.iur. ad alia trãſeo. Et hoc feudum vocatur beneficiũ, in.§.beneficium.ſi de feu. defuncti cõten. ſit inter do.& agna.vaſalli.c.vnico.de feudo. fœminæ,& de benefi.fra.cũ ſimilibus. ſequitur Curtius in.d.tractat. de feud.in.j.parte.q.xj. Et ſic infertur quòd archiepiſcopi, epiſcopi,& alij prędati, pro eorum beneficijs poſſunt nominari vaſalli papæ: nam ſuos epiſcopatus à papa quaſi in feudum habent,& eidem iurant fidelitatem in.c.ego.N.de iureiuran. Alua.in prælud.feudo.in xix.diuiſio. Hodie etiam iurant epiſcopi fidelitatem regi Francię, qui in prędictis epiſcopatibus & prędaturis ac dignitatibus electi uis habet nominationem in.d.regno: vt habetur in concordato, in rub.de elect.& maximè ſi epiſcopatus ſit in partibus limitrophis: vt dico in.d.authen.habita. vel de regalibus in.c.generali.de elect. ponit Ioan.ferault in tracta.de iuribus Franco.regis.in quinto priuilegio & decimo, vbi limitat ratione rerum temporalium & feudum habere verum: ſecus in alijs. Item feudum poteſt gratia appellari: vt not. Bald.in prędud.& Curtius cõſi.xlix.numero.xlvij. &.lxviij.& hic contractus feudalis quòd ad nomen erat incognitus ante lib.feu. ſed per cõſuetudines fuit baptizatus, vt ſentit Lucas de penna in.l.j.col.ij.C.de peti.bono.ſubla.li.x. Ange. in conſi.cx. incipien. ſanctiſsima.in prin.& Benedict.in.d.verſi.& vxorem. vbi ẽ. Claud.aqueñ.in ſpecu.feuda.q.iij. Sed contrarium tenuit.d. Vldaric. Zaſius in ſua ſolenni repet.l.ij.in ver.curias.ff.de origine iuris. Secundò quęritur vnde dicatur feudũ.& reſpon. ſecundùm cõmunem opinionẽ docto. q̃ à fide ſeu fidelitate.c.vnico.§. fi. p̃ quos fiat inueſtitu. vel dicitur à fidei datione: quia nõ debet aliqua inueſtitura fieri ei qui fidelitatem recuſat facere.c.j.j̃.eo. Petr.de bellapertic. vbi ſupra, in.ij.queſt. Hoſti.in ſua ſumma, rub.de feud.§.vnde dicatur. Bolog.in addi.ad Io.de ana.in cõſi.vij.incipiẽte, Viſis. Panor.cõſi.lxxxvij.quanquã.in his.col.j.in.j.vol. Corne.cõſi.xvj. aperta fronte col.prima, vol.primo. Clau.aqueñ.in ſpecu.feudo.in ij.q.d.meus & conciuis.d.Boeri.in conſue. Bitur. in.§.iij. de conſuetu.feud. Io.de terra rubea in trac.contra rebelles regni, arti.ij. tertij tracta. (& iſta vocabula feudorũ inculta ſatis, ac barbara, reſtaurauit linguę latinę meritiſsimus.d. Budęus in annota. in pandec.in.l.herẽnius.ff.de euictio.& ſequutus eſt Io.pyrrum in cõſue. Aurelia.rub.de feud.§.j.nec omiſit admodũ ſubtilis vir.d.Vdalric. Zaſius in repeti.l.ſecundę, in ver.curias.ff.de origine iur.) limita niſi feudum eſſet eo modo acquiſitũ vt nulla fidelitas prędetur, vt ibi tenet Hoſti. nam ex pacto poteſt cõtractus immutare naturã l.naturalis.§.penul.ff.de pręderi.ver.l.contractus.ff.de reg.iur. ſic & feudum.& licet in quolibet actu fides eſſe debeat. quando alienam fidem ſequimur.l.j.ff.ſi cer.peta. in feud. tamen per excellentiam debet fides conſiſtere, cum dominus ſuo vaſallo quodammodo perſonam honorem & bona committat.c.j.de noua forma fidelita. Bald. Aluar.& Iaſ.in prælud.feudo.col.iij.& ibi Io.raynaud.in ſuo comprehen.ij. queſtio. Deci.conſil.ccccxiij.conſuluit.in princi. ideo feudatarius a feudo dicitur, & vocatur fidelis & valuaſor, quaſi dignus ſtare ad valuas domini,& eas intrare propter beneficium quod a domino accepit: vt tenet Alua.in.c.vnico.§.j.quis dica.dux.d.Bartho.de chaſſa.in conſue.Bur.in rubri. des ſucceſſions des baſtardz.§.v.numero.lxvj.in conſilio. Et quomodo ſit prędanda fidelitas, ponit gloſſ.in.d.c.j.in fin.per quos fiat inueſtit. Pet.de bella pertic vbi.ẽ.quæſtio.ij. Specu.eod.titu.§.quoniam.verſi.j.& verſic.in pleriſq;.ſequitur Curtius in.d.ſuo tracta.feu.q.vij. primæ partis,&.d.Boeri.in conſue.Bitur.in.d.§.iij.vbi in ea prędanda ponit differentiam inter nobilem & ignobilem: quia ignobilis in fidelitate nõ admittitur ad oſculum pacis à dño, ſed nobilis ſic, etiã ſi à rege inueſtituram accipiat. idem Io. ſanxon in cõſue. Turo. ĩ titi, cõment homage ſe doybt offrir. in prin.& Bonus de curtili in tra. nobili.in.v.parte.in.xlvij.nobilium priuilegio. Corſe.in rep.c.grãdi.in no.in verbo, fidelitatẽ.nume, lxviij.& ſeq.de ſup.negli.pla.d, de Chaſſa.in cõſue.Burgun.in ru.des fiedz.§.ij.gl.faire recognoyſſance.& in magno conſue.ru.du ſerment de fidelite. Eſt etiã differentia inter clericos & laicos: qa laici tenẽt manus inter manus regis, quãdo iurãt fidelitatẽ, vel inter manus cãcellarij: epiſcopi verò iurãt ſtola poſita ad collũ,& manibus ad pectus, vt tenet Ioan, ferault in tract.de iuribus Frãco, regis in decimo lilio. Et hæc fidelitas in decẽ conſiſtit quę nõtur.in.c.ego.N.de iureiu.c.j.de noua forma fidelita.c.de forma.xxij.q.v. latè explicat Io.de terra rubea in ſuo trac. cõtra rebelles regum, arti.iij. tertij tracta. ver. pro declaratione. Notandum eſt tamẽ q̃ iſtud iuramentũ fidelitatis eſt quadruplex. Primum ſit ratione feudi, de quo per totum libri feudorum. Secundum prędatur ratione familiaritatis, ſeu officij: vt ſi aliquis ſit magiſter hoſpitij, vel camerarius, aut aliud habeat officij: vigore officij tria iurare tenetur: primũ q̃ iuxta poſſe ſaluabit vitam, membrũ,& rectũ dñi honorẽ,& eius mentẽ, id eſt ſecretum non reuelabit.

Declaratio arboris Feudorum.

non reuelabit.c.vnico.§.ſi verò domeſticus.qualiter vaſal.iura.de beat fidelita.domi.Tertium iuramentum prẽſtatur ratione habitationis,eò q̃ Hiſpanus vel alius exterus habitat in Francia, tenetur chriſtianiſsimo regi noſtro Francię prẽſtare fidelitatem poſtquam rex illum permittit terram ſuam habitare,no.Lucas de pẽna in.l.deuotum.col.j.C.de meta.lib.xij.Alber. brunus in conſil. xxxv.in cauſa.col.j.& col.iiij.Et hęc fidelitas eſt hodie in vſu, vt dicit ſe practicaſſe Guido papę in ſuis deciſio.quæſtion.cccvij. & forma iuramenti ponitur in magno conſuetudina.libr.iij.rub.duſerment dès aulbains.nam albini dicuntur quaſi alibi quàm in rẽgno nati.inde ius albinagij in Francia eſt illud ius quod rex habet ad omnia bona in.d.regno acquiſita capiendum.per.d.exterũ. de quo gloſſ.in verbo,liberius.& de colla.in pragma.ſanctio.vide gloſſ.in prooe.in verbo,exterum.& Benedic.in.d. ver. & vxorem. numero.M.xlij.&.d.Boer.in.§.fina.de teſtamen.in conſuetu.Bitu. d.Bartho.de chaſſa.in.d.conſuetudini.in rub. des confiſcations.§. j.nu.xxxvij,Et non ſolùm exterus debet fidelitatem præſtare, imo etiam quilibet ſubditus regni.c.j.qualiter vaſal.iura. debeat fidelita.& in extra.ad reprimendum.& reuerentiam.c.regum.in fi. xxiij.q.v.& primę Petr.ij.c.Regem honorificate. ſequitur Ioan. de terra rubea in tracta,contra rebelles regum.articu.j. tertij tracta.& Ioan.pyrrus in gloſſ.ad conſuetudi.Aurelia.rub.de ſucceſſioni.c.xiiij.Quartum iuramentum eſt quod tenentur præſtare illi qui tenent & poſſident prędia in territorio ſeu iuriſdictione alicuius domini,& vocatur iuramentum fidelitatis, & aſſecuratio nis.c.j.qualiter vaſal. iura.debeat fidelita.&ibi dicunt docto.quò ad hoc iuramentum,conſuetudini ſtandum eſſe.ita tenet Iacob. de ſancto Georgio in tracta.de feudis,in ver.qui quidem inueſtitur. vbi latius ponit,vide.Et iſta fidelitas quatuor perſonis eſt ſeruanda,videlicet imperatori cęleſti.id eſt deo.ſecundò imperatori terreſtri in ſuo imperio,& regi Francię in hoc regno. tertiò domino ſeculari.quartò proximo ſuo.ita no.Petrus de ferra.in ſua prac.in forma libel.quo agitur ad reuocatio.feudi,in prin.Item alia eſt fidelitas quę debetur à coniuge.c debitum.de biga.alia quę debetur à quolibet amico ad amicum.Io.de terra rubea vbi.ꝫ.artic.ij. tertij tractatus.Notandum eſt tamen q̃ hoc iuramentum fidelitatis non prẽſtatur per procuratorem.caſus ſingu.in.c. vni.§.verũ. deſta.regular.lib,vj.ſecundùm Roma.ſingula.dccxcviij.quia hoc iuramentum debet prẽſtari per verbũ,ego talis N.c.j.de noua forma fidelita.& verbum ego,importat induſtriã perſonę.xxij.q.v.c. de forma.& habetur Iob. c,xix,quẽ viſurus ſum ego.ſequit̃ Bald. in,l.j.ff. de re.diuiſi.limita niſi dominus cõſentiat.d.§.verum.quia tũc reuerentia quę prẽſentialiter & perſonaliter debet exhiberi. l,ſi non ſortem.§.libertus.ff.de condi.indebi.fiet per nuncũ.Secũdò limita quãdo fidelitas eſſet prẽſtanda per vniuerſitatem: quia tunc per ſyndicùm poteſt prẽſtari,vt tenet Bal.& alij in.l.ij.§. exhis.ff.de verb.oblig.Tertiõ fallit in epiſcopis.§.epiſcopis. de ſtatu regula.ꝫ.allega.idem tenet Stepha.Maleretus in tracta,de electio. fol.xlviij,vbi plene.Quis poſsit infeudare ſeu in feudum concedere?& dic q̃ omnis qui non prohibetur iure.Petrus de bella pertica in.d.tract.q.iij.& Hoſti.in ſumma de feud.§,quis poſsit. quod intellige ſi habeat liberam bonorũ adminiſtrationẽ: vt not.in.c.j. §.noui,per quos fiat inueſtitura. ſequitur ,d.Io. ſanxon vbi ſupra: ideo vaſallus non poteſt in re feudali imponere cenſum,ſeu annuã prẽſtationem,vel aliam ſeruitutem,ſine domini conſenſu:alioquin dominus feudum poterit reuocare, vaſallo etiam contradicente, Ioan.maſuer.in rub.feud.verſi.Item vaſallus in re feudali. Per q̃ iura debeat terminari queſtio feudalis?& reſpon.q̃ ſi in inueſtitura iuramentum eſt interpoſitum,debet deciſionibus iuris canonici decidi,vt tenet Bal.in.c.imperialẽ.§.fi.col.iij.de prohibi. feu. alie. per Frideric,& hoc ſi ius ciuile & canonicum inuicem contradicant ſecundùm eum,& Alex.conſi.v.ſi vera ſunt,col.iij.in.v.volu. argu.c.nouit,de iudic.Si iuramentum nõ erit interpoſitum,per iura ciuilia & conſuetudines feudorum decidetur,ſecundum Bal. in l.liberti,in vlt,col,C,de oper.liberto. & in conſil.clxxxiij. factum ſic ſe habet.in.iij.vol.&.clxxxviij.factum tale.eo.lib.& refert Catella.cotta.in ſecunda parte memorata.in verſi.feudi queſtio.&cõfert ad deciſionem multarum queſtionum, ſecundùm Curt. in ſuo tract.feudo.in.j.parte.q.vltima.Et quis ſit iudex in feudis,ponunt doc. in.c.cęterũ,de iudic.Hoſt.in ſumma huius tituli.§. apud quẽ. doct,in.c.vnico.apud quem vel quos cõtrouer.feudi terminari debeat.Ioan.raynaud.in cõprchen.feudal,in.§.p̃terea ſi inter duos. numero.v.& ſeq.& ibi alij docto.Nico.de milis in reper,in ver.feudum.q.ſexta.& ibi in additio.& Curtius vbi ſupra in ſeptima parte.Plenè Sozi.in.c.ex tranſmiſſa de ſo.compe. Tertiò quæro quæ ſit natura feudi?reſpon.quia dominus qui cõcedit retinet ſibi directum dominium,in.c. vni.de natura feud.& in.c.j.in fi.quib. mo. feu.amittatur.ſequit̃ plenè Curtius in.d.tract.in.j.parte. q.ſexta, col.ij.Secũdò vtile dominiũ in vaſallum trãſit:quia põt vẽdicare rem feudalẽ.§.j.de inueſtitura de re alie.facta.& ſic eſt quaſi dñs, aliàs nõ vẽdicaret.l.quintus.§.argẽto.ff.de auro & arg. lega. Iaſ, notat in.§.ſed iſte.nume.lviij.inſtitu.de actio,gloſ.in.c. vni.in ver, de ſuis.per quos fiat inueſtitur.idẽ tenet Ioan,berberi. in viato. iuris in.x.q.huius tituli. Bald.in Marga.in verſi,feudũ.in.ij.q.c.j.§. pręterea.& capi,corrad.& in qui.cauſis feud.amittat̃. Panor.in.c. ſi diligenti.in.iij.no.de p̃ſcrip.Pet.Iac.in ſua prac.in libello de rei vendicatio.quę cõpetit ratione vtilis dominij in quinta poſitione. Feli.in.c.quę in eccleſiarũ.numero,lxix,de cõſti.Dec. cõſi,cxciij, & pro tenui.&.cclxix.cõſultus ab illuſtr.nũe.vij.&.ccclxxxix.viſa longa ſerie.col.iij.nume.vj.Curtius vbi ſupra col,iij.primę partis.d.Io,ſanxon,vbi ſupra artic.j.Io,pyrrus in cõſue,Aurelia.c.j, de feud.Quod intellige ſi fiat inueſtitura realis.i.traditio: ſecus ſi verbalis,quę aliàs vocatur abuſiua,in.c,j,& ibi doct,quid ſit inueſtitura.ſequitur Guido papę in deci. Delphinat,q.ccciij.&,d,Ioã. ſanxon in,d.cõſue.in rub.de pie de fied.articu.v.fol.lxxj. & Alb, brunus cõſi.j.&.ij,col.iiij.Tertiò ſi vaſallus ſeruitiũ cõſtitutum domino non exoluerit,cadit à feudo,c.j.quib,mod,feu.amittatur, intellige tamen ſi fuerit requiſitus:nam domino offerre ſe non tenetur,niſi illi magnum periculum videat imminere.§. & ſi vaſallus.&.§.licet,ſi de feudo defuncti conten. ſit inter dom.& agna.vaſal.Petrus Iaco.in rubr.quib.mod.cauſi,feudum amittatur. col.ij, verſic.decimo ſi non ſeruiat.&.§.illud.de prohibita feud. alienat, per Frideric.Idem ſi vaſallus inimicos domini recipiat,dando eis tranſitum per terras ſuas,quando poterat reſiſtere & victualia, nam feudo priuatur.glo.in.c.de forma.in ver.munitionibus. xxij, q.v.ſequitur Ioan.de anani.conſil.vij,viſis & ponderatis.col.iij.& ſequen.Cauſas ob quas quis feudo priuatur,vide per Petr.de bella pertica in.d.ſuo tracta.de feud.q.ix.xxij.tradit Ioan.raynaud, in comprehen.feuda.in §.fi.c.imperialem.de prohibita feud.alien, per Frideri.Petrus de ferra.in ſua practi.in forma libelli quo agit̃ ad reuocationẽ feudi,in ver.nec ſupſtitionis.Iaco.de ſancto Georgio in ſuo tract.de feud.in ver.dictiq; vaſalli.d,Boeri.in.§.xv. de conſue.feud.& cenſua.in cõſuetudi.Bitur.& latè Curtius in quarta parte,trac.de feud.vbi cumulat quadraginta cauſas priuatiõis feudi.Quintò feudum ſine domini voluntate alienari nõ põt,in.c, imperialem.in prin.de prohibita feu.alie.per Frider. quia ſeruitia poſſent ſubſtrahi,vt ibi dicitur,& in.c.quę in eccleſiarũ,de conſti, imo ſi alienet,perdit illud,vt ibi.& no.Aret,cõſi.xiiij.incipiente, viſo &c,& pleniſsimè Albertus brunus cõſi.cxj,incipiente,magnifice domine &c,Intellige alienantem priuari feudo,ſi dominus voluerit.aliàs ſecus.Alex.cõſi.clxxiij,viſo themate,in,ij.volu.Dec, conſi.clxxxv.vlterius,in.ij.dubio.&,cxxxviij.& diligenter.vide tex.bene facientem in.l.j.§.ſed & quoties.ibi,ſi velit aliusfideicõ, ff.ad trebel.l.cogi.§.metianus.illotitu,l.ij.col.ij.C.de iure emphyteuti,& ibi Iaſ.Sed puto in hac materia quatuor tempora cõſideranda,antiquius,antiquum,nouum & nouiſsimũ.de iure antiquio ri poterat mediam partem vaſallus alienare.§.aut ſi liuellario. & ſeq.&.§.fi,quib.mod.feud,amitta.&.§.j.de aliena.feud. iure antiquo non poterat alienare niſi per viam libelli vſq; ad medietatẽ, vt de aliena.feudi.in prin.ſed iure nouo eſt prohibitio alienationis indiſtinctè:vt in.d.§.j.de prohibita feud.alie. per Frideri. Iurę tamen nouiſsimo,ſiue conſuetudinario,hę conſuetudines feudorũ in regno Francię nõ ſunt allegandę,cùm contrarium obſeruetur, Petr.Iacob. in ſua pract.rub.de ſucceſſio.feud.col.xxvij.verſicu lo modo in ſumma.& ſic vaſalli licitè in hoc regno Franciæ alienant feuda: cõſuetudine dictante,& approbante, ſecundùm eũ in rub.de cond.ex lege,imperialẽ.§,callidis.col.ij.& habet̃ in magno cõſuetudi.rub.des couſtumes des fiedz.verſi.de iure feuda.Guido papę in deci. Delphinat.q.lix.&.q.ccxcvij.& hęc conſuetudo eſt hodie vniuerſalis in regno,vt aſſerit.d.meus & cõciuis.d,Boer.in §.ij.&.§.xxiij.de cõſue.feu,& cẽſual.& Benedi.in re.c.rainutius, in ver.& vxorẽ.nume.clxiij.de teſta.d.Io.ſanxon in cõſuet.Turo. tit. cõment homage ſe doybt offrir à ſon ſeigneur.in.xxxvj.cõcl, & in tit.de pie de fied .articu.ſecũdò.& q̃ talis cõſuetudo valeat, tenet Bal.cõ.clxxxv.lib.j.plenè & cõſi.cccxviij.quidã lib,ij.Dec, cõſi.cclxix.cõſultus.nume.viij.& cõſil.ccviij.ad clariorẽ.nu. ix. Et non ſolùm vaſallus priuati põt feudũ alienare,ſed etiã eccl. vaſallus,dũmodo eccle.nõ ſentiat damnũ ex illa alienatione,vel lũcrum nõ amittat,puta laudimiũ,aut aliud cõmodũ, ſecundùm Io, fab.in.§.j.inſtit.de re.diuiſio.& in.§.j.inſtit,de emp.d.Boer.in.d.§. ij,etiam domino inuito,vel eccleſia.Ioan.raynaud. in comprehenſor.feudal.in.c,imperialem.§.j.nume.xxvij.Ioan. berberi. in viator.iuris.queſti.xj,de feudis.verſi.hodie tamen in iſta &c. Petrus Iaco.in ſua practi.rub.quib.mod.feud.amitta.imo tenet idem Pet, Iacob.in forma libelli pro re feudali,in,ij.forma.col.ij.fol.xvij.dominum poſſe cogi, ſi requiratur ad conſentiendum dictę alienationi.& ſequitur,d.Bartho.de chaſſa.in cõſuc.Burgundię, in rub.des fiedz.§.octauo.habebit tamen ius prelationis ſeu retentionis dominus,porro qualiter olim feud.poterat aliena.l.iij.C.de iure emphyteu.& ibi nota,& Petrus de bella pertica in ſuo tract.de feud. queſt.octaua.ſequitur.d,Boer.in.§.j.de conſuetudi. retentio. rerũ feuda.in gloſſ.ad conſuetu.Bitur.Eccleſia verò non habet retentionem ſecundùm eum:quod eſt bene notandum, & ſępius ſui interrogatus.Intellige tamen ſupradicta procedere,quando ille in quem fit alienatio,vellet ſubire omne ius feudi, aliàs ſecus. Bartolus in.l.murileguli.C.de murilegu.libr.xj.Fely,in.c.quæ in eccleſiarum.de conſtitutionib.item requiritur quòd ille in quem alienatur,ſit eiuſdem conditionis ſicut primus vaſallus alienans. qui ſi eſt nobilis,non poteſt alienare in plebeium. l. neutris.C. de committend.ſtipulatio,l.ij.de fund.limitro.libr.xj.§. ſimiliter. de lege corradi.Ioan,maſuer,in rubric.de feud.verſicul. idem dominus.maximè feudum ſuperius videlicet feudum comitatus ſecundùm Albert.brunum conſi.lx.dilecte nepos.hodie de generali cõſuetudine regni Francię alienãtur feuda habenti pecunias,ſiueſit

Declaratio arboris Feudorum.

nobilis,siue villanus:vt asserit,d, meus in,d,§,secundo supra allega to.& oculata fide vidimus,ideo nō est opus probatione. Quod est verum si sit feudum inferius, secus si superius, vt feudū marchię, vel aliud simile:quia non posset in rusticū sine domini superioris consensu alienari. Albert,consil.lx.Sextó debet vasallus intra an num petere inuestituram a domino,nisi fuerit miles,quia habet & mensem,c.vnico, quo tempore miles inuestitu.pete, debeat. & ibi Bald,& alij.&,c.vnico.quę fuit prima causa beneficii amittendi.& si intra illud tempus non petierit feudum,perdit.cap. imperialem.§, prętерea,in primo.de prohibita feud,aliena,per Frideri,c.vnico.in princip.de capitul,eorrad.Calder.consi.vj.&,vij.de feud. Cardin, consi.cxxviij.Deci.consi.cccxlj.in fin.incipiente, viso, Guido papę quęstio.clxiiij.cum seq,in suis decisio. quē vide quęsti.cccliiij, ponentem quatuor requisita ad hoc vt possit agi ad commissum, vide Albertum brunum in consiliis factis in materia feudali , con sil.xlij.incipiente cùm quęritur &c.hodie est consuetudo generalis fere in toto regno, per quam nullus vasallus ob inuestituram non petitam feudo priuatur:sed potest dominus ad manum suam ponere feudum,& fructus leuare,& suos facere,quousq; vasallus prestiterit fidelitatem,istius consuetudinis non fuit nescius domi, Boer,in titulo de consuetu,feud.§.vj.&.xv.quem sequitur domi, Ioan,sanxon in consuetudi,Turo. in titulo,comment homage se doybt offrir à son seigneur.in prin.& articu,iij.&.d. de Chassa. in rubr.des fiedz.in princi.& glossi.dedans lan. nume.xij. ante tamen quadraginta dies non poterit dominus leuare fructus, vel ante p clamata facta secundùm varias cōsuetudines.nam Pictauis requi ritur proclama,statuens tempus vasallis ad inuestituram faciendam,ita vidi in consuetudi,Picta.rub,de la distinction des iurisdi ctions.artic,xc.in alijs locis communiter statuuntur quadraginta dies vel plus,vel minus,secundùm varias cōsuetudines , vt Ioan, masuer dicit esse in Aruernia,in rubr,de feudis.in versic.item do minus feudi.& Parisius,vt continetur in magno consuetudi. rub, de sayfine en fied.versic.nota.fol.lix. Bituris,in.§.vj.de consuetu di.feud. Burgundię,in.§.j.in glossi.dedans lan. & ita fuit prolatum arrestum Tholosę,vt in eius stylo patet in,iiij.parte arresto.lxxiij. & idem Parisijs vt continetur in quęstio,per arresta.quęst,cxviij. arresto primo . quod est notandum , inoleuit prętерea consuetudo in hoc regno,vt recognitiones fiant tam in re feudali , quam in re emphyteuticaria in decennium,quod dicunt de decennio in decē nium,vt asserit cōterraneus meus Ioan.berber.in viato.iur,in,d.ti tulo de feud.quę.xij.versicu.& nota verbum &c. Septimó fœmi na in feudo non succedit ex cōsuetudine libri feudorum.c. vni.§. filia.de successio,feud.c.vnico.an mutus vel aliàs imperfectus. in fi ne,latè Roma.consi.j.& ibi assignat multas rationes . & Bald.in.l, quoties,C. de suis & legiti.dicit esse rationem pręcipuam, quia fœ mina non ita bene potest defendere dominum in bello,vel aliàs ser vire sicut vir:ergo nec feudum habebit,cùm detur ob seruitium.c, vnico.quibus mod.feudum amittat,hanc rationem citat Benedi.in repe.c.Rainutius.in ver.duas habens.nume.iiij.&.xv.de testa. se quitur.d,de Chassa.in consuetudi.Burgundi.in.§.quinto. numero xxvij.& seq.Soz,consi.xix.pro decisione.col.j.lib.j,& cōsi.cclvij, visis inuestiturę.in.ij.volu. Corne,consi.xvj,aperta.in primo volu. idem tenet Deci.in regula,fœminę.in.xxxix.speciali,ff. de regul, iur.Iaco.de sancto Georgio in tract.de feudis,in versi.& fœminis, Curtius in.d,tractac.in tertia parte.q.j. Ange.de claua. in sua sum ma,in verbo,feudum.in primo.nume.vij.& Dec.consi.xxxij. & ,p tenui.&,lxxxv.& diligenter.&.cxxxix.& diligenter.&.ccviij.ad clariorem.& cōsi.cccxe.quoniam.Albert,bru.consi.iiij.refutatio nem,in fin.&.viii,circa princip.col.iij.& est consiliū Iasonis. Ho die ex cōsuetudine gñali huius regni sicut masculi succedunt au thore Petro Iacob.in sua practi.rub.de successione feu.col.iij. ver. in illis enim locis.& versi,seq.idē tenet Bernar.de bustis in suo ma riali in.xij.parte,sermone primo,in prin.magnus ille scientiæ &co suetudinis thesaurus.d. Boer.in.§.secūdo.de cōsue,feud.&.§. septi mo.sequitur.d. Ioan.sanxon in cōsuetu.Turonē. in titulo des suc cessions des fiedz.artic.xiiij.& rub.comment homage.art.j.cōclu. xlt.& in possessione feudi per iudices sunt manutenēdę,vt pulchrè scribit Albertus brunus consi.j.&.d.de Ripa in lib. primo respon. de legibus,c,primo.nu.lxx.& idē in collateralibus censet integer cōsuetudinarius,d. Boer.in.d.§.sexto.& Benedict.vbi.ꝫ. in versic. & vxorem,nu.ccccclxiij.&,ccccccclvj.quia in.d. regno feuda sunt redacta instar patrimoniorum secundùm prędictos,& Ioan.fabr.in authen.ingressi.C.de sacrosanctis ecclesijs.Guido papę cōsi.xviij. super casu.& consi,ccxiiij.circa materiam.Ioan.raynaud.in sexta diuisi.in loco sępe alle.Ioan.sanxon in titulo du pied du fied.artic. secundo.&.xij.& Ioan.le cirier in tract.de iure primogenitur̄. li, ij.q.iiij.in versi.possessio.col.ij.& supra dixi.imo hodie cōtractus feudales sunt redacti instar omnium aliorum contractuum , teste Ioan.berber.in.d.titulo de feud.iij.q.imo etiam succedunt ex mu lieribus descendētes. Guido papę decisio. Delphinat.parlament.q. lix.&.q.cexcvij.sequitur Benedict.in.d.repetitio.c, Rainutius. in ver. & votum . licet in aliquibus partibus vt vidi, non succedant fœminæ extantibus masculis,sed quod supra dixi est communi⁹. vide tamen vnum casum in quo de consuetudine feudorum mu lier succedit,per Roma.singula.clxxvij. & septem casus vide per eum consi.cccIxvij.circa princi.& octo per Iacobum in.d.versi.& fœminis,& doct.in,d.§,filia,quinquaginta q̄stiones in hac materia vide per Bald.in.l.j.ff.de rerum diuisio.& Curti. in tertia parte.q. prima.vltimo vasallus tenetur seruire quando est à domino requi situs,aliàs non:& ideo fiunt hodie ,pclamata,siue cries , aut banc, & fundatur in.c.vnico.§.fin.an ille qui interfec.fratrem do.sui feu dum amittat.sequitur.d.Ioan,sanxon in consuetudi.Turo.in rub, comment homage &c.artic.j,conclu.xviij.fol.lxij. Et quādo fiūt ostensiones,quas vulgari sermone monstres appellamus, si vasalli & milites non recipiunt solutionem,quia recusant, non poterunt postea petere,secundùm Barto.& patruum meum Reb.in.l.fortis simi.per illum text.C.de erogatio.milita.anno.argumen.l.nulli,il lo titulo citat.d. Bartho.de chassa.in consuetud.Burgund.in.§.iiij. in glossi.nouelle eheuallerie.in nouis additio.ideo communiter so lutiones fiunt in ostensionibus pro tribus mensibus, nisi fraudētur per thesaurarios,vt vidimus sepius fieri, quare multę domus no bilium sunt fere destructę,& thesaurarij mali hodie ad furcas pa tent ad quas ostensiones potest compellere suos milites & armige ros capitaneus teste Luca de penna in.l.fin.col.viij.C.de re milita. libr.xij.vide Iaso.in.l.prętor.§.si aliquando.ff.de noui oper.nuncia. Notandū est tamen q̄ hodie vasalli nō tenentur ad aliquid dandū vel faciendū domino suo,nisi ad expressa in sacramento fidelita tis,quę sunt septem in.c.de forma.xxij.q.v.c.ego N.de iureiuran. c.vnico,de forma fidelit.& pulchrè declarat,d.de Chassa.in.§.quar to.in glossi.j.rub.des fiedz.& Petrus Iacob.in sua practic.rubri.de feud.successio.col.ix.versiculo.dico ergo quòd vasallus. alia quæ sunt de natura feudi ponit tex.& ibi doct.in.c.vnico.de natura feu. & Siluester de prierio in sua summa in versicul. feudum.in.j.q. & in hac materia vide.xxxv.regulas per Ioan.baptistam in repetit. c.primi.col.ix.cum sequen.de feud.cognition.& ibi ponit casus in quibus feudum ab emphyteusi differat, & concordet vltra Iaso.in l.j.C. de iure emphyteu.&.xxxvj.conclusiones citat.d. de sanxon vbi supra,in rubric.comment homage.articul.j. vide Benedict. in repetitio,c.Rainutius.in versicul.& vxorem.in quarta decisio.nu mero.cccccxlvj.cum sequen.de testa.non omittas videre quę cu mulatè licet quandoq; remissiuè ponit.d.meus in glossi.ad consue. Bitur.in rubr.de consuc.feud.& rubr.sequen.Nunc se offert vlti mum,videlicet quotuplex sit feudum.quòd sit tantùm duplex,ex dicto Philo.complectitur,dicentis quod quęlibet diuisio debet esse bimembris,vel ad bimembrem reducibilis,citat Petrus de besutio & Iaso.in repet.l.reconiuncti.ff.de leg.iij.& Lancelo.polit.in tracta tu substitut.in princip.ideo Curtius hoc perpendens in suo tracta. feudorum.q.viij.primę partis,duplex dicit esse feudum, videlicet proprium & improprium,sed vt iuuenes clarius intelligant,proce do per diuisiones,insequendo doctrinam iurisconsul.in.l.j.ff.dedo li exceptio.Bald.& aliorum. ideo prima diuisio est , quia feudum quoddam est ecclesiasticum,aliud seculare.hanc, diuisionem ponit Raynaud,& Alua.in procę.feudo.& Pet.Iaco.in rubr.de causis ex quibus domi.debet amittere proprieta.in prima diuisio.Petrus de ferra.in sua practi.in forma libelli quo agitur ad feudum reuoca tio.in versicu.ac nomine recti &c.

b ¶ Ecclesiasticum est triplex.quod ab ecclesia datur, quod ab ec clesia suscipitur,aliud quod datur vel suscipitur à clerico non tā quam ab ecclesia,& de hoc loquitur tex.in.c.vnico. de clerico qui inuestitu.accepit.§.fina.de capitu.corrad.c.j.qui feudum darę pos sunt.Berber.in,ij.quęstio.Alua.in.v.diuisio.& Iaso.in.xj.in prælu dijs feudorum.

c ¶ Seculare est quod à seculari principe vel domino recipitur.§. marchio.qui feudum da.possunt. vt si christianissimus rex Fran corum inuestiat aliquem de marchia vel comitatu : & de hoc feu do maior pars libri feudorum loquitur,& plusquam de ecclesiasti co:& hęc probantur in prælud.feudo.in vltima diuisio . per Bald. sed quia nobiliora sunt prętermittenda.§.fina.institu.de iure perso na.capi.sedes.& ibi docto.de rescript. Deci.in.c.auaritię. de præ bend.ideo prętermisi hanc diuisionem,sicut facit Obertus de orto.c. vnico.qui feudum dare possunt.& quia ecclesiasticum est nobilius, argumen.capit.solitè.de maio.& obedien.

d ¶ Secunda diuisio.quoddam est regale,aliud non.regale est quod à rege vel imperatore recognoscitur immediatè vt est feudum mar chię,ducatus,comitatus,vel alterius dignitatis regalis , ideo vice comes Turenę , vel comes Fuxi possunt dici habere feudum re gale.c.vnico,quis dica.dux march.vel comes. vel potest imperiale dici:vt not.Ioan.berber.in.d.ij.q.de feudis,& duobus concurren tibus vocatur regale.primò quod sit dignitas,puta regnum,mar chia,comitatus vel ducatus,secundò quod ab imperatore vel rege nostro concedatur,vel alio non recognoscente superiorem tenet Curtius in tracta.de feud. in prima parte.q.viij.col.ij. Occasione prętermissorum quęro de quęstione an rex Frācię possit alienare ea quę sunt regni,& Bald.in procemi.C.& in prima constitutio. con cludit quod non,abdicando à se omnē iurisdictionem,dignitatem, dominiū,& nihil sibi retinēdo:quia esset principatum seu regnum deformare:qđ nō pōt rex facere:imo si retineret sibi directū dñim adhuc nō valeret si in regni detrimentū vel incōmodū tēderet.ar. l.in summa.ff.de pecul, Corse.in.c.grādi.de supplen.negligen . pla. lib.vj.Panor.in.c.intellecto.de iureiuran.& in.c.abbate sanè.de re iudi.lib.vj. Io.sanxon in cōsuetu. Turonen.in rub.de pied de fied. articu.ij.& in rubri.des donay sons entre gens nobles. arti.sexto. d. Boer.in addi.ad Bñdic.plumb.in.l.inuitus.ff. de fideicom. liber. etiā cū iuramēto,p tex,in,d,c,intellecto.& successor posset reuoca re. Barto.

Declaratio arboris Feudorum.

re. Bart. in l. prohibere. §. planè. ff. qd vi aut clam. Bald. in. c. licet, col. vij. de probatio. Feli. in. c. ad audientiã. col. ij. de præscript. Deci. in. c. j. col. iiij. de probatio. imo fortius Rex nõ potest inuitis ciuibus suis alienare vnã de ciuitatib⁹ sui regni. Hosti. in. c. dilecti filij. de maio. & obedië. & ibi Inno. & Feli. Oldra. cõsil. ccxxxj. vt eius. Alexan. in addi. ad Bar. in. d. §. planè. Bald. in. c. si quis miles. quò tempore miles inuestitu. petere debeat. c. vni. §. in generali. si de feudo defuncti cõten. sit inter do. & agna. vasal. Ioan. de pla. in. l. fi. C. de loca. p̃dio. ciui. l. lib. xj. Panor. cõsi. iij. col. xviij. in. ij. volu. Guido papę in decis. Delphinati. q. ccxxxix. Aufre. in decis. capel. Tholosa. q. cccclxxxv. Ias. in. §. itẽ seruiana. col. xviij. inst. de actio. nume. cv. l. si nõ sortem. §. libertus. ff. de cõdic. indeb. l. debitorũ. C. de pact. & in procœ. feud. in prima diuisio. Barba. & Feli. in. c. j. de proba. vide. d. de Ripa in cõsi. xxv. de rescrip. in lib. rũ. & libr. j. de legibus consi. j. numero. lij. Bald. consil. cccxxiiij. quęritur. volu. primo. Bartho. de chassa. in cõsuetudi. Burgund. in rubri. des fiedz. §. viij. in ver. an alienation. in fin. Curtius in tractatu feudo. in sexta parte. q. ij. Sozi. consil. xl. in quęstione. col. ij. nu. vij. in. iij. volu. Ioã. lupus in repe. c. per vestras. fol. lxxxij. col. iiij. de dona. inter virum & vxo. Gomes. in. §. itẽ seruiana. nume. xlj. cũ seq. vbi. vj. modis limitat. insti. de actio. & in spec. prin. rub. viij. fol. xv. cũ seq. & nouissimę cõterraneus me⁹. d. Iaco. bonaudi in addi. ad Ioan. de terra rubea, tracta. primo, articu. primo, cõclu. xiij. Alber. brunus cõsi. xij. in. ij. ratione. & hoc maximè quando metu alienaret. nã qd metus causa gestũ est, ratũ nõ habebo. l. j. & per totum. ff. quod metus cau. & quando alienaret voluntarię, hoc nõ esset sine peccato, tenet Lucas de penna in. l. prima. C. de capita. ciuium censib. eximend. lib. x. & est notandum.

n ¶ Non regale est quod ab inferioribus à principe, imperatore, vel Rege recognoscitur: vel à principe, sed nõ consistit in dignitatibus, sed princeps de aliqua plebe inuesti. c. vnico. q feudũ dare possunt. & rub. quis dicatur dux, comes, vel marchio. si verò aliquis inuestiatur à domino de claramonte, feudũ dicetur nõ regale. ponit Bal. & alij in procœmio feudorum infra & sequitur Iason in prima diuisione.

f ¶ Tertia diuisio. Feudũ quoddam est nobile, aliud minus nobile aliud aliqualiter nobile & ignobile. Nobile est quod possessorẽ nobilitat, vt quãdo à Rege Francię est concessum, vel imperatore, vel Papa, vt si concederẽt ducatũ, vel marchiã. c. primo. quis dicatur dux vel marchio. Berbe. in secũda quæstione. Bal. & Ias. in decima diuisione. & Alua. in secunda. Bonus de curtili in tracta. nobilita. in tertia parte, col. xxxiiij. numer. ccj. Alex. consi. xxx. quoniam, col. penul. prima parte.

g ¶ Minus nobile est quãdo dux, marchio, vel comes alteri cõcedit in feudũ: & ille propriè dicitur valuasor, siue vasallus: vt not. Io. and. in addi. ad specu. in titulo de pręscriptio. & Bonus de curtili in tractatu nobilita. in tertia par. nume. ccj. & istud de consuetudine libri feudorũ nõ poterat alienari in nõ nobilẽ, sed in Regno Francię potest vendi, & in feudũ dari: sed nõ super eo reditũ accipere. d. Boer. in consuetudi. Bituricen. §. ij. de consuetu. feud. & cẽ sua. &. ȝ. latius dixi.

h ¶ Aliqualiter nobile siue mediocriter est qñ habẽtes à duce, marchione, vel comite alijs in feudũ: & recipiẽtes vocantur minores valuasores. Alua. in secũda diuisione infra & ibi cõmuniter doct.

i ¶ Ignobile est quando à minorib⁹ valuasorib⁹ cõceditur & minimis. c. vni. qui feudũ dare possunt. & ibi Bald. in. §. marchio. dicit rusticos posse in feudũ cõcedere dũmodo suarũ rerũ administrationem habeant. §. noui. per quos fiat inuestitura. sequitur Iacob. in suo tractatu de feud. versiculo in feudum. in octaua diuisione Ioannes raynaud. in septima. Petrus Iacob. in rubric. de causis in quibus do. debet &c. in quinta diuisione. Petrus de Ferra in. viij. diuisio. vbi supra. Iason in decima. Curtius secunda parte quæstione quarta secundę partis.

k ¶ Quarta diuisio. Feudũ aliud est paternũ, quoddam antiquum, aliud nouũ. Paternũ dicit quod p patrẽ est acquisitũ, vel ab aliquo ascendẽte cõis agnationis vsq; ad quartũ gradum. tex. in. c. vno. de succesio. fra. & gradib. succed. ī feud. q est melior de iure scđm Alexã. cõsil. xxx. quoniã in. j. volu. In hoc ꝙ declarat feudũ paternũ quid sit, vide tex. in titu. de natura successionis feud. & Alexã. cõsi. lv. prospectis. in quarto volumine. & cõsi. xxvj. põderatis. in. v. volu. & Curt. cõsi. xlix, nume. iij. Petr. Iacob. in sua practica de causis ex quibus do. debet amittere proprieta. in secunda diuisione. Alua. ī. vj. Deci. cõsi. ccviij. ad clariorẽ nume. v. Albert. brun. consi. lxxij. tota virtus, col. j, Sozi, consi. lxvij. visis, col. v. in fine. & cõsi. clxv. visis inuestituris, col. vj. in. j. &. ij. volu. & consil. lxvj. visa donatione. in. iij. volu. Bolog. cõsi. primo. Bal. cõsi. cccxxxvij. imprimis. in. j. volu. col. penul. & cõsi. ccclj. in literis, c. vo. & cõsi. seq. quomodo probet. & q̃ psonę contineant in hoc feudo, declarat Bal. in. §. hoc quoq;, de succesio. feud. ꝙ ,ppriè cõtinent hę psonę supra patrẽ, videlicet auus, ,pauus, abauus, & atauus: & abinde vero supra pdit nomẽ paterni, & antiquũ appellat. ex quo singulariter infert ꝙ si cuidã cõcedatur feudũ paternũ, non extendet vltra quartã generationẽ: & si cũ ministerio ponunt illa verba, in inuestituris cõcedimus in feudũ paternũ, & antiquũ, sequitur Ioan. raynaud. in cõprehens. feuda. in prima diuisione. quod est perpetuo notandum secundum eos. Hodie notarij ponũt omnia verba hęc & multo plura, & ideo extenditur vsq; ad infinitum, & etiam ratione consuetudinis de qua supra.

l ¶ Nouum verò est quando *fuit* de nouo acquisitũ, & habet initiũ in persona ipsius inuestiti: nec prouenit à successione progenitorum. c. j. quot testes sunt necessa, ad probandum nouã inuestitur. Oldra. consilio. clxxviij. factum tale. Albe. in dictio. in ver. nouũ. Iacob. de sancto Georgio in tract. de feu. ī ꝟ l. ī feudũ. in sexta diuisio. Curtius cõsil. l. in tertio dubio. & consilio sequen. Ioan. raynaud. in prima diuisio. Sozi, consi. cclij. visis. in. ij. volu. Deci. cõsi. liij. placet mihi. & consilio. cccxc. quoniam ex. numero, iiij. Albert. brunus consi. lxviij. si insistamus. tres effectus ponit Curti⁹ in suo tractatu in prima parte quęstio. viij, col. ij. & seq. Ias. in. l. ij. col. fina. C. de iure emphyteu. & istud regulariter non nobilitat, nisi vt supra dictum est in prędecenti diuisione: quia nobilitas nõ nascitur in ictu oculi, secundùm Bal. in. x. diuisio. infra per text. in. l. stemmata. ff. de gradi. Petr. de ferra. in sua practi. in forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi. in ver. ac nomine. in secunda diuisio. & in hoc non succedunt ascendentes, nec collaterales. de consue. feudorum. c. j. de inuesti. noua. &. c. vni. de succesi. fra. sed hodie contrarium obseruatur in Regno Franciæ: vt not. Benedict. vbi supra, in ver. & vxorem. numero. ccccccliiij. &. d. de Chassa. in. d. §. quinto. numero. vij. & rubric. des succesions. in glos. & les enfans. §. vj. & supra latius extitit discussum. & ponit Aluaro. in sexta diuisione. & Iason in tertia. Albericus in. l. prima. §. si quis ædificium. ff. de no. oper. nunciatio. Imol. in. c. vlti. de feud. Oldra. consi. clxxviij. tale factum.

m ¶ Quinta diuisio. Feudũ quoddam est paternũ, aliud maternũ. paternum in proxima cellula fuit declaratum.

n ¶ Maternum est quod primo per fœminã est acquisitum. c. vni. de feudo fœminę. & sicut large omne feudũ quod fuit ex superioribus agnationis cõmunis acquisitum, paternũ dicitur: ita quod ex quacunq; fœmina ex superioribus quę fuerit, ex cõmuni cognatione fuit acquisitũ, maternũ dicitur: vt habetur in titulo de feudo fœminæ. & Bald. in quinta diuisio. Alua. in septima. Natura feudi paterni est vt tantũ descendentes masculos respiciat, in §. profecto. ī. de lege corra. natura feudi materni vt primo masculos respiciat, secundo fœminas. d. titulo de feudo fœminæ. & pulchræ no. Curtius in. d. tractatu feudorum in tertia parte. q. j. in secunda limitatione.

o ¶ Sexta diuisio. Feudum quoddam est masculinũ, quoddã fœmininum. Masculinũ est qđ ad masculos trãsit, & nõ ad fœminas. §. hoc autẽ. qui feudũ dare possunt. imo fœminæ nõ succedũt etiam si de eis sit facta mentio, nisi masculis deficientibus. §. quinetiam episcopũ vel abbatẽ. c. vno. de feudo fœminæ. Iaco. in ver. & fœminis. Petr. de ferra. vbi supra in tertia diuisio. nisi vt fuit dictum supra in natura feud. vide.

p ¶ Fœmininum seu fœmineũ dicitur quod ad fœminas transit: sicut supra de materno diximus. c. j. quẽadmodũ feudũ ad filiã pti neat. Iaco. in tractatu de feu. in ver. in feudũ. in quinta diuisio. licet Ioã. raynaud. duas diuisiones misceat. Itẽ si aliquis receperit feudũ pro se & hęredib⁹ tam masculis q̃ fœminis: extãtib⁹ masculis fœminę excludent. c. j. §. j. episc. vel abbatẽ. Alexã. cõsi. ix. ī. v. volu. Alber. brunus cõsi. lxv. super casu. sed hodie in regno tenet quod supra dixi in natura feudorũ. in versi. vij. vide tamẽ domi. Ioann. le cirier in. d. tractatu de iure primogenituręe. lib. j. q. xix.

q ¶ Septima diuisio. Feudũ aliud habet propriam naturã, aliud impropriam. Habens propriã est feudũ simplex, rectũ. purũ, liberũ. nam natura feudi est quędam qualitas innata à principio generationis feudi siue tempore inuestituræ ex qua virtus contractus perficitur, & semper videtur inesse, nisi per pactum improprietur vt est tex. in rubri. de feudo non haben. propriam naturam. &. §. præterea. quid sit inuestitura. & supra late dictum est in tertia quęstione principali. sequitur Hostien. in summa huius tituli de feud. §. qualiter feudũ. & Ias. in quarta diuisione. & ista inuestitura seu eius tenor semper debet attendi. c. primo, in fin. de duobus fratri. & ibi Bald. c. accepimus. de priuileg. Ioan. de ana. cõsi. vij, visis &c. col. secunda, & cõsi. xxxvij. Barba. consi. xvij. pręclare, col. tertia. in primo volumi. Deci. consil. cclxiij. in contractu. in princ. & consi. cccix. quoniam. numero. iij. & consi. cccxcv. in causa. numero. v. Roma. consi. xxxiij. viso inuestituræ. in fine. Albertus brunus consi. viij. col. quarta. & seq. cõsi. & consi. xxxix. col. ij. & consi. xlj. collatione secunda.

r ¶ Non habẽs propriam naturã vel habẽs impropriã est feudum cõditionatũ: vt ad certũ seruitiũ vel cõditionẽ ex pacto cõcessũ §. fi. quid sit inuestitura. & de capita. qui curiã vẽdi. vt est feudum guardię & castaldię, & qđ pro mercede datur. de feudo guardiæ. c. j. Item feudũ camerę vel cauenę. c. fi. de feud. cog. & infra dicã Ioã. raynaud. in comprehenso. feuda. in quarta diuisio. Alua. in tertia. Iacob. in suo tractatu de feu. in verbo, in feudũ. in quarta diuisione. Bald. in quarta. de ferra. in septima. Et impropriæ dicit feudũ quando pactũ apponitur contra alterũ ex requisitis in feudo: vt latè concludit Curtius, in. d. suo tractatu feudo. in prima parte quęstio. sexta cum sequen.

s ¶ Octaua diuisio sequitur. Quoddã feudũ est reale, psonale, personalissimũ. Reale est quod ad hęredes transit tam ex parte dantis q̃ accipientis. §. cum vero corradus. qui feudũ dare possunt. c. vni. de duobus fratri. quia vnusquisq; in hoc sibi præsumitur voluisse prouidere & hęredibus. l. si pactũ. ff. de proba. d. c. primo, de

Declaratio arboris Feudorum.

duobus fratr, ſequitur Alexan. conſil. cciiij, conſideratis, in ſecun do volumi. illum tex, dicens ſingularem. col, ij. in prin.

t, ¶ Perſonale eſt quod ad vitã alicuius conceditur & non tranſit ad hæredes recipientis, ſed bene dantis: vt feudum guardiæ & caſtaldię, c, j. de feud. guard. Iaſ. declarat in ſexta diuiſio. vt qñ feudũ habitationis cõcederet quod morte finit. Aluar, in. x, diui,

v ¶ Perſonaliſsimũ eſt qd neq; ex parte dantis, neq; ex parte reci pientis tranſit ad hęredes, c, j. quis dicat dux. exemplũ ponũt do ctores in ſoldata: vt ſi detur nobili in paupertatẽ redacto annua prouiſio, tũc ſoldata vocatur: de qua in dicto tit. & ibi per Alua, &, l. ſtipulatio iſta. §, ſi qs ita. ff. de verb. obli. l. vt pomũ. ff. de ſerui, Bal. in ſexta diuiſione. & Alua. in decima. & nõ cenſetur propriè feudũ, vt tenet Ioã. berber, in. d. viator. rubri. de feud. q, ij. Iaſ, in prędudijs. col, penult. & ab initio feudũ erat perſonaliſsimũ quia ad nullũ tranſmiſsibile. l, j. §, ſi impuberi, ff. de colla. bono. & militia vocabatur, l. omnimodo. §, imputari. C. de inofficio, teſtamẽ. Ho die verò factũ eſt realiſsimũ & ad quẽlibet ſucceſſorẽ tranſitoriũ etiam particularẽ, ita q̃ poteſt donari, vendi, & alio modo alienari ſicut alia bona patrimonialia: & hoc in iſto regno: vt ſupra latè dixi. & tenet Benedict. in repeti, c. rainutius. in verſi. & vxorẽ, in tertia deciſio. nume. ccccxxv. & ſequẽ. & in, v. deciſio. de teſta.

x ¶ Nona diuiſio feudorũ eſt: quia quoddã eſt iurabile, aliud non. Iurabile eſt pro quo domino fidelitas iurat, vt ſit regulariter pro omni feudo: vt in. c. vni. de noua forma fidelita. & iſtud expreſsè ponit Petr. Iaco. in ſua practica in nona diuiſione, Petr. de ferra. vbi ſupra in quarta diuiſione. Et ſi plures domini locũ ſuccedãt, vni iurandũ erit nomine omniũ dominorũ. Pet. Iaco. vbi ſupra, & Guido papę conſi. ccvij. dominus. & Bal. ſibi cõtrarius in, c. imperialẽ. §. prędterea ducatus. col. vlti. de prohibita feud. aliena. per Frideri, dicẽs antiquiori preſtandũ eſſe iuramentũ. arg. l, procurator. C. de edẽ. Iac. plenè diſtinguit in dict, tractatu de feudis, in ver. qui qdẽ inueſti, prędſtiterunt. col. vij. Areti. in. l. ij. §. ex his. & ibi doct, ff. de v̄b. obli. latè Iaſ. in. l. de pupillo. §. ſi plurib⁹. ff. de no. ope. nuncia. & hęc eſt cõmunis & in practica ſequẽda ſcdm. d. de Chaſſa. in cõſuetu. Burgund, in rub. des fiedz. §. vij. in prin. in tex. in. §. oẽs, ſi de feu. defuncti cõten. ſit inter do. & agna. vaſal. d. Ioã. ſanxon articulo. viij. rub. des ſucceſsions des fiedz. Albert. brunus cõſil. cvij. quatuor rationib⁹. vbi vide latius & per. d. Ioan. le cirier in ſuo pulchro tractatu de iure primogeniture. q. ſecunda libro. ij, in. xvj. prędrogatiua.

y ¶ Non iurabile eſt qñ illo pacto cõcedit vtnõ iuretur fidelitas, in. §. nulla, p quos fiat inueſtitu. c, vnico. in prĩ. de capitul. corrad, qd eſt ſing, ſecundũ Roma. ſing. ccxvj. ſequit Alua. in. xj. diuiſio. in prędudijs feudorũ. Notandũ eſt tamẽ q̃ licet feudũ reperiatur ſine iuramẽto: nõ tamẽ erit ſine fidelitate. ita Ioan. raynaud. in ſe cunda diuiſione feudo. Ioan. berber, in ſecunda quęſti. tit. de feud. & Iaſ. in proœ. feud. numere. cxxij.

z ¶ Decima diuiſio. feudũ quoddã eſt ligium, quoddam nõ ligium. Ligiũ eſt quando iuratur fidelitas cõtra oẽm hominẽ mundi nullo excepto, & iſtud nõ recipitur niſi à principe nõ recognoſcẽte aliquem in ſuperiorem: vt eſt imperator, & Rex Francię. c, per ve nerabilem. qui filij ſint legiti. ideo dux Sabaudię poteſt dici homo ligius Regis Frãcię, vicecomes Turenę, & alij magni feudata rij regni. Et dicitur homo ligius, quaſi illi legatus & ſubditus, & legalitatẽ prędicto Regi debens. glo. ſingu. in clemẽ. paſtoralis. & ibi Cardi. de re iudi. Specu. in titulo de feud. in. §. quoniam. ver. j. Ioan. maſuer. eo. titu, verſi. fina. Ioan. berbe. vbi, ſupra. q. ij. Bald, cõſi. ccxcj. ad euidentiã, in. ij. li. Guido Papę cõſi. ccxiij. & in ſuis deciſio. queſtione. cccix. & idem tenet Alexan. conſi. xxx. quoniã col. ij. in primo volumine. & conſi. ij. in princ. in. v. volumi. Panor. in. c. ex diligenti. de ſimo. Ioan. de ana. in conſi. ſeptimo viſis & ponderatis. col, tertia. d. de Chaſſa. in conſue. Burgund. in eodem titu. §. tertio. in gloſ. & homage. & tria requiruntur poſita per Curtu. in ſuo tractatu feudo. in prima parte, queſtio. vij, colũ. vij. quatuor effectus ponit Iaſ. in ſeptima diuiſione feud. ſequitur. d, Ioan. ſanxon in conſuetud. Turonen. in rubri, comment homage &c. articulo primo in. xxiij. concluſio. Catellia. cotta in, ij. parte memoral. in verſiculo feudum.

& ¶ Non ligium eſt quando in iuramento fidelitatis prior dominus excipitur: vt tit, hic finitur lex. in fi. &. §. fi. de prohibi, feud. alienatio, per Fride. Ideo quando vaſalli. d. de Turena iurant ei fidelitatem debet iurare aduerſus omnẽ hominẽ excepto Rege Francię, qui ſuper omnes Reges eſt & tanq̃ quidẽ corporalis Deus in ſuo regno. ita Bal. in, d. §. fina. & in, vij. diuiſio. Petr. Iacob. in nona. Benedict. in repeti. c. rainutius, in ver. & vxorem. numero. ccxxx. de teſta. quod notes.

A ¶ Vndecima diuiſio. Feudum aliud annale, aliud perpetuum. Annale eſt ſiue temporale quod poſt annum ſtatim auferri poteſt, vt eſt feudum guardię & caſtaldię, & quod pro mercede alicuius rei datur. c. primo defeud. guardię. iſte tamen annus per pactum poteſt prolongari & tunc potentior eſt conuentionalis prouiſio q̃ legalis, qua ceſſante ſibi locum vendicat legalis. l. quod ſi nolit. §. ſi quid ita. ff. de ędil. edict. Bald. in proœmio feudo. in. ix. diuiſione plus dicens, poſſe paciſci vt nullo tempore poſsit auferri. ſequitur Iacob. de ſancto Georgio in tractatu de feud. in verſiculo in feudum. in nona diuiſione & Petrus Iacob. in quarta. Hoſtien. in ſumma de feud. §. qualiter feudum, verſiculo perpetuum feudum Ioan. berber. in viato. iuris in rubri. de feud. in queſtione ſecunda ſed hodie hoc in regno ſunt perpetua ac officia, & quaſi pro patrimonio habentur: vt not, Benedict. in verſi. & vxorem. numero ccccclxiiij. cum ſequen. de teſtamen. & ſupra latius dictum eſt, ideo vide ſi libet.

B ¶ Perpetuũ erat regulariter omne feudũ eo modo datũ. §. cùm verò corradus. qui feudũ dare poſſunt, & ibi docto. & illud quod eſt ſimplex eſt perpetuũ. c. j. in fi. in quibus cauſis feudũ amittat, ita tenet Petrus de ferra. in forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi, in verſi. ac nomine recti, in ſexta diuiſio.

C ¶ Duodecima diuiſio feudorũ eſt: quia quoddam eſt diuiſibile, aliud indiuiſibile. Et quodlibet feudum regulariter eſt diuiſibile quibuſdam exceptis, videlicet regno, marchia, ducatu & comita tu. ita atteſtatur Alua. in nona diuiſio. in proœmio per tex. in. §. omnes, ſi de feudo defunct. conten. ſit inter do. & agna. vaſal. c. imperialem. §. prędterea ducatus. de prohibita feud. alie. per Frideri. Berbe, vbi ſupra in, d. q. ſecunda. Iacob. in ver. in feud. in. xj. diuiſio. Bart. in, l. inter tutores. ff. de adminiſtra. tut. &. l. & ideo. ff. de condictio, furti. Bal. in. l. j. de offic. conſul. Panormita. in capitulo prudentiam. in prin. col. iij. de offici. delegat. & ibi hoc tenent alij poſt eum. Curtius in tracta. feudorum in quarta parte, queſt. xxx. Alber. brunus Aſten. in conſi. lx. incipien. & iſta. ideo diuidi non poſſunt: quia ab vno ſolo reguntur melius q̃ à pluribus. arg. l. iij, §. apparet. ff. de adminiſtr. tut. l. ij. §. nouiſsime. ff. de origine iuris c, gaudem⁹. de diuor. §. quia verò. xciiij. diſtin. nam politia vnius optima eſt, paucorũ etiam bona: ſed plurimorũ eſt difficilis vt bona ſit: cum plures ad virtutis meritũ peruenire difficile ſit. Ariſto tel. in politic. & Lucas de pẽna in. l. viros. col. ſecũda. C. de diuer. offi. lib. xij. & Philo. ij. metaphi. ait, nõ capit regnum duos: quia multitudo principum eſt oneroſa: cũ in apibus vnus ſit princeps. c, in apibus, vij. queſt. j. late. d. Iacob. bonaud. in additio. ad Ioan. de terra rubea in tractatu cõtra rebelles regum. articu. ij. tract. primi. & articu. iij. tracta. terti. conclu. ij. Feli. in, c. quę in eccleſia rum, col. antepe. de cõſtitu. & Iaſ. in. xij. diuiſio. Ange. cõſi. cclxxxvij. incipien. pro clariori. Curtius conſi. lxix. Panor. cõſi. lxxxij. in, j. volumi, Barba. conſi. xiiij. clementiſsimi. col. iij. & cõſil. xl. clementiſsimũ. col. ix. in, iiij, volu. Chaſſa. in vlt. parte Catal. in lv. conſidera. & Albert. brunus tract. de augmẽ. cõclu. x. Hippol. ſing. ix. ſequit Ioã. le cirier in ſuo tract. de iure primogenituræ. q. vij. primi libri vbi pulchra verba ponit, vide dom. Bartholo. de Chaſſa. in cõſuetudi. Burgũd. in rub. des fiedz. §. vj. Alexã. conſil. lx. viſis dubitationib⁹, in tertio vol. & cõſi. xxxv. & ſequẽ. ĩcipiẽ. attẽtis. in quinto volu. Pet. de ferra. in. ix. diuiſio. & ideo in iſtis indiuiſibilib⁹ primogenitus ſuccedit. c. licet. & ibi doct. de voto. gloſ. in. c. ſi hęredes. de teſtamen. Albe. in proœ. ff. §. diſcipuli. latè Dec. cõſi. ccclxxxix. viſa lõga. nume. vj. & alijs filijs debetur apanagiũ. i. legitima nõ per modũ diuiſionis ſed per modũ prouiſiõis ſecundũ Ioã. de Monteferrato in tracta. de ſucceſsione regũ. in primo dubio & ſecundo. &, d, Stepha. buinardus in repe. l. qſquis. col, xvj. C. ad. l. iul, maieſta. &. d. Boer. in tract. de cuſto. cla. porta, ciuita. fol. xv. col. iiij. nec aliqua iniuria fit vltimo genitis, nec cõqueri poſſunt vt expreſsè dicit cõterran⁹ meus. d. Io. de terra rubea in tract. cõtra rebelles Regũ. arti. j, tract, primi. cõclu. xxj. & ſequẽ. imo cõuenit legi diuinę ſecundũ eũ in prima cõclu. hoc latius deducentẽ: quẽ licet videre. Intellige tamen ſupra deducta, videlicet feudũ nõ poſſe diuidi, eſſe verũ quò ad dignitatẽ. ſecus quò ad adminiſtrationẽ: vt vnus frater regat vnã ciuitatẽ, alius aliã. Benedict. in repeti. c. rainuti⁹, in verbo, in eodẽ teſtamento, in j. nu. clxxxv. de teſtamẽ. & etiã bona mobilia vel immobilia pertinentia ad dignitatẽ benè diuidunt teſte Alber. in dictio. in ver. feu. v̄ſi. alia ẽt pulchra. ibi, itẽ q̃re pulchrã. & ĩ additio. ad Pet. Ia. in rub. de cauſis ex quib⁹ do. debet amittere ꝓprieta. in. vj. diuiſi. ſed poteſt fieri cõcordia reſpectu exercitij vt vnus vno anno regat, alter altero anno. arg. l. lucio, & ibi Bar. ff. de aqua quotidi. & ęſtiua. & pulchrè Pyrrus in conſuetudi. Aurelian. titulo de feud. c. j. &. d, Vdalric. Zaſius in repe. l. ſecundę. in verbo, non perinde, ff. de origine iuris.

D ¶ Hodie ex cõſuetudine regni francię oĩa feuda poſſunt diuidi prędter regnũ, vt atteſtatur Fabia. de giochis in repetitio. authẽ. nouiſsima. col. fi. C. de inoffi. teſta. q. fi. Ioã. raynaud. in comprehẽſorio feuda. in prędudijs ad. c. imperialẽ. in quinta diuiſione. &. d. Boeri⁹ in cõſue. Bituri. in. §. ij. de conſuetudini. feud. & ibi in additio. & in. §. ij, de teſt. & in tracta. de cuſtod. claui. fol. xv. col. iiij. ſed conſuetudo eſt in. d. regno q̃ licet diuidatur feudum: primogenitus inter nobiles habet prędcipuũ maneriũ (vt verbo doctorũ v̄tar) ſiue habitationẽ cũ galli vel caponis volatu, iſtius cõſuetudinis meminit Benedict. vbi ſupra. Guido Pape in deciſio. Delfina. q. ccccclxxvj. Ioã. ſanxon in cõſue. Turo. in rub. des ſucceſsiõs des fiedz. articu. xiiij. & late. d. Ioan. le cirier in tracta. ſuo ſolẽni de iure primogeniture. libr. ij. q. iiij. vbi late refert cõſuetudines. vide ibi & lib, j. q. xj. cõclu. ij. & ſeq. & an cõſuetudo diuidẽdi feuda valeat, videtur tex. in. d. §. prędterea, q cõſuetudinẽ reprobat: ergo nõ videt valere ſed cõtrariũ credo. & ita tenet Oldr. cõſili. ccxxxvij. perlectis. in fi. penul. col. Bal. Alua. & alij. ĩ. d. §. ꝓterea. Card. & alij in, c. licet. de voto. & nõ obſtat ille, §. reprobãs cõſuetudinẽ: nã debet ĩtelligi ſi nõ fuerit inducta & ſeruata ſciẽte ſuperiore: ſed ĩ hoc regno patiẽte ſuperiore & ſciẽte fuit ĩducta & ſeruata. ergo

Declaratio arboris Feudorum.

uata ergo ſequitur ꝙ valebit. hoc tenet Ioã. and. in addi. ad Spec. in tit. de feud. in ver. nõ omittã. & Albert. brun⁹ cõſi. lxvj. ex themate qđ &c. latè. d. Ioã. le cirier in ſuo tracta. de iure primogenituręq. xj. primi lib. in. iij. cõclu. & hęc cõſuetudo eſt ĩ Italia, teſte Alex. cõſi. xviij. viſis. in. ij. volu. Dec. cõſi. cccl xxxix. Sozi. cõſil. lxvij. in primo volu. & cõſi. clxv. viſis. col. vij. in. ij. volu. Curtius cõſi. lxvij. ſapienter. nume. xxxj. & conſi. lxix. dominus Ioãnes.

B Decima tertia diuiſio feudorum eſt: quia aliud eſt feudum purũ ſiue ſimplex, aliud verò conditionatum ſeu non rectum. Purum ſiue rectum dicitur quod nõ habet ſeruitia determinata. §. penul. & vltim. quid ſit inueſtitura. ſequitur Petrus Iacob. in ſua practica rubr. de cauſis ex quibus domi. debet amittere proprieta. in ſeptima diuiſione. Hoſt. in ſumma huius tituli. §. qualiter feudum diſtinguaẽ. alijs etiam modis dicitur rectum vt habeẽ in titulo de conſuetudi. recti feud. per doctores & Curtius in ſuo tractatu. feudo. in prima parte, quæſtione octaua, colla. ſexta. Imol. in. c. fi. col. antepenul. de feud.

F Non rectũ ſiue cõditionatũ eſt quãdo in cõceſsione eſt certum ſeruitiũ determinatũ, puta de aſſociãdo vxorẽ dñi, vel de filia maritanda, aut de ſeruiẽdo dño in menſa, vel aliud ſimile. §. fi. de capita. q curiã vend. c. j. de notis feu. & ibi no. & hoc caſu ad alia nõ aſsignata nec expreſſa ſeruitia nõ teneẽ vaſallus. l. j. §. ſi cõueniat. ff. depoſiti. l. legẽ. C. de pact. Ioã. raynaud. vbi. ɜ. in. §. firmiter. col. xxij. Iacob. vbi ſupra in. ij. diuiſione. Rectũ verò põt dici qñ de dñi volũtate & licẽtia adipiſcit poſſeſsionẽ ꝑſente curia vaſallus. nã perinde eſt ac ſi inueſtitura eſſet facta. & eſt hoc feudũ trãſmiſsibile. c. vnico de cõſuetu. recti feu. ſecus ſi data eſſet licẽtia ſine curia: nam tunc nõ rectum diceretur. c. j. quib. mod. feud. cõſtitui poteſt. vel dicitur rectum, id eſt perpetuum. Alua. in. xij. diuiſione. Bal. & Iaſon in ſecunda.

G Decima quarta diuiſio eſt: Feudorũ aliud eſt francũ, aliud non francum. Francũ eſt quãdo vaſallus à ſeruitijs eſt immunis & nullum ſeruitiũ debet: tamẽ nõ eſt francum a maleficijs cõſiſtẽtibus in tacendo fraudem, vt quia non denunciauit inſidias domino quas contra eum ſcit parari: ſiue in faciendo, vt ſi commitat felonia contra dominum priuatur feudo. c. vnico, quib. mod. feud. ami. Feli. latè in. c. cęterum. col. iij. num. vj. de iudic. alioquin eſſet quędam donatio, & non in feudum conceſsio vt declarat Imol. in ç. ad noſtram. col. penul. de reb. eccleſi. non alienand. imo tale feudum contineret repugnantiam, videlicet ꝙ ſit feudũ & prorſus liberũ ab omni fidelitate quæ in iure nõ eſt admittenda. l. vbi. ff. de regu. iur. l. titię. ff. de conditio. & demonſtra. c. ſolicitudinem. de appella. Alua. in ſecunda diuiſio. Bal. in octaua. Berberi. in. d. viato. in rubri. de feud. in ſecunda quęſt. Benedict. in repe. c. Raynutius. in verſi. & vxorẽ. nume. ccccxliiij. cũ ſeq. de teſta. Feli. latè in. c. quę in eccleſiarũ. nume. lxxij. de cõſtitutio. Deci. cõſi. cxciij. & pro tenui. nume. iiij. Curtius in prima parte in. q. viij. col. ix. Alexã. cõſi. iij. col. penul. in. j. volum. & tres effectus huius feudi licet videre per Iaſ. in. viij. diuiſio. Et ideo ſi in inueſtitura hoc modo dicatur, Titius cõceſsit tale caſtrũ in feudũ liberũ & francũ. hęc cõceſsio importat feudũ omni libertate liberũ exceptis duobus ſupradictis, & etiã importat oĩ ſeruitio francũ, vt no. Io. and. in addi. ad Specu. in tit. de preſcrip. & Iaco. in. d. ſuo tract. de feud. in verbo in feudũ. in. viij. diuiſio. Bald. in. l. ſi plures. C. de conditi. inſer. c. vnico. de capita. qui curiã vend. illa tamẽ conceſsio nõ importat ꝙ faciat rem allodialẽ quę tunc dicitur quando à nemine tenetur nec recognoſcitur niſi à ſolo Deo: & ſic dicitur francum quia ſui iuris & nulli ſubiacẽs ſeruituti. & nullũ onus põt imponi ſine cõſenſu poſſeſſoris. c. j. de allod. & ibi doct. Guid. Papę ſing. cccxxx. & Benedict. nume. ccxciij. cũ ſeq. de teſta. & ĩ iſtis bonis allodialibus nõ habet Rex vel alius dominus niſi protectionẽ, vt tenet Benedict. vbi ſupra: & in hoc regno pauca ſunt quæ nõ ſint feudalia vel emphyteuticaria ſecundùm eum, numero. ccccclxv. cum ſequen. vide Corneum cõſi. xvj. aperta. col. penul. in. j. volu. & an dñi temporales habeãt de iure cõmuni intentionẽ feudatã ꝙ nõ, excepto Rege. d. Boer. in. §. penul. de cõſuetudi. feud. in lib. conſuetu. Bitur. & Ioan. ſaxon rubri. j. articu. iij. in conſue. Turo. eos vide ſi libet.

H Aliud eſt non francũ, & eſt qñ in conceſsione dominus retinet aliquod ſeruitium prout fit regulariter vt habetur in libro feud. & no. And. de Iſer. in rubri. in quib. cauſ. feud. amitta. & Bald. in octaua diuiſio. Notandũ eſt tamen ꝙ res quò ad propoſitũ poteſt duobus modis franca & libera vocari. primò quando à nemine tenetur, imo poſsidens habet & directum & vtile dominium: & dicitur allodium, & nõ loquimur hîc: ſed loquitur titulus de allodijs Secundò dicitur franca, vt hîc, quia ad aliud ſeruitium non expreſſum nõ tenetur vaſallus: dabitur tamen laudimium domino directo pro inueſtitura, vt tenet Ioannes raynaud. in. d. compræhenſo. in. c. imperialem. §. pręterea. in primo. q. xx. nume. xvj. ɜ. allega. & hoc quando alienatur, nõ verò quando renouatur inſtar emphyteuſis. l. fi. C. de iure emphyteu. & dominus habebit ius retentionis in feudo ſicut in amphyteuſi. Iac. in tracta. de feud. in ver. qui quidẽ inueſtiti. col. xvj. pro quo facit tex. in. c. vnico. in fi. ibi, aliquid propter feudũ receperint. qui feud. dare poſſunt. in. c. primo. §. titius. ſi de feudo defuncti contentio ſit inter do. & agna. vaſalli. docto. in. c. ad noſtram. de reb. eccle. non alienand. dominus Boer. in. §. vj. de conſuetudi. feudi ſatis lentè pertranſit cõtra morem ſuum. do. de Chaſſa. in conſuetudi. Burgundi. in rubri. des retrayctz. §. decimo. gloſ. prima nume. vij. in additio. nouis. Quare galli vocẽtur franci an à Frãcione capitaneo vel quia liberi, ſatis explicat Gaguinus in prin. ſui libri, & Benedict. in repe. c. Rainutius. in ver. ſi abſq; ĩ. ij. nume. xxxix. & ſeq. de teſt. &. d. de Chaſſa. in cõſuetudi. Burgund. in rub. des mains mortes. §. v. in princ. vbi vide, & per Paul. emilium in prin. ſui libri & hiſtoriæ gallorum.

I Decima quinta diuiſio. Feudũ quoddã ad hęredes oẽs eſt trãſitorium, aliud nõ. Tranſitoriũ ad oẽs hęredes eſt regulariter quod libet feudũ. nam æqualiter ad oẽs deſcendẽtes tranſit. c. j. §. j. ibi, quod hodie. qui feud. dare poſſunt. & iſtud declarat Iaſ. in prælud. ijs feudo. col. fin. nume. cxxviij.

K Aliud eſt nõ tranſitoriũ ad oẽs, ſed ſolũ ad primogenitũ, vt eſt regnũ hoc Franciæ quod ſolũ primogenito maſculo defertur, & nõ alijs eo ſuperſtite: & idem in Anglia & Sicilia. tex. in. c. licet. de voto. & ibi plenè docto. Bart. in. l. prima. col. xvj. verſi. ſed poſſet dubitari. C. de ſumma tri. Bal. in. c. primo in prin. ſi de feu. controuer. fuer. inter do. & agna. vaſalli. &. l. cum antiquioribus. C. de iure deliberand. & Petrus Iacob. in ſua practi. in tit. de ſucceſsio. regni Franciæ. col. iij. Ioan. de terra rubea in tracta. contra rebelles regum. & ibi. d. Bonaudi in additioni. in tract. primo, concluſi. viij. articu. primo. Iacob. in ſuo tracta. de feudis, in ver. in feudum. in xij. diuiſio. & Alua. in. x. &. c. vnico, de ſucceſsio. feu. Petrus de ferra. vbi ſupra in vlti. diuiſio. d. Ioan. ſanxon in conſuetu. Turonẽ. in rub. des ſucceſsions des fiedz. articulo tertio. & ſi adamuſsim velis videre de hac materia primogenituręvide in. d. tracta. de iure primogenituræ, per. d. Ioan. le cirier. vel quoddã eſt familiare. aliud eſt hæreditarium vt nota. Bald. in. l. cùm virum. C. de fideicõ. Familiare eſt quod pro ſe & familia recipitur, & in reſtitutione fideicommiſſi non venit niſi fideicommiſſarius ſit de familia. l. quia poterat. ff. ad trebellia. Hæreditarium eſt quod quis habet pro ſe & hæredibus quibuſcunq;, & ad omnes hæredes extenditur ſiue ſint de familia ſiue non. & Deci. conſil. cccxc. quoniam ex. nume. v. &. cccxcv. in cauſa. ſecus ſi pro ſe & liberis. And. de yſer. in. §. hoc quoq;. de ſucceſ. feu. Alex. cõ. xix. ſup eo. in. v. vol. Dec. cõſi. clxxxv. in cauſa. & Curt. in ſuo tracta. de feud. in prima parte. q. viij.

L Decima ſexta diuiſio feudorũ eſt: nam aliud eſt corporale, aliud incorporale. Corporale eſt quod in immobilibus conſiſtit, caſtro, mãſo & ſimilibus rebus tangibilibus. §. itẽ. & ſeq. &. §. ſi qs de manſo. ſi de inueſt. feud. contro. ſu. & Petrus Iacob. in forma libelli pro re emphyteuticaria, in fi. Iaco. Alua. in prælu. feu. in. xxij. diuiſi. & in. c. vnico, col. iiij. in qui. cau. feud. amit. Curtius in ſuo tracta. feu. in. vj. q. in quarto requiſito. declarant docto. inſtitu. de reb. corpor.

M Incorporale eſt quod cõſiſtit in iuribus decimalibus, vel iuriſdictionalibus & ſimilibus, vt feudũ guardiæ & caſtaldiæ. c. vnico. §. fi. de feud. cog. ſequitur Siluester de prierio in ſua ſumma, in ver. feudum. in prin. in ſecunda quæſtio. Alua. in vltima diuiſion. in procemio feudorũ. Iaſ. in. xiiij. diuiſio. Ideo laici poſsidentes decimas (quas ante concilium Lateranenſe à papa cauſa defenſionis eccleſię habuerũt) iuſtè nũc eas detinẽt, vt vult Panor. in. c. cùm apoſtolica. de his quę fiunt à prælato ſine cõſen. capitu. illas tamẽ non poſſent alteri laico in feudum dare niſi loco religioſo, vt no. doct. in. c. prohibemus. de deci. ſequitur Pet. de bella pertica in. v. quęſtio. tracta. de feud. & hoc cum conſenſu capituli ſecundũ eos & Berber. in viato. iuris in rub. de feu. quæſtio. quarta. & an ſine conſenſu ponit Iaſ. in. c. primo. qui feudũ dare poſſunt. col. penult. & vlti. cano. Cardi. Andr. & Imol. in. c. ſecundo de feud. vbi plenè eos vide ſi libet. & latè ponit. d. Boer. in conſuetu. Bituricen. in. §. xj. de cõſuetu. prædio. cum cõſenſu tamẽ epiſcopi poterit dari in feudum decima alteri laico conſuetudine dictante: licet contraria opinio ſit communior, vt atteſtatur Stephanus maleret. in tractatu de electio. fol. xxvj. col. prima.

N Decima ſeptima diuiſio. Feudũ quoddam eſt de camera, aliud de cauena. probatur hæc diuiſio in. c. vnico. in fi. de feud. cognitio. Feudum de camera eſt quando princeps cuidam nobili concedit decem recipienda de camera communi vbi theſaurus reponitur: hoc debet recipi ſingulis annis. & exemplũ ponit Alua. in. d. c. j. in ciuitate Paduæ, vbi eſt locus qui appellaẽ camera ad quã eſt deputat⁹ officialis qui camerarius appellaẽ cuius officiũ eſt colligere & diſtribuere oẽs introitus ciuitatis. & de hoc videẽ no. in. §. p̃cepta. in authẽ. de defenſo. ciuit. col. iij. & tali vaſallo nõ debet fieri ſolutio de tali camera vel cauena niſi ibi ſit vnde ſolui poſsit: nã ſi euacuata ſit ſine dñi culpa, debet vaſallus expectare donec ſolui poſsit. Solui aũt poſſe intelligiẽ deducto ęre alieno: vt in titulo de notis feud. in prin. & Alua. in. d. §. fi. de feud. cogni. col. ij. & iſtud tranſit ad hęredes, & eſt feudũ propriè. §. ſi verò vaſallus quid ſit inueſtitu. declarat Iaſ. in prælud. feudorum. col. penul.

O Feudum de cauena eſt qñ princeps cõcedit vt decem ſextaria frumẽti vel vini ex cauena recipiãtur: q̃ dicitur locꝰ in quo frumentũ, vinũ, & huiuſmodi introitus colliguntur, cõſeruant & diſtribuũtur. declarat Alu. ponẽdo exẽplũ in eccleſia ſuę ciuitatis ĩ qua eſt locus q vocaẽ Canipa ad quã eſt officialis cõſtitutꝰ qui habet coll gere, cõſeruare & diſtribuere tales introitꝰ. & ille feudatarius nomine regio colliget & recipiet quicq̃ in vino ꝓ ſe ſicut ĩ ciuitate Burdegalẽſi aduocatꝰ regius & ꝓcurator. & vide Alua. in ꝓœmio feudorũ in. xvij. diuiſio. & Bal. in. c. vni. de notis feudo, &. c. vnico. §. ſi verò vaſallꝰ. qđ ſit inueſtitura. & Alua. vbi ſupra.

Declaratio arboris Feudorum.

¶ Decimaoctaua diuiſio feudorũ eſt: nam quoddã dicitur feudũ guardiæ, aliud caſtaldiæ, & aliud quod pro mercede datur. Feudũ guardiæ eſt qd̃ pro cuſtodia datur, vt qñ princeps deputat alicui caſtro guardiatorẽ ſiue cuſtodem. nam propter cuſtodiã deſignat̃ tale feudũ: vel guardia habet feudũ annexum, vt declarãt doct. ĩ c. vnico, de feudo guardiæ, & põt poni exemplũ in capitaneo aquarum morcuarũ, cui cuſtodia ciuitatis datur in feudũ, & vocat̃ capitaneus aquarũ mortuarum, & habet magnã turrim in ſummitate cuius ſingulis in noctibus ponit lumẽ vt reducat̃ nauigantes ad portum, vt ſæpius vidi, inſtar ciuitatis Ianuę de qua meminit Ioã, de plateañ, l. penul. C. de naufrag. lib. xj. & hoc feudũ anno finito põt reuocari, niſi ad certũ tps fuerit cõſtitutũ, c. vnico de feudo guardiæ. qa etiã officia olim nõ durabãt niſi anno. l. præſidis, cũ ſimilib⁹. ff. ſi cer. pet. & finito officio finitũ erat feudũ: qa ceſſante cauſa &c. c. cũ ceſſante. de appel. l. adigere. ff. de iurepatro. l. qd̃ dictum. de pact. & de iſto cuſtode ponit latè d. Boer. in ſuo elegãti tract. de cuſtodia clauiũ porta, ciuita. per totũ, maximè fol. vj. vbi pulchrè. Sed hodie cõmuniter feuda & officia ſunt in hoc regno perpetua, id eſt ad vitã recipientiũ duratura, & hoc qñ emanãt̃ a rege vel ab his q̃ ſunt ex eius ſanguine, & hoc ex cõſuetudine generali regni: vt ſæpius vidi obſeruari, & audiui, & ponit Benedic. ĩ repetitio, c. rainutius. in verſi. duas. nume. xliiij. cũ ſeq. de teſtam, ſecus ab alijs dominis: quia ad nutũ durãt dominorũ. Notandum eſt tamẽ q̃ habẽs caſtri cuſtodiã vel ciuitatis ſi eã amiſerit, præſumitur culpa amiſiſſe. l. cùm ita. §. ſpecies. ff. de leg. ij. & gloſ. refert Barba. in additio. ad Bal. in. c. vnico de feud. guardiæ. qd̃ eſt mẽti tenendũ contra cuſtodes fortaliciorũ, qui in hoc regno cuſtodias caſtrorũ relinquũt: vt nuper vidimus de ciuitate Rhodiorum, & alijs multis caſtris. & pro hoc põt allegari text. in. l. quicũq; C. de fund. limitro. lib. xj. vbi nullus priuat⁹ põt cuſtodiã caſtri recipere in limitib⁹ regni exiſtẽtis, niſi ex cõceſſione principis: & contra facies capite plectit: & hoc propter regni pericula dietim cõtingẽtia: nec aliquis in prędicto regno põt epiſcopatũ obtinere ſine regis nominatione & cõſenſu: vt habetur in titulo de electio, in concordato, in, §. j, latè ponit Benedict. vbi. ſ. nume. ccccv. cum ſequen, de teſtamen. & in ordina. reg. in rubri. dũ droyt de regale,

Q ¶ Feudum caſtaldiæ eſt quod datur propter procurationẽ: nam caſtaldus dicitur is cui res domini gubernanda mãdatur. gloſ. in c. vnico de feudo guardiæ. & in. l. ſi. C. quod cum eo.

R ¶ Feudũ quod datur pro mercede dicit̃ illud qd̃ eſt alicui cõceſſum propter laborẽ, & pro mercede. Alua. ita tenet in. d. c. vnico de feudo guardię. & ibi Barba. in addi. ad Bald. dicit q̃ cõmuniter datur pro mercede alicuius vilis officij, vt q̃ officio coqui, l. legatis ſeruis, §. ſi ex officio. ff. de lega. iij. & coqu⁹ prĩcipis dicit̃ habere dignitatẽ, ſecundũ eũ. nil allegat: ſed adduco tex in. l. nemo. ibi nobis iubentib⁹ ſuſtinetur. C. de dignita. lib. xij. quẽ clamat ſing. Roma. ſing. deccv. dicens officium quantuncunq; vile mandante principe effici nobile. ſequitur Feli. in. c. fraternitatis. de hęreti. docto. in. l. j. C. de manda. princip. Iaſ. in. l. oĩum. in primo not. C. de teſtamẽ. idem dicit Areti. de ſecretarijs principis in. §. fina. col. j. inſtitu. de excep. ſequit: ¶ Bonus de curtili in tracta. nobilita. in tertia parte, numero. clvj.

S ¶ Decimanona diuiſio feudorũ eſt: Aliud eſt in curte dñi, quoddã extra curtẽ. hęc diuiſio elicitur ex. c. vnico. de capita. qui curiam vend. vbi tunc dicitur feudũ in curte quando dñs habet dñium poſſeſsionũ & feudorũ totius villę: ita q̃ oẽs ruſtici & coloni dictæ villę recolligũt oẽs fructus & reditus dñi, & portãt illos ad domũ dominicalẽ, id eſt ipſius domini exiſtentẽ in dicta villa: & illa domus appellatur curia ſeu curtis domini. ideo ſi dñs cõcederet in feudũ vnũ manſum de dicta villa, vel vt vaſallus haberet annuatim certũ reditũ de dicta curte, & oẽs alij fructus eſſent domini: tunc ille vaſallus dicitur in curtę, & eſt feudũ in curte. ponit idem Alua. in prooemio feudorum, in. xiiij. diuiſione.

T ¶ Feudũ extra curtẽ eſt quãdo dominus nõ habet dominiũ totiꝰ villę: ſed poſſeſsiones pro maiori parte ſunt ruſticorũ vel aliorũ: & dominus modicũ habet, puta duas vel tres poſſeſsiones: & nõ eſt neceſſe q̃ teneat ibi domũ dominicalem. nam ſi dictas poſſeſsiones infeudaret, diceretur habere vaſallum extra curtẽ. c. vnico, §. penulti. & fina. quibus mod. feudum amittatur.

V ¶ Vigeſima diuiſio feudorũ eſt, quia feudũ aliud eſt aduocatiæ, aliud de tabula ſeu quaternata. Feudũ aduocatię appellatur qñ eſt aliquis aduocatꝰ forte fiſci: & illi aduocatię eſt feudũ annexũ q̃ ſuis ſtipẽdijs exoluẽdis: & idẽ in iudicatura vel procuratia notaria, vel alio officio cui feudũ ſit annexũ. probant prędicta in. c. vnico. §. quicũq; aduocatiã. de pacetenẽ. & eius viola. & idẽ puto in feu. ſcutiferorũ ſcdm Alua. in prooe. feudorũ in. xviij. diuiſio. & in titulo de feudo guardię. & Iaſ. in col. penul. in prędudijs feudo.

X ¶ Feudum de tabula ſeu quaternata eſt qñ ſpectat ad collationẽ regis vel dñi: & illa ſunt ſcripta in quaternis cameræ ſicut in camera cõputorũ Pariſius. declarat And. de Iſer. in. c. j. de cõtrouer. inueſtitu. apud pares terminã. Alua. in. xxj. diuiſio. ſequit̃ Lucas de pẽna in. l. j. col. ij. C. de vẽditio. rerũ fiſcal. lib. xj. & l. quicunq; col. iij. de qĩ agro deſert. lib. eo. & l. j. col. viij. de imponẽda lucra, deſcriptio. lib. x. videto ſi libet. Aliud eſt feudũ emptitiũ ſeu mercenariũ: & id eſt qd̃ pecunia acquirit̃. l. titius. ff. de obſeq. Curtius cõſi. l. col. j. Aliud eſt feudũ edictale qd̃ qs habet ſtatim q̃ eſt hæres vaſalli, cuius pſonã repręſentat, & on⁹ homagij videt̃ ſubijſſe, no. Specu. in tit. de feudis, in. §. qñ. verſicu. xxvij. & hoc habet ex edicto p̃toris mortui, vt ibi not. Aliud decretale quaſi à dño decretũ. nam mortuo vaſallo hęres ſiue filius tenet̃ à dño petere inueſtiturã, & dñm agnoſcere, & iuramẽtũ fidelitatis p̃ſtare: & idẽ dñs tenet̃ eundẽ recipere vaſallũ: & recipiẽdo videt̃ ſibi decerne re ius in feudo, ideo decretale feudũ vocat̃, vt declarat Iaſ. in plu dijs feudorũ in fine, &, d. Boer. in. §. vj. de cõſuetu. feudi in cõſue, Biturigũ Sicut dicit̃ de bonorũ poſſeſsione. nã quædã eſt edictalis, quędã decretalis, de qua vltima eſt tex. in. l. j. §. decretalis. ff. de ſucceſſo. edict. de vtraq; loquit̃ gloſ. in. l. iij. §. à municipib⁹. ff. de bono, poſſeſ. doct. in. j. fi. §. q amit, declarat mirificè cõſocius ac cõterrane⁹ me⁹. d, de Cõtadis. in ſuo tracta. de bono. poſſeſ. fol. vij, & ſeq, vbi potes videre. Aliud eſt feudũ qd̃ ipo iure amittit̃: aliud p ſentẽtiã. ipſo iure tũc amittit qñ vaſallus iure ,phibẽte ſine dñi pmiſsione alienat: nã licet in aliũ trãsferre feudũ nõ polsit: tamẽ illud verè amittit de cõſuetu. libri feudorũ. c. j. de lege corrad. gl, in. c. j. quib. mod, feu. amitta. c. imperialẽ. §. callidis. iuncta gloſ. & §. ſequẽ. de prohi, feud. aliena. per Fride. & ibi latè Ioan. raynaud, & Petr. Iacob, in ſua practica, in forma libelli pro re feuda. in. ij, & rubr. dę feudo aperto, c. vnico. §. qui clericus, ſi de feud, defunc. cõten. ſit inter domi. & agna. vaſal. Barba. conſi. xj. illud afferam, col. viij. in. ij. volumi, d. Barcho, de chaſſa, in conſuetu. Burgund. in rub. des fiedz, §. viij, gloſ. cõmiſe na point de lieu. &, d. Ioã. ſanxon in cõſuetu. Turoñ. in rubr. cõment homage ſe doyt offrir. artic. j, in. j. cõcluſio. & vndecim caſus in quib⁹ ipſo iure perditur feudũ ponit Franciſ. Curtius in ſuo tract. feudal, in quarta parte. verſi. reſtat &c, & qd̃ remediũ poſsit dñs intentare, ponit Iaſ. latè in. l. vnica. col. v, & ſeq. poſt alios. ff. de cõdict. ex lege. & in prooemio feud. hodie alienat̃ nec perdit̃ vt. ſ. dixi in, iij. q. ¶ ſi. vj. &c. Per ſententiã feudũ vaſallus amittit qñ requirit̃ ſententia priuatiua & lex nõ priuat, c. j. de feu, ſine culpa nõ amit. §. j. quo tẽpore miles inueſtitur. pete, debeat, & iurib⁹ ſupra adductis. In dubio tamẽ qñ vaſallus amittit feudũ debet intelligi p ſententiã, non ipſo iure. Petr. Iacob. in. d, ſua practi. in forma libelli de condict. ex lege nõ ſcripta. col, j. & Curtius vbi ſupra, Quęro nũc finaliter quę ſit vtilitas qñ ipſo iure amittat̃, & an ſit maior q̃ per ſententiã. & videt̃ q̃ nulla: quia licet ſit priuatio ipſo iure ſiue per ſententiã, ſemper requiritur ſentẽtia ſaltẽ declaratoria. c. cũ ſecundũ leges. & ibi doct. de hęreti, lib. vj. Feli. latè in. c. rodulphus, de reſcrip. & in. c, cũ nõ ab hoſte, de iudic. Rñ. tres eſſe vtilitates principuas qñ ipſo iure nõ amittit̃. Prima eſt, qa qñ quis eſt ipſo iure priuat⁹: tenetur ad reſtitutionẽ fructuũ quos recepit à die quo fuit priuatus, licẽt expoſt interuenerit ſentẽtia declaratoria. ita tenet gloſ. mirabilis & ſing. in authẽ, de inceſt, nup. in ver. imminere. col. ij. ſecũdum Bal. in marga. in verſi, priuatio, & Ange, in tracta. in gl. & ei⁹ bona. ver. quęro licet accuſatio. & Iacob. in tract. ſæpe allegato de feud. in verbo, dictiq; vaſalli, col. xv. probat̃ ar. l. eũ qui. in princi. ff. de his quib. vt indig. tex. & ibi glo. in ver. ,puẽtib⁹. in. c. de multa. de p̃ben. imo fructus recipiẽdo poſt priuationẽ, ipſo iure quis cõmittit furtũ: & atteſtatur Bal. in. §. iniuria. col. iij. de pace iura. firmãd. ſequit̃ Iaſ. in. l. ij. col. v. nume. xvij. C. de iure emphyteu. plꝰ dicẽs, q̃ ſi emphyteuta ſit priuatus nõ ſoluendo canonẽ per trienium: ſi tamẽ perſeuerauerit in poſſeſsione recipiẽdo fructus, ad reſtitutionẽ tenet̃. allegat Ange. in. §. ſi verò, in authẽ. de nõ alie, col. ij. Secũda vtilitas eſt propter rei alienationẽ: quia ipſo iure priuatus nõ alienat. l. manicheos. C. de hęreti. l. fi. ff. ad. l. iul. maie, & ibi latius doctores. Tertia eſt vtilitas, & vltima pro nũc ,ppter modũ agẽdi. nam alio modo agitur poſt priuationẽ ipſo iure ante ſententiã declaratoriã, & alio quando quis debet priuari per ſententiã, vt tenet Ioan. Ray. in ſuo feuda. comprehenſor. in. §. pœna. numero. xiiij, de prohibita feud. aliena. per Fride. declarãt doctores in. d. c. cũ ſecundũ leges. Felin, in. c. rodulphus, de reſcrip. & c. cũ nõ ab homine. de iudic. & hoc contra beneficiatos hæreticos, ſiue Lutheranos, vel ſimoniacos. alias vtilitates vide per Iacob, de bello viſu in ſua practica, rub, de quęſtio, fo. lxxxij. nu. cxj. vbi ponit̃ quinq; multaſq; alias feudorũ diuiſiones curioſus reperiet quia tot ſunt feuda ſeu ſpecies feudorũ quot ſunt qualitates perſonarũ & modi dãdi, vt notat Ioã. Berber. in. d. viator. iuris, rubr. dę feud. His tamen intellectis arbitror alias diuiſiones feudorum rectè intelligi: in quibus omnibus ſubmitto me correctioni charitatiuè cuiuslibet meli⁹ ſentiẽtis, iuxta tex. in, l. claudius felix. in fi. ff. qui potior. in pigno. habeã. gratias Deo, Virginiq; Mariæ, aq̃ toti cęleſti curię agendo.

FINIS.

Spes mea Chriſtus.

NOVELLARVM CONSTITVTIONVM DOMINI IVSTINIANI Sacratiſsimi principis, incipit liber Primus.

Proœmium.

Liber iſte Nouellarum per Decretal. approbat̃ ꝙa ex eo in illis iura inducũtur : vt.j. extra de teſti.c.ij. Itẽ & per Decretal. vt xvj.q. iij. §.põt. ver ſu quas actiões. &c. Facit etiã mentionẽ tex.& glo. in prima conſti.C. per.ij. col. in verbo, ỹ nouellis & per gl. C.ad Trebel.authẽ ti.niſi rogat⁹.& gl. in authẽ. ſed nouo iure.C.de ſer.fugit.

PRimum quidem in digeſtis & cõſtitutionibus diximus parẽtibus quidem & liberis, necnon & fratribus & patronis certam quãdam portionem,ex noſtra deberi ſubſtantia,quã neceſſeeſt omni modo eis relinquere: niſi forte ingrati circa nos apparuerint.¶ Aliæ autem perſonæ,quæ neq; parẽtis,neq; liberorum,neq;fratris,neq; patronis loco habentur ſiue ingrati ſint,ſiue nõ:ex voluntate noſtra hęredes nobis exiſtunt:vel lucrum ex noſtro patrimonio capiunt.His itaque perſonis eo modo diſcretis videamus caput conſtitutionis propoſitum.Eius autem vis ac poteſtas talis eſt:

TITVLVS I.

Si hęres legata ſoluere noluerit.

SI QVIS parentem,vel filium, vel fratrẽ, vel patronum inſtituerit hęredẽ & legatum ſiue fideicõmiſſum ab eo legibus non incognitum alicui reliquerit,ſi quidem voluntatem defuncti ſcriptus hæres impleuerit, & ſine fruſtratione legatum exoluerit,tunc habeat firmiter hęreditatem defuncti, & iudicio potiatur eius,cuius euinci iudicium paſſus nõ eſt.¶ Sinautem reluctãdum eſſe volũtati teſtatoris exiſtimauerit: & legatario moras fecerit intantum, vt etiam legatarius iudicem adeat, & victricẽ ſententiam capiat:& tñ nihilominus hæres moras ſimiliter faciat, vt poſt iudicialem calculum annale prætereat ſpatium:tũc ſolam legitimam portionem ſibi debitam hęres inſtitutus habeat,& reliquã partem amittat.quę pars ſi quidem ſubſtitutos habuerit:prius ad eos veniat.Sinautẽ ſubſtitutos nõ habeat:tunc ad cohæredes ipſius.Sinautem & cohæredes quidem nõ habeat:tunc ad generalem fideicommiſſarium perueniat.Quòd ſi plures ſint generales fideicommiſſarij: tunc ei deferatur qui maiore ex parte fideicõmiſsi honoratus eſt. Quòd ſi nemo ex ſuprà ſcriptis perſonis ſubſiſtat:tunc ad legatarios pars memorata pueniat.Quòd ſi nec legatarij ſint: tunc ad eos perducatur,quibus teſtator libertatem donauit. quicunque autem ex ſuprà ſcriptis omnibus pſonis partem ſibi delatam amplexus fuerit: his volũtatem teſtatoris omni modo impleat.¶ Ideoq; & cautionẽ præſtare eũ oportet, qui omni modo impleturus eſt eaque in teſtamento defuncti continentur,ordine ſcilicet hoc obſeruãdo,vt inter legatarios quidem & fideicõmiſſarios generales fideicommiſſarij cęteris legatarijs & fideicommiſſarijs pręferantur.quòd ſi nullus generalis fideicõmiſſarius ſit:tunc illi veniant qui maioribus legatis vel fideicõmiſsis honorati ſunt.Quòd ſi nemo exhis vel non potuerit,vel noluerit partem memoratam admittere:tunc illi vocentur quibus teſtator libertatem reliquerit:ſed non paſsim,ſed ſecundùm ordinẽ ſcriptu rę vocẽtur:vt cui primum libertatem donauit,eius conditio præcellat.& ſi primus vel noluerit, vel non potuerit partem admittere:tunc ille veniat qui ſecundo loco libertatem accepit.Hæc ſint,ſi vnus ex parentibus,vel liberis,vel fratribus,vel patronis hæres ſcriptus ſit.Sinautẽ hęres inſtitutus extraneus ſit,& moras faciat legatario per totũ annale ſpatium poſt iudicialem ſententiam numerandum:tunc nullã partem,nullum emolumentum ſcriptus hæres ſentiat: ſed & omne quod à teſtatore ei præſtitum eſt,auferatur abeo, & veniat ad eos quos ſuprà ſcripſimus ſecundùm eũdem ordinem & eandem obſeruãtiam:ita tamen vt eodem modo is qui ad partem vocatur,cautionem præbeat, quòd omni modo impleturus ea ſit quæ in teſtamento defuncti continentur.Quòd ſi nemo ex his de quib⁹ loquuti ſumus,appareat:tũc etiam agnatis ſiue cognatis defuncti pateat aditus: quàmuis in teſtamento nulla eorum comprehendatur mentio.quòd ſi nec tales perſonę appareant: tunc extraneis qui buſcunq; loçus fiat,ſi velint hæreditatẽ ſuſcipere, & de implenda volũtate teſtatoris cauere.Quòd ſi nec talis extraneus inueniat̃ qui defuncti ſucceſsionem cũ prædicta cautione ſuſcipiat:tunc fiſco res vendicentur,ſed & ipſo voluntatem teſtatoris impleturo.¶ Illud autem certum eſt, quòd ſi filius à patre in teſtamento eſt exhæredatus : neq; ex ipſo teſtamento,neq; ab inteſtato lucrari aliquid poterit occaſione huius conſtitutionis.Omnes autem qui ex hac lege ad rerum vendicationẽ vocantur:omnia iura hæredum habeãt, id eſt ius aditionis & pro hærede gerendi,& conueniant & conueniãtur omnibus,quę diximus,obtinentibus. & ſi nõ ab hęrede,ſed à legatario vel fideicõmiſſario,& forte ab eo qui mortis cauſa aliquid accepit dari fierive vt teſtator voluit,id eſt vt ordo vocationis,incipiat quidem ab inſtitutis deſinat autem in publico.

TITVLVS II.

Ad legem Falcidiam.

SI QVIS ab aliquo ſcriptus hæres in teſtamẽto fuerit,in quo legata vel fideicommiſſa relicta ſunt:timeat autem ne forte legata vel fideicõmiſſa legata rijs vel fideicommiſſarijs relicta totam ſubſtantiam teſtatoris exhauriant,vt ipſe nihil ab hæreditate ſibi relicta lucretur: ſi velit emolumẽtum legis falcidiæ integrum ſibi ſeruari,faciat inuentarium rerum quas teſtator ſibi dereliquerit pręſentibus legatarijs & fideicommiſſarijs,qui in eadem ciuitate degunt:niſi forte propter ſexum vbi fœminæ ſunt: vel propter dignitatem,vel propter morbum,vel propter ætatem,vel vincula præſto eſſe impedirentur : tunc enim illos repræſentari oportet in cõſcriptione inuentarij, qui negotia eorum legitimè adminiſtrant.Quòd ſi omnes præſto nõ ſint legatarij,ſeu fideicommiſſarij: tunc teſtes adhibeantur tres,quorũ fides & opinio probata ſit.teſtes autem ex ea ciuitate eſſe oportet, in qua conficitur inuentarium & ſub cõ ſpectu eorum atq; pręſentia præcedat inuentarij confectio. Solis enim tabularijs ĩ ea cauſa nõ credim⁹.Quòd ſi poſtea reuerſi fuerĩt legataria & quaſdã res ab hæredib⁹ ſubreptas eſſe putauerint,eaſq; cęlatas,& in inuentario non inſertas, liceat eis per tormenta ſeruorũ hæreditariorum veritatem

inquirere, & fraudes hęredum manifeſtare, ſcilicet ipſis hęredibus nihilominus cogendis iuſiurandū pręſtare. Quod nullo modo in conſcribendo inuētario doloſè verſati ſint: & teſtibus ſimiliter compellendis ſacramentum præſtare, quòd de nulla fraude conſcij ſunt ſcriptis hęredibus. Hæc ſunt ſi legatarij præſentes ſint, hi veniant vel homines eorū interueniāt, aut abſentib⁹ eis tres bonę opiniōis teſtes repręſentari oportet. Quòd ſi legatarij pręſto qdē fuerint: ipſi autē venire, vel homines ſuos mittere ad inuentariū cōſcribendū noluerint: tunc libera licentia pateat hæredibus triū teſtiū abhibito teſtimonio inuētarium facere, nullo à legatarijs obijciendo poſtea obſtaculo ſi voluerint, & in hoc caſu per tormēta ſeruorū hęreditariorum, vel per ſacramētū hęredū ſiue teſtiū veritatem manifeſtare. & his quidem hęres qui hæc omnia obſeruauerit, legis falcidię beneficiū retinebit. Quòd ſi non fecerit inuētariū, nec ſupradicta obſeruanda cuſtodierit, ſciat ſe omnia legata vel fideicōmiſſa legatarijs vel fideicōmiſſarijs ſoluturū, quānuis nō ſufficiat teſtatoris ſubſtantia vt interdum & de ſuo præſtare legata & fideicōmiſſa cogatur. ¶ Tota autem iſta diſceptatio toties locū habebit, quoties teſtator ignorās facultatū ſuarū modum legata vel fideicōmiſſa ampla reliquerit. Alioquī ſi ſciens quantū habeat patrimoniū, & ſpecialiter expreſſerit: vt nō liceat hęredi falcidię legis beneficio vti: neceſſe eſt voluntatem ipſius tenere. Et ſi quidē adire hęreditatē eius maluerit: is quē hæredē ſibi ſcripſit: omnimodo legata & fideicōmiſſa pſoluat ſine quadā diminutiōe nullū habitur⁹ lucrum, niſi pietatē ſolā, ſcilicet quòd volūtati teſtatoris gratis obtemperauit. Si autem repudiauerit hæreditatem, loc⁹ fiet ſubſtitutis, & poſt ſubſtitutos cohęredib⁹, & poſt cohæredes fideicōmiſſarijs generalibus, & poſt gnales fidei commiſſarios legatarijs, & poſt legatarios ijs qui libertate donati ſunt, & poſt eos qui libertate donati ſunt venientib⁹ ab inteſtato agnatis ſiue cognatis, & his non apparentib⁹ extraneis, & poſt extraneos publico.

TITVLVS III.

De legatorum exequatione.

NVLLAM licentiā ſcriptus hæres habeat quibuſdam legatarijs ſolida legata perſoluere, quibuſdā ex parte pręſtare ſed omnibus pro rata portione ſoluat ſiue inſolidū ſiue in partem ęqualitatis ratione cōſeruata. vel enim cognoſcens ab initio modum ſubſtantię, diminuere legata nō debet. vel ſi quibuſdam ſolida legata perſoluat: omnibus perſoluere debet: niſi forte mirabile aliqd extiterit quod diminuat teſtatoris ſubſtantiam.

TITVLVS IIII.

Vt legata intra annum pręſtentur.

INTRA annum modis omnibus relictum legatū pręſtetur. Initium autū anni eſſe oportet illud tēpus quo ex diffinitiua iudiciali ſentētia reus admonitus eſt propter legati ſolutionem. Anno autem trāſacto hęres qui legata non ſoluit, hæreditatē teſtatoris amittat: & locus fiat illis perſonis, quam ſupra fecimus mentionem ſed ab annali ſpatio impuberibus vel adoleſcentibus nullo præiudicio generando. hi enim duplici via muniti ſunt. nā & reſtituii in integrum poſſunt, & competentes actiōes aduerſus tutores ſuos vel curatores dirigere. Ea aūt q̄ dixim⁹ teneant ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis teſtamentum ſiue voluntas proferatur. in omni autē perſona teneāt ſiue priuata ſit, ſiue militaris, ſiue religioſa, ſiue imperialis.

TITVLVS V.

De iis qui ad ſecundas nuptias migrauerunt.

NVLLA licentia ſit mulieri vel marito, quiquæve ad ſecundas migrauerit nuptias in donatione propter nuptias vel dote, cuius ſolum vſumfructum habet, non etiam dominium aliquem de liberis ſuis anteferre, ſed ſit ꝓprietas rerū omnib⁹ debita portionib⁹ exæquatis.

IDEM.

SI MARITVS vel mulier, quiqueve ad ſecūdas migrauerit nuptias, res dotis vel propter nuptias donationis alienauerit, quocūq; tempore alienatio facta neq; rata, neq; irrita ſit ſed interea maneat in ſuſpēſo. Et ſi quidem parens qui alienauerit, ante liberos ſuos moriatur omni modo rerū alienatio refutetur. Si autem eo ſuperſtite ab hac luce liberi ipſius exempti fuerint, in tantam portionem alienatio valebit, quantam ſuperſtiti parenti mortis liberorum caſus detulerit, id eſt, vt tantam portionem lucretur, quantam pepigerit in inſtrumento dotis vel donationis habiturum ſe ſi liberi qui poſtquam editi ſunt, mortui fuerint. In alia autē portione alienatio non valebit: niſi forte filij eundem parētem qui alienauit teſtamento vel ab inteſtato reliquerint.

IDEM.

SI FILIVS inteſtatus mortuus fuerit, portio quę cōpetit ei ex dote aut aānuptiali donatione nō veniat ad parētē ſuperſtitem, ſed ſoli fratres ipſius ad eam partem vocētur, ſcilicet ſi ſine liberis ipſe mortu⁹ eſt: liberi enim defuncti & fratrib⁹ eius & parētibus pręferunt. In aliā aūt ſubſtātiam quam mortuus dereliquerit, pariter cū fratribus parentes vocent, ſiue ad ſecūdas migrauerit nuptias, ſiue nō. ¶ Quòd ſi teſtamēto cōdito filius deceſſerit: illi veniant, qui ſcripti ſunt, niſi forte inofficioſi querela teſtamentum eius euacuauerit.

IDEM.

SI MVLIER defuncto marito ad ſecūdas peruenerit nuptias, res quæ ad eam peruenerīt ex donatione propter nuptias priores hoc modo adminiſtrētur. ſi quidem immobiles ſint, mulier eas habet: & liberis ſuis, ſi ſuperuixerīt, cō ſeruet. Si autem mortui fuerint portionē quidē rerum quā mortis liberorū caſus ei detulerit, modis oībus habeat: reſiduā aūt partem hęredes eorū lucrētur. ¶ Si autē donatio ꝓpter nuptias in rebus mobilibus ſit: tūc res quidē apud liberos ſint: vſurā aūt matri dependāt tertiā cēteſimę cū competenti cautela quod prædictā vſurā ſine fruſtratione in omni ſequēti tpe perſonaliter pſoluēt. Si aūt donatio propter nuptias & aurū & argentum & veſtes ſint: tūc electionem habeat mater vtrū velit cautionē pręſtare, & res adminiſtrare, an tertiā cēteſimę vſurā à liberis ſuis accipere. Si autē res habeat tā mobiles quā immobiles propter nuptialē donationē: tunc res quidem immobiles apud eā ſint, & vſufructu earum alatur. Mobiles aūt apud liberos ſint ſcdm prædictā diſtinctionem,

TITVLVS VI.

De dote adſcripta & nō numerata, vel pręſtita.

SI QVIS vxorē duxerit, & ꝓpter nuptias donationē nō ſolū adſcripſerit, ſed ēt ipſam tradiderit, mulier autē adſcripſerit quidē dotē: rē aūt veram non dederit in toto tpe quo maritus ſuus vixerit, mortuo eo nec donationē ante nuptias cōſequat: vt pote cū nullā dotem ipſe dediſſet. ſed ſi qdē nihil omino dotis nomine dederit: nec mortuo marito donationē ex donatiōe propter nuptias habeat vllū emolumētū. Si aūt partē præſtiterit dotis, tātam partem

partem lucri nomine capiat ex donatione propter nuptias mortuo ſuo marito. Hęc aũt cõſtitutio locũ habebit etiã in ijs matrimonijs quæ nõdum ſoluta fuerint. Sciendũ eſt aũt quoddam præſentis cõſtitutionis caput ex. xxij. cõſtitutiõe quę nuptijs promulgata eſt, tranſformatum fuiſſe.

TITVLVS VII.

De fideiuſſoribus & mandatoribus, & iis qui pro aliis pecunias conſtituunt.

SI QVIS crediderit alicui pecuniã, & fideiuſſorem vel mandatorem acceperit, vel eũ qui pro eo pecunias cõſtituerit: nõ prius contra tales pſonas actiones moueat quã aduerſus ipſum reum principalem egerit: eumq; inopem inuenerit: vel inſolidum, vel in partẽ. Poſt quam enim egẽtia laborare dignoſcitur reus ſiue in parte ſiue inſolidum: tunc contra fideiuſſores vel mandatores intẽdere creditores oportet. hoc ſi debitor præſens ſit, & appareat. Si autem abſens fuerit reus, & fideiuſſores vel mandatores præſto ſint, vel ijs qui pro eo pecuniam conſtituerunt: tunc preſiniri eis diem oportet intra quam debeant reum exhibere. Si autem tempus preſinitum prẽterierit: ipſi quidẽ pro eo actiones ſuſcipiãt, & debitam pecuniã perſoluant. cedat autem eis actiones ſuas creditor: quas aduerſus reũ prĩcipalem habet: Quòd ſi tam reus quam fideiuſſor vel mandator: vel qui pro eo pecuniam conſtituit, in abſentia fuerĩt tũc liceat creditori etiã aduerſus res rei principalis venire. Quòd ſi nullę res rei principalis appareat: tunc etiam in res mãdatoris vel fideiuſſoris manus creditoris porrigi poſſunt, vt etiam ſi debitores habeãt etiam ab his creditoribus ſatisfiat. Hæc autem ſic intelligenda ſunt, vt nullam facultatem habeant creditores res prius vendicare, quàm perſonales exerceant actiones tam cõtra ipſum reum principalem, quam cõtra fideiuſſores eius vel mandatores, eoſq; non ſoluendo eſſe appareat. eodem iure ſcilicet obſeruando, ſi perſonæ eorũ nõ appareant. Hęc aũt omnia quę de creditore & fideiuſſore diximus, etiam adventionis confirmatorem trahenda ſunt, vt non prius emptori licentia ſit aduerſus cõfirmatorem conſiſtere, niſi prius venditorem cõuenerit vel indubitatè ſoluendo non ſit. Sed nec hypothecarijs in rem actionibus pateat iudicium antequam perſonales actiões defecerint. Et in ſumma ſciendũ eſt quę dicta ſunt in mutua pecunia & in venditione cuſtodienda eſſe & in omnibus contractibus qui aliquam ſatisdationem recipiunt. Si autẽ argẽti diſtractores pecunias cuſtodierint: ſecũdũ veteres leges conueniantur.

TITVLVS VIII.

De ſolutionibus, & liberationibus, & verborũ ſignificatione.

SI QVIS pecuniam mutuauerit, debitor autẽ pecuniã nõ habuerit quam daret: tũc rẽ mobilẽ creditori præſtet ſi habet. Si autem rem mobilem nõ habuerit: tunc immobilem rem ſuã ſi habet, vendere debet, & pecuniam debitam ex precio rei venditæ ſoluere. Si autem emptorem non inuenerit: tũc prędiũ quod optimum habet creditori ſuo præſtet, & actione qua adſtrictus eſt, libereť. vbi aũt emptorẽ ſui prędij inuenerit: caueat creditori ſuo pecuniã debitã ſe ſoluturũ, & poſt cautionẽ liceat ei cõſtituere venditionis contractum. Creditoris aũt appellatiõe ſignificatur nõ ſolũ qui mutuã dedit alicui pecuniam, ſed & omnes qui aliquam actionem contra aliquem habent.

Creditoris definitio.

TITVLVS IX.

De monaſteriis ędificandis.

QVI VVLT ædificare monaſterium prius epiſcopum inuocet, & illum exoret vt ſanctam crucem imponat: & poſtea imponatur ædificium.

TITVLVS X.

De monachis & aſiſteriis.

SI QVIS monachꝰ fieri vult, ſiue liber ſit ſine ſeruꝰ: nõ ſtatim monachus fiat ſed p̃ trienniũ tonſura q̃dẽ, & veſte laicorũ vtatur, & diuinas ſcripturas dicat & cõfiteatur ſuã cõditionẽ, id eſt vtrũ ingenuꝰ ſit, an ſeruus, vel alteriꝰ cuiuſcũq; ſtatus: & narret cauſas p̃pter quas ad ſolitariã vitã migrare cupit. ne forte malus ſit, & Deo diſpliceat. Oportet aũt monachos verba ei facere, quę mores eius & vitã corrigere poterũt. & ſi per triennium talis appareat. vt videat dignus tonſura & veſte religioſa: tũc tõdeat, & ſtolã monaſticã veſtiat ſiue liber ſit, ſiue ſeruus: & nulla moleſtia inferatur ei: neq; deſeruili, neq; de libertina cõditione. Si naũt aliquis intra trienniũ retrahere eum vt ſeruũ ſuũ voluerit, & dicat q̃ res ſuas furatus ad monaſteriũ cucurrerit: nõ ſtatim eũ abſtrahat, ſed prius p̃bet quòd & ſeruus eſt, & p̃furto & vita mala & peccatis atrocibꝰ timuit, & fugit. ſi hęc vera ſunt: reddat̃ ſeruus dño ſuo cum rebus ſubreptis, ſi etiã ipſe in monaſterio fuerit, dñs aũt eum recipiens fidem ei præſtet, quòd eũ nullo malo propter hoc q̃ iã peccauit, affectuꝰ ſit. Quòd ſi nullo delicto ſeruũ ſuppoſitũ eſſe dñs probare potuerit, & ipſe ſeruꝰ ex caſtitate morũ ſuorum bona teſtimonia habeat: & ſi nõdũ trienniũ p̃terierit: tamen maneat in eodẽ venerabili monaſterio: triennio aũt ſemel tranſacto, & inter monachos ſeruo dei cõnumerato nulla licentia ſit poſtea domino qualemcunq; moleſtiã ei iferre, ſiue re vera famulus ſit, ſiue ĩgenuus: ſed omni modo ſolitarię vitæ permaneat: & ſi peccatũ abeo in priore vita admiſſum ſit. Ea aũt quæ furto ſurrepta ſunt, proculdubio ſi inueniantur. domino reddi oportet. IDEM.

SI NAVTEM ſeruitutẽ effugiẽs venerit quis ad monaſterium: poſtea aũt reliquerit venerabilẽ locũ, & in aliã vitæ figurã tranſierit: liceat dño ſuo extrahere eũ probanti quòd ſeruus eſt, vt ſeruũ eum habere. IDEM.

IN OMNIBVS aũt monaſterijs ſiue paucos ſiue cõplures monachos habeãt: nulla licẽtia monachis ſit ſeparatĩ cõuerſandi: nec vnuſquiſque monachꝰ ſuũ propriũ cubiculum habeat, ſed cõmuniter ad excolẽdũ dñm: & cõgregentur & in cõmuni loco dormiãt ſingulis q̃dẽ in culcitris, ſuis huius videlicet ſtratis iacẽtibꝰ, oĩbus aũt in vna domo dormiẽtibꝰ. Q̃d ſi tãtus ſit monachorũ numerus, vt vna domus eis nõ ſufficiat: tũc & in duabus pluribuſve habitatiõibus dormiãt: non aũt ſeparatim per ſe, ſed in cõmuni loco, ſicut iam prędiximus: niſi fortè quidem ex his tales ſint, qui iuſtẽ debeãt ſe gregari ab illa multitudine monachorum, quos ſummæ vitę conſtitutos græci anachoretas, & heſicaſtes dicunt.

IDEM.

SI QVIS monaſterio ſe cõſecrauit, & poſtquam religioſam veſtẽ veſtiret, à monaſterio receſſerit: omnia bona prius quæ in monaſteriũ introduxit, ad ipſum monaſteriũ pertineant. Idẽ eſt ex alia conſtitutione: & ſi non introduxerit. omnes enim res eius dominij monaſterij ſint. IDEM.

SI VIR vel mulier liberos habens ad ſolitariã vitam peruenerit: ſi quidem iam donauerit filio ſuo vel filiæ ſuę tãtũ, quantũ lex falcidia facit, ſiue occaſione propter nuptias donationis, quã proprio filio ſuo dedit, ſiue dotis: tanquã profilia ſua præſtitit. Si igit̃ habuerit legis falcidiæ quantitatẽ, cętera bona eius omni inquietudine liberentur, ſiue pa

ter sit siue mater: qui quæve in monasteriũ introierit, vt in reliquis rebus eorũ nullã habeant liberi cõmunionẽ: vt pote cũ lege falcidia satis eis factum sit. ¶ Quòd si nihil eis vel minus falcidia pater vel mater præstiterit: tũc ẽt monacho facto patre vel cõsecrata matre libera facultas filijs sit ĩ tota falcidia: vel quod eidẽ est, à monasterio vẽdicare. Inter virũ aũt & vxorẽ talis cõseruatio teneatur, vt siue marit⁹, siue vxor intrauerit monasteriũ, hoc cõsequat laica pſona: q̃ ex casu mortis ei competit secũdũ dotalium pactionũ tenorẽ.

IDEM.

SIQVIS introierit monasteriũ, & postquã religiosa indut⁹ est veste recesserit, & militauerit, vel simpliciter laicus factus fuerit: expolietur cingulo militari, & vita libera nõ potiat̃: sed officio præsidis prouincię seruire cogatur, Substantia aũt eius in monasterio maneat. IDEM.

SIQVIS in monasterio consecratus fuerit, post eaq; in aliud monasteriũ trãsire maluerit, substãtia quidẽ eius à priore monasterio vendicetur. aliorũ aũt monasteriorum primates prohibeãt eũ transire vt in alio monasterio nõ recipiatur. & de hoc curare debent nõ solũ religiosissimi episcopi, sed etiam reuerendissimi archimandritæ. IDEM.

SIQVIS monachus cõstitutus clericat⁹ hõnorẽ accepe rit: nullã habeat facultatẽ vxorẽ ducẽdi, quãuis eius gradus sit, cuius clericus non prohibetur vxorẽ habere: qualis est gradus cantorũ & lectorũ. ¶ Nõ solũ aũt ducere vxorẽ prohibetur sed etiam cõcubinam habere. Si quis autẽ monachus ante cõstitutus clericatus occasione vel duxerit vxorem, vel cõcubinam habuerit: eijciatur de clero, & sit priuatus, & ad nullam militiam vel professionem aliam audeat venire: nisi forte velit in antefatas pœnas incidere.

TITVLVS XI.

De archimandritis, & vt constitutio sit cõmunis monachorum & sanctimonialium.

PRIMI monachi creatio non secundũ ordinem fiat temporis, neq; qui tẽpore prior est primi loci creationẽ sibi præsumat: nec qui secundus forte vel tertius est, sed q̃ & vitę castitate, & diuinarũ humanarũq; sciẽtia & animi grauitate pręcellit, is habeat loci prioris honorem: idq; procedere debet secundũ electionẽ atq; iudicium religiosi episcopi. ¶ Quæ autem diximus & in prioribus & in istis constitutionibus de clericis vel monachis vel monasterijs, ea nõ solũ de masculis sed & de fœminis seu monialibus intelligere debemus.

TITVLVS XII.

Vt non liceat clerico de minori ecclesia in maiorem per patrocinium transire.

NON LICEAT in minoribus ecclesijs clericatus honorẽ susçipientibus postea in maiorẽ ecclesiã p patrociniũ quorũdã transire. Sed si quidẽ tale aliquid factũ fuerit: irritũ sit & nullius momenti. Nec liceat clericos qdẽ destinare vel creare. nullas aũt ei alimonias pręstare: sed duorum alterum faciat clericos: vel si fecerit: det eis vnde viuere possint.

TITVLVS XIII.

De episcopis.

HAEC cõstitutio de cõsecratiõe episcoporũ, ĩ primo capite loquit̃: quam oportet sic p̃cedere. Debet em̃ pri⁹ disceptari de vita episcopi vtrũ bona sit, an reprehensibilis: & vtrũ bonis testimonijs muniat̃, an nõ. Sed si officialis cõditiõis sit vel curialis, prohibeat̃ episcop⁹ fieri: nisi forte à tenera ætate in monasterio fuerit: eò modo liberatus est p̃dictis cõditiõibus: ita tm̃ vt quartã partẽ substãtię suę curiæ pręstet secũdũ legis obseruantiã. ¶ Sed neq; laico statim ad episcopatũ ascendere liceat: neq; clericatus honorẽ simulatũ habuisse sufficit. ¶ Oportet aũt eum qui eps̃ sit, neq; vxorẽ habere, neq; cõcubinã, neq; filios, neq; nepotes siue legitimos, siue legibus incognitos. Et si q̃s cõtra hoc fecerit, & is q̃ factus est, & is q̃ eũ fecit, episcopatus spoliat̃ honore: nec liceat pecuniæ datiõe episcopũ fieri. esse autem oportet eũ q̃ episcopus fit, vel monachũ vel clericũ: ita tm̃ vt nõ minus sex mẽsibus appareat eũ ĩ clericatu fuisse. ¶ Legere aũt debet sanctos canones: eoq̃; tpe quo cõsecratur, consulet eũ is qui cõsecrat: si possit facere atq; custodire oĩa quę diuini pręcipiũt canones. & si q̃dẽ denegauerit se posse custodire: nõ cõsecret̃. Si autẽ pollicitus fuerit obseruaturũ se quãtũ homini possibile est sancta canonũ præcepta: tunc is qui cõsecrat eũ admonere atq; predicare ei deber, qđ si non obseruauerit canones sanctos: ió alienus erit: & religiosis episcopis nõ cõnumerabitur. Nã canones patrũ vim legũ habere oportet. Si aũt aliq̃s pecuniã dederit, eodemq̃; modo creatus eps̃ fuerit: nõ solũ ipse, sed etiã qui cõsecrauit eum inter episcopos nõ erit: sed pecunia vel res data consecratiõis causa sacro sanctę ecclesię addicatur, siue episcopus sit, siue clericus est qui dedit. Is aũt qui accepit nõ solũ res amittat, sed etiã gradum atq; honorẽ dignitatis vel clericatus. similiter aũt & si laic⁹ sit q̃ pecuniã vel res accepit, & ipsas amittat & aliũ tantũ quãtũ accepit pœnę nomine, sanctę ecclesię præstare cõpelletur. Sed & si magistratũ gerat: in magistratu esse desinat, & exilio irreuocabili condẽnabitur. ¶ Si autẽ aliquis presbyter vel diaconus cõstitutus pecunia data ad episcopatus apicem peruenerit: nõ solũ episcopus esse desinat, sed ẽt priorũ gradum presbyteri vel diaconi amittat. ¶ Consecratio autem episcopi fiat ante omnẽ populũ christianitatis, vt sit facultas vnicuiq; si velit cõtradicere. Et si quidẽ ań cõsecrationem facta fuerit contradictio, nõ prius consecretur eps̃, nisi disceptatio de cõtradictiõe facta sit, & vndiq; appareat innoxius is q̃ ad episcopatũ vocat̃. Si aũt ante disceptationem ad episcopatũ peruenerit: amittat honorem nõ solũ ipse, sed etiã is qui eũ creauit. Quòd si is qui contradixit calũniator probatus fuerit, vel contradictionis iudicium deseruerit, & nõ peregerit causam: prohibeat̃ sacra cõmuniõe in omni vita sua ab eo q̃ cõsecrauit episcopũ.

IDEM.

NEMO religiosus eps̃ extra suã ecclesiã degat vltra annale spatiũ: nisi forte p̃ ip̃erialẽ iussionẽ fuerit factũ. Patriarchę aũt p̃ eos cogere debẽt se ĩ suis ecclesijs cõtinere, & ĩlõgas peregrinatiões nõ ire nisi iussu principis. Si aũt sine iussione principis vltra annum episcopus extra ecclesiam fuerit: tũc religiosus Patriarcha legitimis eum preconijs euocet, idẽ custodiens sacrorum canonũ obseruantiã. Si aũt non obtẽperauerit is q̃ vocatus est sed in eadẽ absentia p̃seuerauerit: tũc repellat eũ ab eporũ numero & alterũ pro eo substituat. Si aũt is q̃ in absentia est metropolitan⁹ nõ fuerit, sed cuiusdã municipij episcop⁹: tũc ea q̃ diximus à Patriarcha fieri oportere, metropolitanus faciat. Qđ si litigandi cã peregrinari voluerit episcopus, licẽtia ei non cõceditur. Litigare em̃ episcopi non p̃ semetipsos, sed p̃ suos clericos debẽt siue apocrisarios siue œconomos, & supplicare p̃cipi debent: & impetrabũt ea q̃ fieri desiderãt. IDEM.

NEMO vnquã eps̃ in Cõstãtinopolitanã ciuitatẽ [a] veniat nisi literis acceptis à metropolitano suo ad imperatorẽ quas diuini canones cõmẽdatitias appellãt: q̃b⁹ declarat̃ necessariã esse p̃fectionẽ episcopi. Si aũt metropolitani sint

a ¶ Nota epos & archiepiscopos sine literis cõmẽdatitijs ad p̃cipis curiã accedere nõ posse. §. si vero nõ metropolita. ca.

ni ſint qui puenire in metropolitanã ciuitatẽ maluerit, literas accipiãt à patriarcha regionis ſuæ veniẽtes: aliàs nõ audeant intrare ad imperatorẽ per ſemetipſos: ſed prius ad patriarchã veniant, vel apocriſarios regiõis ex qua ſunt: & ipſis cõmittent cãs propter quas veniũt. Liceat eĩ epiſcopis per referendarios magnę eccleſiæ vel apocriſarios patriarũ referre imperatori: & ſic impetrare reſponſum. IDEM.

NEMO clericus fiat, niſi is qui bonum teſtimoniũ habet, & literat⁹ eſt. Qui enim literas neſcit, clericus eſſe nõ poteſt. Doceant aũt preſbyteri & diaconi ſacras orationes & eccleſiaſticos canones quos ſcilicet conſecrari oportet & ſine reprehenſione, ſiue iuſta cõtradictione, & ſine pecuniarũ donatione liberatos tam officiali quàm curiali ſorte cõditione: niſi forte ſecundũ obſeruationẽ quã in primo capite præſentis cõſtitutiõis expoſuimus. IDEM.

QVI DVAS nuptias contraxerit, diaconus vel preſbyter fieri prohibetur. ſed & ſi mulierẽ diſiunctã à marito ſuo quẽ ipſa reliquit, vxorẽ quiſpiam habuerit, neq; diaconus, neq; preſbyter fieri poteſt. idem eſt ſi cõcubinã habeat: quippe tales homines in caſtitate viuere decet. ¶Caſtus eſt qui habet, vel qui habuit vxorem caſtam & ipſa ab ipſo virgine ſuſcepta eſt ſeparata: preſbyter vel diaconus fieri nõ prohibetur. Si quis autem preſbyter vel diaconus vel ſubdiaconus vxorem duxerit, vel concubinam habuerit ſiue clã ſiue palam ſiue ſub aliqua figura cadat clericatus honore & ſit priuatus & laicus. IDEM.

EA QVÆ diximus de clericis teneãt ẽt in diaconiſſis. diaconiſſam [a] autẽ creari cõſtitutio ꝓcepit ſi quĩquagĩta annorũ ætatẽ habeat: ita tñ vt virgines ſint, vel vnũ tm̃ modo habuerint maritũ. ſi aũt mulier propter aliquam neceſſitatẽ minor quinquagĩta annis diaconiſſa facta fuerit: nõ liceat ei alibi degere quã in aſceteriis ſanctimonialiũ mulierũ vbi neq; maresc͠uerſantur, neq; viuere liceat ei quomodo velit. Nulla aũt facultas diaconiſſis tributa eſt habere quoſdam veluti fratres vel cognatos vel quos dicere ſolent ęgyptos, id eſt dilectos. nã diaconiſſæ vel per ſe habitare debẽt, vel nullũ aliũ admittere ſecum, niſi re vera fratrem. Si autẽ aliqua ſuſpicio ſit quaſi ſimulat⁹ ſup eũ eidem geruntvel ab initio nõ conſecratur: aut ſi cõſecrata fuerit, amittat honorẽ. pœnas aũt cum corruptore patiatur quas rectæ cõſtitutiones aduerſus corruptorẽ definiunt. Eo aũt tẽpore quo diaconiſſæ cõſecrãtur admonendæ ſunt. ꝙ ſi poſtea nupſerint vel aliam vitã elegerint: gladio vltore feriãtur [b] & facultates eorum monaſterijs adijciãtur. Is aũt qui corrupit eã, ꝙdẽ eodẽ ſupplicio puniat. bona aũt ei⁹ fiſci iurib⁹ vẽdicent. IDEM.

SIVE lector ſiue ſubdiacon⁹ ſiue diacon⁹ ſiue ꝑſbyter clericat⁹ honorẽ cõtẽpſerit, & in aliã vitã trãſierit: duorũ alterũ vel curiali cõditioni cũ ſuis facultatib⁹ ſubijciatur: vel ſi plures curiales ciuitas habeat, ſiue ipſe vilior ſit ad officialem conditionem, trahatur. IDEM.

NVLLVS epiſcopus multitudinẽ faciat clericorũ. debet enim ſcẽm redditũ eccleſiarũ numerus clericorũ mõderari. & ſi quidẽ is ꝙ ſacroſanctã eccleſiã ſtatuit ab initio clericorũ numerũ qui debẽt in eadẽ eccleſia conſecrari, definiuit: ille numerus cuſtodiat. ſi aũt numerus nõ præfinitus eſt, nõ per amicitiam nec per gratiam ordinandi, ſed ſecundũ facultates ſancroſanctę eccleſię moderãdus numer⁹ erit cura & ſolicitudine patriarcharũ, metropolitanorũ, & aliorũ eporũ. liceat aũt vnicuiq; ſiue priuat⁹ ſiue cleric⁹ ſit ĩ ſpicięti ea ꝙ dixim⁹ ab aliquo cõtẽpta, ad ĩperatorẽ referre.

a ¶Not. de electione monialiũ ſiue abbatiſſarũ de quo in ca. indemnitatib⁹. de electio. li. vj. & i. §. quãta igiť. eo. ĩ antiquis cõſtitu.

b ¶No. ꝙ pœna puniatur diaconiſſa matrimoniũ contrahẽs.

TITVLVS XIIII.

De rebus ad venerabiles locos pertinentib⁹ non alienandis.

NVLLIS ſub Romana ditiõe cõſtitutis eccleſijs vel xenodochijs, vel ptocotrophijs, vel noſocomijs, vel orphanotrophijs, vel gerontocomijs, vel brephotropijs, vel monaſterijs tã monachorũ quã ſanctimonialiũ archimãdritã habẽtib⁹ vel archimãdritiſſam liceat alienare rẽ ĩmobilẽ ſiue domũ ſiue agros ſiue ortũ ſiue mãcipiũ ruſticũ vel panes ciuiles, neq; creditoribus ſpeciali vel generali hypothecę titulo obligare. Alienatiõis aũt verbũ, cõtineat venditionem, donationẽ, permutationem, & emphyteuſeos ꝑpetuũ cõtractũ: ſed omnes omnino ſacerdotes hac alienatione abſtineãt pœnas timentes quas leonina cõſtitutio cõminatur, vt is qui comparauerit rem loco venerabili reddat eam ei cuius antea fuerat, ſcilicet cũ fructibus alijſq; emolumentis, quę in medio tẽpore facta ſunt. œconomum aũt eccleſię pręſtare oportet omne lucrũ quod ex huiuſmodi prohibita alienatione ſenſerit, vel eccleſiæ damnũ affecerit: ita vt in poſterum œconomus nõ ſit. nõ ſolũ aũt ipſe, ſed etiã ſucceſſores eius teneantur, ſiue ipſe œconomus alienauerit, ſiue recipiẽs alienãtẽ epiſcopũ nõ prohibuerit, & multo magis ſi conſenſerit. ¶Tabelliões aũt qui talia interdicta inſtrumenta conſcripſerint, perpetuo exilio tradi oportet. ¶Magiſtratus aũt qui eadẽ inſtrumenta admiſerunt, vel officiales qui operam dederunt vt monumentis intinẽtur & donatiões vel alienatiões actis interueniẽtibus cõfirmẽtur non ſolũ magiſtratus ſed etiã dignitate & facultatibus ſuis cadãt. ¶Remittit aũt cõſtitutio ea quæ in pręterito tẽpore acta ſunt: expedit aũt quoſdã contractus quos inſequentib⁹ exponit capitulis, ꝑ quos eccleſiarũ immobiles res alienari poſſunt. ¶Xenodochiũ, id eſt locus venerabilis, in quo peregrini ſuſcipiuntur. ¶Ptocotrophiũ, id eſt loc⁹ venerabilis, in quo pauperes & infirmi homines paſcuntur. ¶Noſocomium, id eſt locus venerabilis, in quo ęgroti homines curãtur. ¶Orphanotrophium, id eſt locus venerabilis, in quo parẽtibus orbati pueri paſcuntur. ¶Gerontocomium, id eſt locus venerabilis, in quo pauperes & propter ſenectutẽ ſolã infirmi homines curantur. ¶Brephotrophium, id eſt locus venerabilis, in quo infantes aluntur.

TITVLVS XV.

Quomodo liceat imperatorem res ſancti loci transferre.

SI PRINCEPS voluerit rem immobilẽ ſancto loco pręſtare, & accipere ab eo aliam immobilẽ rem & eodem modo ꝑmutationem contrahere: liceat hoc facere ei. diuina pragmatica ſanctiõe ꝑmulgata habeo.

TITVLVS XVI.

De emphyteuſi contractu a ſancto loco conſtituendo.

EMPHYTEVSEOS cõtractũ ſub hac forma factus cõſtituat locus vt viuo ꝙdẽ eo cũ quo contrahit, maneat omnimodo emphyteuſis, mortuo aũt eo ad hęredes eius trãſmittat: ſi forte filij ſint ſiue maſculi, ſiue fœminę: aut ſi nepotes ſint ſiue neptes, aut ſi vxor ſit vel marit⁹: niſi ſpãliter mariti vel vxoris nomẽ exp̃ſſum fuerit. Alioquĩ ad aliã perſonã emphyteuſeos cõtract⁹ nõ trãſeat, ſed vſque ad vitã cõtrahẽtiũ extẽdat, niſi filios vel nepotes, vel filias vel neptes habeãt. Procedere aũt emphyteuſis debet prius reqſitiõe cũ omni veritate atq; ſubtilitate habita in reditu eò ꝙ ad id tp̃s fuerat in quo ad ſacroſanctã eccleſiãres pueniſſet eiuſq; reditus ſextã portionẽ remittãt ei ꝙ emphyteuſis cõtrahit. ¶Si naũt diminutus fuerit ex aliquo caſu fru

ctus prædij duorũ alterũ fiat,vel ſub eodẽ reditu q̃ tũc inuenitur ſine vlla diminutiõe is q̃ cõtrahit accipiat prædiũ vel ad cõtractũ omnino nõ accedat.melius em̃ eſt locare magis prędia ſanctorũ locorũ quã ſub huius diminutionibus contractũ emphyteuſeos facere.¶ Siaũt eccleſiaſtici prędij emphyteuſis cõtrahat̃ pretioſiſsimi q̃dẽ,ſed tñ viliſsimũ reditũ habentis nõ oportet emphyteuſeos cõtractus ad fructuũ quãtitatẽ metiri,ſed exiſtimatio redit⁹ proaſtij fiat, & iſpiciatur reditus qui per viginti annos cõparari põt ex precio proaſtij,& tm̃ reditũ dare ſe paciſcat̃ is qui emphyteuſeos cõtrahit:ita tñ vt etiã in hoc caſu nõ imperpetuũ cõtractus extendat̃,ſedſcdm obſeruationẽ quã ſupra diximus.¶ Sciãt aũt ij q̃ emphyteuſeos contraxerunt quòd ſi placitus redit⁹ ab eis non datur:licentia libera præſtatur ſanctorũ locorũ adminiſtratorib⁹ & prędia abſtrahere, & nihil emponema tũ nomine pręſtare.Emponemata aũt dicim⁹ ea quę labore cõtrahẽtis in agro meliorata ſunt.¶ Sinaũt deteriorẽ agrũ fecerit,cogatur de ſuo ſumptu dare & reſtituere priſtinã prędij faciẽ & hoc ſubditi debẽt non ſolũ ipſe,ſed etiã hęredes eius vel ſucceſſores vel bonorum poſſeſſores & bona eius:ita tñ vt debitũ quoq; reditũ ſine aliqua dilatiõe reddere cõpellent̃.¶ Id aũt q̃ de p̃hibitiõe alienatiõis diximꝰ obtineat nõ ſolũ in integris domibus vel proaſtijs vel agris vel ortis:ſed etiã in ijs q̃ omnino diruta vel deſerta & in area poſita ſunt:quãuis em̃ nullũ ędificium nullam materiã habeant:& tñ ea alienare p̃hibitũ eſt:niſi forte emphyteuſis ad tẽpus ſcdm ante factã diuiſionẽ in tres p̃ſonas fuerit facta.¶ Ne aũt aliqua circũſcriptio fiat:iubet cõſtitutio duos primates mechanicorũ vel architectorũ in ciuitate Cõſtãtinopolitana vna cũ religioſis œconomis & quinque reuerẽdiſsimis preſbyteris & duobus diaconibus præſente & ipſo beatiſsimo archiepiſcopo veli̇ quinc̃ijs duo nobiles mechanicæ vel architectę: vel vnus,ſi vnũtm̃ habeat ciuitas,p̃uenire oportet ad locũ,& diuinis ante poſitis ſcripturis definiri ab eis de architectis quãtũ debeat ſup eodẽ loco diruto ſacro ſanctæ pręſentari eccleſiæ ab eo qui adem phyteuſeos cõtractũ p̃cedere voluit,& ſub his pactiõib⁹ & inſtrumẽta emphyteuſeos cõponant̃:& is q̃ cõtraxit emphyteuſim ędificet & materijs vtatur.ſi quaſdã materias diruptas habeat locus & trãſmittat̃ cõtractus duobus ſucceſſoribus ſuis ſcdm prædictã obſeruationẽ,poſteaq; prædium redeat ad ſacroſanctã eccleſiã vel ad aliũ venerabilẽ locũ qui ſub titulo emphyteuſis rem ĩmobilem dederit.¶ Nam & illã pactionem,imo magis callidam machinationem reijciendam eſſe cõſtitutio iubet,id eſt ſi pactum fuerit cum œconomo & religioſo epiſcopo & alijs perſonis quas enumerauim⁹ isqui emphyteuſim contraxit vt etiã tribus perſonis defunctis:nihilominus deinceps ſucceſſoribus liceat emphyteuſeos titulo res immobiles ab eccleſia capere & alijs p̃ſonis anteponi.talem enim cõuẽtionẽ vt pote callidã factã cõſtitutio reprobauit,

TITVLVS XVII.

Quomodo vſus fructus rerum ad ſanctos locos pertinentium conſtituatur.

SI NAVTEM voluerit aliquis rẽ immobilẽ eccleſiaſticã vel emphyteuticã vtẽdi fruẽdi cã accipere,eo mõ fiat cõtract⁹ quo diui Leonis cõſtitutio ſtatuit.¶ Oportet enim fructuariũ diuitẽ cõſtitutũ eſſe, & rerũ immobiliũ & eũ aliã rẽ iure dominij dare ſacroſanctę eccleſiæ vel alij loco venerabili a quo vſumfructũ accepit.¶ Ita tñ vt res immobiles quas ipſe pro vſufructu p̃ſtat nõ minorẽ reditũ habeãt,quã ſit vſusfruct⁹ rei ĩmobilis ad ſacroſanctã eccleſiã,& alia venerabilia loca pertinẽtis:ita tñ vt illa res omnimõ quas vtendi fruẽdi cã accipiat,vel mortuo eo ad ſanctũ redeat locũ,vel adhuc viuo eo,ſi forte vſq; ad certũ tẽps vſusfruct⁹ ei relictus eſt.Impleto em̃ tpe neceſſe eſt vſumfructũ extingui.Nulla aũt licentia ſit in tm̃ tẽps; protelare,vt ẽt poſt mortẽ fructuarij res immobiles ad ſanctũ locũ nõ redeant.Nã modis omnibus defuncto fructuario pleno iure fundus ad eccleſiã redire debet:ita tamẽ vt etiã illa res quã de ſuo patrimonio ab initio fructuarius loco ſancto dedit,maneat firmiter nulla machinatione abſtrahẽda.

TITVLVS XVIII.

De pragmaticis ſanctionibus quę contra cõmoda venerabilium locorũ promulgantur.

NEMINI liceat p̃ pragmaticã ſanctionẽ aliq̃d eorũ capere, q̃ ſacroſanctis eccleſijs,alijſq; venerabilib⁹ locis cõpetũt,ſiue immobiles ſint, vel mobiles, quæ alienari nõ poſſint.¶ Sinaũt quęſtor magnificus tale reſcriptũ dictauerit vel cæteri magiſtrat⁹ intimationẽ pragmaticę formę receperint,vnuſquiſq; quinquaginta librarũ auri pœna multetur.¶ Sinaũt religioſi epiſcopi tales pragmaticas ſanctiões cõtẽpſerint:nõ ſine periculo ſe contempſiſſe cognoſcãt.nam ſi receperint eas epiſcopatus honorẽ ſę amiſſuros non dubitent.ea aut locari vel emphyteuſeos titulo dari oportet ſola quæ adminiſtratorũ arbitratu videantur tali aliquo indigere. IDEM.

SI QVIS in potẽtatu cõſtitutus diuinam pragmaticã ſanctionẽ impetrauerit cogentẽ œconomorũ vel alios adminiſtratores venerabiliũ locorũ ea quę alijs neq; locata neq; emphyteuſeos titulo data ſunt,ſibi locari vel emphyteuſeos nomine dari pœna ſacrilegij teneatur.

TITVLVS XIX.

De monaſteriis nõ vendendis vel alienãdis.

NEMINI liceat impoſterũ cuiuſcunq; monaſterij impiam vẽditionem vel donationem vel permutationem cõtrahere vbi & altare collocatũ eſt & ſacra miſſa facta & monachica conuerſatio . Sinautem tale aliquid fuerit admiſſum,& id quod factum eſt pro infecto habeatur,& is qui accepit prædium amittat, & is qui diſtraxerit,& rem & preciũ reddat ſacroſanctę eccleſię & venerabilibus monaſterijs & his quorũ cura erit(vbi aliena tũ cõtra legẽ)monaſterium rurſus in priſtinũ ſtatũ reducere.¶ Nulli aũt liceat vel titulo pignorũ,vel hypothecarũ ſacroſanctũ obligare monaſteriũ.nã & ſi tale aliq̃d admiſſum fuerit:refutari oportet ne iterũ in ſanctiſsimo monaſterio ſancta procedat miſſa.

TITVLVS XX.

Si ſterilis ager ad venerabilẽ locũ peruenerit.

SI QVIS ſterilẽ agrũ cuicũq; venerabili loco donauerit vel vẽdiderit,cõtractus nullius erit momẽti.¶ Nã & donatiõe & quãuis alienatiõe reciſa cogatur donator & vẽditor rẽ ſuã recipere quam calliditate vel fraude videẽ dediſſe vt exoneraret ſuũ propriũ patrimoniũ.¶ Oeconomus aũt vel quicũq; alius adminiſtrator venerabilis loci omne dãnũ q̃ ex hoc illicito actu cõtigerit:reſarciet ei,q̃ cũ eo contraxit,ſcdm ea quæ ſupra diximus.¶ Liceat aũt vnicuiq; ex populo ſi viderit p̃cepta impoſitę cõſtitutionis neglecta ad imperatorẽ referre,& cãlumniatoris notã euadere.¶ Omnibus aũt p̃miſſum eſt vbiq; magiſtratus gerentibus ſiue minorem ſiue maiorem poteſtatem habeant, omnia præſentis conſtitutionis cuſtodire.

TITVLVS XXI.

Quibus pœnis ſubiecti ſunt qui pręſentẽ cõſtitutione

stitutionem contempserint.

SI QVIS contra saluberrima monita præsentis cõ stitutiõis rem immobilem venerabilis loci compa rauerit: primũ quidem rei ęstimationẽ amittat, & rem qua illicitè cõparauit restituat cum omnib⁹ emolumẽ tis eius quæ in medio tempore facta sunt. & omnia lucro ec clesiæ vel alterius loci venerabilis cedant & nullam habeat ipse contra ecclesiam actionem, sed tantũ aduersus œconomos & aliàs venditorũ personas exempto iudicio moueat. nam venditorum patrimonia emptori subiecta esse ęquum est. ¶ Hoc si venditio contra præsentem legem rei immobi lis ad venerabilẽ locũ pertinentis contracta sit. Alioquin si donatio facta fuerit: tunc is qui liberalitatẽ accepit inter dictam non solũ ipsam rem cum fructibus suis & causis ve nerabili loco restituat, sed etiam aliud quãtũ accepit pœnæ nomine præstet sanctissimo loco cuius res donata fuerit ab his qui res eius administrãt. ¶ Si autem titulo permutatio nis rem loci venerabilis capiat aliquis: tunc & rem quam ac cepit, reddat: & quam ipse dedit, amittat actione eius scili cet aduersus psonas & patrimonia eorum conseruãda qui cum eo contraxerint, excepto videlicet principe cui secũdũ præfatam supra diuisionem in permutationẽ facere reũ im mobilium cũ sacrosanctis locis permissum est. ¶ Si autem pignus creditor ad corporalem detẽtionẽ acceperit, & res immobilis sit quę pertinet ad ecclesiam, vel ad alios locos venerabiles veluti domus, vel proastium, vel ager, vel ort⁹, vel panes ciuiles, vel mancipia rustica. nã mea quoq; veluti mẽbra rerũ immobiliũ sunt. ¶ Si quis igi ẽ horũ aliqd pigno ris nomĩe corporaliter acceperit: prius qdẽ neq; sortẽ quam dedit, neque vsuras quas fortè stipulatus est, exigat: deinde etiam ipsam rem cũ suis emolumẽtis venerabili loco resti tuat. sed in hoc casu aduersus œconomos vel alios admini stratores venerabiliũ locorũ actionibus creditori cõpeten tibus: omnia enim quę dixim⁹ etiã in mulierũ monasterijs vel asisterijs obtinere oportet.

TITVLVS XXII.

Quando licet hipothecę titulo res venerabi lium locorum obligare.

SI QVANDO necessaria causa ĩexcusabilis ĩmine at, vt mutuam pecuniam accipiat venerabilis lo cus, liceat œconomis etiam res immobiles obliga re pignoris iure: ita tamen vt corporaliter creditoribus non tradantur.

TITVLVS XXIII.

Quibus pœnis subiciatur qui illicitum emphy teuseos contractum iuris Venerabilis loci com ponit.

SI QVIS emphyteuseos contractũ in ecclesiastica re vel alteri⁹ venerabilis loci cõtraxerit imperpe tuũ: primũ quidẽ id qđ actũ est, ꝓ infecto habeat. deinde tantũ eũ in vno quoq; anno venerabili loco perpe tuò præstare oportet quantum præstitisset si ab initio legi tima emphyteuseos esset nulla remanẽte apud eũ ex his quę frustra ei occasiõe emphyteuseos præstita sunt. res enim ip sas cũ suis fructibus omni mõ restituere debet. Tabelliones aũt si contra legẽ emphyteuseos instrumẽta receperint: ir reuocabili puniantur exilio, vt nũquam redeãt, nec diuina sanctio ꝓmulgata fuerit. ¶ Nã nec magistrat⁹ audire super talia instrumenta vel dictare vel facta admittere & in publi cis munimentis inferere vel cõfirmare debẽt. nã si aliquid tã te delinquerint, non solũ honore sed etiã dignitate & pa trimonio cadant.

TITVLVS XXIIII.

Quomodo puniatur qui sacra vasa donat vel alienat vel pignorat vel conflat, & de panibus ci uilibus.

EISDEM pœnis coherceri oportet eos q̃ sancta va sa siue sancta dona cõtra legẽ siue pignorauerint vel distraxerint vel cõflauerit vel quocũq; modo alienauerint excepta videlicet captiuorũ redẽptione eãdem obseruãtiam iubet constitutio teneri & in alienatione panũ ciuilium.

TITVLVS XXV.

De magistratibus sine pecunia creandis.

OMNES magistratus sine pecunia creãdos decer nimus, vt neq; impunẽ aliquid deĩ: neq; sine puni tione à subiectis aliquid exigatur. IDEM.

VT AVTEM in omnibus causis exequi possit prę ses prouincię & milites qui in prouicia residẽt, subijciant & si ei nõ obtẽperauerit: annona eorum prohibeat, & mi litiam suam amittãt, & corporales pœnas sustineãt. IDEM.

CONSVETVDINARIAS iussiões ex quocũq; iudi cio procedẽtes prouinciarũ ꝓsides non recipiãt veluti de publico aquę ductu, & de portu, & de itinerib⁹ imminu endis, & de põtibus, & de imaginibus, de numeris, de ędiũ excidio vel aliorũ publicũ exigeri: vt pote in publico loco ędificatorũ. ¶ Licet autem nulla ratiõe habere præsides pro uinciarũ hęc iussionũ nisi diuinã pragmaticã iussionem intimauerit, posteaq; iudicauerit prędem oportet ꝓ suam relationem piissimo principi. nã nec diuinam pragmaticam formã tenere eum admittere cõstitutio ꝓmittit. debet autẽ & in operibus publicis suam diligẽtiam atquę instantiam præses ostẽdere. nã & patres ciuitatũ ędificatiões publicas cogere debẽt, & cõstituere. omnes autẽ milites qui in pro uincia sedent, imperio prędis subijci cõstitutio præcepit. nam & castigare eos delinquentes præsidi licet.

TITVLVS XXVI.

De criminibus.

SI QVIS crimine illigatus in iudicio præsidis pro ductus fuerit, & ne aliquid de eo cognoscat, priui legio dignitatis vel militiæ vsus fuerit: præses pro uinciæ nõ recipiat eũ. qui enim priuilegiũ ad remouẽda cri mina prętẽdit à præside: amitti nõ debet: apparitores quoq; refrenare prędẽ oportet. Et frĩ iuriosè cõuersari voluerint: non permittere, sed & cõsiliarium & omnes homines suos purissimos habeat: vt his tãtũ contenti sint quę eis publicũ administrat.

TITVLVS XXVII.

De priuatis.

PRÆSES prouinciæ fidẽ publicam nõ passim vni cuiq; ꝓstare debet: immo etiã si dederit vsque ad xxx. dies tantũ fides publica valere debet: sed & cõ demnare eos debet q intra terminũ sanctorũ sunt & exigere eos, ita tñ vt cõpetẽtẽ honorẽ sanctorũ terminus obseruet.

TITVLVS XXVIII.

De officio proconsulis.

TERMINI sanctorum non prosunt neq; homici dis, neq; adulteris, neq; raptoribus virginum. Sed & si quis tributa fisco debeat: poterit intra sancto rum terminos ab eo exigi publicum debitum, vt tam œcono mi ecclesiarũ quã defensores ad hoc subueniant præsidi, & magis quã debitorẽ eripiãt. nã si qd tale fecerint, de sua sub stantia tributa fisco reddere cõpellãtur. IDEM.

PROFECTIONES præsidum nõ oportet damnosas prouincialibus esse. nã nec angarias præsidi vel appari

tori eius facere licet. Omnes enim omnino præsides annonis suis contentos esse constitutio iubet.

TITVLVS XXIX.

Idem de vicariis præsidum & manus armatę.

NON LICET prouinciarum præsidibus in ipsis prouincijs quas ipsi gubernant, vicarios suos cõstituere: sed nec militibus cõcessum est angarias à prouincialibus petere vel quæcũq; ei detrimenta eis facere: sed & si quid dãni prouinciales sentiant, hoc præses de suo eis resarcire compelletur.

TITVLVS XXX.

De iussione præsidi produ.

SI QVIS iussiones portauerit præsidi de regiõib⁹, liceat ei eas contemnere. nam si quid canonicũ acciderit, hoc præses cũ metropolitano prouincię disponere debet.

TITVLVS XXXI.

Idem de capitali crimine damnatis.

CAPITALI crimine damnatorũ bona non ad lucrum præsidis referri, sed cognatis punitorum reddi oportet.

TITVLVS XXXII.

Idem de patronis.

INIVSTA patrocinia tam prohibere quam contemnere præses prouinciæ debet.

TITVLVS XXXIII.

Idem de capite censitis.

ALIENOS colonos siue capite censitos nemo suscipere audeat. sed & si susceperit: statim reddat. alioquin si nõ reddiderit terram desertam propter colonum vel ascriptitiorum absentiam: susceptoribus eorum irrogari æquum est. Curare aũt etiam præses prouinciæ debet ne aliquid tale contingat. Sed & si contigerit etiam si in aliã prouinciã coloni vel ascriptitij fugerint: per publicas literas reducere eos debet & hoc non solũ in dominicis prędijs obtinebit, sed etiam in priuatorum possessiõibus: quarum forte aliquis curã habet, siue quòd creditores sint, siue quòd procuratores.

TITVLVS XXXIIII.

De titulis infixis.

SI QVIS alienis agris vel ergasterijs titulos imposuerit & nomen suum inscripserit, bonorũ publicatione puniatur. Vnusquisque autem præses prouinciæ postquam ad prouinciam peruenerit, cõuocare debet episcopum, & clerum, & primates ciuitatis: & hęc diuina intimare mandata nõ solũ in metropolitana ciuitate, sed etiam in alijs prouincijs: ita vt per apparitores insinuentur sine omni municipalium damno.

TITVLVS XXXV.

De appellationibus.

OMNIS prouocatio siue per se siue per procuratorem vel per defensorem, vel per tutorem vel quẽpiam intra decem dies porrigatur: quos cõnumerari constitutio iubet ex eo die quo definitiua sententia recitata est, si consultatione prętor vel princeps occupat⁹ nõ posit senatũ ad hoc ipsum colligere. ¶ Allegatiões litigatorũ maneãt in eadẽ figura: & nullum prędiciũ patiãtur, quãuis tempus translatũ sit, videlicet eò donec princeps vacationẽ agens senatores in vnũ conuocauerit. IDEM.

SI QVIS aduersus sententiam iudicis prouocauerit, & iudicio appellationibus destinato: præsens nõ fuerit: liceat litigatori, ideſt aduersario eius intrare ĩ iudicio ĩ quo prouocatio exerceri debeat: intra biennium tamen, vt vn⁹ verbi gratia mensis supersit, & dicat suas allegationes iudicibus etiã absente eo q̃ prouocauit. Iudices autem nõ omni modo pro eo qui præsto est sententiã dicant sed interdũ pro absente ideſt, pro eo qui prouocauit iudices victricem calculum fuerant: scilicet si bonam causam habeat: neq; autem absentia eius impunita relinquatur omnimodo prouocatiõis impensas aduersario suo præstet. siue vicerit siue victus fuerit. quod si vtriq; postquã statuti legibus dies intrauerint in absentia fuerint, maneat prior sententia. cętera autem iura quæ de appellationibus posita sunt in suo permaneãt statu. nam hæc constitutio de his loquitur qui in absentia fuerint postquam statutus dies intrauerit. IDEM.

IN OMNIBVS prouocationibus obtinere iubemus, vt appellatiõe facta intra tempus statutum, si vtraq; pars fatalem diem obseruauerit sine dilatiõe iudices & ea quæ acta sunt perscrutentur & legitimũ calculũ præferant. quòd si solus qui appellauit intrauit: iudices expectent vsq; ad vltimum fatalem diem & si is qui vincit non inueniatur: perscrutetur acta & finis legitimus sequatur. quòd si victor intrauit & is qui appellauit requisitus nõ inueniatur: expectent iudices non solũ vltimũ fatalem diem, sed etiam tempus reparatiõis, ideſt tres mẽses. q̃ si q̃s transactis, is q̃ prouocauit nõ inueniat: nullaten⁹ tpis cursu calculi cofirmant: sed ex vtraq; pte iudices pscrutẽtur acta prioris iudicij: si q̃ dẽ rectè pronũciatũ est: cõfirment. Quòd si aliq̃d nõ rectè se habeat: hoc corrigere & legitimũ calculũ proferre debent. Semel aũt appellationẽ intra fatales dies vel ab vna vel ab vtraq; pte introducta nullaten⁹ biẽnalis tpis trãsactiõe primus calculi cõfirmet, sed veritas, & iustitia pscrutetur, & finis legitimus talib⁹ causis imponatur siue vna siue vtraq; parte p̃sente. & ꝓpter hoc iubemus in talibus causis non in primo itroitu omnes cognitiões referri, sed singulas ꝓpriã diem præscriptam habere. IDEM.

OMNES iudices legibus nõ interdictã prouocationẽ intra statutos dies recipere nõ recusent intra trigita dies postquã ꝓuocatio porrecta est acta cũ sua subscriptiõe litigatoribus dare: & illi apud cõpetentẽ iudicem eam intimare possint. Si q̃s aũt iudicũ hoc facere distulerit: calculus quidem tẽporis transactione nõ confirmabitur. ipse aũt iudex qui ea non obseruauerit & qui ministerium ei præbet, omne damnũ quod litigator passus fuerit actis ei non editis de suis liberis reddere compellantur, & denas libras auri pœnę nomine nostris priuatis exoluant. IDEM.

TESTAMENTA atq; donationes apud defensores ciuitatis insinuentur, aliaq; monumenta publica apud eos rectè procedant. hoc enim præses prohibere nõ potuerit: quãuis aduersus ipsum præsidem componantur, vel ad aduersus homines eius. Pacta autem conficere defensor potest ad similitudinem præsidis tam aduersus tributarias illationes deferentes, quàm aduersus seditiosos: habeat autem ex præsidali apparitione vnum exemptorem, & duos apparitores: & iudicet ĩ pecuniarijs causis vsque ad solidos trecentos.

TITVLVS XXXVI.

De præsidiis vicariis defensorũ non mittẽdis.

Si quis

SI QVIS plus petierit vt apud p̄ſidē magis quàm apud defenſorem cauſa cognoſcatur, & per diffinitiuam ſententiam reperiatur quantitas litis fuiſſe.in.ccc.ſolidos conſtituta perdat & ipſam quantitatē quæ re vera ei debetur: & actionis ſuæ diſpendio puniatur.

TITVLVS XXXVII.

De ſententia defenſorum ciuitatis.

SI DEFENSOR ciuitatis ſentētiā diffinitiuā p̄tulerit,& aduerſus eā p̄uocatio porrecta ſit:apud p̄ſidē p̄uinciæ exerceri eā oportet.Sinaūt apparitorib⁹ defenſoris iniuriā fuerit paſſus,& p̄ſes p̄uinciæ neglexerit cōpetentē vindictā ei irrogare:tūc relationem ad p̄fectū p̄torio mittat: & qđ præfecto iuſſum fuerit,ſequaī.Habeat aūt defenſor & ſcriniū publicū vbi monumēta publica deponeret & habeat vnū hoīem q̄ eadē acta debeat cōſeruare.

TITVLVS XXXVIII.

De lenonibus tollendis.

HÆC conſtitutio iubet neminem lenonē eſſe neq; in vrbe imperiali,neque in alijs prouincijs: & prohibere debēt prætores & p̄ſides. vltimo enim ſupplicio ſubijciātur qui cōtra cōſtitutiōis normā lenones eſſe auſi ſunt. Omnia autē inſtrumēta apud lenones & fideiuſſiones īterpoſitas vel à lenonib⁹ cōtra bonos mores factas infirmas atq; inualidas eſſe hæc conſtitutio iubet.

TITVLVS XXXIX.

De nefarius nuptiis & inceſtis.

SI QVIS nefariū & inceſtū atq; dānatū matrimoniū cōtraxerit:liberos aūt legitimos ex priore matrimonio nō habuerit:ſtatim ſuis facultatibus careat, & dos quæ ei data eſt fiſci iuribus vendicenī.Poſt publicationem aūt & cinguli ſui patiaī amiſsionē, & exilio puniaī.qđ ſi vilior ſit & corporalibus cohertionibus ſubſiſtit & vxor ei cōtra leges nupta eaſdem pœnas patiaī, ſcilicet ſi nulla iuſta excuſeī ignorātia:Si aūt liberi ſint ei q̄ īceſtas cōtraxerint nuptias,illi aūt liberi legitimi ſint,q̄ forte ex alio legitimo matrimonio p̄creati ſunt,pœna patris ſui iuris fiāt & paternas accipiāt facultates:ſictn̄ vt patri ſuo alimonias p̄ſtēbeāt: & q̄ neceſſaria ſunt adminiſtret.¶Hæc aūt omnia valeāt poſt bienniū quā hæc cōſtitutio fuerit intimata.nā intra bienniū oēs q̄dem illicitas nuptias,ſi q̄ contractæ ſint,diſſolui conſtitutio iubet ſine pœna eorū q̄ nuptias illicitas contraxerūt.¶Liberi aūt q̄ ex huiuſmodi matrimonio nati ſunt,tres partes bonorū paternorum p̄ſtent: quartā fiſco,ſcilicet ſi ingrati ſunt tales liberi & legitimi nō ſunt.nā ſi alij liberi legitimi ſunt:tūc q̄dē quartā partē fiſcus capiat.cætera aūt bona inter ſe legitimi liberi & q̄ ex licito mr̄imonio nati ſunt patiantr̄ tā ex teſtamēto quā ab inteſtato.Mulier aūt q̄ cōtra leges nupſit,ſuā dotē tm̄ accipiat.ſed hęc oīa intra bienniū valeāt.nā poſt bienniū ſuperiora iura valebūt,q̄ in primo capite dicta ſunt.nā ſi poſt bienniū in illicitis nuptijs aliquis p̄manſerit:pœnis in primo capite dictis ſubijciaī.¶Idē in dominis,vt ſi ante bienniū illicitas cōtraxerint nuptias.nā biennij indulgētia illis p̄ſtita eſt, qui iam cōtraxerunt cōtra leges matrimonia vt intra bienniū ſeparentur:quòd ſi nō fuerint ſeparati, ſed perſeuerauerint in toto biennio:pœnis p̄imi capitis ſubijciantur.

TITVLVS XL.

De naturalibus liberis.

SI QVIS cū muliere libera cōſuetudinē habuerit cuius nuptiæ interdictæ nō ſunt: & liberos ab ea p̄creauerit,poſt ea q̄ inſtrumenta dotalia cōpoſuerit:ei nō ſolùm iam nati liberi legitimi & in eius poteſtate ſint,ſed etiam poſtea procreati.

TITVLVS XLI.

De pignoribus & vſuris capiendis.

SI QVIS ruſtico mutuauerit:terram eius in pign⁹ acciperenō audeat: vſuram aūt ſumere eum æquū eſt.ſiquidem aridos fruct⁹ mutuauerit octauā.ſinaūt ſolidos mutuauerit ſiliquā annuā p̄ ſingulo aureo capiat donec ſcilicet totū qđ d̄betur fuerit à debitore ſolutū.

TITVLVS XLII.

De legitima portione filiis relinquenda.

OMNES tam maſculi quàm fœminæ decedentes ſi vnū filium habeant,tertiam partem ſubſtātię ſuę ei relinquāt falcidiæ nomine,eodem obtinente iure,& ſi duos vel tres vel quatuor liberos reliquerint.Sinautem vltra quatuor ſint:dimidiā ſubſtātiæ paternæ habeāt, vt in hoc caſu falcidia lex dimidiam partem contineat,id eſt ſex vncias ſubſtantiæ defuncti.Nulla autem differentia eſt,vtrū ab inſtitutione hæredis an fideicommiſſarij datione legitima pars liberis præſtita ſit.Hoc autem quod de filijs & filiabus diximus,teneat etiā in omnibus deſcendētibus p̄ſonis:q̄bus ſcilicet de inofficioſo agere p̄miſſum eſt.

TITVLVS XLIII.

De nuda hęreditatis proprietate filiis dimiſſa.

SI QVIS liberos & vxorē habens in vltimis ſuis elogijs iuſſerit totius ſubſtantiæ ſuæ vxorem q̄dem vſumfructum habere, liberos autem nudam p̄prietatem,q̄d iuris ſit.& dicimus vſque ad partem legitimam falcidiæ habituros liberos etiam vſumfructū proprietatis:reliquam autem vſusfructus portionem vxori dādam: quia ſi nudam proprietatem ſine vllo vſusfructus ſolatio habeant liberi,nihil prohibemus fame eos perire.¶Hæc autem quę diximus teneant tam in patre defuncto quā in auo & proauo & in omnibus ſuperioribus perſonis:eodem videlicet iure obſeruando. Et ſi mater decedens marito ſuo vſumfructū totius patrimonij ſui reliquerit, & liberis ſuis nudam proprietatem:idem eſt & in auia & in proauia.

TITVLVS XLIIII.

De nepotibus ex filio & filia natis.

SI QVIS nepotes ex filio reliquerit & ex filia nepotes vel neptes pariter ad hæreditatem aui defuncti ab inteſtato vocent̄ & nō minus tertia parte ſicut antea accipiant ſed integram portionem cōſequātur nepotes ex filia nati qualem accipiūt nepotes ex filio p̄creati.¶Itē ſi auia deceſſerit nepotibus ex filio & ex filia derelictis oēs pariter ad hæreditatem auiæ ſuæ vocentur: & omnino nulla ſit differentia vtrum ex filio,an ex filia procreati ſint.¶Item ſi quis ſine dotalibus inſtrumentis ſed ſola nuptiali affectione matrimonium contraxerit & liberos habuerit, poſteaq; ſoluto priore matrimonio ſecundas nuptias cum alia muliere contraxerit,& dotalia inſtrumenta ei fecerit, & alios liberos habuerit:omnes liberi eius tam ex priori matrimonio nati quā ex ſecundis nuptijs procreati pariter ad hæreditatem vocentur quāmuis primū matrimonium ſine dotalibus inſtrumentis contractum eſt.

TITVLVS XLV.

De iis qui ſine liberis & vxoribus legitimis deceſſerunt.

SI QVIS neq; liberos legitimos habens neq; vxorē legibus cognitam deceſſerit,& concubinā reliquerit ex qua filios naturales habuit:cōcubinā aūt dicimus talem q̄ libera cōſtituta in domo defuncti erat vſq; ad mortē eius & ſi liberi naturales ī domo ei⁹ ab ipſo p̄creati ſunt & nutriti. Si hæc igitur ita ſint:veniant ſimul tam

ipsa cõcubina quàm liberi eius naturales ab intestato in substãtiã defuncti nõ vt totã accipiãt, sed vt duas vncias tantũ cõsequantur substãtię defuncti patris, & distribuantur inter eos & matrẽ: ita tñ vt mater vnius liberi portionẽ accipiat, & p capita diuisio rerũ fiat. Quòd si cõcubina ante cõcubitorem suum decesserit, & filios naturales reliquerit: nihilominus duas vncias liberi naturales cõsequantur. hęc autẽ de ea cõcubina dicim⁹ quę sola erat in domo defuncti cõcubitoris. alio quin si quàmplures fuerint mulieres quas in cõcubinatu defunctis habebat ex quib⁹ & liberos naturales habuerit: nulla legitima dabit neq; cõcubinis neq; liberis earũ ad successionẽ defuncti venire: quoniã meretrices magis quàm concubinę tales sunt cũ quibus passim defunctis dormiebat: sed illã solam cũ ꝓgenie sua ad hęreditatẽ defũcti vocam⁹ quę quo dammodam vxorẽ legitimã imitatur: & nulla differẽtia est, vtrũ naturales eius liberi masculi aũt fœminæ sint. hæc autẽ in futurum tempus obtinere constitutio iubet.

TITVLVS XLVI.

De patre qui filię dotẽ dederit vel filio ꝓpter nuptias donationem.

SI QVIS ꝓ filia sua dotẽ genero dederit vel ꝓpter nuptias donationẽ ꝓ filio suo nurui p̃stiterit: post ea ipse pater decesserit testat⁹ siue intestat⁹, & nõ spãliter expresserit vt nulla collatio fiat dotis vel antenuptialis donatiõis. Si hoc igitur ita sit, is q̃ succedere iure patris voluerit cogat cõferre dotẽ vel ante nuptialẽ donationem.

TITVLVS XLVII.

De his qui res suas filiis distribuere voluerint.

SI QVIS res suas liberis suis distribuere velit siue intestamẽto siue alia quadã voluntate liceat q̃dem ei hoc facere: dũ tamẽ distributionẽ cõfirmẽt sua subscriptione. Quòd si ipse subscribere nolit, faciat liberos suos subscribere: inter quos & rerũ distributio fit. Quòd si nõ ita fecerit, veletiã sine testib⁹ volũtatẽ suam cõdiderit: sciat ea nullius esse momẽti. Ideoq; liberi eius omnes ita substantiam eius partiantur inter se ac si sine vlla distributiõis voluntate parens eorum decessisset.

TITVLVS XLVIII.

De iis qui negauerint manũ esse in scripto.

SI QVIS ꝓbatã manu sua scripturã negauerit, & dixerit tale scripturã suã nõ esse, & postea actor ꝓbatiõibus vexẽt & aliis difficultatib⁹: vel si literas quide agnouerit: dixerit autẽ pecuniã sibi numeratã à creditore nõ esse, in vtroq; casu si cõuictus sit in duplo debitã pecuniã actori p̃stet. Quòd si iudex cõtra p̃sentem legẽ iudicauerit: ipse pœnã actori reddat. Hoc autem ita se habet: nisi fortè actor ꝓbationibus deficiẽs sacramentũ reo detulerit: tunc enim si reus sacramẽtum dare noluerit, sed veritatẽ cõfessus fuerit: dupli pœnã euitabit. q̃ si lõgiore tempore litigio extẽso ad sacramẽtum actor recurrerit postea q̃; reus sacramenti timore veritatẽ cõfessus fuerit: dupli q̃dem pœnã euitabit. cogat aũt omnes impẽsas quas actor ꝓpter improbitatem eius fecerit sacramẽto actoris p̃stare. si q̃s aũt dixerit sibi nullã adnumeratã esse pecuniã: postea autem confessus fuerit & dixerit etiã se particularẽ solutionẽ soluisse: quãuis re vera p̃soluerit: attamen nihilomin⁹ integrã partem p̃soluat. sed & si reus literas actoris ꝓtulerit, easq; suas esse actor negauerit, & postea reus veritatẽ probare potuerit: cogat actor non solum illud imputare reo quod literis declaratur: sed etiam alterum tãtum persoluat pœnæ nomine mendacij sui. & in hoc casu sacramenti ratio eadem habeatur tam in actoris quàm in rei persona.

TITVLVS XLIX.

De litigio misso pro culpa supra tutorem & curatorem.

QVOD SI litigium ꝓ tutores vel curatores vẽtilet ur: poneenim principales p̃sonas impuberes esse vel adolescẽtes: tunc pœnę axactio ꝓpter improbam negationẽ aduersus ipsos tutores vel curatores cõpetat. Hęc autem constitutio nullam facit innouationem in legibus quæ duplum vel quadruplum in quibusdam casibus exigi pręcipiunt.

TITVLVS L.

De detencatione facta.

SI QVIS RERVM detentator in rem actiõe ab aliquo conuentus dixerit actorẽ rerũ dominiũ nõ esse: actor autẽ probauerit suũ dominiũ esse, & ꝓbationib⁹ cõuict⁹ reus postea dicat hypothecarũ titulo vel alio quodã iure ad se res ꝓtinere: tali pœnę subijciatur, vt adhuc lite in suspenso cõstituta, res ad actorẽ transferatur: & post trãslatã possessionẽ tũc si quas sibi putauerit actiones competere: eas moueat is qui trãsposuit possessionem.

TITVLVS LI.

De ancilla concubina facta.

SI QVIS neq; legitimã vxorẽ habeat, neq; liberos legib⁹ cognitos: ancillã aũt suã concubinã habuerit, & liberos ex ea susceperit, postea q̃; eã cũ liberis suis manu miserit, & ius anulorũ aureorũ eis impetrauerit, & natalib⁹ eos restituerit, ĩstrumẽta q̃; dotalia cõscripserit quàmuis & postea nullos habuerit liberos: attamẽ & vxor legitima sit & liberi q̃ ante dotalia instrumẽta sunt nati tã legitimi quàm in potestate patris sui naturales efficiantur, & successionem eius ab intestato capiant.

TITVLVS LII.

De iis qui ancillã duxerũt putantes eam liberã.

SI QVIS per errorẽ ancillã duxerit vxorẽ liberam eam putans: vel ex contrario, si libera mulier seruo ꝓ errorẽ cõiuncta sit, postea q̃; veritas reperta fuerit: dicendũ est oĩno nuptias nõ cõstitisse. Inter liberũ enim & ancillã vel seruũ & mulierẽ liberã nuptię contrahi nõ possunt. q̃ si ꝓ calliditatẽ vel cõniuentiã dñi seruus vel ancilla matrimoniũ cõtraxerit cũ libera p̃sona (forte enim dñs ancillam suã vt liberã viro ingenuo cõiunxit) & dotẽ ꝓ ea præstiterit vt propter nuptias donationẽ lucrẽ totam vel pro parte. Si quid igitur tale contigerit ipsa donatione dotis & ancilla libera fiat, & nuptię consistãt: nulla lege quantũ ptinet ad seruitutẽ huiusmodi matrimonium concutiẽte. Si aũt domin⁹ specialiter quidem nuptijs ancillę suę vel serui nõ cõsenserit, sciẽs aũt quid agat nõ ꝓhibuerit: fortè enim ideo hoc facit vt postea negotiũ moueat homini libero q̃ ancillã eius duxerit vxorẽ, vel ingenuę mulieri q̃ seruo eius nupta est. Si q̃d igitur tale euenerit: licet specialiter dñs nõ cõsenserit: attamẽ sciens nõ ꝓhibuerit, & nuptię integro iure consistant & de seruili cõditione p̃sona eripiat ad ingenuitatẽ illo sine dubitatione aperto liberi qui ex huius nuptijs procreati fuerint tam ingenui quàm legitimi sint.

TITVLVS LIII.

De seruo & ancilla egrotante.

SI QVIS SERVVM suum ægrotum vel ancillam morbosam contempserit & nullam curam eis fecerit, necesse est eos liberos esse. seruus enim per titulum pro derelicto à domino suo conceptus in libertatem eripiatur: eodem iure etiam in ancilla obtinente.

Ideoq;

Ideoq; nuptiæ inter eos legitimæ contrahi poſſunt: & iſtę quidem cauſæ ſunt per quas bona gratia matrimonium diſſoluatur. his autem admunerari debet etiam in expeditione degentis magiſtri militis diſſolutio de qua dicẽdũ eſt in cõ petenti tempore in quo etiam cauſas ſubtilius repudijs di cturi ſumus.

TITVLVS LIIII.

De iuſte diſſociatis.

ILLVD certũ eſt qđ in his cauſis ex q̃bus mr̃imo niũ diſſoluitur ſi velit mulier poſtea nubere annũ prius expectare debet p̃pter ſanguiuis cõfuſionẽ.

TITVLVS LV.

De adſcriptitio qui liberam mulierem habe re non poteſt.

ALIENVS aſcriptitiꝰ liberã mulierẽnõ ducat vxo rem neq; ſciẽte neq; conſentiente domino. quòd ſi tale aliquid auſus fuerit facere: liceat domino & re trahere cum modica caſtigatione ſiue per ſe ſiue per magi ſtratus & copulatã ſibi mulierem diſiungere. tales enim nu ptię neq; nuptię ſunt, neq; dos vlla eſt, nec donatio propter nuptias intelligitur.

TITVLVS LVI.

De mulieribus ſine dotalibus inſtrumentis.

SI QVIS ſine dotalibus inſtrumentis affectiõe ma riti vxorẽ duxerit: nõ audeat ſine cã legibus cogni ta repudiũ ei mittere: alioquin quartã partẽ ſubſtã tiæ ſuę deceptę mulieri p̃ſtet. hæc aũt quarta pars talẽ diſtin ctionẽ decipiat. nã ſiquidẽ quadrigentarũ librarũ auri mari tus facultatẽ habeat vel minꝰ quarta parte ſubſtãtię ſuę oĩ modo receptę mulieri p̃ſtet, id eſt cẽtũ libras, ſi quadragĩta centũ librarũ ſubſtantiã habuerit: vel minus, ſi minores ha beat facultates. Quòd ſi tantas habeat opes vt etiã quadrĩ gentarũ librarũ auri ſummã excedant: tũc centũ tm̃ libras ei maritus præbeat. Sed ſiqdem p̃ maritũ ſteterit quo minus matrimoniũ cõſiſtat & ſine cauſa repudiũ miſerit: in hoc ca ſu ſoluto mr̃imonio annũ expectet mulier poſteaq; ſine im pedimẽto ad ſecũdas trãſeat nuptias. q̃ ſi p̃ mulierẽ ſteterit quo magis matrimonium diſſoluatur, quinque annos ex pectet: & his tranſactis ad ſecundas nuptias migret, ſi velit.

TITVLVS LVII.

De mittendo filiofamilias repudium.

SI FILIVSFAMILIAS vxorem duxerit, nõ ha beat licentiã vxori ſuę repudiũ mittere ſine pater no cõſenſu. Idẽ dicimus & in filiafamiliâs vxore. nãnec ei repudiũ mittere ſine paterno cõſenſu marito ſuo p mittimus. alioquin dotem quam pater ſuſcepit vel propter nuptias donationem non cogatur reddere.

TITVLVS LVIII.

De morte mariti vel vxoris.

SI MORTE mariti vel vxoris matrimoniũ ſolu tũ fuerit, ſupſtes p̃ſona dotẽ vel p̃pter nuptias do nationẽ ſecundũ pactiones factas lucret̃: ita tm̃ vt diſpares nõ ſint pactiones. nõ enim admittimus tales cõuen tiones q̃ marito q̃dem dimidiã partem dotis mortua mulie re p̃ſtant. vxori aũt tertiã partem p̃pter nuptias donationis marito moriẽte. Exęquari pactiones ab vtraq; parte decet. ideoq; ſupfluũ vniꝰ portiõis tollimꝰ vt etiã in p̃ſona mariti tertia pars dotis expectet̃. exęquationẽ enim partiũ ita fieri cõſtitutio iubet, vt maior pars diminuto ſupfluo ad mino ris partis quantitatẽ cõcurrat. Si q̃d tm̃ ex dote lucratus fue rit marit⁹ muliere mortua, vel ſi mulier lucret̃ ex donatione p̃pter nuptias mortuo marito, hoc habeat pleno iure: & ha beat p̃tãtem quo voluerit mõ eã diſponere ſiue p̃ legatorũ titulum, ſiue alia quauis alienatione. Si aũt decedẽs eas res nõ alienauerit, vel oẽs vel quaſdẽ ex eis maneant apud libe ros pręcipui honoris vitę: ſiuę ſcripti fuerint hęredes ab ea perſona quę tale lucrum ſenſerit, ſiue non, niſi fortè ingra ti circa eam extiterint.

TITVLVS LIX.

De ingratis liberis.

SI INGRATI circa eam p̃ſonã extiterint: liberi q̃ lucri aliq̃d acceperint, quãuis tales res nõ aliena uerit ſpecialiter ſiue inter viuos ſiue in teſtamẽto ſuo: attamen hæredes eius eaſdem res capiãt excluſis videli cet modis omnibus liberis. Illud certũ eſt q̃ ſi filij ſint & an tè defunctis filijs: nepotes pariter cũ ſuis patruis ſiue auũcu lis in eundem honorẽ pueniãt. ſic tm̃ ſui patris hæreditatẽ amplectunt̃. Hoc aũt ſolùm nõ in dote & donatione p̃pter nuptias teneat, ſed etiam in illis matrimonijs q̃ ſine dotibus cõſiſtũt in q̃bus quartã partẽ ſubſtantię ſuę marit⁹ vel vxor læſæ p̃ſonæ cõpellitur dare, ſecundũ præfatam diuiſionem.

IDEM.

SI mulier poſt mortem mariti nondũ annali ſpacio com pleto ad ſecũdas puenerit nuptias: omnibꝰ quidẽ modis inter infames erit. ſed ſiquidem liberos ex priori matrimo nio nõ habeat: infamiã quidẽ exoluere poterit ſi p̃ces impe ratori porrexerit, & diuino principis nutu priori opinioni reſtituta fuerit, res autẽ ex priore marito ſibi relictas nullo modo lucrabit̃, ſed decẽ p̃ſonis eodẽmodo accreſcũt, id eſt vſq; ad ſcđm gradũ in ſuperioribꝰ & inferioribꝰ & ex latere venientibus dinumeratiõe facta eodemq; modo decẽ p̃ſonis collectis. Sũt aũt hę pater & mater, auus & auia, filiꝰ & filia nepos & neptis, frater & ſoror. His autẽ p̃ſonis nõ apparẽ tibus & ea quę priori marito tali vxori relicta ſunt, fiſci iuri bus vendicet̃. ſed neq; p̃pter nuptias donatiõe potiri cõcedi tur, quãuis pactionũ tenor đclarauerit: ſed nec copulato ſibi ſecundo marito ante annale tẽpus poterit dotẽ dare vltra tertiã p̃tẽ ſubſtãtię ſuę: ſed nec aliquo extraneo caperealiq̃đ per vltimã voluntatẽ p̃mittit̃. omnino em̃ cũ alio nõ habet teſtamẽti factionẽ: ideoq; nec hęreditatẽ ſibi relictã, nec le gatũ neq; fideicõmiſſum neq; mortis cauſa donationem ca pere poterit, ſed ea quę relicta ſunt ſiue legata ſiue fideicõmiſ ſa ſiue hęreditatis particularis datio ap̃d cohęredes eius rema neant. Si nautẽ ipſa ſola hęres ſcripta eſt: ad eos bona defun cti pueniãt quos ab inteſtato leges vocant. Hęc de his quę ex teſtamẽto tali mulieri relinquũtur. Nã ſi ab inteſtato ad agnatorũ ſuorum hęreditatem vocent̃: nõ omnibꝰ ſuccedere poterat: ſed vſq; ad tertiũ gradũ ab inteſtato hęreditatem capiat. vlterioris autem gradꝰ cognatis ideo nõ ſuccedat. Si aũt liberos habeat, & non expectauerit anni ſpaciũ, ſed ad ſecũdas p̃peraverit nuptias: & hæc quidẽ infamis erit: ſed tamẽ nec principis indulgentia priori reſtituetur famę: niſi liberis ex priore matrimonio natis dimidiã partẽ ſubſtantię ſuę donauerit purè & ſine vlla cõditione ita vt nec vſumfru ctum retineat ſibi, ſed tẽpore ſecũdi matrimonij ſimpliciter dimidiã p̃tem facultatum ſuarũ eis donet. hoc enim facto & principali reſcripto ſecuto priſtinã famã ſibi renouabit. Inter eos autem liberos quibus dimidiam partem bonorum ſuorum donauit res donatæ æqua portione diſtribuant̃. & ſiquidem filij ſint: in capita diuidanturres eis donatę. Si nau tem nepotes ſint: patris: ſui portionem accipiant, vt videan tur quodãmodo in ſtirpes ſuccedere. & ſiquidem omnes liberi inteſtati deceſſerint: hæreditas eorũ ad matrem perue niat. proculdubio dimidiam partem bonorum ſuorum quã ſemel dedit, iterũ receptura. quòd ſi teſtamento facto deceſ ſerint: neceſſe eſt res quas dereliquerint, ad ſcriptos eorum ſucceſſores peruenire.

TITVLVS LX.

De impleto statuto tempore.

SI MVLIER post priores nuptias repudio vel morte mariti solutas ad secundũ migrauerit matrimoniũ anno scilicet legitimo cõpleto, siquidẽ nullos habeat liberos: siue q̃stiõeres sibi derelictas à priore marito pleno iure possidebit non solùm iure vsusfructus, sed rerũ etiam dñio potitura. Quòd si liberos ex priore matrimonio habeat, & ad secũdas q̃uenerit nuptias: in primis q̃dem carebit p̃pter nuptias donatione: deinde aũt omnia alia liberalitate q̃ ad eã q̃uenerint siue inter viuos, siue in vltima volũtate maritus ei q̃dpiã dederit vel dereliquerit, siue institutionis nomine, siue legati vel fideicommissi causa. Hoc aũt q̃d diximus carere eam oĩbus quæ ex substantia mariti ad eam q̃uenerint, intelligendũ est quantũ ad rerũ dñium. vsusfructꝰ em̃ earũ rerũ ipsi mulieri p̃maneat p̃prietate, scilicet eo tpe liberis cõpetẽte, quo secũdas nuptias mater eorũ contraxerit. Si naũt illa decesserit etiã vsusfructꝰ eis accrescat. Et hæc omnia iura cõiter locũ habent tã in vxoris psona, quam mariti. Si fortè ipse secundas contraxerit nuptias nulla discretione habita vtrum dotes vel propter nuptias donationes p̃ se ipsi dederint, an alius magis p̃ eis. Nec post dissolutũ matrimoniũ liceat supstiti res dotales, vẽdere, vel pignori ponere: sed vsumfructũ capiat nõ fit p̃scriptio filijs cõtrahentibus nisi triginta annorum post pupillarem ætatẽ aut post obitũ parentũ si tacuerit. nam vnus ex parentibus nõ liceat filijs agere si res distractæ fuerint ad eorum aũt rerum.

TITVLVS LXI.

De non alienandis rebus prioris matrimonii.

ADEO aũt p̃dictarum rerũ post secũdas nuptias patris vel matris liberis ex priore matrimonio natis dominiũ competit, vt nõ possit pater vel mater eorũ res eaſdem firmiter alienare, nec hypothecæ titulo obligare: q̃m ius vtendi fruendi tm̃ modo parentibus cõcessum est. sed clemẽtius quidem res temperabit vt statim q̃dem liberi nõ possint suũ parentẽ vetare si eaſdem res alienare voluerit sed post obitum eius eas vendicabunt sine vllo obstaculo. & nõ solũ ipsi, sed etiã eorum hæredes res distractas vel pignoratas vẽdicabũt. & non solũ aduersus emptores, vel creditores sed etiam successores eorũ in rẽ mouebit actio, nulla temporali p̃scriptione exclusi: nisi fortè triginta annorũ curricula transacta fuerint: quæ computari oportet ex eodem tempore, videlicet quo liberi suæ potestatis effecti sunt, excepta videlicet pupillari ætate: quia impuberibus nulla temporis computatio currit.

TITVLVS LXII

De alienatione rerum primi matrimonii.

NVLLAM post hęc electionem habeat pater vel mater ad secundas perueniens nuptias res p̃dictas cui voluerit liberorũ suorum adijcere: sed ad oẽs liberos hæ res veniant in capita distribuẽdę: nisi fortè nepotes ex filio vel filia p̃ponãtur. hi enim in stirpes vocantur & patris sui vel matris portionem accipiũt. Illud aũt q̃d supra diximus & in talibus rebus alienatio à parẽte facta irrita nõ sit, nõ sine distinctione teneatur, sed interdum pro parte valeat, id est p̃ ea quam casus ille fecit q̃ extat nullis liberis superstitibus p̃ rata scilicet totius pactionis. ¶ Hoc aũt quod dico tale est: quædã mulier nupsit & pepigit cũ marito suo vt soluto matrimonio si liberi superstites fuerint in totum propter nuptias donationes habeãt si nulli liberi supstites fuerint, tertiã partẽ habeat mulier. Ecce: in hoc casu si dirupto priore matrimonio secũdas contraxerit nuptias mulier, tribus liberis superstitibus, & vnus ex his decesserit: partẽ tertiam mulier pleno iure possidebit, & alienare firmiter poterit quantum mors filij lucrari eam patit ex tertia portione quæ illo casu continet̃ qui locũ habet si liberi superstites nõ sint, id est vt tertiã particulam tertiæ partis mater lucretur, eamq̃; firmiter alienare possit: in cæteris aũt portiunculis inutilis erit alienatio. q̃d si cõtigerit oẽs liberos mori sine liberis: necesse est totam tertiã portionem matrẽ habere, quam habuisset ab initio, si nullis liberis supstitibꝰ priores nuptias solutæ fuissent. Ex his igitur illud apparet q̃ alienatio à parente facta interim in suspenso esse potest pro parte q̃dem valere vno filio defuncto: pro parte autem in suspenso esse: vt si omnes liberi moriãtur tota tertia portio firmiter alienata esse videat̃. Illud indubitatũ est, quòd filius ingratus circa parẽtes ostensus his portionibus excludẽdus erit. in hoc enim tantummodo casu ius electionis parẽti cõceditur. Ingratum autem intelligere debemus eũ qui circa patrem & matrem ingratus probatur, vel omnimodo qui circa eum ingratus est, qui vltimus decesserit.

TITVLVS LXIII.

De non alienanda nisi portione vnius.

PATER vel mater q̃ quæué ad scdas migrauerit nuptias, nõ habet licentiã siue inter viuos siue in vltima volũtate liberalitatẽ vllam cõferre in nouercã liberorũ suorũ vel vitricũ vltra eã partẽ q̃ ad vnũquenq; liberorũ suorũ ex substantia eius peruenerit. Ideoq; si vnum filium habet: dimidiam partem eidem filio suo cõseruet, & alterã partem nouercæ vel vitrico p̃sentet. si naũtem duos filios habeat: tertiam tantummodo bonorum suorũ nouercę vel vitrico liceat ei p̃stare. quod si tres habeat liberos: quartam partem si velit det: & regulariter tantã partem nouercæ vel vitrico liceat ei dare quantam singuli liberi haberent. Sed si in testamẽto suas facultates diuidere parens voluerit, & nouercæ vel vitrico quidpiam donare voluerit: legati vel fideicommissi nomine pariter substantiam suam distribuat vt vitricus vel nouerca vnius liberi hãc portionem habeat. hoc si liberis suis non ex disparibus partibus facultates suas parens diuisit. nã si disp̃ares portiones eis p̃stiterit: necesse est nouercã vel vitricũ illi filio cõparari qui minimam portionẽ acceperit: ita tñ vt vnusquisq; liberorũ nõ minus lege falcidia habeat: nisi fortè appareat ingratus. Id aũt q̃d diximꝰ de patre & de matre, teneat & in auo & in auia: & nõ solũ in filio filiáue, sed etiam in nepote neptáue.

TITVLVS LXIIII.

Cuius temporis computatio expectari debeat, & quomodo superflua quãtitas distribui debeat.

SED EST q̃situm multotiens in iudicijs quo tempore cõputationem patrimonij parentis facere debeamus: vtrum eo quo dotem vel antenuptias donatione vel aliam qualem vis liberalitatem adscripsit vel dederit vitrico vel nouercę: an magis illud tẽpus spectari oportet ex quo parẽs moriatur. & dicimus euẽtum inspici oportere, id est illud tempꝰ quo parens mortuus est: vt secundũ patrimonij quantitatem quod postea inuentum fuerit: ita diuisio fiat inter liberos ex priori matrimonio natos & nouercam vel vitricũ: ita, vt si quid plus nouercæ vel vitrico datum vel relictũ fuerit: hoc redeat ad liberos qui ex priore matrimonio nati sunt, & pariter inter eos distribuat̃. Si nautẽ ex secũdo matrimonio liberos reliquerit: id q̃d de sua substãtia amplius æquo dedit: irritum permaneat vt inter oẽs & ex priore & ex secundo matrimonio natos liberos diuidatur. Illud verò certum est quòd & primi & secundi & tertij matrimonij liberi singuli suæ matris dotẽ vel proprij sui patris ante nuptias donatiões accipiãt, & æqualiter omnino diuidant, siue ad alias peruenerit nuptias pater vel mater, siue non.

TITVLVS LXV.

Delegato superstiti personę relicto.

SI autem legatum defuncta persona superstiti parti reliquerit: deinde superstes noluerit ad illas nuptias venire: liceat ei suo iure legatum possidere & alienare siue inter viuos, siue in vltima voluntate: & liceat ei eo quo voluerit modo disponere.

TITVLVS LXVI

Si repudio matrimoniū solutum sit, quid statui oportet de lucris nuptialibus.

OMNIA aūt q̄ diximus de lucro dotis vel ꝓpter nuptias donationis ex morte mariti vel vxoris ad alterutrā psonā ꝓueniētis trahēda sunt. & ad ea lucra q̄ p repudiū mr̄imonio soluto ad vtrāq; partē ꝓueniāt, idem iuris est. Et si bona gratia nuptię dissiūctę sunt: liberis em̄ res lucro cedētes seruabunt̄. Idē dicimus etiā de eo lucro qđ mulieribus p̄stare necesse est sine nuptijs. quartā partē em̄ quā ex facultatibus mariti acceperint liberis suis seruare coganť. Et si secundas contraxerit nuptias maritus: filij sui ex priori matrimonio nati res quas lucratus est, custodiat.

TITVLVS LXVII.

De augenda vel minuenda dote propter nuptias donatione.

LIBERA licētia sit tā mulieri quā etiā marito, tā augere quā diminuere dotē vel ꝓpter nuptias donationem etiā adhuc constante mr̄imonio: qđ in primis q̄dem nuptijs sine distinctiōe verū est. in secūdis aūt nuptijs liberis q̄dem ex priori matrimonio extātibus diminuere dotē vel ante nuptias donationē nō licebit, quāuis augere eas nō est ꝓhibitum. Si autem nulli liberi ex priore matrimonio sint: & tunc augere & diminuere dotem & propter nuptias donationem sine vllo obstaculo licet.

TITVLVS LXVIII.

Si vsufructu a marito relicto vel contra, fiant secundę nuptię.

SI QVIS in vltimis suis eulogijs vsumfructū vxori suę reliquerit, siue mortis cā donauerit, vel viuus vsumfructū ei cōcesserit, posteaq; ad secundas nuptias vxor migrauerit: nō statim ei ꝑeat vsusfructus, sed habeat eū integrū mulier quoad vixerit: post mortē aūt eius redeat vsusfructꝰ ad suā ꝓprietatem. Hæc aūt ita sunt, nisi specialiter maritus q̄ donauit vsumfructū, sub hac cōditione dederit, vt si mulier ad secundas ꝓuenerit nuptias vsusfructus extinguaťr. Idcoq; dicimus: & si mulier marito suo vsūfructū donauerit, vel i vltīa volūtate reliquerit. sed hęc de iure vtēdi fruēdi qđ liberalitate alteri ab altero datū est.

TITVLVS LXIX.

Si vsusfructus dotis nomine vel propter nuptias donationis causa constituatur.

SI AVTEM vsusfructus dotis causas vel ꝓpter nuptias donationis gratia datus sit: tūc vetera iura illibata maneāt, id est vt apd maritū vel mulierē sit: quāuis cōtrariū in suo testamēto psona decedēs exp̄sserit.

TITVLVS LXX.

De rebus maternis vel nuptiarū lucris quę ad filiumfamilias peruenerunt: & de castrensi vel quasi castrensi.

QVODCVNQVE filius vel filia acq̄sierit siue ex materna linea, siue ex cā nuptiali, siue ex q̄licunq; huius rei vsumfructū oī modo pater habeat: quāuis sēcas cōtraxerit nuptias. Loquiť aūt de liberis q̄ in ptāte parentū sunt, exceptis videlicet castrēsibus & quasi castrēsibus peculijs. ea em̄ sine aliq̄ distinctiōe parētibꝰ nō acq̄runt̄: neq; qđ ad ꝓprietatē ptinet, neq; qđ ad vsūfructū expectet: sed sunt pleno iure liberorū quāuis in ptāte parētū fuerint.

TITVLVS LXXI.

Si mulier res quas liberis suis donauit quasi ab ingratis vel secundas nuptias suas reuocare maluerit.

SI MVLIER liberis suis res quas donauerit postea q; ad sēcas puenerit nuptias & ingratitudinis vel amēto donationē semel à se factā reuocare maluerit: nullo modo poterit hoc facere nisi spāliter ꝓbauerit vel quod vitæ eius filius insidiatus est, vel quod manus impias ei intulerit, vel quod tales īsidias ei comminauerit vt facultatibus suis totis priuetur.

TITVLVS LXXII.

Vt secundo marito copulata mulier prioris viri dignitatibus vel priuilegiis non vtatur.

MVLIER quæ ad secundas migrauerit nuptias priuilegijs vel dignitatibus prioris viri non vtatur.

TITVLVS LXXIII.

De libertis mulieribus quę patronis suis cōiunctę sunt.

SI LIBERTA mulier patrono suo copulata nuptijs q̄dem eius ipsa renūciauerit: ad sēcdm aūt matrimoniū migrare voluerit: hoc facere inuito patrono nō poterit. alioquin si cōtra volūtatem eius nupserit: non sunt nuptiæ sed vt meretrix coniuncta esse videtur.

TITVLVS LXXIIII.

Si adhuc constante matrimonio dotem maritus vxori suę persoluerit.

CONSTANTE adhuc matrimonio maritus vxori suæ dotē nō facilè cōpelliť reddere, nisi sit causa legibus cognita. alioquin si temerè dotē vxori suę soluerit maritus, donasse ei videť. & ideo mortua muliere dotem reddere hęredes eius marito debēt cū fructibus, scilicet q̄ medio tpe nati sunt & nō solū ipsi marito, sed etiā hæredibusei⁹. Ideoq; & lucra dotiū sic tractanť quasi nō essent redditæ vt & pacta dotalia conseruenť. & si secundas nuptias maritus contraxerit filijs suis ex ꝓriore matrimonio natis: res quas lucratus est, custodiat.

TITVLVS LXXV.

Si mulier suorum liberoru tutelā administrauerit, & ad secundas conuolauerit nuptias.

SI MVLIER liberorū suorū tutelā administrauerit, & post inchoatam administrationē ad sēcūdas migrare voluerit nuptias: prius filijs suis impuberibus tutorē petere debet, eiq; rationem administrationis suæ reddere, & post redditā rationē si debitrix appareat: debitū suū soluere debet: deinde si velit, ad matrimoniū secundū ꝓueniat. Si naūt hac obseruatione cōtempta secundas cōtraxerit nuptias: nō solū res ipsius, id est matris liberis eius hypothecę titulo supponanť: sed etiā res victrici ex p̄sentis cōstitutiōis authoritate. Et si filij impuberes morianť: successionem eorū mater lucrari nō ꝑeret, siue ab intestato ei deferaťr eorum successio, siue ex testamento qđ fortè pater eis pupillari modo matrem substituit. Et nō solum tales pœnas patiatur, sed etiā illas quæ de illis mulieribus dictæ sunt quę ꝓbatę fuerint antè, quā legitimum tempus, id est annale spatiū

prætereat ad ſecũdas nuptias ꝓperaſſe,vt ſint infames, & tales pœnas ſuſtineãt quas ſuprà poſuimus. Solui aũt pœnæ poſſunt,ſi principalis indulgẽtia remiſerit eas ſcđm iam tra ditã obſeruantiã,&ſi dimidia pars bonorũ matris liberis do nata fuerit, vt nec vſusfructus rerũ matri cõcedaẽ eorũ. Idẽ aũt dicim⁹ & ſi naturaliũ liberorũ mater tutelã adminiſtrãs ad ſcđas cõuolauerit nuptias:eaq; cuſtodiri oportet.& in ꝓ uincijs quidẽ cura & ſolicitudine tam præfatæ vrbis quã præfecti prætorio.

TITVLVS LXXVI.

Si ſub conditione mater a patre legatũ vel fideicommiſſum reliquerit filio ſuo.

SI PATER iuſſus vel rogatus fuerit legatũ vel fideicõmiſſum filio ſuo ſub conditione pręſtare nõ aliter legatorum ſeruãdorum cauſa ſatiſdare coga tur,niſi ſecundas contraxerit nuptias.

TITVLVS LXXVII.

De clericis qui nuptias contrahere nõ poſſunt.

CLERICVS q ſupra lectores & cantores eſt,velu-ti ſubdiaconus vel diaconus,nullas nuptias cõtra-here audeat: alioqn ſacerdotio cadat. Lector quo que ſi ſecũdas cõtraxerit nuptias,ad maiorẽ gradũ ordinis eccleſiaſtici prohibeatur aſcẽdere. Laicus etiam ſi appareat vxori coniunctus eſſe quę aliũ maritũ habuit,aut ſi nõ iure cõiunctus ſit,aut ſi ipſe aliã vxorem habuit neq; ſubdiaco nus neq; diaconus neq; preſbyter fieri poterit.Nã & ſi clan deſtinis artib⁹ ad cõſecrationẽ irrepſerit:honore eius cadat.

TITVLVS LXXVIII.

Si decedẽs maritus vxori ſuę legauerit ſub cõditione,ſi ſecundas non contraxerit nuptias vel contra,id eſt ſi vxor marito.

SI QVIS decedens reliquerit vxori ſuæ legatũ ſub hoc modo:vt ad ſecũdas nuptias nõ ꝓueniat:vel ſi mulier marito ſuo legatum reliquerit,vt ſcđm ille nõ cõtrahat matrimoniũ,correcta lege iulia miſcella ꝓſtet legatũ ſub obſeruatiõe hui⁹:vt in primo qdem anno legata nõ exigaẽt:niſi forte ad ſacerdotiũ legatari⁹ ꝓueniat vt nu ptiarũ nulla ſpes ſit. Anno aũt primo trãſacto ſi qdem res legata immobilis ſit ſub cautione tñ iuratoria & obligatio ne bonorũ ſuorum qđ ſecũdis qdem ab eo cõtractis nuptijs rẽ qualẽ accepit reſtituat cũ fructibus medio tpe natis. Sin aũt res legata mobilis ſit:ſiquidẽ legatarius vel legataria lo cuples fuerit ſimili cautione atq; obligatiõe bonorũ ſuorũ rem legatã ſibi capiat,ita vt ſcđis nuptijs cõtractis res qua-lis data eſt,reddatur,vel diminutio eius reſarciaẽ. Sinautẽ pecunia numerata legata ſit cũ vſuris ſuis reddatur q̃ legata rio ſolutę ſint a bijs qbus pecuniã mutuauit ſacramẽto pri⁹ ab eo ꝓſtito qđ nihil ex vſuris ſibi ſolutis celauit.Qđ ſi non mutuauit qdem pecuniã ad vſurã,ſed ad vſum ſuũ cõuertit vſurã tertię centeſimę det.hoc ſi locuples fuerit legatarius vel legataria. Sinautẽ minus ſoluendo fuerit: fideiuſſorem dare cogaẽ.qđ ſi nec fideiuſſores dare poſsit ſub cautiõe iu ratoria & obligatione ſuorũ bonorũ:res ei pręſtenẽ. ſtatim aũt vt ad ſcđas ꝓuenerit nuptias:res legati nomine datę vẽ-dicenẽ apud qualẽ ꝓſonã inuentę fuerint,ſiue mobiles ſint, ſiue immobiles: & oĩno vẽdicatio rerũ ita fiat quaſi aliena tio earũ ab initio facta nõ eſſet.Sinaũt pecunia numerata le-gata ſit,& legatarius neq; fideiuſſores habuerit,neq; idone⁹ ſit tũc ille à quo legatũ ei relictũ eſt,tertiã cẽteſimę ei ꝓſtet noĩe vſurarũ donec ad ſecũdas ꝓuenerit nuptias, vel ſacer-dotio fuerit cõſecrat⁹:vt nulla ſpes nuptiarũ ſupſit,vel mor tuus fuerit legatari⁹.Nã ſiquidẽ ſecũdas cõtraxerit nuptias reddat quas acceperit vſuras.Sin ad ſacerdotiũ venerit vel mortuus ſit:capiat aut ipſe ſortẽ,aut hæredes eius.Hęc aũt omnia obſeruari decet & ſi nõ maritus vxori vel vxor mari to ſed extraneus qcunq; ſub eadem cõditione legatũ relique rit.nam & hæc eadẽ teneaẽ q̃ in marito dixim⁹,& vxore ne ante facta cautio detur ſiquidẽ inſtitutio particularis ſit co hęredib⁹.Si aũt legatũ vel fideicõmiſſum relictũ ſit hęredi b⁹ vel ſubſtitutis nemine aũt ex his apparẽte:eis cautio ꝓſte-tur q̃ ab inteſtato ad ſucceſsionẽ defuncti vocanẽ:niſi forte ſpecialiter teſtator talẽ cautionẽ dari prohibuerit.nã & ĩ hoc caſu voluntatẽ eius cuſtodiri æquum eſt.

TITVLVS LXXIX.

Mulier quę ſecundas cõtraxerit nuptias quẽ-admodũ filii ſui ſucceſsionẽ capiat tã ex teſtamẽ to quã ab inteſtato loquitur in eodẽ capite: & de ſucceſsione fratrum.

SI FILIVS decedẽs in teſtamẽto ſuo matrẽ hære dem inſtituerit,ſic inſtitutio eius habeaẽ quaſi q̃ ius alius extrane⁹ defuncto hęres in teſtamẽto ſcri ptus fuiſſet.Ideoq; oĩa q̃ fili⁹ reliquerit ad matrẽ perueniãt nulla diſcretione habita vtrũ res quas fili⁹ dereliq̃t ex pater na ſubſtãtia ad eũ deuolutę ſint,an nõ.vndecũq; eĩ res ad fi liũ ꝓuenerint trãſmittanẽ ad matrẽ:nullaq; ei matri q̃ſtio ab alijs filijs ſuis, id eſt fratrib⁹ defuncti moneaẽ: qa & ſi ali⁹ extrane⁹ à defuncto filio hęres ĩſtitut⁹ eſſet:nihilomi-nus oẽs res teſtatoris accepiſſet.hoc ſi mater in teſtamento à filio ſuo hęres inſtituta eſt, nulla habita differẽtia vtrũ ad ſcđas migrauerit nuptias,an nõ.Sinaũt ĩteſtat⁹ fili⁹ đfunct⁹ eſt,& mĩ vel iã ad ſcđas migrauerit nuptias,vel poſtea mi grauerit vocẽt qdẽ & ipſa cũfrib⁹ defuncti filij ſui ad ſucceſ ſionẽ ei⁹:ſed ẽ qdẽ rerũ q̃ ex pñna qdẽ linea ad đfunctũ filiũ ꝓuenerũt tm vsũfructũ habeat mater ſi ſcđas nuptias cõtra-xerit.Si aũt res ex alia cã filio đfuncto acq̃ſitę ſunt:tũc ĩ hiſ dẽ reb⁹ ęqua portiõe cũfrib⁹ defuncti filij ſui ſuccedat & nõ ſolũ ius vtẽdi fruẽdi,ſed etiã & ꝓprietatẽ habeat in hiſdẽ rebus excepta videlicet ꝓpter nuptias donatiõe.Ea eĩ in ſu is finib⁹ regionibuſq; nullã innouationẽ ab hac cõſtitutiõe patiẽ:ſed in hoc toto notat⁹ capite ingratitudinis ratio ha-benda eſt non ſolũ ad matrẽ ſed etiã ad fratres. cauſę aũt in gratitudinis in alia inferiori conſtitutione exponanẽ.Illud aũt certũ eſt quòd hoc caput cõſtitutionis ad futuros caſus non ad pręteritos pertinet.

TITVLVS LXXX.

Si mater alienare noluerit eas res quę ad eã ex ſucceſsione filii deuolutę ſunt.

DICEAT MATRI in his rebus q̃ nõ ex paterna linea ad filiũ ſuũ defunctũ ꝓtinuerũt ſi hæres ei ex titerit & teſtari & alienare & ad quẽ voluerit mo dum diſponere. Quod ſi res permixtę fuerint tã ex paterna linea q̃ ex alijs cauſis acquiſitę,veluti ex teſtamento,ex do-natione vel ex legato vel alio huiuſmodi caſu:earũ quidem rerũ quę ex paterna linea filio defuncto obuenerunt habeat vsũfructũ.aliarũ aũt rerũ pleno iure habeat ꝓprietatẽ.hoc autem cõſtitutionis caput nõſolũ in futuris cauſis ſed etiã in pręteritis negotijs locũ habet niſi forte vel iudiciali ſen-tẽtia vel amicabili trãſactione ſopita ſint. Studeãt aũt parẽ tes filios ſuos tã ex priori mĩrimonio natos quàm ex ſecũdis nuptijs ꝓcreatos ex ęquis partib⁹ hęredes ſcribere:niſi for-tè qdam inter eos ingrati appareãt.hoc aũt magis ꝓſuaden tes quàm legi neceſsitatem imponẽtes edicimus. ¶Cauſas autem repudij in cõſtitutione poſitas ideo nõ diximus:qa in inferiore conſtitutione hoc caput pleniſsimè inueniẽ & oĩ modo ſiquidẽ ꝓtermiſſum eſt & in hac cõſtitutione quaſi

deletum

deletum vel ſuperfluũ expoſitũ non eſt. & alias ideo cõſtitutiones legere debes quas tituli tibi competẽtes oſtẽderint.

TITVLVS LXXXI.

Si quis vnum de liberis vel extraneum hęredem ſcripſerit & rogauerit eum tempore quo moreretur hęreditatem aliis reſtituere.

SI QVIS vnum ex liberis ſuis hæredẽ inſtituerit, id eſt filiũ filiãve, nepotẽ vel neptẽ, & deinceps ſiue quoſdã ex eis ſiue oẽs ſimul, & rogauerit eos vt tpe quo morianť vel poſtq̃ mortui fuerit alijs reſtituant hæreditatẽ: primũ q̃dem vnicuiq; eorũ legis falcidiæ mod⁹ p̃cipuus deducať & nõ ſupponať fideicõmiſſi grauamini. cętęras aũt partes fideicõmiſſario reſtituat integras: ita tñ vt ſi p̃pter nuptias donationẽ vxori vel dotẽ marito dare maluerit pſona fideicõmiſſo grauata, liceat ei hoc facere etiam ex alijs rebus q̃ fideicõmiſſo ſuppoſitæ ſunt, & reliquas res tñ fideicõmiſſariõ cogať reſtituere. Hæc aũt cõſtitutio non habet locũ in prętęritis ſubſtitutionibus ſeu reſtitutionib⁹, ſed magis in futuris caſibus. Nullũ aũt augmẽtũ dotibus vel p̃pter nuptias donationibus fiat ad inſidias ſubſtitutionis vel reſtitutionis. nã & ſi q̃d callidũ p̃petratũ fecerit: nihilominus reſtitutio fideicõmiſſario integra manebit poſt deductionem, ſcilicet legitimæ falcidiæ partis. Hæc aũt q̃ de falcidiæ deductione loquiť cõſtitutio, in liberis locũ habet q̃bus & pars falcidiæ deleť. q̃ ſi hæres inſtitutus ex liberis nõ ſit: cõtentus eſſe debet ex deductione dotis & p̃pter nuptias donationis: & reliquas res fideicõmiſſario hæreditarias reſtituere. dotem aũt vel p̃pter nuptias donationẽ dari lex præcipit. honeſtam, id eſt neq; ſatis modicam, vt ſit dicta hæreditas: neq; ſatis immodicam, vt ſit graui fideicõmiſſario ſed medietatis cuiuſdam moderatione moderatam.

TITVLVS LXXXII.

Si ſoluto matrimonio mulier quę ſecundas nõ cõtraxerit nuptias intra annum completum ab aliquo ſtuprata ſit.

SI MVLIER defuncto marito anteq̃ annus legitimus trãſeat, ad ſecũdas q̃dem nuptias nõ migrauerit: more aũt meretricũ ab aliquo ſtuprata cõcęperit & pepererit vt ſit clarũ id quod natum eſt defuncti mari to nõ eſſe: eaſdem pœnas patiať quas ex ſupiore cõſtitutione patitur ea quę ante tempus legitimũ ſecũdas contraxerit nuptias. ideoq; & ante nuptias donatione careat, vt nec tñ habeat ius vtendi fruẽdi alijſq; pœnis antefatis ſubijciať: & ſit ſtupri quoq; criminis obnoxia pœnis. Peius etẽ eſt ſtuprari quam ſecundas nuptias mulieres ante legitimum tempus contrahere.

TITVLVS LXXXIII.

De prefatione inſtrumentorum.

PVBLICA inſtrumẽta vel monumẽta tam ea quã quę in iudicijs cõficiunť, quã ea q̃ apud magiſtrum cenſus ſiue apud defenſores cõſiſtunt inſtrumẽta etiã q̃ tabelliones ſub quacũq; figura cõficiunt tã in Cõſtantinopolitana ciuitate, quã in p̃uincijs: hæc omnia initiũ totius ſuę ſcripturę habeãt, imperãte illo diuo Auguſto, impij anno illo. & poſt hęc inſerãť cõſulũ quoq; appellationẽ & omnẽ veterẽ obſeruantiã inſtrumentorũ cuſtodiãť. & ſi forte tempora quoq; ciuitatum prouincialium inſtrumentis ſcribi ſolitum eſt: ea conſueto more ſcribantur. hęc autem iuris præceptio à prima indictione incipiat.

TITVLVS LXXXIIII.

De literis inſtrumentorũ nõ ſcribẽdis obſcuris.

QVI ſcribunt tpa in monumentis publicis nõ vtanť literis illis veterib⁹ & obſcuris, ſed p̃ gręcas literas tempora ſcribantur ſi monumenta gręcę cõpoſita ſunt. Si autem latine monumenta confecta fuerint: latinis quidem literis tempora ſcribãtur, ſi claris literis & quę poſſit quicunq; latinus literatus cognoſcere.

TITVLVS LXXXV.

Si quis modum ſuę ſubſtãtię in ſcripturis ſuis declarauerit.

SI QVIS ſua manu cõſcripſerit vel alterius manu ſubſcripſerit ſiue in ſuo teſtamento, ſiue ſine teſtamẽto in quauis charta modũ ſubſtantiæ ſuę declarauerit, idq; fecerit oĩbus hæredibus ſuis p̃ſentibus vel oĩb⁹ abſentibus vel quibuſdã ex his abſentib⁹, q̃buſdã p̃ſentibus nõ liceat hæredib⁹ eius talem ſcripturã recuſare: nec dicere q̃d vnus ex cohæredibus res quaſdã à teſtatore relictas ſubripuit & celauit. Si enim teſtator cum ſacramento expreſſerit: nihil aliud ſibi ſupeſſet extra ea q̃ pręfata ſcriptura continẽť neceſſe habeant hæredes ſcipturam eius ſequi ſiue liberi eius ſint ſiue extranei: nec ſerui hæreditarij tormentis ſubijciaňť, neq; alia vlla p̃batio veritatis exquirať. Hoc aũt totum ius p̃tinet ad hæredes. nam creditoribus nullũ pręiudiciũ facit vox teſtatoris eiuſdẽq; debitoris. Licet eñ creditoribus omnia p̃ſcrutari & veritatẽ exquirere & ſuo cõmodo vti: ſed & hęredes neceſſe eſt ſeq ea q̃ teſtator dixerit, ſcripſerit, ſubſcripſerit vel quocũq; modo declarauerit. Cęterũ ſi vocẽ teſtatoris reprobãť, etiã hęreditatẽ eius amittant: q̃d nõ ſolũ in futuris caſib⁹ ſed etiã in adhuc pẽdentib⁹ teneat.

TITVLVS LXXXVI.

De iureiurando propter calumniam dando, vel propter dilationes petendas, vel p̃bationes.

OMNES litigatores poſtq̃ iuſiurandũ de calũnia iurauerit hoc quoq; iureiurãdo ſuo addãť, q̃ nõ dilationis nõ calũnię cã, nõ vexãdi aduerſarij gr̃a p̃batiões in tota iſta cã ab aduerſario ſuo exigẽt. nã antea in vno quoq; capitulo litis ſi litigator ab aduerſario ſuo p̃batiões exegiſſet: iurare cogebať q̃ nõ calũniæ cauſa exigit. Erat aũt grauiſsimũ in vna cauſa quã plura ſacramenta præſtare: ideoq; vnũ iuſiurandũ ſufficiat: quãuis aliqui p̃ vnaquaq; calumnia dederint vnum ſacramentum: quod nobis placet.

IDEM

QVod ſacramẽtũ calũnia fit: ita in primis q̃dẽ actor iuret: hãc litẽ quã moui calũniandi animo nõ moui: ſed exiſtimo me bonã habere cãm: nec dilatiõis, nec calũnię cã, nec vexãdi aduerſarij gratia p̃bationes in tota hac cã ab aduerſario meo nullas exigã: ſi deus. ¶ Poſtea reus ita: ego putans bona inſtantia cauſę ad cõtradicendũ p̃uenio: nec dilationis, nec calũniæ cã, nec vexãdi aduerſari gratia p̃batiões in tota hac cauſa ab aduerſario meo vllas exigam: ſi deus.

TITVLVS LXXXVII.

Vt ciues vel vicarii pro aliis ciuibus ſuis vel vicis non teneantur.

SI QVIS in aliqua ciuitate vel vico debitores habuerit, poſteaq̃ alios homines ex eadẽ ciuitate vel vico ĩ alia ciuitate nũdinarũ gratia degẽtes inuenerit: nõ audeat eos vel res eorum tenere vel alicuius debiti nomine pecuniam ab his exigere, vel pignora ab his exrorquere. Nã ſi q̃d tale fecerit: omne q̃d inciuiliter exegerit in quadruplũ reddere cõpelleť ei q̃ iniuriã paſſus eſt. ſed & ſi quã actionem aduerſus debitorẽ ſuũ habeat, eam quoq; amittat. Hoc aũt obſeruari decet cura & diligentia præſidum q̃bus grauiſsimæ pœnæ imminebunt ſi pręcepta ſaluberrima huius conſtitutionis neglexerint.

TITVLVS LXXXVII.

Vt donationes imperatori faciendę & sine monumentis valeant.

SI QVIS imperatori donare voluerit, sufficiat ei ad perfectam donationē instrumentum liberalitatis modum continens: & non cogatur hanc donationem in strumentis publicis intimare, quàmuis ducentorum aureorū quantitatem donatio facta excedat. nam nec imperatoris donatio in priuata persona facta publicis monumentis indiget.

TITVLVS LXXXVIII.

De reis ab alio loco ad alium retrahendis ex diuino nutu vel iussione maximę potestatis.

SI QVIS ex diuina iussiōe in scriptis habita vel ex calculo magistratus aliquē conuenerit, vt in alijs locis exhibeat se vel sistat: ideoq; & cautionē ab eo exegerit quod intra certum tempus in iudicium destinatum vēturus sit, posteaq; tempus quidem certum transactū fuerit, & is qdem q cautionē expolsuit præsto sit: aduersarius aūt eius, ideſt actor absit, & decem dies post certū tēp⁹ transierint: liceat reo præsenti absente actore intrare apud iudicem & docere suam præsentiam & actoris absentiam: & statim ab obseruatione iudicij absoluatur, ita tñ vt sacramentum præstet de impēsis quas impēdit tam in profectione, quàm in peregrinatione sua: & in tantam quantitatem iudex actorem condemnet. ¶ Cùm autem soleant executores litium ab actoribus cautionem exigere quòd omni modo peragant intētiones suas, si nautem nō peregerint quod pœnæ certos aureos prę̄staturi sunt: iubet constitutio calū niam passo primum quidam pœnam cautionis ab actore p̄ stari: deinde si quid pluris sit de impensis quas reus frustra fecerit: hoc calculo iudicis eidem reo præstetur sacramēto, tamen eius legitima taxatione moderato. hoc enim si ita custodiatur: iam desinant homines in aliam ludere vitam: & ideo in locis cōpetentibus hac pœna pterriti litigabūt.

TITVLVS LXXXIX.

De admonitione rerum siue de in ius vocando.

SI QVIS ex sententia iudicis admonitus fuerit: habeat post admonitionem viginti dierum spatiū vt liceat reo vel recusare iudicem, vel alium quoq; petere, vel simul ambo indicent, vel fortè id quod debent confiteri intra prædictos dies viginti. Postq̄ autē libellum accusationis exceperit: personales præstet fideiusiones, & sportulas det constitutioni nostri principis cognitas. subscribat autem & cōtradictionis libellum. tempus quoq; & diem scribere eum oportet quo libellum accusationis excipiat. Cùm autem litis cōtestatio fiet: interrogari debet a iudice si transierint viginti dies deliberationis. Hoc autē cō sideratur ex subscriptione eius quam libello inseruit. nam si intra vicesimum diem litis contestatio facta est: nulli⁹ est momenti. Si quis autem iudicem recusauerit, & alium pro eo petierit, eiusq; interim recusare maluerit quem sibi iudicem petijt: non audiatur.

TITVLVS XC.

De inope muliere quę sine dote nupta est, quę quartam partem defuncti mariti capere debet.

DIXIMVS in superioribꝰ capitulis mulierē sine dote nuptam & sine causa repudiatā à marito quartam partem substātiæ eius cōsequi oportere vsq; ad centū libras auri: hoc ipsum constituimus, id est vt quartam partem mulier capiat defuncto marito suo siue quàm plures liberos habeat, siue nō. Illud autem certum est quòd mulier siue mobiles, siue immobiles res habeat suas ꝓprias, omnimodo eas sine diminutione deducere poterit nō subiectas mariti creditoribus nisi ad hoc tantùm q̄ hæredes ei extiterint. Hæc autem omnia intelligi debēt si mulier idoneas facultates nō habeat. nam si inops nō sit, neq; dotem dedit: grauare liberos defuncti quartę partis exactionē non debet. nam nec maritus qui nullam donationē propter nuptias dedit aliquid ex substantiæ suæ vxoris lucrabitur, nisi forte legatum ei relictum est à muliere, vel mulieri à marito. hoc enim qđ relictū est, omnimodo capiat siue inops sit, siue non. quòd si inopi constitutæ mulieri maritus suus legatum relinquat minoris quantitatis quàm portio quarta fiat, suppleat id quod minus dedit.

TITVLVS XCI.

De iis qui ex libera matre & ascriptitio patre nati sunt.

CONSTITVTIO est imperatoris nostri in vndecimo libro Codicis posita quæ iubet eum qui ex libera matre & ascriptitio patre natus est ingenuum esse. eam igitur cōstitutionem præsens promulgatio iubet obtinere in ijs tantummodo casibus qui post constitutionem illam contigerint. qui autem ante illam emerserint: antiquo iure dirimantur.

TITVLVS XCII.

Si venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem facere voluerit.

SI ECCLESIA cum ecclesia vel ptocotrophium cū ptocotrophio, vel monasteriū cū monasterio: & vt simpliciter dixerim: si venerabilis locus cum alio loco venerabili rerum immobiliū ꝑmutationem facere maluerit: & hoc quasi fieri ꝓfit: vtriq; loco liceat primatibus eius permutare decreto tñ prius celebrato cū omni subtilitate & iureiurando apud locorum metropolitanos rei disceptatione præcedente vt ipsi deliberēt an ambabus partibus prosit permutatio rerum immobiliū, & nō indigeat res speciali diuina pragmatica forma. Ex huius autem legis excipiatur licentia magnæ Constātinopolitanæ ciuitatis ecclesia. nullam enim rem immobilem alienare permittatur quemadmodum ante non permittebatur.

TITVLVS XCIII.

Vt liceat venerabilibus locis perpetuos inter se facere.

LICEAT ecclesijs & alijs venerabilibus locis perpetuos inter se contractus emphyteuticos facere decreto scilicet antea celebrato: dū tamen ita fiat emphyteusis vt ad priuatam personam omnimodo non extendatur: sed ex huius legis licentia excipiatur magna Constantinopolitana ecclesia quemadmodum in anterioribus constitutionibus.

TITVLVS XCIIII.

Si ecclesiam

Si ecclesiam suam clerici dereliquerint.

SI CLERICI ab ecclesijs suis destiterint: alios clericos in locũ eorum subrogari oportet, vt scilicet annonas & dona ecclesiastica q̃ illis præstabantur accipiant. & si postea destitores redierint: nihil eis pręstet: quia annonæ eorũ & dona alijs clericis p̃ ipsis subrogatis præstitæ sunt. Omnibus enim modis subrogatis clericis annonas eorum pręstari debet. nam neq; destitoribus aliqd ab ecclesia dandũ est, neq; ad lucrũ œconomorũ vel aliorum q̃ administrant cedere. Si enim subrogati clerici prædictas annonas nõ acceperint: ipsi qui solent administrare eas de sua substantia dare eis coganť. nam & si quas habent proprias possessiones: iubet cõstitutio vt ex ijsdem possessionibus certa prædia deputentur ex quorum reditu subrogatis clericis aunonæ præstentur.

TITVLVS XCV.

De eo qui ecclesias ędificat vel annonas clericis donat.

SI QVIS ecclesiam ædificauerit, aut clericis ex substantia sua annonas dederit: nõ liceat ei quos voluerit clericos in eadem ecclesia facere. sed si voluerit quosdam ibi cõsecrari: offerat eos beatissimo patriarchæ & ille si viderit eos dignos consecret. & si non probauerit arbitrio suo: reijciat.

TITVLVS XCVI.

Si quis in domo sua oratorium habuerit.

SI QVIS in domo sua oratorium habuerit, nõ audeat in eum sacra mysteria facere nisi clericos catholicæ fidei habuerit deputatos ex iussione religiosissimi episcopi illi⁹ ciuitatis vel beatissimi patriarchæ. Si qs aũt aduersus ea fecerit: domus eius fisci iuribus vẽdicetur: & sit sub indignatione principis. & si præfectus prętorio postquam hæc cognouerit nõ prohibuerit: quinquaginta librarũ auri pœna multeť: & apparitor eius simili pœnæ subijciatur. nulla autem inuidia est vnumquenq; christianũ in proprijs ædibus oratoria habere, & in his orare, & psallere. sine clericis missa non fiat.

TITVLVS XCVII.

De creditoribus qui debitoribus morientibus imminent.

SI QVIS debitorem suũ egrotantem vel periclitãtem molestare voluerit p̃ debito suo: non liceat ei hoc facere: cùm neq; vxori eius, neq; liberis aliquẽ inquietudinem inferre permittit: neq; signa ædibus eius imponere: nisi post mortem debitoris lite cõsistente iudicialis calculus p̃latus fuerit, & legitima ordinatio sequuta sit. sed neq; mortuo debitore deductionẽ eius funeris impediat. Si enim tale aliqd ppetrauerit: suis actionibus cadat siue iustã habeat intentionẽ, siue nõ. & nõ solũ debitã sibi quãtitatem amittat, sed etiam aliã hæredibus eius pro iniuria defuncti p̃stare cõpellať. & nõ sufficiũt istæ pœnæ: cùm & tertia pars bonorũ eius publiceť, & ipse infamia noteť. hæc aũt omnia in Cõstãtinopolitana ciuitate cura & diligentia custodianť tam p̃fecti vrbis quàm p̃fecti p̃torio. magistratus quoq; officiorũ in his vigilare debet, & apparitores oẽs eorũ. In p̃uincijs aũt p̃sides ea obseruabũt & alij magistratus siue ciuiles sint, siue militares. qđ si neglexerit magistrat⁹ qđẽ impialis vrbis cũ suis apparitoribus viginti librarum auri pœna mulctabũtur. prouinciarum autem magistratus quinque librarum auri pœnæ nomine dare cogantur.

TITVLVS XCVIII.

De iure propter nuptias donationum.

SI QVIS donationẽ p̃pter nuptias mulieri cõscripserit siue p̃ se, siue p̃ alio: siue pater p̃ filio suo, siue mater: siue cognatus p̃pter cognatũ, aut quis extraneus pro alio donationẽ propter nuptias cõscripserit, in qua etiã res immobiles sint: nõ liceat marito aliquã rẽ de rebus immobilib⁹ alienare, vel hypothecæ titulo obligare: nec si cõsenserit ĩ alienatiõe vel hypotheca mulier. sed si qd cõtra hãc legẽ factũ scriptũvé fuerit: hoc p̃ infecto sit, & p̃ nõ scripto habeať: nisi forte obseruatio illa custodiatur q̃ de intercessionib⁹ fœminarũ ĩ quarto Codicis libro posita est titulo ad senatusc. vell. id est vt post primũ consensum trãsacto biennio aliud instrumentũ à muliere cõscribať in quo se fateať priorẽ cõsensum suũ cõprobare: alioquin prior cõsensus nulli⁹ momẽti est. immo etiam si secũdo cõsensu priorẽ voluntatẽ post bienniũ cõfirmauerit: nõ omnimodo valebit: sed ita demũ si ex alijs mariti facultatibus satis eidẽ mulieri fieri possit in donatione p̃pter nuptias. alioq̃n nec secundus nec tertius cõsensus lædere mulierẽ poterit. Hæc aũt dicimus nõ solũ in donatione p̃pter nuptias, sed etiã in dote si quas res dotales alienare vel obligare maritus voluerit. emptores aũt & creditores q̃bus res alienatæ vel obligatę sunt, nullã iniuriã patianť. nã qđ ad mulieres p̃tinet, actionib⁹ careať suis. & tñ aliæ mariti facultates & ipse maritus necessario eis p̃manet obligatus. Hæc aũt cõstitutio p̃rogatiuis dotiũ nullũ præiudiciũ facit. nã prærogatiuas datas integras in esse dotib⁹ cõstitutio iubet. ita tñ si de dotib⁹ actiones mulier moueat. Alijs enim p̃sonis priuilegiũ in actione dotis nec antea datũ est nec modo datur. Ea autem constitutio non in præteritis sed in futuris casibus valeat,

TITVLVS XCIX.

Qui ecclesiã vel oratoriũ fabricare voluerit.

NVLLVS audeat ædificare ecclesiam vel oratoriũ antequam ciuitatis episcop⁹ veniat, & vota faciés sanctissimã crucem infixerit in eodem loco publicè p̃cedens, & rem omnibus manifestam faciat. vnusquisq; autem ante ędificationem loquať episcopo & pręfiniat modum qui ad luminaria & sacrum ministeriũ, & custodiam oratorij, & alimonias eorũ qui ibi seruiunt, sufficiat. & si hæc sufficientia visa fuerit: faciat prius donationem eorũ, posteaq; domũ ædificet. Si autem ea quæ ab eo p̃finita sunt nõ sufficiant ad construendũ oratoriũ: æquũ est vetera oratoria, quę forte ruinam minantur, reparare cum arbitrio religiosissimi episcopi ciuitatis.

TITVLVS C.

Si episcopus ab ecclesia sua per multum tempus defuerit.

SI EPISCOPVS per multũ t̃p̃s ab ecclesia sua defuerit, & in alijs locis degerit: œconom⁹ aut ecclesia eius impensas ei nõ administrẽt. nam tales inanes sumptus melius est in ecclesia esse & in alias res ad pietatem p̃tinentes pręstare. teneantur autem in talibus episcopi etiam ea quæ prioribus sanctionibus cauta sunt, seruare.

TITVLVS CI.

De alienatione rerum immobilium ad ecclesiam pertinentium.

SI ALIENATIO immobilis ecclesiasticæ rei celebrata sit: decretum quidem omnibus modis procedat secundùm supradictam cõstitutionem. Adesse autem decreto debet non solùm episcop⁹ & clerus eius cuius prædium alienare desiderat: sed etiam metropolitanus archiepiscopus cum prædicta obseruatione: & duo episcopi consilio eius adsint.

Liber ſecundus nouellarum.

TITVLVS I.
De iuriſdictione prę̃ſidum prouinciarum.

HAEc cõſtitutio iubet vt oẽs Romani tam in ciuilibus quàm in crimi nalibus cauſis vni præſidi prouinciarũ ſubijciant̃: & nemo in aliqua cã obnoxius priuilegiũ prę̃ſidi ꝓuinciæ opponat: quaſi nõ ei ſubiectus ſit, niſi ſpecialiter pragmatica ſanctio prolata duci eum duxerit. Ideoq; ſiue de dominio alicuius rei, ſiue de agrorũ finibus, ſiue de hypothecis, ſiue de nuda poſſeſsione, ſiue de alia quauis pecuniaria vel criminali cauſa litigium inter partes emerſerit: nõ liceat reo priuilegiũ ſuũ opponere præſidali iudicio ſiue ex imperialibus liberis, ſiue ex maioris iudicis iuſsione: ſed omnib⁹ modis in eo loco pulſetur vbi aliquid egerit vel admiſerit ſiue de maxima re, ſiue de minima, quæratur veluti de gallina. quãuis enim minima videatur hæc res eſſe: attamen iuſtitiæ ratio nõ ex quantitate ſed ex ſuis regulis debet æſtimari. nam & qđ alijs villiſsimũ eſſe videt̃, hoc etiã alijs quàm pretioſiſsimũ eſt. & omnino ſiue bouem ſiue aliã quãcunq; rem alicui ſubripuerit, in eadem prouincia pulſetur vbi tale peccatum admiſit. nam & probationis copia in externis locis non ſimilis agentibus eſt.

TITVLVS II.
De prę̃ſentibus reis.

HÆC QVIDEM dicimus ſi vtraq; pars in præſentia ſit vt in eodem loco modis omnibus res diriman̄ in quo aliquid admiſſum eſt. quod ſi actor quidem prę̃ſto ſit, reus autem abſit ſed actores ipſius vel ꝓcuratores vel cõductores aliquid egerint vel dereliquerint: ille quidem qui fecit modis omnibus accuſetur: ipſum autẽ litigium maneat in ſuſpenſo donec de rerum dominio cauſa fuerit declarata. tempus autem dilationis ex locorum ſpatio dari debet. nam ſiqdem vna vel duab⁹ ꝓuincijs interpoſitis dominus rerũ in ꝓximis locis degat: quatuor menſes ad dilationẽ ſufficiunt. Si naũt in longinquũ abſit veluti in Paleſtina vel in Ægipto octo menſiũ dilationẽ dari oportet. Si naũtí Italia velí Africa moret̃: nouẽ mẽſes ſtatui debẽt. Eadẽ dicim⁹, & ſi in arthogis locis prícipalis ꝑſona degat.

TITVLVS III.
De abſentibus reis.

PT ſiquidem rerũ dñs illi cõmiſerit cãm qui apud eũ retulerit neceſſe eſt vt ipſe q ꝑſens eſt, pulſetur abſentis dñi nomine. Si autem alium litigare maluerit: hoc ei liceat facere, dũtamẽ ꝓcurator ipſius defendat cauſam, & modis omnibus impleat qđ iudex iudicauerit: niſi ꝓuocatio ſit ſubſecuta aut aliter definita, aut amicabiliter ſopita. qđ ſi dño qdem rerum manifeſtet̃ cauſa: ipſe aũt venire neq; aliũ mandare curauerit: tũc prædicto tpe tranſacto, is qui accuſatus eſt, litiget: & ſi reus apparuerit, cõdenetur, ſcilicet & domino rerũ eandẽ condemnationẽ ſubituro, ſi ipſe quoq; obnoxius ſit. & ſiqdem ſoluendo ſit is q accuſatus & condẽnatus eſt: ipſe iudicato ſatisfaciat. Enimuero ſi ſoluendo nõ ſit: ex rebus domini abſentis qui nec venire nec mãdare alicui voluit, ſolui actori æquũ eſt. Quòd ſi reus prę̃ſens poſt accuſationem euaſerit, & neq; dominus rerũ venerit, neq; ꝓcuratorem tranſmiſerit: tũc ex vna parte iudex audiat cauſam ſi ſolet & in eremodicijs fieri, ſcilicet & ipſo reo ꝑ præconem vocato. & ſi in eadẽ abſentia ꝑſeuerauerit: condemnet̃. qđ ſi actor in abſentia ſit domino rerum ꝑſente vel procuratore miſſo: tunc omnia detrimenta quæ fruſtra reus paſſus eſt, actor ei reſtituat.

TITVLVS IIII.
De fori prę̃ſcriptione tollenda.

NVLLVM priuilegiũ eximere reũ prouinciali iudicio volumus, niſi ſpecialiter noſtrã pragmaticam ſanctionem produxerit quę propter publicas cauſas in hanc regiã eũ ciuitatẽ reuocauerit: vel ſi ex lege hoc fiat veluti ſi ꝓuocationem ꝑſidi prouinciæ porrexerit & ꝓpter hæc in iſta imperiali ciuitate litem audire oportet quãuis de minoribus cauſis apud maiores iudices prouinciarum prouocationes exerceri conſtituimus: niſi fortè cauſa principalis in hac ciuitate quàm uis minima ventiletur: tũc enim in hac ciuitate non in prouincijs prouocatio ventilet̃.

TITVLVS V.
De fori prę̃ſcriptione deneganda.

NVLLA aũt ꝑſona priuilegio aliquo vtatur ad fugiendos ꝑſidis laqueos, quãuis eccleſia ſit, vel xenodochiũ, vel oratorium, vel quis alius loc⁹ q pietatis cauſa colit̃. Idem iuris eſt ſiue fiſcus, ſiue patrimonium fiſci, ſiue alius quiuis diuinis titulis pulſet̃: & multo magis ſi potẽtis hominis ꝑſona in iudiciũ fuerit euocata: quãuis priuilegiũ ex ſacro oraculo prætẽdat: niſi qđ diximus, pragmatica ſanctio in hac ciuitate eum reipublicæ cauſa reuocauerit. ¶ Hęc autem conſtitutio nõ ſolùm in futuris, ſed etiam in præſentibus cauſis locum habeat.

TITVLVS VI.
Si quis prę̃ſentem conſtitutionem neglexerit.

SI QVIS aũt præſes ꝓuincię cõſtitutus ꝑſentẽ legẽ cuſtodire neglexerit: nõ ſolũ magiſtratu ſuo eijcia tur: ſed etiam decem librarũ auri ſubeat pœnam.

TITVLVS VII.
Qui tutores vel curatores pupillo vel adoleſcenti dari poſsint.

NVLLI tutori vel curatori liceat nomina contra pupillũ, vel eum cuius curationẽ gubernatiura ſucceſsiõis in ſe tranſferre ab aliquo ſiue pretium pro actione dederit, ſiue non. IDEM.

NEMO qui dicit ſe obnoxium habere pupillũ, vel eum qui curatore eget, tutor aut curator ipſe creetur. Sic is qui manifeſtè obnoxi⁹ impuberi, vel ei q̃ cura indigeat, fuerit: tutor vel curator nõ fiat. ¶ Quòd ſi q̃s tutor cõſtitut⁹ aut curator, neq; obnoxiũ habeat eũ cuius negotia gerit, neq; obnoxi⁹ ei ſit: poſtea autẽ ad eum hęreditas deuoluta ſit quę debitorẽ vel creditorẽ memoratę ꝑſonę eũ faciat: tũc alius tutor vel curator ei adiũgatur, q̃ cuſtodiet eũ: & hoc ipſum iuret ſacramẽto quòd nec malicię tutoris vel curatoris fauebit: ne pœnę ſubijciat̃. Ne autẽ vnuſquiſq; dicẽs ſe creditorem impuberis eſſe, vel fortè adoleſcẽtis ab onere tutelæ vel curationis facilè excuſet̃: ſancim⁹ nõ aliter eũ recipiẽdum eſſe niſi manifeſtè ꝓbauerit creditorem ſe eſſe impuberis, vel fortè adoleſcẽtis, vel res eorũ ſibi obnoxias eſſe, vel parentes. quòd ſi res in incerto ſit: tũc ſacramẽtum ꝑbeat q̃ ideo tutelã vel curã recuſat: qa re vera ſuũ debitorẽ eſſe pupillã vel fortè adoleſcẽtem exiſtimat. tũc emñ & ſi voluerit nõ admittat̃ ad tutelã vel curationẽ cuiuſcũq; ꝑſonę: quãuis tutor legitimus ſit. ¶ Quod ſiquis aduerſus ea quę tutor vel curator creari paſſus fuerit, ſiquidem obnoxium impuberem habeat, vel fortè adoleſcentem actionem quã habet amittat. Si autẽ ipſe obnoxius fuerit: nõ liceat ei dicere q̃ tempore quo tutelã vel curationẽ gerebat ſolutionib⁹ vel comentijs liberationibus actione ſolutus eſt. IDEM.

Nulli

NVlli tutori vel curatori liceat, sicut prædiximus, nomina cõtra pupillũ vel fortè adolescentem redimere & celsiões aduersus eũ impetrare quiuis iam desijt tutor vel curator esse: sed omnimodo hoc qđ factum est, pro infecto habeat, ita vt pupillus qdem vel fortè adolescens omnimodo securitatem habeat, & nulla teneat actione. Tutori aũt vel curatori non liceat contra eum redire qui nomina ei cesserit eodem iure obtinente: & si postquã tutor vel curator desijt esse cessiones nominũ impetrauerit. ¶ Hæc autem omnia de omnibus curatoribus posita sunt nõ solùm adolescentium, sed etiam prodigorum, vel furiosorũ vel mentecaptorum, vel si quid aliud aut lege expressum est, aut natura inueniatur.

IDEM.

NEmo tutor vel curator cõpellatur pecuniam impuberis vel fortè adolescentis mutuã dare, sed liceat ei sterilem eam in tuto deponere. Nam melius est sortem impuberis vel adolescentis conseruari, quàm vsurarũ cupiditate etiam sortem amittere. Si autem sponte sua tutor vel curator mutuauerit, fortè sub pignoribus vel sub alia indubitata cautela tunc habeat quidem per singulos annos mẽsium relaxamentum. sciat autem quòd periculum sortis ad ipsum pertinebit.

IDEM.

SI pupillus redditus habeat sibi sufficiẽtes: eos tutor impendat. Si autem ampliores reditus habeat quàm sumptus: tunc id quòd superfuerit deponatur. Quod si substantia impuberis immobilis sit: tũc id tantùm tutor mutuare debet qđ sufficiat ad administratiõem pupillariũ rerum. quòd autem superfluũ sit, deponatur. Eademq; dicimus & de curatoribus omnium personarũ. Licebit autem tutori vel curatori subtiliter inquirere si quem reditum cõparare pupillo vel fortè adolescenti possit ex superflua pecunia, vt & tributa leuia sint, & vẽditor locuples, & reditus fertilis. Sciat autem quòd si aduersus ea comparauerit: negligentiæ periculum ad eum pertinebit. ¶ Quòd si pecuniã tãtam habeat pupillus vt ex ea administrationes rerũ ipsius solummodo explicentur: tũc mutuare tutor vel curator eam debebit cum cogitatione cælestis iudicij. Nam & ab initio antequã administrationi se immisceat tutor vel curator: cuiusuis personæ sacramentum dare compellitur per diuinas scripturas qp omnia gesturus est quæ pupillo cõmoda esse putauerit. eadem dicimus & de ijs qui curationem gerunt.

TITVLVS VIII.

Quomodo depositum caute poni potest.

SI QVIS depositum alicui dare cautè voluerit, necessarij sunt ei tres testes. nam literæ depositarij sole nõ sufficiunt depositori ad plenissimam depositi dati probatiõem. testimonia aũt sic exhiberi oportet vt dicant testes quòd in præsentia sua vel susceptum est depositum, vel quòd depositarius se susscepisse cõscripsit. Idem est & si non scriptis: tamen tres adhibiti fuerint testes idonei veritate.

TITVLVS IX.

Quomodo sine tabellione instrumentum cautè fiat.

SI QVIS sine tabelliõe cõponere instrumentũ maluerit siue de mutuo, siue de depositio, siue de alia quacũq; causa tres testes adhibeat. alioquin literæ ipsius solæ & cõparatio earum credendæ nõ sunt. Nulla autem differẽtia est vtrum subscripserint testes an præsentibus ipsis instrumentum compositum sit.

TITVLVS X.

Si literarum fides a voce testium discrepet.

SI INSTRVMENTVM prolatũ fuerit, & literę qdem Titij esse nõ videãtur, testes aũt dicant Titium eas scripsisse iurati, scilicet testimoniũ eorum facile reprobari nõ oportet, sed tñ ad sapiẽtiã iudicis ptinet vt ea q̃ verisimiliora magis putauerit eis maiorẽ p̃beat fidẽ.

TITVLVS XI.

De contractibus incaute compositis.

SI QVIS instrumentis cõponendis adhibere prædictam obseruationẽ neglexerit, vel deposuerit, vel mutuauerit alicui sine testium præsentia: solis literis debitoris credens incautè quidem faciurus est, sed tã tùm si per sacramentũ vel per confessionem debitoris veritas manifesteturid quod dedit exigere non prohibeatur.

TITVLVS XII.

Quomodo tabelliones caute debeãt instrumẽta componere.

INSTRVMENTA quoq; quæ apud tabellionẽ cõponuntur subscriptiõe testiũ, sicut dictum est, muniri præcipimus ante cõpletionem à tabelliõe insertam. ¶ Iudices autẽ nõ tãtùm ex cõpositione literarũ falsitatem reprehendãt sed etiam ex comparatione notarij.

TITVLVS XIII.

De comparatione literarum.

COMPARATIO literarũ, sicut supra diximus, sine testiũ cõfirmatione nõ sufficiat ad veritatis p̃bationem. Si autem omnes testes mortui sunt cũ tabellione vel fortè in absentia tabellio est: tũc ille qdem q̃ instrumentũ p̃ducit sacramentũ prestet qp nullius malitiæ cõscius est in illo instrumẽto cõmissæ. Cõparatio aũt literarum p̃ter necessitatẽ causæ sine impedimẽto secundũ pristinũ morem p̃cedat. qp si tebellio & viuit & p̃sens sit iuratus testimoniũ suũ de fide instrumenti, & ille viuit & p̃sens est & nullo morbo vel alia iusta causa impediat in iudiciũ venire: p̃beat ipse quoq; testimoniũ. Ite si p̃ titiũ pecunia numerata est, & ipse veniat & sacramentũ p̃beat q̃ neq; numeratorẽ habeat instrumentũ, & oẽs testes mortui sunt vel in absentia fuerint, vel alia iusta causa impediant̃ venire in iudiciũ: solus aũt tabellio & viuit & venit testimoniũ ipsius p̃babile sit, ad fidẽ instrumenti ptinens: vt nec cõparatio literarũ necessaria esse videat̃. Quòd si tabellio mortuus est: fiat qdem cõparatio literarũ eius, & veniat tã ministeri ipsi⁹ p̃ quẽ instrumẽtũ cõpositũ est qp numerator pecuniæ, scilicet si nõ absens est. Si verò simul mortui sint vel in absentia fuerint: alij testes p̃ducant̃. & si hoc facilè nõ fit: tũc ad cõparationẽ literarũ iudex pueniat vt nõ solũ cõpletiões literarũ à tabellione factę cõparent̃, sed etiã aliæ literę tã principalis p̃sonæ quàm testiũ in cõparatione deducant̃, vt ex multis cõparationib⁹ literarũ fides veritatis illucescere possit. Si naũt nullũ aliud ad veritatẽ p̃bandã superfit quã cõparationes literarũ: tũc illud teneat qp vsq; ad hoc tempus obtinuit vt q̃ instrumentũ p̃ducit legitimũ sacramentũ subeat qp nulla malitia vsus est: sed & his q̃ fidem instrumẽti exigit de dolo & calumnia iusiurandũ subeat. is aũt omnibus necessitatibus homines liberant̃ subactorũ testificatione instrumenta intimẽt̃, & ibi testes & aliæ p̃sonę suis depositionibus contra ctum roborent. ¶ Omnia aũt qdem cõparationibus constituimus ad illis instrumentis faciendis q̃ sine tabellione cõpositalunt maneãt in eadem firmitate durantia. illa quoq; iura quæ de imperitis literarum in iudicijs probata sunt, in concussa permaneant.

TITVLVS XIIII.

Imperiti literarum quomodo debeant instru-

menta componere.

SI INSTRVMENTVM imperitus literarũ cõponere maluerit,neceſſari⁹ erit tabularius ſi in illo loco tabularij ſunt ſed & teſtes nõ min⁹ quinq; ſcientes eum imperitũ literarũ & ab eo cogniti & poſtquã imperitus ſanctam crucem fecerit, vel paucas literas vnus ex hiſdem quinq; teſtibus pro eo ſubſcribat:omnes autem quinq; teſtes ſubſcribere debent quod & præſentibus eis & cognoſcentibus imperitum omnia proceſſerunt.

TITVLVS XV.

De contractibus ſine ſcripto compoſitis.

HÆC AVTEM omnia de his contractibus dicimus q̃ ſcriptura interueniente fiunt.alioquin ſi ſine ſcriptura aliqui contraxerint:liceat eis vel teſtimonijs vel iuriſiurãdi religiõe veritatẽ manifeſtare ſcilicet actore q̃dem teſtes ꝓducente,reo aũt vel iurãte vel iuſiurãdum referente ſecũdum hoc q̃d iudex æſtimauerit.¶Huius cõſtitutionis obſeruatio in his cõtractibus locũ habet qui ſunt vltra quantitatem libræ auri. nam vſq; ad libram auri priſtinum morem ſeruari iubemus.¶Huius cõſtitutionis vſus in ciuitatibus locũ habet.Si enim inſtrumentũ invico compoſitum ſit:cõſuetudo pro lege habeatur. ruſticorum enim ſimplicitatem & in teſtamentis faciendis nõ reprobauimus,quàmuis alias ordinationes teſtamentorum ſumma ſubtilitas exigatur.¶Hæc conſtitutio in futuris inſtrumentis & contractibus valet:nã præteritæ cauſæ prioribus legibus diriguntur.

TITVLVS XVI.

Quomodo naturales filii legitimi fieri poſſunt.

SI QVIS cum libera muliere cõſuetudinẽ habeat non affectione maritali & ex ea liberos naturales fecerit,eoſq; velit filios legitimos & in poteſtate ſua habere:liceat ei cũ matre eorum dotalia inſtrumenta cõponere.nam filij qui antea naturales erant poſt compoſitionem dotaliũ inſtrumentorũ,ſui & in poteſtate patris efficiũtur,ſiue poſtea nati filij viuant,ſiue mortui ſint,ſiue omnino nullus alius ꝓcreatus eſt ſicut in Inſtitutis & in Codice dictum eſt.Quo ſi antea quàm dotalia inſtrumenta fiãt mater cõcuba deceſſerit,pater autem naturales filios ex ea ſuſceptos facere legitimos velit: adeat imperatorem cũ precibus & expoſcat vt ſibi liceat legitimum nomen eis imponere & natalibus ſuis eos reſtituere, quemadmodum libertini natalibus reſtituunt̃.Principe enim annuãte ſupplicationibus patris neceſſe eſt vt liberi legitimi fiant,quamuis dotaleinſtrumentũ nullum cum matre eorum iam mortua compoſitũ ſit.Idem dicimus & ſi filios naturales pater diligat: matrem autem odio habeat:quia in corpus ſuum peccauit. nam ſi ea cauſa ſit,& noluit cum ea nuptias contrahere:licebit ei prædicto modo filios naturales legitimos facere. Itẽ ſi liberi naturales matrem ſuam cęlauerint ne dotalibus inſtrumentis cũ ipſa factis in poteſtate patris efficiant̃,& vſus fructus rerũ ad eos pertinentiũ patri acquiratur:ſi talis dolus factus fuerit,liceat patri prædicto modo preces imperatori porrigere,& filios legitimos facere,& in poteſtate ſua eos redigere.Eadem dicimus & ſi iuſta cauſa dotalia inſtrumenta impediat. Pone enim patrem naturalem diaconum vel preibyterum factum eſſe vt ducere non poſsit vxorem. q̃d ſi pater non potuit in antefactis caſibus imperatori ſupplicare:liceat in teſtamento ſuo legitimos ſucceſſores ſibi ſcribere filios naturales.attamen illi poſt mortem parentis ſupplicent imperatori & teſtamentum patris oſtendant & principe annuente intantum capiant paternam hæreditatẽ inquantũ ſcripti ſunt.aliter enim legitimo nomine nõ fruãtur.Hæc autem omnia quæ modo dicta ſunt tunc habeant locum cùm nulla alia legitima proles vel antea vel pœna patris ſuperſit.legitimis enim filijs natis nõ aliter naturales legitimi fiant niſi dotalia inſtrumenta pater cum matre eorum conſcripſerit.

TITVLVS XVII.

Qui non ſine dotalibus inſtrumentis nuptias contrahere poſſunt.

NEMO dignitate decoratus ſenatoria ſine dotalibus inſtrumentis & antenuptiarum donationem nuptias cõtrahat.alioquin filij qui ex tali copulatione nati fuerint nõ erũt legitimi,ſed magis naturales.alij autem qui militijs honeſtioribus decorantur vel negotiationibus vel quibuſdã artibus laudabilibus prædĩti ſunt, & ſine dotalibus inſtrumẽtis & antenuptias donatione copulent̃, ſed nõ citra ſcripturæ cautelã.debẽt enim hoc ipſum defenſori eccleſiæ vel oratorij dicere vt & ille adhibeat tres vel quatuor clericos ad teſtimoniũ & cõſcribatur charta qua declaretur dies quo imperatore vel cõſule vel menſe conuenerint ille & illa,in illo loco oratorij quo copulati ſunt,& ſubſcribant defenſores eccleſiæ.& ſiquidem velit chartulã accipere vel ambo vel vnus ex his præſtetur eis.quòd ſi noluerint:deponatur in ſancto oratorio,vt poſtea ſi opus fuerit,producatur ad probationem nuptiarũ, vt etiam proles ex hac copulatione procręata legitimo nomine perfruatur. Si autem viliſsimi homines matrimoniũ cõtrahere velint, liceat eis ſine ſcriptura hoc facere.Idem dicimus & de ruſticis hominibus & de militibus qui in armis occupati ſunt.

TITVLVS XVIII.

Quomodo filii naturales non poſſunt fieri legitimi.

FILIOS naturales antea quidem licebat patribus ſibi per adoptionẽ legitimos facere:ſed diui Iuſtini conſtitutio hoc prohibuit quod noſter imperator in ſuo ſtatu manere iubet.¶Si qs diuinis tractus euangelijs iurauerit mulieri legitimã ſe vxorem habiturũ, vel ſi in oratorio tale ſacramentum dederit:ſit illi legitima xor, quàmuis nulla dos,nulla ſcriptura alia inter poſita ſit.& ſi liberos nõ habuerit mortuo marito,quartam partem ſubſtãtiæ eius accipiat,ſecundùm conſtitutionem noſtri imperatoris.& ſi eam de domo eiecerit quãuis ſine repudio hoc fecerit.Quòd ſi liberos procreauerint:legitimi eſſe videãtur. & ſi alijs nuptijs contractis legitimos filios pater habuerit: omnes ſimul legitimum nomen habebunt.

TITVLVS. XIX.

Qui ſunt legitimi filii vel naturales vel vterini.

ERGO ſiquidem ex huius matrimonijs filij naſcantur legitimi erunt.Si autem aliter aliquis filios habuerit:naturales erunt: & tam ex teſtamẽto quàm ab inteſtato patri naturali ſuccedunt ſecundùm obſeruationem conſtitutionum principis noſtri,ſcilicet ſi nõ ex dãnata copulatione nati ſunt.tales liberi neq; legitimi neq; naturales appellantur:nec omnino parenti ſuccedunt.

TITVLVS XX.

Si preſes prouincię ſupplices prouinciales cõtempſerit.

SI QVIS propter ciuilem vel criminalem cauſam præſidem prouinciæ adierit,& ille contempſerit actorem vel alio modo cauſam cognoſcere ſecundum leges

dum leges cõtempserit: liceat actori supplicare ciuitatis episcopo & hoc ipsum in querimoniã deducere vt ipse religiosus antistes vel ipse ad præsidem veniat vel suos homines mittat p quos cõpellere præsidem sine dilatione & iniuria litem dirimere possit. Quòd si tanta imprudentia rector prouinciæ teneatur vt nec episcopo nec clericis imminẽtibus iustitiã sequat: tunc liceat episcopo si voluerit actorem nostrã pietatẽ venire & preces fundere dare ei literas per quas nobis declaret superbia atq; iniuria præsidis. Nos enim & actori medebimur & p̃sidi cõpetentẽ vindictã imponemus.

TITVLVS XXI.

Si præses prouincie iniuriam fecerit.

SI QVIS à præside prouinciæ iniuriã passus fuerit: adeat ciuitatis episcopum vt si arbitrio eius p̃ses cõdemnatus sit, satisfaciat homini iniuriã passo. sinautem hoc facere noluerit, & veniat ad nostras pijssimas aures, siqdem iustã sententiã religiosi episcopi ciuitatis cõprehẽdamus vltimis supplicijs præsidem affici iubem⁹. Sin autem innocentẽ eum inueniamus: necesse est vt nullum responsum calumniosus actor accipiat.

TITVLVS XXII.

Si cui præses prouincię subscriptus fuerit.

SI CVI præses prouinciæ suspectus esse videatur & litigare apud eum solùm noluerit: liceat ei episcopum inuocare, vt cum eo considente litem audiat & vel amicabili cõpositione litigatores transigere faciant, vel monere parasemios eos audiant, id est naturaliter: ita tamen vt sententiam legibus consentaneam imponant.

TITVLVS XXIII.

De officio defensorum & episcopi audientia.

IN CIVITATIBVS in q̃bus præsides præsto nõ sunt adeant litigatores defensores ciuitatis, & illi audiant causas. Sinautem episcopum iudicare sibi maluerint: hoc quoq; fieri iubemus.

TITVLVS XXIIII.

De prouincialibus qui temere in Cõstantinopolitana ciuitate fuerunt.

SI QVIS nõ adito præside prouinciæ & sine literis episcopi in hãc venerit ciuitatem, & de aliqua cã nos molestauerit: sciat se tales pœnas subiturũ quales passurus erat p̃ses p̃uincię si aditus eũ contẽpsisset.

TITVLVS XXV.

De officio taxeotarum.

IVRENT officiales præsidũ vt lites subiectorum dirimant, & nõ suscipiant sportularũ nomine nisi inquantũ nostra constitutione iubetur. quòd si hi contra hoc fecerint: vltimis supplicijs subijciantur.

TITVLVS XXVI.

Si episcopus gratia p̃sidis supplices cõtẽpserit.

SI EPISCOPVS propter gratiam præsidis supplices contempserit: ex sacris regulis pœnæ subiiciat.

TITVLVS XXVII.

De episcopis.

NEMO nec episcopus nec clericus sine literis patriarchæ episcopi ad hanc sanctissimam ciuitatem veniat.

TITVLVS XXVIII.

De substantiis monachorum vel asceteriorum.

SCIMVS in superioribus cõstitutionẽ esse relatã qua cauet vt quicunq; vel quęcunq; monasterium intrant manendi causa videantur substantias suas monasterio cõsecrasse. nam ante introitũ liberam habent facultatem quomodo voluerint bona sua disponere. postquã autem intrauerint: nõ habent licentiam talem, sed hæc cõstitutio quidem quæ de hoc iure loquitur suis temporibus valet. Nam si antequã ipsa introducatur factus est aliquis monachus, vel facta mulier monacha, nec ad eum pertinet vel ad eam, habent liberã facultatem qualiter voluerint sua negotia disponere etiam post memoratam constitutionem.

TITVLVS XXIX.

De his qui per capillum Dei iurant, vel per caput, vel alio modo.

SI QVIS per capillos Dei vel per caput iurauerit vel alio modo blasphemia contra Deum vsus fuerit: officio præfecti vrbis vltimo supplicio subijciatur. Si quis autem sciẽs talem hominem nõ manifestauerit: nõ est dubium quòd diuina coertione simul coercebit. ipse quippe præfectus vrbis si neglexerit post Dei iudiciũ etiam nostram indignationem timeat.

TITVLVS XXX.

De reuerentia & obsequio patronis a libertis prestandis, & de ingratis liberis.

LIBERTVS patrono suo cõpetens obsequiũ & reuerentiam præbeat. quamuis eñ libertinũ similem ingenuo hac cõstitutione fecerimus: attamen patronis iura patronatus intacta reseruamus in his scilicet casibus in quibus reseruari possunt secundũ nostrarum legum distinctionem nisi fortè renũciauerit patronatus prærogatiuæ manumissor siue per testamentũ iure fideicõmissi siue eo tempore quo libertatem imponebant. Ingratũ autem libertum cõtra patronum suum existere prohibemus, q̃ & in pecuniarijs donationibus introduximus. & si ille qui liberalitatem accepit ingratus circa donatorem extiterit, infirmatur donatio: quantò magis libertus si circa patronum ingratus extiterit rescindi debet libertas. Causæ autẽ ingratitudinis legibus cognitę sunt, veluti si libertus manus suas contra patronum mouerit: vel si cõtumelias atroces ei fecerit: vel si magnum vel intolerabile damnum ei dederit. Idem est & si ad dedec⁹ pertinẽtes iniurias effuderit. Si enim horum aliquid patronus vel liberi eius probauerint ad pristinum statum cõiunctus libertus reuertatur. quòd si cõpetentem reuerentiam patrono & honorem tribuat lex quoque eius libertatem ingenuitatis nomine decoratã conseruabit. hoc autem toties patronus habet, quoties iura sui patronatus non relaxauerit.

TITVLVS XXXI.

Si libertam suam patronus habere maluerit.

SI QVIS libertã suam deducere vxorem voluerit, dotalia instrumenta cum ea componat: & q̃d habebit eam legitimam vxorem: quamuis ipse summa dignitate præfulgeat: & liberi qui ex tali coniugio procreati sunt, legitimi successores patri suo existant.

TITVLVS XXXII.

Si quis ex ancilla sua liberos habuerit & dotalia instrumenta confecerit.

SI QVIS ex ancilla sua liberos habuerit, eamq; manumittere voluerit, & dotalibus instrumentis factis legitimam vxorem habere voluerit in ipsa cõpositione instrumentorũ dotaliũ: liberi eius manumitti videãtur tacito iure. Si enim miles legatũ relinquendo seruo suo videtur tacitè libertatẽ ei donasse: quãtò magis hoc obtinere debet in filijs vbi pater matrẽ eorũ & manumisit & legitimam vxorem dotaliũ instrumentorũ cõpositione habuit?

TITVLVS XXXIII.

Si quis in ius vocare monachum vel sanctimonialem conatur.

SI QVIS cum monachis vel sanctimonialibus habeat litigiũ,nõ audeat monachũ vel sanctimonialem in asceterio constitutũ vel monasterio ad ciuilem iudicem accusare vel trahere,sed magis adeat ciuitatis episcopũ.ille enim æstimabit vtrum repsentari principalis psona debeat,an per œconomum vel per apocrisariũ defendi cum omni scilicet honestate,ita vt episcopus legibus & canonibus consentaneam sententiam proferat.

TITVLVS XXXIIII.

Quomodo ius potestatis dissoluitur.

NON solum patriciatus dignitas nexibus paternis filiũfamiliâs liberat,sed etiam cæterę dignitates q̃ à curiali conditione liberare hominem solent:veluti si cõsul designatus fuerit:vel si ex consule codicillos accipiat:vel si præfectorijs magistratibus in ipso actu fungatur.pone enim præfectum vrbis vel præfectum prætorio factum fuisse vel magistrum militum & sequatur eos peculiũ quod filiusfamiliâs constitutum habebat.

TITVLVS XXXV.

De legitimis personis:

QVI EX dignitate patris sit legitima iura intacta habet in familia sua.Ideoq;liberi eius quos habuit dum filiusfamiliâs erat, post mortem patris eius in ipsius transeunt potestatem.

TITVLVS XXXVI.

Vt episcopatus honor ius potestatis dissoluat.

SI filiusfamiliâs episcopus fuerit factus:ex ipsa cõsecratiõe paterfamilias erit.Hæc autem cõstitutio etiam in illis locum habet qui eo tempore quo p̃lata est in dignitatibus antefatis positi fuerint.

TITVLVS XXXVII.

Qualiter sedere debent iudices

SEDERE autem volumus iudices in basilica à mane vsque ad vesperam secundùm solitum morem & lites dirimere non solùm futuras,sed etiam eas quæ apud idiotas inchoatæ sunt.

¶ Si quis magistratus constitutus iudicem dare maluerit: nõ habeat licentiam ad alium causas delegare nisi apud eloquentissimos & glorioßssimos viros,& ad suos cõsiliarios tantùm qui cõsiliarij sui causas examinent ipse sententiam dicat.

TITVLVS XXXVIII.

De prouocationibus.

SI PROVOCATIO porrecta fuerit iudici,siqdem in eadem causa quam nos delegauimus appellatio exerceatur aut in cõmune procerum,aut secundùm morem apud alios ex quantitate scilicet litis habita differẽtia.Si autem magistratus ei causam delegauerit: appellatio apud eum exercebitur.

TITVLVS XXXIX.

De iurisdictione iudicum.

IVDICES vsque ad trecentos solidos monetę quidem parasemos,id est naturales lites audiãt sed tamen sententiam in scriptis dicant & prouocationes condemnato nõ denegent nisi forte ter appellare aliquis maluerit vel contumaciter in absentia fuerit.nam & tertia prouocatio illicita est & contumaces condemnati appellare non possint.

TITVLVS XL.

De sportulis.

VNVSQVISQVE iudex abvtraq; parte binos solidos in litis cõtestatione accipiat,& binos in termino litis:nisi forte litigium mortuũ intra trecẽtos solidos fuerit.Si enim intra trecentos solidos fuerit:nihil accipiat.habeant autem singuli iudices ex his octo quos constituimus binas libras auri de publico à mensa præfecti prætorio accipiãt.omnibus aũt personis priuilegia in sumptibus litium præstita maneant inconcussa.

TITVLVS XLI.

De diffinitiuis sententiis.

IN diffinitiua sententia iudex debet diffinire quid fieri oportet de impẽsis quas altera pars ab aduersario passa est.& siquidem iureiurando quantitatem sumptuũ iudex æstimauerit:faciat taxationẽ & secundùm quod his qui iurauerit nõ vltra taxationem cõdemnet. Si autem propter veritatem litis in nullo sumptu condemnare alteri alterum voluerit & hoc in arbitrio eius ponatur.

TITVLVS XLII.

De legibus iudicialibus.

OMNIA quæ de prouocationibus vel recusationibus & vt viginti dierũ post admonitionem reus inducias habeat:& si quid aliud iudiciale cõstituimus,in sua firmitate permaneat.

TITVLVS XLIII.

Ne arbitri per compromissum electi per sacramenta assumantur.

NEMO cum iureiurando iudicem cum aduersario suo accipiat. talia enim arbitria nullius momenti sunt.Si autem cum cõpromisso pœnali aliquis iudicem elegerit:res cauta erit.duorũ enim alterũ necesse est fieri vel sententiam iudicis impleri,vel si is qui condemnatus est recusauerit pœnam cõpromissi præstare. magistratautem reipublicæ si interpellati fuerint,curent vt pœna cõpromissarij exacta ab eo qui obtemperare arbitrio noluerit,aduersario eius restituatur.In summa autẽ dicimus post hac licitum nõ esse vt cum sacramento litigatorum arbiter eligatur.& siquidem sponte sua contra ius sententiam dixerit:ipse Deo rationem daturus est.Si naũt p̃ imprudentiam aliqd nõ iustè iudicauerit:hoc partibus nocere p̃hibemus. omnia aũt cætera iura quæ de compromissarijs introducta sunt vel de alijs arbitris nõ cum sacramento receptis à veteribus legibus vel à nobis introducta sunt in sua firmitate non nouata permaneant.

TITVLVS XLIIII.

De prouocationibus & retractationibus.

OMNES autem iudices p̃uocationes sibi porrectas suscipiãt. & nulli alij sit permissum nisi forte præfectus prætorio sit.nam in hac sede ius retractionis in integrum custodiri præcipimus.

TITVLVS XLV.

De diuersis rescriptit & de prouocationibus.

OMNES autem lites secundũ leges & cõstitutiones dirimẽt:quãuis iussio nostra vel pragmatica sanctio contrariũ statuerit & p̃uocationes sibi porrectas admittãt,in his scilicet casibus in q̃b⁹ p̃curare licitũ est.

TITVLVS XLVI.

De relationibus.

SI QVID dubiũ iudicibus videatur:hoc ad nostrã maiestatẽ referant & cõpetens respõsum mereant.

TITVLVS XLVII.

Si quis clericum in ius vocare maluerit tam in pecuniaria

pecuniaria quam in criminali causa.

SI QVIS cum clerico litigium habuerit, siquidem de causa pecuniaria: adeat prius episcopũ cuius iudicio clericus suppositus est. ille enim sine damno & dilatione competẽtem finem liti impositurus est. Si autẽ noluerit episcopus litem dirimere: tũc ad ciuiles iudices disceptatio causę perueniat. vbi autem episcopus litem dirimere vult siue scriptura omnia procedant & diffinitiua sentẽtia, siue scriptis ab eo ꝓducatur: nisi fortè partes voluerint vt in scriptis ea proferatur. Quòd si de criminali causa litigium emerserit: tũc competentes iudices in hac ciuitate vel in prouincijs interpellati consentaneũ legibus terminũ causis imponant: ita tamen vt disceptatio litis duorũ mensium spatiũ nõ excedat à litis contestatione numerando. Nõ aliter autem puniatur clericus nisi obnoxius repertus sacerdotio nudatus fuerit ab episcopo suo vel clericatus honore. Si autem crimen ecclesiasticum est: tũc secundùm canones ab episcopo suo sola causæ examinatio & pœna ꝓcedat nullam cõmunionem alijs iudicibus in his causis habentibus.

TITVLVS XLVIII.

Si per maritum steterit quominus dos ei promissa prestetur.

SI MVLIER dotem pro se ꝓmiserit, vel alius ꝓ ea siue profectitiã siue aduentitiam: postea autem vel ipsa mulier vel promissor dotis paratus sit: id qđ promisit dare & hoc ipsum testatione cõplectatur vel obtulerit res vel deposuerit: si mobiles sint vel in iudicio ex vna parte iudicẽ adeat & missis ab eo hominibus maritus distulerit dotem accipere, posteaq; solutũ matrimoniũ fuerit: sic intelligatur maritus quasi dotem accepisset. adeoq; si quid de antenuptiali donatione accipere mulierẽ oporteat: hoc omnino accipiat, quàmuis nullã dotem dederit: quia per maritum stetit quò minus eam susciperet.

TITVLVS XLIX.

De immodicis & inofficiosis donationibus.

SI PATER filios habuerit duos vel plures, & vni ex his donare suas res voluerit: nõ liceat ei vltra bessem substantiæ suæ donare, vel vltra dimidiam secundùm numerum liberorũ vt & cæteri liberi modis omnibus legitimam portionem, id est falcidiam accipiant quam haberẽt si tertiam partem vel dimidiam acciperent eo tẽpore antequã donatio facta sit, scilicet nisi ingrati fuerint. Nam si probatę sunt ingratitudinis causæ legibus pristinis subijciantur.

TITVLVS L.

Si mater filiorum suorum tutelam suscipere maluerit.

SI MATER marito suo defuncto filiorũ suorum tutelam gubernare maluerit: renunciet secũdis nuptijs in iudicio sine iureiurando. res autem suas impuberibus filijs suis obliget atq; ita tutela ei committatur siue creditrix sit filijs suis, siue debitrix. Idem & in filiabus dicimus. hæc autem obseruare procuret tam præfectus vrbis, quam prætor: & in prouincijs præsides: & diligẽter inuentaria cõscribantur. scriba præsente & alijs publicis personis secundùm consuetudinem: & satisdationes idoneæ exigantur vt res salua pupillis fiat.

TITVLVS LI.

De in ius vocando.

NON aliter reus actori respondeat libellum accusationis mittenti, nisi prius ille cauerit reo atq; litis executori quod intra duos menses cõtestationem litis apud iudicem facturus sit. alioquin damnũ in duplum se reo restituturum. cautio autem triginta solidorum quantitatem nõ excedat. Si quis ab aliquo fuerit accusatus, & voluerit ipsum actorem suum accusare: apud eundem iudicem hoc faciat. nam apud aliũ iudicem trahere eum nõ potest. quòd si iudex ei displiceat: licebit ei recusare eum ante litis contestationem in viginti dierum relaxamento. post litis enim contestationem recusare eum iudicem nõ potest nec actorem in aliud iudicium trahere.

TITVLVS LII.

De exęquatione dotis & propter nuptias donatione.

DONATIONES quæ ꝓpter nuptias fuerint pares, volumus esse quantitati dotis mulieris. Itẽ pacta & stipulationes in dote & propter nuptias donatione omni modo paria componatur. hoc autem capitulum in futuro quoque tempore teneatur.

TITVLVS LIII.

Quando liceat mulieri dotem suam augere.

SI MVLIER dotem suam augere voluerit nõ aliter hoc facere possit nisi maritus quoque propter nuptias donationem pari quantitate augere paratus sit. Quòd si creditores maritꝰ habeat: augere mulier dotem suam debet in rebus immobilibus. Quòd si res mobiles dederit: sciat se priuilegiũ dotis in rebus mariti sui nõ habiturã. Si autem nullum creditorem maritus habeat eo tempore quo dotem suam mulier augebat: habeat priuilegium quod dotibus in hypotecaria actione præstitum est.

TITVLVS LIIII.

De priuilegio dotis.

SÆPISSIME relatum est eum qui pecunias præstat ad cõparandam rem vel renouandam vel faciendam validiora iura hypothecis habere in ipsa re quam priores creditores: sed hæc in dotibus non obseruãtur. nam dotem præcipimus ei quoq; præferri qui postea pecuniam dedit marito ad aliquam rem comparandam vel renouandam vel etiam faciendam.

TITVLVS LV.

Vt eadem quantitas dotis in secundis nuptiis a patre seruetur.

SI QVIS pro filia sua dotẽ dederit, verbi gratia, triginta librarũ auri: postea genero defuncto & dote ad eum reuersa velit filiã alij copulare: ꝓhibeatur minorem quantitatem dotis nomine pro ea præstare quàm uis & in priore matrimonio lucrata est filia ab antenuptiali donatiõe quindecim libras auri: nisi fortè pater ꝓbauerit fortuito quodam casu substãtiam suam diminutam fuisse.

TITVLVS LVI.

De collatione dotis.

QVÆDAM mulier defuncto patre suo exigẽbatur vt dotem suã cõferret si vellet hęreditatem paternam susciperе. dicebat autem inopem esse maritum suum & nihil ab eo exigi posse. contra dicebat ei quòd oportet inopiam mariti ad damnum suum respicere. quæsitum est quid iuris sit. Et dicimus siquidem mulier sui iuris erat, culpam eius esse: quia poterat eo tempore quo videbat maritum suum pauperiorem statim aduersari & constante matrimonio dotis actionem mouere, & res dotales cõsequi. nam & propter nuptias donationis res etiam constante matrimonio vendicare potest si viderit maritum ad paupertatem inclinantem, scilicet si non minor erat mulier materfa-

milias vigintiquinq; annis. Si autē filiafamilias fuerit: debet patri ſuo dicere vt cū eo agat: & ſiqdē egit: ſalua res eſt. Si autem pater agere ſuperſederit inopia mariti ipſi & cohæredibus eius imponatur, & habeant omnes communiter actiones contra maritum: & quod poterit conſequi, in commune deducatur. Hæc autem toties vera ſunt, quoties dotis quantitas ampla nō ſit. Si enim ampla fuerit: etiam ceſſante patre liceat filiæfamiliâs conſtante matrimonio cōtra maritum dotis actionem mouere. & ſi nō mouerit ad ipſam futuri temporis periculū ſpectet. Ea autem obtinere volumus in omnibus perſonis in quibus collatio dotis exigitur ſiue filiabus ſiue neptibus & deinceps perſonis volētibus hæreditatem amplectitam patris ſui, quàm matris aui vel auiæ, & ſuperiorum perſonarum.

TITVLVS LVII.

Vt proprietas dotis vel antenuptialis donationis filius communibus conſeruetur mortua alterutra perſona.

SI MARITVS mortua vxore, vel vxor marito defuncto dotē vel antenuptias donationem lucratus lucratáve fuerit modis omnib⁹ ꝓprietatē liberis ſuis ex eodē matrimonio cōſeruent, vſumfructū aūt nuptialiū lucrorū habeant: ipſe vel ipſas ſiue ad ſecundas migrauerit nuptias ſiue nō. Idq; obtineat in omnibus matrimonijs quæ poſthac fuerint diſſoluta quocunq; modo, vel ſi antea quidem ſoluta ſunt ſed adhuc in ſuſpenſo cauſa eſt alterutra ꝑſona viuente. Si enim ambæ mortuæ ſunt, hæredibus eorum hæc cōſtitutio non ꝓſit, ſed veteribus legibus ſubijciantur. cùm aūt dñium rerum liberorū eſſe cœperit ſiue migrauerit ad ſecūdas nuptias, ſiue nō: ea iura locū habere certum eſt q̄ de his rebus poſita ſunt quarum ꝓprietatem liberi lucrati ſunt parentibus ſuis ſecundas contrahentibus nuptias. Si repudio miſſo matrimoniū ſolutum ſit culpa vxoris vel mariti, vel ille dotem vel illa ꝓpter nuptias donationem lucratus lucratáue fuerit: liberis q̄dem ſtatim cōpetat ꝓprietas vxori vel marito rerū vſusfructꝰ. Ea aūt perſona q̄ vſumfructū habet, liberos alat. Sed ſi bona gratia matrimoniū ſoluaṫ, & quaſi trāſactionis nomine alterutra ꝑſona aliq̄d acceperit: nihilominus eius proprietatem quidem liberi habeant, parentes autem vſumfructum.

TITVLVS LVIII.

De duobus reis promittendi.

SI QVI rei promittendi fuerint, & alter ꝓ altero fideiubeat inuicem: ſiquidem additum nō fuerit vt vnuſquiſq; ex his inſolidū teneaṫ: tunc pro portione ſua ſit obligatus. ſi nautē additū ſit, vt vnuſq̄ſq; inſolidū teneatur: ſiqdem omnes vel quidā ex his ſoluendo ſint & ꝑſentes fuerint: in ipſos actio cōpetat. Onus aūt inopiæ promiſſoris vel abſentiæ præſentes & locupletes ꝓmiſſores ſuſtineant. Iubemus aūt eos q̄ præſto ſunt cōpetente iudice cōpelli cōmuniter agenti ſtipulatori reſpondere: vt ibi cognoſcatur ſi locupletes ſint, an nō: vt cōmuniter cōdemnetur, & qui ſoluendo ſunt, onera inopiæ aliorū ſuſtineant. quòd ſi iudex aditus magiſtratus nō eſt per competentem magiſtratum hoc impetret. hoc autem in futuris caſibus obtineat.

TITVLVS LIX.

De dote cauta vel adſcripta & non numerata.

SIMILITER pro ſe dotale inſtrumētū cōſcripſerit, vel pater vel qui vaſallꝰ ꝓ ea poſteaq̄; repudio vel morte ſolutū fuerit: matrimoniū ſiquidem antequa biennij tēpus impleaṫ: liceat marito vel hęredibꝰ eius nō numeratæ pecuniæ dotis intra annū ex tēpore ſoluti matrimonij numerandū querimonijs vti. quòd ſi ſupra duos annos (intra decenniū tamen) matrimonium ſolutū fuit: intra tres menſes maritus vel hæredes eius eadē querimonia vtā tur. decennio autem cōpleto, modis omnibus ſi nulla vſus eſt querimonia, videatur dotem accepiſſe. & ſiquidem minor vigintiquinq; annis maritꝰ ſit: nō plus quàm duodecim annos in reſtitutione habeat. Si nautē intra hoc tempus deceſſerint: hæredes ipſius vnum annū habeāt ſi legitimæ ætatis ſint. Si nautem minores fuerint: quinquenniū habent nulla diſcretione interpoſita vtrum is qui deceſsit minor fuerit an maior vigintiquinq; annis. ille aūt debet nō numeratæ dotis querimonijs vti qui ſcriptus eſt dotem ſuſcepiſſe, ſiue legitimam habeat ætatem, ſiue minor ſit, ſecundū ſua tē pora negotiū dirimatur. Querimoniā autē fieri oportet nō nuda denūciatione, ſed in ſcriptis quos iudicio inſtruatur. Oportet enim mulierē certiorare: alioquin ſi eam nō certiorauerit vel parentem ſuum: nihil videbitur maritus egiſſe.

TITVLVS LX.

De voluntate parentum in diſtributione patrimonii facienda.

SI QVIS inter liberos ſuos vltimā voluntatem cōponere malueritin primis tēpus conſcribat: poſt ea autem nomina liberorū ſuorū ſua manu & viriarum quantitatem: ex q̄bus hæredes eos inſtituit nō ꝓ numerorum notas, ſed ita ꝑ literas legitimus numerus exprimaṫ. Sed ſi res aliquas liberis ſuis reliquere voluerit, aut ex rebus certis quoſdā liberis ſuis hæredes inſtituere malit: dicat rerū demōſtratione, & manu ꝓpria ſignificet vt nulla poſtea dubitatio inter liberos fiat. Si naūt extraneis perſonis vel vxoris ſuæ legata vel fideicommiſſa relinquere velit: & hoc manu propria ſcribat, & ante teſtes nūcupet: & valeat qđ ita factum eſt, quàmuis cęteras teſtamentorum obſeruationes non habeat. & ſiquidem in ea ꝑſeuerauerit volūtate: nihil amplius quæratur. Si naūt dixerit aliquid teſtatorem pœnituiſſe: non aliter audiatur niſi probauerit prius defunctum, poſtea ſeptem teſtibus præſentibus dixerit ſe priorem voluntatem ſuam velle irritam eſſe & forte eam rupiſſe. Poſterius autem teſtamentum vel in ſcriptis vel ſine ſcriptis validum eſt compoſitum.

IDEM.

QVia autem ſcimus quoſdā rerum ſuarū inter liberos ꝓprios diſtributionē facere, & ſub eadē liberos quoque eorū ſubſcribere: hoc quoq; validū ſit ſecundùm noſtrę cōſtitutionis obſeruationem quā de his diſtributionibus ꝓmulgauimꝰ. ſed & ſine ſubſcriptiōe liberorū ipſe parēs ſubſcribat: & oīa ꝑ ſubſcriptionē ſuā manifeſta faciat. id quoq; ratū habebiṫ qđ iam manifeſta cōſtitutione cōtineṫ. hęc aūt lex in his caſibꝰ locū habebit quos poſtea moueri cōtigerit.

TITVLVS LXI.

De fideicommiſſariis hęreditatibus.

SI QVIS hæredem ſcripſerit & rogauerit eūid qđ ex hæreditate ſupererit tēpore mortis ſuæ alijs reſtituere nouem q̄dem vncias ex hæreditate ſcriptꝰ hæres habebit, ita vt quoquo modo voluerit eis vteṫ. Tres autē vncias generali fideicōmiſſario reſtituere cogatur, & nullo modo eas diminuat: niſi vel dotis nomine ſi aliā ſubſtantiam nō habeat, vel redemptionis captiuorū gratia, vel ſi egentia laborans ex his tribus vncijs viuere ſperauerit. q̄ ſi aliam ſubſtantiam habeat: tres iſtas vncias diminuat: repleatur id qđ minus diminutū eſt ex ipſius ꝓprio patrimonio. Si autem ſubſtantia quidem eius nulla appareat: tres aūt vncias cōſumpſerit habens aliquid vnde viueret, liceat fideicommiſſario in rem agere & hypothecaria actione vt res pro rata trium vnciarum euincatur. Ideoq; conueniens eſt vt

est vt scriptus hæres generali fideicõmissario cautionẽ præ stet de tribus vncijs restituendis: nisi fortè testator huiusmodi cautionẽ vel satisdationẽ specialiter nõ cõcesserit. Nulla aũt discretio psonarũ sit: nã & in liberis & cognatis hęc cõstitutio locũ habebit. Hæc aũt cõstitutio locũ habet non solũ in futuro tpe, sed ẽt in omnibus causis q̃ adhuc pẽdẽt. pẽdere aũt adhuc cã videretur si nõdũ scriptus hęres decesserit.

TITVLVS LX.

De prescriptione centũ an. sublata quę sanctis ecclesiis locisve aliis venerabilibus competebat.

IVBEMVS vt in negocijs qui ante hãc legẽ. xxx. annorũ remouebat exceptio nũc venerabilib⁹ eccle sijs vel monasterijs & xenodochijs necnõ orphanotrophijs ac brephotrophijs & ptocotrophijs. xl. ann. ptelatio cõferatur, salua scilicet inter alias psonas & causas virtute quã super tricennalis sibi præscriptio vendicabat: quoniam hac decẽ annorũ aductionẽ religiosis locis prestam⁹ vt principale & hypothecarię actiones in tãto tpe propagent: annali aũt exceptioni, vel triennij, vel alijs huiusmodi exceptionibus non derogetur. Hęc aũt constitutio & in q̃ teritis temporibus locum habet: nisi quędã causę amicabili transactione vel iudiciali sententia sopitæ sint.

TITVLVS LXI.

De litigiosis.

RES mobiles vel se mouẽtes vel ímobiles litigiosas volum⁹ appellari, quarũ de dominio inter actorẽ & possessorẽ apud iudicẽ quæstio orta est. aut iudiciali admonitiõe, aut p preces prĩcipis porrectas, & apud iudicẽ ítimatas, ac p ipsum iudicẽ aduersario litigatori manifestatas. Nã secundũ talem distinctionem & constitutionẽ nostram intelligi volumus in qua cautũ est de sciente vel ignorãte emptore. Si qs aũt pluribus hæredibus derelictis decesserit, & illi cũ alijs hęreditarijs rebus rẽ litigiosam dimiserint id quod factũ est lege nõ reprobatur. Nõ enĩ rectè alienatio videtur esse inter cohæredes diuisio facta. Nõ enĩ alienat qui diuidit. Si quis aũt litigiosam re litigauerit: cuẽ tũ litis videatur legasse, vt si quidẽ hæres vicerit, legatum accipiat legatarius. si autẽ victus fuerit: nihil accipiat. Ideoq; libera licentia de legatario detur adesse iudicio vt nulla negligẽtia vel collusio ab hærede cõmittat. ¶ De hypothecis aũt quæstio rẽ litigiosam nõ facit. nam & si specialiter hypothecæ nomine res obligata est: tamẽ vendere eã debitor non prohibetur: ita tamen vt ex quantitate precij creditori debitum persoluatur. aut si hoc factũ non fuerit, licebit creditori hypothecariam mouere actionem, & rẽ sibi suppositam vendicare donec satisfiat, scilicet vt creditoribus anteriora iura habentibus secundũ priores leges tempore prorogatiuè reseruetur. Ex his apparet multo min⁹ litigiosam rẽ vocari quæ generaliter hypothecarũ titulo obligata est.

TITVLVS LXII.

De interlocutionibus iudicum per quas accusati rei conueniri iubentur, & de satisdatiõibus eorum.

SI IVDEX aliquẽ teneri voluerit talẽ conditionẽ in sua interlocutione debet inferere vt non aliter nullus accusatiuus libellus reo detur vel sportulę abeo exigantur: nisi prius actor in libello subscripserit, vel sua manu, vel per tabularium & monumentis interuenientibus fideiussorem pręstet idoneum periculo officij promittẽtem quod actor & obseruetĩ iudicio, & exercebit suas actiones. & si postea ostendatur litẽ iniustè mouisse: sumptuũ nomine dabit decimam partem quantitatis quę in libello comprehensa est, vt eã is q̃ accusatus fuerit accipiat. Si naũt dicat se nõ habere fideiussorem sanctis euangelijs propositis iuret quòd nõ potest dare fideiussorẽ acsi postea iuratorię cautioni cõmittatur in qua p̃mittere debet ea quę supra scripta sunt implere. Quòd si alio modo factum fuerit: nullum respõsum dare litis executori reum cõcedimus. & si aduersus ea factũ fuerit: iudex quidem cum officio suo denarũ librarũ auri pœna multetur. Executor aũt litis publicationẽ substã tię suæ patietur, & in exiliũ per quĩquẽniũ mittatur. pœnæ aũt ex hac lege irrogatę, periculo comitis rerũ priuatarũ fisco nostro inferantur. Quicquid aũt ex hac illicita cõuentione detrimenti reus passus est, resarciatur ei ex substãtia actoris periculo iudicis à quo executor missus est. excipimus autem ab his pœnis illa litigia q̃ ex cõsensu litigatorum in iudicijs ventilantur.

TITVLVS LXIII.

Si admonito reo iudicium deseruerit.

SIQVIS p iudicialẽ admonitionẽ vel preces íperatori porrectas & apud iudicẽ intimatas ac per eũ aduersario manifestatas & sub legitima dilectatione iudicis factas reũ illigauerit: non liceat ei recedere à iudicio & negociũ susceptũ deserere. Quòd si hæc fecerit actor: liceat reo repetere iudicem apud quem lis contestata est, vt admoneat actor, vt vel veniat in iudicium vel procuratorẽ legitimũ mittat, quòd si nec ipse venerit, nec procuratorẽ miserit: vocetur p tria edicta per interualla singulis nõ minus triginta dierum. Nã ordinarios iudices nõ solũ per precones, sed etiã propositiõibus edictorũ absentes partes vocari iubemus. prępondi aũt edicta illis iudicibus damus q ex principali iussione facti sunt iudices: hæc si litis cõtestatio facta est. Si naũt admonitio & sola precũ intimatio atq; manifestatio facta est tantum deinde actor deseruerit negociũ: liceat reo similiter iudicem adire & petere ab eo vt tria dicta proponant. & si propositis eis actor neq; venerit neq; procuratorẽ legitimũ miserit: habeat inducias vnius anni. & si nõ venerit licentiã iudici damus & ab vna parte reo solo p̃sente litẽ audire & legibus cõsentaneũ calculũ p̃ferre. Qd si intra p̃dictũ annũ p̃uenerit & suas actiões exercere maluerit: nõ antea eũ suscipiat iudex quã impẽsas reo præstet: ita tã vt à iudicio iterũ nõ recedat. alioquin si hoc fecerit & annus transactus sit, careat actiõibus suis. illã aũt regulam quia cautum est neminem inuitũ agere cõpelli: tunc locũ habere volumus cũ res integra est & actor aduersariũ suum teneri non fecit. hanc autem constitutionem in his casibus volum⁹ obseruari qui nec iudiciali sententia, nec amicabili compositione vel alia legitima decisione sopiti sunt.

TITVLVS LXIIII.

De pragmaticis sanctionibus & diuinis iussionibus iudicum officio iudicis.

NEMO iudicũ nostrorum siue in pecuniaria siue in criminali cã pragmaticã nostrã timeat sanctionẽ vel aliud cuiuslibet generis rescriptum siue diuinas iussiones siue referendariorũ depositiões aut illustriũ magistratuum pręcepta. nam secũdũ generales leges singulas cãs finiri iubemus, & prędictas ambitiones nullũ sibi locũ in iudicijs vendicare. nã si velit preces aliquã causam dirimere: ipse sententiam dicat, nõ iudicibus ĩperet quomodo debẽt ĩ singulis causis emergẽtib⁹ iudicare nisi forte ãbiurefuerit, dubitatum: tunc enim licebit iudici ad imperatorem referre vt sibi iuris obscuritas illuminetur. Et hęc omnia volumus obseruari nõ tm̃ apud magistratũ, sed ẽt apud iudices quoscũq; siue diuina iussiõe deputatos, siue ab alijs magistratib⁹ datos: imo ẽt apud cõpromissarios arbitros siue cũ scriptis, siue sine scriptis, siue apud eũ causarũ processerit disceptatio. Hãc aũt cõstit. locũ habere volum⁹ nõ solũ ĩ iudicijs poste-

mouendis, ſed etiã in ijs q̃ adhuc pẽdẽt vt vnuſquiſq; hac generali lege fiduciã habeat, nõ ambitioſis reſcriptionib⁹. Finita aũt iam negocia refricari nullo volumus modo. Finitũ aũt negotiũ videt̃ id de quo definitiua ſnĩa ꝓlata eſt, quãuis appellatio vel retractatio contra eã ſperetur. Excipimus aũt illa reſcripta quæ iudices iubent ſine tarditate & mora cãs dirimere vel legib⁹ calculũ conſentaneũ proferre vel acta litigatori edere, vel ſi iuſſerit eũ cum alio iudicare. tales em̃ iuſſiones ſiue ſine ſcriptis ſiue in ſcriptis fieri nõ prohibemus. Iudex aũt qui generalem legẽ contempſerit & illicitã reſcriptionẽ admiſerit: decem librarũ auri pœna & illa grauiſsima noſtra ĩdignatiõe plectet̃. ſed vt nemo hæc ſaluberrima noſtra ſtatuta ignoret: iubem⁹ in primo litis exordio ante ipſam partiũ cõfirmationem præſentẽ legem inſeri, vt nemo poſsit cõtra generales leges aliq̃d ſibi ꝓcipuũ ſperare.

TITVLVS LXV.

De his qui poſt renunciationem aduerſariorum habere ſe dicunt allegationes.

SVNT quidã malitioſi litigatores qui poſt renũciationẽ aduerſę partis & tpa probationũ ſtatuta: tñ dicunt ipſi aliquas habere ſe allegatiões vt nullus ſcilicet litis termin⁹ imponaſ̃. ideoq; iubem⁹ vnũ mẽſem ei adinducias dari & iubeaſ̃ à iudice vt q̃ vult dicat, & ſi dicat iterũ dilationis opus habere, pręſtetur ei menſis ſecundus. quo completo ſi iterum dilationem petat ad vincendã malitiã eius tertius mẽſis pręſtetur. quo completo, ſi nihil dixerit omnibus modis iudex legitimam ſententiam dicat.

TITVLVS LXVI.

Que ſunt iuſtę cãę exhęredationis liberorũ.

NEQVE pater aut mater, nec auus aut auia, neq; ꝓ auus aut ꝓauia liberos ſuos præteritos vel exhæredatos faciãt in ſuo teſtamẽto: quãuis ꝓ donatione vel ꝓ fideicõmiſſum vel alio mõ legitimã portionẽ eis reliquerint: niſi forte ingrati ꝓbent̃, & ipſas ingratitudinis cãs parẽtes ꝓprio ſcripſerint teſtamẽto. ¶ Cãæ aũt ingratitudinis iſtę ſunt hęc: Si q̃s parẽtibus ſuis audaces man⁹ imponat. Si grauẽ aut inhoneſtã cõtumeliã eis faciat. Si in criminalibus cauſis accuſator cõtra parẽtes ſuos extiterit, exceptis inſidijs aduerſus princi pẽ vel rẽpublicã. Si cũ maleficis quaſi maleficij cõuerſet̃. Si vitæ parẽtũ ſuorũ per venenũ vel alio mõ inſidiare tentauerit. Si nouercę ſuę vel cõcubinæ patris ſeſe turpiter miſcuerit. Si calũniator cõtra parẽtes fili⁹ fiat & ꝓ delationẽ ſuã grauiſsimũ dãnũ intulerit. Si incluſus ĩ carcere parẽs liberos ſuos vel vnũ ex his q̃ ad ſucceſsionẽ eius ab iteſtato vocanť rogauit vt in fidẽ ſuã eũ recipiãt, & ille vel ille noluerint fideiubere ſiue ꝓ perſona ſiue ꝓ debito in quantũ idoneus eſt is, q̃ rogatus eſt, probet̃. Hoc aũt quod de fideiuſsiõe diximus ad maſculos tm̃ liberos ꝓtinere volum⁹. Itẽ ſi cõuict⁹ fuerit filius ꝓhibuiſſe parẽtes ſuos teſtamẽtũ facere: ſi q̃dẽ illę poſsint poſtea teſtamẽtũ ordinare: liceat eis ꝓpter hãc cãm exhæredare eũ. Si aũt in ipſa ꝓhibitiõe deceſſerint oẽs hęredes futuri vel legatarij vel alij qualẽcũq; lęſionẽ paſsi ſcđm priora iura ſua aduerſus eum exerceãt actiões. Itẽ ſi contra volũtatẽ parentũ filius cũ arenarijs aut mimis cõuerſet̃, & in hac ꝓfeſsiõe ꝓmanſerit: niſi forte parẽtes ipſius arenarij vel mimi fuerint. Item ſi pater quidem vel auus filiam ſuam vel neptẽ marito voluerit copulare, & illa nõ cõſenſerit ſed turpiter viuere malit. Sinautem filia. xxv. annorũ ętatis facta à parentibus ſuis marito non ſit copulata, & ex hoc cõtigerit eã in corpore ſuo peccaſſe vel ſine cõſenſu parẽtum marito libero tm̃ ſe coniunxiſſe: hoc nolum⁹ ad ingratitudinẽ filię reputari. Item ſi furioſo parẽti liberi curã nõ adnibeãt, ſed alij cognati q̃ ab ĩteſtato vocanť: ſi q̃dẽ reſipuerit, liceat ei ſi velit ĩofficioſos liberos ingratos in ſuo ſcribere teſtamento. Sinaũt in ipſo furore deceſſerit, & liberis nullã curã adhibẽtibus vnus ab extraneis vel ij q̃ ab inteſtato vocanť miſericordia ducť⁹ curare eũ voluerit: teſtatiõe in ſcriptis vtatur ad eos q̃ ex teſtamento vocanť ante furorẽ forte cõpoſito vel ad eos q̃ ab inteſtato exiſtũt vt curã adhibeãt furioſo. Sinaũt & poſthoc teſtationẽ in eadẽ negligẽtia ꝓſeuerauerint, & extrane⁹ in ſua domo furioſum receperit, & ĩpenſis ſuis vſque ad mortẽ eius curã feciſſe ꝓbatus fuerit: ipſum quãuis extrane⁹ ſit ad ſucceſsionẽ furioſi ſancimus puenire refutata inſtitutione teſtamẽti eius & hæredibus ſcriptis vt pote indignis repellẽdis cæteris videlicet capitulis teſtamẽti in ſua firmitate duraturis. Itẽ ſi vnus ex parẽtib⁹ in captiuitate ſit & liberi eius vel vnus ex his nõ curauerit eũ redimere: ſi q̃dẽ redierit ille ab hoſtib⁹, liceat ei inofficioſos liberos & ingratos in ſuo ſcribere teſtamẽto. Sinaũt apud hoſtes deceſſerit & oẽs liberi eius redẽptionẽ facere cõtẽpſerit: oẽs res ipſi⁹ eccleſiæ ciuitatis addicanť de qua oriũdus eſt in inuẽtario ſcilicet cũ publica teſtatiõe faciẽda vt nihil ex ſubſtãtia eius depereat: ſic tñ vt omne quod ex hac cã ad eccleſiã puenerit: in redẽptionẽ captiuorũ expẽdaſ̃. Et generaliter dicim⁹ quoties aliq̃s ex his q̃ ab inteſtato vocãtur ad ſucceſsionem eius q̃ in captiuitatẽ eſt nõ curauerint eũ redimere: nullaten⁹ ei hęres exiſtat. & ſi teſtamẽto hęres ſcript⁹ eſt, ante captiuitatẽ forte cõpoſito: ſimiliter ab hęreditate repellaſ̃ cæteris teſtamẽti capitulis valituris ſubſtãtia ſcilicet ſimiliter (vt ſu prà dixim⁹) eccleſię adijcięda ciuitatis vñ captiu⁹ oriũd⁹ eſt: & ad nihil aliud ꝓcedẽda niſi ad captiuorũ redẽptionẽ. & ſi extraneus hæres ante captiuitatẽ ſcript⁹ eſt: & ille ſciẽs ſe hęredẽ ſcriptũ non curauerit eũ redimere: ſimili pœna afficiaſ̃ quã in illis pſonis volumus obtinere, q̃ octauũ decimũ annũ ſuæ ętatis impleuerint. Vbi aũt ꝓ redẽptione captiuorũ ne ceſſariũ ſit pecuniã dari facultatẽ habeat ſi prædictæ ætatis ſit mutuã pecuniã ſumere & res mobiles vel immobiles obligare hypothecæ titulo ſiue res ꝓprias habeat, ſiue illius q̃ in captiuitate tenetur. talis em̃ cõtractus qui in redẽptionẽ captiuorũ in p̃dictis caſibus fuerit valere volumus quas ſui iuris & legitimę ętatis fuiſſet is qui cõtraxit. redẽptio aũt à captiuitate neceſsitas imponitur ratũ cõtractũ habere & id q̃d dedit creditor ei ꝓſoluere & quaſi ſuo creditori reſpõdere & obligari. Itẽ ſi parẽs liberos ſuos vel vnũ ex his hęreticũ habeat: ipſe verò ortodoxus cõſtitutus liceat ei eos vel eũ in teſtamẽto ſuo exhęredare: quoniã non minima hæc cã ingratitudinis eſt. Ortodoxos aũt dicimus eos qui cõmuni cãt in ſacroſancta eccleſia catholica in qua oẽs patriarchæ vna cõſpiratiõe & cõcordia colligũtur & quatuor ſancta cõcilia prædicantur Niceñ. & Cõſtãtinopolitanũ, Epheſinũ primũ, & calcedonẽſe. hęreticos aũt dicimus eos qui catholicis nõ cõmunicãt quibus cõiurare neceſſe eſt. Neſtorianos atq; Acephalos. Sed vt plenius de ipſis loquamur: ſciẽdũ eſt nõ poſſe hæreticos parentes ſi ortodoxos liberos habeant alios quã ipſos hæredes inſtituere vel liberis nõ extãtib⁹ cognatos ſuos catholicos, ſcilicet hęredes inſtituãt. q̃ ſi ex liberis ſupſtitib⁹ alij q̃dẽ ortodoxi, alij aũt hęretici appareãt: omnẽ ſubſtãtiã parẽtibus ortodoxis puenire volumus vt fratres eorũ hęretici ſi in eodẽ errore ꝓſeuerauerit vſque ad mortẽ nihil oĩno accipiãt: ſed mortuis eis ſine pœnitẽtia liceat ortodoxis partes eorũ alienare. Sinaũt pœnitẽtiam egerit: portionẽ ſuã capiãt ſiue frugib⁹ tamẽ medij tpis & ſine vlla adminiſtratiõe rerũ moleſtia. Q̃d ſi oẽs liberi hæretici fuerint, alij aũt cognati defuncti ortodoxi exiſtãt: ipſi liberis anteponanť in ſucceſsiõe. q̃ ſi & ipſi hęretici fuerit: ſi quidẽ his q̃ defunct⁹ eſt habitũ clerici habeat: eccleſię ciuitatis in qua domiciliũ habuit ſubſtãtia eius deferatur: ſic tamen vt ſi itra annũ nõvẽdicauerit eccleſiaſtici huiuſmodi ꝓſonarũ patrimonia

patrimonia ad fiſcū noſtrū deuoluant̄. Si naūt laici fuerint: ſi ne vlla diſcretiōe res eorū fiſci iuribus vēdicent̄: quod nō ſolum ſi in teſtamēto ſcripto hęreticus deceſſerit locū habere ſancim⁹, ſed etiam ſi inteſtatus defunct⁹ ſit oībus ſcilicet legib⁹ valituris q̄ cōtra hęreticos & Neſtorianos atq; Acephalos & oēs q̄nō cōmunicāt catholicę eccleſię poſitę ſunt. ¶ Siue igitur oēs prædictas cās ſiue vnā ex his parētibus in ſuo ſcripſerit teſtamento, & filios ſuos exhęredauerit: ſi q̄dē ſcripti hæredes p̄bauerint cauſas: ingratitudinis veras eſſe, valeat teſtamētū. Si naūt p̄bare nō potuerint: inſtitutiones eorū infirmen̄, & parētū hęreditatē filij ab inteſtato veniētes ex æquis portiōibus capiāt. legata aūt vel fideicōmiſſa vel libertates vel tutorum datiōes vel alia legibus cognita capitula in teſtamēto cōſcripta valeāt, vt ſola inſtitutio hæredū tollatur. Hęc de teſtamentis parentum conſtituimus: modo videamus de teſtamētis liberorum.

TITVLVS LXVII.

Quę ſint iuſtę cauſę parētū in exheredationi.

SANCIMVS itaq; nō licere liberis parētes ſuos p̄terire vel alienos à ſubſtātia ſua quocūq; mō facere, niſi ſpecialiter cās teſtamētis ſuis inſcripſerint quas expoſituri ſumus, id eſt: Si vitæ liberorū parētes inſidiētur, excepto crimine maieſtatis. Si venenis aut ſuſurris magicis vitę eorū inſidiant̄: & hoc ipſum probatum poſtea fuerit. Si pater nurui ſuæ vel cōcubinæ filij ſui cōmiſtus fuerit. Si parentes liberos ſuos teſtamētū facere p̄hibuerit in his rebus in q̄bus teſtari poſſunt. Quę aūt dixim⁹ de parēti bus in hoc caſu ſimiliter teneāt. Si marit⁹ vxori ſuæ venenū dederit ſiue vt occidatur ſiue nō vt mētē eius cognoſcat: vel ècontrario ſi vxor marito dederit hoc venenū & moueatur quidē inter eos crimē publicū & cōpetenti vindicta: tale facinus remediū capiat: liberis aūt liceat ei q̄ tale aliquid p̄petrauerit nihilominus relinquere. Itē ſi furioſus filius vel q̄cunq; p̄ſona liberorū ſit in furore, eadē teneāt quæ ſupra de furioſis parentibus diximus. Itē ſi vnus ex liberis in captiuitate ſit, eūq;, parēs non redemerit: eadē teneāt quæ de parētibus captiuis ſupra cōſtituim⁹. Itē ſi fili⁹ ortodoxus fuerit & parētē ſuū ſenſerit hæreticū eſſe: eadē iura teneant quæ ſupra de parētib⁹ dixim⁹. Si igit̄ liberi oēs iſtas cās vel vnā ex his contra ſuos parentes ſcripſerint, & hæredes eorū oēs, aut certè vnā ex his probauerint: teſtamētū in ſuo robore p̄manere p̄cipimus. Cū verò ſi hęc nō fuerint obſeruata, teſtamentū quidē refutet̄: iura aūt ab inteſtato ſucceſsiōis locū habeant legatis ſcilicet & fideicōmiſsis & libertatib⁹ & tutorū datiōib⁹, & alijs capitulis in teſtamēto cōſcriptis in ſua firmitate durātibus. Quicquid aūt huic cōſtitutiōi in alijs legibus cōtrariū inuenitur: hoc irritū atq; inutile ſit. & hæ quidē exhæredationis & præteritiōis pœnę quantū p̄tinet ad ingratitudinis cauſas aduerſus prædictas p̄ſonas diſpoſitæ ſunt. Si q̄ę aūt ex his ad crimina referunt̄: non prohibemus cæteris pœnis ſubijci eos quaſi obnoxij fuerint reperti. Si q̄ aūt ex certis reb⁹ hæredes ſcripti iuſsi fuerint vt nihil amplius q̄rer ēt: in hoc caſu hoc tm̄ iubem⁹ fieri vt ſi q̄d eis deſit ad legitimam portionem: hoc quidem repleatur, teſtamentum autem non reſcindatur.

TITVLVS LXVIII.

Nō liceat creditori ante luctuoſos nouē dies debitore ſuo mortuo aliquē moleſtare propter hoc quo defunctus debebat.

SI QVIS in quacūq; cā obnoxiū aliquē habuerit & ille deceſſerit: nō liceat ei neq; parētes defuncti neq; liberos neq; vxorē neq; agnatos neq; cognatos neq; hęredes neq; fideiuſſores cōuenire vel moleſtare, vel in iudiciū vocare antequā nouē dies luctuoſi trāſeant. Si naūt intra p̄dictos dies cōtra aliquid fecerit, & vel cautio nē vel fideiuſsionē vel p̄miſsionē ab eis receperit: oīa irrita ſint. poſt nouem verò dies, ſi quas ſibi cōpetere putauerit actiōes: eas exerceāt, nulla tēporali preſcriptiōe vel alia allegatiōe legitima ex hac dierū trāſactiōe creditori generāda.

TITVLVS LXIX.

De conſtituta pecunia.

SI QVIS alicui cōſtituerit dicēs, ſatiſfacio in quātitatē quā duxerit modis oībus obligē ni ſi debitū ſoluat. Si quis aūt cōſtituerit dicens, tibi ſatis erit: nō tenebit̄: quia imperſonaliter locutus eſt. Quod ſi q̄s dixerit, erit tibi ſatis à me & ab illo & illo: eis quidē quos nominauit nō conſentiētibus nō præiudicat, ſed neq; p̄ipſis obligat̄: ſed pro rata parte debiti teneat̄. Si naūt ita dixerit erit ſatis tibi à me vel ab illo vel illo: illud quidē nō præiudicet: ipſe aūt in toto debito teneat̄. Si quas aūt aduerſus eos ſibi cōpetere putauerit actiones: eos moueat, & auxilio iuris p̄fruatur. Hæc aūt oīa in his cauſis ſancimus obtinere quæ nondum iudiciali calculo vel amicabili compoſitione finitæ ſunt. Data procon. Beli.

TITVLVS LXX.

Si quis filiumfamilias hęredē inſtituerit vt pater ipſius hęreditatis vſumfructum non habeat & de donatiōibus & aliis liberalitatibus in filiumfamilias, eodem modo factis, & curatoribus.

SI MATER vel auia vel quicūq; parēs filiū ſuū hęredē ſcripſerit ex parte legitima ei liceat neptibus vel nepotib⁹ ab eo p̄creatis & oībus deinceps perſonis alia ſubſtātiā ſuā totam vel partē eis donare vel relinquere liberis hoc modo & cōditiōe vt pater eorū in his rebus neq; vſumfructū, neq; omnino vllā habeat cōmunionē: q̄ ſimiliter obtinere iubemus & ſi extrane⁹ filiofamilias extraneo reliquerit aut donauerit ſub eodē mō & cōditione, & ſi quidē ipſi qui alieni iuris ſunt. xxv. annū egreſſi fuerit: licētiā habeāt quo voluerit mō res ſibi donatas adminiſtrare. ſi aūt adhuc minoris ſint, p̄ quā velit teſtator vel donator adminiſtratores debēt. licetiā aūt habeat teſtator vel donator matri vel auię filię adminiſtrationē cōcedere quāuis maritos habuerit: ſitñ & ipſę adminiſtrationē receperint. q̄ ſi teſtator vel donator vel oino dederint vel dederit quidem, illi aūt noluerint vel nō potuerint vel antea mortui fuerit: tunc cōpetens iudex curatorē eis dare cū idoneo fideiuſſore debet vt curator res eorū adminiſtret & cōſeruet eas donec legitimę ętatis fiant. nā in his caſibus volumus vſumfructū patrem habere in quibus nulla talis conditio appoſita eſt.

TITVLVS LXXI.

De eo qui filius ab aliquo in inſtrumēto nominatus eſt.

SI QVIS in aliquo inſtrumēto q̄ idoneos tres habeat teſtes vel in teſtamēto vel in monumētis publicis filiū ſuū nominauerit, neq; addiderit vt rūna turalē an legitimū dixiſſe videat̄ eū legitimū, & nulla ab eo alia p̄batio exigat̄, ſed rebus paternis vel alteri⁹ potiat̄ & p̄ficiat matri ſuæ vt etiā illa videat̄ patri eius legitima vxor fuiſſe: & ſi fratres habeat ex eadem matre progenitos ipſis quoq; eiuſdem teſtimonij defenſio proſit.

TITVLVS LXXII

De muliere quę ſine dotalibus inſtrumentis maritata eſt: & de filius ex tali matrimonio natus.

SI QVIS ſine dotalibus inſtrumētis mariti affectiōe vxorē duxerit: & ex ea liberos habuerit, ac poſtea ſecūdas cōtraxerit nuptias, & ex eo quoq; matrimonio filios p̄creauerit: vtraq; p̄genies ſimiliter ad

patris hæreditatẽ vocẽt. Et ex diuerso si qs cũ dotalibus instrumẽtis nuptias celebrauerit, & liberos habuerit, postq; si ne scriptis affectiõe sola matrimoniũ cõtraxerit & ex eo habuerit liberos: similes oẽs ad paternã successionẽ vocabunt.

TITVLVS LXXIII.

De nuptiis.

ILLVSTRES homines & q̃ sup eos sunt siue dotalib⁹ instrumẽtis matrimonia nõ cõtrahãt. Quòd si ante dignitatẽ sine scriptis vxorẽ duxerint: maneat post dignitatẽ legitima copulatio & liberi procreati legitimi sint, exceptis tãtũmodo barbaris dignitate decoratis. his em̃ sub nostra ditiõe cõstitutis ꝓpter simplicitatẽ eorũ damus licentiã vt nuda affectiõe nuptias facere possint: & ex hoc matrimonio nati liberi legitimi erũt. ¶ Legibus nostri pricipis cautũ est vt si qs sine scriptis vxorẽ duxerit, eãq; sine cã repudiauerit: vt quartã partẽ sue proprie substãtie ei daret, & quarta pars cẽtũ librarũ auri quãtitatem nõ excedat. Eademq; statuta sunt & si vsq; ad mortẽ mariti in eodẽ habitu matrimonij pseuerauerit: vtroq; autẽ causa liberi procreati ad legitimã patris hæreditatẽ vocent. mulier aũt in vtroq; casu si quidẽ vsque ad tres liberos marit⁹ ei reliquerit siue ab ea siue ab alia vxore natos: ipsam quartã portionem accipiat. Si naũt vltra tres habuerit: tm̃ ipsa habeat: quantũ ex liberis defunctiv nus accepturus est: ita tm̃ vt vsum fructũ eius portionis ipsa habeat: ꝓprietatẽ aũt liberis lex conseruat qui ex ipso matrimonio nati sunt. q̃ si liberos nõ habeat, iure quoq; cõmuni portionẽ eandẽ mulier capiat. ea aũt quæ sine cã repudiata est in ipso tempore repudij, q̃ dictam capiat, portionem. sed in talibus causis volum⁹ maritũ quartam partẽ ex bonis vxoris suæ sibi vẽdicare.

TITVLVS LXXIIII.

De liberis ex eo matrimonio natis quod repudio solutum est, quemadmodum alantur.

SI QVANDO matrimoniũ solutũ fuerit diss idiũ huius liberis ex eo ꝓcreatis nõ noceat, sed habeant integra iura hæreditatis parẽtũ capiendæ, & sine vl la dubitatiõe alant̃ ex paterna substãtia. & si q̃dẽ pater cãm diuortij dedit, & mater ad secundas nuptias nõ migrauerit: apud matrem alãtur sumptibus patris. Si naũt pater inopia laborauerit: mater aũt locuples est: apud matrẽ alantur ipsa sumptus liberis suis administret, quẽadmodũ liberi locupletes matrem suam egentẽ alere coguntur. Quòd & in omnibus parentibus & liberis inuicem obtinere iubemus.

TITVLVS LXXV.

De repudiis ab vxore mittendis.

CAVSAS propter quas iustè põt vxor marito repudiũ mittere, & dotẽ suã capere, & ante nuptias donationẽ similiter exigere dominio rei ũ scilicet liberis cõseruãdo, vel eis nõ existẽtibus ẽt dominio apud mulierẽ residẽte, eas solas esse cõstituimus. Si cõtra imperiũ semp aliq̃d molitus sit vel alijs hoc moliẽtibus, cõscius nõ manifestauerit hoc imperatori aut ꝓse aut ꝑ aliã qualẽcunq; persoñ. Si vir vitę mulieris quocunq; mõ insidiatus fuerit, vel alijs cãm in adulteriũ procedere conatus est. Itẽ si marit⁹ de adulterio inscriptionẽ posuerit & adulteriũ probare nõ potuerit: liceat mulieri volẽti vel ꝓpter hãc cãm repudiũ mittere marito & suã recipere dotẽ & donationẽ propter nuptias & ꝓpter hãc calũniã si liberos nõ habeat ex eodẽ matrimonio tm̃ capiat iure dominij ab alia mariti substãtia quã tũ tertia pars ante nuptias donationem faciat. Si em̃ liberos habeat, iubemus omnẽ mariti probatã substantiã liberis cõseruari, scilicet his firmiter pmansuris q̃ de donatiõe ꝓpter nuptias alijs legibus cõtinent̃. ¶ Sic tm̃ vt illis pœnis marit⁹ subijciat̃: Si in adulterij accusationẽ nõ probauerit quos mulier passura esset, si cõuicta fuisset. Si ieadẽ domo in qua mulier cũ ipso habitat cõtemnens eã cum alia muliere inueniat̃ in domo manẽs, vel in eadẽ ciuitate degẽs in alia domo, vel cũ alia muliere frequẽter manẽs cõuincãtur, & semel & bis criminatus vel ꝑ parẽtes suos, vel parẽtes mulieris, vel per alias idoneas psonas huiusmodi turpitudine non abstinuerit: liceat mulieri & ꝑ hanc cãm dissoluere nuptias, & recipere dotẽ quã dedit, & ante nuptias donationẽ. & ꝑ hac iniuria tertiã partẽ æstimatiõis quam propter nuptias donatio facit ex alia mariti substantia capere: sic tamẽ, vt si liberos habeat vsumfructũ tm̃ mulier habeat ante nuptias donationis & pene tertiæ portionis dominio scilicet cõmunibus liberis conseruando. Si enim liberos non habeat ex eodem matrimonio: dominium rerum ei concedimus.

TITVLVS LXXVII.

Vt non liceat consensu matrimoniũ soluere.

NVLLI liceat ex cõsensu mulieris matrimoniũ soluere: nisi forte castitatis amore hoc fecerit. sed si hæ psonę liberos habeãt: tã dotem quã donationẽ propter nuptias liberis custodiri præcipim⁹. Si aũt post solutũ matrimoniũ per cõsensum castitatis velamine facto inuẽti fuerint, vel nuptias cõtrahẽtes vel alias turpiter viuẽtes, vel vnus ex his hoc faciẽs repertus fuerit: si quidẽ liberi extãt: ipsi capiant dotẽ, & ante nuptias donationẽ & dominiũ substãtiæ illius psonę q̃ hęc perpetrasse cõuicta cõiuncti fuerit. Si naũt liberi imperfectæ ętatis fuerint alere eos vel res eorũ administrari ab ea vel ab eo parente, iubemus q̃ quę ve huic legi nihil cõtrariũ fecit. Si naũt ambo parẽtes tali delicto tenent̃: vtrorũq; parẽtũ substantia liberis addicatur ad ministrationẽ eis in imperfecta ętate cõstitutis à cõpetẽti iudice deputari disponimus. liberis aũt nullis extãtibus substãtiã delinquẽtis psonæ publicis rationibus vẽdicare sancimus, & legitimis pœnis subijci. aliter enim disiunctionem nuptiarum fieri ex consensu nulla ratiõe concedimus.

TITVLVS LXXVIII.

† Si mulier sine marito suo repudium miserit.

† Si mulier sine iusta cã marito &c.

SI MVLIER marito suo sine cã iusta repudiũ miserit & in hac impia voluntate pseuerauerit: dotẽ q̃dẽ ipse maritus habeat ꝓprietatẽ rerũ dotaliũ cõmun⁹ liberis reseruatur⁹. Si naũt liberos nõ habeat: ipse eã lucret̃: muliere aũt piculo iudicis huic cãę pręsidentis religiosissimo antistiti tradat̃ eius ciuitatis i qua cõmuniter domiciliũ habebat. Antistes em̃ curabit in monasteriũ eã mittere & ibi degere vsque ad diẽ mortis suę. & si q̃dẽ liberos habeat bessem q̃dẽ substãtiæ eius ipsi capiãt. tertia aũt portiõe mõnasteriũ potiat̃ iure dñij. Si aũt nullos liberos habeat, sed parẽtes: ipsi q̃dẽ tertiã partẽ accipiãt: monasteriũ aũt bessem: nisi fortẽ mulier i potestate parẽtis cõstituta cõsensu eius repudiũ sine cã miserit: tũcem̃ nihil ex filiæ matrimonio parẽtes sperare oportet, sed oĩa monasteriũ capiat. Q̃d similiter ꝓcedere debet & si nullos neq; liberos neq; parentes habuerit. Si naũt iudex apud quẽ cõuicta est mulier sine cã repudiũ misisse, nõ tradiderit eã ciuitatis epo vt mittat̃ in monasteriũ: si q̃dẽ in hac florentissima ciuitate magistrat⁹ sit: ipse q̃dẽ .xx. libras auri pœnæ noĩe dabit: officialis aũt eius aliàs .x. Q̃d si ꝓ uincialis sit magistrat⁹, & præcepta nostra neglexerit: ipse q̃ dẽ .x. libras auri pœnę nomine p̃stabit. officium aũt eius .v. Si autem iudex sit non magistratus: ipse quidem .x. libras auri præstabit, ministri autem eius .v. istę aũt pœnæ p comitẽ rerũ priuatarũ & scholam palatinorũ fiscalibus rationib⁹ inferantur. Sed si maritus sine cã repudiũ miserit vxori suæ, reddat ei dotẽ & ꝓpter nuptias donationẽ, & extrinsec⁹ ex substãtia sua tantũ ei præstet, quantum tertia pars propter nuptias donationis facit. Et si quidẽ habeat liberos ex eodẽ matrimonio

matrimonio natos: ipsa qdē vsumfructū habeat: liberis aūt ꝓprietatē custodiat tā donatiōis quā pœnæ. ſi naūt nullos liberos habeat: tūc ꝓprietatē omniū rerū p̄dictarū lucrabit.

TITVLVS LXXVIII.

De hęreditatibus quę ab inteſtato deferūtur.

DE hæreditatibus quæ ab inteſtato nobis deferunt, multæ leges à veteribꝰ cōſcriptæ ſunt, quas ab hoc tempore placet ceſſare, & pręſentē legē in huiuſmodi ſucceſsionibus valere. Nā & ſimpliciter & ſine vlla obſcuritate diuiſionem huius cauſæ per hanc cōſtitutionē exponimus. Conſtat enim apud oēs cognationes tres ordines habere: quorū alius eſt aſcendentium perſonarum, alius deſcendētiū, alius ex latere venientium, quorum alij agnati ſunt, alij cognati. Sed deſcendentiū quidem ordinē alijs omnibus anteponimus, vt in ſucceſsione ab inteſtato capiēda potiora iura habeant alijs omnibus aſcendentibus & ex latere venientibus perſonis cuiuſcunq; fuerint ſexus qui ad ſucceſsionem vocātur, cuiuſcunq; fuerint gradus nulla diſcretiōe habita vtrū ex maſculina progenie, an ex fœminina editi ſunt: & vtrum filijfamilias ſint, an patres familias. Licet enim filiusfamilias eſt is qui mortuus fuerit: attamen liberos eius omnibus alijs anteponimus in his ſcilicet rebus quę acquiſitionem effugiunt, vt in proprietate capienda defuncto ſuccedant, vſufructu ſcilicet ad patrem perueniētē: ſic tamē vt contigerit vnum ex deſcentibus pſonis decedere, liberi ab eo relicti locum ipſius teneant: & tantum capiant, quantum pater ipſorū ſi vnius eſſet accepturus fuiſſet. quā ſucceſsionem veteres leges in ſtirpes vocant: vnde ſi aliquē mori contigerit filio vel filia derelicta ex eo filio vel filia iam defuncto vel defuncta nepotibus vel neptibus relictis nepotes vel neptes vnà cum filio & filia ſucceſsionem aui ſui capere debent. nam in perſonis deſcendētibus gradus differentia nulla eſt, nec vlla diſcretio inducitur vtrum maſculi ſint, an fœminę: & vtrum ex maſculino ſexu, an ex fœmino ꝓgeniti ſunt: & vtrū ſui iuris, an alicui fuerint. ¶ Hæc de perſonis deſcendentium.

TITVLVS LXXIX.

De aſcendentibus talis obſeruatio teneat.

ASCENDENTIBVS autem pſonis talis obſeruatio teneat. Si em̄ deceſſerit aliquis inteſtatus nullo liberorū relicto, ſed patre vel matre vel alijs ex ordine aſcendentiū, perſonis pręferātur omnibus qui ex latere veniunt, excepto fratre & ſororequæ ex vtroque parente defuncto copulātur, ſecm quod inferius declaratur. Si naūt multi aſcendentes ſuperſint: eos anteponimus qui proximioris gradus fuerint ſiue maſculi ſint, ſiue fœminę, ſiue ex maſculino ſexu, ſiue ex fœminino cognatiōe defuncti iūgantur. Si naūt parem gradū cognationis obtineant: pariter vocabuntur: vt qui per patrē aſcendūt dimidiā portionē hæreditatis accipiant quātuncūq; inuenti fuerint. qui aūt per matrē aſcendunt: alterā dimidiā accipiant quantūcūq; ſint: niſi fortē fratres defuncti exiſtant ex vtroq; parente eidem mortuo fratri ſuo copulati vel ſorores eodem iure coniunctę: tūc enim cū proximis parentibus ad hęreditatem vocabūtur hæreditate ſcilicet pro virili portiōe, id eſt in capita inter omnes diuidenda quàmuis pater & mater fuerint: vt tamē pater vſumfructū patris ad filiūvel filiā perueniētis nullū habeat ſed pleno iure apud filiū vel filiā maneat, nulla obſeruāda differētia inter iſtas perſonas vtrū maſculini ſexus an fœminini ſint: & vtrum per maſculinum ſexum an fœminini num defuncto cognatione iungantur. ſed neq; defuncto interest cui ſuccedant: vtrum ſui an alieni iuris deceſsit.

TITVLVS LXXX.

De venientibus ex latere.

RELIQVVM eſt vt diſpiciam⁹ de tertio ordine, ſcilicet ex latere venientiū pſonarū qui in agnatos & cognatos diuidit, hac em̄ parte diſpoſita pleniſſima cōſtitutio erit. Si quis igit̄ deceſſerit & neq; deſcēdētes neq; aſcendētes reliquerit: primū ad hęreditatē vocam⁹ fratres & ſorores qui ex eodē patre & ex eadē matre progeniti vel progenitæ ſunt, ex quibus & mortuus editus eſt. talib⁹ aūt fratribus vel ſororibus nō ſuperſtitibus illos fratres vel ſorores vocamus qui ex vno parente defuncto copulantur, id eſt ſiue per patrem ſiue per matrē. Quòd ſi deceſſerit aliquis fratre vel ſorore relicta, & ex alio fratre vel ex alia ſorore iam defuncto vel defuncta liberis relictis cum auunculis ſuis vel patris vel liberi fratris vel ſororis venient, & tā tam capiant portionem quantam pater eorū vel mater accepiſſet ſi viuus vel viua fuiſſet. vnde conſequens eſt vt ſi ante mortuus frater tam ex patre quā ex matre copulatus fuiſſet ei qui modo defunctus eſt, alij aūt fratres ſuperſint vel ſorores qui ex matre tm̄ vel ex patre defuncto copulantur: præferantē eis filiꝰ & filia eius qui vtroq; iure ſubmiſtiſunt. Et è cō trario, ſi filiꝰ vel filia exiſtat fratris vel ſororis defuncti vel defunctę tantū vno iure cōiuncti, alij aūt fratres exiſtāt vel ſorores vtroq; iure decorati: præponantur fratres filijs vel filiabus ante defuncti fratris vel ſororis. Nulla enim differētia eſt vtrum de hæreditate maſculi an fœminę quæratur: & vtrum maſculi ſunt qui inter ſe certant, an fœminę. Alia autem perſona ex trāſuerſo gradu in loco defuncti paretis ſui omnino nō ſuccedat: niſi fratris filijs: tunc autē cū auūculis ſuis vel patruis fratris vel ſororis filij filięve, vocantē, cū nullus ex aſcendentibus perſonis defuncti ſuperſit: tunc em̄ excludendos eſſe cēſemus. Quòd ſi nullus ex aſcendentibus ſit: tunc fratris vel ſororis filij quaſi ſecundū gradum obtinētes ſic ad hęreditatem defunctæ perſonę vocētur. ideoq; modis omnibus auūculis vel patruis defuncti pręponantē: qa in tertiū gradum cognationis obtinēt. Quòd ſi neq; fratres neq; ſorores neq; filios vel filias fratrū vel ſororū defunctus reliquerit: alia deinceps cognatio ad ſucceſsionē eius vocabit̄ ſecm ſui gradus pręrogatiuā, vt q proximior eſt, præponat̄. Q.d ſi plures perſonę eundem gradū cognatiōis obtineāt, & alij proximiores ſint: in capita diuidatur inter eos hæreditas nulla differētia habēda vtrū qui vocant̄ ad ſucceſsionē defuncti maſculi ſiue fœminę, & vtrū pſona defuncta maſculini an fœminini ſexꝰ fuerit. Nulla aūt differētia ſit agnationis & cognatiōis, ſed ſolꝰ gradꝰ ſanguinis naturalis expectet̄ nā cognatꝰ ꝓximior vlteriori agnato ꝓponit̄. Hęc de ſucceſ.

TITVLVS LXXXI.

De legitima tutela liberorū matre & auia.

EX HIS aūt q̄ de hęreditatibꝰ ab īteſtato deferēdis diximꝰ facile poſſumus intelligere qđ de tutelis iuris ſit. Nā q̄cūq; pſona ſiue agnatiōis ſiue cognatiōis titulis decorata ad hæreditatē impuberis, ſi moriat̄, vocabit̄ neceſſe eſt vt ēt tutelæ onꝰ ſuſcipiat. nā ibi tutelæ grauamē imponēdū eſt vbi hęreditas deferri ſperat̄. Nā ſi multi eūdē gradū proximiorē cognatiōis obtineāt: oēs pariter ad tutelā vocant̄ exceptis fœminis & minoribꝰ. xxv. annis: & his q ꝓpter aduerſas ratiōes tutores eſſe nō poſſunt, velut milites & hi q excuſatiōe velati ſunt. Mater aūt vel auia ſi velit tutelā filiorū ſuorū gerere vel nepotū: non prohibetur, ſi tamen actis interueniētibꝰ alijs nuptijs & velleiano ſenatuſcōſulto renūciauerit. hæc em̄ faciētes oībus extrāſuerſo veniētibus cognatis ſiue agnatis ꝓponūtur in tutela ſolis cedētes teſtamētarijs tutoribꝰ. Vbi aūt multi ex eodē gradu cognatiōis ad tutelā impuberis vocantur: conuenire eos oportet apud competentem iudicem, vt ille vnum vel plures ex ijs qui ad administrationem pupilli ſufficiunt creet, quem ipſi vel

quos vt pote idoneos elegerit & nominauerit, vt periculũ ad omnes pertineat, & substantię eorum tacitis hypothecę titulis pupillo obligentur.

TITVLVS LXXXII.

De vi & potestate constitutionis in personis & temporalibus.

HÆC AVTEM quæ de successionibus diximꝰ obtinere oportet in his pſonis quæ fidē catholicā sequuntur. Nam leges de hæreticis positas nullo modo ex hac lege innouari patimur. Hęc autem constitutio teneat in ijs casibus qui ab initio Iulij mensis præsentis sextæ indictionis contigerunt vel postea cõtigerint. prędecessores enim causas quę emerserunt vsque ad memoratum tempus veteribus legibus relinquimus, vt ex his dirimantur.

TITVLVS LXXXIII.

Qui seruos manumittere possunt vel non.

QVI quartumdecimum annum ętatis impleuerit, & testamentum facere potest: non impediatur in vltima voluntate seruos (quãuis imperfectę ętatis sint) manumittere.

SI QVIS in aliquo instrumento alterius instrumẽti mẽtionẽ fecerit: nõ aliter hoc factũ esse videat, nisi ipsum probatũ fuerit, id est antiquum instrumentum vel alio modo legitimo debita quãtitas ꝓbata sit. hoc em̃ & veteribus legibus cognitum est. IDEM.

SANCIMVS vt in prouocationibus vltimo fatali die vel vtraq; ꝑte veniẽte vel eo solo q̃ appellauit & manifestauit præsentiam illi magistratui qui de appellatiõe cognoturus est, vel consiliarijs eius, vel eius q̃ lites introducũt, & iudex eum intra statutos dies recipere distulerit nullũ præiudiciũ, sit partibus vel vni ex his propter huius causam sed prouocationes tales legitimo calculo terminentur.

TITVLVS LXXXIIII.

Si minor.xxv.annis restitutionẽ aduersus aditione hereditatis impetrare voluerit.

SI MINOR.xxv.annis temerè susceptã à se hæreditatẽ habere noluerit, & in integrũ restitutionẽ implorauerit: si q̃dẽ præsto sint oẽs creditores hę reditatis vocent̃ iussione iudicis & præsentibꝰ eis restitutio petatur. Quòd si vel omnes vel quidem ex his absint: vocentur quidem legitimis prędonijs. si autem intra tres menses nõ venerint liceat adultis in integrum restitutionem impetrare sine periculo, vt tamẽ iudex qui præsidet prospiciat vt debent res hereditariæ mobiles vel immobiles seruari quantitate scilicet carum per publicam discretionem actis interuenientibus manifestanda.

TITVLVS LXXXV.

De male fide possessore res alienas vẽdente.

SI QVIS mala fide res alienas possidẽs vẽdiderit eas, vel donauerit, vel alio mõ alienauerit: is aũt q̃ se dn̄m earũ putat, sciẽs hoc testatione nõ denũciauerit ei q̃ res receperit intra decẽniũ inter ꝑsentes, vel inter absentes intra vicẽniũ: res firmiter apud emptorẽ vel q̃ donationẽ excepit, vel alio mõ alienatiõis nactus est pmaneat. quod si ignorante dño malę fidei possessor alienauerit nõ aliter hoc ꝑiudicet dño: nisi. xxx. annorũ spatiũ trãsactũ sit, quãuis is qui emit vel alio modo alienationis nactꝰ est bonę fidei possessor fuerit.

TITVLVS LXXXVI.

De presentis & absentis decẽnii prescriptio.

SANCIMVS quòd inter ꝑsentes lẽgitis ꝑscriptio decẽniũ est: iter absentes aũt vicẽniũ. Quid ergo si in quibusdã annis præsto sit aliq̃s, in quibusdã aũt afuerit? Dicimus tantum tempus illud decẽnio expleto adijciendũ esse quãtũ in absentia fuerit. Ea aũt quæ de tẽporali præscriptiõe constituimꝰ nõ in præteritis causis, sed futuris casibꝰ obtinere sancimꝰ q̃ post hãc legẽ emerserint.

TITVLVS LXXXVII.

Nemo cogitur in testamẽto propria manu nomina testium scribere.

NEMO cogat̃ in suo testamẽto propria manu vel testiũ nomina hęredũ scribere, sed valeat testamẽtũ ipsius siue ꝑ ipsum testatorẽ, siue ꝑ aliã qualẽcũq; pſonã nomẽ hæredis eius scribat̃. si tn̄ aliã testamẽtorũ obseruationem habeat.

TITVLVS LXXXVIII.

Si quis familię suę legauerit vel alii personę & rei legatę alienationem prohibuerit.

SI QVIS testamẽtũ fecerit, & rẽ immobilẽ familię suæ legauerit, vel aliæ personæ legati nomine reliquerit: & is specialiter dixerit nullo tpe eãdẽ rem alienari, sed apud hęredes vel successores illiꝰ cui res relicta est permanere: in hoc legato iubemus Falcidiam legẽ omnino locũ nõ habere: q̃a alienationẽ eius ipse prohibuit qui testatus est. hæc autem obtinere iubemus in his casibus quos nec iudicialis calculus nec amicabilis compositio nec alius legitimus modus terminauit.

TITVLVS LXXXIX.

De monasterijs non alienandis.

NVLLI liceat monasteriũ alienare vtĩ profanũ statim trãseat, sed liceat episcopos huiusmodi facinora emendare, & in pristinũ statũ locũ reducere. Si quis aũt ex prædictis locis excepta maiori ecclesia imperialis vrbis possessionẽ habeat: tributis plurimis aggrauatã ex qua nullus reditus sancto loco paratur facultatẽ liberamus administratoribus religiosi loci talẽ possessione alienare quocunq; modo putauerit cõmodum religioso loco facere monumentis, scilicet in tali alienatiõe faciẽdis apud illos à quibus administratores talium locorũ pręponũtur vel creantur & iurantur per diuinas scripturas his qui de locis prępositi sunt, & maiore parte eorũ qui ibi ministeriũ faciunt quòd nulla ꝑductione, nulla gratia, nulla circũscriptione alienatio fiat. œconomis aũt vel administratoribus vel chartularijs cuiusq; religiosi loci & parentibus & liberis eorũ & alijs qui vel cognatione vel iure nuptiarũ eis copulant̃ locatiões vel emphyteuses vel emptiões vel hypothecas rerũ immobilium apud eos religiosos locos pertinẽtiũ subire vel persęq; vel iterpositã personã sub ijsdẽ pœnis interdicimus quas supra diximus, Sciturisquòd si tale aliquid perpetratũ fuerit: & hoc ipsum inualidũ erit, & omnẽ substãtiã eorũ qui cœperint & œconomorũ & chartulariorũ & administratorum quibꝰ scdm̃ prędictũ modum copulatur in religiosam domũ ex qua rem acceperint & post mortẽ eorum peruenire iubemus.

TITVLVS XC.

De conductoribus & emphyteuticarijs.

SI QVIS aũt creditor vel emphyteuticarius rẽ q̃ ad locũ religiosum ꝑtinet deteriorẽ eã fecerit vel per biẽniũ emphyteuticũ canonẽ siue mercedẽ non soluerit: liceat religioso loco expellere eũ de locatione vel emphyteuseos cõtractu, & exigere ab eo trãsacti tpis debitũ canonẽ, & ꝓpter emponemata nullã ei cõpetere actionẽ. Sin autem noluerint administratores religiosi loci eum expellere: id quòd debet præstet & teneat rẽ donec tẽpus statutũ finiatur & canonẽ secũdũ quod pactũ est, præstet. quòd si fugerit: liceat administratorib⁹ religiosi loci indẽnitatẽ seruare ex reb⁹ ipsi⁹ & ꝓpter emponemata nullã timere actionẽ.

Cibi expellere propria authoritate ſm̃ al Quibus
beri dicentem cõm̃ quę refert Iaſ. in L. 2. m̃ 109
C. de iure emphy. quod pro cędit in ſimplici conductore qui thi mihaz detentatiõ tenet nõ in
poſſidente. natura Cẽ

TITVLVS XCI.

Quibus pœnis subiiciuntur qui p̃sentẽ constitutionem violant.

SI QVIS vsus nomine rem immobilem ab ecclesia prouinciali accipere velit:eodem iure & sub ijsdem conditionibus accipiat quas supradiximus in ecclesijs q̃ in̄periali ciuitate sunt,vel in̄ territorio ei⁹ posit̃e.

TITVLVS XCII.

De vi & potestate constitutionis in tempore.

HÆC DE rebus immobilibus.nã de sacris vasis cuiuscunq; eccles̃ie vel oratorij iam legẽ posuim⁹, vt non liceat ea distrahere nisi pretiũ eorũ procedat in redemptionẽ captiuorũ.aliter enim vendi vel obligari nõ possunt.Si naũt religiosa domus habeat superflua vasa quæ nullum necessariũ vsum faciant:ipsa aũt debitis p̃gravetur,& non sunt aliæ mobiles res ex quibus possint debita solui:licentiã concedimus actis interuenientibus secũdum modum supra p̃finitũ memorata superflua vasa vel alijs religiosis locis,si hoc eis vtile sit vendere vel cõflare: & si mulier vendere & eorum pretium debiti nomine dare vt res immobiles non alienentur.

¶ Si contra ea quæ diximus in præsenti lege,contractus fiat in rebus mobilibus & immobilibus ad religiosam pertinentibus domum:iubemus reddi quidẽ ei religioso loco rẽ in quo tale aliquid secutũ est cũ medij temporis fructibus. maneat autem apud religiosum locum & pretium: & si q̃d remunerationis vel permutationis gratia vel alterius cuiuscunq; canone nomine ei p̃stitum est.Quòd si emphyteusis facta sit cõtra ea que dispos̃uimus:res quidem religioso loco reddantur:pactionem aũt emphyteuticam præstet secundũ tenorem instrumentorũ quæ in hoc cõtractu composita fuerint.Quò si donata fuerit res ad religiosum locũ p̃tinẽs reddat̃ ei cũ medij t̃pis fructibus.& aliud tãtũdẽ quantum eadẽ res digna est.Si naũt hypotheca cõtra p̃dictas distinctiões data fuerit:creditor q̃dẽ debitũ amittat, & rem religioso loco reddat. Tabelliones autem qui contra p̃sentẽ legẽ instrumẽta cõponere ausi fuerint perpetuo exilio condẽnẽtur.Quicquid ante p̃sentẽ legem factũ est,si quidẽ secundũ leges veteres valeat.Si naũt aduersatur eis: radicitus euertatur.De cẽtero aũt veteribus legibus in hac parte euacuatis præsentem legẽ in nostra republica pollere iubemus.

TITVLVS XCIII.

Vt iudices nulla ratiõe vtãtur a principe.

IVDEX sentẽtiam diffinitiuam & suo arbitrio cõsentaneam legibus,promat: & non vtatur iudicatione ad nostrã clemẽtiã:nec referat, sed q̃d sibi visum fuerit legitimũ dicat postquã p̃fectissimẽ de lite cognouerit:quæ similiter obtinere iubemus si vnus siue duo siue plures iudices fuerint.

TITVLVS XCIIII.

De successione que ab intestato defertur fratribus & parentibus & filijs fratrum.

SANCIMVS ex hoc tempore si quis intestatus decesserit fratribus relictis ex vtroq; parente sibi copulatis,& filio ex fratre antea mortuo qui & ipse ex vtroq; parente ei copulabatur vel aliquo ex personis ascẽdentibus,simul omnes ad hæreditatem vocari,& ascẽdẽtes p̃sonas nõ impedire fratris filios ad hæreditatẽ defuncti capiẽdã.& vt simpliciter dicamus quẽ eis dedimus ordinem ascẽdentibus personis non suppositis eundem eis præstam⁹,etsi parentes existant eiusdem de cuius hæreditate agitur.

SI PROPTER nuptias donatio quingentorum solidorum quantitatẽ excedat:intimari eam iubemus monumentis posthac celebrandis in hac quidem regia ciuitate apud magistrum census.in prouincijs autem apud defensores ciuitatum vel apud quos hęc monumenta agi possibile est.si nautem non insinuetur:si quidem ex parte mulieris p̃pter nuptias donatio valeat ex parte autem mariti irrita sit: & ideo matrimonio soluto mulieri quidem ante nuptias donatio siue ex toto siue ex parte,secundùm quod casus tulerit:sine vllo obstaculo competat.marito aũt dotis retentio siue ex parte siue in totũ secundùm euẽtus qualitatem nullo modo cõcedatur:quia in potestate eius fuerat p̃pter nuptias donationẽ vltra quingentos solidos cõstitutam actis insinuare. & ideo periculũ nõ intimare propter nuptias donationis ad ipsum non ad mulierem respiciat.

TITVLVS XCV.

De iis qui secundas non cõtraxerint nuptias.

SI MVLIER marito suo defraudata ad secundas non peruenerit nuptias:habeat quidem ante nuptias donationis vsum fructum secundùm quód iam dispos̃uimus.lucretur autem portionem p̃prietatis tantum quãtum numerus liberorum ei concedit, vt ipsa quoq; pro vno filio habeatur.Quod autem de matribus diximus: hoc & de patribus intelligendum est,& de alijs personis ascendentibus quæ non ad secundas peruenerint nuptias.

TITVLVS XCVI.

Si vir vel mulier sine causa legitima matrimonium soluerit.

IN SVPERIORIBVS posita est constitutio qua cauetur ne vxori maritus vel marito vxor sine causa ei constitutioni cognita matrimonium dissoluere audeat.Quòd si hoc ausi fuerint facinus perpetrare: pœnis quibusdam eos subijcimus.ipsis autem pœnis reuelamus maritum grauiori animaduersione mulieribus imposita.Sed hanc legem meritò corrigentes iubemus sub ijsdem pœnis temerarios maritos subijciendos esse quæ mulieribus discedere sine causa legitima minime noscuntur:vt impari delicto par pœna vtrisq; comitetur.

TITVLVS XCVII.

Si episcopus ante consecrationem vel post venerabili loco res suas obtulerit.

SI QVIS post episcopatum vel ante consecrationẽ voluerit proprias res vel earum partem eccles̃ie offerre cuius episcop⁹ erit:hoc laudabile est quia nõ est emptio sed oblatio. ¶ Pro consuetudine autem illa sola concedimus p̃stari ab episcopis consecratis qui deinceps præsenti lege continentur,Iubemus igitur beatissimum qui dem patriarcham, id est papam Romanum & Constantinopolitanum & Alexandrinum & Theopolitanũ, id est Antiochenum & Ierosolimitanum (si quidem consuetudo est episcopis vel clericis in eorum consecratione) non minus quàm viginti libras auri p̃stari,eaq; tamen dare que consuetudo vult.quòd si plus sit quàm antea dabatur: nihil ad hoc t̃p̃s vltra viginti libras auri præstet̃.Metropolitan⁹ autem qui à concilio suo vel beatissimi patriarchis creatur, & omnes alios episcopos qui vel à patriarchis vel à metropolitanis consecrãtur:si quidem non minus.xxx.libras auri debitas habet ecclesia consecrati dare pro cathedratico solidos centum. notarij autem consecrati & alij qui ministerium ei faciunt ex consuetudine,capiant solidos.ccc. Si autem eccles̃ie redditus minor sit.xxx.libris auri annalibus:nõ mi-

nor autem.x.pro cathedratico iure dari ſolidos centũ:alijs autem omnibus qui ex conſuetudine capiunt ſol.cc.Si autẽ reditus minor ſit.x.non minus autem.v.lib.auri pro cathedratico quidem.l.ſol.dare autem omnibus alijs qui ex cõſuetudine capiunt ſol.lxx.Si autem minor quidem.v.non minor autem tribus lib.auri habeat eccleſia reditus pro cathedratico quidẽ.xviij.ſol.omnibus autem qui ex cõſuetudine capiunt ſol.xxiij.Si autem minor tribus nõ minor duabus auri lib.ſit quantitas eccleſiaſtici reditus pro cathedratico q̃ dem præſtari.xij.pro omni autẽ alia cõſuetudine ſol.vj.Epiſcopum enim eccleſię minorem duabus auri lib.reditum habentis neq; pro cathedraticis neq; prõ alia conſuetudine aliquid dare concedimus.ea autem quæ præſtari diſpoſuimus primus preſbyter conſecratus epiſcopus & archidiaconus eius ſuſcipientes ex conſuetudine capientibus diuident.Hęc itaq; iubemus modis omnibus obſeruari,ne ex talibus occaſionibus eccleſiæ debitis prægrauentur, & ſacerdotia venalia fiant.Si quis autem vltra ſtatutam à nobis quantitatem pro cathedratico vel conſuetudine quacunq; vſus fuerit capere:iubemus eius quod plus accepit triplum ex rebus ipſius vendicari eccleſiæ eius qui dedit.

TITVLVS XCVIII.

De ſeruis & aſcriptitiis & taxectis & curialibus ad epiſcopatum pertinentibus.

CONSECRATIO epiſcopi liberum faciat eum cam ſeruili quàm adſcriptitia conditione:niſi tacota ſit vel curialis qui contra prædictam diſtinctionem ad epiſcopatus apicẽ profiluerit:officio interim & curiæ reſtitui ſancimus,ne ex tali conditione ſacerdotio iniuria fiat.Illos autem qui ante noſtram præſentem legem ex curiali conditione inuenti fuerint epiſcopi creati: tali quidem conditione liberos eſſe.legitimam autem portionem de rebus ſuis curię ex publico præſtet:ſic tamen,vt nullam diminutionem patiantur eccleſiaſtica iura in rebus quas poſt epiſcopatum acquiſitas eccleſiæ eorum competere diſpoſuimus.

TITVLVS XCIX.

De diaconis,preſbyteris,ſubdiaconis iure cognationis ad tutelam vocatis.

PRESBYTER,diaconus,ſubdiaconus iure cognationis ad tutelam vel curationem vocatus munus adminiſtrationis in hoc caſu tantùm ſuſcipere concedatur.ſi tamen intra quatuor menſes ab eo die quo vocatus eſt numerandos per competentem iudicẽ inſcriptis manifeſtauerit quòd hoc munus ſua ſponte recepit.Si quis eorum hoc fecerit:nullum ex hoc circa aliam tutelam vel curationem præiudicium patiatur.

TITVLVS C.

De clericis vt exceptores vel exactores non fiant.

CLERICVS neq; executor neq; exactor publicorum fiat tributorum,neq; cõductor vectigalium vel aliarum poſſeſsionũ,vel curator domus,vel p curator litis,vel fideiuſſor in talibus cauſis:ſiue epiſcop⁹ ſit ſiue œconomus vel alius clericus cuiuſcunq; gradus,vel monachus ſuo aũt nomine vel eccleſiæ vel monaſterij in cauſa exiſtat,nec exactio eccleſię & ſanctis locis damnũ faciat & diuina myſteria impediantur.quòd ſi eccleſijs vel monaſteriis poſt quadam confines inueniantur,& noluerint adminiſtratores eorum venerabilium locorũ ad conductionem vel emphyteuſim eas capere:certe eſſe omnibus clericis & monachis ſuper talibus cauſis vel inſtrumento vel publicis monumẽtis conſentiẽtibus & certũ facientibus pro vtilitate venerabiliũ locorũ hoc fieri tales cõtract⁹ p̃cedere cõcedim⁹,ipſis quoq; ſanctis alijs ſanctis & locis dam⁹ facultatẽ conductiões & emphyteoſis ecum facere. & clericis ſimiliter ſuarum eccleſiarum poſt cõducere,adminiſtrare & ſenſu tamẽ epiſcopi & œconomi exceptis illis perſonis qui ſpeciali lege hoc facere prohibentur.Si quis autem contra præ dicta aliquid fecerit:ſi quidem epiſcopus ſit:omnes eius res ex quacunq; cauſa vel perſona vel ante epiſcopatũ ſiue poſtea ad eũ peruenerint eccleſiæ eius vindicari ſancimus.Sin autẽ vel œconomi vel alij clerici ſint qui hoc admiſerunt pœnam eos pecuniariam quã epiſcopus eorũ æſtimauerit exigere eccleſiæ vindicãdã cũ & ij qui locationẽ vectigalium vel cuiuſcũq; poſt vel publicorũ tributorum exactionẽ vel actionẽ vel curationẽ dom⁹ eius comitẽtes vel fideiuſſores & p̃ memoratis cauſis capiẽtes nullã cõtra eccleſiã vel monaſteriũ vel res eius vel adminiſtratiõis vel aduerſus illas p̃ſonas quibus vendiderũt vel contra ſubſtantias vel fideiuſſores eorum habeant actionem.illi autem qui publicorum tributorũ vel vectigalium exceptionem vel locationẽ vel exactionẽ memoratis perſonis crediderint vel fideiuſſores acceperint.quicquid publica damni contigerit,hoc de ſua ſubſtantia reſtituere compellantur.

TITVLVS CI.

De epiſcopis ĩ iudiciũ teſtimonijs aduocatis.

NVLLVS epiſcopus cogatur ad iudiciũ venire teſtimonij dicendi cauſa:ſed iudex apud epiſcopum mittat miniſtros ſuos & propoſitis ſanctis euangelijs quod ſcit epiſcopus,dicat ſecundùm hoc quod ſacerdotibus honeſtum eſt.

TITVLVS CII.

De epiſcopis in iudicium non vocandis.

NVLLVS epiſcopus neq; pro ciuili neq; pro criminali cauſa apud quemuis iudicem ſiue ciuilem ſiue militarem producatur vel exhibeatur,niſi imperialis iuſsio præceſſerit.Magiſtratus enim qui hoc iubere auſus fuerit: amiſsione cinguli &.xx.librarum auri condemnatione plectetur,vt iſte.xx.libræ eccleſiæ addicẽtur cuius epiſcopus produci vel exhiberi iuſſus eſt.Litis autem executio poſt cinguli amiſsionem tormentis ſubijciatur,& in exiliũ mittatur.

TITVLVS CIII.

De conciliis epiſcoporum per ſingulos annos faciendis.

ANVSQVISQVE eps vel patriarcha vel metropolitanus ſubiectos ſibi epiſcopos ſemel aut bis p̃ ſingulos annos apud ſe conuocare debet, & oẽs cauſas ſubtiliter cognoſcere quas epiſcopi,vel clerici, vel monachi ſecum habent,eaſq; cõponere.& ſi quid circa canones ex quacunq; perſona admiſſum eſt,emendare.

TITVLVS CIIII.

De his qui ſine cauſa excommunicant.

NEMO epiſcopus neq; preſbyter excommunicet aliquem ante quàm cauſa probetur propter quam eccleſiaſtici canones hoc fieri iubẽt.Si quis autẽ aduerſus ea excõmunicauerit aliquẽ:ille quidẽ qui excõmunicatus eſt maioris ſacerdotis authoritate ad gratiam ſanctę communionis redeat is autem qui non legitimè excommunicauit intantum epiſcopus abſtineat à ſacra communiõe quantum maiori ſacerdoti viſum fuerit vt quod iniuſtè fecit,ipſe patiatur.

De

TITVLVS CV.

De episcopis sua manu cedentibus

NVLLI alium clericum cõcedimus creari nisi eum qui literas scit, & rectam fidẽ & vitã honestã habeat, neq; cõcubinã vel naturales liberos habeat vel habuerit, sed castitate prędituꝫ, vel vxorem legitimam & ipsam vnam & primam habentem vel si iã habuerit & neq; viduam neq; disiunctam à marito neq; alijs legibus vel diuinis canonibus reprobatam.

¶ Nullus neq; ex xenodochijs neq; pthocotrophijs neq; nosocomijs neq; aliæ religiosæ domus administrator vel cuiuscunq; curę ecclesiasticæ gestor præstet aliquid ei à quo proponitur, vel cuicũq; personę pro cõmissa sibi administratione. qui aũt propter hoc quæ disposuimus dederit vel acceperit vel mediator factus fuerit, sacerdotio vel clero vel cõmissa sibi administratiõe. qui aũt propter hoc nudabit his quæ data sunt vendicandis loco religioso est talis psona cõsecrationẽ vel curã vel administrationem accepit. Si naũt laicus sit qui accepit vel mediator factus est, duplũ ab eo exigatur, & religioso loco in quo talis persona administrationẽ vel consecrationem vel curam accepit præstetur.

TITVLVS CVI.

Si seruus clericus fiat.

SI SERVVS sciente & non contradicẽte domino in clero sortitus sit: ex hoc ipse liber & ingenuus fiat. si enim ignorãte domino consecratio facta fuerit: liceat domino intra annum tantũ conditionem probare & propriũ seruũ recipere. Si nautem seruus sciente vel ignorante domino secundũ ea quæ diximus ex ipso honore clericatus libertatẽ meritus postea autem ministerium ecclesiasticum reliquerit & ad laicorũ vitam transierit domino suo in seruitio tradatur.

TITVLVS CVII.

Si ascriptitius clericus fiat.

ASCRIPTITIVS in ipsis tantũ possessiõibus in quibus censitus est clericus fiat quãuis inuito domino hoc fuerit factum: sic tamen vt etiam clericus factus impositam sibi culturam impleat.

TITVLVS CVIII.

De clericis electis ab ędificatoribus venerabilium locorum vel heredibus eorum.

SIQVIS oratorium in domo ędificauerit, & ipse vel hęredes eius clericos in ipsa domo consecrare maluerit: sumptus ministrãtibus in eadẽ domo donent: nec audiantur si indignos notauerit clericos. Si nautẽ illi tales sint vt diuinis canonib⁹ nõ comprobentur ad episcopum pertinebit alios clericos eligere idoneos.

TITVLVS CIX.

De clericis ministerium dei nõ implentibus.

SANCIMVS vt reuerendissimi clerici suis obseruãt ecclesijs & ibi competens ecclesiasticũ implent ministerium idq; inquirere debet ciuitatis religiosissimus episcopus & in singulis gradibus ecclesiastici priuatis, vt qui nõ custodierint canones, pœnis subijciantꝫ.

TITVLVS CIX.

De peculio quasi castrensi, & de significatione clericatus.

EPISCOPI, presbyteri, diacones & subdiacones quos omnes clericos vocamus res quocũq; modo in eorum dominio peruenientes habent in ꝓpria potestate ad similitudinem castrẽsis peculij vt liceat eis donare, & secundũ leges testari, quamuis in parentum suorũ fuerint potestate: sic tamen vt liberi eorum non superstitibus parentes eorum legitimam portionem capiant.

TITVLVS CXI.

De testimoniis clericorum.

PRESBYTERI & diacones si in cã pecuniaria falsum testimoniũ dixerint: non tormentis subijciantur, sed per tres annos separentꝫ à dño ministerio & monasterijs tradantꝫ. Pro criminalib⁹ aũt causis si falsum testimoniũ dixerint: clericatus honore nudati legitimis pœnis subijciantur: cæteri autem in alio ordine ecclesiastico reiecti cohertionibus subijciantur.

TITVLVS CXII.

De clericis vel monachis diaconis vel ascetcriis conueniendis in ciuili & criminali causa.

SIQVIS contra clericos vel monachos vel diaconissam vel monastriã vel ascetriã habeat aliquã actionẽ: adeat prius religiosissimũ episcopum cui corũ vnusquisq; subiectus est: & illerẽ inter ipsos discernat & si qdẽ vtraq; pars iudicatis nõ acquiescat: iubem⁹ per ꝑsidem locorũ cãm executioni plenissime tradi. Si naũt vnus ex litigatoribus intra decem dies contradixerit iudicatis: tũc locorum præses rẽ cognoscat: & si inuenerit iudicium rectè prolatum, & suo calculo hoc confirmet, & executioni iudicata tradat: non liceat ei quibus in tali re victus est, prouocare. ¶ Si naũt calculus prędis cõtrarius sit episcopali calculo: tũc locũ habeat appellatio contra calculum præsidis, & ea secundũ legis ordinem referatur & exerceatur. Si naũt eximperiali vel iudiciali iussiõe episcopus iudicauerit inter quascunq; personas: prouocatio ad imperatorẽ vel iudicem qui iussit referaꝫ. Si aũt crimẽ sit quod aduersus memoratas personas reuerẽdissimas referaꝫ. si quidẽ apud episcopũ aliquis accuset, & ipse veritatẽ inuenire potuerit: de honore vel gradu eũ secundũ ecclesiasticos canones reijciat: & tunc cõpetens iudex cõprehẽdat ipsum, & secundũ leges legitimè discernat, & finẽ rei imponat. Si naũt prius ad ciuilem præsidem adeat accusatur & crimen per legitimam disceptationem potuerit probare: tunc episcopo locorũ monumenta intimẽtur: & si ex ipsis cognitum fuerit proposita crimina eum admisisse: tũc ipse episcopus locorum secundũ regulas de honore vel gradu quem sustinet eũ separet. Iudex aũt ei vindictam inferat legibus competentem. Si naũt putauerit episcopus acta non iustè constitisse liceat ei honoris expoliationẽ differre gradus: nisi talis psona sub legitima cautela fiat, & ita ad nos causa per episcopum & iudicẽ referatur, vt eam nos cognoscentes quod nobis iustum visum fuerit, hoc iubeamus. Si quis autem pro pecuniaria causa cõtra prædictas personas aliquam habuerit actionem, & episcopus distulerit in eos iudicare: licẽ tiam habeat actor ciuilem præsidẽ adire: sic tñ vt accusata persona nullo mõ cogatur fideiussorẽ dare, sed tñ permissionẽ sine iureiurãdo cũ hypotheca suarum rerum exponere. Si nautem in criminali causa accusatio cõtra memoratas psonas deponatur sub legitima cautela accusata persona fiat.

TITVLVS CXIII.

De eisde psonis pro canonica cã conueniẽdis.

SIDE negotio ecclesiastico vel canonico cã emerserit: non magistratus sed religiosus episcopus secundũ sacros canones componat negotio finem.

TITVLVS CXIIII.

De rebus dubiis in conciliis episcporũ emergentibus.

SI INTER episcopos eiusdem concilij dubitatio emerserit de ecclesiastico iure vel de alijs negotijs primus metropolitanus eorũ cum alijs qbusdã cõcilij sui cõsiderãs rẽ iudicet. & si nõ acquiescat vtraq; pars

indicatis: tunc beatissimus patriarcha illius regionis inter ipsos audiat & quod ecclesiasticis canonibus & legibus nostris consentaneum sit, hoc definiatur: & nulla pars calculo eius valeat contradicere.

TITVLVS CXV.

Si clericus vel quiuis alius contra episcopum adire potestatem maluerit.

SI clericꝰ vel quiuis alius cõtra episcopũ ꝓpter qualencunq; causam adire maluerit prius metropolitanus eorũ, secundũ sanctas regulas & nostras leges negotium discernat: & si quis iudicatis cõtradixerit ad patriarchas illius regionis res referatur: & ille secundũ canones & leges finem ei præbeat.

TITVLVS CXVI.

Si quis metropolitanum suum potestatem adire maluerit.

SI CONTRA metropolitanum adire quispiã velit: regionis illius patriarcha negotium discernat.

TITVLVS CXVII.

De episcopis apud iudicem vocandis.

QVICVNQVE ep̃s apud quem iudicem accusatꝰ fuerit omnino nullã neq; fideiussionem, neq; promissionem litigio facere cõpellatur: sic tamen vt operam daret intentionem & causas actionis dissoluere.

TITVLVS CXVIII.

De administrationibus venerabilium locorũ propter administrationem ad iudiciũ vocatis.

OECONOMVS & xenodochus & nosocomus & aliorũ sanctorũ administrationem locorũ & oẽs clericos iubemus de administratiõibus sibi cõmissis ad propriũ episcopũ cui subiecti sunt, respondere & rationes suæ administrationis reddere, & negotiatiõem suscipere. & si qd ab his debitũ fuerit cõprobatũ: hoc eidẽ loco reddat ex cuius administratione debitũ apparuerit. Si naũt putauerint se ꝓgrauatos post exactiões: metropolitanus rem discernat. Si naũt metropolitanus nõ sit de ciuitate q exigit, & ille q exactionem passus est putauerit se læsum fuisse administrationis illius lętissimus patriarcha rem discernat. nõ em̃ cõcedimus antefatis primis in præmemoratis causis ante disceptationem & exactionem debitos suos episcopos deserere, & in alium peruenire.

TITVLVS CXIX.

De hęreditatibus eorum qui res venerabiliũ locorum gesserunt.

SI QVIS ex his quibus administratio religiosi loci commissa antequã ratiões exponat & debitam à se quantitatem exoluat, decesserit: hæredes eius substantiæ rationibus & exactionibus subijciantur.

¶ Si episcopus vel quiuis clericus in ciuitate Constantinopolitana inueniatur ex quacũq; ꝓuincia & aliquis voluerit aduersus eũ actiones mouere: siquidem iam de ea re litis cõtestatio facta est, in prouinciali iudicio ibi experiat̃, id est in ea ꝓuincia in qua cõtestata est. Si naut̃ nondum cœpta est apud eminentissimos tãtùm præfectus prætorij peragatur vel apud eos iudices quod nostra iussio deputauerit.

TITVLVS CXX.

De apochrisariis.

NVLLVS apochrisarius cuiuscũq; ecclesiæ siue in hac ciuitate degẽs siue apud patriarchã vel metropolitanos episcopos missus ꝓ suo episcopo, vel ꝓ negotio ecclesiastico, vel pro debito publico siue priuato aliquã exactionẽ patiatur: nisi fortè mandatũ est ab episcopis vel œconomis quosdam cõuenire. ipsis enim solis q̃ cõueniunt̃ facultatẽ damus, vt si quas actiones habẽt contra ecclesiam vel episcopum aduersus apochrisarios eas mouere. Si tamẽ obligauerint se in eo tempore apochrisarij officium peragent: & pro his causis actionem suscipiant.

TITVLVS CXXI.

De episcopis & clericis pro ciuitate vel ecclesia sua consecrationem episcopi peruenientibus & quocunque loco.

EPISCOPI vel clerici pro ciuitate vel ecclesia sua legationem vel consecratiões ab episcopis siue in imperiali ciuitate, siue in quocunq; loco peruenientes nullam molestiam vel repulsam à quacunq; persona patiuntur. nam qui obnoxios habere potuerit postquam in ꝓuincia reuertantur pulsare eos potuerint nullum prędiudicium generando in temporali præscriptione propter tempus quod in tali profectione transactum est.

TITVLVS CXXII.

De excusatione religiosę personę.

SI QVANDO causa emerserit vt admonitio vel executio adferatur pro pecuniaria causa vel criminali siue publica siue priuata clerico vel monacho vel cuicunq; ex monasterio & maximè mulieribus siue iniuria & cum omni honore admonitio vel actio fiat, monachi aũt vel asisteria monasterio vel asisterio non detrahatur, sed procuratorem ab his proponi qui negotio respondebit: monachis autem liceat siue ꝑ se siue ꝑ procuratores suos asisterij causas peragere, scientes eos qui transgressores erunt quòd pœnam quinque librarum auri prędabunt quam debet exigere ab eo vir magnificus comes priuatarũ rerũ, executionem aũt & periculum patiatur, & in exiliũ mittatur religiosis locorum episcopis prospicientibus vt nihil contrariũ fiat: vel si qd peccatũ fuerit prædicta cohertio fiat. præside aũt differente vindictam imponere, ad nostram scientiam episcopus referat.

TITVLVS CXXIII.

De sportulis religiosę personę.

SI QVIS sportularũ nomine quacunq; persona in quocunq; loco cõstituta, tũc diaconissa & monachis & ascetrijs & monachę pro quacunq; criminali causa vel pecuniaria cuiuscunq; sit quãtitatis siue clerico siue laico militante admonitionem susceperint siue in imperiali ciuitate, siue in prouincijs quibus degunt non plures quã quatuor siliquas accipiat, siue extra iussionẽ, siue à præside, siue à beatissimo patriarcha missus est executor in alias causas admonitionem obtulerit alicui de memoratis personis non vltra solidum accipiat. & si plures pro vna eademq; causa conuenti fuerint: non plus sportularum nomine præstet quã si vna persona conuenta fuisset.

TITVLVS CXXIIII.

De his qui sportulas exigũt vltra modũ statutũ.

SI QVIS aduersus nostra statuta sportulas exigere fuerit ausus: ĩ duplũ quod accepit prędet ei à quo exegit, & si quidem militat, amittit cingulum. Sin autem clericus sit, è clero expellatur.

TITVLVS CXXV.

De clericis qui mulierẽ in domo sua habent.

PRESBYTERIS & diaconibꝰ & subdiaconibus & alijs in clero constitutis non habentibus vxores secundùm regulas interdicimus habere mulierem in domo sua excepta matre & filia & sorore & alijs ꝑsonis quæ omnem querelam effugiũt. Si quis autem aduersus istã obseruationem mulierẽ in domo sua habuerit quæ

potest

pōt ſuſpicionē inferre turpitudinis, & ille à cōclericis ſuis audierit oportere ē ſua domo repellere, vel accuſatore emergēte accuſatus fuerit inhoneſtè verſari: tūc epiſcopus ſecundū eccleſiaſticos canones à clero eum repellat, & curię ciuitatis cuius clericus eſt tradat eum.

TITVLVS CXXVI.

De epiſcopis qui cum mulieribus habitant.

NVLLVS epiſcopus cum muliere habitet. Si autē probatus fuerit hoc non obſeruaſſe: epiſcopatus honore reijciatur: quia ipſe ſe indignum ſacerdotio oſtendit.

TITVLVS CXXVII.

De diaconiſsis quę cum maſculis habitant, & de liberis earum.

CAVEANT diaconiſſę cum maſculis habitare p quos inhoneſtę vitę ſuſpicio poſsit emergere. Si autem nō obſeruauerint hoc: ſacerdotis cui ſubiectæ ſint admonitione abſtineant maſculorum cōuerſatiōe. Si autē diſtulerint facere: eccleſiaſtico miniſterio & ſuis beneficijs & ſalarijs careant, & monaſterio tradantur, & omnem vitam ſuam ibi peragant. res autem earum ſi quidē liberos habeāt inter ipſos & illos ſecundū numerū perſonarum diuidantur vt competens eidem mulieri portio monaſterio addicatur & aleſcat. Si autem nō habeat liberos: tota ipſius ſubſtantia inter monaſterium vbi immiſſa eſt, & eccleſia vbi prius fuerat, æqua portione diuidatur.

TITVLVS CXXVIII.

Si quis inter celebranda miſteria miniſtris iniuriam fecerit.

SIQVIS diuinis miniſterijs vel alijs ſanctis miniſterijs celebrandis in ſanctam intrauerit eccleſiā, & epiſcopo vel clericis & alijs miniſtris iniuriam fecerit: iubemus eum tormentis ſubiectū in exilium mitti. Et ſi ipſa ſancta oratoria vel miniſteria conturbauerit, vel celebrare noluerit prohibuerit ve, capitali ſupplicio puniatur: hoc eodē obſeruādo & in letanijs in qbus epiſcopi vel clerici inueniuntur. & ſi quidē contumeliā tantū fecerit: tormentis ſubiectus exilio tradatur. Si naūt letanias contrauerit: capitale periculum ſubſiſtat eoq; defendere volumus non ſolū ciuiles ſed etiam militares iudices.

TITVLVS CXXIX.

De letanijs laicorum.

NON liceat laicis letanias facere ſine epiſcopo & clericis qui ſub epiſcopo ſunt. ſanctas quoq; cruces quas ī letanias portāt in ſanctis locis reponi iubemus & ex his proferri ſi letaniæ tēpore vocauerit, eaq; obſeruent non ſolū antiſtites locorū & clerici, ſed etiā magiſtratus. Si quis aūt in preſentis legis vim tranſgreſſus fuerit, vel vindictam imponere neglexerit, prędictas pœnas patiatur.

TITVLVS CXXX.

De monachis & monaſteriis.

RESTAT vt de monachis dicamus. igitur ſancimus vt abbates ſiue archimandrita ſingulis monaſterijs præponantur, non ſecundū gradus monachorum, ſed quem cuncti monachi vel melioris opinionis conſtitutie legerint propoſitis ſanctis euangelijs dicentes quod non propter amicitiam vel gratiam ſed ſcientes eū fidei rectæ & vitæ caſtæ & adminiſtratione dignum, & potentem monachorum diſciplina, & omnem monaſterij ſtatum vtiliter cuſtodire elegerunt. & ſi electus fuerit modis omnibus confirmetur ab epiſcopo cui monaſterium ſubiectum eſt. Quæ autem de monaſterijs diximus monachorū: eadē teneant & in monaſterijs vel aſceterijs mulierum.

¶ Si quis monachus eſſe velit ſi quidem notus ſit nulla conditione ſubiectus eſſe Egumenij monaſterij quomodo exiſtimauerit habitum ei pręſtet. Si autem incognit⁹ ſit per tres annos habitū ei non præſtet ſed experimētum & probationem vitæ ipſius accipiat: & ſi quidem intra trienniū venerit aliquis dicens eum ſeruū ſuum eſſe vt aſcriptitiū vel colonum, & ideo ad monaſterium veniſſe vt culturam agrorum fugeret, vel propter furta vel alia delicta in monaſterium intraſſe, eaq; fuerint approbata: domino ſuo reddatur cum eare quā in monaſterium duxiſſe probatur, vt tamē ſi dē pri⁹ accipiat à domino ſuo quod nihil patiatur. Si naūt intra triennium nemo ex ſupraſcriptis perſonis inquietauerit eum, & hic tranſacto triennio probatum ſe Egumeno oſtenderit: tunc accipiat habitum, & nemo eum poſtea p conditione inquietet, ſic tamen vt res quas in monaſterio duxit domino reſtituantur. Si naūt monaſterium reliquerit & laicus fiat vel in ciuitatibus magis deambulet: ſuæ conditioni reddatur.

¶ Monachi in vna domo habitent, ſemoti non dormiāt niſi forte quidem ex his propter prolixam in monaſterio exercitationem ſemoti velint viuere vel ſenectutis vel corporalis imbecilitatis cauſa in cellulis quibuſdam intra monaſterium degerint: & hoc tamen non tuta voluntate egumenij fiant ex nis omnibus & in monaſterijs & in aſceterijs mulierum obſeruandis.

¶ In nullo loco monachos & monachas permittimus vnū monaſterium habere, ſed nec ea quę duplicia vocant. & ſi quid tale eſt: religioſus epiſcopus mulieres quidem in ſuo loco ſtatuat manere, monachos autem aliud monaſteriū ædificare ſibi cogat. Si naūtē plura ſint alia monaſteria, ſeparentur in alijs monaſterijs monachæ, & in alijs monachi. res autem quas habent cōmunes ſecundū iura eis competentia diſtribuantur quem autem monachæ preſbyterum vel diaconum elegerint vt eum apochriſarium habeant vel ſanctā cōmunionem afferat religioſus epiſcopus cui ſubiectę ſunt deputet: ſi tamen & fidei rectę & vitę bonę ſit. ſi aūt his quē elegerunt neq; preſbyter neq; diaconus ſit: probatus tamen in caſtitate & fide conſecret eum epiſcopus in illa cōſecratiōe qua dignus ſit & fiat apochriſarius & ſanctę cōmunionis miniſter, ſic tamē vt nec ipſe habeat licentiam, quàmuis ſit electus, in monaſterium mulierum, permanere.

¶ Si quis ſub conditione nuptiarum vel liberorū vel dotis cauſa vel ante nuptias donationis donauerit vel reliquerit ſuis liberis, vel alij cuicunq; perſonę hæreditatem vel legatum vel ab initio purè reliquerit vel donauerit, ſubſtitutiones autem vel reſtitutiones eis fecerit ſub conditione quacunq; ex his quę prædictę ſunt: iubemus talibus conditiōibus ſubijci ſiue maſculi ſint, ſiue fœminæ. ſi monaſterium intrauerint: vel clerici vel diaconiſſæ vel aſcetriæ fuerint: tales conditiones irritas & pro non ſcriptis eſſe. hoc aūt auxilio clerici vel diaconiſſę eccleſiarum fugantur ſi in eadem vita perſeuerauerint, & ea quę ſic eis donata vel relicta fuerint in pias cauſas conſumpſerint, vel donauerint, vel reliquerint: non de his quæ in monaſterium vel aſceterium intrauerint certa forma conſtituta eſt, vt totum patrimoniū eorum cum huiuſmodi rebus ad monaſterium vel aſceterium pertineant. Si autem ad redemptionem captiuorū vel alimonias ſubſtitutio vel reſtitutio facta eſt: ſub antefactis conditionibus ex nullo mō prædicto reduci eam cōcedim⁹.

¶ Si mulier vel vir ad ſolitariā vitā trāſierit, & liberos nō habeat: res eius monaſterio competant in quo intrauerit. Si autem talis perſona liberos habeat: liceat ei ſubſtātiam ſuam liberis ſuis diſtribuere, ſic tamen vt nulli eorum legiti

mam portionem diminuat & sibi remaneat vnius filij pars ad monasterium scilicet peruentura. Quod si antequam deliberet inter liberos suos propriam substantiam, in monasterio decesserit: sola legitima portio liberis deferatur.

¶Si sponsalia legitime inter sponsum & sponsam cõtracta fuerint: deinde antequã nuptiæ celebrẽtur sponsus vel sponsa intrauerit monasterium: id quod arrarum nomine datũ est, in simplum reddatur, & pœna vtriq; parti remittatur.

¶Si constante matrimonio solus vir vel sola vxor ad solitariam vitam transierit, & monachicum habitum acceperit: hoc ipsum matrimonium dissoluatur etiam nullo repudio misso. & si quidẽ solus vir monachus factus est: reddat mulieri dotem: & quicquid ab ea aliũde susceperat, & propter nuptias donationis tantam partem quantã mulier accepisset ex morte mariti secundũ dotalium instrumẽtorum tenorẽ. Si aũt mulier monacha facta fuerit: maritus qdẽ retineat nuptialẽ donationẽ: mulier aũt recipiat dotẽ suã, excepta illa portione quæ apud maritũ ex morte mulieris secũdum pacta dotaliũ residere debet. sed & si quid aliud mulier apud maritum habuerit restituatur eidẽ mulieri. Quòd si vtraq; persona solitariam vitam elegerit: vnaquęq; psona res suas accipiat: & nemo nihil lucretur nec detrimentũ sentiat, sed maritus quidem retineat propter nuptias donationem: mulier autem recipiat dotem suam: & quicquid aliud dedisse marito probetur. Hęc autem omnia tam de sponso quam desponsa & viro & vxore statuta sunt: nisi altera pars alteri quidpiam donare vel concedere velit.

¶Non liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hæreditate sua repellere monachos factos, quãuis dũlaici fuerunt in causam ingratitudinis inciderint.

¶Non liceat parentibus suos liberos ad solitariam vitã transeuntes de monasterijs abstrahere.

¶Si quis monasterium suum reliquerit, & ad aliud monasterium transierit: res eius in priori monasterio in quod ante introierat, competant.

¶Agant solicitudinem episcopi vt neq; monachi neq; monachæ in ciuitatib⁹ ambulẽtes sed si quas habẽt necessarias causas: eas agant per apocrisarios suos vel episcopi, vel ipsæ in monasterijs permanẽtes.

¶Si monach⁹ laic⁹ fact⁹ fuerit: honore & cingulo spolietur, & res eius in monasteriũ addicantur. quod ab eo relictũ est instante episcopo loci & præside prouinciæ ipse quoq; in monasterium mittatur. quòd si iterum monasticam vitam reliquerit: tunc eum prędes prouincię in qua inuentus sit, teneat, & taxeotis suis conueniat.

¶Si quis rapuerit, vel solicitauerit, vel corruperit asisteriã vel diaconissam, vel monastriam, vel aliã mulierẽ religiosam vitam bonã vel habitum habentem: bona ipsius & eorũ qui huius sceleris cõmunione contaminati sunt, religioso loco vendicentur in quo talis mulier habitabat, vel per religiosos episcopos vel œconomos & prędes prouiciarũ & officiales eorum. ipsi aũt capitali supplicio subijciantur. mulier autem vbiq; inuestigetur, & cũ suis rebus in monasterio cautiõi tradatur. Si aũt diaconissa fuerit liberos habens legitimos: pars legitima liberis eius prędetur. Quòd si intra annũ post cognitum tale scelus huius res à religiosis locis nõvẽ dicentur: per comitem rerum priuatarũ hæc nostro fisco adiudicantur. præses autem prouinciæ si vindictam talis criminis imponere superfederit: & cingulo careat & pœnã quinque librarum auri dare fisci iuribus compellantur.

¶Non liceat laico prędestim scenicis viris & mulierib⁹ prostitutis habitu monachi vel monachæ vel ascetriæ vti vel quoq; modo mutari, nec in qualemcunq; ecclesiasticum statum liceat illudere. Si quis ausus fuerit aliquid contra facere: & corporalem pœnam sustineat, & exilio tradatur. hæc autem pertinent ad curam & solicitudinem episcoporũ & clericorum qui eis subiecti sunt, & iudicum tam ciuiliũ quã militarium & officiorum qui eis obtemperant & defensorum ciuitatum.

¶Pœnæ quę præsenti lege continentur si quidẽ prioribus quoq; legibus cognitæ sunt exerceantur non solũ in futuro sed etiam in prędterito tempore. Si quæ autem in hac lege p innouationem imposítæ sunt: temporibus custodiantur.

¶Samaritæ liberam inter se licentiam habeant tam donãdi quã contrahendi & ab intestato cognatis suis hæredes existant: si quidem ex eodem gradu cognationis alij Samaritę alij Christianę sunt. Ii qui christianitate prędulgent, ipsi tã tũ in successione vocentur. Si autem Samaritæ quidem pximiores inueniantur Christiani vltores fuerint Samaritarum, & ditior præferatur. Si autem pœnitentiam egerint christianitatis ingrati ministerijs simul esse debent. Ii qui ab initio Christiani fuerint, vt nullam patiantur diminutionem ex eo quod in superiori tempore Samaritanarum errore tenebantur. Si autem ex ascendentibus personis Samarita testamentum fecerit constitutum: liceat ei si quidẽ oẽs Samaritas habeat, omnes ex æquis scribere portiõibus hęredes vel quemadmodum voluerunt facere. si autem quosdã Samaritas, quosdam christianos ascendentes vel descendentes habeat vsque ad duas vncias: liceat eis Samaritas hęredes instituere. reliquę autẽ vncię ad Christianos veniant, quãuis à testatore Samaritanis adscriptę sunt nisi forte legata ex his Christianis personis relicta fuerint. Si mulier autem in successione quę ex testamento veniebat si maritæ pœnitentiam egerint: nullam patiantur lęsionem. Christiani autem & de inofficioso querelam habeant testamento contra Samaritanorũ testamenta vsque ad duas vncias. Hæc aũt constitutio & retrorsum vires suas extẽdit. idemetiã prędteriti.

¶Liceat Areopagitis si habeant principalem debitorẽ & fideiussorem eius pactum cõuentũ componere vt potestatẽ habeant prius fideiussorem pulsare quãuis principalis reus locupletissimus fuerit.

¶Argenti distractores militia vel liberorum vel cognatorum eius in præsumptione à creditoribus ipsius hypothecæ titulo sit obligata e contrario militiæ eius qui areopagitę debitorẽ ante liberorum siue cognatorum ipsius præsumptione argenti distractionis supponatur.

¶Si quis argenti distractori crediderit vt res aliquas ex pecunia sibi mutua emeret, & eũ ipso pepigerit in scriptis vt res quæ fuerit ex eadem pecunia comparata titulo hypothecarum sibi obligata: sit omnibus alijs in eadem re prædferatur.

¶Liceat argẽti distractoribus & ipsas species quas prędstiterint vendicare nisi æstimationem earum acceperint.

¶Argenti distractores pro pecunijs quas crediderint vsuras vsque ad bessem cẽtesimæ capiant. & notandũ est quod inde scripta sine stipulatione memorata vsura exigatur.

¶Quicunq; cum Areopagita contrahunt si cautiones vel ratiocinia fecerint: manu sua sibi cõscriptas siue subscriptas teneantur personalibus actionibus: tunc autem hypothecarijs supponantur cùm dixerint aliquid quod ad hypothecarum intellectum tendit. in præteritis autem tantum modo vsura exigatur quæ vsque ad bessem centesimę producitur.

¶Quod de singulis causis scriptũ fuerit in ratiocinijs vel manu eius q cum Ariopagita contraxerit vel subscriptum ab eo fuerit vel confirmatum siue quod fœneratitiã cautionem quasi mutuatus exposuit siue quod transegit nullæ p bationes exigãtur de singulis causis ab Areopagita sed tẽpora

pora in tempora exceptionis nō numeratæ pecuniæ liceat ei iusiurandum inferre.

¶Si quis prohibuerit alienationes rerum extra suam propriam familiam faciendas vt sine liberis decesserit vnus ex his qui filij sunt & hæredes testatoris ad cæteros res perueniant liberis natis cessat alienationis prohibitio: ideoque liberi procreati etiam ad extraneos eas res transferre non prohibentur.

¶Si quis extra familiam suam alienationem fieri prohibuerit, & omnes qui res consecuti sunt, vel omnes res, vel quasdam ex his alienauerit: videntur fideicommisso inuicem renunciare.

¶Si quis prohibuerit extra suam propriam familiā rem alienare, & adiecerit, vt neq; filij neq; deinceps personę quæ successerint ei qui primus acceperit rem eandem ad extraneum transferant: deinde quatuor ꝓcesserūt successiones quæ familiæ nomine continentur, & vltimus hæres per medium impuberem successor extiterit, liberā facultatem habeat, & in extraneos homines rem cuius alienatio ꝓhibita est, trāsferre, id est si tertius hæres impubes fuerit & primū hæredem in quatuor successiones deputat.

TITVLVS CXXXI.

De quatuor sanctis conciliis.

QVATVOR sanctorum conciliorū canones pro legibus habeantur. papa Romanus prior omnib⁹ episcopis & patriarchis sedeat, & post illum Cōstantinopolitanæ ciuitatis archiepiscopus.

TITVLVS CXXXII.

De ordine patriarcharum.

ARCHIEPISCOPVS primæ iustinianę habeat subiectos episcopos sibi Daciæ, Mediterraneæ, Dardaniæ, & Datiæripensis. Item priualenos & Dardaniæ & Misiæ superioris, & Pannoniæ. sed & ille ab episcopis cōsecretur & ad iura super ipsis habeat quæ papa Romanus habeat super eos sibi suppositos.

¶Maneant iura pristina de episcopo Chartaginēsi & alijs metropolitanis & omnia priuilegia. Item omnia solatia & liberalitates religiosis locis datæ firmiter permaneant.

TITVLVS CXXXIII.

Leges possessicnum ad sanctos locos pertinentium.

POSSESIONES ad religiosas domos pertinentes nullam descriptionem agnoscant nisi cōstructiones viarum vel pōtium ædificationes. tamen si habuerint possesiones intra territorium constitutas illius ciuitatis in qua talis desideratur descriptio habeant immunitatem in sordidis muneribus & extraordinarijs & lucratiuorum descriptione.

TITVLVS CXXXIIII.

De prescriptione quadraginta annorum venerabilibus locis competente.

NEQVE decennij, neq; vicennij neq; triginta annorum præscriptio religiosis domibus opponat̄, sed sola quadraginta annorum curricula non solùm in cæteris rebus, sed etiam in legatis & hæreditatibus.

TITVLVS CXXXV.

De ędificatione venerabilium locorum.

NEMO oratorium ædificare audeat antequam & episcopus venerit, & exorauerit, & venerabilem crucem in eodem loco defixerit. quod autē semel inchoauit: necesse habet locum implere vel ipse vel hæres eius: & necessitatem ei debent imponere episcopi & œconomi & ciuiles magistratus.

¶Si monachus cōdemnationem effugiens, eandem quæ accusata fuerat duxerit: competentibus pœnis à quolibet iudice subijciendus est.

¶Nulli iudici licere vtrasq; manus aut vtrosq; pedes reo abscindere neq; examinare in qualicūq; delicto. sed siquidē mortale est crimen: morti damnare.

¶Fures autem dicimus qui nocte cum gladijs ambulant. reliqui autem competentibus pœnis subijciantur. nullus autem publicari debet, nisi qui descendentes neq; ascendentes habeat. vxoribus tamen eorum donationem debere reddi & dotem. Si autem dotem nō habeant: iuxta statuta quartam ex rebus damnati habeant. ascendentes autem vsque ad tertium gradum vocantur.

¶Nam duram atq; inhumanam & auaritiæ plenam hac lege saluberrima perspeximus emendare & cōmuniter omnibus deponere medicinam nō tantùm in præsenti necessaria tempore, sed & in omni æuo futuro. venit enim ad nostras aures quosdam immissi à secunda necessitate captos temporum fœneratitios fecisse contractus, & ipsi creditores propter paruum fructū quem dabant terras colonorum calidè arripuisse & paucam mensuram fructuū dantes totas terrulas eorum abstraxisse & hac causa quosdam colonorū fugæ latebras petisse alios fame necatos & tristissimam pestem homines inuasisse in concussione barbarica nō minore. Sancimus itaq; omnes hos creditores quantumcunque modij vel tritici vel ordei & alterius speciei qui in fructus aridos dederint: hoc redito in præsenti cum parte modij: octaua per singulos modios in vnoquoq; anno præstanda terrulas colonis restituere, nemine penitus audente terrulas eorum detinere sub occasione fœneratitię cautionis siue scriptis siue non scriptis credita sunt contracta. Si autē pecunias dedit: nihil amplius quàm vnam siliquam pro singulo soluendam anno præstare. & hanc saluberrimam legem in omnes extendimus, & præsenti quidem tempore initium accipientem. in omni autem æuo modis omnibus obseruandam vt si quando fuerit vel triticum vel ordeum fœneratum vel alij fruct⁹ aridi creditores tam quod dederūt accipientes, quàm pro vsuris octauam modij annuam pro singulis modijs, vel siliquā pro singulo solido. & secundū hunc modum in quantum fœnus permanserit percipientes siue terrulas siue aliud pignus acceperint, boues fortè vel pecora vel mancipia hos modis omnibus reddere. & hanc legem communem esse omnibus humanitate & pietate gaudentem & egenis omnibus cōsulentem & creditoribus mediocre solatium afferentem. Hæc igitur quæ à nobis statuta sunt: claritas tua in omnes prouincias quæ tuo moderamine gubernantur, obseruari festinet. Sciturus omnibus creditoribus vt si fortè aliquid propter hoc commiserint actiōe cadant: & cui pignus oblatum est hoc habebit solatium, vt ipse quidem securus degat auarum quidem creditorem videat in suis pecunijs patientem iacturam.

¶ Finis Nouellarum.

Rubricæ Nouellarum.

TABVLA TITVLORVM PRIMI LIBRI NOVELLARVM.

SI hæres legata ſoluere noluerit.titulus 1.
Ad legem Falcidiam. 2.
De legatorum exequatione. 3.
Vt legata intra annum præſtentur. 4.
De ijs qad ſecundas nuptias migrauerunt. 5.
De dote adſcripta & non numerata vel præſtita. 6.
De fideiuſſoribus & mandatoribus &c. 7.
De ſolutionibus & liberationibus & verborum ſignificationibus. 8.
De monaſterijs ædificandis. 9.
De monachis & aſiſterijs. 10.
De archimandritis & vt conſtitutio ſit communis monachorum & ſanctimonialium. 11.
Vt non liceat clerico de minori eccleſia in maiorem per patrociniũ tranſire. 12.
De epiſcopis. 13.
De rebus ad venerabiles locos pertinentibus non alienandis. 14.
Quomodo liceat imperatorem res ſancti loci transferre. 15.
De emphyteuſi contractu à ſancto loco conſtituendo. 16.
Quomodo vſusfructus rerum ad ſanctos locos pertinentium conſtituantur. 17.
De pragmaticis ſanctio quæ contra commoda venerabilium locorum promulgantur. 18.
De monaſterijs non vendendis vel alienandis. 19.
Si ſterilis ager ad venerabilem locum peruenerit. 20.
Quibus pœnis ſubiecti ſunt qui præſentem conſtitutionem contemſerint. 21.
Quando licet hypothecæ titulo res venerabiliũ loco obligare. 22.
Quibus pœnis ſubijcitur qui illicitum emphyteu.componit. 23.
Quomodo punitur qui ſacra va.donat &c. 24.
De magiſtratibus ſtne pecunia credandis. 25.
De criminibus. 26.
De priuatis. 27.
De officio proconſulis. 28.
De vicarijs præſidum & manus armatæ. 29
De iuſsione præſidi produ. 30.
De capitali crimine damnatis. 31.
De patronis. 32.
De capite cenſitis. 33.
De titulis infixis. 34.
De appellationibus. 35.
De præſidijs vicarijs defenſorum non mittendis. 36.
De ſententia defenſorum ciuitatis. 37.
De lenonibus tollendis. 38.
De nefarijs nuptijs & inceſtis. 39.
De naturalihus liberis. 40.
De pignoribus & vſuris capiendis. 41.
De legitima portione filijs relinquenda. 42.
De nuda hæreditatis proprietate filijs dimiſſa. 43.
De nepotibus ex filio & filia natis. 44.
De ijs qui ſine liberis & vxoribus legitimis deceſſerint. 45.
De patre qui filiæ dotem dederitvel filio,ppter nu.donationem. 46.
De ijs qui res ſuas filijs diſtribuere voluerint. 47.
De ijs qui migrauerint manum eſſe in ſcripto. 48.
De litigio miſſo pro ſulpa cupra tutorem & curatorem. 49.
De detentatione facta. 50.
De ancilla concubina facta. 51.
De ijs qui ancillam duxerunt putantes eam liberam. 52.
De ſeruo & ancilla ægrotante. 53.
De iuſtè diſſociatis. 54.
De adſcriptitio qui liberam mulierem habere non poteſt. 55.
Mulieribus ſine dotalibus inſtrumentis. 56.
Mittendo filiofamilias repudium. 57.
Morte mariti vel vxoris. 58.
Ingratis liberis. 59.
Impleto ſtatuto tempore. 60.
De non alienadis rebus prioris matrimonij. 61.
Alienatione rerum primi matrimonij. 62.
De non alienanda niſi portione vnius. 63.
Cuius temporis cõputatio expectari debeat,&quomodo ſuperflua quantitas diſtribui debeat. 64.
Legato ſuperſtiti perſonæ relicto. 65.
Si repudio matrimonium ſolutum ſit,quid ſtatui oportet &c. 66.
Augenda vel minuenda dote propter nuptias donatione. 67.
Si vſufructu à marito relicto vel contra fiant ſecundæ nuptiæ. 68.
Si vſusfructus dotis nomine vel propter nuptias donationis cauſa conſtituatur. 69.
De rebus maternis vel nuptiarum lucris quæ ad filiumfamilias peuenerunt:& de caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi. 70.
Si mulier res quas liberis ſuis donauit quaſi ab ingratis,vel ſecundas nuptias ſuas reuocare maluerit. 71.
Vt ſecundo marito copulata prioris viri dignitatibus vel primi non vtatur. 72.
De liberis mulieribus quæ patronis ſuis coniunctæ ſunt. 73.
Si adhuc conſtante matrimonio dotem maritus vxori ſuæ perſoluerit. 74.
Si mulier ſuorum liberorum tutelam adminiſtrauerit,& ad ſecundas conuolauerit nuptias. 75.
Si ſub conditione mater à patre legatum vel fideicommiſſum reliquerit filio ſuo. 76.
Clericis qui nuptias contrahere non poſſunt. 77.
Si decedens maritus vxori ſuæ legauerit ſub conditione, ſi ſecũdas non contraxerit nuptias &c. 78.
Mulier quæ ſecundas cõtraxerit nup.quemadmodum filij ſui ſucceſsionem capiat &c. 79.
Si mater alienare noluerit eas res quæ ad eam ex ſucceſsione filij deuolutæ ſunt. 80.
Si quis vnum deliberis vel extraneum hæredem ſcripſerit & rogauerit eum &c. 81.
Si ſoluto matrimo.mulier quæ ſecundas non contraxerit &c. 82.
De præfatione inſtrumentorum. 83.
De literis inſtrumentorum non ſcribendis odſcuris. 84.
Si quis modum ſuæ ſubſtantiæ in ſcrip.ſuis declarauerit. 85.
De iureiurando propter calumniam dando,vel propter dilationes petendas vel probationes. 86.
Vt ciues vel vicarij ,p alijs ciuibus ſuis vel vicis nõ teneant. 87.
Vt donationes imperatori faciendæ valeant. 87.
De reis ab alio loco ad alium retrahendis ex diuino nutu &c. 88.
De admonitione rerum,ſiue de in ius vocando. 89.
De inope muliere quæ ſine dote nupta eſt,quæ quartam partem defuncti capere debet. 90.
De ijs qui ex libera matre & adſcriptitio patre nati ſunt. 91.
Si venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem facere voluerit. 92.
Vt liceat venerabilibus locis perpetuos inter ſe facere. 93.
Si eccleſiam ſuam clerici dereliquerint. 94.
De eo qui eccleſias ædificat vel annonas clericis donat. 95.
Si quis in domo ſua oratorium habuerit. 96.
De creditoribus qui debitoribus morientibus imminent. 97.
De iure propter nuptias donationum. 98.
Qui eccleſiam vel oratorium fabricare voluerit. 99.
Si epiſcopus ab eccleſia ſua per multum tempus deſuerit. 100.
Alienatione rerum immobilium ad eccleſiam pertinentium. 101.

Libri ſecundi Nouellarũ tituli.

DE iuriſdictione præſidum prouinciarum. 1.
De præſentibus reis. 2.
De abſentibus reis. 3.
Fori præſcriptione tollenda. 4.
Fori præſcriptione deneganda. 5.
Si quis præſentem conſtitutionem neglexerit. 6.
Qui tutores vel curatores pupillo dari poſsint. 7.
Quomodo depoſitum caute poni poteſt. 8.
Quomodo ſine tabellione inſtrumentum cautè fiat. 9.
Si literarum fides à voce teſtium diſcrepet. 10.
De contractibus incautè compoſitis. 11.
Quomodo tabelliones cautè debeant inſtrumenta componere. 12.
De comparatione literarum. 13.
Imperiti literarum quomodo debeant inſtrumẽta componere. 14.
Contractibus ſine ſcripto compoſitis. 15.
Quomodo naturales filij legitimi fieri poſſunt. 16.
Qui nõ ſine dotalibus inſtrumentis nuptias cõtrahere poſſunt. 17.
Quomodo naturales filij non poſſunt fieri legitimi. 18.
Qui ſint legitimi filij vel naturales,vel vterini. 19.
Si præſes prouinciæ ſupplices prouinciales contempſerit. 20.
Si præſes prouinciæ iniuriam fecerit. 21.
Si cui præſes prouinciæ ſubſcriptus fuerit. 22.
De officio defenſorum & epiſcopi audientia. 23.
De prouincialibus qui temere in Conſtan.ciui.fuerunt. 24.
De officio taxeatorum. 25
Si epiſcopus ſupplices contempſerit. 26.
De epiſcopis. 27.
De ſubſtantijs monachorum vel aſceteriorum. 28.
De his qui per capillum Dei iurant. 29.
De reuerentia & obſequio patronis à libertis præſtandis. 30.
De ingratis liberis idem.
Si libertam ſuam patronus habere maluerit. 31.
Si quis ex ancilla ſua liberos habuerit,& dotalia inſtrumenta confecerit

Rubricæ Nouellarum.

fecerit. 32.
Si quis in ius vocare monachũ vel ſanctimonialem conatur. 33.
Quomodo ius poteſtatis diſſoluitur. 34.
De legitimis perſonis. 35.
Vt epiſcopatus honor ius poteſtatis diſſoluat. 36.
Qualiter cedere debent iudices. 37.
De prouocationibus. 38.
De iuriſdictione iudicum. 39.
De ſportulis. 40.
De definitiuis ſententijs. 41.
De legibus iudicialibus. 42.
Ne arbitri per compromiſſum, non per ſacramentum aſſumant. 43.
De prouocationibus & retractationibus. 44.
De diuerſis reſcriptis & prouocationibus. 45.
De relationibus. 46.
Si quis clericum in ius vocare maluerit tam in pecuniaria quam in criminali cauſa. 47.
Si per maritum ſteterit quominus dos ei promiſſa præſtetur. 48.
De immodicis & inofficioſis donationibus. 49.
Si mater filiorum ſuorum tutelam ſuſcipere maluerit. 50.
De in ius vocando. 51.
De exæquatione dotis & propter nuptias donatione. 52.
Quando liceat mulieri dotem ſuam augere. 53.
De priuilegio dotis. 54.
Vt eadem quãtitas dotis in ſecundis nuptijs à patre ſeruetur. 55.
De collatione dotis. 56.
Vt proprietas dotis vel antenuptialis donationis filijs communibus conſeruetur mortua alterutra perſona. 57.
De duobus reis promittendi. 58.
De dote cauta vel adſcripta & non numerata. 59.
De voluntate parentum in diſtributione patrimonij facienda 60.
De fideicommiſſarijs hæreditatibus. 61.
De præſcriptione centum annorum ſublata &c. 60.
De litigioſis. 61.
De interlocutionibus &c. 62.
Si admonito reo iudicium deſeruerit. 63.
De pragmaticis ſanctionibus & diuiſis iuſsionibus. 64.
Quæ ſunt iuſtæ cauſæ exhæredationis liberorum. 66.
Quæ ſint iuſtæ cauſæ parentum in exhæredationi. 67.
Non liceat creditori ante luctuoſos nouem dies aliquem moleſtare propter hoc quo defunctus debebat. 68.
De conſtituta pecunia. 69.
Si quis filius ſa. hæredem inſtituerit vt pater hæreditatis vſum fructum habeat &c. 70.
De eo qui filius ab aliquo in inſtrumento nominatus eſt. 71.
De muliere quæ ſine dotalibus inſtru. maritata &c. 72.
De nuptijs. 73.
De liberis ex eo. matrimo. natis. 74.
De repudijs ab vxore mittendis. 75.
Vt non liceat ex conſu matrimonium ſoluere. 76.
Si mulier ſine marito ſuo repudium miſerit. 77.
De hæreditatibus quæ ab inteſtato deferuntur. 78.
De aſcendentibus. 79.
De venientibus ex latere. 80.
De legitima tutela. 81.
De vi & poteſtate conſtitutionis in perſonis & temporalibus. 82.
Qui ſeruos manumittere poſſunt vel non, 83.
Si minor vigintiquinque annis reſtitutionẽ impetrare voluerit. 84.
De malefici poſſeſſore. 85.
De præſentis & abſentis præſcrip. 86.
Nemo cogit̃ in teſtamento ꝓpria manu nomina teſtiũ ſcribere. 87.
Si quis familiæ ſuæ legauerit &c. 88.
De monaſterijs non alie. 89.
De conductoribus & emphyteuticarijs. 90.
Quibus pœnis ſubijciuntur qui præſentem cõ. violant. 91.
De vi & poteſtate conſtitutionis in tempora. 92.
Vt iudices nulla ratione vtantur à principe. 93.
De ſucceſsione quæ ab inteſtato defertur. 94.
De ijs qui ſecundas non contraxerint nuptias. 95.
Si vir vel mulier ſine cauſa legitima matrimonium ſoluerit. 96.
Si epiſcopus ante conſecrationem vel poſt venerabili loco res ſuas obtulerit 97.
De ſeruis & aſcriptitijs &c. 98.
De diaconis, preſbyteris, ſubdiaconis iure cognationis ad tutelam vocatis. 99.
De clericis vt exceptores vel exactores non fiant. 100.
De epiſcopis in iudicium &c. 101.
De conſilij epiſcoporum per ſingulos annos faciendis. 103.
De his qui ſine cauſa excommunicant. 104.
De epiſcopis ſua manu cedentibus. 105.
Si ſeruus clericus fiat. 106.
Si aſcriptitius clericus fiat. 107.
De clericis electis ab ædificatoribus venera. locorum &c. 108.
De clericis miniſterium Dei non implentibus. 109.
De peculio quaſi caſtrẽſi clerici, & de ſignificatione clericatus. 110.
De teſtimonijs clericorum. 110.
De clericis vel monachis, diaconis vel aſceterijs conueniendis in ciuili & criminali cauſa. 112.
De eiſdem perſonis pro canonica cauſa conueniendis. 113.
De rebus dubijs in concilijs epiſcoporum emergentibus. 114.
Si clericus vel quiuis alius contra epiſcopum adire poteſtatem maluerit. 115.
Si quis metropolitanum ſuum poteſtatem adire maluerit. 116.
De epiſcopis apud iudicem vocandis. 117.
De hæreditatibus eorum qui res venerablium locorum geſſerunt. 119.
De apochriſarijs. 120.
De epiſcopis & cleri. pro ciuitate vel eccleſia ſua &c. 121.
De excuſatione religioſæ perſonæ. 122.
De ſportulis religioſæ perſonæ. 123.
De his qui ſportulas exigunt vltra modum ſtatutum. 124.
De clericis qui mulierem in domo ſua habent. 125.
De epiſcopis qui cum mulieribus habitant. 126.
De diaconiſsis qui cum maſculis habitant, & de liberis carum. 127.
Si quis inter celebranda miſteria miniſtris iniuriam fecerit. 128.
De letanijs clericorum. 129.
De monachis & monaſterijs. 130.
De quatuor ſanctis concilijs. 131.
De ordine patriarcharum. 132.
De præſcriptione quadraginta annorum venerabilibus locis competente. 134.
De ædificatione venerabilium locorum. 135.

¶Finis rubricarum Nouellarum.

C1234459x

63

AUTHENTIC

NOVELARUM

VOLUMEN

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm